

فهرست الجلد الثالث للهداية

فهرست هدايه جلد ثالث

مطلب	صفحه	مطلب	صفحه	مطلب	صفحه	مطلب	صفحه
كتاب البيوع	١٨٤	باب التوكيم	٢	كتاب البيوع	١٨٨	مسائل متفرقة اذ كتاب لقضاء	١٨٨
فصل	١٨٨	مسائل شتى من كتاب البيوع	١١	فصل	١٨٨	فصل بيان حكم مؤذن قاضي بغير	١٨٨
باب خيار الشرط	١٩٣	فصل في لقضاء بالمواثيق	١٤	باب خيار الشرط	١٩٣	فصل	١٩٣
باب خيار الروية	١٩٣	فصل آخر	٢٤	باب خيار الروية	١٩٣	كتاب در بيان شهادت	٢٠٥
باب خيار العيب	٢٠٥	كتاب الشهادة	٣١	باب خيار العيب	٢٠٥	فصل	٢١١
باب البيع الفاسد	٢١١	فصل	٣١	باب البيع الفاسد	٢١١	باب بيان قبول شهادت معتق بول آن	٢١٤
فصل في احكامه	٢١١	باب من يقبل شهادته وكيفية	٣١	فصل في احكامه	٢١١	باب بيان اختلاف گواهان در گواهي	٢٢٢
فصل فيما يكره	٢٢٦	باب اختلاف في الشهادة	٣٦	فصل فيما يكره	٢٢٦	فصل در بيان گواهي برارث	٢٣١
نوع منه	٢٣١	فصل في الشهادة على الارث	٤٠	نوع منه	٢٣١	باب در بيان گواهي بر گواهي	٢٣٢
باب الاقالة	٢٣٣	باب لشهادة على الشهادة	٤٣	باب الاقالة	٢٣٣	فصل	٢٣٨
باب لمراجعة والتولية	٢٣٨	فصل	٤٣	باب لمراجعة والتولية	٢٣٨	كتاب بيان رجوع از شهادت	٢٣٩
فصل	٢٣٩	كتاب الرجوع عن الشهادت	٤٥	فصل	٢٣٩	كتاب در بيان وكالات	٢٤٤
باب الربوا	٢٤٤	كتاب الوكالة	٤٥	باب الربوا	٢٤٤	باب بيان وكالات وبيع وشرأ	٢٥١
باب الحقوق	٢٥١	باب لو كالة بالبيع والشرأ	٤٥	باب الحقوق	٢٥١	فصل در بيان وكالات وشرأ	٢٥١
باب الاستحقاق	٢٥١	فصل في الشرأ	٤٥	باب الاستحقاق	٢٥١	فصل در بيان وكالات وشرأ	٢٥١
فصل في بيع الفذولي	٢٥١	فصل في التوكيل بشرأ نفس العبد	٤٥	فصل في بيع الفذولي	٢٥١	فصل در بيان وكالات وشرأ	٢٥١
باب السلام	٢٥١	فصل في البيع	٤٥	باب السلام	٢٥١	فصل در بيان وكالات وشرأ	٢٥١
مسائل متفرقة	٢٥١	فصل	٤٥	مسائل متفرقة	٢٥١	فصل در بيان وكالات وشرأ	٢٥١
كتاب الإعرف	٢٥١	باب لو كالة بالحمض والقبح	٤٥	كتاب الإعرف	٢٥١	باب بيان كالت بخصومت بقبض	٢٥٥
كتاب الكفالة	٢٥١	باب عزل الوكيل	٤٥	كتاب الكفالة	٢٥١	باب بيان مخزل كزن وكيل	٢٥٥
فصل في الضمان	٢٥١	كتاب الدعوى	٤٥	فصل في الضمان	٢٥١	كتاب در بيان دعوى	٢٥٥
باب كفالة الرجلين	٢٥١	باب اليمين	٤٥	باب كفالة الرجلين	٢٥١	باب در بيان يمين	٢٥٥
باب كفالة العبد وعنه	٢٥١	فصل في كفالة العبد وكالات	٤٥	باب كفالة العبد وعنه	٢٥١	فصل بيان كيفية يمين وشرأ	٢٥٥
كتاب الحوالة	٢٥١	باب الحوالة	٤٥	كتاب الحوالة	٢٥١	باب در بيان حوالت	٢٥٥
كتاب القاض	٢٥١	فصل فيمن لا يكون خصما	٤٥	كتاب القاض	٢٥١	فصل در بيان انك نضم ميشود	٢٥٥
فصل في الحبس	٢٥١	باب ما يدعيه الرجلان	٤٥	فصل في الحبس	٢٥١	باب بيان حبس كيد عوى تا كيد عوى	٢٥٥
باب كتاب القاض الى القاض	٢٥١	فصل في التنازع بالأيدي	٤٥	باب كتاب القاض الى القاض	٢٥١	فصل در بيان تنازع در قبضة	٢٥٥
فصل آخر	٢٥١	باب دعوى النسب	٤٥	فصل آخر	٢٥١	باب در بيان دعوى نسب	٢٥٥
		باب دعوى النسب	٤٥			كتاب الاقرار	٢٥٥

صفحة	مطلب	صفحة	مطلب	صفحة	مطلب	صفحة	مطلب
٢٢٩	كتاب الاضرار	٢٢٥	باب الاجابة الفاسدة	٢٢٤	باب بيان اجابة كذا وشرط	٢٢٤	مطلب
٢٣٠	فصل	٢٢٥	باب ضمان الاجير	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٢٣٨	باب الاستثناء وما في حكمه	٢٢٤	باب الاجارة على احد الطرفين	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٢٥٨	باب اقرار المريض	٢٢٤	باب الاجارة بعد	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٢٦٢	فصل من اقر بغير علم مثله	٢٢٤	باب الاختلاف	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٢٦٥	كتاب الصلح	٢٢٤	باب منعه الاشارة	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٢٦٩	فصل	٢٢٤	مسائل مشهورة	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٢٧٥	باب التبرع بالصلم والتوكيل	٢٢٤	كتاب المكاتبة	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٢٧٥	باب الصلم في الدين	٢٢٤	فصل في الكتابة الاسدية	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٢٨١	فصل في الدين المشترك	٢٢٤	باب ما يجزئ للمكاتب في العمل	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٢٨٥	فصل في التجارح	٢٢٤	فصل	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٢٨٨	كتاب المضاربة	٢٢٤	فصل	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٢٩٨	باب المضارب يضارب	٢٢٤	باب من يكاتب عن العبد	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٣٠٢	فصل	٢٢٤	باب كتابة العبد المشترك	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٣٠٢	فصل في العزل والقسم	٢٢٤	باب صوت المكاتب في العمل	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٣٠٥	فصل فيما يفعل المضارب	٢٢٤	كتاب الولا	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٣١١	فصل آخر	٢٢٤	فصل في ولاء الموالاة	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٣١٣	فصل في الاختلاف	٢٢٤	كتاب الاكراه	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٣١٦	كتاب الودعية	٢٢٤	فصل	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٣٢٥	كتاب العارية	٢٢٤	كتاب الحج	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٣٣٦	كتاب الهبة	٢٢٤	باب الحج للفساد	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٣٣٣	باب ما يصح رجوعه وما لا يصح	٢٢٤	فصل في حد البلوغ	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٣٣٤	فصل	٢٢٤	باب الحج بسبب الدين	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٣٣٩	فصل في الصدقة	٢٢٤	كتاب المأذون	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٣٤٥	كتاب الاحبار	٢٢٤	فصل	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٣٥٢	باب الاجرة يستحق	٢٢٤	كتاب الغصب	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٣٥٦	فصل	٢٢٤	فصل فيما يتغير بفعل الغير	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
٣٥٤	باب ما يجزئ من الاجارة	٢٢٤	فصل	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب
	وما يكون خلافا فيها	٢٢٤	فصل في غضب ما لا يتقوم	٢٢٤	باب ضمان الاجير	٢٢٤	مطلب

وَاللّٰهُ يَهْدِيْ مَنْ يَّشَاءُ اِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيْمٍ

ببین توفیقات یزدان و فیض مفیض الاحسان گلدسته دین متین اعنی

جلد ثالث

در احاطه الالباب

مع رحمة روح فانی

مستقول از مطبع مملکت

بحسن انتظام کار پردازان الافطرت شریعت طلباء علوم و کلام و مفتیان عدالت

در مطبع می می مشی و کشتو طبع و من مطبوع و جماعت

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله

کتاب بیوع

قال البيهقي يعقد بكذا قبل الاكتمال لفظ الماضي مثل ان يقول احدهما جعت ولا اخرا اشتريت كذا والبيع الشاء تصغر ولا تشاء
بالشرع والموضوع للاخبار قد استعمل في بيع يعقده ولا يعقده بلفظين احدهما لفظ المستقبل بخلاف النكاح

کتاب **البيع** ف باید درست کبیع بمعنی فروختن و خریدن است و در شرح عبارت ست از مبادله مال بمال تراضی و شراب معنی
خریدن ست و فروشنده را بائع میگویند و خرید کننده را مشتری و چیزی که فروخته شود آزار معنی می نامند و بهای آنرا ثمن **ص** و بیع
منعقد میشود با ایجاب و قبول **ف** و از بائع و مشتری هر که اول کلام کند پس کلام ویرا ایجاب میگویند و هر که منوخر کلام کند پس
کلام ویرا قبول می نامند مثلاً اگر زید گفت اهل عمر را که فلان چیز خود را بمرت تو بده دم فرو ختم پس این کلام ایجاب ست و
بعد از آن عمر گفت مرزید را که آن چیز را خریدم به بهای مذکور پس این قبول ست و اگر اهل عمر بگوید مرزید را که خریدم چیز ترا بده دم
و بعد از آن زید بگوید عمر را که آن چیز را به بهای مذکور فرو ختم پس کلام عمر ایجاب خواهد شد و کلام زید قبول **ص** و شرط ست که
ایجاب و قبول بر دو لفظ ماضی باشد **ف** یا بلفظ حال **ص** مثلاً بگوید یکی از عاقدین فرو ختم و بگوید آن دیگر خریدم **ف**
یا بگوید یکی میفروشم و آن دیگر بگوید خریدم یا بعکس آن **ص** زیرا بیع انشای تصرف ست **ف** و انشای ثبات چیز نیست که
که ثابت نباشد و انجام را و اثبات تصرف بائع و مشتری ست و ثمن و بیع که ثابت نبود **ص** و انشای معلوم میشود و بشرح
ف زیرا چه واضع برای انشای لفظی خاص وضع نموده **ص** و لفظ ماضی که موضوع برای اخبار ست و انشای مستعمل ست
پس آن بیع منعقد خواهد شد و اگر یکی از آن لفظ ام باشد یا لفظ مستقبل **ف** چنانچه بگوید بائع مشتری که خرید کن این خبر مراد به دم مشتری
بگوید که خریدم یا بگوید بائع که فرو ختم و مشتری بگوید که خریدم یا بگوید که فرو ختم کرد یا بعکس آن **ص** پس بیع منعقد نمی شود بخلاف آنچه

و شد جزا الفرق هَذَا وَقَوْلُهُ رَضِيَ بِكَذَا أَوْ عَطَيْتُكَ بِكَذَا أَوْ خَذَ بِكَذَا فِي مَعْنَى قَبُولِهِ لِعَيْتٍ وَاشْتَرَيْتَ لِأَنَّهُ يَتَّبَعُ دَى مَعْنَاهُ وَالْمَعْنَى هُوَ الْمُتَعَبَّرُ فِي هَذِهِ الْعُقُودِ وَهَذَا أَيْنَعْقَدُ بِالْتَعَاطَى فِي النَّفْسِ

والمخسيس هو العيبر لتحقيق المراضاة قال واذا اوجب احد المتعاقدين البيع فالآخر بالخيار اذا شاء قبل في المجلس وان شاء ردّه وهذا خيار القبول لانه لو لم يثبت له الخيار ليلزمه حكم العقد من غير رضاه واذا لم يقدر المحكم بربد ون قبول الآخر فالللموجب ان يرجع لخلو عن ابطال حق الغير فلما امتد الى آخر المجلس لان المجلس جامع للتفرقات فاعتبرت ساعته واحدة دفعا للعسر وتحقيقا لليسر والكتاب كالمخطاب وكذا الارسال حتى اعتبر مجلس بلوغ الكتاب واداء الرسالة وليس له ان يقبل في بعض المبيع ولا ان يقبل المشتري ببعض الثمن لعدم رضاه الآخر

وفرق بين بيع وكلاح ورياب وكلاح مذکور شده است که کلام شخص واحد قائم مقام هر دو جزو عقد نکاح میشود زیرا چه شخص واحد متولی هر دو طرف میشود و در نکاح بخلاف بیع و باید دانست که بیع چنانچه متحقق میشود بلفظ خریدم و فروختم و همچنین متحقق میشود بهر لفظیکه در مثنی آن باشد چنانچه اگر گوید که براضی شدم باین مقدار یا بگوید که دادم من ترا این چیز را باین مقدار یا بگوید که بگیر این را باین مقدار باز راضی منی معتبرت و رباب النقاد بیع و خصوصیت لفظ خریدم و فروختم معتبرت صا لهذا منعقد میشود بیع بسبب تعاطی یعنی بدادن و گرفتن و باین طور که بائع میباید و مشتری بدو و مشتری بهای آنرا بیا بایع بدو بی آنکه سخن بیان آید و بعضی گفته اند که در اشیا می خیس بیع تعاطی متحقق میشود و در اشیا می نفیس ص و صحیح این است که در خیس نفیس هر دو متحقق میشود بسبب تعاطی زیرا چه در صورت تعاطی تراضی طرفین متحقق است و سوال باید که بلفظ بگیر بیع منعقد نشود چه بالا مذکور شد که ایجاب و قبول هر دو بلفظ ماضی یا حال شرط است و اگر کسی از ان لفظ امر بود بیع منعقد نمیشود جواب لفظ بگیر در اینجا ایجاب نیست بلکه دلالت میکند بر ایجاب که بلفظ ماضی است یعنی گویا گفت او لا که فروختم این را پس بگیر چه امر کردن وی بگرفتن فرع فروختن است کذا فی الکفایه ص مسئله ۱- اگر ایجاب کند یکی از بائع و مشتری پس دیگر را اختیار است تا آخر مجلس اگر خواهد قبول کند آن را در آن مجلس و اگر خواهد رد آن کند و این اختیار را خواهد قبول میگویند و وجهش این است که اگر او را اختیار قبول نباشد لازم می آید که حکم بیع لازم شود و او را بی رضای وی و هرگاه مجرد ایجاب موجب این نیست که مشتری مالک بیع گردد بدون قبول پس ایجاب کننده را میرسد که از ایجاب خود رجوع نماید چه درین حق کسی باطل نمیشود و وجه باقی ماندن اختیار قبول تا آخر مجلس این است که مجلس جامع متفرقات است پس جمیع ساعات آنرا یک ساعت اعتبار کرده شد برای دفع دشواری و تحقق آسانی مسئله ۲- اگر یکی از بائع و مشتری نامه فرستد دیگری یا پیام پس دیگر را اختیار است تا آخر مجلسی که نامه و پیام باور رسیده است و آن مجلس پس او اختیار است تا آخر مجلس فکوره اگر خواهد قبول کند و اگر خواهد رد کند مسئله ۳- اگر ایجاب بشارت مشتری چیزی به بهای معلوم پس خریدار آن نماید بعضی آن چیز و همچنین اگر ایجاب بیع کند بی چیزی به بهای معین پس مشتری آن چیز را بگوید قبول آن نماید بعضی بهای معلوم

یتفرق الصفقة الا اذا بین شمن مکل واحدا لانه صفقات معنی و اکتیهما قمار
عن المجلس قبل القبول بطل الايجاب لان القيام دليل الاعراض والرجوع وله ذلك على ما ذكرنا
واذا حصل الايجاب والقبول لزوم البيع والا خيار له واحد منهما الا من عیب و عدم رویه
وقال الشافعی یثبت لكل واحد منهما خيارا في المجلس لقوله عليه السلام المتبايعان بالخيار ما لم يتفرقا
وكانا في العلم الباطل حتى انهما فلا یجوز لهما الحديث فحمل على خيار القبول وفيه اشارة اليه فانهما
متبايعان حالة المباشرة لا بعدهما او بعدهما فيحمل عليه والتفرق فيه تفرق الاول
قال والاعراض المشارة اليها لا يحتاج الى معرفة مقدارها في جواز البيع لان
بالاشارة كفاية في التعريف وجهالة المصنف فيه لا تفضي الى المنازعة والاثمان المطلقة

چه درین صورت تفریق صفقه لازم می آید و ايجاب كنند و باین راضی نیست و لیکن اگر ايجاب كنند بقبول
بها نماید **ف** باین طور که مقابل بعضی از بیع بهای را باینان كنند و بمقابل
بعض دیگر از بیع بهای دیگر را پس در صورت جایز است دیگر را که بیع را در بعض بیع بمقابل بهای آن قبول نماید زیرا چه
در صورت تفریق صفقه لازم نمی آید بی رضای ايجاب كننده چه او خود در معنی جدا جدا ايجاب نمود و بیست مسئله - اگر ايجاب
كنند یکی از بائع و مشتری پس هر کدام که برخیزد از مجلس پیش از قبول دیگر باطل شود و ايجاب چه برخاستن او دلیل اعراض است و
هر یکی را پیش از قبول دیگر می رسد که اعراض نماید **مسئله ۵** - هرگاه ايجاب و قبول هر دو یافته شود **ف** مطلقا بیع
بی شرط خيار پس لازم میشود بیع و بیع کی را خيار باقی نمی ماند مگر بسبب عیب یا به سبب عدم ریت و نزد شافعی ج
هر یکی را خيار مجلس است **ف** یعنی ما دامیکه از مجلس با هم جدا نشده اند هر یکی را خيار است که فسخ بیع نماید پس زیرا چه در
حدیث آمده است که متبايعان ما دامیکه از یکدیگر جدا نشده اند هر یکی را خيار است و دلیل علمای ملاح انیت که در فسخ نمودن بیع
ف بعد از آنکه تمام شد بسبب ايجاب و قبول پس ابطال حق غیر است پس جائز نخواهد شد و حدیثی که آوردیم آنرا
شافعی ج محمول بر خيار قبول است **ف** اعنی هر که را خيار است که قبول کند بعد از ايجاب دیگر یا قبول نکند پس دوران
حدیث اشارت است بسوی انمضی زیرا چه بائع و مشتری قبایع اند در حالت مباشرت بیع نه بعد فراغت ازان
مسئله ۶ - اگر در وقت عقوبت بیع یا بهای آن یا هر دو معین و حاضر باشند که اشاره کرده شود بسوی آن **ف**
اعنی بگوید بائع که این گندم را مثلاً بدست تو یا بنقدر درم فرو ختم یا بگوید مشتری که باین دراهم موجود خریدم فلان متلع ترا
پس در صورت صحیح میشود بیع بی آنکه بیان نمایند قدر بیع را که چند صاع است یا مقدار بهای آنرا که چند درهم است
زیرا چه اشارت برای معلوم نمودن بیع و بهای آن کافی است **ف** و همان مشارالیه یا یکی بدگری تسلیم خواهد کرد و بیع
و معلوم نشدن مقدار آن موجب نزاع نیست **مسئله ۷** - بیع نمیشود مطلقا **ف** اعنی بدرهم و دنیا که حاضر و مشارالیه متبايعان

لا يفسد الا ان تكون معرفة القدر والصفة لان التسليم والتسلم واجب بالعقد وهذه الجهالة مفضية الى المنازعة فيمتنع التسليم والتسلم وكل جهالة هذه صفة تمنع الجواز وهذا هو الجمل **قال** ويجوز ان البيع بغير حال ومن اجل اذا كان الاجل معلوما لا يلاق قوله تعالى واحل الله البيع وعند حلية انه اشترى من يهودى طعاما الى اجل وصره درعه ولا بد ان يكون الاجل معلوما لان الجهالة فيه مانعة عن التسليم الواجب بالعقد فهذا يطالب به في قريب المدة وهذا يسلم في بيع ما **قال** ومن اطلق الثمن في البيع كان على غايقة البطلان لانه التعارف وفيه الخفى للجل ان يصرف اليه فان كانت النقح مختلفة فالبيع فاسد الا ان يبين احدها وهذا اذا كان الكل في الدرهم سواء لان الجهالة مفضية الى المنازعة الا ان ترفع الجهالة بالبيان او يكون احدها اغلب واروج فحينئذ يصرف اليه تحريما للجلان وهذا اذا كانت مختلفة في المألية فان كانت سواء فيهما كالثنائي والثلاثي والنصر في اليوم بسمرة والاختلاف بين العدا الى بفرغانة تجان البيع اذا اطلق اسم الدرهم هكذا قالوا وينصرف الى ما قدر به من النوع كان لانه كما منازعة ولا اختلاف في المألية

ص صحيح نيت مكر انك قد روي وصف ان معلوم شوزيرايه بسبب عقوبت تسليم آن واجب ميشود برشتري و اگر معلوم نشود قدر و وصف آن نزاع واقع خواهد شد میان بائع و مشتري و بائع حید و زیاده خواهد گفت و مشتري نمی گوید خواهد گفت و پس تسلیم و تسلیم آن متنع خواهد شد و باید دانست که کلیه این است که هر جالیتی که موجب نزاع باشد مانع جواز بیع است **مسئله ۸** صحیح است بیع بعض بهای نقد و بعض بهای نسیه و قتیکه میعاد ادای آن معلوم باشد چه و قرآن آمده است که بیع مطلق حلالست و در برادر ام و مرویت از پیغمبر معلوم که طعامی را خریده بود از دوست یهودی و ثمن آن را و عدده کرده بود و نامت معلوم و بمقابل آن گردانیده بود و دروغ خود را و ضرورت که میعاد آن معلوم باشد چه جالت میعاد موجب نزاع و بیع مانع تسلیم ثمن است زیرا که بائع مطالبه آن خواهد کرد و در مدت قریب و مشتري خواهد داد آنرا در مدت بعید **مسئله ۹** اگر فروشد کسی بدینار و در هم مطلق و ثمنی ذکر کرد کند ذکر کیفیت چنانچه بگوید فروخته شده در هم مثلا صحیح است بیع و واجب میشود برشتري نقدی و رواج آن غالب باشد زیرا چه تعارف همان است و دوران تحریر جواز است پس اگر دراهم و دالیت مختلف باشد و در رواج متحد بیع مذکور صحیح نیست مگر آنکه بیان کرده شود یکی از اقسام دراهم را زیرا چه در صورت جالت موجب نزاع است و لیکن اگر در رواج و جالت باین طور که بیان نموده شود که در هم مذکور از فلان در هم است یا قسمی که از دراهم اغلب و اروج باشد پس بیع مذکور صحیح میشود و اگر دراهم و دالیت متحد باشد مانند ثنائی و که دو از آن یک در هم بود و ثنائی و که سه از آن یک در هم بود و ثنائی و درین زمانه و بیع قند و دالیت یک طایفه یکی از آن یک در هم بود و دالیت و ثنائی و سه ثنائی است و در ثنائی و دالیت یکی از آن یک در هم مذکور و دالیت متحد در رواج مختلف باشد مانند عدلی مختلف در رواج و متحد دالیت بفرغانه پس بیع مذکور صحیح است اگر اسم در هم مطلق ذکر کرده شود و واجب میشود دراهم مقدرا بر نوع که باشد زیرا چه در خصوص اختلاف دالیت نیست که موجب منازعت باشد همچنین گفته اند متافران و حاصل آنست که درین مقام چهار صورت یکی آنکه دراهم و دالیت در رواج متحد باشند و دوم متحد و دالیت مختلف در رواج سوم مختلف و دالیت و رواج چهارم مختلف دالیت متحد در رواج و در صورت اول و دوم و سوم بیع صحیح است و در صورت چهارم صحیح نیست

قال ویجوز بیع المعام والمحبوب مکایلة وجانزة وهذا اذا باعه بخلاف جنسه لقوله عليه السلام اذا اختلف النوعان فبیعوا كيف شئتم بعد ان یسکون ید ابیه بخلاف ما اذا باعه بجنسه بخلافه لما فيه من احتمال التعلو لان الجاهل غیر مائة من التسلیم والتسلیم فشا به جهالة القيمة **قال** ویجوز ان بائیه بعینه لا یعرف مقداره و یوزن بحجر بعینه لا یعرف مقداره لان هذه الجاهل لا تقضی الی المنازعة لئان یتجهل فیہ التسلیم فینذر هلاکة قبله بخلاف المسلم لان التسلیم فیہ متأخر والملاک لیس بنا در قبله فیتحقق المنازعة وعن البیضا فیه انه لا یجوز فی البیع الاول اعم والآخر **قال** ومن باع ضیعة طعام کل قفیز بدو حوزا البیع فقفیز واحد عند البیضا فیه لان الیاسی جمیع قفیزاتهما و یقال لا یجوز فی الوجهین لانه تعدد الصنف الی کل جمیلة المبیع والتمن فیصرف الی الاقل وهو معلوم لان تنزول الجمیلة بتسمیة جمیع القفیزان أو بالکیل فی المجلس و صارت هذاکما واقعة و قال لفلان علی کل دره هو ضعیفه دره هو واحد بالجمیع ولو لم یأمن الجمیلة بیدهما ان اتفقا ومثلها غیر مانع کما اذا باع عبدا من عبدين علی ان للشیخی بالخیار

مسئله ۱- جائز بیع طعام و اعنی گندم و صی محبوس و گوسفند چون درین مورد جزآن صی بیهانه و تخمین بی بیهانه و فیکه و متقابل غیر باشد بحیث آنکه بقیه صیلم فروخته است که هرگاه در نوع مختلف باشد پس بفروشد به طوریکه خواهد بود یعنی کمی و بیشی مضایقه ندارد و صی و بخت آنکه جهالت در صورت مانع تسلیم آن نیست پس بیع مذکور صحیح خواهد شد بجهالت آنکه اگر بفروشد آنرا بمقابل جنس آن بطریق تخمین چه این بیع صحیح نیست زیرا چه درین احتمال ربواست **مسئله ۲-** جائز بیع بیع بطرف معین که مقدار آن معلوم نیست و بوزن سنگ معین که مقدار وزن آن معلوم نیست زیرا چه جهالت موجب نزاع نیست بسبب آنکه در بیع نزد تسلیم آن نموده میشود پس نادرست که ضائع شود و طرف و سنگ مذکور پیش از تسلیم بیع بخلاف بیع سلم و چه بیع سلم بطرف و سنگ معین که مقدار آن معلوم نباشد و نیست صی زیرا که تسلیم بیع در بیع سلم متأخر میشود پس ضائع شدن طرف و سنگ مذکور پیش از تسلیم بیع نادرست پس در اکثر اوقات ضائع خواهد شد و در وقت تسلیم بیع نزاع خواهد شد و مرویت از امام ابی حنیفه ج که بیع در غیر سلم نیز بطرف و سنگ معین که مقدار آن معلوم نباشد و نیست و آنچه اول مذکور شد که درست صحیح و ظاهر است **مسئله ۳-** اگر بفروشد توده گندم را باین طور که بگوید که فرو ختم این توده گندم را بهر قفیز آن را بمقابله بکدم پس نزد امام ابی حنیفه ج بیع مذکور جائز میشود و یک قفیز فقط و در زیاده ازان جائز نیست صی مگر قفیزه و در مجلس بیع بیان نماید جمیع قفیزهای آن توده گندم را و صاحبین رج گفته اند که بیع مذکور جائز است در هر دو صورت و دلیل امام ابی حنیفه ج این است که اعتبار کردن بیع مذکور در جمیع گندم مذکور متعذر است بحیث آنکه بیع و تمس هر دو مجهول است پس اعتبار کرده خواهد شد در اقل که یک قفیز است چه آن معلوم است و لیکن اگر زائل شود جهالت آن باین طور که بیان نماید جمیع قفیزهای آنرا بکیل کند آنرا در مجلس بیع جائز خواهد بود و دلیل صاحبین رج این است که از آنکه جهالت مذکور در اختیار بائع و مشتری است و چنین جهالت مانع صحت بیع نیست چنانچه اگر بفروشد کسی کمی از توده خود را باینکه مشتری را اختیار نماید بیانی هر کدام از آن توده که خواهد بود

شتم اذا جازانی قفیز واحد عندی حنیفة فله المشتري الخيارا تفرق الصفقة علیه وکذا اذا اکیل فی المجلس
اوسى جملة قفزانها لانه علم بهذا الا ان غله الخيار كما اذا سراً ولم یکن داه وقت البیع
قال ومن باع قطع غلر کل شاة بدهو فسد البیع فی جمیعها عندی حنیفة وکذا لو من باع
شاة بامدارعة کل ذراع بدهو ولم یسرح جملة الذراعان وکذا اکل معد وحتفاوت
وعندی هیکلی فی الکل لما قلنا وکذا یبصر فی الواحد لسانیتنا عین ان بیع شاة من قطع
و ذراع من شاة لا یجوز للتفاوت و بیع قفیز من لم یسرح لا یجوز لعدم التفاوت
فلا تقض الجمالة الی المنازعة فیة و تقض الیهما فی الاول فی غیر الفرو **قال** ومن
اتباع صبة طعام علی انها مائة قفیز بمائة درهم من جدیدها اقل کان المشتري
بالخيار ان شاء اخذ المویج و بعت من الشمن وان شاء فسخ البیع لتفرق الصفقة
علیه قبل التام ولو یصور ضایع بالمویج و ان وجد ما کثر

پس این بیع صحیح است و همچنین اینجا نیز و بعد از آن باید دانست که هرگاه در صورت مذکوره صحیح شریع و یک
تغییر نزد ابی حنیفه پس مشتری را خيار است اگر خواهد بکیر و یک تغیر را بقدر بهای آن و اگر خواهد بکیر و زیاده تفرق صفقه
بر او لازم می آید و همچنین و یا خيار است در صورتیکه بیان کند جمیع قفیزهای آنرا یا کمال کند آنرا در مجلس بیع زیرا چه مشتری را در
هنگام معلوم شد مقدار آن و بیشتر ازین معلوم می نمود پس و یا خيار ثابت خواهد شد چنانچه به بنید بیع را بعد از بیع و در وقت
بیع ندیده بود پس و یا در صورت خيارست همچنین در اینجا نیز هرگاه مسئله ۱۳۰ - اگر شخصی فروخت رسته گوسفندان
خود را بر این وجه که بهای هر گوسفند یک درم است پس این صحیح نیست اصلاً یعنی در یک گوسفند نیز صحیح نیست نزد ابی حنیفه صحیح
و همچنین صحیح نیست بیع اصلاً در صورتیکه فروخت پارچه را بحساب گز باین طور که گفت بهای هر گز یک درم است و بیان نکرد که تمام آن
پارچه چند گز است و همچنین است حکم هر محدود متفاوت چون چوب و ظروف و مانند آن و نزد صاحبین بیع و در جمیع
این صورتهای بیع جاز است و در جمیع بیع زیاده از آنکه جمالت در صورتهای مذکوره در اختیار بیع و مشتری است و همچنین
جمالت مانع جواز نیست و چنانچه سابق مذکور شد و دلیل ابی حنیفه رجوع تیر همان است که سابق مذکور شد و لیکن در مسئله گندم
فبیع در یک تغیر گندم صحیح میشود و درین صورتهای اصلاً صحیح نمیشود و بجهت آنکه تغیرهای گندم همه برابر است و در آن
تفاوت نیست پس در تسلیم آن نزاع نخواهد شد و درین صورتهای میان یکی دو دیگر تفاوت است پس در صورت تفاوت
اگر بیع در یکی از جمله بیع صحیح شود نزاع واقع خواهد شد در تسلیم آن و بیس فرق میان هر دو مسئله ظاهر شد مسئله ۱۳۱
اگر شخصی بصدوم خرید یک توده گندم باین شرط که آن توده گندم صد تغیر است و بعد از آن معلوم شد که آن کم است از صد
تغیر پس در صورت مشتری را خيار است اگر خواهد بکیر و همان مقدار را که موجود است برسد حصه آن از جمله بهای صد تغیر و اگر
خواهد فسخ کند بیع را زیرا چه بر او تفرق صفقه و پیش از تمام بیع می لازم می آید چه تمامی بیع قبض بیع است و
پس با بر این نیست باینکه مقدار موجود را بکیر و اگر معلوم شد که آن توده گندم زیاده است از صد تغیر پس در صورت بیع

فالزید البائع لان البیع وقع علی مقدار معین والقدر لیس بمصنف ومن اشتري ثوبا علی انه عشر اذرع بعشر اواضعها علی ان
 مائة ذراع بمائة فوجدها اقل فللمشتري بالخيار ان شاء اخذها بمائة الثمن وان شاء تركه لان السدراع
 وصف في الثوب الا ترى انه عبارة عن الطول والعرض والوصف لا يقابل شئ من الثمن كاطل ان
 الحيوان فلهذا ياخذ به بكل الثمن بخلاف الفصل الاول لان المقدار يقابل الثمن فلهذا ياخذ بمجسته
 الا انه لا يغير الثمن لوصف المذكور لغير العقود عليه فيقتل الرضا وان وجدها اكثر من الذراع الذي سماه فهو
 لمشتري والخيار للبائع لانه صفة فكان بمنزلة ما اذا باعه معيبا فاذا هو سليم ووقال بعثتها علی انهما خذرا
 بمائة ذراع هو كل ذراع بدرهم وان وجدها اكثر من الذراع بمائة ذراع بمائة من الثمن
 ان شاء تركه لان الوصف وان كان تابعا لكنه صار اصلا باضافة كذا كذا الثمن فنزل كل ذراع بمنزلة ثوب
 ومن لانه لاخذ به بكل الثمن لو يكن اخذ الكل ذراع بدرهم وان وجدها مائة ذراع ففيه بالخيار ان شاء
 اخذ الجميع كل ذراع بدرهم وان شاء فسخ البیع لانه ان حصل له

صحح میشود در مقدار صد تغیر و آنچه زیاده است مال بایم است زیرا چه بیع واقع شده است بیک مقدار معین و که آن متغیر
 ص و مقدار از آن قبیل و وصف نیست و اما که تابع اصل شود و علی وجه معتبر شود ص مسئله ۱۵- اگر شخصی بده درم
 خرید پارچه را باین شرط که ده گز است یا بصد درم خرید زمینی را باین شرط که صد گز است و بعد از آن کمتر برآید پس مشتری مختار است اگر
 نخواهد بجمع ثمن بگیرد و آنرا و اگر خواهد ترک نماید زیرا چه ذراع یعنی گز و وصف مذکور است چه آن عبارتست از طول و عرض آن و
 چیزی از بهای مقابل و وصف بیع نمیشود مانند اطراف حیوان و یعنی اگر خرید کسی گوسفند یا و بعد از آن معلوم شد که گوش ندارد
 پس مشتری مختارست اگر خواهد بجمع ثمن بگیرد و اگر خواهد ترک کند و نمیرسد و اگر چیزی از بهای آن کم کند زیرا چه چیزی از بهای آن
 بتقابل گوش نمیشود تا آن مقدار ساقط گردد و همچنین در اینجا نیز ص بخلاف مسئله گندم که سابق ازین مذکور است چه تغیر از آن در آن
 مسئله مقدار است نه وصف گندم پس مقدار اصل است که ثمن بمقابل آن میشود لهذا اگر کمتر از صد تغیر برآید توده گندم مذکور پس
 مشتری میگیرد و آنرا بر صد حصه آن از بهای جمیع ولیکن مختارست بسبب آنکه مقصود علیه تغیر شد چه مقصود او خریدن صد تغیر
 گندم بود و آن فوت شد پس رضای او ماند و اگر پارچه مذکور زیاده از ده گز و زمین مذکور زیاده از صد گز برآید پس آن بر
 مشتری است و در اینصورت باع را اختیار نیست چه ذراع و وصف است چنانچه مذکور شد پس چنان شد که فروخت بند و را بجان
 آنکه میبویست و بعد از آن معلوم شد که صحیح و سالم است مسئله ۱۶- اگر گفت باع که بصد درم فروختم این پارچه را
 که صد گز است بانظر که بهای هر گز یک درم است و بعد از آن پارچه مذکور از صد گز کم برآید پس و بیصورتها مشتری مختارست اگر خواهد
 بگیرد و آنرا بر صد حصه آن از جمله بهای جمیع و اگر خواهد ترک کند زیرا چه ذراع اگر چه وصف است ولیکن در اینصورت اصل شده است بسبب
 آنکه باع بمقابل هر ذراع آن بهائی را ذکر کرده است پس هر ذراع آن بمنزله یک پارچه شده است و سر آن نیست که اگر مشتری بجمع ثمن
 بگیرد و آنرا پس لازم می آید که هر ذراع را یک درم گرفت و حال آنکه همین مقرر شده بود و اگر پارچه مذکور از صد گز زیاده برآید پس بیصورت
 مشتری مختارست اگر خواهد بگیرد تمام آن پارچه را هر گز آن یک درم و اگر خواهد فسخ بیع نماید زیرا چه اگر چه بیصورت است اما بهای

الزيادة في الذرع تلزم فيه زيادة الثمن فيك أن نفعاً يشوبه ضرس فيتخير وانما يلزمها الزيادة لما ثبت ان له صار اصله ولو اخذ بالاقول لم يكن اخذاً بالمس وطقال ومن اشترى عشرة اذرع من مائة ذراع من دار او سائر فالبيع فاسد عنه ابي حنيفة موقلاً هو جائز وان اشترى عشرة اسهم من مائة سهم جاز في قولهم جميعاً كما كان عشرة اذرع من مائة ذراع عشرين الدار فاشبه عشرة اسهم قوله ان الذراع اسو لما يذرع به واستعير لما يحمله الذراع وهن المعين دون المشاع وذلك غير معلوم بخلاف السهم ولا فرق عند ابي حنيفة بين ما اذا علم حيلة الذراع ان او لم يعلم هو الصحيح خلافاً لما يقوله الخصاف لبقاء الجهالة ولو اشترى عدلاً على انه عشرة اقواب فاذا هو لتعة او احد عشر فسد البيع لجهالة المبيع او الثمن ولو بين لكل ثوب ثمناً جائز في فصل النقصان بقدره وله الخيار ولو عجز في الزيادة لجهالة العشرة المبيعة وقيل عند ابي حنيفة لا يجوز في فصل النقصان ايضاً وليس بصحيح بخلاف ما اذا اشترى ثوبين

زيادة از صد گز وليكن لازم می آید بر او بمقابل آن بهای زیاده نیز پس آن نفع خالی از آمیزش ضرر نیست لهذا مختار خواهد شد و وجه لازم آمدن ثمن مقدار زائد همان است که بالا مذکور شد که هر ذراع بنزله یک پارچه شد است مسئله ۸- اگر شخصی خرید ده گز را منجمه صد گز از سرانی یا از حامی پس این بیع صحیح نیست نزد ابي حنيفة خواه معلوم باشد مشتری را که تمام سرای مذکور چند گز است یا معلوم نباشد و همین صحیح است برخلاف آنکه روایت کرده است آنرا خصاف رح و نزد صاحبین رح صحیح است و اگر خرید ده سهم را منجمه صد سهم از سرانی یا از حامی پس در صورت بیع مذکور صحیح است نزد همه علمای مانع و دلیل صاحبین رح این است که ده گز از صد گز عشر سرای است پس مانند ده سهم از صد سهم شد و دلیل ابي حنيفة رح این است که گز در اصل نام خبری است که پایش میکنند آن ف چون چوب مثلاً ص و بعد از آن استعاره نموده اند آنرا برای چیزی که پایش میکنند آنرا بآن چوب و چیزی که پایش می نمایند آن را معین است و مشاع نیست و آن مجهول است ف زیرا چوبی تحقیق معین است و معلوم نیست که از کدام جانب سرای است و جهالت مذکور موجب نزاع است چه بائع از یک جانب خواهد داد و مشتری از جانب دیگر خواهد طلبید ص بخلاف سهم ف چه آن در حقیقت امر مبهم است و مشاع نه که معین است و غیر معلوم و آن نیز مجهول است ولیکن جهالت آن موجب نزاع نیست زیرا چه صاحب ده سهم شریک صاحب نود سهم خواهد شد و در جمیع سرای بمقدار نصیب خود و بعد از آن قسمت نموده خواهد شد بطوریکه مال مشترک قسمت نموده میشود ص مسئله ۹- اگر شخصی خرید عدلی را یعنی تنگ کرباس را باین شرط که ده پارچه است و آن نه یا یازده برآید پس در صورت بیع صحیح نیست بسبب جهالت بیع یا ثمن ف زیرا چه اگر نه پارچه برآید بهای پارچه کم شد معلوم نیست پس بهای نه پارچه موجود نیز مجهول شد و اگر یازده پارچه برآید پس معلوم نخواهد شد که بیع کدام ص پس اگر بیان نماید بهای هر پارچه را صحیح خواهد شد بیع در صورت کمی و قدر آن ولیکن مشتری مختار خواهد شد اگر خواهد بگیرد کم را بقدر حصه آن و اگر خواهد ترک کند و صحیح نخواهد شد بیع مذکور در صورت زیاده و باقی زیرا چه ده پارچه که بیع است مجهول میباشد و بعضی گفته اند که نزد ابي حنيفة رح در صورت کمی نیز بیع جائز نیست و این غیر صحیح است مسئله ۱۰- اگر خرید دو پارچه را

على انهما هريان فاذا احدهما مروي وحديث لا يجيئ فيهما وان بين من كل واحد منهما لا نه جعل المقيس في كل واحد
 شرط للعقد في المروي وهو شرط فاسد لا يقبل ليشترط في المعدن فافترقا ولو اشترى شيئا بواحد على انه عشر اذ
 كل فرع بدلهم فاذا من عشرة ونصف وتسعة ونصف قال ابو حنيفة في الوجه الاول ياخذ بعشرة من غير خيار
 وفي الوجه الثاني ياخذ بتسعة انشاء وقال ابو يوسف رحمه الله عليه الوجه الاول ياخذ باحد عشر ان شاء
 وفي الثاني ياخذ بعشرة ان شاء وقال محمد رحمه الله في الاول ياخذ بعشرة ونصف ان شاء وفي الثاني بتسعة
 ونصف ويجوز لان من شرطه مائة مقابلة الذراع بالدرهم مقابلة نصفه بنصفه فيجوز عليه حكمها
 ولا يبيس في سعة انما افر د كل ذراع ببدل من كل ذراع منزلة ثواب على حدة وقد
 انقص ولا يبي حنيفة رحمه الله عليه ان الذراع وصف في الاصل وانما اخذ حكمه للمقدار بالشرط وهو مقيده بالذراع
 فلو عدمه عاد الحكم الى الاصل وقيل في الكرياس الذي لا يتفاوت جذاذبه لا يطيب للمشقة كما زاد على الشرط
 لانه بمنزلة المداون حيث لا يضره الفصل وعلى هذا قالوا يجوز بيع ذراع منه

باين شرطه هر دو مروي است وكي ازان مروي برآمد پس در صورت بيع صحيح نيت اصلا يعني ديكي نيز صحيح نيت اگر چه بيان
 کرده باشند بهای برابر چه را زيرا چه در صورت هرگاه جمع کرد با بایع هر دو پارچه هر یک ايجاب پس شرط کرد و در بيع مروي که مشتری قبول
 کند بيع را در مروي نيز داین شرط فاسدست در صورتیکه خریدار بود و بدل را باين شرط که ده پارچه است و آن نه پارچه برآمد لازم نمی آید
 که قبول نمودن مشتری پارچه را که معدوم است شرط بيع شود و نه ده پارچه موجود چه قبول نمودم را و درین مسئله شرط کرده است بائع پس
 میان این مسئله و مسئله مذکور فرق ظاهر گشت مسئله ۲ - اگر شخصی خریدار پارچه را باين شرط که ده پارچه مذکور ده گز است برانوجه
 که هرگز آن بیک درهم است و آن پارچه ده و نیم گز برآمد یا نه و نیم گز پس امام ابو حنیفه ج گفت که در صورت اول لازمست مشتری
 که آن را بدهد و در صورت دوم نه درم اگر خواهد و امام ابو یوسف ج گفت که در صورت اول مشتری بیازده درم بگیرد
 آنرا اگر خواهد و در صورت سوم بدهد و درم بگیرد و اگر خواهد و امام محمد ج گفت که در صورت اول اگر خواهد مشتری بدهد و نیم درم بگیرد
 آن را و در صورت دوم اگر خواهد بدهد و نیم درم بگیرد و آنرا زیا چه هرگاه بمقابل یک گز بگیرد نموده پس از لازم آن انیت که بمقابل
 نیم گز نیم درم شود و دلیل ابی یوسف ج انیت که هرگاه بمقابل هرگز بهائی را مقرر کرد و آن یک درم است پس هرگز از پارچه مذکور
 بنزد یک پارچه عطفه گشت و در صورت مذکور یک گز از آن که بمقابل یک پارچه است ناقص گشت و در صورتیکه خرید کند
 کسی پارچه را باين شرط که ده گز است و بعد از آن پارچه مذکور کم از ده گز باید چیزی از بهای آن کم نمیشود لیکن مشتری مختار میشود
 پس همچنین در اینجا نیز ص و دلیل ابی حنیفه ج انیت که ذراع در اصل وصف مذروع است و در حکم مقدار نمیشود مگر و قتیکه
 بمقابل آن بجای را شرط نمایند و در صورت بهائی را بمقابل مقدار یک گز شرط نموده اند و بمقابل کمتر از آن چیزی از بهای است
 نموده اند پس آن مقدار کمتر بر اصل خود باقی است معنی وصف است پس در مقابل آن چیزی از بهای نخواهد شد و بعضی گفته اند که
 در کرباسی که در اطراف و جهانبها آن تفاوت نیست مشتری را حلال نیست که بگیرد مقدار را و بر آنچه شرط و مقرر شده بود زیا چه
 چنین کرباس نموده و در آنست بجهت آنکه بدین جدا کردن بعضی آنرا از کل ضرر ندارد بنا برین قهقهه گفته اند که فروشنده یک گز از آن را بخرید و حکم

ومن باع دارا دخل بناء في البيع وان لم يبيعه لان اسم الدار يتناول العريضة والبناء في العرف ولا نه متصل به
اتصال فتدافع في كون تباع له ومن باع الرضا دخل ما فيها من الغل والشجر وان لم يبيعه لانه متصل به
للقرار فاشبه البناء ولا يدخل الزرع في بيع الارض الا بالتسمية لانه متصل به للفصل فاشبه للتلصص
الذي فيها ومن باع غلا او ثمرا فيه ثم فخرته للبائع الا ان يشترط المتبائع لقوله عليه السلام من اشترى
الضائف ما غل فالثمرة للبائع الا ان يشترط المتبائع ولان الاتصال وان كان خلقه فهو للقطع لا للبقاء
فصار كالزرع ويقال للبائع اقطعها وسلم المبيع وكذا اذا كان فيها ذرع لان ملك المشتري مشغول
بملك البائع فكان عليه تفرغه وتسليمه كما اذا كان فيه متاع وقال الشافعي يترك الحق يظهر صلاح الثمر
ويستفصل الزرع لان الواجب انما هو التسليم المتعارف في العادة ان لا يقطع كذلك وصار
كما اذا انقضت مدة الاحارة وفي الارض سزر ع قلنا هذا التسليم واجب ايضا

فصل مسله ۱- اگر شخصی فروخت دار خود را یعنی سرای خود را داخل میشود درین مع بنا و عمارت آن نیز اگر چه بائع
ذکر آن نکند بجهت آنکه لفظ دار صحن بنای آن هر دو را شامل است و در عین و بجهت آنکه بنای مذکور متصل است بزمین آن
بطریق دوام و قرار پس تابع آنست **مسله ۲-** داخل میشود در مع زمین اشجار یک در آن زمین است اگر چه بائع ذکر آن نکند
چه اشجار متصل است بآن زمین بطور دوام و قرار مانند بنای دار و داخل نمیشود زراعت و در مع زمین مگر وقتیکه ذکر نماید بائع
که آن نیز داخل است در مع زمین مذکور زیرا چه زراعت متصل زمین است بجهت آنکه در و نموده شود نه بجهت آنکه ثابت
و برقرار ماند در آن صحن مانند درختیکه نموده است در زمین و اگر شخصی فروخت دختی را که بران ثمر است پس آن ثمر
از آن بائع است و بمشتری نمیرسد مگر وقتیکه شرط کند مشتری که درخت مذکور را مع ثمر آن ابد گرفت پس درین هنگام داخل میشود
در مع و بمشتری میرسد بجهت آنکه پیغمبر صلعم فرمود است که اگر شخصی خرید کند زمینی را که در آن درخت خواست یعنی مع خرد
پس ثمر آن از آن بائع است مگر آنکه مشتری شرط کند آنرا برای خود و بجهت آنکه اتصال ثمر درخت اگر چه از روی خلقت است
ولیکن برای بریدن و جیدن است نه برای آنکه بالای درخت بماند پس مانند زراعت شد ولیکن گفته میشود به بائع درخت
که ثمر آنرا بچنین درخت مذکور را فارغ نموده بمشتری تسلیم نماید چنانچین گفته میشود ببائع زمینی که در آن زراعت است که زراعت
خود را در و بکن و زمین مذکوره را فارغ نموده بمشتری تسلیم کن زیرا چه ملک مشتری مشغول است بملک بائع پس واجب است
بر بائع که آنرا فارغ کرده بمشتری تسلیم نماید چنانچه اگر در آن زمین متاع بائع باشد پس باو چنین گفته میشود امام شافعی هم
گفتست که ثمر بر درخت مذکور و زراعت در زمین مذکور گذاشته میشود تا آن زمان که ثمر خنجره گردد و زراعت قابل در و شود
زیرا چه تسلیم مع بطریق معناه واجب است بر بائع و معناه همین است که ثمر خام و زراعت سبز را نمی برند بلکه بعد از خشکی
آن زمین را فارغ نموده میدهند صحن چنانچه اگر منقضی شود مدت اجاره و در زمین اجاره زراعت سبز است پس میگزارند
آنرا تا آن زمان که قابل در و گردد و عملای مانع میگویند که در صورت اجاره نیز واجب است بر مستاجر که با ملک تسلیم نماید زمین را جاره

حق یترک و با جبر تسلیم العوض کتسلیم المعوض ولا فرق بین ما اذا کان الثمر مجال له قیمة او لم یکن
 فی الصصح و یکن فی الحالین للبائع لان بیعه یجوز فی احوال الهایتین علی مانیقین فلا یدخل فی بیع الشک
 من غیر ذکر و اما اذا بیعت الارض و قد بذل فیها صاحبها و لم یثبت بعد لم یدخل فیها لانه موصوف فیها کالمتاع
 و لو ثبت و لم تصر له قیمة فقد قیل لا یدخل فیها و قد قیل یدخل فیها و کان هذا بناء علی الاختلاف

فجواز بیعه قبل ان یناله المشافر و المناجل و لا یدخل النزع و الثمر بذکر الحقاق و المرافق لانها مال
 منها و لو قال بكل قلیل و کثیر هو له فیها و منها من حقها او قال من صرفها لم یدخل فیها لما قلنا و ان لم یقل
 من حقها او من صرفها خلط فیها اما الثمر العجز و ذوالنزع الصصح لا یدخل الا بالتصریح به لانه بمنزلة المتاع
قال و من باع ثمرة لم یبد صلاحها او قد بد اجاز البیع لانه مال متقوم اما لکن نه منتفعا به فی الحال او فی الشاق

لماذا اگر میگذارد مستاجر زراعت خود را در آن زمین بعد از انقضای مدت جاره اجرت آن میدهد و اجرت محض زمین است
 و تسلیم محض زمین بنزله تسلیم زمین است و باید دانست که داخل نمیشود در بیع درخت خواه آن ثمر خزان باشد که آنرا قیمت است خواه
 چنان باشد و همین صحیح است پس در هر دو حالت از آن بائع است زیرا چه صحیح این است که بیع آن جائز است اگر چه آنرا قیمت نباشد
 چنانچه ذکر آن خواهد آمد پس در بیع درخت بدون ذکر آن داخل نخواهد شد **مسئله** - اگر شخصی فروخت زمین خود را که در آن
 تخم نشانده است و هنوز نرسیده است پس این تخم در بیع زمین مذکور داخل نمیشود چه تخم مذکور در آن زمین نهاده شده است مانند درخت و اگر
 رست و لیکن بجالتی نرسیده است که آنرا قیمت باشد پس در آن اختلاف است بعضی گفته اند که آن در بیع زمین داخل نمیشود و بعضی گفته اند که داخل نمیشود
 اختلاف بنا بر اختلاف است در جواز بیع آن پیش از آنکه قابل بریدن بداس یا قابل چریدن شود و بیع آن نزد کسی که بیع آن جائز است
 داخل نمیشود و بیع زمین و نزد کسی که بیع آن جائز نیست داخل نمیشود و بیع زمین **مسئله** - زراعت و ثمر داخل نمیشود و بیع زمین
 و درخت اگر چه بائع و مشتری ذکر حقوق و مرافق نمایند یعنی بگوید بائع که این زمین را یا این درخت را فروختم با جمیع حقوق و مرافق
 آن ص زیرا چه زراعت و ثمر از حقوق و مرافق نیست و چه حقوق بیع آن است بیع را انان اگر نباشد و مقصود نشود مگر برای بیع
 چون شرب و راه و مرافق عبارت است از چیزی که منفعت به باشد ولیکن مخصوص است بچیزیکه مانع است چون مطبخ و سیل آب **ص**
 همچنین اگر بگوید بائع که فروختم آن را با هر قلیل و کثیر که مراست در آن و از آن از حقوق آن یا از مرافق آن پس ثمر زراعت داخل
 نمیشود و بیع زمین و درخت **ص** چنانچه هر دو از حقوق و مرافق نیستند **ص** چنانچه مذکور شد و اگر بگوید با هر قلیل و کثیر که مراست
 در آن و از آن و فکود از حقوق آن یا از مرافق آن پس بیع ثمر زراعت و ثمر داخل نمیشود و بیع زمین و درخت اما ثمر جدید و زراعت
 در و کرده بنزله متاع است و بیع زمین و درخت هیچ وجه داخل نمیشود مگر آنیکه تصریح نماید بآن **مسئله** - فروختن ثمر درخت
 خواه صلاح آن ظاهر شده باشد یعنی بجالتی رسیده باشد که آنرا کفایت سلامت ماند و فاسد نشود **ص** یا صلاح آن ظاهر نشده باشد
 زیرا چه آن ملل متقوم است چه آن قابل انتفاع است بالفصل اگر صلاح ظاهر شده باشد یا قابل انتفاع است در زمان آنند اگر صلاح نرسیده باشد

وقته قبل لا یجوز قبل ان یبدوا صلاحها و الا دل المحذور علی المشتري قطعها فی الحال تفریغاً لمذات
البائع وهذا اذا اشتراها مطلقاً او بشرط القطع وان شرط تركها علی الغنیل فسد البیع لانه شرط
بلاية تعضیه العقد وهو شغل ملك الغير وهو صفقة فی صفقة وهو عارة او جارة فی بیع قسداً
بیع النزع بشرط الترك لما قلنا و كذا اذا تناهى عظمها عند ابی حنیفة و ابی یوسف لما قلنا و
استفسنه حمل للعاده بخلاف ما اذا المریناه عظمها لانه شرط فیة الجزء المعدوم و هو الذی بین ید
لجمعی من الارض او الشجر و لو اشتراها مطلقاً و تركها باذن البائع طاب له الفضل وان
تركها بغیر اذنه تصدق بما اذا فی ذاته لخصوله بمجهة مخطوطة وان تركها بعد ماتناهی عظمها
لم یصدق بشرط لان هذا تغیر حاله لا تحقق زیادة وان اشتراها مطلقاً و تركها علی الغنیل وقد استاجر الغنیل
الی وقت الا اذا طاب له الفضل لان الاجارة باطله لعدم التعارف و الحاجة فبقي الاذن
معتبر بخلاف ما اذا اشتري الزرع واستاجر الارض الى ان یدرك و تركه حیث لا یطیب له الفضل

و بعضی گفته اند که پیش از ظهور صلاح بیع آن روا نیست آنچه اول مذکور شد صحیح ترست و هرگاه صحیح شد
بیع ثمر مطلقاً پس واجب است بر مشتری که فی الحال آن ثمر را به چنبد از درخت و ملک بایع را فاخرج سازد و این وقتی است که خریدار باشد
آنرا بشود چیدن یا مطلق یعنی شرط نگذرد باشد که آنرا بالای درخت خواهد گذاشت و اما اگر شرط کند این را بیع فاسد میشود چه این
شرط یعنی شرط گذاشتن ثمر بر درخت و مشغول ساختن ملک غیر را بملک خود مقتضای عقید بیع نیست و هر شرطیکه چنین باشد موجب
فساد بیع است و نیز صفقه در صفقه لازم می آید یعنی عقد عاریت یا عقد اجاره در عقید بیع و این روایت و همچنین مع زراعت بشرط
ترك آن در زمین بایع فاسدست بدلیل مذکور و همین حکم است نزد ابی حنیفة و ابی یوسف و وقتیکه زراعت تمام نماند و ثمر به منتهای
زندگی خود رسیده باشد زیرا چه اشتغال بملک غیر لازم می آید و امام محمد و در صورت شرط مذکور را جائز داشته است بنا بر استحسان و وجه
استحسان این است که در صورت همین عادت است بخلاف وقتیکه تمام نماند و منتهای بزرگی خود رسیده باشد چه در صورت جزوی که
زیاده شده است بسبب معنی که در زمین و درخت است بعد از عقید بیع حادث شده است و در وقت بیع معدوم بود و این جزو معدوم را
که شرط کرد است شرط مذکور موجب فساد بیع است **مسئله ۶** - اگر کسی ثمر را که منتهای بزرگی خود رسیده است خرید کند مطلقاً
یعنی گذاشتن آنرا بر درخت شرط نکند و بعد از آن بگذارد آنرا باذن بایع پس حلال است ویرا زیادتیی که حادث شود و اگر بغیر اذن آن
بگذارد و تصدیق نماید چیزی را که زیاده منتهای بزرگی است و ثمرات آن را بگذارد آن حاصل شده است از ملک غیر بغیر اذن آن و اگر خرید نماید بعد از آن
که منتهای بزرگی رسیده است پس تصدیق نخواهد کرد و بیع چیزی را بزرگ و درین تغییر است از عالی بحالی و چیزی زیاده نمیشود و در ذات آن
مسئله ۷ - اگر کسی خرید کند ثمر رسیده را مطلقاً و بعد از آن بگذارد آنرا بر درخت تا آن زمان که رسیده شود و بانظر که
اجاره کند درخت مذکور تا آن زمان که رسیده شود ثمر آن پس در صورت حلال است ویرا زیادتیی که اجاره مذکور باطل است
بسبب عدم تعارف و عدم حاجت چه ویرا ممکن است که درخت را نیز خرید کند پس باقی ماند اذن مالک و آن معتبرست بخلاف آنکه
اگر خرید کند زراعت را و اجاره کند زمین آنرا تا آن زمان که زراعت قابل درو گردد و بگذارد زراعت را چه در صورت حلال نیست ویرا بی

لأن الإجازة فاسدة للجماله فاوشت خبثا ولو اشتراها مطلقا فاشترت ثم اخرج قبل القبض فسد البيع لأنه لا يمكنه تسليم المبيع لتعذر التمين ولما اشترت بعد القبض يشترط أن فيه للاختلاط والقول قول المشتري ومقتضى لانه في يده وكذا في البادحان والبطيخ والخصل ان يشترى الاصول ليحصل الزيادة على ملكه قال ولا يجوز ان يبيع شجرة ويستثنى منها الرطال معلومة خلافا لما لاك محمد الله لان الباقي بعد الاستثناء مجهول بخلاف ما اذا باع واستثنى خلافا معينا لان الباقي معلوم بالمشاهدة قال قالوا هذه رواية الحسن وهو قول الجاهل اما على ظاهر الرواية ينبغي ان يجوز لان الاصل ان ما يجوز ايراد العقد عليه بانفراد يجوز استثنائه من العقد وبيع قفيز من صبرة جائز في هذا الاستثناء بخلاف استثناء الحمل واطراف الحمين ان لانه لا يجوز لبيع فكذا استثناءه ويجوز بيع الحنطة في سبيلها والباقي في قشره وكذا الاسرة والسهم وقال الشافعي لا يجوز لبيع الباقي الا بغيره وكذا الجوز واللوز والفستق في قشره الاول عنده وله في بيع السنبلة قولان وعنده لا يجوز لذلك كله انه المعقود عليه مسنون

زیرا چه اجاره مذکور فاسدست بسبب جهالت در اجاره وفساد اجاره موجب ذکر است میشود مسئله ۸- اگر خریدی مطلقا ثم را رسیده که بالائی رخت است بعد از آن پیش از قبض آن را بر تو آوردی و در وقت مذکور پیش از قبض تو در صورت مکتون نیست پس که تسلیم مبيع نماید زیرا چه تمیز میان مبيع وغير مبيع متعذر گشت و اگر قبض کردی شترى آن شتر را که بر درخت است و بعد از آن باز تازه آورد و درخت مذکور پس در صورت بائع و مشتری هر دو شریک میشوند در آن بسبب آنکه ملک کلی ملک دیگر مختلط شد است قول مشتری در مقدار آن معتبرست زیرا چه شتر مذکور در صورت در دست مشتری است مسئله ۹- اگر خرید کسی با دخان یا غریزه که بر درخت است پس حکم آن چنان است که در خریدن شتر بر درخت مذکور شد و اگر کسی خواهد که خرید کند شتر را با دخان یا غریزه را که بر درخت است و بگذارد آنرا تا زاید گردد و بزرگ شود یا بار نو آورد و حلال شود ویرا پس حلیه در جواز آن نیست که خرید کند درخت آنرا تا زاید آتی حاصل شود و در ملک او ف و بعد از فراغت اقاله نماید مبيع درخت را مسئله ۱۰- اگر بفروشد کسی شتر را و خدیل معلوم را از آن استثناء نماید ف خواه شتر مذکور بالائی درخت باشد یا جدا از درخت ص مبيع مذکور صحیح نیست زیرا چه باقی بعد از استثناء مجهولست بخلاف آنکه اگر استثناء نماید درخت معین را زیرا چه باقی در صورت مباحثه معلومست قال رض نقضا گفته اند که آنچه مذکور شد روایت حسن است و همین قول طحاوی رج است اما بنا بر ظاهر روایت سنن و در این است که مبيع مذکور صحیح باشد مانند قول امام مالک رج زیرا چه قاعده این است که هر چه جائزست مبيع آن مطلقه استثنای آن نیز از عقد جائزست چنانچه جمیع یک تفییر از توده گندم جائزست همچنین استثنای آن نیز جائزست بخلاف استثنای حمل و اطراف حیوان ف با منظر که بگوید فروخته ام این گوشت را مگر حمل آن یا بگوید که در دست آن ص زیرا چه جائزست مبيع آن مطلقه همچنین استثنای آن نیز مسئله ۱۱- فروختن گندم در خوشه آن و فروختن با قلا در قشر اول جائزست و همچنین فروختن برنج و کجدر قشر آن و شافعی رج گفت که فروختن با قلاى سبز همچنین فروختن چارمغز و بادام و پسته در قشر اول جائزست و در فروختن خوشه ویرا و قول است و نزد همه علمای مایح این همه جائزست و در کمال شافعی رج انیت که مبيع در صورتها مستور و مخفیست

بلا منفعة له فيه فاشتب تراب الصباغة اذا بيع بجنسه ولنا ما روى عن النبي عليه السلام انه نفى عن بيع الخمل حتى يريهي و
عن بيع السبل حتى يبيض ويامن العاهة ولا نه حب منتفع به فيجب بيعه في سبيله كالشعير و الجماع كمنه ملا متوقفا
بخلاف تراب الصباغة لان انما لا يجوز بيعه بجنسه لاحتمال الربح حتى لو باعه بخلاف جنسه جاز وفي مسئلتنا
لو باعه بجنسه لا يجوز ايضا لشمية الربح لانه لا يدرى قد رما في السنايل ومن باع دارا دخل في البيع مفااتيح
اغلاقها لانه يدخل فيه الاغلاق لانها مركبة فيها للبقاء والمفتاح يدخل في بيع الخلق من غير تسمية لانه
ممنزلة بعض منه اذا لا يتفقد به وبه **قال** حجة الكيال وناقد الثمن على البائع اما الكيل فلا بد منه للتسليم وهو على البائع
ومعنى هذا اذا بيع مكايلا وكذا حجة الرثان الذراع والعداد وما النقد فالملك روية ابو ستم عن محمد لا النقد يكون بعد التسليم
الا اني انيكون بعد الرثان البائع هو المتجر اليه فحينئذ يتعلق به حقه من غير ان يعرض لمعيبة وفي رواية ابو سباعه عنه على المشتري ان لا
يتجر التسليم لمعيبة المقدار الحسن فغير بالنقد كما يعرف النقد بالرثان فيكون عليه **قال** وحجة الرثان الثمن على المشتري لما بينا انه هو
للتسليم الثمن بالرثان يتحقق التسليم **قال** ومن باع سلعة بثمن قبل للمشتري ادفع الثمن **والا**

در چیزیکه منفعت ندارد و آن قشر است پس مانند آن شد که فروخته شود تراب زرگر بجنس آن فاعلی بفروشد کسی ترا بیکه متسلّم
اجزای زرست بجنس آن چه آن مقدار زر مستور و پوشیده است در تراب مذکور و دلیل علمای مایع کی این است که بچشم
نمی فرمود است از فروختن ثمر بر درخت مگر وقتیکه سرخ و سفید گردد و از فروختن خوشه مگر وقتیکه سفید گردد و از آفت مأمون محفوظ
شود فاعلی بخرید شود و دوم آنست که گندم مذکور دانه است قابل انتفاع پس جائز است بیع آن در خوشه مانند جو زیرا چه
چنانچه جو مال متقوم است همچنین گندم مذکور نیز بخلایف تراب زرگر چه بیع آن بجنس آن جائز نیست به سبب آنکه احتمال ربو است لهذا
فروختن آن بخلایف جنس آن جایز است و فروختن گندم در خوشه بجنس آن نیز جائز نیست به سبب احتمال ربو زیرا چه معلوم نشود
که چند دانه گندم در خوشه است **مسئله ۱۲** - اگر فروخت کسی سرائی را که قطلمای آن منفصل نیست بلکه متصل و مرکب است
بآن پس کلیدهای آن داخل میشود و بیع سرای مذکور چه آنرا برای این چسباند است که در آن باقی ماند و کلید داخل میشود و بیع
تصل نیز مذکور آن چه کلید بمنزله بعضی اجزای تعلق است بجهت آنکه فصل بغير کلید قابل انتفاع نیست **مسئله ۱۳** - اجرت
کیال و ناقد ثمن اعنی صراف بزمانه بائع است اما اجرت کیال پس بجهت آنکه کیل کردن برای تسلیم بیع ضرورت و تسلیم به
بائع است پس اجرت کیال او خواهد داد و این وقتی است که حساب کیل فروخته باشد همچنین اجرت وزن کننده بیع شمار کننده
و اگر کند آن نیز بائع است بلیال مذکور آنرا بلیال اجرت ناقد ثمن بائع تسلیم است که است از این ستم از مخرج و جوش نیست که نقد ثمن از تسلیم آن بیع می برد
هنگام بائع محتاج است بنقد ثمن تا امتناز شود چیزیکه حق اوست از غیر حق او و بشناسد ناسره را تا رد کند و این سماعه از محمد
روایت کرده است که اجرت ناقد ثمن بر مشتری است زیرا چه مشتری محتاج است باینکه بشناسد و بهم جید را که مقرر کرده است تا تسلیم
آن نماید و وصف جودت شناخته میشود بنقد نمودن ثمن چنانچه مقدار آن معلوم میشود و وزن پس اجرت آن بر ذمه مشتری است
مسئله ۱۴ - اجرت وزن کننده ثمن بر مشتری است چه او محتاج است باینکه تسلیم ثمن نماید و تسلیم آن متحقق میشود
بعد از وزن آن **مسئله ۱۵** - اگر شخصی فروخت متاعی اقبال ثمن و حال اعنی غیر مؤجل ص پس باید که مشتری اول تسلیم ثمن نماید

لا یحق للمشتري تعین المبیع فیکدم دفع الثمن لیتعین حق البائع بالقبض لما أنه لا یتعین بالتعین تحقیقاً للمساواة وقت ال
ومن باع سلعة أو ثمناً بقین قیل لهما سلباً معاً لا ستوائهما فی التعین وعدمه فلا حاجة إلی تقدیم أحدهما فی البیع

باب خيار الشرط

قال خيار الشرط جائز في البيع للبائع والمشتري ولهما الخيار ثلثة ايام فما دونها والا حصل فيه ما روى ان حبان ابن
منقذ بن عمرو ولا نصارى كان يعین فی البیاعات فقلل له التبی علیه السلام اذ ابایعت فقلل لاختلاطه ولی الخيار ثلثة ايام
ولا یجوز اکثر منه عند ابی حنیفة وهو قول زفر والشافعی وقال ابو یوسف ومحمد یجوز اذا سمي مدة معلومة لحدیث
ابن عمر انه اجاز الخيار الى شهرین ولان الخيار انما شرع للحاجة الى التروی لیلین دفع الغبن وقد قس الحاجة
إلى الاكثر فصار كالالتجیل فی الثمن ولا یحنیفة ان شرط الخيار یخالف مقتضى العقد وهو اللزوم وانما جردناه
بجلائل القیاس بما روى بنان النض فیقتصر علی المدة المذکورة فیہ وانتفت النیادة الا انه اذا احب ان
فی الثلث جائز عند ابی حنیفة خلافاً لفرع یقول العقد فاسد اذا لم یقل قلب جائزاً

زیرا چه حق مشتری که بیع است متعین است پس باید که او مقدم ثمن را ببلع و در تاحق بلع نیز متعین شود پس بقیع
آن تا مساوات میان بلع و مشتری متحقق گردد زیرا چه ثمن متعین نشود مگر بقبض و بجزو و بقیع نمودن آن مسئله ۱۶
اگر شخصی فروخت متاعی را عوض متاعی یا فروخت ثمنی را بعوض ثمنی لازم است که هر دو معا تسلیم نمایند زیرا چه تعیین
و عدم تعیین هر دو برابر اند پس حاجت این نیست که یکی مقدم تسلیم نماید و الله اعلم

ص باب در بیان خيار شرط و آن نیست که شرط کنی یکی از بلع و مشتری که تا دو روز یا سه روز یا است و نیز اگر نخواهد درین
آشنا فیج کند بیع را مسئله ۱ - شرط کردن خيار بر بلع و مشتری را جائز است در بیع و جائز است هر یکی از بلع و مشتری را
که شرط خيار نمایند تا سه روز یا کمتر از آن و و زیاده از آن جائز نیست ص زیرا چه مرویت است که حبان ابن منقذ بن عمرو
انصاری رض اکثر در خریدن و فروختن فریب میخورد پس فرمود ویرا پیغمبر علیه السلام که ای حبان هرگاه خرید کنی چیزی را
بگو فریب نیست و اما اختیار است تا سه روز مسئله ۲ - شرط خيار زیاده از سه روز رواست نزد ابی حنیفه رح و همین قول
نزد و شامی رح است و صاحبین رح گفته اند که هر دقتی را که شرط نمایند رواست اگر چه زیاده از سه روز بود بحجت آنکه
از ابن عمر رضی الله عنهما مرویت است که پیغمبر صلعم جائز داشته است شرط خيار را تا بدو ماه و بحجت آنکه شرط خيار شروع شده است
بسبب حاجت آدمی تا فکر نماید و بجنبن ابر طرف کند و گاهی حاجت بسوی زیاده از سه روز میشود پس مانند معا و ثمن شد
و دلیل امام ابی حنیفه رح نیست که شرط خيار مخالف مقتضای عقد است چه مقتضای عقد لزوم بیع است و جز این نیست
که برخلاف قیاس تجویز نموده شده است آنرا بنا بر آنچه مرویت از قول پیغمبر علیه السلام پس ثابت خواهد شد آنچه در آن
مذکور است و زیاده از آن ثابت نخواهد شد و شرط خيار زیاده از سه روز جائز نیست و مع هذا اگر زیاده از سه روز بشرط نماید
و لیکن اجازت بیع کند صاحب خيار در آنی سه روز جائز میشود بیع مذکور نزد ابی حنیفه رح برخلاف قول فرج اوج
میگوید که بیع بشرط خيار در زیاده از سه روز هرگاه در ابتدا فاسد شده است بسبب دو کردن شرط فاسد صحیح نخواهد شد

توله انه اسقط المفسد قبل تفرغ فيوجو حيا ثم اذا ابلع بالثمن وعلمه في المجلس وكان الفاسد باعيا لليوم الرابع فاذا اجاز قبل ذلك لم يتصل المفسد بالعقد ولهذا قيل ان العقد يفسد ببعضه حين امن اليوم الرابع وقيل يفسد فاسدا ثم يفسد الفاسد بهذا الشرط وهذا على الوجه الاول ولو اشتري على انه ان لم ينقد الثمن الى ثلثة ايام

فلا بيع بينهما جاز الى اربعة ايام لا يجوز لا عند ابو حنيفة ولا في سبقت وقال محمد يجوز الى اربعة ايام او اكثر فان نقض في الثلث جاز في قولهم جميعا والاصل فيه ان هذا في معنى اشتراط الخيار اذا كانت الحاجة مستترة الى الانقضاء عند عدم النقد تحريم عن الماطلة في الفسخ فيكون ملحقا به وقد مر ابو حنيفة على اصله في الملحق به ونفي الزيادة على الثلث وكذا محمد في تجوز الزيادة وابي يوسف اخذ في الاصل بالاشتراف في هذا القياس وفي هذه المسئلة قياس آخر واليه مال زفر وهو انه بيع بشرط فيه اقالة فاسدة لثقلها بالشرط واشترط الصبر منها فيه مفسد للعقد فاشترط الفاسد اولى ووجه الاستحسان ما بيننا قال وخيار البائع

ودليل ابو حنيفة في ان ائمت كهركاه وراثنا في سدد ورا جازت بيع وادليس دور كره سبب فساد رايش اذا كنه ثابت شود پس بيع مذکور صحیح خواهد شد چنانچه اگر بيع کند بمقابل بهائی که بائع آن را برترم مقرر کرده است یعنی علامت آن را بر باراجه ثبت نموده است چنانچه میان تاجران متعارف است و مشتري را معلوم نیست پس این بيع فاسدست ص و لیکن بائع اگر مطلع گرداند مشتري را بران در مجلس بيع صحیح میگردد و دلیل دوم این است که فساد بيع در صورت مذکوره باعتبار روز چهارم و هرگاه پیشتر از روز چهارم اجازت بيع وادليس سبب فساد لا حق بر بيع مذکور باشد و بنا بر این دلیل دوم بعضی گفته اند که بيع مذکور فاسد میشود و گذشته جزوی از روز چهارم و بنا بر دلیل اول بعضی گفته اند که بيع مذکور ابتدا فاسد نمیشود و بعد از آن سبب دور کردن شرطی که موجب فسادست بر طرف میشود و فساد مسلمه هم - اگر خرید شخصی با این شرط که اگر تا سه روز ادای ثمن ننماید پس بيع نیست پس در صورت بيع جائزست و اگر بجای سه روز چهار روز یا زیاده از آن بگوید جائز نیست نزد ابو حنيفة و ابی یوسف و محمد ج گفتند که بجای سه روز اگر چهار روز یا زیاده از آن بگوید بيع جائزست ولیکن باید دانست که اگر ادای ثمن کند مشتري وراثنا بی سه روز بيع مذکور صحیح میشود نزد همه علمای ماز و جش ائمت که شرط مذکور یعنی شرط خيارست زیرا چه انسان محتاج است باینکه اگر ثمن بدست نیاید فسخ بيع نماید پس شرط مذکور و یعنی شرط خيار شد و چون امام ابو حنيفة ج میگوید که بيع بشرط خيار در زیاده از سه روز فاسدست مع هذا اگر اجازت آن دهد وراثنا بی سه روز بيع میشود پس همچنین در بنجائیه و امام محمد ج چنانچه در شرط خيار زیاده از سه روز را میباید همچنین و بنجائیه پس نزد طرین حکم اصل و فرع برابرست ص و امام ابو یوسف ج در شرط خيار زیاده از سه روز بر خلاف قیاس روا میدارد و بنا بر حدیثی که در غیا مذکور شد و درین مسئله زیاده بر سه روز را ندیدار و بنا بر قیاس و باید دانست که درین مسئله قیاس دیگرست که بآن مأئل است و نفع و آن ائمت که در بیع مذکور اقالة فاسد شرط شده است چه اقاله که شرط شده است در اقاله فاسدست بجهت آنکه معلق بشرطست و اگر شرط کنند اقاله صحیح را در بیع فاسد میشود پس بسبب شرط نمودن اقاله فاسد بطریق اولی فاسد خواهد بود و استحسان و این است که شرط مذکور و یعنی شرط خيارست چنانچه ص میدانست مسلمه هم - اگر بائع شرط خيار نماید بر

بمنع خروج البیوع عن ملکة لان تمام هذا السبب بالرضا ولا يتم مع الخيار ولهذا لو اعتقد بغيره عتقه ولا يملك المشتري المتصرف
في حوان قبضه باذن البائع فلو قبض المشتري وملك في يده فمضى الخيار ضمنه بالقيمة لان البیوع یفسخ بالهلاک لانه كان موقوف
ولا نفاذ بدله العمل ففي مقبضه كان يدا على سقم الشراء وفيه القیة تقولون ملك في يده البائع انفس البیوع ولا شيء على المشتري اعتبارا
بالصیحة للطلق **قال** وخيار المشتري لا يمنع خروج البیوع عن ملك البائع لان البیوع في جانب الآخر لازم وهذا لان الخيار
انما منع خروج البذل عن ملك من له الخيار لانه شرع نظرا له دون الآخر **قال** الا ان المشتري لا يملكه عندا يهينه وقالوا
يملكه لانه لم يخرج عن ملك البائع فلو لم يخل في ملك المشتري يكون زائلا لا له الا مال له ولا عهد لنا بوفاء الشرع ولا يهينه انه ملك
المشتري عن ملكه فلو قلنا بانه يخل البیوع في ملكه لا جمع البذل في ملك رجل احد حكمنا للمعاوضة ولا اصل البیوع الشرع لان للمعاوضة
تقتضي المساواة لان الخيار شرع نظرا للمشتري ليتروى فيحقق على المصلحة ولو ثبت الملك ديمما يفتق عليه من غير اختيار
بان كان قريبا فيفوت النظر **قال** فان ملك في يده ملك بالثمن وكذا اذا حمله عيب بخلاف ما اذا كان الخيار
للبيع ووجه الفرق انه اذا حمله عيب تمتع الرخ والهلاک لا يترى عن مقدمه عيب فيه ملك والعقد قد انبرم

پس بیع از ملک ادبیر و نیشود زیرا چه تمامی بیع موقوف بر تراضی طرفین است و در صورت خیاری بایع رضای او تمام نشده است و هرگاه
بیع از ملک بایع بیرون گشت پس اگر آزاد کند بایع بنده بیع را در صورت مذکوره نافذ میشود و عتق او و بنده مذکور آزاد میشود و مشتری
را نمیرسد که تصرف نماید در بیع در صورت مذکوره اگر چه مشتری قبض کرده باشد باین بایع پس اگر قبض کرد و از مشتری و هلاک شد در دست او
و ردست خیال پس مشتری ضامن قیمت آن میشود زیرا چه بسبب هلاک شدن بیع بیع مذکور فسخ میشود و بیع مذکور موقوف بود و بجا
بایع تا با جازت او نافذ شود و چون محل آن هلاک شد پس ممکن نیست که نافذ شود لهذا باطل گشت پس بیع در دست مشتری مقبوض
بفصد شمر بود و ضمان آن قیمت است و اگر در صورت مذکوره بیع در دست بایع هلاک شد فسخ میشود و چیزی بر مشتری لازم نمی آید چنانچه
در صورت بیع صحیح مطلق یعنی بی خیاری **مسئله ۵** - در صورتیکه خیاری مشتری باشد بیع از ملک بایع بیرون میشود چه خیاری مشتری بایع
این قیمت که بیع از ملک بایع بیرون شود زیرا چه بیع در جانب بایع لازم است و سر آن نیست که خیاری منع نمیکند خروج بدل را اگر از
ملک کسیکه دیرا خیاریست چه خیاری مشروع شد بجهت منفعت او و برای منفعت دیگر و حاصل آنکه در صورت خیاری مشتری بیع او
ملک بایع بیرون میشود و لیکن مشتری مالک آن نمیشود نزدانی خفیض و صاحبین رج گفته اند که مشتری مالک آن میشود زیرا چه بیع هرگاه
از ملک بایع برآمد پس اگر مشتری مالک آن نشود لازم می آید که بیع از ملک بایع برود و کسی دیگر مالک آن نشود و در شرع همچنین
معهود و معلوم نیست و دلیل امام ابی حنیفه رج کی نیست که هرگاه ثمن از ملک مشتری بیرون نشد پس اگر بیع در ملک او بود و آید
لازم می آید که بدل و بمبدل هر دو در ملک یک کس جمع شود و این را اصل نیست و شرع زیرا چه معاوضه مقتضی مساوات است و در صورت
که شرط خیاری مشروع شد بجهت برای منفعت مشتری تا فکر کند و معلوم نماید که مصلحت او در آن است یا نه پس اگر بیع در ملک او آید
بسا وقت آزاد خواهد شد بیع بی آنکه قصد آن نماید مشتری با مینه که بیع قریب ذی رحم محرم او باشد پس اگر در صورت خیاری مشتری
بیع در ملک مشتری در آید فوت میشود منفعت او **مسئله ۶** - در صورت خیاری مشتری اگر هلاک شود بیع در دست او ادا
شمن بر او لازم می آید و همچنین اگر عیب دار گردد در دست او زیرا چه چون عیب دار گشت ثمن آن منع گردید و بیع لازم شد

فیلزم الثمن بخلاف ما تقدم لان به خول العيب لا يمنع الرجح كما اخبرنا بالبايع في ذلك والعقد
موقوف قال ومن اشترى امرأته على انه بالخيار ثلثة ايام لم يفسد النكاح لانه
لو يملك كما لماله من الخيار وان وطئها له ان يرد ما لان الوطئ يجمعه النكاح
الا اذا كانت بكر لان الوطئ ينقصها وهذا عنه ابي حنيفة وقال لا يفسد النكاح
لانه ملكها وان وطئها لم يرد ما لان وطئها بملك اليمين فيمضي الرجح وان كانت
ثيبا ولهذا المسئلة اخوات كلها تنبذ على وقوع الملك للمشتري بشرط الخيار وعدمه
منها عتق المشتري على المشتري اذا كان قريبا له في مدة الخيار ومنها اعتقه اذا كان
المشتري حلف ان ملكه عبد افهم خلاف ما اذا قال ان اشتريت

پس لازم خواهد شد بر مشتری ادای من بپاکت مالی از تقدم عیب میشود یعنی عیب دارد شود بعد از آن بپاکت میشود پس در صورت بیع اول لازم
و تمام گشت و بعد از آن بپاکت شد بیع و در صورت بر مشتری ادای من لازم است پس همچنین در صورت بپاکت نیز بخلاف آنکه اگر بپاکت
گرد بیع در دست مشتری و خیال بر بائع را باشد چه در صورت قیمت آن لازم می آید نه من زیرا چه بسبب مدو ث عیب و آن منع
نیست چه بائع مختار است اگر خواهد و پس بکبر و بیع را با وجود عیب پس هرگاه بپاکت شد بیع در دست مشتری بپاکت شد پیش از آنکه
بیع لازم و تمام شود بلکه بپاکت شد در حالتیکه بیع موقوف بود مسئله ۷ - اگر شخصی خریدن خود را بشرط اختیار سه روز پس نکاح
او و دین اثباتی است و باطل نمیشود زیرا چه هنوز مالک آن زن نشده است بسبب آنکه زیرا اختیار سه روز و اگر و طئ کند خیال روی ساقط
نمیشود لهذا سیر سدر را که بعد از و طئ فسخ بیع نماید زیرا چه و طئ بجهت نکاح است نه بجهت ملک و لیکن اگر زن او باکره باشد و طئ
کند ویرا بعد از خریدن آن بشرط اختیار پس در صورت بسبب و طئ اختیار ساقط میشود و بیع لازم میگردد و زیرا چه و طئ در صورت
موجب نقصان و عیب آن میشود و اینکه مذکور شد نزد ابی حنیفه رج است و صاحبین رج گفته اند که شوهر بر بسبب خریدن آن
بشرط اختیار ملک آن میشود پس نکاح او باقی نمی ماند و اگر و طئ کند بعد از خریدن اختیار ساقط میشود و فسخ بیع نمیشود و اگر در زیر چه بپاکت
شوهر مالک آن شد پس و طئ او باعتبار ملک یمین است لهذا رد نخواهد کرد و اگر چه زن مذکوره غیبه باشد و باید دانست که امثال
این مسئله مسائل دیگر است که در آن نیز اختلاف است میان ابی حنیفه رج و میان صاحبین رج بنا بر آنکه مشتری بشرط اختیار مالک
بیع میشود و در دست اختیار نزد صاحبین رج و مالک آن نمیشود نزد ابی حنیفه رج و بعضی از آن مسائل این است که اگر بشرط اختیار
خرید کند شخصی بنده را که فور هم محرم اوست پس آزاد میشود بنده مذکور در دست اختیار نزد صاحبین رج و نزد ابی حنیفه رج آزاد
نمیشود در آن مدت و بعضی از آن مسائل این است که اگر قسم خود شخصی و حلف کرد و گفت باینطور که اگر مالک شووم من بنده را
پس آن بنده آزاد است و بعد از آن خرید بنده را بشرط اختیار آزاد میشود بنده مذکور در دست اختیار نزد صاحبین رج و نزد ابی حنیفه
آزاد نمیشود و در دست مذکور بخلاف آنکه اگر گفته باشد که اگر خرید کنم بنده را پس آن را از دست چه در صورت آزاد میشود بنده مذکور نزد ابی حنیفه

لأنه یحرم كالمشتی العتق بعد الشراء فیسقط الخيار و منها ان حیض المشتیة فی المدة لا یجترع به من الاستبراء
عنده و عند هما یجترع و منها لو ردت بحک الخيار الى البائع لا یجب علیه الاستبراء عندة و عند هما
یجب اذا ردت بعد القبض و منها اذا وکدت المشتیة فی المدة بالککاح لا تصیر اؤدله
عنده خلافا لهما و منها اذا قبض المشتیة المبیع باذن البائع شرأ و دعه عند البائع فهلك فیها
فی المدة هلك من مال البائع لا ارتفاع القبض بالرد لعدم الملك عنده و عند هما من مال المشتیة
لصحة الايداع باعتبار قيام الملك و منها لو كان المشتی عیبة اما ذوا نفا باطلا البائع عن الثمن
فی المدة بقى خياره عنده لأن الرجح امتناع عن التملك و الماذون له یلیه و عند هما بطل خياره
لأنه لما ملکه كان الرجح منه تملیکاً بغير عوض و هو ليس من اهله و منها انه اذا اشتترى من غیر
على ان یبطل الخيار ثم یسلم بطل الخيار عنده لانه ملکه فلا یملک رجها و هو مسلم و عند یبطل البیع
لانه لم یملکها فلا یسقط الخيار و هو مسلم قال و من شرط له الخيار

زیرا چه درین صورت مشتری گویا که انشاء عتیق کرد و بعد از خریدن پس خیار ساقط خواهد شد و بعضی از آن مسائل
انیت که اگر بشرط خیار خرید شخصی کنیزی را و حیض آمد کنیز مذکوره را و در مدت خیار پس این حیض برای استبراء کفایت نمیکند نزد
ابی حنیف و نزد صاحبین رج کفایت میکند و اگر رد کند مشتری کنیز مذکوره را بسبب خیار پس واجب نمیشود بر بائع استبراء آن
نزد ابی حنیف و نزد صاحبین رج استبراء آن واجب میشود بر بائع و قتیکه مشتری بعد از قبض رد نموده باشد و بعضی از آن
مسائل انیت که اگر شخصی بشرط خیار خرید کنیزی را که زن آن شخص است و زانید کنیز مذکوره و در مدت خیار پس آن کنیز ام ولد آن
شخص نمیشود نزد ابی حنیف و نزد صاحبین رج ام ولد میشود و بعضی از آن مسائل انیت که اگر قبض کرد مشتری بیع را با ذون بائع
و بعد از آن وصیت سپرد آن را در دست بائع و بطلان شد در دست او و در مدت خیار نزد ابی حنیف و وصیت سپردن بابت
زیرا چه مشتری مالک آن میت و بطلان شد بیع از مال بائع و بر مشتری بیع خیر لازم نمی آید چه قبض او باقی نماند بسبب وصیت سپردن
و نزد صاحبین رج بطلان شد از مال مشتری چه وصیت سپردن صحیح است نزد او شان زیرا چه مشتری مالک است و بعضی از آن
مسائل این است که اگر مشتری بنده ما ذون باشد و بائع بری کند و یا از ثمن و مدت خیاری او باقی می ماند نزد ابی حنیف
زیرا چه هرگاه مشتری مالک آن نمیشود و در مدت مذکور نزد ابی حنیف پس اگر رد کند آنرا لازم می آید که از قبول ملک آن را بکارد بنده
ما ذون را این میرسد و نزد صاحبین رج خیاری او باطل میشود زیرا چه نزد او شان هرگاه بنده ما ذون در صورت مذکوره مالک شد
پس اگر رد کند آن را بر بائع لازم می آید که ملک آن گردد غیر را بغير عوض و بنده ما ذون را اهریت این نیست و بعضی از آن مسائل
این است که اگر بشرط خیار خرید دومی از دومی شراب را و بعد از آن مسلمان گشت مشتری پس نزد صاحبین رج خیاری او باطل میشود
زیرا چه مشتری مالک آن شده است پس اگر رد کند آنرا بعد از اسلام لازم می آید که مسلمان تملیک شراب کند و این رواست
و نزد ابی حنیف و باطل میشود چه مشتری بسبب خیاری مالک شراب نشده است و چون مسلمان شد نمی تواند که رد کند خیاری را
که مالک آن شود پس ضرر و شد که بیع باطل گردد **مسئله ۸** - در عقد بیع از بائع و مشتری هر که صاحب خیار باشد میرسد

فله ان یسخر فی ماله ان یخیر فان اجازة فی حصره صاحبہ جائز وان فسخ لویحی لان یکن الاخرها ضرر عنه البیعیة
ومعها وقال ابی یوسف یحیی وهو قول الشافعی والشرط هو العلم وانما کنی بالحضرة عنه لانه مسلط علی الفسخ
من جهة صاحبه فلا یتوقف علی علمه کالاجازة ولله الا یشترط رضا و صاهر کالیکیل بالبیع ولهما انه
نقص فی حق الغیر وهو العقد بالذمة ولا یعد فی حق المضرة لانه عساة یعتد بتعام البیع السابوت
فیتصرف فیها فیلزمه غرامة القيمة بالهلاک فیما اذا کان انخيار للبائع او لا یطلب لسلعته مشتریاً
فیما اذا کان انخيار للمشتري وهذا نوع من رقتی توقف علی علمه و صاهر کعزل الوکیل بخلاف الاجازة
لانه لا الزام فیها ولا نقول انه مسلط و کیف یقال ذلك وصاحبه لا یملك الفسخ ولا تسلیط
فی غیر ما یملكه المسلط ولی كان فسخ فی حال غیبة صاحبه و بلغه فی المدة
ثم الفسخ لحصول العلم به ولی بلغه بعد مضي المدة ثم العقد بمضي المدة قبل الفسخ
قال و اذا مات من له انخيار بطل خياره ولو یقتل الى ورثته وقال الشافعی یورث عنه

ویرا که فسخ کند بیع را و مدت بخار و هم میرسد که اجازت آن دهد پس اگر اجازت دهد جائز است اگر چه دیگر مطلع نشود بران و اگر فسخ
بیع نماید جایز نیست مگر بعلم و اطلاع دیگر نزد ابی حنیفه و محمد و ابویوسف رج گفته است که فسخ نیز جایز است بی اطلاع و دیگر وجهی قول
شافعی رج است و دلیل ابی یوسف رج این است که صاحب خیار مسلط است بر فسخ بیع از جانب دیگر پس فسخ آن بر علم و دیگر موقوف
نخواهد شد مانند اجازت لهذا برای فسخ بیع رضای دیگر شرط نیست و این مانند وکیل بیع است **ف** اعنی اگر کسی وکیل کند کسی را
برای بیع پس وکیل را میرسد که تصرف و عمل کند در چیزیکه وکیل است در آن اگر چه موکل مطلع نباشد بران زیرا چه وکیل مسلط است
از جانب موکل همچنین در بخاری **ص** و دلیل ابی حنیفه و محمد و ابی حنیفه است که عقد بیع حق بر دوست پس فسخ کردن یکی فقط
تصرف است در حق دیگر با وجودیکه تصرف مذکور خالی نیست از ضرر دیگر زیرا چه اگر صاحب خیار بائع باشد و فسخ کند بیع را و مشتری
مطلع بران نباشد پس شاید مشتری با اعتماد آنکه بیع تمام شد است تصرف کند در بیع پس بروی تاوان قیمت لازم می آید اگر مالک شود
در دست او و اگر صاحب خیار مشتری باشد و فسخ کند بی اطلاع بائع پس ضرر بائع است چه بائع برای متاع خود خریداری نخواهد جست
با اعتماد آنکه بیع آن تمام شد است و هرگاه در هر صورت ضرر دیگر است پس فسخ بیع موقوف خواهد ماند بر علم آن و این مانند عزل
وکیل است **ف** اعنی اگر وکیل کند کسی را و بعد از آن معزول کند از بی اطلاع آن معزول نمیشود بلکه موقوف میماند بر علم او
ص بخلاف اجازت بیع چه در آن ضرر دیگر نیست و آنچه ابویوسف رج گفته است که صاحب خیار مسلط است بر فسخ بیع از جانب
دیگر پس جواب آن این است که این مسلم نیست چگونه باشد که صاحب خیار مسلط بر فسخ از جانب دیگر باشد و حال آنکه آن دیگر مالک
فسخ نیست پس چگونه مسلط خواهد کرد کسی را بر چیزیکه خود مالک آن نیست **مسئله ۹** - اگر کسی از صاحب خیار فسخ بیع کرد
بی اطلاع دیگر و خبر این رسید دیگر و مدت خیار پس فسخ مذکور تمام میشود چه دیگر را علم آن حاصل گشت و اگر خبر آن رسید دیگر را بعد
از گذشتن مدت خیار پس در صورت تمام میشود بیع از فسخ آن بسبب گذشتن خیار **مسئله ۱۰** - اگر صاحب خیار بیزیر **ف**
بیع تمام میشود **ص** و خیار او باطل میشود و بر ایشان ثابت نمیشود بجهت تراش شافعی رج گفته است که بر ایشان ثابت نمیشود بطریق درست

لأنه حق لازم ثابت البیع فی غیره لا یرث کثیرا العیث تعیین لئلا ان الخیار لیس الا فشیبه و ارجح ولا یصح انتقال الا لاث فیما قبل
الانتقال لجلان خیار العید لان المورث استحق المبیع سلیا فکذا الی یرث فانفس الخیار لا یرث و خیار تعیین یثبت للمورث ابتداء لا
ملک بملک لغير لان یرث الخیار قال من اشتری شیئا و شرط الخیار لغيره فایهما احب ان یجوز له ان ینقض انقض فی اصل هذا ان اشترط الخیار
لغيره جائزا استمسانا و فی لقیاس لا یجوز و هو قول قول لان الخیار من موجب العقد احکامی لا یجوز اشطاه لغيره کاشطاه الفریق علی
غیر المشتري و لانا ان الخیار لغيره لانه لا یثبت الا بطریق انسابه عن العاقبة فیکذا الخیار له اقضاء ثم یجعل هو لا یلزم عنه تعین التصرف فی حد
یکون کل واحد منهما الخیار فایهما احب ان ینقض لوانما یجوز له و فی غیره لا یجوز یعتبر السابق لوجوب و زمان لا یراه فی غیره و لو
الکلامان فیهما معا یعتبر تصورات العاقبة فی روایة و تصورات الفاعل فی اخری و وجه الاول ان تصرفنا العاقبة اقمی لا ان نائب یتصرفه الولاية منه
وجه الثاني ان الفسخ اقمی لا ان البیاع ینقذه الفسخ و الفسخ لا یلحقه الا جازته و لئلا ملک کل واحد منهما التصرف بحال التصرف و قيل
الاول قول محمد و الثاني قول ابی یوسف و استخراج ذلك مما اذ اباع الوکیل من رجل و المورث کل من غیبه معا فیکذا
فیعتب فی تصورات المورث کل ابی یوسف یعتبر بها قال و من باع عبدا بثلثة درهم علی انه بالخیار فاحدها ثلثة ايام

زیرا چه خیار حق لازم و ثابت است در عقد بیع پس میراث خواهد شد مانند خیار عیب و خیار تعیین و دلیل علمای مایع
این است که تحقیق خیار نیست مگر خواش و اراده و این قابل انتقال نیست و میراث جاری نمیشود مگر در چیز که قابل انتقال باشد بجزان
خیار عیب زیرا چه مورث مستحق بیع سالم شده بود بجهنم و ارث او نیز مستحق بیع سالم خواهد شد و انافس خیار عیب نیز میراث میشود و
خیار تعیین و راجعاً ثابت میشود و ارث را چه ملک او مختلط است بلکه غیره آنکه بطریق و ارث ثابت میشود و براسم **مسئله ۱۱** -
اگر خرید شخصی چیزی را و شرط کرد دوران خیار غیر را پس هر که از مشتری و صاحب خیار را جازت بیع و بد جایز است و هر که نقض بیع می کند
منقض میشود و وجه آن اینست که شرط کردن خیار غیر جایز است از روی اتحسان و قیاس انیت که جایز نشود و همین قول زعفرانجست
زیرا چه خیار را از احکام عقد است پس باید که شرط کردن برای غیر عاقدین صحیح نشود مانند شرط کردن ثمن بر غیر مشتری و دلیل علمای مایع
که خیار غیر عاقد را ثابت نمیشود مگر بطریق نیابت از جانب عاقد پس اولاً ثابت خواهد شد خیار عاقد را و بعد از آن بطریق نیابت ثابت
خواهد شد مگر آنکه اگر غیر عاقد است تا اینکه تصرف صحیح شود پس در تصویر ثابت خواهد شد خیار از جانب و نیب هر دو و لهذا هر که از آنها
اجازت بیع و بد جایز است و هر که فسخ کند فسخ میشود و اگر اجازت دهد یکی فسخ کند دیگری پس اعتبار سابق راست زیرا چه آن موجود است
در زمانی که مزاحم آن نیست بخر آن در آن زمان و اگر اجازت یکی فسخ و دیگر معا اتفاق افتد پس در تصویر در یک روایت تصرف عاقد
معتبر است و در روایت دیگر فسخ معتبر است از هر که باشد و وجه روایت اول این است که تصرف عاقد قوی ترست زیرا چه نائب ولایت
تصرف را از جانب او استفاده میکند و وجه روایت دوم این است که فسخ قوی ترست چه بعد از اجازت فسخ لاحق میشود و بعد از فسخ
اجازت لاحق نمیشود و هر گاه هر واحد از نیب و نائب مالک تصرف شد ترجیح داده شد حال تصرف را ف اعنی تصرف فیکه قوی ترست
معتبر است و بعضی گفته اند که اول قول محمد است و دوم قول ابی یوسف است و ترجیح آن ازین مسئله است که اگر بیع کند وکیل
بدست کسی و موکل بیع کند بدست غیر آن و هر دو بیع معا اتفاق افتد پس نزد محمد بیع موکل معتبر است و نزد ابی یوسف بیع هر دو بیع
معتبر است و بیع مشترک خواهد شد میان هر دو مشتری **مسئله ۱۲** - اگر شخصی بزار درم فروخت و ببله خود را بشرط خیار نشد و دیگری از آن

فالبیوع فاسد وان باع کل واحد منهما الخمس مائة على انه بالخيار في احدهما بعينه جاز البیوع والمسئلة على اربعة اوجه احدها ان لا يفضل الثمن ولا یبعین الذی فیہ الخيار وهو الوجه الاول في الكتاب وفساده لجهالة الثمن والمبیع لان الذی فیہ الخيار کاخارج عن العقد اذا العقد مع الخيار لا ینعقد فی حق المحکم فبقی الداخل فیہ احد هما وهو غیب معلوم والوجه الثاني ان يفضل الثمن وبعین الذی فیہ الخيار وهو المذکور ثانیاً فی الكتاب وانما لجهالة لان المبیع معلوم والثمن معلوم وقبول العقد فی الذی فیہ الخيار وان کان شرطاً لا ینعقد فی الآخر وکن هذا غیب مفسد للعقد لکونه محالاً للبیع كما اذا جمع بین قن ومه بر والثالث ان يفضل ولا یبعین والرابع ان یبعین ولا يفضل والعقد فاسد فی الوجهین اما لجهالة المبیع اما لجهالة الثمن

قال ومن اشترى ثوبین علی ان یاخذ ایهما شاء بعشرة وهو بالخيار ثلثة ایاه فهو حایث

پس بیع مذکور فایست اگر فروشد یکی از آن دو را بپنجاه پانصد مثلاً و شرط خیار بیک مایلین آن کند پس بیع مذکور جائز است آیین سلب چار صورت است یکی اینکه بمقابل هر بنده بهائی علحده مقرر کنند و معین نمایند بنده را که در آن شرط خیار است و همین مسأله اول کتاب است و در نیصورت بیع مذکور صحیح نیست زیرا چه بیع و ثمن هر دو مجهول است چه بنده که در آن شرط خیار است گویا داخل نیست و بیع زیرا چه مختص بیع باخیار منعقد نمی شود در حق حکم و هرگاه معین نکرده آنرا پس بنده که داخل است و بیع معلوم نیست که کدام است و چون بمقابل هر یک بهائی علحده مقرر نکرده پس بهائی آن نیز مجهول گشت و دوم اینکه بمقابل هر دو بنده بهائی علحده مقرر نماید چون پانصد مثلاً و نیز معین نماید بنده را که در آن شرط خیار است و در نیصورت بیع مذکور صحیح است و این مسأله دوم کتاب است زیرا چه بیع و بهائی آن هر دو معلوم است و سوال باید که در صورت مذکوره بیع صحیح نشود زیرا چه بنده که در آن شرط خیار است داخل نیست و عقد بیع باعتبار حکم و چون هر دو را جمع کرد و در یک ایجاب پس قبول بیع در غیر بیع شرط صحت بیع شد و در دیگر که بیع است و چنان شد که جمع کند و ایجاب یک بنده و یکاً آنرا در دو در نیصورت بیع صحیح نیست زیرا که چه قبول بیع در غیر بیع یعنی آزاد شرط صحت بیع شد و در دیگر که بنده است و این شرط موجب فساد بیع است پس باید که همچنین در صورت مذکور نیز صحیح نشود زیرا چه شرط مذکور که موجب فساد بیع است در صورت مذکوره نیز لازم است جواب ص بیع در صورت مذکوره صحیح است زیرا چه قبول بیع در بنده که در آن شرط خیار است اگر چه شرط صحت بیع شد و بنده دیگر ولیکن این شرط موجب فساد بیع نیست زیرا چه بنده که در آن شرط خیار است قابل بیع است پس چنان شد که جمع کند و در یک ایجاب میان یک بنده و یک در بیع در نیصورت صحیح است همچنین در صورت مذکوره نیز صحیح خواهد شد و بخلان آنکه اگر جمع کند و در یک ایجاب میان یک بنده و یک آزاد چه آزاد قابل بیع نیست ص سوم نیست که بمقابل هر بنده بهائی علحده مقرر نماید ولیکن معین نکنند بنده را که در آن شرط خیار است و چهارم نیست که معین کنند بنده را که در آن شرط خیار است ولیکن بمقابل هر بنده بهائی علحده مقرر نمایند و درین هر دو صورت بیع مذکور صحیح نیست زیرا چه در صورت سوم بیع مجهول است و در صورت چهارم ثمن مجهول است مسأله ۱۱ - اگر شخصی خریدی یکی از دو پارچه را باین شرط که متار است تا سه روز هر کدام را که خواهد بده درم بگیرد پس بیع در نیصورت صحیح است و این را خیار تعین میگویند

ولی کان فیها خيار الشرطه ان یرد هما کما یقول مات من له الخيار فله ان یرد احدهما لان الباقی خيار التعین لا اختلا
ولهذا لا یتوقف حق المارح فاما خيار الشرط لا یمیز ثبوته حکما من قبل **قال** ومن اشتد ادرا علی ان به الخيار فبیعت دار اخری الجنبها
فانضمها بالشفعة فله ان طلب شفعة یصل علی اختیاره الملك فی کل ما ثبت کمال دفع ضل الجنب وذلک بالاستدانة فیتعوض کلک
سقط الخيار سابقا علیہ فثبتت الملك من قتل الشریک فیتبین ان الجنب کان ثابتا وهذا تقریر یحتاج الیه لمن ذهب بیهیضة فخاصة **قال** اذا اشتری
الرجلان غلاما علی انهما بالخيار ورضعتهما فلهما الخياران من الاختلاف ان یمنعنا بیهیضة فوالله ان یمنع وعلی هذا الاختلاف خيار العیب خيار الشرط لیهما
ان اثبات اختیارهما اثباته لكل واحد منهما فلا یسقط باسقاط صاحبه لهما فیه من ابطال حقهما وانه ان المبیع خیر عمر مملکه
غیر معیب جیب الشریکة فلهما احدى هما رده مع عیبا و فیه الزام ضل ذائده و لیس من ضل و سرة اثبات اختیارهما
الرضاء بهما احدى التضمن اجتمع علی **الرد** **قال** ومن باع عبدا علی انہ خیارا وکاتبه کان بخلافه فمشتري بالخيار

مسئله ۱۳ اگر با وجود نیات تعیین یا بشرط نیز فروخته باشد پس میسر صاحب خیار را که در پاره او پس و در **مسئله ۱۵** - اگر صاحب خیار
تعیین میسر و میرسد و ارث ویرا که واپس دهد یکی را چه دارش را نیز اختیار تعیین ثابت میشود و بجهت آنکه مال وی بمال غیر مختلط است
لهذا در حق ثالث اختیار تعیین مقید بسید و نیست و اما اگر میرسد صاحب خیار بشرط پس دارش او را خیار نمیشود چنانچه سابق مذکور شد
مسئله ۱۶ - اگر شخصی خرید سرانی را بشرط خیار و بعد از آن در ایام خیار فروخته شد سرانی دیگر در پهلوی آن و گرفت صاحب خیار
این سرای دیگر را بجهت شفعه پس ازین ثابت میشود که راضی شد صاحب خیار و خیار خود را و در گذر زیرا چه طلب شفعه دلالت میکند
بر اینکه صاحب خیار سرای مذکور را در ملک خود نگا بداشت چه حق شفعه ثابت نمیشود مگر بجهت دفع ضرر جوار بر بخیل و دوم و قرار پس آن
دلالت میکند بر اینکه صاحب خیار پیش از طلب شفعه خیار خود را ساقط کرده است و بنا بر آن طلب شفعه نمودن پس ثابت خواهد شد
ملک در سرای مذکور از دو قتیکه خرید نه است تا ظاهر شود جوار او بایکد نه است که حاجت باین تقریر بنا بر مذہب امام ابی حنیفه رح است
ف زیرا چه نزد وی مشتری بشرط خیار در انشای خیار ملک بیع نمیشود و اما در مذہب صاحبین رح مشتری بشرط خیار ملک
بیع میشود پس حاجت این تقریر نیست **مسئله ۱۷** - اگر خریدند دو شخص بنده را باینکه هر دو مشتری را اختیار است و
بعد از آن یکی از آنها را راضی گشت پس نزد ابی حنیفه رح دیگر را نمیرسد که رد آن نماید و صاحبین رح گفته اند که اگر خواهد دیگر نصیب خود را
رد نماید و بر همین قیاس است خیار رویت و خیار عیب و دلیل صاحبین رح انیت که هر گاه ثابت شد خیار دو مشتری را ثابت شد
خیار هر واحد از آنها را پس خیار یکی بسبب اسقاط دیگر ساقط نخواهد شد چه در آن ابطال حق غیر لازم می آید و دلیل امام ابی حنیفه رح
انیت که بیع و قتیکه از ملک بائع برآمدنست محبوب بعیب شرکت نبود پس اگر رد کنند نصیب خود را یکی از دو مشتری لازم می آید که
یک مشتری و بائع شریک شوند و در آن و این عیب است و در آن ضرر زائد میسرید **مسئله ۱۸** سوال باید که رویکی از دو مشتری
صحیح باشد اگر چه ضرر مذکور میباید میرسد زیرا چه او راضی است بر ضرر مذکور بجهت آنکه هر گاه او هر دو را خیار داد پس معلوم شد که
بر رویکی راضی است **جواب** رضای بائع بر ضرر مذکور موقوف بر انیت که رضای بائع بر رویکی از دو مشتری از لوازم
اثبات خیار هر دو باشد و چنین نیست زیرا چه متصور است که هر دو با اتفاق رد نمایند و بائع برین راضی بود نه بر رویکی **مسئله ۱۹**
اگر شخصی خرید بنده را بنا بر اینکه کاتب است یا خیار یعنی نان پزد و حال آنکه فی الواقع چنان نبود پس در صورت مشتری فحشاء

اشاء لخصه بغير القيد انشاءً شرکاً لان هذا وصف مرغوب فيه فيحقق العقد بالشرط فما تيمم به القيد لا ينافيه ما شرط به دونيه وهذا يرجع الى اختلاف النوع لقله التفكوت في الاغراض فلا يفسد العقد بعد ما بمنزلة وصف المذكور ولا ينافيه في المحمولات وصار كصفات بعض السلامة واذا اخذنا بجميع الثمن لان الاوصاف لا يقدحها كشي من الثمن لكونها تابعة في العقد على ما عرفت

باب خيار الروية

ومن اشترى شيئاً لم يره فالبيع جائز وله الخيار اذا سراه ان شاء اخذ بجميع الثمن وان شاء سارده قال الشافعي لا يصح العقد اصلاً لان المبيع مجهول ولنا قوله من اشترى شيئاً لم يره فله الخيار اذا سراه لان الجهالة بعد الروية لا تقضي الى المنازعة لانه لو لم يره افترجه فصار الجهالة الى وصف في المعايين المشار اليه كذا اذا قال رضيت لشرا له ان يره لان الخيار معلق بالريه لما شرطه قبلها وحق الفسخ بحكمه انه عقد غير لازم لا بمقتضى الحديث وكان الرضاء بالشئ قبل العلم باوصافه لا يتحقق فلا يعتد بقوله رضيت قبل الروية

اگر خواهی بگیری و آن را بعوض جمیع ثمن و اگر نخواهی ترک نماید زیرا چه وصف مذکور مرغوب است و چون آن در مقبوع مشروط بود حق مشتری بآن تعلق گرفت پس نبودن آن موجب خيار خواهد شد چه او راضی نبود مگر باین وصف و بدون آن راضی نیست **ف** سوال باید که در صورت بیع صحیح نشود چنانچه اگر خرید کند کسی بنده را و بعد از آن معلوم شود که آن کثیر است صحیح نمیشود همچنین باید که در بیع نیز صحیح نشود جواب صحیح در صورت مذکوره صحیح نیست بنا بر آنکه بنده و کثیر و نوع بخلاف انیصورت که کلام در آن است چه در انیصورت بنده خیار و غیره یک نوع است و تفاوت میان هر دو باعتبار وصف است پس قیاس این بر آن صحیح نیست حاصل آنکه تفاوتی که موجب اختلاف نوع باشد با نظر که موجب اختلاف اغراض شود چون اختلاف ذکورت و انوشت در افسان مانند بنده و کثیر در انیصورت بیع فاسد میشود و تفاوتی که موجب اختلاف اغراض نباشد مانند اینکه خرید کسی گوشتی را بنا بر آنکه نه است و آن ما و بر آید یا عکس آن پس بیع در انیصورت صحیح است لیکن شتر را خیار است و باید دانست که اگر خواهد مشتری که بگیرد بنده مذکور را پس بعوض جمیع ثمن خواهد گرفت زیرا چه بیع از بهای مقابل اوصاف نمیشود چه اوصاف تابع است چنانچه معلوم است و الله اعلم

باب در بیان صحیح و رويت مسئله ۱ - اگر شخصی خرید چیزی را که آن را ندیده است پس بیع آن جایز است و او را خیار است و باید آن را اگر خواهد بگیرد و اگر نخواهد رد کند و شافعی رح گفته است که بیع مذکور صحیح نیست اصلاً زیرا چه بیع مجهول است و دلیل علمای ما بر یک قول پیغمبر صلوات الله علیه است که هر که خرید چیزی را که ندیده است آن را پس مرا و را خیار است و قنیه بنده و دوم این است که جهالت بیع بسبب ندیدن آن موجب منازعت نیست چه اگر موافق مرضی او خواهد شد رد خواهد کرد پس این مانند آن شد که وصف شی معائن و مثالی که مجهول باشد

مسئله ۲ - اگر شخصی خرید چیزی را که ندیده است و گفت که من را ضمیم و بعد از آن دید آن را پس در انیصورت نیز اگر خواهد رد کند بدو یکی اینکه خیار رويت متوقف بر دیدن بیع است بنا بر حدیثی که مذکور شد **ف** پس بعد از دیدن ثابت میشود و او را خیار رويت صحیح و بیشتر از آن ثابت نبود پس رضای او بیشتر از آن منافی این نیست پس ثابت خواهد ماند سوال هرگاه بیشتر از دیدن بیع خیار ثابت نیست مشتری را پس باید که در آن هنگام حق فسخ نباشد ویرا حال آنکه میرسد او پیش از دیدن بیع که فسخ کند بیع مذکور را **جواب صحیح** حق فسخ ویرا پیش از دیدن بیع بحجت آن است که عقد مذکور لازم نیست بحجت مقتضای حدیث مذکور و دوم آنکه رضای او بر یک چیز پیش از علم او باوصاف آن چیز متحقق نیست پس این قول وی در آن هنگام که من را ضمیم هست بار ندارد

بطلان قول هر دوست **قال** من باع مملوكة فلا خيار له وكان ابن حنيفة يفتي في الاول بالخيار اعتبارا بغير العيب خيار الشرط وهذا لان
 لزوم العقد بتمام الرضا ضروري فاذا تحقق ذلك لا باطل باوصاف المبيع في ذلك بالرواية فلو يمكن البائع راضيا بالذوال ووجه قول
 المصنف الى انه معلق بالكثير علماء روينه فلا يثبت وانه وروى ابن عثمان بن عفان باع ارضا بالبصرة فمن طلبة بن عبيد بن بشر
 فقبل الطلبة ۲۰۰ قد غنيت فقال له الخياط اني اشتريت مملوكة من قبل عثمان انك قد غنيت فقال له الخياط اني بعثت مالواة من مملوكة
 ببعض الجحش من مملوكة ففقدني بالخيار لطلبة وكان في ذلك بعض من الصلابة في علم خيار الرواية غير من وقت بل يبقى ان ان يوجه ما يبطل في مملوكة
 خيار الشرط من طلبة بن عبيد بن بشر وبقية خيار الرواية في ان كان في مملوكة فلا يمكن فاعمالا لا يتقيد بالذوال ووجه قول المصنف في البطلان
 والاجارة يبطله قبل الرواية وبعدها لان هذا لازم بعد ان الغنم فبطل الخيار وان كان في مملوكة فلا يمكن فاعمالا لا يتقيد بالذوال ووجه قول المصنف في البطلان
 غير ان يبطله قبل الرواية لان خيار الشرط يبطله بعد ان يوجه في ذلك لانها **قال** من نظروا وجه القيمة او الظاهر الذي يبطله الاول في الجارية
 او وجه الدابة وكفاتها فلا خيار له ولا يصل في هذا ان وية جميع المبيع غير مشروط لتعذر فيكتفي بزيادة ما يدل على العلم بالمقصود

بخلاف قول دي که رد کردیم **ف** چه آن معتبرست بجهت آنکه عقد مذکور لازم نیست **مسئله** - اگر شخصی فروخت چیزی را
 که نذر است پس خيار رویت نیست ویرا ابو حنیفه اول میگفت که هر دو را خيار رویتست بقیاس خیاری عیب وخیار شرط زیرا چه
 عقد لازم نمیشود مگر تمام شدن رضا بذوال و ثبوت **ف** اعنی بذوال ملک بائع و ثبوت ملک مشتری **ص** و تمام رضا تحقق نمیشود
 مگر در انستین اوصاف مع و در فتن آن نمیشود مگر رویت پس رضای بائع یافته نشد بذوال ملک او و وجه قول مرجع الی آنست
 که ثبوت خيار رویت در حدیث مذکور معن بخیردن است **ف** نه بفروختن **ص** پس بدون خریدن ثابت نخواهد شد و مرویت
 که عثمان رض زمین خود را که در بصره بود بدست طلحه بن عبید الله رض فروخت پس کسی گفت بطلم که تو مغبون شدی یعنی ترازیان
 رسید پس گفت طلحه که مرا خيارست زیرا چه من خریدم چیزی را که ندیده ام آنرا کسی گفت عثمان رض که تو مغبون شدی پس گفت عثمان رض
 که مرا خيارست که من فروخته ام چیزی را که ندیده ام آنرا جبر بن عظم رض حکم شد میان آنها پس حکم کرد که خيار مرطلحه است رض و این حکم بخیر
 جماعه صحابه رض بود و کسی انکار آن نکرد **ص** **مسئله** - خيار رویت مقید بدت نیست **ف** چنانچه بخار شرط مقیدست
 بسته روز **ص** بلکه خيار رویت بانی میانند تا آن زمان که منافی آن یافته نشود باید دانست که هر چیزی که بسبب آن خيار شرط باطل
 میشود چون معیوب شدن مبع و تصرف مشتری پس بسبب آن باطل میشود خيار رویت نیز پس اگر تصرف مذکور قابل فسخ نباشد چون آن
 کردن و مدبر نمودن یا تصرف مذکور چنان باشد که حق غیر بسبب آن متعلق شده است چون بیع مطلق و درین و اجاره پس بسبب
 چنین تصرفات خيار رویت باطل میشود پیش از دیدن مبع و بعد از دیدن آن زیرا که چه هر گاه بسبب تصرفات مذکوره لازم شمع
 و فسخ آن متعذر گشت پس باطل شد خيار و اگر بسبب تصرف مذکور حق غیر متعلق نشود چون بیع بشرط خيار و مسامحت یعنی نمودن
 برای فروختن و بها کردن و همه بغير تسليم پس چنین تصرف موجب بطلان خيار نمیشود پیش از دیدن مبع زیرا چه این تصرفات بالاتر
 از رضای صریح نیست **ف** و رضای صریح پیش از دیدن مبع موجب بطلان خيار رویت نمیشود پس بسبب تصرفات مذکوره بطریق
 اولی باطل نخواهد شد **ص** و بسبب تصرفات مذکور بعد از دیدن مبع خيار باطل میشود و چه رضای یافته میشود **لأن** و رضای او بعد از دیدن مبع موجب بطلان
 خيارست **مسئله** اگر مشتری گاه که در بر تووه گندم یا بر ظاهر او چه حمیده یا بر او کنیز یا بر او ستور سیر آن بعد از آن خرید از پس نهی
 خيار رویت نیست **ف** در کوفه نیست و درین جمیع اجزای مبع شرط نیست **ف** آن حدیث است **لأن** که مذکور شد **ف** بریدن چیزی که آن معلوم شود آنچه مقصودست از بیع

و لو دخل فی البیت شیء فان كان لا یتفایح احدھا بالکلیل و المئیة و علامته ان یمرض بالغموض یکفی بریه و احدھما الا اذا کان البیت
 احدهما رانی فحینئذ ینکح الی الخیار و ان کان یتفاوت واحدھما کالشباب الدواب لا یموت و یرکب و احدھما و البیض من هذا القبیل
 فبما ذکرنا الکرمی و کان یغنی ان ینکح مثل المخطیة و الشعیری لکی فھما متقاربة اذا ثبت هذا فنقل النظر الی وجه الصبر کان لای
 یموت و صفت البقیة لانه مکمل یمرض بالغموض و کذا النظر الی ظاهر الثوب فھما یصلح البقیة الا اذا کان فی طبیعہ ما ینکح مقصرا کما یصلح
 العلم و الوجه هو المقصود فی الادبی و ھو الکفل فی الدواب فیعقب بیه المقصود و لا یعقب بیه غیره و شرط بعضھم بیه القیام
 کما لو ھو المری عن ابی یوسف و فی شاة اللحم لا یجوز ان یموت و ھو اللحم یموت و فشاة القیہ لا یموت بیه الفرج و فیاط یجوز لا یموت
 لان ذلك ھو المعنی للمقصود قال و ان اسی مھن الدار فلا یموت و ان لو شاة مھن و کذا اذا ارأی خارج الدار و ارأی اشیاء البستان
 فھما یجوز عنھما لا یموت علی اھل البیت و لا یجوز ان یموت علی اھل البیت و ان یموت علی اھل البیت فھما متقاربة فھما متقاربة فھما متقاربة
 فی داخل الدار لتفاوت و النظر الی الظاهر لا یجوز العلم بالداخل قال و نظر الیک لکنظر البیت حتی لا یجوز الا من غیب لا یجوز نظر الی البیت

پس اگر حسرید چیز بائیکه در احاد آن تفاوت نیست چون کیل و موزون و علامت دانستن آن اینست که عرض نموده می شود
 نمونه از آن پس در نیصورت دیدن یکی از آن چیز کافیست **ف** اعنی بعد از دیدن یکی از آنها مشتری را بخار رویت ثابت نشود
 مگر آنکه باقی روی تر باشد از آنچه دیده شد است پس درین هنگام میراث ثابت میشود و خیار رویت و اگر خرید کند چیز بائیکه میان
 احاد آن تفاوت است چون پارچه و ستور پس در نیصورت **ف** دیدن یکی از آنها کفایت نمیکند بلکه ص ضرورت که هر واحد
 به بیند و پارچه و بعضی ازین قبیل است مطابق آنچه ذکر کردیم آن را که می رسد قال رض باید که پارچه و بعضی مانند گندم و جو باشد
 چه احاد آن متقارب است و هرگاه این قاعده مقرر گشت پس بدانکه دیدن بدوی توده گندم کافیست چه از آن و صفت بقی معلوم
 میشود چه گندم کیلست که نموده میشود نمونه آن همچنین بسبب نظر کردن بظاهر پارچه معلوم میشود حال باقی مگر و قتیکی باشد در
 ته پارچه چیزیکه مقصودست از آن چون موضع علم **ف** چه در نیصورت ساقط نمیشود خیار او مادامیکه نه بیند موضع علم را **ص** و در
 آدمی روی او مقصودست و در ستور روی و سرین بر دو مقصود پس دیدن آنچه مقصودست معتبرست نه دیدن غیر مقصود و بعضی ستور
 دیدن دست و پای آن نیز شرط نمود است و آنچه مذکور شد اول مرویت از ابی یوسف رح و در گو سفندی که گوشت آن مقصودست
 ضرورت جس آن اعنی بسودن آن بدست زیرا چه مقصود گوشتست و آن معلوم میشود به بسودن آن بدست و در گو سفندی که
 برای نسل و شیرت ضرورت دیدن پتان آن و در مطوعات ضرورت چشیدن آن زیرا چه آن چشیدن معلوم می شود
 مسئله ۶- اگر شخصی دیدن سخن سرای را و بعد از آن خرید کرد آنرا پس ویرا بخار رویت نیست اگر چه مشاهده نکرده باشد
 خانه بای سرای مذکور را و همچنین است و قتیکی دیده باشد بیرون سرای یا دیده باشد در خنای بستان را از بیرون و نزد فرج و طست
 که در آید اندرون خانه بای سرای قال رض آنچه مذکور شد که دیدن سخن سرای یا دیدن بیرون آن کافیست موافق عادت اهل زمان
 سابقست در بنای عمارت چه سرای اهل آن زمان متفاوت نمی بود و اما درین زمانه پس ضرورت در آمدن اندرون سرایچه درین
 زمانه میان سرای اکثر تفاوتست و دیدن ظاهر مفید علم نمیشود بچیزی که اندرون سرایست و همین جهت مسئله ۷- دیدن
 وکیل قبض نمیکند و دیدن مشتری است لهذا بعد از دیدن وکیل مذکور در نمیتواند که مشتری را بکشد و دیدن پیام مشتری

عن أبي جعفر عليه السلام إذا كان يعرف بالشئ وبذوقه إذا كان يعرف بالذوق كما في البصير ولا يسقط خياره في المعيار
أي سمع له لأن الوصف يقام مقام الرواية كما في السلم وعن أبي بصير إذا وقعت في مكان لو كان بصيرا أو قال
سقط خياره لأن التشبيه يقام مقام الحقيقة في موضع الخبر كخبرك الشفتين يقام مقام القراءة في حق الآخر سوى الصالح
سوى مقام الحلق في حق من لا شعر له في الخبر وقال الحسن بن علي كل ما يقضيه وهو يراه وهذا الشئ يقول في حذيفة
رواية الوكيل رواية الموكل على ما مر اتفاقا قال وصار أي أحد الثوبين فاشترهما ثم رأى الآخر جازا له أن يردهما
في أحد هاتين كونه رواية الآخر للتفاوت في الثياب فبقى الخيار فيه المبرر شيئا لا يرد ولا يرد بل يرد ما لا يكون
بالصفة قبل التام وهذا لا يصفى لأنهم مع خيار الرواية قبل القبض بعدة وهذا يمكن من أن يغير قضاءه ولا يضاعف ولكن قضاه من أصله صوابا له
الأنس به بطول خياره لأنه لا يحرم فيه الإرث عند تناوق ذكرناه في خيار الشرط قالوا ومن يشتري ثوبا معلوما فان كان على الصنف الذي اراد فلا خيار
في العلم بأوصافه حاصل بالرواية السابقة وبفواته ثبت بخياره إلا إذا كان لا يعلمه من شيء لعدم الرضا به وإن
وجد متغير فلا خيار لأن تلك الرواية لم تقع معلومة بأوصافه فكانه لم يرض إلا وان اختلفا في التعيين

در صورتیکه مبیع چنان باشد که بسبب جس معلوم میشود و اگر مبیع چنان باشد که بشمیدن معلوم شود پس خیاری او ساقط میشود و بسبب
شمیدن آن و همچنین ساقط میشود و خیاری او بسبب چشیدن مبیع و قتیکه مبیع چشیدن معلوم شود چنانچه در حق مبیان نیز درین صورتها همین
است **مسئله ۹** - ساقط نمیشود و خیاری او بدینا در زمین تا آن زمان که بیان نموده شود و صفت آن نزد او زیرا چه بیان وصف
آن قائم مقام دیدن است چنانچه در بیع سلم و از آن بییعت ج مروایت که اگر ایستاده شود و بدینا و مکانیکه اگر بنیامی بود میدیدن زمین
و بعد از آن مکان و بعد از آن زمان بگوید که راضی شدم باین زمین که خریدم ام از این ساقط میشود و خیاری او زیرا چه ایستاده شدن و خریدن
مکان مشابه دیدن زمین مذکور است و مشابه قائم مقام تحقیقت میشود و قتیکه تحقیقت معتذر باشد چنانچه قبل از دیدن لب قائم مقام
گذاشته شود و تحقیقت گنگ و جاری کردن استره قائم مقام تراشیدن موی سر است و در حق کسیکه موی سر ندارد و در حق و حسن
و زیادهای گفته است که نامینا را باید که شخص بنیاد وکیل کند بجهت قبض زمین تا او ببیند آن را و قبض آن کند و این مناسب قول
ای حنفیه است زیرا چه دیدن وکیل مذکور نزد وی بمنزله دیدن موهل است چنانچه گذشت **مسئله ۱۰** - اگر شخصی دیدی که از دو جامه
ببدانان خرید هر دو را و بداند آنان دید جامه دیگر را پس ویرا میرسد که رد کند هر دو را زیرا چه دیدن یکی از آن دو جامه دیدن دیگر نیست
پس میان جامه تفاوت میشود پس خیاری او باقی است در جامه دیگر که آن را ندیدست ولیکن نمیرسد او را که رد کند بدان کی احتیاط را چه نمیتواند
آنرا بقی صفقه پیش از تمام آن لازم می آید بجهت آنکه صفقه تمام نمیشود و با وجود خیاری او پیش از قبض و بعد از آن نمیتواند که رد نماید
پس حکم قاضی و بغیر رضای بائع و این رد و فسخ بیع است از اصل **مسئله ۱۱** - اگر صاحب خیاری او بیه و خیاری او باطل میشود
چون آن وراثت جاری نیست نزد علمای رایج چنانچه بالا مذکور شد و باب خیاری شرط **مسئله ۱۲** - اگر شخصی دید چیزی را و
بعد از مدت خرید آن را پس اگر آن چیز بر همان صفقت باشد که دیده بود پس در نیصورت خیانت او را زیرا چه علم به او همان چیز
حاصل است ویرا به سبب دیدن سابق و خیاری نمیشود و اگر بسبب آنکه علم نباشد ولیکن اگر مشتری نه شناسد آن را و نداند که آن همان
چیز است که دیده بود پس در نیصورت ویرا خیاریست بسبب آنکه رضای او یافته نشد و اگر آن چیز بر حالت سابق نباشد بلکه متغیر
شدست در هنگام خریدن پس در نیصورت مشتری را خیاریست زیرا چه بسبب دیدن سابق علم به او همان او حاصل گشت پس گویا
بیربیت آنرا **مسئله ۱۳** - اگر افتان نمایان و مشتری در تغییر حادث و بر نیوجه که مشتری دعوی آن نماید و علم آنکار آن کند

بناقول قول البائع لان التغير حادث وسبب للنزوم ظاهر الا اذا بعدت المدة على ما قالوا لان الظاهر شاهد للمشتري بخلاف ما اذا
اختلف في الردية لانها امر حادث والمشتري ينكره فيكون القول قوله **قال** ومن اشترى عدل زطى ولو رجع في بيع منه ثوبا
او هبة وسلمه لورث شيئا منها الا من عيب كذا الخيار الشرط لانه تعدد راسخ فيما يخرج عن ملكه وفي رجع ما بقى بغيره في حقه
قبل التمام لان خيار الرضى والخيار العيب كلان التفقة تتفرع خيار العيب بعد القبض ان كان
لا يتم قبله وفيه وضع المسئلة فلو عاد اليه بسبب هو منعه فهو على خيار الرضى كذا ذكره شمس الانسنة المسئلة
وعن ابى يوسف ان لا يرجع بعد سقوطه كخيار الشرط وعليه اعتد انه

باب خيار العيب

واذا اطلع المشتري على عيب في المبيع فهو بالخيار ان شاء احدا من جميع الثمن وان شاء رده لان مطلق العيب
يقضى وصفت السلامة فانه لا يتخير كذا يتخير بلن وملا يرضى به وليس له ان يمسكه

ص پس قول بائع با قسم مقبول است زیرا چه تغییر حادث است و سبب لزوم رجع ظاهر است و چه مشتری بعد از دیدن مبیع
خریده است آن را پس قول بائع مقبول خواهد شد **ص** مگر وقتی که بعد از دیدن آن تا وقت عقد مدت دراز گذشته باشد چه
در نصیورت فقها گفته اند که قول مشتری مقبول خواهد شد زیرا چه ظاهر حال شاهد مشتری است و چه ظاهر این است که شیء بعد از
مدت دراز منسیر میشود کذا فی النهایه **ص** مسئله ۱۴ - اگر اختلاف نمایند در دیدن رجع - بر نیویج که بائع و مشتری نماید
که مشتری بعد از دیدن آن خرید است و مشتری انکار آن کند **ص** پس در نصیورت قول مشتری با قسم مقبول است زیرا چه دیدن امر
حادث است و مشتری انکار آن میکند و قول قول منکر است **ص** مسئله ۱۵ - اگر شخصی خرید عدل زطی را در حالیکه آن را ندیده است
و بعد از آن فروخت از آنجمله پاره را یا هبه کرد و آنرا تسلیم نمود آن را بمو یوب له پس نمیرسد او اگر رد کند چیزی را از جمله باقی مگر بسبب عیب
مهمین **ص** اگر خرید کند عدل زطی را **ص** بشرط خيار و بعد از آن بفروشد جامه را از آنجمله یا هبه کند و تسلیم نماید پس نمیر
او را که رد نماید از آن چیزی را **ص** زیرا چه آنچه از ملک او خارج شد و آن ممکن نیست پس اگر رد کند باقی را تفریق صنفه پیش از
تمام آن لازم می آید چه خيار روت و خيار شرط منع میکند تمامی صنفه را بخلاف خيار عیب چه صنفه با وجود خيار عیب تمام میشود بعد از
قبض مبیع اگر چه پیش از قبض آن تمام نمیشود ولیکن مفروض است در صورتیکه قبض آن نموده باشد و اگر پاره را که فروخته بود
یا هبه کرده بود از جمله عدل زطی مذکور باز آید بدست مشتری به سببی که فتح عقد است **ص** چون واپس دادن مشتری بسبب خيار
بحکم قاضی و واپس دادن مشتری بسبب خيار شرط یا خيار روت یا رجوع کردن از هبه **ص** پس مشتری را خيار روت ثابت میشود
چنین ذکر کرده است شمس الایمه متخصی رح و از ابی یوسف رح مرویست که خيار روت که ساقط شده بود عود میکند مانند خيار شرط و بر
اعتماد کرده است قدوری رح **ص** باید دانست که زطی قومی از اهل مندی اهل سواد و عرب است که پاره زطی آنها منسوب کذا فی النهایه **ص** علم
ص باب **ف** در بیان مبیع و باید دانست که عیب چیزیست که غالی باشد از آن اصل نظرت سلیمه **ص** مسئله ۱۶ -
اگر خرید شخصی چیزی را و قبض کرد آن را و بعد از آن مطلع شد که مبیع مذکور در وقت خریدن معیوب بود پس ویرا اختیار است اگر خواهد
بگیرد و آن را بجمع بهای آن و اگر خواهد رد کند آنرا زیرا چه مقتضای مطلق عقد این است که مبیع از عیب سلامت باشد پس وقتی که عیب
سلامت نماند مشتری نمیکند خواهد شد چه اگر مبیع لازم شود بغير رضای او ضرر او میشود و نمیرسد او را که نگاه دارد مبیع معیوب را

دریافتن نقصان آن لا و صانع لا یقبلها اشق من الشرف فخرج العقد ولا به لوم من بزم الله عن ملكه باقل من المسمى فینضم به و یخرج
الضرب عن المشتري ممكن بالغ به دون نقصان و المراد به عیب كان عند البائع ولم يرد المشتري عنده بطريقه او عند القبض لان البائع
قال و كلما اوجب نقصان الثمن في عادة التجار فهو عيب لان النقصان بقصدها المالية و ذلعي بانها من القيمة و المجمع في معرفته عند
ملكه و الا باق و البول في الفراش و السرقة في الصغير عيب بالبيع فلا بد فليس لك عيب حتى يعاقب بعد البيع و معناه اذ ظهرت
عند البائع في صفة ثم حدثت عند المشتري في صفة فلا بد ان يكون له غير ذلك و ان حدثت بعد بولي غلط لا لانه غير و هذا لا ريب
هنا الاشياء يختلف بالصفة و الكبر فالبول في الفراش في الصغير لضعف ثلثاته و بعد الكبر الداء في الباطن لا باق في الصغير لضعف ثلثاته
لقلة اللبالات و بعد الكبر بحيث في الباطن و المراد من الصغير من يعقل فاما الذي لا يعقل فهو ضال لا باق فلا يحقق عيبا قال
و الخشن في الصغير عيب به او معناه اذا جئنا الصغير في يد البائع ثم عالج في يد المشتري فيه او في الكبر عيب لانه عين الاول اذ السبب
في العالج هو من فساد العقل وليس معناه انه لا يشتري لطلوعه في يد المشتري لان الله تعالى قادر على ان التمسح

و كبر و ان باع نقصان ان عيب ان كبر و عجز خيري از بها مقابل و صف مبع نمشود و بجهت آنكه باع راضی نشد بهت كمع زائل شود و ملكك
به كمتر از بهای مذکور پس و اگر نگاه دارد مشتری مبع معيوب را و نقصان آن از باع كميد و ضرر باع ميشود و دفع ضرر مشتری
بدون ضرر باع ممكن است بانظور كه اگر اراضی شود ببيع معيوب رو كند آن را و اگر مشتری در وقت خريدن مبع یا در وقت قبض
آن مطلع باشد بر عيب آن و معذرا خريد كند یا قبض نماید پس ويرا خيار نمشود زيرا چه او هرگاه دیده و دانسته خريد یا قبض نموده پس
معلوم شد كه اراضی است عيب آن **مسئله ۲** - هر چه موجب نقصان بهاست در عادت تا جرات پس آن عيب است
زيرا چه سبب ضرر نقصان ماليت است و نقصان ماليت نقصان قيمت است و طريق معرفت آن قول اهل تجارت است و
چه آنها را مهارت است در معلوم نمودن قيمت اشياء **مسئله ۳** - گر خنجن و بول و درفش کردن و دزدی نمودن عيب است
در حق صغير تا آن زمان كه بالغ نشده است و هرگاه بالغ شود پس اين خيز را كه در حالت صغير بطور آمده بود در حق او عيب نيست و اگر
بعد از بلوغ باز بطور آيد پس آن عيب ديگر خواهد شد اعني اگر اين خيز را ظاهر شود از بنده صغير نزد باع در حالت صغر آن و بعد از آن
بطور آيد نزد مشتری در حالت صغر آن ميرسد مشتری را كه رو كند آنرا بسبب خيار عيب چه اين همان عيب است كه نزد باع بود و اگر
آن خيز را باز بطور آيد و از بنده مذکور بعد از آن كه بالغ شد نزد مشتری پس ميرسد مشتری را كه رو نماند آن را باني خيار عيب چه اين عيب
ديگر است سواي آنكه نزد باع بود زيرا چه سبب اين خيز يا مختلف ميشود بسبب صغر و كمپوس بول کردن بر دوش و حالت صغر
ضعف شانه است و بعد از بالغ شدن بسبب مرفوع آفت است و در باطن وی و سبب گر خنجن در حالت صغر محبت اعيان است
و دزدی کردن در حالت صغر بسبب بي باکی است و اين و فصلت بعد از بلوغ از بنيت باطن است و مراد از صغير غير عاقل است
و اما صغير غير عاقل پس قابل گر خنجن نيست لذا اگر برده آنرا گم شده ميگويند گر خنجن پس گر خنجن در حق او عيب نيست
مسئله ۴ - جنون در حالت صغر عيب است مام و معنی آن انيست كه اگر مجنون شود بنده صغير در دست باع و
باز عود كند جنون او نزد مشتری پس مشتری را ميرسد كه رو كند آن را خواه در حالت صغر عود كند جنون او يا بعد از بلوغ
زيرا چه اين جنون همان جنون است كه در دست باع نيز بود بهت چه سبب جنون در هر دو حالت يك سبب است و آن فساد
باطن است و عيب معنی آن انيكه عود كند جنون در دست مشتری شرط انيست زيرا چه خدا تعالی قادر است بر انيكه عود كند جنون را

وان كان قتل ما يزيل فلا يمين المعاقاة للروح **قال** والخبر الذي عيب في التجارية لا بالمقصود قد يكون الاستفراش في الجوارح وليس بعيب الغلام لان المقصود هو الاستخدام ولا يخلان به الا ان يكون من اداء لان الداء عيب الننا ولد الننا عيب التجارية دون الغلام لانه يخل بالمقصود في التجارية وهو الاستفراش طلب الولد ولا يخل بالمقصود في الغلام وهو الاستخدام لا يمكن الزنا على ما قاله لان اصابه من يخل بالخدمة **قال** والكفر عيب في جميع المسلمين ينفر عن صحته ولا يمتنع صرفة في بعض الكفار فقتل الرعية فلو اشتراه على انه كافر في جده مسلما لا يرد ولا نه زوال العيب عند الشافعي وريح لان الكافر يستعمل في الاستعمال في السلم وفوات الشرط بمنزلة العيب **قال** فلو كانت التجارية بالغة لا يحضر وهي مستحاضة فهو عيب لان ارتفاع الدم واستمراره علامة الداء ويقتضي لارتفاع اقصى غايه البليغ وهو سبع عشرة سنة فيها عند ابي حنيفة ويعتبر ذلك بقول الامامة فترجأ ان انضم اليه تكون قبل القبض بعد هو الصحيح **قال** واذا حدث عند المشتري عيب اظلم على عيب كان عند البائع فله ان يسجد بالنقصان ولا يرجع المبين لان في البيع اعتبار بالبائع لانه خرج عن ملكه سالما ويعود معينا فامتنع ولا يمين دفع الضرر عن غيره

باگرچه بنون گمشدگان را می شود پس ضرورت که عود کند جنون در دست مشتری تا او رد کند و اگر عود نکند پس نمیرسد او را که رد نماید **مسئله ۵** - گنده ذهنی و گنده بغلی عیب است در حق کنیز زیرا چه مجزایی با او گاهی مقصود میشود و گنده ذهنی گنده بغلی محل این مقصود است و این هر دو در حق غلام عیب نیست زیرا چه مقصود از غلام استخدام است و آن هر دو محل خدمت نمیتند **ف** - چه ممکن است که غلام کار و خدمت کرده باشد بی آنکه خواجه با او مجالست و صحبت بکند و لیکن اگر گنده ذهنی و گنده بغلی بسبب بیماری باشد پس این در حق غلام نیز عیب است **مسئله ۶** - زنا و ولد الزنا بودن عیب است در حق کنیز نه در حق غلام زیرا چه آنچه مقصود است از کنیز حجامت و فرزند است و آن محل پذیر میشود بسبب زنا و بودن او و ولد زنا و مقصود از غلام خدمت است و آن بسبب زنا و بودن او و ولد زنا محل پذیر نمیشود و لیکن اگر زنا عادت او باشد پس حق او نیز عیب است چنانچه فقها گفته اند زیرا چه در صورت مقصود از او که خدمت ست محل پذیر خواهد شد چه در بطن زنان خواهد رفت **ف** و از خدمت خواجه غایب خواهد شد **مسئله ۷** - کفر عیب است در حق کنیز و غلام هر دو بجهت آنکه طبیعت مسلمان نفر میکند از صحبت کافر و بجهت آنکه آزار و کردن بنده کافر در کفاره قتل رو نیست پس مرغوب نخواهد شد چه بعض مقصود فوت میشود پس اگر شخصی خرید بنده را باین شرط که کافر است و بعد از آن معلوم شد که مسلمان است مشتری را نمیرسد که رد نماید آن را چه زوال کفر عیب نیست **مسئله ۸** - اگر حیض نیاید کنیز بالغه را یا مستحاضه باشد پس این عیب است زیرا چه نیامدن خون حیض و همیشه جاری شدن خون استحاضه علامت بیماری است در باطن آن باید دانست که مقبره در نیامدن حیض نهایت مدت بلوغ است و آن هفده سال است در حق دختر نزد ابی حلیفه و این شناخته میشود از بیان پس اگر خرید کنیز بالغه را و هفده سال از عمر او گذشت و حیض نیامد و یا چنانچه از بیان او معلوم شد رد خواهد کرد آنرا مشتری پیش از قبض و بعد از قبض اگر چه بائع آنکارا از آن نماید بشرطیکه از قسم او بکند و اینکه مذکور شد صحیح است **ف** و اگر قسم خورده بائع نمی رسد مشتری را که رد نماید **مسئله ۹** - اگر شخصی خرید چیزی و در آن عیبی حادث شد نزد مشتری و بعد از آن مطلع شد بر عیب دیگر که نزد بائع بود پس در صورت می رسد مشتری را که واپس بگیرد و بائع آنچه نقصان عیب است و نمیرسد مشتری را که رد نماید بیع کورا زیرا چه در آن ضرر بائع است چه بیع از ملک او برآمد است در حالیکه عیب دوم نبود در آن و بازمی آید و ملک در حالیکه عیب دوم با آن حق است

فتمین الرجوع بالنقصان الا ان رضی البائع ان ياخذ العيبه لان رضی بالضرر **قال** ومن اشترى ثوبا فافقطعه فوجد به عيبا رجعه بالعيب لان له امتناع الرجع بالقطيع فانه عيب حادث فان قال البائع انا اقبله كذلك كان له ذلك لان الامتناع لحقه وقد رضی به فان باعه المشتري لم يرجع بشئ لان الرجع غيب محتتم برضاء البائع فيصير هو البائع حابسا للمبيع فلا يرجعه بالنقصان فان قطع الثوب وخاطه او صبغه اسما وكنت السوق بيمين ثم اطلع على عيب رجعه بنقصانه لا امتناع الرجع بسبب الزايعه لانه لا وجه للفسخ في الاصل به وبذلك لا يملك عنه لا وجه اليه ولا ان الن يادة ليست بمبيعة فامتنع اصلا وليس للبائع ان ياخذ لان الامتناع محقق الشرع لاحقه فان باعه المشتري بعد ما رأى العيب رجعه بالنقصان لان الرجع محتتم اصلا قبله فلا يكون بالبائع حابسا للمبيع وعن هذا قلنا ان من اشترى ثوبا فافقطعه لباسا للده الصغير وخاطه ثم اطلع على عيب لا يرجعه بالنقصان ولو كان الولد كبيرا رجعه لان التملك حصل في الاول قبل الخطا

پس روان درین صورت تصور نیست ووقع ضرر مشتری نیز لابدست پس همین شق معین گشت که مشتری واپس بگیرد از بائع نقصان عیب را مگر آنکه راضی شود بائع باینکه با عیب دوم بگیرد آنرا چه او راضی شد بضرر خود و باید دانست که معنی واپس گرفتن نقصان هر جا که واقع شود اینست که قیمت نمایند مع را بغیر عیب و نیز قیمت آن نمایند در حالیکه معیوب است و بعد از آن ملاحظه نمایند تفاوت آن را پس اگر تفاوت قیمت اول بمقدار عشر آن قیمت است مثلاً واپس بگیرد مشتری از بائع عشر مبراد اگر تفاوت بمقدار ربع آن است مثلاً واپس بگیرد از بائع ربع مبراد و علی هذا القیاس **مسئله ۱۰** - اگر شخصی خرید پارچه را و قطع کرد آن را ف و هنوز ندوخته است و بعد از آن عیب آن ظاهر شد پس مشتری را می رسد که واپس بگیرد از بائع نقصان عیب را زیرا چه بسبب قطع روان منع شد چه قطع عیب دیگرست که حادث شده است نزد مشتری ولیکن اگر بائع با وجود قطع قبول کند آنرا پس این می رسد ویرا چه امتناع رد بسبب حق وی بود و او راضی شد با آن پس اگر فروخت آن را مشتری بعد از قطع نمی رسد و او را که واپس بگیرد از بائع نقصان عیب را چه روان بعد از قطع ممکن بود و باین طور که بائع رضای خود می گرفت آن را پس مشتری به سبب فروختن آن بائع روان شده است و هر گاه منع کرد نخواهد گرفت نقصان عیب را **مسئله ۱۱** - اگر خرید پارچه را و قطع کرد آن را و نیز دوخت آن را یا رنگ سرخ کرد آنرا یا خرید سویی را و آسمیخت در آن روغن و بعد از آن مطلع شد بر عیب آن پس درین صورت مشتری از بائع نقصان عیب را واپس نخواهد گرفت زیرا چه رد میع درین صورتها تصور نیست بسبب آنکه چیزی را از مبیع مخلوط شده است بطوریکه انفکاک آن متعذرست پس تصور نیست که رد کرده شود مبیع فقط و نه با آن زیادتی چه آن چیزی را از مبیع نیست و اصلا نمی رسد بائع را که بگیرد آن را با آن چیزی را از زیر پاچه امتناع رد در صورت های مذکوره بحجت حق بائع نیست بلکه بحجت حق شرع است پس اگر بضرر شد مشتری در صورت های مذکوره مبیع را بعد از اطلاع بر عیب آن می رسد ویرا که واپس بگیرد از بائع نقصان عیب را زیرا چه بیشتر از فروختن رد مبیع متعذرست پس او بسبب فروختن حابس مبیع شد **مسئله ۱۲** - اگر شخصی خرید پارچه را و قطع کرد آن را بحجت لباس فرزند صغیر خود و دوخت آنرا و بعد از آن مطلع شد بر عیب آن پس نمی رسد و او را که واپس بگیرد از بائع نقصان عیب را و اگر در صورت مذکوره فرزند بگیرد باشد می رسد مشتری را که واپس بگیرد از بائع نقصان عیب را زیرا چه در صورت اول تملک پارچه مذکور متحقق می شد پیش از دوختن آن تملک قطع کرد پس حابس مبیع شد پیش از دوختن آن لهذا نمی رسد و او را که واپس بگیرد از بائع نقصان عیب را

وقی الثانی بعبه بالتسلیم الیه قال ومن اشتری عبدا فافتقه او مات عندہ ثم اطلقه علی عیب رجع بفحصانہ اما الموت فلاں الملك ینتہی به ولا یمتنع حکمی لا بفعله واما الاعتاق فالقیاس فیہ ان لا یرجع لان الامتناع بفعله فصار کالقتل وقی الا ستمحان یرجع لان العتق انہاء الملك لان الادعی ما خلق فی الاصل محلا للملک وانما ثبت الملك فیہ من قتل الاعتی فکان انہاء فصار کالموت وهذا لان الشیء ینقر بانتمائه فیجعل کان الملك باقی والخصم غدر والتدبیر والاستیلا کد بمنزلتہ لا یقدر النقل مع بقاء العهل بل لا مر الحکم فی ان اعتقه علی مال لم یرجع بشی لانہ حبس به لہ وحبس البذل کحبس المیلل وعن ابیحنیفہ انہ یرجع لانه انہاء للملک وانکان بعبوض فان قتل لمشتري العبد او طاع ما فاکل لم یجع بشی عنه ابیحنیفہ اما القتل فلان لظاهر الروایة وعن ابی یوسف انه یرجع لان قتل المملک عبدا لا یتعلق به حکم و دنیا فصار کالموت تحت انہ فیکون انہاء ووجه الظاهر ان القتل لا ینجذ الامم من نا واما یسقط الفضان فہنا باعتبار الملک فیصیر کالمستفید به عواظا

ص و در صورت دوم تملیک آن منتحق میشود بعد از دو ختن آن وقتیکہ قابض آن گرداند فرزند کبیر را ف پس روان متعذر گشت بسبب دو ختن آن پیش از تملیک آن پس بسبب تملیک حابس آن نشد لهذا میرسد ویراکہ واپس بگیرد از باربع نقصان عیب را ص مسئله ۱۱- اگر شخصی خرید کرد بنده را پس آزاد کرد و ویرایا مردن و او بعد از آن مطلع شد آن شخص بر عیب آن بنده واپس خواهد گرفت از باربع نقصان عیب را اما در صورت مردن پس بجهت آنکہ ملک مشتری ثابت و تمام میشود بسبب مردن بیع و امتناع روان درین صورت بسبب فعل مشتری نیست بلکه اضطرار نیست و اما در صورت آزاد کردن پس از روی قیاس انیت کہ مشتری واپس بگیرد از باربع نقصان عیب را زیرا چہ امتناع و درین صورت بسبب فعل مشتری است پس مانند قتل شد ف و در صورت قتل واپس نمیگیرد و باید کہ در خیانت واپس بگیرد ص و از روی آخسان میرسد مشتری را کہ واپس گیرد از باربع نقصان عیب را زیرا چہ بسبب آزاد کردن تمام میشود و نہایت میرسد ملک چہ آدمی در اصل خلقت محل ملک نیست بلکه اصل درآمدی آنادی است و ملک ثابت نمیشود در آن مگر مقید و موقت تا بزبان آزاد کردن پس اعتاق مانند موت موجب تمامی ملک است پس گویا ملک باقیست در بیع و معذرا در آن متعذر گشت زیرا چہ شی منقر و ثابت نمیشود بسبب انتها و تمامی آن و بدانکہ مبر کردن دام ولد ساختن بمنزلہ آزاد کردن است آزاد را چہ درین صورت ہم با وجود بقای محل ملک در متعذر است بسبب حکمی مسئله ۱۲- اگر خرید بنده را و آزاد کرد و بعض مال و بعد از آن مطلع شد بر عیب آن پس درین صورت میرسد مشتری را کہ واپس بگیرد از باربع نقصان عیب را زیرا چہ مشتری هر گاه آزاد کرد و آنرا بعض مال پس گویا حبس کرد و آنرا چہ حبس بدل بمنزلہ حبس مبدل است و مرویت از ابی حنیفہ ج کہ درین صورت نیز میرسد مشتری را کہ واپس بگیرد نقصان عیب را از باربع زیرا چہ اعتاق اتمام ملک است اگر چہ بعض باشد مسئله ۱۳- اگر شخصی خرید بنده را و گشت آزاد و بعد از آن مطلع شد بر عیب آن پس نزد ابی حنیفہ ج مشتری واپس نخواهد گرفت از باربع نقصان عیب را و این بنا بر ظاهر روایت است و مرویت از ابی یوسف کہ واپس خواهد گرفت زیرا چہ بیع حکم دنیاوی متعلق نیست بقتل خواجہ بنده خود را پس قتل وی بنده خود را بمنزلہ مرگ است بافت آسانی پس قتل مذکور مانند اتمام ملک خواهد بود و چہ ظاهر روایت انیت کہ قتل یافته نمیشود مگر آنکہ ضمان آن لازم می آید و در صورت قتل خواجہ بنده خود را ضمان ساقط نمیشود مگر بسبب ملک پس اجماع گویا آن ضمان ابیوض ملک خود گرفت پس مندرج شد

بخلان الاعتاق لانه لا یوجب الضمان لالحالة کاعتاق الدعیب عیاء مشترکاً واما الاکل فعلی الخللان عندهما یرجع وعند
لا یرجع استحقاقاً وعلی هذا الخلاف اذ البس الثوب حتی تخرق لهما انه صنع فی المبیع ما یقصد به شرائه وبعینه ففعل
فیة فاشبه الاعتاق وله انه تعذر الرجوع بفعل مضمون منه فی المبیع فاشبه البیع والقتل ولا معتبر لکنه مقصوداً
لا یشترى ان البیع ما یقصد به الشراء ثم یمیرع الرجوع فان اکل بعض الطعام ثم علم بالعیب فکذا البیع عند الجعفیة لانه لا یطعن
بمصدقها رکیع البیع البعض وعلیهما انه یرجع بنقصان العیب فی الكل وعلیهما انه یرج ما بقی لانه لا یضرع التبعیض قال ومن
ما یشترى بیضاً او بطیخاً او قنأه او خیاراً او حباً او کسرة فوجده فاسداً فان لم یتفقه به رجع بالکل کله لانه لا یس بمال
فکان البیع باطلاً ولا یمیرع فی الجعفیة صلاحه فشره علی ما قبل لانه مالیه باعتراف اللب ان کان ینتفع به مع فساده لم یرجوه الا الکسر
عیب حادث وکنیه یرجع بنقصان العیب فعلاً لضرر بقدر الامکان وقال الشافعی یرجوه لان الکسر بتسلیط

بخلان اعتاق بغیر عرض ملک چه آن موجب ضمان نیست البته چنانچه در صورتیکه آزاد کند مخلص بنده مشترک را
مسئله ۱۶- اگر شخصی خرید طعامی را و خورد آن را و بعد از آن مطلع شد بر عیب آن پس در نیت صورت نزد ابی حنیفه رج نشتری
واپس نخواهد گرفت نقصان عیب را از بائع و نزد صاحبین رج واپس میگردد و بر همین اختلاف است در صورتیکه خرید جامه را
و پوشید آنرا تا آن زمان که پاره شد و بعد از آن مطلع شد بر عیب آن و دلیل صاحبین رج این است که مشتری هیچ تصرفی
نکرد و هست در بیع مگر تصرفی که مقصود است از خریدن آن و معنای دست در آن پس مانند اعتاق شد و دلیل ابی حنیفه رج
اینست که متعذر شد در بیع بسبب آنکه مشتری تصرفی کرده است در آن که آن موجب ضمان است پس مانند فروختن و قتل گشت تصرف
مذکور اگر چه مقصود است از خریدن آن ولیکن این معتبر نیست لهذا اگر بفروشد مشتری بیع را و بعد از آن بر عیب آن مطلع شود و بگوید
او را که واپس بگیرد از بائع نقصان عیب را اگر چه فروختن از جمله مقاصد خریدن است مسئله ۱۷- اگر شخصی خرید طعامی را
و خورد چیزی از آن و بعد از آن مطلع شد بر عیب آن پس نزد ابی حنیفه رج نمیرسد مشتری را که رو کند باقی را و واپس بگیرد
از بائع نقصان عیب را زیرا چه طعام بمنزله یک چیز است پس مانند آن شده که بفروشد بعضی بیع را و بعد از آن مطلع شود
بر عیب آن و در نیت صورت نمیرسد مشتری را که رو کند باقی را و واپس بگیرد از بائع نقصان عیب را پس همچنین در اینجا نیز
حوازی صاحبین رج دو روایت است یکی اینکه مشتری نگاه دارد باقی طعام را و واپس بگیرد از بائع نقصان عیب را و روایت
دیگر این است که رو کند باقی را و واپس بگیرد از بائع نقصان عیب را بحساب چیزی که فروخته است آن را زیرا چه در نیت صورت به سبب
واپس دادن بعضی بیع ضرر بائع نیست مسئله ۱۸- اگر شخصی خرید بعضی را یا خرپنه را یا خیار و مانند آن را یا چار مغز را
و شکست آنرا و فاسد برآمد چنانچه تلخ یا بد بو پس اگر اصلاً قابل انتفاع نباشد میسرسد مشتری را که واپس بگیرد از بائع
جمعیهای آنرا زیرا چه بیع در نیت صورت مال نیست اصلاً پس بیع مذکور باطل خواهد شد و باید دانست که صلاح پوست چار مغز
معتبر نیست چنانچه بعضی فقها گفته اند و اگر با وجود آنکه فاسد برآمد هست قابل انتفاع باشد پس نمیرسد مشتری را که رو کند آن را
زیرا چه شکستن عیب دیگر است و حادث شد است از دست مشتری ولیکن میسرسد ویرا که واپس بگیرد از بائع نقصان عیب را چه درین
وضع ضروری است بقدر امکان و شافعی رج گفته است که میسرسد ویرا که رو کند آن را بعد از شکستن زیرا چه شکستن اگر چه عیب است ولیکن بائع

قلنا القلیط علی الکسر فی ملک المشتی لانی ملکه فصار کما اذا کان قوا بافقطعه ولو وجد البعض فاسدا و هو قلیل جائز البیع استمسانا لانه لا یخلو عن قلیل فاسد و القلیل لا یخلو عنه النحر و عاده کأن واحد و لا ینتفی فی المائة و ان کان الفاسد کثیرا لا یجوز و یرجع بکل الثمن لانه جمیع بین المال و غیری فصار کالجمیع بین النحر و عبده **قال** و من باع عبدا فباعه المشتی ثم رجع علیه بعیب فان قیل بقضاء القاضی باقرار و بیئنه او باهاء یمن له ان یندر علی بائعه لانه فسخ من الاصل فجعل البیع کان لم یکن غایة الامر انه انکر قیام العیب لکنه صار مکن باشرع بالقبض و معنی القضاء بالاقترار انه انکر الاقرار فان ثبت بالبیئنه و هذا الجمل و الکیل بالبیع اذا امرد علیه بعیب بالبیئنه حیث ینکر رد اعلی الموعول لان البیع هناك واحد و الموعول و ههنا بیعان فیفسخ الثاني لا ینفسخ الاول و ان قبل بعین قضاء القاضی لیس له ان **سید**

مسئله کدوست اورا بر شکستن آن و عملای مارح جواب میگویند که بائع مسلط کدوست اورا بر شکستن آن بانظر که او مالک آن شود و بشکند ملک خود را پس مانند آن شده که اگر خرید جامه را و قطع کرد آن را و بعد از آن مطلع شد بر عیب آن و در نصورت نمی رسد مشتری را که رد کند آنرا اگر چه بائع مسلط کدوست اورا بر قطع جامه مذکور همچنین در اینجا نیز ص و اگر در صورت مذکور قدر قلیل از فاسد برآید پس مع مذکور جائز است از روی احسان زیرا چه چاره نفعی نمیشود از اینکه قدر قلیل از آن فاسد باشد و با آنکه قلیل که خالی نباشد چاره نفع از آن در عادت چنانچه یک یاور در صد و اگر کثیر فساد برآید مع جائز نیست و مشتری و این خواهد گرفت از بائع جمیع بهای آنرا چه در نصورت این جمع کدوست میان مال و غیر مال پس چنان شد که جمیع کند میان بنده و آزاد و در نصورت بیع جائز نیست پس همچنین در اینجا نیز ص مسئله ۱۹ اگر شخصی فروخت بنده را بدست کسی پس فروخت آن را مشتری بدست دیگری و بعد از آن بسبب عیب رد کرد آنرا مشتری دوم بر مشتری اول ف که بائع دوم است ص پس اگر قبل کرد آن را مشتری اول بسبب آنکه قاضی حکم کرد بدست از روی بیئنه یا از روی اقرار او که بیئنه ثابت است یا بحجت انکار او از قسم پس در نصورت می رسد مشتری اول را که رد کند آنرا بر بائع خود زیرا چه بسبب رابع حکم قاضی بطور مذکور مع دوم از اصل فسخ میشود پس چنان شمرده میشود که اصل بائع دوم نبود ف سوال هرگاه انکار کرد مشتری اول عیب را حتی که بر بیئنه ثابت کرد آنرا مشتری دوم پس چگونه می رسد ویرا که رد نماید آنرا بر بائع خود زیرا چه اگر بسبب عیب کرد بر بائع خود و در کلام او تناقض میشود چه اول انکار آن کرده بود و بعد از آن دعوی آن میکند جواب ص هرگاه باطل شد انکار او بحکم قاضی از روی بیئنه و شرعا معتبر نشد پس مشتری اول مذنب شرعی شد و بسبب مذنب شرع تناقض متوقع شد و مع اول میان بائع اول و مشتری اول باقی است و عیب ثابت شد و رابع پس ویرا می رسد که رد کند آنرا بر بائع پس اگر رد کند و خواهد شد و اگر نه مع ثابت است بخلاف آنکه اگر وکیل بائع بفروشد بخیری را و بسبب عیب رد کند آن را مشتری بر وکیل مذکور چه این عین ردست بر وکیل ف و حاجت نیست که بار دیگر رد کند آن را وکیل بر وکیل خود ص زیرا چه در اینجا یک بیع است و درین مسئله که کلام در آنست و بیع است پس بسبب فسخ بیع دوم مع اول فسخ نمیشود و حاصل کلام این است که اگر بسبب عیب رد کرد آن را مشتری دوم و قبول کرد آن را مشتری اول حکم قاضی بطور مذکور پس ویرا می رسد که رد کند آنرا بر بائع خود و اما اگر قبل کرد آن را و غیر حکم قاضی پس می رسد ویرا که رد کند آنرا

کذا بیع جدیدی فی حق ثالث وان کان فسخا فی حقهما واول ثالثهما فی الجماعه العقبین وان رد علیه باقر یا غیره یا بیع
بعضی لا یحدث مثله لم یکن له ان یخاصم الذی باعه وبعدها یتبین ان الجواب فیلقد نف مثله وینالایحدف سواء
وتی بعضی روایات البیوع ان فیما لا یحدث مثله یدرج بالنقصان للیقین بقیام العیب عند البائع واول قال ومن اشتر
عندنا فقبضه فادعی عیب الجبر علی دفع الثمن حتی یحلف البایع او یقیم المشتري البیعه لانه ان حکم وجوب دفع الثمن حیث
ان حکم تعین حقه بکادعی العیب ودفع الثمن او لا یتعین حقه بازاء تعین المبیع ولا ینه لوقضی بالکد بفعله
یظن العیب فینتقص القضاء فلا یقضي به صواب القضاء فان قال المشتري شهودی بالشام استخلف
البائع ودفع الثمن یعنی اذ احلفت ولا یتنظر حضر الشهود لان فی الانتظار من رایا البائع والیس
فی ان دفع کثیر من ریه لانه علی حجه اما اذ انکل النعم العیب لانه حجه فیہ قال ومن اشتری عیدا فادعی ابا و
لم یحلف البایع حتی یقیم المشتري البیعه انه ابق عنده والمراذ الخلیف علی انه لم یابق عنده لان الفل ولان کان
فی له ولكن ان کما انما یعتبر بعد قیام العیب به فی بد المشتري ومفسر فیه بالبحر

بر بایع خود چه روز مذکور اگر چه بیع است در حق مشتری اول و مشتری دوم ولیکن بمنزله بیع جدید است وحق غیر آنها و بایع اول
غیر آنهاست و در جامع صغیر مذکور است که هرگاه رد کرده شود بیع بر مشتری اول بغير حکم قاضی بسبب عیبی که مثل آن حادث نمیشود
ف چون انگشت زائدی غیر بر مشتری اول را که رد کند آنرا بر بایع خود قال رض این صرح دلالت میکند بر اینکه حکم در هر دو
صورت برابر است اعنی در صورتیکه رد کرده باشد بسبب عیبی که حادث میشود مثل آن و در صورتیکه مثل آن حادث نمیشود و در بعض
روایت کتاب البیوع آمده است که در صورت دوم میسر مشتری اول را که رد کند آن را بر بایع خود چه در صورت یقینی است که
عیب مذکور نزد بایع اول بود است مسئله ۲۰ - اگر شخصی خرید بنده را و قبض کرد آن را و بعد از آن دعوی کرد که در آن بنده
عیب است پس قاضی را باید که بپرسد بر مشتری که اداناید بهای آنرا بلکه باید که انتظار کند تا آن زمان که قسم خورد بایع که در آن بنده
عیب نبود نزد وی یا بینه قائم کند مشتری بر دعوی خود بجهت آنکه اگر حکم کند قاضی بر مشتری که اداناید بهای آن را پس این حکم
قاضی باطل خواهد شد اگر ظاهر شود عیب آن پس باید که حکم کند تا حکم او را باطل شدن محفوظ ماند و بجهت آنکه حکم کرده می شود
بر مشتری با دای ثمن او لا تا حق باع متعین گردد بمقابل آن چنانچه حق مشتری متعین است و آن بیع است و هرگاه دعوی کرد
مشتری که در بیع عیب است از معین شدن حق خود انکار نمود پس انکار این کرد که ادای ثمن بر او واجب باشد پس باید که قاضی انتظار
کند تا آن زمان که ظاهر شود و بعد از آن اگر بگوید مشتری که گواهان من در شام اند قسم طلب کند از بایع پس اگر قسم خورد بدو
مشتری ثمن را بوی زیرا چه در انتظار گواهان ضرر بایع است و در ادانمودن ثمن آنقدر ضرر مشتری نیست چه او را گواهان پسند
در شام و هرگاه گواهان خواهند رسید و گواهی خواهند داد رد خواهد کرد مشتری بیع را و ثمن را و پس خواهد گرفت و اما اگر قسم
نخورد بایع پس دعوی مشتری بر وثابت خواهد شد چه با نمودن از قسم حجت است بجهت اثبات عیب مسئله ۲۱ -
اگر شخصی خرید بنده را و بعد از آن دعوی کرد که بنده مذکور رگر خیر است نزد او و نزد بایع و خواست که سوگند دهد بایع را
بر اینکه بنده مذکور نزد بایع زگر خیر است پس قسم دهند بایع را تا آن زمان که مشتری بینه قائم کند بر اینکه بنده مذکور رگر خیر است
نزد وی زیرا چه در صورتی که بایع با قسم معتبر است ولیکن انکار او معتبر نیست مگر بعد از آنکه ثابت شود که بنده مذکور نزد
مشتری رگر خیر است و این ثابت میشود بینه پس هرگاه مشتری بینه قائم کند بر آن پس دین هنگام قسم دهند بایع را بر بیع

فأذا قام الحلف بالله تعالى لقد باعه وسلمه إليه وما بق عندنا قط كذا قال في الكتاب وإن شاء حلفه بالله
 ماله حق الخ حلفه من الوجه الذي يدعى وبالله ما بق عندنا قط أما لا يحلفه بالله لقد باعه وما به هذا العيب كالحلف
 لقد باعه وسلمه وما به هذا العيب كما في قوله النظر للمشتري لأن العيب قد يحدث بعد البيع قبل التسليم وهو من وجوب البيع الأول
 د هول عند الثاني يرفعهم تعلقه بالشراطين فيناوله في العيب عند قيامه وقت التسليم وفي البيع ولو لم يجد المشتري عيبه على
 قيام العيب عند و إراد حلف البائع بالله ما نعلم أنه ابن عنده يحلف على قس لهما واختلاف المشايخ
 على قول أبي حنيفة لهما أن الدعوى معتبرة حتى يثبت عليها البينة فكذلك يثبت الحلف
 وله على ما قاله البعض أن الحلف يثبت على دعوى صحيحة وليست يعول من خصم ولا يصير خصما فيه
 إلا بعد قيام العيب وإذا نكل عن اليمين عندهما يحلف ثانيا للرد على الوجه الذي قد مائة قال رضي الله
 إذا كان الدعوى في إباحة الكسب يحلف ما بق عندنا قط مسلفا لرجال لا يثبت إلا بات
 في الصغر لا يوجب سحر بعد البلوغ قال ومن اشترى جارية فبعتها بغير

که میباید بابتدای قسم نذر مذکور را و تسلیم نمودم آنرا بمشتری و گاهی نزد من نگرفتیم بچنین گفته است محمد بن جابر و اگر خواهد
 قاضی قسم دهد باینکه باطل نیست مرشتری را حق اینکه رد کند نذر مذکور را بر من بسبب عیبی که دعوی آن میکند یا باینکه
 که باطل نیست نذر مذکور گاهی نزد من نگرفتیم و نباید که باین طور قسم دهد و اگر که باطل نیست و قسم نذر مذکور را در حالیکه در آن نبود عیب مذکور
 و نه باین طور که باطل نیست و قسم تسلیم کردم نذر مذکور را در حالیکه در این عیب نبود زیرا چه درین شفقت در حق مشتری و رعایت آن
 نوبت میشود چه عیب گاهی حادث میشود و بیع بعد از بیع و پیش از تسلیم آن و این عیب موجب روست پس در این صورت اگر قسم خود
 باینکه باین طور مذکور را داده که در طور اول که عیب مذکور نبود در وقت فروختن فقط و اراده کند در طور دوم که عیب مذکور نبود در آن
 هر دو وقت اعنی وقت بیع و وقت تسلیم مع پس صادق خواهد شد و حق مشتری که در بیع است تلف خواهد شد و اگر مشتری را
 بدین نباشد بر اینکه نذر مذکور نزد وی گرفتیم و خواهد مشتری که باین قسم خود برانیکه او نمیداند که نذر مذکور نزد مشتری گرفتیم
 پس در این صورت قسم دهند باینکه را بنا بر قول صاحبین رج و بر قول ابی حنيفة رج اختلاف نموده اند مشکلی خارج و بعضی گفته اند که قسم
 ندهند باینکه را و دلیل صاحبین رج انیت که دعوی مذکور صحیح و معتبر است لهذا اگر بدین قائم کند مشتری بر دعوی مذکور صحیح و معتبر است
 لهذا اگر بدین قائم کند مشتری بر دعوی مذکور صحیح میشود پس اگر بدین او نباشد قسم دهند باینکه را پس اگر قسم دهند و باکنند باین قسم دهند
 و باکنند باین قسم دهند باینکه را بار دیگر بطوریکه سابق مذکور شد است و دلیل ابی حنيفة رج بنا بر آنچه گفته آن را بعضی انیت که حلف
 مترتب میشود بر دعوی صحیح و صحیح نیست حلف مگر از خصم و باین خصم نمیشود مگر بعد قائم و ثابت شدن عیب و در کافی و جدا این
 چنین مذکور است که قسم خوردن مدعا علیه مشروع است برای وضع خصوصتیکه متحقق است نه برای برپا کردن خصوصت و در اینجا اگر قسم
 طلب کرده شود از باین خصوصت میان باین و مشتری و منقطع نمیشود بلکه متحقق میشود میان آنها خصوصت دیگر و فیکه اگر قسم باینکه باینکه بگوید
 باین عیب که ثابت خواهد شد فی الحال یا بران یا چنانچه در میان آنها خصوصت دیگر و فیکه عیب مذکور نزد مشتری حادث شده است یا از سابق است و فیکه
 بیع مذکور نزد باین بود و بار دیگر حاجت خواهد شد باینکه قسم دهند باینکه را تا خصوصتیکه برپا شد است منقطع گردد و قال رض اگر دعوی گرفتن
 نذر باینکه نماید مشتری سوگند دهند باینکه را یا باینکه نذر مذکور گاهی گرفتیم از وقتیکه باینکه شد است زیرا چه اگر چنین نذر صغیر
 موجب رد آن نیست بعد از بلوغ او مسکه ۲۲ - اگر شخصی خرید کمتری را و قبض کرد آن را و بهای آن را قبض کرد و باین

فرجه بر عیبا فقال البائع بعثك هذا واخرى معها قال المشتري بعينها وجد ما قال فقال قول المشتري لان
الاختلاف في مقدار المقبوض فيكون القول بالقاء يعني كما في الخطيب في كذا الاختلاف على مقدار المبيع واختلافا
في المقبوض بل بقاء قال ومن اشترى عشرين صنفه واحدة فقبض احدها وجد بالآخر عيبا فانه يلزمها او يرد
لان الصنفه تتم قبضها فيكون تصرفها قبل التام وقد خمدناوه فلهذا لان القبض له شبهه
بالعقد فالتفريق فيه كالتفريق في العقد ولو وجد بالمقبوض عيبا اختلفوا فيه ويراوي عن
ابي بن سفيان انه يرحم وخاصة ولا هو انه ياخذها ان يرد هم لان تمام الصنفه تعلق بقبض المبيع وهو اسم
للكل فصار كقبض المبيع لما تعلق نزواله باستيفاء الثمن لا يرد دون قبض جميعه ولو قبض بعضها
ثم وجد باحد عيبا يرد خاصة خلافا لما هو يقول فيه تفريق الصنفه ولا يعرض
عن صدر لان العاده حجت بغير الجهد الى السردى فاشبهه ما قبل القبض

وبعد از آن مطلع شد مشتری بر عیب آن و خواست که رد کند آن را بر بایع پس گفت بایع که فروخته است تو دو کونیزه را که یکی از آن نیست
و گفت مشتری که فروختی تو بدست من همین یک کنیز را فقط پس در صورت قول مشتری با قسم معتبرست زیرا چه این اختلاف است
در مقدار مقبوض پس قول قایض مقبول خواهد شد چه او قوتیست بخیری که قبض آن کرده است چنانچه در محاسبه یعنی اگر مقبوض
و عوی کند بر عاصب مقدار را رد و عاصب انکار آن کند قول محاسب با قسم معتبرست چه او قایض است بخمین در اینجا نیز صی و اگر بایع
و مشتری هر دو متفق شوند بر مقدار مبیع و اختلاف نمایند در مقدار مقبوض و مثلاً هر دو متفق شوند بر آنکه مبیع دو کونیزه است اختلاف
نمایند بر این وجه که بایع بگوید مشتری که آن هر دو را قبض کرده و مشتری انکار آن کند و بگوید که یکی از آن دو را قبض کرده ام پس
در صورت نیز قول مشتری با قسم معتبرست بسبب وجیه مذکور شد **مسئله ۲۳۵** - اگر شخصی خرید دو بنده را اما بصنفه واحد
و قبض کرد یکی از آن دو بنده را و بعد از آن مطلع شد بر عیب آن دیگر که آن را قبض نکرده است پس میرسد ویرا که بگیرد همان یکی را که قبض
کرده است آنرا و ترک کند دیگر را بلکه لازمست که هر دو را بگیرد و یا هر دو را ترک کند زیرا چه هنوز صنفه مبیع تمام نشده است چه صنفه تمام نشود
مگر و تنقیه هر دو را قبض نماید بسبب آنکه قبض تمام مبیع از تمامه عقدست و مشابهت با عقد دارد پس اگر یکی را بگیرد و دیگری را ترک کند تفريق
صنفه پیش از تمام آن لازم می آید و این درست نیست چنانچه سابق مذکور شد است و اگر در صورت مذکوره مشتری مطلع شود بر عیب
آن بنده مقبوض پس در صورت اختلافست و از ابی یوسف راجع مرویست که در صورت میرسد مشتری را که رد کند همان معیوب را
نقطه واضح اینست که این میرسد ویرا بلکه اگر خواهد هر دو را بگیرد و اگر خواهد هر دو را رد نماید زیرا چه تمام صنفه موقوفست بر قبض کردن مبیع
و بیع در صورت هر دو بنده مذکورست و از ابی یوسف راجع است بهمت استیفای ثمن یعنی اگر بایع پس مبیع را بجهت استیفای ثمن پس نائل نشود و پس آن
تا آن زمان که قبض کند مبیع ثمن پس چنانچه عقیده تمام نشود تا آنکه قبض کند مبیع مبیع را چنانچه مبیع را نائل نشود تا آنکه قبض کند مبیع
ثمن را چه نزوال مبیع متعلقست بقبض نمودن ثمن و در اینجا نیز تمام شدن عقد مبیع متعلقست بقبض نمودن مبیع و اگر در صورت
مذکوره قبض کرد مشتری هر دو بنده مذکور را و بعد از آن مطلع شد بر عیب یکی از آن دو بنده پس در صورت میرسد ویرا که رد کند همان
معیوب را فقط بر خلاف قول در فروع و او میگوید که در صورت نیز رد یکی فقط درست نیست چه درین تفريق صنفه لازم می آید و غایب
از غیر نیست زیرا چه عادت جاریست باینکه ضم میکنند ویرا با جمد و بیع پس مانند آن شد که رد کند یکی را پیش از قبض مبیع

فصلیه در بیان شرط و انانیت و تفريق الصفقة بعد التمام لان بالقض تتم الصفقة في خيار العيب وفي خيار الرطوبة والشط لا تتم باء على ما مر و هذا الاستحقاق احد هما ليس له ان يرد الاخر **قال** ومن اشترى شيئا مما يكال او يوزن فوجد بعضه عيبا رده كله اخذه كله و مراده بعد القبض لان المكيل اذا كان من جنس واحد فهو كشي واحد الا ترى انه ليس يسمي باسم واحد وهو الكمر ونحوه وقيل هذا المكان في وعاء واحد وان كان في وعاءين فهو بمنزلة عباين حتى يرد الوعاء الذي وجد فيه العيب دون الآخر ولو اسحق بعضه فلا خيار له في سواه ما بقي لانه لا يفهمه البعض ولا يستحقاق لا يمنع تمام الصفقة لان تمامها برضاء العاقد لا برضاء المالك وهذا اذا كان بعد القبض اما لو كان ذلك قبل القبض له ان يرد الباقي لتفريق الصفقة قبل التمام **قال** وان كان ثوبا باعته الخياط لان الشفيع فيه عيب وقد كان وقت البيع حيث ظهر الاستحقاق لحالات المكيل والموزون **قال** ومن اشترى ثوبا جارية فوجده قرحا فداها او اهلكته دابة فربما في حلقته فهو ضالان ذلك دليل قصده الاستبقاء بخلاف خيار شرط

وان خيار رويت خيار شرط شرط و علمای مانع میگویند که در نیصورت تفريق صفقه بعد از تمامی آن لازم می آید چه بسبب قبض مع تمام صفقه و خيار عيب منع نمیکند تمام شدن صفقه را بعد از قبض مع و تفريق صفقه بعد از تمامی آن جائز است لهذا اگر حق دیگر برآید یکی از آن نمی رسد مشتری را که رد کند و گیر را بکند نگاه دارد و آزاد و او پس بگیرد و از باغ حصه بدهد که حق دیگر برآمد از بهای هر دو با وجودیکه این تفريق صفقه است بخلاف خيار رويت و خيار شرط زیرا چه با وجود آن صفقه تمام نمیشود اگر چه قبض کند مع را چنانچه گذشت **مسئله ۲۴** - اگر شخصی خرید چیزی را از جنس مکمل و موزون چون گندم و نقره مثلا و بعد از آن مطلع شد بر آنیکه بعضی از آن معیوب است پس اگر خواهد همه را بگیرد و اگر خواهد همه را رد کند و نمی رسد و یا که رد کند معیوب را فقط زیرا چه مکمل و فقیه از یک جنس باشد پس آن بمنزله شی واحد است چنانچه میگویند یک که گندم یا یک مثقال طلا مثلا و بعضی گفته اند که این وقتی است که در ظرف احد باشد و اگر در دو ظرف باشد پس آن بمنزله دو بده است حتی که میرسد مشتری را که رد کند آنچه در یکی از آن دو ظرف است و فقیه در آن عيب باشد نه آنچه در ظرف دیگر است **مسئله ۲۵** - اگر خرید مکمل یا موزون را و قبض کرد و آنرا و بعد از آن بعضی از آن استحق شد یعنی حق غیر برآمد پس در نیصورت مشتری را نمی رسد که باقی را رد کند زیرا چه در نگاه داشتن باقی هیچ ضرر مشتری نیست چه این چیز را بسبب تقسیم و تجزیه معیوب نمیشود و استحقاق مع منع نمیکند تمامی صفقه را یعنی تمامی محذور را زیرا چه تمامی آن بر رضای بائع و مشتری است نه بر رضای مالکی که حق او برآمد است بعضی مع و این وقتی است که بعد از قبض بعضی از آن استحق شده باشد و اگر پیش از قبض استحق شود پس در نیصورت میرسد مشتری را که باقی را رد نماید زیرا چه در نیصورت تفريق صفقه پیش از تمامی آن لازم می آید و اگر در صورت مذکوره مع مکمل و موزون نباشد بلکه پارچه باشد پس مشتری را میرسد که باقی را رد نماید زیرا چه پارچه بسبب تقسیم و تجزیه معیوب میگردد و معلوم است که این عيب در وقت مع موجود بوده است چه حق مستحق در آن از پیشتر است نه نزد مشتری تا وقت شدت تا مانع رد شود بخلاف مکمل و موزون چه تقسیم و تجزیه در آن عيب نیست **مسئله ۲۶** - اگر خرید شخصی کنیزی را و بعد از آن در یافت که در کنیز مذکوره جراحتی در پشی یا مانند آن هست پس تدای آن نمود یا خرید ستوری را و بعد از آن در یافت که در آن عيب است پس سوار شد بر آن ساحت کار و دیگر بار پس انقدر تدای سوار شدن حالت میکند بر آنیکه مشتری اضی شد و بیست که رد مقبول کر معیوب را پس بکن نخواهد که بعد از آن بسبب عيب بخلان آید اگر خرید شرط خرید کند ستوری را و سوار شود بر آن کباب چه در وقت رد مقبول می شود زیرا شرط شرط

لأن الخيار هناك للاختيار وإليه يؤول المستعمل فلا يكون الركوب مستقلاً وأن ركبه البند على ياقعها أو ليس قهراً أو ليس قهراً
علفاً فليس به رضا أما الركوب للرح فلا له سبب للركوب في السقي واشتراء العلف محمول على ما إذا كان لا يجب
به أمنه أما الصدق فهو العلف في عدل واحد أما إذا كان يجب به أمنه لا نعلم ما ذكرناه يمكن أن
قال ومن اشترى عبداً قد سبق ولو يعلم به فقطع عند المشتري له أن يردّه ويأخذ الثمن عند أبي حنيفة
قال يرجع بما بين قيمته سارقاً إلى غير سارق وعلى هذا المخلات إذا قتل بسبب جده في يد البائع والمحصل
أنه بمنزلة الاستحقاق عندنا وبمنزلة العيب عندهما أن الموجد في يد البائع سبب القطع
والقتل وإنه لا ينافي المالية فهذا العقد فيه لكنه متعيب فليس يرجع بنقصه

زیرا چه خریدار شرطی است که اگر بایستی حاصل شود اگر بایستی که در صورتی که در صورتی که در صورتی که پس این دلالت
نمیکند بر اینکه عیب آن ماضی شده سوار شدن برای رد سبب دوست از دلیل ضام چنانچه حکم در صورتی که سوار شود بر آن
برای آب خوانیدن آن یا بجهت خریدن علف برای آن بشرطیکه از سوار شدن برای این کار بازگردد نباشد به سبب اینکه
ستور مذکور سرکش است بغیر سواری نمیرود یا بسبب آنکه مشتری میباید رفته نمی تواند یا بسبب آنکه تلفت مذکور در یک
تنگ است چه اگر در دو تنگ باشد حاجت سوار شدن نیست و اگر از سوار شدن بر ستور مذکور برای کارهای مذکوره گزیرا
پس در صورت سوار شدن برای کارهای مذکوره دلیل ضام است مسئله ۲ - اگر خرید شخصی بنده را که نزد بایع دزدی
کرده بود و قبض کرد آن را مشتری در حالتیکه مطلع بر آن نبود و بعد از آن ثابت شد دزدی مذکور و بسبب آن دست او
بریده شد نزد مشتری پس در صورت نزد اقامه ابی حنیفه رجحان میسر است که رد کند آن را و او پس بگیرد و از بایع آنرا
و صاحبین رج گفته اند که رد کند آن را بلکه ملاحظه کند میان قیمت بنده مذکور و حالیکه قطع دست آن واجب است میان
قیمت آن در حالیکه قطع دست آن واجب نیست پس و او پس بگیرد و از بایع برسد ریاضتی قیمت دوم بر قیمت اول از برای
آن اعنی اگر زیادتی بمقدار ربع قیمت دوم باشد ربع بهار او پس گیرد و اگر زیادتی بمقدار نصف باشد بهار او پس گیرد و علی بن ابی طالب
ص در همین اختلاف است و عقیده کشته شود به ربع در دست مشتری بسبب جایزه که کرده بود آن را نزد بایع و مشتری نداشت
خریده و قبض کرده بود آنرا اعنی نزد ابی حنیفه رجحان میسر است مشتری را که او پس گیرد و از بایع جمع بهای آن را و نزد صاحبین رج ملاحظه نمایند
میان قیمت آن در حالیکه غن او مباح است و میان قیمت آن در حالیکه غن او مباح نیست پس و او پس بگیرد و از بایع برسد
زیادتی قیمت دوم بر قیمت اول از برای آن چنانچه مذکور شد و حاصل آنست که بسبب قطع و قتل منزه است تحقیق است نزد
ابی حنیفه رج و بنزد عیب است نزد صاحبین رج و دلیل صاحبین رج این است که نزد بایع سبب قطع یا قتل موجود بوده و بنزد عیب قطع
و قتل و سبب قطع و قتل منافی الیت نیست پس بنده مذکور با وجودیکه سبب قطع یا قتل یافته شد و در آن مال است پس نافذ
نرا شد در آن مضرب و لیکن بنده که سبب قطع یا قتل یافته شد و در آن مضرب است پس مشتری نقصان آن را از بایع نگذرد

عند تقدیر رجوع و صراحتا اگر اشتراک در بیع باشد بالاولاد قفانه رجوع بطلان مابین قیمتها
حاصل الا غیر حاصل و له ان سبب الرجوع فی بیع البائع و الموجب یفقی الی الرجوع فیکون الرجوع مضافا
الی السبب السابق و صراحتا اگر اشتراک در بیع البائع و الموجب بعد از رجوع و حدوث فی بیع الغاصب و ما
ذکر من المسئلة محذرة و لو سرق فی بیع البائع ثم فی بیع المشتري فقطع بهما عندهما
یرجع بالنقصان كما ذکرنا و عندنا لا یرده بدون قضاء البائع للعيب الحادث و یرجع بهما الثمن و قبله البائع
فبثلاثة ارباع لان اليد من الاذى نصفه و قد تلفت بالجائزین و فی احدهما الرجوع فیتنصف و لو تده اولته
الایدی ثم قطع فی بیع الاخير رجوع الباعة بعضهم علی بعض عندنا كما فی الاستحقاق

و فیکه رد آن متذکر گردد و درین هر دو صورت رد آن متذکر است و اما در صورت قتل آن پس بظاهر است و اما در صورت قطع دست
پس بجهت آنکه قطع مذکور یافته شد است نزد مشتری و این عیب حادث است پس چنانچه اگر زاده آنست فیکه کسی کمتر حاصله را و کمین مذکور
بسبب زانیدن مرد نزد مشتری چه در صورت واپس میگردد مشتری از بهای آن برسد زیادتى قیمت آن در حالیکه عاملیت قیمت
آن در حالیکه حاصله است و دلیل ابی حنیفه رجوع این است که بسبب وجوب قطع یا قتل یافته شد است نزد بائع و مقتضای وجوب جرم است
پس وجود قطع و قتل منسوب خواهد شد بسبب سابق و مانند آن شد که اگر غضب کرد کسی بنده را و بنده مذکور نزد خاص صاحب جنایت کرد
که موجب قطع یا قتل است پس رد کرد و خاص بنده مذکور را بکشت و بعد از آن کشته شد آن بنده یا بریده شد دست او بسبب جنایتیکه
کرده بود آنرا نزد خاص صاحب ضامن آن میشود خاص بیک چنانچه ضامن میشود اگر کشته شود بنده مذکور در دست او چه بسبب آن در دست او
یافته شد است و همچنین در اینجا نیز مسئله کمین حاصله که نظیر آورده اند آنرا صاحب رجوع مسلم نیست نزد ابی حنیفه رجوع و اگر مسلم باشد
پس محل سبب زانیدن است و موجب هلاک نیست اما باین فرق شد میان هر دو مسئله و قیاس یکی بر دیگری صحیح نیست مسئله ۲۸
اگر دزدی کرد بنده نزد بائع و باز دزدی نمود نزد مشتری و بعد از آن بریده شد دست او بسبب هر دو دزدی پس در صورت نزد صاحب رجوع
و ا پس خواهد گرفت مشتری از بهای آن برسد زیادتى قیمت بنده مذکور بر قیمت آن در حالیکه دزدی نمود است نزد بائع بطوریکه مذکور شد
و نزد ابی حنیفه رجوع نخواهد کرد آنرا مشتری غیر ضامی بائع و ا پس خواهد گرفت از بائع ربع بهای آن را و اگر راضی شود بائع بانیکه و ا پس بگیرد
بنده مذکور را پس مشتری رد خواهد کرد آن را و ا پس خواهد گرفت از بائع سربع بهای آنرا زیرا چه دست آدمی بمنزله نصف آدمی است و آن
در صورت مذکور تلف شد است بسبب رجوع جنایت پس بسبب یک یک جنایت ربع آن تلف شد است لهذا و ا پس خواهد گرفت مشتری
ربع بهای آنرا و اگر رد کند بنده مذکور را و ا پس خواهد گرفت سه ربع را چه یک ربع در دست او هلاک شد است مسئله ۲۹
اگر فروخت کسی بنده را که دزدی کرده بود نزد او و قبض کرد آن را مشتری در حالیکه مطلع نبود بر آن و فروخت آنرا بدست دیگری و بعد
از آن او نیز فروخت بدست دیگری و بریده شد دست بنده مذکور نزد مشتری اخیر بسبب دزدی مذکور که نزد بائع اول نموده بود پس نزد
ابی حنیفه رجوع مشتری اخیر نخواهد کرد آنرا بائع خود و ا پس خواهد گرفت از بهای آن را و بعد از آن او نیز خواهد کرد آن را بر بائع
خود و ا پس خواهد گرفت از بهای آن را و همچنین بائع اول خواهد و چنانچه در صورت استحقاق پس بطلان نزد رجوع بمنزله است چنانچه سابق مذکور شد

و عندما یرجع الاخير على بائعه ولا يرجع بائعه على بائعه لانه بمنزلة العيب قوله في الكتاب ولو يعلم المشتري بغيره على مذهبه لان العلم بالعيب ضابطه ولا ينفذ على قوله في الصحيح لان العلم بالاستحقاق لا يمنع الرجوع قال ومن باع عبدا وشتر طائرا ولا يعلم عيب فليس له ان يرجعه عيب وان لم يعلم العيوب بعده ما وقال الشافعي لا ينعى البراءه بناء على مذهبه ان الابراء عن الحق في البيع لا يصح قول ان في الابراء معنى التملك حتى يستد بالحق وتملك المجهول لا ينعى ولا ينعى لان الجهالة في الاسقاط لا تقضي الى المداغة وان كان في ضمنه التملك لعدم الحاجة الى التسليم فلا تكون مفسدة ولا يدخل في هذا البراءه العيب المسمى بالحق قبل القبض في قول ابى يوسف وقال محمد لا يدخل فيه الحادث وهو قول لا يخرج لان البراءه تقتضي الثابت ولا يبيح يوسف ان الغرض من اتم العقد باسقاط حقه عن صفة السلامة وذلك بالبلاء عن المورج والحادث

باب البيع الفاسد

واذا كان احدا العوضين او كلاهما محققا فالبيع فاسد كالبيع بالميتة والدم والخمر والخنزير وكذا اذا كان غير معلوم كالحق قال العبد الضعيف هذه فصلان فيهما وفيما تفصيل نبيته انشاء الله تعالى فنقول البيع بالميتة والدم باطل

ونزو صاحبين رح مشتري اخير وايس فهاه گرفت نقصان آنرا از بائع خود و بعد از آن او نخواهد گرفت آن را از بائع خود چنانچه در صورت عيب چه سبب قطع نزاد و اوشان رح بمنزله عيب است چنانچه سابق مذکور شد و بايد دانست كه آنچه مذکور شد درين دو مسئله كه در ذوق بنده مذکور نزاد بائع معلوم مشتري بنود بنا بر مذهب صاحبين رح فائده دارد زيرا چه نزاد و اوشان سبب قطع بمنزله عيب است پس اگر معلوم مشتري باشد و مع هذا خريد كند و االت خواهد كرد و برضاي او پس جائز نخواهد شد و ارا كه و ايس گيرد از بائع نقصان آنرا بنا بر مذهب ابى حنيفة فائده ندارد زيرا چه نزاد و ايس ميرسد مشتري را كه رد كند آن را بر بائع و و ايس گيرد از و بهاي آن را دانسته خريد باشد آن را يا نادانسته زيرا چه سبب مذکور نزاد و ايس بمنزله استحقاق است و در صورت استحقاق دانستن مشتري آنرا و ندانستن او هر دو برابر است پس قيد مذکور بنا بر مذهب ابى حنيفة فائده ندارد مسئله ۴- اگر شخصی فروخت بنده را و شرط برات كرد و از هر عيب اخي گفت كه اين را فروخته ام با هر عيب كه در آن است و بسبب عيب و ايس نخواهم گرفت و مشتري اين را قبول كرد و زيرا برى ساخت پس در نيز صورت مشتري را نميرسد كه به سبب عيب رد كند آنرا اگر چه بائع ذكر هر عيب نام بنام نكرده باشد و شافعي رح گفت كه شرط برات از هر عيب صحيح نيست تا كه ذكر هر عيب نام بنام نكند بنا بر آنكه مذهب دى رح انيت كه ابراز حقوق مجمله صحيح نيست زيرا چه در ابرامنى تملك است لذا رد ميشود بسبب رد نمودن تملك مجمله صحيح نيست و دليل علمى ما رح انيت كه ابراز اسقاط حق است و جهالت آن موجب نزاع نيست اگر چه در ضمن آن تملك است زيرا چه حاجت به تسليم آن نيست در نيز صورت پس اين جهالت موجب فساد نخواهد شد و بايد دانست كه نزاد ابى يوسف رح داخل ميشود در برات مذكور عبيد كه موجود است در وقت بيع و عبيد كه حادث ميشود پيش از آنكه قبض كند آنرا مشتري و مخرج گفت كه عيب حادث داخل نشود مگر قبل از فروغ ست زيرا چه برات شامل است عبي را كه موجود است در وقت بيع دليل ابى يوسف رح نيست كه عوض مشتري از اسقاط حق خود كه وصف سلامت است بيهت كه عقيد صحيح لازم شود و اين حاصل نشود مگر آنكه برى كند بائع را از عبيد كه موجود است از عبيد كه حادث گرد پيش از آنكه قبض كند آنرا مشتري الله اعلم بالصواب

ص باب ۵ در بيان بيع فاسد و بيع طبل بيع كره بغيره كه بيع فاسد است كه مشروع باشد با اعتبار اصل نه با اعتبار موصوف و باطل است كه بيع در آن مال متقوم نباشد و اكثر اطلاق فاسد بر باطل ميكنند و گاهي اطلاق باطل بر فاسد نيز مى نمايند و بيع مكره است كه مشروع باشد با اعتبار اصل و وصف هر دو ليكن امرى مكره مقدار آن باشد مسئله ۵- فروختن بغير مرد و زوجه و طفل باطل

و کذا با کمال تعذر از کس البیع و هو مبادله المال بالمال فان هذا الاشياء لا تعد مالا عند احد البیع بالخمر و الخنزیر فاسد لوجوه
حققة البیع و هو مبادله المال بالمال فانه مال عند البعض و الباطل لا یفید مالک التصرف و لو مالک البیع فی یه مشتری فی یه بیع امانه
عنه بعض المشایخ لان العقد غیر معتبر فی القبض باذن المالك و عند البعض یكون مضمون لا لا یكون اذ فی حکام من المقبوض
على سوا الشراء و قيل الاول قول ابی حنیفه و الثاني قولهما کما فی بیع اهل الدین علی ما یبینة انشاء الله تعالی و الفاسد
فی المالك عند انفصال القبض و یكون البیع مضمون فی یه مشتری فی یه و فی خلاف الشافعی و سببینه بعد هذا انشاء الله تعالی و کذا
بیع البعثة و الدم و الخن و اهل لا ینال البیت و لا ینال الحلال للبیع و اما بیع الخمر و الخنزیر ان کان فی بل بالدين کالدم و الدنانیر و البیع باطل و ان کان
فی بل ینال البیع فاسد حتى یلک ما یقبل و ان کان لا یلک عین الخمر و الخنزیر و وجه الفرق ان الخمر مال و کذا الخنزیر مال عند اهل الذممة الا انه غیر
مستقر فمان الشرع املاها منه و تر و اعزازه و فی تلک بالعقد مقصود اعزازه و هذا لا نه متی فتملکها بالدم فالدنیر غیر مقصود لکن نه
وسيلة لما یطلب فی الذممة و اما الفقه فی الخمر فسقط التقوم اصلا بخلاف ما اذا اشترى الثوب بالخمر لان مشتری
الثوب انما یقصد تملک الثوب بالخمر و فی اعزازه الثوب دون الخمر ففی ذک الخمر معتبرا فی تملک الثوب لان فی حق نفس الخمر حتى فسادات التسمية و وجبت فیه الثوب دون الخمر

و همچنین فروختن بوجوه آزاد و زیرا چه درین صورت ما معنی مع که مبادله مال با مال است یافته میشود چه این چیز با مال نیست نزد
میچکس و فروختن بوجوه خمر و خوک فاسدست زیرا چه معنی مع یافته میشود چه این چیز با مال است نزد بعض مردمان چون جهود و نظری اگر چه
نزد مسلمانان مال نیست بنا بر این عقد مذکور فاسدست و بسبب مع باطل مشتری مالک تصرف نمیشود و بیع و آن در دست مشتری
امانت است نزد بعضی از مشایخ زیرا چه عقد بیع در صورت مذکور معتبر نیست اصلا پس باقی نماند مگر قبض مشتری باذن مالک لهذا اگر
هلاک شود در دست مشتری ضامن آن نخواهد شد مشتری و نزد بعضی بیع در صورت مذکور در دست مشتری امانت نیست بلکه
مضمون است **ف** اعنی اگر هلاک شود در دست مشتری پس او ضامن آن خواهد شد **ص** زیرا چه در نیت بیع در دست
مشتری کس نیست از بیعی که مقبوض باشد در دست مشتری بقصد خریدن و این مضمون است و بعضی گفته اند که اصل قول ابی حنیفه
است و دوم قول صاحبین رح و این اختلاف است بنا بر وجهیک ذکر آن خواهد آمد انشاء الله تعالی در صورتیکه بمیرد دم و ولد یا
مدیر در دست مشتری **مسئله ۲** - بسبب بیع فاسد مشتری مالک بیع میشود و قنیکه قبض کند آنرا و بیع در دست مشتری
مضمون است در نیت بیع و درین اختلاف شافعی رح است و بیان آن خواهد آمد انشاء الله تعالی **مسئله ۳** - فروختن
مردار و خون و آزاد باطل است چنانچه باطل است بیع بوجوه این چیز با زیرا چه این چیز با مال نیست پس قابل فروختن نخواهد شد **مسئله ۴**
فروختن خمر و خوک اگر بوجوه دم و دنیا باشد باطل است و اگر بوجوه غیر دم و دنیا باشد چون پارچه مثلا پس بیع در نیت
فاسدست لهذا فروخته خمر و خوک بوجوه پارچه مالک آن پارچه میشود و اگر چه عین خمر و خوک ملک دیگر نمیشود و فرق میان این
دو مسئله این است که خمر و خوک نزد میان مال است ولیکن نزد مسلمانان مال مقوم اعنی منتفع نیست بحجت آنکه شارع امر کرده است
مسلمانان را که امانت آن نمایند و اعزاز آن نکنند و در صورتیکه خرید کند آنرا مسلمان بوجوه دم و دنیا را غرض آن لازم می آید زیرا چه
دم و دنیا را که بهای آن است مقصود نیست بلکه وسیله آن است و جز این نیست که در نیت خمر و خوک مقصودست پس آن مال مقوم
نخواهد شد و حق آنها بایم باطل باشد و آنها بخواهند اگر خرید کنند پارچه بوجوه خمر و **ص** یا خوک **ص** زیرا چه جز این نیست که مقصود خرید پارچه است
و خمر و خوک وسیله است در نیت بیع اعزاز پارچه است نه اعزاز خمر و خوک پس ذکر خمر و خوک در نیت بیع حکمت آنکه مالک
پارچه شود مشتری نه بحجت اینکه مالک عین خمر و خوک شود باینکه فاسدست و فاسدست آنرا و بیع فاسدست بر مشتری قیمت پارچه نمیشود و خمر و خوک

وکنایہ ابا عن عمر بن الخطاب لانه يعتبر شراء الثوب بالخمر كونه مقفلة قال وبيع ام الولد وللدبر والكتاب فاسد ومفاد باطل لان استحقاق العتق قد ثبت لام الولد تنزهه عن اعتقها كونه لها والسبب الحرة انعقد في حق ولد دبر في الحال لبطلان اهلية بعد ابطال الكتاب استحقاقا بيدا على نفسه لازمة في حق المولى ولو ثبت الملك بالبيع لبطل تلك كله فلا يجزئ ولو لم يضمن المكاتب بالبيع فيه من يتاخر الاظهر ان المولى لا يملك المطلق دور المقيدين في المطلق خلافا لما في العتق قال فان ماتت ام الولد اولد دبر في يد المشتري فلا ضمان عليه عند البهينة وقالا عليه فيجهلها وهن واية عنه لهما انه مقبوض بجهة البيع فيكون مضمنا عليه كسائر الاموال وهذا لا بد من اتمام المولى بخله حتى يملك ما يضمن اليهما في البيع بخلاف المكاتب لانه في يد نفسه فلا يتحقق في حقه القبض وهذا الضمان بالقبض وله ان جهة البيع انما تلحق بحقيقته في محل يقبل الحقيقة وهما لا يقبلان حقيقة البيع فصارا كالمكاتب وليس خولهما في البيع في حق نفسه ولو انا ذلك لثبت حكم البيع فيما مضى اليهما فصارا كالمكاتب في حكم عقده بانفسه

والمجيبين ست وقتيكه بفروشد كسے خمر یا خوک را بفروض پاریچہ زیر پاچہ در صورت ہر گاہ پاریچہ قابل انیت کہ بیع شود پس پاریچہ مذکور را بیع اعتبار کردہ خواهد شد لہذا بیع مذکور فاسد میشود نہ باطل زیر پاچہ ہر گاہ در معتد بیع در دبر و جانب غیر دبر ہم و دنیا باشد پس ہر کدام را کہ بیع اعتبار کنند درست و این بر بیع معاوضہ میگویند مسئلہ ۵ - بیع ام ولد و دبر و مکاتب صحیح نیست زیرا چہ ام ولد مستحق آزادی است بقول چنیہ صلعم کہ آزاد کردہ است اورا فرزند او امینی سبب آزادی وی نیست و طلب آزادی متحقق است در حق دبر فی الحال کہ بعد از مردن و مکاتب مستحق این است کہ درست خود باشد و این حق ثابت است و بر اولاد است در حق خواجہ اوف با این طور کہ خواجہ متنازع آن نمی تواند کرد و پس اگر جائز شود بیع آنها ہر آنہ باطل گردد انچه ثابت است مر آنها را لہذا جائز نیست بیع آنها و اگر راضی شود مکاتب بفروض خود پس دران دور وایت است و در وایت ظاہر انیت کہ در صورت بیع آن جائز است و مراد از دبر درین مسئلہ دبر مطلق است نہ دبر مقید و دبر مطلق آن را میگویند کہ دبر کند آن را خواجہ وی با این طور کہ گوید ویرا کہ اگر بمیرم من تو آزاد باشی و دبر مقید آن است کہ گوید ویرا خواجہ او کہ اگر بمیرم من ازین بیماری مثلاً پس تو آزاد باشی و دبر دبر مطلق اختلاف شافعی رح است و بیان آن گذشت در کتاب اعتاق مسئلہ ۶ - اگر فروخت کسی ام ولد یا دبر را و مشتری قبض کرد آنرا و بعد از ان ام ولد یا دبر مذکور نزد مشتری مرد پس او نزد ابی حنیفہ رضی اللہ عنہما من آن نمیشود صاحبین رح گفته اند کہ مشتری خاص من است قیمت آن را و یک روایت از ابی حنیفہ نیز مطابق قول صاحبین رح است و دلیل صاحبین رح انیت کہ مشتری در صورت مذکورہ ام ولد و دبر مذکور را قبض کردہ است بجهت بیع پس او ضامن آن خواهد شد مانند اموال دیگر کہ قبض کنند آن را مشتری بجهت بیع و سر آن انیت کہ دبر و ام ولد داخل میشود در عقوبت لہذا انچه مذکور نموده میشود با بناد در عقوبت مملوک مشتری میشود و بخلاف مکاتب چہ او اگر بمیرد و در دست مشتری پس مشتری ضامن آن نمیشود زیرا چہ او درست خود است پس نخواہد شد در حق او قبض مشتری وضمان مذکور بسبب قبض است و دلیل ابی حنیفہ انیت کہ بیع حقیقہ لاحق نمیشود مگر چیزی را کہ قابل بیع است حقیقہ و ام ولد و دبر قابل بیع نیستند حقیقہ پس مانند مکاتب اند و انچه صاحبین رح گفته اند پس جواب آن انیت کہ ام ولد و دبر در دخل نمیشود و بیع بجهت اتم خود جز این نیست کہ دخل میشود و بیع بجهت آن ثابت شد حکم بیع در چیزی کہ با بناد مذکور نمیشود در عقوبت من ذال مشتری یعنی اگر فروخت کسی دوبرندہ را بصفہ واحد و یکی از ان دوبرندہ از ان اوست پس بنده کہ از ان اوست با اعتبار ذات خود داخل گشتہ شود و حکم بیع

و انما ثبت حکم المخل فیما ضمه الیه کذا هذا قال ولا یجوز بیع السمک قبل ان یصلح لانه باع مالا بملکة لان حظیه اذا کان لا یسجد الا بصیبه لانه غیر مقدم التسلیم ومعناه اذا اخذتم الفاه فیما ولو کان یسجد من غیر حيلة جائز الا اذا اجتمعت فیها بانفسها ولم یسجد علیها المخل لخل لعدم الملك قال ولا بیع الطیر فی الهواء لانه غیر مملوک الاخذ وکذا الواسر له من یدل لانه غیر مقدم التسلیم ولا بیع المخل ولا النتاج لکنی البتة عن بیع المخل جمل المخله ولان فیہ غرر قال ولا الذبیح الضرع للفرس واه انتفخ ولانه ینزع فی کیفیة المخلج ربایح اد فیض المبیع بغیرة قال ولا الصبیح علی ظهر الغنم لانه من اوصاف المخیل ولا ینبت من اسفل فیض المبیع بغیرة بخلاف القمام لانها تنزید من اعلی و بخلاف الفیصل لا یمکن قلعہم والقطع فی الصوف متعین فیکفر التنازع موضع القطع وقد صرح انه یفزع عن بیع الصوف علی ظهر الغنم وعن لبن فی ضرع وسمین فی لبن وهو حجة علی ان یسجد فی هذا الصوف حیث جرد بهجه فیما یسجد وی عنه قال وجرد عن فی السقف وذراع من شوب

و جز این نیست که دخل شیء در بیع بجهت آنکه ثابت شود بیع در بنده دیگر که با او ضم کرده شد بهت در عقوبت مجتنب در اینجا نیز مسئله ۷ - اگر فروخت کسی ماهی را که صید نکرده است آنرا هنوز پس این بیع جائز نیست زیرا چه فروخته است چیزی را که مالک آن نیست و همچنین جائز نیست بیع در صورتیکه بفروشد ماهی را که صید کرده است آنرا ولیکن انداخته است آنرا در حوض بزرگ که گرفت آن ماهی تصویب است از آن که باین طریق که صید کند آن را زیرا چه او بر تسلیم آن بهشتی قادر نیست و اگر انداخته باشد در حوض کوچک که گرفته میشود از آن بی آنکه صید کرده شود پس در صورت بیع آن جائز است ولیکن در صورتیکه ماهیان از خود درآمده باشند در آن حوض کوچک بر بآن سدی نگذاشت بر برای که از آن راه در آمد میکند ماهی پس بیع آن در صورت جائز نیست بسبب آنکه این ماهی ملوک است مسئله ۸ - جائز نیست فروختن پرنده که در هواست اصنی صید نکرده است آنرا بآنچه آن ملوک است و همچنین جائز نیست فروختن آن اگر بعد از گرفتن سر نهاده باشد آنرا چه تسلیم آن بهشتی ممکن نیست مسئله ۹ - اگر بفروشد کسی بچه را که در شکم مادر است یا بچه را با نطفه که گوید بآنچه بعد از زمن فروخته شود بچه را که بزرگ آید آنچه که در شکم این نافر است پس این بیع جائز نیست زیرا چه بینه صلح منع فروخته است از فروختن حل و نیز درین فریب است و زیرا چه معلوم نیست که در شکم چه چیز است مسئله ۱۰ - فروختن شیر در پستان روانیت بسبب آنکه درین فریب است زیرا چه احتمال است که در پستان شیر نباشد بلکه باد در آن پر شده باشد و بسبب آنکه در کیفیت دو شدن آن نزاع خواهد شد و بسبب آنکه با وقت بعد از فروختن زیاد میشود شیر در پستان بر مقدار شیر که آنرا فروخته است پس مخلوط خواهد شد بیع بغیر بیع مسئله ۱۱ - روانیت فروختن بشمیکه بر پشت گوسفند است بجهت آنکه بشم حیوان مادرشیک متصل است بان از اوصاف آن است و بجهت آنکه بشم میرود از جانب پائین که متصل است ببدن حیوان پس مخلوط خواهد شد بیع بغیر بیع بخلاف شاخهای درخت چه آن نمومیکند و زیاد میشود از جانب بالا که متصل است بهو و بخلاف خیزد زیرا چه ممکن است قلع آن و در پشت قطع و بریدن متعین است چه در قلع آن اندامی حیوان است پس در موضع بریدن نزاع خواهد شد و بتقل صحیح از بینه صلح آمده است که اومع فروخته است از فروختن بشمیکه بر پشت گوسفند است و از فروختن شیر در پستان و از فروختن روغن در شیر و از ابی و یمنع ج مرویت که او تجویز کرده است فروختن بشم مذکور را و حدیث مذکور جواب آن است مسئله ۱۲ - روانیت فروخته شود بیکه بران سقفت است چون تیر و ستون و در او از چوب مذکور چوب عین است و همچنین روانیت فروختن یک گز معین از پارچه

ذكر القطع اوله بذكر لانه لا يمكن تسليمه الا بغير خلاف ما اذا باع عشرة دراهم من نقر فضة لانه لا يضمن في بيعه ولو لم يكن له مينا لا يجوز لما ذكرنا وكذا لا يمكن ان يضمن البائع الذراع وقطع المئذع قبل ان يفسد المشتري بيعه مما لا يضمن في بيعه بخلاف اذا باع الزعفران في التمر الباق في الباطن حيث لا يمكن بيعه وان شقها ما اخرج الباطن في وجهها احتكالا اما المئذع فليس موزع قال في القاض هو ما يخرج من الصيد بغير الشبكة مرة لانه مجهول ولا يضمن فيه غير ما قال وبيع للمزانية وهو بيع الثور على الثقل بقره يذ مثل كيله خصل لانه يضمن عن المزانية والمحاولة فالمزانية ما ذكرنا والمحاولة بيع الخطئة في سبيلها بخطة مثل كيلها خصل لانه باع مكبلا بمكيل من جنسه فلا يضمن بطله الاخرص كما اذا كانا من صوعين على الارض وكذا العنب بالزبيب على هذا وقال الشافعي يجوز دفع ما دون خمسة اوسق لانه يضمن عن المزانية ويضمن في العايل او هو ان يباع بقره ما تمرا فيما دون خمسة اوسق قلنا العربية العطية لغة وتاويله ان يبيع المهرى له ما على الثقل من المهرى بقره يذ وهو بيع محاذ

خواه باع بقره يذ في كقطع كندى يا كندى زير اچه در غير صورت تسليم مع بقره يذ في كقطع كندى بخلات آنكه اگر بقره يذ شد مثلا مقدار ده درم را از نقره زير اچه در بقره يذ مقدار مذکور از آن نقره يذ بخلات و اگر چوب مذکور يا يك گز از اچه يذ معين نباشد پس فروختن آن نقره يذ بر وجه كى آنكه مذکور شد دو درم جهالت بيع و اگر باع جدا كند مقدار يك گز از اچه يذ يا بر كند چوب مذکور يا بقره يذ فسخ كند بقره يذ عقد بيع را پس درين هنگام صحيح ميگردد بيع مذکور زير اچه سبب فساد آن زائل گشت بخلات آنكه اگر بقره يذ شد خسته فرما كه اندرون خرواست يا تخم خريزه را كه اندرون آن است چه اين بيع صحيح نميشود و اگر چه پاره كند آن را باع و برادر بيع را زير اچه يذ در وجود اين چيز شك است اما چوب مذکور پس موجود و معلوم است **مسئله ۱۲** - اگر حيا دى بگويد كه بده درم فروخته آنچه در دوام من در آيد يا بذا فسخ آن

يكبار پس اين بيع روا نيست بجهت آنكه بيع مجهول است و بسبب آن كه در آن فرسب است و او شايد كه بيع صيدى در دوام نه در آيد **مسئله ۱۳** - روا نيست بيع مزانيت و آن اين است كه بقره يذ فرما را كه بر درخت است بقوض فرمايك از درخت

چيده شده است و مثل خرماى اول است در كيل از ردى تخمين بجهت آنكه بغير صلح نمى فرومود است از بيع مزانيت و از بيع محاقله و بيع مزانيت آن است كه مذکور شد و بيع محاقله فروختن كندم است در خوشه آن بعوض كند ميكه مثل اول است در كيل از ردى تخمين و بجهت آن كه فروخته است بعوض كيل كيلى را كه از جنس آن است پس جائز نخواهد شد بطريق تخمين چنانچه در صورتيكه بر دو كندم نهاده باشد بزرگين و بيع كى در خوشه نباشد و برين قياس است فروختن انگور كه بر درخت است بعوض كشمش و گفته است شافعى رح كه بيع مذکور جائز است و اگر چه از پنج و سق و آن شست صاع است و صاع هشت رطل **ص** زير اچه يذ بغير صلح نمى فرومود است از بيع مزانيت و بجهت

و اجازت داده است در خرما و آن اينست كه بقره يذ فرما را كه كتر است از پنج و سق و بر درخت است بعوض فرمايك از درخت چيده شده است و مثل اول است در كيل از ردى تخمين و علمائى باع ميگويند كه معنى حريره و لغت عطيه است اعنى بخشش و صديقه است اين است كه مبه كند كسى خرماى درختى را از بوستان خود در شخصى را كه بنا بر آنكه شخص مذكور در بوستان او آيد و رفت نمايد و اين شاق شود بصاحب بوستان بجهت آنكه اهل و عيال او در آن بوستان سكونت دارند و معذراضى نيست صاحب بوستان كه خلاف عهد نمايد و آن شخص را فرماست كند از درآمدن در بوستان خود و از خرما مذكور پس و بعد آن شخص را كه خرماى خشك بعوض فرمايكه بر درخت مذكور است و معين تاويل حديث مذكور است و اين صحيح است نزد علمائى باع و ذير اچه يذ باع مى نامند و در حقيقت بيع است

ولا یجوز بیع الا بقرنیه علی تسلیمه الا ان یبیعه من قبل نزع انما عند یحیی بن یحیی و من
ان یتکون الباقی حق المتعاقدين وهذا غیر اذن فی حق المشتري ولا نه اذا کان عند المشتري انتفی الیهم عن التسليم و هو المانع ثم
لا یبصر قابضاً بحد العقد اذا کان فی یدیه و کان اشهد عند اخذه لانه امانه عندا و قبض الامانه لا ینوب عن قبض البیع
ولو کان لم یشهد یجب ان یبصر قابضاً لانه قبض غضب و لو قال هی عند فلان کعبه متی فباعه لا یجوز ولا نه اذن فی حق
المتعاقدين ولا نه لا یتقدیر علی تسلیمه و لو باع الا بقرنیه ثم عاد من الباقی لا یتیم ذلك العقد لانه وقع باطلا لا لعدم الحلیة
کبیم الطیر فی الهواء و عن الی حنیفة انه یتکم العقد اذا لم یفسخ لان العقد العقد بقیام المایة و المانع
قد اذنت و هو الیهم عن التسليم كما اذا اذن البیوع بعد البیع و هكذا یروی عن محمد قال ولا بیع لمن اصرأ فی قدح و قال الشافعی یجوز ان
بیعه لانه مشرب طاهر و لانه جنه الا ان یروی و هو جمیع اجزاء من مکرهم مکرهم عن الابتذال بالبیع و لا فدی

مسئله ۲- فروختن بنده گزینیه در وقت بیعت که بیع غیر صلح از ان نهی فرمود است و بجهت آنکه بائع بر تسلیم آن قادر نیست و لیکن اگر
بفروشد آنرا بدست کسی که او اقرار میکند بنده مذکور در دست اوست صحیح است زیرا چه منع از فروختن بنده گزینیه در آن صورت
ست که به نسبت بائع و مشتری هر دو گزینیه باشد اعنی نزد بیع کلی از آنها نباشد بنده مذکور در صورت مذکوره به نسبت مشتری
گزینیه نیست و نیز در صورتیکه بنده مذکور نزد مشتری باشد پس بائع حوازیع که عجز بائع است از تسلیم آن منتفی است پس بیع
در نیصورت جائز است و لیکن مشتری بحد عقد قابض آن نمیشود در صورتیکه گواه گرفته باشد بر اینکه بنده مذکور را برای این گرفته بود
که بالکشف خواهد رسانید زیرا چه بنده مذکور در نیصورت نزد او امانت است و قبض امانت قائم مقام قبض بیع نمیشود و اگر گواه
نگرفته باشد بر اینکه برای رسانیدن بالکشف گرفته بود بنده مذکور با پس در نیصورت مشتری بحد عقد قبض آن خواهد شد چه
قبض آن در نیصورت بطریق غصب است نه بطریق امانت و قبض آن بطریق غصب بعد از بیع قائم مقام قبض بیع میشود
چه هر دو قبض بسبب هلاک آن موجب ضمان است و اگر گوید مشتری هلاک بنده گزینیه که آن بنده نزد فلان است پس
بفروش آن را بدست من و فروخت آن را مالکش بدست او پس این بیع جائز نیست زیرا چه بنده مذکور گزینیه است به نسبت بائع
و مشتری هر دو و نیز در نیصورت بائع قادر نیست بر تسلیم آن مشتری **مسئله ۲-** اگر فروخت کسی بنده گزینیه را صحیح نیست
و بعد از ان اگر بآید بنده مذکور و بائع تسلیم نماید آن را مشتری عقد بیع صحیح دیگر و زیرا چه آن بیع در ابتدا باطل شد است بسبب آنکه
بیع در وقت بیع قابل فروختن نبود مانند طایر که در هواست و مرویت از ابی حنیفه راجع که بیع مذکور بعد از مراجعت بنده و تسلیم
آن مشتری صحیح میگردد اگر فسخ نگردد باشد آن را زیرا چه بیع مذکور منعقد شده بود بسبب آنکه بیع مال است و بائع آن نبود و اگر
عجز بائع از تسلیم آن مشتری و آن زائل گشت در همچنین مرویت از محمد بن حنفیه اگر بگوید بنده بعد از بیع پیش از آنکه قبض کند آنرا
مشتری پس عقد بیع در نیصورت منعقد است و حق آنکه اگر بآید بنده مذکور و بائع تسلیم کند آنرا مشتری تمام میشود بیع مذکور
و قتیکه فسخ نگردد باشد پس همچنین در بیع نیز **مسئله ۲-** فروختن شیر زن روا نیست اگر چه در قبیح باشد
و شافعی رج گفت که فروختن آن رواست و قتیکه در قبیح باشد زیرا چه آن مشرب طاهر است و دلیل علی این است
که آن جز آدمی است و آدمی جمیع اجزای خود مکرم است و مخروست از آنکه قبض شود و فروختن موجب ابتذال است

و قد فرناه من قبل فی الفیل کالخزیر و غسل العین عند هذا و عند هذا بمنزلة السباع حتی یملی علیه و ینفض به قال و ان کان
السفل برجل و علوی لاخر فسقطا و سقط العلوی و حده فباع صاحب العلوی علیه لخر یخیر ان حق التعلی لیس بالار المالی ما یکن
احرازه و المال هذا لعل البیع فخلان الشرب حیث یخیر بیعه تبعه الارض باتفاق الروایات و مقرر فی رطایبه و هو اختیار
مشترک لا یؤخذ من الماء و لهذا یضمن بالانکلاف و له قسط من الثمن علی ما ذکره فی کتاب الشرب قال و بیع الطرق و هبته
جائز و بیع مسیل الماء و هبته باطل و امسئله فحمل وجهین بیع رقبه الطريق و المسیل و بیع حق المرور و التسیل فان کان
الاول فوجه الفرق بین المستلین ان الطريق معلوم الارض لک و عرضها معلق و اما المسیل فمجهول لانه لا یسری قد یماشی علیه من الماء
و ان کان الثاني ففی بیع حق المرور یتأخر وجه الفرق علی احدهما بین بیع حق التسیل ان حق المرور معلق لتعلقه بمحل معلق و هو الطريق
و اما المسیل علی السطح و هو فی حق التعلی و علی الارض فمجهول لجهالة محله و وجه الفرق بین حق المرور و حق التعلی علی حدی الامتین
ان حق التعلی یتعلق بعین لا یتقی و هو البناء فاشبه المنافع اما حق المرور یتعلق بعین یتقی و هو الارض فاشبه الاعیان
و باید و است که فیل مانند خوک خمس عین است نزد محمد بن یحیی آن جائز خواهد شد نزد وی و بمنزله کوزه است
نزد طرغین رح لهذا جائز است فروختن استخوان آن و انتقال بآن مسئله ۲۷ - اگر باشد کسی را خانه
که بالا خانه آن برای دیگر است پس هر دو اقتاد یا بالا خانه فقط اقتاد و بعد از آن فروخت صاحب بالا خانه حق خود را که بالا خانه نیست
پس این بیع جائز نیست زیرا چه قابل فروختن مال است و حق مذکور مال نیست سوال پس بایک فروختن شرب یعنی حصه آب کسی که
بان سیراب میکند زمین خود را و انبوه آن مال نیست بلکه حق دی است و حال آنکه فروختن آن با زمین مذکور روست در جمیع
روایات و در یک روایت فروختن آن تنها نیز جائز است و همین مختار و شش بخ است جواب فروختن شرب بجهت آن جائز است
که شرب عمارت از حصه آب است و آن شی موجود و از قبیل مال است لهذا اگر تلف کند آنرا کسی در روز نوبت او ضامن شود قیمت
آنرا و وقتی که بفروشد آن را با زمین مذکور پس حصه از بها مقابل شرب نیز میشود و چنانچه در کتاب الشرب مذکور خواهد شد مسئله ۲۸
اگر بفروشد راه را یا مایه کند آنرا جائز است و اگر بفروشد یا مایه کند مسیل آب را جائز نیست و این مسئله دو احتمال دارد یکی اینکه بفروشد
رقبه راه و رقبه میل آب را ف بی آنکه طول و عرض حدود آن بیان نماید ص دوم اینکه بفروشد حق مرور و حق روان کردن
آب را پس اگر احتمال اول مراد باشد پس در نیت و در صورت فرق میان دو مسئله مذکوره نیست که راه امر معلوم است چه طول و عرض آن
معین و معلوم است و آن مقدار عرض در دانه است کذا فی النهایه ص و مسیل آب امر مجهول است یعنی غیر معلوم
زیرا چه معلوم نیست مقدار زمینی که آب در آن جاری میشود و اگر احتمال دوم مراد باشد پس در فروختن حق مرور و روایت است
یکی آنکه فروختن آن جائز است و دوم آنکه فروختن آن جائز نیست و فرق میان فروختن حق مرور و فروختن حق روان کردن
آب بنا بر روایت اول نیست که حق مرور امر معلوم است و جهت اینکه تعلق دارد بمحل که معلوم است و آن راه است و اما حق روان
کردن آب و قتی که میل آب بالای بام باشد پس مانند حق بالا خانه ساختن است و اگر بر روی زمین باشد پس حق مذکور در نیت
مجهول است بجهت آنکه محل آن معلوم نیست و فرق میان حق مرور و حق بالا خانه ساختن بنا بر روایت اولی نیست که حق بالا خانه
ساختن متعلق است بخیریکه باقی نمی ماند و آن بنا است و پس مشابه منافع گشت و فروختن منافع جائز نیست همچنین فروختن
حق مذکور نیز ص و اما حق مرور پس متعلق است بخیریکه باقی می ماند و آن زمین است پس این حق بمنزله عین باشد یعنی چیزی که موجود است

قال وعلی باع عساره فاذا من علام ولا یباع بینهما اختلاف ما ذاباع کبشا فاذا هو فجاءه حیث یعتقد البیع
 ویتخیر والفرق بینین علی الاصل الذی ذکرناه فی النکاح لعمد وهو ان لا یشاره مع التسمیه اذا اجتمعا
 فی مختلفی الجنس یتعلق العقد بالمسمى ویبطل لا یمداه و فی مقصدی الجنس یتعلق بالشار الیه ویعتقد بالجو
 یتخیر لغوات الوصف کمن اشتری عبدا علی انه حسان فاذا هو کاتب و فی مسئلتنا الذکر والاشی من بیع
 جنسان لتفاوت فی الاغراض و فی الحيوانات جنس واحد للتقارب فیها وهو المعتبر فی هذا دون الاصل
 کالحمل والدیس جنسان والوفاء ساری والزند یبخی علی ما قالوا اجنسان مع اتحاد اصلهما قال ومن اشترى

جارية بالف درهم حاله اولنسیة فقبضها واشتو باعها من البائع بخمس مائة قبل ان یقصد الثمن
 لا یجوز بیع الثانی وقال الشافعی یجوز لان المالك قد استوفیها بالقبض فصار البیع من البائع ومن غلب
 مسئله ۲۹ - اگر فروخت شخصی کثیری را و بعد از آن ظاهر گشت که غلام است پس در صورت بیع هملا تحقق نیست
 بخلاف آنکه اگر بفروشد گو سفندی را بشرط آنکه آن نرست و بعد از آن معلوم شد که آن ماده است چه در صورت بیع منعقد میشود
 ولیکن مشتری را اختیار است اگر خواهد بگیرد و اگر خواهد ترک کند و فرق میان این دو مسئله بنابر این قاعده است که هرگاه اشارت
 با تسمیه جمیع شود باین طور که بفروشد چیزی را و اشارت کند بسوی آن چیز و هم ذکر نماید اسمی را برای آن باینطور که بگوید فلان فروتم
 این گو سفند را پس اگر چیز مشار الیه از جنس آن چیز نباشد که اسم آن ذکر نموده بود یعنی غرض از هر یک متفاوت باشد
 پس در صورت متعلق میشود بیع بخیری که اسم آن ذکر کرده است و اگر غیر جنس آن برآید مشار الیه پس بیع باطل میشود و اگر آن چیز
 مشار الیه از جنس آن چیز برآید که اسم آن ذکر نموده بود یعنی غرض از هر دو یک باشد پس در صورت محقق بیع متعلق میشود بخیری که
 مشار الیه است و هرگاه یافته شود مشار الیه بیع منعقد میشود ولیکن مشتری مختار میشود بسبب آنکه وصفی که مذکور شده بود یافته
 نشد مانند اینکه فروخت بنده را بشرط آنکه نان پرست و آن کاتب برآید و هرگاه این قاعده مقرر گشت پس بدانکه کثیر و غلام
 یک جنس نیستند بلکه دو جنس اند بحیث تفاوت اغراض و چه غرض از کثیر جماع است و نیز استفاده است اندرون ساری چون
 پختن طعام و غیره و مقصود از غلام استخدام است بیرون ساری و نر و ماده و گو سفند جنس واحد است چه غرض از هر دو
 گوشت است و بدانکه در اتحاد جنس اختلاف آن نزد فقها اتحاد غرض و تفاوت آن معتبر است نه اتحاد ذات و اصل اختلاف آن
 لهذا سرکه انگوری و شیرین آن را جنس مختلف می شمارند و همچنین پارچه و ذاری و پارچه زندی را دو جنس می شمارند و با وجودیکه اصل
 در هر دو صورت یک است ندیده چه غرض از هر یک جداست و بدانکه پارچه و ذاری مقبوض است بسوی و ذار که قرابت بسترند و پارچه
 زندی منقبض است بسوی زند که قرابت به بخارا ص مسئله ۳۰ - اگر شخصی کثیری را مثلاً بیزار و رم موبل یا غیره موبل خرید
 و قبض کند آنرا و بعد از آن بپا نصد دم فروخت آنرا بدست بائع پیش از آنکه ای بهای آن که هزار و بیست و دو کور است پس این بیع دوم
 جائز نیست و شافعی رجحانیت که جائز است زیرا بیع مشتری بسبب قبض مالک آن شد و پس فروختن وی بدست بائع غیر آن

سواء و صلح کما لم یباع بمثل الثمن الاول او بالزیاده او بالعرض و لنا قول عائشه **الثلاث المرفعه** و قد یسأل
بستائنه بعد ما اشترت بثمن مائمه ثمس ما اشتریت و اشتریت ابغی و یدین رقم ان الله تعالی ابطال همه و حقا
مع رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم ان لم یتب^ط و لان الثمن لم یدخل فی ضمانه فاذا اوصل الیه المبیع و وقعت الملقا^ط
بقی له فخلل خمس مائته و ذلك بلا عرض بخلاف ما اذا باع بالعرض لان الفضل انما یظفر عند الجائز^ط
قال و من اشتری جاریه بخمس مائته ثم باعها و اخرى معها من البائنه قبل ان ینقصد الثمن بخمس مائته فالبیع جائز فی القی

لو شترها من البائنه و یبطل فی الاخری لانه لا بد ان یجعل بعض الثمن بمقابله القی لو شترها منه فیکون مشترکا
للایخری باقل مما باع و هو فاسد عندنا و لو بیع جده الملعنی فی صاحبتهما و لا یشیع الفسک

برابرست پس فروختن آن بدست بائع جائز خواهد چنانچه جائزست در صورتیکه بفروشد آنرا بدست بائع مذکور بمثل بهای اول یا بزیاده او
یا بعوض رخت و متاع و اگر چه قیمت آن کم از بهار دوم باشد و دلیل علمای ماچ کی اینست که عائشه صدیقہ رضی الله عنها
گفت مرزنی را که بشتر شد درم فروخته بود کنیزی را بدست زید بن ارقم بعد از آنکه خریده بود آنرا از زوی بهشت صد درم که بدست این
خریدن و فروختن تو خبر ده زید بن ارقم را که هر آینه الله تعالی باطل خواهد کرد و جواد را که با رسول خدا صلعم سجا آورده بود اگر توبه نکند
و دوم اینست که در صورت مذکوره هر گاه بائع قبض نکرد بهت بهای بیع را پس بهای مذکور در ضمان او داخل نگردد و پس اگر جائز شود
بیع دوم و بیع بوی برسد بنا بر بیع دوم پس یا نقد درم بهای آن دین مشتری بزدند او خواهد بود و بهار دوم او نیز بزدند مشتری دین او بزد
بنابر بیع اول پس یا نقد از آن بمقابل یا نقد مشتری ساقط خواهد شد بطریق مقاصد و باقی خواهد ماند یا نقد بزدند مشتری این بلا عرض
و این جائز نیست بخلاف آنکه اگر در صورت مذکوره بفروشد آنرا مشتری بدست بائع بعوض رختی چه درین هنگام ثابت نخواهد شد
که بائع یا چیزی زیاده رسید بلا عوض زیاده را یا در قی ظاهر نمیشود و گوییم که هر دو عوض از یک جنس باشند و درم و رخت از یک جنس
نمیشوند **مسئله** اگر شخصی کنیزی را مثلاً یا نقد درم خرید و قبض کرد آنرا و بعد از آن فروخت پیش از ادای بها کنیز مذکور
با یا نقد درم یا کنیز دیگر بدست بائع مذکور پس در صورت بیع جائزست در کنیز دیگر که آنرا بخرید بود از بائع مذکور و بیعی
بیع آن جائز نمیشود بقدر حصه آن از بهای جمیع بیع و کنیز که خریده بود آنرا از بائع مذکور باطل خواهد شد بسبب آنکه هر گاه
به یا نقد درم بهار دو را فروخت پس البته خواهد شد بعضی از بهای مذکور بمقابل کنیز دیگر که آنرا بخریده بود از بائع مذکور پس لازم آمد که
بائع اهل خرید کنیزی را که فروخته بود آنرا بکتر از بهائی که بعوض آن فروخته بود آنرا و این جائز نیست نزد علمای ماچ چنانچه مذکور شد
و این سبب یافته نمیشود در کنیز دیگر پس بیع آن صحیح خواهد شد **ف سوال** باید که بیع در کنیز دیگر نیز صحیح نشود زیاده هر دو را
در صنفه واحد فروخته است و هر گاه بیع یک کنیز فاسد شد پس باید که در کنیز دیگر نیز فاسد شود و نزد ابی حنیفه چنانچه اگر بفروشد
بصنفه واحد یک بنده و یک آزاد را بیع در بنده نیز صحیح نمیشود **جواب** بیع در کنیز دیگر صحیح شد و فاسد بیع کی دیگر درست نگردد

اولی ضعیف فیما لکنی و جهت اخیه الا لا یباعت بشبهه الذی اولایه طایفه لای یظهر بانقسام الثمن او المقاصه

فلا یسری الی غیرها قال و من اشتری زیتا علی ان یزله بطرفه فیطرح عنه مکان کل ظرف خمین رطلان و زیتا

وان اشتری علی ان یطرح عنه بوان الظرف جان لان الشرط الاول لا یقتضیه العقد و الثانی یقتضیه قال و

اشتری سمنانی رطل خالص و من عشره رطل قال البائع النرق غیره فان او هو خمسة رطلان فالقول

قول المشتري لانه ان اعتبر اختلاف فی تعیین الرق المقبوض فالقول قول القابض ضمینا کان او امیرنا

وان اعتبر اختلاف فی السمن فهو فی الحقیقه اختلاف فی الثمن فیکون القول قول المشتري لانه یتکرر ان یتبادله

قال و اذا امر المسلم بعمال ینابیع شمرا و بشرائها ففعل ذلك جازعنه البعینه عوقالا لا یجوز علی المسلم

بنابر اینکه فساد مذکور ضعیف است زیرا چه در ان اختلاف علم است و بنابر آنکه فساد مذکور باعتبار شبهه ربواست و پس اثر آن

نخواهد شد و غیر محل شبهه مذکور و بنابر آنکه فساد مذکور طاری است زیرا چه بسبب انقسام ثمن یا بسبب مقاصد ظاهر شده است یا

سراست نخواهد کرد بسوی دیگر مسئله ۳۲ - اگر شخصی خرید روغن را باین شرط که آنرا با ظرف آن وزن کرده ببرد و وضع کند

از آن بمقابل هر ظرف پنجاه رطل را پس در صورت بیع صحیح نیست و اگر خرید کند آنرا باین شرط که وضع کند آنرا بمقدار وزن هر ظرف

جائز است زیرا چه شرط اول مقتضای عقد نیست و شرط دوم مقتضای عقد است مسئله ۳۳ - اگر شخصی خرید روغن را که در مشک

و به مشک برد آن را و بعد از آن واپس داد مشکلی را باینکه که وزن آن ده رطل است پس باینکه که این مشک غیر آن مشک است

که روغن در آن برده بودی چه وزن آن پنج رطل است پس در صورت قبول مشتری مقبول است زیرا چه اگر اعتبار کرده شود اختلاف

مذکور اختلاف است در تعیین مشک که قبض کرده بود آنرا مشتری پس قول او معتبر خواهد بود چه او قاضی است و قول قاضی معتبر است

خواه قاضی ضامن آن باشد چون غاصب خواه امین باشد چون مودع و اگر اعتبار کرده شود که اختلاف مذکور اختلاف است در

مقدار روغن پس این اختلاف است در حقیقت در مقدار بهای آن و زیرا چه حاصل قول باینکه نیست که مشک مذکور وزن

آن پنج رطل است و آنرا وضع نموده آنچه باقی ماند بهای آن خواهیم گرفت و هرگاه بعد از وضع نمودن مقدار پنج رطل مقدار غن

زیاده میاند پس بهای آن نیز زیاده خواهد شد پس باینکه دعوی میکند که بهای آن زیاده است و حاصل قول مشتری نیست

که مشک مذکور وزن ده رطل است و این مقدار روغن وضع نموده آنچه باقی ماند بهای آن خواهیم داد و چون بعد از وضع نمودن

ده رطل مقدار غن کم میاند پس مقدار بهای آن نیز کم خواهد شد پس شری میگوید که بهای آن کم است هرگاه چنین حال پیش مشتری معتبر خواهد شد چه و منکر

زیادتی است مسئله ۳۴ - اگر مسلمانی امر کرد نصرانی را باینکه بفروشد خمر یا خنزیر و یا باینکه خرید کند آنرا برای می نصرانی

مذکور خرید یا فروخت مطابق امری پس این خریدن و فروختن جائز است نزد ابی حنیفه و لیکن اشده کرده است ویرا که امر کند

وعلى هذا المذهب الخنزير وعلى هذا ان كل العهرم غير بيع حبيد له ما كان الموكل لا يملكه فلا يملكه غيره
وان ما ثبت للموكل ينتقل الى الموكل فصار كانه بائنه بنفسه فلا يجوز ولا يبيعه ان العاقد هو الموكل
بأهليته وولايته وانتقال الملك الى الامر حكيم فلا يمتنع بسبب الاسلام كما اذا ورثها ثم ان كان خمرا
يخلها وان كان خنزير ابيته قال ومن باع عبدا على ان يعتقه المشتري او يدير او يكتبه او امة على
ان يستولدها فالبيع فاسد لان هذا بيع وشرط وقد نهى النبي صلى الله عليه وآله وسلم عن بيع وشرط
ثم حمله المذهب فيه ان يقال كل شرط يقتضيه العقد كشرط الملك للمشتري لا يفسد العقد بشرطه بدون
وكل شرط لا يقتضيه العقد فيه منفعة لاحد المتعاقدين او للمعقود عليه وهو من اهل الاستحقاق يفسد
كشرط ان لا يبيع المشتري العبد المبيع لان فيه زيادة عارية عن العوض فيؤدي الى الربا ولا يقع
بسببه المنازعة فيعبر عن العقد عن مقصوده الا ان يكون متعارفا لان العرف قاض على القياس

و همین اختلاف است در صورتی که وکیل کند محرم کسی را برای فروختن صید خود و دلیل صاحبین رج نیست که موکل خود مالک
خریدن و فروختن خمر و خنزیر نیست پس دیگر را نیز مالک آن نمیتواند کرد و نیز آنچه ثابت میشود وکیل را انتقال میکند بسوی موکل پس
چنان شد که گویا موکل خود خریده و فروخت خمر و خنزیر را پس جائز نخواهد شد و دلیل ابی حنیفه رج این است که عاقد یعنی خرید کننده و
فروشنده نیست مگر وکیل بسبب آنکه او خود اهل بیت ولایت خریدن و فروختن دارد و انتقال ملک خمر و خنزیر بسوی موکل امری غیر طاری
پس اسلام مانع آن نیست چنانچه مانع آن نمیشود و وقتی که مسلمان مالک آن شود بطریق وراثت و صورت آن نیست که مسلمان گشت
نصرائی که مالک خمر و خنزیر است و مرد پیش از آنکه را بکند خنزیر را و سر که گرداند خمر را و وارث دمی مسلمان است پس این وارث مالک آن خمر
و خنزیر میشود بطریق وراثت و بعد از آن باینکه هرگاه خریدن و فروختن نصرائی جائز شد در حق موکل که مسلمان است نزد ابی حنیفه رج
پس لازم است مسلمان مذکور را که سر که گرداند خمر را و بکند خنزیر را و مزاحم آن نشود **مسئله ۳۵** - اگر شخصی فروخت بنده
باین شرط که آزاد کند آنرا مشتری یا مدبر کند یا مکتوب نماید آنرا یا فروخت کنیزی را باین شرط که ام ولد کند آنرا مشتری پس این بیع
صحیح نیست زیرا چه این بیع است بشرط و در حدیث آمده است که پیغمبر صلعم ازین نمی فروزده است و بدانکه قاعده درین باب بنابر ذهاب
علمای رج نیست که بشرط که مقتضای عقد است مانند اینکه شرط نماید باینکه مشتری مالک بیع شود پس این شرط موجب فساد عقد نیست چنانچه است
درین شرط بشرط که مقتضای عقد نباشد و در آن منفعت باشد مگر باینکه مشتری مالک بیع او باینکه بیع اهل بیت استحقاق داشته باشد **اصنی** یعنی
باشد پس این شرط موجب فساد عقد است مانند اینکه شرط نماید که مشتری فروشد بنده بیع را بجهت آنکه درین شرط زیادتی
ثابت میشود بغیر عوض یعنی بمقابل آن امر نراند عوض نیست پس رد خواهد شد و بجهت آنکه در شرط مذکور هرگاه منفعت است و آنرا
طالب است پس موجب نزاع خواهد شد و عقد مذکور از مقصود تمی خواهد شد چه مقصود از عقد قطع ترایع است پس
شرط مذکور صحیح نخواهد شد مگر وقتی که متعارف و مروج باشد مانند اینکه خرید کند نعل را بشرط اینکه شرک آن ساخته و در
بائع پس درین هنگام شرط مذکور صحیح خواهد شد زیرا چه عرف و ترجیح دارد بر قیاس اصنی بسبب عرف قیاس ترک نموده میشود

و لو كان لا يقتضيه العقد ولا منفعة فيه لاحد لا يفسد وهو ظاهر من المذهب كشرط ان لا يبيع المشتري الا بة
 البیعة لانه انما تمت المطالبة فلا يردى الى البی او لا الى المناسرة اذا ثبت هذا فنقول هذه الشروط
 لا يقتضيهما العقد لا يقتضيهما الاطلاق في التصرف والتقييد لا الا لزاما حتما والشرط يقتضي ذلك وفيه منفعة
 للمعقود عليه والشافعي وان كان يخالفنا في العتق ويقيده على بيع العبد نسمة فالجواب عليه ما ذكرناه
 ونفسير البیع نسمة ان يباع ممن يعلم انه يعتقه لان يشترط فيه قلنا اعتقه المشتري بعد ما
 اشتتره بشرط العتق هو البیع حتى يجب عليه الثمن عند ان حذيفة وقال لا يبقى فاسد حتى يجب عليه
 القيمة لان البیع قد وقع فاسدا فلا ينقلب جائزا كما اذا تلفت بوجه اخر ولا ي حذيفة ان شرط العتق
 من حيث ذاته لا يلزم العقد على ما ذكرناه ولكن من حيث حكمه يلازمه لانه منه للملك والشئ
 بانتهائه ينتقل ولها لا يمنع العتق الرجوع بنقصان العيب فاذا تلفت من وجه اخر

وهو شرطه مقتضای عقد باشد و نیز در ان منفعت کسی نباشد پس این شرط موجب فساد عقد نیست و همین ظاهر از مذهب است
 و مثال آن اینست که شرط نماید بایع که مشتری بفروشد متوجه بایع این جائز است زیرا چه طالب آن نیست کسی که بگوید
 طلب نمیکند پس در بیعورت نه رجوع است و نه تلف و هرگاه این فاعله مقرر گشت پس باید دانست که شروط مذکوره
 درین مسئله فاعلی اگر فروخت بنده را باین شرط که آنرا بکند آن را مشتری تا آخر حق مقتضای عقد بیع نیست زیرا چه
 مقتضای آن اینست که مشتری را تصرف مطلق روا باشد در آن و فاعل باشد فاعلی هر تصرفی که خواهد کرد پس نه این که
 لازم شود بر آن تصرف معین فاعل که آزاد کردن است مثلاً و از تصرفات دیگر مجبور باشد پس مقتضای شرط مذکور اینست
 که لازم شود بر آن تصرف معین فاعل و از تصرفات دیگر مجبور باشد پس و نیز در ان منفعت است بایع را و شافعی رجحان فاعله
 علمای مذهب است در جائز شدن بیع بنده بشرط احتیاق بنا بر آنکه و قیاس بناید آن را بر فروختن بنده در حالیکه نسمة باشد و
 جواب آن حدیث مذکور است و تفسیر فروختن بجهه در حالیکه نسمة باشد اینست که بفروشد بنده را بدست شخصیکه بایع میداند
 که آن شخص آزاد خواهد کرد آنرا نه اینکه شرط کند این را در بیع بنده مذکور مسلم ۶ - اگر آزاد کند مشتری بنده را که بشرط
 آزاد کردن خریده بود آن را پس بیع مذکور که بسبب شرط مذکور فاسد شده بود صحیح میگردد و نه از بی حقیق رجحان ای شمس آن مشتری
 واجب میشود نزد ارجح صاحبین رجحان آنکه بسبب آزاد کردن مشتری بیع مذکور صحیح نمیکرد و لهذا واجب میشود بر مشتری قیمت
 آن بنده و شمس آن زیرا چه بیع مذکور بسبب شرط مذکور فاسد شده است پس بیع مذکور بسبب آزاد کردن آن جائز نخواهد شد
 چنانچه اگر ملک میشد بنده مذکور بسبب قتل و بجز آن را می فروخت بکسی که مشتری حق دلیل ابی حنيفة رجحان آنست که شرط
 آزاد کردن اگر چه باعتبار نفعت خود موافق مقتضای عقد بیع نیست چنانچه مذکور شد ولیکن باعتبار حکم که آزادی است مناسبت
 زیرا چه بسبب آزاد کردن ملک مشتری تمام و منتی میشود و منتی بسبب تمام و منتی شدن ثابت و مقصور میشود و لهذا آزاد کردن بنده
 منع نمیکند مشتری را از آنکه بایع را بگیرد و از بیع نقصان عیب را و در حقیقت ملک شود بسبب قتل یا بجز آن بنده مذکور یا بفروشد آنرا مشتری

لم یحقق الملائمة فیستقر الفساد و اذا وجد العتق تحققت الملائمة فترجح جانب الحيوان فكان الحال قبل ذلك
موتوا فقال وكذلك لو باع عبد على ان يستقدمه البائع شهر او اذ را علی ان یسکنها او علی ان یقضه المشتري
حرمها او علی ان یهدی له هدیة لانه شرط لا یقتضیه العقد فیه منفعة لاحد المتعاقدين ولانه عم نهي عن سبيع
وسلف ولانه لو كان الخدمة والسكنی یقابلهما شئ من الثمن یكون اجاراة فی سبيع ولو كان لا یقابلهما یكون
اعارة فی سبيع وقد نهي النبي عن صفقتين فی صفقة قال ومن باع عبدا علی ان لا یسلمه الی راس الشهر فالبیع فاسد
لان الاجل فی المبیع العین باطل فیکون شرط فاسدا وهذا لان الاجل شرع ترفیما فیلقی بالبیع دون الاعیان
قال ومن اشتری جاریة لیسلمها فالبیع فاسد والا صل ان لا یسوم اعادة بالعقد لا یصح استثناء من العقد
والحمل من هذا القبل وهذا لانه بمنزلة اطراف الحيوان لا اتصاله به خلقة وبيع الاصل یبطل بها فلا استثناء
یکون علی خلاف الموجب فلم یصح فیصد شرط فاسدا والبیع یبطل به والكتابة ولا اجارة والى من
بمنزلة المبیع لانها تبطل بالشروط الفاسدة غیر ان المفسد فی الكتابة مما یتضمن فی صلب العقد من همل

پس در صورت شرط مذکور که آزاد کردن است هرگاه یا فتنه نشود پس بیع وجه مناسب مقتضای عقد بیع نمیشود و لهذا فاسد بیع ثابت می ماند و
نازل نمیکرد و در صورتیکه آزاد کند مشتری بنده مذکور را مناسب آن بیع وجه مقتضای عقد بیع متحقق است و آن تمام و کامل
گردانیدن ملک است بقیه صی بنا بر آن جزایع مذکور ترجیح دارد پس بیع مذکور پیش از آنکه آزاد کند مشتری بنده مذکور را موقوف است
و هرگاه آزاد کرد صحیح گشت و اگر آزاد نمیکرد فاسد میشد مسئله ۳۸ - اگر شخصی فروخت بنده را باین شرط که خدمت بائع کند یکماه
یا فروخت سرانی را باین شرط که بائع سکونت خواهد کرد و در آن فتنه نشود و نه تا حسن یا این شرط که مشتری قرض دهد و بیاورد پس مثلاً
یا باین شرط که بدهد و بیاورد مشتری پس بیع باین شرط فاسد است بجهت آنکه شرط مذکور موافق مقتضای عقد بیع نیست و در آن
منفعت بائع است و بجهت آنکه بیع غیر صلح نمی فرمود است از بیع بشرط قرض گرفتن و بجهت آنکه اگر چیزی از بها بمقابل خدمت و سکونت
باشد پس عقد اجاره خواهد شد و ضمن مقتضای بیع و اگر چیزی از بها بمقابل خدمت و سکونت نباشد پس عقد عاریت خواهد شد و ضمن بیع
و بیع غیر صلح ازین نمی فرموده است مسئله ۳۹ - اگر شخصی فروخت رختی را باین شرط که مشتری نخواهد داد آنرا تا یکماه پس این
بیع فاسد است زیرا چه میعاد نمودن در بیعی که معین و موجود است چون رخت مثلاً بی باطل است پس شرط مذکور فاسد خواهد شد
و وجهش آنست که میعاد مشروع است برای آسانی پس لاقی نیست گردیدن فتنه تا مدیون آن را در مدت میعاد حاصل نموده او را
دین کند ص و معین فتنه چون رخت مثلاً بی موجود است پس برای آن میعاد در کار نیست مسئله ۴۰ - اگر شخصی
خرید کنیزی را که محل آنرا فاسد میشود بیع زیرایچه قاعده آنست که هر چیزی که فروختن آن ملحقه صحیح نیست پس استثنای آن از بیع صحیح
صحیح نیست و حمل ازین قبیل است زیرا چه حمل بمنزله عضوی از اعضای حیوان است چه حمل از روی خلقت متصل است مانند عضو فتنه
اصل در هر دو صورت شامل میشود فرج را که حمل و عضو است پس استثنای آن مخالف مقتضای عقد است بنابراین استثناء مذکور
شرط فاسد نخواهد بود و بیع بسبب شرط فاسد میشود و باید دانست که عقد کتابت و اجاره درین بمنزله عقد بیع است چه این عقود و بیع
فاسد شود و لیکو عقد کتابت بسبب شرط فاسد نمی فاسد میشود و شرط فاسد در عقد کتابت مذکور باشد فتنه باطلی که کار کند کسی بنده خود را فروخت و نیز مثلاً

واللهبة والصدقة والنكاح والخلع والعط عن دم العبد لا تبطل باستثناء التحل بل يبطل الاستثناء لان هذه العقود لا تبطل بالشروط الفاسدة وكذلك الوصية لا تبطل به لكن يصح الاستثناء حتى يمكن التحل ميراثا وانجارية وصية لان الوصية اخذت الميراث والميراث يحل فيهما البطن بخلاف ما اذا استثنى خذله لان الميراث لا يحل فيهما قال ومن اشترى ثوبا على ان يقطعه البائع ويغيطه قميصا او ثوبا فالبيع فاسد لانه شرط لا يقتضيه العقد وفيه منفعة لاحد المتعاقدين ولان يصير صفقة في صفقة على مامر قال ومن اشترى ثوبا على ان يخذله البائع ويشترى به فالبيع فاسد قال ما ذكره جواهر القياس ووجه ما بينا وفي الاستحسان يجب للتعامل فيه فصار كبيع الثوب وللتعامل جنونا الاستصناع قال والبيع الى السنين والمهرن جان وصدم النصارى وفطر اليهود اذ الم يعرف المتبايعان ذلك فاسد لجملة الاجل وهي مفوضة الى المنازعة في البيع لا بتناؤها على المماكسة الا اذا كانا بعد فانه لكما لم معلوما عندهما

ص ووجه صدقه ونكاح وخلع وصلح از خون عمر باطل نمیشود بسبب استثنای حل بلکه این استثناء خود باطل نمیشود چاره عقود بسبب شرط فاسد فاسد نمیشود و همچنین وصیت فاسد نمیشود بسبب استثنای حل ولیکن این استثناء نیز صحیح است حتی که بسبب این استثناء حل میراث میشود و کنیز وصیت زیر اچه وصیت مانند میراث است و میراث جاریست در چوبکه در شکم مادر است بخلاف آنکه اگر وصیت کند بکنیز و استثناء نماید خدمت آن را چه این استثناء صحیح نیست و وصیت مذکوره صحیح است و موصی که تحت کنیز و خدمت آن میشود ص زیر اچه میراث جاری نیست در خدمت و اعنی خدمت کنیز میراث نمیشود بلکه کنیز میراث میشود ص مسئله ۴۸ اگر شخصی خرید پارچه را باین شرط که قطع کند آن را بثلث و بدوزد برای او پیراهن یا قبایس بیع در خصوص فاسدست زیرا چه شرط مذکور مقتضای عقد بیع نیست و در آن منفعت مشتریست و نیز در آن صفقه در صفقه لازم می آید و اعنی محتمل اجاره یا عقد عاریت در عقد بیع لازم می آید ص چنانچه گذشت بیان آن مسئله ۴۹ - اگر شخصی خرید نعل را باین شرط که قطع کند بائع برای وی جفت آن را که نعل دیگر است یا خرید هر دو نعل را باین شرط که شرک آن ساخته و بائع پس باین بیع صحیح نیست قال رض این موافق قیاس است زیرا چه شرط مذکور مقتضای عقد نیست و در آن منفعت مشتریست ص چنانچه سابق مذکور شد و اما از روی استحسان پس بیع مذکور جائزست بجهت تعامل و اعنی بیع مذکور بشرط مذکور میان مردان مروج و مقادست ص لهذا بیع مذکور جائز شد مانند اجاره گرفتن رنگر برای رنگ کردن جامه چه آن نیز از روی قیاس صحیح نیست زیرا چه اجاره بیع منافعست بیع عین که رنگست و بنابر تعامل مردان جائزست پس همچنین بیع مذکور نیز با تعامل جائز خواهد شد ص چنانچه بنابر تعامل مردان هندصانع هم جائزست مسئله ۵۰ - اگر شخصی خرید کند چیزی را و میعاد ادای بهای آن نماید تا بنوبه و زیاتا بمرجان یا کبوتر ذره نصرانی یا تابعد نظر میبود پس بیع بمیعاد ادای مذکوره صحیح نیست و تحقیق بائع و مشتری نشناختند آنرا زیرا چه جهالت میعاد موجب نزاعست چه بنای بیع بر ماکست و مضائقهست و اما اگر بائع و مشتری میدانند میعاد ادای مذکوره را پس بیع مذکور صحیحست و همچنین بیع مذکور

او کان التاجیل الى فضل النصارى بعد ما شرعوا في صومهم لان مدة صومهم بالايام معلومة فخلاجه الى فيه
قال ولا يعجز البيع الى قدره الحاجز وكذلك الى الحصاد والدياس والقطاف والنجار لانها تقدم وتتاخر
 ولو كفل الى هذه الاوقات جاز لان هذه الجعالة اليسيرة محتملة في الكفالة وهذه الجعالة اليسيرة مستندة
 لاختلاف الصحابة فيها ولا يمانع من الاعل الا ترى انها تقتل الجعالة في اصل الدين بان تكفل بما ذاب
 على فلان ففي الوصف ولا يخلاف البيع فانه لا يعتد بها في اصل الثمن فكذلك في وصفه بخلاف ما ذاب مع مطلقا ثم اجل الثمن الى مدة
 الاوقات حيث جاز لان هذا تاجيل في الدين وهذه الجعالة فيه محتملة بمنزلة الكفالة ثم يترك ذلك اشتراطه في اصل العقد لانه
 يبطل بالشرط الفاسد ولو باع الى هذه الاجال ثم تراضيا باسقاط الاجل قبل ان ياخذ الناس الحصاد والدياس وقبل قدومه الجعالة
 جاز البيع ايضا وقال زهرى لا يعجز لانه وقع فاسدا فلا ينقلب جائزا او صار كاسقاط الاجل في النكاح الى اجل

در صورتیکه میعاد دوران تا بقطر نصاری مقرر نمایند بعد از آنکه شروع نموده باشند آنرا در دوره خود یا زیر چه مدت روزه آنها بشمار
 روز یا معلوم است **ف** و آن پنجاه روز است پس جمالت میعاد که موجب نزاع است در نصورت نیست **مسئله ۳۴**
 صحیح نیست بیع در صورتیکه میعاد ادای ثمن نماید تا بقدم حاجیان یا تا برسدن وقت درو یا وقت کوفتن خرمن یا وقت چیدن
 انگور یا وقت خرد کردن بشم گو سفندان زیر چه این وقتها گاهی مقدم میشود و گاهی مؤخر اگر کفیل شود کسی تا این اوقات جائز است
 زیر چه اندک جمالت در عقد کفالت روست و مانع جواز آن نیست **ف** بخلاف بیع بجهت آنکه بنای بیع بر کاست مت و بنای
 کفالت بر مسابله **ص** و جمالت مذکوره اندک است بسبب آنکه در آن اختلاف صحابه است **ف** و اگر جمالت فاضل می بود
 باتفاق همه صحابه فاسد میشد **ص** و بجهت آنکه اصل این چیز معلوم است اعمی معلوم است که این چیز در آن سال بر قیوم می آید
 و جز این نیست که وصف آن مجهول است اعمی وصف تقدم و تاخر اعمی گاهی مقدم میشود و گاهی مؤخر پس کفالت تحمل این
 جمالت خواهد بود زیرا چه کفالت تحمل میشود جمالت اصل دین را با بطلد که بگوید من کفیل شدم با آنچه و حسب است بر زنده شدن پس
 تحمل جمالت و وصف آن که میعاد است بطریق اولی نخواهد شد بخلاف بیع چنان متحمل نیست جمالت اصل ثمن را پس همچنین تحمل
 جمالت و وصف آن که میعاد آن است نخواهد شد پس بیع بمیعاد مجهول صحیح نیست بخلاف اگر بیع کند مطلقا و بعد از آن میعاد
 ادای ثمن نماید تا باوقات مذکوره چه بیع در نصورت جائز است زیرا چه این میعاد ادای دین است و اندک جمالت درین است
 و مانع جواز نیست مانند کفالت و اگر بشرط کنند این در عهد بیع صحیح نیست زیرا چه بیع فاسد میشود بسبب شرط فاسد **مسئله ۳۵**
 اگر فروخت کسی بمیعاد بی مذکوره و بعد از آن مانع و مشتری متفق شدند بر اینکه ساقط کنند میعاد مذکور یا صاحب میعاد
 که مشتری است تنها و کرد آنرا پیش از آنکه شروع کنند در دین در و در نمودن زراعت یا در کوفتن خرمن پیش از قدوم حاجیان
 پس بیع مذکور جائز میشود و فروغ گفتند که جائز نمیشود زیرا چه بیع مذکور را ابتدا فاسد شد پس بعد از آن صحیح نخواهد شد
 بسبب دور کردن میعاد مذکور چنانچه اگر نکاح کند کسی بمیعاد مدت معلومه صحیح نیست و بعد از آن اگر دور کند میعاد مذکور صحیح نمیشود

و ثانی الفساد للمنادعة وقد ارتفع قبل تقریر و هذه الجملة في شرط اذا لا يصلح لعقد فيمكن اسقاطه بخلاف
 ما اذا باع الدرهم بالدرهمين فلو اسقط الدرهم الزائد كان الفساد في صلب العقد بخلاف النكاح
 الى اجل لانه متعة وهو عقد غير عقد النكاح و قوله في الكتاب ثبوتها بنيا خرج وفاقا لان من له الاكل
 يستفيد باسقاط لانه مخلص حقه قال ومن جمع بين حر و عبد و شاة ذكية و ميتة بطل البیع فيها و هذا عند بعض
 و قال ابن يوسف و محمد ان سمي لكل واحد منهما ثمانا جاز في البيع و الشاة الذكية و ان جمع بين عبد و مدبر او بين
 عبدة و عبد غیره صح البیع فی العبد حصته من الثمن عند علمائنا الثلثة و قال من فسد نفسه فيها و فسد و ك
 القسمية عامدا كالميتة و المكاتب ام الولد كالمدبر له الاعتبار بالفضل الاول اذ محلية البیع منتفية
 بالاختصاص الى الكل و لهما ان الفساد لا يتعدى الى القن كمن جمع بين الاجنبية و اخته
 في النكاح بخلاف ما اذا الوليسم ثمن كل واحد لانه مجهول و لا يخيصة و هو لفرت بين الفصلين

و ليس علمای ارجح اینست که فساد بیع مذکور بزرگوار که جمالت بشرط مذکور موجب ناع بود چون مرتفع شد جمالت مذکوره بشراکت
 متقرر شود فساد مذکور صحیح گشت بیع و جمالت مذکوره نبود مگر در امر زائد ف که میباید ادای ثمن است و در عین ثمن که رکن است
 پس در کردن جمالت مذکوره ممکن است بخلاف آنکه اگر بیع کند یک درم را بپنجاه درم و بعد از ثمن دور کنند درم زاید را چه این بیع
 بسبب دور کردن درم زائد صحیح نمیکرد و زیرا چه فساد در نیت صورت در عین ثمن است و آن رکن صحیح است و بخلاف نکاح میباید مدت معلوم
 چه آن صحیح نمیشود بسبب دور کردن میباید مذکور زیرا چه نکاح مذکور متوجه است و آن غیر عقد نکاح است و یک عقد دیگر نمیکرد
 ص مسئله ۴۵ - اگر شخصی آزاد و بنده را یکجا نموده بیک مرتبه فروخت یا گوسفند مذکور را با گوسفند مردار یکجا فروخت
 فروخت پس نزد ابی حنیفه صحیح بیع مذکور اصلا صحیح نیست که در حق آزاد و در حق بنده در صورت اول و نه در حق گوسفند مردار و نه در حق
 گوسفند مذکور و در صورت دوم خواه بمقابل هر واحد بهای علمیه ذکر نموده باشد یا بنده باشد و صاحبین رج گفت اند که اگر بمقابل هر
 بهای علمیه ذکر نموده باشد جائز است در حق بنده و گوسفند مذکور خطا و اگر بنده و مدبر را جمع نموده یا بنده خود و بنده غیر خود را جمع نموده
 بطور مذکور بیع کند صحیح است بیع مذکور در هر دو صورت در حق بنده و مدبر و در هر دو صورت در حق صاحبین رج گفت اند که اگر بمقابل هر
 و صاحبین رج و از فرج گفته است که بیع مذکور در حق بیع یکی از آنها صحیح نیست در هر دو صورت و بدانکه متروک التسمیه عمدا بمنزله
 مردار است و مکاتب و ام ولد بمنزله مدبر است و از فرج قیاس میکنند این را بر صورتیکه جمع کند میان آزاد و بنده یا میان مذکور و مدبر
 زیرا چه در نیت صورت و در آن صورت مجموع محل بیع نیست و صاحبین رج میگویند که هرگاه بمقابل هر یک بهای علمیه ذکر کنند بیع صحیح مذکور
 فساد خواهد شد در حق چیزیکه سبب فساد یافته میشود و در آن که آزاد و مدبر است و فساد آن سرائت خواهد کرد و در دیگر بنده است مانند آنکه
 اگر جمع کند کسی زن اجنبیه و خواهر خود را در نکاح و صحیح میشود نکاح اجنبیه و فاسد میشود نکاح و خواهرش و فساد این در آن سرائت
 نمیکند پس همچنین در اینجا نیز صحیح بخلاف آنکه بمقابل هر واحد بهای علمیه ذکر نماید چه در نیت صورت بهای بنده مجهول است ابی حنیفه
 میگوید که فرقت میان دو صورت مذکور یعنی در صورتیکه جمع کند در میان آزاد و بنده و صورتیکه جمع کند در میان بنده و مدبر

ان الحجر لا يدخل تحت العقد اصلا لانه ليس بمال والبيع صفقة واحدة فكان القبول في اشترش طالع في العقد وهذا شرط فاسد بخلاف النكاح فيبطل بالشروط الفاسدة سواء البيوع في هذا معنى قوف وقد دخل تحت العقد لقيام المالية ولهذا ينقضي في عبه الغير بالجائز وفي المكاتب من هذا في الاستحواذ في المذهب بقضاء القاضي وكذا في ام الولد عند الجحيفة والى يوسف الا ان المال لا يستحقا له البيع وهذا باسحقاقهم انفسهم من البيع فكان هذا اشارة الى البقاء كما اذا اشترى عبدين وملك احدهما قبل القبض وهذا لا يكون بشرط القبول فخير المبيع ولا يباع بالحصصه ابتداء ولهذا لا يشترط بيان من كل واحد فيه **فصل في احكام البيوع** واذا قبض المشتري المبيع المفسد باسبب الباع وفي العقد عن ضمان كل واحد منهما مال ملك المبيع ولو لم يمتد قيمته وقال الشافعي لا يملكه وان قبضه لانه يملك فلا يان به نعمة الملك ولان النهي ينسب للمشتري عية للتضاد ولهذا لا يفيد قبل القبض وضار كما اذا باع بالميتة او باع اخضر بالدرهم ولان ركن البيع صدم من اهل مضافا الى محله فوجب القبول بانقضاءه ولا خفاء في الاهلية والحملية وركنه مبادلة المال بالمال وفيه الكلام والنهي يقرب المشروعية عنه نال اقتضا النكاح فنفس البيع مشروع وبه تمثال نعمة الملك وانما الخطأ ما يجاوز كافي البيوع

زيرا كذا الصلاد فحل فيشود ورعق بيعه جردا مال ميت وهو دورا بيبك مفقود فوختت ليس قبول نمودن بيع در آن وقت شرط بيع شد در بنده اين شرط فاسد است وموجب فساد بيع بخلاف نكاح جردا بيب شرط فاسد فاسد فيشود واما بيع بنده غير مكاتب ودر دوام ولد موقوف است و انما داخل اند ورعق بيع جردا مال اند لهذا نافذ ميشود وبنده غير باجارت او دور مكاتب رضاي او بنابر روايت صحيح ودر دور بيبك قاضي وحقين در ام ولد بنده شمين رج وليكن مالک بنده بسبب آنکه بيع حق اوست و مكاتب وغيره بسبب آنکه استحقاق آنها در ذات آنها ثابت است و در ميگفتند بيع مذکور را پس باين سبب بيع مذکور نافذ ميشود و بنده فقط خياجه اگر خريد کند کسی و بنده را ولي ازان ملاک گردد بيش از قبض آن پس بيع در بنده باقی صحيح ميشود و در صورت مذکور انهم نمی آيد که قبول بيع در غير بيع شرط بيع شود و در بيع وند لازم می آيد بيع بعض يك حصه بهاد ابتدا لهذا شرط نیست که بمقابل هر يك بهای طحله ذکر نمایند و بدانکه صورت بيع بجهت ابتدا اين است که گويد باي فروخته ام اين بنده را بدست تو بعض حصه از او دارم که مقدم است بر قيمت بنده مذکور و بر قيمت بنده ديگر پس اين بيع باطل است بسبب آنکه من آن مجهول است و در وقت بيع دانند اعلم

فصل در بيان احكام بيع فاسد **مسئله ۱** - هرگاه باذن بائع قبض کند مشري بيع را در صورت بيع فاسد و بيع من هر دو مال باشد پس مشري مالک بيع مذکور ميشود و لازم ميشود بر او قيمت بيع مذکور بهای آن اگر ملاک شود و درست او و شافعي رج گفته است که مشري مالک نميشود اگر چه قبض کند آنرا زيرا چه بيع فاسد منهي است پس بسبب آن نعمت ملاک حاصل نخواهد شد و نیز آنچه مشري مشروع نيست چه ميانه نمی و مشروعيت منافات است پس بيع فاسد اصلا مشروع نيست لهذا مشري مالک بيع نمي شود و بيش از قبض آن دانند آن شد که بفروشد چيزي را بعض مردار يا بفروشد غير را بعض در هم و تکلای باي ميگويند که در صورت مذکور کمن بيع يعني مبادله مال بال مال يافته شده است و بيع قابل بيع است چه آن مال است و کلام در جهنم است چه اگر هر دو عوض باي یکی از آن مال باشد بالا جماع بيع باطل ميشود و هر دو بائع و مشري را الهيت بيع و شر است و هرگاه چنين شد پس بيع مذکور منقذ خواهد شد و نه منافي اين نيست که اصل بيع مشروع باشد زيرا چه منهي نيست مگر چيزي که مقدار بيع مذکور است و آن شرط فاسد است مثل بيع

وقت التلاوة والتمسك بالقبض قبل القبض كجلا يرد الى ان تفسد الفساد العجاء اذ امر واجب لرفع الاستدلال وادخله في
عن المصلحة الاولى ولان السبب قد ضعف لمكان افتقاره بالقبض فيشتط اعتضاده بالقبض في افادة الحكم بمنزلة الهبة
والهبة ليست بمال فاشتمال كمن ولو كان الخمس متمنا فخره جازا وشك في اخر وهو ان في الخمس الواجب هو القيمة
وهي القيمة ثم لا شتما ثم شرط ان يكون القبض باذن البائع وهو الظاهر لانه يكتفي به دالة كما اذ قبضه في مجلس انعقاد استحقاقا
وهو الصحيح لان البيع تسلط منه على القبض فاذا قبضه بحضوره قبل الافتراق ولو منه كان بحكم التسلط السابق
وكذا القبض في الهبة في مجلس العقد يعم استحقاقا وشوطا ان يكون في العقد عن ضمان كل واحد منهما
مالا ليتحقق ركن البيع هو مبادلة المال بالمال فيخرج عليه البع بآلمية والدم والسكر والاسج
والبيع مع نقى الثمن وقيل له من قيمته في ذوات القيد وما في ذوات الامثال بيلن من المثل لانه مضمون
بنفسه بالقبض فتشابه الغصب وهذا لان المثل صورة ومعنى اعدل من المثل معنى قال ولكن واحد
من المتعاقبة بنسخه رفع الفساد وهذا قبل القبض ظاهر لان له لم يند حكم

وقت نماي نما رجمه پس سبب اصل بيع كمشروع است لمحت ملك بيع حاصل خواهد شد مشتری را نه بسبب امری که منعی نامشروع است و
پیش از قبض مشتری مالک آن نمیشود بجهت آنکه بیع فاسد اگر چه سبب ملک است ولیکن سبب ضعیف است بسبب آنکه شرط فاسد مقارن
و چون ضعیف شد پس محتاج گشت باین که بیع با وضوح شود تا آن مفید ملک شود مانند بیع و غیر آن مفید ملک نمیشود و بجهت آنکه
که اگر مالک آن شود مشتری پیش از قبض آن لازم می آید که فساد مذکور ثابت و متقرر شود و حال آنکه وضع آن واجب است پس لازم است
که مالک آن نشود تا فساد مذکور ثابت و متقرر نگردد و در صورتیکه بفروشد چیزی را بعوض مراد از رکن بیع یافته نمیشود چه مراد مال نیست
پس این بیع باطل است و همچنین در صورتیکه بفروشد حر را بعوض در هم بیع باطل است چنانچه بیان آن بالا گذشت و بدانکه مسئله مذکوره شرط نمیشود
که قبض کند آنرا مشتری باذن بائع و همین ظاهر روایت است ولیکن آن مذکور اگر چه از روی دلالت باشد کفایت میکند باینکه بیعستان چنانچه قبض کند
آنرا بحضور بائع و مجلس بیع و همین صحیح است و وجه احتمال این است که هرگاه فروخت بائع آنرا بدست مشتری پس مسلط گردید و بر قبض آن
و چون قبض کرد آن را مشتری بحضور بائع و مجلس عقد و منع نگردید و باینکه قبض آن پس این قبض واقع خواهد شد بنا بر آنکه سابق
مسلط نموده است و یا باینکه برین قبض و همچنین قبض موهوب در عقد بیع و مجلس عقد صحیح است از روی احتمال و نیز شرط نموده شده
در مسئله مذکوره که بیع و ثمن هر دو مال باشد بجهت آنکه تحقق شود در رکن بیع که آن مبادله مال بمال است حتی اگر رکن بیع تحقق نشود
پس بیع باطل است چون بیع بعوض مراد بخون و آزاد و مباد و چون بیع با نقی ثمن پس درین صورتها اگر قبض کند آنرا مشتری باذن
بائع قیمت آن لازم نمیشود و بر و آنچه مذکور شد که لازم میشود بر مشتری قیمت بیع نه بهای آن پس مراد از آن آن بیع است که از
ذوات القیم باشد و اما اگر از ذوات الاثمال باشد پس لازم نمیشود بر مشتری مثل آن زیرا چه بیع مذکور مضمون بنفسه است بسبب
قبض آن پس ما تمه مضمون شد زیرا چه مثل از روی صورت و معنی اعدل است از مثل از روی معنی فقط و نه معنی عاقلیت زیاد و
یافته میشود و بر این نسبت مثل از روی معنی فقط ص مسئله ۲ هر واحد از بائع و مشتری را میسر شد که فسخ نماید بیع فاسد را
تا فساد آن بر طرف نگردد و این حکم پیش از قبض بیع ظاهر است زیرا چه بسبب بیع فاسد پیش از قبض بیع حکم آن که ملک است قطعی نیست

فیکون الفسخ امتناعاً منه وکذا بعد القبض اذا کما الفسخ فی صلب العقد نقیته وان کان الفسخ بشراً
 زاید فله من له الشرط خلاف دین من علیه لقوة العقد لانه لم یحقق المراضاة فی حق من له الشرط
قال فان باعه المشتري نفذ بیعة لانه مملکة فملاک التصرف فیها وسقط حق الاسترداد لتعلق
 حق العبد بالثانی ونقض الاول بحق الشرع وحق العبد مقدم لحاجته ولان الاول مشروط باصله وکذا
 وصفه والثانی مشروط باصله ووصفه فلا یعارضه مجرد الوصف ولا ینقض حصوله بتسلیط من جهة البائع
 بخلاف تصرف المشتري فی الدار المشفوعة لان کل واحد منهما حق العبد ویستدیان فی المشتري
 وما حصل بتسلیط من الشفیع **قال** ومن اشتری عبداً یحمل وخنزیر فقبضه واعتقه او باعه او وهبه وسلمه
 فهو جائز وعلیه القيمة لکما ذکرنا لانه مملکة بالقبض فینفذ تصرفه وکذا لا یتعلق بکماله فکل من التیممة
 وبالبیع الهبة انقطع الاسترداد علی ما مر وکتاباً بالرهن ونظیر البیع لانهما لا یرمان

پس بر سبب فسخ آن درین صورت باز میماند از فساد آن و همچنین حکم است بعد از قبض آن و فیکم باشد فساد و در عقوبت نیز
 در صورت قویست و بنابر آن عقوبت ضعیف است پس میرسد بر واحد را که فسخ نماید از راضی و اگر باشد ضابطه سبب
 شرط را ندیس و در صورت میرسد صاحب شرط را که فسخ نماید زیرا چه در صورت عقوبت قویست ولیکن رضی صاحب شرط تمام
 نشدست لهذا میرسد ویرا که فسخ نماید بیع را **مسئله ۲۰** - هرگاه قبض کرد و مشتری بیع را بدین فاسد بشرط مذکور پس
 اگر بفروشد آن را بیع آن جائز و نافذست زیرا چه مشتری بسبب قبض نکرد مالک شدست پس تصرف او در آن چون بیع آن
 جائز خواهد شد و درین هنگام حق استرداد آن بر مانع اول را ساقط خواهد شد بجهت آنکه حق بنده خدا که مشتری دوم است و بیع دوم متعلق
 گشت و فسخ بیع اول بسبب فساد آن بابر حق الله بودست و حق بنده مقدم است بر حق الله چه بنده محتاج است و او تقابل
 بی نیازست و بجهت آنکه بیع اول مشروع است باعتبار اصل آن نه باعتبار وصف آن که شرط بشرط فاسدست و بیع دوم مشروط
 باعتبار اصل و وصف بیع آن چه در آن شرط فاسدست پس معارض و مزاحم آن نخواهد شد بر بیعی که فاسدست باعتبار وصف
 فقط و بجهت آنکه بیع دوم متحقق شده است بتسلیط مانع اول و چه او مسلط کردست مشتری را بر فروختن بیع بی خلاف
 اگر بفروشد مشتری سرائی را که در آن حق شفیعست چه شفیع میگردد از آنجا حق شفیع اگر چه فروخته باشد آن را مشتری زیرا چه حق مشتری
 دوم و حق شفیع بر دوازده حقوق عبادست و در مشروعیت نیز بر دو برابرست و نیز شفیع مسلط نکردست مشتری را بر فروختن سرائی
مسئله ۲۱ - اگر شخصی خرید بنده را بوضو خمر یا خوک و قبض کرد آنرا و بعد از آن آزاد کرد آنرا یا فروخت آنرا یا هبه کرد آن را
 و تسلیم آن نمود بهر چه بود پس این تصرفات جائزست و بر مشتری قیمت آن لازم می آید بجهت آنکه مشتری بسبب قبض مالک شد
 پس نافذ خواهد شد در آن تصرفات او که مذکور شد و بسبب آزاد کردن مال نمانده پس گویا مال گشت لهذا قیمت آن بر او لازم شد
 و بسبب بیع و هبه حق استرداد آنرا در مانع مانع را چنانچه میان آن گذشت و پس قیمت آن بر او لازم خواهد شد و باید بدست
 که مکاتب نمودن و اگر دهمتن بمنزله بیعست زیرا چه این هر دو عقد لازمست مانند بیع پس بعد از آن هر دو متعلق است و از آنجا

الا انه یقع حق الاسترداد بعد من مكاتب وفك الرهن لمزوال المانع وهذا بخلاف الاجارة لانها تفصح بالاعداد ورافع الفساد عند
ولا نهان تعقد شيئا فشيئا فيكون الرهن امتناعا **قال** وليس للبائع في البيع الفاسد ان يأخذ المبيع حتى يبرأ الثمن لان المبيع مقابل
به فيصير محسوبا كالرهن وان مات البائع فالمشتري احق به حتى يستقر في الثمن لانه يقدم عليه في حينه
فكذا على ورثته وغنائه بعد وفاته كالرهن لشوان كانت حراما الثمن فائمه يأخذها
بعينها لانها تتعين في البيع الفاسد وهذا لا يخلو لانه بمنزلة العصب وان كانت مستهلكة اخذ مثلها
لمأبينا **قال** ومن باع دارا بيعا فاسدا فبناها المشتري فعليه قيمتها عند أبي حنيفة مرسوا يعقوب عنه
في الجماع الصغير شوشك بعد ذلك في الرواية وقال لا ينقض البناء وترجى الدار والغرس على هذا الاختلاف
لهم ان حق الشفيع اضعف من حق البائع حتى يحتاج فيه الى القضاء ويبطل بالتأخير بخلاف
حق البائع ثم اضعف المحققين لا يبطل بالبناء فتواهما اولى وله ان البناء والغرس
مما يقصد به الدوام وحصل بتسليط من جهة البائع

وليس سبب عجزه عن مكاتب خلاص نمون گروه حق استرداد و باز عود میکند چه بائع آن را بگشت و این بخلاف اجاره
بجست آنکه عقد اجاره بسبب عذر فسخ میشود و در و در کردن فساد و عذرست که بسبب آن عقد اجاره فسخ میشود و اگر بپس بگوید اجاره
حق استرداد باطل نمیشود و بجست آنکه اجاره منعقد میشود و شیا فشیئا پس اگر در و در شود و بپس بگوید فسخ و باز ماند
از اجاره مذکوره و آن صحیح است **مسئله ۵** - نمیرس بائع را در بیع فاسد که واپس بگیرد و بیع را تا آن زمان که واپس بدهد به مشتری
بهای آن را زیرا چه بیع مقابل بهاست پس بقابل بها محبوس خواهد ماند مانند گرو و اگر بگیرد و بیع پس مشتری احق است بمبيع مذکور
اعنی اول او بهدیفای بها خواهد بود از آن و بعد از آن آنچه باقی ماند دیگران خواهند گرفت زیرا چه مشتری احق است بآن مقدم
بر بائع در حین حیات او پس چنین مقدم خواهد شد بر و از آن او و بر اینان او بعد از مردن او مانند مرتسب بعد از آن باید دانست که
در ایامیکه بهای آن است اگر بعینه موجود باشد پس مشتری خواهد گرفت آن را زیرا چه در ایام مذکوره و بیع فاسد متعین میشود و همین است
زیرا چه بهای بیع در دست بائع و بیع فاسد بمنزله مفقود است و اگر در ایام مذکوره بعینه موجود نباشد پس در نیت خواهد گرفت
مشتری مثل آنرا مانند مفقود **مسئله ۶** - اگر فروخت شخصی سرای را بطریق بیع فاسد و مسجد ساخت آن را مثلا مشتری پس
در نیت بر مشتری قیمت سرای مذکور لازم می آید زیرا بی حقیقت و این را روایت کرده است یعقوب اعنی ابو یوسف و روح از
ابی حنیفه و در جامع صغیر و بعد از آن شک کرده است در آن و صاحبین روح گفته اند که بشکند بنای مذکور را و سرای مذکور را و بنای
بر بائع و اگر درخت نشانده باشد مشتری در سرای مذکور پس در آن نیز همین اختلاف است و دلیل صاحبین روح نیست که حق شفیع
ضعیف ترست از حق بائع مذکور لهذا حق شفیع محتاج است بسوی حکم قاضی و باطل میشود بسبب تأخیر نمودن شفیع و طلب آن بخلاف
حق بائع مذکور چه آن چنین نیست و هرگاه حق شفیع که ضعیف است باطل نمیشود بسبب بنا کردن مشتری در سرای که حق شفیع آن
تعلق دارد پس حق بائع مذکور که قویست بطریق اولی باطل نخواهد شد بسبب بنا کردن مشتری و دلیل ابی حنیفه روح نیست که بنا کردن
در درخت نشاندن آنرا بخلاف است که دوام آن مقصود میشود و کرده است آن را مشتری باین طور که بآن مسلط نموده است

فیمقطع حق الاسترداد کالبيع بخلاف حق الشفيع لانه لو يبي جدم منه التسليط ولهذا لا يبطل بهبه المشتري
وبيعه فكذلك بناءه وشك يعقوب في حفظه الرواية عن ابي حنيفة عوقد انصر
محمد على الاختلاف في كتاب الشفعة فان حق الشفعة مبني على انقطاع حق البائع بالبناء
وشكته على الاختلاف **قال** ومن اشترى جارياً بيعاً فاسداً او تقاضياً فباعها ورجع فيها تصدق بالرجوع
ويطيب للبائع ما رجع في الثمن والفرق ان الجارية مما يتعين فيشترى العقد بها فيتمكن المخبث في الرجوع والدرهم
والدنانير لا يتعينان في العقود فلم يتعلق العقد الثاني بعينها فلم يتمكن المخبث فلا يجب التصديق وهذا في المخبث
الذي سببه فساد الملك اما المخبث لعدم الملك عند ابي حنيفة ^{فليس} يشمل النوعين لتعلق العقد
فيما يتعين حقيقة وفيما لا يتعين شبهة من حيث انه يتعلق به سلامة المبيع

ويرا ابراهيم بن حنبل واپس گزشتن باقی نخواهد ماند مابین را بنحو مروتیکه بفروشد آنرا مشتری بخلاف حق شفيع چرا وسطا نکرد بهشت مشتری را بر اینکه
بناکند در سرای که حق شفيع بآن تعلق دارد لهذا حق او باطل نمیشود بسبب هبه کردن مشتری وبيع او پس مخمین بسبب بنای افرینار
نخواهد شد باید دانست که ابو یوسف شک کرده است و حفظ روایت مذکوره از ابي حنيفة و محمد در کتاب الشفعة تصدیق نموده است بر اختلاف مذکور چه او گفته است
که مشتری بشرای فاسد پس ان حق شفيع نیست شفيع را نزد صاحبین چنانچه پیش از بناحق شفيع بنویسند ویرا و نزد ابي حنيفة شفيع بعضی قیمت بگیرند
آنرا بحق شفيع و این صریح دلالت میکند بر اینکه حق باع بسبب بنای مشتری منقطع میگردد و نزد ابي حنيفة که ثبوت حق شفيع بنا بر
و نزد صاحبین رجوع باع بسبب بنای مشتری منقطع نمیکرد لهذا شفيع نمیکرد آنرا بحق شفيع و او نشان مسلمة اگر شخصی بشرای فاسد
خرید کند چیزی را مثلاً و قبض کرد آنرا و باع قبض کرد بهای آنرا و بعد از آن مشتری فروخت آنرا رجوع حاصل کرد و در آن پس لازم است
مشتری را که آن رجوع را تصدق نماید و اگر باع رجوع حاصل نماید از بهاء مذکور پس آن رجوع حلال است ویرا و امر کرده نمیشود باینکه تصدق
نماید آنرا و وجه فرق اینست که کثیر مثلاً متعین است پس عقید ببع دوم بعین آن متعلق خواهد شد بنا بر آن در رجوع آن خبث متحقق خواهد شد
و در هم و دنیا را متعین نیست در عقود صحیح و عقید ببع دوم صحیح است پس بعین آن در هم و دنیا را متعلق نخواهد شد و بنا بر آن در رجوع آن خبث
متحقق نخواهد شد پس واجب نیست بر آن که تصدق نماید آنرا و باید دانست که این فرق میان دو نوع مذکور وقتی است که خبث
راه یافته باشد بسبب فساد ملک و اما خبثی که بسبب عدم ملک است و چنانچه غاصب رجوع حاصل نماید از مضمون مثلاً
پس در این صورت میان هر دو نوع هیچ فرقی نیست اعنی از بهر نوعی که رجوع حاصل نماید حرام است و واجب است که تصدق نماید آنرا
زیرا چه اگر بفروشد چیزی را که متعین است از ملک غیر چون رخت و متاع پس عقید ببع متعلق میشود بآن چه حقیقة و بنا بر آن رجوع
آن حلال نیست و در صورتیکه خرید کند چیزی را بدرهم و دنیا را غیر پس عقد مذکور اگر چه بآن در هم و دنیا را متعلق نیست حقیقة و
لذا اگر بجای آن در هم و دنیا را دیگر بدد روست و لیکن شبهه تعلق عقد بآن در هم و دنیا را متعلق است بنا بر آنکه اگر بدد جهان
در هم و دنیا را باع پس منع بعضی آن سلامت خواهد ماند ویرا و اگر اشاره کند بآن در هم و دنیا را بدد بجای آن در هم و دنیا را دیگر

او تقدیر الثمن وعند فساد الملك ينقلب الحقيقة شبهة والشبهة تنزل الى شبهة الشبهة والشبهة هي المعينة دون الناسل عنها قال وكذا اذا ادعى على اخيه ما لا يقدّر بما لا ياشتم تصادقانه لم يكن عليه شيء وقد ربح المدعى في دسره ويطيب له السجوان الخبت لفساد الملك فهو لان الدين حجب بالتسمية ثم استتم بالتصادق وبدل المستحق مملوك فلا يعمل فيما لا يتعين **فصل فيما يكن قال** ونهى رسول الله صلى الله عليه واله وسلم عن الفحش وقهران بين يدي الثمن ولا ييس يد الشراء ليرغب غيرة قال عليه السلام لا تاجشوا قال وعن السوم على سوم غيرة قال لا يستامر الرجل على سوم اخيه ولا يخطب على خطبة اخيه وكان في ذلك ايجاشا واضرار او هن اذا تراضى المتعاقدان على مبلغ ثمن في المساومة اما اذا لم يركن احدهما الى الآخر فهو بيع من بين يدي ولا بأس به على ما نذكره وما ذكرنا لا يحمل النهي في النكاح ايضا قال وعن تلقى الجلب وهذا اذا كان يضر بأهل البلد فان كان لا يضر فلا بأس به الا اذا لبس السعر على الوار فحينئذ يكفر لما فيه من العسر ويرى والضرر

پس اندازه بها بآن درم و دنیا میشود و بآن جهت شبهه تعلق عقد بآن تحقق میگردد و مال غیر وسیله وصول به میشود و خبت بسبب فساد ملک کمرست از خبثی که بسبب عدم ملک است پس خبت بسبب فساد ملک موجب شبهه خواهد شد و چیزی که عدم ملک موجب میشود در آن حقیقت خبت را و آن چیزی است که متعین است چون کثیر در مسئله مذکوره و موجب شبهه شبهه خبت خواهد شد و چیزی که عدم ملک موجب میشود در آن شبهه خبت را و شبهه محضرت ز شبهه و باید دانست که اگر دعوی هزار درم کرد شخصی بر کسی و او که در آن کس آنها و بیج حاصل کرد آن شخص از آن درم و بعد از آن هر دو متفق شدند بر اینکه بذنه آن کس بیج چیزی نبود پس آن رج حلال است مگر آن شخص را زیرا چه خبت در این صورت بسبب فساد ملک است بجهت آنکه دین و حجب شده بود بسبب دعوی مدعی و اقرار مدعی علیه بآن و بعد از آن بسبب اتفاق آنها معلوم شد که آن دین حق مدعی نیست بلکه حق دیگریست اعنی مدعی علیه نیز هزار درم که بدل آن دین گرفته بود ملک او شده است چه بدل استحق ملک شود بلکه فساد ملک که خبت در این صورت بسبب فساد ملک است نه بسبب عدم ملک پس اثر دعوی نخواهد کرد و چیزی که متعین نیست اعنی درم و اندر اعلم

فصل در بیان بیع و شرکاء کرده است مسئله ۱- نمی فرمود است بیع غیر علم از جنس و آن این است که زیاده نماید در بهای بیع و حال آنکه خریدنش مقصود او نیست و لیکن زیاده می نماید در بهای آن تا ترغیب آن نماید غیر را و نیز بیع غیر علم نمی فرمود است از خریداری چیزی بر خریداری غیر او و همچنین از خطبه کردن بر خطبه غیر او زیرا چه این در و حشت و ضرر انداختن است آن غیر را و این نمی وقتی است که هر دو بالغ و مشتری راضی شده باشند بر مقدار بهای در خریداریش و همچنین اگر راضی شده باشند غایب و محظوب بر هر مقدار و اما وقتیکه راضی نشده باشند بر مقدار بهای هر یک در این صورت منع نیست که کسی خریداری آن نماید چه این را بیع من نرید میگویند و در آن بک نیست مسئله ۲- نیز بیع غیر علم نمی فرمود است از تلقی جلب لیکن این وقتی است که در آن ضرر باشد مراحل بلده را و اما وقتی که در آن ضرر آنها نباشد پس آن بک نیست که وقتیکه صاحبی جلب میدهد نرید بلده را بر آنها که غله آورده اند پس این بیع نیز تلقی جلب کرده است چه در آن ضرر و در آن ضرر رسانید است آنها و بدینکه نمی تلقی جلب بک است که شخصی اهل شهر از شهر بیرون رود و در آنجا که غله آورده است برای فروش خود بگوید آنها را تا بیج هرگز آن شهر بیرون

قال وعن بیع الخمر للبای فقد قال لا بیع الخمر للبای وهذا اذا كان اهل البیعة فی قحط وعی وهو بیع من اهل البیة وطعما
 فی الثمن الغالی لمافی من الاضرار بها اما اذا لم یکن کذا لک الا باس به الا بعد لم الفی **قال** والبیع عند اذان الجمعة **قال** الله
 فی ثمن البیوع ثم فیہ احلال باجبا لیسعی علی بعض الوجوه قد ذکرنا الا اذان المعتب فیہ فی کتاب البیوع **قال** کل ذلک یکره لما
 ذکرنا ولا یفسد به البیوع لان الفساد فی معنی خارج زائد لا فی صلب العقد لا فی شرائط الصلوة **قال** ولا باس ببیع من یز
 وفسد ما ذکرنا وقد صرح ان النبی باع قد حاوره لیسعی من ین یس ولا ین بیع الفقراء والحاجة ما سأل به
نوع من قال ومن ملک مملوکین صغیرین احد هما ذر وحر محرم من الاخر لفریقتهما کما ذکرنا ان کان احدهما
 کبیرا والاصل فیہ قولهم من فرق بین الله وولدها فرق الله بیننا وبنینا احبنا یم القیة ووهب النبی صلی الله علیه و آله وسلم لعلی
 غلامین احدهما صغیرین ثم قال لهما فعل الغلامان فقال بعت احدهما فقال ۲۰ ادرك ادركه و سید و
 امر دواثر ذذولان الصغیرین یستأنس بالصغیرین وبالكبیر والكبیر یتعاصده فکان فی بیع
 احدهما قطع الاستیناس والمنع من التمام وفيه ترك الن حمة

ص ونبی فرمود است پیغمبر صلعم از اینکه بفروشد حاضر یعنی شهری برای بدوی یعنی بادیه تثنین و وصولش نیست که بادیه نشینی
 در شهر بیارد گندم مثلاً و مردی از اهل شهر نگاه دارد آنرا و کلیل او شود برای فروختن آن به بهای گران و بفروشد آنرا بدست اهل شهر
 و بعضی گفته اند که وصولش نیست که شهری بفروشد گندم را بدست غیر اهل شهر بطبع آنکه بهای گران بدست خواهد آمد و در حق تقدیر
 از مجتبی منقول است که صورت اول اصح است ص و این نبی وقتی است که اهل شهر در حالت قحط و تنگی معاش باشند چه در بیصورت
 یا نه حاضر می رسد و اما وقتیکه اهل شهر در حالت قحط و تنگی باشند پس در بیع مذکور باکی نیست چه درین هنگام در بیع مذکور ضرر آنها نیست
مسئله ۴۸ - مکره است فروختن بعد اذان نماز جمعه زیرا چه حق تعالی در قرآن مجید فرمود است که هرگاه نداده شود برای آنچه

پس برود برای ذکر خدای تعالی و بگذارد بیع را و نیز اگر مشغول شود بفروختن در وقت مذکور پس فوت میشود چیزی که واجب است در وقت
 یعنی زفتن برای ذکر خدای تعالی که نماز است و بدانکه بیع در صورت های مذکور و مکره است و فاسد نیست زیرا چه فساد درین صورت با
 در چیزی است که خارج از و ائدست نه رکن بیع است و نه در چیزی که شرط صحیح بیع است **مسئله ۴۹** - بیع من نرید مکره نیست یعنی
 اگر خریداری آن نماید به بهای زیاده از بهای مذکور و بفروشد متاع مذکور را مالکش بدست کسی که بهای زیاده میدهد مکره نیست زیرا چه
 پیغمبر صلعم فروخت قدحی و یکمبی را به بیع من نرید و نیز بیع مذکور بیع محتاجان است و باین نوع بیع حاجت است **مسئله ۵۰** -

هر که مالک شود و مملوک صغیر را که یکی از آنها در در هم محرم دیگر است پس جدائی نمایند از در میان آنها و همین حکم است و وقتیکه از آنها
 کبیر باشد و دیگر صغیر و اصل درین مسئله قول پیغمبر صلعم است چه او فرمود است که هر که جدائی اندازد میان مادر و فرزند آن جدائی
 خواهد انداخت خدا تعالی در روز قیامت میان او و میان محبوبان او و نیز مرویست که پیغمبر صلعم بخشد علی رضی الله عنه را
 دو غلام صغیر که با هم برادر بودند و بعد از آن پرسید از علی رضی الله عنه که آن دو غلام صغیر چه شدند و چه حال آنهاست گفت علی
 رضی الله عنه که یکی را فروخته ام پس فرمود پیغمبر صلعم که در باب دیاب و مرویست که مکر فرمود و پس کبیر و نیز صغیر انس میگردد و صغیر
 و کبیر و کبیر غناری صغیر میکند و در صورت فروختن صغیر انس که رفتن او بصغیر و کبیر و غناری کبیر در حق او فوت میشود درین که حرام است

على الصغار وقد أوعد عليه ثم المنع معلول بالقرابة المحل للنكاح حتى لا يخل فيه محرر غيب قربة ولا
قربى غيب محرم ولا يخل فيه الزوجان حتى جاز التفريق بينهما لأن المنع قد دخلان القياس فيقتصر على
ولا يسلط بهما على الملك لما ذكرنا حتى لو كان أحدا الصغيرين له ولا يخل بغيره إلا بأس به مع واحد منهما لو كان التفريق محققا
لا بأس به كدفع أحدهما بالحناية وبيعها بالدين رداه بالصبي لا يسلطوا إليه دفعه الفهر عن غيرهما إلا بالضرر به
قال فان فرق كراهه ذلك وجاز العقد وعن أبي يوسف أنه لا يجوز في قسمة العالة

در حق صغیر و منع است چه در حدیث آمده است که هر که رحمت نکند در حق صغیر و توفیر نکند پس او را آن من نیست و حاصل کلام آنست
که جدائی انداختن میان دو صغیر و میان صغیر و کبیر منع است و بدانکه علتش قرابت است میان آنها بشرطیکه آن قرابت موجب
حرمیت نکاح باشد میان آنها نه قرابت مطلق لهذا داخل نیست در حکم مذکور هر سیکه قرابت نیست و چون زن پدر و چون محرم
بسبب رضاع و مصاهره است و همچنین داخل نیست در حکم مذکور هر سیکه غیر محرم است و چون پسر عم و همچنین داخل نیست
و آن زن و شوی اگر چه هر دو صغیر باشند پس جائز است جدائی انداختن میان آنها زیرا چه نصیکه در آن نمی دارد و است اجابائی
انداختن میان دو صغیر یا صغیر و کبیر محال است قیاس است پس مخصوص خواهد شد نهی در حق کسیکه نهی مذکور دارد و است در حق او آن
دو صغیر اند یا صغیر و کبیر بشرطیکه میان آنها قرابت مذکوره باشد و نیز شرط است که هر دو در ملک یک کس باشند بسبب نص
مذکور پس اگر یکی از دو صغیر ملوک زید باشد و صغیر دیگر ملوک عمر پس هر یکی از زید و عمر را دوست فروختن صغیری که دوست است
هر همچنین جدا نمودن یکی از دو صغیر دوست بسبب تحقیق که واجب است چنانچه اگر جنایت کند یکی از آنان دو صغیر داده میشود همان
که یکی فقط بولی جنایت بسبب جنایت مذکوره اگر چه در مینصورت جدائی میان آنها لازم می آید و همچنین فروخته میشود یکی از آنان
به جهت دیگری که در گردن او لازم آمده است باین طوری که میون شد است بسبب خریدن و فروختن بنابر آنکه ما ذون بود در آن بسبب
آنکه تلف کرده باشد مال کسی را پس بجهت دین مذکور فروخته میشود همان میون فقط با وجودیکه جدائی میان آنها لازم می آید
و همچنین رد کرده میشود یکی فقط و تحقیق که خرید کند کسی هر دو را و یکی از آن معیوب بر آید پس شتری بسبب خیار عیب رد میکند همان
معیوب را فقط اگر چه در آن جدائی میان آنها لازم می آید و این همه گفته شد و بحث این است که منظر شارع از نهی جدائی
میان آنها دفع ضرر صغیرست نه رسانیدن ضرر بالکس و در صورتیهای مذکوره اگر جدائی منع باشد ضرر میرسد بالکس و بدانکه اگر جدا کند
کسی صغیری را از صغیر دیگر یا از کبیر مذکور باین طوری که بفروشد یکی را فقط پس بیع مذکور جائز است و لیکن جدائی انداختن میان آنها
قتل کرده است و هر دو است الا بی بیعتن یکدیگر که جائز نیست در صورتیکه میون آنها قرابت است باشد و چون قرابت نزد و میون آنها

و یحییٰ بن غیر یا و عنه انه لا یجوز فی جمیع ذلک لما روی فی ان لا یجوز له ان لا یشترک فی البیع الفاسد لهما ان رکن البیع
صدا من اهله فی محله وانما الکراهه لمعنی محایر فشا به کراهه الاستیام وان کان لکبایین فلا بأس بالتفریق
بینهما لان لیس فی معنی ما ورد به النص قد صح انه مفرق بین مادیة و سببیین و کانت امتین اختار

باب الاقالة

الاقالة جائزة فی البیع بمثل الثمن الاول لقوله من اقال نادما بیعته اقال الله عشرته یوم القيمة ولان العتد
حقهما فیملکان رنعه و دفعا لاجتماعهما فان شرط اکثش منه او اقل فالشرط باطل و یجوز مثل الثمن الاول و الاصل الاقالة
فی حق المتعاقدين بیع جدید فی حق غیرهما لان لا یکمن جعله فسخا فقتطل و هذا عند یحییٰ و عنه ابی یوسف و هو یحییٰ
ان لا یمکن جعله بیعا فیجعل فسخا لان لا یمکن فیبطل و عنه یحییٰ هو فسخه لان اذا تعذر رجعل فسخا فیجعل بیعا

و در غیر صورت مذکوره جائزست و روایت دیگر از ابی یوسف در اینست که بیع مذکور جائز نیست و در جمیع صورتهایکه بعد از آن از هفت میان آنها
کرده است بسبب حدیث علی رضی الله عنه که مذکور شد چه هرگاه پیغمبر صلعم بر علی رضی الله عنه امر کرد که واپس بگیرد آنرا که فروخته بود و در وقت آن
که با پیغمبر بود و ندانست که بیع مذکور فاسدست چه رد نیست مگر در بیع فاسد و دلیل ابی حنیفه و محمد در اینست که در صورت مذکور رکن بیع صا
شد نیست از اهل آن در محل آن پس بیع جائز خواهد شد و اگر اہمیت نیست مگر در چیزی که مقدار و جود بیع مذکورست نه در عین آن و
و آن چیز وحشت انداختن است میان دو صغیر و این که اہمیت مانند کراهیت است در خریداری کتبی خریداری غیر و این
موجب فساد بیع نیست و امر کردن پیغمبر صلعم بر علی رضی الله عنه پس گرفتن چیزی مذکور محمول است بر اقل بیع مذکور یا محمول است بر این که
خرید نماید آنرا از مشتری آن مسلم است اگر هر دو مملوک کسی باشند پس جدا نمودن یکی از دیگر جائزست اگر چه باشد میان آن دو
قوانینی که موجب حرمت نکاح است زیرا چه جدائی انداختن میان آنها در معنی آن نیست که نص شرع در آن وارد نیست و نیز نقل شد
که نیست که پیغمبر صلعم جدائی انداخته است میان ماریه و سیرین که هر دو کنیز با هم خواهر بودند و الله اعلم

باب در بیان اقاله آن در لغت بمعنی رفع است و در شرح عبارات است از بیع متعین ص مسلم است - اقاله
جائزست بمثل بهای اول بجهت آنکه پیغمبر صلعم فرموده است که هرگاه اقاله نماید کسی که بشپان شد است از بیع خود اقاله خواهد کرد و خدا بیعت
گنا مان او را در روز قیامت ف یعنی عفو خواهد کرد و بجهت آنکه بیع حق برود عاقبت معنی باطل و مشتری پس آنها مالک
نفع حق خواهند بود بعد از بیع حاجت خود را و اگر شرط نمایند در اقاله که باطل و واپس دهد مشتری مقدار آن را یا که از بهای اول پیش شرط کند
باطل است و اقاله صحیح است و واپس خواهد داد و مشتری مثل بهای اول را و بدانکه قاضی نزد ابی حنیفه از نیست که اقاله بیع است و حق هر
عاقده بیع جدید است و حق خریدار پس اگر ممکن نباشد که فسخ گردانیده شود پس درین هنگام باطل خواهد شد اقاله و عاقده نزد ابی یوسف
انیت که اقاله بیع جدید است و لیکن مگر مقصود نباشد که بیع گردانیده شود پس درین هنگام فسخ اعتبار کرده میشود و اگر این نیز مقصود نباشد
پس باطل میشود و عاقده نزد محمد از نیست که اقاله بیع است و لیکن اگر مقصود نباشد که فسخ گردانیده شود پس درین هنگام بیع قطعی است

این که لا یمکن فی بطل العقد ان اللفظ للفسخ والرفع ومنه یقال اقلنی عشر فی غیر علی قطبیتیه و اذا تعذر فی محمل علی محتمله و هذا البیع الاثری انه بیع فی حق الثالث ولا بی بیع سفت انه مبادله المال بالمال بالتراضی وهذا هو حد البیع ولهذا یبطل بطلان السلعة و یرج بالعیب وتثبت به الشفعة وهذه احکام البیع ولا بی حذیفه ان اللفظ ینفی عن الفسخ والرفع كما قلنا و الاصل اعمال الالفاظ فی مقتضیاتها الحقیقه ولا یحتمل ابتداء العقد لیحمل علیه عند تعذره لانه ضمیمه للفظ لا یحتمل حذافه فتعین البطلان فی حق الثالث امر ضروری لانه یثبت به مثل حکم البیع وهو المملک لا مقتضی الصیغه اذ لا ولاية لهما علی غیرهما اذا ثبت هذا نقول اذا شرط الاکثر فالاقاله علی الثمن الاول لتعذر الفسخ علی الزیاده اذ مرفح مال مریکن ثابت محال فبیطل الشرط لان الاقاله لا تبطل بالشرط الفاسده بخلاف البیع لان الزیاده یمکن اثباتها فی العقد فیهقق الربا اما لا یمکن اثباتها فی الرفع و کذا اذا شرط الاقل لمحابیه

و اگر این نیز ممکن نباشد پس باطل خواهد شد و تخرج میگوید که اقاله یعنی فسخ است و احتمال معنی بیع نیز دارد و این بیع جدید است در حق غیر بائع و مشتری پس فسخ معتبر کرده خواهد شد بنا بر مقتضای لفظ اقاله و اگر فسخ بودن آن متعذر باشد پس محمول خواهد بود معنی که محال آن دارد و آن بیع است و ابو یوسف ج میگوید که اقاله مبادله مال با مال است بر اضری هر دو همین معنی بیع است و لهذا باطل میشود اقاله و قتیکه مالک شود بیع در دست مشتری بعد از اقاله و رد میکند آنرا بائع بر مشتری بسبب هیچیکه حادث شده باشد در دست مشتری و حق شفعه ثابت میشود بسبب اقاله و این همه احکام بیع است و انهم ابو حنیفه ج میگوید که لفظ اقاله یعنی فسخ است و احتمال معنی بیع ندارد و اصل کرده شود بر آن و قتیکه فسخ بودن آن متعذر گردد زیرا بیع بیع ضد اقاله است و بیع لفظی احتمال ضد خود ندارد پس هرگاه ممکن نشد که فسخ شود باطل خواهد شد و بودن آن بیع در حق غیر بائع و مشتری امر ضروریست زیرا چه ثابت میشود بلفظ اقاله مانند حکم بیع معنی بسبب اقاله بائع با ذلک بیع میشود و بنا بر آن بنظر بیع جدید است در حق غیر بائع و مشتری در بنا بر مقتضای لفظ اقاله چه لفظ اقاله معنی فسخ است و لیکن کنه آنرا و لایست نیست بر غیر آنکه فسخ گردانیده شود در حق غیر آنها پس باین ضرورت اقاله بیع جدید است در حق غیر بائع و مشتری هرگاه ثابت و مبین شد قاعده هر یک از سه علمای مانع پس اگر شرط نمایند اقاله که بائع واپس دهد مشتری متعاضا زیاده از بهای اصل پس بنا بر قاعده ابی حنیفه ج اقاله مذکوره صحیح خواهد شد بر بهای اول زیرا چه بنا بر قاعده او اقاله فسخ است و آن بر زیادتى مذکوره متصور نیست بجهت آنکه بیع بمقابل آن زیادتی ثابت نیست و در رد کردن چیزی که ثابت نیست محال است پس شرط نمک باطل خواهد شد نه اقاله چه اقاله باطل نمیشود بسبب شرط فاسد بخلاف بیع اعنی بیع یکدر هم بعضی و در دهم مثلاً چه این بیع فاسد است و اعتبار کرده میشود که بیع مذکور بیع یکدر هم است بعضی یکدر هم و اعتبار دهم زائد باطل است حتی که صحیح شود بیع مذکور زیرا چه اثبات زیادتی ممکن است بیع بجهت آنکه آن اثبات چیزیست که ثابت نیست و اثبات غیر ثابت محال نیست و هرگاه دهم زائد ثابت شد باطل است زیرا چه این بیع مذکور فاسد است و پس حاصل انیت که اقاله مذکور صحیح خواهد شد شرط مذکور باطل خواهد شد و همین حکم است و قتیکه اقاله نمایند با بیع مذکور و بیع مذکور که است از بهای اصل و شرط مذکور باطل میشود زیرا چه بیع متعین نیست که بیع بیع است و بیع متعین نیست و در رد کردن چیزی که متعین نیست محال است

اینان عیادت فی المبیع عیب فحینه جازات الا قاله بالاقل لان الخط جعل بآداب اموالات بالعیب و عندھا
 فی شرط ان یأذیکون بیعاً لان الاصل هو البیع عند ابی یوسف و عند محمد جعله بیعاً فمکن فاذا اذا
 کان قاصداً لهذا البیع و کذا فی شرط الاقل عند ابی یوسف لانه هو الاصل عند محمد و عند محمد هو فسخ بالقرن
 الاول لازمه سکرت عن بعض الثمن الاول ولو سکرت عن الكل و اقال بیکون فسخاً فهذا اولی تخلاوت
 ما اذا ارادوا اذخله عیب فهو فسخ بالاقل لما بیناه و لو اقال بغير جنس الثمن الاول فهو فسخ بالقرن الاول
 عند ابی حنیفة یجعل التسمیة لغواً عند هما بیع لما بیناه و لو ولدت المبیعة قوله ثم تقایلا فلا یقال
 باطله عند لان الولد مانع من الفسخ و عند هما لیکون بیعاً و الا قاله قبل القبض فی المنقول و غیره فسخ عند
 ابی حنیفة هو محمد و کذا عند ابی یوسف فی المنقول لتعد من المبیع و فی العقار لیکون بیعاً عند لان کان البیع فان بیع
 العقار قبل القبض جائز عند قال و هلاک الثمن لا یمنع صحة الا قاله و هلاک المبیع یمنع عنهما

ص پس اقاله مذکور صحیح خواهد شد در بهای اول مگر وقتیکه اقاله نمایند بکتر از بهای اول بعد از آنکه بیع معیوب شود و درست شتری
 پس درین هنگام اقاله بکتر از بهای اول جائزست بحجت آنکه کمی مذکور گردانیده خواهد شد بقابل چیزی که فوت شده است از بیع بسبب
 عیب مذکور و نزد صاحبین رج اقاله بر زیاده از بهای اول بیع است از نزد ابی یوسف و رج پس بنابر آنکه قاعده نزد ابی یوسف است که
 اقاله بیع است و اما نزد محمد رج با وجودیکه اقاله نزد او فسخ است پس بنابر آنکه او میگوید که اگر فسخ گردانیدن اقاله ممکن نباشد و بیع
 گردانیدن آن ممکن باشد پس بیع گردانیده میشود و چون اقاله مذکور چنین بود بیع گردانیده شد و اقاله بکتر از بهای اول بیع است
 نزد ابی یوسف رج چه اقاله نزد او بیع است و نزد محمد رج اقاله مذکور فسخ است بهای اول زیرا چه اقاله بکتر از بهای اول سکوت است
 از بعض بهای اول و اگر سکوت میکرد از جمیع بهای اول و اقاله میکرد فسخ میشد پس در صورتیکه سکوت کرد از بعض بهای اول بطریق
 اولی فسخ خواهد شد بخلاف آنکه اگر اقاله نمایند بر زیاده از بهای اول فسخ چه فسخ گردانیدن آن ممکن نیست پس بیع گردانیده خواهند
 ص و اقاله بکتر از بهای اول بعد از آنکه بیع معیوب شود نیز درست شتری فسخ است نزد محمد رج بکتر از بهای اول چه آن کمی گردانیده
 میشود بقابل چیزی که فوت شده است از بیع بسبب عیب مذکور **مسئله ۲** - اگر اقاله نمایند بر غیر جنس بهای اول پس آن فسخ است
 بهای اول نزد ابی حنیف رج و ذکر غیر جنس لغو میشود و نزد صاحبین رج بیع است و دلیل هر یک از ایشان بنابر قاعده هر یک است
 چنانچه مذکور شد **مسئله ۳** - اگر اقاله نمایند بعد از آنکه زانید کنیز مبیعه مثلاً در دست مشتری فرزندی را پس این اقاله باطل است
 نزد ابی حنیف رج زیرا چه اقاله فسخ است نزد او و فرزندان که با فسخ فسخ نیست و چه زن یا ذره مفصل است و زیاده مفصل بعد از قبض فسخ است
 نزد صاحبین رج بیع است **مسئله ۴** - اقاله پیش از قبض بیع در منقول و غیر آن فسخ است نزد ابی حنیف و محمد رج
 و نزد ابی یوسف رج فسخ است در منقول فقط زیرا چه بیع منقول پیش از قبض آن صحیح نیست پس اقاله در منقول پیش از قبض آن
 بیع نمی تواند شد پس فسخ خواهد شد و اقاله در عقار اعمی زمین پیش از قبض آن بیع است نزد ابی یوسف رج زیرا چه بیع عقار
 پیش از قبض آن جائزست نزد ابی یوسف **مسئله ۵** - هلاک شدن بیع مانع صحت اقاله است نه هلاک شدن بهای آن

لو ملكه ملكه بالقيمة وهي مجهولة ولو كان المشتري باعه مراجه فمن يملك ذلك البطل وقد باعه بر جوده
 او بشي من المكيل موصوف جاز لان لا يقدر على الوفاء بما التزم وان باعه بر جوده يانزده لا يبيع لانه باعه
 براس المال وبعض قيمته لانه ليس من ذوات الامثال ويجوز ان يضعيف الى داس لمال الحق القصار والطلون
 والقتل واجرة حمل الطعام لان العرف جاز بالحق هذا الاشياء براس المال في عادة التجار وكان كل ما يزيد في المبيع
 او في قيمته يلحق به هذا هو الاصل وما عدناه بهذه الصفة لان الصبغ واخواته يزيد في العين الحمل يزيد في القيمة
 اذ القيمة تختلف باختلاف المكان ويقول قاض على بكذا ولا يقول اشتريت به بكذا اكيلا ليكون
 كاذبا وسوق الغنم بمنزلة الحمل تجلان اجرة الراعي وكراء بيت لحفظ لانه لا يزيد في العين والمعنى
 وبخلاف اجرة التعليم لان ثبوت الزيادة للمعنى فيه وهو خذ قته فان اطعم المشتري على خيانة في المراجعة

پس مشتری مالک بیع خواهد شد بموضع قیمت بهای مذکور و قیمت آن مجهول است و این موجب عدم صحّت بیع است و لیکن اگر مشتری در صورت
 مالک آن بها باشد یا بطلد که بهان ذکر نموده بود مثلاً و فی الحال آن مالک مشتری است پس در صورت بیع بطریق تولیت و هم بطریق مراجعت
 جائز است بشرطیکه رجوع درم باشد یا چیزی از جنس کمال که موصوف و معلوم است زیرا چه مشتری در صورت قادر است بر تسلیم چیزی که التزام آن
 نموده است و اگر لغیر و شد آن را در صورت رجوع ده یا زده و اعنی باین حساب کنی ده درم کیدم رجوع باشد پس اگر قیمت بهای اول ده درم
 باشد رجوع کیدم خواهد بود اگر قیمت آن بیست درم باشد رجوع دوم خواهد بود و علی هذا القیاس صلی بر این جائز نیست چه درین صورت
 فروخته است آنرا بمقابل اس مال اعنی اصل بها و بعض قیمت آن بحسب آنکه بهان ذکر غیر مثلی است و آن مجهول است **مسئله ۳۱**
 جائز است مراجعت را در صورت مراجعت و تولیت که ضم کند براس المال اجرت گازر و اجرت زنگیز و اجرت طراز اعنی سازنده علم بر بار چه
 و اجرت تاب دهنده و اجرت محال گندم مثلاً بحسب آنکه عرف همین است که این اجرتها را ضم میکنند تا جبران براس مال و بحسب آنکه هر چه
 موجب زیادتى میشود در عین بیع یا در قیمت بیع طبق است براس مال و همین قاعده است و چیزیهای مذکوره ازین قبیل است زیرا چه
 رنگ آن و علم بر آن و تا فتن و شستن آن موجب زیادتى است در عین بیع و محل گندم زیاده میکند و قیمت چه قیمت گندم مختلف میشود
 بسبب اختلاف مکان و باید که بالغ در صورت ضم کردن اجرتهای مذکوره چنین گوید که بیع افتاد هفت بر من باین مقدار و نباید که بگوید خریدم
 آن را باین مقدار چه اگر چنین بگوید دروغ خواهد شد و باید دانست که راندن گوسفند از شهری بشهری بمنزله محل گندم است بخلاف اجرت
 شبان و کرايه خانه که برای محافطت بیع است چه آن موجب زیادتى نیست در عین بیع و نه در قیمت آن و بخلاف اجرت تعلیم قرآن و
 جبران زیرا چه ثبوت زیادتى بسبب تعلیم بحسب آن است که صفت زیرکی ثابت میشود و در متعلم و این سبب قریب است برای زیادتى قیمت
 پس آن غسوب خواهد شد بسوی زیرکی که سبب قریب است بسوی اجرت تعلیم چه آن سبب بعید است و در نهایت و فتح القدر
 آورد هفت از مضبوط که اجرت تعلیم ضم کرده نمیشود براس مال بحسب آنکه در آن عرف چنین نیست و اگر عرف چنین باشد ضم نموده میشود
 آن براس مال **مسئله ۳۲** اگر در صورت مراجعت مطلع شود مشتری بر اینکه بالغ خیانت نموده است و بیان بهای بیع

فمن بائعها رعه ابی حنیفة رحمه الله ان شاء اخذها بجميع الثمن وان شاء تركه وان اطلع على خيانتة في التولية سقطها من الثمن وقال ابو يوسف يعطيه ما وقال محمد بن يعقوب فيهما العمدان الاعتبار للتسمية لكونه معلوماً والتولية والمراجعة ترويج وترغيب فيكون وصفاً من غير بائع كوصف السلامة في تخيير بقواته ولا يبيس أن الأصل فيه كونه تولية ومراجعة ولهذا ينبغي بقوله وليتاك بالثمن الأول او بعقد مراجعة على الثمن الأول اذا كان ذلك معلوماً فلا بد من البناء على الأول وذلك بالخط غير انه يعطى في التولية قدر الخيانة من دأب المال وفي المراجعة منه ومن الرجوع ولا يبي حنیفة أنه لو لم يحط في التولية لا يتبع تولية لأنه يتردد على الثمن الأول في تغيير التصرف فتعين الخط وفي المراجعة لو لم يحط بقي مراجعة وان كان يتفاوت الرجوع فلا يتغير التصرف فامكن القول بالتخيير فلو هلك قبل ان يردده او حدث فيه ما يمنع الفسخ بطل منه جميع الثمن في الروايات الظاهرة لأنه مجرد خيار لا يقابله شيء من الثمن كخيار الروية والشروط بخلاف خيار العيب لا يله مطالبته بتسليم الفائت فيسقط

پیش دبی حنیفة رج مشتری مختارست اگر خواهد بیکر داند از جمیع بهای مذکور و اگر خواهد ترک کند و اگر مطلع شود بر خیانت او در صورت تولیت ساقط کند بمقدار خیانت از بهائی که بیان آن نموده بود و ابو یوسف رج گفته است که در هر دو صورت کم کند آنرا و اما در صورت تولیت کم کند آنرا از بهای مذکور در صورت مراجعت کم کند آنرا از بهای مذکور و از رج نیز ص و محمد رج گفته است مشتری در هر دو صورت مختارست و اگر خواهد بیکر داند از جمیع بهای مذکور و اگر خواهد ترک کند ص و دلیل محمد رج نیست که ذکر بهای مذکور مقبض است زیرا چه آن معلوم است و ذکر تولیت و مراجعت برای ترویج و ترغیب است پس آن وصف مرغوب است مانند وصف سلامتی از عیب پس اگر آن وصف مرغوب فوت شود مشتری مختار خواهد شد و دلیل ابی یوسف رج این است که اصل در صورتیکه ذکر تولیت یا مراجعت نماید این است که تولیت یا مراجعت تحقق شود لهذا منعقد میشود مع مذکور اگر بگوید بائع مشتری که تولیت نمودم یا تو بهای اول یا بگوید که فروخته ام آنرا بدست تو بطریق مراجعت بر بهای اول و قتیکه بهای اول در هر دو صورت معلوم باشد و هرگاه اصل در صورت تولیت تولیت است و در صورت مراجعت مراجعت است پس ضرورت که بمقدار خیانت بائع کم کرده شود و تولیت و مراجعت تحقق کند ولیکن در صورت تولیت کم کرده میشود بمقدار خیانت از بهای مذکور و در صورت مراجعت کم نموده میشود از بهای مذکور و از رج دلیل ابی حنیفة رج نیست که اگر کم کرده نشود در صورت تولیت تولیت باقی نمی ماند چه بهای مذکور زائد میشود بر بهای اول پس تصرف مذکور که تولیت است متغیر نمیکرد و لهذا کم نمودن در این صورت متعین گشت و در صورت مراجعت اگر کم کرده نشود مراجعت باقی میماند اگر چه مقدار رج زائد میشود پس عقد مراجعت متغیر نمیکرد و لهذا در این صورت مختار گردانیدن مشتری ممکن است بنا بر آن مختار خواهد شد پس اگر در صورت مراجعت بعد از اطلاع مشتری بر خیانت بائع هلاک شود بیع نزد مشتری پیش از آنکه رد کند آنرا یا حادث شود در آن چیزی مانع فسخ بیع است لازم میشود بر مشتری جمیع بهای مذکور بنا بر جمیع روایات ظاهره و زاهیه هیچ مقدار از بهای مذکور بمقابل خیال مشتری نیست تا آن مقدار را کم کند مشتری بسبب ساقط شدن خیاری خیانتی همین حکم است در صورت خیال رویت خیانت شرط بخلاف خیال عیب زیرا چه مشتری مطالبه میکند از بائع که بدید و میرا چیزی که فوت شد است از بیع بسبب عیب پس ساقط خواهد شد

ما یفایده عندنا **عقباتی** و من اشترى ثوبا با بایعه من جرت اشتراک فان با بایعه مراجه طر عنه کل دیکان قبل خذله فان کان استغرق الثمن لم یبعه مراجه وهذا عند ابی حنیفه و قال لا یبیهه مراجه علی الثمن الا خیر صد رته اذا اشترى ثوبا بعشره و با بایعه بخمسه عشر ثوبا اشتراک بعشره فان یبیهه مراجه بخمسه و یقول قام علی خمسه و لو اشتراک بعشره و با بایعه بعشرین مراجه ثم اشتراک بعشره لیبیهه مراجه اصلا و عندهما یبیهه مراجه علی العشره فی الفصلین لهما ان العقد الثانی عقد تجدد منقطع الاحکام عن الاول فیحی بناء المراجه علیه کما اذا تخلل ثالث و لا بی حنیفه فان شبهه خصم الدیج بالعقد الثانی ثابتة لانه یتأكد به بعد ما کان علی شرف السقوط بالظهور علی عیب الشبهه کالحقیقه فی بیع المراجه احتیاطا و لهما لم یجوز المراجه فیما اخذ بالصله الشبهه الخطیطة فیصدیر کانه اشترى خمسه و ثوبا

از بهای آن آنچه بمقابل آن خیرست و قنیکه عاجز باشد بایع از دادن آن چیز که فوت شدت بسبب عیب مسلمه ۵ - اگر شخصی خرید پارچه را مثلا و فروخت آنرا بدست کسی بطریق مراجهت و بعد از آن خرید آنرا از آن کس مثل بهایک بآن خریدار بخرید او را مثلا پس اگر خواهد که بفروشد آنرا بطریق مراجهت باید که طرح کند از بهای اخیر که مثل بهای اول است هر قدر بخری که سابق ازین گرفته است پس اگر آن رخ سابق بمقدار بهای اول رسد جائز نیست ویرا که باز بفروشد آنرا بطریق مراجهت و این حکم نزد اجماع است و صاحبین گفته اند که جائز نیست ویرا که بفروشد آنرا بطریق مراجهت بر بهای اخیر و صورت آن اینست که خریدار جامه بدو در مثلاً آنرا بپانزده درم و بعد از آن خرید آنرا بدو درم پس اگر خواهد که بفروشد آنرا بطریق مراجهت باید که بفروشد آنرا بپانزده درم و بگوید که افتاده است بر من پنج درم و اگر خرید آنرا بدو درم و فروخت بدست درم بطریق مراجهت و بعد از آن خرید آنرا بدو درم پس بفروشد آنرا بطریق مراجهت اصلا و صاحبین رخ گفته اند که در هر دو صورت بفروشد آنرا بطریق مراجهت باید که بپانزده درم است و دلیل صاحبین رخ آنست که خریدن آن بار دیگر عقد جدیدست و از احکام مع اول علاقه ندارد پس مراجهت بنابر عقد دوم جائز خواهد شد چنانچه اگر بفروشد آنرا مشتری دوم بدست شخصی و بعد از آن خرید آنرا بایع اول از آن شخص پس در صورت جائز نیست بایع اول را که بفروشد آنرا بطریق مراجهت بر بهای اخیر همچنین در اینجا نیز دلیل ابی حنیفه رخ آنست که در صورت مذکوره شبهه آنست که حصول رخ اول بسبب عیب دوم ثابت و برقرار شد چه مادامیکه خریدار بود آنرا احتمال این بود که واپس دهد مشتری جمیع را بسبب عیبی که ظاهر شود پس رخ مذکور از دست او رود و چون خرید آنرا از مشتری احتمال مذکور ساقط شود رخ مذکور ثابت و برقرار گشت و شبهه مذکور ثابت شد و شبهه فخر حقیقت است در مع مراجهت بجهت احتیاط و لهذا جائز نیست مراجهت و چیزی که بگوید آنرا کسی بطریق صلح یعنی اگر باشد مگر کسی را دین ده درم مثلاً بر ذمه شخصی و صلح کند با شخص مذکور از دین مذکوره بر پارچه مثلاً پس آن کس را جائز نیست که بفروشد پارچه مذکوره بطریق مراجهت برده درم زیرا که در صلح شبهه است که صلح واقع شده باشد بر پارچه که قیمت آن کم از ده درم است چه بنای صلح بر مسابله است پس در صورت مذکوره بنابر شبهه مذکوره بایع مذکور بسبب عقد دوم چنان شد که گویا خرید پنج درم و پارچه مذکور را بمحض

بعشره فی طرح خمسة تجلای ما اذا تخلل ثالث لان التاك حصل بغيره قال واذا اشترى العبد

المأذون له فی التجارة ثلثا بعشرة وعلیه دین یحیط بقتله فباعه من المولى بخمسة عشر

فانه یبیهه مراجه على عشرة وكذا لك ان كان المولى اشترى له فباعه من العبد لان فی

هذا العقد شبهة العدم لبحا انرا مع المنا فی فاعتین عدم ما فی حکم المراجعة وبقي الاعتبار للاقل فی

كان العبد اشتراه للمولى بعشرة فی الفصل الاول وكونه یبیهه للمولى فی الفصل الثاني فیعتبر الثمن الاول

قال واذا كان مع المضارب عشرة دراهم بالنصف فاشترى ثلثا بعشرة وباعه من ب المال بخمسة عشر

فانه یبیهه مراجه باثني عشر ونصف لان هذا البیع وان قضی بجلوانه عندنا عند عدم الرجحان

لنظر مع انه اشترى فی ماله بماله لما فیہ من استفادة ولا یة التصرف وهو مفسق ولا یغفاد یقیم الفائدة

وهو دم پس باید که طرح کند از آن پنج درم را ف و گوید که پارچه مذکور افتاده است بر من پنج درم و بر آن پنج گیر و در صورت

که بفروشد پارچه مذکور را مشتری دوم بدست شخصی و بعد از آن خرید کند آن را بآن اول از شخص مذکور چه در صورت حصول پنج اول

بسبب فروختن مشتری بدست شخص مذکور ثابت و برقرار شد است نه بسبب خریدن بآن اول از شخص مذکور تا شبهه مذکور در اینجا نرود

ف پس فرق شد میان این صورت و میان صورتیکه کلام در آن است و ظاهر گشت که قیاس آن برین صحیح نیست چنانچه ما بین

نموده انهم سلمه ۶ - اگر بنده ما ذون در تجارت که دین محیط است در گردن او بده درم خرید پارچه را و بپانزده درم فروخت آنرا

بدست خواجه خویش اگر خواهد خواجه او که بفروشد آنرا بطریق مراجعت باید که مراجعت کند بده درم و همچنین اگر خواجه او خرید پارچه را

بده درم و بپانزده درم فروخت آنرا بدست بنده مذکور پس باید که بنده مذکور بفروشد آنرا بطریق مراجعت بده درم زیرا چه درین در صورت

شبهه عدم جواز بیع است زیرا چه مال بنده گویا مال خواجه است بنابراین لازم می آید در صورت اول که مال خود را خود خرید نموده و در صورت دوم

که مال خود را بدست خود فروخت و مع هذا هرگاه جائز شد پس در آن شبهه عدم جواز است پس فروختن بنده مذکور بدست خواجه و فروختن

خواجه بدست بنده مذکور در باب مراجعت معتبر نیست و گویا معدوم است و معتبر در آن بهای اول است که آن خریدار بود بنده مذکور در صورت

اول و خریدار بود بآن خواجه او در صورت دوم پس چنان شد که گویا بنده مذکور بده درم خرید است آنرا برای خواجه خود در صورت اول

بده درم میفروشد آنرا برای خواجه خود در صورت دوم پس هر دو صورت بهای اول که در دست معتبر خواهد بود و مراجعت بآن خواهد شد مسئله ۷ - اگر

داد کسی شخصی اده درم بطریق مضارب بر بنویس که پنج آن مشترک باشد میان آنها بالمناصفه پس خرید مضارب پارچه اده درم فروخت آنرا بدست

رب مال پانزده درم پس اگر خواهد رب مال که بفروشد آنرا بطریق مراجعت باید که بفروشد آنرا بطریق مراجعت بده درم و نیم درم

زیرا چه خریدن رب مال از مضارب با وجودیکه خریدن مال خود است مال خود جائز است نزد حکمای مایع بحسب آنکه رب مال را بدست این

مذکور ولایت تصرف حاصل گشت و چیزی که خرید آنرا از مضارب چه مادامیکه مال نزد مضارب بود رب مال را در آن ولایت تصرف نبود

چون خرید آنرا ویرا ولایت تصرف در آن حاصل گشت و این فائده مقصود است و هرگاه بسبب خریدن مذکور این فائده حاصل شد

فبینه شبهة العذر الا ترى انه وكيل عنه في البيع الاول من وجه اخر عند البیع الثانی عدم ما فی حق نصف السهم
قال ومن اشترى جارية فاعزى او وطئها وعلی ثوب ببيعها امر به ولا یبین لانه لم یحتسب عنده شیء
 یقابله الثمن لان العذر تابعه لا یقابله الثمن وله ذل فانت قبل التسليم لا یسقط شیء من الثمن وكذا منافع
 البضع لا یقابلهما الخ والمسئلة فیما اذا امر ببيعها الوطی وعن ابی یوسف في الفصل الاول انه لا یبیع من عنین
 بیان كذا اذا احتسب بفعله وهو قول الشافعی وما اذا فقاء عینها بنفسه او فقها العننی فاخذ امر شها
 لم یبها من جهة حتى یبین لان مصار مقصود ابلا تلافی فبقابلها شیء من الثمن وكذا اذا وطئها و هی
 باس لان العذر جزء من العین یقابلهما الثمن وقد حبسها ولو اشترى ثوبا فاصابه قرض فلا وحق
 ان یبیعه مراجعته من غیر بیان ولو تكسر بنشرة ووطئه لا یبیعه حتی یبین والمعنی ما بكت

پس خریدن مذکور جائز خواهد بود ولیکن در آن شبهه عدم تحقق بیع است زیرا چه در صورت گویا رب مال خود را بمل خود خرید است چه
 مضارب و خریدن پاره مذکور وکیل رب مال است من وجه پس مبادله مال با مال تحقق گشت لهذا خریدن رب مال از مضارب محرم
 شمرده میشود و حق نصف بیع و بنا بر این در صورت مذکوره مراجعت خواهد کرد بر دوازده دیم و نیم درهم **مسئله** - اگر شخصی خرید
 کنیزی را پس کور شد یک چشم آن کنیزت بی تصرف کسی بلکه یافت مساوی و یا و طئ کرد آن شخص کنیز مذکوره را در حالیکه کنیز
 مذکوره خدیبه است و بسبب طئ بیع نقضان در آن واقع نشد پس جائز است آن شخص را که بفروشد کنیز مذکوره را بطریق مراجعت بلی آنکه
 بیان نماید که کوری مذکور حادث شد است در آن کنیز بعد از خریدن آن یا و طئ کرد است آنرا بعد از خریدن آن زیرا چه بسبب کوری مذکور
 یا بسبب و طئ مذکور نه آن شخص نماند است چیزی از کنیز مذکوره که بمقابل آن چیزی از بها باشد بحسب آنکه بیع چیز از بهای بیع بمقابل
 اوصاف آن نمیشود و لهذا اگر فوت شود وصفی از اوصاف بیع پیش از آنکه قبض کند آنرا مشتری چیزی از بهای آن کم نمی گردد
 و همچنین بمقابل منافع چیزی از بها نمیشود و از ابی یوسف در صورت اول که بفروشد کنیز مذکوره را بطریق مراجعت
 بی آنکه بیان نماید کوری مذکور را چنانچه همین حکم است در صورتیکه کوری مذکور بفعل آن شخص باشد و همین قول شافعی است اما
 اگر آن شخص کور کرد یک چشم کنیز مذکوره را یا کسی اجنبی کور کرد یک چشم آنرا و ارش آن گرفت آن شخص از آن اجنبی پس در صورت
 روانیت آن شخص را که بفروشد کنیز مذکوره را بطریق مراجعت مگر بعد از آنکه میان آن نماید زیرا چه در صورت آن شخص یا اجنبی قصد
 و اراده تلف کرد است چشم آنرا و هرگاه بقصد تلف کرده باشد چشم آن چیزی از بها بمقابل آن خواهد شد و همچنین حکم است وقتیکه
 و طئ کند آنرا و حالیکه بکره است زیرا چه بکارت که عبارت است از پوست تنگ جزوی است از کنیز مذکوره که چیزی از بها بمقابل
 آن میشود و شخص مذکور آنرا گرفته است **مسئله** ۹ - اگر شخصی پاره را خرید و بعد از آن آتش بآن رسید یا موش آنرا برید پس
 جائز است آن شخص را که بفروشد پاره مذکور را بطریق مراجعت بی آنکه بیان آن نماید و اگر به سبب پچیدن و واکردن او پاره شود
 پاره مذکور پس جائز نیست ویرا که بفروشد آنرا بی آنکه میان آن نماید زیرا چه پاره شدن پاره مذکور در صورت سبب عمل است

قال ومن اشتری غلاما بالغ درم و نسیئة فباعه بر بجماعة ولو یبئن فعلموا مشتری فان شاء مرد و ان شاء قبل لان للاجل شبه بالبيع الا یسرى انما یزاد فی الثمن لاجل الاجل و شبهة فی هذا ملحقة بالحقیقة فصار كانه اشتری شیئین و باع احدهما مرا بعة بثمنها و الاقدام علی المرا بعة یوجب السلامة عن مثل هذه الخیانة فاذا ظهرت غیر كما فی العیب و ان استملکک ثم علم ان ماله مائة لان اجل لا یتقبله شی من الثمن **قال** فان كان و لاه و ایامه یبئن مرد ان شاء لان الخیانة فی التولية مثلیها فی المرا بعة لانه بناء علی الثمن الاول و ان كان استملکک ثم علم ان ماله بالغ حالة لما ذکرناه و عن ابی یوسف ان یبئن الثمن و لیستد كل الثمن و هو نظیر ما ذاستدغ النین و من كان التجار و علم بعد الانفاق و سیاتیک من بعد انشاء الله تعالی و قیل یقدم بثمن حال و بثمن مر جل و ینرجع بفضل ما بیعهما

مسئله ۱- اگر خرید شخصی غلامی مثلاً هزار درم نسیه و بعد از آن بر بهای نقد فروخت آنرا برنج صدر درم بی آنکه میان نایک آنرا هزار درم نسیه خرید بود و بعد از آن مطلع شد بر آن مشتری پس ویرا خیانت اگر بخوابد و کند آنرا و اگر خوابد برنج صدر درم قبول کند آنرا زیرا چه میعاد و ادای ثمن مشابهت است لهذا عادت تا جرات است که اگر باع میعاد می کند و مهلتی دهد مشتری را در ادای بها مشتری بهای زیاده میدهد و مشابهت در باب مرا بحت نیز نه حقیقت است پس چنان شد که گویا شخص مذکور دو چیز را خرید هزار درم یکی غلام و دیگر میعاد و ادای ثمن آن بعد از آن یکی از آن دو چیز را که غلام است فروخت بطریق مرا بحت بر ثمن هر دو و این خیانت است که در مع مرا بحت احتراز از آن لازم است و هرگاه ظاهر شد خیانت مذکور پس مشتری مختار خواهد شد چنانچه مختار میشود و بسبب عیبت اگر ملاک کرد مشتری غلام مذکور را و بعد از آن مطلع شد که باع خرید بود آنرا هزار درم نسیه پس در صورت لازم است بر او که بگیرد آنرا برنج صدر درم **ف** و نمیرسد ویرا که چیزی کم کند از بهای آن بمقابل میعاد ص زیرا چه چیزی از بها بمقابل میعاد نمیشود در حقیقت **مسئله ۲-** اگر خرید غلامی را هزار درم نسیه و بعد از آن فروخت آنرا بطریق تولیت و بعد از آن مطلع شد بر آن مشتری پس او مختار است اگر خواهد هزار درم نقد بگیرد و آن را و اگر خواهد ترک کند زیرا چه احتراز خیانت مذکور چنانچه در مرا بحت لازم است همچنین در تولیت نیز لازم است بجهت آنکه بنای تولیت نیز بر بهای اول است و در صورت اگر ملاک کرد آنرا مشتری و بعد از آن مطلع گشت بر آنیکه خرید بود آنرا باع هزار درم نسیه لازم است بر او که بگیرد آنرا هزار درم نقد **ف** و نمیرسد ویرا که کم کند چیزی از بهای مذکور بمقابل میعاد ص چنانچه مذکور شد و از ابی یوسف روایت که درین صورت رو کند مشتری قیمت آنرا بالغ و واپس بگیرد ازو جمیع بهای آنرا چنانچه حکم همین است نزد وی روح و قنیکه قبض کند و این نیز سزا بجای در هم جدید مطلع شود بر آن بعد از خرج کردن آن **ف** چه میسر رسد ویرا که واپس دهد بدیون قیمت در اهنم امر را و بگیرد ازو در اهنم جدید را ص و بعضی گفته اند که قیمت آن کنند بر ثمن نقد و نیز قیمت آن نمایند بر ثمن موجد و واپس بگیرد مشتری از باع پرسد زیادتی ثمن دوم بر ثمن اول و بدانکه این همه که مذکور شد وقتی است که شرط نموده باشد میعاد را در وقت مدیحه

ولو لم یکن الاجل مشروطا فی العقد ولكنه منجم معتاد قیل لابد من بیانہ لان المعروف كالمشروط

وقیل یبیه ولا یبینه لان الثمن حال قال ومن ولی رجلا شیئا بما قام علیه ولم یعلم المشتري بکوام علی

فالبیع فاستحوالة الثمن فان اعلمه البائع فی المجلس فیه بالخیار ان شاء اخذ او ان شاء ترك لا الفاسخ لم یقر فادخل العلم

فی المجلس جعل كابتداء العقد صا کما خیر القیال الا فی المجلس بعد الا فرقا قد تقر فلا یقبل الاصلاح ونظیر البیع الشیء فیه

اذا علم فی المجلس انما یتخیل ان الرضاء لو یتیم قبله لعدم العلم فیتخیل کما فی خیار الوثیة فصل ومن اشتری شیئا کما

و یقول لو یجیز له بیعہ حق قبضہ لانه انما یمنی عن بیع مالو یقبض لان فیہ غیر انفساخ العقد علی اعتبار الحلاله

والشرط ان یتوہ باشد در عقد بیع بلکه خریدہ باشد آنرا بی آنکه میعادى نماید برای ادای بهای آن ولیکن تبذیر ادا نموده است

آنرا بنا بر آنکه همین مقدار و معروف است میان تاجران پس در صورت اختلاف است در آنکه اگر تولیت یا مرأجت نماید پس

بیان آن بر و لازم است یا نی پس بعضی گفته اند که لازم است بیان آن زیرا چه چیزی که معروف است مانند مشروط است و

بعضی گفته که لازم نیست زیرا چه هرگاه میعاد مقرر و مشروط ننمودند پس بهادر صورت نقد است مسئله ۱۲ - اگر فروخت

شخصی چیزی را بطریق تولیت باین طور که گفت فرو ختم این چیز را بمقدار الیکه آن چیز بر من افتاده است آن مقدار مشتری

نمیداند که بچه مقدار افتاده است آن چیز بروی من بیخ نیست فاسد است بحجت آنکه ثمن مجهول است پس اگر بائع مطلع گردد

مشتری را بر مقدار مذکور در مجلس عقد پس مع مذکور صحیح میگردد ولیکن مشتری مختار میشود اگر خواهد بکیر و آنرا و اگر خواهد ترک کند

آنرا زیرا چه پیشتر ازین رضای او تمام و کمال متحقق نشده بود بسبب عدم اطلاع او بر مقدار مذکور پس مختار خواهد شد چنانچه

در خیار رویت است و وجه صحیح مع مذکور نیست که هنوز فساد آن نادامیکه بائع و مشتری با هم جدا نشده اند از مجلس عقد

مع متفر نشده است پس هرگاه مطلع شد مشتری بر مقدار ثمن در مجلس عقد پس چنان شد که گویا از سر نو عقد بیع نمودند بعد از

اطلاع مشتری بر مقدار مذکور چنانچه جائز است مشتری را که تاخیر کند قبول بیع را تا آخر مجلس و اگر بائع و مشتری جدا شوند

پیش از اطلاع مشتری بر مقدار مذکور پس فساد مع متفر و ثابت میشود بعد از آن اگر مطلع شود مشتری بر مقدار مذکور

پس صحیح میگردد و بی نظیر آن این است که اگر بفروشد کسی رخت خود را بمقابل رقی که بر آن رخت است و مشتری نمیداند آنرا

پس این بیع فاسد است ولیکن اگر بائع مطلع گردد مشتری را بر رقم مذکور در مجلس عقد صحیح میگردد و اصد اعلم بالصواب

فصل ۱ - اگر شخصی خرید منقول را یعنی چیزی را که قابل نقل و تحویل است پس جائز نیست

و یجوز بیع العقار قبل القبض عنه ابی حنیفه و ابی یوسف و قال محمد لا یجوز لمرجی عاقل الاطلاق الحدیث و اعتبارا
 بالنقل و یصار کالاجاره و لهما ان رکن البیع صدق من اهله فی محله و لا غیره فیه لان الهلاک فی العقار نادرا رجلا
 المنه لیه الغرر المنه عن غرر انفسا ح العقد الحدیث معلومه علامه لائل الجلاله و الاجازة قبل علی هذا خلا
 و یسلم فالمعقود علیه فی الاجازة للمنافع و هلاکها غیر نادرا **قال** و من اشتی میکلاه کائلا او من و نامازنه فاکتاله اذ
 ثم باعه مکائلا او مواردنه یجوز المشتري منه ان یدبغه و لان یاکله حتی یعیده الکیل و لان النبی علیه السلام نهی عن
 بیع الطعام حتی یموت فیه صاعان صاع البائع و صاع المشتري و لانه یحتمل ان ینید علی المشروط و ذلک للبائع و النصف
 و درین هنگام ظاهر خواهد شد که مشتری مال غیر را بخرید و آن او فروخته است و بنا بر این احتمال فرب لازم می آید +
مسئله ۲ فروختن زمین پیش از قبض آن جائز نیست نزد ابی حنیفه و ابی یوسف و محمد و میگوید که جائز نیست بجهت حدیث مذکور که مطلق
 و مخصوص بمقبول نیست پس زمین را نیز شامل است و بجهت قیاس آن بر منقول و نیز میگوید که بیع زمین مانده اجاره آن است
 و یعنی اجاره زمین پیش از قبض آن جائز نیست پس همچنین بیع آن نیز صحیح و دلیل شیخین بیع است که رکن بیع
 از ابل آن صادر شده است در محل آن و در آن هیچ فرب نیست چه تلف شدن در زمین نادر است بخلاف منقول و چه هلاک
 آن غالب است و فربی که منعی است آن فرب است که بسبب فسخ بیع است چنانچه مذکور شد و حدیث مذکور مخصوص است
 بصورتیکه فرب مذکور در آن یافته شود و آن یافته نمیشود و بیع زمین پیش از قبض آن چه تلف آن نادر است و بعضی گفته اند
 که اجاره مذکور نیز جائز است نزد شیخین بیع و اگر مسلم باشد که اجاره مذکور نزد همه علماء بیع جائز نیست
 پس بنا بر آن است که عقد اجاره منعقد می شود بکسر منافع و تلف آن نادر نیست پس اگر جائز شود اجاره
 مذکوره فرب لازم می آید و چنانچه مذکور شد در بیع منقول پیش از قبض آن بخلاف بیع زمین که بیع در آن زمین است و تلف
 شدن آن نادر است چنانچه مذکور شد پس قیاس این بر آن صحیح نیست **مسئله ۳** - اگر شخصی خرید کیل را و
 چون گندم مثلاً بیع بشرط کیل و باین طور که گفت مشتری خرید کرد این گندم را باین شرط که ده پیانه است مثلاً و کیل
 کرده گرفت آن را یا خرید موزون را و چون روغن مثلاً بیع بشرط وزن و باینطور که گفت مشتری خریدم این
 روغن را باین شرط که ده من است مثلاً و وزن نموده قبض کرد و آنرا و بعد از آن فروخت کیل مذکور را بشرط کیل یا موزون مذکور
 بشرط وزن پس مشتری دوم را جائز نیست که بفروشد یا بخرد آن را مگر بعد از آنکه کیل کند و وزن نماید باریکه برای خود بجهت آنکه
 پیغمبر صلعم نهی فرموده است از فروختن گندم مگر بعد از آنکه جاری شود در آن صاع بآن و صاع مشتری و بجهت آنکه احتمال است که آن
 کیلی و وزنی زیاده باشد بر مقدار مشروط و آن مقدار از آن ازان بآن است و مشتری را در آن تصرف جائز نیست چه تصرف

فی مال الغیر حرام فوجب التمس عنه بخلاف ما اذا باعه بجهالة لان الزيادة له بخلاف ما اذا باع الثوب مذارعة لان الزيادة له
اذ لا يدع وصفه في الثوب بخلاف القدر واما معتبر بكيل البائع قبل البيع وان كان محضرة المشتري لانه ليس صاع البائع
والمشتري وهذا شرط ولا يكيل بعد البيع بغيره المشتري لان الكيل من باب التسليم لان به يصحس المبيع
معلوما ولا تسليم الا محضرة لو كاله البائع بعد البيع محضرة المشتري فقد قيل لا يكتفى به اظاهرا لمحدث
فانه اعتبار صاعين والعصر انه يكتفى به لان المبيع صار معلوما بكيل واحد وتحقق معنى التسليم ومجمل الحديث
اجتماع الصفقتين على ما بين في باب لسلم انشاء الله تعالى ولما اشترى المعدد دعاء فهو كالمدروغ في يدهما
لانه ليس بجائز بل لا بد له من ان يبيع عن الجحيفة لانه لا تحمل له الزيادة على الشرط **وقال** والتصرف
في الثمن قبل القبض جائز لتمام المطلق وهو الملك وليس فيه غرر الانفساخ بالهلاك لعدم تعيينها بالتعليق

اما ان يرد امست پس از آن زمان وجب است بخلاف آنکه اگر بفروشد آنرا بطریق تخمین و بشرط کیل و وزن چه در مضبوط
اگر چیزی را که باشد پس از آن زمان مشتری است و بخلاف آنکه اگر بخرد کند یا بر چه را باین شرط که ده ذراع است مثلاً چه زیاده و در صورت
تیز از آن مشتری است زیرا چه ذراع و وصف یا بر چه است چنانچه بالا گذشت مذکور آن بخلاف مقدار یعنی کیل و وزن و باید دانست که
کیل نمودن بآن پیش از آن معتبر نیست اگر چه در حضور مشتری باشد زیرا چه کیل نمودن پیش از بیع بصاع بآن و مشتری نیست چه
پیش از بیع کسی از آن بآن نیست و در مشتری و شرط همین است که تخمین کیل نمودن بآن بعد از بیع بی حضور مشتری معتبر نیست زیرا چه
کیل نمودن برای تسلیم مبیع است چه بسبب آن بیع معلوم میشود و تسلیم آن بی حضور مشتری مقصور نیست **مسئله ۴** - اگر
کیل کند بآن فقط بعد از بیع بحضور مشتری آیا کفالت میکند یا ضرورت که مشتری باریک کیل کند آنرا بصاع خود پس در آن اختلاف است
بعضی گفته اند که کیل بآن فقط کفالت نمیکند چه همین فهمیده میشود از ظاهر حدیث مذکور و صحیح نیست که کفالت میکند زیرا چه بسبب
کیل مذکور بیع معلوم میگردد و معنی تسلیم متحقق میشود و حدیث مذکور محمول است بر اجتماع دو صفت یعنی وقتی که مشتری کیل کرده قبض کند
و باز بفروشد آنرا بدست دیگر پس باید که مشتری دوم باز کیل کرده بگیرد و کیل کردن بآن او که مشتری اول است کفالت نمیکند
چنانچه بیان آن در باب سلم خواهد آمد ان شاء الله تعالی **مسئله ۵** - مرویت که محدود و مانند مدروغ است نزد
صاحبین رخ اغنی اگر خرید کند کسی محدود را بشرط عدد و شمار کرده بگیرد و از بایع و باز بفروشد آنرا بشرط شمار پس مشتری دوم را
لازم نیست که باریک شمار کرده بگیرد و برای خود زیرا چه محدود مال ربو نیست و از بابی حنیفه رخ مرویت که محدود و مانند مدروغ است
زیرا چه محدود اگر زیاده بر آید از آنچه معین مقرر نموده شده است در بیع پس آن زیاده حلال نیست مشتری را پس مانند مدروغ است
مسئله ۶ - تصرف بآن در بهای مبیع پیش از قبض آن چون همه بیع و اجاره و وصیت و جایز است خواه
بهانکه در مبیع و نیاز باشد یا نه غیر آن زیرا چه بیع از تصرف که کفالت حاصل است زیاده و تصرف که در بیعت یعنی فری که مذکور شد و در بیع قول پیش از
قبض آن بیع چنانکه در مبیع و نیاز باشد پس آن متعین نیست تا هلاک گردد و اگر غیر مبیع و نیاز باشد پس سبب هلاک شدن آن بیع غایبی که در کفالت نیست آن لازم می آید مشتری

جلا ف المبیع قال ويجوز للمشتري ان يزيده للبائع في الثمن ويجوز للبائع ان يزيده للمشتري في المبيع ويجوز ان يحيط
عن الثمن ويتعلق الاستحقاق بجميع ذلك فالن زيادة والحط يلحقان باصل العقد عندنا وعند زفر والناسف
لا يصح ان على اعتبار الالتحاق بل على اعتبار ابتداء الصلة لهما انه لا يمكن تسخير الزيادة ثمنا لا يصير ملكه عوض ملكه
فلا يلحق باصل العقد كذلك الحط لان كل الثمن صار مقابلا لثمن المبيع فلا يمكن اخراجه فصارا متبادلا وثنا انهما بالحط
والن زيادة يغيران العقد من صفة مشروع الى وصف مشروع وهو كمن يبيع دجاجة او خاسرا او عدلا ولهما ولاية الرفع
فالذي ان يكون لهما ولاية التعيين صار كما اذا اسقطا الخيار او شرطا بعد العقد ثم اذا صح

بخلاف مبيع چه در وقت آن شرط از قبض آن فرشی که لازم است چنانچه سابق مذکور شد مسلمه مشتری را جائز است که برای بائع زیاده کند
در ثمن و همچنین جائز است بائع را که برای مشتری زیاده کند و مبیع و نیز جائز است ویرا که از دونه مشتری حط کند ثمن را یعنی کم کند
چیزی را از بهائی که بر دونه مشتری است و این کمی و زیادتی باصل عقد مبیع مطبق میشود و معنی در صورت زیادتی مجموع اصل و زیاده ثمن یا
مبیع میشود و در صورت حط مقدار باقی بهای مبیع میشود و مانند مستحق اصل ثمن مبیع و زیادتی مذکور میشود و بائع در صورت اول و مستحق اصل
مبیع و زیادتی مذکور میشود مشتری در صورت دوم و زفر و شافعی رحم زیادتی مذکور به طریق همان است و صیغ نیست که باصل عقد
مطبوع شود چه اگر باصل عقد مطبق شود لازم می آید که ملک انسان عوض ملک او شود و زیاده پیش از زیادتی در ثمن مبیع ملک مشتری
میکرد و بعضی اصل ثمن پس اگر آن زیادتی داخل در ثمن مبیع شود لازم می آید که ملک مشتری عوض ملک او گردد زیرا چه آن زیادتی
و مبیع هر دو ملک او است و همچنین پیش از زیادتی در مبیع ثمن ملک بائع میکرد و بعضی اصل مبیع پس اگر آن زیادتی در مبیع داخل شود
ملک او عوض ملک او گردد و صیغ و همچنین حط نمودن بائع از ثمن صحیح نیست که باصل عقد مطبق شود بلکه بطریق احسان است زیرا چه
پیش از حط جمیع ثمن عوض جمیع مبیع و مبیع مبیع و مبیع مبیع و ممکن نیست که بعضی ثمن را بیرون نماند چه اگر بعضی ثمن بیرون گرفته شود
لازم می آید که بعضی مبیع بلا عوض باشد و آن جائز نیست سوال این لازم نمی آید زیرا چه ثمن باقی بعد از حط عوض جمیع مبیع
نخواهد شد **جواب** ممکن نیست که ثمن باقی عوض جمیع مبیع شود زیرا چه بعضی ثمن باقی عقد جدید نشده است و عقد قدیم
مگر بعضی جمیع ثمن نه بمقابل ثمن باقی صیغ و دلیل علمای مباح نیست که بائع و مشتری بسبب حط و زیادتی تغییر میدهند عقد مبیع را
از یک وصف مشروع بسوی وصف مشروع دیگر و آن وصف بودن آن را براج یا خاسر یا عادل است و معنی در این صورت
و نه زیان صیغ و هرگاه بائع و مشتری را ولایت این است که فرسخ نمایند عقد مبیع را پس ولایت تغییر آن بر آنها را بطریق اولی خواهد بود
پس چنان گشت که بائع و مشتری سابقا کنند یا را یا بشرط نمایند آنرا بعد از عقد مبیع و هرگاه صحیح شد تغییر عقد بطریق حط و زیادتی

یلتحق بأصل العقد لأن وصف الشيء يقوم به لا بنفسه بخلاف حط الكل لأنه لا يتبدل لأصله لا تغيير لوصفه فلا

يلحق به وعلى اعتبار التماثل لا يكون الزيادة عرضاً عن ملكه ويظهر حكمه التماثل في التولية والمرابحة حتى

يجوز على الكل في الزيادة ويباشر على الباقي في الحط وفي الشفعة حتى يأخذ بما بقي في الحط وإنما كان الشفعان أن يأخذ

بدون الزيادة لما في الزيادة من بطاين حقه الثابت فلا يملكه لأنه ثم الزيادة لا تقوم بعد صلا المبيع على ظاهر الردية

لأن المبيع لم يبق على حاله لا يغير الاعتراض عنه والشيء يثبت ثم يستند بخلاف الحط لا يمكن إخراج البدل عما يقابل

ليس أن بأصل عقد طمخ فوهدش زير چه وصف شي قائم بشود آن شي نه ذات خود بخلاف آنکه اگر طمخ نماید بائع جميع من راجه آن

بأصل عقد طمخ نمیشود زير چه آن بتدیل اصل عقدست نه تغییر وصف آن وبعد از آن باید دانست که هرگاه طمخ زیادتی بأصل عقد

طمخ شد پس لازم نمی آید که ملک انسان عوض ملک او شود و زير چه گویا عقد بر همان کمی و زیادتی است و باید دانست که

فائده طمخ شدن آن بأصل عقد ظاهر میشود در صورت تولیت و مرابحت اعنی اگر بطریق مرابحت بفروشد مشتری بمعی را که در ضمن

آن زیاده کرده است برای بائع پس جائزست ویرا که مرابحت نماید بر مجموع اصل ضمن و زیادتی و در صورت حط مرابحت نماید بر مقدار

باقی نه بأصل ضمن و نیز فائده آن ظاهرست در شفعه اعنی شفعی بحق شفعه خواهد گرفت بمع را ضمن باقی در صورت حط

سوال هرگاه کمی و زیادتی بر دو طمخ است بأصل عقد پس در صورت زیادتی باید که شفعی بحق شفعه بگیرد بمع را بر مجموع اصل

ضمن و زیادتی و حال آنکه میگوید آن را بأصل ضمن فقط جواب ص در صورت زیادتی شفعی میگیرد آنرا و اصل ضمن فقط

بسبب آنکه حق او متعلق شده است باینکه بگیرد آن را بأصل ضمن و بعد از آن بائع و مشتری را نیز رسد که حق ویرا باطل نمایند پس

زیاده نمودن در ضمن آن **مسئله ۸** - زیاده نمودن در ضمن بعد از هلاک بمع در دست مشتری صحیح نیست بنا بر ظاهر است

زیرا چه بمع باقی نماند بر حالتی که صحیح شود گرفتن عوض آن **ف** سوال باید که زیاده نمودن در ضمن بعد از هلاک بمع در دست

مشتری صحیح شود زیرا چه بمع اگر چه فی الحال قابل گرفتن عوض نیست ولیکن زیادتی مذکوره طمخ میشود بأصل عقد سابق و در آن

زمان بمع قابل گرفتن عوض بود زیرا چه موجود بود پس باید که صحیح شود زیادتی مذکوره بطریق استناد **جواب ص** اگر بمع

بر حالتی میماند که گرفتن عوض آن صحیح میشد فی الحال پس گرفتن عوض آن فی الحال ثابت میشد و بعد از آن مستند و طمخ میشد

بأصل عقد چیزی ثابت میشد فی الحال و بعد از آن مستند و طمخ میشد بأصل عقد سابق **ف** و هرگاه در صورت مذکوره گرفتن عوض

آن ثابت نشد فی الحال بنا بر آنکه بمع موجود نیست پس استناد و آن مقصور نیست لهذا زیاده نمودن در ضمن بعد از هلاک بمع هیچ وجه

صحیح نخواهد شد **ص** بخلاف حط چه آن صحیحست بعد از هلاک بمع زیرا چه بمع بعد از هلاک بر حالتی که جز آن چیزی از میان آن نماندست

فیلتحق بأصل العقد استناداً قال ومن باع بثمن حال شراؤه اجلاً معلوماً صار موطناً
لأن الثمن حقه فله ان ينخره تيسيراً على من عليه الا يرى انه يملك ابراهه مطلقاً فكذا موطناً ولو اجله
الى اجل مجهول ان كانت الجماله متفاحشه كعنب الریح لا يجوز وان كانت متقاربة كالخمس والدياس
يجوز لانه بمنزلة الكفالة وقد ذكرناه من قبل قال وكل دين حال اذا اجله صاحبه صار موطناً
لما ذكرنا الا القرض فان تأجيله لا يجوز ولا يجوز له اعارة وصلة في الابتداء حتى يفي بلفظة الاعارة ولا يملك
من لا يملك التبضع كالوصی والعبي ومعاوضة في الانتهاء فعلى اعتبار الابتداء لا يلزم التأجيل فيه كما في
الاعارة اذا ايجز التبضع وعلى اعتبار الانتهاء لا يجوز له بيع الدار هو بالدره منسية وهو بطا وعلل
بخلاف ما اذا اوصى ان يقرض من ماله الف درهم فلا يالی سنة حيث يلزم الوثقة من ثلثه ان يقرض
ولا يطالبه قبل المدة لانه وصية بالتبضع بمنزلة الوصية بالخدمة والسكنى فيلزم حقه الموصى

باب الربو

یس خط بعد از هلاک بیع طوق مستند خواهد شد بطل عقیدت مسلمه ۹ - اگر شخصی فروخت چیزی بتمین
غیر موصول و بعد از آن موصول کرد آن را بمیعاد معلوم پس این صحیح است و آن موصول میگردد زیرا چه تمین حق بائع است و باینکه
ابرا نماید از دست مطلق کند آنرا پس اگر موقوفه موصول گردد آنرا تا آسان شود بر مشتری ادای آن بطریق اولی جائز خواهد شد و اگر موصول کرد
آن را بمیعاد مجهول پس اگر جهالت فاحش باشد باینطور که میعاد نماید تا آن زمان که با دوزر مثلاً جائز نیست و اگر آن جهالت فاحش
نباشد بلکه متقارب و قلیل باین طور که میعاد نماید تا آن زمان که زراعت در روزه شود یا کوته شود و غیرین جائز است زیرا چه جهالت قلیل
در آن مضائقه نیست مانند کفالت چنانچه گذشت بیان آن مسلمه ۱۰ - هر زن غیر موصول و قتیکه موصول گرداند آن را
صاحب دین موصول میگردد و بسبب وجهی که مذکور شد در مسئله سابق مگر قرض چه موصول گردانیدن آن صحیح نیست زیرا چه قرض در آن
دو ابتدا عاریت دادن و احسان نمودن است لهذا اگر قرض دهد کسی بلفظ عاریت ف باین طور که بگوید این ده درهم عاریت و او هم
صحیح است بنابر آن که آن نمیشود کسی که مالک تبضع نیست چون صبی و در آنها معاوضه است چه عوض آن میگردد و بر هر تقدیر موصول
گردانیدن آن صحیح و لازم نیست پس جل گردانیدن آن صحیح و لازم نخواهد شد چنانچه در عاریت دادن را چه بنابر ابتدا تبضع است مانند عاریت دادن
و در تبضع چه نیست بنابر آنها معاوضه است پس اگر موصول گردانیدن آن صحیح و لازم شود و در بعضی هم بطریق نسیه لازم آید و آن بود و جائز است
پس جل گردانیدن قرض صحیح نیست ف اعنی اگر موصول گرداند آنرا بمیعاد و لازم نمیشود بر قرض نموده بلکه میسرید که از قرض گیرند طلب نماید آنرا
پس آن گذشتیم چنانچه مذکور شد بخلاف آن که اگر کسی بزرگوار هم مال فی قرض بدهان بجا یک سال چه نیست لازم است چنانکه از آن مال بیزار در موقوفه بدهان
و طایفه نماید آنرا پس آن گذشتیم که در هر چه عاریت است بمنزله عاریت بجا نمیشود و در هر چه عاریت است بجا نمیشود و در هر چه عاریت است بجا نمیشود
باب در بیان بوا ف باید دانست که بوا ف شروع عبارت از بانی یکی از دو عوض که یکی از آن بوا ف است و دیگری از آن بوا ف است و بوا ف
مشروط باشد که یکی از دو عاقد را بانی از عوض بود یعنی بمقابل آن عوض نباشد پس فروختن و ضمیمه بعضی یک غیر گندم از باب بوا ف نیست زیرا چه در آن بوا ف
نیستند نیز فروختن ده گز از پارچه هر دو عوض پنج گز از پارچه هر دو بوا ف نیست بنابر آنکه این بیع اگر چه بیع جنس موصوف است و باینکه یکی از جنس است

قال الربوا محرّم في كل مكمل اوصافه اذ ابيع بجنسه متفاضلا فالعلة عندنا الصكيل مع الجنس الوترت مع الجنس قال ويقال القدر مع الجنس وهو شمل والاصل فيه الحديث المشهور وهو قوله عليه السلام المحنطة بالحنطة مثلاً بمثل يدا بيد والفضل ربوا وعدة الاشياء السنة المحنطة والشعير والتمر والعطو والذهب الفضة على هذا المثال قيس وى بن وايتين بالرفع مثل وبالنصب مثلاً ومعنى الاول بيع التمر ومعنى الثاني بيع التمر والمحكم معلول باجماع القائلين لكن العلة عندنا ما ذكرناه وعند الشافعي الطعم في المطعمات والتمنية في الاثمان والجنسية شرط والمساواة مخلص والاصل هو الحرمة عندنا لانه نص على شرطين التقابض والمماثلة وكل ذلك يشعر بالعزّة والمحط كما شئت اذ الشهادة في النكاح فيعلل بعله تناسبها بالخط في العزّة وهو الطعم لبقاء الانسان به والتمنية لبقاء الاموال التي هي مناط المصالح بها ولاش للجنسية في ذلك فجعلناه شرطاً والمحكم قديم ومع الشرط ولنا انه اوجب المماثلة شرطاً في البيع وهو المقصود بسوقاً تحقيقاً للمعنى البيع اذهب يني عن التقابل وذلك بالتقابل او صيانه الاموال الناس عن التورث

ص وباید دانست که ربوا حرمت و علت حرمت آن قدر مع جنس است نزد علمای ما و در مواز قدر کیل است در کیل و در وزن است در موزونات و اصل درین باب حدیث مشهور است و آن اینست که پیغمبر صلعم فرمود است که بفرشید گندم را بگندم مثل مثل و است بدست فریادتی ربوا است و درین حدیث شش چیز مذکور است گندم و جو و خرما و نمک و طلا و نقره و حکم ربوا باجماع اصحاب قیاس معلول است و بخلاف اصحاب ظاهر که آنها قیاس را محبت نمیدانند و حکم ربوا را بر شش چیز مذکور متصرف میدانند و میگویند که نص حدیث معلول نیست ص لیکن علت نزد علمای ما در مع الجنس است چنانچه مذکور شد و علت حرمت آن نزد شافعی روح طعم است و طعم است و تمییز است در چیزی که شمن است و جنسیت شرط تاثیر علت است و مساوات موجب غلطی است از ربوا و اصل حرمت است نزد اوج زیاچه پیغمبر صلعم نص کرده است بر دو شرط یکی تقابض و دوم تماثل و زیاچه یعنی دست بدست تقابض دست بدست است و معنی مثل مثل بمثل یک مثل بمثل دیگر است ص و هر یکی ازین شرطها مشعر است بر بزرگی و عظمت اعنی بر ثبوت صافی در محل بیع حتی که بسبب آن وجب شد است شرط زیادت مانند اشتراط گواهی در نکاح که دلالت میکند بر بزرگی و عظمت محل نکاح که بیع پس محل خواهد شد حرمت ربوا بجملتی که مناسب اظهار عظمت و بزرگی باشد و آن طعم است و تمییز است چه بقای انسان بطعم است و بقای اموال که مناط جمیع مصالح است به تمییز است و جنسیت را در این معنی نیست لهذا جنسیت را شرط تاثیر علت نگذاشته اند اگر چه حکم ربوا با جنسیت هم دایر است و حکم شی گاهی دایر میشود با شرط فاما تدرج در زمانه مع الاحصان لیکن علت همان است که موثر باشد ص و دلیل علمای ما این است که پیغمبر صلعم در بیع اشیای مذکوره تماثل را شرط واجب گردانیده است و سیاق حدیث مذکور است که تماثل مذکوره مقصود است بجهت آنکه معنی بیع تحقق شود چه بیع فنی است از تقابل مال بمال و این معنی حاصل نمیشود مگر بتماثل یا بجهت آنکه اموال مردمان از تلف و هلاک محفوظ ماند و چه شرط زیادتی در بیع مملک مال است زیرا چه بمقابل آن زیادتی بیع عوض نیست پس مالک آن خواهد شد یک عاقد بلا عوض و بیع مشروع است برای تحصیل مال نه برای اتلاف آن

او تحقیقاً للفاصله بالتضال للتسليم به ثم یلزم عند فوات حرمه الوبر والمماثلة بین الشیئين باعتبار الصل
والمعنى والمعیار یسوی الذات والجنسية تسوی المعنى فیظهر الفضل علی خلافه فیتحقق البرهان
لان البرهان هو الفضل المستحق لاحد المتعاقدين فی المعاوضة الخالی عن عرض شرطیه ولا یعتبر الی صفت
لانها لا یعد تفاوتاً واعر فاولان فی اعتبار سداب لیباعات او نقول له علیه السلام جیداً ودهاساً
والطعم والتمیة من اعظم وجوه المنافع والسبیل فی مثلها الاطلاق بابلغ الوجوه لشد الحاجة الیهادون التفتت
فیه فلا معتبر بما ذکره اذا ثبت هذا فنقول اذا بیع المکیل واللوزون جبنه مثلاً بمثل

صی یا بحت آنکه فایم یبعت بک فایم یبعت بک تمام وکامل گردد و فایم یبعت بک حصول ملک است و بجمع و بعد عقد ثابت میشود
ملک رقبه و تمام آن میشود بملک تصرف و ملک تصرف حاصل نمیشود مگر با اتصال تسلیم بقصد و اتصال تسلیم بعت بجمع
در صورتیست که ممانته واجب شود زیرا چه موجب ممانته مقتضی آنست که هر فایم از بدلیین مقبوض شود بقبض فایم بجمع
تمام و کامل میگردد و صی بعد از آن هر گاه فوت شد شرط مذکور که ممانته است حرمت ربوا لازم می آید چنانچه در حدیثیست
که انچه زیاده است ربوست و هر گاه از حکم نص واجب ممانته ثابت شد و حرمت زیادتی مبتنی شد بر آن پس علت حرمت
مذکور چیزی خواهد بود که در واجب گردانیدن ممانته موثر باشد و آن قدر و جنس است نه طعم و شمیت چه موجب ممانته نمیشود
مگر در محلی که قابل آن باشد و ممانته در میان دو چیز باعتبار صورت و معنی است زیرا چه هر محدث موجود بصورت و معنی خود
و قدر عبارتست از تساوی در معیار پس از معیار مساوات در صورت حاصل میشود و طبیعت عبارتست از تشاکل
در معنی پس بآن مساوات در معنی حاصل میشود چه یک کیل از گندم مساوی یک تخمیز از شعیر میشود از روی صورت از روی معنی
پس در صورت فوت ممانته زیادتی ظاهر میشود و بسبب آن ربوا متحقق میگردد چه ربوا عبارتست از زیادتی مشروطه که تحقق
آن شود یکی از متعاقدين در عقد معاوضه که خالی باشد از عرض و وصف جودت و رداوت را در کیلی و وزنی هیچ اعتبار نیست
لذا جمیع جیدان باری آن جائز نیست مگر آنکه هر دو مساوی باشد چنانچه پیغمبر صلعم فرموده است که جید و ردی آن را برابر است
و بجهت آنکه در عرف جید و ردی را متفاوت نمی شمارند و بجهت آنکه در اعتبار کردن وصف جودت و رداوت سداب بجمع
لازم می آید و طعم و شمیت از اعظم وجوه منافع است و در امثال آن اطلاق و اباحت باید نه تصنیق بنا بر شدت احتیاج
بآن مانند هوا و آب و آتش چه حاجت اثر دارد و در مباح گردانیدن منظور چنانکه مرده حلال میشود و وقت مخصوصه پس متبرک است
انچه ذکر کرد از شافعی رحمه الله - فروضی که بلی و وزنی بوضع خبر آن اگر چه آن کیلی و وزنی غیر معلوم باشد چون
بکج و آهن بطریق تفاضل روانیت نزد علمای رایج بنا بر آنکه نزد ایشان علت حرمت ربوا یا فاسد میشود در کیلی و وزنی که غیر معلوم

جائز بیع فيه لوجود الشرط المحاذ وهو المماثلة في المعيار لا تترى الى ما يردى مكان قبوله مثلاً بمثل كيل كيل
وفي الذهب بالذهب وزنا بوزن وان تفاضلاً لم يجز لتحقيق الرطل ولا يوجب بيع الجيد بالرخي مما فيه الرطل لا مثلاً
بمثل لا هذا بالتفاوت في الوصف ويجوز بيع الحفنة بالحفنة بالتحفنتين والتفاحنة بالتفاحتين لان المساواة بالوصف اعم من
فلم يحقق الفضل وإذا كان مضموناً بالقيمة عند الاتفاق وعند الشافعي العلة هي الطعم ولا يخلص هو المساواة فيجوز
وما دون نصف الصاع فهو حكم الحفنة لانه لا يقدح في الشرع بما دونها ولو بتبايعاً مكيفاً أو موزناً وغير مطعوم
بجنسه متفاضلاً كالحص والحدية لا يوجب عند الزوج القدر والجنس عند بعض اعداء الطعم والقيمة قال واذا
عدم الوصفان الجنس المعنى المضموم اليه حل التفاضل والنساء اعداء العلة المحذرة ولا يصل فيه الا بلغة واذا
عدم التفاضل والنساء لوجوب العلة واذا وجد احدهما وعدم الآخر حل لتفاضل وحرم النساء مثل ان يسلم
هروياً في هروى او خطبة في شعيرة فحرمة ربوا الفضل بالوصفين وحرمة النساء باحدهما وقال الشافعي
الجنس بانفراد ولا يجوز النساء لان بالنقدية وعدمها لا يثبت الاشبهة الفضل

ونزد شافعي ربح بيع مذکور و درست زیرا چه نزد اوج علت حرمت ربوا که طعم و قیمت است در صورت مذکوره یافته
نمیشود و بشرط مساوات نزد به علم اوست و باید دانست که ربح کیلی است و آهین و زنی مسئله ۲ - فروختن چیزی که
در میان شرعی کیلی است نه در آید بطوری تفاضل و درست چون فروختن یک مشت موش گندم و فروختن موش بمشت
و همچنین فروختن یک سیب بدو سیب چه در صورت ربوا یافته نمیشود زیرا چه هرگاه کیلی نه در آید پس زیادتی از روی کیلی
ثابت نشد و ربوا همین است و یکی از وجوه در نیامدن یکشت و دو مشت گندم یا یک سیب و دو سیب بمیار این است که اگر
تلف کند کسی موشی از گندم را یا سیبی را قیمت آن تا وان میشود و تلف کننده و اگر از کیلالت می بود هر آینه مثل آن لازم می آید
و نزد شافعی ربح بیع مذکور و دانست زیرا چه علت حرمت ربوا که طعم است نزد اوج در صورت مذکوره یافته میشود و موجب
خلاصی از ان مساوات است و آن یافته نشد پس حرام خواهد شد و باید دانست که آنچه کثرت از مقدار نصف صاع در حکم مشت است یا چه
کثر از نصف صاع و در شرع اندازه کرده نمیشود به پیمان شرعی مسئله ۳ - اگر قدر و خنر که علت حرمت ربواست هر دو یافته
پس بیعت تفاضل و نسبه و حرام است چون فروختن یک پیمان گندم بپنج پیمان چون فروختن یک پیمان گندم بپنج پیمان یا نان بطریق نسبه یا گندم
مثلاً اگر بیع کی از ان دو و نصف یافته نشود پس در صورت تفاضل و نسبه بر دو حلال است چون فروختن گندم بعوض دهم نقد
باشد یا نسبه و اگر یافته شود کی از ان دو و نصف فقط چون فروختن گندم بعوض جو و چون فروختن بنده بعوض بنده پس بیعت
تفاضل حلال است فقط چون فروختن یک پیمان گندم بدو پیمان جو و چون فروختن یک بنده بعوض دو بنده و در بیعت نسبه
حرام است چون فروختن یک پیمان جو یک پیمان گندم بمبادیک ماه مثلاً همچنین فروختن یک بنده بعوض یک بنده بمباد
دو ماه مثلاً یا مانند اینکه اسل سلم کند کسی پارچه هروی را بمقابل مسلم فیه که آن نیز پارچه هروی است یا گندم را راس مال کند بمقابل
پس علت حرمت ربوا مجموع دو و نصف مذکور است و موجب حرمت نسبه کی از ان دو و نصف است و شافعی ربح گفته است که بیعت
تنها موجب حرمت نسبه است چه در صورتیکه کی از دو عوض نقد باشد و دیگر نسبه ثابت نیست مگر شبهه زیادتی و چه نقد نباشد از نسبه

وحقیقه الفضل غیر مانع فیہ حتی یجوز بیع الواحد بالاثنتین فالشبهة اولی ولأنه مال الربا من وجه نظر الی القدر
والجنس والنقدية او جبت فضلا فی المالیة فتحقق شبهة الربا وهی مانعة کما لحقیقة الا انه اذا اسلم النقيود
فی الزعفران ونحوه یجوز وان جمعهما الوزن لانهما لا یتفقان فی صفة الوزن فان الزعفران یوزن بالامناء وهی
مشتق یتعین بالتعین والنقد توزن بالسجلات وهی ثمن لا یتعین بالتعین ولو باع بالنقد مواد نقد وقبضها بحد النقص
فیهاقیل الوزن فی الزعفران واشباهه لایجوز فاذا اختلفا فیہ صحت ومعنی حکم کما لم یجمعهما القدر
من کل وجه فتأمل الشبهة فیہ الی شبهة الشبهة وهی غیث معتبر **قال** وكل شیء ذکره سوا الله

علیه السلام علی تحريم التفاضل فیہ کیلا فهو مکیل ابدان وان تراک الناس الکیل فیہ مثل المخذلة والشعیرة والتمزج
وکل ما نهی عن تحريم التفاضل فیہ وان نأفهم من نردن ابدان تری الناس الوزن فیہ مثل الذهب والفضة

ص وهرگاه زیادتى حتى در مضیورت مانع جواز بیع نیست لهذا جائزست فروختن یک بنده بعوض دو بنده بس شمول بطریق
اولی مانع جواز بیع نخواهد شد دلیل علمای ما ح انیست که هرگاه جنس با قدر یافته شود پس آن مال من وجه از جنس آن مال است که
ربوا در آن متحقق میشود و نیز آن شبهه ربوا تحقق میشود و آن مانع جواز بیع است مانند حقیقت ربوا و سر آن انیست که در حد
شرایف آمده است که هرگاه جنم شود و دو جنس آن پس بفروشد آنرا بر طور که خواهد بشرط آنکه دست بدست باشد **سوال**
هرگاه جنس یا قدر تنها موجب بیعت نسبیست پس باید که جائز نشود عقد سلم در صورتیکه عقد سلم کند کسی در زعفران مانند آن بعوض
درهم و دینار زیرا چه هر دو وزنی و حال آنکه جائزست **جواب** ص عقد مذکور جائزست اگرچه زعفران و درهم هر دو وزنی اند
زیرا چه آن هر دو متفق نیستند مفت وزن چه زعفران وزن نموده میشود بحساب من و بیعت مستفاد از این متعین میشود بسبب
معین نمودن و درهم و دینار وزنده میشود بنگ و ثمن مستفاد از این متعین میشود بسبب تعیین همچنین اگر بفروشد کسی کمن
زعفران را بعوض دراهمی که موجب شرایف است باینطور که گفت مشتری خریدم این زعفران را بعوض این دراهم موجب شرایف
که صد درهم است و قبول کرد آن با و قبض نمود آن را پس جائزست بائع را که تعرف کند در آن دراهم مذکوره باینطور که خرید کند
بعوض آن چیزی را یا بطور دیگری تبار دیگر وزن کند آنرا و اگر بفروشد کسی زعفران را بشرط وزن باین طور که بگوید فروخته ام زعفران
باین شرط که دو من است و مشتری آن قبول کرد پس جائزست مشتری را که تعرف کند در آن زعفران باین طور که بفروشد آن را
یا بطور دیگری آنکه بار دیگر وزن کند آنرا چنانچه همین حکمست در فروختن جمیع کیلی و وزنی پس هرگاه ثابت شد که میان وزن زعفران
و مانند آن و میان وزن دراهم و دینار بت است از روی صورت و معنی و از روی حکم پس ظاهر شد که هر دو جمیع وجه شریک نیستند
در صفت وزن پس شبهه ربوا در مضیورت شبهه شمول نیست و آن معتبر نیست **مسئله** هم - هر چیزی که حرمت زیادتى در آن
از روی کیل نبض پیغمبر صلعم ثابت شدست آن چیز کیلی است مدام اگرچه ترک کنند مردمان استعمال کیل را در آن چون گندم و جو
و غر و انک و هر چیزی که حرمت زیادتى در آن از روی وزن نبض پیغمبر صلعم ثابت است پس آن وزنی است مدام چون طلا و نقره

لأن النص اقوى من العرت والاقوى لا يترى بالادنى وما لو ينص عليه فهو محمول على عادات الناس لانها دالة
وعن ابى يوسف انه يعتب العرت على خلاف النص من عليه ايضا لان النص على ذلك لمكان نعادة فكانت على المنظر
اليه او قد تبدلت فعلى هذا لو باع الخنطة بجنسها متساويا وزناً أو الذهب بجنسه متماثلا ككيلا لا يجزى عندهما
وان تعارفوا ذلك لتوهم الفضل على ما هو لمعيار فيه كما اذا باع حجان ففة الا انه يجب للاسلام في الخنطة
ونحوها وزناً لوجوه الاسلام في معلوم **قال** وكل ما ينسب الى الرجل فهو وزن في معناه ما يباع بالواقى لانها
قد رت بطريق الوزن حتى يجنس ما يباع بها وزناً بخلاف سائر المكاتيل واذا كان معدوناً فليس بيع بمكيل
لا يعرض وزنه بمكيل مثله لا يجب لتوهم الفضل في الوزن بمنزلة المجازفة **قال** وعقد النص وما وقع على جنس
يعتب فيه قبض عوضيه في المجلس لقوله عليه السلام الفضة بالفضة ماء وماء معناه ميدان **ابيد**

زیرا چه نفس قوی تر است از عرف و قوی ترک نموده میشود بسبب ضعیف و آنچه نفس نیست بران پس آن نفس است بر عادات مردمان
چه عرف و عادات نیز دلیل است و ابویوسف را میگوید که در همه اشعار عرف معتبر است اگر چه بخلاف آن باشد زیرا چه نفس درین باب
نابا عرف زمانه پیغمبر صلعم بوده است پس منظور در نفس نیز عادات و عرف است و آن تبدیل گشت پیرمات معتبر است نه نفس پس
اگر بفروشد کسی گندم را بعوض گندم و برابر کند هر دور از زوی وزن یا بفروشد طلا را بعوض طلا حالیکه هر دو برابر باشند
از زوی کیل پس این مع نزد ابی حنیفه و محمد بن جابر نیست اگر چه عرف عادات مردمان چنین باشد که گندم را وزن نمایند
و طلا را کیل بپایند بجهت آنکه احتمال است که گندم در یک جانب از زوی کیل زیاده شود و در یک جانب از زوی وزن
زیاده گردد و شرط جواز بیع در صورت اول اینست که هر دو گندم از زوی کیل برابر باشد چه کم کیلی است از زوی نفس همچنین
شرط جواز بیع در صورت دوم این است که هر دو طلا از زوی وزن برابر باشد چه طلا از زنی است از زوی نفس آن در صورت مذکور
یافته نشد پس بیع جائز نخواهد شد چنانچه جائز نیست اگر بفروشد کسی گندم را بعوض کم و طلا را بعوض طلا و برابر کند آنرا
از زوی تخمین ولیکن از زوی وزن اگر بیع سلم کند کسی در گندم و مانند آن جائز است لب آنکه در این صورت مسلم فیه معلوم
میشود **مسئله ۵** - هر چیز که فسوب است بسوی رطل پس آن وزنی است قاضی معنی آن اینست که آنچه فروخته
میشود با وقیه پس آن وزنی است زیرا چه او قیه اندازه کرده باشد است بطریق وزن آنچه فروخته شود با وقیه حساب کرده میشود
از زوی وزن بخلاف پیمانه های دیگر چه آن اندازه کرده نشده است بطریق وزن با آنچه فروخته میشود با وقیه وزنی شد
پس اگر فروخته شود آن چیز به پیمانه که وزن آن معلوم نیست تقابل پیمانه که مثل است جائز نیست بسبب آنکه احتمال
که در یک جانب زیاده باشد باعتبار وزن پس مانند آن شد که بفروشد کسی وزنی را پس وزنی و برابر کند آنرا از زوی تخمین
باید دانست که بیع صرف عبارت است از فروخته شدن بعوض ثمن و ثمن عبارت است از هر چه در دنیا و شرط است در آن تقابض
یعنی هر واحد از اشیاء و مشتری قبض نماید بعوض او مجلس عقد بیع را چه پیغمبر صلعم فروخت که بفروشد نقره را بعوض نقره و دست بست

و سببین الفقه فی البیوع انشاء الله **قال** و ما سواها مما فیہ البیوع فیہ التبعین و لا یقبض و یدیه التنازل
 خلاف الشافعی فی بیع الطعام بالطعام له قوله علیه السلام فی الحديث المصنف و لا یسید و لا یناله اذ الم
 یقبض فی المجلس یتعاقب القبض و للنقد ضریة فیتحقق شبهة البیوع و لکن انما مدح متعین و لا یشترط فیہ القبض
 کالتوب و هذا لان الفائدة المطلوبة انما هو التمسک من التمسک و یتنب ذلك علی الیقین بخلاف البیوع لان
 القبض فیہ لیتعین به و معنى قوله علیه السلام یدیه عینا بعین کما اسراده عبادۃ بن الصامت
 و تعاقب القبض لا یعتبر تفاوت فی المال عرفا بخلاف النقد و هو لجل **قال** و یجوز بیع البیضة بالبیضتین
 و التمرة بالتمرین و الجوزة بالجوزتین لانعدام المعیار فلا یحقق البیوع و الشافعی یحالی الفنا فیہ لوجوب
 الطعم علی ما مر **قال** و یجوز بیع الفلوس بالفلسین یا عیانها معناه ان حنیفة و ابی یوسف و قال محمد لا یجوز
 لان التمنیة ثبت باصطلاح الکل فلا تبطل باصطلاحها فاذا بقیت اثمانا لا تنعین فصار
 کما اذا کان بغیر عیانها و کبیع الدرهم بالدرهمین و لهما ان التمنیة فی حقهما

و بیان ستر آن خوابا انشاء الله تعالی در کتاب بیع صرف و آنچه سوا ی من است از قبض خبری که در آن ربو متحقق میشود و چون فروختن
 گندم بعوض گندم مثلاً پس در آن چنین شرط است که هر دو عوض تعیین باشد و تعاقب شرط نیست و فروختن مرغ و فروختن
 گندم بعوض گندم تعاقب شرط است بجهت آنکه در حدیث آمده است که بفروشد آنرا دست بدست و بیعت قبض قبض است
 و بجهت آنکه اگر یکی قبض کند عوض را در مجلس عقد و دیگر قبض کند عوض را بعد از آن پیش شبهه ربو متحقق میشود زیرا چه نقد زیاده است از نسبه
 و بهتر است و علمای مازح میگویند که گندم بیع معین است پس قبض آن شرط نخواهد شد مانند پارچه و ستر آن نیست که فائده مطلوبه از
 عقد نیست مگر همین که قادر شود بر تصرف و این فائده مترتب میشود بر معین بودن بیع بخلاف بیع صرف چه قبض در آن بجهت آن
 شرط است که بیع و ثمن معین شود به سبب قبض چه بیع و ثمن در آن معین نشود و اگر قبض و معنی قول پیغمبر صلعم که بفروشد آن را
 دست بدست نیست که بفروشد معین را بعوض معین و همچنین وایت کرده است لفظ حدیث را عباد بن صامت رضی و سبب
 تعاقب قبض اعنی تقدم و تاخر آن تفاوت مالیت شمرده میشود و در عرف بخلاف آنکه اگر یکی نقد باشد و دیگر موبل چه تعاقب و سبب
 تفاوت مالیت است و در عرف **مسئله ۶** - فروختن یک بیضه بعوض دو بیضه دست بدست جائز است و همچنین فروختن
 یک خربا بعوض دو خربا و فروختن یک چارمغز بعوض دو چارمغز زیرا چه این چیزها باین مقدار نه کیلی است و نه ذرنی و ربو ثابت
 نیست مگر در کیلی یا ذرنی پس درین چیزها ربو متحقق نمیشود و شافعی رح درین مسأله مخالف علمای رح است زیرا چه علت ربو در
 طعم است در مطهرات و آن یافته میشود درین صورتها **مسئله ۷** - فروختن یک فلوس بعوض دو فلوس معین
 جائز است نزد ابی حنیفه و ابی یوسف و صحیح گفته است که جائز نیست زیرا چه ثنیت فلوس ثابت است بسبب اتفاق جمیع
 مردمان پس ثنیت آن باطل نخواهد شد بسبب اتفاق بائع و مشتری بر خلاف آن و هرگاه ثنیت فلوس باقی ماند پس معین
 نخواهد شد بسبب معین نمودن در عقوبت پس مانند آن شد که بفروشد یک فلوس غیر معین را بعوض دو فلوس غیر معین و نیز
 مانند آن شد که بفروشد یک درهم را بعوض دو درهم و دلیل شخیص رح نیست که ثنیت فلوس در حق بائع و مشتری ثابت نیست

تثبت باصطلاحهما اذ لا یلزم للغير علیهما فبطل باصطلاحهما و اذا بطلت التمیة تعین بالتعین ولا یعم و زنی
لبقاء الاصطلاح علی العدا اذ فی نفسه فی حق العدا فساد العقد فصار کالجود به بالجودین بخلاف النقص لانها
للتمیة خلقة و بخلاف ما قلنا من غیر عیان لانه کالی بالکالی و قد نفی عنه بخلاف ما اذا کان احدهما بغير عین لانه لان الجنس
بانفراد بهیم النساء **قال** ولا یجوز بیع الخطة بالدقیق ولا بالسویق لان العجاسة باقیة من وجه لانها من الجناء
الخطة والمعیار فیها الکیل لکن الکیل غیر مسمو بینهما و بین الخطة لا کتنازهما فیہ و تخلف جبات الخطة
فلا یجوز و ان کان کیلا بکیل و یجوز بیع الدقیق بالدقیق متساویا کیلا لیتحقق الشرط و بیع الدقیق بالسویق لا یجوز
عند ابی حنیفة متفاضلا و لا متساویا لانه لا یجوز بیع الدقیق بالمقلیة ولا بیع السویق بالخطة فکذا بیع اجزائها
نقیام العجاسة من وجه و عندها یجوز لانها من جنسان مختلفان لاختلاف المقصود **قلت**

کما باتفاق آنا برئیت آن و هرگاه اتفاق نمود بر خلاف آن پس ثبت آن در حق آنها باطل شد و اتفاق غیر آنها برئیت آن
جست نیست در حق آنها چه غیرا و لایست بر آنها و هرگاه ثبت آن در حق آنها باطل گشت پس همین خواهد شد بسبب نمودن آنها
و سوال هرگاه باطل شد ثبت آن باتفاق باطل و مشتری پس عود خواهد کرد بسوی حالت اصلی خود اعنی وزنی خواهد شد
چه اصل فلوس وزنی است پس باید که جائز نشود فروختن یک فلوس بعوض دو فلوس اگر چه ثبت آن باطل شد باتفاق باطل
و مشتری **جواب** عود نخواهد کرد بسوی حالت اصلی خود چه اتفاق همه بر این نیست که فلوس عددی است و این اتفاق
باقی است پس عددی شمرده خواهد شد مانند چار مغز لهذا صحیح خواهد شد فروختن یک فلوس بعوض دو فلوس چنانچه صحیح است
فروختن یک چار مغز بعوض دو چار مغز بخلاف درهم و دینار زیرا چه ثبت درهم و دینار از روی خلقت است بخلاف آنکه اگر
بفروشد یک فلوس غیر معین را بعوض دو فلوس غیر معین چه این بیع نسیه بعوض نسیه است و بغير صلح ازین نهی فرموده است
و بخلاف آنکه اگر دیک جانب غیر معین باشد زیرا چه بسبب جنسیت فقط حرام میشود نسیه **مسئله ۸** - فروختن گندم بعوض
آرد و سویق آن جائز نیست اصلا زیرا چه گندم آرد و سویق آن انیک جنس اند چه آرد و سویق از اجزای گندم است و هر دو
کیلی است و از روی کیل برابری میان گندم و آرد و سویق مقصود نیست بسبب اکتناز آرد و سویق اعنی آگندگی آن و تخلف دانه ها
گندم پس بیع مذکور اصلا جائز نخواهد شد اگر چه یک پیانه بعوض یک پیانه باشد **مسئله ۹** - فروختن آرد بعوض آرد
بشرط مساوات از روی کیل جائز است چه شرط جواز آن که مساوات است متحقق است **مسئله ۱۰** - فروختن آرد بعوض
سویق نزد ابی حنیفه رج جائز نیست اصلا نه در حالیکه کم و زیاده باشد و نه در حالیکه مساوی زیرا چه جائز نیست فروختن آرد بعوض گندم
اصلا و نه فروختن سویق بعوض گندم باریان پس همچنین جائز نیست فروختن اجزای یک بعوض اجزای دیگر بسبب جنسیت میان آنها
و نزد صاحبین رج بیع مذکور جائز است زیرا چه آرد و سویق و بجز این از بسبب آنکه مقصود از هر یک جداست **و سوال** چه مقصود از آرد
نان است و آن از سویق حاصل نیست بلکه مقصود از سویق آن نیست که آب است یا نه و غنیمت گشته و نه بخرید و نه بخرید

مغظم المقصود وهو التغذي بشملهما ولا يبالى بفوات البعض كالمقلية مع غير المقلية والعلك بالمسوسة
قال ويحوز بيع اللحم بالحويان عند ابى حنيفة وادى يوسف وقال محمد اذا بيع اللحم من جنسه لا يبيع الا اذا كان اللحم
 المفرد اكثر ليكن اللحم مقابلة ما فيه من اللحم والباقي بمقابلة السقط اذ لو لم يكن كذلك يتحقق الربا من حيث
 زيادة السقط او من حيث زيادة اللحم فصارت الحل بالسمسرة نعم انما انه باع المواندين لان الحيوان لا يوزن عادة
 ولا يمكن معرفة ثقله بالوزن لانه يخوف نفسه مرة ويثقل اخرى بخلاف تلك المسئلة لان الوزن في الحال يعرف
 قدره من اذنين بينه وبين الثقبين ويوزن الثقبين **قال** ويحوز بيع الرطب بالتمر مثالا مثل عند ابى حنيفة

وقال لا يبيع له لقل له عليه السلام حين سئل عنه او ينقص اذا جفت فقل نعم وقال عم لا اذا قال له
 ان الرطب تمر لقل له عليه السلام حين اهداه اليه رطبا او كل تمر خبير هكذا استأهلا كما وبيع التمر مثل جالينا

که اصل مقصود از هر دو یک است و آن غذاست و تفاوت در بعض مقاصد ضرر ندارد و لهذا گندم بریان و گندم نابریان یک نفس است
 و همچنین گندم گرم ناختورده و گندم گرم خورد از یک نفس است با وجودیکه در بعض مقاصد تفاوت است **مسئله ۱۱** - فروختن گوشت
 بعوض حیوان زنده جائز است نزد ابی حنيفة و ابی یوسف و مرجح گفته است که فروختن گوشت بعوض حیوان زنده و قتیکه حیوان
 و بجنس آن گوشت باشد جائز نیست گو قتیکه آن گوشت زیاد باشد از مقدار گوشتی که در آن حیوان است تا آن زیاد و واقع شود
 بمقابل آن چیز یا که در آن حیوان است سوای گوشت و باقی گوشت واقع شود بمقابل گوشت آن حیوان زیرا چه اگر چنین نباشد ربا
 متحقق میشود بجهت آنکه اگر هر دو گوشت برابر باشد پس آن چیز یا که سوای گوشت است زیاد و خواهد شد اگر چیزی از گوشت بمقابل
 آن چیز یا نمایند پس آن مقدار گوشت زیاد و خواهد شد در جانب حیوان مذکور و مع مذکور مانند فروختن روغن کنجد است بعوض کنجد
 و این صحیح نیست و دلیل شیخین رجحان این است که در صورت مذکور فروختن و وزن است بعوض غیر موزون چه حیوان را و وزن میکنند
 در عادت و نیز ممکن نیست که ثقل آن معلوم شود و بسبب وزن چه حیوانات سبک میشود و قتیکه ساکن شود و گردان میگردد و قتیکه حرکت
 کند پس بطریق وزن معلوم نموده ثقل آن متعذر است بخلاف مسکه روغن کنجد زیرا چه بسبب وزن کردن کنجدی الحال معلوم میشود
 مقدار روغن کنجد که در آن است و قتیکه روغن سفلی آن که اگر شیخیه میگویند متناز گرد و وزن کرده شود و شیخیه مذکور **مسئله ۱۲** - فروختن
 رطب یعنی خرمای تر بعوض تمر یعنی خرمای خشک و قتیکه هر دو مساوی باشد جائز است نزد ابی حنيفة و صاحبین رجحان گفته اند که
 جائز نیست بسبب آنکه در حدیث آمده است که کسی پرسید از پیغمبر صلعم که فروختن رطب بعوض تمر جائز است یا نه پس پیغمبر صلعم فرمود
 که آيا کم میشود و قتیکه خشک گردد پس گفته است کسی آری کم میشود پس فرمود پیغمبر صلعم که هرگاه چنین است پس مع مذکور جائز
 نیست و دلیل ابی حنيفة رجحان این است که رطب تمر است چه پیغمبر صلعم آنرا تمر نام نهاده است چنانچه در حدیث آمده است که شخصی
 از پیغمبر علیه السلام آورد پیش پیغمبر صلعم رطب را پس پیغمبر صلعم فرمود که آيا جمع تمر خیر چنین است و هرگاه ثابت شد که رطب تمر است پس
 مع مذکور جائز خواهد بود چه فروختن تمر بعوض تمر بشتر ط مساوات جائز است بسبب آنکه پیغمبر صلعم فرمود است که بفروشد رطب را بعوض تمر اندی مساوات

ولا ینزل ان کان تمرا حاد البیع باولی الحدیث وان کان غنیمت فباخرة وقوله علیه السلام اذا اختلف النوعان فبیعوا کیف شئتم ومدهمارو یا علی زیار بن عیاش وهو ضعیف عند النقلة قال وكذا للی العنب بالن بیع یعنی علی هذا الخلاف والوجه ما بیناه وقیل لا یجوز بالاتفاق اعتبارا بالخطئة المقیة بغیر البقیة والربط بالربط یجوز متمنا لا یكید عندنا لانه بیع القم بالقم وكذا بیع الخطئة الرطبة والمبلو القمشة او بالنا اوالتمرا ان البیع المنقوع بالمنقوع منها مثل عند ابی حنیفة وابی یوسف وقال محمد لا یجوز جمیع ذلك لانه یعتبر المساواة فی اعدال الاحوال وهو المال وآن حنیفة یعتبر فی الحال وكذا ابی یوسف عملا باطلاق الحدیث الا انهم قد اختلفوا فی بیع الرطب بالقم لما رویناه لهما ووجه الذریع للحدیث بین هذه الفصیل و بین الرطب بالن ان الاتفاق فیها یمكن مع بقاء البیة علی الاسم الادی عقد علیه العقد و فی الرطب بالقم مع بقاء احد هما علی ذلك فیکون تفاوت فی عین المعقود علیه و فی الرطب بالربط التفاوت بعد نزول خلل الاسم

ودوم این است که اگر رطب ترست پس بیع مذکور جائز خواهد شد به سبب حدیثی که مذکور شد و اگر تر نباشد پس بیع مذکور جائز خواهد شد نیز بسبب حدیث دیگر و آن آنست که بیع غیر صلح فرموده است که هرگاه دو جنس مختلف باشند پس بیع و شید هر طور یکدیگر خواهد بود حدیثی که روایت کرده اند آنرا صاحبین روح مدار آن بر گردیدند ابی عیاش رضی الله عنه و او ضعیف است نزد اول حدیث و باید دانست که همین اختلاف است در فروختن عنب اعنی انگور تر بعضی بربیب اعنی انگور خشک و دلیل بر یکسان است که مذکور شد و بعضی گفته اند که فروختن انگور تر بعضی انگور خشک جائز نیست نزد همه علمای ما و در آن اختلاف نیست و این با قیاس نموده اند بنسب و ختن گندم بریان بعضی گندم نابریان این جائز نیست باتفاق همه مسلمة ۱۱ - فروختن رطب بعضی رطب در حالیکه بر و برابر باشند از روی کیل جائز است باتفاق همه علمای ما یعنی ابی حنیفة و ابی یوسف و محمد و هر چه جز این نیست که آن فروختن ترست بعضی تر و همچنین جائز است فروختن گندم تر یا تر کرده شده باب بعضی گندمی که مثل آن باشد و نیز بعضی گندم خشک و همچنین فروختن تر منقوع فاعنی در آب تر کرده شده بجهت بر آوردن علالت آن صی بعضی تر منقوع و فروختن زربیب منقوع بعضی زربیب منقوع جائز است نزد ابی حنیفة و ابی یوسف و گفته است محمد که بیع درین صورتها جائز نیست بر وجه او میگردد که مساوات میان هر دو عوض درین صورتها معتبر نیست بلکه بعد از خشک شدن آن معتبر است و آن معلوم نیست شاید که بعد از خشک شدن کم و زیاد گردد و نزد ابی حنیفة مساوات میان هر دو عوض فی الحال معتبر است و همچنین نزد ابی یوسف و نیز بنا کنیم ایشان عمل میکنند بظاهر حدیث و حدیثی که درین باب است مطلق است و مساوات میان هر دو عوض فی الحال متحقق است و صورتها مذکور پس بیع در صورتها مذکور جائز خواهد شد و کیان ابی یوسف و محمد این قاعده را ترک کرده است و برین عمل نموده است و در صورت فروختن رطب بعضی تر و درین بیع را روا نداشته است بجهت قول پیغمبر صلی الله علیه و آله که اگر بیع دو قتی که خشک گردد تا آخر چنانچه ذکر آن گذشت و فرق میان این صورتها و میان صورت فروختن رطب بعضی رطب تر و محمد این است که رطب را بعد از خشک شدن تر نیکنماید بلکه تر میگویند و بعد از آن اگر تفاوت شود میان آنها یکی و دیگری پس این تفاوت ظاهر خواهد شد بعد از آن که آنها را از کشت

علم کن تفاوتی المعقوف علیه فلا یتب و لو باع الیس بالتمر متفاضلا لا یجوز لان البس تمل بخلاف الکفری
 حمله یحیی بن یحیی علیه السلام من التمر اثنان بواحد لانه لیس یتب فان هذا الاسم له من اول ما تعقد صورته لا قبله
 والكفری یحیی صددی متفاوت حتی لو باع التمریه نسیئة لا یجوز للجهاالة **قال** ولا یجوز بیع الزیتین بالزیت والسهم
 بالشیر حتی یکن کلان زیت والشیر جماعت کثیر مما فی الزیتین والسهم فیکون الدهن بمثلک والزیت بزيادة
 بالقیس لان عند ذلک یجری عن الربی اذا ما فیہ من الدهن موزون وهذا لان ما فیہ لو کان اکثر مساویا لیه
 فالقیس وبعض الدهن والتجیر حذو فضل ولو لم یعلم مقدار ما فیہ لا یجوز لاحتمال الربو او الشبهة فیہ
 کالحقیقة والتجیر ان یذهب منه واللبن بسمنه والعنب بعصیرة والتمر بید لیسه علی هذا الاعتبار
 واختلص فی القطن بغزله والکرباس بالقطن یجوز کیف ما کان باجماع **قال** ویجوز بیع اللحمان المختلفه
 بعضهم با بعض متفاضلا ومزاده لحد لابل والبقر والغنم فاما البقر والجمامیس جنس واحد وكذلك
 المعز مع الحنآن وكذلك العرب مع الخنأ **قال** وکن لك البان البقر والغنم

پس این تفاوت واقع نخواهد شد در عین معتقود علیه پس معتبر نخواهد بود بخلاف صورتها می مذکوره در آن اختلاف است چه در اکثر صورتها می شود
 تفاوت میان هر دو عوض ظاهر میشود بعد از تشک شدن با وجود بقای اسم هر دو که در وقت بیع بود و در یک صورت یعنی در صورت فروختن
 بعضی تر اسم یکی از دو عوض باقی میماند پس تفاوت درین صورتها در عین معتقود علیه است لهذا بیع درین صورتها جائز نخواهد شد
مسئله ۱۵ - فروختن بستر یعنی خوره خرا بعبوض تمر جائز نیست اگر یکی زیاده از دیگر باشد و جائز است اگر هر دو برابر باشد زیرا چه
 تمرست بخلاف کفری یعنی غنچه خرا چه فروختن آن بعضی تمر بهر صورت جائز است زیرا چه غنچه خرا از جنس تمر نیست و سوال پس اگر
 عقد سلم کند کسی در کفری و اس مال آن گرداند تمر را باید که جائز شود و حال آنکه جائز نیست **جواب** ص کفری عددی متفاوت است
 لهذا عقد سلم مذکور جائز نیست زیرا چه کفری هرگاه عددی متفاوت است پس مجبول خواهد بود و جالت آن در جب نزاع خواهد شد چه
 بان کو حکم کو یک خواهد داد و مشتری بخلاف آن طلب خواهد کرد **مسئله ۱۶** - فروختن زیتون بعضی روغن زیتون
 جائز نیست مگر و تنیکه روغن زیتون زیاده باشد از روغنی که در زیتون مذکور است پس بدین هنگام جائز خواهد شد چه مقدار از آمد از روغن
 بمقابل تخمیر واقع خواهد شد و باقی روغن بمقابل روغن برابر خواهد شد پس ربوا لازم نخواهد شد و اگر نه ربوا لازم خواهد شد چه روغنی که در
 زیتون است موزون است پس آن اگر زائد باشد از روغن موجود یا برابر آن باشد پس تخمیر و قدری از روغن یا تخمیر فقط زیاده خواهد شد
 از روغن موجود و چنین فروختن زیتون بعضی روغن آن در صورتیکه معلوم نباشد مقدار روغنی در زیتون است جائز نیست بسبب قتال ربوا
 و بدانکه بر عین قیاس است فروختن کعبه بعضی روغن آن و فروختن چارمغز بعضی روغن آن و فروختن شیر بعضی مسکه و فروختن انگور
 بعضی شیر آن و فروختن خرا بعضی روغن آن و در فروختن پنجه بعضی رسیان آن اختلاف است و فروختن کرباس بعضی
 پنجه بهر صورت جائز است باجماع **مسئله ۱۷** - فروختن یک جنس گوشت بعضی جنس دیگر از گوشت چون فروختن گوشت گاو
 بعضی گوشت شتر یا بعضی گوشت گوسفند روغن است بهر طریقی که باشد و بدانکه گوشت گاو و گوشت گاو میش یک جنس است و همچنان گوشت
 و گوشت میش و همچنین گوشت شتر غربی و گوشت شتر عربی **مسئله ۱۸** - شتر گاو و شیر گوسفند و بقر است بدین جهت که این جنس یکی است پس گوشت

ويعني الشافعي لا يجوز لانها جنس واحد لا اتحاد المقصود ولذا ان الامور مختلفة حتى لا يكمل نصاب اخذها بالآخر
في الزكوة فكذلك يجب ان لا يمتد بها اذا التبدل بالصنعة **قال** وكذا اخل الدقل بجمل العنب للاختلاف بين اصليهما فكذا
بين ما يثمر ما لو لم يكن اكان عصبا لها جنسين وشعر المعروض الغنم جنسان للاختلاف الملقاه **قال** وكذا اضمح
بالا لية او بالجمع لانها اجناس مختلفة لاختلاف البهائم والمعاقل والمنافع اختلافا فاحشا **قال** ويجوز
بيع الخبز باحطة والذوق متفاضلا لان الخبز صيغ عدد ديا او موزون ناخر من له يكون مكبلا من كل حبة
والحطة مكيلة وعن ابى حنيفة انه لا خير فيه والفتوى على الاول وهذا اذا كانا نقدين فان كانت الحطة كنية
جائز ايضا وادكان الخبز نسبة يجوز عند ابى يوسف وعليه الفتوى وكذا السلم في الخبز جائز في الصحيح ولا خير
في استقراره عدة اولنا عند ابى حنيفة لانها يتفاوت بالخبز والخبز والتشديد والتفقد والتاخر وعند محمد
يجوز بهما للتعامل وعند ابى حنيفة يجوز ولنا ولا يجوز عند اللثا ودينار في احاد **قال** ولا سربا بين المولى وعبده
لان العبد وما في يده ملك لماله فلا يتحقق الربو وهذا اذا كان ماسر وناله ولو يملك عليه دين وان كان
عليه دين لا يجزى بالانكاف لان ما في يده ليس ملك المولى عند ابى حنيفة وعندهما ما تعلق به حق الغنماء
فصارا لاجنب فيحقق الربو كما يتحقق بينه وبين مكاتبه **قال** ولا بين المسلم والمحرر في داسر الحساب

وهذا شافعي راجع مروية است که آن بر دو جنس واحد است زیرا چه مقصود از هر دو یک است و علمای راجع میگویند که گاو و گوسفند
جنس مختلف است لهذا نصاب زکوة یکی اگر ناتمس باشد بضم دیگر تمام و کامل کرده میشود پس شیر آنها که از جزای آنهاست نیز مختلف
خواهد بود و اما میگوید که باید دانست که سر که خر یا و سر که گاو و ر و جنس است زیرا چه خر یا و گاو که اصل آنست و دو جنس است
لذا شیره خر یا و شیر گاو ر و جنس است و ششم نیز و ششم شش و دو جنس است چه مقصود از هر یک جدا است و همچنین چربی شکم و زبد الیه
و گوشت آن اجناس مختلفه است بسبب آنکه صورت و معنی منفعت هر یک ملحقه است **مسئله ۱۸** - فروختن نان گندم بجنس
گندم یا بجنس آرد گندم جائز است اگر چه کم و زیاده باشد زیرا چه نان عددیست یا موزون و کیل نیست اصلا و گندم مکمل است و از
ابى حنيفة مرویت که خیر نیست در بیع مذکور اعنی اصلا جائز نیست و قوی بر اول است و این وقتیست که نان و گندم هر دو نقد باشد
پس اگر گندم نسیه باشد نیز جائز است و اگر آن نان نسیه باشد جائز است نزد ابی یوسف و در بعضی فتوی است و همچنین عقد علم و زبان جائز است
بنابر روایت صحیح و نزد امام ابی حنيفة فرض گرفتن نان اصلا صحیح نیست اعنی خواه از روی عدد باشد یا از روی وزن زیرا چه میان آنها
تفاوت میشود باعتبار ذات آن با اعتبار صفت نان نیز و بسبب تفاوت ثور و بسبب تقدم و تاخر در چسپانیدن آن به ثور و نزد محمد ح
جائز است مطلقا اعنی از روی عدد و از روی وزن هر دو زیرا چه مروج است میان مردمان بعلبب آنکه حاجت است بآن و نزد ابی یوسف ح
از روی وزن جائز است و از روی عدد جائز نیست زیرا چه میان احاد آن تفاوت است **مسئله ۱۹** - میان خوابه و بنده او
ربو نیست اصلا اعنی اگر زیاده بگیرد و روست نیز اچه در دست بنده است ملک خوابه است پس بیع متحقق نخواهد شد و هر گاه بیع
متحقق نشد ربو متحقق نخواهد شد و این وقتیست که آن بنده مازون غیر ملوک باشد و اگر آن بنده ملوک باشد بدین محیط برسد
پس بدین هنگام ربو متحقق میشود چه بدین هنگام آنچه در دست اوست ملک خوابه نیست نزد ابی حنيفة و نزد صاحبین هر گاه
ملوک خوابه است و لیکن هر گاه متعلق است بآن حق دانیان پس آن بنده مانند اجنبی است پس ربو میان او میان خوابه متحقق
خواهد شد چنانچه متحقق میشود میان مکاتب و خوابه او **مسئله ۲۰** - میان مسلمان و حربی ربو نیست بشرطیکه هر دو در حر باشند

خلافاً لابی یوسف و مشافعی لهما الاعتیار بالمستأمن منهم فی دارنا و ناقبله علیه السلام لا یبایع المسلم و یحلف فی دار الحرب بل
ما لهم به فی دارهم و فی طریق الخذلان المسلم أخذ الاصلها اذ لم یکر فیها عدلاً و المستأمن منه و لان ماله صلیحاً لم یحلف و لا یعقد الا امان

باب الحقوق

ومن اشترى منزلاً فحقه منزل فليس له الا على الا ان يشترى به بكل حق هو له أو بکل قليل و کثیر هو فيه أو
ومن اشترى بيتاً فحقه بيت بكل حق هو له لم یکن له الا على و من اشترى داراً جدد بها کله العلوی و الکنیف
جمع بین المنزل و البيت الدار قاسم الدار بیت فلهما العلوی لانه اسم لهما اذیر علیه الحد و العلوی من تبايع الاصل
واجزائه فیدخل فيه و البيت اسم لما یبایع فيه و العلوی مثله و الشئ لا یکن تبعاً للمثله فلا یدخل فيه الا بالتبعية
و المنزل بین الدار و البيت لانه یتاقی فیهم مرافق السکنی مع من قصص اذ لا یکن فیهم منزل الدواب فکشیبه بالدار یرید العلوی فيه
تبعاً عند ذکر التبايع و تشبهه بالبيت لا یدخل فيه بدونه و قيل فی عرفنا یدخل العلوی جمیع ذلك لان کل شئ یسکن یسمى بالافلاسیفة
خانه و لا یخلو عن علوی و کما یدخل العلوی اسم الدار یرید خل الکینف لانهم تنوابعه و لا یدخل الظلة الا بان ذکرنا
عنه ابی حنیفة لانه مبنی علی هو الطریق فاحذر حکمة و عندهما ان کان مفتوحه فی الدار یرید دخل

و من بر خلاف قول ابی یوسف و مشافعی رحمست و ایشان قیاس میکنند از ابر متاسن چنان که در دار اسلام باشد و کسلاً علی طرح کلی نیست که غیر مسلم
فروموده است که بر بایست میان مسلمان و کافر حربی و در ابر حرب دوم نیست که مال حربی با صلح است و در ابر حرب پس بر طریق دیگر که در اسلام پس بر طریق دیگر
گفته اند که بر طریق دیگر که در اسلام باشد بخلاف متاسن حربی که در دار اسلام است چه مال او بیع نیست بلکه در دست سبک که مال او شده است و در دست سبک که مال او شده است

باب در میان حقوق و مرافق بدانکه حقوق بیع آن است که بیع بر اذن گرفته نباشد و مقصود نشود و مگر برای بیع چون

شرب و راه و مرافق آن عبارت است از چیزی که منتفع بر باشد و لیکن مخصوص است آن بچیزی که تابع است چون بطبخ و میل آب و ص

مسئله اگر شخصی خرید منزلی را که فوق آن منزل است پس آن منزل فوقانی نیز بر او میرسد و بر او مگر و قتیکه خرید کند آنرا جمیع

حقوق یا جمیع مرافق آن یا جمیع قلیل و کثیر که مر آنراست در آن است یا اذن است و اگر بیعتی را که فوق آن نیست است خرید کرد

بجب حقوق آن پس نیز بر او بایست فوقانی و اگر خرید کرد و اری را یعنی سرانی را بحدود آن پس بر او بایست بالا خانه و طهارت خانه

زیرا چه لفظ دار نام چیزیست که احاطه کند آنرا و اصل است بالا خانه تا آن حد که از آن پس داخل خواهد شد و آن بیت نام چیزیست که بیعت کند در آن انسان بالا خانه

مثل آنست شئی تا به مثل خود نمیشود پس بالا خانه داخل خواهد شد و بیع کرد و قتیکه تعویج آن را غایب منزل میانه است یعنی آنرا نیست که از او است زیرا چه آنچه بر

سکونت باید چه در آن مگر انقید و تصور که در آن ایابی باشد پس منزل شایسته است از یک وجه شایسته است از یک وجه پس بسبب مشابهت

آن بدار بالا خانه داخل شود و در آن تبعیت و قتیکه و در حقوق نماید بسبب مشابهت آن بیت بالا خانه آن داخل نمیشود و در آن بر

و اگر حقوق آن بعضی گفته اند که بابر عرف زمانه ما بالا خانه داخل نمیشود و بیع و جمیع این صورتها زیر این بیت است که بفارسی آنرا خانه
ص از بالا خانه خالی نمیشود و باید دانست که چنانچه لفظ دار شامل است بالا خانه را همچنین شامل است طهارت خانه را نیز چه این تابع است
مسئله اگر غله داخل نمیشود و بیع و در نزد ابی حنیفه و مگر و قتیکه و در حقوق آن نمایند زیرا چه بنای غله بر هوای راه است
چه غله عبارت است از سقفی که یک طرف تیرهای آن بر دیوار دارد بر همه است و طرف دیگر آن بر دیوار دیگر که مقابل آن است یا بر ستون
که در کوچه منصوبست و در آن سقف است پس در حکم راه است و صاحبین رج گفته اند که اگر در خانه غله باشد پس غله داخل نمیشود

من غیر ذکر شیء مذکور نالایق من قبله فشا به الکلیف **قال** ومن اشترى بيتان أو موضعين أو مسكنين لم يكن له الطريق إلا
 ان يشترى به بكل حق هو له أو بموافقه أو بكل قليل وكثير كذا الشرب والمسيل لأنه خارج الحد إلا أنه من التبايع فيه دخل أكثر التبايع
 بخلاف الجارة لأنها تعقد للارتفاع ولا يتحقق إلا به إذا لم يستاجر لا يشترى الطريق عادة ولا يستاجر فيه دخل تحصيل الفائدة المطلق فمده
 أما الارتفاع بالمبيع ممكن به وإنه لأن المشتري عادة يشترى به وقد يتجسس فيه فيبيعه من غير أن تحصلت الفائدة

باب الاستحقاق

ومن اشترى جارية فولدت عندها فاستقر براجل بيمينه فإنه يخلد هاتين لدهان أو يملأ الرجل لم يتبع باوله فأوجه الفوت
 أن البينة حجة مطلقة فإنها كما سمها أمينة فيظهر بها ملوكه من الأصل والولد كان متصلاً بها فكيف يكون له
 أما الأقوال حجة قاصرة لا تثبت المالك في الخشب به ضمن صحة الأخبار وقد اندفعت بأشانه بعد الانفصال

وبيع آن دار بدون ذكر حقوق آن زیراچه آن غلده تابع دارست مانند طهارتخانه **مسئله** - اگر شخصی خرید بیتی را از دار میزانی
 یا مسکنی را از آن پس نمیرسد مراد راه آن مگر آنکه خرید کند آنرا بجمع حقوق آن یا بجمع مرافق آن یا بجمع قبیل و کثیر و همچنین شرب و
 و میل آب داخل نمیشود و در بیع زمین زیراچه آن خارج است از حد و زمین بیع و لیکن از توابع آنست پس داخل نمیشود و در بیع آن
 و قبیله ذکر حقوق و مرافق نمایند بخلاف اجاره **ف** چه راه و شرب داخل میشود و در آن بدون ذکر حقوق **ص** زیراچه عقد اجاره منعقد
 میشود بجمعت ارتفاع و آن متحقق نمیشود مگر باین طوری که راه و شرب داخل شود و عقد مذکور در رسم و عادت نیست اما اگر خرید کند راه را
 یا با جاره بگیرد آنرا پس داخل نمیشود و عقد اجاره فائده مطالبه از آن حاصل گردد و اما متعلق بیع پس بدون آنکه راه آن داخل شود
 و بیع آن ممکن است زیراچه عادت است که مشتری میخرد راه را و نیز مشتری گاهی تجارت میکند و بیع و میفروشد آنرا بدست کسی پس فائده
 بیع حاصل میشود باینکه داخل شود و در آن راه آن بیع و الله اعلم

باب در بیان استحقاق فاعلی شتی شدن بیع **مسئله** - اگر شخصی خرید کثیری را پس از آنکه آن کثیر نزد مشتری بعد از آن
 کسی بر بینه ثابت کرد که کثیر مذکور ملک اوست نه ملوک بآن پس آنکس خواهد گرفت کثیر مذکور را و فرزند آنرا نیز و اگر در صورت مذکور
 با قرار مشتری ثابت شود که کثیر مذکور ملک آنکس است پس خواهد گرفت آن کثیر مذکور را فقط نه فرزند آنرا **ف** چه او دعوی کثیر کرده است
 فقط نه دعوی فرزندش را که اگر دعوی فرزند نیز نماید خواهد گرفت آن را **ص** و فرق میان صورت بینه و صورت اقرارانیت که بینه حجت
 مطلق است و اقرارانیت خود موضوع و مقهرست برای اظهار بیان پس اسباب آن ظاهر خواهد شد ملک آنکس از آن **ف** یعنی از ابتدا
 وقت خرید آن **ص** و در آن وقت آن فرزند متصل بود بآن کثیر اعنی در شکل او بود پس آن فرزند در صورت تابع آن کثیر خواهد شد و
 بسبب بیعت کثیر خواهد رسید بآن کس که ملک کثیر است و اما اقرارانیت قاهره است زیراچه ثابت میشود بسبب آن ملک مقرر در مقرب
 بسبب ضرورت صحت اقرار چه اقرار اخبار است **ف** پس اگر ملک مقرر اصلاً ثابت نشود پس اقرار دروغ میشود **ص** و این ضرورت
 وضع میشود با نقیضه ملک او ثابت شود و مقرب فقط که کثیر مذکور است بعد از انفصال فرزند بآن و درین هنگام فرزند مذکور تابع آن کثیر

فلای حکم الولد له ثوقیل یدخل الولد فی القضاء بکلام تبعاً و قبل یشتري القضاء بالولد والیه تشير للسائل فان القاضی اذا لم یعلم بالن وان قال محمد لا تدخل الزوائد فی المحکم و کذا الولد اذا کان فی ید غیره

لا یدخل تحت المحکم بالامر تبعاً قال و من اشتری عبداً فاذا هو حر وقد قال العبد للمشتري اشترني فانی عبده فان کان البائع حاضراً او غائباً غيبة معروفة لم یکن علی العبد شیء وان کان البائع لا یدری ان هو جمع المشتري علی العبد و رجع هو علی البائع وان ارتهن عبداً مقراً بالعبودية فرجلاه حر الورجع علیه علی کل حال و عن ابی یوسف انه لا یب جمع فیهما لان الرجوع بالمعاوضة وبالكفالة والمرجوع د لیس الا الاخبار کاذا بافصار كما اذا قال لاجنبی ذلك او قال العبد ارتهنی فانی عبده و هی المسئلة الثانية و لهما ان المشتري شرع فی الشراء معتمداً علی اهل الاقرار و انی عبداً اذا القول له فی الحادیة

تا بسبب تبعیت بمقر به پس بتبعیت مادر نخواهد رسید انکس را ف مگر آنکه دعوی فرزند نیز نماید پس خواهد گرفت آنرا ص و بعد از آن باید دانست که بعضی گفته اند که در صورت غیبت و قتیله حکم کن قاضی بر کنیز مذکوره برای آن که پس فرزند مذکور داخل میشود در آن بطریق تبعیت و شرط نیست که قاضی باین نیز حکم کند و بعضی گفته اند که آن شرطست و مسائل بران دلالت میکند زیرا چه مخرج گفته است که در صورتیکه حکم کند قاضی باصل برای کسی و مطلع نباشد بر زوای پس این زوای داخل نمیشود در حکم مذکور و همچنین فرزند و قتیله باشد در دست غیری پس آن بطریق تبعیت داخل نمیشود بسبب حکم قاضی مادرش برای کسی مسئله ۲ - اگر شخصی خرید بنده را و بعد از آن بر بنیه ثابت کرد آن بنده که او از دست حل آنکه آن بنده در وقت خریدن بمشتری گفته بود که بخمر اچمن بنده ام پس در نیصوت اگر بائع حاضر باشد یا غائب بغیبت معروفة یا نیصوت معلوم است مکان او پس در نیصوت بر بنده مذکور بیع چر نیست و ف و مشتری بهای آنرا از بائع و پس خواهد گرفت ص و اگر بائع غائب باشد باین طو که معلوم است که او کجاست پس نیصوت مشتری بهای آنرا از آن بنده خواهد گرفت و او آنرا از بائع خواهد گرفت و قتیله قاضی بران ص و اگر گرفت کس بنده را در حالیکه او قرار میکند و میگوید که من بنده ام پس گرو بگیر مرا و بعد از آن معلوم وی شد که او از دست پس در نیصوت نیگیرد و مرتین دین خود را از آن بنده اصلاً خواه را پس حاضر باشد خواه غائب و ف بلکه در هر حال از اچمن خواهد گرفت ص و از ابی یوسف رجحان است که در صورت بیع نیز چون حکم است یعنی مشتری بهای آنرا از آن بنده نخواهد گرفت اصلاً در هر حال زیرا چه مشتری را نمی رسد که او پس بگیرد بهای آنرا مگر از بائع یا از قفیل بائع و بنده مذکور بائع است نه قفیل و در جراین نیست که خبر دروغ گفته است و این موجب ضمان نیست چنانچه اگر غیبی بگوید بمشتری که این بنده است پس بخمر اچمن را ف و بعد از آن معلوم شود که آن بنده نیست ص یا بگوید موهون مجرب تر من کس بنده ام پس گرو بگیر مرا و بعد از آن معلوم شود که موهون مذکور بنده نیست چنانچه مذکور شد پس آن اجنبی ضامن بها نمیشود در صورت اول و موهون مذکور ضامن بی ثمن نمیشود در صورت گمراه و دلیل طرفین رجحان نیست که در صورت مذکوره مشتری اخراج نیست بنده مذکور مگر با حتماً و در قتل وی کس بنده ام پس بخمر اچمن را چه قول وی معتبر است و در حق حریت او

فیجعل العبد بالامر بآلته ایضا ما للفقن له عند فذره رجوعه علی البائع ففعل العبد وروا الضرب
ولا فذره الا فیما لا یعرف مكانه والبیع عقد معاوضة فامکن ان یجعل الامر به ضامنا
للسلامة كما هو من جهة بخلاف الرهن لانہ لیس بمعاوضة بل هی وثیقة لاستیفاء عین حقہ
حتى یجوز الرهن ببذل الصوف والمسلوفیه مع حرمه الا استبدال فلا یجعل الامر به الامر به ضامنا للسلامة
وبخلاف الاجنبی لانه لا یعاب بقله فلا یتحقق الغرور ونظیر مسئلتنا قل المرط باعوا عبدی هذا
فانی قد اذنت له ثعظهم الاستحقاق یرجعون علیه بقیمته شوق وضع المسئلة ضرب اشكال
قل ابی حنیفة لان الدعوی شرط فی حدة العبد عند التناقض یفسد الدعوی وقیل ان كان
الوضع فی حدة الاصل فالدعوی فیہا لیس بشرط عند التضمنه فخریو فخرج الا قر

ونبذہ مذکور ہر گاہ فریاد اور گفت کہ بخیر ایس ضامن بہای آن خواہ شد و قتیکہ واپس گرفتن بہای آن از بایع متعذر باشد تا فریب
از مشتری وضع شود و واپس گرفتن آن از بایع متعذر نیست مگر در صورتیکہ مکان آ و معلوم نباشد بویع عقد معاوضہ است پس ممکن است
کہ امر کنندہ بآن گردانیدہ شود ضامن بدل بیع کہ بہای آن است و قتیکہ بیع سلامت نمازد مشتری را چہ این مقتضای عقد بیع
بخلاف عقد رهن چہ آن عقد معاوضہ نیست بلکہ آن عقد وثیقہ است برای گرفتن عین حق خود لہذا جائز است گردانیدن بمقابل
بدل صرف و بمقابل بدل مسلم فیہ باوجودیکہ حرام است استبدال آن یعنی اگر ہلاک شود مہیون در دست مہتمن پس اوستوفی
نہین حق خود میشود و اگر عقد رهن عقد معاوضہ می بود پس در نیصورت استبدال بدل صرف یا استبدال بدل مسلم فیہ پیش از
قبض آن لازم می آمد و آن جائز نیست ہی پس امر کنندہ بقدر مہن گردانیدہ نخواہد شد ضامن دینی کہ مہیون بمقابل آن
گردوست و بخلاف اجنبی مذکور چہ قول دا اعتبار ندارد پس فریب از او متحقق نخواہد شد و نظیر این مسئلہ کہ کلام در آن است نیست کہ
بگویند خواجہ مرسوقیانرا کہ بیع و شرا کنند با این بندہ من چہ من اذن تجارت داده ام و را پس بیع و شرا نمودند آنها با وی و
بعد از آنان ظاہر شد کہ بندہ مذکور از آن اونیست بلکہ ماکول دیگر است پس در نیصورت دانیان بندہ مذکور بقدر قیمت آن میگیرند
از خواجہ مذکور و باید دست کہ در صورت مسئلہ مذکورہ اشکال است بنابر مذہب ابی حنیفہ رج زیرا چہ نزد اوج دعوی شرط است در
حریت بندہ و آن دعوی درین صورت بیج نیست بچمت آنکہ اگر بندہ مذکور دعوی حریت خود نماید بعد از آنکہ اقرار نموده بود کہ او بندہ است
پس در کلام او تناقض لازم می آید و تناقض موجب فساد دعوی است پس ممکن نیست کہ حریت او بعد از اقرار مذکور ظاہر گردد پس صورت
مسئلہ مذکورہ بنابر مذہب ابی حنیفہ رج صحیح نیست و بعضی در جواب این اشکال گفته اند کہ صورت مسئلہ این است کہ خرید کسی بندہ را
در حالیکہ گفت آن بندہ بتشری کہ بخیر ام و بعد از آنان ظاہر شد کہ بندہ مذکور حراصلی است و این صورت صحیح است نزد
ابی حنیفہ رج چہ در نیصورت دعوی حریت باطل شدن حریت شرط نیست نزد اوج زیرا چہ در نیصورت ہر گاہ گواہی خواهند داد
گواہان اہل بیت پس محتاج خواهند شد نہا کہ سید یا ندیدہ را دین کو امتضا نیست کہ فرج ما و فرج ہر فرج آن حکم بر خواجہ مذکور و در صورت فرج حق است و اہل بیت

وقیل هو شر لم یکن التناقض غیر مانع لطفاء العلوق و ان کان الوضوح للاعتناق فالتناقض لا یمنع
لاستنباط المعالی به فصار کالمختلعة تُقیم البینه علی الطلقات الثلاث قبل الخلع والمکاتب یقیمها علی الاعتناق

قبل الکتابه قال ومن ادعی حقانی دار معناه حقاً یجوز لاختصاصه الذی فی یدیه علی مائة درهم

فاستحقت الدار الا ذرا عا من مال الویر جمع بشیء لان للمدعی ان یقول دعوائی فی هذا الباقی وان ادعیها کلها

فصلها علی مائة درهم فاستحق منها شیء رجح بحسابه لان التوفیق غیر ممکن فوجب الرجوع به له عند فوات سلامت المبدل

و حلت المسئلة علی ان الصلح عن المجهول علی معلوم جائز لان الجهالة فیما یسقط لا تقضی الی المنازعة

بعضی گفته اند که دعوی حجت در صورت نیز شرک و لکن بنا بر تقویت منصف و منصف آنست که یزید علیه علقون مخفیست و پس معلوم شود که اگر وقت علقون می آزاد بوده است
و بنا بر آن اقرار نموده بود که او بنده است و بعد از آن هرگاه معلوم می شد که مادرش در وقت علقون وی آزاد بود پس دعوی حجت خود کرد
ص و اگر صورت مسئله چنین باشد که خرید کسی بنده مذکور را و بعد از آن ظاهر شد که بنده مذکور آزاد است بانظیر که خواه او آزاد
کرده است و یا پس این صورت نیز صحیح است زیرا چه تناقض در صورت نیز موجب فساد دعوی نیست چه خواه چه مستقل است آزاد کردن
چنان شد که زنی خلع نماید و بعد از آن بینه قائم کند بر اینکه شوهرش سه طاق داده است و یا پیش از خلع و مکاتب بینه قائم کند بر اینکه
خواجه آزاد کرده است و یا پیش از عقد کتابت ف و دعوی و بینه درین دو صورت مقبول است با وجود تناقض پس همچنین در صورت
مسئله مذکوره نیز و ستر آن اینست که هرگاه خواه مستقل است در آزاد کردن پس آزاد کرده بود و یا او مطلع نبود و بعد از آن هرگاه مطلع
بران دعوی نمود و باین عذر تناقض موجب فساد دعوی نیست ص مسئله ۳- اگر شخصی دعوی کرد حق را در سرای اعنی
دعوی کرد حق مجبور را پس صلح کرد با او کسی که سرای مذکور در دست اوست و صد درم بدل صلح مقرر نمود و او آنرا بعدی و بعد از آن
مستحق شد سرای مذکور که مقدار یک ذراع مثلاً پس در صورت واپس نخواهد گرفت آن کس از مدعی چیزی را از آن صد درم که بوی
داده بود بطریق صلح زیرا چه جائزست مدعی را که بگوید دعوی من در همین مقدار باقیست پس اگر کسی دعوی تمام سرای نمود و
صلح کرد با وی قایض سرای به صد درم بعد از آن مستحق شد پاره از سرای مذکور پس در صورت واپس خواهد گرفت از آن صد درم
بحساب آنچه مستحق شد زیرا چه در صورت نمی تواند مدعی که بگوید دعوی من در مقدار باقیست چه او دعوی جمع کردست پس
واپس خواهد گرفت قایض سرای بدل آنچه مستحق شد زیرا چه آن مقدار سلامت نماند و یا بدل آن نداده بود و مگر بقصد اینکه آن
سلامت نماند و یا باید دانست که مسئله مذکوره دلالت میکند بر اینکه صلح از حق مجبور بر مال معلوم جائزست زیرا چه جهالت
در چیزی ساقط میشود موجب نزاع نیست و الله اعلم

فصل فی بیع الفضولی قال ومن باع مملوک غیبه بغير امره فالملك للمالك بالخيار ان شاء اجاز البيع وان شاء فسق وقال الشافعي لا ينعقد لان لم يصدر عن ولاية شرعية لانها بالملك او باذن المالك وقد قد اولاً انعقد الا بالقدره الشرعية ولنا انه تصرف تملیک وقد صدر من امده في محله فواجب لقول بانعقاده اذ لا ضرر فيه للمالك مع تخييره بل فيه نفعه حيث يكفي مؤنة طلب المشتري وقد اراد الثمن وغيره وفيه نفع العاقد لصون كلامه عن الالغاء وفيه نفع المشتري فثبت القدره الشرعية تمهيداً لهذا الوجه كيف وان الاذن ثابت دلالة لان العاقل ياذن في التصرف النافع

قال وله الاجازة اذا كان المعقود عليه باقياً والمتعاقدان جاهلماً لان الاجازة تصرف في العقد فلا بد من قيامه وذلك بقيام العاقدين المعقود عليه واذا اجاز المالك كان الثمن محمولاً كاله امانة في يده بمنزلة الوكيل لان الاجازة اللاحقة بمنزلة الوكالة السابقة وللفضول ان يفسخ قبل الاجازة دفعا للحقوق عن نفسه بخلاف الفضول في النكاح لانهم معبرون بمحض من اذا كان الثمن ديناً فان كان عرضاً معيّنًا

فصل در بیان بیع فضولی اعنی فروشنده مال غیر بی اذن مالک **مسئله ۱** اگر شخصی فروخت مملوک غیر را بغير امر وی پس این بیع منعقد نشود و مالک آن مختارست اگر خواهد اجازت دهد بیع مذکور را و اگر نخواهد فسخ نماید آنرا و شافعی رج گفته است که بیع مذکور منعقد نمیشود زیرا چه صادر نشده است از ولایت شرعی چه ولایت شرعی ثابت میشود ملک یا باذن مالک و هیچ یکی ازین هر دو یافته نمیشود در صورت مذکور پس ولایت شرعی ثابت نیست مگر بیع فضولی را بیع منعقد نشود مگر بولایت شرعی و دلیل علمای مازح انیت که بیع مذکور تصرف تملیک است و هر آنکه صادر شده است از اهل آن در محل آن پس ضرورتست که منعقد شود زیرا چه در آن ضرر مالک نیست بسبب آنکه او مختارست بلکه در آن نفع اوست باین جهت که او از شقت و تلاش مشتری برای متاع خود و از مقر نمودن بهای آن و غیره دریائی یافت و نیز در آن نفع عاقدست بجهت آنکه کلام او از لغو شدن محفوظ میماند و نیز در آن نفع مشتریست لهذا برضا و رغبت خود خرید و همت پس برای تحصیل این منافع و فوائد قدرت شرعی ثابت خواهد شد مگر بیع فضولی را و حال آنکه اذن مالک نیز ثابت است از روی دلالت زیرا چه قبل از بیع باینکه تصرف نافع کند کسی در حق او و آن اذن میدهد و مع هذا اگر ضرر او باشد دفع خواهد کرد آنرا چه او مختارست پس باید دانست که مالک را میرسد که اجازت آن دهد که بشرطیکه بیع باقی باشد و بیع و مشتری هر دو موجود باشند بر حالت خود زیرا چه اجازت دادن عقد مذکور تصرفست در عقد مذکور پس ضرورتست که عقد مذکور قائم و موجود باشد در وقت اجازت آن بقیام عاقدین بیع **مسئله ۲** هرگاه اجازت آن مالک پس بهای بیع محمول و بشود امانت میماند در وقت فضولی چنانچه در وقت وکیل امانت میماند زیرا چه اجازت مذکور که لاحقست بمنزله آنست که آن را از سابق وکیل کرده است **مسئله ۳** پیش از اجازت مالک فضولی را میرسد که فسخ کند بیع مذکور را تا حقوق عقد بر او عائد نگردد و بخلاف فضولی در نکاح چه او را میرسد که فسخ کند نکاح را پیش از اجازت شوهر مثلاً زیرا چه فضولی در نکاح محض تعبیه کننده نکاحست و حقوق عقد نکاح بر او عائد نیست پس باید دانست که موجود بودن عاقدین و بیع برای اجازت مالک وقتی کفایت میکند که بهای آن هم با دنیا باشد و اما وقتی که بهای آن نخت معین باشد

انما هو الاجازة اذا كان العرض باقيا ايضا ثم لا يجازى اجازة نقض الاجازة عقد حتى يكون العرض
الثلث محل للقبول وعليه مثل المبيع ان كان مثليا او قيمته ان لم يكن مثليا لانه
شراء من وجه والشراء لا يتوقف على الاجازة ولو هلك المالك لا ينفذ باجازات الوارث
في الفصلين لانه توقف على اجازة المورث لنفسه فلا يجوز باجازه غيره ولو اجاز المالك في حياته ولا يعلم
حال المبيع جاز البیع في قول ابی یوسف او لا وهو قول محمد لان الاصل بقاءه ثم رجع ابو یوسف وقال
لا يصح حتى يعلم قيامه عند الاجازة لان الشك وقع في شرط الاجازة فلا يثبت مع الشك **قال**
ومن غضب عبدا فباعه واعتقه المشتري ثم اجاز المورث البيع فالعقد جائز استصحابا
وهذا عند ابی حنيفة وای یوسف وقال محمد لانه لا يجوز لانه لا يعتق بدين المالك قال عليه السلام
لاعتق فيك لا يملك ابن ادم والمورث لا يفيد المالك ولو ثبت في الاخير لا يثبت مستندا ان هو ثابت
من وجه دون وجه والمصحح للاعتاق الملك الكامل لما روينا ولهذا **الای**

پس در صورت اجازت مالک وقتی صحیح میشود که آن بهائیز را بی باشد و در صورت اجازت مالک اجازت عقد منع نیست
زیرا چه در صورت شرائست من وجه و شرائی فصولی موقوف نمی مانند بر اجازت کسی که برای او خریده است فصولی چه خرید
فصولی برای ذات وی است بلکه اجازت مذکور اجازت مالک است فصولی را که بدیهال ویرا که منع قرار داده بود بوضاحتی که
آن را بهای آن مقدر بود و نه آنکه مذکور که از قبیل زدت است ملک فصولی میشود و لازم می آید بر مثل آن منع اگر شک باشد و
قیمت آن اگر شکلی نباشد **مسئله** هم - اگر مالک شود مالک پس بیع فصولی بسبب اجازت و اثران مالک صحیح نمیشود
در هر دو صورت اعنی در صورتیکه بهای مبیع در هم یا دینار باشد و در صورتیکه بهای آن رضی معین باشد زیرا چه بیع فصولی موقوف
بود بر اجازت ذات مورث پس بسبب اجازت غیر وی جائز نخواهد شد **مسئله** ه - اگر اجازت داد مالک بیع فصولی
در حین حیات خود بعد از آن مرد و مال بیع معلوم نیست که در وقت اجازت آن موجود بود یا نه پس در صورت نزوای یوسف صحیح
بنابر قول اول اوبیع مذکور جائز است و همین مختار صحیح است زیرا چه اصل بقای آن است و بعد از آن ابو یوسف برگشت از
قول اول خود و گفت که بیع مذکور صحیح نیست مگر آنکه معلوم شود که در وقت اجازت بیع مذکور موجود بود زیرا چه در صورت مذکوره
شک واقع شده است در شرط اجازت پس با وجود شک صحیح نخواهد شد **مسئله** ه - اگر شخصی غصب کرد بنده را و فروخت
آن را و آزاد کرد آن را مشتری و بعد از آن اجازت بیع مذکور داد و خواه او پس در صورت آزاد کردن مشتری جائز است از آن
استحسان نزد شیخین رح و نزد محمد رح جائز نیست چه آزاد کردن بنده جائز نیست مگر مالک آنرا زیرا چه پیغمبر صلعم فرموده است که
عققی نیست در چیزی مالک آن نیست انسان مشتری در وقت آزاد کردن بنده مذکور مالک آن نبود چه بیع مذکور موقوف بود
بر اجازت خواه بیع موقوف مفید ملک نیست و هر گاه ثابت شد ملک او در آخر بنا بر اجازت خواه پس ثابت شد بطریق متبنا و
و آن ثابت است من وجه غیر ثابت است من وجه و عقق صحیح نمیشود مگر در قیاس ملک کامل باشد ثابت بیع و بنا بر حدیث مذکور صحیح نیست عقق

ان یعتق الذی یشتري الضمان ولا ان یعتق المشتري وانما یلزم البائع ثم یجوز البائع ذلك وكذا الاصل
المشتري من الغاصب فيما نحن فيه مع انه اسرع نفاذا حتى نفذ من الغاصب اذا دى الضمان وكذا الاصل اعتاق
المشتري من الغاصب اذا دى الغاصب الضمان ولهما ان الملك ثبت منقوضا بقبض من مطلق من مبيع لا فائدة للملك
ولا ضرر فيه عليه ان یقتضی الاعتاق من ثبانه عليه وينفذ بنفاذه وصار كاعتاق المشتري من الراهن وكذا اعتاق
العاسر من العتقة وهي مستغرقة بالدين يبيع وينفذ اذا قضى الدين بعد ذلك بخلاف اعتاق
الغاصب بنفسه لان الغاصب غير موضوع لا فائدة للملك وبخلاف ما اذا كان في البیع خيارا للبائع
لانه ليس بمطلق وقران الشرط به يمنع انعقاده في حق الحكم اصلا وبخلاف المشتري من الغاصب
اذا باع لان بالا جازية يثبت للبائع ملك بان فذا طرء على ملكه موقوف لعين في البطلان

در صورتیکه آزاد کند غاصب بنده منصوب را و بعد از آن آزاد نماید ضمان آنرا و همچنین صحیح نیست تنقید صورتیکه آزاد کند مشتری بنده
در حالیکه اختیار مبیع است و بعد از آن اجازت مبیع دهد بآن و همچنین صحیح نیست مبیع در صورتیکه فروخت مشتری بنده را که خریده است
آنرا از غاصب و بعد از آن اجازت داد مالک آن مبیع غاصب را با وجودیکه مبیع نافذ تر از اعتاق است حتی که نافذ میشود مبیع
غاصب منصوب را و تنقید او کند ضمان آن را و همچنین صحیح نیست آزاد کردن در صورتیکه آزاد کرد مشتری بنده را که خریده است
آنرا از غاصب بعد از آن ضمان آن را و غاصب شخص رج میگویند که در صورت مذکور ملک موقوف ثابت است مشتری را
بسبب تصرف مطلق که موضوع است برای افاده ملک یعنی مبیع مطلق بی شرط و اختیار و ثابت شدن ملک بوجه مذکور ضرر کسی
نیست پس آزاد کردن مشتری که موقوف بر ملک اوست نیز ثابت خواهد شد بوجه مذکور مانند ملک و هرگاه ثابت خواهد شد ملک
مشتری بالفعل بسبب اجازت مالک اعتاق او نیز نافذ خواهد شد بالفعل مانند ملک او و چنانچه اگر آزاد کند کسی بنده را که خریده است
آن از بنده پس اعتاق او موقوف می ماند مانند ملک او بر اجازت مرتبه یا بخلصا کردن را من موقوف مذکور را و بعد از آن
هرگاه اجازت مبیع دهد مرتبه یا بخلصا کند آن را را من پس نافذ میشود اعتاق مشتری مذکور مانند ملک او و همچنین اگر
آزاد کند و ارث بنده را از مرتبه که مورث در صورتیکه در آن مرتبه که دین محیط است موقوف می ماند عتق او و بعد از آن هرگاه او کند
و ارث مذکور دین مذکور را نافذ میشود و عتق او پس همچنین در اینجا نیز بخلاف آنکه اگر آزاد کند غاصب بنده منصوب را و بعد از آن
ضمان آن را آزاد نماید زیرا چه غاصب موضوع نیست برای افاده ملک و بخلاف آنکه اگر آزاد کند مشتری بنده مبیع را در صورتیکه اختیار مبیع
چه این مبیع مطلق نیست و اختیار مبیع مانع ملک مشتری است و بخلاف صورتیکه فروخت مشتری بنده را که خریده است آنرا از غاصب
و بعد از آن مالک اجازت داد مبیع غاصب را زیرا چه بسبب اجازت مالک مشتری مذکور مالک بنده مذکور میشود بالفعل ملک
بنده بالفعل ثابت میشود و ملک مشتری دوم که از وی خریده بود موقوف بود و هرگاه ملک بالفعل بر آن طاری شد پس آن ملک
موقوف بطل گشت و سر آن نیست که بسبب اجازت ثابت میشود ملک مشتری اول و در وقت اجازت بعد از آن مستند میشود

واما اذا ادى الغاصب الضمان ينفذ اعتناق المشتري منه كذا اذا كان مملوكا ومولا او قال فان قطعت

يد العبد فاخذ امره شهاشوا جاز البيع فلا ريش للمشتري لان المالك تم له من وقت الشراء فثبت بين

ان القطع حصل على ملككم وهذه حجة على محمد والعدول له ان المالك من وقت الشراء

الارش كالملك انما اذا قطعت يده واخذ الارش ثم شرقي السرق يكون الارش للعق وكذا اذا قطعت يد المشتري

فبيد المشتري ولو لغيره الباء ثم اجيز البيع فلا ريش للمشتري بخلاف الاعتناق على ما تقدم بيانه في البيع

ملک مذکور بیوی زمان عقد پس هرگاه اجازت می دهد بیدار ملک عقد اول را ثابت شود و ملک مذکور بیوی زمان جازت و
محال است که ثابت شود در آن زمان ملک بالفعل در کار او اگر ملک مذکور بیوی زمان بیع را ثابت شود پس بیع مذکور بیوی زمان
اجازت و ثابت شود از وقت عقد تا وقت اجازت لازم آید که ملک بیرونی بالفعل جمع گردد و در زمان مذکور و این محال است
سعد ال - پس اگر بیع کند غاصب غصب را و بعد از آن ادا نماید ضمان آنرا باید که بیع مذکور صحیح و نافذ شود زیرا چه ملک مشتری
موقوف بود و هرگاه ادا کرد غاصب ضمان آن پس درین هنگام ملک غاصب بالفعل طاری شد و هرگاه طاری شد ملک بالفعل
بر ملک موقوف باطل خواهد گرداننا جواب صی ثابت میشود ملک غاصب بسبب ضرورت چه ملک وی ثابت میشود بسبب
ضرورت و وجوب ضمان بروی پس حکم آن ظاهر خواهد شد و باطل کردن ملک مشتری که موقوف بود و اما آزاد کردن بنده در صورتیکه
آزاد گرداننا کسی که خریدن هست آنرا از غاصب و بعد از آن ضمان آن داد غاصب پس آن نافذ است همچنین ذکر کرده است بلال بن محمد
و همین صحت مسئله - در صورتیکه فروخت غاصب بنده منصوب را نزد مشتری بریکسی دست بنده مذکور را و ازش آن
گرفت مشتری ازان کس و بعد از آن اجازت بیع داد خواهد او پس ازش مذکور ازان مشتری است زیرا چه بنده مذکور مملوک مشتری است
از وقت خریدن آن پس ظاهر شد که در وقت خریدن دست بنده مذکور مملوک مشتری بود و این محبت است بر محمد زیرا چه هرگاه استحقاق
ارش مشتری را در نصیورت بنابر آنست که بنده مذکور مملوک مشتری است از وقت خریدن آن پس باید که آزاد کردن آن صحیح شود
بنابر وجه مذکور و جواب از جانب محمد صی آنست که ملک من وجه کفایت میکند برای استحقاق ازش آن لهذا اگر بریده شود و کاتب
و بیکر و آن کاتب ازش آنرا و بعد از آن عاجز شود از ادای بدل کتابت و بنده محض گردد پس آن ازش مملوک خواهد میشد و همچنین اگر
بریده شود دست بنده بیع و دست مشتری و صورت خیابان بیع و بعد از آن اجازت بیع مذکور را پس مالک ازش آن مشتری
میشود و بخلاف استحقاق چه برای آن ملک من وجه کفایت نمیکند چنانچه بالا مذکور شد و باید دانست که در مسئله مذکور اگر چه ازش دست
بنده مذکور ازان مشتری است ولیکن باید که تصدیق کند آنچه زیاده از نصف ثمن باشد زیرا چه ازش دست قائم مقام نصف ثمن است

لأنه لو بطل خل في ضمانه أو فيه شبهة عدم الملك قال فان باعه للمشتري من آخر ثم أجاز المولى البيع الاول
لو بطل البيع الثاني لما ذكرنا لأن فيه غير الانفساخ على اعتبار عدم الإجازة في البيع الاول والبيع يفسخ
بخلاف الاعتاق عندهم لأنه لا يبرئ فيه الغرق قال فان لم يبعه المشتري فمات في يده أو قتل ثم أجاز البيع
لو بطل لما ذكرنا ان الإجازة من شرطها قيام المعقود عليه وقد فات بالموت وكذا بالقتل إذ لا يمكن إيجاب
البدل للمشتري بالقتل حتى يعد باقيا بقاء البدل لأنه لا ملك للمشتري عند القتل ملكا يقابل بالبدل
فيحقق الفوات بخلاف البيع الصحيح لأن ملك للمشتري ثابت فامكن إيجاب البدل له فيكون المبيع قائما بقا

خلفه قال ومن باع عبدا غيره بغير امره وأقام المشتري البينة على إقراره أو باع أو سرب العبد

چه ارش یک دست آزاد نصف دینست وارش یک دست بنده نصف قیمت آنست ودر ضمان او دخل نیست مگر چیزی که
بمقابل ثمن است وضمن ثمن پس آنچه زیاده از نصف ثمن است پس آن بیع چیزی است که در ضمان او دخل نیست یا در آن شبهه حکم
وچنین بیع حلال طیب نیست مسلم ۹ اگر خرید شخصی بنده منصوب را مثلا از غاصب فروخت آنرا بدست دیگری و بعد از آن
اجازت داد و خواجہ بیع اول را پس بیع دوم جائز نمیشود و بجهت آنکه آن ملک بالفعل هرگاه طاری میشود بر ملک متوقف باطل میکند
آنرا چنانچه مذکور شد پس و بجهت آنکه در بیع دوم فریب فسخ شدن است بنا بر آنکه احتمال است که اجازت ندهد خواجہ بیع اول را و بیع
بسبب فریب مذکور فاسد میشود بخلاف اعتقاد چه آن صحیح است نزد شیخین بیع زیرا چه در آن فریب مذکور اثر ندارد و اگر نه فروخت
آن شخص بنده مذکور را پس هر آن بنده یا کشته شد در دست آن شخص و بعد امان اجازت داد و خواجہ بیع مذکور را پس این اجازت
جائز نیست زیرا چه بقای بیع شرط اجازت بیع است و آن فوت شد درین هر دو صورت و سوال این وجه در صورت عدول
بنده مذکور صحیح است و اما در صورتیکه کشته شده است صحیح نیست زیرا چه در نیصورت دیت آن که بدل آنست واجب و موجود است پس
بنده مذکور در نیصورت باقی و موجود شمرده میشود بسبب بقای بدل آن لهذا اگر فروشد کسی بنده را بیع صحیح و بعد از آن کشته شود
بنده مذکور در دست بائع پس بیع آن فاسد نمیشود چه بنده بیع در نیصورت باقی شمرده میشود بسبب بقای بدل آن که دیت است
بخلاف آنکه بنده مذکور می مرد در دست بائع چه بیع فاسد نمیشود پس باید که اجازت بیع در صورتیکه کشته شده است بنده مذکور صحیح شود
چون بیع ممکن نیست در نیصورت که دیت آن واجب شود برای مشتری زیرا چه بنده مذکور در وقت کشته شدن ملک مشتری نبود
مابذل آن ملک او شود و بنده بیع باقی شمرده شود بسبب بقای بدل آن پس در نیصورت بنده بیع اصلا موجود نیست در حق او
نه حقیقه و نه حکما بخلاف صورت بیع صحیح چه در آن صورت ملک مشتری ثابت است پس ممکن است که واجب شود بدل آن برای او
بنابر آن بنده بیع در آن صورت باقی شمرده میشود در حق او بسبب بقای بدل آن مسلم ۹ اگر شخصی فروخت بنده را
بغیر امر مالک و بنده را قلم کرد و مشتری بر آنیکه آن شخص قرار کرده است که بغیر امر مالک فروخت یا بر آنیکه مالک بنده مذکور قرار کرده است

انه لم يأمَرَ بالبيع وامراده البع لم يقبل بينته للتناقص في الدعوى اذا اقدم على الشراء اقراراً
بصحة البينة بينته على صحة الدعوى وان اقر البائع بذلك عند القاضي بطل البيع ان طلب
المشتري ذلك لان التناقص لا يمنع صحة الاقرار فلم يشتري ان يساعده
على ذلك فيحقق الاتفاق بينهما فلهذا اشترط طلب المشتري قال ۴ وذكر في الزيادة ان
ان المشتري اذا صدق مدعيه ثم اقام البينة على اقرار البائع انه للمشتري قبل وفرقوا ان العبد في هذه المسئلة
في يد المشتري وفي تلك المسئلة في يد غيره وهو المستحق وشرط الرجوع بالثمن ان لا يكون العين سالماً
للمشتري قال ومن باع دار الرجل وادخلها المشتري في بناء لم يضمن البائع عندها بي حفيضة وهو قول البيهقي
اخر اذ كان يقول او لا يضمن البائع وهو في محل دعوى مسئلة غصب اعقار وسنديه في الغصب انشاء الله والله اعلم بالصواب

که او امر مذکورده است آن شخص را بفر وختن آن دعوت مشتری که رو کند بنده مذکور را پس در صورت بینه مشتری قبول نیست
زیرا چه در دعوی او تناقض است چه اقدام او بر خریدن آن بنده اقرار است باینکه مع مذکور صحیح است و بعد از آن دعوی مذکور تناقض است
پس دعوی او صحیح نیست و بینه وقتی مقبول میشود که دعوی صحیح باشد و اگر بائع اقرار کند نزد قاضی باینکه مالک امر مذکورده بود و یا
بفر وختن بنده مذکور پس در صورت باطل میشود مع مذکور بشرطیکه مشتری طلب کند نسخ آنرا زیرا چه تناقض مانع صحت اقرار نیست
پس مشتری را میرسد که موافقت کند با او بر اقرار او پس درین هنگام اتفاق خواهد شد میان بائع و مشتری لهذا شرط نموده شده است
که مشتری طلب کند نسخ مع را و باید دانست که آنچه مذکور شد در مسله مذکور که بینه مشتری مقبول نیست مسله جامع صغیر است قال
در زیادات مذکور است که اگر شخصی خرید کنیزی را مثلاً بنزد دوم و قبض کرد و آنرا واد کرد بهای آنرا و بعد از آن دعوی کرد و کسی که
کنیز مذکور از آن دوست او مستحق آن است و تصدیق وی کرد و مشتری و گرفت کنیز مذکور را مستحق مذکور و بعد از آن بینه قائم کرد
مشتری بر اقرار بائع باینکه کنیز مذکور از آن مستحق مذکور است پس بینه او مقبول است و ظاهر میان این دو مسله منافات نیست مثلاً خرج
میان این دو مسله فرق نموده اند برین وجه که بنده مذکور در مسله جامع صغیر در دست مشتری است و قتیکه بینه قائم کرد و دست و در مسله
زیادات بنده مذکور در دست مشتری نیست بلکه در دست مستحق مذکور است و قتیکه بینه قائم کرد و دست و شرط و پس گرفتن ثمن از بائع
انگیزت که بجمع سلامت نباشد مشتری را و این شرط یافته نمیشود در مسله اول لهذا مقبول نیست بینه و در مسله دوم یافته می شود
بنابر آن مقبول است بینه او پس ظاهر شد که میان این دو مسله منافات نیست مسله ۱۰ اگر شخصی فروخت برای غیر را باذن مالک
و تسلیم کرد آن را به مشتری و داخل کرد مشتری را در آن سرای و بعد از آن اقرار کرد بائع باینکه برای مذکور را بغیر اذن مالک فروخت
پس درین صورت بائع ضامن نیست نزد ابی حنیفه و ابی یوسف رجح است در آخر و اوایل قائل بود
باینکه بائع ضامن است و این قول صحیح است و باید دانست که این مسله غصب عتارت و در آن اختلاف است و بیان آن
در کتاب الغصب خواهد آمد انشاء الله تعالی والله اعلم

باب السلام

السلم عقد مشروع بالكتاب وهو آية المدنية فقد قال ابن عباس اشهد ان الله تعالى جعل السلم
المضمون وانزل فيها الحق آية في كتابه وتلاق له تعالى يا ايها الذين امنوا اذا نزل عليكم آية من الله تعالى
فاكتبوها آية وبالسنة وهو ما روي انه عليه السلام نهى عن بيع ما ليس عند الانسان رخصت السيد القياس ان كان
يا باله ولكن ان كانه بآية وآية القياس ان كانه ببيع المبيع من السلم فيه قال وهو جائز في التكيلات
والموتونات لقوله عليه السلام من اسلم منكم فليسلم في كل معلوم من وزن معلوم الى اجل معلوم من الميزان في ذات
غير الدايهم والديناير لانهم اثنان والمسلم فيه لا بد ان يكون متما فلا يصح السلم فيه ما ثم قيل يكون
باطلا وقيل ينعقد بغير اثنان من اجل تحصيل المقصود المتعاقدين بحسب الامكان والعبارة
في العقود للمعاني والاول هو لان التصحيح انما يجب في كل اوجبا العقد فيه ولا يملك ذلك
قال وكذا في المذروعات لانه يمكن ضبطها بذكر الذرع والصفه والصنعة

باب در بیان بیع سلم و باید دانست که قدوسی رح گفته است که سلم در لغت بمعنی عقدی است که متضمن سه تجهیل سیکه
از دو بدل را و تاخیر دیگر را و در شروع عبارت است از عقد بیع که موجب تجهیل ثمن و تا جیل مبیع است یعنی تاخیر و توقیت آن آن بیع را
مسلم فیه میگویند و بهای آنرا را سال و بان را مسلم الیه و مشتری را رب مسلم **مسئله** بیع سلم مشروع و ثابت است
بآیه مدانیت که در قرآن مجید مذکور است و گفته است ابن عباس رض که گواهی میدهم بانکه اوقاتعالی حلال کرد مسلم را که واجب در ذمه
میشود و فائز ل کرده است در آن باب در از ترین آیتی را در کتاب مجید خود و بعد از آن خواند این آیه را ای کسانی که ایمان آورده اید
و قتیکه مدانیه کنید با خود بدین تأمیعا و معین پس بنویسد آنرا و به سنت پیغمبر صلعم زیرا چه او صلعم نهی فرموده است انسان را از
فروختن چیزی که نیست نزد وی در نخت و اجازت داده است در بیع سلم و باید دانست که بیع سلم خلاف قیاس است ولیکن بسبب
آیه و حدیث قیاس ترک نموده شد و وجه قیاس انیت که آن بیع معدوم است زیرا چه بیع بیع سلم مسلم فیه است و آن فی الحال
موجود نیست **مسئله** بیع سلم جائز است در کمالات و موزونات زیرا چه پیغمبر فرموده است که هرگاه بیع سلم کند کسی از شما
پس باید که سلم کند بکثیر معلوم یا بوزن معلوم تا بمبیعا معلوم و هر از موزونات سوای درهم و دینار است زیرا چه این هر دو ممکن
و مسلم ضرورت که غیر ثمن باشد پس اگر عقد سلم کند کسی در درهم و دینار یا بنطور که بعد مسلم الیه ده گز که پاس را تا او موقوف آن
ده درهم خواهد داد و یا بمبیعا معلوم پس این عقد سلم صحیح نیست اما بعضی گفته اند که این باطل است و هیچ وجه صحیح نیست بعضی گفته اند
که عقد مذکور اگر چه بطریق بیع سلم صحیح نیست ولیکن باطل نمی شود بلکه بیع منعقد میشود یا بنطور که بیع کر باس میشود مثلا ثمن موبل تا
مقصود و عقد عاقدین حاصل کرده بقدر امکان و در عقود اعتبار معنی است و اول اصح است زیرا چه عقد بیع در اینجا صحیح کرده میشود بقدر
امکان که صحت آن ممکن باشد و چیزی که عاقدین عقد نموده باشند همان چیز و آن چیز در اینجا و درهم و دینار است و صحت عقد مذکور
در آن ممکن نیست زیرا چه بیع بیع بیع هرگز نمی تواند بود پس ثمن خلق اند و سلم فیه بیع **مسئله** بیع سلم در موزونات چون کواش و اشیا جائز است زیرا چه
ملکوت خطآن مذکور در این عنوان عرض آن صفت صفت کنی صفت عبارت از آنکه گواهی بانکی صفت از سفلی است و آن در خط آن مذکور این چیز را

ولا بد منه ما لا يقع الجاهل في تحقيق شرط صحة السلم وكن في المعدد ذات التي لا تتفاوت كالتفاوت والبيض لا العدد
المتقارب معلوم مضبوط الوصف مقدم التسليم فيجوز التسليم فيه والصغير والكبير سواء باصطلاح الناس على
امدالات تفاوت وتفاوت البطون والمان لانه يتفاوت احاده تفاوتاً وافخشا وتفاوت الاحاد في المالية يعرف العدد
التفاوت وعن ابن خنيفة انه لا يقع في بيض النعامة لانه يتفاوت احاده في المالية ثم كما يجوز التسليم باعدا
يجوز كمالا وقال بغير لا يجوز كمالا لانه عددي وليس يمكن عدله انه لا يقع عدد الايض للتفاوت ولان المقادير لا يعرف
بالعددي وتاد بالكلية انما صار معدداً باصطلاح فيصير كمالاً باصطلاحها وكن في القديس عدداً او قيل هذا عدداً في حذيفة
وابن سينا وعددهم لا يجوز لانها اثنان ولهما الفينة في حقهما باصطلاحهما فيبطل باصطلاحهما فيبطل
باصطلاحهما لا يقع وزنياً وقد ذكرناه من قبل ولا يجوز التسليم في النحويين وقال الشافعي يجوز لانه يصير معلوماً بين الجنس
والسن والنوع والصفة والتفاوت بعد ذلك ليسير فاشبهه النيات لانا بعد ذكر ما ذكره بقي في تفاوت فاحش في المالية
باعتبار المعاني الباطنة فيفيض الى المنازعة بخلاف الشكاي لانه مهندغ للعباد فقلما يتفاوت

صورتا ما يقع في شرايط صحة التسليم نحو ان يشترط محققا ما جرت عده سلم وبعدها ان يكون تفاوت غير متقارب
زیرا چه عددی که میان آحاد آن کم تفاوت است مقدار آن معلوم است ووصفت آن مضبوط و تسلیم آن برب السلم ممکن است پس عده سلم
در آن جائز خواهد شد و کوچک و بزرگ آن برابر است بنابر آنکه در میان اتفاق نموده اند بر اینکه اندک تفاوتی که میان آن است اعتباراً
ندارد و گویا بهر برابر اند بخلاف خبریه و از آنچه میان آحاد آن تفاوت بسیار است و باید دانست که عددی متفاوت و عددی متقارب
تفاوت آحاد آن در مالیت و عدم تفاوت آن معلوم میشود و این معنی عددی که میان آحاد آن تفاوت است در قیمت عددی
متفاوت است و عددی که میان آحاد آن تفاوت نیست در قیمت پس آن عددی متقارب است و در مالیت از آن حذیفه
که بیع سلم جائز نیست در بیضه شتر مرغ چه میان آحاد آن تفاوت است و مالیت و باید دانست که چنانچه در عددی متقارب عده سلم
جائز است باعتبار عدد و شمار همچنین جائز است باعتبار کیل نیز و فرج گفته است که باعتبار کیل رد نیست زیرا چه آن عددی است
و کیلی نیست و نیز رد نیست از فرج که از روی عدد نیز جائز نیست زیرا چه آحاد آن از تفاوت خالی نیست و دلیل علمای مباح نیست
مقدار کما می شود و بعد از شمار گاهی کیل عدد متقارب نیست که نسبت آن به مطلق مرثون بزرگ است پس کیلی نیز خواهد شد باعتبار اصطلاح و همچنین
جائز است عده سلم و در فلس از روی عدد و بعضی گفته اند که این نزد همچنین رج است و نزد محمد رج جائز نیست زیرا چه فلس غن است
مانند درهم و دینار و همچنین رج میگویند که نسبت فلس باصطلاح بائع و مشتری است بر قیمت آن پس باطل خواهد شد قیمت آن بسبب
اصطلاح آنرا عدم قیمت آن و بعد از آن و زنی نخواهد شد چنانچه گذشت میان آن در باب رد سلم سلم هم جائز نیست عده سلم
در حیوان و شافعی رج گفته است که جائز است زیرا چه آن معلوم میشود و بسبب بیان غیر آن در آن نوع و وصف آن و بعد از بیان
این خبر تفاوت باقی نمی ماند مگر قلیل و بسیار پس مشابه پارچه شد و علمای مباح میگویند که بعد از بیان خبرهای مذکوره باقی می ماند تفاوت
فاحش در مالیت باعتبار صفات و معانی باطنی پس موجب نزاع خواهد شد بخلاف پارچه که آن مصنوع انسان است پس کم تفاوت میشود

الثانی ان اذ الشیخ علی منوال واحد وقد صرح ان النبی علیه السلام نهی عن المسلم فی الحيوان ویدخل فیہ
 جمیع اجناسه حتی العصافیر قال ولا فی اطرافه کائن وس ولا کایح للتفان فیها اذ هو عددی متفاوت
 لا مقدراً لها قال ولا فی الجملح عدد الا ان الحطب حن ما ولا فی الرطب جرداً للتفاوت الا اذا عرف ذلك
 بان یبین له طول ما یثد به الخمة انه شبر ودرع فیمیز عن حیوان اذ اکان علی وجه لا یتفاوت قال
 ولا یجوز المسلم حتی یسکن المسلم فیہ موجود من حیث العقد الی حیث العمل حتی لو کان منقطعاً
 عند العقد موجوداً عند العمل او علی العکس او منقطعاً فیما بین ذلك لا یجوز وقال الشافعی یجوز اذ اکان
 موجوداً وقت العمل لوجوه القدرة علی التسلیح حال وجوبه وناقض له علیه السلام لا تسلفوا فی الثمار
 حتی یبدل بصلاحها ولان القدرة علی التسلیح بالتحصیل فلا بد من استمرار الوجود فی مدة الاجل لیتسکن
 من التحصیل ولوا نقطع بعد العمل فرب المسلم بالخیار ان شاء فسخ السلم وان شاء انتظر ووجوه
 لان السلم قد صرح العجز الطاری علی شرف الزوال فصار کاباق البیع قبل القبض قال ویجوز السلم

میان دو پارچه و قتیکه بافته شود بر منوال واحد وبقبل صحیح آمده است که پیوسته نمی فرموده است از بیع سلم در حیوان این نمی شاکست
 جمیع انواع حیوان را حتی که کنشک را نیز **مسئله ۵** - جائز نیست عقد سلم در اطراف حیوان چون کله و یا چه مثلاً زیرا چه
 در اطراف بسیار چه آن عدد متفاوت و مر آنرا بسیار نیست که بانی اندازه گرفته شود همچنین جائز نیست عقد سلم در پوست اذ هو عدد و همچنین جائز نیست در پشم
 و همیه از روی پشاره و همچنین جائز نیست در رطبه از روی دست گرفته قتیکه معلوم شود مقدار آن بانظر که بیان نماید طول رسی که
 بسته شود بآن پشاره نیزم و دست رطبه که آن مقدار یک گز نیست یا مقدار یک شبر مثلاً و درین هنگام جائز میشود عقد سلم در ان
 بشرطیکه آن بروهی باشد که در ان تفاوت نشود بسبب بستن **مسئله ۶** - جائز نیست عقد سلم مگر بشرطیکه مسلم فیہ موجود باشد
 از وقت عقد سلم تا وقتی که میعاد ادای آن برسد لهذا جائز نیست اگر موجود نباشد مسلم فیہ در وقت عقد و موجود باشد در وقت
 رسیدن میعاد یا برعکس این باشد یا موجود باشد در هر دو وقت و موجود نباشد در انشای آن در وقت و شافعی رج گفته است که
 عقد سلم جائز است اگر موجود باشد مسلم فیہ در وقت رسیدن میعاد ادای آن و اگر چه پیشتر از ان موجود نباشد صریحاً زیرا چه
 در نیصورت مسلم الیه بر تسلیم آن برب المسلم قادر است در قتیکه و حسب تسلیم آن و دلیل علمای ارجح یکی حدیث پیغمبر صلوات
 چه او فرموده است که بیع سلم مکنید در اثمار تا آنکه ظاهر شود صلاح آن و این حدیث دلالت میکند بر اینکه قدرت تسلیم آن
 از وقت عقد تا وقت رسیدن میعاد معتبر است صریحاً نیست که قدرت بر تسلیم آن بانظر است که مسلم الیه حاصل کند آن را
 پس ضرورت است که مسلم فیہ بطریق استمرار موجود باشد از وقت عقد تا وقت رسیدن میعاد و مسلم الیه بر تحصیل آن قاصر باشد
مسئله ۷ - اگر منقطع و ناپیدا گردد مسلم فیہ بعد از رسیدن میعاد پس نیصورت رب السلم مختار است اگر خواهد فسخ کند عقد سلم را
 و واپس بگیرد راس مال را صریحاً و اگر خواهد انتظار نماید تا آن زمان که مسلم فیہ موجود شود زیرا چه عقد سلم صحیح شده است
 و غیر مسلم الیه از تسلیم آن طاری است و در بعضی احوال است پس مانند آن شد که بنده بیع گریز و بعد از بیع پیش از قبض آن و در نیصورت مشتری
 مختار است اگر خواهد فسخ کند بیع را و اگر خواهد انتظار نماید تا آن زمان که بنده مذکور باز آید همچنین در بیع بخریدار **مسئله ۸** - جائز است بیع

فی السیاق السالم ورنه معلوم ما ورنه معلوم مکلانه معلوم القدر مضبوط الوصف مقدور التسليم اذ من غیر منقطع
ولا یجوز السلم فیہ عدل التفاوت قال ولا یمکن فی السلم فی السیاق السالم فی حینہ ورنه معلوم ما ورنه معلوم مکلانه
ینقطع فی زمان الشئ حتی لو کان فی بلد لا ینقطع یجوز مطلقا وانا یجوز ورنه معلوم ما ورنه معلوم مکلانه لا یجوز
فی لحم الکبیر منها وھی التي تقطع اعتبارا بالسلم فی اللحم عند قال ولا یمکن فی السلم فی اللحم عند بمخفیة ووقالا اذا
من اللحم من ضعا معلوما بصفة معلومة جائز لان یجوز من مضبوط الوصف ولهذا یضمن بالمثل ویمکن استقرضه
وزناو یجوز فیہ ربوا الفضل بخلاف لحم الطبیع لانه لا یمکن وصف من ضعیف منه وله انه مجهول للتفاوت فی
قله العظم وکثرته اوفی منه وقراله علی اختلاف فصول السنة وهذا لا یجوز مفضیة الی المنازعة وفی مغلوع
العضو لا یجوز علی الوجه الثاني وھی الاصح والتضمن بالمثل ممنوع وکذا الاستقرض وبعده التسليم

وربما یمکن تشکک سود از روی وزن معلوم و دقیق نوع آن معلوم باشد زیرا چه مسلم فیہ در صورت امر معلوم و وصف آن مضبوط
و تسلیم آن ممکن و مقدور است چه بای مذکور منقطع نمیشود بلکه همیشه یافت میشود و جائز نیست مع سلم در بای مذکور از روی عدد زیرا چه در آن
تفاوت است و عقد سلم در بای طری اعنی تازه جائز نیست اصلا مگر در بای میک بای تازه در آن ایام یافته میشود پس درین هنگام عقد سلم
جائز است در بای تازه از روی وزن معلوم بشرطیکه نوع آن معلوم باشد و در جش انیت که بای تازه همیشه یافته نمیشود بلکه منقطع میگردد
در دوستان و بسبب آنکه برون ص پس اگر عقد سلم نمایند در بای در شهر که بای تازه در آن شهر همیشه یافته میشود و گاهی منقطع
نمیکردد و جائز میشود و عقد سلم در بای مطلقا و لیکن از روی وزن نه از روی عدد چه در آن تفاوت است چنانچه مذکور شد و از ابی حنیفه
مرویت که جائز نیست عقد سلم در گوشت بای بزرگ اعنی بای میک تراشیده میشود گوشت آن مانند حیوان دیگر چون گوسفند و جش انیت
که در گوشت حیوان چون گوسفند مثلا عقد سلم جائز نیست نزد ابی حنیفه پس همچنین جائز نخواهد شد گوشت بای مذکور زیرا چه گوشت آن
بمنزله گوشت حیوان دیگر است مسئله ۱ - عقد سلم در گوشت اصلا جائز نیست نزد ابی حنیفه و صاحبین رج گفته اند که
عقد سلم جائز است در گوشت چهارپایه و دقیق بیان کنند گوشت موضع معین و معلوم را چون ران مثلا و نیز بیان کنند صفت آنرا که
لاغر یا فربه است زیرا چه گوشت مذکور مخدول است و وصف آن مضبوط است لهذا مضمون بمثل میشود و در صورتیکه تلف کند آنرا کسی
جائز است قرض گرفتن آن از روی وزن در بوا جاریست در آن بخلاف گوشت طیور چه عقد سلم بدان جائز نیست زیرا چه ممکن نیست
در آن که بیان نموده شود گوشت موضع معین آن چه گوشت موضع معین از طیور قلیل است و علمیده فروختن آن متفاوت
ص و دلیل ابی حنیفه رج انیت که گوشت مجهول است بحسب تفاوت میان گوشت ما بسبب قلت استخوان و کثرت آن
و بسبب فربهی و لاغری آن بنا بر اختلاف فصول سال و چه در بعض فصول فربه میشود و حیوان و در بعض آن لاغر میشود ص
و این جهالت موجب نزاع است و بنا بر تفاوت بسبب فربهی و لاغری جائز نیست عقد سلم در گوشت بی استخوان و همین صحت
مسئله همان گوشت بمثل آن در صورتیکه تلف کند آنرا کسی مسئله قرض گرفتن آن مسلم نیست و بعد از تسلیم می گویم

فانما اعدل من القيمة لان القبض يعين فيعرف مثل المقبوض به في وقتها اما الوصف فلا يكفي به **قال ولا يجوز**
 ائحله الامور جلا وقال المشافعي جبرائلا لاطلاق الحديث وخصص في السلم ولنا قوله عليه السلام
 الى اجل معلوم فيما رويناه وكانه شرع بخصصة دفعا لحاجة المفاكيس فلا بد من الاجل ليقد على التحصيل فيه ^{فصل}
 ولو كان قابلا على التسليم لم يوجبه المرخص فبقى على الثاني **قال ولا يجوز الا باجل معلوم** لما رويناه وكان الجمل كونه
 مفوضية الى المنازعة كما في البيع والاجل دناه شهور قيل ثلاثة ايام وقيل اكثر من نصف ايام والاوال هو ولا يجوز السلم بمكيل حل
 بعينه ولا بد من رجل يعينه معناه لا يعرف مقدار لانه يتاخر فيه التسليم فربما يضيع فيقول المنازعة وقد مر قبل ولا
 بد ان يكون ملكيان ههنا لا يفتقر الى بسط كالتقصاع مثلا فان كان ههنا ينكس بالكبس كالزنبيل والحجاب لا يجوز للمنازعة الا
 في قرب الماء للتعامل فيه كذا روى عن ابى يوسف **قال ولا في طعام قسرية** يعنيها او ثمنه غلبة بعينها

كسب ضمان بمثل وصورت مذكورة كي انيت كمثل اعدل است از قيمت و زياره در مثل رعایت صورت و معنی هر دو است
 ص و سبب جواز قرض گرفتن آن انيت كه آنچه قبض ميكنند آنرا قرض گيرنده پس قبض آن مشايد و محسوس ميشود پس آن
 مثل قبض معلوم ميگردد و در وقت قبض بخلاف صورت سلم چه الكفا كرده ميشود و در آن بيان و صفت آن و وضع و
 چون فريهي ص مختلف ميشود باختلاف اوقات **مسئله ۱۰** - جائز نيست عقد سلم مگر بميعاد و مدت و شافعي رح گفته است
 كه بميعاد و بي ميعاد هر دو جائز است زياره در حديث آمده است كه رخصت و اجازت داده نميگردد در عقد سلم و من مطلق است و تفيد
 مدت و ميعاد نيست و دليل علمای ما رح كمي انيت كه پيغمبر صلعم فرموده است كه بر كه سلم كند بايد كه بميعاد معلوم كند و دوم اين است كه
 پيغمبر صلعم منع كرده است انسان را از فروختن چيزي كه نيست نزد او و مع هذا ص مشروع و جائز داشته است عقد سلم را
 بعلت آنكه مفسدان محتاج اند بآنكه عقد سلم نمايند و در هم و دينار را كه راس مال است قبض تصرف نمايند و سلم فيه را حاصل نمود
 بر السلم تسليم نمايند ص پس ضروريست كه در آن موعدا باشد تا آن فليس قار و شود و تحصيل مسلم فيه آنرا حاصل نموده تسليم نمايند و اگر مسلم اليه
 بالفعل قار باشد تسليم فيه پس نصير علت جواز آن كه ذكر كرت يافته ميشود پس جائز نخواهد بود بنا بر منع ذكر و بايد كه مدت موعدا و ذكر كرت
 شرط است كه معلوم باشد بجهت آنكه پيغمبر صلعم فرموده است چنانكه ذكر شد و بجهت آنكه جهالت آن موجب نزاع است چنانچه در صحيح
 بميعاد و محل بايد نهست كه ادني بزيك شرط است و در عقد سلم بپايد و بعضي گفته اند كه ادني مدت سه روز است و بعضي گفته اند كه ادني مدت يازده
 روز است و در وقت اول اصحت فتوي بر آن است **مسئله ۱۱** - جائز نيست عقد سلم كيل و موزن نه بذراع و موزن كيل مقدار آن معلوم نباشد
 زياره در عقد سلم تسليم متاخر ميشود و بسا است كه آن كيل معين در ذراع معين ضائع شود و اين موجب نزاع خواهد شد و بايد نهست كه
 كيلی كه ذكر شود در عقد سلم بايد كه از جنس آن كيل باشد كه منقبض و منبسط ميگردد و چون كاسه بزرگ مثلا پس اگر كيل ذكر باشد
 از جنس كيلی كه منقبض و منبسط ميشود چون زنبيل و انبان جائز نيست عقد سلم آن كيل زياره آن موجب نزاع است و ليكن در شك با
 جائز است بنا بر تعامل مردان و چنين رويت از ابى يوسف **مسئله ۱۲** - جائز نيست عقد سلم در گندم و زمين و نه در نخ و نه در تخم

أو ربما لا يقدر على تحصيل المسألة فيه فيحتاج إلى سرده رأس المال وألف هو مضمون هذا العقد كما يتحقق لشروطه
مع المنافي بخلاف ما إذا كان رأس المال ثوباً لأن النزاع وصف فيه لا يتعلق العقد على مقدار رأس المال من
فروعه إذا أسلف في جنسين ولو يبين رأس مال كل واحد منهما أو أسلف جنسين ولو يبين مقدار
أحدهما أو لهما في الثانية أن محال العقد يتعين لوجود العدة الموجب للتسليم فيه
ولأنه لا ينضمهم مكان آخر فيه فيصير نظير أول أوقات الإمكان في الأول وأما وصار كالقرض
والغصب ولا يبي حقيقة أن التسليم غير واجب في المحال فلا يتعين بخلاف القرض والغصب

و دوم اینست که بجا وقت قاذو نشود و مسلم الیه بر تحصیل مسلم فیه پس محتاج میشود و باینکه واپس بد راس مال رد پس اگر معلوم نباشد مقدار راس مال پس درین هنگام چه مقدار واپس خواهد داد و سوال این هر دو احتمال محض موهوم است پس باید که مقبر نشود جواب محض موهوم در عقد مسلم غیر ملکی متحقق و موجود است زیرا چه عقد مسلم ضعیف است بنابر اینکه مشروع شده است با وجود منافاتی خانه یا بلاد و غیره پس موهوم مذکور در عقد مسلم مقبر است لهذا شرط است که مقدار راس مال معلوم باشد و قنیه و رجس آن چیز نباشد که متعلق میشود و وقت بمقدار آن چیز بخلاف آنکه اگر راس مال پاره باشد چه معلوم نمون شک فذاع آن شرط نیست زیرا چه ذراع و صنف مذروع است و متعلق نمیشود و عقد بمقدار آن و هرگاه نزد ابی حنیفه معلوم شدن مقدار راس مال شرط عقد مسلم است لهذا نزد ابی حنیفه عقد مسلم در صورتیکه عقد مسلم کند کسی در وجه مسلم فیه چون گندم و جو بعضی صدورم مثلاً و بمقابل بر یک راس مال را صلحه بیان ننماید و لکن راس مال منجین شد و پیش از آنکه منقضی راس مال منقسم خواهد شد بگندم و جو مقدار راس مال هر یک از این معلوم نخواهد شد و همچنین منجبت در صورتیکه راس مال در جنس باشد چون در سب و دنیا معین مشار الیه و بیان نماید مقدار یکی را از آن قطعه بمقدار دیگر را و چه در این صورت عقد مسلم بمقابل آنچه معلوم نشد مقدار آن صحیح خواهد شد پس بمقابل آنچه معلوم است مقدار آن تیر صحیح نخواهد شد زیرا چه بمقابل هر یک از عقد مسلم است و نزد صاحبین رج درین هر دو صورت عقد مسلم صحیح است زیرا چه نزد ایشان اشارت سک راس مال کافی است اگر چه مقدار آن معلوم نباشد و درین هر دو صورت اشارت بسوی راس مال یافته میشود و دلیل صاحبین در مسئله دوم اینست که مکان عقد برای تسلیم مسلم فیه متعین است و جهت آنکه عقد مسلم که موجب تسلیم است در آن مکان یکبار ختم خواهد شد آن مکان نیست پس مکانی که نظیر اهل وقت است از اوقاتیکه ادای می شود در آن مکان است و آنچه آن وقت اول بر ادای می شود متعین است زیرا چه وقت گیر فرام آن نیست پس همچنین مکان عقد برای تسلیم مسلم فیه متعین است چه وقت گیر فرام آن نیست و او تفرض و غنث و ف و بقرض گیرنده و جهت که ادای تفرض باید در مکانی که تفرض بود همچنین جهت آنکه بخواهد باینکه در آن مکان که بود و دلیل ابی حنیفه رج نیست که تسلیم مسلم فیه فی الحالت واجب نیست پس آنکه تسلیم مسلم فیه متعین نخواهد شد بخلاف قرض و غصب و چه ادای قرض در آن مخصوص بآن محل و جهت

واذا لم يتعين فالجمله فيه ففصول المنازعة لان قلم الاشياء تختلف باختلاف المكان فلا بد
من البيان وصار كجمله الصفة وعن هذا قال من قال من المشاخر ان الاختلاف في سعة
يجب التحالف كما في الصفة وقيل على عكسه لان تعيين المكان قضية العقد عند
وعلى هذا الخلاف الثمن والاجرة والقسمة وهو رأيها اذا اقتسم اداً وجعلها مع نصيب احد هما
ثبته على محل ومدة وقيل لا يشترط ذلك في الفرج الصحيح انه يشترط اذا كان مؤجلاً وهو اختيار شمس الائمة السنية

ص وهرگاه مکان متحد متعین نشد برای تسلیم مسلم پس مکان تسلیم آن مجهول خواهد شد وجمالت آن موجب نزاع است نه در قیمت
اشیا و مختلف میشود بسبب اختلاف مکان و معنی قیمت آن در یک مکان زیاده میشود نسبت قیمت آن در مکان دیگر
پس ضرورت که مکان تسلیم را بیان نمایند و جمالت مکان مذکور بمنزله جمالت وصف مسلم فيه و جمالت وصف را پس مال است
بنابر این بعضی از مشایخ خرج گفته اند که اگر رب المسلم و مسلم الیه اختلاف نمایند و مکان تسلیم پس این اختلاف نزاعی نیست و موجب کفایت
چنانچه اختلاف در وصف ثمن موجب تحالف است و در دو صاحبین رج اختلاف در مکان تسلیم موجب تحالف نیست و بعضی
برعکس این گفته اند و معنی اختلاف در مکان تسلیم موجب تحالف نیست و غالبی حنفی رج بلکه نزاع و قول مسلم الیه معتبر است و نزاع
صاحبین رج موجب تحالف است زیرا چه تعیین مکان تسلیم نزاع و نشان از مقتضای عقد مسلم است پس اختلاف در آن موجب
تحالف است مانند اختلاف در بیع و ثمن و نزاعی حنفی رج تعیین مکان تسلیم از مقتضای عقد نیست بلکه آن موجب شرط است نه
شرط خیار و تعیین میا و ادای ثمن و اختلاف درین دو چیز موجب تحالف نیست بلکه قول بالغ معتبر است پس همچنین در اینجا نیز
کذا فی النهاية و باید دانست که چنانچه اختلاف است میان ابی حنیفه و میان صاحبین رج در بیان نمودن مکان تسلیم
مسلم فيه همچنین اختلاف است میان آنها در بیان نمودن مکان ادای ثمن و قتیکه موجب باشد و همچنین در بیان نمودن مکان
دادن اجرت و همچنین در مکان ادای چیزی که واجب شود و ادای آن در قسمت مال بر ذمه یکی از شرکاء و صورت مسلم ثمن است
که خرید کسی چیزی را بوض کل یا موزون یا بوض بهای موصوف که واجب باشد بر ذمه مشتری پس در نصیحت نزاعی حنفی
بیان نمودن مکان ادای این چیز با شرط است و قتیکه این ثمن مای مذکور موجب باشد و نزاع صاحبین رج بیان این شرط نیست بلکه
برای آن که آن مکان متحد متعین است و بعضی گفته اند که در نصیحت مطلقاً بی حنیفه مطابق قول صاحبین رج است و اختلاف نیست ولیکن این
صحیح نیست بلکه صحیح آنست که اختلاف است چنانچه مذکور شد و همین تفاوت شمس الایه خیری است و در صورت مسلم ثمن نیست که با جلد گرفته کسی
سرا را یا استور را و بر آن قرار دهد وکیل یا مضطرب یا چیزی که در آن واجب میشود و بر ذمه پیش نصیحت نزاعی حنفی بیان مکان ادای این اجرت با شرط

واعندما یتمین مکان الاداء و مکان التسليم الذی لایفاء قال و ما لم یکن له حمل و مؤنه لایحتاج فیه

الی بیان مکان الایفاء بالاجماع لانه لا یختلف قیمته و یباینه فی مکان الذی اسلم فیه قال رضوان الله عنه

هذا من ایه الجامع الصغیر و البیع و ذکره فی الجارات انه ین فی فی فی ای مکان شاء و هو لا یجوز ان یجوز ان یتکلموا

ولا یجوز فی الحال و عین مکان کقول لا یتعین لانه لا یتعین و قیل یتعین لانه یتعین سق خطه الدریق و یو عین المهر فیه لانه

حمل مؤنه یتکلف به لانه مع تبائن الطرفه کبقعه و لحد فیما ذکرنا قال و لایفاء السمل حتی یقبض الی المال قبل ان یراقه فیه اما

اذا کان من التفق فلا یحتاج الی قیاس فی قیاسه لایفاء السمل عن الکافی بالکافی و ان کان عینا فلان السمل اخذ جمل با

صل و نذر صاحبین حج بیان آن شرط نیست بلکه مکان برای ادای آن متعین است در صورت اجاره سرای و در صورت

اجاره مشور مکان ادای آن منزلی متعین است که در اینجا تسلیم میکنند مستاجر مشور مذکور را با کفش و صورت مسئله قسمت این است که

قسمت کرده گرفتند و شریک برای مشترک را و گرفت یکی از آنها زیاده از نصیب خود و قبول کرد بعضی آن زیاده را بکلی یا

موزون را یا چیزی موصوف را که واجب میشود بر ذمه پس در صورت نذر و بی حلیه موزون مکان ادای آن شرط است

و نذر صاحبین حج شرط نیست بلکه برای ادای آن مکان قسمت متعین است مسئله ۱۵۴ - اگر مسلم فیه از جنس آن خیر

باشد که محتاج به برداری نیست و چون مشک و کافور و زعفران و لولوی کوچک حصی پس در صورت بی بیان نذر و

مکان تسلیم آن حاجت نیست نذر همه علمای طایفه زیاده قسمت آن مختلف میشود بسبب اختلاف مکان و در صورت تسلیم

خواهد کرد آنرا در مکانیکه در آن عقد مسلم نموده اند قال رض این روایت جامع ضمیمه کتاب البیع مبسوط است و در باب اجاره

از مبسوط مذکور است که تسلیم کند آنرا مسلم الیه در هر مکان که خواهد و همین اصح است زیرا چه مکانها برابر است و تسلیم آن فی الحال

واجب نیست و تا که مکان عقد برای آن متعین شود حصی پس اگر متعین نمایند مکانی را برای تسلیم آن متعین شود و یا پس

بعضی گفته اند که متعین شود زیرا چه در بعضی گفته اند که متعین شود زیرا چه در بعضی گفته اند که متعین شود زیرا چه در بعضی گفته اند که متعین شود زیرا چه

در صورتیکه مسلم فیه محتاج به حمل و مؤنه است پس تعیین شهر کفایت میکند و حاجت این نیست که تعیین نمایند محله خاص

یا کوچه خاص را حصی زیرا چه شهر با وجود تعدد و تغییر اطراف آن بمنزله مکان واحد است و بعضی گفته اند که این قوی است

که شهر عظیم نباشد و اما اگر شهر عظیم باشد اعنی فرق میان اطراف و دفاحی آن بقدر فرسنگ باشد پس در آن تعیین ناحیه شرط است

مسئله ۱۵۵ اصح نیست عقد مسلم کرد آنکه قبض کند مسلم الیه را من حال را در مجلس عقد پیش از آنکه جدا شود از رب العلم

بجست آنکه ماس مال اگر دین است اعنی مدیون یا دینار پس لازم می آید که دین را بعضی من گذاشته جدا شود و پیشتر مسلم

ازین نمی فرموده است و اگر غیر مدیون دینار است پس بجست آن صحیح نیست که عقد مسلم با آنست از گفتن چیزی فی بعضی دیگرین و در بعضی

الحاکم الاسلامی و الامارات یکتب من عن التجهیل فلا بد من فهم من المعنی المستوی و لا بد
من التسليم لراس المال لتقبل التسليم اليه في فقد على التسليم و قد اقلنا لا يصح التسليم اذا كان فيه خيار
لكن ما ان كان فيه بيع تمام القبض لکن نه ما نعلم ان اتفاقا في حق الحكم وكذا لا يثبت فيه خيار الوية لانه
عقود فيه خلاف خيار العيب لانه لا يمنع تمام القبض لولا سقوط خيار شرط قبل الاقتران و راس المال قائم جاز خلافا
لنظم وقد مر نظير اوجاهة الشرع طبعها في قولهم اعلام راس المال و تجهيله و اعلام المسلم فيه و تجهيله و بيان
مكان الايقاع و القدر في تحصيله فان اسلم مائة درهم في كرو حطة مائة منه فدين على المسلم اليه
ومائة نقد فالسلم في حصة الدين باطل فذوات القبض و يوجب حصة النقد لاستيعاء شرطه ولا يشيع
الفساد لان الفساد طار اذا السلم دفع صحيحا و لهذا لو نقد راس المال قبل الاقتران هو لانه يطل بالاقتران
لما يند و هذا لان الدين لا يقع في البيع الا تولى انما لو تبايعا عينا بدين ثم تصادا قال لا بد من
يطل البيع فينقذ صحيحا قال ولا يجوز التصرف في راس مال السلم و المسلم فيه قبل القبض اما الاول
چه لفظ السلم بان معنی دلالت میکند پس ضرورت قبض کی از دو حیض که راس مال است تا تحقق شود معنی لفظ سلم و بجهت آنکه راس مال
ضرورت تا تصرف کند و راس سلم اليه پس تا در شود بر تسليم سلم فيه و لهذا گفته اند نعمتا که صحيح نیست عقد سلم و تعهيدا که راس مال باشد
مرور دو عاقدین را یا یکی را بر خيار شرط منع میکند تمامی قبض را بسبب آنکه یا شرط مانع انعقاد عقد است و در حق حکم آن که ملک است
و همچنین ثابت نیست ربا سلم را بخار و رویت در سلم فيه چه آن فائده ندارد و زیرا چه سلم فایده نیست و چیزی که دیده شد عین است
و اگر رد کنند آنرا بسبب خيار رویت پس سلم فيه بر وجه سلم اليه عود خواهد کرد و چنانچه بود و همچنین اگر باز و خواهد کرد پس معلوم شد که
خيار رویت هیچ فائده ندارد و این بخلاف خيار عیب چه آن منع نمیکند تمامی قبض را پس در صورتیکه خيار شرط نموده باشند اگر رد کنند آنرا
بیش از آنکه از هم جدا شوند هر دو عاقد و راس مال موجود باشد درست سلم اليه پس درین هنگام عقد سلم مذکور صحیح میگردد و بخلاف قول
زفرج و نظیر آن بیشتر مذکور شد که اگر فروشد چیزی را بعباد و مجهول و بعد از آن ساقط کند میگوید یا عیش از رسیدن وقت آن جاز شود
یع مذکور نزد علمای واج بخلاف زفرج که فی النهایه مسئله ۱۱۴ اگر عقد سلم کند کسی باین طریقه که مقابل یک کرگندم بدین وجه
عقد کنم که صد درهم از آن دین و بیت بنصف سلم اليه و صد درهم نقد است پس عقد سلم در وجه صد درهم دین فاسد است زیرا چه قبض آن
فی الحال یافته نشد و در صد درهم نقد صحیح است زیرا چه شرط طریقه از جهات یاد شده میشود و فساد آن در اثر صراحت نمیکند بجهت آنکه
فساد مذکور مطلقا است زیرا چه عقد سلم مذکور را باین صحیح است لهذا اگر بجای صد درهم دین صد درهم نقد میداد پیش از آنکه جدا شوند پس عقد سلم
صحیح میباشد و فساد نمیشد و لیکن بسبب آنکه بجای صد درهم دین صد درهم نقد دادند و بعد از آن هر دو عاقد با هم جدا شدند و فساد گشت
عقد سلم در وجه صد درهم دین و سر آن ثابت است که اگر دین را نماند بقر نمایند در عقد بیع نیز آن تعیین میشود و لهذا مذکور شد که کفایت را
بعضی درین باره کرده اند و این وقت است و بعد از آن هر دو با هم و مشق می تصفح شوند و آنیکه بیع دین نبود و باین مذکور شد که باطل میگردد
و هرگاه دین مذکور تعیین نشد که با این آنکه پس معلوم شد که عقد سلم مذکور را باین صحیح است و بعد از آن بسبب آنکه فساد میگرداند
باینکه بیع سلم را با آنکه باطل است و راس مال بیع را قبض آن را و دیگر تصرف نماید سلم و هبه راس مال و فساد میگرداند چیزی را فساد گشت

فلما فيه من تفويت القبض المستحق بالعقد واما الثاني فلان السلم فيه مبيع وانصرف في المبيع قبل القبض لا يجوز
 ولا يجوز الشراكة والتولية في السلم فيه لانه تصرف فيه فان تقايلا السلم لم يكن له ان يشتري من المسلم اليه براس المال
 شيئا حتى يقبضه كله لقوله عليه السلام لا تأخذوا سلفا منكم الا ما اوتيتهم عند الفسخ ولا تأخذوا
 بالمبيع فلا يحل انصرف فيه قبل قبضه وهذا لان لا قاله بيع جديد في حق ثالث ولا يمكن جعل السلم فيه مبيعا
 لسقوطه فجعل راس المال مبيعا لا دين مثله لانه لا يجب قبضه في المجلس لانه ليس في حكم الابتداء من
 كل وجه وفيه خلاف زفره والوجه عليه ما ذكرناه قال ومن اسلم في كونه حطة فلما حل الاجل اشترى المسلم اليه
 من رجل كذا وامر برب السلم قبضه قضاء لم يكن قضاء وان امر برب السلم قبضه لم يقبضه لنفسه فكذا اليه ثم اكله لنفسه فلا
 يصح ان قبضه من راس المال كذا بشرط عقد سلمت فوت ميشود بمخمين جائز نیست رب سلم را که تصرف نماید در سلم فيه
 پیش از قبض آن زیرا چه مسلم فيه مبیع است و تصرف و بیع پیش از قبض آن جائز نیست دیگرگاه مقرر شد که تصرف رب سلم در سلم فيه
 پیش از قبض آن جائز نیست پس جائز نیست ویراکه شریک گرداند کسی از سلم فيه یا بفروشد آنرا بطریق قولیت زیرا چه این هر دو
 عمل تصرف است در سلم فيه **مسئله ۱۸** اگر هر دو عاقد اقاله نمایند عقد سلم را پس نمیرسد رب السلم را که خرید کند از مسلم اليه
 بوجوه اسباب خبری را که بعد از آنکه قبض نماید آنرا تمامه از مسلم اليه بحجت آنکه غیر صلح نموده است که مگر از مسلم اليه که مسلم فيه را
 یا راس مال خود را اعنی و قتیکه فسخ نماید آنرا و بحجت آنکه راس مال بدین هنگام مشابه و مانند بیع است پس تصرف در آن پیش از
 قبض آن جائز نخواهد شد و مشابهت به بیع بحجت آن است که اقاله بیع بحجت در حق ثالث اعنی غیر عاقدین پس
 ضرورتیست که بیع موجود باشد پس و ممکن نیست که سلم فيه بیع گردانیده شود بسبب آنکه مسلم فيه درین هنگام ساقطست پس
 ضرورتیست که راس مال بیع گردانیده شود زیرا چه راس مال نیز درین است بر مضمون مسلم اليه مانند مسلم فيه سوال هرگاه اقاله عقد
 جدیدست مانند عقد اول پس باید که وجوب شود قبض راس مال و مجلس اقاله بیع و وجوب قبض آن در مجلس عقد اول حال آنکه
 چنین نیست **جواب** حق واجب نیست قبض آن در مجلس اقاله بحجت آنکه اقاله بیع وجوه بمنزله عقد اول نیست و در مسئله مذکوره
 خلاف زفر فرج است **ف** آنچه نزد وی جائزست تصرف در راس مال بعد از اقاله پیش از قبض آن حق ولیکن دلیل مذکور **ف**
 اعنی اینکه اقاله بیع جدیدست در حق ثالث **ص** حجت است بریدی **مسئله ۱۹** اگر شخصی عقد سلم کرد و یک کرگندم و بعد
 از آن چنان میعاد دادی مسلم فيه رسید خرید کند مسلم اليه از کسی یک کرگندم و امر کرد رب سلم را که قبض کند آنرا از بیع آن بحجت تهنیضی
 مسلم فيه و او قبض کرد آنرا پس بسبب قبض آنکه دادی مسلم فيه نمیشود **ف** انذا اگر بگویدم که کرگندم مذکور پس آن اقاله مسلم اليه
 بلام خواهد شد **ص** و اگر امر کرد ویراکه قبض کند آنرا برای او و بعد از آن قبض کند آنرا برای خود پس رب سلم کمال کرده گرفته است آنرا
 برای او و بعد از آن باریک گیر کمال کرد برای خود پس در صورتی مسلم فيه او خواهد شد **ف** و رب سلم قبض آن نخواهد شد **ص** زیرا چه

اجتمع الصفقتان بشرط الكيل فلا بد من الكيل مرتين لغنى النبي عليه السلام عن بيع الطعام حتى
يجرى فيه صاعان وهذا هو محل الحديث على ما مر والسلم وان كان سابقا لكن قبض المسلم فيه لاحق
وانه بمنزلة ابتداء البيع لان العين غيبه الذين حقيقة وان جعل عينه في حق حكمة خاص وهو حرمه
الاستبدال فيتحقق البيع بعد الشرط وان لم يكن سلما او كان قرضا فامره بقبض الكرا فان كان القرض
اعارة ولهذا ينبغي عقد بلفظ الاعارة فكان المرد ودعين الماخوذ مطلقا حكما فلا يجتمع الصفقتان قال

وهو اسلم في كونه قاضيا من السلم ان يكيله المسلم اليه في غرايو رب السلم ففعل وهو غائب لم يكن قضاء
ووصفة مجمع شده است یکی میلان سلم الیه و میان رب سلم که عقد سلم است و دوم میان سلم الیه و میان کسی که اگر گندم را از خود می‌دهد
و در هر دو عقد کیل شرط است پس ضرورت که در بار کیل کرده شود زیرا چه پیغمبر صلواتی فرموده است از خود حقن گندم حتی که جاری شود در آن
دو صاع اعنی صاع بائع و صاع مشتری و مراد درین حدیث همین ضرورت است **ف** اعنی صورتیکه دو وصفه مجتمع شود در آن **ح**
چنانچه سابق مذکور شده است **ف** سوال عقد سلم سابق است از خریدن سلم الیه که گندم را از بائع آن پس در صورت مذکوره دو
مجمع نیست **جواب** **ح** عقد سلم اگر چه سابق است ولیکن قبض مسلم فیه و ضرورت و قبض آن بمنزله بیع جدید است زیرا چه سلم فیه
دین است که بر ذمه مسلم الیه بوده آنچه قبض کرده آن را رب سلم عین است و عین غیر دین است تحقیقه اگر چه هر دو یک چیز شمرده میشود
تا استبدال مسلم فیه پیش از قبض آن لازم نیاید بسبب آنکه اگر دو چیز علما شمرده شود پس لازم آید که بدل کرد مسلم فیه را که دین
پیش از قبض آن بعضی آنچه قبض کرده آنرا چه آن عین است غیر دین و هر گاه قبض مذکور بمنزله بیع جدید شد پس در صورت مذکوره
دو وصفه مجتمع شد یکی خریدن سلم الیه گندم مذکور را از بائع آن و دوم قبض کردن رب سلم آن را که بمنزله بیع است پس گویا سلم الیه خریدن را
از بائع آن اولاد بعد از آن فروخت آنرا بدست رب سلم **مسئله ۲۰** اگر یک که گندم کسی دین باشد بر ذمه شخصی و مسلم فیه
نباشد بلکه قرض بود و خرید کند قرض گیرنده یک که گندم را از کسی و او کند قرض دهنده را که قبض کند که گندم مذکور را از بائع آن بر آن
استیفای قرض خود و او کیل کرده قبض کند آنرا پس این قبض صحیح است و استیفای قرض متحقق میگردد و آن را زیرا چه قرض عاریت است
لکن اگر قرض هر قرض دهنده باین طوری که بگوید بقرض گیرنده که این دو دوم عاریت یا اجاره و او ترا جائز است پس که گندم مذکور را کیل
قبض کرد آنرا قرض دهنده در صورت عین حق اوست لکن در صورت دو وصفه مجتمع نشد پس ضرورت است که اگر گندم مذکور
دو بار کیل کرده شود **مسئله ۲۱** اگر عقد سلم کرد شخصی و یک که گندم پس رب سلم امر کرد مسلم الیه را که گندم مذکور را
کیل کرده و بعد از جلال رب سلم پس سلم الیه کیل کرده گذاشت آنرا در حالیکه رب سلم غائب است پس در صورت ادای
مسلم فیه میشود **ف** لکن اگر کیل و قبض گندم مذکور بعد از گذاشتن آن در حال مذکور ضائع خواهد شد مال مسلم الیه

لان الامر بالکیل لم یصح لانه لم یصادف ملک الامر لان حقہ فی العین قد اذعن المسلم انہ مستحقا للغنائم وقد جعل ملک نفسه فیها فصار کما لو کون علیه دراهم دین قد فم الیه کیسا لیرثها المذنبون فیفسد لم یصح قابضاً ولو كانت الخطة مشترکة والنسبة بحالها صادراً بضم لان الامر قد صح حیث صادف ملکه لانه ملک العین بالبیع الا ان لم یصادف بالظن کان الظن فی السلم المسلم الیه والشراء المشترک لصحة الامر وکذا الامر ان یقبضه فی البحر فی السلم یملک من مال المسلم الیه وفي الشراء من مال المشترک ویتقر بالتمن علیه لما قلنا ولان یلغى بکل الکیل فی الشراء فی الصحیح لانه نائب عنه فی الکیل والقبض بالوقوع فی غرض المشترک ولو امره فی الشراء بکیله فی غرض البائع ففعل لم یصح قابضاً لانه استعاض عن اثره ولم یقبضه الا بتسلیم الغرض فی کل ما یقبضه فيها کما لو امره بکیله ویعبر

ص زیرا چه رب سلم پیش از قبض آن مالک آن نبود بجهت آنکه حق وی دین است نه عین وگذازم مذکور عین است پس امر وی بکیل کردن آن صحیح نبود چه امر کردن صحیح نیست مگر در ملک او و هر گاه چنین شد پس در صورت گنای مسلم الیه عاریت گرفت جال رب سلم را و گندم مذکور را که ملوک دوست در آن جوال گذاشت چنانچه اگر چند در هم کسی دین باشد بر ذمه شخصی و بدین دین کیسه خود را ببدیون تا آن دراهم را وزن نموده دهد در کیسه مذکور و بدیون چنین کرد پس بسبب مجرای این معامله دین قاضی آن در هم نمیشود و اگر خرید کند کسی گندم معین و موجود را و امر کند مشتری بآن را که بکیل کرده دهد در جوال او و بآن بکیل کرده دهد در جوال مشتری و بآن مشتری نائب است پس مشتری بسبب آن قاضی آن گندم میشود زیرا چه امر مشتری بر بآن را باینکه بکیل کرده بدد گندم مذکور را در جوال او صحیح است بنابراین آنکه مشتری مالک آن شده است بسبب بیع و حاصل آنکه مشتری مالک گندم مذکور میشود و پیش از قبض آن در صورت خریدن در رب سلم مالک آن گندم موجود نمیشود و پیش از قبض آن حق و بنابراین اگر امر کند مشتری بر بآن را در صورت بیع سلم که آس نموده آند سازد گندمی را که در جوال او گذاشته است پس آن آرد اندن مسلم الیه است و در صورت خریدن از آن مشتری است چه امر وی در صورت خریدن صحیح است و همچنین اگر امر کند مشتری بر بآن را که در صورت سلم بدینا بنید از گندم مذکور را و سلم الیه چنین بعمل آرد پس آن گندم از مال مسلم الیه هلاک میشود و در صورت خریدن از مال مشتری هلاک میشود و بهای آن بر مشتری ثابت و لازم میشود چه امر وی صحیح است لهذا در روایت صحیح گفته اند میشود بکیل کردن بآن در جوال مشتری با امر وی و حاجت نیست که بار دیگر بکیل نموده شود زیرا چه بآن در صورت نائب مشتری است بکیل کردن و قبض آن بر مشتری را حاصل و متحقق میشود بسبب افتادن گندم در جوال او مسئله ۲۲ - اگر خرید کند کسی گندم را از کسی و امر کند مشتری بر بآن را که بکیل کند گندم مذکور را در جوال خود و بآن بکیل کرده دهد در جوال خود پس مشتری قاضی آن میشود زیرا چه مشتری عاریت خواست جوال بآن را و قبض نکرد آنرا پس آن جوال قبض مشتری نشد پس همچنین اگر در آن جوال است مقبوض او نخواهد شد پس چنان شد که امر کند مشتری بر بآن را که بکیل کند گندم مذکور را و جدا کرده بجهت آن مال

في ناحية من بيت البائع لان البيت بنواحيه في يده فلم يصير المشتري قابضاً ولو جمع الدين والعين التزاماً للمشتري
ان بدأ بالعين صار قابضاً اما العين فلهصة الامر فيه واما الدين فلا يتصله بملكه وبمثله يصير قابضاً كما استقر في
خطة وامره ان يزرعها في ارضه وكمن دفع الى صائغ خاتماً وامره ان يزيده من عند نصف دينار وان بدأ
بالدين لم يصير قابضاً اما الدين فلعدم صحة الامر واما العين فلا رنة خلطه بملكه قبل التسليم فصا مستهلكا
عند ابي حنيفة ره فينقض البيع وهذا الخلط غير موصى به من جهته بخلاف ان يكون مرادة البداية
بالعين عندهما هو بالخيار ان شاء نقض البيع وان شاء شاركه في الخلط لان الخلط ليس باستهلاك عندهما

قال ومن أسلم جارية في كرخطة وقبضها المسلم اليه ثم تقايله فمانت في يد المشتري فعليه قيمتها يوم قبضها ولو تفايد

در گوشه خانه خود چه در صورت مشتری قاضی آن نمی شود و مرا چه خانه مذکور بتمامه در دست بائع است مسئله ۲۲ اگر مجموع
تین عین باطن که خرید کسی یک گندم معین نیز عقد سلم کرد و در یک گندم چه گندم اول است و گندم دوم تین ص و بعد از آن امر که مشتری
مرباع را که هر دو گندم را کیل کند در جوال او پس اگر بائع اول کیل کند گندمی را که عین است و بعد از آن گندمی را که دین است در جوال
مشتری پس در صورت مشتری قاضی هر دو گندم میشود اما قاضی عین پس بجهت آنکه امر وی کیل کردن عین در جوال او صحیح است و اما قاضی
دین پس بجهت آنکه چون کیل کرد آنرا بائع در جوال مذکور پس آن مخلوط و متصل گشت به گندمی که ملوک مشتری است و بسبب خلط آن
بملک او قاضی آن میشود مشتری مانند کسیکه طلب قرض کند قدری گندم را از کسی و امر کند مقرر دهنده را که بیفشان آن گندم را
در زمین او و مانند کسیکه بدهد انگشته خود را به زرگری و امر کند وی را که بمقدار نصف و نیا زر را نزد خود زیاده کند در انگشته مذکور و اگر در صورت
مذکور بائع اول کیل کند گندمی را که دین است در جوال مشتری و بعد از آن کیل کند عین را در جوال مذکور پس در صورت مشتری قاضی
عین میشود و نه قاضی تین چه امر وی بکیل کردن دین صحیح نیست پس آن در ملک بائع باقی ماند چنانچه بود و عین را مخلوط کرد به آن
و هرگاه مخلوط کرد آن را بملک خود پس آن را هلاک و تلف کند و این نزد ابی حنیفه حرج است چه خلط کردن مال غیر ببال خود تلف کردن
مال غیر است نزد اوج پس نسخ خواهد شمع در گندمی که عین است سوال خلط مذکور باذن مشتری است چه او امر کرده است
بائع را که کیل کند هر دو گندم را در جوال او و هرگاه خلط مذکور باذن مشتری شد پس باید که نسخ نشود مع مذکور جواب ص خلط
مذکور باذن مشتری نیست زیرا چه احتمال است که مراد وی از امر مذکور این باشد که اول کیل کند بائع عین را در جوال او و بعد از آن
کیل کند دین را در آن و اینکه مذکور شد نزد ابی حنیفه حرج است نزد صاحبین روح مشتری مختار است اگر خواهد نسخ کند بیج را و اگر خواهد
شریک بائع شود در گندم مخلوط زیرا چه خلط کردن مال غیر ببال خود تلف کردن مال غیر نیست بجمع وجهه نزد صاحبین روح مسئله ۲۳
اگر کسی عقد سلم کرد و یک گندم و اس مال کرد و کنیزی را و قبض کرد آن کنیز را مسلم المیه بعد از آن اقاله نمود و عقد سلم را
و بعد از آن مرد کنیز مذکور در دست مسلم المیه پس واجب میشود بر مسلم المیه قیمت آن کنیز که در روز قبض آن بود و اگر اقاله نمایند

بعد هلاک الجاریه تجازلان صحه الاقاله تعتمد بقاء العقد وذلک بقیام المعقود علیه
 و فی السلم المعقود علیه انما هو المسلم فیہ فصحت الاقاله حال بقائه و اذا جاز ابتداء اولی البیع
 انتهاء لان البقاء اسهل و اذا انفسخ العقد فی المسلم فیہ انفسخ فی الجاریه تبعاً فیجب علیه رد ثمنها
 و قد عجز فجب علیه رد قیمتهم ولو اشتري جاریه بالف درهم ثم تقایله فماتت فی ید المشتري
 بطلت الاقاله ولو تقایلا بعد موتها فلاقاله باطله لان المعقود علیه فی البیع اها هو الجاریه فلا یبقی
 العقد بعد هلاکها فلا یصح الاقاله ابتداء فلا یبقی انتهاء لانعدام محله و هذا بخلاف بیع المقایضه
 حیث یصح الاقاله و یبقی بعد هلاک احد العوضین لان کل واحد منهما مبیع فیہ
قال ومن اسلم الى رجل دراهم فی کتبخانه فقال المسلم الیه شرطت ردّها و قال رب السلم تشتر شیئاً
 فالقول قول المسلم الیه لان رب السلم متعین فی انکاره الصحه لان المسلم فیہ یربو علی راس المال
 فی العاده و فی عکسه قالوا یجب ان یکون القول لرب السلم عندی حقیقه و لا یدعی الفحوه وان کان صاحب منکله
 بعد از مردن کثیر مذکور جازست نیز و واجب میشود بر مسلم الیه تمیت آن که در رد قبض آن بود زیرا چه صحت اقاله بنا بر بقای عقد
 و بقای عقد به بقای معقود علیه است و معقود علیه در سلم مسلم فیہ است و آن باقی و موجود است پس اقاله مذکور صحیح خواهد شد
 و هر گاه صحیح شد اقاله مذکور و عقد سلم فسخ شد در سلم فیہ پس فسخ خواهد شد و کثیر مذکور که راس مال است بتبعیت مسلم فیه اگر چه
 صحیح نیست فسخ آن با صالته در کثیر مذکور به سبب آنکه او موجود نیست چه بسا خیر صالته صحیح نیست و بتبعیت صحیح میگردد و هر گاه
 فسخ شد عقد در کثیر مذکور و هب شد بر مسلم الیه که واپس دهد آنرا ولیکن او عاجزست از واپس دادن آن پس و هب شد بر او که
 واپس دهد قیمت آنرا **مسئله ۲۵** - اگر خرید شخصی کثیری را بهر از درم و بعد از آن بائع و مشتری با هم اقاله نمودند و بعد از آن
 مرد کثیر مذکور در دست مشتری پس اقاله مذکور باطل است و اگر مرد کثیر مذکور اولاً و بعد از آن اقاله نمایند پس این اقاله نیز
 باطل است زیرا چه در بیع مذکور معقود علیه نیست مگر کثیر مذکور و آن هلاک گشت و عقد بیع مذکور باقی نماند بعد از هلاک کثیر مذکور
 پس اقاله مذکور صحیح نخواهد شد از ابتدا در صورت دوم و باقی نخواهد ماند در انتها در صورت اول چه محل آن باقی نیست بخلاف
 بیع مقایضه و اعنی بیع رخت بعوض رخت **ص** که اقاله آن صحیح است و باقی میماند بعد از هلاک یکی از دو عوض زیرا چه
 هر واحد از آن بیع است و بیع مقایضه پس هر کدام که باقی ماند معقود علیه است **مسئله ۲۶** - اگر شخصی عقد سلم کرد
 مدیک که گندم بعوض صد درهم و بعد از آن گفت مسلم الیه بر مسلم که شرط کرده ام برای تو گندم ردی را و گفت
 رب سلم که بیع شرط نکرده **ف** نه جید و نه ردی بلکه گندم مطلق را ذکر کرده بودی و بنا بر آن عقد مذکور صحیح نیست **ص**
 پس در نصیورت قول مسلم الیه با قسم معتبرست چه او دعوی میکند صحت عقد را بسبب اقرار شرط آن و قول رب سلم
 معتبر نیست اگر چه او منکر صحت است به سبب آنکه انکار او بنا بر نفیست زیرا چه مسلم فیہ زیاده می باشد بر اس مال چه
 همین عادت است در سلم و اگر رب سلم و مسلم الیه اختلاف نمایند بر عکس اختلاف مذکور پس در نصیورت فقها گفته اند که قول
 رب سلم معتبر خواهد بود و نزد ابی حنیفه نیز چه رب سلم دعوی میکند صحت عقد سلم را اگر چه مسلم الیه منکر آن است

و عند هذا القول للمسلم اليه لانه منكر وان انكر الصحة واستقر له من بعد ان شاء الله تعالى ولو قال المسلم اليه لم يكن له اجل وقال رب السلم بل كان له اجل فالقول قول رب السلم لان المسلم اليه متعنت في انكار احقاله وهو الاجل والفساد لعدم الاجل غير متيقن لمكان الاجتهاد فلا يعتد بالنفع في رد راس المال بخلاف عدم التصرف وفي عكسه القول لرب السلم عند هذا لانه ينكر حقا عليه فيكون القول قوله وان انكر الصحة كوت المال اذا قال للمضارب شرطت لك نصف الوهم الا عشرة وقال المضارب لابل شرطت لي نصف الوهم فالقول لرب المال لانه يكر استحقاق الوهم وان انكر الصحة وعند ابى حنيفة القول للمسلم اليه لانه يدعي الصحة وقد اتفقا على عقد واحد فكانا متفقين على الصحة ظاهر الخلاف مسئله المضاربة ولانه ليس بلامر فلا يعتبر الاختلاف فيه فبقى مجرد دعوى استحقاق الوهم

ونزد صاحبين رج در صورت قول سلم اليه معتبرست چه او در هر دو صورت منكرست اگرچه انكار صحت ميکند و صورت دوم بيان آن مختصرست
 حتى يداشر الله تعالى مسئله ۲ اگر اختلاف بين مسلم و مسلم اليه برين چه بگويد مسلم اليه در عقد مسلم ميवाद آن مقرر شده است او در مسلم بگويد ميवाद آن مقرر نشده است او در صورت قول رب سلم معتبرست زيرا چه ميवाद حق مسلم اليه است پس انكار او بنا بر نفعتست **ف سوال** انكار كرد مسلم اليه ميवाद را بنا بر آنکه در آن منفعت اوست چه بر گاه انكار كرد ميवाद را پس عقد مسلم فاسد نخواهد شد و مسلم فيه در طاب او باقی خواهد ماند و در صورت منفعت اوست چنانچه ظاهرست پس انکار او براي اين منفعتست نه بنا بر نفعتست **جواب** ص فساد عقد مسلم بسبب عدم ميवाद يقيني نيست زيرا چه در فساد آن بسبب عدم ميवाद اختلاف مجتهدان است پس نفع مذکور اعتبار ندارد و نفع او در ثبوت ميवाद ظاهرست پس انکار آن نفعتست بخلاف صورتیکه اختلاف نموده بودند برين وجه که گفته بود مسلم اليه که شرط نمودم گندم ردی را در مسلم گندم بود که هیچ شرط نبود ردی نه چيد چه فساد عقد در صورتی بسبب عدم وصف مسلم في يقينيست و اگر اختلاف نمایند برين وجه که مسلم اليه بگويد که ميवाद آن مقرر شده است و رب سلم انکار آن نه ايد پس در صورت قول رب سلم معتبرست نزد صاحبين رج چه او منكرست ميवाद را که حق مسلم اليه است بر دی پس قول وی معتبر خواهد شد اگرچه منكر صحت عقدست مانند صاحب ثل و عقد مضارب است اعني اگر صاحب ثل بگويد بمضارب که شرط کرده ام برای تو نصف رج را اگر کرده درم و مضارب انکار آن کند و بگويد شرط کرده تو برای من نصف رج را پس در صورت قول صاحب ثل معتبرست زيرا چه او انکار ميکند نه حقا مضارب را در رج اگرچه انکار صحت عقد مضارب نیزست کند و ابو حنيفة رج ميگويد که در صورت مذکوره قول مسلم اليه معتبرست چه او دعوى ميکند صحت عقد را و رب سلم و مسلم اليه هر دو متفق اند بر آنکه عقد مسلم کرده اند پس ظاهر هر دو متفق اند بر صحت آن پس انکار رب سلم صحت آنرا بنا بر انکار ميवाद انکار آنست بعد از اقرار آن پس معتبر نخواهد شد بخلاف مسئله مضارب چه عقد مضارب لازم نيست ف نه بر مضارب و نه بر صاحب ثل زيرا چه مضارب را جائزست که با نماند از امضای آن و همچنین ميرسد صاحب ثل را که مغزول کند مضارب را **اص** پس اختلاف مذکور در مسئله مضارب معتبرست بلکه دعوى آن نیز بانه بماند از امضای آن اين جائزست هر چند ايس باقی ماند دعوى استحقاق زجا بمضارب رب سلم منكر است پس قول وی معتبر خواهد شد

اما السلم فلا یرم قصارا لاصل ان من خرج کلامه تعنتا فالقول لصاحبه بالاتفاق وان نوح خصومه ووقع الاتفاق علی عقید
واحد فالقول المدعی الصحه عنده وعند هو السنکروان انکر الصحه قال ویجوز السلم فی الیشاب ذائین طویلا وعرضا ووقعه لا
اسلم فی معلوم مقدور التسليم علی ما ذکرنا وان کان ثوب حریر لا بد من بیان قدرته ایضاً لانه مقصود فيه ولا یجوز السلم فی
البحر ولا فی الخمر ولا فی کتفات تفاوتاً فاحشاً و فی صنعا اللؤلؤ الیه بیاع و زنا یجوز السلم لانه مما یعلم بالوزن ولا یاسر بالسلم فی اللین الا اذا
حلبنا معلوماً لانه عدی متقار لا یستقام الذین قال وکل ما مکن ضبط صفته و معرفه مقداراً لا جاز السلم فيه لانه لا یفصل
المنارعة ولا یضبط صفته ولا یعرف مقداره لا یجوز السلم فيه لانه دین و بدون الوصف بقی مجهولاً حاله تقضی الی المغاغة ولا یاسر
بالسلم فی طست قفقه او خفین و نحو ذلك اذا کان یعرف احجام شرائط السلم وان کان لا یعرف فلا خیر فیه لانه دین مجهول
والاعتد سلم لازم است پس بنا بر آنچه مذکور شد ظاهر گشت که قاعده این است که هر که قول او بنا بر نعت است
فایمن طور که انکار میکند حق خود را نه حق دیگر را بر خودش پس قول وی معتبر نیست بلکه معتبر قول دیگر است
نزد همه و هر که دعوی کند صحت عقد را پس قول وی معتبر است نزد ابی حنیفه رح و صورتیکه قول کسی بطریق نعت نباشد بلکه بطریق
خصوصیت بود ولیکن مجدداً هر دو متفق باشند بر عقد واحد چنانچه در صورت سلم چه عقد سلم خواه صحیح باشد خواه فاسد بر هر تقدیر
عقد واحد است بخلاف مضاربت چه آن بر تقدیر صحت عقد مضاربت است و بر تقدیر فساد آن عقد اجاره میگردد و در صورت
مذکوره نزد صاحبین رح قول منکر معتبر است اگر چه او انکار کند صحت عقد را **مسئله ۲۸** - اگر عقد سلم کند کسی در باره بیان کند
طول و عرض آن و غلط و وقت آن پس آن عقد جائز است زیرا چه آن عقد سلم است و چیزی که معلوم است و تسلیم آن بر سلم ممکن است
و اگر مسلم فیه یا چه حریر باشد پس ضرورت در آن که بیان کرده شود وزن آن نیز چه وزن آن مقصود است **مسئله ۲۹** -
عقد سلم در جواهر جائز نیست و نه در خریده زیرا چه میان آحاد آن تفاوت بسیار است **مسئله ۳۰** - عقد سلم در لولوی کوچک
که فروخته میشود از روی وزن جائز است چه آن معلوم میشود و بسبب وزن **مسئله ۳۱** - عقد سلم در خشت خام و خفته و قتیکه
فکر نمایند بلین معلوم را یعنی قالب آن را مضائق نیست زیرا چه نعت عددی متقارب است علی الخصوص قتیکه مذکور شود بلین آن
مسئله ۳۲ - هر چیزی که ممکن است ضبط صفت آن و معرفت مقدار آن پس در آن عقد سلم جائز است زیرا چه آن موجب
نزاع نیست و هر چیزی که ممکن نیست ضبط صفت آن و معلوم نمیشود مقدار آن پس عقد سلم در آن جائز نیست زیرا چه مسلم فیه دین میشود
بر ذمه مسلم الیه پس اگر صفت آن معلوم نباشد مجهول میباشد بجهالتی که موجب مناع است **مسئله ۳۳** - اگر عقد سلم کند
در خشت یا در قفقه یعنی سبویا کوزه که برای گرم کردن آب است یا در موزه یا در مانند آن و قتیکه سلم فیه معلوم شود پس در آن
بالنیت یا چه شرائط چهار سلم در آن یافت میشود اگر مسلم فیه معلوم شود بر عقد سلم جائز نیست اصلاً زیرا چه مسلم فیه و ضوئین مجهول میشود و اگر متضمن باشد
کسی یا شایعی کو فیبر در میاد جائز است و در صورت مناع نیست که شخصی بگوید شما بنحوه دوزی که برای من بپزدنزه ابانین بچین صفت فخر و مثلاً

قال ان استغنم شيئا من ذلك بغير اذن المالك لا يجوز بالتعامل وفي القياس لا يجوز لانه بيع للمعدوم والبيع لا يعمل
والبيع قد يفتقر موجبا احكاما والمعقود عليه العيرون والعل حق لزاجوده مفروغا عنه لا من صنعته
او من صنعته قبل العقد فاخذ جائزا ولا ينعين لانه لا خيار حق لوباعه الصانع قبل ان يراه المستغنم جازة هذا
كله هو الصحيح قال وهو بل خيار ان شاء اخذه وان شاء تركه لانه اشتققت شيئا لم يره ولا خيار للصانع
كما ذكره في المصنوع وهو لا يصح لانه باع ما لم يره وعن ابى حنيفة روى له الخيار ايضا لانه لا يمكنه
تسليم المعقود عليه الا بضرر وهو قطع القرم وغيره وعن يوسف انه لا خيار لها اما الصانع فلهما خونا
واما المستغنم فلا ان في اثبات الخيار له اضرا بالصانع لانه لا يشتريه غيره فلهما لا يعجز فيمالا تعامل فيه
للناس كالثياب لعدم الجزاء وفيما فيه تعامل انما يجوز اذا تمكن اداء ماله بالوصف يمكن التسليم
وانما قال بغير اجل لانه في ضرب الاجل فيما فيه تعامل يصير مسلما عند ابى حنيفة وخلافهما

ص پس اين استصناع جائزست از روی استحسان بحسب اجماع که بنا بر تعامل مردان ثابت است وانه در قیاس جائز نیست زیرا چه
آن بیع معدوم است و بیع معدوم جائز نیست و باید دانست که استصناع بیع است و موجود و معدوم نیست و همین صحیح است بیع و صورت
استصناع اگر چه معدوم است ولیکن بمنزله موجود شمرده میشود حکما و معقود علیه در صورت استصناع عین است و اعنی عین موزنه
است مثلاً ص در عمل صانع لهذا اگر بیاورد مثلاً موزنه را که ساخته است غیروی یا موزنه را که او ساخته بود آن را پیش از عقد استصناع
و بگیرد آنرا کیست استصناع نموده بود جائزست و چیزی که در آن استصناع نماید کسی عین نمیشود برای او و گویند متذکر که اختیار کننده آنرا پس
اگر ببرد آن را صانع آن پیش از دیدن آنکس جائزست این همه که مذکور شد صحیح است و هر که استصناع نماید مختار است اگر خواهد بگوید آنرا
و اگر خواهد ترک کند زیرا چه او خریدار نیست چیزی را که ندیده است آنرا اختیار نیست صانع را و اف بکله صاحب استصناع اگر خواهد بگوید بگوید
ص همچنین اگر کرده است صحیح در مبسوط و همین و بیع است و انانی حنیف در موهبت که صانع را نیز اختیار است زیرا چه و برادر مسلم
معقود علیه ممکن نیست مگر بضرر چه ممکن نیست که تسلیم نماید موزنه را مثلاً مگر بپردازن چرم و خریدن او در آلات ساختن آن این خیالی را ضرر
نیست و از ابی یوسف در موهبت که بیع کسی را اختیار نیست زیرا چه صانع بائن است و بائن را اختیار نیست و تحقیق که صانع خود را نادیده بفرود شد
صاحب استصناع را اگر اختیار ثابت شود پس در آن ضرر صانع است بحسب آنکه کسی دیگر نخواهد خرید آن موزنه را بمثل مالیت آن
مثلاً اگر امیری استصناع نموده باشد و صانع مناسب او ساخته باشد پس عامه مردان بمثل مالیت آن خرید نخواهند کرد و صانع
حق در استصناع جائز نیست و چیزی که در آن تعامل مردان نیست چون پاره مثلاً زیرا چه اصل در استصناع عدم جواز است بحسب آنکه
در استصناع بیع معدوم است و موجب جواز آن نیست مگر اجماع که بنا بر تعامل ثابت است و آن یافته نمیشود و در آن و باید دانست که استصناع
در چیزی که تعامل نیست در آن وقتی جائز میشود که بسبب بیان صفت آن چیزی که معلوم شود تا صانع بر تسلیم آن قادر شود و باید دانست
که قید بضرر است و میگوید که در اصل استصناع مذکور شد و چشم آنست که اگر در آن و میعاد مقرر نشود در استصناع چیزی که در آن تعامل است
و مضمون آن فی الحال بماند بحدس میگرداند و نیز ابی حنیف در خلاف قول صاحبین روح جزو او شان حق استصناع باقی میباشد

و توضیحه فیما لا تعامل فیہ بصیرتاً بالاتفاق لئلا یلحق حقیقه لا دستمنعاً فیما لا
 علی قضیتہ و یحل الاجل علی التخیل بخلاف ما لا تعامل فیہ لان ذلك استمناعاً فاسداً فیحل علی
 السلم الصمیم ولان حقیقه را نه دین یحتمل السلم و جواز السلم باجماع لا شبهه فیہ و فی مقام البیوع لا استمناعاً
 نوع شبهه فكان المحل علی السلم اولى والله اعلم مسائل **منشور قال** و یجوز بیع الکلب البعید
 والتسباع الملعوم و غیر الملعوم فی ذلك سواء و عن ابی یوسف انه لا یجوز بیع الکلب البعید لانه
 غیر منتفع به و قال الشافعی انه لا یجوز بیع الکلب لقوله علیه السلام ان من التمتع من البیعه
 و من الکلب و لانه یخس العین و النجاسته شیء یلحق المحل و جواز البیوع یشتبه باغراضه فكان منتفياً و لکانه
 علیه السلام فی عن بیع الکلب لا کلب صید او ماشیه و لانه منتفع به حراسه و امضیا
 فكان ما لا یجوز بیعه بخلاف الهوام المودیه لانها لا ینتفع بها و الحدیث محمول علی الابتداء

و اگر میعاد مقرر ناید در بیعتن چیزی که در آن تعامل نیست پس عقد سلم سبک و فروزمه علمای یاریج و دلیل صاحبین برح و در صورت اول
 انیت که لفظ استمناع حقیقت است و معنی استمناع پس مطابق مقتضای لفظ عمل کرده خواهد شد و اما سبک و حالات نکند قرینه
 بر اینکه معنی حقیقی مراد نیست سوال ذکر میعاد قرینه است بر اینکه از استمناع معنی حقیقی مراد نیست بلکه سلم مراد است و اگر نه ذکر میعاد
 چه حاجت است پس باید که در صورت ذکر میعاد سلم شود جواب صی ذکر میعاد در صورت اول قرینه قطعی نیست بر اینکه از استمناع
 معنی حقیقی مراد نیست تا سلم شود زیرا چه ذکر میعاد در صورت محمول بر تعین است اعنی مقصود صاحب استمناع نیست که صانع تعین در
 مدت میعاد مذکور طیار کرده و بعد بخلاف چیزی تعامل نیست و در آن چه آن استمناع فاسد است پس محمول خواهد شد بر عقد سلم که صحیح است
 و دلیل ابی حنیفه انیت که هرگاه ذکر میعاد نمودند معلوم شد که بیع و تین است چه میعاد ثابت نمیشود و اگر در وین و چون بیع وین عقد
 پس حل آن بر عقد سلم محتمل و ممکن شد پس محمول خواهد شد بر آن زیرا چه عقد سلم جائز است باجماع بلا شبهه و تعامل استمناع خالی از شبهه
 نیست ف بجست آنکه تعامل ثابت میشود بنا بر عمل جمیع اهل بلاد و این یقینی نیست صی و هرگاه جواز عقد سلم یقینی است
 و تعامل خالی از شبهه نیست پس حل استمناع مذکور بر عقد سلم اطلاق است و الله اعلم بالصواب

مسائل متفرقه مسئله ۱ - جائز است فروختن کلب و یوز و سباع خرافه علم باشد خواه غیر معلوم از ابی یوسف و ح مروت
 که فروختن سگ گرفته جائز نیست زیرا چه آن قابل انتفاع نیست از دوی عادت و شافعی بر گفته است که فروختن کلب اصلاً
 جائز نیست بجهت آنکه پیغمبر صلعم فرموده است که از جمله حرام است اجرت زانیه و بهای کلب و بجهت آنکه کلب نجس من است و بجهت
 سبب الامانت نجس است و جواز بیع موجب عزت آن است پس میان هر دو منافات است و دلیل علمای یاریج کی این است که
 پیغمبر صلعم نمی فرموده است از فروختن کلب مگر کلبی که برای شکار است یا برای نگاهبانی موشی و دوم نیست که کلب از قبیل بایات
 زیرا چه قابل انتفاع است برای نگاهبانی و برای شکار و هرگاه مال شد پس بیع آن جائز خواهد شد بخلاف جانور و دوی چون مار و کرم
 و مانند آن که آن قابل انتفاع نیست حدیثی که آورده اند شافعی بر محمول است بر اطلاق اسلام معنی پیغمبر صلعم و در ابتدای اسلام از حدیث سبک کلب خمره است

فلما اهلهم عن الاستاءة تسلیم بحیث استاءل دون البیع قال ولا یجوز بیع الخمر والخمر
لقوله علیه السلام فیہ ان الذی حرم شرہا حرم بیعها واکل ثمنها ولأنه لیس مال فی حقنا وقد ذکرنا قال
واهل الذمة فی البیعات المسلمین لقوله علیه السلام فی ذلك الحریث فاعلمهم ان لهم والمسلمین و
علیهم ماعلی المسلمین ولا تنهم مکلفون محتاجون کالمسلمین قال الا فی الخمر والخمر خاصة فان عقدهم علی الخمر
کعقد المسلم علی العسل وعقدهم علی الخمر کعقد المسلم علی الشاة لانهما مال فی اعتقادهم ونحن امرنا بان نتركهم وما یعتقدون
ذل علیه قول عمر وکونهم بیعهما وخذوا العشر من اثمنهما قال ومن قال بفسخ بیع عبدك
من فلان بالف درهم علی ان یضامن لك خمسة من الثمن سوي الالف ففعل فهو جائز ویاخذ
الالف من المشتري والخمسة من الضامن وان كان لم یقل من الثمن جاز البیع بالف ودرهم ولا شی
علی الضمین وأصله ان الزیادة علی الثمن والمثل مجازاة عندنا وتلیق باصل العقد فلا یزید ولا تنقص لانه یتغیر للعقد

تا مردمان با گان اختلاط نمایند چنانچه عادت آنها بود که سگ را برای تناسل نگاه میداشتند و با سگ اختلاط می نمودند و بر فروش و
با سگ خواب میکردند چون این عادت باقی نماند و احتراز از اختلاط سگ حاصل گشت پس بعد از آن فروختن کلب یا تخم زیره فرمود
و آنچه شافعی رح گفته است که کلب نجس عین است مسلم نیست و اگر مسلم باشد پس موجب آن این است که خوردن آن حرام است
نه فروختن آن مسئله ۲ - فروختن خمر و خمر بر رویت بجهت آنکه بنفیس صلعم فرموده است که هر که حرام کرده است خوردن آن
حرام کرده است بیع آن و خوردن بهای آن را بجهت آنکه خمر و خمر بر مال متعمر نیست در حق مسلمانان چنانچه بارها مذکور شده است
مسئله ۳ - زمین در بیع و شرا مانند مسلمانان اند بجهت آنکه بنفیس صلعم فرموده است که خبردار کنید زمین آنکه مر آنهار است
آنچه بر مسلمانان است و بر آنهار است آنچه بر مسلمانان است بجهت آنکه زمین نیز مکلف اند و معاملات مانند مسلمانان محتاج
بسی آن مانند مسلمانان پس در بیع و شرا مانند مسلمانان خواهند بود مگر در فروختن خمر و خمر بر فقط چه این آنهار را جائز است یا چه
فروختن خمر در حق آنها مانند فروختن شیر و انگور است در حق مسلمانان و فروختن خمر بر زنده آنها مانند فروختن گوشت است نزد
مسلمانان بجهت آنکه خمر و خمر بر مال است در اعتقاد آنها و ما موریم باینکه بگذاریم آنهار را با آنچه در اعتقاد آنهاست و باید نیست که
عمرض فرمود بجان طایف خود که زمین را بر فروختن خمر و الی کنید و بگیرد عشر را از بهای آن فاعنی بگذارید آنها را که بفروشدند
خمر را و بگیرد عشر را از بهای آن و این دلالت میکند بر اینکه فروختن آن جائز است مر آنهار مسئله ۴ - اگر شخصی
گفت کسی را که بنده خود را بدست فلان هزار درهم بفروش برین شرط که من ضمانت می برای تو پانصد درهم را از بهای آن سوار بزرگوار
پس این جائز است و آن پانصد درهم زیادتی است در بها و خواهد گرفت آن کس هزار درهم از مشتری و خواهد گرفت پانصد درهم را که
زیادتی است در بها و رضامن ج اگر در صورت مذکوره بگوید شخص مذکور که ضامن پانصد درهم منم اعنی همین قدر فقط و گوید لفظ از بها
پس در فی صورت بیع مذکور جائز است بمقابل هزار درهم فقط و چیزی بر ضامن لازم نمی آید و بنای این دو مسئله بر آن است که زیادتی
در بها و بیع جائز است نزد علمای مایع و آن زیادتی لاحق میشود باصل عقد بجهت فروختن خمر یا آنچه آن تغییر دادن عقد است

من وصفي مشروع الى وصف مشروع وهو حكمي بنه عد لا او خاسر او اربح كما قد لا يستفيد من شيء
بها شيئاً بان زاد في الثمن وهو يساوي البين بعد ونها فيهم اشتراطها على الاجنبى كبذل الخدم لكن
من شرطها المقابلة تسمية وصورة فاذا قال من الثمن وجد شرطها فيهم واذا لم يقل لم يوجبها لهم **قال**
ومن اشترى جارية ولم يقبضها حتى زوجها فوطئها الزوج فالتكاح جائز ولو جسد في لالة
وهو الملك في الرقبة على الكمال وعليه المهر وهذا قبض لان وطئ الزوج حصل تبسيطاً مجتمعة
فصار فعله كفعله وان لم يطأها فليس بقبض والقياس ان يصير قابضاً لانه تعييت حكمي
فيعتبر بالنعيب الحقيقة وجه الاستحسان ان في الحقيقة استيلاء على المحل وبه يصير قابضاً ولا كذلك

الحكمة فافتراقا قال ومن اشترى عبدا فغاب والعبد في من البائع واقام البائع البيت انه باعه اياه

از یک وصف مشروع بسوی وصف دیگر که نیز مشروع است و آن عبارت است از اینکه عقد عدل شود یا خاصه یا عام چنانچه گذشت بیان آن پس مشتری را جائز است که زیاده کند در بها اگر چه گاهی مشتری بسبب زیاده کردن در بها استفاده نمی کند چیزی را باین طور که زیاده کند در بها و حال آنکه اصل بهادون زیادتی مساوی مبیع است و آن زیادتی بروی لازم میشود و بنا بر آنکه لاحق است باصل عقد با وجودیکه مشتری بمقابل آن زیادتی چیزی استفاده نکرده است پس صحیح است که التزام آن نماید جنبی اگر چه اجنبی بمقابل آن چیزی استفاده نمیکند چنانچه بدل خلع لازم میشود و بزرگ بسبب قبول آن اگر چه بعضی آن حاصل نیست باین چه زن حره است و بعضی بدل خلع چیزی را نمیشود و بر حریت آن پس همچنین آن زیادتی بر اجنبی لازم میشود بسبب قبول وی ولیکن از شرط زیادتی انیت که بمقابل مبیع شود از روی تسمیه باین طور که ذکر کند لفظ از بهای او از روی صورت نقطه از روی صورت و معنی باین طور که مشتری بمقابل آن زیادتی استفاده کند چیزی را و هر گاه در سلسله اول گفت شخص کور لفظ از بها را گنجشک زیادتی که پانصد درم شد بروی چه شرط آن یافته شد و او التزام آن کرد و چون در سلسله دوم گفت لفظ مذکور را صحیح نشد زیادتی که پانصد درم است بسبب آنکه شرط آن یافته نشد **مسئله ۵** - اگر شخصی خرید کنیزی را و پیش از قبض آن تزویج نمود و آنرا پس و طی کرد آن کنیز را شوهر او پس نکاح مذکور جائز است زیرا چه بسبب ولایت تزویج ملک رقبه است تمام و کمال اعنی بلا شرکت و آن حاصل است مگر مشتری را و و طی شوهر مذکور قبض آنست بجهت آنکه و طی مذکور ثابت است باین طور که مشتری مسلط کرده است و بر او بر و طی مذکور پس فعل شوهر که و طی است بمنزله فعل مشتری است و اگر در صورت مذکوره و طی نکنند کنیز مذکوره را شوهر او پس بحد تزویج قبض متحقق نمیشود از روی استحسان و قیاس آنست که مشتری بحد تزویج قابض آن شود زیرا چه بسبب تزویج محبوب میگردد حکما پس باید که بسبب آن قبض متحقق گردد بقیاس قبض آن بسبب محبوب کردن آن حقیقه و وجه استحسان آنست که معبر باین حقیقه استیلاست بر محل تصرف حسن است و در آن پس بسبب آن قبض آن متحقق خواهد شد و معبر باین یکی جنبی است تا بسبب آن قبض متحقق گردد **مسئله ۱** - اگر شخصی میداند را و بکار آنرا غایب پیش از قبض آن بایع بگوید تا کمر در بر آید که من خسته ام بنده مذکور را بدست مشتری آورده است

فان كانت غيبته معروفة لم ينج في دين البائع لانه يمكن اصاله البائع الى حقه بدون البيع وفيه ابطال حق البائع
وان لم يدان به هو بيع العبد واولى الثمن لان ملك المشتري ظهر باقراره فيظهر على الوجه الذي اقر به مشغولا بحقه
واذا اعتذر واستيفاء من المشتري يبيعه القاضي فيه كالأمر من اذامات والمشتري اذامات مفسدا وبيع لم
يقض بخلاف ما بعد القبض لان حقه لم يبق متعلقا به ثم ان فضل شيء من ملك المشتري لانه
بدل حقه وان نقص يتبع هو ايضا فان كان المشتري اثنين فغاب احد هما فلهما ضمان يدفع الثمن
كله ويقبضه واذا حضر الاخر لم يأخذ نصيبه حتى ينقد شريكه الثمن وهو قول ابي حنيفة
ومحمد وقال ابو يوسف سقاء اذا دفع الحاضر الثمن كله لم يقبض الا نصيبه وكان منطقا بما دى من
صاحبه لانه قضى دين غيره بغير امره فلا يرجع عليه وهو اجنبى عن نصيب صاحبه فلا يقبضه ولهما انه
مضطر فيه لانه لا يمكنه الانتفاع بنصيبه الا باداء جميع الثمن لان البيع صفقة واحدة وله حق الحبس ما في شيء منه ويظهر
بذلك غيبته او غيبته معروفة باشد اعنى مكان او معلوم باشد بنده مذکور فروخته نشود و بجهت دين بائع زيراجه وصول حق او بدون
فروختن آن ممکن است و در فروختن آن حق مشتری باطل و ضائع میشود و اگر غیبت او مجهول باشد اعنى معلوم نشود که مشتری کوی است
پس در نیصورت فروخته میشود بنده مذکور داد کرده میشود بهای آن و درین بائع که بزودتر مشتری مذکور است اعنى بهای آن زیراجه باقر بائع
ثابت شد که مشتری مذکور مالک بنده مذکور است پس ثابت خواهد شد ملک او بر وجهی که بائع اقرار آن کرده است و اقرار کرده است بملک
مشتری بر وجهی که حق او ملحق است بر بنده مذکور پس ثابت خواهد شد ملک مشتری بر وجه مذکور و هرگاه در صورت غیبت مجهول استیفای حق بائع
متعذر شد پس قاضی خواهد فروخت بنده مذکور را بجهت حق بائع چنانچه را بن اگر بگیرد پس فروخته میشود و چون بجهت ادای من ترهن چنانچه
مشتری اگر مفسد ببرد بغير قبض مبیع پس فروخته میشود مبیع برای حق بائع که بهای آن است بجلات آنکه در صورت مذکور اگر مشتری بعد از قبض
آن غائب شود چه در نیصورت بنده مذکور فروخته نشود و بجهت حق بائع زیراجه حق او در نیصورت متعلق نیست به بنده مذکور لهذا بائع
و دانیان دیگر برابند در آن و بعد از آن باید دانست که در صورتیکه فروخته میشود بنده مذکور بجهت حق بائع اگر چیزی باقیاند از بهای آن
بعد از ادای حق بائع پس آن مقدار را بدو نگاه خواهد داشت بائع بر مشتری را چنان مقدار را بدو عرض ملک است و اگر چیزی باقی نماند بلکه کم از حق بائع شود پس بائع
باقی حق خود را طلب خواهد کرد از مشتری کورده و خواهد گرفت پس در مذکور مذکور و مشتری باشد و غائب شود یکی از آن پس میرسد حاضر که او کند محبت
بهای بنده مذکور را و قبض کند آنرا و بعد از آن اگر حاضر شود غائب مذکور خواهد گرفت نصیب خود را آن زمان که بدو شکر گفت را بهای آن
و این قول ابی حنيفة و محمد رج است و ابو صفح رج گفته است که اگر بدو حاضر جمیع بهای بنده مذکور را قبض نخواهد کرد و در نصیب خود را
و آنچه داده است از جانب شریک خود که غائب است پس آن تبرع است در حق غائب زیراجه او داد کرده است و در غیر را بغير امر او پس آنرا
از وی نخواهد گرفت و حاضر از نصیب غائب اجنبی است پس قبض آن نخواهد کرد و دلیل ابی حنيفة و محمد رج نیست که حاضر در او نماند و درین
غائب فطر است ولی اختیار زیراجه ممکن نیست او را که نفع بگیرد ب نصف خود و اگر با دای جمیع بهای بنده مذکور بجهت آنکه بدو در بنده مذکور
مذکور را بیک صفحه و یا کمتر را میسرید که جس کند بنده مذکور را و او میسرید با تسبیح چیزی از بهای آن کرا و میکند و در این نظر را

برجم کعبیر الرهن و اذا کان له ان يرجع علیه کان له الجنس عنه الى ان يستوفی حقّه کالوکیل بالنشأه
 اذ اقصی الثمن من مال نفسه قال ومن اشتوت جاریه بالف مثقال ذهب و فیضه فیهما نصفان لانه
 اضاف الثقل الیهما علی السواء فیحجب من کل واحد منهما قال ومن له علی آخر عشره دراهم جیاد فقضاءه زیروفا و هو
 بالف من الذهب و الفضة یجب من الذهب مثاقیل و من الفضة دراهم و زیب سبعة لانه اضاف الالف
 الیهما فینصرف الی الوزن المعهود فی کل واحد منهما قال ومن له علی آخر عشره دراهم جیاد فقضاءه زیروفا و هو
 یعلم فانفقها او هلکت فهو قضاء عند ابی حنیفه و محمد و قال ابو یوسف یؤد مثل زیوفه و یرجع بدلهما
 لان حقّه فی الوصف موعی کهو فی الاصل و لا یمکن رجائیه بالیجاب ضمان الوصف لانه لا قیمه له عند المقابله بحسنه
 پس او میگردد آنرا از مدیون اگر چه بغیر امر او داده باشد مانند عاریت و منعه مرهون و اعنی اگر شخصی عاریت داد و چیزی را بگسی
 تا اگر کند عاریت گیرنده آن چیزی را پس کرد و گرد آنرا فرو کسی و بعد از آن محتاج شد شخص مذکور بآن چیزی داد کرد و بدین مستحضر که بمقابل آن کرده
 چیزی مذکور آنرا خلاص کرد و بدست مرتبه پس شخص مذکور میگردد آنچه داده کرده است از بدین مستحضر از وی اگر چه بغیر امر وی داده کرده باشد
 پس همچنین در بیخانی نیز و بهرگاه ثابت شد که حاضر را میسر شد که بگیرد از غائب آنچه داده کرده است از جانب او پس میسر ویرا که بکسر
 نصیب غائب تا آن زمان که بگیرد از وی حق خود را مانند وکیل شرعاً و قاضی که خرید کند چیزی را و او را کند بهای آنرا از مال خود پس میسر
 ویرا که بکسر کند آنرا تا آن زمان که بگیرد بهای مذکور از موکل خود همچنین در بیخانی نیز مسئله - اگر شخصی خرید کنیزی را از بعض
 هزار مثقال طلا و نقره باین طور که گفت خریدم این کنیز را بعض هزار مثقال طلا و نقره پس لازم است بروی که بدد از هر واحد از طلا و نقره
 پانصد مثقال را زیروفا چه مشتری نسبت و اضافت مثقال کرده است بسوی طلا و نقره علی السویه پس از هر واحد پانصد مثقال واجب
 خواهد شد چه بیع کلی را اولویت و ترجیح نیست و اگر بگوید مشتری که خریدم این کنیز را بعض هزار درم از طلا و نقره پس واجب میشود
 در نیت و بر مشتری از طلا پانصد مثقال و از نقره پانصد درم از جنس را همیشه ده درم از آن هموزن هفت مثقال است زیرا چه
 مشتری اضافت و نسبت کرده است هزار را بسوی طلا و نقره پس آن هزار محمول خواهد شد بر ذری که مهور است و هر واحد از آن
 مسئله - اگر بگوید درم جید دین کسی بر شخصی پس داد مدیون مذکور ده درم زلف را یعنی ناسه در آب بکسل و اگر گرفت آنرا
 در حالیکه نمی دانست که آن دراهم زلف است پس خرج کرد آنرا یا بپاک شد آن دراهم زلف در دست او پس در نیت دین آن
 اما میشود و میسر ویرا که بگیرد از مدیون مذکور چیزی را بعض صفت جودت که حق او بود و این نزد ابی حنیفه و محمد است
 و ابو یوسف رج گفته است که میسر ویرا که واپس دهد مدیون مذکور مثل دراهم زلف را و بگیرد از وی دراهم جید را که حق او است زیرا چه
 حق او بیخانی در اصل در جمیع مجتبهین حق او در وصف آن نیز ثابت است پس رعایت هر دو حق ضرورت و لیکن رعایت حق دوم
 باینطور که چیزی را بکسر واجب گردانیده شود و بعض وصف جودت مکن نیست زیرا چه وصف قیمت غایب و تحقیق بکسر مقابل جنس باشد

فوجب المصیر الی ما قلنا وکما انه من جنس حقّه حق لوجّه ذبه فیما لا یجوز الاستبدال جائز فیقع به الاستیفاء ولا ینتفی حقّه الا فی الجوده ولا یمکن تدارکها بايجاب ضمانها لما ذکرنا وکذا بايجاب ضمان الاصل لانه ايجاب له علیه ولا نظیر له قال واذ افوخ طیر فی ارض حیث هو لیث اخذه وکذا اذا باض فیها وکذا اذا انکس فیها ظمیر لانه مباح سبقت یدیه الیه وکانه صید و لکن کان یؤخذ بغير حیلّه و الصید لمن اخذه وکذا البیض لانه اصل الصید وکذا یجب الجراء علی الحرم بکسر او شتیّه و صاحب الارض لم یعد ارضه لذلک فصارت کغصب شتکة الخفاف وکما اذا دخل الصید حاره او وقع مانع من السکر والدراهم فی ثیابه لم یسکن له ما لم یکفه او کان مستعدا له بخلاف ما اذا غسل النخل فی ارضه لانه عُد من انزاله فیهلکة تبعاً لارضه

پس رعایت آن بطوریکه مذکور شد ضروری و لابد است و دلیل ابی ضیفه و محمد راجع نیست که آن در اهرم زمین از جنس حق دمی است لهذا اگر دیده و دانسته از روی مسأله قبض کند در اهرم زمین را بجای در اهرم حید جائز است در چیزی که بتبدیل آن جائز نیست و چون اهرم مال سلم و چون بهای بیع صحت و اگر زمین و حید از یک جنس نمی بود جائز نیست زیرا چه استبدال اهرم مال سلم و استبدال بهای بیع صحت پیش از قبض آن جائز نیست و هرگاه ثابت شد که در اهرم زمین که قبض کرده است آنرا دین مذکور از جنس حق دمی است پس بسبب هلاک آن در دست او بعد از قبض آن استیفای دین متحقق گشت و حق او باقی نماند مگر در وصفت جودت و ممکن نیست تدارک آن باین طریقه که ضمان و هب گردانیده شود بسبب و چنانکه مذکور شد و همچنین ممکن نیست تعادل آن باین طریقه که عین آن باین ضمان اصل در اهرم زمین برداشتن تا آنرا داده بگیرد حق خود را که در اهرم حید است زیرا چه در صورت لازم می آید که هب شود و بر وی ضمان برای فسخ او و نظیر این در شرع نیامده است **مسئله** اگر بچه داد طاعنری و در زمین شخصی پس بچو بچه داد و در زمین شخص مذکور آن بچه از آن او نشود بلکه هر که بگیرد آن را از آن او نشود و همین حکم بقیه است و همچنین است حکم آن بچه که خوابگاه گیرد و در زمین شخصی بجهت آنکه این بچه را مباح است و هر که گرفت آنرا پس است دمی اول رسید بآن و بجهت آنکه بچه و آن بچو صید است اگر چه گرفته شود بغير حیل و صید هر کسی است که بگیرد آنرا و همچنین بقیه زیرا چه بقیه اصل صید است لهذا اگر بشکند یا بریان کند آن را محرم لازم می آید بر وی جزای آن و صاحب زمین زمین خود را برای این آماده نکرده است که در آن بچه یا بقیه و در طاعنری یا خوابگاه بگیرد و در آن آهوی پس مانند آن شد که دام انداخت کسی تا خشاک گردد و واقعا در آن دم صیدی چه این صید مملوک صاحب دانست بلکه هر که بگیرد آنرا از آن او است و مانند آنکه اگر صیدی از خود در آید در خانه کسی پس صاحب خانه بچو در آمدن صید و در خانه او مالک آن نمی شود بلکه هر که بگیرد آنرا او مالک آن میشود و مانند آنکه اگر نثار کرد کسی شکر را یا در اهرم را مثلاً واقعا در پارچه کسی پس صاحب پارچه بچو واقعا در آن در پارچه او مالک آن میشود و اما میگوید که بچو آنرا یا مستعد نباشد برای گرفتن نثار بخلاف آنکه اگر زنبور عسل فراموش آید و شکر در زمین چه صاحب زمین مالک آن میشود زیرا چه شکر از حاصل زمین شمرده میشود و پس صاحب زمین مالک آن خواهد شد بجهت زمین

کاشف الغائب فی الترتیب المجمع فی ارضه بحیان الماء

کتاب الصرف

قال الصرف هو البیع اذا کان کل واحد من محضیه من جنس لا ثمان سیم به للحاجة الی النقل فی بدلیه من ید الی ید والصرف هو النقل والرد لغة اولاته لا یطلب منه الا الزیادة اذ لا یتنفع بعینه والصرف هو الزیادة لغة کذا قاله الخلیل ومنه سمیت العبادۃ النافله صرفا قال فان باع فضة بفضة او ذهب بذهب لا یجوز الا مثله مثل وان اختلفت فی الجودة والصیغة لقوله علیه السلام الذی بالذهب مثله مثل من یزید یزید والفضل یوحد یت وقال علیه السلام جید هار و دیها سواء وقد ذکرناه فی البیوع قال ولا بد من قبض العوض قبل الافتراق لمار و بنا و لقول عمر بن الخطاب ان ید خل بیته فلا تنظره ولا ینظره ولا بد من قبض احدهما لیخرج العقد عن الکالی بالکالی ثم لا بد من قبض الاخر تحقیقا للمساواة فلا یتحقق الربو الا ان احدهما لیس بالکالی من الاخر فوجب قبضهما سواء کانیثعینان کالمضوع ولا ینعینا کالمضروب ویتعین احدهما ولا ینعین الاخر

چنانچه مالک میشود و حتی ماکه وید در زمین او چنانچه مالک میشود باینرا که تمع میشود زمین و سبب جرایان آب الله اعلم بالصواب

کتاب بیان بیع صرف

ص باید دانست که بیع صرف عبارتست از بیع خاص که هر دو عوض در آن از جنس من باشد و این را بیع صرف بجهت آن میگویند که صرف در لغت بمعنی نقل است و در بیع مذکور احتیاجست بنقل نمودن هر عوض از دست هر یکی بدست دیگر و بجهت آنکه صرف بمعنی زیادتیست و در بیع مذکور زیادتی مقصودست فقط که وصف جودت یا صنعت و صیانت در مقابل آنست چه عین نقره و طلا قابل انتفاع نیست پس مقصود از آنان نخواهد بود که زیادتی مذکور از بیع است که عبادت نقل را صرف میگویند چنانچه در حدیث آمده است که هر که منتب کند خود را بسوی غیر بدین قبیل نمیکند از خود خدای تعالی صرف و عدل اعنی نقل و فرض را میسأله فروختن نقره بعوض نقره و فروختن طلا بعوض طلا رد نیست مگر آنکه هر دو برابر باشند از روی وزن اگر چه یکی جید باشد و دیگری یار یکی معمول باشد بعل زر که دیگری غیر معمول زیرا چه پیغمبر صلعم فرموده است که بفروشد طلا را بعوض طلا بدست بشرطیکه هر دو برابر باشند از روی وزن و آنچه زیاده باشد در یک جانب آن را بویست و نیز فرموده است پیغمبر صلعم که جید آن روی آن برابرست چنانچه بالا مذکور شد در کتاب البیوع مسئله ۲ - نیز در بیع صرف تقابض ضرورت اعنی ضرورتست که هر دو بائع و مشتری پیش از آنکه باهم جدا شوند از مجلس عقد قبض نمایند هر دو عوض را بجهت حدیثی که مذکور شد و بجهت آنکه هر دو رض فرموده یکی از بائع و مشتری در بیع صرفست که اگر دیگر آنقدر رنگ و مصلحت خواهد از تو که در آید و زمانه خود پس مصلحت ما و تو او را و بجهت آنکه قبض یکی از عوض ضرورتست تا بیع کالی بکالی اعنی بیع فیه بفسیه لازم نیاید و چون قبض یکی باین جهت ضرورت گشت پس قبض عوض دیگر نیز ضرورتست تا مساوات در جانبین متحقق شود و اگر نه بر ملا لازم خواهد آمد و بجهت آنکه یکی از دو عوض در بیع صرف اولی نیست از دیگر پس بجهت قبض هر دو خواه آن هر دو از آن قبیل است که متعین میشوند مانند آنکه بفروشد ابریت نقره را بعوض ابریت نقره مثلا بیع یک انسان متعین میشود چون در دنیا یا یکی از آن قبیل است که متعین میشود چون ابریت مثلا و دیگر متعین نمیشود چون دریم مثلا زیرا حدیثی

الاطلاق مکرر و یا لا ینه ان کان تعیین فیه شبهة عدم التحین لكونه متاخلة فشرط قبضه اعتبار الشبهة
 فی الوجود والراد منه الا فتراق بالاذن حتى یودعها فی المجلس فیشل معافی جهة واحدة واما فی المجلس وافی علیها لا یبطل
 الصرف لقول ابن عمر وان وثب من سطح فثب معه وكذا المختار لا یؤثر فی قبض راس مال السلف تجارة ف خيار المختار لا ینه
 یبطل بالاعراض وان باع الذهب لفضة جائز التفاضل لعدم المجانسة ووجب التفاضل لقوله علیه السلام الذهب
 بالوقد ربه الا اهاء وهاء فان افتراقا فی الصرف قبل قبض العوضین او احدهما یبطل العقد لفق التشرط وهو انقبض وهذا
 لا یصح شرط الخياریه ولا الاجل لان باحدهما لا یثبت القبض مستحقا بالتلفی فیوت القبض المستحق الا اذا سقط الخيار فی
 المجلس فیعود الى الجواز لا ارتفاعه قبل تفرده و فیه خلاف زفر قال ولا یجوز التصرف فی ثمن الصرف قبل قبضه حتی یون باع
 دنیا بعشرة دراهم ولم یقبض العشرة حتى اشتري بها ثوبا بالیمیم فی الثوب فاسد لان القبض مستحق بالعقد حقا لله تعالى
 وفي تحیزه فواته وكان ینبغ ان یجوز العقد فی الثوب كما نقیل عن نفعه لان الدرهم لا یقتضی فیه صرف
 العقد الى مطلقها ولكن نقول الثمن فی باب الصرف مبیع لان البیع لا بد له منه ولا شیء سوا الثمن فیجعل كل واحد منهما مبیعا لعدم الاولیة

دلالت میکند بر اینکه تقاض شرط است در بیع صرف مطلق است و فرق نیست دران میان اینکه متعین میشود چون درم و دینار و میان آنکه
 متعین میشود چون ابرق نقره و نیز آنچه متعین است چون ابرق مثلا اگر چه متعین میشود ولیکن دران شبهه عدم تعیین است باعتبار
 اصل حیث آنکه طلا و نقره ثمن است از روی خلقت پس قبض آن نیز شرط است بسبب شبهه مذکوره چه شبهه معتبر است و باید در
 که مراد از تقاض این است که هر دو عاقد قبض نمایند هر دو عوض را پیش از آنکه باهم جدا شوند پس اگر هر دو عاقد باهم شمی کنند و یک
 یا بخوانند و در مجلس عقد یا سیوش گردند و در مجلس عقد پس بیع صرف که باهم نموده بودند باطل میگردد و بسبب آنکه ابن عمر رضی الله عنهما فرمود
 که بائع و ربیع صرف اگر چه بدست کند از سطح قوم بدست کن با او و بدین مراد است از قبض راس مال سلم بخلاف خیال آنکه میخواید و چه خیال آن
 باطل میشود و بسبب اعراض مسلمة ۲۰ - فروختن طلا بعوض نقره بطریق تفاضل جائز است زیرا چه هر دو از یک جنس هستند ولیکن
 واجب است تقاض زیر اچه پیغمبر صلعم فرموده است که فروختن طلا بعوض نقره رواست مگر آنکه دست بدست باشد پس اگر هر دو عاقد
 جدا شوند و ربیع صرف پیش از قبض هر دو عوض یا پیش از قبض یکی از آن باطل میگردد و بیع مذکور بسبب فوت شدن شرط آن است تقاض
 شرط بیع صرف لهذا شرط خیار و میعاد بودن آن صحیح نیست زیرا چه بسبب طریقا تقاض نمیدانند و بسبب میعاد بودن میشود قبض که بدست میگیرد اگر بیع صرف شرط
 خیال و بجانان در تمام شرط مذکور و در مجلس قبض صحیح میگردد و گفته اند که در بیع صرف پیش از آنکه متعین باشد ثمن شود مسلمة ۲۱ - تصرف در ثمن بیع صرف
 پیش از قبض آن جائز نیست پس اگر بفروشد کسی دیناری را بعوض ده درم و پیش از قبض آن خرید کند بان ده درم باید چه راست
 پس عقد بیع در پارچه مذکور فاسد است زیرا چه قبض ده درم مذکور و بدست بسبب عقد بیع صرف بدست حق الله تعالی فله چه در
 رجوع حق الله است پس او در تجویز بیع پارچه در صورت مذکوره فوت میشود و جب مذکور و باید دانست که سزاوار است که بیع پارچه
 در صورت مذکوره صحیح شود چنانچه این منقول است از زفر و نیز چه در بیع متعین نیست پس بیع پارچه در صورت مذکوره بمقابل
 ده درم مطلق نخواهد شد ولیکن علمای مدح میگویند که ثمن در باب بیع صرف بیع است زیرا چه در بیع بیع ضرورت و در بیع صرف
 در هر دو جانب ثمن است و سواي آن چیز دیگر نیست پس هر واحد از آن دو ثمن بیع نگردانیده سے شود چه یکی اولی نیست از دیگر

و بیع البیع قبل القبض لا یجوز و لیس من ضرورتی کونه مبیعاً ان یکن متعیناً کما فی المسلم فیہ و یجوز بیع الذی بیع بالقبضه جماعه
 لان المساواة غیر مشروطه فیہ و لکن یشترط القبض فی المجلس لما ذکرنا من ان بیع بیع بمجلسه مجامعة لما یندرج من احتمال الزوال قال
 و من باع جاریه فقهها الف مثقال فضة و فی غنقها الف مثقال فضة فقهها الف مثقال فضة و نقد من الثمن الف مثقال فضة
 افتوا قالوا لیس نقد من الفضة لان قبض حصه الطوق واجب فی المجلس لکنه بدل الصرف فظاهر منه الا یتان بالواجب
 کذا لو اشتراها بالف مثقال الف نسیئة و الف نقد فالنقد من الطوق لان لاجل باطل فی الصرف جائز فی بیع الجارسة
 و المباشرة علی وجه المجازة فظاهر منها و لکن لو کان سیفاً علی بمائة درهم و حلیه تحسین و دفع من الثمن تحسین جائز لیس
 فکان القبض فی حصه الفضة و ان لم یتین ذلك لما یتان و لکن ان قال خذ هذا التحسین من ثمنها کان کاشین فی بیع
 بذکرهما الواحد قال الله تعالی یخرج منها اللؤلؤ و المرجان و المواد اجد ما فیعل علیه بظاهر حاله فان لم یتقابض احق اذ قال بطل
 العقد فی الحلیه لانه صرف فیها و لکن فی السیف کان لا یخلص لا بضر لانه لا یمکن تسلیمه بدون الضرب و لهذا لا یجوز افراده
 بالبیع کالجذع فی السقف ان کان یخلص السیف بغير ضرب جاز بالبیع فی السیف و یبطل فی الحلیه لانه امكن افراده بالبیع

و فروضین مع پیش از قبض آن جائز نیست فاسوال بهای مع صرف ثمن است و آن متعین نشود پس باید که بیع گروانیدن آن
 صحیح نشود چه بیع امر متعین میشود جواب ص از لوازم بیع نیست که امر متعین باشد چه مسلم فیہ بیع است و متعین نیست
مسئله ۵ - فروضین طلا بعبوض نقره از روی تخمین جائز است زیرا چه مساوات در صورت شرطیت و لیکن بقابض و مجلس
 عقد شرط است بسبب وجیهه مذکور شد بخلاف فروضین طلا بعبوض طلا و فروضین نقره بعبوض نقره از روی تخمین چه آن جائز نیست بسبب
 دوران احتمال ربو است **مسئله ۶** - اگر شخصی فروخت بدو هزار مثقال نقره کنیزی را که قیمت آن هزار مثقال نقره است و گوی آن
 طوق نقره است که قیمت آن نیز هزار مثقال نقره است و مشتری هزار مثقال نقره از بهای آن نقد داد و بعد از آن هر دو باطل و مشتری
 از یکدیگر جدا شدند پس آنچه نقد داد و بهای طوق است زیرا چه قبض حصه طوق از بهای جمیع در مجلس عقد واجب است چه آن مقدار
 بهای بیع صرف است و ظاهر از حال مشتری این است که آنچه واجب است قبض آن در مجلس عقد همان داده است و همچنین اگر خرید کند
 کنیز مذکور را بدو هزار مثقال نقره که یک هزار از آن نسیه باشد و یک هزار نفعت پس هزار نفعت بهای طوق است
 زیرا چه میباید جائز نیست و بیع صرف و جائز است و بیع کنیزی و ظاهر از حال قدین این است که عقد بیع و میباید داده اند بطوریکه جائز است
 و همچنین اگر بفروشد کسی بصد درم شمشیری را که حلیه آن پنجاه درم است و نقد بدو مشتری از بهای مذکور پنجاه درم بپس بیع مذکور جائز است
 و آنچه نقد داد مشتری و قبض کرد آن را باطل حصه حلیه شمشیر است اگر چه بیان آن نکند مشتری بسبب وجیهه مذکور شد و همچنین اگر بگوید
 مشتری بیا که بگویم این پنجاه درم را از بهای هر دو آهنی شمشیر و حلیه آن زیرا چه گاهی دو چیز را ذکر میکنند و مراد از آن یکی چیز است و پس بران
 محل کرده خواهد شد بنا بر ظاهر حال پس اگر تقابض نمایند و از یکدیگر جدا شوند باطل خواهد شد عقد بیع و در حلیه شمشیر زیرا چه بیع و در حلیه بیع
 صرف است و همچنین باطل خواهد شد بیع در شمشیر نیز اگر باشد حلیه مذکور بطوریکه جدا کردن آن از آن شمشیر متصور باشد که اگر چه درم
 زیرا چه تسلیم آن در صورت ممکن نیست بجز آنکه جدا شود فروختن آن شمشیر نیست یا متفرق شدن تیری از سقف لکه حلیه مذکور چنان باشد که جدا کرده میشود
 از آن شمشیر بغير ضرر پس در صورت عقد بیع در آن شمشیر جائز است و در حلیه آن جائز نیست زیرا چه در صورت جدا شدن آن شمشیر جائز است

فصار كالطوق والنجارية وهذا اذا كان في الفضة المفردة اذ بين ما فيه فان كانت مثليه او اقل منه
اولا يذرى لا يجوز البيع للربوا ولا حلاله وجه الصحة من وجه وجه الفساد من وجهين فترجى **قال** و
من باع اداء فضة ثم افترا قد قبض بعض ثمنه بطل البيع فيما يقبض وبعده فيما قبض وكان الاداء مشتركا بينهما لانه
صرف كله ففهم فيما وجد شرطه وبعث فيما لم يوجد وانفساد طار لانه يعقم ثم يطل بالافتراق فله يشيع
ولو استحق بعض الاداء فالمشترى بالخيار ان شاء اخذ الباقي بخصمه وان شاء ردّه كان الشك
عيب في الاداء ومن باع قطعة نفقة ثم استحق بعضها اخذ ما بقى بخصمه ولا خيار له لانه لا يفرق التبعيض
قال ومن باع درهمين ودينارا بد درهم ودينارين جاز الهيم وجعل كل جنس منهما بخلافه
وقال زفر وانشافى لا يجوز وعلى هذا الخلاف اذا باع كوشعير وكحطه بكثرى خطية وكوتى شعير

پس مانند کینز و طوق آن شد و باید بدست که فروختن بیف محلی مع حلیه آن بعض دراهم جائزست و قنیه نفقه دراهم نایب باشد
بر نفقه حلیه شمشیر و اما اگر نفقه دراهم برابر آن یا کمتر از آن باشد یا معلوم نباشد که برابرست یا کم پس بیع مذکور اصلا جائز نیست زیرا چه
در صورت معلوم نشدن برابری و دو وجه موجب فساد است و یک وجه موجب جواز زیرا چه اگر نفقه دراهم برابر نفقه حلیه باشد یا کم آن
پس برین هر دو تقدیر بیع مذکور فاسد میشود و اگر نفقه دراهم زیاده باشد پس بر این یک تقدیر جائز میشود و دو وجه ترجیح دارد و یک وجه
لهذا در صورت مذکوره بیع مذکور فاسد خواهد شد **مسئله ۷** - اگر شخصی فروخت آوند نفقه را بدست شخصی و قبض کرد باین بعض
بهای آنرا و بعد از آن هر دو باین و مشتری از یکدیگر جدا شدند پس بیع در این صورت باطل است در مقدار یک قبض کرده است باین
و صحیح است در مقدار یک قبض کرده است باین و مشتری از یکدیگر جدا شدند پس بیع در این صورت باطل است در مقدار یک قبض کرده است باین
در جمیع بیع پس صحیح شد در مقدار یک شرط آن یافته شد و باطل شد در مقدار یک شرط آن یافته نشد و فساد در صورت مذکوره در اصل
بیع نیست بلکه طاری شده است زیرا چه بیع در صورت مذکوره اول صحیح منعقد شده بود و بعد از آن بسبب جدا شدن باین و مشتری
بعد از قبض بعض باین آن فاسد شد بیع مذکور در بعض بیع پس فساد آن طاری است و سبب نیست که در مقدار یک شرط آن
یافته شده است در آن **مسئله ۸** - اگر فروخت کسی آوند نفقه را و بعد از آن بعض آوند مذکور حق دیگر بر آوند مشتری و در صورت
نقد است اگر خواهد گیر باین آوند مذکور را بعض حصه آن از باین مذکور و اگر خواهد ترک کند آنرا زیرا چه شرکت عیب است و در آوند
مسئله ۹ - اگر فروخت قطعه نفقه را و بعد از آن بعض آن متقی گشت پس لازم است مشتری را که بگیرد باقی را بخصه آن
از باین جمیع در این صورت مشتری را اختیار نیست زیرا چه تقسیم و تجزیه آن موجب ضرر نیست **مسئله ۱۰** - اگر شخصی فروخت
دو درهم و یک دینار را بعض یک درهم و دو دینار پس این بیع جائزست بنا بر آنکه در هر یک مقابل دینار گردانیده میشود و درهم و دینار
و در صورتی که در هر یک از این دو وجه یک وجه دیگر باشد بیع صحیح است و در صورتی که یک وجه یک درهم و یک وجه دو دینار باشد

لهم ان في الصرف الى خروف الجنس تغيير نصر فيه لانه قابل الجمله بالجملة ومن قهنته الانقسام على
 الشيوع لاعلى التعيين والاختيار لا يجوز وان كان فيه تصحيح الصرف كما اذا اشترى قلباً بعشرة وثوباً بعشرة ثم باعها
 مراجه لا يجوز وان امكن صرف الربح الى الثوب كما اذا اشترى عبد بالف درهم ثم باعه قبل نقد الثمن من البائع
 مع عبد آخر بالف وخمسائه لا يجوز في المشتري بالف وان امكن تصحيحه بصرف الالف اليه وكذا اذا جمع بين
 عبده وعبدين وقال بعنك احدهما لا يجوز وان امكن تصحيحه بصرفه الى عبده وكذا اذا باع درهمين او ثوباً بدرهم
 وثوب وافتراق من غير قبض فسد العقد في الدرهمين ولا يصرف الدرهم الى الثوب لما ذكرنا لان الثوب المطلقه
 تحتل مقابله الفرد بالفرد كما في مقابلة الجنس بالجنس وابنه طريق متعين لتصحيحه فتعمل عليه تصحيحاً النصر فيه

نحو
 ثوب

وليس فروق في بيع نسيئة كبيع وشترى مجموع را بمقابل مجموع منزهة من مقتضای آن نیست که هر جزوی اجزای یکی بمقابل هر جزوی از اجزای دیگر واقع شود
 بر سبیل شیخ بر سبیل تغییر در گردانیدن یک جنس بمقابل جنس دیگر آن نیز در این جایز نیست اگر چه سبب آن صرف کور صحیح میگردد چنانچه اگر در دم
 خرید کند کسی است بخری که بوزن ده دم است و نیز در دم خرید کند پاره و بعد از آن مجموع هزار بطریق راحت بخر و بدین درم مثلاً پاره بی درم است
 اگر چه ممکن است که گردانیده شود و تمام بیع در پاره تا صحیح شود عقد مذکور و همچنین اگر خرید کند بنده را هزار درم و پیش از ادای بهای آن بفروشد
 آنرا مع بنده دیگر بدست بآید آن یک هزار درم یا نصف درم پس این بیع جائز نیست در حق آن بنده که خرید بود آنرا هزار درم و نیز بیع
 احتمال است که قیمت بنده دیگر زیاده از یا نصف درم باشد پس لازم خواهد آمد که خرید بآید چیزی را که فروخته بود آنرا کمتر از بهای یکم آن
 فروخته بود و اگر چه در نصورت ممکن است که هزار درم از جمله یک هزار درم یا نصف درم بمقابل آن گردانیده شود تا لازم نیاید که خرید بآید
 چیزی را که فروخته بود آنرا کمتر از بهای یکم آن فروخته بود و عقد مذکور صحیح شود و همچنین اگر بنده خود و بنده غیر را جمع کند و بگوید شترى که فروخته
 بدست تو یکی ازین دو بنده را پس این بیع جائز نیست اگر چه صحیح گردانیدن آن ممکن است باین طور که قریب بآید که فروخته یکی از آن دو را
 حل کرده شود و بنده او و همچنین اگر بفروشد یک درم یک پاره را بعضی یک درم یک پاره و بدین و شترى از یکدیگر جدا شوند بدین قبض آن
 دو درم پس بیع در نصورت جائز نیست اگر چه تصحیح آن ممکن است باین طور که گردانیده شود از هر جانب درم بمقابل پاره ولیکن
 در جمیع این صورتها تصحیح مع نموده نشد بسبب وجهیکه مذکور شد و دلیل علمای مایه نیست که مقابله مجموع به مجموع و قسقه مطلق باشد
 فاعنی مقید نباشد و احتمال این دارد که فرد بمقابل فرد شود و چنانچه در صورت بیع جنس بمقابل جنس باین طور که بفروشد
 دو دنیا را بعضی دو دنیا را پس در نصورت فرد بمقابل فرد میشود و اگر قبض کند هر واحد از هاترین یک یک دنیا را و جدا شوند
 بیع میشود و عقد مذکور در آن دو دنیا را قبض در اگر هر جزوی از اجزای یکی بمقابل هر جزوی از اجزای دیگر بر سبیل شیوع میشود پس بیع در آن
 دو دنیا را قبض نیز صحیح نمیشد زیرا چه درین هنگام بیع بمقابل قبض و غیر قبض واقع میشود پس ثابت شد که مقابله مجموع به مجموع
 احتمال مقابله فرد بفرد دارد و این طریق متعین است برای تصحیح عقد و صورتیکه کلام در آن پس باین عمل نموده خواهد شد تا صحت مذکور صحیح شود

وقیه تغییر وصفه لایستد لانه بقی موجب الیصل وهو ثبوت الملك فی الكل بمقابله الكل وصدار هذا
 كما اذا باع نصف عبد مشترك بينه وبين غیر یصرف الی نصیبه تعیناً بتصرفه بخلاف ما عد من السائل
 اما مسئله المراجعة لانه یصیر ثقیلة فی القلب یصرف الی التوثیق طریق فی المسئلة التاینة غیر متعین
 لانه یمکن صرف الزیادة علی الالف الی الشترک و فی الثالثة اضیف البیع البتة وهو یسجل للبیع والمعتن صدق
 و فی الاخرة انعقد انعقد صحیحاً والفساد فی حالة البقاء و کلاهما فی الاکتفاء قال ومن باع احد عشر درهما
 بعشرة دراهم و دینار جاز البیع و یكون العشرة بمثلها و الدینار بدرهم و لان شرط البیع فی الدرهم التماثل علی ما روینا من الظاهر
 اراد به ذلك فیه الدرهم بالدینار و هما جنسان ولا یعتبر التساوی فیهما ولو نابجا فضة بفضة او ذهب
 بذهب واحد ها اقل و مع اقلهما شیء اخر یبلغ قیمته باقی الفضة جاز البیع من غیر کراهیه وان
 لتبلغ فمع الکراهیه وان لم یکن له قيمة کالتراب لا یجوز البیع لتحقق الربو اذا الزیاده لا یقابلهما عوض
 فیکون ربع او من کان له علی اخر عشرة دراهم فباعه الی علیه العشرة دیناراً بعشرة دراهم و دفع الدینار
 و انچه زفریج و شافعی یحکم است که تغییر مقتضای عقد لازم می آید پس جواب آن انست که تغییر وصف آن لازم می آید نه تغییر محل
 مقتضای عقد زیرا چه مقتضای اصلی آن این است که مجموع بعضی ملوک شود و آن باقی است و نظیر این مسئله آن است که اگر
 بفروشد کسی نصف بنده را که مشترک است میان او و میان غیر او پس این بیع محمول میشود بر اینکه بالغ نصیب خود را فروخته است
 تابع مذکور صحیح شود بخلاف آن مسائل که شمر و آن را زفریج و شافعی یحکم چه آن نظیر مسئله مذکور نیست اما مسئله اول که مراجعت است پس
 بحسب آنکه اگر گردانیده شود تمام بیع در بار چه پس بیع مذکور درست بر بنی بر توفیت میگردد پس اصل عقد تغییر میشود و در مسئله دوم
 طریق تصحیح آن تعیین نیست زیرا چه چنانچه ممکن است تصحیح آن با نیطه که هزار درم گردانیده شود بمقابل بنده که خریده بود آن را همچنین
 ممکن است که گردانیده شود بمقابل آن هزار درم و چیزی زیاده از یک درم تا چهار صد و نود و نه درم بخلاف مسئله که کلام در آن است چه طریق
 تصحیح در آن تعیین است چنانچه مذکور شد و در مسئله سوم انصاف بیع بسوی امر منکر یعنی امر مبهم نموده است بالغ و امر مبهم محل نیست
 و معین ضد مبهم است پس محل آن بر امر تعیین متصور نیست و در مسئله اخیر بیع اولاً صحیح منعقد میشود و بعد از آن فساد طاری میگردد بر آن
 در حالت بقای آن بسبب جدائی عاقدین چنانچه مذکور شد و در آن کلام نیست بلکه کلام در ابتداست مسئله ۱۱ - فروتن
 یازده درم بعضی ده درم و یک دینار جائز است و ده درم بعضی ده درم نخواهد شد و یک دینار بعضی یک درم زیرا چه در بیع درم
 بعضی درم مساوات شرط است بنا بر حدیثی که پیشتر مذکور شده است پس ظاهر انست که مقصود عاقدین همین است پس باقی باند
 یک درم بمقابل یک دینار و آن دو جنس است و در آن مساوات شرط نیست مسئله ۱۲ - اگر بفروشد کسی نقره را بعضی نقره
 یا طلا را بعضی طلا و یکی از آن کمتر باشد از روی وزن و مع آن کمتر خری دیگر باشد که قیمت آن بقدر باقی نقره است پس بیع صحیح
 جائز است بی کراهیت و اگر قیمت آن خیر بقدر باقی نقره نباشد پس بیع مذکور جائز است با کراهیت و اگر آن خیر یا بیج قیمت نباشد
 چون تراب مثلاً پس بیع مذکور جائز نیست بحسب آنکه بواسطه تحقق میشود زیرا چه بمقابل زیادتی بیع عوض نیست مسئله ۱۳ - اگر
 باشد شخصی را ده درم و بیع بنده کسی و بفروشد بر یون مذکور بدست وی و دینار سه تا بعضی ده درم و بیع بنده و دینار مذکور بر یون

قال ویحیی بیع درهم صحیح و در همین غلشتین بدر همین صحیح و درهم غلته و الغلة مابود و بیعت المال و یا خذ القمار و بیعت
تحقق المساواة فی الودین و ما عرف من سقوط اعتبار البیوة **قال** و اذا کان الغالب علی الدرهم الفضة فی فضة و اذا کان الغالب علی
الدراهم الذهب ففی ذهبت یعنیه فیما من تحريم الفاضل یا یعنیه فی الجیاد حتی لا یجوز بیع الخالصه بها و لا بیع بعضه ببعض
الاقتسا و یا فی الودین و کذا یجوز الاستقراض بها الا ورنه لا ینقل ولا تخلو من قلیل غیش عاده لانها لا تطیع الامع الغش فو یكون
الغش خلقیا کما فی الردی منه فلیحقق القلیل بالوداه و الجید و الودی سواء وان کان الغالب علیها الغش فلیس فی حکم
الدراهم و الدراهم اعتبار الغالب استی بیا فضة خلاصة فهو علی وجه الذکر ناها حلیة السیف و بیعت بحسبها متفاضل جازم فالجسر
خلاف الجس فی حکم شئین فضیه و صفیه و کذا حتی یشتد القبض فی الجس و حی الفضة من الجانین فاد شرط القبض فی الفضة یشتد
فی الصفیه و لا یتیمر عنه الا بقره و قال فی بعضه و مشاغلهم یقولون ان ذلک فی العدا و الغطارفة لانها غیر الاموال و یا رافق لیم الفاضل فی
ینفخ باب الودان ان کان تدرج بالودین التناهی و الاستقراض فیها بالودین و ان کان تدرج بالید فبالعدیان کان تدرج بهما فیکل واحد منهما لا یتیمر
هو المعناد فیها اذا لم یکن فیها نقی ثم فی ما دامت تدرج تکلون اما انما لا تفعیل بالنعیین و اذا کان تدرج فی سبعة تفعیل بالنعیین

مسئله ۱۴ - فروختن یک درهم صحیح و در درهم غلته منقوش بوض در هر صحیح و یک درهم غلته جائز است و باید دانست که
در هر غلته آن درهم است که میگیرند آنرا تا جبران و رو میکنند آنرا بیعت المال و وجه جواز آن آنست که مساوات اندوی ذلک متحقق است
و وصف جروت اعتبار ندارد **مسئله ۱۵** - در هر یک فقره در آن غالب است پس آن فقره است و دنیا یک طار در آن غلب است
پس طلاست و تفاضل در آن حرام است و در صورتیکه تفاضل حرام است در جید پس جائز نیست فروختن طلای بوض منقوش
و نه فروختن منقوش بوض منقوش اگر بشرطیکه هر دو مساوی باشد از روی ذلک و همچنین قرض گرفتن منقوش جائز نیست مگر آنکه
ذلک زیر باشد در هر دو دنیا را ز غش قلیل خالی نمی باشد و عادت زیرا چه در طلا و فقره تا که اندکی غش آیمونه نشود نقش پذیر میشود
و غش گاهی ملحق میشود و یا چه در روی از طلا و فقره پس غش قلیل ملحق میشود و روی و جید روی برابر است بنا بر حدیث **مسئله ۱۶** -
اگر غش غالب باشد در هر دو دنیا پس آن در حکم درهم دنیا نیست چه حکم غالب است پس اگر خرید کند کسی بعضی از این فقره طلا
پس حکم آن باقی تفصیل است که مذکور شد و در طلا و فقره و در دنیا و در طلا و فقره پس آن تفاضل در دست بحجت که اندک
بقابل خلاف غش چه در هر دو مذکور نمیشود و چه نیست یکی فقره دیگر روی و لیکن بیع مذکور صرف است بسبب آنکه هر دو جانب فقره است
لذا تفاضل و مجلس عقد شرط است و هرگاه تفاضل در فقره شرط گشت پس در روی نیز شرط خواهد بود چه آن در صورت مذکور که فقره
متناهی میشود مگر ضرر قال زعم مشایخ طایف بجواز بیع بطریق تفاضل مخفی نداده اند و در هر دو منقوش که آنرا عدالی و خطر نصیه میگویند
چه این در هر دو باره عزیزترین اموال است پس اگر تفاضل در آن مباح شود باب ربو مفتوح میگردد و باید دانست که در هر دو منقوش
که غش در آن غالب است اگر مروج باشد بوزن پس خرید و فروخت در آن و متفاضل آن بوزن خواهد بود و اگر مروج باشد بعده
و شمار از روی عدد و شمار خواهد شد و اگر بهر دو طریق مروج باشد پس معامله در آن بهر دو طریق جائز نیست زیرا چه معتبر درین باب
عرف و عادت است و قلیکه نص نباشد و بعد از آن باید دانست که در هر دو مذکور اما میگوید مروج است پس از قبیل شمس است بنا بر آن متعین
نمی شود بسبب معین نمودن و اگر رجوع آن بطلان گردد در مروج نماند پس آن از قبیل متاع و خیرت است لذا معین میگردد بسبب معین نمودن

و اذا كانت يتقبلها البعض دون البعض ففي كل من يفسد العقد بعينه باطل بمقتضى ما قيل فان كان البائع يعلم بحالها التحقق الرضاء منهم وبخمسها من الجهاد ان كان لا يعلم لعدم الرضاء منهم واذا اشترى بها سبعة فلسد وترك الناس المعاملة بها بطل البيع عند ابى حنيفة و قال ابو يوسف عليه قيمة بايوم البيع وقال محمد بن قيس بن ابي حنيفة ان كان البائع يعلم بحالها العقد قد صح لانه تعدد التسليم بالكساد وانه لا يوجب الفساد كما اذا اشترى بالوطب فانقطع واذا بقي العقد وجبت القيمة لكن عند ابى يوسف وقت البيع لانه مضمون به وعند محمد به يوم الانقطاع لانه اذا انقطع العقد والقيمة ولا بى حنيفة و ان التمن يهلك بالكساد لان الثمنية بالاصطلاح وما بقي فيبقى بيعا بلا ثمن فيبطل واذا بطل البيع يجب رد المبيع ان كان قائما وقيمته ان كان هالكا كما في البيع الفاسد قال ويحذر البيع بالفلوس لانه معلوم فان كانت نافقة جاز البائع بها وان لم تكن لانها اغان بالاصطلاح وان كانت كاسد لم يخرج البيع بها حتى يعتبرا

مسألة ۱ - اگر در هم مغشوش باین صفت باشد که بعضی آنرا میگیرند و بعضی آنرا نمیگیرند پس آن بمنزله دراهم زینت است پس اگر کسی عقد نماید بمقابل صد درهم معین از جنس مذکور پس عقد مذکور متعلق نمیشود بآن درهم معین بلکه متعلق میشود بجنس آن که زینت است اگر بائع مطلع باشد بر حال آن و اگر نه متعلق میشود بجنس آن از حیث زیاده و در صورت اول رضای باین بزرگتر متحقق بسبب اطلاع او بر حال آن و در صورت دوم رضای باین بزرگتر متحقق نیست بسبب عدم اطلاع او بر حال آن مسأله ۱۸ - اگر شخصی خرید متاعی را بموض دراهم مغشوشه مذکوره و بعد از آن پیش از قبض آن رواج آن بر طرف گردید از جمیع بلاد ترک نمودند مردمان معامله را بآن دراهم پس باطل میشود باین خفیض رجحان و ابو یوسف رجحان گفته است که لازم میشود بر مشتری قیمت آن دراهم که در روز قبض بود و مخرج گفته است که واجب میشود بر مشتری قیمت آن دراهم که در روز آخر است از روزی که معامله میکردند موافق بآن دراهم و دلیل ما همین رجحان نیست که عقد مذکور صحیح است ولیکن تسلیم دراهم مذکوره بسبب کساد آن متعذر گشت این موجب فساد قیمت چنانچه در صورتیکه خرید کند کسی چیزی را بموض خرمای ترو بعد از آن وقت آن منقضی شود و خرمای مذکور باینکه در پس در صورت عقد فاسد نمیگردد و همچنین در اینجا نیز در هر گاه عقد مذکور فاسد نشد بلکه باقیاندر پس واجب شد نزد ابی یوسف رجحان قیمت آن دراهم که در وقت بیع بود زیرا چه آن دراهم مفصول است بسبب بیع مذکور چنانچه در مذهب من و نیز در مذهب رجحان از روزی که معامله نمودند مردمان بداهم مذکوره چه درین هنگام منتقل میشود باین بسوی قیمت آن و دلیل ابی حنیف رجحان نیست که ثمن هلاک میشود بسبب کساد آن زیرا چه قیمت دراهم مذکوره بنوع دیگر باطل است و آن در صورت کساد آن باقی نماند پس بیع مذکور بغیر ثمن باقی نماند باطل خواهد شد و هر گاه باطل گشت بیع مذکور پس واجب خواهد شد بر مشتری که واپس دهد مبیع را اگر آن بیع موجود باشد و اگر نه بدیه قیمت آن را که در روز قبض آن بود چنانچه در بیع فاسد مسأله ۱۹ - بیع بموض فلوس رواست زیرا چه فلوس مال معلوم است پس اگر فلوس مروج باشد جائز است بیع مذکور را اگر چه معین نموده نشود فلوس مذکور زیرا چه فلوس ثمن است باصطلاح پس ثمن آن و کما نیست بلکه اگر معین نموده شود معین گردید و اگر فلوس مروج نباشد پس بیع مذکور نیز در هر گاه معین باشد

لأنها سلم فلا بد من تعيينها و إذا باع بالفلس النافقة لم كسدت بطل البيع عند أبي حنيفة و خلا فالحما
 وهو نظير الاختلاف الذي بيناه ولو استقرض فلوسا نافقة فكسدت عند أبي حنيفة و يجب عليه مثلها كانه اعارة
 و موجه رد العين معناه و الثبينة فضل فيه اذا القرض لا يختص به و عند هرا يجب قيمته كانه لما بطل وصف الثبينة تعذر ردّها
 كما قبض فيجب رد قيمتها كما اذا استقرض مثليا فانقطع لكن عند أبي يوسف و يوم القبض و عند محمد يوم الكسار على ما مر
 من قبل و اصل الاختلاف فيمن غصب مثليا فانقطع و قول محمد انظر للجانبين و قول أبي يوسف اليسر قال و من اشترى شيئا
 بنصف درهم فلوس جاز و عليه ما باع بنصف درهم من الفلوس كذا اذا قال بدائق فلوس و بغيره فلوس جاز فقال
 زفره لا يجزئ في جميع ذلك لانه اشترى بالفلوس و انما نقدت بالعدد كالبالدائق و نصف الدرهم فلا بد من بيان عدّها
 و نحن نقول ما باع بالدائق و نصف الدرهم من الفلوس معلوم عند الناس الكلام فيه فاعفى عن بيان العدد

زیرا چه فلوس درین هنگام از قبیل متاع و رخت است پس معین نمودن آن ضرورت مسئله ۲ - اگر فروخت شخصی متاعی را
 بعض فلوس مروج و بعد از آن رواج آن باقی نماند پس مع مذکور باطل میشود و نزد ابی حنيفة رج بر خلاف قول صاحبین بر این اختلاف
 نظیر آن اختلاف است که مذکور شد و در اهرم بنوشته که غش در آن غالب است مسئله ۲ - اگر قرض گرفت کسی فلوس را
 و بعد از آن رواج آن باقی نماند پس نزد ابی حنيفة رج واجب بر قرض گیرنده مذکور که ادانامید مثل فلوس مذکور را زیرا چه قرض عاریت
 و مقتضای آن نیست که واپس دهد عین آن را با اعتبار معنی که عبارت از مالیت است و ثبیت و وصف را بدست و فلوس باعتبار
 این و وصف قرض نگرفته است زیرا چه استقرض بوصف مذکور خصوصیت ندارد و ف بلکه قرض گرفتن آن بنا بر آن است
 که فلوس مثلی است و بسبب کساد و مثلی بودن بیرون میشود لهذا جائز است استقرض آن بعد از کساد آن نزد صاحب
 واجب میشود بر قرض گیرنده قیمت فلوس مذکور بعد از کساد آن زیرا چه هر گاه باطل شود وصف ثبیت بسبب کساد آن پس مقتضی
 روان بصفتی که قبض کرده بود آنرا قرض گیرنده پس واجب شد بروی که بدین قیمت آن چنانچه همین حکم است در صورتیکه قرض گیر کسی
 چیزی که مثلی است و بعد از آن معدوم و ناپدید اگر و جنس آن چیز و لیکن نزد ابی یوسف رج قیمت روز قبض معتبر است و نزد محمد رج
 قیمت روز کساد چنانچه سابق مذکور شد و اصل این اختلاف در آن صورت است که غصب کند کسی مثلی را و بعد از آن منقطع گردون
 مثلی پس نزد ابی یوسف رج واجب بر غاصب قیمت روز غصب است و نزد محمد رج قیمت روز انقطاع و باید بدست که در قول
 محمد رج شفقت است بر خلق خدا و در قول ابی یوسف رج آسانی است مسئله ۲ - اگر شخصی خرید کند چیزی را بفلوس نصف درهم
 جائز است و واجب میشود بر مشتری آن قدر فلوس که فروخته میشود بنصف درهم و همچنین قتی که خرید کند بفلوس یک دینار و نقد
 یا بفلوس یک قیراط از نقد رج جائز است و در قریح گفته است که بیع در جمیع این صورتهما جائز نیست زیرا چه خرید کرد مشتری بفلوس و آن
 انما ذکر کرده میشود بعد از بدائق و در جمیع خصوصیت که بیان کرده شود عدد آن و علمای مایع میگویند که آن قدر فلوس که فروخته
 میشود بدائق و نصف درهم مستلزم مواز کلام در صورت است که مقدار عدد آن فلوس معلوم باشد پس صورتیست که عدد آن بیان نموده شود

وقال بدرهم فلوس او بدرهمين فلوس فكذا عندنا يوسف كان يبيع بالدرهم من الفلوس معلوم وهو المراكوزون الدرهم من الفلوس وعموم محمد انه لا يجزى بالدرهم ويجزى فيها دون الدرهم لان في العادة تباع بالفلوس فيما دون الدرهم فصار معلوماً في العادة ولا كذلك الدرهم قالوا وقول ابي يوسف اصح لا سيما في ذي الناق قال ومن اعطى صيرفياً درهمًا وقال اعطه بنصفه فلوساً ونصفه نصفاً الا حجة جاز البيع في الفلوس وبطل فيما بقي عندهما لان بيع نصف درهم بالفلوس جاز وبيع النصف بنصف الا حجة ربوا فلهذا ويجزى وعلى قياس قول ابي حنيفة به بطل في الكل لان الصنفعة متحدة والفساد قوي في شيع وقول من نظيره ولو كرر لفظ الاعطاء كان جوابه كجوابهما هو الصحيح لانما يباعان ولو قال اعطى نصف درهم فلوساً ونصفاً الا حجة جاز لانه قابل الدرهم بما يباع من الفلوس بنصف درهم ونصف درهم الا حجة فيكون نصف درهم الا حجة بمثله وما وراءه بائزاء الفلوس قال رضي الله عنه وفي اكثر نسخ المصنف ذكر المسئلة الثانية

كتاب الكفالة

قال الكفالة هي الضم لغة قال الله تعالى وكنفهاذا كزيا ثم قيل هي ضم الذممة الى الذممة في المطالبة وقيل في الدين
والاگر بگوید شتری که خریدم این چیز را بفلس می‌دهم یا بفلس می‌دهم پس در نیت نیز جائز است نزد ابی یوسف روح زیرا چه هر قدر
فلس که فروخته میشود یک درهم معلوم است از عبارات مذکوره و همین مراد است نه فلس بوزن یک درهم و از مخرج هر نیت
که بفلس یک درهم جائز نیست و در کمتر از یک درهم جائز است زیرا چه در عرف و عادت خریدن و فروختن بفلس در کمتر از یک
جاری است پس مقدار آن در نیت بصورت حکم عرف و عادت معلوم خواهد بود و یک درهم چنین نیست و ضمها گفته اند که قول ابی یوسف در
صحیح تر است از قول محمد بن خصوصاً در باریکه خریدن و فروختن بفلس هر چه است و مقدار آن قدر فلس که یک درهم فروخته میشود
معلوم است مسئله ۲۲۰ - اگر شخصی داد و دهی را بصرافی و گفت بوی که بده بعوض نصف آن فلس بعوض نصف باقی نصف هم
یک جبه که پس در نیت بیع جائز است در فلس و در باقی باطل است نزد صاحبین روح زیرا چه بیع نصف درهم بعوض فلس
جائز است و بیع نصف درهم بعوض نصف درهم یک جبه که رواست پس جائز نیست و بنابر قیاس قول ابی حنیفه روح بیع مذکور باطل
در کل چه بیع مذکور ضمیمه واحد است و فساد مذکور قوی است پس آن فساد سراسر است خواهد کرد در کل و اگر در صورت مذکوره کمتر ذکر کند
لفظ بده را اعنی بگوید که بده بعوض نصف آن فلس و بده بعوض نصف باقی نصف درهم یک جبه که پس در نیت قبول ابی حنیفه
موافق قول صاحبین روح است زیرا چه در نیت بیع است اهل صحیح و دوم فاسد اگر بگوید که بده مرا بعوض آن درهم فلس نصف
درم و نصف درهم یک جبه که پس در نیت بیع جائز است در کل زیرا چه اگر دانه یک درهم را بمقابل آن قدر فلس که به نصف درهم
فروخته میشود و بمقابل نصف درهم یک جبه که پس نصف درهم یک جبه که بمقابل مثل آن خواهد شد و باقی بمقابل فلس قال روح
همین مسئله مذکور است در مختصر قوی ف و ده و هشت این است که ذکر کرده است و آن که بیع جائز است در کل و این حکم صحیح نیست
درین مسئله و در بعض نسخه آن مسئله اول مذکور است و آن غلط است از کتاب و الله اعلم

کتاب در بیان کفالت

ص با بدو است که کفالت در لغت بمعنی ضم است و در شرح عبارات است از ضم ضم بدو دیگر و مطالبه و بعضی گفته اند در

والاول اصح قال الكفالة ضمان كفالة بالنفس وكفالة بالمال فالكفالة بالنفس جائزة والمضمون بها احضار المكفول
او قال اشافعي لا يجرى كفل بلا يقدر على تسليمه اذ لا قدرته على نفس المكفول به بخلاف الكفالة بالمال لان له
ولاية على مال نفسه ولنا قوله عليه السلام الوهم غارم وهذا يفيد مشروعية الكفالة بنوعها ولا يقدر على تسليمه
بطريقه بان يعلم الطالب مكانه فيخل بينه وبينه ويستعين باعوان القاضى في ذلك والحاجة ماسة اليه وقد امكن
تحقيق معنى الكفالة فيه وهو الضم في المطالبة قال فتعقد اذا قال تكفلت بنفس فلان او برقبته او بوجهه او بجسده
او براسه وكذا ببدنه وبوجهه لان هذه الالفاظ يعبر بها عن البدن اما حقيقة او عرفا على ما مر في الطلاق وكذا اذا قال
بنصفه او ثلثه او بجزء منه لان النفس الواحدة في حق الكفالة لا تقهر فكان ذكر بعضها شائعا كذا وكلها مجتذلة فاذا قل
تكفلت بيد فلان او بوجهه لانه لا يعبر بها عن البدن حتى لا يصح اضافة الطلاق اليها فيا تقدم بهم وكذا اذا قال ضمنته

والاول صحيح فوكيفية التزام مودعه است مطالبه نفس بالمال را بر خود آن را كفيل ميگویند و مكفول به عبارتست از مال
چنانچه در كفالت بال یا عبارتست از نفس چنانچه در كفالت بنفس و دائن كه طالب دين است آنرا مكفول له میگویند
و مدیون را كه كفيل را دست مكفول عنه میگویند و در صورت كفالت بنفس مكفول به و مكفول عنه يك است مسئله -
كفالت و دو نوع است یکی كفالت بنفس ف كه آنرا حاضر ضامن میگویند و دوم كفالت بال ف كه آنرا مال ضامن میگویند
ص و كفالت بنفس جائز است و بسبب آن واجب میشود بر كفيل كه حاضر گردد و مكفول عنه را و شافعي رج گفته است كه
كفالت بنفس جائز نیست زیرا چه كفيل در صورت كفالت كه در خبر كيه بر تسليم آن قادر نیست چه ویرا قدرت نیست بر تسليم
مكفول به بخلاف كفالت بال زیرا چه ویرا ولایت و قدرت است بر مال خود پس از مال خود او خواهد كرد چيزی را كه التزام آن
نموده است ص و دلیل علمای ماچ كی این است كه پیغمبر صلعم فرموده است كه كفيل ضامن است و این دلالت میکند بر حریت
بهر دو نوع كفالت و دوم این است كه كفيل بنفس قادر است بر تسليم مكفول به باین طریق كه مطلع گردد و طالب را بكان مدیون و
تخلیه كند میان طالب مدیون پس او خواهد گرفت ویرا یا باین طریق كه استعانت نماید بغير سرنگان قاضی و باعانت آنها خواهد
مدیون را كه مكفول به است و باین نوع كفالت حاجت است و معنی كفالت كه عبارتست از ضم فمه بدنه و مطالبه تحقق آن
بران ممكن است مسئله ۲ - كفالت بنفس منقذ میشود و حتی كه بگوید كفيل كه كفيل شدم بنفس فلان یا بر قبه فلان یا بر وجه فلان
یا سجده او یا سبزه او و همچنین اگر بگوید بدن او یا بوجه او اعنی بروی او زیرا چه بعضی این الفاظ تعبیر کرده میشود از جمیع بدن از روی
تحقیقت و بعضی از ان الله وی مجاز و عرف چنانچه میان آن در کتاب الطلاق گفته شده است و همچنین حكمست و قتی كه بگوید كه
كفيل شدم نصف آن یا ثلث آن یا بجزوی از ان زیرا چه يك نفس در حق كفالت متجوز و منقسم نمیشود پس ذكر بعضی شائع آن
بنظره ذكر كل آنست بجهت آنكه اگر بگوید كه كفيل شدم بدست فلان یا پای فلان زیرا چه بدست و پای تعبیر کرده نمیشود از جمیع بدن لهذا
صح نیست اضافه طلاق بسوی دست و پا و بسوی آنچه پیشتر ازین ذكر شد صح است مسئله ۳ - كفالت صح است اگر بگوید ضامن فلان

لأنه تصریح بموجبه اذ قال هو علی لانه صیغه التزام او قال ان لانه فی معنی علی فی هذا التام
قال علیه السلام ومن ترك ما لا فائدة من تركه وعلی الاقالی وكذا اذا قال انا ذی عیبه او قبیل ان الزمانه
هی الكفاله وقد رويناه فی هاتین کتیبین هو الكفیل وهذا سی الصلک قبالة بخلاف ما اذا قال انا صامن لمعرفه
لانه التزم معرفه دون المطالبه قال فان شرط فی الكفاله بالنفس تسلیم الكفول به فی وقت لمینه
لزمه احضاره اذا طال به فی ذلك الوقت وقاء بما التزمه فان احضره ولا حسیه الحاكم لا متناعه عن ابقاء
حق مستحق علیه ولكن لا یجبه اول من یقلعه ما حذرته لما ذی ایدعی ولو غاب المكفول بنفسه
امله الحاكم مدته ذهابه وحبسه فان مضت ولم یحضره یحبسه لتحقيق امتناعه عن ابقاء الحق
قال وكذا اذا ارتد العیاذ بالله وحق بدار الحرب وهذا لانه عاجز فی المدة فیتنظر كالذی
اعسر ولو سلمه قبل ذلك بوقت لان الاجل حقه فیملك اسقاطه كما فی الدین المؤجل واذا احضره
وسلمه فی مكان یقدر المكفول له ان یخاصمه فینه مثل ان یكون فی مصر یولی الكفیل من الكفاله

زیرا چنان تصریح است بقضای کفالت و همچنین صحیح است کفالت اگر گوید که بر علی اعمی آن بر من است زیرا چنان
و همچنین اگر گوید که آلی اعمی آن بسوی من است زیرا چنان و بر منی لفظ اول است در اینجا پنج پذیر صلح فرموده است و آنکه اگر ترکه
گذارد کسی مال پس آن برای وارث اوست و شخصی که بگذارد کل اعمی قیم یا عیال را بسوی من است یعنی بر من است و
اصلاح احوال او از بیت المال و همچنین اگر گوید که من عیم اعم یا قبیل اعم زیرا چه لفظ زعم منی کفیل است و قبیل نیز بمعنی کفیل است
لهذا خط کفالت و غیره را قبول میگویند چه آن نیز وثیق است بخلاف آنکه اگر گوید که من ضامن اعم معرفت آنرا چنان لفظ عقد کفالت
منقذ نمیشود زیرا چه در آن التزام معرفت است نه التزام مطالبه و بنا بر آن اگر گوید زبان فارسی که آشنای وی بر من کفیل نمیشود و اگر
گوید وی آشنای من است پس گفته اند نمائند که در صورت کفیل میشود بنا بر عرف مسئله هم - اگر شرط کرده شود در عقد کفالت که
که تسلیم نماید کفیل کفول به را در وقت معین لازم میشود و بر او که حاضر کند آن را اگر طلب کند آنرا مکفول له در آن وقت یا بعد از آن
بجست ایضای آنچه التزام آن نموده است پس اگر حاضر نکند در وقت مطالبه خلاص میشود از عهده کفالت و گرنه حبس کند او را
حاکم بسبب ایان نمودن او از چیزی که واجب است بر او بسبب التزام او لیکن باید که حبس کند آنرا در بار اول زیرا چه شاید او در وقت
مذکوره باشد که برای چه طلب کرده است و یا قاضی و اگر در صورت کفالت بنفس غائب گردد مکفول عنه پس باید که همت بر تقاضای
کفیل را در مدتیکه رفتن باز آمدن او در آن مدت متصور باشد و هر گاه مدت مذکوره بگذرد و حاضر نیاید مکفول عنه را حبس کند
کفیل را قاضی زیرا چه درین هنگام ثابت شد ایان نمودن او از ایضای چیزی که واجب است بر وی بسبب عقد کفالت و همچنین
حکم است اگر مرتد شود مکفول عنه و لاحق شود به در حرب و وجه آن این است که کفیل عاجز است از احضار او و مدت مذکوره پس همت
داده خواهد شد او را مانند دیون بعشره و اگر تسلیم کند کفیل کفول عنه را پیش از وقت مذکور بری میشود از عهده کفالت زیرا چه همت
حق کفیل است پس کفیل مالک اسقاط آن خواهد شد چنانچه درین موهل اگر دیون پیش از حلول اجل ادا کند دین را جائز میشود و اگر
حاضر نکند آنرا کفیل مذکور و سپرد کند آنرا در مکانیکه خصوصیت میتواند کرد با او مکفول له همان کان چنانچه مثل کفیل مذکور بر می آید

لا ینتی بما التزمه وحصل المقصود منه وهذا لا ینہ ما التزم التسلیہا من قیادہ کفیل علی ان ینتہ فی مجلس القیام
فی سلمہ فی السوق جری بمحصل المقصود وقیل فی زماننا لا ینہ لان الظاهر للعاوۃ علی الامتناع لا علی
الاحضار فکان التمسید مفیداً وان سلمہ فی توثیقہ لم ینہ لانه لا یقدر علی الخاصۃ فیما لم یحصل
المقصود وکذا اذا سلمہ فی سواد لعدم قاض یفصل الحکم فیہ ولو سلم فی مصر اخر غیر المصر الذی
کفل فیہ ہرے عند انی حنیفہ رہ للقدرة علی الخاصۃ فیہ وعند ہما لا یدر لانه قد یکون شہودہ
فیما عینہ ولو سلمہ فی السخی وقد حبسہ غیر الطالب کیدر لانه لا یقدر علی الخاصۃ فیہ قال واذا مات الکفیل
بوی الکفیل بالنفس من الکفالہ لانه عجز عن احضارہ ولا ینہ سقط المحضوع عن الاصل فیسقط احضارہ
عن الکفیل وکن اذا مات الکفیل لانه لم یبق قادراً علی تسلیم الکفول بنفسہ ومالہ لا یصلح لبقاء هذا
الواجب بخلاف الکفیل بالمال ولومات الکفول لہ فللوعده ان یطالب الکفیل وان لو یکون فلوارثہ لقیامہ
مقام المیت قال ومن کفل بنفسہ اخر ولم یقل اذا دفعت الیک فانابوئے فدفعہ الیہ فهو بوی لانه موجب لنفسہ

زیرا چہ بجا آورد چہی را کہ التزام آن نمود و بوی و آنچه مقصود از کفالت است حاصل گشت زیرا چہ او اکثر نموده بود حاضر کردن و بیا
نگریکار و اگر کفیل شدہ باشد باین شرط کہ تسلیم خواہد کرد و آنرا در مجلس قاضی و بعد از آن تسلیم کرد و آنرا در بازار بری نشو و کفیل از عقد کفالت
بجست آنکہ آنچه مقصود از عمدہ کفالت است حاصل گشت و بعضی گفته اند کہ در زمانہ باری نمی شود زیرا چہ ظاهر و برین زمانہ اینست
کہ مردمان عانت خواہند کرد و می علیمہ ابراہیمیکہ باز انداز حاضر شدن در مجلس قاضی و عانت نخواہند کرد و مدعی را بر اینیکہ بر دآن را
در مجاہد قاضی پس تقدیر کنوزہ او را اگر کفیل مذکور سپرد کند کفول یا کفول بیدلانی نشو و کفیل بر آنچه مقصود کفول قادر نیست و بر اینیکہ خدمت کند و آن
بیابان پس آنچه مقصود است از عقد کفالت حاصل گشت و همچنین بری نشو و کفیل مذکور اگر سپرد کند آنرا بکفول لہ در قریہ
در آن قاضی نیست زیرا چہ ہر گاہ قاضی نیست در آن پس فیصلہ و حکم نمی تواند شد و اگر سپرد کند آنرا در شہر دیگر سوای شہر کہ عقد کفالت
در آن شدہ بود پس کفیل مذکور بری می شود و نزد ابی حنیفہ رخ زیرا چہ کفول لہ در آن شہر قادر است بر محامیہ و نزد صاحبین رج بری نشو
زیرا چہ گاہی چنان میشود کہ گوایان او در بآن شہری باشد کہ عقد کفالت در آن نمودہ بود و اگر سپرد کند آنرا کفیل مذکور بکفول لہ
و در بندی خانہ و حال آنکہ حبس کردہ است آنرا در آن خانہ غیر کفول لہ پس در صورت بری نشو و زیرا چہ کفول لہ بر صورت
قادر نیست و مان مسئلہ ۵۔ و قتیکہ بمیر و کفول عنہ بری میشود کفیل نفیران عمدہ کفالت بجست آنکہ کفیل از غیر گذراند
او عاجز شد و بجست آنکہ حاضر شدن ساقط شد از کفول عنہ کہ اخیل است پس قطع خواہد شد از کفیل حاضر کردن او و همچنین است اگر
بمیر و کفیل مذکور زیرا چہ کفیل مذکور درین هنگام قادر نہاند بر تسلیم کفول ببالائی صلاحیت این ندارد کہ انان و حبس مذکور را اگر شود
بخلات کفیل ببالائی چہ او اگر بمیر و عقد کفالت باطل نمیکرد زیرا چہ از بای وی او انمودہ خواہد شد و البیکہ کفیل آن شدہ بود
ص مسئلہ ۶۔ اگر بمیر و کفول لہ پس میرد و می وی را کہ مطالبہ کند از کفیل اگر و می نباشد پس ارث او را بمیرسد کہ
مطالبہ نماید چہ وارث قائم مقام میت است مسئلہ ۷۔ اگر شخصی کفیل نفس شد کسی را و گفت مر کفول لہ را کہ ہر گاہ
سپرد و کفیل را بتو پس من بری باشم و بعد از آن سپرد کرد و آنرا بوی پس کفیل مذکور بری میگردد و چہ این مقتضای عقد کفالت است

فیمیت بدون التخصیص علیه ولا یشرط قبول الطالب التسلیم کما فی قضاء الدین و رسم المكفول به نفسه
من کفاله صح لانه مطالب باخصومه فكان له ولاية الدفع وکن اذا سلم اليه وكيل الكفيل او رسوله لقيامها
مقامه قال فان تكفل بنفسه على انه ان لم يوف به الى وقت كذا فهو ضامن لما عليه و هو انما يخطى
الى ذلك الوقت لزمه ضمان المال لان الكفاله بالمال متعلقة بشرط عدم الوفاة و هذا التعلیق صحيح فادرج
الشرط لزمه المال ولا يبرئ عن الكفاله بالنفس لان وجوب المال عليه بالكفاله لا ينافي الكفاله بنفسه اذ كل واحد منها
للتحقق وقال الشافعي لا نفهم هذه الكفاله لانه تعلیق سبقت جوب مال بالخطر فاشبهه البيوع و لنا انه يشبه البيع و يشبه
المنذر من حيث انه التزام فقلنا لا يقع تعليقه بطلاق الشرط كجوب لويح و محرم و يصح بشرط متعارف عمدا بالشبهين
والتعلیق بعدم الوفاة متعارف و من كفل بنفسه دخل وقال ان لم يوف به غدا فعليه المال فان
مات المكفول عنه ضمن المال لتحقيق الشرط و هو عدم الوفاة قال و مراد عن علي اوصافه دينار
بشهرها او لم يبيدها حتى تكفل بنفسه دخل على انه ان لم يوف به غدا فعليه المائتة فلم يوف به غدا
ليس ثابت خواهد شد بی آنکه بران تصریح نماید و باید است که هرگاه سپرد و بری میشود کفیل و شرط نیست که مکفول له قبول نماید آنرا
چنانچه هر یک حکمست در ادای دین و همچنین است حکم اگر مکفول به خود حاضر کند ذات خود را بجهت کفالت کفیل باین طور که بگوید
حاضر شدم از جهت کفالت فلان که کفیل من است پس این صحیحست زیرا چه میرسد کفیل مذکور را که خصوصیت نماید باقی او خود را
حاضر کند پس مکفول به را میرسد که خود را حاضر کند از جهت کفالت کفیل تا رفع شود خصوصیت وی و همچنین صحیحست و فقیه ما میگوید
آنرا و کفیل یا پیامبر او یا این بر ذریع قائم مقام کفیل اند مسئله ۸ - اگر شخصی کفیل نفس شود باین شرط که اگر حاضر کند
مکفول به یا تا وقت فلان پس اوصاف من است و غیره که بر ذریع مکفول به است و آن هزار درمست مثلاً و بعد از آن حاضر نگردد آنرا
تا وقت مذکور پس ملازم میشود بر اوصاف آن مال که بر ذریع مکفول به زیرا چه در صورت کفالت بالصلق است بشرط مذکور یعنی بر جا
ناکردن مکفول به تا وقت مذکور و این تعلیق صحیحست و بنا بر تعامل مردان هرگاه یافته شد شرط مذکور لازم شد بر
مال مذکور و معذرا از کفالت بنفس بری نیست زیرا چه وجوب مال بر وی بسبب کفالت بال منافی کفالت بنفس نیست زیرا چه هر دو
کفالت برای توفیق و اعتماد است و شافعی رج گفته است که کفالت مذکوره صحیح نیست زیرا چه کفالت بال بسبب وجوب مال است
مانند بیع پس تعلیق آن صحیح نیست بر امر موقوف محتمل مانند تعلیق بیع بر امر موقوف و دلیل علمای طایفه آنست که کفالت بال و در آخر
مشابه بیع است بجهت آنکه میگوید از دیون مقدار آنچه او میکند از جانب او بسبب کفالت و هر مشابیه نذرست و را بنده بجهت آنکه
التزام چیزی است بغیر عرض پس بنا بر رعایت هر دو جهت حکم نموده شد باینکه صحیح نیست تعلیق آن بشرط غیر متعارف چون و نیدن
با و بارش باران مانند آن و صحیحست تعلیق آن بشرط متعارف و تعلیق آن بشرط مذکور متعارف است مسئله ۹ اگر کفیل شد
شخصی نفس کسی و گفت که اگر حاضر نگردم او را فردا پس بزم من است آن مال که بران کس است و بعد از آن مرد آن کس پیش از رسیدن فردا
پس آن شخص ضامن مال مذکور میگردد و بجهت آنکه شرط آن تحقق گشت چه او حاضر نگردد آنرا فردا مسئله ۱۰ اگر دومی که شخصی
بر کسی نیاید از اموال آن شخص که دایک و کفیل نفس شد بر کسی که شرط کرد که اگر حاضر نگردد دیون کور را فردا پس صد و نینار بر ویست و بعد از آن نفر دومی که فردا

فعليه المائة عند ابى حنيفة راي سفي وقال محمد بن ابي حنيفة لم يثبتها حق تكفل به رجل ثم ادعى بعد ذلك لم يثبت دعواه لانه علق مالا مطلقا بغير اية اية انه لم ينسب اليه ما عليه ولا قصم الكفالة على هذا الوجه وانما يثبت ولا يثبت الدعوى من غير بيان فلهذا يجب احضار النفس واداء اليها نعم الكفالة بالنفس فلا تصح بالمال لانه بناء عليه بخلاف ما اذا ثبت ولهما ان المال ذكر معترف فانه يضاف الى ما عليه والعادة تجوز ما جاز في الدعوى فتصح الدعوى بالبيان باصل الدعوى فتثبت صحة الكفالة الاولى فيثبت عليها الفاء **قال** ولا يجوز الكفالة بالنفس في الحدود والقصاص عند ابى حنيفة فمعهذا لا يخبر عليها عنه وقال لا يجوز في حد القذف لان فيه حق العبد وفي القصاص لانه خالص حق العبد بخلاف الحدود والمخالصة لله تعالى ولا في حنيفة قوله عليه السلام لا كفالة في حد من غير فصل وكان منه الكل على الدماء فلا يجب فيها الاستيثاق بخلاف سائر الحقوق لانها لا تدرى بالشبهات فيليق بها الاستيثاق كما في الغير ولو سمحت نفسه به يصح بالاجماع لانه امكن ترتيب موجب عليه لان تسليم النفس فيما واجب فيطالبه الكفيل فيتحقق النظم **قال** لا يجوز فيها حق پس در ضرورت واجب میشود صد دينار بر كفيل مذکور نزد ابی حنیفه و ابی یوسف رح و گفته است محمد رح که اگر بیان وصف کن کردی و پیش از بیان آن کفیل آن شد کسی بطور مذکور و بعد از آن مدعی مذکور دعوی آن کرد بر کفیل مذکور و بیان کرد و وصف آن را پس در ضرورت دعوی مذکور مسیح نیست و دلیل آن بدو وجه است یکی اینکه کفیل مذکور تعلیق نموده است مال مطلق را بر امر موهوم و محتمل چه اثر نسبت نکرده است بسوی مالیکه بر ذمه دیون مذکور است و باید دانست که بنا بر این وجه کفالت مذکور صحیح نیست اگر چه بیان نموده باشد مدعی و صد دينار را وجه دیگر نیست که دعوی صد دينار بر غیر بیان وصف آن صحیح نیست پس واجب نخواهد شد بر کفیل مذکور که حاضر کند دیون و هرگاه وجب نشد حاضر کردن آن پس صحیح نشد کفالت بنفس پس کفالت بال نیز صحیح نخواهد شد چه بنامی این بر اوست و باید دانست که بنا بر این وجه اگر بیان وصف آن کرده باشد مدعی صحیح میشود کفالت مذکور و دلیل شیخین رح نیست که مراد از صد دينار همان صد و نسیه که بر ذمه دیون مذکور است بسبب قرضیه لام تعریف و عادت جاریست مجمل نمودن دعویها و دعوی مذکور صحیحست برین وجه که مدعی بیان آن خواهد کرد و بعد از آن هرگاه بیان خواهد کرد پس لاق خواهد شد آن بیان باصل دعوی و هرگاه صحیح شد دعوی مذکور صحیح خواهد شد کفالت اول که کفالت بنفسست پس بنا بر این صحیح خواهد شد کفالت دوم که کفالت بالست **مسئله** الا کفالت بنفس در خصوص جائز نیست نزد ابی حنیفه رح اعنی قاضی را نمیرسد که بیکند بر اینکه کفیل بنفس بدکسی را و صاحبین رح گفته اند که میرسد بلکه بیکند بر آن در حد قذف و قصاص بر اچه در حد قذف حق عباد است نیز و قصاص خالص حق عباد است بخلاف حد و دیکه خالص حق الله است چون زنا و غیره و دلیل ابی حنیفه رح نیست که پیغمبر صلعم فرموده است که کفالت نیست در حد و این مطلقست و در آن فرق نیست میان حد و حد زنا و غیره و دلیل دوم نیست که اصل و جمیع حدود در دست اعنی دفع میشود بسبب شبهه پس واجب نیست در آن گرفتن دقیقه بخلاف حقوق دیگر چه آن مستدفع میشود بسبب شبهه گرفتن دقیقه در آن لائقست چنانچه در تعزیر و اگر مدعا علیه در حد و قصاص از خود کفیل بد پیغمبر صبر صحیحست باجماع زیرا چه آنچه مقتضای کفالت بنفسست در ضرورت نیز تحقق میشود بسبب آنکه بر مدعی علیه واجبست که حاضر کند ذات خود را پس مطالبه آن بر کفیل نیز نکرده خواهد شد باید دانست که مدعی علیه در حد و قصاص جس که نه شود تا آن زمان

يشهد شاهدان مستوفيان او شاهد عدل يعرفه القاضى لان الحبس للتمهه ههنا والتمهه ثبت باحد شرط
 الشهادة اما العدد والعدالة بخلاف الحبس في باب الاموال لانه اقصى عقوبة فيه فلا يثبت الا بحجة كاملة وذلك في باب
 ان على قوهما لا يجبس في الحدود والعصاى شهادة الواحد محصل الاستيثاق بالكفاله قال والروى في الكفاله جازان
 اخراج كانه دين مطالب به ممكن الاستيفاء فيمكن ترتيب موجب العقد عليه فيها قال ومن اخذ من رجل كفيله بنفسه ثم
 ذهب فاخذ منه كفيله آخر فهم اكفيلون لان موجبه التزام المطالبة وهي متعددة والمقصود الترتيق بالثانية
 يزاد الترتيق فلا يتنافيان ولما الكفاله بالمال فحائزة معلوما كان المكفول به او مجهولا اذا كان ديناً صحيحاً مثل ان
 يقول تكفلت عنه بالف او بمالك عليه او بما يدريك في هذا البيع لا يصح الكفاله على النفس
 فيتم في الجعالة وعلى الكفاله بالذك اجاع وكفى به حجة وصا كما اذا كفل شعبة صحته الكفاله وان احققت
 كدواهي ودر دو شاهد مستوفى الحال اعني فسق وعذالت آنها معلوم است يا كذا بن عدول كرمي شناسا در افاضى زير اچه مجلس در حجاب
 هست وتمت ثابت نشود كدو شاهد مستوفى الحال يا كذا بن عدول مجلس باي واصل عليه كرمي نشود زير ابدال كرمي كدواهي ودر دو شاهد
 عدول زير اچه مجلس درين باب نهايت عقوبت وعذاب است پس ثابت نخواهد شد مگر به حجت كامل در كتاب ادب القاضى از ميسوط
 مذكور است كه بنا بر قول صاحبين رجوعى عليه در حد قذف و قصاص حبس كرده نميشود و كدواهي يك شاهد عدول زير اچه كفيل گرفتن از
 بچه جازست نزد او شان رج پس كفيل گرفته گذاشته خواهد شد **مسئله ۱۲** - كدو گرفتن مقابل خراج موظف كفيل گرفتن آن
 جازست زير اچه خراج مذكور درين است كه طلب نموده ميشود و ممكن است استيفائى آن از مردمون از كفيل پس فائده عقد درين عقد كفايت
 حاصل خواهد شد **مسئله ۱۳** - اگر كفيل نفس گرفته شود از كسى بعد از ان كفيل و كير گرفته شود از دوى پس آن بر دو كفيل نقل كسر
 ميشود زير اچه مقتضائى كفالت مذكوره التزام مطالبه است و جازست كه متعدد شود باين طور كه التزام آن نمايندگان شخص متعدد پس
 از هر واحد مطالبه نموده خواهد شد و مقصود از عقد كفالت ثيقه گرفتن است بسبب گرفتن كفيل دوم زير اده وثيقه و تعامد مجمل ميشود
 پس كى منافى و گير نيست و اين مبه كه مذكور شد بحجت كفالت بنفس **مسئله ۱۴** - كفالت بالف كه آن را مال فدايى
 ميگويند پس آن خير جازست خواه آن مال معلوم باشد يا مجهول بشرطيكه آن مال دين صحيح باشد ف اهمى و نبي كه ساقط
 نميشود و كدوايا با بر اختلاف بدل كتابت كه دين است بر زنده مكاتب چه آن ساقط ميشود بغير ادا و بغير ابر او فتيكه عاجز گرد و مكاتب
 از ادايى آن حص و مثال مال معلوم انست كه كدو كفيل بكفول كه كفيل شدم از فلان هزار درهم فوكه بر نموده است و مثال مال مجهول
 اين است كه كدو بكفول كه كفيل شدم با نچه دين است بر نموده فلان يا كدو بيشترى كه من كفيلم دين بيع بهايى خيبر كه مستحق شود بر تو
 از بيع و اين كفالت بالدر كه ميگويند حاصل آنكه كفالت به مال معلوم به مال مجهول به و صحيح است زير اچه بنايى كفالت بتوسع است پس
 جالت قليل دران مضائقه نيست و نيز بر جواز كفالت بالدر كه اجماع است اين دليل كافى است بر جواز كفالت به مال مجهول بايد دانست كه
 اگر كفيل شود كس بشريف كه بخلاف توقع آمده است صحى است اين كفالت اگر چه در شجره ذكره جهالت است بنا بر آنكه جهالت است

السراية والاقتضار بشرط ان يكون ديناً صحيحاً ومتراد وان لا يكون بدل الكتابة وسيأتي في موضعه ان شاء الله
قال والمكفول له بالخيار ان شاء طالب الذ ي عليه الاصل وان شاء طالب كفيله لان الكفالة ضم الزمة الى الذمة
 المطالبة وذلك يقتضي قيام الاول لا البراءة هذه الا اذا شرط فيه البراءة لا حينئذ تنعقد حواله اعتباراً للمعاشرة
 كما ان الحواله بشرط ان لا يتأبها المحيل يكون كفالة ولو طالب احد هما ان يطالب الاخر وله ان يطالبهما لا مقتضاه
 الضم بخلافه فماله اذا اختار تصديق احد الغاصبين لان اختياراً واحداً ما ينضم التليد منه فلا يمكنه التليد من الثاني
 اما المطالبة بالكفالة لا ينضم التليد فوضح الفرق **قال** ويجوز تعليق الكفالة بالشروط مثل ان يقول ما بايعت فلا فاعلة
 وما ذاب لك عليه فعلى او ما غصبك فعلى والاصل فيه قوله تعالى ولين جاء به رجل بعير وانابه زعيده ولا اجزاء
 منعقد على صحة ضمان الدرك ثم احصل انه يصح تعليقها بشرط ما لا يمتثل ان يكون شرطاً وجوب الحق

که شیبه مذکوره سرائت کند و برین تقدیر قصاص لازم می آید و احتمال است که سرائت نکند و برین تقدیر مال لازم می آید و با وجود این حالت
 کفالت مذکوره صحیح است پس مجتنب کفالت بال غیور صحیح خواهد شد **مسئله ۱۵** - کفول له مختار است اگر خواهی مطالبه برین خود
 نماید از دیون که حاصل است و اگر خواهد مطالبه نماید از کفیل آن زیرا چه کفالت عبارتست از ضم ذمه بر ذمه دیون و مطالبه
 و این موجب آنست که مطالبه بر دیون باقی ماندند آنکه ادبری گردد و دیگر وقتیکه شرط نمایند در عقد کفالت بر ارات دیون پس درین
 هنگام عقد کفالت میگرد و چنانچه عقد حواله بشرط عدم بر ارات دیون از دین کفالت میگردد زیرا چه معنی مقبضت
 ف و در صورت اول معنی حواله یافته میشود و در صورت دوم معنی کفالت است **مسئله ۱۶** - اگر مطالبه نماید کفول له
 یکی از کفیل و این میل را پس میرسد ویرا که مطالبه کند و دیگر را و نیز میرسد ویرا که مطالبه نماید بر ویرا چه مقتضای کفالت ضم ذمه
 بر ذمه کفول نیست و در مطالبه بملک مالک و قید که اختیار کند که ضمان مخصوص بگیرد یا یکی از دو خاص یا معنی خاص و خاص صاحب
 چه او را نمیرسد که بعد از آن طلب ضمان آن کند از خاص دیگر زیرا چه او هرگاه اختیار کرد که ضمان مخصوص بگیرد از یکی پس مالک
 آن گردانید و با چه اختیار ضمان متضمن تملیک است پس ممکن نیست او را بعد از آن که مالک آن گرداند و دیگر را و اما مطالبه بکفالت
 متضمن تملیک نیست پس فرق ظاهر گشت میان این آن **مسئله ۱۷** - تعلیق کفالت بشرط جائز است مثلاً اش ائیت که بگوید
 کفیل اگر بفرستی تو متاع خود را بدست یار پس بای آن بر من است یا بگوید بکفول که اگر چیزی واجب شود برای تو بر فلان پس آن
 بر من است یا بگوید اگر فلان چیزی بخصب کند از تو پس آن بر من است و اصل در آن قول او تعالی است ف و در سوره یوسف هم
 ص که خدا کرد منادی بر کس که بیاورد صاع ف گم شده ص ملک را پس برای اوست یک بار شتر و من آن ضامنم و در تفسیر
 آنست که منادی مذکور و حلق کرد کفالت را بشرط که آوردن صاع ملک است و این حکم پیش از اسلام است و اما که منسوخ نه شود
 در شریعت ثابت است که فانی النهایه و اجماع منعقدست بر جواز ضمان درک و در آن تعلیق است چنانچه مذکور شد
 بعد از آن باید دانست که اصل این است که صحیح است تعلیق کفالت بشرط تملیک طایف و غصب کفالت با نیکو که شرط مذکور است واجب حق باشد

کفو له اذا استحق المبيع او لا مكان الاستيفاء مثل قوله اذا قد من زيد وهو مكفول عنه او لتعذر الاستيفاء
 مثل قوله اذا غاب عن البلد وما ذكر من الشرط في معنى ما ذكرناه فاما لا يصح التعليق بمجرّد الشرط كقوله ان غبت
 او جاء المطر وكذا اذا جعل واحداً منهما اجزاً الا انه يصح الكفالة ويحب المال حالاً لان الكفالة لما صح تعليقها بالشرط
 لا تبطل بالشرط الفاسد كالطلاق والعاق فان قال تكفلت بمالك عليه فقامت البينه باللفظ عليه
 ضمنه الكفيل لان الثابت بالبينه كالثابت معاشة فيحقق ما عليه فيصح الثمن به وان لم تقم البينه
 فالقول كالكفيل مع بينه في مقدار ما يعترف به لانه منكر للزيادة فان اعترف المكفول عنه بالثمن في ذلك
 لم يصدق على كفله لانه اقرار على الغير ولا ولاية له عليه ويصدق في حق نفسه لو لانت عليه قال يجوز
 الكفالة بامر المكفول عنه وبغير امره لا طلاق ما روينا ولا كونه التزام المطالبة وهو تصرف في حق نفسه
 وفيه نفع الطالب ولا ضرر فيه على المطلوب ثبتت الرجوع اذ هو عند امره وقد رضی به فان كفل
 بامر رجح بما اذ له عليه لانه قضى دينه بامر به وان كفل بغير امره لم يرجع بما اذ به لانه منبوع باذنه وقوله رجح بما اذ
 چنانچه بگوید که هرگاه مستحق شود بجمع پس من ضامن بهای آنم چه این شرط واجب بها است برائعی یا بانطور که شرط مذکور
 شرط امکان استیفای دین باشد چنانچه بگوید هرگاه بیاید زید که مکفول عنه است یا باین طور که شرط مذکور شرط تعذر استیفای دین
 باشد از دیون چنانچه بگوید که هرگاه غائب باشد فلان که مکفول عنه است از بلده اما تعلیق آن بر مجرد شرط یعنی شرط غیر مناسب
 چنانچه بگوید که اگر باده وزد یا باران بارد پس این تعلیق صحیح نیست بجهت این که این چنین شرط و امر میعاد و ادوین گردانند باین طور
 که بگوید که من کفیل ام یا بنی بزمه فلان است تا آن زمان که باده وزد یا باران بارد ولیکن کفالت صحیح میشود و ذکر میعاد
 مذکور باطل میشود و واجب میشود ادای مال فی الحال زیرا چه هرگاه تعلیق کفالت بر شرط صحیح است پس سبب شرط فاسد
 فاسد نخواهد شد مانند طلاق و عتاق **مسئله ۱۸** - اگر گفت کفیل مکفول که که کفیل شدم یا بنی برای تست بزمه فلان
 و بعد از آن بنیه قائم شد بر اینکه بزمه او هزار درم است پس کفیل مذکور ضامن آن خواهد شد زیرا چه ثابت به بنیه مانند ثابت
 از روی معاینه پس به بنیه ثابت خواهد شد که بزمه مکفول عنه هزار درم است و بنا بر آن کفیل ضامن آن خواهد شد و اگر بنیه قائم نشود
 پس در صورت قول کفیل با قسم معتبر است در مقدار آنچه اعتراف آن می نماید چه او منکر زیادتی است پس اگر مکفول عنه اعتراف نماید
 بمقدار زاید از آنچه اعتراف آن نموده است کفیل پس قول مکفول عنه در حق کفیل سموع نیست چه آن اعتراف اقرار است بر غیر
 و آن صحیح نیست چه او را ولایت نیست بر غیر و قول او در حق او معتبر خواهد شد چه او را ولایت است بذات خود **مسئله ۱۹** -
 جائز است کفیل شدن بامر مکفول عنه و بغير امر وی چه حدیثی که درین منقول است مطلق است و مقید نیست بامر مکفول عنه و نیز
 کفیل شدن التزام مطالبه است و این تصرف است در حق خود و در آن نفع مکفول است و هیچ ضرر مکفول عنه نیست زیرا چه در صورتیکه
 کفیل شود بغير امر مکفول عنه رجوع نمیکند بر آن در صورتیکه امر کنند پس اراضی است که رجوع کند بر او پس در صورتیکه کفیل شود بامر
 مکفول عنه خواهد گرفت از وی آنچه ادا کرده است از دین می زیاده ادا کرده است و بر بامر وی اگر کفیل شود بغير امر مکفول عنه
 نخواهد گرفت از وی آنچه ادا کرده است از دین می چه در ادا آن تبرع نماید که آنچه مذکور شد که کفیل میگزیند از مکفول عنه چیزی را که او بکند از دین و

معناه اذا ادى ما ضمنه اما اذا ادى خلافه رجع بما ضمن لانه ملك الدين بالاداء
فانزل منزلة الطالب كما اذا ملكه بالهبة او بالارث وكما اذا ملكه الخصال عليه بما ذكرنا في الحواله بخلاف
الماورد بقضاء الدين حيث يرجع بما ادى لانه لم يجب عليه شئ حتى يملك الدين بالاداء بخلاف
ما اذا اضم الكفيل الطالب عن الالف على خماسه لانه اسقاط فصار كما اذا اضم الكفيل قال وليس
للكفيل ان يطالب المكفول عنه بالمال قيل ان يودى عنه لانه لا يملكه قبل الاداء بخلاف الوكيل بانشر
حيث يرجع قبل الاداء لانه انعقد بينهما مبادلة حكيمه قال فان لو نزل بالمال كان له ان يلهيهم المكفول
حتى يخلصه وكذا اذا اجلس كان له ان يجلسه لانه لحقه ما لحقه من جهته فيعامل به بمثله

پس معنی آن نیست که خواهد گرفت آنچه ادا کرده است و قتیکه ادا کند چیزی را که ضامن آن شده بود بامردی ف چنانچه ضامن برادر
جید شده بود و ادا کرده برادر را جید راضی و اما قتیکه ادا کند خلاف آن که ضامن آن شده است اعنی ادا کند ردی را در صورتیکه
دین مذکور جید باشد یا برعکس آن پس در صورت خواهد گرفت از مکفول عنه چیزی را که ضامن آن شده است بامردی زیرا که کفیل
ادائی من مذکور مالک آن میشود پس تا هم مقام در این بگیرد و چنانچه در صورتیکه مالک دین بگیرد و کفیل بسبب بیهیبت است
اعنی بسبب آنکه بیهیبت ویرا مکفول که دین خود را که بزرگ مکفول عنه است و از آن بدوی را در قبض آن یا بمیرد مکفول که و ارث او شود
کفیل ص و چنانچه به اسباب مذکوره مالک دین میشود و محتمل علیه در حواله بخلاف ما مور با دای من اعنی اگر کسی امر کند کسی را
که ادا کند دین ویرا و او بامردی ادا کند دین بر او پس او میگردد از دوی آنچه ادا کند آنرا اگر چه دین مذکور در هم زلف باشد و ادا کند و بهم
جید را زیرا که بر ما مور مذکور چیزی واجب نگریده است تا او مالک دین مذکور شود و بسبب ادای آن بخلاف آنکه اگر صلح نماید کفیل یا دین
از برادر دین بر پانصد درم و بدو آنرا چه در صورت بگیرد کفیل مذکور از مکفول عنه چیزی را که ادای آن نموده است اعنی پانصد درم
زیرا چه صلح مذکور استاق بعض دین است پس چنان شد که بری گرداند مکفول که کفیل از دین ص و در صورت بگیرد کفیل مذکور از مکفول
بیع چیز را همچنین در صورت صلح مذکور نیز خواهد گرفت ص و نمیرسد کفیل که از مکفول عنه مطالبه نال نماید پیش از آنکه ادا کند از جانب
زیرا چه کفیل مالک دین نمیشود پیش از ادای آن بخلاف وکیل بشر او چه او میگردد بهای بیع را از موکل خود پیش از ادای آن چه میان
وکیل مذکور و موکل او عقد مبادله منعقد میشود حکما زیرا که ملک ثابت میشود و او لا وکیل مذکور را و بعد از آن انتقال می نماید بسوی
موکل او پس وکیل بمنزله بائع گشت موکل بمنزله مشتری لهذا میرسد کفیل مذکور را که جس کند بیع را از موکل و مذکور را تا آن زمان که بگیرد
از دوی بهای آنرا ص مسئله ۲۰ - اگر مکفول که لازم کفیل شود برای مطالبه مال اعنی در پی او شود هر جا که رود پس میرسد
کفیل را که او لازم مکفول عنه شود برای مطالبه مال تا او خلاص کند کفیل مذکور را و همچنین اگر جس کند کفیل را کفیل را که او جس نماید
مکفول عنه را زیرا که چنانچه کفیل از جهت کفول عنه سیده است پس او معامله خواهد کرد با مکفول عنه مانند آنچه با ورسیده است تا خلاص کند ویرا مکفول عنه

واذا ابرأ الطالب المكفول عنه واستوفى منه برأء الكفيل لان برأء الاصيل توجب برأء الكفيل لان الدين عليه في الصحيح وان ابرأ الكفيل لم يبرأ الاصيل عنه لانه نفع ولا نفع عليه المطالبة وبقاء الدين على الاصيل بين وینه حاشا وكذا اذا ابرأ الطالب عن الاصيل فهو تاخير عن الكفيل ولو اخرج عن الكفيل لم يكن تاخيرا عن الذي عليه الاصيل لان التأخير ابرأ مؤقت فيعتبر بالبراءة المؤقت بخلاف ما اذا كفّل بالمال الحال هو حلا الى شهر فانه يناجل عن الاصيل لانه لاحق له الا الدين حال وجود الكفالة فصار الاجل داخل فيه اما هنا بخلافه فان صالح الكفيل دبت المال عن الالف على خمسمائة فقد برأ الكفيل والذي عليه الاصيل لانه اضاف الصلح الى الالف للدين وهي على الاصيل فبرئ عن خمسمائة لانه اسقاط وبرأ عنه توجب برأء الكفيل ثم يراجع عن خمسمائة باداء الكفيل ويرجع الكفيل على الاصيل بخمسمائة ان كانت الكفالة بامر تجزؤه ما اذا صالح على جنس او لانه مبادلة حكمية فليكنه فيرجع بجميع الالف ولو كان صاحبه ما استوجب بالكفالة لا يبرأ الاصيل لان هذا ابرأ الكفيل عن المطالبة قال ومن قال لكفيل ضمن له مالا

مسئله ۲۱ - اگر بری گرداند مکفول له مکفول عنه یا استیفاى دین خود نماید از وی پس بری میگردد کفیل بریچه برات اصيل موجب برات کفیل است چه صحیح این است که دین بر زمره مکفول عنه است و اگر بری گرداند مکفول له کفیل را اصيل بری نمیکرد و از دین ف بجهت آنکه کفیل تابع است و بجهت آنکه بر کفیل مطالبه است فقط و بقای دین بر زمره اصيل بدون مطالبه مذکور

مسئله ۲۲ - اگر مملکت دهد مکفول له اصيل را و موقوف گرداند مطالبه از وی پس این مملکت است در حق کفیل نیزه و اگر مملکت دهد کفیل را از مطالبه پس این مملکت نیست در حق اصيل زیرا چه تاخیر مملکت دادن برای مؤقت است پس قیاس آن ابرائی مطلق و مورد خواهد شد بخلاف آنکه اگر مال حال باشد بر زمره شخصی معنی تخیر موصول و کفیل آن شود کسی بمیباد ویکه مثلاً پس در نیصورت دین مذکور

در حق اصيل نیز موصول میگردد و بمیباد و مذکور زیرا چه حق دائر نیست گردینی که حال بالفعل است در وقت ثبوت کفالت پس در نیصورت میباد لاحق میشود بدین و اما در نیصورت مملکت کفیل از مطالبه تاخیر آن لاحق نمیشود بدین **مسئله ۲۳** - اگر صلح کند کفیل با مکفول له از هزار درم دین بر پانصد درم پس در نیصورت کفیل اصيل هر دو بری میشوند از پانصد درم زیرا چه کفیل اضافت کرده است صلح رسوب

هزار درم که دین است آن را اصيل است پس و بری خواهد شد از پانصد درم چه صلح مذکور اسقاط و ابر است و برات اصيل موجب برات کفیل است پس هر دو بری خواهند شد بسبب ادای کفیل پانصد درم با که بدل صلح است و نخواهد گرفت کفیل مذکور در نیصورت از اصيل پانصد درم را اگر کفیل شده باشد باموی بخلاف آنکه اگر صلح نماید از هزار درم دین مثلاً بر غیر جنس در هم ف اعنی مریوار یا برخت

و خبر آن صی چه در نیصورت میگردد کفیل مذکور از اصيل جمیع دین را زیرا چه صلح مذکور مبادله است پس کفیل مذکور مالک دین خواهد شد بعضی آن **مسئله ۲۴** - اگر صلح نماید کفیل با مکفول له از چیزی که واجب شده است بسبب کفالت پس در نیصورت اصيل بری نمیشود زیرا چه صلح مذکور ابرای کفیل است از مطالبه و صورت آن نیست که کفیل هزار درم مصالحه نماید با دین چند

باین شرط که دین مذکور بری گرداند و بر مطالبه باقی پس او بری میشود و میگردد صد درم را از مکفول عنه اگر باموی کفیل شده باشد و نخواهد گرفت و این نه صد باقی را از دین مذکور **مسئله ۲۵** - اگر گرفت مکفول له کفیل را که ضامن مال شده بود باموی مکفول عنه

قد برئت الى من المال رجوع الكفيل على المكفول عنه معناه ما ضمن له بامس لان البراءة التي ابتداءها من المطلوب وانتهى بها الى الطالب يكون لا بالايفاء فيكون هذا اقوارا بالاداء فيرجع وان قال ابرأك لم يرجع الكفيل على المكفول عنه لانه براءة لا تستحق له غيره وذلك بالاسقاط فليكن اقوارا بالايفاء وتو قال برئت قال محمد هو مثل الثاني لانه يحتمل البراءة بالاداء اليه والابراء فيثبت الاداء في اذ لا يرجع الكفيل بالشك وقال ابو يوسف هو مثل الاول لانه اقرب براءة ابتداءها من المطلوب والايفاء دون الابراء وقيل في جميع ما ذكرنا اذا كان الطالب حاضر فارجع في البيان اليه لانه هو المجلد قال ولا يجوز تعليق البراءة من الكفالة بالشرط لما فيه من معنى التعليك كما في سائر البراءات ويروى انه يعمولان عليه المطالبة دون الدين في الصغير فكان اسقاطا معصا كالطلاق ولهذا لا يبرأ من الابراء من الكفيل بالوعد بخلاف ابراء الاصيل وكل حق لا يمكن استيفاءه من الكفيل لا يصح الكفالة به كالحرد والقصاص معناه بنفس المجلد بنفس من عليه المحدث لانه يتعد رجاؤه عليه وهذا لان العقوبة لا يجزى فيها النيابة واذا اكفل من المشتري بالثمن جاز لانه دين كسائر الديون وان تكفل عن البايع بالمبيع لم تقم لانه عين مضمون بغيره وهو الثمن والكفالة بالاعيان المضمونة وان كانت تقم عندا كبريت الى من المال اعني برى شدي تولي برى من ازال پس در مصورت ميرسد كفيل مذكور را كه بغير مال را از هيل زيرا چه براتيكه اجدا آن از مطلوب وانتهى آن بسوى طالب است تحقق نميشود مگر باو پس فاقول مذكور اقرا دايست با داي دين بنابران صي خواهد گرفت كفيل مذكور را كه مكفول عنه آنچه ادا کرده است و اگر بگوید ابر رنگ اعني برى گردد ايندم ترا نخواهد گرفت كفيل مذكور از مكفول عنه چیزی را زيرا چه انتمای اين ابر بسوى غير نيست پس آن اسقاط است لهذا اقرا با داي دين نخواهد بود اگر بگوید بریت برى شدي توف اعني همین قدر بگوید فقط و كلمه الى بان ضم کند صي پس در مصورت اختلاف است مخرج گفته است که اين مانند دوم است فاعني ابر رنگ صي چه آن دو احتمال دارد یکی برات بسبب اداء دوم برات قطا و این است پس ثابت خواهد شد اوئی و نخواهد گرفت كفيل مذكور را از اصيل چیزی را بسبب شك باو بويست مخرج گفته است که آن مانند اول است فاعني بریت التي صي زيرا چه آن اقراست بر برابر تيكما تداي آن از مطلوب است و از جانب ادا است نه ابرا و بعضی گفته اند که در جميع این صورهای مذکور اگر الطالب حاضر باشد پرسیده ميشود از و بیان آن چه او مجمل نموده است فپس باید که او بیان آن نماید صي **مسئله ۲۲** تعلیق برات از کفالت بر شرط جائز نیست زيرا چه در برات مذكوره معنی تليک است چنانچه در جميع برات و تعلیق تليک صحيح نيست و مردی است که تعلیق آن بشرط صحيح است زيرا چه صحيح این است که بر كفيل مطالبه است نه دين پس برات مذكوره اسقاط محض است مانند طلاق و لهذا رد ميشود برات مذكوره بسبب رد نمودن كفيل و هرگاه اسقاط محض شد پس تعلیق آن بشرط صحيح خواهد شد مانند تعلیق طلاق و حقايق بخلاف ابرای اصيل چه آن تليک است لهذا رد ميشود بسبب رد نمودن او **مسئله ۲۳** هر حقیکه استیفاي آن از كفيل حقايق پس کفالت بان صحيح نيست چون حد و قصاص اعني کفالت بعين حد و قصاص صحيح نيست زيرا چه معتد است وجوب حد و قصاص بر كفيل و هر آن این است که در عقوبت نیابت جاری نيست فاداکفالت بنفس کسی که حد یا قصاص واجب است بر و جائز است **مسئله ۲۴** اگر کسی كفيل شمن شود از جانب مشتری جائز است زيرا چه شمن دين است مانند دين باي دیگر و اگر كفيل بيع شود از جانب بايع صحيح نيست زيرا چه بيع دين است و مضمون بغيره اعني مضمون ثمن کفالت بعين مضمون اگر چه صحيح است نزد علماء فاج

خلو فاللشافع ده لكن بالايعان المضمونة بنفسها كما لم يبع بيعا فاسدا والمقبوض على مسوم المشرع والمغصوب كما بان كان مضمونا بغيره كما لم يبع والموهون ولا بان كان امانة كالوديعة والمستعار والمستاجر ومال المضاربة والشركة ولو كفل بتسليم المبيع قبل القبض او بتسليم الرهن بعد القبض الى الراهن او بتسليم المستاجر الى المستاجر جائز لانه التزم فعلا واجبا ومن استاجر دابة للحمل عليها فان كانت بعينها لا يصح الكفالة بالحمل لانه عاجز عنه وان كانت بغير عينها جازت الكفالة لانه يمكنه الحمل على دابة نفسه والحمل هو الشئ وكذا من استاجر عبد الخدمه فكفل له رجل فجد منه فهو باطل لما بينا قال ولا تنضم الكفالة الا لقبول المكفول له في المجلس وهذا عند ابى حنيفة ومحمد بن وهاب وقال ابو يوسف ويجزى اذا باعهم فاجاز ولو لم يشترط في بعض النسخ الاجازة والخلوف في الكفالة بالنفس والمال جميعا لانه تنصرف في القرام فيستبد به الملتزم وهذا وجه هذه الرواية عنه ووجه التوقف ما ذكرناه في الفصل في النكاح ولما كان فيه معنى التليك وهو تملك المطالبة منه فيقوم بهما جميعا والموجود شرط فلا يتوقف على ما رواه المجلس

بر خلاف قول شافعي رح لكن كفالت بعين مضمون نفس صحيح چون بيع بر بيع فاسد مقبوض بقصد شراء مقبوض به بعضی که مضمون بغيره است چون بيع و موهون نه بعضی که امانت است چون بيعت و مستاجر بفتح جيم مستعار مال مضارب مال شركت **مسئله ۲۹** اگر قبض شود کسی بتسليم مبيع پیش از آنکه قبض کند از مشتری بعد از ادای ثمن آن یا قبض شود برای راهن بتسليم موهون بعد از قبض موهون و بعد از استيفای دين یا قبض شود بتسليم مستاجر بفتح جيم برای مستاجر بکسر جيم پس کفالت در صورتها جائز است زیرا چه قبضها درین صورتها اقرار کرده است فعل واجب **مسئله ۳۰** اگر شخصی با جاره بگیرد و ستوری را برای بار برداری پس اگر ستور مذکور معین باشد ضمیم است کفالت بحمل بار ستور مذکور زیرا چه قبض عاجز است از اینکه حمل کند بار مذکور را بر ستور مذکور چه ستور مذکور ملک نیست و اگر ستور مذکور غیر معین باشد جائز است کفالت بحمل بار مذکور زیرا چه در صورت ممکن است قبض را حمل بارتاجر بر ستور خود و واجب نیست مگر حمل باروی همچنین اگر با جاره بگیرد شخصی بنده را برای خدمت کفیل شود کسی بخدمت آن بنده پس این کفالت باطل است چه او عاجز است از تسلیم مکفول به **مسئله ۳۱** صحیح نیست عقد کفالت مگر لقبول مکفول له و در مجلس عقد و این نزد ابی حنيفة و محمد بن وهاب است و ابو یوسف ج گفته است که عقد کفالت جائز است و تنبیه خبر آن رسد بکفول له و او اجازت آن بدو و بعضی نسخه مضبوط اجازت او شرط نکرده است و این اختلاف در کفالت بنفس مکفاله بال هر دو است دلیل ابی یوسف و این است که کفالت عبارت است از اقرار مفسس منتقل خواهد بود بان اقرار مکفوله این دلیل دلالت میکند بر اینکه بر اجازت مکفول له موقوف نیست و اما وجه توقف آن بر اجازت وی آن است که مذکور شد در کتاب النکاح و در نکاح فضولی ف اعنی این قول که قبض شد بر بانی غلام از جانب غلام عقد تمام است لیکن چون تصرف در حق مکفول له است باین طور که تملیک مطالبه است و از او پس موقوف خواهد بود بر اجازت و در خصوص دلیل طرفین رح اینست که عقد کفالت معنی تملیک است غنی قبض مالک مطالبی گیرد از مکفول له و ا ف لهذا مطالبه می نماید از او پس بعد از کفالت و چون در کفالت معنی تملیک است پس منتقد خواهد شد عقد کفالت بدو و غیره ف غنی قول قبض که نمیزد ایجاب است در حق مکفول له و قبل مکفول له حق چه صورتها مختلفی از آن موجود پس قون خواهد ماند و باید که مجلس عقد پس صحیح خواهد شد عقد کفالت مگر قبض کفالت در مجلس عقد

قال الا في مسئلة واحدة وهي ان يقول المريض لو ارثته كفيل عني بما عني من الدين فكفل به مع غيبة الغرماء جازلان ذلك وصية في الحقيقة ولهذا انقم وان لم يُسم المكفول لهم ولهذا قالوا انما انقم اذا كان له مال او يقال انه قائم مقام الطالب لحاجته اليه تفريغاً لذمته وفيه نفع الطالب كما اذا حضر نفسه وانما يصح بهذا اللفظ ولا يشترط القبول لانه يراه اديه التحقيق دون المساومة ظاهر في هذه الحالة فصار

كالا مرنالكاح ولو قال المريض ذلك لاجنبه اختلف المشايخ فيه قال واذا مات الرجل وعليه ديون

لم يترك شيئا فتكفل عنه رجل للغرماء لم تقم عند ابى حنيفة وقال انقم لانه كفيل بدين ثابت لانه وجب لحق الطالب لم يرد السقط لهذا يبقى حتى احكام الاخره ولو تبرع به انسان يصح وكذلك بقي اذا كان كفيل او مال ولما انه كفيل بدين ساقط لا الدين هو الفعل حقيقة وهذا هو مقتضى

صا مگر در مسئله واحد آن نیست که گفت مریض مر وارث خود را که کفیل شوازم با نچه بر من است از دین پس کفیل شد وارث مذکور با نچه گفت مریض مذکور با وجود غیبت و انیان پس در صورت کفالت مذکوره صحیح است با وجود غیبت کفول که از روی احتیاط بدو وجه یکی اینکه در کفالت مذکوره معنی وصیت است یعنی این کفالت مانند آن میشود که وصی کند مریض وارث خود را برای ادا دینی یونون پس قول وارث مذکور که مانند وصی است شرط خواهد بود به قبول غیر وی صا و لهذا آن صحیح است اگر چه ذکر نکند کفول که در برابر آن گفته اند فعلمنا که کفالت مذکور صحیح نیست مگر وقتی که مال باشد مریض مذکور با نچه وصیت صحیح نشود مگر وقتی که مال باشد مریض را و اگر کفالت محض می بود صحیح میشد اگر چه نبودی مال مریض مریض مذکور قائم مقام دانیان است چه او محتاج است به این که قائم مقام آنها شود برای تفریح دمه خود و در آن نفع دانیان است پس چنان شد که گویا داین خود حاضر گشت ف سوال پس اگر مریض مذکور قائم مقام داین است باید که قبول مریض شرط کرده شود چنانچه قبول داین شرط است و بلفظ وی که کفیل شوازم با نچه بر من است از دین صحیح نشود حال آنکه بلفظ مذکور صحیح میشود جواب صا کفالت مذکوره صحیح میشود بلفظ مذکور و قبول مریض شرط کرده نمیشود زیرا چه مراد مریض مذکور بلفظ این است که کفالت متحقق شود فقط و مشورت نیست و این مراد ظاهر است از حالت مریض مذکور پس مانند امر بکاح شد و بیان آن در کتاب النکاح گذشته است و باید دانست که اگر مریض بلفظ مذکور را با جنبی بگوید پس در آن اختلاف مشایخ است ج مسئله ۳۲ - اگر مردی بی مرد و بیع متروک کند بخت پس کفیل شد شخصی با نچه جنب بدین مذکور برای انیان که پس این کفالت صحیح نیست نزد ابی حنيفة و صاحبین بن گفته اند که صحیح است زیرا چه او کفیل شد بدینی که ثابت است چه ین ثابت است بجهت حق داین مسقط آن یافته نشده است و لهذا داین باقی است در حق احکام آخرت ف اعنی گناه کار میشود و اگر ادا کند آنرا انسانی بطریق تبرع صحیح میشود و همچنین مین مذکور باقی است و وقتی که کفیل شود کسی بآن دلیل ابی حنيفة ج یکی نیست که کفیل مذکور کفیل شده است بدینی که با قسط است ف در حق احکام دنیا و کفالت از احکام دنیا است پس مقصور نیست وجود کفالت بدون مین صا و دوم این است که دین در تحقیق نخل است ف اعنی ادا دین موصوف میشود بوجوب و وجه بخت نخل است

لکنه فی الحکم مال لانه یلزم الیه فی المال وخرج من نفسه وینقله ففات عاقبه الاستیفاء فیسقط ضروره
 و التبرع لا یعتقد قیام الدین و اذا کان به کفیل اوله مال فخلقه او لاقضاء الی الاداء باق قال و من کفل عن رجل
 علیه یامره فقضاء الالف قبل ان یعطیه صاحب المال فلیس له ان یرجع فیها لانه تعلّق به حق القابض علی
 احوال قضائه الدین فلا یجوز المطالبه باقی هذا الاحتمال کمن عجل کونه و دفعها الی الساعی و لانه مملک
 بالقبض علی ما بذکر بخلاف ما اذا کان الدفع طریقه الرساله لانه تحض امانه فی یدیه و ان ربح
 الکفیل فیه فهو له لا یتصدق به لانه مملکه حین قبضه اما اذا قبض الدین قظاهه و کذا اذا قبض
 المطلوب بنفسه و ثبت له حق الاسترداد لانه وجب له علی المكفول عنه مثل ما وجب للمطالب علیه
 الا انه اخرجت المطالبه الی وقت الاداء فنزل منزله الدین المعجل و لهذا الوابراء الکفیل المطلوب قبل ادائه
 لیکن بین در حکم مال است چه آن آخر رجوع میکند بسوی مال و شخص مذکور بذات خود عاجز است از فعل مذکور و نیز نگذاشته است خلف
 و اعنی موقوفه یا کفیل را پس فوت شد صورت اشیای آن پس ساقط خواهد شد دین بضرورت تبرع موقوف بر بقای
 دین نیست و اگر مدیون مذکور بگذارد کفیل خود را یا بگذارد موقوفه را پس در صورت خلف او یا سبیل ادای آن باقی است
مسئله - اگر کفیل شد کسی از شخصی یا مروی بهر ادرم که بر فقه وی است و آن شخص آن هزار ادرم را بکفیل مذکور داد
 بطریق ادایش از آنکه ادای دین کند کفیل مذکور بگوید که پس نمیرسد شخص مذکور را که او پس بگیرد هزار مذکور را از کفیل مذکور بدو وجه
 یکی آنکه متعلق شده است بهر از مذکور حق قابض آن که کفیل مذکور است بنا بر آنکه احتمال است که او نماید دین مذکور را پس جائز نیست
 شخص مذکور را که از کفیل مذکور هزار مذکور را طلب نماید و اما میگوید احتمال مذکور باقی است مانند آنکه کسی بر سبیل تعجیل پیش از گذشتن حول
 بدو روزه مال خود را بعال ف چه نمیرسد ویرا که او پس بگیرد روزه مذکور را از حامل مذکور و دوم آنکه کفیل مذکور را که هزار مذکور
 گشته است بسبب قبض آن بنا بر وجهیکه مذکور خواهد شد بخلاف آنکه اگر بدو مکفول عنه هزار ادرم را بکفیل مذکور بطریق رسالت
 ف باین طور که بگوید بکفیل که بگیر این هزار ادرم مذکور را و برسان آن را باین صحن چه در صورت کفیل مذکور مالک هزار ادرم مذکور
 نمیشود بسبب قبض آن ص بلکه امانت محض است در دست او ف ولیکن نمیرسد مکفول عنه را که او پس بگیرد هزار مذکور را از کفیل مذکور
 چه حق او بآن متعلق شده است چنانچه مذکور شد و باید دانست که در صورتیکه قبض کرد کفیل هزار مذکور را و مالک آن شد بسبب
 قبض آن ص اگر ربح حاصل کند کفیل مذکور از آن پس واجب نیست بر او که تصدق کند آنرا بربح را زیرا چه او مالک آن هزار
 شده است و قتیکه قبض آن کرده است اما و قتیکه ادای دین کرده باشد پس مالک شدن او ظاهر است و همچنین است و قتیکه کفیل
 خود را بگذارد و او ثابت شود ویرا حق او پس گرفتن هزار مذکور را از کفیل مذکور و وجهش انیست که واجب میشود برای کفیل بر مکفول عنه
 مثل آنچه واجب میشود بر وی برای مکفول له ولیکن مطالبه او از مکفول عنه مؤخر است تا آن زمان که او کند کفیل دین مکفول عنه را
 پس آنچه در جهت برای او بکفول عنه بمنزله دین محصل گشت لهذا اگر بری گردد از کفیل مکفول عنه یا پیش از آنکه او کند آن را کفیل مذکور

يصح فكذا اذا قبضه ملكه لان فيه نوع خبث نبينه فلا يعمل مع الملك فيما لا يمتنع وقد قرناه في البيوع ولو كان
الكفالة بغير حطه تقبضها الكفيل فباعها وبيع فيها فالوجه له في الحكم ما بينا ان ملكه قال واجت الى ان يرده على الذي
قضا له الكرو ولا يجب عليه في الحكم وهذا عندنا حقيقه في رواية الجامع الصغير وقال ابو يوسف ومحمد حوله ولا يرده
على الذي قضا وهو رواية عنه وعنه انه يتصدق به لقمانه ربح في ملكه على الوجه الذي بيناه
فيسلم له وله انه تمكن الخبث مع الملك اما لانه يسبيل من الاستدراك بان يقبضه بنفسه او لانه رضى به على
اعتبار قضاء الكفيل فاذا قضا بنفسه لم يكن راضيا به وهذا الخبث يعمل فيما يتعين فيكون سبيله التصديق
في رواية ويرد عليه في رواية لان الخبث لحقه وهذا صحيح لكنه استحبنا لا جبر لان الحق له قال ومحمد

عن رجل بالف عليه بأمه فأمره الأصم أن يتعتن عليه حتى واقف فعل فالشراء للكفيل والبرخ الذي سرج
البائع فهو عليه ومعه لا يبيع العينة مثل أن يستقرض من تاجر عشرة فيبتاع عليه ويبيع منه ثوبا
يساوي عشرة بخمسة عشر مثلاً رغبة في نيل الزيادة ليبيعه المستقرض بعشرة أو يتحمل عليه خمسة لترقى به

پس این ابراصحیح است و چون ثابت شد که قتل و دین و حجب است بر کفول عنه برای کفیل پس برگاه قبض کند آنرا مالک آن نخواهد شد و این نوعی از زنجیر است که در آن است چنانچه بیان آن خواهد آمد عمل نمیکند با وجود ملک و چیزی که متعین نمیشود بیان این در احکام بیع سده گشته است

مسئله ۴۴ - اگر کفیل شد کسی بیک که گندم و بعد از آن داد و کفول عنه آن که گندم را کفیل مذکور داد و قبض کرد و آن را

و بعد از آن فروخت آنرا و برج حاصل کرد و از آن پس آن برج از آن کفیل مذکور است و در حکم قاضی و دوشش آنست که مذکور شد که او مالک آن کرگندم میشود بسبب قبض آن قال نیز مستحب نزد من آنست که کفیل مذکور برج مذکور را بدین مکتفول عنه و این اولین نسبت بر روی در حکم قاضی این نزد ابی حلیفه رجست بنا بر روایت جامع صغیر و صاحبین رج گفته اند که آن برج از آن کفیل مذکور است

فدیه آنرا بکفول عنده و این یک روایت است از ابی حنیفه راجع و نیز مردی است از وی راجع که تصدیق نماید آنرا نویل صاحبین راجع
 انیست که کفیل مذکور راجع حاصل کرده است از ملک خود بنابر وجهیکه مذکور شد پس آن راجع سلامت خواهد ماند مرد او را و امام ابی حنیفه میگوید
 که با وجود ملک او بخشی درمان راه یافته است بجهت آنکه کفول عنده را میسر شد که از وی واپس بگیرد و اگر گذرم مذکور را باین طور که او خود بدیده

آن را بکفول له یا حجت آنکه بکفول عنه راضی شده بود باینکه کفیل مذکور را مالک گندم مذکور شود بنابر آنکه کفیل مذکور خواهد داد و آنرا بکفول له و هرگاه خود او آنرا بکفول له پس او راضی نخواهد شد بلکه کفیل مذکور در این خبث عمل میکند و در چیزیکه متعین است پس سبیل خلاصی از انان تصدیق است و یک دعایت و سبیل آن بنابر روایت دیگر انیست که بعد از آن را بکفول عنه زیرا چه خبث برای حق ویست و نه برای حق شرع

صدا و این اصح است ولیکن سبب و واجبیت را چه آن حق فاعیل بدو است **مسئله ۳۰** - اگر کسی فاعیل سبب را در دم
بامر مفعول عنه و بعد از آن امر کرد و بر مفعول عنه که خریدن حریری را بمن بطریق بیع عینیه بپانزده درهم و بفروشن آنرا و از بهای آن
اداکن بیع مرا و خرید فاعیل این شهر را می می است نه برای مفعول عنه و آنچه ربح گرفت از وی بایع حریر بیرونی است نه بر مفعول عنه و صورت
بیع عینیه بر دست گذاشتن آتش خدایک از ناحیه داده و در امثال او ادا بکن از قبضه او ادا بخرای گرفته نه از او و نه فروشنده دست آگشس

[illegible]

لما فيه من الاعراض عن الدين الى العین وهو مکروه لما فيه من الاعراض عن فیهة الاقراض مطاوعة
 لمذموم البخل ثم فیل هذا ضمان للمخسر المشتري نظر الى قوله وهو فاسد ویس توکیل وقیل
 هو توکیل فاسد لان الحریر غیر متعین وکذا الشر غیر معلوم بحالته ما زاد علی الدین وکیف
 ما کان فاشراء للمشتري وهو الکفیل والرجح انه الزیادة علیه لانه العاقد قال ومن کفیل عن
 رجلی بما ذاب له علیه او بما قضی له علیه فغاب المكفول عنه فاقام المدعی البینه علی الکفیل بان له
 علی المكفول عنه الف درهم لم یقبل بینه لان المكفول به مال مقض به وهذا فی لفظة القضاء
 ظاهر وکذا فی الاخری لان معنی ذاب تقرر وهو بالقضاء او مطلقاً یقض به وهذا ما ضار یرید به
 المستأنف کقولہ اطال الله بقاءک والدعوی مطلقه عن فکک فلا یقهر ومن اقام البینه ان له علی
 فایه کذا وان هذا کفیل عنه بامره فانه یقض به علی الکفیل وعلی المكفول عنه وان کانت
 الکفاله بغير امر لا یقضى علی الکفیل خاصه وانما تقبل لان المكفول به مال مطلق بخلاف ما تقدم
 که در این اعراض است از دین بسوی عین یعنی تاجر مذکور اعراض کرد از دادن دین که درخواست کرده بود و از وی کسی نفی فرست بدست او
 یا چه مذکور که عین دست وی این بیع مکروه است بسبب آنکه در این اعراض است از قرض دادن که احسان کار نیک است بنا بر بخل
 که وصف مذموم است در صورت مسئله مذکور اختلاف نموده اند علی این بعضی از آنها گفته اند که اگر مکفول عنه مکفیل مذکور به بیع مذکور
 ضامن شدن است بجز بیک نقصان زیان مشتری خواهد شد بسبب بیع مذکور و توکیل نیست و او جهش نیست که قول مکفول عنه مذکور
 که خرید کن چیزی را بر من دلالت میکند بر رضامنی مذکور و لکن رضامنی مذکور فاسد است بر این رضامنی صحیح نمیشود مگر بجز بیک
 ضامن آن میشود و نقصان مذکور بضمون نیست بر بیع کس و بعضی از آنها گفته اند که قول مذکور توکیل است اما توکیل فاسد است
 زیرا چه حریر مذکور غیر معین است و همچنین بهای آن معین نیست بسبب جهالت آن مقدار که نامدست بر مقدار دین لیکن باید نیست
 که بهر طور اعنی قول مذکور کفالت باشد یا کالت شرای حریر مذکور برای مشتری است اعنی برای کفیل مذکور و آنچه در قیمت آن زیاده اگر زیاده است
 بالغ آن پس آن بر کفیل مذکور است نه بر مکفول عنه که امر کرده بود زیرا چه عاقد بر بیع مذکور همان کفیل مذکور است مسئله ۲۷۰ اگر کسی
 کفیل شد از جانب شخصی با ذاب له علیه اعنی با آنچه ثابت شود بر ذمه او یا با قضی له علیه اعنی با آنچه قاضی بان حکم کند بر وی و بعد از آن
 مکفول عنه غائب شد و مدعی بینه قائم کرد بر کفیل مذکور که دین بر ذمه مکفول عنه هزار درهم است پس این بینه مقبول نیست زیرا چه مکفول
 مال مقید است اعنی مالی که حکم کند بان قاضی چنانچه این ظاهر است از لفظ با آنچه قاضی حکم کند بان و همچنین از لفظ با آنچه ثابت شود بر ذمه او
 چه ثابت نمیشود مگر حکم قاضی و لفظ ذاب اگر چه ماضی است لیکن مراد از آن مستأنف است چنانچه در اطال الله بقا لفظ اطال ماضی است
 و مراد از آن استتلاف و دعاست دعوی مذکور خالی است از قید مذکور پس آن دعوی صحیح نیست بنا بر آن بینه آن سمع نخواهد شد مسئله
 اگر کسی دعوی کند بر شخصی باین چه که بر فلان محاسب هزار درهم دین من است این شخص کفیل است بامر او و بینه قائم کند بر آن پس خصوصاً
 حکم خواهد کرد قاضی مال مذکور بر کفیل و بر مکفول عنه هر دو و اگر در صورت مذکور کفالت بخیر امر آن باشد پس حکم خواهد کرد قاضی بر کفیل مذکور
 فقط و درین مسئله مدعی مقبول است بجهت آنکه مکفول به درین مسئله مال مطلق است بخلاف مسئله مقدم

نکته

وانما یختلف بالامر وعدمه لا نهما یتغایران لان الکفالة بامر تبرع ابتداء ومعاوضة انتهاء وبقبر
موتبرع ابتداء وانتفاء فبدعوا احد هما لا یقض له بالاخر واذ افض بهما بالا من ثبت امره وهو یضمن
الاقرار بالمال فیصد مقضتا علیه والکفالة بغير امر ولا تمس جانبیه لانه تعقد صحتهما قیام الدین
في زعم الکفیل فلا یعتقد فی الیه وفي الکفالة بامر یوجب الکفیل مما اذی علی الامر وقال
زفر لا یرجع لانه لما انکر فقد ظلم فی زعمه فلا یظلم غیره ونحن نقول صیارة کذا باشرعنا فبطل ما فی زعمه
قال ومن باع دارا وکفل رجلا عنه بالدراک فهو تسلیم لان الکفالة لو كانت مشروطة فی البیع
فما به بقبضه لانه ثم بالدرع یسعی فی نقض ما تم من جهته وان لم تکن مشروطة فیہ فالمراد
احکام البیع وترغیب المشترع فیہ اذ لا یوجب فیہ دون الکفالة قنول منزلة الاقرار بمملک بالباع
قال ولو شهد وختم ولم یکفل لم یکن تسلیم وهو علی دعواه لان الشهادة لا تنکون مشروطة فی البیع
ولا هی اقوار بالملک لان البیع مرء یوجد من المالك وقاسر من غیره ولعله کتب الشهادة

بایدست که اختلاف حکم در صورت کفالت بامر کفیل عنه و در صورت کفالت بغير امر که باین طریقه که در صورت اول حکم میکند قاضی بر کفیل مکفول عنه بدو در صورت
دوم حکم میکند بر کفیل فقط بحجت آنست که کفالت بامر مضار کفالت بغير امر است زیرا چه کفالت بامر تبرع است و ابتداء و معاوضة است
در انتها و کفالت بغير امر در ابتدا و انتهای تبرع است و بسبب عوی کی حکم کرده نمیشود بدگر پس اگر حکم کرده شود کفالت بامر مکفول عنه
ثابت میشود امر وی و آن متضمن اقرار بال است پس مکفول عنه مقض علیه میگردد و اعنی حکم قاضی بروی لازم می آید و کفالت بغير امر
مکفول عنه من نمیکند جانب براف اعنی بسبب حکم بر کفیل هیچ حکم را لازم نمی آید و زیرا چه صحت کفالت موقوف بر ثبوت
دین است و در حکم کفیل پس حکم قاضی بروی تجاوز نخواهد کرد بسوی مکفول عنه و در صورت کفالت بامر مکفول عنه خواهد گرفت کفیل مذکور
از وی چیزی را که ادا کرده است از جانب وی و در فرج گفته است که نخواهد گرفت زیرا چه کفیل مذکور هرگاه انکارا و در شرع معتبر منظور نشد
در زعم خود و مطلقا رانمی رسد که ظلم کند بر غیر خود و علمای مایح میگویند که هرگاه انکارا و در شرع معتبر منظور نشد
پس باطل شد آنچه در زعم او است مسئله ۸۴ - اگر شخصی فروخت سرانی را و کفیل شد کسی از جانب وی بدگر پس این کفالت
تصدیق و اقرار است باینکه سرای مذکور مملوک بائع است و پس اگر دعوی کند کفیل مذکور بعد از آن بر شتری که آن سرای از آن است
مسموع نخواهد شد و وجهش آنست که اگر کفالت مذکور به شرط بیع باشد ف باین طریقه که شتری گفت که اگر فلان کفیل بدگر شود
میخرم سرای مذکور را و پس تمامی بیع در مصیورت بقبول کردن کفالت مذکور است و بعد از آن بسبب عوی مذکور سعی می کند
کفیل مذکور در نقض آن بیع که از جهت اتمام گشته است و اگر کفالت مذکور به شرط بیع باشد پس کفیل مذکور بسبب کفالت مذکور به غیب
نموده است شتر را و در خریدن سرای مذکور چه شتری مذکور رغبت نموده است و در خریدن آن مگر بسبب کفالت او پس این کفالت بمنزله
اقرار کفیل مذکور است بملک بائع مسئله ۸۵ - اگر فروخت سرانی را کسی و در میانم گواهی ثبت نمود شخصی و مهر کرد بر آن کفیل
بدگر نشد پس این گواهی و مهر نمودن تصدیق و اقرار نیست باینکه بائع مالک آنست و شخص مذکور را می رسد که دعوی سرای مذکور نماید اگر خواه
زیرا چه گواهی مذکور به شرط بیع نمیشود و اقرار بملک بائع زیرا چه کشتی گواهی میفرستد و گواهی میفرستد که از و شاید که شخص مذکور نوشته باشد گواهی را

لیحفظ الحادثة بخلاف ماتقدم قالوا اذا كتب في الضمان باع وهو مملک او بیعا بائنا قذو هو کتب شهید بذاک
 فهو تسلیم الا اذا کتب الشهادة على اقرار المتعاقدين **فصل فی الضمان قال** ومن باع لرجل ثوبا وضمن له الثمن
 او مضارب ضمن ثمن متاع رب المال فالضمان باطل لان الکفالة التزام المطالبة وهي الیما فیصیر کل واحد منهما
 ضامنا لنفسه ولان المال امانة فی ایدیهما والضمان تعین لحکم الشرع فیرد علیه کاشترطه علی المودع والمستعیر
 هر جلدن باعا عبدًا صفقة واحدة وضمن احدهما لصاحبه حصته من الثمن لانه لو ضم الضمان مع الشکره یصیر
 ضامنا لنفسه لو ضم فی نصیب صاحبه خاصة یودی الی قسمة الدین قبل قبضه ولا یجوز ذلک بخلاف ما
 اذا باعا بصفقتین لانه لا شکره الا تری ان للمشتري ان یقبل نصیب احدهما ویقبض اذا نقد ثمن حصته وان قبل
 قال ومن ضمن عن اخو خواجه و نوابه وقسمته فهو جائز اما الخراج فقد ذکرنا له وهو یخالف الزکوة لانها محرر فعل
 ما یأدو ارباب واقعه را بخلاف مسک کفالت ونقصان گفته اند که اگر نوشته باشد در بیع نامه که فلان فروخت برای من که مملوک و بیست
 یا نوشته باشد که فروخت بر من بیعت نافذ و شخص مذکور گواهی خود نوشت و در آن کاغذ یا بیع عبارت که شهید بذاک یا نوشت که گواه شد آن
 پس این تصدیق و اقرار است بلکه بائع و اگر بنویسد که گواه شد باقر بائع و مشتری پس آن تصدیق و اقرار بلکه بائع نمیشود و الله اعلم
فصل در بیان ضمانی مسئله ۱ اگر وکیل شخصی فروخت پارچه ویرا و ضامن بهای آن شد برای مالک آن میضارب
 فروخت متاع مضارب را و ضامن بهای آن شد برای رب المال پس این هر دو ضمانی باطل است بحجت آنکه ضمانی کفالت التزام
 مطالبه است و وکیل مذکور و مضارب مذکور هر دو مطالب بهای مذکور اند پس اگر آنها ضامن آن شوند لازم می آید که ضامن شوند بر
 نفس خود و بحجت آنکه مال امانت است در دست آنها پس آنها امین اند بمنزله مودع و بر مودع ضمان نیست در شرع پس اگر بر آنها ضمان
 واجب گردانیده شود تغییر حکم شرع لازم می آید پس گرفتن ضمان از آنها باطل است بنا بر این باطل است شرط ضمان بر مودع و مستعیر
مسئله ۲ اگر دو شریک بفروشدند بنده مشترک را بحد واحد و ضامن شود یکی از آنها برای دیگر بجهتی که از بهای
 بنده مذکور است پس این ضمانی صحیح نیست زیرا چه اگر صحیح شود ضمانی مذکور با وجود شرکت آنها در بهای مذکور لازم می آید که هر واحد
 ضامن شود برای ذات خود و چه هر فرد از اجزای آن مشترک است میان آنها پس و اگر صحیح شود ضمانی بر واحد نصیب گزین
 فقط پس ازین لازم می آید قسمت بر پیش از قبض آن آن جائز نیست بخلاف آنکه اگر بفروشدند آنها بنده مشترک را بدو عقد علی
 چه در صورت شرکت نیست بحجت آنکه آنچه واجب شده است برای هر یک بسبب عقدی مخصوص است بوی غیر شرکت لهذا میسر
 مشتری را که قبول نماید نصیب یکی را و قبض نماید آنرا و قتی که او نماید بهای نصیبی را اگر چه قبول کرده باشد بیع او کل مسئله ۳
 اگر ضامن شود کسی از جانب شخصی خراجی را که برده آن شخص است یا ضامن شود از جانبی ثوابی یا فایده ای چیزی را که لاحق میشود
 بوی از جانب سلطان خواه بحق خواه بباطل یا ضامن شود قسمت ویرا پس ضمانی درین صورتها جائز است اما در صورت
 خراج پس بحجت آنکه خراج مذکورین مالک است و نه سلطان یا آنچه پیشتر ذکر شد بخلاف زکوة آنچه ضامن مالک است و نه سلطان یا ضامن مالک است و نه سلطان

ولهذا لا تؤدى إحد مؤنثه من تركه الأبرصية وأما النوايب فان أريد بهما ما يكون بحق ككسر التهم الشك
 وأجر المحارس والموظف لشهر الجيش وفل والأسارى وغيرها خاترت الكفالة بهما على الاتفاق
 وان أريد بهما ما ليس بحق كالجبايات في زماننا ففيه اختلاف المشائخ وضمن ميل إلى الصحة كما قام على
 البزدي وأما القسمة فقد قيل هي النوايب بعينها أو حصص فيها والرواية باء وقيل هي النابتة الموظفة الراتبة
 والمواد بالنوايب ما ينبىء غير نائب والحكم ما بينا فمن قال لا حولك على مائة إلى شهر وقال المقر له على حاله
 فالقول قول المدعى ومن قال ضمنك لك عن فدان مائة إلى شهر قال المقر له على حاله فالقول قول
 الضامن ووجه الفرق ان المقر أقرب بالدين ثم ادعى حق لنفسه وهو تأخير المطالبة إلى أجل
 وفي الكفالة ما أقرب بالدين لأنه لا دين عليه في الصحيح إنما اقرب مجرد المطالبة بعد الشترم لأن
 الأجل في الدين عارض **حصة** لا يثبت إلا بشرط فكان القول قول من أنكر الشرط كفا في
 الخيار أما الأجل في الكفالة فنوع منها حتى يثبت من غير شرط بان كان موجبا على الأصيل
ص لهذا بعد از موت صاحب نصاب كوة آد انوده نمی شود از تركه دی مگر وصیت وی واما نوايب پس اگر مراد از ان نوايب بحق
 چون اجرت كندن نه مشركه اجرت نگهبان آنچه مقرر شود برای تیاری لشكر اسلام برای عزاد چون فدیة برای خلاص نمودن بنديان
 اهل اسلام و جزآن **ف** چون اجرت كندن خندق و مرمت قلعه و تعمیر **ل** **ص** پس ضامنی بنوايب مذكوره جائزست نزد همه علما
 و اگر مراد از نوايب بناحق است چون جبايات **ف** اعنی چیزها میگردد و تعدی میگردد آن را سلطان نظام **ص** چنانچه درین زمانه
 پس در ضامنی باین نوايب اختلاف مشايخ است و باید دانست که شیخ امام علی بنزدی روح از ان گروه است که قائل اند بصحت آن
 و اما آنچه مذکور شد که ضامنی به قسمت جائزست پس بعضی گفته اند که مراد از قسمت نوايب است بعینها یا حصص از نوايب است بعضی
 گفته اند که مراد از ان نوايب موظفه راتبه است و هر ماه یا در هر سه ماه و مراد از نوايب چیزی است که رو می دهد در بعض اوقات
 و موظف و مقرر نیست و لیکن حکم در ان تفصیل مذکور است اعنی اگر بحق است پس ضامنی و ان جائزست نزد همه علما و اگر بناحق است
 پس در ان اختلاف است **مسئله** کم - اگر اقرار کرد کسی برای شخصی باین طور که گفت من تر هست بر تو من صد درم دین می بدهم
 یکماه و گفت اقرار که آن صد درم دین می بدهم جل است پس قول مدعی معتبرست اگر گوید کسی مگر کسی را که ضامن صد درم شد من
 برای تو از جانب فلان بیجا و یک ماه و بگوید مقرر که آن فی الحال است پس در ضامنی معتبر قول ضامن است و فرق میان این دو صورت
 یکی این است که در صورت اقرار اقرار کرد و درین بعد از ان دعوی کرد حق را برای خود که عبارتست از تأخیر مطالبه آن مدت یکماه
 و در صورت کفالت اقرار نکرد ده است بدین زیرا چه دین بر تو می بدهم نیست بنا بر روایت صحیح چنانچه بار گذشت و جز این نیست که
 اقرار کرده است بجز مطالبه بعد از گذشتن مدت یک ماه **ف** و مقرر شد دعوی میکند که در احق مطالبه است بر کفیل مذکور
 فی الحال و او منکر آن است و معتبر قول منکرست و شرع **ص** و دوم این است که میعاد در دین عارض است اصل غیبت لهذا
 ثابت نیست و مگر وقتی که شرط نموده شود پس معتبر خواهد بود قول کسی که منکر شرط است چنانچه در صورت خیار شرط و ا کفالت بیجا
 پس آن نوعی از کفالت است و عارض غیبت لهذا ثابت میشود بی آنکه شرط نموده شود باین طور که دین می بدهم بر اصيل

والشافعی به الحق الثانی بالاول وایو یوسف فیما یروى عنه الحق الاول بالثانی والفرق قل وضمناه
 قال وین اشتوی جاریه فکفل له رجل بالدرك فاستحققت له باخذ الکفیل حق یقتضی له بالتمسک علی
 ابناءه لان مجرد الاستحقاق لا یتنقض البیع علی ظاهر الروایة ما لم یقض له بالتمسک علی ابناءه فلم یجب له علی الاصل
 رد التمسک فله یجب علی الکفیل بخلاف القضاء للحرية لان البیع یبطل به لعدم الحلیة فیرجع علی البائع والکفیل
 وعن ابی یوسف انه یبطل البیع بالاستحقاق فعلى قیاس قولیه یرجع مجرد الاستحقاق ومن ضعه او اشل
 الزیادات فی ترتیب الاصل ومن اشتوی عبد فتمسک له رجل بالعهد فالتضامن باطل لان هذه اللفظة مشبهة
 قد تقع علی الصک والهدیم وهو ملک البائع فله یصح ضمانه وقد تقع علی العقد وعلى حقوقه وعلى الدرك وعلى الخیار
 ولكل ذلك وجه فتعذر العمل بها بخلاف الدرك لانه استعمل فی ضمان الاستحقاق عرفا ولو
 ضمن الخلاء لا یصح عند ابی حنیفة ده لانه عبارة عن تمسک البیع وتسليمه کالهالة وهو غیر قادر علیه
 وعندهما هو بمنزلة الدرك وهو تسليم البیع وحقه فیهم

وزیاد شافعی در دو صورت قول می مستبر و صورت کفالت نزد ابی یوسف است و اینست که در صورت قول مقرر بقرینت بقرینت مخرج موت
 اقرار بحق است بصوت کفالت مسئله ۵ - اگر خرید کسی کینزی را و کفیل را در ک شرب برای می شخصی و بعد از آن استحقاق کینزی را که
 ف یعنی ظاهر شد که مالک آن کسی نگیرد غیر بایع پس میرسد مشتری مذکور را که مواخذ نماید از کفیل مذکور مگر بعد از حکم قاضی
 برای وی بر بایع که واپس دهد بایع بهای آن کینزی را و بی زیری را چه بنا بر ظاهر روایت بسبب مجرد استحقاق بیع بیع منقض میشود و باید که کسی
 حکم نکند برای مشتری بر بایع که واپس دهد بوی بهای آنرا پس باید که قاضی حکم نکند و جنبیت بر اخیل که واپس دهد بهای آنرا پس
 واجب نخواهد شد بر کفیل نیز بخلاف آنکه اگر ثابت شود که آن کینز تره است و قاضی حکم کند بحریت آن چه در بی صورت بیع منقض میگردد
 بجز حکم قاضی بحریت آن بسبب آنکه محل بیع نیست پس واپس خواهد گرفت مشتری از بایع یا از کفیل مذکور بهای آنرا ف اگر چه قاضی
 حکم نکرده باشد بر بایع واپس آید و بایع مذکور و از ابی یوسف در روایت که بیع باطل میشود و مجرد استحقاق بیع پس بنا بر این قول
 ابی یوسف بیع میرسد مشتری را که واپس بگیرد از بایع یا از کفیل مذکور بهای آنرا پیش از حکم قاضی بآن ض و این مذکور است در
 اول زیادات که موافق ترتیب اصل است ف یعنی ترتیب مبسوط از مخرج و اما ترتیبی که اکنون موجود است پس این ترتیب
 از عرفانی است کذا فی المنهایه مسئله ۶ - اگر خرید شخصی بده را پس ضامن شد کسی برای او بعد از آن پس این ضامنی
 باطل است زیرا که لفظ عهده مشترک است بجهت آنکه لفظ مذکور چند معنی دارد یکی حکم قدیم یعنی بیع نامه قدیم که بایع اول با و داده است
 و آن ملک بایع است پس ضامنی آن صحیح نیست و دوم عهده و حقوق آن رسوم درک و چاهم خیار و هرگاه لفظ مذکور مشترک شد پس
 مراد از آن شتبه گشت و لهذا عمل بآن معتذر گردید بخلاف لفظ درک چه آن مشترک نیست زیرا که استعمال آن از روی عرف دیکه معنی
 مقرر است یعنی ضمان استحقاق پس ضامن شدن بزرگ صحیح است مسئله ۷ - اگر فروخت شخصی چیزی را و ضامن خلاص آن بن خرید
 کسی را مشتری پس این ضامنی صحیح نیست نزد ابی حنیفه زیرا که آن عبارت از خلاص گردانیدن بیع و تسلیم آن مشتری وقت استحقاق و ضامن مذکور مشتری
 بر آن نزد صاحبین چ ضامنی مذکور بنظر ضامن بالدرک است یعنی عبارت است از کینز تسلیم یا بایعیت یا امانت و هرگاه چنین شد پس صحیح خواهد شد و الله اعلم

باب کفالة الرجلین

وإذا كان الدين على اثنين وكل واحد منهما كفيل عن صاحبه كما إذا اشترى يا عبد بالفتح درهم وكل
 كل واحد منهما من صاحبه فأدّى أحدهما لم يوجب على شريكه حتى يزيد ما يديه على النصف فوجب بالزنا
 لأن كل واحد منهما في النصف أصيل وفي النصف الكفيل ولا معارضة بين ما عليه بحق الأصل
 وبحق الكفالة لأن الأول دين والثاني مطالبة ثم هو تابع للأول فيقع عن الأول وفي الزيادة لا معارضة
 فيقع عن الكفالة ولا عنه لو وقع في النصف عن صاحبه فوجع عليه فلصاحبه ان يرجع كان ادوائه
 كأدائه فيؤدى الى الد ورواؤا كفل رجلان عن رجل بمال على كل واحد منهما كفيل عن صاحبه
 فكل شئ إذا اجد هار جع على صاحبه بنصفه قليل أو كان اولثيا ومعنى المسئلة في الصحاح يكون
 الكفالة بالكل عن الاصيل وبالكل عن الشريك والمطالبة متعددة فيجمع الكفالتان على حاصر وهو جها التزم
 المطالبة فتخرج الكفالة عن الكفيل كما تخرج الكفالة عن الاصيل وكما تخرج الحوالة من المحتال عليه

فصل در بیان کفالت دو کس من مسئلة اگر دوین برز مرد کس باشد علی السویه و هر واحد از آنها کفیل باشد
 از جانب دیگر و صورت آن اینست که دو کس خریدند بنده را برادر و هم کفیل شد هر یکی از جانب دیگر پس در صورت هر چه او کند یکی
 از آنها پس بیخ چیز از آن نخواهد گرفت از دیگر که شریک و بیست گرد و قیقه زیاد شود آنچه او کرده است بر نصف بین پس این هنگام
 خواهد گرفت از شریک خود آن زیادتى را زیرا چه هر واحد از آنها و مقدار نصف دین اصیل است و در نصف دیگر کفیل آنچه بروی است
 بجهت اصالت پس حاضر این نیست آنچه بروی است بجهت کفالت چه اول این است دوم مطالبه نیز آن تابع اول است پس آنچه خواهد
 واقع خواهد شد از اول و مقدار از آن معارضه و فراموش نیست اصلا پس واقع خواهد شد از کفالت و وجه دوم آنکه اگر چیزی از نصف دین
 که او کرده است آنرا یکی واقع شود از جانب دیگر و از نائب باشد در امانی آن بنابر آن بگیرد آن را از وی پس آن دیگر خواهد گرفت از آن
 چه ادای نائب بمنزله ادای می است و همچنین او باز خواهد گرفت آنرا از دیگر پس تسلسل و دو خواهد شد و در آن هیچ فائده نیست **مسئله ۲**
 اگر دو کس کفیل مال شوند از جانب شخصی بر این وجه که هر واحد از دو کفیل مذکور کفیل باشد از جانب کفیل دیگر پس در صورت هر قدر
 که او خواهد کرد آنرا یکی از آن دو کفیل قلیل باشد یا کثیر خواهد گرفت نصف آنرا از کفیل دیگر و باید دانست که این حکم در صورتیست که هر واحد
 از کفیلان مذکور آن کفیل لکل مال باشد از جانب اصیل هم کفیل لکل باشد از جانب کفیل دیگر پس در صورت در هر دو کفیل دو کفالت
 جمع خواهد شد یکی کفالت از جانب اصیل و کفالت دیگر از جانب کفیل و دیگر کفالت از جانب کفیل صحیح است چنانچه صحیح است کفالت
 از جانب اصیل و چنانچه صحیح است حواله از محال علیه زیرا چه مقتضای عقد کفالت التزام مطالبه است و آن یافته میشود و در کفالت
 از جانب کفیل پس در صورت مذکوره در هر دو کفیل دو کفالت جمع شد لهذا آنچه او خواهد کرد یکی از کفیلان مذکور پس آن واقع خواهد
 بطریق شیوع از جهت هر دو کفالت زیرا چه آنچه او کرده است آنرا کفیل مذکور به جهت کفالت است فقط و هر دو کفالت برابر اند و یکی
 ترجیح نیست بر دیگر بخلاف آنکه اگر هر واحد کفیل دیگر شود و هم اصیل باشد در بعضی چون نصف مثلا چنانچه در سابق بیان گذشت در صورت
 هر گاه هر واحد اصیل است و بعضی پس اگر او خواهد کرد آنرا واقع خواهد شد از جانب وی فقط بجهت اصالت چه جهت اصالت ترجیح دارد

فیکون عتقهما معلقا بادائه و یجعل کفیلًا بالالف فی حق صاحبه و سندی کوه فی المکاتب شاء الله
 و اذا عرفت ذلك فيما اذا هما رجع بنصفه علی صاحبه لاستوائهما و لورجم بالکل لا تحقق
 المساواة قال و لو لم یوج یا شیئا حق العتق المولی احد هما جاز العتق لمصادفته ملکه و بتر عن النصف لانه
 ما رضی بالتزام المال الا لیکون المال وسیله الی العتق و ما بقی و سبیلہ فیسقط و یبقی النصف علی الاخوان المال
 الحقیقه مقابل برقبتهما و اما جعل علی کل واحد منهما احتیالاً لتصحیح الضمان و اذا جاء العتق عند استغنی فاعتبر مقابله
 برقبتهما فلماذا یتنصف و للمولی ان یاخذ بحصه الذی لم یتفق انهما شاء العتق بالکفاله و صاحبه بالاصالة
 فان اخذ الذی اعترف رجع علی صاحبه بما یودی لانه مؤد عنه بامر و لن اخذ الاخر لم یرجع علی العتق لانه لا یحق نفسه و الله اعلم

باب کفاله العبد و عنه

و من ضمن عرس عید ملا لا یجب علیه حتی یعتق و لم یسم حالاً و لا غنیاً فهو حال

باینطور که عتق بر او عرس عید ملا ذکر شود و ملا بر او هم نمی ناید از هر دو احدی از آنها باریصلالت و بنابر کفالت و لیکن اگر داندیده می شود
 هر دو احدی از آنها کفیل از جانب دیگر و حق گرفتن نصف آنچه او کند از بدل کتابت و بیان آن خواهد آمد در کتاب المکاتب ان شاء الله تعالی
 و بنابر آنچه مذکور شد معلوم گشت که هر دو برابر اند و ادای هر دو هم مذکور که بدل کتابت آنهاست پس هر واحد خواهد گرفت از دیگر نصف آنچه
 او خواهد کرد و از جمله هر دو مذکور تا هر دو برابر باشند و اگر بگیرد هر واحد از دیگر جمیع آنچه او کند بر باری هیجان آنها تحقق نمیشود پس اگر آزاد کند
 خواه مذکور یکی از آن دو بنده را پیش از آنکه او نموده باشد چیزی را از بدل کتابت پس آن آزاد میشود و زیاده او هنوز بنده و مملوک خواه مذکور
 و آزاد کرد و بنده خود را و بری میشود بنده مذکور از نصف بدل کتابت زیاده او قبول نکرده بود مال را بر خود نگویان جهت که آن مال سید آزادی
 خواهد شد و چون آزاد شد بسبب آزاد نمودن خواه پس آن مال وسیله آن نمائند بنابر آن ساقط خواهد شد و نصف دیگر باقی خواهد ماند بر زمه بنده
 که بنده است هنوز زیاده مال مذکور در حقیقت بمقابل رقبه هر دوست و مال مذکور تا به بر زمه هر واحد گردانیده نشده بود مگر بطریق حیل
 تا جمیع شود کفالت هر واحد از جانب دیگر و بنابر آن صحیح شود گرفتن هر واحد از دیگر نصف آنچه او کند و چون آزاد کرد یکی را خواه مذکور پس
 پس حاجت نمائند بسوی حیل مذکور لهذا مال مذکور بمقابل رقبه هر دو اعتبار نموده شد و بنابر آن تنصیف نموده خواهد شد و خواه مذکور در
 طایفه و حصه غیر از مختار است اگر خواه طلب نماید از بنده آزاد و بجهت کفالت اگر خواه طلب نماید از بنده غیر آزاد و بجهت اصالت پس اگر بگیرد آنرا آن خواه گرفت
 او از از بنده غیر آزاد و یا از او که در دست اوین بر یا بامری اگر بگیرد از خواه مذکور از بنده غیر آزاد پس نخواهد گرفت از بنده آزاد و بیخیر از او که در دست اوین را حیلند علم

باب و بیان کفالت عبد از جانب وی مسئله اگر خواه شد کسی از بنده بالیکه و بجهت غیبت مطالبه آن از آن بنده مگر بعد
 آزاد گشتن آن هیچ ذکر نکرد که آن مال است یا غیر حال پس آن مال است و اما معنی مطالبه آن از کفیل بافضل خواهد شد و صورت مسئله است که اگر
 بنده مجبور با شتمان مال کسی یا اقرار کرد و با استقرارن نگذیرد که خواه او یا نکاح کرد بنده مذکور بغیر از آن خواه زنی را و وطنی کرد و از این شبهه نکاح
 پس نصیبت با مواخذه کرده شود از بنده مذکور بافضل پس شتمانی بچهارم میشود بنده مذکور در خصوص تهاجر آن مال مطالبه آن کرد میشود کفیل مذکور بافضل

لان المال حال علیه وجود السبب وقبول الذمه لانه لا يطالب به بعسرته اذ جميع ما في يده ملك للمولى ولم يرض
بتعلقه به في الحال والكفيل غير معسر قصار كما اذا كف عن غائب ومفلس بخلاف الدين الموجل لانه متاخر بموجب
ثم اذا ادعى رجوع على العبد بعد العتق لا يطالب بالرجوع عليه الا بعد العتق فلذا الكفيل لقيام مقامه ومراجعي على
عبد مالا وكفل له رجل بنفسه فمات العبد بمر الكفيل لبراءة الاصيل كما اذا كان المكفول بنفسه حوالا فان ادى رقبه
العبد وكفل به رجل فمات العبد فاقام المدعى البيئه انه كان له ضمن الكفيل قيمته لان على المولى رد هاهنا على وجه
تخلفا قيمتها وقد التزم الكفيل ذلك وبعد الموت يبقى القيد واجبة على الاصيل فلذا على الكفيل بخلاف الاول
قال واذا كف العبد عن مولاه بامرهم فعتق فاداه وكان المولى كفلا عنه فاداه بعد العتق لم يجمع واحدا منها على صاحبه وقال
يرجع ومعنى الوجه الاول ان لا يكون على العبد دين حتى تقوم كفالته بالمال من المولى اذا كان بامره اما كفالته عن العبد فتصح
صا زيرا چه واجبست بر بنده مذکور فی الحال و انما مال مذکور را بجهت آنکه سبب خوب آن یافته شده است و بنده صلاحیت این دارد
که واجب شود بر ذمه او چه او انسان است لیکن فی الحال مطالبه از او میشود بجهت آنکه مفلس است چه آنچه در دست اوست همه مملوک
خواهد ویست و او خواهد راضی نیست که دین مذکور را بعلق گیرد و کفیل مذکور مفلس نیست صا پس چنان شد که کفیل شود کسی
از جانب غائب یا از جانب مفلس بخلاف آنکه اگر کفیل شود کسی بدین موجب چه مطالبه آن با فضل کرده نمیشود از کفیل نیز زیرا چه
دین موجب منوخرست بسبب منوخر نمودن مالک و بعد از آن باید دست که بر گاه ادا کند کفیل دین بنده مذکور را خواهد گرفت از وی
بعد از ادا شدن آن زیرا چه داین می نمیکرد و دین خود را از بنده مذکور بگرداند و ادا پس همچنین نخواهد گرفت کفیل مذکور بگر
بعد از ادا شدن او چه کفیل مذکور قائم مقام داین مذکورست مسئله ۲ - اگر شخصی عوی که بر بنده غیر مذکور مالی را کفیل
بنفس او و کسی و بعد از آن مرد بنده مذکور پس بری میشود کفیل مذکور بسبب آنکه بری شد اخیل چنانچه همین حکمست در صورتیکه
مکفول عنه مفلس آزاد باشد مسئله ۳ - اگر دعوی که شخصی بر کسی بر بنده وی پس کفیل بنفس بنده مذکور شد کسی از جانب
خواجه مذکور و بعد از آن مرد بنده مذکور و بعد از آن متینه قائم که مدعی بر اینکه بنده مذکور از آن ویست پس در صورتی که خاص
قیمت آن میشود کفیل مذکور زیرا چه بر خواجه مذکور رد آن واجبست بر وجهیکه اگر فوت شود بدیه قیمت آنرا با کاش و کفیل مذکور
و کمتر از آن نموده است و بعد از مرگ بنده مذکور قیمت آن واجب گشت بر اخیل پس همچنین واجب خواهد شد بر کفیل مذکور بخلاف
مسئله اول ف چه واجب در آن حاضر کردن نفس بنده است و او مرد پس بری شد کفیل چه مسئله ۴ - اگر کفیل مال شد
بنده غیر مدیون از جانب خواجه خود بعهده وی و بعد از آن آزاد شد و بعد از ادا کرد مال مذکور را یا کفیل مال شد خواجه از جانب
بنده خود که مدیون است یا غیر مدیون و بعد از ادا او ادا کرد خواجه مذکور مال مذکور را پس دین بر دو صورت میچ کی از اینها نمیکرد
از دیگر چیزی و تفریح میکند که بر دو صورت میرسد یکی را که رجوع کند بر دیگر یعنی گیرد از دیگر چیزی را که ادا نموده است با آنکه سبب عقیدت زن بنده مذکور
مستحق اهل بر بنده غیر مدیون است که اگر بنده مذکور مدیون باشد پس کفالت بلل با خواجه و همچنین اگر چه بامر بنده فایز را چه اگر صیغ شود حق مدیون باطل میگردد

على كل حال له أنه تحقق الموجب للوجوه وهو الكفالة بامره والمانع وهو الوقت قد زال ولنا انها وقعت
غير موجبة للوجوه لان المولى لا يستوجب على عبده ديناً وكذا العبد على مولاه فلا تنقلب موجبة
ابدأ لمن كفيل عن غيره بغير امره فاجازة ولا يجوز الكفالة بمال الكتابة حو كفل به او عبداً لانه
دين ثبت مع المنافي فلا يظهر في حق صحة الكفالة ولانه لو عجز نفسه سقط ولا يمكن اثباته على
هذا الوجه في ذمة الكفيل واثباته مطلقاً في معنى الضم لان من شرطه الاتخاذ و بدل
السعاية كمال الكتابة في قول ابي حنيفة رحمة الله عليه لانه كالمكاتب عنده

كتاب المحال

قال وهي جائزة بالديون قال عليه السلام من احيل على شيء فليتبع ولانه التزم ما يقع عليه تسليمه
قتضه كالكفالة واما اختصاص بالديون لانها تنبئ عن النقل والتحويل والتحويل في الدين لا في العين
ص وكفالت مولى از عبده در هر حال صحیح است ف اعني ديون باشد آن عباد غیر مملوک من قبل فروج نیست که موجب حجج کفالت
بامر اصیل است در هر دو صورت یا فتمه میشود و مانع آن که رقیبت است نازل گردید و دلیل علمای ما چ نیست که کفالت مذکوره در ابتدا و موجب
رجوع نیست زیرا چه خواجه مستحق دین نمیشود بر بنده خود و همچنین بنده مستحق دین نمیشود بر خواجه خود پس بعد از آن
موجب رجوع نخواهد شد بسبب زوال رقیبت چنانچه در صورتیکه کفیل شود کسی بغير امر کفول عنه و بعد از آن او اجازت آن به هر مسلمة
جائز نیست کفالت ببدل کتاب غدا کفیل آرد باشد خواه بنده بجهت آنکه بدل کتاب ثابت شده است بسبب ضرورت با وجود منافی
چه خواجه مستحق دین نمیشود بر بنده خود و مکاتب بنده خواجه است پس مال مذکور ثابت و محترم نخواهد شد و رفق صحت کفالت زیرا چه آنچه
ثابت میشود بسبب ضرورت معتبر نموده میشود در موضع ضرورت و بجهت آنکه بدل کتاب ثابت است برین وجه که اگر مکاتب خود را
عاجز گرداند از ادای مال مذکور پس مال مذکور ساقط میگردد و ممکن نیست اثبات آن بوجه مذکور بزمه کفیل و اگر مطلقاً ثابت نموده شود بزمه
پس این منافی کفالت است چه معنی کفالت ضم ذمه است بزمه در مطالبه زیرا چه شرط آن نیست که مالیکه مطالبه نموده میشود از اصیل
و مالیکه مطالبه نموده میشود از کفیل یک باشد مسلمة ۶ بدل سمایت مانند بدل کتاب است نزد ابی حنيفة رج زیرا چه بنده که سعایت
میکند بمنزله مکاتب است نزد اوج والله اعلم

کتاب در بیان حوالت

ف باید دانست که حوالت در لغت بمعنی زطال و نقل است و ما خود است از تحویل بمعنی نقل شی از محلی محل دیگر و در شرح عبارات است
از نقل و تحویل دین از ذمه محال علیه بر سبیل توثیق و اعتماد و کسیکه حواله مینماید دین خود را بر دیگر از تحویل میگویند و آن دیگر را محال علیه
و دین را محال حق مسلمة اسحوالت جائز است در دین بسبب آنکه پیغمبر صلعم فرموده است که اگر کسی حواله دین نماید بر غنی یا
که قبول کند آنرا و این از غنی مذکور و بسبب آنکه محال علیه التزام می نماید چیزی را که بر سبیل کم آن قادر است پس صحیح خواهد شد مانند کفالت
و باید دانست که حوالت مخصوص است بدین زیرا چه حوالت مشتمل بر نقل و تحویل و تحویل شرعی متصور است درین و عین چنانکه دران تحویل حاجت
است

قال فنصح الحاله بوضا المحل والمحال والمحال عليه اما المحال فان الدين حقه وهو الذي ينتقل به والدين متفوتة فلا بد من رضاه واما المحال عليه فلا بد من رضاه الدين ولا بد من رضاه واما التزامه واما المحل فالحق الله تصحيد ورضاه ذكوه في الزيادات لان التزام الدين من المحال عليه تصرف في حق نفسه وهو لا يتصرف به بل فيه نفعه لانه لا يرجع عليه اذ لم يكن بامر قال واذ اتمت المحواله برعى المحل من الدين بالقبول وقال من فرجه الله عليه لا يبرأ اعتبارا بالكفالة اذ كل واحد منهما عقد وثوق ولنا ان الحاله المتفوتة لغيره ومنه حواله الغراس والدين متى انتقل عن الذمة لا يبرأ فيها اما الكفالة فلا يلزم ولا احكام الشريعة على وفاق المعالي اللغوية والتوثيق باختيار الامارة والا حصى القضاء واما الجبر على القبول اذ افقد المحل لانه يحتمل عود المطالبة اليه بالتو لم يكن متبرعا قال ولا يرجع المحال على المحل لان يتحقق حقه و قال السافعي رحمه الله عليه لا يرجع وان تولى لان

مسئله ۲ - عقد جالت صحيح مشهور برضاي محال ومحال عليه امارضاي محال پس آن ضرورت بسبب آنکه دين حق است وچيزي که منتقل ميشود بسبب حواله همان دين است ودرمان تفاوت اندر ادای آن پس ضرورت رضاي او امارضاي محال عليه پس آن نیز ضرورت سبب آنکه بسبب حواله لازم ميشود برادین آن لازم آن بدون التزام او یا فته نمیشود امارضاي محیل پس آن ضرورت است چه حواله صحيح ميشود بدون رضاي او و فکر کرده است این را مخرج وزيادات ووجوبش آنست که التزام کردن محال عليه نيست تصرف در حق خود و در آن هیچ ضرر محیل نیست بلکه در آن نفع وی است زیرا چه محال عليه رجوع نمیکند بر وی و قتیکه حواله با مری نباشد

مسئله ۳ - و قتیکه عقد حواله تمام شود از دین بری میگردد و محیل سبب قبول محال عليه و زفرج گفته است که بری نمیکرد بنابر قیاس آن بر کفالت زیرا چه حواله کفالت بر دو عقد وثوق و اعتماد است و در صورت کفالت مکفول عنه بری نمیکرد از دین پس همچنین در حواله نیز محیل بری نمیکرد از دین و علمای ما میگویند که حواله بمعنی نقل است و نقل دین هرگاه منتقل شود از ذمه کسی باقی نمی ماند بر ذمه او و کفالت بمعنی ضمانت و مقتضای آن این است که دین باقی ماند بر ذمه مکفول عنه تا ضمانت کفیل ذمه خود را بر ذمه مکفول عنه در مطالبه و احکام شرعی موافق معنی لغوی است و وثوق و اعتماد حاصل است بسبب اختیار نمودن محال عليه آنکه غنی و فقیر باشد و ادای دین و سوال اگر منتقل شود دین از ذمه محیل بر ذمه محال عليه پس باید که جبر کرده نشود بر محال برای قبول دین و قتیکه او اذ کند آن را محیل چنانچه جبر کرده نمیشود بر دین بر قبول آن و قتیکه او اذ کند آن را اجنبی بطریق تبرع جواب صحیح جبر کرده نمیشود بر محال قبول دین و قتیکه او اذ کند آن را محیل بکسب آنکه احتمال است که مطالبه دین بر محیل عاقد گردد و بسبب قوی اعنی بسبب هلاک شدن دین باین طور که مثلاً محال عليه لغیر ادای آن مفلس میرود و دین نهنگام مطالبه دین بر محیل عاقد میگردد و بنابر آنچه ذکر خواهد شد در مسئله آینده پس محیل در ادای دین تبرع نیست من جمیع وجوه مانند اجنبی مسئله ۴ - محال مطالبه دین خود نمیکند از محیل بکس و قتیکه تلف شود حق وی بدوی زسد پس درین نهنگام دین او عاقد میگردد و حق بر ذمه محیل و شافعی رج گفته است که نمیرسد محال را که مطالبه دین خود نماید از محیل اگر چه تلف شود حق وی زیرا چه بسبب حواله محیل بری میشود از دین محال

البرکة قد حصلت مطلقة فلا يعود الا بسبب جديد ولنا انها مقيدة بالسنة حققة له
 اذ هو المقصود وتفسير الحواله لغواته لانه قابل للتفسير فصارت كوصف السدوة في المبيع قال
 والتوكل عند ابی خيفة رحمة الله عليه احد الامور وهو اما ان يحدد الحواله ويخلف ولا يثبت له عليه
 او يثبت مطلقا لان العجز عن الحصول يتحقق بكل واحد منهما وهو التوكل في الحقيقة وقال هذا الوجه
 ووجه ثالث وهو ان يحكم الحاكم بافلاسه حال حيوته وهذا بناء على ان الافلاسه لا يتحقق بحكم القاضي عند
 خله فانه لا يكون المال غدا وراحم قال واذا طالب المحال عليه المحيل بمثل مال الحواله فقال المحيل املت يدي من
 عليك لم يقبل قوله لا بخفية وكان عليه مثل الدين لان سبب الرجوع قد تحقق وهو قضاء دينه بامر الا
 ان المحيل يدعي عليه دنيا وهو منكروا القول للمكروا لا يكون الحواله اقرا منه بالدين عليه لانها قد تكون نسيئة
 وبراءت مذكرة مطلقا مستوفى ومقتضية بشرط ريدن دين بمحال اردست محال عليه پس يثبت كونه غدا بمرزوم محيل
 كسبب جديد وان يافته نشده است وعلماي يارج ميگويند که بديت مذکوره ف اگرچه در لفظ مطلق است وليکن باعتبار حقه وهو
 مقتضيت بشرط ريدن حق محال بوي زير اچه چين مقصود است پس عقد حواله فسخ نموده خواهد شد. وقيقه فوت ميشود مقصود عقد حواله
 قابل فسخ است لهذا اگر اتفاق فسخ نمايند فسخ ميشود وسلامت ريدن دين بمحال بمنزله وصف سلامتی ميع است از عيب فاعني
 وصف مذکور مشروط است بربع از روی دالت بدون ذکر آن پس چنين سلامت ريدن دين بمحال مشروط است و عقد حواله
 اگرچه ذکر آن ننمايند مسلمه هـ - بايد دانست که تویی اعمی تلف شدن دين بمحال ثابت ميشود نزد ابی حنيفه رج بيکی از اول امر او
 اين است که انکار کند محال عليه عقد حواله را و قسم خورد بر آن و بينه نیست امر محال را بر اثبات آن و دوم اين است که مخلص بپيروز
 محال عليه پس بيکی از اين دو امر ثابت ميشود تویی زير اچه بسبب هر يك از اين دو امر مستحذر ميگردد ريدن دين بمحال و چنين معنی
 تویی است در حقيقت و صاحبين رج ميگويند که تویی ثابت ميشود بيکی از سه امر و همانست که مذکور شد و سوعم اين است که حکم کند حاکم
 بافلاس محال عليه در حين حيات او و اين امر سوم نزد ابی حنيفه رج نیست بنا بر آنکه افلاس ثابت نمیشود بحکم قاضي نزد ابی حنيفه
 زير اچه مال صحيحی آيد و شام برود و نزد صاحبين رج افلاس بحکم قاضي ثابت ميشود مسلمه لا - وقيقه طلب بغير محال عليه از
 محيل مقدار را بيکی از دو محيل از بار محال عليه وگويي محيل بمحال عليه که حواله نموده بود و او بمرزوم است و بمرزوم که بمرزوم بود
 پس در تصويرت قول محيل مقبول نیست و واجب ميشود محيل مقدار مال مذکور زير اچه بسبب گرفتن محال عليه مال مذکور را از محيل محقق
 مان بيب انکار کردن دين محيل است بامر وی ليکن محيل معومي من بنياد بر محال عليه محال عليه بغير آن است پس قول منکر معتبر است ف
 سحال بايد که قول محال عليه معتبر نشود اگرچه منکر است زير اچه اول اقرار کرده است بچيزي که انکار آن می نمايد چه قبول نموده
 حواله اقرار وی است بانيکه دين محيل بر مرزوم و بی است جواب قبول نمودن محال عليه حواله را اقرار بغيرت بانيکه دين محيل
 بر مرزوم و بی است زير اچه عقد حواله کاسه يافته می شود بدون آنکه دين محيل بر مرزوم محال عليه باشد

قال واذا اطالب المحيل المحال بما اجماله به فقال انما اعلنتك لتقيضه لي وقال المحال لا بل اعلنته بدين المحال
عليك فالقول قول المحيل لان المحال يك عليه الدين وهو ينكر نقطة الحوالة مستعملة في الوكالة فيكون القول قول
مع مینه قال ومن ادع رجلا الف درهم واحال بها عليه آخر فهو جاهل بالدين اذ قد رعى القضاء فانك تتركه بغير قيد
بها فانه ما التزم لاداء الامانة بخلافه اذ انما قيد بالانقص لان الغوات اخلف كل غوات وقد تكون الحوالة مقيدة بالدين ايضا
وحكمه المقيّد في هذه الجملة ان لا يملك المحيل مطالبة المحال عليه لانه متعلق به حق المحال على مثال الرهن وان كان منسقا لغيره ما بعد موت المحيل

حصه مسئله ۱۰ - اگر طلب کرد محیل از محال چیزی ملاک حواله آن نموده است و گفت بمحال که حواله نکرده بودم من مگر برای
 اینکه قبض کنی تو آن را برای من و گفت محال که سخن چنین نیست بلکه حواله کرده بودی تو بمن پس مرا که بزرگم قبول و پس من نیز
 قول محیل مقبول است زیرا چه محال دعوی دین میکند بروی و او منکر آن است پس قول او با قسم مقبول خواهد شد **سوال**
 حواله نمودن محیل از قیام روی است یا نمیکند دین محال را بزرگم دمی است چه حواله نقل دین است از بزرگم خود بزرگم محال علیه پس اگر کار او
 بعد از آن معتبر نیست و باید که قول دمی مقبول نشود **جواب** صی لفظ حواله بعضی نکالت مستعمل است چه آن نیز نقل تصرف است
 از موهل بسوی دیگر و جائز است که همین را و محیل باشد پس محیل وکیل قبض کرده است محال را لهذا قول او مقبول خواهد شد با قسم
مسئله ۱۱ - اگر کسی هزار درم و دویست و هشت نزد کسی و بعد از آن حواله کرد بران باین طور که گفت شخصی را بگیر و درم و درم
 از هزار درم که دویست من است نزد فلان پس این جائز است زیرا چه مودع قادر است بر او نمودن دین محال از مال و دویست پس اگر
 بلاک شود مال و دویست بری میشود محال علیه که مودع است از عمده حواله چه حواله مذکوره معتبر است بحال و دویست بخلاف آنکه
 اگر حواله معتبر باشد بحال مضمون **ف** اعنی حواله نماید کسی بر عاصب بنابر مال حیدر بنی که عاصب کرده بود و آنرا عاصب کور
 و بعد از آن تلف شود آن مال مضمون **ص** پس حواله مذکور باطل نمیکند زیرا چه مضمون مذکور اگر چه تلف شد ولیکن مثل آن
 و جهت بر عاصب اگر مثالی باشد مضمون مذکور قیمت آن است بوی اگر مضمون مذکور از اوقات القیم باشد چون مثل آن قیمت آن قائم مقام آنست پس آن مضمون یا
 تلف نشده است بلید و در حواله مضمون مضمون محیل که بزرگم محال علیه است حکم حواله معتبر در جمیع صورتهایست که بزرگم محیل که طلبند از محال علیه
 حیدر یا در جمیع احوال اعتبار مقید بوده است چه مستحق شده است آن حق محال خیای پس باینکه طلبند از هر مضمون چون در جمیع احوال مستحق شده است
 و لیکن محال شرکاء با برت با جمیع احوال اعتبار مقید و در جمیع احوال اعتبار مقید و در جمیع احوال اعتبار مقید و در جمیع احوال اعتبار مقید
 محال نشده اند از قبض و از ملک چون حیدر بنی قبض محال نکند و حواله مضمون نیست بر آن ملک مضمون است بر آن ملک پس آن حیدر بنی شرکاء را بر
 در میان جمیع احوال اعتبار مقید و در جمیع احوال اعتبار مقید و در جمیع احوال اعتبار مقید و در جمیع احوال اعتبار مقید و در جمیع احوال اعتبار مقید

لأنه لو بقيت له مطالعة فيه فياخذ منه بطلت الحوالة وهي حق المحتال بخلاف المطلقة لأنه لا يتعلق بحقيقة
بطلان منه فلا يطل الحوالة باخذ ما عليه أو ما عنده قال ويكره السفاح وهي قرض استفادته المقرض سقوط
خطر الطريق وهذا نوع نفع استفيد به وقد في الرسول عليه السلام عن قرض جو نفعاً

کتاب ادب القاضی

قال ولا تصح ولاية القاضی حق بحقه في المولى شرائط الشهادة ويكون من اهل الاجتهاد
اما الاول فلا من حكم القضاء يستق من حكم الشهادة لا كل واحد منهما من باب الولاية
فكل من كان اهله للشهادة يكون اهله للقضاء وما يشترط لاهلية الشهادة يشترط لاهلية
القضاء والفايوق اهل للقضاء حتى لو قيل يصح الا انه لا ينبغي ان يُقبل كما في حكم الشهادة
فانه لا ينبغي ان يقبل القاضی شهادته ولو قبل جاز عندنا ولو كان القاضی عدلاً

ص بحت آنکه اگر باقی ماند محیل راجع مطالبه عین یا دین مذکور از محتمل علیه و بنابر آن بگوید آنرا از وی هر آنکه باطل میشود و حالت که
حق محتمل است بخلاف حالات مطلقه باین طور که بگوید مدیون بدان من که هزار درهم که دین هست برزنده من جوالت نموده ام آنرا
بر این شخص و نگویید که بگیر آن را از مال من که دین است برزنده وی یا از مال عین من که نزد وی است بطریق و دینیت یا بطریق غصب
ص چه در صورت حالات مطلقه حق محتمل متعلق نشده است با محیل که عین یا دین مذکور است بلکه در صورت حق محتمل
برزنده محتمل علیه است پس اگر بگیرد محیل عین یا دین مذکور از محتمل علیه جوالت باطل نمیشود **مسئله ۹** - مکروه است نتجه
و آن عبارت است از دادن قرض که سبب آن قرض منهد از خطر راه امان گردد و صورت آن انیت که داد و بتا جری مالی را بطریق
قرض تا او برساند آنرا بدست وی و ندانمال را بتا جری مذکور بطریق امانت بلکه بطریق قرض داد و آنرا از خطر راه امان گردد و همین سبب
که امانیت است زیرا چه این نوعی از نفع است حاصل که آنرا بسبب قرض که در پیگیری منهد از خطر است از انتفاع که بسبب آن قرض باشد افاضه علم باطلوب

کتاب در بیان ادب قاضی

مسئله ۱ - صحیح نیست ولایت قاضی مگر و قتی که یافته شود در وی شرائط شهادت و انهی حرو عاقل و بالغ و مسلمان باشد
و محدود بسبب قدرت نباشد ص زیرا چه حکم قضا گرفته میشود از حکم شهادت بحت آنکه هر دو از باب ولایت است و از تنفید
قول بر غیر خواه راضی شود یا غیر راضی نشود و شهادت و قضا هر دو چنین است ص و اما آنچه مذکور شد که حکم قضا گرفته می شود از حکم
شهادت پس وجهش انیت است که حکم قاضی بنا بر شهادت شایسته است پس شهادت بمنزله اصل است و قضا بمنزله فرع آن و هر گاه قضا
از باب ولایت است مانند شهادت پس هر گاه امانیت شهادت است پس نیز امانیت قاضی شدن است آنچه شرط است برای امانیت
شهادت پس آن شرط نموده خواهد شد برای امانیت قضا و فاسق امانیت قضا دارد و لهذا اگر قاضی گردانیده شود صحیح است ولیکن این ادوات
که او قاضی گردانیده شود چنانچه همین حکم شهادت است اعنی اگر قبول کند قاضی شهادت فاسق را جاز است نزد علمای ملاح ولیکن
سزاوار نیست که قبول کند شهادت و زیرا چه اعتنا نیست بر فاسق **مسئله ۲** - اگر قاضی در وقت تقلد قضا عادل باشد

ففسق باخذ الرشوة او غیره لا ینزل ویستحق العزل وهذا هو ظاهر المذهب علیه مشایخنا رحمهم الله وقال المشافعی رحمه الله علیه الفاسق لا یجوز قضاء مع کمال یقبل شهادته عنده وحق علمنا الثالثة ورحمهم الله فی النادر انه لا یجوز قضاء مع بعض المشایخ انه اذا قلد الفاسق ابتداء یصح ولو قلد وهو عدل ینزل بالفسق لان المقلد اعتمد عدل الله فلم یکن ایضاً بتقليد دونها وهل یصلح الفاسق مفتیان قبل کلاهما من امور الدین وخریج غیر مقبول فی الدیانات وقیل یصلح لانه یجتهد الفاسق حذاً عن النسبة الی الخطاء واما الثاني فالصحيح ان اهلیة الاجتهاد شرط الاولیة فاما تقلید الجاهل فیهما عندنا خیاره فالشافعی رحمه الله علیه وهو یقول ان الامر بالقضاء یتستدعی القدرة علیه ولا قدره دون العلم ولنا انسه یمکنه ان یقضی بفتوی غیره ومقصود القضاء یحصل به وهو ایصال الحق الی مستحقه وینتفع للمقلد بحیث ان یختار من هو الاقدر والاولی لقوله علیه السلام من قلد انساناً عمل به و فی رخصته من هو اولی منه فقد خان الله ورسوله وجماعة المسلمين وفي حد الاجتهاد کلام معروف فی اصول الفقه حاصله ان یمکن ان یمکن صاحب حدیث له معرفة بالحديث ثلثة یشتمل بالقیاس المنصوص علیه وقیل ان یمکن ان یمکن صاحب

و بعد از آن سبب فتن شورش غیره فاستقر کرد پس بسبب فتن مذکور مغزول میگردد ولیکن مستحق عزل میشود و این ظاهر روایت است و همین مختار و شاخ ماست رح و شافعی رح گفته است که قضای فاسق جائز نیست چنانچه شهادت وی مقبول نیست نزد وی بی حرمی است از هر چه علمای ارجح در نوادر که قضای فاسق جائز نیست بعضی شاخ گفته اند که اگر قاضی گردانیده شود و فاسق در ابتدا و صحیح است و اگر قاضی گردانیده شود کسی در حالیکه عادل است و بعد از آن فاسق گردد مغزول میشود زیرا چه سلطان برپا کرده است و بر او بر منصب قضا نیابر اعتماد و بر عدالت وی پس ارضی نخواهد شد بر قاضی بودن وی بدون عدالت مسئله ۲ - آیا فاسق با صلاحیت فتنی شد یا نه پس در این اختلاف است بعضی گفته اند که فاسق صلاحیت آن ندارد چه فتوی داد و از امور دین است و قول فاسق مقبوض نیست در امور دین و بعضی گفته اند که صلاحیت آن دارد بنا بر آنکه او سعی تمام واجتها و یبلغ خواهد کرد در فتوی داد و چون اینک مردمان نسبت خطا نکنند بسوی وی و باید دانست که شرط نموده شده است که قاضی مجتهد باشد و صحیح نیست که اجتهاد بشرط اولیت است مسئله ۳ - قاضی گردانیدن جاهل صحیح است نزد علمای ارجح و نزد شافعی رح صحیح نیست چه ارجح میگوید که ما موردن قضا متعفی است که قاضی قادر باشد بر اجرای احکام و فیصل نمودن میان حق و باطل بدون علم قدرت آن نیست و علمای ارجح میگویند که ممکن است قاضی را که حکم کند بفتوای غیره و مقصود از منصوب نمودن قاضی رسانیدن حق است به صاحب حق و این مقصود حاصل است و فتنه حکم کند قاضی بفتوای غیره مسئله ۴ - سزاوارست مرسلان را که اختیار کنند برای قضا کسی را که قادر باشد بر قضا و اجرای احکام و در دیانت و فتوی و در مرتبه اعلی باشد زیرا چه پیغمبر صلعم فرموده است هر که برپا کند انسانی را بر علمی حال آنکه در خیرت و کسی است که او اولی است از انسان مذکور پس بدینگونه خیانت کرد در حق خدا و روح خدا و در حق جماعه مسلمانان باید دانست که تعریف مجتهد مذکور است در علم اصول فقه و حاصل آن نیست که مجتهد آن شخص را میگویند که عالم باشد بحدیث بروجه کمال اعنی بر احادیث اهل علم خوب داشته باشد و در فقه نیز معرفتی داشته باشد تا به شناسد حقایق آثار را اعنی احوال صحابه و فرموده که صاحب علم فقه باشد اعنی خوب مطلع باشد بر علم فقه و بحدیث نیز معرفتی داشته باشد تا مشغول نشود بقیاس در جاییکه نص است و در آن و بعضی گفته اند که مجتهد

قرینه مع ذلك يعرف بها عادات الناس لان من الاحكام ما يتبين عليها قال ولا باس بالدخول في القضاء لمن يثق بنفسه انه يصدق فوضعه لان الصحابة تقتلوه وكنى بهم قد لا ولا به فرض كفاية لكن نه امر بالعموم قال ويكره الدخول فيه لمن يخاف الفجر عنه ولا يامر على نفسه الخفيفه كيد لا يصير شرطا لمباشرة القيد وكره بعضهم الدخول فيه مختارا لقوله عليه السلام من جعل على القضاء فكما انما ذبح غير سكين والصحيح ان الدخول فيه رخصة طمعا في اقامة العدل والترك عزيمة فاعله يخطئ ظنه ولا يوفق له ولا يعينه عليه غيره ولا بد من الامانة الا اذا كان هو اهل للقضاء دون غيره فينبذ يفرض عليه التقلد ميانة لحقوق العباد واخلد للعالم عن الفساد قال وينبغي ان لا يطلب الولاية ولا يسألها لقوله عليه السلام من طلب القضاء وكل الى نفسه ومن اجبر عليه نزل عليه ملك يسد دونه ولا من طلبه يعتقد على نفسه فيحرم ومن جبر عليه توكل على الله

طبيعتي خوب و جيد داشته باشد تا بتاسد عادات مردمان را برآورد بعضی از احكام مبتنی است بر عادات مردمان **مسئله ۶** - مضائقه و باک نیست در اختیار نمودن منصب قضا که کسی را که اعتماد و میداد بر ذات خود که او را خواهد کرد و خبری را که فرض است و باب تضاف بهجت آنکه اصحاب رضی الله عنهم اختیار نموده اند منصب قضا را و این سنگافی است **مسئله ۷** - و بهجت آنکه اختیار نمودن تضاف و تضایف کفایت است چنان امر معروف است امر معروف فرض کفایت است **مسئله ۸** - اختیار نمودن قضا که رده است مگر کسی را که گمان این میدارد که قادر نیست بر اجرای حکم قضا و این نیست از اینکه جود و علم از وی صادر خواهد شد زیرا چه اختیار نمودن تضاف و این هنگام موجب مباشرت امر قبیح میشود و باید دانست که بعضی از علما گفته اند که اختیار نمودن قضا با جبر مکره است چه پیغمبر صلعم فرموده است که هر که قاضی گردانید و شایس گویا نوح کرده شد بغیر کار و ف او در آخر از نمودن از منصب قضا آتاری بسیار آمده است و امام ابوحنیفه فرج اجتناب نمود از اختیار نمودن منصب قضا حتی که زود او را سلطان مان می تا قبول کند منصب قضا را و امر صحیح بود و تحمل ضرب نمود و قبول نکرد منصب مذکور را و اکثر از اهل سلف جناب می ده اند از منصب مذکور امام محمد و قید ماند می چند روز یا چهل چند روز بعد از آن قبول کرد منصب قضا را می ولیکن صحیح این است که اختیار نمودن منصب قضا جائز است بطریق خصت بنیت اقامت عدل و ترک نمودن اختیار نمودن ادلی است چه آن غرمت است زیرا چه اگر چه در ابتدا قصد گمان او همین است که عدل خواهد کرد ولیکن احتمال است که گمان او خطا باشد و در آخر توفیق آن نیاید یا در امر عدالت و انصاف محتاج گردد و با عانت غیر و کسی اعانت وی نکند پس ترک آن ادلی است مگر و قتی که لایق منصب قضا نباشد مگر یک شخص پس درین هنگام فرض میشود بر او که اختیار نماید منصب مذکور را بهجت محافظت حقوق عباد و پاک نمودن جهان از فتنه و فساد **مسئله ۹** - سزاوارست گمان که بدل طلب نکند ولایت قضا را و نه بزبان درخواست آن نماید بهجت آنکه رسالت پناه صلعم فرموده است که هر که طلب نماید قضا را کار وی بوی گذاشته میشود و هر که جبر نموده میشود بر او و سبب اختیار نماید منصب مذکور را نازل میشود و بر او فرشته که ارشاد می نماید ویرا و بهجت آنکه هر که طلب می نماید بر خود اعتماد میکند پس محروم میاندازند از ارشاد و هر که جبر نموده میشود بر آن توکل میکند بر خدا تعالی

نصب ناظر افس اعترف بحق اؤمه ایا لان لا قرار ملزم ومن انکر لم یقبل قول المعزول علیه الابیة کانه
بالعزل التام بالریایا وشهادة الفرد لیسب حجة لاسیما اذا كانت علی فعل نفسه فان لم تقم له حجة
تخلیه حق ینادی علیه وینظر فی امره لان فعل القاضی المعزول حق ظاهر فلا یجوز کیده یدی الی
ابطال حق الغیر وینظر فی الودائع وارتقاء الوقوف فیعل فیینه علی ما تنق م به البیة او یعترف
به من هو فی یدیه لان کل ذلك حجة ولا یقبل قول المعزول لما ینبیه الا ان یعترف الذم می یدیه لان
المعزول سلمها الیه فیکبل قوله فیها لانه ثبت باقراره ان البید كانت للقاضی فیصح اقرار القاضی کانه فی یدیه
فی الحال الا اذا یدیه بالاقرار لغيره ثم اقر بتسليم القاضی فیسلم ما فی یدیه الی المقر له الا قول لسبق حقه
وینضم قیمته للقاضی باقراره الثاني ویسلم الی المقوله من جهة القاضی قال و
یجلس للمحکم جلوسا ظاهرا فی المسجد کما هی شتبه مکانه علی الغرباء وبعض المقیمین

همین کار منصب شده است بعد از آن هر که اقرار کند آنرا بمنح کسی باید که لازم گرداند آن حق را بر وزیر یا چه اقرار بسبب الزام است
وهر که انکار نماید پس قبول نکند در حق وی قول قاضی معزول گریه بینه زیرا چه قاضی معزول بسبب معزول شدن و زمره رعایا داخل
شده است و گواهی یک کس حجت نیست خصوصا وقتی که گواهی مذکور بر فعل خود باشد پس اگر قاضی مذکور بینه قائم نکند باید که شتابی
نکند قاضی منصوب در گذشتن مجبوس مذکور بلکه منادی کند بروی و ملاحظه نماید در امر وی ف اعنی امر کند شخصی را که مذاکره بگوید
هر روز که قاضی میگوید هر که مدعی فلان مجبوس این فلان است باید که حاضر شود و مجتمع شود با مجبوس مذکور پس اگر کسی حاضر نشود دعوی نماید
بر مجبوس مذکور طلب بینه کند از وی و اگر کسی حاضر نشود دعوی نماید پس بگذارند آنرا اگر صلحت دائم و پیشتر از آن شتابی نه کند
در گذشتن آن حق زیرا چه جس نمودن قاضی معزول ظاهر بناحق نیست پس اگر تعجیل نماید در گذشتن مجبوس شاید که حق فوت شود
و باطل گردد مسئله ۱۱ - باید که قاضی منصوب ملاحظه نماید در ودیعت های که میگوید قاضی معزول که ودیعت فلان این فلان است
و نیز ملاحظه نماید در حاصل اوقاف مسلمانان پس عمل کند در آن بنا بر آنچه بینه قائم شود بر آن یا بنا بر آنچه اعتراض آن نماید یکدیگر ودیعت
مذکوره یا حاصل مذکور در دست اوست چه بینه و اقرار بر هر دو جهت است و قبول نکند قول قاضی معزول را در آن مگر در صورتیکه اقرار کند
کسی که مال در دست اوست باینکه آن مال را قاضی مذکور سپرده است بدست وی پس درین هنگام قبول کند قول و برادر حق مال مذکور
زیرا چه ثابت شد باقرار او که مال مذکور در قبضه قاضی بود پس گویا در دست اوست فی الحال لهذا صحیح خواهد بود اقرار قاضی معزول که مال
از آن فلان است اینکه مذکور شد وقتی است که ذوالید ابتدا اقرار کرده باشد که قاضی معزول سپرده است مال مذکور را بوی و اما اگر اقرار کند
او که مال از فلان است و بعد از آن بگوید که مال مذکور را قاضی معزول بوی سپرده است و قاضی میگوید که این مال از آن غیر فلان است
پس درین صورت خواهد داد ذوالید مال مذکور را بمقر له اول بحجت آنکه حق او سابق است و بعد از آن ضمان آن خواهد داد بقاضی معزول بسبب
اقرار دوم او که مال مذکور در قبضه قاضی مذکور بود پس خواهد گرفت آن ضمان را قاضی معزول و خواهد داد آنرا کسی که قاضی مذکور اقرار کرده است
برای او مسئله ۱۲ - باید که قاضی علانیه در مسجد نشیند برای حکم و مشتمه نگردد و مکان او بر مسافران و بر بعضی از قیامان نیز

والمسجد الجامع اولى لانه اشهر وقال الشافعي به يكره المجلس في المسجد القضا لان محضه التمسك وهو محض بالنقض والمحاض وهو ممنوعه عن دخوله ولنا قوله عليه السلام انما بنيت المساجد لذكر الله تعالى والحكم وكما رسول الله صلى الله عليه واله وسلم يفضل المخصوصة في معتكفه وكذا الخلفاء الراشدون كانوا يجلسون في المساجد لفصل المخصوصات ولان القضاء عبادة فيجب اقامتها في المسجد كالصلوة وبخاصة المشرك في اعتقاده لان ظاهره فلا يمنع من دخوله والمحاض مخير بها فخرج القاضي اليها او الى باب المسجد ويبحث من يفصل بينهما وبين خصمها كما اذا كانت المخصوصة في الدابة ولو جلس في داره لا بأس به ويأذن للناس بالدخول فيها ويجلس معه من كان يجلس قبل ذلك لان في جلوسه وحده تممة قال ولا يقبل هدية الامن حتى يرحم محرم او ممن جرت عادته قبل القضاء بمهاداته لان الاول صله الرحم والثاني ليس للقضاء بل جري على العادة وفيما ذاك يصير اكله بقضائه حتى لو كانت للقريب خصوصه لا يقبل هديته وكذا اذا اراد المتهدي على المعتاد او كانت له خصوصه لانه لا اجل للقضاء فيحتمل ما لا ولا يحضر دعوة الا ان تكون عامة لان الخاصة لا اجل للقضاء ومسجد جامع اولى استوف وقتيكه درميان بلده باشد وزيارت مسجد جامع مكان شهريت وشافعي رح گفته است كه نشستن در مسجد براي قضا مكروه است زيارت در مكان قضا مشرك نيز حاضر ميشود و او نجس است بنقض آن چه در قرآن مجيد ذكر است كه مشركان نجس اند و همچنین در مكان قضا حاضر ميشود زن حاضر آن را منع است در آمدن در مسجد دليل علمای ماچ كمي اين است كه بينهم صلح فرموده است كه بنای مسجد نيست گمراي ذكر خدا متعالی و برای حكم نمودن و نيز بر غير صلح انفصال خصوصيت ميكردميان متخ صميم در مكان اعتكاف كه مسجد است و نيز خلفای راشدين هم در مسجد نشستند و ميان متخ صميم فصيله نميديدند و دوم آنست كه قضا عبادت است پس آن جائز خواهد شد در مسجد مانند نماز و جواب شافعي رح آنست كه نجاست مشرك و اعتقاد او است و ظاهر آن پس منع نيست در آمدن او در مسجد و زن حاضر اطلاع خواهد داد قاضي را بر حال خود پس قاضي خود خواهد آمد تا بدر و از مسجد كسي نخواهد فرستاد تا فصيله كند ميان او و ميان كسي كه ويرا منازعت است با او و چنانچه اين عمل با ميكند قاضي در صورتيكه خصوصيت در ستور باشد **مسئله ۱۵** - اگر قاضي براي قضا در سراي خود نشيند پس در آن اختلافه و باكن نيست و بايد كه اذن و دهر و نماز تا در آيند در سراي او **مسئله ۱۶** - بايد كه نشيند با قاضي كيكمه نشست باوي بيشتر از نكاه او قاضي شده باشد زيارت اگر تنها نشيند در سراي خود متمم خواهد شد **مسئله ۱۷** - بايد كه قاضي هديه قبول نكند از هر كس مگر از ذي رحم محرم خود يا از كسيكه هديه ميگرفت از ذي پيش از قضا زيارت اول صله رحمت و دوم بجهت قضا نيست بلكه بجهت عبادت قديم است و سواي از اين دو فرقه هديه از كسي قبول نكند چه آن بجهت قضاست پس قبول كردن آن و خوردن آن بجهت قضا خواهد بود و اين جائز نيست مانند نكركسي از اقرباي قاضي خصوصي داشته باشد با كسي در حضور قاضي پس درين هنگام بايد قاضي را كه قبول نكند هديه ويرا همچنين اگر كسي كه عبادت وي بود كه هديه مي داد قاضي را بيشتر از قضاي دي بدهد هديه زياده را بر عبادت خود يا بدهد هديه را در اياميكه خصوصيت و نزاع او با كسي رجوع است پيش قاضي پس بايد كه قاضي قبول نكند هديه ويرا زيارت هديه مذكور بجهت قضاست پس ضرورت احتراز از آن **مسئله ۱۸** - بايد كه قاضي قبول نكند دعوت كسي را مگر دعوت عام زيارت دعوت خاص بجهت قضا

فیتهم بالاجابة بخلاف العامة وقد خلف هذا الجواب قریبه وهو قولهما وقن محمد بن ابي حنیفه
وان كانت خاصة كالهدية والخاصة ما لو علم المضيف ان القاضی لا يحضر هالا یخذه اقال وکشفها بخزانة
وبعد المریض لان ذلك من حقوق المسلمين قال علیه السلام للمسلم علی المسلم ستة حقوق وعقد منها
هذين ولا یضیف احد الخصمین دون خصمه لان النبی علیه السلام نهی عن ذلك وكان فيه
تهمة قال واذا حضر اسقوا بینما فی الجلوس ولا تقبل لقول علیه السلام اذا ابتل احدکم بالقضاء فلیسق
بینهم فی المجلس ولا شارة والنظر ولا یسار احدهما ولا یشیر الیه ولا یلقنه حجة للتممة وكان فيه مکرر
لقب الآخر فیتبرک حقه ولا یضحک فی وجه احدهما لانه یجبر علی خصمه ولا یمازحه ولا واحد منهم یرى
یذهب بمهابة القضاء قال ویکره تلقین الشاهد ومبعناه ان یقول له اشهد بكذا وکذا وهذا لا یجوز
لاحد الخصمین فیکره تلقین الخصم واستحسنه ابو یوسف فی غیر موضع التهمة لان الشاهد قد یحصل لمهابة المجلس
پس متم خواهد شد بقبول نمودن آن بجلوس دعوت عامه این حکم شامل است اقربای قاضی و غیر را و همین قول شخین روح است از
مخرج مرویت که قبول کند دعوت اقربای خود را اگر چه دعوت خاص باشد مانند هدیه باید دانست که دعوت خاص است
که اگر صاحب دعوت بداند که قاضی حاضر نخواهد شد در آن دعوت نکند و طعام دعوت نیز در دعوت عام بخلاف این است
ص مسئله ۱۹ - باید که قاضی حاضر شود بر نماز جنازه و عیادت مریض کند چه آن از حقوق مسلمانان است زیرا چه پیغمبر صلعم
فرموده است که حق مسلمان بر مسلمان شش است بخلاف آن شمرده است نماز جنازه و عیادت مریض راف لیکن باید که بسیار درنگ نکند
در آنچه او اجازت نداده کسی را که تکلم نماید بحضور وی در محله و خدمت خود تا تمت راه نیابد مسئله ۲۰ - نباید قاضی را
که ضیافت کی از متخاصمین نماید بدون ضیافت دیگر زیرا چه پیغمبر صلعم ازین نهی فرموده است و نیز در آن تمت مسئله ۲۱
و قتیکه حاضر شوند مدعی و مدعی علیه در مجلس قاضی باید که قاضی با هر دو سلوک برابر کند و نشستن در دو توجیه و التفات زیرا چه پیغمبر صلعم
فرموده است و قتیکه مقبلی شود کسی از شما بقضایس باید که برابری و مساوات نماید میان متخاصمین در مکان نشستن و در اشارات
و نگاه کردن مسئله ۲۲ - باید که قاضی با متخاصمین با یکی از متخاصمین اشارت نکند بسوی او و تعلیم را مقیم حجت
نکند و زیرا چه آن موجب تمت است و هم موجب دل شکنی دیگر و هرگاه دل شکسته خواهد شد حق خود را خواهد گذاشت بنابر کلمات
که التفات مافی بسوی دیگری مسئله ۲۳ - باید که نخندد بر روی یکی از متخاصمین چه او سبب آن را لیر خواهد شد بر دیگر
و نباید که ضاحک کند با کسی زیرا چه سبب آن هیبت اوست و باقی نیاید مسئله ۲۴ - مکروه است تلقین شاهد یعنی بگوید که
آیا گواهی میدی تو چنین و چنین زیرا چه آن اعانت است و حق یکی از متخاصمین پس مکروه خواهد شد مانند تلقین یکی از متخاصمین
و ابو یوسف رح گفته است که تلقین شاهد در غیر موضع تمت است حسن زیرا چه شاهد گاهی یندیشد و از ادای شهادت سبب
هیبت مجلس قاضی پس تلقین او برای احیای حق بمنزله فرستادن کسی است برای احضار مدعی علیه این جائز است
با وجودیکه در آن اعانت مدعی است و همچنین جائز است کفیل گرفتن از مدعی علیه با وجودیکه در آن اعانت مدعی است

فكان تلقينهُ احياءُ للحق بمنزلة الاشخاص والتكفل **فصل في الجس قال** واذا ثبت الحق عند القاضی وطلب صاحب الحق حبس غريمه لم يحل مجبسه وامره بدفع ما عليه لان الحبس جزاء الماطلة فلا بد من ظهورها وهذا اذا ثبت الحق باقراره لانه لم يعرف كونه ماطلاً في اول الوهلة فلعله طمع في الامهال فلم يستصحب المال فاذا امتنع بعد ذلك حبسه لظهور مطلما

اذا ثبت بالبينة حبسه كما ثبت لظهور المثل بانكاره **قال** فان امتنع حبسه في كل دين لزوم بدفع ما حصل في يده كمن المبيع أو التزمه بعقد كالمهر والكفالة لانه اذا حصل المال في يده ثبت غنائه به واقدمه على التزمه باختياره دليل يساره اذ هو لا يلتزم الا بما يقدر على ادائه والمراد

پس همچنین جائز خواهد شد تلقین شاہد برای احیای حق اگر چه در آن اعانت است بکی از متهمین **مسئله ۲** بنا بر قاضی را که حکم کند در حالیکه گرسنه باشد یا تشنه زیرا چه این چیزها موجب قطع فکر و عقل است و نیز باید که حکم نکند در حالت خشم و در حالیکه پر شکم باشد از طعام زیرا چه پیغمبر صلعم فرموده است که حکم نکند حکم میان دو کس در حالیکه او خشمناک است و نه در حالیکه شکم پرست **مسئله ۲** - باید که قاضی هیچ آن وضع نکند حاجت خود باز ن خود و بعد از آن نشیند در مجلس قضات تا مایل نگردد و

دل او بسوی زنانیکه حاضر شوند در مجلس او و الله اعلم

فصل در بیان حبس مسئله ۱ - و قتیکه حق مدعی ثابت شود نزد قاضی و درخواست نماید صاحب حق از قاضی که حبس کند مدیون ویرا که پس باید که قاضی تعجیل نکند در حبس آن بلکه او را امر کند ویرا که بدین حق آنرا و بعد از آن اگر ماطلت نماید اعنی تاخیر و درنگ نماید حبس کند آنرا و چنین مذکورست در قدوری و وجهش انیت که حبس برای ماطلت است پس ضرورتست که او را امر کند که بدین حق آنرا تا ماطلت او نظایر گردد و این حق قاضی است که ثابت شود حق با قاضی چون زیرا چه در صورت ماطلت او در اول دله معلوم نیست شاید که او امیدوار مصلحت بود و بنا بر آن بجه خود مال نیارده است پس اگر تاخیر نماید و نه مال را بعد از حکم قاضی پس درین هنگام حبس کند ویرا چه درین هنگام ظاهر شد ماطلت او اما و قتیکه ثابت شود حق مدعی به بنیه حبس کند مدعی علیه و قتیکه ثابت شد حق مدعی چه درین صورت ماطلت او ثابتست بسبب انکار او **مسئله ۲** - اگر مدعی علیه بعد از امر قاضی در دواول مال بدعی توقف نماید و نه بدینا بوی حبس کند قاضی او را به سبب دینی که لازم شده است بر او و بعضی الیکه سیده است و درست او چون بهای بیع ف و عوض قرض ص زیرا چه هرگاه رسید مال و درست او ثابت شد غنای او بسبب آن مال و همچنین حبس کند ویرا قاضی بسبب دینی که التزام آن نموده است بجهت عقدی چون عقد نکاح و عقد کفالت زیرا چه اقدام او بر التزام مال باختیار خود دلالت میکند بر اینکه او غنیست چه او التزام نمیکند مگر چیزی را که قادرست بر ادای آن و اگر بگوید که من فقیرم پس قول او مقبول نیست بلکه قول مدعی که او مالدارست مقبولست و باید دانست که مراد از آنچه التزام آن نموده است

والمجله قال ولا یجسسه فمأسوسه ذلك اذ قال انی فقیر الالان یثبت هر یک له مالاً یجسسه
 لانه یوجد دلاله الیسار فیکون القول قول من علیه الدین وعلى المدعی اثبات غناه ویروی ان القول علیه
 الدین فی جمیع ذلك لان الاصل هو العسرة ویروی ان القول له لا یفادله مال وفي النفقة القول قول
 الزوج انه معسر فی اعتناق العبد المشتک القول للمعتق والمسلکتان تویدان القولین الاخرین
 والخروج علی ما قال فی کتاب الله لیس بدین مطلق بل هو صله حتی تسقط النفقة بالموت علی الاتفاق
 ولذا عند ابی حنیفه ضمان الاعتاق ثم فیما کان القول قول المدعیات له مالاً او ثبت ذلك بالبیئنه
 فیما کان القول قول من علیه یجبسه شهرین او ثلثه ثم یسال عنه فاحبس لظهور ظلمه فی الحال وانما یجبسه
 لظهور ماله لو کان یخفیة فلا بد من ان تمتد المدة لیفید هذه الفائدة فقد رما ذکره ویروی غیره ذلك
 من التمدید شهر واربعة الی ستة اشهر والصحیح ان التقدير موقوف الی رای القاضی لا اختلاف احوال الاشخاص
 فیہ فان لم یظهر له مال خلی سبیلک یعنی بعد مضي المدة لانه استحق النظر الی البیئنه

مطلوبه

بعث نکاح مرعجل است نه مجهول و ازیرا چه اقدام بر التزام دین موجب دلالت نمیکند بر غنای او و هیچ سوای این که
 چون ضمان نخب وارش جنایت و بدل کتابت و ضمان آنرا ذکر در بنده مشترک و نفقه زوج و صی پس بسبب آن مجسسه کند
 قاضی مدعی علیه را و فتیکه بگوید که من فقیرم زیرا چه چیزی دلالت نمیکند بر اینکه او غنی است پس قول او که من فقیرم مقبول است لیکن
 اگر ثابت کند مدعی که او مالدار است پس درین هنگام حبس کند ویرا قاضی چه مدعی را سیر سده ثابت کند آنرا و باید دانست که آنچه مذکور شد
 از حبس بنابر ظاهر روایت است و مر و نیست که قول مدعی علیه مقبول است در جمیع صورت دین و اعنی و در صورتیکه بعض مال
 یا بسبب التزام باشد یا سوای آن و ازیرا چه اصل در انسان مفلسی است و چه انسان وقت پیدایش بیع مال با خود نمیدارد
 و غنا عارضی است پس ظاهر حال شاهد قول وی است که من فقیرم و نیز مر و نیست که قول وی در جمیع صورت دین مقبول است
 مگر در صورتیکه دین بعض مال باشد و چه درین صورت قول مدعی که او غنی است مقبول است و مر و نیست که اگر زوج و زوجا
 نفقه نماید از شوهر خود و او بگوید که من مفلسم پس قول شوهر با قسم مقبول است و همچنین اگر آنرا و کند کسی بنده مشترک را و شریک وی
 ضمان حصه خود را و طلب نماید و او بگوید که من مفلسم پس قول او مقبول است و حال این دو مسئله موافق در روایت اخیر است و مخالف
 ظاهر روایت زیرا چه درین هر دو مسئله التزام مال است بسبب عقد نکاح و بسبب اعتاق بنده مشترک آن دلالت میکنند بر این که
 التزام کننده غنی است و با وجود آن قول او که من مفلسم مقبول است چنانچه نفقه زوج و دین مطلق نیست چه دین مطلق آن بین امیکونند
 که ساقط نمیشود مگر با و یا بابر و نفقه زوج چنین نیست چه آن ساقط میشود و نزد هر علمای بسبب موت بغیر او و ابر و همچنین ضمان عتاق نیز
 دین مطلق نیست نزد ابی حنیفه چه آن مانند بدل کتابت است نزد او و مراد از دین مذکور در ظاهر روایت دین مطلق است و بعد از آن
 باید دانست که در صورتیکه قول مدعی که مدعی علیه مالدار است مقبول است و در صورتیکه قول مذکور مقبول نیست ولیکن بر این ثابت است
 مدعی که مدعی علیه مالدار است حبس کند ویرا قاضی و او را یا سه ماه و بعد از آن لغتیش نماید قاضی از حال او و بر سیر سده از زمان حال ویرا
 پس اگر بگوید و مان که او مالدار است پس از حبس نگه دارد اگر بگوید که او مفلس است از حبس خلاص گردد و اما در این مبحث تا آن زمان که اصل شود و مر و

فیکون حبسه بعد ذلك ظلماً و لو قامت البینه علی انفسه قبل المدة تقبل فی رواية و فی رواية لا تقبل و
 علی الثانية عامة المشائخ قال فی کتاب خلی سبيله ولا یحول بینه و بین عرفائه و هذا کلام فی الملة و سنن کره
 فی کتاب المحر انشاء الله تعالی و فی الجامع الصغیر جل اتوا عند القاضی بدین فانه یحبسه ثم یسأل عنه فان کان موثقاً
 حبسه وان کان مضمناً خلی سبيله و مراد اذا اتوا عند غیر القاضی و عندهم مرة فقلبت مما طلته و الحبس و مدة قد بینا
 فله تعبد و قال یحبس الرجل فی نفقة زوجته لانه ظالم بالامتناع و لا یحبس الرجل فی دین لانه لا ینوع عقوبة فله یتحققه
 الولد علی الوالد کا حد و القصاص اذا ائتمن علی الاتفاق علیه کان فیہ احياء لولده و لانه لا یتدارک سقوطها بمقتضى الزمان والله اعلم

باب کتاب القاضی الی القاضی

قال و یقبل کتاب القاضی الی القاضی

پس حبس او بعد از آن ظلم است و در مختصر قدسی مذکور است که از حبس خلاص گشتن آن را و منع نکند مدعی و سر را
 از ملازمت وی و کلام در ملازمت مذکوره خواهد آمد در کتاب المحر انشاء الله تعالی و باید دانست که مدت حبس دو ماه یا سه
 بجهت آن تصریح نموده شد که حبس برای ظهور ظلم است فی الحال و معنی ظلم مدعی علیه فی الحال ظلم است بنا بر آنکه ندان مال یا بدی
 با وجود امر قاضی بدان آن حبس پس حبس خواهد کرد و او را قاضی تا آن مدت که ظلم بر کند مال خود را اگر مخفی نموده باشد آنرا و ضرورت
 که مدت مذکور دراز باشد تا فائده نگیرد حاصل گردد پس اندازه نموده است محمد ج مدت دراز را بحدت مذکوره و مدتی است اندازه آن یکماه
 و چهار ماه و پنج ماه و شش ماه و صحیح نیست که اندازه آن مفوض است بسوی قاضی زیرا چه احوال مردمان مختلف است و تحمل مشقت حبس
 و چه بعضی تحمل میکنند حبس را تا بعدتی دراز که در کمتر از آن مقصود حاصل نمیشود و بعضی در مدت کوتاه عاجز میشوند پس قاضی مختار است
 آنچه بهتر داند بعلل آورد حبس اگر بینه قائم شود بر افلاس او پیش از گذشتن مدت مذکوره پس در آن دو روایت است بنا بر
 یک روایت بینه مذکور مقبول است و بنا بر روایت دیگر مقبول نیست و باین روایت قسوی داده اند اکثر مشائخ راجح باید دانست
 که در جامع صغیر مذکور است که اگر مدعی نزد قاضی اقرار کند بدینی پس قاضی حبس کند و بر او بعد از آن بپردازد و مردمان حال و بیابان
 اگر معلوم شود که او مالدار است و حبس نگاهدارد آنرا و اگر معلوم شود که او مفلس است بگذارد آنرا قال رضی الله عنهما فان ابنی است که اقرار کرد
 نزد قاضی یا نزد غیر قاضی و بعد از آن ظاهر شد ما طلت او مسئله هم حبس نموده میشود و در جهت نفقه زن زیرا چه او سبب
 ندادن آن ظلم است و حبس کرده نمیشود پدر بجهت دین فرزند خود زیرا چه حبس نوعی از عقوبت است پس فرزند مستحق آن بر پدر خود
 نخواهد شد مانند حد و قصاص و لیکن اگر پدر پدر نفقه فرزند صغیر کرد و بر مال نیست پس سبب آن حبس نمیشود پدر بجهت آنکه در آن
 احياء فرزند وی است و بجهت آنکه تدارک آن مقصود نیست چه نفقه مذکوره ساقط میشود بسبب گذشتن زمان و بخلاف دین
 ص چه آن ساقط نمیشود به سبب گذشتن زمان و پس تدارک آن کرده خواهد شد و در زمان آینده و الله اعلم

باب در بیان مکتوب قاضی بسوی قاضی دیگر مسئله ۱ - مکتوب قاضی بسوی قاضی دیگر مقبول است

فی الحقوق اذا شهد به عند الحاجة على ما ندين فان شهدوا على خصم حاضر حكم بالشهادة ولو حلف
وكتب بحكمه وهو المدعى سجلا وان شهدوا بالغير حضر الخصم يحكم لان القضاء على العايب لا يجوز وكتب
بالشهادة ليحكم المكتوب اليه بها وهذا هو الكتاب الحكم وهو نقل الشهادة في الحقيقة ويختص شرائط ذكرها انشاء الله
وجوارة لمساس الحاجة لان المدعى قد يتعذر عليه الجمع بين شهوده وخصمه فاشبه الشهادة على الشهادته وقوله
في الحقوق يندرج تحته الدين والنكاح والنصب والغصب والامانة المحمودة والمضاربة المحمودة لان كل ذلك بمنزلة الدين وهو
يُعرف بالوصف لا يحتاج فيه الى اشارة ويقبل في العقار ايضا لان التعريف فيه بالتحديد ولا يقبل في الاعيان
المنقولة للحاجة الى الاشارة وتحت ابي يوسف رده انه يقبل في العبد دون الامة لعلقة الاباق فيه
دونها وعنه انه يقبل فيها شرائط تعرف في موضعه وعن محمد رده انه يقبل في جميع ما ينقل
ويحول وعليه المتأخرون رحمهم الله قال ولا يقبل الكتاب الا بشهادة رجلين او رجل وامرأتين كان
الكتاب مشبه الكتاب فلا يثبت الا بحجة قامة وهذا لانه ملزم فلا بد من الحجة بخلاف كتاب استيذان من اهل الحرب

وجميع حقوق فثبت مع شبهه كذا في النهاية اعني جميع حقوق سواي حدود وخصاص وعتيقه كواهي ان يكترو
نزد قاضي وروى يراجه بان حاجت ست چنانچه بيان آن نمود وخواهد شد بايد دانست كه اگر كواهي و من گواهان بر دوشا عليه است
نزد قاضي و مدعى به حاضر نباشد حكم كند قاضي كواهي آنها بسبب يافتن حجت و حكم نوشته شود و مكتوب اين مكتوب
سجلی نامند فانه مكتوب قاضي بسوی قاضي ديگر و اگر كواهي و من گواهان بغير حضور مدعی عليه حكم كند قاضي زيرا چه
حكم كردن قاضي بر غائب جائز نیست و كواهي مذکور را بنویسد و در مكتوب تا قاضي مكتوب اليه حكم خواهد كرد و بنا بر كواهي مذکور اين مكتوب
كتاب حكمی ميگویند و اين نقل شهادت است در حقیقت و باید دانست كه مكتوب قاضي بسوی قاضي ديگر مقتضی بشارط چنانكه مذکور
خواهد شد انشاء الله تعالى و جواز آن بنا بر حاجت ست زيرا چه مجمع نمودن گواه و مدعی عليه كاهي معتذر میشود بر مدعی ف بجهت آنكه
گواهان در يك شهر اند و مدعی عليه در شهر ديگر پس مكتوب قاضي بسوی قاضي بمنزله كواهي گواهان فروع ست بر گواهان اصل
و باید دانست كه لفظ حقوق كه مذکور ست درین مسلك داخل ست و در آن بین و لكاح و نسب و مغبوب و امانتی كه انكار آن نموده است
موضوع و مال مضایقه كه انكار آن نموده است مضارب چه همه آنها بمنزله وین ست و معلوم میشود متوجیه و بیان و بسوی اشارت
حاجت نیست و مكتوب قاضي بسوی قاضي مقبول ست در عقابر نیز زيرا چه آن نیز معلوم میشود به بیان حدود آن و مقبول ست
در اشیا منقول و اعني اشیا ميكه نقل آن از جانی بجانى ممكن ست و زيرا چه در آن حاجت ست بسوی اشارت و از
ابن يوسف راجح رویت كه مكتوب قاضي مقبول ست در بنده نه و كذا نیز بجهت آنكه گر حقین غالب ست در بنده نه و كذا نیز رویت
از ابی يوسف راجح كه مقبول ست در بنده نه و كذا نیز رویت بر ابي قبولیت آن در بنده و كذا شرائط ست و آن كه مست و در موضع آن
و از محمد راجح رویت كه مكتوب قاضي مقبول ست در جميع منقولات و باین قائل اند علمای متأخرین **مسئله ۲** مكتوب قاضي
مقبول نیست و كواهي دو مرد و يك مرد و دو زن زيرا چه خطا مشا خطا میشود پس ثابت نخواهد شد مگر بجهت تمام فیه آن باینست
و سر آن نیست كه مكتوب كذا مست پس ضرورت برای آن حجت بمنزله خطا مشا خطا میشود میان بسوی امام بها طلب بان چه كواهي بران شرائط است

لأنه ليس بمنزوم وتجده في رسول القاضی الى المزکی ورسوله الى القاضی لان الامام بالشهادة لا بالترکیبة قال
 وبسبب ان کتاب علیهم لیس فراماییم او یعلمهم به لانه لا شهادة بر دنا العلم ثم حتمه بغير تهمه و یسله التهمه کما یقولون
 التعمید و هذا عند ابی حنیفه و محمدره لان علم ما فی الکتاب الحتمه بغير تهمه شرط و کذا حفظ ما فی الکتاب عندهما
 و لهذا یقولون انهم کتاباً آخر غیر مخفی لم یکنون معهم معاونة علی حفظه قال ابویوسف انما اشی من ذلك لیس بشرط
 و الشرط ان یشهد من ان هذا کتابه و خاتمه و عن ابی یوسف انه ان اختلف لیس شرطاً یفید افسه فی ذلك لما یتم بالحق
 و لیس الخبر کالمعاينة و آخره شمس لایمة الشرح و قول ابی یوسف قال فاذا وصل الى القاضی لم یقبله الا بحضور
 الخصم لانه بمنزلة اداء الشهادة فلا بد من حضوره و تجده في سماع القاضی الکاتب لانه للنقل لا للحکم
 قال فاداسلته الشهود الیه نظر الى حتمه فاد اشهد و انه کتاب فلهذا القاضی سلمه الینا فی مجلس حکمه
 و قضائه و قرأه علینا و حقیقه فتحه القاضی و قرأه علی الخصم و التزمه ما فیله و هذا عند ابی حنیفه و محمدره
 و قال ابویوسف انه اذا شهد و انه کتابه و خاتمه قبله علی ما مر و لم یشرط فی الکتاب ظهور العدالة

زیرا چه آن مکتوب بمنزوم نیست بلکه امام مختار است اگر خواهان دهد و اگر نخواهد نهد و بجماعات پیامبر قاضی
 بسوی مزکی اعنی ترکیه کننده و پیامبر مزکی بسوی قاضی چه پیام مذکور بمنزوم نیست زیرا چه الزام نیست که بسبب این گواهان بسبب ترکیه
 مسئله ۳ - واجبست بر قاضی که بخواند مکتوب خود را بحضور گواهان و ان بسبب ترکیه مزکی ص یا خبر و بدینها مضمون
 مکتوب تا باند آنها آنچه در انست زیرا چه ادای شهادت ممکن نیست بدون علم و بعد از ان بنده کند مکتوب را و مهر نماید بران بحضور
 گواهان و سپرد کند بآنها تا از توهم نفیس محفوظ ماند و اینکه مذکور شد نزد ابی حنیفه و محمدره است زیرا چه علم آنچه در مکتوب مذکورست
 و نیز نم نمودن بحضور آنها و همچنین یادداشتن آنچه در مکتوبست شرطست نزد او شان و لهذا باید قاضی بآنها مکتوبی دیگر که بران
 مهر نمکند تا بسبب آن مکتوب دیگر یاد آورند آنچه در مکتوب قاضی است بسوی قاضی و قول اخیر ابی یوسف ح انست که هیچ چیز ازین
 چیزها شرط نیست بلکه انقدر شرطست که گواه گرداند آنها را بر اینکه این مکتوب ویست و مهر وی و از ابی یوسف ح مرویست که
 که مهر نمودن شرط نیست نیز پس ابویوسف ح آسان گردانیده است این امر را و قتیقه قبل شد بنصب قضا و قول وی معتبر و اولی
 زیرا چه شنیده کی بودند و دیده و شمس الایمه منسی ح اختیار نموده است قول ابی یوسف ح مسئله ۴ - و قتیقه برسد
 مکتوب مذکور بسوی قاضی دیگر قبول نکند آنرا مگر بحضور مدعی علیه زیرا چه مکتوب بمنزله ادای شهادتست پس ضرورتست حضور
 مدعی علیه بجماعات شنیدن قاضی اول گواهی گواهان را چه در خصوص ضرورت نیست حضور مدعی علیه زیرا چه آن برای نقلست
 نه برای حکم مسئله ۵ - و قتیقه رسانند مکتوب مذکور را گواهان مذکور ان بسوی قاضی دوم پس باید که قاضی مذکور نظر کند
 بسوی مهر آن و هرگاه گواهی دهند آنها و بگویند که این مکتوب مکتوب فلان قاضیست و داده است قاضی مذکور این مکتوب بآنها
 و در مجلس حکم و قضای خود و خوانده است آنرا بحضور بایان و مهر نموده است بران پس اگر کند آنرا قاضی دوم و بخواند آن را بحضور مدعی
 و حکم کند بران بچیزیکه در مکتوب مذکورست و اینکه مذکور شد نزد ابی حنیفه و محمدره است و ابویوسف ح گفته است که هرگاه گواهی دهند
 گواهان که این مکتوب فلان قاضیست و مهر وی قبول کنند آن را قاضی دوم و در قدوری شرط مکرره است ظهور عدالت گواهان

للفهم والیقظ اند یقین کتاب بعد ثبوت الداله کذا ذکره الخصاصه لانه بما یحتاج الی زیاده المشهور و
انما یملئهم اداء الشهاده بعد قیام الختم واما یقبله المکتوب الیه اذا کان الکاتب علی القضاء وحق لومات
او عزل او لم یبق اهداه للقضاء قبل وصول الکتاب یقبله لانه التحق به احد من الوعا یا و هذا لا یقبل اخباراً
اخری غیر عمله و فی غیره ملهم و کذا لومات المکتوب الیه الا ان کتب الی فلان بن فلان
قاضی بلد کذا و الی کل من یصل انیه من قضاء المسلمین لان غیره صار تبعاً له و هو معرف بمجده و ما اذکت
ابتداء الی کل من یصل الیه علی ما علیه مشایخنا لانه غیر معروف و لو کان مات الخصم ینفذ الکتاب
علی وارثه لقیامه مقامه و لا یقبل کتاب القاضی الی القاضی فی المحید و القصص کان فیهم شبهه
البدلیة قصصاً کالشهادة علی الشهاده و کان مبناها علی الاسقاط و فی قبوله سعی فی اثباتهما
بجست و اکبر و مکتوب مذکور و صحیح نیست که و اکند مکتوب مذکور بعد از ثبوت عدالت گوایان همچنین کر کرده است خصاص ج و حبس
انیت که بسا وقت احتیاج میشود بسوی گوایان و دیگر سوای حاضران بسبب عدم ظهور عدالت حاضران و ادای شهادت
مر آنجا امکان نیست مگر و قتیکه هر قاضی اول قائم و ثابت باشد **مسئله ۶** - قبول نه کند قاضی دوم مکتوب مذکور اگر قتیکه
قاضی کاتب بر منصب قضا ثابت و برقرار باشد پس اگر تیر و پیش از وصول مکتوب مذکور بسوی قاضی دوم یا تیر و پیش از
قضاء از وی طلب گردد و فلان بن فلان که مر تذکره و یا مجنون باشد زده شده و بسبب ذلت و پس قبول نکند قاضی دوم مکتوب مذکور را
زیرا چه درین هنگام قاضی کاتب یکی از رعایا گشت لهذا قبول نمیکند خبر وی را قاضی دیگر و غیر عمل وی یا و غیر عمل هر دو قاضی
قاضی کاتب و قاضی مکتوب الیه و همچنین قبول نمیکند مکتوب مذکور را قاضی دیگر و قتیکه هر دو قاضی مکتوب الیه مگر قتیکه
نوشته باشد قاضی کاتب در مکتوب خود باین عبارت که نوشته شد بسوی فلان ابن فلان قاضی بلده فلان و بسوی هر قاضی از
قاضیان مسلمانان که برسد بسوی این مکتوب پس در تصویر قبول خواهد کرد و مکتوب مذکور را قاضی دیگر سوای قاضی مکتوب الیه
زیرا چه در تصویر قاضی غیر مکتوب الیه تابع مکتوب الیه میگردد چه او معین و معلوم است بسبب آنکه بلده بخلاف آنکه اگر
از اول نوشته شود در مکتوب مذکور که این مکتوب است بسوی هر قاضی که برسد بسوی این مکتوب پس این جائز نیست بنابراینچه برآیند
مشایخ برج زیر آنچه در تصویر مکتوب الیه معین معلوم نیست ف و نه تابع معین و معلوم **مسئله ۷** - اگر میرود
مدعی علیه ف پیش از رسیدن مکتوب بسوی قاضی دوم و پس نافذ میشود مکتوب مذکور بر وارث او چه وارث او
قائم مقام وی است **مسئله ۸** - مکتوب قاضی بسوی قاضی در حدود قصاص مقبول نیست بجهت آنکه در مکتوب مذکور
شبهه بدلیت است ف اعنی مکتوب مذکور بدل شهادت است و پس مانند شهادت بر شهادت گشت ف و شهادت بر
شهادت جائز نیست در حدود قصاص پس همچنین مکتوب مذکور جائز قبول نخواهد بود و نسبت آنکه بنای حدود قصاص بر تقاطع
و در قبول مکتوب مذکور سعی و اثبات آن میشود و الله اعلم بالصواب

فصل آخر و یجوز قضاء المرافعة فی کل شیء الا فی الحدود و القصاص اعتباراً بشهادتها فیها و قد مر الوجه و لیس للقاضی ان یتخلف علی القضاء الا ان یفوض الیه ذلک لانه قلد القضاء دون التقلید به فصار تکوین الوکیل بخلاف المأمور باقامة الجمعة حیث یتخلف لانه علی شرف الفوت لتوقته فکان له حربه اذ لا استخلاف دلاله و لکن ذلک القضاء و توقض الثانی بمحض من الاول و قضی الثانی فاجاز الاول جاز کما فی الوكالة و هذا لانه حضر رأی الاول و هو الشرط و اذا فوض الیه یملکه فیصیر الثانی نائباً عن الاصل حتی لا یمکن الاول عزله الا اذا فوض الیه الغول هو الصیح **قال** و اذا فوض الی القاضی حکم حاکم امضاً الا ان یخالف الکتاب و السنة او الاجماع مان یكون قولاً لا دلیل علیه و فی الجامع الضعیف و ما اختلف فیہ الفقهاء فقضی به القاضی ثم جاء قاض آخر یؤی غیر ذلک امضاه و الاصل ان القضاء متى لا فی فصره یجتهد فیہ ینفذ و لا یرده غیره

فصل سمل - جائز است قضای زن و دیرش میگوید و مقتضای بنای آنکه گواهی او مقبول است و دیرش میگوید و حد و قصاص فای حکم قضای مستفاد است از حکم شهادت ص بنابر وجیه سابق مذکور شد **مسئله ۲** - میرسد قاضی را که نائب خود کند کسی را در امور قضای که وقتیکه این امر را مفوض نموده باشد بوی امام زریاچه منصوب نموده شده است او بر منصب قضا و مختار گردانیده نشده است بر اینکه قاضی گرداند کسی را چنانچه وکیل را وکیل گردان جائز نیست مگر وقتیکه اختیار آن داده باشد بوی موکل وی پس همچنین بایست که قاضی جائز نیست مگر وقتیکه این امر را تفویض نموده باشد بوی امام ص بخلاف کسی که مأمور است باقامت نماز جمعه چه ویرا میرسد که خلیفه خود کند کسی را باقامت آن زیرا چه اگر در ادای نماز جمعه تاخیر و توقف شود بسبب عذری فوت میگرداند و نماز مذکور چه آن موقت است پس مأمور نمودن کسی باقامت نماز مذکور دلالت نمیکند بر اینکه او ماذون است باینکه خلیفه و نائب خود گرداند کسی را تا نماز جمعه فوت نگردد و بخلاف قضای آن موقت نیست پس فوت نخواهد شد اگر تاخیر واقع شود بسبب عذری ص **مسئله ۳** اگر قاضی که مأمور نیست بنای نمودن نائب خود کند کسی را و نائب مذکور حکم کند بحضور قاضی یا حکم کند و رعیت قاضی و اجازت آن و بد قاضی جائز میشود حکم نائب مذکور چنانچه اگر وکیل وکیل تصرف نماید بحضور وکیل یا او اجازت آن دهد جائز است و سزا آن نیست که هرگاه حکم کند نائب مذکور بحضور قاضی یا او اجازت آن و بد یا تصرف کند وکیل وکیل بحضور وکیل یا او اجازت آن و بد پس در حکم مذکور و ملاحظه قاضی حاصل است و بصورت قضا و تصرف مذکور راسی و ملاحظه وکیل حاصل است و بصورت و کالت و همین شرط است

مسئله ۴ - اگر نماز گرداند امام قاضی را بر اینکه نائب خود گرداند کسی را که خواهد پس در خصوصت نائب مذکور نائب سلطان میشود و قاضی مذکور را نمیرسد که ویرا مغرول نماید **مسئله ۵** - لازم است قاضی را که ثابت و جاری دارد حکم قاضی دیگر را اگر وقتیکه حکم مذکور مخالف قرآن یا مخالف سنت یا مخالف اجماع باشد باین طور که حکم مذکور قول بلا دلیل باشد و در جامع ضعیف مذکور است که اگر در امر محکمت فیه حکم کرد قاضی و بعد از آن آمد قاضی دیگر که راسی او مخالف حکم مذکور است پس باید که جاری دارد قاضی دیگر حکم سابق را و باید دانست که قاعده نیست که اگر حکم کند قاضی در امر مختلف فیه نافذ میشود حکم او و باید که روان نکند قاضی دیگر

لأن اجتهاد الثانی کاجتهاد الاول وقد ترجح الاول بانقال القضاء به فلا ینقض بما هو دونہ ولو قضی فی المجتهد فیہ مخالفاً لوابیه ناسیاً لمذهبہ نفذ عندی حنیفة ربوان کار عابلی فیہ روایتان ووجه النفاذ انہ یسخطا بقیقین وعندہما لا ینقد فی الوجهین لانه قضی بما هو خطأ عندہ وعلیہ الفتوی ثم المجتهد فیہ ان لا یکون مخالفاً لما ذکرنا واما المراد بالسنة المشہورة منها و فیما اجتمع علیہ الجمهور لا یعتبر مخالفة البعض وذلك خلاف وليس باختلاف والمعتبر الاختلاف في المصدر الاول قال وكل شیء فیضی بہ القاضی فی الظاهر بتجریہ فیضی فی الباطن كذلك عندی حنیفة وکذا اذا قضی باحد الی وهذا اذا كانت الدعوی بسبب معین وھی مسئلة قضاء القاضی فی العقود والفسوخ بشهادة الزور وقد مریت فی النکاح قال ولا یقضه القاضی علی غائب الا ان یحضر من یقوم مقامه وقال الشافعی دہی وجود الحجۃ وھی البینة فطهر الحق وکنا ان العمل بالشهادة لقطع المنازعة ولا منازعة بدون الانکار ولم یوجد ولا نہ یحتمل الاقرار والا نکاح من الخصم

زیرا چه اجتهاد قاضی دوم مانند اجتهاد قاضی اول است ولیکن ترجیح یافته است اجتهاد قاضی اول بسبب آنکه حکم نموده شده است بان پس ینقض نخواهد شد باجتهاد قاضی دوم که کمتر است از اجتهاد قاضی اول فبجہت آنکہ منہو حکم نموده نشدہ است بان حکم نموده شدہ است۔ اگر قاضی در امر مختلف فیہ حکم کند برخلاف رای خود بنا بر آنکہ فراموش نموده است مذہب خود را پس آنرا نذر میشود نزد ابی حنیفہ رح و اگر حکم نموده باشد دیدہ و دانستہ فانه از راه فراموشی می پس در مصورت دور وایت سستی کی از ان نیست آن نیز نافذ است بجہت آنکہ خطا در ان یقینی نیست و نزد صاحبین رح حکم مذکور نافذ نیست اصلاً نہ در صورت عمد و نہ در صورت فراموشی زیرا چه حکم مذکور خطاست نزد قاضی مذکور و برین فتوی است و باید دانست کہ مراد از مختلف فیہ مذکور آنست کہ مخالف قرآن و حدیث واجماع نباشد و مراد از حدیث حدیث مشہور است و امریکہ مجہوز متفق باشد بر ان پس در ان مخالفت بعضی اعتبار ندارد و این مخالفت را خلاف میگویند نہ اختلاف و معتبر اختلاف صدر اول یعنی صحابہ رض است مسئلہ ۷۔ ہر شی کہ حکم کند قاضی بجرمت آن بحسب ظاہر یعنی بنا بر گواہی گواہان اگر چه آنها کاذب باشند در حقیقت پس آن شی در باطن اعنی در واقعہ چنان میشود و این نزد ابی حنیفہ رح است و همچنین است حکم نزد امرج و فقیہ کہ حکم کند قاضی بجلت آن ولیکن این وقتی است کہ دعوی نموده باشد مدعی بسبب محین چون خریدن و اجارہ و نکاح و چنانچہ دعوی کند کنیزی را مثلاً باین طور کہ بگوید من بدیدم آنرا از فلان ص مسئلہ ۸۔ قاضی را باید کہ حکم کند بر غایب مگر وقتی کہ حاضر باشد کسی کہ قائم مقام وی است و شافعی رح گفته است کہ جائز است قاضی را کہ حکم کند بر غایب زیرا چه ہر گاہ قائم شد حجت اعنی مبنیہ پس ظاہر شد حق نزد قاضی و دلیل عملی مارج کی این است کہ حکم نمودن بنا بر گواہی گواہان برای قطع منازعت است و منازعت یافتہ نمیشود بدون انکار مدعی علیہ و در صورتیکہ مدعی علیہ غائب است انکار باید یافتہ نشد تا منازعت تحقق گردد و دوم این است کہ در صورت غائب بودن مدعی علیہ احتمال کی انیکہ اگر حاضر شود او را باید و ہم انیکہ انکار کند پس اگر او را باید حکم نماید کہ در قاضی بنا بر اقرار او انکار کند پس حکم خواهد کرد بنا بر بنیہ و حکم آن جزو مختلف است ف زیرا چه حکم قاضی بسبب بنیہ الزام است و واقع میشود بر جمیع و ان حکم قاضی بسبب اقرار مدعی علیہ برخلاف آن است

فیشتنه وجه القضاء لان احکامهما مختلفه ولو انکرتم غائب فکذلک الجواب لان الشرط قیام الانکار وقت القضاء وبقیه خدوف ابی یوسف وبقیه یقوام مقامه قد یکملان ناباً بانابته کالوکیل او بانابته الشرع کالوصی من جهة القاضی وقد یکون حکماً بان کان ما یدعی علی الغائب سبباً لما یدعیه علی المحاضر هذا فی غیر صودی فی الکتب اما اذا کان شرطاً لحقه فلا یعتبر به فی

جعل له خصماً علی الغائب وقد عرف قامة فی الجامع قال یقرض القاصد اموال الیتامی بکنت کالحق لان فی الاقراض مصلحة لهم ببقاء الاموال محفوظة مضمونة والقاضی یقدر علی الاستیجاء والثالثة التحفظ وان اقرض الوصی ضمن کانه لا یقدر علی الاستخراج والاب بمنزلة الوصی فی اصح

الروایتین العجزة عن الاستخراج

صا پس در صورت غائب بودن مدعی علیه مستحب است بر قاضی که بکدام طریق حکم کند لهذا لازم است که توقف نماید و حکم نکند تا آن زمان که غائب مذکور حاضر گردد و طریق حکم نمودن معلوم شود و اگر انکار کند مدعی علیه و بعد از آن غائب شود پس در این صورت نیز حکم کند قاضی بر غائب مذکور زیرا چه شرط انیت که انکار او در وقت حکم کردن قاضی یافته شود و آن یافته نشد و در این صورت مخالفت ابی یوسف است و باید دانست که قائم مقام غائب گاهی قائم مقام او میشود بسبب قائم مقام نمودن او چون وکیل او و گاهی قائم مقام او میشود بسبب قائم مقام گردانیدن شرع چون وصی از جانب قاضی و گاهی قائم مقام او میشود بانظری که آنچه دعوی آن میکند مدعی بر غائب بسبب است مخرجی را که دعوی آن می نماید بر حاضر و صورت این بسیار است یکی از آنکه انیت که شخصی بنیه قائم کرد بر مردی که این سرای که در دست او است از آن من است بسبب آنکه خریده ام آنرا از فلان غائب در حالیکه او مالک آن بود و این مرد و فحصب کرده است سرای مذکور را از فلان مذکور و آن مرد و منکر است پس در این صورت مقبول است بنیه مدعی مذکور و بنا بر آن حکم میکند قاضی بر حاضر و غائب مذکور و لهذا اگر حاضر شود غائب مذکور و انکار برع کند پس انکار او و سماع نیست زیرا چه خریدن سرای از مالک آن سبب آن چیز است که دعوی آن می نماید بر حاضر و آن ملک سرای مذکور است پس در این صورت حاضر بنظر وکیل غائب شد و انکار او بمنزله انکار غائب گردید و سر آن انیت که مدعی در صورت مذکور قادر نمی شود بر اثبات حق خود بر حاضر که با ثبات بر غائب پس حاضر قائم مقام غائب شد و در خصوص از جانب پس حکم نمودن قاضی بر حاضر مذکور بمنزله حکم نمودن وی است بر غائب مذکور و اما وقتیکه آنچه دعوی آن می نماید مدعی بر غائب شرط باشد مخرجی را که دعوی آن می نماید بر حاضر پس در این صورت حاضر قائم مقام غائب گردانیده نمیشود و تمام بحث آن مذکور است در جامع مسئله ۹ - جائز است قاضی را که قرض دهد اموال یتیمان را و بنویسد آنرا تا یاد ماند زیرا چه در قرض دادن مال آنها صحت آنهاست چه بسبب آنکه آنها محظوظ و مضمون میماند و قاضی بر تحصیل آن قادر است اگر قرض دهد و بعضی مال یتیم را ضامن آن میشود زیرا چه قادر است بر تحصیل آن و بر بنظر و بعضی نه برایت هیچ زیرا چه فایز قادر است بر تحصیل آن و الله اعلم بالصواب

باب التحکیم

و اذا حکم رجلان رجله فیکل یسهما و صیبا بحکمہ جائز لان لهما ولاية علی انفسهما فکلیهما یفیض حکمہ علیهما
 وهذا اذا کان الحکم بصفة الحاکم لانه بمنزلة القاضی فیما بینهما فیشترط اهلیة القضاء ولا یجوز تحکیم الکافر والعبد
 والذمی والمحدث فی القذف والفاسق والصدی لانعدام اهلیة القضاء اعتبارا باهلیة الشهادة والفاسق
 اذا حکم یجب ان یجوز عندنا کما قرئ فی الموطأ وکل واحد من المحکمین ان یرجع ما لم یحکم علیهما لانه مقسود
 من جهتهما فلا یحکم الا بوضاهما جمیعاً و اذا حکم لزمهما الصدق وحکمہ عن ولاية علیهما و اذا رفع حکمہ الی
 القاضی فوافق مذهبیه امضاه لانه کافائدة فی نقضه ثم فی ابوابه علی ذلک الوجه وان خالفه ابطاله
 لان حکمیه لا یلزمه لعدم التحکیم منه ولا یجوز التحکیم فی الحدود والقصاص لانه لا ولاية لهما علی دمه
 ولهذا لا یملکان الا باحة فلا یتستباح بوضاهما قاتلوا وتخصیص الحدود والقصاص بدل علی جواز التحکیم سائر المجتهدات
 کالطلاق والنکاح وغیرهما وهو یصح لانه لا یفتی به ویقال یحتاج الی حکم المولی دفعا لقتل العوام فیه دأب حکماء فی حکم خطا

باب در بیان تحکیم اعنی حکم گردانیدن مسئله ۱- اگر حکم گردانند دو کس شخصی را و راضی باشند آنها حکم او حکم کند
 میان آنها اگر راضی شوند آنها حکم او جائزست زیرا چه آن دو کس را ولایت است بر ذات خود و پس حکم گردانیدن آنها
 صحیح خواهد بود و نافذ خواهد شد حکم او بر آنها و این وقتیست که حکم مذکور موصوف باشد بصفت قاضی زیرا چه حکم نیزه قاضیست
 میان آن دو کس پس باید که اهلیت قضاء داشته باشد مسئله ۲- جائز نیست که حکم گردانیده شود کافر یا بنده یا ذمی یا مجزوم
 بسبب قذف یا فاسق یا جانی زیرا چه آنها را اهلیت قضائیت بسبب آنکه آنها را اهلیت شهادت و گواهی نیست
 مسئله ۳- اگر حکم گردانیده شود فاسق لازمست که جائز باشد نزد علمای مایح خیاخچه قاضی گردانیدن او جائزست
 بنا بر آنچه گذشت مسئله ۴- اگر حکم گردانند دو کس شخصی را پس میرسد هر یکی را که برگردد و ما دسیکه او حکم نموده است
 بر آنها زیرا چه حکم مذکور را آنها منصوب نموده اند بر منصب حکومت پس حکم خواهد گردید مگر بر رضای آنها و اگر حکم نموده باشد
 لازم میشود بر آنها چه حکم او صادر شده است بنا بر آنکه ولایت او ثابتست بر آنها مسئله ۵- اگر حکم حکم را
 پیش قاضی برسد پس اگر حکم مذکور موافق مذهب قاضی باشد جاری دارد و آنرا زیرا چه فائده نیست ورنیکه رو نماید آنرا و بعد از آن
 لازم و ثابت گرداند آنرا بر وجه سابق و اگر حکم مذکور مخالف مذهب وی باشد رد کند آنرا زیرا چه حکم لازم نیست مرقاضی
 بسبب آنکه او حکم گردانیده است آنرا مسئله ۶- جائز نیست حکم گردانیدن در حد و قصاص زیرا چه ولایت نیست
 مدعی و مدعی علیه را بر خون خود لکن آنها مالک ملک این نیستند که مباح گردانند خون خود را و باید دانست که نعمان گفته اند
 که تخصیص حد و قصاص لالت میکند بر اینکه حکم گردانیدن جائزست و جمیع مسائل مختلف فیه سوائ حد و قصاص
 چون طلاق مختلف فیه و نکاح مختلف فیه و همین صحیحست ولیکن فتوی داده نمیشود بآن بلکه گفته میشود که در نافذ
 شدن حکم مذکور حاجتست بسوی حکم قاضی تا عوام دلیر نشوند و اگر هر مدعی و مدعی علیه دلیری خواهند کرد و
 حکم نموده معاملة خود را فیصل خواهند کرد مسئله ۷- اگر قاتل دولی مقتول و قاتل خطا حکم گردانند شخصی را

فقط بالبدیه علی عاقله لم یفقد حکمه لانه لا ولایه له علیهم اذ لا تحکیم من جهتهم ولو حکم علی القاتل بالبدیه فی ماله ردّه القاضی و یقضى بالبدیه علی العاقله لانه مخالف لوابیه و مخالف للنصر ایضا الا اذا ثبت القتل باقراره لان العاقله لا تعقله و یجوز ان تسیم البینه و یقضى بالنکول و کذا بالاقرار لانه حکم موافق للشرع و لو اخبوا باقرار احد الخصمیر او بعد الیه الشهود و هما علی تحکیمهما یقبل قوله لان الولایه قائمه و لو اخبوا بالحکم لا یقبل قوله لان قضاء الولایه لقبول المولی بعد الغزل و حکم الحاكم لوابیه و نزوحته و ولد لا باطل و المولی و الحکم فیہ سواء و هذا لانه لا یقبل شهادته لولا ان لمکان التهمه فذلک لا یصح القضاء له من خلاف ما اذا حکم علیهم لانه یقبل شهادته علیهم لا تنقأ التهمه فذلک القضاء و لو حکم اذ جلین لابد من اجتماعهما لانه امر یحتاج فیہ الی الوری و الله اعلم بالصواب مسائل شتی من کتاب القضاء قال و اذا کان علی لوج و سفلی

لاخو فلیس لصاحب السفلی ان یتد فیہ و کذا و لا یقبل فیہ کذا عند ابی حنیفه تره معناه لا یغیر رضه صاحب العلوی و او حکم کند بدان دیت آن بر عاقله قاتل پس این حکم نافذ میشود یعنی بنابر حکم او مدعی نمیتواند که طلب نماید دیت مذکور را از آنها ص زیر اچه حکم مذکور را ولایت نیست بر عاقله قاتل مذکور بجهت آنکه آنها حکم نگردانیده اند و اگر حکم کند حکم مذکور بر قاتل که او از مال خود بدد دیت مذکور را رد کند قاضی این حکم را و حکم کند بجهت آن بر عاقله قاتل زیر اچه حکم مذکور بخلاف رای قاضی است و هم مخالف حدیث است چه در حدیث آمده است که دیت بر عاقله است پس باید که حکم مذکور را رد کند و قتیقه قتل ثابت شود باقرار قاتل زیر اچه درین هنگام عاقله نمیدارد دیت مذکور را مسئله ۸ - جائزست مر حکم را که بشنود مدعی را و نیز جائزست ویرا که حکم کند بکول و همچنین جائزست که حکم کند باقرار زیر اچه این حکم موافق شرع است مسئله ۹ - اگر خبر دهد حکم نزد قاضی باقرار یکی از مدعی مدعی علیه یا بعد از آن در حالیکه هر دو مدعی مدعی علیه ثابت و قائم اند بر حکم او پس خبر او مقبول است و باید که التقات نکند قاضی بسوی آنکار مدعی یا مدعی علیه ص زیر اچه ولایت حکم مذکور قائمست و اگر خبر دهد بجهت خوف یعنی اگر اختلاف نمایند مدعی و مدعی علیه در حکم حکم میان آنها باین طور که یکی بگوید که حکم چنین حکم نموده است و دیگری انکار آن نماید و بگوید حکم مذکور که چنین حکم کرده ام پس این خبر ص مقبول نیست چه درین هنگام ولایت او باقی نیست مسئله ۱۰ - حکم بر حاکم خواه قاضی باشد حاکم مذکور یا حکم برای پدر و مادر خود و همچنین برای فرزند خود و برای زوجه خود باطلست زیرا چه گواهی به یکس برای منفعت پدر و مادر و فرزند و زن مقبول نیست بسبب تمت پس همچنین صحیح نخواهد بود حکم او برای منفعت آنها و اگر حکم کند بر پدر و مادر و فرزند و زن برای کسی صحیحست زیرا چه مقبولست گواهی او بر آنها برای مدعی بسبب عدم تمت پس همچنین صحیح خواهد بود حکم او بر آنها مسئله ۱۱ - اگر مدعی مدعی علیه حکم گردانند و کس ما پس ضرورتست که هر دو مجتمع و متفق شوند در حکم نمودن زیرا چه آن امر است که در آن احتیاجست بسوی عقل و فکر و الله اعلم بالصواب

مسائل متفرقه از کتاب القضاء مسئله ۱ - اگر باشد بالا خانه مملوک شخصی و خانه پائین مملوک شخص دیگری پس میرد صاحب خانه پائین را که منج زند و پائین و نیز میرسد ویرا که روزنی نماید و در آن اعنی بی رضای صاحب بالا خانه و این دین و بی خیزد

وقال یصنع ما لا یضر بالعلو وعلى هذا اختلفوا اذا اراد صاحب العلوان یبني على علوه قبل ما حل عندهما
تفسیر قول ابی حنیفه فلا خلاف وقيل لا اصل عندهم الاباحة لانه تعرف في ملكه والملائي یقتضی الاطلاق
والحومة بعارض الفرض فاذا اشكل لم یخولنم والاصل عندهم الخطر لا نه تعرف في محل تعلق به حق محترم للغير كحق
المرتبه والمستاجر والا طلق بعارض فاذا اشكل لا یزول المنع على انه لا یعبر عن نوع ضرر بالعلو من توهين بنای
او نقضه فینع عنه **قال** واذا كانت رائحة مستطيلة تنشعب منها رائحة مستطيلة وهي غیر نافذة فلیس بالرائحة
الاولی ان یفتحق بابا فی الزائفة القصوى لان فقه المرو ولاحق لهم في المرو اذا هو لا هلها
خصوصا حق لا یكون لاهل الاول فبما یبع فیها حق الشفعة بخلاف النافذة لان المرو فیها حق العامة
قبل المنع من المرو ولا من فیه الباب لانه دفع جداره والا صحت ان المنع من الفهم لان بعد الفهم
لا یمكن المنع من المرو في كل ساحة ولانه عساه یدعی الحق في القهول بتركيب الباب

وصاحبین یحکمت انک صاحب پائین لم یسد دران بر تعریفی که فرزند سید بسبب ان بالا خانه و پائین اختلاف است و صورتیکه اراده کند
صاحب بالا خانه که بنائی بنا کند بالا خانه خود و بعضی از علما گفته اند که آنچه منقول است از صاحبین بر تفسیر قول ابی حنیفه است پس
در صورتی که اختلاف نیست و بعضی گفته اند که اصل نزد صاحبین بر اباحت است و اعنی مباح صاحب بالا خانه را بر تعریفی
که کند دران و مباح است صاحب پائین را بر تعریفی که کند دران می زیرا چنانچه آن تعریف مالک است و در ملک و ملک متعلقی اطلاق است و بعضی متفقین
که بر تعریف مالک دران جائز باشد و در صورتی که بعضی از تعریفات عارضی است بسبب ضرر غیر پس هرگاه ضرر غیر مشتبه باشد و یقینی نباشد
جائز نیست که منع شود و مالک این که تعریف نماید در ملک خود اصل نزد ابی حنیفه بر منع است و معنی منع است صاحب بالا خانه را که تعریف
دران صاحب پائین را منع است از اینکه تعریف کند دران می زیرا چنانچه آن تعریف است و محلیکه متعلق است بان حق غیر که محرم است مانند حق
مرتبه حق مستاجر و اطلاق اباحت عارضی است بسبب تعللی غیر و هرگاه فضای او مشتبه باشد پس اصل نشیو منع که اصل است و علامه است که
که تعریف کو خالی از ضرر نیست بلکه بسبب آن می که ضرر متحقق شود چنانکه سستی بلندی چنانچه در صورتی که منع زدن می در چون کسری آن است چنانچه
در صورتی که زدن ممکن می پس منع نموده خواهد شد تعریف مذکور مسئله ۲ اگر باشد که مستطیل که بر آید باشد از وی بجانب چپ یا راست
کوچه مستطیل دیگر که غیر نافذ است پس سید اول که چنانچه اول که در می نمایند که کوچه دوم که غیر نافذ است زیرا چنانچه اگر در آن سبقت مرور گذشت آنها حق
مرور نیست و کوچه مذکور زیرا چنانچه کوچه غیر نافذ مخصوص است با ل آن که چنانچه لهذا اگر فرض شود سبقتی در کوچه مذکور پس ان حق شفعه غیر سید اول است
بخلاف آنکه اگر کوچه دوم نافذ باشد چه دران حق سبقت مرعیه انسان او بعضی گفته اند که جائز است مالک کوچه اول که او نمایند در اینجا که چنانچه
چه و اکنون جدایت است از بدو حق میا نور و لیکن منع نموده میشود و مر آنکه لا از اینکه در نمایند در کوچه مذکور واضح نیست که در کوچه منع
آنها را بخت آنکه بعد از آن که در آن مکن نیست منع کردن از ورود سبقت و بخت آنکه احتمال است که واکنده در بعد از او که در آن در هرگاه
خواهد گذشت زمانه و می خواهد که در حق مرور است دران کوچه و تسک استلال خواهد گرفت بعد از خود که واکنده دران

وان كانت مستندة قد لوق طرعا فلهما ان يفتح بابا لان لكل واحد منهم حق المرو في كلهما
اذ هي ساحة مشنوكه و لهذا يشتركون في الشفعة اذ بيعت دار منها قال ومن ادعى في دار دعوى وانكرها
الزعي في يد شتم صاحبه منها فهو جاز و هي مسئلة الصلح على الانكار و سبب كراهي الصلح ان شاء الله تعالى
و المثل ان كان مجهول لا فالصلح على معلوم عن مجهول جائز عندنا لانه جهالة في الساقط فلا يقضى الى المنازعة
على ما عرف قال ومن ادعى دار في يد رجل انه وهبها له في وقت فسيحل البيعة فقال محمد في الهبة فاشترى بيعة
واقام المدعى البيعة على الشراء قبل الوقت الذي يدعى فيه الهبة لا تقبل بيعة نظهور التناقض
اذ هو يدعى الشراء بعد الهبة وهم يشهدون به قبلها ولو شهدوا به بعد ها تقبل بوضوح التوفيق ولو كان
الهبة ثم اقام البيعة على الشراء قبلها لم يقبل محمد في الهبة فاشترى بيعة لا تقبل ايضا ذكوره في بعض الشرائع
الهبة اقراء منه بالملك للواهب ودعوى الشراء رجوع منه فعند مناقضتنا نجد ما اذا ادعى الشراء بعد
لانه تقرير ملكه عندنا من قال لا خراشريت متى هذه الجارية فانك لا تخان اجتمع البائع على نزع المحصورة
والا ان كوچه دوم كعنه نافذست و مستطيل نباشد بلكه مستدير باشد بانطور كه هر دو طرف او متصل باشد
بكوي اول كه مستطيل است پس ميرسد اهل كوچه اول را كه دروا كنند و كوچه مستدير زير اچه آنها را حق هر دو است و كوچه مستدير مذکور بحجت كنه
كوچه مستدير مذکور ساحت مشترك ميان آنها انداخت شفعه مشترك است ميان آنها على السوية و عتيقه فروخته شود سراني
انسان كوچه مستدير مذکور مسئله ۲ - اگر دعوى كند شخصي چيزي را از سراني و انكار آن نمايد كيكي سراني مذکور در دست او است
و بعد از ان صلح كند با دعوى مذکور از دعوى اول پس اين صلح جائزست زيرا چه مدعا به در نيت صورت اگر چه مجهول است و ليكن صلح معلوم
از مجهول جائزست نزد علماي مازح بحجت آنكه مصالح عنه ساقط ميشود پس جهالت آن موجب نزاع نيست چه جهالت در امر كنه
ساقط ميشود و موجب نزاع نيست و جزين نيست كه جهالت در چيزي كه حاجت است تسليم آن موجب نزاع است
مسئله ۴ - اگر كسي دعوى كند سراني را كه در دست شخصي است باین وجه كه آن شخص سراني مذکور را هبه نموده است بمن
در زمان وقت و بعد از ان چون طلب نموده شد از وي بدينه گفت كه آن شخص انكار هبه كرد پس خريدم آن سراني او بدينه قائم كرد
بر سراني آن و ليكن تاريخ شرا مقدم است بتاريخ هبه پس بدينه او مقبول نيست بسبب ظهور تناقض ميان دعوى او بدينه چه او
دعوى شرا بعد از هبه مي نمايد و گواهان او گواهي مي دهند بر سراني آن پيش از هبه و اگر گواهي دهند گواهان بر سراني آن بعد از هبه
مقبول ميشود چه در نيت صورت گواهي موافق دعويست و اگر دعوى هبه نمايد و بعد از ان بدينه قائم كند بر سراني آن پيش از وقت هبه
و نگويد كه انكار هبه نمود پس خريده ام آن را پس در نيت صورت نيز مقبول نيست بدينه مذكوره و چنين مذکور است در بعض نسخ جامع صغير
و وجهش انيست كه دعوى هبه اقرار ديست بانيك سراني مذکور ملوك و است در وقت هبه نمودن و دعوى شرا مذکور رجوع است
از اقرار مذکور باین تناقض است بخلاف دعوى شرا بعد از هبه چه تناقض نيست زيرا چه دعوى شراي مذكوره منافي اين نيست كه
آن سراني در وقت هبه ملوك و اهب باشد بلكه موجب ثبوت انيست مسئله ۵ - اگر شخصي كه در دست او است كينزي
گفت كسي كه از من خريده توان كينزي را و بهاي آن نداده و آن كس انكار كرد پس اگر شخصي كه عزم ترك خصومت كرد با كس و نزاع نكرد با و

وسعه اربطها لان المشتري لما جهد كان فسخا من جهة اذ الفسخ ثبت به كما اذا اتجاها اذ اغرم البائع
على ترك الخصومة ثم الفسخ وجوه الغرم وان كان لا يثبت الفسخ فقد اقيت بالفعل وهو صاسك الجارية
ونقلها ما يضا هيه ولانه لما عذر استيفاء الثمن من المشتري فانت رضاء البائع فيستبدل بنفسه **قال**
ومن ان انه قبض من فلان عشرة دراهم ثم ادعى انه ذیوف صدق وفي بعض الفسخ اقتضى وهو عبارة
عن القبض ايضا وجهه ان الذیوف من جنس الدراهم لانها معيبة ولهذا يجوز بها في الصرف والسلم
جاء والقبض لا يختص بالحياد فيصدق لانه انكر قبض حقه بخلاف ما اذا اقرانه قبض الحياد اذ حقه والنقش
لا يراه بقبض الحياد مرغا اذ دلاله فلا يصدق والتهوجه كالذیوف في السقوة لا يصدق لانه ليس من جنس الدراهم
على ان يجوز بها فاذ كان لا يجوز والذیوف ما زيفه بيت المال والتهوجه ما يرد به التجار المستقاة ما يعلب عليها الغش **قال** في الفسخ

پس جائز است آن شخص را که واهی کند کمترین مذکور را زیرا چه هرگاه انکایع کرد مشتری پس آن فسخ بیست از جانب او
چه بیع فسخ میشود بسبب انکار مشتری چنانچه فسخ میشود بیع وقتیکه انکار آن نمایند باین و مشتری هر دو **سوال** بجز و غرم نمودن
بائع بترک خصومت چگونه فسخ خواهد شد بیع مذکور و حال آنکه هیچ یکی از عقود فسخ نمیشود بجز و غرم بیع آن لهذا در بیع بشرط خيار
اگر صاحب خيار رد دل خود و غرم بیع فسخ آن نماید در ایام خيار بیع فسخ نمیشود بجز و غرم او **جواب** در صورت مذکور نه بجز و
غرم بیع فسخ نشده است بلکه بسبب آنکه غرم باین مقرون شده است بفصل او چون نگاه داشتن او کمترین مذکور را و بردن آن از
موضع خصومت بخانه خود و مانند آن مثل طلب خدمت نمودن از وی و عرض نمودن آن بخیرداران برای فروختن وی و سبب
هرگاه متعذر گشت استیفای ثمن آن از مشتری پس رضای باین باقی نماند پس او مستقل خواهد بود بر فسخ نمودن بیع **مسئله ۶**
اگر اقرار کرد شخصی باینکه او قبض کرده است از فلان ده درم را مثلاً و بعد از آن گفت که آن او درم زینت است پس قول وی مقبول است
زیرا چه در هر زینت اگر چه حیوب است ولیکن از جنس در هر زینت است لهذا اگر قبض نماید کسی در هر زینت را بعضی در هر جمید و بیع حرف علم
جائز است و قبض مختص به هر جمید نیست فاما دلائل کند بر اینکه آنچه قبض کرده است جمید است و هرگاه چنین شد وی پس قول
مقبول خواهد شد زیرا چه او انکار نمیکند قبض در هر جمید را که حق وی است بخلاف آنکه اگر اقرار نماید که قبض نموده است در هر جمید را
یا قبض نموده است حق خود را یا بهای بیع خود را یا اقرار نماید باینکه استیفای آن نموده است و بعد از آن بگوید که آن در هر زینت است
چه در صورت قول وی مقبول نیست زیرا چه او اقرار کرده است بقبض جمید در صورت اول صریحاً و در صورت باقی لایزال پس و قول
که آن در هر زینت است تصدیق کرده خواهد شد و در هر جمید باینکه استیفای آن نموده است و در هر جمید است و در هر جمید نیست پس اگر دعوی کند
شخص مذکور که آن در هر جمید است قول وی مقبول نیست زیرا چه در هر جمید است و در هر جمید نیست لهذا اگر قبض کند آن را کسی
بعضی در هر جمید و بیع حرف علم جائز نیست و باید دانست که زینت آن در هر جمید است که داخل نمیکند آن را در بیت المال و بهر چه
آن در هر جمید است که آن را تا چندان نمیگیرند و ستوده آن در هر جمید است که غش در آن فایده نیست **مسئله ۷** - اگر شخصی گفت که کسی

لك على الف درهم فقال ليس عليك شيء ثم قال في مكانه بل لي عليك الف درهم فليس عليه شيء لان اقراره
هو الاول وقد ارتد بوجه المقر له والثاني دعوى فلا بد من الحجج او تصديق خصمه بخلاف ما اذا قال لغيره اني ربيت
وانكر الآخر له ان يصدق له لان احد المتعاقدين لا يتقدم بالفسخ كما يتقدم بالعقد والمغنى فيه انه حققهما في العقد
فيعمل التصديق اما المقر له يتقدم بوجه الاقرار فافتراقا قال من ادعى على آخره ما لاقال ما كان لك على شيء قط فاقام ادعى
لبينة على الف واقام هو البينة على القضاء مثبت ببينة وكذا على الابراء وقال لغيره لا تقبل لان القضاء متلويح
وقد انكره فيكون منافضا وكذا ان التوفيق ممكن لان غير الحق قد يقضى ويبدء منه دفعا للخصم منه الاقرار
انه يقال قضى بباطل وقد يصالح على شيء فيثبت ثم يقضيه وكذا اذا قال ليس لك على شيء قط لان التوفيق
الظهر ولو قال ما كان لك على شيء قط ولا اعرفك لم يقبل ببينة على القضاء وكذا على الابراء لتعذر التوفيق

که هزار درهم تو بر من است وگفت آن کس که هیچ مال من بر تو نیست و بعد از آن در میان کان گفت بلکه هزار درهم من برت است پس آن کس را
هیچ چیز غیر سید زیر پاچه شخص مذکور اول قرار نموده بود و آن روگشت بسبب رد کردن مقر له و بعد از آن قول دی بلکه هزار درهم من برت
دعوی است پس ضرورت که بینه قائم کند بر آن یا تصدیق وی نماید مدعی علیه بخلاف آنکه اگر گفت شخصی کسی را که خریدۀ تو فلان تنباغ را
و آنکس انکار آن کرد پس سید آنکس را که بعد از آن تصدیق کند شخص مذکور را در آن مجلس زیر پاچه یکی از عاقدین تنباغ کردن نمی تواند
بیع را چنانچه او تنها عقد بیع کردن نمیتواند و سر آن نیست که اقرار بعد بیع حق بائع و مشتری هر دو است پس آن باقی خواهد ماند بعد از
انکار مشتری پس تصدیق مشتری بعد از انکار معتبر خواهد بود بسبب باقی ماندن اقرار بائع و اما مقر له تنها میتواند که رد کند اقرار با
لهمذا بسبب رد او و خواهد شد اقرار بعد از آن قول دی موافق اقرار خواهد شد چه اقرار باقی نمانده است بلکه قول مذکور دعوی خواهد شد
پس ثبوت آن معروف بر اقامت بینه خواهد بود پس فرق ظاهر شد در میان دو مسئله ۸ - اگر شخصی دعوی
مالی کرد بر کسی و گفت مدعی علیه هیچ چیز تو بر من نبود گاهی و بینه قائم کرد مدعی بر اینکه هزار درهم او بر وی است و مدعی علیه بینه
قائم کرد بر ادای آن پس بینه مدعی علیه مقبول است و همچنین مقبول است بینه او بر اینکه ابرام نموده است مدعی و زعفران گفته است که
بینه مدعی علیه مقبول نیست زیرا چه او افرح و خوب است و مدعی علیه انکار آن نموده است پس در قول دی تناقض است علمای مایع
میگویند که توفیق میان هر دو کلام ممکن است بنابراین که ناحق نیز گاهی او انموده میشود برای دفع خصومت و هم ابرام نموده میشود و از آن
لهمذا میگویند مردمان که فلان ادا کرد و ناحق نیز گاهی صلح میکنند کسی با مدعی بعد از انکار و دعوی او و بدل صلح ثابت و واجب میشود
اگر چه پیشتر از صلح واجب نبود و بعد از آن ادا نموده میشود و آن بدل صلح و اگر در صورت مذکور مدعی بگوید مدعی علیه که هیچ چیز تو بر من نیست
پس حکم آن چنان است که مذکور شد زیرا چه توفیق در خصوص ظاهر تر است و بسبب آنکه ظاهر از عبارت مذکور نیست که هیچ چیز تو
بر من نیست نمی الحال بنابر آنکه آنچه بود ادای آن نموده ام پیشتر و اگر در صورت مذکور بگوید که هیچ چیز تو بر من نبود گاهی و من ترا
نمی شناسم پس در خصوص بینه او بر ادای دین مقبول نیست و همچنین مقبول نیست بر ادای آن چه پیشتر توفیق میان هر دو کلام معتبر است

لأنه لا يكون بين اثنين أخذ وإعطاء وقضاء ومقضاء ومعاملة ومصالحة بدون المعرفة وذكر القدر
 أنه قبل أيضاً أن المحقق قد يودع بالشغب على بايه فيا م بعض وكلاهما با رضائه ولا يغيره
 بعد ذلك فامكن فيقال ومن ادعى على أخوانه بعه جاريته فقال له ابعها منك قط فاقام البينة على الشراء
 فوجد بها اصبعاً اشد فاقام البائع البينة انه برئ اليه من كل عيب لم تقبل بينة البائع
 وعن أبي يوسف انه قبل اعتباراً بما ذكرنا وجه الظاهر من شرط البراءة تغيير العقد من قضاء وصف
 السلامة الى غيره فيستدعي وجود البيع وقد انكره فكان مناقضاً بخلاف الدين لأنه قد يقضى
 وان كان باطلاً على ما مر قال ذكره حق كُتب في اسفله ومن قام بهذا الذكر فهو ولي ما فيه ان شاء الله

تعاوكتب في الشراء فعلى فلا في خلاص ذلك وتسليمه ان شاء الله تعالى بطل الذكر كله
 زیراچه داد و ستد معامله واقع میشود میان دو کس بدون معرفت و قدوری روح ذکر کرده است که در صورت نیز بنیه او مقبول است و توفیق
 میان هر دو کلام ممکن است زیراچه زن پرده نشین و هر که در خلعت می نشیند و کارهای خود بدست خود سرانجام میدهد بدینکه بدینکه می سپارد
 چون امیرگاهی اوست داده میشود باینطور که شور و شغب نماید کسی بر دروازه آنها پس آنها را میکنند بکلیان خود که چیزی مال داده
 راضی کنند آنکس را تا شور و شغب نماید و آنها خود نمی شناسند آنکس را و بعد از آن در وقت دیگری شناسند و برپایس باین وجه توفیق
 میان هر دو کلام میتوان نمود **مسئله ۹** - اگر کسی دعوی کرد بر شخصی که فروخته تو بدست من این کثیر را و او گفت که من نفخ ختم
 آنرا بدست تو گاهی و بنیه قائم کرد دعوی بر دعای خود و یافت در دست کثیر مذکور انگشتی زان پس بنیه قائم کرد با نیک
 مشتری بری نموده است و بر از هر عیب پس در صورت بنیه با نیک مقبول نیست **ف** بسبب تناقض **ص** و این ظاهر روایت است
 و مردی است از ابی یوسف روح که بنیه مقبول است بنا بر قیاس آن بر دین **ف** یعنی اگر منکر دین شود مدعی علیه و بعد از آن
 بگوید که ادا نموده ام آنرا و بنیه قائم کند بران مقبول میشود بنا بر آنکه توفیق میان هر دو کلام ممکن است **ص** چنانچه گذشت
 بیان آن **ف** پس همچنین در اینجا نیز زیراچه توفیق در اینجا نیز ممکن است باینطور که با نیک باشد از جانب مالک فروخته آن
 پس مالک صادق است در قول خود که من نه فروخته ام آنرا و بعد از آن دعوی او که مشتری بری نموده است و بر از هر عیب صحیح است
 چه در آن تناقض نیست **ص** و وجه ظاهر روایت اینست که شرط برات موجب تغییر عقد است از مقتضای آن چه مقتضای عقد
 بیع این است که بیع از عیب سلامت باشد و این شرط مستدعی وجود بیع است و سابق آنرا آن کرده است شخص مذکور پس قول
 تناقض لازم می آید بخلاف دین چه آن گاهی ادا نموده میشود اگر چه باطل و ناحق باشد چنانچه سابق مذکور شد **مسئله ۱۰**
 اگر اقرار کرد کسی بدین شخصی و در آخر اقرار نامه نوشت که هر که ظاهر کند این اقرار نامه را دعوی نماید پس مالک آن خیر است
 که در آن نامه مذکور است ان شاء الله تعالی یا فروخت کسی چیز را بدست کسی و در آخر بنیانه نوشت که اگر آن چیز مستحق شود پس
 خلاصه آن آنست که این روایت است ان شاء الله تعالی مع آنچه نوشته اند از آن بطلان می شود و این اقرار دین است و این اقرار دین است و این اقرار دین است

وهذا عندی حقیقة و قال ان شاء الله تعالى هو علی الحدیث و علی من قام بذکر الحق و قولها استیفاء
ذکره فی الاقرار کان الاستثناء فیصرف الی ما یلیه لان الذکر لا یستثنی و کذا یصل فی الکلام الاستیفاء
وله ان کل کشی و لحد یحکم العطف فیصرف الی کل کما فی الکلمات المعطوفه مثل قوله عبد الحو امراته طالق علیه
المشی الی بیت الله تعالى ان شاء الله و لو ترک فرجة قالو لا یلتحق به و یصدیر کفای ص ل سکوت و فصل

فی القضاة الموارث قال و اذا مات نصرانی فجاءت امراته مسلمة و قالت سلمت بعد موته و قالت
الورثة اسلمت قبل موته فالقول قول الوریثه و قال زفره القول قولها لان الاسکام حادث
فیضاف الی اقرب الاوقات و لئان سلب الحرمان ثابت فی الحال فیثبت فیما مضی تحکماً فی الحال کما فی جرایم الطاحنة

ص و اینکه مذکور شد نزد ابی حنیفه رج است و صاحبین رج گفته اند که ف در صورت اول دین لازم است و در صورت دوم بیع
جائز است ص و لفظ انشاء الله تعالى در بیع و در صورت متعلق است بلفظ اخیر یعنی در صورت اول متعلق است بلفظ هر که ظاهر کند
این نامه را و در صورت دوم متعلق است باین لفظ که اگر آن چیز تحقق شود و لفظ انشاء الله تعالى متعلق نیست بجمیع آنچه مذکور است
ص زیرا چه استثناء متعلق میشود بچیزیکه متصل آن است چه مقصود از نوشتن اقرار نامه بیع نامه استیفاء و احکام معامله است و اگر
متعلق شود و لفظ مذکور بجمیع آنچه در آن است مقصود مذکور فوت میشود و نیز اصل در کلام این است که هر جمله کلام متصل و علیحد باشد
تابع غیر متعلق آن نباشد و ابو حنیفه رج میگوید که جمیع آنچه مذکور است در آن بمنزله شی واحد است بسبب عطف بعض آن بر بعض
پس متعلق خواهد شد لفظ مذکور بجمیع آنچه مذکور است در آن چنانچه متعلق میشود لفظ مذکور بجمیع کلمات که بعض آن معطوف باشد بر بعض
مثل اینکه بگوید کسی بنده من آزاد است وزن من طالق است و بر من است بیا و در متن بسوی بیت الله انشاء الله تعالى و باید است
که اگر در اقرار نامه یا در بیع نامه بعد از ذکر اقرار و بیع فرجه یعنی سفیدی بگذرانند و بنویسند انشاء الله تعالى پس در نصیورت هه گفته اند
که آن متعلق نمی شود بکلام سابق بلکه گذاشتن سفیدی بمنزله سکوت است و الله اعلم

فصل در بیان حکم نمودن قاضی میراث مسلمه اگر نصرانی مرد پیش از زن او در حالیکه مسلمان است و گفت که
مسلمان شده ام بعد از موت او و گفتند و ارثان او که مسلمان شده تو پیش از موت او پس در نصیورت قبل و ارثان مقبول است
و زفر رج گفته است که قبل آن زن مقبول است زیرا چه مسلمان شدن او حادث است پس نسبت نموده خواهد شد بسوی قریب و قات
و دلیل علمای ما ح انیت که سبب محروم شدن زن مذکوره از میراث شوهر ف که عبارت است از اختلاف دین ص ثابت است
فی الحال پس ثابت خواهد شد از سابق در زمان ماضی بلالت حال چنانچه دلالت حال معتبر است در بیان آب آساف یعنی اگر
اختلاف نمایند در آن اجیر و مستاجر بر این وجه که بگوید اجیر اب جاری است از ابتدای قات اجاره تا این ملک را شناسی آن منقطع نگردیده است
و بیع و قات و مستاجر بر خلاف آن بگوید پس اگر آب مذکور فی الحال جاریست قبل اجیر مقبول است و اگر آن بی فی الحال منقطع است پس قبل متاجر مقبول

فیکون اقرا علی نفسه فیوم بالدفن الیه ولو قال الموضع لاخر هذا ابنه ایضا وقال الاول یس له ابن غیر یس
قضی بالمال الاول لانه لما صح اقراره الاول انقطع بدیه عن المال فیکون هذا اقرا علی الاول فلا یصح اقراره للثانی
کما لو کان الاول ابنا مع وفاء لانه حیث اقر الاول لا مکتب له فصم وحبس اقر للثانی له مکتب فلم یصح

قال واذا قسم المیراث بین الغرماء والورثة فانه لا یؤخذ منهم کفیل ولا من وارث وهذا
شیء احتاط به بعض القضاة وهو ظم وهذا عند ابی حنیفه ره وقالایاخذ الکفیل والمسئله فیما
اذا ثبت الدین والادب بالشهادة ولم یقل الشهود ولا نعلم له وارثا غیره لهما ان القاضی ناظر
للعیب والظاهر ان فی التزکة وارثا غائبا او غیر یمّا غائبا لان الموت قد یقع بغتة ففیحتاج بالكفالة کما
اذا دفع الابق واللقطة الی صاحبه او اعطى امرأة الغائب النفقة من ماله ولا بی حنیفه ره ان حق
الحاضر ثابت قطعاً وظاهراً فلا یحق خلو حق موهوم الی زمان التکفیل کمثبت الشراء من فی بیده

صحت پس اقرار یون بکالت مذکوره اقرار ویست بر مال خود بنابر ان امر کرده میشود بر مدیون مذکور که بدین اقرار بگوید مذکور و اگر مودع
بعد از اقرار وی بجای پسر مالک بر وجهیک بیان نموده شد اقرار نماید برای شخصی دیگر یا بنیکه او نیز پسر مالک است و حال آنکه میگوید پسر اول
که نیست پسر مالک سوای من پس در صورت حکم نموده میشود بر مودع مذکور که بدین مال را بر پسر اول بجهت آنکه بر گاه صحیح گشت
اقرار او برای پسر اول منقطع شد دست او از مال مذکور پس اقرار او برای پسر دوم اقرار وی بر مال پسر اول است پس این اقرار
صحیح نخواهد بود چنانچه همین حکم است در صورتیکه پسر اول مشهور و معروف باشد و بجهت آنکه مودع مذکور در وقتیکه اقرار نموده است
برای پسر اول کسی مکذب و فرار هم آن نبود پس آن اقرار صحیح گشت و در وقتیکه اقرار کرد برای پسر دوم پسر اول مکذب و فرار هم است
پس اقرار دوم صحیح نیست مسئله ۴ - وقتیکه تقسیم نموده شود متر و کمیت میان دامن و ارثان او و ارثان او پس باید که
کفیل بگیرد قاضی از دامن و نه از ارثان و برای دامن دیگر یا وارث دیگر اگر پیدا شود و بعضی قضاة گرفتند کفیل را
احتیاط دانسته اند ولیکن آن ظلم است یعنی برگشتن از راه درست و این نزد ابی حنیفه رح است و صاحبین رح گفته اند که
که کفیل بگیرد از ارثان قاضی و این اختلاف در صورتی است که دین دامن و ارثان ثابت شود بگوای گواهان بگویند ارثانها
که نمیدانیم مریت را وارث دیگر غیر ارثانست و دلیل صاحبین رح نیست که قاضی نگاهدارنده و رعایت کننده حق غایبان است
و ظاهر نیست که بعضی از ارثان تر که دامن آن غائب است زیرا چه موت گاهی ناگهانی می آید و همه ارثان دامن
در آن وقت حاضر نمی باشند و در کفالت مذکوره احتیاط است پس باید که احتیاط نماید قاضی چنانچه احتیاط می نماید
و کفیل میگیرد قاضی و وقتیکه میدهد قاضی بند و اگر بنحیه و لقطه را مالک آن و بنزد مر و غائب نفقه آن ابطال او و دلیل ابی حنیفه ره
یکی نیست که حق حاضر ثابت است یقیناً اگر وارث دیگر نباشد و ثابت است ظاهر ف اگر وارث دیگر باشد
و واجب است بر قاضی که عمل کند بانچه ظاهر شود نزد وی پس باید که برای حق غائب که آن موهوم است
تاخیر نکند در حق حاضر تا زمان گرفتن کفیل مانند آنکه ثابت کرد شخصی شرای چیز را از کسی که آن چیز در دست اوست

او اثبت الدین علی العبد حتی یبع فی دینه لا یكفل وکان المكنول له مجهول فصار كما اذا اكفل لاحد الغرماء من اجل
 الثقة لان حق الزوج ثابت وهو معلوم واما الاطلاق واللقطة فیه روایتان والا صم انه علی الخلاف وقیل
 ان دفع بعده مة اللقطة او اقرار العبد یكفل بالاجماع لان الحق غیور ثابت و لهذا كان له ان منیع وقوله وهو ظلم
 ای میل من سوء السبیل وهذا یكشف عن مذهبه رحمه الله ان المجتهد یخطئ ویبطل كما ظنه البعض قال واذ كان
 الدیاد فی ید رجل واقام الاخر البینة ان اباه مات وتكلم امیرا بانیته وبنی اخیه فله ان القائب قضی له بالنصف ترك
 النصف الاخر فی ید الذی هی فی یدیه ولا یستوثق منه بكفیل وهذا عند الحنفیة وقالوا ان كان الذی فی ید جاحل لکن
 منه وجعل فی ید امین ان المجتهد ترك فی یدیه لهما ان المجاهد جاحل فله یترك المال فی ید مجتهد ف المقرانه
 اجبن قوله ان القضاء وقع للمیت مقصودا و احتمال كونه مختارا للمیت ثابت فله ینقض یدیه كما اذا كان مقررا
 حکم میکند قاضی بخریدن برای مشتری مذکور و کفیل نمیکرد و از وی ف اگر چه احتمال است که بیاید مشتری دیگر که مشتری او سابق است
 بر مشتری مشتری قاضی بخریدن برای مشتری مذکور و کفیل نمیکرد و از وی ف اگر چه احتمال است که بیاید مشتری دیگر که مشتری او سابق است
 اگر چه احتمال است که دین دیگر نیز باشد ص و دوم اینکه کفیل له مجهول است و این کفالت صحیح نیست مانند آنکه اگر کفیل شود برای کسی
 از دو انسان ف بانظور که بگوید مردان را که کفیل شد برای یکی از شما باسبب جهالت با وجودیکه کفیل له وجود است پس
 در صورت مذکوره بطریق اولی جائز نخواهد شد زیرا چه وجود غائب معلوم نیست ص بخلاف نفقه زن مرد غائب از مال شوهر
 ص چه حق او ثابت و معلوم است ف پس کفیل له در نیصورت مجهول نیست ص و اما مسئله بنده گریخته و لقطه پس در آن
 دور روایت است واضح نیست که در آن اختلاف مذکور است و بعضی گفته اند که اگر بده قاضی لقطه را با کفالش بسبب بیان نمودن و
 یا بنده گریخته را بده با کفالش بسبب اقرار بنده مذکور پس لازم است که کفیل گیرد و این باجماع است زیرا چه حق گیرنده در نیصورت ثابت
 نیست لهذا میرسد قاضی را که ابا نماید از دادن آن و بنده آزار بوی مسئله ۵ - اگر باشد سرانی در دست کسی و بینه قائم کند
 شخصی دیگر بر اینکه چروی وفات کرده است و سرای مذکور را میراث گذاشته است میان او و میان فلان برادر او که غائب است
 پس در نیصورت حکم نموده میشود بده نصف سرای مذکور برای او و گذاشته میشود نصف دیگر در دست کسی که آن سرای در دست او است
 و کفیل گرفته میشود از وی و این نزد ابی حنیفه صحیح است و صاحبین رج گفته اند که اگر آنکس منکر باشد پس گرفته میشود نصف سرای مذکور
 اندست او و داشته میشود در دست امینی ف تا آن زمان که حاضر شود غائب مذکور ص و اگر آنکس انکار نموده باشد پس
 گذاشته میشود نصف سرای مذکور در دست او ف تا آن زمان که بیاید غائب مذکور ص و دلیل صاحبین رج نیست که منکر
 غائب است پس باید کمال گذاشته نشود در دست او بخلاف مقرره او امین است و دلیل ابی حنیفه نیست که حکم نمودن قاضی بانیکه
 سرای مذکور را میراث گذاشته است میت حکم قاضی است بامی میت صریحا زیرا چه میراث نمیشود مگر وقتیکه ملک مورث ثابت شود
 و احتمال است که مورث مذکور را اختیار نموده باشد مودع مذکور را پس سرای مذکور از دست او بیرون کرده نخواهد شد باینچه در صورتیکه مودع

و جود قدر تنفع بقضاء القاضی والنظار عدم المحی فی المستقبل لصیروۃ الحادثة معلومة له وللقاضی ولو كانت الدعوی فی منقول فقد قیل یؤخذ منه بالاتفاق لانه یحتاج فیه الی الحفظ والنزع البغ فیه بخلاف العقار لانها محصنة بنفسها ولهذا یلک الوصی بیع المنقول علی الکبیر الغائب دون العقار وکذا حکم وصی الام والایخ والعلم علی الصغیر وقیل المنقول علی الخلاف ایضاً وقول ابی حنیفة رافیه الظهور لاحتیاجه الی الحفظ واما لا یؤخذ للکفیل لانه انشاء الخصومة والقاضی انما نصب لقطعها لا لانشائها واذ احضر الغائب یحتاج الی اعادة البینه ویسلم الیه النصف بذلک القضاء لان احد الورثة ینصب خصماً للباقین فیمایستحق له وعلیه دیناً کان او عیناً لان المقفلة له وعلیه انما هو المیت فی الحقیقة وواحد من الورثة یصلح خلیفة عنه فی ذلک بخلاف الاستیفاء لنفسه لانه عامل فیه لنفسه فلا یصلح نائباً عن غیره

و در صورتیکه منکر باشد انکار باقی نمانده است بسبب حکم قاضی و ظاهر نیست که آئینده انکار نخواهد کرد و بسبب آنکه قضیه مذکوره معلوم گشت و در او هم قاضی را و اگر دعوی مذکوره در منقول باشد پس بعضی گفته اند که گرفته میشود و منقول مذکور از صاحب قبضه باتفاق همه علمای رایچه و ان احتیاج محافظت است و در گرفتن آن از دست صاحب قبضه محافظت بوجه احسن است فایچه او انکار نموده است پس او در ان تصرف خواهد کرد و بسبب خیانت او بنا بر عمر او که منقول مذکور ملوک دی است و هرگاه قاضی آن منقول از دست او گرفته خواهد داشت آن را در دست امینی پس ظاهر است که امین مذکور عادل خواهد بود پس تصرف خواهد کرد و در منقول مذکور هیچ بنحلی چه آن محفوظ است بنفسه و لهذا جائز است وصی را که بفروشد منقول را که حصه کبیر غائب است فایچه اجازت اوصی و نمیرسد ویرا که بفروشد عقار را که حصه کبیر مذکور است همین حکم وصی مادر و برادر و عمت و مال صغیر یمیم و بعضی گفته اند که در منقول نیز اختلاف است مانند عقار و باید دانست که قول ابی حنیفه صحیح است یعنی گذاشتن نصف در دست صاحب قبضه ظاهر تر است زیرا چه حاجت است بسبب محافظت ف و در گذاشتن آن در دست صاحب قبضه محافظت بوجه احسن است زیرا چه در گذاشتن مال در دست کسیکه ضامن است زیاده محافظت است و صاحب قبضه بسبب انکار ضامن شده است و اگر گذاشته شود در دست عاقلی پس او امین است نه ضامن پس و آنچه مذکور شد که کفیل گرفته نمیشود از صاحب قبضه پس وجهش انیت که گرفتن کفیل بر پاک و بی خصوصت و نفع است و قاضی منصوب برای قطع خصوصت نه برای برپا کردن آن و در صورت مذکوره اگر حاضر شود غائب مذکور پس حاجت نیست ویرا که اقامت بینه نماید بار دیگر بلکه نصف باقی داده خواهد شد با و بنا بر حکم قاضی که برای حاضر نموده بود زیرا چه کسی از وراثان است خصم است از جانب باقی وراثان و در چیزی که واجب میشود برای میت بر دیگر یا واجب میشود بر میت برای دیگر خواه دین باشد آن چیز یا عین بحیث آنکه مقضی له یا مقضی علیه همان میت است فایچه حکم قاضی برای او یا بر دست وی در حقیقت و یکی از وراثان خلیفه او میتانند در حکم مذکور بخلاف قبض نمودن نصیب غیر از میت و که میت یعنی بعضی از وراثان اگر چه خصم است از جانب وراثان دیگر ولیکن قبض متیناً مذکور نصیب ویرا بسبب آنکه قبض کننده در قبض نمودن عمل میکند برای خود پس قبل از اینست که نائب شود از جانب کبیر

ولهذا لا يستوفى الا نصيبه وصار كما اذا اقامت البينة بين الميت والا انه انما يثبت استحقاق الكل على احد الورثة اذا كان الكل في يد مذكور في الجامع لانه لا يكون خصما كيدون اليد فيقتصر القضاء على ما في يده ومن قال طالي في المساكين صدقة فهو على ما فيه الزكوة وان اوصى بثلث ماله فهو على ثلث كل شيء والقياس ان يلزمه التصديق بالكل صدقة قال زفر بن نعوم اسم المال كما في العينه وجه الاستحسان ان ايجاب لعبد يعتبر بايجاب الله تعالى فيصرف ايجابه الى ما وجب الشارع فيه الصدقة من المال اما الوصية فاخذت الميراث لانها اخذت كفى فلو تجتص بمال دون مال ولان انظار التزام الصدقة من فاضل ماله وهو مال الزكوة اما الوصية فتقع في حال الاستعانة فيصرف الى الكل وتدخل فيه الارض العشرية عند ابي يوسف لانه سبب الصدقة اذ جهة الصدقة في العشرة راحة عنده وعند محمد لانه دخل لانه سبب المؤنة اذ جهة المؤنة راحة عنده ولا يدخل ارض الخراج بالاجماع لانه يقتض مؤنة ولو قال ما املكه صدقة في المساكين

لهذا اقتضى مسكنه حاضر مذكور في نصيب خود را چنانچه اگر بينه قائم كنديكي از ورثان ميت بر اينكه بزرگه فلان انقدر دين ميت است حكم نموده مي شود بجهت وراثت مذكور از ان بن فاسوال اگر كي از ورثان ميت خصم شود و از جانب وراثت ديگر بايد كه استحقاق هر دوش ثابت شود بر كي از ورثان و بغير دين خود را از وي حال آنكه چنين ميت جواب هي استحقاق هر دوش ثابت نميشود بر كي از ورثان مگر در صورتيكه جميع تركه در دست او باشد و اين مذكور است در جامع كبير و جهش انيست كه كي از ورثان خصم نميشود بدون قبضه پس حكم قاضي مقصود خواهد بود بر آنچه در دست اوست مسئله ۶ - اگر شخصی بگويد كه مال من در حق مسكينان صدقه است پس اين مال محمول است بر ماليكه در ان زكوة واجب ميشود و اگر وصيت كند بثلث مال خود پس آن مال محمول است بر جميع ف و اين فرق بنا بر استحسان است هي و مقتضاي قياس انيست كه در مسئله اول لازم شود صدقه نمودن از جميع مال و باين قائل است زفر بن زيرا چه لفظ مال شامل است جميع مال را چنانچه در مسئله وصيت و وجه استحسان كي انيست كه واجب گردانيدن انسان چيزي را بر ذوات خود قياس نموده ميشود بر واجب گردانيدن خدا تعالي ف يعني اگر انسان واجب گرداند چيزي بر ذوات خود پس آن صحيح نميشود و مگر در چيزيكه واجب گرداننده است الله تعالي بر انسان پس واجب گردانيدن انسان صدقه را بر ذوات خود جاري نموده خواهد شد در ماليكه واجب گرداننده است الله تعالي صدقه را در ان مال و اما وصيت پس آن مانند ميراث است زيرا چه موصي له خليفه ميت است مانند وراثت پس وصيت مختص نخواهد شد بنوعي از افعال و عموم است كه ظاهر از قول وي آن است كه التزام نموده است صدقه را از مال خود كه زائد است و خارج از حاجت اصلي و آن انيست كه وجب ميشود در ان زكوة و اما وصيت پس آن متحقق ميشود در حالت تهتنا پس آن محمول خواهد شد بر جميع مال و بايد دانست كه در قول وي كه مال من صدقه است در حق مسكينان اخل است زيرين عشرين نزد ابي يوسف رحمه الله زير اچه زيرين مذكور سبب جوب صدقه است بنا بر آنكه در عشر حجت صدقه غالب است نزد او و رحمه الله و نزد محمد رحمه الله زيرين عشرين در ان داخل نيست زيرا چه زيرين مذكور سبب موت است بنا بر آنكه در عشر حجت موت غالب است نزد او و رحمه الله و زيرين عشرين در ان داخل نيست زيرين عشرين مذكور سبب موت است ف در ان حجت صدقه نيست اصلا مسئله ۷ - اگر کسی بگوید كه آنچه ملك من است آن صدقه است در حق مسكينان

فقد قبل بتناول کل مال لانه اعم من لفظ المال والمقتد بهما بالشرع وهو مختص بلفظ المال ولا يختص بلفظ المال
فتنوع على العموم والصيغ انما سوا لان الملتزم باللفظين الفاضل عن الحاجة على ما مر ثم اذا لم يكن له مال سوى
ما دخل تحت الايجاب يمسك من ذلك قوته ثم اذا اصاب شيئاً تصدق بما امسك لان حاجته هذه
مقدمة ولم يتقدّر شيئاً لا يتعرف احوال الناس فيه وقيل المختص بمسك قوته ليوم وصحب الغلة لشهر وصاحب الفیاض
لسنة على حسب التفاوت في مدة وصولهم الى المال وعلى هذا صاحب التجارة يمسك بقدر ما يرجع اليه ماله قال ومن
اوصى اليه لم يعلم بالوصاية حتى باع شيئاً من التركة فهو وصي والبيع جائز ولا يجوز بيع الوكيل حتى يعلم وعلى ابن سينا
ان لا يجوز في الفصل الاول ايضاً لان الوصاية انا بة بعد الموت فتعتبر بالانابة قبله وهي الوكالة وجه الفرق
على الظاهر ان الوصاية خلدة لاضافتها الى زمان بطول ان انابة فلا يتوقف على العلم كما في تصرف الوارث

پس درینجورت مختلف است یعنی گفته اند که این است جمیع انواع مال زیرا چه لفظ ملک عام است از لفظ مال که مذکور است در سلبه سابق و در توضیح
آن بران سلبه مال مذکور نیست که واجب گردانیدن اشیاء خارج چنانچه مذکور شد بر آن شخص است بلفظ مال یا غنی امر الکی بل در آن کلمه از مال بلفظ مال
مذکور است در قرآن ص و هرگاه چنین شد پس لفظ ملک باقی خواهد ماند بر صفت عموم و بعضی گفته اند که لفظ ملک و لفظ مال هر دو
برابر است و همین صحیح است زیرا چه مقصود از هر دو لفظ مالیت است که زائد باشد از حاجت چنانچه مذکور شد و آن مالیت که در آن کلمه
واجب میشود و بعد از آن باید نیست اگر نباشد مرکب را مالی سوا می آنچه که جب گردانیده است بر خود تصدق آن باینکه نگاہ
از آن مال مقدار قوت خود را و باقی را صدقه نماید و بعد از آن هرگاه دستیاب شود مال دیگر صدقه نماید بقدر آنچه نگاہ داشته بود زیرا چه
حاجت آن بقدر قوت او مقدم است اما چه مقدار برای قوت خود نگاہ دارد پس اندازه آن تقرر کرده است مخرج بسبب تفاوت
احوال مردمان در مقدار مذکور و بعضی گفته اند که اگر از اهل حرفه است باید که نگاہ دارد قوت یکس روز را و اگر صاحب عمل است یعنی
سراچی و کان خانه باید از اجاره میدهند از اجرت آن یکس روز باید که نگاہ دارد قوت یکماه و اگر صاحب عتق و زمین باید که نگاہ دارد قوت یکساله و اینها اقیس تفاوت
با اعتبار تفاوت مدت رسیدن مال و بنا بر آن باید که صاحب تجارت نگاہ دارد آن مقدار مال را که کفایت کند ویرا تا آن زمان که
بازاید مال وی و بوی برسد **مسئله ۸** - اگر کسی وصی کرد شخصی را و حال آنکه آن شخص مطلع نیست بر آن و با وجود آن
فروخت چیزی را از ترکه موصی پس آن شخص وصی میشود و بیع مذکور جائز است و جائز نیست بیع وکیل مگر وقتیکه مطلع باشد
بر وکالت خود و این فرقی بنابر ظاهر روایت است و از ابی یوسف مخرج مرویست که بیع وصی مذکور نیز جائز نیست زیرا چه وصی در آن
نائب گردان است بعد از موت پس قیاس نموده خواهد شد بنائب گردانیدن پیش از موت اعنی وکالت و وجه فرقی بنابر ظاهر
روایت آنست که وصی گردانیدن خلیفه کردن است و نائب گردان بیع و اضافت آن بسوی زمانی است که در آن
زمان نائب گردانیدن باطل است پس تصرف وصی متوفی نخواهد ماند بر علم و اطلاع او بر وصایت مذکور چنانچه تصرف و ارث
و اعنی اگر بفروشد و ارث ترک صورت را بعد از موت او و در حالیکه مطلع نیست بر موت او و جائز میشود بیع مذکور همچنین بیع وکیل مگر در صورتی

اما الی کالة فانابة لقيام ولاية المنوب عنه فيبقى قف على العلم وهذا لانه لو توقف
على العلم لا يفوت النظر لقدرة الموكل وفي الاول يقوت لغير الموصى ومن اعلمه من الناس بالوكالة
يجوز تصرفه كانه اثبات حق لا التزام امر قال ولا يكون النفي عن الوكالة حتى يشهد عنه
شاهدان او رجل عدل وهذا عند ابی حنیفة وقال هو الاول سواء كان من المعاملات وبغير
الواحد فيها كفاية وله ان يخبو ملزم فيكون شهادة من وجه فيشترط احد شرطيهما وهو العدم والعدالة
بحدوف الاول وبحدوف رسول الموكل لان عبارته كعبارة المرسل للحاجة الى الارسال وقوله
هذا بخلاف اذا اخبر المولى بخباية عبده والشفيع والبكر والسلم الذی لم يهاجر اليه
ص واما وكالت پس آن نائب کردن است چه در صورت وکالت ولایت موکل باقی است پس تصرف او موقوف خواهد ماند بر علم
و اطلاع او و سر آن اینست که اگر موقوف ماند تصرف وکیل بر علم و اطلاع او هیچ ضرر موکل نیست چه او خود قادر است بر فهمیدن متاع
و در صورت وصیت اگر موقوف ماند تصرف وصی مذکور بر علم و اطلاع او فوت میشود و منفعت موصی چه او عاجز است از تصرف
مسئله ۹ - اگر وکیل کند کسی شخصی را و خبر این برساند بدان شخص کسی و او تصرفی نماید چون بیع مثلاً پس آن
تصرف جائز است و خواه آن خبر دهنده آزاد باشد یا بنده صغیر باشد یا کبیر و فاسق باشد یا عادل ص زیرا چه مطلع گردیده
و می برد کالت ادا اثبات حق تصرف است ویرا و در آن الزام هیچ چیز نیست مسئله ۱۰ - معزول نمودن وکیل ثابت
نمیشود مگر و قتیکه گواهی دهند نزد آن وکیل ده گواه مستور الحال یا یک مرد عادل و این نزد ابی حنیفة ح است و همین بح
گفته اند که هر دو مسئله برابر است زیرا چه توکیل و عزل هر دو از محاطات است و در آن خبر یک کس کافی است و دلیل ابی حنیفة
اینست که خبر معزولی کفیل موجب الزام است و بسبب آنکه موجب کتعت و الیکه در است نموده پس خبر مذکور گواهیست من وجه
پس باید که شرط نموده شود یک جزو شهادت که عبارت از هذا الیه است یعنی خبر و نه یک شخص عادل باشد یا شخص مستور الحال ص بخلاف
خبر توکیل ص چه آن موجب الزام نیست اصلاً چنانچه مذکور شد در مسئله سابق ص و بخلاف قتیکه خبر معزولی برساند وکیل یا مبرک
چه در آن هیچ شرط نیست که حاصل باشد یا در کس یا چه کلام یا مبرک یا کلام صاحب سپاسست بنا بر آنکه محتاجست بفرستادن پیام همین اختلاف است
در صورتیکه رسانیده شود و خواه خبر خباثت بنده و یا خبر مع رسانیده شود بشفیع یا خبر کلاه رسانیده شود بزبان کرده یا خبر بعضی حکام شرع رسانیده شود مسلمانی
و در خارج بکشتن آن هنوز مجرب نکرده است بر اسلام یعنی اگر خبر رساند کسی بخلاف آن بنده چنین جنایت کرده و بعد از آن از آنجا مذکور نشود بنده کور
یا آزاد کند یا پس لازم نمی آید که اختیار کند خدایه را مگر و قتیکه خبر دهنده مذکور عادل باشد یا شخص مستور الحال بخلاف صاحبین هر دو چنین اگر یک شخص غیر عادل
خبر رساند بشفیع او سکوت کند از طلب و حق طلب نمیشود و حق شفیع و نزد ابی حنیفة بر مطلقاً قول صاحبین هر دو چنین اگر یک شخص غیر عادل خبر رساند بزبان
او سکوت کند پس این شایستهست نزد ابی حنیفة بر مطلقاً قول صاحبین هر دو چنین اگر یک شخص غیر عادل خبر رساند بشفیع بخلاف قول صاحبین ح

قال واذبايع القاضى وامينه عبد الغرماء واخذ المال فضاع واستحق بعد لم يضمن لان امين القاضى قائم مقام القاضى والقاضى قائم مقام الامام وكل واحد منهم لا يلحقه ضمان كيدته يتقاه الناس عن قبول هذه الامانة فتضمن الحقوق ويرجع المشتري على الغرماء لان البيع واقع لهم فيرجع عليهم عند تعذر الرجوع على العاقد كما اذا كان العاقد محجورا عليه ولهذا يبايع بطلبهم وان امر القاضى الوصى ببيعه للغرماء ثم استحق اومات قبل القبض وضاع المال رجع المشتري على الوصى لانه عاقد نيابة عن الميت وان كان باقامة القاضى عنه فصار كما اذا باعه بنفسه **قال** ويرجع الوصى على الغرماء لانه عامل لهم وان ظهر للميت مال يرجع الغريم فيه بدينه قالوا ويجوز ان يقال يرجع بالمائة التي غرمها ايضا لانه لحقه في امر الميت وآو ايرث اذا بيع له بمنزلة الغريم

مسئله ۱۱ - اگر بفروشد قاضی یا امین یا بنده کسی را برای دین و انسان دیگری مال را و ضائع کرد و آن مال در دست قاضی یا امین یا بنده است امین یا بنده مستحق شود پس آن قاضی یا امین او ضامن آن نیگیرد و وزیر یا چه اگر با حق شود آنها را ضامن بنده مستحق کسی قبل از آنکه بگوید در حقوق مردمان ضائع خواهد شد و برگرداند آنها ضامن آن مذکور نشد مشتری خواهد گرفت مال مذکور را از انسان مذکور را زیرا چه بیع مذکور برای آنها بوقوع آمده بود پس مشتری از آنها خواهد گرفت و قید کند گرفتن آن از عاقد متعذرا باشد چنانچه در صورتیکه قبیل بیع کند که چیزی غیر از آن را بدهد و غیر از آن را بجمع کند و قبیل مذکور ضائع موکل را قبض کند بهای آن را و ضائع شود بهای مذکور در دست او یا بجمع مذکور مستحق شود اعنی در ذمه مورت حقوق عقد بسوی موکل عاقد میگردد و بسوی قبیل مذکور که عاقد است همچنین در بیخیز

مسئله ۱۲ - اگر امر کند قاضی یا امین یا بنده برای او بر پا نموده است آنها بفروختن بنده برای انسان بفروشد آنرا و صی مذکور بنا بر آن ظاهر و بعد از آن مستحق شود بنده مذکور یا بجمع و پیش از آنکه قبض کند آنرا مشتری و ضائع شود مال صی بهای آن پس در بنده و در دست و پس مشتری بهای آنرا از صی مذکور زیرا چه او عاقد است و نائبیت است بسبب آنکه قاضی یا امین یا بنده است او را از جانب میت پس او قائم مقام میت است نه قائم مقام قاضی و میت اگر خود بیع میکرد در حیات خود حقوق بیع با و راجع میشد پس همچنین راجع خواهد شد بسوی کسیکه قائم مقام است بنا بر آن و پس خواهد گرفت مشتری بهای مذکور را از صی مذکور و بعد از آن او خواهد گرفت آنرا از انسان زیرا چه صی مذکور عمل را برای آنها نموده بود و بعد از آن اگر ظاهر شود مال میت خواهد گرفت و آن بقی دین خود را از آن مال بجهت آنکه دین باقی با و زبیده است صی و باید دانست که گفته اند فقها که همچنین جائز است و آن نیز که بگوید و آن مال مذکور چیزی است که با و آن اوده است زیرا چه آن مال با حق شده است بسوی بجهت میت **مسئله ۱۳** و قید فرودخته شود برای و از شصت چیزی از آنکه او پیش از آن بشارت بنزد آنست فاعنی اگر محتاج شود و ارث صغیر بفروختن چیزی از آنکه میت پس اگر بفروشد آنرا صی بعد از آن مستحق شود بیع مذکور پس مشتری و پس خواهد گرفت آنرا و ارث مذکور را بگوید و بفروشد آنرا امین قاضی یا امین یا بنده خواهد گرفت مشتری بهای آنرا از و ارث مذکور را و بگوید که صغیر باشد بنص صی قاضی یا امین یا بنده که پیش از آن بشارت مذکور را و بگوید که صغیر است

لأنه إذا لم يكن في التركة دين كان المأقود عامداً عليه **فصل** آخر إذا قال القاضى قد قضيت على هذا بالوجه فارجعه أو بالقطع فاقطعه أو بالضرب فاضربه وسعك أن تفعل وعن محمد بن مهران رجوع عن هذا وقال لا تأخذ بقوله حتى تعاین الحجة لأن قوله يحتمل الغلط والخطأ والتدراك غير ممكن فاعلم هذه الرواية لا يقبل كتابه واستحسن المشائخ هذه الرواية لفساد حال الكثر القضاة في زمانه لا في كتاب القاضى للمحاجة اليه وجه ظاهر الرواية أنه أخبر عن أمر يملك انشاءه فيقبل لمخولاه عن التهمة ولأن طاعة أولى الأمر واجبة وفي تصديقه طاعة وقال الامام ابو منصور مائة ان كان عدله ما يقبل قوله لانعدام تهمة الخطأ والخيانة وان كان عدله جاهلاً يستفسر فان احسن التفسير وجب تصديقه والا فله وان كان جاهلاً فامسأ او عالماً فاستأ لا يقبل الا ان يعاین سبب الحكم لتهمة الخطأ والخيانة قال واذا عزل القاضى فقال لو حل اخذت منك الفاق دفعته الى فلان قد قضيت بهاله عليك فقال الرجل اخذتها ظلماً فالقول قول القاضى

عن زيار بن مهران و تركه ميت مذکورين هیچ دامن نیست پس صی یا امین قاضی خواهد فروخت تركه مذکور برائی ایش مذکور بقدر علم **فصل** اگر قاضی شخصی بگوید که برائیه حکم بچم کرده ام بر فلان پس بر چم کن تو آن را یا بگوید که حکم بقطع دست نموده ام بر فلان پس قطع کن تو دست آن را یا بگوید که حکم بضر نموده ام بر فلان پس بزین تو آن را پس جاریست آن شخص که موافق امر قاضی بعل آورد این ظاهر روایت است و از محدث مرئیت که او بر کشت ازین قول و قائل شده اینکه عمل نکنند امر قاضی تا آن زمان که گواهی دهد بر قول قاضی یک مرد عامل زبیر چه در قول قاضی احتمال غلطی و خطاست بعد از عمل بر قول قاضی اگر غلطی یا خطا ظاهر شود تدارک آن ممکن نیست و بنابراین روایت مکتوب قاضی بسوی قاضی دیگر مقبول نیست و شایخ روح این روایت را مستحسن شمرده اند بحجت آنکه احوال اکثر قضایان دین زمانه فاسدست و لیکن مکتوب قاضی بسوی قاضی دیگر مقبول است بحجت روح و آن دلیل ظاهر روایت کی نیست که قاضی خبر داد از امر که امانت می آن میتوان کرد و چه قاضی میتواند حکم کنونی الحال پس قول او در چنین امر مقبول خواهد شد زیرا چه قاضی در قول مذکور متهم نیست بخطا و خیانت و دوم آن که اطاعت اولی الامر واجبست و قاضی از اولی الامرست و در تصدیق قول او اطاعت او متحقق میشود پس تصدیق قول وی لازمست و امام ابو منصور ما تیری روح گفته است که اگر قاضی عادل عالم باشد پس قول او مقبولست و مطابق آن عمل باید کرد چه او متهم نیست بخطا و خیانت مگر محمول جاہل باشد باید که استفسار نموده شود از وی پس اگر خوب تفسیر و بیان نماید حکم خود را بر وجهیکه معلوم شود از آن که حکم مذکور بنا بر سببیست که موجب حکم مذکورست از روی شرع پس تصدیق قول او واجبست و اگر نه واجب نیست و اگر جاہل فاسق باشد یا عالم فاسق پس باید که شخص مذکور مطابق قول او عمل نکند مگر وقتی که شاید سبب حکم را چه دین هنگام قاضی مذکور متهمست بخطا یا خیانت **مسئله ۲** هرگاه معزول باشد قاضی پس گفت به شخصی که گرفته ام از تو هزار درهم ما و داده ام آنرا بفلان کس بنا بر آنکه حکم نموده بودم برای آنکس بر تو هزار درهم مذکور گفت شخص مذکور که چنین نیست بلکه گرفته تو آنرا از من بطعم و تعدی پس در صورت مقبولست قول قاضی و غلبه از او خصا من آن نمی شود

و كذلك لو قال قضيت بقطع يدك في حق هذا اذا كان الذي قطعت يدك والذي اخذ منه المال مقررين انه فعل ذلك وهو قاض ووجهه انهما لما توافقا فيه فعل ذلك في قضائه كان الظاهر شاهدا له اذا القاض لا يقض بالجرح ظاهر ولا يمين عليه لانه ثبت فعله في قضائه بالتصادق ولا يمين على القاض ولو القاطع والاخر بما اتوا به القاض لا يمين ايضا لانه فعله في حال القضاء ودفع القاضى صحيح كما اذا كان معاينا ولو نزع الموقوف يد او المأخوذ ماله انه فعل ذلك قبل التقيد او بعد الغرل فالقول للقاضى ايضا هو الصحيح لانه اسند فعله الى حالة معينه منافيه للضمان فصار كما اذا قال طلقته او اعتقت وانا الجنون والجنون منه كان معقولا ولو اقر القاطع او الاخذ في هذا الفصل بما اقر به القاضى يضمنان لانها اقر السبب الضمان وقول القاضى وقبول دفع الضمان بنفسه لا في ابطال سبب الضمان على غير مجزئه فالاول لانه ثبت فعله في قضاء بالتصادق وكان المال في يده لا خذنا او قد اتوا به القاضى والمأخوذ المأخوذ ص وحينئذ في صورتيك بگوید قاضی معزول شخصی که حکم نموده ام بقطع دست تو بسبب حق وگوید شخص مذکور که بظلم حکم نموده بقطع دست من پس قول قاضی مقبول است واین حکم در هر دو مسأله وقتی است که شخص مذکور مقر باشد باینکه قاضی مذکور حکم کرده است و حالیکه قاضی بوده است و وجهش اینست که آن هر دو هرگاه مقر شدند باینکه حکم کرده است قاضی مذکور در حالت قضای خود پس پس ظاهر حال شاهد قاضی است چه ظاهر اینست که قاضی حکم نمیکند بظلم و در بصورت قسم نیست بر قاضی مذکور زیرا چه تصدیق آنها ثابت شد که حکم کرده است قاضی در حالت قضای خود و بر قاضی قسم نیست و باید دانست که اگر اقرار کند قاطع دست در مسأله دوم یا اقرار کند گیرنده مال یا بخیر که قاضی اقرار کرده است بآن پس حکم چنانست که مذکور شد اعنی او نیز ضامن نمیشود زیرا چه بریده است دست آن را یا گرفته است مال آن را بحکم قاضی در حالت قضای او و دادن قاضی مال را بصاحب حق صحیح است چنانچه صحیح است دادن قاضی مال را بصاحب حق و در حضور مدعی علیه و اگر بگوید شخص مذکور در مسأله اول و دوم که قاضی مذکور حکم کرده است پیش از آنکه قاضی شده بود یا بگوید حکم کرده است بعد از معزولی پس در بصورت نیز قول قاضی مذکور مقبول است و همین صحیح است زیرا چه نسبت کرده است قاضی مذکور حکم خود را بسوی حالیکه منافی و جوب ضمان است پس قولی مقبول نخواهد بود چنانچه اگر بگوید کسی که طلاق داده بود هم زن خود را یا بگوید که از او نموده بودم بنده خود را و حالیکه مجنون بودم و حال آنکه جنون او معلوم است پس قول او مقبول است لهذا طلاق و اعتناق او واقع نمیشود و در بصورت اگر اقرار کند قاطع دست یا گیرنده مال یا بخیر که اقرار کرده است بآن قاضی مذکور ضامن نمیشود آنها زیرا چه اقرار نموده اند آنها بخیر که سبب ضمان است و جز این نیست که قول قاضی مقبول است در حق دفع ضمان از ذات خود و در حق باطل نمودن سبب ضمان در حق غیر چنان صورت اول چه در آن صورت قطع دست و گرفتن مال ثابت است بحکم قاضی بسبب تصدیق آنها قاضی را و این همه که مذکور شد وقتی است که مال مذکور موجود نباشد در دست کسی که گرفته است آن مال را و اگر مال مذکور موجود باشد در دست او و اقرار کند بخیر که اقرار کرده است بآن قاضی پس در بصورت واپس گرفته میشود مال مذکور از دست او خواه شخص مذکور که مال را ندی گرفته است

مصدق القاضی فی انه فعله فی قضائه اودعی انه فعله فی غیر قضائه یوخذ منه لانه
اقوان الید كانت له فله یصدق فی دعوی تمکله اللاحقة وقول المعزول فيه لیخجه

کتاب الشهادة

قال الشهادة فرض ملزم التبرؤ ولا یستعمل کما فیها اذا اطالب بهم المثل لقوله تعالی وکلمتم الشهادة
ومن یکنتم فانہ امر قلبه واما یشترط طلب المدعی لایحاقه فیتوقف علی طلبه کسائر الحقوق والشهادة فی المحل یخیز فیها الشاغلین
السو ولا یطهر لانه ین بین حبسین اقامة الحد التقوی عن الهتک والستر افضل لقوله علیه السلام للذی شهد علی یوسف بنی
شوبک لکان خبر الک وقال علیه السلام من ستر علی سبیل ستر الله علیه الدین والآخره ویتماثل من تلقین الذریع عن النبی علیه السلام
واصحابه رضی الله عنهم کلاهما ظاهر علی فصلیه المستر لانه یجب ان یشهد بالمال فی السرقة فیسأل اخذ اخیاء حتی المیسر فی منه
ولا یقول سر محاطة علی السو لانه لو ظهرت السرقة وجب القطع والقتل لا یحکم القطع فلا یحصل ایه حقیقی ال والشهادة علی مرتبة الشهادة
فی الزنا یخبر فیها اربعة من الرجال لقوله تعالی الذی ینتسب الفاحشة من ینسأکم فاستشهدوا علیهم اربعة منکم وقوله تعالی
ان کس تصدیق قاضی نماید در قول وی که او در حالت قضا داده است مال مذکور را بآن کس یا دعوی کند که در غیر حالت قضا داده
زیرا چه آن کس اقرار میکند باینکه مال او را در قبضه آن شخص بود پس مقبول نخواهد شد دعوی او که او مالک آن مال گشته است مگر
بجحت و قول قاضی معزول فقط حجت نیست ف چه او بعد از معزولی کلی از رعایا گردیده است و الله اعلم بالصواب

کتاب در بیان شهادت و اعنی گواهی

مسئله ۱- ادای شهادت فرض است بر گواهان و جائز نیست آنها را کتمان اعنی پوشیدن آن و دقیقگی طلب گواهی کند
از آنها مدعی زیرا چه حق تعالی در قرآن مجید فرموده است که ابا نکند گواهان از ادای شهادت و دقیقگی طلب نموده شود و گواهی از آنها
و نیز فرموده است که می پوشید گواهی را و هر که بپوشد گواهی را پس او گناه کار است ولیکن طلب مدعی شرط است زیرا چه ادای شهادت
حق است پس موثوق خواهد ماند بر طلب او چنانچه همین حکم است در جمیع حقوق مسئله ۲- مذکور است حد گواه و ضمانت
اگر خواهد ادای شهادت نماید مگر خواهد خاموش ماند و گواهی ندهد زیرا چه او میان دو اجرت یکی اقامت حدود و دوم بر غیر خود
از تنگ حرمت و پوشیدن عیب بهتر و افضل است زیرا چه پیغمبر صلعم فرموده است هر کسی ملاک ادای شهادت نمود و نخواست صلعم که
اگر می پوشیدی تو آن را هر آنکه بهتر بودی برای تو و نیز فرموده است که هر که عیب برادر مسلمان را بپوشد ستر خواهد کرد و حق او
خدا تعالی در هر دو جهان و نیز در تلقین دفع حد آنچه منقول است از پیغمبر صلعم و از اصحاب او نیز دلالت ظاهر است بر افضلیت
عیب پوشی و کتمان شهادت در باب حدود ولیکن واجب است که گواهی مال دهد در باب ستر باین طور که بگوید که گرفته است مال را
یا حق صاحب مال تلف نشود و نگوید که دزدی کرده است تا محافظت ستر حاصل شود و نیز اگر دزدی ظاهر شود واجب خواهد شد
قطع دست و در صورت قطع دست ضمان مال واجب نمیشود پس حق صاحب مال تلف خواهد شد مسئله ۳- باید فهمت که
گواهی بر چند نوع و چند مرتبه است بعضی از آن گواهی است در باب زنا و معتبر در آن گواهی چهار مرتبه است زیرا چه او تعالی در قرآن مجید
فرموده است که اگر ترکیب محاشه شود زنان شما پس گواه بیاید بر آنها چهار مرد از شما یا ن غیر فرموده است که کسیکه شهادت دهد بر زن یا

ثم لم يأتوا بأربعة شهداء ولا يقبل فيها شهادة النساء محمد بن الزهري رحمه الله مضى الستة من أدب رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم والمخلفين من بعده أن لا شهادة للنساء في الحدود والقصاص وكان فيها شبهة البدلية لقيامها مقام شهادة الرجال فلا تقبل فيما يندرج بالشبهة ومنها الشهادة ببقية الحدود والقصاص تقبل فيها شهادة رجلين لقوله تعالى واستشهدوا شهيدين من رجالكم ولا يقبل فيها شهادة النساء لما ذكرنا حال وما سبق ذلك من الحقوق يقبل فيها شهادة رجلين أو رجل وامرأتين سواء كان الحق مالا أو غير مال مثل النكاح والطلاق والوكالة والوصية ونحو ذلك وقال الشافعي لا يقبل شهادة النساء مع الرجال في الأموال وتوابعها لأن الأصل فيها عدم القبول لنقصان العقل واختلال ضبط وقصور الولاية فانها لا تعلم للمادة ولهذا لا تقبل في الحدود ولا تقبل شهادة الأربع منهم حد من الأناقيل في الأموال ضرورة والنكاح أعظم خطرا وأقل وقوعا فله يلتحق بما هو أدنى خطرا وأكثر وجودا أو لئان الأصل فيها القبول لوجود ما يستثنى عليه أهلية الشهادة وهو الشاهد والضبط والاداء الأول يحصل العلم للشاهد وبالثاني يقع وبالثالث يحصل العلم للقاضي ولهذا يقبل إخباره بالأخبار

وبعد ان ان نيسا رند چار گواه پس بنیاد آنها را هشتا و نازانه و گواهی زن در آن مقبول نیست بجهت آنکه زهری رضی روایت کرده است که از عبد بن عمر صلعم و هر دو خلیفه او همین طریقه جاری است که گواهی زن مقبول نیست در باب حدود و قصاص و بجهت آنکه در گواهی زن شبهه بدل گواهی مرد است و قیاسا مرد یا فتنه نشود و نه تحقیق بدلیت چه بدل حقیقی آنست که وقت امکان عمل باصل معتبر نباشد مثل تیمم که بدل وضو است و وقت امکان آب عمل به تیمم صحیح نیست و گواهی زنان با گواهی مردان جایز است چنانچه در غیر حدود و قصاص کذا فی النهایه پس مقبول نخواهد شد گواهی زن در چیزی که ساقط میشود بسبب شبهه و بعضی از آن گواهی است در باقی حدف مثل شرب و سرقه و در قصاص معتبر در آن گواهی و مرد است زیرا چه چنین آمده است در قرآن مجید و گواهی زن در آن معتبر نیست بجهت روایت زهری رضی که مذکور شد و باید دانست که آنچه سوا ی از آن است که مذکور شد از حقوق پس مقبول است در آن گواهی دوم و هم گواهی یک مرد و دو زن خواه آن حق مال باشد یا غیر مال چون نکاح و طلاق و وکالت و وصیت و مانند آن و شافعی رح گفته است که مقبول نیست گواهی یک مرد و دو زن مگر در اموال و توابع آن ف چون اجاره و کفالت و غیره اصل در گواهی زن عدم قبول است بسبب نقصان عقل و اختلال ضبط و قصور ولایت چه زن صلاحیت این ندارد که والی و امیر شود و لهذا گواهی زن مقبول نیست در حدود و قصاص و سوال هرگاه نزد شافعی رح اصل در گواهی زن عدم قبول باشد باید که معتبر نباشد گواهی زنان فقط در اموال نیز و حال آنکه گواهی چهار زن فقط مقبول است نزد اوج در اموال جواب ص گواهی چهار زن فقط در اموال مقبول است بجهت کثرت وقوع پس باین ضرورت گواهی چهار زن فقط در آن مقبول است بخلاف نکاح چه آن امر عظیم و خطیر است و قلیل الوقوع به نسبت معاملات است پس ملحق نخواهد شد بچیز دیگر و فی الواقع و علما کما رجح میگویند که اصل در گواهی زن قبول است بسبب آنکه بنای گواهی بر چیز یکی مشاهده و دوم ضبط و سوم ادای شهادت نه بر این سبب اول علم حاصل میشود هرگاه را و بسبب دوم علم مذکور باقی میماند و بسبب سوم حاصل می شود علم مرفی را و آن هر چه چیزی یافته می شود در زن پس مقبول است روایت او در حدیث و غیره

و نقصان الصبغ بزيادة النسيان المحبب بضم الاخرى اليها فلم يبق بعد ذلك الا الشبهة
فلهذا لا تقبل فيما يندرج بالثبوت وهذه المحقوف تثبت مع الشبهات و عدم
قبول الادب على خلاف القياس كيد و يكثر خروج من قال و يقبل في الولادة و البكارة و العيوب
بالنساء في موضع لا يطلع عليه الرجال شهادة امرأه واحدة لتعلقه عليه السلام شهادة النساء جائزة فيما
لا يستطيع الرجال النظر اليه و الجعم المحلى بالكلف و اللوم يراد به الجنس فيتناول الاقل و هو حجة على
الشافعي في اشتراط الادب و لكنه انما سقطت الزكوة ليخف النظر لان نظر الجنس الى الجنس اخف
فكذا يسقط اعتبار العدد و الا ان المثني و الثلاث احوط لما فيه من معنى الا انما ثم حكمها في ولادة شرهة الطف

و احتمال كيد و ضبط انماست بسبب زيادتي سهو و نسيان پس جبر نقصان آن میشود بسبب كملي باو گيري نعم نمود و میشود غنى و جزان بنماید مرد
نموده میشود پس باقی نما ندید از آن که شبه بدیت لهذا مقبول نیست گواهی آنها و چیزی که ساقط میشود بسبب شبهت اعنی حد و قضا و ص
بخلات نکاح و غیره چه این حقوق ثابت میشود با وجود شبهه پس گواهی زنان در آن مقبول خواهد بود و سوال برگاه و وزن بمنزله
یک مرد و شمره میشود پس باید که گواهی چهار زن فقط مقبول باشد در حقوق مذکور و در اموال و حال آنکه چنین نیست جواب
مقتضای قیاس همین است و لیکن گواهی چهار زن فقط مقبول نیست در آن برخلاف قیاس بنابر آنکه اگر مقبول شود گواهی نان فقط در آن
پس بر این آنها برای ادای شهادت اکثر اتفاق خواهد شد و حال آنکه مستور بودن آنها اولی و افضل است محلی که هم گواهی
یک زن مقبول است در باب ولادت و ف باین طور که بگوید که این زن زائیده است این فرزند را می و همچنین گواهی یک زن
معتبرست در بکارت و ف باین طور که بگوید که این زن باکره است می و همچنین معتبرست در عیوب زنان در موضعی که مردان مطلع
نیشوند بدان و دلیل اینهمه حدیث پیغمبر صلی الله علیه و آله است چه در حدیث آمده است که گواهی زنان جائزست در چیزی که مردان نمی توانند که بر آن نظر
نمایند و وجه استدلال بر چهار شهادت یک زن از حدیث مذکور نیست کلفظ النساء بمعنی زنان که در حدیث مذکورست جمیع معرفت بلام
و ازین قسم جمیع جنس مراد میشود اگر معهود مراد نباشد پس شامل خواهد شد اقل را که یک زن است و شافعی روح درین مسائل گواهی چهار زن
شرط نموده است و حدیث مذکور جهت ست بروی روح و نیز جهت دیگر آنست که در مسائل مذکور شرط ذکر است گواه ساقطست بلکه گواهی زن
فقط معتبرست بنابر آنکه فساد و نظر زن بسوی عورت زن باین جنسیت کثرت از نظر و بسوی آن پس همچنین ساقط خواهد شد اعتبار شرط حد
گواه و ف از این جهت که کثرت از نظر جماعت می ولیکن باید دانست که اگر در زن یا سه زن باشد پس در آن احتیاط
زیاده در گواهی مذکور معنی الزام است و بعد از آن باید دانست که حکم گواهی زن در مسئله ولادت مشروط مذکور شده است
مکتاب الطلاق در باب ثبوت نسب و ف چنانچه مذکورست که اگر نکاح کند مردی زنی را و فرزندی بزاید زن مذکور بعد گذشتن
شش ماه یا زیاده از وقت نکاح و آن مرد انکار ولادت نماید پس ثابت میشود ولادت گواهی یک زن کفائی الحایه

فاما حکم البکاره فان شهدت انها بکرم رجل في العینین سنة و یفرق بعد لانها تأیدت بموتی
 اذا البکاره اصل و کذا فی بیعة اذا اشتراها بشرط البکاره فان قلنا انها یحلف البائع لیضمن
 نكوله الى قوطن العیب یتثبت بقولهن فیحلف البائع و اما شهادتهن علی استیذان الصیة لا تقبل عند
 تخیفه رة فی حق الارث لانهم ما یطعم علیه الرجال الا فی حق الصیوة لانها من امور الدین و عندهما
 تقبل فی حق الارث الا انهم صوت عند الولادة و لا یحضرها الرجال عادة فصادك شهادتهن علی
 نفس الولاد فقال و لابد فی ذلك كله من العدالة و لفظة الشهادة فان لم يذكر الشاهد لفظة الشهادة
 وقال اعلم ان یتقن لم تقبل شهادته اما العدالة فلقولته تعالی من تزفون من الشهاداء
 و الموصی من الشاهد هو العدل و لقولته تعالی اشهدوا و می عدل منكم و لان العدالة هی المعینة للصدق
 ص و اما حکم گواهی زن در سکه بکارت پس آن نیست که اگر دعوی کند زنی بر شوهر خود که او عنایت و بکارت من ثابت و گواهی زن
 زنی باینکه زن مذکوره بکره است پس تا غیر نموده میشود تا بیک سال و بعد از آن تفریق نموده میشود و میان زن و شوی مذکور در این بکارت
 اصل است و موید شد بگواهی مذکور و همین حکم است در صورتیکه خرید کسی را بشرط بکارت و بعد از آن دعوی کرد که کنیز مذکوره ثیمه است
 و خواست که و پس از آن را پس باید که نگاه کند زنی در موضع بکارت آن ف پس اگر بگوید که آن بکره است مقبول است قول می
 چه بکارت اصل است و موید شد بگواهی مذکور و اگر بگوید که کنیز مذکوره ثیمه است پس بقول او ثابت خواهد شد ثیمه بودن آن که
 حیثیت و دعوی مشتری صحیح خواهد شد و بعد از آن قسم طلب نموده خواهد شد تا بالغ و ف زیرا چه گواهی زن مذکوره در صورت از ما می
 خالی است پس او اگر قسم خود را با نیطور که عیب مذکور نزد او نبوده تا آن زمان که تسلیم نموده است آن را بدست مشتری
 رد خواهد کرد مشتری و اگر از قسم با کند پس مشتری رد خواهد کرد و ف زیرا چه گواهی زن مذکوره با انضمام نکول بالغ قوی خواهد شد ص
 و اما گواهی زن در استیصال صبی یعنی آواز او بعد از تولد شدن پس نزد ابی ضیق من مقبول نیست در حق و ارث شدن صبی مذکور
 زیرا چه آواز مذکور همان قبیل است که مرد بران مطلع میشود ولیکن گواهی مذکور در حق نماز جنازه مقبول است زیرا چه نماز مذکور از امور
 دین است ف پس بنا بر گواهی مذکور نماز جنازه خوانده میشود بر صبی مذکور و نزد صاحبین روح گواهی مذکور مقبول است نیز در حق
 و ارث شدن صبی مذکور زیرا چه آواز مذکور آواز صبی است در وقت تولد و عادت نیست که در آن وقت حضور حاضر میشود پس گواهی
 زن بر آواز مذکور بمنزله گواهی زن است بر نفس و لاوت ف و گواهی زن بر نفس لاوت مقبول است پس مقبول خواهد شد بر آواز مذکور نیز ص
 مسئله ۵ - در جمیع حقوق چه مالی و چه غیر مالی عدالت گواه و لفظة شهادت ضرورت منی که در گواهی زن بر ولادت
 و غیره و نیز همین صحیح است زیرا چه آن گواهی است چه در آن منی الزام است لهذا مختص است بمجلس قضاء و شرط است در آن که گواه حتر
 و مسلمان باشد پس اگر لفظة شهادت گوید بلکه گوید که میدانم یا گوید که یقین میدانم پس گواهی او مقبول نیست و اما عدالت گواه
 پس ضرورت بحجت آنکه در قرآن مجید مذکور است که گواه بگیرد دو عامل را و بحجت آنکه بسبب وصف عدالت با صبی و ابله و شیفته

لأن من يتعاطى في الزكّ فذبت طاعة وعن أبي يوسف أنه إن الفاسق إذا كان وجبها في الناس فامروا به لا تقبل شهادته لأنه لا يستأجر لوجاهته ويمتنع عن الذنب لمرة واحدة ولا أول أصح إلا أن التامني لو تقي به بشهادة الفاسق بعينه عندنا والمسئلة معروفة وأما لفظة الشهادة فآراء من النصوص نطقت بأشهرها لا حرام فيها هذه اللفظة لأن فيها زيادة وتأكيد فإن قوله أشهد من لفظ الغين فكان الامتناع عن الذنب بهذه اللفظة أشد وقوله في ذلك كله اشادة إلى جميع ما تقدم حتى يشترط العدالة ولفظة الشهادة في شهادة النساء في الولادة وغيرها لا يصح لأنه شهادة للمأني من معنى لا لم حق اختص بحبس الفقهاء ويشترط فيه الحجة والأسدوم قال أبو حنيفة إنه يقر الحاكم على ظاهر العدل في الإسلام ولا يسأل عن حال الشهود حتى يطعن الخصم بقوله عليه السلام المسلمون عدل بعضهم على بعض لا محذور في ذلك من عدل عن عمره وكان الظاهر هو أن جوارحه محرّم دينه وبالظاهر كفاية إذا حصل إلى القطع إلا في الحذر والقضاة يابى يسأل عن الشهود لأنه يخاف أن لا يسألها فاستدل الاستقصاء فيها لأن الشهادة فيها دائرة وإن طعن الخصم فيها لم يسأل عنهم في المراجعة لأنه تقابل الظاهران فسئل طلب التزجيم قال أبو حنيفة لا بد من يسأل عنهم في السر والعلانية في سائر الحقوق لأن القضاء مبني على الحجة وهي شهادة العدل في السر والعلانية فيه من قضاء في الظاهر

وإن غيره عاقل باشد باین جهت که از کتاب امر حرام میکند پس دروغ نيز خواهد گفت و لهذا جانب صدق او ترجیح ندارد و از ابی یوسف حج مرویت که فاسق و متینکه صاحب وجاهت و صاحب مروت باشد مقبول است گواهی او زیرا که او بسبب نباشد خود با حجت گواهی خواهد داد و بسبب مروت دروغ نخواهد گفت و اصح همان اول است و اعنی گواهی فاسق مقبول نیست و لیکن اگر قاضی حکم کند بنابر گواهی فاسق صحیح میشود حکم نزد علمای مایح و اما لفظ شهادت پس ضرورت بحجت آنکه نصوحی که وار شده است در باب شهادت همه بلفظ شهادت وارد است و بحجت آنکه در ذکر کردن لفظ شهادت زیاده تاکید است زیرا که این لفظ از الفاظ قسم است و از دروغ گفتن باین لفظ اجتناب شدید خواهد کرد مسئله ۱۰ ابو حنیفه رج گفته است باید که حاکم اقتصار نماید در حق مسلمان بر ظاهر عدالت و سوال و تفقیص نکند از حال و تا آن زمان که طعن کند بر عاقله و حق او نیست که پیغمبر صلعم فرموده است که مسلمانان همه عادل اند در باب شهادت مگر مجذوم و سبب قذوف و چنین منقول است از عمر فرموده است که ظاهر از حال مسلمان همین است که او از آنچه حرام است در دین مسلمانان اجتناب نمی نماید و بر ظاهر اکتفا نموده میشود چه حصول یقین متعذر است و لیکن در حدود و قصاص بر ظاهر عدالت اکتفا نکند بلکه سوال و تفقیص نماید از احوال گواهان بحجت آنکه حدود و قصاص از ان قبیل است که حیل نموده میشود برای استیصال آن لهذا شرط است که سوال و تفقیص نماید از احوال گواهان آن و بحجت آنکه شبهه در ان موجب دفع آن است مسئله ۱۱ اگر طعن کند مدعی علیه در حق گواهان پس باید که قاضی تفقیص کند از احوال آنها زیرا که چنانچه ظاهر است که مسلمان از کتاب حرام نمیکند و گواهی دروغ حرام است همچنین ظاهر است که مسلمان طعن دروغ نمیکند پس میان بر دو ظاهر تقابل و تعارض واقع شد لهذا باید که قاضی تفقیص کند از احوال گواهان برای طلب ترجیح و ابو یوسف و محمد رج گفته اند ضرورت که سوال و تفقیص نماید از احوال گواهان در سر و علانیه در جمیع حقوق زیرا که بنامی حکم قاضی بر حجت است و حجت گواهی عادل است پس باید که قاضی تفقیص نموده و یافت نماید عدالت آنها را و در تفقیص نمودن از احوال گواهان مخالفت حکم قاضی است از باطل شدن و آنچه اگر تفقیص نینماید و بنا بر ظاهر حال حکم کند و بعد از آن معلوم شود و خلاف آن باطل میشود مگر مذکور

وقيل هذا الختلاف عمر وزمان والفتوى على قولهما في هذا الزمان ثم التزكية في الشران يسع
المستوفى الى المعدل فيها النسب والحق والمصلحة وبرهانها المعدل وكل ذلك في التزكية ينظم فخرج
او يقصد وفي العلانية لا بد ان يخرج بين المعدل والشاهد ثبوت شبهة تعديل غير وقد كانت العلانية قد
في الصديق الاول ووقع الاكتفاء في الشر في زماننا نحو زاعن الفتنة ويروى عن محمد بن زكريا العلانية بلا فتنة
ثم قيل لا بد ان يقول المعدل هو حجة الجائر للشهادة لان العبد قد يعدل وقيل بكونه بقوله وهو عدل لان الحجة ثابتة
الدار وهذا الصم قال في قول من رآه ان تسأل عن الشهوة ولم يقبل قول الخصم انه عدل معناه قول المدعي عليه
وعن ابي يوسف ومحمد ما انه يجوز تزكيته لكن عند محمد بن يعقوب تزكية الاخر الى تزكيته لان المعدل عند شرط ووجه
الظاهر ان في زعم المدعي وشهوده ان الخصم كاذب في انكاره مبطل في امره فلا يصح معدلا وهو موصوف المسئلة
اذ قال هو عدل لانهم اخطاء والونسوا اما اذا قال صدق او هو عدل صدقة فقد اعتوت على وقالوا اذا كان
رسول القاضى الذى تسأل عن الشهود واحدا جائزا والاثنان افضل وهذا عند ابي حنيفة وابي يوسف.

ص وباید دانست که بعضی گفته اند که این اختلاف میان ابی حنیفه و میان صاحبین روح بنابر اختلاف عمر و زمانه است و فتوی
درین زمانه بر قول صاحبین روح است و بعد از آن طریقه تزکیه و نفی و در سر اینست که بنویسد رقیه را خفیه بسوی مرکز ف
اعنی کسیکه جرح و تعدیل میکند ص و بنویسد در آن رقیه نسب گواهان و چهره آنها و محله آنها و مرکز مذکور نیز جواب آنرا بخفیه بنویسد
چه اگر بظاهر گردد و شاید که مدعی خدع یا قصد ایدان نماید و در تزکیه علانیه ضرورت است که قاضی مرکز مذکور و گواه مذکور را در یک جا جمع کند
و احوال گواه مذکور را بحضور وی پرسد تا احتمال تعدیل غیر او باقی نماند و باید دانست که در صدر اوّل اعنی در زمان پیغمبر صلعم زمان
اصحاب وی ضرورت تزکیه علانیه بود فقط و درین زمانه به تزکیه سر اکفا نموده میشود و تا فتنه برپا نشود ف اعنی عداوت نشود میان
مرکز و گواه ص و از محمد روح مرویست که تزکیه علانیه بلا فتنه است و بعد از آن باید دانست که بعضی گفته اند که در باب
تعدیل ضرورت است که مرکز بگوید که آن شاهد عدل است و آنرا که گواهی آن جائز است زیرا چه بنده را نیز گفته میشود که عادل است
ف و حال آنکه گواهی آن جائز نیست ص و بعضی گفته اند که قولی است که آن شاهد عدل است کافی است زیرا چه آزادی
ثابت است بنابر در اسلام و همین اصح است مسئله ۸ - باید دانست که بنابر قول کسیکه قائل است باینکه لازم است قاضی را
پرسیدن اگر اهل ایمان باشد طعن مدعی علیه تزکیه او معتبر نیست اعنی اگر گوید مدعی علیه که این عاقل اند و قبول نیست و مدعی علیه را بر طاعت است از اهل بیت
و محمد روح مرویست که تزکیه مدعی علیه جائز است و لیکن نزد محمد بن زکریا یک شخص دیگر نیز شرط است زیرا چه نزد او تزکیه یک کس کفالت
نمیکند بلکه در آن عداوت شرط است و وجه ظاهر روایت اینست که مدعی علیه در زعم مدعی و گواهان او کاذب است از کار او ناحق و باطل
و احرامی نماید بر آن پس قابل این نیست که مرکز شود زیرا چه مرکز مرد عادل باید نزد همه ص و اینکه مذکور شد و فتی است که
بگوید مدعی علیه که این گواهان عادل اند و لیکن در ادای شهادت خطا کرده اند یا سهو نسیان عارض شده است مر آنهارا و اما
اگر بگوید که آنها درست گفته اند یا آنها عادل و راست گو هستند پس این اعتراف و اقرار است بحق مدعی ف پس قاضی حکم خواهد کرد
بنابر اقرار مذکور گواهی گواهان ص مسئله ۹ - تزکیه یک کس جائز است و در کمال افضل است و این نزد ابی حنيفة و ابی یوسف است

وقال محمد لا يجوز الا اثنان والمراد منه المزكى وعلى هذا الخلاف فرسول القاضى الى المزكى والمترجم عن الشاهد
 انه ان التزكية في معنى الشهادة لان ولاية القضاء تنبني على ظهور العدالة وهو بالتزكية فيشترط فيه العدد كما
 يشترط العدالة فيه وتشتترط الذكورة في المزكى في الحدود والقصاص ولهما انه ليس في معنى الشهادة ولهذا
 لا يشترط فيه لفظ الشهادة ومجلس القضاء اشترط العدد امر حكيم في الشهادة فلا يتعداها ولا يشترط
 اهلية الشهادة في المزكى في تزكية السرحى صلح العبد وكذا ما في تزكية العلانية فهو شرط وكذا العدد بالاجماع على
 ما قاله المحققان ده لاخصاصها بمجلس القضاء قالوا يشترط الاربعة في تزكية شهود الزنا عند محمد **فصل**
 وما يتحمل الشاهد على ضربين احدهما ما ثبت حكمه بنفسه مثل البيع والاقرار والغصب القتل وحمل الحاكم فاذا سمع من
 الشاهد اذ رآه وسعدان يشهد وان لم يشهد عليه لا ينعلم ما هو الموجب بنفسه وهو لو كان في اطلاق الاداء قال الله
 الامن شهد بالحق وهم يعلمون وقال بنو من الله عليه واله وسلم اذا علمت مثل الشمس فاشهدوا
 الا فزع قال ويقول شهادته باع ولا يقول كذب ولوسمع من وراء الحجاب

ومخرج گفته است که تزكية گواهان جائز نیست مگر از دو کس و همین اختلاف است در پيامبر قاضی که پيام قاضی مبرمى مى رساند
 و جواب آن قاضی نیز چنین اختلاف است در ترجمه و تعبیر کننده از جانب گواهان و دليل مخرج نیست که تزكية در معنى شهادت است
 زیرا چه ولایت حکم نمودن قاضی مبتنی بر ظهور عدالت گواهان است و ظهور آن بسبب تزكية مزكى است پس شرط نموده خواهد شد
 در آن عدد و چنانچه شرط نموده شده است و در آن عدالت و شرط نموده شده است و کورت نیز در مزكى که تزكية گواهان حد مى نماید
 و دليل ابی حنیفه ج و ابی یوسف رج نیست که تزكية در معنى شهادت است لهذا در آن لفظ شهادت و مجلس حکم قاضی شرط نیست
 و شرط نمودن عدد در شهادت امر تعبدی است **ف** اعنى بحکم شرع ثابت است بر خلاف قیاس زیرا چه جانب صدق خبر بخبر
 واحد عادل ترجیح می یابد برای عمل چنانچه معلوم است و اکثر اخبار و احادیث واجب العمل است که سبب واحد عادل ثابت است
 و هر گاه شرط عدد در شهادت بخلاف قیاس ثابت است پس اثبات آن در تزكية بنا بر قیاس آن بر شهادت مقول است
مسئله ۱۰ - در تزكية سر شرط نیست که مزكى از اهل شهادت باشد لهذا بنده نیز قایل این است که مزكى شود در تزكية
 و اما در تزكية علانیة پس آن شرط است و همچنین عدد نیز شرط است نزد جمیع علما بنا بر آنچه گفته است از اخصاف رج زیرا چه
 تزكية علانیة مخصوص است بمجلس قاضی و باید دانست که تقعا گفته اند که در تزكية گواهان زنا چاهى مزكى شرط است نزد محمد رج الله اعلم
فصل باید دانست که چیزی که تحمل آن میکنند گواهان و گواهی میدهند بآن و در نوع ست یکی آن چیز است که
 ثابت میشود حکم آن بنفس آن چون بیع و اقرار و غصب و قتل و حکم حکم چه بسبب این چیز با حکم آن ثابت میشود بنفس آن پس هر گاه
 بشنود شاهد ازین چیز یا چیزی که قابل شنیدن است یا مبدء انان چیزی که قابل دیدن است پس جائز است ویرا که گواهی دهد اگر چه گواه
 نگرفته باشد و اگر کسی زیرا چه هر گاه وید یا شنید پس مطلع شد بر چیزی که وجب حکمست بنفسه و حاجت نیست بانیکه گواه بگوید و از کسی
 و همین قدر اطلاع رکعت در جواز ادای شهادت زیرا چه چنین در قرآن و حدیث آمده است و باید که در صورت بگوید گواه که گواهی
 میدهم بانیکه فلان فرد غصب است و نگویید که گواه گرفته است چرا چون در نوع ست **مسئله ۱۱** اگر بشنود کسی از رس پرده چیرى از کسی که در آن وقت

لا يجوز له ان يشهد ولو فسر للقاضي لا يقبله لان النغمة تشبه النغمة فلم يحصل العلم الا اذا كان دخل البيت وعلم انه ليس فيه احد سواء قد جلس على الباب وليس في البيت مسلك غيره فسمع اقوال الداخل ولا يرايه ان يشهد لانه حصل العلم في هذه الصورة ومنه ما لا يثبت حكمه بنفسه مثل الشهادة على الشهادة فاذا سمع شاهدا يشهد بشئ لم يحوله ان يشهد على شهادته الا ان يشهد عليها لان الشهادة غير موجبة بنفسها وانما تصير موجبة بالنقل الى المجلس القضاء فلو بد من الالة والتفصيل ولم يوجد كذا او سمعه يشهد الشاهد على شهادته لم يسمع السامع ان يشهد لانه ما حله وانما حمل غيره قال ولا يحمل للشاهد اذا رأى خطه ان يشهد الا ان يتذكر الشهادة لان الخط يشبه الخط فلم يحصل العلم قيل هذا على قول ابن خيفة وعندهما يحل له ان يشهد وقيل هذا بلا اتفاق وانما الخلاف فيما اذا وجد القاضي شهادته في ديوانه او قضيته لان ما يكون في قطره فهو تحت ختمه يؤمن عليه من الزيادة والنقصان

پس جائز نیست ویرا که گواهی دهد بآن مومنین اگر گواهی دهد بپایان نه سایر نزد قاضی پس قاضی قبول نکند گواهی ویرا زیرا چه آواز یکی مشابه آواز دیگر میشود لهذا جائز نیست ویرا که گواهی دهد در صورت و لیکن اگر در یاد و خانه و دانند که در آن خانه سواي آنکس کسی دیگر نیست و بعد از آن نشنید بر در خانه مذکور آن خانه را سواي آن در دوازه مسلکی ویرا دیگر نباشد و بشنود اقرار کسی که اندرون خانه مذکور است و حال آنکه نمی بیند آنرا پس در صورت جائز است ویرا که گواهی دهد با قرار مذکور زیرا چه علم حاصل شود ویرا در صورت وقوع دوم آن چیز است که حکم آن ثابت نمیشود بنفس آن چون گواهی دادن بر گواهی چه حکم ثابت نمیشود بنفس گواهی زیرا چه گواهی چیزی است که احتمال صدق و کذب دارد و امر متحمل محبت مذموم نیست پس بمجرد شنیدن گواهی معلوم نخواهد شد مرسامع را که حق ثابت است پس اگر شنود کسی شخصی را که گواهی میدهد بچیزی جائز نیست ویرا که گواهی دهد بر گواهی او مگر وقتی که گواه گیرد ویرا آن شخص مذکور بر گواهی خود زیرا چه گواهی موجب حکم نیست بلکه موجب آن نمیشود مگر وقتی که منقول شود بمجلس قاضی و گواهی دادن بر گواهی وی نصرت است در حق وی پس ضرورت است که نائب خود کند آن شخص مذکور در صورت مذکوره نائب نموده است ویرا و همچنین اگر شنود شخص مذکور که ادگواه میگردد کسی را بر گواهی خود جائز نیست ویرا که بمجرد شنیدن آن گواهی دهد بر گواهی آن زیرا چه شخص مذکور گواه و نائب خود نموده است ویرا بلکه خبر این نیست که گواه و نائب خود کرده است ویرا
مسئله ۲ - اگر بیند کسی خط خود را بر کاغذ بمیان یا غی آن پس بسبب دیدن خط خود جائز نیست ویرا که گواهی دهد بآن مگر وقتی که یاد باشد ویرا گواهی مذکور زیرا چه خط یکی مشابه خط دیگر میشود پس ویرا بمجرد دیدن خط مذکور علم حاصل نمیشود و بعضی گفته اند که این قول ابی حنیفه رح است و نزد صاحبین رح جائز است ببار دیدن خط خود که گواهی دهد و بعضی گفته اند که در صورت اختلاف نیست بلکه همه متفق اند بر اینکه جائز نیست ویرا که گواهی دهد و اختلاف نیست مگر در صورتیکه باید قاضی گواهی کسی را در دیوان اعنی دفتر خود یا بد حکمنامه خود را در خطی خود چه در صورت نزد صاحبین رح جائز است قاضی را که حکم کند مطابق آن اگر چه یا نداشته باشد آنرا زیرا چه آنچه در خطی قاضی است پس زیر مهر وی است و محفوظ است از اینکه زیاده یا کم کند کس در آن

فحصل له العلم بذلك ولا كذلك الشهادة في الصك لانه في يد غيره وعلى هذا اذا ائذ كرا المجلس لذي
كان فيه الشهادة أو أخبره قوم ممن يثق به انما شهدنا نحن انت قال ولا يجوز للشاهد ان يشهد
بشيء لم يعلم به الا النسب والموت والنكاح والدخول وولاية القاضى فانه ليس عليه ان يشهد
بقوله الا شتيا اذا أخبره بها من يثق به هذا الاستحسان والقياس ان لا يجوز لان الشهادة مشتقة
من المشاهدته وذلك بما العلم ولم يحصل فصار كالبيع وجه الاستحسان ان هذه الامور تتحقق
تبعائية اسبابها خواص من الناس ويتعلق بها احكام تبقى على انقضاء القرون فلو لم
يقبل فيها الشهادة بالنسب لم يبق على الحرج وتعطيل الاحكام بخلاف البيع لانه يسع كل واحد
وانما يجوز للشاهد ان يشهد بالاشهاد وذلك بالتواتر او باخبار من يثق به كما قال في الكتاب ويشترط
ان يخبره رجلان عدلان او رجل وامرأتان ليحصل له نوع علم وقيل في الموت يكفي باخبار واحد او احدى الامه
علمتا يشاهد حاله غير الواحد اذا كان لسان بهابيه ويكرهه فيكون في اشتراط العدد بعض الحرج ولا كذلك النسب والكلهم

بالتحليل

پس در نصورت علم حاصل خواهد شد ویرا چنین نیست گواهیمی که در بینامه و غیره نوشته شده است چون در دست غیر وی است و
پس از کمی زیاد نمودن محفوظ نیست ص و اگر بیاورد کسی را مجلسی که در آن تکلیف گواهی داده بودند ویرا ف ولیکن او
حادثه و معامله را یاد ندارد و پس باین یاد آمدن مجلس مذکور گواهی دهد و چنین حکمست در صورتیکه خبر دهند ویرا قومی که متهم علیه
باین طور که بگویند که ما و شما با هم گواه شده بودیم مسئله ۱۴ - جائز نیست کسی را که گواهی دهد بجزیکه معاینه و مشاهده آن
نکرده است مگر در نسب و موت و نکاح و جماع و ولایت قاضی پس جائزست دیدار گواهی دهد باین امور بنا بر تسامع معنی بنا بر
شنیدن آن از شخص متهم علیه و این بنا بر استمان است و مقتضای قیاس نیست که جائز نباشد زیرا چه شهادت مشتق و مأخوذ
از مشاهده و آن متحقق میشود بعلم و در صورت مذکور علم حاصل نیست پس باید که با مورد مذکور گواهی بدون مشاهده جائز نباشد چنانچه
در بیع و وجه استمان نیست که مشاهده نمیکند اسباب این امور را مگر بعضی از اشخاص مخصوص است چه سبب نسب و ولادت
و مشاهده نمیکند آنرا مگر قابل و سبب قضا منصوب نمودن سلطان است مگر کسی را بر منصب قضا و مشاهده نمیکند آن را مگر وزیر
و مانند آن از اشخاص مخصوص همچنین در وقت نکاح نیز بر کس حاضر نمیشود و همچنین موت چه هر کس از امعانه نمیکند و جماع امر است
که کسی بر آن واقف نمیشود و با وجود آن با مورد مذکور متعلق است احکامها کاتی میباید و تنها و قریبها پس اگر مقبول شود
گواهی با مورد مذکور بنا بر شنیدن آن لازم می آید حرج و خلل در احکام مذکور بخلاف بیع چه آنرا هر کس می شنود و ولیکن جائز نیست
بیع کس را که گواهی دهد با مورد مذکور مگر وقتی که امور مذکور بطریق شهرت رسیده باشد بوی معنی بطریق تواتر یا با نیطور که خبر داده باشد
ویرا شخصی ثقة و متهم علیه چنین مذکورست در قدوری و باید نیست که شرطست در نصورت که خبر دهد ویرا و در معامل یک مرد
و در زن تا حاصل شود ویرا نوعی از علم و بعضی گفته اند که در موت خبر دادن یک مرد یا یک زن کافی نیست زیرا چه کمتر اتفاق میشود
که مشاهده نماید آنرا اشخاص متعدد چه انسان میت رسد از موت و کاره میگرد و از دیدن حالت موت پس اگر شرط نموده شود و در
دو کس خالی از حرج نیست و نسب و نکاح چنین نیست ویرا گواهیمی دهد کس با مورد مذکور بنا بر شنیدن آن از شخص ثقة

و یبقی ان یطلق اداء الشهادة ولا یفتیر اما اذا فیسر للقضاة أنه یشهد بالتسامع لم یقبل شهادته
 کما ان معاینة الید فی الاملاک مطلق للشهادة و شهادته لا تقبل کذا هذا و کذا
 الوری انما یجلس مجلس القضاء یدخل علیه الخصوم حل له ان یشهد علی کونه قاضیا
 و کذا اذا رای رجلا و امرأة یسکنان بیتا و یبسط کل واحد منهما ما یشاء
 انبساط الازواج کما اذا رای عینا فی ید غیره و من شهد انه شهد دفن
 فلان و صلی علی جنازته فهو معاینة حتی لو نشر للقضاة قبله ثم قصر المستأث
 فی الكتاب علی هذه الاشیاء الخمسة ینفی اعتبار التسامع فی الولاة و الوقف
 و عن ابی یوسف انه یجوز فی الولاة لانه بمنزلة النسب لقوله علیه السلام
 الولاة لکمة النسب و عن محمد انه یجوز فی الوقف لانه یبقی علی راسه و انما نقول الولاة یمتی علی زوال
 الملك لا بد منهم من المعاینة فکذا فیما یشاء علیه و اما الوقف فبالصیحة ان یقبل الشهادة بالتسامع و اصله دون شراط لان صله هو

پس سزاوار نیست که مطلق بگوید باین طور که گواهی میدهم که فلان ابن فلان است مثلاً و گوید که گواهی میدهم بنابر آنکه شنیده ام
 آن را حاصل و اما در تکنیک چنین بگوید قبول نکنند قاضی گواهی ویرا چنانچه در صورتیکه گواهی دهد کسی باینکه این چیز ملک فلان است
 بنابر آنکه دید و بود و آن چیز را در قبضه آن کس جائز است ولیکن اگر بیان کند که او گواهی داده است بنابر دیدن قبضه آن کس پس
 قبول نمیکند قاضی گواهی ویرا همچنین در اینجا نیز مسئله هم - اگر به بنید کسی شخصی را باین حالت که در مجلس قضاست
 و مدعی علیه هم نزد او می آیند و او حکم میکند میان آنها پس جائز است مر آن کس را که گواهی دهد باینکه آن شخص قاضی بود همچنین اگر
 به بنید مردی و زنی را که با هم سکونت می نمایند و یک خانه و هر واحد از آنها انبساط می نماید بسوی دیگر مانند انبساط زن و شوی
 پس جائز است او را که گواهی باینکه آن خانگی شوی اند چنانچه جائز است او را که گواهی دهد که آن شخص ببنید چیزی کرده است باینکه آن چیز آن کس مسئله ۵
 اگر گواهی دهد شخصی باینکه او حاضر شده بود در وقت دفن فلان یا سزاوار جنازه گزاریست بر جنازه او پس این معاینة و مشاهده است
 حتی اگر بیان آن نماید نزد قاضی قبول کند قاضی گواهی ویرا و بعد از آنان باید دانست که آنچه مذکور شد که جائز نیست گواهی دادن
 به بنید کسی مشاهده آن نه کند مگر در نسب و موت و نکاح و جماع مذکور است در قدوری و اکتفا نمودن برین چهار چیز دلالت میکند
 باینکه گواهی دادن بنابر تسامع جائز نیست در اسوای آن چون و لا و وقف و از ابی یوسف رح مرویت که آخر قول وی
 انیت که گواهی دادن بنابر تسامع جائز است در ولا و زیاچه و لا بمنزله نسب است و چنین خبر صلعم فرموده است که ولا قرابت
 مانند قرابت نسب و از محمد رح مرویت که گواهی دادن بنابر تسامع در وقف جائز است بکلیت آنکه وقف باقی میماند با بزرگ
 است پس اگر جائز نباشد گواهی دادن تسامع پس احکام آن محل نمیکرد و لیکن علمای مابرج میگویند که بنای لابن و مال
 ملک است و در گواهی دادن بران معاینة شرط است پس همچنین شرط خواهد بود معاینة در چیزی که منی بران است اعنی و لا و اما وقف
 پس صحیح آنست که گواهی دادن بنابر تسامع مقبول است در اصل وقف و باین طور که بگوید که گواهی میدهم باین که
 آن وقف است و در شرائط آن که شرط نموده باشد آن وقت که مقبول نیست باینکه اصل وقف مشروط بر شرائط

قال من كان في يده شيء سوى العبد والامه وسعك ان تشهد انه له لان اليد اقصى ما يستدل به
على الملك اذ هي مرجع الدلالة في الاسباب كلها فيكتفي بها وعن ابي يوسف ربه انه يشترط
مع ذلك ان يقع في قلبه انه له قالوا ويحتمل ان يكون هذا تفسير لا إطلاق محمد ربه في الرواية
فيكون شرطاً على الاتفاق وقال الشافعي ربه دليل الملك اليد مع التصرف وبه قال بعض مشايخنا
لان اليد متنوعة الى امانة وملك قلنا والتصرف يتنوع ايضا الى بيعة واصله في المسئلة
على وجوه ان عائن المالك والملك حل له ان يشهد وكن اذا عائن الملك بحدوده دون المالك

مسئله ۶- اگر بر بند کسی چیزی را سواي بنده و کنیز که بگوید در قبضه شخصی پس جائزست آنکس را که گواهی دهد
باینکه آنچه از آن شخص است زیرا چه قبضه دلیل است بر ملک صاحب قبضه چه قبضه مرجع دلالت است در جمیع اسباب ملک
ف چون بیع و شرا و غیره اعنی و قتیکه بیع کند کسی چیزی را پس دلیل گرفته میشود و قبضه او بر جواز بیع و همچنین ثابت
میشود ملک مشتری را بنا بر قبض بائع و ثابت میشود ملک مردار را بنا بر قبضه مورث پس در گواهی دادن بملک
چیزی برای کسی دیدن قبضه آنکس کفایت میکند و از ابي يوسف رجحان است که او شرط میکند که با وجود دیدن قبضه در دلش
خیان بگذرد که آن چیز از آن صاحب قبضه است و حتی اگر در دلش برخلاف آن بگذرد جائز نیست و یا که گواهی بدهد بر
صاحب قبضه و بعضی از مشایخ رجحان گفته اند که همین تفسیر قول محمد است که بالا ذکر شد که جائزست گواهی این
در نسب و نکاح و جماع بنا بر تسامع یعنی اگر بشنود این امور را و محض در دلش خیان بگذرد که فی الواقع چنین است پس گواهی دادن
با مورد مذکور جائزست و اگر در دلش برخلاف آن بگذرد و جائز نیست که بجهت شنیدن آن گواهی دهد بآن صاحب شفاهی رجحان
گفته است که قبضه مع تصرف دلیل ملک است و باین قائل اند بعضی از مشایخ مارج زیرا چه قبضه و انواع است یکی قبضه امانت
و دوم قبضه ملک پس دلیل ملک نمیشود مگر و قتیکه منضم شود بآن تصرف پس و علمای مارج می گویند که تصرف نیز
و انواع است یکی بی نیابت و دوم با صالت پس با وجود ضم نمودن تصرف نیز افعال عدم ملک باقی است و حاصل آنکه اگر
اکتفا نموده شود بر ظاهر دلیل پس قبضه فقط کافی است و اگر دلیل عقینی در کار باشد پس قبضه مع تصرف نیز کافی نیست پس
و بعد از آن باید دانست که مسئله بر چهار وجه است یکی آنکه مشاهده کند کسی مالک و ملک هر دو را و اعنی بشناسد نام و مالک را
در وی و او را و بشناسد ملک و یا بجد و دان و بر بند آن را و بدست او بلامنازعت و بعد از آن اگر بنید آن چیز را و درست
دیگری و دومی آن کند شخص اول باینکه آن ملک وی است پس جائزست آنکس را که گواهی دهد برای آن شخص بنا بر آنکه آن
چیز را در قبضه او دیده بود پس دوم نیست که مشاهده نماید ملک را بجد و دان نه مالک آن را و در صورت گواهی دادن جائز

استحسانا لان النسب بیث بالتسامع فیحصل معرفته وان لم یعاینهما او عاین المالی دون الملك لا یجل له واما العبد والامیه فان کان یعرف انهما رقیقان فذلک لان الرقیق لا یتولد فی بد نفسه وان کان لا یعرف انهما رقیقان الا انهما صغیران لا یعتبران عن نفسهما فذلک لانه لا یدل لهما وان کان اکبیرین فذلک مصرف الاستثناء لان لهما ید علی انفسهما فیدفع ید الغیر عنهما فانعدم دلیل الملك وعن ایحتمه انه محل لمن یشهد فیهما ایضا اعتبارا بالکلیات والفرق ما بیناه والله اعلم

باب من یقبل شهادته ومن لا یقبل

قال ولا یقبل شهادته الا عتقی قال زفر ربه وهوسا وایة عن ابی حنیفة ربه تقبل فیما یحیی فیہ التسامع لان الحاجة فیہ الی السماع ولا حائل فیہ وقال ابو یوسف والشافعی ربه یجوز اذا کان بصیرا وقتا یحل محصول العلم بالغایة ولا یدل بحقیق القول ولما سئل عن معرفت یحصل فی نفسه لکافی الشهادۃ علی المیت لئلا یداء یقتضی الی تمیز بالاشارة بین المیتین وعلیه ولا یمیز الا عتقی الا بالنسبة وفیه شبهة

بنابر آخسان زیر ارجح مالک معلوم میشود باعتبار نسب و نسب ثابت میشود بتسامع و سمع نیست که مشایخه کند هیچ کس را از مالک را و نه ملک ویرا و چهارم اینست که شایده کند مالک را از ملک ویرا و درین دو صورت جائز نیست گواهی دادن مسئله ۷ - اگر به بنید کسی بنده یا کنیز را در دست شخصی پس اگر می شناسد که آنها بنده و کنیز اند جائزست ویرا که گواهی دهد بملک آن شخص زیر ارجح بنده و کنیز در دست خود نیستند و اگر نمی شناسد که آنها بنده و کنیز اند پس اگر آنها صغیر اند نمی توانند که میان نمایند احوال خود را پس در صورتی غیر جائزست ویرا که گواهی دهد ویرا چه آن صغیران در دست خود نیستند و اگر آنها کبیر اند ف اعنی می توانند که میان نمایند احوال خود را پس جائز نیست کسی را که بنابر دیدن وی آنها را در دست شخصی گواهی دهد باینکه آن بملوک آن شخص اند و همین مراد است در مسئله سابق که اگر به بنید کسی چیزی را سوای بنده و کنیز که کبیر اند در دست شخصی تا آخر مسئله و وجهش اینست که آنها در دست خود اند و این منافاتی آنست که در دست دیگری باشند پس قبضه غیر که دلیل ملک است یافته نمیشود و حق آنها و از ابی حنیفة مراد است که در صورت مذکوره نیز جائزست گواهی دادن بقیاس آنها بر ارجح و فوق همانست که بالا مذکور شد و لیکن صحیح همانست که سابق مذکور شد اعنی آنها در دست خود اند تا آخر و السلام

ص باب در بیان قبول شهادت و عدم قبول آن مسئله ۸ - گواهی نابینا مقبول نیست و زفر ربه گفته است که گواهی نابینا مقبول است و در اموریکه تسامع جاریست و این یک روایت است از ابی حنیفة ربه و وجهش اینست که در امور مذکوره حاجت سماع است و در سماع آن هیچ خلل نیست و ابو یوسف و شافعی ربه گفته اند که گواهی نابینا در امور مذکوره جائزست بشرطیکه در وقت گواه شدن بینا باشد زیرا چه او هرگاه در وقت مذکور بینا بود و علم میشود و بهر معانیه حاصل شده بود و ادای شهادت بزبان تعلق دارد و در زبان نابینا هیچ آفت و خلل نیست و تعریف مشهوره حاصل میشود و از بیان نسب او چنانچه در شهادت بر میست و علمای راجح میگویند که در ادای شهادت حاجت است باینکه گواه بطریق اشارت فرق نماید میان مشهوده و مشهود علیه و نابینا فرق نمیکند میان آنها مگر بصورت و او در وقت شهادت

يمكن الخوز عنها جنس الشهود والنسبته لتعريف الغائب دون الحاضر فصار كالحدود والقصاص
ولو عي بعد اداءه يتم القضاء عنه اي بخيفه وعي فان قيام الاهلية للشهادة شرط وقت القضاء لصيرورتها حجة
عنده وقد بطلت صاركها اذا خسر وحس وضيق بخلاف ما اذا ماتوا او غابوا لان الاهلية بالموت قد انقضت
وبالغيبه ما بطلت قال ولا الملوكون الشهادة من باب الولاية وهو لا يلي نفسه فاولى ان
لا يثبت له الولاية على غيره ولا المحدث في القذف وان تاب لقوله تعالى ولا تقبلوا لهم شهادة ابداً
ولا كنه من تمام الحد لكونه مانعاً فيبقى بعد التوبة كاصلته بخلاف المحدث في غير القذف لان الرد للفسق
وقد ارتفع بالتوبة وقال الشافعي لا تقبل اذا تاب لقوله تعالى الا الذين تابوا الاستغنى التائب قلنا الاستثناء

واحقرازان ممکن است باین طور که گواه بنیاید مدعی و آنچه مذکور شد و قول ابی یوسف و شافعی ح که تعریف مشهوره حاصل میشود
از میان نسب او پس جواب آن این است که بیان نسب برای تعریف غائب موضوع و مقررت برای تعریف حاضر و حاصل آنکه
گواهی نابینا در غیر حدود و قصاص مقبول نیست چنانچه مقبول نیست در حدود و قصاص **مسئله ۲** - اگر ادای شهادت کردی
و بعد از آن پیش از حکم قاضی نابینا گشت پس در صورت نزد ابی حنیفه و مخرج جائز نیست قاضی را که حکم نماید زیرا چه ثبوت اهلیت
گواهی در گواهی آن شرط است در وقت حکم قاضی بجهت آنکه گواهی حجت میشود در وقت حکم کردن قاضی و گواهی مذکور در آن وقت
باطل گشت و چنان شد که گواه بعد از ادای شهادت گنگ یا مجنون یا فاسق گردد و درین صورتها قاضی حکم نمی کند
بنابر گواهی سابق همچنین در اینجا نیز ص بخلاف آنکه اگر گواهی بعد از ادای شهادت بمرید یا غایب شوند چه در صورت قاضی
حکم میکند بنابر گواهی آنها زیرا چه بسبب موت اهلیت شهادت منتهی و تمام میشود نه منقضي میگردد و بسبب غایب شدن اهلیت مذکور
باطل نمی شود **مسئله ۳** - گواهی ملوک اعنی بنده و کنیز مقبول نیست زیرا چه شهادت از باب ولایت است و ملوک را
ولایت نیست بر ذات خود پس ویرا ولایت بر غیر نخواهد بود بطریق اولی **مسئله ۴** - گواهی محدود و بسبب قذف مقبول نیست
اگر چه توبه کرده باشد بجهت آنکه خدا تعالی در قرآن مجید فرموده است که آنها که قذف می نمایند زن محصنه را و بعد از آن چهار گواه
نیارند پس زنیند آنها را هشتاد و نازمانه و قبول کنید گواهی آنها گواهی و آنها فاسق اند مگر کسیکه توبه نماید و بجهت آنکه عدم قبول
شهادت وی از تمامی حدود است چه در شهادت او مانع است ویرا از ارتکاب قذف و هرگاه در شهادت او از تمامی حدود است
پس این حکم باقی خواهد ماند بعد از توبه کردن او چنانچه اگر توبه کند ساقط نمیشود بخلاف محدود و بسبب غیر قذف چه شهادت او
بعد از توبه مقبول است بسبب آنکه در شهادت او بنا بر صحت وی بود و فسق مرتفع میگردد و بسبب توبه نزد شافعی ح گواهی محدود
بسبب قذف مقبول است بعد از توبه کردن او چه خدا تعالی بعد از آنکه منع فرموده از قبول نمودن گواهی آنها استغنی نموده است
توبه کننده را و فرموده است که مگر کسیکه توبه نمایند و علمای مازح میگویند که استغنا اعنی قول خدا تعالی که مگر کسیکه توبه نمایند

بصرف الى ما يليه وهو قوله تعالى فاولئك هم الفاسقون او هو استثناء منقطع بمفعول لكن ولو حذ الكافر في قديم ثم اسلم يقبل شهادته لان الكافر شهاده فمكان ردّها من تمام الحد وبالإسلام حدث له شهادة اخرى بخلاف العبد اذا حد ثم اعتق لانه لا شهادة للعبد اصلاً فتمام حد يرد شهادته بعد التصق قال ولا شهادة الوالد لولد وولد لولد ولا شهادة الولد لابويه ولا جد لولد ولا اصل فيه قوله عليه السلام لا يقبل شهادة الولد لوالده ولا الوالد لولده ولا المرأة لزوجها ولا الزوج لمراته ولا العبد لسيده ولا المولى لعبده ولا الاخير لمن استأجره لان المنافع بين الاولاد والاهل متصلة ولهذا يجوز اداء الزكاة اليهم فتكون شهادة من وجهه وتمكن فيه التهمة قال رضر والمراد بالاخير على ما قالوا التلميذ الخاص الذي بعد رضر اسناد رضر نفسه ونقم نفسه نفسه وهو معنى قوله عليه السلام لا شهادة للقائم باهل البيت لهم وقيل المراد به الاخير مساندة او مشاهرة او مياومة فيستوجب الاخير مباحة عند اداء الشهادة فيصير كالمتأجر عليها ولا يقبل شهادة احد الزوجين للاخر وقال الشافعي لا تقبل لان الاملاك بينهما مقهورة ولا يدي متعيزة

متعلق است بحدی که متصل است بقول او تعالی آن آنها فسق اند و محدود تا ثبوت این مستثنی است نه از قول او که در آن منع
از قبول نمودن گواهی آنها پس محدوده مذکور بعد از توبه فسق او مرتفع میگردد و نه اینکه گواهی او مقبول میشود **مسئله**
اگر کافری بسبب قذف حد زده شود و بعد از آن مسلمان گردد پس گواهی او مقبول است زیرا چه کافر را اهلیت گواهی همین حد است
که گواهی او بر مثل او مقبول است و این مرد و شده است در حق کافر مذکور بسبب قذف او چه روان از تمامی حدیست چنانچه مذکور شد
و لیکن در بعد از اعلام اهلیت نو برای گواهی حادث شده است که پیشتر مذکور و آن اینست که اکنون گواهی او به مسلمان مقبول است
پس بسبب قذف سابق روان نخواهد شد **صل** بخلاف مندر و قنیکه حد زده شود بسبب قذف و بعد از آن آزاد گردد چه گواهی او بعد
از اشد قبول نیست زیرا چه برایشتر در حالت مندر بودن اهلیت گواهی نبوده پس روان از تمامی حدیست همین که بعد از آزادی است **مسئله** گواهی
اینچنین ای فرزند فرزند فرزند و مقبول نیست چنانچه گواهی هیچکس در حق پدر و مادر و جد و نیا مقبول نیست بجهت آنکه پیغمبر صلعم فرموده است
که گواهی فرزند برای پدر خود مقبول نیست و نه گواهی پدر برای فرزند خود بجهت آنکه منافع میان اولاد با متصل است اعنی یکی
بال دیگر قطع میشود و لهذا جائز نیست دادن زکوة بآنها و بهرگاه منافع آنها متصل است پس گواهی یکی برای دیگر گواهی اوست بر
نفس خود من وجه جادواری آن جای تمت است **مسئله** پیغمبر صلعم فرموده است که مقبول نیست گواهی زن برای شوهر
و نه گواهی شوهر برای زن و نه گواهی مندر برای خواجه و نه گواهی خواجه برای مندر و نه گواهی اجیر برای صاحب قال رضه مراد از اخیر
نبا بگفته نعمتا تمیز خاص است که ضرر اشد و خود عین ضرر ذات خودی شمار و دفع او با دفع خود و همین مراد است از قانع که مذکور است
در حدیث پیغمبر صلعم که مقبول نیست گواهی قانع بابل بیت کسی در حق آنکس بعضی گفته اند که مراد از اخیر مذکور اجیر است بطریق
سالان یا بطریق مشابره چه او مستوجب اجرت میشود بمقابل منافع خود و در وقت ادای شهادت پس گویا اجیر گرفته است زیرا
مستاجر او برای گواهی دادن و باید دانست که گواهی هر یک از زن و شوی برای دیگر مقبول نیست و شافعی رح گفته است که
گواهی مذکور مقبول است زیرا چه ملک هر یک از زن و شوی از ملک دیگر متناهیست و قبضه هر یک بر ملک خود ملحقه است

ولهذا يجري القصاص والحبس بالدين بينهما ولا معتبر بما فيه من النعم لثبوتها ضمنًا كما في الغريم اذا شهد
لمدونه المفلس ولنا ما روينا ولا نكنا الاستغفار متصل عادة وهو المقصود فيصير شهادته لنفسه من جهة
او يصير متهمًا بخلاف شهادة الغريم لانه لا ولاية له على المشهود به ولا شهادة المولى لعبد لانه شهادة
لنفسه من كل وجه اذا لم يكن على العبد دين او من وجه ان كان عليه دين لان الحال موقوف على ما كان عليه
لما قلنا ولا شهادة الشريك لشريكه فيما هو من شركتهما لانه شهادة لنفسه من وجه لا شريكهما
ولو شهد بما ليس من شركتهما تقبل انتفاء التهمة وتقبل شهادة الرجل كخيه وعمه لا فساد التهمة من ذلك
ومنا فوهما متباينة ولا بسوطة لبعضهم في مال البعض قال ولا تقبل شهادة تحت ومراة الخنث
والردى من افعال لانه فاسق فاما الذي في كلامه لين وفي اعضائه فكسبه فهو مقبول الشهادة

لهذا قصاص نموده میشود هر يك از آنها و قتيكه قتل كند ديگر را و مجنين جس نموده میشود هر يك بجهت دين ديگر و فطيكه و گواهي كود
عادت لبوي گواه بنابر آنكه هر يك از زن و شوي نفع ميگيرد بآل ديگر معتبر نيست چه ثبوت آن نفع ضمنى است چنانچه اگر دايين
گواهي دهد بر داي مديون خود كه مفلس است مقبول است گواهي اموال باوجود آنكه همان نفعت دى است پس چنان نفعت نمى
و دليل علمائى مارج كى حديث مذکور است و دوم نيت كه هر يك از زن و شوي نفع ميگيرد بآل ديگر از روى عادت و مقصود
از ايل همين گرفتن نفع است پس گواهي هر يك از آنها در حق ديگر گواهي در حق خود است من وجه يا محل اتهام است بخلاف
گواهي دايين در حق مديون مفلس چه ويرا ولايت نيست بر آل مديون مذکور كه بآن گواهي داده است و هر يك را از زن
و شوي ولايت است بر آل ديگر بنابر عرفت عادت محل مسئله ۸ - گواهي خواجه در حق بنده او مقبول نيست و بجهت
حديث مذکور و بجهت آنكه گواهي مذکور گواهي است در حق خود بجمع وجوه اگر نباشد بر ذمه بنده مذکور دين كسى و گواهي مذکور
گواهي است در حق خود من وجه اگر باشد بر ذمه بنده مذکور دين بجهت آنكه حال آن موقوف است و اعني اگر ادا كردن خواجه بر
پس آن گواهي در دين هنگام بجمع وجوه در حق او ميشود و اگر بنده مذکور فروخته شود بجهت دين دان خود پس خواجه مذکور اجنبى
ميگردد و بنابر آن گواهي مذکور في الحال گواهي است در حق خواجه مذکور من وجه بايد دانست كه گواهي خواجه در حق بركات خود
مقبول نيست بنابر وجيهه مذکور شد مسئله ۹ - گواهي كى از دو شريك براي ديگر در چيزي كه از ايل شركت است مقبول است
زيرا چه آن گواهي در حق خود است من وجه چه هر دو در آن شريك اند و گواهي شريك براي شريك ديگر در چيزي كه از ايل شركت
نيست مقبول است چه آن محل شمت نيست مسئله ۱۰ - گواهي هر كس براي برادر و عم وى مقبول است چه آن محل
نيست بسبب آنكه ملك و منافع هر يك ملحوظه است و همچ كى را تصرف نيست در مال ديگر بطريق مسايله و مسايط مسئله ۱۱
گواهي تحت اعني مخفي كه موصوف بفضيل دى است مقبول نيست زيرا چه او فاسق است و لاكسيه در كلام او لينت است
و در اعضاي او نيز شكستى و لينت است و وليكن موصوف بفضيل ردى نيست پس گواهي او مقبول است

و لا نأخذ ولا مغبنة كما بهما تركبان عموماً فإنه عليه السلام نهى عن الصوتين الاحمقين
النائحة والمغبنة قال ولا مدءن الشرب على اللغو لانه اسرتك محرمة و لا من يلعب
بالطيور لانه يورث غفلة و لانه قد يقف على عورت النساء بصعود سطحه لطيطر طير في بعض
النسخ و لا من يلعب بالطيور و هو المعنى قال ولا ممن يغنى للناس لانه يجتمع الناس على ارتكاب كبير
قال لا من ياتي بايمن الكبار التي تتعلق بها الحد للفسق قال و لا من يدخل الحمام من غير ائذان لان كشف
العورة حرام أو ياكل الربوا أو يقيم باليزد و الشطرنج لان كل ذلك من الكبائر و كذلك من تقوته الصلاة
للاشتغال بهما فاما مجرد اللعب بالشطرنج فليس بفاسق ما نهي من الشهادة لان الاجتهاد فيه مباح
و شرط في اهلان يكون اكل الربوا مشهورا به لان الانسان قلما يجوع مباشرة العقود الفاسدة و كل ذلك
ربوا قال و لا ممن يفعل الافعال المستحقة كالبول على الطريق و الاكل على الطريق لانه تارك للمروة و اذا كان
لا يستحي عن مثل ذلك لا يستمنع عن الكذب فينتهوا و لا تقبل شهادة من يظهر سب الشلف لظهور فسقه

مسئله ۱۲ - گواهی زنی که نود میکند و گواهی زنی که سرود میکند مقبول نیست اصلاً زیرا چه آنها ارتکاب فعل حرام
مینمایند چه پیغمبر معلوم نمی فرموده است از دو آواز محقق اعنی آواز نود و آواز سرود و باید دانست که مرد از زنی که نود میکند
زنی است که نود می نماید در صحبت غیر خود و کسب نود نمی میکند **مسئله ۱۳** - گواهی کسیکه دایا شراب می خورد
بر سبیل لهو مقبول نیست چه او ارتکاب نموده چیزی را که حرام است و همچنین مقبول نیست گواهی کسیکه لعب میکند بطیور
چون کبوتر باز و ... زیرا چه لعب مذکور مورث غفلت است و نیز او گواهی واقف میشود بر عورت زنان اجنبی بانظری که
استاده میشود بالای بام خود برای پرانیدن طیر خود و باید دانست که در بعضی از نسخ سجایا لعب بطیور کبوتر پس مراد
از آن چه غنی است اعنی سرود کننده **مسئله ۱۴** - مقبول نیست گواهی کسیکه سرود میکند برای شنیدن مردمان زیرا چه
او جمع میکند مردمان را بر ارتکاب گناه کبیره **مسئله ۱۵** - مقبول نیست گواهی کسیکه بعل می آرد گناه کبیره را که متعلق است
بآن حد زیرا چه او بسبب گناه مذکور فاسق میشود **مسئله ۱۶** - مقبول نیست گواهی کسیکه بحرام درمی آید بدون شلوار
و مانند آن زیرا چه کشف عورت حرام است **مسئله ۱۷** - مقبول نیست گواهی کسیکه ربوا بخورد یا قمار می بازد به نزد
یا به شطرنج چه این بازیها از جمله گناه کبیره است و همچنین مقبول نیست گواهی کسیکه نماز او فوت میشود بسبب اشتغال با بازیها
مذکور و اما مجرد لعب بشطرنج بغیر قمار پس آن مانع قبول شهادت نیست چه بسبب آن فاسق نمیشود بآنکه در آن
اختلاف است میان مجتهدان و چه امام شافعی و امام مالک رجحان داشته اند آنرا و باید دانست که در مسوئله مذکور
مذکور است که گواهی ربوا خوار و قبی مقبول نیست که او مشهور باشد بخوردن ربوا چه انسان خالی نیست از مباشرت عقود فاسده
و آن خالی از ربوا نیست **مسئله ۱۸** - مقبول نیست گواهی کسیکه افعال حقیر خویش میکند چون بول کردن یا خوردن
بر سر راه زیرا چه او تارک مروت است چه او هرگاه از ارتکاب چنین افعال جانمیکند پس او منتهم است بآنکه اگر گفتن دروغ نیز
اجتناب ننماید کرد **مسئله ۱۹** - مقبول نیست گواهی کسیکه علانیه سب میکند صحابه تابعین یا از بیکان متوفی و طاهر

مخلاف من يكتمه وتقبل شهادة اهل الاهواء الخطابية وقال الشافعي لا تقبل لانه اغلظ وجوه الفسق ولنا انه فسق من حيث الاعتقاد وما اوقعه فيه الا تدنيه فيمتنع عن الكذب وصار كمن يشرب المثلث او ياكل متروكة التسمية حامداً مستيقماً لذلك بخلاف الفسق من حيث النفاق أما الخطابية فمهر قوم من خلافة الروافض يفتقدون الشهادة لكل من حلف عندهم وقيل يرون الشهادة لتثبوتهم واجبة فتمكنت التهمة في شهادة تهم لظهور فسقهم قال وتقبل شهادة اهل الذم بعضهم على بعض وان اختلفت ملتهم وقال مالك والشافعي لا تقبل لانه فسق قال له تعالى واكافون هم الفاسقون فيم التوقف في خبره ولهذا لا تقبل شهادته على المسلم فصارك المرتد ولنا ان النبي عليه السلام اجاز شهادة النصارى بعضهم على بعض ولانه من اهل الولاية على نفسه وعلى اولاده الصغار فيكون من اهل الشهادة على جنسهم والفسق من حيث الاعتقاد غير ملان لانه يختب ما يستعد محرم دينه والكذب محظور الاديان كلها بخلاف المرتد لانه لا ولاية له وبخلاف شهادة الذي على المسلم لانه لا ولاية له بالاضافة اليه ولانه يقول عليه لانه يعطي قوته بما به

بجلاف کسی می پوشد این امر را چه فوق ادعای هر نیست مسئله ۲۰ - مقبول است گواهی اهل اهل اعمی غیر اهل سنت و جماعت مگر
گواهی فرقه خطاییه چه آن مقبول نیست بنابر وجهیکه مذکور خواهد شد و شافعی رج گفته است که گواهی هیچ یکی از اهل اهل اهل مقبول نیست اتباع
مردود و بدعت از اهل اهل و جود فسق است و علمای مروج میگویند که اتباع بها فسق است از روی اعتقاد و نه افتاد و نه است در آن صاحب آن
مگر بسبب دیانت خود غرض اعمی دیانت او باعث آن شده است که بنابر آنکه او از اهل حق میدانند پس اهل کذب و دروغ و قناب
خواهد کرد و بسبب آنکه کذب در هر فرقه حرام است پس آن مانند کسی است که میخورد مثلث را و میخورد گوشت و بگوید که گوشت را که بغیر
تسمیه فوج کرده است آنرا فوج نکند آن بنابر آنکه آن فرقه حرام است بجلاف فسق از روی عمل اما فرقه خطاییه پس آنرا از
روافضی عالی اند و در مذہب آنها جائز است گواهی دادن برای هر کسی که قسم خورد و نزد آنها بعضی گفته اند که در مذہب آنها گواهی
دادن برای قوم خود واجب است پس گواهی آنها محل تمت است مسئله ۲۱ - مقبول است گواهی فیما بین اعمی گواهی
بعضی از آنها بر بعضی دیگر مقبول است لکن چه مذہب آنها مختلف باشد و امام مالک و شافعی رج گفته اند که گواهی آنها اصلاً مشروع نیست
زیرا چه آنها فاسق اند چنانچه حق تعالی در قرآن مجید فرموده است که کافران فاسق اند پس در قبول نمودن خبر آنها توقف لازم است
ف بنابر آنکه حق تعالی فرموده است که اگر خبر دو شما را فاسقی پس تو حق نمائید و قبول آن صح و لهذا مقبول نیست گواهی
کافر بر مسلمان پس کافر بمنزله مرتد است و دلیل علمی مروج یکی اینست که مرویت از پیغمبر صلعم که او بآن داشته است گواهی بعضی
از نصاری بر بعضی از آنها و دوم اینست که کافر را ولایت است بحدوث خود و بر اولاد صغیر خود پس او از اهل شهادت بر نفس خود
خواهد بود و حق آنها که از او اعتقاد است مانع اهل شهادت نیست زیرا چه او اجتناب میکند از آنچه حرام درین مذہب و دروغ حرام و در جمع
مذاهب بجلاف مرتد چه بر اولایت نیست بجلاف شهادت و می پس علم چه درمی را ولایت نیست بر مسلمان نیز او دروغ می نهد بر مسلمان محبت
عین حق که در این باب علم مسلمان کافر نکند و سوال چنانچه میان مسلمان و می عداوت همچنین میان یهود نصاری نیز عداوت و همچنین میان یهود
نصاری میان مجسم عداوت پس باید اعتقاد کرد که میان آنها نیز محبت نیست گواهی بین آنها بر بعضی دیگر مقبول نباشد حال آنکه مقبول است جواب

وملک الکفر وان اختلفت فلا خوف فلا یجملهم فی الحقیق علی التقول قال لا تقبل شهادة الحرفی علی الذی اراد به والله اعلم الله ان کونه کولاية له علیه لان الذمی من اهل دارنا وهو اعلی حاکم منه ویقبل شهادة الذمی علیه کشهادة المسلم بحلیه وعلی الذمی ویقبل شهادة المسلمین بعضهم علی بعض اذ کانوا من اهل دار واحدة وان کانوا من دارین کالدوم والنزک لا تقبل لان اختلاف الدارین یقطع الولاية ولهذا یمنع التوارث بخلاف الذمی لانه من اهل دارنا ولا كذلك المسلمان وان كانت الحسنات اغلب من السيئات والرجل یجتنب الکبائر قبلت شهادته وان اکره بمصیبة هذا هو الصحیح فی حد العدالة المقترحة اذ لا بد له من توفی الکبائر کلها وبعد ذلك یعتبر الغالب کما ذکرنا فاما العلم بمصیبة لا ینقدح به العدالة المشروطة فلا بد به الشهادة للضرورة لان فی اعتبار اجتنابه اکثر سبباً به وهو مقنن ایهاء الحقوق قال ویقبل شهادة الاقارب لانه لا یحیل بالعدالة الا اذا ترک استخفافاً بالذین لانه لم یبق بهذا الصیغ عدل قال والحقیق فان عرض الله عنه قبل شهادة حلقه الحنفی ولا یظم عضو منه ظلاً فکما اذا قطعت ید قال ولد الذی لانی فحق ابوی بوجوب حق الولد کفرها وهو مسلم قال لا تقبل فی الزنا ما یحیل بکون عیال

ص اگر چه اختلاف است میان مذاهب آنها ولیکن بعض آنها مقهور و مغلوب و دیگر نیست تا غیظ و غصه یکی باعث شود بر بستن دفع بر دیگر مسئله ۲۲ گواهی کافر حربی مستامن بر ذمی مقبول نیست زیرا چه ویرا ولایت نیست بر ذمی چه ذمی از اول و دارا امام است پس بر ذمی است از کافر حربی و گواهی ذمی بر کافر حربی مذکور مقبول است چنانچه مقبول است گواهی مسلمان بر ادب کافر حربی و نیز مقبول است گواهی باینهمان بر متان دیگر و قتیکی که در از یک دار باشند و اگر از دار مختلف باشند چنانچه یکی از روم باشد دیگر از ترک پس دین مستور گواهی یکی بر دیگر مقبول نیست زیرا چه اختلاف در موجب القطاع ولایت است اندکی عارض دیگر نمیشود و قتیکی که از دار مختلف باشند بخلاف گواهی ذمی بر حربی مستامن چه آن مقبول است بجهت آنکه ذمی از اهل دین اسلام است و مستامن نیز همین است مسئله ۲۳ هر که حسنت و برسیات او یعنی گناه صغیره او غالب است و از گناه کبیره اجتناب میکند پس گواهی او مقبول است اگر چه گناه مرتکب گناه صغیره میشود و اینکه مذکور شد تفسیر عدالت است که معتبر است در گواهی و همین تفسیر صحیح است زیرا چه اجتناب از گناه کبیره ضرورت است بجهت عدالت و بعد از آن آنچه غالب باشد از حسنت و سیات او پس آن معتبر است و اما ارتکاب گناه صغیره گناه گاه پس آن ضرر نمیکند در عدالتی که شرط گواهی است پس بسبب آن ادای شهادت که امر مشروع است رد نخواهد شد زیرا چه اگر در ثبوت عدالت اجتناب از جمیع گناه شرط نموده شود لازم می آید که باب ادای شهادت مسدود گردد و حال آنکه باب آن مفتوح است برای احیای حقوق مردمان مسئله ۲۴ مقبول است گواهی اطفال اعنی کسیکه ختنه را ترک نموده است بسبب قدر کبر سن و چون آن چه آن فعل عدالت نیست مگر و قتیکی ترک نموده باشد آنرا بنا بر استخفاف دین و اعراض از سنت چه درین هنگام عدالت باقی نمی ماند مسئله ۲۵ مقبول است گواهی خصی اعنی کسیکه خضیه او کشیده شده است بجهت آنکه عمر فرزند قبول کرده است گواهی علقه را و او خصی بوده است و بجهت آنکه بریده شده است یک عضو وی بطلیم پس مانند آن شد که بریده شود دست وی مسئله ۲۶ گواهی ولد الزنا مقبول است زیرا چه نسق مادر و پدر موجب نسق فرزند نیست چنانچه کفر آنها موجب کفر آن نیست و امام مالک صحیح گفته است که گواهی ولد الزنا بر زنا مقبول نیست چه او در دست میبارد که غیر وی مثل وی باشد

فثبتت هذه القواعد لا يختار ذلك ولا يستحبه والكلام في العدل قال وشهادة الخائن جائزة لا يثبت لها امر وشهادة
الجنين مقبولة بالنقض قال وشهادة العال جائزة والمراد بحال السلطان عند عامة المشايخ ان يكون فضل للمسلمين ينفي
الاذا كانوا اهل الظلم وقيل العال اذا كان وجهاً في الناس ذا مروءة لا يجازف في كلامه تقبل شهادة كما مر
عن ابي يوسف انه في الفاسق لا يوجهه لا يقبل على الكذب حفظ المروءة ولما ثبت لا يستلزم على الشهادة
الكاذبة قال واذا شهد الرجلان ان اباها اوصى الى فلان والوصي يدعى ذلك فهو جائز استحسننا وان لم نذكر الوصي
لم يجز في القياس لا يجوز ان ادعى وحده اذا شهد الموصى لهما بذلك او عريان لها على البيت ديني او لميت طبعها ديني
او شهد الوصيان انه اوصى الى هذا الرجل معهما وجه القياس انها شهادة للشاهد لعود المنفعة اليه وجه الاستصحاب
ان للمفاسق ولاية نصب الوصي اذا كان طالباً للموت مصر وقا فبكم الفاسق ضمة بهذه الشهادة مؤنة للقيمين
لان يثبت بها شئ فصار كالقرعة والوصيان اذا اقر ان معهما اثباتاً لملك الفاسق ضمة نصب
ثالث معهما العجز هما عن التصرف باعتبارهما بخلاف ما اذا انصرفا او لم يعرف الموت

پس گواهی او درین امر محل تمت است وعلما ی مانع میگویند که کلام در عادل است وولد الزنا هرگاه عادل باشد پس او قسم نیست
چرا و این را دوست نخواهد داشت که غیر ذی مثل وی باشد مسئله ۲۷ - گواهی غشی جائز است زیرا چه او مرست یا زن
و گواهی سرور و مقبول است بنفس مسئله ۲۸ - گواهی کسیکه عالمی میکند از جانب سلطان مقبول است نزد اکثر مشایخ
زیرا چه نفس عمل فوق نیست مگر وقتیکه او معین ظلم باشد چه درین هنگام گواهی او مقبول نیست و بعضی گفته اند که درین هنگام نیز
مقبول است و قتیکه عامل مذکور صاحب مروت و درودار باشد و گداز نکند و کلام چنانچه سابق مذکور شد از قول ابي یوسف
در حق فاسق زیرا چه او بسبب رو داری خود اقدام نخواهد کرد بر گواهی دروغ تا مروت او محفوظ ماند و بسبب حمایت خود او جبر گرفته
نخواهد شد بر گواهی دروغ مسئله ۲۹ - و قتیکه گواهی دهند و در میانیکه پدر آنها صبی نموده است فلان را و وصی مذکور نیز
و عوی آن می نماید پس آن گواهی جائز است بنا بر استحسان و اگر وصی مذکور انکار آن نماید پس گواهی مذکور جائز نیست و بعضی میگویند
این است که در هر دو صورت جائز نباشد و علی هذا القیاس و قتیکه گواهی دهند و وصی ای که بانیکی موصی وصی نموده است فلان را
یا گواهی دهد آن دو دامن نیست یا دو دیون آن یا گواهی دهد و وصی بانیکی موصی وصی نموده است فلان را نیز با آنها و وجه قیاس
این است که این گواهی با گواهی گواه است برای خود من وجه چنانچه آن با و نیز عائد است و آن نفع این است که آنها بسبب
گواهی مذکور نصب میکنند کسی را که قائم و برپا میشود با حیای حقوق آنها و وجه استحسان این است که قاضی او لایست نیست و آن
وصی است و قتیکه کسی طالب آن باشد و موت موصی امر مشهور است پس قاضی بسبب گواهی مذکور از مشقت معین نمودن وصی را بیست
نماند که بنا بر گواهی مذکور چه غیر ثابت کرد پس گواهی مذکور بمنزله قریب است و بسبب آن از مشقت تعیین را بیست و سوال وقتی که میت را
و وصی باشد قاضی را احتیاج نیست که نصب نماید و وصی سوم را پس باید که نصب نمودن و سوم جائز باشد جواب ص خود می گاه از آن خود و بانیکی با آنها
وصی سوم نیز هست پس درین صورت قاضی را میرسد که نصب نماید و وصی سوم را با آنها چه آنها تصرف نمی تواند کرد و بدون سوم
بنا بر اعتراض آنها بوسی سوم بخلاف آنکه آنها انکار نمایند و وصی سوم را یا موت موصی معسر و ف و مشهور نباشد

لأنه ليس له ولاية نصب الوصي فتكون الشهادة هي الموجبة وفي الفرعين للميت عليه ما دين تقبل الشهادة وإن لم يكن
 انعت معروف لانهما أيقران على أنفسهما فيثبت الموت باعتبارهما في حقهما أو أن شهدا أن إياها الغائب كله تقبض ديونه
 بالكلفة فادعى الوكيل وأنكر لم تقبل شهادتهما لأن القاض لا يملك نصب الوكيل عن الغائب فلو ثبت ثبوت الشهادة نقادها
 غير موجبة لمكان التهمة قال ولا يسم القاض الشهادة على جرح عود ولا يحكم بذلك لأن الضيق مما يدخل تحت الحكم لأن له الزعم
 بأسوبة فلا يتحقق الإلزام وإن فيه هناك السند والسند واجب والاستماع حرام وإنما يخص ضرورة إلقاء الحقوق ذللت فلا يدخل تحت الحكم إلا إذا
 علموا أن ذلك لا ينافي ما يدخل تحت الحكم قال لو أقر عليه البيعة استلزم الشهادة لتقبل الشهادة على جرح عود ولا يتجاوزها أمراً على

جرح عود في غير قيد قاضى را گویى کرد و اندر زیاده در نیصورت قاضى را ولایت نصب کردن و ضعیفیت پس اگر در نیصورت نصب تمام
 و ضعیف را موجب آن نخواهد بود و مگر گواهی مذکور و حال آنکه آن محل تحت است چنانچه مذکور شد و باید دانست که در صورت
 گواهی دادن مدیونان میت بوضیعت مذکوره مقبول است گواهی آنها اگر چه موت موصی معروف و مشهور نباشد زیرا چه گواهی مذکور
 اقرار آنهاست بر ذات خود پس ثابت خواهد شد موت موصی در حق آنها بنا بر اعتراف آنها مسئله ۳۰ - اگر گواهی دهند
 دو کس برای زید باینکه پدر آنها که غائب است وکیل کرده است ویرا بجهت قبض نمودن دیون خود بکوفه پس این گواهی مقبول است
 خواه و دعوی آن نماید وکیل مذکور یا انکار آن نماید زیرا چه قاضی را نمیرسد که نصب نماید وکیل را از جانب غائب پس اگر ثابت شود
 و کالت او ثابت نخواهد شد مگر بسبب گواهی مذکور و حال آنکه گواهی مذکور بموجب آن نیست چه آن محل تحت مسئله ۳۱
 اگر جرح مجرد نماید مدعی علیه در حق گواه فاعنی طعن نماید مدعی او بچیزی که موجب فسق است بی آنکه متضمن باشد آن چیز
 حق از حقوق شرع را و نه حق از حقوق عباد را و بنیه قائم کند بر آن پس باید که قاضی نشنود آنرا و نه حکم کند به فسق
 گواه مذکور بجهت آنکه فسق از جنس چیزی است که در تحت حکم قاضی داخل نمیشود چه آن مرتفع میگردد بسبب توبه پس الزام
 متحقق نمیشود و بجهت آنکه گواهی مذکور مشتمل بر تمسک سترت و ستر محض عیب پوشی واجب است و اظهار آن حرام و
 پس گواه مذکور بسبب گواهی مذکور فاسق میگردد و لهذا گواهی او نامسموع است و جز این نیست که جائز است تمسک ستر
 و اظهار عیب در گواهی بطریق رخصت برای احیای حقوق و آن در صورتی است که در تحت حکم قاضی داخل نمیشود
 و صورت مذکوره چنین نیست پس گواهی مذکور در نیصورت نامسموع خواهد بود و لیکن اگر گواهی دهند گواهان باین که مدعی
 اقرار نموده است بفسق گواهان خود پس این گواهی مقبول است زیرا چه اقرار از قبیل چیزی است که در تحت حکم قاضی داخل میشود
 مسئله ۳۲ - اگر مدعی علیه بنیه قائم کند بر اینکه مدعی اجیر گرفته است گواهان خود را فبدیه درم مثلاً
 پس آن بنیه مقبول نیست زیرا چه آنها گواهی داده اند بر جرح مجرب و بجهت آنکه اجاره گرفتن اگر چه امر زائد است بر جرح مجرد

فلا خصم في اثباته من المدعى عليه في ذلك اجنب عنه حتى لو اقام المدعى عليه البينة ان المدعى
استلج الشهود بعشرة دراهم ليقولوا الشهادة واعطاهم العشرة من مالي الذي كان في يده لتقبل كانه خصم في ذلك ثم ثبت
الحرم بناء عليه وكذا اذا اقام مدعى على صاكت هو كالمشهود على كذا من المال ودفعته اليه صرحت ان لا يشهدوا
بهذه الباطل وقد شهدوا وطالبهم بذلك المال وهذا اقلنا انه لو اقام البينة ان الشاهد عبد او محمد و
في قذف او شارب خمر او قاذف او شريك المعصية تقبل قال ومن شهد ولم يذكر حتى قال او همت بعض
شهادتي فلان كان حدا مجازات شهادته ومنه قبوله او همت اي اخطأت بتبسيات ما كان بحق
على كذا او بزيادة كانت باطله ووجهه ان الشاهد قد يتنبل بمثله لمقابلة مجلس القضاء
فكان للعدو واخطا تقبل اذا ادركه في اوانه وهو عدل بخلاف ما اذا اقام عن المجلس ثم عاد وقال
او همت كانه يوم الزيادة من المدعى بتبليس وحياته فوجب الاحتياط ولان المجلس اذا اتخذ الحق الملتصق بأصل
الشهادة فصار الكلام واحدا وكذلك اذا اختلف وعلى هذا اذا وقع الغلط في بعض الحدود او في بعض النسب

وليكن مدعى عليه واثبات آن خصم نيت وويرا نيت سر كذا اثبات آن نايده او اجنبی ست انان اگر مدعی علیه در اثبات آن خصم شاهد
یا بنظر که گوید مدعی با جاره گرفته است آن گویا بان بده درم تا گواهی بدهند و داده است آن دراهم را با آنها از مال من که در دست
داری بود و بنیت قائم کند بران پس در خصوصیت بنیت او مقبول است زیرا چه مدعی علیه مذکور در بنیورت خصم دلی است و مال مذکور مجدداً
ثابت میشود و حج بنابر اثبات مال مذکور و همچنین مقبول است بنیت مدعی علیه در صورتیکه گوید که من مصالحه نموده ام با این گویا بن چنین
مقدار مال داده ام آن را با اینها باین شرط که گواهی ندهند بر من باین دعوی باطل و با وجود آن اینها گواهی داده اند و مطالبه نماید از
آنها مال مذکور را که بنابر مصالحه داده بود و هرگاه متفرگشت که مقبول است گواهی گویا بن بر جر حیکه در تحت حکم قاضی داخل می شود
نقصان گفته اند که اگر مدعی علیه بنیت قائم کند بر اینکه گواه مدعی بنده است یا محمد دوست بسبب قذف یا شارب خمرست یا قاذف
یا شریک مدعی است پس درین صورت با بنیت که مقبول است مسئله مسلم است اگر شخصی ادای شهادت نمود هنوز از مکان خود
جدا نشده بود که گفت پیش از حکم قاضی که من مدعی یا مدعی بنیورت گواهی خود را بنیت تو هم نمودم پس آن شخص اگر عادل است گواهی او بجزیر
گواهی او مقبول است و منی تو هم انیت که خطا واقع شد باین طریقه که فراموش کرد و چیزی را که فکر آن واجب است یا زیاده نمود
و بجزیر که باطل است و وجه مقبول شدن گواهی او این است که گواه گواهی چنین تو هم بتلی میگرد و بسبب هیبت مجلس قاضی
پس قدران و منافع و غیره ان مقبول خواهد شد و فتنه که تارک آن ناید و در وقت آن و او عادل باشد بخلاف آنکه اگر بایستد
و جدا شود از مجلس قاضی و جدا از آن باز آید و بگوید که من تو هم کرده ام در بعض گواهی خود در بنیورت گواهی او مقبول نیست بجهت آنکه
درین صورت است ایست که بنابر تبلیس مدعی بخانت او باشد پس احتیاطاً ضرورت و محبت آنکه هرگاه و بجزیری زیاده
یا کم گفته بعد از ادای شهادت در مجلس واحد پس آن محض میشود حاصل شهادت و هر دو بنظر یک کلام می شود و چنین نیست
و فتنه که مجلسی مختلف گردد و عملی با تقیاس و فتنه غلط کنند گواه در بیان بعض حد و بر ای فتنه
گواهی باین شهادتی باین غرضی ذکر کنی یاد بر بیان نسب مثلاً باین محمد بن احمد محمد بن علی گوید

والاخر باللف وحسمائه والمدعی يدعی الف واخمسائة قبلت الشهادة على الالف لا تتفق الشاهد
عليها لفظاً ومعنى لان الالف والخمسمائة قبلتان عطف لهما على الاخرى والعطف
بقدر الاول ونظيره الطلقة والطلقة والنصف والمائة والمائة والخمسون بخلاف العشرة والعشرة
عشر لانه ليس بينهما حرف العطف فهو نظير الالف والالفين وان قال المدعی لم یکن لی علیہ الالف
فتبادلة الذي شهد بالالف والخمسمائة باطله لانه كذب به المدعی في المشهود به وكذا اذا سكت المحضر
مضمون الالف لان التكذيب ظاهر فلا بد من التوفيق ولو قال كان اصل حق الف واخمسائة ولكن استوفيت
خمسمائة وابروته عنها قبلت لتوفيقه قال واذا شهد بالالف وقال احد هما قضاء خمسمائة قبلت
شهادتهما بالالف لا تتفق ماعليه ولم یستعم قوله انه قضاء خمسمائة لانه شهادة فرد الا ان يشهد به
اخر وعن ابی یوسف انه انما یقضي خمسمائة لان شاهد القضاء مضمون شهادته ان لا دين لخمسمائة وجوابه
ما قلنا قال وینبی للشاهد اذا علم بذلك ان لا یشهد بالالف حتى یقر المدعی انه قبض

ودیکریک ہزار روپا نقد دم ودعی دعوای کثیرا روپا نقد فیما ید پس در صورت مقبول است گواہی آتہا ہزار دم چہ ہر دو گواہ متفق
ہزار دم باعتبار لفظ ومعنی زیرا کہ لفظ ہزار یک حکم است و لفظ پانصد کما دیگر است کہ معطوف است بمبادل و عطف موجب تقریر اول
ونظیر آن یک طلاق ویک و نیم طلاق است و یک صد و یک صد پنجاہ است ف یعنی اگر گواہی دہد یکی از دو گواہ بیک طلاق
ودیکریک فیہم طلاق یا گواہی دہد یکی بصد دم ودیکریک صد و پنجاہ دم پس مقبول است گواہی آتہا بیک طلاق و بصد دم
ص بخلاف آنکہ اگر یکی گواہی دہد بصد دم ودیکریک پانزہ زرا چہ در میان آن ہر دو حرف عطف نیست پس این مانند دیگر از دو ہزار
ف و حکم آن مذکور شد ص مسئلہ ہم۔ در صورتیکہ گواہی دہد یکی ہزار دم ودیکریک ہزار روپا نقد دم ودعی بگوید کہ است
حق من مگر ہزار دم پس گواہی کسیکہ گواہی داد بیک ہزار روپا نقد دم باطل است زیرا چہ مدعی کذب او نموده در شود و ہر چہ نیست
حکم و فتیکہ مدعی دعوای ہزار دم نماید و اناقی ساکت باشد زیرا چہ در صورت نیز ظاہر نہیں است کہ کذب میکند و گرنہ دعوی میکرد مطابق
گواہی او پس توفیق ضرورت میان دعوی و میان گواہی گواہ اولندا اگر بگوید مدعی کہ اصل حق من کثیرا روپا نقد بود لیکن
من استیضا قبض نمودم از آنجملہ پانصد دم را بگوید کہ ابرا نمودم از پانصد دم پس دین من کما گواہی ہر دو مقبول است بجهت
گواہی آتہا موافق و حریت مسئلہ ۵۔ اگر گواہی دہند دو کس ہزار دم و بعد از ان بگوید یکی از ان کہ مدعی علیہ پانصد دم
انان ادا نموده است پس گواہی ہر دو ہزار دم مقبول خواهد بود چہ ہر دو بر ان متفق اند و مسموع میشود و قول او کہ مدعی علیہ پانصد
انان ادا نموده است چہ این گواہی یک کس است پس آن مقبول نیست مگر فتیکہ گواہی دہد آن گواہ دیگر نیز و از ابی یوسف روح
مراد است کہ او در صورت حکم میکرد پانصد دم نیز بچہ حاصل گواہی کسیکہ گفت مدعی علیہ ادا نموده است پانصد زرا این است کہ
دین نیست بزمہ مدیون مگر پانصد دم و جواب این آنست کہ مذکور شد ف اعنی ہر دو گواہ متفق اند بر اینکه دین ہزار دم
و گواہی یکی قیما باینکہ ادا نموده است پانصد با مسموع است ص و باید دانست کہ گواہ و فتیکہ بدانکہ ادا نموده است مدیون
پانصد زرا از ہزار دم بیشتر است و نیز کہ گواہی نہ ہر چہ ہزار دم کہ حق توان کہ اقرار نماید مدعی باینکہ او قبض نموده است

خمسائة كیلایه صید مبینا علی الظلم وقال فی الجامع الصغير رجلان شهد علی رجل یقرض الف درهم فشهد احدهما انه قد قضاها فالشهادة جازية علی القرض لا تفاقمها علیه ونفرد احداهما بالقضاء علی ما یبنا و ذکر الطحاوی عن اصحابنا انه لا تقبل وهو قول زفر ولا المدعی کذب شاهد القضاء قطعا هذا الکذب فی غیر المشهود به الاول وهو القرض ومثله لا یمنع القبول قال واذا شهد شاهدان انه قتل ابی بکیر يوم النحر مکة وشهد اخران انه قتله يوم النحر بالکووفة وجمعوا عند الحاكم لم یقبل الشهادتین لان احدهما کاذب بقیقین ولیست احدهما باولی من الاخری فان سبقت احدهما وقضى بها ثم حضرت الاخری لم تقبل لان الاولی قد رجحت بانصال القضاء بها لا تنقض بالثانیة قال واذا شهدا علی رجل انه سرق نفقة واختلفا فی لوبها فطم وان قال احداهما نفقة والاخر نفقة لم یقطع وهذا عندنا یحییة ورواهما لا یقطع والوجهان وقيل الاختلاف فی لوین ینشأ بهما کالسواد والحمرة کالسیاق والبیاض وقيل فی جمیع الامور ان السرقه فی الشرفه غیر فی البیضاء لم یقبل لیس الشهادۃ بانصد درهم راتا او معین مدوکار مدعی نباشد بظلم او درو جاع صغیر مذکور است که اگر دو کس گواهی دادند باینکه هر دو درم قرض زید است بر زید فلان وبعد از آن یکی از آن گواهی داد باینکه او امانده است آنرا مدیون مذکور ف و مدعی منکر آنست پس گواهی آنها بقرض مذکور جائز است چه هر دو متفق اند بر آن یکی از آن تنها گواهی داد و با دای آن و آن معتبر نیست و طحاوی رح روایت کرده است از علمای حاج که آن گواهی مقبول نیست و همین قول زفر است زیرا چه مدعی تکذیب می نماید کسی را که گواهی داده است با دای قرض مذکور و جواب آن آنست که مدعی اگر چه تکذیب می نماید آنرا ولیکن تکذیب آن نمیکند و در مشهود به اول که قرض است چنین تکذیب مانع قبول گواهی نیست **مسئله ۴** اگر گواهی دادند دو گواه باینکه فلان کس کشته است زید را در روز عید قربان بکوه و دو گواه دیگر گواهی دادند باینکه او کشته است آنرا در روز مذکور بکوه و این همه چهار گواه متجمع شدند در مجلس قاضی پیچ یکی ازین دو گواهی را قبول نکنند زیرا چه یکی از آن دو فرقه کاذب است ف بی شک ص و یکی از آنها اولی نیست از دیگر پس اگر یکی ازین دو گواهی مقدم باشد و بنابر آن حکم کند قاضی و بعد از آن گواهی دهند فرقه دیگر قبول نکند قاضی گواهی آنها را زیرا چه اول ترجیح است بسبب حکم نمودن قاضی بمطابق آن پس رونما شد بسبب گواهی دوم **مسئله ۵** اگر گواهی دهند دو گواه بر شخصی که او دزدیده است گاوی را و بعد از آن اختلاف نمایند گواهان در رنگ آن گاوی ف آن گواهی مقبول است ص و دست دزد مذکور بریده میشود و اگر گوید یکی از دو گواه که آن گاو داده است و دیگر بگوید که گاو زست پس در صورت دست دزد مذکور بریده نمیشود و این نزد ابی حنیفه رح است و صاحبین رح گفته اند که در دو صورت دست آن بریده نمی شود و بعضی گفته اند که این اختلاف میان ابی حنیفه و صاحبین رح در آن صورت است که اختلاف نمایند گواهان در دو رنگ قشا بچون سیاهی و سرخی نه در صورتیکه اختلاف نمایند در سیاهی و سفیدی و بعضی گفته اند که اختلاف مذکور در جمیع صورت اختلاف گواهان است در رنگ آن و دلیل صاحبین رح آنست که دزدی گاویا غیر دزدی گاوی سفید است ف یعنی هر جا دزدی بکند محله و دست ص پس نصاب گواه ف که عبارت از دو گواه است بر هیچ یکی ازین دو دزدی یافته نشد پس چنان شک اگر گواهی دهند

و صار كالغصب بل اول لان امر الحذام وصار كالذكو رة والاوثة وله ان التوفيق ممكن لان التحمل في اللبالي امير
واللوطن يتشابهان ويحجفان في واحد فيكون السواد من جانب وهذا يبره والبياض من جانب آخر وهذا
يشاهد في تجاريف الغصب لان التحمل فيه بالنهار على قرب منه والذكو رة والاوثة لا يجتمعان في واحدة وكذا الوقوف

على ذلك بالقرب منه فلا يشبهه **قال** ومن شهد لرجل انه اشترى عبدا من فلان بالف وشهد لآخر انه اشترى
بالف وخمس مائة فالشهادة باطلة لانه المقصود اثبات السبب وهو العقد ويختلف باحتلاف الثمن
فاختلف المشهود به ولم تيمم العدد على كل واحد وكان المدعى يكذب باحد شاهديه وكذلك اذا كان المدعى
هو البائع ولا فرق بين ان يدعى المدعى اقل المائين واكثرهما المائين وكذلك الكتابة لان المقصود هو العقد
اكان المدعى هو العبد فظاهر كذا اذا كان هو المولى لان العنق لا يشت قبل الاداء فكان المقصود اثبات السبب كذا

كه فلان كس گا و فلان را غصب كرده است واختلاف نمایند در رنگ آن چه گواهی آنها مقبول نیست پس همچنین در اینجا نیز بلكه
بطریق اولی مقبول نخواهد شد گواهی آنها در صورت دزدی گا و و قتیكه اختلاف نمایند در رنگ آن زیرا چه امر حد كه بریدن دست
اهم است پس اختلاف گواهان در رنگ آن مانند اختلاف آنهاست در ذكورت و انوثت آن و دلیل ابي حنیفه رج نیست كه صورت
اختلاف گواهان در رنگ گا و مذکور توفیق میان آنها ممكن است زیرا چه گواهان مذکور زنده باشند گا و مذکور را اگر در وقت شب
از دور فچه دزدی اكثر در شب اتفاق میشود و در درنگ متشابه میشود و هم مجتمع میشود در رنگ گا و ابلق پس جائز است كه
يك جانب آن سیاه باشد و یکی از دو گواه همان جانب را دیده باشد و جانب دیگر آن سفید باشد و گواه دیگر مشاهده آن جانب
نموده باشد بخلاف صورت غصب چه آن در روز روشن اكثر اتفاق میشود پس گواه شدن بران و دیدن آن از نزدیک و روشن
اتفاق خواهد شد و ذكورت و انوثت و يك ذات مجتمع نمیشود و نیز اطلاع نمی شود بر ذكورت و انوثت مگر از نزدیک پس شبه نخواهد شد
مسئله ۸ - اگر کسی گواهی داد برای شخصی بانیکه او خریده است بنده فلان را بنهار درم گواهی داد و گواه دیگر بانیکه او خریده است
آنرا يك هزار و پانصد درم پس آن گواهی در فی صورت باطل است بحجت آنكه مقصود انان اثبات سبب است اعنی عقد بیع و جمع مختلف
بسبب اختلاف ثمن پس در فی صورت مذکور مشهود به كه عقد بیع است مختلف شد بسبب اختلاف ثمن و بیع کلی از عقد بیع مذکور
كه دو هست یافته نشد و بحجت آنكه مدعی تكذیب میکند یکی از ان دو گواه خود را و انیکه مذکور شد وقتی است كه مشتری مدعی باشد
و اگر ابلق مدعی باشد پس حكم آن نیز همچنان است كه مذکور شد و در هر دو صورت هیچ فرتی نیست میان انيكه مدعی و دعوی مال قلیل
كند یا دعوی مال كثیر زیرا چه مقصود اثبات عقد بیع است و آن مختلف می شود به سبب اختلاف ثمن بر همین قیاس است
عقد كتابت ف اعنی خواه و مكاتب هر دو اگر اختلاف نمایند در مقدار بدل كتابت و گواهان مختلف باشند گواهی
باطل است می خواه خواه مدعی باشد خواه مكاتب زیرا چه عقد كتابت نمی شود پیش از ادای بدل كتابت
پس مقصود در هر دو صورت اثبات سبب است كه عبارت است از عقد مذکور و هر دو در ان می توانند شدند و همچنین

الخلع والاعتاق علی مال والصلح عن دم العمد اذا كان المدعی هو المرأة والعبد والقاتل كان المقصود اثبات العقد والحاجة ماسة الیه وان كانت الدعوی من جانب آخر فهو بمنزلة دعوی الذین فیما ذکرنا من الوجوه لانه ثبت العفو والعق والطلاق باعتراف صاحب الحق فبقیه الدعوی فی الدین وفي الوهن ان کان المدعی هو الراهن لا یتقبل لانه لا یحکم فی الوهن فحریت الشهادۃ عن الدعوی وان کان هو المرفعی فهو بمنزلة دعوی الدین وفي الاجادة ان کان ذلك فی اول المدۃ فهو نظیر السبع وان کان بعد مفعلة والدی هو لا یجوز دعوی الدین قال مالک

خلع یعتاق برال و صلح از خون عمد اگر دعوی از جانب زن و بنده و قاتل باشد یعنی اگر زن و دعوی کند که خلع نمودم بر هزار درم و بنده را بگویم که خلع بر گیر او یا نقد درم واقع شده است و زن مذکور بر دعوی خود و گواه آرد که یکی از ان گواهی دهد مطابق دعوی او دیگر مطابق قول شریک پس گواهی مذکور باطل است و همچنین اگر در صورت اعتناق برال و دعوی کند بنده مذکور که آزاد نموده است و یا خواجه او بر هزار درم و خواجه بگوید که نه بلکه بر یک هزار و یا نقد درم و همچنین اگر در صورت صلح از خون عمد قاتل و دعوی نماید که صلح کردم بر هزار درم و بی خون گویم که صلح مذکور بر یک هزار و یا نقد واقع شده است و دلیل آن نیست که مقصود در جمیع این صورت با اثبات عقد است و کسب اثبات آن حاجت است مابسیب آن طلاق و اعتناق و صلح ثابت شود و عقد مختلف میشود بسبب اختلاف مالیکه و اطلاق تقریر پس در گواه یافته میشود بر دعوی مدعی و اگر دعوی از جانب دیگر باشد در صورت های مذکور پس آن بمنزله دعوی دین است و جو سیکه مذکور شد در صورت دین و فاعنی اگر دعوی یک هزار و یا نقد درم است و گواهی دهد یک گواه هزار و دیگر هزار و یا نقد پس واجب میشود حکم نمودن بر هزار درم و جمیع علمای مذهب و اگر مدعی و دعوی دو هزار درم نماید و گواهی دهد یک گواه هزار درم و دیگر بر هزار حکم کرده میشود هیچ چیز اصلان نزد ابی حنیفه صح و نزد صاحبین در صورت نیز حکم نموده میشود بر هزار درم و وجه آن نیست که عفو خون و عتق بنده و طلاق ثابت میشود بسبب اعتراف صاحب حق بآن پس باقی ماند دعوی او و دین و در صورت گواهی اگر گواهی دیگری از دو گواه یا یک مبرهن گره است بمقابل هزار درم و دیگر یا یک مبرهن مذکور گره است بمقابل یک هزار و یا نقد درم پس اگر دعوی از جانب را همن است گواهی مذکور مقبول نیست زیرا چه را همن را هیچ فائده نیست در دعوی مذکور چه ویرا نگیرد که واپس بگیرد مبرهن خود را پیش از ادای دین مبرهن پس و دعوی او اعتبار ندارد و چون دعوی او مقبوض شد پس گواهی مذکور گواهی بنوعی شد و مقبول نیست و اگر دعوی از جانب مبرهن است پس آن دعوی بمنزله دعوی دین است و در صورت اجاره اگر گواهی دهد یکی از دو گواه هزار و دیگر هزار و یا نقد پس اگر این اختلاف گواهی واقع شود و اول مدت اجاره پس آن نظیر بیع است و اگر بعد از گذشتن مدت اجاره واقع شود و دعوی از جانب مبرهن باشد پس این دعوی دین است و در صورت نکاح اگر گواهی دهد

فان یجوز بالف استحسانا و قال هذا باطل في النکاح الفیاض و کفر فی الامالی قول ابی یوسف مع قول ابی حنیفه
 ولهما ان هذا اختلاف فی العقد لان المقصود من الجانبین السبب فاشبع البیع و لا بی حنیفه و ان المال النکاح
 تابع و لا یصل فیہ الحل و لا الذی و اوج و الملك و لا اختلاف فیما هو الاصل فثبت ثم اذا وقع الاختلاف فی البیع یقتضی
 ببلا یقل لا تقا فیهما علیه و لیست دعوی اقل المالدین او اکثرهما فی الصحیح ثم یقل الاختلاف فیما اذا كانت المرأة
 هی المدعیة و فیما اذا كان المدعی هو الزوج اجماع علی انه لا یقبل لان مقصود ههنا قد یكون المال و مقصوده لیس
 الا العقد و یقل الخلاف فی الفضلین و هذا صرح و الوجه ما ذکرناه **فصل فی الشهادۃ علی الارث قال و**
من اقام بینه علی دارها كانت لابیہ اعادها او ادعها الذی هی فی یدہ فانه یأخذها و یکفل ابینه انه
مات و ترکها مبرأ تاله و اصله انه منی ثبت الملك للورث لا یقتضی به للوارث حتی یشهدا شهودا فانه مات و ترکها
میتا تاله عند ابی حنیفه و محمد بن خلاد فابی یوسف مع قول ان ملک الوارث ملک الودث فصارت
الشهادۃ بالملك للورث شهادۃ لآبیه للوارث و هما یقولان ان ملک الوارث یختص بالورث و لا یستثنی فی الجارۃ المورثه
 یکی از دو گواه باینکه آن نکاح بمرکز مردمست و دیگر بگوید که بهر یک برادر یا نصدست پس آن نکاح ثابت میشود و بهر مرکز مردم بنابر
 استحسان نزد ابی حنیفه رج خواه و دعوی از جانب زن باشد یا از جانب شوی و دعوی مقدار کم نماید یا دعوی مقدار از او و نزد
 صاحبین رج گواهی مذکور باطلست در صورت نکاح نیز و در امالی مذکورست که قول ابی یوسف رج موافق قول ابی حنیفه است
 و دلیل صاحبین رج اینست که اختلاف مذکور اختلافست در عقد نکاح زیرا چه مقصود از جانبین اثبات سببست و آن
 عبارتست از عقد مذکور پس آن اختلاف مانند اختلافست در صورت بیع و وجه امتحان نزد ابی حنیفه رج اینست
 که مال در نکاح تابعست و اصل مقصود امان حلت و طلیست و از دو واج و ملک بضع و در آن اختلاف نیست پس آن ثابت باشد
 و بعد از آن هر گاه اختلاف واقع شد در چیزی که تابعست حکم نموده خواهد شد بخیریکه کمست چه هر دو گواه بران متفق اند و آنچه مذکور شد
 که اگر مدعی دعوی مقدار کم نماید یا زیاده هر دو برابرست همین صحیحست و بعد از آن باید دانست که بعضی از علما گفته اند که اختلاف
 میان ابی حنیفه و صاحبین رج در آن صورتست که دعوی از جانب زن باشد و دعوی از جانب مرد باشد پس آن هر متفق اند باینکه در نهیست
 گواهی مذکور مقبول نیست زیرا چه مقصود وی نیست مگر عقد نکاح زن چه گاهی مقصود وی مال میشود و بعضی گفته اند که اختلاف
 میان آنها هر دو صورتست و همین اصحست و وجه آن مذکور شد و الله اعلم

فصل در بیان گواهی بر ارث مسلمه - باید دانست که قاعده نیست که اگر ثابت شود ملک مورث
 و چیزی حکم کرده میشود بآن چیزی برای وارث او تا آن زمان که گواهی دهند گواهین باینکه مورث مذکور وفات یافته است و آن چیزی را
 میراث گذاشته است برای وارث مذکور و این قاعده نزد امام ابی حنیفه و امام محمد رجست بخلاف امام ابی یوسف رج چه او
 میگوید که در صورت مذکور حکم نموده میشود بآن چیزی برای وارث مذکور زیرا چه او قائلست باینکه ملک وارث میراث مورثست
 پس گواهی بملک مورث در چیزی عین گواهیست بملک آن چیزی برای وارث و امام ابو حنیفه و امام محمد رج قائل اند باینکه
 ملک وارث حادث و جدیدست در حق حکامیکه بعین مورث تعلق دارد و لهذا واجب میشود بر وارث اعتبار او بر کثیر مورثه

و یجوز للوارث الغنی ما کان صدقة علی المورث الفقیر فلا بد من النقل الا انه

یکتفی بالشهادة علی قیام ملک المورث وقت الموت لثبوت

الانتقال ضروری و کذا علی قیام یدیه علی ما ندکره انشاء الله تعالی

نقد وجدت الشهادة علی البدن فی مسئله الکتاب

حلال شود و ارث غنی را چیزی که بطریق صدقه گرفته بود آنرا مورث خیر و هرگاه ملک و ارث حادث و جدید است پس ضرورت در صورت مذکوره که گواهی دهند گواهان با انتقال آن خیر از ملک مورث بسوی وارث فاعنی بگویند که مورث وفات یافته و آن خیر را میراث گذاشته است برای وارث مذکور و لیکن نزد او شان برای انتقال مذکور کفایت میکند گواهی گواهان بر اینکه آن خیر در ملک مورث بود در وقت موت وی چه درین هنگام انتقال ثابت میشود بضرورت و همچنین کفایت میکند گواهی گواهان بر اینکه آن خیر در دست و قبضه مورث مذکور بود در وقت موت او فایز از چه قبضه هر چیز اگر چه آن قبضه بطریق امانت یا بطریق نخصب باشد در وقت موت صاحب قبضه ملک میگرد و بسبب وجوب ضمان امان و بصورت نخصب پس ظاهراً است و اما امانت پس آن نیز مضمون میگردد و بسبب مردن مودع بغیر بیان آن اعنی اگر بگوید مودع بی کمال بیان نماید که فلان خیر و دیعت فلان کس است پس آن موجب ضمان است زیرا چه مودع هرگاه مرد بغیر بیان آن کس بدستیکه ترک نموده محافظت و دیعت را در ترک محافظت تعدی است در و دیعت و تعدی موجب ضمان است پس گواهی گواهان بر اینکه آن خیر در قبضه فلان بود در وقت موت او بمنزله گواهی است بر اینکه آن خیر ملک وی است و چون قاعده هر یک از علمای مراح بیان نموده شد پس باید دانست که اگر گواهی دهند گواهان بر اینکه فلان سرای و قبضه فلان بود در وقت موت او پس این گواهی مقبول است در حق مدعی که وارث آن کس است و همچنین مقبول است گواهی گواهان بصورتیکه بینه قائم کند شخصی بر اینکه فلان سرای که در دست فلان کس است از آن پدر من است و پدر من بجاریت داده بود آن را آن کس یا بگوید که پدر من سرای مذکور را و دیعت سپرده بود بدست آن کس پس در بصورت شخص مذکور خواهد گرفت آن سرای را از دست آن کس و تکلیف داده نخواهد شد شخص مذکور باینکه اقامت بینه نماید بر اینکه پدر وی وفات یافته است سرای مذکور را میراث گذاشته است برای وی و این بنا بر قاعده ابی یوسف رح ظاهراً است و اما بنا بر قاعده ابی حنیفه و محمد رح پس بحجت آنکه یافته شده است در صورت مذکوره گواهی گواهان بر اینکه سرای مذکور در قبضه پدر وی بود در وقت موت او

لأن يد المستعير والمودع والمستاجر قائمة مقام يده فاغنى ذلك عن الجواز النقل وان شهد وانها كانت في يد فلان مات وهي في يديه جازت الشهادة لان الايدي عند الموت تنقلب بيد ملك بواسطة الضمان والامانة بقيد معصية بالتحصيل فصار بمنزلة الشهادة على قيام ملكه وقت الموت وان قالوا الرجل حتى شهد انها كانت في يد المدعى منذ شهور تقبل وعن ابن عباس في سفيده انها تقبل لان اليد مقصورة كالملك ولو شهد وانها كانت ملكه تقبل فكذا هذا في صير كما اذا شهد بالاختاذ من المدعى وجه الظاهر وهو قولهما ان الشهادة قامت بجهول لان اليد مقصية وهي متوعة الى ملك وامانة وضمان فتعد القضاء باعادة الجهول بخلاف الملك لانه معلوم غير مختلف وبخلاف الاختاذ لانه معلوم وحكمه معلوم وهو وجوب الرد ولان يد المدعى اليد معاش ويد المدعى مشهور به وليس الخبر كالعائنة وان اقرب ذلك المدعى عليه دفعت الى المدعى لان الجهالة في القربة لا تقم صحة الاقرار وان شهد شاهدان انه اقروا انها كانت في يد المدعى دفعت اليه لان المشهور به ههنا الاقرار

زیرا چه قبضه مستعیر و مودع قائم مقام قبضه وی است پس باین سبب حاجت قضا بانیکه گواهی دهند گواهان باقتضای آن از ملک مورث مذکور بسوی وارث مذکور چه گواهی آنها بر قبضه مذکور کفایت میکند چنانچه مذکور شد و باید دانست که همچنین است حکم در صورتیکه بگوید مدعی مذکور که سرای مذکور در قبضه آنکس بطریق اجاره است زیرا چه قبضه مستاجر نیز قائم مقام قبضه موجر است **مسئله ۲** - اگر مدعی کند کسی بر شخصی بانیکه فلان سرای دوست وی است از آن من است و گواهی دهند گواهان برین وجه که گواهی میدهم بانیکه یکماه شد که سرای مذکور دوست مدعی مذکور بود پس این گواهی مقبول نیست و این ظاهر روایت است و از ابی یوسف در روایت که گواهی مذکور مقبول است زیرا چه قبضه مقصود است مانند ملک و اگر گواهی میدادند گواهان بانیکه آن سرای در ملک مدعی مذکور بود مقبول میشد گواهی مذکور پس همچنین مقبول خواهد شد در صورت مذکور نیز چنانچه اگر گواهی دهند گواهان بانیکه آن شخص گرفته است سرای مذکور را از دوست مدعی مذکور پس در صورت گواهی مذکور مقبول است و بنابراین مدعی مذکور قاضی گرفتارنده میشود بر سرای مذکور و ظاهر روایت مختار ابی حنیفه و صحیح است و دلیل آن بدو وجه است یکی آنکه قبضه صاحب قبضه ششم دیده میشود و قبضه مدعی سابق بوجه شنبه میشود و بزانی گواهان و شنبه کی بود مانند دیده و دوم آنکه گواهی مذکور گواهی بامر مجهول است زیرا قبضه مدعی که سابق بود امر مجهول است چه آن را حال دارد و یکی بطریق ملک و دوم بطریق امانت و سوم بطریق بیس حکم نمودن باعادة قبض سابق حضرت بخلاف آنکه اگر گواهی دهند گواهان بملک مدعی چه آن امر معلوم است و احتمال متعدد ندارد و بکافات آنکه اگر گواهی دهند بانیکه صاحب قبضه گرفته است آنرا از دست مدعی چه آن امر معلوم است و حکم آن نیز معلوم و آن وجوب است اعنی واجب است که آن چیز بدستور سابق در قبضه او گردانیده شود **مسئله ۳** - اگر استر از نایب صاحب قبضه که مدعی علیه است بانیکه آن قبضه مدعی بود پس حکم نموده خواهد شد بانیکه مدعی قبض کند آنرا زیرا چه جهالت مقربه مانع صحت اقرار نیست **مسئله ۴** - اگر گواهی دهند دو گواه باقرار مدعی علیه بانیکه آن چیز که در قبضه او است اولاً در دست مدعی بود پس آن چیز را باینده میشود و بر درین صورت اقرار مذکور است

باب الشهادة على الشهادة

قال الشهادة على الشهادة عبارة في كل حق لا يسقط بالشبهة وهذا مستحسنا لشدة الحاجة إليها إذ شاهد الأصل قد يجوز عن أداء الشهادة لبعض العوارض فلو لم يجز الشهادة على الشهادة أدى إلى اتواء المحقق ولهذا يجوزنا الشهادة على الشهادة وإن كثرت إلا أن فيها شبهة من حيث البدلية أو من حيث أن فيها زيادة احتمال وقدا يمكن الاحتراز عنه بخمس الشهور فلا تقبل فيما يندفع بالشبهات كالحذو و دو القصاص ويجوز شهادة شاهدين على شهادة شاهدين وقال الشافعي لا يجوز إلا إذا رجع على كل أصل اثنان لا كل شاهدين قائمان مقام شاهد واحد فصل كالمرأتين ولنا قول على رضي الله عنه لا يجوز على شهادة رجل الشهادة رجلين لأن نقل شهادة الأصل من المحقق فيما شهد به بحق ثم شهد به بحق آخر قبل ولا تقبل شهادة واحد على شهادة واحد كما روينا وهو حجة على مالك ولا والله حق من الحقوق فلا بد من نصاب الشهادة وصفة الأشهاد أن يقول شاهد الأصل لشاهد الفرع

وأن امرئ مملوك فأنجز ابن نميت كه جالت و بر سر است نه در اقرار و آن مانع حکم نمودن قاضی نیست و در صورت زیر اچه امر خواهد کرد بر آن تهر که بیا نماید آن مجهول را و الله اعلم

ص باب در بیان گواهی برگواهی مسئله - گواهی برگواهی جائز است در هر حقیقه بسبب شبهه ساقط نمی شود زیرا چه بان حاجت است چه شاهد اصل گواهی بسبب بعض عوارض ادای شهادت نمی تواند کرد پس اگر جائز نباشد گواهی دادن برگواهی ادا اکثر اوقات حقوق مردمان ضائع خواهد شد لهذا جائز داشته شد گواهی دادن برگواهی اگر چه اکثر وقوع آید ولیکن در آن شبهه است بجهت آنکه گواه فرع بدل گواه اصل است و نیز هر گاه وساطت کثیر باشد پس در آن احتمال کذب زیاد است و احترام از آن ممکن است باین طور که مدعی سوای گواه اصل معذور گواه دیگر بیاورد که او نیز اصل باشد و صورتش نیست که مدعی در وقت گواه گرفتن بسیار کسان را گواه گیرد و تا اگر بعضی از آنها معذور شوند گواهی آن باقی باقی است گواهی پروازند کنانی العنایه ص پس گواهی برگواهی مقبول نخواهد شد و چیزی که بسبب شبهه مندرج میشود چون حدود و قصاص مسئله ۲ - جائز است گواهی دو کس برگواهی دو گواه و شافعی رج گفته است که جائز نیست مگر گواهی چار کس تا برگواهی هر یکی از دو گواهی آن اصل دو کس گواهی دهند زیرا چه دو گواه فرع قائم مقام یک گواه اصل است چنانچه در وزن قائم مقام یک مرد است و دلیل علمای ما رج یکی قول علی رقم است چه او فرموده است که جائز نیست برگواهی یک مرد مگر گواهی دوم و دوم نیست که نقل نمودن گواهی گواه اصل از جمله حقوق است پس اگر گواهی دهند دو کس برگواهی یک گواه اصل و بعد از آن گواهی دهند همان دو کس برگواهی گواه دیگر از گواهی آن اصل مقبول خواهد شد هر دو گواهی ف و حاجت نیست که برگواهی هر یک از گواهی آن اصل دو گواه علی حد باشد ص مسئله ۳ - مقبول نیست گواهی یک کس برگواهی یک گواه اصل بنا بر آنچه مذکور شد از قول علی رقم و اما مالک تجویز نموده است گواهی یک کس برگواهی یک گواه اصل و قول علی رقم حجت است بر وی و نیز حجت دیگر این است که گواهی یک گواه اصل حتی از حقوق است پس ضرورت گواهی دو کس بر آن مسئله ۴ - ضرورت است که گواه اصل گواه بگیرد گواه فرع را برگواهی خود

اشهد علی شهادتی انی اشهد ان فلان ابن فلان اقر عندی بكذا واشهدنی علی نفسه لان الفرم
 کالناثب عنه فلا بد من التحمیل والتوکیل علی مامر ولا بد ان يشهد كما يشهد عند القاضی لیس نقله
 الی مجلس القضاء وان لم یقل اشهدنی علی نفسه جاز لان من سمع اقوال غیره حل له الشهادة وان لم یقل لاشهد
 یقول شاهد الفرم عند اداء اشهدان فلا بد ان اشهدنی علی شهادتی ان فلا بد ان اقر عندی بكذا او قال لاشهد
 علی شهادتی بذلك لانه لا بد من شهادتی وذکره شهادة الاصل وذکره التحمیل ولها لفظ اطول من هذا واقصر منه
 وخیر لا مرد وسطها دیر قال اشهد فلان علی نفسه لم يشهد السامع علی شهادتی حق یقول اشهد علی شهادتی لانه لا بد من
 التحمیل وهذا ظاهر عند محمد لان القضاء عند الشهادة الفرم والاصول جمیعاً حق اشترکوا فی الضمان عند الرجوع کل احد هانذا
 باین طور که بگوید گواه باش بر گواهی من که من گواهی میدهم باینکه فلان ابن فلان اقرار کرده است نزد من بچنین و
 گواه گرفته است مرا بر آن اقرار و در جوش انیت که فرع مانند نائب اصل است پس ضرورت که او وکیل کند آنرا و گواه بگیرد آن را
 خیاچه بیان آن گذشته است و ضرورت که ادای شهادت کند اصل نزد فرع چنانکه ادای شهادت می نماید نزد قاضی تا او نقل کند
 آنرا و مجلس قاضی و باید نیست که اگر بگوید گواه اصل که گواه گرفته است مرا فلان ابن فلان با قرار خود اعنی اگر ترک کند
 این را صی جائز است چه هر که بشنود اقرار کسی را حلال است و بر گواهی دادن با قرار آن اگر چه مقرر نگفته باشد که گواه باش با قرار من
مسئله شاهد فرع و قتی که ادای شهادت کند باید که چنین بگوید که شهادت میدهم که فلان شاهد گرفته است مرا
 بر شهادت خود باینکه فلان اقرار نموده است نزد وی بچنین و گفته است بن که شهادت بده بر شهادت من با قرار مذکور زیرا چه
 ضرورت که شاهد فرع گواهی دهد و ذکر کند گواهی اصل او ذکر کند که او گواه گرفته است ویرا آنچه مذکور شد از الفاظ شهادت که این
 فرع متوسط است در میان الفاظ اطول و اقصر چه در اطول هشت شین شهادت است و در اقصر و شین است و در متوسط
 که در کتاب مذکور است پنج شین است و الفاظ اطول این است که بگوید گواه فرع نزد قاضی شهادت میدهم که فلان شهادت داد
 نزد من که برای فلان بر فلان ایستد مال است و شاهد گرفته است او مرا بر شهادت خود و مرا که شهادت دهم بر شهادت او
 و اینکه من شهادت میدهم بر شهادت او بآن و الفاظ اقصر این است که بگوید شاهد فرع نزد قاضی شهادت میدهم بر شهادت
 فلان بچنین کنانی و انما هی ص **مسئله** اگر بشنود کسی شخصی را که میگوید که گواه گرفته است مرا فلان بر ذات خود پس
 جائز نیست آنکس را که گواهی دهد بر گواهی آن شخص مگر بعد از آنکه بگوید آن شخص مرا آنکس را که تو گواهی بده بر گواهی من زیرا چه
 در گواهی دادن بر گواهی کسی ضرورت که آن کس گواه بگیرد گواهی و بنده را بر گواهی خود و این نزد جمیع علما خارج است اما نزد محمد
 پس ظاهر است بحجت آنکه نزد او حکم نمودن قاضی بنا بر گواهی گوا باین فرع و اصل هر دو است لهذا جمیع آنها شریک میشوند در ضمان
 و قتی که رجوع نمایند از گواهی خود اعنی برگردند و اما نزد ابی حنیفه و ابی یوسف رج پس بحجت آن است که ضرورت نزد ایشان

من نقل شهادة الاصول لتصريحه فيظهر تحصيل ما هو محجة قال ولا تقبل شهادة شهود الفسوق

الا ان يموت شهود الاصل او يغيبوا مسيرة ثلاثة ايام فصاعد او يمرضوا مرضا لا يستطيعون معه حقوا مجلس الحاكم لان جوازها للحاجة وانما تمس عند غير الاصل وبهذه الاشياء يتحقق العجز وانما اعتبرنا السفركان العجز عن المسافة ومدة السفر بعيدة حكما حق ادير عليها عدة من الاحكام فكذا سبيل هذا الحكم ونحن اني يوسف به انه ان كان في مكان لو عدل الادلة الشهادة لا يستطيع ان يثبت في احدى هذه الامور لا شهادة لحياء خلق الناس قالوا الاول احسن الثاني ارفق وبهذاخذ الفقيه ابو الليث قال فان عدل شهود الاصل شهود الفرع جاز لانهم من اهل التولية وكذا اذا شهد شاهدان فعدل احدهما الاخر صرح لما قلنا غاية الامر ان فيه منفعة لهم من حيث القضاء بشهادتهم لكن العدل لا يتهم بمشله كما لا يتهم في شهادة نفسه كيف وان قوله مقبول في حق نفسه وان دلت شهادة صاحبه فلا تهمه قال وان سكتوا عن تعديلهم جاز وينظر القاضي في حالهم وهذا عند ابى يوسف رده وقال محمد بن

لا تقبل لابنه لا شهادة الا بالعدالة فان لم يجر فواهم ينقلوا الشهادة فلا تقبل
نقل نمودن گواهی گواهان اصل تا آن حجت گرد پس باید که ظاهر گواهیان باید چیزی را که حجت است مسلمه و مقبول نیست گواهی
گواهان فرع مگر بعد از آنکه بپرسند گواهان اصل یا عایب گردند و بر ضد مسافت سه روز یا نیا ده ازان یا چنان بیار شوند که طاقت این
باقی نماند که در مجلس قاضی حاضر شوند و وجوبش اینست که جواز گواهی گواهان فرع بنا بر حاجت است و حاجت آن نیست مگر وقتی که
عاجز شوند گواهان اصل از ادای شهادت و بسبب چیزی که مذکور و عجز آنها ثابت و تحقق میشود و باید دست که در صورت حاضر شدن
گواهان اصل مسافت مدت سفر اعتبار نموده شد زیرا چه عجز از ادای شهادت تحقق نمیشود مگر بسبب بعد مسافت و مدت سفر
بعید است شریکان این مسافت مدتی چند احکام شرعی گردانیده شده است همچنین مسافت مذکور مدار عجز از ادای شهادت
گردانیده خواهد شد و از ابی یوسف صرح مرویست که اگر باشد غائب مذکور در مکانیکه اگر برای ادای شهادت در مجلس قاضی و قاضی
حاضر نشود نمیتواند که باز مراجعت نماید بخله خود و بیعت نماید باهل خانه خود پس در صورت جائزست گواهی گواهان فرع برای
احیای حقوق مردمان و گفته اند نعمت که اول مرتبت و در دوم آسانی است و در حق مردمان و باین قوی داده است فقیه ابو الليث صرح
مسئله ۸ - تعدیل گواهان فرع در حق گواهان اصل مقبول است زیرا چه آنها اهل تریکیه اند و همچنین تعدیل یکی از دو گواه
در حق گواه دیگر صحیح است بنا بر وجه مذکور و غایت الامر مدان منفعت وی است باین جهت که قاضی حکم خواهد کرد و گواهی او باین
عدال با نیکد ز منفعت متهم نمیشود و چنانچه متهم نیست و گواهی خود بلکه در تعدیل گواه دیگر بعیدست از تمسک زیرا چه قول او
مقبولست فی نفسه اگر چه گواهی دیگر مقبول نشود پس او متهم نیست در تعدیل گواه دیگر مسئله ۹ - ساگر گواهان فرع
از تعدیل گواهان اصل ساکت و خاموش مانند جائزست اعنی گواهی گواهان اصل که بزبانی آنها منقول شده است مقبول خواهد بود
و قاضی تفتیش نماید از احوال آنها از دیگران و این نزد ابی یوسف صرح است و مخرج گفته است که در صورت مذکور گواهی اصل که
منقول شده است گواهی آنها مقبول نیست زیرا چه گواهی نیست مگر بسبب عدالت گواهان پس هرگاه بیان نمودند گواهان
فرع عدالت گواهان اصل پس آنها آنچه نقل نموده اند از گواهی اصل در حقیقت آن گواهی نیست پس مقبول نخواهد شد

و لای یوسف ده ان الماخوذ علیهم النقل دون التعديل لانه قد نفي عليهم و اذا انقلوا يتعرف القاضي المداة
كما اذا حضر و بانفسهم و شهد و قال وان انكر شهودا اصل الشهادة لم تقبل شهادة شهود الفرع لان التعديل

للتعارض بين الخبرين و هو شرط و اذا شهد رجلان على شهادة رجلين على فلا يثبت فلاوت

الفلا يثبت بالف درهم و قالوا اخبارنا انهما يخرجانها فاجاء بامرأة و قال لا لا ندري اي هي هذه ام لا فانه يقال

للمدعي هاتين شاهدين يشهدان انها فلا يثبت لان الشهادة على المعرفة بالنسبة قد تحققت والمدعي

يُدعى الحق على الحاضرة و عليها خبر هافلا بد من تعريفها بتلك النسبة و يصير هذا اذا تحلوا الشهادة بسبع حدود

بين كوحده و ده و شهد و اعلى المشرى لا بد من آخرين يشهدان على المحدث و بينهما في بين المحدث عليه كذا اذا انكروا

الب الحد و المذكورة في الشهادة حدود ما في يديه قال و كذلك كتاب القاضي الى القاضي لانه

و دليل الى يوسف روح نيت كه و جب نيت بگو امان فرج مگر نقل گواهی گواهان اصل تعديل آنها چه عدالت آنها گواهی نمی

میانند بگو امان فرج و آنها هرگاه نقل خواهند کرد گواهی اصل را قاضی فقیهش نموده معلوم خواهد کرد و عدالت گواهان اصل را چنانچه

اگر آنها خود حاضر شوند و گواهی دهند مسئله ۱- اگر گواهان اصل انکار نمایند گواهی خود را پس در نیصورت مقبول است

گواهی گواهان فرج زیرا چه تمهیل و اشهاد که شرط آن است ثابت نشد در نیصورت سبب قاض میان و در ضعف و نمی تمهیل

و نیز فرج مسئله ۱- اگر گواهی و او ند و در و بر گواهی و در و بانیکه فلانی بنیت ظان سمر قندی را قرا نموده است بوی زید

هزار درم مثلاً و گفتند گواهان فرج که گواهان اصل خبر داده اند بایان که آنها می شناسند فلانی مذکوره را بعینها مدعی آورد و زنی را

و گفتند آن گواهان فرج که بانید انیم که این زن فلانی است یا غیر آن پس در نیصورت گفته میشود مدعی مذکور که دو گواه بیار و بانیکه

این زن فلانی است زیرا چه گواهی گواهان بنا بر معرفت آنها بنسبت و آن یافته شد مدعی و مدعی حق خود می نمایند بنان حاضر

و شاید که این غیر آن باشد پس ضرورت شناسختن آن با نیطوره که این بهان است و نظیر این مسئله این است که گواه شدند و کس بر

گواهی دو گواه بانیکه فلان مع نموده است فلان زمین خود را که بیان نمود و حد و آن را و گواهی دادند که بهای آن و جب است

بر و شتری در نیصورت ضرورت دو گواه دیگر که گواهی دهند برانیکه آن زمین حدود و معین مذکور در دست مشتری است که

مدعی علیه است و همچنین ضرورت دو گواه دیگر و فقیه مدعی علیه انکار این نماید که حدود مذکوره در گواهی گواهان حدود و معین است

که در دست وی است تا آن دو گواه گواهی دهند بانیکه حدود مذکور حدود و معین زمین است که در دست او است و

و همچنین است حکم مکتوب قاضی بقاضی دیگر یعنی اگر فروشت قاضی بقاضی دیگر که گواهی داده اند دو گواه بانیکه هزار درم

دین فلان این فلان از قبیل فلان بر ذمه فلانی و حقر فلان از قبیل فلان است پس حکم کن بر زن مذکوره ببل مذکور ضرر کرد

مدعی زن را در مجلس قاضی مکتوب الیه و داد و مکتوب پس قاضی مکتوب الیه بگوید مدعی مذکور که دو گواه بیار برانیکه

این حاضر بهان زن است که در مکتوب قاضی مذکور است تا او حکم کند بران و زیرا چه مکتوب قاضی بوی قاضی دیگر

فی فی الشهادۃ علی الشهادۃ الی القاضی کمال یانۃ ووفو وکایتۃ یقر صواب النقل ولوقالوا فی هذین البایین التمیمة لمتخرجی
نیسبوا الی فخذها ولی القبيلة الخاصة هذا ولان التعریف لابد منه فی هذا ولا یحصل بالنسبة العامة وعلامة
بالنسبة الی بنی قریه لانهم قوم لا یخصون و یحصل بالنسبة الی الفخذ لانها خاصة وقیل الفرعانیة نسبة عامه
ولان و جندیة خاصة وقیل السمرقندیة والنجادیة علمة وقیل الی السکة للصغیرة خاصة ولی الحلة الکبیرة
والمر عامۃ ثم التعریف وان کان یتیم بذکر الحد عند الی حنیفة و محمد به خلافا لابن یوسف ردا علی ظاهر الروایات
فذاکر الحد یقوم مقام الحد لانه اسم الحد لاهل فقول منزلة الحد لادن **فصل** قال ابو حنیفة رة شاهد الزور
فی السوق ولا یحضر فی الا نوجهه ضربا وحبسه وهو قول الشافعی رة لهما ماروے عن عمر رضی الله
عنه انه ضرب شاهد الزور اربعین سوطا و سخم وجهه وکانت هذه کبیرة یتعدی فی ضربها الی
العباد ولیس فیها حد مقد ر فیعز د وکله ان شریحا کان شیوة ولا یضرب وکانت الان جازا یحصل بالتشہیر
فیکفیه وبالضرب وان کان مبالغۃ فی الزجر و لکنه یقع مانعا عن الرجوع

و معنی گواہی گواہی میں شاہد کہ گواہی گواہی شایعہ برائی یعنی کہ مشہور و علیہا نسبت بیان کردہ گواہان فرع ضرورت یجنین و گواہان
قاضی بسوی قاضی ہم ضرورت مگر آنکہ بسبب کمال دیانت و دفور ولایت قاضی صرف نقل او معتبرست و مانند گواہان
فرع عدم شرط نیست ص و باید دانست کہ درین ہر دو باب یعنی باب گواہی و باب کتب قاضی بسوی قاضی اگر ذکر
نسب زن مذکورہ تمیمیہ بگوید جائز نیست تا آنکہ نسبت نہ کنند زن مذکورہ را بہ قبیلہ خاص کہ قریب ترست بآن زن زیرا کہ
تعریف و بیان آن بطوریکہ معرفت آن حاصل شود ضرورت و آن حاصل مشہور بہ نسبت عام یعنی نسبت نمودن بسوی قبیلہ
بنی تمیم زیرا کہ ہنما قوم کثیر اند کہ در احصا و شمار نمی آیند و حاصل مشہور بہ نسبت نمودن بہ قبیلہ خاص کہ قریب ترست بآن خاص
ہر آنکہ بعضی گفته اند کہ لفظ فرعانیہ نسبت عامست و لفظ ادر جندیہ خاصست و بعضی گفته اند کہ لفظ سمرقندیہ و نجادیہ عامست
و بعضی گفته اند کہ نسبت بسوی کوچہ صغیر و خاصست و بسوی محلہ بزرگ و بسوی شہر عامست و بعد از آن باید دانست کہ نزد
ابی حنیفہ رج و امام محمد رج بنا بر ظاہر روایت تعریف اگر چہ تمام شود بذکر حد بخلاف قول ابی یوسف رج و لیکن ذکر قبیلہ خاص
کہ آنرا فخذ منیگویند قائم مقام حدست چہ آن اسم جدا علی ست پس بمنزلہ حد قریب خواهد بود و اللہ اعلم

فصل امام ابو حنیفہ رج گفته است کہ شاہد زور را معنی گواہ دروغی راقتضیر میگویم و ریا زار
و مقتدر آن فافہم نمی کنم رضا جبین رج گفته اند در دناک میگویم آن را بقرب و حبس می کہنیم آنرا و معین قول شافعی رجست
و دلیل صاحبین رج کی اینست کہ مرویست از عمر رض کہ او شاہد زور را چهل تازیانہ زدہ در روی او سیاہ کردہ است سیاہی
و یک و دوم آنکہ گواہی دروغ گناہ کبیرہ است کہ ضرر آن بدگیری میرسد و حد آن مقرر نیست در شرع پس تغزیر نموده خواهند شد
فان بفسح ص و علی بن عذیر رج کی نیست کہ شرح نم کشیر میکرد شاہد زور را و فی زوآن را و دوم آنکہ انرجار را معنی باز ماندن
از گواہی دروغ حاصل میشود بسبب تہمیت بیان آن کتفا نموده خواهد شد و در قریب اگر چہ مبالغہ نہرست ولیکن آن موجب
عدم رجوع میشود و معنی از خوف زون شاہد زور را قرار نخواہد کرد کہ من گواہی دروغ دادہ ام و امر حق منصفی نخواہد ماند

ولأنه في الدلالة على الصدق مثل الأول وقد ترجح الأول بانصال القضاء به وعليهم ضمان ما تلفوا
 بشهادتهم لا قرائهم على أنفسهم بسبب الضمان والتناقض لا يمنع صحة الإقرار واستنفاذ امر بعد
 ولا يصح الرجوع إلا بحق الحاكم لأنه منتهى للشهادة فيجوز بما تقتضيه به الشهادة من المجلس وهو
 مجلس القاضي أي قاض كان وكان الرجوع توبة والتوبة على حسب الجنابة فالستر بالستر والاعوان
 بالأعداء وإذا لم يصح الرجوع في غير مجلس القاضي فلو ادعى المشهود عليه رجوعه عما أودع أمينهما
 لا يخلفان وكذا لا تقبل بيئته عليهما لأنه ادعى رجوعاً باطلاً وحقق لواقام البيئته أنه دمج عند
 قاض كذا وصحته المال ثقيل لأن السبب صحيح قال وإذا شهد شاهدان بمال فحكم الحاكم به
 ثم رجعا ضمانا للمال للمشهود عليه لأن السبب على وجه التعدد في سبب الضمان كحاقف البير
 وقد سبب الخلاف بعد ما قال الشافعي أنه لا يضممان لأنه لا جهة للتبسيط عند وجود المباشرة
 قلنا قد لا يجاب الضمان على المباشر وهو القاضي لأنه كالمجاوء إلى القضاء وفي الجاه
 وجبت أن كلام أخير مثل أول دلالات أن بصدق رتبتي رد أول ترجيح يافت بسبب حكم قاضي بمطابق آن ودر نصورت وجب
 برآنها ضمان آنچه تلف نمودند بگوای دروغ چه آنها اقرار نموده اند بخود یا بچیزی که سبب ضمان است و تناقض مانع صحت اقرار
 نیست خیارچه بیان آن خواهد آمد ان شاء الله تعالی مسئله ۲ - صحیح نیست رجوع از گواهی مکرر و حضور قاضی جهت
 رجوع مذکور منع شهادت است پس مختص خواهد بود بچیزی که مختص است بآن ادای شهادت و آن مجلس قاضی است هر قاضی که باشد
 و بجهت آنکه رجوع از گواهی دروغ توبه است و توبه بر حسب جنایت است پس توبه از جنایت مخفی مخفی باید کرد و از جنایت علانیه
 علانیه و هرگاه صحیح نشد رجوع از گواهی دروغ و در غیر مجلس قاضی پس اگر دعوی نماید مدعی علیه برگواهان که آنها رجوع نموده اند
 از گواهی خود یا در غیر مجلس قاضی و خواهد که قسم دهد آنها را در مجلس قاضی قسم داده نخواهد شد مگر آنها را و در مینه او مقبول خواهد بود
 بر آن زیرا چه دعوی او صحیح نیست چه او دعوی رجوع باطل نموده است پس اگر دعوی رجوع صحیح نماید باین طور که دعوی نماید
 برگواهان که رجوع نموده اند از گواهی خود یا بحضور فلان قاضی و قاضی مذکور حکم نموده است بر آنها بضمان مال پس در نصورت
 دعوی او صحیح است و مینه او مقبول خواهد بود زیرا چه دعوی رجوع صحیح نموده است و آن سبب ضمان است مسئله ۳
 اگر گواهی دادند دو گواه برای شخصی باینکه اینقدر مال وی بر ذمه فلان کس است و حکم کرد حاکم مطابق گواهی آنها و بعد از آن
 رجوع نمودند آنها از گواهی خود یا پس آنها ضامن آن مال میشوند برای آنکس زیرا چه هر که بر وجه تعدی بعمل آورد چیزی را که سبب
 تلف شدن مال است او ضامن آن مال میشود مانند کفنده چاه و در شاه راه و گواهان مذکوران بطریق تعدی بعمل
 آورده اند آن چیزی را چه آنها گواهی دروغ داده اند و بسبب آن تلف شد مال مدعی علیه و شافعی رج گفته است که آن گواهان
 در صورت مذکور ضامن نمیشوند زیرا چه جز این نیست که آنها بعمل آورده اند بسبب اطلاق مال و آن اعتبار ندارد و قستی که
 مباشر اطلاق آن موجود باشد و مباشر آن در اینجا قاضی و مدعی است و علمای ما میگویند که در اینجا چه گواهان
 ضمان بر مباشر اطلاق که قاضی است مستقر است چه او در حکم نمودن مانند مضطرب اگر چه ضامن قاضی پس کسی که سبب ضمان

مرف الناس من قلده و نعترا استينفاء لا من المدعى لان الحكم ما يحى فاعتبر التسليب و اتعاضهم ان اذا قبض المدعى المال ديناً كان او عيناً لان الكدوف به يتحقق و لكنه لا مماثلة بين اخذ العين والزام الدين قال فان جمع احد ما ضمن النصف والاصل ان المعتبر في هذا بقاء من بقى لا رجوع من رجوع وقد نفى من يبق بشهادته نصف الحق و ان شهد بالمال ثلثة فوجه احد هم فلا ضمان عليه لانه بقى من يبق بشهادته كل الحق و هذا لان الاستحقاق باقيا لجهة و المتلف متى استحق سقط الضمان فاولى ان منعت فان رجوع اخر ضمن الواجب ان نصف الحق لان بقاء احد هم يبق نصف الحق و ان شهد رجل و امرأى فوجه في امرأه ربع الحق لبقاء ثلثة لا رباع بقاء من بقى و ان رجعتا ضمننا نصف الحق لان بشهادة الرجل بقاء نصف الحق و ان شهد رجل و عشر نسوة ثم رجعتا فان فلا ضمان عليهن لانه بقى من يبق بشهادته كل الحق فان رجعت اخرى كان عليهن ربع الحق لانه بقى النصف بشهادة الرجل و الوجه بشهادة الباقيه في ثلثة الارباع

۱۵۰

منصب قضا را قبول نخواهد کرد و همچنین گرفتار نمان از مدعی نیز متعذر است زیرا چه حکم قاضی ثابت و نافذ است پس بسبب ضرورت مذکوره عامل سبب را اعتبار نموده شد و باید دانست که ضامن آن مال نمیشود گواهی مذکور آن که وقتیکه قبض مدعی مال مذکور را عین باشد آن مال یا دین بجهت آنکه اطلاق آن متحقق نمیشود مگر وقتیکه قبض نماید از مدعی و بجهت آنکه تا هنوز بر مدعی علیه نیست مگر الزام دین و آنچه نخواهد گرفت از گواهان عین است و گرفتن عین در ضمان دین جائز نیست چه ضمان نمی شود مگر بمثل و مماثلت نیست میان عین و دین و در صورت مذکوره اگر رجوع کند یکی از دو گواه از گواهی خود پس ضامن نصف مال خواهد شد و قاعده این است که معتبر در صورت رجوع از گواهی بقی کسی است که باقی و ثابت ماند بر گواهی خود نه رجوع کسی که رجوع میکند از گواهی و در صورت مذکوره بسبب باقی ماندن یک گواه نصف حق باقی است پس اگر کسی گواهی و مهند بماند و بعد از آن رجوع کند یکی از آنها از گواهی خود پس بر آن هیچ ضمان لازم نمی آید زیرا چه بسبب باقی ماندن دو گواه تمام حق باقی ماند و ضمانت است که استحقاق مدعی مال مذکور باقی است بسبب جهت ف که عبارت است از گواهی دو گواه و در صورتیکه نصف کند کسی از گواهی شخصی را و قضا کند قاضی بر تلف کننده مذکور برای آن شخص ضمان و بعد از آن مدعی دیگر مستحق انازال شود و ضمان آن از تلف کننده بگیرد و ضامن که بر تلف کننده مذکور قبضه قاضی ثابت شده بود ساقط میشود پس صورت رجوع یک گواه از گواهی باقی بودن حق مدعی بسبب باقی ماندن مانع ضمان بر شاهد رجوع کننده خواهد شد بطریق اولی و بعد از آن اگر رجوع نماید گواه دیگر نیز از گواهی خود پس آن هر دو رجوع کننده ضامن نصف مال مذکور میشوند زیرا چه بسبب باقی ماندن یکی از آن باقی میماند نصف حق مسلمه - اگر گواهی و مهند یک مرد و دو زن و یک زن از گواهی رجوع کند ضامن ربع حق میشود برای باقی بودن سه ربع حق و اگر رجوع کنند دو زن ضامن نصف حق میشوند زیرا چه بگوای یکی مرد و نصف حق باقی ماند مسلمه - اگر گواهی و دو زن یک مرد و دو زن بعد از آن رجوع نمودند هشت زن از آنها پس بر آن هشت زن هیچ ضمان نیست زیرا چه بسبب باقی ماندن گواهی گواهان باقی می ماند تمام حق و بعد از آن اگر رجوع نماید زنی دیگر واجب میشود بر آن زن ضمان ربع حق زیرا چه نصف حق باقی ماند بگوای یکی مرد و ربع آن باقی ماند بگوای یکی زن باقی پس ربع حق باقی ماند

وان رجوع الرجل والنساء فعل الرجل سدس الحق وعلى النسوة خمسة اسداسه عند ابی حنیفه رة وقالوا على الرجل النصف وعلى النسوة النصف لانهم ان كثرون یقفون مقام رجل واحد ولهذا لا یقبل شهادتهم الا بانضمام رجل وکلی حنیفه ان کل امرأتین قامتا مقام رجل واحد قال علیه السلام فی نقصان عقلهن عدلت شهادتهما اثنتین منهن بشهادة رجل واحد فصار كما اذا شهد بذلك ستة رجال ثم رجعوا فان رجوع النسوة العشرة دون الرجل کان علیهن نصف الحق علی القولین لما قلنا وتو شد رجل و امرأة مال ثم رجعوا فالصما علیهما دون المرأة لان واحدة لیست بشاهدة بل هی بعض الشاهد

قلوه یمیناف الیه الحكم قال وان شهد شاهدان اعلی امرأة بالنکاح بمقدار مهره شهادته رجعا فله ضمان علیهما وكذلك اذا شهد باقل من مهر مثلها لان منافع البضع غیر متقومه عند الاطلاق لان النصفین یستغنی المائتة علی ما عرف وانما تقصیر بالتکلیف لانها تقصیر متقومة ضرورة الملك ابانة لخطی المحل وكذلك اذا شهد علی رجل تزویج امرأة بمقدار مهر مثلها لانه انما بعض ما ان البضع متقوم حال الدخول فی الملك ولا تکرار بعض کراهة لکراهة وهذا لان مبنی الضمان علی المائتة ولا مائتة بین الاطلاق بعوض مبیح بغير عوض وارشیدها باكثر من مهر المثل

واگر رجوع نماید جمیع آنها که یک مرد و ده زن اند پس وجب میشود بران مرد و ده زن ضمان پنج سدس از ابی حنیفه و نزد صاحبین رج بران مرد و ده زن نصف حق وجب میشود بران ده زن ضمان نصف دیگر زیرا چه آنها اگر چه کشید و لیکن قائم مقام یکم اند لهذا مقبول نیست گواهی آنها که وقتیکه منفرد شو بآنها یک مرد و دلیل ابی حنیفه رج نیست که هر دو زن قائم مقام یک مرد است بنابر آنکه نیم بضع فرموده است و در بیان نقصان عقل زنان که گواهی و دوزن برابر گواهی یک مرد است پس در صورت مذکوره چنان شد که

گواهی گواهی اندیش مرد و بعد از آن جمیع نمودند از گواهی خود و اگر رجوع نمایند آن زن نقطه مذکور وجب میشود بر آنها ضمان نصف حق نزد جمیع علما باین حکم

بنابر قاعده مذکوره **مسئله ۶** - اگر گواهی دادند و مرد و یک زن بمالی و بعد از آن رجوع نمودند آنها پس ضمان گواهی بران

دو مرد است و بران زن نیست زیرا چه یک زن گواه نیست بلکه او نصف گواه است پس حکم مضام و منسوب نخواهد شد بسوی آن

ف چه بسبب جزو علت هیچ حکم ثابت نمیشود **مسئله ۷** - اگر گواهی دادند و گواه بر زنی نکاح او بمقدار مهرش

و بعد از آن رجوع نمودند آنها از گواهی مذکور پس ضمان لازم نمی آید بر آنها و همچنین اگر گواهی دهند بکس از مهر مثل آن زیرا چه منافع بضع

متقوم نیست و قتیکه تلف کند آنرا کسی **ف** از دست آن زن بسبب گواهی دروغ هی بر ضمان گرفتن بسبب اتلاف متدعی

مماثلت **ف** میان چیزیکه تلف شود و میان ضمان آن مماثلت نیست میان منافع بضع و میان مال هی چنان نیست که منافع بضع

مضمون و متقوم میشود و قتیکه مالک آن شود کسی چآن دین مهگام متقوم میشود بسبب ضرورت ملک تا ظاهر شود بزرگی و شرف ملک

مسئله ۸ - اگر گواهی دادند و گواه بر مردی نکاح زنی بمقدار مهر مثل آن و بعد از آن رجوع نمودند آنها پس ضمان لازم نمی آید

بر آنها اگر چه آنها بسبب گواهی مذکور تلف نمودند مال آن مرد و ازیرا چه اتلاف مال مذکور در نصورت بمقابل عوض است بحسب آنکه

بضع متقوم است در حالیکه داخل میشود و در ملک کسی و اتلاف مال بعوض در حکم عدم اتلاف است و سر آن نیست که بنای ضمان

بر مماثلت است و مماثلت نیست میان اتلاف بعوض میان اتلاف بغير عوض **ف** پس اگر ضمان گرفته شود و گواهی بر آن ضمان گرفتن اتلاف مال آنهاست بغير عوض هی در صورت مذکوره اگر گواهی دهند گواهی بران بمقدار زاید از مهر مثل آن

ثم رجعا ضما الزیادة لانهما اتلفاها من غير عوض **قال** وان شهدا ببيع شیء بمثل القيمة او اكثر ثم رجعا لم يضمنا
 الا لغير ما تلافى ف معنى نظرا الى العوض وان كان باقل من القيمة ضما النقصان لانهما اتلفاها هذا الجزء بلا عوض ولا فرق
 بين ان يكن البيع بائنا او فيه خيار البائع لان السبب هو البيع السابق فيضاف الحكم عند سقوط الخيار اليه
 فيضاف التلف اليهم وان شهدا على رجل انه طلق امراته قبل الدخول بها ثم رجعا ضما نصف المهر لانهما اتلفاها
 على شرف السقوط الا ترى انها لو طاعت ابن الزوج او اردت سقط المهر اصلا ولان الفرقه قبل الدخول في معنى الضم
 فيوجب سقوط جميع المهر كما في النكاح ثم يجب نصف المهر ابتداء بطريق المنعة فكان واجبا شهادهما **قال** وان شهدا على انه
 اعتق عبيدا ثم رجعا ضما قيمته لانهما اتلفا مال العبد عليه من غير عوض **والا** لا يلحق لان العتق لا يتحول اليهما بهذا القضاة ولا يلحق
 اليهما دار السعد ولا بقصاص ثم رجعا بغير القتل ضمنوا الدية ولا يقتض منهم وقال الشافعي به يقتض منهم لوجود القتل منهم تيسيرا للملكة
 وبعد ان اجمعنا ان ما كان متقدرا ان لا يمشي منه انما تلف نموده انما لا يغير عوض **مسألة ۹** - اگر گواهی دادند دو گواه ببيع چیزی
 به بهائیکه مثل قیمت آن چیزیست یا زیاده و بعد از آن رجوع نمودند از گواهی مذکور پس آنها ضما من نمیشوند چه اطلاق بعوض
 در حکم عدم اطلاق است و اگر گواهی داده باشند ببيع آن چیزی به بهائیکه کمتر است از قیمت آن پس در این صورت ضما من نقصان
 میشوند آنها زیرا چه آنها تلف نمودند همان قدر را بغير عوض و فرق قیمت درین حکم میان ببيع بات اعمی با خيار و میان ببيع
 بخيار با ببيع زيار چه در صورت خيار سبب ملک همان ببيع سابق است فانه رفع خيار پس آن منسوب خواهد شد حکم و قتیکه
 ساقط شود خيار پس تلف مال منسوب خواهد شد بسوی گواهان ببيع **مسألة ۱۰** - اگر گواهی دادند دو گواه بر مردی که او اطلاق
 داده است زن خود را پیش از و طلی آن و بعد از آن رجوع نمودند آنها پس آنها ضما من نصف مهر میشوند بجهت آنکه آنها مطلق
 و ثابت نمودند بر آن مرد چیزی را که در محل سقوط بود اعمی نصف مهر مذکور که احتمال سقوط میداشت باینطور که اگر تکلیف مطلق نمی نمود
 آن زن را پس بر شوهر مذکور را یا مترده میگشت مردی بتمامه ساقط میشد و بجهت آنکه فرقت پیش از و طلی و در معنی فسخ نكاح است
 پس موجب سقوط جمیع مهر خواهد شد چنانچه گذشت بیان آن در کتاب النكاح و باب مهر و بعد از آن از سر نو واجب میشود نصف مهر
 بطریق متعین پس آن واجب میشود در صورت مذکور بگواهی گواهان مذکور **مسألة ۱۱** - اگر گواهی دادند گواهان باینکه
 فلان شخص آزاد کرده است فلان بنده خود را و بعد از آن رجوع نمودند پس آنها ضما من قیمت آن میشوند برای آن شخص زیرا چه
 آنها تلف نموده اند بابت بنده و بغير عوض و ولای آن بنده بر آن شخص راست نه گواهان را چه او آزاد کننده دی است
 زیرا چه آزادی آن بنده منسوب نمیشود بسوی گواهان مذکور بسبب ضمان مذکور پس ولای آن بآنها نخواهد رسید **مسألة ۱۲**
 اگر گواهی دهند دو گواه بر شخصی بقصاص و بعد از آن رجوع نمایند از گواهی مذکور بعد از قتل آن شخص پس آنها ضما من بیان
 میشوند و قصاص واجب نمی شود بر آنها و شافعی رج گفته است که قصاص گرفته میشود و آنها را چه آنها قاتل اند بطریق تعسب
ف زیرا چه قتل آن شخص بسبب گواهی آنها شده است پس آنها مانند کبره اند اعمی اگر اراه کنند اند بر قتل

بل اولی لان الولی یعان و المکروه مینع و لتا ان القتل مباشرة لم یوجد و کذا لیسبالات السبب
ما یقضی الیه غالباً و ههنا لا یقضی لان العفو مندوب بخلاف المکروه لانه یی ترجیح شد ظاهر او لان
الفعل الاختیاریه ما یقظم النسبه ثم لا اقل من الشبهه و هی وارثه للفصاحه بخلاف المال لانه
ثبت مع الشبهات و البانی یعرف فی المختلف قال اذا رجح شهود الفرع ضمنوا لان الشهاده
فی مجلس القضاء صدقت منهم فكان التلف مضاعفا لیهم و لو رجح شهود الاصل و قالوا
لشهود الفرع علی شهادتنا فلا ضمان علیهم لانهم انکروا السبب و هی لان شهادت و لا یبطل القضاء
لانہ خبر محقق فصار کرجوع الشاهد بخلاف ما قبل القضاء وان قالوا الشہدناهم و غلطنا ضمنوا
و هذا عند محمد و عند ابی حنیفہ و ابی یوسف و لا ضمان علیهم لان القضاء وقع بشهادة
الفرع لان القاضی یقضی بما یباین من الطحہ و هی شهادتہم و لان الفرع نقلوا شهادتہ
الاصول فصار کأنهم حضروا و لو رجح الاصول و الفرع جميعاً یجب الضمان عند ہما علی الفرع لا غیر

بلکہ آنہما اولی از آنکہ بجهت آنکہ اعانت نمودہ میشود ولی بخون بر قتل نمودن قاتل و مکروہ فہم منع کردہ میشود از قتل از جانب شرع و دلیل
علمای ماہ اینست کہ از گواہان مذکور قتل یافته نشدہ است از روی مباشرت و نہ از روی تسبیب بجهت آنکہ سبب آن چیز میگوید
کہ منفی و موصل باشد بسوی سبب غالباً و گواہی مذکور چندین نیست بجهت آنکہ عفو در باب قصاص مندوب است بجهت پس ولی خون
غالباً عفو را اختیار خواہد کرد و بخلاف مکروہ فہم چہ از زندگی خود را اختیار میکند ظاہراً و بجهت آنکہ بعد از گواہی گواہان مضطر ولی اختیار
نمیشود قصاص گیرند پس او قتل میکند با اختیار خود و چون فعل فاعل مختار در میان آمد پس نسبت قتل بسوی گواہان نخواہد شد
و کمتر ازین نیست کہ شبہہ ناشی شود و شبہہ موجب سقوط قصاص است بخلاف دیت کہ مال است چہ آن ثابت میشود با وجود شبہہ
و باقی این بحث مذکور است در مختلف فالیف ختیمہ ابواللیث رحمہ اللہ ۱۴۱- اگر رجوع نمایند گواہان فرع پس آنہما
خاص من میشود زیرا چہ آنہما صادر شدہ است گواہی در مجلس قاضی پس نصف مال مدعی علیہ بآنہما عسوت و اگر رجوع نمایند
گواہان اصل و بگویند آنہما کہ ما گواہ نگرفتہ ایم گواہان فرع را برگواہی خود بپس برگواہان اصل ضمان لازم نمی آید زیرا آنہما انکار نمودہ اند
گواہ گرفتن را کہ سبب اطلاق مال مدعی علیہ است و حکم قاضی کہ بنا بر گواہی گواہان فرع نموده بود باطل نمیشود زیرا چہ انکار آنہما
خبرست احتمال صدق و کذب ہر دو دارد پس حکم قاضی بسبب این امر محتمل باطل نخواہد شد چنانچہ باطل نمیشود حکم قاضی و قتیکہ
رجوع نمایند گواہان بعد از حکم قاضی بخلاف آنکہ اگر انکار اشد و نمایند گواہان اصل پیشتر از حکم قاضی چہ در صورت حکم نخواہد کرد
قاضی بنا بر گواہی گواہان فرع و در صورت مذکورہ اگر بگویند گواہان اصل کہ گواہ گرفتیم آن گواہان فرع را لیکن غلط کردیم پس
در صورت خاص من میشوند آن گواہان اصل و آنکہ مذکور شد نزد محمد رحمہ اللہ است و اما نزد شیخین رحمہ اللہ پس در صورت تیر ضمان نیست بر آنہما
بجهت آنکہ حکم قاضی صادر شدہ است بنا بر گواہی گواہان فرع چہ قاضی حکم میکند بنا بر جمعی کہ می بیند آنہما و آن گواہی گواہان فرع
و دلیل محمد رحمہ اللہ نیست کہ گواہان فرع نقل نمودند گواہی گواہان اصل پس چنان شد کہ گواہ آنہما حاضر شدند ۱۴۲- اگر
رجوع نمایند گواہان اصل و فرع ہر دو پس در صورت نزد شیخین رحمہ اللہ واجب میشود ضمان بر گواہان مندرع فقط

لان القضاء وقع بشهادتهم وعند محمد رد الشرح عليه بالخيار ان شاء ضمن الاصول وان شاء ضمن الفرع لان
 القضاء وقع بشهادة الفرع ومن الوجه الذي ذكرنا وشهادة الاصول من الوجه الذي ذكرنا فتغير بينهما والجهتان
 متغيرتان فلا يجرم بينهما في التضمن وان قال شهود الفرع كذب شهود الاصول او غلط في ذلك لم يثبت
 الى ذلك لان ما اخص من القضاء لا ينقض بقولهم ولا يجب الضمان عليهم لانهم ما رجعوا عن شهادتهم
 انما شهدوا واعل غلوه بالرجوع قال وان رجع المكون عن التزكية ضمنوا وهذا عند ابي حنيفة
 وقالوا لا يضمنون لانهم اثنوا على الشهادة خلو افساد والشهود والاحصان وانه ان التزكية اعمال للشهادة
 اذا القاضى لا يعمل بها الا بالتزكية فصارت بمعنى علة العلة بخلاف شهود الاحصان لانه شرط محض قال اذا شهد
 شاهدان باليمين وشاهدان بوجود الشرط ثم رجعا فالضمان على شهود اليمين خاصة لانه هو السبب والتلف
 يضاف الى مثبتي السبب دون الشرط المحض لا ترى ان القاضى يقضيه بشهادة اليمين دون شهود الشرط ولو رجع
 شهود الشرط وحدهم اختلف المشائخ فيه ومعنى المسئلة يمين العتاق والطلاق قبل الدخول
 نيراجه حكم قاضى بنا برگواهی گواهان فرج است بطوریکه ذکرند آن را تسخیر روح و بنا برگواهی گواهان اصل و اگر خواهد ضمان بگیرد از
 گواهان فرج نیراجه حکم قاضی بنا برگواهی گواهان فرج است بطوریکه ذکرند آن را تسخیر روح و بنا برگواهی گواهان اصل و اگر خواهد ضمان بگیرد از
 ذکر کرد آنرا محمد روح پس مدعی علیه مختار است در گرفتن ضمان از هر کدام که خواهد بگیرد و جهت اصالت و جهت فرعت متغایرانند
 پس جمع نخواهد کرد هر دو فریق را در گرفتن ضمان اعنی از هر دو نخواهد گرفت و اگر گویند گواهان فرج که گواهان اصل در رفع کفنه اند غلط
 کرده اند و برگواهی خود را پس باید که قاضی التفات نکند بقول آنها زیرا که حکم قاضی که صادر شد و نافذ گشت منقض نشود و بقول آنها
 و در این صورت ضمان واجب نمیشود برگواهان فرج چه آنها رجوع نکرده اند از گواهی خود و در این نیست که گواهی داده اند برگواهان
 اصل باینکه آنها رجوع نموده اند **مسئله ۱۵** اگر رجوع نمایند تزکیه کنندگان از تزکیه خود ضامن میشوند آنها نزد ابي حنيفة
 و صاحبین روح گفته اند که آنها ضامن نمیشوند زیرا چه آنها شامی نیک نموده اند در حق گواهان پس آنها مانند گواهان اصل اند
ف و آنها اگر رجوع نمایند بعد از رجوع مشهود علیه پس آنها ضامن دیت آن نمیشوند و دلیل ابي حنيفة روح این است
 که تزکیه موجب اعتبار برگواهی گواهان است چه قاضی عمل نمیکند برگواهی آنها مگر بسبب تزکیه مزیکی پس تزکیه در معنی علت علت
 حکم است بخلاف گواهان احصان چه احصان شرط محض است برای رجوع **مسئله ۱۶** اگر گواهی دادند و گواهی به یحیی
ف اعنی به تعلیق عتاق و طلاق بر شرطی و گواهی دادند و گواهی دیگر باینکه شرط مذکور یافته شده است و بعد از آن
 رجوع نمودند هر دو فریق گواهان از گواهی خود را پس ضمان در این صورت واجب میشود برگواهان یحیی فقط زیرا چه سبب تعلیق مال
 همان یحیی است پس تلف آن مضاف خواهد شد بسوی آنها که ثابت کرده اند برگواهی خود بسبب مذکور را نه بسوی آنها که ثابت نموند
 وجود شرط محض باینکه قاضی حکم میکند بنا برگواهی گواهان یحیی نه بنا برگواهی گواهان شرط و اگر رجوع نمایند گواهان شرط فقط پس
 در این صورت اختلاف است میان مشائخ مارج و باید نیست که هر دو از طلاق مذکور طلاق قبل علی است **ف** زیرا چه در صورت طلاق
 بعد از مدعی ضمان نمیشوند گواهان اصلا چه ثابت میشود بسبب مدعی و الله اعلم

کتاب الوکاله

قال کل عقد جازان یقصد الانسان بنفسه جازان یوکل به غیره لان الانسان قد یخرج عن المباشرة بنفسه علی اعتبار بعض الاحوال فیتباح الی ان یوکل به غیره فیکون بسبیل منه وفعلاً الحاجة وقد صح ان النبی علیه السلام وکل بالشرع حکیم بن خزام وبالنزوح عمر بن ام سلمة **وقال** دیجوز الوکاله بالخصومة فی سائر المحقق لما قد مناه من الحاجة الی لیس کل احد یمتدی الی دجوه الخصومات وقد صح ان علیاً رض وکل فیها عقیدة وبعدهما استی وکل عبد الله بن جعفر وکلان یمتدیان واستیفانها الا فی الحدود والقصاص فان الوکاله لا تنعم باستیفانها مع غیبة الموکل عن المجلس لانها یمتدیان بالشبهات ونسبها العفو ثابتة حال غیبة الموکل بل هو الظاهر للذنب الشرعی بخلاف غیبة الشاهد لان الظاهر عدم الرجوع ونحوه حال الحضر لا تنفاء هذه الشبهة ولیس کل احد یحسب الاستیفاء فلو منع عنه ینسب الی الاستیفاء اصلاً وهذا الذم ذکرناه قول ابی حنیفة **وقال** ابی یوسف لا یجوز الوکاله بانبات الحدود ^{القصاص} ودون باقامة الشهود ایضاً وقول محمد **مع** ابی حنیفة **وقال** مع ابی یوسف **وقال** هذا الاختلاف فی غیبة دون

کتاب در بیان وکالت

مسئله هر عقدیکه جائزست انسان را که خود بعمل آورد آنرا ف چون بیع و نکاح و غیره پس جائزست ویرا که وکیل کنده آن غیر از ویرا چه انسان کاری نمی تواند که خود بنفسه عقد نماید بسبب بعضی عوارض ف چون بیماری مثلاً پس او محتاج میشود بانیکه وکیل کند کسی را تا آن کس وکار و حاجت او عمل نماید بنابر لایق که حاصل میشود ویرا بسبب کالت قبل صحیح آمده است که بنفیر صلعم وکیل بشتر نموده است حکیم بن قرام رض راف تا او خرید کند شتر قربانی را وکیل نکاح نموده است عمر بن ام سلمه راف تا او تزویج نماید و در خود را از بنفیر صلعم و جائزست انسان را که وکیل نبضت کند کسی از جانب و بجمیع حقوق حتی که در قصاص نیزه بنابر وجهیکه مذکور شد چه هر انسان دانا و حاوq نمیشود و در خصوصت اعنی در سوال و جواب محاملات و نقل صحیح آمده است که علی رض وکیل نبضت نموده است عقیل رض را و چون عقیل رض پیر شد وکیل کرد عبد الله بن جعفر طیار رض را و همچنین جائزست وکیل کردن باوای حقوق و باستیفای آن مگر در حد و قصاص چه وکیل کردن باستیفای آن باین طور که وکیل استیفای آن نماید در غیبت موکل صحیح نیست زیرا چه حدود و قصاص ساقط میشود بسبب شبهه و در غیبت موکل شبهه عفو ثابتست بلکه احوال عفو ظاهرست بسبب آنکه عفو مندوب و مستحبست بخلاف حالت غیبت گواهان زیرا چه ظاهر عدم رجوع آنهاست و بخلاف حالت حضور موکل چه درین حالت شبهه عفو نیست **ف سوال** هرگاه موکل خود حاضر باشد پس چه حاجت وکالتست **جواب** درین حالت نیز وکالت حاجتست بنابر آنکه هر کس خوب نمیداند کیفیت استیفای آنرا پس اگر منع شود وکالت سبب استیفاء لازم می آید و آنیکه مذکور شد قول امام ابی حنیفه رج است و ابی یوسف رج گفته است که وکالت برای اثبات حدود و قصاص باین طور که وکیل اقامت بمنیه نموده ثابت کند آنرا نیز جائز نیست و قول محمد رج موافق قول ابی حنیفه است و بعضی گفته اند که موافق قول ابی یوسف رج است و بعضی گفته اند که این اختلاف در صورت غیبت موکل است نه در صورت حضور او ف بلکه در صورت جائزست وکالت مذکور و نزد

لأن كلام الوكيل ينتقل الى الموكل عند حضوره فصار كأنه متكلم بنفسه له ان التوكيل انايه وشبهه
النيابة يجوز عنها هذا لما كان الشاهد على الشهادة وكذا في الاستفتاء ولا في حقيقه رة ان الحصومة شرط محض لان
الوجوب مضاف الى الجناية والظهور الى الشهادة فيجوز فيه التوكيل كما في مسائل الحقوق وعلى
هذا الخلاف التوكيل بالاجاب من جانب من عليه الحد والقصاص وكلام ابي حنيفة رة فيه
اظهر لان شبهه لا يمنع الدفع غير ان اقوال الوكيل غير مقبول عليه لما فيه من شبهه عدم
الاهمية وقال ابو حنيفة رة لا يجوز التوكيل بالخصوص من غير رضاء الحصومة لان يكون الموكل من
او عابثا مسيرة ثلثة ايام فصاعدا او لا يجوز التوكيل بغير رضاء الحصومة وهي قول الشافعي رة لا خلاف في
الجواز اما الخلاف في لزوم لهما ان التوكيل تصرف في خالص حقه فلا يتيق قف على رضاء غيره
كما التوكيل يتقاضى الدين وله ان الجواب مستحق على الظاهر ولهذا يستخفرون الناس متفاوتون
في الحصومة فلو قلنا بلزومه فيغير رة فيفتي على رضاه كالعبد المشترك اذا كاتبه احد المأخوذ الا نحو

ص زيراچه كلام وكيل در حضور موكل مقتل وغصب شيو بموكل و دليل ابي يوسف رح نسبت كوكيل نائب كرون است و در آن
شبهه نيابت است و درين باب از شبهه مذكور احتراز نموده ميشود پس توكيل درين باب صحيح نخواهد بود و چنانچه توكيل نسبت استيفاي آن
صحيح نسبت و چنانچه گواهي برگواهي آن مقبول نيت و دليل ابي حنيفة رح نسبت كوكيل شخص شرط استيفاي آن است زيراچه
و جوب حد بسبب جنابت است و بان منسوب است و ظهور آن گواهي گواهي آن است پس بجاري خود بد شده و ان توكيل چنانچه جنابت
توكيل در جميع حقوق و بايد دانست كه حين اختلاف است در صورتيكه وكيل كند شخصي كه حد يا قصاص بر آن است كسي اما جواب است
از جانب او و كلام ابي حنيفة رح در نصورت نظام ترست زيراچه وكيل در نصورت جواب بايد بد و دفع ميكند بشبهه نيابت مانع جواب و
دفع نيت و ليكن اگر اقرار كند وكيل پس آن مقبول نيت در حق موكل بحسب آنكه در آن شبهه عدم امر است فاعني اشكال
كه موكل او نكرده باشد او را بانيكه اقرار نمايد ص مسئله ۲ است و ابي حنيفة رح توكيل بغير نيابت جائز نيت مگر بر رضاي خصم
مگر در صورتيكه موكل مرضي باشد يا غايب باشد بمسافت سه روز يا زياده و صاحبين رح گفته اند كه توكيل مذكور جائز است بغير رضاي
خصم و هيمن قول شافعي رح است و بايد دانست كه اختلاف نيت در جواز آن خبرين نيت كه اختلاف مذكور در لزوم است و
اعني لازم ميشود خصم را كه جواب دهد بوكيل مذكور مگر وقتيكه او راضي باشد بوكالت و وكيل مذكور نزد ابي حنيفة رح و نزد صاحبين رح
لازم ميشود بر او جواب دادن و آن وكيل را اگر چه بوكالت او راضي نباشد ص و دليل صاحبين رح نسبت كوكيل مذكور
تصرف انسان است در خالص حق خود پس موقوف نخواهد ماند بر رضاي غير مانند توكيل به تقاضاي دين و دليل ابي حنيفة رح
ان نيت كه جواب دادن و حسب است بر موكل لهذا طلب مي نمايد آنرا حاكم كه حاضر شود در زمان متفاوت اند در خصوصت و
تقرير كلام پس اگر گفته شود كه توكيل مذكور لازم ميشود در حق خصم ضرر او ميشود لهذا موقوف خواهد ماند بر رضاي او چنانچه اگر
مكاتب كند بنده مشترك را يكی از دو خواه پس خواه ديگر مختار ميشود و در انيكه اگر خواه اجازت دهد و اگر خواه نفع نمايد عقد كتاب
اگر چه تصرف خواه مكاتب كنده در ملك دي است و ليكن هر گاه مستلزم ضرر ديگر است بجا بر آن خواه ديگر مختار ميشود پس چنين بجا

بخلاف المريض والمسافر لان الجواب غير مستحق عيها اهل الك ثم كما يلزم التوكيل عند من المسافر من
اذا اراد السفر لتحقيق الضرورة ولو كانت المرأة محدثة لم تجز عاداتها بالبدون و حضور مجلس الحاكم قال الرازي ده يلزم
التوكيل لانها لو حضرت لا يمكنها ان تنطق بحقها الحياتي فلزم توكيلها قال ابو هذا شئ استحسنة التأخرون
قال ومن شرط الوكالة ان يكون الموكل ممن يملك التصرف ويلزمه الاحكام لان الوكيل يملك التصرف من جهة الموكل فلا بد
من ان يكون الموكل مالكا لملكه من غيره ويشترط ان يكون الوكيل ممن يعقل العقد ويقبضه لانه يقوم مقام الموكل
في العبارة فيشترط ان يكون من اهل العبارة حتى لو كان صبيلا لا يعقل او مجنون كان التوكيل باطلا و اذا وكل الحر اطلاق
الباخر او المادون مثلها جاز كان الموكل مالكا للتصرف والوكيل من اهل العبارة وان وكل صبيلا لم يجز ويعقل البعث الشرع
او عبدا لم يجز و جاز ولا يتعلق بهما الحقوق فتعلق بموكلهما لان الصبي من اهل العبارة الا ترى انه يقبض تصرفه باذنه
والعبد ممن هل التصرف على نفسه مالكا له وانما لا يملكه في حق المولى والتوكيل ليس به فاني حقه الا انه لا يصح منه
الزام العهدة اما الصبي لقصور اهليته والعبد لحيث سيده فتلزم الموكل وعن ابي يوسف المشقة اذا لم يعلم الحال اليها

ص بخلاف المريض ونائب المذكور في چه توكيل آنها لازم است در حق خصم صي زيرا چه جواب وجوبيت بر آنها
بر ان حالت وبعد از ان بايد دانست كه چنانچه لازم است توكيل نواب مذكور نزد ابى حنيفه صرح بجهنمين لازم است توكيل كسيكه
عالم منفردست في الحال چه در ميصورت نيز ضرورت است مسئله ۲ - اگر باشد زن پرده نشين كه عادت او نميت بانيكه
بيرونى شود از خانه و حاضر شود در مجلس قاضى پس ابو بكر رازى ر گفته است كه توكيل او نيز لازم است در حق خصم زيرا چه ذكره
اگر حاضر شود در مجلس قاضى قادر نميشود بانيكه تفرير حق نمايد بسبب حيا پس توكيل او لازم خواهد شد قال زه اين مستحسن دانسته اند
علمائى متاخرين و بر همین قنوى است **ص** مسئله ۳ - صحت وكالت و در هر تصرف مشروط بدو شرط است
يكى اين است كه موكل مالك آن تصرف باشد و برابر احكام آن لازم شود زيرا چه وكيل مالك آن تصرف ميشود و از جانب موكل
پس ضرورت است كه موكل مالك آن باشد تا او مالك آن گردد و نفع را و در غيبت كه وكيل عاقل باشد اعنى با اين صفت باشد
كه مى فهمد آن تصرف را و تصدىقي نمايد از ان حكم و فائده آن راجه وكيل قائم مقام موكل است و عبادت پس ضرورت است كه او
از اهل عبادت باشد و ابلت عبارت بعقل مذكور است پس اگر وكيل كند كسى صبي نعيم عاقل را يا مجنون را وكالت او باطل است
و اگر وكيل كند آزادى كه عاقل و بالغ است مثل خود را يا بنده ماذون و وكيل كند مثل خود را جائز است زيرا چه در ميصورت موكل
مذكور مالك تصرف مذكور است و وكيل مذكور را اهل عبارت است مسئله ۴ - اگر وكيل كند كسى صبي مجبور را كه مى شناسد
بيع و شرا يا بنده مجبور را جائز است وليكن حقوق عقد بان با متعلق نميشود بلكه بموكل آنها متعلق ميشود و وجه جواز ان اين است
كه صبي مذكور را اهل عبارت است لهذا تصرف او نافذ ميشود باذن دلى او و بنده مذكور را اهل تصرف است در حق خود و مالك آن
تصرف است و جز اين نميت كه مالك تصرف نميشود در حق خواجه و توكيل تصرف نميت در حق خواجه پس وكالت صبي و بنده مذكور
صحیح است وليكن التزام عهده از صبي مذكور صحیح نيست بسبب تصور ابلت او و نيز صحیح نيست از بنده مذكور بجهت حق خواجه او پس
مسئله ۵ - لازم خواهد شد بر موكل و از ابى يوسف راجه مرؤيت كه اگر بيع كند صبي مذكور يا بنده مذكور و مشتري علم نباشد بر حال بايع

ثم علم انه صبي او مجنون له خيار الفسخ لانه دخل في العقد على طلق ان حقوقه تتعلق بالعقد فاذا ظهر خلافه
 يتخير كما اذا عثر على عيب قال والعقد الذي يعقده الوكيل على ضربين كل عقد يعقده الوكيل الى نفسه كالبيع
 والاجارة فحقوقه تتعلق بالوكيل دون الموكل وقال الشافعي انه يتعلق بالموكل لان الحقوق تابعة لحكم التصرف
 والحكم هو الملك يتعلق بالموكل فلذا تابعه وصار كالرسول والوكيل في النكاح ولذا ان الوكيل هو العاقد حقيقة
 لان العقد يقوم بالكلام وصحة عبادته لكونه آدميا وكذا احكاما لانه يستغنى عن اضافة العقد الى الموكل ولو كان
 سفيها عنه لما استغنى عن ذلك كالرسول واذا كان كذلك كان اصيلا في الحقوق فيتعلق حقوق العقد به
 ولهذا قال في الكتاب يسلم المبيع وتقبض الثمن ويطلب الثمن اذا اشترى ويقبض المبيع ويخاصم في العيب ويخاصم
 فيه لان كل ذلك من الحقوق والملك يثبت للموكل خلافا عنه اعتبارا للتوكيل السابق كالعبد يتهب ونقيطاد
 ويطلب هو المبيع قال وهو في مسئلة العيب تفصيل مذكرة ان شاء الله تعالى قال وكل عقد يعقده الموكل
 كالنكاح والخلع والصلح عن دم العرفان حقوقه تتعلق بالموكل دون الوكيل فلا يطلب الوكيل بالموكل ولا يلزم الوكيل المأة سلبها
 وبعد ان طلع شود بر جال نه پيس و پراخياريه است ز پراچه او خريده بود و از آنها باين اعماد كه حقوق بيع بان با متعلق است چنانچه
 بيع نموده اند و هر گاه ظاهر شد كه حقوق عقد بانها متعلق نيست مختار خواهد شد چنانچه اگر مطلع شود بر عيب بيع و بايد دانست كه
 عقدي كه بنياد آنرا وكيل بر دو نوع است نوع اول آن عقد است كه اضافت آن نميكنند وكيل بسوي خود و حاجت باينست
 كه اضافت آن نمايد بسوي موكل خود و چون بيع و اجاره پس حقوق آن متعلق بوكيل است نه بموكل و شافعي رح گفته است
 كه متعلق است بموكل ز پراچه حقوق عقدين تابع حكم آن است و حكم آن كه ملك است متعلق بموكل است پس چنين تابع آن نيز
 و وكيل مذكور مانند پيامبر و وكيل نكاح است و دليل علمي مانع نيست كه وكيل مذكور عاقد است حقيقه و حكما اما حقيقه پس حجت آنكه
 عقد حاصل ميشود بكلام و كلام وكيل صحيح است بسبب آنكه او آدمي است و اما حكما پس بنا بر آنكه او مستغني است از نيكه اضافت بايد
 عقد مذكور را بسوي موكل و اگر مانند پيامبر باشد مستغني نمي شود از اضافت مذكور چنانچه پيامبر مستغني نيست و هر گاه چنين شد
 و وكيل مذكور اصلي خواهد بود در حقوق عقد پس حقوق آن بان متعلق خواهد شد لذا صاحب قدوري رح در قدوري گفته است
 كه وكيل بائع تسليم بيع مي نمايد و قبض ثمن ميكنند و خصوصيت نموده ميشود با اديعت عيب و وكيل مشتري قبض بيع مي نمايد و بطلب
 ثمن نموده ميشود و از او خصوصيت ميكنند بحجت عيب بيع ز پراچه چنانچه از حقوق عقدين بيع است و موكل مالك بيع ميشود بطريق
 خلافت از جاب و وكيل يعني ملك آن ثابت ميشود بموكل را ابتداء بنا بر توكيل سابق چنانچه بنده وقتيكه قبل نيكه پيدا بشكند
 يا ميرنگد كه در وقت خراج او مالك آن ميشود ابتداء نه لسبب ملك آن ميشود بنده مذكور او را و بعد از آن منتقل ميشود ملك حق حاج
 حق و آنكه مذكور شد كه موكل ملك آن ميشود ابتداء صحيح است و فخلافت قول كبري رح چه او ميگويد كه بسبب خريدن ملك
 بيع ثابت ميشود ابتداء و وكيل را و بعد از آن منتقل ميشود بسوي موكل و نوع دوم آن عقد است كه اضافت آن
 مي نمايد و وكيل بسوي موكل خود و حاجت باينست و پراچه چون نكاح و خلع و صلح از خون عمد پس حقوق آن
 متعلق است بموكل نه بوكيل پس هر طلب كه معني شود از وكيل شوهر و لازم نميشود بوكيل زن كه تسليم كند آن را بشوهرش

لأن الوكيل فيها سفير محض لا ترى أنه لا يستغنى عن إضافة العقد إلى الموكل ولو أضافه إلى نفسه كان النكاح له ففسار
 كالرسول وهذا لأن الحكم فيها لا يقبل الفصل عن السبب لأنه اسقاط فتيده شيء فلا يتصور صدوره من شخص ثبوت
 حكمه غير فكيان سفيرا أو ضرب الثاني من أخواته العتق على مال والكتابة والصلح عن النكاح فاعا الصلح الذي هو جاري مجرى
 البيع فهو من ضرب الأول والوكيل بالهبة والصدق والاعارة والإيداع والإذن لأقارب سفيرا أيضا لأن الحكم فيها ثبت بالقول
 يراعى محله مملوكا لا غير فلا يحيل أصلا وكذا إذا كان الوكيل من جانب الملقى كالمشركة والمضاربة لأن التوكيل بالاستيفاء في مثل

زیرا چه وکیل درین محقود یا مبرمخص است لهذا دستغنی نیست از نیکیه اضافت آن نماید بسوی موکل خود و اگر در صورت نكاح
 اضافت آن نماید وکیل بسوی خود پس نكاح او میشود بآن زن پس وکیل درین محقود مانند پیامبر است و سر آن اینست
 که حکم این محقود منفصل و متراخی نمیشود از سبب که محقود مذکور است ف و ازین جهت بخیار شرط در آن صحیح نیست
 ص و وجه عدم تراخی و انفصال اینست که سبب حکم این محقود عبارت از اسقاط است و ساقط محدود است و محدود آن
 بدون سبب جدید متصور نیست پس متصور نیست که صادر شود محقود مذکور از شخصی بطریق اصالت بانظری که اضافت آن
 بسوی خود نماید و بعد از آن حکم آن ثابت شود و دیگر بر این المذاکر لازمست وکیل را در محقود مذکور که اضافت آن نماید بسوی
 موکل خود و او بمنزله پیامبر است و سبب حکم محقود مذکور اگر اسقاط گفته شده در غیر نكاح ظاهرست اما در نكاح پس وجه
 آن اینست که زن که محل نكاح است در اصل خلقت آزاد است و آزادی منافی ثبوت ملک است در آن بلکه آزادی موجب
 حرمت است لیکن حکم شرح بسبب ایجاب و قبول آن حرمت ساقط میشود و زن نسل آدمی باقی نماند کذا فی فوائد علامه
 ص و باید دانست که عتق بعض مال و عقد کتابت و صلح بعد از انکار از نوع دوم است و اما صلح بعد از اقرار پس آن
 از نوع اول است چه آن در معنی بیع است و باید دانست که وکیل در همه نمودن و صدقه دادن و ودیعت سپردن
 سفیر محض است مانند پیامبر همچنین در عاریت دادن و گرد دادن و قرض دادن زیرا چه حکم اعنی ملک در صورت با
 ثابت میشود بسبب قبض آن چیز که موهوب یا صدقه و غیره است و آن چیز مملوک موکل است و قبض میکند آنرا موهوب
 یا غیر آن و وکیل از آن چیز اجنبی است پس او هیل گردانیده نمیشود ف بلکه سفیر محض است که تعبیر می نماید بمنزله پیامبر
 بخلاف بیع چه آن بیعت و کلام تعلق دارد و وکیل صاحب عبارت است ص و چنانچه سفیر محض است و وکیل درین
 مسائل که وکیل باشد از جانب مبه کفنده و غیره همچنین سفیر محض است وکیل از جانب متمسک اعنی از جانب خواننده و گیرنده آن چیز که
 موهوب و صدقه و غیره است و همچنین در عقد شرکت و عقد مضاربت و اما توكيل باستيفاء معنی بگریختن مسترض باطل است

حق لا ینبت الملك للموکل بخلاف الرسالة فیہ قال واذا طالب الموکل المشترع بالثمن فلا یبطل
ایا لکنه اجبني عن العقد وحقوقه لما ان الحقوق الى العاقد فان دفعته اليه جاز ولم یکن للوکیل
ان يطالبه به ثانيا لان نفس الثمن المقبوض حقه وقد وصل اليه ولا فائدة في الاخذ منه ثم
الدفع اليه وهذا لو كان للمشتري على موکل دين يقع المقاصة ولو كان له عليه مدين يقع المقاصة
بدین الموکل ایضا دون دین الوکیل وبدین الوکیل اذا كان وحده يقع المقاصة عند ابی حنیفة
ومحمد وعلما انه یملك الابراء عنه عندهما ولكنه یضمنه للوکل فی الفصلین

باب الوکالة بالبیع والشراء

فصل فی الشراء قال ومن وكل رجلا بشراء شیء فلا یبذل من سمية جنسه وصفته
او جنسه ومبلغ ثمنه لیسیر الفعل الموکل به معلوم ما فیکنه الا یتارک الا ان یوکلہ وکالة
عامة فیقول ابيع ما دلت لانه فاقض الاموال رایه فای شیء یشتویه
حتی اگر وکیل بگریختن قرض قرض گیرد بطریق وکالت وقبض نماید آن را موکل ملک آن میشود بلکه مالک آن میشود بخلاف سالت
برای استقرار یعنی فرستادن پیامبر برای آن چه این صحیح است **مسئله ۴** اگر طلب کند موکل بهای متاع خود را
از مشتری در صورتیکه فروخته است آنرا وکیل او پس آن مشتری را میبرد که با کند اذن و نمیدان آن را زیرا چه موکل مذکور
از عقد بیع و حقوق بیع آن اجنبی است بجهت آنکه حقوق عقد متعلق بعاقد است که وکیل است و اگر بدین آن را موکل مذکور جائز است
و بعد ازان نمیرسد وکیل ویرا که مطالب آن کند از مشتری مذکور زیرا چه بهای مذکور که قبض کرد آنرا موکل مذکور عین حق وی است
و بوی رسیده است و اگر وکیل مذکور مطالب آن نماید از مشتری مذکور باید گیر پس مشتری مذکور آنچه داده است موکل آن و پس
خدا بد گرفت آن را از وی و خواهد داد آنرا به وکیل مذکور و او خواهد داد و موکل خود و درین هیچ فائده نیست باینکه آن بها عین
حق موکل است و اگر بدین مشتری مذکور برزده موکل مذکور باشد مقاصد میشود و اگر بدین او برزده وکیل و موکل هر دو باشد مقاصد میشود
بدین موکل فقط بدین وکیل و باید بدست که اگر بدین او برزده وکیل باشد فقط مقاصد میشود بدین وی نیز نزد ابی حنیفة و محمد
بجهت آنکه نزد او شان میرسد وکیل مذکور را که بری گرداند مشتری را از بهای مذکور ولیکن در هر دو صورت اعنی و حیثیت متاع
بدین وکیل و در صورت ابراء وکیل ضامن آن بها میشود برای موکل خود و الله اعلم

باب در بیان وکالت بیع و شرا

فصل در بیان وکالت بشرائمسئله ۱ اگر وکیل کند کسی شخصی را بخیریدن چیزی ف که غیر مستحق
پس ضرورت در نیصورت که بیان نماید جنس و صفت آن را یا بیان نماید جنس آنرا و مبلغ بهای آنرا تا معلوم شود عملی که
آن وکیل نموده است وکیل را پس او قادر شود بر امریکه بان مامور شده است تا امر او بجا آرد و مگر وقتیکه وکیل مطلق گرداند آن را
بوکالت عام باین طور که بگوید بکسی خرید کن برای من هر چیزی که خواهی و در آن مصلحت منی پس درین هنگام بیان جنس غیر
ضرورت نیست زیرا چه موکل در نیصورت تفویض نموده است امر خود را بسوی رای وکیل مذکور پس هر چیزی که او منتهی خواهد کرد

بكون مشترك ولاصل فيه ان الجهالة البسيطة تقتل في الوكالة كجهالة الوصف استحسانا لان مبنى التوكيل على التوسعة لانه استعانة وفي اعتبار هذا الشرط بعض الحرج وهو مد فوع ثم ان كان اللفظ يحجم اجناسا او ماهو في معنى الاجناس لا يصح التوكيل وان بين الثمن لان بذلك الثمن يوجد من كل جنس فلا بد من مراد كما مر تفاحش الجهالة وان كان جنسا يحجم انواعا لا يصح الا ببيان الثمن او النوع لانه يتقيد بالثمن يصير النوع معلوما وابد كونه النوع تقتل الجهالة فلا يمنع الاقتضال مثاله اذا وكله بشراء عبدا وجارية لا يصح لانه يشغل انواعا فان بين النوع كالنوع او الجنبه والهندى او الهندى جاز وكذا اذا بين الثمن لما ذكرناه وتبين النوع او الثمن ولم يبين صفة الجردة والرذالة والسطوة جاز لانه جهالة مستند ذكته وفرادته من الصفة المذكورة في الكتاب النوع وفي الجامع الصغير ومن قال لا خواشترلى ثوبا او دابة او دارا فالوكالة باطلة للجهالة الفاحشة فان الدابة في حقيقة اللغة اسم لما يدب على وجه الارض وفي العرف يطلق على الخيل والحمار والبغل فقد جمع اجناسا وكذا الثوب لانه يتناول الملبوس من الاطلس الى الكساء ولهذا لا يصح تسميته ثم وكذا الدار تشمل ماهو في معنى الاجناس فاختلاف خترة فافحا باختياره لا يخرج الملبوس والدار من المبالغة

وكان اقتضال امر موكل حاصل خواشه واصل انيست كجهالت قليل ف چون جهالت وصف در وکالت صحت بمقتضى بنا بر استحسان زيرا چه بنای توكيل بر توسعه و تساهل است چه آن استعانت است و در شرط نمودن بیان و صفت حرج است و حرج مدفوع است در شرع و بعد از آن باید نیست که اگر موکل در وقت توكيل لفظی بگوید که شامل باشد چند جنس را چون لفظ حیوان و لفظ دابه یا شامل باشد چند اشیا را که در معنی اجناس است چون لفظ دار و رقیق پس در بصورت وکالت و توكيل صحیح نیست اگر چه بیان نماید مقدار ثمن آن را زیرا چه بآن مقدار ثمن یافته میشود چند چیز از هر جنس و معلوم نیست که مراد موکل کدام است پس اقتضال امر آن در بصورت متصور نیست بسبب جهالت فاحش و اگر ذکر نماید لفظی را که شامل باشد انواع متفاوت را پس در بصورت نیز صحیح نیست وکالت مگر آنکه بیان نماید مقدار ثمن آن را یا نوع معین را اگر چه صفت رد ادرت وجودت و توسط آن بیان نماید پس درین مهنگام صحیح میشود زیرا چه بسبب بیان مقدار ثمن معلوم میشود نوع آن و بسبب ذکر نوع جهالت قلیل میگردد و اقتضال امر موکل متصور میشود و مثال آن انيست که اگر وکیل کند شخصی کسی را بخردن بنده یا کنیز صحیح نیست چه بنده و کنیز شامل است چند نوع است پس اگر بیان نماید یک نوع معین را چون ترکی و حبشی و هندی و سندی و مولد آن متولد از دو نوع پس جائز میشود و همچنین اگر بیان نماید مقدار ثمن آن را بخار و همگی مذکور شد ف چون انقدر جهالت قلیل است صحت و باید دانست که مراد از صفت که مذکور شد نوع است و در جامع صغیر مذکور است که اگر بگوید کسی دیگری که خریدن برای من پارچه را یا دابه را یا داری را اعمی سرای را پس وکالت درین صورتها باطل است بسبب جهالت فاحش زیرا چه دابه در حقیقت لفظ نام هر جانوریست که حرکت میکند بر روی زمین و در عرف اطلاق آن بر اسب و خر و استر است پس آن لفظ شامل اجناس را و همچنین لفظ پارچه شامل است همه اجناس آن را از قسم اعلی چون اطلس پوشاکی تا بقسم ادنی چون چادر کننده از کرباس لهذا تسمیه آن در صریح صحیح نیست و همچنین لفظ دار و سوری شامل است چند چیز را که در معنی اجناس است چه در ساری اختلاف بسیار تفاوت است بسبب تفاوت اعراض و مسایر بسبب تفاوت در نوع و کثرت آن بسبب تفاوت در ماه و فصل

فیتعدو لامتثال قال وان سمي ثمن الدار ووصف جنس الدار والثوب جاز معناه نوعه وكذا اذا سمي نوع الدار
بان قال حمار ونحوه قال ومن فم الى اخو داهمه وقال اشتري بها طعاما فهو على الحنطة وديقها استحسانا
والقياس ان يكون على كل معلوم اعتبار الحقيقة كما في اليمين على الاكل اذا الطعام اسمه لما يطعم وجهه
الاستحسان ان يعرف املك وهو على ما ذكرناه اذا ذكر مقرونا بالبيع والشراء لا عرف في الاكل فبقه
على الوضع وقيل ان كثرت الدراهم فعلى الحنطة وان قلَّت فعل الجنون كان فيما بين ذلك فعلى الرقيق
قال واذا اشترى الوكيل وقبض ثم اطلع على عيب فله ان يردّه بالعيب مادام المبيع يدرّ لانه من حقوق
العقد وهو كلها اليه فان سلمه الى الموكل لم يردّه الا باذنه لانه انتهى حكم الوكالة ولان فيه ابطال يدرّ الحقيقة
فلا يتمكن منه الا باذنه ولهذا كان خصم المبيد في المشتري دعوى كالتشفيع وغيره قبل التسليم الى الموكل لا بعده
ميس در صورت امتثال امر موكل متعزست موكيل او در صورت مذکوره اگر ذکر نماید مقدار من سرامی و یا میان نماید نوعی را از سرامی
سرامی و یا چه جائز میگردد و کالت مذکوره و همچنین اگر بیان نماید یک نوع و یا به را چون حار و مانند آن **مسئله ۲** - اگر شخصی داد
بدیگری صد درهم را و گفت که خرید کن برای من باین درهم طعامی را پس آن طعام محمول بر گندم و آردان است بنا بر استحسان
و مقتضای قیاس این است که مراد از آن هر معلوم باشد بنا بر معنی حقیقی آن چنانچه باین محمول است در صورت یمن یعنی در صورتیکه
قسم خورد کسی بر خوردن طعام زیر این لفظ طعام نام چیزی است که خورده میشود و وجه استحسان این است که طعام در عرف گندم
و آرد آنرا میگویند در صورتیکه مذکور شود بایع و شرا و عرف قوت و ترجیح دارد بر قیاس پس در بیع و شرا و قید مذکور شود طعام
محمول خواهد بود بر گندم و آرد آن بنا بر عرف مذکور و در صورت یمن بر خوردن طعام عرف چنان نیست پس در صورت باقی خواهد بود
بر معنی حقیقی لغوی و بعضی گفته اند که اگر در این بسیار در چون دریم و گویم که خبر برای من طعامی را پس آن محمول بر گندم است
ف زیرا چه ذخیره کردن آن ممکن نیست بلکه گندم ذخیره کرده میشود و اگر در اینجا و لیمه باشد کذا فی النهایه و اگر در آن قلیل باشد
چون سه درم پس لفظ طعام محمول خواهد بود بر آن گندم و اگر در آن بسیار باشد نه قلیل بلکه باین باشد چون هشت مثقال
پس لفظ طعام محمول خواهد شد بر آرد و گندم **مسئله ۳** - اگر خرید وکیل چیزی را و بعد از آن مطلع شد بر عیب آن پس میرسد
وکیل مذکور را که واپس دهد آن چیز را بایع آن زیرا چه در بیع بسبب عیب از حقوق بیع است و بیع حقوق آن بوکیل متعلق است
چه او عاقبت و این حکم و قتی است که آن چند در دست وکیل مذکور باشد پس اگر تسلیم نماید آنرا بدست موکل خود پس میرسد
وکیل مذکور را که او واپس دهد آن را که باین جهت آنکه بعد از تسلیم آن بموکل خود حکم و کالت منتفی و تمام گشت و بسبب آنکه
بسبب واپس دادن آن باطل میشود قبضه حقیقی بموکل پس وکیل مذکور بر آن قادر نخواهد بود مگر باذن او و چون پیش از تسلیم آن
بموکل حقوق عقد متعلق است بوکیل مذکور و بعد از تسلیم آن بموکل منتفی آن بوی باقی نمی ماند لهذا اگر کسی دعوی شفعه نماید
در سرامی که خریده است آنرا وکیل پس خصوصت او با وکیل مذکور است پیش از تسلیم آن برای بموکل و بعد از تسلیم آن کل خصوصت آن با وکیل

قال ويجوز التوكيل بعقد الصرف والسلم لانه عقد يملكه بنفسه فيملك التوكيل به دفعا للحاجة على ما مر من ضرورة
التوكيل بالاسلام دون قبول السلم لان ذلك لا يجوز فان الوكيل يبيع طعاما في ذمته على ان يكون
النش بغيره وهذا لا يجوز فان فادف الوكيل صاحبه قبل القبض بطل العقد لوجود الافتراق من غير قبض ولا يتصور مفارقة
الموكل لانه ليس بعاقده المستحق بالعقد قبض العاقد وهو الوكيل فيعزم قبضه وان كان
لا يتعلق به حقوق كالقبض والعبد المحجور عليه بخلاف الوكيل لان الوسالة في العقد
لا في القبض وينقل كلامه الى المرسل فصار قبض الوكيل قبض العاقد فلم يبيع قال فاذا دفع الوكيل بالشرائع ثمن من ماله فبعض
المبيع فله ان يرجع به على الموكل لانه انفق ثمنه بغير قبض غير العاقد فلم يبيع قال فاذا دفع الوكيل بالشرائع ثمن من ماله فبعض
الوكيل وقد سلم المشتري للموكل من جهة الوكيل ف يرجع عليه ذلك الحق لما كانت اليه قد مله الوكيل فيكون انفياد ضم من ماله فله ان يرجع

مسئله ۴۴ - اگر شخصی وکیل کند کسی را بعقد صرف یا بعقد سلم جائز است زیرا چه موکل مالک این عقد است
پس جائز است ویرا که وکیل کند کسی را بنا بر آنچه سابق مذکور شد و درین مسلمه او از توكيل بعقد سلم این است که شخصی وکیل کند
کسی را بانیکه او خرید کند بطریق سلم نه بانیکه ببع کند بطریق سلم چه این جائز نیست زیرا چه در صورت لازم می آید که وکیل مذکور
بفروشد گندم را باین طور که آن گندم موصوفت بزوده او شود باین شرط که ثمن آن برای دیگری باشد و این جائز نیست
و باید دانست که در هر دو صورت اعنی در صورت عقد صرف و عقد سلم وکیل مذکور که مشتری است اگر جدا شود از بائع خود
پیش از قبض بدین در صورت عقد صرف و پیش از آنکه قبض کند بائع را مال را در صورت سلم عقد مذکور باطل میگردد
چه وکیل مذکور عاقد است و جدائی یکدیگر بدون قبض مذکور موجب بطلان هر دو عقد مذکور است بخلاف آنکه اگر جدا شود موکل او
از بائع مذکور بدون قبض مذکور چه جدائی او اعتبار ندارد زیرا چه او عاقد نیست و وکیل هرگاه عاقد است پس قبض و تسلیم او
صحیح است اگر چه او چنان باشد که حقوق عقد با و متعلق نمیشود چون صبی و بنده غیر مذکور بخلاف پیامبر بعقد صرف و بعقد سلم
چه قبض او صحیح نیست زیرا چه پیامبری در عقد است نه در قبض چه پیامبر نقل میکند کلام صاحب پیام را بسوی دیگر و قبض از
قبیل کلام نیست و هر کلام که نقل میکند پیامبر پس آن منسوب است بصاحب پیام لکن پیامبر عاقد نیست پس قبض او قبض صاحب
عاقد است پس صحیح نخواهد بود و لکن صحیح خواهد شد عقد مذکور بسبب قبض پیامبر **مسئله ۴۵** - اگر او کند وکیل نشتر بهائی شیخ
را از مال خود و قبض کند شیخ را پس میرسد ویرا که بگیرد آنرا از موکل خود و در وجه یکی اینکه وکیل مذکور بمنزله بائع است و موکل او بمنزله
مشتری چه مبادله حکمی میان آنها متحقق است لکن اگر اختلاف نمایند وکیل و موکل در مقدار ثمن هر دو سو کنند داده می شود
و این الزام مبادله مال است و غیره و پس میدهد موکل شیخ را ب وکیل بسبب عیب و در صورت مذکور چون سلامت رسید شیخ
بدست موکل از جانب وکیل پس او خواهد گرفت از موکل مذکور آنچه او داده است آنرا از جانب او بعضی شیخ مذکور دوم اینکه
هرگاه عقد راجع است بسوی وکیل و موکل میداند این را پس او راضی است بانیکه وکیل او کند ثمن شیخ را از مال خود پس اگر ضائع شود شیخ

فی بدله قبل حبسه هلك من مال الموكل ولم يسقط الثمن لأن يده كيد الموكل فأوالم يحبس به بصير الموكل قابضاً بدينه
حق يستوفي الثمن لما بينا انه بمنزلة البائع من الموكل وقال زفره ليس له ذلك لأن الموكل صار قابضاً بدينه
سأله اليه فيسقط حق الحبس قلنا هذا مما لا يمكن التمسك به فلا يكون راضياً بسقوط حقه في الحبس

ان قبضه موقوف فيقع للموكل ان لم يحبس به ولنفسه عند حبسه فان حبسه فذلك كان

مضموناً ضمان الوهن عند أبي يوسف ره وضمان البيع عند محمد وهو قول أبي حنيفة رحم و ضمان
العقب عند زفره لأنه منع بغير حق لهما انه بمنزلة البائع منه فكان حبسه لاستيفاء الثمن فيسقط

بهدو له ولا يوجب له استيفاء بعد ان لم يكن وهو الرهن بعينه بخلافه في المبيع

در دست وکیل مذکور پیش از آنکه او حبس کند آنرا از موکل پس آن بیع ضائع میشود و آن مال موکل و ثمن آن بر موکل مذکور لازم می آید
و ساقط نمیشود زیرا چه قبض وکیل بمنزله قبض موکل است مادامیکه حبس کند بیع را از موکل خود پس در صورت مذکوره موکل مذکور
قابض آن است بسبب قبض وکیل او بیع گویا درست و ضائع شد **مسئله** ۶ سیرد وکیل را که حبس کند بیع را
فدیده آنرا بر موکل خود تا آن زمان که بگیرد از وی بهای آنرا بنا بر آنکه مذکور شد که وکیل بمنزله بائع است و موکل بمنزله مشتری زفره

گفته است که وکیل را حبس آن نمیرسد زیرا چه موکل او قابض آن شده است چه قبض وکیل او عین قبض وی است پس گویا
وکیل تسلیم نموده است آنرا از وی پس ساقط خواهد شد حق او که حبس بیع است برای گرفتن بهای آن چنانچه ساقط می شود
در صورتیکه حقیقت تسلیم آن نماید بر موکل خود و علمای مراح میگویند که تسلیم بیع بر موکل بنا بر آنکه قبض وکیل عین قبض موکل وی است
امر نیست لازم که احتراز از آن ممکن نیست پس وکیل راضی نیست باینکه حق وی که در حبس بیع است ساقط شود و علاوه بر این است

که قبض وکیل عین قبض موکل او نیست بلکه قبض وکیل موقوف است پس اگر حبس نخواهد کرد بیع را از موکل قبض او بمنزله
قبض موکل خواهد گشت و اگر حبس خواهد کرد آنرا از موکل پس قبض وکیل برای ذات او خواهد شد و باید دانست که اگر حبس کند وکیل
بیع را از موکل خود و بعد از آن هلاک شود بیع پس واجب میشود بر او ضمان آن مثل ضمان بر من نزد ابی یوسف رحم و نزد محمد رحم
واجب میشود بر او ضمان آن مثل ضمان بیع و قتیکه هلاک شود بیع درست بآن ف اعمی ضمان آن همین است که ساقط میشود

بهای آن از زمره مشتری کم باشد قیمت آن بیع از بهای آن یا زیاده می و همین قول ابی حنیفه رحم است و واجب میشود
بر او ضمان محسوب نزد زفره چه او حبس کرده است آن را بغير حق و وکیل ابی حنیفه رحم و محمد رحم نیست که وکیل مذکور بمنزله بائع آن است
بدست موکل خود و حبس نموده است آنرا برای استیفای ثمن آن پس آن ثمن ساقط خواهد شد از زمره موکل بسبب هلاک بیع درست

وکیل مذکور و وکیل ابی یوسف رحم نیست که آن خبر درست وکیل مذکور را و لا مضمون خود و بعد از آن چنانچه حبس کرد آنرا برای
استیفای ثمن آن مضمون نماید این معنی است بخلاف بیع محبت که بیع است بآن مضمون از ابتدا تا آنکه بعد از حبس آن بر استیفای ثمن آن مضمون میگردد

لأن البیع بنفسه بهذا كله وههنا لا ينفسم أصل العقد قلنا بنفسه في حق الموكل والوكيل كما إذا رده
الموكل بحبيب ورضي الوكيل به قال وإذا وكله بشراء عشرة أطلال لحم بد درهم فاشترى عشرين
وطرأ بد درهم من لحم يباع منه عشرة أطلال بد درهم لزم الموكل منه عشرة بنصف درهم عند أبي حنيفة
وقال يلزمه العشرون بد درهم وذكر في بعض النسخ قول محمد رده مع قول أبي حنيفة رده ومحمد لم يذكر الخلاف
في الأصل لأن يوسف رده إنهم امره بصف الدرهم في اللحم وظن أن سعره عشرة أطلال فإذا اشترى به عشرين
فقد زاده خيرا وصار كما إذا وكله ببيع عبده بالف فباعه بالفين ولأبي حنيفة إنهم امره بشراء عشرة فباعها
بشراء الزيادة فنفس شراءها عليه وشراء العشرة على الموكل بخلاف ما استشهد به لأن الزيادة هناك
بدل ملك الموكل فتكون له بخلاف ما إذا اشترى ما يساوي عشرين وطرأ بد درهم حيث

يجب أن يبيع فسخ ميسر ودب سبب هلاك شدن بيع در صورتیکه کلام در آن است
فسخ نمیشود اصل بیع که منعقد شده است میان وکیل مذکور و بائع آن و ابو حنیفه و محمد میگویند که بیع آن فسخ نمیشود
در حق موكل و وکیل مذکور آن چنانچه فسخ میشود بیع میان موكل و وکیل در صورتیکه موكل و وکیل و همان چیز را ب وکیل خود بسبب عیب آن
و وکیل مذکور بآن راضی باشد و اگرچه اصل عقد بیع که میان وکیل و بائع آن است فسخ نمیشود مسلم است - اگر وکیل که
شخصی را بخرد و ده رطل گوشت بویض بکند و وکیل مذکور بیت رطل گوشت را بکند و از جنس گوشتی که فروخته می شود
ده رطل از آن بکند پس در صورت لازم میشود بر وکیل مذکور که بگیرد ده رطل از آن گوشت بنیم و در نزد ابی حنیفه و محمد بن
گفته اند که لازم میشود بر او که رفتن آن بیت رطل بکند و در بعضی نسخ قدوری مذکور است که قول محمد موافق قول ابی حنیفه است
و محمد ذکر اختلاف نکرده است در مبسوط بلکه همین قدر گفته است در آن که لازم میشود مرام کننده را که رطل ده رطل
از آن بنیم و در باقی برای ما می شود گذانی انما یحی و وکیل ابی یوسف است که موكل مذکور را کرده است ب وکیل مذکور
که در نیم و در صورت نماید در خریدن گوشت و لیکن در همان او چنین بود که بیع آن ده رطل است بکند و هرگاه خرید وکیل مذکور
به آن یک درهم بیت رطل گوشت را پس و زیاده گوشت آورد بوض آن و در برای وکیل مذکور و او خواهد گرفت آن را
چنانچه اگر وکیل کند کسی شخصی را بفروختن بنده خود و هزار درهم و او بفروشد آن را بدو هزار درهم پس آن دو هزار را بر سر وکیل
مذکور و وکیل ابی حنیفه رجعت نیست که موكل مذکور را کرده بود ب وکیل مذکور بخردن ده رطل گوشت و بخردن زیاده از آن امر
نکرده است پس شرای مقداره را بکند برای وکیل مذکور است و و بهای آن او خواهد داد و شرای ده رطل برای وکیل مذکور
هست پس او خواهد گرفت آن را و بهای آن خواهد داد و بهی بخلات صورتیکه وکیل کند کسی شخصی را بفروختن بنده خود و هزار درهم
و او بفروشد آن را بدو هزار درهم و او بفروشد آن را بدو هزار درهم پس او خواهد گرفت آن را و در صورت مذکور اگر خرید کند
وکیل مذکور یک و در بیت رطل گوشت را از جنس گوشتی که بیت رطل از آن فروخته میشود بکند و پس از آن گوشت را ب وکیل مذکور

بیشتر مشتق از آنست که با اجماع آنست که لا یرقی اول الشیء و هذا محذور فلما یحصل مقصود الامر قال ولو
 وکله بشرع شیء یبینه فلیس له ان یشتریه بنفسه لانه یؤدی الی تغیری الامر حیث اعتمد علیه
 لان فیہ غزل بنفسه ولا یملک علی ما قبل الا یخضع من الموکل طوکان التمسق فاشترک بخلاف جنسه اولم یکن مع فاشترک
 بغير التقو او کل وکیل لا یشرأه فاشترک الثانی وهو غائب یتبیت الملك للوکیل الاول فی هذه الوجوه لانه خالف امر لا یفقد
 علیه ولو اشترک الثانی بحرف الوکیل الاول یفقد علی الموکل الاول لانه حظه رایه فلم یکن مخالفا قال وان وکله بشرع عبد
 بغير هیئته فاشترک عبداً فهو للوکیل الا ان یقول نوبت الشراء للموکل او یشتریه بمال الموکل قال ضی الله عنه
 هذه المسئلة علی وجوه ان اشاعت العقد الی وراعه الامر کان لاداره هو المراد عندی بقوله او یشتریه
 بمال الموکل دون النقد من مال الی لان فیه تفصیل و خلافاً و هذا بالاجماع وهو مطلق و ان اضافه الی حرام نفسه
 و او خواهد گرفت آن را و او بهای آن خواهد داد و این حکم باجماع است زیرا چه امر موکل بخردن گوشت شامل نیست مگر گوشت فربه را
 و گوشت مذکور که خرید است آنرا وکیل مذکور لا یرقی پس مقصود موکل حاصل شد **مسئله ۸** - اگر وکیل کند کسی شخصی را
 بخردن یک چیز معین پس نمیرسد وکیل مذکور به آن را خرید کند برای خود زیرا چه در آن فربه است در حق موکل چه او اعتماد
 نموده است بر وکیل مذکور و بخود می بخرد و چون خود است و او مالک این نیست که خود را معزول کند مگر مخصوص موکل چنانچه پیش
 گفته شد و اگر در صورت مذکور موکل مذکور تمسک بشیء آن چیز معین نماید و خرید کند آنرا وکیل مذکور بخلاف جنس آن تمسک
 یا تمسک آن تمسک نباشد و خرید کند آنرا بکلیل یا بوزن دیگر سوای درم و دینار یا وکیل مذکور وکیل خود کند کسی را بخردن آن چیز
 معین و این وکیل دوم خرید کند آنرا در حالیکه وکیل اول غایب است پس در خصوصیتها وکیل اول مالک آن چیز نیست و بجهت آنکه
 او مخالفت کرد با موکل خود و این شرای آن برای او خواهد بود و بهمان آن بر او واجب خواهد شد تا اگر خرید کند آنرا وکیل دوم
 در خصوص وکیل اول پس شرای آن برای موکل اوست و بهای آن بزاز زیرا چه در خصوصیت رای و تجزیه وکیل اول حاصل است
 پس مخالفت امر موکل لازم نمی آید **مسئله ۹** - اگر وکیل کند کسی شخصی را بخردن بنده غیر معین و وکیل مذکور خرید کند
 بنده را پس آن بنده حر آن وکیل است هر آنکه بگوید کفایت کرده ام خریدن آن برای موکل مذکور یا خرید کند آنرا از مال موکل
 حال آنکه این مسئله بشیء واجب است یکی اینکه انصاف است آن عقد نماید وکیل مذکور بسوی درام موکل مذکور باین طور که بگوید که
 خرید کردم آنرا باین خرید دوم و آن در اجماع ازین موکل است پس در خصوصیت آن بنده بموکل مذکور میرسد و همین صورت مراد است
 از آنچه مذکور شد و بدین مسئله که عقد کند آنرا از مال موکل نه اینکه خرید کند بنده درام مطلق و ادای آن نماید از درام موکل چه در صورت
 تفصیل و اختلاف است و بلکه مذکور متفق علیه است و وجه آن آنست که خریدن باضافت عقد بسوی درام غیر مکرر است و در شرع
 و هم در عرف غایب پس خریدن بنده در صورت محمول خواهد شد بر علیکه حلال است مگر وکیل مذکور را یعنی خریدیده است آن را
 برای کسیکه اضافت عقد نموده است بسوی درام و آن موکل است **مسئله ۱۰** - و دوم آنکه اضافت عقد مذکور نماید بسوی درام خود

كان لنفسه حلا وحاله على ما يحل له شرعا أو يفعل عادة إذا شرع لنفسه باصاقة العقل دراهم غیبه
مستنكر شرعا و عرفا و انت اضافه الى دراهم مطلقه فان تواهلا لا مرفى للاهم وان تواهلا لنفسه فلفسه لان
يعمل لنفسه ويعمل للاهم في هذا التوكيل وان تكاذبا في النية يحكمه النقل بالاجماع لان ذلك ظاهر على ما ذكرنا و اتفقا
على انه لم تحضر النية قال محمد بن وهب للعاقلة لان الاصل ان كل واحد يعمل لنفسه الا اذا ثبت جعله
لغيره و لم يثبت وعندنا يوسف بن يحيى الحكمه النقدية لان ما وقع مطلقا يحتمل الوجهين فيبقى موقفا في
المالين نقد فقد فعل ذلك المحتمل لصاحبه و كان مع تضادهما يحتمل النية للاهم و فيما قلناه حل حله

على الصلح حكما في حالة التكاذب و التوكيل بالاسلام في الطعام على هذا الوجه قال ومن اجل رجاء
در نية صور آن بنده بر آن وكيل رست و وجه آن ظاهر است چه او اضافت عقد کرده است بسوی دراهم خود و سوهم نيكه اضافت
نمايد بسوی دراهم مطلق پس در نية صور اگر نیت آن كند برای موكل پس آن موكل با است و اگر نیت آن نماید برای خود پس
برای اوست زیرا چه در صورت و كالت مذکور جائز است و كیل مذکور را كه عمل كند برای خود و هم جائز است كه عمل كند برای خود
پس اگر هر دو وكيل و موكل اختلاف نمایند یکی تكذیب دیگر كند در نیت ف باین طور كه بگوید موكل وكيل خود كند نیت كندی تو
برای من و او بگوید كه نیت كردم برای خود پس در نية صور حكم گردانیده میشود و تنقید ثمن آن یعنی ازال هر كه ادای آن
نموده باشد پس آن بنده انا آن او خواهد شد چه تنقید ثمن وكيل ظاهر است بر آنچه مذکور شد و اگر چه در تنقید ثمن خود باینكه در دل او
بیج نیت نبود پس محمد بن حنفیه گفته است كه در نية صور آن بنده ازال و كیل میشود چه او عاقد است و ظاهر همین است كه هر كس
برای خود عمل ميكند مگر وقتيكه ثابت شود كه او عمل برای دیگر نموده است و در نية صور آن ثابت نشد و نزاعی بر موصح
در نية صور نیز تنقید ثمن حكم گردانیده میشود و بجهت آنكه آنچه عمل نموده است و كیل مذکور در نية صور و احتمال و در پس آن
موقوف خواهد بود بر اینکه ازال كدام او ميكند بها آن بنده را پس اگر اعلای آن كند ازال خود پس آن عمل برای او
خواهد بود و اگر ادا كند آن را ازال موكل پس آن عمل برای موكل خواهد بود و بجهت آنكه در صورت مذكوره اگر گفته شود
كه عقد مذکور برای وكيل مذکور است اگر چه بهای آن بنده ادا نموده باشد ازال موكل پس او خاص میشود و بر آنچه برای خود
گفت لازم نمی آید كه او خاص شود بلكه محمول میشود و حال او بر آنچه باید چنانچه در صورتيكه یکی تكذیب دیگر نماید در نیت و آنچه
گفته شد كه عمل وكيل مذکور در احتمال دارد پس وجه احتمال خریدن وكيل مذکور برای خود با وصف اتفاق وكيل و موكل بر عدم نیت
ظاهر است اما وجه احتمال نیت خریدن وكيل براسه موكل با وصف اتفاق بر عدم نیت این است ف كه وكيل مذکور نیت خرید
برای موكل کرده باشد اما آنرا فراموش نموده و باید دانست كه این وجه چند كه مذکور شد تفصیل مذکور با اتفاق علماء و بعض
و با اختلاف در بعض دیگر جاری است در صورتيكه وكيل كند کسی شخصی را بقدر سلم مسئله ا - اگر وكيل كند کسی شخصی را

بشراء عبد بالقبول قد فعلت ومات عندی وقال الأمر شترتیه لنفسک فالقول قول الآخر فان كان
 لا هم اليه الاكف فالقول قول المأمور لان في الوجه الاول خبر عما يملك استينافه وهو الوجه بالثمن على الأمر
 وهو ينكر القول للمتكلف في الوجه الثاني هو أمين يريد الخروج عن عهد الأمانة فيقبل قوله ولو كان
 العبد حيا حين اختلفا الكتاب الثمن منقول فالقول للمأمور لانه أمين وان لم يكن منقودا فذلك عند
 أبي يوسف ومحمد لا يملك استيناف الشراء فلا يسم في الاخبار عنه وعند أبي حنيفة القول للأمر
 لانه موضع تهمة بان اشتراقه لنفسه فاذا رأى الصفقة خاسرة الزمها الأمر بخذه في ما اذا كان الثمن منقودا لانه أمين فيه
 فيقبل قوله تبعاً لذلك ولا تمت يده فهنا وآت كان أمره بشراء عبد بعينه ثم اختلفوا العبد فالقول للمأمور سوء كان
 الثمن منقودا أو غير منقود وهذا بالأجماع لانه خبر عما يملك استينافه ولا تهمة فيه لان الوكيل لشراء شيء بعينه
 بخبرين يك بند بنزاعهم پس گفت وكيل مذکور که خیده بودم یک بند را بنزاعهم موافق گفتن موکل و
 بعد از آن بند مذکور در نزاع و گفت موکل که خیده بودی تو آن بند را برای خود نه برای من پس درین صورت
 قول موکل با قسم مقبول است و این وقتی است که بنزاع مذکور بویکیل مذکور نداده باشد و اگر بنزاع مذکور را بوی داده باشد پس مقبر
 قول وکیل مذکور است زیرا چه در صورت اول وکیل مذکور خبر میدهد بخبریکه انشای آن می تواند کرد و فی الحال چه او نمی تواند که خرید کند
 بند مذوره را و مقصود او از آن انیت که من آن بند بگیرم از موکل خود و او انکار آن می نماید و مقبر قول منکرست و در صورت دوم
 وکیل مذکور اینست چه ثمن در دست او امانت بود و میخواهد که از عهده امانت بیرون آید پس قول وی مقبول خواهد شد و اگر
 بند مذکور زنده باشد در وقت اختلاف آنها پس ثمن با و داده باشد موکل یا نداده باشد در صورت قول وکیل مذکور
 مقبول است نزد ابی یوسف و صحیح نیزه چه او خبر داد از چیزی که فی الحال انشای آن می تواند کرد و فی الحال بر خریدن
 آن بند قادرست چه او زنده است پس او درین خبر متمم به تکذیب نیست و نزاع ابی حنیفه در صورتیکه ثمن نداده باشد
 بویکیل مذکور موکل او قول موکل مقبرست چه وکیل مذکور در نصورت متمم است باینکه خیده بود آن را برای خود و بعد از آن چون
 در آن نقصان دید پس آن را بویکل خود لازم کرد و ایند خلافت آنکه اگر ثمن داده باشد بویکیل مذکور چه وکیل مذکور در نصورت
 امینست در من مذکور که در دست اوست پس قول وی مقبول خواهد بود بسبب آنکه مقصود او انیت که از عهده امانت بیرون
 شود و در صورتیکه کلام در آنست ثمن در دست او نیست تا او امین باشد مسأله ۱۱ - اگر امر مذکور موکل وکیل خود را
 بخبریدن بند معین و بعد از آن اختلاف نمودند فبراین وجه گفت وکیل بویکل مذکور که خیده ام آن را برای تو و گفت
 موکل مذکور بویکیل مذکور که خیده تو آن را برای خود نه برای من حال آنکه بند مذکور زنده است پس قول وکیل مذکور
 مقبولست خواه ثمن آن داده باشد یا موکل او یا نداده باشد و این متفق علیه است اما نزد صاحبین رج پس بجهت آنکه
 وکیل مذکور خبر داد بخبریکه انشای آن می تواند کرد فی الحال اما نزد ابی حنیفه رج پس بجهت آنکه در آن متممست چه وکیل خبر دادی

لا یمکن شراء لنفسه بثل ذلك الثمن في حال غيبته على ما مر بخلافه في غير المعين على ما ذكرناه بالحنفية وهو من حال
 لا يخرج من هذا العبد لفلان فباعه ثم انكر ان يكون فلان امره لم جاء فلان وطلب انام به بل ان كان فلا بايا احد
 لان قوله السابق اقرار منه بالوكالة عنه فلا ينفعه الانكار للواقع فان قال فلان امره لم يكن
 ذلك له لان الاقرار قد برده قال الا ان يسلمه المشتري له فيكون بيعا عنه وعليه العهد
 لانهم صار مشترين بالتعاطي كمن اشترى بغيره بغير امره حتى لو لم يسمه المشتري له
 وذلك المسئلة على ان التسليم على وجه البيع يكفي للتعاطي وان لم يوجد نقد الثمن وهو يتحقق
 في النفيس والخسيس استتمام التراضي وهو المعتبر في الباب قال ومن امر حده بان يشتري له
 عبد من باعيا ثم لم يسلمه منا فاشترى له احدهما جازات التوكيل مطلق فيجوز
 على الطلاق وقد لا يتحقق الجمع بينهما في البيع الا فيما لا يتعابن الناس فيه لانه توكيل بالشراء وهذا كله
 بالاجماع ولو اقر بان يشتريه بالالف وقيمتها مائة فاعتد بان حنيفة وان اشترى احدهما بمائة
 مالک اینست که خرید کند از برای خود مثل ثمن مذکور در نسبت موکل بنابر آنچه سابق مذکور شد بخلاف غیر معین بنابر وجهیکه سابق
 مذکور شد برای ابی حنیفه ج ۱۲ - اگر گفت کسی به شخصی که بفروشد از من این بنده را برای فلان که موکل من است
 پس فروخت آن شخص بنده مذکور را بدست او و بعد از آن آن کس منکر این شد که فلان امر کرده است ویرا بخردن بنده بعد از آن
 آمد آن فلان و مدعی می کرد که او امر کرده بود که کس را بخردن بنده مذکور پس آن فلان خواهد گفت بنده مذکور را زیرا چه آن کس
 مطابق اقرار کرده است بوکالت خود از جانب فلان پس بکار بعد از اقرار نفع نمیکند و اگر فلان بگوید که من امر نکرده ام آن کس را
 پس نمیرسد آن فلان را که بگوید بنده مذکور را زیرا چه اقرار آن کس روشد بسبب روان فلان و اما اگر آن کس خود تسلیم می یابد
 بنده مذکور را بآن فلان پس این عقد صحیح میشود و عهده آن بر آن کس است زیرا چه فلان مذکور خریدار است آن را از آن کس بطریق
 تعاطی چنانچه در صورتیکه خرید کند کسی چیزی را برای شخصی غیر امرویی حتی که لازم شود آن چیز را آن کس را و بعد از آن تسلیم نماید آن کس
 آن چیز را بآن شخص و بدانکه مسله مذکوره دلالت میکند بر اینکه تسلیم شیء بطریق بیع کفایت میکند برای تحقق بیع بتعاطی
 اگر چه دادن و گرفتن ثمن آن یافته نشود و نیز دلالت میکند بر اینکه بیع بتعاطی متحقق میشود و در اشیا می نفیس و خفیس هر دو
 انساب متحقق شدن تراضی طرفین و همین معتبرست در باب بیع مسله ۱۴ - اگر امر کرد کسی به شخصی بخردن و بنده را
 فروخته کرد ثمن آنها را و خرید وکیل مذکور یکی از آن دو بنده را جائزست زیرا چه توكيل در صورت مذکوره مطلق است فامنی
 مقید نیست باینکه خرید کند آن هر فردا بقصد واحد و خریدن آن دو بنده بقصد واحد کای اتفاق میشود و فایده این آنکه
 مالک آنها می فروشد هر دو را بقصد واحد پس خریدن یک بنده از آن دو بنده جائزست و وکیل مذکور را اگر وقتیکه خرید کند
 آنها باین فاعش پس درین هنگام جائز نیست چه این توكيل بشارت بیع مقید نیست باینکه باین فاعش نباشد
 و اینکه مذکور شد متحقق علیه است مسله ۱۵ - اگر امر کرد کسی به شخصی باینکه بخردن و بنده معین را بخرارد و در
 حال آنکه قیمت آن هر دو برابر است پس نزد ابی حنیفه ج ۱۲ اگر خرید کند وکیل مذکور یک بنده را از آن دو بنده باین قصد و در

أقل جاز فان اشترى بالكروم يلزم الامر لانه قابل الالف بهما وقيمتها سواء فيقسم بينهما نصفين دلالة فكان الامر بغير
كل واحد منهما بجسمائة ثم الشراء بها موافقة وبأقل منها مخالفة أل خير بالزيادة الى شراء قلت الزيادة او كثرت فلا يجوز
الا ان يشتري الباقي ببقية الالف قبل ان يختصما استحصانا لان شري الاول قائم وقد حصل عرضه المرح به وهو تحصيل
العبد بين بالالف وما ثبت الانقسام الادلالة والمرح يفوقها قال البريوسف ومحمد بن ابي اسحق اشتري احدهما بالكروم ونصف
الالف باتباع الناس فيه وقد بقي من الالف ما يشتري بمثلها الباقي جاز لان التوكيل مطلق لكنه يتقيد بالتعاف وهو فيما قلنا
ولكن لا بد ان يبقى من الالف باقية يشتري بمثلها الباقي ليتمكن تحصيل غرض الامر قال ومن له على اخو الف درهم فامر به يات
بشترى بها هذا العبد فاشترى جاز لان في تعيين المبيع تعيين البائع ولو عينت البائع يجوز على ما ذكره ان شاء الله تعالى

یا کمتر از پانصد درم جائز است و اگر خرید کند زیاده از پانصد درم پس آن لازم نمیشود و موکل او هزار درم را باقی ماند از هزار درم با مقبل آن بخر
نموده است و قیمت آن هر دو برابر است پس آن هزار درم مقوم خواهد شد میان آن هر دو با المناصفه از روی دلالت پس
گویا موکل مذکور امر کرده است بخردن هر واحد از آن دو بنده بپانصد درم و بعد از آن باید دانست که در خریدن آن یک بنده
بپانصد درم موافقت امر موکل است و در خریدن آن کمتر از آن اگرچه مخالفت امر وی است ولیکن آن مخالفت نیک است
در حق وی پس جائز خواهد شد و در خریدن آن زیاده از پانصد درم قلیل باشد آن زیاده یا بیشتر مخالفت امر وی است بطوریکه
بدست در حق او پس آن جائز نخواهد بود مگر آنکه خرید کند وکیل مذکور بنده دیگر را به تمامه هزار درم مذکور پیش از آنکه خصوصیت و
اختلاف واقع شود میان آن هر دو وکیل و موکل و این بنا بر استحسان است و مقتضای قیاس این است که جائز
نباشد در حق موکل چه وکیل مذکور مخالفت امر موکل نموده است و وجه استحسان این است که خریدن آن دو بنده هزار درم
که صریح مقصود موکل است حاصل گشت و ثابت نیست القسام هزار درم میان آن هر دو بنده علی السویه مگر بدالت و آنچه
بآن تصریح نموده است موکل مذکور ترجیح دارد بر آنچه ثابت است بدالت و صاحبین رج گفته اند که در صورت مذکور اگر خرید
وکیل مذکور یک بنده را از آن دو بنده زیاده از پانصد درم بخریسی که مردمان از آن احتراز نمی توانند کرد و باقیاندر هزار درم
آن مقدار که بآن خرید میشود بنده دیگر پس آن جائز است زیرا چه توکیل مذکور مطلق است و اعنی مقید نیست باینکه
بپانصد درم خرید کند آنرا ولیکن مقید است بآنچه متعارف است و متعارف همین است که بخریدن فاحش نباشد و آن حاصل
در آنچه صاحبین رج بآن قائل اند ولیکن ضرورت است که از هزار درم مذکور بعد از خریدن یک بنده آن قدر باقی ماند که بآن
خریده میشود بنده دیگر تا مقصود موکل که خریدن آن دو بنده است هزار درم حاصل شود مسئله ۵۱ - اگر امر کرد کسی
بشخصی که هزار درم دین وی است بخریدن آن شخص باینکه خرید کند بآن هزار درم فلان بنده را و خرید کرد آن شخص بنده مذکور را
جائز نیست زیرا چه همین مبلغ باین شخص باینکه بخرید بنده دیگر خواهد شد و نشانده آنست که این شخص باینکه بخرید بنده دیگر خواهد شد

وان امره ان یشتري بهاء بعدا بغير عينه فاشترأه فمات في يده لا قبل ان يقبضه الاكرهات من مال المشتري وقبضه
الكره فهو له وهذا عند ابي حنيفة رضي الله تعالى عنه وقال هو لازم للامر اذا قبضه المأمور وعلى هذا الامر ان يسلم ما عليه
او يعرف ما عليه ثم ان الدراهم ولدان لا يتعينا في المعاوضات دينا كانت او عينا الا ترى انه لو باع عينا بدين
ثم تصادق ان لا يثبت العقد فصاد الاطلاق والتقييد فيه سواء فيهم التوكيل ويلزم الامر لان مالا كيل كيد
ولا في حنيفة رضي الله عنه انها متعين في الوكالات الا ترى انه لو قيد الوكالة بالعين منها او بالدين منها ثم استهلك
العين واسقط الدين بطلب الوكالة فاذا تعينت كان هذا تملك الدين من غير ان يكون له قبضه
بقبضه وذلك لا يجوز كما اذا اشترى بدين على غير المشتري او يكون امرا يعرف مالا يملكه الا بالقبض قبله وذلك
باطل كما اذا قال اعطى مالي عليك من شئئت بخلاف ما اذا عتيت البائع لانهم يصيروا كيداً عنه في القبض

مسئله ۱۶ - اگر امر کرد شخصی بویکیل خود که دیون وی است بدین هزار درم باینکه خرید کند بآن
هزار درم بنده را و تعیین آن نکرد و خرید کرد و کیل مذکور بنده را و بعد از آن مرد آن بنده نزد وکیل مذکور
پیش از آنکه قبض کند آنرا موقوف مذکور پس آن بنده که هلاک شد از مال وکیل مذکور است و اگر قبض کند آنرا موقوف مذکور پس آن
بنده از آن او میشود و این نزد امام ابی حنیفه رج است و صاحبین رج گفته اند که آن لازم میشود موقوف مذکور را و قتیکه
قبض کند آن را و کیل مذکور و همین اختلاف است در صورتیکه امر کند دائن مردیون خود را باینکه عقد سلم کند بآنچه برزومه
یا عقد صرف نماید بآن و دلیل صاحبین رج این است که در اهرم و دنیا متعین نمیشود و در عقد معاوضه دین باشد آن اهرم یا موجود
معین باشد لهذا اگر بفروشد کسی یک چیز معین و موجود را بوجوه دین و بعد از آن هر دو بائع و مشتری متفق شوند بر اینکه
بج دین بائع نمود برزومه مشتری عقد بمع مذکور باطل نمیشود و تبقید و اطلاق دین برابر است پس صحیح خواهد شد توكيل مذکور
و لازم خواهد شد عقد وکیل مذکور موقوف و بر ایزار چه قبضه وکیل وی بمرکز قبضه وی است و دلیل ابی حنیفه رج این است که
در اهرم و دنیا متعین میشود و در کالت لهذا اگر مقید کند کسی و کالت وکیل خود بدراهم معین یا بدراهمی که دین است و بعد از آن
هلاک شود آن در اهرم معین در دست وکیل یا ساقط شود آن در اهرم دین پس و کالت مذکور باطل میشود و هرگاه در اهرم دنیا
معین است در کالت پس در صورت توكيل بخردن بنده و بعد سلم لازم می آید تملك دین از غیر مردیون بی آنکه وکیل کند آنرا
بقبض دین مذکور و این جائز نیست چنانچه اگر خرید کند شخصی چیزی را بوجوه دین وی که برزومه غیر بائع است ف باین طور
که بگوید آن شخص ببائع آن چیزی که خریدم این چیز را بوجوه دین من که برزومه فلان کس است و توكيل آن را پس این بیع
جائز نیست همچنین در اینجا نیز در صورت توكيل بقد صرف لازم می آید که پیش از قبض امر کرد و موقوف مذکور بقد صرف بخرد که او مالک
آن نیست مگر بعد از قبض آن چه او مالک بن نمیشود و مگر بعد از قبض آن و امر کرد و بقد صرف بخرد مذکور پیش از قبض آن باطل است چنانچه
اگر بگوید که برزومه برزومه است از دین من بر کس نخواهی بخلاف آنکه اگر موقوف معین کند بائع را چه آن بائع وکیل او میشود و قبض دین مذکور

ثم يملكه ويجزؤه ما اذا امره بالتصدق لانه جعل المال لله تعالى وهو معلوم واذا لم يصح التوكيل
نفذ الشراء على المامور فيملك من ماله الا اذا قبضه الامر منه لا انعقاد البيع تعاطيا قال ومن دفع الى اخلافه
وامره ان يشتري بها جارية فاشترها فقال الامر اشتريتها بخمسائة وقال المامور اشتريتها بالف فالقول
قول المامور وماده اذا كانت تساوي والفا لانه امين فيه وقد ادعى الخروج عن عهده الامانة ولا مرد
عليه ضمان خمسمائة وهو ينكر فان كانت تساوي خمسمائة فالقول قول الامر لانه خلاف حيث اشتريته
جارية تساوي خمسمائة والامر تناول ما يساوي الفايض من قال وان لم يكن دفع اليه الالف فالقول قول الامر
اما اذا كانت قيمتها خمسمائة فلها الف وان كانت قيمتها الف فتمتعا الف فتمتعا انهما يتجانسان لان الموكل والوكيل في هذا
يكونان منزلة البائع والمشتري وقد وقع الاختلاف في الثمن وموجب التحالف ثم يفسخ العقد الدعي جرمي
بينهما فيلزم الجارية المأمور قال ولو امره ان يشتري له هذا العبد ولم يسم له ثمنا فاشتره فقال
الامر اشتريته بخمسمائة وقال المامور بالف وصدق البائع المأمور فالقول قول المامور مع يمينه
ليس قبض يمكنه ان يوكاله وبعد ان ان خود مالک آن میگردد و بخلاف آنکه اگر امر کند داین دیون خود را باینکه تصدق نماید آنچه
بر ذمه وی است از دین او چنانچه جائزست زیرا چه داین مذکور در صورت مال خود را برای خدای تعالی گردانیده است او تعالی
معلوم است و باید دانست که در صورت های مذکوره هرگاه صحیح نشد و کالت نزد ابی حنیفه روح پس شرادرین صورتهما نافذ و لازم
میشود در حق وکیل مذکور که مشتریست پس اگر بطلان شود بیع در دست وکیل مذکور مال او بطلان و ضائع خواهد شد مگر وقتیکه قبض کند
آنرا موکل او از دست او چه درین هنگام بیع مذکور مال ویست زیرا چه بیع آن منعقد میشود میان وکیل و موکل بطریق تعاطی
مسئله ۱۸ اگر کسی شخصی هزار درم را بخرید که بگوید آن هزار درم کینری را و شخص مذکور خرید کینری را و بعد از آن اختلاف نمودن آن
برین چه گفت موکل بویکیل مذکور که خریدی آن کینری را بپانصد درم گفت بویکیل مذکور که خریدم آنرا هزار درم پس در صورت قول وکیل مذکور مقبول و فنیکه
قیمت آن کینری هزار درم باشد زیرا چه او ایست و داین دعوی میکند که او از عهده امانت بیرون شده است و موکل دعوی میکند بر او ضمان پانصد درم را
و او انکار آن می نماید و اگر قیمت آن کینری پانصد درم باشد پس قول موکل معتبرست زیرا چه او مخالفت امر موکل نموده است
باین جهت که او خرید کرد کینری را که قیمت آن پانصد درم است و موکل او امر کرده بود بخردن کینری که قیمت آن هزار درم باشد
پس وکیل مذکور ضامن خواهد شد و اگر نداده باشد آنکس هزار درم را بآن شخص و باقی مسئله بحال خود باشد پس قول موکل مقبول
در صورتیکه قیمت آن کینری پانصد درم باشد بجهت آنکه وکیل مذکور مخالفت امر وی کرده است و اگر قیمت آن هزار درم باشد
پس وکیل و موکل هر دو متحالف خواهند گردید یعنی هر دو قسم خواهند خورد زیرا چه وکیل و موکل در صورت مذکوره بمنزله بیع مشتری
و اختلاف واقع شد میان آنها در مقدار ثمن آن موجب تحالف است و بعد از تحالف نسخ نموده خواهد شد بعدی که جاری
شده بود میان وکیل مذکور و موکل او پس آن کینری لازم خواهد شد مگر آن کیل ۱۸ - اگر امر کرد کسی شخصی را باینکه
خرید کند فلان بنده را و ذکر ثمن آن نکرد پس خرید کرد شخص مذکور بنده مذکور را و بعد از آن اختلاف نمودند بر این وجه که گفت موکل
بویکیل مذکور که بپانصد درم خریدی تو آن را و گفت وکیل که هزار درم خریدم ام آن را و باین تصدیق وکیل نمود پس قول وکیل باطل و گفت

قيل لا تحالف ههنا لانه ان تقع الخلاف بتصدق البائع انه هو حاضر وفي المسئلة الاولى هو غائب فاعتبر
الاختلاف في قبل التحالف لما ذكرناه وقد ذكر معظم مبن التحالف وهو مبن البائع والبائع بعد استيفاء
الثمن اجنب عنهما وقبله اجنبى عن الموكل اذ لم يجز بينهما بيع فلا يصدق عليه في الخلاف وهذا
قول الامام ابى منصور وهو اظهر والله اعلم بالصواب **فصل في التوكيل بشراء نفس العبد قال**

واذا قال العبد لوجلى اشتري نفسى من مولاي بالف ودفعها اليه فان قال الرجل للمولى اشتريته
نفسه فباعه على هذا فهو حر والولاء للمولى لان بيع نفس العبد منه اعتاق وشراء العبد نفسه
قبول الاعتاق ببدل والمأمور سفير عنه اذ لا يوجع عليه الحقوق فصاد كانه اشترى بنفسه
واذا كان اعتاقا اعقب الولاء وان لم يبيتن للمولى فهو عبد للمشتري لان اللفظ حقيقة
للعاداة وامكن العمل بها اذ لم يبيتن فيحافظ عليها بخلاف شراء العبد نفسه لان المجاز فيه متيقن

وبعضى گفته اند که در نصوص تحالف نیست چه اختلاف در نصوص است بسبب تصدیق بآنچه او حاضر است و درین مسئله
در دو مسئله اول غائب است بنا بر آن در آن مسئله اعتبار نموده شده است اختلاف مذکور و بعضی گفته اند که در نصوص نیز تحالف است
بنا بر وجهیکه مذکور شد در مسئله اول و مخرج ذکر کرده است که معظم مومنان یک در صورت تحالف است سوگند بائع است و بائع بعد از استیفا
ثمن اجنبی است از هر دو یعنی از وکیل و موکل و پیش از استیفا ثمن اجنبی است از موکل چه میان آن بائع و میان موکل مذکور
عقوبت جاری نشده است پس قول بائع مذکور در حق موکل مذکور معتبر نیست و هرگاه چنین قرار یافت پس اختلافی که میان وکیل
و موکل واقع شده است باقی و معتبر خواهد بود پس تحالف لازم است این قول شیخ امام ابو منصور است و همین طبع هرست الله اعلم

فصل در بیان اینکه بنده وکیل کند کسی را بشرای ذات خود تا آنکس بخرد کند آن بنده را برای او **مسئله** - اگر
گفت بنده کسی شخصی را که خرید کن تو مرا برای من از خواج من هزار درهم و بنده مذکور هزار درهم را با آن شخص مذکور داد و گفت آن
شخص بخواج او که خرید میکنم این بنده را برای آن بنده و فروخت آنرا خواج او پس آن بنده آزاد میگردد و ولای آن بخواج
خواج رهت زیرا چه فروختن ذات بنده از آن بنده محمول است بر ف منی مجازی آن که عبارت است از صی آنرا ذکر کردن و
ف بوض مال بنا بر آنکه محل آن بر معنی حقیقی که عبارت از مبادله مال بال مال است متصور نیست در صورت مذکوره صی و خرید
بنده ذات خود را قبول کردن وی است آنرا ذکر کردن را بوض مال و وکیل مذکور یا بنده یا مبرمض است چه بسوی وی بیج از
حقوق عقد مذکور عاید نیست پس چنان شد که گویا بنده مذکور خود بنفسه خرید ذات خود را و هرگاه بیع مذکور اعتاق آن بنده شد
از جانب خواج وی پس ولای آن مراد است و اگر نگویید وکیل مذکور که خرید کرده آن بنده را برای آن بنده و بیان آن ننماید
تره خواج او بلکه بگوید که خرید کرده فلان بنده ترا پس در نصوص بنده مذکور ملک مشتری میگردد زیرا چه لفظ مذکور تحقیقه منصوص است
برای صلوحه و مبادله و در نصوص عمل بر حقیقت آن ممکن است چه او گفته است که خرید کرده فلان بنده ترا برای آن بنده
پس بران عمل نموده خواهد شد بخلات و فیکه چنین گوید چه محل آن معنی مجازی تعین بنا بر آنکه معنی متیقن در اینجا مشهور است و چنانچه مذکور شد

و اذا كان معاوضه يثبت الملك له والالف للمولى لانه كسب عبده وعلى المشتري الف مثله ثمنا للبعد فانه
 في ذمته حيث لم يعط الاداء تجارة الوكيل بشرى العبد من غيره حيث لا يشترط ميانه لان العقدين
 هنالك على منوط واحد وفي الحالين المطالبة يتوجه نحو العاقد ما هننا فاحد هما اعتناق معقب للولاء ولا مطالبة
 على الوكيل والمولى عساه لا يوضاه ويرغب في المعاوضه المحضة فلا بد من البيان ومن قال العبد اشتري
 نفسك من مولاك فقال لمولاه بغية نفسه لفلان بكذا ففعل فهو لاه من لان العبد يصلح وكيله عن غيره في شراء
 نفسه لانه اجتمع عن ماليتيه والبيع يؤد عليهم من حيث انه مال لان ماليتيه في يده حتى لا يملك البائع
 المحبس بعد البيع لاستيفاء الثمن فاذا اضاف الى الامر صلح فعله امثلا لا يقع العقد الا وهو ان عقده لنفسه فهو
 ص و هرگاه لفظ مذکور محمول است بر مبنی حقیقی که عبارت از بادل مال بال است پس مشتری مالک بنده مذکور خواهد شد
 و هر چه درم که بنده مذکور آن را به شخص مذکور داده است برای خریدن خود ملک خواهد وی است بنا بر آنکه آن از کسب بنده وی است
 و واجب می شود بر ذمه مشتری مذکور هر چه درم دیگر که ثمن آن بنده است و حاصل این است که در خریدن و کیل
 بنده ذات و میرا براس وی بیان آن شرط است باین طور که بگوید وکیل مذکور که تخیریم آن را اگر بر است او
 و گرنه خریدن آن برای وکیل خواهد بود نه برای آن بنده بخلاف آن بنده که اگر خرید کند ذات خود و بخلاف وکیل غیر بنده بخیرین
 بنده محین چه در نصورت شرط نیست که بیان نماید وکیل مذکور که تخیریم این بنده را اگر برای فلان زیرا چه بیان مذکور و عدم
 بیان آن هر دو برابر است و در هر دو صورت عقیدت است و باطل مطالبه ثمن آن از وکیل مذکور که عاقد است خواهد کرد اما در صورت
 مذکوره که کلام در آن است بیان مذکور و عدم بیان آن هر دو برابر نیست چه در صورت دوم مع است و در صورت اول
 اعتناق است که بران و لا مرتب است و در نصورت مطالبه ثمن آن بر وکیل نیست با وجودیکه او عاقد است و شاید که خواهد او
 باعتناق مذکور راضی نباشد بلکه رنجبت او در معاوضه محض باشد پس در نصورت ضرورت بیان آن **مسئله ۲** اگر
 گفت شخصی به بنده که خرید کن برای من ذات خود را از خواجه خود و گفت بنده مذکور خواجه خود که بفروشد مرا برای فلان با نقد درم
 و قبول کرد آنرا خواجه مذکور پس بنده مذکور ملک آن شخص میگردد زیرا چه بنده قابل این است که وکیل کسی شود و خریدن ذات خود
 زیرا چه اعاز مالیت خود اجنبی است و عقیدت دارد میشود و باین جهت که او مال است ولیکن مالیت او در دست وی است
 لهذا باطل است او را نمیدرسد که بعد از بیع حبس کند آن را از وکیل او برای استیفای ثمن آن ف چنانچه مودع بالکسر اگر فروشد و بیعت
 را بدست مودع بالفتح جائز نیست باطل را که حبس کند و بیعت را برای استیفای ثمن زیرا چه آن تسلیم کرده شده است بمودع
 و در دست وی است کذا فی النهایه ص و هرگاه بنده قابل وکالت مذکوره است پس اگر اضافت عقد بسوی موکل خود نماید
 پس آن عقد بنا بر امثال او موکل برای موکل خواهد بود و اگر اضافت آن بسوی موکل نکند بلکه بسوی خود کند او آزاد خواهد شد

لأنه اعتاق وقد رضى به المولى دون المعاوضة والعبد وإن كان وكيله بشراء معين ولكن لا ينجس تصرف
 آخره في مثله فيفقد على الوكيل وكذا لو قال بعني نفسي ولم يقل لفلان فهو حر لأن المطلق يحتمل الوجهين فهو يقع متفلا
 بالشك فيبقى التصرف واقعاً لنفسه **فصل في البيع قال الوكيل بالبيع والشراء لا يجوز له أن يتخذ مع اميه**
وجده ومن لا يقبل شهادته له عند أبي حنيفة رضى الله عنه وقال لا يجوز بيعه منهم مثل القيمة الامم عبده او مكاتبه
 لان التوكيل مطلق ولا قيمة اذا لم يدر متباينة والمنافع منقطعة بخلاف العبد لانه بيع من نفسه لان
 ما في يد العبد للمولى وكذا للمولى حق في كسب المكاتب وينقلب حقيقة بالجهز وله ان مواضع التهمة مستثناة
 عن الوكالات وهذا موضع التهمة بدليل عدم قبول الشهادة ولان المنافع بينهم منفصلة فصار بيعاً من نفسه
 من جهة الاجارة والتصرف على هذا بخلاف قال الوكيل بالبيع يجوز بيعه بالقليل والكثير والغرض

چه آن احتياقي است وخواجه ادراخي است **ف سوال** بنده مذکور در صورت مذکور وکیل است برای خریدن
 معین وکیل بخبرین شی معین را جائز نیست که آنرا برای خود بخرد کند **جواب** ص بنده مذکور اگر چه وکیل است برای
 خریدن شی معین لیکن او هرگاه خرید ذات خود را برای خود پس او در حقیقت تصرف دیگر کرد و اگر بنده خریدن
 و در چنین صورت آن تصرف نافذ میشود و در حق وکیل و همچنین اگر بگوید بنده مذکور خواجه خود که بفروشد مرا یعنی همین قدر بگوید
 فقط و لفظ برای فلان نگوی پس در این صورت بنده مذکور آزاد است زیرا چه قول وی که بفروشد مرا مطلق است و احتمال دارد
 پس آن عقد واقع نخواهد شد برای موكل مطابق امر او بجهت شک پس باقی خواهد بود عقد مذکور بر اینی است آن بنده و البتة العلم

فصل در بیان وکالت بیع **مسئله** هر که وکیل باشد برای خریدن یا برای فروختن پس بر او جائز است
 که عقد بیع و شرائ نماید از کسی که گواهی او مقبول نیست و در حق وکیل مذکور چون پدر و جد و نژاد بی حقیقه روح و صاحبین هر گفته اند
 که اگر وکیل مذکور بیع نماید بدست آنها مثل قیمت بیع جائز است مگر بدست بنده و مکاتب خود زیرا چه وکیل مطلق است و
 وکیل مذکور متمم نیست در بیع نمودن بدست آنها زیرا چه ملک این و ملک آنها ممتاز و علیحد است و یکی بملک دیگر منتفع نمیشود
 بخلاف بیع نمودن بدست بنده خود چه آن در حقیقت فروختن بیع است بدست خود زیرا چه آنچه در دست بنده است
 از آن خواجه وی است و حق خواجه متعلق است در کسب مکاتب خود و حقیقه ملک او میگرد و بسبب عاجز شدن مکاتب
 از ادای بدل کتابت و دلیل ابی حنيفة روح کی نیست که مواضع تمت تمتنی است از وکالت و فروختن وکیل مذکور بدست
 آن کسان موضع تمت است بدلیل عدم قبول گواهی آنها در حق او و در این است که منافع میان آنها متصل است
ف چه هر واحد از آنها منتفع میشود بآل دیگر پس باین جهت بیع کردن وکیل بدست آنها فروختن بیع است بدست
 خود من وجه و باید دانست که در عقد اجاره و عقد صرحت نیز همین اختلاف است که مذکور شد در عقد بیع **مسئله** هر که
 وکیل شود برای فروختن چیزی پس ویرا جائز است فروختن آن شبن قلیل و کثیر و بعض چیزی که غیر در همه و دنیا است

عند إلى حقیقه دره و قال لا يجوز بيعه بنقصان لا يتعابن الناس فيه ولا يجوز الا بالدرهم والدرهم كان
مطلقا لا يقيّد بالمتعارف لان التصرفات لدفع الحاجات فيقتد بمواقفها المتعارف البیع ثمن المثل بالنقد
ولهذا يقتل التوكيل بشرائه الفهم والجود والاضحية بزمان الحاجة ولان البیع بغبن فاحش بيع من جده و هبة
من وجهه وكذا المقاضاة بيع من وجهه وشراء من وجهه فلا يتناول مطلق اسم البیع ولهذا لا يملكه الاب والوصى وكذا
لن التوكيل بالبیع مطلق فيجوز على اطلاقه قد في حين موضع التهمة وبيع بالغبن والعين متعارف بمقتضى الحاجة الى
الفن والعلوم من العين والمساكن منوعة على قول الى حقیقه دره على ما هو المردى عنه وانه بيع من كل وجه حتى
ان من حلف لا يبيع بحيث به غير الاب والوصى لا يملك ان يبيع لان ولايتهما نظرية ولا نظرية والمقاضاة
شراء من كل وجه وبيع من كل وجه لا يوجد لكل واحد منهما قال والوكيل بالشراء يجوز عقده بمثل
القيمة وزيادتها يتعابن الناس في مثله ولا يجوز بالاعتیان الناس في مثله لان التهمة فيه متحققة
فلعله اشتد اه لنفسه فاذا لم يوافق الحقه بغيره على ما امر حتى لو كان وكيله بشراء شيء بعينه قالوا
يزداد الى حقیفه دره وصاحبین روح گفته اند که بیع آن بغبن فاحش جائز نیست و نیز جائز نیست بیع آن که برباهم و دنیا را و دلیل الشیان
یکی این است که توكيل مطلق مقید میشود باخی متعارف است بجهت آنکه جمیع تصرفات و چون خریدن و فروختن هر برای
وضع حاجت است پس مقید خواهد شد تصرف بموقع حاجت لهذا توكيل بخريدن انكشت و بیع و قربانی مقید میشود بزمان حاجت
و متعارف فروختن چیزیست بمثل قیمت بیع و همچنین متعارف فروختن آن در هر دو عالم نیست که بیع بغبن فاحش
بیع است ممن وجه و هبه است ممن وجه لهذا در وصی مالک آن نمیشود و همچنین فروختن بعض خست که آنرا بیع مقایضه میگویند
بیع است ممن وجه و شر است ممن وجه پس مطلق اسم بیع آن را شامل خواهد بود و دلیل ابی حنیفه روح این است که توكيل به بیع
مطلق است پس جاری خواهد شد علی الاطلاق و غیر موضع تهمت و فروختن اشیا بغبن فاحش متعارف است و تنگیه حاجت
رو و در بعضی شیان آن در همچنین متعارف است فروختن خست بعض خست و تنگیه ملول شود مالک از خست خود مسائل انكشت بیع
و قربانی که آورده اند آن را صاحبین روح در تالیف خود مسلم نیست و در هب ابی حنیفه روح چه خلاف آن در نیست از روی بیع بغبن
فاحش بیع است ممن وجه و هبه نیست احتلا لهذا اگر سوگند خورد کسی بان بطور که بیع نخواهد کرد و بعد از آن بیع کند بغبن فاحش
حائث میشود و سوال اگر بیع بغبن فاحش بیع است ممن وجه پس باید که جائز باشد مرد و وصی ویرا که بفروشد مال صغیر
را بغبن فاحش و حال آنکه آن نمیرسد آنها را پس وجه آن چیست جواب صی وجه آن نیست که ولایت آنها با بر شفقت
آنهاست و حق صغیر و در بعضی مذکور شفقت و حق از نیست و بیع مقایضه عشر است ممن وجه و بیع است ممن وجه و اینکه
شر است ممن وجه زیرا چه تعریف بیع و تعریف شراهر دو بتمام یافته میشود و در آن مسلم است هر که وکیل باشد بخردن چیزی
جائز است ویرا خریدن آن چیزیست بمثل قیمت آن و هم زیاده بر آن مقدار که بغبن فاحش باشد و جائز نیست ویرا که خرید کند آن را
بغبن فاحش چه آن محل تهمت است زیرا چه احتمال است که خریدار باشد آنرا برای خود و بعد از آن چون دید که در آن نقصان است
پس گر بماند آن را بر اخی غیر خود و برای او مقرر نمود و لهذا وکیل بخردن اگر وکیل باشد بخردن چیزیست پس در صورت گفته اند انها

بنفذ علی الامر لانه لا یملك شراء لنفسه وکذا الوکیل بالانکاح اذ اذق جہ امرأۃ باکثر من
 مہ مثلها جاز عند لانه لا بد من الاضافة الى الوکل فی العقد فلا تمکن هذه التهمة ولا كذلك
 الوکیل بالشراء لانه یطلق العقد قال والذي لا یتعابن الناس فيه ما لا یدخل تحت تقویم المقومین
 وقیل فی العروض لا یندر فی حیوانات ده یازده وفي العقارات ده یازده لان التصرف بکثر وجہ لا
 فی الاول وقیل فی الاخیار ویقسط فی الاول وسط وکثرة الغبن لقلة التصرف قال واذا وکله ببيع عبد
 له فباع بصفة جاز عندانی حیثه رة لان اللفظ مطلق من قید الافتراق والاجتماع الا توی انه
 لو باع کل ثمن النصف یجوز عند ده فاذا باع النصف به ادلی وقال لا یجوز لانه غیر متعارف ولما فیہ
 من ضرر التفرکة الا ان یمیع النصف الاخر قبل ان یختصم لان بیع النصف قد یقع وسیلة الى الامتثال
 بان لا یجحد من یشتریه جملة فیتباح الی ان یفترق فاذا باع الباقي قبل نقض البیع الاول تبین انه وقع
 وسیلة واذا المبیع ظهرا لانه لم یقع وسیلة فلا یجوز وهذا الاستحسان عند هما وان وکله بشراء عبد
 که خریدن آن لغبن فاحش نیز برای موکل میشود چه او در صورتی متمسک است بتهمت مذکور زیرا چه در صورتی جائز نیست کیل مکرر
 که خرید کند آن چیز را برای نمودن مجامعت کیل بکلی بکلی اگر نیز بیع نماید زنی را با موکل خود و بعضی مکرر یا ده از مکرر مثل آن زن جائز است
 نزد ابی حنیفه زیرا چه در صورت نکاح ضرورت وکیل مذکور را که اضافت عقد نکاح نماید بسوی موکل خود پس در آن تهمت مذکور
 متصور نیست و وکیل بشر چنین نیست چه ویرا جائز است که عقد شرع نماید مطلق بی ابیکه اضافت آن نماید بسوی موکل خود
 و باید دانست که غبن ناشی عبارت است از چیزی که زیاده باشد باین طور که در تقویم مقیمان مذکورید فاعنی اگر قیمت آن نمایند
 چند کس هیچکس آن قدر قیمت آن نمیکند پس و بعضی گفته اند که غبن فاحش در عرف و رضاعنی متاع و رخت ده نیم است و در حیوانات
 ده یازده و در عقارات ده ده یازده زیرا چه تصرف بیع و شراء اول بیشتر بوقوع می آید و در عقارات کم و در حیوانات و قوع آن متوسط
 و زیاده و مقدار غبن بسبب قلت تصرف است **مسئله ۴** - اگر وکیل کرد کسی شخصی را بفروختن بنده خود پس فروخت
 وکیل مذکور نصف آن بنده را جائز است نزد ابی حنیفه زیرا چه لفظ توکیل مذکور مطلق است و قید غبت باینکه بیک مرتبه فروشد
 آن را یا متفرق لهذا اگر بفروشد در وقت آن بنده را به نصف ثمن آن جائز است نزد ابی حنیفه پس هر گاه فروخت نصف آن را
 به نصف ثمن بطریق اولی جائز خواهد بود و صاحبین رج گفته اند که جائز نیست وکیل مذکور را که نصف آن را بفروشد بجهت آنکه فروختن
 نصف بنده غیر متعارف است و بجهت آنکه در آن ضرر شرکت است پس فروختن نصف آن جائز نیست مگر آنکه بفروشد نصف
 باقی را پیش از آنکه وکیل و موکل اختلاف و خصوصیت نمایند نزد قاضی پس درین هنگام جائز میشود بجهت آنکه فروختن نصف گاهی
 وسیله میشود برای فروختن کل باین طور که نیابد وکیل مذکور خریداری را که خرید کند کل آنرا پس درین هنگام حاجت میشود وکیل مذکور را
 باینکه متفرق بفروشد آنرا پس هر گاه فروخت نصف باقی را پیش از نقض بیع در نصف اول ظاهر گشت که آن سبیل واضح
 شده است برای فروختن کل و اگر بفروخت نصف باقی را ظاهر شد که آن وسیله فروختن کل نیست پس آن جائز نخواهد بود
 و این فرق که مذکور شد بنا بر استحسان است نزد صاحبین رج **مسئله ۵** - اگر وکیل کرد کسی شخصی را برای خریدن بنده

فاشترت نصفه فالشراء موقوف فان اشترى باقیه لزم الموکل لان شراء البعض قد نفق وسیله الى الامتنال
 بان کان مورد تأیید جماعیة فیحتاج الى شرائه شقفاً شقفاً فاذا اشترى الباقي قبل رد الامر بالبيع تبين انه
 وقع وسیله فینفذ علی الامر وهذا بالاتفاق والفرق لا بی حنیفة انه ان فی الشرع یتحقق التهمة علی مام و آخرات
 الامر بالبيع بصادف ملكه فیصح فیعتد فیہ اطلاقه والامر بالشراء صادف ملك الغير فلم یعم فلم یعتبر فیہ
 التقید والاطلاق **قال** ومن امر رجل یبيع عبداً فباعه وقبض الثمن ولم یقبض فزده المشتري علیه بعیب
 لا یحدث مثله بقضاء القاضی بینه او با یاء عین او با فاء فانه یزده علی الامر لان القاضی یتیقن بحديث
 العیب فی ید البائع فلم یکن قضاءه مستنداً الى هذه الیح وتاویل اشترطها فی کتاب
 ان القاضی یعلم انه لا یحدث مثله فی مدة شهر مثله لکنه اشتبه علیه تاریخ البیع فیحتاج الى هذه الیح
 وان شخص فخرید نصف آن بنده را پس شرای آن موقوف است احیی اگر فخرید کند نصف باقی را لازم خواهد شد عقد مذکور موکل را
 زیرا چه فخرید نصف گاهی وسیله فخریدن کل میشود و با اینطور که بنده مذکور بطریق میراث ملک یک جماعت باشد پس حاجت شد
 وکیل مذکور را با نیکی فخرید کند یک جزو آن بنده را از بعض و از ثمان و فخرید کند جزو دیگر را از وارث دیگر و هرگاه فخرید وکیل مذکور باقی
 بنده را پیش از روز نمودن موکل بیع نصف اول آن را ظاهر گشت که فخریدن نصف آن وسیله واقع شده است برای فخریدن کل آن
 پس آن عقد شرائه واقع خواهد شد برای موکل و در حق وی نافذ خواهد شد و این متفق علیه است و نزد ابی حنیفه میان این مسئله
 و میان مسئله سابق بدو وجه فرق است یکی اینکه در فخریدن نصف بنده تمت است ف احیی شاید که وکیل مذکور فخریده باشد
 نصف آن بنده را برای خود و بعد از آن چون دید که شرکت عیب است خواست که آن را موکل خود لازم گرداند و در فروختن نصف
 آن این تمت نیست و دوم اینکه امر موکل بفروختن چیزی امر وی است بفروختن ملک خود پس صحیح خواهد بود و هرگاه صحیح
 امر وی پس تقیید و اطلاق او معتبر است و امر موکل بفخریدن چیزی امر وی است بفروختن ملک غیر پس صحیح نخواهد بود و هرگاه
 صحیح نشد امر وی پس تقیید و اطلاق آن معتبر نیست **مسئله ۶** - اگر امر کرد کسی شخصی را بفروختن بنده خود پس فروخت
 آن را شخص مذکور و قبض کرد ثمن آن را یا قبض نکرد و بعد از آن فخرید آن را بسبب عیبی که مثل آن حادث نمیشود و چون
 انگشت زد مثلاً و پس داد بنده مذکور را ب وکیل مذکور بکم قاضی بنا بر بینه یا بنا بر تکول وکیل مذکور یا بنا بر اقرار العبد مذکور
 پس وکیل مذکور را پس خواهد داد و آن را موکل خود دریا چه قاضی یقین کرده است یا اینکه عیب مذکور درست باشد یا باع حادث شده است
 و بنا بر آن حکم کرده است ب و پس دون آن پس حکم او مستند و مغلوب نیست باین جهت با اعنی بینه و تکول و مستند و
سوال پس بسوی حجت های مذکور چه حاجت است و چرا ذکر آن نموده شد در مسئله مذکور جواب حق تاویل مسئله این است
 که قاضی یقین نمیداند که مثل این عیب حادث نمیشود در مدت یکماه ولیکن مشتبه است بر تاریخ و نمیداند که در کدام تاریخ
 عقد بیع شده است پس او را برای معلوم کردن تاریخ بیع حاجت است بسوی حجت های مذکور

لظهور التایید یا او کانت عیباً لا یعرفه الا النساء او الاطباء و قول الطیبب حجة فی توجه الخصومة
 لانی الود فیتقوا لیهما فی الرد حتی لو کان القاضی عاین البیع و العیب ظاهراً لا یتحتاج الی شیء منها و هو رد علی الموکل
 فلا یتحتاج الوکیل الی رد و خصومة قال و كذلك ان ردّه علیه بعیب یحدث مثله بکینه او بایاء یمین لان البینه
 حجة مطلقة و الوکیل مضطر فی النکول لبعده العیب عن علمه باعتبار عدم محارسة المبیع فلزم الاقر قال فان کان
 ذلك باقرار لزم المأمور لان الاقرار حجة قاصرة و هو غیر مضطر الیه لامکانه السکوت و النکول لان له ان یخاصم الموکل
 فیلزمه ببینه او بنکوله بخلاف ما اذا کان الود بغير قضاء باقرار العیب یحدث مثله حیث لا ینکول له ان یخاصم
 بالثبته لانه بیع جدید فی حق ثالث و البائع ثالث لهما و الود بالقضاء فسنمّ لعموم ولایة
 القاضی غیر ان الحجة قاصرة و هی الاقرار فثبت حیث الفسخ کان له ان یخاصمه و من حیث تقصیر فی الحجة
 تأطیر شیء تاخیر بیع و معلوم نماید قاضی که از قوت بین تا این مایع میگوید حادثه است بلکه از پیشترست یا عیب مذکور چنان عیبست که مطلع شود
 بران مگر زنمان یا طبیبان و قول زنمان و طبیبان نقد رجعت است که بعد از آن خصوصیت متوجه میشود ولیکن برای حکم نمودن بواسطه اذن
 مبیع کفایت نمیکند پس برای آن بسوی حجت های مذکوره حاجت است حتی اگر قاضی خود معاینه نماید بیع را و عیب ظاهر باشد پس
 بسوی بیع کبی از حجت های مذکوره حاجت نیست و واپس دادن آن بواکیل مذکور همین واپس دادن است بموکل او پس وکیل مذکور را
 حاجت باین نیست که برای واپس دادن آن بموکل خود خصوصیت نماید و همچنین است حکم اگر خریدار آن اسباب صبی که حادث میشود مثل
 آن واپس دهد بنده مذکور را بواکیل مذکور حکم قاضی بنا بر بینه یا بنا بر نکول زیرا چه بینه حجت مطلق است و اعمی در حق جمیع صا
 و وکیل مذکور مضطرست در نکول بسبب آنکه بیع در دست او از همیشه نبود بلکه از وقت وکالت در دست او داده است ماکش پس بعدیت
 که او مطلع نباشد بر عیب آن پس هرگاه واپس خواهد داد آنرا خریدار آن بواکیل مذکور بسبب نکول پس آن بیع لازم خواهد شد بموکل و یا
 و اما اگر واپس دهد آنرا خریدارش بواکیل مذکور حکم قاضی بنا بر اقرار او بعیب مذکور پس در نیصورت لازم میشود بیع مذکور بموکل و
 زیرا چه اقرار رجعت قاصه است و اعمی حجت است در حق مقرر فقط نه در حق غیر او و وکیل مذکور در آن مضطر نیست چه ممکن است
 او را که سکوت نماید یا نکول کند ولیکن هر چه وکیل مذکور را که خصوصیت کند بموکل خود و واپس دهد آنرا بسوی مجروری لازم گرداند آنرا بنا بر
 بینه خود یا بنا بر نکول موکل بخلاف آنکه اگر واپس دهد آنرا خریدار آن بواکیل مذکور بنا بر اقرار او بعیب مذکور بغير حکم قاضی چه در نیصورت
 نمیرسد وکیل مذکور را که خصوصیت نماید بموکل برای واپس دادن آن زیرا چه این واپس دادن بیع جدید است در حق ثالث که غیر
 بائع و مشتری است و موکل ثالث است زیرا چه بائع نیست مگر وکیل مذکور پس گویا خریدار آن را وکیل مذکور از خریدار آن بعد از آنکه فروخته
 آنرا بدست وی پس نمیرسد او را که واپس دهد آن را بموکل خود و خصوصیت نماید بسوی برای آن و اما واپس دادن بیع حکم قاضی بنا بر
 اقرار بائع پس آن بمنزله بیع جدید نیست بلکه فسخ عقد است بجهت آنکه ولایت قاضی عام و شامل است ولیکن اقرار رجعت قاصه است
 پس در نیصورت باین جهت که آن فسخ است میرسد وکیل مذکور را که خصوصیت نماید بموکل خود برای واپس دادن بیعت خصوصیت مذکور

لا يلزم الموكل لا بجهة ولو كان العيب لا يحدث مثله والرد بغير قضاء باقاره يلزم الموكل من غير خصوصية
في رواية لان الرد متعين وفي عامة الروايات ليس له ان يخاصمه لما ذكرنا والحق في نصف السلامة
ثم ينتقل الى الرد ثم الى الرجوع بالتقصان فلم يتعين الرد وقد بيناه في الكفاية باطوار من هذا
قال ومن قال لا خوار ترك بيع عبد في بقيق فبعته بكسبيته وقال المامود امرتني ببيعه
ولم تقل شيئا فالقول قول الامم لان الامر سينتقد من جهته ولا دلالة على الاطلاق **قال** وان

اختلف في ذلك المضارب ورب المال فالقول قول المضارب لان الاصل في المضاربة العموم لا التخصيص
انه يملك التصرف بذل كلفظة المضاربة فقامت دلالة الاطلاق بخلاف ما اذا ادعى رب المال المضاربة في نوع
والمضارب في نوع اخرجت يكون القول لرب المال لانه سقط الاطلاق فيه بتصادقهما فنزل الى الوكالة المحضة

لازم مثنوي مع ذكر موكل فيكون راجع بحجت وبمينه واگر عيني كسبب آن واپس داده است مشتري چنان باشد كه مثل آن حادث
نميشود چون انگشت زانده مثلاً هي و واپس دهد آنرا مشتري بوكيل مذکور بسبب اقرار او بعيب مذکور بغير حكم قاضي پس نصورت
بنابر يك روايت لازم ميشود آن بيع بوكيل مذکور بي آنكه خصوصيت نمايد باو وكيل او زيرا چه در نصورت واپس دادن آن متعين است

ف پس آنچه آنها كه در قاضي نيز همان ميكرد هي و بنا بر اكثر روايات نمي رسد وكيل مذکور كه خصوصيت نمايد با موكل خود بامان واپس دادن
آن بسبب وجهيكه مذکور شد ف كه واپس دادن مشتري بوكيل مذکور بنا بر اقرار او مع جديريت در حق غير آنها و موكل غير آنها
هي و آنچه مذکور شد در روايت اول كه واپس دادن آن متعين است در صورت مذکور پس آن مسلم است زيرا حق مشتري

اولاد و وصفت سلامت بيع است و بعد از آن حق او منتقل ميشود و واپس دادن آن و بعد از آن متعلق ميشود و حق او و واپس گرفتن
مقدار نقصان از بهاي آن پس واپس دادن بيع متعين نيست در صورت مذکور مسلم است اگر اختلاف نماند وكيل
و موكل را بنويجه كه موكل بوكيل كه امر كرده بودم ترا بفروختن بنده خود بعبوض نقد و تو فروختي آن را بعبوض نسيه و وكيل مگر بگويد

كه تو امر كرده بودي بفروختن آن و چيزي زياده از آن نگفتي پس در نصورت قول موكل مقبول است چه امر كننده او است و امر
از جانب او يافته شده است و دليل بر اطلاق آن موجود نيست ف چه اصل در وكالت تقيد است لهذا اگر بگويد كسي شخصي
كه وكيل كردم ترا در مال خود نمي رسد آن شخص را كه تصرف كند در آن غير محافظت آن كذا في النهاية هي و اگر اختلاف نماند مضارب

در مال بر وجه مذکور پس در نصورت قول مضارب معتبر است زيرا چه اصل در مضارب عموم و اطلاق است لهذا اگر بگويد كسي شخصي
كه او در مال اين مال را بطريق مضارب يا بگويد كه بغير آن مال را بطريق مضارب پس آن شخص را جائز است كه عمل مضارب نمايد
در آن مال پس در صورت مضارب دليل اطلاق آن موجود است بخلاف آنكه اگر دعوي مضارب نمايد رب مال نوعي از اجناس

مال و مضارب دعوي آن نمايد در نوع ديگر چه در نصورت قول رب مال معتبر است زيرا چه در نصورت هر دو متفق اند بر اينكه اطلاق
نيست ف بلكه تقيد است هي و هر گاه تقيد مقرر گشت و اطلاق ساقط شد پس اين چه صورت مضارب است كه دولت محض شد

ثم مطلق الامر بالبيع ينظمه نقداً ولسيئة الى اتي اجل كان عنداى حنيفة وعندهما يتيقّد باجل متعارف
والوجه قد تقدم **قال** من امر رجلاً ببيع عبده فباعه واخذ بالثمن هتافضاً في يده واخذ به كفيده فتوفي
المال عليه فلا ضمان عليه لان الوكيل اصيل في الحقوق وقبض الثمنها والكفالة توثق به ولا رتوان وثيقة بجانب
الاستيفاء فيملكها بخلاف الوكيل قبض الدين لانه يفعل نيابة وقد نابه في قبض الدين دون الكفالة واخذ الوكيل
بالبيع يقبض اصاله ولهذا لا يملك الموكل حقه عنه **فصل** اذا وكل وكيلين فليس احدهما يتصرف فيما وكله دون
وهذا في تصرف يحتاج فيه الى الراى كالبيع والخلع وغير ذلك لان الموكل دفعه برايهما لا براى احدهما والبدل
كان مقدراً ولكن التقديرات لا يمنع استعمال الراى في الزيادة واختيار المشترك **قال** ان لو وكلهما بالخصومة
لان الاجتماع فيها متعدد فلا قضاء الى الشئب في مجلس القضاء والاحتجاج اليه سابقاً لتقويم الخصومة
وبعد ازان بايد است که مطلق امر بفروختن چیزی شامل است فروختن آنرا بقدره نسبه بر ميآيد که باشد ورا باشد آن
يا کوتاه هي و اين نزاع باي حنفية است و نزد صاحبين رج مقيد ميشود بمبيعا و متعارف و وجه آن سابق مذکور شد که وكيل
بالبيع را جائز است فروختن بقبيل و كثير بقبض زحمت تا آخر **مسئله ۸** - اگر اموال کسی شخصی را بفروختن بدهد خود پس
فروخت آنرا شخص مذکور و اگر گرفت مالی را بمقابل بهای آن و ضائع شد آن مال در دست آن شخص یا کفیل گرفت از مشتری
شخصی را بهای آن و بعد ازان بفلس موقوفه مذکور بغیر ادای آن و مشتری نیز بفلس مرويا غائب شد باین طور که مکان معلوم
پس ضمان آن نیست بر وکیل مذکور زیرا چه او اصيل است در حقوق عقد بيع و قبض ثمن از حقوق عقد مذکور است و کفیل گرفتن آن
برای توثق و اعتماد است و اگر گرفتن بمقابل آن و وثیقه است برای استیفای آن پس او مالک این چیز را نیز خواهد شد بخلاف کسر
لقبض دین چه او کار میکند از روی نیابت و نائب خود کرده است آنرا و ائمن در قبض نمودن دین نه اینکه کفیل بگیرد بآن اگر بگیرد
بمقابل آن و وکیل بفروختن چیزی قبض میکند بهای آن را بطریق اصالت لهذا نمیرسد موکل او را منع کند و یا ازان و الله اعلم
فصل ۹ - اگر کسی وکیل کند و کس را پس جائز نیست بی کسی را که بدون دیگر تصرف نماید در چیزی که
هر دو وکیل اند در آن چیز و این حکم در آن تصرف است که حاجت است در آن بفکر و رای چون بیع و خلع و غیره و مالک نیز را چه موکل
راضی است بفکر و رای آن هر دو کس نه بقتل و رای یکی از آنها **سوال** در صورتیکه ثمن مقدراً باشد بقتل و رای حاجت نیست
پس باید که در صورت تصرف یکی بدون دیگر جائز باشد و حال آنکه چنین نیست **جواب** ثمن اگرچه مقدراً باشد لیکن تقدیر آن
مانع استعمال رای نیست بلکه حاجت است بسوی عقل و رای هي و در زیاده نمودن مقدار آن و در اختیار نمودن چندین
و باید دانست که تصرف یکی از دو وکیل بدون دیگر جائز نیست مگر در چند صورت یکی این است که وکیل بخصومت کند شخصی و کس را
چه در صورت جائز است یکی را که بدون دیگر تصرف نماید زیرا چه اجتماع هر دو در آن متعدد است بجهت آنکه اجتماع در آن موجب ثبوت
در مجلس قضای احتیاج است به رای آن شیراز ضرر شدن بقبض هی فی انبی که اگر اولاً مشورت نمایند بعد ازان یکی از آنها متصرفی را بصل نماید این موجب ثبوت است

قال أو بطلان في زوجته بغير عوض أو بعتق عبدا بغير عوض أو بوهبة وديعة عنده أو قضاء دين عليه
 لأن هذه الأشياء لا يحتاج فيها إلى الرأي بل هو تعبير محض وعبارة المثنى والواحد سولم وهذا بخلاف
 ما إذا قال لهما طلقاها ان شئما أو قال امرها بايد يكما لأنه تفويض إلى رائيها لا تولى انه عليك مقصر على
 المجلس ولكنه علق الطلاق بفعله ما فاعتبره بدخولهما قال وليس الوكيل ان يوكل فيما وكل به لانه فوض إليه
 التصرف دون التوكيل به وهذا لانه رضي برأيه والناس متفاوتون في الأراء **قال** الا ان يأذن له الموكل
 بوجود الرضاء أو يقول له اعل برائك لا طلاق التفويض إلى رايه واذا جاز في هذا الوجه يكون الثاني وكذا هو العمل

حتى لا يملك الأول عزله ولا ينزعول بموته وينعزل بموته الأول وقد مر نظيره في ادب القاضي **قال فان كل**
ص من محنين جائز است يكي از دو وكيل را كه تصرف نماید بدون ديكر در صورتيكه وكيل كند شخصي و كس را با نيگه طلاق و نه در بعض
 بغير عوض يا با نيگه آزاد كنند بنده ويرا بغير عوض يا با نيگه رسانند و يعنى را كه نزد موكل است با لك و بيعت يا با نيگه و انما ننيد و ني را كه
 بزوجه موكل است و وجه آن اين است كه درين صورت ما حاجت بشورت و رايي نيست بلكه اين چيز را كه ذكر شد تعبير محض است و
 عبارت يك كس و دو كس در آن برابر است بخلاف آنكه اگر بگويد موكل هر دو وكيل كه شما طلاق دميدن آن را اگر خواهييد يا بگويد
 امر آن زن در دست شماست چه در صورت جائز نيست يكي از آن دو وكيل را كه طلاق دهد مر آن زن را بدون ديگر بجهت آنكه
 موكل ذكر تفويض طلاق نموده است بغيره و رايي آن هر دو زيرا چه تفويض ذكر توكيل است مقصر مجلس ف چند چيز در با طلاق
 ذكر شده است و هر گاه توكيل شد پس طلاق دادن ملك هر دو وكيل خواهد بود و يكي را قدرت تصرف بر ملك ديگر نخواهد بود
ص و بجهت آنكه معلق نموده است طلاق را بر فعل هر دو كه آن خواهيست آنهاست و هر گاه معلق شد بر فعل آن هر دو پس اين را
 قياس بايد كرد بر صورتيكه معلق كند كسي طلاق زن خود را بر داخل شدن هر دو كس در فلان سرى ف و در نتيجه صورت وقوع طلاق
 موقوف است بر داخل شدن آن هر دو كس در سرى ذكر پس همچنين در نتيجه موقوف است بر خواهيست آن هر دو وكيل
ص **مسئله ۲** نميرسد وكيل را كه وكيل كند كسي را در چيزي كه او وكيل است بآن زيرا چه موكل آن تفويض تصرف نموده است
 بوي نه آنكه اختيار داده است ويرا در نيگه او وكيل كند كسي را تصرف ذكر و سر آن نيست كه موكل راضي است بتدبير و رايي كند خود
 و لازم نيست كه رايي بخيرى مانند راي او باشد چه رايي و تدبير مردمان متفاوت است پس جائز نيست وكيل را كه وكيل كند ديگر را
 گمرا كه اذن آن دهد و موكلش يا بگويد موكل بوكيل خود كه عمل كن بر فعل مراي خود چه در صورت اول يافته شده است رضاي صريح او
 و در صورت دوم تفويض مطلق نموده است بعقل و راي وكيل ذكر و در نتيجه صورت هر گاه جائز است و كالت وكيل دوم پس او
 وكيل موكل اول است لهذا وكيل اول نمى تواند كه مغزول نمايد ويرا و وكيل اول اگر بميرد پس بسبب مريت او وكيل دوم مغزول نمى گيرد
 و هر دو وكيل مغزول ميشوند بمريت موكل اول و نظير اين مسلك سابق ذكر شده است و كتاب ادب القاضي **مسئله ۳** اگر وكيل وكيل را

بغير اذن موكله فعقد وكيله بغيره جازلان المقصود من راي الاول وقد حفر وتكلم في حقوقه واعتقد
 في حال غيبته لم يجوز لانه فات رايه الا ان يبلغه فيجوز له وكن الوباغ غير الوكيل فبلغه فاجاز له لانه
 حضر رايه ولو قد را الاول الثمن للثاني فعقد بغيره يجوز لان الراي يحتاج اليه فيه لتقدير الثمن
 ظاهر او قد حصل وهذا بخلاف ما اذا وكل وكيلين وقد ر الثمن لانه لما فوض اليهما مع تقدير الثمن فلهما ان
 غرضه اجتماع رايهما في الزيادة واختيار المشتري على ما يبينه اما اذا لم يقدر الثمن وفوض الى الاول كان
 غرضه رايه في معظم الامر وهو التقدير في الثمن **قال** واذا اذبح المكاتب او العبد او الذمي ابنته
 وهي صغيرة حرة مسلمة او باع او اشتري له لم يجوز معناه لتصرف في مالها لا يملك الورق والكفر يقطعان
 الولاية الا في ان الموقوف لا يملك الكاح نفسه فكيف يملك الكاح غيره وكذا الكافر لا ولاية له على
 المسلم حتى لا تقبل شهادته عليه ولان هذه ولاية نظرية فلا بد من التفويض الى القادر المشفق ليتحقق معه النظر
 بغير اذن موكل خود وعقد بيع كرد وكيل دوم بغيره وكييل اول جائزست عقد مذکور زیرا چه دران رای وکیل اول حاصل گشت و بهین مقصود
 موکل است و باید دانست که اختلاف است در حقوق این عقد **ف** اعنی بعضی گفته اند که حقوق آن بویکیل اول متعلق است زیرا چه
 موکل راضی نیست مگر با اینکه عمده آن بر او باشد و بعضی گفته اند که حقوق عقد مذکور بویکیل دوم متعلق دارد چه او مباشر عقد مذکور است
 و اگر وکیل دوم عقد نماید در حال غیبت وکیل اول جائز نیست زیرا چه دران رای وکیل اول یافته نشد مگر اینکه خبر آن
 با و برسد و او اجازت آن و سپس درین هنگام جائز میشود و همچنین اگر عقد بیع نماید غیر وکیل و اجازت آن دهد وکیل بعد از آنکه
 خبر آن با و برسد جائز میشود زیرا چه دران رای وکیل یافته میشود و اگر تقدیر ثمن نماید وکیل اول برای وکیل دوم و بعد از آن عقد بیع
 نماید وکیل دوم در غیبت وکیل اول پس این عقد جائزست زیرا چه طایر احتیاج بسوی رای وکیل اول بحسب تقدیر ثمن است
 و آن حاصل شد در صورت و این بخلاف آن است که وکیل کند موکل و کس را و هم خود تقدیر ثمن نماید اعنی با وجود آن در صورت
 بیع یکی بدون دیگر یا آن مقدار ثمن جائز نیست زیرا چه موکل هرگاه خود تقدیر ثمن نمود و با وجود آن تفویض عقد بدو کس نمود معلوم شد
 که غرض وی اجتماع رای هر دو است و زیاده نمودن مقدار بیع اگر آنها وکیل مشتری باشند و در اختیار نمودن خریدار اگر آنها
 وکیل بائع باشند چنانچه سابق مذکور شد و اما اگر موکل خود تقدیر ثمن نماید و تفویض عقد بیکس نماید که او وکیل او است
 نه وکیل پس در صورت غرض موکل انیت که رای آنکس یافته شود در چیزیکه آن امر محظوم است و در عقد و آن تقدیر ثمن است
مسئله ۴ - اگر تزویج نمود مکاتب یا بنده یا ذمی دختر خود را که صغیره است و هم حره و مسلمان است یا غیر ذمی را
 برای صغیره مذکوره یا فروخت مال آنرا جائز نیست و همچنین هر تصرف آنها در مال صغیره مذکوره جائز نیست بحسب آنکه بنده
 و کافر یا ولایت نیست بسبب قیت و کفر یا ذمی بنی که بنده مالک نکاح خود نیست پس او چگونه مالک تزویج غیر خود باشد و همچنین
 کافر یا ولایت نیست بر مسلمان لهذا گواهی کافر بر مسلمان مقبول نیست و بحسب آنکه ولایت مذکوره اعنی ولایت تصرف در مال صغیره
 برای منفعت صغیره و شفقت در حق آن است پس ضرورت است که تفویض آن کسی باشد که اوقاف در شوق باشد و اعنی منفعت شفقت شود

بالرق بطل القدره والکفر یقطع الشفقه علی السلم فلا تفوض الیهما و قال ابو یوسف و محمد بن محمد المرتدا اذ اقلی علی رده و الحرب کذلک لان الحرب البعد من الذمی فاولی بنسب الولاية و اما المرتد فصرفه فی ماله ارجان نامذا عندهما لکنه موقوف علی ولده و مال ولده بالاجماع لانها ولاية نظریه و ذلک باتفاق المسله و هی متروکه ثم تستقر جهة الانقطاع اذ اقلی علی الرده فیبطل و بالاسلام یجعل کانه لم یزل کان مسلما فیه

باب الوکالة بالخصومة و القبض

قال الوکیل بالخصومة وکیل بالقبض عندنا خلافا لوفیره هو یقول انه رضی بخصومه و القبض غیر الخصومة و لم یرض به و لئان من ملک شیئا ملک اتمامه و تمام الخصومة و انتهاءها بالقبض و الفتوی الیوم علی قول ذفره الظهور الحیث ان فی الوکلاء و قد یؤمن علی الخصومة من لا یؤمن علی المال و نظیره الوکیل بالتقاضی یمتلك القبض علی اصل الروایه لانه فی معناه و ضعا

و بسبب رقیه قدرت نامل میشود و بسبب کفر شفقت نمی ماند در حق مسلمان پس ولایت تصرف در مال صغیر مفوض نخواهد شد به بنده و کافر و ابویوسف و محمد ج گفته اند که مرتدی که کشته شود بسبب ارتداد و کافر حربی در حق و خمر صغیر خود که مسلمان است ف اعنی بیج کی از آن دو کس را جایز نیست که تصرف نماید در مال آن چون بیع و شریا یا تزویج آن نماید کسی می زیاده ولایت حربی بر مسلمان بطریق اولی نخواهد بود چه حربی بعید تر است از ذمی اما تصرف مرتد در مال خود اگر چه جائز و نافذ است نزد صاحبین رح و لیکن تصرف او در حق فرزند و در مال فرزندان و موقوف می ماند بر توبه نمودن و مسلمان شدن او نزد جمیع علمای مارج که مذکور اند زیاده ولایت تصرف در مال صغیر برای منفعت و شفقت در حق اوست و شفقت مرتد در حق فرزند او که مسلمان است موقوف است بر مسلمان شدن مرتد مذکور آن در محل شک و تردد است و بعد از آن اگر کشته شود در حق ارتداد ظاهر و ثابت خواهد شد که ولایت تصرف مذکور نیست پس آن تصرف باطل خواهد شد و اگر مسلمان گردد پس چنان شمرده میشود که گویا از همیشه مسلمان است پس بین نگاهم تصرف مذکور صحیح خواهد شد و الله اعلم

باب در بیان وکالت بخصومت و قبض باید دانست که خصومت عبارتست از کلامیکه واقع شود میان دو کس بر سبیل منازعت و اختلاف و مسئله اگر وکیل کند کسی شخصی یا بانیکه خصومت نماید از جانب او در چیزی پس آن شخص وکیل آن می شود به قبض آن چیز نزد علمای مارج دین باشد آن چیز یا عین و ز فرج می گوید که آن شخص وکیل بعضی آن چیزی نمی شود زیرا چه موکل او را رضی است بانیکه او خصومت نماید از جانب او قبض آن چیز امر دیگر است و خصومت امر دیگر و موکل ترکور را رضی است بخصومت آن نه قبض آن چیز و وکیل علمای مارج نیست که هرگاه مالک یک چیز شود پس مالک تمام آن میشود و تمامی خصومت در چیزی و انتهای آن قبض آن چیز است و قوی درین زمانه بر قول ز فرج است بسبب ظهور نیابت وکیلانی درین زمانه و بسا انسان امین می باشد و خصومت و امین نمی باشد و مال باید دانست که نظیر وکیل بخصومت وکیل بقا نه ای دین است چه او مالک بعضی آن میشود بنا بر اصل روایت چه قبض دین در معنی تقاضای نیست از روسته وضع

الا ان العرف بخلافه وهو قاض على الوضع فالفتوى على ان لا يملك قال فلان كانا وكيلين بالخصومة لا يقبض الا امانة
لانه رضى بامانتهم لا بامانة احد هما واجتماعهما ممكن بخلاف الخصومة على ما مر قال والوكيل يقبض الدين
يكون كيلا بالخصومة عند ابي حنيفة رة حتى لو اقيمت عليه البيعة على استيفاء الموكل او ابراءه بقتل
عنده وقال لا يكون خصما وهو رواية الحسن عن ابي حنيفة رة لان القبض غير الخصومة وليس كل من يؤمن
على المال يهتد في الخصومات فلم يكن الرضاء بالقبض رضابها ولا في حنيفة انه وكله بالتملك لان
الديون تقبض بامثالها اذ قبض الدين نفسه لا يتصور الا انه جعل استيفاء الدين حقه من وجه فاشبهه
الوكيل باخذ الشفعة والرجوع في الهبة والوكيل بالشراء والقسمة والرجوع بالعبث هذا اشبه باخذ الشفعة
حتى يكون خصما قبل القبض كما يكون خصما قبل الاخذ هناك والوكيل بالشراء لا يكون خصما قبل مبادىء الشراء
وهذا لان المبادىء تقبض حقوقا هو اصيل فيها فيكون خصما فيها قال والوكيل يقبض العيون لا يكون كيلا بالخصومة لا بدين
مخفى القبض ليس بمبادىء فاشبهه الرسول حتى ان من وكل وكيله بقبض عبد له فاقام الله على يديه البيعة على الموكل باعادة اياه ووقف اكرم

وليكن عمن برضا ان انت ف چه دعوت از لفظ تقاضا معنى قبض لى فمندى دعوت ترجع وارو بر اصل وضع وقتوى زمان
بر اين است كه او مالك قبض آن نميشود مسئله ۲ - اگر وكيل خصوصت دو كس باشد پس آن هر دو قبض نخواهند كرد چيزى را
كه در آن نزاع است مگر معا زيرا چه موكل راضى است بامانت آن هر دو وكيل نه بامانت يكى از آنان واجتماع آن هر دو بر قبض آن چيز
ممكن است پس هر دو معا قبض خواهند كرد بخلاف خصوصت ف چه اجتماع هر دو بر آن ممكن نيست ص نابرو جميعه سابق ذكر شد
مسئله ۳ - هر كه وكيل شود از جانب كسى يقبض دين او پس او وكيل خصوصت ميشود از جانب آن كس نزد ابي حنيفة
لهذا اگر بنيه قائم شود بر وكيل ذكر بانيك موكل او استيفاي دين خود نموده است يا ابرار نموده است از آن پس آن بنيه مقبول است
نزد ابي حنيفة رج و صاحبين رج گفته اند كه وكيل ذكر وكيل خصوصت نميشود و اين يك روايت است از ابي حنيفة رج كه راوى آن
حسن رج است زيرا چه قبض غير خصوصت است ولازم نيست كه هر كه امين بر مال باشد دانا باشد در امر خصوصت پس رضاي موكل
بانيك وكيل ذكر قبض نمايد دين او را رضاي او نيست بانيك خصوصت نمايد از جانب او و وكيل ابي حنيفة رج نيست كه وكيل يقبض دين
وكيل تملك است ف ميني وكيل است بانيك قبض كند عوض دين كه حق دايين است تا آن عوض ملوك دامن گردد و ص زيرا چه
قبض عين دين متصور نيست لهذا آنچه قبض ميكند آنرا محبت استيفاي دين پس آن ملوك دامن ميشود بعوض حق او كه دين است
و اين مبادله شد پس وكيل ذكر او راصيل است و در حقوقي كه مقتضاي مبادله است و هر گاه چنين شد پس او خصم خواهد شد و خصوصت
خواهد نمود مانند وكيل گرفتن شفعه و مانند وكيل بشراء وليكن مشابه ترست بوكيل گرفتن شفعه حتى كه وكيل يقبض دين خصم ميشود پس
از قبض نمودن دين چنانچه وكيل گرفتن شفعه خصم است پيش از گرفتن آن و وكيل بشراء خصم نمى شود پيش از اكمه مباشرت نمايد
بعقد شرائ مسئله ۴ - وكيل يقبض عين وكيل خصوصت نميشود باجماع زيرا چه وكيل ذكر او امين محض است و قبض عين مبادله
نيست پس او مانند پيامبر است لهذا اگر وكيل كند كسى شخصى را يقبض نمودن بنده خود و بينه قائم كند كسى كه بنده ذكر در دست او
برايكه موكل ذكر فروخته است بنده ذكر را در دست دى حكم نميكند قاضى بر وكيل ذكر بر رج آن بلكه توقف مى نمايد

حق یحضر الغائب وهذا استحسان والقياس ان يدفع الى الوكيل لان المينة قامت لاعلى خصمه فلم تقبل وجه
الاستحسان انه خصمه في قمریده لقيامه مقام الموكل في القبض فيقتصر يدوان لم تثبت
البيع حق لوجهر الغائب تعاد المينة على البیء فصار كما اذا اقام البدنية على ان الموكل غرضه عن ذلك
فانها تقبل في قمریده كذا هنا قال وكذلك العتاق والطلاق وغیر ذلك معناه اذا قامت
المراة المينة على الطلاق والتبند والامة على العتاق على الوكيل بنقلهم تقبل في قمریده حتى یخیر الغا
استحسانا دون العتق والطلاق قال واذا اتى الوكيل بالخصومة على موكله عند العاضی جاز اتراؤه علیه

ولا يجوز عند غیر القاضی عند ابی حنیفة ومحمد و استحسن انما یخرج من الوکالة وقال ابو یوسف لا يجوز اتراؤه
علیه وان اترونی غیر مجلس القضاء وقال زفر الشافعی لا یجوز فی الوجهین وهو قول ابی یوسف واولا وهو القیاس

تا آنکه اگر غیر شریک موکل نکو برین بنا بر استحسان است و مقتضای قیاس نیست که بعد آنکس بنده مذکور را ب وکیل مذکور را چه بینه او قائم شده است
بر غیر خصم چه ب وکیل مذکور خصم نیست پس آن بینه معتبر نیست و وجه استحسان این است که بینه مذکور قائم شده است و عرف امریکه بیع
اعنی اینکه بیع نموده است آنرا و موکل مذکور ملک او را نسل شده است و دوم صی تصریف اعنی اینکه وکیل مذکور را نمیرسد که او
قبض کند بنده مذکور را صی و بینه مذکور صی باعتبار امر اول اگر چه قائم شده است بر غیر خصم ولیکن باعتبار امر دوم صی قائم
بر کسیکه خصم است چه وکیل مذکور خصم است در صی امر دوم اعنی صی تصریف پس بینه مذکور مقبول خواهد شد و در حق
امر دوم نه در حق امر اول صی حتی اگر حاضر شود موکل مذکور باز قائم نموده خواهد شد بینه باینکه او بیع کرده است بنده مذکور را
پس چنان شد که قائم کند بینه باینکه موکل مذکور مغضول نموده است وکیل مذکور را چه این بینه مقبول است و در حق بازداشتن وکیل مذکور
از قبض آن همچنین در اینجا نیز چنین است حکم طلاق و عتاق و غیر ذلک یعنی اگر وکیل مذکور کسی شخصی را باینکه بیارد زن ویرا
از مکانیکه زن مذکور در آن مکان است یا وکیل کرد باینکه بیارد بنده یا کنیز ویرا و وکیل مذکور رسید نزد آنها تا ببرد آنها را پس
صی زن مذکور بینه قائم کرد باینکه طلاق داده است آنرا شوهرش و بنده و کنیز بینه قائم کرد باینکه آزاد نموده است
آنها را و آنچه آنها پس در صورت بینه آنها مقبول میشود در همین قدر که وکیل مذکور باز داشته میشود از برون آنها تا آن زمان
که حاضر شود موکل او در حق عتاق و طلاق یعنی بینه مذکور عتاق و طلاق ثابت نمیشود مسئله ۵ - اگر وکیل
بخصوصیت نزد قاضی اقرار نماید بچیزی بر موکل خود پس این اقرار جائز و معتبر است در حق موکل او و اگر اقرار نماید بر غیر خاص
معتبر نیست نزد ابی حنیفة و محمد و بنا بر استحسان ولیکن وکیل مذکور بسبب اقرار نمودن نزد غیر قاضی از وکالت مغضول میشود
پس اگر بعد از آن دعوی وکالت نماید و بینه قائم کند بر چیزی که اقرار آن نموده است نامسموع خواهد بود و ابو یوسف رج
میگوید که اقرار وکیل مذکور در غیر مجلس قاضی نیز معتبر است در حق موکل او و اینکه مذکور شد بنا بر استحسان است و زفر و شافعی رج
گفته اند که اقرار وکیل مذکور در هر دو صورت معتبر نیست و این قول اول ابی یوسف رج است و همین موافق قیاس است

لا یزال بالخصوصیة وهی منازعة والاقرار بیضاده لانه مسالمة والامر بالشئ لا یتناول ضده
ولهذا یتملك الصلح والابراء ویصح اذا استثنى الاقرار وکذا لو وکله بالجواب مطلقاً یتقید بجواب هو خصوصية
جواب العادة بذلك ولهذا یختار فيه الاهدى فالاهدى وجه الاستحسان التوکیل صحیح قطعاً وصحیحة
بتناوله ما یملکه قطعاً وذلك مطلق الجواب دون احد هما عیناً وطریق المجاز موجود علی ما ینبئ انشاء الله تعالی
فیصرف الیه تحویلاً للصحیحة قطعاً ولو استثنى الاقرار فعن ابی یوسف انه لا یصح لانه لا یملکه وعن محمد انه
یصح لان للتخصیص زیادة دلالة علی ملکه اياه وعند الاطلاق یحل علی الاول وعنه انه فصل بین الطالب المطلب

زیرا چه وکیل مذکور امورست بخصوصیت وآن عبارتست از منازعت واین معنی مرادست از لفظ خصوصیت و اقرار ضد منازعت
یعنی مسالمت و امر نمودن بخیر شامل میشود ضد آنرا و چون بعضی منازعت باقیست در لفظ خصوصیت لهذا وکیل مذکور مالک
صلح و مالک ابرائست و لهذا صحیح میشود و کالت و قتیکه استثنای نماید اقرار را و اگر اقرار داخل شد در خصوصیت استثنای مذکور صحیح
نمیشد و چنانچه صحیح نیست استثنای انکار صی و همچنین اختلافست در صورتیکه وکیل کند کسی شخصی را باینکه جواب دهد
از بناسب او مطلقاً چه این و کالت مقید میشود بخوابی که از خصوصیتست زیرا که عادت باین جاریست لهذا اختیار نمی نمایند
برای و کالت بخصوصیت کسی را که داناتر باشد در امر خصوصیت پس وکیل بجواب مطلق وکیل بخصوصیتست و وجه استثنای
که کالت بخصوصیت صحیحست قطعاً وصحت آن شاملست چیزی را که مالک آنست موکل او موکل مذکور مالک مطلق جوابست
چه انکار و چه اقرار نه که مالک یک چیز معینست از آن و و چیز پس وکیل مذکور نیز مالک آن دو چیز خواهد شد و مراد از لفظ
خصوصیت مطلق جوابست مجازاً و علاقه میان معنی مجازی و معنی حقیقی موجودست چنانچه بیان آن خواهد آمد در دلیل قول
طرفین رح انشاء الله تعالی پس لفظ مذکور بر معنی مجازی حمل نموده خواهد شد و کالت مذکوره صحیح گردد قطعاً یعنی اگر مراد
از خصوصیت معنی حقیقی آن باشد که آن عبارتست از منازعت پس لازم می آید توکیل منازعت و توکیل منازعت حرامست
پس ضرورتست که مراد از آن معنی مجازی باشد تا صحیح شود و کالت مذکوره چه این مناسب حال مسلمانست ص و اگر وکیل
بخصوصیت کند کسی شخصی را و استثنای نماید اقرار را پس مرویست از ابی یوسف صحیح نیست زیرا چه باقی نماند
بعد از استثنای اقرار مگر انکار فقط و موکل مذکور مالک انکار فقط نیست و مگر و قتیکه بداند خصم او بر باقیست ص
پس وکیل او چگونه مالک انکار فقط خواهد شد و از محمد رح مرویست که آن صحیحست زیرا چه موکل مذکور هرگاه استثنای کرد
اقرار را پس این صریح دلالت میکند بر اینکه او مالک انکارست فقط بجهت آنکه او میداند که خصم او بر باقیست و اگر مطلق
گوید محمول میشود بر مطلق جواب که آن مناسب بحال مسلمان و نیز مرویست از محمد رح که فرق نموده است میان معنی معنی علیه

ولم یصحّ فی الثانی لکونه محجوباً و غیر الطالب فیه متعذر ذلك یقول ابو یوسف ده ان الوکیل قائم مقام الموکل
واقوده لا یختص بمجلس القضاء قلنا انما یرتابه و هما یقولان ان التوکیل ینتاول جواباً یسمی خصوصه حقیقه
امحراز اولاً قرار فی مجلس القضاء خصوصه محرازاً املاً نه خرج فی مقابله المخصوصه اولاً نه سبب له لان الظاهر بیانہ
بالاستحقاق عند طلب المستحق و هو الجواب بمجلس القضاء فیحتمل به لکن اذا اقيمت البینه علی اقاربه فی غیر مجلس القضاء
یخرج من الوکالة حتی لا یؤمر بدفع المال الیه لانه صادر من اقصا و صامراً کلاب او اوصی اذا اتوا فی مجلس القضاء

لا یصح ولا یدفع المال الیه قال ومن کفل بمال عن رجل فوکلک صاحب المال بقبضه عن العزیم
لم یکن وکله فی ذلك ابد لان الوکیل من یعمل لغيره ولو صححنا ما صار عاملاً لنفسه فی ابراء ذمته
فانعدم الوکن وکان قبول قوله ملازم للموکالة لکونه امیناً ولو صححنا ما لا یقبل لکونه مبرئاً نفسه
فینعدم بانعدام کلامه و هو نظیر عید ما ذون مذیوب اغتقه مولاة حتی ضمن قیمتہ

و گفته است که اگر مدعی علیه وکیل بخصومت نماید کسی را و استعینا نماید اقرار را صحیح نیست زیرا چه مدعی علیه بمجوب است و اقرار او
و قتیکه قسم طلب نموده شود از اوصی پس او مالک توکیل نخواهد شد بهشتنامی چنینکه ازان او را چاره نیست بخلاف مدعی
چه او مختار است در اقرار و انکار هر چه خواهد بکند پس میرسد او را که وکیل کند کسی را در یک امر نه در امر دیگر و باید دانست که
ابو یوسف رح میگوید که وکیل قائم مقام موکل است و اقرار او مختص بمجلس قضایست پس بمجلس اقرار نائب او و الوضیفه و محمد
میگوید که وکیل نمودن بخصومت شامل است جوابی را که خصوصیت نامیند میشود و قتیقه یا محراز او اقرار در مجلس قضای خصوصیت نامیند
میشود محراز باین جهت که اقرار مذکور مقابل خصوصیت صادر میشود باین جهت که خصوصیت سبب آن اقرار است پس اقرار مذکور
مختص بمجلس مذکور است ولیکن اگر بمینه قائم شود بر اینکه وکیل مذکور اقرار نموده است در غیر مجلس قضایس وکیل مذکور از وکالت
معزول میشود لهذا اگر دعوی کند و چیزی که اقرار آن نموده است و بمینه قائم کند بر آن مسموع نخواهد شد و آن چیزی را و داده نخواهد
چه در کلام او تناقض واقع شد پس او مانند پدر و وصی است و قتیقه اقرار نماید آنها چیزی که ضرر است و حق صغیر در مجلس قضای
چه این اقرار آنها صحیح نیست و لهذا اگر دعوی نمایند و چیزی که اقرار آن نموده اند و بمینه قائم کنند بر آن مسموع میشود و آن چیزی
بآنها داده نمی شود **مسئله ۶** - اگر وکیل مال شد شخصی از جانب مدیونی پس وکیل گردان شخص را صاحب مال بآنکه
قبض کند آن مال را از مدیون مذکور پس آن شخص وکیل لقبض آن مال نمیشود گاهی اصلاً بدو وجه کی اینکه وکیل آنرا گویند
که عمل کند برای غیر و کفیل مذکور اگر وکیل شود در قبض مال مذکور لازم می آید که وکیل عمل کند برای ذات خود اعمی بجهت بری نمودن
نفسه خود از مطالبه پس فوت میشود درکن وکالت که عمل کردن برای غیر است و دوم این است که اگر وکالت مذکوره صحیح باشد
لازم آن این است که اگر گوید قبض نمودم آن مال را قول وی مقبول باشد بجهت آنکه وکیل امین است و این لازم تنفی است در مصیبت
چه قول وکیل مذکور مقبول نیست زیرا چه اوصی می نماید بجهت بری نمودن نفس خود از مطالبه پس وکالت مذکوره صحیح نیست بسبب اتفاقاً
لازم آن باید دانست که وکیل مذکور مانند آن بنده مدیون است که آزاد گردیده مذکور را خواهد اوستی که خواهد مذکور رضا من قیمت آن شد

للفرمانه و يطلب العبد بجميع الدين فلو وكله الطالب يقبض المال عن العبد كان باطلا لما بيناه قال مولى

القبضه

انه وكيل الغائب في قبض دينه فصدق فيه الغريم ان يتسليم الدين اليه لانه اقرا على نفسه كان ما يقبضه

خالص ماله فان حفر الغائب فصدق فيه ولا دفع اليه الغريم الدين ثانيا لانه لم يثبت الاستيفاء حيث

انكر الوكاله والقول في ذلك قوله مع يمينه فيفسد كلاله ويرجع به على الوكيل ان كان باقيا في يده

لان غرضه من الدفع رواد مته ولم يحصل فله ان يقبض قبضه وان كان ضام في يده لم يرجع عليه

لانه بتصديقه اعترف انه محق في القبض وهو مظلوم في هذا الاخذ والمظلوم لا يظلم غيره قال الا

لويك رخصته عند الدفع لان الماخوذ ثانيا مضمون عليه في ذمهما وهذه كفالة اضيفت الى حالة القبض فيهم

بلى ان كان طلبت ذم ائتمان ان يرد له كور جميع دين و ما ليس اكر وكيل كند خواجه مذکور را و ائتمان او برای قبض نمودن مال از بنده مذکور پس این

وکالت باطلست بنا بر هر دو وجهیکه مذکور شد در وکالت کفیل مسلمه اگر شخصی دعوی نماید که او وکیل فلان غائبست

در قبض نمودن دین او و تصدیق او نماید مدیون پس حکم نموده میشود مدیون مذکور را باینکه تسلیم نماید دین را ب وکیل مذکور زیرا چه تصدیق مذکور

اقرار است بر ذات خود و بجهت آنچه قبض میکند وکیل مذکور ضامن مال مدیون مذکورست پس اگر حاضر شود غائب مذکور و تصدیق نماید

وکیل مذکور را پس هیچ نزاع نیست و گرنه باریک مدیون مذکور تسلیم خواهد نمود دین را با غائب مذکور که اکنون حاضرست زیرا چه ادای

دین او ثابت نشد بجهت آنکه او الکار کرد وکالت وکیل مذکور را و در انکار وکالت قول او با قسم معتبرست پس ادای سابق معرفت

وکیل مذکور صحیح نیست و مدیون مذکور آنچه داده است آنرا ب وکیل مذکور واپس خواهد گرفت آنرا اگر آن چیز موجود باشد در دست وکیل مذکور

زیرا چه عرض او از دادن آن ب وکیل مذکور این بود که بری شود ذمه او و آن حاصل نشد پس میرسد او را که نقض کند قبض وکیل مذکور را

و اگر آن چیز موجود نباشد در دست وکیل مذکور بلکه ضائع شده باشد پس در نصورت مدیون مذکور چیزی واپس نخواهد گرفت از وکیل

مذکور زیرا چه مدیون مذکور بسبب تصدیق نمودن دی وکیل مذکور را مقرر شده است باینکه وکیل مذکور محتسبست و قبض آن ولیکن

مدیون مذکور مظلوم شد بزع خود و قتیکه صاحب دین گرفت از وی دین خود را باریک و جائز نیست مظلوم را که ظلم نماید بر غیر پس دین

مذکور در نصورت واپس نخواهد گرفت از وکیل مذکور چیزی را که ضائع شده است در دست او و گرنه قتیکه کفیل گرفته باشد وکیل مذکور را

باین طور که گفته باشد بوی که اگر موکل توانکار خواهد کرد وکالت ترا واپس خواهد گرفت از تو آنچه میدهم ترا پس در نصورت واپس

خواهد گرفت آنرا زیرا چه داو آن را با صاحب دین باریک پس آن مضمونست بر صاحب دین و در زعم مدیون وکیل هر دو وکیل

مذکور ضامن و کفیل بآن شده بود و سوال باید که این کفالت صحیح نباشد زیرا چه صحت کفالت موقوفست بر این که

دین باشد بر ذمه کفیل عنه که قول عنه در اینجا موکل مذکورست و بر ذمه او دینیت جواب ص کفالت مذکور صحیحست بنا بر آنکه اضافت

نموده بسوی قتیکه موکل مذکور تصحیح اهر کزین ابار دیگر چه برین کلام همان که بر او عجب باشد بنا بر زعم مدیون کفیل پس کفالت مذکور صحیح خواهد شد

مبتولة الكفالة بما ذاب له على فلول ولو كان الغريم لم يصدق على الوکالة ودفعه اليه على ادائه فان جمع صاحب المال على الغريم رجع الغريم على الوكيل لانه لم يصدق في الوکالة وانما دفعه اليه على رجاء الاجارة فاذا انقطع رجاء رجع عليه وكذا اذا دفعه اليه على تكذيبه اياها في الوکالة وهذا الظهور لما قلنا وفي الوجه كلها ليس له ان يسترد المدفوع حتى يحضر الغائب لان المودعي صار حقا للغائب اما ظاهرا او محتملا وفساد كما اذا دفعه الى فصول على رجاء الاجارة لم يملك الاسترداد لاحتمال الاجارة وكان من باشر التصرف لغرض ليس له ان ينقضه ما لم يقع الياس عن غرضه ومن قال اني وكيل بقبض الوديعة فصداقه المودع لم يؤمر بالتسليم اليه لانه اقوال بالغير بخلاف الدين ومن ادعى انه مات بوجه وترك الوديعة ميراثا له وارث له غيره وصداقه المودع امر بالدفع اليه لانه لا يقع ماله بعد موته فقد اتفقنا على انه مال العاشر

پنجاه صحیح است کفالت با آنچه ثابت شود برای او برزومه فلان و اگر شخصی دعوی نمود که بویکیل عثمان غائب است و قبض نموده وین او تصدیق و کالت او کرده مدیون ف منه تکذیب آن نمود بلکه سکوت اختیار کرد مدیون هست ولیکن داوودین مذکور را بآن شخص بنابر دعوی او بعد از آن اگر صاحب دین گفت چنین خود را از مدیون مذکور پس مدیون مذکور واپس خود برگرفت از بویکیل مذکور آنچه داده است با وزیر را چه مدیون مذکور تصدیق او نموده است در کالت مذکوره و جز این نیست که داده است مال را بویکیل مذکور باینکه او کل او اجازت آن خواهد داد و دیگرگاه امید او بر نیاید واپس خواهد گرفت از بویکیل مذکور آنچه داده است با وزیر همچنین اگر مدیون مذکور بویکیل مذکور بعد از آنکه تکذیب وی نماید در کالت مذکوره و این ظاهر تر است بنابر وجهیکه مذکور شد و باید دانست که در جمیع صورت تصدیق و تکذیب و سکوت نمیرسد مدیون مذکور بلکه واپس بگیرد از بویکیل مذکور آنچه داده است آن را بویکیل مذکور تا آن زمان که حاضر شود و غائب مذکور زیرا چه آنچه داده است بویکیل مذکور حق غائب مذکور است باعتبار ظاهر ف چنانچه در صورت تصدیق هست یا بر سبیل احتمال ف چنانچه در صورت تکذیب و سکوت زیرا چه احتمال است که بویکیل نموده باشد ویراث غائب هست پس چنان شد که بدو آثما بدست فصولی باین امید که اجازت آن خواهد داد صاحب دین چه او نمیرسد که واپس گیرد از فصولی مذکور چیزی را که با داده است بسبب آنکه احتمال اجازت باقی است و بحسب آنکه قاعده این است که هر که تصدیق و علی نماید بر امری نمیرسد او را که نقص آن کند یا میکند یا بوس نشود از حصول آن غرض مسلمه ۸ - اگر شخصی گفت که من بویکیل فلانم قبض نموده و دلیت او و تصدیق این کرده مودع حکم کرده نمیشود بر مودع مذکور باینکه تسلیم نماید آن و دلیت را به شخص مذکور زیرا چه مودع مذکور اقرار نموده است بال غیر بخلاف صورت دین پس اگر آن شخص دعوی کرده باینکه پدر وی مرده است و دلیت مذکوره را میسر گذاشته است برای وی و حال آنکه وارث دیگر نیست غیر وی و تصدیق این نمود مودع پس در صورت امر کرده میشود بر مودع مذکور باینکه تسلیم نماید آثما به شخص مذکور زیرا چه آن مال و دلیت از آن پدر نیست بعد از موت او و آن شخص مودع مذکور برود متفق اند بر اینکه آن و دلیت مال وارث مذکور است و پس امر کرده خواهد شد بر مودع مذکور باینکه بعد از آن شخص مذکور که او وارث است

كتاب الوكالة
ان يؤخر في الفضلين لانية يعتبر النظر حتى يستتبع المشتري لو كان حاضرا من غير دعوى البائع
ففي نظر النظر قال ومن دفع الى رجل عشرة دراهم ليبيقها على اهله فانفق عشرة عليهم من عنده فالعشرة
بالعشرة لان الوكيل بالاتفاق وكيل بالشراء والحكم فيه ما ذكرناه وقد قررناه فهذا كذلك وقيل هذا استحسان
وفي القياس ليس له ذلك ويصير متبرعا وقيل القياس والاستحسان في قضاء الدين لانه ليس بشراء
واما الاتفاق تبين الشراء فلا يرد خلافه والله اعلم

باب عزل الوكيل

قال وللموكل ان يعزل الوكيل عن الوكالة لان الوكالة حق له ان يبطله الا اذا تعلق به حق الغير
بان كان وكيله بالخصوص بطلب من جهة الطالب لما فيه من ابطال حق الغير هناك الوكالة التي تفصلها عقد
التي فيه ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود يعني درمسكه دين تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود
تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود يعني درمسكه دين تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود
باشد ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود يعني درمسكه دين تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود
مشمري مذکور تا آن زمان که مشمري مذکور حاضر گردد ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود يعني درمسكه دين تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود
و درم ودرم نصف تاخير نموده ميشود يعني درمسكه دين تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود
و درم ودرم نصف تاخير نموده ميشود يعني درمسكه دين تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود
نصفه نیز همچنان خواهد بود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود يعني درمسكه دين تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود
آن ده درم را که قبض نموده بود از صاحب عیال ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود يعني درمسكه دين تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود
ف اعني اگر بدهی شخصی ده درم وگویی که بعد از آن اطفال بوجه ادای دین من ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود يعني درمسكه دين تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود
نموده ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود يعني درمسكه دين تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود
مبتع نمیشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود يعني درمسكه دين تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود ودرم ودرم نصف تاخير نموده ميشود

باب در بیان مغزول که وکیل مسئله اجابت می کند که مغزول کند وکیل خود را زیرا که کالت حق است پس می رسد باینکه وکیل خود را
حق خود اگر متعلق شود بآن حق غیر باین طور که وکیل خود را وکیل خود است باشد بدو است مدعی پس منصف در موکل مدعی علیه است نمیتواند که
مغزول کند وکیل خود را زیرا که بکالت کیل خود که حق متعلق شده است و اگر مغزول کند آنرا موکلش حق مدعی خود را بطلان می شود پس این کالت مانند
وکالتی است که متضمن میشود آنرا عقد برین و با منظره که راه برین در وقت عقد برین وکیل خود کند کسی را برای فروختن مومن تا او آن را
فروخته از راههای آن او نماید برین مومن را پس باین کالت متعلق میشود حق مومن اینها مغزول کردن نمیتواند آنرا موکلش باینجه باینجه

قال فان لم يبلغه العزل فهو على وكالته وتصرفه جائز حتى يعلم لان في العزل اضراء به
من حيث ابطال ولايته ومن حيث رجوع الحقوق اليه فينقد من مال الموكل ويسلم المبيع
فيضمنه فيتصرف به ويستعمل الوكيل بالتكاح وغيرها للوجه الاول وقد ذكرنا اشتراط العدل والعدالة
في المخرجه فلو نفيده قال ويطل الوكالة بموت الموكل وجنونه جنونا مطبقا ونحاقه بدار الحرب
موت لان التوكيل تصرف غير لازم فيكون له واميته حكم ابتداء فلا بد من قيام الامر وقد بطل
بهذه العوارض لا شرط ان يكون المصنوع مطبقا لان قليله بمنزلة الاغناء وحل المطلق شهر عند
ابن يوسف واعتبارا بما يسقط به الصوم وعنه اكثر من يوم ويلة لانه يسقط به الصلوات الخمس فصار
كالميت وقال محمد به حول كامل لانه يسقط به جميع العبادات فقد ربه احتياطا قالوا الحكم المذكور في
الحاق قول ابى حنيفة لان تصرفات المرنه موقوفة عنده فكذا وكالته فان اسلم نقد وان قتل والحق بدار الحرب

مسئله ۲ - اگر مغفول کرد وکیل خود را و خبر این با و نرسید پس وکیل خود را و امیکه خبر آن با و نرسید بر وکالت خود دست
و تصرف و باز دست تا آن زمان که مطلع شود بر مغفولی خود زیرا چه در مغفولی او ضرر است بجهت آنکه ولایت او که در تصرف است
باطل میشود یا بجهت آنکه حقوق بیع و شرا بویکیل مذکور تعلق دارد و بروی عائد دست بنابر آن او خواهد کرد شن بیع را از مال موکل
و قتیکه وکیل مشتری باشد تسلیم بیع خواهد کرد بخری و قتیکه وکیل بائع باشد پس اگر او مطلع نباشد بر مغفولی خود فی الواقع
مغفول گردد و لازم می آید که او ضامن آن شود و قتیکه او ای شمن و تسلیم بیع بعد از مغفولی نموده باشد بنا بر عدم اطلاع و درین
ضرر است و باید دانست که درین مسئله وکیل بیگاح و غیره برابر است بنا بر چه اول و باید دانست که خبر نمیده بغزل وکیل آیا
شرط است که دو کس باشند یا عامل پس حکم آن سابق مذکور شده است و در کتاب ادب القاضی و فصول قضاء بمواثبات
پس تکرار در اینجا حاجت نیست مسئله ۳ - اگر موکل بمیرد یا مجنون گردد و مجنون مطبق یا مرتد شده لاحق شود و بدو خبر
پس وکالت وکیل او باطل میگردد زیرا چه توکیل تصرف غیر لازم است چه موکل متواند که مغفول کند او را بی رضای او هرگاه
توکیل تصرف غیر لازم است پس دوام آن در حکم اعتبار است لهذا در هر لحظه فرد دست که موکل قابل این باشد که وکیل تواند کرد
خیا نچه در ابتدا و این قابلیت باطل میشود بسبب محارض مذکوره و آنچه مذکور شد که مجنون گردد و موکل مجنون مطبق پس آن را
شرط کرده است قدوری روح زیرا چه مجنون قلیل نهنز که اغماست اعنی بیوشی و باید دانست که حد مجنون مطبق یکماه است نزد
ابی یوسف روح بنابر آنکه بهین قدر مجنون روزه ساقط میشود و تیز مر و است از ابی یوسف روح که حد آن زیاد از یک شب و روز
چه باین مقدار مجنون ساقط میشود نماز پنجگانه پس مجنون با نقدر مجنون بنابر مروه میشود و مخرج گفته است که حد آن کیسا کمال است
چه باین مقدار مجنون ساقط میشود و جمیع عبادات پس احتیاط درین مسئله مجنون مطبق یک سال اندازده کرده شود گفته اند
فقط که آنچه مذکور شد و مسئله مذکوره که موکل مرتد شده لاحق شود بدو حرب قول ابی حنیفه روح است زیرا چه تصرفات مرتد نزد اوج
موقوف است و همچنین وکالت او پس اگر توبه کند و مسلمان گردد تا قدره شود تصرف او و اگر گشته شود بسبب تدا و لاحق شود بدو

بطلت الوکالة فاما عند هاتر فاته نافذة فلا يبطل وکالته الا ان يموت او يقتل على دونه
 او يحکم بالحقه وقد مر في السیروان کان الموکل امرأه فارتدت فلو کيل على وکالته حتى تموت
 او تلحق به الحرب لان ردتها لا تؤثر في عقودها على ما عرف **قال** واذا وکل المکاتب ثم هجر او للمأذون
 ثم هجر عليه او الشر یکان فافترقا هذه الوجوه تبطل الوکالة على الوکیل علم او لم یعلم لما ذکرنا ان
 بقاء الوکالة یعتمد قیام الامم وقد بطل بالجور والجهل ولا فترق ولا فرق بین العلم وعدمه لان
 هذا عزل حکمی فلا یتوقف على العلم کالوکیل بالبیع اذا باعه الموکل **قال** واذا مات الوکیل او جن
 جنونا مطبقا بطلت الوکالة لانه لا یمیز امره بعد جنونه وموته وان لحق به دار الحرب مرتدا لم یجز له
 التصرف الا ان یعود مسلما قال وهو هذا عند محمد ره فاما عند ابی یوسف ده لا یعود الوکالة لجنونه ان
 الوکالة اطلاقا لانه دفع المانع اما الوکیل یتصرف بمعان قائمه به وانما یحجز بعارض
 باطل فواضح ان کالت او امانه صاحبین برح تصرف مرتد نافذ است پس کالت باطل بخلاف نخواستن که مرتد بکالت خود
 ارتداد یا حکم کند قاضی بطریق ابداء حرب **مسئله ۴** اگر موکل زن باشد و مرتد گردد پس وکیل او بر کالت خود ثابت باقی
 میماند تا آن زمان که میرد زن مذکوره یا لاحق شود بداء حرب از او چه ارتداد او زن از دار و در عقود او فسخ چون بیع و شرا و غیر آن ها
 بنا بر آنچه تصریح است **مسئله ۵** اگر وکیل کرد کاتب و بعد از آن بجا گرفت از او ای بدل کتابت یا وکیل کرد بنده مذکور
 و بعد از آن مجبور شد یا وکیل کرد یکی از دو شرکب و بعد از آن با هم جدا شدند و شرکت باقی نماند پس درین صورت باطل میشود و کالت
 وکیل مذکور نه باطل باشد وکیل مذکور بر امور مذکوره اعمی غیر کتاتب و غیره یا مطلق باشد بنا بر وجهیکه سابق مذکور شده است که
 بقای وکالت متوقف برین است که موکل قابل توکیل باشد در هر وقت و آن باقی نماند بسبب امور مذکوره و این وجه جاریست
 در هر دو صورت اعمی در صورتیکه مطلق باشد وکیل بر امور مذکوره و در صورتیکه مطلق نباشد بر آن پس در هر دو صورت باطل خواهد
 و کالت او و سر آن نیست که مغفل شدن وکیل بسبب امور مذکوره مغفولی حکمی و اضطراری است پس متوقف نخواهد بود بر اطلاق
 او و بنا بر وکیل مضروب و ختن چیزی مغفول میشود و تقیید بفرشتد آنرا موکل **مسئله ۶** چه در این صورت وکیل مغفول میشود خود بخود و چه بجهت آنکه
 محل تصرف او باقی نماند **مسئله ۷** اگر وکیل بمیرد یا مجنون گردد بجهت مطلق باطل میشود و کالت او بر وجه
 بقای وکالت بمنزله ابتدای وکالت است و در ابتدا شرط است که وکیل قابل وکالت باشد اعمی قابل این باشد که ماور شود بهر
 موکل پس بقای این قابلیت شرط بقای وکالت است و آن در صورت مذکوره باقی نماند بسبب جنون و مجنون اگر وکیل
 مرتد شده بداء حرب لاحق گردد باز نیست تصرف او اگر بعد از آنکه مسلمان شده باز آید از دار مذکور چه درین هنگام و کالت او نیز خود
 میکند **قال** رفیع این نزد محمد رجس است و اما نزد ابی یوسف رجس عود نمیکند و کالت او اگر چه مسلمان شده باز آید از دار حرب وکیل
 محمد رجس نیست که توکیل اطلاق و اباحت تصرف است چه آن رفیع مانع است و اما وکیل خود تصرف می نماید بسبب محالیکه در وک
 موجود است **ف** چون آدمیت و حریت و عقل و بطریق **هـ** و عاجز نشده بود از تصرف مگر بسبب عارضه که آن عبارتست

الحاق لتباین الدارین فاذا زال العجز والاطلاق باقی علد ویکده وکالاتی یوسف دهانه اثبات ولایه التنفيذ لان ولایه اصل التعریف باهلیته وولایه التنفيذ بالملک وباللحاق لحق بالاموات وبطلت الولاية فله تعود کملکه فی ام الولد والمند بزوجا وعا دالموکل مسلما و قد لحق بدن الحرب مرتد الانعود الوکالة فی الظاهر وعن محمد بن النعمان کما قال فی الوکیل والفرق له علی الظاهر ان مبنى الوکالة فی حق الموکل علی المالك وقد زال و فی حق الوکیل علی معنی قائم به ولم یزل بالحاق قال ومن وکل آخر شیء ثم تعرفت بنفسه فیما وکل به بطلت الوکالة وهذا اللفظ یتنظم وجوها مثل ان یوکل به باعقاع عین او یکتاتبه فاعقعه او کاتبه للموکل بنفسه او یوکل به بزوج امرء او بشراء شیء ففعله بنفسه او یوکل بطلاق فطلقها الزوج ثلثا او واحدة وانقضت عدتها او بالحلیم فحالها بنفسه لانه لما تعرفت بنفسه تغیر علی الوکیل التعریف

از لاق شدن بدار حرب و هرگاه زائل شد عجز مذکور و حال آنکه اطلاق مذکور باقی است پس او وکیل خواهد شد بدستور سابق و دلیل این یوسف ص ۱۰۱ است که توکیل تملیک ولایت تنفیذ است و اعنی سبب توکیل ثابت میشود وکیل با ولایت انکیه نافذ شود و تصرف بر غیر و حاصل آنکه سبب توکیل ولایت تنفیذ ثابت میشود او را و ولایت اصل تصرف ثابت است او را بسبب اهلیت او و ولایت تنفیذ ثابت میشود وکیل را با این طور که او مالک تنفیذ میشود و بسبب لاق شدن او بدار حرب بمخاطرات شمره میشود پس ولایت تنفیذ که عبارت از وکالت است بسبب آن باطل میگردد و بعد از آن عود میکند مانند ملک او در ام ولد و مدبر فاعنی اگر خواجه مرتد شده لاق شود بدار حرب آزاد میگردد و بدبر و ام ولد وی و بعد از آن اگر مسلمان شده باز آید بدار اسلام بدبر و ام ولدا و که آزاد شده اند باز ملوک او نمیشوند و مسئله ای ساگر موکل مسلمان شده باز آید بدار اسلام بعد از آنکه مرتد شده لاق شده بود بدار حرب پس وکالت وکیل او که باطل شده بود عود نمیکند بنا بر ظاهر نزد و از محمد بن مروی است که عود نمیکند چنانچه قائل است بآن در صورتیکه وکیل مسلمان شده باز آید بدار اسلام بعد از آنکه مرتد شده لاق شده بود بدار حرب و وجه فرق میان وکیل و موکل بنا بر ظاهر روایت این است که بنای وکالت در حق موکل بر ملک است و آن زائل گشت بسبب ارتداد و بنای آن در حق وکیل بر معنی آدمیت و حریت و محفل و بلوغ است و انیمنی زائل نمی گردد بسبب لاق شدن او بدار حرب مسئله ۱۰۲ اگر وکیل کرد کسی شخصی را با مری و بعد از آن موکل خود تصرف کرد و او را هرگز بگوید باطل میشود وکالت وکیل مذکور و صورت این مسئله بر چند وجه است چنانچه شخصی وکیل کرد کسی را با نیکه که آزاد کند بنده غیر یا اسکات کند آن را و بعد از آن خود آزاد کرد و آن را موکل یا مکاتب کرد و آن را وکیل کرد کسی را با نیکه که تزویج کند با او فلان زن را و بعد از آن خود نکاح کرد و آن را وکیل کرد و بنده را چندی معین و بعد از آن خود خرید آن را وکیل کرد و بانیکه طلاق دهد زن و بعد از آن خود سه طلاق داد و آن را بانیکه طلاق داد و عدت آن منقضی شد یا وکیل کرد بانیکه خلع نماید با زن او و بعد از آن خود خلع کرد و باریک مذکور پس در جمیع این صورتها وکالت وکیل باطل میشود زیرا چه هرگاه موکل خود تصرف نمود پس وکیل وکیل شد

فی بطلت الوكالة حتى لو فقه جها بنفسه و اجابها لم يكن للوكيل ان يزوجهما منه لان الحاجة قد انقضت فبطلت
ما اذا تزوجهما لو كسل و اجابها لله ان يزوج الموكل بقاء الحاجة و كذلك لو كسل بسيم عبدا فباعه بنفسه
فلو رد عليه بسبب بقضاء القاضي فعن ابى يوسف انه ليس للوكيل ان يبيعه مرة اخرى لان بيعه بنفسه
مبلغ له من الثمن فصار كالعزل و قال محمد و له ان يبيعه مرة اخرى لان الوكالة باقية لانه اطلق
هو العزل و انى فبطلت ما اذا وكله بالهبة فوجب بنفسه فمردعه لم يكن للوكيل ان يهب ثانيا لانه
اختار في البيع مكانه دليل على الحاجة اما الرد بقضاء غير اختياره فلم يكن دليل قوالب الحاجة فاذا اطلق
قد يبيعه ملكه كان له ان يبيعه والله اعلم

كتاب الدعوى

قال المدعى من لا يجبر على الخصومة اذا تركها والمدعى عليه من يجبر على الخصومة ومعرفة الفرق بينهما ما هم
ما بين عليه مسائل الدعوى وقد اختلف عبادات المشائخ فيه فها ما قال في الكتاب وهو حد عام صحيح وقيل
ليس وكالت باطل شد حتى انكراج كند خود موكل مذکور آن زن را و بعد از ان طلاق باين و در آن پس ميرسد وكيل مذکور را كه نتيج
نمايد زن مذكوره را با موكل مذکور زیرا چه آنچه مقصود موكل بود از وكالت وكيل مذکور حاصل گشت و حاجت نكاح زن مذكوره باقى نماند
بجلافت آنكه اگر وكيل مذکور خود نكاح كند آن زن را و طلاق باين و در آن چه در نتيجه ميرسد وكيل مذکور را كه نتيج كند زن كند را
با موكل خود چه در نتيجه ميرسد آنچه مقصود او بود از وكالت مذکور حاصل نشده است و حاجت آن باقى است مسئله ۹
اگر وكيل كركسى بغير رضن بنده خود و بعد از ان خود فروخت آنرا و بعد از ان واپس داد آن را مشترى بسبب عيب بكم قبحى
پس در نتيجه ميرسد مرد است از ابى يوسف صح كه ميرسد وكيل مذکور را كه بغير و شد آنرا بار ديگر زیرا چه موكل مذکور هر گاه خود فروخت
آنرا پس او منع كرد و وكيل مذکور را از تصرف آن پس چنان شد كه مغزول كرد او را از وكالت و مخرج گفته است كه ميرسد وكيل
مذکور را كه بغير و شد آنرا بار ديگر زیرا چه وكالت او باقى است نزد اوج نيا بار آنچه سابق مذکور شد كه وكيل طلاق و اباحت است
و عجزى كه لاحق شده بود بسبب بيع موكل زائل گشت بسبب در آن برباط بخلات آنكه اگر وكيل كند كسى شخصى را به هبه نمودن
چيزى و بعد از ان موكل خود و هبه نمايد آنرا و بعد از ان واپس بگيرد و آنرا پس در نتيجه ميرسد وكيل مذکور را كه هبه كند آن چيز را
زيرا چه هبه كنده هر گاه با اختيار خود واپس گرفت آن چيز را پس آن دلالت ميكند بر آنكه ويرا به هبه آن حاجت نيست بخلات
آنكه واپس به مشترى بيع را با موكل بكم تماضى چه آنكه اختيار موكل نيست تا دلالت كند بر عدم حاجت او و هر گاه آن بيع
بلك تدوير او عايد گرديد پس وكيل ويرا ميرسد كه بغير و شد آنرا و الله اعلم

كتاب در بيان دعوى

بايد دانست كه دعوى كسى است كه اگر ترك خصوصيت نمايد خير كرده نميشود و بر آنكه او خصوصيت نمايد و دعوى عليه كسى است
كه اگر او ترك خصوصيت نمايد خير كرده نميشود و بر او كه خصوصيت نمايد عبارات و مشايخ در بيان طرق مدعى
دعوى عليه مختلف است بعبه ازان است انچه مذکور است در كتاب و اين تعريف عام صحيح است و بعضى گفته اند

الدعی من لا یتحقق لا بحجة كالخارج والدعی علیه من یكون مستحقا بقوله من غیر حجة کذی الید وقیل المدعی من یتسک بغیر الظاهر والدعی علیه من یتسک بالظاهر وقال محمد بن زید فی الاصل المدعی علیه هو المنکر وهذا صحیح لکن البشأن فی معرفته والتبرجیم بالفقه عند الخدای من اصحابنا لا یتعلق بالاعتبار للعانی دون الصواب المودع اذا قال ردود الودیعة فالقول قوله مع الیمن وان کان مدعیاً للردود صریحاً لانه یتبرک انصافاً **مع قال** ولا یقبل الدعوی حتی یدکر شیئاً معلوماً فی حینة قد رده لان فائدة الدعوی لا لزوم بواسطه إقامة الحججة ولا لزوم فی الجھول لا یتحقق فان کان عیناً فی ید المدعی علیه کلف احضار الشیء الیها بالدعی وکذا فی التمسک ولا یتحدف لان الاعلام باقص ما یمکن شرط وذلك بلا تشابه فی المنقول لان النقل ممکن ولا شارة اطم فی التعریف ویعلق بالدعی وجوب الحضور وعلى هذا القضاء من اخره فی کل عصر وجوب الحجاب اذا حضر لیفید حضوره ولو مر احضار العین المدعاة لما قلنا و الیمن اذا ذکره فمستدکوه ان شاء الله تعالی **قال** وان لم یکن حاضرة ذکوقیتها لیسیر المدعی معلوماً لان العین لا یعرف بالوصف والقيمة تعرف به وقد تعذر مشاهدة العین

که مدعی در چیزی کسی است که مستحق آن میشود مگر بحجت چون غیر ذی الید یعنی غیر صاحب قبضه مدعی علیه کسی است که مستحق آن چیز میشود و غیر بحجت چون ذی الید و بعضی گفته اند که مدعی کسی است که التماس غیر ظاهر میکند و مدعی علیه آن است که متمسک بظاهر باشد و مخدج در بسوط گفته است که مدعی علیه آن کسی است که منکر باشد و این صحیح است ولیکن شاخن منکر تعلق بعضی از در بظاهر نزد علما حاذق با زیر آنچه معنی معتبرست نه صورت و لباس است که انسان باعتبار صورت مدعی معلوم میشود و در معنی منکرست چون موضوع و قتیکه بگوید بالک و دیت که رسانیده ام تو و دیت ترا پس او اگر چه باعتبار صورت مدعی رود و دیت نیاماید ولیکن در معنی منکر ضمان است لهذا قول وی با قسم مقبول است **مسئله** - دعوی بیکس مقبول نیست مگر قتیکه بیان نماید در دعوی خود چیزی را که معلوم باشد جنس آن و مقدار آن زیرا چه فائده دعوی این است که هرگاه حجت قائم شود بر آن قاضی حکم نماید و الزام کند یعنی لازم گردد آنرا بر مدعی علیه و الزام در امر محمول متحقق نمیشود پس اگر آن چیز موجود باشد در دست مدعی علیه تکلیف نموده میشود بر مدعی علیه که حاضر کند آنرا در مجلس قاضی تا بسوی آن اشارت کند مدعی در وقت دعوی خود و همچنین در حاضر نمودن آن در وقت گواهی گویان و قسّم اهل مدعی علیه بر آنچه نهایت اعلام اطلاع که متصور و ممکن باشد شروط در ابواب مذکوره آن با اشارت است در منقول چه نقل آن ممکن است با مجلس قاضی و اشارت بلغ است و تعریف تعیین شیء **مسئله** و قتیکه دعوی مدعی صحیح باشد واجب میشود حضور مدعی علیه و بر همین عمل جمیع قضات است در هر عصر و نیز وجوبست بر مدعی علیه که جواب دعوی دبد و قتیکه حاضر شود تا فائده حضور وی حاصل گردد و غیر لازم است که حاضر گردد انیده شود مدعی به اعنی چیزی که در آن دعوی است بنا بر آنچه مذکور شد و لازمست بر مدعی علیه که سوگند خورد اگر انکار نماید چنانچه بیان آن خواهد آمد در آخر این باب انشاء الله تعالی و اگر مدعی به حاضر نباشد بیان وصف آن کافی نیست بلکه ضرورتست که قیمت آن ذکر کرده شود تا مدعی به معلوم گردد و بحجت آنکه عین موجود معلوم نمیشود به بیان وصف آن و نیز آنچه چند افراد از جنس آن شریک آن میباشد در وقت ذکر مدعی بجا قیمت چنان معلوم میشود پس چون مشاهده عین متعذرست پس بیان قیمت آن قائم مقام قیمت آن خواهد بود

فیمده بقدر حق قال وان كان حقا في الذمة ذلوانه يطالبه به لما قلنا وهذا لان صاحب الذمة قد حضر فلم يبق الا المطالبة لكن لابد من تعريفه بالوصف لانه يعرف به قال واذا صحت الدعوى سأل المفاض المدي عليه عنها ليتكشف وجه الحكم فان اعترف قضى عليه بها لان الاقرار موجب بنفسه فيما مر به بالخروج عنه وان انكسر سأل المدعي البينة لقوله عليه السلام لك بينة فقال لا فقال لك بينة سأل ورتب اليقين على فقد البينة فلا بد من السؤال ليمكنه الاستيفاء قال وان احضرها قضى بها كمنفلة التهمة عنها وان عجز عن ذلك وطلب يمين خصه مستحقة عليها لما روينا ولا بد من طلبه لان اليقين حقه الا نرى نكيف اضيف اليقين فلا بد من طلبه

باب اليمين

واذا مال مدعي الى بينة حاضرة وطلب اليقين لم يستغفر عند ابي حنيفة زعمنا حاضرة في المصروف قال ابو يوسف يستغفر لان اليمين حقه بالحديث المعروف فاذا طالبه به يحببه ولا يمينه زعمنا ان ثبوت الحق في اليمين رتب على الجور عن اقامة البينة لما روينا

سماحق ودرست مدعی علیه است مسئله - اگر مدعی به دین باشد بزعم کسی پس باید که بگوید مدعی که مدعی طلب میکنم آنرا یعنی همین قدر کافی است زیرا چه هرگاه صاحب ذمه حاضر است پس باقی نماند مگر مطالبه پس ضرورت که او مطالبه نماید زیرا چه مطالبه حق اوست تا او طلب کند قاضی متوجه نخواهد شد ولیکن ضرورت که بیان نماید که آن در هم است یا دینار یا زیست یا سیم شلایچه باین معلوم میشود آن دین و دین همه که مذکور شد بیان صحت دعوی بود و بعد از آن باید دانست که هرگاه صحیح باشد دعوی مدعی باید که سوال کند قاضی از مدعی علیه و پرسد از وی حال دعوی مذکور را که بهت است یا نه پس اگر اعتراف نماید حکم کند بران بدعوی مذکور بنا بر اقرار او زیرا چه اقرار بر آن نموده است و بداند آنرا بدعی و اگر انکار نماید مدینه طلب کند قاضی از مدعی زیرا چه پیغمبر صلعم در صورت انکار مدعی علیه اولاً گفت بدعی که ترا مدینه است پس او گفت که نه پس گفت پیغمبر عرم مرا و را که برای تست سوگند دادن بدعی علیه اعنی اکنون میرسد ترا که سوگند طلب کنی از وی پس معلوم شد ازین حدیث که طلب نمودن قسم از مدعی علیه موقوف بقصدان مدینه مدعی است پس ضرورت که اولاً مدینه طلب نموده شود از مدعی علیه پس اگر مدینه قائم کند مدعی بر دعوی خود حکم کند قاضی بعد از آن مذکور چه درین هنگام در دعوی مذکور تهمت کذب نماند و اگر از اقامت مدینه عاجز شود و طلب قسم نماید از مدعی علیه پس باید که قاضی قسم بدوی را ولیکن بحجت قسم دادن بدعی علیه در خواست مدعی ضرورت چنان حق اوست و الله اعلم

باب در بیان الیمین اعنی سوگند مسئله - اگر گوید مدعی که گواهان من حاضر اند اعنی در شهر و در غیر مجلس قاضی ص و مع هذا اطلب سوگند نماید از مدعی علیه پس در بنصورت نزد ابی حنيفة رج احتمال نیست و اعنی سوگند طلب نموده میشود از مدعی علیه ص و ابو یوسف رج میگوید که سوگند طلب نموده میشود از مدعی علیه زیرا چه سوگند حق اوست از وی حدیث مشهور و آن نیست که پیغمبر صلعم بدعی فرمود که برای تست سوگند دادن بدعی علیه و هرگاه طالب آن بدعی از وی پس باید که او اجابت آن نماید و دلیل ابی حنيفة رج نیست که ثبوت حق مدعی در سوگند مدعی علیه موقوف است بر آنکه از اقامت مدینه عاجز شود و چنانچه حدیث مذکور مینماید موقوف زیرا چه پیغمبر صلعم در صورت انکار مدعی علیه اولاً گفت بدعی که ترا مدینه میگردد و اگر انکار نماید و باقی سوگند کند

فلا يكون حقه دونه كما اذا كانت البينة حاضرة في المجلس ونحن ردهم ابى يوسف واما ذكره المختار ومما ينفرد به

في ذكر الطحاوي في قول ولا ترد اليين على المدعى لقوله عليه السلام البينة على المدعى واليمين على من انكر

قسمه والقسمة تنافي الشبهة فجل جنس الايمان على المنكرين وليس وراء الجنس شيء وفيه خلاف الشافعي في قول

ولا تقبل بينة صاحب اليد في الملك المطلق وبينة الخارج اولى وقال الشافعي رده يقضى ببينة ذي اليد

لاختصاصها باليد فيقوى الظهور وصار كالنتاج والكاح ودعوى الملك مع الاحتقاق والاحتساب لا

والتمديد ولان بينة الخارج كذا ثبتا او اظهرا لان قدر ما اتبناه اليد لا يثبت بينة في قولنا لا دليل مطلقا الملك

ص پس تا آن زمانیکه دعوی از اقامت بینه عاجز باشد سوگند مذکور می آید و چنانچه در صورتیکه گواهان حاضر باشند در مجلس قاضی

و قتل محلی موافق ابی یوسف رج است بنا بر آنچه ذکر کرده است آنرا احصان رج و موافق ابی حنیفه رج است بنا بر آنچه ذکر کرده است

آنرا محادی رج مسئله ۲ - سوگند داده نمیشود بعدی زیرا چه در حدیث پیغمبر عم آمده است که بینه بر دعوی است و سوگند

بر منکر و او صلعم درین حدیث قسمت کرد بینه را بر دعوی و یمین را بر منکر و قسمت منافی شرکت است پس ازین حدیث معلوم میشود

که سوگند بر دعوی نیست اصلا و اگر نه تخصیص سوگند نمیکرد و در قسمت و باید دانست که درین مسئله اختلاف شافعی رج است مسئله ۳

اگر صاحب قبضه و دعوی هر دو بینه قائم نمایند بر ملک مطلق پس بینه صاحب قبضه مقبول نیست بلکه بینه دعوی اولی مقبول است

و شافعی رج گفته است که بینه صاحب قبضه مقبول است و بنا بر آن حکم نموده میشود برای صاحب قبضه زیرا چه بینه او مؤید است

بقبضه و پس بینه او قوی و ظاهر است لهذا بینه او مقبول خواهد شد چنانچه مقبول است بینه صاحب قبضه و صورت نتایج و نکاح

و دعوی ملک مع احتقاق یا مع استیلا و یا مع تدبیر یعنی اگر صاحب قبضه و غیر وی دعوی نمایند باین طور که هر واحد بگوید

که این اسب مثلا متولد شده است نزد من و هر دو بینه قائم کنند بر مدعای خود پس بینه صاحب قبضه مقبول است و

همچنین اگر دو کس دعوی نکاح نمایند بر زنیکه در دست یکی از آنهاست و هر دو بینه قائم کنند بر مدعای خود پس بینه کسی که

زن مذکوره در دست اوست مقبول است و همچنین اگر دو کس دعوی نمایند که فلان بنده مملوک من است و من را و را آزاد

نموده ام و حال آنکه بنده در دست یکی از آنان و دو کس است پس بینه صاحب قبضه مقبول است و همچنین اگر دعوی استیلا و

تدبیر نمایند دو کس و احد و مدبر در دست یکی باشد ص و انیکه مذکور شد بیان قول شافعی رج بود و علمای ارج

میگویند که بسبب بینه صاحب قبضه ملک مطلق ثابت نمیشود زیرا چه قبضه و لالت میکند بران پس بینه او از اثبات

نمیکند بخلاف بینه غیر صاحب قبضه چه بسبب آن ملک مطلق ثابت میشود و هر گاه بینه غیر صاحب قبضه موجب اثبات است

پس آن مقبول خواهد بود چه بینه موضوع است برای اثبات پس بینه که موجب اثبات است ترجیح از او باید داشت که قبضه لالت نمیکند بر ملک مطلق

بخلاف التنازع لان البیلا نذل علیه وکذا علی الاعتناق واختیه علی الوفاء الثابت بما قال واذ انکل المدعی علیه عن الیمن قضی علیه بالنکول والزمه ما ادع علیه قال لشیافه رولا یقضیه به بل بر الیمن علی المدعی فاذا اهل حق قضی لان النکول یجمل التورع عن الیمن کما ذنبه والترض عن الصادقة واستنباه الحال فلا یتنب حجه مع الاحتال ویمین المدعی دلیل لظهور فیضار الیه وکنان النکول حل علی کونه باذلا ومقررا ذلولا فذلک لا قدم علی الیمن قائمه للواجب دفع الضر عن نفسه فینزعج هذا الحجاب ولا وجه لرد الیمن علی المدعی لما قد مناه قال ینفیج للقاضی ان یقول له ایا عرض حلیک الیمن ثلاثا فان حلفت والا فقضیت حلیک بما ادعایه وهذا الا انذار کلامه بالحکم اذ هو موضع الخفاء قال فاذا ذکر العرض حلیه ثلاث مرات قضی علیه بالنکول وهذا التکرار ذکره الخصاص لزیاده احتیاط والمبالغة فی بلاء العذر فاما المذهب انما هو قضی بالنکول بعد العرض مرتجا لما قد مناه هو الصحیح والاول ولی تم النکول قد یتوکل حقیقا کقولہ لا اهل حق قد یتوکل حلیا بان یسکت

نه بر نیاز و غیره که نظیر آورده اند آنرا شافعی رح پس قیاس مسئله که کلام در آنست بر مسئله نیاز و غیره صحیح نیست مسئله م - اگر مدعی علیه نکول کند اعمی از خوردن سوگند یا کند در صورتیکه سوگند بر او لازم است پس باید که قاضی حکم کند بر او بنابر نکول او و لازم گرداند بر او چیزی را که دعوی آن بنیاید مدعی و شافعی رح گفته است که بجز نکول مدعی علیه حکم کند بر آن قاضی بلکه معذرا سوگند دهد مدعی را و بعد ازان چنان سوگند خورد مدعی حکم کند بر مدعی علیه بنابر سوگند مدعی زیرا چه نکول سه احتمال دارد یکی اینکه نکول مذکور بنابر اقتضای است از سوگند در دفع و دوم اینکه بنابر آنست که صاحب آبرو با میکند از خوردن سوگند و ثالث نمیداند که سوگند خورد اگر چه سوگند بر است باشد و سوم اینکه بنابر اشتباه باشد اعمی شاید که مدعی علیه را شک باشد ورنیکه سوگند در دفع است یا بر است و چون نکول امر محتمل است پس قابل حجت نیست چه امر محتمل قابل حجت نمیشود و سوگند خوردن مدعی دلیل ظهور حق است پس باید که آن رجوع نموده شود و دلیل علمای ارجح اینست که نکول مدعی علیه دلالت میکند بر اینکه بعد از چیزی را که مدعی دعوی آن نموده است یا اقرار می نماید بان زیرا چه اگر چنین نمی بود هر آنکه بر خوردن سوگند بر است اقدام می نمود بجهت اطمینان واجب و دفع ضرر بخود و هیچ وجه این نیست که مدعی را سوگند داده شود چه حدیث مشهوره که بالا مذکور شد دلالت میکند بر اینکه سوگند مختص است بمنکر و بر مدعی سوگند نیست و باید دانست که مثلا و استمر قاضی را که سه بار اعلام نماید بر مدعی علیه باین طور که سه بار بگوید بر مدعی علیه که من سوگند میدهم ترا پس اگر سوگند خوردی نمیدانم که حکم میکنم بر تو بچیزی که مدعی دعوی آن مینماید و این سه بار گفتن بجهت آنست که حکم نمودن بنابر نکول محل خصاست چه در آن اختلاف است پس باید که سه بار اعلام کند مدعی علیه مذکور را و بعد از تکرار مذکور حکم کند قاضی بر مدعی علیه مذکور بنابر نکول او و این تکرار را خصاف رح ذکر کرده است بجهت زیاده احتیاط و مبالغه تا مدعی علیه مذکور را عذر باقی نماند و مذهب انیسیت که اگر حکم کند قاضی بنابر نکول بعد از اعلام یکبار جائز است و وجه آن بالا مذکور شد و همین صحیح است ولیکن اولی همانست که سه بار اعلام نماید و بعد از آن باید دانست که نکول دو نوع کی حقیقی و آن انیسیت که مدعی علیه مذکور هیچ بگوید که من سوگند نمیخورم و دوم حکمی و آن انیسیت که مدعی علیه مذکور

وانزاله باذله اولی کیلا یصید کاذبانی لایحیی فی هذا الاغیاء وفائدة الاستیخلاف القضاء بالنکول
فلا یتخلف من هذا بذل لدفع الخصومة فیکفه الکاتب العبد المادون بمنزلة الضیامة الیسیر وصحة فی الدین بناء علی
نعم لکه هو فیض حق النفس والبذل مضاهیها انک الذم وامر المال **قال** یتخلف السابقان کل من لم یقطع کل منکون
بفعله شیئان انما یصل فی النکول والقطع ولا یمیت به فصار کما اذا شهده علیه رجل امران **قال** ان اذ اذعت المراتب الا فاقبل
الدخول استخلاف الزوجان کل من نصف المهر فی قولهم جميعا من الاستخلاف یجوز فی الطلاق عند هر لا یمیتا اذا کان
للقصود هو المال کذا فی النکاح اذا دعت فی الصداق لان ذلك هو المال ثم ثبت لما انکوله ولا یمیت الکلام فکذا فی السبب خفا

وباید دست که نکول را بذل اعتبار نمودن اولی ست تا لازم نیاید که مدعی علیه در انکار خود کاذب است و چون مقرر شد که نکول
بذل است پس در اشیای مذکوره نکول معتبر نخواهد بود چه بذل جاری نیست در اشیای مذکوره پس سوگند داده نمیشود بر مدعی علیه
در صورتی های مذکوره چه فائده آن نیست مگر اینکه حکم نماید قاضی بذل نکول و این فائده در صورتی های مذکوره حاصل نمیشود
ف سوال اگر نکول بذل است پس باید که نکول مکاتب و نکول بنده ماذون صحیح نباشد چه آنها را اهلیت بذل نیست
جواب نکول بذل است برای دفع ضرر خصوصیت پس نکول مکاتب و نکول بنده ماذون صحیح میشود برای دفع ضرر
بمنزله ضیافت تحلیل **ف سوال** نکول اگر بذل است باید که نکول در دعوی دین جاری نشود چه محل بذل و عطا میرسد
نه دین چه بذل و عطا جایی نمیشود در اوصاف و دین و صفی است بر بنده مدیون **جواب** صحت بذل در دین بنا
بر عدم مدعی است چه او چیزی را که قبض میکنند عین حق خود می پندارد و آن چیزی عین است و معنی بذل در اینجا ترک منع است
اعنی مدعی علیه منع نمی کند مدعی را از گرفتن مال پس مدعی میگردد آن را و مال امر سهل است و بخلاف اشیای مذکوره
چنان سهل نیست پس جاز نیست مدعی علیه که بذل نماید چنان محسوس است که از دوز سوگند طلب نموده میشود پس اگر نکول ضامن مال میشود ولیکن
دست او بریده نمیشود زیرا چه بفعل او و او امر متعلق است یکی ضمان مال و دوم قطع دست و نکول او عمل میکند و او مال او و دوم از نکول
ثابت نمیشود پس چنان شد که گویا گواهی دادند بر آن یک مرد و دوزن و در نصورت ضمان مال واجب میشود و دست او بریده نمیشود
همچنین در اینجا نیز **مسئله** اگر زنی بر شوهر خود دعوی طلاق نماید بانظیر که گوید که شوهر من پیش از طلاق
داده است مرا در نصورت سوگند داده میشود بشوهر او پس اگر نکول کند ضامن نصف مهر میشود نزد همه علمای ملاح زیرا چه
استحلاف جاریست در طلاق نزد علمای ملاح خصوصاً در صورتیکه مقصود مال باشد همچنین سوگند جاریست در نکاح
و دست یک زن دعوی مهر نماید چه این دعوی دعوی مال است و بعد از آن مال ثابت میشود
بسبب نکول او و نکاح ثابت نمیشود و همچنین سوگند جاریست در سبب و تحقیق دعوی نماید مدعی حقه را

کلا حرات و الحرف فی القیظ و النفقة و امتناع الرجوع فی الهبة لان المقصود هذه الحقوق و انما یستلحق فی النسب المبرور عند
اذا کان یثبت باقران کما یرى الامین فی حق الرجل و الاب فی حق المرأه لان فی دعویها الامین تخمیل النسب علی الفیء و المهر و الزیمه فی

حقهما فان من یقتضی صاعاً یضییع فی استحقاقه کلهم لکن العمل عن الامین یجادون النفس بلز المقصود ان ینزل النفس

حقه یقتضی هذا عند یحیی بن یزید و کلامه ان یرد فیها لان النکول و ارفیه شبهه عند ما فلا ینتبه بالقصاص یجب به المال

اذا کان المسلم القصاص لعمی من جهة من علیه کما اذا اقر بالخطا و الولی یدعی العمد و لا یجوز فی ذلک ان یسلک مسلك کمال

بنیان ارث و نفقه باین طور که با مانده بگوید شخصی که تو برادر منی بر زنده توست فحقه من آن شخص منکر آن باشد و همچنین دعوی ضمانت و لقیظ
که بگوید کسی شخصی که لقیظ در دواست که این لقیظ برادر منست درست حق ضمانت او ذوالید منکر آن باشد و همچنین دعوی ابطالان رجوع
از مهبه اعنی اگر دایم خواهد که واپس گیرد و موهوب را از موهوب که موهوب را بگوید بواهب مذکور که من برادر تو ام و حق
واپس گرفتن موهوب نیست ترا به سبب قرابتیکه میان من و دوست و دایم مذکور منکر آن باشد پس درین صورت با
سوگند داده میشود و بنکر زیرا چه مقصود درین صورت با همین حقوق مذکورست و آن مال است و سوگند داده نمیشود و در
مجرد نزد صاحبین رج گرد صورتیکه ثابت شود آن نسب با قرار دعوی علیه باین طریقه دعوی کند مردی بر مردی او پدر است
یا پسر است یا دعوی کند زنی بر مردی باینکه او پدر است یا دعوی کند زن بر مردی باینکه او پسر است پس
آن تخمیل نسب بر غیر است و اقرار دعوی علیه در نیصورت معتبر نیست همچنین نکول او نیز معتبر نخواهد شد یا دعوی و لا نماید زن
یا مرد یا دعوی زوجیت نماید زن یا مرد چه درین صورت با اگر دعوی علیه اقرار نماید به نسب مذکور یا بولا مذکور یا بر زوجیت
ثابت میشود پس اگر نکول خواهد کرد آن هم بمنزله اقرار است نزد صاحبین رج مسئله ۸ - اگر دعوی قصاص کرد
بر شخصی و دعوی علیه انکار آن کرد پس در نیصورت اختلاف است بر دعوی علیه مذکور با جماع و بعد از آن اگر نکول کند و صورتیکه
دعوی قصاص در اطراف بدن باشد لازم میشود بر وی قصاص و اگر نکول کند در صورتیکه دعوی قصاص قبل باشد حبس
نموده میشود و دعوی علیه مذکور تا آن زمانیکه اقرار کند یا قسم خورد و این نزد ابی حنیفه رج است و ابویوسف و محمد رج گفته اند که
در هر دو صورت دیت لازم میشود بر او زیرا چه نکول اگر چه اقرار است نزد صاحبین ولیکن در آن شبهه است چنانچه سابق
مذکور شده است پس همچنین اقرار قصاص ثابت نخواهد شد و مالی واجب خواهد شد خصوصاً در صورتیکه اقتناع قصاص
بسبب آن معنی باشد که یافته میشود آن معنی از جهت کسی که قصاص بر وی است چنانچه در صورتیکه اقرار بخطاکند قاتل و ولی
خون دعوی حسد نماید و دلیل ابی حنیفه رج نیست که اطراف بدن انسان بمنزله مال شمرده می شود

فیه البذل بخلافه لا یفعل فی ذلک لقطع یدی فقطعه کما یجب العین و هذا العمل البذل لانه لا یسلم لعدم الفائدة و هذا البذل مفید لانهم لا یضربونه فصار لقطع یدی الاکلکة و قلم اللسان للوجه فاذا اذنتهم القصاص فی النفس و العین حتی مستحق علیهم محسن کما فی القسامه **قال** و اذا قال التکلی بینة حاضرة قبل خصمه عطا کفیل بنفسه ثلثة ايام کما یفعل فی نفسه فیضیم خف و الکفالة بالنفس جائز عندنا و قد مر من قبل و اخذ الکفیل بحمد الدعوی استحقاق عندنا من فیه نظر الدعی لیس فیه کثیر ضرر بالمعی علیه هذا الحضور مستحق علیهم بحمد الدعوی علیهم و حال بینة و بین اشتغالهم فیهم التکفیل لمحضای و التقدير بثلثة ايام مودی عن یمینة و هو الصیح و لا فرق فی الظاهر بین الحامل الوجه و الحقیق من المال و الحظیة لانه من قول الحیة حاضرة للتکفیل و مضائق للصحة **قال** لا یمینه الی و یتوعد و عیب کما یفعل لعدم الفائدة **قال** فان فعل الامر و لا یمینه کما لا یذهب حقه لانه ان یمینه غیر

پس ان بطلان دعوی او شد چنانچه در این طاریت یراجع اگر بگوید کسی شخصی که دست من بر این شخص برید است آنرا پس آنرا واجب میشود بر شخص مذکور و این دلالت میکند بر اینکه بذل در آن جاری است و لیکن شخص مذکور را بریدن دست آن کس مباح نیست بسبب آنکه در این هیچ فائده نیست و حاصل کلام این است که بذل جاری است در اطراف بدن بخلاف ذات انسان چه در آن بذل جاری نیست و باید دانست که تکوین و صورت دعوی قصاص در اطراف بدن بذل مفید است چه بسبب آن قصودت مندرج میشود پس در بریدن دست در صورت مذکور فائده است چنانچه فائده است در بریدن دست بسبب بیماری که آنرا آلوده و خورده میگردد و در کردن دندان بسبب وجع و درد و هرگاه در صورت دعوی قصاص نفس قصاص مندرج گشت و قسم که حق دعوی است واجب است بر دعوی علیه پس او جسد نموده خواهد شد بحجت آن حق چنانچه در قسامت **مسئله ۹** - اگر بگوید دعوی که گوایان من موجود اند و شهر پس باید که گفته شود بدعوی علیه که حاضر ضامن بده بمیاد سه روز تا او غائب نشود و حق دعوی ضائع نگردد و حاضر ضامنی جا نیست نزد علمای ارجح چنانچه سابق مذکور شده است و بدانکه در نیصورت حاضر ضامنی گرفتن از دعوی علیه مجرب و دعوی نمودن دعوی بنا بر استحسان است چه در آن نفع دعوی است و چندان ضرر دعوی علیه نیست و سر آن نیست که مجبور و دعوی واجب میشود بر دعوی علیه که حاضر شود در مجلس قاضی لهذا آدم فرستاده میشود برای طلب او و منع کرده میشود از کار که بان اشتغال دارد پس حاضر ضامن گرفتن از و صحیح خواهد بود و باید دانست که اندازه مدت سه روز مذکور روایت از ابی حنیفه صرح و همچنین صحیح است بنا بر ظاهر روایت در آن فرق نیست میان گنایم و میان صاحب و جاهت که می شناسد آنرا مردمان و همچنین فرق نیست میان مال طلیل و میان کثیر و لیکن گفتن دعوی که گوایان من موجود اند و شهر ضرر و شرط است برای گرفتن حاضر ضامن لهذا اگر بگوید دعوی که من گوایان را بر یابگوید که گوایان من نمائند و شهر موجود نیست پس در نیصورت حاضر ضامن گرفته میشود از دعوی علیه زیرا چه در آن فائده نیست **مسئله ۱۰** - اگر قاضی بدعوی علیه گفت که حاضر ضامن من اگر حاضر ضامن و هر کسی را فضا و گرفته اند که قاضی دعوی مذکور را که اول دفع بدعوی علیه مذکور شود و در پی او باشد تا حق او ضائع نگردد و در قضا که دعوی علیه مذکور بر سر راه بایا نادر سفر

مبلازم مقداد المجلس القاضى وكذا لا يكفل الا الى اخر المجلس فانه مستثناء منصرف اليه صلاحيات في اخذ الكفيل والملازمة
زيادة على ذلك اضراياه بمنعه عن السفر ولا حضور في هذا المقدار ظاهر او كيفية الملازمة من ذلك
في كتاب الحج ان شاء الله تعالى **فصل في كيفية اليمين والاستخلاف قال** واليمين بالله دون غيره
لقوله عليه السلام من كان منكم حالفا فليحلف بالله او ليذروا قال عليه السلام من حلف بغير الله فقد
اشرك وقيل وكذا لو اوصافه وهو التعليل وذلك مثل قوله قل والله الذي لا اله الا هو عالم الغيب والشهادة
هو الرحمن الرحيم الذي يعلم من السر والخراف ما يعلم من العلانية ما للفلان هذا عليك ولا قبلك
هذا اليال الذي ادعاه وهو كذا او كذا لا شئ منه قل ان يزيد في التعليل على هذا اوله ان ينقص منه الا
انه يحتاج كليا ليشترط عليه اليمين لان المستحق يمين واحدة والقاضى بالخير ان شاء غلط وان شاء لم يعط
فيقول قل بالله او بالله وقيل لا يعطى على المعروف بالصلاص ويعطى على غيره وقيل يعطى في الخطير من اليال دون
الخير قال ولا يستخلف بالاطلق وبالمقتضى لما روينا وقيل في زماننا اذا لم الحزم ساء للقاضى ان يحلف بذلك

پس در صورت دعوی مذکور ملازم او شود و بمقدار شصت قاضی در مجلس قضا و اگر حاضر ضامن بگیرد باید که حاضر ضامن بگیرد تا آخر مجلس مذکور زیرا چه اگر حاضر ضامن بگیرد تا مدت دراز از آن یا ملازم او شود زیاده بر آن پس آن ضررست و در حق مدعی علیه مذکور چه او درین هنگام بسفر رفتن نمیتواند و در مقدار مذکور ظاهر اضر را نیست و کیفیت ملازمه مذکور خواهد شد در کتاب المحجر

انشار اللہ تعالیٰ اللہ اعلم

فصل در بیان کیفیت یمن و اختلاف مسئله ۱ - قسم خوردن جائز و مستحب نیست مگر بنام الله زیر اچه پیغمبر علیه السلام فرموده است که هر که قسم خورد پس باید که قسم خود با اسم الله و یا ترک کند قسم را و نیز فرموده است پیغمبر علیه السلام که هر که قسم خورد بغیر الله پس بدرستی که او شرک میکند **مسئله ۲** - باید که قاضی بگوید بحال آن که سوگند کن قسم خود را بذكر او صان الله تعالی و این تغلیظ و مبالغه است اعنی بگوید بوی که بگو قسم من بخدائی که نیست معبود بحق مگر ادا و ادانای پنهان و آشکار است و ادر حمن و در حیم است همچو حمن و در حیمی که میداند ظاهر و باطن را که نیست برای فلان بر من و نه در جانب من این مقدار مال که او دعوی آن می نماید بر من و نه هیچ چیز از آن او و میرسد قاضی را که زیاده تغلیظ و مبالغه نماید در سوگند از آنچه مذکور شد و نیز جائز است ویرا که کم کند از آن ولیکن باید که این قدر احصا کند که سوگند نکند ز شوم زیر اچه واجب یک سوگند است اگر بگوید که والله و الرحمن و الرحیم سه سوگند میشود و و اخیر اگر ترک کند یک سوگند میشود و باید دانست که قاضی مختار است اگر خواه تغلیظ و مبالغه نماید در سوگند و اگر نخواهد ترک آن کند و یمن قدر بگوید بعدی علیه که بگوید بانه یا و الله و بعضی گفته اند که نباید که تغلیظ نماید بر شخصیکه معذور و مشهور است بصلاح و تقوی و بر غیر وی تغلیظ نماید و بعضی گفته اند که تغلیظ کند و دعوی مال شیر ذر مال تسلیل **مسئله ۳** - باید که سوگند بطلاق و عتاق ندهد و ف با نیطور که بگوید دعوی علیه اگر باشد بر وجه من اینجا دعوی آن عینا بدعوی پس زن من طلاق است یا بنده من آزاد است و حاصل آنکه با نیطور سوگند ندهد بسبب حدیثی که سابق مذکور شد و بعضی گفته اند که اگر درین زمانه الحاح کند دعوی پس جائز است قاضی را که سوگند بطلاق و عتاق دهد بدعوی علیه

لقلة المسلمين باليمن بالله وكثرة الامتناع بسبب الحلف بالطلاق قال وليستخلف اليهودى بالله الذى نزل
التوربه على موسى عليه السلام والنصراني بالله الذى انزل الانجيل على عيسى عليه السلام لقوله صلى الله عليه وسلم ان
صوريا لا عودا لشدة ايمانه الذى نزل التوراة على موسى بن حكم الزناني كتابكم هذا ومن اليهودى يقتقد بنوعه موسى
والنصراني بنوعه عيسى عليه السلام فيغلط على كل واحد منهما بذكر المنزل على نبيه ويحلف المحمدي بالله الذى خلق النادر هذا
ذكرهم في الاصل ويروى عن يحنيفه انه ليستخلف احدا الا بالله خالصا وذكر الحصار انه لا يستخلف غير اليهود والنصراني
الا بالله وهو اختيار بعض مشايخنا لان في ذكر اليا مع اسم الله تعالى تعظيمها وما ينبغي ان تعظم بخلاف الكتابين لان كتب الله مطهرة
والوثني لا يحلف الا بالله لان الكفر به باسهم يقتضون الله تعالى قال الله تعالى ولئن سألتم من خلق السموات
والارض ليقولن الله قال ولا يحلفون في بيوت عبادي نعم لان القاضي لا يحضر هابل هو ممنوع عن ذلك
قال ولا يجب تغليظ اليمين على المسلم بزمان ولا مكان لان المقصود تعظيم المقسم به وهو حاصل بدون ذلك
وفي اجاب ذلك حرج على القاضي حيث يكلف حضورها وهو مدفوع قال من ادعى انه ابتلع من هذا عبديم بالف

بجبت نكاحه ودينه ان كثر قرآن في سورة كنه بهم لتدركه ارنف وان خرون سوگند بطلاق وعناق احترازي نمايند ص مسئله - بايد كه
استحلاف نمايد از يهودى باين طور كه بگويد قاضى بوى كه بگويد بخدايى كه توريت فرستاده است بر موسى عليه السلام واستحلاف نمايد
از نصراني باين طور كه بگويد قاضى باو كه بگويد بخدايى كه انجيل فرستاده است بر عيسى عليه السلام بحيث آنكه تعظيم عليه السلام باين طور
سوگند داده است ابن صوريا يهودى را چنانچه فرموده بود باو كه سوگند ميدهم ترا بخدايى كه توريت نازل كرده است بر موسى عليه السلام
بر رستى كه حكم نما در كتاب شماين است و بجهت آنكه يهودى اعتقاد دارد به نبوت موسى عليه السلام ونصراني اعتقاد دارد به نبوت
عيسى عليه السلام پس بايد كه تغليظ نمايد بر هر واحد از آنها بذكر كتابيكه نازل شده است بر تعظيم نما مسئله - بايد كه سوگند دهد
بحسبى را باين طور كه قاضى باو بگويد كه بگويد بخداييكه آفريده است آتش را و چنين ذكر كرده است محمد حج در بسوط و از ابو حنيفة حج مرو
در نوادر كه اوج قسم نميداد و محكي را اگر نبايد الله فقط و حقا و ذكر كرده است كه ابى حنيفة حج قسم نميداد غير يهودى و نصراني را بغير
با تعذير راجع ذكر نمودن آتش يا نام خدا تعظيم آتش عيشود و حال آنكه تعظيم آن سزاوارتست بخلاف توريت و انجيل چرا كه كتاب الله است
و تعظيم آن لائق است و همين مختار بعض مشايخ حج است مسئله - سوگند داده نميشود به بت پرست مگر بخدا زيرا چه
جميع كافران اعتقاد بخدا دارند چنانچه صريح دلالت ميكند بر آن نص قرآن چه خدا تعالى در قرآن مجيد فرموده است كه اگر
پرسي از آنها اعني از كافران كه كدام آفريده است آنها را بر آينه خواهند گفت كه خدا تعالى مسئله - سوگند داده نميشود
به كافران در عبادت خانه آنها زيرا چه قاضى در آنجا حاضر نميشود بلكه قاضى را منع است از آن مسئله - واجبست
تغليظ سوگند بر مسلمان بزبان ف چون روز جمعه و مكان ف چون مسجد و نيز چه مقصود تعظيم مقسم به است
و آن حاصلست بدون زمان و مكان خاص و اگر وجهب شود تغليظ قسم در حق مسلمان بزبان و مكان پس همان حج است
بر قاضى بجهت آنكه تكليف نموده خواهد شد بوى كه او حاضر شود در زمان و مكان مذكور و در شرع حج نيت ف خصوصا و تقييد
اينهاى حق و اداسى واجب موقوف نباشد بر آن ص مسئله - اگر شخصى عدى كند بر كسى بانگيه او خريد از آن كس عده ميرانبر او ميرد

فجد استخلف بالله ما یبیکما بیم فاشرفیه ولا یستخلف بالله ما یبک قد یباع العین ثقیال فی الاستخلف
 فی الغصب بالله ما یستحق علیک ردّه ولا یجلف بالله ما غصبت لانه قد یغصب بفسخ بالحبه والبیع فی النکاح بالله
 ما یبیکما نکاح فاشرف فی الحال لانه قد یطرء علیه الخلم وفی دعوی الطلاق بالله ما هی بائن منک الساعه بما ذکرک لا یستخلف
 بالله ما طلقها لان النکاح قد یجحد بعد الابانه فیجلف علی الحاصل فی هذه الوجوه لانه لو حلف
 علی السبب یتضرر المدعی علیه وهذا قول ابی حنیفه وعطرسه اما علی قول ابی یوسف ردّه یجلف فی
 جمیع ذلك علی السبب الا اذا غرض المدعی علیه بما ذکرنا فحينئذ یجلف علی الحاصل وقیل ینظر الی نکار المدعی علیه
 ان انکر السبب یجلف علیه وان انکر الحكم یجلف علی الحاصل فالحاصل هو الحاصل عندها اذ کان سبباً
 یرتفع برافعه الا اذا کان فیہ ترک النظر فی جانب المدعی فحينئذ یجلف علی السبب باجماع وذلك
 مثل ان تدعی مبتوتة نفقة العدة والزوج من لا یراها او ادعی شفعة بالجواری والمشتري لا یراها

و بائن منکر انست پس در صورت سوگند داده میشود بائن باین طور که بگوید بائن مذکور که میان ما و مدعی مذکور عقد بیع نیست صلا
 فی الحال نه باین طور که بگوید بائن بیع نه کردم زیرا چه گاهی بیع نموده میشود و متناع و بعد از ان اقاله نموده میشود و در صورت غصب
 سوگند داده میشود باین طور که بگوید مدعی علیه مدعی که وجب نیست بر من رد آن چیز که تو دعوی غصب کن میکنی بر من نه باین
 که بگوید غصب نکرده ام زیرا چه گاهی غصب نفع میشود باین طور که مبه کند مالک مغضوب را بغصب یا بیع کند آنرا بدست او
 و در نکاح باید که سوگند باین طور دهد که بگوید مدعی علیه که میان ما و میان مدعی هیچ علاقه نکاح موجود نیست فی الحال چه نکاح گاهی به سبب
 نخل بطوت میشود و دعوی طلاق باید که سوگند باین طور دهد که بگوید مرد این زن بائن نیست از من فی الحال سبب طلاق دیگر مدعی
 آن می نماید نه باین طور که بائن طلاق نداده ام او را چه نکاح جدید نموده میشود بعد از طلاق بائن پس درین صورتها قاضی سوگند
 میدهد مدعی علیه را بر حاصل و مقصود نه بر سبب زیرا چه اگر سوگند دهد بر سبب ضرر می رسد به مدعی علیه و انیکه مذکور شد قول
 ابی حنیفه و محمد رح ست و اما ابو یوسف رح گفته ست که در جمیع صورت های مذکوره سوگند دهد قاضی بر سبب مگر وقتی که
 بگوید مدعی علیه بقاضی که سوگند ده مرا به سبب ف چه انسان گاهی بیع میکند و بعد از ان اقاله می نماید و گاهی طلاق
 میدهد و بعد از ان نکاح میکند و غصب گاهی مرتفع میشود بسبب مبه یا بیع پس درین هنگام باید که سوگند حاصل
 و بعضی گفته اند که قاضی را باید که ملاحظه نماید بسوی انکار مدعی علیه پس اگر او انکار سبب می نماید سوگند بر سبب و اگر انکار
 حکم می نماید سوگند دهد بر حاصل و باید دانست که نزد ابی حنیفه و محمد رح اصل سوگند بر حاصل ست و قتی که سبب چنان شد
 که مرتفع میگردد پس از اسباب مگر وقتی که در سوگند دادن بر حاصل شفقت و رفق مدعی فوت شود پس درین هنگام
 سوگند داده میشود بر سبب نزد همه علماء رح و اشبال ان این ست که زن طلقه بطلاق بائن دعوی نفقه عدت نماید
 بر شوهر خود و شوهر مذکور نفقه آنرا نخواهد بپردازد و بجهت آنکه او شافعی ست یا که دعوی شفیه نماید کسی مشتری
 بسبب از معنی همایی مذکور قائل بآن نیست و چنانچه شافعی ست پس بی صورت سوگند داده میشود مدعی علیه بر سبب جمیع علمای فاج

لأنه لو حلف على الحاصل يصدق في يمينه في معتقده فينفوت النطق في حق المدعى أن كان سببا لا يرفع برأيه بالتخلف
على السبب بالاجتماع كالعبد المسلم اذا ادعى العلق على مولاه بخلاف امة والعبد الكافر لانه يتكرر الرق عليه بالردة والحقاق
وعليه بنقض العقد والحقاق ولا يحكر على العبد المسلم قال ومن ورث عبدا وادعاه اخيه يتخلف على حمله لانه لا حمل له
بما صنم المورث فلا يتخلف على البنات وان ورثها واستتر بمخلف على التناكح والمطالع للميراث انما سبب لثبوت الملك وضاعا كذا العبد
قال من ادعى على اخيه كذا فاقته يمينه او صلح منها على عشرة دلاهم فزاد وهو ما تود عن غداره وليس ان يستخلفه ذلك العين لانه سقط

باب التحالف

قال واذا اختلف المتبايعان في البيع فادعى أحدهما قضا وادعى البائع أكثر منه واحتسب البائع
زیرا چه درین صورت اگر سوگند داده شود بر حاصل پس او سوگند نخواهد خورد و بنا بر اعتقاد خود
پس شفقت در حق مدعی فوت خواهد شد باید دانست که اگر سبب چنان باشد که مرتفع نمیشود پس درین صورت سوگند داده میشود
بعد علی علیه بر سبب نزد جمیع علماء و مشایخ آن اینست که بنده مسلمان غوی عتق نماید بر خواجه خود و ادانکار آن نماید پس درین صورت
سوگند داده میشود بخواجه مذکور بر سبب که عتق است باین طور که بگوید بآندانه ذکرده ام من او را چه درین صورت حاجت باینست
که سوگند داده شود بر حاصل زیرا چه جائز نیست که بنده مذکور باز بنده گردد بعد از آزادی بخلاف کثیر مسلمان یا بنده کامند
چه در حق کثیر مذکور و متصور است که آزاد شود و باز کثیر گردد و بسبب ارتداد و حقوق او بدار حرب و همچنین در حق بنده کامند متصور
که آزاد شود و باز بنده گردد و بسبب نقض عهد و حقوق او بدار حرب و در حق بنده مسلمان این متصور نیست **مسئله** اگر شخصی
بطریق میراث یافت بنده را و بعد از آن دعوی کرد بر آن شخصی دیگر پس درین صورت سوگند داده میشود بعد علی علیه مذکور بر علم
باین طور که بگوید بآندانه نمیدانم که این بنده از آن اوست زیرا چه شخص مذکور را اطلاع نیست بر فعل مورث خود پس او سوگند
داده نخواهد شد بر ثبات اعنی با نیطوری که بگوید این بنده از آن مدعی نیست و اگر بنده مذکور بطریق هبه یا بطریق شراریسیده باشد
بشخص مذکور پس درین صورت یافته میشود چیزی که سبب آن سوگند خوردن بر ثبات جائز است اعنی شر او هبه چه شر او هبه است
ملک است و منحوس است برای آن **مسئله** اگر شخصی دعوی مال کرد بر کسی و مدعی علیه انکار آن نموده بعد از آن
فدیه داد و بعض سوگند ده درم را مثلاً و سوگند نخورد یا صلح کرد و از سوگند برده درم پس باین فدیة دادن و صلح نمودن جائز است
چون منقول است از عثمان رزم و بعد از آن نمیرسد مدعی مذکور را که گاهی طلب نماید سوگند مذکور را از مدعی علیه مذکور زیرا چه
مدعی مذکور حق خود را ساقط نموده است و الله اعلم

باب در بیان تحالف و اعنی سوگند دادن بعد مدعی و مدعی علیه هر دو **مسئله** اگر بائع و مشتری

هر دو اختلاف نمایند بر این وجه که مشتری دعوی نماید باینکه بهای بیع صد درم مثلاً و بائع زیاده از آن بگوید یا بائع اعتراف نماید

بقدری من المبیع و ادعی المشتري لترصته و اقام لحدها البينة قضی له بها لان في الجانب الآخر هو الدعوى والبينة
منها وان اقام كل واحد منهما بينة كانت البينة للتثبتة للزيادة واولى لان البينات للاثبات لا لغاير في الزيادة وكونها لا خلاف
في القن المبيع جميعا فبينة البائع او في القن بينة المشتري او في المبيع نظر الى زيادة الاثبات ان لم يكن لكل واحد منهما بينة قبل المشتري
اذ ان ترصى بالقن الذي اقامه البائع والاضحى البییم و قبل البائع اما ان تسلم ما ادعاه المشتري من المبيع والاضحى البییم
لان المقصود قطع المنازعة وهذا جوة فيه لانه ربما هو ضیایان بالفسخ فاذا علم انه يتراضيان فان لم يتراضيا
استخلف الحكم كل واحد منهما على دعوى الاخر وهذا التحالف قبل القبض على وفاق للقياس لان البائع يدعي
زيادة القن والمشتري ينكرها والمشتري يدعي وجوب تسليم المبيع بما نقد والبائع ينكره فكل واحد منهما منكر فيخلف
تخاصم بعد القبض فتخالف للقياس لان المشتري لا يدعي شيئا من المبيع سالم له فبقى الدعوى البائع في زيادة القن
والمشتري ينكرها فيلحق بخلافه لكننا عرفناه بالنقض وهو قوله عليه السلام اذ اختلف المتبايعان والبسلة قائمة بينهما
تحالفوا وبتا اذا قال ويبتدي بيمين المشتري وهذا قول محمد وابي يوسف رآه اخرا

بانيك يبيع انقدرت وشتري دعوى كند زياده برآن پس اگر بینه قائم کند یکی از آنها بر دعای خود قاضی حکم کند مطابق بینه
او زیرا چه در جانب دیگر مجرب و دعوی ست و بینه قوی ترست و اگر بر و بینه قائم کند بر دعای خود پس در صورت قبول
خواهد شد بینه کسیکه اثبات زیاده می نماید زیرا چه بینه موضوع ست برای اثبات و در آن مقدار زیاده حاضر نیست پس اگر
اختلاف نماید بائع و مشتری در ضمن و بیع هر دو پس بینه بائع اولی است و در دعوی مقدار شمن و بینه مشتری اولی است و در دعوی
مقدار بیع زیرا چه در صورت اول بینه بائع مثبت زیاده است و در صورت دوم بینه مشتری مثبت آن است و اگر چه یکی از بائع
و مشتری را بینه نباشد پس بگوید قاضی بشتري که اگر ادا کنی آن مقدار چهار که دعوی آن میکند بائع و بینه می قسم
بیع را و همچنین بائع بگوید که اگر تسلیم نمی بشتري آن مقدار بیع را که مشتری دعوی آن نماید و بینه و بینه می قسم بیع را
زیرا چه مقصود قطع منازعت ست و درین گفتن احتمال قطع منازعت ست بجهت آنکه شاید که آنها راضی نباشند بفسخ بیع
پس هرگاه معلوم خواهند کرد که اگر راضی نمی شود بفسخ نموده خواهد شد بیع پس آنها باید که راضی خواهند شد و اگر بعد از گفتن بینه
نیز راضی نگردند باید که قاضی از هر واحد طلب سوگند کند از کار دعوی دیگر و باید دانست که این تحالف پیش از قبض بیع قیاس
زیرا چه بائع و دعوی شمن را نمی نماید بشتري و مشتری انکار آن میکند و مشتری دعوی می نماید بر بائع باینکه تسلیم بیع نماید بگو
بعض آن نقد بها که داده است آنرا و بائع انکار آن میکند پس هر واحد منکرست لهذا از هر واحد سوگند طلب نموده خواهد شد
و اما بعد از آنکه مشتری قبض کرد و بیع را پس تحالف مذکور در صورت مخالف قیاس ست زیرا چه مشتری در صورت بیع
دعوی نمیکند چه بیع حاصل ست درست او پس باقیانند دعوی بائع و در زیاده شمن و مشتری منکر آن است پس باید که گفتا
نموده شود بر استحکام آن ولیکن از نص معلوم شد که در صورت نیز تحالف ست چه پیغمبر علیه السلام فرموده است که هرگاه
اختلاف نماید بائع و مشتری و بیع قائم و موجود است پس باید که هر دو قسم خواهند و مشتری و او پس در بیع را بائع بائع
و او پس در شمن را بشتري و باید دانست که در صورت تحالف ابتدا نموده میشود سوگند مشتری و این قول اخیر صاحبین است

لأنه جمل بأدلا فله يبق دعواه معارض الدعوى الاخر فله القول بثبوته قال وان اختلفا في الاجل
او في شرط الخيار او في استيفاء بعض الثمن فلا يتخالف بينهما لان هذا الاختلاف في غير المعقود عليه والمعقود
فما شبه الاختلاف في الخط والاباء وهذا لان بانعدامه لا يتخلف ما به قوام العقد يتخلف
الاختلاف في وصف الثمن او جنسه حيث يكون بمثله الاختلاف في القدر في جريان التخالف
لان ذلك يرجع الى نفس الثمن فان الثمن دين وهو يعرف بالوصف وكذلك الاجل لانه ليس بوصف
الزمن ان الثمن موجود بده مضية قال والقول قول من ينكر الخيار والاجل مع مبنية لانهما يشتركان بعارض
الشرط والقول لمنكر العوارض قال فان هلك المبيع ثم اختلفا في ايتا الفاعل ايجنبه وابي يوسف رده والقول قول
المشازي وقال محمد رده يتخالفان ويعني المبيع على قيمة الهالك وهو قول الشافعي رده وعلى هذا اذا خرب المبيع
عن ملكه او صار بحال لا يقدر على رده يعيب لهما ان كل واحد منهما يدعي غير العقد الذي يدعيه صاحبه

زیرا چه او هرگاه نکول کرد پس بذل کرد چیزی را که دعوی آن می نماید دیگر پس دعوی او معارض دیگر نخواهد شد پس لازم آمد که قائل شد
ببخشی دیگر **مسئله ۳۰** اگر بایع و مشتری به دو اختلاف نمایند در مدت میعاد و ثمن یا در شرط اختیار یا در استیفای بعضی
از ثمن پس درین صورت با تخالف نیست زیرا چه اختلاف درین صورتها در غیر حقوق و علیه و معقود به است پس این اختلاف مانند
اختلاف در خط و براست اعنی اگر اختلاف نمایند بایع و مشتری در خط بعضی ثمن یا در برای آن پس دران تخالف نیست همچنین
در زیاده و سر آن این است که اختلاف در صورتها می مذکور به چیزی است که اگر آن چیزی یافته نشود پس هیچ خلل واقع نمیشد
در چیزی که بسبب آن قیام عقد میست بخلاف اختلاف در وصف ثمن که بخاری است یا بعدادی یا در جنس آن که در همه است
یا در این اختلاف بمنزله اختلاف در مقدار ثمن است و دران تخالف جاریست زیرا چه وصف ثمن و جنس آن راجع است
بعین ثمن بحیث آنکه ثمن این است نزد مشتری و درین شاخته میشود به بیان صفت و جنس آن مدت میعاد و جنس نیست چه آن
وصف ثمن نیست لهذا ثمن موجود میعاد بعد از گذشتن میعاد مذکور **مسئله ۳۱** اگر اختلاف نمایند بایع و مشتری در اختیار شرط یا در بایع
ثمن پس درین صورت قول منکر با قسم مقبول است زیرا چه اختیار و میعاد از عوارض است که ثابت میشود بسبب شرط و قول منکر از عوارض است
مسئله ۳۲ اگر بعد از ملک شدن بایع نزد مشتری اختلاف نمایند بایع و مشتری در مقدار ثمن
پس درین صورت تخالف نیست نزد ابی حنیفه ح و ابی یوسف ح بلکه قول مشتری مقبول است و محمد ح
گفته است که در صورت مذکور تخالف است و بعد از انان منفع نموده می شود بایع بر قیمت آن بایع
که ملک شدف اعنی واپس خواهد داد مشتری قیمت بایع مذکور را بایع و او واپس خواهد داد و بایع
آن را مشتری ص و همین قول شافعی ح است و همین اختلاف است در صورتیکه بایع از ملک مشتری
خارج شود بسبب همه و بجز آن یا حال بایع چنان گردد که بدان بسبب عیب مقصود نباشد و دلیل امام محمد
و شافعی ح این است که هر واحد از آنها دعوی می نماید بحدی که غیر آن عقد است که دعوی آن می نماید دیگر

و الاخر بیکره و انه یفید دفع زیاده القن فیتخالفان کما اذا اختلفا فی جنس الثمن بعد هلاک السلعة ولا یخففه
 و ابی یوسف ره ان التخالف بعد القبض علی خلاف القیاس لما انه سلم للبئذنی ما یدعیه و قد ورد الشرع به
 فی حال قیام السلعة التخالف فیه یفضل الفسخ و لذلک بعد هلاکها لا تقام العقد فلم یکن فی مقامه و لکن
 کما یخرج باختلاف فی السبب بعد حصول المقصود و انما یروی من الفائدة ما یوجب العقد فائدة دفع زیاده الثمن لیست من مویجاته
 و هذا اذا کان الثمن دینا فان کان عینا تخیلنا ان المبیع فی حال الجانین فائز فوفاء فائدة الفسخ ثم یرد مثل المالك ان کان له
 مثل او قیمته ان لم یکن له مثل قال وان هلك احد العبدین شر اختلفا فی الثمن لم یخالفنا عند ابی حنیفه

و دیگرانکه آن می نماید **سوال** فائده تخالف انیت که مع فسخ نموده میشود و بائع واپس میگیرد و میباید از مشتری
 و ثمن آن با و واپس میدهد و حصول این فائده بعد از هلاک مبیع مقصور نیست پس در صورتی که تخالف چه فائده است نزه
 محمد ج جواب فائده نیست که زیادتی ثمن دفع میشود از جانب مشتری یعنی لازم نمیشود بیا و که او آن زیادتی را بدهد و تنبیه
 نکول کند بائع و همچنین واجب میشود بر مشتری که بدهد آن زیادتی را و تنبیه نکول کند مشتری پس هر دو سوگند خواهند خورد
 چنانچه هر دو سوگند میخورند در صورتیکه بعد از هلاک مبیع اختلاف نمایند در جنس ثمن یعنی یکی در هم بگوید و دیگری در بار و بعد از تخالف میدهد
 مشتری قیمت آنرا بائع مذکور و بائع ثمن آن مشتری ص و دلیل ابی حنیفه و ابی یوسف رج کی این است که تخالف بعد از قبض
 مبیع برخلاف قیاس است بجهت آنکه سلامت رسیده است و درست مشتری آنچه دعوی آن نماید و تخالف در شرع و درست
 در صورتیکه مبیع موجود و قائم باشد و ثمره آن این است که مع فسخ نموده میشود و این مقصور نیست و صورت هلاک شدن مبیع پس
 تخالف بعد از هلاک مبیع در معنی آن تخالف نیست که در شرع وارد شده است و دوم این است که در صورت مذکوره آنچه مقصود
 از عقد مبیع یعنی سلامت فائده مبیع مشتری حاصل است بعد از حصول مقصود همان سبب که عقد مبیع اعتبار از آن فائده که بیان نموده است آنرا محمد ج
 اعتبار از آنرا در زیر این منظور و معتبر آن فائده است که موجب آن عقد مبیع باشد و فائده مذکوره از مویجات عقد مبیع نیست و این هم
 که مذکور شد وقتی است که ثمن دین باشد چون در هم و دنیا پس اگر ثمن عین باشد چون پارچه مثلاً پس در صورت تخالف
 نزدیمه علاج زیر این در صورت مبیع وجود و قائم است چه آن ثمن که عین است مبیع شمرده میشود پس اگر هر دو قسم خند فسخ
 نموده خواهد شد مبیع و بائع خود را و بائع ثمن مذکور را مشتری و مشتری با پس نخواهد بود بائع مثل مبیع یا که هلاک شده است
 در دست او اگر آن مبیع مثلی باشد و گرنه قیمت آن خواهد بود **مسئله** اگر خرید شخصی دو بنده را بیک صفته قبض کرد
 آن هر دو را و بعد از آن یکی از آن دو بنده هلاک شد و بعد از هلاک اختلاف نمودند بائع و مشتری در مقدار ثمن آن دو بنده بنزدی
 که بائع دو هزار میگویی و مشتری یک هزار مثلاً پس در صورت تخالف نیست نزد ابی حنیفه رج بلکه مستحب قول مشتری است

الباقی رضی الباقی ان یتدک حصه الهالك وفي الجامع الصغير القول قول المشتري مع يمينه عند الجحفة
الا ان يشأ الباقی ان ياخذ العبد الحی بکاشی له من قيمة الهالك وقال ابو يوسف ربه يتخالفان
في الحی وینفخ العقد في الحی والقول قول المشتري في قيمة الهالك وقال محمد ربه يتخالفان عليهما ويرد الحی
وقيمة الهالك لان هلاك كل السلعة لا يمنع التخالف عنده فهلك البعض ولي ولا يبي يوسف ربه
ان امتناع التخالف للهالك فيقدر بقدره ولا يبي حنفية ربه ان التخالف على خلاف القياس في حال قيام السلعة
وهي اسم لجميع اجزائها فلا تبقى السلعة بفوات بعضها ولا يبي يمكن التخالف في الفائت الا على اعتبار حصته
من الثمن فلا بد من القسمة على القيمة وهي تعرف بالجور والظن فيؤدي الى التخالف مع الجهل وذلك
لا يجوز الا رضی الباقی ان یتدک حصه الهالك اصلا لا من حیثه يكون الثمن كدفعه القائل ويجوز الهالك
عن العقد يتخالفان وهذا يخرج بعض المتأخرين ويصرف الاستثناء عندهم الى التخالف كما ذكرنا وقالوا ان المراد
من قوله في الجامع الصغير ياخذ الحی ولا تنفی له معناه لا ياخذ من ثمن الهالك شيئا اصلا وقال بعض المتأخرين

وليكن يبي قسمة رضی وبلغ بانك بغيره انك بغيره فقط ترك كذا من بنده راكه هلك شد ودر جامع صغير كورست در صورت
که قول مشتري با سوكند مقبول است نزد ابی حنفية مگر وقتیکه راضی شود ببلغ بانك بغيره راضی شود وبنده را فقط وبنده را سواي آن
چيزی و ابو يوسف راضی گفته است که هر دو قسم خورد در حق بنده که زنده است وفسخ بيع نمایند در آن قول مشتري مقبول است و در
قیمت بنده مرده پس واجب میشود بر مشتري حصه ثمن بنده مرده برسد قیمت آن نه قیمت آن رضی و محمد راضی گفته است
که در صورت مذکوره هر دو قسم خورد در حق هر دو بنده بعد از ان واپس خواهد مشتري بنده زنده را و قیمت بنده مرده را زیرا چه
هالك شدن جميع بيع مانع تخالف نیست نزد اوج پس هالك شدن بعض آن بطریق اولی مانع آن نخواهد بود و دلیل ابی حنفية
اینست که امتناع تخالف نیست مگر بسبب هالك شدن جميع پس هر قدر بيع که هالك شود در همان قدر تخالف منع خواهد بود و دلیل
ابی حنفية رضی کی اینست که تخالف بر خلاف قیاس ثابت است بعض در صورتیکه بيع باقی و موجود باشد و در صورتیکه بعضی
از اجزای آن فوت شود جميع باقی نماید چنان اسم کل و مجموع است پس باقی نمی ماند بسبب انتقای بعض و دوم اینست که
اگر تخالف نمایند در حق بنده زنده فقط پس ممکن نیست تخالف در حق زنده مگر با اعتبار حصه آن از بهای هر دو پس ضرورت
که بهمانه که قسمت نموده شود بر قیمت هر واحد و قیمت آن شناخته نمی شود مگر به تخمین و ظن پس اگر تخالف شود در حق زنده
فقط تخالف آنها بر هم محمول خواهد بود و این جائز نیست ولیکن اگر راضی شود ببلغ بانك بغيره ترك كذا حصه بنده را که هالك شده است
و دیگر در آن راه اصلا بلکه چنان شمارد آن را که او را زایل بود و بعضی اصلا پس درین هنگام تخالف نمایند و سوكند خود
هر يك بر انكار دعوی دیگر در مجموع ثمن هر دو زیرا چه درین هنگام جميع ثمن بمقابل بنده زنده میشود و این جهت که ببلغ میگردد
بنده زنده را فقط و در جميع ثمن درست بر باد میشود بنده مرده از عقد بيع بیرون میشود و اینکه مذکور شد بنا بر تخریج بعض متأخرین
رضی است و بنا بر این قول است ثنا متحقق است تخالف و گفته اند آنها که مراد از آنچه مذکور است در جملین همین است که ببلغ بنده
نموده را بغيره و بهای بنده مرده را اصلا بغيره و ثمن شناخته متحقق است بعد از تخالف رضی و بعضی از متأخرین رضی گفته اند که اگر بایک

یاخذ من ثمن الهالك بقدر ما اقربته المشتري وانما لا ياخذ الزيادة وعلى قول هؤلاء ينصرف الاستثناء الى بين
المشتري لا الى المخالف لانه لما اخذ البائع بقول المشتري فقد صدق به فلا يحلف المشتري ثم تقبيل المخالف على
قول محدوده ما بيناه في القائم واذا حلفوا ولم يتفقا على شئ فادعى احدهما الضم او كلاهما يضمن العقْد
بينهما وبامر القاضي المشتري برد الباقي وقيمة الهالك واختلفوا في تفسيره صلى قول ابی یوسف
والصحيح انه يحلف المشتري بالله ما اشترتیهما بما يدعيه البائع فان كل لزمه دعوى البائع وان حلف يحلف
البائع بالله ما لم يضمن البائع الذي يدعيه المشتري فان كل لزمه دعوى المشتري ان حلف يفسخ ان البيع في القائم
وليسقط حصنه من الثمن ويلزم للمشتري حصه الهالك ويعتبر قيمتهما في الاقسام يوم القبض وان اختلفا

که بگوید از بهای بنده مرده بمقدار آنچه اقرار کند بآن شتری و جز این نیست که زیاده از آن نگردد و متعلق است بسوگند مشتری آن
و قتیکه بائع راضی شد باینکه بگیرد بنده زنده را و از بهای بنده مرده بگیرد آن مقدار که بآن اقرار نموده است مشتری پس خواهد گرفت
آنرا بی آنکه سوگند خورد مشتری و بعد از آن باید دانست که طریق تخلف در صورت مذکوره بنا بر قول محمد رح همان است که مذکور شد
در صورتیکه بیع موجود و قائم باشد پس در صورت مذکوره اگر هر دو سوگند خورند و متفق نشوند بر چیزی و یکی از آن یا بر دو دعوی فسخ
بیع نماید پس باید که فسخ کند قاضی بیع مذکور را و امر کند به مشتری که واپس دهد بنده زنده را که باقی است و قیمت بنده را که هلاک شد
ف و در قیمت آن قول مشتری مقبول است و در تفسیر تخلف در صورت بنا بر قول ابی یوسف رجحان اختلاف است
میان شایخ رج و صحیح نیست که سوگند داده شود به مشتری باین طور که بالله نخریدم آن دو بنده را بمقدار بهاییکه دعوی آن
می نماید بائع پس اگر نکول کند و سوگند نخرود پس آنچه دعوی آن می نماید بائع ثابت و لازم میشود و بر او اگر سوگند خورد پس سوگند
داده میشود بائع باین طور که بالله من نفروختم آن دو بنده را بمقدار بهاییکه دعوی آن می نماید مشتری پس اگر نکول کند و
سوگند نخورد لازم میشود بروی دعوی مشتری و اگر سوگند خورد فسخ کنند عقد بیع را و بنده که زنده است ساقط خواهد شد
حصه آن از بهای جمیع و لازم خواهد شد به مشتری آنچه حصه بنده مرده است و معتبر در اقسام ثمن آن دو بنده قیمت آنهاست
که در روز قبض آنهاست اعنی روزیکه مشتری قبض کرده است آنها را و اگر بائع و مشتری اختلاف نمایند در اینکه قیمت بنده زنده
در روز مذکور چقدر بود پس در آن قول بائع مقبول است و هر کدام از آنها که بینه قائم کند پس بینه او مقبول است و اگر هر دو بینه
قائم کنند پس بینه اولی است و این موافق قیاس است که مذکور است در مسکه بسوطه آن مسکه این است که اگر خرید شخصی
دو بنده را بصفقه واحد و قبض کرد آن هر دو را بعد از آن یکی از آن دو بنده را واپس داد و بسبب عیب و هلاک شد بنده دیگر نزد
مشتری پس واجب میشود بر او که واپس دهد ثمن آن بنده را که هلاک شد بنده او ساقط میشود از ثمن آن بنده که واپس داد
آنرا و منقسم میشود مجموع ثمن بر قیمت آنها که در روز قبض آنهاست اعنی در روزیکه قبض نمود آن دو بنده مشتری پس اگر اختلاف نمایند بیع و مشتری

فی قیمة الماله یوم القبض فالقول قول البائث وایضا اقام البینه بقول بینته وان اقامها فبینه البائث اولى وهو قیاس
ما ذکر فی بیوع الاصل شترى عبداً وقضیهما شترى واحد بها بالبیع هلك الآخر عنده یجب حلیه من ماله هلك
عنده ویسقط عنه من ماله ویقسم الثمن علی قیمتیهما فان اختلفا فی قیمة الماله قال قول البائث لان الثمن قد وجب
باتفاقهما شترى المشتري بدعى زیادة السقوط بقضای قیمة الماله البائث ینکروه والقول للمکره وان اقاما البینه فبینه البائث اولى
لأنها اکثر اثباتا ظاهر لاثباتها الزیادة فی قیمة الماله وهذا الفقه وهوان فی الایمان ینبذ الحقیقة لاثباتها توجه علی احد العاقدین
وهما یرى ان حقیقة الحال فنی امر حلیها والبائث منکر حقیقة فلیذا کان القول قوله فی البیات ینبذ الظاهر لان الشاهدین
لا یعلل ان حقیقة الحال فاعتمد الظاهر فی حقهما والبائث مدعی ظاهراً فلهذا نقبل ببینه ایضاً ونترجم الزیادة الظاهرة علی امر
وهذا یمین لك معنی ما ذكرناه من قول بی یوسف **وقال** ومن اشتري جارية وقضیهما شترى ثياباً لثمن اختلفا فی الثمن فانهما
یتخالفان وبعده البیم الاول ونحن ما اتبنا التخالف فیدل علی انیه ورد فی البیم المطلق والاقالة فنی فی حق المتعاقدين وانما
اتبنا بهما القیاس لان المسئلة مفروضة قبل القبض القیاس یوافق علی ما هو وهذا انقبس احیاناً علی البیم قبل القبض والوارث علی العاقد

در قیمت آن بنده مرده پس قول بائع مقبول است زیرا چه ثمن واجب شده است باتفاق آنها و بعد از آن شترى عوی
میگوید که آنچه ساقط شد از منم ادعای حصه آن بنده که واپس داد آنرا بائع زیاده است از حصه بنده دیگر که مرده است و میگوید که قیمت
آن بنده مرده کم است و بائع منکر آن است پس قول او مقبول خواهد شد چه او منکر است و اگر بر دو بائع و شترى بنیه قائم کنند پس
بنیه بائع اولی است چه بنیه او اثبات زیاده می نماید ظاهر را چه بسبب آن زیاده تا ثبات میشود در قیمت بنده که مرده و سران
که در سوگند اعتبار حقیقت است زیرا چه آن متوجه میشود بر یکی از عاقدان و آنها میدانند حقیقت حال واپس بنای سوگند بر حقیقت حال
خواهد بود و بائع منکر است از حقیقت پس سوگند او مقبول خواهد شد و در بنیه اعتبار ظاهر است زیرا چه در شایع حقیقت حال را
نمیدانند و باعتبار ظاهر مدعی بائع است چه او دعوی زیاده می کند در قیمت بنده مرده لهذا مقبول است بنیه او نیز چه آن ترجیح
بسبب زیاده تا ظاهر و اینکه مذکور شد معلوم میشود از آن معنی قول ابی یوسف رج که مذکور شد فاعنی قول بائع مقبول است
در مقدار قیمت بنده مرده و بنیه او مقبول است در صورتیکه اختلاف نمایند بائع و شترى در قیمت بنده مذکور بعد از تحالف
مسئله ۸ - اگر شخصی خرید کنیزی را و قبض کرد و آنرا بعد از آن بائع و شترى باهم اقاله نمودند و بعد از اقاله اختلاف
نمودند در ثمن آن پس در این صورت تحالف است و بعد از تحالف بیع اول خود میکنند و اقاله بر طرف میشود و باید دانست که
در صورت اقاله تحالف از روی نص ثابت نیست چه نص وارد است در بیع مطلق و اقاله بیع مطلق نیست چه آن نسخ
در حق متعاقدين بلکه تحالف در صورت اقاله ثابت است بنا بر قیاس زیرا چه این مسئله مفروض است و صورتیکه بعد از اقاله
بائع قبض نکرده است بیع را و در این صورت تحالف مخالف قیاس نیست بلکه موافق آن است و لهذا قیاس نموده شده است
اجاره بر بیع پیش از قبض فاعنی اگر اختلاف نمایند موجد و مستاجر در مقدار اجرت پیش از استیفا مقصود علیه پس
در این صورت تحالف است بنا بر قیاس آن بر بیع پیش از آنکه قبض کند بیع به شترى صحیح و همچنین قیاس نموده شده است
دارث عاقد بر عاقد فاعنی دارث بائع و دارث شترى و تمیکه اختلاف نمایند پس آنها تحالف خواهند کرد و بنده بائع و شترى

والقیض علی العین فیما اذا استعملک فی بد البائم غیر المشتري ولو قبض البائم المبیع بعد الاقاله فلا تخالف عند ابی حنیفه
 وابی یوسف دخلوا لحد رة لانه یزالنص معلو لا بعد القبض یضاق ال من سلم عشرة دراهم فی کة خطه فزفقا لا یزالنص
 فی الثمن فالقول قول المسلم الیه ولا یعود المسلم لان الاقاله فی باب المسلم لا یخلو القبض لانه اسقاط فلا یعود المسلم
 بخلاف الاقاله فی البیع الابی ان راس مال المسلم لو کان عرضا فرد به بالعیب وهکذا قبل التسليم الی ابی یوسف
 لا یعود المسلم ولو کان ذلك فی بیع العین یعود البیع دل علی الفرق بینهما قال واذا اختلف الزوجان فی المهر
 فادعی الزوج انه تزوجها بالف وقالت تزوجتني بالفین فایهما اقام البینه تقبل بینه لانه نودعو ابی یوسف
 فان اقاما البینه فالبینه بینه المرأة لکنها تثبت الزیاده معناها اذا کان مهر متلاها اقل مما ادعته وان
 تثبتن لهما بینه تخالف عند ابی حنیفه رة ولا یفسخ النکاح لان انزلت الخالف فی انعدام التسمیه وانه لا یخل

صل یجوز قیاس نموده شده است قیمت بر عین در صورتیکه ملاک کند بیع را در دست بائع کسی سوا می مشتری ف یعنی قیمتی قبل کند
 کسی سوا می مشتری بیع را که هنوز در دست بائع است و مشتری قبض آن نگرفته است پس قیمت آن واجب میشود بر قاتل آن
 و آن قیمت قائم مقام عین بیع است لهذا اگر اختلاف نمایند بائع و مشتری در مقدار ثمن آن تخالف خواهند کرد و بعد از آن
 فسخ نموده خواهد شد بیع و قیمت مذکور از آن بائع خواهد شد چنانچه اگر عین بیع موجودی بود همین حکم میشود و باید دانست که
 اگر قبض کند بائع بیع را بعد از اقاله و بعد از آن اختلاف نمایند در مقدار ثمن آن پس در صورت تخالف نیست نزد ابی حنیفه
 و ابی یوسف رج و محمد رج میگوید که در صورت نیز تخالف است زیرا چه نزد اوج نص مذکور محلول بعد قبض است و در صورت
 نیز تخالف موافق قیاس است **مسئله ۹** - اگر شخصی بیع سلم کرد و یک گرگندم بعضی ده و در که راس مال است
 و بعد از آن رب سلم و مسلم الیه اقاله نمودند و بعد از اقاله اختلاف نمودند در مقدار راس مال پس در صورت قول مسلم الیه مقبول
 و عقد سلم خود نمیکند و اقاله ثابت میماند زیرا چه اقاله در باب سلم احتمال نقض و فسخ ندارد و چه آن اسقاط است پس خود نخواهد کرد
 عقد سلم بخلاف اقاله بیع لهذا اگر راس مال از قبیل رخت و متاع باشد و خواهد سلم الیه که آزاد پس در هر باب سلم بسبب عیبه
 و حکم کند بآن قاضی یا بر دو بآن راضی شوند و بعد از آن هلاک شود رخت مذکور پیش از آنکه بدید آنرا رب سلم پس عقد سلم خود نمیکند
 و اگر این چنین اتفاق شود و بیع عین پس عقد بیع خود میکنند و این مسئله دلالت میکند بر اینکه فرق است میان بیعت بیع
 و عقد سلم **مسئله ۱۰** - اگر اختلاف نمایند زن و شوی در مقدار مهر بر این وجه که شوی دعوی نماید بانیکه او نکاح
 کرده است آنرا مهر نرادم وزن گوید که نکاح کرده است مهر مبر و نرادم پس در صورت هر که بینه قائم کند مقبول است بینه او
 زیرا چه او ثابت کرد دعوی خود را بحجت پس اگر هر دو بینه قائم کنند بینه زن مقبول است چه آن اثبات زیاده نمینماید از حق
 که مهر مثل او کمتر باشد از آنچه او دعوی آن نمینماید و اگر هیچ یکی را بینه نباشد پس آنها تخالف خواهند کرد نزد ابی حنیفه رج و لیکر
 نکاح فسخ نموده خواهد شد زیرا چه اثر تخالف در بیعت نیست مگر همین تفسیریه هر چه بفرستد بلکه آن تفسیریه را که در میان بیعت است

بصحیح النکاح لان المهر تابع فيه بخلاف البیع لان عدم التسمية يفسد على ما مر فيمنع ولكن يحكم
 مهر المثل فان كان مثل ما اعترف به الزوج او اقل قضى بما قال الزوج لان الظاهر مشاهد له وان كان مثل ما
 ادعته المرأة او اكثر قضى بما ادعته المرأة وان كان مهر المثل اكثر مما اعترف به الزوج ادعته المرأة قضى لها مهر المثل لانها لما تخالف ما ثبت
 الزيادة على مهر المثل ولا الخط عنه قال رض ذكر الخالف او لا شر التحكيم وهذا قول الكرخي
 لان مهر المثل لا اعتبار له مع وجود التسمية وسقوط اعتبارها بالتخالف فلهذا يقدم في الوجوه كلها و
 يبدأ بيمين الزوج عند ابی حنیفة ومحمد بن یحیی لفائدة النكول كما في الشذی وتخرج الرازی
 بخلافه وقد استقصينا في النکاح وذكرنا خلاف ابي يوسف وهو فلا فائدة ولو ادعى الزوج النکاح
 على هذا العبد والمرأة تدعيه على هذه الحادثة فهو كالمسئلة المتقدمة الا ان قيمة الجارية اذا كانت مثل
 مهر المثل يكون لها قيمتها دون غيرها لان ملكها لا يكون الا بالتراضي ولم يوجد فوجب الفقة وان اختلفا

در صورت نکاح چه مترتبع است و نکاح بخلاف بیع چه عدم تسمیه من موجب نما بیع است چنانچه سابق مذکور شد پس بیع فسخ نمود و بشود
 ولیکن در صورت مذکور مهر مثل حکم گردانیده میشود پس اگر مهر مثل و آنچه اقرا آن نمیداشد مهر مذکور برابر باشد یا مهر مثل کمتر باشد
 از آن پس در صورت حکم کند قاضی یا آنچه دعوی آن می نماید شوهر مذکور زیرا چه ظاهر حال گواه اوست و اگر مهر مثل برابر باشد یا بیشتر
 از چیزی که دعوی میکند زن حکم کند قاضی بخیری که دعوی آن میکند زن و اگر مهر مثل زیاده باشد از آنچه اقرا آن نمیداشد شوهر کمتر باشد
 از آنچه دعوی آن نمیدان زن پس در صورت حکم کند قاضی برای زن مذکور به مهر مثل آن زیرا چه هرگاه زن دشوی هر دو تخالف نموند
 پس ثابت نشد زیاده به مهر مثل و نه کمتر از آن قال رض آنچه مذکور شد که اول تخالف میکنند آنها و بعد از آن حکم گردانیده میشود
 مهر مثل قول کخی رج است زیرا چه با وجود تسمیه مهر مثل اعتبار ندارد و سقوط اعتبار آن بسبب تخالف است لهذا تخالف مقدم نموده
 میشود در جمیع وجوه مذکور ف اعنی خواه مهر مثل موافق گفته زن باشد یا زیاده از آن یا موافق گفته مرد باشد یا کمتر از آن
 ص و باید دانست که ابتدا نموده میشود پس بگویند شوهر نزد ابی حنیف رج و محمد رج تا فائده نکول او برود و حاصل گردد و ف
 چه برابر و در جب است که او اول تسلیم نماید مهر را پس اول سوگند با و داده خواهد شد ص چنانچه در صورت اختلاف بانع و مشتری
 ف ابتدا نموده میشود پس بگویند مشتری ص و تخرج را زی رج بخلاف آن است و بتفصیل ذکر آن در کتاب النکاح شده است
 و اختلاف ابی یوسف رج نیز مذکور شده است لهذا نگار آن نموده نشد **مسئله ۱۱** اگر زن دشوی اختلاف نمایند
 برین وجه که شوهر بگوید که نکاح کردم بعوض این بنده و زن بگوید بعوض این کنیز پس حکم این مسئله مانند مسئله سابق است
 ف اعنی اگر مهر مثل آن بقدر قیمت بنده مذکور باشد یا کمتر از آن حکم کند قاضی موافق گفته شوهر و اگر مهر مثل آن بقدر قیمت
 بنده مذکور باشد یا زیاده از آن حکم کند موافق گفته زن ص و میان این مسئله و مسئله سابق هیچ فرق نیست مگر آنقدر که
 اگر قیمت کنیز مذکور بقدر مهر مثل آن باشد پس میرسد زن مذکور قیمت آن کنیز نه عین آن زیرا چه مالک آن نمی شود
 زن مذکور مگر بر رضی و آن یافته نشد در صورت مذکور پس قیمت آن واجب خواهد شد **مسئله ۱۲** اگر موخر و متاجر

فی الاجارة قبل استيفاء المعقود عليه بخلافه في البذل وفي المبدل لان التحالف في البيع قبل القبض
على وفاق القياس على طر و الاجارة قبل قبض المنفعة نظير البيع قبل قبض المبيع وكلاهما قبل استيفاء المنفعة فان وقع الاختلاف
في الهجرة يبدئ بصين المستأجر لانه منكر لوجوب الاجرة وان وقع في المنفعة يبدئ بيمين المولج فانهما كل لزمه وهو
صاحبه واليهما اما البينة قبلت او اما دما فبينة المولج اولى ان كان الاختلاف في الهجرة وان كان في المناض فبينة
المستأجر اولى وان كان فيهما قبلت بينة كل واحد منهما فيما يدعيه من الفضل بخوان يدعي هذا الشهر بعشرة والمستأجر
بشهرين بخمسة يقض بشهرين بعشرة **قال** ان اختلافه لاستيفاء لم يتخالفوا وكان للقول قول المستأجر وهذا لا يجنبه وايضا
ظاهر لان هلاك المعقود عليه من التحالف عندها وكذا اصل محذور لان هلاكها لا يمينه عنده في المبيع لما ان له قيمة تقوم مقامه
فتخالفوا عليها ولوجو التحالف ههنا ومنهم للعقد فلاحقة لان المناض لا تقوم بنفسها بالقد يتبين انك لا تعرف اذا اذنت للقول المستأجر
بشهرين من استيفاء معقود عليه كعبارة ان منعت است اختلاف نماید در مقدار اجرت یا در عین مستاجر قبض پس در صورت
تحالف است و بعد از تحالف فسخ نموده خواهد شد عقد اجاره و واپس خواهد داد و هر یک از آنها دیگر آنچه گرفته است ازان و جوش
انیت که تحالف در صورت اختلاف بلع و مشتری پیش از آنکه قبض کند مشتری ببع و موافق قیاس است چنانچه سابق مذکور
و اجاره پیش از قبض منفعت نظیر ببع پیش از قبض ببع و کلام در همین صورت است پس اگر اختلاف آنها در مقدار اجرت
باشد ابتدا نموده خواهد شد بسوگند مستاجر چه او انکا میکند و جوب اجرت را و اگر اختلاف آنها در مقدار منفعت باشد ابتدا
نموده خواهد شد بسوگند موجر و هر که از آنها نکل کند لازم میشود بر او آنچه دعوی آن میناید دیگر و هر که از آنها بینه قائم کند
مقبول خواهد شد بینه او و اگر هر دو بینه قائم کنند پس بینه موجر اولى است و قتیکه اختلاف آنها در مقدار اجرت باشد
و اگر اختلاف در منافع باشد پس بینه مستاجر اولى است و اگر اختلاف آنها در دو باشد پس در صورت بینه هر یک
مقبول است در امر زائد که او دعوی آن می نماید و مثالش انیت که موجر دعوی اجاره نماید بمیعا دیک ماه بعوض ده درم
و مستاجر دعوی آن نماید بمیعا دو ماه بعوض پنج درم پس در صورت حکم کند قاضی بمیعا دو ماه باجرت ده درم
مسئله ۱۴ اگر موجر و مستاجر اختلاف نمایند بعد از استيفای معقود علیه پس در صورت تحالف نیست
بلکه قول مستاجر مقبول است نزد جمیع علمای مایح اما نزد ابی حنیفه و ابی یوسف و ح پس ظاهر است زیرا چه پلاک شدن
معقود علیه مانع تحالف است نزد ایشان و همچنین نزد محمد و ح زیرا چه جزاین نیست که پلاک ببع مانع تحالف نیست
نزد اوج بجهت آنکه ببع را قیمتی است که قائم مقام ببع است پس تحالف بلع و مشتری بران قیمت است در صورت ببع
ترد او و اگر تحالف در نجای جاری شود و بعد از تحالف فسخ نموده شود عقد اجاره پس در صورت قیمت معقود علیه نیست
زیرا چه معقود علیه در صورت اجاره منافع است و فی نفسه قیمت کرده نمیشود بلکه آن قیمت کرده میشود بسبب عقد
و در صورت مذکوره ظاهر شد که عقد نیست و هرگاه تحالف در صورت تمنع شد پس قول مستاجر با سوگند مقبول خواهد بود

لأنه هو المستحق عليه وإن اختلف بعد استيفاء بعض المقصود عليه بخلافه العقد فيما بقي كان القول لما فيه قول المستاجر
لأن العقد ينقذ شخصاً خاصة فيصير كل جزء من المنفعة كأنه ابتداء العقد عليها بخلاف البيع لأن العقد فيه فترة واحدة فإذا انقضى في البعض نقض
في الكل قال إذا اختلف المولى والمكاتب في مال المكتوبة لم يتجافا عند الحقيقة ولا ينجافا وتضمن المكتوبة وهو قول الشافعي ولا يعتقد
معاً وضية يقبل العتق فاشبهه البيه والجامع لأن المولى يتبدل كالأندك والعبد والعبد يتكافأ في العتق عليه عنداءه للعبد ولا بدعيه
والمولى ابتكره فيحق له الفسخ إذا اختلفا في الثمن ولا يبيح فيه أن لا يبدل مقابل بفك الجوفى حتى لا يبدل والنصف من المال هو سالم للعبد وإنما
ينقلب مع لا للعق عند أداءه فقبله كالمقابل في اختلافه في قد لا يبدل لا خيراً ولا نجافاً قال إذا اختلف النصفان في متاع البيت فما يصلح
للرجال فهو للرجال كالعامة لأن الظاهر شاهد له وما يصلح للنساء فهو للنساء كالأوقاف لشهادتها وما يصلح لها كالحائض فهو للرجال لأن المرأة فيها

چه او دعوی علیه است و منکر و اگر موجد و مستاجر اختلاف نمایند بعد از استيفای بعض مقصود علیه پس در صورت تخلف است و بعد از
تخلف فسخ نموده میشود و عقد اجاره در باقی مقصود علیه و در باقی قول مستاجر مقبول است زیرا چه عقد اجاره منعقد میشود و عتق است
سبب حدوث منفعت پس گویا نسبت هر جزء منفعت ابتدای عقد است بخلاف بیع چه عقد بیع نسبت بیع بکلیه منعقد میشود
لذا عقد بیع هرگاه متعذر شود نسبت بعض بیع پس متعذر میگردد نسبت کل مسئله ۱۴۱ - اگر اختلاف نمایند در اجاره
مکاتب او در مقدار بدل کتاب پس در آن تخلف نیست نزد ابی حنیفه و صاحبین رج گفته اند که در صورت تخلف است
و بعد از تخلف فسخ نموده خواهد شد عقد کتابت و همین قول شافعی رج است زیرا چه عقد کتابت عقد معارضه است و قابل فسخ است
پس آن مشابه بیع است چه در صورت فسخ مذکور دعوی زیادتی نمیدارد و بدل کتابت و انکار آن میکنند مکاتب و دعوی میناید
بر خواجه مذکور باینکه او مستحق عتق است و قتیکه او کند آن مقدار بدل کتابت را که او دعوی آن نمیدارد و خواجه مذکور انکار آن
میکند پس هر دو هم دعوی اند و هم منکر چنانچه در صورت بیع هر دو بائع و مشتری هم دعوی و هم منکر میشوند پس هر دو تخلف خواهند کرد
چنانچه تخلف مینمایند بائع و مشتری در صورتیکه اختلاف نمایند در مقدار ثمن و دلیل ابی حنیفه رج نیست که بدل کتابت مقابل
فک جبر است در حق قبضه و تصرف فی الحال و آن حاصل است از مکاتب را و مقابل عتق نمیشود مگر و قتیکه ادای آن نماید مکاتب
و پیشتر از آن مقابل عتق نیست پس باقی ماند اختلاف آنها در مقدار بدل کتابت فقط و در آن خواجه مذکور دعوی است فقط و
مکاتب مذکور منکر است فقط و در هر دو جانب دعوی و انکار نیست پس تخلف نخواهند کرد بلکه قول مکاتب با سوگند مقبول
خواهد شد مسئله ۱۴۲ - اگر اختلاف نمایند زن و شوی در متاع خانه بر این وجه که زن گوید آن متاع از آن من است
و شوهرش گوید که آن از آن من است پس اگر آن متاع لائق مرد است چون عمامه مثلاً پس آن از آن شوهر است زیرا چه ظاهر حال
گواه اوست و اگر آن متاع لائق و مناسب زن است چون معطر زبان و مانند آن پس آن از آن زن است چه ظاهر حال گواه
اوست و اگر آن متاع لائق و مناسب هر دو باشد چون ظروف و آذین پس آن از آن شوهر است زیرا چه این ملح نخبه در دست اوست

فی بد الزوج والقول فی الدعوی لصلح لید بخلاف ما یختص بها لانه یعارض ظاهر اقوی منه ولا فرق بین ما اذا کان اختلا
فی حال قیام النکاح و بعد ما وقف لفوقه فان مات احدها و اختلفت رتبه مع الآخر فما یصلح للرجال النساء فهو للباقي منهما
لان الید للی دون المیت هذا الذی کرناه قول الحنفیه وهو قال ابو یوسف یدفع الی المرأة ما یجوز به مثلها و البال للزوج مع منیه
لان الظاهر ان المرأة تاتی بالجهاز و هذا اقوی فی بطلان ظاهر بد الزوج ثقی فی الباقي لامعارض ظاهره فی غیره و الطلاق و الموت سواء
لقیام الورثه مقام مورثهم و قال محمد و ما کان للرجال فهو للرجل و ما کان للنساء فهو للمرأة و ما یكون لهما فهو للرجل
اولو رتبه لما قلنا لابی حنیفه سواء و الطلاق و الموت سواء لقیام الوارث مقام المورث و ان کان احدهما ملوکا
فالمتاع للحر فی حالة الحیوة لان ید الحر اقوی و للی بعد المات لانه لا ید للمیت فخلت ید الخی عن
المعارض و هذا عند ابی حنیفه سواء و قال العبد المادون له فی التجاره و المکاتب بمنزله الحر
لان لهما ید معتبره فی الخصومات **فصل** فممن لا یملکون خصما و اذا قال المدعی علیه هذا الثمنی و دعیه
فلان الغائب و دعیه عنده و غصبته منه و اقام بینه علیه و ذلك فلا خصومه بینه و بین المدعی و ذلك اذا قال اخرجته فاقم البینه
در دست شوهرت و قول صاحب قبضه مقبول است در دعویها بخلاف آنچه بزن مختص است زیرا چه آن نیز اگر چه در دست شوهر
و لیکن نظام حال که معارض آن است قوی ترست از قبضه چه دلالت اختصاص مذکور قوی ترست بر اینکه آن چیز از آن زن است
و اینکه مذکور شد جاری است در صورت بقای نکاح و در صورتیکه فرقت واقع شود میان آنها و این هیچ فرق نیست پس اگر بمیز
یکی از زن و شویی و بعد از آن اختلاف نمایند و از شان او و آن دیگر که زنده است و متاع خانه پس در صورت آن متاع از آن
کس است که زنده است خواه آن متاع مناسب مرد باشد یا مناسب زن زیرا چه قبضه ثابت است بر زنده را نه مرده را و اینکه
مذکور شد قبول ابی حنیفه رج است و ابو یوسف رج گفته است که آنچه مثل آن در جنیه زن داده میشود پس آن برای زن است اگر چه
آن مناسب هر دو باشد و باقی برای شوهرت و قتیکه سوگند خورد زیرا چه ظاهر نیست که زن اسباب جنیه را می آورد و این ظاهر
دلیل قوی است پس بمقابل آن باطل خواهد شد دلالت قبضه شوهر که ظاهر است و در باقی دلالت قبضه شوهر معتبر است چه معارض
آن نیست چیزی و همین حکم طلاق است نزد اوج زیرا چه طلاق و موت هر دو برابرست بسبب آنکه وارث قائم مقام مورث است
و محمد رج گفته است که آنچه مناسب مرد است پس آن از آن شوهر است و آنچه مناسب زن است پس آن از آن زن است و آنچه
مناسب هر دو است پس آن از آن شوهر است یا از آن و از شان او بنا بر وجهیکه بالا مذکور شد برای ابی حنیفه رج در صورت مذکور
و اگر یکی از زن و شویی ملوک باشد پس متاع مذکور برای آزاد است در حالت حیات آنها زیرا چه قبضه آزاد قوی ترست و برای
زنده است بعد از موت یکی از آنها زیرا چه قبضه میت باقی نماند پس قبضه زنده از معارض خالی ماند و این نزد ابی حنیفه رج است
و صاحبین رج گفته اند که بنده مازون تجارت و مکاتب بمنزله آزاد است زیرا چه قبضه آنها معتبرست خصوصاً و قد علم

فصل در بیان آنکه خصم نمیشود **مسئله** اگر مدعی علیه بگوید که این چیز را و دیعت داشته است فلان غائب
نزد من یا او اگر چه داشته است آنرا نزد من یا خصم که من آنرا از فلان غائب و بنیه قائم کند بران پس درین هنگام میان
و میان مدعی خصم نیست و همچنین اگر بگوید که با جاره داده است مرا این چیز را فلان غائب و بنیه قائم کند بران

لأنهم اثبت بالبينة أن يدعى ليست بیده خصومة وقال ابن شبرمه لا تنفع لانعدام اثبات المدعى
 للغائب لعدم الخصومة عنده ودفعت الخصومة بناء عليه قلنا مقتضى البينة شيان ثبوت الملك للغائب
 والخصومة فيه فلم يثبت ودفعت خصومة المدعى وهو خصم فيه فثبت وهو كالوكيل بنقل المرأة واقامتها البينة على
 الطلاق كما بينا من قبل ولا تنفع بدون اقامة البينة كما قال ابن الجليل لانهم صار خصما بظاهر
 يدعى فهو باقراره يريد ان يحول حقا مستحقا على نفسه فلا يصح الا بحجة كما اذا ادعى تحويل الدين عن عبته
 الى ذمة غيره وقال ابو يوسف وان كان الرجل صالحا فالحجوب كما قلنا وان كان معوقا بالجل لانه دفعه عنده الخصومة
 لان الحال من الناس قد قدم ماله الى مسافر يوجب حرجا ولا يشهد عليه الشهود فيقال لا بطلان حتى خبره فاذا انقضت حتى لا يقبله

زیرا چه در صورتها ثابت میشود از بینه مدعی علیه که قبضه او محل خصومت نیست چه صاحب قبضه در آن امین است و ابن شبرمه رح
 گفته است که خصومت از مدعی علیه مذکور مندرج نمیشود اگر چه بینه قائم کند بر اینکه آن ودیعت فلان غائب است در دست او
 یا خزان زیر اچه در صورت اثبات ملک غائب متعذر است چه کسی خصم نیست از جانب او و دفع خصومت از مدعی علیه مذکور متوقف
 بر ثبوت ملک غائب و آن هرگاه متعذر گشت پس خصومت از مدعی علیه مذکور مندرج نخواهد شد و علمای ما ح میگویند که مقتضا
 بینه مدعی علیه مذکور دو امر است یکی ثبوت ملک برای غائب و درین امر کسی خصم نیست از جانب او پس آن ثابت نخواهد شد و دوم
 دفع خصومت مدعی و او درین امر خصم است پس این ثابت خواهد شد و او مانند وکیل شوهر است بنقل نمودن زن او ف
 اعنی اگر وکیل کند کسی شخصی را بنقل نمودن زن خود وکیل مذکور خواهد که نقل نماید آن را و در آن نزد شوهرش ص و زن مذکور
 بینه قائم کند آنکه شوهرش طلاق داده است آن را پس بینه او مقبول است قطعه درینکه وکیل مذکور منع نموده میشود از نقل
 نمودن آن نزد ثبوت طلاق چنانچه سابق مذکور شده است و باید دانست که مندرج نمیشود خصومت از مدعی علیه مذکور به مجرد
 قول او که این چیز را ودیعت داشته است نزد من فلان غائب و جز آن بلکه مندرج نمیشود مگر وقتیکه بینه قائم کند بر آن زیرا چه
 مدعی علیه مذکور ظاهر را اعتبار قبضه خصم است و خصومت مدعی متوجه است و او بسبب اقرار مذکور میخواهد که از خود دفع کند خصومت
 مدعی را پس قول او در اقرار مذکور مقبول نخواهد شد مگر به جهت چنانچه اگر کسی بگوید بر این خود که جدا که دم دین ترا از زمه خود بزر
 فلان مقبول نیست این قول دی گمر بینه و این ابی لیلی قائل است باینکه مجرد قول مذکور خصومت از دی مندرج میشود
 و باید دانست که قول اخیر ابی یوسف رح این است که اگر مدعی علیه مذکور و صالح باشد و بجهل گری معرو ف نباشد پس سکه چنان
 که مذکور شد و اگر او جهل گری معرو ف باشد پس خصومت از او مندرج نمیشود اگر چه بینه قائم کند بر گفته خود زیرا چه در جهل گری
 گاهی میدهند مالی را که عصب نموده باشند آنرا مثلا مسافری تا آن مسافر ودیعت بدار آن مال را بوی و گواه بیگیر و گوا بان را
 بر ودیعت سپردن مذکور از همین جهل میکند برای ابطال حق غیر پس هرگاه او متمم باشد در فاضل چنین حلیه او مقبول نخواهد که فاضل

و کتوال الشهود او د غیر رجل لا تعرفه لا تندفع عنہ الخصومة لاختلال ان يكون المدعى هو هذا المدعى ولا يملك ما حاله الى معين لیکن المدعی من اتباعه فلواند ففت لتضر به المدعی و کتوالوا الغفلة بوجهه ولا تعرفه باسمه ونسبه فكذا الجواب عند محمد بن الوجب الثاني وعند ابی حنیفة ترا تندفع لانه اثبت ببیتته ان العین وصل اليه من جهة غیره حیث عرفه الشهود بوجهه بخلاف الفصل الاول فلم یکن یدعی بدخصومة وهو المقصود والمدعی هو الذی ضر بنفسه حیث نسى خصمه او اضره شهوده دون المدعی علیه وهذه المسئلة خمسة کتاب الدعوی وذكرنا الاقوال الخمسة وان قال ابتغته من الغائب فهو خصم لانه لما نزع امر ان یدعی ملک اعترف بكونه خصما وان قال المدعی غصبته منی او سرقة منی لا تندفع الخصومة وان اقامه ذوالید البینة علی الودیعة لانه انما صار خصما بدعوی الفعل علیه لا بیدعی بخلاف دعوی الملك المطلق لانه خصم فيه باعتبار یدعی لا یعم دعواؤه علی غرضی الید ویعم دعوی الفعل

و باید دانست که اگر گواهان او بگویند که ودیعت سپرده است آن چیز را بوی شخصی که ما نمی شناسیم او را پس در نیصورت خصوصیت مندرج نمیشود از دعوی علیه مذکور بوجه کلی آنکه احتمال است که آن شخص همین مدعی باشد دوم اینکه آنها اگر تعیین آن شخص می نمودند پس مدعی دینی آن شخص معین می رفتی و با وی خصوصیت کردی و چون مجهول و مبهم گذاشتند آن شخص را پس ممکن است مدعی را که دینی آن شود و با وی خصوصیت نماید و مع هذا اگر خصوصیت مندرج شود از مدعی علیه مذکور و خصوصیت مدعی بر او متوجه نباشد ضرر به میرسد به دعوی و اگر بگویند که گواهان مذکور آن که ما می شناسیم روی آن شخص را و نمیدانیم نام و نسب و پیرا پس در نیصورت نیز نزد محمد بن حکم چنان است که مذکور شد بوجه دوم و نیز ذوالبی خلیفه روح در نیصورت خصوصیت مندرج می شود از مدعی علیه مذکور زیرا چه او از روی بنیه ثابت کرد که آن چیز رسیده است بوی از جانب خیر و بی سبب آنکه گواهان او می شناسند روی آن شخص را بخلاف صورت اول پس قبضه مدعی علیه مذکور محل خصوصیت نیست و جواب از دلیل محمدرج نیست که مدعی خود ضرر خود نموده است باین جهت که او فراموش نموده است مدعی علیه خود را یا گواهان مدعی علیه مذکور ضرر مدعی نموده اند مدعی علیه مذکور چه گواهان او نشناختند آن شخص را و باید دانست که این مسئله را خمسة کتاب الدعوی میگویند بحیث آنکه در این پنج قول است و جمیع این اقوال مذکور شد مسئله ۱۶ - اگر مدعی علیه بگوید که این چیز را خریده ام از فلان غائب پس درین صورت مدعی علیه مذکور خصم مدعی است و خصوصیت مدعی بر او متوجه است زیرا چه مدعی علیه مذکور هرگاه گفت که قبضه او بران چیز قبضه ملک است پس احترام کرد بانیکه او خصم مدعی است مسئله ۱۷ - اگر بگوید مدعی بدعی علیه که این چیز را غصب کردی تو از من یا از دیدی تو آن را از من پس در نیصورت خصوصیت مندرج نمیشود از مدعی علیه مذکور اگر چه او بنیه قائم کند بر این که آن چیز را ودیعت سپرده است فلان غائب زیرا چه مدعی دعوی فعل غصب یا فعل دزدی نموده است بر او پس مدعی علیه بر این اعتبار خصم مدعی است زیرا اعتبار اینکه آن چیز در دست اوست بخلاف آنکه اگر مدعی دعوی ملک مطلق نماید چه در نیصورت مدعی علیه خصم او نمیشود مگر باعتبار اینکه آن چیز در دست اوست لهذا صحیح نیست دعوی ملک مطلق بر غیر ذی الید و صحیح است دعوی فعل بران

۱۷۱

و ان قال المدعی سرق منی وقال صاحب الید او دعینہ فلان واقام البینه لم تندفع الخصومة وهذا قول ابی حنیفة و ابی یوسف و هذا الاستحسان وقال محمد بن سنان لم یدع الفعل علیه فصار كما اذا قال غصب منی علی مال لم یسم فاعله و لم ان ذکر الفعل لیستدعی الفاعل لا محالة والظاهر انهم هو الذی فی یدہ الا انه لم یعیته درء الی حد شفقة علیه واقامة الحسبة السنن فصار كما اذا قل سرق منی بخلاف الغصب لانه لا حد فیہ فلا یجوز عن كشفه و اذا قال المدعی بتعنه من فلان وقال صاحب الید او دعینہ فلان ذلك سقطت الخصومة بغير بینه لانها لما توافقا علی ان اصل الملك فیہ لغيره فیکون وصولهما الی ذی الید محتجاً فلیکن یدیه خصومة الا ان یقیر البینه ان فلانا و کلہ نقضه لانه اثبت ببینه کونه لحقاً بامساکها

مسئله ۱۸ - اگر گفت مدعی به مدعی علیه که صاحب قبضه است که این چیز که در دست توست از آن من است و بدو مدعی گفته است از من و گفت صاحب قبضه که این چیز را و دلیعت سید هست بدست من فلان غائب و بنیه قائم که در آن صاحب قبضه پس درین صورت خصوصیت مندرج نمی شود از صاحب قبضه و این قول ابی حنیف و ابی یوسف درج است بنابر استحسان و محمد بن سنان گفته است که در صورت مذکور خصوصیت از من مندرج میشود زیرا چه مدعی دعوی فعل در دوی نکرده است بر و بلکه دعوی فعل مذکور نکرده است بر شخص مجهول غیر معلوم و دعوی آن بر شخص مجهول باطل است پس دعوی فعل هیچ اعتبار ندارد و باقی ماند دعوی ملک و در صورت دعوی ملک خصوصیت مندرج میشود از مدعی علیه و قتیکه بگوید که این چیز بدست من و دلیعت فلان غائب است پس صورت مذکور مانند آن است که مدعی بگوید که این چیز غصب کرده شده است از دست من و ذکر غاصب نکند و در صورت مندرج میشود خصوصیت از مدعی علیه پس همچنین در اینجا نیز و دلیل ابی حنیف و ابی یوسف آنست که فکر فعل مدعی است فاعل او ظاهر نیست که فاعل آن صاحب قبضه است و لیکن مدعی بنابر شفقت و عیب پوشی معین نکرد ویرا تا حدی ساقط شود از آن پس چنان شد که بگوید مدعی علیه که تو زدی نمودی بخلاف صورتیکه بگوید غصب نموده شده است از من این چیز چه در صورت اگر میگفت که تو غصب کردی حد لازم نمی آمد و معذایر گاه چنین گفت پس معلوم شد که مقصود وی این نیست که مدعی علیه غصب کرده است و اگر بگوید مدعی به مدعی علیه که خریده ام این چیز را از فلان و او بگوید که فلان مذکور و دلیعت سپرده است این چیز را بدست من پس درین صورت مندرج میشود خصوصیت از بغیر بنیه زیرا چه در صورت هر دو مدعی و مدعی علیه متفق اند بر اینکه در اصل آن چیز ملوک غیر صاحب قبضه است و از جانب آن غیر لوی رسیده است پس قبضه صاحب قبضه محل خصوصیت نیست مگر و قتیکه بگوید مدعی که فلان مذکور وکیل قبضه آن نموده است مراد بنیه قائم کند بر آن چه درین هنگام میرسد مدعی مذکور را که خصوصیت نماید از صاحب قبضه زیرا چه مدعی ثابت کرد از بنیه خود که ادوات است بنگاه و داشتن آن چیز و اقلد علم

باب ما یلزم علیه الجان

قال واذا ادعی اثبات عینکافی بدل لکل واحد منكما یزعم انکاله واقام البینه قضی بهما بینهما وقال الشافعی
 فی قول تها تها فی قول یقرع بینهما لان احدهما البینین کما یبینه لایستحالة اجماع الملکین فی الکل فی حالة واحدة
 وقد تعدد القیض فیتوهم انما یبصر الکل الفرقة لان البی علیه السلام اقرع فیه وقال للمهرات لکل من بینهما ولنا
 حدیث یتمیز طرفه فان رجلین لخصما الی رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم فی ناقة واقام کل واحد منهما
 بینه فقصی بهما بینهما نصفین وحدث الفرقة کان فی ابتداء الاسلام ثم ینسج وکان المطلق للشهادۃ فوضی کل واحد منهما
 بمحض الوجود بان یتخذ احدهما سبب لملک واهل الید فصح الشهادتان فیما للعل بهما ما امکن وقد امکن
 بالتقصیف لکل یقبله واما ینصف لاسنوائهما فی سبب الاستحقاق قال فان ادعی کل واحد منهما کما امر الله
 وانهما بینه لم یقض بواحد من البینتین لتعدد العمل بهما لان المحل لا یقبل الا شذاک قال ویرجع الی تصدیق
 المرأه لکدها لان الکاح بما یحکم به بتصادق الزوجین وهذا الذل الوقت البینتین فاما اذ الوقت فاضاح الوقت لایلی ولی

باب در بیان چیزی که دعوی آن نمایند و مدعی مسلمه - اگر دو کس دعوی نمایند چیزی را که در دست شخصی است
 و هر کس بگوید که آن چیز از آن من است و هر دو بینه قائم کنند بر دعوی خود پس در صورت حکم کند قاضی باینکه آن چیز از آن من است
 بالناصفه و یک قول شافعی رج این است که چون میان هر دو بینه تعارض است پس هر دو بینه ساقط است و قول دیگر این است که
 قاضی قرعه اندازد میان هر دو بنام هر کس که قرعه بر آید برای او حکم کند زیرا چه کسی از دو بینه کاذب است البته بسبب آنکه اجتماع دو کس
 در یک چیز باینطور که آن چیز تمامه ملوک هر دو باشد در یک زمان و یک حالت محال است و معلوم نمودن اینکه کدام از آنها کاذب است
 و کدام صادق متعذر است پس هر دو ساقط خواهد شد یا رجوع نموده خواهد شد بسوی قرعه زیرا چه پیغمبر علیه السلام قرعه انداخته است
 در چنین صورت و مطابق قرعه عمل نموده است و فرموده است که خدا یا تو حاکمی در میان آن هر دو و دلیل عملی ما رج کی حدیث
 نیم من طرف است که او رض بر ادیت می نماید که دو کس خصوصیت و نزاع نموده نزد پیغمبر علیه السلام و ناقة و هر دو احد بینه قائم کرد
 بر دعوی خود پس حکم کرد پیغمبر صلعم باینکه آن ناقة از آن من است بالناصفه و حدیث قرعه که دلیل آورده است از شافعی رج
 در ابتدای اسلام بود بعد از آن مسوخ شده است و دوم نیست که احتمال است که موجب اباحت شهادت در حق هر دو و فریق گواهی
 یافته شود باین طوری که یکی از آن دو فحوق اعتماد نموده باشد بر سبب ملک صاحب قبضه و فریق دیگر بر قبضه آن پس گواهی هر دو فریق
 صحیح است لهذا عمل کردن بر گواهی بقدر امکان واجب است و عمل بر هر دو باین طور که تقصیف نموده شود آن چیز متنازع فیه درین جا
 ممکن است چه محل قابل تقصیف است و تقصیف نموده خواهد شد زیرا چه سبب استحقاق هر دو مدعی برابر است مسلمه ۲
 اگر دو کس دعوی نمودند بر زنی که او منکوحه دی است و هر دو بینه قائم کردند پس در صورت مطابق هیچ یکی ازین دو بینه
 حکم نکند قاضی زیرا چه در صورت عمل مطابق هر دو بینه متعذر است چه محل قابل شرکت نیست بلکه در صورت رجوع نموده میشود
 بسوی قول زن مذکوره پس او تصدیق هر کس نماید برای او حکم نموده خواهد شد زیرا چه حکم کرده میشود و نکاح بتصادق زن مرد
 ولیکن این وقتی است که رج کی از دو بینه هیچ یک از آن نموده باشد و اما فقیه که گفته اند آن بیان نمایند پس گواهی گواهی باینکه بیان نمایند تاریخ خدمت را و لی

والتش

وان اوقت لاحدها قبل اقامه البینه ففی ام آتیه لتصادقهما وان اقامه الاخر البینه قضی به لان البینه اقول
من اقرار ولو تفرّد احدهما بالدعوی المرافعة فاقام البینه وقضی به بالقاضی ثم ادعی آخر واقام البینه علی مثل
ذلك لا یحکم به لان القضاء الاول قد صح فلا ینقض بما هو مثله بل هو دونه الا ان یوقت شیء وانا فی
سابقا لانه ظهر الخطاء فی الاول ینقیز وکذا اذا کانت المرافعة فی الزوج وکناحه ظاهر لا یقبل بینه الخارج
الاحد وجه السبق قال ولو ادعی اثنان کل واحد منهما انه اختفی منه هذا الصیة معناه من صلح الیہ ولما
بینه فکل واحد منهما لای ازان شاء اخذ نصف البینه بنصف الثمن وان شاء تركه لان القاضی یقضی بینهما
نصفین کاستوائهما فی السبب فصادق الفصولین اذ اباہ کل واحد منهما من یحل لاجاز المالک لیسین بخیر کل واحد
منهما لانه یغیر حلیه شر طعنه فحلل برغبته فی مالک اکل فیدیه ویاخذ کل الثمن لو اراد ان قضی
القاضی به بینهما فقال احدهما الاختار النصف لم یکن للاخر ان یشاء جملته لانه صدم مقضیا
حلیه فی النصف فانضم البیع فیہ وهذا لانه خصوفیه لظهور استحقاقه بالبینه

و اگر پیش از اقامت بینه اقرار کند زن مذکوره برای یکی ازان دو مدعی پس آن زن برای مقررت
بنابر تصدیق آنها و بعد ازان اگر شخصی دیگر بینه قائم کند حکم نماید قاضی برای آن شخص زیرا چه بینه قوی ترست از اقرار و اگر تنها
دعوی کرد یک شخص بر زنی که او منکوحه وی است وزن مذکوره انکار آن نمود پس بینه قائم گردید مدعی و حکم کرد قاضی برای او مطابق
بینه او و بعد ازان دعوی کرد شخصی دیگر بر زن مذکوره که او منکوحه وی است پس حکم کند قاضی برای او زیرا چه حکم سابق صحیح است
پس آن نسخ نموده خواهد شد بسبب چیزی که آن مثل اول است بلکه کمتر ازان ولیکن اگر گویان مدعی دوم بیان نمایند تاریخ نکاح پیرا
که سابق است بر تاریخ نکاح مدعی اول پس درین هنگام مقبول است بینه مدعی دوم بسبب آنکه خطای گویان مدعی اول بر یقین
ظاهر گشت و همچنین وقتی که زن در دست شوهر باشد و نکاح میان آنها ظاهر و مشهور باشد و بینه قائم کند مردی دیگر را بلکه زن کوثر
زوج او است پس بینه او مقبول نیست مگر وقتی که بیان نمایند گویان او تاریخ نکاح او را که سابق است بر تاریخ نکاح آن شخص که زن
مذکوره در دست او است **مسئله ۲۰** - اگر دو کس دعوی نمایند بر صاحب قبضه براین وجه که این بنده که در دست او

خریده ایم آنرا از من و مدعی بینه قائم کنند بر دعوی خود پس هر واحد ازان دو مدعی مختار اند اگر خواهند بگیرند نصف بنده کوثر را
نصف بهای کل و اگر خواهند ترک نمایند زیرا چه قاضی حکم خواهد کرد میان آنها بالنصف بحجت آنکه هر دو مدعی در سبب استحقاق
که آن شراست برابر اند پس چنان شد که دو فضولی بفرود شد متاع شخصی را بدست دو کس باین طور که یک فضولی بفرود شد متاع
بدست یک کس و فضولی دیگر فرو شد آنرا بدست کسی دیگر و اجازت دهد مالک هر دو بیع را پس در مضیوت مختار میشود هر واحد
ازان دو کس در گرفتن نصف آن زیرا چه فروت شد رضای او که شرط عقد است چه رغبت او درین بود که او مالک کل آن میشد
پس رد خواهد کرد آنرا و او پس خواهد گرفت جمیع ثمن آنرا و باید دانست که اگر در صورت مذکوره بعد از آنکه حکم کرد قاضی بالنصف
میان آنها گفت یکی از آنها نمیگیرد نصف آنرا نمیرسد دیگر را که بگیرد جمیع آنرا زیرا چه آن دیگر مقضی علیه شده است و نصف آن
پس بیع دران نصف نخواهد شد و فعلا آن این است که آن دیگر خصم است دران نصف بیا چه استحقاق او دران ظاهر نیست و

لولا بینه صالحه بخلاف ما لو قال ذلك قبل تخيير القاضی حيث يكون له ان يأخذ الجميع لأنه يدعى اكل
ولم يفسخ سببه والعود الى النصف للمزاحمة ولم يوجد وتظهير لتسليم احد الشفعين قبل القضاء وتظهير لاول
تسليم بعد القضاء ولو ذكر كل واحد منهما تاريخا فهو لاول منهما لأنه ثبت لشراء في زمان لا يمازعه
فيه احد فاندفع الاخر به ولو وقتت احدهما ولم يوقت الاخرى فهو لصاحب الوقت لثبوت الملك في ذلك
الوقت ولحق ان يكون قبله او بعده فلا يفيض له بالشك وان لم يذکر تاريخا ومعهما
قبض فهو اولى ومعناه انه في يده لأن تمكنه من قبضه يدل على سبق شرائه ولا يفما استويا
في الاثبات فلا يفيض اليه الثانية بالشك وكذا لو ذكر الاخر وقتا لما بينا ان لا تشهد وان شاء
كان قبل شراء صاحب اليد لان الصريح يفوق الدلالة قال وان ادعى احدهما شراء والاخر
هبة وقبضا معناه من واحد واقاما بینه ولا تاسر يخ معهما في الشراء اول لان الشراء اقوى

اگر بینه مدعی دیگر نباشد بخلاف آنکه اگر میگفت یکی از آن که نمیگردد نصف را پیش از حکم قاضی بالمناصفه چه درین صورت میرسد
دیگر را که میگرفت جمیع از آن زیرا چه او دعوی کل بنماید و سبب آن که عقد بیع است فسخ نشده است و نصف نمیگرفت مگر به سبب
مزاممت مدعی دیگر و آن مزاممت یافته نشد و نظیر این صورت تسلیم کی از دو شفع است حق شفعه خود را پیش از حکم قاضی
برای هر دو شفع و نظیر صورت اول تسلیم کی از دو شفع است شفعه خود را بعد از حکم برای هر دو شفع و باید دانست که در مسئله مذکوره
اگر ذکر نماید هر واحد از دو مدعی تاریخ شرای خود را پس در صورت میرسد آن بیع بعدی که تاریخ شرای آن سابق است زیرا چه
اثبات کرد شرای خود را در زمانیکه منازع او کسی نیست در آن زمان پس دعوی مدعی دیگر منفع خواهد شد بسبب آن که اگر
یکی از آنها بیان تاریخ شرای خود نماید و دیگر بیان آن نماید پس آن بیع در صورت میرسد صاحب تاریخ زیرا چه ملک
ثابت شد در آن وقت و شرای مدعی دیگر و احتمال دادوا معنی پیش از وقت مذکور باشد و یا بعد از آن و در آن شک است پس
حکم نخواهد کرد و قاضی برای وی بسبب شک و اگر بیع یکی از آنها ذکر تاریخ نمایند ولیکن همدان آن بیع در قبضه یکی از آنها باشد
پس صاحب قبضه اولی است زیرا چه قدرت او بر قبضه آن دلالت میکند بر اینکه شرای او سابق است و نیز وجه دیگر آنست
که آن هر دو برابر اند و اثبات دعوی پس قبضه یکی که ثابت است نقض نموده نخواهد شد بسبب شک همچنین است حکم
در صورتیکه بیع مذکور در قبضه یکی باشد و ذکر تاریخ شرای خود نماید مدعی دیگر و وجه آن همان است که مذکور شد ولیکن در صورت
اگر گواهان او گواهی دهند باینکه شرای او سابق است از شرای صاحب قبضه پس درین هنگام آن بیع با و میرسد زیرا چه
گواهان او تصریح نموده اند باینکه شرای او سابق است و این صریح است و جزین نیست که قبضه دلالت میکند بر اینکه شرای
سابق است و صریح ترجیح دارد بر دلالت مسلمه - اگر دو کس دعوی نمودند بر یک چیز بر این وجه که یکی دعوی
شرای آن نمود از شخصی و دیگر دعوی هبه و قبض آن کرد از شخص مذکور و هر دو بینه قائم کردند بر دعوی خود ولیکن هیچ یک
از آنها بیان تاریخ نکرد پس درین صورت بینه شرای اولی است به جهت آنکه شرای قوی تر است از هبه

لکونه معاوضه من الجانبين عند ثبت الملك بنفسه والملك في الهبة يتوقف على القبض وكذا الشراء والصدقة مع القبض لما بينا والهبة والقبض والصدقة مع القبض سواء حتى يقض بينهما لا استواءهما في وجه التبرع ولا ترجيح بالذم ولا يرجع الى المال والترحيم لمعنى قاهر في الحال وهذا فيما لا يحل القسمة صحيح وكذا فيما يحتملها عند البعض لان الشيوع طار وعنده البعض لا يصح لانه تنفيذ الهبة في الشائع قال واذا ادعى احدها الشراء وادعت امرأة انه تزوجها عليه فمما سواء لا استواءهما في القوة فان كل واحد منهما معاوضة ثبتت للملك بنفسه وهذا عند ابي يوسف رده وقال محمد رده الشراء اولي ولها على الزوج القيمة لانه امكن العمل باليسيتين بتقدير الشراء اذ الزوج على عين مملوك للمعير صحيح ويجب قيمته عند نذر تسليمه وان ادعى احدها هبنا وقبضا والآخر هبة وقبضا واقام بينة

چه در شرائع معاوضه از جانبين بحسب تا که اثر موجب است بطلب و در هر دو قوت بر قبض است و اگر یکی دعوی شرائع نماید و دیگری دعوی صدقه و قبض و باقی مسئله بحال خود باشد پس حکم این نیز بخان است که مذکور شد برابر و چنانکه بیان نمود شد و اگر یکی دعوی هبه و قبض نماید و دیگری دعوی صدقه و قبض و باقی مسئله بحال خود باشد پس در نیت صورت دعوی هر دو برابر است لهذا حکم کند قاضی باینکه آن چیز میان آنها بالمناصفه است چه هر دو در وجه ترجیح برابر اند و هیچ یکی را ترجیح نیست **ف سوال** باینکه ترجیح داده شود دعوی صدقه بر دعوی هبه زیرا چه هبه لازم نیست بلکه بعد از هبه و ایهب را جائز است که واپس بگیرد و محبوب خود را و صدقه دهنده را جائز نیست که صدقه را واپس بگیرد **جواب** ترجیح داده نمیشود مگر باعتبار معنی که فی الحال موجود و تحقق باشد نه باعتبار از و هم که حکم مال است و جواز واپس گرفتن محبوب در هبه و عدم جواز آن در صدقه باعتبار مال است و فی الحال هر دو برابر است و باید دانست که آنچه مذکور شد که مدعی هبه و دعوی صدقه برابر اند و حکم کند قاضی میان آنها بالمناصفه صحیح است در صورتیکه آن چیز قابل قسمت نباشد و اما در صورتیکه آن چیز قابل قسمت نباشد پس در آن اختلاف است بعضی گفته اند که حکم مذکور در نیت نیز صحیح است زیرا چه شیوع طار است و بعضی گفته اند که حکم مذکور در نیت صورت صحیح نیست چه در نیت صورت لازم می آید که هبه در امر شائع نافذ باشد پس این صورت مانند دعوی دو کس بر این چیزی شد **مسئله ۵** اگر دو کس دعوی نمایند در یک چیز بر این وجه که یکی دعوی شرائع آن نماید از صاحب قبضه و دیگری زن است دعوی نماید که صاحب قبضه نکاح کرده است مرا و هر من گردانیده است آن چیز را پس در نیت صورت هر دو دعوی برابر اند زیرا چه دعوی هر دو در قوت برابر است چه عقد شرائع و عقد نکاح هر دو عقد معاوضه است که بسبب آن ملک ثابت نمیشود بنفسه و اینکه مذکور شد نزد ابي حنیفه رج و ابي یوسف رج است و محمد رج گفته است که شرائع اولی است و برای زن مذکوره بر شوهر مذکور واجب میشود قیمت آن چیز زیرا چه در نیت صورت ممکن است عمل کردن بر بنیه هر دو و بتقدیم شرائع بر نکاح زیرا چه نکاح بعض عین مملوک غیر صحیح است و در نیت صورت واجب میشود قیمت آن اگر تسلیم آن متعذر باشد **مسئله ۶** اگر یکی از دو مدعی دعوی برهن و قبض نماید و دیگری دعوی هبه و قبض نماید بر بنیه قائم کنند بر دعوی

والرهن اولا وهذا استحسنان وفي القياس الهبة اولا لا يثبت للملك والرهن لا يثبت وجده الاستحسان
ان المقبوض بحكم الرهن مضمون وبحكم الهبة غير مضمون وعقد الضمان اقوى بخلاف هبة بشرط العوض لانه بيع
انتفاء والبيع اولى من الرهن لانه عقد ضمان يثبت للملك صورة ومضى والرهن لا يثبت الا عند الهلاك معنى كصحة
فكده الهبة بشرط العوض وان قام الحاجان اليه على الملك والتاريخ فضايل التاريخ اقدم اولى لانه ان ثبت فيه اول
المالكين فلا يتلقى الملك الا من جهته ولم يتلق الاخر منه قال ولو ادعى الثمنى من واحد معناه من غير صلح اليد
وامام البينة على تاريخين فالاول اولى لما يثبت انه ثابت في وقت لا منازعه فيه وان اقدم كل واحد منهما البينة على
الشراء من اخرون كل تاريخا فهما سواء لهما يثبتان الملك لباثهما فيصير كالهما حضرا فخر بغير كل واحد منهما
كما ذكرنا من قبل ولو وقعت احدى البينتين وقتا ولم توثق الاخرى قضى بينهما نصيبين لان توقيت احدهما
لا يدل على تقدم الملك لهما وان يكون الاخر اقدم بخلاف ما اذا كان البائع ولدا لهما انفق على ان الملك
لا يتلقى الا من جهته فاذا اثبت احدهما تاريخا يحكم به حتى يثبت ان تقدمه شراء غيره ولو ادعى احدهما الشراء من قبل
پس رهن اولى است واين بنابر استحسان است ومقتضای قیاس نیست که همه اولى باشد زیرا چه همه موجب ثبوت ملک است
وهر من موجب ثبوت ملک نیست ووجه استحسان این است که مقبوض بطریق رهن مضمون است و مقبوض بطریق بیع مضمون نیست
و محتمل که موجب ضمان است قوی ترست بخلاف همه بشرط عوض چه آن بیع است و رهن بیع اولى است از رهن زیرا چه
بیع عقد ضمان است و ازان ملک صورت و معنی ثابت میشود و رهن ثابت نمی شود ملک گردید بطلان مرهون لیکن از روی معنی
یعنی قیمت نه از روی صورت مسئله ۷ اگر دو کس دعوی ملک مطلق نمایند بر صاحب قبضه و هر واحد تاریخ ملک خود
بیان نماید پس صاحب تاریخ مقدم اولى است چه او ثابت کرد که او مالک اصل است پس ملک آن چیز حاصل نخواهد گردید دیگری اگر
از جانب او مدعی دیگر حاصل نموده است از ملک آن را مسئله ۸ اگر دو کس دعوی شرا نموند بر شخصی یعنی
بر غیر صاحب قبضه و هر دو مدعی بینه قائم کردند بر دو تاریخ پس صاحب تاریخ سابق اولى است چه او ثابت کرد
شرای خود را در وقتیکه کسی منازع آن نیست در آن وقت مسئله ۹ اگر دو مدعی دعوی شرا نموند و بینه قائم کردند
بر این وجه که یکی بینه قائم کرد و بر اینکه او خریده است آنها از زید و دیگری بینه قائم کرد و بر اینکه او خریده است آن مال از محمد و هر دو
بیان تاریخ شرای خود نمودند پس هر دو برابرند زیرا چه هر واحد از آنها ثابت کرد که ملک آن مولع خود را پس
چنان شد که گویا آن هر دو مولع خود حاضر شدند و دعوی کردند برای خود و بعد از آن هر دو مدعی مختار اند در گرفتن
نصف آن چیز بنابر وجهیکه سابق مذکور شده است اما اگر گواهان یکی از آن دو مدعی بیان تاریخ نمایند سابق از تاریخ گواهان
دیگر حکم کند قاضی با المناصفه میان آنها زیرا چه بیان تاریخ یکی از آنها دلالت نمیکند بر اینکه ملک او سابق است بلکه احتمال است
که ملک دیگر سابق باشد چه کلام در صورت نیست که بائع دو باشد بخلاف آنکه اگر بائع یک باشد چه در آن صورت هر دو مدعی متفق اند
بر اینکه ملک آن مستفاد نیست مگر از جانب آن بائع پس هر گاه ثابت کرد یکی از دو مدعی تاریخی را حکم کرده خواهد شد بتاريخ مذکور آنکه
ثابت شود که شرای غیر مدعی مقدم است بر شرای مدعی مسئله ۱۰ اگر یکی از مدعیان دعوی کند چیزی باینطور که خریده است آنها از زید

والآخر الهبة والقبض من خیرہ والتکات المیراث من امیه والاربع الصدقة والقبض من اخر قبض بنیهم ارباعاً
لا یفهم یتلقون الملك من باعتهم فیجعل کانهم حضوراً واقاموا البینة علی الملك المطلق قال فان اقام الخارج البینة
علی ملک مؤخره وصاحب البینة علی ملک قد مرنا یحاکان اولی وهذا عندنا بحیث یفتر وابی یوسف ر
وهو رواية عن محمد راه وعنده راه انه لا یقبل بینه ذی الید رجح الیه لان البیتین قامتا علی مطلق الملك
ولم یفترضنا لجهة الملك فکان التقدیم والتاخر سواء ولما ان البینة مع التاخر متضمنة معنی الدفع فان المملک
اذا ثبت لشخص فی وقت فبنوته لغيره بعد لا یكون الا بالالتقی من جهة وبنیه ذی الید علی الدفع مقبولة
وعلی هذا الاختلاف لو كانت لدار فی ایدیهما أو الخی ماییناً ولو اقام الخارج البینة علی ملک
مطلق ووقت احدیهم ما دون الاخری فلیقول ابی حنیفة ومحمد ر الخی سراج اولی وقال ابو یوسف ر وهو قولنا
عن ابی حنیفة ر صاحب الوقت اولی لانه اقدم وصاکن فی دعوی الشراء اذا رخت احدیهم کان
صاحب التاخر اولی ولما ان البینة ذی الید انما تقبل لمتضمنها معنی الدفع ولا دفع ههنا

و مدعی دیگر دعوی بیه و قبض آن نموده از محمود مدعی سوم دعوی میراث نمود در آن از پدر خود مدعی چهارم دعوی صدقه
و قبض آن نمود از خاله و هر چهار مدعی بینه قائم کردند بر دعوی خود بایس در مصورت حکم کند قاضی بجهت بخش میان آنهارا زیرا چه
هر یک از آنها استفاده ملک آن نموده است از شخص علیده پس چنان شد که گویا آن اشخاص خود حاضر شدند و بینه قائم کردند
بر ملک مطلق خود **مسئله ۱۱** اگر بینه قائم کند مدعی بر ملک خود باینطور که تاریخ آن بیان نماید و صاحب قبضه بینه قائم کند
بر ملک خود بتاریخ مقدم از تاریخ مدعی پس بینه صاحب قبضه اولی است و این نزاعی حنیفه و ابی یوسف ر است و هم در یک روایت
از محمد ر و در روایت دیگر از محمد ر نیست که بینه صاحب قبضه مقبول نیست و همین مختار وی است و بسوی آن رجوع کرده است
زیرا چه بینه هر دو قائم شده است بر ملک مطلق و بیان نموده اند سبب ملک را پس تقدیم و تاخیر در مصورت برابر است و دلیل
ابی حنیفه و ابی یوسف ر آنست که بینه مع ذکر تاریخ متضمن معنی دفع است زیرا چه هرگاه ثابت شود ملک شخصی در یک وقت پس
ملک آن بعد از آن ثابت نمیشود بر غیر وی مگر باین طور که استفاده کند ملک آن را از جانب آن شخص و درین مسئله مدعی مذکور دعوی
استفاده آن نموده است از صاحب قبضه مذکور و بینه صاحب قبضه بر دفع مدعی مقبول است **مسئله ۱۲** اگر مدعی
و صاحب قبضه هر دو بینه قائم کنند بر ملک مطلق یعنی ذکر سبب ملک نمایند و یکی از آنها تاریخ ملک خود بیان نمایند و دیگر پس
در مصورت بنا بر قول ابی حنیفه و محمد ر بینه مدعی اولی است و ابو یوسف ر گفته است که بینه صاحب تاریخ اولی است
و این یک روایت است از ابی حنیفه ر نیز وجه آن آنست که ملک صاحب تاریخ مقدم است بنابراینکه تاریخ ملک شخصی است
و دیگر هرگاه ذکر تاریخ پس او ثابت میکند ملک خود را فی الحال و اضی مقدم است بر حال چنانچه در صورتیکه دعوی شرائیند و پس
از تاریخ واحد و بیان تاریخ نماید یکی از دو مدعی دیگر پس در مصورت بینه صاحب تاریخ اولی است و دلیل ابی حنیفه و محمد ر آنست
که بینه صاحب قبضه مقبول نمیشود مگر سبب آنکه مشتعل است بر معنی دفع و در صورت مذکور معنی دفع مشتعل نیست

جیت وقع الشک فی التاق من جهة وعلى هذا اذا كانت الدار فی ایدیهم او کانت فی ید ثالث وللسئلة بحالها
 فهم اسواء عند الجعيفة وه قال یوسف وه الذی قتل ولی قاتل وه الذی طلق ولی لایة ادعی ولینة الملك
 بدلیل استحقاق لزوائد ورجوع الباعة بعضهم علی البعض کابی یوسف وان التاریخ یوجب للملك فی ذلك الوقت یقین
 والاطلاق یحمل جیلا لاولیة والفرج بالیقین کالوا دعی الشراء ولا یجیفة وه ان التاریخ یضامه لصال عدم التقدم فقط لاعتبار
 فصلاک اذا قاما البینة علی ملک مطلق بخلاف الشراء لانه امحاة فیضا الی قلب وقایة یخرج جانب صلا التاریخ قال وان قام التام
 وحاصل کل واحد منهما بینه علی التناهی فصلا الی اولی البینة فامت علی ما لا تدل علیه فاستویا وترجیح بینه الی الی الی

بجبت انک در صورت مذکور شکست در بیکدیگر علی استفادہ نمودہ باشد ملک جہا را صاحب قبضہ بسبب آن احتمال است کہ اگر گویان دمی بیان تاریخ غیر مذکور تاریخ
 مقدم واقع میشود چنان حال این بعضی فرض یافته شد تا بینه صاحب قبضہ مقبل شدی پس بینه دمی مقبل خواهد شد باید دانست کہ تاریخ است و صورت بیکدیگر
 متعلق فیه در صورت مذکور دمی باشد یعنی نزد ابی حنیفہ و مجموع گذاشته میشود سر مذکور در دست آنها بدستور سابق و اعتبار نیست مرتبہ بیکدیگر
 و نزد ابی یوسف صح حکم نموده میشود برای صاحب تاریخ ص و اگر برای مذکور در دست شخص ثالث باشد و باقی مسئلہ
 بحال خود باشد پس آن هر دو دمی برابر اند نزد ابی حنیفہ رج و ابو یوسف رج گفته است کہ بینه کسی کہ میان تاریخ کرده است
 ادنی است و نزد مجموع بینه کسیکہ دعوی ملک مطلق میکند اولی است زیرا چه او دعوی ملک سابق مینماید بدلیل آنکہ سر کہ
 دعوی ملک مطلق کند با ذکر تاریخ و ثابت کند دعوی خود را پس اوستحق زوائد میشود چون اولاد و اکساب و غیره بیدلیل انکیہ
 از ثابت شدن دعوی ملک مطلق واجب میشود رجوع بالعیان بر بیکدیگر اگر بیع شده باشد و دلیل ابی یوسف رج است
 کہ ذکر تاریخ موجب انیست کہ ملک صاحب تاریخ ثابت میشود در انوقت بر یقین و ترک ذکر تاریخ و احتمال دارد دعوی احتمال
 کہ ملک او مقدم باشد از تاریخ مذکور یا موخر و یقین موجب ترجیح است پس صاحب تاریخ اولی است و چنانچه در صورتیکہ
 دو کس دعوی شرانمانند و یکی ذکر کند تاریخ شرای خود را نہ دیگر ص و دلیل ابی حنیفہ رج نیست کہ تاریخیکہ ذکر کرده است آنرا
 صاحب تاریخ احتمال تقدم و تاخیر هر دو دارد و بنا بر آنکہ دعوی دیگر کہ مطلق است و احتمال دارد پس ذکر آن عدم ذکر آن
 برابر است ص و مانند آن شد کہ دو کس بینه قائم کنند بر ملک مطلق بخلاف صورتیکہ دو کس دعوی شرانمانند و یکی ذکر کند
 تاریخ شرای خود را نہ دیگر چه شر امر حادث است پس نسوب خواهد شد بسوا قرب اوقات لهذا جانب صاحب تاریخ راجح میشود
 مسئلہ ۱۳ اگر دمی صاحب قبضہ هر دو بینه قائم کنند بر تاج یعنی بر انیکه این شتر مثلا شتر وی است کہ نزد دمی
 نایندہ است آنرا پس در صورت بینه صاحب قبضہ اولی است زیرا چه بینه او قائم شده است بر چیزی کہ قبضہ نکند بر آن
 پس دمی را و هر دو برابر شدند در اصل دعوی و بینه صاحب قبضہ ترجیح یافت بسبب قبضہ او پس برای صاحب قبضہ حکم کنند تا

تاریخ

و هذا هو الصحيح خلافا لما يقوله عيسى بن ابيان انه تمها في القضاة ويتروك في يده على طريق القضاء ولو تعلق كل واحد منهما الملك من
 يمل اقام البينة على التنازع عنه فهو مبتدئ اقامتها على التنازع في بد نفسه لو اقام لحدها البينة على الملك الاخر على التنازع فضا
 التنازع اولى بها كان لان بنيته قامت على اولية الملك فلا يثبت الملك الاخر بها التنازع من جهة ذلك اذ كان الدعويين خارجين من بنية
 التنازع ولما ذكرنا ولو قضى بالتنازع على البينة في العالم ثالث البينة على التنازع يقض له الا ان يعيدها في البينة الثالث للمصنفين
 عليه ملك القضية وكذلك القضاة على الملك المطلق اذ اقام البينة على التنازع تقبل وينقض لقضاء به لانه مبتدئ القضاة وهو مبتدئ في
 قال وكذلك ليس في التنازع على الدعوي الا انه لا يثبت له امر ولا نقول لقض وكذلك كل سبب الملك لا يتكرر حتى ينفق من التنازع كسبب التنازع
 الجنب والبلد والمعزى ووجه الصواب ان كان ينكر قضى به الخارج مبتدئ الملك المطلق وهو مثل الحق والبناء والميراث في الحظيرة والحبس
 وجميع صحيح است وعيسى بن ابيان ج برخلاف ابن ميگويد چه ادرج ميگويد که در صورت مذکور هر دو دعوي به سبب تعارض
 سا قط ميشود و متنازع فيه گذاشته ميشود و در دست صاحب قبضه بر توريد سابق نه بطريق قضاي قاضي مسلمه
 اگر دعوي صاحب قبضه دعوي نمايند بر اين وجه که کي ميگويد خريده ام اين اسباب را از زيد و اين اسباب بجهت آن است و ديگر ميگويد که
 خريده ام آن را از عمرو آن بجهت اسباب و هي است و هر دو بنيه قائم کنند بربح آن نزد بايع خود پس اين بمنزله قائم کردن بنيه است
 بربح آن نزد خود و اگر کي از آنها بنيه قائم کند بربط خود و ديگر بربح آن پس بنيه صاحب نياج اولي است هر که باشد زيرا چه بنيه او
 قائم شده است بر انکه ملک او سابق است پس ملک آن نخواهد شد و ديگر بربط اين طور که او استفادۀ ملک نمايد از جانب صاحب نياج
 مذکور و همچنین اگر دو شخص غير صاحب قبضه دعوي نمايند بر اين طور که کي دعوي ملک نمايد و ديگر دعوي نياج پس بنيه صاحب نياج
 اولي است ببار و هيکه مذکور شد اکنون و بايد دانست که اگر حکم نياج نمود قاضي براي صاحب قبضه و بعد از آن بنيه قائم کند
 شخصي سوم بربح آن پس حکم کند قاضي براي آن شخص سوم و فتيکه صاحب قبضه بار ديگر بنيه قائم کند بربح آن بمقابل شخص سوم
 زيرا چه اين شخص سوم تقضي عليه نشده است و همچنین اگر مقضي عليه ملک مطلق بنيه قائم کند بربح آن مقبول ميشود بنيه او
 و قضاي قاضي ملک مطلق نقض نموده ميشود و زيرا چه بنيه قائم کردن بمنزله نص است مسلمه ۵۱ بايد دانست که
 بافتن در جنس بار چه که بافته نميشود مگر يك مرتبه بمنزله نياج است اعني اگر دعوي و صاحب قبضه هر دو دعوي نمودند بربح
 که هر واحد گفت که اين بار چه از آن من است و من بدست خود بافتم اين را و هر دو بنيه قائم نمودند بر دعوي خود پس نصيبت
 حکم ميکند قاضي براي صاحب قبضه چنانچه در صورت نياج و همچنین هر سبب ملک که مکرر ميشود و در معنى نياج است
 چون شيدن شير يا ختن غير نموده و فتن غريبي چشم زخم کيزد و موي بر باشد و بدن سيم و اگر سبب بنان باشد که مکرر ميشود چون بافتن زربا و شاندن در
 درخت گندم و غير فائدۀ او ديگر چه خرد و باره بافته ميشود گاهي چنين شده و غير چه که اگر آن متصير و هم توبع و آي بدو پس نصيبتا اگر اختلاف نياج شود بيان دعوي و
 صاحب حکم کند قاضي براي صاحب قبضه چنانچه در صورت دعوي صاحب قبضه بنيه قائم کند بربط مطلق غير بيان سبب آن

فان اشکل برجم الی اهل الخبرة لا یفہر عرف بعمان اشکل علیہم فی فی الخراج لان القضاء بینینہ ہوا اصل والعدل عند

بجہر التنازع فاذا لم یعلم برجم الی اصل قال ان قام الخراج البینۃ علی الملک المطلق وحق البینۃ علی الشراء متکافئ حاصلہ اولی

الاول وان کان یثبت ولینۃ الملک فہذا فی حقہ فی ہذا متکافئ صاکیا الا ان الملک فی حقہ فی الشراء منہ قال ان قام کل واحد

منہما البینۃ علی الشراء من الاخر ولا یتایخ معہما تہاوت البینتان یتوزن الدار فی بدقی الید قال رضوہ عند

ابی الحنفیۃ وابی یوسف رضوہ وعلی قول محمد رضوہ یقضی بالبینتین ویکون للخارج لان العمل بجمہا ممکن فیصل

کا نہ اشتزی ذوالمد من الاخر وقض خیرام ولم یسلط لان القبض کالۃ السبق عام ولا یصلح لامر لان البیع فی القبض لا یجوز

واگر متنبہ باشد معلوم نہ شود کہ ازان نوع ست کہ مکرر نہ شود یا ازان نوع ست کہ مکرر می شود

پس در نیصورت رجوع نموده میشود بسوی اہل بصیرت چہ آنہا دانند و اگر آنہا نیز مشتبه شود پس درین نہ کام حکم کند

قاضی برای مدعی کہ خیر صاحب قبضہ ست زیرا چہ اصل بہرست کہ حکم نموده شود بطابق بنیہ مدعی و ازین عدول نموده شود

بسبب حدیث تنجاف اعنی در حدیث آمدہ است کہ در عہد پیغمبر علیہ السلام مدعی دعوی ناقہ کردہ بود بر مردیکہ آن قہ

در دست او بود و بر دو بنیہ قائم نموند بزنجاب پس پیغمبر علیہ السلام حکم کرد برای کسی کہ ناقہ مذکور در دست او بود

و ہر گاہ معلوم نشد خلاف اصل کہ از حدیث ثابت ست پس رجوع نموده خواهد شد بسوی اصل **مسئلہ ۱۶** - اگر بنیہ

قائم کند مدعی بر ملک مطلق و صاحب قبضہ بنیہ قائم کند برانیکہ او خریدہ است آن چیز از مدعی مذکور پس بنیہ صاحب قبضہ

اولی ست زیرا چہ مدعی اگر چہ دعوی این می نماید کہ ملک وی ست سابق و لیکن صاحب قبضہ از وی خریدہ است آنچیز را

و ملک آن استفادہ نموده است از مدعی مذکور و این منافی آن نیست پس چنان شد کہ اقرار کرد صاحب قبضہ بانیکہ این چیز

ملک مدعی بود و بعد از آن دعوی کرد کہ آن چیز را خریدہ ام از وی **مسئلہ ۱۷** - اگر مدعی بنیہ قائم کند برانیکہ این

چیز را خریدہ است از صاحب قبضہ و صاحب قبضہ بنیہ قائم کند برانیکہ او خریدہ است آنرا از مدعی مذکور و هیچ کی تلایخ

شرای خود بیان نمیکند پس در نیصورت بنیہ ہر دو ساقط میشود و آن چیز متنازع فیہ در دست صاحب قبضہ گذاشتہ شود

قال رضوہ این نزد ابی حنیفہ و ابی یوسف روح ست و محمد رضوہ گفتہ است کہ حکم کند قاضی مطابق ہر دو بنیہ و آن چیز بدعی

خواہد رسید زیرا چہ عمل مطابق ہر دو بنیہ ممکن ست بجهت آنکہ احتمال ست کہ صاحب قبضہ خریدہ باشد آنرا از مدعی مذکور

و قبض کردہ باشد آنرا و بعد از آن فروختہ باشد آنرا بدست مدعی مذکور پس چنین گرانیدہ خواهد شد چہ قبض دلالت میکند

برانیکہ صاحب قبضہ از خریدہ ست و مکرر آن نموده نخواہد شد زیرا چہ فروختن چیز پیش از قبض آن جائز نیست

و اگر

[illegible]

نزد محمد اگر چنین چیزی من باشد و دلیل این حقیقه آن دانی یوسف رح نیست که هرگاه هر واحد دعوی شرا نموندند بر دیگر پس هر واحد از او ملک
نمودند برای دیگر در صورتیکه هر واحد اقرار ملک می نماید برای دیگر بینه هر دو ساقط میشود و اجماع پس همچنین در اینجا نیز وجوب
از دلیل محمد رح اینست که عمل مطابق سهو بینه ممکن نیست زیرا چه سبب اعنی شراقتصو نیست مگر برای آنیکه ثابت شود حکم
که ملک است و در صورت مذکوره ممکن نیست که حکم نموده شود برای صاحب قبضه بلکه آن چیز مگر ملک مستحق بانیطوره که این نیز
حق دعوی است پس اگر حکم کند قاضی برای صاحب قبضه حکم او نخواهد بود مگر مجبور سبب که عبارت از شراست و در آن هیچ فائده نیست
و در صورت مذکوره اگر گواهی دهند گواهی اهلان هر دو با دای شمن که هر دو در دم است مثلاً پس میان این هر دو دم و آن هر دو دم مقاصه
خواهد شد نزد دانی حقیقه دانی یوسف رح و تمسک به هر دو شمن برابر باشد از روی تأجیل و غیر تأجیل پس زیرا چه قبض هر احد
مضمون است و اگر آنها گواهی دهند بر ادای شمن پس در صورت نیز مقاصه واقع میشود نزد محمد رح زیرا چه برنده هر احد و سبب
شمن برای دیگر و اگر هر دو فریق گواهی اهلان گواهی دهند بر بیع و هم قبض بیع پس در صورت هر دو گواهی ساقط است باجماع زیرا چه
در صورت توافق میان هر دو گواهی ممکن نیست نزد محمد رح نیز زیرا چه هر دو بیع در صورت جانزست ف بسمت آنکس بیع هر احد
بعد از قبض است و در بیع جانب تاریخ مذکور نیست و نه چیزی دلالت میکند بر تاریخ که یکی اذن مقدم اعتبار نموده شود از دیگری پس
هر دو برابر باشد و هیچ یکی را ترجیح نیست لهذا هر دو بینه ساقط خواهد شد پس بخلاف صورت اولی ف چه هرگاه در آن قبض
بیع جانب مذکور نیست پس در آن توافق ممکن است چنانچه بیان آن گذشت پس و اگر آن چیز که در آن نزاع اختلاف
مذکور است زمین باشد و بینه هر دو بیان تاریخ شرا نمایند ولیکن گواهی دهند بر قبض آن و تاریخ شرا می مدعی سابق باشد
بر تاریخ شرا می صاحب قبضه پس در صورت نزد دانی حقیقه دانی یوسف رح حکم کند قاضی برای صاحب قبضه و چنان
که دانیده میشود که گویا مدعی مذکور خریده است آنرا و اولاً بعد از آن پیش از قبض فروخته است آنرا بدست صاحب قبضه چنانچه
نزد او نشان روح در زمین و نزد محمد رح حکم کند قاضی برای مدعی مذکور زیرا چه نزد او روح فروختن زمین پیش از قبض آن جایز نیست

بقیه علی مملکت آن اثبات قبضه ایست که صاحب البیدلان البیعین جائز آن علی القولین و اما کان وقت صلایه استغنی بقیه الحاج
فی العین فیجمل کانه اشتداه و ذوالید و قیض شرعی و لم یسلم او سلم ان وصل الیه بسبب **قال** ان اقام احد المدعیین شهاده بن الاخر
اربعه فمساوا لان شهاده کل شاهدین عندهما مملکت حاله الافراد و لا ترجیح لایقیم بکثرة العلیل بل بقوة فیها علی ما عرف **قال**
و اذا كانت دار فی ید رجل و عاها اثنان لحدیها جمیعها و الاخر مضافها و اما البینة فلصاحبها جمیع ثلثه ارباعها
و لصاحب النصف ربعها عندانی حقیقه و لا اعتبار بالطریق لما عرفت فان صاحب النصف لا یبازع الاخر فی النصف
فیسلم له بلا منازع و استوف منازعتهم فی النصف الاخر فی نصف بینهما و الاخر فی نصف اقل
العول و المضاربه فیصل صاحب الجمیع یضرب بكل حقه سهمین و صاحب النصف لیسهم واحد فیقسم اثنان و اقله و المسئلة
نظائر و اصلها و لا یجملها هذا المختصر و قد ذکرناها فی الزیادات **قال** و لو كانت ستمائید یهما سلم الصلح الجمیع

پس آن زمین باقی خواهد ماند در ملک مدعی مذکور و اگر گواهان هر دو گواهی دهند بر قبض آن نیز پس در صورت حکم کند قاضی برای
صاحب قبضه باجماع زیرا چه هر دو مع در صورت جائز است نزد همه علمای مایع و اینکه مذکور شد وقتی است که تاریخ شرعی مدعی
سابق نباشد و اگر تاریخ شرعی صاحب قبضه سابق باشد در صورت حکم کند قاضی برای مدعی خواه گواهی داده باشد گواهان
هر دو بر قبض آن یا نداده باشند و چنان گردانیده میشود که گویا خریده است آنرا صاحب قبضه و قبض کرده است آن را و بعد از آن
فروخته است آنرا بدست مدعی مذکور و هنوز تسلیم آن نگرفته است بوی یا تسلیم نموده باشد و لیکن آن زمین بدست وی
رسیده باشد و دیگر بسببی از اسباب دیگر **مسئله ۸** اگر یکی از دو مدعی دو گواه آورد مدعی دیگر چهار گواه پس آن هر دو
برابر اند زیرا چه گواهی هر دو گواه از جمله چهار گواه علت نامه است چنانچه دو گواه فقط علت نامه است پس چهار گواه و علت است
و تعدد و کثرت علت موجب ترجیح نیست بلکه موجب ترجیح آن قوت علت است چنانچه این قاعده مقر است **مسئله ۹**
اگر باشد سرای در قبضه شخصی و دعوی آن نمایند دو کس باین طور که یکی از آنان دعوی جمیع آن سرای نماید و دیگر دعوی
آن و هر دو مدعی بنیه قاتم نمایند پس در صورت حکم کند قاضی برای مدعی جمیع سهم ربع از سرای مذکور برای مدعی نصف برنج
آن سرای نزدانی حقیقه و چه معتبر نزد اوج طریق منازعت است و در یک نصف سرای مذکور برنج نفع نیست پس آن نصف
سلامت خواهد رسید بدعی جمیع و در نصف دیگر نزاع است میان هر دو مدعی و هر دو برابر اند پس آن نصف بهر دو مدعی باگذاشته
خواهد رسید پس نصف نصف که ربع است بدعی نصف خواهد رسید و باقی سه ربع بدعی جمیع خواهد رسید و صاحبین برنج گفته اند
که سرای مذکور مقسوم خواهد شد میان آن هر دو مدعی بسهم بخش و بخش از آن بدعی جمیع خواهد رسید و یک بخش از آن بدعی نصف
چه معتبر نزد صاحبین برنج طریق حول و ضربت اعنی مدعی جمیع باعتبار حق خود که دو نصف است میگیرد و دو بخش را و مدعی نصف
باعتبار حق خود که یک نصف است میگیرد و یک بخش را پس سرای مذکور مقسوم خواهد شد میان آنها بسهم بخش و اگر در صورت مذکور
سرای مذکور بدست هر دو مدعی باشد پس در صورت آن سرای تمامه بدعی جمیع میسر

تصرفها علی وجه القضاء و تصرفها علی وجه القضاء لا یجوز خارج فی النصف فیقصر بینه و النصف لذلک
فی بدیهه صاحبیه که بدیهه لان مدعی النصف وهو فی بدیهه سلام له ولو لم یصرف الیه دعوی و کان ظاهراً
بامساکه ولا قضاء بدون الدعوی فیتزک فی بدیهه قال و اذا تنازعنا فی دایه و اقام کل واحد منهما
بینه انما یفتی عده و ذکرنا من یجوز سن الدایه یوافق احد النادرین فهو اولی لان الکل تشبه له
فیتزک و ان اشکل فذلک کانت بینهما لانه سقط الوقت فصار کایضا لم یذکرنا من یجوز ان خالف
سن الدایه الوقتین بطلت البینتان کذا ذکره الحاکم الشهبه لانه ظهر کذب الفریقین فتزک فی بدیهه
من کانت فی بدیهه قال و اذا کان العید فی بدیهه اقام رجلان علیه البینه احدهما یغضب و الاخر یؤد
فهو بینهما مستوائهما **فصل فی التنازع بالایده** ی قال و اذا تنازعنا فی دایه احدهما راکبها و الاخر
منعلق علیها فالرکب اولى لان تصرفه اظهر فانه یختص بالملک و کذا اذا کان احدهما راکبها و الاخر
والاخر دینه فالرکب فی المسیر اولى بخلاف ما اذا کانا راکبین حیث تكون بینهما مستوائهما فی التصرف
باعتبار کلهما کانت در دست مدعی نصف سیر یا حکم قاضی آن نصف در دست مدعی جمع مدعی در دست مدعی و فی بعض است
باعتبار کلهما کانت در دست مدعی نصف سیر یا حکم قاضی آن نصف در دست مدعی جمع مدعی در دست مدعی و فی بعض است
قاضی و نصف دیگر که در قبضه اوست در دست او سلامت خواهد ماند چه لازم آید که مدعی دیگر در آن دعوی مکرر یا چه دعوی او در دست
سرای مکرر است و آن در دست اوست چه اگر دعوی او در دست دیگر باشد که آن در دست اوست پس لازم می آید که او در قبض
آن نصف که در قبضه اوست ظالم باشد چه گاه در نصف سرای که در قبضه مدعی جمع است دعوی کسی نیست پس آن نصف در دست
مدعی جمع گذاشته خواهد شد زیرا چه حکم قاضی بدون دعوی متصور نیست و حاصل کلام آنست که آن سرای تمامه در دست مدعی جمع
خواهد ماند **مسئله ۲۰** - اگر دو کس دعوی و نزاع نمودند در ستوری و هر واحد بینه قاضی که در نزاع چهار واحد بیان کرد و تاریخ را
و سن ستور مذکور موافق تاریخ یک کس است پس آنکس اولی و احق است بر ستور مذکور زیرا چه حسب حال گواه اوست پس ویرا
ترجیح است و اگر سن آن مشتبه باشد و موافقت آن با هیچ یکی از دو تاریخ ظاهر نباشد پس در صورت ستور مذکور بهر دو مدعی اوده
بالمناصفه زیرا چه ذکر تاریخ در صورت ساقط است و هیچ اعتبار ندارد پس چنان شد که گویا آنها ذکر تاریخ نمودند و اگر سن ستور مذکور
مخالف هر دو تاریخ باشد پس در صورت بینه هر دو مدعی باطل است و همچنین ذکر کرده است حاکم شهید رجز بر آنچه کذب هر دو فرقی
گویا آن ظاهر شد پس ستور مذکور گذاشته خواهد شد بدست کسی که آن ستور در دست اوست **مسئله ۲۱** - اگر دو کس دعوی
نمایند بر شخصی که در دست او بنده است برین وجه که یک مدعی دعوی غصب نماید و دیگر دعوی و ولایت و هر دو بینه قاضی نمایند
پس حکم کند قاضی باینکه آن بنده مشترک است میان آنها بالمناصفه چه استحقاق آن هر دو برابر است باعتبار محبت و الله اعلم
فصل در بیان تنازع در قبضه **مسئله ۱** - اگر دو کس تنازع نمایند در ستوری باین حالت که یکی سوار است بر آن
دزین آن و دیگر لگام آن گرفته است پس آن سوار اولی و احق است بر ستور مذکور زیرا چه تصرف او که عبارت از سوار است
تصرف مالکانه است و همچنین اگر یکی سوار باشد و دزین و دیگر رویت او باشد پس آن سوار اولی است بچنان آنگاه که هر دو سوار بر
بر آن بفرسین چه در صورت ستور مذکور مشترک میشود میان آنها زیرا چه هر دو در تصرف مذکور که سواری مذکور است برابرند

و کذا اذا تنازعنا في بعد وجوبه في احد ما والا فلو لم يعلق فصاحب الحال ولا لانه هو المتصرف في اثارنا في قبض احد ما
لا يسه ولا اخر متعلق بكم فلا يسهل بل لانه اظهرها تصرفا ولو تنازعنا في بساط احد ما جالس عليه والاخر متعلق
فهو بينهما مصادرا على طريق القضاء لان القعود ليس بيبه عليه فاستويا قال واذا كان ثوب في يد رجل طرف
منه في يد اخر فهو بينهما نصفان لان زيادة من جنس الحجة فلا يوجب زيادة في الاستحقاق قال واذا كان الصبي
في يد رجل وهو يصبر عن نفسه فقال اما اخر فالقول قوله لانه في يد نفسه ولو قال اما عبد فلان فهو عبد للذي
في يد الاخر فربا لانه لا يذ له حيث اقر بالرق وان كان لا يصبر عن نفسه فهو عبد للذي هو في يده لانه لا يملكه
على نفسه لما كان لا يصبر عنها وهو بمنزلة منافع مختلف ما اذا كان يصبر فلو كبر وادعى الحرية لا يكون القول قوله لانه
ظهر الرق عليه في حال صغره قال واذا كان الحائض للرجل عليه جذوعا ومنصل بنائه ولا اخر عليه هادي فهو
اصحاب الجذوع والاتصال والفرادى ليست لثني لان صاحب الجذوع صاحب استعمال والاخر صاحب تعلق
فصا لكذا تنازعنا فيها ولا احد ما جليها محلي ولا اخر كوصلة والرا د ب ا اتصال مدخله لبن جداره فينبذ كين هذا

مسئله ۲- اگر دو کس تنازع نمایند در شتری باین حالت که بران باریک کس است و دیگر هماران گرفته است پس صاحب
اولی است چه او متصرف است مسئله ۳- اگر دو کس تنازع نمایند در پیراهنی باین حالت که یکی پوشیده است آنرا و دیگر آستین آن
گرفته است پس آن لباس اولی است چه تصرف او ظاهر است مسئله ۴- اگر دو کس تنازع نمایند در بساطی باین حالت
که یکی نشسته است بران و دیگر دست گرفته است آن را پس آن هر دو برابرند و قاضی برای بچکین حکم خواهد کرد در زیر آنچه شستن
بر بساط قبض آن نیست پس هر دو برابرند مسئله ۵- اگر دو کس تنازع نمایند در پارچه باین طور که آن پارچه بدست
یک کس است و طرفی از آن پارچه بدست دیگر است پس در صورت آن پارچه میان هر دو مشترک است باین صفت زیرا که طرفی
پارچه که در یک جانب است از جنس حجت است پس آن زیادتی استحقاق نیست مسئله ۶- اگر باشد صبی در دست
و حال آنکه صبی مذکور باین حال خود نمیتواند کرد و میگوید که آزادم پس قول او مقبول است زیرا که صبی مذکور در دست خود
و اگر بگوید صبی مذکور که من بنده فلان کس ام پس آن صبی بنده آن کس است که او در دست وی است زیرا که صبی مذکور گاه قرار نموده
باینکه او بنده است پس این اقرار وی است باینکه او در دست خود نیست اگر صبی مذکور چنان باشد که باین احوال خود نمیتواند کرد
پس آن صبی بنده کسی است که او در دست وی است زیرا که او در دست خود نیست چه صبی مذکور بمنزله متاع است و بعد از آن
اگر صبی مذکور بالغ شود و دعوی نماید که من آزادم قول وی محترم خواهد بود زیرا که در حالت صغر من بنده بودن وی ظاهر شده است
پس امری که ظاهر شده است باطل و دفع خواهد شد مگر حجت مسئله ۷- اگر باشد دیواری که بران دیوار تیر کستی متصل
آن دیوار به بنای آن کس و هرادی شخصی دیگر است اعنی چه بهای ورود که آن را ببنای چنان میگویند ص تیر بران دیوار است
پس آن دیوار برای صاحب تیر و صاحب اتصال است و هرادی هیچ اعتبار ندارد زیرا که صاحب تیر صاحب استعمال است
و صاحب هرادی صاحب تعلق است پس چنان شد که دو کس تنازع نمایند در ستوری و حال آنکه باریکی بران ستور است و کوزه دیگر
باین عمل است باید که ملاقات اتصال کند شود و این کس است که کشتن آن کس داخل باشد و دیوار مذکور است و دیوار مذکور داخل باشد و دیوار آن کس

و قد یسمی اتصال تریع و هذ استناهد ظاهر لصاحب لان بعض بنائه علی بعض هذا الحائط و قوله الهادی نیست
 بشی یدل علی انه لا اعتبار للهادی اصلاً و کذا البواری لان الحائط لا ینبئ لها اصلاً و لو تنادعانی حائطاً واحداً
 علیه هادی و لیس الاخر علیه شیء فهو بینهما ولو کان لكل واحد منهما علی وجه ثلثة فهو بینهما لا سنیوفاً
 ولا معتبراً بالکثر من ابعده الثلاثة و ان کان جذوعاً اقل من ثلثة فهو لصاحب الثلاثة و لا اخر موضع جمع
 فی روایة و فی روایة لكل واحد منهما ما تحت خشب شریقل ما بین الخشب الی الخشب بینهما و قبل علی قد خشبها
 و القیاس ان ینکون بینهما نصفین لانه لا معتبر بالکثرة فی نفس الحجة و وجهه الثاني ان الاستعمال من کل واحد بقدر
 خشته وجهه الاول ان الحائط ینبئ لوضع کثیر الجذوع دون الواحد و المثنی فكان الظاهر شاهده الصاحب
 الکثیر لانه ینبئ له حق الوضیع لان الظاهر لیس بحجة فی استحقاق یدیه و لو کان لاحد هما جذوع و لا اخر
 اتصال فالاول اولی و یروی ان الثاني اولی وجهه الاول ان لصاحب الجذوع التصرف لصاحب الاتصال
 الید و التصرف قوی و وجهه الثاني ان الحائطین باله اتصال یصیران کبناء واحد و من ضرورة القضاء لیه بعض
 و این را اتصال تریع می نامند و این اتصال شاهد ظاهرست برای صاحب آن زیرا چه بعض بنای او بر بعض بنای دیوار دیگرست
 و باید دانست که بواری اعنی بوریه مانند هرادی است زیرا چه بنای دیوار برای هرادی و بواری نیست پس لهذا اگر دو کس تنزع نمایند
 در دیواری که بران دیوار هرادی یکی است و هیچ چیز دیگری دیگر بران نیست پس در صورت حکم نموده میشود که آن دیوار مشترکست
 میان آن هر دو علی السویه و اگر باشد بران دیوار سه تیر بر آن و دو بر یکی پس آن دیوار مشترکست میان آنها علی السویه چه آن
 هر دو برابرند و باید دانست که سه تیر و زیاده از آن برابرست پس اگر سه تیر کسی باشد بر دیواری و چهار تیر شخصی دیگر یا زیاده باشد
 بران پس آن زیاده را قی اعتبار ندارد و اگر در یک جانب از سه تیر کم باشد پس آن دیوار برای صاحب سه تیرست و برای صاحب
 کم از سه تیر نیست مگر موضع تیر او اعنی ویراق نهادن تیرست در آن موضع بنابر یک روایت و بنابر روایت دیگر برای هر دو
 از آنها ماتحت چوب وی است و آنچه ما بین چوب آن دو کسست پس در آن اختلافست بعضی گفته اند که آن میان آنها
 مشترکست علی السویه و بعضی گفته اند که میان آنها مشترکست بقدر چوب آنها و مقتضای قیاس اینست که آن دیوار مشترک
 باشد میان آنها بالنصفه زیرا چه دیوار در استعمال هر دو است اگر چه در استعمال یکی زیاده است ولیکن آن زیاده را قی اعتبار ندارد چه کثرت
 علت موجب ترجیح نیست چنانچه بیان آن گذشت و باید دانست که وجه روایت دوم اینست که استعمال هر یکی از آن دو کس بقدر چوب است
 و وجه روایت اول انست که بنای دیوار برای نهادن تیر برای کثرت نه برای نهادن یک تیر یا دو تیر پس ظاهر حال شاهدست برای
 صاحب تیر برای کثرت ولیکن صاحب تیر برای قلیل احق نهادن تیر برای ویست لهذا او نیز تیر برای خود را خواهد نهاد زیرا چه ظاهر حالت نیست
 برای صاحب کثیر را نیکه او مستحق قبضه است تا او قبض کند دیوار مذکور را و تیر برای صاحب قلیل را دور نماید و اگر دیواری متصل باشد بر دیوار
 مذکور و برای تیر برای دیگر باشد پس درین صورت صاحب اتصال اولیست ولیکن چو دانست که صاحب تیر اولیست زیرا چه نهادن تیر تصرفست
 در آن دیوار پس صاحب تیر صاحب تصرفست و نیست صاحب اتصال را اگر قبضه و تصرف دلیل قویست و وجه روایت ثانی اینست که
 هر دو دیوار بسبب اتصال بمنزله دیوار واحدست و ضرورتست که حکم کند قاضی برای او بعض آن دیوار واحد چه آن بعض از آن است

القضاء بکله تقریقی للأخ حق وضع جذوعه لما قلنا وهذه رواية الطحاوی وصحها الجرجاني قال
واذا كانت دار منها في يد رجل عشرة آيات وفي يد أخيه تسعة فالباحة بينهما نصفان لا يستوانها واستعمالها
وهو المورد فيها قال واذا ادعى الرجل حلا في أرضها يعني يدعي كل واحد منهما أنها في يده لم يقض
انها في يده واحد منهما حتى يقيم البينة أنها في أيديهما لأن اليد فيها عين مشاهدة
لتعذر احضارها وما غاب عن علم القاضي فالبينة تثبتة وان اقام أحدها البينة جعلت
في يده لقيام الحجة لأن البدعي مقصود وان اقام البينة جعلت في أيديهما لما بينا فلا تستقي
لاحد هما من غير حجة وان كان أحدهما قد لکن في الأرض وبني وحضر فهي في يده لوجود التصرف والاستعمال

باب دعوی لنسب

واذا باع جارية بخلعت بکله ما عدا البیاع فان جاءت بیک لکل من ستين شهر من يوم بایع فبأن البیاع وایامه ولد من البیاع قول
نحو الكساة وحق بطلان البیاع عند ما یمنه بانه عبد کما فی دعواه من اخذها وکسب والد دعوی کسب ان اتصال العلوم بکله من المظاهر ویندر
واز لوزم ان اینست که حکم کند برای او بکل آن دیوار واحد زیرا چه بگاه معلوم شد که بعض آن دیوار از آن اوست پس ظاهر نیست که بانی نیز
از آن او خواهد بود ولیکن صاحب تیراق نهادن تیرست و صاحب اتصال را نمی رسد که ویرامع کند از نهادن تیر بنا بر وجهیکه بانی مذکور شد
و این بنا بر روایت طحاوی رج است و در جانی رج گفته است که همین صحیح است مسلمه - اگر باشد ده خانه از سرای بدست شخصی
و یک خانه از آن در دست شخصی دیگر و هر دو متازع نمایند در محض آن پس آن محض مشترک خواهد شد میان آنها بالمناصفه زیرا چه هر دو
در استعمال آن محض و در دوران برابرند مسلمه ۹ - اگر دو کس دعوی در زمین نمایند برین وجه که هر واحد بگوید که آن زمین
در قبضه من است پس در صورت قاضی حکم کند برای بیع یکی از آنها باینکه آن در قبضه اوست تا آن زمان که هر دو بنیه قائم کنند باینکه
آن زمین در قبضه آنهاست زیرا چه قبضه زمین را قاضی بچشم نمی بیند چه احضار آن در مجلس قاضی متعذر است و آنچه غایب باشد از علم
قاضی پس اثبات آن به بنیه میشود پس اگر بنیه قائم کند یکی از آنها بر دعوی خود پس آن زمین در قبضه او گردانیده میشود به سبب
قیام محبت و سران اینست که قبضه حتی است که مقصود میشود مانند حقوق دیگر و اگر هر دو مدعی بنیه قائم نمایند بر دعوی خود با پس آن زمین
در قبضه هر دو گردانیده میشود به سبب قیام محبت و اگر یکی از دو مدعی خشت خام ساخته باشد در زمین مذکور یا بنا نهاده باشد در آن خانه
یا گوی کند باشد در آن پس آن زمین در قبضه وی است چه در آن استعمال تصرف او یافته میشود و الله اعلم

باب در بیان دعوی نسب مسلمه ۱ - اگر فروخت شخصی کنیزی را و بعد از آن کنیز مذکوره فرزندی را یزد و دعوت آن
کرد باینکه مذکور پس اگر زانیده باشد کنیز مذکوره آن فرزند را در مدت کم از شش ماه از وقت بیع پس آن فرزند پس باینکه است و کنیز مذکوره
ام ولد وی است و این بنا بر استحسان است و فرزند مذکور شافعی رج دعوت آن باطل است و همین قیاس است زیرا چه باینکه بگاه فروخت
آن را پس این بیع اعتراف باینکه آن فرزند بنده است و بعد از آن دعوی او که آن فرزند وی است مناقض آنست
این دعوی صحیح نیست پس نسب آن فرزند از وی ثابت نخواهد شد چه نسب آن بدون دعوی ثابت نمیشود و وجه استحسان اینست که
چون کمتر از شش ماه از وقت بیع فرزند مذکور معلوم شد عدول آن از آن نیست که کنیز مذکوره ملک باینکه بود و این لالت میکند برین که آن مخلوق از این ملک مذکور است

لأن الظاهر عدم الزنا ومنه النسب على الخفاء فيعفى فيه التناقض واذا احتج الدعوى استندت الى وقت العلوق فتبين انه باع ام ولد له فيفصح البيع لان بيع ام الولد لا يجوز ويرد الثمن لانهم قبضه بغير حق وان ادعى المشتري مع دعوى البائت او لمده فلعوة البائت اولى لانها اسبق لاستنادها الى وقت العلوق وهذه دعوى استيلاء وان جاءت به لاكثر من سنتين من وقت البيع لم يبع دعوى البائت لانها يجب انضال العلوق بملكه نيقنا وهو الشاهد والحجة الا اذا صدقه المشتري فثبت النسب ويحمل على الاستيلاء بالنكاح ولا يبطل البيع لاننا يتقنا ان العلوق لم يكن في ملكه فلا يثبت حقيقة الفيق ولا حقه وهذه دعوى تخيير وخير المال ليس من اهل وان جاءت به لاكثر من ستة اشهر من وقت البيع ولا قل من سنتين لم تقبل دعوى البائت فيه الا ان يصدقه المشتري لانه لحق ان لا يكون العلوق في ملكه فلم توجد الحجة فلا بد من تصديقه واذا صدقه يثبت النسب ويبطل البيع والولد حر والام ولد له مكافئ المسئلة الاولى لضافتها واحتمال العلوق في الملك فان مات الولد فادعاه البائت وقد جاءت به لاقل سنتين فثبت الاستيلاء في يوم هذا البائت الولد چه ظاهر این است که گنیزه مذکوره زنا کرده است وبنای نسب بر امر مخفی است پس بائع مذکور در تناقض دعوی مخدورت لهذا دعوی او صحیح است وهرگاه صحیح شد دعوی او در دعوت فرزند مذکور پس آن دعوت مستند و منسوب خواهد شد بسوی وقت علوق پس ظاهر شد که او ام ولد خود را فروخته است لهذا این بیع نسخ نموده خواهد شد چه بیع ام ولد جائز نیست و من آن واپس خواهد داد و مشتری آن نیز باید چه بائع قبض نموده است من آنرا غیر حق و اگر مشتری نیز دعوت آن فرزند نماید در وقت دعوت بائع یا بعد از آن پس دعوت بائع اولی است چه دعوت او سابق است بجهت آنکه مستند و منسوب است بسوی وقت علوق و این دعوت استیلاء است و اگر آن فرزند متولد شود و بعد از گذشتن دو سال از وقت بیع پس در نیصورت دعوت بائع صحیح نیست زیرا چه در نیصورت علوق در ملک او یافته نشد یقیناً و همین شاهد رجعت بود و آن یافته نشد پس در نیصورت صحیح نخواهد مگر و قتیکه مشتری تصدیق او نماید در دعوت او پس درین هنگام ثابت خواهد شد نسب آن فرزند از بائع مذکور باین طور که آن محمول خواهد شد بر نکاح لهذا فرزند مذکور آزاد نخواهد شد و بیع نیز باطل نخواهد شد زیرا چه یقین معلوم است که علوق آن فرزند در ملک نبوده است ثابت نخواهد شد عمق فرزند مذکور حقیقه و نه استحقاق آزادی ثابت خواهد شد با در دیر او دعوت مذکور دعوتی است که بسبب آن آزاد میشود و فرزند وی و این را دعوت تحریر میگوند و تحریر مالک را نمیرسد که چنین دعوت نماید و اگر فرزند مذکور متولد شود و در مدت زیاد از شش ماه از وقت بیع و لیکن کمتر از دو سال پس در نیصورت نیز دعوت بائع مذکور مقبول نیست مگر و قتیکه تصدیق او نماید مشتری زیرا چه در نیصورت نیز یقیناً معلوم نیست که علوق آن فرزند در ملک بائع مذکور بود پس حجت یافته نشد لهذا ضرر است که مشتری تصدیق آن نماید پس اگر تصدیق آن نماید مشتری ثابت میشود نسب آن فرزند از بائع مذکور و بیع باطل میشود و فرزند مذکور آزاد میگردد و مادرش ام ولد بائع چنانچه در صورت اول بود بجهت آنکه بائع و مشتری هر دو متفق شدند بر اینکه علوق آن فرزند در ملک بائع مذکور است و علوق مذکور احتمال این دارد و اگر بعیر و فرزند مذکور و بعد از آن دعوت آن نماید بائع مذکور حال آنکه آن فرزند متولد شده است در کمتر از شش ماه از وقت بیع پس در نیصورت گنیزه مذکوره ام ولد بائع نمیشود زیرا چه گنیزه مذکور بائع فرزند مذکور است و استحقاق

و مینبت نسبت به بعد الموت اهدم حاجته الی ذلک فلا یبینه استیلا و ادا ام وان ماتت الام فادعاه
البائمه وقد جاءت به لاقل من ستة اشهر یثبت النسب فی الولد و اخذ البائمه لان الولد هو اهل صل فی
النسب فلا یضره قوالت التبع و انما کان الولد اصلا لانها تضاعف الیه یقال مر الولد و تستفید
الحویه من جهته لقوله علیه السلام اعترفها ولدها و الثابت لها حق الحویه و له حقیقتها
والادنی یتبع الاعلی و یرد الثمن کلّه فی قول ابی حنیفه سراه و قال یرد حصّة الولد و لا یرد حصّة الام
لانّه تبین انه باع امر ولدّه و مالیاتها غیر منقومة عنده فی العقد و الغصب فلا یضمنها المشتري
وعندها منقومة فیضها قال و فی الجامع الصغیر و اذ حصلت الجارية فی ملک رجل فباعها فولدت
فی بد المشتري فادعی البائمه الولد و قد اعتق المشتري الام ففها ابنه و یرد علیه حصته من الثمن لو کان
المشتري یحقق الولد فدعونه باطله و قبل الفرغان الاصل فی هذا الباب الولد و الام فباعه له علی صام و فی الوجه الاول
قام الدائم من المعویة و الاستیلاء و هو الفسق فی التبع و هو الام فلا یجتمعت ثبوته فی الاصل هو الولد و لیس من خود و انک لا بد له المعویة و

و فرزند مذکور موجود نیست تا نسب آن ثابت شود و از بائع مذکور و چون نسب آن فرزند ثابت نشد کثیر مذکور به ام ولد وی نخواهد شد
و اگر کثیر مذکور به بمیرد و بعد از آن دعوت آن فرزند نماید بائع مذکور و حال آنکه آن فرزند متولد شده است و دیگر تراشما پس از منصوص
نسب آن فرزند ثابت میشود و از بائع مذکور و او میگوید و یرا یرا چه فرزند اصل است و ثبوت نسب پس ضرر نیست در آن بسبب ثبوت
تابع که مادر آن است و دلیل اصل بودن و لد این است که مادرش مضام بسوی او میشود و گفته میشود و ام ولد مادرش که استفاد حریّت
از جانب ولد میکند دلیل آن قول صلح است که آزاد کرد و آن کثیر را ولد او و تحقیق حریّت ثابت است و لد را و حق حریّت ثابت است
مادرش را پس حق حریّت ادنی است و تحقیق آن اعلی و ادنی تابع اعلی میشود و در صورت و افس خواهد داد و بائع مذکور جمیع
ثمن کثیر مذکور را نزد ابی حنیفه رج زریا چه در صورت ظاهر شد که بائع مذکور فروخته است ام ولد خود را و مالیت ام ولد متقوم است
نزد ابی حنیفه رج در عقید رج و غصب پس مشتری ضامن آن نخواهد شد و صاحبین رج گفته اند که و افس خواهد داد و بائع مذکور
از جمله جمیع ثمن حصّه فرزند را و حصّه مادر آن را و افس نخواهد داد و زریا چه مالیت ام ولد متقوم است نزد ایشان پس ضامن آن
خواهد شد مشتری مذکور **مسئله ۲** در جامع صغیر مذکور است که اگر کثیر شخصی حامله شد و بعد از آن فروخت آنرا شخص مذکور
پس زاید کثیر مذکور به فرزند وی را نزد مشتری و دعوت آن کرد بائع مذکور و در حالیکه کثیر مذکور را آزاد کرده است مشتری مذکور پس
در صورت فرزند مذکور پس آن بائع است و افس خواهد داد و مشتری مذکور از جمله جمیع ثمن حصّه فرزند مذکور را و این بقول صاحبین است
و اما نزد ابی حنیفه رج و افس خواهد داد و جمیع ثمن را چنانچه در صورت موت کثیر مذکور به و همین صحیح است و اگر مشتری مذکور آزاد
کرده باشد فرزند را فقط پس در صورت دعوت بائع مذکور باطل است و فرق میان این دو صورت این است که اصل در بائع است
فرزند است و مادرش تابع آن چنانچه سابق مذکور شد پس در صورت اول بائع دعوت و استیلاء و اعنی عتق یافته میشود و تابع که
مادامان فرزند است پس آن تابع عمل نخواهد کرد و فرزند که اصل است لهذا دعوت فرزند صحیح نخواهد شد و فرزند مذکور آزاد خواهد شد
و نسب وی ثابت خواهد شد از بائع مذکور و از لود ام آزاد شدن فرزند و ثبوت نسب این نیست که مادرش نیز آزاد شود و ولد مذکور آزاد

وامه امته لاها وکما فی المستنولہ بالکمال فی الفصل الثانی ہم الماتہ بالاصل وهو الولد فینتم ثبوتہ فیہم وفي النہم وانما کل الاعتناق مانما کمنہ لا یجمل النقص کفی استحقاق النسب کفی استحقاق النسب من ہذا الوجه ثم الثابت من المشتري حقیقۃ الاعتناق والثابت فی الادم حق الحریۃ فی الولد البائت حق الدعوة والحق لا یعارض الحقیقۃ والتدبیر بذلۃ الاعتناق لا یجمل النقص وقد ثبت ببعض آثار الحریۃ وقولہ فی الفصل الاول یزید حلیۃ یحصنہ من الثمن قوطا وعندہ بكل الثمن هو الصبیح کما ذکرنا فی فصل الموت قال من باع عبد ولد عندہ بملہ المشتري من آخر ادعاه البائت الاول دفوعا بطل البیع من البیع یجمل النقص ومالہ من حق الدعوة لا یجملہ فینقص البیع لاجلہ وکذا اذا کان البائت اولادہ من اولادہ او کان البائت لامر اورس ہذا اورس ہا ثم كانت الدعوة لان ہذا العوارض تجمل النقص فینقص ذلک کلہ ونقص الدعوة بخلاف الاعتناق والتدبیر علی ہامر ومخلاف ما اذا ادعاه المشتري او لا ثم ادعاه البائت حیث لا یثبت النسب من البائت لان النسب للثابت من المشتري لا یجمل النقص فصار کاعتناقہ قال ومن ادعی نسب احد التواہین فثبت نسبہما منہ لانہما من ماء واحد فمن ضرورۃ ثبوت نسب احدہما ثبوت نسب الاخر وهذا لان التواہین ولدا لای

وما درش کنیز میانند وچنین اگر نکاح کند کسی نیز غیر او و فرزند یزاید کنیز مذکورہ از آنکس پس نسب این فرزند ثابت میشود از آنکس و کنیز مذکورہ از آن خواجہ خودست و در صورت دوم بائع مذکور یافتہ میشود و فرزند کہ اصلست پس ثابت نخواہد شد دعوت آن برحق اصل و بائع ہر دو باید دانست کہ اعتناق فرزند مذکور مانع صحت دعوتست بچمت آنکہ اعتناق قابل فسخ نیست چنانچہ اعتناق نسب و حق استیلا و قابل فسخ نیست پس ہر دو برابرست و ثابت از جانب مشتری حقیقت اعتناقست و از جانب بائع ثابت است و فرزند مذکور حق دعوت و در مادرش حق آزادی و حق معارض حقیقت نمیشود و باید دانست کہ مدبر نمودن بمنزله اعتناقست چنان نیز قابل فسخ نیست و بسبب آن نیز ثابت میشود بعض آثار آزادی و چون امتناع بیع ص ۳۳۰ اگر فروخت شخصی بندہ را کہ متولد شدہ است از کنیز او در وقتیکہ کنیز مذکورہ در ملک او بود بعد از آن کہ فروخت بندہ مذکور را مشتری کہ بدست کسی دیگر و بعد از آن دعوت آن بندہ مذکور شخص مذکور کہ بائع اولست پس در نصورت بندہ مذکور پس او میشود و بیع آن باطلست زیرا بیع قابل فسخست و حق آن شخص کہ دعوت آن بندہ است قابل فسخ نیست پس بنا بر آن بیع فسخ خواہد شد و چنانکہ اگر مشتری بعد از خریدن بندہ مادرش مکاتب کند بندہ مذکور را یا اگر کند آن را یا با جارہ دہد آنرا یا مکاتب کند یا اگر دہد یا در نکاح کسی دہد مادر آن را و بعد از آن دعوت آن بندہ نماید شخص مذکور پس در نصورت ہما آن بندہ پس آن شخص مسکود و محقود مذکورہ فسخ و باطل میشود زیرا بیع این محقود قابل فسخست پس فسخ خواہد شد و دعوت او صحیح خواہد شد بخلاف آنکہ اگر آزاد کند مشتری یا مدبر کند فرزند مذکور را چنانچہ مذکور شد و بخلاف آنکہ اگر دعوت آن نماید مشتری او را و بعد از آن دعوت آن نماید بائع مذکور چہ در نصورت ثابت نمیشود نسب آن بندہ از بائع مذکور زیرا بیع نسبی ثابت شدہ است از مشتری و این قابل فسخ نیست پس آن مانند اعتناق ویست ص ۳۳۰ اگر کنیز شخصی فرزند تو امان زاید و آن شخص دعوت یکی از آن دو فرزند نمود پس نسب ہر دو منہند از او ثابت میشود زیرا بیع آن ہر دو فرزند از یک آب منی اند پس بسبب ثبوت نسب یکی لازم می آید ثبوت نسب دیگر و بر آن نیست کہ تو امان آن دو فرزند را میگویند

بین دلا و نفعا اقل من ستة اشهر فلا يتصور علقو الشا في حادثا ثلاثة لاجل لا قتل من سنة اشهر في الجامع الصغير اذا كان في يده علامان توأمان ولد اعند فباع احدهما وحققت المشتري فباع الباقي الا في يدهما ابنا و بطل علقو المشتري لانه ثبت نسب الولد الذي عند المصادفة العلقو الدعوة ملكة التسئلة مفروضة فيه ثبت به حرية الاصل فيثبت نسب الاخر و حرية الاصل فيه ضرورة لا نفعا توأمان فثبت ان علقو المشتري شراءه لا في حر الاصل فبطل بخلاف ما اذا كان الولد واحد لان هناك يبطل العلقو فيه مقصود الحق دعوة البائع و ههنا تثبت بتعا لحرية فيه حرية الاصل فافترقا ولو لم يكن اصل العلقو في ملكه تثبت نسب الولد الذي عند و لا ينقض البيع فيما لم لان هذه دعوة بخير لا تقدم شهادته اتصال فيقتصر على العمل لا ينقل

و اذا كان للصبي يد بطل فقال هو ابن عبدی فلان العائنه فقال هو ابني لم يكن ابنا ليدوان حقه العبدان يكون اسبه و هذا عند ابي حنيفة و لا اذا اجمد العبد ففوان المولى و على هذا الخلاف اذا قل هو ابن فلان كد على فرائشه فزاد الفسرها

که میان این دو کی میانی داشت گیر کمتر از شش ماه باشد پس مصورت که علقو فرزند دیگر حادث و علمیده باشد زیرا چه محل کمتر از شش ماه نمیشود و در جامع صغیر مذکور است که اگر دو غلام توأمان در دست شخصی باشد که آن هر دو زنزد او متولد اند و بفروشد آن شخص یکی از آن غلام و مشتری آزاد کند آنرا و بعد از آن بایع مذکور دعوت آن غلام نماید که آن در دست او است پس آن هر دو غلام پیروی میشوند و آزاد گردن مشتری باطل میگردد زیرا چه هرگاه ثابت شد نسب آن غلام که در دست بایع مذکور بود بسبب آنکه علقو آن و دعوت او یافته شد در ملک او چه مسئله در مصورت مفروض است پس ثابت شد که آن غلام حراصلی است پس ثابت خواهد شد نسب غلام دیگر نیز او نیز آزاد اصلی خواهد شد چه هر دو غلام توأمان اند پس ظاهر شد که مشتری مذکور خریدار است آنرا و اصلی را و آزاد کرده است آنرا پس شراعت علقو هر دو باطل خواهد شد بخلاف آنکه اگر غلام یک باشد چه در مصورت شراعی مشتری و آزاد گردن او باطل نمی شود بعد از دعوت بایع آن زیرا چه در مصورت اگر باطل شود علقو مشتری پس باطل نخواهد شد مگر اصله به سبب حق دعوت بایع چه آن غلام تابع دیگر نیست و در مسئله کلام در آن است باطل میشود علقو مشتری یعنی آزادی ثابت میشود در غلامیکه در دست صاحب دعوت است و بعد از آن به تبعیت آن لازم می آید که آزاد شود و غلامیکه خریدار است آنرا مشتری چه بسبب صحت دعوت آزاد میشود آن غلام فقط نه اینکه آن غلام پیروی میشود و مادرش ام ولد و به تبعیت آنکه اتصال علقو ملک او که شهادت بر صحت دعوت و استیلا در مصورت یافته نمیشود پس دعوت تحریر مقصود خواهد شد بر غلامیکه و برابر آن ولایت تحریر است یعنی ولایت آزاد گردن است و آن همان غلام است که در دست او است مسئله ۵ اگر باشد طفلی در دست شخصی و بگوید آن شخص که این طفل پس فلان بنده من است و بنده مذکور غائب است و بعد از آن بگوید شخص مذکور که این طفل پس فلان بنده من است پس آن طفل پیروی نمیشود و گاهی اگر چه بنده مذکور انکار نماید ازین که آن طفل پیروی است و این از ادعای خفیصه من است و صاحبین بح گفته اند که در صورت انکار بنده مذکور آن طفل پس خواه مذکور است و بهین بخلاف است در صورتیکه بگوید شخص مذکور که این طفل پس فلان کس است و متولد شده است از زنیکه تراش روی است بعد از آن دعوت آن طفل را میبایست خود دلیل صاحبین بح است

ان اقرار بر توبه بوجه الصد فصار کان لم یکن الاقرار و الاقرار بالنسب یرتد بالرد و ان کان لا یجوز النقص لا یجوز علی
 یعل فیہ الاکراه و الھزل فصل کیا اذا اقر المشتري علی البائت بخصایف المشتري فکذب البائت ثم قال انا اعتقمت تحمل الولاء الیه تجلان
 ما اذا صدقه لا یمنع بعد ذلك نسبنا تا بنام الی غیر و تجلا اذ اذ الی یصد و لیکذب بلانہ تعلق بسبق القول علی اعتبار تصدیقه فیصد کوالله
 لا یشک من غیره لان یبذل نفسہ لا یحقیقہ ان النسب یجوز النقص بعد ثبوت و اقرار بمثلہ لا یرتد بالرد فقیهین معقولین علی
 وجه النسب فی رد شهادتہ لہم ثم قال نفسہ هذا لانه تعلق بسبق القول علی اعتبار تصدیقه فیصد بعد التذنب بالنسب لکذا تعلق

کہ اقرار خواجہ مذکور باینکہ آن طفل سپہ سالار بنده وی ست رد میشود بسبب نمودن بنده مذکور پس بسبب رد نمودن بنده مذکور اقرار
 خواجہ چنان شد کہ گویا بنود اصل و نسب اگر چه قابل نقص و منہ نیست بعد از ثبوت و لیکن اقرار بنسب رد میشود بسبب رد نمودن
 مقرر لہم تا عمل میکنند در آن اکراه و ہزل ف اعنی اگر بطریق ہزل یا بسبب اکراه اقرار نماید کسی در حق بنده خود باینکہ این
 فرزند من است جائز نیست این اقرار پس مسئلہ کہ کلام در آن است چنان شد کہ اگر اقرار کند خرید کننده بنده باین کہ
 بائع آن آزاد کرده است آنرا و بائع مذکور تکذیب آن نماید و بعد از آن بگوید مشتری مذکور کہ من آزاد کرده ام بنده مذکور را چہ این
 قول وی مقبول است و ولای آن بنده بسوی او منجر و منتقل میشود و بسوی میرسد و اقرار او برای بائع مذکور نیست و نابود و مٹ میشود
 و همچنین در اینجا بخلاف آنکہ اگر در صورت مذکور بنده مذکور تصدیق نماید خواجہ مذکور را در قول او کہ این طفل سپہ سالار بنده است
 بعد از آن خواجہ مذکور دعوت نماید و صبی مذکور چہ این دعوت صحیح نیست زیرا چہ این دعوت بعد از آن است کہ نسب آن صبی ثابت
 از غیر و بخلاف آنکہ اگر بنده مذکور بعد از اقرار خواجہ مذکور خاموش ماند نہ تصدیق او نماید نہ تکذیب او چہ در صورت نیز دعوت
 خواجہ صحیح نیست زیرا چہ صبی مذکور حق مقررہ متعلق شدہ است بنا بر آنکہ احتمال است کہ او تصدیق کند خواجہ مذکور را پس صبی مذکور
 بمنزلہ فرزند آن زن ملاعنہ است کہ نسب او ثابت نمیشود از غیر لہا ن کند کہ شوہر آن زن است زیرا چہ میرسد و بر آ کہ بعد از
 لہا ن تکذیب نفس خود کند و اقرار نماید کہ فرزند مذکور فرزند وی ست و دلیل ابی حنیفہ راجع نیست کہ نسب امری ست کہ بعد از
 ثبوت احتمال نقص و منہ ندارد و اقرار بچنین امر رد میشود بسبب رد نمودن مقررہ پس بعد از رد نمودن نیز باقی خواجہ ماند لہذا دعوت
 خواجہ مذکور بعد از اقرار مذکور صحیح نیست اگر چه رد نموده باشد آن اقرار را بنده مذکور چنانچہ اگر گواہی و ہر کسی بر شخصی بنسب صغیری
 وارد شود گواہی او بہ سبب تمہت و بعد از آن دعوت آن نماید گواہ مذکور پس دعوت آن صحیح نمیشود و همچنین در مسئلہ کہ
 کلام در آن است نیز دعوت خواجہ مذکور بعد از اقرار صحیح نیست و سر آن نیست کہ صبی مذکور متعلق شدہ است حق مقررہ مذکور
 حتی اگر بنده مذکور تصدیق نماید خواجہ مذکور را بعد از تکذیب ثابت میشود نسب آن صبی از بنده مذکور و همچنین متعلق شدہ است

به حق الولد فلا یرتد بحد المقر له و مسعله الولاء علی هذا الخلاف ولو سلم فلوله لا یختل

یا اعتراض الدعوی بحد الولاء من جانب الامر الی قوم ارباب و قد اعترض علی الولاء الموقوف ما هو اقوی

و هو دعوی المشتري فطل به بخلاف النسب علی ما مر و هذا یصلح عوجا علی اصله فیمین یسیم

الولد و یخاف علیهم الدعوة بعد ذلك فیقطع دعوی اربابا قراره بالنسب لغیره قال و اذا کان الصبی فی ید

باقرار خواه مذکور حق صبی مذکور پس آن اقرار درخواهد شد بسبب زود نمودن مقرر که بنده مذکور است و مسئله غیر بلا بسوی مشتری نظیر آورده اند
آنرا صاحبین رج پس جواب آن انیت که در مسئله مذکوره نیز اختلاف است نزد ابی حنیفه رج و مسلم نیست و اگر مسلم باشد پس
وجه فرق میان این مسئله و میان مسئله که کلام در آن است این است که دلائل ابطالان است و اعنی ولای بنده گاه ثابت
میشود و مرخصی را و بعد از آن باطل میشود و ولای آن در حق آن شخص و منجر میشود بسوی شخص دیگر و صیغه فیکه حادث شود بسبب
قوی استحقاق او و ولای آن چنانچه اگر تزویج نمود زید کنیز خود را با غلام خالد و فرزندی متولد شد از آنها و بعد از آن آزاد کرد
کنیز مذکوره را پس ولای او فرزند مذکور ثابت میشود و مزید را و بعد از آن هرگاه از او کند خالد غلام خود را که پدر فرزند مذکور است و لا
آن فرزند که ثابت شده بود و مزید را باطل میگردد و ثابت میشود و خالد را که آزاد کننده پدر وی است چه جانب پدر قوی تر است
انجا بنده و مسئله نظیر ثبوت ولای آن بنده در حق بائع مذکور و موقوف بود بر اینکه او شاید که بعد از تکذیب مشتری تکذیب خود
نماید و تصدیق مشتری و چون طاری شد بر این ولای موقوف خویری که سبب قوی است برای ثبوت ولای آن برای مشتری
باطل شد و ولای موقوف در حق بائع مذکور آن سبب قوی دعوی مشتری است که من آزاد کرده ام آنرا و این سبب قوی است
بنابر آنکه چون گفت مشتری که من آزاد کرده ام آنرا بنده مذکور بالفعل آنرا و گشت بسبب آنکه بنده مذکور محکوم مشتری مذکور است
و آزاد شدن از جانب بائع مذکور موقوف بود بر تصدیق او و مشتری مذکور را پس آن باطل شد بسبب طاری شدن سبب قوی
چه دلائل ابطالان است بخلاف نسب چه آن قابل ابطالان نیست چنانچه سابق مذکور شد و باید دانست که چون مقرر شد که قاعده نزد
ابی حنیفه رج نیست که اقرار شخصی که صبی در دست او است نسب آن صبی برای بنده او رد میشود بسبب زود نمودن مقرر که اقرار دعوت آن شخص
در حق صبی مذکور جائز نیست اگر چه مقرر را نماید اقرار و بر این قاعده حمله جاری نمیتواند بود در صورتیکه مقرر شود کسی فرزند خود را
که از بطن کنیزی است و مشتری متبرساند دعوت او اعنی شاید که بائع دعوت آن نماید و بیع باطل گردد پس اگر بائع اقرار نماید
به نسب آن فرزند برای غیر احتمال دعوت او منقطع و منفع میگردد و خاطر مشتری جمع میشود مسئله ای که اگر باشد صبی در دست

مسلم و نصرانی فقال النصرانی هو البقی فقال المسلم هو عبدي فقالوا بن النضرانی وهو حر کان الاسلام مر حج
فیستسمع قمارضاً و تعارض لان نظر الجبیه فی هذا القول کانه ینال شرف الحریة حاله و شرف الاسلام ما لا ینال الا بالوحدان
ظاهره و فی حکم الحکام الاسلام تبعاً و حرمانه عن الحریة لا یستلزم و سعادۃ کتسابها و لو کما دعوها دعوة النبوة فالاسلام اول
نهیج الاسلام وهو و فالنظریین قال ان اذا ادعت امرأة حبیباً انہ ابنها لم یجزعواها حق تشہداً و اذ علی الوحدان و مع المسلم
ان ینکح لمرأة ذات زوج لا ینکح لمرأة لا یستحق الحجة بخلاف الرجل لا ینکح لنفسه النسب شہادة
القابلة کافیه فیما کان الحاجة الی تعین المولد اما النسب مثبت بالفراش لتمام و قد صح ان ابنه حلیہ الاسلام قبل شہادة
القابلة علی الوحدان و لو کما کانت معتدة فلا بد من حجة تامّة عندنا فی حقیقتہ و قد مر فی الطلاق ان لم تکن منکوحة و لا
معتدة قالوا ینبغی النسب منها بقولها لان فیہ الزاماً علی نفسها دون خیرها وان کان لها زوج و نعتت نذابیها منہ

دو کس کی از ان مسلمان است و دیگر نصرانی و بگوید نصرانی که آن صبی پس من است و بگوید مسلمان که آن غلام من است پس حکم نموده میشود
باینکه آن صبی پس نصرانی است و آزاد و زیاده اسلام اگر چه مرجع است ولیکن اعتبار ترجیح بعد از تحقق قمارض است و تعارض نیست میان
دعوی برق و میان دعوی نسب پس نسب آن صبی ثابت خواهد شد از نصرانی مذکور زیاده درین نفع وافرست و حق صبی مذکور
چه او را به سبب نسب مذکور شرف حریت بالفعل حاصل میشود و شرف اسلام نیز آئینده حاصل خواهد شد بنا بر آنکه دلائل وحدانیت
خدا تعالی ظاهر و باهرست و اگر حکم بر عکس آن نموده شود اعنی حکم نموده شود باینکه آن صبی غلام مسلمان مذکور است پس نصرانی
مذکور پس در این صورت اسلام آن صبی ثابت نمیشود مگر به تبعیت و از شرف حریت محروم می ماند زیاده در مقدار و انبساط که
حاصل کند آن را و اگر در صورت مذکور مسلمان و نصرانی هر دو دعوی نسب نمایند و هر واحد بگوید که این پس من است پس دعوی
مسلمان اولی و مقبول است بسبب ترجیح اسلام و در آن نفع وافرست و در حق صبی مذکور مسلمانه اگر زن شود در
دعوی نسب کند بر این وجه که بگوید که این صبی که در کنار من است پس من است پس این دعوی مقبول و صحیح نیست مگر و قبحی که او بی
زنی بر ولادت زیاده او دعوی تحمیل نسب میکند بر غیر پس قول او مقبول نخواهد شد مگر بحجت بخلاف مرد چه او اگر دعوی نسب
در صبی و بگوید که این پس من است تحمیل نسب بر خود میکند نه بر غیر و بعد از آن باید دانست که گواهی یک قابله بر ولادت کافیت
زیاده حاجت گواهی آن نیست مگر برای تعیین فرزند بانظیر که آن همان فرزند است که زن مذکور آنرا زائید است و نامش ثابت
میشود بسبب آنکه او آن فرزند زوجه شوهر خود است و فراش وی است و بقتل صحیح آمده است که پیغمبر علیہ السلام قبول کرده است
گواهی قابله بابر ولادت و اگر زن مذکور در عدت نشسته باشد بسبب طلاق باین پس در این صورت گواهی یک قابله کفایت نمیکند
بلکه ضرورت است که گواهی دهند بر ولادت او دو مرد یا یک مرد و دو زن و این نزد ابی حنیفه رجحان است چنانچه بیان آن در کتاب الطلاق
گذشته است و اگر زن مذکور شوهر دارد نباشد و نه در عدت نشسته باشد پس در این صورت گفته اند فقها که ثابت میشود نسب آن صبی
از زن مذکور و قول آن مردان مقبول است زیاده در آن الزام است بر نفات او نه بر غیر او و اگر زن مذکور شوهر دارد باشد بگوید که این پس من است

وصدقها الزوج فهو ابنهما وان لم تشهد اراة لانه التزم نسبه فاعتنى ذلك عن الحجة وان كان الصبي في ايدى يهود وبنی نصرانیة ابنه من حیدها ونکحت نخلها من غیره فهو ابنها لان الظاهر ان الولد منی الفیما یدعیها او لقیام الفرائض بینهما فخر کل واحد منهما یرید ان یطال حق صاحبه فلا یصدق علیه هو نظیر ثوب فی ید رجلین یقول کل واحد منهما هو ینسب وینسب لکل اخر غیر صاحبه یتوکلون بینهما الا ان هناء یدخل المقرکة فی نصیب المقرکة لان محل یحتمل الشریکة وهما لا یدخلان النسب لاحتیاطهما قال فمن استنزی جانیة فولد ولید عنده فاستحقها رجل عن اهل بیت قیمه الولد یوم یحاصرون ولد المذکور وفان المذکور من بطا ام اتمعت اهل ملک یمین او نکاح فتولد منه ثمر تستحق ولده المذکور خیرا لقیمه باجماع الصحابة رضوا وان النظم من الجانبین واجب فیجعل الولد خیرا لاهل فی حق ابيه رقیقا فی حق مدعیه نظرا لهما ثمر الولد حاصل فی یده من غیر صنعته فلا یضمنه الا بالملک ما فی ولد المفضونه فلهذا اقتصر قیمه الولد یوم الحضور

و شوهر مذکور تصدیق وی کند پس آن صبی پس بر دست اگر چه گواهی ندید قایل زیر بارچه در نیصورت هرگاه شوهر مذکور اعتراف نمود بنسب آن صبی پس حاجت نماند بسوی حجت و بینه و اگر باشد صبی در دست زن و شوهر هر دو و بگوید شوهر که این صبی پس من است از غیر این زن بگوید زن مذکور که این صبی پس من است از غیر این شوهر پس حکم نموده میشود باینکه صبی مذکور پس بر دست زیر بارچه ظاهر میست بنابر آنکه صبی مذکور در دست هر دو است و بنابر آنکه فرائض اعنی علاقه زن و شوی میان هر دو قائم است و یکی از ازان میخواهد که باطل گشت حق دیگر را پس قول او مقبول نخواهد شد و حق غیر و این مسئله نظیر مسئله پارچه است که در دست دو کس باشد و هر واحد از آنها بگوید که این پارچه مشترک است میان من و میان شخص دیگر پس آن پارچه مشترک میشود میان آن دو کس ولیکن فرق میان این دو مسئله این است که در مسئله پارچه شریک میشود آن شخص دیگر که مقرکة است در حصه قمر زیر بارچه محل نزاع که پارچه است قابل گشت و درین مسئله شخص دیگر شریک مقر میشود در نسب فرزند مذکور چه نسب قابل شریک نیست مسئله ۸ - اگر شخصی خرید کنیزی را پس آن کنیز فرزندی را زاید نزد آن شخص داد و دعوت آن نمود و بعد از ازان ظاهر شد که آن کنیز کنیز غیر مالک است پس در نیصورت خواهد داد شخص مذکور بخواجه کنیز مذکور قیمت آن فرزند را که در روز خصومت است و فرزند مذکور آزاد است بجهت آنکه او فرزند مفروض است چه مفروض آنکس را میگوید که وطنی کند زنی را با اعتماد آنیکه آن زن حلال است در حق او بنابر آنکه زن مذکور کنیز اوست یا منکوحه او و آن زن فریده بنزد ازان آنکس و بعد از ازان مستحق شود زن مذکور و این معنی یافته میشود در شخص مذکور و فرزند مفروض آزاد است بخواص قیمت باجماع صحابه رضوا و بحجت آنکه رعایت منفعت شفت در جانب هر دو اخصی مذکور و مالک کنیز پس فرزند مذکور آزاد اصلی گردانیده خواهد شد در حق پدر او و بنده گردانیده خواهد شد در حق عی آن که مالک کنیز مذکور است چه درین منفعت هر دو است و چون آن فرزند موجود است در دست پدر او و بغیر تعدی و تصرف پدر مذکور پس مالک آن نخواهد شد پدر مذکور مگر و قتیله منع کند عی یا از قبض آن و بدینا نالوبی چنانچه همین حکم است و فرزند کنیز مضمونه آن شخص میشود مگر و قتیله طلب کند عی فرزند مذکور را از شخص مذکور و او نداننا لوبی لهذا معتبرست قیمت فرزند مذکور که در روز خصومت است

لا ینال یوم للمتم ولو مات الولد لا شق علی الأب لان فیه ام المنع وکذا الوترک ما لا لان الا وکذا لیس بیدل
 عنده والمال لا یبیه لانه حر الاصل فی حقه فیرث قتل قتل الأب یفرم قیمته لوجوب المنع وکذا الوترک عنده
 فاخذ دینه لان سلامته بدله کسلامته وینم بدله کمنعه فیقیمت کما اذا کان حیا ویرجم بقیمته الولد
 فی اعلی یا فاعلم انه من له سلامته کما یرجم بقیمته بخلاف العفو لانه لزم الاستیفاء منا فها فلا یرجم بعلم الباقی والله اعلم بالصواب

کتاب الاقرار

قال واذ اقر الحق العاقل البالغ بحقی لزمه اقراره مجهولا کان ما اقر به او معلوما اعلن الاقرار بخبار
 عن ثبوت الحق وانه ملزم لوقوعه دلالة الاثری کیف الزم رسول الله صلی الله علیه وسلم ما عارضه الرجل بالحق باقراره

چه آن روز در موضع ست پس اگر میر و فرزند مذکور نزد پدر خود پیش از صورت هیچ چیز لازم نمی آید بر پدر مذکور بسبب آنکه در نیصورت
 منع یافته نمیشود و همچنین ست اگر میر و فرزند مذکور بگذار مال را از پیرا چه میراث بدل آن فرزند نیست و آن مال میرسد به پدر او
 زیرا چه فرزند مذکور آزاد اصلی ست در حق پدر خود پس پدر او وارث او خواهد شد و اگر قتل کند فرزند مذکور را پدر او پس ضمان خواهد شد
 قیمت آنرا چه در نیصورت منع یافته میشود و همچنین قیمت آن خواهد داد اگر قتل کند آن فرزند را غیر پدر او و دیت آن بگیرد پدر
 مذکور زیرا چه سلامت ماند نزد پدر مذکور بدل آن فرزند چه دیت بدل آن ست و سلامتی بدل مانند سلامتی آن ست منع بدل آن
 مانند منع آن ست پس ضمان خواهد داد و قیمت آن را چنانچه میداد اگر آن فرزند زنده میماند و باید دانست که میرسد شخص مذکور را که
 بعد از اذن ضمان قیمت آن فرزند بگیرد و آن قیمت را از بائع کثیر زیرا چه بائع مذکور ضمان سلامتی آن ست که برایش شخص مذکور ست
 پس او خواهد گرفت از بائع قیمت فرزند مذکور چنانچه میگردد و بهای آنرا بخلاف عقر چه آنرا نمیکند و از بائع مذکور را حقی شخص مذکور بطلی کرده است
 کثیر مذکور که ملوک نیست و اما لیکن جزا از وی ساقط شد بسبب شبهه ملک پس خواهد داد و عقر آنرا با ملک کثیر
 مذکور و این عقر را نخواهد گرفت از بائع آن کثیر و عقر لازم شده است بر شخص مذکور بسبب آنکه او استیفاء نموده است منافع کثیر مذکور
 پس عقر مذکور عوض آن منافع است لهذا نخواهد گرفت از بائع مذکور و الله اعلم

کتاب الاقرار

ف و آن در شرع عبارت ست از اخبار و اظهار حق غیر بر ذات خود و اقرار کننده را مقرب میگردد و این غیر را که برای او اقرار کرده است
 مقرب میگردد و چیزی را که بآن اقرار کرده است مقرب میگردد و مسلم هر گاه اقرار کرد آزادی که عاقل و بالغ ست
 بحقی لازم میشود و اقرار وی غیر مجبول باشد یا معلوم بحجت آنکه اقرار چنانچه مذکور شد اخبار است از ثبوت حق غیر بر ذات خود
 و بسبب اقرار لازم نمیکرد حق غیر باین دلالت میکند باینکه حق مذکور ثابت ست و در پیرایه ظاهر این ست که مقرب صحت ست
 و اقرار چه مال محبوب است بطبع پس اقرار آن جای غیر بدین نخواهد بود و صحت و حکمت آنکه غیر علی السلام حکم کرده بود و غیره از این قبیل است

موتلك الموات باعترافها وهو حجة قاصرة لقصور ولاية المقر عن خيره فيقتصر عليه بشرط الحوية ليعلم قاراه
مطلقا فان العبد للماذون له وان كان ملحقا بالحر في حق الاقرار لكن المحرر عليه ما يصح اقراره بالمال ويصح
بالحدود والقصاص لان اقراره بعهد موجبا للعقل الدين برقبته وهي مال المولى فلا يصدق عليه بخلاف
للماذون له كونه مسلطا عليه من جهة وبخلاف الحد والدم لانه يبقى على اصل الحوية في ذلك حتى لا يصح اقرار
المولى على العبد فيه ولا بد من الملوغ والعقل لان اقرار الصبي والمجنون غيره لا فائدة له فاما اهلية الاكراه
اذا كان الصبي ما دون اقله لانه ملحق بالبالغ بحكم الماذون وجعله المقربة لا يمتنع صحة الاقرار لان الحق قد يترك
مجهولا بان انكف ما لا يدري قيمته او يخرج جراحة لا يعلم ارشها او تبقى عليه باقية حساب لا يحيط به عليه
واقرار اجناب عن نوب الحق فيصح به بخلاف الحق الذي في المقله لان المجهول لا يصح مستحقا ويقال اليقين المجهول ان التحمل
من جهته فصار ملكا اذا اعتق احد عبديه فان لم يبين اجبه القاصي على التباينة كونه كونه عا لزمه بصحة اقراره وذلك
بالبينان فان قال فلان علي شئ لزم ان يبين ماله قيمة كونه اجناب عن الوجوب في ذمته وما كونه لا يجز

وزن عامية را تير با قرار او بايد دانست كه اقرار حجت قاصه است يعني حجت است بزيارت مقرب بغير اوجه ويرا ولايت بغير نيست
و بايد دانست كه آزادي مقرب را ي اين شرط است كه صحيح شود اقرار او مطلقا اعني در مال وغير آن ص زيرا چه بنده ماذون اگر چه
در حكم آزاديست و حق اقرار ليكن اقرار بنده محصور صحيح نيست در مال و اقرار آن بحدود و قصاص صحيح است زيرا چه بسبب اقرار
بنده محصور دين متعلق ميشود برقبه وي در قبه آن مال خواجه است پس اقرار آن در حق خواجه معتبر نخواهد بود بخلاف بنده ماذون چه
اقرار وي بمال صحيح است زيرا چه هر گاه خواجه اذن داد او را و او راضی شد متعلق شد دين برقبه وي و بخلاف آنكه اگر محصور اقرار كند
بحد يا بقتل ب باين طور كه گويد زنا كردم با فلان يا كشم من فلان راض چه اقرار وي بحد و قتل صحيح نيست زيرا چه بنده
باقی است بر اصل آزادي و در حق حد و خون لهذا صحيح نيست اقرار خواجه بر بنده در حد و قصاص و قتل و بلوغ شرط صحت اقرار است
بجهت آنكه اقرار صغير و ديوانه لازم نيست زيرا چه آنها اهل بيت اين ندارند كه چيزي لازم گردد بر آنها مگر وقتيكه صغير ماذون باشد
چه صغير ماذون بسبب اذن در حكم بالغ است مسئله ۲ - جهالت مقرب مانع صحت اقرار نيست زيرا چه حق مجهول نيز
گاهي لازم ميشود بانيطور كه كسي تلف كند مال شخصي را كه قيمت آن معلوم نيست بوي يا جابحي كند كه ارش آن معلوم نيست
او را بالفعل يا باشد بزرگ كسي باقي حسابي كه احاطه آن حساب نمي تواند كرد آن كس و اقرار اجبارست از ثبوت حق غير پس صحيح
خواهد بود اقرار بجهت مجهول بخلاف جهالت مقرب چه اقرار براي مقرب مجهول صحيح نيست زيرا چه مجهول اهل بيت استحقاق ندارد
و هر گاه اقرار به مجهول صحيح شد گفته ميشود بمقر كه بيان مجهول نمايد زيرا چه جهالت از جانب اداناشي است و چنان شد كه اگر شخصي
آناد كويكي از دهنده خود را پس تعيين نمودن آزاد بر خواجه است و همچنين در نجا نيز پس اگر مقر بيان آن نكند بايد كه قاضي جبر كند
بروي تا بدين نمايد زيرا چه واجب است بروي كه بيرون شود از عهده كه لازم گرداننده است او بر خود بسبب اقرار صحيح و حاصل
نميشود مگر به بيان او مسئله ۳ - اگر گويد شخصي كه براي فلان چيزي بزرگه من است يا خفي بزرگه من است لازمست مراور كه
بيان كند چيزي را كه آن خفي قيمتي دارد زيرا چه او خبر داده است بانيكه آن وجبت بزرگه او و آنچه قيمت ندارد وجب نميشود بزرگه

فاذا بین غیر ذلك يكون رجوعا قال والقول قوله مع يمينه ان ادعى المقر له الذم من ذلك لانه هو المنكر فيه وكذا اذا قل
لفلان على حق لما بينا وكذا القول غصبت منه شيئا ويجب ان يبين ما هو مال يحرق فيه الثامن نقول على العادة ولو قل
لفلان على مال فلم يرجع اليه في بيانه لانه هو الجمل ويقبل قوله في القليل والكثير لان كل ذلك مسأل فان اسم
لما يقول به الا انه لا يصدق في اقل من درهم لانه لا يصدق ما لا يعرفه ولو قل مال عظيم لم يصدق في اقل من
ما في درهم لانه اقرب مال موصوف فلا يجوز الغاء الوصف والنصاب مال عظيم حتى اعتبر صلح غنيته والفقير عظيم
عند الناس وعن ابي حنيفة انه لا يصدق في اقل من عشرة دراهم وهي نصاب السرقة لانه عظيم حيث يقطع به اليد
المعترفة عنه مثل جواب الكتاب هذا اذا قل من الدرهم ما اذا قل من الدنانير فان تقديره في باب العشرين وفي اقل من خمس عشر
لانه ادعى نصاب يحرق فيه من جنسه وحيث مال الزكاة لا يصدق النصاب ولو قل مال عظيم فالتقدير بثلاثة نصبت ما سألنا عنه الا في الجمع

پس هرگاه بیان آن کند بخیر که قیمت ندارد و خواهد بود رجوع از اقرار در رجوع بعد از اقرار در حقوق عباد و صبیح نیست و همچنین اگر گفت
غصب کرده ام از فلان چیزی را واجب است که بیان کند چیزی را که مال باشد و مانعت در آن جاری باشد چه غصب مستحق
نمیشود و مگر در چیزی که در آن مانعت و مزاحمت میشود و چیزی که قیمت ندارد در آن مانعت و مزاحمت جاری نیست و عادت
مسئله ۳ - اگر شخصی اقرار کند بخیر مجهول یا بحق مجهول و بیان آن نمود بخیری که قیمت دارد و مقر له دعوی زیاده از آن
پس قول مقر با سوگند مقبوست زیرا چه او منکر آن است مسئله ۴ - اگر شخصی گفت برای فلان برزده من مال است پس
بیان آن او نخواهد کرد زیرا چه این اجمال از جانب اوست و مقبول است قول وی بیان کند قلیل را یا کثیر را یا چه قلیل و کثیر
هر دو مال است ولیکن اگر کم از یک و هم بیان نماید مقبول نیست زیرا چه کم از یک در هم را در عرف مال نمیگویند مسئله ۵ -
اگر گفت که برزده من مال عظیم است پس اگر کمتر از دو صد در هم بیان نماید مقبول نیست نزد صاحبین رح و در یک روایت
ابی حنیفه رح زیرا چه او هرگاه وصف نمود مال مذکور را با اینکه عظیم است نمیرسد او را که این وصف را باطل کند و مقدار نصاب زکوة
که دو صد در هم است مال عظیم است بنا بر آن مالک نصاب غنی شمرده میشود و غنا نزد مردمان عظیم است پس بیان آن در مقدار
دو صد در هم مقبول خواهد شد و در کمتر از آن مقبول نخواهد شد و گر نه لازم آید که وصف عظیم لغو گردد و در روایت از ابی حنیفه رح
در روایت دیگر که بیان آن در کمتر از ده درم که نصاب ستره است مقبول نیست زیرا چه ده درم مال عظیم است لهذا بسبب زدن
بریده میشود دست انسان که محرم است و باید دانست که انیکه مذکور شد وقتی است که گفته باشد مقر برزده من مال عظیم است نزد ما
و اما اگر گفته باشد که برزده من مال عظیم است از دنا پس تقدیر بیان آن بیت ثقال است و در شتر بیت و پنج است زیرا چه کمتر
نصابیکه واجب میشود در زکوة شتر از آن بیت و پنج است و در غیر مال زکوة تقدیر بیان قیمت نصاب است و اعنی اگر
بمقدار قیمت نصاب بیان نماید مقبول است و در کمتر از آن مقبول نیست پس اگر گفت مقر برزده من مال عظیم است پس تقدیر بیان آن بمقدار نصاب است
از هر گونه ای که اقرار کرده باشد تا آن را بطول الفاظ جمع است انی مرتبه است پس بیان آن در مقدار نصاب مقبول خواهد شد و کمتر از آن مقبول نخواهد شد

و لوقال دراهم کثیره لم یصدق فی اقل من عشره و هذا عند ابی حنیفه و عند همالی یصدق فی اقل من مائتین
 لان صلح النصاب مکثر حتی وجب علیه مواساة غیره بخلاف ما دونه و لان العشره اقصر ما ینتج الیه اسم الجمع یقال عشره
 دراهم لوقال احد عشر دراهم فیکون هو اکثر من حیث اللفظ فینصرف الیه و لوقال دراهم فی ثلثه لانها اقل الجمع الصحیح لان بین
 اکثر منهنها لان اللفظ یحتمله و ینصرف الی الوزن المقاد و لوقال کذا کذا دراهم لایصدق فی اقل من احد
 عشر دراهم لانه ذکر عددین مبهمین لیس بینهما حرف العطف و اقل ذلك من المفسر احد
 عشر و لوقال کذا او کذا لایصدق فی اقل من احد و عشرین لانه ذکر عددین مبهمین بینهما حرف العطف و اقل
 ذلك من المفسر احد عشر فی کل وجه علی نظیره و لوقال کذا دراهم او فو دراهم لانه تفسیر للمجهول و ثلث
 کذا بغیر او فو احد عشر لانه لا نظیر له سواء ان ثلث بالواو فایده واحد و عشرین و ان ریم یزاد صلیما الف لان ذلك نظیره

مسئله اگر گفت که بر من کثیر است مقبول بیان آن کمتر از عشره معنی ده و در برابر آن خفیفتر نزد صاحبین مقبول است کثیر از ده و در هر چه
 مالک نصاب صاحب مال کثیر است نه مالک کمتر بنابراین واجب میشود بر مالک نصاب مواسات و یاری کردن غیره بر مالک کمتر و دلیل
 ابی حنیفه آنست که لفظ عشره اقصى غایت عددی است که منتفی میشود بان اسم جمع چنانچه تا بلفظ عشره لفظ دراهم جمع میگویند
 اعنی عشره دراهم و بعد از عشره لفظ دراهم را واحدی آرند و میگویند احد عشر دراهم پس لفظ عشره از روی لفظ اکثر است پس از
 لفظ کثیر که در اقرار مقرر مذکور است همین عشره مراد خواهد بود مسئله ۸ - اگر گفت بر من دراهم است پس واجب میشود
 بر مقرر در هر چه که کمترین جمع صحیح است مگر و قتیکی بیان کند زیاده از آن زیرا چه لفظ دراهم احتمال زیاده دارد اما وزن دراهم
 موافق وزن معاد و متعارف خواهد بود و آن وزن و وزن سبعة مسئله ۹ - اگر گفت بر من کذا کذا از روی
 دراهم است یعنی چندان چندان از روی دراهم پس بیان آن مقبول نیست در کمتر از یازده دراهم زیرا چه مقرر ذکر کرد و دو عدد مبهم را
 بدون و او عطف و اقل مرتبه دو عدد مفسر که با و او عطف ذکر کرده شود احد عشر یعنی یازده است و اگر گفت بر من کذا کذا
 از روی دراهم است پس بیان آن مقبول نیست در کمتر از بیت و یک دراهم زیرا چه ذکر کرد و دو عدد مبهم را با حرف عطف و اقل مرتبه
 دو عدد مفسر که با حرف عطف ذکر کرده شود احد و عشرین یعنی بیت و یک است پس هر یکی ازین دو عدد مبهم بر نظیر خود از دو عدد
 مفسر محمول خواهد شد و اگر گفت بر من کذا از روی دراهم است پس واجب میشود بر آن یک دراهم زیرا چه یک دراهم تفسیر لفظ کذا است
 که عدد مبهم است و اگر گفت بر من کذا کذا از روی دراهم است پس واجب میشود بر آن یازده دراهم زیرا چه برای سه عدد مبهم
 که با و او مذکور شود از عدد مفسر سوای احد عشر یعنی یازده دیگر نظیر نیست و اگر گفت بر من کذا و کذا و کذا از روی دراهم است
 پس واجب میشود بر آن یکصد و بیت و یک و اگر یک کذا دیگر بر آن افزود نماید یعنی کذا و کذا و کذا و کذا بگوید واجب میشود بر آن
 یک هزار و یکصد و بیت و یک دراهم زیرا چه نظیر این عدد برای مبهم با حرف عطف از عدد مبهم که با حرف عطف مذکور شود همین است

قال وانشأ له علی او قبلی فند اقرار بالدين لان على صيغة ايجاب وقيل يبنى عن الضمان على ما مر في الكفاية
ولو قال المقر هو ودينه وصل صدق لان اللفظ يحتمل مجازا حيث يكون المضمون حفظه والمال حله في صدق
موصولا لا مفصولا قال رض وفي بعض نسخ المختصر في قوله قبله انه اقرار بالامانة لان اللفظ ينتظم ما خرج صارا
قوله لاحق لي قبل فلان ابراء عن الدين والامانة جميعا والامانة اقلها ما واول اهم ولو قال عندي او معي او بيني
او في كيسه او في صندوقه فهو اقرار بالامانة في يده لان كل ذلك اقرار بكون الشيء في يده وذلك ينتمى الى مضمون
وامانة فثبت اقلها ولو قال له يحل لي عليك الف فقال تزقيها وانتقد هها او لجلتي بها او قد قضيتكها فهو
اقرار لان العاء في الاول والثاني كناية عن المذكور في الدعوى فكان انه قال اتزن الالف التي لك على حتى لو لم يذ
حرف الكناية لا يكون اقرارا لعدم انصرافه الى المذكور والتاويل انما يكون في حق واجب والفضل

مسئله ۱- اگر گفت برای فلان بزرگ من است یا قبل من است پس این اقرار بدین است زیرا چه لفظ بزرگ من لفظ ايجاب
اعنی موضوع است برای اینکه واجب گرداند و لفظ قبل من هم دلالت میکند بر ضمان بنابر آن کفیل را قبیل میگویند چه قبیل ضمان
مال است و اگر گفت مقرر که آن ودیعت است متصل بلا فصل بعد از آن اعنی گفت برای فلان بزرگ من است و آن ودیعت است
پس مقبول است قول وی زیرا چه لفظ بر من و قبل من احتمال مجاز دارد اعنی بزرگ من است محافظت آن نه عین آن یا ضمان من
محافظت آن نه ضمان عین آن گویا ذکر محل نمود و اراده حال کرده عین آن محل محافظت است پس مقبول خواهد بود قول وی که
آن ودیعت است و قیسه بلا فصل گفته باشد آنرا قال رض و نسخه مختصر مذکور است که قول وی قبل من است اقرار امانت است زیرا چه
لفظ قبل شامل است دین و امانت هر دو را بنابر آن اگر کسی گوید نیست حتی برای من قبل فلان بری میشود فلان از دین و امانت هر دو
وامانت کمتر است از دین پس ثابت خواهد شد امانت و صحیح اول است زیرا چه استعمال قبل در دین بیشتر است پس بر آن محمول خواهد شد
و واجب خواهد شد دین مسئله ۱۱- اگر گفت برای فلان بزرگ من است یا با من است یا در خانه من است یا در کیسه من است
یا در صندوق من است پس این اقرار است باینکه مقرر امانت است در دست وی زیرا چه این اقرار است باینکه آن شیء در دست
وی است و بدون شیء در دست وی و قسم است یکی آنکه مضمون است دوم آنکه امانت است و امانت کمتر است پس آن کمتر ثابت
خواهد شد مسئله ۱۲- اگر بزرگ من گفت که بزرگ من از مال من بزرگ من است و عمر در جواب آن گفت که وزن نموده بگیر آن را
یا نقد دسر کرده بگیر آن را یا مملکت ده مرا و میعادى بکن در گرفتن آن یا او کرده ام و داده ام آنرا بتویا ابراهیم کرده تو از آن
پس جواب مذکور اقرار است زیرا چه لفظ آن در جواب اول و دوم کنایت است از هر دو که مذکور است در دعوی زید پس گویا گفت
که وزن کرده بگیر یا نقد دسر کرده بگیر هر دو در جمعی را که از مال تو بزرگ من است بنابر آن اگر حروت کنایت ذکر نکند و بگوید وزن
کرده بگیر مثلاً و لفظ آن را بگوید پس در صورت اقرار میشود زیرا چه درین هنگام اشارت نیست بسوی هر دو که در جواب هم
و چهارم و پنجم با ذکر کنایت درخواست میعاد و دعوی برای آن میکند و میعاد متحقق نمیشود مگر و تحکیم و حیب باشد و ادای چپ و برای آن

ینلو الوجوب دعوی البراءة كالفضاء لما بينا وكذا دعوى الصدقة والهبة لان التملك يقتضيه سابقه الوجوب
وكذا القول اخلتک بها علی فلا ین لازم تخویل الدین قال ومن اقرب دین موجب فضده المقرله فی
الدین وكذبہ فی التاجیل لازمہ الدین حاله كذا اقر علی نفسه بمال ادعی حق النفس فیہ فضا كما اذا اقر بعبید
فی یدہ وامعی اجارة بخلاف الاقرار بالدرهم السود كذا صفة فیہ وقد عرفت المسئلة فی الكفالة قال لیستخاف
المقرله علی الاجل لانہ منكر حق علیہ والیین علی المنكر وان قال له علی مائة ودرهم كذا لم يدر ما هو ولو قال
مائة وثوب لزمه ثوب واحد والمرجع فی تفسير المائة اليه وهو القياس فی الاول وبقي الشافعي لان المائة
مبهمة والدرهم معطوف علیها بالواو العاطفة لا نفسیة لها فنقتت المائة علی ابعامها كما فی الفصل الثانی
وتجده الاستحسان وهو الفرق انهم استشفوا اكثر الدرهم فی كل عدد والتقوا بذكره عقیب العدین وهذا
فیما یكثر استعماله وذلك عند كثرة الوجوب بكثرة اسبابه وذلك فی الدرهم والدنانیر والمكیل
والمونون واما الثیاب وما لا یكالی ولا یوزن فلا یكثر وجوبها فنعی علی الحقيقة وكذا اذا قل مائة وثوبان
بلاد وجوب آن متصور نیست ومجین است حكم اگر چه باب ویداد كه تصدیق كمن آنرا برین یا بنجش آنرا من زیر چه صدقه و تملک است
و تملک آن بغير از وجوب آن متصور نیست ومجین اگر جواب داد كه حواله کرده ام آنرا بر فلان زیر چه و حواله نقل دین از
یک ذمه بر ذمه دیگر است و آن متصور نیست بغير از وجوب آن مسئله ۱۸ اگر کسی اقرار کرد بدین موجب برای شخصی شخص
تصدیق او نمود در دین و تکذیب وی نمود در تاجیل معیاد آن پس لازم می آید بر مقر دین بالفعل زیر چه مقر اقرار کرده است بر ذرات خود
بمال و دعوی تاجیل نموده است برای خود پس چنان شد كه اقرار نمود برای کسی به بنده كه در دست وی است و دعوی نمود كه اجاره
گرفته ام از آن و آن کس تصدیق نمود و گفت كه بنده من است و تکذیب اجاره نمود و گفت كه اجاره نداده ام پس بنده ثابت میشود
برای مقرله و اجاره ثابت نمیشود و مجین در اینجا نیز بخلاف اگر اقرار کند بر درهم سیاه و تصدیق آن کند مقرله در درهم و تکذیب سیاه
نماید چه فی صورت لازم نمی آید بر مقر درهم سفید زیرا چه درهم سیاه نوعی از درهم است بجهت آنكه این صفت اصلی و ماهم است
نه عارضی و تاجیل صفت عارضی است كه عارض میگردد بعد از آن نه اصلی است مسئله ۱۹ هرگاه اقرار نمود بدین موجب
و مقرله تصدیق مقر نمود در دین و تکذیب آن کرد در تاجیل پس سوگند خواهد داد و مقر مقرله را بر نیكی مقر به موجب نیست زیرا چه مقر دعوی
حق می نماید و مقرله منكر است و سوگند لازم می آید بر منكر و اگر گفت مراد است بر من صد و یک درهم لازم میشود بر مقر صد
و یک درهم از روی استحسان و اگر گفت بر ذمه من است یکصد و ثوبی اعنی پارچه لازم می آید بر مقر یک پارچه و بیان صد مفروض است
بمقر پس بیان آن او خواهد کرد و همین قیاس است در صورت اول نیز بدان قائل است شافعی رخ زیرا چه صد مبهم است ولفظ در می
معطوف است بر آن بجز و او بیان آن نیست پس صد مبهم خواهد ماند چنانچه در صورت دوم و وجه استحسان این است كه ذكر
در درهم در هر عدد ثقیل دانسته اقسامی نمایند بذكر درهم بعد از هر دو عدد بسبب كثرت استعمال زیرا چه كثرت وجوب بسبب كثرت
اسباب وجوب است و آن در درهم و دینار و مكیل و مونون یافته میشود و اما پارچه و آنچه مكیل و مونون نیست وجوب آن
كثیر نیست پس باقی خواهد ماند بر تحقیق خود و مجین اگر گفت بر من صد و ثوبان اعنی دو پارچه لازم می آید بر مقر دو پارچه

ما بینا بخلاف ما اذا قال مائة وثلاثة اذ قال لانه ذكر عدد دين مبهمين واعقبهما تفسيرا اذا قالوا بل تذكر
بحرف العطف فانصرف اليهما الاستواء كما في الحاجة الى تفسير فكان كلامنا باقيا قال ومن اقبح في
قوصة لزمه التمر والقوصة وفسره في الاصل بقوله عصبت تمر في قوصة ووجهه ان القوصة وعاء
وظرف له وعصب الشئ وهو مظروف لا يتحقق بدون الظرف فيلزم انه وكذا الطعام في السفينة والحكمة
في الجواكف بخلاف ما اذا قال عصبت من قوصة لان كلمة من لا انتزاع فيكون اقرا ان عصب
المتروك قال ومن اقرب دابة في اصطبل لزمه الدابة خاصة لان الاصطبل غير مضمون بالغضب
عند ابن حنيفة وابي يوسف راه و على قياس قول محمد رضي عنهما ومثله الطعام في البيت قال من اقرب
لغيره بخاتم لزمه الحلقة والفض لان اسم الحلقة يشتمل الكل ومن اقرب له بسيف فله الفضل والحق في الجمال
لان الاسم ينطوي على الكل ومن اقرب بحلقة فله العبدان والكسوة لا طلاق الاسم على الكل عرف وان قال عصبت
ثوباني منديل لزمه جميعا لانه ظرف لان الثوب يلف فيه وكذلك القول على ثوب في ثوب لا نظوف بخلاف قوله دم في دم حين يذبح
وبيان صد مفوض ست بسوي مقرب وجه مذکور بخلاف آنکه اگر گفت بر زومه من ست صد و سه اذ قال عني سه پارچه زير پارچه در تصوير
لازم می آید بر مقرر کي سه پارچه محبت آنکه در صورت مذکوره ذکر کرده ست دو عدد و سه را و بعد از آن در تفسير آن آورده است
اذا قال را بدون ذکر جرح عطف و هر دو عدد محتاج تفسير است پس آن تفسير بر دو خواهد بود و واجب خواهد شد کي صد و سه پارچه
مسئله ۱۵ - اگر گفت کسی غصب کردم خم یا یک در تصویر ست اعنی در زنبیل خراست واجب میشود در خرام و
زنبیل آن هر دو و بهشت نیست که تصویر ظون خراست و ما و امیکه خرام در آن ظرف باشد تصویر می نامند و گرنه قوصه نمیگویند
بلکه آنرا زنبیل نمیگویند و غصب یک چیز منظوف بدون ظرف و حالیکه آن چیز در ظرف است ممکن و متصور نیست پس ظرف
و منظوف هر دو لازم خواهد شد و همچنین حکم اگر گفت غصب کردم گندم در سفینه اعنی در کشتی گندم یا گندم را در جوالق اعنی
در جوال گندم بخلاف و تنبیه که غصب است غرامن تصویر یعنی غصب کردم خرام را از قوصه چه در تصویر واجب میشود
بر مقرر خرام فقط زیرا چه کلمه من برای انتزاع است پس این اقرا بغصب منزع خواهد بود مسئله ۱۶ - اگر گفت غصب کردم
ستور یا را اصطبل لازم می آید بر آن ضمان ستور فقط زیرا چه بسبب غصب اصطبل خری ضمان بر آن لازم نمی آید نزد شیخین رح
و موافق قیاس قول مجتهد لازم می آید بر مقرر ضمان ستور و اصطبل هر دو و همچنین حکم است اگر گفت غصب کردم را در خانه
مسئله ۱۷ - اگر شخصی اقرا کرد که این انگشتر فلان ست لازم می آید بر او حلقه و نگین هر دو زیرا چه اکثر اشهر هم مجموع است
مسئله ۱۸ - اگر شخصی اقرا کرد و بلیف اعنی شمشیر برای کسی پس مقرر را میسر است منع مع نیام دو و ال آن زیرا چه اسم
سید شامل است مقرر را مسئله ۱۹ - اگر اقرا کرد کسی بچکله پس میسر است بقره چه بهای آن و کسوت آن زیرا چه در عرف
اسم چکله شامل است در جمیع را مسئله ۲۰ - اگر گفت شخصی غصب کردم پارچه را و منديل اعنی در دستار چه لازم می آید بر وی پارچه
و منديل هر دو زیرا چه منديل ظرف است چه پارچه چه پدیه میشود و در منديل و همچنین حکم اگر گفت بر زومه من ست پارچه در پارچه
زیرا چه پارچه سلا حیت ظرفیت پارچه دیگر دارد بخلاف آنکه اگر بگوید بر زومه من ست در هم در هم زیرا چه در تصویر لازم می آید بر وی یک پارچه

لا ینه ضرب لا طرف وان قال ثوب فی عشرة اوثاب لم یلزمه الا ثوب واحد عند ابی یوسف و قال
عمر بن الدینم لحد عشر ثوبا من النفیس من الثیاب قد یلف فی عشرة اوثاب فامکن حملہ علی
الطرف ولا یجوز یوسف و ان حرف فی یستعمل فی البین والوسط ایضا قال الله تعالی فادخل فی عبادتی
ای بین عبادی فوق الشک والاحصاء سراء الذمیر علی ان کل ثوب مؤعی و لیس بوعاء فتعد ترجمه علی
الطرف فتعین الاول محل و لو قال لفلان علی خمسة فی خمسة یوید الضرب والحساب لزمه خمسة من
الضرب لا یکتفی بالمال و قال الحسن بن احمد لزمه خمسة وعشرون وقد ذکرناه فی الطلاق و لو قال اردت خمسة من خمسة
لزمه عشرة من اللفظ یحمله و لو قال له علی من درهم الی عشرة اوقال ما بین درهم الی عشرة لزمه تسعة عند
ابی حنیفة و ما یلزمه ابتداء و ما بعد و لنسقط الغایة و لا یلزمه العشرة کلها فیدخل الغایتان و قال زوره
یلزمه ثمانية و لا یدخل الغایتان و لو قال له من و اری ما بین هذا الحائط الی هذا الحائط فله ما بینهما
ولیس له من الحائطین شیئ و قد ذکرنا فی الطلاق **فصل قال** من قال لفلان علی الف درهم فان قال و فی

زیرا چه بگوید هم صلاحیت ظرفیت در هم دیگر ندارد پس مراد مقرر از آن ضربت **مسئله ۲۱** اگر گفت علی ثوب فی عشرة اوثاب یعنی
بر زوجه من یا چه ست در ده پارچه لازم نمی آید بروی بگوید یک پارچه نزد ابی یوسف رج و گفته است صحیح که لازم می آید بروی یا زده پارچه
زیرا چه پارچه نفیس بچیده میشود در ده پارچه دیگر پس ده پارچه صلاحیت ظرفیت دارد و دلیل ابی یوسف رج نیست که گفته فی ثوب
بین و وسط نیز مستعمل است چنانچه او تعالی فرموده است فادخل فی عبادتی یعنی ای نفس مطمئنه داخل شو در میان بندگان من پس شک
واقع شد در استعمال آن و برات زوجه اصل است علاوه اینست که تمامی پارچه با طرف یک پارچه نیست بلکه هر واحد از آن منظور
پارچه دیگرست و طرف نیست مگر همان یک پارچه که بالایی همه است پس حل کردن آن بمعنی طرف متعذر شد پس متعین خواهد شد اول
کلام مقرر و لغو خواهد شد آخر کلام او و محمول خواهد شد فی ثوب بین و وسط **مسئله ۲۲** اگر گفت برای فلان بزوجه من
پنج در پنج لازم می آید بر مقرر پنج در پنج بر پارچه مقرر ظرفیت نیست زیرا چه پنج در پنج صلاحیت ظرفیت پنج در پنج دیگر ندارد بلکه
مراد وی ص ضربت و بسبب ضرب مال زیاده میشود و گفته است حسن رج که لازم می آید بر آن بیست و پنج و ذکر آن گذشت
و طلاق و اگر مقرر صورت مذکوره بگوید که مقصود من از پنج در پنج پنج در پنج است لازم می آید بر آن ده در ده زیرا چه لفظ مذکور
احتمال انفعی دارد **مسئله ۲۳** اگر گفت برای فلان بزوجه من ست از یک در هم تا ده در هم یا گفت بزوجه من ست ما بین
یک در هم تا ده در هم لازم می آید بروی نه در هم نزد ابی حنیفه رج پس لازم می آید در هم اول و ما بعد آن و ساقط میشود در هم خیر که
غایت است و گفته اند صاحبین رج که لازم میشود در تمام ده در هم پس داخل میشود در آن هر دو غایت اعنی در هم اول و در هم خیر
هر دو و گفته است زعفران که لازم می آید بروی شصت در هم پس داخل نمیشود هر دو غایت و اگر گفت برای فلان ست از خانه من
ما بین این دیوار تا آن دیوار پس میرسد بفلان ما بین هر دو دیوار و نمیرسد مراد او هیچ چیز از هر دو دیوار و دلیل آن گذشته است
در کتاب الطلاق و الله اعلم

فصل مسئله ۱ اگر گفت شخصی برای حل فلان زن بزوجه من هزار در هم است پس اگر گفت که وصیت کرده است

فلان اوصاف او فوراً شده فال اقرار صحیح لانه اقرار سبب صحیح است ثبوت الملك له فلو اذله جاءته
 حیاً فی مده یعلم انه كان قائماً وقت الاقرار ولزمه وان جاءت به میتة فال مال للموصی والمورث
 حتی یقسمین وراثته لانه اقرار فی الحقیقه لهما واما ینقل الی الجنین بعد الولادة ولم ینتقل لوجاءت بعدین
 حیث فال مال بینهما ولو قال المقر باعنی او اقرضنی لم یلزمه لانه بین سبباً مستحیلاً قال فان اثمهم الاقرار لم یصح عند
 ابی یوسف رده وقال محمد بن یحیی لکن الاقرار من اثم یجب اعماله وقد امکن بالحل علی السبب الصحیح وکافی یوسف
 ان الاقرار مطلقه ینصرف الی الاقرار بسبب التجارة وعلی هذا حل اقرار العبد الماذون ولحد المنفا وضمن
 علیه یصیر محاکماً اذا صرح به قال ومن اقر بحمل جاریة او حل شاة لرجل صح اقراره ولزمه لانه اذ بها
 صحیحاً وهو الوصیة به من جهة غیبه فحمل علیه قال ومن اقر بشرط الخیار بطل الشرط
 لان الخیار للفقیر والخیار لا یجتمعه ولزمه المال لوجود الصیفة الملزمة ولم ینفعه بهذا الشرط الباطل
 برای حل مذکور فلان کس هزار مذکور میگفت که هزار مذکور آن محل مذکور است بجهت وراثت از پدر وی پس این اقرار صحیح است زیرا چه قرار
 نموده است بسببی که صلاحیت این دارد که سبب ثبوت ملک جنین گردد و بعد از آن هرگاه بزیادین فرزند زنده را و چنان مرت که معلوم
 شود که بود فرزند مذکور در شکم زن مذکور در وقت اقرار لازم می آید بر مقرر هزار مذکور برای فرزند و اگر بزیاد فرزند مرده را پس هزار مذکور
 مال موصی یا مورث است که مقصود میشود میان در آن هزار چه اقرار مذکور در حقیقت اقرار است برای موصی و مورث و متعلق بجنین میشود
 مگر بعد از ولادت و آن در صورت مذکور منتقل نشد و اگر بزیادین مذکور و فرزند زنده را پس مال مقصود میشود میان هر دو بالمناصفه
 مسئله ۲ - اگر شخصی گوید که برای حل فلان زن بر زنده من هزار است و گفت که حل مذکور فروخته است یا قرض داده است
 پس هزار مذکور را پس در صورت بر مقرر چه لازم نمی آید چه او بیان نموده است بسبی را که وقوع آن ممکن نیست و زیرا چه فروختن
 و قرض دادن از جنین ممکن نیست و متصور است مسئله ۳ - اگر اقرار کرد هزار در وجه مثلاً برای حل مبهم گذاشت و ذکر سبب آن
 نکرد پس نزد ابی یوسف رج اقرار مذکور صحیح نیست و گفته است محرج که صحیح است زیرا چه اقرار بجهت است پس ضرورت است تا ممکن
 و مقدر باشد عمل نمایند بآن و در صورت مذکور عمل نمودن بآن ممکن است بانظری که حل کنند آنرا بسببی که صلاحیت این دارد که
 سبب ثبوت ملک برای جنین باشد و دلیل ابی یوسف رج نیست که اقرار و تنکیه مطلق باشد محمول میشود بر اقراریکه سبب
 تجارت است و لهذا محمول میشود اقرار بنده ماذون و اقرار یکی از دو شریک مفادست بر اقرار بسبب تجارت پس گویا چنان شد که
 مقرر صحیح نموده که هزار مذکور بر زنده من است بسبب تجارت همچنین در اینجا نیز مسئله ۴ - اگر شخصی اقرار نمود و محل کینز
 یا محل گوسفندی برای کسی صحیح است اقرار آن لازم میگردد و بر آن هزار چه آنرا وجه صحیح است و آن این است که شخصی حیت کرده
 محل مذکور برای کسی پس محمول خواهد شد بر وجه مذکور مسئله ۵ - اگر شخصی اقرار کرد هزار در وجه بشرط اختیار بانظری که گفت بر
 فلان بر زنده من یا نزد من هزار در وجه است و مرا اختیار است تا سه روز پس شرط اختیار باطل است زیرا چه اختیار مشروع است بجهت منخ
 و اقرار که خبر است احتمال نسخ ندارد لازم می آید بر مقرر هزار مذکور آن باطل نشود بسبب شرط باطل و آنرا علم

باب الاستثناء

و ما فی معناه قال ومن استثنی متصلاً باقراره صم الاستثناء ولزمه الباقی لان الاستثناء مع الجملة عبارة عن کتباً و لكن لابد من الاتصال وسواء استثنی الاقل او اکثر فان استثنی الجميع لزمه الاقرار و بطل الاستثناء لانه تکلم بالحاصل بعد الثبوت و لا حاصل بعده فیکون رجوعاً وقد مر الوجه فی الطلاق و لو قال له علی مائة درهم الا دینار او الا فینر خطه لزمه مائة درهم الا فینر الدینار و القفیز و هذا عندنا بنیفة و ان یوسف دره و لو قال له علی مائة درهم الا فینر الدینار و قال محمد دره لا یصح فیها و قال الشافعی و یصح فیها ان الاستثناء ما لو که داخل تحت اللفظ و هذا لا یتحقق فی خلاف الحبس للشفا و انهما اتخذ احسناً من حیث المالیه و لها ان المجانسه فی الاول ثابتة من حیث التقیة و هذا فی الدینار ظاهر و المکیل و للموزون اوصافها اثان اما الثوب فلیس ثمن صلا و هذا لا یمحى بمطلق عقد المعاوضة و ما یمحى ثمنه صلا مقدراً و ما یفصل به قدره مستثنی من الدائم و ما یمحى ثمنه لا یصلح مقدراً و انما یستثنی من الدائم و ما یمحى ثمنه لا یصلح مقدراً و انما یستثنی من الدائم و ما یمحى ثمنه لا یصلح مقدراً

قال و ما یحق و قال ان شاء الله متصلاً باقراره لا ینزله الا

باب در بیان استثناء و آنچه در معنی استثناءست **مسئله ۱** - اگر شخصی اقرار کرد بخیر برای کسی و استثنای متصل را بعضی مقرب را از اقرار خود پس صحیح است استثناء و لازم می آید بروی آنچه باقی ماند بعد از استثناء استثنای قلیل کرده باشد یا استثنای کثیر زیرا چه استثناء با کلام سابق عبارتست از باقی و لیکن ضرورتست که متصل باشد و اگر استثنای جمیع مقرب کرده باشد لازم می آید بروی آنچه اقراران کرده باطل نشود استثناء زیرا چه آن در تحقیق رجوعست از کلام سابق و استثنای نیست چه آن عبارتست از تکلم بخیری که باقی ماند بعد از استثناء و بعد از استثنای جمیع خیری باقی نمی ماند پس آن رجوع خواهد بود و آن باطلست **مسئله ۲** - اگر گفت برای فلان بزرگه من صد درهم است مگر یک دینار یا یک تفسیر گندم لازم می آید بروی صد درهم سوای قیمت یک دینار یا یک تفسیر گندم و این نزد تخمین رجوعست و اگر گفت برای فلان بزرگه من صد درهم مگر یک پارچه صحیح نیست این استثناء و گفته است محمد رج که صحیح نیست در هر دو صورت و گفته است شافعی رج که صحیحست در هر دو صورت و دلیل محمد رج نیست که استثناء عبارتست از بر آوردن بعضی آن چیز که شاملست آنرا کلام سابق و این مستثنی نمیشود در صورتیکه مستثنی محلا و جنس مستثنی منه باشد و دلیل شافعی رج نیست که مستثنی مستثنی منه از یک جنس از باب اعتبار مالیت و دلیل تخمین رج اینست که مجانست مستثنی مستثنی منه در صورت اول ثابتست باین اعتبار که مستثنی مستثنی منه هر دو ثمنست آن ثمن بودن و دینا پس ظاهرست و اما مکیل و موزون پس باعتبار اوصاف ثمنست اعنی هر گاه اوصاف آن بیان نمایند ثمن میگردد و اما در صورت دوم عنی در صورتیکه مستثنی پارچه باشد پس مستثنی مستثنی منه یک جنس نیستند زیرا چه پارچه ثمن نمیشود و اصلان باعتبار ذات نه باعتبار وصف و بنابراین و حسب نمیشود پارچه در عقد معاوضه که غیر سلمست و آنچه ثمنست صلاحیت این در آنست که اندازه در آنهم بآن نموده شود پس بعد از استثنای استثناء نموده خواهد شد و آنچه ثمن نیست صلاحیت این ندارد که اندازه در آنهم بآن نموده شود پس بعد از استثنای از در آنهم محمول خواهد ماند و صحیح نخواهد شد **مسئله ۳** - اگر اقرار کرد بخیری و متصل آن گفت ان شاء الله تعالی پس لازم نمی آید بر مقرب هیچ چیز زیرا چه استثناء بشیئت خدا تبطل یا البطلانست

که من استثناء جمعی است باطلی و تعلیق فاعل آن اول فقد البطل و اکان الثاني فکذا لک اما لان الاقرار لا یجوز بالتعلیق
بالشرط و لکن شرط لا یوقوف علیه کما ذکرنا فی الطلاق بخلاف ما اذا قل لفلان علی مائة درهم اذ امت و اذ جاء
داس الشهر و اذا اظلم الناس لانه فی حیثان المدة فیکون ناجیلا لا تعلیقا حتی لو کذبه المقر له
فی الاجل یكون المال حاکما قال و من اقرب داس و استثنی بناء هال نفسه فللمقر له الداس
و البناء لان البناء داخل فی هذا الاقرار معناه لفظا و الاستثناء تصرف فی الملفوظ و الفرض فی
الخاصة و النحلة فی البستان نظیر البناء فی الداس لانه یدخل فیہ تبعا لفظا بخلاف ما اذا قل
الاثلثها و الا بیتا منها لانه داخل فیہ لفظا و لو قال بناء هذه الدار لى و العرصه لفلان
فهو کما قال لان العرصه عبارة عن البقعة دون البناء فکانت هال بیاض هذه الارض
لفلان دون البناء بخلاف ما اذا قال مکان العرصه ارضاً حیث یكون البناء للمقر له لان
الاقرار بالارض اقرار بالبناء کما اقرار بالدار و لو قال له علی الف درهم من ثمن عبد اشتدیه منه

چنانچه میگوید آنرا ابو یوسف رج پس باطل خواهد شد اقرار مذکور یا تعلیق است بحسبیت خدا تعالی چنانچه میگوید آن را محمد رج
پس در صورت تعلیق بطلان آن بحسبیت آن است که اقرار قابل تعلیق بشرط نیست و زیرا چه آن اخبار است و اخبار حلق
بشرط نمیشود و بحسبیت آنکه اگر صادق باشد بسبب نیافتن شرط کاذب نمیشود و اگر کاذب باشد بسبب یافتن شرط صادق
نمیشود و ص یا بحسبیت آن است که شرط نموده است بجزئی که بران اطلاع متصور نیست چنانچه در کتاب الطلاق مذکور شده است
بخلاف آنکه اگر گفت مقبره ای فلان برزومه من صد درهم است و قتیکه میرم یا قتیکه فلان ماه رسد یا قتیکه عید نظر بر سر
زیرا چه این در حقیقت بیان مدت است پس تا جیل مقبره است نه تعلیق لهذا اگر تمذیب مقبره نماید مقر له در تا جیل مذکور
لازم میشود بر مقر مال بالفعل مسکله ۴ - اگر شخصی اقرار کرد بدار یعنی بسیاری برای کسی و استثنای نمودن بنای آنرا برای خود
پس میرسد بمقر له دار و بنام هر دو زیرا چه بنا داخل در است از روی آنی نه باعتبار لفظ اعنی لفظ دار شامل نیست مر از استثناء
تصرف است در چیزی که شامل باشد آنرا لفظ پس چیزی که شامل نیست آنرا لفظ متحقق نمی شود و در آن عمل استثناء و باید دانست که
نگین در اکثر و نخل در بستان بمنزله بناست به نسبت و از زیرا چه لفظ اکثر و بستان شامل نیست نگین و نخل و نخل میشود
در آن به تبعیت بخلاف و قتیکه اقرار کند بسیاری برای شخصی و استثنای کند ثلث آن یا خانه معین را از آن چه استثنای بر بصورت
صحیح است زیرا چه لفظ سرای شامل است مر آنرا مسکله ۵ - اگر گفت بنای این سرای برای من است و عرصه آن
اعنی حصن سرای برای فلان است پس میرسد حصن آن بمقر له و بنای آن برای مقر است زیرا چه عرصه و حصن عبارت از جای است
نه بنای پس گویا گفت بیاض این زمین که خالی است از بنا برای فلان است بخلاف و قتیکه بجای عرصه ارضی زمین گفته باشد
چه در بصورت میرسد بنا بمقر له زیرا چه اقرار بر زمین اقرار بر بنای آن است مانند اقرار بسیاری و بحسبیت آنکه زمین اصل است بنا
داخل میشود در آن به تبعیت پس بنا داخل خواهد شد در ارض به تبعیت چنانچه داخل میشود در سرای به تبعیت پس استثناء
صحیح نخواهد شد مسکله ۶ - اگر گفت برای فلان برزومه من هزار درهم است از بهای بنده که خریده ام آنرا از روی

ولم اقبضه فان ذكر عبد البعینه قبل المقر له ان شئت فسلك العبد وخلا لاف والا فلا شئ لك قال هذا على وجه
 احدى هاتين او هو ان يصدق ويسلم العبد وجوابه ما ذكرنا ان لثابت تضاد قبحا كالثابت معاينة والثاني ان يقول المقر
 العبد عبدك ما بقضك انما بقضك عبد اعني هذا وفيه لال لا زرع على المقر او ارجع عند سلامة العبد وقد سلم فلا يبالى باختلاف
 السبب بعد حصول المقصود والثالث ان يقول العبد عبدى ما بقضك وحكمك لا يلزم المقر شئ لانه ما اقر بالمال
 الا على صانع العبد فلا يلزمه دون ذلك ولو قال مع ذلك انما بقضك حيزه يتحالفان لان المقر يدعى تسليم من عينه والاخر منك
 والمقر له يدعى عليه الالف ببيع غيره والاخر منك فاذا تحالفا بطل المال وهذا اذا ذكر عبد البعینه وان قال من ثمن
 عبد ولم يعينه لزمه الالف ولا يصدق في قوله ما قبضت عند ابن حنيفة رحمه الله وصل امره فصل لا يجمع

وقبض مكرهه ام آذ ليس اگر مکرور کرد بنده معین را باین طور که گفت از بهای این بنده پس گفته شود بمقر که اگر خواهی تسلیم کن
 این بنده را و بگیر هزار را و اگر نه چیزی نمی رسد بقر و قال رضی الله عنین اقرار بر چند نوع است یکی چنان است که مذکور شد و آن وقتی است
 که تصدیق کند بمقر له مقر را و قول وی که خریدم آقا و قبض نکردم و سلامت ماند آن بنده برای مقر و حکم آن مذکور شد زیرا چه
 ثابت است بتصادق هر دو مانند ثابت بمعاینه است و دوم اینست که بگوید بمقر له این بنده از آن است نفرخته ام آقا بدست تو
 و جز این نیست که فروخته ام بدست تو بنده دیگر را در نیصورت لازم می آید مال بر مقر زیرا چه او اقرار کرده است بمال و تکیه سلامت
 بنده مذکور برای وی و هرگاه اقرار نمود بمقر له که این بنده از آن است بنده مذکور سلامت ماند برای مقر پس مال لازم خواهد شد بروی

ف سوال سزاوارت است که مال واجب نشود زیرا چه مقر اقرار بر این می کند بسبب خریدن بنده معین و مقر له دعوی و وجوب
 هزار در هم میکند بسبب بیع بنده دیگر پس بر مقر لازم نخواهد شد مال مگر بسبب مخصوص که اقرار آن کرده است و آقا بمقر له کذب نمود
 پس باید که مال لازم نشود جواب ص اختلاف سبب در صورت مذکوره بعد اتفاق هر دو بر وجوب ثمن اعتبار ندارد و
 چنانچه اگر شخصی اقرار کند به هزار در هم برای کسی باین طور که بزومه من است از بهای متعلق آنکس بمقر که گوید که ز من مذکور را غصب کرده
 یا قرض گرفته پس لازم می آید در نیصورت هزار در هم بر مقر همچنین در اینجا نیز ص و سوم اینست که بگوید بمقر له که این بنده از آن
 من است و نفرخته ام آقا بدست تو در نیصورت لازم نمی آید بر مقر هیچ چیز زیرا چه اقرار بمال نکرده است مگر بقبض بنده مذکور پس مال
 لازم نخواهد شد بروی بدن آن و اگر در نیصورت معذرا بگوید بمقر له که فروخته ام بنده دیگر را پس هر دو سوگند خواهند خورد زیرا چه مقر
 دعوی بنده معین میکند و مقر له آنست و مقر له دعوی هزار در هم بر مقر میکند بسبب بیع بنده دیگر و او منکر است و هرگاه
 هر دو سوگند خوردند باطل شد مال و بنده سلامت ماند برای مقر له و باید دانست که این همه که مذکور شد وقتی است که بنده معین شده
 و اگر گفت بزومه من هزار در هم است برای فلان از بهای بنده که خریدم ام آقا از وی و تعیین بنده نکرد لازم می آید بر مقر هزار در هم
 و مقبول نیست قول بمقر له قبض نکرده ام آن بنده را نزدانی حنیفه رخ خواهد متصل بگوید یا غیر متصل زیرا چه این رجوع است از اقرار

فانه اقرب وجوب لمال رجوعا الى كلمة على وانكاره القبض في غير المعين ينافي الوجوب اصله من الجملة مقارنة كانت
اوطارئة بان اشترى عبد اخر سببا عند الاختلاف بمثاله فوجب هلاك المبيع فمقتضى وجوب نقد الثمن وادكان كذلك
كل من رجوعا فلا يبيع وان كان موصولا وقل بويوسف ومحمد بان وصل صدق ولم يلزمه شئ وان فصل لم يصدق اذ انكروا
للقوله ان يكون ذلك من ثمن عبد وان اقرانه بآعه متاعا فالقول قول المقر وجه ذلك انه اقرب وجوب لمال عليه
وبين سببا وهو البيع فان وافقه الطالب في السبب وبه لا يتأكد الوجوب الا بالقبض والمقر ينكره فيكون القول
قوله وان كذبهم في السبب كان هذا من المقر بياناً متغيراً لان صدر كلامه للوجوب مطلقاً واخره مخفلاً بآعه على
اعتبار عدم القبض المتغير بآعه موصولة بمقصود لا ولو قال نبتت منه عبداً لان اقبضه فالقول قوله بآعه لا انه ليس من ضرورة
القبض بخلاف الاقرار بوجوب الثمن قال كذا القول من ثمن خمر مخذوب ومقتضى المسئلة اذ اقل لافلا علف درهمين ثمن الخمر والخمر لا يرد الا بقبول

بجهت آنکه هرگاه گفت هزار درهم بر من است اقرار نمود که هزار دره بر من است بوجهی است بزی و آنکه قبض وی در بنده غیر معین
منافی وجوب هزار دره بر من است زیرا چه ثمن بنده غیر معین واجب نشود بجهت جهالت خواه مقارن عقد باشد یا بن طوع که بگوید
خرید که درم کمی ازین دو بنده را خواه طاری باشد یا بطوریکه خرید نماید یک بنده معین را از میان چند بنده و بعد از آن بآعه و مشتری
هر دو را بآعه نماند بنده بآعه را زیرا چه جهالت مذکوره مانع تسلیم مبیع است بجهت آنکه طریق وصول متعذر است زیرا چه بنده را
که حاضر آید بآعه می رسد مشتری را که بگوید که این غیر آن بنده است پس جهالت مذکور مانع وجوب نقد ثمن خواهد بود و هرگاه چنین شد
قول مقرر که قبض نکردم رجوع خواهد بود پس صحیح نخواهد شد اگر چه بلا فصل باشد و گفته اند صاحبین رج که اگر مقرر تصدیق مقرر نماید
در نیکی هزار دره را از بهای بنده است و نگوید که هزار دره را از بهای متاع دیگری است مثلاً قبول نیست قول مقرر که قبض کرده ام مبیع را
مگر و قتیکه موصول باشد و وجه آن آنست که مقرر اقرار نموده است بوجوب مال بر ذات خود و بیان سبب آن نموده است و آن
بیع است پس اگر تصدیق وی نماید مقرر در سبب وجوب مال اعمی بیع پس ثابت خواهد شد بیع ولیکن وجوب ادای مال ثابت نمیشود
مگر قبض بیع و مقرر منکر آن است پس قول وی معتبر نخواهد بود و اگر تکذیب مقرر نمود مقرر در سبب وجوب مال پس در صورت بیان
سبب از مقرر که یا بیان من غیر است اعمی تغییر میدهد مقتضای کلام سابق را زیرا چه مقتضای کلام سابق این است که مال واجب
بالفعل و مقتضای کلام اخیر این است که مال واجب نشود بنا بر آنکه قبض بیع نکرده است زیرا چه وجوب الادا ثابت و مقرر منکر
مگر قبض پس کلام اخیر خواهد بود بیان من غیر بیان من غیر صحیح نیست مگر و قتیکه متصل باشد غیر متصل مسأله اگر
شخصی اقرار نمود که خریدم از فلان چیزی را ولیکن قبض آن نکردم پس قول مقرر معتبر است نزد همه بجهت آنکه اقرار نموده است بقصد بیع
و اقرار بیع اقرار قبض بیع نیست زیرا چه ضرورت نیست که هرگاه بیع منعقد شود قبض هم محقق گردد بخلاف آنکه اگر اقرار نماید بوجوب
بهای مبیع چه در صورت قول وی بعد از قبض بیع صحیح نیست و زیرا چه ادای بها واجب نمیشود بی قبض بیع مسأله
اگر مسلمان گفت که برای فلان بر من هزار درهم است از بهای خمر یا خنجر یا زره می آید بروی هزار درهم و مقبول نیست

تفسیره عندا بحیثه وصل امفضل لانه سرجع لان من الخمر والخنزیر لایکون واجبا واول کلامه للوجه
وقالا اذا وصل لایلزمه شیئ لانه یکن بأخر کلامه انه ما اراد به الا یجاب وصار کما اذا قل فی اخره ان شاء الله قلنا
ذلك تعلیق وهذا البطل ولو قال له علی الف درهم من ثمن مناع او قال اقضتني الف درهم ثقیال فی یوف
او بهرجة وقال المقر له جیاد لزمه الجیاد فی قول بی حنیفة ساء وقالا ان قال موصولا بصدق وان قال مقصولا
لا یصدق وعلی هذا الخلاف اذا قال فی ستوقه او ساء صاص وعلی هذا اذا قال الا انها زیوف وعلی هذا اذا قال
لفلان علی الف درهم زیوف من ثمن مناع کما انه بیان معید فیهم بشرط الوصل كالشرط والاستثناء
وهذا لان اسم الدرهم یحمل الزیوف بحقیقته والستوقه بجمادیه الا ان مطلقه ینصرف الی الجیاد فکان
بیانا معیدا من هذا الوجه وصار کما اذا قال الا انفا ورن خمسته ولا بی حنیفة ساء ان هذا جوع

بیان وی که از بهای خمر یا خنیر است نزد ابی حنیفه بیان مذکور متصل باشد یا غیر متصل زیرا چه این رجوع است از اقرار به بکار
یا خنیر واجب نمیشود بر مسلمان و کلام اول وی دلالت میکند بر وجوب آن و گفته اند صاحبین رج که اگر متصل باشد بیان مذکور
لازم نمی آید بران هیچ چیز زیرا چه ظاهر شد از آخر کلام وی که مرادش این است که مال واجب نیست و چنان شد که گفت در آخر آن
ان شاء الله تعالی و جواب آن آنست که قیاس آن بر انشاء الله تعالی صحیح نیست زیرا چه انشاء الله تعالی تعلیق است بشرطیکه
بران اطلاع متعذر است و تعلیق بشرط بیان مخیر است پس اگر موصول باشد صحیح خواهد بود و صیغلات قول وی از بهای
خنیر یا خنیر چه این تعلیق نیست بلکه ابطال اقرار است چنانکه گذشت بیان آن مسئله ۹ اگر گفت برای فلان درهم
هزار درهم از بهای متاع معین یا گفت فلان قرض داده است مرا هزار درهم و بعد از آن گفت که هزارم کوز زین است یا بهر چه
و گفت مقرر که آن جید است پس لازم می آید بر مقرر در این حنیفه رج خواهد متصل گفته باشد یا غیر متصل و نزد صاحبین
مقبول است قول مقرر اگر متصل باشد و مقبول نیست اگر غیر متصل باشد و همین اختلاف است اگر گفته باشد که هزارم مذکور
ستوقه است یا از زیور و نیز همین اختلاف است اگر گفت برای فلان بر دهم من هزار درهم است ولیکن هزارم کوز زین است و نیز همین اختلاف
است اگر گفت برای فلان بر دهم من هزار درهم است زین از بهای متاع معین و باید دانست که زین دهم ناسوت که نمیکند
آن را بیت المال و میان تاجران مروج است و بهر چه ردی تر است که میان تاجران واج ندارد مستوقه از بهای ردی تر است که در آن
غالب است ص و دلیل صاحبین رج این است که بیان مذکور بیان مخیر است پس صحیح خواهد بود بشرطیکه متصل باشد مانند
شرط استثناء زیرا چه اسم درهم شامل است زین را حقیقه چه زین از جنس درهم است و شامل است ستوقه را نیز مجازا لیکون اگر
درهم مطلق ذکر کنند شامل نمیشود آنرا بحجت آنکه مراد از مطلق فرد کامل آن میشود پس قول وی که آن زین است یا ستوقه
بیان مخیر است چنانچه اگر کسی بگوید که برای فلان بر دهم من هزار درهم است ولیکن این وزن که ده درهم آن پنج مثقال است
چه این صحیح است همچنین در اینجا نیز دلیل ابی حنیفه رج آنست که قول وی زین است یا ستوقه رجوع است از اقرار

لأن مطلق العقد يقتضی وصفاً لسلامته عن العيب والزیافة عیب و دعوی العیب رجوع عن بعض موجبه وصفاً كما اذا قال اشترى معیناً وقال المشتري بعینه سلیماً فالقول للمشتري لما بینا والمستوفى لیست من الاثمان والبیع یروی عن الفیض فكان رجوعاً وقوله الا انها وزن خمسة یصح استثناء لانه مقدار بخلاف الجوده لان استثناء الوصف لا یجوز کاستثناء البناء فی الدار بخلاف ما اذا قال علی کرحطه من ثمن عبدی الا انها ردیه لان الرءاءة نوع لا عیب فمطلق العقد لا یقتضی السلامة عنها وعن ابی حنیفه ده فی غیر دایة الاصول انه یمصدق فی الزیوف اذا وصل لان القرض یوجب دمث المقبوض قد یکون زیفاً كما فی الغصب ووجه الظاهر ان التعامل بالاجساد فانصرف مطلقاً لیهما ولو قال فلان علی الف درهم زیوف ولم یذكر البیع والقرض قیل یمصدق بالاجماع لان اسم الدرهم یتناولها وقیل لا یمصدق لان لمطلق القرض یضطر الى العفو لثبوتها مشروعه الى الاستیلاء والمجتموع ولوقال اغتصبته منه الفاد قال ودغنی ثم قال

زیرا چه مقتضای مطلق عقد اینست که دراهم مذکور معیوب نباشد و زلف بودن آن عیب است و نزو تجار و نابریان کم میشود قیمت آن ص و دعوی عیب رجوع است از بعض موجب اقرار و چنان شد که بگوید بائع که فروخته ام این چیز را در حالیکه معیوب بود و تو میدانیستی عیب را و گفت مشتری که غیر معیوب دانسته خریدم ام آنرا مطلع نبودم بر عیب آن پس معتبر قول مشتری است و زیرا چه ظاهر حال شاهدی است ص چه مقتضای مطلق عقد اینست که غیر معیوب باشد و مستوفی از جنس ثمن است و در صورت مذکور بیع منعقد نمیشود و مگر مقابل من پس استثنای وی رجوع خواهد بود و آنچه صاحبین ح نظیر آورده اند که اگر کسی بگوید که برای فلان برزومه من هزار درهم است ولیکن باین وزن که ده درهم آن پنج مثقال است چه این صحیح است پس جواب آن اینست که استثنا مذکور صحیح است بجهت آنکه استثنا نموده است مقدار دراهم را و آنرا شامل است لفظ دراهم نابریان استثنا درست است بخلاف جودت که وصف درهم است چه استثنای وصف جائز نیست چنانچه استثنای بنا براسرأ بخلاف و قتیکه بگوید برای فلان برزومه من یک گرگندم است از بهای بنده ولیکن گندم مذکور ردی است زیرا چه ردی بودن گندم وصف نیست بلکه نوعی از گندم است و مقتضای مطلق عقد این نیست که گندم ردی نباشد و مر و است از ابی حنیفه ح در غیر ظاهر روایت که در مسکه قرض مقبول است قول مقرر که آن زلف است و قتیکه متصل باشد زیرا چه قرض تمام نمیشود مگر و قتیکه قبض کند آنرا قرض گیرنده و مقبوض گاهی زلف می باشد چنانچه در غصب و وجه ظاهر روایت اینست که محتاج بهینست که معاملات بدراهم جدید بوقوع می آید پس مراد از مطلق همان جدید خواهد بود مسئله ۱- اگر گفت برای فلان برزومه من هزار درهم زلف است و مذکور بیع یا قرض نکرد پس بعضی گفته اند که مقبول است قول مقرر زدهم زیرا چه دراهم شامل است لیست و بعضی گفته اند که نزد ابی حنیفه مقبول نیست زیرا چه مطلق اقرار احتمال دارد که مراد از آن محذور مشروع باشد و احتمال دارد که غصب اطلاق باشد و آن حرام است و اول حین است زیرا چه حمل اقرار بر چیزی که مشروع است اولی است مسئله ۲ اگر گفت غصب نمودم از فلان هزار درهم را یا گفت فلان دلیعت داشته است نزد من هزار درهم را و بعد از آن گفت

هی دیوف او بیهرجه صدق وصل ام فصل لان الا انسان یغصب ما یجد ویودع ما یملك فلا مقتضی له فی الجاد ولا تعامل فیکون بیان النوع فیهم وان فصل ولهذا الوجاء سراً المقتضوب والودیعة بالمعيب كان القول قوله وعن ابي يوسف رده انه لا یصدق فیه مقتضوا اعتباراً بالقرض اذا القبض فیهما هو الموجب للضمان ولو قال هی ستوقه او صاص بعد ما اقرب الغصب والودیعة ووصل صدق وان فصل لم یصدق لان الستوقه لیست من جنس الدراهم لکن الاسم یتناولها مجازاً فکان بیاناً معیاراً لابد من الوصل وان قال فی هذا کلمه الفان قال لا انه ینقص کذا لم یصدق وان وصل صدق لان هذا استثناء للقدار والاستثناء یعم موصولاً بخلاف الزیاده لانها وصف واستثناء الاوصاف لا یعم واللفظ یتناول المقدار دون الوصف وهو تصرف لفظی كما یتینا ولو کان الفصل ضروره القطاء الكلام بالقطع نفسه فهو واصل لعدم امکان الاحتراز عنه ومن اقر یغصب ثوب ثقیاء ثوب معیب فالقول قوله لان الفصل لا یخص بالسلیب ومن قال لا یخراخذت منك الف درهم و دیعة ففعلت که آن زلف ست یا نه بره مقبول است این قول وی متصل باشد یا غیر متصل زیرا چه مردان غصب میکنند آنچه می یابند و ودیعت می سپارند چیزی را که مالک آن باشد پس مقتضای آن حیز نیست و نیز تعامل نیست که حید را غصب کنند یا ودیعت سپارند پس قول من کلمی آن زیوت ست یا نه بره بیت بیان نوع ست لهذا صحیح خواهد شد اگر چه غیر متصل باشد بنابراین اگر غاصب هزار درختی را که معیوب است و بگوید که این منقوبست یا حاضر آمد و مودع چیزی را که معیوب است و بگوید که این ودیعت ست پس قول آنها مقبول است و مردی ست از ابی یوسف صح در صورت اقرار غصب قول مقرر که آن زلف ست یا نه بره مقبول نیست اگر مفصول باشد بنابر قیاس آن بر قرض زیرا چه موجب ضمان قبض ست در هر دو صورت اعنی در صورت غصب و در صورت قرض چه نزد اوج مقبول نیست در صورت قرض قول مقرر که آن زلف ست اگر مفصول باشد همچنین در اینجا نیز مسئله ۱۲ - اگر اقرار کرد که غصب کردم هزار درهم را یا اقرار کرد که هزار درهم و ودیعت ست نزد من بعد آن گفت که آن ستوقه ست یا از زیر ست مقبول ست قول وی اگر موصول باشد و مقبول نیست اگر مفصول باشد زیرا چه ستوقه از جنس درهم نیست ولیکن لفظ درهم شامل است آنرا مجازاً پس بیان مذکور بیان غیرست لهذا ضرورت که مفصول باشد مسئله ۱۳ - اگر بگوید برای فلان برزده من هزار درهم از بهای متاع معین یا فلان قرض داده ام مرا هزار درهم یا فلان و ودیعت داشته است نزد من هزار درهم یا بگوید که برای فلان برزده من هزار درهم زلف ست یا بگوید غصب نمودم از فلان هزار درهم را و بعد از آن بگوید مگر انقدر درهم کم ست پس مقبول نیست قول مذکور اگر مفصول باشد و اگر موصول باشد مقبول زیرا چه این آشنای مقدار است و آشنای صحیح ست اگر موصول باشد بخلاف آنکه اگر بگوید ولیکن آن زلف ست چه این آشنای صحیح نیست زیرا چه زیانت و صفت ست و لفظ شامل شود مقدار را نه وصف را و آشنای صحیح نیست مگر در چیزی که شامل است آنرا لفظ و باید دانست که اگر آشنای را بسبب ضرورت چون تنفس یا سعال غیر متصل ذکر کنند پس آن در حکم آشنای متصل ست زیرا چه هزار از آن ممکن نیست مسئله ۱۴ - اگر شخصی اقرار غصب یا چه نمود و بعد از آن آورد یا چه معیوب را پس قول وی مقبرست زیرا چه غصب مخصوص بسالم نیست مسئله ۱۵ - اگر زید گفت بجزگر فتم از تو هزار درهم را بطریق ودیعت و آن هلاک گشت

فقیال لابل اخذتھا غضبا فهو ضامن وان قال عطيتها وديعتها فقیال لابل غصبتها لم یضمن والفرق فی الفصل الاول
اقر سببا لصمان وهو اخذتھا فردی ما یبترئ و هو الاذن والاخر یبکر فیکون لامل یضمن وفي الثاني اضا الفعل
الی غیره وذلك یدعی علیه سببا لصمان هو الغصب فکان لامل یضمن مع الیمن والغصب فی هذا کما اخذ والدفع کما عطاء
فان قال قائل اعطاء والدفع الیه لایکون لا یقبضه فنقول قد یکون بالتخلية والوضع بین یدیه ولو اقتضی ذلك فلیقتضی
ثابت ضروره فلا یطهر فی انعقاده سببا لصمان وهذا لایحالی اذا قال اخذتها منك وديعتها وقال الاخر لابل فضا لیتیکون
القول للمقر وان اقر باخذ لا یحکمنا فوافقا هذا علی ان اخذ کان بالاذن لان المقر له یدعی سببا لصمان وهو القرض التمییز

وگفت عمر بلکه گفتی آنرا بطریق غصب واجب خواهد شد بر زید ضمان آن و اگر گفت زید وادی تو هزار درم را بمن بطریق ودیعت
و آن هلاک گشت و گفت عمر نه بلکه غصب کردی تو آنرا واجب نمی شود بر زید ضمان آن و فرق میان جهورت اول و دوم اینست
که در صورت اول زید اقرار نموده است بخیر که سبب ضمان است و آن گرفتن است و بعد آن دعوی بر اقرار از ضمان می نماید
بقول خود که آن بطریق ودیعت است چه ودیعت دلالت میکند که باذن عمر گرفته است و او منکر است پس قول وی با سوگند معتبر
خواهد بود و در صورت دوم اقرار سبب ضمان نموده است زیرا چه نسبت دادن آن بسوی عمر نموده است و آن فعل وی است
نه فعل زید و فعل غیر سبب ضمان نمیشود و عمر دعوی سبب ضمان میکند بر زید و آن غصب است و زید منکر آن است پس قول وی
با سوگند معتبر خواهد بود و باید دانست که لفظ قبض درین باب بمنزله لفظ گرفتن است و لفظ دفع بمنزله لفظ دادن است اعنی اگر گفت
مقر قبض کردم از تو هزار را بجای گرفتم از تو هزار را واجب میشود بر آن ضمان و اگر گفت دفع کردی تو هزار درم را بجای وادی تو
هزار درم را واجب نمیشود بر آن ضمان سوال در آن وضع نمودن بسوی شخصی متحقق نمیشود و اگر قبض کند آن شخص از اقرار
بر اذن و اقرار دفع گویا اقرار قبض و گرفتن است پس باید که واجب شود ضمان در هر دو صورت جواب در آن وضع نمودن بخیر
بسوی شخصی متحقق میشود گاهی تخلیه عنی عدم مزاحمت از قبض آن چیز و گاهی باین طور که بنده چیز مذکور را پیش آن شخص پس دادن
و وضع نمودن متحقق میشود بغیر از قبض و گرفتن بنا بر آن اقرار بر دادن و وضع نمودن اقرار قبض و گرفتن نخواهد بود و معذرا اگر قبض
ثابت شود از لفظ دادن و وضع نمودن ثابت خواهد شد بطریق اقتضا نه بطریق نص و آنچه ثابت میشود بطریق اقتضا ثابت میشود
بنا بر ضرورت و آنچه ثابت میشود بضرورت مقصود میگردد و حکم آن در موضع ضرورت و در حق و جوب ضمان ضرورت نیست پس حکم
آن در آن ظاهر نخواهد شد **مسئله ۱۶** - اگر گوید کسی شخصی گرفته هزار را از تو بطریق ودیعت و گوید آن شخص بلکه گفتی
تو بطریق قرض پس بقرآن قرست اگر چه قرار گرفتن بوده از آن چه قرض و قرضه در متحقق اند و بنیک گرفته است مقر هزار مذکور را باذن مقر و لیکن مقر در دعوی
قرض که سبب ضمانت میکند و مقر منکر آن و بخلاف صورتی که گوید مقر مقر را که حکم باین تو آنرا آنچه مذکور شد زیرا چه در صورت مقر منکر اذن است

فاخره فان قال هذا لالف كانت وديعه لي عند فلان فاحد ثمانه فقل فلان لي فانه يا خاله انه
 اذ باليد له وادعي استحقاقها عليه وهو ينكر فالقول للمنكر ولو قال اجرت داني هذه فلا نافي بينهما
 وردها او قال اجرت ثوبي هذا فلا نافي لسه ورده وقال فلان كذبت وهالي فالقول قوله وهذا عند
 ابي حنيفة نراه وقال ابو يوسف ومحمد سر القول الذي اخذ منه الدابة او الثوب وهو القياس وعلى
 هذا الخلاف الاعلانه والاسكان ولو قال خاط فلان ثوبي هذا انصف درهم فقبضته وقال فلان الثوب
 ثوبي فهو على هذا الخلاف في الصحيح وجه القياس ما بينا في الوديعة وجه استحسان وهو الفرقان اليد في الاجارة والاعانة
 ضرورية تثبت ضرورة استيفاء الموقوف عليه هو المنافع فيكون كما هو في الضرر فلا يكون الا في اليد مطلقا لا في اليد في المقصود
 واليد في ان اليد قصد فيكون الا في الاعانة والاعانة في الاسكان اولى بان يثبت في مقصود فلو كان القول قوله

ص پس فوق ظاهر گشت میان هر دو صورت مسئله ۱۷ - اگر شخصی گفت که این هزار درم من و دلیت بود و فلان پس
 گرفتم آنرا از و فلان تکذیب وی نمود و گفت که هزاره کور از آن من است پس فلان خواهر گرفت هزاره کور را از مقر زیر چاه او
 اقرار نمود بهرت که هزاره کور را از دست او گرفته است و او قاض بود و دعوی ملک خود می نماید و مقر را نکند است پس قول وی
 معتبر خواهد بود مسئله ۱۸ - اگر گفت شخصی با جاره داده بودم این ستور خود را بفلان و آن سوار گشت بهتور و بعد از آن
 واپس داد مرا یا گفت با جاره داده بودم این جامه خود را بفلان بآن پوشید جامه مذکوره را و واپس داد مرا و فلان تکذیب مقر
 نمود و گفت که ستور مذکور یا جامه مذکور از آن من است پس معتبر قول مقر است نزد ابی حنيفة از حسن آن گفته اند صاحبین ج
 که معتبر قول مقر است و همین قیاس است و بر وجهی اختلاف است اگر بجای اجاره داده بود و بگوید که عاریت داده بودم آنرا یا بگوید
 که برای سکونت داده بودم این سرای را ف اعنی اگر گفت عاریت داده بودم ستور خود را بفلان و آن کس سوار گشت
 و واپس داد مرا یا بگوید که برای سکونت داده بودم این سرای خود را بفلان بعد آن بیرون ساختم آنرا از آن مقر تکذیب
 نماید ص و همچنین اگر گفت فلان و دخت این جامه مرا انصف درهم و بعد از آن قبض نمودم این را و گفت فلان این جامه
 از آن من است پس درین نیز اختلاف مذکور است بنا بر روایت صحیح و وجه قیاس چنانچه مذکور شد در مسئله و دلیت و این است
 که مقر اقرار نموده است درین صورتها که مقر را از فلان گرفته است و او قاض آن بود و بعد از آن دعوی ملک خود نماید و مقر
 منکر است پس قول مقر معتبر خواهد بود ص و وجه استحسان یکی این است که ثبوت قبضه در صورت اجاره و عاریت مقصود بالذات است
 بلکه ضرورت ثابت میشود بوجبت ضرورت استیفای حقوق و علیه که منافع است پس حکم آن در غیر موضع ضرورت ثابت نخواهد شد
 پس اقرار آن با جاره و عاریت اقرار بقبض آن برای مقر نخواهد بود بخلاف و دلیت زیرا چه در و دلیت قبضه مقصود است
 چه و دلیت دشمن اثبات قبضه است بقصد پس اقرار آن بود و دلیت اقرار آن بقبضه آن برای مودع است دوم این است که
 در صورت اجاره و عاریت و سکونت اقرار نموده است بقبضه مقر که ثابت است از جانب مقر پس قیاسی با سکونت معتبر خواهد بود

در بیان

فیه کیفیته و کذلک فی مسئلة الودیعة لانه قال فیما كانت و دبیعة وقد تكون من غیر صنعه حتی لو قال او دعنی فان علی هذا الخلاف و لیس مدار الفرق علی ذکر الاخذ فی طرف الودیعة و عدم فی الطرف الاخر و هو الاجارة و اخذها لانه ذکر الاخذ فی وضع الطرف الاخر و هو الاجارة فی کتاب الاختیار ایضا و هذا بخلاف ما اذا قال اقتضیت من فلان الف در هر کانت لے علیه او اقترضته الفاً فخذ نفقاً منه و انکر المقر له حیث یکون القول قولہ لان الدیون تقضی بامثالها و ذلك انما یکون بقبض مضمون فاذ اقترب الی قضاء فقد اقترب بسبب الضمان فتراد عی تضلک علیه بایدیه علیه من الدین مفاصدة و الاخر بیکر اما ههنا المقبوض عین ما ادعی فیه الاجارة و ما اشبهها فامتنعوا و لو اقرآن فلان انما ع هذه الامراض او بنی هذه الدار او عجزس هذه الکرم و ذلك کله فی يد المقر فادعها فلان و قال المقر لا بل ذلك کله لے استغنت بک ففعلت او فعلته باجر فالقول للمقر لانہ ما اقر له بالید و انما اقترب بجر و فعل منه وقد یکون ذلك

در بیان کیفیت قبضه و چنین نیست در مسئلہ و دبیعت زیرا چه در خصوصیت مقرر گشته است که و دبیعت بود و و دبیعت گاهی متحقق میشود بی آنکه داده باشد بوی ف چنانچه بسبب مزیدن بادیر و جاری شخصی و بیفتد در خانه کسی پس آن جابمه و دبیعت است نزد صاحب خانه بی آنکه داده باشد بوی مالک جاری ص لذا اگر بگوید و دبیعت و اتمم آنرا خواهد بود و در آن اختلاف مذکور قال فمذا فرق میان مسئلہ اجاره و عاریت و سکونت و میان مسئلہ و دبیعت که سابق ازین مذکور است برین نیست که لفظ گرفته مذکور است در مسئلہ و دبیعت که سابق است در دین سائل زیرا چه ذکر کرده است مخرج درین سائل نیز لفظ گرفته را و کتاب الاقرار بمسوط بلکه و از فرق بر دو وجه است آنست که مذکور شد مسئلہ ۱۹ - اگر شخصی گفت اقتضای نمودم اعنی تهیغ نمودم از فلان هزار درجی که بود از مال من بزمه فلان یا گفت که قرض داده بودم هزار درجیم بفلان بعد از آن گزینم آنرا از وی و انکار آن نمود و مقر له برین نیست قبول مقر له معتبر است بالاتفاق زیرا چه دین ادا کرده میشود بمثل آن و آن متحقق نمیشود مگر باین طور که قبض کند و آن عمل مدیون را که مثل دین است بزمه مدیون بانظری که موجب ضمان باشد پس هر گاه اقرار اقتضای نمود و لازم آمد که اقرار نمود بخبری که سبب ضمان است و بعد از اقرار مذکور دعوی می نماید که من مالک آن گشتم بعضی دین خود که بزمه مقر له است باین طور که قاضی شد میان دین من و دین او و او منکر است پس قول او قبول خواهد شد بخلاف مسئلہ اجاره و عاریت و سکونت زیرا چه قبض در خصوصیتها عین خبری است که در آن دعوی اجایه میکند مثلاً پس ظاهر گشت فرق میان این مسئلہ و میان سائل اجاره و غیره

مسئلہ ۲۰ - اگر شخصی اقرار کرد که فلان زراعت کرده است درین زمین یا بنا نموده است این سرای را یا دخت انگور نشانده است درین بستان و زمین و سرای در دست مقرست و فلان دعوی آن نمود و مقر گفت که آن همه از آن من است و من استعانت دادم و از تو خواهم زراعت و بنا و نشاندن در حقان و تو اعانت من نکردی یا گفت که تو درین عمل مذکور اجیر من بودی پس قول مقر معتبر است بزمه زیرا چه او اقرار نکرد است بقبض آن سرای برای مقر له و جز این نیست که اقرار کرده است برای وی بجز عمل مذکور و آن دلالت نمیکند بر اینکه زمین غیر مقر قبض مقر له باشد زیرا چه باینست که مقر له عمل مذکور را کرده است

فی ملک منی بالمقرضه یا کذا اذ قال خا طری الخا طری فی هذا المصنف وهو لم یقل قبضته منه بل یکن اقرا و ابا لید و یكون القول للمقرضه لانه اقرب فعل منه وقد یخاطبوا بالی بالمقرضه لکذا

باب اقرار المريض

واذا اقر الرجل في مرض موته يدون وعليه ديون في صحته وديون لزمته في مرضه باسباب ملوقة في دين الصحة والدين المعروفه الاستبام مقدم وقال الشارح دين المرض دين الصحة يستوي الاستواء سببها هو الاقرار الصار عن عقل دين محل التوجه الذمة القابلة للحقوق فصار كالسواء التصرف مبايعه ومناحجه ولنا ان الاقرار لا يعتد به دليلا اذ كان فيها بطلان حق الغير في اقرار المريض ذلك لان حق غرماء الصحة تغلق بهذا المال استيفاء ولهذا منعت من التدبير والمحاباة الا بقدر الثلث بخلاف النكاح لانه من الحوائج الاصلية وهو بمنزلة الثلث بخلاف البايعة بمثل القيمة لان حق الغرماء تغلق بالمالية كالبالصورة وفي حال الصحة لم يتبع لوقوعه بالمال لقد رتبته على الاكتساب فيتحقق الغرض

و لو كان قبضه من حاشه گفت شخصی دوست این پیر این اقرار بخلاف نصف درم گفت که قبض کرده ام این پیر این از وی خیاره ذکر نمیکرد میگوید این پیر این من هست پس در صورت اقرار قبضه پیر این برای خیاط ذکر نمیشود و قول مقرر معتبرست زیرا چه پیر این مقرر اقرار نموده است بعمل خیاط که دو قترن است و گاهی خیاط میدزد و جامه را که ملوک قبضه مقررست پس همچنین در اینجا نیز بخلاف و تحقیق که بگویند

در مسئله پیر این قبض من هم این پیر این از وی چه در صورت نیز اختلاف است چنانچه ذکر شد سابقا والله اعلم

باب در بیان اقرار در مرض مسلک — اگر شخصی در حالت مرض موت خود اقرار دین نمود برای کسی و در مرض مذکور بدو لوح بهت بدینی که واجب شده است بران در حالت صحت یا بدینی که واجب شده است بران در حالت مرض با سببیکه معلومست چون بعمل مالیکه خریداریه است آنرا یا ملاک کرده است آنرا در حالت مرض معلوم شده است آن بغير از قول و اقرار دینی چون هر مثل زنی که نکاح کرده است آنرا در حالت مذکوره پس این دین و دین صحت مقدمست بر دینی که اقرار آن در حالت مرض کرده است و سبب آن معلوم نیست و گفته است شافعی روح که دین صحت و دین مرض هر دو برابرست زیرا چه سبب هر دو اقرارست مساویست چه اقرار سر زده شده است از عقل و دین و ذمه که محل وجوبست قابلیت این دانسته حقوق جمله کس بران باشد پس اقرار دین مانند انشای شرع و نکاح شدف اعنی اگر مرض خرید کند چیزی را و بهای آن دین شود و بفرمودی یا نکاح کند باننی بهر مثل و هر مثل دین بر وی پس این دین و دین صحت هر دو برابرست همچنین در اینجا نیز در تکلیف علمای خارج نیست که اقرار معتبرست و تحقیق از ارجح غیر باطل گردود و در اعتبار اقرار در مرض بطلان حق غیر لازم می آید زیرا چه حق دانان صحت متعلق شده است بالمرض باسببیکه قبض کنند آنرا بصحت دین خود و لهذا تریج و محلات مرض جائز نیست مگر بقدر ثلث مال بخلاف نکاح بهر مثل زیرا چه آن از محلات اصلی مرضست چه انسان چنانچه محتاجست بسوی بقای ذات خود محتاجست بسوی بقای نسل خود بخلاف شرعی مال مثل قیمت آن زیرا چه حق دانان متعلقست بآلایت مال مرض بصورت آن در صورت شرع آلیت موجودست و در حالت صحت متعلق نماند شود حق دانان بال و سبب بصحت آنکه او قادرست بر کمال پس مال زیاد خواهد شد

وهذه حالة العجز وحالات المرض حالة واحدة لا تدرج تحت العجز بخلاف حالات الصحة والمرض لأن الأول حالة إطلاق وهذه حالة عجز فافترقا وأما تقدم المعرفة الأسباب لأنه لا تقع في ثبوتها إذا المعايين لا مرد له وذلك مثل بدل إلى مقلته أو استهلكه وعلم جوبه بغير اقاربه أو تزوج امرأة بمهر مثلها وهذا الدين مثل دين الصحة لا يقدم أحدهما على الآخر لما بينا ولو اقرع بين في يده لا خير ليعم في حق غرماء الصحة لتعلق حقهم به ولا يجوز للمريض أن يقض دين بعض الغرماء دون البعض لأن في إتيان البعض إبطال حق الباقيين وغرماء الصحة والمرض في ذلك سواء إلا إذا قضى ما اشتق في مرضه أو نقد ثمن ما اشتري في مرضه فقد علم بالبيينة قال إذا قضيت يعني الديون

و حالت مرضی است بحسب این که در وقت امانت یا در وقت مرض و سوال اگر قلع در دین چنانست بآن نفس مانع قلع دین و دیگر باشد
 بحسب آنکه مقدم است پس باید که اگر اقرار کند مرض بدین بار دیگر بعد از اقرار وی که در حالت مرض است صحیح نشود زیرا چه حق مقار
 متعلق است بآن ای و آن مقدم است پس باید که اقرار وی برای دیگر صحیح نشود و حال آنکه صحیح است جواب ص. جمیع
 حالت مرضی مانند یک حالت است زیرا چه جمیع زمان مرض زمان حرج است پس حالت اول مرضی حالت دوم بابرست بخلاف
 حالت صحت و حالت مرضی زیرا چه حالت صحت حالت خیر نیست اسعنی نصرت آن جائز است و حالت مرضی حالت
 حرج است اعنی درین حالت بعضی تصرف وی جائز نیست پس فرق میان حالت صحت و حالت مرضی میان دو حالت مرضی
 ظاهر گشت و باید دانست که دین مرضی که اسباب و وجوب آن معلوم است مقدم است بر دین مرضی که فقط باقرار و ثابت است
 بحسب آنکه در ثبوت دین مذکور تمسک نیست چه آنچه مشاهد است یقینی است و نیز باید دانست که دین مرضی که اسباب و وجوب آن
 معلوم است مثل دین صحت است و یکی از آن مقدم نمیشود بر دیگر زیرا چه اگر آن مرضی باشد پس بحسب آنکه نکاح از حاجت اصلی
 و اگر بهای مبیع یا قرض باشد پس بدل آن موجود است و حق و امانان متعلق نمیشود مگر بآلایت آن و در ثبوت دین مذکور تمسک
 و شبه نیست پس مساوی خواهد بود **مسئله ۲** - اگر مرضی اقرار کرد برای شخصی بخیری که در دست آن مرضی است پس
 اقرار مذکور صحیح نیست و در حق و امانان صحت زیرا چه حق آنها متعلق است بخیر مذکور **مسئله ۳** - جائز نیست مرضی را
 که ادا نماید دین بعضی و امانان را زیرا چه در ادای دین بعضی ابطال حق باقی و امانان آنست و امانان صحت و مرضی در حکم باین
 مگر و قتی که ادا نماید چیزی را که قرض گرفته است آنرا در حالت مرض یا ادا کند بهای چیزی را که خرید است آنرا در حالت مذکور معلوم شود
 و وجوب آن به مبیع است یعنی اگر قرض گرفت هزار درهم را در حالت مرض و قبض کرد آنرا یا خرید چیزی را مثل قیمت آن بعد از آن
 ادا کرد قرض مذکور را یا ادا کرد بهای مبیع را پس این جائز است و قتی که معلوم شود به مبیع بحسب آنکه در این صورت ابطال حق
 و امانان لازم نمی آید زیرا چه حاصل شده است مراد را مثل چیزی که ادا کرده است **مسئله ۴** - اگر ادا نموده شود جمیع دین

المقدمة وفضل شئ یصرف الی ما اقربہ فی حالة المرض لان الاقرار فی ذاته صحیح واما نادره فی حق
 عزماء الصحة فاذ البقی حقهم ظهرت صحته قال فاذا المریکین علیه دیون فی صحته جاز اقراره لانه لم یتضمن
 ابطال حق الغیر وکان المقوله اولی من الورثه کقول عمر رضا اذا اقر المریض بدين جاز ذلك علیه فی جمیع تركة لان
 قضاء الدين من الحوائج الاصلية وحق الورثه یتعلق بالتركة بنشر ط الفرائض هذا یقدم حلخته فی التکفین قال
 ولو اقر المریض لوارثه لا یصح الا ان یصدق فيه بقیة ورثته وقال لشافعی رده فی احد تخويله یصح لانه اظهار حق ثابت لتزج
 جانب اصدق فيه وصار کافرا بجنبه وحوادث اخذ بوجهه مستهکلة للوارث ولنا قوله علیه السلام لا وصیته لوارث
 ولا اقراره بالدين ولا یمنع حق الورثه بما له فی مرضه وهدا یتبع من التبرع علی الوارث اصلا فی تخصیص
 البعض به ابطال حق الباقيین لان حالة المرض حالة الاستغناء والقراءة سبب التعلق
 که مقدم است وبقایه چیزی از مال مرضی پس داده میشود باقی مال بدانانی که اقرار نموده است بدین آنها در حالت مرض بر اقرارند و
 بذات خود صحیح است و باطل نبود مگر بحیث حق دانان صحت هرگاه حق آنها باقی نماند صحت آن ظاهر گشت **مسئله** اگر
 نباشد بزرگه مرضی دین صحت پس اقرار او در حالت مرض جائز است زیرا چه بسبب اقرار بزرگه باطل نمیشود حق غیر و هرگاه
 چنین شد پس مقول اولی و احق خواهد بود و از ایشان بحیث آنکه عمر رقم گفته است که هرگاه مرضی اقرار کرد بدین جائز است و
 ادای آن واجب میشود و انجم متر که او بحیث آنکه ادای دین از حاجت اصلی وی است و حق و رثه متعلق میشود و تبرکه بشیر طیکه
 خارج باشد و نه وی از دین زیرا چه دین از حاجت اصلی مرضی است و لهذا تجزیه و تکفین او مقدم میشود بر حق و از ایشان زیرا چه آن غیر
 از حاجت اصلی وی است **مسئله** اگر اقرار کرد مرضی برای وارث خود و منجست مگر وقتیکه تصدیق مقرر نمایند اقرار بزرگه
 باقی و نه و گفته است شافعی ح در یک قول خود که صحیح است بحیث آنکه اقرار اظهار حق ثابت است و ظاهر نیست که است گفته باشد
 نه در دفع زیرا چه عقل مانع است از گفتن در دفع خصوصاً در حالت مرض و معذرت دین و دیانت چون فهم شود با عقل از گفتن در دفع
 با نفع او در حقیقت پس اقرار مرضی برای وارث مانند اقرار برای اجنبی است و مانند اقرار او است بوارث دیگر باین طوری که
 اقرار کند فلان پسر من است پس اقرار وی صحیح است اگر چه کم میشود بسبب این اقرار حق و از ایشان دیگر و مانند اقرار او است بملک کن
 بودیت و ارث ف اعنی اگر شخصی ددیت سپارد بر در هم مثلاً نزد پدر خود در حالت صحت او یا در حالت مرض بخود و گویا
 چنانکه در حالت احتضار اقرار نماید که ملک کرده ام و ددیت فلان پسر را پس این اقرار صحیح است و میرسد از متروکه وی هزار درهم
 بمقر که اگر چه کم میشود حق و از ایشان دیگر پس همچنین در نجای نیز ص و دلیل علمای ما ح کی این است که پیغمبر عزم فرموده که نیست
 وصیت بجا و ارث و نه از پدر بدین برادر و درم است که حق فلان متعلق میشود باین مرض در حالت مرض و متبره ان جائز میشود بر وی حق ارث
 و اگر اقرار کند بر این مرضی از آن متعلق میشود حق باقی و نه پس جائز خواهد بود و قسم نیست که در حالت مرض مستغنی نباشد نیاز میشود مرضی را سبب
 ظهور آیه ت فرات سبب تعین حق جمیع و از آنست باین در حالت استغناء پس اقرار مرضی بکافری و غیره سبب تعلق حق جمیع و از آنست

الا ان هذا التعلق لم يظهر في حق الاجنبى لاجته الى المعاملة في الصحة لانه لو ايجز عن الاقرار بالمرض
 يمتنع الناس عن معاملة معه قفلا يقع المعاملة مع الوارث ولم يظهر في حق الاقرار بوارث آخر حتى
 ايضا ثم هذا التعلق حق بقیة الورثة فاذا صدقوه فقد ابطوه فیصح اقراره وان اقره اجنبی جاز وان
 احاط به لما بينا والقياس ان لا يجوز الا في الثلث لان الشرع قصر تصرفه عليه لا انا نقول لما صح اقراره
 في الثلث كان له التصرف في ثلث الباقي لانه الثلث بعد الدين ثم ونحوه حتى ياتي على الكل قال من اقره اجنبی ثم قال
 هو انی ثبت نسبه منه وبطل اوله لانه فان اقره اجنبیة ثم تزوجها لم يجل وارثا ولا وجه الفقلان عو السبب الى وقت التعلق فثبت

ص وليكن تعلق المذكور كما ينبغي شود در حق اجنبی بحیث حاجت مرضی باطلاات در حالت صحت زیرا چه اکثر معاملات مرضی چون خرید
 و فروخت و بجز آن در حالت صحت با اجنبیست پس اگر اقرار وی در حالت مرض در حق اجنبی صحیح نشود مردان در حالت صحت
 از معاملات با وی احتراز خواهند نمود و مصلح او مختل خواهد گردید پس اقرار وی بخیری که از حاجت اوست مقدمست بر ورثه و
 باید دانست که تعلق مذکور ظاهر نمیشود در حق اقرار مرضی به نسب وارث دیگر بحیث حاجت مرضی نیز زیرا چه نسب باقی می ماند
 بعد از موت و انسان باقی شمرده میشود به بقای فرزند وی پس نسب از حاجت میتست مسئله ۷ - اگر مرضی اقرار کند
 بخیری برای بعضی وارث و باقی ورثه تصدیق مرضی نمایند صحیحست اقرار مذکور برای وارث مذکور زیرا چه عدم صحت اقرار نمود
 مگر بحیث تعلق حق باقی ورثه ببال وی و آئنها هر گاه تصدیق نمودند باطل گزند حق خود را پس صحیح خواهد شد اقرار و
 مسئله ۸ - اگر اقرار کند مرضی بخیری برای اجنبی درستست اگر چه احاطه کند تمام مال وی را و بحیث آنکه عمر مرضی
 گفته است که هر گاه اقرار کرد مرضی بدین درستست و آن واجب میشود در جمیع مکره وی حتی چنانچه گذشت و قیاس
 نیست که درست نشود مگر در ثلث مال زیرا چه شایع جائز داشتهست تصرف مرضی در ثلث مال فقط ولیکن علمای ائمتهم اند میگویند که هر گاه جائز تصرف
 مرضی در ثلث مال صحیح خواهد بود و اقرار مرضی ثلث بعد از انان صحیح خواهد شد و ثلث باقی نیز زیرا چه هر گاه اقرار ثلث مال نمودن صحیح شد پس ثلث باقی
 جمیع مال مانند پس اقرار وی در ثلث آن صحیح خواهد شد همچنین تا آنکه بخیری نخواهد ماند و سوال پس باید که بحیث نیز جمیع مال صحیح شود
 جواب در صورت و حیث ثلث مال حق می نماید و اما در مکره می نماید میانند بران مصلی له مطالب آن نمیتواند کرد و بطلان صحت اقرار بدین چه غیر از
 آن میشود پس فرق ظاهر گشت مسئله ۹ - اگر مرضی اقرار کرد برای اجنبی و بعد از ان گفت که آن پس نیست ثابت میشود
 نسب مقرر از مقرر باطل میشود اقرار او برای وی و اگر اقرار کرد برای زنی که اجنبیست و بعد از آن نکاح کرد او را باطل نمی شود
 اقرار وی برای زن مذکوره و فرق میان مسئله اول و دوم نیست که هر گاه دعوت آن نمود و اعنی گفت که پس من است ثابت شد
 نسب وی از مقرر از تحقیق معلق آن بسته است و شکم مادرش پس ظاهر شد که مقرر مذکور در وقت اقرار دارث متفرست

اقرار لا ینبیه فلا یصح ولا کذا لك الزوجیه لانها تقتصر علی زمان التزوج ففی اقراره لا حجبیه
 قال ومن طلق زوجته فی مرضه ثلاثا ثم اقر لها بدین ومات فلها الاقل من الدین من میراثها منه
 لانها متهمان فیه لقیام العدة وباب الاقرار مسدود للورثة قلعه اقدم علی هذا الطلاق لیصح
 اقراره لهما زیاده علی میراثها ولا یصح فی اقل الامین مثبت **فصل** ومن اقر بعیل مریض مثله لم یصح
 نسب معروف انه ابنه وصدقهم العلامة ثبت نسبهم منه وان کان من النسب مما یلزم خاصه فیهم فانه
 به وشرط ان یولد مثله مثله کی لا یکون مکذبا فی الظاهر وشرط ان یکون له نسب معروف فانه ینتمی ثبوت من غیر
 وانما شرط تصدیق یقوله فی نفسه اذ للسئلة وضعها فی غایة یجوز عن نفسه فحالا الصغیر علی ما تم قبل لا ینتمی بالورثان من الجوانب

ومرضی مذکور اقرار کرد برای پسرخود پس صحیح خواهد شد وچنین ثبت زوجیت زیرا چه قرابت زوجیت ثابت میشود از وقتیکه
 نکاح کرد پس زن مذکوره در وقت اقرار و ارث مقرر نموده بلکه اجنبی بود لهذا اقراری برای زن مذکوره صحیح خواهد شد **مسئله**
 اگر مرضی سه طلاق داد زن خود را و بعد آن اقرار کرد بدین بی و مرد پس میراث زن مذکوره را چیزی که کمتر است از میان دین
 و میراث وی زیرا چه زن و شوی هر دو متهم اند بجهت آنکه عدت آن منقطع نگشته است پس او ارث مال میت است
ص و اقرار برای وارث صحیح نیست پس شاید زن مذکوره در خواست طلاق نموده باشد تا مفتوح شود برای او باب اقرار
ص و مقرر مذکور اقرار بر طلاق بجهت آن نموده باشد تا اقراری صحیح شود برای زن مذکوره بخیری که زیاده است از میراث و
ف پس زن مذکوره در خواست طلاق و شوی و اقرار متهم اند **ص** و در چیزی که کمتر است از میان دین و میراث میت
 نیست پس آن کمتر ثابت خواهد شد و الله اعلم

فصل **مسئله** اگر شخصی اقرار نمود به نسب کودکی از ذات خود تعبیر میکنند گفت که آن پسری من است و من بر زوجیت
 که مثل مقرر از مقرر متولد میشود و نسب کودک مذکور معروف نیست از کسی و کودک مذکور تصدیق مقرر نمود پس ثابت میشود نسب وی
 اگر چه مقرر مذکور مرضی باشد زیرا چه نسب مذکور از انجمله است که لازم میشود و اما حفظ و لازم نمی شود و غیره را **ص** پس صحیح خواهد بود
 اقراری به نسب مذکوره باید داشت که در مسئله مذکوره شرط نموده شد که من مقرر و مقرر اخیان باشد که متولد شود مثل مقرر از مقرر
 بجهت آنکه اگر چنین نباشد ظاهر حال دلالت خواهد کرد بر آنکه مقرر مذکور اقرار دفع نموده و شرط نموده شد که نسب کودک مذکور
 معروف نباشد از کسی زیرا چه اگر نسب وی معروف خواهد بود از کسی پس نسب وی از دیگر ثابت نخواهد شد و شرط نموده شد که
 کودک مذکور تصدیق مقرر نماید بجهت آنکه کودک مذکور در دست خود است زیرا چه کودک مذکور تعبیر بنیاید از ذات خود یعنی خون میگوید
 و خود را می شناسد بخلاف کودکی که تعبیر از ذات خود نمی نماید چه ثابت میشود نسب وی از ان بدون تصدیق او چنانچه سابق
 مذکور شد و باید دانست که اقرار مذکور باطل نمیشود به سبب مرضی زیرا چه نسب از حاجت اصلی است و هرگاه نسب ثابت شد

ویشمارک الوارثه فی البیراث لانه لما ثبت نسبه منه صار كالوارث المعروف فیشارک وکنه **قال** یحییٰ اقرار الی الی الخ
والمولود والزوجه والمولی لانه اقربا یلزمه ولبس فیہ تخمیل النسب علی الغیر ویقبل اقرار المأثمه بالوالدین والشیخ
والمولی لما یقبل بالمولود من فیہ تخمیل النسب علی الغیر هو الزوج لمن النسب فیها ان یصدق الزوج من الخ
او تشهد بولادته قابله لمن قول القابله فی هذا مقبول وقدم فی لطلانی وقد ذکرنا فی اقرار المأثمه تفصیلاً فی کتاب الدعوی
وکذب من تصدیق هؤلاء ویصح التصدیق فی النسب بعد موت المأثمه من النسب بعد الموت کذا یصح تصدیق الزوجه
لان حکم النکاح باق وکذا یصح تصدیق الزوج بعد موتها من المأثمه من حکماة عند یحییٰ فیه لا یصح لان النکاح انقطع
بالموت ولهذا یحکم له غسلها عندنا ویصح التصدیق علی اعتبار المأثمه لانه معدوم حاله الاقرارانما یشیت بعد الموت
از مقرر خواهد بود مانند وارث معروف ووارث خواهد شد مانند وارثان دیگر **مسئله ۲** اگر مردی اقرار کرد پدرالدین یا بولده
باسم طور که گفت فلان پدر من است یا فلان زن مادر من است ف و من مقرر و مقرر چنان است که مثل مقرر متولد میشود
از مقرر ص یا گفت پدر من است ف و من هر دو چنان است که مثل مقرر متولد میشود از مقرر ص یا اقرار کرد که فلان زن
من است یا اقرار کرد که فلان بولای من است اعنی آزاد کننده من است یا آزاد کرده من است پس اقرار دین صورتها صحیح است
زیرا چه اقرار کرده است بخبری که لازم میشود بروی و اقرار بر غیر تخمیل نسب لازم نمی آید و همچنین است اگر اقرار کند زنی بوالدین
یا بشوهر یا ببولی پس این صحیح است بنا بر وجهیکه مذکور شد اما اقرار زن بولد صحیح نیست زیرا چه در بصورت تخمیل نسب بر غیر که شوهر
وی است لازم نمی آید چه نسب ولد از شوهر وی ثابت میشود پس این اقرار صحیح نخواهد شد مگر وقتیکه شوهرش تصدیق وی نماید
زیرا چه حق مراد است یا گواهی دهد بولادت ولد مذکور از زن مذکور یک قابله یعنی زنیکه بچه می زایاند زیرا چه قول یک قابله
مقبول است دین باب و در اقرار زن بولد تفصیل است و بیان آن گذشته است در کتاب الدعوی و باید دانست که در همه
این صورتها تصدیق مقرر شرط است ف مگر در اقرار ولد وقتیکه چنان صغیر باشد که تعبیر از ذات خود نمیکند ص و باید دانست
که صحیح است تصدیق در نسب بعد از مردن مقرر زیرا چه نسب باقی می ماند بعد از موت وی و همچنین صحیح است تصدیق زوجه بعد از مردن
شوی زیرا چه عدت از احکام نکاح است و آن باقی است بعد از موت شوهر پس گویا نکاح باقی است من وجه لهذا جائز خواهد شد
تصدیق زوجه بسبب باقی ماندن نکاح من وجه و همچنین صحیح است تصدیق شوهر بعد از مردن زن نزد صاحبین رخ زیرا چه
حکم نکاح باقی میماند بعد از موت زن چه ارث از احکام نکاح است و آن باقی میماند بعد از موت زن پس باقی خواهد ماند نکاح
من وجه لهذا صحیح خواهد شد تصدیق زوج و نزد ابی حنیفه صحیح نیست زیرا چه نکاح منقطع شد بعد از موت زن ف و بنا بر آن
جائز نیست شوی را که غسل دهد زن خود را بعد از موت وی ص و آنچه صاحبین رخ گفته اند که جائز است تصدیق زوج
بنا بر باقی ماندن نکاح باعتبار ارث صحیح نیست زیرا چه ارث در وقت اقرار معدوم است و آن ثابت نمیشود مگر بعد از موت

والتصديق يستند الى اول الاقوار قال ومن اقرب نسب من غير الوالدین والولد نحو اخن والعمر لا يقبل اقار في النسب لان فيه حل النسب على الغير فان كان له واخر معروف قريب بعيد فهو اولى بالميراث من المقر له لانها شئت نسبیه منه لا يزاوج الوارث المعروف ان لم يكن له وارث استحق المقر له ميراثه لان له ولاية التصرف في مال نفسه عند عدم الوارث لا تزني له ان يوصي بجمعهم عند عدم الوارث فيستحق جميع المال وان لم يثبت نسبیه منه لما فيه من حل النسب على الغير وليست هذه وصية حقيقة حتى ان من اقرب باخ شر او وصي لاخر بجمع ماله كان الموصل له ثلث جميع المال ولو كان الاول وصية لا شتر كان نصيبين لكنه بمنزلة حق الوارث في مرضه باخ وصية المقر له شر او وصي بماله كله لا انسان كان المال للموصي له ولو لم يوص لاحد كان لميراث المال لان وجود صحيح لان النسب لم يثبت بمطل الاقوار قال من كان باخ فاقرب باخ لم يثبت نسبیه لما بينا في الميراث لان اقار تصنع شيتين حل النسب على الغير ولا ولاية عليه لا شتر اذ في المال له فيه ولاية فثبت كالشتر اذا اقر على الباتم بالعقل لم يقبل اقراره عليه حتى لا يرجع عليه بالنسب ولكنه يقبل في حق الفسق قال ومن مات

وتصديق اگر صحیح شود منسوب خواهد شد بسوی وقت اقرار و در آن وقت ارث محدودست پس صحیح نخواهد شد **مسئله ۳۴** - اگر شخصی اقرار کرد بجنب باین طوری که فلان برادر من است یا عم من است پس مقبول نیست اقرار آن در جهت نسب زیرا چه در تحصیل نسبت بر غیر پس اگر باشد برای مقر و ارث معروف و قریب باشد یا بعد پس میرسد به میراث وی و ارث مذکور بمقر له زیرا چه هرگاه نسب وی ثابت نشد و مقر پس او فراموش دارد مقر و ارث معروف نخواهد شد و اگر نباشد مقر را و ارثی پس مقر له مذکور مستحق میراث مقر خواهد شد زیرا چه مقدم بر ولایت تصرفست در مال خود و قسکه او را و ارثی نباشد و لهذا میرسد او را که وصیت کند بجمع مال خود و قسکه او را و ارثی نباشد پس مقر له مستحق جميع مال خواهد شد اگر چه بابت ثنوی نسب بود معنی او این یام مقر نخواهد شد بجهت آنکه لازم می آید در آن محلی بر غیر معنی پدر و جد و باید دانست که اقرار مذکور وصیت نیست حقیقه زیرا چه اگر شخصی اقرار کند که فلان برادر من است بعد از آن وصیت برای شخصی دیگر بجمع مال خود پس میرسد بوسی له ثلث جميع مال و باقی حق مقر له میشود و اگر اقرار مذکور وصیت می بود و هر آنکه مقر له مذکور و موصی را شریک میشوند در آن بالمناصفه ولیکن اقرار مذکور بمنزله وصیتست و باین اعتبار که مقر له مذکور مستحق مال میشود بسبب تولد ریض و نیست در اینجا سببی دیگر که موجب استحقاق باشد چنانچه در وصیتست و لهذا اگر اقرار کند ریضی که فلان برادر من است و تصدیق وی نماید مقر له و بعد از آن انکار کند مقر و ارثت و یا بعد از آن وصیت کند بجمع مال خود برای شخصی دیگر پس میرسد بجمع مال به موصی له و اگر وصیت نکند برای کسی خواهد رسید بجمع مال وی به بیت المال زیرا چه رجوع از اقرار مذکور صحیحست بجهت آنکه نسب ثابت نمیشود بسبب اقرار مذکور پس باطل خواهد شد اقرار وی **مسئله ۳۵** - اگر شخصی مرد و پیشتر اقرار کرده که فلان برادر من است ثابت نمیشود نسب وی ولیکن شریک میشود مقر له با مقر و میراث زیرا چه اقرار مذکور متضمن دو چیز است یکی تحصیل نسب بر غیر و بر این ولایت نیست مراد از آن پس ثابت نخواهد شد پس و دوم شریک نمودن وی در مال و بر این ولایتست مراد از آن پس شریک در مال ثابت خواهد شد چنانچه اگر مشتری اقرار کند باینکه این بنده را آزاد کرده بود و بائع پس مقبول نیست اقرار وی در حق بائع بنا بر این میرسد او را که واپس گیرد بای آن را از وی ولیکن مقبولست در حق وی و لهذا آنا میشود بنده مذکور **مسئله ۳۶** - اگر مرد شخصی

و تلافی این وله علی آخر مایه در هر فاقه و احدی آن بابا قبض منها خمسین لاشع المقول الاخر خسون لان هذا
اقوال الدین علی الت لا یستیفاء انما یکون قبض مضمون فاذ الذ به اخوه استغرق الدین نصیبه کما
هو المذهب عندنا خایه الامر انما تصادقا علی کون المقبوض مشترکا بینهما کلن المقر
و راجع علی القابض بشئ لرجع القابض علی الغیر و رجح الغیر علی المقر فی ثودی الی الدور

کتاب الصلح

که صد در هم دین دی است بر زومه کسی و گذاشت در پیر او اقرار کرد یکی ازان دو پیر که قبض کرده بود پدری پنجاه در هم از دیون نکور
پس پسندید هیچ چیز بمقر و پیر سرب پیر دیگر پنجاه در هم زیرا چه مقر مذکور اقرار نموده است در حق و خود در حق بر او خود حق ص میست
و پس صحیح خواهد شد اقرار دی در حق وی و صحیح خواهد شد در حق دیگران ص زیرا چه اقرار دی باینکه قبض نموده است میست
پنجاه در هم را اقرار است باینکه بر زومه میست دین است پنجاه در هم زیرا چه بتیقا و قبض دین متحقق نمیشود مگر قبض چیزی که مضمون
ست یعنی قبض چیزی که واجب میشود ضمان آن بر زومه قاض یا دین شود ضمان مذکور بر زومه را و و بعد ازان مقاصد شود
اعنی ساقط شود دین هر واحد بمقابل دین دیگر ص پس هرگاه تکذیب وی نمود برادرش پس دین مذکور که بر زومه میست تا
شده است بسبب اقراض منصرف خواهد شد بسوی نصیب مقر و مستغرق خواهد شد آنرا چنانچه مذوب علمای مال صست و
اعنی مذوب علمای مال این است که اگر کسی از او اثمان اقرار بدین نماید بر زومه میست و تکذیب وی نمایند باقی ورثه منصرف میشود
دین مذکور بسوی نصیب مقر فقط ص نهایت الامر این است که هر دو برابر و متفق اند باینکه مقر قبض اعنی پنجاه در هم که قبض خواهد کرد از برادر غیر مقر
ص مشترک است میان هر دو برابر ولیکن مقر اگر گیر نصف آنرا از غیر مقر سرانیه خواهد گرفت آنرا غیر مقر از دیون باز خواهد گرفت از دیون
از مقر مذکور و دین فائده نیست چه این باصطلاح فقها درست و جائز نیست و الله اعلم

کتاب الصلح

و آن در شرح عبارات است از عقدیکه بطرف شود بسبب آن نزاع در کن آن ایجاب و قبول است و شرط آن نیست که بدل صلح
اعنی چیزی که بران صلح شود و آن را صلح علیه میگویند مال باشد و نیز معلوم باشد و تنکیه محتاج باشد بسوی قبض آن اگر
محتاج نباشد بسوی قبض پس معلوم بودن آن شرط نیست چنانچه اگر کسی دعوی حق نماید و در سرای شخصی داد دعوی حق نماید
در دکان آن کس و بعد ازان هر دو مصالحه نمایند بر اینکه هر واحد ترک نماید دعوی خود را که برد گیر است پس این صلح صحیح است
اگر چه هر دو تعیین وقت ارجح خود را ننهند زیرا چه جهالت چیزی که ساقط می شود موجب منازعت نیست

قال الصلح على ثلاثة أصناف مع اقارص و صلح مع سكوت وهو ان لا يقول المدعى عليه ولا ينكر و صلح مع انكار وكل ذلك جائز كطلاق قوله تعالى والصلح خير و لقوله عليه السلام كل من حل جاز فينا بين المسلمين اهل الصلح الا حراما او حرم حلالا و قال الشافعي لا يجوز مع انكار او سكوت لما روينا و هذا ابعد من الصفة لان البدل كان حلالا على الدائم حراما على الاخذ فينقلب لا موقفاً عن المدعى عليه بدفعه لقطع الخصومة عن نفسه و هذا رشوة و لكن ما نكولنا و اول ما روينا و تاويل آخره اهل حراما لعينه كل من اوتر حراما لعينه كالصلح على ان لا يطأ الضرّة و لان هذا صلح بعد دعوى صحيحة فيقتضيه ان لا يكون المدعى ياخذ عوضا عن حقه في دفعه و هذا مشروع و المدعى عليه بدفعه لدفع الخصومة عن نفسه هذا مشروع ايضا اذ المال فائده لا ينقص دفع الرشوة لدفع الظلم ام جاز قال و ان وقع الصلح عن اقرار غير فيه ما يقتدر في المباحات ان وقع عن مال بمال لوجود معنى البيع وهو مبادلة المال بالمال في حق المتفاذين يتراضيهما فيجوز فيه الشفعة اذ كان عقارا و يرد بالبيع و يثبت فيه خيار الشرط و الروية و يفسد به جهالة البدل لانها هي المفضية الى المناذعة

مسئله ا صلح بر سه گونه است یکی صلح باقرار اعنی اقرار نماید مدعی علیه بحق مدعی و بعد از آن صلح کند از حق وی بر چیزی و دوم صلح با سکوت و آن اینست که نه اقراران کند مدعی علیه و نه انکار آن و سوم صلح با انکار و این همه درست است بجهت آنکه حق تعالی و تفران مجید فرموده است که صلح بهتر است و آن مطلق است پس شامل خواهد شد انیمه را و بجهت آنکه پیغمبر فرموده است که هر صلحی رواست میان مسلمانان مگر صلحیکه حلال گرداند حرام را یا حرام گرداند حلال را و گفته است شافعی رح که روایت صلح با انکار و صلح با سکوت بجهت حدیث مذکور زیرا چه درین هر دو صورت لازم می آید که حرام حلال گرداند حلال حرام شود چه بدل صلح حلال بود بر دهنده و حرام بود بر گیرنده و آن پیش از صلح است و بعد از صلح عکس آن شده بجهت آنکه مدعی علیه میدهد مال را درین هر دو صورت تا خصومت منفع شود و این رشوت است و دلیل علمای ما بر یکی اینست که مذکور شد و دوم اینست که اول حدیث مذکور شامل است هر دو صورت مذکوره را و مراد از آخر حدیث اینست که صلحی که حلال گرداند چیزی را که حرام است فی نفسه و اصلا حلال نیست چون خمر یا حرام گرداند چیزی را که حلال است فی نفسه چنانچه صلح نماید بایک زن خود بر آنکه وطنی نخواهد کرد خمر او را یعنی زن دیگر خود را و سوم اینست که صلح با انکار و صلح با سکوت صلح است بعد از دعوی صحیح پس روا خواهد بود زیرا چه مدعی میگردد از آن عوض حق خود و در عزم خود و این مشروع است و مدعی علیه میدهد آنرا بجهت دفع خصومت از ذات خود و این نیز مشروع است زیرا چه مال بجهت حفاظت ذات است و رشوت دادن بجهت دفع ظلم از ذات خود بر اوست مردمنده ناف و علاوه نیست که این رشوت نیست زیرا چه رشوت آنرا میگویند که بگیرد و آنرا گیرنده بجهتی که بدد آنرا او دهنده و در اینجا چنین نیست بسبب آنکه دهنده میدهد آنرا بجهت دفع خصومت از ذات خود و میگوید و آنرا گیرنده بجهت آنکه حق اوست دزد عمر او **مسئله** ۲ - اگر شخصی صلح کند بعد از اقرار پس معتبر است در آن آنچه معتبر است در بیع و تنبیه باشد صلح از مال بر مال زیرا چه در آن معنی بیع موجود است و آن مبادله مال بمال است بتراضی هر دو و لهذا حق شفعه جاری خواهد شد در آن و تنبیه آن زمین باشد و واپس داده خواهد شد بسبب عیب و ثابت خواهد شد در آن خیار ردیت و خیار شرط و فاسد خواهد شد بسبب جهالت بل صلح از مال بر مال صلح است و چنانچه از عت است

دو بحاله المصلح عنه لانه یسقط ویشترط القدره علی تسلیم البدل وان وقع عن مال منافع ینتدب الاجارة
 لوجود معنی الاجارة وهو قلیک المنافع بالاعتبار فی العقود لمعاینها فیشترط التوقیت فیها ویبطل الصلح بموت
 احد هاتین الذین لایجانة قال والصلح عن السکوت والاکتسار فی حق المدعی علیه لا یقتضی الیقین وقطع الخصومة فی
 حق المدعی لمعنی المعاوضة لما بینا ویجوز ان یختلف حکم العقد فی حقهما لایختلف حکم الاحالة فی حق المتعاقدين
 وغیرهما وهذا فی الاکتسار ظاهر ولذا فی السکوت لانه یحتمل الاکتسار والجموح فلا یشترک فی حقهما بالثبوت
 قال واذا صلح عن دایر لم یجب فیها الشفعة قال معناها کلان عن اکتسار او سکوت لانه یلخصها علی اصل
 حقّه ویدفع المال دفعا لخصومة المدعی وزعم المدعی لایلزمه بخلاف ما اذا صلح علی دایر حیث
 یجب فیها الشفعة لاف المدعی باخذها عوضا عن المال فکان معاوضة فی حقّه فیلزمه الشفعة باقراره
 نه جالت مصالح عنه بجهت آنکه آن ساقط میشود و احتیاج قبض در آن نیست و شرط است که مدعی علیه قاضی باشد بر تسلیم بدل صلح
 و اگر صلح از مال بر منافع بود پس معتبرست در آن آنچه معتبرست در اجاره چه معنی اجاره موجود است در آن و آن قلیک منافع است
 بمقابل مال معتبر در باب عقود معانی آن است پس شرط است که تعیین مدت و منافع نماید در آن و باطل میشود صلح بسبب مردن
 یکی از آنها در اثنای مدت مذکوره زیرا چه صلح مذکور در معنی اجاره است مسلمه صلح بعد از سکوت و بعد از اکتسار در حق
 مدعی علیه یعنی فدیة یمین است و قطع خصومت است نه بمعنی معاوضة صلح و در حق مدعی یعنی معاوضة است بجهت آنکه
 ف مدعی میگردد آنرا عوض حق خود در زعم خود چنانچه صلح سابق گذشت و جائز است که حکم یک عقد مختلف شود بجهت تفاوت
 چنانچه حکم اقاله مختلف است در حق متعاقدين و غیر آنها یعنی اقاله در حق شفیع بی جدید است و در حق بائع و مشتری فسخ بیعت
 همچنین صلح مذکور در حق مدعی یعنی معاوضة است و در حق مدعی علیه یعنی فدیة یمین است و قطع خصومت نه بمعنی معاوضة و این
 در صورت اکتسار ظاهرست و اما در صورت سکوت پس بجهت آنکه سکوت احتمال اقرار و اکتسار و در بدو صلح مذکور معاوضة
 در حق مدعی علیه شکست و بسبب شک بودن آن معاوضة در حق مدعی علیه ثابت نمیشود مسلمه هم - اگر شخصی دعوی
 سرایی کند بر کسی و او اکتسار نماید یا ساکت ماند و بعد از آن مصالحه نماید از سرای مذکور بر مالی و حجب نمیشود حق شفیع در سرای مذکور زیرا چه
 مدعی علیه میگردد سرای مذکور را بنا بر اکتسار اصل حق وی است نه بطریق معاوضة و میدهد مال را تا منفع شود و خصومت مدعی از وی
 ف سوال مدعی علیه اگر در زعم خود میگردد سرای مذکور را بنا بر آنکه اصل حق وی است و میدهد مال را بجهت دفع خصومت
 ولیکن مدعی زعم میکند که میگردد مال را عوض سرای مذکور پس بنا بر زعم مدعی نه از او این است که حجب شود حق شفیع جواب
 حق زعم مدعی اعتبار نیست در حق مدعی علیه ف چه انسان مأخوذ میشود و زعم خود در زعم غیر حق بخلاف و قتیکه مصالحه میگردد سرای
 یعنی اگر شخصی دعوی نماید بر کسی و مدعی علیه بعد از اکتسار یا سکوت مصالحه نماید از دعوی مدعی بر سرائی چه در صورت و حجب میشود
 حق شفیع زیرا چه در صورت میگردد مدعی سرای مذکور را عوض مال خود پس صلح مذکور معاوضة است در حق مدعی و حجب حق شفیع از او

و ان كان المدعى عليه يكذبه قال واذا كان الصلح عن اقرار واستحق بعض المصالح عنه يجب عليه بحصة ذلك من العوض لانه معلومة مطلقة كالبيع وحكم الاستحقاق في البيع هذا وان وقع الصلح عن سكوت وانكار فاستحق المتنازع فيه مرجع المدعى بالخسومة وپردا العوض لان المدعى سابل العوض الا ليدفع الخسومة عن نفسه فاذا اظهر الاستحقاق تبين ان الخسومة لم يفيق العوض في يد غيره مشتمل على غرضه فيستردده وان استحق بعض ذلك ساء حصته ورجع بالخسومة فيه لانه خلا العوض في هذا القدر عن الغرض ولو استحق المصالح عليه عن افراد يجب بكل المصالح عنه لانه مبادلة وان استحق بعضه راجع بحصته وان كان الصلح عن انكار او سكوت يجب الى الدعو في كل وقت المستحق اذا استحق بعضه لان المبدل فيه هو الدعوى وهذا بخلاف ما اذا باع عليه انكار شيئا يجب عليه

اگر چه مدعی علیه تکذیب وی نماید و چنان شد که گوید خرید کردم این سرای را از مدعی علیه مدعی علیه انکار نماید پس وجب میشود در آن شفعه محبین در اینجا نیز **مسئله ۵** - اگر شخصی دعوی چیزی کرد بر کسی و او اقرار آن نمود بعد از آن مصالحه کرد با مدعی از مدعی به بر چیزی و بعد از آن حق دیگر برآید بعض مدعی به اعنی مصالحه عنه پس مدعی علیه واپس خواهد گرفت از بدل صلح برسد چیزی حق دیگر برآید زیرا چه صلح مذکور در حق هر دو عاقد معاوضه است مانند بیع و حکم استحقاق در باب بیع همین است **مسئله ۶** - اگر شخصی دعوی چیزی کرد بر کسی و او انکار نمود یا ساکت ماند و بعد آن مصالحه کرد بر چیزی بعد آن حق دیگر برآمد مدعی به پس مدعی دعوی خواهد کرد بر صاحب حق و واپس خواهد داد و بدل صلح را بدعی علیه زیرا چه مدعی علیه نماده بود مال مذکور را مگر محبت دفع خسومت از ذات خود و هر گاه ظاهر شد که مدعی به حق دیگرست معلوم شد که نیست محبت با وی پس بدل صلح در دست مدعی مشتمل بر غرض مدعی علیه نیست چه غرض او این بود که مدعی به باقی ماند در دست و دانند در دست وی پس واپس خواهد گرفت آنرا و اگر حق دیگر برآید بعض مدعی به واپس خواهد داد و مدعی از بدل صلح برسد حصه آن و دعوی خواهد کرد در آن بعض بر صاحب حق زیرا چه همین مقدار از بدل صلح در دست مدعی مشتمل بر غرض مدعی نیست **مسئله ۷** - اگر حق دیگر برآید بدل صلح خواهد گرفت مدعی جمیع مصالح عنه را و قتی که صلح از اقرار باشد زیرا چه صلح مذکور معاوضه است مانند بیع چنانچه گذشت و اگر حق دیگر برآید بعض بدل صلح خواهد گرفت برسد حصه آن از مصالح عنه مذکور **مسئله ۸** - اگر در صورت صلح از انکار یا در صورت صلح از سکوت حق دیگر برآید جمیع بدل صلح یا بعض آن مدعی دعوی جمیع مدعی به کند بر مدعی علیه و قتی که جمیع بدل صلح حق دیگر برآید یا دعوی برسد مقدار مستحق کند و قتی که حق دیگر را بعض بدل صلح زیرا چه در این صورت با مبدل همان دعوی است بخلاف آنکه اگر جمیع کند بعد از انکار اعنی اگر کسی دعوی سرانی کند بر شخصی و او انکار نماید و بعد از آن مصالحه کند از دعوی مذکور بر یک بنده و بگوید مدعی علیه فروخته ام این بنده را بعض این سر را بجا نمی آید که صلح کردم بر این بنده از این سر پس این سر را اگر حق دیگر برآید بنده مذکور خواهد گرفت مدعی سر مذکور را نه اینکه دعوی را کرد

لأن الاقدام على البيع اقرار منه بالحق له ولا لذلك الصلح لانه قد يقع لدفع الخصومة ولو هلك بدل الصلح قبل التسليم لم يلزم في الجواب الاستحقاق في الفصلين قال وان ادعى خافي دابر ولم يبينه فصوله من ذلك ثم ابيح

الدار لم يرد شيئاً من العوض لمن ادعى يجوز ان يكون فيما بقي بخلاف ما اذا استحق كله لانه يبرر العوض عند ذلك عن شئ يقابله فصح بطله على قدمناه في البيع ولو ادعى دار فصله على قطعة منها لم يصح الصلح لان مقتضيه من عين حقه وهو على دعواه في الباتة والوجه فيه احداً من امان يزيد درها في بدل الصلح فيصير ذلك عوضاً عن حقه فيما بقي او يلحق به ذكر الباء عن دعوى لباقي **فصل** والصلح جائز عن دعوى المآل لانه

في معنى البيع على ما مر والمنافع لا تنهاك بقصد الاحبار فكذا ابا الصلح والاصل ان الصلح يجب حمله

زیرا چه استدام مدعی علیه برقرار وحقن ببنده مذکور بعض سرای مذکور را قرار است باینکه سرای مذکور حق مدعی است و چنین نیست در صورت صلح زیرا چه صلح گاهی واقع میشود بجهت دفع خصومت و باید دانست که اگر بطلان شود بطل صلح درست مدعی علیه پیش از آنکه تسلیم کند آنرا بر مدعی پس حکم آن مانند حکم استحقاق است در هر دو صورت و اعنی اگر صلح بعد از اقرار باشد پس بگیرد مدعی به را و اگر صلح بعد از انکار یا سکوت باشد دعوی کند بر مدعی علیه **مسئله ۹** - اگر شخصی مدعی حق نمود

در سرانی و بیان حق مذکور نکرد که چه مقدار است ثلث یا ربع مثلاً و مجهول گذاشت مدعی علیه مصالحه کرد از دعوی مذکور بر چیزی و بعد از آن حق دیگر بر آید بعض سرای مذکور پس واپس نخواهد داد مدعی چیزی از بدل صلح مدعی علیه زیرا چه جائز است که باشد دعوی آن در آنچه باقیست از سرای مذکور بخلاف و فتنه حق دیگر بر آید جمیع سرای مذکور چه در نیصورت واپس خواهد داد بدل صلح را زیرا چه اگر واپس ندهد لازم می آید که نباشد بمقابل بدل صلح چیزی از مبدل درست مدعی علیه و آن جائز نیست چنانچه گذشت بیان آن در کتاب البيع **مسئله ۱۰** - اگر شخصی مدعی سرانی نمود و مصالحه کرد مدعی علیه بر یک قطعه از آن سرای پس این صلح جائز نیست زیرا چه آنچه قبض نموده است عین حق وی است و او در باقی سرای بر دعوی خود است و حیل در جواز صحت صلح مذکور بدو وجه است یکی اینکه زیاده کند مدعی علیه با قطعه مذکوره در همی را پس دهم مذکور خواهد شد عوض حق مدعی که در باقی سرای

مذکور است دوم اینکه مدعی ابرار نماید از دعوی باقی سرای مذکور و الله اعلم

فصل **مسئله ۱۱** - صلح جائز است از دعوی اموال زیرا چه صلح مذکور در معنی بیع است چنانچه گذشت و پس چیزی که رواست بیع آن رواست صلح از آن صلح و نیز صلح جائز است از دعوی منافع و صورتش انیت که شخصی مدعی کند بر وراثت آن که مورث آنها وصیت کرده است برای من بسکونت فلان سرای و وراثت آن نمایند یا اقرار کنند و بعد از آن مصالحه نمایند از دعوی مذکور بر چیزی پس این صلح درست است و وجهش این است که منافع ملوک می شود بجهت اجاره پس جمیع ملوک می شود بصلح و قاعده این است که محل کنند صلح را

على قوب العفو اليه واستبهايه لاحتيا له لتصح تصرف العاقد ما لم يكن قال ويعم عن جناية العدم والخطا اما الاول
فلقوله تعالى من عطف له من اخيه شئ فاتباع الآية قال ابن عباس من انما تزلت في الصلح هو بمثلة البكاح حتى ان ما صلح
منه فيه صلح بدلهما اذ كل واحد منهما مبادلة للمال بغير المال الا ان عند فساد التسمية ههنا يصلح الى الدية
لانها موصلة الدم ولو صلح على خمر لا يجب شئ لانه لا يجب مطلق العفو في النكاح يجب مهر المثل
في الفصلين لانه الموجب الاصل ويجب مع المسكوت عنه حكما ويدخل في اطلاق جواب الكتاب الجناية
في النفس ما دونها وهذا بخلاف الصلح عن حق الشفعة على مال حيث لا يصح لانه حق التملك لاحق في المحل
قبل التملك اما القصاص فلما لمحل في حق الفعل فيصح الاحتياض عنه واذا لم يعم الصلح تبطل الشفعة لانه تبطل

باعتقاده كقريب مشابها بان تاتى شئ ولو لم ياتى ما قبله پس اگر صلح از مال باطل باشد محل کند آن را بر بصر چه آن قربت بصلح مذکور
و اگر از منافع باشد محل کند آن را بر اجاره چه آن قربت بصلح مذکور **صلح** صحیح است از جنایت عمد و جنایت خطا اما اول
صحیح است بجهت آنکه خدای تعالی فرموده است که اگر دوا ده شود بولی مقتول چیزی از مال محبت خون برادر مقتول او پس گوید بگویند و گفته است
ابن عباس رضی که آیه مذکوره نازل شده است در باب صلح از خون عمد و باید دانست که صلح از خون عمد بمنزله نكاح است زیرا چه هر دو واحد از آن
مبادله مال بغير مال است بنابراین آنچه صلاحیت دارد که مهر معین شود و صلاحیت دارد که بدل صلح از خون عمد شود ولیکن فرق میان
نكاح و صلح مذکور این است که هر گاه فاسد شود تسمیه بدل صلح با نیطو که مصالحه کند بر ستوری یا بر پاچه غیر معین صلح پس
واجب میشود و دیت زیرا چه همین حکم خون است و فساد تسمیه مانع سقوط قصاص نیست چنانچه فساد تسمیه مانع صحت نكاح است
و اگر مصالحه کند از خون عمد بر خمر یا خمر یا خمر واجب نمیشود هیچ چیز زیرا چه مال واجب نمیشود و مجر و عفو اعمی هر گاه ذکر مال مقدم نمیشود
در صلح مذکور پس ذکر خمر و عمد ذکر آن برابر است و مال واجب نمیشود و قتیکه عفو کند از قصاص پس همچنین در اینجا نیز صلح
در نكاح واجب میشود و هر دو صورت و اعمی در صورت فساد تسمیه و در صورتیکه نكاح کند بر خمر و خمر صلح زیرا چه
همین موجب اصلی نكاح است و واجب میشود و هر دو صورت از روی شرع و قتیکه سکوت نماید از ذکر مهر و باید دانست که جنایت عمد مذکور است
در صلح مطلق است پس آن شامل است جنایتی را که در ذات باشد و جنایتی را که در مادیون ذات باشد و نیز باید دانست که
صلح از خون عمد با نیت چنانچه مذکور شد بخلاف صلح از حق شفعه بر مال با نیطو که بگذارد حق شفعه را بعبوس مالیکه گیرد و آنرا
از شتری صلح چه در صورت صلح مذکور صحیح نیست زیرا چه حق شفعه عبارت است از حق تملك و اعمی حق این است که مالک محل
صلح و آن محل ملوک غیرست و نیست حق او را در محل پیش از مالک شدن آن اما قصاص عبارت است از مالک محل در حق فعل
و اعمی دلی مالک محل است در حق استیفای قصاص پس صحیح نخواهد بود دعوی گرفتن از آن و از حق شفعه صلح
و هر گاه صلح نشد صلح از حق شفعه مال واجب نخواهد شد بر شتری و حق شفعه باطل خواهد شد چه حق شفعه باطل می شود

یا لا محاض و السکوت و الکفالة بالنفس مبتلة حق الشفعة حتى لا یجوز للمال بالصلح عنه غیر بان
 بطلان الکفالة روایتین علی ما عرف فی موضعه و اما الثانی و هو جناية الخطأ فلان موجبها المال
 فیصیر مبتلة البیم لانه لا یصح زیادة علی قدر الدیة لانه مقدّر شرعاً فلا یجوز الباطل فیرد الزیادة بخلاف
 الصلح عن القصاص حیث یجوز بالزیادة علی قدر الدیة لان القصاص لیس بالمال انما یتقوم بالعقد و هذا اذا
 صلح علی احد مقادیر الدیة اما اذا صلح علی غیر ذلك جاز لانه مبادلة بها لانه یشترط القبض فی المجلس
 کما لیکون افتراق عن دین بدنی و لو قضی القاضی باحد مقادیرها صلح علی جنس آخر منها بالزیادة تجاوز لانه یتقین الحق
 بالقضاء فکان مبادلة بخلاف الصلح ابتداء لان تراصیهما علی بعض المقادیر مبتلة القضاء فی حق التعیین فلا یجوز
 الزیادة علی الثقیین قال لا یجوز الصلح من دعوی جرم لانه حق الله تعالی لا حق ولا یجوز الاحتیاض من حق غیره و لهذا لا یجوز الاحتیاض

بسبب ارض سکوت کفالت بنفس اعنی حاضر منی بمنزله حق شفعة است پس مال واجب نمیشود بسبب صلح از کفالت مذکوره و لیکن
 در بطلان کفالت مذکوره دو روایت است چنانچه معلوم و مذکور شده است در موضع آن و اما دوم اعنی صلح از جنایت خطا
 پس صحیح است بحجت آنکه موجب جنایت مذکوره مال است پس خواهد بود صلح مذکور ما مندیع ولیکن صحیح نیست صلح بر تقدیر از اند
 از دیت زیرا چه تقدیر دیت معلوم شده است بحکم شرع و ابطال آن جائز نیست پس مقدار از اند از دیت رد نموده خواهد شد
 بخلاف صلح از قصاص زیرا چه آن جائز است بزیاذه از مقدار دیت نیز بحجت آنکه قصاص مال نیست و مال نمیشود و اگر بسبب عقد
 و این همه که مذکور شد وقتی است که مصالحه نموده باشد بر یکی از سه نوع دیت که در هم و دنیار و شتر است و اما وقتی که
 مصالحه نموده باشد بر غیر آن پس آن جائز است زیرا چه این مبادله بدیت است و لیکون شرط است که قبض کند از اند از دیت
 تا لازم نیاید که جدا شود بانطوری که بگذارد عوض یک دین دیگر و اعنی عوض دین که دیت است دین دیگر که بدل صلح
 بر زنده مدعی علیه گذاشته جدا شود پس چه این در شرع جائز نیست و اگر قاضی حکم کند بدیت یکی از سه نوع دیت بر قاتل
 برای ولی مقتول و مصالحه کرد قاتل مذکور بر نوع دیگر از آن زیاده از دیت پس این درست است و قتی که دست بدست باشد
 زیرا چه حق ولی مقتول بسبب حکم قاضی تعیین گشت و مقتضی پس صلح مذکور مبادله خواهد بود و بخلاف آنکه صلح نمایند هر دو ابتداء
 بر یکی از سه نوع دیت ولیکن بزیاذه از مقدار دیت زیرا چه رضای هر دو بر یکی از آن سه نوع بمنزله حکم قاضی است در تعیین آن
 و اعنی چنانچه تعیین میشود بحکم قاضی همچنین تعیین رضای هر دو قاضی را نمیرسد که حکم کند زیاده از مقدار دیت همچنین
 آنها را نیز پس جائز نیست که زیاده نمایند بر مقدار چیزی که تعیین آن معلوم شده است بشرط مسلمة در دست است
 صلح از دعوی حد و صورتش نیست که گرفت شخصی را یا دزد مال غیر را یا شارب خمر را در حالت شرب خمر یا گرفت آن را
 در حالت بکر و خواست که بر د آن را پیش قاضی و او صلح کرد بر مال تا بر د او را پیش قاضی پس این صلح درست نیست
 زیرا چه حد حق خدای تعالی است نه حق وی و جائز نیست عوض گرفتن از حق غیر و بنابراین جائز نیست عوض گرفتن

اذا ادعت المرأة لنسب ولد ما كان له حق الولد كحفظها وكذا لا يجوز الصلح على الشرع على طريق القامه لا تنقض القامه
فلا يجوز ان يصلح له واحد على الاقرار عنه ويكفل في طلاق الجواب حد الفذف لان الملقب فيه حق للشرع قال
واذا ادعى رجل على امرأته نكاحا وهي تنفخ فصالحته على مال بذلته حتى يترك الدعوى جاز وكان في معنى الحكم لا
امكن تصحيحه خلعا في جانبيه بناء على انهم وفي جانبها بدلا للمال لدفع الخصومة قالوا لا يحل ان يخلعها بينه وبين
نساء اذ كان مبطلا في دعواه قال وان ادعت امرأة نكاحا على رجل فصالحها على مال به لا يلحقها قال في هذا اذ كان في بعض
النسخ المختصه في بعضها قال لا يحل له ان يجعل زياده في مهرها وجه الثاني انه بذل لها المال لتترك الدعوى
فان جعل ترك الدعوى منها فقه فالزوج لا يسطر العوض في الفرقة وان لم يجعل فالحال على ما كان عليه قبل الدعوى فلا شيء
يقابله العوض فلم يرجع قال وان ادعى على رجل انه عبده فصالحه على مال اعطاه جاز وكان في حق المدعي

وقتيكه دعوى نمايد زن نسب فرزند را بر کسی و بگوید بانگس که این فرزند است و او انکار نماید و بعد از آن مصالحه کند آنکس بر چیزی
تا زن مذکوره از دعوی مذکور باز آید پس آن صلح باطل است و در اینجا نسب حق فرزند مذکور است نه حق زن مذکوره پس عوض
که رفتن آن از حق غیر که فرزند است جائز نخواهد شد همچنین اگر شخصی طاعتخانه ساخت یا سائینی بر آورد و در شارع عام و کسی
دعوی نمود که برادر آنرا از راه و او مصالحه کرد بر چیزی از مال که از دعوی باز آید پس این صلح جائز نیست زیرا چه شارع عام حق عامه
لهذا جائز نیست که کسی تنها مصالحه کند از آن و باید دانست که لفظ حد که مذکور است درین مسئله شامل است حد قذف را نیز زیرا چه
غالب در حد قذف حق شرع است مسئله ۴ - اگر شخصی دعوی نکاح کرد بر زنی و او انکار نمود و بعد از آن زن مذکوره
مصالحه کرد بر مالی و او آن را تا او از دعوی باز آید پس این درست است چه ممکن است که صحیح داشته شود عقد مذکور باین طور که
در معنی خلع باشد و حق شخص مذکور نیز بر عزم و اقرار وی و در حق زن مذکوره و او نال باشد بحجت دفع خصومت و گفته اند همتا
که حلال نیست مر آن شخص را اگر رفتن بدل صلح میان او و میان خدا متعالی و قتیکه دعوی آن باطل باشد مسئله ۵
اگر دعوی نکاح کرد زنی بر مردی و او مصالحه کرد بر مالی و او از آن زن مذکوره پس این جائز است قال رفیع همچنین مذکور است
در بعض نسخه مختصر و در بعض نسخه آن مذکور است که جائز نیست و وجه جواز آن آنست که چیزی را که داده است بطریق صلح گویا
بر داده کرده است و مرد او بعد از آن خلع کرده است با او بر اصل مهر بدون زیادتی پس ساقط خواهد شد اصل مهر نه زیادتی
و وجه عدم جواز اینست که آن داده است مال یا بن زن مذکوره تا او از دعوی باز آید پس اگر گردانیده شود باز آمدن وی از دعوی
در حکم فرقت از جانب زن مذکوره و چنانچه در صورتیکه زنی تمکین کند پس شوهر خود را فرقت میشود پس این نیست
زوجه نمیدهد چیزی را عوض فرقت و اگر باز آمدن وی از دعوی گردانیده نشود در حکم فرقت پس حال همچنین است که پیش از
دعوی بود پس نیست چیزی که بمقابل آن دهد عوض مذکور را پس صلح مذکور صحیح نخواهد شد مسئله ۶ - اگر شخصی دعوی کرد
بر کسی که این بنده من است و مدعی علیه مصالحه نمود بر مال معین و او بدد مدعی پس این صلح درست است و صلح مذکور در حق مدعی

بمنزله اعتناق علی مال لانه امکان تصحیح علی هذا الوجه فی حقه لانه و لهذا یصح علی حیوان فی الذمته
الی اجل و فی حق المدعی علیه یکون لدفع الخصومه لانه یدعمانه حره اصل فجار لانه لا یجوز له ان یشترک العبد
الا ان یقیم المینه مقبل و ینت لواء قال و اذا قتل العبد المأذون له رجلا بعد الم یجزم ان یصلح عن نفسه
وان قتل عبده رجلا بعد افساح عنه جاز و وجه الفرقان رقبته لیست من تجارت و لهذا لا یجوز ان یصرف فیها
بیعا فكذا استخلاص مال المولی و صهاره ما یجوز اما عبده فمن تجارت و تصرفه نافذ فیه بیعا فكذا استخلاصا
و هذا لان المستثنی کلا اثنان عن مملکه و هذا اشراء و فیکلکه قال و من عصب ثوبا یهودیا فیمته حلالا
فاستعمله فصار لک منها علی مایه در هر جا نماند ابی حنیفه نه و قال لا یجوز الا فضل علی قیمتة بما
لا یقناین الناس فیه لان الواجب هی القيمة و هی مقدس و قال زیاده علیها تكون ربا و انما یجوز
بمنزله آزاد کردن است بعض مال زیر اچه تصحیح صلح و حق وی بر این وجه می تواند شد چه زعم مدعی این است که عرض مذکور را داده است
مدعی علیه بعض آزاد کردن پس بمنزله مکاتب نمودن خواهد شد ص و بنا بر آن صحیح میشود صلح مذکور بر حیوانی که دین شود
بر زومه تا میعاد معین و زیر اچه اگر صلح مذکور اعتناق بر مال نمی بود و معاوضه بودی جائز نمیشد بر حیوان مذکور بجهت آنکه
حیوان واجب نمیشود در زومه مگر و قتیکه مقابل غیر مال باشد چنانچه در نکاح و دیت و جایگه مبادله مال ببال باشد حیوان دین نمی شود
در زومه چنانچه در بیع سلم حیوان پس ظاهر شد که صلح مذکور اعتناق است نه معاوضه ص و صلح مذکور در حق مدعی علیه بجهت دفع
خصوصیت زیر اچه او زعم میکند که آن آزاد اصلی است پس جائز خواهد شد ولیکن باید دقت که در صورت نیست ولای
مدعی علیه برای مدعی بسبب انکار مدعی علیه مگر و قتیکه مینه قائم شود بر اینکه مدعی علیه بنده بود پس مقبول میشود مینه و ثابت میشود
ولای آن برای مدعی مسئله ۷ - اگر گشت بنده ما ذون شخصی را عدا و مصالحه نمود ما ذون مذکور از ذات خود جائز نیست
و اگر بنده بنده ما ذون مذکور گشت شخصی را عدا و مصالحه نمود ما ذون مذکور از بنده مذکور بر چیزی درست است و فرق میان سلسله اول
و دوم این است که رقبه ما ذون مذکور از باب تجارت نیست لهذا نمیرسد وی را که تصرف کند در رقبه خود باینطور که بفروشد خود را پس
همچنین نمیرسد او را که خلاص کند رقبه خود را ببال و در حق رقبه خود مانده اجنبی است و اما بنده وی پس از باب تجارت
و تصرف ما ذون در آن جائز است باینطور که بفروشد آن را پس همچنین نمیرسد وی را که خلاص کند آنرا و سر آن نیست که بنده عباد ذون
هرگاه جنایت کرد زائل شد از ملک ما ذون مذکور و ملک وی جنایت گوی پس صلح مذکور بمنزله خریدن است و ما ذون را میرسد
که خرید کند مسئله ۸ - اگر شخصی غصب کرد پارچه یهودی را که تمیت آن کم از صد درهم است و هلاک کرد آنرا و بعد از آن
مصالحه کرد اند پارچه مذکور را لک آن بر صد درهم پیش از حکم قاضی بضمآن قیمت آن وی حلیس این درست است نزد
ابی حنیفه و گفته اند صاحبین رج که باطل است صلح مذکور و مقدار را اند بر قیمت آن مقدار را ند که در تقویم مقومان در می آید
زیر اچه واجب بر فاضل قیمت آن است و قیمتش مقدار است بقدر مقومان پس زیاده ازان ربا خواهد بود و بجناس

ماذا اصالحه علی عرضی که آن زیاده را نظیر عند اختلاف الجنس و بخلاف ما یتغابن الناس فیه که مندرج
تحت تقویم القومین فلا یظهر زیاده و لا بی حیفه تر از آن حقّه فی الحال که باقی حق لو کان عبد او ترک
المولی اخذ القيمة بکون الکفن علیه امحقّه فی مثله صوره و معنی من ضمان العبد ان بالمثل و اما ینتقل الی القيمة
بالقضاء فقبله اذ انراضیا علی اکثر کان اعتیاضاً فلا یكون ربوا بخلاف الصلح بعد القضاء لان الحق
قد انتقل الی القيمة قال و اذا کان العبدین سرجلین اعتقه احدهما و هو مؤسّر فصالحه که مندرج علی
الکفر من نصف قیمته فالفضل باطل و هذا بالاتفاق اما عندهما فلما یبایا و الفرق لا بی حیفه تر از
ان القيمة فی العتق منصوص علیها و تقدیر الشرع که لا یكون دون تقدیر القاضی فلا یجوز زیاده علیه
بخلاف ما تقدّم لانهما غیر منصوص علیها و آن صالحه علی عرض جازما باینکه لا یظهر الفضل

و قتیکه مصالح کند از پاره پاره کرد بر کمالیکه قیمت آن زیاده است از قیمت منسوب چه این مصالحه صحیح است زیرا چه زیاده را قتی مذکور ظاهر
نیشود و قتی که بدل آن از جنس آن نباشد و بخلاف آن مقدار زیاده را قتی که در تقویم مقومان می در آید چه احترام از آن ممکن نیست
پس زیاده را قتی مذکور ظاهر نخواهد شد و دلیل بی حیفه تر این است که حق مالک در منسوب بعد از هلاک آن باقی است و
تا آن زمان که ثابت نشود حق وی در ضمان قیمت آن ص باین دلیل که بنده منسوب اگر بمیرد و مالک آن ترک کند
گرفتن قیمت آن را واجب میشود کف آن بر خواجف پس ظاهر شد از این که منسوب بعد از هلاک باقی است و مالک آن
ص یا حق مالک در مثل منسوب از روی صورت و معنی زیرا چه ضمان تعدی مثل است و منتقل نمیشود حق مالک بسوی قیمت آن
مگر بحکم قاضی پس پیش از حکم قاضی هرگاه هر دو راضی شوند بر زیاده از قیمت آن خواهد بود و عوض از منسوب که هلاک شده است
یا عوض از مثل منسوب که از روی صورت و معنی است پس مقدار زائد از قیمت منسوب ربوا نخواهد شد بخلاف آنکه اگر صلح کند
بر زیاده از قیمت آن بعد از حکم قاضی قیمت آن بروی چه در صورت صحیح نیست صلح مذکور و مقدار زائد نزد همه بر وجه حق مالک
در صورت منتقل شد بسوی قیمت آن ف و مقدر و معین گشت قیمت مذکور بقدر قاضی پس آنچه زائد از قیمت است ربوا
خواهد بود ص مسئله ۹ - اگر شخصی موثر و غنی آزاد کرد بنده را که مشترک است میان او و میان دیگری بالنصف و بعد از آن
مصالحه کرد با دیگر از حصه وی بر زیاده از نصف قیمت بنده مذکور پس صلح مذکور در زیاده از نصف قیمت آن باطل است نزد همه
اما نزد صاحبین روح پس بحجت آنکه ف واجب بر آزاد کننده نصف قیمت است و آن مقدار است بقویم مقومان پس زیاده
بران ربوا خواهد بود چنانکه ص بالا گذشت و اما نزد ابی حیفه تر پس بحجت آنکه قیمت در عتق منصوص است از شرع کمتر از
تقدیر قاضی نیست و در صورتیکه حکم کند قاضی قیمت باطل میشود صلح در زیاده از قیمت پس در اینجا بطریق اولی باطل خواهد شد
بخلاف مسئله پاره که سابق مذکور شده است زیرا چه قیمت آن منصوص نیست از شرع و باید دانست که در صورت تحقق اگر
مصالحه کند بر رتباع قیمت آن زیاده است از نصف قیمت بنده و در اینجا قتی ظاهر میشود قتی که بدل از غیر جنس مبدل باشد و الله اعلم

باب التبرع بالصلح والتوكيل به

قال من وكل جلا بالصلح عنه فصالح لم يلزم الوكيل ما صالح عنه الا ان يضمه والمال لازم للوكيل قائل
 هذه المسئلة اذا كان الصلح عن دم العمد او كان الصلح على بعض ما يدعيه من الدين لانه اسقاط
 محض فكان الوكيل فيه سفيرا ومعبدا فلا ضمان عليه كالوكيل بالكناح الا ان يضمه لانه حينئذ هو
 مؤخذ بعقد الضمان لا بعقد الصلح اما اذا كان الصلح عن مال بآل فهو بمنزلة البيع فيرجع الحقوق الى الوكيل
 فيكون المطالب للمال هو الوكيل دون الموكل قال ان صلح عنه ليجل بغير امره فهو على اربعة اوجه ان صلح بآل ضمنه
 لصلح لان الحاصل لك عليه ليس البراءة وفي حقها الجنبه فالدعا عليه سواء فصلح اصيلا فيه اذا ضمنه كالقبض على الخلع اذا ضمن
 ويكون متبرعا له المدعي عليه بالتبرع بقضاء الدين بخلافه اذا كان بآل او بغيره ولا يكون له الصلح شيئا من ذلك لان المدعي عليه لا يتبرع بصلح

باب در بیان تبرع بصلح و وکیل نمودن برای صلح **مسئله ۱** - اگر شخصی وکیل کرد کسی را تا صلح کند از جانب دعی اصلح
 از جانب دعی پس بدل صلح مذکور واجب نمیشود بر وکیل مگر وقتیکه کفیل و ضامن آن شود و با منظره که بگوید مصالحه کردم با این شرط
 که من ضامن بدل صلح ام ص بلکه بدل صلح لازم میشود بر موکل و اینکه مذکور شد وقتی است که باشد صلح از خون عم یا باشد صلح بر بعض
 چیزی که دعوی آن میکند یعنی آن چیزی است زیرا چه درین صورت صلح ساقط نیست و وکیل درین هر دو صورت محض بیامیز پس واجب نخواهد بود بر آن
 مانند وکیل بکناح مگر وقتیکه ضامن آن شود زیرا چه درین هنگام مواخذه نموده میشود از وی بسبب عقد ضمانتی نه بسبب عقد صلح
 و اما وقتیکه باشد صلح از مال بآل پس این صلح بمنزله بیع است و رجوع میکند حقوق آن بسوی وکیل پس در صورت مطالبه مال
 اعنی بدل صلح از وکیل خواهد شد نه از موکل **مسئله ۲** - اگر مصالحه کند فضولی اعنی شخصی اجنبی از جانب مدعی علیه بی ادعیه
 پس این بر چهار گونه است یکی آنکه مصالحه نماید از دعوی دین برآل و کفیل مال مذکور شود پس در صورت تمام میشود صلح زیرا چه است
 حاصل برای مدعی علیه اصلح مگر آنکه ادعوی الذمه شود از دین و در بعضی اجنبی و مدعی علیه برابر اند اعنی چیزی سلامت نمی ماند
 برای مدعی علیه چنانچه برای اجنبی سلامت نمی ماند و شرط بدل صلح بذات خود جائز است همچنین شرط آن برای اجنبی نیز جائز است پس
 فضولی اهلیت این دارد که بمنزله اخیل شود در حق صلح و لزوم مال و وقتیکه کفیل بدل صلح شود مانند فضولی بخلع از جانب دیکه اعنی اگر
 کسی بخلع نماید زن خود را و شخصی از جانب زن بلا امر وی عقد بخلع قبول کند و ضامن بدل بخلع گردد پس این جائز است و بدل بخلع
 واجب میشود بر وی پس همچنین در میان نیز واجب میشود بر فضولی بدل صلح و میشود فضولی مذکور تبرع کننده بر مدعی علیه مانند تبرع
 با وای دین و نیز چه ساقط میکند خصوصیت را از وی پس نخواهد گرفت هیچ چیزی را از مدعی علیه صلح بخلاف وقتیکه مصالحه کرده باشد با هر
 مدعی علیه زیرا چه درین هنگام او متبرع نیست بر مدعی علیه و نیز صلح کننده مذکور مالک چیزی
 از دین نمی شود بلکه ساقط می شود دین مذکور از ذمه مدعی علیه زیرا چه طریق صحت صلح مذکور خرابین
 نیست که دین را ساقط کند مدعی از ذمه مدعی علیه نه اینکه مالک آن گرداند صلح کننده را

و لا فرق فی هذا بین ما اذا کان مقرا او منکرا و كذلك اذا قل صالحک علی العبد او علی عبدی هذا هو الصلح و لازمه
 لتسليمه لانها ضامه الى مال نفسه فقد التزم تسليمه فعلم الصلح و كذلك لو قل علی الف تسليما الا التسليم اليه بموجب سلامه العوض
 فيتم العقد لحصول مقصوده و لو قل صالحک علی الف العقد متوقف ان جاز له ان يعلیه جاز و لو لم يعلیه ان لم يجز و بطلان
 في العقد ما هو لا علیان دفع الخصم حاصل اليه ان العوض يبيد صيلا بواسطة اضافة الضمان الى نفسه فاذا لم يصف في عقد
 من جهة المطلوب متوقف علی لجانه قال رض و وجب ان يقول صالحک هذه الالف و علی هذا العبد لم يتسببه الى نفسه
 لانه لما عيینه للتسليم صار شراط سلامته فيتم بقبوله و لو استحق الصيدا و وجد به عيبا فوزه فلا سبيل الى الصلح الا بالتمتع

خواه مدعی علیه باشد بدین یا منکون زیرا چه در صورت انکار ظاهر است بحجت آنکه نیست هیچ چیز در دعوی مدعی علیه بر ذمه وی و زعم
 مدعی بران لازم نیست و اما در صورت اقرار پس بحجت آنکه صحیح نیست تملیک دین مگر بر کسیکه دین مذکور بر ذمه وی باشد
 پس طریق صحت صلح مذکور نیست مگر آنیکه سابقا کند دین را از ذمه مدعی علیه بخلاف و قبیحه دعوی کند مدعی عین موجود را
 که در دست مدعی علیه است و او اقرار کند و فصولی صلح کند از ان بر چیزی پس در صورت فصولی مذکور خرید میکند مدعی بر را
 از مدعی بسبب صلح مذکور و خریدن وی صحیح است از مالک اگر چه نباشد در دست وی ص و دوم نیست که بگوید صلح کننده مذکور
 که صلح کردم برین هزار درم یا برین بنده خود پس این صلح صحیح است و لازم می آید بر وی که تسلیم نماید بدل صلح را بعد از
 هرگاه نسبت صلح مذکور نمود بسوی مال خود پس الزام نمود تسلیم مال مذکور را پس صحیح خواهد شد صلح مذکور در سوم این است که بگوید صلح
 کننده مذکور که صلح کردم بر هزار درم و تسلیم نماید هزار درم را بعد از مدعی پس این صحیح است زیرا چه هرگاه تسلیم نمود هزار درم را بعد از
 سلامت ماند هزار درم را و او را پس تمام شد عقد مذکور چه مقصود مدعی حاصل گشت و چهارم نیست که بگوید صلح کننده مذکور که صلح کردم بر هزار
 درم و تسلیم آن نکرد و پس عقد صلح متوقف است اگر اجازت آن دهد مدعی علیه صحیح خواهد شد هزار درم را و خواهد شد بر
 و اگر اجازت آن ندهد صحیح نخواهد شد زیرا چه اصل در عقد صلح مذکور مدعی علیه است بحجت آنکه منفعه میوه و خصوصت از وی لیکن فصولی
 اصیل میوه بسبب ضامن شدن وی بدل صلح را و خواه ضامن آن باشد صراحتا یا بطوریکه بگوید من ضامن آن ختم باد لاله چنانچه
 مصالحه کند بر هزار درم و تسلیم کند آنرا ص و هرگاه ضامن آن نباشد باقی ماند عقد صلح مذکور از جانب مدعی علیه قطعیست متوقف خواهد شد
 با اجازت وی قال رض دین مقام وجه پنجم است و آن نیست که بگوید فصولی صلح کردم برین هزار درم یا برین بنده و نسبت آن کسبو
 ذات خود نماید پس این صلح صحیح است زیرا چه هرگاه معین بناخت بدل صلح را بحجت تسلیم مدعی پس گویا شرط مذکور که آن سلب است
 بعد از آن تمام خواهد شد صلح مذکور بقول وی اگر بنده مذکور حق دیگر بر ایدف یا معلوم گردد که آن آزاد است یا مکاتب است یا در دست
 ص یا عیبی در آن یافته شود و در و کند آنرا مدعی بسبب عیب صلح کننده پس نمیرسد و بر آنکه چیزی بگوید و از صلح کننده بر او اثر ندارد

الا یفلا من حل بینه ولم یلزم شیئا سوا فان سلم المحل له ثمر الصلح وان لم یسلم یرجم علیه بشی بخلاف
ما اذا صلح على دراهم مسماة وصفها ودفعها ثمر استحققت او وجدها زیوف فاحت یرجم علیه لانه جعل
نفسه اصیلا في حق الصّان ولذا یجوز علی التسلیم فاذا لم یسلم له ما سلمه یرجم علیه یدله

باب الصلح فی الدین

قال وكل شیء وقع علیه الصلح وهو مستحق یعقد المداينة لم یجمل علی المعاوضة وانما یجمل علی
انه استوفی بعض حقه واسقط باقیه کمن له علی آخر الف درهم فصالحه علی خمسمائة ولكن له علی
آخر الف حیاة فصالحه علی خمسمائة زیوف جائز فکان ما برء عن بعض حقه وهذا لان تصرف العاقل
یحوی تعجیه ما امکن ولا وجه لتعجیهه معاوضة لا فضائه الی الربوا فجعل اسقاطا للبعض فی المسئلة
الاولی وللبعض فی الثانية ولو صلح علی الف مؤجلة جائز وکانه اجل نفس الحق لانه کلین
جله معاوضة لان بین الدراهم قبلها النسيئة لا يجوز فحملناه علی التأخیر ولو صلح علی دنانیر لم یجوز

که بده بدل صلح با زشی معین یا التزام چیزی دیگر نموده بود پس اگر سلامت ماند آن شیء معین برای مدعی تمام شد عقد صلح و اگر سلامت
چیزی نماند گرفت از وی ف ولیکن مدعی دعوی خود خواهد کرد بر مدعی علیه زیرا چه او راضی نیست بگذشتن حق خود و گفت گذشتن حق
صلح بخلاف آنکه صلح کرد بر رضوی مذکور بر دراهم معین پس آن شد و داد آنرا بعد از آن حق دیگر برآمد دراهم مذکور یا زلیف یا ستوقه برآمد
و واپس داد آنرا بر رضوی پس در صورت بازنگیرد آنرا مدعی از رضوی مذکور زیرا چه او خود را اخیل گردانیده است و حق ضمن پس حساب
خواهد شد بران دراهم حید زیرا چه مقتضای مطلق عقد صلح این است که بدل صلح سلامت ماند برای مدعی از روی ذات و وصف هر دو
و چون سلامت نماند خواهد گرفت آنرا از رضوی و اگر او بگذشت تسلیم آن جنب نموده خواهد شد بروی که تسلیم کند آنرا حاکم اسلام +

باب در بیان صلح از دین مسلم اگر باشد بدل صلح از جنس دینی که ثابت است مدعی را بر زومه مدعی علیه بقید
مدانیت پس صلح مذکور محمول نمیشود بر معاوضة بلکه محمول میشود بر اینکه مدعی گرفت بعضی حق خود را و اسقاط نمود و گذشت باقی را و صورت
مدانیت این است که شخصی خرید نمود کالای کسی را بنزد دراهم حید و هر دو جدا شدند از مجلس عقد بیع و باقی قبض بهای آن نکرد و نه بیع
آن نمود پس در صورت اگر مشتری صلح کرد از نهزار مذکور بر پانصد دراهم حید و باقی قبول نمود یا صلح کرد بر پانصد دراهم حید و باقی قبول
پس این صلح درست و محمول میشود بر اینکه گرفت بعضی حق خود را و ابر نمود از بعضی حق خود نه بر اینکه پانصد را عوض نهزار گرفت بحسب
آنکه تصحیح تصرفات عاقل ضرورت اگر ممکن باشد و تصحیح عقد مذکور بطریق معاوضة جائز نیست چه ربه لازم نمی آید و تصحیح آن ممکن
باین طوری که اسقاط کند مدعی بعضی دراهم را در صورت اول و بعضی دراهم را در صورت جودت را در صورت دوم و باید دانست

که همین حکم است اگر باشد دین بر زومه مدعی علیه بسبب غصب مال یا اطلاق آن و بقید عقد مدانیت درین سکه بحسب آن است
که اصل این است که دین واجب میشود بسبب عقد مشروع صلح و در صورت مذکوره اگر مصالحه کرد از نهزار دراهم مذکور که خیر محمول
بر نهزار دراهم محمول است آنکه محمول نیست بر اینکه محمول بود و حق خود را از اینکه معاوضة نمود زیرا چه بیع دراهم بعضی دراهم
بطریق نسیه درست نیست و در صورت مذکوره اگر مصالحه نماید از نهزار مذکور بر چند دینار بیع و یک دینار بیع از نهزار نیست و باید دانست

الدانیر غیر مستحقه تعقد المداینه فلا یملک حملہ علی التأخیر ولا وجہ له سوی المعاوضه وبیم الدراهم
بالدانیر ششہ بخونیم الصلح قال ولو كانت له الف موجه فصاله علی خمسمائة حاله لا یجوز لان المخیل خیر
من المؤجل وهو غیر مستحق بالعقد فیکون بائرا ما حظہ عنه وذلك عتیاض عن الاجل وهو حرام وان کان له
الف سود فصاله علی خمسمائة بیض لم یجوز لان البیض غیر مستحقه تعقد المداینه وهی زیاده وصف فیکون
معاوضه الف بخمسمائة و زیاده وصف وهو باء بخلاف ما اذا صالک عن الف البیض علی خمسمائة سود
لانه اسقاط بعض حقه قد راو وصفه بخلاف ما اذا صالک علی قدر الدین وهو اجد لانه معاوضه للثلث بالمثل
ولا مقبذ بالصفة لانه لیشترط القبض فی المجلس ولو کان علیه الف درهم ومائة دینار فصالک علی مائت درهم
حالة اوالی شهر صم الصلح لانه امکن ان یجعل اسقاط الدنانیر کلها والدراهم الالمائة وتاجیل الباقی فلا یجعل
معاوضه تصحیح للعقد ولکن معنی الاسقاط فیه الزم قال ومن له علی آخره قفال اذ الی حد امنها
خمسمائة علی انک برائی من الفضل ففعل فهو برائی فان لم یدفع الیه الخمسمائة عدا

که حل کنند آنرا بر تاجیل زیرا چه بائع موجهل تمود حق خود را چه حق وی دینار نبود و نه برانیکه معاوضه نمود زیرا چه بیع در اهرم بعضی بنیای بر طریق سیه
جائز نیست پس صلح مذکور صحیح نخواهد بود **مسئله ۲** - اگر باشد برای شخصی بزرگه کسی هزار درهم دین بوجهل بسبب عقد دانت
مثلا و مصالحه کند آنکس بر پانصد غیر موجهل درست نیست زیرا چه غیر موجهل بهتر است از موجهل و غیر موجهل حق بائع نبود پس صلح واقع شد
بر غیر چیزی که حق وی است بنا بر آن مستعذر شد حل نمودن آن بر اسقاط پس ضرورت که معاوضه خواهد بود و این طور که مدیون حق
خود را که میخواست بگذارد آنرا بعضی پانصد که خط نموده شده است از دهنه وی پس پانصد مذکور خواهد بود و عوض میباید و گرفتن عوض میباید
در شرح جائز نیست **مسئله ۳** - اگر هزار درهم سیاه یعنی غش آیمخته دین باشد بزرگه کسی بسبب عقد دانت و مصالحه کند
بر پانصد درهم سفید یعنی درهم خالص پس این درست نیست زیرا چه درهم سفید حق بائع نبود چه آن را ندست در وصف بنا بر آن
مستعذر شد حل آن بر اسقاط پس خواهد بود معاوضه هزار بر پانصد که در وصف جودت را ندست و این بواست زیرا چه وصف اعتبار
ندارد در باب معاوضه بخلاف و قتیکه معاوضه کند از هزار درهم سفید بر پانصد درهم سیاه زیرا چه در صورت اسقاط میشود پانصد
و در وصف جودت هر دو و بخلاف و قتیکه مصالحه کند از هزار درهم سیاه بر هزار درهم سفید زیرا چه این معاوضه مثل مثل است و در وصف آن
اعتبار ندارد ولیکن در صورت شرط است که قبض کند مدعی بدل صلح را در مجلس عقد چه این بیع صرف است **مسئله ۴**
اگر هزار درهم و صد دینار دین بود بسبب عقد دانت بزرگه کسی و او مصالحه کرد بر یکصد درهم غیر موجهل یا موجهل تا یک ماه
پس این صلح صحیح است زیرا چه ممکن است تصحیح عقد صلح مذکور بانظر که دائن ساقط کرد جمیع دینار و درهم را مگر صد و درهم را و نیز آنرا
موجهل نمود در صورت دوم پس محمول بر معاوضه خواهد شد چه اگر محمول شود بر معاوضه عقد مذکور صحیح نمیشود زیرا چه بواست
می آید ص و نیز در صلح معنی اسقاط است و در صورت مذکور معنی اسقاط زیاده یافته میشود پس محمول خواهد شد بر اسقاط بزرگه
مسئله ۵ - اگر بود بزرگه شخصی هزار درهم دین غیر موجهل از اهل کسی و گفت آنکس بدین که او اکنون فردا پانصد درهم
را بمن برانیکه تو بری هستی از پانصد باقی و او چنین کرد پس او بری میشود و از پانصد درهم باقی و اگر او ادان کرد پانصد درهم و در وقت

حادث علیه اَلَف و هو قول ابی حنیفه و محمد سراج و قال ابو یوسف سراج لا یعود علیه لانه ابراء مطلق
الا نزی انه جعل اداء الحسمائة عوضاً حیث ذکره بکلمة علی و هی للمعاوضة و الا و انما یصلح عوضاً لکونه مستحقاً
علیه فحرم وجوده محرم عدمه فبقی الا براء مطلقاً فلا یعود کما اذا بدع بالبراء و لهما ان هذا ابراء مقید
بالشرط فیقوت بقواته لانه بدع بقاء الحسمائة فی الغد و انما یصلح غیر ضاحضاً اذا لاسه او توسلاً لای تجارة
ارج منه و کذا علی ان کانت للمعاوضة فی محضه للشرط لوجود معنی المقابلة فیہ فیجمل علیه عند نقذ الحکم علی
المعاوضة لیس فیها التصرف لانه منقار و الا براء مما یتقید بالشرط و ان کان لا یتعلق به کما هو الة و سنخ البدایة
بالبراء ان شاء الله تعالى قال سراج و هذه المسئلة علی وجوه احدها ما ذکرناه و الثاني اذا قل صاحبک
من الالف علی حسمائة تدفعها الی هذا وانت بری من الفضل علی انک ان لم تدفعها الی هذا فالالف
علیک علی حاله و جوابه ان الامر علی ما قال لانه انما یصلح التقیید فیعل به و الثالث اذا قل و انک
من حسمائة من الالف علی ان تعطین الحسمائة هذا فالبراء فیہ و اقم اعطى الحسمائة و لم یعط لانه اطلاق الالف

پس برزومه آن هزار درهم مذکور ثابت میماند نزد طرفین روح و نزد ابی یوسف روح ساقط میشود یا قصد بالفعل و محرم نمیکند زیرا چه او
میگوید که این ابرای مطلق است بجهت آنکه گردانیده است ادای یا قصد در هم را عوض ابرای مذکور و ادای یا قصد در هم صلاحیت این
نماد که عوض ابرای باقی شود چه ادای آن واجب است بر دیون و موتوف بر ابرای باقی نیست پس عوض گردانیدن لغو شد باقی
ماند ابرای مطلق پس سبب ادا نمودن وی در روز فردا دین خود نخواهد کرد و چنانچه اگر بگوید بری ساختم ترا از یا قصد در هم منجمله هزار
برای که فردا بدی تو یا قصد در هم راجع در صورت ابرای مطلق است همچنین در اینجا نیز دلیل طرفین روح این است که ابرای مذکور مطلق
نیست بلکه مشروط است بشرط و هرگاه شرط یافته نشد ابرای واقع نخواهد شد بدو وجه یکی آنکه آغاز نموده است و این با دای یا قصد هم
در روز فردا و آن صلاحیت این دارد که مقصود بالذات باشد بجهت آنکه دائن را خوف است که دیون شاید غفلت گردد و دستیار
دین معتذر گردد و بنابراین شتابی میکند بجهت آنکه اگر فردا بدست آید سودمند گردد از ان تجارت و عبارت مذکور احتیاج شرطیت
پس بران محمول خواهد شد بجهت تسهیل عقد مذکور و محمول بر معاوضه نخواهد شد چه آن صحیح نیست و دوم این است که مثل این شرط
در صلح منقار است و ابراء مقید بشرط میشود اگر چه معلق بشرط نمیشود چنانچه حواله مقید میشود بشرط سلاست و حتی اگر معلق
بمیرد سیکه قبول نموده است حالت را عود میکند دین بر حواله کننده پس حواله مقید میشود بشرط سلامت همچنین در اینجا نیز
ص و جواب از قیاس ابی یوسف روح قرین است که خواهد آمد انشاء الله تعالی قال رضاین سلسله پنج وجه است یکی آنکه مذکور شد
دوم اینکه گفت دائن مصالحه کردم با تو از هزار درهم بر یا قصد در هم که بدی تو مرا فردا و تو بری هستی از باقی بر این که اگر بدی تو
آنها فردا پس هزار مذکور برزومه تست چنانچه بود و عکس این است که اگر بدی یا قصد را در روز فردا پس ابرای مذکور صحیح خواهد شد و اگر بدی
باطل خواهد شد نزد همه زیرا چه در صورت مقید نموده است ابراء را صراحة بقول خود بر اینکه اگر بدی تا آخر پس عمل نموده خواهد
تآن سوم اینکه گفت بری ساختم ترا از یا قصد در هم منجمله هزار درهم بر اینکه بدی تو مرا یا قصد در هم فردا پس در صورت بری میگردد
مدیون از یا قصد در هم باقی بدهد یا قصد در هم را فردا یا ندهد زیرا چه در صورت مطلق آورده است ابراء را اولاً و ثانیاً بودن آن

و اداء الخمسائة لا یصلح عوضاً مطلقاً و لكنه یصلح شرطاً فوقه الشك فی تقييده بالشرط فلا یقتضی سجلاً
 ما اذا بدع باءاً خمسائة لان البراء حصل مقدماً و ثابته من حيث انه لا یصلح عوضاً یقیم مطلقاً و من حیث انه لا یصلح
 شرطاً لا یقیم مطلقاً فلا یثبت الاطلاق بالشك و افتراق الکرایم اذا قال اذ الی خمسائة علی انک برقی من الفضل
 و لم یوقت للاداء و قد اجابته انه یصح البراء و لا یعود الدین لان هذا البراء مطلق لانه لم یوقت للاداء و قد اکتفوا
 الاداء غیر ضابطاً صحیحاً لانه واجب علیه فی مطلق الازمان فلم یقتضی بل یجمل علی المعاوضة و لا یصلح عوضاً لانه
 ما تقدم لان الاداء فی الغرض من صحیح و الخاسر اذا قال ان ادیت الی خمسائة و قال اذا ادیت ما و قی ادیت فاجاب
 به انه لا یصح البراء لانه علقه بالشرط صریحاً و تعلیق البراء بالشرط باطل لما فيها من معنى القلیک حتی یؤدد
 بالرد بخلاف ما تقدم و لانه ما فی یصح الشرط فخل علی التقييد به قال و من قال لا یترک بما لک

بجهت آنکه ادای پانصد در هم صلاحیت این ندارد که عوض آن شود و باین اعتبار ابراء مطلق میشود و لیکن صلاحیت شرطیت دارد
 و باین جهت مقید میشود بشرط پس در مقید شدن ابراء مذکور بشرط شک واقع شد پس مقید نخواهد شد بخلاف و قتیکه آغاز نماید
 با دای پانصد در هم زیرا چه در این صورت ابراء مقیدست بجهت آنکه ابراء مذکور حاصل میشود در دیون برادر حالیکه او را نماید یا یصدرا
 فردا و در مطلق بودن آن شکست بجهت آنکه ادای پانصد باین اعتبار که صلاحیت عوض ندارد واقع میشود و برای مطلق بودن
 اعتبار که صلاحیت شرطیت دارد واقع نمیشود و برای مطلق پس در وقوع ابراء مطلق شک واقع شد پس ثابت نخواهد شد
 ابراء مطلق بسبب شک و باین وجه فرق ظاهر گشت میان هر دو صورت یعنی صورت اول و صورت سوم و چهارم اینست
 که گفت ادا کن پانصد در هم بر آنیکه تو بری هستی از پانصد باقی و ادا را مقید نکرد بوقتی پس در این صورت صحیحست ابراء مذکور و در
 خود نمیکند اگر ادا نکند یا یصدرا زیرا چه این ابراء مطلقست بجهت آنکه هرگاه مقید نکرد ادا را بوقتی معین معلوم شد که ادای آن
 مقصود بالذات نیست زیرا چه واجبست ادای آن بر دیون و در مطلق زمان پس مقید نخواهد شد بلکه محمول خواهد شد بر معاوضه
 و ادای پانصد صلاحیت عوض ندارد پس باطل خواهد شد و باقی خواهد ماند ابراء مطلق بخلاف آن صورت که مقید سازد ادا را
 بوقت معلوم چنانچه گذشت زیرا چه ادای آن در فردا مقصود میشود پس محمول خواهد شد بر شرطیت چنانکه گفت اگر
 ادا کنی تو بمن پانصد در هم را یا گفت و قتیکه ادا کنی تو یا گفت هرگاه ادا کنی تو پس این ابراء صحیح نیست زیرا چه در این صورت معلق
 نموده است ابراء را بشرط و معلق نبودن ابراء بشرط باطلست بجهت آنکه در ابراء و در معنیست یکی تملیک بنا بر آن اگر رد کند کسی
 ابراء را رد میشود و دوم معنی اسقاطست بنا بر آن موقوف بر قبول نیست پس ابراء با اعتبار معنی اول یعنی تملیک معلق بشرط نمی شود
 زیرا چه تملیک احتمال تعلیق ندارد و با اعتبار معنی دوم یعنی اسقاط احتمال تعلیق دارد و چه اسقاط معلق بشرط میشود و ما رعایت هر دو معنی
 کردیم و گفتیم که مقید بشرط میشود و معلق بشرط یکیه صحیح باشد نمیشود پس در صورتی مقدم چون شرط صحیح نیست محمول بر تقييد
 خواهد شد نه در صورت مذکور چه در این صورت تعلیق بشرط صحیحست مسئله ۶ اگر شخصی گفت بجهت آنکه اقرار نمیکند باین تو

خفی توخره عفی و محط عفی فضل جاز علیه لانه لیس بمکره و غیر المسئلة اذا قال ذلك سدا اما اذا قال حلالة
 به خذ به **فصل** فی الدین المشترك و اذا کان الدین بین شریکین فصالح احدهما من نصیبه علی نفوذ شریکه
 بالکمال ان شاء اتبع الذی علیه الدین بنصفه وان شاء اخذ نصف النصف ان یضمن له شریکه ربع الدین
 و اصل هذا ان الدین المشترك بین اثنين اذا قبض احدهما شیئا منه فلهما کما بان بشارکة فی المقبوض لانه
 لا بد بالقبض ذمالة الدین باعتبار عاقبة القبض هذه الزیادة ترا حجتا فی اصل الحق فیصیر کما یزید الولد والفرق فی حق
 المشاركة ولكنه قبل المشاركة باقی طر مطلقا فیض من العین عبد الدین حقیقة وقد قبض به لکن حق فیلهما عفی بنصف
 نصوفه فیه و یضمن لشریکه حصته و الدین المشترك ان یکون واجبا بسبب متحد کفین المبیع اذا کان حقیقة واحدة و من المال
 المشترك و لک و روت بینهما و فقه المستعملک لشریکه هذا الحق اذ نقول فی مسئلة الکتاب له ان یتبع الذی علیه اصل
 لکن نصیبه باقی ذمته لان القابض قبض نصیبه لکن له حق المشاركة وان شاء اخذ نصف النصف لان له حق
 المشاركة الا ان یضمن له شریکه ربع الدین لان حقیقی ذلك **قال** ولو استوفی احدهما نصف نصیبه من الدین کان لشریکه

تا آن زمان که میباید تمامی و محلی دمی در دایه ای تا آن یاسا قوت کنی از زمره من جمیع مال یا بعض آن را و چنین کرد پس میگوید نمودن مقرر
 یساقط کردن دمی جائزست زیرا چه او برضای خود چنین کرده است نیگوید و اگر او را و باید دانست که این دمی است که مقرر ذکر گفته باشد مقرر
 نصیب و پوشیده و اگر علانیة گفته باشد پس مقرر اخذ نموده میشود و جمیع چیزیکه اقرار نموده است فی الحال و الله اعلم

فصل در بیان دین مشترک **مسئله** اگر باشد دین مشترک میان دو کس بر ذمه شخصی و صاحب کند یکی از آنان نصیب
 بر بار چه پس شریک آن مختار است اگر خواهد طلب کند از دیون نصف دین را که نصیب وی است و اگر خواهد بگیرد نصف بار دیگر را
 از صلح کننده اگر آنیکه او را و آن در بر دین را پس درین هنگام نمیدانند و اگر بگیرد نصف بار چه را حق او قاعده درین مسئله
 این است که دینی که مشترک است میان دو کس قتی که قبض کند یکی از آنها چیزی از دین پس میرسد شریک وی را که شریک وی شود
 در مقبوض زیرا چه دینی که قبض کرده است آن را در آن زیادتی است بسبب قبض چه دین مال نشود و اگر قبض و لیکن را بدقتی مذکور
 راجع است بسوی اصل حق و چون اصل مشترک بود و همچنین باید قی نیز مشترک خواهد شد مانند چه و شریک مذکور را حق مشارکت
 در آن و لیکن پیش از آنکه شریک شود و دوی مقبوض در ملک قابض است چه عین غیر دین است در حقیقت و قبض نموده است آنرا قابض
 عوض حق خود پس او مالک خواهد شد و بنا بر آن نافذ و جاری میشود تصرفات قابض در عین مذکور و ضامن میشود برای شریک خود
 بقدر حصه وی و باید دانست که هر از دین مشترک این است که واجب شده باشد بسبب واحد چون بهای بیع و قتی که فروخته باشند
 آنرا هر دو بیک صنفه و چون بهای مال مشترک و چون دین و دین میان آنها چون قیمت مال مشترک که تلف کرده باشد آن را که
 هرگاه این قاعده مقرر گشت پس در مسئله مذکور شریک مذکور مختار است اگر خواهد طلب کند از دیون نصیب خود را زیرا چه نصیب
 یا قتیست بر ذمه وی بحیث آنکه قابض قبض نموده است نصیب خود را و اگر خواهد بگیرد نصف بار چه را از قابض بحیث آنکه او را حق
 مشارکت است در آن و لیکن اگر ناوان و در قابض بیع دین با شریک مذکور پس میرسد او را که بگیرد نصف بار چه راجع است آنکه حق وی
 نیست مگر بر دین **مسئله** اگر قبض کند یکی از دین مشترک در دین نصف نصیب خود را از دیون پس شریک دیگر مختار است

ان بشارکله فیما قبض لما قلنا اثر رجحان علی الغریب بالباقی لا یتم لما اشترکوا فی المقبوض لانه ان یبقی الباقی علی الشریک
قال ولو اشترى احدها بنصيبه من الدين سلعاً كان لشريكه ان يضمه ما باع الدين لانه صار
 قابضاً حقه بالمقاصة كحمله لان مبنى البيع على المالكه بخلاف الصلح لان مبناء على الامحاص والخططة
 فلو الزمان دفع ربع الدين ينضربه فيتخذ القابض كما ذكرناه ولا سبيل للشريك على التوف في التيم كانه ملكه
 بعقد ولا يستيفاء بالمقاصة بين شئيه وبين الدين وللشريك ان يتيم الغريم في جميع ما ذكرناه ان حقه في منه
 باق لان القابض يستوفي نصيبه حقيقة لكن له حق المشاركة فله ان لا يشاركة فلو سلم له ما قبض ثم روى
 ما على الغريم له ان يشارك القابض لانه انما رضى بالتسليم ليسلم له ما في ذمة الغريم ولم يسلم له وقت المقاصة
 بدین كان عليه من قبل لم يجمع عليه الشريك لانه قاض بنصيبه لا مقتض و لو ابراه عن نصيبه فذلك لانه اثنان
 وليس بقبض و لو ابراه عن البعض كانت قسمة الباقي على ما بقى من السهام و لو اخر احداهما عن نصيبه ثم عند
 ابی یوسف رآه اعتباراً بالبراء المطلق ولا يصح عندها لانه يؤدي الى قسمة الدين قبل القبض لو غصب احدها

اگر خواهد شریک وی گردد و چیزیکه قبض آن نموده است و اگر خواهی طلب کند از مدیون نصیب خود را بنا بر وجهیکه مذکور است و مسئله سابق
 پس اگر شریک وی گشت در چیزی که قبض آن نموده است شریک او پس هر دو خواهند گرفت از مدیون باقی دین را زیرا چه هر گاه
 هر دو شریک شدند در چیزی که وصول گشت پس ضرورت که آنچه باقی است مشترک باشد و اگر شریک وی نشد و طلب کرد از مدیون
 پس اگر سلامت ماند برای قابض چیزی که قبض نموده است و تلف شد آنچه بزمه مدیون بود با نظیر که مفلس فوت شد یا سنگ گشت گند
 نمود و پس شریک دیگر که قبض نکرده است میرسد او را که شریک شود با قابض در چیزی که قبض کرده است زیرا چه غیر قابض را نمی شود بوز
 با نیکه آنچه وصول شده است سلامت ماند قبض کننده بنا بر آنکه سلامت ماند بوی آنچه بزمه مدیون است و این سلامت ماند پس
 شریک او خواهد شد در مقبوض و اگر قبض نکرده باشد یکی از دو شریک دین خود را بلکه واقع شده باشد مقاصه میان دین وی که
 بزمه مدیون بود و میان دین مدیون که بزمه وی از سابق بود پس در صورتی که تلف شود نصیب شریک دیگر که بزمه مدیون
 بود میرسد او را که بگوید چیزی از شریک خود زیرا چه او ادا کرده است دین خود را نه قبض کرده است و همچنین است اگر بری کرده باشد
 یکی از دو شریک مذکور مدیون را از نصیب خود زیرا چه ابراء اطلاق و اسقاط است نه قبض اگر بری کرده باشد مدیون را از بعض
 نصیب خود چون نصف مثلاً خواهد بود قسمت باقی دین میان هر دو برسد حق آنها چنانچه اگر هر دو شریک باشند در بیت در هم که
 دین است بزمه کسی و ابراء نماید یکی از آنها از نصف نصیب خود که در دست است پس خواهد شد حصه شریک ابراء کننده پنج در هم و حصه
 شریک دیگر ده در هم و اگر میباید نماید تا خیر کند یکی از دو شریک در گرفتن نصیب خود صحیح است نزد ابی یوسف پنج برابر قیاس آن
 برابر برای مطلق اعنی تا خیر نمودن ابرای مقید است پس صحیح خواهد شد مانند ابرای مطلق و صحیح نیست نزد طرقتین پنج برابر و بصورت
 لازم می آید قسمت دین پیش از قبض آن و جهت آنکه جبراً میشود نصیب یکی از نصیب دیگر بسبب موجد بودن حق یکی از دیگری
 و قسمت دین پیش از قبض جائز نیست زیرا چه در قسمت معنی تملیک است چنانچه مقرر شد تملیک دین در غیر مدیون را صحیح نیست
 و نیز در قسمت معنی تمیز است و تمیز یافته نمیشود در چیزی که بزمه کسی باشد پس صحیح نخواهد شد و اگر نصیب یکی از دو شریک

عیناً منته او اشتراکاً فاسدا و هلك في يده فهو قبض و الا يستحق ان ينصبه قبض و كذا الاخران
عند محمد بن خلف فاما بن يوسف و التزوج به اطلاق في ظاهر الرواية و كذا الصلح عليه عن حبانة العمد
خيزي معين را از ديون يا خريد كند از دي خيزي را بشري فاسد و هلك شود ببيع درست دي پس اين قبض نصيب دي است از
دين و همچنين اگر اجاره گرفت يكي از دو شريك خيزي را از ديون بعوض نصيب خود از دين پس اين قبض نصيب دي است از دين
و همچنين اگر بسوزد يكي از دو شريك پاره ديون را كه قيمت آن مانند نصيب دي است پس اين قبض است نزد مخرج و قبض
نست نزد ابلي يوسف مخرج و بايد دانست كه بعضي گفته اند كه اين اختلاف وقتي است كه سوخته باشد پاره ديون با بطلان
كه انداخته باشد آتش را همان پاره و گرفته باشد پاره ديون را اولاً و اگر گرفته باشد پاره ديون را اولاً و بعد از آن سوخته باشد
آن را پس اين قبض نصيب دي است از دين نزد مخرج پاره ديون است پاره ديون را اولاً و بعد از آن هلك كرده است آنرا
صدا و اگر كالح كند يكي از دو شريك در دين بني را كه دين دار است و مهر او را داند نصيب خود را پس اتفاق است در ظاهر نزد
و همچنين اگر مصالحه كند بر نصيب مخرج از حيات مخرج و بايد دانست كه اگر كالح كند يكي از دو شريك بازن مذكوره بر پانصد درهم
و نصيب خود را مخرج آن نگرداند پس در نصوص رجوع خواهد كرد شريك دي بر دي زير پاره زوج در نصوص و هتيفاً و قبض نمودن است
بطريق مقاصد و چنين نيت و قتيكه مهر گرداند نصيب خود را از دين زير پاره در نصوص كالح متعلق ميشود و نصيب از دين
و ساقط مي شود بحد قبول و خواهد شد مانند ابراهيم رجوع نخواهد كرد شريك دي بر دي و بايد دانست كه در صورتها ميگفت قبض
رجوع خواهد كرد شريك دي و قتيكه تلف شود حصه دي از دين با منظور كه ديون مفلس فوت شود مثلاً در صورت با نيکه
اتفاق است رجوع نخواهد كرد ص مسئله ۳۴ - اگر خريد يكي از دو شريك بعوض نصيب خود از ديون پاره را مثلاً
پس شريك دي نخواهد طلب كند از ديون نصيب خود را در دين صورت جاري است جميع احكامي كه مذکور
شده است در مسئله سابق در صورتيكه طلب كند شريك از ديون و اگر خواهد تا وان بگيرد ربع دين را از مشتري زير پاره او
قبض كرده است حق خود را تمام و كمال بجهت آنكه در خريد و فروخت مسايله نمي كند پس همان ربع دين خواهد شد و غدا نخواهد شد
با منظور كه اگر خواهد بد ربع دين را و اگر خواهد بد نصف پاره ديون را بخلات صلح زير پاره ماصح بر ساهله و حط نمودن است
پس صورت صلح اگر لازم گرداننده شود اذن ربع دين و بر ساهله صلح كنده بنا بر اذن او اختيار داده شود و شريك اگر خواهد بد ربع دين را اگر خواهد
بد نصف بل صلح را و بعد از آن بايد دانست كه در صورت مذكوره شريك نمي تواند بخلات صلح زير پاره ديون را بگيرد و شريك
مالكين شده است بسبب بيع و سواال سزاوارتيست كه پاره شريك شود ميان هر دو شريك چنان حاصل شده است بعوض شريك
جواب من پاره ديون بعوض دين شريك حاصل شده است بلكه بعوض نصيب مشتري را كه فقط با منظور كه مقاصد ميان بجا پاره ديون را و نصيب
از دين و سواال اگر مقاصد ميان بجا پاره ديون نصيب از ديون دي و قيمت دين دين قبض آن چنان است جواب قيمت دين دين قبض آن
قدح نيت است بطلان نصيب ديني كه نصيب ديني است و دين ديني است چنانچه ديني است ديني است چنانچه ديني است ديني است

قال واذا كان المسلم بين الشريكين فصالح احدهما عن نصيبه على راس المال لم يجز عدا في حنيفة وعنده

وقال ابو يوسف ولا يجوز الصلح اعتبار البسائر لديون وبما اذا اشترى بثلثه افاقا قال احدهما في نصيبه وطلها الله

لوجانز في نصيبه خاصة يكون قسمة الدين في الذمة ولو جاز في نصيبهما احد من اجازة الاخر بخلاف

شريک و نهاده من المسلم فيه صار واجبا بالعقد والعقد قام بهما فلا ينفرد احدهما برفعه ولا نه لوجانز

صلح مسلمه م - اگر مسلم فيه مشترک باشد میان دو کس و مصالح کند یکی از آنها از نصیب خود براس المال

جائز نیست نزد طرفین رج گفته است ابو یوسف رج که درست است چاره قیاس میکند آنرا بر دینهای دیگر و نیز قیاس میکند

بر آنکه اگر خرید کنند دو کس بنده را و بعد از آن اقاله نماید یکی از آنها در نصیب خود درست است همچنین صحیحاً نیز دلیل

طرفین رج کی نیست که صلح مذکور اگر جائز شود در نصیب یکی فقط لازم می آید که دین مقسوم شود پیش از قبض آن این جائز نیست

و بحجت آنکه دین موجود نیست پیش از قبض پس در آن تمیز بعضی از بعضی متصور نیست صلح و اگر جائز شود در نصیب هر

نزد درست اجازت دیگر بخلاف آنکه اگر خرید کنند دو کس بنده را و اقاله نماید یکی از آنها و بحجت آنکه بنده مذکور موجود است

و قسمت موجود متعین نیست زیرا چه تمیز بعضی در آن متصور شد پیش از قبض باشد یا بعد از قبض صلح و ستر آن نیست

که مسلم فيه واجب میشود بسبب عقد مسلم و عقد قائم میشود و هر دو شریک پس یکی از آن دو شریک فقط مالک عقد مذکور

نخواهد شد صلح و در این است که اگر صلح مذکور جائز شود لازم آید که سابقاً شریک در آن بوده باشد و در راس المال

لشماره که فی المقبوض فاذا اشاکله فيه رجع المصلح على من عليه بذلك فبؤدی الى عود السلم بعد سقوطه

قالوا هذا اذا اخطا راس المال فان لم يكن نافذ خلطه فخلع الوجه الاول هو على الخلاف وعلى الوجه الثاني

هو على الاتفاق **فصل في التنازع** قال واذا كانت التركة بين ورثة فخرجوا الحذر منها بالاعطوا اياه والتركه تقار

او رض جائز قليلا كان ما اعطوه اياه او كئيداً لم يكن تقصيره بيعاً وفيه اترعتان رضانه صالح ^{شخصه} فانه صالح

امراً عبد الرحمن بن عوف من ربع ثمنها على ثمانين الف دينار قال وان كانت التركة فضة فاعطوه ذهباً او كان ذهباً

وبعد از آن عود کردند وی در سلم فيه زیراچه هرگاه جائز شد صلح گرفت راس المال یکی از آن دو شریک خواهر گرفت شریک دیگر بقدر

نصيب خود از وی و بعد آن صلح کننده خواهد گرفت بعضی آن مقدار که داده است بشریک خود کند مثلاً پس ازین لازم آمد که عود کنند

حق وی در سلم فيه بعد از سقوط و سقوط بدون اقاله نمیشود پس اقاله ثابت شد اولاً و چون حق او عود نمود و نسخ اقاله لازم آمد و این جائز نیست

بیه نسخ اقاله و باب سلم درست نیست و گفته اند نقضاً که این وقتی است که هر دو خلط نموده باشند راس المال را و اگر هر دو خلط ننموده باشند

پس بنا بر وجه اول در آن نیز اختلاف است و چه قسمت دین پیش از قبض لازم می آید و بنا بر وجه دوم صلح مذکور جائز است

باتفاق همه زیراچه در صورت شریک آخر شریک نمیشود با صلح کننده در راس المال که مقبوض است زیراچه هر دو شریک

نبودند در راس المال پس لازم خواهد شد که عود کنند حق رب السلم و در سلم فيه بعد از سقوط و در قبض شرح مذکور است که دعوی اتفاق بنا

وجه دوم نیز صحیح نیست زیراچه شرکت در مقبوض باعتبار این است که مسلم فيه دین مشترک است بجهت آنکه عقد هر دو یک است

پس شریک آخر شریک نمیشود با صلح کننده در مقبوض بسبب اشتراک مسلم فيه راس المال مخلوط باشد یا نباشد و الله اعلم

فصل در بیان تخلف و آن در شریعت عبارت است از نیکه مکالمه کنند ورثه با بعض ورثه از میراث بر یک چیز

معلوم و او را خارج کنند از میراث **مسئله ۱** - اگر متر و که میت که زمین یا خشت و متاع است مشترک باشد میان ورثه بعد از

مصالحه نمایند آنها با یکی از ورثه بر مال حصین و بدینند آنها آن را بوی پس این صلح جائز است قلیل باشد بل صلح از حق او

یا کثیر بجهت آنکه ممکن است تصحیح صلح مذکور با نظیر که این را حمل کنند بر بیع و بجهت آنکه در وقت عثمان رض مصالحه نموده بود

تأخر ترجمه زوجه عبد الرحمن بن عوف رض که آن را طلاق داده بود عبد الرحمن مذکور در حالت مرض فوت ص از حصه وی

که ربع ثمن بود بر نصف ربع ثمن زیراچه عبد الرحمن چهار زوجه و فرزندان را وارث گذاشته بود پس حصه یک زوجه ربع ثمن است

و عثمان رض و دیند تأخر مذکور را بطریق مصالحه از تمامی متروکه وی که مال بجاوه سه کف از ده هزار دینار بوی هشتاد و سه ص هزار

دینار و ماکه نصف ربع ثمن است و همچنین اگر متر و که سیم باشد و بدیند یکی از وارثان بطریق مصالحه از ریا متر و که زر باشد

فأعطوه فضة فذلك لأنه بيع الجنس بخلاف الجنس فلا يعتبر التساوي ويُعتبر التقابض في المجلس
لأنه صرف غيران الذي في يده بقية التركة ان كان جاحداً يكتف بذلك القبض لأنه قبض ضمان فينبو عن
قبض الصلح وان كان مقرراً بد من تجديده القبض لأنه قبض امانة فلا يوجب عن قبض الصلح وان كانت التركة
ذهباً وفضة وعينه ذلك فصالحه على فضة او ذهب فلا بد ان يكون ما أعطوه أكثر من نصيبه من ذلك الجنس
حتى يكون نصيبه مثله والزيادة لحقه من بقية التركة احتذاً عن الربوا ولا بد من التقابض
فما يقابل نصيبه من الذهب والفضة لأنه صرف في هذا القدر ولو كان بدل الصلح
عروضاً جازناً مطلقاً لعدم الربوا ولو كان في التركة الدراهم والدنانير وبديل الصلح
دراهم ودنانير أيضاً جاز الصلح كيف ما كان صرفاً للجنس الى خلاف الجنس كما في البيع
لكن يشترط التقابض للصرف قال وان كان في التركة دين على الناس فأدخلوه في الصلح على ان يحول المصالح
عنه ويكون الدين لهم فالصلح باطل لأن فيه قملية الدين من غير من عليه وهو حصة المصالح

ومصالحه برسيم نمایند جائزست قليل باشد بدل صلح یا کثیر زیرا چه این بیع یک جنس است بعض خلاف جنس آن و در آن مساوات
شرط نیست میان بدل و مبدل ولیکن باید که در مجلس عقد صلح با هم قبض نمایند زیرا چه این بیع صرف است و در آن قبض شرط است
در مجلس عقد ولیکن واری که در دست وی است باقی متروکه اگر متکثر این باشد که متروکه در دست وی است پس کفایت میکند
قبض سابق زیرا چه قبض مذکور موجب ضمان است و چه غصب صلی پس قبض مذکور قائم مقام قبض صلح خواهد شد و اگر متکثر باشد
ضرورت که از سر نو قبض نماید زیرا چه در صورت قبض سابق امانت است و قبض امانت ضعیف است زیرا چه مضمون نیست قبض
صلح قوی است زیرا چه مضمون است پس ضعیف قائم مقام قوی نخواهد شد **مسئله ۲** - اگر متروکه برسيم ضرورت و متاع
باشد و مصالحه نمایند و ارثان یا یکی از آنها برسيم یا بر بلیس ضرورت که بدل صلح زیاده باشد از نصیبی که از جنس بدل صلح
تا آنچه مثل نصیب وی است از آن جنس واقع شود بمقابل نصیبی که از آن جنس است و آنچه زیاده است بر آن واقع شود بمقابل
حق وی که در باقی متروکه است بطریق صلح تا بجا لازم نیاید و در صورت ضرورت که قبض نمایند در مجلس عقد صلح چیزی را که مقابل
نصیب وی است از برسيم زیرا چه در همین مقدار صلح مذکور بیع صرف است و در صورت مذکوره اگر صلح نمایند و ارثان برخاست
جائزست مطلقاً اعنی قبض نموده باشند در مجلس یا نموده باشد بدل صلح زیاده باشد از نصیب وی یا کمتر از آن زیرا چه بجا لازم
نی آید **مسئله ۳** - اگر متروکه در هم و دنیا را باشد و بدل صلح نیز در هم و دنیا را باشد جائزست خواه بدل صلح کثیر باشد
یا قلیل چه هر جنس مقابل غیر جنس آن نموده میشود و چنانچه در بیع ولیکن قبض نمودن در مجلس عقد صلح شرط است بجهت آنکه صلح مذکور
در حکم بیع صرف است **مسئله ۴** - اگر در متروکه دین باشد بر ذمه مردان و داخل صلح نمایند دین را نیز باین شرط که واری که
صلح کرده اند باو نباشد مگر او را چیزی از آن دین و جمیع دین مردان دیگر را باشد پس صلح باطل است زیرا چه وارث مذکور مالک
میکرد و ارثان دیگر را نصیب خود که از دین است و تملیک دین غیر مدیون را صحیح نیست پس باطل خواهد شد صلح مذکور
زیرا چه باطل است و دین که بعضی مقود علیه است و هرگاه باطل شد و بعضی باطل غایب شد و جمیع چه عقدی احدی را باشد و بعضی مقود علیه است و بعضی

و ان شرط آن بیترقی الغرماء منهم ولا يرجع علیهم بنصیب المصالح فالصلح جائز لانه اسقاط
 او هو تمليك الدين من علیه الدين وهو جائز وهذه حيلة الجواز واخرى ان یجوز اقصاء بنصیبه
 متبرعين وفي الوجهين ضرورة لبقية الورثة والوجه ان یقر ضوا المصالح مقدرا بنصیبه ویصلحوا اعاداه
 الدين ویحلهم علی استیفاء نصیبه من الغرماء ولو لم یکن فی التركة دين واعیائها غیر معلومة والصلح
 علی المکیل والموزون قبل لا یجوز لاحتمال الربوا وفیل یجوز لانه شبهة الشبهة ولو كانت التركة غیر لکلیل
 والموزون لکنها اعیان غیر معلومة قبل لا یجوز لکونه بیعا ذالمصالح عنه عین والا حله انه یجوز لانها لا تنقض الی
 المنازعة لقیام المصالح عنه فی البقیة من الورثة وان کان علی المیت دين مستغرق لا یجوز الصلح ولا القسمة ^{لأن التركة لم یتکملها}

و اگر صلح کرده باشد باین شرط که وارث مذکور بری سار و مدیونان را از نصیب خود که در دین است و گرفته نشود از آنها نصیب وی
 پس صلح جائز است زیرا چه این اسقاط است یا تملیک دین است مدیون را و آن جائز است و باید نیست که این یک حیلۀ جواز صلح
 و حیلۀ دیگر این است که وارثان دیگر او را کنند دین نصیب وارث مذکور را بطریق تبرع و مصالحه کنند از همین موقوفه بریال ولیکن درین
 هر دو حیلۀ ضرر وارثان دیگر لازم می آید اما در حیلۀ دوم پس ظاهر است چه آنها ادا نموده اند دین و بپرا ز حق خود با و چیزی نگرفته اند
 بعضی آن و اما در حیلۀ اول پس بجهت آنکه احتمال دارد که چیزی از دین بآنها وصول نشود یا بعضی وصول شود و بعضی دین وصول
 نشود بسبب افلاس مدیونان پس بهترین حیلۀ باین است که قرض دهند وارثان دیگر بوارث مذکور بمقدار نصیب وی که
 که از دین است و مصالحه نمایند از باقی متروکه که از عیان است بریال و وارث دیگر حواله قرض مذکور نمایند بر مدیونان و وارثان دیگر
 بگیرند قرض خود را از مدیونان بمقدار نصیب وارث مذکور که در دین است و اگر در متروکه دین نباشد و اعیان متروکه معلوم نشود
 که کدام جنس است و صلح نمایند با یکی از ورثه بر کلیل و موزون پس بعضی گفته اند که این صلح جائز نیست بسبب احتمال ربوا و بعضی
 گفته اند که جائز است زیرا چه در شبهه ربوا شبهه است چه احتمال دارد که متروکه از جنس کلیل و موزون نباشد و احتمال دارد که باشد
 و بر تقدیر یک کلیل و موزون باشد احتمال دارد که مقدار بدل صلح برابر حق وی نباشد و احتمال دارد که برابر باشد پس در شبهه ربوا
 شبهه است و مقبره شبهه ربوا است نه شبهه شبهه آن مسئله ۵ - اگر متروکه غیر کلیل و موزون باشد و عین آن غیر معلوم
 و صلح کنند با یکی از ورثه بر کلیل و موزون پس بعضی گفته اند که جائز نیست زیرا چه صلح مذکور در حکم مع است چه مصالح عنه نیست
 پس مبادله مال ب مال خواهد بود و بسبب جهالت احد البذلین بیع فاسد میشود پس جائز نخواهد شد و صحیح این است
 که جائز است زیرا چه جهالت مذکوره موجب منازعت نیست چه مصالح عنه که مجهول است درست باقی وارثان است
 مسئله ۶ - اگر بر ذمت بن محیط باشد جائز نیست صلح و نه قسمت متروکه میان وارثان چرا که مالک متروکه نمیشوند و بصورتی که
 ارشاد باین میشود و نیز که اگر در مالیکه فایده باشد از حق صلحیت او و باین نیاید صلحیت است چه این مانع موقوف از قبول نیست ادا این مانع و مانع

وَأَنْ يَكُنْ مَسْتَوْفَاً لَيْسَ أَنْ يَصَالِحَ مَا يَقْضَوْنَ دَيْنَهُ لَتَقْدُمَ حُجَّةُ الْمَيْتِ وَلَوْ فَعَلُوا قَالُوا لَوْ جَوَزُوا وَذَكَرَ الْكُرْحَى سِرّاً فِي الْقِسْمَةِ
أَخْلَا لَتَجَوَزَ اسْتِحْسَاناً وَتَجَوَزَ قِيَاساً

کتاب المضاربة

المضاربة مشتقة من الضرب في الكرض سمي به لأن المضارب يستغنى بالربح بسعيه وعمله وهو مشروع للخاصة لاجتماعها فان الناس
بين غفلة بالمال غف عن التصرف فيه وبين مهتد في التصرف صفاً لا يد عند فست الحجة الى شرع هذا النوع من التصرف لتنظيم
مصلحة الخیر والذکی والفقیر والخیر وقعت للنبی صلی الله علیه وسلم والناس یباشرونه فقر دهر علیه ونفامت به الصحابة
رضی الله عنهم دفعوا الى المضاربة امانة فی ید کلهم فبضه بامر مملکه لا علی وجه البدل والوثیقة وهو وکیل فیہ لانه یتصرف
فیہ بامر مملکه واذ اهرم فهو شریک فیہ لتکلیه جزء من المال بعمله فاذا فسدت ظهرت الاحجاء

ص اگر دین محیط نباشد سزاوار نیست که مصالح کنند و ادویه که امانت میدین میت را پس سزاوارست که مقدم کنند حاجت
میت را و معنی اگر مصالح کرد زنی یا قسمت نمودند میان خود یا پیش از آنکه امانت میدین میت را پس گفته اند فقها که جائزست گفته
کنفی ربح در باب قسمت که جائز نیست از روی تحسان و جائزست از روی تمایل التماس علم

کتاب المضاربة

وَأَنَّ مُشْتَقَّ الضَّرْبِ بِمَعْنَى رَفْعِ دَرَجَتَيْنِ وَدَرَجَتَيْنِ عِبَارَتٌ سَتِ از عقد شرکت در بچ بانطور که مستحق ربح شود و یک جانب
بسبب مال و آن صاحب مال است و آنرا ب مال میگویند و مال مذکور را راس مال میگویند و بسبب عمل جانب دیگر و آن را مضارب
میگویند بجهت آنکه او سودمند میشود و بسبب سعی و عمل خود پس عقد مضاربته تحقق نمیشود بدون شرکت در بچ لهذا اگر شرط نمایند
جميع ربح را برای رب مال خواهد بود و بضاعت و اگر شرط کنند جميع ربح را برای مضارب خواهد بود و فرض نه مضاربته **مسئله**
عقد مضاربته مشروعست بجهت آنکه حاجتست بآن چه اکثر مردان مال دارند و لیکن در تصرف مال نادان اند و اکثر مردان
در تصرف مال هوشیارند اما تهیدست اند بنابراین حاجت شد که این نوع عقد مشروع شود و باصلحت غنی و فقیر نادان و هوشیار
هر دو انتظام یابد و نیز بخوبی صلح مردان عقد مضاربته می نمودند و پیغمبر صلح نمائدت آنها را بر آن عقد و منع نکرد
و صحابه نیز معامله بقصد مذکور نموده اند **مسئله** ۲ آنچه داده است صاحب مال مضارب امانتست و دست نمی یازد
او قبض کرده است آنرا بامر مالک آن نه بقصد شرا و نه بقصد عقد زمین و مضارب کیلست از جانب صاحب مال در تصرف مال مذکور بجهت
او تصرف میکند در مال بامر مالک آن و بعد از آن هرگاه ربح حاصل خواهد شد مالک و مضارب هر دو شریک خواهند شد در آن
بجهت آنکه ربح حاصل شده است بسبب مال مالک و عمل مضارب **مسئله** ۳ هرگاه فاسد شود عقد مضاربته پس آن
در حکم اجاره فاسد میشود زیرا چه مضارب عمل میکند برای مالک مال و مال وی پس آنچه او شرط کرده است از ربح برای مضارب
مانند اجرت عمل وی است بنابراین ظاهر میشود معنی اجاره و فقیه که فاسد شود و عقد مضاربته و هرگاه مضاربته فاسد شود در حکم اجاره فاسد

حق استوجاب العمل اگر مثله و اذا خالف كان خاصا لوجود التعدي منه على مال غيره قال المضاربة عقد يقع على الشركة
بمال من أحد الجانبين و مراده الشركة في الربح وهو يستحق بالمال من أحد الجانبين والعمل من الجانب الآخر و المضاربة بدوניהما
الا ترى ان الربح لو شمل كل طرف المال كان بضاعة ولو شمل جميعه للمضارب كان قرضا قال ولا تنقسم الا بالمال الذي
تضم به الشركة وقد تقدم بيانه من قبل و لو دفع اليه عرضا و قال بعه و اعلى مضاربة في ثمنه جائز لا نه يقبل الاضافة من
حيث انه توكل و اجازة فلا مانع من الصحة و كذا اذا قال له اقض مالي على فلان و اعلى به مضاربة جائزا قلنا خلافا
ما اذا قال اعلى بالدين الذي في ذمتك حيث لا يصح المضاربة لان عبد ابي حنيفة رآه لا يصح هذا التوكيل
على ما مر في البيوع و عندهما يصح لكن يقع الملك في المشتري للامر فمضاربة بالعرض قال
و من شرطها ان يكون الربح بينهما مشاعا لا يستحق احدهما دراهم مسماة من الربح لان شرط ذلك
يقطع الشراكة بينهما و لا بد منها كما في عقد الشركة قال فان شرط زيادة عشرة فله اجر مثله لنفسه و
فله له لا يربح الا هذه القدر فيقطع الشراكة في الربح و هذا لانه انتفى عن منافعه عوضا و لم يزل لفاسده

مستحق اجرت مثل عمل میشود مضارب مسئله م - اگر مخالف مالک نماید مضارب ناصب میشود بسبب آنکه او تعدي نموده
بر مال غیر مسئله ه - صحیح میشود عقد مضاربت مگر با اینکه صحیح میشود بان عقد شرکت ف - اعنی در ربح و در زیان و در بی حقیقت
و بفلسوس مروج نیز نزد صاحبین روح ص و بیان آن گذشت سابق در کتاب شرکت پس اگر بدو صاحب مال تحت متاع
یکی و بگوید که بفروش آن را و عمل مضاربت کن در بهای آن جائزست این مضاربت زیرا چه نسبت عقد مضاربت بسوی رخت
و متاع نموده است بلکه نسبت آن بسوی بهای آن نموده است و بهای آنان جمله است که صحیح میشود عقد مضاربت بان غایت آنکه
نسبت عقد مذکور بسوی بهای آنان آینده نموده است و آن صحیحست در مضاربت زیرا چه عقد مذکور توكيل است یا اجاره بیع
ازین مافیه صحیحست نسبت آن بسوی بهای آن آینده نیست و همچنین اگر بگوید کسی که قبض کن و درین مراکز برزوه طلاق است و عمل مضاربت
بکن و در آن پس این جائزست زیرا چه نسبت عقد مضاربت بسوی زیان قبض وین نموده است و درین و در آن وقت عین گردیده است
و نسبت آن بسوی بهای آن آینده صحیحست بوجه مذکور بخلاف و قتیکه بگوید عمل مضاربت بکن در وینی که برزوه نسبت زیرا چه صحیح میشود
عقد مضاربت بان اما نزد ابی حنیفه رج پس بحسب آنکه صحیح نیست این توكيل نزد ابی حنیفه بیان آن گذشت است در بیان
بیع و توكيل و اما نزد صاحبین روح اگر چه توكيل مذکور صحیحست لیکن چیزی را که خرید میکند یا مورد مذکور را که می شود پس میشود عقد مضاربت
بر رخت و متاع بنا بر آن صحیح نخواهد شد مسئله ۴ - بعضی از شرط عقد مضاربت اینست که ربح شائع باشد میان مضارب
و مالک مال اعنی هیچکدام از آنها مستحق دراهم معین نشود زیرا چه اگر شرط نمایند دراهم معین برای یکی از آنها هر کدام که باشد
قطع میشود شرکت میان آنها چه جائزست که ربح حاصل نشود مگر به آن مقدار دراهم معین و شرکت میان هر دو ضررست بنا بر چه
در عقد شرکت پس اگر شرط نمایند نصف ربح یا درم برای یکی از آنها واجب میشود برای مضارب اجرت مثل بحسب آنکه فاش میشود
عقد مضاربت چه احتمال دارد که ربح حاصل نشود مگر بقدر درم پس در ربح شرکت باقی نخواهد ماند و اما اجرت مثل بحسب آنست
که مضارب عمل نموده بود تا محض آن گیرد و عرض مذکور با در رسید بسبب فساد و عقد پس ضررست که اجرت مثل داده شود

والرجح لرب المال لانه مائة ملكه وهذا هو الحكم في كل موضع لم يعم المضاربة ولا يجازى بالهجر القدر
المشروط عند ابي يوسف رحمه الله خلاف المحذور كما بينا في الشركة ويجب الهجر وان لم يجر في رواية
الاصل لان اجماعهم يجب بتسليم المنافع او العمل وقد وجد عن ابي يوسف رحمه الله انه لا يجب اعتبار
بالمضاربة الصحيحة مع انها فوقها والمال في المضاربة الفاسدة غير مضمون بالهلاك اعتباراً
بالصحة ولا لانه عين مستأجرة في يده وكل شرط يوجب جهالة في الرجح يفسد الاحتلال مقصود به
وغير ذلك من الشرط الفاسد لا يفسدها ويبطل الشرط كاشتراط الوضعية على المضارب قال لا بد
ان يكون المال مسلماً الى المضارب ولا يرد الرب المال فيه لان المال امانة في يده فلا بد من التسليم
اليه وهذا بخلاف الشركة لان المال في المضاربة من الجانبين والعمل من الجانب الآخر
وانچه ربح حاصل شود در صورت مذکوره ميرسد بالک مال بر راجه آن نای ملک ویست و همین حکمست در هر موضعی که صحیح نشود
عقد مضاربت و باید دانست که اجرت مثل در صورت فساد عقد مضاربت نزد ابي يوسف رحمه الله زیاد از مقدار شرط و واجب نمیشود
و نزد محمد رحمه الله واجب نمیشود هر قدر که باشد چنانچه بیان آن گذشت در کتاب الشریک در صورت فساد عقد مذکور و در روایت اصل
واجب میشود اجرت مثل اگر چه هیچ ربح حاصل نشود بجهت آنکه اجرت اجیر و بجهت تسلیم منافع یا تسلیم عمل قرآن یافته شده است
و مرویست از ابي يوسف رحمه الله که واجب نمیشود هیچ چیز بنا بر قیاس آن بر عقد مضاربت صحیح و اعنی در عقد مضاربت صحیح
اگر هیچ ربح حاصل نشود چیزی واجب نمیشود برای مضارب پس در صورت فساد عقد مذکور بطریق اولی واجب نخواهد شد
و نیز باید دانست که مال مضاربت در صورت فساد عقد مضاربت مضمون نیست بسبب هلاک اعنی بسبب هلاک آن ضمان در آن
نمیشود و بجهت آنکه در عقد صحیح ضمان واجب نمی شود بسبب هلاک آن پس همچنین در فاسد نیز و بجهت آنکه مضارب مذکور اجیرست
در صورت و مال مذکور در دست ویست تا عمل کند در آن پس بسبب هلاک آن واجب نخواهد شد ضمان بعضی از امانت
که هر شرطی که سبب جهالت ربح است نباشد چه آن فاسد میکند عقد مضاربت را بسبب آنکه مقصود فسخ میشود بسبب آن
و اما شرط فاسد سواي شرط مذکور و سواي شرطی که منافاتی شرأط عقد مضاربت است فاسد نمیکند عقد مذکور را بلکه شرط مذکور باطل
میشود مانند شرط وضیعت اعنی زیان بر مضارب و صورت شرط وضیعت بر مضارب اینست که شرط نماید که آنچه ربح حاصل شود
مشترکست میان رب المال و مضارب موافق شرطی که کرده باشند و اگر زیان روی دهد پس آن بر مضاربست پس مثل آن
شرط فاسد نمیشود و عقد مضاربت بلکه باطل میشود شرط مذکور زیرا چه شرط ناعدست و موجب قطع شرکت نیست و نه موجب کسب
در ربح پس بسبب آن فاسد نخواهد شد عقد مضاربت چه آن بسبب شرط فاسد باطل نمیشود مانند وکالت و بعضی از امانت
که راس المال را مالک آن تسلیم نماید بر مضارب و قبضه مالک در آن نباشد زیرا چه راس المال امانتست در دست مضارب
پس ضرورتست که باو تسلیم نماید و قبضه مالک بر آن نباشد بخلاف عقد شرکت زیرا چه مال در عقد مضاربت از یک جانبست و عمل از جانب

فلا بد من ان یخلص المال للعامل لیتکون من التصرف فيه اما العمل فی الشریکه من الجانین فلو نشأ طغیاً
البید لاحدهما لم یعقد الشریکه وشرط العمل علی سرب المال مفسد للعقد کما فی مبیع خلوصه للصانع فلا یکون
من التصرف فلا یتحقق المقصود سواء کان المالك عاقداً او غیر عاقداً کالصغیر کما یدل المالک ثابت له و
بقاء یدیه بمنع التسليم الی المضارب وکذا الحد المتقاضین واحد شریکی العنان اذا فم المال مضاربة
وشرط عمل صاحبها لقیام المالك له وان لم یکن حافداً او اشتراط العمل علی العاقداً مع المضارب هو غیر مالک بنفسه
ان لم یکن من اهل المضاربة فیه کما مذون بخلاف الاول الوصی کما فیها من هل ان یأخذ مال الصغیر مضاربة
بانفسه ما کذا اشتراطه علیهما مجزئ من المال قال واذا صحت المضاربة مطلقاً تجاز للمضارب ان یتصرف به ویکمل

پس ضرورت که مال در قبضه مضارب باشد فقط تا او قادر شود بر اینکه در آن عمل و تصرف نماید و اما در شرکت پس عمل او جزو مال
لهذا اگر شرط نموده شود که مال شرکت در قبضه یک کس باشد فقط عقد شرکت متحقق نخواهد شد **مسئله ۷** - شرط عمل
بر مالک مال فاسد میکند عقد مضاربت را زیرا چه بسبب شرط مذکور در مال قبضه مضارب فقط ثابت نخواهد شد پس
او قادر نخواهد شد بر تصرف در مال مذکور و مقصود از عقد مذکور که شرکت در بروج است متحقق نخواهد شد خواه مالک عاقد
باشد یا غیر عاقد مانند صغیر زیرا چه قبضه مالک ثابت است در مال بحسب آنکه ملوک و می است و ما و می که در قبضه او خواهد بود
تسلیح آن مضارب متحقق نخواهد شد و همچنین اگر کسی از دو شریک مفاد و ضمت یا یکی از دو شریک عنان بدو مال را به کسی
بطریق مضاربت و شرط نماید که در مال مذکور عمل نماید شریک دیگر نیز پس عقد مضاربت فاسد میشود زیرا چه شریک دیگر نیز مالک
مال مذکور است اگر چه عاقد نیست **مسئله ۸** - اگر عاقد عقد مضاربت مالک مال نباشد و شرط کند که او نیز عمل کند در مال
مضاربت پس عقد مذکور فاسد است و تنبیه عاقد مذکور از اهل مضاربت نباشد یعنی جائز نباشد عاقد مذکور را که بگیرد مال مذکور را
بطریق مضاربت مانند مذون پس بنده مذون اگر بدو مال موهبی را بکسی بطریق مضاربت و شرط نماید که بنده مذکور نیز عمل کند
با مضارب بعضی سهمی از بروج پس عقد مذکور فاسد است بحسب آنکه مذون اگر چه مالک مال مذکور نیست ولیکن قبضه و تصرف
او در مال مذکور ثابت است پس او بمنزله مالک است و چیزی که از باب تصرف است لهذا قبضه او در مال مذکور مانع صحت
مضاربت خواهد بود و صحت اگر عاقد مذکور از اهل مضاربت باشد یعنی جائز باشد او را که بگیرد مال مذکور را بطریق مضاربت فاسد
نمیشود و عقد مذکور چون پدر و وصی و تنبیه بدو مال صغیر را بکسی بطریق مضاربت و شرط نمایند که آنها نیز عمل کنند در مال مذکور مضارب
بعضی سهمی از بروج پس صحیح است زیرا چه اگر آنها بگیرند مال صغیر را بطریق مضاربت برای ذات خود یا جائز است پس همچنین
و تنبیه شرط نمایند عمل خود را با مضارب پس صحیح خواهد شد **مسئله ۹** - هرگاه صحیح شود عقد مضاربت مطلقاً یعنی
بی تعین زمان و مکان و وقت و اسباب و این جائز است مضارب را که خرید و فروخت نماید خود وکیل کند دیگری را بان

وکیساف و بیضع و بودع لا طلاق العقد والمقصود منه الاستدراج ولا یحصل الا بالتجارة فینتظم العقد صنوف التجارة وما هو من صنیع التجار والتوکیل من صنیعهم وکذا لا بداع ولا بضاع والمسافرة الا نرى ان المودع له ان یسافر بالمضارب اولى کیف وان اللفظ دلیل علیه لانها مشتقة من الضرب فی الارض وهو السیر وعن ابی یوسف انه لیس له ان یسافر وعنه عن ابی حنیفة انه ان دفع فی بلده لیس له ان یسافر بله اند نقیض علی الهلاك من غیر ضرورة وان دفع فی غیر بلده له ان یسافر الی بلده لانه هو المراد فی الغالب والظاهر ما ذکر فی الكتاب قال ولا یضارب الا ان یتاذن له رب المال ویقول له اعمل برایک لان الشئ لا یتضمن مثله النساء بیضا القوة فلا بد من التخصیص علیه او التفویض لمطلق الیه وكان كالتوکیل فان الوکیل لا یملك ان یوکل غیره فاما وکله به الا اذا قبل له اعل برایک بخلاف لا بداع ولا بضاع لانه دونه فیتضمنه بخلاف الا اذا ض من حیث لا یملكه وان قبل له اعل برایک لان المراد منه التعمیر فما هو من صنیع التجار و لیس الاخر ارض منه وهو تبرع کالهبة والصدقة فلا یحصل به الضامن وهو الرجح لانه لا یجوز الزیادة علیه ما لدفع مضاربة فی صنیعهم

وسفر نماید با مال مذکور و بدید آنرا بطریق بضاعت و ودیعت سیار و بجبت آنکه عقد مطلق است و مقصود از آن کسب ربح است و آن حاصل نمیشود مگر تجارت پس عقد مذکور شامل خواهد شد چیزی را که از لوازم تجارت باشد و وکیل نمودن و بضاعت دادن و ودیعت سپردن از لوازم تجارت است و همچنین سفر نمودن نیز همین ظاهر است زیرا چه مودع که مالک تصرف در ودیعت نیست جائز است او را که سفر نماید با مال و ودیعت پس مضارب را که مالک تصرف است در مال مضاربت بطریق اولی جائز خواهد بود که سفر نماید با مال مذکور علاوه بر این است که لفظ مضاربت نیز برین دلالت میکند زیرا چه آن شتق است از ضرب بمعنی رفتن و زبیدن که عبارت است از سیر و ودیعت از ابی یوسف راجع که نمیرسد مضارب را که مسافرت نماید و نیز اوجح روایت کرده است از ابی حنیفه راجع که اگر مالک بدید مال را بمضارب در شهر وی جائز نیست مگر او را که مسافرت نماید زیرا چه سفر نمودن با مال در مملکت انداختن مال بغیر ضرورت و اگر داده باشد مال را بمضارب در غیر شهر وی پس میرسد ویرا که سفر نماید تا بشهر خود زیرا چه غالب این است که آن همیشه در سفر نماند و چون مال را مالک بوی داد در غیر شهر وی با وجود علم آن معلوم شد که وی راضی است بانکه او سفر نماید با مال مضاربت تا بوطن خود مسئله ۱ - جائز نیست مضارب را که بدید مال را بکسی بطریق مضاربت مگر وقتیکه اذن آن مالک یا بگوید که عمل کن تو درین برای و فکر خود بجبت آنکه شئی مشتمل نمیشود بر مثل خود زیرا چه هر دو برابرند در قوت پس ضرورت که تصحیح نماید آن یا تفویض مطلق کند بوی و مختار نماید ویرا پس خواهد بود مانند توکیل زیرا چه وکیل مالک این نیست که وکیل کند ویرا مگر وقتیکه گفته باشد ماکل ماکل مکن برای و فکر خود بخلاف و ودیعت سپردن مال یا دادن آن بطریق بضاعت چه این جائز است مضارب را زیرا چه این کثرت از عقد مضاربت و شئی مشتمل نمیشود بر کمتر مسئله ۲ - جائز نیست که قرض در مضارب مال مضاربت را کسی اگر چه الجال گفته باشد ماکل مکن برای و فکر خود زیرا چه از قول الجال که عمل کن برای و فکر خود و غیره که از باب تجارت و قرض دادن از باب تجارت نیست بلکه آن تبرع است مانند هدیه و صدقه پس از دادن قرض حاصل خواهد شد مقصود که ربح است زیرا چه گرفتن زیاده و قرض جائز نیست و اما دادن مال بطریق مضاربت از باب تجارت است پس مالک آن خواهد شد مضارب

کذا الشریکة و الخلط مال نفسه فیدخل تحت هذا القول قل وان خص له من المال التصرف فبلد بعینه او فی
 سبعة بعینها لم یجوز ان یتجاوزها لانه لو کیل فی التخصیص فائدة فیتخصص کذا الیس لان یدفع بضاعة الی من
 یخرجها من تلك البلدة لانه لا یمکن الاخراج بنفسه فلا یمکن تفویضه الی غیره قال فان خرج الی غیر تلك
 البلدة فاشتزی ضمی وکان ذلك له وله ربحه لانه تعرف بغیر امره وان لم یشترحق ذل الی الکوفة وھی الی عینها
 برئی من الضمان کالموقع اذ خالف فی الودیعة تفرک ورجع المال مضاربة علی حاله لبقائه فی یدها بالعقد
 السابق وکذا اذا رد بعضه واشتزی ببعضه فی المصروف وکذا رد و المشتزی فی المصروف علی المضاربة لما قلنا شرط
 الشر و ههنا و هو رواية الجامع الصغیر و فی کتاب المضاربة ضمنه من قبض الخیر و الصیحة ان بالشریک یتقید الضمان
 لزوال خصاله الی المصروف عینه اما الضمان فوجوبه بنفسه الاخراج و اما شرط الشر

و تیکه مگوید با ورب المال که عمل کن برای و فکر خود و همچنین است شرکت و خلط نمودن مال مضارب با مال خود یعنی اگر مضارب خلط کند
 مال مضارب با مال خود و شریک گردد درست است و تیکه گفته باشد با ورب المال که عمل کن برای و فکر خود زیرا چه شرکت خلط
 از باب تجارت است پس قول مذکور شامل خواهد شد آنرا مسلم ۱۲ - اگر شخصی دو کس مال را بطریق مضارب و تخصیص
 تصرف نمود در شهر معین یا در کالای معین پس جائز نیست مضارب مذکور را که از آن تجاوز نماید زیرا چه آن توکیل است و در تخصیص
 فائده است پس مخصوص و تیکه خواهد شد و بیان معنی تخصیص خواهد شد انشاء الله تعالی حص و نیز جائز نیست او را که بطریق
 بضاعت دهد مال مذکور را به شخصی که بیرون خواهد بود آنرا امان شهر زیرا چه مضارب را جائز نیست که بیرون برود آن مال را
 از شهر مذکور پس تفویض این امر بدیگری چگونه خواهد کرد مسلم ۱۳ - در صورتیکه رب المال تخصیص تصرف مضارب نماید در شهر
 معین و مضارب مذکور بیرون برود مال مضارب را از آن شهر و خرید نماید ضامن آن میشود و آنچه خریده است مملوک می است همچنین
 آنچه ربح حاصل شده است از آن اوست بجهت آنکه او غاصبت چه تصرف نموده است در مال غیر بغیر اذن وی و اگر خرید کرد مضارب
 در بیرون شهر چیزی را تا آن زمان که بر مال مذکور او شهر مذکور که قیاس آن نموده بود مالک بجهت تصرف در آن بری میشود و مضارب
 مذکور از ضمان مانند موقع و تیکه مخالفت مالک نماید و روایت و بعد از آن ترک کند مخالفت را و باز مال مذکور مال مضارب میشود
 چنانچه سابق بود بجهت باقی ماندن آن در دست وی بقصد سابق و همچنین اگر خرید نماید از بعض مال مضارب و در شهر مذکور بعض آنرا
 از شهر مذکور بیرون برد و در آنجا چیزی بخرد امان و باز آنرا در شهر مذکور پس چیزی را که باز آورده است و آنچه خریده است و در شهر
 مذکور آن مال مضارب است بوجه مذکور باید دانست که آنچه مذکور شد که ضامن میشود مضارب و تیکه بیرون برود مال امان شهر
 و خرید کند در آنجا روایت جامع صغیر است و در کتاب المضارب از مبسوط مذکور است که واجب میشود ضمان بر مضارب بر محدود
 بیرون برود مال از شهر مذکور و صحیح این است که ضمان واجب میشود بر بیرون برود مال از شهر مذکور و بسبب خریدن بیرون
 شهر مذکور ثابت و متصرف میشود ضمان بسبب آنکه احتمال باز برودن آن در شهر مذکور نمی ماند پس جمیع صغیر شرط خریدن در بیرون شهر

للتقریر لا یحصل الوجوب و هذا بخلاف ما اذا قال علی ان تشتري فی سوق الکوفة حیث لا یصح التقیید لان المص
مع تباین اطرافه کتفئة واحدة فلا یفید التقیید الا اذا صرح بالنهی بان قال علی السوق ولا تفعل فی غیر السوق لانه
صرح بالجواز الوحید الیه و منعه التخصیص ان یقول علی ان تفعل الذی فی مکان کذا و کذا اذا قال اخذ هذا المال ففعل فی الکوفة لانه
تفسیره او قال ففعل فی الکوفة لان لفاء الوصل و قال اخذ بالانصف بالکوفة لان الباء لالصاق ما اذا قال
خذ هذا المال ففعل به بالکوفة فله ان یفعل فیها و فی غیرها لان الواو للعطف فیصیر معتلة المشددة و لو قال علی ان تشتري
من فلان فیتبع منه التقیید لانه مفید لزيادة النفقة به و المعاملة بخلاف ما اذا قال علی ان تشتريها من اهل الکوفة او من
ما فی الصراف علی ان تشتري به من الصیاد فیتبع منه مبیع بالکوفة من غیر اهلها او من غیر الصیاد
جاء لان فائدة الاول التقیید بالمكان و فائدة الثاني التقیید بالنوع

بجست تقریر مضارب است نه بجست مجرد و وجوب ضمان بلکه وجوب ضمان بمجرب و بیرون بیرون مال از شهر مذکور است مسلمه ۱۴۱ اگر
کسی داد مال یا کبسی بطریق مضاربت باین شرط که خرید کند از مال مذکور در بازار فلان شهر پس این شرط صحیح نیست زیرا چه شهر یا چو
تباین اطراف مانند یک مکان است پس تقیید مذکور فائده ندارد مگر و قتیکه تصریح نماید باینطور که خرید کند از مال مذکور در بازار
و در غیر بازار خرید نکند زیرا چه در این صورت تصریح نموده است که در غیر بازار خرید نکند و مالک را ولایت این امر است پس نمیدان
آن در غیر بازار جائز نخواهد شد و باید دانست که متنی تخصیص که مذکور شد درین مسائل این است که بگوید صاحب مال مضارب دائم
این مال را بخواه باین شرط که چنین عمل کنی یعنی باین شرط که خرید کنی یا پس را مثلاً یا گفت باین شرط که عمل کنی در چنین مکان
و همچنین اگر گفت بگیر این مال را که عمل کنی بآن در کوفه زیرا چه عمل کردن در کوفه تفسیر آن است یا گفت بگیر این مال را پس
عمل کن بآن در کوفه زیرا چه فاکتر ترجمه آن پس است برای وصل است یا گفت بگیر این مال را بشرط نصف ربح بکوفه زیرا چه برای
الصاق است و اما و قتیکه بگوید بگیر این مال را و عمل کن بآن بکوفه پس میرسد مضارب که عمل کند در کوفه و در غیر کوفه زیرا چه داد
برای عطف است پس قول مذکور بمنزله مشورت خواهد بود مسلمه ۱۴۲ اگر گفت صاحب مال مضارب که بگیر این مال را
باین شرط که خرید کنی از فلان و بفروشی بدست وی صحیح است این تقیید زیرا چه مفید است بسبب آنکه فلان باید متعهد
در معاملات بخلاف آنکه اگر بگوید بگیر این مال را باین شرط که خرید کنی بآن از مال کوفه و بفروشی بدست آنها یا داد مال را بجست بیع
صرف باین شرط که خرید کنی بآن از صرافان و بفروشی بدست آنها و مضارب مذکور در شهر کوفه بیع کرده بدست شخصی که آن را از مال کوفه
نیست در صورت اول یا بیع کرده بدست کسی که آن صراف نیست در صورت دوم پس این جائز است زیرا چه فائده تقیید اول
تقیید مکان است و فایده تقیید دوم در معاملات یکسان نیست پس تخصیص او باینکه این معامله کند با اهل کوفه فائده ندارد و تخصیص بکمان
فائده محافظت است لهذا تقیید بکمان اید و پس بیع آن کوفه جائز خواهد بود اگر چه بدست غیر اهل کوفه فروخته شده باشد فائده تقیید دوم تقیید
بیک نوع بیع است زیرا چه هرگاه معاملات مخصوص شخص حق نشود بلکه مخصوص خود باشد که عمل هر فی مینا بیع می شود که هر دو است کج صراف

هذا هو المراد عما لا يمتد إليه ذلك قال وكذلك ان وقت المضاربة وقتا بعينه يبطل العقد بمضيئه
لانه توكيل فيتوقت بما وقته والتوقيت مفيد فانه تقيد بالزمان فصار كالقيد بالنوع والكان قال ليس
للمضارب ان يشتري من يثق على راب المال لقراءة اوضاعها لان العقد وضع لتحصيل الربح وذلك بالتصرف
مرة بعد اخرى ولا يتحقق فيه نفعه ولهذا لا يدخل في المضاربة شئ ما لم يملك بالقبض لشئ المحضر
والشئ بالميتة بخلاف البيع الفاسد لانه يمكنه بيعه بعد قبضه فيحقق المقصود قال ولو
فعل صار مشتريا لنفسه دون المضاربة لان الشئ متى وجد نفاذا على المشتري نفذ عليه
كما لو كيل بالشئ اذا خالف قال فان كان في المال ربح لم يجز له ان يشتري من يثق عليه لانه
يعتق عليه نصيبه ونفسه نصيب راب المال او يعتق على الاختلاف المعروف فيمتنع التصرف
فلا يحصل المقصود وان اشتريهم ضمن مال المضاربة لانه يصير مشتريا للعبد فيضمن
بالنقد من مال المضاربة وان لم يكن في المال ربح جاز ان يشتريهم لانه لا مانع من التصرف لا لشركه فيه بل

ص و درین دو صورت همین مراد میشود در عرف نه در غیر این دو صورت مسئله ۱۶ اگر معین نماید مال که بجهت مضاربت
وقتی را باطل میشود عقد مضاربت بسبب گذشتن وقت مذکور زیرا چه این توکیل است پس مقید خواهد شد بوقت معین مذکور و شرط
معین مفید است پس این مانند تقید بکان و تقید بیک نوع بیع و شرط مسئله ۱۷ ان میسر شد مضارب را که خرید کند
بنده را که آن آزاد شود بر صاحب مال بسبب خویشی و قرابت او با صاحب مال یا بسبب دیگر با نظیر که حلف نموده باشد
مالک مال معتق وی ص بجهت آنکه عقد مذکور موضوع است برای تحصیل ربح و ربح حاصل نمیشود مگر وقتیکه تعرف کند مکرر
باین طور که خرید کند و بعد آن بفروشد ص و آن در صورت تحقق نمیشود بسبب حقوق و بنابر آن داخل نمیشود در عقد مضاربت
خریدن چیزی مگر نمیشود بسبب قبض چون خریدن خرد و در خلایف خریدن چیزی بربیع فاسد چه این داخل است در عقد مضاربت
زیرا چه جائز است او را که بفروشد آن چیز را بعد از قبض پس ربح که مقصود است از عقد مذکور حاصل نمیشود در صورت مسئله ۱۸
اگر مضارب خرید بنده را که آزاد میشود بر مالک مال پس مضارب میشود خرید کننده آن برای خود و آن از مال مضاربت نیست
زیرا چه هرگاه شرعی صحیح و نافذ یافته شد از مشتری مذکور نافذ خواهد شد بر او مانند وکیل بشرط و قتیکه مخالفت مکرر نماید مسئله ۱۹
جائز نیست مضارب را که خرید کند بنده را که آزاد میشود بر مضارب و قتیکه در مال ربح باشد بجهت آنکه نصیب مضارب که در بیع
از آن مال آزاد خواهد شد و فاسد خواهد شد نصیب صاحب مال نزد ابی حنیفه و آزاد خواهد شد نزد صاحبین ربح بنابر اختلافی که مفسرین
ت میان او و ایشان در تجزئ حق و عدم تجزئ آن ص و چون آزاد شد جمیع بنده مذکور یا آزاد شد بعضی آن پس بیع آن جائز
نخواهد شد و مقصود که ربح است حاصل نخواهد شد از آن لهذا جائز نیست مضارب که خرید کند آن بنده را که آزاد میشود و بروی در آن
ربح است پس اگر خرید کند مضارب بنده مذکور را در صورت مذکوره واجب میشود بر آن ضمان مال مضاربت بجهت آنکه او خرید است
برای ذات خود و داده است بهای آنرا از مال مضاربت پس ضمان آن خواهد شد و اگر در مال ربح نباشد جائز است که خرید کند بنده
که آزاد میشود و بروی زیرا چه در صورت چیزی مانع از خریدن آن نیست چه مضارب شرط نیست و در آن آزاد شود بر مضارب بقدر نصیب

فان زادت قیمتهم بعد الشری عتق نصیبه منهم لملكه بعض قریبه و لم یضمن لرب المال شیئاً لانه لا یضمن من جهته فی زیادة القيمة ولا فی ملكه الزیادة لکن هذا شیء یثبت من طریق الحكم فصار كما اذا ورثته مع غیره و یسیر

البعد فی قیمة نصیبه منه لانه احتسبت ما لقیته عنده فیسیر فیه كما فی الوراثة قال فان كان مع المضارب

الف بالنصف فاشترى بها جارية فقیمة الف فوطیها انجاءت بعد یساوی لقاها و جارية شربلت قیمة الفلام الفاد خمساً

والمادی فوسیر فان شاء رب المال استسبع الفلام فی الف و مائین و خمسین وان شاء اعتق و وجه ذلك

ان الدعوة صحیحة فی الظاهر جلا علی فرض الشکاح لکنه لم ینفذ لفقده شرطه و هو الملك لعدم ظهور الرجوع

لان کل واحد منهما اعز الام و الولد مستحق برأس المال لکل المضاربة اذا صار لعیال کل عین منها یساوی رأس المال لایظهر له هذا

و بعد از ان اگر زیاده شود قیمت بنده مذکور بعد از بدین آنرا و میشود نصیب مضارب که در بنده مذکور است و در حق شیء خاص

بروی برای صاحب مال هیچ چیز زیاده بر او زیاده ای قیمت آن هیچ دخل نیست عمل مضارب را و نه در مالک شدن زیاده ای مذکور زیاده

ملک می در آن زیاده ای ثابت میشود از روی حکم ملاحظه و اختیار وی پس شد مانند آنکه وارث شود کسی قریب خود را با وارثی دیگر

ف خیا نچه زنی خرید کرد پس شوهر خود را فوت شد و گذشت شوهر را و پدر خود را پس آزاد میشود پس مذکور و پدر خاص من

هیچ چیز نمیشود همچنین و در اینجا نیز ص و بعد از ان باید دانست که بنده مذکور سعایت میکند بمقدار قیمت نصیب صاحب مال که در

بنده مذکور است زیاده مالیت صاحب مال که در غلام مذکور است بموجب ست نزه غلام مذکور پس سعایت خواهد کرد خیا نچه سعایت

میکند و در صورت وراثت مسئله ۲ - اگر شخصی داد کسی هزار درم بطریق مضاربت بنصف ربح و مضارب مذکور خرید

کنیزی را که قیمت آن هزار درم است بعوض هزار مذکور و بعد آن جماع کرد با کنیز مذکوره و او را سید فرزندی را که قیمت آن هزار درم

و دعوت فرزند مذکور نمود و مضارب و بعد آن قیمت فرزند زیاده شد و گشت کنیز را و پانصد پس صاحب مال مختار است اگر خواهد

طلب سعایت نماید از غلام بحسب کنیز را و دو صد و پنجاه درم و اگر خواهد آزاد کند و چیزی ضمان آن و مضارب لازم نمی آید اگر چه

آن موسر باشد و وحش این است که دعوت مذکوره صحیح است و ظاهر چه احتمال دارد که کنیز مذکوره منکوحه او باشد و

باین طور که ترویج کرده باشد کنیز مذکوره را از مضارب مذکور بائع آن کنیز او لا و بعد آن فروخته باشد بدست دی و بعد از ان

از وی او متولد شده باشد فرزند مذکور و لیکن دعوت او در حق فرزند مذکور نافذ و جاری نشد اعنی آزاد گشت بحسب آنکه

شرط آن که ملک است یافته نشد زیاده بر ربح بطور نیامده است بحسب آنکه قیمت هر واحد از کنیز و غلام مساوی اس المال است

پس ربح ظاهر خواهد شد و ربح یکی از کنیز و غلام مذکور ان خیا نچه اگر مال مضاربت اعیان مختلفه باشد و قیمت هر عین مساوی

رأس المال بود و باین طور که شخصی خرید کند دو بنده را بعوض هزار درم که رأس المال است و بعد از ان قیمت هر واحد هزار درم

۸

فاذا انزلت قيمة الغلام من ظهر الربح صفدت السعرة السابقة بخلاف ما اذا اعتق الولد شرارة او دعت الكفنة
لان ذلك المنشاء القيق فاذا بطل لعدم الملك لا ينفذ بعد ذلك مجدوث الملك اما هذا الجار فجاز ان ينفذ
عند حدوث الملك كما اذا افرج به عبد غيره شر اشتراؤه فاذا صفحت الدعوة وثبت النسب عتق الولد
لقيام ملكه في بعضه ولا يضمن لرب المال شيئاً من قيمة الولد لان عتقه ثبت بالنسب والملك والملك
يضاف اليه ولا يصنع له فيه وهذا صان اعتناق فلا بد من التعدي ولم يوجد وكذا ان يستسمع الغلام
اقتسب ما يئنه عنده وله ان يقيق لان المستسمع كما يكتب عند ابى حنيفة رآه وليستسعيه في ألف مائتين
وجسدان لان الالف مستحق براس مال والخصاية مارج والربح بينهما فلهذا السبع له في هذا المقدار
فإذا قبض رب المال الالف له ان يضمن المدعى نصف قيمة الامر لان الالف الماخوذ لمسا
استحق براس المال لكونه مقدماً في الاستيفاء ظهر ان الحاربه كلها مارج فتكون بينهما وقد
لقد تمت دعوة صحبة لا خصال الغرائش الثابت بالكنكاح وتوقف نفاذها لفقد الملك فاذا اظهر الملك

صحة بعد ازان هرگاه آنکه شد قیمت غلام از دس مال پس مال ظاهر شد بخرج و نافت گشت دعوت سابق بخلاف و قیقه آزاد کند مضارب
فرزند خود را و بعد آن زیاده شود قیمت آن چه حق مذکور هیچ نیست اصلاً یعنی بعد از ظهور بخرج نیز نافت نمی شود بجهت آنکه آزاد کردن
انشای حق است و هرگاه باطل گشت انشای مذکور بسبب عدم ملک نافت نخواهد شد بعد ازان بسبب ملک حادث و اما دعوت
اخبار است پس جائز است که نافت شود بسبب ملک حادث چنانچه اگر شخصی اقرار کند بقیق بنده غیر بعد ازان خرید کند آنرا چه آن
آزاد میشود و بعد از خریدن آن بسبب اقرار سابق و چون نافت شد دعوت مذکور بعد از ظهور بخرج و ثابت شد نسب آنرا و خواهد شد فرزند مذکور
بسبب ملک مضارب و بعض آن فرزند و واجب خواهد شد ضمان بر مضارب برای رب المال هیچ چیز از قیمت فرزند موسر باشد مضارب
یا مفلس بجهت آنکه آزادی فرزند ثابت شده است بسبب نسب بسبب ملک مضارب یعنی بر دو سبب و وجود ملک متاخر است ازان
پس آنرا وی می نسوب خواهد شد بسوی ملک و در آن خلی نیست مضارب را و بلکه ثبوت ملک وی در آن ضروری است
پس بعد از ازان یافته نشد ضمان آنرا و در آن واجب نمیشود بدون تعدی چه آن ضمان اطلاق است و صاحب مال را می رسد که
طلب سعایت کند ازان غلام بجهت آنکه مالیت او که در غلام مذکور است محبوس است نزد آن غلام و می رسد او را که آزاد کند
بجهت آنکه بنده که واجب میشود بران سعایت مانند بنده مکاتب است نزد ابی حنیفه و پس اهل بیت آزاد کردن دارد و
اما اهل بیت خواهد کرد غلام مذکور برای صاحب مال بجهت یکزار و دو صد و پنجاه درم بسبب آنکه صاحب مال مستحق هزار درم است
بسبب راس مال و پانصد که ربح است مشترک میان صاحب مال و مضارب با انا صنفه بنابر آن سعایت خواهد کرد و بجهت ازان
مذکور و بعد ازان هرگاه قبض کرد صاحب مال یکزار و دو صد و پنجاه درم را می رسد او که تاوان بگیرد از مضارب نصف قیمت مادر را
زیرا چه هرگاه صاحب مال مستحق هزار درم بجهت یکزار و دو صد و پنجاه درم بوجه راس مال گشت بجهت آنکه راس مال مقدم است در
استیفاء ظاهر شد که کمتر مذکور سر را بخرج است پس آن مشترک خواهد بود میان صاحب مال و مضارب با انا صنفه و مضارب بجهت کسب سابق
دعوت صحیح نموده بود چه احتمال است که دلی کرده باشد با او نکاح و لیکن نفاذ آن موقوف بود بسبب عدم ملک هرگاه ملک ظاهر

نقدت تلك الدعوة وصارت الجارية أم ولد له ويضمن نصيب راتب المال لأن هذا ضمان تملكه المالك لا يستعمل إذا استولد جاريته بالنكاح ثم ملكها هو وعنده وراثته تضمن نصيب شريكه كما أنه لا ضمان لأم ولد عامر

كتاب المضاربه بضارب

قال وإذا دفع المضارب المال إلى غيره مضاربة أو لم يرد له مال المضارب بالمال لم يضمن بالدفع ولا يتصرف المضارب الثاني حتى يرجع فإذا رجع ضمن الأول كرتب المال وهذا إرادة الحسن عن أبي حنيفة ساء وقال إذا عمل به ضمن ربحه ولو لم يرجع وهذا ظاهر الرواية وقال زفر ساء يضمن بالدفع عمل الأول يعمل وهو رواية عن أبي يوسف ساء لأن الملوكة له الدفع على وجه الإيداع وهذا الدفع على وجه المضاربة وكما أن الدفع أيداع حقيقة وأما يتفرع كونه للمضاربة بالعمل فكان الحال مراعى قبله ولا يخفى ساء أن الدفع قبل العمل يدرج وبعد الإضمار والفعالان يملكهما المضارب فلا يضمن بهما إلا أنه إذا رجع فقد ثبت له شركة في المال فيضمن كما لو خلطه بغيره

نافذ وجاری شد و محوت مذکوره وکنیز مذکوره ام ولد وی گشت پس مضارب مذکور ضامن نصیب صاحب مال خواهد شد مگر باشد یا مفلس بجهت آنکه ضمان مذکور ضمان تملک است موقوف بر عمل و تعدی نیست چنانچه شخصی وطنی کرد کنیزی را بکلیح و زانیه فرزندی از آن و بعد از آن مالک کنیز مذکوره شد آن شخص و غیر آن بطریق ارث پس بر آن شخص واجب میشود ضمان نصیب شریک و همچنین در خیانت بخلاف ضمان فرزندی مذکور چنانچه گذشت و الله اعلم

باب در بیان مضاربتی که عقد مضاربت نماید با دیگر مسئله اگر بدو مضارب مال کسی بطریق مضاربت و آن مال آن نداده باشد مرد او را صاحب مال پس وجب نمیشود ضمان بر مضارب اول سبب دادن مال مضاربت و سبب تصرف نمودن مضارب دوم در مال مذکور تا آن زمان که ربح حاصل شود در مال مذکور و هرگاه ربح حاصل گشت ضامن میشود مضارب اول برای صاحب مال و این را روایت کرده است حسن ربح از ابی حنیفه ربح و گفته اند صاحبین ربح که ضامن میشود مضارب اول بسبب تصرف نمودن مضارب دوم در مال مذکور ربح حاصل شود یا نشود و همین ظاهر روایت است و گفته است زفر ربح که ضامن میشود مضارب اول سبب دادن مال مضاربت تصرف کند مضارب دوم در مال مذکور یا نکند و این یک روایت است از ابی یوسف ربح بجهت آنکه جائز است مضارب را که بدو مال را بطریق ودیعت نه بطریق مضاربت و در صورت مذکوره داده است بطریق مضاربت و آن تعدی است پس ضامن خواهد شد بسبب تعدی و دلیل صاحبین ربح این است که در آن مال در بی صورت و ودیعت است تحقیق مضاربت متحقق نمیشود مگر وقتی که مضارب دوم عمل کند در آن پس در آن دو حالت است هر دو حال نمودیم حکم کردیم که اگر عمل خواهد کرد وجب خواهد شد ضمان و اگر عمل نکند و بپاک و دوست دی بدو تعدی واجب نخواهد شد ضمان و دلیل ابی حنیفه این است که دادن آن پیش از عمل و ودیعت و شستن است و بعد از عمل و آن بطریق بضاعت این هر دو جائز است مضارب را پس واجب خواهد شد ضمان بسبب این هر دو عمل ولیکن وقتی که ربح حاصل شد شریک گزاید مضارب اول دوم در مال پس ضامن خواهد شد چنانچه ضامن میشود و تنبیه که خلط کند مال غیر خود نیست و چنانچه شریک باشد شریک است و اگر غیر شریک باشد

و هذا اذا كانت المضاربة صحيحة فان كانت فاسدة لا يضمنه الاول وان عمل التبايع لانه لجديفيه وله اجر
 مثله فلا يثبت الشراكة به ثم ذكر في الكتاب يضمن الاول ولم يذكر الثاني وقيل ينبغي ان لا يضمن الثاني عند الجعفة
 وعندهما يضمن بناء على اختلاف في مودع المودع وقيل رب المال بالخيار ان شاء ضمن الاول وان شاء
 ضمن الثاني بالاجماع وهو المشهور وهذا عند ظاهر وكذا عند وجه الفرق له بين هذه وبين مودع المودع
 ان المودع الثاني يقبضه لمنفعة الاول فلا يكون ضامنا اما المضاربة الثاني يعمل فيلغى فنجازان يكون ضامنا
 تفران ضمن الاول صحة المضاربة بين الاول وبين الثاني وكان الرجح بينهما على ما شرطت له فخرانه ملكه بالضمان
 من حين خالف بالدفع الى غيره لا على الوجه الذي رضى به فصا كما اذا دفع مال نفسه وان ضمن الثاني رجح على الاول
 بالعقد لانه عامل له في المودع ولانه مفوض من جهة في ضمن العقد ونظم المضاربة والرجح بينهما على ما شرطت له ان

و همچنین بنمایان از این که ذکر شد قیست که در مضاربت صحیح با اگر فاسد یا یکی از آن جزو اجنبی شود ضمانت مضارب اول اگر چه عمل کند و مال مضارب دوم
 بجهت آنکه او جبرست و میرسد او را جبرست مثل آن پس مضارب دوم شریک در رجح نخواهد شد و بعد از آن باید نیست که ذکر کرده است
 صحیح در مبسوط که ضامن میشود مضارب اول در صورت صحت مضاربت چنانچه ذکر شد و ذکر کرده است در این احوال مضارب دوم را
 و گفته اند بعضی که سزاوار این است که ضامن نشود نزد ابی حنیفه رجح ضامن شود و نزد صاحبین رجح بنا بر اختلافی که واقع است میان او
 و ایشان در مودع مودع چه مودع ضامن نمیشود و نزد ابی حنیفه رجح ضامن شود و صاحبین رجح ضامن میشود همچنین در بنمایان و بعضی
 گفته اند که صاحب مال مختار است اگر خواهد تا وان بگیرد از مضارب اول و اگر خواهد تا وان بگیرد از مضارب دوم نزد همه همین
 مشهور است ولیکن این ظاهر است نزد صاحبین رجح بجهت آنکه نزد ایشان ضمان واجب میشود و بر مودع مودع مختار است و ابی حنیفه
 نیز ظاهر است بجهت آنکه مضارب اول تعدی نموده است چه او داده است مال غیر را بی اذن مالک آن مضارب دوم
 تعدی نموده است بجهت آنکه او قبض کرده است مال غیر را بی اذن آن صاحب و اما وجه فرق میان این صورت و صورت مودع
 مودع نزد ابی حنیفه این است که مودع دوم قبض میکند مال و دیت را بجهت نفع مودع اول پس ضامن نخواهد شد اما مضارب دوم
 پس عمل میکند برای منفعت خود پس جائز است که ضامن شود بعد از آن باید نیست که هرگاه ضامن مال شد مضارب اول صحیح گشت
 عقد مضاربت دوم میان مضارب اول و دوم و خواهد بود رجح میان هر دو موافق شرطیکه نموده اند میان خود بجهت آنکه مضارب اول
 مالک مال مضاربت گشت بسبب ضمان از وقتی که مخالفت مالک نمود با منظر که او مال نمیکند ابی رضای مالک پس چنان شد که گویا
 داد مال خود را و اگر ضمان گرفت صاحب مال از مضارب دوم پس در رجوع خواهد کرد بر مضارب اول بجهت مضاربت بجهت آنکه او عمل میکند
 برای مضارب اول چنانچه مالک مال و قتی که ضمان بگیرد از مودع غاصب پس در رجوع میکند بر غاصب همچنین در اینجا نیز بجهت آنکه
 مضارب اول فریب داده است او را در ضمن عقد و در صورت نیز عقد مضاربت صحیح خواهد شد میان مضارب اول و دوم بجهت آنکه

قرار الضمان علی الاول فکانه ضمیمه ابتداء ویطیب الریح للثانی ولا یطیب للارحلی من الاستیغنه
 بعلمه ولا یخفی فی العمل ولا علی یستحقه بملک المستند باء الضمان فلا یقری عن فوج خفت قال واذ اذفع الی ید
 المال مضاربة بالنصف واذن له بان یدفعه الی غیره ویدفعه بالثلث وقد تصرف الثانی ویرحمه مکان رب المال
 کل له علی ان ما رزق الله فهو بیننا نصفان فلو رب المال النصف وللمضارب الثلث والمضارب الاول
 السدس من النصف الی الثانی مضاربة قد صح لوجود الامر به من جهة المالك ورب المال شرط
 لنفسه نصف جمیع ما رزق فلم یبق للاروی الا النصف فینصرف تصرفه الی نصیبه وقد جعل من ذلك
 بقدر ثلث الجمیع لثانی فیکون له فلم یبق الا السدس ویطیب له ما ذلک لان فضل الثانی وأقل الاول
 لکن استخرج علی خیاطه قوب به سهمان استیجار غیره علیه بنصف در سهمان کان قال له علی ان
 ما رزق الله فهو بیننا نصفان فلم مضارب الثانی الثلث والباقی بین المضارب الاول ورب المال نصفان
 لانه فوض الیه التصرف فجعل لنفسه نصف ما رزق الاول وقد رزق الثلثین فیکون بینما بخلاف الاول لانه جعل
 ضمان بالآخره بر مضارب علی قرار یافت وچنان شد که ملک اول الضمان گرفت از وی وارجح ودر صورت مذکوره حلال ویطیب است
 برای مضارب دوم نه برای اول زیرا چه دوم مستحق ربح میشود بسبب عمل خود نیست غشی در عمل وی اما مضارب اول پس مستحق ربح
 میشود بسبب ملک که مستند و منسوب است با وی ضمان وآن غالی نیست از خفت چه ملک مستند ثابت است من وجه و من وجه
 ثابت نیست مسئله ۲ - اگر شخصی داو مال خود را بکسی بطریق مضاربت بنصف ربح واذن داد و او را که بدو مال را بغیر بطریق
 مضاربت و مضارب مذکور داو مال را بکسی بطریق مضاربت بثلث ربح و مضارب دوم تصرف نمود و مال و ربح حاصل گشت پس اگر
 صاحب مال گفته باشد مضارب اول که انچه رزق دهد خدای تعالی آن میان من و تو بالمناصفه است پس میرسد نصف ربح
 بصاحب مال و ثلث آن مضارب دوم و سدس مضارب اول بحسب آنکه بکدام مال بمضارب دوم بطریق مضاربت صحیح است
 اذن مالک مال صاحب مال شرط کرده است برای خود نصف جمیع چیزی که رزق دهد خدای تعالی اعنی انچه ربح حاصل شود و این نصف
 باو خواهد رسید و باقی نخواهد ماند برای مضارب اول که نصف پس تصرف او باقی نخواهد شد مگر در نصف که نصیب است و او ثلث
 ربح را برای مضارب دوم کرده اند است پس آنقدر برای وی خواهد شد و باقی نخواهد ماند مگر سدس و آن باو خواهد رسید حلال
 و طیب خواهد بود نصف ربح برای هر دو مضارب اگر چه مضارب اول عمل نکرده است زیرا چه عمل مضارب دوم گویا عمل مضارب اول است
 چنانچه اگر شخصی اجیر کرد کسی را برای دو ختن جامه خود بیک در هم و اجیر نکرد اجیری گرفت برای دو ختن جامه مذکور نصف در هم
 چه نصف در هم با جیر اول حلال و طیب است اگر چه عمل نکرده است بحسب آنکه عمل اجیر دوم گویا عمل او است همچنین در اینجا نیز
 ص در اگر صاحب مال گفته باشد مضارب اول که انچه رزق دهد خدای تعالی قبول آن میان من و تو بالمناصفه است پس
 میرسد مضارب دوم ثلث مال و باقی مقوم میشود میان مضارب اول و مالک مال بالمناصفه زیرا چه صاحب مال تقویض نموده است
 تصرف مال مذکور را مضارب اول و مقوم کرده است بحسب آنکه عمل اجیر دوم گویا عمل او است خدا تعالی
 باو دو ثلث ربح پس آن دو ثلث مقوم خواهد شد میان هر دو بالمناصفه بخلاف صورت اول زیرا چه در آن مقوم کرده است صاحب مال

نفسه نصف جمیع الریح نافذ نماید و لو کان قال له فما یجبت من شئ فینبذ و ینبذ نصفان و قد دفع الی غیره بالنصف
فللتانی النصف و الباقی بین الاول و رب المال لانی الاول شرط للتانی نصف الریح و ذلک مقووض الیه من جهة رب المال
فیستحقه و قد جعل رب المال لنفسه نصف ما یرج الاول و له یرج الا النصف فیکون بینهما و لو کان قال له علی ان ما یرج
تعالی فله نصفه او قال له فاکان من فضل فینبذ و ینبذ نصفان و قد دفع الی الخ مضارب بکة بالنصف فلرب المال النصف
و للمضارب التانی النصف و لا شئ للمضارب الاول لانه جعل لنفسه نصف مطلق الفضل فینصرف
شرط الاول النصف للتانی الی جمیع نصیبه فیکون للتانی بالشرط و ینخرج الاول بقی شئ کین استوجب
لیخط فواید بر هر فاستیخرج خطه و مثله و ان شرط للمضارب التانی ثلث الریح فلرب المال
النصف و للمضارب التانی النصف و یضمن المضارب الاول للتانی سدس ریح فی ماله لانه شرط
للتانی شئی اهو مستحق لرب المال فلو ینفذ فی حقه لما ینبذ من الابطال لکن التسمیة فی نفسها صحیح
لکون المسمی معلوما فی عقد مملکه و قد ضمن له السلامة فیلزمه الوفاء به و لا ینبذ غیره

برای خود نصف جمیع ریح پس فرق میان هر دو صورت ظاهر گشت مسئله ۲۴ - اگر صاحب مال گفت مضارب اول دوم این مال
تو باین شرط که هر قدر کرج حاصل شود تو بپس آن میان من و تو بالمناصفه است و اذن مضاربیت داده مضارب اول مال با مضارب
دوم داده باین شرط که نصف ریح او بگیرد پس میرسد مضارب دوم نصف و باقی مقسوم میشود میان صاحب مال و مضارب التانی
زیرا چه مضارب اول شرط کرده است برای دوم نصف ریح و اجازت آن داده است مالک مال پس مضارب دوم مستحق نصف ریح
خواهد شد و چون صاحب مال مقرر کرده است برای نوات خود نصف برحیکه حاصل شود مضارب اول و ریح باو حاصل نشده است
مگر نصف پس آن مقسوم خواهد شد میان هر دو بالمناصفه مسئله ۲۵ - اگر صاحب مال داده مال را بکسی بطریق مضاربیت باین شرط
که آنچه رزق و دهر ضمای تعالی پس نصف آن برای من است یا باین شرط که آنچه زیاد شود بر اصل مال پس آن میان من تو بالمناصفه است
و اجازت داده که بدید بدیگری بطریق مضاربیت داده او بکسی بطریق مضاربیت باین شرط که نصف ریح از آن او باشد پس میرسد
بصاحب مال نصف ریح و مضارب دوم نصف و چیزی میرسد مضارب اول زیرا چه صاحب مال شرط کرده است برای خود
نصف ریح مطلق پس نصف ریح باو خواهد رسید و چون مضارب اول شرط کرده است نصف ریح را برای دوم پس نصف ریح که
نصیب وی است بدوم خواهد رسید و چیزی باو نخواهد رسید چنانچه اگر شخصی اجیر کرد کسی را برای دو ختن جامه بیکد هم داده و اجیر کند
و دیگری را بجهت دو ختن جامه مذکور نیز بیک در هم پس میرسد بیکد هم باجیر دوم و چیزی میرسد باجیر اول همچنین و ریح نیز در صورت
مذکوره اگر شرط کند مضارب اول برای مضارب دوم و ثلث ریح را بجای نصف ریح پس میرسد بصاحب مال نصف مضارب دوم
نصف تمام آن خواهد داد و مضارب اول مضارب دوم سدس ریح از مال خود تا و ثلث کامل گردد و بجهت آنکه مضارب اول مقرر کرده
برای دوم چیزی را که مستحق آن صاحب مال است پس در حق صاحب مال نافذ و جاری نخواهد شد چنانکه در حق او نافذ شود لازم آید
که باطل شود شرطیکه که او کرده بود و لیکن تسمیة در ثلث در عذات خود صحیح است بجهت آنکه امر معلوم است و ضمن نقدیکه مالک آن شخص
مضارب اول پس او ضامن نیست که و ثلث سلامت ماند برای دوم لهذا لازم است بروی که ایضای آن نماید بجهت آنکه او ضامن است

فی ضمن العقد وهو سبب الرجوع فلهذا يرجع عليه وهو نظيره من استنجز لغيره ثوب بدراهم فلهذا الى من يخطه بدراهم ونصف **فصل** اذا شرط المضارب كسب المال ثلث الرجوع وللعبد رب المال ثلث الرجوع على ان يعمل معه ولنفسه ثلث الرجوع فهو جائز لان للعبد بده معتبره خصوصاً اذا كان ما ذناله واشتراط العمل اذن له وهذا لا يكون للمولى ولاية اخذ ما اودعه العبد وان كان محجوراً عليه ولهذا يجوز بيع المولى من عبده الماذون واذا كان له لم يكن مانعاً من التسليم والتخليه بين المال والمضارب بخلاف اشتراط العمل على رب المال لانه مانع من التسليم على ما مر واذا صح المضاربة يكون الثلث للمضارب بالشرط والثلثان للمولى لان كسب العبد للمولى اذ لم يكن عليه دين وان كان عليه دين فهو للمضارب هذا اذا كان العاقده هو المولى ولو عقد العبد الماذون عقد المضاربة مع اجنبية بشرط العمل على المولى لم يكن عليه دين لان هذا اشتراط العمل على المالك وان كان على العبد دين عند ابى حنيفة رآه لان المولى بمنزلة الاجنبى عنده على ما عرفت **فصل** في الغزل والنسج **قال** واذا مات رب المال او المضارب بطلت المضاربة لانه توكل على ما تقدم وموت الموكل يبطل الوكالة وكذا موت الوكيل مضارب ودم راو ضمن عقد واین بهب رجوع ست بنابر آن رجوع خواهد کرد ودم بر اول چنانچه اگر شخصی اجبر گرفت کسی را بجهت ذبح جاسه بعض کیدر هم را و او دیگر می تابد و زوجه جاسه مذکور را بعض یک دم و نصف دم پس آن دیگر میگیرد و نصف دم را

از مال اجبر اول همچنین در بخانیز و الله اعلم

فصل مسئله ۱ اگر شرط کند مضارب بری صاحب مال ثلث رجوع و برای بنده صاحب مال ثلث رجوع باین شرط که عمل کند بنده مذکور با و او برای خود ثلث رجوع پس این جائزست بنده مذکور با ذون باشد یا نباشد زیرا چه قبضه بنده مقبضت خصوصاً و قتیقه اذن باشد و در صورت مذکور بنده مذکور با ذون است بجهت آنکه شرط عمل او با مضارب اذن است مراد از آنجا که قبضه بنده مقبضت نمیرسد و اگر بگوید از موهب چیزی را که دو بیت داشته است آنرا بنده وی اگر چه بنده مذکور با ذون نباشد و بنابر آن جائزست که بفروشد و خود چیزی را بدست بنده خود که ماذون است و هرگاه قبضه بنده مقبض شد پس شرط نمودن عمل بنده مذکور مانع از تسلیم مال و از تخلیه میان مال و مضارب نیست پس صحیح خواهد شد بخلاف و قتیقه شرط کند که صاحب مال خود عمل کند به این مانع از تسلیم است پس صحیح خواهد شد چنانچه گذشت و هرگاه صحیح گشت مضارب مذکور خواهد بود ثلث رجوع برای مضارب موافق شرط و دو ثلث برای خواجه زیرا چه کسب بنده از آن خواجه است و قتیقه بنده مذکور مدیون نباشد و اگر مدیون باشد پس کسب وی براسه و اذن وی است و این وقتی است که خواجه خود عقد مضارب نموده باشد بنده و اگر بنده ماذون عقد مضارب کند یا اجنبی شرط کند که عمل کند خواجه نیز با مضارب و مال مضارب صحیح نیست اگر بنده مذکور مدیون باشد زیرا چه در خصوص مال مضارب مال است و شرط نموده شده است که مال عمل کند پس او قانع خواهد شد و قبضه مالک نوع تسلیم است و اگر بنده مذکور مدیون باشد صحیح است

عقد مذکور زیرا چه خواجه در صورت بمنزله اجنبی است نزد ابی حنیفه و الله اعلم

فصل در بیان غزل مضارب و قسمت مال مضارب **مسئله ۱** اگر میرد صاحب مال با مضارب باطل میشود عقد مضارب زیرا چه عقد مذکور توکیل است و موت موکل باطل میکند نکالت را همچنین موت وکیل نیز بسبب مردن وکیل در نکالت

ولا نفوت الوكالة وقد مر من قبل ان ارتد يرب المال عن الاسلام والعبادة بالله ولحق به اذا حوّل بطن المضاربة
لان الحق بمنزلة الموت الا ترى انه يقسم ماله بين ورثته وقبل لحوقه يتوقف تصرف مضارب به عند الجحينة
لا ينفك تصرف له فصار كالتصرف بنفسه ولو كان المضارب هو المرتد فالمضاربة حلاله لان له عبادة صحيحة
ولا توقف في ملك رب المال فبقيت المضاربة قال فان عزل رب المال المضارب لم يملك له حتى استنجز
وباع فقصور جائز لانه وكيل من جهة وعزل الوكيل قصدا يتوقف على علمه وان علم بعزله والمال عروض فله
ان يبيعها ولا يمنع الغزل من ذلك لان حقه قد ثبت في البيع وانما يظهر بالقسمه وهي تثبت على راس المال
وانما ينص بالبيع قال ثولا يجوز ان يشتري بثمنها شيئا اخر لان الغزل انما لم يعمل ضرر وانه معرفة
راس المال وقد اندفعت حيث صار فقد افعل الغزل وان عزله وراس المال دراهم او دنانير قد نضت
لم يجز له ان يتصرف فيها لانه ليس في اعمال عزله ابطال حقه في الرجوع فلا ضرر في قول ابي بصير وهذا لا ذكره اذا

ارث جاری نیست چنانچه سابق گذشت مذکور آن مسئله ۲ - اگر مالک مال مرگشت پس اگر لاق شد به از بطل بطل شد
عقد مضاربت زیرا چه حقوق آن بمنزله موت وی است لهذا مقسوم میشود مال وی میان وراثتان وی و اگر لاق شد به از مرگشت
موقوف است تصرف مضارب وی اعنی اگر باز مسلمان شود نافذ و جاری خواهد شد و اگر بمیرد در حالت ارتداد باطل خواهد شد
نزد ابی حنیفه خرج زیرا چه تصرف مضارب وی مانند تصرف اوست بجهت آنکه مضارب عمل میکند برای او و تصرف مرتد موقوف
خواهد ماند مسئله ۳ - اگر مضارب مرگشت پس عقد مضاربت باقی است بحالت خود زیرا چه عبارت مضارب صحیح است
چه او تکلم میکند از محل و تنبیه چنانچه سابق میگرد و تصرفات کسی موقوف نمیشود مگر بسبب موقوف شدن ملک او و مرتد مذکور
مالک مال مضاربت نیست بلکه مالک آن صاحب مال است و ملک آن موقوف نیست پس باقی خواهد ماند عقد مضاربت
مسئله ۴ - اگر مغزول کرد صاحب مال مضارب را او مطلع نشد تا آن زمان که بیع و شرا او بود پس تصرف وی جائز است
زیرا چه او وکیل است از جانب صاحب مال و عزل وکیل اگر بقصد و اختیار باشد نه بجهت موقوف می ماند برای اطلاع وی
ف از بیا چه عزل منع است از عمل و احکامیکه متعلق است بامرتا غیر نمیکند در آن نهی مگر بعد از ظلم چنانچه در امر و نهی شرعی
مسئله ۵ - اگر مغزول کرد صاحب مال مضارب را او مطلع شد بدان پس میرسد او را که بفروشد مال مضاربت را اگر
و متاع است اگر چه از وکالت مغزول شده است زیرا چه عزل آن از وکالت مانع بیع اشیای مذکوره نیست بجهت آنکه حق قوی است
در بیع و آن ظاهر نمیشود مگر وقتیکه مقسوم شود و قسمت موقوف است بر تعیین اس مال که نقد است و نقد نمیکرد مگر وقتیکه فروخته شود
اشیای مذکوره پس باین ضرورت میرسد او را که بفروشد آن را و بعد از آن که بیع کرد جائز نیست که خرید کند از بهای اشیای مذکوره
بیع چیز بجهت آنکه در ضرورت بیع ضرورت نیست و فروختن اشیای مذکوره جائز نشده است مگر بجهت ضرورت مذکوره چنانچه مذکور شد
و حال آن ضرورت نماند مسئله ۶ - اگر صاحب مال مغزول کرد مضارب را و حالیکه راس مال در اهرم یا دنانیر است و مال مضارب
نقد گردیده است و او مطلع شد بدان پس میرسد او را که تصرف کند در آن چه در ضرورت بیع ضرورت نیست قال رضوان فی قمتی

كان من جنس راس المال فان لم يكن بان كان دراهم وراس المال ونايزا وعلی القلب ای ان
بیعها بجنس راس المال استخسانا لان الربح لا یظهر الا به وصار كالعروض وصله هذا مقرر المال

فبیع العروض ونحوها قال واذا افتدقا وفي المال دیون وقد ربح المضارب فیه اجبره الحاكم

علی اقتضاء الدیون لانه بمنزلة الاجیر والربح كاجعله وان لم یكن لم یربح لم یلزمه الا قضاء لا یمكیل

محض والمنع لا یجبر علی ایفاء ما تبرع به ویقال له وكل راب المال فی الاقتضاء لان حقوق

العقد ترجع لالعاقده فلا بد من توكیلهم وتوكیلهم كیلا یضیع حقهم قال فی الجامع الصغیر یقال لم

احل مكان قوله وكل والمراد منه الوكالة وعلى هذا سائر الوكالات والبیع والسماسر یجوز ان

كاشیای مذكوره از جنس راس مال نقد گزیده است و اگر از جنس راس مال نگزیده باشد بانظر كه مال مضاربت دراهم گردید و در مال

و نیارست یا عكس آن پس میرسد او را كه بفروشد آنرا بجنس راس المال اندوی آسان بجهت آنكه وجهت بر مضارب كه پس

و در مثل راس مال را و آن متصور نیست بگم بانظر كه بفروشد آنرا بعوض جنس راس مال پس مانند رخت و متاع شد و باید است

كه جمیع احكام كه مذکور شد در صورت عزل مضارب جاریست در صورتیكه بمیرد صاحب مال یا لاحق شود بدار حرب بعد

مرد شدن و اعنی اگر بمیرد صاحب مال میرسد مضارب را كه بفروشد مال مضاربت را و قتیكه رخت و متاع باشد

و بعد از آن نمیرسد او را كه خرید کند از تنهای آن چیزی و اگر مال مضاربت در هم و دنیا گزیده باشد نمیرسد او را كه تصرف کند در آن

و قتیكه از جنس راس مال نقد گزیده باشد و اگر از جنس راس مال نگزیده باشد میرسد او را كه بفروشد آنرا بعوض جنس راس مال

ص **مسئله** اگر صاحب مال و مضارب فتح نمایند عقد مضاربت را و مال مضاربت دین باشد بر ذمه مردان پس حاكم

چیر کند بر مضارب كه قبض کند دین را از ذمه مردان و قتیكه رج حاصل شده باشد مرد مضارب را زیر اچه او بمنزله اجیرست و رج

مانند اجرتست برای او و اگر چیزی رج حاصل نشده باشد پس بر مضارب لازم نیست كه هتیفای دین كند چه او وكيل شخص

و متبرع و بر تبرع جبر نیست بر ایفای تبرع و چنانچه اگر کسی میده و تسلیم کند موموب را پس بر او ب جبر نموده نمی شود

بر اینکه تسلیم کند موموب را ص و لیکن گفته میشود بمضارب مذکور كه وكيل كند صاحب مال را از طرف خود بجهت هتیفای

دین مذکور زیرا چه حقوق عقد عائدست بعاقده پس ضرورت كه وكيل كند صاحب مال را تا حق او ضائع نشود و گفته است

نحرج و رجای صغیر كه گفته میشود بمضارب كه حواله دین مذکور كند بر دیونان برای صاحب مال و مردانان غیر اینست كه

وكیل كند صاحب مال را تا قبض کند دین را و بجهت آنكه اگر حواله نمودن بر مضارب لازم شود با ضرر میرسد و قتیكه قبل

حواله نكند دیونان مذکور ان ص و باید دانست كه همین حكم جمیع وكالتست و اعنی و قتیكه مغفول شود وكيل از جمیع

گفته میشود با و كه وكيل بكنج صاحب مال باجهت هتیفای دین بوجه مذکور ص و باید دانست كه بره لال جبر نموده می شود

على التقاض لا ههما إعلان بالجرة عادة قال ما هلك من مال المضاربة فهو من الربح دون راس المال لأن
الربح تابع وصف الهلاك الى ما هو التبع اولى كما يصرف لهلاك الى العفو في الزكوة فان زاد لهالك على الربح
فلا ضمان على المضارب لأن المين وان كانا يقسمان الربح والمضاربة بجاهلانه هلك المال بضربه او حمله
فإذا الربح حتى يستوفي ربح المال راس المال لأن قسمة الربح لا تصح قبل استيفاء راس المال لأنه
هو الاصل وهذا بناء عليه وتبع له فاذا هلك ما في يد المضارب امانة تبين ان ما استوفيه لا من
راس المال فيضمن المضارب ما استوفاه لأنه اخذ لنفسه وما اخذ من راس المال محسوب من راس له واذا
استوفى راس المال فان فضل شيء كان بينهما لأنه راجع وان نقص فلا ضمان على المضارب بل يباين فلو اقتسموا الربح
وضمن المضاربة فشرعوا لها فذلك لم يزد الربح الا في الاول لأن المضاربة الاولى قد انقضت الثانية عقد جديد
فذلك المال في الثاني لا يوجد لتفاضل الاول كما اذا دفع اليه مائة اخر فصل فيما يفعله المضارب قال
ويجوز للمضارب ان يبيع ويشترى بالنقد والنسيئة لأن كل ذلك من صيغ التجارة فيلزمه إطلاق العقد اذا باع الى

برائيه ان يفتقر من غير ما يجهت انكلا وعمل ميكند بعض اجرت چنانچه عادت است مسئله ۸ - آنچه هلك شود از مال مضارب
پس آن هلك شود از ربح نه از راس مال زیرا چه ربح تابع است واولی این است که نسوب شود هلك بوی تابع چنانچه نسوب شود هلك بوی
چیز که محسوبست در مال زکوة نیوی عین نصاب چه آن چیز تابع است مسئله ۹ - اگر از ربح زیاده هلك شود ضمان آن واجب
نمی شود بر مضارب چه او امین است مسئله ۱۰ - اگر صاحب مال و مضارب قسمت کرده که رقتند ربح را و عقد مضارب باقی
چنانچه بود و بعد از آن هلك شد جمیع مال یا بعض مال پس مضارب واپس خواهد داد و ربح را بصاحب مال تا او مستوفی راس مال شود
زیرا چه قسمت ربح پیش از استیفای راس مال صحیح نیست چه ربح متعین نمیشود تا که راس مال بصاحب مال وصول شود بجهت آنکه
راس مال اصل است و ربح تابع است پس هرگاه هلك شد آنچه در دست مضارب بود و ضمان آن بروی لازم نشد بجهت آنکه امانت
معلوم شد که آنچه صاحب مال و مضارب تقض نموده اند راس مال است پس واجب خواهد شد بر مضارب ضمان چیزی که او گرفته است
و آنچه صاحب مال گرفته است محسوب خواهد شد از راس مال و هرگاه صاحب مال استیفای جمیع راس مال نمود بعد از آن اگر باقی ماند
چیزی پس آن مقوم خواهد شد میان هر دو آن ربح است و اگر صاحب مال استیفای جمیع راس مال نکرد بسبب آنکه کم شد مال مضارب
از راس مال پس ضمان آن بر مضارب لازم نمی آید چه او امین است مسئله ۱۱ - اگر صاحب مال و مضارب قسمت کرده که رقتند
ربح را و قرض نمودند عقد مضارب را و با رقتند مضارب نمودند و بعد از آن هلك شد مال مضارب پس در صورت ربح مضارب مال
واپس نخواهد شد زیرا چه مضارب اول تا گشت و مضارب دوم عقد جدید است و بسبب هلك مال مضارب دوم مضارب اول
منقوض نمیشود چنانچه وقتیکه پدر صاحب مال مضارب مال دیگر چه در صورت اگر تلف شود مال مذکور پس بسبب تلف شدن
مال مذکور مضارب اول منقوض نمیشود همچنین در باین و الله اعلم

فصل در بیان چیزی که گران آن جائزست بر مضارب را مسئله ۱ - جائزست مضارب را که بفروشد مال مضارب را
بقصد و بنیة زیرا چه این همه از باب تجارت است پس شامل خواهد بود آن را مطلق عقد مکرر و قتیکه فروشد و میفروشد و مقرر کنند

لا یسبغ التجار الیه لان له الامر العام المعروف بین الناس وله ان یشترى دابة للركوب وليس له ان یشترى سفینه للركوب وله ان یشترک بها اعتناء العادة التجار له ان یأذن لعبه المضاربه فی التجارة فی الروایة المشهورة لانه من صنم التجار ولو یباع بالتقذ شرک آخر الثمن جاز باجماع اما عندهما فلان الوکیل یملک ذلك فله مضارب اولی ای ان المضارب لا یضمن لان له ان یقابل شرکینیم نسیمه ولا كذلك الوکیل لانه لا یملک الاقله لا یملک فله واما عند ابی یوسف فلا یملک الاقله شرک البیع بالتسایخلاف الوکیل لانه لا یملک الاقله ولو لاحتال بالثمن علی الامیر والاعوان لان لم یکن له من عاده التجارة بخلاف الوصی یحتال بما ل الیتیم حیث یعتبر فیہ الاحتیاط لان تصرفه مقید بشرط النظر والاصل ان ما یفعله المضارب ثلثة انواع نوع یمکنه مطلق للمضاربة وهو ما یکون من باب المضاربة وتوابعها وهو ما ذکرنا ومن جلته التوکیل بالبیع والنظر للحاجة الیه وامرتهان والرهن لانه الیقاع واستیفاء الاجاراة والاستیجار والامیداع والایضاع والمساواة علی ما ذکرناه من قبل نوع لا یمکنه مطلق العقد ویمکنه اذا قبل له اعل برایک وهو ما یختص

که نمیفروشد تجار بان میعاد و چنانچه میعاد ادای بهاده سال نماید مثلاً کسی چه جائزست مراد امر عام که معروف است و مشهور میان تاجران و نابریان جائزست مراد که خرید کند چارپایه را بجهت سواری ز کشتی را بلکه کشتی گرایه نماید چه این عادت تاجرانست مسئله ۲ - میرسد مضارب را که اذن تجارت دهد بنده را که خریده است آنرا از مال مضاربت در روایت مشهوره چه این از باب تجارتست مسئله ۳ - اگر بگوید مضارب چیزی را بنقد و بعد از آن مصلحت ادای نهایی آن داد و جائزست نزد همه امانت داری خیفه و محرم پس بحیث آنکه وکیل را جائزست که مصلحت ادای بهاد پس مضارب را بطریق اولی جائز خواهد بود چه او شرک است در بیع و لیکن در صورت مذکوره مضارب ضامن نشود و بحیث آنکه او را میرسد که اقل بیع نماید و باز فروشد آنرا به نسیه پس مصلحت مذکوره نابریان جائز خواهد بود بخلاف وکیل چه او ضامن بهایشود برای موکل بحیث آنکه میرسد او را که اقل بیع نماید و باز بفروشد آنرا به نسیه و امانت داری یوسف در حق پس بحیث آنکه مضارب را میرسد که اقل نماید و باز بفروشد آنرا به نسیه بخلاف وکیل چه او را میرسد که اقل نماید مسئله ۴ - اگر چیزی بیع کرد مضارب بدست زید به نسیه زید و حالت نمود و بهای چیزی مذکور را بر عمر و قبول نمود این را مضارب پس این قبول وی جائزست خواه عمر غنی باشد یا مفلس زیرا چه در حالت از عادت تاجرانست بخلاف آنکه اگر وصی قبل حالت نماید حال یتیم چه جائز نیست او را که قبل نماید حال را بر مفلس زیرا چه در آن معتبر شفقتست و در حق یتیم انداختن وصی مقیدست بشرط شفقت و در قبول نمودن حالت بر مفلس شفقت نیست و در حق یتیم پس جائز نخواهد شد و باید نیست که تصرف مضارب بر نسیه گزینست کی آنکه مضارب مالک آنست بسبب مطلق مضاربت و آن تصرفیست که باشد از باب مضاربت از قول ابی آن چون وکیل بیع و شرع نمودن ثلثا بحیث حاجتست او را که بیع و شرع نماید و چون گردد و شستن و گرد گرفتن زیرا چه این از باب ایفاء و تهیفاست و چون اجاره داد و اجاره گرفتن و دو دلیعت سپردن و بطریق ایضا مصلحت داد و آن سفر نمودن با مال مضاربت چنانچه سابق مذکور شد و در آنکه او مالک آن نمیشود بسبب مطلق عقد و مالک آن نمیشود و تنبیه صاحب مال گوید عمل کن برایی و فکر خود را آن تصرف نیست که چنانچه

ان یلحق به فیلحق عند وجود الدلالة و ذلك مثل دفع المال مضاربة او شركة الى غيره و خلط مال المضاربة
بماله او بمال غيره لان رب المال رضى بشركته لا بشركه غيره و هو امر عارض لا يتوقف عليه التجارة فلا يدخل تحت
مطلق العقد ولكنه جهة في التقييد فمن هذا الوجه يوافقه فيدخل فيه عند وجود الدلالة وقوله اعمل
برايك دلاله على ذلك و خروج لا يملكه لا بطلاق العقد ولا بقوله اعمل برايک اما ان ينص عليه
رب المال و هو الاستدانة و هو ان يشتري باله را هر دو الدنا يدر بعد ما اشتري براس المال
السعة و ما اشبه ذلك لانه يصير المال زائدا على ما انفق عليه المضاربة فلا يرضى به ولا يشغل
ذمته بالدين ولو اذن له رب المال بالاستدانة صار المشتري بينهما نصيفين بمنزلة شركة الوجوه

که ملحق شود بعقد مضاربت پس آن ملحق بعقد مذکور میشود و قیاسیکه چیزی دلاله کند بر آن آن مانند دادن مال است بغیر بطریق
مضاربت یا بطریق شرکت و خلط نمودن مال مضاربت است با مال غیر پس مالک این تصرف نمیشود مضارب بطلان عقد
مگر قیاسیکه چیزی دلاله کند بر آن زیرا چه صاحب مال ناصی است باینکه او شریک شود و دیگری و این همه از باب تجارت است
چه تجارت موقوف برین تصرفات نیست پس مطلق عقد شامل نخواهد شد این را ولیکن اسباب زیادتی برجست باین
مناسب عقد مضاربت است پس عمل خواهد شد و عقد مضاربت قیاسیکه چیزی بر آن دلاله کند و قول صاحب مال عمل بکن برای و فکر خود و دلاله کند
بر آن سوم آنست که مالک آن نمیشود مضارب بطلان عقد مضاربت و بقول وی عمل بکن برای و فکر خود زیرا چه آن نه از باب مضاربت نشود و تمام
این در آن ملحق شود بعقد مضاربت لیکن اگر صاحب مال تصریح کند بر آن مالک آن میشود مضارب آن استدانست باینکه که خرید کند چیزی را بجهت
در هم و دنیا بعد از آن که خرید باشد از جمیع راس مال رخت و اسباب و پس در صورت این تصرفات میشود مضارب بر سر هر یک آن از دست
آن بروی است و دین نیز حاصل و آنچه مانند این است از انواع استدانست و مثلاً باینکه که خرید کند رخت و اسباب را یا چیزی که
زیاده است از راس مال پس بمقدار راس مال از مضاربت است و آنچه زائد از راس مال است برای مضاربت است برج آن
و خسارت آن بروی است و دین آن نیز و باین طور که راس مال در هم و دنیا را باشد و خرید کند مضارب بجهت آن کسب یا موردی
یا معدود و یا زیرا چه او خریدار است چیزی را که از غیر مال مضاربت است پس این استدانست خواهد بود و لهذا این نافذ خواهد شد
بر مضارب و صحیح آن برای و نیست و خسارت آن بروی و او دنیا را خواهد شد نه صاحب مال و وجهش انیت که استدانست
تصرف است بغیر راس مال و توکیل مقیدیت براس مال پس مالک آن مضارب نخواهد شد و بجهت آنکه مال زیاده میشود
از آنچه که عقد مضاربت واقع شده بود بر آن و بآن صاحب مال ناصی نیست و در زیادتی مال مضاربت اگر چه نفع است لیکن خالی
از آن نیست و بجهت آن و دنیا را میشود ولیکن اگر صاحب مال از استدانست باینکه چیزی که خریدار است مضارب شرک میشود و دنیا
هر دو نزد شرکت جو و آن عبارت از آنکه شرکت کنند و غیر مال عمل باینکه که خرید کند چیزی را بجهت خود یا بجهت خود یا بجهت خود را

و اخذ السفاح لانه فوج من المستدانة وكذا العطاء لها لانه اقراض والعق مال وبغير مال والكتانة
 ليس بتجارة والا فراض والهبة والصدقة لانه تبرع محض قال ولا يزوج عبدا ولا امانة من مال
 المضاربة وعن ابي يوسف انه يزوج الامنة لانه من باب الاكتساب لا ترى ان يستفيد به المهر وسقوط النفقة وكما
 انه ليس بتجارة والعقد لا يتضمن التوكيل بالتجارة وصار كالكتابة والاعتناق على مال لانه اكتساب ولكن
 لما لم يكن تجارة لا يدخل تحت المضاربة فكذا اقال فان دفع شيئا من مال المضاربة الى رجل لمال
 بضاعة فاشترى به المال وباع فهو على المضاربة وقال زفر لانه يفسد المضاربة لان رايه المال
 متصرف في مال نفسه فلا يصح وكذا لا يصح فيصير مستردا او هذا لا يصح اذا شرط العمل عليه ابتداءا ولنا ان
 التولية فيه قد تمت فصار التصرف حقا للمضارب فيصير مال المال وكذا لا يصح في التصرف والا بضائع توكيل
 منه فلا يكون استرداد بخلاف شرط العمل عليه في الابتداء لانه يمنع التولية وبخلاف ما اذا
 دفع المال الى رجل لمال مضاربة حيث لا يصح لان المضاربة ينعقد شركة على مال رجل لمال

ص وگرفت سفحه از نوع سوم است زیرا چه آن نیز نوعی است از انت است و همچنین دادن سفحه چه آن فرض دادن است و
 و بدان که سفحه عبارت است از اینکه بدو کسی مال را بدیگری بطریق فرض بطریق امانت تا بدو آنرا بصدیق و دوست و
 و مقصود ازین سقوط خطر راه است و همچنین عتق مال و غیر مال و عقد کتابت از نوع سوم است زیرا چه آن از باب تجارت
 نیست و همچنین فرض دادن و هبه نمودن و تصدیق کردن زیرا چه این ترجیح محض است مسئله ۵ - نمیرسد مضارب را
 که تزویج کند کنیز و بنده را که از مال مضاربت است نزد ابی حنیفه و محمد ریح و مرویت از ابی یوسف ریح که میرسد او را که تزویج کند
 کنیز را نه بنده را زیرا چه تزویج کنیز از باب کسب است بجهت آنکه حاصل میشود آن مهر و ساقط میشود بسبب آن نفقه و تمکیل
 طرفین ریح این است که تزویج کنیز از باب تجارت نیست و عقد مضاربت شامل نیست مگر وکالت چیزی را که از باب تجارت
 باشد پس آن بمنزله مکاتب نمودن و آزاد کردن است بعضی مال چه درین صورتها نیز کسب مال است ولیکن چون از باب تجارت
 نیست شامل نمیشود این را عقد مضاربت پس همچنین تزویج کنیز نیز و اگر بدو مضارب چیزی از مال مضاربت بصاحب مال
 بطریق ایضا عت و او خرید نماید آن و بفرود شد پس آن مضاربت باقی است چنانچه سابق بود و گفته اند زفر و شافعی ریح
 که فاسد میشود مضاربت بجهت آنکه صاحب مال تصرف میکند در مال خود و او اهل بیت این ندارد که وکیل مضارب شود
 در عمل مذکور که مال خود میکند پس صاحب مال گویا واپس گرفت آن مقدار مال مضاربت را و ایندا صحیح میشود و عقد مضاربت
 و قتیکه عمل صاحب مال در مال مضاربت شرط نموده شود در ابتدا و وکیل عملی ریح این است که چون تسلیم مال مضاربت و خبر
 آن تمام شد و تصرف در مال مذکور حق مضارب شد پس درین هنگام صاحب مال اهل بیت این دارد که وکیل شود و از جانب مضارب
 در تصرف مال مذکور و بطریق ایضا عت وکیل کردن است پس صاحب مال واپس گیرنده مال مضاربت نخواهد بود و بخلاف
 قتیکه عمل صاحب مال در مضاربت شرط نموده شود در ابتدا چه آن مانع تسلیم و قبض است و بخلاف و قتیکه بدو مضارب مال
 بر برب مال بطریق مضاربت چه آن صحیح نیست بجهت آنکه عقد مضاربت عقد شرکت است در ریح بنا بر مال صاحب مال

و عمل المضارب و لا مال ههنا المضارب فلو جوزنا ان یؤدی لی قلب الموضوع و اذا لم یصح بقی عمل رب المال امر المضارب
 فلا یطالع المضاربة الا لی قال و اذا عمل المضارب فی المصر فلیست نفقته فی المال و ان سافر فطعامه و شرابه
 و کسوته و رکوبه و معناه شراء و کسواء فی المال و وجه الفرق ان النفقة تجب باذله الاحتباس لکن نفقة
 القاضی و نفقة المرأة و المضارب فی المصر ساکن بالسکیم الاصل و اذا سافر صار محبوسا للمضاربة فیسقط لکن نفقة
 فیه و هذا بخلاف الاجیر لانه یتستحق البدل لا محالة فلا یتضرر بالانفاق من ماله اما المضارب فلیس
 الا الزم هو فی حیث الزد و فلو انفق من ماله یتضرر به و بخلاف المضارب بفساد لانه لاجد و بخلاف البضاعة
 لانه متبدع قال و لو بقی ثقی فی یدیه بعد ما قد مر و رد فی المضاربة لا تنظم الاستحقاق و لو کان خروجیه
 و عمل مضارب و در صورت مذکوره مال غنیت برای مضارب اگر تجوز آن نموده شد لازم آید که مال و عمل هر دو از یک جانب باشد
 و این خلاف وضع عقد مذکورست و سوال در بضاعت دادن نیز خلاف وضع عقد بضاعت لازم می آید
 چه عقد بضاعت عبارتست از اینکه مال از یک جانب باشد و عمل از جانب دیگر و در صورت مذکوره اگر تجوز آن
 نموده شود لازم آید که مال و عمل از یک جانب باشد جواب بضاعت عبارتست از وکالت فقط و مضارب مالک ثمرت
 پس بضاعت دادن توکیلست از جانب وی در چیزی که ولایتست مراد خاص بعد از آن باید دانست که هرگاه صحیح نشد
 مضاربت دوم باقی ماند عمل صاحب مال در مال مذکور با مضارب پس باطل نخواهد شد عقد مضاربت اول مسئله ۴ - اگر
 عمل کند مضارب در مصر خود پس نفقه آن در مال مضاربت نیست و اگر مسافرت کند پس خورد و پوشش آن در مال مضاربتست
 و همچنین سواری آن نیز اعمی جائز نیست او را که خرید کند یا بکرایه بگیرد دستور را برای سواری از مال مضاربت و وجش اینست
 که نفقه واجب میشود بسبب محبوس شدن مانند نفقه قاضی چه قاضی محبوس میشود بجهت مصالح عامه بنابراین واجب میشود که
 آن بر بیت المال و مانند نفقه زن چه نفقه زن واجب میشود بزوج بسبب محبوس شدن آن در دست وی و مضارب که
 در مصرست او ساکنست در آن بسکونت اصلی نه بجهت مضاربت و هرگاه مسافرت نمود محبوس گشت بسبب مضاربت پس
 مستحق نفقه خواهد شد در مال مضاربت و این بخلاف اجیرست چه او مستحق نفقه نمیشود اگر چه مسافرت نماید بجهت آنکه او مستحق
 بدل اعمی اجیرست البته پس اگر نفقه او از مال او باشد ضرر نیست و اما مضارب پس نمیرسد او را اگر چه در آن امر موسومست
 اعمی احتمال دارد که برج حاصل شود و احتمال دارد که برج حاصل نشود پس مضارب اگر نفقه از مال خود نماید ضرری نمی رسد و بخلاف
 مضاربت فاسد و برج مضارب در صورت اجیرست و بخلاف بضاعت چه او متبرعست و عمل پس مستحق نفقه نخواهد شد
 و بعد از آن باید دانست که اگر چیزی از پارچه و طعام و غیره باقی ماند در دست مضارب بعد از آمدن آن در مصر خود رو خواهد کرد و آنرا
 در مال مضاربت بجهت آنکه بسبب آمدن وی در آن مصر استحقاق آن نماند مراد مسئله ۵ - اگر مضارب بیرون شهر رفت

دون السهمان کان بحیث یغذو و یفریح و یفوق بمنزلة السوق فی المصر و ان کان بحیث لا ینبت باهل
فنفقته فی مال المضاربة لان خروج المضاربة و النفقة هم ما یصرف الی الحاجة الدائمة و هو ما ذکرنا و من
جملة ذلك غسل ثیابه و اجرة اجیر یخدمه و علف دابة یرکبها و الرهن فی موضع یحتاج الیه عادة کالحجاز
و انما یطلق فی جمیع ذلك بالمعروف حتی یضمن الفضل ان جاز و اعتناء المتعارف فیما بین التجار و اما الدواء ففی
صالحه فی ظاهر الروایة و عن یحییة انه یدخل فی النفقة لانه لا صلاح بدنه و لا یمکن من التجارة الا به فصلاک النفقة
و وجه الظاهر ان الحاجة الی النفقة معلومة الوقوع و الی الدواء بعراض المرض و لهذا كانت نفقة المرأة علی الزوج
و دواءهانی ما لها قال و اذا خرج اخذ ربا المال ما انفق من راس المال فان باع المتاع مرابحة حسب انفق علی
المتاع من الحاکم و لا یجوز ولا یجسب ما انفق علی نفسه لان العرف جائز بالحق الا حول دون الثانی و لان
الاول یوجب زیادة فی الملیمة زیادة القيمة و الثانی لا یوجبها قال فان کان معه الف و اشتري بها ثیبا یا فقصها
لوجها ما به من عند و قد قیل لم اعمل برایک ففوق متطوع و لا سند انه علی ربا المال فلا یستظهر هذا القول علی عامر

کتر از صد سفر پس نفقه آن در مال مضارب نیست و او امتد باز اریان هرست و فیکه رفته باشد آن مقدار که اگر هیچ روز تا شام
باز آید و بمیتوت نماید یا اهل خانه خود و اگر رفته باشد آن مقدار که تا شام باز آمده بمیتوت یا اهل خانه نمی تواند کرد پس نفقه آن
در مال مضارب نیست چه او برای مضارب بیرون شهر رفته بود باید و نیست که نفقه عبارتست از چیزی که صرف کند آن را
در حاجتیکه ثابتست همیشه چون اکل و شرب و کسوت و از آنجه است اجرت شستن پا ریه و اجرت خادم و علف تنور سواری
و زعفران و بخت تدبیر و در وضعیکه محتاج میشوند آن در عادت چون مک و باید که صرف نکند مضارب در جمیع نفقه که مذکور شد مگر موافق عرف
و عادت حتی که اگر تجار و غنایم در خرج از آنجه متعارفست میان تاجران واجب میشود بران ضمان چیزی که زیاده است از متعارف
و اما دوا می مضارب پس آن در مال نیست بنا بر ظاهر روایت و مر و لیت از ابی حنیفه راجع که دوا تیر داخلست در نفقه چه در محبت
اصلاح بدن وی است و ممکن فی تصور نیست تجارت مگر باصلاح بدن پس دوا مانند نفقه خواهد بود و وجه ظاهر روایت اینست که
احتیاج بنفقة معلوم و تحققست بخلاف احتیاج بدوا چه احتیاج بان بسبب عارضه مرضست و مرض گاهی عارض میشود و گاهی نه
پس دوا از جمله نفقه نخواهد بود و بنا بران نفقه زن بر شوهرست و دوا می آن در مال ویست مسئله ۸ - هرگاه هیچ حاصل
نیگیرد و صاحب مال او را جمیع راس مال را و باقی مقسوم میشود میان هر دو موافق شرط پس خواهد بود نفقه از خرج نه از راس مال اگر چه
خرج کرده باشد بحیث نفقه از راس مال مسئله ۹ - اگر بفروشد مضارب رخت و متاع را بطریق مراحمیت فخر کند یا در مال
انچه خرج کرده است بر رخت و متاع چون اجرت حامل و دلال و مانند آن و ضم نکند بار راس مال انچه خرج کرده است بر ذات خود
بحیث نفقه بسبب آنکه در عرف تاجران فخر میکند اول با بار راس مال نه دوم را و بسبب آنکه اول موجب زیادتى قیمتست نه دوم
مسئله ۱۰ - اگر باشد نزد مضارب هر روز و ریم و خرید کند آن پارچه را و اجرت شستن پا ریه مذکور یا اجرت حمل
صد در هم از نزد خود خرج کند و صاحب مال گفته باشد مضارب مذکور که عمل کن بر این و فکر خود پس مضارب مذکور متبرع بحیث آنکه
آن استدانت نمودن است بر صاحب مال پس صاحب مال که عمل کن بر این و فکر خود را بخواهد بود بر آنرا چنانچه گذشت اگر مضارب مذکور

صیغها احر فیهو شریک بما زاد الصنع فیها ولا یضمن لانه عین مال قاضیه حتی اذا بیع کان له حصه الصنع
وخصه الثوب لابیض علی المضاربة بخلاف القصاره والحل لانه لیس بعین مال قاضیه ولهذا اذا فسله
القاصب صاع عمله ولا یضیع اذا صنع المصنوب واذا انصهر من یکابا بالصنع انتظم قوله اعل یرایک انتظامه الخلط
ولا یظنه فصل آخر قال فان کان یخالف بالنصف فیشترى بهما وایضا یالغبین وایشترى بهما الغبن

عبد افلم ینفذها علی ضایعایفوم رب المال الف وخمسائة والمضارب خمسائة ویکون ربع العبد للمضارب
وثلاثة ارباعه علی المضاربة قال رضه اللهی ذکره حاصل الجواب لان الثمن کلّه علی المضارب فهو العاقل
الا ان له حق الرجوع علی رب المال بالف وخمسائة علی ما تبین فیکون علیه فی الاخره
ووجهه انه لما نصح المال ظهر الربح وهو خمسائة فاذا اشترى بهما الغبن عبد اصحاب مشترکین
مرابه لنفسه وثلاثة ارباعه للمضاربة علی حسب القسام الالفین واذا ضاعت الالفان

در صورت مذکوره ضد مدعی از نزد خود خارج کرده رنگ سرخ کند پارچه مذکور را پس مضارب مذکور شریک میشود در چیزیکه زیاده شده
بسبب رنگ مذکور زیرا چنانکه مذکور عین مال است که موجود است در آن پارچه لهذا وقتیکه فروخته شود پارچه مذکور میرسد بمضارب بربع
حصه رنگ و حصه پارچه پسید بنا بر عقد مضاربت بخلاف شستن پارچه و حمل چه آن مال موجود نیست در پارچه لهذا اگر تضارب
عمل مذکور نماید ضائع میشود و وقتیکه رنگ کند پارچه منسوب را مثلاً ضائع نمیشود اعنی اگر قاصب شود پارچه منسوب را
بی از آن ملک و قیمت آن زیاده گردد بسبب شستن وی میرسد مالک را که مفت گیرد و پارچه را و هیچ چیز عرض آن ندهد و اگر
قاصب رنگ سرخ یازد کند میرسد مالک را که مفت گیرد و پارچه را بلکه مختار میشود در آنیکه اگر خود بکیرد پارچه را و بدو بوی
چیزیکه زیاده شده است بسبب رنگ مذکور در قیمت آن که در فروخته است قیمت آن که در روز رنگ کردن است
و اگر نخواهد ضمان بگیرد جمیع قیمت پارچه سفید را که در روز رنگ بود و بدو پارچه را بقاصب ص و بعد از آن باید دست که هرگاه
مضارب بسبب رنگ نمودن شریک گشت ضامن هیچ چیز نخواهد شد بحجت آنکه قول صاحب مال که عمل کن برای خود
شامل است آنرا چه آن شامل است این را که خلط کند مضارب مال خود را با مال مضارب چنانچه گذشت و الله اعلم

فصل دیگر مسئله ۱ - اگر مضارب یکم هزار درم بروی است بشرط نصف ربح خرید کرد و گمان یا پارچه را مثلاً بخرید
هزار درم و فروخت آن را بدو هزار و خرید بدو هزار بنده را و بعد از آن بهای آن هر دو اعنی نه بهای پارچه و نه بهای بنده آن رنگ
که دو هزار مذکور ضائع شد در دست وی پس تاوان و بدو صاحب مال که هزار و پانصد و مضارب پانصد و ربع بنده را از مضارب
میشود و سه ربع آن از مال مضاربت است قال رحمه الله مذکور شد حاصل مسئله است زیرا چه جمیع بها واجب میشود بر مضارب
چه ادا حدیست ولیکن میرسد او را که بگیرد از صاحب مال که هزار و پانصد پس واجب میشود ضمانت یک هزار و پانصد بر صاحب مال
بالاخره نه در ابتدا و وجهش انیست که هرگاه نقد گشت مال مضاربت ربح ظاهر شد و میرسد مضارب را پانصد از آن و بعد از آن
هرگاه خرید بدو هزار بنده را خرید ربع بنده را برای خود و سه ربع را برای مضارب بنا بر اقسام دو هزار و هرگاه ضائع شد و هزار

و جب علیه الثمن لما بیناه ولم الرجوع بثلاثة ارباع الثمن على رب المال لانه وكيل من جهته فيه ويخرج
 نصيب المطارب وهو الربع من المضاربة لانه مضمون عليه ومال المضاربة امانة وبينهما منافاة ويبقى
 ثلثة ارباع العبد على المضاربة لانه ليس فيه ما ينافي المضاربة ويكون رأس المال الفين وخمسائه اربعة دفعه مرة الفاً
 ومرة الفاً وخمسائه ولا يبيع الحجة الا على الفين لانه اشتراه بالفين ويظهر ذلك فيما اذا بيع العبد باربعة
 الاف لحصة المضاربة ثلاثة الاف يرفع رأس المال ويبقى خمسمائة رجاً بينهما قال وان كان
 معه الف فاشتري رب المال عبدان خمسمائة وباعه ايام بالف فانهم يبيعون مائة على خمسمائة لا
 هذا البيع مقصود بجواز لتغاير المقاصد دفعا للحاجة وان كان بيع ملكه ملكه الا ان فيه شبهة العدم
 ومبنى المراجعة على الامانة والاحتراز عن شبهة الحيانة فاعتد اقل الثمنين ولو اشتري المضارب
 عبداً بالف وباعه من رب المال بالف وما يتين باعه مائة بالف ومائة لانه اعتبر عدل حتى ينفذ البيع
 واجب شد بروى بهامى بنده چه او عاقبت ومیر سرد اورا که بگوید سه ربع بهار را از صاحب مال بگفت آنکه او وکیل است از صاحب
 و ز خریدن آن و نصیب مضارب که ربع است بیرون میشود از مال مضارب چه آن مضمون است اعنی وجب است بر مضارب که
 ربع بهار را بمانع بعد از تلف شدن آن مال مضارب امانت است و میان مال مضمون و مال امانت منافات است پس
 ضرر درست که بیرون شود نصیب مضارب پس باقی خواهد ماند سه ربع بنده و مال مضارب چه نیست در آن چیزی که منافی مضارب
 باشد پس رأس مال دو هزار و پانصد خواهد بود و بگفت آنکه صاحب مال داده است بمضارب یک هزار و درم و باروم یک هزار و پانصد
 ولیکن بنده مذکور بطریق مراجعت نخواهد کرد و اگر دو هزار و پانصد خریده است آنرا بدو هزار و پنجاه مذکور شد که بیرون می شود
 ربع بنده از مضارب و باقی میماند سه ربع و مال مضارب پس فائده آن ظاهر میشود و تحقیق بفرمود بنده مذکور را به عوض
 چهار هزار و درم پس حصه مضارب که سه هزار است گرفته میشود و از آن رأس مال که دو هزار و پانصد است و باقی میماند پانصد ربع
 میان هر دو بالمناصفه و اگر زود مضارب هزار و درم باشد و خرید کند صاحب مال بنده را بعوض پانصد و درم و بفروشد آنرا بمرتضی
 مذکور بعوض رأس مال که هزار و درم است پس بیع خواهد کرد مضارب بنده مذکور را بطریق مراجعت بر پانصد و درم زیرا بیع مذکور جائز
 بسبب تفاوت مقاصد چه مقصود صاحب مال امنیت که هزار و درم بوی وصول شود مع بقای عقد مضارب و مقصود
 مضارب امنیت که بنده مذکور در قبضه او در آید پس بیع مذکور جائز خواهد شد تا حاجت هر واحد مندرج شود و مقصود هر دو
 حاصل گردد اگر چه بیع مذکور بیع ملوک خود بعوض ملوک خود است ولیکن در بیع مذکور شبهه عدم جواز است چه بنده مذکور از ملک
 صاحب مال زائل نشده است و شبهه ملحق تحقیق میشود در چیزی که احتیاط دمان ضرر درست و در بیع مراجعت احتیاط ضرر درست
 چه مدار بیع بر امانت و احتراز از شبهه خیانت است و بنا بر آن اعتبار نموده شد در بیع مراجعت ثمنی که کمتر است و آن پانصد است
 مسئله ۲ - اگر مضارب یک هزار و درم رأس مال بروی است خرید کند بنده را بعوض هزار و درم و بفروشد آنرا بدو هزار و درم
 یک هزار و درم پس اوج خواهد کرد آنرا بطریق مراجعت بیک هزار و درم بگفت آنکه عقد بیع مذکور در حق نصف صحیح

وهو نصيب رب المال وقد مر في البيوع قال فان كان معه الف بالنصف واشتري بها عبد ا قيمته الفان فقتل
العبد رجلا خطأ فثلثة ارباع الفداء على رب المال وربعة على المضارب لان الفداء مؤنة الملك فيقتدر بقدر
الملك وقد كان الملك بينهما ارباعا لانه لما صار للمال عينا واحدا قيمته الفان ظهر الربح وهو الف بينهما
والف لرب المال براس ماله لان قيمته الفان واذا فدي اخراج العبد عن المضاربة ا ما نصيب المضارب
فلا يبناه واما نصيب رب المال لقضاء الفاقضي بانقسام الفداء عليهما لما انه يتضمن قسمة العبد
بينهما والمضاربة تنتهي بالقسمة بخلاف ما تقدم لان جميع الثمن منه على المضارب في ان كان له
حق الرجوع فلا حاجة الى القسمة وكان العبد كالزائل عن ملكهما بالخرابة ودفع الفداء كابتداء الشراء
فيكون العبد بينهما ارباعا على المضاربة يخدم المضارب يوما ورب المال ثلاثة ايام بخلاف
ما تقدم قال وان كان معه الف واشتري بها عبد ا فم ينفقه ا حتى هلك الا ف يذم رب المال
ذلك الثمن فهو ثروا رب المال جميع ما يدفع اليه رب المال لان المال امانة في يده

که نصیب صاحب مال است محدود و مشروط چنانچه گذشت بیان در کتاب البیع در باب حراجت مسئله ۲ - اگر باشد
نزد مضارب هزار درم بشرط نصف بخر و او خرید نماید بجز از مکرور بنده را که قیمت آن دو هزار است و یکشنبه بنده مذکور کسی را بخشد پس
سه ربع فدیة آن بر صاحب مال است و ربع فدیة بر مضارب زیرا چه فدیة ثمن ملک است پس اندازه آن بمقدار ملک خواهد بود و ملک
میان هر دو چهار بخش است سه بخش برای صاحب مال و یک بخش برای مضارب بحجت آنکه هر گاه راس مال یک چیز معین گشت
ظاهر شد بخر که هزار است و آن میان هر دو بالمناصفه است و یکبار راس مال برای صاحب مال است بحجت آنکه قیمت بنده مذکور
دو هزار است و هر گاه فدیة دادند هر دو بیرون شد بنده مذکور از مال مضارب ا ما نصیب مضارب پس بحجت آنکه در صورت مذکوره ضامن
نصیب وی بر ولازم نمی آید پس امانت نخواهد ماند و مال مضارب امانت است چنانچه سابق مذکور شد و ا ما نصیب صاحب مال
پس بحجت آنکه هر گاه حکم کرد قاضی بانقسام فدیة هر دو پس بنده نیز منقسم شد میان هر دو و عقد مضارب تمام میشود و بسبب قیمت
بخلاف مسئله مقدم که در آن از این فصل مذکور است اعنی و تکیه ضامن شود و در هر چه سه ربع که حصه صاحب مال است از مال مضارب
بیرون نمی شود و فرقی میان این مسئله و مسئله مقدم نیست وجه است یکی آنکه در مسئله مقدم و جنب میشود وضمان تجارت ضمان
تجارت مشافی مضارب نیست چه آن از باب تجارت است و درین مسئله و جنب میشود وضمان جنایت و ضمان جنایت از باب تجارت
نیست و دوم آنکه در مسئله مقدم واجب میشود تمام بهای مضارب اگر چه او را حق رجوع است بر صاحب مال پس در اینجا احتیاج
قسمت نیست و سوم آنیکه بنده مذکور در صورت جنایت گویا بدین میرود از ملک هر دو بسبب جنایت و دادن فدیة گویا
خریدن آن است ابتدا پس آن از مال مضارب نخواهد بود بلکه خواهد بود میان هر دو و چهار بخش و خدمت مضارب خواهد کرد یک روز
و خدمت صاحب مال سه روز بخلاف مسئله مقدمه مسئله ۴ - اگر باشد نزد مضارب هزار درم و خرید کند بآن بنده را و بهای آن
مهره بایع تا آن زمان که تلف شود هزار مذکور در دست وی پس بهای آن که هزار درم است خواهد داد صاحب مال مضارب پس مال
دو هزار خواهد بود و وجهش نیست که راس مال امانت است در دست مضارب متوفی بهای ملک و از صاحب مال نخواهد شد بسبب قرض آن

و کاستی فاعل انما یكون قبض مضمون حکم الامانة فیہ فیجوز مع تعدد احوال الوکیل بالشراء اذا كان الفیض قد فوغل الیه قبل
الشراء و هلاک بعد الشراء حیث لا یرجع الامره لاحدا مکن جعله مستوفیا من الوکالة تجامع الصان کالغاصب اذ لو کان یسیر
للمغضوب تصرف الوکالة فی هذه الصورة یرجع مرة و فیما اذا اشترى فخر دفع الموکل الیه المال فمک لا یرجع لانه ثبت له
حق الرجوع بنفسه لشری فحیل مستوفیا بالقبض بعده اما المدفوع الیه قبل الشراء امانة فی یدیه و هو فاعل علی الامانة
بعد فاعله یرجع مستوفیا فاذا هلاک رجع علیه مرة ثلث یرجع لوقوع الاستیفاء علی ما مر **فصل فی اختلاف قول** اذا کان مع
المضارب النعمان فقال نصت لی الفا و بحت الفا و قال بل المال لعل نصت لیک لافین قال قول المضارب کان یوحینة
یقول و لا القول قول رب المال و هو قول زفره لان المضارب یدعی علیه الشریکة فی الرجوع و هو یسکر القول قول المکتوف
یحج الی ما ذکره فی کتاب لان الاختلاف فی الحقيقة فی مقدار المقضوض فی مثله القول قول النابض ضمینا کما او ایضا
چه استیفاء تحقق نمیشود بسبب قبض کرد و قتیکه قبض مضمون باشد و هرگاه استیفاء بهای تحقق نشود باید گرفت بهای ذکر از صاحب
الکبر که بکارت باشد یعنی اگر بگیرد بهارا از صاحب مال و باز هلاک شود و درست مضارب باز خواهد گرفت و باز اگر هلاک شود باز خواهد گرفت
بمحقق آن زمان که وصول شود بهای مبلع و در ضرورت جمیع آنچه در صاحب مال مضارب راس مال میشود بخلاف وکیل بحیث
خریدن بنده معین بهر دو دم معین و قتیکه بعد موکل بهای آنرا بکویل مذکور پیش از آنکه خریده باشد آن را و هلاک شود آن بهادر است
وکیل مذکور بعد از خریدن وی چه وکیل مذکور نمیکند و بهارا از موکل بگیرد چه ممکن است که شمرده شود وکیل مذکور مستوفی بهای بحت آنکه
وکالت منافی ضمان نیست بلکه وکالت جمیع میشود باضمان مانند فاجبی که وکیل شود از جانب مالک بحیث در وقتن مغضوب و
بعد از آن باید دانست که در صورت وکالت مذکور رجوع میکند وکیل بر موکل کیبار فقط و اگر وکیل اولاً خرید کند و بعد از آن بدیم
موکل بهای آنرا بکویل مذکور تلف شود بهادر است وی رجوع نمیکند وکیل مذکور بر موکل اصلاً بحیث آنکه وجب میشود وکیل را
حق گرفتن بهای بر موکل بخریدن وی پس قبض وی بهارا بعد از وجوب بهای قبض استیفاءست پس او مستوفی بهای خواهد شد
بسبب قبض آن بعد از شرا و اما آنچه داده است موکل باو پیش از خریدن وی پس آن امانت است و درست وی بهادر
خریدن نیز چنان امانت است چه هنوز موجب ضمان بعد از شرا یافته نشده است پس مستوفی بهای نخواهد شد و هرگاه هلاک شود
خواهد گرفت آنرا از موکل و بعد از آن اگر هلاک شود نخواهد گرفت آنرا باو دیگر چه استیفاء درین هنگام تحقق شد چنانچه گذشت لکن
فصل در بیان اختلاف میان مضارب و صاحب مال **مسئله** ۱ - اگر باشد نزد مضارب و در هر دو بگوید
بصاحب مال که تو داده بودی بمن هزار دم و رج حاصل گشته است بکثیر از بگوید صاحب مال که داده بودم تو و در هر دو پس معتبر
قول مضارب است و باو خفیضه رجع اطلا میگفت که معتبر قول صاحب مال است و همین قول زفری است بحیث آنکه مضارب رجعی
شرکت نمیدارد و صاحب مال نکاو میکند و معتبر قول منکر است و بعد از آن ابو حنیفه رجع رجوع کرد از قول مذکور و گفت که معتبر
قول مضارب است بحیث آنکه اختلاف در ضرورت اختلاف است در مقدار قبض و زمان معتبر قول فایض است این باشد چنان

لا یندرخوف بمقدار المقبوض ولو اختلفا مع ذلك فی مقدار الربح فالقول فیته لرب المال لان الربح یستحق بالکثیر
وهو یستفاد من جهة وایضا انما البینه علی ما ادعی من فضل قبلت لان البینات لا یثبت قال ومن کان معه
الف درهم فقال بی مضاربة فلان بالنصف وقد سبق الفاقول فلان فی بیعاعة فالقول قول رب المال لان المضاربة
یکسب علیه تقویر عمله او شرطاً من جهته او بدعی الشریکه وهوبیکر و لو قال المضارب اقترضنی وقال رب المال بی
بیعاعة او ودیفتر او مضاربة فالقول لرب المال والبینه بینه المضارب لان المضارب یدعی
حلیه التملک وهوبیکر و لو ادعی رب المال المضاربة فی فوع وقال الاخر ما سمیت
لن تجارة بعینها فالقول للمضارب لان الاصل فی العصور والاطلاق والتخصیص یعارض
الشرط بخلاف الوكالة لان الاصل فی الخصوص ولو ادعی کل واحد منهما فاقول لرب المال
لانهما انقضاء علی التخصیص والاذن ینتفا من جهته فیکون القول له ولو اقام البینه
فالبینه بینه المضارب لحاجته الی نفی الضمان وعدم حاجة الاخر الی البینه ولو وقت البینتان وقتاً

چه او دواترست بمقدار مقبوض و اگر صاحب مال و مضارب با وجود اختلاف مذکور که در مال است اختلاف کنند در مقدار ربح نیز
ف با نظیر که مضارب بگوید که ربح مشترک است میان من و تو با المناصفه و صاحب مال بگوید که ثلث ربح برای توست و دو ثلث برای من
مثلاً پس معتبر در آن قول صاحب مال است بجهت آنکه مضارب مستحق ربح میشود بسبب شرط و اگر مستفاد میشود از جانب
صاحب مال پس قول او معتبر خواهد شد و هر کدام که از صاحب مال و مضارب اقامت بینه نماید بر دعوی خود در فضل ربح مقبول
میشود و بینه وی بجهت آنکه بینه برای اثبات است مسئله ۲ - اگر شخصی که نزد او هزار درهم است بگوید که این با طریق مضارب
داوده است مرا فظلاً بشر نصف ربح و حال آنکه ربح نیز حاصل شده است هزار درهم و بگوید فلان که هزار مذکور را داوده ام بطریق
بضاعت پس معتبر قول صاحب مال است بجهت آنکه مضارب دعوی است چه او دعوی تقویم عمل میکند بر صاحب مال یا دعوی
میکند که او شرط کرده است یا دعوی شرکت نصف ربح میکند و صاحب مال منکر است مسئله ۳ - اگر شخصی که نزد او هزار
درهم است از مال غیر بگوید صاحب مال که تو قرض داوده آن را بمن و بگوید صاحب مال که داوده ام آنرا تو بطریق بضاعت یا وصیت
یا مضاربت پس معتبر قول صاحب مال است و بینه آن شخص در برابر صاحب مال دعوی میکند که مالک هزار مذکور شده است
و گرفتار قرض و صاحب مال منکر است مسئله ۴ - اگر صاحب مال دعوی مضاربت در یک نوع معین از تجارت نماید
و بگوید که گفته بودم تجاربت با ربح کن تجارت دیگر مثلاً و بگوید مضارب که تجارت معین کرده بودی پس معتبر قول مضارب است با سواد حاصل
در عقد مضاربت عموم و اطلاق است و تخصیص عقد که میشود و گوشت و مرغ و غیره را بگوید و معتبر قول کسیکه متمکناً است بخلاف حالت چه اصل در آن خصوص است
در عموم مسئله ۵ - اگر صاحب مال دعوی مضاربت در یک نوع معین نماید مضارب نیز دعوی مضاربت در آن صاحب مال است چه هر دو متفقند
بر آنکه عقد مذکور مخصوص است و اذن مستفاد میشود از جانب صاحب مال پس مال معتبر خواهد بود بینه مضارب چه مضارب محتاج بینه است نفی ضمان
و صاحب مال محتاج بینه نیست اگر دعوی تمیز قتی نماید صاحب مال اقامت بینه نماید و دعوی تمیز قتی بگوید مضارب اقامت بینه نماید بر آن ف با نظیر که
بگوید صاحب مال که ما تو هزار درهم بطریق مضاربت بجهت خریدیم و در مضارب اقامت بینه نماید بگوید مضارب که من آن را بجهت خریدیم بینه بر آن

فصل اول وقت اخذ و این امر شرطین بنقض اول

کتاب الودیعه

قال الودیعه امانة في يد المودع اذ اهلكتم لم يضمنها لقوله عليه السلام ليس على المستعير غير المخل ضمان ولا على المستودع غير المخل ضمان وكن بالناس حاجة الى الاستيداع فلو ضمتنا بيمينه الناس عن قبول الودايع فیتعطل مصالحهم قال وللمودع ان يحفظها بنفسه وامن في عياله لان الظاهر انه يلتزم بحفظ مال غيره على الوجه الذي يحفظ مال نفسه ولا يمكنه لا يجدد امن الدفع الى عياله لانه لا يمكنه ملازمة بيته ولا استصحاب الودیعه في خروجه فكان المالك راضيا به فان حفظها بغيره او اودعها غير هو ضمن لان المالك راضى بيده لا يید غیره و الا يیدى تخلف في مالها

ص پس بنیه صاحب وقت اخذ و این است زیرا چه شرط اخیر باطل و منع میکند شرط اول و الله اعلم

کتاب الودیعه

ف باید دانست که ایداع اعنی ودیعت و هتن و شرع عبارتست از تسلط نمودن غیر بر محافظت مال خود صاحب مال مودع بکسر دال می نامند و غیر مذکور را مودع بفتح دال و مال مذکور که گذاشته میشود نزد غیر بحیث محافظت آن را ودیعت میگویند بحیث آنکه دوع بمعنی گذاشتن است و مال مذکور گذاشته میشود نزد مودع که این است ص مسئله ۱ - ودیعت در دست مودع امانت است اعنی غیر مضمون است پس و قبیله ملاک شود و ودیعت بغير تعدی در دست مودع اوضه آن نخواهد شد بحیث آنکه پیغمبر صلوات فرموده است که نیست ضمان بر مستعیر بغير غایب است و نیست ضمان بر مودع بغير غایب و بحیث آنکه مردمان حاجتست بودیعت و هتن پس اگر ضمان واجب شود بر مودع مردمان از قبول و دیعت احتراز خواهند کرد پس مصالح آنها مختل خواهد گردید مسئله ۲ - میرسد مودع را که محافظت و دیعت نماید بذات خود و میرسد او را که بدید آنرا بیکدیگر در عیال وی است ف چون زوجه و فرزند و مادر و پدر و اجیر وی ص تا آنها محافظت آن نمایند بحیث آنکه ظاهر این است که مودع اترام محافظت مال غیر نموده است بر وجهیکه محافظت آل خودی نماید و مال خود را خود محافظت میکند نیز میرسد بزرگوار بیکدیگر در عیال و نیز آنها محافظت آن نمایند و بحیث آنکه او ناگزیر است در دادن و دیعت بعیال خود چه ممکن نیست ویرا که مدام در خانه خود بماند بحیث محافظت و دیعت و نیز ممکن نیست ویرا که ودیعت را نزد خود دارد و هر جا که رود همراه برود پس ملاک و دیعت گویا نهیست بآنکه محافظت آن کند بعیال خود پس اگر محافظت و دیعت بغير عیال خود نماید باین طور که بحیر کند کسی را برای محافظت آن یا ودیعت سپارد آنرا نزد غیر عیال خود ضامن خواهد شد زیرا چه ملاک ماضی است بقبضه وی نه بقبضه غیر و نمی تواند کسی را بابت

والاشیء لا یتضمن مثله کأنوکیل لایوکل غیره والوضوء فی حرم غیره ایداع الا اذا استاجر

البحر فیکون حاقطاً بحر نفسه قال الا ان یتقم فی داره حریق فیسلمها الی جاره او یکون فی سفینه

خاف الفرق فیلقیها الی سفینه اخری لانه تعین طریقاً للحفظ فی هذه الحاله فیرتضیه المالك ولا یصدق علی

ذلك الابینه لانه یدعی ضرراً ودره مسقطه للضمان بعد تحقق السبب فصار کما اذا دعی الاذن فی الایداع

قال فان طلبها صاحبها فمنتها وهو یقف علی تسلیمها فمنتها لانه منعی بالمنع وهذا لانه لما

طالبه لم یکن راضیاً بما سألک بعد فیمنعها بحسبه عنده قال وان خلطها المودع بماله حتی لا یتمین

ضمنها ثم لا سبیل للمودع علیها عند الی حقیقه ده وقال اذا خلطها بحسبها ثم کله ان شام مثل ان یخلط الدرهم بالبطین

و یجبت آنکه شئی تضمین میشود مثل خود یا پس مودع نمی تواند که ودیعت نمود و دیت را چنانچه دیکل نمیتواند که دیکل نماید غیره

و باید دانست که مراد از عیال در اینجا آنست که ساکن باشد با وی خواه نفقه آنها برده باشد چون زوجه یا نباشد چون فرزند کبیر کند

در فتاوی قاضی خان غیره ص مسئله ۱۰ - اگر شخصی ودیعت را بنهد در مکان محرم که آنان غیرست فاعنی مکانیک

محفوظ است و درست کسی در آنجا نمیرسد ص خاص من میشود و زراچه نهادن در مکان محرم غیره ودیعت داشتن مستند و بی

و قتیکه مکان مذکور را اجاره گرفته باشد پس درین هنگام بسبب نهادن ودیعت در مکان مذکور او محافظت کند بذات خود

پس خاص من نخواهد شد مسئله ۴ - اگر آتش گیره خانه مودع را او تسلیم کند و دیت را به هم سایه خود یا باشد مودع در

که خون غرق آن است و بیند از ودیعت را در کشتی دیگر و تلف شود آن ودیعت پس خاص من آن نمیشود و زراچه درین حالت

طریق محافظت آن همین معین است پس مالک ودیت باین راضی خواهد شد ولیکن قول مودع مقبول نیست باین مگر قتیکه

اقامت بنیه نماید بر آن بحیث آنکه او بعد از تحقق سبب ضمان دعوی نماید ضرورتی را که ساقط میشود بسبب آن همان پس

چنان شد که دعوی نماید که مالک ودیعت اذن داده است ویرا بحیث ودیعت سپردن بغير مسئله ۵ - اگر مالک

ودیعت طلب نماید و دیت را از مودع داد تسلیم کند آنرا بوی و حال آنکه او قادر است بر تسلیم آن خاص من آن نمیشود و بحیث آنکه

منع او با وجود قدرت وی بر تسلیم آن تعدی است و سر آن نیست که هرگاه مالک ودیعت مطالبه آن نمود معلوم شد که خاص

نیست باینکه مودع نگاهدارد آنرا بعد از طلب پس غری نمود او را از محافظت لهذا خاص من آن خواهد شد بسبب بیگانه شدن وی

ودیعت را بعد از آن مسئله ۶ - اگر خلط کند مودع و دیت را بمال خود یا بنیطر که تمیز آن دشوار باشد و هب میشود بران

ضمان و مالک ودیعت نمی تواند که گیرد آنرا نزد ابی حنیفه روح خواهد خلط کرده باشد یک جنس را بهمان جنس چون شیر بشیر و گندم

بگندم و در هم سفید بد هم سفید خواهد خلط کرده باشد یک جنس را بجنس دیگر چون روغن کنجد بر روغن زیتون و گندم بر گندم گفته اند

خاص جین روح و قتیکه خلط کرده باشد جنس را بهمان جنس و جنس مذکور را کع و سائل نباشد ص چون در هم سفید بد هم سفید

والشئ بالحدود والخطه والشعير بالشعير لهما انه لا يمكن الوصول الى عين حقه صوره ولا يمكن
معنى بالقسمه معكم كان استهلاكا من وجه دون وجه فتميل الى ايها شاء ذلك انه استهلك من كل وجه
لانه فعل يتعد معه الوصول الى عين حقه ولا معتبر بالقسمه لانها من وجبات الشركه فلا تقسم موجه لها
ولو ابرء الخاط لا يسيل له على المخلوط عند ابى حنيفه لانه لا حق له الا في الدين وقد سقط وعندهما بالابراء سقط
خيرة الضمان فباعتين الشركه في المخلوط وخط الحل بالزيت وكل ما تم بغير جنسه يوجب انقطاع
حق المالك الى الضمان وهذا بالاجماع لانه استهلك صوده وكذا معنى تعدل القسمه باعتبار
اختلاف الجنس ومن هذا القبيل خلط الخطه بالشعير في الصحيح لان احدهما لا يخلو وجبات
الاخر فتعد القيسر والقسمه ولو خلط المائع بجنسه فعند ابى حنيفه يقطع حق المالك الى الضمان
وذكرهم سياه بدرهم سياه وكندم بكندم ووجوب يس مالک وديعت فماتت اگر خواهد شریک شود در آن و اگر خواهی بجان
بگیره از وی بجهت آنکه ممکن نیست در صورتی که مالک مال رسد بعین حق خود باعتبار صورتی که ممکن است که رسد بحق خود باعتبار
معنی که عبارت از مالیت است بانطور که قسمت نمود و بگوید چه قسمت و بکمال و موزون اقرار و تعیین است باجماع و بکار چنین شد
پس خلط در صورت استهلاك است من وجه ومن وجه استهلاك نیست پس مالک مال مختار باشد اگر خواهد تا بدان آن بگیرد
با اعتبار آنکه خلط استهلاك است و اگر خواهد شریک شود باعتبار آنکه خلط استهلاك نیست و دلیل ابی حنيفة صریح نیست که خلط
استهلاك است از جمیع وجوه بجهت آنکه خلط فعلی است که متعذر است بسبب آن رسیدن صاحب مال بعین حق خود آنچه متعذر است
گفته اند که ممکن است رسیدن وی بحق خود باعتبار معنی بانطور که قسمت کنند پس جواب آن آنست که بسبب قیمت میرسد بر عین
حق خود و لیکن قیمت گرانیده شده است طریق گرفتن نفع باین صورت شرکت پس قیمت حکمی از احکام شرکت است و صحت
این ندارد که موجب شرکت گردد و گرنه لازم آید که تابع تبعیج گردد و باید دانست که ثمر و اختلاف مذکور نیست که اگر بی کند مالک مال
خلط کننده را باین طور که بگوید که بری کردم ترا از رضائی که بزرگتر است بسبب خلط پس ساقط میشود حق وی و نمیتواند که بگیرد چیزی
از مخلوط نزد ابی حنيفة صریح بجهت آنکه حق وی نبود مگر در ضمان که بر ذمه او بود و آن ساقط شده نزد صاحبین بر وجه بسبب ابراء مذکور
ساقط میشود و یا بری که در ضمان بود پس متعین میشود شرکت وی و مخلوط زیاده بسبب ابراء ساقط شد حق وی که بخار وی بود
و عین مال ساقط نمیشود بسبب ابراء و باید دانست که بسبب خلط نمودن هر جنس سایل با جنس سایل دیگر چون روغن کنجد با روغن
زیتون مثلاً منقطع میشود حق مالک از عین آن و واجب میشود ضمان آن نزد همه چه این استهلاك است از روی صورت و معنی
هر دو بجهت آنکه قسمت در صورت متعذر است بسبب اختلاف جنس از این قبیل است در روایت صحیح خلط یک جنس غیر سایل
با جنس دیگر و قیسه تمیز و ثواب باشد چون خلط کندم بخود اگر خلط کند یک جنس سایل را با جنس آن غیاچه خلط کند کسی در جمیع ابد هم
بانطور که بگذارد و سائل شود بسبب کدام حق پس نزد ابی حنيفة منقطع میشود حق مالک از عین آن و وجوب میشود ضمان آن

بان کانت دابة فکها او تو با طلبه او عبد فاستخذه او او د عها عند غيرة ثم ازال التقدیر فودها الى يد زوال
 الضمان وقال للشافعي لا يبرء عن الضمان لان عقد الوديعة ارتفع حين صار ضمانا للمنافاة فلا يبرء الا بالرد على
 المالك ولکن ان الامر باق لا حلا فيه وارتفاع حکم العقد ضرورة ثبوت نقيضه فاذا ارتفع عاد حکم العقد
 چنانچه مذکور شد و نزد ابی یوسف رج گردانیده میشود قلیل تاریخ کثیر چه اعتبار غالب است نزدی پس مالک آن خواهد شد
 صاحب کثیر و ضمان خواهد شد برای صاحب قلیل و نزد محمد رج مالک و ولایت شریک دی میشود و در هر حال صحبت آنکه در صحیح
 جنس غالب نمیشود بر جنس خود چنانچه گذشت بیان آن در رضاء و لیکن قاعده محمدی و لالت میکند بر اینکه مالک
 مختار شود در گرفتن ضمان و شرکت حق مسلمه - اگر مخلوط شود مال و ولایت مال مودع بغیر فضل دی چنانچه وقتیکه پاره شود
 لیس مال و ولایت و کینه مال مودع و هر دو مال مخلوط شود پس مودع شریک میشود با مالک و ولایت و ضمان و ولایت نمیشود
 چه عملیکه موجب ضمان باشد از وی بوقوع نیامده است پس هر دو شریک خواهند شد با اتفاق همه مسلمه - اگر خرج کرد
 مودع بعض مال و ولایت یا بعد از آن مثل مالیکه خرج کرده بود و نمود و مخلوط نمود و آنرا در باقی مال و ولایت باین طور که تسمیه آن
 در مختار است پس ضمان جمع مال و ولایت میشود بجهت آنکه آن خرج کرده وین شد بر مودعی و ادای آن بغیر حضور مالک
 چنانچه یاد کرد پس هرگاه مخلوط نمود مال خود را با باقی مال و ولایت مالک کرد و باقی مال و ولایت را بتفصیل که مذکور شد سابق مسلمه - اگر عقد
 مخلوط بود و ولایت باین طور که یسوار شد بر مودع که ولایت است و پوشید جامه و ولایت را یا خدمت گرفت بنده که ولایت است و بعد از آن
 بماند از تعدی مذکور یا تعدی نمود و باین طور که ولایت سیر و ولایت را نزد اجنبی و بعد از آن بازار آورد و آنرا در دست خود پس ذاکل میشود
 از مودعی ضمان گفته است شافعی رج که بری نمیشود از ضمان بجهت آنکه عقد و ولایت مرتفع شد و باقی ضمان وقتیکه
 واجب شد بر آن ضمان لهیب آنکه میان و ولایت و ضمان منافات است پس بری از ضمان نخواهد شد مگر وقتیکه و سپس در
 آن مال را مالک و وکیل علمای مانع این است که امر مالک بحفاظت و ولایت تا هنوز باقیست بجهت آنکه امر مطلق است
 و مقید بوقتی نیست چه کلام در آن صورت است که گفته باشد مالک و ولایت محافظت مال بکن و مقید نگردیده باشد بوقتی
 پس باقی خواهد ماند و هرگاه باقی ماند امر پس مودع مذکور خواهد شد مودع بعد از آنکه از تعدی بازماند زیرا چه عقد و موضوع است
 برای محافظت و مرتفع نشده بود حکم عقد که بسبب ضرورت ثبوت نقیض آن پس هرگاه مرتفع خواهد شد نقیض عود خواهد کرد و اگر

کما اذا استأجره للحفظ شتره ففوت الحفظ في بعضه ثم حفظ في الباقي فحصل الوعد الى نائب المالك
قال فان طلبها صاحبها تجدها ضمنها لانها لما طال به بالوعد فقد عزلها عن الحفظ فبعد ذلك هو
 بالمال غاصب ما منع منه فيضمنها فان عاد الى الاعتراف لم يبرء عن الضمان لا بدقناع العقد
 اذا المطالبة بالوعد رفع من جهته والمجود فسمع من جهة الموعد تجوز الوكيل الوكالة ومجود احد
 المتعاقدين البيع فتمد الرفع وكان الموعد يتفرغ بعزل نفسه بحضر من المستودع كالوكيل يملك
 عزل نفسه بحضرة الموكل واذا ارتفع لا يعود الا بالتجديد فلم يوجد الوعد الى نائب المالك بخلاف الخلاف
 ثم العود الى الوفاق ولو وجدها عند غير صاحبها لا يضمنها عند ابى يوسف ره خلا فالوفاة كان
 المجود عند غيره من باب الحفظ لان فيه قطع طمع الطامعين ولا يملك عزل نفسه بغير تحضر منه
 او طلبه ففي الامر بخلاف ما اذا كان بحضرة **قال** ولم يودع ان يسأوبا لوجبة وان كان
 لها حمل ومثونه عند ابى حنيفة ره وقال ليس له ذلك اذا كان لها حمل ومثونه
 چنانچه وقتیکه اجیر کرد کسی شخصی را برای محافظت تانکیاه و اجیر کرد که ترک محافظت نمود بعض ماهه و محافظت کرد در باقی پس او
 مستحق اجرت میشود بقدر محافظت و آنچه شافعی رح گفته است که بری نخواهد شد مودع از ضمان مگر وقتیکه واپس ودا نر مالک
 پس جواب آن نیست که هرگاه ادمر محافظت باقی ماند از مخالفت باز آمد مودع پس حاصل شد رد و دعیت مودع که نائب مالک
 و این رد بخبر له واپس و دل آن است مالک آن پس مودع ضامن آن نخواهد شد بسبب مالک **مسئله ۱۰** اگر مالک دعیت
 طلب و دعیت نماید از مودع و او انکار آن نماید و بعد از آن بزرگ شود رد دعیت پس ضامن آن خواهد شد بحجت آنکه هرگاه مالک
 طلب و دعیت نمود از مودع مغفل ساخت ویرا از محافظت آن پس مودع غاصب و مانع خواهد شد بسبب نگاه داشتن دعیت
 بعد از عزل اعدا ضامن آن خواهد شد و بعد از انکار اگر باز اقرار کند بری نمیشود بسبب آنکه عقد و دعیت مترفع شد بحجت آنکه
 مطالبه مالک برای واپس گرفتن و دعیت دفع عقد مذکور است از جانب بی و انکار و دعیت نسیم عقد مذکور است از جانب مودع چنانچه انکار و مالک
 نسیم و مالک است از جانب بی و چنانچه انکار بی از جانب مودع و مشتری نسیم مودع است از جانب بی و هرگاه هر دو نسیم حق گشت عقد مذکور مترفع شد
 یا بحجت آنکه مودع تنها مالک عزل خود است بحضور مالک و دعیت چنانچه وکیل تنها مالک عزل خود است بحضور وکیل و هرگاه مترفع شد
 عقد مذکور باز عود نمیکند مگر وقتیکه از سر نو عقد نمایند و آن یافته نشد است پس رد بسوی نائب مالک یافته نشد بخلاف
 وقتیکه مخالفت مالک نماید یا بنظر که تعدی کند و باز از مخالفت باز ماند و موافقت نماید چه در صورت یافته میشود و رد بسوی
 نائب مالک چنانچه مذکور شد **مسئله ۱۱** اگر مودع انکار و دعیت نماید نزد غیر مالک و دعیت ضامن نمیشود نزد ابی یوسف
 بخلاف زعفران بحجت آنکه انکار آن نزد غیر مالک از باب محافظت است زیرا چه در آن قطع طمع طامعان است و بحجت آنکه مودع
 مالک عزل خود نیست مگر بحضور مالک و دعیت یا وقتیکه او طلب نماید و دعیت را پس باقی خواهد ماند ادمر محافظت بخلاف
 وقتیکه انکار و دعیت نماید بحضور بی **مسئله ۱۲** میرسد مودع را که در سفر همراه خود رد و دعیت را اگر چه بار برداشتی نیست
 در کما باشد برای آن نزد ابی حنيفة رح گفته اند صاحبین رح که این میرسد مراد وقتیکه بار برداری و مؤنت در کما باشد برای آن

و خطی است

وقال الشافعی رہے نہیں لے ذلک فی الوجهین لابی حنیفۃ راقط لوق الامر والمفاتیح محل الحفظ
اذا كان الطريق آمنا ولهذا ملكه الاب والوصی فی مال البسی ولهما انہ یلزمه مؤنة الرد فیما له
حمل ومؤنة فالظاهر انہ لا یرضی به فیقید به والشافعی رہے یقید لا بالحفظ المتعارف وهو الحفظ فی الامکان
وسار کالاستحفاظ باجو قلنا مؤنة الرد یلزمه فی ملكه ضرورة امتثال امره فلا یبالی به والمعتاد
لکونهم فی الامر لا حفظهم ومن یكون فی المفاز لا یحفظ ماله فیما یخلف الاستحفاظ باجولانه عقد معاوضة
فیقتضی التسلیم فی مکان العقد واذا انہای المودع ان ینجرح بالودیعة فخرج بها ضمن لان التقیید

مفید اذ الحفظ فی المصالح فکان صحیحاً قال واذا اودع رجلا من عند رجل ودية فحضر احدهما
وگفته است شافعی رح کہ این نمیرسد مرا و دیگر وصورت چه شافعی رح محل بنیاد امر محافظت بارجا فطت متعارف
کہ آن محافظت در شهرست چنانچہ اگر کسی کہ کسی برای محافظت تل خود تا یک ماه پس نمیرسد اجیر مذکور را کہ مسافرت نماید
با مال مذکور و اگر سفر کند با مال مذکور ضامن میشود و همچنین در بخانیز و دلیل ابی حنیفہ رح نیست کہ امر مالک بجا فطت آن مطلق
و تقید نیست و صحرا محل محافظت است و قتیکہ راہ مامون باشد لهذا پدر و وصی را نمیرسد کہ مسافرت نماید با مال صغیر و دلیل
صاحبین رح نیست کہ لازم خواهد شد بر مالک و دلیعت نموت نقل و محل در صورتیکہ بار برداری و کار را باشد برای و دلیعت و ظاهر
اینکہ مالک راضی نیست با این پس امر وی بجا فطت مقید بمصر خواهد بود در صورت وجوبش این است کہ نموت نقل و محل کہ فوم
میشود بر مالک و دلیعت در آن باکی نیست چہ آن لازم میشود بجهت ملک وی بسبب ضرورت امتثال امر وی و جواب شافعی رح
این است کہ عرف و معتاد بدون آنستند در محافظت آن بلکه در محافظت عرف مشترک است چنانچہ در شهر میکنند در
صحرائی کہ یکدیگر صحراست محافظت میکنند مل خود را در آن صحرا و گاهی مقصود مالک و دلیعت این میشود کہ بیرون بر موضع
مل و دلیعت را از یک شهر بشهر دیگر و قتیکہ آن شهر غیر مامون باشد و شهر دیگر مامون و قتیکہ سفر نماید مودع بسوی شهر
مالک و دلیعت و ہر گاہ عرف مشترک است پس امر محافظت مقید نخواہد شد بشهر بخلاف گرفتن اجیر بجهت محافظت چہ
اجارہ عقد معاوضہ است و مقتضای آن نیست کہ تسلیم نماید مقصود علیہ را کہ محافظت است در مکان عقد و باید دانست کہ
اختلاف مذکور وقتی است کہ ابلع مطلق باشد و راہ مامون و سفر ضروری پس اگر راہ مخوف باشد و سفر غیر ضروری ضمان
میشود باتفاق ہمہ علمای مارج و اگر سفر ضروری نباشد پس اگر سفر کند با اہل و عیال خود نقطہ ضامن نمیشود و اگر سفر نماید بآب
خود ضامن میشود بجهت آنکہ ممکن است و یا کہ بگذارد و دلیعت را نزد اہل و عیال خود مسئلہ ۱۳۱ - اگر مالک و دلیعت
منع نماید مودع را از یکدیگر بیرون شهر و دلیعت را و مودع را از آنجا ضامن میشود بجهت آنکہ تقیید مذکور مفید است زیرا کہ محافظت
در شهر مانع است پس تقیید مذکور صحیح خواهد بود مسئلہ ۱۳۲ - اگر دلیعتی سپرد دو کس نزد شخصی و بعد ازان یکی از آن کس حاضر

یطلب نصیبه لم یدفع الیه نصیبه حتی یخصوا کافر عند ابی حنیفة ر. و قالین دفع الیه نصیبه و فی الجامع الصغیر
ثلاثة استودعوا رجلا الفأغاب الثانی فلیس للحاضرات یاخذ نصیبه عند و قال له ذلک و الخلفاء فی المکیل
والمودون وهو المراد بالذلک کورغ المختصر لهما انه طالیم بدفع نصیبه فیوم بالدفع الیه کما فی الدین المشترك و هذا
یطلبه بتسليم ما سلم الیه وهو النصف و هذا کان له ان یاخذ لا فکذا یوم هو بالدفع الیه و لا بی حنیفة ر. انه طالیم
بدفع نصیب الغائب لانه یطلبه بالمقر و حقه فی المشاع و المفرد المعین یشتمل علی الحقیق و لا یتحقق الا بالقسمه
ولیس للودع و لایة القسمه و هذا الا یقسم دفعه فتمه بالاجماع بخلاف الدین المشترك لانه یطلبه بتسليم حقه لان الدیون یقفه
باعتبارها و قوله له ان یاخذ لا فکذا لیس من ضرورته ان یخص الودع علی الذفع کما اذا كانت له الف درهم و دینه عند فاضان و علیه
الف لغیرة فلو غریبه ان یاخذ اذا ظفر به و لیس للودع ان یدفعه الیه **قال** ان اودع رجل عند رجلین شیئا یقسم لهما یقران
یدفعه احدهما الی الآخر و لکنهما یقسمانه فیحفظ کل واحد منهما نصفه و ان کان مما لا یقسم جازان یحفظه احدهما
یاذن الآخر و هذا عند ابی حنیفة ر. و کذلک الجواب عند فی الرهنین و الوکیلین بالشرا و اذا سلم احدهما الی الآخر
و طلب لمو نصیب خود را نخواهد داد و مودع نصیب ویرا تا که حاضر نشود دیگر نزد ابی حنیفه رج و گفته اند صاحبین رج که مودع خواهد
نصیب حاضر را بوی چنین مذکور است و در مختصر و در جامع صغیر مذکور است که اگر کسی و ولایت سپرد نزد شخصی هزار درم را و بعد از آن
غائب شدند از آنها و کس پس میرسد حاضر را که بگیر و نصیب خود را باید داشت که خلاص مذکور و وکیل و موزون است و همین مرد است
از آنچه مذکور است و در مختصر و دلیل صاحبین رج نیست که حاضر طلب میکند از مودع نصیب خود را پس حکم نموده خواهد شد بر او که بدید
چنانچه در دین مشترک و سر آن نیست که او طلب میکند چیزی را که او تسلیم نموده است مودع و آن نصف و ولایت است و بنا بر آن میرسد
حاضر را که بگیر و نصف مذکور را و قنیکه و سقیاب شود پس همچنین حکم نموده خواهد شد که بدید ویرا چه قبضه مودع بمنزله قبض وی است زیرا چه
او نایب وی است و وکیل ابی حنیفه رج نیست که حاضر طلب میکند نصیب غائب را زیرا چه طلب میکند ممتاز معین را و حق و بی شاع
و ممتاز معین مثل است بر و حق و بی ممتاز میشود و مودع را ولایت قسمت نیست و بنا بر آن اگر بدید مودع نصیب
پس و اول وی نصیب ویرا قسمت شمرده نمیشود بالاجماع بخلاف دین مشترک زیرا چه دین حاضر طلب میکند از مدعیان که تسلیم نماید
بوی حق ویرا بجهت آنکه دین او دانوده میشود و مثل آن و آنچه صاحبین رج گفته اند که میرسد حاضر را که بگیر و نصیب مذکور را و قنیکه
و سقیاب شود و جالبش این است که ازان لازم نمی آید که جبر نموده شود بر مودع که او بدید ویرا چنانچه و قنیکه هزار درم و ولایت باشد نزد شخصی
و نیز بدید مودع مذکور هزار درم دین باشد از آن خیر وی پس دین ویرا میرسد که بگیر و هزار درم مذکور را که و ولایت است و قنیکه سقیاب
همان و میرسد مودع را که بدید هزار مذکور بدان مذکور **مسئله ۵۱** اگر شخصی و ولایت داشت نزد کس چیزی را که قابل قسمت
جائز نیست که بدید یکی ازان دو کس آن چیز را بگیرد و لیکن هر دو قسمت خواهند کرد آنرا و محاطت خواهد نمود هر واحد نصف و ولایت
و اگر آن چیز که و ولایت است قابل قسمت نباشد جائز نیست که محاطت آن نماید یک کس باذن دیگر و این نزد ابی حنیفه رج
همچنین حکم نزد وی و در تنفی ایمنی اگر گویند یک کس دو کس چیزی را قابل قسمت نیست پس میرسد یکی از دو تن که محاطت هر یکی نماید
باذن دیگری و همچنین حکم نزد وی رج در وکیل شراف علی اگر وکیل کند دو کس چیزی را که قابل قسمت نیست پس میرسد یکی از دو تن که محاطت هر یکی نماید

و قال لا احد هان يحفظ باذن الاخر في الوجهين لهما الله رضي بامانتهم فكان لكل واحد منهما ان يسلم
 الى الآخر ولا يضمنه كافي ما لا يقسم وله الله رضي بحفظهما ولم يرض بحفظ احد هان كله لان الفعل متى اضيف اليه
 ما يقبل الوصف بالتعريف يتناول الجميع دون الكل فوقع التسليم الى الاخر من غير رضاه المالك فيضمن الدافع ولا يضمن
 القابض لان مودع المودع عند لا يضمن وهذا بخلاف ما لا يقسم لانه لما اودعها ولا يمكنهما الاجتماع
 عليه اثناء الليل والنهار وامكنهما المهايأة كان المالك راضيا بفع الكل الى احدهما في بعض الاحوال واذا قال
 صاحب الودیعه للمودع لا تسلمها الى زوجتك فسلمها اليها لا يضمن وفي الجامع الصغير اذا انهاء
 ان يدين فعها الى احد من عياله فدفعها الى من لا بد منه لا يضمن كما اذا كانت الودیعه
 دابة فنهاه عن الدفع الى غلامه وكما اذا كانت شيئا يحفظ على يد النساء فنهاه عن الدفع الى امرأته وهو محل
 الاول لانه لا يمكن اقامة العمل مع مراعاة هذا الشرط وان كان مفيدا فيلغو وان كان لهم منه بد ضمن
 لان الشرط مفيد فان من العيال من لا يوثق على المال وقد يمكن العمل به مع مراعاة هذا الشرط فاعتبر
 هل وكفته اند صاحبين روح كمي سر بكي ائنان دو كس كه محافظت آن نماید بان دیگر در صورت بحیث آنکه مالک و دلیت
 راضی است بامانت هر دو پس جائز خواهد بود برای هر واحد از آنها که تسلیم نماید دیگری و ضامن نخواهد شد چنانچه در صورتیکه و دلیت
 قابل قسمت نباشد و دلیل ابی حنیفه رج نیست که مالک و دلیت راضی است باینکه هر دو محافظت آن نمایند و این را ضامنیست
 گویی از آنها محافظت جمیع و دلیت نماید زیرا چه فعل محافظت و قتیکه غصب شود بسوی چیزی که قابل تجویز است شامل میشود و بعضی آن
 نه جمیع آن را پس تسلیم کی ازان دو کس دیگری بغیر مرضی مالک خواهد بود پس ضامن آن خواهد شد تسلیم کننده مذکور و ضامن آن
 نخواهد شد قبض کننده مودع مودع ضامن نمیشود نزد ابی حنیفه رج و این بخلاف آن چیست که قابل قسمت نباشد بحیث آنکه
 هر گاه آنرا و دلیت دشت نزد دو کس و ممکن نیست مرآت آنها را که جمیع باشند بر محافظت آن در جمیع ساعات شب و روز و ممکن است
 مرآت آنها را که محافظت آن نمایند بطریق نوبت پس بالفرض مالک آن راضی خواهد بود و اذن جمیع و دلیت یکی از آنها و بعضی اوقات
 مسئله ۱۴ اگر گفته باشد صاحب و دلیت مودع که تسلیم کن آنرا نزد خود و او تسلیم کند آنرا بسوی پس مودع ضامن آن
 نمیشود و در جامع صغیر مذکور است که اگر صاحب و دلیت منع کند مودع را که ندید و دلیت را کسی از عیال خود و او تسلیم کند آنرا بکسی که
 در و اذن آن بوی ناگزیر است پس مودع ضامن نمیشود بسبب و اذن آن بوی چنانچه و قتیکه و دلیت جایز باشد او منع کند
 صاحب و دلیت مودع که ندید آنرا غلام خود و چنانچه و قتیکه و دلیت ازان چیز را باشد که محافظت آن نموده میشود و درست زنان
 و منع کند صاحب و دلیت مودع را که ندید آنرا زن خود قال زن این روایت مطلق است در روایت جامع صغیر مقید است پس روایت
 اول نیز محمول است بر مقید و وجهش آنست که ممکن نیست که مودع محافظت آن نماید باریات شرط مذکور پس لغو خواهد شد اگر چه مفید
 باشد و اگر مودع در و اذن آن بوی ناگزیر نباشد باینکه مودع را و زوج باشد مثلاً یا و غلام و منع کند مالک و دلیت از و اذن آن
 بفلان زن یا منع کند از و اذن متور بفلان غلام و هذا او بدید کسی که منع نموده است مالک و دلیت و در این ضامن میشود بحیث آنکه
 شرط مذکور مفید است چنانچه از عیال محل اعتدال نمی باشند و محافظت آن با رعایت شرط مذکور ممکن است پس آن صغیر خواهد بود

وان قال! حفظها فی هذا البیت فحفظها فی بیتی احر من الدار لم یضمن لان الشرط غیر مفید فان البیتین فی دار واحدة لا یفتاوتان فی الحوز وان حفظها فی دار اخرى ضمن لان الدارین تقاوتان فی الحوز فكان مفیداً فیهم التکید ولو کان التقاوت بین البیتین ظاهراً یا بکانت الدار التي فیها البیتان عظیمه والبیت الذی نهاه عن الحفظ فیه عجزاً ظاهره فصل الشرط قال ومن اودع رجلاً وودیعه فادعها انو فهلکت فله ان یضمن الاول وليس له ان یضمن الاخر وهذا عند ابی حنیفه سهلاً وقالوا ان یضمن ایهما شاء فان ضمن الاول لا یرجع علی الاخر وان ضمن الاخر ورجع علی الاول لمانه قبض المال من ید ضمن فیضه کمودع الغاصب وهذا لان المالك لم یرض بأمانه عنده فیکون الاول متعدياً بالتسلیم والثانی بالقبض فیحیی بينهما عیدانه ان ضمن الاول لم یرجع علی الثانی لانه ملکه بالقبض فظهر انه اودع ملک نفسه وان ضمن الثانی رجع علی الاول لانه هامل له فیرجع علیه مما لحقه من العیده ولانه قبض المال من ید املین لانه بالدفع لا یضمن

مسئله ۱- اگر صاحب ودیعت گفت بمودع که نگا بهار این مادی را در خانه ازین سرای و اگر نگا بهشت آنرا در خانه دیگر و از آن سرای پس اوصاف من میشود و بخت آنکه شرط مذکور مفید نیست چه دو خانه از یک سرای متفاوت نمیشود و در هر دو محافظت و اگر نگا بهشت آنرا در سرای دیگر ضامن میشود و بخت آنکه دو سرای متفاوت نمیشود و ضرر و محافظت پس شرط مذکور مفید نخواهد بود لهذا تقیید مذکور صحیح خواهد شد و اگر تفاوت ظاهر باشد میان دو خانه از یک سرای یا بطوری که سرای بزرگ باشد و خانه که منع نموده است از دو شتر و ودیعت در آن رخته دارد و شکافه است پس شرط مذکور صحیح است و ضامن میشود اگر نگا بهشت آنرا در آن اگر شخصی ودیعتی داشت نزد کسی و او ودیعت سپرد آنرا بدیگری و هلاک شد و ودیعت مذکور نزد دیگری پس میرسد مالک ودیعت را که تاوان دارد کند مودع محل را از مودع دوم را نزد ابی حنیفه رج و گفته اند صاحبین رج که مالک ودیعت مختار است تاوان آن را هر کدام را که خواهد پس اگر تاوان گرفت از اول او جمع نخواهد کرد و آنرا بر دوم و اگر تاوان گرفت از دوم پس او خواهد گرفت آنرا از اول و دلیل صاحبین رج نیست که مودع دوم قبض نموده است مال مذکور را از دست کسی که او ضامن است پس خواهد شد مانند مودع غاصب و اعنی اگر غاصب ودیعت سپارد مال منسوب را نزد کسی و هلاک شود مال مذکور در دست مودع پس مالک مختار است اگر خواهد ضمان آن بگیرد از غاصب و اگر خواهد ضمان آن بگیرد از مودع همچنین در نجای نیز می دانند انیت که مالک ودیعت را ضامن نیست باینکه او امانت سپارد و نزد غیر پس مودع اول برگاه تسلیم نموده بدیگری بی رضای مالک تعدی نمود و دوم نیز تعدی کرد بسبب آنکه قبض نمود بی رضای مالک پس مختار خواهد شد مالک در گرفتن ضمان از آنها ولیکن اگر ضمان گرفت از اول او نخواهد گرفت آنرا از دوم بخت آنکه مودع اول مالک ودیعت مذکور شده بسبب داوان ضمان پس ظاهر گشت که او ودیعت داشته است ملوک خود را و اگر تاوان گرفت از دوم او خواهد گرفت آنرا از اول بخت آنکه دوم عمل محافظت و قبض میکند از جانب اول پس رجوع خواهد کرد بر آن بجزیکه لاحق خواهد شد و او را بسبب عمل مذکور و دلیل ابی حنیفه رج نیست که مودع دوم قبض مال نموده است از دست املین زیرا چه مودع اول بسبب داوان ودیعت ضامن نمیشود

ما لم یفارق له حضور رایه فلا تعدی منهما فاذا فارقته فقد ترك الحفظ الملتزم فیضمنه بذلك
واما الشانے فسقم على الحالة الاولى ولم يوجد منه صانع فلا یضمنه كالریح اذا اقلت في حجرة ثوب غیر
قال ومن كان في يد الف فادعاهما رجلا من كل واحد منهما انها له او دعها اياه والی ان یحلف
لیمنا فالالف بینهما وعليه الف اخری بینهما وشرح ذلك ان دعوی كل واحد صحیحة لاحتمالها الصدق
فیستحق الحلف على المنکر بالحديث ویحلف لكل واحد على الانفراد لتغایر الحقیقین وباینهما بدء القاضی
جاز لتعد راجع بینهما وعدم الاولیة ولولتسا حاقوم بینهما تطبیقا لقلبهما ونفیاً لتهمة الميل ثم
ان حلف لاحد هما یحلف للثانی فان حلف فلا شیء لهما لعدم الحججة وان نكل اعنی للثانی یقضی له
لوجود الحججة وان نكل للاول یحلف للثانی ولا یقضی بالنکول بخلاف ما اذا اقر لاحد هالان الاقرار حجة
موجبة بنفسه فیقضی به اما النکول انما یصیر حجة عند القضاء فجاز ان یؤخر یحلف للثانی فینکشف
وجه القضاء ولونكل للثانی ایضاً یقضی بینهما نصفین على ما ذکر فی الکتاب لاستواءهما فی الحججة

تا که جدا شود از مودع دوم چه او تا که جدا شده است رای و تدبیری در آن حالت موجود است و مالک مال راضی است بجا فطی که
مخصوص برای و تدبیری است و آن موجود است پس تعدی یافته نشد از کسی دیگر گاه جدا گشت از دوم پس اول ترک نمود فطی
را که التزام آن نموده بود پس ضامن آن خواهد شد باین سبب و اما مودع دوم پس بر حالت خود است مدام صبی قبض وی چنانچه
در حالت اول قبض امانت بود و چنان است تا هنوز و تعدی از وی یافته نشد و است پس ضامن آن خواهد شد چنانچه و قنیکه یاد
اندازد و جامه غیر را در کنار کسی و هلاک شود آن جامه پس او ضامن آن نمیشود همچنین در اینجا نیز مسئله ۱۹ اگر هزار دوم در دست
کسی باشد و دعوی آن نمایند و کس با منظر که هر واحد از آنها بگوید که آن مال من است و من و دیعت داشته ام آنرا نزد او داد
بعد از آن کارا بنامید از سوگند پس هزار دوم مذکور مقسوم میشود میان هر دو و واجب میشود بر مدعی علیه هزار دیگر برای هر دو مدعی
آن این است که دعوی هر واحد از مدعیان صحیح است چه دعوی هر واحد اتمل صدق دارد پس هر واحد را میرسد که طلب کند نماید
از منکر و او سوگند خواهد خورد برای هر واحد علیحدہ چه حق بر واحد جدید است و بهر کدام از آنها که قاضی آغاز کند سوگند جائز است
چه جمع میان هر دو متعذر است و هیچ یکی از آنها اولی نیست نسبت دیگر و اگر در آغاز نمودن سوگند هر دو مدعی منازعت نمایند
قرعه انداخته میشود برای اطمینان قلب آنها و برای نفی تهمت میل از قاضی و بعد از آن اگر سوگند خورد برای یکی پس
سوگند داده میشود برای دوم پس اگر سوگند خورد برای هر دو هیچ چیز بران واجب نمیشود بسبب عدم حجت و اگر نکول نمودار سوگند
دوم حکم نموده میشود برای دوم چه حجت آن یافته شد و اگر نکول کند از سوگند اهل حکم نموده نمیشود برای او بلکه سوگند داده میشود
برای دوم و مخلفات و قنیکه اقرار نماید برای اول چه حکم نموده میشود برای او بجهت آنکه اقرار حجت است و موجب مال است بذبح و
اگر نکول پس آن حجت مال نمیشود مگر و قنیکه منضم شود بان حکم قاضی پس جائز است که در صورت نکول تاخیر نموده شود تا آن مال
که سوگند داده شود برای دوم تا ظاهر شود طریق حکم قاضی و اگر نکول کند از سوگند دوم نیز حکم نموده میشود برای هر دو و با گشت
بجهت آنکه هر دو مساوی اند و رجعت و هیچ اعتبار نیست بجهت نکول او چه در رجعت نشد و اندک در وقت احدی آن مال حکم قاضی است

کما اذا اقلما البینه ویغرم الفأخری بینهما لانه اوجب الحق لكل واحد منهما ببذله او باقاره وذلك بحقه في
حقه وبالصرف اليهما صار قاضيا بنصف حتى كل واحد منهما بنصف الآخر فيغرمه ولو قضي القاضي للاول حين
نكل ذكر الامام البردوسي في شرح الجامع الصغير انه يحلف للثاني فاذا نكل يقضي بينهما لان القضاء للاول لا يبطل حتى
الثاني لانه يقدر ما اصاب نفسه او بالقرعة وكل ذلك لا يبطل حتى الثاني وذكر الاختصاص انه نفذ قضاء الاول ووضعه
المسئلة في العبد واما تنفيذ المصاد فتم على الاجتهاد لان من العلماء من قال يقضي للاول ولا ينظر لكونه
اقرارا لانه ثم لا يحلف للثاني ما هذا العبد لان نكله لا يفيد بعد ما صار للاول وهل يحلفه بالله ما هذا عليك
هذا العبد ولا قيمته وهو كذا وكذا ولا اقل منه قال ينبغي ان يحلفه عند محمد بن خالد قال لا يوسف
بناء على ان المودع اذا اقر بالوديعة ودفع بالقضاء الى غيره يضمنه عند محمد بن خالد فانه

و

میتانچه اگر هر دو اقامت بنیه نمایند بقتل اقامت بنیه اعتبار ندارد همچنین در میان زن و تاوان خواه و او مدعی
هزار دیگر برای هر دو زیرا چه واجب شد بر مدعی علیه حق هر واحد از آنها بسبب نکل و این حجت است
بروی و بسبب دادن هزار مذکور هر دو ادا نمود نصف حق هر واحد را به نصف مال دیگر پس تاوان آن
خواهد داد و هر واحد و اگر حکم کند قاضی برای اول و قنیه مدعی علیه نکل نماید پیش از آنکه سوگند داده شود
برای دوم پس در این صورت ذکر نموده است امام علی بر دوی رج در شرح جامع صغیر که سوگند داده میشود برای دوم
پس اگر نکل کند حکم نموده میشود که هزار مذکور میان هر دو بالمناصفه است بجهت آنکه بسبب حکم برای اول باطل
نمی شود حق دوم زیرا چه تقدیم اول در گرفتن سوگند با اختیار قاضی است یا بقرعه و بسبب هیچ سکه
از آنها باطل نمیشود حق دوم و باید دانست که خصاف رج وضع نموده است مسئله مذکوره را در بنده و بجای هزار درم آورده است
بنده را و گفته است که نافذ میشود قضای آن برای اول و وجه نفاذ آن این است که یافته شده است در محل
اجتهاد اعنی محل اختلاف چه بعضی از علما گفته اند که حکم نموده می شود برای اول و انتظار نموده نمی شود بجهت آنکه
نکل بمنزله اقرار است از روی دلالت و بعد از آن باید دانست که سوگند داده نمی شود برای دوم با اینطور
که نیست این بنده وی زیرا چه نکل مدعی علیه ازین سوگند مفید نیست بعد از آنکه گشت بنده مذکور از آن
اول و آیا سوگند داده می شود باین طور که نیست برای این برین هیچ چیز نه این بنده و نه قیمت
آن که این معتد است و نه کمتر از آن قیمت پس گفته است خصاف رج که سزاوار است
که سوگند داده شود نزد محمد رج نه نزد ابی یوسف بنا بر آنکه اگر مودع اقرار نماید بودیعت برای کسی
و داده شود مقرب غیر آن کس بحکم قاضی ضامن می شود و معتد نزد محمد رج نه نزد ابی یوسف رج

وهذا فی بعض الاطناب والله اعلم

کتاب العاریة

قال العارِية جائزة لانه نوع احسان وقد استعار النبي عليه السلام
در وعامان صفوات وهي تمليك المنافع بغير عوض وكان الكرخي يقول
هي اباحة الانتفاع بملك الغير لانها تنقذ بلقطة الاباحة ولا يشترط فيه
ضرب المدّة ومع الجهالة لا يصح التملك وكذلك يعمل فيه النعمي

واین مسئله که کلام در اینست نوع مسئله اقرار بود یعنی پس حکم این مسئله مثل آن خواهد بود و مسئله اقرار نیست که شخصی اقرار نموده این
بند فلاکت و بعد از آن گفت که بلکه او را و ولایت داشته است نزد ملان بگوید پس حکم نموده میشود برای مقرر اهل محبت آنکه اقرار دوم مجموع است اقرار
اول و اگر دایره مذکور را بمقرر اول بی حکم قاضی ضامن میشود و نزد همه و اگر داد آنرا بحکم قاضی پس همچنین است نزد محمد ج
بجهت آنکه او اقرار میکند که لازم است بر وی محافظت آن برای دوم و حال آنکه آن بند هلاک شده است در حق دوم سبب
اقرار مقرر مذکور برای اول پس ضامن خواهد شد و نزد ابی یوسف رج مقرضان نمیشود بجهت آنکه سبب مجبور اقرار است
چیزی از بنده فوت نشده است در حق دوم بلکه فوت شده است بدو آن بادل که با کراه و حکم قاضی است پس ضامن
نخواهد شد و محمد ج میگوید که قاضی را او مسلط نموده است درین حکم پس ضامن خواهد شد و وجه بنای مسئله مذکور برین مسئله
اینست اقرار وی بود یعنی برای مقرر دوم بعد از آنکه مستحق آن گشت مقرر اول سبب اقرار وی مقید است برای مقرر دوم
چه بسبب آن واجب میشود و ضامن آن برای دوم نزد محمد ج پس در مسئله که کلام در آنست سزاوارست نزد محمد ج که
سوگند داده میشود برای دوم اگر چه مستحق بنده مذکور شده است اول بجهت آنکه فائده سوگند نکول است و آن اقرار است
و اقرار برای دوم مقید است بجهت وجوب ضمان و نزد ابی یوسف رج سوگند داده میشود بجهت آنکه او ضامن نمیشود
بسبب اقرار نزد وی همچنین بسبب نکول تزیین داد و آن گند فائده نیست والله اعلم

کتاب العاریة

وآن تمليك منفعت است بی عوض نزد علمای راجح و عاریت دهنده را میگوید و گیرنده را مستقیم و چیزی را که عاریت دهنده
آنرا مستعار و عاریت میگوید و گفته است که نمی توانی و شافعی رج که عاریت عبارتست از اباحت انتفاع بکلی غیر بجهت آنکه
منعقد میشود بلقطة اباحت و نیز شرط نیست در عاریت بیان مدت و اگر تمليك می بود صحیح نمیشد بی بیان مدت بجهت آنکه
منافع معلوم نمیشد و نیز بیان مدت تمليك مجمل نیست نیز اهل مشی عاریت بسبب نمی اگر تمليك منفعت می بود باطل نمیشد بسبب

ولا يملك الاجارة من غيره ونحن نقول انه ينبغى عن التملك فان العادیة من العویة وهى العیة ولهذا یعتقد بلفظة التملك والمنافع قابلة للملك كالأعيان والتملك نوعان بعض وبغير عوض ثم الأعيان تقبل النواهي فكذلك المنافع والمجامع بينهما دفع الحاجة ولفظة الإباحة استعيرت للتملك كما فى الاجارة فاننا نتعقد بلفظة الإباحة وهى تملك والجهالة لا تنفص الى المنازعة لعدم اللزوم فلا تكون ضائفة ولان الملك انما يثبت بالقبض وهو الانتفاع وعند ذلك لاجهالة وانتهى منع عن التحصيل فله يحصل المنافع على ملكه ولا يملك الاجارة لدفع زيادة الضرر على ما ذكره ان شاء الله تعالى قال وتضم بقوله اعرتك لانه صريح فيه واعطيتك هذه الارض لانه مستعمل فيه ومتحكك هذا الثوب وحتيك على هذه

الذابة اذ الميرور به الهبة لا ينفع التملك العين وعند عدم ارادته الهبة ثم على

وتنبرست غير ان غير سلكه اجاره وهدا انرا و اگر تملك می بود اجاره صحیح میشد چه کسی که مالک چیزی میشود میتواند که آنرا اجاره دهد و علمای ما میگویند که لفظ عاریت شعرت بر تملك چه عاریت شتقت از عریه که بمعنی بخشیدن است بنا بر این عقد میشود بلفظ تملك و منافع قابل ملک است مانند اعیان موجوده و در آن تملك بعوض بی عوض هر دو جائز است پس همچنین منع نیز هر دو نوع تملك جائز خواهد بود و جواب کرخی رخ نیست که لفظ اباحت استعارت برای تملك چنانچه در اجاره چه آن منعقد میشود بلفظ اباحت و آنچه کرخی رخ گفته است که اگر تملك می بود صحیح نمی شد بی بیان مدت به سبب جهالت جوابش این است که جهالتی که در عاریت است مفضی بنا بر عت نیست چه عقد عاریت لازم نیست پس جهالت مذکوره مضر نخواهد بود و نیز ملک در عاریت ثابت نمیشود مگر قبض که آن عبارت است از انتفاع و درین هنگام جهالت نیست و باید دانست که نمی در عاریت عمل میکنند بجهت آنکه نمی منع است از نیکه حاصل شود و منافع و ملوک مستعیر گردد پس بعد از منع ملوک مستعیر نخواهد منافع واد مالک اجاره نمیشود و بسبب آنکه در آن زیاده ضرر میرسد چنانچه بیان آن خواهد آمد انشاء الله تعالی ف باید دانست که تملك بر چهار گونه است یکی بیع که تملك عین است بعوض دوم هبه که تملك عین است بی عوض سوم اجاره که آن تملك منفعت است بعوض چهارم عاریت که آن تملك منفعت است بی عوض چنانچه مذکور شد و آن صحیح است بجهت آنکه یک نوع احسان است ف و گفته است خدای تعالی که احسان کنید و بجهت آنکه عاریت گرفته بود و غیر علیه السلام زود از صفوان رضی الله عنه صحیح میشود و عقد عاریت بقول عاریت و دهند اعرتک یعنی عاریت و دوم ترا بجهت آنکه این لفظ صریح است در عاریت و بقول وی اطمینک هذه الارض اعني خورانيدم من ترا این عین را بجهت آنکه مستعمل است این لفظ در عاریت ف بطریق مجاز چه خوراندن زمین ممکن نیست پس مراد از آن خدا نیدن حاصل آن است

ص مسئله ۲- صحیح میشود عقد عاریت بقول وی منحك هذا الثوب اعني بخشیدم ترا این پارچه را و فقیه مراد ازین هبه نباشد بجهت آنکه این موضوع است برای تملك عین و هرگاه تملك عین مراد نباشد محمول خواهد شد

تملیک المنافع تجوزاً قال واخذ منك هذا العبد لانه اذن له في استحقاق امره وداري لكن سكنه لان

معناه سكنها هالك وداري لك عمرای سکنه لانه جعل سکنها هاله مدّة عمره وجعل قوله سکنه

تفسیراً لقوله لك لانه يحتمل تملیک المنافع محل علیه بدلالة اخره قال للعبد ان يرجع في العارضة متى شاء لقوله

عليه السلام المنفعة مردودة والعارضة مؤداة لان المنافع تلك شيئاً فشيئاً على حسب حد وثقاف التملیک

فيما لم يوجد لم يتصل به القبض فصم الرجوع عنه قال والعارضة امانة ان هلكت من غير تعدی

لم يضمن وقال الشافعي يضمن لانه قبض مال غيره لنفسه لا على استحقاق فيضمنه والا ذنب

ثبت ضرورة الانتفاع فلا يظهر فيها وراه ولذا كان واجب الرد وصادراً لمقبوض على سوم المشراء

برای تفت نظر بر مجاز و تخمین صحیح میشود عاریت بقول وی تملک علی نه الدایه افنی محمول سو اگر دم برابرین متوقّف بر این مبنی در وجه

این مظهر برای تملک عین است و چنانچه گفته میشود حمل الایر فلان و مراد ازان تملک میشود پس تملیک تملک عین مراد باشد

محمول خواهد شد بر تملک منافع بطریق مجاز مسئله ۳- صحیح میشود عاریت بقول وی اخذتک هذا العبد اعنی برای خدمت تو دادم

این بنده را بجهت آنکه این اذن است مراد که خدمت گیر در این بنده مذکور و صحیح میشود عاریت بقول وی داری لك سکنی چه معنی آن نیست

که سکونت کن برای تست بجهت آنکه قول وی داری لك احتمال و چیز دارد یکی تملک عین و دیگر تملک منفعت و قولی سکنی که تصریح

و تملک منفعت تفسیر کن است پس بران محمول خواهد شد و تخمین صحیح میشود عاریت بقول وی داری لك عمری سکنی چه معنی آن نیست

که سکونت کن برای تست بجهت آنکه قول وی سکنی تفسیر است چنانچه مذکور شد مسئله ۴- میرسد عاریت و میده را

که در این گیر و عاریت را هرگاه که خواهد بجهت آنکه بمنبر صلعم فرموده است که نحو سستی رویت و عاریت و سپس داده میشود باین

و باید دانست که من نوعی عاریت است و صورتش نیست که شخصی عاریت دهد که سفند یا داده شتر یا گا و را کبسی تا بخورد و شیر آن بعد از آن

و این هرگز نمی باشد بجهت آنکه منفعت مملوک میشود شيئاً فشيئاً بحسب حدود آن پس منفعتی که حادث نشده است در آن تملک

صحت است و قبض آن نشده است هنوز پس رجوع ازان صحیح خواهد شد مسئله ۵- عاریت امانت است پس اگر

هلاک شود در دست سقیم یا تعدی وی ضمان آن واجب نمی شود و مراد هلاک شده باشد در حالت احتمال یا در غیر حالت

احتمال گفته است شافعی رح که ضامن آن میشود و تملیک آن هلاک شود و غیر حالت احتمال بجهت آنکه اقبض کرده است مال غیر را بر خود

بی اعلیه سستی آن باشد و بنابر آن ضمانت روا آن واجب میشود بر سقیم در حالیکه عین عاریت موجود باشد پس واجب خواهد شد ضمان

قیمت آن و تملیک هلاک شود مانند غضب و خواهد بود مانند مقبوض بقصد شر او اما اذن قبض که امانت شده بود برای وی پس آن

بجهت ضرورت انتفاع بود لکن حکم آن ظاهر نخواهد شد در غیر حالت ضرورت یعنی و تملیک هلاک شود و در حالت انتفاع ضامن نخواهد شد

بسبب ثبوت ضرورت در آن حالت و اگر هلاک شود و در غیر حالت انتفاع ضامن خواهد شد بسبب عدم ثبوت ضرورت در آن حالت

ولنا ان اللفظ لا ینبئ عن التزام القمان لانه لتملیک المنافع بغير عوض اولا باحتیاج القبیض لم یقع نقد یا لکونه ما ذونافیه
والاذن وان ثبت لاجل الانتفاع فواقضه لا لا انتفاع لم یقع تعدیا واما وجوب رد مؤنة نفقة المستعار فانها على المستعير لا لمقتض
القبض والمقبوض على سوم الشراء مضمون بالعقد لان الاخذ في العقد له حكم العقد على ما عرف في موضعه
قال وليس للمستعير ان یاجر ما استعاره فان اجرة فطرب ضمن لان الاعارة دون الاجارة والشيء لا یتضمن
ما هو فوقه ولا نالو صحناه لا یعمل الا لازما لانه جئتذ يكون بتسلیط من للعیرون فی وقوعه لازما زیادة ضرر
بالعیر لست باب الاسترداد الى انقضاء مدة الاجارة فابطلناه فان اجرة ضمنه حين سله لانه
اذالم یتادله العادیة كان غفیا وان شاء المعیر ضمن المستاجر لانه قبضه بغير اذن المالك
لنفسه ثم ان ضمن المستعير لا یرجع على المستاجر لانه ظهرا نه اجرة ملك نفسه وان ضمن المستاجر

ودلیل علمای مراح انیست که لفظ عاریت دلالت نمی کند بر التزام ضمان بحیث آن که موضوع است برای
تملیک منفعت بی عوض بنابر قول علماء مراح یا موضوع است بر استیجار یا تحت منفعت بنابر قول
که فی مراح قبض آن تعدی نیست از مستعیر چه او اذن است و اذن اگر چه ثابت شده است برای انتفاع ولیکن
مستعیر نیز قبض کرده است آنرا اگر برای انتفاع پس تعدی از اذن یافته نشود است لهذا ضمان نخواهد شد و جواب
شافعی رح این است که مؤنت روان واجب نشده است بر مستعیر مگر بحیث آنکه منفعت فعل و قبض آن حاصل
مرا و مانند نفقة مستعاریه نفقة آن واجب میشود بر مستعیر نه بحیث قبض قبض بخلاف غصب که مؤنت روان
واجب می شود بر غاصب بحیث قبض قبض و در قبض به قصد ضمان لازم نمی شود بجز قبض بلکه ضمان لازم
می شود در سبب قبض بحیث شمر از ایراد قبض بقصد ضمان موجب ضمان است پس همچنین قبضه که بحیث
شر است چه گرفتن چیزی بحیث عقدی و حکم آن عقد است چنانچه این ثابت است در موضع خود مسئله ۶ -

نمی رسد مستعیر را که اجاره دهد عاریت را و اگر اجاره دهد و مملوک شود عاریت ضمان میشود مستعیر بحیث آنکه عاریت
دادن کمتر است از اجاره دادن شئی شامل نمیشود چیزی را که مافوق اذن است و بحیث آنکه اگر اجاره صحیح شود پس صحیح خواهد
مگر باین طور که لازم خواهد بود زیرا چه درین هنگام اجاره مذکور خواهد بود و بسبب تسلط نمودن عاریت دهنده و اگر اجاره لازم
گردد زیاده ضرر عاریت دهنده است چه او نمی تواند درین هنگام که واپس گیرد عاریت را تا آن زمان که منقضی شود
اجاره بنابر ان اجاره دادن عاریت باطل است و باید نیست که مستعیر ضمان آن میشود و قتیکه او تسلیم نمود عاریت را مستاجر
بحیث آنکه هرگاه عاریت دادن شامل نشد اجاره واپس تسلیم مذکور غصب خواهد بود و عاریت دهنده ضمانت اگر
خواهد ضمان آن بگیرد و مستاجر بحیث آنکه او قبض کرده است مال غیر را برای خودی اذن می بعد از ان هرگاه ضمان آن گرفت
از مستعیر پس او نخواهد گرفت آنرا از مستاجر زیرا چه ظاهر شده که مستعیر عاریه داده است مملوک خود را و اگر ضمان آن گرفت از مستاجر

برجم علی الواجرات لم یعلم انه كان عاریة فی یدہ دفعاً لضرر الغرور بخلاف ما اذا علم قال وله ان یعبیره
اذا کان لا یختلف باختلاف المستعمل وقال الشافعی رة لیس له ان یعبیره لانه اباحة المنافع علی ما بینا من قبل
والمباح له لا یمکن الاباحة وهذا لان المنافع غیر قابلة للملک لکونها معدومة واما جعلها موصو دة
فی الاجارة للضرورة وقد اندفعت بالاباحة ههنا ونحن نقول هو تملیک المنافع علی ما ذکرنا فیکون الاعارة
کالموصی له بالخدمه والمنافع اعتبرت قابلة للملک فی الاجارة فیکون كذلك فی الاعارة دفعاً للمحاجة
وآما لا یجوز فیما یختلف باختلاف المستعمل دفعاً لمزید الفرد عن المعبر لانه رضى باستعماله لا باستعمال غیره
قال رضى الله عنه وهذا اذا صدرت الاعارة مطلقة وهی علی اربعة اوجه احدى هان تكون مطلقة فی الوقت
والانتفاع فلمستعیر فیه ان ینتفع به ائى نوع شاء فی ائى وقت شاء عملاً بلا طلاق والثانی ان تكون
مقيدة فیهما فلیس له ان یجاوز فیه ما سماه عملاً بالتقید الا اذا کان خلوا قال مثل ذلك أو خیر
منه والخطئة مثل الخطئة والثالث ان تكون مقيدة فی حق الوقت مطلقة فی حق الانتفاع الرابع

پس او خواهد گرفت آنرا از مستعیر که موجد است و قتیکه نداند که آن عاریت است در دست دى بجهت آنکه او فریب داده است
ویرا بخلاف و قتیکه دیده و دانسته اجاره گرفته باشد چه در بنصورت فریب نیست مسلم سیر سید مستعیر که عاریت
دهد عاریت را و قتیکه مختلف نشود بسبب اختلاف استعمال کننده و گفته است شافعی ر ج که میرسد او را که عاریت دهد
آنرا زیرا چه عاریت نزد دى اباحت منفعت است و کسیکه مباح نموده شود باو چیزی پس او مالک اباحت آن نمی شود
و وجهش نیست که منفعت قابل ملک نیست بجهت آنکه معدوم است و در باب اجاره موجود شمرده نشده است مگر برای
ضرورت و در عاریت ضرورت مندرج میشود باباحت و عملای مارج میگویند که عاریت تملیک منفعت است پس مستعیر
مالک عاریت دادن خواهد شد مانند موصی له بخدمت چه او را میرسد که عاریت دهد و منفعت قابل ملک گردانیده شده است
در اجاره پس همچنین قابل ملک گردانیده خواهد شد در صورت عاریت برای دفع حاجت ف سوال اگر عاریت عبارت
از تملیک منفعت باشد پس سزاوار این است که جائز شود عاریت دادن مستعیر در صورتیکه مختلف میشود عاریت باختلاف
استعمال کننده و حال آنکه جائز نیست جواب هى جائز میشود اعارت مستعیر در صورتیکه مختلف میشود باختلاف
استعمال کننده بجهت آنکه اگر جائز میشد احتمال داشت که در بنصورت زیاده ضرر میرا لازم آید چه احتمال دارد که فعل مستعیر دوم
مضر تر باشد و عاریت دهنده راضی است باستعمال مستعیر اول نه باستعمال غیر وی قال رضایین همه که مذکور شد وقتی است
که اعارت مطلق باشد و اعارت بر چهار گونه است یکی آنکه اعارت مطلق باشد باعتبار وقت و انتفاع هر دو در بنصورت
سیر سید مستعیر را که انتفاع بگیرد از عاریت بهر نوع که خواهد در هر وقت که مرضی او باشد بجهت آنکه اعارت مطلق است و دوم آنکه
مقید باشد بوقت و با انتفاع هر دو در بنصورت سیر سید مستعیر را که تجاوز کند از آنچه تقید آن نموده است مگر و قتیکه مخالف
بش مسی باشد یا بهتر از آن چنانچه عاریت گرفت ستور را تا با بکند بران ده مختوم ازین گندم و زغلان روز و بار کرد بر آن
ده مختوم کند بر آن زیرا که بر آن روز مختوم از آن گندم دیگر و دوم آنکه مقید باشد در حق وقت مطلق باشد در حق انتفاع و چهارم

عکسده و ليس له ان يتعدى ما سواه فلواستعارة اية ولم يسم شيئا له ان يحمل ويعيد غيره للمحمل لان الحمل لا يتفاوت
وله ان يركب ويكسب غيره وان كان الركوب مختلفا لانه لما اطلق فيه فله ان يعين حق لو ركب بنفسه
ليس له ان يركب غيره لانه لعين ركوبه ولو اركب غيره ليس له ان يركبه حق لوفعله ضمن لانه تعين الركاب **قال**
وعارية الدراهم والدنانير والمكيل والموزون والتعدى وقضى لان الاعارة تملك المنافع ولا يمكن الانتفاع بها الا
باستئذانك عينها فاقضه تملك العين ضرورة وذلك بالهبة او القرض والقرض اذا فاهما فيثبت اولان مقتضية
الاعارة الانتفاع ودر العين فاقدم ذلك المثل مقامه قالوا هذا اذا اطلق الاعارة اما اذا عتيت الجهة
بان استعار الدراهم ليعيد بها مزايا او يزين بها ذكائنا لم تكن قرضا ولا يكون له الا
المنفعة الماسة فصار كما اذا استعارة ثيابا او سيفا محبة يتقلد ها **قال** واذا استعار
ادضا لبنى فيها او ليغرس جازو للعيون يوجع فيها ويكلفه قلم البناء والغرس اما
الرجوع فلما بينا واما الجواز فلانها منفعة معلومة تلك بالاجادة فكذا بالاعارة واذا اضمحس الرجوع
عكس انيصورت ست ودرين هر دو صورت نمي رسد او را که تجاوز کند از آنچه تعين شده است عاریت دهنده پس اگر عاریت
گرفت ستور یا او هیچ مذکور نکرد عاریت دهنده می رسد مستغیر را که او خود بار کند بران و عاریت دهد دیگری را برای بار برداری
بجهت آنکه حل و بار برداری متفاوت نمیشود و نیز مستغیر مختار است اگر خواهد سوار شود و اگر خواهد دیگری را سوار کند بران اگر چه
سواری مختلف میشود باختلاف سوار بجهت آنکه هرگاه عاریت را مطلق گذاشت پس می رسد مستغیر را که معین کند حتی اگر
سوار شود مستغیر خود بران پس نمی رسد او را که سوار کند بران و دیگری را بجهت آنکه معین گشت سواری آن و اگر سوار کرد غیر را
بران نمی رسد او را که خود سوار شود بران و اگر چنین کند ضامن میشود بجهت آنکه متعین گشته است سواری آن بر آن شکل
عاریت دادن درهم دنیا و مکیل و موزون و معدود و قرض ست زیرا چه عاریت دادن تملیک منفعت ست و ممکن نیست
که انتفاع گرفته شود ازین چیز مگر باستهلاك معین آن پس آن تملیک معین خواهد بود باضرورة و تملیک مذکور دو حال دارد
یکی هبه و دوم قرض و خواهد شد قرض بجهت آنکه قرض دانی است بنسبت هبه یا بجهت آنکه مقتضای عاریت دادن
دو چیز است یکی انتفاع و دیگری رو عین پس در مثل عین قائم مقام رو عین گردانیده خواهد شد و گفته اند نعمت که این قسمی
که عاریت مطلق باشد اما و تملیک معین نماید بجهت عاریت را با نیطو که عاریت گیر و دایم را تا برابر کند با آن ترازو را
یا ترمین و کان خود کند ف با نیطو که در اجماع کثیر گرفته در دکان گذارد تا مردمان مانند که او خفتی ست و معامله نمایند با او
صی پس در نصوص خواهد شد قرض و نمی رسد او را که منفعتی که تسمیه آن نموده است پس این چنان شد که کسی عاریت
گیرد و آوندی را تا تحمل نماید آن با عاریت گیر و شمشیر محلی را تا حامل کند آنرا **مسئله ۹** - اگر کسی عاریت گیرد
زمین را تا بنا می کند در آن یا درخت نشاند جائز است بجهت آنکه این منفعت معلوم ست و ملوک میشود بسبب اجاره
پس همچنین ملوک خواهد شد با عاریت و عاریت دهنده را می رسد که واپس گیرد زمین مذکوره را و تکلیف نماید مستغیر که
بر کند بنا و درخت را بجهت آنکه هرگاه جائز است عاریت دهنده را که واپس گیرد زمین مذکوره را بوجهی سابق مذکور شده است

بقی المستعیر شاغل ارض المعیر فیکلف تفریغها کما ان لم یکن وقت العاریة فلا ضمان علیه لان المستعیر
معتو غیر مغرور ویرحیث اعتدلا طلاق العقد من غیر ان یسبق منه الوعد وان کان وقت العاریة
وخرج قبل الوقت صم رجوعه لما ذکرنا وکلنته یکرلما فیہ من خلف الوعد وضمن المعیر ما نقص
البناء والغرس بالقلم لانه مغرور من جهة حیث وقت له فالظاهر هو الوفاء بالعهد فیجمع علیه
دفعاً للضرر عن نفسه کذا ذکره القدری ده فی المختصر و ذکر الحاکم الشہید ده انه یضمن رب الارض
للمستعیر قيمة غرسه وبنائه ویکونان له الا ان یشتا المستعیر ان یرفعهما ولا یضمنه فینهما فیکون
له ذلك لانه مملکة قالوا اذا کانت فی القلع ضرب الارض بالخیار الی رب الارض لانه صاحب اصل والمستعیر
تبع والترجم بالأصل ولواستعاد هالیزرعها لم یؤخذ منه حتی یحصی الزرع وقت ادلم یوقت لان له
نهایة معلومة وفي الترتک بالاجر مراعاة الحقیق بخلاف الغرس لانه لیس له نهایة معلومة
فیقلع دفعاً للضرر عن المالك قال واجرة رد العاریة علی المستعیر لان الرد واجب علیه لما انه قبضه

پس مستعیر دین هنگام شاغل زمین معیرت لهذا تکلیف داده میشود که فارغ سازد زمین وی را و بعد از آن ملاحظه نماید که
که تعیین وقت عاریت نموده است یا نه پس اگر تعیین نموده است واجب میشود بر عاریت دهنده چیزی از ضمان
بسبب نقصان بنا و درخت بجهت آنکه در صورت مستعیر کسی فریب نداده است بلکه او خود فریب خورده است
باین جهت که اعما نموده است بر مطلق عقد عاریت بی آنکه معیر و معده کرده باشد با او و اگر تعیین وقت نموده باشد
و واپس گیرد عاریت دهنده پیش از انقضای وقت مذکور پس واپس گرفتن عاریت صحیح است ویرا بجهت آنکه
سابق مذکور شده است ف که میرسد عاریت دهنده را که واپس گیرد عاریت را هرگاه که خواهد پس ولیکن واپس گرفتن وی
در صورت مکرره است بسبب آنکه خلف و معده لازم می آید و ضامن میشود معیر در صورت چیزی را که نقصان شده است
و بنا و درخت بسبب برکندن آن بجهت آنکه او مستعیر فریب داده است چه وقت آن تعیین نموده بود و ظاهر نیست که ایضاً معده بد نمود مستعیر
خواهد گرفت ضمان از معیر تا رفع شود ضرری همچنین ذکر کرده است قدری رح و مختصر خود ذکر کرده است حاکم شهید رح
که مستعیر مختار است اگر خواهد ضمان بگیرد و قیمت بنا و درخت را از معیر و دین هنگام بنا و درخت مذکور از آن معیر خواهد شد
و اگر خواهد تا وان بگیرد و قیمت را و برکنده برد بنا و درخت را و دین هنگام بنا و درخت مذکور از آن مستعیر است چه آن ملک
وی است و گفته اند نقضاً که اگر کندن بنا و درخت منفرد باشد زمین پس صاحب زمین مختار است چه او صاحب اصل است و مستعیر
صاحب تابع است و ترجیح صاحب اصل است مسئله ۱۰ - اگر عاریت گیرد کسی زمینی را تا زراعت کند در آن گرفته نمی شود
زمین مذکور از وی تا آن زمان که دروده شود زراعت تعیین وقت نموده باشد یا ننموده باشد بجهت آنکه نهایت زراعت معلوم
و در گذشتن زراعت در زمین رعایت حق معیر و مستعیر هر دو است ف زیرا چه گذاشته میشود زراعت در صورت با جرت می
بخلاف صورت نشانیدن و درخت چه نهایت آن معلوم نیست پس اگر در صورت گذاشته شود درخت در زمین ضرر میرسد
بالمالك آن مسئله ۱۱ - اجرت رد عاریت واجب میشود بر مستعیر زیرا چه رد واجب است بر وی چه او قبض نموده است

لمنفعة نفسه ولا جرة مؤنة الرد فتكون عليه واجرة رد العين المستأجرة على الواجب المستأجر القليل والقليلة
دون الرد فان منفعة قبضه سالمة للواجب معني فلا يكون عليه مؤنة رد الجرة رد العين المضمومة على الغاصب ان الواجب
عليه الرد ولا حاجة الى يد المالك دفعا للضرر عنه فيكون مؤنة عليه **قال** واذا استعار دابة فودها الى اصطلح مالکها
فهلك لم يضمن في هذا استحصان وفي القياس يضمن لانه مارد ها الى مالکها بل ضييعها وجه الاستحصان انه الى بالتسليم
المتعارف لان رد العواري الى دار المالك معتاد كالة البيت تعارفة تؤد الى الدار ولو رد ها الى المالك فالمالك يرد ها
الى المربط فضم رد وان استعاد عبدا فودها الى دار المالك ولم يسئله اليه لم يضمن لما بينا ولور العصب او الود بعة
الى دار المالك ولم يسئل اليه ضمن لان الواجب على الغاصب فسنم فغله ذلك بالرد الى المالك دون غيره ولو دعيه لا يرضى المالك
الى الدار ولا الى يد من في العيال لانه لو ارتضاء لما اودعها اياه بخلاف العواري لان فيها فاجحة لو كانت العادية عقد
جوهر لم يرد ها الا الى المعير العدم ما ذكرنا من العرف فيه **قال** من استعار دابة فودها مع عبدا او اجيدا لم يضمن المواد بالا
يكون مساندة او مشاهرة لانها امانة فله ان يحفظها بيد من في عياله كما في الود بعة بخلاف الاجير وميا ومدة
براي منفعت خویش واجرت رد آن مؤنت رد آنست پس برود وجب خواهد شد وبايد فهمت که اجرت رد عين مستأجره بر موجرست
زیرا چه واجب بر مستأجر اینست که قادر گرداند موجر را بر عین مستأجره و تحلیه کند میان آن و میان اود رد آن بحیث آنکه اجرت
که بدل منفعت قبض مستأجرست سلامت رسید بهت بر موجر پس مؤنت رد آن وجب نخواهد شد بر مستأجر واجرت رد عین مضمومة
واجب میشود بر غاصب بحیث آنکه وجبست بروی که منصوب را بالمالک رساند تا ضرروی مندرغ شود پس مؤنت رد آن
واجب خواهد شد بروی مسأله ۱۲ - اگر عاریت گرفت ستوری را بعد از آن رساند آن را در اصطلح مالک آن و
هلاک گشت ستور مذکور ضامن نمیشود از روی استحسان از روی قیاس ضامن میشود بحیث آنکه رسانیده است آنرا بالمالک آن
و نه بکلیل آن بلکه رسانیده است در زمین آن و وجه استحسان اینست که تسلیم عاریت که متعارفست یافته شده است چه متعارف
انست که عاریت را می رسانند بخانه مالک چنانچه آنرا اسباب با بخانه عاریت گرفته میشود رسانیده میشود بخانه وی نیز اگر می رسانند آنرا بالمالک پس مندرغ
آنرا در اصطلح پس رسانیدن آن صحیح خواهد بود مسأله ۱۳ - اگر عاریت گرفت شخصی نمده را و رسانید آنرا بخانه خواهر وی
و تسلیم نخواهد نمود ضامن نمیشود بسبب وجه مذکور اگر غاصب یا مودع رسانید منصوب یا ودیعت را بخانه مالک آن و تسلیم
نمود بالمالک ضامن میشود بحیث آنکه در صورت غصب وجبست بر غاصب که فسخ فعل خود نماید و فسخ فعل آن نمیشود مگر باطل
که تسلیم نماید آن را بالمالک نه بغیر وی و در صورت ودیعت مالک ودیعت را رضی نیست باینکه مودع برساند ودیعت را بخانه وی
یا بعیال وی چه او اگر باین رضی بودی هر انده ودیعت ناشستی نزد وی بخلاف عاریت چه در آن عرف همینست که می رسانند
آنرا بخانه مالک حتی اگر عاریت عقد جاهر باشد نخواهد رسانید آنرا مستعیر مگر بعاریت و بنده چه در آن عرف نیست که رساند آن را
بخانه و عیال وی مسأله ۱۴ - اگر مستعیر فرستاد ستور عاریت را پیش مالک آن بدست بنده خود یا بر خود و هلاک شد ستور
مذکور واجب نمیشود ضمان آن بروی و مراد از اجیر آنست که سالانه یا مشاهره مقرر باشد برای وی و در آن نیست که عاریت
امانتست و میرسد مستعیر را که بدو آنرا بعیال خود یا آنرا محافظت کن نمایند و بنده و اجیر مذکور از عیال او نیست و بخلاف اجیر و زنی

لأنه ليس في عياله وكذا إذا رد هامة عبد رب الدابة أو أجيده لأن المالك يرضى به لا ترضى أنه لو رده إليه فهو يرضى به إلى عبده وقيل هذا في العبد الذي يقوم على الدواب وقيل فيه وفي غيره وهو لا يصح لأنهم إن كان لا يدفع إليه دائماً يدفع إليه أحياناً وإن كان رد هامة أجنبي ضمن وذلك المسئلة على أن المستعير لا يملك لا بدع قصد كما قاله بعض المشأمة وقال بعضهم ملكه لأنه دون الإعادة وأولوا هذه المسئلة بابتهاج الإعادة لا نقضاء المدية قال ومن

أعاد رضاءاً بيضاء للزراعة يكتب أنك اطعمتني عند أبي خيفة رة وقال يكتب أنك اعترتني لأن لفظة الإعادة موضوعة له والكتابة بالموضوع أولى كما في إعادة الدار وله أن لفظة الإطعام أدل على المداة لأنها تحتصن بالزراعة والإعادة يلتزمها وغيرها كالبناء ونحوه فكانت الكتابة بها أولى بخلاف الدار لأنها لا تعاد إلا للسكنى والله أعلم بالصواب

چه او از عیالی نمی نیت مسئله ۱۵ - اگر مستعیر بفرستد ستور عاریت را با مالک آن بدست بنده وی یا اجیری و هلاک شود ستور مذکور ضامن نمی شود چه مالک عاریت راضی است باین زیرا چه اگر تسلیم می نمود با مالک آن آدمی سپردن بنده بنده خود بعضی گفته اند که این وقتی است که فرستاده باشد بدست بنده که با مور ستور وی می پردازد و بعضی گفته اند که بنده مذکور غیر آن برابست و همین صحیح است بجهت آنکه اگر مالک آن نمی سپارد ستور را بوی مدام می سپارد و او را گاه و گاه مسئله ۱۶ - اگر مستعیر بفرستد ستور را پیش مالک آن بدست اجنبي ضامن آن میشود و قتی که هلاک شود آن ستور باید و نیست که این مسئله دلالت میکند بر اینکه مستعیر را نمی رسد که ودیعت سپارد عاریت را با اجنبي قصداً چه اگر این جائز بودی مراد ضامن نشدی چنین گفته اند بعض مشایخ حرج و بعضی از مشایخ حرج گفته اند که میرسد او را که ودیعت سپارد عاریت را بجهت آنکه ودیعت سپردن کثرت از عاریت دادن و آنها تا قبل نموده اند در مسئله عاریت اعنی توجیه نموده اند باین طور که اگر بفرستد عاریت را بدست اجنبي ضامن میشود بجهت آنکه مستعیر مذکور مستعیر نمی ماند درین هنگام بسبب انقضای مدت عاریت چه داده است آنرا با اجنبي بعد از فراغت از استعمال و مانیکو نمی که جائز است مستعیر را ودیعت سپردن مگر و قتی که مستعیر مستعیر باشد و درین هنگام مستعیر مذکور مستعیر نماند مسئله ۱۷ - اگر شخصی عاریت دهد بکسی زمینی را که خالی از زراعت است تا او زراعت نماید و مان باید که مستعیر مذکور نبویسد در عاریت نامه که انت اطعمتني الارض اعنی خورانییدی مرا فلان زمین را و این نزد ابی حنیفه حرج است و گفته اند بجهت این که نبویسد که تو عاریت دادی مرا بجهت آنکه لفظ عاریت موضوع است برای انیمعنی و نوشتن لفظی که موضوع است برای این معنی اولی است از الفاظ دیگر چنانچه در عاریت دادن سرای اعنی اگر کسی عاریت دهد سرای را بکسی پس مستعیر می نویسد عاریت دادی تو مرا این سرای را همچنین در اینجا نیز دلیل ابی حنیفه حرج نیست که دلالت لفظ اطعام بر او زیاده است نسبت عاریت لفظ اطعام مخصوص است بزراعت و عاریت شامل است مر آنرا و غیر را نیز چون بنا مثلاً پس نوشتن آن ماولی خواهد بود بخلاف سرای چه آن عاریت داده نمیشود مگر برای سکونت مالتعلم

فلا یصح بدو ان یشترک فی القبض بمنزلة القبول فی الهبة من حیث انه یتوقف علیه بثبوت حکمه وهو الملك والمقصود منه اثبات الملك فیکون الايجاب منه تسلیطاً له علی القبض بخلاف ما اذا قبض بعد الافتراق لانا انما اثبتنا التسلیط فیه انما قال له بالقبول والقبول یتقید بالجلس فلذا ما یلتحق به بخلاف ما اذا انهاء عن القبض فی المجلس لان الدلالة لاتعمل فی مقابلة العزم **قال** ویعتقد الهبة بقوله وهبت ونخلت واعطیت لان الاول مرید فیه والثانی مستعمل فیه قال علیه السلام اکل اولادک نخلت مثل هذا وکذا الثالث یقال اعطاک الله ووهبک الله معناه واحد وکذا ینعتقد بقوله اطعمتک هذا الطعام وجعلت هذا الثوب لک والحرکة لک هذا الثمن وجعلتک علی هذه الدابة اذ انوی باللعل الهبة اما الاول فلهذا لا یطعم الا اذا صلیف الی ما یطعم غنیة یراد به تملیک العین بخلاف ما اذا قال اطعمتک هذه الارض حیث تكون عادیة لان عینها لا یطعم فیکون المراد اکل غلتها واما **الثانی** فلان حرف اللام

پس بی اذن وی صحیح خواهد بود ووجه استحسان آنست که قبض موهوب در همه بمنزله قبول است و بیع با این اعتبار که موقوف بر قبض است ثبوت حکم آن که ملک است چنانچه موقوف است ملک بیع بر قبض بیع و مقصود از همه اثبات ملک است پس ایجاب از جانب واجب گویا تسلط نمودن موهوب است بر قبض آن بخلاف وقتیکه قبض کند آنرا بعد از جدا شدن از مجلس عقد مذکور چه علمای مراح اثبات تسلیط در همه نمیکند مگر با این جهت که طریقی میکنند قبض القبول و قبول بقید است بمجلس عقد پس همچنین بقید خواهد بود و چیزی که ملحق است با آن بخلاف وقتیکه منع کند و اهب موهوب را از قبض موهوب در مجلس عقد همه چه بآن نیست که در صورت قبض کند موهوب را در مجلس عقد نیز زیرا چه دلالت تاثیر و عمل نمیکند بمقابل صریح مسکله منعده میگردد و عقد همه بقول و اهب و ثبت یعنی بختیتم و بقول وی نخلت یعنی دادم برضای خود و بقول وی اعطیت یعنی عطا کردم و دادم بحیث آنکه قول وی و ثبت صریح است در همه و قول وی نخلت و اعطیت مستعمل است و در آن ف چنانچه روایت کرده است نعمان بن اشیر که بخشید مرا پدر من غلامی را حالیکه من هفت ساله بودم و مادر من گفت که صحیح نمی پذیرم آن را مگر آنکه گواهی دهد بران رسول خدا صلعم پس سوار گردم و پدر من برگردان خود و بر پدرش رسول خدا صلعم و خبر داد آن سرور را بان پس فرمود صلعم پدرم که آیا مرا راست فرمودی سوای این پس گفت پدرم که آری پس حق فرمود صلعم اوکل اولادک نخلت مثل هذا یعنی آیا بخشیدی تو بر فرزند خود را مثل آن پس گفت پدرم که نه پس فرمود آن سرور صلعم که این جور است و همچنین اعطای همه بیک معنی مستعمل است چنانچه گفته میشود اعطاک الله و وهبک الله یعنی به بخشید ترا خدا بمعنی واحد و همچنین منعده میشود و عقد همه بقول وی اطعمتک هذا الطعام یعنی خورانیدم من این گندم را تا بجا بخت آنکه لفظ اطعام هرگاه غنوب میشود بسوی اکمل و مشروب مراد از آن تملیک عین است بخلاف وقتیکه گوید اطعمتک هذا الارض چه این عاریت است بحیث آنکه زمین از قبیل ماکول نیست پس مراد از آن اطعام غله آن است و همچنین منعده میشود و عقد همه بقول وی جعلت هذا الثوب لک یعنی گردانیدم من این پارچه را برای تو بحیث آنکه حرف لام در لفظ لک موضوع است

للتعليك واما الغالب لقوله عليه السلام فمن عرني فليسمعولي ولو رثته من بعده وكذا اذا قال جعلت هذه الدار لك عمرني لما قلنا واما الرابع فلان الحمل هو لا ركاب حقيقة فيكون عارية لكنه محتفل الهبة يقال حمل الامير فله على فوس ويراد به التعليك فيحمل عليه عند نيته ولو قال كسوتك هذا الثوب يكون هبة لانه يراد به التعليك قال الله تعالى او كسوتهم يقال لسي الامير فله نا ثوبا اي ملكه منه ولو قال منحك هذه المجارية كانت عارية لما روينا من قبل ولو قال داري لك هبة سكنه او سكنه هبة ففي عارية لان العارية تحكم في تملك النفعة والهبة تحتلها وتحمل عليك العين فحمل المحمل على الحكم وكذا اذا قال عمرني سكنه او نخله سكنه او سلته صدقة او صدقة عنارية او عارية هبة لما قدمناه ولو قال هبة تسكنها فهي هبة لان قوله تسكنها مشورة وليس بتفسيده وهو تنبيه على المقصود بخلاف قوله هبة سكنه لانه تفسير له قال ولا يجوز الهبة فيما يقسم الا حوزة مقسومة وهبة المشاع فيما لا يقسم جائز وقال الشافعي سره

براي تملك بيمين منقذ شود وبقول من كتابنا التعليك يعني گروانيدم من اين خبر باري تو تادمت عمر تو باري خبر كه ده پس او شود يا بيمين من قتيك بيري او اگر زنده نم يا پس او شود بيمين من قتيك بيري اگر بيمين محنين بقول دي حلت بها الدار لك عمرني گروانيدم من اين خانه باري تو تادمت عمر تو بسمت كه بغير عليه السلام فرموده كه اگر کسی عمری نماید چیزی را پس آن چیز بر مرده راست و برای ورثه وی است بعد از فوت وی بيمين منقذ میشود عقد هبه بقول دي حلتك على هذه الدار و قتيك اراده كند از محل هبه بسمت آنكه معنى محل سوار كردن است از دي حقت پس عاريت خواهد بود وليكن احتمال هبه دارد چه اراد انان تملك تير میشود پس محمول بر تملك خواهد شد و قتيك بان اراد و تملك نموده باشد و بيمين منقذ میشود عقد هبه اگر بگويد كسوك هذا الثوب يعني پوشانيدم ترا اين جامه بيمر از اين تملك میشود و بيمين منقذ میشود عقد هبه بقول دي اين ترا و اگر بگويد اين تراست پس اين اقرار است بيمين منقول است در جامع روزگار محله هـ اگر بگويد منحك هذه المجارية عاريت خواهد بود چه در حديث آمده است كه منحه مستحق واپس دادن است چنانچه گذشت بيان آن در كتاب العاريت و اگر بگويد داري هبة سكني يا بگويد داري لك سكني هبة پس اين عاريت است بسمت آنكه دلالت سكني تملك منقذ محكم است و لفظ هبة احتمال و دخير دارد بكي تملك منقذ و دوم احتمال تملك عين پس محمل محمول بر حكم خواهد بود و بيمين اگر بگويد داري لك عمرني سكني يا داري لك نخلي سكني يا داري لك سكني صدقة يا داري لك صدقة عاريت يا داري لك عاريت هبة بسمت آنكه دلالت سكني و عاريت بر تملك منقذ محكم است و دلالت هبه و صدقة محمل است پس محمل محمول خواهد شد بر حكم چنانچه مذکور شد و اگر بگويد داري لك هبة سكنها پس اين هبة است چه قول دي تسكنها تفسير لك نيست بلكه بطريق مشورت است و تنبيه است بر مقصود چه مقصود از مسراي كسوت است در ان بخلاف قول دي داري لك هبة سكني چه سكني تفسير است و بايد دانست كه اگر کسی بگويد بشخصي كه اين كنيز خود را بمن هبه كن و بگويد آن شخص فدای تو باد يا از تو دریغ نيست هبه نمیشود و كذا در جامع روزگار محله ۶ - جائز نيست هبه در چیزی كه قابل قسمت است مگر و قتيك مقوم باشد و محوز اعني خارج باشد از ملك و ارب و حقوق ملك آن و هبه مشاع در چیزی قابل قسمت نيست جائز است و گفته است شافعي رحمه الله عليه

يجوز في الوجهين لانهم عقد تمليك في المشاع وغيره كالبيع بانواعه وهذا لان المشاع قابل لحكمة وهو الملك فيكون محله له وكونه بمرعاً لا يطله الشيوع كالقرض والوصية ولنا ان القبض منصوص عليه في الهبة فيشترط كماله والمشاع لا يقبله الا بضمه غيره اليه وذلك غير موهوب لان في تجويز الزامه شيئاً يلزمه وهو القسمة ولهذا امتنع جواز قبض قبض كيد يلزمه التسليم بخلاف ما لا يقسم لان القبض القاصر هو الممكن فيلحق به ولا يترتب له مؤنة القسمة والمهاياة تلزمه فيما لم يتبرع به وهو المنفعة والهبة لاقت العين والوصية ليس من القبض وكذا البيع الصميم والفاقد والصف والسلم فالقبض فيها غير منصوص عليه ولانها عقود فكانت تناسب لزوم مؤنة القسمة والقرض تبرع من وجه عقدان من وجه فشرطنا القبض القاصر دون القسمة عملاً بالشبهين على ان القبض غير منصوص عليه فيه ولو ذهب من شريكه لا يجوز لان الحكم يدار على نفس الشيوع قال ومن ذهب شققاً مشاعاً

كعدم وهو انما ثبت بجهت تمليك مستطاب صحيح فوارب ودر مشاع وغير مشاع ماتدبع وبران غيت كه مشاع قابليت اين را كه محل شود براي حكم تملك كملك مست وملك مشاع محل عقد مبيع است وبسبب شيوع باطل نميشود تبرع مانند قرض فاجابه اگر چه كسي هزار درهم باین شرط كه نصف قرض باشد ونصف دیگر بطريق شركت من و مانند وصيت ف و مانند مبيع خير كيه قابل قسمت نيست هي و دليل علمای ما چي نيست كه قبض در مبيع منصوص است پس قبض كامل در مبيع شرط خواهد شد و مشاع قابل قبض نيست گر دقيقه ضم شود بآن چيزي افزوده بويست و اين قبض ناقص است دوم نيست كه اگر مبيع مشاع بخير نموده شود لازم آيد چيزي كه التزام آن نكرده است بروي و آن ضرر قسمت است لهذا جائز نيست مبيع پيش از قبض آن چه اگر جائز شود لازم گردد بروي تسليم آن و او التزام آن نكرده است بخلاف چيزي كه قابل قسمت نيست بجهت آنكه قبض كامل در آن منصوص است پس اكتفا نموده ميشود در آن لقبض ناقص و هيمن ممكن است بجهت آنكه لازم نميشود بروي مؤنت قسمت ف سوال قياس نيست كه صحيح نشود مبيع مشاع كه قابل قسمت نيست بجهت آنكه اگر چه مبيع نميشود بروي مؤنت قسمت ليكن واجب ميشود بروي مهابات اين نيز مؤنت است جواب هي مهابات لازم ميشود هر دو را در چيزي كه تبرع بان نموده است و آن منفعت است و عين موهوب نموده است نه منفعت آن پس در چيزي كه تبرع بان نموده است التزام آن لازم نمي آيد و شافعي رج كه قياس آن بروصيت و بيع و قرض مي نمايد صحيح نيست بجهت آنكه در وصيت قبض شرط نيست نه بيمين در بيع صحيح و در بيع فاسد و بيع صرف و سلم اگر چه قبض شرط است وليكن قبض در آن منصوص نيست پس قبض بوجه كمال در آن در كاز نيست و نيز اينهمه عقود عقد ضمانت پس لزوم مؤنت قسمت مناسب اين عقود است و قرض عقد تبرع است و ابتداء عقد ضمانت است و انتها چه ضمون بثل است پس براي رعايت هر دو مشابهت شرط نموده شد در آن قبض القه قسمت و علاوه اين است كه قبض در آن منصوص نيست مسئله اگر شخصي مبيع بدهد بشريك خود نصيب خود را از مال مشترك كه قابل قسمت است پس جائز نيست بجهت آنكه مبيع مشاع جائز نيست چنانچه ذكر شد مسئله ۸ - اگر شخصي مبيع بدهد كسي پاره زمين كه آن پاره مشاع باشد چون نصف و ربع مثلاً

فالهیه فاسده لما ذکرنا فان قسمه وسلمه جاذلان تامده بالقبض وعیده لا شیوع قال ولو وهب دمیقا
 فی حظه او دهنا فی ستم فالهیه فاسده فان حقن وسلمه لم یجوز کذا السمع اللین لان الموهوب معدوم ولفظ
 لو استخرج الغاصب بملکه والمعدوم لم یس محلی للملک فوقع العقد باطله فله ینقذ الا بالقبض ید بخلاف
 ما تقدم لان المشاع محلی للملک وهبه اللین فی الفرع والصوف علی ظهور العنم والزرع والفحل فی الارض والحق فی القیل
 منزله المشاع لان امتناع الجواز لا یصل وذلک من قبض القبض کالمشاع قال واذا امانت العین فی ید الموهوب له
 ملکها بالهیه ولین لم یجوز دمیقه قبض لان العین فی قبضه والقبض هو الشرط بخلاف ما اذا ایاعه منه لان القبض
 فی البیع مضمون فله ینوب عنه قبض الامانه اما قبض الهیه غیر مضمون فینوب عنه واذا هب لابنه الصغیر هبه
 ملکها الابن بالعقد لانه فی قبض الاب ینوب عن قبض الهیه ولا فوق بلین ما اذا کان ید لا و فی ید مودعه لان
 ید لا کید بخلاف ما اذا کان موهوبا او مضمونا او مبیعا فاسد لانه فی ید غیره لا و فی ملک غیره والصدق فی
 هذامثل الهیه وکذا اذا وهبت له امه وهوی عیالها والا بهیت ولا وصی له وكذلك

پس این هبه فاسدست بوجه مذکور وبعده از آن اگر قسمت کند و تسلیم نماید آنرا جائزست چه تمامی هبه قبضست و درین هنگام
 در وقت قبض شیوع باقی نماند مسئله ۹ - اگر شخصی هبه نمود آرد را که در گندمست یا روغن که در کنجدست پس این
 هبه صحیح نیست وبعده از آن اگر آس کند گندم را و روغن کشد از کنجد و تسلیم نماید آرد و روغن را جائز نمیکند و همچنینست حکم روغن
 که در شیرست بجهت آنکه موهوب در تصویر تمام معدومست و بنا بر آن اگر آس کند غاصب گندم را یا روغن کشد از کنجد
 پس او مالک آن میگردد و معدوم قابل ملک نیست پس عقد مذکور باطل خواهد بود وبعده از آن منعقد نخواهد شد مگر وقتیکه از سر نو
 عقد نمایند بخلاف سله متقدم چه مشاع قابل تملیکست مسئله ۱۰ - هبه شیر در پستان و هبه شکر بر پشت گوسفند
 و هبه زراعت و درخت که در زمینست و هبه بار بر سر درخت بمنزله هبه مشاعست چه بسبب عدم جواز هبه در آن اتصال
 موهوبت بغیر موهوب و آن مانع قبضست مانند شاع مسئله ۱۱ - اگر عین موهوب در دست موهوب له باشد بطریق
 امانت پس او مالک آن میشود بسبب هبه اگر چه قبض جدید یافته نشود چه عین موهوب در قبض است پس قبض که
 شرطست یافته شد بخلاف وقتیکه بفروشد آنرا بدست وی پس قبض سابق کفایت نمیکند بجهت آنکه قبض بیع مضمونست
 پس قبض امانت قائم مقام قبض مضمون نخواهد شد اما قبض هبه غیر مضمونست پس قبض امانت قائم مقام آن خواهد شد
 مسئله ۱۲ - اگر پدر هبه کند به پسر صغیر خود چیزی را پس صغیر مذکور مالک آن میشود بسبب عقد و تملیک موهوب در قبض
 پدر مذکور باشد یا درست مودع وی باشد بجهت آنکه موهوب در قبض پدرست پس قائم مقام قبض هبه خواهد شد و قبضه
 مودع پدر مذکور مانند قبضه پدر و بیست بخلاف وقتیکه موهوب مذکور بیرون باشد یا منصوب یا بیع بر بیع فاسد چه بیع
 و منصوب در قبض غیرست نه در قبض پدر و بیع بر بیع فاسد ملوک غیرست و همچنین وقتیکه هبه کند بصغیر مادرش چیزی را
 در حالیکه صغیر مذکور در حیال وی باشد و پدرش فوت شده باشد و کسی وصی وی نباشد و همچنینست کم وقتیکه هبه کند

کل من یعوله وان وهب اجنبی هبة تمت قبض الاب لانه یملك علیه الدائرتین النافع والضرر
 فاولی ان یملك النافع وان وهب للیتیم هبة فقبضها له ولیه وهو وصی الاب وجد للیتیم وصیه جائز
 لان هو لایة ولایة علیه لقیامهم مقام الاب وان کان فی حوائجه فقبضها له جائز لان لها الولاية
 فیما یرجع الی حفظه وحفظ ماله وهذا من بابہ لانه لایستلزم الی مال فلایستلزم من ولایة تحصیل
 النافع وکذا اذا کان فی حوائج ائمه لایستلزم من ولایة علیه ید اعتبار الایة انه لا یتقن اجنبی
 اخوان ینزعهم من یدیه فیکون ما یتحصن ففعلاً حقیم وان قبض العیسی الهبة بنفسه جائز معناه
 کان عاقله لانه نافع فی حقّه وهو من اهله وفیما وهب للصغیرة یجوز قبض ذوّجها لها بعد الزفاف
 لنفویض الاب امورها الیه دلالة بخلاف ما قبل الزفاف ویملک مع حفرة الاب بخلاف الام وکل من
 یعولها غیرها حیث لا یملکونها الا بعد موت الاب او غیبه غیبة منقطعة فی الصحیح لان
 بصغیرة کسکة صغیرة مذکور ورمی الی ویست وایدی نیست که حکم صدق در باب قبض بر بندگان نیست و اعنی اگر شخصی تصدق کند چیزی را بفقیر
 که آن چیزی درست دینی پس او مالک آن میشود به سبب تصدق اگر چه قبض جدید یافته نشود و همچنین اگر تصدق کند پدر چیزی را که درست
 دینی است یا درست مشروع دینی پدر و که صغیر است پس صغیر مالک میشود بخلاف و قتیکه آن چیزی مردود یا مخصوب یا بیع بر بیع فاسد باشد
 ص ۱۳۱ - اگر اجنبی هبه کند بفقیری تمام میشود و عقد به سبب قبض پدر وی چه او مالک چیزی است که در آن نفع
 و ضرر صغیر است چون بیع مال صغیر پس بطریق اولی مالک قبض هبه خواهد شد چه در آن نفع محض است برای صغیر ص ۱۳۲
 اگر کسی هبه نماید به یتیم چیزی را و قبض آن کند برای یتیم مذکور ولی وی که آن وصی پدر وی است و جد یتیم مذکور و وصی
 جد وی پس این جائز است بحجت آنکه مرآة انهارا ولایت است بر یتیم مذکور چه آنها قائم مقام پدر وی اند ص ۱۳۳
 اگر یتیم در کناری را در خود باشد و قبض کند موهوب را برای وی جائز است بحجت آنکه مرآة او را ولایت محافظت وی و
 محافظت مال وی است و قبض نمودن موهوب از باب محافظت وی است بحجت آنکه صغیر مذکور باقی نمی ماند بدون مال
 پس ضرورت که باشد مرآة او را ولایت تحصیل چیزی که نافع است در حق وی و همچنین است حکم و قتیکه باشد یتیم در کناری اجنبی که
 پرورش آن می نماید بحجت آنکه قبضه او معتبر است لهذا اجنبی دیگر نمی تواند که بگیرد یتیم مذکور را از دست وی پس اجنبی مذکور
 خواهد بود مالک چیزی که نفع محض است در حق یتیم مذکور ص ۱۳۴ - اگر صغیر خود قبض کند موهوب را جائز است و قتیکه
 عاقل باشد بحجت آنکه این نافع است در حق وی و او اهل بیت این دارد چه اهل بیت آن بمقتل و یتیم است و آن یافته است
 ص ۱۳۵ - جائز است شوهر صغیره را که قبض کند چیزی را که هبه نماید کسی با و بعد از زفاف یعنی فرستادن وی بخانه شوهر
 اگر چه پدر صغیره حاضر باشد چه پدر صغیره مذکور تفویض نموده است امور ویرایش شوهرش از روی دلالت بخلاف قبل از زفاف
 چه قبل از زفاف تفویض نگرده است و بخلاف مادر و غیر وی کسانی که صغیر در خیال آنهاست چه صحیح نیست که آنها مالک قبض
 موهوب نیستند مگر بعد از آن که مرده باشد پدر صغیر یا نمائند باشد به غیبت منقطعه یعنی معلوم نباشد که کجاست بحجت آنکه

باب مایع رجوعه وما لا یصح

قال واذا وهب هبة لاجنبي فله الرجوع فيها وقال الشافعي رده لا رجوع فيها لقوله عليه السلام لا يرجع الا اذا هبته الا الوالد فيما يهب اولاده ولان الرجوع بفساد التملك والعقد لا يقصده ما يفسد لا بخلاف هبة الوالد لولد على اصله لانه لم يتم التملك لكونه جزء له وكذا قوله عليه السلام الوهاب حتى يهبته ما لم يثبت منها اي لم يعوض وكان المقصود بالعقد هو التعويض للعادة فثبت ولاية الفسخ عند فوائده اذ العقد يقبله والمواد بما دوى نفى اسبنداد الرجوع واثباته للوالد فانه يملكه للحاجة وذلك يسمى رجوعا وقوله في الكتاب فله الرجوع ببيان الحكم اما الكراهة فلازمة لقوله عليه السلام العائد في هبته كالعائد في قبضه وهذا لاستقباحه ثم للرجوع موانع ذكر بعضها فقال لان يعوضه عنها الحصول المقصود او يزيد زيادته متصلة لانه لا وجه الى الرجوع فيها دون الزيادة لعدم الامكان ولا مع الزيادة لعدم دخولها تحت العقد قال او يموت احد المتعاقدين لان يموت الموهوب له ينتقل الملك الى الورثة فصار كما اذا انتقل

ج ۳
۴۴۳

باب در بیان رجوع در هبه معنی و ایس گرفتن موهوب مسئله - اگر شخصی هبه کند چیزی را باجنبی میرسد و اگر رجوع کند در آن و گفته است شافعی رجوع کند در هبه بجهت آنکه پیغمبر صلعم فرموده است رجوع کند و اهب در هبه خود مگر والد را میرسد که رجوع کند در چیزی که هبه نموده است بفرزند خود و بجهت آنکه رجوع نمودن ضد تملیک است و عقد هبه عقد تملیک است پس ضد خود را مقتضی نخواهد بود بخلاف هبه والد بولد خود زیرا چه باین جهت که ارجح تملیک والد بولد تمام نمیشود چه قاعده نزد او است انیت که مرد را حق تملیک است و مال پدر و دلیل علمای مراح کی نیست که پیغمبر صلعم فرموده است که و هب محم هبه خود است و میگوید عوض آن نگرفته است دوم آنکه مقصود از عقد هبه باجنبی عوض و پا داشت است و چه عادت این است که انسان بدیهه میسرند به کسی که در مرتبه اعلی است از او تا او خجاست بخشد و او را بیکس که کمتر است تا او خدمت وی نماید و به کسی که مساوی است در مرتبه تا او عوض آن دهد بوی صی و هرگاه چنین شد پس خواهد بود ولایت فسخ مرد و اهب را وقتیکه فوت شود مقصود وی چه عقد مذکور قابل فسخ است و آنچه روایت نموده است شافعی رجوع از پیغمبر صلعم را و از آن این است که و اهب مستقل نیست در رجوع نمودن هبه خود بلکه حکم قاضی یا رضای موهوب له ضرورت مگر والد چه او مستقل است در رجوع نمودن چیزی که هبه نموده است بولد خود و قتی که محتاج شود بان بجهت نفقه بر ذات خود و این را رجوع میگویند مجازا و بعد از آن باید دانست که آنچه مذکور شد که و اهب را میرسد که رجوع کند در هبه خود بیان حکم است ولیکن که ایهت لازم است بجهت حدیث پیغمبر صلعم که رجوع نمودن در هبه مانند خوردن قی خود است اعنی تهیج است مانند خوردن قی و بعد از آن باید دانست که مواعیل رجوع نمودن در هبه بسیار است بمجمله آن کی نیست که موهوب له عوض هبه دهد و اهب را بیا چه مقصود و اهب حاصل گشته دوم انیت که در موهوب زیادتی متصل شود بجهت آنکه رجوع در آن بدون زیادتی نمیتواند نمود چه آن مقصود نیست در رجوع باز زیادتی نیز نمی تواند نمود چه زیادتی مذکور داخل نیست در عقد سوم موت یکی از دو متعاقدين است بجهت آنکه اگر میرد موهوب له منتقل میشود ملک او بسوی وارث او پس چنانکه منتقل شود

فی حال حیوتم و اذ امات الواهب فوارثه اجنبی عن العقد اذ هو ما وجبه و یخرج الهبة عن ملک الموهب له لانه حصل بسلطه فلا ینقضه ولا ینتجى الملك یجد سببه **قال** وان وهب لاحرا ذی بیضاء فانیت فی ناحیه منها نخلا و ابني بیتا او دکانا او آریا و کان ذلك زیادة فیها فلیس له ان یرجع فی شئی منها لان هذه زیادة متصلة وقوله و کان ذلك زیادة فیها اشارة الى ان الدکان قد یکون صغیرا حقیرا لا یعد زیادة اصله و قد تكون الارض عظیمه یعد ذلك زیادة فی قطعة منها فلا یتنعم الرجوع فی غیرها **قال** فان باع نصفها غیو مقسوم رجوع فی الباقی لان الامتناع بقدر المانع وان لم یبع شیئا منها له ان یرجع فی نصفها لان له ان یرجع فی کلها فلذا فی نصفها بالطریق الاولى وان وهب هبة لذی رحم محرم منه لم یرجع فیها لقوله علیه السلام اذا کانت الهبة لذی رحم محرم لم یرجع فیها ولا ان المقصود صلة الرحم و قد حصل و کذلک ما وهب احد الزوجین للاخر لان المقصود فیها الصلة کما فی القرابة و اما ینظر الى هذا المقصود وقت العقد حق لتوزعها بعد ما وهب لها فله الرجوع فیها

ملک وی در حین حیات وی و اگر بمیرد و اهب پس ورثه وی اجنبی اند از عمت مذکور چه آنها ایجاب عمت مذکور نه نموده اند چهارم نیست که موهوب بیرون گردد و از ملک موهب له بجهت آنکه این حاصل شده است بسبب تسلط نمودن وی موهوب له بر ابرار پس نقض آن نخواهد کرد بجهت آنکه ملک متحد شده است بسبب تجدید سبب آن تمسک است ف و تجدید ملک مانند تبدل عین است پس نیز آن شد که موهوب چیز دیگر گشت لهذا رجوع نخواهد کرد در آن **مسئله ۱۲** - اگر شخصی هبه نماید کسی زمینی را که خالی است از بنا و زراعت و موهوب له در جانبی از آن زمین دفعتی نشانند یا بنا نمود در آن یا خانه بنا کرد یا اصطبل ساخت یا دکانی بنا کرد که آن شمرده شود زیادتی در آن پس نمیرسد و اهب که رجوع کند در چیزی از آن زمین بجهت آنکه انهم زیادتی متصل است و باید دانست که تقیید این که آن شمرده شود زیادتی در آن بجهت آنست که گاهی کان چنان کوچک میباشد که اصلا زیادتی شمرده نمیشود و گاهی زمین بسیار وسیع و فراخ می باشد و دکان مذکور شمرده میشود زیادتی در یک قطعه از آن زمین پس درین هنگام مانع رجوع در غیر قطع مذکور نمیشود **مسئله ۱۳** - اگر موهوب له بیع کند نصف زمین موهوبه را که غیر مقسم است نمیرسد و اهب را که رجوع کند در باقی چه در آن مانع یافته نشده است و اگر نفروخته باشد موهوب له چیزی از زمین موهوبه نمیرسد و اهب را که رجوع کند در نصف زمین مذکوره بجهت آنکه نمیرسد او را که رجوع کند در جمیع زمین پس رجوع آن در نصف بطریق اولی جائز خواهد بود **مسئله ۱۴** - اگر شخصی هبه نماید چیزی را بذی رحم محرم خود پس نمیرسد او را که رجوع کند در آن بجهت آنکه پیغمبر صلعم فرموده است که و تقییک هبه بذی رحم محرم باشد رجوع نکند در آن و بجهت آنکه مقصود از هبه مذکوره صلح رحم است و آن حاصل گشت **مسئله ۱۵** - اگر کسی از شوهر زن هبه کند چیزی را بدیگری نمیرسد هبه کننده را که رجوع کند در آن چه مقصود از آن صلح است چنانچه در قرابت ذی رحم محرم و آن حاصل گشت پس رجوع نخواهد کرد ولیکن ملاحظه نموده نمیشود بسوی مقصود مذکور مگر در وقت عقد حتی که اگر شخصی هبه کند زن اجنبیه و بعد آن نکاح کنند آن را پس نمیرسد او را که و پس گیرد موهوب را از وی

ولوا بانها بعد ما وهب فلا يرجع **قال** واذا قال الموهوب له للواهب خذ هذا عوضا عن هبتك او بدل اعطيا
او في مقابلتها فقبضه الواهب سقط الرجوع لحصول المقصود وهذه العبارات تؤكد معنى واحد وان عوضه
اجنبی عن الموهوب له متبرعا فقبض الواهب العوض بطل الرجوع لان العوض لا سقاط الحق فيهم من الاجنبی
كبدل الخلع والصلم واذا استحق نصف الهبة رجع بنصف العوض لانه لم يسلم له ما يقابل نصفه وان
استحق نصف العوض لم يرجع في الهبة الا ان يرد ما يقابل ثم يرجع وقال زفر بن رجب بان نصف
اعتبارا بالعوض الاخر وكنا انه يصلح عوضا للكل في الابتداء وبالاستحقاق ظهور انه لا عوض
الا هو الا انه يتخذ لانه ما سقط حقه في الرجوع الا ليس له كل العوض فلم يسلم له فله ان يرد
قال وان وهب دارا عوضه من نصفها رجع الواهب في النصف الذي لم يعوض لان المانع حق
النصف **قال** ولا يعم الرجوع لابتراضيهما او بحكم الحاكم لانه مختلف بين العلماء وفي اصله وهاء
وفي حصول المقصود وعدمه خفاء فلا بد من الفصل بالرضاء او بالقضاء حتى لو كانت الهبة عبد فاعتقه

واگر کسی بجزء و بجزء بگوید و اگر بگوید که این را بپذیر و اگر بگوید که این را بپذیر و اگر بگوید که این را بپذیر
بواهب که بگوید این چیز را عوض بپذیر خود یا بدل بپذیر خود و قبض نمود آنرا و اهاب ساقط میشود حق رجوع
حصول مقصود **مسئله ۶** - اگر اجنبی عوض بپذیرد بواهب از جانب موهوب له بطریق تبرع و قبض کند و بواهب آنرا
باطل میشود حق رجوع زیرا چه دادن عوض بجهت اسقاط حق صحیح است از اجنبی چنانچه در بدل منع و بدل صلح **مسئله ۷**
اگر مستحق شود اعنی حق دیگر بر آید نصف موهوب و ایا پس خواهد گرفت موهوب له نصف عوض را بجهت آنکه سلامت
مراد را چنانکه بود بمقابل نصف عوض مذکور و اگر مستحق شود نصف عوض و ایا پس خواهد گرفت و اهاب چیزی از موهوب مگر
آنکه و ایا پس و ببقای عوض را پس درین هنگام میرسد و اهاب را که و ایا پس گیرد موهوب را از موهوب له و گفته است زفر بن رجب
که میرسد و اهاب که و ایا پس گیرد نصف موهوب را چه او قیاس میکند این را بر مستحق شدن نصف موهوب و دلیل علمای ح
اینست که آنچه باقی است از عوض صلاحیت این دارد که عوض جمیع موهوب گردد از ابتدا و بسبب استحقاق عوض ظاهر است
که نیست عوض موهوب بنگر همان مقدار باقی پس و ایا پس خواهد گرفت لیکن و اهاب نخواهد شد بجهت آنکه ساقط نموده بود
حق خود را که در رجوع بپذیرد بجهت آنکه سلامت مانند او با جمیع عوض و آن سلامت نماند پس میرسد او را که و ایا پس بد نصف
باقی را و و ایا پس گیرد جمیع موهوب را **مسئله ۹** - اگر شخصی بپذیرد سرای را بکسی و او داد بواهب عوض نصف سرای
پس میرسد و اهاب را که و ایا پس گیرد نصف سرای را که عوض آن نگرفته است بجهت آنکه مانع در نصف دیگر است فقط
مسئله ۱۰ - صحیح نیست و ایا پس گرفتن بپذیر برضامندی و بواجب که قاضی بجهت آنکه و ایا پس گرفتن بپذیر بجهت آنکه میان علمای ح
و در اصل جوع ضمتی است و نیز آنچه ثبوت آن بلا قیاس است چون تصریح در ملک غیر بجهت آنکه ملک در موهوب ثابت شده است
موهوب له را می و در حصول مقصود و عدم حصول آن نفاست چه و اهاب طلب خواهد کرد موهوب له خواهد داد و ایا پس
خبر درست که خصوصیت فیصل نموده شود برضای طرفین یا بحکم قاضی حتی که اگر موهوب بنده باشد و آزاد کند آنرا موهوب له

قبل القضاء نفذ ولو منع فذلك لا يضمن لقيام ملكه فيه وكذا اذا اهلك في يده بعد القضاء لان
اول القبض غير مضمون وهذا وام عليه الا ان يمنعه بعد طلبه لانه تعدي وازار جمع بالقضاء
او بالقراض يكون فسخا من الاصل حتى لا يشترط قبض الواهب ويصح في الشائع لان العقد وقع جائزا
حق الفسخ من الاصل فكان بالفسخ مستوفيا حقا ثابتا له فيظهر على الاطلاق بخلاف الرد بالعيب بعد
القبض لان الحق هناك في وصف السلامة لا في الفسخ فافتراق **قال** اذا تلفت العين الموهوبة فاستحقها
مستحق وضمن الموهوب له لم يرجع على الواهب بشئ لانه عقد تبرع فلا يستحق فيه السلامة
وهو غير عامل له والغرور في ضمن عقد المعاوضة سبب للرجوع لا في ضمن غيره **قال** واذا وهب بشرط
الغرض اعتدلت التقابض المحبس العوضين وبطل بالشروع لانه هبة ابتداء فان تقابضا صح العقد وصار في حكم البيع
پیش از حکم قاضی نافذ نخواهد شد عتق و اگر منع کند موهوب له از قبض موهوب و اهب را و ملاک شود موهوب در دست موهوب له
پس او ضامن نمیشود بجهت آنکه ملک او در موهوب باقیست هنوز و همچنین اگر ملاک شود موهوب در دست موهوب له بعد از حکم
قاضی پیش از طلب و اهب آنرا بجهت آنکه قبض او غیر مضمون بود هنوز و همان قبض سابق باقیست پس ضامن نخواهد شد و اما
بعد از حکم قاضی اگر منع کند او را از قبض بعد از طلب آن ضامن آن میشود چه او تعدی نموده است **مسئله ۱۱** هرگاه رجوع نماید
واهب در هبه بحکم قاضی یا تبرعی خواهد بود این رجوع فسخ اصل هبه نه هبه از سر نو لذا شرط نیست در رجوع قبض اهب صحیح است
رجوع در مشاع و اگر از سر نو هبه می بود قبض آن شرط میشد و رجوع در مشاع صحیح نمیشد و برتر آن نیست که عقد هبه جائز است باطل
که موجب حق فسخ است پس و اهب بسبب فسخ میشود مستوفی حق خود را که ثابت است و بر اقس خواهد بود رجوع فسخ مطلقا
اعنی در حالت قضا و در حالت رضا هر دو بخلاف رد نمودن مشتری میع را بسبب عیب بعد از قبض آن و تکیه بدون حکم
قاضی باشد چه آن اعتبار نموده میشود و عقد جدید در حق سوم بجهت آنکه نیست مشتری را حق فسخ و جز این نیست که حق می در حق
سلامت بیع است و هرگاه سلامت نیافت میرسد او را که بآن راضی نشود پس باین ضرورت ثابت میشود حق فسخ مراد را پس
موقوف خواهد بود و فسخ بودن آن در حق سوم بر حکم قاضی پس فرق ظاهر است میان رجوع در هبه و در بیع بر سبب عیب
مسئله ۱۲ اگر عین موهوب مستحق شد بعد از ملاک آن و ضمان آن داد و موهوب له بالاک پس موهوب له نخواهد گرفت
بیع خیر از و اهب بجهت آنکه هبه عقد تبرع است پس موهوب له نه مستحق سلامتی موهوب است و نه عمل میکند برای و اهب پس
نخواهد گرفت بیع خیر از و اهب اگر چه او فریب داده است موهوب له را بجهت آنکه فریب در ضمن عقد معاوضه سبب رجوع است
نه در ضمن غیر عقد معاوضه **مسئله ۱۳** اگر شخصی هبه نماید بشرط عوض اعنی هبه نماید چیزی را بکسی باین شرط که او هبه نماید
بواهب فلان خیر را پس در ضرورت تقابض هر دو عوض معتبر است اعنی عقد مذکور بیع است تا که هر دو قبض ننمایند هر دو عوض
و باطل میشود بسبب شیوع بجهت آنکه این هبه است در ابتدا و هرگاه هر دو قبض ننمایند صحیح میشود و عقد مذکور و میگردد در حکم بیع

یورڈ بالعیب خیار الودیۃ و سیتحق فیہ الشفۃ لانہ بیع انتہاء و قال زفر و الشافعی رہو بیع ابتداء و انتہاء لان فیہ معنی البیع و هو التملک بعوض و العبرۃ فی العقود للمعانی و لهذا کان بیع العبد من نفسه اعتباراً و لئلا یندرج فیہم بینہما اما امکن عملہ بالشبیہین و قد امکن لان الہیۃ من حکمها تأخر الملک الی القبض و قد یندرج عن البیع الفاسد و البیع من حکم اللزوم و قد تنقلب الہیۃ لآزمۃ بالتعویض فمعنا بیعہما بخلاف بیع نفس العبد منہ لانہ لا یمکن اعتبار البیع فیہ اذ ہو لا یصلح مالک لنفسہ

فصل قال ومن وحب جارہ لا حملہا صحت الہیۃ و بطل الاستثناء لان الاستثناء لا یعمل الا فی محل یعمل فیہ العقد و الہیۃ لا یعمل فی الحمل لكونہ وصفا علی ما بینا ہ فی البیوع فانقلب شرطاً فاسداً و الہیۃ لا یبطل بالشروط الفاسدۃ و ہذا ہو الحكم فی النکاح و الحلع و الصلح عن دم العبد لانہا لا یبطل بالشروط الفاسدۃ بخلاف البیع و الاجارۃ و الوہن لانہا لا یبطل بہا و لو اعتق ما فی بطنہا نہ و ہبہا جاز لانہ لم ینق البین علی ملکہ فاشبہ الاستثناء و لو دبر ما فی بطنہا نہ و ہبہا لم یجز

و واپس دادہ میشود بسبب عیب و غیار و یت و متعلق میشود بآن حق شفعہ چہ آن بیع است درانتہا و گفتمہ اند زفر و شافعی کہ این بیع است در ابتدا و انتہا ہر دو بجهت آنکہ دران معنی بیع کہ تملک بعوض است یافتہ شدہ است و معتبر در عقود و معانی است و بنا بران اگر لغو شد خواجہ بندہ خود را بدست بندہ مذکور میشود آزاد و وکیل علمای ما ج نیست کہ عقد مذکور مشتمل بر دو بجهت یکی اینکہ ہبہ است باعتبار لفظ و دوم اینکہ بیع است باعتبار معنی پس باید کہ رعایت ہر دو نمودہ شود بقدر امکان و در عقد مذکور رعایت ہر دو بجهت ممکن است بجهت آنکہ در ہبہ ملک متاخر میگردد و تا زمان قبض و در بیع نیز مترخری میشود ملک و تفکیک فاسد شد و حکم بیع لزوم است و ہبہ نیز لازم میگردد و تفکیک عوض آن دادہ شود پس بنا بر رعایت ہر دو بجهت عقد مذکور را ہبہ قرار دادہ شد و ابتدا و بیع در انتہا بخلاف بیع ذات بندہ بدست وی چہ دران ممکن نیست اعتبار بیع اصلاً زیرا چہ بندہ صلاحیت این ندارد کہ مالک ذات خود شود و اللہ اعلم

فصل سئلہ - اگر شخصی ہبہ کند کنیزی را و بستاند نماید حمل ویرا صحیح میشود ہبہ باطل میشود بستان بجهت آنکہ استثناء صحیح نمیشود مگر در محلیکہ صحیح باشد دران عقد مذکور ہبہ صحیح نیست در حل زیرا چہ آن بمنزلہ اوصاف است مانند اطراف بدن و بیان آن گذشت در کتاب البیع و ہر گاہ چنین شد پس استثناء مذکور بمنزلہ شرط فاسد شد و ہبہ باطل نمیشود بسبب شرط فاسد پس ہبہ صحیح خواہد شد و باطل خواہد شد شرط مذکور و ہمین حکم است در نکاح و صلح و صلح از خون محمد اعنی اگر کسی مہر گرداند کنیز را و نکاح یا بدل خلع گرداند یا بدل صلح گرداند در خون محمد و بستان نماید حمل آنرا صحیح میشود این ہبہ مقصور و باطل میشود بستان ص بجهت آنکہ عقد مذکور ہبہ باطل نمیشود بسبب شرط فاسد بخلاف بیع و اجارہ و اگر چہ این ہبہ مقصور و باطل شود بجهت شرط فاسد

مسئلہ ۲ - اگر شخصی آزاد کرد بچہ را کہ در شکم کنیز وی است و بعد از ان ہبہ کرد کنیز مذکورہ را بکسی جائز است بجهت آنکہ چنین اعنی بچہ کہ در شکم کنیز مذکور است مملوک و اہب نمائند پس این آزاد کردن وی مانع جواز ہبہ نخواہد شد مانند استثناء **مسئلہ ۳** - اگر شخصی مہر کرد بچہ را کہ در شکم کنیز وی است و بعد از ان ہبہ نمود کنیز مذکورہ را بکسی جائز نیست

لأن الخلق على ملكه فلم يكن شبيه الاستثناء ولا يمكن تنفيذ الهبة فيه لمكان التذليل في هبة المشاع او هبة شيء
هو مشغول بملك المالك فان هبها له على ان يدها عليه او على ان يعقها او ينجها او يذمها او يهبها دارا او نقد
عليه بذرا على ان يدها عليه شيئا منها او يعوضه شيئا منها فالهبة جائزة والشرط باطل لان هذه الشروط تخالف مقصد
العقد فكانت فاسدة والهبة لا تبطل بها الا ترى ان النبي عليه السلام اجاز العراي وابطل شرط المعبر بخلافه
عليه السلام نفى عن بيع وشرط وكان الشرط الفاسد في معنى الرجوع او هو يعمل في المعاوضات دون التبرعات **قال** فمن
كان له على آخر الف درهم فقال اذا جاء غدا فهي لك او انت برئ منها او قال اذا ادبت الى النصف فلك النصف او انت برئ من
النصف الباقي فهو باطل لان الاثر تمليد من وجه اسقاط من وجه هبة الدين من عليه ابواء وهذا لان الدين مال
من وجه ومن هذا الوجه كان عليه كاد وصف من وجه ومن هذا الوجه كان اسقاطا وهذا لان دين لا يرد ولا يتوقف
القبول والتعلق بالشرط بخلاف الاسقاطات المحضة التي يحلف بها كالطلاق والعناق فلا يتعد **الصلوات** والعمر جائز للعمر
حالا حيونة ولو رثته من بعده لما رويناه ومعناه ان يجعل داره له مدة عمره واذا مات تود عليه فيصير القليل في بطل الشرط
بجبت آنكه حل كغيره بغيره باقى شئ ملكي ليس اين مانند آشنای مدبست بلكم نافع جزا بهست زیرا چه ممكن است صحت بهدول
مذكور بسبب مدبر بودن پس نخواهد بود سببه كغيره بغيره مانند مشاع يا بهدول جزا بهست بلكم واهب **مسئله ۴** - اگر
شخصی سبه کند كغيره خود را كسی باین شرط که واپس دهد آنکس كغيره بغيره را بآن شخص یا باین شرط که آزاد کند او را یا ام وکند او را
آنکس یا سبه کند سرانی را كسی باین شرط که واپس دهد آنکس چیزی از آن سرای یا ام یا عوض دهد چیزی از آن سرای یا سبه
یا تصدق کند سرانی را كسی باین شرط که واپس دهد چیزی از آن سرای بصدقه کننده یا عوض دهد چیزی از آن سرای بصدقه دهنده
پس این سبه و صدقه جائز است و شرط باطل است بجبت آنکه شرط مذکور مخالف مقتضای عقد است پس فاسد خواهد بود
و سبه و صدقه باطل میشود بسبب شرط فاسد چه پیغمبر علیه السلام جائز داشته است عمری را و باطل نموده است شرط عمری کننده
را و تفسیر عمری سابق مذکور شده است بخلاف بیع بجبت آنکه پیغمبر علیه السلام نمی فرموده است از بیعیکه با شرط باشد و بجبت آنکه
شرط فاسد در معنی ربواست و تاثیر آن ظاهر میشود در عقد معاوضه نه در بیع **مسئله ۵** - اگر هزار درم مثلاً دین شخصی باشد
بر زوجه کسی و بگوید آن شخص بدیون مذکور و تفتیکه فردا رسد پس هزار مذکور برای تست یا تو بری هستی از آن یا بگوید که هرگاه دینی
به بی تو نصف هزار مذکور را بمن پس برای تست نصف آن یا تو بری هستی از نصف باقی پس این باطل است بجبت آنکه
سبه دین کسی که دین مذکور بر زوجه می است ابراست و در ابرادو معنی است کی تملیک بجبت آنکه دین مال است و بنا بر آن گفته اند
نصحا که رد میشود ابرای سبب رد نمودن دوم اسقاط بجبت آنکه دین وصفی از اوصاف است و بنا بر آن ابراموتون بر قبول است
و معلق بشرط میشود مگر چیزی که اسقاط محض باشد چون طلاق و عناق و ابراسقاط محض نیست چنانچه مذکور شد پس تعلیق آن
جائز نخواهد شد و باطل خواهد گشت **مسئله ۶** - عمری جائز است برای محرمه در حالت حیات وی و میرسد بوجه وی
بعد از فوت وی بجبت حدیثی که سابق مذکور شده است و نیز معنی عمری این است که بدید برای خود را مثلاً بمعمره نامت عمری
باین شرط که و تفتیکه بمیرد رد نموده شود بروی پس صحیح خواهد شد تملیک سرای مذکور بلا عوض و باطل خواهد شد شرط مذکور

لما ساروبنا وقد بينا ان الهبة لا تبطل بالفساد والفساد في الزكاة باطل عند
 في حنفية ومحمد ساروق قال ابو يوسف لا يجزئ ان قوله داري لك فملكك وقوله رقبتي
 بشرط فاسد كالعمرى ولهذا انه عليه السلام اجاز العمرى وما ذكره الرقبي ولا ان مصر الرقبي عندهما ان ميث
 قبلك فقولك واللفظ من المواقبة كانه يراقب موقعه وهذا القليل القليل بالخطر فيلزم اذا الرقبتي تكون عاق
 عندهما عند تبطل اطلاق الانتفاع به **فصل في الصدقة قال** والصدقة كالهبة لا تنقض الا بالقبض
 لانك تبرع كالهبة فلا تجوز في مشاع يحتمل القسمة لما بينا في الهبة ولا سرجوع في الصدقة لان
 المقصود هو الثواب وقد حصل وكذلك اذا ذهب لفقير لان المقصود هو الثواب وقد حصل قل ومن نذر
 على الغنى الثواب وقد حصل وكذا اذا ذهب لفقير لان المقصود هو الثواب وقد حصل قل ومن نذر
 ان يتصدق بما له يتصدق بجنس ما يجب فيه الزكاة ومن نذر ان يتصدق بملكه لزم ان يتصدق بالجنس
 ويروى انه الاول موقوف ذكرنا الفرق ووجهه الراي بين في مسائل لقضاء ويقال له امسك
 بحيث انك مبيع بغير علم جائز ثم استعمري اذ باطل لم يرد شرط اذ باطل في غير شرط سابق ونيز عمرى ليست كمره وشروطه كمره فاسد
 وهره باطل مشهور بسبب شرط فاسد فاسد سابق ذكره شرط مسكله - اگر گوید داری یک رقبتي پس این باطل است
 نزد ابی حنیفه ومحمد وگفته است ابو یوسف رجب که جائز است بحیث آنکه قول وی داری یک اعنی این برای من برای
 تملیک است وقول وی رقبتي شرط فاسد است چه معنی لفظ رقبتي نیست که اگر بگویم پیش از تو پس این برای من برای
 مرگ تو ام تا باز آید این برای من برای بدست من پس رقبتي خواهد بود مانند عمری و دلیل ابی حنیفه ومحمد رجب که این است که بگوید علم جائز
 داشته است عمری را و باطل کرده است رقبتي را و دوم اینکه معنی داری یک رقبتي نزد طرفین رجب نیست که اگر بگویم پیش از تو پس
 این برای من برای است پس تعلیق تملیک است بوقت مالکش پیش از مرگ او و سبب له و لکن امر موقوف است اعنی محتمل و این باطل است
 و باید دانست که رقبتي مشتق است از رقبته یعنی انتظار گوید او است فقط بوقت مرگ او است و هرگاه نزد طرفین رجب تملیک
 صحیح نشود در صورت مذکور خواهد بود عاریت نزد ایشان نه به بهیث آنکه تملیک مذکور شخصیت را بلکه انتفاع جائز باشد را و او را بداند علم
فصل در بیان صدقه مسکله - صدقه مانند هبه صحیح نمیشود مگر تقیض بحیث تا لکن ترجع است مانند هبه جائز نیست
 صدقه چیزی که مشاع باشد و حتی که آن چیز قابل قسمت باشد و بعد آن ذکر شد و هر هبه مسکله ۲ - رجوع در صدقه جائز است
 بحیث آنکه مقصود از صدقه ثواب است و آن حاصل گشت و همچنین اگر شخصی تصدق کند چیزی را بر غنی جائز نیست که رجوع کند
 در آن از روی استخوان بحیث آنکه مگر مقصود عیش و ثواب از صدقه که بر غنی نکند و همچنین اگر شخصی هبه نماید بفقیری جائز نیست
 که رجوع کند بحیث آنکه از هبه مذکور مقصود ثواب است و آن حاصل گشت مسکله ۳ - اگر شخصی نذر کند که تصدق خواهد نمود
 مال خود را پس او تصدق نماید آنچه از جنس چیزی است که واجب میشود در آن زکوة و اگر نذر کند که تصدق خواهد نمود مالک خود را
 پس تصدق کند هیچ مملوک خود را و مرید است که این صدقه و عودت باطل هر دو را بر بدست و غرق میان مال ملکیتان که زکوة
 در کتاب القضا و نیز ذکر نموده ایم وجه هر دو را باطل مذکور را و نیز از آن باید دانست که اگر شخصی نذر کند که نگاه داند

ما تنفعه على نفسك وعيالك الى ان تكتسب ما لا فاذا التبت يتصدق بمثل ما التقت وقد ذكرناه من قبل

كتاب الاجارات

الاجارة عقد يرد على المانع بعوض لان الاجارة في اللغة بيع المانع والقياس ياتي جواز ان يكون المقنود عليه المنفعة وهي معدومة واطرافه التليق الى ما سيوجد لا يعم الا ان يجوز ان يكون له الاجرة الناس اليه وقد شهدت بعضها الاثار وهي قوله عليه السلام اعطوا الاجرة قبل ان يحضر عرقه وقوله عليه السلام من استأجر اجرا فليقبله اجرة وينقله ساعة فساعة على حسب حدود المنفعة والدار اقيمت مقام المنفعة في حق اضافة العقد اليها ليرتبط الايجاب بالقبول شرعه يظهر في حق المنفعة تمكينا واستحقاقا حال وجود المنفعة ولا يصح حتى تكون المانع معلومة والاجرة معلومة لما سار وينا ولا يربط المالك في المقنود عليه وفي بدله تفضي الى المنازعة كجمالة الثمن والفقن في البيع وما جاز ان يكون ثمن في البيع جاز ان يكون اجرة في الاجارة لان الاجرة ثمن المنفعة

بعد نفقة خود و عيال خود آن مدت که کسب نمائی و باقی را تصدق کنی و بعد از آن هرگاه کسب نماید صدقه کند آن مقدار که خرج نموده است بجهت نفقه خود و عيال خود و بیان آن سابق گذشت در فصل تضام بوارث و الله اعلم

كتاب الاجارات

و آن در لغت عبارتست از بیع منفعت اعنی بیع منفعت معلومه باجرت معلومه و در شرح عبارتست از عقدیکه منفعت با بعوض و قیاس ابا میکند از اجازات بجهت آنکه مقنود علیه که منفعتست معدوم است و اضافت تملیک بسوی چیزی که حادث خواهد شد در زمان آینده صحیح نیست ولیکن عقد مذکور جائزست بجهت آنکه مردمان را بآن حاجتست و بجهت آنکه پیغمبر صلعم فرموده است که بدید اجرت اجیر را پیش از آنکه خشک شود عرق آن و نیز فرموده است که اگر کسی اجیر کند اجیری را پس باید که مطلع کند و یا باجرت آن و بعد از آن باید دانست که عین استا ج چون سرای شکار قائم مقام منفعت نموده است در حق اضافت عقد بسوی منفعت فقط تا ايجاب و قبول با هم مرتبط گردد و بعد از آن اثر عقد مذکور ظاهر میشود و منفعت آنکه ملک و استحقاق اعنی ثابت میشود ملک و استحقاق هر دو و تملیک منفعت موجود شود پس عقد اجاره منعقد میشود ساعت ساعت و باید دانست که اجاره دهنده را مواهر و موجه میگویند و اجاره گیرنده را مستاجر مسلمة اسم صحیح میشود عقد اجاره تا که منفعت و اجرت معلوم نباشد بجهت حدیث پیغمبر صلعم که مذکور شد که اگر کسی اجیر کند اجیری را تا آخر حدیث ف سوال از حدیث مذکور ثابت میشود که معلومیت اجرت شرطست ولیکن از حدیث مذکور ثابت نمیشود که معلومیت منفعت نیز شرطست جواب منفعت مقنود علیه است و اصل در عقد جان مقنود علیه است و مقنود بمنزله تابع و هرگاه معلومیت تابع که اجرتست شرط شد پس معلومیت اصل که منفعتست بطریق اولی شرط خواهد بود پس معلومیت منفعت ثابت خواهد شد از حدیث مذکور بطریق دلالت ص و نیز بجهت آنکه جمالت در مقنود علیه و بدل آن نفی بنا بر عتست مانند جمالت ثمن و بیع در حدیث مسلمة ۲ آنچه جائزست که ثمن شود و بیع جائزست که اجرت گردد و اجاره بر اجرت ثمن

فیعتبر من المبیع وما لا یصلح ان یمسح به اجرة ایضا کما اجماعنا فی هذا اللفظ لا یفنی صلاحة عین ولا ینقض مالاً ولا ینقض
ثاناً تصدیق معلومة بالمدة کما سنبینا لدر السکة والاحصین للزراعة فیهم العقد علی مدة معلومة ثانی مدتها كانت
لین المدة اذا كانت معلومة کان قدر المنفعة فیها معلوماً اذا كانت المنفعة لا تتفاوت وقوله ای مدتها كانت شاذاً
فی الی ان یمیز طالت المدة او قصرت لکونها معلومة ولتحقق الحاجة الیهما عسلاً ان فی الاوقات لا یجوز اجارة
الطویلة کما لا یدعی المستاجر ملکها وھی ما نازح علی ثلث سنین وهو المختار قال وتارة تصدیق معلومة
بنفسه کما استاجر رجلاً علی صیغ فوبه او خیاطه او استاجر دابة لیعمل علیها مقدراً معلوماً او یرکبها مقدراً
سماها لانه اذا بین القوب ولون الصیغ وقدراً وخصیصاً لخیاطه ولفظ الحمول وجنسه والمسافرة صارت
المنفعة معلومة فصح العقد ودر بما یقال اجارة قد یکون عقداً علی العمل کما سنبینا القصار والخیاط ولا بد
ان یکون العمل معلوماً وذلك فی الاجر المشترك وقد یکون عقداً علی المنفعة لما فی اجیر الواحد ولا بد من بیان
لوقت قال وتارة تصدیق المنفعة معلومة بالتعیین والاشارة کما ینقل له هذا الطعام

پس آن قیاس نموده خواهد شد برین مع و آنچه صلاحیت نیست ندارد مانند اعیانی که از ذوات الاشیال نیست چون بنده و پارچه
پس آن نیز صلاحیت اجرت دارد چه آن عوض بالیت مسئله ۱۲ - منفعت گاهی معلوم میشود به بیان مدت مانند اجاره
گرفتن خانه بجهت سکونت و اجاره گرفتن زمین بجهت زراعت پس صحیح میشود عقد اجاره بر مدت معلومه هر چقدر که باشد بجهت آنکه
هرگاه مدت معلوم میگردد مقدار منفعت در آن مدت نیز معلوم میشود و قتیکه منفعت متفاوت نباشد و اما قتیکه متفاوت باشد
پس بسبب بیان مدت معلوم نمیشود چون گرفتن خانه زمین بجهت زراعت تا مدت معلوم مثلاً چه این عقد صحیح نیست تا که بیان
نه نماید که چه چیز زراعت خواهد نمود بجهت آنکه بسبب بعض زراعت فاسدی شود زمین و بسبب بعض
زراعت فاسدی شود چنانچه خواهد آمد بیان آن انشاء الله تعالی و باید دانست که قول وی هر چقدر که باشد اشارت
لبسوی تا که جائز است اجاره خواه مدت دراز باشد یا کوتاه بجهت آنکه آن معلوم است و بجهت آنکه بیست که حاجت بسوی مدت دراز
می افتد ولیکن اگر متولی وقف اجاره دهد وقف را جائز نیست اجاره طویله تا مستاجر دعوی ملک خود نماید در وقف مذکور و اجاره
طویله عبارت است از نیکه زیاده باشد بر سه سال و همین مختار است مسئله ۱۳ - منفعت گاهی معلوم میشود به تسمیه عمل چنانچه
اگر شخصی اجیر کند کسی را برای رنگ نمودن پارچه خود یا برای دوختن پارچه خود یا اجاره بگیرد و سندی را تا با بکند بران مقدار معلوم
یا سوار شود بران مقدار مسافتی که تسمیه آن نموده باشد بجهت آنکه هرگاه بیان نمود پارچه مذکور را رنگ حسین او مقدار آنرا
وقت باین طور که بکلیار کند یا دوبار مثلاً در صورت اول و بیان نمود جنس خیاطت را با بنیلور که مدی یا فارسی مثلاً در صورت دوم
و بیان نمود مقدار محمول را و جنس آن را در صورت سوم و مسافت را در صورت چهارم پس منفعت معلوم میشود پس صحیح
میشود عقد و بیست که گفته میشود که عقد اجاره گاهی بر عمل میشود مانند اجیر نمودن گاو در خیاطه و در نظیرت ضرورت که عمل
معلوم باشد و این در اجیر مشترک است و گاهی عقد اجاره بر منفعت میشود چنانچه در اجیر خاص و در نظیرت ضرورت بیان
وقت آن مسئله ۱۴ - منفعت گاهی معلوم میشود بسبب تسمیه اشارت چنانچه شخصی اجیر کند کسی را تا بر او رنگ کند

۱- موضع معلوم لانه اذا اراد ما ينقله والموضع الذي يحمل اليه كانت المنفعة معلومة فحق العقد

باب الاجر متى يستحق

قال لا يجوز لاجل العقد ويستحق بالحدى معاني ثلاثة اما بشرط التحجيل او بالتجمل من غير شرط او باستيفاء العقود عليه وقال الشافعي في تلك نفس العقد لان المنافع المعدومة صارت موجودة حكما ضرورة نفعي العقد فثبت الحكم بما يقابلها من البدل لان العقد ينفع شيئا فشيئا على حسب حدوث المنافع على ما بينا والعقد معاوضة ومن قضيتها المساواة فن ضرورة التراضي في جانب المنفعة للتراضي في البذل الاخر اذا استوفى المنفعة ثبت للمالك الاجر بنحو التسوية وكذا اذا شرط التحجيل او تجمل من غير شرط لان المساواة ثبتت حقا له وقد ابطالوا اذا قضى المستاجر الى ارضه او حجر وان استأجر الى تسليم عين المنفعة لا يقوفا في التسليم محل مقامه في الكف من الانتفاع ثبتت في عينها على حسب ما بينا في سقطت الاجر في التسليم المحل انما اقيم مقامه في التسليم المنفعة للتمكن من الانتفاع فاذا كان الكف في التسليم والعقد في سقطت الاجر وان كان له في بعض الاقسام فبذره او انفساه في بعضها ومن استأجر ارضا فله ان يطل بها على كل يوم لانه استوفى منفعة مطلقا وان سار من التحجيل في العقد

تأمكن معلوم بحسب انكته في كل يوم غير متقول راو كافي راو خواهد بود انرا در اجاره معلوم خواهد بود و في نصفت من عقد من غير انفسه

باب در بيان وقت استحقاق اجرت مستأجر - اجرت واجب ميشود بمجرد عقد و مستحق ميشود بسبب كي از غير

يا بشرط تجميل يا بسبب تجميل غير شرط يا بسبب قبض فهو من عقود عليه و گفته است شافعي رح كه ذلك ان ميشود بسبب غير عقد

بحسب انكته منفعت معدوم در حكم موجود است بحسب ضرورت تصحيح عقد پس حكم آن كه ملك مست ثابت خواهد شد در غير كي مقابل

منفعت مذكوره است اعني بدل آن در كمال كمالى ملح انست كه عقد اجاره مشق ميشود ساعت بساعت بحسب وقت منفعت

فيناخه بيان آن گذشت وعقد مذكور عقد معاوضه است و مقتضاي آن انست كه هر دو عوض مساوي باشد پس سبب في وقت

تاخير كه در جانب منفعت است تاخير واقع خواهد شد در بدل آن نيز كه آن اجرت است و هر گاه قبض منفعت نموده ثابت

خواهد شد ملك در اجرت تا مساوات مستحق گردد و همچنين و وقت كي شرط تجميل اجرت نمايد يا تجميل نمايد در دادن اجرت

بحسب انكته مساوات ثابت شده بود بحسب حق مستاجر و او باطل نمود حق خود را مسئله ۲ - هر گاه قبض نموده مستاجر

سراي را و حجب ميشود بروي اجرت آن اگر چه سكوت كند در ان بحسب انكته تسليم عين منفعت مقصور نيست پس تسليم

محل آن قائم مقام تسليم منفعت است چه قدرت انتفاع مستحق ميشود بسبب تسليم محل پس اگر سراي مذكور در غصب كند كسي

از دست مستاجر ساقط ميشود اجرت از روى بحسب انكته تسليم محل قائم مقام منفعت نگرداننده شده بود و بحسب انكته مستاجر و

بود بر انتفاع آن در هر گاه قدرت آن نماند تسليم نيز باقي نماند وعقد مذكور فسخ گشت پس ساقط خواهد شد اجرت و اگر غصب كند كسي

سراي مذكور را در قبض دست اجاره ساقط ميشود اجرت بمقتضى آن چه فسخ شده است اجاره مذكور در همان مقدار در وقت مسئله ۳

اگر شخصي اجاره گرفت سراي را پس ميرسد و هر را كه طلب كند مستاجر اجرت هر روزه را بحسب انكته منفعت هر روزه مقصود است

و مستاجر استيفاي آن نموده است پس ساقط طلب خواهد گرد اجرت آن ماگر انكته بيان نموده باشد و وقت اجاره

وقت استحقاق اجرت را مثلاً گفته باشد كه اجرت آن در نصف نخلان ماه خواهد بود يا بعد از تمامي نخلان ماه

و وقت استحقاق اجرت را مثلاً گفته باشد كه اجرت آن در نصف نخلان ماه خواهد بود يا بعد از تمامي نخلان ماه

و وقت استحقاق اجرت را مثلاً گفته باشد كه اجرت آن در نصف نخلان ماه خواهد بود يا بعد از تمامي نخلان ماه

و وقت استحقاق اجرت را مثلاً گفته باشد كه اجرت آن در نصف نخلان ماه خواهد بود يا بعد از تمامي نخلان ماه

لأنه بمنزلة التأجيل وكذلك جارية الأجر حتى لما بينا ومن استأجر بغيره إلى مكة فليعلم أن يطالبه بلجوه كل مرحلة لأن
سيد كل مرحلة مقصود وكان بوجيفة ترينقول أولا يجب الاجرة لا بعد انقضاء المدة وانتهاء السفر وهو قول زفر
لأن المعقود عليه جلة المنافع في المدة فلا يتوزع الاجر على اجزائها كما إذا كان المعقود عليه العمل ووجه القول الموجب
اليه ان القياس استحقاق الاجر ساعة ضاعة لتحقيق مساواة الامان المطالبة في كل ساعة يفضي الى ان يتفرع
لغيره فيتضرر به فقد رنا بما ذكرنا قال وليس للقصار والنجار ان يطالب بالاجرة حتى يتفرع من
العمل لأن العمل في البعض غير منقطع به فلا يستوجب الاجر به وكذا اذا عمل في بيت المستأجر لا يستوجب الاجر
قبل الفراغ لما بينا قال الا ان يشترط التجيل لما مر ان الشرط فيه لازم قال ومن استأجر جلة الخبزة
بدية فبذل من دفع بدله لم يستحق الاجر حتى يخرج الخبز من الثور لأن تمام العمل بالخارج فلو حرق وسقط من قبل
چه اين بمنزله تا جيل است و همچنین است حکم اجاره زمین بوجه مذکور و اگر شخصی به اجاره گرفت
شتری را تا بکجه مشلا پس شتر بان را میرسد که طلب کند از وی اجرت هر منزل بجهت آنکه رفتن هر منزل مقصود
و اینکه مذکور شد قول مختار ابی حنیفه است داد او را می گفت که واجب نمیشود اجرت مگر بعد از انقضای مدت اجاره در صورت
اولی انتهای سفر در صورت دوم و همین قول زفر است بجهت آنکه معقود علیه جمیع منافع در مدت مذکور است پس مقسوم نخواهد شد
اجرت بر اجزای آن چنانچه وقتیکه معقود علیه عمل باشد و با منظور کسی با جاره گیر و خیاط را برای دوختن جامه و
قول مختار این است که قیاس میخواهد که اجرت مستحق شود ساعت بساعت تا مسادات متحقق گردد ولیکن بطالبه آن در هر ساعت
اگر جائز شود لازم آید که مستاجر در ادای اجرت مشغول باشد و فراغت نیابد برای امور دیگری پس ضرر خواهد رسید بوی بسبب آن
خبر آن تقدیر نموده و اندازده آن کرده شد یک روز در اجاره ساری زمین و یک منزل در اجاره شتر مسئله ۴۴ بنمیرد
بگذار و خیاط که طلب اجرت نمایند تا آن زمان که فراغ شوند از عمل و وقتیکه تعجیل اجرت مشروط نباشد بجهت آنکه بعضی از عمل
منتفع بپس بسبب آن مستحق اجرت نخواهد شد و همچنین است حکم اگر عمل کند اجیر مذکور در خانه مستاجر چه او مستحق اجرت
نمیشود پیش از آنکه فراغ شود از عمل مذکور چه بعضی عمل غیر منتفع به است چنانچه مذکور شد و باید دانست که همچنین مذکور است
در تجرید و همچنین مذکور کرده است این را صاحب محیط و قدوری و بعد از آن گفته است که این حکم مخالف روایت بسط است
چه در آن مذکور است که واجب میشود اجرت بقدر عمل و باین تصریح نمود دست زدن و تراشی و غیره الاسلام و غنیانی و غیره
پس درین مسئله دو روایت است کذا در جامع روزی و اگر تعجیل اجرت مشروط باشد در عقد اجاره پس میرسد به گانه و خیاط
که طلب اجرت نمایند پیش از آنکه فراغ شوند از عمل بجهت آنکه شرط مذکور در عقد اجاره لازم گردیده است مسئله ۴۵ اگر
کسی با جاره گرفت نان پز یا تا او نان پز در خانه مستاجر حساب یک فقیر آرد یک در هم پس اجیر مذکور مستحق اجرت نمیشود تا که
بیرودن نیاز و نان ها از تنور چه عمل می تمام نمیشود مگر وقتیکه بر آن آرد نان را از تنور پس اگر نان بسوزد یا بفتند از دست وی پیش از آنکه

الاجراج فلا اجله للملاک قبل التسليم فان اخرجته فترأخى من غير فعله فله الاجرة لا ینحصار مسلماً بالوضع فی بینه ولا ضمان علیه لانه لو وجد منه الحیاة قال رضی الله عنه وهذا عندی حنیفة سره لانه امانه فی بدو وعندهما یضمن مثل فیه ولا اجله لانه مضمون علیه فلا بد له الا بعد حقیقة التسليم وان ابتداء ضمن الحزن واعطاه الاجر قال ومن استاجر طبخاً لیطبخ له طعاماً للولیمه فالعرف علیه اعتبار العرف قال من استاجر انساناً لایضرب لم یسأ استحق الاجرة اذا اقامها عندا بحنیفة سره وقال لا یستحقها حتى یشترها آتین النبی من ثمار عمله اذ کان من الفساد قبله فصبار کما خراج الحزن من التور وکان اجد هو الذى رتبوه و عرفوا وهو المعتبر فیما لم یضمن علیه ولا یحقیقه سره ان العرف قد تور بالاقامة والشرع عمل نرائه کالنقل الا ترى انه ینتفع به قبل النشر مع بالنقل الی موضع العمل بخلاف ما قبل الاقامة لانه طین منتشر وبخلاف الجبن لانه عین منتفع به قبل الاجراج قال وكل صاحب لعمله اشرف العبد کالقصاص والصباغ فله ان یحبس العین بعد الفراغ عن عمله حتى

یردن ارد آتما وتلف شود پس جبر مذکور مستحق اجرت نمیشود بسبب هلاک آن پیش از آنکه تسلیم نماید نان مذکور بستاند و اگر برودن نان را از تور و بعد از آن سوخت بی فعل می پس میرسد و اجرت بجهت آنکه او تسلیم نمود نان را بستاند جریب نهادن آن در خانه وی و چیزی ضمان آن واجب نمیشود و جبر مذکور بجهت آنکه تعدی اذیافته نشده است قال رضوان نزد ابی حنیفة بجهت آنکه نان مذکور امانت است در دست وی و نزد صاحبین رج مستاجر مختار است اگر خواهد تا وان بگیرد و از وی مثل آرد نان مذکور را و در نیم صورت چیزی اجرت نخواهد داد و بوی بجهت آنکه نان مذکور مضمون است بر وی نزد ایشان پس اجبر مذکور بری نخواهد شد از ضمان تا که تسلیم نکند آن را حقیقة بستاند و اگر خواهد تا وان مذکور بگیرد و از وی و بدو بوی اجرت نان مذکور را مسئله ۶ - اگر کسی با جاره بگیرد طبخ را تا طعام و لیمه ببرد پس بر آوردن شوربا در کاسه یا بطباخ مذکور است چه مقدار و وقت بهین است مسئله ۷ - اگر شخصی با جاره بگیرد کسی را تا فشت سازد برای وی پس او مستحق اجرت میشود و قتیکه استاد کند فشت را نزد ابی حنیفة رج و گفته اند صاحبین رج که مستحق اجرت نمیشود تا که بر هر یک نهند فشت بار او ضم کند بعضی آنرا یا بعضی بجهت آنکه بر هر یک نهادن فشت و ضم نمودن بعضی آن را یا بعضی از تمامی عمل وی است فشت از فساد این نمیشود مگر بعد از آنکه بر هر یک نهاده شود پس در هر یک نهادن فشت مانند بر آوردن نان از تور است بجهت آنکه اجبر مذکور چنین میکند در عرف و عادت و عرف معتبر است در چیزیکه مخصوص نیست و دلیل ابی حنیفة رج نیست که هر آینه عمل آن تمام گشته است بایستاده نمودن فشت و بر هر یک نهادن فشت با و ضم بعضی آن با بعضی عمل زائد است مانند نقل از موضعی بوضع دیگر لهذا از فشت مذکور بعد ایستاده نمودن آن نفع یگیند پیش از آنکه بر هر یک نهاده شود و بانطوری که نمیدانند بوضع عمل بخلاف پیش از ایستاده نمودن آن چه آن درین هنگام کل پراکنده است و بخلاف نان چه آن منتفع به است پیش از آنکه بر آورده شود از تور مسئله ۸ - هر صانعی که عمل و زیاده موجود باشد در عین چون پارچه مثلاً اعمی چیزی از مال وی ثابت و موجود باشد در آن چون رنگدیز و قصا را عینی گاندر پس میرسد و اگر حبس نماید یا رجی مذکور را تا آن زمان

یستوفی الاجر لان المعقود علیه وصف قائم فی الثوب فله حق الحبس لاستيفاء البدل كما فی المیم و لو حبسه فضاء فی یدیه لا ضمان علیه عند ابی حنیفه ^۱ لانه غیر متعد فی الحبس فبقی امانه كما كان عند ولا اجراه لهلاك المعقود علیه قبل التسليم وعند ابی یوسف و محمد ^۲ العین کانت مضمونه قبل الحبس فكذا البعد ^۳ لكنه بالجفاء ان شاء ضمنه قیمتته غیر معمول ولا اجراه وان شاء ضمنه معمول لا حول الاجر و سنبتین من

بعد ان شاء الله تعالی قال وکل صانع لیس لعله اثر فی العین فلیس له ان یحبس العین للاجر كما لحال والملاح لان المعقود علیه نفس العمل وهو غیر قائم فی العین فلا یتصور حبسه فلیس له ولا یدیه الحبس غسل الثوب نظیر العمل وهذا بخلاف الاثر حیث یکون للواحق حبسه لاستيفاء العمل ولا اثر لعله لانه کان علی شرف لهلاك

که بگیرد اجرت خود را بجهت آنکه در نیصورت معقود علیه وصف موجود است در پارچه لهذا میرسد او را که حبس کند برای گرفتن بدل مانند مبیع ^۱ یعنی چنانچه میرسد بآن را که حبس نماید مبیع را بجهت گرفتن بها همچنین در نجای نیز حبس پس در نیصورت اگر حبس نماید پارچه را بجهت گرفتن اجرت و ضائع شود پارچه مذکور در دست وی و حبس نمیشود بران ضمان نزد ابی حنیفه ^۲ زیرا چه او تعدی نکرده است در حبس پس پارچه مذکور امانت است در دست وی چنانچه بود پیش از حبس و چیزی اجرت نمیرسد بوی در نیصورت بسبب هلاک شدن معقود علیه پیش از آنکه تسلیم کند آنرا و زو صا حبس روح عین پارچه مضمون است پیش از حبس و همچنین بعد از آن نیز ولیکن مالک پارچه مختار است اگر خواهد تا وان بگیرد از او قیمت پارچه را در حالیکه در آن عمل نموده است و در نیصورت چیزی اجرت نمیرسد با چه مذکور و اگر خواهد تا وان بگیرد قیمت پارچه را در حالیکه در آن عمل نموده است و در نیصورت میرسد اجرت با چه و بیان این خواهد آمد ان شاء الله تعالی ^۳ مسئله ۹ - هر صانع که محل ویرا اثر موجود نباشد در عین نمیرسد ویرا که حبس کند عین را بجهت اجرت چون حال و ملاح بجهت آنکه معقود علیه فقط عمل است و آن موجود نیست در عین و شستن پارچه مانند حل است و باید دانست که نظیر شستن پارچه دلالت میکند بر اینکه مراد از قصار در مسئله اول آنست که میشوید پارچه را با استعمال نشاسته غیر و اما وقتیکه بشوید بجزی که قیمت نباشد آنرا چون آب آفتاب مثلاً پس نیست مراد و احوال حبس چه اثر عمل آن باقی نمی ماند و سپیدی اصل است در پارچه و گفته است قاضی خان اگر بشوید پارچه را پس اگر ظاهر شود اثر عمل آن در پارچه با استعمال نشاسته مثلاً پس و احوال حبس است و اگر نباشد عمل آن سوامی سپید نمودن پس و این اختلاف است و صحیح آنست که مراد احوال حبس است در هر دو صورت بجهت آنکه سپیدی در پارچه مستور بود و ظاهر شده است بسبب عمل و پس خواهد بود مراد احوال حبس و این بخلاف بنده گوئیم است چه میرسد روکننده بنده مذکور را که حبس کند آنرا بجهت پایی خورده بنده مذکور و حال آنکه اثر عمل آن موجود نیست در بنده مذکور و وجهش این است که بنده مذکور قریب به هلاک بود

وقد احياء فكانه باعه منه فله حق الحبس وهذا الذي ذكرناه مذهب علمائنا الثلاثة وقال
 من فرقه ليس له حق الحبس في الوجهين لانه وقع التسليم بانصال المبيع بملكه فيسقط حق الحبس
 ولنا ان الاتصال بالحل ضرورة اقامة العلق فلم يكن هو اضيائه من حيث انه تسليم فلا يسقط
 الحبس كما اذا قبض المشتري بغير رضا البائع قال واذا اشترط على الصانع ان يعمل بنفسه فليس له ان
 يستعمل غيره لان المعقود عليه انصال العمل في محل بعينه فيستحق عينه كالمصلحة في محل بعينه وان اطلق
 له العمل فله ان يستاجر من يعمل له لان المستحق عمل في ذاته ويمكن ايفاءه بنفسه وباه استعانة
 بغيره بمنزلة ايفاء الدين **فصل** ومن استاجر رجلا ليذهب الى البصرة فيجئ ببيع له فذهب
 ووجد بعضه قد مات فجاءه من بقي فله الاجر بحسابه لانه اوفى بعض المعقود عليه فيستحق العوض بقدر

دا حياي آن نمود آرمده آن پس گویا اوج نمود آنرا بدست خواج دی لهذا اوراق حبست و اینکه مذکور شد مذهب هر سه حکما در
 گفته است تفرج که نیست مرصانع را حق حبس عین در هر دو صورت و اعنی در صورتیکه عمل ویرا اثر موجود باشد در عین
 در صورتیکه عمل ویرا اثر موجود نباشد صحت محبت آنکه در صورتیکه عمل ویرا اثر موجود باشد در عین تسلیم آن نموده است با جبر
 بسبب آنکه متصل ساخت آنرا بملک استاجر و هرگاه تسلیم نمود ساقط خواهد شد حق حبس می و دلیل علمای مارج اینست که متصل
 فسخه است اثر عمل را صانع مذکور بجهت ضرورت زیرا چه بی اتصال اثر عمل می ملوک مستاجر عمل مذکور ممکن متصور نیست پس
 اتصال مذکور دلالت نمیکند بر اینکه راضی است بر تسلیم آن پس حق دی که در حبس است ساقط نخواهد شد چنانچه اگر قبض کند
 مشتری ببيع رابی رضای باین پس حق دی که در حبس ببيع است برای اتیقای من ساقط نمیشود همچنین در نجیب نیز
 مسئله ۱ - اگر مستاجر شرط نماید از صانع که او خود عمل کند پس نمیرسد صانع مذکور را که استعمال از غیر کند محبت آنکه
 مقهور علیه عمل صانع مذکور است نه عمل غیر پس حق مستاجر متعلق بعمل او خواهد شد مانند منفعتی که در محل محین باشد و اگر عمل مطلق باشد
 و شرط نکند که صانع خود عمل نکند مثلاً بگوید خیاط که بدو این پارچه را میسرید صانع مذکور را که اجیر کند شخصی را
 که او عمل نکند نماید محبت آنکه حق مستاجر در مصورت عمل است در ذمه خیاط مذکور و ممکن است که او ایفای عمل مذکور نماید بذات خود
 و باستقامت غیر مانند ادائی من چه جائز است که ادائی من کند مدیون خود یا کسی بگوید ادائی من نماید بطریق تریج همچنین بخیان نیز و الله اعلم
فصل مسئله ۱ - اگر کسی با جاره گرفت شخصی را تا برود آن شخص به بصره و بیار و عیال و یا و شخص مذکور رفت
 تا بصره و مرده یافت بعض عیال ویرا آورد و باقی عیال را پس میسرید به اجیر مذکور اجرت رفتن آن تمام و کمال اجرت آمدن آن
 به ممتد ارجاب محبت آنکه اجیر مذکور ایفا نموده است بعض مقهور علیه سانه بعض را پس مستحق عوض آن
 خواهد شد بآن ممتد ار که ایفای آن نموده باطل نخواهد شد آن ممتد ار که ایفای آن نه نموده است

لأن فيه خيرا ظاهرا لانه يؤمن البناء فيتعقد العقد بما ورائها دالة قال يجوز استئجار الاراضى للمزارعة
 لانها منفعة مقصودة معهودة فيها للمستاجر الثمر والربح والطريق وان لم يشترط لان الحاياتة تقفد لا انتفاع ولا انتفاع
 الا بحيايد خلان في مطلق العقد بخلاف البيع لان المقصود منه ملك لوقبة لا الانتفاع في الحال حتى يوجب بيع
 الحش والارض للسخنة دون الحاياتة فلا بد خلان فيه من غير ذكر الحقوق وقد مر في البيوع ولا يصح العقد
 حتى يشترط ما يزرع فيها كما قد تستاجر للزراعة ولغيرها وما يزرع فيها متفاوت فلا بد من التعيين كيلا
 يقع المنازعة او يقول على ان يزرع فيها ما شاء لانه لما فوض الحيرة اليه لا تقفد الجمالة المفضية الى المنازعة
 ويجوز ان يستاجر السلحة لينبغ فيها او ليفرس فيها مثلا او يشترط الحاياتة مقصود بالارض نورا اذا انقضت مدة الحايات
 لزمه ان يقلم البناء والفرس ويسلكها فارة غلة لانه لا نهاية لها ففي ابقائها اضرارا بصاحب الارض بخلاف
 ما اذا انقضت المدة والزراع بقل حيث تترك باجر المثل الى زمان الادراك لان لها نهاية
 معلومة فامكن رعاية الجانيين قال الا ان يختار صاحب الارض ان يعزله قيمة ذلك مقلوفا

بجبت آن که دران ضرر ظاهرست چه عمل آنراست میکند بنا را پس عقد مذکور اگر چه مطلق است ولیکن بمقتضای خواهد شد از روی آن
 آنچه ضرر نباشد بنا **مسئله ۲** - جائزست اجاره گرفتن زمین بجبت آنکه زراعت کند چه این منفعت مقصودست و متعارف
 و مقادست و درنصورت میرسد بتجراره و شرب آن یعنی ثبوت انتفاع آب اگر چه ذکر آن نکرده باشد درعقد اجاره بجبت آنکه
 اجاره برای انتفاع است و آن بدون راه و شرب متصور نیست پس هر دو داخل خواهند شد و مطلق عقد اگر چه مذکور آن نشده باشد
 در وقت عقد بخلاف بیع چه راه و شرب داخل نمیشود و در بیع بدون ذکر حقوق آن زیرا چه مقصود از آن ملک رقبه است نه انتفاع
 فی الحال و بنا بران جائزست فروختن خرکه در زمین شوره اجاره آن پس شرب دراه داخل نخواهد شد و بیع بدون ذکر حقوق آن
 و گذشت بیان آن در کتاب البیع **مسئله ۳** - صحیح نمیشود عقد اجاره زمین تا که ذکر نماید که چه چیز زراعت خواهد کرد
 دران بجبت آنکه زمین اجاره گرفته میشود برای زراعت و غیر آن چون بنا مثلا و آنچه کاشته میشود دران متفاوتست چه بعضی آن
 نیزه و قایل در دگر و بعضی آن باریک و درخت که تعیین نماید تا میان اجیر و متاجر نزاع واقع نشود یا بگوید موجه که اجاره دائم باین شرط
 که زراعت کند دران هر چه خواهد بجبت آنکه هر گاه موجه مختار نمود متاجر را مرتفع شد جبالیکه موجب بیع بود **مسئله ۴**
 اگر اجاره گیر در زمین خالی را بنا نکند یا درخت نشاند و ان جائزست چه این منفعت مقصودست از زمین و بعد از آن
 هر گاه منقضي شود مدت اجاره لازمست متاجر را که بر کند بنا و درخت را و تسلیم نماید زمین را بموجب در حالیکه خارجست
 از حق وی بجبت آنکه بنا و درخت را نهایتی معین نیست و اگر گذاشته شود در زمین مذکور ضرر میرسد بآلک زمین بخلاف
 و قتیکه مدت اجاره منقضي شود و زراعت بنماید در زمین چه زراعت مذکور گذاشته میشود و زمین مذکور با جرت مثل آن
 زمین تا آن زمان که قابل درو شود زراعت بجبت آنکه نهایت آن معلوم و معینست پس درنصورت رعایت حق مخرج
 و متاجر هر دو ممکنست و در صورت بنا و درخت رعایت هر دو ممکن نیست پس بر متاجر لازمست که بر کند بنا و درخت را
 از زمین مذکوره پس مگر و قتیکه صاحب زمین اختیار نماید که تا و ان و در قیمت بنا و درخت را و در حالیکه آن مستحق کند است

و یتلکم فله ذلک و هذا امر اضاع صاحب الفرس و الشیخ الا ان ینقص الارض بقلمها فحیث یتلکمها فبیرضاه
 قال و یرضی بقره حاله فیکون البناء لهذا الارض لهذا الحق له فله ان لا یتنویفه قال
 و فی الجوامع الصغیرا اذا انقضت مدة الاجارة و فی الاراضی رطبة فانما تقلم لان الرطابة لا تخلوها
 فان شبه العجوز قال و یوزن اسبیجار الدواب للركوب و الحبل لانه منفعة معلومة معهودة و ان یطلق
 الركوب جائز له او یركب مرشدا علی ابله اطلاق و لکن اذا ركب بنفسه او اربک واحد اللیس لمن یركب
 غیره لانه فیتین مراد من الاصل و الناس متفاوتون فی الركوب فصاهر کانه نض علی رکوبه و لا ذلک
 اذا استلجوز بالیس و اطلق فیما ذکرنا اطلاق اللفظ و تفاوت الناس فی اللیس ان قال علی ان یرکبها فلان
 او یلین الثوب فلان فاکرها غیره او السبه غیره فطبع کان ضامنا من الناس یتفاوتون فی الركوب و اللیس فمع
 التبعین لیس ان یتعداه و لذلک کل یختلف باختلاف الاستعمال و ذکرنا اما القفار ما یختلف باختلاف الاستعمال
 پس صاحب زمین مالک آن خواهد شد ولیکن ابن بی رضای صاحب بنا و درخت متصرف نیست مگر آنکه نقصان پذیر زمین
 مذکوره بسبب کندن درخت چه درین هنگام میرسد صاحب زمین را که تاوان بدید قیمت و درخت را مالک آن شود
 بی رضای مستاجریا و قتیکه راضی شود مالک زمین باینکه بگذارد بنا و درخت را در زمین مذکور بحالت خود پس در نتیجه
 بنا و درخت خواهد بود برای صاحب آن و زمین برای صاحب آن بجهت آنکه حق کندن آن بر صاحب زمین راست پس
 میرسد او را که نگردد حق خود را مسئله ۵ - در جامع صغیر مذکور است که اگر منقضی شود مدت اجاره و در زمین و رطبه
 اعنی سبب ترس آن کنده میشود بجهت آنکه رطبه را نهایی معلوم و معین نیست پس آن مانند درخت است مسئله ۶
 جائز است اجاره متصرف بجهت سواری و بجهت بار برداری چه این منفعت معلوم و معلوم است پس اگر سواری مطلق باشد جائز است
 مرستاجرا که سوار کند بران هر گرا خواهد بسبب آنکه سواری معقود علیه مطلق است ولیکن و قتیکه مستاجر خود سوار شود بران
 یا سوار کند دیگری را پس نمیرسد او را که سوار کند بران غیر را بجهت آنکه متعین گشت که همین مراد است از اصل عقد و مردمان
 متفاوت اند در سواری پس چنان شد که گویا صریح متعین نبود سواری آن را و همچنین اگر با جاره گرفت جامه را بجهت پوشیدن
 و مطلق گذاشت و مقید نمود پس میرسد او را که خود بپوشد و بدید بجهت پوشیدن بهر که خواهد ولیکن و قتیکه خود بپوشد یا بشویند
 کسی را پس نمیرسد او را که بپوشاند غیر را بنا بر وجه مذکور مسئله ۷ - اگر شخصی با جاره داد و بکسی ستور را باین شرط که فلان
 سوار شود بران یا اجاره داد جامه را باین شرط که فلان بپوشد این را و مستاجر مذکور سوار کرد بر ستور مذکور غیر فلان را بجهت
 پوشیدن داد جامه را بغیر فلان و هلاک شد ستور یا جامه پس ضامن آن خواهد شد مستاجر مذکور بجهت آنکه مردمان در سواری
 و پوشیدن لباس متفاوت اند پس تعیین فلان صحیح خواهد بود و جائز نخواهد شد مستاجر را که انان تجار نماید و محمد است حکم
 و هر چیز که مختلف میشود باختلاف استعمال کننده فاعنی اگر مقید نماید بر مقید شود و اگر انان تجار نماید مسا و ضامن آن
 میشود و قتیکه مالک شود بوجه مذکور ص و اما زمین و هر چیز که مختلف نمیشود بسبب اختلاف استعمال کننده چون چمن و چراگاه

اذا شرط سکنی واحد فله ان یسکن غیره لان التقید عین مفید لعدم التفاوت والذی یضرب

بالبناء خارج علی ما ذکرناه قال وان سئ فواقه و معلوماً بحمله علی الدابة مثل ان یقول خمسة

اقفرة خطه فله ان یعمل ما هو مثل الخطه فی الضرر او اقل بالتعبیر و السمسرة لانه دخل تحت الاذن لعدم التفاوت و

خبر من الاول وکس له ان یعمل ما هو اضر من الخطه کالم و الحدید لان عدم الرضاء به وان استاجرها لیس علیها قطنا

کما فلیس له ان یعمل علیها مثل وزنه حدید الا انه د باکیون اضر بالدابة فان الحدید یجمع فی موضع من ظهوره

والفطن ینسب علی ظهوره قال وان استاجرها لیس کما فاردف مع رجل فطبت ضمن نصف ففهموا و معتبر بالمثل

و قتیکه شرط کند موجب سکونت کی معین ادران پس آن بقید میشود و میرسد مستاجر را که ساکن نماید دران غیر از اجاین قتیکی غیر

بسبب عدم تفاوت دران و اما سکونت کسانیکه نعمت به بنا چون آهنگ و گاز و غیره پس آنها خارج اذ از عقد و دخل نشیند

دران چنانچه سابق مذکور شد مسئله ۸ - اگر شخصی با جاره گیر دستور را بجهت بار داری و معین نماید موجب نوع و مقدار

چیزی را که مستاجر بار خواهد کرد و آنرا بر ستور مذکور مثلاً بگوید موجب کج تخفیر کنم با کمن بران پس میرسد مستاجر مذکور را که بار کند بران

چیزی را که مانند گندم است در ضرر یا کمتر است از آن در ضرر چون جو و گندم چون این چیزها داخل است دران بسبب عدم تفاوت

یا بسبب آنکه بهتر است از اول که تعیین آن نموده است موجب و میرسد مستاجر را که بار کند بران چیزی را که منفرست از گندم چون

نمک مثلاً چه راضی نیست موجب این مسئله ۹ - اگر شخصی با جاره گرفت ستوری را تا بار کند بران چنین مقدار پنجه را

پس میرسد او را که بار کند بران بمقدار وزن آن آهن یا زریا چه باست که بسبب آهن زیاده ضرر میرسد بتور و سر آن نیست

که آهن مجتمع میشود در موضعی از پشت ستور و پنجه منبسط میشود بر پشت آن مسئله ۱۰ - اگر جاره گرفت ستور بر جهت

بار نمودن چنین مقدار گندم و بار نمودن بران زیاده از مقدار مذکور و هلاک شد ستور مذکور ضامن میشود برسد قتیکه از او مقدار

گندم مذکور است و صورتش نیست که شخصی با جاره گرفت ستوری را تا بار کند بران ده تخفیر گندم را مثلاً و بار کرد

بران پانزده تخفیر گندم را و هلاک شد ستور مذکور پس او ضامن میشود ثلث قیمت آن راضی و وجهش نیست که بتور مذکور

هلاک شده است بجزیکه مستاجر از وزن است آن و بخیری که ما دون نیست با آن سبب آن نقل است پس با آن که انقسم شود بر دو

و رایگان خواهد نیت آنچه رسد ما دون است و واجب خواهد شد ضامن آنچه رسد غیر ما دون است مگر قتیکه چنان بار نموده باشد

بر ستور مذکور که مثل آن ستور طاقت برداشتن آنقدر بار ندارد پس درین هنگام ضامن میشود جمیع قیمت آنرا چه او ما دون است

با آن اصل از ریاضه این خارج از مقدار است مسئله ۱۱ - اگر شخصی با جاره گرفت ستور را تا خود سوار شود بران و ریف خود

نمود بران ستور مردی را و آن ستور هلاک گشت پس واجب میشود بروی ضامن اوصاف قیمت آن اعتبار نقل نیست در صورت

لأن الدابة قد يعجزها حمل الركب الخفيف ويحتمل عليها ركوب الثقل لعلمه بالكم وسية ذواته لا في غير موندون
فلا يمكن معرفة الوزن في عند عدد الركاب كعدد الجمل في الجمليات وأن استأجرها ليحمل عليها مفيد اس
امن الحظلة تحمل عليها أكثر منه فغطت ضمن ما زاد الثقل لا منها عطيت بما هو ماذون فيه وما هو غير
ما دون فيه والسبب الثقل فالتسوية عليها الا اذا كان جمل لا يطبقه مثل تلك الدابة فحينئذ يضمن كل
قمتها لعدم الاذن فيها اصلا لغير وجهه عن العادة وان كان الدابة يلجأ معها او ضربها فغطت ضمن عند
اني حنيفة سراج ولا يضمن اذا فعل فعلا منعسا فاما من المتعارف مما يدخل تحت مطلق العقد فكان
حاصلا باذنه فلا يضمنه ولا يضمنه سراج ان الاذن مفيد لتسوية السلامة اذ يتحقق السوق بدونها
وهاللمبالغة فيقيد بوصف السلامة كالمرور في الطريق وان استأجرها الى الحيرة فجازها الى القادسية
شراؤها الى الحيرة شرفقت فهو ضامن وكذلك العارية وقيل تاويل هذه المسئلة اذا استأجرها
ذاهبا لاجائها ينتهي العقد بالوصول الى الحيرة فلا يصير بالعودة الى اليد المالك معناه اذا استأجرها ذاهبا ورجعا

بجئت آنكه پشت ستور را ریش میکند سوار فی که سبک است اما سوار می نماید و شتر سوار می که داناست بام سوار می اگر چه
گران است سبک می نشیند بر ستور و بجست آنکه آدمی غیر موزون است پس شناختن وزن آن ممکن نیست بنا بر آن معتبر در
عدد سوار است چنانچه در جنایت معتبر عدد جنایت کنندگان است و اعنی اگر مجموع کند کسی شخصی را بده زخم مثلاً
و دیگری زخم واحد بخط و بیدر آن شخص پس واجب میشود دیت آن بر هر دو بالمناصفه و این وقتی است که ستور مذکور
طاعت شده و کسی نباشد باشد اما اگر طاعت برداشته و کسی نباشد باشد ضامن شود و جمع قیمت آنرا چنانچه در گندم و باید نیست
که حکم مذکور چنانچه در دست چنین است در صغیر که خود را نگاهداشتن می تواند بر ستور و اما اگر ردیف کند صغیر را
که خود را نگاهداشتن نمی تواند پس آن بمنزله متاع است و ضامن میشود برسد نقل آن محل ۱۲ - اگر شخصی اجاره
گرفت ستوری را بجست سوار می و کشید گام آن یا زود آنرا ملاک گشت ستور مذکور بسبب آن پس ضامن میشود و جمع قیمت آنرا
نزد ابی حنیفه رج گفته اند صاحبین رج که ضامن نمیشود و قتیکه کشیده باشد گام آن یا زده باشد آنرا موافق عرف و متعارف
چه آنچه متعارف است داخل میشود و عقید پس چنان شد که کشید گام یا زود آنرا باذن الکب پس ضامن آن نخواهد شد
و دلیل ابی حنیفه رج نیست که اذن دی مقید است بشرط سلامت چه ماندن ستور حاصل میشود بی کشیدن گام و اذن
نیز و آن هر دو برای مبالغة است و ضروری نیست پس مقید خواهد بود بوضع سلامت مانند مرد در راه عامه ۱۳ -
اگر شخصی اجاره گرفت ستور را تا بر آید بشهر معین چون مدینه و تها و نمود اذن و رفت پیش از آن بعد از آن رفت و آنرا
تا به نوبه و ملاک شد ستور مذکور پس او ضامن آن میشود و چنین است حکم عاریت و بعضی گفته اند که تاویل مسئله مذکور نیست
که اجاره گرفته باشد ستور مذکور را برای رفتن تا به مدینه نقطه نه برای رفتن آمدن هر دو تا تمام شود عقداً اجاره مذکور به سبب
رفتن تا به مدینه پس بازگشتن او به مدینه نیست رد آن با لک آن در حقیقت اما و قتیکه با جاره گرفته باشد آنرا برای آمدن نیست

لیکون بمنزله المودع اذا اخلف ثم عاد الى الوفاق وقيل الحجاب مجرى على الاطلاق والفرق ان المودع
ما مورس بالحفظ معصوم وادفع الامر بالحفظ بعد العود الى الوفاق فصل الرد الى يد نائب المالك و في
الاجارة والعارية يصير الحفظ ما مورس اليه تبعاً للاستعمال لا مقصوداً فاذا انقضى الاستعمال لم يبق
هو نائب ولا يرد بالعود وهذا هو من اكثرى حمار البساج فترجع ذلك السراج واسنجره كسراج كسراج
بمنزله الحمر لا ضمان عليه لانه اذا كان يماثل الاول يتناول اذن المالك ادلاً فائدة في التقييد فيه والا
اذا كان زائداً عليه في اللون فحينئذ يضمن الزيادة وان كان لا يسرج بمنزله الحمر يضمن لانه لم يتناول الا اللون
من جهة فصاء مخالفاً وان اوكفه باكاف لا يوكف بمنزله الحمر يضمن لما قلنا في المسرج وهذا هو
وان اوكفه باكاف يوكف بمنزله الحمر ضمن عند ابي حنيفة سراً وفي بعض بحسابه لانه اذا كان
يوكف بمنزله الحمر كان هو والنسرج سواء فيكون المالك را ضيابه الا اذا كان زائداً على المسراج في اللون
فيضمن الزيادة لانه لم يرض بالزيادة فصاء كالزيادة في الحل المسرج اذا كانت من جنسه ولا في حنيفة سراً

وخواهد بود بمنزله مودع وحقن كخالف نماید بعد ازان بازماند از مخالفت وحوادث كند پس در صورت واجب نخواهد شد بران
نمان آن و بعضی گفته اند كه حكم مذکور مطلق است ضامن آن ميشود و در صورت و فرق میان مودع و مستاجر و مستقیر است
كه مودع ما مورست بجهت محافظت و دليست اصله پس باقي مانده كمال فطرت و دليست بعد از آنكه بازماند مودع از مخالفت
و موافقت نماید پس حاصل ميشود در آن بناب مالک و دليست در صورت اجاره و عاریت مستاجر و مستقیر ما مورست بجهت
آن به جهت استعمال نه اصله و هرگاه منقطع ميشود استعمال آنها پس مالک پس آنها بسبب عود نمودن
تا بعد نيه مثلاً برای ارضان نخواهند شد مگر همین صیغ است مسئله ۱۴ - اگر شخصی كرايه گرفت خری رابع زین آن دست
بر پشت آن زیني دیگر كه مثل آن زین بسته ميشود بر چنان خریس واجب نمیشود ضمان آن بزوي اگر ملاك شود بجهت آنكه هرگاه
زین دیگر مثل زین اول است پس شامل است آنرا اذن مالک زیرا چه هیچ فائده در تقييد زین اول نیست مگر آنكه زین دیگر گران
باشد از زین اول پس درین هنگام او ضامن ميشود بر رقبه نقل زاید و تنگی ملاك شود بسبب زین و اگر بجهت زیني دیگر
كه مثل آن بسته نمیشود بر چنان خریس او ضامن ميشود و جمع قیمت آنها چه اذن شامل نیست و زیرا مستاجر مخالفت را در مودع
مسئله ۱۵ - اگر كرايه گرفت خری رابع زین آن و بسته بر رقبه كرايه بالائی كه مثل آنی پالان بر چنین خری بخند پس
ضامن ميشود و جمع قیمت آنها بوجیهه ذكر شد در صورت بستن زین بلكه در جوب ضمان آن در صورت عاریت از زین است و
چه پالان از جنس زین نیست و گران است از زین حص و اگر بسته بالائی را كه مثل آن می بندند بر چنین خری ضامن می شود
جمع قیمت آن را نزد ابي حنيفة رج گفته اند صاحبین رج كه ضامن ميشود بر رقبه تنگی نأ دست بر چنین بجهت آنكه هرگاه
بسته ميشود مثل آن پالان بر چنین خریس زین و پالان هر دو برابر خواهد بود و ملاك آن را ضامن نخواهد بود و گفته اند نقل آن زین
زیاده باشد بر زین پس درین هنگام ضامن آن خواهد شد بر رقبه نقل زائد چه مالک آن باین راضی نیست پس این مانند زیني
بر در صورتیكه چنین كند مقدار كندم را مثلاً مستاجر را بكند بران گذرم را بمقدار نماند ازان و دلیل ابي حنيفة این است

ان الکاف لیس من جنس لیسج لانه لیلج والیسج لدرکوب ولکه اینسبط الحدهما علی خطی الدایه لایسبسط
 علیه الاخر فیکون مخالفا لکاف لحدیده وقد شرط له الخطه وان استاجر حیا لیلج له طعاما فی طریق
 کذا فاحذ فی طریق غیره بسلکة الناس فیهلک المستاع فلا ضمان علیه وان بلغ فله الاجر وهذا
 اذا لم یکن بین الطریقین تفاوت لان عند ذلک التقیید غیر مفید اما اذا کان تفاوت یمضی
 لصحة التقیید فانه تقید مفید الا ان الظاهر عدم التفاوت اذا کان طریقا بسلکة الناس
 فام یفصل وان کان طریقا لایسکة الناس فیهلک ضمن لانه حق التقیید فصاعدا مخالفا وان بلغ
 فله الاجر لانه ارتفع الخلاف معذون بقی صورته وان حمله فی البحر فیا جمل الناس فی البر ضمن لغرض التفاوت
 بین البر والبحر وان بلغ فله الاجر لحصول المقصود وارتفاع الخلاف معذون من استاجر ارضا للبر علی خطه
 فزرعها ناطبة ضمن ما نفعها من الرطاب اضربا کما فی من الخطه لا فتنافرا عن دفعها فیها کثرة الحاجة الی سفینها
 که بالا ان از جنس زمین نیست نه باعتبار صورت چه یکی از این سبب غرض و بجهت دستور نقد کرده و دیگری سبب نشود آن مقدار
 و نه باعتبار معنی چه بالا ان برای محل است و زمین برای سواری پس استاجر صورت مذکوره در بجهت بالا ان مخالفت امر موجب
 نموده است چنانچه اگر با جاره گیر دستور را بجهت بار برداشتی کند و بار کند بر آن آهون را مسئله ۱۶ - اگر با جاره گرفت
 حامی را تا برساند کند م با ابلان مکان از غلات رده و حامل مذکور راه دیگر گرفت که در آن مردمانی نمایند و ضائع گشت
 گندم مذکور پس واجب نمیشود ضمان آن بر حامل مذکور و اگر رساند کند م با ابلان معذور پس میرسد بوی اجرت آن این قسمی
 که نباشد میان هر دو راه تفاوت چه درین هنگام تقید آن غیر مفید است و اما تقید میان هر دو راه تفاوت باشد و تقید
 که راه دیگر که از آن گذر نمود حامل معذور است یا بعید یا قطع آن دشوار است پس درین هنگام ضامن آن میشود تقید
 ضائع شود چه تقید مذکور مفید است پس صحیح خواهد بود و باید دانست که مخرج تفصیل مذکور نموده است و گفته است که ضامن
 نمیشود و تقید که حامل مذکور را بر راه دیگر که در آن مردمانی نمایند مردمان بجهت آنکه هرگاه طریق مذکور مسکوک است پس ظاهر
 نیست که تفاوت نیست میان هر دو راه و اگر حامل مذکور گرفت راه دیگر را که در آن مردمان نمیکند مردمان ضائع گشت گندم
 مذکور پس واجب میشود بوی ضمان آن چه تقید مذکور صحیح است و حامل مذکور مخالفت امر استاجر نمود اگر رساند کند م را
 پس میرسد و اجرت آن بجهت آنکه هرگاه رساند مرفع شد مخالفت وی در حقیقت و مقصود حاصل گشت مسئله ۱۷
 اگر شخصی اجیر نمود کسی را تا بر د از راه بیابان چیزی را که مردمان حمل میکنند آنرا و او بر آنرا از راه دریا و یا ضائع گشت پس ضامن آن میشود
 حامل مذکور بجهت آنکه میان بر و بحر تفاوت بسیار است و اگر حال مذکور رساند آنرا پس میرسد مردمان اجرت آن بجهت آنکه
 مقصود حاصل گشت و مرفع شد مخالفت وی در حقیقت مسئله ۱۸ - اگر شخصی اجاره گرفت زمینی را بجهت آنکه
 کاشت کند گندم و او کاشت رطبه را پس او ضامن میشود بمقدار نقصان زمین و یا به سبب کاشتن رطبه زیاده ضرر
 میرسد زمین به نسبت کاشتن گندم بجهت آنکه در رطبه زیاده حاجت آنکه دادن میشود و بیاضی آن زیاده زمین بیشتر میگردد

فكان خلافا الى شر فیض من مانقصها ولا اجر له لانه غاصب الارض علی ما قررناه ومن دفع الى حیاط
 ثوبا لخطه قصابه من خرطاطه قباء فان شاء ضمنه قيمة الثوب وان شاء اخذ القباء واعطاه اجر مثله
 ولا یجوز به درهما قبل معناه القطع لانه هو وطلق واحد لانه يستعمل استعمال القباء وقيل هو یجوز علی اطلاق
 لانها یتقاربان فی المنفعة وعن یحیی بن یحیی من عیض ان لان القباء خلاف جنس القميص ووجه الظاهر
 انه قميص من وجه لانه یشد وسطه ینتفع به انتفاع القميص فجاءت الموافقة والخالفه فیهل الى اے
 المحققین شاء الا انه یجب جرح المثل لقصور جهة الموافقة ولا یجوز به الدرهم السخی كما هو الحكم فی سائر
 الاجارات لفاسد علی ما بینه فی بابه ان شاء الله تعالی ولو خاطه ساویل قدم بالقباء قبل فیض من غیر خيار
 للتفاوت فی المنفعة والاصح انه یجوز للاتحاد فی اصل المنفعة وصار كما اذا المر بوضوب طست من شبه فغوب منه كذا

پس درین هنگام متاجر مخالفت موجود نموده است بانیطور که عمل نموده است چیزی را که بضرر است از چیزی که معین نموده بود و آنرا
 موجود پس ضامن نقصان زمین مذکوره خواهد شد و چیزی اجرت نمیرسد یا وزیر اچا و غاصبت بسبب مخالفت مذکوره که
 بیان نموده ایم **مسئله ۱۹** - اگر شخصی داد پارچه را بخیاط تا بدوزد برای وی پیراهنی را بکند برهم و او دوخت قبا را
 پس شخص مذکور مختار است اگر خواهد تا وان بگیرد از خیاط مذکور قیمت پارچه را و اگر نخواهد بگیرد قبا را و بدو پیراهنی اجرت مثل آن
 ولیکن تجاوز از یکدم نخواهد کرد و بنا بر ظاهر روایت و باینکه گفته اند که مراد از پیراهن قمری است یعنی قبا
 یک تنی چه آنرا استعمال میکنند مانند استعمال پیراهن بعضی گفته اند که پیراهن مطلق است و مقید بقبا یا یک تنی نیست
 چه پیراهن قبا یا مطلق هر دو در منفعت متقارب اند و باعتبار سیرا و گراما و ستر عورت و در هر واحد دو استین
 و دامن و طرزیست ص و مرویت از ابی حنیفه ص که مالک مذکور ضمان قیمت پارچه مذکور میگیرد از خیاط مذکور بخیر است
 مراد باجبت آنکه قبا از جنس پیراهن نیست پس خواهد شد مخالفت جمیع وجوه غاصب خواهد گردید و وجه ظاهر روایت است
 که قبا پیراهن است من وجه زیرا چه بسته میشود میان آن و دفع پیراهن میگیرد از آن و من وجه پیراهن نیست پس از آن
 جهت موافقت مخالفت هر دو بنا بر آن که پارچه مختار است اگر خواهد وان بگیرد قیمت پارچه یا بقبولد و درین هنگام پارچه مذکور ملک خدا خواهد گردید
 و اگر نخواهد بگیرد قبا را و بدو اجرت آن را ولیکن واجب میشود اجرت مثل قیمت آنکه قصوری از وی شده است و نفقت
 تمام نموده است و تجاوز نخواهد کرد از درهم مسلی چنانچه همین حکم است در جمیع اعیانه فاسده و بیان آن خواهد آمد در باب
 آن الشارح الله تعالی **مسئله ۲۰** - اگر داد پارچه را بخیاط تا بدوزد قبا را و او دوخت قبا را پس بعضی گفته اند
 که او ضامن قیمت آن میشود و خیانت مالک را بجهت تفاوت منفعت و صحیح نیست که مالک مختار است اگر
 خواهد تا وان بگیرد قیمت آنرا و اگر نخواهد بگیرد آنرا و بدو اجرت مثل آن بجهت آنکه در اصل منفعت که بدو سر عورت
 هر دو متحد اند و چنان شد که شخصی مر نمود و روی گری که بسیار دشتی را از شبیه عنی طشت برنجی را و او ساخت کوزه برنجی

فایده بخیر گذارند

باب اجاره فاسده

قال اجاره فاسده الشروط كما فسد البعير لانه بمنزلة الاقرب انه عقد يقال ويكسر والواجب في
 اجاره فاسده اجر المثل لا يجاوز به المسموع وقيل ذكره الشافعي ويجب بالافاضة ان اعتبر ابيع الاميان
 ولنا ان المنافع لا تقوم بنفسها بل بالعقد لحاجة الناس فيكتفي بالضرورة في الصحيح منها الا ان الفاسد
 تنبع له فغير ما يجعل بدلا في الصحيح عادة لكنهما اذا اتفقا على مقداره في الفاسد فقد استقطا الزيادة
 واذا انقص اجر المثل لم يجب زيادة المسموع لفساد التسمية بخلاف البعير لان البعير متقوم في نفسه وهو
 الموجب الاصل فان حلت التسمية انتقل عنه والا فلا ومن استاجر دارا كل شهر بدراهره فالفقد صحيح في
 شهر واحد فاسد في بقية الشهور الا ان يسير جلة الشهور معلومة لان الاصل ان كل سنة اذا دخلت في الاصل
 له تنصرف الى الواحد لتعذر العمل بالعموم وكان الشيء الواحد معلوما ففسد العقد فيه

پس اگر مختارست بخیرین درینجا نیز والله اعلم

باب در بیان اجاره فاسده مسئله ۱- اجاره فاسد میشود بسبب شرط فاسد چنانچه فاسد میشود بعلت آن
 چه اجاره بمنزله مبیع است لهذا عقد اجاره اقاله وفسخ نموده میشود مانند مبیع مسئله ۲- در اجاره که فاسد شده است بسبب
 شرط فاسد واجب میشود اجرت مثل در حالیکه تجاوز نکند از اجرت مسمی و الا یعنی واجب میشود چیزی که کمتر است از میان
 اجرت مثل و اجرت مسمی و گفته اند زعفر و شافعی رحم که واجب میشود اجرت مثل هر قدر که باشد چه ایشان قیاس میکنند
 این ما بر مبیع فاسد زیرا چه در مبیع فاسد قیمت واجب میشود هر قدر یک باشد و دلیل علی این نیست که منافع متقوم نمیشود مگر
 بعقد بجهت حاجت مرغان پس اگر فاسد نموده میشود بقدر حاجت و ضرورت در اجاره صحیح ولیکن چون اجاره فاسد تابع عقد اجاره
 صحیح است ملحق میشود بعقد صحیح و معتبر میشود در آن آنچه گردانیده میشود بدل در عقد صحیح از روی عادت و آن اجرت مثل است
 اما چون هر دو متفق شدند بر مقداری معین در صورت اجاره فاسد پس هر دو ساقط نمودند چیزی را که زیاده است بر اجرت مسمی
 در ضمن تسمیه و قتی که اجرت مثل آن زیاده از مسمی باشد لهذا درین صورت واجب میشود
 مسمی و اگر اجرت مثل کم باشد از مسمی واجب نمیشود زیاده ای که در مسمی است بجهت آنکه تسمیه فاسد است بخلاف مبیع
 چنانچه متقوم است حد ذات خود پس در آن احتیاج اعتبار نیست برای ظهور قیمت آن و موجب اصلی در آن همان قیمت است پس
 اگر صحیح باشد تسمیه ثمن چنانچه در مبیع صحیح منتقل میشود حکم از موجب اصلی که قیمت است بسوی ثمن مذکور و اگر تسمیه ثمن صحیح نباشد
 چنانچه در مبیع فاسد پس انتقال نمیکند حکم از موجب اصلی بسوی ثمن مسئله ۳- اگر شخصی اجاره گرفت سرانی را بحساب
 کل شهر در هر جمعی باین حساب که در هر ماه یکدم خواهد داد پس این عقد صحیح است در یک ماه و در باقی ماه با فاسد است مگر قتی که
 ذکر جمله ماههای معلومه نماید چه درین هنگام جائز میشود زیرا چه قاعده این است که لفظ کل و قتی که داخل شود بر چیزی که نهایت آن
 نیست منصرف میشود بسوی واحد بجهت آنکه عمل بمبوم متعذر است پس در صورت مذکوره یکماه معلوم است متعذر اجاره در آن صحیح خواهد

و اذا تم كان لكل واحد منهما ان ينقص الاجارة من ثمنه العقد الصحيح فلو سمي بمدة شهر معلومة
جاء ان المدة صارت معلومة قال فان سكن ساعة من الشهر الثاني فتح العقد فيه وليس
للمواري ان يخرج به الى ان ينقضي ولذلك كل شهر سكن في اقله لم يفتح العقد بغيره ما بالساكني
في الشهر الثاني الا ان الذي ذكره في الكتاب هو القياس وقد مال اليه بعض المتأخرين وظاهره ان
ان يبقى الاجارة لكل واحد منهما في الليلة الاولى من الشهر الثاني ويومها لان في اعتبارها الاول بعض
الحجج وان استأجر دائرا سنة بعشرة ذراهم جاز وان لم يبين قسط كل شهر من الاجارة لان المدة معلومة
بدون التقسيم فصارت اجارة شهر واحد طارئة جاز وان لم يبين قسط كل يوم ثم يعتبر ابتداء المدة مما
سمي وان لم يسم شيئا فهو من الوقت الذي استأجره لان الاوقات كلها في حق الاجارة على السواء فاشبه
التي بخلاف اليوم لان الليالي ليست بمجتمعة لم تراكبان العقد حين يفتل الهلال فتشهور السنة كلها بالاجارة
لا تهاهي الاصل والكان في انشاء الشهر فكل بالايام عند ابي حنيفة نراه وهو راوية

وبعد ازان بايد نهشت که هرگاه صحيح گشت عقد اجاره مذکور در يكماه فقط پس بعد از گذشتن يكماه ميرسد بمرور واحد از موبرجز استا جركه
نسخ اجاره نمايد بسبب آنكه عقد صحيح تمام و آخر گشت پس در صورت مذكوره اگر مستاجر مذکور بعد از گذشتن يكماه سكونت نمايد
در سرائي مذكوره ساعتی از ماه دوم صحيح ميشود و عقد اجاره دوماه دوم و ميرسد بمرور اگر ميرود نمايد مستاجر اجاره از ان سرائي آنگاه
که بگذرد ماه دوم در چنين است حكم در هر ماهی که سكونت نمايد در اول آن ماه بجهت آنكه تمام ميشود و عقد اجاره برضای طرفين بسبب
سكونت مستاجر دوماه دوم وليكن اين از روى قياس است و احتيازا نموده اند اين را بعضی از مشايخ انجمن و مشايخ و ظاهر هر دو است
انست که باقى ميان خيار فسخ دوماه ديگر بمرور واحد از موبرجز استا جركه اول ازان ماه تا يك روز و اول که عبارت است از غرة اول
بجهت آنكه در اعتبار جزو اول ازان ماه صحيح است في الجوف اعني اگر در جزو اول ازان ماه فقط خيار باشد و بعد از گذشتن يكماه
خيار باقى نماند في الجملة حج لازمى آيد مسئله هم - اگر شخصی اجاره گرفت سرائي را تا يك سال بده دوم جائز است اگر چه
قطر هر ماه نگردد باشد بجهت آنكه مدت اجاره معلوم است بدون تقسيم پس خواهد بود مانند اجاره يكماه چه آن جائز است اگر چه يك
نمکند قطر هر روز و بعد ازان بايد دانست که اگر ابتدای مدت سال مذکور را ذکر نموده باشد مثلاً گفته باشد که از ابتدای ماه حبيب
مثلاً اجاره گرفته تا يك سال پس در ان معتبر همان ابتدای مذکور است و اگر ميچ ذکر ابتدای وقتى از اوقات نموده باشد پس ابتدا
آن از وقتى است که اجاره گرفت آن را در وقت بجهت آنكه جميع اوقات در حق اجاره برابرست پس مانند ميسر شدن
اعني اگر شخصی حلف نمايد که از فلان شخص نخواهم گرفت تا يكماه پس متعين ميشود ابتدای آن از وقت حلف چه همه اوقات در حق
تکميل برابرست ص بخلاف وقتيکه نذر نمايد که روزه خواهم داشت يكماه چه متعين نميشود در ان ماهی که يافته شده است در ان نذر
زيرا چه جميع اوقات در حق روزه برابرست بجهت آنكه شب محل روزه نيست و بعد ازان بايد دانست که در صورت مذكوره اگر
عقد اجاره نموده باشند در ذر غرة ماه پس همه ماههاى سال مذکور با اعتبار رويدت همان است چه پسين اصل است و اگر عقد اجاره نموده باشد
بعد از گذشتن چند روز از ماه پس ميشود اجاره مذكوره در ان سال با اعتبار روزهاى سه صدر و شصت روز نذر داني خفيف و اين که در وقت

و بعضی مشتاقان استخفافا استیجار علی تعلیم القرآن الیوم لانه ظهر التوفیق فی الامور الدینیة و بعضی
لا متناع ببيع حفظ القرآن و طبع الفقیر قال و لایحیی من الاستیجار علی العناء و النوح و کذا سائر الملامح لانه
استیجار علی المعصية و المعصية لا تستقی بالعقد قال و لایحیی من اجارة المشاع عنه ابی حنیفة ۱۸
لا من الشریک و قاله اجارة المشاع جائزة و حضوره ان یجوز بضیما من داره او بضیمة من داره و قد یزید من
هذا الشریک لهما ان للمشاع منفعة و لهذا یجب اجار المثل و التسلیم یحکم بالتخلية او بالحق و فصل کما اذا اخرج من
شریکه او من رجلین و صلوا الیهم و لا بی حنیفة ۱۹ انه اجراما لا یقدر علی تسلیم فلا یجوز و هذا ان تسلیم
المشاع وحده لا یتصور و بالتخلية اعتبرت تسلیما لوقوعه فیکتفاء هو الفعل الذي یحصل به التمكن و لا یتمکن فی
المشاع بخلاف البیع لحصول التمكن فیه و اما التناهی فانما یتحقق حکما للعقد بواسطة
الملک و حکم العقد یعقبه و القدر ۲۰ علی التسلیم شرط العقد و شرط الشئ یتسبفه و لا یفتقر المتراخی سابقا
و اما اذا اخرج من شریکة فالکلی یحدث علی ملکه فلا شیوع و الاختلاف فی النسبة

و بعضی مشتاقان یخرج تسخیرا و قد یقتضی بجهت تعلیم قرآن درین زمانه بجهت آنکه در امور دینی سستی راه یافته است
و اگر مردمان بازار مانند اجاره گرفتن بجهت تعلیم قرآن در حفظ قرآن فتور راه خواهد یافت و بر همین فتوی است مسئله
جائز نیست گرفتن اجاره بجهت سرودن و تفسیر و تدریس جمیع طایفه بجهت آنکه این اجاره گرفتن بمعصیت است و معصیت
مستحق نمیشود بسبب عقد مسئله ۹ جائز نیست اجاره مشاع نزد ابی حنیفه مگر از شریک و گفته اند صاحبین حج
که اجاره مشاع جائز است و برین فتوی است ص و صورتش اینست که اجاره دهد شخصی سهمی از سرای خود یا اجاره دهد
خود را از سرای که مشترک است بدست غیر شریک خود و دلیل صاحبین برح اینست که مشاع قابل ارتفاع است لهذا واجب
نشد و اجرت مثل و تسلیم آن ممکن است باین طور که تخلیه نماید میان آن و میان سایریهام بابت نماید پس چنان شد که اجاره
کند بدست شریک خود یا بدست دو شخص چه آن صحیح است پس مانند بیع خواهد بود و دلیل ابی حنیفه بر اینست که موبس
اجاره داده است چیزی را که قادر نیست بر تسلیم آن پس جائز نخواهد شد و بر آن نیست که تسلیم مشاع فقط متصور نیست
بجهت آنکه تسلیم تمام نمیشود مگر بقیض و قبض امر محسوس است و طوع نمیشود مگر بر معین و مشاع غیر معین است ص و اما تخلیه
پس تسلیم شمرده شده است بجهت آنکه تخلیه تکلیف است و آن تکلیف است حاصل میشود باینکه آن قدری قدرت بر قبض و در مشاع قدرت بر قبض
نیست ص و باینطور که نفع بگیرد از آن ص بخلاف بیع چه در آن ممکن حاصل است و باینطور که بفروشد بیع یا اجاره است
آن خاص و اما مهابات پس آن مستحق نمی شود مگر بسبب ملک منفعت که آن حکم عقد اجاره است و حکم شئی متاخر میشود از آن
پس مهابات متاخر خواهد بود از عقد اجاره و قدرت بر تسلیم شرط عقد است و شرط شئی مقدم میشود بر آن شئی پس قدرت تسلیم
مقدم خواهد بود بر عقد اجاره و چیزی که متاخر است مقدم شمرده نمیشود پس مهابات که متاخر است صلاحیت این ندارد
که تسلیم شمرده شود ص و اما و فیکه اجاره دهد بدست شریک خود پس جمیع منفعت که حادث میشود ملوک متاخر میگردد
پس مشاع نیست و اختلاف در نسبت متاخر و باینطور که بعضی از آن ملوک می شود بسبب ملک بعضی از آن بسبب اجاره

لا یضرب علی أنه لا یجزم فی رواية الحسن عنه و یختلف الشیوخ الطاری من القدرة علی التسلیم لیس یلحق
 للفقهاء و یختلف ما إذا ابر من رجلین من التسلیم یقع جازة فی الشیوخ یفرق الملک فمابینهما طاری قال یجوز استیجار
 الظان جازة معلومة لقوله تعالی فان ارضعن لكم فأتوهن اجورهن و لا ینال التعامل بیکان جاریا علی عهد معلوم
 صل الله علیه و آله و سلم و قبله و آقوههم علیه یشترط ان العقد یقع علی المنافع و هی خذ منها للصبی
 و القیام به و اللبن یشترط علی طریق البتم بمثله الصبی و الثوب و قبل ان العقد یقع علی اللبن و الحذیر
 فابعد و هذا الوار ضیعته بلین شاة لا یشترط الاجر و الا دل اقرب الی الفقه لان عقد الاجارة
 لا یقع علی انلاف الاعیان مقصود کما اذا استاجر بقره لیشرب لبنها و سنبین العقد
 عن الامر ضاع بلین الشاة ان شاء الله تعالی و اذا ثبت ما ذکرنا یجوز اذا كانت الاجرة معلومة
 اعتبار اباها سیجاسر علی الخدمة قال و یجوز بطعامها و کسوتها استئجارا عند ابی حنيفة و
 و فک لا یجوز ان لکن الاجرة مجهولة فیهما کما اذا استاجرهما للخبز و الطبخ

ص مضر نیست و علاوه انیت که اجاره مشاع از شریک هم جائز نیست نزد ابی حنيفة و در روایت حسن و یحیی و یحیی
 شیوخ طاری چه آن موجب فساد نیست و صحتش انیت که شخصی اجاره دهد بدست و کس بعد از آن بمیرد
 از آن دو مستاجر یا اجاره دهند و کس بدست شخصی و بعد از آن بمیرد یکی از آن دو مستاجر پس باقی مانده اجاره و نه بیک
 بطریق شیوخ و فاسد میشود در ظاهر هر رعایت ص و وجه آن نیست که قدرت بر تسلیم شرط نیست بجهت مجرد عقد اجاره بلکه
 قدرت بر ان شرط است برای وجوب تسلیم و وجوب آن در ابتداست نه در زمان بقای شرط قدرت بر تسلیم شرط نخواهد بود
 بجهت بقا و بخلات و تقیه اجاره دهد بدست و کس برپا چه درین هنگام تسلیم میسر میشود و بعد از آن طاری میشود
 شیوخ بسبب آنکه ملک هر واحد بدست مسلم است - اما جائز نیست اجیر گرفتن دایم بجهت دادن شیر باجرت معلومه
 بجهت آنکه در قرآن مجید آمده است که اگر شیر دهند آنها فرزندان شما را پس بدید شما تا آنها اجرت آنها بجهت آنکه
 در زمان پیغمبر صلعم و پیش از آن چنین معمول بود و بعد از محمد رسول صلعم نیز و بعد از آن باید دانست که بعضی گفته اند که
 عقد اجاره در صورت مذکوره واقع میشود بر خدمت صغیر و قیام با امور آن ف که در آن خدمت است ص و سیرت
 میشود بجهت ماند رنگ در پارچه و بعضی گفته اند که عقد واقع میشود بر شیر و خدمت تابع آن است و بنابر آن اگر شیر
 گو سفند دهد صغیر مذکور استحق اجرت نمیشود و قول اول نزدیک تر است بفقہ و قیاس بجهت آنکه عقد اجاره منتفی میشود
 بر اتلاف چیزی که موجب باشد بقصد و بالذات چنانچه اگر کسی اجاره گیر و گاه وی را بجهت شیر آن چه این جائز نیست و قریب
 که بیان نموده خواهد شد عذر شیر دادن گو سفند انشاء الله تعالی و هرگاه چنین ثابت شد پس صحیح خواهد شد عقد اجاره مذکور
 و تقیه که اجرت معلوم باشد بنابر قیاس آن بر اجیر گرفتن بجهت خدمت آن مسلم است اما سیرت اجیر گرفتن
 دایم بجهت دادن شیر بصغیر بعوض کسوت و طعام اعنی گندم از روی آسنان نزد ابی حنيفة و گفته اند صاحبین رح
 که جائز نیست بجهت آنکه اجرت معمول است پس چنانچه که اجاره گرفت تا بجهت آن بختن جز آن بعوض طعام و کسوت آن

ولان الجهالة لا تنفي الى المنازعة لان في العادة لا تتوسعة على الاثار شقة على الاولاد فصاير كبيع
تفدي عن جبره بخلاف الخبز والطحين لان الجهالة فيه تقتضي المنازعة وفي الجامع الصغير فان سمي الطعام
دراهم ووصف جنس الكسوة واجلها واذر وعفا فهو جائز يعني بالاجماع ومعنى تسمية الطعام دراهايم يجعل
الاجرة دراهايم ثم يدفع الطعام مكانها وهذا الجهالة فيه ولو سمي الطعام وبيان قدره جائزا ايضا لما قلنا ولا يشترط
تأجيله لان اوصافها اثمان ويشترط بيان مكان الايذاء عندنا حذيفة سره خلا فالحا وقد ذكرناه في السوم
وفي الكسوة يشترط بيان الاجل ايضا مع بيان القدر والحسن لانه انما يصير دينا في الذمة اذا صار
مبيعا وانما يصير مبيعا عند الاجل كما في السلم **قال** وليس للمستأجر ان يمنع زوجا من وطئها لان
الوطئ حق الزوج فله تيمك من البطل حقه الا ترى ان له ان يفسخ الاجارة اذا لم يعلم به صيانة
حقه الا ان المستأجر يمنع عن غشيانها في منزله لان المنزل حقه فان جلت كان له ان
يفسخ الاجارة اذا اخاف على الصبي من لبسها لان لبن الحامل يفسد الصبي فلهذا كان لهم الفسخ
وراسيل الى حذيفة رح انبت كهالت المذكورة مفضي بمنزلة نيت چه عادت انبت كه توسعه فيما سيد طعام
بروايه ما جبت شفقت بر فرزند ان خودا پس خواهد بود ومانع يك پيامنه گندم از توده ان چاين جائزست وبيد باع را
كه بعد از هر جانب كه خواهد بود چه هالت ان مفضي بمنزلة نيت بخلاف اجاره بجهت چمتن نان يا چمتن جز ان زيرا چه
جهالت در ان مفضي بمنزلة نيت است اينكه ذكر شد و قتي است كه بيان مقدار و وصف و جنس طعام و كسوت ان نموده باشد
و در جامع صغير ذكر است كه اگر اجير كره دايه را بجهت دادن شير كه بخت و طعام ان باين طور كه بيان نمايد جنس كسوت
و ديت او اى ان و ذراع ان و بر اى طعام دايه ذكره و در ايم معين نمايد يعني اجرت ان در ايم معين كند و بعد از ان
بدد طعام را بجاي در ايم ذكره پس اين جائزست نزد همه زيرا چه دري صورت جهالت نيت و اگر تسمية طعام نمود
و بيان كرد قدر و وصف ان جائزست نيز بوجه ذكره و شرط نيت كه بيان نمايد مدت او اى ان بجهت آنكه گيل موزون
و قتيكه موصوف باشد دين ميشود در زمه و دين گاهي متوجلي ميشود و گاهي مستعمل مانند ثمن كه در ايم و ديتار است و لكن
شرطست نزد ابى حذيفة رح كه بيان كند مكان او اى ان وقتيكه بابر داري و موت و در كار باشد براي ان نزد حنين
شرط نيت كه بيان نمايد مكان او اى ان و گذشته بيان ان در كتاب البيع بخلاف كسوت چه در ان شرطست بيان مدت
او اى ان نيز با وجود بيان قدر و جنس ان چه ان بر زمه دين نميشود و كره در سلم و در ان تحميل شرطست پس همچنين قتيكه اگر كند انرا
بكسوت ان شرطست كه بيان تحميل ان نمايد با وجود بيان قدر و جنس ان **مسئله ۱۲** - ميرسد مستاجر را كه منع كند شوهر دايه ذكره
را از و طي ان زيرا چه و طي حق شوهر وى است پس مستاجر نميتواند كه باطل نمايد حق برا و مير ان انبت كه ميرسد شوهر ويرا كه باطل كند
اجاره ذكره را و قتيكه از مطلع باشد بر عقد ذكره بجهت محاطت حق خود و ليكن مستاجر را ميرسد كه و طي كردن نهد او را در خانه خود
چه خانه وى حق وى است و بعد از ان اگر عالمه شود دايه ذكره پس ميرسد با و لياي صغير كه فرغ نمايند عقد اجاره را و قتيكه خوف ان باشد
كه از شير وى ضرر خواهد رسيد بصغير ذكره پيشتر عالمه ناسد ميكند مزاج صغير را و بنا بر ان ميرسد مر آنها را كه فرغ نمايند عقد اجاره را

اجاره

اذا مرضت ایضا وعلیهما ان تصلم طعام الصبی لان الفعل علیهما والحاصل انه معتبر فیما لانص علیہ العرف فی مثل
 هذا الباب فاجری به العرف من غسل ثياب الصبی واصلاح الطعام وغیر ذلك فهو علی الظن اما الطعام فعله والدالون
 وما ذکره محمد بن ابي الدہم والریحان علی الظن فذلك من عادة اهل الکوفة وان ارضعته فی اللدة بلین شاة فلا اجر لهما
 لانها لم تات بعمل مستحق علیها وهو الارضاع فان هذا الجارہ لیس یارضع فانما له یجب الاجر لهذا المعنی

انه اختلف العمل قال ومن دفع الی حائک غز لا یسبحه بالنصف فله اجر مثله وكذا اذا استاجر
 حمارا یحمل علیه طعاما بقتیز منة فالجارہ فاسدة لانه جعل الاجر بعض ما ینخرج من عمله فیصیر فی معنی
 قفیز الطمان وقد نهی النبی علیه السلام عنہ وھو ان یستاجر ثورا لیطبخ له حنطة بقتیز من دقیقه وھذا
 اصل کبیر یعرف به فساد کثیر من الاجارات لاسیما فی دیارنا والمعنی فیہ ان المستاجر عاجر عن تسلیم الاجر
 وھو بعض المنسوج أو المحمول وحصولہ بفعل الاجیر فلا یعد ھو قاردا بقدرہ وغیرہ وھذا بخلاف ما اذا استاجر
 لیحمل نصف طعامہ بالانصف الاو حیث لا یجب لہ الاجر لان المستاجر ملک الاجری فی الحال بالتجیل
 وفتی کہ مریض کرد و دایہ مذکورہ مسئلہ ۱۱ - واجب ست بردایہ مذکورہ کہ اصلاح طعام صغیر نماید
 باین طور کہ بناید طعام را برای صغیر و نیز واجب ست بروی کہ نخورد طعامی را کہ مفسد شیران باشد بحیث تا کہ عمل واجب ست
 بروی و حاصل امنیت کہ عرف معتبر ست در چیز ست کہ منصوص نیست و چنین ابواب پس انچه معروف ست از شستن
 پارچه صغیر و اصلاح طعام و جز آن واجب میشود بردایہ و الاطعام ولد پس واجب ست بردایہ صغیر مذکور و انچه گفته ست محمد رح کہ
 روغن مرغیان واجب ست بردایہ مذکورہ پس این عادت اہل کوفہ ست مسئلہ ۱۲ - اگر شیر گوشت سفند خورد و دایہ
 مذکورہ بصغیر مذکور در مدت اجارہ پس نیست اجرت مراد را چہ آن بجای آورد و عملی را کہ واجب بود بروی و آن ارضاع است غنی
 شیر و اون باین طور کہ صغیر مذکور شیر بکشد از پستانش و خوراندن شیر گوشت سفند ارضاع نیست بلکه آن چکانیدن شیر ست
 در حلق صغیر پس اجرت واجب نخواہد شد بسبب آنکہ عمل مقعود علیہ را بجای آورد و عمل دیگر نود مسئلہ ۱۵ -

اگر شخصی داد پس آن را بجای آورد تا پارچه یا قدر برای وی بپوش نصف آن پارچه پس میرسد مراد را اجرت مثل عمل آن
 و همچنین اگر با جاردگیر و خری را تا بکشد گندم را بران بپوش یک پیانہ گندم از آن پس اجارہ مذکورہ در ہر دو صورت فاسد ست
 بچمت آنکہ اجرت گردانیدہ ست و صورت اول چیزی را کہ حامل شود از عمل اجیر پس این دعوی قفیز طمان اید و
 و پیچتر صلح نمی فرمودہ ست از آن و صورت قفیز طمان امنیت کہ با جاردگیر و گاوسے را تا اس کند گندم را
 برای وی بپوش یک پیانہ اگر در از آن و این اصل بزرگ ست کہ معلوم می شود بان فساد اکثر صور تھای اجارہ
 خصوصاً در دیار ما و ستہر آن امنیت کہ مستاجر درین صورت عاجز ست از تسلیم اجرت کہ بعض جائہ یافتہ ست یا
 بعض محمول ست چہ حصول آن موقوف ست بر فعل اجیر پس مستاجر مذکور بر تسلیم آن قادر نتردہ نخواہد شد بقدرت غیر پس اجارہ
 مذکورہ فاسد خواہد شد و واجب خواہد شد اجرت مثل بخلاف وقتیکہ اجارہ گیر و خری را تا بکشد نصف گندم خود را بپوش نصف دیگر
 از گندم مذکور چہ در صورت واجب نمیشود اجرت مرا جیر را بحیث تا کہ مستاجر مالک نصف دیگر گندم نمود اجیر را فی الحال بسبب تعصیل

فصل مشترک بینهما و من استاجر رجلا لعل طعاما مشترکا بینهما لا یجب لأجل أن ما من جزء من الحلال الا وهو عمل
لنفسه فيه فلا یحقق تنسیل المعقود علیه ولا یجاوز بالاجرة فیه لانه لما فسدت الحارة لاجل اقل من حاکم من
الاجرة لکن رخصه بحال الزیادة وهذا بخلاف ما اذا اشترکوا فی الخطاب حیث یجب الاجر بالغایا ما بلغ عند محمد سائر الاصل
هذا فی غیر معلوم فلم یصح الخطأ و من استاجر رجلا لیلخذه هذه العشرة الخ اتمم الیوم بئس هر فهو فاسد و هذا عند یحییة
و کل ابو یوسف محمد و فی الاجارات هو جائز لانه یجوز للمعقود علیه علاما یجوز ذکر الوقت للاستعمال تنسیل المعقود
فتزعم الجحالة و لکن ان للمعقود علیه یحصل لان ذکر الوقت یوجب كون المنفعة معقودا علیها و ذکر العمل یوجب
كونه معقودا علیها و ما خرج و نفعه للاستاجر فی الثاني و نفعه الا حیر فی الاول فیفصل الی المنازعة و عن یحییة و انه
لیصح اجارة اذا قال فی الیوم و قد سمع علاما لانه للظرف فكان للمعقود علیه العمل بخلاف قول الیوم و قد مر مثله في الطلاق
قال من استاجر ارضا علی ان یكربها و یزرعها و یسقیها فهو جائز لان الزراعة مستحقة بالعقد و لا ینافی الزراعة
الا بالنیق و الکراپ فكان کل واحد منهما مستحقا و کل شرط هذه صفته یكون من مقتضیات العقد

پس گندم مذکور مشترک شده میان هر دو و وجه آن مذکور خواهد شد و در سکه که بعد از این است و باید دانست که در صورتیکه اجاره بگیرد و خردی را تا باز
بر آن گندم را بیک پیانه گندم از آن و در هر صورتیکه در معنی تغییر طمان است تجاوز نمیشود و اجرت آن از اجرت سیمی محبت آنکه هرگاه فاسد
شد جازه مذکور پس واجب میشود برای اجیر مذکور چیزی که کمتر است از میان اجرت سیمی و اجرت مثل آن زیرا چه اجیر مذکور را ضعیف است
سقوط نماید و بی تفاوت و فتنه شریک شوند و شخص در جمع نمودن همه بگوید یکی دیگر را که جمع همه مخم هم گرفت و اجرت جمع نمودن آن بتو
خواهم و تعیین اجرت نماید پس بی تفاوت واجب شود اجرت مثل آن هر قدر که باشد نزد محمد سیم محبت آنکه سیم در صورت معلوم نیست پس شفا
زیادت جمع خواهد شد مسئله ۱۶ - اگر شخصی اجیر کند کسی را بجهت حمل گندمیکه مشترک است میان هر دو واجب میشود اجرت آن بجهت آنکه هر چه در
گندم را که عمل میکند عمل میکند بر اینها خود پس سیم معقود علیه تحقق نمیشود مسئله ۱۷ - اگر شخصی اجیر کند کسی را تا آنکه بپرد برای این و مباح ارد
و الامر و بیکدیگر پس این فاسدست نزد ابی حنیفه سیم و گفته اند صاحبین روح را جازه مسوط که این جائز است بجهت آنکه در صورتی که گرانید میشود
معقود علیه عمل وی خود و وقت گردانیده میشود برای استعمال تا عقد مذکور صحیح گردد پس جهالت مرتفع خواهد شد و دلیل یحییة
اینست که معقود علیه مجهول است بجهت آنکه ذکر وقت دلالت میکند که معقود علیه منفعت است یعنی تسلیم نفس و ذکر عمل دلالت
میکند که معقود علیه عمل است و جمع میان منفعت و عمل ممکن نیست چه عمل هرگاه معقود علیه باشد واجب نمی شود و اجرت
بسبب تسلیم نفس یکی از آن اولی نیست از دیگر و نفع مستاجر و صورت دوم است و نفع اجیر در اول پس عقد مذکور موجب غناز
خواهد شد و در وسیت از ابی حنیفه سیم که صحیح میشود اجاره و فتنه که بگوید و امار و بجای امر و ذکر عمل نماید چه درین صورت معقود علیه
عمل است زیرا چه لفظ در برای طرف است بخلاف و فتنه که بگوید و گندم شده است نظیر آن در کتاب الطلاق مسئله ۱۸ -
اگر شخصی اجاره گرفت از زینی را باین شرط که شیار خواهد کرد و آنرا از راحت خواهد نمود و در آن یا اجاره گرفت باین شرط که
سیر اسب خواهد کرد و آنرا از راحت خواهد نمود و در آن پس این جائز است بجهت آنکه زرع است حق میشود بسبب عقد مذکور و آن
ممکن نیست که شیار نمودن سیر بکردن پس هر واحد از آن ستمی خواهد شد و هر یک که چنین باشد آن از مقتضای عقد است

فد لکری لاوجب الفساد فان شرط ان یثبت یا ویکری انهاره لیس قضا ففوق فاسد لکنه یقیق اشتراط
بعد انقضاء المدة وانه لیس من مقنضیات العقد و فیه منفعة لاحد المتعاقدين و ما هذا
الحال یوجب الفساد و لکن مواجر الارض یصیر مستأجرا منافع الا حیر علی وجه یقیق بعد المدة فیصیر
صفتان فی صفتة و هو منقی عنه تصرف الی المراد بالتثنية ان یرد ها مکروبة و لا مشبهة فی فساد و قیل ان
یکرمها مرتین و هذا فی موضع یخرج الارض الریم بالکرا ب مرة و المدة سنة واحدة و انکانت ثلث سنین
لا یقیق منفعتة و لیس المراد بکری الانهار الحدار بل المراد منها الانهار العظام هو الصیحة لانه یقیق منفعتة
و العاد القابل قال ان استأجرها لیزرعها بزر اعراض اخرى فلا خیر فیه و قال الشافعی و هو حار و علی هذا
اجارة السکة بالسکة و اللبس باللبس و الکرکوب بالکرکوب لکنه ان المنافع منزلة الاحیان فی جازات اجارة بل قد یزید
ولا یصیر دینا بدین و لکن ان الجنس بانفراد یحرم النساء عند نافضها کبیم القوهی بالقوهی بنسبة و آلی هذا الشارح و
و لکن اجارة یجوز ان یختلف القیاس للحاجة و لا حاجة عند اتحاد الجنس بخلاف ما اذا اختلف جنس المنفعة
و ذکر ان موجب فساد نیست و اگر شرط کند که دوبار شیار خواهد کرد یا خواهد کند نه بر یا یا سر گرسن خواهد داد و اخت و در این باب
بجهت آنکه باقی می ماند اثر آن بعد از انقضای مدت اجاره و این از مقتضای عقد نیست و در این منفعت است برای کسی از
دو متعاقد و هر شرطیکه چنین باشد موجب فساد عقد است بجهت آنکه موجب مذکور میشود و مستأجر منفعت اجیر بر وجهیکه باقی میماند
بعد از مدت اجاره پس خواهد شد صفتة و صفتة و آن جائز نیست و باید دانست که بعضی گفته اند که مراد از دوباره شیار کردن نیست
که دوبار شیار کرده زمین را و پس دهد و در فساد آن شبهه نیست و بعضی گفته اند که دوبار شیار کرده زمین را از راحت کند و این نیست
که در زمین مذکور شیار نمودن یکبار می رود و دفع یعنی چینی که می رود و مدت اجاره فقط یک سال باشد و اگر مدت اجاره سال باشد
باقی نماند منفعت آن باید دانست که مراد از نه بر یا یا سر گرسن بکرمه او از آن نه بر یا یا بزرگ است و همین صحت است
بجهت آنکه باقی میماند منفعت آن و سال آینده مسئله ۱۹ - اگر با جاره گیر در زمین را بجهت آنکه از راحت کند آن را
بعضی از راحت زمین دیگر پس خیر نیست و در این معنی اصلا جائز نیست و گفته است شافعی رج که جائز است و از این قبیل است
اجاره گرفتن بکوتن برای کس کون سر دیگر و جاره گرفتن بپشیدن بعضی بپشیدن دیگر و جاره گرفتن بپشیدن بعضی بپشیدن دیگر و اینها
انیت که منفعت بپشیدن عین موجود است بنابراین جائز است اجاره بعضی جوتیکه دین باشد اگر بپشیدن عین نباشد و لازم می آید
که مبادا که دین بعضی دین شود و آن باطل است و دلیل علمای مایع کی انیت که بسبب اتحاد جنس فقط حرام میگردد و نیست
و اما دلیل در وزن شرط نیست نزد علمای مایع چنانچه گذشت در کتاب البیع پس خواهد بود اجاره مذکور تا تنبیع قوی بعضی قوی
بطریق نیستی بیع یا چه و هستان بعضی یا چه و هستان بطریق نیستی و این شارت نموده است محمد بن ابی بکر که قومستان قریبت فارس
که نموب میشود یا چه بسوی آن پس دوم آنکه جاره جاره بخلاف قیاس است بجهت حاجت میجرت نیست قیاس جنس منفعت اشیا بخلاف قیاس
جنس منفعت اشیا و سول قیاس که اجاره یک جنس نیست اگر چنانچه میشود بسبب حاجت لیکن مراد از آنکه فاسد شود بهر جهت بیع بین بدین
و آن باطل است جواب من منفعت تمام منفعت که در این شده است و در صورت بجهت فساد است بپشیدن بپشیدن بپشیدن بپشیدن بپشیدن

قال واذکان الطامین رجلین فاستجارا لهما صاحبه ارجاء صاحبه علی ان یحل بضیبیه فحل الطعام کله فلا اجله
 فحل الشاخص لاله السیم لان المنفعة عن عنده وبيع العین مثلاً جائز فصار کما اذا استجاروا از امشترکه بنیه و بین غیر لیضم
 فیها الطعام و غیر امشترکه لا یخیط له الثیاب لئلا یناله استجاره لعل لا وجود له لان الحکل فعل حست لا یتصور فی الشاخص بخلاف
 السیم لانه یصرف حکم اذا لم یتصور تسلیم المعقود علیلا یجب لاجر و لان ما من چیز یحکم الا و هو شریک فیہ فلیکن عاملاً
 بنفسه فلا یحقق تسلیم بخلاف لاله المسترکه لان المعقود علیه هنالك المنافع و یحقق تسلیمها بدون وضع الطعام
 و بخلاف العبد لان المعقود علیه انما هو ملک بضیب صاحبه و انه امر حکمی یکن ایقاعه فی الشاخص
 و من استجار ارضاً و لم یدکر انه یزعمها و ای شئی ینزعها فالاجار لاه فاسده لان الامر من استناجس
 للزراعة و لغیرها و کذا یمایز سع فیها مختلف فمذیه مایض بالارض و مالا یضربها غیره فلم یکن المعقود
 علیه معلوماً فان نزعها و مضره الاجل فله السیم و هذا الاستحسان و فی القیاس لا یجوز و هو قول زفریه
 یخند و قه فاسد افلا یقلب جائز اوجده الاستحسان ان الجماله امر نفقت قبل تمام العقد فینقلب جائزاً

ص مسلمه ۱- اگر گندم مشترک باشد میان دو کس پس هر کس بگوید که این را یا خودم یا دیگران را تا بیه نصیب بر این اتفاق
 و او بر دو جمع گندم را پس نمیرسد چیزی اجرت مرا و را که اجرت مسمی نه اجرت مثل گفته است شافعی رح که میرسد و او را
 اجرت مسمی بحیث آنکه منفعت بمنزله عین موجود است نزد وی و بوع عین شائع جائز است پس جاره گرفتار برای منفعت
 شائع جائز خواهد بود پس چنان شد که جاره گرفت سرائی را که مشترک است میان می و میان غیر بحیث نهادن گندم در آن
 یا اجاره گرفت بنده را که مشترک است میان او و میان غیر بحیث دو ختن جامه برای خود و دلیل علمای ما رح نیست که او اجاره
 گرفته است برای عملی که وجود آن متصور نیست بحیث آنکه حل عمل محسوس است و آن متصور نیست در شائع بخلاف مع چه آن
 تصرف حکمی است یعنی شرعی است و جائز میشود در شائع بحکم شرع و هرگاه متصور نشده تسلیم معقود علیه در آن پس واجب خواهد شد
 اجرت و دوم آنکه جیره مذکور شریک است در هر طرف و یک عمل میکند آنرا پس اجیره مذکور عمل میکند برای ذات خود و لهذا تسلیم معقود
 بغیر متحقق نخواهد شد بخلاف و فقیه معقود علیه برای مشترک باشد بحیث نهادن گندم در آن چه معقود علیه درین هنگام
 منافع است و متحقق میشود تسلیم برای مذکور یعنی اینکه چند گندم را در آن ف با این طوری که تحلیه آن نماید و در شائع
 بنده چه معقود علیه نیست بکف نصیب شریک و آن امری است حکمی یعنی شرعی پس ممکن است گرفتن نفع در صورتی که شائع
مسئله ۲- اگر شخصی با جاره گرفت زمینی را و مذکور نگردد که زراعت خواهد کرد در آن یا مذکور نگردد که چیزی زراعت
 خواهد کرد در آن پس اجاره مذکوره فاسد است بحیث آنکه زمین اجاره گرفته میشود بحیث زراعت و غیر آن و همچنین آنچه
 زراعت نموده میشود در آن مختلف است بعضی از آن زیاد و بعضی کم و بعضی زیاد و بعضی کم و بعضی کم و بعضی کم و بعضی کم و بعضی کم
 گردد بنابر آن چه می خواهد بود با جاره و میباید اگر زراعت نماید در زمین مذکوره و منقضی شود مدت اجاره پس میرسد
 بنا و اجرت مسمی از روی استحسان از روی قیاس نمیرسد بوی اجرت مسمی و همچنین قول زفر ج است بحیث آنکه جاره مذکور
 محاسب بود پس جائز نخواهد گردید و وجه استحسان نیست که پیش از تمامی عقد جالتی که در آن بود مرتفع شد پس جائز خواهد گردید

کما اذا انقلب في حالة العقد وصار كما اذا سقط الاجل المجهول قبل مضيه والجار الزائد في المسألة
ومن استأجر حائضاً الى بغداد بدراهم ولم يسم ما يحمل عليه حمل ما يحمل الناس فحق قبض الطريق فلا ضمان عليه
لان العين المستأجرة امانة في يد المستأجر وان كانت الاجارة فاسدة فان بلغ الى بغداد فله
الاجرة المسمى انفساً ما علم ما ذكرنا في المسئلة الاولى وان اخضعنا قبل ان يحمل عليه وفي المسئلة
الاولى قبل ان يبرع بقبض الاجارة دفعاً للفساد اذا الفساد فاكسر بعد

باب ضمان الاجير

قال الاجراء على ضربين احين مشترك واجبر خاص فالمشترك من لا يستحق الاجرة
يعمل كالصباغ والقصار لان المعقود عليه اذا كان هو العمل او اقره كان له ان يعمل للعمارة لان
مناخه لم تصر مستحقة لواحد فمن هذا الوجه يسي اجيرا مشتركاً قال والمتاع امانة في يده فان
هلك لم يضمن شيئاً عند ابى حنيفة ربه وهو قول نافرزه ويضمنه عنه ما الا من شئ غالب كلهم بقى الغالب
فيما نجه وقتيكه مرتفع كدو جهالت مذكوره در حالت متحد و چنان شد كه بائع و مشتری سا قط كنند معياد مجهول يا در بيع
پيش از گذشتن معياد وسا قط كنند خيار شرط را كه زائد است بر سه روز پيش از گذشتن سه روز و اگر خصوصت نمايند موجب
و مستاجر در نصوصت پيش از زراعت باين طور كه مستاجر خواهد كه زراعت كند در آن موجب منع كند ويرا پس فسخ نموده ميشود
عقد اجاره تا منفع شود فساد آن مسئله ۲۲ - اگر شخصی اجاره گرفت خري را تا به بغداد و مثلاً بعبوض كند و مذکور گردد
كه كدام خير بار خواهد كرد و بران و بار كرد بران آنچه بار ميكند بران مردمان و هلاك گشت خبر مذکور در اثنای نصف راه
پس ضمان آن بروی و جب نمیشود بجهت آنكه خري كيه اجاره گرفته شده است امانت است در دست مستاجر اگر چه اجاره
فاسد باشد و اگر خري مذکور رسيد تا به بغداد پس ميرسد مراد را اجرت مسلمی از روی اتمان بجهت آنكه مرتفع شد جهالت
چنانچه مذکور شد در مسئله اول و اگر خصوصت نمايند موجب مستاجر پيش از آنكه بار نموده شود بر خري مذکور پس فسخ نموده ميشود
عقد اجاره مذکور تا منفع شود فساد آن والله اعلم

باب در بيان ضمان اجير بايد دانست كه اجير دو قسم است يكی اجير مشترك دوم اجير خاص اما اجير مشترك پس
كسی است كه عقد اجاره دارد شده باشد بر عملی از اعمالی كه معلوم است بسبب بيان محل آن و در نصوصت احتياج
لكم در نیت و اوست حق اجرت نمیشود تا كه عمل نكند چون گا و در رنگ ريز بجهت آنكه معقود عليه نیت مگر عملی و قتيك
شروطه باشد كه عملی را كه بذات خود از عمل قتيك شرط نموده با كه او عمل را كه بذات خود پس كذا خواهد بود و او را كه عمل كند بر عملی غير خلاصی چنانچه
استحق شخص واحد نگريده است و بنا بران او را اجير مشترك می نامند و اما اجير خاص پس تفسير آن خواهد آمد
انشاء الله تعالى مسئله ۱ - متا حيكه داده باشد با اجير مشترك بجهت عمل امانت است در دست وی پس اگر هلاك شود
در دست وی ضامن آن نمیشود اصلاً نزد ابی حنيفة و همين قول زفر ج است و نزد صاحبين رج ضامن نمیشود مگر
و قتيك تلف شده باشد از چيزي كه غالب باشد چنان حرق غالب باشد بطور كه آتش گرفته باشد جميع جوانب خانه ويرا

والعدو المکار لها ما روى عن عمر وعلى رضي الله عنهما انهما كانا يفتنانهما في الشدة واللين الحفظ مستحق عليه اذ لا يمكنه العمل الا به فاذا اهلك بسبب يمكن الاحتراز عنه كالغصب والسوقه كان التقصير من جهةه فيضنه كالوديعة اذا كانت باجر خلاف ما لا يمكن الاحتراز عنه كالنقل تحت انقذه والحرق الغالب وضده لانه لا تقصير من جهةه ولا يجهنم فيه ان العين امان في يد ولا من القبض حصل باذنه وهذا لو اهلك بسبب يمكن الاحتراز عنه لا يضمنه ولو كان مضمونا يضمنه كما في المغصوب والحفظ مستحق عليه تبعاً لمقصود او لهذا لا يقابله الاجر خلاف الموضع بالاجرة لان الحفظ مستحق عليه مقصوداً بقاءه لا بخرقه ومما تلف بغيره لتخوف الثوب من دقة وناق الحمال والقطاع الجبل الذي يشده الكمارى لكل وغرق السفينة من مدة مضمون عليه قال زفر والشافعي ولا ضمان عليه لانه ما هو بالفعل مطلقاً فينتظره بنوعه للمعيب الصالحين صائر كاجر الوحد ومعين القصار ولنا ان الدخول تحت ادب ما هو الدخول تحت العقد وهو العمل الصالح لانه هو الوسيلة الى الاثر وهو العقود عليه حقيقة حتى لو حصل بفعل الغير بجره فلا يمكن التمسك ما دوناً منه بخلاف المعين لانه منبج فلا يمكن تقييده بل للصالحين منبج عن التبع وفيما نحن فيه وجوب عدد مكاره مخفي وضع ان نعتوا نذكر وجهت آنكه مرويت از عمر وعلى رضي الله عنهما من عيا غتند اجير مشترك را وجهت آنكه محافظت متاع مذکور واجب است بروی چه ممکن نیست که او عمل نماید بدون محافظت پس تفتیکه هلاک شود متاع مذکور بسببی که احتراز از آن ممکن است چون نصب و دزدی تصویر وی ثابت خواهد شد پس ضمان آن خواهد شد مانند ودیعت که باجرت باشد بخلاف و تفتیکه هلاک شود متاع مذکور بسببی که احتراز از آن متصور نباشد چون جگ مضاجات و حرق غالب و جبر و آن چه درین هنگام قصوری از آن یافته نشده است و دلیل ابی حنیف خرج نیست که متاع امانت است در دست وی و قبض مضمون نیست بجهت آنکه او قبض نموده است آنرا باذن مالک آن و بنا بر آن اگر هلاک شود بسببی که احتراز از آن ممکن نباشد ضمان میشود و اگر قبض مضمون می بود برائمه واجب میشد بروی ضمان آن چنانچه در مغصوب و محافظت متاع مذکور واجب است بر اجیر مذکور بتبعیت نه بقصد وبالذات و بنا بر آن چیزی اجرت واجب نمیشود بمقابل آن بخلاف نوع باجر چه محافظت آن واجب است بروی بقصد وبالذات بنا بر آن اجرت واجب میشود بمقابل آن مسئله ۲۲ ساجه تلفت بعمل اجیر مشترک چون پاره شدن پارچه بسبب کوفتن آن و لغزیدن حال گسستن طنابیکه می بندند بان مکاری پاره شدن گشتی بسبب کشیدن طناب پس ضمان آن بروی است و گفته اند زفر و شافعی رجحان آن واجب نمیشود بجهت آنکه متاجر بر نموده است و بنا بر آن عمل کند مطلقاً پس شامل خواهد بود و امر وی عمل میبوی و عمل سلیم هر دو مانع از عملی که میبوی میشود بسبب آن متاع متاجر و عملی که سلامت می ماند بسبب آن متاع اوصی و خواهد بود و اجیر مذکور را متاجر خاصه مانند معین و مدکار گانه و دلیل علمای مانع نیست که شامل نیست اذن متاجر مگر عمل را که داخل است در عهد و آن عمل سلیم است بسبب آن حاصل میشود مقفود علیه که اثر آن است لهذا اگر حاصل شود آن بسبب عمل غیر اجیر واجب میشود اجرت پس اذن متاجر شامل نخواهد بود و عمل میبوی را چه بسبب آن حاصل نمیشود مقفود علیه که اثر است بخلاف معین مذکور چه او متبرع است پس ممکن نیست که تقييد نموده شود عمل آن بعمل سلیم چه اگر مقيد نموده شود او باز خواهد داد از تبرع و در مسئله که کلام در آن است

یعمل بالاجاره فامکن تقييد لا بخلاف الاجر الواحد على ما ذكره ان شاء الله تعالى وانقطاع الحبل من قلة
اهتمامه فكان من صنيعه قال لا انه لا يضمن به ثواب من يترك في السفينة او يسقط من الدابة وان كان يسوقه
وقد لا ان الواجب ضمان آدمي انه لا يجب بالتقيد وانما يجب بالحماية ولهذا يجب على العاقلة وصيانة العفوة لا تقبل
العاقلة قال اذا استاجر من يحمله دينا من القران فوقع في بعض الطريق فالكسبر ان شاء ضمنه قيمته في المكان
الذي حمله ولا اجاره وان شاء ضمنه قيمته في الموضع الذي انكسر واعطاه اجرا بحسابه او الضمان
فلما قلنا والسقوط بالعشائر او بانقطاع الحبل وكل ذلك من صنيعه واما الخييار فلا تاذ انكسر في
الطريق والحل ثلثي واحد تبين انه وقع نقديا من ابتداء من هذا الوجه وله وجه آخر وهو ان ابتداء الحبل
حاصل باذنه فلم يكن من ابتداء نقديا وانما يصير نقديا عند الكسبر فيميل الى انما هو بين سقوط في الوجه
الثالث لا يقدّر ما استوفى الوجه الاول ولا الوجه الثاني في اصله قال اذا قصد الفصاد او نبغ النزاع ولم يتجاوز الموضع المعتاد
فلا ضمان عليه فيما عبط من ذلك وفي الجامع الصغير بيطار بزرغ دابة بدائق ففقت او تحماجم حجم

عمل میکند باجرت پس ممکن است که مقید نموده شود عمل وی بعمل سلیم و نجوات اجیر خاص بنایچه بیان آن خواهد آمد ان شاء الله تعالى
و باید دانست که گسترع خطاب از صنعت اجیر است بجهت آنکه گشته است بسبب عدم اتفاقات می پس اجیر مذکور ضمانت
خواهد شد چیزی را که تلف شود بسبب حمل وی مگر و قتی که هلاک شود انسان بسبب غرق شدن کشتی یا بسبب افتادن از ستور
اگر چه افتاده باشد بسبب راندن آن یا کشیدن آن پس ضامن آن نمیشود بجهت آنکه ضمان آدمی واجب نمیشود بسبب عقد
و واجب نمیشود مگر بسبب خیانت لهذا واجب میشود بر عاقله وی و واجب نمیشود بر آنها چیزی که واجب نمیشود بسبب عقد
اگر شخصی اجیر نمود کسی را تا ببردن وی را از کناره دیواری فرات مثلا و افتاد اجیر مذکور در انسانی راه و شکست خم مذکور پس ساخر مذکور
مختار است اگر خواهد تا و ان بگیرد آنچه قیمت آنست در آن مکان که از انجا بر داشته بود و در صورت غیره چیزی اجرت میبرد
مذکور را اگر خواهد تا و ان بگیرد آنچه قیمت آن باشد در آن مکان که شکست خم مذکور و بعد اجرت اجیر مذکور بحساب آن اما
و جوب همان پس بجهت آنکه سابق گفته شد که افتادون آن بسبب لغویدن او یا بسبب گسترع شدن ملکیه از محل اجیر مذکور است
اما خیاری ساخر مذکور پس بجهت آنکه هرگاه شکست خم مذکور در انسانی راه پس در آن و بجهت است یکی آنکه تعدی او از اجیر مذکور
یا فرته شده است انابتا بر آن وجه زیرا چه بدون خم مذکور از انابتا بر موضع مقصود عمل واحد است و دوم آنکه در ابتدای عمل مذکور
تعدی نیست چه آن با فون مالک است و تعدی نیست مگر در وقت شکستن خم مذکور پس مالک آن عقد خواهد شد بجهت آنکه
مرضی او باشد میل کند اما اگر میل کند بقتضای جهت دوم میرسد باجیر مذکور اجرت آن مقدار که بقیه نامی حمل آن نموده است
مستاجر مذکور را اگر میل کند بقتضای جهت اول نمیرسد با چیزی از اجرت چه درین هنگام استیفا نگردد است حمل آن را و اصل
مسئله هم از بسو و مذکور است که اگر قصد کسی کند فساد یا نشر نزد بچا یا پانی بزاغ اعنی نشر زین و از موضع
متجاوز نشود پس چیزی ضمان بر عاقله نماید و قتی که هلاک شود آن کس یا آن چند پایه بسبب آنکه و در جمیع صغیر مذکور است
که اگر بیک دایک نشر در بستوری بپاری اعنی علاج کننده چار پای و هلاک شد یا آن ستور مذکور یا شایخ بخت یا مکنیه حمار

عبد ابا هر مولا فیمات لا یموتان علیه و فی کل واحد من العبارتین نوع بیان و وجهی آنکه لا یموتان لا یمنع التفرع
عن السرایه لانیه یستثنی علی قوه الطباع وضعفها فی نقل الام فلا یمنع التقید بالمصلح من العمل ولا لک
دقی الثوب و نحو ه ما قد مناه لان قوه الثوب و راقته تعریف بالاجرة ما دما مکن القول بالتقید

قال و الاجیر الخاص الذی یستحق الاجرة بتسلیم نفسه فی المدة و ان لم یعمل کل سنه و شهر الحکمة
او کرمی العفر و انما سمی اجیر و خدانه لا یکنه ان یعمل لفیده لان منافعه فی المدة صارت مستحقه

و الاجر مقابل بالمنافع و لهذا ابقی الاجر مستحقا و ان نقض العمل قال و لا ضمان علی الاجیر الخاص فیماتلف
فی یده و لا ما تلف من عمله اما الاول فلان العین امانة فی یده و لانه قبض باذنه و هذا ظاهر عنده کما عندنا
لان تقصیر الاجیر المشترك فیم استحقاق عند مالصانه اموال الناس و اجیرا لوحد لا یتقبل الاحمال

بامر خواجه بر بنده و مر و بنده مذکور بسبب آن پس ضمان بران لازم نمی آید باید دهنست که روایت مبسوطه مقیدست بانیکه از موضع متنا
تجاوز نکند و مطلقست در نیکه باذن باشد یا نباشد و روایت جامع صغیر مقیدست بانیکه باذن باشد و مطلقست در نیکه از
موضع متنا تجاوز نکند یا نه کند پس خواهد بود هر واحد از روایت مذکوره بیان روایت دیگر و هر دو مقید خواهد شد بانیکه از موضع
متنا تجاوز نکند و باذن کرده باشد عمل مذکور را و وجهش انیت که ممکن نیست مگر او را که اصرار نماید از سرایت چنان متوفست

بر قوت طباع و ضمت آن در تحمل الم و آن معلوم نمیشود پس ممکن نیست تقید عمل مذکور بر عمل سلیم و چنین نیست کوفتن پاچه
و مانند آن که ذکر آن مقدم گذشت زیرا چه قوت پاچه و عدم قوت آن معلوم میشود بفقرو تامل پس ممکن نیست تقید آن بر عمل سلیم
و این همه که مذکور شد بحث اجیر مشترک بود مسئله ۵ - اما اجیر خاص پس آن عبادتست از اجیر که مستحق اجرت شود

قبلیسم ذات خود در دلت اجاره اگر چه عمل نکند چون شخصیکه اجیر کند آنرا کسی برای خدمت تا یک ماه یا اجیر کند براس
چرا یندن گویند تا یکماه بیک درم مثلاً ف باین شرط که بخاند گویند غیر راض و اجیر مذکور را اجیر و حد میگویند
بحسب آنکه نمیرسد او را که عمل کند برای غیر متجاوز در دلت اجاره زیرا چه منفعت آن در دلت اجاره مستحق شخص واحد

میشود و اجرت آن بمقابل منفعت او میگردد و بنا بر آن اجیر مذکور مستحق اجرت میشود قبلیسم ذات خود در دلت اجاره
ف اگر چه عمل نکند و مستحق اجرت میشود اگر چه نقض نموده شود عمل او چنانچه اگر شخصی اجیر نموده شود برای ختن
جامه و او بدزد و آنرا بعد از آن نقض عمل او نموده شود پس او مستحق اجرت میشود مسئله ۶ - اگر چیزی تلف شود

در دست اجیر خاص بعمل وی ف باین طور که دزد بدینا غاصبی نصب کند آنرا مثلاً خاص یا تلف شود بسبب عمل وی
پس ضمان آن واجب نمیشود بروی اما در صورت اول پس بحسب آنکه عین امانتست در دست وی چا و قبض نموده است
آنرا باذن مالک آن و این ظاهرست نزد ابی حنیفه و اما نزد صاحبین روح نیز ظاهرست بسبب آنکه وجوب ضمان

بر اجیر مشترک نزد ایشان روح از روی اتمانست تا اموال مردمان محفوظ ماند و اجیر خاص قبول نمیکند اعمال مردمان را

فیکون السلامة غالباً فخذ فيه بالقياس وأما الثاني فلان المنافع متصصة صارت مملوكة للمستاجر فاذا ابيع بالتصرف في ملكه فهو بصير نائبا منابه فصار ضله منقولا اليه كأنه فعل بنفسه فلهذا لا يضمنه الله أعلم

باب الاحارة على احد الشرطين

واذا اقال للضمان خطت هذا التوب فارسيها فبدرهم وان خطته دو ميا فبذهمين جازواي عمل من هدين العملين عمل استحق الاجرة وكذا اذا اقال لصباغ ان صبغته بعصر فبدرهم وان صبغته بمرعفران فبذهمين وكذا اذا اختاره بين شيئين بان قال اجرتك هذه الدار شهر الخمسة او هذه الدار الاخرى بعشرين وكذا اذا اختار بين مسافتين مختلفتين بان قال اجرتك هذه الدابة الى الكوفة فيكذ او الى واسط بكذا او كذا اذا اخيره بين ثلثة اشياء وان خيره بين اربعة لم يجز والمعتبر في جميع ذلك البيع والجماع دفع الحاجة غير انه لا بد من اشتراط الخيار في البيع وفي الاجارة لا يشترط ذلك لان الاجر انما يجب بالعمل

ليس غالباً وفي صورت اموال مردمان سلامت خواهد ماند بنا بران در صورت حکم نموده میشود موافق قیاس و اما در صورت قسم پس بحسب آنکه منفعت اجیر مذکور هرگاه ملک مستاجر گشت پس در قیاس او امر نمودم آنرا که تصرف نماید در ملک کسی صحیح خواهد بود و اجیر مذکور نائب وی خواهد شد پس فعل اجیر مذکور مانند فعل مستاجر است لهذا وجب نخواهد شد بروی ضمان آن و الله اعلم

باب در بیان اجاره بر یکی از دو شرط مسئله - اگر صاحب پارچه بگوید بخیاط که اگر پاری بدوزی این جامه را پس بیک درم و اگر بدوزی آنرا پس بدو درم جائز است و هر کدام ازین دو عمل که بعمل آید و خیاط مذکور مستحق اجرت آن میشود و همچنین اگر بزرگتر بگوید که اگر رنگ کنی این جامه را بمحض سر پس بیک درم و اگر رنگ کنی آنرا بمرعفران پس بدو درم و همچنین اگر مختار کند مالک مستاجر را میان دو چیز باین طور که بگوید اجاره دادم ترا این سرای را تا یک ماه به پنج درم یا این سرای دیگر را تا مدت یکماه بده درم و همچنین اگر مختار کند او را میان دو مسافت مختلفه باینطور که بگوید اجاره دادم ترا این ستور را تا بگونه یا بنقده یا اجاره دادم ترا این ستور مذکور را تا ببلده واسط یا بنقده و همچنین اگر مختار کند او را

میان سه چیز و اگر مختار کند آنرا میان چهار چیز پس جائز نیست و معتبر در جمیع این صورتهایست است اعمی این صورتهای را قیاس میکند بر بیع زیرا چه اگر شخصی بفروشد پارچه را باین شرط که مشتری بگوید یکی ازین دو پارچه را هر کدام را که خواهد پس این جائز است و همچنین اگر مختار کند مشتری را میان پنج پارچه جائز است اگر مختار کند آنرا میان چهار پارچه جائز نیست بحسب آنکه پارچه سه قسمت جید و بدی و متوسط پس بخیار آن در سه مفید است و حاجت مندفع میشود بآن و در صورت چهار پارچه حاجت مندفع میشود بکثر از آن پس مفید نیست و همچنین در اجاره نیز حاجت مندفع میشود بده زیرا چه آنرا مثل بر جید و بدی و متوسط و احتیاج چهار نیست چه حاجت مندفع میشود بکثر از آن و لیکن فرق میان بیع و عقد اجاره نیست کبرج جائز نیست مگر بشرط خیار و زیرا چه اگر بفروشد یکی از دو بنده صحیح نیست مگر بشرط خیار تعیین صی عقد اجاره جائز است در یکی از دو منفعت بی شرط خیار تعیین بحسب آنکه اجرت واجب نمیشود پس بجهت و واجب می شود به سبب عمل

وعند ذلك يصير المعقود عليه معلو ما وفي البعير يجب الفتن بنفس العقد فيتحقق الجاهل على وجه
لا يرفع المنازعة الا بانبات الحيازل ولو قال ان خطئه اليوم فبدرهم وان خطئه غدا فنصف درهم فان
خطئه اليوم فله درهم وان خطئه غدا فله اجر مثله هذا بخلافه لانه لا يحياز فيه نصف درهم في الجامع
الصغير لا ينقص من نصف درهم ولا يزداد على درهم وقال ابو يوسف ومحمد بن الشيطان جائزان وقال
نصف الشيطان فاسد لان الحياطة شئ واحد وقد ذكر بمقابلته بدلان على البدل فيكون مجهولا
وهذا من ذكر اليوم للتجمل وذكر الغد للترفيه في كل يوم تسعيتان ولهما ان ذكر اليوم للتاقيت وذكر الغد
للتعليق فلا يجتمع في كل يوم تسعيتان ولا في التجمل والتاخير مقصودان فنزل من ذلك اختلاف النوعين ولا يخفى
ان ذكر الغد للتعليق حقيقة ولا يمكن حمل اليوم على التاقيت لان فيه فساد العقد لاجتماع الوقت
والعمل واذا كان كذلك يجتمع في الغد تسعيتان دون اليوم فيجمع الاول ويجب المسع ويفسد الثاني
ويجب اجر المثل لا يحياز فيه نصف درهم لانه هو المسع في اليوم الثاني وفي الجامع الصغير

پس هرگاه شروع می نماید در عمل یکی از آن دو منفعت معقود معلوم میشود و در صورت بیع واجب میشود بهای بیع بعینه
پس متحقق میشود جهالت در آن بر وجهیکه مرتفع نمیشود و نتایج هر وقتیکه حیاتین باشد مشتری را مسئله ۲ - اگر
مستاجر بگوید بخیاط که اگر بدوزی این جامه را امروز پس بیکدم تا اگر بدوزی آنرا فردا پس نصف درم پس اگر خیاط مذکور
آن جامه را دوخت امروز میرسد او را یکدم و اگر دوخت آنرا فردا پس میرسد او را اجرت مثل نزد ابی حنیفه در حالیکه
زیاده از نصف درم نباشد یعنی میرسد چیزی که کثرت از میان اجرت مثل آن و نصف درم و در جامع صغیر ذکر است
که واجب میشود اجرت مثل آن در حالیکه نباشد از نصف و زیاده نباشد بیکدم و گفته اند صاحبین حج که هر دو شرط
مذکور جائز است پس اگر بدوزد جامه مذکور را فردا خواهد رسید نصف درم اجرت با و نزد ایشان حج و گفته اند
نفرح که هر دو شرط مذکور فاسدست بجهت آنکه خیاط شئی واحدست و ذکر نموده است بمقابل آن در عرض اعنی یک درم
و نصف درم بسبیل بدلیت پس بدل مذکور مجهول خواهد بود و تشریح آنست که ذکر امروز برای تجملست و ذکر فردا
برای آسانیست برای تعلیق نیست و چه اگر عقد واحد کند با منطور که بگوید که بدوز این جامه امروز نصف درم
ثابت میشود این عقد حتی اگر بدوز آنرا امروز میرسد او را نصف درم پس معلوم میشود که ذکر فردا برای آسانیست
و تعلیق نیست حج پس مجتمع گشت در هر روز دو تسعیه و دلیل صاحبین حج یکی آنست که ذکر امروز برای تعلیقست
و ذکر فردا برای تعلیقست پس مجتمع نخواهد شد در هر روز دو تسعیه و دوم آنست که تجمل و تاخیر مقصودست پس این
خواهد بود مانند اختلافات و انواع از عمل و چون رومی و فارسی و وکیل ابی حنیفه حج اینست که ذکر فردا برای
تعلیقست حقیقه و ممکن نیست که لفظ امروز محل نموده شود بر تعیین وقت مگر نه عقد جاره فاسد میگردد و بسبب مجتمع شدن وقت و عمل
هر دو هرگاه چنین شد پس در فردا مجتمع گشت و دو تسعیه در امروز پس اصل صحیح خواهد شد و تاخیر شد اجرت مسمی و دو نام سند خواهد شد
و واجب خواهد شد اجرت مثل که زیاده از نصف درم نباشد چه همان مسمیست و در فردا و آنچه در جامع صغیر مذکور است

لا یؤاد جلد در هر دو لا ینقص من نصف در هر دو کن التمیمه الاولى لا تغدر فی الیوم الثانی فیغیر ملغم الزیاده و یتبیه
 التمیمه الثانیه فلیتم نقصان فان خاطره فی الیوم الثالث لا یجوز ان یرده نصف در هر دو عند البیضه سراج هو الصیحه
 اذ المرض بالتأخر الى الفد فالزایه علیه الى ما بعد الغذاء ولوقال ان اسکت فی هذا الدکان عظاما فبد در هر
 فی الشهر وان اسکنته کذا فبد در هر هین جائز و ای الامرین فعل استحق المسمی فیه عند البیضه سراج و قاله الجاهل
 فاسد و کذا اذا استنجز بنیاعا انه ان سکن فیه فبد در هر وان اسکن فیه حدا فبد در هر هین فهو جائز عند البیضه
 و قاله الجیور من منسلج و ایه الى الجیور بعد در هر وان جاوزهم الى الفاد سینه فبد در هر هین فهو جائز و یجوز الخلاق ان اسکن
 الى الجیور علی انه ان حل علیها لا تغیر فنصف در هر وان حل علیها لا یخطئه فبد در هر فهو جائز فی قول البیضه سراج
 و قاله الجیور و جرحه ان المعقود علیه مجهول کذا الاخر لحد الشیثین وهو مجهول لجهالة توجب الفساد بخلاف الجاهل
 الرومیه و الفارسیه لان الجیور یجب بالعل و عند یرتفع لجهالة اما فی هذا للسائل یجب الاجر بالخیل و التسلیم فیجهالة و هذا
 الحرف هو الاصل عندها و لا یجیفه ان یرتفع بین عقیدین صحیحین مختلفین فیصمم کما فی مسئلة الرومیه و الفارسیه و هذا ان
 که میرسد با و اجرت مثل در حالیکه آن زیاده نباشد بر یکدم و نه کم باشد از نصف در هر و جرح نیست که تسمیه اول معلوم نشده است
 و روز دوم چه در فردا مجتمع است هر دو تسمیه پس آن معتبر خواهد بود و حق منع زیادتی از آن و تسمیه دوم معتبر خواهد بود و حق منع نقصان
 و در صورت مذکوره خیاط مذکور اگر بدوزد جامه مذکور را در روز سوم میرسد با و چیزی که کمتر است از میان اجرت مثل آن و نصف در هر
 نزد ابی حنیفه و همین صحیح است بجهت آنکه مستاجر هرگاه راضی نگشت بتأخیر تا بفرایس تأخیر آن زیاده از فردا بطریق اولی
 راضی نخواهد بود مسئله علم اگر بگوید موجر مستاجر که اگر برای سکونت دهی این دکان را ببطار پس بیک در هر و اگر
 برای سکونت دهی آنرا با بهنگر پس بدو در هر جائز است و هر کدام ازین دو امر که بعمل آرد مستاجر مستحق مسمی میشود و موجب
 نزد ابی حنیفه و گفته اند صاحبین رح که اجاره مذکور فاسد است و همچنین اگر با جاره گیر در سرانی یا باین شرط که اگر او سکونت
 نماید در آن پس بیکدم و اگر سرای مذکور را با بهنگر بخند بجهت سکونت پس بدو در هر این جائز است نزد ابی حنیفه و گفته اند
 صاحبین رح که جائز نیست و اگر شخصی با جاره گیر دستور بفرایس بیکدم و اگر تجاوز نماید از آن تا بقا و سیه پس بدو در هر پس
 این جائز است و در نیصورت نیز اختلاف مذکور محتمل است و اعنی این مسئله مذکور است در کتاب مطلق و ذکر اختلاف نیست
 در آن ولیکن احتمال اختلاف دارد و نیز احتمال دارد که متفق علیه باشد و اگر با جاره گیر دستور بفرایس بیکدم یا باین شرط که اگر
 بفرایس بر آن یک که جو پس نصف در هر و اگر بفرایس بر آن یک که گندم پس بیک در هر این جائز است نزد ابی حنیفه و گفته اند
 صاحبین رح که جائز نیست و وجه قول صاحبین رح نیست که معقود علیه درین صورتها مجبول است بر همچنین اجرت نیز یکی از دو چیز
 و آن مجبول است و جهالت موجب فساد است بخلاف دو ختن جامه رومی یا فارسی بجهت آنکه اجرت واجب میشود بسبب عمل
 و در وقت عمل جهالت مرفوع میشود اما درین سائل پس اجرت واجب میشود بسبب تخلیه تسلیم سرای و دستور پس جهالت باقی می ماند
 زیرا چه بعد از تخلیه بدین عمل معلوم نمیشود که کدام یکی از آن دو اجرت واجب است و واجب است بر اجرت بسبب تخلیه و تسلیم هر یک
 نزد صاحبین رح و دلیل ابی حنیفه رح نیست که موجب مختار نموده است مستاجر را میان دو عقد صحیح که مختلف است بجهت آنکه

ن وان اسکت

ن وان اسکت

سکنه بنفسه بجای مسکنه الحداد الا ترى انه لا يدخل ذلك في مطلق العقد وكذا في احوالها واجارته فحقه لا يتقيد
وعنده يرفع الجهالة ولو اجتهد الى الايجاب بخلاف التسليم بحقل الجورين للتيقن به

باب اجارة العبد

ومن استلج عبداً لخدمته فليس له ان يسافر فيه الا ان يشترط ذلك لان خدمته السفر اشتملت على زيادة
مشقة فلا ينتظمها الاطلاق ولهذا جعل السفر عذراً فلا بد من اشتراطه كاسكان الحداد والقصر في الدار
ولان التفاوت بين الخدمتين ظاهر فاذا تعينت الخدمة في الحضر لا يفيق غيره داخلها في الركوب ومن استاجر
عبداً تجزئاً عليه شهر او اعطاء العجز فليس للمستاجر ان يأخذ منه العجز وأصله ان الاجارة هي حصة استعسانا
اذ فرغ من العمل القياس ان لا يجوز ان يفسد ما اذن المولى وقيام الحجز فصار كما اذا هلك العبد
سكونت مستاجر ورسای مخالف است بداد رسای مذکور بآنکه چنانچه بران دلالت میکند داخل شدن سکونت آنهنگام
در مطلق عقد اجاره و همچنین در نظایر آن و هرگاه چنین شد پس صحیح خواهد شد مانند مسأله و در ضمن جائه رومی و فارسی و آنچه
صاحبین بر آن گفته اند که اجرت واجب میشود بسبب تخلیه و تسلیم رسای پس جمالت باقی میماند جواز این نیست که مقصود از عقد اجاره
انتفاع است بجهت آنکه مشروع شده است بجهت حاجت پس ظاهر نیست که خالی از انتفاع نخواهد بود و در وقت انتفاع
جمالت مرتفع میشود و تخلیه و تسلیم بدون انتفاع که تنگن محض است اصل نیست بلکه از عوارض است پس حرز از جمالت در وقت
تسلیم ضرر نیست و اگر در عقد اجاره ضرر باشد که واجب شود اجرت بخیر و تسلیم پس واجب خواهد شد اجرتیکه کمتر باشد از میان اجرت
مذکوره چه آن یقینی است پس اجرت مذکور واجب نخواهد شد و الله اعلم

باب در بیان اجاره بنده مسأله ۱- اگر شخصی با جاره گرفت بنده را بجهت خدمت پس نمیرسد او را که در سفر
برود آن را همراه خود مگر و قتیکه شرط کرده باشد این را بجهت آنکه در سفر مشقت زیاده است پس مطلق عقد شامل نخواهد بود
مگر آنکه اسفند خدمت بجهت فسخ اجاره پس ضرورت که سفر در اجاره مذکوره شرط نموده شود با تنه ساکن نبودن آنهنگام گذارد
در رسای بجهت آنکه تفاوت میان خدمت سفر و خدمت حضر ظاهر است پس داخل نخواهد شد و ان غیر آن که خدمت سفر
مانند سواری و امنی و قتیکه با جاره گیر دستور بجهت سواری مطلقاً و بعد از آن تعیین شود سواری شخصی پس نمیرسد جاره که سوار کند بران غیر شخص
مذکور همچنین چنانچه مسأله ۲- اگر شخصی با جاره گیر و بنده مجبور را مدت یکماه بدهد او را اجرت آن بعد از استیفا خدمت پس نمیرسد
مستاجر را که او پس از اجرت مذکوره او را آن نیست که اجاره مذکور صحیح میشود اگر او استحقاق قتیکه فارغ شود و قیاس نیست که صحیح نباشد پس آنکه
خواجه از آن آمده و بنده مذکور مجبور است چنانچه قتیکه بر بنده مذکور پیش از فارغ شدن از عمل مذکور در ایام و در وقت واجب میشود برت بزرگوار
قیمت آن چیزی اجرت و نه بیش از آن بجهت آنکه اگر بنده مذکور مستاجر مذکور را بجهت استعمال آن پس قیاس نیست آن را در وقت قتیکه ملاک شود و بعد از
او ملاک قیمت خاص نیست بلکه مذکور شد از وقت استعمال پس او منتفع شد از خدمت بنده خود و لهذا واجب نمی شود اجرت آن بر او

اوجه الاستحسان ان التصرف نافذ علی اعتبار الفراغ سالماً ضاراً علی اعتبار هلاک العبد و النافع
 ما ذون فيه لقبول الهبة و اذا جاز ذلك لم یکن للمستأجر ان یلخذه منه العجز و من غصب عبداً فاجراً
 نفسه فاخذ الغاصب العجز فاکله فلا ضمان علیه عند ابی حنیفه نراه و قال هو ضامن لانه اکل
 مال المالك فبغير اذنه اذا اجارته قد صححت علی ما مر و که ان الضمان انما یجب بان تلاف مال محرک ان التوفیر
 به و هذا غیر محرک فی حق الغاصب لان العبد لا یخیر نفسه عنه فکیف یخیر ما فی یدیه و ان وجد المولی العجز
 قائماً بعینه اخذ لانه وجد عین ماله و یخیر قبض العبد العجز فی قولهم جميعاً لانه ما ذون له فی
 التصرف علی اعتبار الفراغ علی ما مر و من استأجر عبداً هذین الشهرین شهر اباربعة
 و شهر الخمسة فهو جائز و الاول منه اباربعة لان الشهر المذکور او لا ینصرف
 ص و وجه استحسان نیست که در تصرف مذکور دو جهت است یکی جهت دفع باین اعتبار که بنده مذکور فارغ شود از عمل و سلامت
 و دوم جهت ضرر باین اعتبار که بپیر و بنده مذکور پیش از آنکه فارغ گردد از عمل با اعتبار آنکه تصرف مذکور نافع است بنده مذکور
 ما ذون است در آن مانند قبول نمودن هبه پس جائز خواهد بود و اجاره مذکوره و هرگاه جائز گشت پس نمیرسد مرستاجر را که
 واپس گیرد و از وی اجرت مذکوره را مسئله ۴۰۴ - اگر شخصی غصب کرد بنده را و بعد از آن با جاره داد بنده مذکور ذات خود را
 و گرفت غاصب مذکور اجرت آن را و تصرف نمود پس ضمان آن واجب نمیشود بر غاصب نزد ابی حنیفه رج و گفته اند
 صاحبین رج که واجب میشود بروی ضمان آن جهت آنکه او تصرف نموده است مال خواهی آنرا بغیر اذن وی چه عقد اجاره
 مذکور صحیح است بنا بر وجه مذکور در مسئله سابق و دلیل ابی حنیفه آنست که ضمان واجب نمیشود مگر وقتی که تلف کند مال غیر را
 چه قیمت مال بسبب احراز است و اجرت مذکوره محرز نیست برای خواهی در حق غاصب و اگر چه مخیر باشد در حق غیر و
 ص زیرا چه احراز ثابت نمیشود مگر تقبضه که محافظت آن تواند نمود و چون قبضه مالک و نائب وی و قبضه بنده
 قبضه خواهی نیست چه بنده در قبضه غاصب ص و او محافظت ذات خود نمیتواند کرد پس چگونه محافظت اجرت
 خواهد نمود از غاصب و اگر بپایند خواهی مذکور اجرت آنرا موجود در دست غاصب مذکور میرسد و اگر بگوید آنرا زیاده او یافت
 عین مال خود را و در صورت مذکوره جائز است قبض نمودن بنده اجرت خود را از مرستاجر در قول هر سه علمای باج جهت آنکه
 بنده مذکور باذن است و در تصرف مذکور وقتی که فارغ شود از عمل و سلامت مانند بنابر آنکه تصرف مذکور نافع است چنانچه گذشت
 و پس هرگاه جائز گشت قبض نمودن بنده مذکور اجرت را از مرستاجر پس او بیرون خواهد گشت از مرسته اجرت بخلاف وقتی که
 اجاره دهد خواهی بنده را پس نمیرسد آن بنده را که قبض نماید اجرت را اگر آنیکه وکیل کند خواهی او و قبض آن از مرستاجر قبض نمودن
 اجرت از حقوق قدرت ص مسئله ۴۰۴ - اگر شخصی با جاره گرفت بنده را تا دو ماه باین تفصیل که یکماه بچار درم و یکماه
 پنج درم پس این جائز است و دو ماه اول اجاره است بچار درم بجهت آنکه ماهیکه مذکور اول است محمول خواهد شد بر این

اے مایله العقد تحریاً للجواز او نظراً الی تجرأ الحاجة فیصرف الثانی الی مایله الاول ضروری و من استأجر عیداً اشهر ابداً هر فقبطه فی اول الشهر ثم جاء آخر الشهر وهو ابق و مریض فقال المستأجر ابق او مرض حین اخذته و قل المولی لم یکن ذلك الا قبل ان تاتی بى بساعة فالقول قول المستأجر وان جاء به وهو صحیح فالقول قول المواجههما الخلفا فی امر محتمل فینزع حکم الحال ذیهو دلیل علی قیامه من قبل و هو یصلح متجماً وان لم یصلح حجه فی نفس اصله اختلاف فی جریان ماء الطلونه و انقطا

باب الاختلاف

قال و اذا اختلف الحيأط و سب الثوب فقال سب الثوب امر تارك ان تعمله قضاء و قال الحيأط قیصاً او قال صلح الثوب للصبلغ امر تارك ان تصبغه احمر فصبغته اصفر و قال لصباغ لابل و عتی اصفر

که ملاقی و متصل عقدست تا عقد اجاره صحیح شود و اگر بایسکه مذکورست اولاً محمول نشود بر بایسکه متصل عقدست فاسد خواهد شد عقد اجاره چه درین هنگام داخل خواهد شد در عقد مذکور بای غیر معین از بایهای عمودی و این فاسدست و بجهت آنکه اقدام متاجر بر اجاره دلالت میکند بر اینکه مراد را حاجتست بالفعل بسوی خدمت بنده پس ضرورتست که محمول شود ماه مذکور بر بایسکه متصل عقدست برای دفع حاجت متاجر و هرگاه محمول شد ماه اول بر بایسکه متصل عقدست پس ماه دوم محمول نخواهد شد بر بایسکه متصل ماه اولست بالفورست مسئله ۵ اگر شخصی با جاره گرفت بنده را یکماه بکیرم و قبض نمود آن بنده را در اول ماه و بعد از آن در آخر ماه مذکور در حالیکه بنده مذکور گریخته است یا مریض و اختلاف نمودند متاجر و موجر که خواجه بنده است بگفت متاجر که بنده مذکور گریخته است یا مریض شده است اند قتی که گرفته ام آنرا و گفت خواجه وی که بنده مذکور گریخته است یا مریض نشده است مگر ساعتی پیش ازین که تو آدمی نزد من پس قول متاجر مقبولست و اگر در صورت مذکور بهیار و بنده مذکور در حالیکه صحیحست و در آن وقت نگریخته است پس معتبر قول موجرست بجهت آنکه هر دو اختلاف نموده اند و امریکه محتملست پس ترجیح داده خواهد شد چیزی که حکم میکند بآن دلالت حال چه حال دلالت میکند بر اینکه این حال از سابق ثابت و موجود است آن صلاحیت این دارد که موجب ترجیح شود اگر چه قابل این نیست که حجت و دلیل باشد فی نفسه اصل این اختلاف در جریان آب آسیا و انقطاع آنست و نیز باید متاجر آسیا و قتی که اختلاف نماید با صاحب آسیا در جریان آب و زدت اجاره پس معتبر است قول آنکسست که حال گواهست بر آن اگر هر دو اختلاف نمایند و مقدار عدم جریان آب با مینور که بگوید متاجر و در اجاره خود مثلاً بگوید موجر که پنچ روز جاری نبود پس معتبر قول متاجرست و بنیه موجر است

مثلاً بگوید موجر که پنچ روز جاری نبود پس معتبر قول متاجرست و بنیه موجر است

باب در میان اختلاف میان متاجر و اجیر مسئله ۱ اگر اختلاف نمایند خیار ط و صاحب پارچه پس بگوید صاحب پارچه که امر نموده بودم متوکه بدوز این را بگوید خیار ط گفته بودی که بیا من بدوز یا بگوید صاحب پارچه بزرگتر از که امر نموده بودم متوکه بگویم بزرگتر کن و تو رنگ زرد کردی و بگوید رنگی که تو گفته بودی که رنگ زرد کن

فانقول لصاحب التوب لان الاذن يستفاد من جهة الاتي اياه لوان قل اصل الاذن كان الفعل قوله فكذا اذا انكر صفته لكن يخلف كنهه انكر شيئا لوان اقرب لزمه قال واذا حلف فالحكم ضامن ومعناه ما من من قبل انه بالجحار ان يتناء ضمنه وان شئنا اخذه واعطاه اجر مثله وكذا لا يجزى في مسئلة الضميمة اذا حلف ان شئنا ضمنه قيمة التوب ابيض وان شئنا اخذ التوب اعطاه اجر مثله لا يجاوز به المسموع ذكر في بعض النسخ يضمه ما اذا الضم فيه كنهه بمنزلة الخاصية وان قال صاحب التوب علمته لي بغير اجر وقال الصانع باجر فقول قول صاحب التوب لانه ينسب نقوس عمله اذ هو يتقوم بالعقد ويترك الضمان والصانع يدعيه والفعل قول المنكر وقال ابو يوسف راجع ان كان الرجل حريفا لاي خيلط اليه فله الاجر والا فلا لان سبق ما بينهما ما يعين جهة الطلب باجر جريا على معناه وقال محمد راجع ان كان الصانع معروفا بهذا الصنعة باجر فالفعل قوله لانه لما في الحانوت لاجله جرى ذلك مجرى التنصيص على الاجر اعتبارا للظاهر والقياس ما قاله ابو حنيفة لانه منكر وانما ادعى استحضا

پس معتبر قول صاحب پارچه است چه اذن حاصل شود از جانب وی وشرآن نیست که صاحب پارچه اگر منکر اصل اذن شود بنظر آنکه منکر عقدا جاریه گردد پس قول وی مقبول است پس همچنین مقبول خواهد شد قول وی وقتیکه منکر شود صفت آن و لیکن سوگند داده خواهد شد بحجت آنکه او انکار میکند چیزی را که اگر اقرار آن ننمود لازم میگشت مرا ورا و بعد از آن هرگاه سوگند خود را بپارچه پس خیاط ضامن آن نشود و اعنی صاحب پارچه مختار است اگر خواهد تا وان بگیرد قیمت پارچه را و اگر خواهد بگیرد بر این را و بدید بوی اجرت مثل عمل وی چنانچه سابق گذشته است و همچنین در مسئله رنگ نیز وقتیکه سوگند خود صاحب پارچه نموده باشد و اگر خواهد تا وان بگیرد و از رنگ نیز قیمت پارچه سفید را و اگر خواهد بگیرد پارچه را و بدید بوی اجرت مثل عمل وی در حالیکه ناید باشد از اجرت نمی و مذکور است در بعض نسخ قدوی که صاحب پارچه مختار است اگر خواهد تا وان بگیرد قیمت پارچه را و اگر خواهد بگیرد پارچه را و تا وان دهد رنگ نیز چیزی را که زیاده شده است بر قیمت آن پارچه بسبب رنگ بحجت آنکه رنگ نیز هرگاه مخالفت اعمد و بدید بر آن غاصب شد مسئله ۲ اگر اختلاف نمایند صاحب پارچه و صانع اعنی عمل کننده باینطور که بگوید صاحب پارچه که عمل نمودی نمی برای من بغير اجرت و بگوید صانع که عمل نموده ام با جرت پس معتبر قول صاحب پارچه است نزد ابی حنيفة بحجت آنکه او منکر است این را که عمل حامل مذکور متقوم شده باشد چه تقوم آن بقدرست و نیز منکر ضمان است اعنی منکر وجوب اجرت و صانع مذکور دعوی آن می نماید و معتبر قول منکر است و گفته است ابو یوسف راجع که اگر صانع مذکور خلیط صاحب پارچه باشد اعنی میان او و میان صاحب پارچه داد و ستد باشد باینطور که صاحب پارچه بر بار اجرت عمل مقرر کرده میداد پارچه را بصانع مذکور پس میرسد با و اجرت مثل عمل مذکور خلیط نباشد پس هیچ چیز را و از پارچه بسبب سابقه سابق که میان هر دوست همین میگردد و حجت طلب اجرت اوفت معتاد و گفته است محمد راجع که اگر صانع معذور باشد باینکه او عمل میکند بوجه اجرت پس معتبر قول می است زیرا چه او هرگاه دانمود و کان را برای عمل مذکور پس این بهتر از تصریح است بر اجرت چه ظاهر حال آنست که باید دانست که آنچه ابو حنيفة راجع گفته است از روی قیاس است چه صاحب پارچه منکر است و آنچه صاحبین راجع گفته اند از روی استحسان است و جواب از وجه انشان است

ان الظاهر للذم والحاجة فهنا لا الاستحقاق والله اعلم

باب فسخ الاجاره

و من استلجوا اء اخوهم بما عينا يضر بالسكنى فلهما الضيم لان العقود عليه المناص وانما توجد شيئا فشيئا فكان
هذا عينا حادنا قبل القبض فيوجب الحيا كما في المبيع ثم المستاجر اذا استوفى لمنفعة فقد رضى بالبيع فيلزمه
جميع البذل كما في المبيع وان فعل المواجه ما ازال به العيب فلا خيار للمستاجر ولو ازال سببه قال ان اذا خربت الدار او انقطع شئ
الضيقة او انقطع الماء عن ابي الضيفين اجاره لان العقود عليه قد فتن وهي المناص المخصوصة قبل القبض
فتشابه حقوق المبيع قبل القبض فموت العبد المستاجر ومن اصحابنا من قال ان العقد لا ينفسخ لان المناص قد فتن
على وجه يتصور عوارضا فتشبهه اذ في المبيع قبل القبض عن محمد بن ابي جعفر لو بناها ليس للمستاجر ان ينتم ولا الاجر وهذا
تنصيص من غير علم انفسه لكنه يفهم ولو انقطع ماء الدار والبيت لا ينتم به لغير الطهي فليتم له جزء من العقود على قول اذا
تأجل المتعاقدين قد عقد اجاره لنفسه تحت الاجاره لان لو بقي العقد نصيبا للمنفعة المملوكة له او الاجرة المملوكة له لغير العاقد

که ظاهر حل صلاحیت دفع وارونه صلاحیت استحقاق و اعنی اگر کسی دعوی نماید دفع آن ازان میتواند شد و صلاحیت این را
که حجت دعوی او گردد بان ستم خیر می شود و در اینجا حاجت نیست که استحقاق ثابت نموده شود و باید دانست که

فسخ الاسلام گفته است که فتوی بر قول محمد است که در کفایه و التمهید علم ص

باب در بیان فسخ اجاره مسئله ۱- اگر شخصی با جاره گرفت سرانی را پس یافت در آن عیبی که ضرر میکند بسکونت

پس میرسد او را که فسخ نماید بحجت آنکه عقد واقع شده است بر منافع و آن حادث میشود ساعت بساعت پس عیبی که در آن
یافته شده است سابق است از قبض مقفود علیه اگر چه بعد از قبض سرای باشد چنانچه وقتیکه حادث شود عیب در بیع پیش
از قبض و بعد از آن اگر مستاجر استیفای منفعت نمود پس اخفی گشت عیب و درین هنگام لازم میشود مراد را جمع بدک اجرت
چنانچه در بیع و در صورت مذکوره اگر موجر عملی نمود که بان زائل گشت عیب پس بخیر نیست مرمت را چه سبب آن ازل شده

مسئله ۲- اگر خراب شود سرای یا منقطع گردد شرب زمین یا منقطع شود آب یا فسخ میگردد اجاره بحجت آنکه

مقفود علیه که منفعت مخصوصه است فوت شد پیش از قبض آن پس مانند آن شد که فوت شود بیع پیش از قبض آن یا بمیرد
بنده اجیر و بعضی از متأخران گفته اند که عقد اجاره فسخ نمیشود بحجت آنکه منفعت فوت شده است بر وجهیکه متصور است

عود آن پس چنان شد که بگزید بنده بیع پیش از قبض آن و در بعضی صورت بیع فسخ نمیشود پس همچنین در اینجا نیز اجاره فسخ نخواهد
و مراد است از محمد که در صورت مذکوره اگر دفع کند عیب مذکور را موجر یا بطوریکه درست کند بنای سرای مذکور را پس نمی رسد

مستاجر را که بماند از اجاره و درین مسئله تصریح است باینکه عقد مذکور فسخ نمیشود ولیکن فسخ نموده میشود مسئله ۳-

اگر منقطع شود آب آسیا و خانه آن قابل انتفاع است سوای انتفاع آس نمودن پس واجب میشود بروی اجرت آن برسد حصه
آن خانه زیرا چه آن جزو مقفود علیه است مسئله ۴- اگر بمیرد یکی از دو عاقد و مستاجر عقد اجاره نموده باشد برای خود

پس فسخ میگردد اجاره مذکوره بحجت آنکه اگر باقی ماند عقد اجاره لازم آید که منفعت یا اجرت که مملوک غیر عاقد است

نسخ

مستحق قبضه العقد لانه یتقل بالموت الى الوارث وذلك لا یجوز وان عقد هالغیر

لم یتفسخ مثل الوکیل والوصی والمتولی فی الوقف لانعدام ما اشترط علیه من الخیر قال ویصح

شرط الخیار فی الهجاء وقال الشافعی لا یجوز لان المستأجر لا یمکنه رد العقود علیه بحاله

لو کان الخیار له لفوات بعضه ولو کان للموثر فلا یمکنه التسليم الا على الکمال کل ذلك مینع الخیار وکننا ان عقد معا

لا یمتنع القبض فی المجلس فلما اشترط الخیار فیهم کالبیع والجامع بینهما ذم الخیار وفوات بعض العقود علیه الهجاء لا یمنع

بخیار العیب فلما اشترط بخلاف البیع وهذا لا یجوز لکل ممکن فی البیع ولا اجابة فیستد فی رد دعواه ولا یجوز للمستأجر القبض اسم الموثق

اعنی وارث مستحق گردد بسبب زیراچه آن متقل میشود بسبب موت مورث بسوی وارث وستمحق شدن آن بسبب عقد جائز نیست

ف بیعت آنکه در صورت موت موثر منقعتی که حادث میشود در ملک وی همان معقود علیه است و بسبب موت آن متقل می شود

سرای و منقعت آن بسوی وارث وی پس باطل خواهد شد اجاره بسبب فوت شدن معقود علیه زیراچه تبدیل شدن ملک

مانند تبدیل شدن محل است و اما در صورت موت مستاجر پس بیعت آنکه اگر باقی ماند عقد اجاره بعد از مردن مستاجر پس آن صحیح ماند

مگر باینطور که قائم مقام وی شود وارث آن منقعت سرای بدون سرای میراث نمیشود و بیعت آنکه وراثت خلافت است

و آن متصور نیست مگر در چیزیکه باقی ماند در دو وقت تا مملوک مورث شود در وقت اول بعد از آن خلیفه وی شود وارث او

در وقت دوم و هرگاه متغیر گشت وراثت در منقعت پس ضرورتی که باطل گردد اجاره ص بخلاف و قتیکه عقد اجاره نموده باشد

برای غیر خود وکیل و وصی و متولی وقف زیراچه عقد باطل نمیشود و بیعت آنکه عقد متقل میشود در صورت بسوی غیر مذکور

پس او عاقد میگردد و شرعاً بنا بر آن لازم نمی آید که مستحق گردد بسبب عقد منقعت یا اجرت که مملوک غیر عاقد است **مسئله**

صحیح است شرط خیار در اجاره و گفته است شافعی رح که صحیح نیست بیعت آنکه مستاجر نمی تواند کرد نماید اعنی و پس در معقود علیه

تمام و کمال قتیکه باشد خیار در او از اجاره فوت میشود در صورت بعض معقود علیه اگر شرط خیار باشد مرعوب را پس و نیز نمی تواند

تسلیم نماید از تمام و کمال و این هر دو مانع صحت خیار است و دلیل علمای مازح این است که عقد اجاره عقد معاشرت و در آن بعض

ضرورتیست در مجلس عقد پس جائز است که شرط خیار شود در آن مانند بیع و بسبب شرط خیار در عقد بیع که دفع حاجت است در عقد

اجاره نیز یافته میشود و جواب شافعی رح نیست که فوت شدن بعض معقود علیه در اجاره مانع رد آن نیست بخلاف بیع چه فوت شدن

بعض معقود علیه در بیع مانع رد آن است بخیار عیب و بخیار شرط و وجه آن نیست که واپس دادن جمیع ممکن است در بیع بسبب خیار

و همچنین بسبب خیار شرط نیز و در اجاره ممکن نیست پس واپس دادن جمیع معقود علیه شرط است در بیع برای خیار و در اجاره و

بنابر آنکه تسلیم تمام و کمال ممکن نیست در اجاره چه نموده میشود و مستاجر که قبض کند و قتیکه تسلیم کند مرعوب بعد گفته شدن

بعض المدعیان و تقضی اجاره باید از عند ناوقل الشافعه را که تقضی الالباب لان المناقض عنه بمنزلة الامتياز
یعنی العقد علیها ان شبه البیع و لانا ان المناقض غیر مقبوضه و هی المعقود علیها فصار العذر فی اجاره کالبیعت قبل القبض
فی البیع فقیضه بذات المعنی و هو عجز العاقد عن المصتی موجه لا یجوز ان یمکن ان یمکن بدو هو مع العذر عند ناو هو
کن استناجرحه اذ یلقم ضرر سد لوج به فسلک الوجه و استناجرحه طباخا لیلطه طعام الولیمه فخلعت منه تقضی اجاره لان
فی المصتی علیه الزام ضرره ان یمکن بالعقد و کذا من استناجرحه کانی السوق لیتجوز فیه ذهاب ماله و کذا اذا جرد کانا و اذ
نظر فلسف لم یتم دیون لا یقدر علی قضائها الا یتم ما اجر منه القاضی العقد و باعها فی الدین لان فی الجری علی موجب العقد
الزام ضرره ان یمکن بالعقد و هو الحبس لا یقدر لا یصدق علی عدم مال آخر فقول فی القاضی العقد استناره الی ان
یفترق الی قضاء القاضی فی القبض فیکون فی الزیادات فی عذر الدین و قال فی الحاکم الصغیر و کل ما ذکرنا انه عذر فان اجاره
فیه تنقض هذا لیل علی انه لا یمکن فیه القضاء القاضی و وجوب ان هذا بمنزلة البیعت قبل القبض فی المبیع علی
ما هو فقیضه العاقد بالتقضی و وجب احوال انه فصل حجتیه فیه فلا بد من الزام القاضی و منه من وفق فقال

بعض مدعیان اعنی در صورتیکه اجاره بگیر و سرانی را مثلاً تا یک سال و تسلیم کند آنرا موجب حق که بگذرد و گویا پس میرسد مستاجر
را که بازمانده از قبض آن در باقی سال نزد علمای مایه **مسئله** لا ینسخ میشود اجاره بسبب عذر نزد علمای مایه و گفته است
شافعی رح که نسخ نمیشود و اگر بسبب بزرگایه منفعت بمنزله عین موجود است نزد وی رح حق که جائز است عقد بران پس آن را نسخ
و دلیل علمای مایه نیست که در عقد اجاره معقود علیه منفعت است و آن مقبوض نیست پس نخواهد بود عذر در اجاره مانند عیب بیع
پیش از قبض آن در صورت بیع نسخ نموده میشود بسبب آنکه بیع عاجز است از اجرای احکام مگر با التزام ضرر از آنکه واجب نبود
عقد و این سبب یافته میشود در اجاره نیز و همین معنی عذر است نزد علمای مایه **مسئله** اگر شخصی با جاره گیر و آنگاه را
تا بزرگ کند و ندان و بر این سبب در دو که لاحق است بوی و بعد از آن ساکن گردد در دو و بزرگوار یا با جاره گیر و طبخ را تا بزرگ و طعام و لیمه را
و بعد از آن قطع نماید عروس مستاجر بزرگوار و بوی پس نسخ میشود اجاره بحسب آنکه در باقی و شستن عقد اجاره مذکوره میرسد مستاجر ضرر از آن
که آن واجب نبود بسبب عقد و همچنین اگر اجاره گیر در دکانی را در بازار تا تجارت نماید در آن و برود مال وی و باقی نماند **مسئله**
اگر شخصی اجاره دهد در دکان را یا سرانی را و بعد از آن مفلس گردد و دیون شود بدینی که نمی تواند ادا ی آن مگر از بای دکان یا سرانی که
پس نسخ کند قاضی عقد اجاره را و بزرگوار دکان سرانی را بحسب ادا ی دین زیاده در باقی و شستن عقد مذکور میرسد مستاجر ضرر از آن
که واجب نبود بسبب عقد و آن ضرر از آن در صورت این است که حبس خواهد کرد قاضی آن را برای ادا ی دین زیاده او صادق
نمی داند و در آنکه نیست مال دیگر و او باید نیست که قول وی نسخ کند قاضی اشارت است باینکه در نسخ اجاره مذکور حجت است
بسوی حکم قاضی برای نسخ نمودن اجاره مذکور همچنین مذکور است در زیادات در عذر دین و گفته است محمد رح در جامع صغیر که هر چه
که ذکر نموده ام که آن عذر است پس اجاره نسخ میشود بآن این دلالت میکند بر اینکه در آن حاجت نیست بسوی حکم قاضی و حبس
ان نیست که عذر بمنزله عیب است در بیع پیش از قبض آن چنانچه گذشت پس عاقد تنهایی تواند که نسخ کند و وجه روایت زیادات
این است که در نسخ نمودن اجاره بسبب عذر اختلاف است پس ضرورت است که قاضی حکم کند و لازم گرداند و بعضی از مشایخ توفیق داده اند

ان كان العذر ظاهراً لا يحتاج الى القضاء وان كان غير ظاهراً كانه يحتاج الى القضاء لظهور العذر من استأجر
دایه بیسافو علیما شریکاً له من اسفله فلو عذر لانه لو وضع على موجب العقد يلزم ضرراً لانه من ربا يذهب له المثل فذهب وقت
او لطبخ من فحمه او لثيابه ففقوا ان بد التكرار في ذلك بعد ان عذرنا ان يقع ويبعث الدواب على يد نزل به اليه
ولو وضع للولع ففقد هذا الجواب على ما في الاصل ذكره الكفر انه عذر لا يبرح ضرراً من دفعه عنده الضم وكونه جدياً من قبله
فليس يبرح لانه لا يلزم الضرر بل الضرر على موجب العقد وانما يفوت الاستدلال وانه امر اذا قيل واذا استأجر الجياط علماً
فليس ونزك العمل فهو عذر لانه يلزم الضرر بالمضرة على موجب العقد كفوات مقصوده وهو راس ماله فتاويل
المسئلة خياط يعمل لنفسه ما الذي يخط باجر فاس ماله الخياط والمفراض فلا يتحقق الافلاس فيه وان
اراد ترك الخياطة وان يعمل في الصوف فهو ليس بعذر لانه يمكنه ان يبعد الغلام للخياطة في ناحية وهو يعمل في
الصوف في ناحية وهذا خلاف ما اذا استأجره كمال الخياطة فاراد ان يتركها ويستغل بعمل آخر حيث جعل عذراً في الاصل ان
الولح لا يمكنه بين العملين ما هذا العامل شخصاً مفكها ومن استأجره كمال الخياط في الصوف فله عذر لانه لا يبرح ضرراً اذا تركه
که اگر عذر ظاهر باشد حاجت نیست بسوی حکم قاضی و اگر عذر ظاهر نباشد چون بن پس حکم قاضی ضرورت تا عذر ظاهر شود **مسئله ۹**
اگر شخصی با جاره گرفت ستوری را تا سفر کند بر آن بعد از آن ظاهر گشت مراد را نفعی از سفر پس این عذرست زیرا چه اگر عمل نمود
بمقتضای عقد میرسد بسوی ضرر از آنچه گاهی سفر میکند برای حج پس وقت آن باقی نمی ماند و گاهی سفر میکند بجهت بستن برپون خود
پس او حاضر میشود و گاهی میسرود و برای تجارت پس او فقیر میشود **مسئله ۱۰** - اگر نفعی از سفر ظاهر شود بکاری همی شخصیکه
اجاره داده است ستور را پس این عذر نیست زیرا چه او می تواند که خود رود و بفرست ستور را بدست تمیز خود یا بدست اجیر خود و اگر مرضی
موجبه ستور و متعاقداً گردد پس این عذر نیست بنا بر روایت بسوط و روایت نموده است که نمی ج که آن عذرست چه فرستادن ستور
بدست غیر خالی از ضرر نیست پس دفع نموده خواهد شد در حالت ضرورت که آن مرضست نه در حالت اختیار که حالت صحت است
مسئله ۱۱ - اگر شخصی اجاره داده و دهنده را و بعد از آن فروخت آنرا پس این عذر نیست بجهت آنکه ضرر میرسد بسوی اگر عمل نماید
بمقتضای عقد و جزاین نیست که فوت میشود استراح اعنی حاصل نمودن ربح و آن امر از دست **مسئله ۱۲** - اگر خیاطی با جاره
گیر و غلامی را برای دوختن و بعد از آن بفلس شود و ترک نماید عمل خیاطت را پس این عذرست چه ضرر میرسد بسوی اگر عمل کند بمقتضای
عقد اجاره بسبب فوت شدن مقصود وی که راس مال وی است و تاویل مسئله نیست که مراد از خیاط خیاطی است که عمل میکند
برای ذات خود و اما خیاطی میدوزد با جرت پس اس مال وی نیست مگر رشته و سوزن مقراض پس خلاص متحقق نخواهد شد بسبب آن
و اگر خیاط ندوزد و خواهد که ترک کند عمل خیاطت را و عمل صرافانی نماید پس این عذر نیست زیرا او می تواند که غلام مذکور را به نشانند و در جانبی
از دوکان بجهت عمل خیاطت و خود عمل صرافانی نماید در جانب دیگر بخلاف و تنبیه با جاره گیر و دوکان را بجهت خیاطت و خواهد که بگذارد
آنرا و مشغول گردد و عمل دیگر چه این عذرست و مذکورست در بسوط و دوکان نیست که شخص واحد نمی تواند که دو عمل نماید اما در صورت
اجاره گرفتن غلام بجهت خیاطت پس عمل کننده و شخص اند و آن هر دو میتوانند که عمل نمایند **مسئله ۱۳** - اگر شخصی اجاره
گیر و غلامی را تا خدمت وی کند و در شهر و بعد از آن سفر کند پس این عذرست چه این خالی از ضرر زائد نیست زیرا چه شقت است

السفر اشق من المنع من السفر ضرر وکل ذلك لم يستحق بالعقد فيكون عذر او كما اذا اطلق لما امر الله بتفكيكه
بالخصم بخلاف ما اذا اجر عقدا او سافر لانه لا ضرر اذا للسناجر يمكنه استيفاء المنفعة من المعقود
عليه بعد غيبته حتى لو اراد السناجر السفر فهو عذر لما فيه من المنع من السفر والزام الاجابة
السكنه وذلك ضرر **مسائل منثور** **قال** ومن استاجر ارضا واستعاضها فاحرق

الحصان فحرق شئ في ارض اخری فلا ضمان عليه لانه غير منعذ في هذا التسيب فاشبهه حافر البئر
في داره بنفسه وقيل هذا اذا كانت الرياح هادئة تترقبين شاما اذا كانت مضطربة يضمن لان موقد النار
يعلم انها لا تستقر في ارضه **قال** واذا اقعده الحياط او الصبلغ في حاوثة من يطرح عليه العمل
بالنصف فهو جائز لان هذه شركة الوجوه في الحقيقة فلهذا ابو جاهته يقبل وهذا الجذاقة
يعل فينظر ذلك المصلحة فلا تنقض الجهالة فيما يحصل **قال** ومن استاجر جملا يحمل
عليه مخلا وراكبين الى مكة جائز وله الحمل المعتاد وفي القياس لا يجوز وهو قول الشافعي

وغيره يراه ست پس اگر غلام سفر بود ولاحق ميشود اين ضرر با و اگر منع کرده شود مستاجر از سفر پس اين ضرر و ميت و پنج سكه
ازين و ضرر و هجبت سبب بخدا پس اين ضرر خواهد بود و در مخبرين حكم اگر اجاره گرفته باشد غلام مذکور را بجهت خدمت
مطلقا با نيظير كه گفته باشد مستاجر بخواجه غلام مذکور كه اجاره گرفته از تو اين غلام را براي خدمت و گفته باشد بجهت خدمت
ضرر يا سفر يا چنين ذكر شده است كه آن اقيديست بخدمت خضر **مسئله ۱۴** - اگر شخصی اجاره دهد زمینی را و بعد از آن
خواهد كه سفر نماید پس اين عذر نيست مراد اجهت آنكه ضرر نيست در آن چه مستاجر ميتواند كه هتيفاي منفعت نمايد بعد از رفع حجر
و اگر خواهد كه سفر نماید پس اين عذرست بجهت آنكه در آن منعست از سفر لازم گردانيدن اجرت برون كني و اين عذرست والله اعلم

مسائل منثورة **مسئله ۱** - اگر شخصی اجاره يا بجايت گرفت زمين را و سوخت حصانها مثلا عنى خجاي
قصبه كه همان زمين بود و سوخت بسبب آن خيزي از زمين ديگر پس واجب ميشود بران ضمان آن بجهت آنكه او قعدى
نكرده است در مباشرت سبب مذکور پس او خواهد بود مانند كنده چاه در خانه خود و بعضي گفته اند كه اين قعدىست كه سوخته باشد
در وقتيكه با وساكن باشد و بعد از آن در دوما اگر سوخته باشد در وقت وزيدن باد پس آن ضمان ميشود بجهت آنكه شخص مذکور
كه روشن كنده آتش است ميداند كه آتش مذکور از زمين مى تجاوز خواهد كرد **مسئله ۲** - اگر گاوى يا خياطى يا رنگرزي
كه دكان او مشهور و معروف است نزد مردمان مراد او بجايتست ليكن انا و حاذق نيست در عمل نمودن بنشانند در دكان خود
شخصى را كه حاذق است در عمل تا دكان مذکور بيار و پارچه را بجهت عمل نمائيد در آن پارچه آن شخص نكودر بارش ترك نصف اجرت
مراد او باشد پس اين جائزست بجهت آنكه اين شركت وجه است در حقيقت پس كانه را مذکور بوجاهت خود ميگيرد و پارچه را
بجهت عمل و شخص مذکور عمل ميكند در آن پس مصلحت هر دو از نظام مى يابد و جالت اجرت شخص مذکور ضرر نيست در چيزي كه
حاصل خواهد شد **مسئله ۳** - اگر شخصی اجاره گرفت شترى را تا با كند بران يك كجا و ده دو سواران با يكه پس اين
جائزست از روى احتسان ميرسد و را كه بار كند كجا و ده متعارف و معتاد و در قياس جائز نيست بهر حال شافعى راجع است

للجباله وقد يقضى ذلك الى المنازعة وجب ان المسح ان المقصود هو الرأب وهو معلوم والمحل نابع وما فيه
من الجباله يرتفع بالحرف الى المتعارف فلا تقضى المنازعة وكذا الذم بالوطاء ولذا تقول ان شاهد الحال المحل
فهو احواله انه اتفق للجباله واقرب الى تحقيق الرضاء قال وان استاجر بعيدا يحمل عليه مقدارا
من الزاد فكل منه في الطريق جائز ان يزيد عوض ما اكل كونه استحق عليه حمله كسهم في جميع الطريق فله
ان يستوفيه وكذا غير الزاد من الكليل والموزون ورد الزاد معتاد عند البعض كذا المال فلا مانع من العمل بالاطلاق

كتاب المكاتب

قال واذا كاتب عبدا او امته على مال شرطه عليه وقبل العبد ذلك صار مكاتبا ما اخرج از فلقوله
فكانت يوهو ان علمت فيم حذرا وهذا ليس امر ايجاب باجاء بين الفقهاء وانما هو امر نذير
نزيهه مقدرا كجاءه از طول وعرض نقل ان مجهول است وكما هي موجب منازعت ميشود ووجه تسميان نسبت كه مقصود وسواى
سوار است وآن معلوم است وكجاوه تابع آن است مانچه در ان از جهالت است مترفع ميگرد و بسبب مجهول بودن آن كجاوه
معتاد و متعارف پس مفضى منازعت نخواهد بود و همچنين است حكم اگر نديده باشد شتر بان فرودش و چادر و حوت او اگر
ديده باشد شتر بان كجاوه را پس اين بهتر است بجهت آنكه در ميگرد و جهالت و متحقق ميگردد بان رضاي مي مسئله
اگر اجاره گرفت شترى را تا بار كند بران مقداري از توشه پس خورد چيزي از ان در انماى راه ميرسد او را كه زياده كند
در ان عوض چيزي كه خورده است بجهت آنكه مستاجر مذكور مستحق باز ميست و در جميع راه پس ميرسد او را كه حقيقى آن ناييد
و همچنين است حكم غير توشه از وكيل و موزون و سوال عادت مسافران نسبت كه آنها زياده نميكنند عوض چيزي كه ميخورند
از توشه و مطلق عقد محمول ميشود بر معتاد و متعارف پس منرا و ارايست كه جائز نباشد زياده نمودن توشه چيزي كه خورده باشد
اذا كان جواب ص عون مشترك است چه بعضي زياده ميانند توشه را مانند آب و هرگاه عون مشترك است پس عمل نموده بقتضا
عقد مطلق اولي است و الله اعلم

كتاب در بيان مكاتب

فان بايد دانست كه كتابت در لغت عبارت است از فریدن بنده ذات خود را از خواجه خود بعضي چيزي كه او خواهد نمود و آنرا اگر خود
كند او جامع رنور و از اين كتاب معلوم ميشود كه معني كتابت در لغت ضم است و در شرع عبارت است از آنرا و نمودن ملوك در وقت
در حق قبضه و تصرف اعني تملك و ملك در وقت ادبي بدل كتابت در حق رقبه دوى و كتابت كند را مكاتب بكنتر ميگويند
و كتابت كرده شده را مكاتب بفتح مى ناسند مسئله اگر شخصی مكاتب كرده بنده خود را يا كنيز خود را بعضي مالي كه
شرط نمود بر وى قبول نمود تا آنها آنرا پس اين جائز است و مكاتب ميگردد و اما جواز آن پس بجهت آنكه حق تعالى در قرآن مجيد
فرموده است كه مكاتب كنيد آنها را اگر ميديانيد كه در آنها خيانت دايين امر بجهت ايجاب است باجماع فقها بلكه امر مذكور بجهت است

هو العیون فی الحمل علی الاباحه الغناء الفیض اذ هو مباح به و نه اما الذبیة فمعلقة فی المرد بالک
 الذکور علی ما قبل ان لا یضرب بالمسار من بعد الفسق فان کان یضرب یضرب لا فضل ان لا یکاتبه و ان کان یم
 یوفد و اما الشرائط فقول الذبیة فانه ما یضرب ذابیه من التزامه و لا یضرب الا اداء کل البدل القدر
 علیه السلام ایما عبده کوبت مائة دینار و اها الا عشرة دنانیر فهو عبید و قال علیه السلام لکما
 عبده ما یضرب علیه درهم و فیه اختلاف الصحابة و رضی الله عنهم و ما اخترناه قول زید رضی الله
 عنه و یضرب باده و ان لم یقل المولى اذا ادینها فانت حر لان موجب العقد یتثبت من
 غیر التصریح به کما فی البیع و لا یجب خط شی من البدل اعتدایا بالبیع قال و یجوز ان یشتر
 المال حاله و یجوز موجله و منها و قال الشافعی لا یجوز حاله و لا بد من تخیر لانه عاجز عن التسلية
 فی زمان قلیل لعدو اهلینة قبله للرق بجلال المسلم علی اصله لانه اهل للملک فكان
 احتمال القداسة ثابتا و قد دل الاقدام علی العقد علیها فتثبت به و کنا ظاهر ما نزلونا

و همین صحیح است و اگر محمول نمایند از مذکور بر اباحت لغو شود شرط زیرا چه مکاتب نمودن مباح است بدون شرط مذکور و اما مندرجند
 آن پس متعلق است بشرط مذکور و مراد از چیزی که مذکور است و آیه بنا بر قول بعضی نیست که ضرر رسد از آنها بمسلمان بعد از عتق آنها
 و اگر مضر باشد آنها پس افضل نیست که مکاتب نگذارد آنرا اگر چه صحیح است مکاتب نمودن آنها در صورت ضرر نیز اما قبول نمودن بنده
 شرط است بجهت آنکه مال لازم میگردد بروی پس ضرر است که او التزام آن نماید و قبول کند مسئله ۴۴ - مکاتب آرد و عیشود
 گم و قتیکه او نماید جمیع بدل کتابت را بجهت آنکه پیغمبر صلعم فرموده است هر بنده که مکاتب نموده شود بر صد دینار و او کند آنرا گم
 ده دینار پس آن بنده است و نیز گفته است صلعم که مکاتب بنده است مال او میگردد باقیان بروی میگردم و باید دانست که درین مسئله
 اختلاف صحابه رضی الله عنهم است و آنچه اختیار نموده اند علمای مباح موافق قول زید رضی الله عنه است مسئله ۴۵ - آرد و عیشود
 مکاتب با دای بدل کتابت اگر چه نگفته باشد خواه روی و قتیکه او کنی تو آنرا آزاد باشی زیرا چه مقتضای عقد نیست که آن بت بشود
 بی اینکه تصریح نماید بآن چنانچه در بیع محتاج نیست بسوی قول بائع بیشتر بی که مالک خودم ترا باین بهایم در چنین
 و واجب نیست که گم نموده شود بی چیز از بدل کتابت چنانچه واجب نیست در بیع که گم نموده شود چیزی از بهای و بعضی قائل اند
 باینکه واجبست که رابع گم نموده شود از بدل کتابت مسئله ۴۶ - جائزست که شرط نموده شود که بدل کتابت حال باشد و نیز
 جائزست که موجل و منجم باشد اعنی اقسا نموده باشد بانظر که در فلان وقت انقدرد و در فلان وقت انقدرد و گفته است
 شافعی رح که جائز نیست که آن حال باشد و ضرر است از وسط بجهت آنکه مکاتب نمی تواند که تسلیم بدل کتابت نماید و زمان قلیل
 زیرا چه اولویت مالکیت ندارد پیش از عقد کتابت چه او ملوک است بخلاف بیع سلم اعنی اگر کسی عقد سلم نماید در چیزی بمقابل مضموم
 مثلا و مسلم فیه حال باشد چه این جائزست بنا بر قاعده شافعی رح اگر چه مسلم الیه عاجز باشد از ادای آن بالفعل زیرا چه اولویت
 مالکیت آن دارد پس احتمال قدرت ادای آن ثابت است و اقام آن بر عقد مذکور دلالت میکند بر قدرت وی پس جائز است
 خواهد شد عقد سلم بسبب احتمال مذکور و دلیل علمای مباح کی نیست که ظاهر آیه قرآن که مذکور شد دلالت میکند بر اینکه آن جائزست

من غیر شرط التخییر و لکن عهده معاوضه و البذل معقود به فاشبه الثمن فی البیع فی عدم اشتراط القدره
 علیه بخلاف السلم علی اصلنا لان السلم فیه معقود علیه فلا بد من القدره علیه و لان من کتابة علی
 المساهله فیه المولی ظاهر اختلاف السلم لان مبناه علی المضائقه و فی الحال کما امتنع من الاداء یسر
 الی الرق قال و يجوز کتابة العبد الصغیر اذا کان یعقل البیع و الشراء للتحقق الا یجاب و القبول
 اذ العاقل من اهل القبول و التصرف نافع فی حقه و الشراء فی غیره یخالفنا فیه و هو بناء علی مسئله
 اذن العبد فی التجاره و هذا بخلاف ما اذا کان لا یعقل البیع و الشراء لان القبول لا یتحقق منه فلا
 ینعقد العقد حتی لو ادی عنه غیره لا یتحقق و یسترد ما دفع قال و من قال لعبد جعلت عليك الفاء
 تؤدیها الی بنحو ما اول النجوم کذا و اخوه کذا اذا دا و یتها فانت حر وان عجزت فانت رقیق فان هذه
 مکاتبه لانه انی تفسیر الکتابه و لو قال اذا ادیت الی الفاکل شتمه مایه فانت حرة و لا مکاتبه فی ذلک
 ابی سلیمان لان التخییر بدیل علی الوجود و ذلک بالکتابه و فی نسخ ابی حفص لا یكون مکاتبه اعتبارا بالعلیق بل بالاداء
 برائیکه شرط نموده باشد ادای آن در قیود و دوم اینکه عقد کتابت عقد معاوضه است و بدل کتابت مقصود پس آن مانند بهای متبوع
 در حق عدم شرط قدرت تسلیم بران بخلاف بیع سلم بنا بر قاعده علمای ما رجحیت آنکه سلم فیه مقصود علیه است پس تاخیل آن ضرورت
 ندارد و در شود مسلم الیه بر تسلیم آن و سوم اینکه مدار عقد کتابت بر مساهله است پس ظاهر آنست که مملکت خواهد داد و او را نخواهد داد
 بخلاف بیع سلم چه مدار آن بر جا کست است و نیز اگر بدل کتابت حال باشد و مکاتب ادای آن تواند کرد و موجب منازعت نمیشود
 چه هرگاه ادا کردن نتواند باز ملوک خواهد شد چنانچه بود و عقد کتابت فسخ خواهد شد بخلاف بیع سلم چه آن فسخ نمیشود بسبب عجز
 مسلم الیه پس موجب نزاع خواهد شد مسئله ۱- مکاتب نمودن بنده صغیر جائز است و قتیکه بدان بیع و شرا را بجهت آنکه
 ایجاب و قبول یافته میشود و درین هنگام چه عاقل صغیر اهلیت قبول نمودن دارد و تصرف مذکور نافع است در حق و می شافعی
 مخالف علمای ما رجست درین مسئله و بنای اختلاف مذکور بنا بر مسئله اذن صبی است در تجارت اعنی اگر ولی صبی اذن تجارت
 دهد و بصبی جائز است بیع شرا آن نزد علمای ما رج و قتیکه صبی مذکور بمیدان بیع و شرا را و جائز نیست نزد شافعی رج و اگر بنده صغیر
 مذکور عقل نیکند بیع و شرا را پس مکاتب نمودن اذلا جائز نیست زیرا چه قبول یافته نمیشود در صورت پس عقد مذکور منعقد
 نخواهد شد لهذا اگر او نماید بدل کتابت را از جانب بنده صغیر مذکور شخصی دیگر آزاد نمیشود آن صغیر و واپس گرفته میشود از خواه
 آنچه داده است آن شخص دیگر مسئله ۲- ساگر شخصی گفت از بنده خود لایم گمرا و ندیم بر زنده تو هزار درم که ادا کنی تو آن را
 بچند اقساط قسط اول انقدر و قسط دوم انقدر پس هرگاه ادا کنی تو آنرا آزاد باشی و اگر ادا کردن متوانی بنده باشی پس عبارت
 مذکوره عقد مکاتب است چه این تفسیر عقد کتابت است و اگر گفت هرگاه ادا کنی تو بمن هزار درم یا بطور که در هر ماه صد درم
 پس تو آزاد باشی پس عبارت مذکوره عقد مکاتب است در روایت ابو سلیمان زیرا چه ذکر اوقات اعنی ذکر هر ماه دلالت میکند
 بر وجوب مال و آن واجب نمیشود مگر کتابت و در نسخه ابو حفص مذکور است که عبارت مذکوره عقد مکاتب نیست بجهت قیاس آن
 بر تعلیق آن بر ادای هزار درم یکبار است اعنی اگر بگوید خواه هرگاه ادا کنی تو بمن هزار درم آزاد باشی پس مکاتب است و بجهت قیاس آن

قال واذا صحت الكتابة خرج المكاتب عن المولى ولم يخرج عن ملكه اما الخرج من يده لا لتحقيق مفعلة الكتابة وهو الغم فغم مالکيه يده الى مالکيه نفسه او لتحقيق مقصود الكتابة وهو اداء البذل فبذلک البیع والشراء والخروج الى السفر وان بها المولى واما عدم الخرج عن ملكه فلما روي انه عقد معاوضة مبنية على المساواة ويعدم ذلك بنحو العتق ويحقق بناؤه لانه ثبت له نوع مالکيه وثبت له في الذمة حق من وجه فان اعقده عتق باعناقه لانه مالک لرقبته وليسقط عنه بدل الكتابة لانه مال الزمة المتقابلة بحصول العتق له وقد حصل دون ذلك قال واذا وطى المولى مكاتبته لزمه العقر لانها صارت احصا باجزائها قسلا الى المقصود بالكتابة وهو الوصول الى البذل من جانبها والى الحرية من جانبها بناء عليه ومنافع البضع ملحقة بالاجزاء والاعيان وان جنى عليها او على ولدها لزمته الجنابة فلما بينا وان اختلف ما لا يلحق غيره لان المولى كالاجنب في حق الكسبها ونفسها اذ لو لم يجعل كذلك لانكف المولى فيمنع حصول الغرض المستفاد بالعقد

مسئله ۸- هرگاه صحیح شود عقد مکاتب بیرون میگردد مکاتب از قبضه خواجه واز ملک او بیرون نمیشود واما بیرون شدن از قبضه خواجه پس بحجت آنست که معنی کتابت تحقق شود و آن فهمست پس فهم نموده میشود مالکیت قبضه مکاتب فی الحال بسوی مالکیت ذات وی که فی المال است و بحجت آنکه مقصود از عقد کتابت ادای بدل آنست و آن تحقق نمیشود مگر و تفتیک بیرون شود از قبضه خواجه پس مکاتب مذکور مالک بیع و شرا خواهد شد و سفر خواهد نمود اگر چه منع کرده باشد او را خواجه وی و اما بیرون نشدن و از ملک خواجه پس آن ثابت است بحجت حدیثی که سابق مذکور شد و بحجت آنکه کتابت عقد معاوضه است و مدار عقد بر مساوات است میان هر دو پس اگر مکاتب آزاد گردد فی الحال مساوات تحقق نخواهد شد و اگر آزاد وی آن متاخر گردد مساوات ثابت نخواهد شد زیرا چه ثابت خواهد شد بمکاتب مذکور مالکیت بدل من وجه ثابت خواهد شد برای خواجه حتی من وجه در ذمه مکاتب چه ساقط میشود بسبب عجز وی از ادای بدل کتابت و اگر از جمیع وجه ثابت میشود ساقط نمیکشت بسبب عجز هرگاه ثابت شد که مکاتب بیرون نمیشود از ملک خواجه پس اگر آزاد کند و یا آزاد میشود بسبب عتق چه او مالک ذات وی است و در بیفورت ساقط میشود و کتابت زیرا چه مکاتب قبول نموده بود اما مگر برای اینکه آزاد شود بمقابل آن آن حاصل گشت مراعات نیز بغیر بدل مذکور مسئله ۹ اگر و طی کند خواجه کنیز مکاتبه خود را لازم می آید بروی عتق آن بحجت آنکه کنیز مذکوره بسبب کتابت محقه جمیع اجزای خود گشت و آن مقصود از کتابت است تحقق شود و آن در حق خواجه اینست که وصول شود بروی بدل کتابت و در حق مکاتبه نیست که آن آزاد گردد بنا بر عقد کتابت و منفعت بضع بمنزله اجزاء و اعیان موجوده است پس کنیز مذکوره محق آن خواهد بود مسئله ۱۰ اگر جنایتی کند خواجه بر مکاتبه خود یا بر فرزند وی لازم میگردد بروی بدل جنایت آن بنا بر وجه مذکور مسئله ۱۱ اگر تلف کند خواجه مال مکاتبه خود را واجب میشود بروی تاوان آن بحجت آنکه خواجه بمنزله اجنبی است در حق کسب و نفس وی چه اگر مانند اجنبی نگردانیده شود تلف خواهد کرد مولى کسب ویرا پس انچه مقصود وی است از عقد کتابت حاصل نخواهد شد والله اعلم

فصل فی الکتابه الفاسده قال واذکاتب المسلم عبد له على خمر او خنزیر او على قيمته فالتکتابه فاسده

اما الاول فلان الخمر والخنزیر لا يستحقه المسلم لانه ليس بمال في حقّه فلا يصح له ان يفسد العقد واما

الثاني فلان قيمته محموله قدر او جنسا ووصفا فقلحت الجهالة وصار كما اذا کاتب على ثوبه دابة وکثر

تنصيص على ما هو موجب العقد الفاسد لانه موجب للقيمة فان ادى الخمر ثوبا فالتکتابه لا یبقی الا باء

قیمه الخمر لان البدل هو القيمة وعن ابی یوسف ما انما یفتق باء الخمر لانه بدل صوره و یفتق باء القيمة ايضا لانه هو

البدل معنی وعن ابی حنیفه ما انما یفتق باء عین الخمر اذا قل ان ادینها فان حلاله حیث یكون الخمر

بالشرط لا یفقد الکتابه وصار كما اذا کاتب على مینة او دیر ولا فصل فی ظاهر الروایة وجه الفرق بینهما و بین

الینة ان الخمر لا یختیر مال فی الجملة فامکن اعتبار معنی العقد فیها و موجب الخمر عند اداء العوض المنروط و اما المینة

فصل در بیان کتابت فاسده **مسئله ۱** اگر مکاتب کند مسلمان بنده خود را بعبوض خمر یا عبوض خنزیر یا مکاتب

کند عبوض قیمت آن بنده با نیطور که گوید که مکاتب نمودم را بعبوض قیمت تصی پس این کتابت در صورتها فاسدست

اما در صورت اول پس بحیث آنکه مسلمان مستحق خمر و خنزیر نمیشود چه آن مال نیست در حق وی پس آن صلاحیت ندارد که بدل

کتابت شود پس فاسد خواهد شد عقد مذکور و اما در صورت دوم پس بحیث آنکه مقدار قیمت آن و جنس آن و وصف آن

محمول است چه معلوم نیست که صدست یا در صد از جنس نقره است یا طلا و جدیدست یا ردی و این جهالت است فاش در آن

لذا فاسد خواهد بود و چنانچه اگر کسی مکاتب کند عبوض پارچه یا عبوض ستوری یا عبوض هر ای چه این جائز نیست بسبب جهالت

الفتح آن همچنین در اینجا نیز بحیث آنکه در صورت دوم تصریح است بر چیزی که آن مقتضای عقد فاسدست زیرا چه بسبب مذکور

واجب میشود قیمت آن و همین مقتضای عقد فاسدست پس فاسد خواهد بود **مسئله ۲** اگر مکاتب کند مسلمان

بنده خود را بعبوض خمر و او ادا کند آنرا پس آزاد میشود و در ظاهر روایت و گفته است زفریج که آنرا نمیشود مگر و قتیکه ادا کند قیمت

خمر را زیرا چه بدل کتابت در صورت مذکور همان قیمت است و مرویست از ابی یوسف ج که بنده مذکور آزاد میشود و بسبب ادا

خمر بحیث آنکه آن بدل است از ردی صورت آزاد میشود و بسبب ادا می قیمت آن نیز بحیث آنکه آن بدل است از ردی معنی

و مرویست از ابی حنیفه ج که مکاتب آنرا و نمیشود با ادا نمودن عین خمر مگر و قتیکه گفته باشد خواهد وی اگر ادا کنی تو آن خمر را

آزاد باشی چه درین هنگام حق آن محقق میشود بر شرط مذکور آزاد میشود و بسبب تحقق شرط مانند کتابت عبوض مردار یا عبوض خن

ف اعنی اگر کسی مکاتب کند عبوض مردار یا خن منعقد نمیشود عقد کتابت مگر و قتیکه گفته باشد خواهد وی هر گاه ادا کنی تو آنرا

آزاد باشی و او ادا کند آنرا پس آزاد میشود و بسبب تحقق شرط همچنین در اینجا نیز ص و باید دانست که در ظاهر روایت فرق نیست

میان آنکه گفته باشد اگر ادا کنی آنرا آزاد باشی میان آنکه گفته باشد آزاد و فرق میان خمر و عبوض میانی از خن است که خمر و عبوض در حق هر یک حکم است

که معنی عقد اعتبار نموده شود در صورت و مقتضای عقد مذکور نیست که آزاد شود و قتیکه ادا نماید و بعضی که شرط است با مردار و خن

فلیست بمال اصلا فلا یکن اعتبارا منی العقد فیه فاعتبر فیه معنی الشرط وذلك بالنقص

علیه و اذا عتق باء عین الخمر لزمه ان یسعه فی قیمتہ لکنه وجب علیہ رد بر قیمتہ

لفساد العقد وقد نقذر بالعق فحجب براد قیمتہ کمافی البیع الفاسد اذا تلف المبیع قال ولا ینقض

المسح ویناد علیہ لانه عقد فاسد فحجب القیمه عند هلاک المبدل بالغه ما بلغت کمافی البیع الفاسد

وهذا لان المولای ما رضی بالنقصان والعبء رضی بالزیاده کلا یمطل حقہ فی العتق صلا فحجب

القیمه بالغه ما بلغت فیهما اذا کانته علی قیمتہ یعق باء القیمه لانه هو المبدل اکل اعتبارا منی العقد فیه

پس آن اصلا مال نیست پس ممکن نیست که اعتبار نموده شود معنی عقد در صورت لهذا معتبر در صورت معنی شرط است و آن یافته میشود و قتیکه تصریح نماید بآن اعنی بگوید اگر ادائیگی آزاد باشی و در عقد کتابت با دای عین خمر و حب میشود بروی که سعایت کند بحجت قیمت خود زیرا چه واجبست بروی که رد کند زقبه خود را بسبب فساد عقد و این متعذرست بسبب عتق پس واجبست بروی که بدین قیمت خود را چنانچه در بیع فاسد اعنی و قتیکه خرید کند چیزی را بشیرای فاسد و تلف کند بیع را بعد از بیع واجب میشود بروی که بدین بایع قیمت آنرا بسبب آنکه متعذرست رد عین بیع همچنین در اینجا نیز پس واجب میشود بروی که سعایت کند بحجت قیمت خود ولیکن اگر قیمت وی کم باشد از مسمی سعایت کند بحجت مسمی و اگر زیاده باشد از مسمی سعایت کند بحجت قیمت خود چه آن عقد فاسدست پس واجب خواهد شد قیمت آن هر قدر که باشد و قتیکه هلاک شود مبدل چنانچه در بیع فاسد و ستر آن نیست که خواجه راضی نیست بنقصان چه او راضی نیست که رد قتیکه سلامت ماند با و مقدار مسمی پس او راضی نخواهد شد بکثر از مسمی و بنده راضیست بزیادتی تا باطل نشود اصل حق وی که آنرا و نیست لهذا و هب خواهد شد قیمت آن هر قدر که باشد **سوال** هرگاه عتق ثابت گشت با دای خمر و عتق باطل نمیشود پس چه طور صحیح خواهد بود و قول حق باطل نشود اصل حق وی جواب هرگاه بنابر غیر ظاهر روایت آزاد نمیشود و کتابت با دای خمر را و حکیه نگفته باشد خواهد وی اگر ادائیگی آزاد باشی پس این اختیار کند تا حق میثقی غیر ظاهر روایت او کم کند بوجهی که پیش نیست و اصل حق وی که آنرا و هستی جمله و در صورتیکه مکاتب نموده باشد بنده خود انقض قیمت و آزاد میشود آن بنده و قتیکه او کند قیمت خود را چه جان بخل کتابت و مکتوب است که اعتبار نموده شود معنی عقد کتابت در بطل زکوف با نیطو که او کند و قیمت خود را که قیمت وی قیمت آن باشد باینجه که کلی قیمت آن نمی نماید و هم سخی پنج و سوم حل و کسی قیمت آن یاده از چهل کند و کتابت نمکوار او کند چهل و دوم را بیل خواهد بود و او کند قیمت خود که بدل کتابت است **سوال** قیمت بنده نمکوار محمول مانند قیمت پارچه پس سزاوارست که جهالت نمکوار اثر نکند و عقد فاسد صحیح نشود بوجهیکه آزاد نشود بسبب اسی قیمت خود چنانچه آزاد نمی شود بسبب امانت و قیمت پارچه در صورتیکه مکاتب نموده باشد آنرا بعد از بیع پارچه باینجه بیع است **سوال** آن جواب

و انرا بحالیه فی الفساد بخلاف ما اذا کاتبه علی قوب حیث لا یقیق باء قوب لانه لا یوقف فی

علی مراد العاقد لا اختلاف اجناس الثوب فلا یشتب القوق بدون ارادته قال وكذلك

ان کاتبه علی شیء بعینه لغيره لم یجوز لانه لا یقدّر علی تسلیمه و مراده شئی یتعیّن بالتعیّن حتی لو

قال کاتبه علی هذا الاذن الدار هو فی لغيره جائز لا یجوز لا یتقیّن فی المعاوضات فیتعلق

بدهامه دین فی الذمه یجوز و عن ابی حنیفه تراها و الا الحسن رضانه یجوز حتی اذا امکنه و سلّمه یقیق

فان یجوز فی الرق لان المسمی مال و القدره علی التسلیم موهومه فاشبه الصّدق قلنا ان العین

فی المعاوضه معقود علیه و القدره علی المعقود علیه شرط للصحة اذا کان العقد یجمل الفسخ

کما فی البیم بخلاف الصّدق فی النکاح لان القدره علی ما هو المقصود بالنکاح لیس بشرط فعلم

ما هو تابع فیه اولی فلو اجاز صاحب العین ذلك فغن محذره انه یجوز لا یجوز البیم عند اهلنا و کالتابعه اولی

ص جمالت قیمت موجب فساد عقدست نه موجب بطلان آن بخلاف و فیکه بل کتابت پاره مذکور باشد چنان موجب بطلان

عقدست زیرا چه مراد عاقد معلوم نشود بسبب اختلاف خبر آن را معنی مراد عقد کننده پاره مطلق نیست چه ملک وی را نقل میشود

بسبب پاره که باشد بلکه مراد وی پاره چه معین است و معلوم نیست که آنچه او نموده است همان است یا دیگر پس مراد او ثابت نمیشود

لذا اعتق ثابت نمیشود تا که معلوم نشود مراد آن مسئله هم — اگر مکاتب نماید خواجه بنده خود را بعوض چیز معین که ملک

غیرست جائز نیست چه او قادر نیست بر تسلیم آن چیزی قال رض مراد از چیز معین آن چیز است که متعین میشود بسبب تعیین عقد متناهی

حتی اگر بگوید خواجه که مکاتب نمودم ترا بعوض این نه ارادم که آن از آن غیرست جائزست چه آن متعین نمیشود بسبب تعیین

در عقد معاوضه پس متعین خواهد شد عقد کتابت بدراهمیکه دین است بر ذمه بنابر آن جائز خواهد شد و روایت نموده است حسن رح

از ابی حنیفه رح که آن جائزست لهذا اگر مکاتب مذکور مالک آن چیز معین شود و تسلیم کند آنرا خواجه آزاد میشود و اگر عاجز گردد

از ادای آن باز ملک محض میشود چنانچه بود و وجه آن این است که مسمی ال است و قدرت بر تسلیم آن موهوم است پس مشابه

خواهد بود و اعنی اگر شخصی نکاح کند زنی را بعوض بنده غیر نکاح جائزست پس اگر قادر شود بر تسلیم آن خواهد داد آنرا و اگر قادر

شود بر تسلیم آن خواهد داد قیمت آن همچنین در اینجا نیز عقد کتابت صحیح میشود لیکن اگر قادر شود بر تسلیم آن خواهد داد آنرا و الا

باز ملک محض خواهد بود چنانچه بود و جواب آن نیست که عین موجود در باب عقد معاوضه معقود علیه است و قدرت بر تسلیم آن

شرط صحت عقد معاوضه است و فیکه عقد مذکور احتمال فسخ داشته باشد چون بیع بخلاف هر دو نکاح زیرا چه در آن قدرت توالد و

تناسل که مقصود از نکاح است شرط نیست پس قدرت بر تسلیم چیزی که تابع آن است چون در مثلاً بطریق اولی است و نخواهد بود

مسئله ه — اگر مکاتب کرد خواجه بنده را بعوض چیز معین که ملک غیرست و متعین میشود بسبب تعیین و بعد از آن

اجازت داد مالک آن چیز پس و ولایت از محض رح که آن جائزست چه جائز میشود بیع و فیکه اجازت دهد مالک بیع در صورتیکه

ایضی فروخته باشد آنرا پس کتابت بطریق اولی جائز خواهد بود و چه در اربع برهما کستست و در کتابت بسیار

و عن ایحیفة انه لا یجوز اعتدال حال عدم الاجازة علی ما قال فی کتابنا و الحاکم بیضا انه لا یفید ملک
 الکاتب و هو المقصود لا یثبت الحاجة الی الاداء و فیها ولا حاجة فیما اذا کان البذل عینا معینا و المسئلة منه علی
 ما یبناه و عن ابی یوسف انه یجوز لجان ذلك و لم یجوز غیر انه عند الاجازة یجوز لتسليم عینه و عند عدمها یجوز لتسليم
 قیمته کما فی نکاح و الجامع بینهما صحه التسمیه لکونه مالا و لو ملک الکاتب ذلك العین فمن ایحیفة رد و ابی یوسف
 انفاذا و لا یفید و علی هذه الروایة لم یفقد العقد الا اذا قل له اذا دیت الی فان قلت فحیث یفقد یفقد بشرط و هكذا عن
 ابی یوسف انه یفقد و عینه انه یفقد قال ذلك او لو یقل لان العقد یفقد مع الفساد لکون المسمی مالا فیتفق باءه بشرط
 و لو کان عینا علی غیره فی يد الکاتب ففیه روايتان و هی مسئلة الکتابه علی الاعیان و قد عرف ذلك فی
 الاصل و قد ذکرنا وجه الروایتین فی کفایة المنتهی قال ان کاتبه علی مائة دینار علی الیوم لیکم عبد الغیر
 عینه فکتابته فاسدة عند ایحیفة و محمد و قال ابو یوسف انه هی جائزة و یقسم للمائة الدینار علی قیمت الکتاب
 و علی قیمت عبد و سبط فبطل منها حصه العبد فیکون مکاتبا ما بقی لان العبد المطلق یصل بیدل الکتابه

ص و مرویت از ابی حنیفه رح که آن جائز نیست بنا بر آنچه مذکور شد در کتابت زیرا چه در صورت عدم اجازت جائز نیست
 بطلت آنکه بسبب عقد کتابت بعض چیز معین بکاتب مذکور مالک کسب خود نمیشود و در همان مقصود است زیرا چه مکاتب مالک کسب
 میشود و بجهت حاجت تا کسب کند مال را و خلاصه نماید ذات خود را بآن و در صورتیکه بدل کتابت چیز معین باشد حاجت نمیکند
 یافته نمیشود لهذا عقد کتابت در صورت مذکوره جائز نیست و این علت یافته میشود در صورت اجازت نیز پس در صورت
 جائز نخواهد بود و مرویت از ابی یوسف رح که آن جائز است و در دو صورت اعنی صورت عدم اجازت و صورت اجازت
 و لیکن در صورت اجازت واجبست بروی که تسلیم نماید عین آن چیز را و در صورت عدم اجازت واجبست که تسلیم کند
 قیمت آنرا چنانچه در نکاح چه وجه جواز نکاح که صحت تسمیه است بجهت آنکه مسمی مال است یافته میشود و در اینجا نیز اگر مکاتب
 مذکور مالک آن چیز معین گردد پس مرویت از ابی حنیفه رح که اگر ادا کند آنرا آزاد نمیشود و لیکن اگر نگفته باشد خواهد وی
 که اگر ادا کنی این چیز را آزاد باشی پس درین هنگام آزاد میشود بکمال شرط نه بنا بر عقد کتابت چه بنا بر این روایت عقد کتابت
 منعقد نمیشود و همچنین مرویت از ابی یوسف رح و نیز مرویت از وی که آزاد میشود و قتیکه ادا کند آنرا اگر چه نگفته باشد
 خواهد وی که اگر ادا کنی این چیز را آزاد باشی زیرا چه عقد کتابت منعقد و متحققست چه مسمی مال است و لیکن فاسدست
 پس آزاد خواهد شد با دای چیز که مشروطست **مسئله** ۱۱ اگر مکاتب نمود خواه بنده خود را بعض چیز معین که
 درست بنده مذکورست اعنی کسبی است یا غیره که او را ذون باشد بجهت تجارت پس در آن دو روایتست که معلوم
 میشود از مبسوط قال ثم رد روایت ذکر نموده ایم در کفایة المنتهی **مسئله** ۱۲ اگر مکاتب کرد بنده خود را بعض چیز دنیا
 باین شرط که بدر خواه مکاتب مذکور یک بنده غیر معین را پس عقد فاسدست نزد ابی حنیفه رح و محمد رح و گفته است
 ابو یوسف رح که این جائزست و مقوم میشود صد دینار بر قیمت مکاتب و قیمت بنده متوسط و باطل میشود آنچه حصه
 بنده متوسطست و مکاتب میشود مکاتب مذکور بجزیر که باقی ماند زیرا چه بنده مطلق صلاحیت این را دارد که بکتابت

چنانچه

تجلی

وینظر فی الی الاوسط فکذا یصلح مستثنی منه وهو الاصل فی ابدال العقود وکذا ان لا یستثنی العبد من کتابته
 واما یستثنی قیمتہ والقیمة لا تصلح به لا کذلک مستثنی قال واذ اکاتبه علی حیوان غیر موصوف فاکتابة
 جائز استخفافا وبعثه ان ینسب الجنس لیسبب النوع والصفة ویصرف الی الوسط ویجبر علی قبول القیمة وقد مر
 فی النکاح اما اذ الویین الجنس مثل ان یقول دابة لا یجوز لانه یشتمل جناسا مختلفه فیتفاحش
 الجھالة واذ ینسب الجنس کالعبد والوصیف فالجھالة یسيرة ومثلهما یتحمل فی الکتابه
 فیتعبر جھالة البذل یجھالة الاجل فیه وقال الشافعی لا یجوز وهو القیاس لانه
 معاوضة فاشبهه البیع ولنا انه معاوضة مال بغير مال أو بمال کمن علی وجه یسقط الملك فیه
 فاشبهه النکاح والحاکم انه ینتی علی المسامحة بخلاف البیع لان مبناه علی الماکسة قال
 واذ اکاتب النصارى انی عبدک علی خصم فهو جائز معناه اذا کان مقدارا معلوما والعبد کافر
 لانها مال فحقه بمنزلة الخلل فحقنا وایها اسلم فلم یولی فیه الحق من المسلم ممنوع عن قتلک الحق فکما فی التسليم

والمحمول میشود بر بنده متوسط پس همچنین جلا حیت این دارد که استثنای نموده شود از بدل کتابت و همین قاعده است در عقد عتاق
 و دلیل طرفین رح نیست که استثنای نموده میشود بنده از دنیا و جز این نیست که استثنای نموده میشود قیمت بنده ان محلیت
 این ندارد که بدل شود پس همچنین جلا حیت این ندارد که استثنای نموده شود **مسئله ۸** - اگر مکاتب کند بنده خود را بنویس
 حیوانی غیر موصوف پس عقد کتابت جائز است قال نعم مراد نیست که بیان نماید جنس حیوان را و بیان نکند نوع و وصف از
ف بانظور که بگوید مکاتب نمودم ترا بعضی سبی و بیان نکند که آن عربی است یا ترکی **ص** پس عقد مذکور جائز میشود
 و محمول میگردد بر سبب متوسط و بر نموده میشود بر خواجه که قبول کند قیمت آنرا چنانچه بیان آن در کتاب النکاح گذشت و اما
 و قتیکه بیان نکند جنس حیوانی را بانظور که بگوید مکاتب نمودم ترا بعضی ستوری پس این جائز نیست زیرا چه ستور جناس محلیت
 پس در آن جهالت فاحش خواهد بود و اما و قتیکه بیان نماید جنس آنرا چون بنده و وصیف اعنی غلام پس در آن جهالت قلیل
 و مثل این جهالت جائز است در عقد کتابت **ف** اعنی اگر مکاتب کند بنده را بعضی هزار و دهم تا وقت درو یا تا وقت
 کو فتن خرمین جائز است همچنین در اینجا نیز **ص** و گفته است شافعی رح که جائز نیست و همین قیاس است چه آن عقد معاوضه
 پس مانع خواهد بود و دلیل علمای مابرج نیست که آن عقد معاوضه مال است بغير مال **ف** در ابتدا زیرا چه بدل را ابتدا بمقابل
 حکم حرست و آن مال نیست **ص** و نیز عقد مذکور معاوضه مال بال مال است در انتها **ف** زیرا چه بدل در انتها بمقابله ذات مکاتب
ص ولیکن بانظور که سابق میشود ملک خواجه پس گویا مبدا دلالت بغير مال و تحقیق پس آنرا باندک نکاح است و در بیشتر
 میان عقد کتابت و عقد نکاح این است که مادر و بر مسالمت بر ماکست بخلاف سبب چه در آن بر ماکست است **مسئله ۹**
 اگر مکاتب کند نصرانی بنده خود را بعضی خرمین است و قتیکه مقدار خرمین باشد و بنده مذکور کافر محبت آنکه خرمین کافران
 بمنزله سرک است در حق مسلمانان پس جائز خواهد شد عقد مذکور و بعد از آن هرگاه مسلمان شود یکی از آن دو عاقد هر کدام که باشد
 پس سبب خواجه قیمت خرمین یا چه منع است مسلمانان انطیاق تکلیف خرمین و در صورت اگر بنده مذکور قیاس غلامی بود که منع است

اذا اخبر غيب متعين فيجز عن تسليم البدل فيجب عليه قيمته وهذا بخلاف ما اذا
تبايع الذميان خرا اشرا سلم احدهما حيث يفسد البيع على ما قاله البعض لان القيمة تصلح به لان
الكتابة في الجملة فانه لو كاتب على وصيف وان في القيمة يجبر على القبول فجاز ان يبقى للعقد على القيمة
ما البيع لا ينفقد صحيحا على القيمة فافتراقا قال واذا قبضوا عتق لان في الكتابة مغن المعاضدة
فاذا وصل احد العوضين الى المولى سلم العوض الاخر للعبد وذلك بالعتق بخلاف ما اذا كان العبد
مسلم حيث لم يجز الكتابة لان المساليس من اهل التزام الحمد ولو اذها عتق وقد بيناه من قبل والله اعلم

باب ما يجوز للمكاتب ان يفعله

قال ويجوز للمكاتب البيع والشراء والسفر لان موجب الكتابة ان يصير حراية او ذلك ما كتبه
التصرف مستبدا به تصرفا يوصله الى مقصوده وهو نيل الحرية باداء البدل والبيع والشراء
من هذا القبيل وكذا السفر لان التجارة رابعا لا تنفق في الحضر فيحتاج الى المسافرة

زیرا چه حمزد کور که بدل کتابت است معین است و در صورت دادن معین تملیک و ملک است بخلاف وقتیکه
خرم معین باشد زیرا چه ملک است میشود در آن بجز عقد کتابت و در تسلیم آن لازم می آید نقل آن از یک دست دیگر که آن
جائز است و هرگاه تسلیم خمر و صورت مذکوره در معنی تملیک و ملک گشت پس بنده مذکور نمیتواند که تسلیم نماید بدل کتابت را
که خمر است لهذا واجب خواهد شد بر وی قیمت آن از این سله بخلاف آن مسله است که اگر دومی خرید و فروخت نماید خمر را و بعد از آن
مسلمان شود یکی از آنها فاسد میشود مذکور بنا بر قول بعضی بجهت آنکه قیمت مسمی صلاحیت این دارد که بدل کتابت شود و فی الجمله
زیرا چه اگر مکاتب کند کسی بنده خود را بعوض و صیغی یعنی غلامی و بدیه قیمت آنرا بخرم نموده میشود و بخواهد که قبول کند آنرا و هرگاه قیمت
مسمی قابل نیست که بدل کتابت شود و فی الجمله پس جائز است که قیمت آن کتابت شود در حالت بقای عقد مذکور نیز اربع صحیح
پس منقذ نمیشود بعوض قیمت مسمی پس فرق ظاهر شد میان عقد کتابت و عقد بیع مسله ۱- اگر مکاتب کند نصرانی
بنده کافر را بعوض خمر که مقدار آن معلوم است و مسلمان شود یکی از دو عاقد و بعد از آن قبض نماید بخواهد قیمت را پس آزاد
سنگرد و بنده مذکور زیرا چه در عقد کتابت معنی معاوضه است پس هرگاه رسیدگی از دو عوض بخواهد سلامت خواهد ماند عوض
به بنده مذکور و آن حاصل نمیشود بغير تحقق وی مسله ۲- اگر نصرانی مکاتب کند بنده مسلمان را بعوض خمر جائز نیست
عقد کتابت اگر چه مقدار خمر معلوم باشد زیرا چه مسلمان اهل بیت این ندارد که بخرد خمر را لازم گرداند پس جائز نخواهد شد عقد مذکور
و مع هذا اگر تسلیم کند بنده مذکور خمر را آزاد میشود و بیان آن گذشت در اول این فصل و الله اعلم

باب در بیان چیزی که جائز است مکاتب را کردن آن و چیزی که جائز نیست مسله ۱- جائز است مکاتب را
که خرید و فروخت نماید و سفر کند زیرا چه مقتضای عقد کتابت این است که مکاتب آزاد گردد و در حق قبضه با نیطوره که لا استقلال
مالک آن تصرفات شود که برسد بسبب آن بقصود خود که آن آزادی است با و ای بدل کتابت و خرید و فروخت از همین
قبیل است و همچنین خمر نیز چه با است که اتفاق تجارت در شهر نمی افتد بنا بر آن حاجت سفر می شود

و یسایع البیع بالمحاباة منه من ضیغ التجار فان التاجر قد یجانی فی صفقة لیرجی فی آخری قال فان شرط علیه ان لا ینخرج من الكوفة فله ان ینخرج استیصالا لان هذا الشرط مخالف لمقتضی العقد وهو مالک الید علی جسمه الاستداد وثبوت الاختصاص فبطل الشرط وصح العقد لانه شرط لم یتمکن فی صلب العقد ومثله لا یقتضی اللزامة وهذا لان اللزامة تشبه البیع وتشبه النکاح فالعقبات بالبیع فی شرط تمکن فی صلب العقد كما اذا شرط حد مجهولة لانه فی البذل وبالنکاح فی شرط لم یتمکن فی صلبه هذا هو الاصل او نقول ان اللزامة فی جانب العبد اعتاق لانه اسقاط المملک وهذا الشرط یخص العبد فاعتقنا فی حق هذا الشرط والاعتقنا لا یبطل الشرط والفساد فی قول ولا یتزوج الا باذن المولی لان اللزامة فك الحی مع قیام المملک ضرورات التوسل الی المقصود والتزوج لیس سبیلة الیه ویجوز باذن المولی لان المملک له ولا یجب ان یصدق له بالثقی البسیر لان الهبة والصدقة تبرع وهو غیر مالک لیمملکة الا ان الثقی البسیر من ضرورات التجارة لانه لا یجد بدلا من ضیافته واعاد لیتجمع علیه المجاهرون ومن مملک شیئا یملک هو من ضروراته وقواجه ولا یتکفل لانه تبرع محض

مسئله ۲- مکاتیب البیعت کما ینبغ بات نماید بر این باب تجارت ستیراچه در این محابات می نمایند در یک صفقه تا حصول بیع نمایند در صفقه دیگر مسئله ۳- اگر خواجه شرط کند از مکاتیب که بیرون کوفه نرود پس میرسد بمکاتیب که بیرون کوفه رود از روی استحسان زیرا چه مقتضای عقد کتابت نیست که مکاتیب مذکور بالاستقلال مالک آن چیز میشود و در بدل کتابت خواهد بود آن را و مخصوص نمی شود بذرات خود و بمنافع خود و شرط مذکور مخالف آنست پس باطل خواهد شد شرط و صحیح خواهد شد عقد زیرا چه شرط مذکور تمکن نیست در صلب عقد و چنین شرط عقد کتابت فاسد نمیشود بجهت آنکه عقد کتابت مشابه بیع است و هر مشابه نکاح پس عقد مذکور ملحق نموده میشود به بیع و در صورتیکه شرط فاسد تمکن باشد در صلب عقد چنانچه اگر شرط نماید خواجه خدمت مجهول را ف با منظور که گوید مکاتیب نمودم ترا بعضی آنیکه مدتی خدمت من کنی صی چه این شرط در صلب عقد تمکن است زیرا چه خدمت مجهول را بدل کتابت گردانیده است و عقد مذکور ملحق بکلیه نکاح نموده میشود و در صورتیکه شرط فاسد تمکن نباشد در صلب عقد و قاعده نیست که عمل نموده شود بهر دو مشابعت یا جمیت آنکه عقد کتابت در جانب بنده اعتاق است چه آن اسقاط ملک است و شرط مذکور اعنی شرط بیرون نشدن وی از کوفه متعلق است به بنده مذکور بنابر آن عقد مذکور اعتاق شمرده میشود و در حق شرط مذکور اعتاق باطل نمیشود بسبب شرط فاسد مسئله ۴- جائز نیست هر مکاتیب را که نکاح کند مگر باذن خواجه خود زیرا چه عقد کتابت فک حیرت با وجود آنکه مکاتیب مملوک است تا عقد مذکور وسیله حصول مقصود شود و نکاح وسیله مقصود نیست زیرا چه آن کسب مال نیست بلکه موجب نیست که ذمه وی مشغول شود بدین امر و نفقه زن پس نکاح او جائز نخواهد شد بغیر اذن خواجه او اما اگر اجازت آن دهد خواجه پس ظاهر است چه خواجه مالک آن است مسئله ۵- جائز نیست هر مکاتیب را که هر چه نماید و تصدیق نماید مگر چیزی را که قلیل و اندک باشد زیرا چه هبه و صدقه تبرع است و او مالک مال نیست تا تملیک آن کند و لیکن تملیک چیزی اندک و قلیل از لوازم تجارت است چه ضرورت است که ضیافت نماید و عاریت دهد تا گردانید بروی تاجران غنی و شخصی که مالک چیزی میشود مالک لوازم و توابع آن نیز میگردد مسئله ۶- جائز نیست هر مکاتیب را که کفیل شود کفالت تبرع محض

فليس من ضرورات التجارة والاكتساب فلا يملكه بغيره نفسا ومالا لان كل ذلك تبرع ولا يقرب
 له تبرع فليس من قواعد الاكتساب فان وهب على عوض لم يصح له تبرع ابتداء فان تبرع ائتمنه جازا منه
 اكتساب لئلا يملك به المهر فدخل تحت العقد **قال** وكذلك ان كاتب عبده والقياس
 ان لا يجوز وهو قول ذفر والشافعي ركان مال الما لائق والمكاتب ليس من اهله كالاختلاف على مال
 وجه الاستحسان انه عقد اكتساب للمال فيملكه كتزويج الامة وكالبيع وقد يكون هو الفقه من البيع
 لا يملكه بغير الملك الا بعد وصول المبدل اليه والبيع يزيله قبله ولهذا يملكه الاب والوصى شفهو
 بوجوب للمملوك مثل ما هو ثابت له بخلاف الاعتناق على مال لا نه بوجوب فوق ما هو ثابت له
قال فان ادى الثاني قبل ان يعقق الاول فوكاه للموكل لان له فيه نوع ملك ويصح اضافة الاعتناق
 اليه في الجملة فاذا انعقد اضا فتم الى مباشر العقد لعدم الاهلية اضيف اليه كافي لبعده اذا اشدني
 نيائيت الملك للموكل **قال** فلو ادى الاول بعد ذلك وعققت لا ينتقل الولاء اليه

وان لو ازم تجارت نيت و نه از لوازم اكتساب ال پس جائز نخواهد بود و اما كه فاعيل شود خواه كفالت بنفس باشد يا كفالت بال غير
 نوع كفالت تبرع است **مسئله ۷** - جائز نيت مكاتب را كه قرض دهد بر ايراجه آن نيز تبرع است و از لوازم اكتساب نيت
 پس اگر مكاتب مبهمة نيز بشرط عوض صحيح خواهد بود چه آن تبرع است در ابتدا **مسئله ۸** - اگر مكاتب تزويج كند كنيز خود را
 جائز است چه آن اكتساب بال است بر ايراجه بسبب تزويج مالك مگر كنيز مذكوره ميشود پس عقد كتابت شامل است آنرا **مسئله ۹**
 اگر مكاتب كند مكاتب بنده خود را جائز است از دوي استخوان و قياس نيت كه جائز نباشد مگر اين قول زفر شافعي راجح است
 بر ايراجه مگر مكاتب نمودن آزاد كردن است و او اهل نيت اين ندارد مانند اعتناق بوض مال اعني اگر گويد مكاتب به بنده خود كه آزاد
 كردم ترا بوض هزار درهم صحيح نيت پس بايد كه مكاتب نمودن دوي نيز صحيح نشود و وجه استخوان نيت كه عقد كتابت عقد اكتساب
 مال است پس مالك آن خواهد بود مكاتب مانند تزويج كنيز و مانند بيع و گاهي مكاتب نمودن نافع ترمي باشد مراد از نسبت بيع
 بجهت آنكه زائل نميشود ملك دوي بسبب كتابت مگر بعد از آنكه وصول شود بدل كتابت بوي و بسبب بيع زائل ميگردد و ملك دوي
 پيش از آنكه وصول شود بهامي بيع لهذا ميرسد پدر و وصي را كه مكاتب نماند بنده ضعيف را و هر گاه صحيح شد مكاتب نمودن مكاتب
 بنده خود را پس بسبب كتابت ثابت ميشود بنده مذكوره را مثل آنچه ثابت است در مكاتب راجح است اعتناق بلال چه از او بشود
 بنده مذكوره بالفعل و بسبب عقد كتابت مستحق آزادي ميشود مكاتب و آزاد بالفعل ميشود **مسئله ۱۰** - اگر ادا كند بدل كتابت
 مكاتب مكاتب پيش از نيكه آزاد شود مكاتب پس لاي آن براي خواجه مكاتب است بجهت آنكه دران يك نوع ملك است
 مگر خواجه مذكوره را و صحيح است نسبت اعتناق مكاتب مكاتب بوي خواجه مذكوره في الجملة پس هر گاه متفرگشت نسبت اعتناق بوي
 عقد كفته كتابت بسبب عدم اهليت آن نسبت اعتناق نموده ميشود بوي خواجه دوي چنانچه در بنده مازون در تجارت اعني
 اگر بنده مازون در تجارت خريد كند چيزي را ثابت ميشود ملك آن چيز خواجه دوي چه ثبوت آن متعذر است به بنده زير ايراجه او
 اهليت اين ندارد كه مالك شود بعد از ان اگر ادا كند مكاتب بدل كتابت را و آزاد گردد منتقل ميشود و لاي آن بوي مكاتب مذكوره

لأن المولى جعل مقصداً والولاء لا ينتقل من المعتقد وإن أدى الثأر بعد عتق الأول فولاؤه له لأن المولى
من أهل ثبوت الولاء وهو الأصل فيثبت له قال إن اعتنق عبداً على مال أو باعه من نفسه أو زوج
عبداً لم يجز لأن هذه الأشياء ليست من الكسب ولا من فوائده أما الأول فلأنه إسقاط الملك
عن رقبته وإنشأت الدين في ذمة المفلس فأنشئ الزوال بغیر عوض وكذا الثاني لأنه
اعتناق على مال في الحقيقة وأما الثالث فلأنه تنقيص للعبد ونقيص له وشغل رقبته
بالمهر والنفقة بخلاف تزويج الأمة لأنه اكتساب لاستفادته المهر على ما روي في الكتاب إلا في الوصي
في رقيق الصغير بمنزلة المكاتب لا ينقضي ملكان إلا بكتساب كالمكاتب ولأن في تزويج الأمة والكتابة نظراً
له ولا ينظر فيما سواهما والولاية نظرية قال فاما المأذون له فلا يجوز له شئ من ذلك عند
أبي حنيفة ومحمد بن وهب وقال أبو يوسف له أن يزويج أمته وعلى هذا الخلاف المضارب
والمفاوض والشريك شركة غنائم هو قاسمه على المكاتب واعتبه بالأجاسرة

زیرا چه خواهی مکرر گردانیده شده است آزاد کنند مکاتب مکاتب و ولای آن انتقال نمیکند آزاد کنند اگر آزاد کند مکاتب مکاتب
بدل کتابت را بعد از آنکه آزاد گشت مکاتب اول پس ولای مکاتب دوم مکاتب اول است زیرا چه عقد کنند کتابت دوم است
این دارد که ولایت ثابت شود مراد او اصل است اعنی او آزاد کنند وی است بالذات پس ثابت خواهد شد مراد ولای آن
مسئله ۱۱ - اگر آزاد کند مکاتب بنده خود را بعضی مال یا بفروشد بنده خود را بدست وی یا تزویج کند بنده خود را
جائز نیست زیرا چه این همه اکتساب مال نیست و نه از توابع آن اما اول اعنی اعتناق بعضی مال پس بجبت آنکه اسقاط ملک است
از رقبه بنده و ثابت نمودن دین است بزمه مفلس اما دوم پس بجبت آنکه آن نیز اعتناق بعضی مال است در حقیقت اما سوم
پس بجبت آنکه تزویج نمودن بنده ناقص کردن و معیوب ساختن وی است و مشغول ساختن رقبه وی بدین هر دو نفقه است
بخلاف تزویج نمودن کنیز چه آن اکتساب مال است زیرا چه حاصل میشود بسبب آن هر چنانچه گذشت مسئله ۱۲ - اگر پدر و
در حق صغیر بنده مکاتب اند در حق بنده وی فاعنی جائز نیست که تزویج کنند بنده صغیر را یا آزاد کنند بنده ویرا یا بفروشد
بنده صغیر را بدست آن بنده و جائز است مر آنها که تزویج نمایند کنیز صغیر را و مکاتب کنند بنده ویرا پس زیرا چه جائز است
مر آنها که اکتساب مال نمایند برای صغیر مانند مکاتب و بجبت آنکه در تزویج کنیز و مکاتب نمودن بنده شفقت است در حق
صغیر و در مساوی آن شفقت نیست و ولایت آنها بر صغیر ثابت است بجبت شفقت مسئله ۱۳ - بنده که مأذون
در تجارت است جائز نیست ویرا چه ازین چیزها که مذکور شد فاعنی جائز نیست او را که تزویج کند بنده و کنیز خود را یا مکاتب
مملوک خود را یا آزاد کند آنرا بعضی مال یا بفروشد بنده خود را بدست آن بنده و این نزد طرفین حرام است و گفته است
ابو یوسف حرام میرسد او را که تزویج کند کنیز خود را و همین اختلاف است در مضارب و شریک مفاض و شریک شرکت غنائم
زیرا چه ابو یوسف قیاس میکند آنها را بر مکاتب و میرسد مکاتب که تزویج کند کنیز خود را پس همچنین مر آنها را نیز جائز خواهد بود و تزویج نمودن کنیز نیز قیاس میکند
تزویج نمودن کنیز را بر عقد جاریه یعنی بنده مأذون مضارب ویرا سیر که عقد جاریه نمایند پس همچنین جائز است که تزویج کنند کنیز خود را زیرا چه آن تزویج با مالک نیست

ولهما ان الماذون له يملك التجارة وهذا ليس بتجارة فاما المكاتب يملك
 الاكتساب وهذا اكتساب ولا نه مبادلة المال بغير المال فيعتد بالكتابة دون الاجارة
 اذ هي مبادلة المال بالمال ولهذا لا يملك حق لاء كل صر تزويج العبد
فصل قال واذا اشتري المكاتب اباه او ابنته دخل في كتابته لانه من
 اهل ان يکاتب وان لم يكن من اهل الاعتناق فيجوز مكاتبه تحقيقا للصلة بقدر الامكان الا ان
 ان الحر متى كان يملك الاعتناق يفتق عليه وان اشتري ذرا حرم محرمة له ولا دخل
 في كتابته عند ابی حنیفة زالا ولا يدخل اعتبارا انقراية الولاد اذ وجوب الصلة ينظمهما
 ولهذا لا يفتقران في الحر في حق الحرية وله ان يکاتب كسبا لا ملكا غير ان الكسب يكفي للصلة في الولاد
 حتى ان القادر على الكسب يخاطب بفقته الوالد والولد ولا يكفي في غيرها حتى لا يجب نفقة
 الاخ الا على الموسر ولان هذه قرابة قوسط بين شيخ الاعمام وقرابة الولاد

ودليل طغین هر کس نیست که از دون کور مالک تجارت و تزویج کنیز از باب تجارت نیست زیرا چه تجارت عبارت است از مبادله مال بآل تزویج نمودن
 مبادله مال بآل نیست چه منفعت بضع مال نیست تحقیق پس آن مانند مکاتب خواهد بود و آنها مالک مکاتب نمودن نیستند پس
 همچنین مالک تزویج کنیز نخواهند بود و اما مکاتب پس او مالک اکتساب مال است و تزویج نمودن از باب اکتساب مال است و دوم
 اینکه تزویج نمودن کنیز مبادله مال بغير مال است پس تزویج کنیز مانند مکاتب خواهد بود و نه مانند اجاره چه آن مبادله مال بآل است
 زیرا چه منافع بمنزله مال است در اجاره و هر گاه ثابت شد که تزویج کنیز مانند عقد مکاتب است و عقد مکاتب جائز نیست مآنها
 پس همچنین جائز نخواهد شد مآنها را تزویج کنیز نیز دهند اطم

فصل سله اگر خرید کند مکاتب پدر خود را یا پسر خود را پس آنها داخل میشوند در کتابت و می آید آنها را
 میگردند به جهت زیرا چه مکاتب اهلیت مکاتب نمودن دارد اگر چه اهلیت آنها در کرون ندارد پس آنها مانند مکاتب گردانیده
 میشوند تا صلح قرابت و ولادت متحقق گردد و بقدر امکان زیرا چه آزاد هر گاه مالک آن باشد و آزاد می شود و آزاد می
 بجهت آنکه آزاد مالک اعتناق است پس همچنین در بختیز مکاتب خواهند شد بجهت آنکه مکاتب مذکور اهلیت مکاتب نمودن دارند

مسئله ۲ اگر خرید کند مکاتب ذر حرم محرم خود را که غایت قرابت و ولادت میان او و میان آنها پس آنها داخل در کتابت
 نمیشوند زیرا ابی حنیفه رج گفته اند صاحبین رج که آنها داخل میشوند در کتابت وی چنانچه در صورت قرابت ولادت چه در
 صلح حرم شامل است هر دو را و لهذا آزاد میشود و ذر حرم آزاد و قتی که او خرید کند آنها را و دلیل ابی حنیفه رج کی نیست که مکاتب
 مالک کسب نمودن است نه مالک کسب و لیکن مالکیت کسب کی کفایت میکند بجهت صلح ولادت لهذا شخصی که قادر است کسب
 واجب است بر او که بدهد نفقه والد و ولد را و آن کفایت نمیکند و بخی قرابت و ولادت لهذا واجب نمیشود نفقه برادر گری برادر موسر
 و دوم آنکه قرابت اخوت و برادران که مانند آنست متوسط است میان قرابت بنی اعمام که بعد از میان قرابت ولادت که فریه است

بخوان

فالحقها بالثانی فی العتق و بالاول فی الکتابه و هذا اولی لان العتق اسرع نفوذاً من الکتابه حتی اجد
 الشریکین اذا کاتب کان لآخر فسخره و اذا اعتق لا یکون له فسخر قال و اذا اشترى ام ولد له دخل
 ولدها فی الکتابه و لم یجوز بیعها و معناه اذا کان معها ولدها اما دخول الولد فی الکتابه فلما
 ذکرناه و اما امتناع بیعها فلا ینها یتبع للولد فی هذا الحکم قال علیه السلام اعتقها ولدها وان
 لم یکن معها ولد فذلک الجواب فی قول ابی یوسف یحیی بن یونس و لا یخلف ام ولد خلاقاً لابن حنیفه و لکن القیاس
 ان یجوز بیعها وان کان معها ولد لان کسب المکاتب موقوف فلا یتعلق به ما لا یحتمل الفسخ الا انه
 ینتفی هذا الحق فیما اذا کان معها ولد تبعاً للثبوت فی الولد بناءً علیه و بدون الولد لو ثبت ینتفی
 ابتداءً و القیاس ینفیه و ان ولد له و له من امه له دخل فی کتابة لما یتبنا فی المشتري فکان حکم حکمه
 و کسبه لکن کسب الولد کسب کسبه و یكون كذلك قبل الدعوه فلا یقطع بالدعوه اختصاصه و كذلك ولد المکاتب و لا

بنا بر آن طعن نموده شد بقرابت ولادت در آزادی طعن نموده شد بقرابت بنی اعمام و کتابت و این اولی است از
 عکس آن زیرا چه نفاد عتق سریع تر است از نفاد کتابت حتی اگر یکی از دو شریک مکاتب کند حصه خود را میرسد بشریک دیگر
 که فسخ کند آنرا و اگر آزاد کند میرسد بشریک دیگر که فسخ کند آنرا مسئله ۱۱ - اگر خرید نماید مکاتب ام و ولد خود را یعنی
 زوجه خود را که مادر فرزندی است داخل میشود در کتابت و ولد آن و جائز نیست بیع ام و ولد مذکوره اما ام و ولد مذکوره مکاتب میگردد
 بجهت آنکه مذکور شد که تاصله قرابت ولادت متحقق شود بقدر امکان اما عدم جواز بیع ام و ولد پس بجهت آنکه اوقات و دست
 در حکم چه پیغمبر صلعم فرموده است که آزاد کرده است آنرا فرزندی و اینکه مذکور شد وقتی است که مالک ام و ولد مذکوره شده باشد
 مع فرزند مذکور و اگر چنین نباشد بلکه خریده باشد ام و ولد مذکور را فقط پس همچنین است حکم نزد ابی یوسف و محمد بن زید چه
 او ام و ولد وی است بخلاف ابی حنیفه راجع چه او میگوید که بیع آن جائز است زیرا چه قیاس این است که جائز باشد بیع آن اگر چه
 مالک آن شده باشد مع فرزند آن بجهت آنکه مالی را که مکاتب حاصل میکند ملک آن موقوف است چه اگر آزاد کند بدل
 کتابت را محلو مکاتب میگردد و اگر عاجز شود از ادا محلوک خواهد میگردد و در هر گاه موقوف است ملک آن متعلق نخواهد شد بان
 حقیکه قابل فسخ نیست چه اگر متعلق شود بان حق مذکور لازم آید که آن قابل فسخ گردد و حقیکه عاجز شود مکاتب و عدم جواز بیع
 بنا بر ام و ولد بودن وی قابل فسخ نیست ولیکن ثابت میشود حق مذکور در صورتیکه مالک آن شده باشد مع فرزند آن تبعیت
 ولد بسبب ثبوت حق مذکور در ولد و بدون ولد اگر ثابت شود لازم آید که ثابت شود مراد از حق مذکور ابتداً و قیاساً فی
 آنست مسئله ۱۲ - اگر متولد شود فرزندی مرکاتب و اگر فرزندی داخل میشود فرزند مذکور در کتابت بی بنا بر و جبیه مذکور شد
 در مسئله سابق و خواهد بود حکم فرزند مذکور مانند حکم مکاتب و خواهد بود کسب له مذکور کسب مکاتب مذکور چه کسب بی کسب مکاتب
 مذکور است زیرا چه کسب فرزند مذکور کسب مکاتب مذکور بود پیش از دعوت پس بسبب آن دعوت منقطع نخواهد شد اختصاص مکاتب
 کسب بی مسئله ۱۳ - اگر ولد آزاد کند مکاتبه از شوهر خود داخل میشود آن ولد در کتابت آن و جائز نیست بیع آن

لان حق امتناع البیم ثابت فیها مولد افیسرے الی الولد کالتدبیر والاستیلاء قال
ومن زوج امته من عبده نکر کاتبها فولدت منه ولدا دخل فی کتابها وکان کسبه لهما لان
تبعیه الامار سج ولها ذایتبعها فی الرق والحرية قال وان تزوج المکاتب
باذن مولاه امرأته زعمت انها حرة فولدت منه ولدا نکر استحققت فاولادها عمد
ولا یلحقهم بالقیمه وكذلك العبد یا ذن له المولع بالتزویج وهذا عند ابی حنیفه رحمه وابی یوسف
وقال یحیی واولادها احرار بالقیمه لانه منسارک الحرفی سبب ثبوت هذا الحق وهو الغرور وهذا
لانه ما رغب فی نکاحها الا لیسال حرية الاولاد ولهما انه مولود بین رقیقین فیکون سرقیقاً
وهذا لان الاصل ان الولد یتبع الامر فی الرق والحرية خالفنا هذا الاصل فی الجملع الصحابة اذ احدث
وهذا الیس فی معناه لان حق المولع هناك یجوز بقیمة ناجزة وهما بقیمة متاخرة الی ما بعد العتاق فیبقى
على الاصل فلا یلحق به قال وان وطی المکاتب مئة على وجه الملك فیلد ذن المولی ثم استحقها بجل فلیعلم الغریب وخذله

چه حق عدم جواز بیع ثابت است در مکاتب مذکوره پس سرایت خواهد کرد در ولد مانند تدبیر و استیلاء و صورت استیلاء و این است که
شخصی تزویج کند ام ولد خود را از کسی که تولد شود از آنان فرزندی پس جائز نیست که بفروشد آن شخص فرزند مذکور را زیرا چه عدم جواز بیع
ام ولد مذکور سرایت میکند در فرزند مذکور **مسئله ۶** - اگر شخصی تزویج کند کنیز خود را از انبده خود و بعد از آن مکاتب کند بر دورا
و متولد شود آنانها فرزندی پس اخل میشود فرزند مذکور در کتابت کنیز مذکور و کسب فرزند مذکور از آن مادری است زیرا چه بیعت
ترجیح دارد چه اوصافی که ثابت است با دور سرایت میکند بسوی اولاد و بنا بر آن ولد تابع مادر است و بر حق رقیقیت و حریت اعنی ملکیت
و از ادی **مسئله ۷** - اگر نکاح کرد مکاتب با ذن خواجه خود زنی را که او اقرار میکند بانیکه او آزاد دست و بعد از آن متولد شد
از آنانها فرزندی و بعد از آن مستحق شد زن مذکور پس فرزندان او بنده اند و نخواهد گرفت پدر آن فرزندان را بقیمت و همچنین اگر
نکاح کند زن مذکور را بنده با ذن خواجه خود و این نزد ابی حنیفه و ابی یوسف رج است و گفته است محمد رج که فرزندان آن آزاد میشوند
بقیمت اعنی پدر قیمت آنها داده خواهد گرفت و آنها آزاد خواهند شد و وجه آن نیست که مکاتب یا بنده مذکور نکاح نکرده است از زن
مذکوره مگر برای اینکه فرزندان آزاد شوند پس آنها مانند آزاد مغرور خواهند بود و دلیل شخیص رج نیست که فرزندان مذکور آن متولد
شده اند از دو ملوک اعنی مادر پدر آنها هر دو ملوک اند پس آنها ملوک خواهند بود و سر آن نیست که قاعده نیست که فرزندان تابع مادر
میشود در ملکیت و از ادی و لیکن مخالفت این قاعده نموده شده است در صورت آزاد مغرور با جماع صحابه رض و مکاتب مغرور
و بنده مغرور و معنی آزاد مغرور نیست زیرا چه در صورتیکه آزاد باشد او مواخذه نموده میشود بقیمت فرزندی الحال و در صورتیکه مغرور
مکاتب یا مدبر یا بنده باشد مواخذه نموده میشود از وی بقیمت آن بعد از آزادی و تفکیک نکاح نموده باشند بغیر از آن خواجه خود یا هر یک
صورت مکاتب و بنده مغرور در معنی آزاد مغرور نشد پس ولد مکاتب مغرور و بنده مغرور محرم بولد آزاد مغرور نخواهد شد باقی خواهد
بر اصل خود **مسئله ۸** - اگر وطی کرد مکاتب کنیزی را بجهت ملک رقبه بغیر از ذن خواجه و با نیطه که خرید کنیزی را وطی کرد
آزاد است و بعد از آن حق دیگر بر آید کنیز مذکوره پس واجب میشود بر مکاتب مذکور عقر آن اعنی مهر مثل آن مواخذه نموده شود

سنه المكتابه وان وطیها على وجه النكاح لم يؤخذ به حتى يعقق ولذلك المادون له وجه
 الفرق ان في الفصل الاول ظهر الدين في حق المولى لان التجارة ونوابعها اخذت تحت
 المكتابه وهذا العقر من نوابعها لانه لولا الشراء لما سقط الحدة وما لم يسقط الحدة لا يجب العقر اما
 لم يظهر في الفصل الثاني لان النكاح ليس من اهلكتساب في شئ فلا يثبت له المكتابه كالكفالة **قال**
 واذا اشتري المكتاب جارية شراء فاسدا فوطيها فزدها اخذ بالعقر في المكتابه وكذلك العبد
 المادون له لانه من باب التجارة فان التصرف تارة يقع صحيحا ومرة يقع فاسدا والمكتابه والاذن يثبت طهارة
 بنوعيه كالنوكيل فكان ظاهرا في حق المولى **فصل قال** واذا ولدت المكتابه من المولى في الجبار
 ان شاءت مضت على المكتابه وان شاءت عجزت بنفسها وصارت مملوكة له لا محالة لثقلها جتاحت حرة عاجلة بيد
 والجله بغير بدل فتجديبها ونسب لها فان ثبت من المولى هو حر كان المولى يملك له اعتاق في ولدها واهله من الملك
 در حالت آیت و اگر وطی کرده باشد کثیر مذکور را بجهت طح مواخذة نموده نمیشود بغير آن تا آن زمان که آزاد شود و همچنین
 حکم بنده ماذون در تجارت و فرق میان صورت وطی بملک قبه و میان صورت وطی بکلیت نیست که در صورت اول ظاهر میشود
 دین در حق خواجه زیرا چه عقد کتابت شامل است در تجارت و توابع آنرا و عقر آن نیز از توابع تجارت است و منسوب میشود بسوی آن
 زیرا چه اگر نمیرید آنرا ساقط نمیشود حد از وی چه مادامیکه ساقط نمیشود واجب نمیشود عقر آن پس طح خواهد بود بدین تجارت و اما
 در صورت دوم پس بین ظاهر نمیشود در حق خواجه بجهت آنکه وجوب عقر در صورتی بسبب شبهه نکاح است و نکاح از باب تجارت نیست
 و نه کتابت پس شامل نخواهد بود و آنرا عقد کتابت چنانچه شامل نیست کفالت را پس در ادای آن تاخیر واقع خواهد شد
 تا آن زمان که آزاد شود و چنانچه اگر قبض شود مکاتب مواخذة نموده میشود آن بعد از حقیق زیرا چه آن از باب تجارت نیست
مسئله ۹ - اگر خرید مکاتب کثیری را بشتری فاسد و بعد از آن مطلق کرده آنرا و بعد از آن واپس داد آنرا بملک پس مواخذة
 نموده میشود بغير آن در حالت کتابت و همچنین بنده ماذون در تجارت زیرا چه آن از باب تجارت است و تصرف گاهی صحیح میباشد
 و گاهی فاسد و عقد کتابت و اذن شامل است تصرف صحیح و فاسد هر دو مانند نوكيل و اعنی اگر کسی وکیل کند وکیل را برای
 بیع یا شرا مثلا پس آن شامل میشود صحیح و فاسد هر دو را همچنین در بیخانیه پس آن ظاهر خواهد شد در حق خواجه و الله اعلم
فصل مسئله ۱۰ - اگر ولد آورد کثیر مکاتبه از خواجه خود پس او مختار است اگر خواهد ثابت و قائم ماند بعهده کتابت
 و اگر خواهد عاجز گرداند ذات خود را از ادای بدل کتابت و ام ولد وی گرفته و بجهت آنکه یافته شده است دمان و وجبت آزادی
 و بسبب یکی از آن آزادی حاصل میشود و بنوعی ولیکن بعضی و بسبب دوم آزادی حاصل میشود و بعد از تاخیر و درنگ ولیکن
 بغير عرض پس او مختار خواهد شد میان هر دو و نسب فرزند وی ثابت میشود از خواجه و فرزند مذکور آزاد است و اگر چه از
 کسب کثیر مذکور است پس از بیایچه دعوت از خواجه مانند اعتاق است و خواجه نمیتواند که آنرا و کند فرزند کثیر مذکور را بقصد
 و تنگی نباشد آن فرزند از وی پس او بطریق اولی مالک آزاد نمودن آن خواهد بود و در ضمن عت و ملک خواجه کثیر مذکور است

یکف لصح الاستیلا بال دعوه و اذا مضت علی الکتابه اخذت العقر من مولاهما فخصها بها نفسها فبقيها
 علی ما قد مناشران مات المولی عنقت باله استیلا و سقط عنی بدل الکتابه وان ماتت فی ذلک ما لا تؤدی
 منه مکاتبها و ما بقی میراث لا یسحب علیها علی موجب الکتابه فان لم تنزک ما لا فلا سعایه علی الولد لانه
 حر و لو ولدت ولد الخ لم یلزم المولی لان یدعی حرمة و طهاره علیہ فلو لم یدع و ماتت من غیر وفاء
 بیع هذا الولد لانه مکاتب تباعها فلو مات المولی بعد ذلک عنق و بطل عند السعایه لانه بمنزله ام الولد
 اذ هو ولدها فیتبعها قال و اذا کاتب المولی ام ولد کما جاز حاجتها الی استفادة الحریه قبل موت المولی ذلک
 بالکتابه و لا تنافی بینهما لانه تلقت حاجتها حریه فان مات المولی عنقت باله استیلا و لتعلق
 عقدک بموت السید و سقط عنها بدل الکتابه لان الغرض من ایجاب البدل لعنق عند
 الاداء فاذا عنقت قبله لا یملک فی الغرض علیه فسقط و بطلت الکتابه لانه لم یبق ایقانها
 کفایت میکند بجهت صحت استیلا بدعوت و بعد از ان باید دانست که کنیز مذکوره اگر ثابت و قائم ماند بر عقد کتابت خواهد بود
 عقد خود را از خواجه خود زیر اچ ذات او و منفردی مخصوص است بوی چنانچه گذشت بیان آن **مسئله ۲** اگر کنیز مذکوره
 ثابت ماند بر عقد کتابت و بعد از ان بمیرد خواجه وی آزاد میشود و کنیز مذکوره بسبب آنکه او ام ولد است و ساقط میشود از ذمه وی
 بدل کتابت و اگر بمیرد کنیز مذکوره و بگذارد مال را و ناموده میشود بدل کتابت از ان مال و آنچه باقی ماند میرسد به پسر وی بوارثت بنابر
 مقتضای عقد کتابت و اگر بگذارد مال را پس سعایت و حب نمیشود بر فرزند مذکور زیرا چ او آزاد است **مسئله ۳** اگر کنیز
 مکاتبه مذکوره ولد دیگر آرد پس آن لازم نمیشود خواجه زیر اچ و علی ام ولد مذکوره حلال نیست خواجه را لکن لازم نمیشود ولد مذکور
 بخواجه برگرداند دعوت آن نیز نماید حتی اگر عاجز شود و کنیز مذکوره از ادای بدل کتابت و بعد از ان ولد آرد پس آن لازم میشود
 مرخواجه را بدون دعوت زیرا چ کنیز مذکور ام ولد وی گشت و حلال است و علی آن درین هنگام مرخواجه **ص** و اگر دعوت ولد دیگر نکند
 خواجه و بمیرد کنیز مذکوره و متروک نگذارد بقدر ادای بدل کتابت پس در صورت سعایت میکند ولد دیگر **ص** و مکاتبت
 بتبعیت مادر خود و بعد از ان اگر بمیرد خواجه آزاد میشود و ولد مذکور ساقط میشود سعایت از ذمه وی چه او بمنزله کم ولد است پس
 مانع آن خواهد بود آزاد خواهد گشت بسبب موت خواجه **مسئله ۴** اگر مکاتب کند خواجه ام ولد خود را جائزست زیرا چ
 او محتاج است باینکه آزاد شود پیش از موت خواجه و آن حاصل میشود بقصد کتابت و منافات نیست میان عقد کتابت و اتملد
 بودن وی زیرا چ هر دو جهت آزادی لاحق است بر کنیز مذکوره **ف** و بسبب یکی حاصل میشود آزادی بالفعل ببدل کتابت
 و بدعم حاصل میشود آزادی بتاخیر بغیر بدل کتابت پس عقد مذکور جائز خواهد بود **ص** و بعد از ان اگر بمیرد خواجه آزاد میگردد
 کنیز مذکوره بسبب استیلا چه آزادی وی متعلق است بموت خواجه و آن یافته شد و ساقط میشود از ذمه وی بدل کتابت
 زیرا چ مقصود از ایجاب بدل کتابت نبود مگر حصول آزادی در وقت ادای بدل و او هرگاه آزاد گشت پیش از ادای بدل ممکن است
 حصول آن بعد از ادای بدل کتابت از ذمه و **ص** و باطل خواهد گشت عقد کتابت چه در باقی و دشمن آن

من اغیر فانه غیر انه فکسلها الکسب الی الاولاد کان الکتابه انقصت فی حق البدل و یقینت فی حق الاولاد و لو کان
 لکن الضم لظواهرها و التظن فیما ذکرنا و لو ادت المکاتبة قبل موت المولی عتقت بالکتابه لانها باقیه قل وان
 کاتب مد برقه جائزا ذکرنا من الحاحه و لا تنافی اذ الحریه غیر ثابتة و اما الثانی مجرد الاستحقاق ان مات المولی
 و لا مال له عندها فی الخیار بین ان تسع فی ثلثی قیمتها اجمع مال لکتابه و هذا عند ابی حنیفه نه و قال
 ابو یوسف سفعه تسعی فی الاقل منقها و قال محمد سفعه تسع فی الاقل من ثلثه قیمتها و تلتفی بدل
 الکتاب خلاف فی الخیار و المقدار ابو یوسف مع ابی حنیفه نه فی المقدار و مع محمد نه فی نفی الخیار
 اما الخیار ففهر تجزی الاعناق و الاعناق عند کما تجزی بقی الثلثان رقیقا و قد تلتفیها جفنا حریه
 بیدلین مجله بالندبیر و مؤجله بالکتابه فحیزه و عند هالماعنی کلها یلتقی بعضها فی حرة و وجب علیها
 احد المالدین فخنسها الاقل لا محالة فلا معنی للتخیر و اما المقدار فلحده انه قابل لبدل بالکل و قد سکر لها

برسج فائده نیست **ف** سوال هرگاه عقد کتابت فسخ شد بسبب موت خواجه مراد است که کسب کاتبه مذکوره اولاد و کاتبی
 که از غیر خواجه متولد شده اند از مکاتبه مذکوره در ملت کتابت سلامت ماند بخواجه و حال آنکه چنین نیست **جواب**
 عقد کتابت فسخ میشود در حق بدل و باقی می ماند در حق اولاد و کسب مکاتبه مذکوره زیرا چه فسخ عقد کتابت بجهت شفقت
 بر حال وی و شفقت بر حال وی متحقق میشود در صورتیکه فسخ شود عقد کتابت در حق بدل نه در حق کسب و اولاد وی چه اگر
 فسخ شود در حق کسب اولاد لازم آید که اولاد و کسب وی ملوک و ارثان خواجه شود و اگر مکاتبه مذکوره ادا کند بدل کتابت را
 پیش از موت خواجه آزاد میشود بسبب کتابت چه آن باقی است **مسئله** اگر شخصی مکاتبه کند کنیز مدبره خود را باین
 جهت آنکه مذکور شد که او محتاج است باینکه آزاد شود پیش از موت خواجه و منافات نیست میان عقد کتابت و مدبره بودن
 چه آزادی بالفعل ثابت نیست مراد او و جز این نیست که ثابت است مراد او استحقاق آزادی و بعد از آن اگر مدبره خواجه متروک
 نگردد و سوا مدبره مذکور پس آن مختار است اگر چه ابرحایت کند بجهت و ثلث قیمت خود یا بجهت جمیع کتابت این نزد ابی حنیفه است و گفته است
 ابو یوسف که او سعایت کند بجهت چیزیکه گزینش از میان ثلث قیمت آن جمیع کتابت گفته است محمد که سعایت کند بجهت چیزیکه گزینش
 از میان ثلث قیمت آن و ثلث بدل کتابت پس اختلاف ثابت است خیار و مقدار پس ابو یوسف موافق ابی حنیفه است و مقدار
 و موافق محمد است در نفی خیار اما خیار پس قریع تجزی اعناق است نزد ابی حنیفه و زیاده هرگاه عتق متجوزی گشت پس
 ثلث مذکور آزاد گشت بالفعل بسبب تدبیر و باقی ماند و ثلث آن ملوک و در و ثلث مذکوره متعین شده است و وجهت
 آزادی بعد از و بدل یکی از آن محل است بسبب تدبیر و دوم محل است بسبب کتابت پس مدبره مذکوره فسخ خواهد شد و نزد
 صاحبین هرگاه عتق متجوزی میشود آزاد میشود جمیع مدبره مذکوره بسبب آزاد شدن بعضی آن پس مدبره مذکوره آزاد است
 و وجهت مدبره یکی از دو بدل پس او البته اختیار خواهد کرد و چیزی را که کمتر خواهد بود پس تخیر در آن فایده ندارد و او مقدما
 پس دلیل محمد نیست که خواجه جمیع بدل کتابت را مقابل جمیع ذوات مدبره مذکور و اندیده است سلامت مانده است هر کس بر

الثالث بالتدبیر فمن الحال ان یجب البذل بمقابله الا ترى انه لو سلم لها الكل بان خرجت من لثنت یسقط كل بدل
الکتابه فیهنا یسقط الثالث فصار كما اذا ما خال التدبیر عن الکتابه وکما ان جمیع البذل مقابل یثنته رقبته
فلا یسقط منه شیء وهذا لان البذل وان قبول بالکل صورته وصیغته لکنه مقید بما ذکرنا من واداة لکها استحققت
الثالث ظاهرا و الظاهر ان الانسان لا یلتزم المال بمقابله ما یستحق حریته وصار هذا کما اذا طلق امراته ثلثین
نظر لفظها نظرا علی الف کان جمیع الالف بمقابله الواحدة الباقیه لدلالة الامر اذ لا اهل هذا بخلاف
ما اذا نقدت الکتابه وهی المسئله التي نلیه لان البذل مقابل بالکل اذ لا استحقاق
عنده فی شیء فافتراق قال ان تدبر مکاتبه صح التدبیر لایبایا ولها الخیار ان شاء مضت علی الکتابه وان شاءت تحجرت
لنفسها وصارت مدبره لان الکتابه لیست بلامر فی جانب المملوک فان مضت علی کتابتها فامان المولی لاهل الریحها فی الخیار
والبشر سکت ثلثه مال الکتابه وثلثه قيمتها عند یحیی بن یوسف وکلاهما لا یستحق الا فی منها فالحال وهذا الفصل فی الخیار بناء علی اذکرنا ما المقدار فتنق

جمیع ثلث آن سبب تدبیر و محال است که واجب شود بدل بمقابل ثلث مذکور زیرا چه اگر سلامت میان مدبر و او را جمیع ذات بخاطر
که ثلث مال میت پیشدا قط میگشت جمیع بدل کتابت پس درین هنگام ساقط خواهد شد ثلث بدل کتابت چنانچه در صورتیکه
اول مکاتبه کند و بعد از آن مدبره گرداند آنرا ساقط میشود ثلث بدل کتابت همچنین در اینجا نیز و دلیل شخصین رخ نیست که
جمیع بدل کتابت مقابل دو ثلث مدبره مذکوره است پس ساقط خواهد شد هر چه چیز از آن سران نیست که بدل کتابت اگر مقابل
جمیع کثیر مذکوره است باعتبار صورت و لفظ ولیکن مقید است بدو ثلث از ردی معنی و مراد بجهت آنکه او مستحق آزادی ثلث ذات
خود گذشته است باعتبار ظاهر و ظاهر نیست که انسان التزام مال نمیکند بمقابل چیزی که استحقاق آزادی آن دارد و چنانچه
اگر کسی که دو طلاق دهد زن خود را و بعد از آن سه طلاق دهد او را برادر پس خواهد بود جمیع هر از مقابل یک طلاق باقی چال او
دالالت میکند بر اینکه همین مرادوی است چه باقی نیست که یک طلاق باقی همچنین در اینجا نیز بخلاف و فقیه اول مکاتبه کند
آنرا زیرا چه بدل کتابت در بصورت بمقابل جمیع ذات است زیرا چه کثیر مذکوره در وقت کتابت مستحق آزادی و هیچ جزو از
اجزای خود نشده است پس میان هر دو فرق ظاهر گشت مسئله ۶ - اگر شخصی مدبره گرداند کثیر مکاتبه خود را صحیح است
مدبره نمودن می بجهت آنکه او ف محتاج است باینکه حاصل شود آزادی او را و منافات نیست میان کتابت تدبیر چنانچه
ص مذکور شد سابق و در بصورت کثیر مذکوره مختار است اگر خواهد امضای عقد کتابت نماید یعنی ثابت و قائم ماند بر عقد مذکور
و اگر خواهد عاجز گرداند ذات خود را آزادی بدل کتابت و مدبره گرد و زیرا چه عقد کتابت لازم نیست در جانب مملوک پس اگر
امضای عقد کتابت نماید و مدبره و خواهد و نباشد مراد مالی سوای کثیر مذکوره پس او مختار است اگر خواهد سعایت کند بجهت دو ثلث
بدل کتابت اگر خواهد سعایت کند بجهت دو ثلث قیمت خود و این نزد ابی حنیفه صحیح است و گفته اند صاحبین رخ که او سعایت
کند بجهت چیزی که کمتر از میان دو ثلث بدل کتابت و میان دو ثلث قیمت آن است پس اختلاف درین مسئله در حدیث فقط
بنابر آنکه ف خیار فروع اعتناق است چنانچه سابق ص مذکور شد و اما در حدیث ما پس همه متفق اند

ووجه ما بینا قال اذا عتق المولى مكاتبه عتق باعقاده لقيام ملكه فيه وسقط بدل الكتابه لانه مال التزميه
 الا عتق بلا بالعتق وقد حصل له دونهم فلا يلزمه والكتابه وان كانت لازمه في جانب المولى ولكنها تغنيها بوضا
 العبد والظاهر رضاها فوسلا الى عتقه بغير بدل مع سلامة الاكساب له لانها بقية الكتابه في حقه قال ان كاتبه
 على الف درهم الى سنة فصالحه على خمسمائة فجعله ففوجا واستحسننا وفي القياس لا يجوز ذلك لانه اعتياض لا لاجل
 وهو ليس بمال والدين مال فكان ربوا وله الا يجوز مثله في الحو مكاتب البعير وجه الاستحسان ان الاجل في حق
 المكاتب مال من وجه لانه لا يقدر على الاداء الا بغيره فاعطى له حكم المال وبدل الكتابه مال من وجه حتى لا يقع الكفالة
 به فاعتده فلا يكون ربوا وان عقد الكتابه عقد من وجه دون وجه والاجل ربوا من وجه

بجهت آنکه در صورت بدلت کتابت مقابل جميع است چنانچه ذکر آن گذشت مسئله اگر آزاد کند خود را پیش از آزاد شدن و بگوید
 زیرا چه خواهد مالک وی است و ساقط میشود بدل کتابت از ذمه مكاتب مذکور بجهت آنکه او التزام آن ننموده بود مگر مقابل آزادی
 و آن حاصل گشت مراد بغير بدل کتابت پس آن واجب نخواهد شد بر او سوال سزاوار نیست که آزاد نشود و مكاتب مذکور
 چه عقد کتابت لازم است در جانب خواهج جواب ص عقد کتابت اگر چه لازم است در جانب خواهج ولیکن فسخ میشود بر صاحب
 بنده و ظاهر اینست که بنده راضی است بفسخ آن تا او آزاد شود بغير بدل کتابت و مع هذا سلامت ماند با و کسبی زیرا چه عقد کتابت
 باقی میباشد در حق کسب وی و آن فسخ نمیشود مگر در حق بدل کتابت نقط بجهت شفقت بر حال وی مسئله ۸ - اگر شخصی
 مكاتب کرد بنده خود را بر بعض هزار درم بمعا دیک سال و بعد از آن مصالحه نمود از وی برپا نصدم بمحل پس این جائز است از روی
 استحسان قیاس نیست که جائز نباشد چه او در نصورت هزار مذکور را بمقابل پانصد درم و میعاد مذکور گردانیده است و میعاد
 عوض گرفتن نیست زیرا چه آن مال نیست و دین که بدل کتابت است مال است پس پانصد درم بمحل هزار مذکور بمقابل پانصد درم
 که بدل صلحت خواهد بود و پانصد درم باقی از هزار مذکور که بمقابل میعاد اعتبار نموده بود ربوا خواهد شد و لهذا جائز نیست مثل آن
 در آزاد و در مكاتب غیرت اعنی اگر باشد آزادی را دین بموکل بر ذمه آزادی پس مصالحه کند بر نصف حق خود که بمحل است پس
 این جائز نیست و همچنین اگر باشد کسی را دین بموکل بر ذمه مكاتب غیر پس مصالحه کند بطوریکه مذکور شد جائز نیست ص دو وجه است
 نیست که میعاد در حق مكاتب مال است من وجه چه او ادای بدل کتابت نمیتواند نمود مگر بمیعاد پس میعاد بمنزله مال است در حق او
 و بدل کتابت مال است من وجه مال نیست من وجه بنا بر آن صحیح نمیشود و کفالت آن پس میعاد و بدل کتابت هر دو برابر خواهد بود و اینست
 باقی که بمقابل میعاد اعتبار نموده بود بمقابل آن خواهد شد در ربوا لازم نخواهد آمد و درم نیکه عقد کتابت عقد است من وجه نیست بجهت آنکه خواهج حق
 دین نمیشود بر بنده خود بجهت آنکه عقد مذکور عقد میریت است بطریق عقبت است با و بدل پانصد که بمقابل میعاد گردانیده است از آن من وجه نیست
 زیرا چه میعاد مال اعتبار نمیشود پس پانصد که بمقابل آنست ربوا خواهد بود اگر مال اعتبار نموده شود پس ربوا لازم نخواهد شد چه مال بمقابل مال است

فیلون شبهة الشبهة بخلاف العقد بین الحوین لا نه عقد من کل وجه فکان ردوا و الاجل فيه شبهة قال
 و اذا کان المریض عبده علی الفی درهم الی سنة و قتیبه الف ثمر مات و لا مال له غیره و لم یجوز الورثة فانه
 یؤدی ثلثی الالفین حاله و الباقی الی اجله او یدر فیقا عند الی حنیفة و ابی یوسف سراه و عند
 محمد سراه یؤدی ثلثی الالف حاله و الباقی الی اجله لان له ان یتزک الزیادة بان یکاتب
 علی قیمته فله ان یؤخرها فصار کما اذا خالع المریض امراته علی الف الی سنة جائز لان له ان
 یطلقها فیرید لهما ان جمیع المسمی بدل الرقبة فی أجره علیها الحکام لا بدال و حق الورثة متعلق
 بالبدل فلذا یال البدل و التاجیل اسقاط معنی فیمتد من ثلث الجمیع بخلاف الخلع لان البدل فیه لا یقابل
 المال فلم یتعلق حق الورثة بالبدل فلا یتعلق بالبدل و یظهر هذا اذا باع المریض داره بثلثی الالف
 الی سنة و قتیبه الف ثمر مات و لم یجوز الورثة فعندها یقال للمشتري اذ ثلثی جمیع الثمن حاله و الثلث الی الخلع
 و الالف نقض البیع و عنده فیمتد الثلث بقدر القیمة لا فیها زاد علیه لما بینا من المعنی فی ان کاتبه علی الف الی سنة و قتیبه الف

پس صورت مذکوره شبهه بموتحقق خواهد شد شبهه بواجب بخلاف عقد میان آزاد چنانچه جمیع وجه پس در آن میعاد موجب شبهه بواجب خواهد شد
 مسئله ۹ - اگر یک کاتب نمود مرضی بعضی دو هزار درم بمیعا و یک سال بنده خود را که قیمت آن هزار درم است بعد از آن
 مرد و متر که نگذاشت چیزی را سواي بنده مذکور و اجازت میعاد مذکور ندادند و رتبه میت پس آن بنده ادا کند و ثلث
 دو هزار را فی الحال باقی را در مدت میعاد مذکور یا باز مملوک محض گردانیده شود آن بنده این نزد الی حنیفه و ابی یوسف سراه
 و نزد محمد حرج ادا کند و ثلث هزار را بالفعل و باقی را در مدت میعاد مذکور زیرا چه جائز است خواجه مذکور را که ترک نماید زیاده ابا نیطو
 که مکاتب کند او را بعضی مقدار قیمت وی پس میرسد او را که موخر گرداند آنرا خواجه اگر خلع نماید مرضی از زن خود بقبض هزار درم
 بمیعا و یک سال بمیرد و نباشد مر او را مالی سواي هزار درم مذکور و اجازت ندهند و ایشان میعاد مذکور را پس جائز است میعاد و در جمیع
 هزار مذکور زیرا چه میرسد او را که طلا دهد بمیریدل خلع پس جائز خواهد بود مر او را بطریق اولی که موخر گرداند او ای هزار را بمیعا و مذکور
 و دلیل تخمین رتبه میت که تمام سمساری معنی دو هزار بدل جمیع رتبه بنده مذکور است لهذا جاری میشود بر آن حکام بدل حق و ایشان
 متعلق است بمبدل معنی رتبه او پس تخمین متعلق خواهد شد به بدل آن و موجد نمودن بدل اسقاط است من وجه پس متبر خواهد شد
 از ثلث جمیع مال که سمساریست بخلاف خلع زیرا چه بدل در آن بمقابل مال نیست پس حق و ایشان متعلق نخواهد شد بمبدل که منافع
 بضاعت است لهذا حق آنها متعلق نخواهد شد به بدل آن نیز و نظیر اصل اختلاف این سلسله این است که اگر مرضی فروخت سراسی خود را
 که قیمت آن هزار درم است بعضی سه هزار درم بمیعا و یک سال و بعد از آن مرد و متر که نگذاشت چیزی سواي بهایی مذکور و ایشان
 تخمین نکردند میعاد مذکور را پس در مضیورت نزد تخمین رتبه گفته می شود بیشتر می که ادا بکن و ثلث جمیع بهای فی الحال باقی را
 در مدت میعاد و یا فسخ کن عقد بیع مذکور را و نزد محمد حرج اعتبار نموده میشود و ثلث در مقدار قیمت نه در چیزی که زیاده است بر قیمت آن
 و وجه آن کور شد سابق مسئله اگر مکاتب که مرضی بنده را که قیمت آن هزار درم بقبض هزار درم بمیعا و یک سال بنده خود را که قیمت آن

ولم یخرج الورثه یقال له اذ انزل فی القیمه حاله او تدریقا و قولهم جعلا من الی ابناء ههنا فی القدر والناسخه و عند الثالث فی حما

باب من یمکتب عن العبد

قال و اذا کتابت الی عن عبده بالف در هر فان اذ می عنه عتق وان بلغ العبد فقبل فهو مکاتب و صورته
المسئله ان یقول الحق لولی العبد کاتب عبده الف علیه الف در هر علی ان ادیت الیک الفافضو
موقوفه الی الی علی هذا فیتفق با دائه بحکم الشرط و اذا قبل العبد صا من مکاتبا من الکتابه کانت
موقوفه علی اجازته و قبوله اجازته و کولم یقبل علی ان ادیت الیک الفافضو فادی لا یتفق قیاسا لانه
لا شرط و العقد موقوف و فی الاستحسان یقول لانه لا یخول للعبد الغائب فی تعلیق العتق با داء الفائل فیصح
فی حق هذا الحكم و یتوقف فی حق لزوم الف علی العبد و قبل هذه فی صورته مسئله الکتابه لو ادى لولی البذل
لا یرجع علی العبد لانه متبذر **قال** و اذا کتابت العبد عن نفسه و عن عبده لولاه و هو غائب فان ادى المشاهد
او الغائب عتقا و منها المسئله ان یقول للعبد کاتبه بالف در هر علی نفسه و علی فلان الغائب هذه الکتابه جائزه

و تجزیه نکردند و از ان میت مذکور میعاد مذکور را پس مکاتب مذکور را خواهر کرد و مثل قیمت خود را فی الحال یا ملوک مخیر خواهد شد
نزد پدر یا برادر یا بر بنی صورت محاب و قیمت و در میعاد هر دوست پس ثلث معتبر خواهد بود و در هر دو و الله اعلم

باب در بیان شخصی قبول کند عقد کتابت را از جانب بنده مسئله ۱ - اگر قبول نمود عقد کتابت را از ادای از جانب
بنده بعضی هزار درم پس اگر ادا نمود آنرا از جانب آن بنده آنرا گذشت بنده مذکور و اگر خبر عقد مذکور رسید بآن بنده او قبول نمود
آنرا پس او مکاتب میشود و صورت مسئله نیست که آزادی گفت بخواجه بنده که مکاتب بکن فلان بنده خود را بعضی هزار درم
باین شرط که اگر من ادا کنم هزار درم را بتو پس بنده مذکور آزاد است و بعد از ان مکاتب نمود آن بنده را خواجه مذکور بطور مذکور
پس آن بنده آزاد میشود بسبب ادا نمودن آزادی مذکور بنابر شرط مذکور و اگر قبول کند بنده مذکور بعد از رسیدن خبر پس او
مکاتب میگردد زیرا چه عقد کتابت موقوف بود بر اجازت وی و قبول نمودن آزادی اجازت است و اگر نگفت آزاد نمیکرد باین شرط
که اگر من ادا کنم هزار درم را بتو پس بنده مذکور آزاد است و بعد از ان ادا نمود هزار درم پس آن بنده آزاد میشود و لازمی قیاس
در اینجا شرط نکرده است و بنی صورت و عقد مذکور موقوف است بر اجازت بنده و لازمی استسلان آزاد میشود زیرا چه چیز
ضرر نمیدهد بنده مذکور که غائب است بسبب تعلیق شدن آزادی وی بر ادا نمودن آزادی بدلی کتابت را پس صحیح خواهد بود
عقد کتابت درین حکم و موقوف خواهد ماند بر قبول بنده مذکور در حق لازم شدن هزار درم بر بنده او و بعضی گفته اند که هر صورت
مسئله قدری است و باید دانست که در صورت مذکور آزادی نمیکرد و از بنده مذکور هیچ چیز را و قتی که ادا کند زیرا چه او متبرع است
مسئله ۲ - اگر قبول کند عقد کتابت را بنده از جانب خود و از جانب بنده دیگر که ملوک خواجه و دست و غائب است
پس اگر ادا نماید بنده حاضر یا بنده غائب بدلی کتابت را آزاد میشود هر دو صورت مسئله نیست که گویند بنده که حاضر است
بخواجه که مکاتب بکن بر ادا فلان بنده که غائب است بعضی هزار درم و مکاتب کند خواجه وی پس این عقد کتابت جائز است

استحسانا في القياس يصح على نفسه لو اجتهده عليها ويوقف في حق الغائب لعدم الولاية عليه وجه الاستحسان ان الحجة باضافة العقد الى نفسه ابتداء جعل نفسه فيه أصلا والغائب تبعاً والكتابة على هذا الوجه مشروطة كالمدة او كونها دخل ولاوها في كتابتها يتبعها حتى عتقوا با دأهم وليس عليهم من البذل شئ واذا امكن نصحه على هذا الوجه يتغير فيه الحاضر فلا ينال باخذ بكل البذل لان البذل عليه كونه أصلا فيه ولا يكون على الغائب من البذل شئ كانه يتم فيقال وايضا ادى عتقا ويجبر المولى على القبول ما الحاضر لان البذل عليه واما الغائب فلا ينال به شئ فلو حذر وان لم يكن البذل عليه وصار كغير الوهن اذ ادى له بن يجبر الموهن على القبول كالحاجة الى استخلاص عينه وان لم يكن الدين عليه **قال** وايضا ادى لا يرجع على صاحبه لان الحاضر قضى ديناً عليه والغائب مشترع به غير مضطر اليه **قال** وليس للموئد ان ياخذ العبد الغائب بشئ لما بينا فان قبل العبد الغائب لم يقبل فليس ذلك منه بشئ والكتابة لازمة للشهادة لان الكتابة نافذة عليه من غير قبول الغائب فلا يتغير بقوله كن كفل من غيره بغيره ولا يخلو جازاً لا يتغير حكمه لو ادى لا يرجع عليه كذا هذا

٣٠

ازروى استحسان ازروى قياس صحيح است عقد كتابت وحق بنده حاضر فقط چه اورا ولایت ست بزدات خود وموقوف است وحق بنده غائب براجا چه اورا ولایت نیست بزدات وی وجه استحسان آنست که بنده حاضر هرگاه در ابتدا انصاف عقد مذکور بسوی ذات خود نمود پس ذات خود را اصل گردانید و غائب را تابع و عقد کتابت بر بنوچه مشروع است چنانچه کنیز و قتیکه مکاتب نموده شود داخل میشوند در عقد کتابت وی فرزندان وی بتبعیت حتی که فرزندان او آزاد میشوند و قتیکه او نماید کنیز مذکور بدل کتابت را و چیزی از بدل کتابت واجب نمیشود بر آنها و هرگاه تصحیح عقد مذکور ممکن است بر بنوچه پس بنده مذکور تنها میتواند که قبول نماید عقد مذکور را پس میرسد خواجه او را که بگیرد جمیع بدل را از بنده حاضر زیرا چه آن بدل برزومه و دست چه او اصل است و واجب نمیشود بر غائب هیچ چیز از بدل چه او تابع است و هر کدام از بنده حاضر و غائب که او نماید بدل کتابت را آزاد میشوند هر دو و چیز نموده میشود و برخواجه که قبول کند آنرا اما در صورتیکه بنده حاضر او نماید پس بحجت آنکه بدل کتابت برزومه وی است و اما در صورتیکه غائب او نماید پس بحجت آنکه حاصل میشود مراد را بسبب آن از ادای اگر چه نیست بزرگتر بدل مذکور چنانچه عاریت دهنده مرمون و قتیکه او کند دین را جبر نموده میشود و بر مرتبه که قبول کند آنرا بحجت آنکه او محتاج بسوی استخلاص عین خود اگر چه نیست دین برزومه وی و بعد از آن هرگاه او نمود بدل کتابت را یکی از آنها هر کدام که باشد نخواهد گفت هیچ چیز از دیگر زیرا چه اگر حاضر او نموده باشد پس او را که ده است دین را که برزومه وی بود و اگر غائب او نمود پس او معتبر است زیرا چه او مضطر نیست در ادای آنی باید داشت که درین مسئله میرسد مراد خواجه را که مواخذه هیچ چیز نماید از بنده غائب زیرا چه او التزام هیچ چیز نموده است بلکه تابع است و قبول نمودن غائب عقد کتابت را و عدم قبول آن برابرست و عقد مذکور لازم است مراد حاضر از راجه عقد مذکور نافذ است بروی بی اینکه قبول آن نماید غائب پس بحجت قبول نمودن غائب در آن تغییر می راه نخواهد یافت چنانچه اگر شخصی کفیل شود از غائب کسی بغير امر وی و برسد این خبر بآن کس که کفیل غائب است تا او اجازت آن دهد پس متغیر نمیشود حکم آن حتی اگر کفیل مذکور او نماید چیزی را که از آن کفیل غائب بچنین دین باینتر

فصل واداکا ثبت الامة عن نفسها وعن بنين لها صغیرین فهو جائز وایضا وادی لم یرجع علی صلحہ یجوز للمولی علی القبول یفتقون لا ینحلت نفسها اصلا فی الکتابه واولاوها تبعاعا علی ما بیننا والمسئله الاولى فی انی اذک من لاجنی

باب کتابه العبد المشترك

قال واذکان العبد بین رجلین اذن احدهما لصاحبه ان یکاتب نصیبه بالف درهم ویقبض بدل الکتابه فکاتب وقبض بعض الالف فخرج فمالا للذی قبض عند یحینه دفعه واولا هو مکاتب بنیهما وادی فهو بنیهما واصله ان الکتابه تجوز عند خلافهما بمنزلة العتق لا تنفیقید الحریه من وجه فقصر علی نصیبه عند التجزئ وقائده الاذن ان لا یکون له حق الفتحه كما یکون لاذن لمد یاذن واذنه له قبض البدل اذن للعبد بالاداء فیکون مندرا حاصصیه علی

مسئله - اگر قبول کند عقد کتابت را کنیزی از جانب خود و از جانب دو پسر صغیر خود پس این جائز است و بر کد او آید که او نماید بدل کتابت را کنیه و از دیگر وجه نموده میشود و بخواهد که قبول کند و برگاه او نماید بدل کتابت را کسی از آنها آزاد میشود همه زیرا چه کنیز مذکور خود را اصل گردانیده است و عقد کتابت و پسران خود را تابع بنابر جمیع مذکور شد و در مسئله اول کنیز مذکور منرا و از ترست با اینکه تابع گرداند پسران خود را نسبت جانی اند اعلم

باب در بیان کتابت بنده مشترک **مسئله** - اگر بنده مشترک باشد میان دو خواج و اذن و دیگری اذن بگیرد که مکاتب کند نصیب خود را بعضی از درم و قبض کند بدل کتابت را و او مکاتب کند نصیب خود را و قبض نماید پاره از هر از مذکور و بعد از اذن عاجز شود بنده مذکور را از ادای بدل کتابت پس آن مقدار مقبوض میرسد بقبض کننده نزد ابی حنیفه و گفته اند صاحبین رح که آن مکاتب هر دو خواج است و آنچه او نموده است مشترک است میان هر دو و قاعده اینست که عقد کتابت تجزی میشود نزد ابی حنیفه رح نه نزد صاحبین رح مانند عتق زیرا چه کتابت موجب عتق است من وجه پس حدوث مذکور عقد کتابت واقع خواهد شد بر نصیب مکاتب کننده فقط نزد ابی حنیفه رح بسبب تجزی و فائده اذن شریک بگیر اینست که ساقط میشود حق فسخ آن بسبب اذن چه اگر اذن ندهد میرسد او را که فسخ کند آنرا و اذن شریک دیگر قبض بدل کتابت اذن است مرئیه را که او نماید آنرا پس اذن دهنده مذکور مترج است بر نصیب خود و در بنده مذکور فسخ زیرا چه هرگاه اذن داد بشریک خود که مکاتب کند نصیب خود را پس نصیب کتابت کننده مکاتب گشت و نصیب اذن دهنده ملوک محض ماند چنانچه سابق بود پس کسب بنده مذکور کسب بنده است که بعضی آن ملوک محض است و بعضی آن مکاتب پس آنچه رسیدی خواج دیگر ملوک محض است پس بعد از اذن برگاه او اذن داد و مکاتب کننده که قبض کند بدل کتابت را پس این اذن است مرئیه خود را که او کند و بن خود را از کسب خود پس اذن دهنده او را ترجیح نمود بر بنده مذکور نصیب خود را که اگر کسب بدگاه او بعد از اذن ترجیح نمود بر شریک خود

فلهذا كان كل المقبوض له وعندهما الاذن بكتابة نصيبه اذن بكتابة الكل لغد والعجى فهو
اصيل في النصف وكيل في النصف فهو بينهما والمقبوض مشترك بينهما فيبقى كذلك

بعد العجى قال واذا كانت جارية بين رجلين كاتبها فوطيها احدهما فجاءت بولد فادعاه شوطيها
الاخر فجاءت بولد فادعاه شوطيها فحى ام ولد الاول لانه لما ادعى احدهما الولد صحى دعوتك لقيام الملك
ليه فيها وصار نصيبه ام ولد له لان المكاتب لا تقبل النقل ملك الى ملك فيقتصر موثقة الولد على

نصيبه كما في المدبرة المشتركة ولو ادعى الثاني ولدها الاخير صحى دعوتك لقيام ملك ظاهر اذا نحن بعد ذلك

ص لذا خواهد بود وجميع مقبوض ازان مكاتب كنده و بعد ازان هرگاه تمام گشت تترج دى سبب قبض نمودن مكاتب
كنده خواهد گرفت از مكاتب كنده هر چه چيز ازان سوال قاعده نيت كه متبرع ميگيرد چيزي را كه تترج مى نمايد متعدي حاصل
نشود و آنچه مقصودست از تترج چنانچه اگر شخصي تترج كند با دايه ايمان بيع بعد ازان هلك شود و بيع پيش از قبض آن يا حق و بغير ايس
ميگيرد و متبرع چيزي را كه تترج نموده است بآن بچنين درنيايزد چون مقصود كه كتابت حاصل گشت بايد كه ديس گيرد تترج كنده چيزي را
كه تترج نموده بود بآن جواب و بصورت ذكره خواهد تترج نموده است در حق مكاتب حقيقى همچون عاجز گشت بنده خواه تترج دين نشود
بر بنده خود و لذا خواهد گرفت متبرع چيزي را كه تترج نموده است بآن ص و از زوجه اصيل رج اذن بكتابت نصيب شرى كنان است
بكتابت جميع بنده چه كتابت تخري نميشود و زواياي رج پس مكاتب كنده اصيل است در نصف و وكيل است در نصف بغير
پس بنده مذکور مكاتب هر دو شد و آنچه قبض نموده است مكاتب كنده مذکور از كس بنده مذکور مشترك است ميان هر دو خواه پس آن قى
خواهد ماند مشترك ميان هر دو بعد ازان كه عاجز گرد و مكاتب مذکور از ادای بدل كتابت مسكه ۲ - اگر مكاتبه نموده و كس نخري را
كه مشترك است ميان آنها و بعد ازان طلى كرد و از يكى از آنها جداييد كينز مذکور و فرزندى دعوت آن نمود خواه مذکور بعد ازان
وطلى كرد و از يكى از آنها جداييد كينز مذکور و فرزندى ديگر و دعوت آن نمود خواه ديگر و بعد ازان عاجز گشت كينز مذکور و از ادای
بدل كتابت پس او ام ولد و طلى كنده اجل است چه هرگاه دعوت و ولد نمود و لا يكى از ازان و خواه صحيح گشت دعوت دى زواجه
ملك دى ثابت است و گشت نصيب دى ام ولد دى چنانچه مكاتبه قابل اين نيت كه منتقل گردد و ملكى بملك ديگر پس ام ولد خواهد شد
نصيب دى فقط چنانچه در كينز و بره كه مشترك باشد ميان دو خواه و دى اعنى اگر بره بماند و كس كينزى را كه مشترك است ميان آنها
و بعد ازان طلى كند او را يكى از آنها و بماند بره مذکور و فرزندى را و دعوت آن ناپيد و طلى كنده ثابت ميشود و نسب فرزند مذکور
از دى و ام ولد ميشود نصيب دى فقط از كينز مذوره بچنين چنانچه ص و بعد ازان هرگاه دعوت فرزند نموده و خواه ديگر صحت
دعوت آن نيز چه ملك دى ثابت است كينز مذوره را بطلب از ايمان حقيقى است بكتابت دى پس ازان بگيرد گشت كينز مذوره و از دى طلى كند

جعلت الکتابه کان لم تکن و تبین ان الحاریه کلها ام ولد لاول لان ذال المانع من الانتقال ووطئه سابق وضمن لشریکه نصف قیمتها لانه تملك نصيبه لما استكمل الاستیلاء و نصف عقرها لوطئه جاریه مشترکه وضمن شریکه کمال العقر و قیمه الولد و یكون ابنه لانه بمنزله المغرور لانه حين و طیهما کان ملکهما قاتما ظاهر اولد المغرور ثابت بالنسب منه حر بالقیمه علی ما عرف لکنه و طی ام ولد الی غیر حقیقه فیلزم کمال العقر و طیهما دفع العقر الی المکاتبه جائز لان الکتابه ما دامت باقیه فحق القبض لها اختصاصها بمنافعتها و ابنه الیها و اذ اعجزت ترد العقر الی المولى لظهور اختصاصه و هذا الذى ذکرنا کله قول یجوز فی نفسه و قال ابو جوسف صحیح ما هی ام ولد لاول و لا یجوز و طیهما لا یجوز لان ادعی الاول الولد صارت کلها ام ولد له لان مومنه الولد یجب تکلیفها بالاجماع ما امكن قد امكن بنفسه الکتابه لانها قاتله لنفسه فحقه فیها لا یتصرف بالمکاتبه و یتبع الکتابه اولد و لا یجوز التبدیل و لا یتبع

پس عقد کتابت چنان شمرده شد که گویا نبود و ظاهر شد که کنیز مذکوره تمام ام ولد اول ست زیرا چه تراش شد عقد کتابت که مانع انتقال مکاتبه از ملک شخصی بکس دیگر بود و چون زبان و طیه سابق بود و خواهد شد کنیز مذکوره ام ولد و طیه از همان وقت و او ضامن نصف قیمت کنیز مذکوره خواهد شد برای خواجه دیگر زیرا چه خواجه اول ملک نصیب خواجه دیگر گشته است بسبب آنکه کنیز مذکوره تمام ام ولد و طیه شده است و نیز واجب خواهد شد بر خواجه اول نصف عقر کنیز مذکوره بسبب آنکه و طیه کرده است کنیز مشترک را و خواجه دوم تا دان خواهد داد خواجه اول تمام عقر کنیز مذکوره و قیمت ولد را و آن ولد فرزند و طیه خواهد بود چه او بمنزله مغرور ست زیرا چه باعتبار ظاهر در وقت و طیه ملک او ثابت بود و در آن کنیز و نسب فرزند مغرور ثابت میشود و مغرور و آزاد میشود بقیمت چنانچه مقرر ست و لیکن هر گاه و طیه کرده است خواجه دیگر ام ولد غیر را فی الحقیقه پس واجب میشود بروی جمیع عقر و طیه از آن دو خواجه که بدید عقر را بکاتبه مذکوره جائز ست زیرا چه او امیکه عقد کتابت باقیمت حق قبض آن مر آن کنیز است یا و مخصوص بمنفعت خود و بدل منفعت خود و بعد از آن هر گاه عاجز گردد کنیز مذکوره خواهد داد آن عقر را خواجه اول چه اکنون ظاهر گشت که او مخصوص ست بمنافع آن ام و این همه که مذکور شد قول ابی حنیفه صحیح ست و گفته اند صاحبین روح که کنیز مذکوره ام ولد خواجه اول ست و جائز نیست خواجه دیگر را که و طیه کند آنرا زیرا چه هر گاه دعوت فرزند نمود خواجه اول پس جمیع کنیز مذکوره ام ولد و طیه گشت زیرا چه تکمیل ام ولدیت آن تا ممکن و مقدور ست واجب ست باجماع و آن ممکن ست با منظره که نسخ نموده شود عقد کتابت چه آن قابل منفع ست پس نسخ نموده خواهد شد کتابت در حق چیزی که ضرر نیست مکاتبه را چون ام ولد گشتن و طیه و باقی خواهد ماند در ام و طیه آن چون احد و مخصوص بودن و طیه بکس خود و کسب ولد خود و خلل آن کنیز مدبره اعنی قیاس نمودن ابی حنیفه صحیح ست عقد کتابت را بر تدریس نمودن صحیح نیست زیرا چه بیان مکاتبه و تدبیر فرق ست چه کتابت قابل منفع ست و تدبیر قابل منفع نیست و لهذا و قتیکه استیلاء ننماید اعنی ام ولد کند مدبره مشترکه یا شریک دوم بعد از استیلاء اول صحیح ست استیلاء دوم زیرا چه با یکدیگر که تکمیل ام ولدیت واجب ست تا ممکن و مقدور و در صورت مدبره تکمیل مذکور ممکن نیست چه تدبیر قابل منفع نیست

وختلاف بین المكاتب لان فی تجویز ابطال الکتابه اذا المشتري لا یرضی ببقائه مکاتبا و اذا صار مکاتبا
 اوله فالثانی واطعی اوله الفید فلا ینبت نسب الولد منه ولا یمکن حرا علیه بالقیمه غیر انه لا یجب الحد
 علیه للشمه و یلزمه جمیع العقران الوطی لا یمری عن احکام المتین و اذا ینبت الکتابه و صار مکاتبا
 مکاتبه له فیل یجب علیها نصف بدل الکتابه لان الکتابه الفسخ فیما لا یتصور به المكاتبه ولا یتصور
 بسقوط نصف البدل و قیل یجب کل البدل لان الکتابه لم تنفسه الا فی حق التملک ضروری
 فلا یطیض فی حق سقوط نصف البدل و فی ابقائه فی حقه نظر للمول و ان کان
 لا یتصور المكاتبه بسقوطه و المكاتبه هی الی نطفه العقر لاخصا صها با بدال منافعها
 و لو عجزت و سادت فی الرقی رد الی المول لظهور اختصاصه علی ما بینا **قال** و یضمن
 الاول لشریکة فی قیاس قول ابی یوسف نصف قیمتها مکاتبه لانه تملک نصیب شریکة و هی
 مکاتبه فیضمنه مویرا کاین او مصیرا لانه ضمان التملک و فی قول محمد و یضمن الاول و نصف قیمتها و یضمن
ص وختلاف بین مکاتب که فسخ نموده میشود عقد کتابت بحیث ضرورت بیع زیرا چه مکاتب ضرر میرسد یعنی اگر بیع جائز داشته شود
 باطل خواهد شد عقد کتابت چه مشتری را ضعی خواهد شد ببقای عقد کتابت و در صورت بطلان کتابت ضرر میرسد بکتابت و کتابت
 فسخ نمیشود و در حق چیزی که ضرر میرسد بکتابت و بعد از آن باید دانست که هرگاه جمیع مکاتبه ام ولد خواجه اول گشت پس لازم آمد که
 خواجه دوم و طی کرد ام ولد غیرا پس ثابت نخواهد شد نسب فرزند دوم از وی و نه آزاد خواهد شد بقیمت و لیکن واجب نمی شود
 حد بر خواجه دوم بحیث شبهه و واجب میشود بروی عقر آن زیرا چه بسبب و طی ضرورت که حد لازم آید یا عقر و حیث لازم نیاید
 عقر واجب خواهد شد بروی و هرگاه عقد کتابت مذکوره باقی ماند چیزی که ضرر میرسد بکتابت و جمیع کثیر مذکوره مکاتبه خواجه اول
 پس در آن اختلاف است بعضی گفته اند که واجب میشود بر آن کثیر نصف بدل کتابت زیرا چه عقد کتابت فسخ گشت و در خیریکه
 ضرر میرسد بکاتبه و بسبب سقوط نصف بدل کتابت ضرر میرسد بروی و بعضی گفته اند که واجب میشود بروی جمیع بدل کتابت
 زیرا چه عقد مذکور فسخ نشده است مگر در حق تملک تا مالک آن گردد و خواجه اول بنا بر آن ام ولد وی شود و کثیر مذکوره است
 باین ضرورت فسخ میشود عقد کتابت پس حکم آن ظاهر خواهد شد در حق سقوط نصف بدل کتابت و در باقی و شستن عقد کتابت
 در حق نصف بدل شفقت است در حق خواجه اول اگر چه ضرر میرسد بکاتبه مذکوره بسبب سقوط آن و باید دانست که داده میشود
 عقر بکاتبه مذکوره چه او مخصوص است ببدل منفعت خود پس اگر عاجز گردد مکاتبه مذکوره از ادای بدل کتابت و باز ملوک منفس شود
 چنانچه بود و پس خواهد داد عقر مذکور را خواجه اول چه اکنون ظاهر گشت که او مخصوص است ببدل منفعت آن و باید دانست که واجب
 میشود در صورت بر خواجه اول برای شریک وی ضمان نصف قیمت کثیر مذکوره در حالیکه مکاتبه است بنا بر قیاس الی بی تو
 چه خواجه اول مالک نصیب شریک خود شده است در حالیکه کثیر مذکوره مکاتبه است پس او ضامن قیمت آن خواهد شد و شریک
 با منفس چه آن ضمان تملک است بسبب آنکه یافته شده است آن مالک و آن چون حلت و طی و استخراجه و آن
 و در قول محمد و واجب میشود بر خواجه اول ضمان چیزی که کمتر است (و اینان نصف قیمت مکاتبه مذکوره و نصف خیریکه باقی مانده است

من بدل کتابه لان حق شریک در نصف الرقبه على اعتبار العجز وفي نصف البدل على اعتبار الاول
فلترد بينهما على ما قال وان كان الثاني لمرطها ولكن دبرها ثم عجزت بطل التدبير لان لم يصادف الملك
اما عند ما ظاهر ان المستولد تملكها قبل العجز واما عند الحقيقة فلا بد بالعجز تبين انه تملك نصيبه من وقت الوط
فتبين انه مصداق ملك غيره والتدبير ينفذ الملك بخلاف السبب لانه ينفذ الغرور على ما مر
قال وهي ام ولد لاول لانه تملك نصيب شريكه وكل الاستيلاء على ما بينا ويضمن لشريكه نصف عقرها
لو طيه جارية مشذكة ونصف قيمتها لانه تملك نصفها بالاستيلاء وهو تملك بالقيمة والولد ولد لاول
لانه صحى دعوتها لقيام المحرم وهذا قول جميعا وجهه ما بينا قال وان كانا كاتباهما ثم اعتقهما
احدهما وهو موسر فتعجزت بضمن المعتق لشريكه نصف قيمتها ويرجع بذلك عليها

از بدل کتابت زیر اچه حق شریک وی در نصف رقبه کینز مذکوره است اگر او عاجز شود از ادای بدل کتابت
و در نصف بدل کتابت است اگر او ادای پس هرگاه حق وی وارث شد میان مرد و چیز واجب خواهد شد چیزی که بیشتر است
میان آن مسئله ۳ - در صورت مذکوره اگر وطی نکند خواجه دوم مکاتبه مذکوره را و لیکن مدبره کند آنرا و بعد از آن
عاجز شود کینز مذکوره از ادای بدل کتابت باطل میشود بر نمودن وی زیرا چه او مدبر نکند است ملوک خود را بلکه
ملوک خواجه اول را اما نزد صاحبین سرح پس ظاهر است زیرا چه خواجه اول مالک او شده است بسبب ام ولد یافتن
و پس پیش از آنکه عاجز شود کینز مذکوره از ادای بدل کتابت و اما نزد ابی حنیفه رج بین بخت آنکه بسبب عاجز گشتن
وی از ادای ظاهر شد که خواجه اول مالک نصیب خواجه دوم گشته است از وقت وطی پس ظاهر شد که او مدبره
نموده است ملوک غیر را و مدار صحت تدبیر بر ملک است بخلاف ثبوت نسب چه آن قرابت است چنانچه گذشت
و باید دانست که کینز مذکوره در صورتیکه وطی کند او را خواجه دوم ام ولد خواجه اول است چه او مالک نصیب
شریک خود شده است و کینز مذکوره تمام و کمال ام ولد آن گشته است بنا بر آنکه واجب است تکمیل آن
باجماع چنانچه گذشت و ضامن می شود خواجه اول برای شریک خود نصف عقر آن را زیرا چه او وطی کرده
کینز مشترک را و نیز ضامن می شود نصف قیمت آن را زیرا چه او مالک نصف آن شده است بسبب استیلاء او
و این مالک شدن بقیمت است و فسرزد کینز مذکوره فسرزد خواجه اول است زیرا چه دعوت آن صحیح است
چه موجب صحت آن که ملک است یا نه می شود و در کینز مذکوره و این قول جمیع علمای ماست رج بنا بر وجه مذکوره
مسئله ۴ - اگر مکاتبه نمایند دو خواجه کینز مشترک را و بعد از آن آزاد کند او را یکی از آنها در حالیکه او موسر
است و بعد از آن عاجز شود مکاتبه مذکوره از ادای بدل کتابت پس واجب می شود بر آزاد کننده ضمان
نصف قیمت مکاتبه مذکوره بر اس شریک خود و بعد از آن او میگیرد آن را از مکاتبه مذکوره

عند الحیفة ترا و فلا لا یجوز علیها الا انما لم یحزرت و رأت فی الرق نصیر کا تمام اتزل قنہ و الجواب فی طالع
فی الجمع و فی الجارات و غیرہا کما هو مسئلة تجزئی الاعتناق و قد قررنا فی الاعتناق فاما قبل العزیزین ان یضمن
المعق عند الحیفة ترا لان الاعتناق لما کان یجوزی عندہ کان اثرہ ان یجزل نصیب عند المعق کالمکاتب فلا یتعبد
نصیب صاحبہا کما کاتبہ قبل ذلک عندہا لما کان لا یجوزی یعق الكل فله ان یضمنہ قیمۃ نصیبہ مکاتبہا کان
موسرا و یستسع العبد ان کان معسر الا انه ضمان اعتناق فی مختلف بالیسار و المعسار قال
وان کان العبد بین راجلین دبیرہ احدہما شرا عتقہ الآخر و هو موسر فان شاء الذی
دبرہ ضمن المعق نصف قیمته مدبرا و ان شاء استسع العبد و ان شاء اعتق و ان اعتق احدہما
شردبیرہ الآخر لم یکن لہ ان یضمن المعق و یستسع العبد او یعق و هذا عند ابی حنیفہ ترا

نزد ابی حنیفہ رح و گفته اند صاحبین رح کہ او خواہد گرفت آنرا از دست زیر اچہ مکاتبہ مذکورہ ہر گاہ عاجز گشت از ادای بدل کتابت ہر ملک
محض گشت چنان شد کہ او از پیشہ محکوم محض بود و ہست پس حکم مکاتبہ مذکورہ مانند حکم محکوم محض خواہد شد و دوسریکہ آزاد نماید یکی از دو شریک
بندہ مشترک را اختلاف ہست در واپس گرفتن ضمان زیر اچہ نزد ابی حنیفہ رح ہر گاہ ضمان داد و آزاد کنندہ شریک دیگر کہ ساکت ہست پس او میگردد
آزاد از بندہ و نزد صاحبین رح دیگر و اتفاق ہست در خیارات زیر اچہ نزد ابی حنیفہ رح شریک ساکت مختار ہست میان سپہ چیز اگر خواہد آزاد کند
و اگر خواہد طلب سعایت نماید از بندہ مذکور و اگر خواہد تاوان بگیرد قیمت نصیب خود را از شریک نزد صاحبین رح شریک تاوان بگیرد آزاد کنندہ
قیمت نصیب خود را اگر او موسر باشد و اگر مفلس باشد طلب سعایت کند از بندہ مذکور و اختلاف ہست در ولای آن نیز زیر اچہ دلا سے آن
نزد ابی حنیفہ رح ہر سہ مرد و شریک بقدر نصیب ہا اگر آزاد کند شریک دیگر را طلب سعایت کند و مراد آزاد کنندہ رہست اگر تاوان گیرد قیمت نصیب
خود را از روی شریک ساکت و نزد صاحبین رح ولای آن میرسد باز آزاد کنندہ در جمیع احوال اختلاف درین سپہ چیز ہا بر اختلاف انہا ہست در
تجزئی عقی چنانچہ ذکر آن سابق گذشت در کتاب الاعتناق و این ہمہ کہ مذکور شد وقتی ہست کہ مکاتبہ مذکورہ عاجز شود از ادای بدل کتابت و اما
پیش از عجز آن پس نہ سردم شریک ساکت را کہ تاوان بگیرد آزاد کندہ نزد ابی حنیفہ رح زیر اچہ اعتناق ہر گاہ تجزئی میشود و نزد و رح پس از عجز
انست کہ آن دیگر داند نصیب ساکت را مانند یک کتابت پس بسبب اعتناق وی چیزی تغیر راہ نیافت و در نصیب ساکت چہ کثیر مذکور چہ بیشتر از
اعتناق مکاتبہ ہست و نزد صاحبین رح ہر گاہ اعتناق تجزئی نشود پس جمیع کثیر مکاتبہ آزاد میشود و لہذا میرسد سردم شریک ساکت را کہ مکاتبہ
بگیرد آزاد کندہ قیمت نصیب خود را و حالیکہ مکاتبہ ہست و قییکہ آزاد کنندہ موسر باشد و اگر او مفلس باشد طلب سعایت نماید از کثیر مذکورہ
چہ این ضمان اعتناق ہست پس مختلف خواہد شد بسبب انداس و یسا و مسئلہ ۵ اگر کسی از دو خواجہ بدر نماید بندہ مشترک را و بعد از آن آزاد
کند از خواجہ دیگر کہ موسر ہست پس ہر یک کندہ مختار ہست اگر خواہد تاوان بگیرد نصف قیمت مدبر را آزاد کندہ و اگر خواہد طلب سعایت نماید
از بندہ مذکورہ و اگر خواہد آزاد کند آنرا و اگر او لا آزاد کند آنرا یکی از آن دو خواجہ و بعد از آن مدبر نماید شریک دیگر را
کہ تاوان بگیرد آزاد کندہ و میرسد مراد اگر طلب سعایت نماید از بندہ مذکور یا آزاد کند او را و این نزد ابی حنیفہ رح است

و وجهان اند بر تخری عند افتد بیدار احدها بقصر علی نصیب لکن یفسد به نصیب الاخر فثبت له خبره الاحتاق
و النصیب و الاستسعاء کما هو مذهب فاذ اعتق لم یبق له خيار النصیب و الاستسعاء و اعتاقت یقتصر علی
نصیبه لانه یخرجی عند و لکن یفسد به نصیب شریکه فله ان یضمه قیمه نصیبه و له خيار القوق
و الاستسعاء البضال کما هو مذهب و یضمه قیمه نصیبه مدبر لان الاحتاق صدادف المدبر یترک فلیقیمه المدبر
نقوم بتقوم المقومین و قبل یجب ثلثا قیمته و هو قن لان لمناقم انواع ثلثه البیع و اشباهه و الاستسعاء و الاحتاق
و الاحتاق و قواعد الفاشت البیع فیسقط الثلث لخاصته لا یتمکله بالضمان لانه لا یقبل الا انتقال من ملک
الی ملک کما اذا غصب مع برافیق و ان اعتقه لحدھا او لکان للآخر الخارات الثلث عند فاذ برکلم یبقی لیس
خيار النصیب یبقی خيار الاحتاق و الاستسعاء لکن المدبر یضیق و یستسع و قال ابو یوسف و محمد و اذ بدیه لحدھا
فمنفی الاغب باطل لانه لا یتخری عندھا فیتلک نصیب صاحبہ بالتدبیر و یضمن نصف قیمته موسر
کان او معسر لانه ضمان غلک فلا یختلف الیسار و الاحسار و یضمن نصف قیمته فثاکنه صادف التدری و هو قن

و وجه آن نیست که تدبیر متخری میشود و نزد اوج پس مدبر نمودن یکی ازان و دو خواه مقصور میشود بر نصیبی و ثابت میشود او را خیار
میان سه چیز یعنی آزاد کردن ضمان گرفتن طلب سعایت نمودن چنانچه مذرب وی رح است پس اگر آزاد کند آنرا شرکس دیگر
باقی میاندم او را خیار در گرفتن ضمان و طلب سعایت آزاد نمودن می مقصور میشود بر نصیبی زیرا چه اعتاق متخری می شود
نزد وی رح ولیکن فاسد میشود بسبب آزاد کردن می نصیب مدبر کننده ف چه او نمی تواند که اقدام نماید ازان یا مدعی کند ویرا
ص اندامیر سدر او را که تا وان بگیر و قیمت نصیب خود را آزاد کند و مذکور و نیز مر او را خیار است میان حق و طلب سعایت
چنانچه مذرب وی رح است ولیکن مدبر کننده مذکور تا وان خواهد گرفت قیمت نصیب خود را در حالیکه مدبر است زیرا چه او آزاد
نکرده است مگر مدبر را و بقبل بعض قیمت مدبر معلوم میشود بتقوم مقومان بعضی گفته اند که واجب میشود و ثلث قیمت آن را
ملوک محض است و همین صحیح است زیرا چه منافع بر سه نوع است یکی بیع و مانند آن و دوم استخدام و مانند آن سوم
اعتاق و مانند آن و فوت نشده است بسبب تدبیر مگر یک نوع منفعت کربع و مانند آنست پس ساقط خواهد شد ثلث قیمت آن
و باید دانست که هرگاه ضمان داد آزاد کند مذکور مدبر کننده موقوف پس او مالک آن نمیشود و بسبب دادن ضمان چه مدبر قابل آنست
که از ملک شخصی بر آید و بلکه دیگر در آید چنانچه اگر شخصی غصب کند مدبر را و بگریزد آن مدبر ف و ضمان آن بدید خاص پس
مالک آن نمیشود بلکه هرگاه بدست آید طلب سعایت نماید از وی ص و اگر آزاد کند بنده مذکور را یکی ازان و دو خواه الا خواهد بود
مر خواه دیگر یا خیار میان سه چیز مذکور نزد ابی حنیفه رح پس اگر مدبر نماید آنرا شرکس ساکت باقی نماید او را خیار در گرفتن ضمان باقی
میاندم او را خیار آزاد کردن طلب سعایت زیرا چه مدبر قابل آزاد کردن است و طلب سعایت نمودن و گفته است ابو یوسف و محمد رح
که اگر مدبر نماید یکی ازان و دو خواه او را پس آزاد نمودن خواه دیگر باطل است زیرا چه تدبیر قابل تخری نیست نزد ایشان رح پس اگر
مدبر کننده مالک نصیب دیگر میشود بسبب تدبیر تا وان میدم مدعی نصف قیمت آنرا موسر باشد یا مفلس چه آن ضمان ملک است
و آن مختلف نمیشود بسبب اطلاس بسیار ولیکن تا وان خواهد بود و نصف قیمت آنرا در حالیکه ملوک محض است و در نزد مدبر ملک محض را

و ان اعتقده احد هما فتدبیر الاخر باطل لان الاعتقاد لا یجوز فیفتق کله فلم یصادف
التدبیر للملک و هو یقتضه و یضمن نصف قیمته ان کان موسر او یسعی القید فی ذلك
ان کان معسر لان هذا ضمان الاعتقاد فختلف ذلك بالیسار و الاعسار عند هما

باب موت المکاتب و عجزه و موته المولی

قال و اذا عجز المکاتب عن عجز نظر الحاکم فی حاله فان کان له دین یقبضه او مال یقدم علیه لم یجمل
بتجزیه و انظر علیه الیومین او الثلاثة نظر الیومین و الثالث هی المدقه الی صوبت لا بدلاء
الاخذ اذ کمال الخصم للدفن و المدیون للقضاء فلا یزاد علیه فان لم یکن له رجز و طلب المولی
تجزیه عجزه و ضمیمه الکتابه و هذا عند ابی حنیفه و محمد بن یوسف و قال ابو یوسف سره لا یجزیه حتی یتوالی
علیه نجان لقول علی رض اذ قالی علی المکاتب نجان رد فی الرق علقه هذا الشرط و لا یجوز عقد انفاق
حتى کان احسنه مؤجله و حاله الوجوب بعد حلول عجزه فلا بد من امهال مدقه استیساراً

و اگر آزاد نماید سبکه از ان دو خواه او لا مردار پس بدین نمودن خواه و دیگر بعد از ان باطل است زیرا چه اعتقاد قابل
تجزیه نیست لهذا آزاد میشود جمیع بنده مذکور پس در محنت تدبیر که ملک است یافته نشد و آزاد کننده مذکور ضامن میشود نصف
قیمت آن اگر موسر باشد و سعایت میکند بنده مذکور بجهت نصف قیمت خود و قنیکه بفلس باشد خواه آزاد کننده زیرا چه این ضمان
اعتقاد است و آن مختلف میشود بسبب افلاس و بسیار نزد ایشان ربح و اندک علم

باب در بیان موت مکاتب و عجز شدن بی ازا و امی بدل کتابت و بیان موت خواه مسئله - هرگاه
عاجز شود مکاتب از او نمودن زر قطعی که شرط نموده باشد باید که ملاحظه نماید حاکم در احوال وی پس اگر باشد دین او بر ذمه کسی
باینطور که او میتواند که قبض کند آن را یا باشد مردار مالی نزد شخصی که وصول خواهد شد و پس حاکم شتابی نمکند در حکم نمودن بجزوی
و انتظار دور و زیاده روز نماید بجهت شفقت بر حال هر دو معنی بر حال خواه تا حاصل شود بوی بدل کتابت و بر حال بنده تا آزاد
گردد و تقدیر آن سه روز بسبب آن است که این مقدار مقرر نموده شده است بجهت آزایش بعد از چون محلت دادن بضم
بجهت دفع و محلت دادن مدیون بجهت ادای بی پس بران زیاده می نمود خواه شد و اگر چیزی نباشد در مکاتب را و خواه از خواه
نماید از قاضی که حکم کند بجزوی باید که قاضی حکم کند بجزوی و نسخ نماید عقد کتابت را و این نزد ابی حنیفه و محمد بن یوسف است
ابو یوسف ربح که حکم بجزوی نماید تا آن زمان که در قسط پی برینی ادا کردن تواند مکاتب مذکور بجهت قول علی ربح که هرگاه بی مان
بر مکاتب پی در پی دو نیم اعنی زر و قسط پس و اگر دانیه میشود مملوک محض چنان قول لالت میکند بر اینکه بنده محض گردانیده
نمیشود تا که عاجز نگردد از ادا می زر و قسط زیرا چه او ضمه مملوک نموده است آنرا بر شرط مذکور پس این بدون شرط مذکور یافته نخواهد شد
و بجهت آنکه عقد کتابت عقد رفیق و احسان است لهذا احسن آنست که آن موجد باشد و حالت و وجوب ادای بدل کتابت بعد از
رسیدن وقت زر قسط است اعنی قنیکه تمام شود میعاد قسط اول واجب میشود و او دفع نموده نمیشود و عقد کتابت مگر بعد از گذشتن
مدتی که در آن تحصیل زر نماید پس ضرورت است که محلت داده شود بعد از گذشتن میعاد مذکور و علی تحقیق و انباشتن و قمار شود بنده مذکور بر

اولی المتد ما توافق علیه الماقدان ولهما ان سبب الفسخ قد تحقق وهو العجز لان من عجز عن اداء
 نجر واحد يكون اعجز عن اداء خمسين وهذا لان مقصود المولى الوصول الى المال عند حلول نجر وقد قضا
 فيفسخ اذ الم يكن راضيا به وانه بخلاف اليومين والثلاثة لانه لا بد منها مكان اداء فله يمكن
 تلخيروا الآثار متعارضة فان المروى عن ابن عمر بن عثمان مكاتبة له عجت عن نجر فردها
 فسقط الاحتجاج بها قال فان اخل نجر عند السلطان فجز فرده مولا برضا فهو حاش
 لان المكاتبة لنفسه بالراض من غير عذر فبالعذر اولى ولو لم يرض به العبد لاجب من القضاء بالفسخ
 لانه عقد لازم فامره بالرض من القضاء او الرضاء كالرد بالعيب بعد القبض قال واذا عجز المكاتب
 عاد الى احكام الرق لا يفسخ الكتابه ويكافى في يده من الاكساب فهو مولا لانه ظهر انه كسب
 عبده وهذه الاية كان موقفا عليه او على مولا فمقد زال التوقف قال فان مات المكاتب له مال لم يفسخ
 الكتابه وقضى ما عليه من الماله حكمه بفقته في اخر جزء من اجزاء جيوته وما يقع فهو ميراث لورثته وبقية ماله وهدى

بهترين مدت است که متفق اند متقادان بران معنی زمان قسط دوم پس هرگاه خواهد گذشت میعاد قسط دوم
 وادان خواهد کرد متحقق خواهد شد عجز از ادا سبب گذشتن مدت تا جیل که متفق شده بودند بران متقادان دلیل الی غیره و عجز
 انیست که سبب فسخ که عجز از اداست متحقق است چه شخصیکه عاجز است از ادا یا یک قسط عاجز خواهد بود از ادا یا دو قسط و سران
 که مقصود خواهد است که مال وصول شود بوی و فقیه میعاد قسط رسد و آن حاصل نشد پس فسخ نموده خواهد شد عقد کتابت و فقیه
 او راضی نباشد بآن بخلات و در و ریاسه روز زیرا چه آن ضرورت تا اوقاد در شود براد پس این مقدار تا غیر شمرده میشود و آنچه بوی
 تمسک آورده است بقول علی رض جواب آن نیست که آثار متعارض است چه مرویست که گنیز مکاتبه ابن عمر رض چون عاجز گشت
 از ادا ی زریک قسط مملوک محض گردانید این عمر آنرا و هرگاه آثار متعارض است ساقط خواهد شد استدلال بآن مسلم ۲ اگر
 خلل واقع شود در ادا ی زر قسط نزد غیر قاضی و عاجز گردد از ادا و بنابر آن مملوک محض گرداند او را مولى برضای او جائز است زیرا چه
 کتابت فسخ نموده میشود برضای مخی بغیر عذر پس با وجود عذر بطریق اولی فسخ کرده خواهد شد و اگر بنده مذکور راضی نباشد بآن پس
 ضرورت حکم قاضی بفسخ عقد کتابت زیرا چه عقد مذکور لازم و تمام است پس ضرورت که حکم کند بفسخ آن قاضی یا رفی شود بنده
 بآن مانند رومع بسبب عیب بعد از قبض مسلم ۳ هرگاه عاجز گردد مکاتبت از ادا ی بدل کتابت باز عود میکند
 احکام رقیق بسبب فسخ شدن عقد کتابت و درین هنگام آنچه در دست مکاتبت مذکور است از کسب دی از آن خواهد است
 چه ظاهر شد که آن کسب بنده دی است و سر آن نیست که کسب مذکور که در دست و بیت ملک آن موقوف بود چه اگر ادا میکرد
 بدل کتابت را پس کسب مذکور از آن مکاتبت میشد و اگر عاجز میگشت از آن خواهد میشد و چون عجز وی ظاهر گشت پس آن توقف
 باقی نماند و آن کسب از آن خواهد گشت مسلم ۴ اگر مرد مکاتبت گذاشت آنقدر مال را که کفایت میکند بجهت ادا ی
 بدل کتابت پس فسخ نمیشود عقد کتابت و حکم نموده میشود بخیری که برفده مکاتبت مذکور بود از مال وی و حکم نموده میشود که از آن
 در آخر جزوی از اجزای حیات خود و آنچه باقی ماند بعد از ادا ی بدل کتابت میرسد پورته دی آنرا میشود و فرزند وی این قول را

وابن مسعود رضی عنه اخذ علمائنا و قال الشافعی رحمه الله تبطل الكتابة و يموت عبد او مائتة مملوكة و امامیه فی ذلک زید بن ثابت رضی عنه لان المقصود من الكتابة عقد و قد تعذر اثباته فبطل هذا الاصل و لا یجوز ان یشیت بعد المات مقصورا و یشیت قبله او بعده مستندة الاوجه الی الاول لعدم المحلیة و لا الی الثانی لفقد الشرط و هو الاداء و لا الی الثالث لتعذر الثبوت فی الحال و الشئ یشیت شرسیستند و کنا انه عقد معاوضة و لا یبطل بموت احد المتعاقدين و هو المولى فکذا بموت الآخر و الجامع بینهما الحاجة الی ابقاء العقد لاجل الحق بالولی لان حقه اذ من حق المولى حتى لزم العقد فی جانبہ و الموت انفی للکلیة منه للملوکیة

وابن مسعود رضی عنه و باین عمل نموده اند علمای مایح و گفته است شافعی رح که باطل میشود عقد کتابت و می میرد مکاتب مذکور در حالیکه مملوک مختص است و آنچه مترکه گذاشته است از آن خواجه و میت بجهت آنکه زید بن ثابت رضی عنه گفته است که فسخ می شود عقد کتابت بسبب موت مکاتب و بجهت آنکه مقصود از عقد کتابت آزادی و می است و در صورت مذکوره اثبات آزادی متعذر است پس باطل خواهد شد و سران نیست که آزادی اگر ثابت نموده میشود و خالی نیست از آنکه ثابت نموده شود و بعد از مردن باینطور که قصر نموده شود بران یا ثابت نموده شود پیش از مردن یا ثابت نموده شود و بعد از مردن بطریق هتندا و این همه باطل است اما در صورت اول پس بجهت آنکه او بسبب مردن قابل این نماند که آزاد کرده شود و اما دوم پس بجهت آنکه شرط آزادی و می که ادای بدل کتابت است یافته نشد اما سوم پس بجهت آنکه شئی ثابت میشود و اول و بعد از آن مستند میشود و در اینجا ثبوت آزادی آن فی الحال متعذر است و دلیل علمای مایح نیست که کتابت عقد معاوضه است و باطل نمیشود بسبب مردن یکی از دو عاقد که آن خواجه است زیرا چه در باقی دهمین عقد مذکور حاجت و ضرورت است بجهت اعیای حق خواجه پس همچنین باطل نخواهد شد بسبب موت عاقد دیگر که مکاتب است چه در صورت نیز حاجت است که باقی داشته شود عقد مذکور برای اعیای حق مکاتب بطریق او زیرا چه حق او نیکوتر است از حق خواجه حتی که عقد لازم میشود در جانب خواجه و او نمی تواند که تنافس کند آنرا بجهت آنکه رعایت حق بنده در جانب بنده مذکور لازم نیست چه او تنهایی تواند که فسخ نماید آنرا و موت خواجه که مالک است منافاتی ترست با ملکیت نسبت به ملکیت و زیرا چه ملکیت عبارت است از مقهوریت و مغلوبیت و مالکیت عبارت است از قادیت و وغالبیت لهذا موصوف میشود بمملوکیت نه با ملکیت و موت منافاتی ترست بقادیت و وغالبیت نسبت به مغلوبیت پس هرگاه جائز گشت عقد کتابت با وجود منافاتی قوی بجهت ادنی حاجت که مذکور شد پس باید که باقی داشته شود عقد مذکور با وجود ادنی منافاتی بجهت حاجت اعلی بطریق اولی پس ثابت خواهد شد آزادی بمکاتب مذکور باید دانست که بعضی از علما گفته اند که ص او آزاد میشود بعد از موت باینطور که مکاتب مذکور زنده اصحاب نموده شود بطریق قرنی

فینقیح ما تقدیر الوصیة بالحرية باستناد سبب الاداء الى ما قبل الموت ويكون اداء خلفه كادائه وكل
 ذلك ممكن على ما عرف تمامه في الخلافيات **قال** وان لم يترك وفاء وترك ولده مولودا في الكتابة سعی
 في كتابة ابیه علی نحو موه فاذا دی حکمنا بعق ابیه قبل موته وعق الولد لان الولد داخل فی
 کتابته وکسبه کسبه فخلفه فی الاداء وصار کما اذا ترک وفاء وان ترک ولدا مشترک فی کتابته قبل
 له اما ان تؤدی بدل الكتابة حالة او ترده قیفا عند ابی حنیفة سالا واما عند هاشمی ویه الی اجله اعتبارا
 بالولد للولد فی الكتابة والکامع انه مکاتب علیه تبعاله ولذا یملک المولى اعتاقه بخلاف سائر الکسابة
 ولا یخففه وهو الفرق بین الفصیلین ان الاجل یشیت شبه طایف العقد فیشیت حق من دخل تحت العقد والمشتد
 لم یدخل لانه یشیت الیه العقد وکسبه حکم الیه لان فصایه بخلاف الولد فی الكتابة لانه متصل بحق الكتابة فصر حکم الیه
 واشاری از علی گفته اند که آزاد میشود و در آخر عمری از اموالی حیات خود بطریق استناد بان منظور که نسبت نموده میشود سبب آزادی که ادای بدل کتابت
 بسوی ما قبل موت پس میشود ادای وارث مکاتب که خلعت می ست مانند ادای می و این همه ممکن است بنابر آنچه معلوم شده است
 تمام آن در کتاب خلاصیات **مسئله ۵** - اگر مرد مکاتبی متولد نگذاشت آنقدر مال را که کفایت کند بحجت ادای کل کتابت
 و گذاشت فرزند خود را که متولد شده بود در حالت کتابت پس آن فرزند سعایت خواهد کرد و بحجت ادای بدل کتابت پدر خود موافق
 اقساطیکه شرط نموده بود پدرش و هرگاه ادا خواهد کرد حکم نموده خواهد شد که پدر وی آزاد است پیش از مردن و آزاد خواهد شد
 فرزند مذکور زیرا چه او داخل بود در عقد کتابت پدر خود و کسب فرزند مذکور مانند کسب مکاتب مذکور است پس ادای فرزند
 بمنزله ادای مکاتب خواهد بود و چنان شد که مکاتب مذکور گذاشت آنقدر مالی را که کفایت میکند بحجت ادای **مسئله ۶**
 اگر مرد مکاتب مذکور و نگذاشت آن قدر مال را که کفایت کند بحجت ادای و گذاشت فرزند خود را که خریده است آنقدر در حالت
 کتابت گفته میشود و فرزند مذکور که ادا بکن بدل کتابت را فی الحال مگر نه ملوک محض گردانیده میشود و این نزد ابی حنیفه صحیح
 و اما نزد صاحبین رج پس فرزند مذکور ادا خواهد کرد و موافق میعاد و اقساطیکه شرط نموده بود پدرش بحجت اینکه فرزندیکه متولد
 میشود در حالت کتابت ادا میکند موافق اقساط بحجت آنکه او مکاتب میشود به تبعیت پدر خود و این جاریست در فرزند مذکور
 که خریده است آزاد در کتابت لهذا میرسد خواجه را که آزاد کند او را بخلاف باقی کسب مکاتب مذکور **ف** چه خواجه را نمیرسد که
 که تصرف کند در آن پس خواهد بود حکم فرزند وی که خریده است آزاد در حالت کتابت مانند حکم فرزند وی که متولد می شود
 در حالت کتابت **ص** و دلیل ابی حنیفه رج نیست که فرق است میان هر دو صورت زیرا چه میعاد ثابت میشود درین
 بسبب شرط در عقد مذکور پس ثابت خواهد شد در حق کسیکه داخل باشد در آن عقد و فرزند وی که خریده است داخل نیست در آن
 عقد بحجت آنکه عقد مذکور مضایف منسوب نیست بسوی می پس سرایت خواهد کرد حکم عقد بسوی می بسبب آنکه او منفصل است
 بخلاف فرزندیکه متولد میشود در حالت کتابت چه او متصل بود در وقت کتابت پس سرایت خواهد کرد حکم عقد مذکور بسوی می

وحيث دخل في حكمه فان استرئ ابنه لم مات وتزله وفاء ورثه ابنه لانه لما حكم بحريته في آخر جزء من اجزاء حيوته بحكم بحرية ابنه في ذلك الوقت لانه تبع لابييه في الكتابة فيكون هذا احوث عن حره ذلك ان كان هو وابنه مكاتبين كتابه واحده لان الولد ان كان صغيرا فهو تبع لابييه وان كان كبيرا اجلا لنفسه واحدا فاحكم بحرية الاب بحكم بحريته في تلك الحالة على ما مر قال فان مات المكاتب له ولد من حره وترك ذكرا فافاء المكاتبه فخر الولد ففض به على عاقلة الام لم يكن ذلك قضاء بغير المكاتب لان هذا القضاء يقرر حكم الكتابة لان من قضيتها الحاق الولد بموالي الام ويجاب العقل عليهم لكن على وجه يجهل ان يعيق فيجوز الولاية الى موالى الاب والقضاء ما يقرر حكمه لا يكون تعيضا وان اختم موالى الام وموالى الاب في ولايته ففض به لموالى الام فهو قضاء بالبحر لان هذا الخلا في الولاية مقصودا وذلك يتبين على بقاء الكتابة وانتقاضها فانها اذا انقضت مات عبد او استقر الولاية على موالى الام واذ ابقيت وانصل بها الاداء مات حرا وانتقل الولاية الى موالى الاب وهذا افضل

وهرگاه او داخل گشت در حکم عقد سعایت خواهد کرد موافق اقساط که شرط نموده شده است در عقد مذکور **مسئله** اگر فرزند مکاتب پسر خود را و بعد آن مرد و گذشت آنقدر مال که کفایت میکند بادی بدل کتابت پس پسر مذکور وارث آن خواهد شد زیرا چه هرگاه حکم نموده شد بازادی مکاتب مذکور در آخر جزوی از اجزای حیات وی حکم نموده خواهد شد بازادی پسروی نیز در آن وقت چه او تابع پدر خودست در حق کتابت پس او آزادست و وارث آزاد خواهد شد و همچنین وارث پدر میشود پس وقتیکه پدر و پسر هر دو مکاتب شده باشند بعد واحد و بیز پدر و بگزارد آنقدر مال را که کفایت کند بجهت ادای بدل کتابت زیرا چه پسر مذکور اگر صغیر باشد پس او تابع پدرست و اگر کبیر باشد پس پدر و پسر هر دو گردانیده میشوند بمنزله شخص واحد بسبب اتحاد عقد کتابت پس هرگاه حکم نموده شد بازادی پدرش حکم نموده خواهد شد بازادی وی نیز در آن حالت بنا بر آنکه گذشت **مسئله** اگر مرد و مکاتبی که مراد از فرزند نیست از حره اعنی از زنی که آزاد نموده شده است و مترکه گذشت آنقدر دین بر زده مردان که کفایت میکند بجهت ادای بدل کتابت و بعد از آن گشت فرزند مذکور شخصی را و حکم نموده شد بدین بر عاقله مادرش پس حکم مذکور نیست حکم بجهت مکاتب آزاد زیرا چه بسبب حکم مذکور ثابت و متقرر میشود حکم کتابت چه متفقاً و عقداً کتابت نیست که فرزند مذکور ملحق شود بموالی مادر خود که آنها عاقله مادر وی اند ولیکن بر وجهیکه احتمال این داشته باشد که مکاتب مذکور آزاد گردد و بکشد ولای آن فرزند را بسوی موالی خود و حکم قاضی بجهتیکه ثابت میکند حکم کتابت را نخواهد بود حکم بانیکه او عاجزست از ادای بدل کتابت و اگر باهم خصوصیت نمایند موالی مادر و موالی پدر در ولای فرزند مذکور و حکم کرد قاضی آن برای موالی مادر پس این تضاست بخودی از ادای بدل کتابت بجهت آنکه این اختلاف در ولا مذکور واضحست بقصد و بالذات فان مبتنیست بر بقای عقد کتابت و فسخ آن چه اگر فسخ نموده شود کتابت خواهد مرد مکاتب مذکور در حالیکه بنده است و ولای فرزند او خواهد رسید بموالی مادرش و اگر باقی ماند عقد کتابت متصل شود بان موالی بدل کتابت خواهد مرد مکاتب مذکور در حالیکه آزادست و منتقل خواهد شد ولای آن بسوی موالی پدر فرزند و در بنده آن او بود و کتابت مذکور

محققه فيه فينفذ ما يلائقه من القضاء فان كان قبيحاً قال وما أدى لكاتب من الصدقات الى مولاه وخرج
فقط طيب للمولى لتبدل الملك فان القيد يملكه صدقة والمولى عوضاً عن العتق اليه وقعت ائتمانه التبرع في
حديث تبرية رضي لها صدقة ولنا هدية وهذا بخلاف ما اذا باح الغني ولما اشبه ان لما حله يتناوله على ملك اليه
فاحتمل تبدل الملك فلا تطيبه ونظيره المشتري شراء فاسد اذا باح لغيره لا يطيب له ولو ملكه يطيب ولو عجز قبل اكله
الى المولى فذلك الجواب هذا عند محمد ظاهره ان بالبيع يتبدل الملك عند لا وكذا عند أبي يوسف وان كان بالبيع يتغير
ملك المولى عند لا فكيف في نفسه لصدقة وانما الحجت في فعل التخذ لكونه اذ لا له فلا يجوز ذلك للغير غير
حاجته ولكنا اشبهنا زيادة ثمرته واحتمل اوجده من المولى فصارت كالسبيل ذا وصل الى وطنه والعقد اذا استقر وقت
في ايديها ما اخذ من الصدقة حيث يطيب لها او على هذا اذا اعتق المكاتب واستغنى يطيب له ما بقى من الصدقة
في يد المولى اذ لا يملكه مولاه ولو لم يملكه لغيره فانما يدفع اذ لا هذا موجب القيد الاصل ولا يمكن لما لا غاية
عند الكاتب في بيعه بخلاف الفداء لان الكفالة مانعة من الاضطرار اذ لا الحكم الاصل وكذلك اذ لا المكاتب ان يقض به
اختلاف ست ميان صحابه رضي پس ناذر خواهد شد آنچه حكم خواهد کرد قاضی بان لهذا خواهد بود در صورت مذکوره حکم بخیر می آید از ادای بدل کتاب
مسئله ۹ - اگر بد کسی بمکاتب چیزی را بطریق صدقه داد و بد آنرا در بدل کتابت بخواجه خود که غنی است و بعد از آن عاجز شود
مکاتب مذکور از ادای بدل کتابت پس آن چیز حلال و طیب است و خواجه را بسبب آنکه ملک قبل شده است در آن پراچه بنده مذکور
مالک است چه است بطریق صدقه و مولى الملك است بطریق عوض عتق و با این اشارت نموده این غیر علی السلام حدیث بریه مذکور که صدقه است یا هدیه است
برای من این بخلان آنست که مباح گرداند مکاتب بغنی یا بهاشمی طعامی را که رسیده است با و بطریق صدقه چه حلال نیست از آنها را
خوردن آن زیرا چه طعام مذکور مملوک مباح کننده است پس اگر آنها بخورند آنرا خواهند خورد و مملوک و پراچه در نصیورت ملک قبل گشته است
و طعام مذکور و نظیر مسئله مذکور این مسئله است که شخصی خرید کند چیزی را بشتری فاسد مباح گرداند آنرا کسی پس آن چیز حلال و طیب است
مرا آنکه اگر ملک آن چیز نماید بوی حلال و طیب است مرا و در این همه که مذکور شد وقتی است که عاجز شده باشد مکاتب مذکور
از ادای بدل کتابت بعد از آنکه داده باشد آنچه را بخواجه در بدل کتابت و اگر عاجز شود مکاتب مذکور پیش از آنکه بد آنرا در بدل کتابت
پس حکم آن نیز همچنان است و بنا بر روایت صحیح اعنی آن حلال طیب است و خواجه را صل و این ظاهر است نزد محققان زیرا چه
بسبب عجز مکاتب قبل میشود ملک نزد وی روح و چه مکاتب و قتیکه عاجز میشود از ادای بدل کتابت ملک کسب
میشود و خواجه ملک جدیدی و نزد ابی یوسف روح اگر چه متقرر ثابت میشود ملک خواجه بسبب عجز مکاتب از ادای بدل کتابت
ولیکن نزد اوج حلال و طیب است بحجت آنکه خبث و ذوات صدقه نیست بلکه در فعل اخذ یعنی گیرنده است و اخذ خالی از ذلت و خاری
نیست و آن جائز نیست در غنی را بغیر حاجت و مر با شمی را بحجت زیادتی حرمت آن اخذ یافته نشده است از خواجه پس امانند
این بعیل است و قتیکه او برسد بوطن خود و مانند فقیر و قتیکه غنی گردد باقی ماند در دست آنها چیزی از صدقه که گرفته بودند آنرا چه آن
باقی حلال و طیب است مرا آنرا و بنا بر آن اگر آزاد شود مکاتب و غنی گردد حلال طیب است مرا و آنچه باقی مانده است در دست و
منجمله صدقه مسئله ۱۰ - اگر حیاتی کرد بنده و بعد از آن مکاتب نمود آنرا خواجه دمی در حالیکه نمیدانست جنایت مذکوره را

حتی عجزا قلنا من زوال المانع وان قضیه علیه فی کتابتہ فخرج فهو دين يباع فيه لا انتقال الحق
من الرقبة الى قيمته بالقضاء وهذا قول ابی حنیفه ومحمد سراج ابو یوسف والیه وكان یقول
او لا یباع فيه وان عجز قبل القضاء فهو ملزوم لان المانع من الدفع وهو الكتابة قائم وقت الجنایة
فكما وقعت انقضاء موجبة للقیة كما فی جنایة المدبر وامر الولد ولنا ان المانع قابل للزوال والتزدد
ولم یثبت الانتقال فی الحال فیتوقف علی القضاء او الرضاء وصار كالعبد المبیع اذا بقى قبل القبض یتوقف
المنع علی القضاء للزود وواختال عوده كذا هذا الجملان لندیدوا له سنیلا ولا خفا حیث ان زوال الحال
فی ان اذا ما تمولی المکاتب لم تنفسه الكتاب کما یؤید الی بطلان حق المکاتب ان الكتابة سبب الحجة وسبب حق المصنف وقيل له

وبعد از آن عاجز گشت مکاتب مذکور پس دفع خواهد کرد وخواهد مذکور آنرا و بدل جنایت یا خواهد داد و فدیة آن زیرا چه همین موجب جنایت
بنده است در اصل و خواهد مذکور مطلع بنود بر جنایت او در وقت کتابت تا اختیار کند فدیة شود ولیکن کتابت مانع دفع است
آیا چون زایل گشت عود نمود حکم اصلی در مجتنب اگر جنایت کرد مکاتب و حکم نکرد قاضی بارش جنایت مذکوره تا آن گاه که عاجز گشت
از ادای بدل کتابت پس دفع خواهد کرد آنرا و خواهد با فدیة آن خواهد داد چه مانع دفع آن که کتابت است چون زایل گشت عود نمود
حکم اصلی چنانچه گذشت و اگر حکم کرده باشد قاضی بارش جنایت مذکوره در حالیکه بنده مذکور مکاتب بود و بعد از آن او عاجز گشت
از ادای بدل کتابت پس آن ارش من است در گردن بنده مذکور و فروخته میشود بجهت آن زیرا چه حق جنایت مذکور که متعلق بود
بر تبه آن بنده متعلق گشت بسوی قیمت آن بسبب حکم قاضی این قول ابی حنیفه و محمد سراج و بسوی این رجوع نموده است
ابو یوسف سراج که او ادلا میگفت که فروخته میشود بنده مذکور بجهت ارش جنایت مذکوره اگر چه عاجز شده باشد از ادای بدل کتابت
پیش از حکم قاضی و همین قول زعفرانجی است بجهت آنکه مانع دفع که کتابت است ثابت و موجود است در وقت جنایت پس هرگاه
یا فته شد جنایت در آن وقت لازم خواهد شد قیمت چنانچه در مدبر و ام ولد اعنی اگر مدبر و ام ولد جنایتی نمایند واجب می شود
قیمت آنها همچنین در مجتنب و دلیل ابی حنیفه و محمد سراج نیست که مانع قابل زوال است چه احتمال دارد که عاجز شود مکاتب مذکور
و مملوک محض گردد و حق ولی جنایت مذکور متعلق نشده است فی الحال بسوی قیمت آن پس موقوف خواهد ماند بر حکم قاضی یا
بر ضامی وی چنانچه بنده میباید و قتیکه بگریزد پیش از قبض مشتری موقوف میماند ضامی آن بر حکم قاضی نیست بلکه احتمال دارد
که باز آید بنده مذکور همچنین در مجتنب بخلاف مدبر و سنیلا و چنان قابل ردال نیست در هیچ حال مسئله الا اگر مدبر و سنیلا
مکاتب نسخ نمیشود عقد کتابت تا باطل نشود حق مکاتب زیرا چه کتابت سبب آنادوی نیست و از ادای حق مکاتب است
و آنچه حق شخصی است پس سبب آن نیز حق وی است پس کتابت حق مکاتب خواهد بود و حق باطل نمیشود بسبب موت وی
چنانچه باطل نمیشود دین او که بر ذمه شخصی است بسبب موت آن شخص پس نسخ خواهد شد عقد کتابت حق گفته خواهد شد که کتابت

اذا مال اذا ورثة للمولى على حجة لا يمتنع الحجة على هذا الوجه والسبب انفق الملك ينفق بمجده الصفة ولا ينفق الا ان لورثة في نفقة في الاستيفاء فان اعتقه احد الورثة لم ينفق عنه ولا يملك له وهذا ان الكتاب لا يملك لیسایر اسباب الملك فله السبب لورثة فان اعتقوه جميعا اعتق وسقط عنه بدل الكتابة لا يصبى ابراء عن بدل الكتابة فانه حقه وقد جرى فيه الاثر فاذا برئ المكاتب عن بدل الكتابة يعق بما اذا ابراء للمولى الا انه اذا اعتقه احد الورثة لا يصبر ابراء عن نصيبه لا يملكه ابراء اقتضاء تعمي الفقه والاعتناء لا يثبت ابراء البعض او ادائه في المكاتب لا في بعضه ولا في كله ولا وجه الى ابراء الكل حتى تبقية الود نذر الله اعلم

کتاب الولاء

کتاب الولاء فوعان ولاء عتاقه وبيعته وسببه العتق على مملكه في الصحيح حتى لو عتق قريبه عليه بالوراثه كان الولاء له وولاء موأله وسببه العتق وهذا يقال ولاء العتاقه وولاء الموالاة والحكم يضاهي الی سببه والمعنى فيهما التناصرو كانت العتق که او اکن بدل کتابت را بر اثمان مکاتب کنند بموجب اقسامی که معهود و مقررت در عقد مذکور زیرا چه بنده مذکور متقی آنرا و بی بی بی مذکور و سبب آزادی هم منقذ شده است بر همان پنج پس باقی خواهد ماند بهمان صفت و متمیز نخواهد شد ولیکن و اثمان پنج باقی تمام مقام وی اندر استیفا می بدل کتابت پس اگر آزاد کند آنرا یکی از و اثمان خواهد ماند همیشه و عتق آن زیرا چه او مالک آن نشده است چه ارث جاری نیست در مکاتب و در آن نیست که مکاتب مملوک نمیشود هیچ یکی از اسباب ملک و چون مع و بهر و جز آن پس همچنین مملوک نخواهد شد بسبب وراثت نیز و اگر آزاد کند آن مکاتب را جمیع و اثمان خواهد ماند و میشود مکاتب مذکور و ساقط میشود از بدل کتابت چه عتاق مذکور ابراست از بدل کتابت زیرا چه آن حق آنهاست و ارث جاری است و بدل کتابت و بهر گاه بری گشت مکاتب از بدل کتابت آزاد خواهد شد چنانچه و قتی که بری گرداند آنرا خواهد وی لیکن و قتی که آزاد کند آنرا یکی از و اثمان متحقق نمیشود ابراز نصیبی بحجت آنکه گردانیده شده است عتاق مذکور ابراز بطریق اقتضا واضح و عتق آن و عتاق ثابت نمیشود بسبب ابرازی بعضی و بهر سبب ادای بعضی مال کتابت نه در جمیع بنده و نه در بعضی آن پس ثابت نخواهد شد ابراز زیرا چه هر گاه یافته نشد مقتضی بکسر عتاق است ثابت نخواهد شد مقتضی بفتح که ابراست و اگر مکاتب بری شود از جمیع بدل کتابت بسبب آزاد نمودن بعضی و در نصیب غیر ابراز نیست بحجت آنکه حق باقی و اثمان متعلق است باقی و الله اعلم

کتاب الولاء

و باید دانست که ولاء در لغت بمعنی نعمت و محبت است و در شریعت عبارتست از تناصر که سبب ارث است کذا در عنایه ص و باید دانست که ولاء در نوع است یکی ولای عتاقه و آنرا ولای نعمت می نامند و سبب آن عتق است که بنا بر ملک باشد در ویت صحیح لهذا اگر شخصی مالک قریب خود شود بسبب وراثت آزاد میشود و قریب مذکور و ولای آن میرسد بآن شخص دوم ولای موالاة است و سبب موالاة است و بیان این عقد خواهد آمد ان شاء الله تعالی و بهر گاه سبب نوع اول عتق است و سبب نوع دوم عقد موالاة لهذا گفته میشود ولای عتاقه و ولای موالاة باضافت حکم بسوی سبب آن و در هر دو نوع یافته میشود معنی تناصر و چون عرب

عناصروا باتباعه وقر النبی علیه السلام تناصرهم بالولاء بنوعیه فقال ان مولی القوم منهم وحقیفه
منهم واکرم اربابا لحلیف مولی المواله لا تنصر کافوا یوکدون المواله بالکلیف قال واذا اعتق للمولی
ملوکة فکله فکله علیه السلام الولاء لمن اعتق وکان التناصر به فی عقله وقله لیماء
معه باذالة الوق عنه فیدشه ویصیر الولاء کالولاء وکان الفهم بالعموم ولذا لک المرافقة تنقیق لما روینا وما ذمفق
که بینه حرمة رض عنها وعن بنت فجعل النبی علیه السلام المال بینهما نصفین ویستوی فیما اختار
مالا ویندره لا طلاق ما ذکرناه قال فان شرط انیه سائبة فالشرط باطل فلولاء لمن اعتق وکان الشرط
مخالف للنص فلا یصح قال واذا ادى المکاتب عتق والولاء للمولی فان عتق بعد موت المولی لا یعتق
علیه بما یأخسر من السبب وهو الکتابه وقد قررنا فی المکاتب وکذا العبد للمولی یعتقه ویشتره

فصرت بغير غیره فی حدیث ثابت وثبت بغير صلعم تناصرنا بالولاء یبررونه وگفت که هر آنکه مولای قوم منی معتق قوم از آنست
وحلیف آن قوم از آنست و مراد از حلیف مولای موال است زیرا چه آنها مملوکند بنوعیه وند عقد موالهات را بکنند مسئله
اگر آزاد کرد وخواه مملوک خود را پس لای آن مراد است بجهت آنکه بغير صلعم فرموده است که ولای بنده میرسد بیکه آزاد کند
او را و بجهت آنکه لازم اعتناق و بجهت یکی دیت چه سبب دیت تناصر است و آن حاصل میگردد بسبب اعتناق و دوم ارث
زیرا چه آزاد کننده زنده ساخته است معتق را بسبب در ساختن تربیت آن لهذا وارث آن خواهد شد و خواهد شد قرابت را مانند
قرابت ولادت در حق ارث و وجوب دیت چه بغير صلعم فرموده است که ولا قرابت است مانند قرابت نسب و سوال پس
سزاوارست که بنده آزاد کرده شده نیز وارث آزاد کننده گردد و وقتیکه نباشد مر آنرا عصبه نسبی چنانچه قائل است بیان حسن
بن زیاد ورجو حال آنکه چنین نیست جواب بنده آزاد کرده شده اجنبی است به نسبت آزاد کننده پس وارث نخواهد شد و در حق
آزاد کننده نص وارد است بخلاف قیاس پس بر آن قیاس نموده نخواهد شد غیر آن نص و بجهت آنکه غنم بغير صلعم است معنی
نفع بسبب نقصان چون بسبب آزاد کردن مالیت بنده نائل میشود پس لای آن نخواهد رسید مرخواه آزاد کننده را و باید دانست
که ولای میرسد بیکه آزاد کند مملوک خود را چنانچه میرسد بجهت حدیث مذکور و بجهت آنکه مر دیت است که چون معتق دختر حمزه را
فوت شد و گذشت دختر خود را و دختر حمزه را پس بغير صلعم تقسیم نمود مال ویرا میان هر دو بالما حصه و نیز باید دانست که
اعتناق مال و نیز مال هر دو برابر است چه حدیث مذکور مطلق است مسئله ۲ - اگر شخصی آزاد کند بنده خود را و شرط کند که
وارث آن نخواهد شد پس شرط باطل است و ولای آن میرسد با آزاد کننده زیرا چه شرط مذکور مخالف نص است پس صحیح نخواهد شد
مسئله ۳ - هرگاه ادا کند مکاتب بملک کتاب را آزاد میشود و میرسد ولای آنی نخواهد دی اگر چه آزاد کرده و بدلا از مملوک
زیرا چه ادا آزاد شده است بسبب حدیث کتابت که مباشر آن خواهد وی است و در مکاتب ارث جاری نیست چنانچه دیدیم بر پس
آزاد خواهد شد و ملک خواهد و همچنین بنده که خواهد آن وصیت کرده باشد یعنی آن بنده که وصیت کرده باشد شخصی بیشتر از آن

واعتقہ بعد موتہ لا یقبل الوصی بعد موتہ کفعلہ والفرقة حل حکم ملکہ وان مات المولی عتق مذبذبه وامهات
اولادہ بلایا فی الفناء وولاء مہر لہ لہ اعنقہم بالتدبیر والاستیلاء من ملک دار حرمہ ومنہ عتق علیہ
لما بینہما فی الفناء وولاء لہ لوجود السبب هو العتق علیہ واذ تزوج عبدہ رجل مہ لا خوف عتق مولی الامیرۃ اکتمہ
وہی حامل من العبد عتقت عتق حملہا وولاء الحبل لمولی الامیرۃ لا ینتقل عنہا اید الامیرۃ عتق حل مقصود
اذ ہو جزء منها یقبل الاعتناق مقصود فلا ینتقل ولای عنہ علیہا وینا وکذا لک اذ ولدت ولد الاقل مرسلۃ
اشہر للیقین بقیام الحبل وقت الاعتناق او ولدت ولدين احدہما اقل من سنۃ اشہر لہنہما
قوا امان یعلقان معلومہ اختلاف ما اذا ولدت رجلاً وہی حبیلہ والزواج والى غنیۃ حیث یکون
ولاء الولد لمولی الاب لان الجنین خیر قابل لہذا الولاء مقصود لان تضامہ بالایجاب والقبول
وہو لیس بحل لہ قال فان ولدت بعد عتقہا لکثر من سنۃ اشہر ولای اخو لا ولی لہا
الامیرۃ لای عتق تبعاً لامر لا تضام لہا بعد عتقہا فی تبعہا فی الولاء ولم یقین بقیامہ وقت الاعتناق

واعتق آن بعد موت خود زیرا چہ فعل موصی بعد موت موصی مانع فعل می ست سوال بندہ مذکور از آنجا کہ شد از حجاب
موصی مگر وقتیکہ بندہ مذکور مملوک وی باشد و مملوک موصی نمی ماند بندہ مذکور بسبب موت وی جواب ص مرقوم
مملوک وی اعتبار نموده میشود مادامیکہ حاجت آن یافته شود و وصیت از جملہ حاجات است حل
مگر بمرور خواہ آنرا دیشود مدبر وی وام ولد وی و وجہ آن مذکور است در کتاب الاعتناق وولای آنها میرسد بخواجه آنها چہ او
آزاد کرده است آنها را بسبب مدبر بودن وام ولد ساختن مسئلہ ۵ - اگر کسی مالک فی رحم محرم خود شود پس آن
آزاد میشود و وجہ آن مذکور شد سابق در کتاب الاعتناق وولای آن میرسد بآنکس چہ او آزاد گشتہ است در ملک آنکس
مسئلہ ۶ - اگر کس کس کرد بندہ کسی کنیز شخصی حاملہ شد کنیز مذکورہ از آن بندہ و بعد از آن آزاد نمودن کنیز را خواہد بود
پس آزاد میشود کنیز مذکورہ و محل آن نیز ولای حل میرسد بخواجه مادر آن گاہی منتقل نمیشود ولای آن از خواہ مذکور زیرا چہ او
حل مذکور را آزاد کرده است بقصد وبالذات چہ آن جزو ما در دست الطیبت این دارد کہ آزاد نموده شود بقصد یقین نقل بخواجه
ولای آن فرزند از وی بجهت آنکہ پیغمبر صلعم فرمودہ است کہ ولای ثابت است بر آزاد کنندہ را و همچنین است حکم اگر متولد شود
از کنیز مذکورہ فرزند وی در کمتر از شش ماہ از روز اعتناق آن زیرا چہ در صورت وجہ حل در وقت آزاد کردن کنیز مذکورہ
یقینی است و نیز همچنین است و قیقہ متولد شود از کنیز مذکورہ دو فرزند یکی دیگر از شش ماہ از روز اعتناق و دوم بعد از شش ماہ
زیرا چہ آن ہر دو توأم اند و علوق آن ہر دو بستہ است در رحم معا جملات و قیقہ کنیز مذکورہ عقد مولات نماید از شخصی چاہیکہ
آن حاملہ است و شوہر آن عقد مولات نماید یا شخص دیگر چہ در صورت ولای فرزند کنیز مذکورہ خواہد رسید بخواجه پدر آن
زیرا چہ جنین قابل لای مولات نیست بقصد وبالذات چہ آن تمام نمیشود مگر با یجاب قبول و جنین الطیبت ایجاب قبول ندارد
مسئلہ ۷ - اگر متولد شود فرزند وی از کنیز مذکورہ بعد از شش ماہ از روز اعتناق پس ولای آن میرسد بخواجه مادرش زیرا چہ
الان لا کشفہ است بر جہت مادر خود چہ آن متولد شد بعد از خود بعد از اعتناق وی پس تابع مادر خواہد بود در حق مولد آن و در حق

حتى یقین بمقصود آفاق اعتق الالب بحر الالب ولاء ابنه وانتقل عن موالی الامر الی موالی الاب لان التعلق
ههنا فی الولد یشب تبعاً لامر بخلاف الاولی وهذا لان الولاء بمنزلة النسب قال علیه السلام الولاء
للمخة کلها النسب لا یباع ولا یوهب ولا یورث نثر النسب الی الالباء فکذلك الولاء والنسبة الی
موالی الامر كانت لعدم اهلیة الالب ضرورتها فاذا صار اهلاً عاد الولاء الیه بمنزلة ولده الملائمة
ینسب الی قوم الامر ضرورتها فاذا کذب الملائع بنفسه ینسب الیه بخلاف ما اذا اعتقت المعتقدة
عن موت وطلاق فجاءت بولد لا قبل من سنتین من وقت الموت او الطلاق حیث یکون الولد مو
لوالی الامر وان اعتق الالب لتعداً اضافة العلوق الی ما بعد الموت والطلاق الباقی لحیوة المولی بعد الطلاق
الرجعی لما انده یصیر لبعاً بالشک فاستند الی حالة النکاح فکان الولد موجوداً عند الاختصاص فحق مقصوداً

تا آزاد گرد و بقصد بالذات پس بعد از آن اگر آزاد نموده شود پدرش منتقل خواهد شد و لای آن از خواجه مادر بسوی خواجه پدر نیز چه فرزند
مذکور آزاد گشته است تبعیت بخلاف و قتی که بزرگوار نیز مذکور و در کمتر از شش ماه منتقل نمیشود و لای آن از خواجه مادر بسوی پدر و سران نیست
که ولایت بر نسب است چه غیر صلح گفته است که ولایت بر نسب است مانند قرابت نسب نفوذ می شود و در مورد مورث و نسب ثابت شود
از جانب پدر و نسبت آن بسوی خواجه مادر نبوده مگر بسبب عدم اهلیت پدر بکثرت ضرورت و هرگاه پدر اهل آن گشت خود خواهر یا برادر و لای بسوی خواجه وی
چنانچه فرزند زن ملائمته منسوب شود بسوی قوم مادر بکثرت ضرورت و بعد از آن هرگاه تکذیب خود نماید شوهر آن زن که همان گفته است ثابت میشود نسبت بی آن زن
بخلاف و قتی که آزاد نموده شود کینیزی که در عدت نشسته است بسبب مردن شوهر که مکاتب بود و گذشت تقدیر اهل را که کفایت میکند بجهت ادای بیل کینیت
و زاینده کینیز مذکور فرزند بی را در کمتر از دو سال از فوت شوهر نیز چه در نیت و لای فرزند مذکور بر سر جد خواجه مادر وی چه در نیت و ممکن میشود
نیست که نسبت علوق آن نموده شود بسوی پدر بعد از موت او پس ضرورتی که نسبت آن نموده شود بسوی پدر در حالت حیات او و حمل مذکور موجود خواهد بود
چه او آزاد نموده است حمل را بقصد و بالذات و بخلاف و قتی که آزاد نموده شود کینیزی که در عدت نشسته است از طلاق و زاینده کینیز مذکور فرزند را
در کمتر از دو سال اگر چه آزاد نموده شود کینیزی مذکور چه در نیت و ضرورت نیز و لای فرزند مذکور بر سر جد خواجه مادر آن فرزند خواهد در عدت نشسته باشد
آن کینیز نسب طلاق بائن یا بسبب طلاق جعی اما در صورت طلاق بائن پس بجهت آنکه ممکن نیست که نسبت علوق آن فرزند نموده شود بسوی پدر بعد از
طلاق بائن بسبب آنکه مولی آن کینیز بعد از طلاق بائن حرام است و ضرورتی که حمل نموده شود حال مسلمان بر امر نیک تا ممکن و مقدر پس نسبت
علوق آن نموده خواهد شد پیش از طلاق بائن و حمل آن موجود خواهد بود در وقت انعقاد کینیز و لای آن خواهد بود خواجه مادرش چه او آزاد گرد و حامل
بقصد و بالذات و اما در صورت طلاق جعی پس بجهت آنکه هرگاه متولد شود فرزند مذکور از کینیز مذکور کمتر از دو سال احتمال است که حمل آن کینیز موجود باشد و وقت
طلاق پس در نیت است امتیاز نیست که رجوع از طلاق ثابت نموده شود برای ثبوت نسب با احتمال است که حمل آن کینیز موجود نباشد در وقت طلاق
پس در نیت ضرورتی که رجوع از طلاق ثابت نموده شود برای ثبوت نسب پس در ثبوت رجوع از طلاق شک واقع شده اند از رجوع
ثابت نخواهد شد علوق فرزند مذکور منسوب خواهد شد بسوی حالت لکلی پس حمل موجود خواهد بود در وقت انعقاد کینیز و لای آن خواهد شد فرزند مذکور بجهت طلاق

وقی الخاتم الصغیر فاد تزوجت معتقة فبعد فولدت اولاد ففعلهم علی موالی الامر لانهم عتقوا ابتداء
ولا عاقلة لا یهم ولا موالی فالحقوا بموالی الامر ضرورة کما فی ولد الملاعنة علی ما ذکرنا فان اُعتق الاب جرداً
اولاد الی نفسه لما یبنا ویرجون علی عاقلة الاب ما عقلوا لانهم حین عقلوه کان الولد ثابتاً واما یت
للاب مقصوداً ابن سیدہ مقصوداً وهو العتق بخلاف ولید الملاعنة اذا عقل عنه قوم الامر
الکذب للملاعنة نفسه حیث یرجون علیه لان النسب هناك یتثبت مستند الی وقت العتق
وکانوا یحبون من علی ذلك فیرجون **قال** ومن تزوج من العجم بمعتقه من العرب فولدت له
اولاد فاولاد اولادها موالیها عند ابی حنیفة **قال** رضی الله عنه وهو قول محمد بن وهب **قال**
ابو یوسف حکم حکم ابیه لان النسب الی الاب کما اذا کان الاب عربیاً بخلاف ما اذا کان الاب عبداً فانه هالک مفعلاً

و جامع صغیر مذکور است که اگر نکاح کرد بنده کنیز را که آزاد کرده شده است و متولد شد از آن زن زندان
و آنها جنایت نمودند پس دیت آنها بر موالی مادر آنهاست زیرا چه آنها آزاد گشته اند به تبعیت مادر خود و باویت
عاقله می پذیر آنها را و نه موالی عتاقه لهذا ملحق خواهند شد آنها بموالی مادر خود و با انصاف و چنانچه در صورت فرزندان
طاعنه که سابق مذکور شد و بعد از آن اگر آزاد نموده شود پدر زن زندان مذکور آن پس متعلق خواهد شد و لا
آنها بسوی موالی پدر چنانچه گذشت بیان آن ولیکن موالی مادر نخواهند گرفت از موالی پدر و دیتی یا
که داده اند بسبب جنایت فرزندان مذکور آن بجهت آنکه در وقت دادن دیت و دیتی فرزندان مذکور آن
ثابت بود و مادر آنها را و دیت ثابت نمی شود مگر در وقت که آزاد کنند از او پیشتر از آن ثابت نمی شود زیرا چه
داده اند که عتق است مستثنی می شود بسوی زمان سابق بلکه مقصود است در زمان عتق بخلاف فرزندان طاعنه
وقتیکه دیت آن و دهند قوم مادرش و بعد از آن نگذیب خود را می پذیرد زن مذکور چه در نیصورت بگیرند
موالیه مادر از پدر و دیت را که داده اند زیرا چه نسب در نیصورت ثابت می شود و باینطور که مستند
و مشوب می شود بسوی وقت عتق آن زن و موالی مادر دیت را بر ضایع خود و با
نداده اند بلکه مجبور بودند بنا بر آن خواهند گرفت آن را **مسئله ۸** - اگر نکاح نماید عجمی از
کنیز نری که آزاد نموده شده است و متولد شوند از آن زن زندان پس دیتی آنها میرسد بموالی
مادر آنها خواه کنیز مذکور را آزاد نموده باشد عربی یا عجمی نزد ابی حنیفة **قال** رضی الله
عنہ قول محمد بن وهب نیز است و گفته است ابو یوسف **قال** که حکم آن زن مذکور حکم پدر و است زیرا چه
نسب وی ثابت میشود از پدر چنانچه وقتیکه ناکح کنیز مذکور عربی باشد بخلاف وقتیکه ناکح کنیز
بنده باشد چه بنده است یا معتبر معنی پس چنان شد که نیست پدر مر آن زن و دیت را و دیت ابی حنیفة و محمد بن

ان ولاء العناقه قوى معتبر فى حق الاحكام حق اعتبرت الكفاية فيه والنسب فى حق العهر ضعيف فاعلموا
النسب لهم ولمد المر تقبل الكفاية فيما بينهم بالنسب القوى لا يعارضه الضعيف بخلاف ما اذا كان الارب عربيا كما
النسب العرب قوية معتبرة فى حكم الكفاية والعقل لما ان تناصروهم ما غنت عن الولاء قال صلى الله عليه وآله
مطلقا لمقتضى والوضع فى مشقة العود وقى الجاهل الصغير بنط كافر وتزوج بمقتضى قوم نرا سلم النبط ووا
رجلا نرا ولد اولاد قال ابو حنيفة لا محمد ساء مواليهم موالى امهم وقال ابو يوسف رده مواليهم
ابهم لان الولاء وان كان اضعف فهو من جانب الارب فصار كل مولود بين واحد من الموالى وبين العرب
ولهما ان ولاء الموالاة اضعف من يقبل الفسخ ولاء العناقه لا يقبله والضعيف لا يظهرون مقابل
القوى ولو كان الابوان معتقدين فالنسبة الى قوم الارب لا تحما استويا والترجيح لجانبه كسبهم
بالنسب او لان النصرة به اكثر قال ولاء العناقه تقصيص هو حق بالميراث من العمة والحالة لقوله
عليه السلام للذى شترى عبدا فاعنته هو اخوك ومولاك ان شكرت فهو خير له وشتر لا

اين است كه دلاى عتاقه قوتست و معتبر در حق احكام لهذا كفارت معتبرت در ان حتى معتق محمى كفو معتق عربى نيت
وكفارت باعتبار نسب در حق عجم ضعيفست زیرا چه آنها نسب باى خود را ضلع کرده اند و لهذا در بيان آنها كفارت معتبر
نسب معتبر نيت و ضعيف مزارحم امر قوتى نميگردد و بخلاف و قتيكه پدر عربى باشد زیرا چه نسب عربى قوتى است و معتبرت در
حكم كفارت و وادون نيت زیرا چه نصرت ميان آنها بسبب نسب پس حاجت نيتست در حق عرب كه اعتبار و لا نمودن شود
و در جامع صغير مذكورت اگر كافرن بطى ف و بنط كو سبت و رسوا در عراق بطى يعنى ساكن بنطاص كحاح كند از كنيز آزاد کرده شده كه
نظرانيه هست و بعد از ان مسلمان شود بطى مرقوم و عقد موالاة نماید از شخصى و بعد از ان متولد شوند آنها نيتا فرزندان پس نزد
ابى خنيس فرج و محمد ج مولاي فرزندان مذكوران مولاي مادر آنهاست و گفته است ابو يوسف ج كه مولاي آنها مولاي پدر آنهاست
زيرا چه مولاي موالاة اگر چه ضعيفست وليكن آن از جانب پدرست پس آن خواهد بود مانند فرزندی كه متولد شود از عجمى
و عربى پس آن منسوب ميشود بسوى قوم پدر همچنين در بخانيه و ستران نيت كه نسبت فرزند بسوى مادر ضعيفست و دليل ابى حنيفة
و محمد ج نيتست كه ولاى موالاة ضعيفست لهذا قابل فسخست و ولاى عتاقه قوتىست لهذا قابل فسخ نيتست فوضيف بقال
قوتى اعتبار ندارد مسئله ۹ - اگر مادر پدر هر دو معتق باشند پس نسبت فرزند آنها بسوى قوم پدرست زیرا چه آن دو
مساوى اند و جانب پدر ترجيح دارد و جهت آنكه ولاى عتاقه مشا بر نسبت و نسب بسوى پدر ترجيح دارد و جهت آنكه نصرت
از جانب پدر بشترست مسئله ۱۰ - بسبب لاي عتاقه ثابت ميشود عصوب اعنى شخصيكه آزاد ميكند مملوك خود را
آن عصبه او ميشود و ادلى واضحست ميراث او بر نسبت عمه خاله او كه از ذوى الارحام اند بجهت آنكه بغير صلح فرموده است
بشخصيكه خريد بنده را و بعد از ان آزاد کرده آنرا كه آن آزاد کرده شده برادرست و در دين ص و مولاي تو و اگر
اداي شكر تو نمايد اعنى مجازاة كند براى عمل تو كه احقاقىست پس آن بهترست در حق او و نيز چه او جهان كند
بعوض حايكه باور سبب و بدست براى توف نيز چه بعضى ثواب عمل تو بدهد و دنيا و ثواب آن در ثواب خردى اخلاصست

وان کفر له فهو خیرک وشر له ولومات ولریزک وارثا کنت انت عصبته وورثت ابنة حمزة رض علی
سبیل العصبوة مع قیام وارث واذ کان عصبته یقدم علی ذوی الارحام و هو المروی عن علی رض فان کان المعتقد
عصبته من النسب فهو اولی من المعتقد لان المعتقد اخو العصابات وهذا من قوله علیه السلام ولم یزل وارثا
قالوا المراد منه وارث هو عصبته بدلیل الحدیث الثانی فتاخر عن العصبه دون ذوی الارحام قال فان کان
للمعتقد عصبته من النسب فهو اولی منه لما ذکرنا وان لم یکن له عصبته من النسب فمیراث
للمعتقد تاویل له اذ المرکن هناك صاحب فرض ذوالحال اما اذ کان فله الباقی بعد فرضه لانه عصبته علی
ما ردینا و هذا لان العصبه من یكون التناصربه لیبیت النسبة وبالمولای الاقتضای علی ما مر
والعصبه یاخذ ما بقی فان مات المولای ثمرات المعتقد فمیراثه لینه المولای دون بقیته لانه لیس
للنساء من الولاء اما اعتنق او اعتنق من اعتنق او کاتبین او کاتب من کاتبین بهذا اللفظ
وراد الحدیث عن النبی صلی الله علیه واله وسلم فی اخوه واولاده معتقین وصوره الجرد منها

ص و اگر ادای شکر نماید پس آن بهترست برای توف زیاچه ثواب عمل تو که اعتنا قست با کل در آخرت خواهی یافت
و بدست در حق وی زیاچه او شکر و مجازاة نکرد و اگر میرد آن آزاد کرده شده و نگذارد وارثی را پس تو عصبه آن هستی و نیز وارث
گردانیدی پیغمبر صلعم دختر حمزه رض را که آزاد کرده بود کثیر خود را و مرد کثیر مذکور و گذاشت دختر خود را و پیغمبر صلعم وارث او گردانید
دختر حمزه رض را بطریق عصبیت یعنی با وجود دختر و هرگاه ثابت گشت عصبیت آزاد کننده پس او مقدم خواهد بود بر ذوی الارحام
و همین مرویست از علی رض پس اگر باشد مرآه آزاد کرده شده را عصبه نسبی او مقدم خواهد بود بر یازده آزاد کننده آخر عصبیات است
و سر آن این است که قول پیغمبر صلعم در حدیث مذکور که میرد آزاد کرده شده و نگذارد وارثی را مراد از آن این است که عصبه باشد
چه قصه دختر حمزه رض برین دلالت میکند پس آن آزاد کننده موخر خواهد بود از عصبه نه از ذوی الارحام و اگر باشد مرآه آزاد
کرده شده را عصبه نسبی پس جمیع میراث آن خواهد رسید باز او کننده و این وقتی است که نباشد مرآه را وارثی صاحب فضل کمال
دارد یعنی آن عصبه نباشد و در هیچ حالت چون دختر دانا و قتیله باشد مرآه صاحب فرض مذکور پس میرسد بآنها و کتبه ای باقی ماند
بعد از دانا و صاحب فرض زیاچه آزاد کننده مذکور عصبه است نه بر حدیثی که مذکور شد و تر آن نیست که عصبه کسی است که نصرت
و یاری مینماید و قصیده را و خواهد نصرت مستحق خود مینماید چنانچه گذشت پس خواهد عصبه خواهد بود و عصبه میگیرد آنچه باقی مینماید
بعد از دادن فرض لهذا خواهد گرفت باقی را پس اگر میرد خواهد آزاد کننده و بعد از آن میرد آزاد کرده شده پس میرسد میراث آن
آنها و کرده شده به پسران آنها و کتبه نه بدختران می و میرسد هیچ چیز از دولا، برهان مگر ولای آنکس که آزاد کنند آنها یا ولای آنکس
که آزاد کند آنها آزاد کرده شده آنها یا ولای یک که مکاتب کنند او را آنها یا ولای آنکس که مکاتب کند او را مکاتب کرده شده آنها
یا ولای یک که جبر کند ولای آنها بسوی آزاد کرده شده آنها بجهت آنکه همین منقول است از نبی صلعم و صورت جبر و این است که
بنده زنی نکاح کند از کثیری و بعد از آن آزاد کند کثیر مذکور را خواهد آن بعد از ششماه از ذوالحق و بزرگترین مذکور
نزدیک پس آنکه از نبی صلعم خواهد که اگر آزاد کند مذکور بنده خود پس نقل خواهد شد لای آن نزد بسوی آن که خواهد آن بنده است

ولا یتوب المالکة والقوة فی المعتقد من جهة فایسب بالولاء الیهما ویسب الیهما من ینسب الیهما من ینسب الیهما
مولاهما بخلاف النسب لان سبب النسبة فیہ الفرائش وصاحب الفرائش انما هو الزوج والمرأة مملوكة لا
مالکة وکیس حکم میراث المعتقد مقصورا علی بنی المولی بل هو لعصبته الاقرب فالاقرب لان الولاء لا یورث
ویختلف فیہ من یکون النصرة به فخر لوترک المولی ابا واینا فالولاء للابن عند ابن حنیفة
ومحمد لانه اقربهما عصوبة وكذلك الولاء للجد دون الاخ عند ابن حنیفة لانه اقرب فی العصبية
عنده وكذلك الولاء لابن المعتقه حتی یوتیه دون اخیه لما ذکرنا الا ان عقل جناية للعنق علی اخیهما
لانه من قوم اسیر ولجنايته کجنايتهما ولو ترک المولی ابنا واولاد ابن اخر معناه بنی بن اخ فیراث للعنق لابن دون
بنی الابن لان الولاء للکثیر هو المولى ومن عدة من الصحابة منهم عمر بن الخطاب وعلی بن ابی طالب وجماعة من الصحابة علی ما قالوا والصلیة فی

و بجهت نکاح مالکیت و قوت ثابت میشود و آنرا ذکر کرده شده از جانب آزاد کننده پس آن آزاد کرده شده مذکور منسوب
خواهد شد بسوی زن مذکور و نیز منسوب خواهد شد بسوی زن مذکور که سبب منسوب است بسوی آزاد کرده شده او
بخلاف منسوب عنی و لای عناقته ثابت میشود از جانب زنان و نسبت ثابت نمیشود از جانب زنان بجهت آنکه ملاقات ثابت میشود
بسبب حادث قوت مالکیت و آنرا ذکر کرده شده بسبب آزاد کردن آن یافته میشود از جانب زنان چنانچه یافته میشود از جانب
مردان بخلاف سبب چه آن ثابت میشود بسبب فرائش و صاحب فرائش شوهر است نه زن چه زن مملوک است نه مالک بنا بر آن
نسبت ثابت نمیشود از جانب زنان **مسئله** اگر باید دانست که میراث محقق میرسد بعصبه آزاد کننده الاقرب فالاقرب
نه اینکه میراث او میرسد به پسران آزاد کننده فقط بجهت آنکه در ولاد او ارث جاری نمیشود چه اگر ارث جاری میشد هر آنکه میرسد
حکم محقق به پسران و دختران آنرا ذکر کننده باین طور که میرسد به پسران مانند نصیب زن و حال آنکه چنین نیست پس معلوم شد که ارث
جاری نیست در ولاد و لیکن خلاف ثابت جاریست در ولاد و خلاف محقق ثابت نمیشود مگر آن کس را که یافته میشود نصرت زنان
و نصرت یافته نمیشود مگر از مردان و از زن و لهذا زنان داخل نمیشوند در عاقله ص و هرگاه ثابت شد که میراث محقق میرسد
بعصبه آزاد کننده الاقرب فالاقرب پس اگر فوت شود محقق و بگذارد پدر و خواجه و پسر و پسر پسر و لای آن به پسر مذکور پدر و خواجه
نزد ابی حنیفة و محمد و جراح نیز اچا پسر عصبه قریب است و همچنین میرسد علای محقق بچرا خواجه و پسر او آن نزد ابی حنیفة چه عصبه
قریب تر و جراح و همچنین لای محقق میرسد به پسر زنی که آزاد کرده است آن محقق را و چیزی نمیرسد به برادر زن مذکور چه پسر مذکور
عصبه قریب است و لیکن اگر جنایتی کند محقق واجب میشود ویت آن بر برادر زن مذکور زیرا چه برادر مذکور از قوم پدر زن گرفته است
و جنایت محقق مذکور مانند جنایت زن مذکور است و پسر زن مذکور از قوم پدر زن نیست و اگر فوت شود محقق و بگذارد
پسر خواجه را و پسران پسر دیگر را پس میرسد میراث محقق مذکور به پسر خواجه نه به پسران پسر خواجه و لای میرسد بعصبه که قریب است
و پسران میرسد از چند صحابه یلم که بعضی از آن عمر است و علی و ابی طالب و غیره و مانند العلم

فصل فی الولاء

اولا المسلم رجل علی ید رجل والا یحلی ان یتبه ویقبل عنه اذ یضرب واسلم علی ید غیره واولا
 فلو لم یحجم وعقیده علی مولایان مات ولا وراثت له غیره فیکونه للمولی وقال الشافعی له الموالاة لیس بشیء کان فیها
 ابطال حق بیت المال واما ما یصح فی حق وراثت اخر واما ما یصح عنده الوصیة فجميع المال وان لم یکن للموصی
 وراثت لقی بیت المال واما یصح فی الثلث واما قوله تعالی والذین عقدت ايمانكم فاقولهم نصیبهم واولا یصح
 الموالاة وسئل رسول الله صلی الله علیه واله وسلم عن رجل اسلم علی ید رجل اخر واولا فقال هو الحق
 الناس به یحجم وماتوا وهذا یبشیر الی العقل والادب فی حالتین هاتین واما حق فی موصوفه الحق بشیء والصوفی البیت
 المال ضرورة عدم المستثنی عنه مستثنی قال ان کان له اراث فاولا منه وان کان له عمة او خالة او غیرهما من ذی الارحام
 له الموالاة عقد ما فلا یلزم فیها ذوالوحد وراثت ولا به مرشط اذ وراثت للعقل كما ذکر فی الكتاب ذی الیه لایزاد واولا یصح

فصل در بیان ولای موالات و صورت ولای موالات اینست که جمعی بگوید کسی که اسلام آورده است آن عجمی برود
 یا بگوید بغیر آنکس که عقد موالات نمودم یا تو بر آنکه اگر بگویم پس میراث من برای تست و اگر جنایتی نماید پس دست من نیست
 و بر عاقبت تو قبول نماید آنکس پس قبول کننده میگردد و مولای آن عجمی او وراثت آن عجمی میگردد و وقتیکه بمیرد آن نگذارد وراثت
 دیگر را و آن عجمی را مولای اسفل میگویند و آن کس مولای علی ص و گفته است شافعی رح که عقد موالات سبب
 نیست اصلا و هیچ اعتبار ندارد بجهت آنکه باطل میشود بسبب آن حق بیت المال و لهذا صحیح نیست عقد مذکور در حق وراثت
 چه اگر صحیح شود در حق او حق میراث او باطل میشود و لهذا صحیح نیست نزد شافعی رح وصیت بجمع مال اگر چه نباشد موصی را
 کسی وراثت و جز این نیست که صحیح است نزد اوج و وصیت بثلث مال چه اگر جائز باشد وصیت بجمع مال باطل میشود حق بیت المال
 و دلیل علمای مایح یکی نیست که حق تعالی در قرآن مجید فرموده است کسانیکه عهد پیمان نمایند پس بجهت شما با آنها نصیب آنها را
 از میراث و آیه مذکوره نازل شده است در عقد موالات و نیز مر و دست که پرسیده شد بغیر صلح از احوال شخصی که مسلمان گشت
 بروست کسی و عقد موالات نمود با آنکس پس گفت پیغمبر صلح که آن کس حق آن شخص است بثلث جمع مردمان دیگر در حالت
 حیات و ممات او و این حدیث دلالت میکند بر آنکه در حالت حیات واجب میشود ویت بروی و در حالت موت وراثت وی
 میشود و آنکس و دوم نیست که مال آن عجمی حق وی است پس میرسد ویرا که صرف نماید آنرا در هر امر که خواهد و داخل شدن آن در بیت المال
 بسبب ضرورت آنست که کسی مستحق مال وی نباشد بجهت آنکه بیت المال مستحق مال وی است و اگر بگوید آن عجمی بگذارد وراثت دیگر
 پس گویان وراثت دیگر اولی است از مولای موالات اگر چه آن وراثت دیگر از ذوی الارحام باشد چون عمو و خاله و جز آن زیرا که عقد موالات
 عقد مذکور در قرآن نیست و حق غیر آنها و ذوی الارحام وراثت است باینکه در صورت عقد مذکور که آنها شرط اراثت نمایند چنانچه صوطان
 مذکور شد که هر یک از شرط اراثت از هر دو جانب باشد هر شرط اراثت که از آن یک جانب باشد اراثت میشود و لایق شرط اراثت از هر دو جانب نیست و اراثت
 که از حدیث دیگر که از آن یک جانب باشد و لایق شرط اراثت از آن یک جانب باشد که از آن یک جانب باشد و لایق شرط اراثت از آن یک جانب باشد

وتمن شرطه ان لا يكون للمولى من العرب كان نقاصه هو القبائل فان غنى عن المولى **قال** للمولى ان لا يتنقل عنه بوجهه الى غيره ما لم يعقل عنه كانه عقد غيره لا من منزلة الوصية وكذا الاصل ان يتبدل بوجهه لعدم الزوم الا انه يشترط في هذا ان يكون محضر من الاحقر كما في غول الكيل قصة الخلاف ما لا عقد الا سفل مع غيره بغير محضر من الاول كانه منه حكم بمنزلة المنزل الحكم في الوكالة **قال** ان اذا عقل عنه لم يكن له ان يتحول بولائه الى غيره لانه لعلق به حق الغير وكما في قضية به القاضيه ولا كانه بمنزلة عوض ناله كالعوض في الهبة وكذا لا يتحول ولله لا وكذا اذا عقل عن ولده لم يكن لكل واحد منهما ان يتحول لانه في حق الوالد كالتخصيص **قال** ليس للمولى العتاقه ان يوالى احد الا كانه لازم ومع بقائه لا يظهر الا في

ونيزر بايد دانست که شرط است در عقد موالات که مولای اسفل عجبی باشد اعنی از عرب نباشد زیرا چه میان میان عرب بقبالست اعنی یک عرب بمرت دیگر نماید و فقیکه آن هر دو از یک قبیله باشند پس عرب حاجت نیست بسو عقد موالات **مسئله** - جائزست مولای اسفل که از مولای اعلای خود برگردد و عقد موالات نماید با دیگری مادامیکه ادلت نداده از جهت او زیرا چه عقد موالات عقد غیر لازمست بمنزله وصیت و همچنین میرسد مولای اعلی را که بتر نماید از مولای او و نسخ کند عقد موالات بسبب آنکه عقد مذکور عقد لازم نیست ولیکن در نسخ نمودن عقد مذکور شرط است که نسخ کند آنرا بحضور دیگر چنانچه در صورت مغفول وکیل و فقیکه غزل آن قصدا باشد بخلاف آنکه مولای اسفل عقد موالات کند با کسی بدون حضور مولای اول چه در صورت نسخ میشود و عقد موالات اول بدون حضور مولای اول زیرا چه این نسخ نسخ حکمی و ضروریست اعنی نسخ عقد اول لازم می آید بسبب تحقق عقد دوم پس در نیصورت حضور دیگر شرط نیست چنانچه در صورت مغفول شدن وکیل حکما با نیطور که موکل خود بفروشد چیزی را که وکیل او وکیل کرده بود برای فروختن آن پس در نیصورت اطلاع وکیل بر غزل او شرط نیست بلکه مغفول میشود اگر چه مطلع نباشد همچنین در بیانی از **مسئله** ۲ - اگر مولای اعلی ویت داد از جهت جنایت مولای اسفل پس بعد از آن نمیرسد مولای اسفل که از مولی مذکور برگردد و عقد موالات نماید با دیگری بجهت آنکه آن متعلق شد حق غیر و بجهت آنکه قاضی حکم کرد بآن و بجهت آنکه مولای اعلی هرگاه ادا کرد ویت را از جهت او پس این بمنزله عوضست مانند عوض و چه پس بعد از آن نمیرسد او را که از مولای اول برگردد و چنانچه ما حسب نمیرسد که از جهه برگردد و بعد از گرفتن عوض و همچنین نمیرسد فرزند او را که برگردد و از مولی مذکور که ویت داده است از جهت پدر او و همچنین اگر مولای اعلی ویت داده باشد از جهت جنایت فرزند مولای اسفل پس همچنین نسخ نمی آید و چه پس نمیرسد که برگردد و از مولی مذکور زیرا چه آنها در مولای موالات بمنزله شخص واحد اند **مسئله** ۳ - نمیرسد مولای متنازه را که از آنکه شده را که عقد موالات نماید با کسی زیرا چه لای متنازه لازمست و لای الا غیر لازمست و الله اعلم

کتاب الاکراه

اکراه یقین حاصل من بقدره علی ایقاع مایوعده به سلطانا کان ولصلا ان الاکراه اسم لفعل بفعله الم یبیر
 فینتفی به رضا و ایفسه به اختیاره مع بقاء اهلیته و هذا انما یحقق اذا خاف المکره تحقیق مایوعده به و ذلك انما
 یکون من القادر للسلطان و غیره سیان عند تحقق القدرة و الاذی قاله ابو حنیفه رحمه الله ان الاکراه لا یحقق الا بالسلطان
 لان المنع له و القدرة لا یحقق بدون المنع فقد قالوا هذا الخلاف عصر و زمان لا اختلاف حجة و برهان و له یکن
 القدرة فی زمانه و السلطان فربما قد بدلت و اهلها تکریماً لشدت قدره المکره و تحقیق الاکراه یشتد خوف المکره
 و نوع مایعه و به و ذلك بان یفعل علی طئه انه یفعله لیسیر به نحو کماله علی ما وقع الیه من الفعل قال و اذا اکراه الرجل علی
 بیع ماله او علی شراء سلعة او علی ان یتزوج رجلاً فانما و یجوز ان الاکراه علی ذلك بالقتل او بالضرب الشدید او بالحبس فیباع او یشتر
 فهو بالخیار ان شاء امضه البیع و ان شاء صفه و رجع بالمبیع من شرط صحة هذه العقود الذاتية قال الله تعالى ان تكون تجاراً
 عن قراض منکم و الاکراه بهذه الاشیاء یعد الرضاء فقیسه بخلاف ما اذا اکراهه بضرب سوط و حبس یوم او قید یوم لانه لا یبالی به

کتاب در بیان اکراه

مسئله ۱ - اکراه ثابت میشود وقتی که اکراه کننده قادر باشد بر ایقاع چیزی که می ترساند آن چیز سلطان باشد یا غیر سلطان
 چون دزد مثلاً زیرا چه اکراه نام فعلی است که میکند آنرا انسان بر غیر خود پس مقتضی شود بسبب آن رضای آن غیر یا فاسد گردد
 اختیار او مع بقای اهلیت این معنی متحقق نمیکرد مگر وقتی که آن غیر که مکره است خائف شود و وطن کند که آن غیر متحقق خواهد
 اگر کند آنچه امر میکند آن اکراه کننده و این خوف و وطن متحقق نمیشود مگر وقتی که اکراه کننده قادر باشد بر آن و سلطان غیر سلطان
 برابرست و قتی که صاحب قدرت باشد و آنچه در ولایت از برای ضیاع که اکراه متحقق نمیشود مگر از سلطان بحجت آنکه مرد است
 لشکر و قدرت متحقق نمیشود بدون لشکر پس گفته اند فقها که آن بنا بر اختلاف عصر و زمانه است نه بنا بر اختلاف حجت
 و بر این و در زمان اوج قدرت بر اکراه نبود مگر سلطان را و بعد از آن متغیر شد زمان اهل زمان بعد از آن
 باید دانست که چنانچه شرط است برای تحقق اکراه که اکراه کننده قادر باشد بر چیزی که مذکور شد همچنین شرط است برای تحقق اکراه
 که مکره خائف باشد بر وقوع آن غیر و این خوف متحقق نمیشود مگر وقتی که غالب شود بر وطن او که اکراه کننده خواهد کرد آن چیز را
 تا او بسبب خوف محمول مجبور شود بکردن فعلی که میخواهد اکراه کننده از او آن فعل را مسئله ۲ - اگر کسی بقتل
 یا بضرب شدید یا بحبس اکراه کرد بر شخصی یا نیکه بفروشد مال خود را یا خرید کند رختی را یا بر اینکه اقرار کند بزار درم بر فلان
 یا بر اینکه با جاره دهد سرای خود را پس فروخت آن شخص مال خود را یا خرید رخت مذکور را پس آن شخص مختار است اگر خواهد
 جایی و جائز دارد عقد بیع را که بسبب اکراه نموده است و اگر خواهد فسخ کند آنرا و واپس بگیرد یا واپس بدهد مع رازیرا چه
 از جهت شرط و صحت عقد مذکور تراضی بائع و مشتری است چنانچه او تعالی فرموده است مگر آنکه باشد تجارت تراضی میان
 و آن در صورت مذکوره یافته نشد چه اکراه بقتل غیره که مذکور شد موجب عدم رضاست پس عقد مذکور باطل خواهد شد
 بخلاف آنکه اکراه کرده شود بدون یک نازیانه یا بحبس یک روز یا بقتل یک روز چه با نقد ضرب و حبس یا نکشت

بالنظر الی العادة فلا یحقق به الاکراه الا اذا کان الرجل صاحب منصب یسلم
انه یتصرف به لفوات الرضاء وکذا الاقرار حجة لئلا یحجب الصدق فيه علی جنبه الکذب
وعند الاکراه لا یحتمل انه یکذب لدفع المضرة نراذ اباع مکرها وسلم مکرها یتبث به الملك عندنا
وعند ذفره لا یتبث لانه بیع موقوف علی الاجازة الا نرى انه لو اجاز جاز و للوقوف قبل الاجازة لا یفید الملك
وکنان رکن البیع صدر من اهله مضافا الی محله والفساد لفقد شرطه وهو التراضی فصاهر
کسائر الشروط المفسدة فیثبت الملك عند القبض حتی لو قبضه واعتقه ونصرف فيه تصرفا
لا یمن نفضه جائز ویلزمه القیمة کافی سائر البیاعات الفاسدة ویا اجازة المالك یرتفع المفسد
وهو الاکراه وعدم الرضاء فیجوز الا انه لا یقطع به حتی استؤدوا البائع وان تداولته الایدی ولم یرض
البائع بذلك بخلاف سائر البیاعات الفاسدة لان الفساد فیها لحق الشرع وقد تعلق بالبیع
الثانی حق التبد وحقه مقدم لحاجته اما هذا الرد لحق العبد وهما سواء فلا یبطل حق الاول لحق الثانی

بنظر عادت پس بانقذر ضرب حبس اگر اه متحقق نشود مگر وقتیکه مکره صاحب منصب باشد و معلوم گردد که او انقدر ضرب و حبس را
ضرر میداند پس در حق او بسبب همانقدر ضرب حبس اگر اه متحقق میشود چه بسبب آن رضای او فوت میشود و چه بسبب
اقرار کردن بسبب اکراه مذکور صحیح نیست زیرا چه اقرار حجت است بسبب آنکه جانب صدق در آن راجح و غالب است بر جانب
کذب و در صورت اکراه احتمال کذب غالب است چه انسان برای دفع مضرت اقرار کذب مینماید و بعد از آن باید دانست که هرگاه بائع
فروخت مال خود را در حالت اکراه و تسلیم مبیع نمود در حالت مذکوره پس مشتری مالک آن میشود و نزد علمای مراح و نزد فروع مالک آن
نمیشود و مشتری زیرا چه بیع در صورت اکراه موقوف بر اجازت بائع است لهذا اگر اجازت آن دهر جائز میگردد و بیع موقوف پیش
از اجازت بائع مفید ملک نیست و دلیل علمای مراح نیست که در صورت مذکوره رکن بیع که عبارت از ایجاب قبول است صادر شده است
انزال آن در محل آن و جز این نیست که بیع مذکور فاسد است بسبب فقدان شرط بیع که تراضی است و بسبب بیع فاسد مشتری مالک بیع
میشود و قتیکه قبض کند آنرا و در صورت بیع فاسد اگر قبض کند مشتری بیع را و بعد از آن قبض آنرا و کند آنرا یا چنان تصرف نماید در آن
که قابل نقص و فسخ نباشد جائز و نافذ میشود و تصرف مذکور و لازم میشود بر او که بدو بیع قیمت آن چنانچه همین حکم است در جمیع صورت
بیع فاسد بعد از وقوع اکراه اگر اجازت نکند دهر بائع پس بسبب آن ملک فساد بیع که اکراه و عدم رضاست مرتفع میگردد و بیع جائز
و صحیح میشود و باید دانست که اگر بفروشد کسی مال خود را بسبب اکراه پس بر او آن زمان که راضی نشود حق واپس گرفتن بیع باقی است
اگر چه بفروشد آنرا مشتری بدست کسی و او بفروشد آنرا بدست دیگری و همچنین بخلاف دیگر صورتهای بیع فاسد چه دلیان صورتها بعد از آن
اگر بفروشد مشتری بیع را بائع ماحق واپس گرفتن بیع باقی نمی ماند زیرا چه فساد بیع در صورتهای دیگر بحجت حق شرع است چنان
می فروشد مشتری بیع را بدست کسی پس متعلق میشود باین عقد دوم حق مشتری دوم حق و مقدم است بر حق شرع چه بنده ملک است
و شلخی بی نیاز و اما در صورت اکراه فساد بیع بحجت حق بائع است که او نیز بنده است پس در صورت اگر چه حق مشتری هم متعلق شد
بقصد دوم ولیکن هر دو حق برابر است چه هر دو حق از حقوق عبادت است پس باطل نخواهد شد حق اول بسبب دوم

قال رضي الله عنه ومن جعل البيع انجاء للمفئدة بيعا فاستد نيجله كبيع امكره حتى يقض بيع المشتري من غيره لان الفساد لفوات الرضاء ومنهم من جعله رهنا لقصد المتعاقدين ومنهم من جعله باطلا اعتبارا بالهازل ومنه انهم سمر قناره بصلوه بيعا جازا مفيد البعض لاحكام على ما هو المعتاد للحاجة اليه

قال فان كان قبض الثمن طوعا فقد اجاز البيع لانه دليل لاجازة كما في البيع الموقوف وكذا اذا سلم طائعا بان كان اكراه على البيع لا على الدفع لانه دليل لاجازة بخلاف اذا اكراه على الهبة ولم يترك الدفع فوجب دفعه حيث يكون باطلا لان مقصود المسكوة لا يستحق لا يجوز اللفظ ذلك في الهبة بالدفع وفي البيع العقد على ما هو الاصل

وبالبيوع كبيع وفاء ببعض بيع فاسد شمره وانما تنبيع كره ودر ان احكام صورت اكراه جاري نموده اند لهذا اگر بفروشد مشتري بيع باه صورت بيع وفاء پس نقص نموده میشود وبيع مشتري نیز بعض زیرا چه فساد بيع در نصورت بسبب عدم رضای بائع است چنانچه در صورت اكراه و در صورت بيع وفاء این است که بگوید بائع بمشتري که فروشتم من خيرا بدست تو بعض دین تو که بزود من است برین وجه که هرگاه امانم دین ترا پس آن خيرا از ان من است و بعضی این را عقد برین قرار کرده اند چه میان این و میان عقد برین هیچ فرق نیست زیرا چه بائع و مشتري اگر چه آنرا بيع نام کرده اند وليکن مقصود آنها معنی برین است و معتبر در تصرفات مقصود و معنی است و معنی برین در صورت مذکوره یافته میشود لهذا میسر بائع را که واپس بگیرد آن خيرا از مشتري و تقيده او کند دین ويرا و بعضی آن را باطل شمرده اند زیرا چه بائع در صورت مذکوره مانند بازل است چه او تکلم نمیکند ببيع و حکم فائده ببيع مقصود و نیست پس بيع در صورت مذکوره باطل است مانند بيع بازل و مشایخ سمر قناره ببيع وفاء را بيع جازر و مفید شمرده اند چه آن بيع مقادست بنابر حاجت و مفید بعضی احكام ببيع است و چون انتفاع ببيع مذکور اگر چه فروختن آن جائز نیست و بايد دانست که در صورت اكراه اگر بائع بطوع و رغبت قبض کند ثمن ببيع را پس ببيع مذکور جائز میگردد بسبب آنکه قبض مذکور دلالت میکند بر اجازت بيع مذکور چنانچه اگر برضا و رغبت قبض کند ثمن ببيع را در صورت بيع موقوف پس آن قبض اجازت آن بيع میشود و همچنین اگر بسبب اكراه بيع کند چيزي را و تسليم آن کند بمشتري بدون اكراه پس این اجازت است زیرا چه تسليم ببيع بطوع و رغبت دلالت می کند بر اجازت آن بخلاف آنکه اگر اكراه کرد کسی بر شخصی بر اینکه بگوید چه کردم این خيرا بفلان گفت که بده آن را بوی و آن شخص سیر کرد و داد و آن خيرا بفلان مذکور چه این بیسه باطل است زیرا چه اكراه مذکور اكراه بر دادن آن خیر است بفلان مذکور بهجت آنکه مقصود اكراه کننده از اكراه مذکور این است که موهوب که مستحق آن خیر شود و مجبور و گرفتن لفظ بیسه که در این مقصود در صورت بیسه حاصل نمی شود مگر بدادن آن چيز بفساد مذکور و در صورت اكراه بر بیع آنچه مقصود از اكراه است حاصل می شود و مجبور و اكراه نمودن بر بیعت ببيع

عقده امنها حیث یجوز ما قبله و ما بعده لانه اسقط حقه و هو المانع فعاد الكل الى الجواز والله اعلم **فصل** وان اكره على ان ياكل المينة او يشرب الخمر فالوجه على ذلك بحسب الضرر

وقيل لم يجل له الا ان يكره ما يخاف منه على نفسه او على عضو من اعضائه فاذا خاف على ذلك سعه ان يفقد مر على ما اكره عليه وكذا على هذا الدفء وكم الخشیر لان تناول هذه الممرات فليباح عند الضرر كما في حالة المحمصة لقيام الخمر فيها وراها ولا ضرر الا اذا خاف على النفس وعلى العضو ولو خيف على ذلك بالضرب الشديد وطلب على ظنه ذلك يباح له ذلك ولا يتبعه ان يصبر على ما وقعده فان صبر حتى وقواه ولم ياكل فهو اشكر لانه لما ايم كان بالامتناع معا والغيره على اهلاك نفسه فبما كان مخافا حالة المحمصة وعن ابي يوسف رآه انه لا يباشره من رخصة اذ المحرمه قائمه فكان اخذها بالغريمه فلما حاله الا صطارا مستثنى بالنص وهو تكلم بالحاصل بعد التنبه ولا يحكم بالتمتع لا بوضعه الا انه انما يباشر

مقتدرا از عقود مذکوره چه دين نهنگام صحيح و جائز ميشود مقتديكيش از عقود مذکورست و نیز صحيح ميشود مقتديكيش بعد از عقد مذکورست ويراچه فساد عقود مذکوره در نصوص است بسبب حق مالک مذکورست بجهت آنکه او بسبب اكره فروخته است مال خود را پس ويرا حق واپس گرفتن آن مال است تا آن زمان که راضی شود و چون راضی شد مقتدی از عقود مذکوره ساقط کرد حق خود را لهذا جميع عقود مذکور

صحيح ميگردد والله اعلم

فصل مسئله - اگر اكره کند شخصی بر کسی بر خوردن مرد یا بر خوردن خمر پس اگر اكره کند بحسب یا بضرب خفيف یا بقيد جلال نیست مگر آنکه از خوردن مرد در غیر مکر و قتیکه اكره کند بخمیری که آنکس را بسبب آن چیز خوف مردن یا خوف ضائع شدن عضوی از اعضا باشد پس درین نهنگام ویرا جائزست که بخورد آنرا و همچنین است حکم اگر اكره کرده شود بر خوردن خون یا بر خوردن گوشت خوک زیراچه خوردن این حرام یا مباح نیست مگر در وقت ضرورت چنانچه در حالت مخمصة چه در صورتیکه ضرورت نباشد دلیل حرمت آن قائمست و ضرورت نیست در خوردن آن مگر بقتیکه بسبب خوردن آن خوف مردن یا خوف تلف شدن عضوی باشد پس در صورتیکه بسبب ضرب خوف آن باشد مباح میشود خوردن آن چنانچه نیست آن مخالف را که صبر کند بر ضرب مذکور بلکه اگر صبر کند بر آن و نخورد آنرا حتی که بسیرد یا تلف شود و عضوی از اعضای او پس گنهگار میگردد زیراچه هرگاه در صورت مذکوره مباح ویرا خوردن آنچیز پس او بسبب ابا کردن از خوردن آن باعث هلاک خود گشت امانت غیر نموده بر قتل خود پس او گنهگار خواهد شد چنانچه گنهگار میشود بسبب خوردن مرد در حالت مخمصة و از ابی یوسف روح مردیست که او گنهگار میشود زیراچه خوردن مرد در غیره در صورت مذکوره رخصتست چه حرمت آن باقیست و ترک آن غرمتست پس هرگاه نخورد آنرا عمل بر غرمت کرد و جواب ابی یوسف روح نیست که در صورت مذکوره حرمت آن باقی نیست زیراچه حالت خطر استثنایست بسبب آن که استثنای آن در قرآن مجید صریح مذکورست پس در حالت مذکوره دلیل حرمت آن موجود نیست لهذا خوردن آن در صورت مذکوره مباحست نه که رخصتست ولیکن باید دانست که در صورت مذکوره بسبب خوردن آن قتل گناهکار میشود که بدانند که خوردن آن

اذا علم بالاباحة في هذه الحالة لان في الكشف الحومة خفاء فيعلم فيه كالجمل بالخطاب في اول الاسلام
 دار الحوب قال ان الكراه على الكفر بالله تعالى والعباد بالله اوجب رسول الله صلى الله عليه واله وسلم بغيره وجب عليه
 حرمان ذلك لراها في كبره باو يحاف منه على نفسه او على عضو من اعضائه لان الكراه هذه الاكراه ليس بالاكراه
 في شره الجمل او في الكفر حرمته امثله اولي اخرى قال ان ذاك وسعه ان يظهر ما امر به ويورث
 فان اظهر ذلك وقلبه مطمئن بالايان فلا اخر عليه له يث عمارين ياسر ضحين ابتيا به وقد قال الله عليه السلام
 كفرت حتى فلبك قال مطمئنا بالايان فقال عليه السلام فان حادوا فعد قبه ثل قولها ام كن وقلبه مطمئن بالايان
 الا به وقلبه هذا الظاهر لا يفيون كما حقيقة لقيام التصديق في الكفر فاذن فون النفس حقيقة فيسعه لليل اليه قال ان صبر
 حتى قتل لم يظهر للكفر كان جودا كخبيبا رض صبره ذلك صبره سماه رسول الله عليه السلام سيد الشهداء وقال مثله هو رفيق
 ولا الحومة باقية ولا متعلق معاذ الله بن عزيزه بخلافه ما تقدم للاشتناء قال ان الكراه على الاكراه ليس على نفسه على عضون
 اعضاها وسعه ان يفعل ذلك لا مال لغيره يستسلم لغيره كما في حاله الفضة وقد تحققت لصا المال ان يضم اليه الكراه الكراهية يصح الكراه
 واما حالت مباح ست ومحمد خور ذريه راجه ودر مباح بودن ان فحاشا پس بسبب جمل معذور ورايد بود وچنانچه معذور ميشود انسان
 جمل خطا در اول اسلام ياد و در حرب مسلمة اگر الكراه كند شخصي كسي را بر كفر يا بر سب رسول صلعم بغيره يا بغيره يا بغيره
 پس الكراه دري صورت متحقق ميشود اگر الكراه كند بامر يك برسد آنكس براندك بسبب آن خواهد بود يا عضوي از اعضاي او تلف
 خواهد شد پس دري صورت الكراه متحقق ميشود زيرا چه بسبب قيد و حبس ضرب الكراه متحقق ميشود و بر بدن خمر خاينچه ذكره شد پس
 بسبب آن الكراه بر كفر بطريق اولي متحقق نخواهد شد چه حرمت كفر اشداست پس هرگاه برسد از بلك خود يا از تلف شدن
 عضوي از اعضاي خود حتى كه الكراه متحقق گردد پس جائزست آنكس را كه اخطا كند يا دعوى تكلم بلكه كند پس اگر اخطا كند كند
 بزبان و دلش برقرار باشد برايان پس او گنهگار ميشود بجهت آنكه عمار رض بدست كافران گرفتار شده بود كافران بروي رض الكراهيده
 بر سب رسول صلعم و او رض بسبب الكراه آنها سب رسول صلعم نمود و بغير صلعم فرمود بلكه رض كه اگر يابي تو دل خود را كه مطمئن و برقرار است
 برايان پس در تكلم بلكه كفر مضائقه نيست بلكه اگر كافران بار ديگر يا كراه در جهشت كند كفر نماند از تو باز تكلم كن بلكه كفر و مطابق اين
 حديث قرآن نازل شد بجهت آنكه بسبب تكلم بلكه كفر برايان فوت ميشود حقيقه چه حقيقت ايمان كه عبارت از تصديق دلست
 موجود و ثابت مياندا و اگر تكلم بلكه كفر ملاك ميشود حقيقه چه كافران خواهند گشت و ياد دين هنگام پس اگر صبر كند و بلكه كفر نگويد
 حتى كه كشته شود ستم احوال او بكون ميشود بجهت آنكه ضييع فر صبر كند حتى كه كشته شود و بغير صلعم و ياد سيد الشهداء عام نهاد
 و همچنين در حق مثل ضييع فر فرموده است كه در رفيق من است در بهشت و بجهت آنكه حرمت او باقيست و با با نمودن از كراه كفر
 براي اغراض دين و حرمت است بخلاف مسله سابق چه خوردن و در امان مسله مباح است بسبب اشتنايكه ذكره شد مسله ۳
 اگر شخصي كسي را بر تلف نمودن مال مسلمان كراه كند بامر يكه بسبب آن خوف جان است يا خوف تلف شدن عضوي است از اعضا
 پس جائزست آنكس را كه تلف كند آن مال را زيرا چه مال غير مباح ميشود بسبب ضرورت چنانچه در حالت فقر و بجهت ضرورت متحقق
 و صاحب مال را ميرسد كه مضان آن گيرد و از كراه كنده چه كرهه آنكه الكراه كنده است در چيزيكه اقاله الكراه كنده مي تواند شد

والاتلاف من هذا القبيل وان الزه يقبل على قتل غيره لم يسعه ان يقدم عليه ويصبر حتى يقتل فان قتله
كان اثماً من قتل المسلم ما يستباح لضروبه ما فكذا اجمده الضرورة والقصاص على المکره ان كان القتل عمداً
قال رحمه وهذا عند أبي حنيفة ومحمد وقال زفر رحمه يجب على المکره وقال ابو يوسف رحمه لا يجب
عليهما وقال الشافعي رحمه يجب عليهما الزفر رحمه ان الفعل من المکره حقيقة وحسناً وقسراً
الشرع حكمه عليه وهو الاثر بخلاف الاکراه على اتلاف مال الغير لانه سقط حكمه هو الاثر بخلاف
الى غيره وبهذا اتمسك الشافعي رحمه في جانب المکره ويوجهه على المکره ايضا لوجود النسب الى القتل
منه وللتسبب في هذا حكم المباشرة عندكم كما في شهود القصاص ولا يبي يوسف رحمه ان القتل
يقع مقصوراً على المکره من وجه نظر الى التاتيم واضيف الى المکره من وجه نظر الى الحبل فدخلت
الشبهة في كل جانب ولهما انه محمول على القتل بطبعه اثناء الحيوة فيصير آله للمکره
فيما يصح له وهو القتل بان يلقيه عليه ولا يصح له في الجناية على دينه فيبقى الفعل مقصوراً على الجناية
واتلاف مال از قبيل آن خيرست مسلمه اگر کسی شخصی را بقتل اکراه کند بر قتل غیر پس جائز نیست آنکس را که اقدام کند
بر قتل آن غیر بلکه صبر کند حتی که کشته شود پس اگر محضاً قتل کند آن غیر را گناهکار میشود زیرا چه کشتن مسلمان مباح نیست بسبب هیچ ضرورت
و قصاص در ضرورت بر اکراه کننده است اگر آن قتل عمد باشد قال ضامن نزد ابی حنيفة و محمد رح است و زفر رح گفته است که واجب
میشود قصاص بر مکره و ابو یوسف رح گفته است که قصاص واجب نمیشود بر هر یک پس و شافعی رح گفته است که قصاص واجب میشود
بر هر دو و دلیل زفر رح نیست که فعل قتل از مکره صادر شده است در حقیقت در حق هم در شرع حکم آن که گناه است بر وی ثابت نموده است
پس قصاص واجب خواهد شد بر او بخلاف اکراه بر اتلاف مال غیر چه شرع حکم آن که گناه است بر او ثابت نکرده است پس آن نیست
بسوی غیر وی که اکراه کننده است و همین دلیل شافعی رح است بر واجب گردانیدن قصاص بر مکره و دلیل وی بر واجب گردانیدن
بر اکراه کننده این است که از وی تسبیب قتل صادر شده است چه اکراه سبب قتل مذکور است و تسبیب در باب قتل در حکم مباشرت
قتل است نزد وی رح چنانچه گواهی بر قصاص بمنزله مباشرت قتل است نزد او رح و اعنی اگر گواهی دادند دو گواه بر شخصی بقتل عمد
و بنا بر گواهی مذکور قصاص نموده شد شخص مذکور و بعد از آن زنده آمد شخصی که بر قتل آن گواهی داده بود و ندانست قتل کرده میشوند آن برود
گواه بجهت قصاص پس او دلیل ابی یوسف رح نیست که در واجب گردانیدن قصاص آن بر مکره شبهه است و همچنین در واجب
گردانیدن آن بر اکراه کننده تیر شبهه است زیرا چه نسبت قتل بسوی مکره مقصود است من چه بنا بر آنکه او گناهکار میشود و هر نسبت کرده
میشود قتل مذکور بسوی اکراه کننده تیر سبب آنکه او باعث آن شده است پس در هر جانب شبهه واقع شد لهذا هیچ یکی از آنها قصاص
آن واجب نخواهد شد و دلیل ابی حنيفة و محمد رح نیست که در صورت مذکوره مکره محمول است بر قتل باعتبار طبیعت خود چه مقتضای طبیعت
همین است که اختیار نمایند گانی خود را بر زندگانی غیر و مکره آنکه اکراه کننده میشود در چنین مکره آله آن تواند شد پس در صورت مذکوره
مکره آنکه قتل شد برای اکراه کننده بمنزله شمشیر منظر را اگر اکراه کننده ناخست آنرا بر شخصیکه کشت او ویرا مکره صلاحیت آن ندارد
که آله اکراه کننده شود در حق جنایت و گناه قتل با بیگانه مکره اصلاً گناهکار نشود بلکه گناه آن بر مکره کننده باشد قطعاً پس آن قتل با بیگانه

كما تقول في الاكراه على الاعتاق وفي الاكراه الجوسية على ذبح شاة الغدير ينقل الفصل الى المكره في
 الاتلاف دون الذكاة حتى يجرم كذا هذا **قال** وان اكره على طلاق امرأه او عتق عبده ففعل
 وقم ما اكره عليه عندنا خلافا للشافعية به وقد مر في الطلاق **قال** ويجرم على الذي اكره بقوله
 لانه صلح الله له فيه من حيث الاتلاف فانضاف اليه فله ان يضمه موصرا كان او موصلا ولا سعاية
 على العبد لان السعاية اما تجب للتفويض الى الحرية او لتعلق حق الغير ولم يوجد واحد منهما ولا يخرج المسكر
 على العبد بال ضمان لانه مؤخذ باتلافه **قال** ويجرم بنصف مهر المرأة ان كان قبل الدخول ان لم يكن في العقد
 مسرر رجوع المكره بالنسي من المتخذ لان ما عليه كان على شرف السقوط بان جاء الفرقه قبلها وانما يتأكد بالطلاق
 حيث نجه بمجنين گفته میشود و در صورت اكره بر اعتاق و در صورتی كه اكره نموده شود مجوسی
 گویند غیرت اعنی اگر اكره كند شخصی کسی را باینكه انا كند بنده خود را پس این آزاد گردن مقتل و مسوب میشود بسوی اكره كنده
 لهذا واجب میشود بر او قیمت بنده مذکور آن آزاد گردن مقصور میشود بر كره باعتبار تكلم چه اگر باعتبار تكلم نیز مسوب میشود بسوی
 اكره كنده بنده مذکور آن و نیت مجنن اگر اكره كند کسی مجوسی را بر نيكه بچ كند گویند غیرت را پس در صورت اعتقال می كند
 و مسوب میشود فعل می كه بچ كردن بسوی اكره كنده در حق اتلاف مال غیره در حق ذبح شرعی لهذا گویند مذکور حر است
 مجنن در اینجا نیز فعل مكره مسوب است بسوی اكره كنده در حق اتلاف نه در حق گناه ص **مسئله ۵** - اگر اكره كند
 مرضی را باینكه طلاق دهد زن خود را یا باینكه آزاد كند بنده خود را مان شخص طلاق دهد یا آنرا و كند پس این طلاق و عتاق طایع
 میشود نزد علمای مایع بر خلاف قول شافعی رج و بیان آن گذشت در كتاب الطلاق و باید دانست كه در صورت اكره بر عتاق بنده
 مكره میگردد قیمت آن بنده را از اكره كنده زیرا چه در صورت مذوره مكره صلاحیت این دارد كه آله اكره كنده شود باعتبار اتلاف
 پس اتلاف بسوی وی مسوب خواهد شد لهذا میرسد مكره را كضمان آن بگیرد و از اكره كنده مذکور بخواد او موصرا باشد یا مخلص و بر بنده
 مذکور سعایت نیست زیرا چه سعایت واجب نمیشود مگر بسبب اینكه بنده سعایت نموده آزاد شود یا بسبب اینكه حق غیر را متعلق
 شده است و از این هر دو سبب یکی یافته نمیشود در صورت مذوره و باید دانست كه میرسد اكره كنده را از بنده مذکور بگیرد قیمت
 كه مله است آنرا بلكش زیرا چه بر اكره كنده مواخذة اتلاف آنست پس گویا اكره كنده بلك و قتل كرده است آن بنده را
 پس آن بنده ضامن نخواهد شد **ص** و در صورت اكره بر طلاق میرسد مكره را كه بگیرد و از اكره كنده نصف مهر اگر آن طلاق
 پیش از طی باشد و اگر در عقد نکاح ذكر مهر نباشد خواهد گرفت مكره انا اكره كنده چیزی كه لازم شده است بر كره عنی متعه زیرا چه آن
 بسبب طلاق مذکور لازم شده است بر وی گرفته آن در معرض دال بود باین طور كه فرقت از جانب آن تحقق میشود بسبب آنكه
 تمكین بر طی مینماید پس مكره را بلكش **ص** پس متعه مذکور لازم نشد مگر بسبب طلاق مذکور باین جهت طلاق مذکور

فكان اتفاق المال من هذا الوجه فيضاف الى المكروه من حيث انه اتفاق بخلاف ما اذا دخل بحال من المهرقة
بالدخول لا بالطلاق ولو اكره على التوكيل بالطلاق والعناق ففعل الوكيل جاز استحسانا لان الاكراه مؤثر
في فساده العقد والوكالة لا تبطل بالشروط الفاسدة ويرجع على المكروه استحسانا لان مقصود المكروه
ذوال ملكه اذا باشر الوكيل والنفذ لا يعمل فيه الاكراه لانه لا يحتل الفسخ ولا رجوع على المسكوك بما
لزمه لانه لا مطالب له في الدنيا فلا يطالب به فيها وكذا المن والظهار لا يعمل فيهما الاكراه
لعدم احتمالهما الفسخ وكذا الرجعة والايلاء والنفقة فيه باللسان لانها يصح مع الهزل والحلم من
حاجته طلاق او يمن لا يعمل فيه الاكراه فلو كان هو مكرها على الخلع ودعا الزمها بالبدل لوضاها بالاذم
قال وان اكرهه على الزنا وجب عليه الحمد عند ابي حنيفة لان ان يكرهه السلطان فقال بيوسف
وصحبه لا يلزمه الحمد وقد ذكرناه في الحدود قال واذا اكره على الردة قام ثبوت امراته منه لان الردة تتعلق
بالاعتقاد لا ترى انه لو كان قلبه مطمئنا بالايمان لا يكفر وفي اعتقاده الكفر شك فلا يثبت لبينونة بالشك

اتفاق مال است و فوسبست بسوی اکر اه کننده باین جهت که اتفاق مال است بخلاف آنکه اگر طلاق مذکور بعد از دلی باشد زیرا چه
تقرر و لزوم هر دو در حیث است به سبب علی است نه بسبب طلاق مذکور مسئله ۴ - اگر شخصی بسبب اکر اه وکیل طلاق و عتاق
کرد کسی را وکیل مذکور طلاق داد و زن ویرا و آواز کرد بنده ویرا پس این طلاق و عتاق جائز است بنا بر استخوان زیرا چه بسبب اکر اه
فاسد میشود و حقه که بران اکر اه نموده میشود بشرطیکه آن عقد قابل این باشد که بسبب شرط فاسد فاسد شود و حقه و کالت بسبب شرط فاسد
فاسد نمیشود و در صورت طلاق موکل مذکور خواهد گرفت نصف مهر زن خود را از اکر اه کننده در صورت عتاق مالک بنده
خواهد گرفت از اکر اه کننده قیمت بنده مذکور را زیرا چه در هر دو صورت مقصود اکر اه کننده رد مال ملک موکل مذکور است و تنگی عمل کرد
وکیل مذکور چیز را که او در آن وکیل است فو باید دانست که قاعده این است که هر عقدیکه بعد از تحقق قابلیت فسخ ندارد پس اکر اه
در آن هیچ اثر و عمل نمیکند بلکه آن باکر اه نیز صحیح و متحقق میشود و عمل اکر اه عمل نمیکند و در زیر چه نذر احوال فسخ ندارد و نمیرسد
که راکه رجوع کند بر اکر اه کننده بچونیکه لازم شده است مراد از بسبب نذر زیرا چه کسی مطالبه کننده نیست مراد از نذر کننده را در دنیا بنذر
پس او را نیز مطالبه بان نمیرسد بر اکر اه کننده و همچنین در سوگند و ظهار اثر نمیکند اکر اه چه آن احوال فسخ ندارد و همچنین است حجت
و ایلا و فی بزبان در مدت ایلا یعنی رجوع بعد از ایلا بزبان فو با نظیر که بگوید زن بعد از ایلا که من رجوع نمودم از ایلا ص زیرا چه
آن صحیح میشود و بهر دلیل و باید دانست که خلع از جانب شوهر طلاق است یا همین یعنی تعلیق طلاق است بر ادای بدل خلع پس عمل
نمیکند مان اکر اه چه آن قابل فسخ نیست پس اگر شوهر هر کوه باشد بر خلع نه فسخ پس لازم می آید بر آن بدل خلع چه خاص است
بان بسبب آنکه التزام آن نموده است بلا اکر اه مسئله ۵ - اگر شخصی بسبب اکر اه زن را نکند واجب میشود بر او حد زنا نزد
ابی حنیفه رجوع و تنگی که اکر اه کننده سلطان باشد و صاحبین رج گفته اند که حد واجب نمیشود اصلاً و ذکر آن گذشت بکتاب الحی و
مسئله ۶ - اگر شخصی بسبب اکر اه مرتد شود یعنی کلمه کفر بگوید زن بی باطن نمیکند و زیرا چه ارتداد با عتقاد و تعلق دارد و لذا
اگر اعتقاد دلی او ثابت باشد و بزبان کلمه کفر بگوید کافر نمیشود و در صورت مذکوره در کفر او شک است پس تنگی زن را بر او نیست

فان قالت المرافقه بنت منك وقال هو قد اظهرت ذلك وقلبي مطمئن بالايمان فالقول قوله استخسنا لان اللغة خير موصوع للفرقة وهي مبتدلة لا اعتقاد ومم الکره لا يدل على التبدل فكان القول قوله بخلاف الکره على ما
 حيث يصير به مسلماً لانه لما احتل باحتلال نحن الاسلام في الحالين لانه يعلم ولا يعلم وهذا بيان الحكم اما فيما
 بينه وبين الله تعالى اذ لم يعتقد في فليس بمسلم ولو الکره على الاسلام حتى حكمه باسلامه ثم رجم لم يقتل لکن
 الشبهة وهي دارنة للقتل ولو قال الذي الکره على اجراء كلمة الكفر اخبرت عن امراض ولم تكن فعلت بانته من
 حكمه لا ديانة لانه اقرانه طائم بائتان مالم يكره عليه وحكمه هذا الطائم ما ذكرناه ولو قال اردت ما طلبت
 وقد خطوبيا الى الجند عما مضى بانته ديانة وقضاء لانه اقرانه مبتدئ بالكفر هازل به حيث علم نفسه مختصا
 وحله هذا الکره على الصلوة للصليب سب محمد النبي عليه السلام ففعل وقال نويت به الصلوة لله تعالى محمد آخر
 پس در صورت مذکور اگر زن وشوی اختلاف نمایند بر این وجه که زن بگوید بشوهر که من از تو را من شده ام و شوهر بگوید که من
 بزبان اظهار کرده نمودم و ایمان می من ثابت است پس قول شوهر مقبول است زیرا چه کلمه ارتداد موضوع نیست برای فرقت میان
 زن و شوی بلکه ارتداد عبارتست از تبدیل اعتقاد و اگر او را دلالت میکند بر اینکه تبدیل اعتقاد کرده نشده است پس قول من مقبول
 خواهد شد بخلاف الکره بر اسلام چنانسان بسبب الکره مسلمان میشود بنا بر آنکه شاید اعتقاد او موافق زبان باشد و حاصل آنکه
 در هر دو صورت اعنی در صورت الکره بر ارتداد و در صورت الکره بر اسلام چون احتمال اسلام است لهذا حکم کرده شد ترجیح اسلام
 چه اسلام غالب است مغلوب نیست و این که مذکور شد بیان حکم قاضی است اما حکم میان او و میان الله تعالی این است که
 اگر ایمان اعتقاد دلی او نباشد پس او مسلمان نیست مسئله ۹ اگر بسبب الکره مسلمان شد شخصی حتی که حکم نموده شد
 باسلام او و بعد از آن مرتد گشت واجب القتل نمیشود چه در اسلام او شبهه است و شبهه از قتل مسئله ۱۰ اگر شخصی
 که بسبب الکره کفر گفته است بگوید زن خود که دعوی فرقت نمیداد که خبر دادم بخیری که مرتکب آن نبودم اعنی خبر دروغ گفتم
 پس در صورت زن می بماند میشود نزد قاضی حکم میکنند آن اگر چه عند الله باین نمیشود و وجهش آنست که از اقرار او ثابت
 گشت که او در خبر مذکور کفر نیست بلکه آن را بلا الکره گفته است چه الکره کننده الکره کرده است آنرا بر خبر مذکور بلکه الکره کرده بود
 آنرا بر اختیار کردن کفر و برگزیده با اختیار خود گفت کفر را از نش دعوی فرقت نمیداد پس قول او که منی چیزی اراده نمودم مقبول
 نیست نزد قاضی پس او حکم خواهد کرد بفرقت آن اگر چه عند الله باین نباشد و اگر بگوید که من اراده کردم بخیری را که الکره کننده
 طلب آن کرد از من یعنی انشاء الله تعالی گفته ص و حال آنکه در دل من خفیه این بود که اگر خواهم منی چیزی اراده کنم
 پس در صورت زن می بماند میشود نزد قاضی و هم عند الله زیرا چه او انشای کفر کرد بطریق نهی با وجودیکه او را مفری بود
 از انشای مذکور و علی هذا اگر الکره کرد کسی شخصی را بر اینکه عبادت صلیب نماید یا الکره کرد وی را بر اینکه سب کند ذات پاک
 محمد صلعم را و شخص مذکور کرد این را و بعد از آن گفت که قصد من از عبادت مذکوره عبادت خدا بود و طاعت او را

مصلحتی و کلامه ان یقلا البیم لیوجد سکن العقد فی عقد موقوف علی الجائزۃ و المخبون قد یقفل البیم و مقصد
 ان کان لا یخرج المصلحة علی المفسدة و هو المغنوی الذی یصلح و یکمل عن غیره و ینفی الوکالة فانقیل التوقف عند کم
 فی البیم اما الشراء فان حاصله فی النفاذ علی المباشرة و لا یغیر اوجده نفاذا علیها کما فی شراء الفضولی و ههنا لم یجد نفاذا
 لعدم الاهلیة و لضرر المولی فوقنا **قال** و هذه للعافی لثلاثة فوجب محیی فی الاقوال دون الافعال و کلامه و قد اوجها
 اوجدها حشوا مشاهداً بخلاف الاقوال لان اعتبارها بوجودها بالشروع و المقصد من شرطه الا اذا کان فعلاً یستلویه
 حکم یندرئی بالشبهة کما لحد و القصاص فیجعل عدم المقصد فی ذلک شبهة فی حق الصبی و المخبون **قال** الصبی و المخبون
 لا یصح عقودها و اقرارهما للمأینا و لا یقع طلاقها و لا اعتنا بقوله علیه السلام کل طلاق واقع
 الاطلاق الصبی و المغنوی و لا اعتنا فی تحض مضرة و لا وقوف للصبی علی المصلحة فی الطلاق بحال لعدم الشهود
 و لا وقوف الولی علی عدم التوافق علی اعتبار بلوغه حد الشهود فلهذا لا یتوقفان علی اجازته و لا یفقدان
 بمباشرة بخلاف سائر العقود و ان التفاضل لزمها صانعاً لحياء الحق التلکف علیه و هذا لان کونها لا موجدیاً
 مصلحت آنها خواهد کرد در تصرف آنها و شرط است که آنها معنی بیع را شناسند تا اگر بیع عقد بیع یافته شود و بیع منتقد گردد و بیع
 که موقوف ماند بر اجازت ولی و مجنون گاهی می فهمد معنی بیع را و قصد آن میکند اگر چه میان منافع و ضرر امتیاز نمیکند و این
 مقصود میگویند و وکالت او نیز جایز است چنانچه در باب وکالت مذکور شده است سوال توقف نیست مگر در بیع اما شرا
 پس اصل در آن نیست که نافذ شود و بر مباشرت و حال آنکه شرای آنها موقوف میماند بر اجازت خواج و ولی جواب این علم هم توقف شرا
 وقتی است که نفاذ آن بر مباشرت آن مقصور باشد چنانچه در صورت شرای فضولی و در صورت مذکوره نفاذ شرای مباشرت آن مقصور
 بسبب عدم اهلیت او در صورتیکه مباشرت آن صبی و مجنون باشد و بسبب ضرر خواج در صورتیکه مباشرت آن بنده باشد پس شرای آنها
 موقوف خواهد ماند و باید دانست که این معنی ثلاثه یعنی صغر و جنون و رق موجب حجر است در اقوال نه در افعال و بر افعال بعد از صدق
 آن از فاعل موجود و شناسا بدیشود و بخلاف اقوال چون بیع و شرا و غیره چنانچه بیع و شرا و غیره میشود و معتبر باشد شرا و معتبر شدن شرا
 موقوف بر قصد است و قصد صبی مجنون معتبر نیست بسبب تصور عقل آنها و قصد بنده نیز معتبر نیست بسبب ضرر خواج و حال آنکه معنی
 موجب حجر است در اقوال نه در افعال مگر وقتی که آن فعل چنان باشد که بآن متعلق است حکمیکه بسبب شبهه ساقط میشود و چون قصد
 پس صغر و جنون در آن موجب حجر است لهذا حد قصاص واجب نمیشود بر آنها چه قصد آنها معتبر نیست پس این شبهه مقابله نمیشود
 در حق آنها برای سقوط حد و قصاص **مسئله** بیع صبی مجنون صحیح نیست از اقرار آنها بسبب جهل و جهل مذکور شد
 همچنین واقع نمیشود طلاق آنها و نیز اعتاق آنها بحجت قول غیر مسلم بر طلاق واقع میشود مگر طلاق صبی مقصود باید دانست
 که اعتاق ضرر محض است و صبی بیع مصلحت نمیداند و طلاق چه دیرا شهود نیست و ولی وقف نیست بر اینکه از وقت نخواهد
 میان صغیر و زن وی بعد از بلوغ آن صغیر لهذا طلاق و عتاق صبی موقوف نمی ماند بر اجازت ولی و اگر ولی خود آزا و کند بنده غیر
 یا طلاق و دزدن یا نافذ نمیشود و بخلاف عقود دیگر چون بیع و شرا و غیره **مسئله** اگر صبی مجنون تلف کند چیزی را
 لازم میشود و مر آنها را ضمان آن بحجت اعیان حق مالک آن چیز و مر آن نیست که اطلاق سبب ضمان است و سبب شدن آن

لا یتوقف علی القصد کالذی یتلف بانقلاب لکن علی حال المانع الا شهاده خلاف لقلی علی ما یبایه قال اما العید
 فتقرره منافق وحق نفسا واهلیة غیر نافذ فی حق مولا ودر عایدت انبیه لان نفاده کما یحکم بطلاق لدین بوقتیه وکسبه کل ذلک
 لانک مالک قال فان افرغ مالک لزمه بعد الحیة لوجود الاهلیة ودر احوال المانع وکما یزید فی الحال لقیام المانع وان افرغ او فضا
 لزمه المال لانه منقطع علی اصل الحیة فی حق الله وحق یحکم واولی علیه بذلک ینفذ طلاقا ودر احوال لقلی لسلامه لایک العید واما
 شیهة الاطلاق وکانه عارف وحق المصلح فیه کان هلا ولبس ابطال ملک المولی وکانت فیت منافع ینفذ واصل صلح

باب الحجر للفساد

قال بوجیهة کما یحکم علی الحجر العاقل البانم السفیهة وکشفه فی ماله جائز وان کان مبدئاً مقسدا یتلف ماله
 فیما لا غرض له فیه ولا صلح و قال بویوسف وشیخه واهو قول الشافعی یحکم علی السفیهة وینع من التصرف فی ماله لانه
 مبدئاً ماله بصره کما علی الوجه الذی یقتضیه العقل فحج حلیه نظراً له اعتناء ابن الصبیل اولى لان الثابت فی حق
 الصبی احتمال التبذیر و فی حقه حقیقته و لهذا منع عنه المال ثم هو لا یفیه بدون الحجر لانه یتلف بلسانه
 موقوف نیست بر قصد چنانچه اگر ملک شود کسی بسبب افتادن خسته بروی یا بسبب افتادن یواریج بعد از اشتهاد و غنی ضمان
 بر خفته مذکور و بر صاحب یواریج مذکور لازم می آید حال آنکه آنها را قصد اتمام نبودی مسئله - باید دانست که اقرار بنده صحیح
 و نافذست در حق او بسبب اهلیت او و غیر نافذست در حق خواجه او بجهت رعایت جانب خواجه زیرا چه اگر نافذ شود آن در حق
 خواجه پس متعلق خواهد شد بدین برقیه بنده مذکور یا یکسب او و در آن اتمام مال ویست پس اگر اقرار ببال کند بنده لازم میشود
 آن مال مر آن بنده را بعد از آنکه آزاد گردد و بسبب آنکه بنده اهلیت صحت اقرار دارد ولیکن صحت آن نبود بسبب مانع که حق
 خواجه است آن برین کلام انگشتی فی الحال لازم نمیشود پس مانع آن موجودست مسئله - اگر اقرار بجد و قصاص کند بنده لازم میشود او
 فی الحال زیرا چه او آزاد شده میشود در حق خون لهذا صحیح نیست اقرار خواجه بخون در حق بنده او مسئله - طلاق بنده صحیح
 و نافذست بجهت حدیثی که سابق مذکور شد و بجهت آنکه پیغمبر صلعم فرموده است که بنده و مکاتب مالک هیچ چیز نیست مگر
 طلاق و بجهت آنکه بنده میداند مصلحت خویش و در طلاق زن خود پس اهلیت آن دارد و بسبب آن ملک خواجه باطل نمیشود
 و در منافع آن فوت نمیشود پس طلاق بنده نافذ خواهد شد و الله اعلم

باب در بیان حجر بجهت فساد

مسئله - ابو حنیفه رج گفته است که حجر کرده نمیشود بر آن دیکه عقل بیاض نیست
 اگر چه سفیه باشد و تصرف سفیه مذکور در مال او جائزست اگر چه او مسرور و مغشوب باشد که تلف میکند مال خود را و در امری که
 در آن مصلحت و غرض وی نیست و باید دانست که سفیه آنکس است که بسبب خفت عقل عمل کند موافق هوا نفس و بغیر
 مقتضای شرع و عقل ص و ابو یوسف و محمد و شافعی رج گفته اند که حجر نموده میشود بر سفیه مذکور و منع کرده میشود از تصرف
 در مال خود چه او بیجا صرف میکند مال خود را بر خلاف مقتضای عقل پس حجر کرده خواهد شد بر او بجهت نفع او بنا بر قیاس او بر صبی
 بلکه او ادلی است باینکه حجر نموده شود بر او زیرا چه در حق صبی احتمال سرف است و در حق او اسراف تحقیقست حقیقه لهذا
 مال او بدست او داده نمیشود و بعد از آن در زمان مال او بدست او بدون حجر نافذ نیست چه او تلف خواهد کرد و از زبان

مکن من بدو که بی حیفه سره انه محاطب عاقل فلا یحجر علیه اعتبارا بالرشید و هذا لان فی سلب کونه
 اهدارا مینه و الحاقه بالهائمه و هوانده ضرر امن التبذیر فلا یجمل الا علی لدم ادا دنی سنی لو کان
 فی الجود دفع ضرر عام و کما یجوز علی التتطب الجاهل و المفقع الما جن و الکامری المفلس جازیا و روی عند ذمه
 دفع ضرر الا علی بالاد فی و کما یجوز القیاس علی منعم المال لان الحجرا ابلغ منه فی العقوبة و لا یجوز الصبی لانه
 خارج عن النظر لنفسه و هذا قادراً علیه نظره الشریع من یأعطاء آله القدره و الجری علی خلافه
 لسوء الاختیار و منعم المال مفید لان غالب السفه فی الهبات و التبرعات و الصدقات و ذلك یقف

علیه قال و اذا جرد القاضی علیه ثمره دفع الی قاض اخر فابطل حجوه و اطلق عنه جائز لان الحجر
 منه قوی و لیس بقضایه ایتری انه لم یوجد المقضی له و المقضی علیه و لو کان قضاء بنفسه لفضل مختلف
 فیه فلا بد من الامتناع و ثمره دفع بعد الحجرا الی القاضی الجاهل و الی غیره فخص بطلان تصرف ثمره دفع الی غیره بطلان

انچه در فقه است بدست اود دلیل ابی حیفه خرج نیست که سفیه مذکور بنده مکلف عاقل است مانند رشید غیر سفیه پس بر او حجرت
 چنانچه حجرت بر رشید و شرآن نیست که اگر حجر نموده شود بر سفیه مذکور یعنی سلب کرده شود ولایت تصرف از وی پس بر او
 میگرداند و اذ میت لاحق میشود بهایم و این باشد ضررست و در حق اود بسبب اسراف التزام ضرر اعلی برای دفع ضرر اذنی محمول نیست
 اگر حجر از اود عاقل بالغ دفع ضرر عام باشد چون حجر نمودن حق طیب جاهل و منفی حاجن که جلد آموزاند مردم را و مکلفی مفلس پس
 این حجر جائزست بنا بر آنچه در دست از ابی حیفه حج چه درین التزام ضرر اذنی است برای دفع ضرر اعلی و این محمول است
 و باید دانست که قیاس حجر سفیه مذکور بر ندان مال اود بدست او صحیح نیست زیرا چه در حجر عقوبت زیاده است از ندان مال
 بدست او چه جواز عقوبت اذنی و دلالت نمیکند بر اینکه عقوبت زائد جائزست و همچنین قیاس سفیه مذکور بر صبی صحیح نیست چه صبی
 عاجزست از تحصیل نفع خود و سفیه مذکور قادرست بر آن اگر چه در حجر نمودن بر سفیه مذکور نفع و شفقتست در حق اود لیکن
 شارع یکبار شفقت نموده است در حق اود باین طور که دیر قدرت داده است بر تحصیل نفع خود جز این نیست که اود برخلاف نفع خود
 عمل نماید بسبب بدیندی خود و در ندان مال بدست اود بدون حجر فائده است زیرا چه اکثر اسراف مال بنا بر سفاهت و جهل
 و صدقه است و آن موقوفست بر اینکه مال در دست او باشد پس در ندان مال بدست او فائده ظاهرست مسلم
 اگر حجر کرد قاضی در حق سفیه بعد از آن بر ندان حکم را پیش قاضی دیگر و ابطال کرد حجر مذکور را و سفیه مذکور را مطلق الحاق کرد
 پس این جائزست زیرا چه حجر نمودن قاضی اول فتوی اوست نه حکم اوست زیرا چه در حکم نمودن قاضی مقضی له و مقضی علیه باید
 و در اینجا آن یافته نمیشود و نیز اگر حجر نمودن قاضی حکم او باشد پس در عین این حکم اختلاف است زیرا چه ابو حیفه حج قائل نیست
 باین پس ضرورتست که حکم مذکور را جاری دارد قاضی دیگر تا جاری باشد لهذا اگر تصرفی نماید سفیه مذکور بعد از حجر و اود تصرف را
 بر ندان پیش قاضی که حجر نموده بود یا پیش قاضی دیگر و حکم کند آن قاضی بر بطلان تصرف مذکور و بعد از آن این قضیه را پیش قاضی دیگر
 برند باید که او نماند و جاری دارد حکم مذکور را که قاضی اول نموده است و باطل گرداند آن را

لا تضل الامله به فلا يقبل لنقض بعد ذلك ثم عند الجحيفة فله ان يذبل الغنم غير رشيد لم يسلم اليه ماله حتى يسلم خمساً وعشرين سنة فان تصرف فيه قبل ذلك نقض تصرفه فاذا بلغ خمساً وعشرين سنة يسلم اليه ماله وان لم يسلم منه الرشدة فلا يذبل ثم اليه ماله ان لم يسلم منه الرشدة ولا يجوز تصرفه فيه لان علمه للمنع السفه فيبقى ما بقى الحلة وصار كالصبا وكما جى حيفة ثم ان منع المال عنه بطريق التناوب ولا يتبادر بعد هذا ظاهر او غالباً لا ترى منعاً في حدافى هذه السن فلا فائدة للمنع فلزم المانع وان كان المنع باعتبار اثر الصبا وهو في اثل البلوغ وينقطع بتأول الزمان فلا يبق للمنع قطرة اقال ابو حنيفة ثم لو بلغ رشيداً انصر صاير سفيهاً لا يمنع المال عنه لانه ليس باثر الصبا ثم لا يتنازع التفريع على قوله وانما التفريع على قول من يرى في فقهه هما لما صح الحج لا ينفذ بيعه اذا باع توفير الفائدة الحج عليه وان كان فيه مصلحة اجازة الحاكم لان ركن التصرف قد وجد والتوقف للنظر لم يقد نصبت الحاكم ناظره فيتجوز المصلحة فيه كما في الصبي الذي يعقل البيع ويقصده ولو باع قبل حجر الفاسخ جازاً عند ابو يوسف ولا خلاف من حجر الفاسخ عند كل من الحج والذين انصرفوا بالنظر والحج لم يظروا لانه من فعل الفاسخ وعند محمد

بسبب كونه حجراً سفيهاً كورانا فذو جازى شته است قاضى اول ما غيرى پس آن حکم بعد از آن نقض نموده میشود و بعد از آن باید دانست که ابو حنيفة فرموده است که اگر بالغ شود صبی در حالیکه غیر رشید است و داده نمیشود بوی مال وی تا آن زمان که سر وی بر بخت و پنج سال رسد و بعد از آن اگر تصرفی نماید در مال خود پیش رسیدن او بر بخت و پنج سال نافذ نمیشود تصرف مذکور چه نزد اوج حریت در حق سفیه هرگاه سن او بر بخت و پنج سال رسد داده میشود بوی مال وی اگر چه رشدهی معلوم نشود و صاحبین رج گفته اند که داده نمیشود بوی مال وی گاهی تا آن زمان که رشدهی معلوم نشود درین اثنا تصرف او جاز نیست زیرا چه علت منع تصرف سفاهت است پس باقی خواهد ماند منع مادامیکه علت مذکوره باقیست مانند صغریه مادامیکه صغریه باقیست حجریه باقیست و دلیل این حنفیه رج نیست که ندادن مال و بطریق تادیب است و غالب نیست که انسان بعد از گذشتن سن مذکور ادب پذیر نمیشود و آئامی بنی که انسان گاهی در سن مذکور جد می شود چه پس و پرا سپر متولد میشود پس در ندادن مال بوی هیچ فائده نیست چه مال داده نمیشود بوی برای اینکه ادب پذیر شود و بعد از گذشتن سن مذکور ادب پذیر نیست پس لازم شد که مال بوی داده شود و نیز ندادن مال بوی بعد از بلوغ باعتبار اثر طفولیت است آن اثر در او اهل بلوغ است و منقطع میشود اثر مذکور بسبب گذشتن زمان در از پس بعد از آن مال او با داده خواهد شد لهذا گفته است ابو حنيفة که اگر بالغ شود صبی در حالیکه رشید است و بعد از آن سفیه گردد داده میشود با مال او چه آن سفاهت اثر طفولیت نیست و باید دانست که بنابر مذکور صاحبین رج هرگاه صحیح است حجر در حق سفیه مذکور پس نافذ نمیشود و مع او تا فائده حجر حاصل گردد اگر در بیع او مصلحت باشد پس باید حاکم را که اجازت آن دهد زیرا چه رکن بیع یافته شده است و بیع مذکور و موقوف نمی ماند که بخت منفعت سفیه مذکور و بخت شفقت در حق او و حاکم برپانموده شده است برای شفقت پس باید که ملاحظه در رعایت مصلحت نماید در بیع چنانچه رعایت آن مینماید در حق صبی که می شناسد معنی بیع و شرا را و تصد آن میکند **مسئله ۳۴** اگر بیع کند سفیه مذکور پیش از آنکه خبر نموده باشد در حق و قاضی پس آن بیع جائز است نزد ابی یوسف حج زیرا چه نزد اوج ضرورت برای عدم جواز تصرف سفیه مذکور که قاضی حجر کند بر وجه آن احتمال نفع و ضرر هر دو است و حجر برای فائده اوست پس ضرورت است که قاضی حجر کند بر او تا ثابت شود حجر در حق او و نزد محمد رج

لا يجوز لانه يعلم حجرا اعندة اذ العلة هي السفة بمنزلة الصبا وعلية هذا الخلاف اذ ابلغ سر شيده اشهر
صالحه سفيفها وان اعتق عبد الله عقده عندهما وعند الشافعي لا ينفذ والا صل عندهما ان كل تصرف
يؤثر فيه الهزل يؤثر فيه الحج وما لا فلا من السفيفه في معنى الهازل من حيث ان الهازل حجج كلامه
لا على حج كلام العقلاء لا اتباع الهوى ومكابرة العقل لا لمقصان في عقله فكذلك السفيفه والعقود مما لا يؤثر
فيه الهزل فيصح منه والاصل عندنا ان الحج بسبب السفيفه بمنزلة الحج بسبب الرق حتى لا ينفذ بعده
شئ من تصرفاته الا الطلاق كالمرفوق والاعتناق لا يبع من الرقيق فكذلك من السفيفه
واذا صح عندهما كان على العبد ان يسه في قيمته لان الحج لمعنى النظر وذلك في رد العقق
الا انه منعذ فيجب رده به والقيمة كما في الحج على المريض وعن محمد انه لا يجب السعاية
لأنها لو وجبت انما تجب حقا لمقتضاه والسعاية ما عهده وجوبها في الشارع الا بحق غير المقتضى لو دبر
عبد حاز لانه يجب حق العقق فيعتبر بحقيقته الا انه لا يجب السعاية ما دام للولى حياة فانه باق على ملكه اذا مشا

جائز نیست بر سفیه مذکور چه نزد محمد راجح او بالغ میشود و حالیکه مجبور است زیرا چه علت حج کسفا هست است بنزله مطلقیت است همین
اختلاف است و قتیکه بالغ شود وجهی در حالیکه رشید است و بعد از آن سفیه گردد **مسئله ۴** - اگر سفیه مذکور آنا کند بنده خود را
نافذه صحیح میشود و آنا میشود بنده مذکور نزد صاحبین راجح و نزد شافعی راجح نافذ نمیشود و قاعده نزد صاحبین راجح نیست که هر تصرفیکه تاثیر
میکند در آن بزل پس تاثیر نمیکند در آن مجبر و آنچه تاثیر نمیکند در آن بزل تاثیر نمیکند در آن مجبر زیرا چه سفیه در معنی بزل است اعنی
بزل گوست باین جهت که کلام بزل صادر میشود بر غیر هیچ کلام عاقل بنابر اتباع هوا و مکابره نه بنابر نقصان عقل و سفیه همچنین است از آنکه
بنده از آنجمله است که تاثیر نمیکند در آن بزل بلکه بزل نیز صحیح میشود پس همچنین صحیح خواهد شد از آنکه در آن سفیه مذکور بنده خود را و قاعده
نزد شافعی راجح نیست که حج بسبب سفاهت بمنزله حج بسبب قیامت است لهذا حج تصرف سفیه نافذ و صحیح نمیشود مگر طلاق چه آن صحیح است
مانند طلاق بنده اعتناق صحیح نیست از بنده پس همچنین صحیح نیست از سفیه مذکور و بعد از آن باید دانست که هرگاه صحیح است اعتناق سفیه
نزد صاحبین راجح پس واجب میشود بر بنده مذکور که سعایت نموده مقدار قیمت خود بدو بخواهد مذکور که سفیه است زیرا چه حج برای نفع است
و شفقت در حق وی است و این نفع و شفقت در حق او باین طور که رد نموده شود عقق او معتذر است پس ضرورتی که رد
نموده شود باین طور که بنده مذکور سعایت نموده بدو قیمت خود را بخواهد مذکور بخواهد همین حکم است و صورت حج در حق مرفوف
چه مرضی اگر آنا کند بنده خود را سعایت میکند بنده مذکور برای دانسان آن مرضی و قتیکه مدیون باشد و سعایت میکند بک
و از آن او بجهت و ثلث قیمت خود قتیکه مرضی مذکور مدیون نباشد صل و از محمد راجح نیست که سعایت و حبسیت بر بنده
مذکور که آنا کرده است آنرا خواهد او که سفیه است زیرا چه اگر واجب شود پس واجب نخواهد شد مگر برای حق خواهد او که آنا کرده است
و بر او وجوب سعایت در شرع معهود نیست مگر برای حق غیر آنا کننده **مسئله ۵** - اگر سفیه مذکور بدو بکند بنده خود را جائز نیست
از آنکه بدو بکند مدیون موجب استحقاق عقق است و هرگاه اعتناق حقیقه صحیح است از وی پس موجب استحقاق آن البته صحیح خواهد شد
و لیکن با داسیکه زنده است بدو بکند سفیه سعایت واجب نمیشود بر او مگر در آن بر او ملک باقی است بعد از آن که بدو بدو بکند

و اگر بپوشد منه الرشد سبع في قيمته مذكر الا انه عتق بوجهه وهو مدبر فصار كما اذا اعتقه بعد التدين
ولو جاءت جاريته بولد فادعاه ببيت نسبه منه وكان الولد حراً والجارية أم ولد له لانه محتاج الى
ذلك لابقاء نسبه فالحق بالمصلي في حقه وان لم يكن معي ولد وقال هذه ام ولدي كانت بمنزلة أم الولد لا يقدر
على بيعها وان مات سعت في جميع قيمتها لانه كالأقرار بالحريه اذ ليس لها شهادة الولد بخلاف الفصل
الاول لان الولد شاهد لها وتظهير المريض اذا ادعى ولد جاريته فهو على هذا التفصيل **قال** ان تزوج
امراً جائز لكل حال لانه لا يؤثر فيه الهزل ولا نكاح من حوائج الاصلية وان سمى لها مهر جاز منه مقدار
مهر مثلاً لانه من ضرورات النكاح وبطل الفصل لانه لا ضرورة فيه وهو التزام بالتسمية ولا نظر
فيه فلم ينه الزيادة فصار كالمریض مرض الموت ولو طلقها قبل الدخول بها وجب لها النصف في ملكه
لان التسمية صحيحة الى مقدار مهر المثل وكذا اذا تزوج بامرأة بمهر نسوة او كل يوم واحد فلما بينا
سبب آنکه رشدا و طاهر و معلوم شود پس درین هنگام سعایت خواهد کرد و مدبر مذکور بقدر قیمت خود که در حالت مدبر بود
زیرا چه او آنا و میشود در وقت موت خواهد کرد و درین وقت او مدبر است پس چنان شد که آزاد کرد آنا بعد از مدبر کردن او
مسئله ۶ - اگر کثیر سفیه مذکور فرزندی بزرگوار و دعویت آن نماید ثابت میشود از نسب آن فرزند و فرزند مذکور آزاد
میشود و مادرش ام ولد میگردد و زیرایه سفیه مذکور محتاج است بسوی دعوت مذکور برای ابقای نسل خود پس سفیه مذکور بمنزله رشید
شمرده میشود و در حق استیلا و دعویت فرزند کثیر خود **مسئله ۷** - اگر کثیر سفیه مذکور را فرزندی نباشد و بگوید سفیه مذکور
که این کثیر ام ولد من است پس کثیر بمنزله ام ولد وی میگردد و درین حکم که او بر فروختن آن قادر نمیشود و لیکن اگر مدبر سفیه مذکور
کثیر مذکور سعایت خواهد کرد بمقدار جمیع قیمت خود زیرا چه قول او که این کثیر ام ولد من است مانند اقرار بحریه آن کثیر است
چه گوای فرزند برآوردی آن کثیر در مصورت یافته نشد پس چنان شد که گویا او اقرار کرد و باینکه این کثیر آزاد است و در مصورت
سعایت میکند کثیر مذکور و در جمیع قیمت خود پس همچنین در خیانت بخلاف صورت اول که در آن فرزند نیز موجود بود و چه در آن
گوای فرزند برآوردی کثیر مذکور موجود است و نظیر این مسئله مسئله مرض است و قتیکه دعوت کند فرزند کثیر خود را پس در مصورت
تفصیل مذکور است **مسئله ۸** - اگر سفیه مذکور نکاح کند زنی را جائز است نکاح آن بجهت آنکه در نکاح تاثیر نمیکند نه از جهت آنکه
نکاح از حایج اصلی است اگر ذکر مدبر نماید جائز میشود بمقدار مهر مثل آن چه آن از لوازم نکاح است و آنچه زیاده باشد از مهر مثل
باطل است چه در آن ضرورت نیست و جز این نیست که آن لازم میشود بسبب تسمیه و در آن منفعت او نیست پس آن زیادتی صحیح
نخواهد بود و چنانچه صحیح نیست زیادتی مذکور در هر قتیکه نکاح کند مرضی برض موت و مدبر کند زیاده از مهر مثل و اگر طلاق دهد
سفیه مذکور زن خود را پیش از مدعی و جب میشود برای آن زن نصف مهر مال آن سفیه زیرا چه تسمیه مهر وی تا بمقدار مهر مثل
آن صحیح است و همچنین اگر نکاح کند سفیه مذکور چهار زن را بیک عقد یا یک روز نکاح کند یک زن را و باز طلاق دهد و در روز دیگر
نکاح کند زن دیگر را و طلاق دهد و همچنین کند بارها صحیح میشود تسمیه مهر بمقدار مهر مثل و باطل میشود زیاده از آن بنا بر وجیه مذکور شد

قَالَ يخرج الزكاة من مال السفينة لأنها واجبة عليه. ويتفق على إكراهه ونزوحه من يجب نفقته عليه من ذوي الأرحام لأن ألباء ولده وذو حمة ومحتاجه والافتقار على ذي الرحم واجب عليه حقا لقرابته والسفينة لا تبطل حقوق الناس لأن القاضي يدفع قدر الزكاة إليه ليصرفها إلى مصرفها لأنه لا بد من شيئا مما يكون لها عبادته لكن يعين مينا مع كمال التصرف في غيره وجهه وفي النفقة يدفع إلى مينة ليصرفها كما أنها ليست بعبادة فلا يحتاج إلى نية وهذا بخلاف ما إذا حلف بذنبا وظاهر جت لا يلزم المال بل يكفر بمكة وظاهر بالصوم لأنه مما يجب بفعله فلو فتح هذا الباب يبدد أموال هذه الطريق وكذلك ما يجب ابتداء بغير ضله **قَالَ** إن راجح الإسلام لم يمنع منها لأنها واجبة عليه بإيجاب الله تعالى من غير منعه ولا يسلم القاضي النفقة إليه ويسلها إلى ثقة من حاج بنفسها عليه في طريق كمال يتلفها في غيره الوجه ولو أداه مرة واحدة لم يمنع منها الاستحسان باختلاف العلماء في وجوبها بخلاف ما إذا علم مرة واحدة من الحج وكه يمتنع من القرآن لأنه لا يمنع من أفراد السفر لكل واحد منها فلا يمنع من الحج بينهما ولا يمنع من أن يسوق بكذبة نحو راعن موضع الخلاف عند عبد الله ابن عمر ثم لا يجزيه غيره وهو جؤرا وبقره فان مرض وادعى بوصايا في القرية وبابوا الجرجان ذلك في ثلثه لأن نظره فيه ذهبي

في ثلثه

مسألة - زكاة أدا کرده میشود از مال سفیه مذکور زیرا چه زکوة واجبست بروی و همچنین نفقه داده میشود از مال او و اولاد صغارا و بزرگه و بحسبى که نفقه وی واجبست بر او از ذی رحم او زیرا چه احمای زن و فرزندان و از جمله حاج اوست و نفقه ذی محرم واجبست بر او بجهت حق قرابت و بسبب سفاهت او حق کسی باطل نمیشود و باید دانست که قاضی را باید که مقدار زکوة بدهد بست و تا او صرف نکند آنرا در مصرف زکوة زیرا چه در ادای کوة نیت شرطست چه ادای زکوة عبادتست ولیکن باید که بفرستد با او نیتی تا آن سفیه آن مال زکوة را در غیر مصرف زکوة صرف نکند و در صورت نفقه بدهد مال را بدست امینی تا او برساند آنرا باطل نفقه چه آن از قبیل عبادت نیست پس احتیاج بسوی نیت او نیست بخلاف آنکه اگر سفیه مذکور سوگند خورد یا نذر کند یاظهار نماید چه در مصرفها مالی لازم نمیشود بجز او بلکه بجهت کفاره سوگند و کفارهظهار زوره خواهد داشت زیرا چه این کفاره از فعل او واجب شده است پس اگر جائز داشته شود در حق ادا دای کفاره مال پس او باین طریق اسرار خواهد کرد مال خود را و چنین نیست چه بکریه واجب میشود بر او بغير فعل او چون زکوة و غیره **مسألة** - اگر سفیه مذکور اراده حج فرض نماید منع نموده نمیشود زیرا چه آن واجبست بر او از جانب خدا تعالی بغير فعل او ولیکن قاضی را باید که خرج زاد و راه بوی بسیار و بلکه سپر کند آنرا بدست ثقة از حاجیان تا او نفقه بدهد بآن سفیه در راه حج و گرنه صرف خواهد کرد آنرا سفیه مذکور در غیر امر حج و همچنین اگر سفیه مذکور اراده یک عمره نماید منع کرده نمیشود از وی استحسان بجهت آنکه اختلافست در وجوب آن پس احتیاطا دینست که منع کرده نشود بخلاف آنکه اگر اراده زیاده از یک حج نماید و همچنین سفیه مذکور اگر اراده قرآن نماید منع کرده نمیشود چه قرآن عبارتست از ادای حج و عمره و در یک سفر و در یکجا او منع نموده نمیشود از سفر نمودن برای حج و عمره عللحه پس منع نموده نخواهد شد از آنیکه هر دو را در یک سفر او نماید و همچنین اگر سواق بثر نماید سفیه مذکور در صورت قرآن منع نموده نمیشود از سواق بدنه زیرا چه در آن اختلافست چه نزه بعضی از مجتهدان چون عبدلنبرج و غیره بدنه جائز نیست بدنه عبارتست از شتر و گاو **مسألة** - اگر مرض شود سفیه مذکور و چند وصیت نماید در عبادت و ابواب خیر پس این جائزست در ثلث مال نوی چه در جلا آن منفعت ویست و شفقتست در حق وی زیرا چه حالت وصیت

حالت

لا اله الا الله ففوت حقهم ومعنى قولهما منعه من البيع ان يكون باقلا من ثمن الثل ما لم يبيع
 ثمن للثل لا يطل حق الزماء والتم حقهم فلا يمتنع منه **قال** وباع ماله ان امتنع المفس من بيعه
 وقهر بين غرماء بالخصص عندها لان البيع مستحق عليه لا يفاء دينه حتى يحبس لجله فاة الامتنع
 تاب القاضى منابه كما في الحب والعنة قلنا التلجيه موهوتة والمستحق قضاء الدين والبيع ليس
 بطريق متعين لذلك بخلاف الحب والعنة والحبس لقضاء الدين بما يختاره من الطريق كيف
 وان هم البيع كان الحبس اضرا اهما بتاخير حق الدائن وتعذيب المديون فلا يكون مشروعا
قال وان كان دينه دراهم وله دراهم قضى القاضى بغير امره وهذا باجماع لان للدائن حق
 الاخذ من غير رضاه فللقاضى ان يعينه وان كان دينه دراهم وله دنانير او على ضد ذلك

چه اگر حجر در حق او تجویز کرده نشود پس بید نیست که تجویز نماید یعنی اقرار کند باین که این مال از آن فلان است حال آنکه مال مذکور
 از آن وی است نه از آن فلان این اقرار برای آنست که آن مال نزد بطلان بی پس حق دامن فوت خواهد شد باید است
 که آنچه مذکور شد در مذبح صاحبین رج که منع کند قاضی مدیون مذکور را از بیع پس مراد از آن اینست که منع کند از بیع به کمتر
 از ثمن مثل اربع ثمن مثل پس باطل نمیشود از آن حق دامن و منع نیست مگر برای حق دامن و چون حق آنها باطل نمیشود
 بسبب بیع مذکور پس منع کرده نخواهد شد از بیع مذکور و نیز نزد صاحبین رج جائزست قاضی را که بفرود مال مدیون مذکور را
 توقیف کند و ادا کند از فروختن مال خود و تقسیم کند بهای آزمایان دامن او موافق حصه هر یک زیرا چه بر مدیونش کور و حبس
 که بفرود مال او را ادائیج دهد و از بیع و پیشوند بفرود مال او را بگذارد و بگذارد از فروختن آن قاضی هم تمام خواهد شد و فروختن آن چنانچه
 قاضی قائم مقام شوهر میشود در تفریق زن از شوهر در صورتیکه او مقطوع الذکر یا عنین باشد و علما از جانب ابی حنیفه رج
 جواب صاحبین رج داده اند باین طور که تجویز امر موهوم است و واجب ادای دین است و بیع متعین نیست بجهت ادائیج
 چه ف ممکنست مدیون مذکور را که ادا کند دین خود را بطریق دیگر چون استقراض استیجاب و سوال پس جائزست
 قاضی را که معین کند بیع را بخلاف آنکه شوهر مقطوع الذکر یا عنین باشد چه تفریق در نیصورت متعینست و مدیون مذکور
 حبس نموده نمیشود برای بیع چنانچه صاحبین رج گفته اند بلکه حبس نموده میشود برای ادای دین تا او اختیار کند برای آن
 هر طریقی که خواهد اگر جائزست قاضی را فروختن مال او حبس او جائز نمیشود چه در آن ضرر دامن مدیون هر دو بجهت آنکه
 بسبب آن تاخیر و درنگ واقع میشود در ادای حق دامن مدیون معذب میشود پس باید که این مجلس در شرع جائز نباشد
 و حال آنکه جائزست مسئله اگر دین بزرگ مدیون مذکور در اجم باشد و مالیکه ملک وی است نیز در اجم باشد پس
 در نیصورت و ادا کند قاضی دین مذکور را بغير امر مدیون مذکور باین مسئله معج علیه است زیرا چه در نیصورت دامن را میسرند که بگیرد
 حق خود را بغير رضای مدیون پس قاضی را میسرند که امانت او نماید مگر دین بزرگ و در اجم باشد و در ملک دینارست یا اگر بر رج

یعنی فیه ان کان له خادم يقوم بمعالجته وان لم یکن اخجه فخره عن ماله ولا یخزن فیه ولا یکن من الاستقلال بعماله هو العیض لیضرب قلبه فینبعث علی قضاء دینه بخلاف ما اذا كانت له جاریه و فیه موضع مکنه فیه و طهره لا یمنع عنه کانه قضاء لحدی الشهوتین فینبذ قضاء الاخری قال ولا یجوز بینة و بین غیر مائته بعد خروجه من الحبس بل یلزم موته ولا یمینونه من التصرف و السفر لقوله علیه السلام لصاحب الحقید و لسان اراد بالید الملازمة و باللسان التقاضی قال و یأخذون فضل کسبه یقسم بینهم بالخصم کاستواء حقوقهم فی القوة و قال اذا فلتسهم الحاکم حال بین الغرماء و بینة الا ان یقیموا البینه ان له ماله کمن القضاء بافلاس عند هاجم فثبت العسرة و یمتنع النظر الی البیسة و عند ابی حنیفة سراه لا یمتنع القضاء بافلاس کمن مال الله تعالى عاده و راحه و کمن و قوف الشهود علی عدم المال لا یمتنع الا ظاهر فیصله للمدعی کلا یطال حق الملازمة و قوله الا ان یقیموا البینه انشأه الی ان بینه البیسة نتیج علی بینه الاعسار لانها الذائبان اذا حصل هو العسرة و قوله فی الملازمة لا یمینونه من التصرف السفر لیل علانته ید و معدن امار

در میان گذاشته میشود اگر ویرا خادمی باشد که تدبیر علاج او نماید و اگر ویرا چنینی خادم نباشد پس باید که او را از محبوس خانه بیرون کنند تا ملاک نشود و اگر آن محبوس از اهل حرفه باشد باید که او را از اشتغال کار او منع نمایند و نگذارند که عمل کند تا عاجز و تنگ شده و انجمن نماید و همین صحیح است و اگر کنیز او نباشد یا بنظر که او بر وی آن قادر است منع کرده نمیشود از وی آن چه وی دفع حاجت مانند خوردن نوشیدن پس منع کرده نخواهد شد از آن چنانچه منع کرده نمیشود از خوردن و نوشیدن و باید که حائل نشود میان دیون و میان دانسان او یعنی مزاحم آنها نشود و قتی که از محبوس خانه بر آورده شود بلکه میرسد دانسان او را که ملازم او شوند و لیکن آن نما باید که آنرا از تصرف و سفر منع نکنند و وجه آن است که پیغمبر صلعم فرموده است که صاحب حق را ید و لسان است یعنی دست و زبان است و مراد از ید ملازم است و مراد از لسان تقاضای حق خود است و میرسد دانسان او که بگیرند از فضل کسب دیون مذکور و تقسیم کرده بگیرند از میان خود با بقدر حصه هر یک زیرا چه حقوق آنها برابر است در قوت پس حق بیع کس ساقط نخواهد شد و صاحبین هر گفته که هرگاه حکم کند قاضی بافلاس دیون مذکور باید که حائل شود میان او و میان دانسان او یعنی مزاحم شود آنها را از ملازم است و مگر و قتی که بینه قائم کنند آنها را باینکه دیون مذکور را بدست زیرا چه حکم نمودن قاضی بافلاس مفلس صحیح است نزد صاحبین رج پس ثابت میشود بسبب آن عسرت و چون عسرت ثابت شد مستحق مهلت خواهد شد مفلس مذکور تا آن زمان که مال بدست آید و بر او بگذرد و در ذوالی حنیف رج حکم قاضی بافلاس مفلس صحیح نیست زیرا چه مال صحیحی آید و شام میرود و نیز گویان مطلع نمیشوند بر مال مگر باعتبار ظاهر پس بینه صلاحیت این دارد که حجت شود برای دفع حبس از دیون مذکور و صلاحیت این ندارد که حجت شود برای ابطال حق دان که ملازم است و باید دانست که استثنای مذکور در قول صاحبین رج که حائل شود میان او و میان دانسان او مگر و قتی که بینه قائم کنند آنها را که دیون مذکور را بدست و دلالت میکند بر اینکه بینه بسیار ترجیح دارد بر بینه افلاس زیرا چه بینه لیا موجب ثبوت امر را بدست چه بسا امر را بدست و عسرت و افلاس اصل است و باید دانست که آنچه مذکور شد در میان ملازم است که دانسان منع کنند دیون مذکور را از تصرف و سفر دلالت میکند بر اینکه دانسان باید که ملازم او شود یا بنظر که بگوید همراه او همه جا بگذرد

ولا يجلسه في موضع كونه حبس فيه ولو دخل في داره لمحتة لا يشعه بل يجلس على باب داره الى ان يخرج لان الانسان لابد ان يكون له موضع خلوة ولو اختار المطلوب الحبس والطلب التلازم له فاختار الى الطالب كونه ابلت في حصول المقصود لا اختيارا الا يصيق عليه الا اذا علم القاض ان يدخل عليه بالملازمة ضرر بين بان لا يمكنه من دخوله داره فحينئذ يجسه دفعا للضرر عنه ولو كان الدين للرجل على المرأة لا يلائمها لما فيها من الخلوة بالحبيبة ولكن يفت امرها كئيدة تلازمه

قال ومن فاس وعنده مناهم لرجل بعينه اتباعه منه فصاحب المتاع اسوة للفرماء فيه وقال الشافعي لا يجز لقاض المشتري بطلبه ثمر للبائع جبار الفسخ لا منه عجز المشتري عن ايفاء الثمن فيوجب ذلك حق الفسخ للبائع عن تسليم المبيع وهذا لا ينافي عقد معاوضة وقضيت المساءلة وصار كالسلم ولنا ان افلاس يوجب العجز عن تسليم العين وهو غير مستحق بالعقد فلا يثبت حق الفسخ باعتبار ما وانما المستحق وصف في الزمة اعنى الدين ويقبض

والمستحق

نه بان طور كذا واد موضع خاص فبانه طين حبس واگر مدیون مذکور در خانه خود در آید برای حاجت پس دامن را بناید که همراه او اندر در خانه آید بلکه باید که بر سر ای او نشیند تا آن زمان که او از خانه بر آید زیرا چه انسان را موضع خلوت ضرر و در کار است مسئله اگر مدیون اختیار کند حبس خود را و دامن اختیار کند ملازمت ویرا پس اختیار دامن معتبرست زیرا چه آن ابلغ است در حصول مقصود چه و اختیار خود را که بدین چیزی که بسبب آن تنگ و عاجز خواهد شد مدیون ولیکن اگر قاضی معلوم نماید که بسبب ملازمت ضرر است در حق مدیون باین طور که دامن نخواهد گذاشت او را تا در خانه خود در آید پس دین هنگام حبس کند قاضی مدیون مذکور را بجهت دفع ضرر مسئله اگر مدیون مذکور زن باشد و دامن مرد پس باید که دین مذکور ملازم او نشود چه اگر دامن مذکور ملازم او شود خلوت مرد با زن اجنبیه لازم می آید ولیکن میرسد دامن مذکور را که زن امینه را مقرر نماید برای ملازمت زن مذکوره او ملازم آن باشد مسئله اگر مفسد کشت مدیونی و حال آنکه نزد او موجود است متاع شخص معین که او خریده است آن متاع را از آن شخص پس صاحب آن متاع مثل دامن دیگرست در گرفتن بهای متاع مذکور از آن متاع و شافعی رج گفته است که قاضی را باید که بگوید بر مشتری مذکور اگر بائع مذکور طلب آن نماید از قاضی و بعد از آن بائع را بخیار فسخ آن بیع است زیرا چه مشتری مذکور از ادای ثمن آن عاجز گشت پس این موجب حق فسخ است چنانچه عجز بائع از تسلیم بیع موجب نیست و ثمن آن نیست که بیع عقد معاوضه است و مقتضای آن مساوات است مانند عقد سلم و اعنی اگر عاجز باشد مسلم البیاء از تسلیم مسلم فیه و نایاب گردد پس رب المسلم مختارست اگر خواهد صبر و انتظار نماید تا آن زمان که مسلم فیه دست یاب شود و اگر نخواهد فسخ کند عقد سلم را و پس گیر و اس مال را همچنین در اینجا نیز ص و دلیل علمای مالچ نیست که افلاس موجب محضرت از تسلیم عین و در صورت مذکوره واجب نیست بر مشتری مذکور تسلیم عین بلکه واجب نیست بر او که تسلیم ثمن که آن دین است پس حق فسخ نخواهد بود مبالغه را بسبب عاجز شدن مشتری از تسلیم عین سوال اگر دین واجب باشد بر ذمه مشتری زمین پس باید که بسبب دادن در محم معین که قبض آن میکند بائع مشتری بری الذمه نشود چه عین غیر دین است جواب من بسبب عجز مدیون

الدين يتحقق فيها ابدالة هذا هو المقيد في اعتبارها في موضوع النسخة والسلم من المستبدل في حتم في الاعمال والدين والاعمال

کتاب الماذون

الاذن هو العلم بقرينة وفي الشرع ذلك الحی واستفاد الحق عندنا والعبد بعد ذلك يتصرف لنفسه باهليته كونه بعد الرق بقي اهلا للتصرف بلسان الناطق وعقله العبد والخارج عن التصرف حتى المولى كونه ما عهد تصرفيه كونه موجبا لتعلق الدين بقرينه او كسبه وذلك مال المولى فلا بد من ذنبه كيلا يمتلحقه من غير رضاه ولهذا لا يرجع ما اخذ من العهد على المولى ولهذا لا يقبل التوقيت حتى لو اذن لعبد يوم ما كان ما ذونا ابدل حتى يحل عليه لان الاستقاطات لا توقيت ثم الاذن كما يثبت بالصرح يثبت بالدلالة كما اذا رآى عبده يبيع ويشتري فسكت يصيد ما ذونا عندنا خلا في ظرف الشافعي ولا فرق بين ان يبيع عبدا مملوكا للمولى ولا حنيفة باذنه او يبيع اذنه بيعا صحيحا او فاسدا لكل من اياه يظنه ما ذونا له فيها فباعتقاده فيقتضيه به ولو لم يكن ما ذونا له ولو لم يكن للمولى ما اخذ به لم ينفذ دفعا للضرر من ضرر قال واذا اذن للمولى لعبد في التجارة اذنا عاما

در همه عین متحقق میشود مبادله میان این عین میان آن دین که بر ذمه مشتری است و عین اصل است در اذن نمودن دین پس اعتبار نمودن آن واجب است مگر وقتی که اعتبار آن متعذر باشد و در مسئله که کلام در آن است اعتبار آن متعذر نیست بخلاف مسلم چنانچه مبادله در آن تعذر است زیرا چه استبدال در آن رد نیست لهذا در عقد سلم عین مقبوض در حکم مسلم فیکه دین شمرده میشود و الله اعلم

کتاب در بیان ماذون

باید دانست که اذن در لغت بعضی اعلام است و در شرح عبارت است از فاک مجر که در حق بنده ثابت است بسبب حق و الهی و اهل
خواجہ نرزد علمای مارج و بعد از آن بنده ماذون تصرف مینماید برای خود بسبب اهلیت خود زیرا چه بنده در حالت رقیت از اهل
تصرف است اسبب آنکه زبان گوید و عقل مجیز دارد و مجبور و ممنوع از تصرف نبود مگر بجهت حق خواجہ زیرا چه محدودیت در تصرف
تصرف او مگر باینطور که آن تصرف موجب تعلق دین باشد بر بقیه او یا کسب او و آن مال خواجہ نیست پس اذن او در تصرف
بنده ماذون بطریق اصالت است باعتبار اهلیت او و بطریق نیابت از جانب خواجہ لهذا از خواجہ نمیکند آنچه لاحق میشود و او
از عهده و چون اذن استقاط حق خواجہ است لهذا اذن موقت و مقید نمیکرد پس اگر اذن هر کسی بنده خود را یک روز یا یکماه
پس آن بنده ماذون میشود همیشه تا آن زمان که بخواهند بر او زیرا چه استقاط مقید بوقت نمیشود و بعد از آن باید دانست که اذن چنانچه
ثابت میشود به تصریح همچنین ثابت میشود بدلالة چنانچه اگر کسی بمید بنده خود را کرب و شر مینماید معذرا دیده و در نهسته سکوت
نماید پس بنده مذکور ماذون میگردد و نرزد علمای مارج بخلاف قول زعفرانی و فخریست در آن میان آنیکه بفرود نرزد مذکور
چیزی را که مملوک مولى است یا مملوک اجنبی خواه آن بیع باذن آن اجنبی باشد یا با اذن او و خواه آن بیع صحیح باشد یا فاسد
چه هر که خواهد دید بنده مذکور را بصفت معلوم گمان خواهد کرد که او ماذون است در بیع و شر او گردن خواجہ او منع میکرد و او را از آن
پس هر کس با او معامله و عقد بیع و شر خواهد کرد پس اگر او ماذون نباشد با آنها ضرر خواهد رسید و قتی که بنده مذکور بدین آید باشد
مسئله اگر کسی بنده خود را اذن تجارت دهد باذن عام اعنی بگوید بنده خود را که اذن دهم برای تجارت و مقید بحد بیعی است

جائز تصرفه فی سائر التجارهات و مع هذا المسئلة ان يقول له اذنت لك فی التجره انما هو لا یقید و وجه التجره ان
اسمها و یتناول الجنس فیبیم و یشترى ما یله من انواع الاعیان لانه اصل التجره انما هو لو باع او اشتري
بالغبین البسیر فهو جائز لتغذرا الاحتراز عنه و كذا بالفاحش عند ابی حنیفه و خلافا لما یقولون ان
البيع الفاحش منه بمنزلة التدبیر حتى اعتبر من المریض من ثلث ماله فلا یبطله الاذن كالهبة وله ان
تجره و العبد متصرف باهلیته نفسه فصار كالحرة و طالع هذا الخلاف الجنب المادون و لو حاجی فی مرض موته
یعتذر من جمیع ماله اذ لم یكن علیه دين و ان كان فمن جمیع ما یملك الا قصصا فی الحرج علی الثلث نحو الورثة و كذا
للعبدة و اذا كان اللابین یحیط بما فی یدیه یقال للمشتري و جمیع المایة و الا فارد بالبیع كما فی الحرج و ان یسأل یقبل السلم
لانه تجارة و له ان یوكل بالبیع و الشراء لانه قد لا یفترع بنفسه **قال** یهن و یهن لا یهن من قواصم التجره فانها
ایفاء و استیفاء و یملك ان یتقبل الامور فیستاجر الاجراء و البیوت لانه كل ذلك من صنم التجره و یأخذ الامر فی فراصة
لان فیه تحصیل الربح و یشترى طعاما فیزرعہ فی أرضه لانه یقصد به الربح **قال** علیه السلام الزارع یتلجرب به

پس درین صورت جائز می شود تصرف او در جمیع انواع تجارت چه تجارت اسم عامست یعنی شامل
هر جنس تجارت را پس او را جائزست که بفروشد و بخرد کند هر چه در خاطر او رسد از انواع اعیان رخت و متاع چه آن
اصلست و در باب تجارت و اگر بفروشد یا بخرد کند بنده ماذون مذکور بغبن بیسر پس آن جائزست زیرا چه احتراز بغبن بیسر
متعذرست و همچنین مع آن بغبن فاحش نیز جائزست نزد ابی حنیفه و صاحبین رح میگویند که مع بغبن فاحش جائزست
زیرا چه مع بغبن فاحش بمنزله ترجعست لهذا اگر مع بغبن فاحش کند مریض مرض موت جاری نموده میشود آن غبن از ثلث مال
پس اذن مع در حق بنده شامل نیست و آنرا چه او را می رسد که ترجع نماید و دلیل ابی حنیفه رح نیست که مع بغبن فاحش
تجارتست و بنده تصرف می نماید باعتبار اهلیت خود مانند آزاد و در صبی ماذون نیز همین اختلافست **مسئله ۲**
اگر بنده ماذون محابات نماید در مرض موت خود جاری نموده میشود از جمیع مال و تنگی هیچ دین بزمه او نباشد و اگر جزیری
دین باشد بزمه او پس جاری کرده میشود از آنچه باقی ماند بعد از ادای دین زیرا چه مقصور نموده میشود محابات آزاد بدست
مال و بجهت حق دارشان او و بنده ماذون را کسی وارث نیست و اگر دین محیط باشد بجمیع آنچه در دست بنده ماذون مذکور
پس در صورت گفته میشود بیشتر می مذکور که او بکن عوض جمیع محابات را و اگر نه فسخ کن مع را چنانچه همین حکمست و هو تنگی
مع محابات کند مریضی که آزاد و مدیونست **مسئله ۳** - جائزست بنده ماذون را که بیع سلم کند و قبول کند سلم را
زیرا چه این تجارتست و تیر جائزست زیرا که وکیل به بیع و شرا کند کسی را زیرا چه ویرا گاهی بآن حاجت می شود **مسئله ۴**
بنده ماذون را جائزست که گروه دهد و گروه گیرد زیرا چه آن از قواصم تجارتست چه آن ادا و تنفیاست نیز جائزست زیرا که با جاره
بگیرد زمین یا خانه کسی را و با جاره بگیرد و اجیران را زیرا چه همه این کارها کارهای تجارتست و تیر می رسد ویرا که بگیرد زمین کسی را
بطریق فراغت زیرا چه در آن تحصیل برحست و تیر جائزست زیرا که خرید کند گندم را و بفیشاند آنرا در زمین خود برای زراعت
چه مقصود از آن برحست چنانچه بغیر صلح نموده است که زراعت کنند باز اگر کافی میکنند با جزو کار خود یعنی برح و اجابا حاصل

وله ان یشارك شركه عنان ویدفع الممال مضاربة ویاخذها لانه من عادة التجار ان یولج نفسه عند خلخال الشافعی وهو یقول لا یملك العقه على نفسه فكذا على منافعه لانه تابع لهما وكنان نفسه براس ماله فیمالك التصرف فیها الا اذا كان یتضمن ابطال الاذن کالیوم لانه یخرج برأسه من فلا یحصل مقصود المولى اما الاجارة لا یخرج به ویحصل به المقصود وهو الرجوع فیمالك قال فان اذن له فی نوع منها دون خیره فهو ماذون فی جمیعها وقل زفر و الشافعی راء لا یكون ماذونا الا فی ذلك النوع وعلى هذا الخلاف اذا تم عزز التصرف فی نوع اخرها ان الاذن یتوکیل واثابة من المولى لانه لیس یتستفید الولاية من جهة و یتثبت الحكم وهو الملك له دون العبد ولهذا یملك تجره فیتخصص بالخصصة كالمضاربة ولنا انه استقاط الحق وقل الحق على ما بیننا وعند ذلك یظهر ما لکینه العبد فلا یتخصص بنوع دون نوع بخلاف الوکیل لانه یتصرف فی مال خیره فتثبت له الولاية من جهة وحكم التصرف وهو الملك واقم للعبد حتى کان له ان یصرفه اى قضاء الدين و النفقة وما استغنى عنه یخلفه المالك فیه

ص و نیز جائزست بنده مذکور را که عقد شرکت عنان کند با کسی و بدین مال خود را بطریق مضاربت و بکیر و مال از کسی بری مضاربت چو این کار با از عادت تا جبران ست و نیز جائزست بنده مذکور را که با جاره و بد ذات خود را نزد علمای مایع بر خلاف قول شافعی چه او میگوید که جائز نیست ویرا که بفروشد خود را و همچنین نمیرسد او را که بفروشد منافع خود را چه منافع تابع ذات ست و در صورت اجاره فروختن منافع او ست دلیل علمای مایع نیست که ذات او را براس مایع ست پس ملک تصرف در آن خواهد شد مگر در قتی که آن تصرف در آن موجب ابطال اذن باشد چون فروختن ذات خود و گردود شدن آن چه اگر بفروشد خود را و این فروختن صحیح باشد پس بنده مذکور درین هنگام مملوک مشتری میگردد و اذن خواجه اول باطل میشود و محجور میشود تا آن زمان که اذن دهد ویرا خواجه دوم که مشتری ست و همچنین اگر گردود خود را بمجوس میشود در دست مرفتن از تصرف پس آنچه مقصود خواجه است از اذن آن حاصل نمیشود و اما اجاره پس بسبب آن محجور نمیشود بنده مذکور و مقصود خواجه که رجعت نیز حاصل میشود لهذا بنده مذکور ملک آنست **مسئله ۵** - اگر اذن دهد کسی بنده خود را در یک نوع تجارت فقط چون برای مثلاً پس آن بنده ماذون میشود در جمیع انواع تجارت و زفر و شافعی رجعت گفته اند که ماذون نمیشود مگر در آن نوع فقط و همین اختلاف ست در صورتیکه منع کند او را از تصرف در نوع دیگر و دلیل زفر و شافعی رجعت نیست که اذن توکیل و نائب گردانیدن ست از جانب خواجه زیرا چه بنده ماذون استفاده نماید و لایست تصرف را از جانب او ثابت میشود حکم تصرف اعمی ملک خواجه را بنده مذکور را و لهذا میسرسد خواجه را که محکم کند بر او پس اذن تجارت در حق بنده مخصوص خواهد بود و بنوعیکه خواجه تخصیص آن نموده است مانند مضاربت و دلیل علمای مایع نیست که اذن تجارت در حق بنده استقاط حق خواجه است و ملک خبرست از بنده چنانچه سابق مذکور شد و چون خواجه اذن داد پس ملک تجر نمود و درین هنگام ظاهر مالکیت بنده ملک تصرف گشت باعتبار اربابیت خود پس تصرف مخصوص نخواهد شد بنوعی از انواع تجارت بخلاف وکیل چه او تصرف میکند و مال غیر پس ثابت خواهد شد ویرا ولایت تصرف از جانب صاحب مال حکم تصرف که ملک ست ثابت میشود مگر بنده مذکور را و نیز اگر منع کند او را و همچنین در وقت آنکه منع نمیشود بنده مذکور پس آن امان خواهد او میشود و خواجه ملک آن میشود و بطریق خلافت

قال وان اذن له في شئ بعينه فليس بمادون لكنه استخداه او مفعلاه ان يامره بشراء ثوب للكسوة او طباخ
سازق لاهله وهذا لانه لو صار مادونا لبيد عليه باب الاستخداه بخلاف ما اذا قال اذاع
العلة كل شئ كذا او قال اذاع الفأواشت حر كانه طلب منه المال ولا يحصل الا بالکسب او
قال له افعك صياغا او قصاها لانه اذن لشراء ما لا بد منه لها وهو نوع فيصير مادونا في انواع
قال واقرا المادون بالديون والغصب جائز وكذا بالودائع كن الاقرا من قوائم التجارة اذ لو لم
يصح له حجب الناس مبايعته ومعاملته ولا فرق بين ما اذا كان حليبه دين او لم يكن اذ كان الاقرا
في حصته وان كان في مرضه بقدر دين الصحة كما في الحر بخلاف الاقرا ما يجب من المال لا بسبب التجار
كأنه كالجزء في حقه **قال** وليس لان يتزوج كانه ليس بتجارة ولا يتزوج مما يملكه وقال ابو يوسف
يزوج الامة لانه تحصيل المال منها فاف شبه اجازة فافهما ان الاذن يتضمن التجارة وهذا ليس بتجارة
ولهذا لم يملك تزويج العبد وحله هذا بخلاف الصحيح المادون وللضارب والشرط كنهان الا ان يوافق

مسئله ۶ - اگر اذن دهد کسی بنده خود را در یک چیز معین یعنی امر کند و یا بخردن یا چه
برای پوشیدن یا بخردن گندم برای اهل و عیال خود مثلا پس آن بنده در نصیورت ماذون نمیشود چه اذن مذکور استخداه است
و سر آن نیست که اگر بسبب اذن مذکور بنده ماذون گردد لازم میگردد که باب استخداه بر خواجه مسدود گردد و بخلاف آنکه اگر بگوید کسی
به بنده خود که به مراد هر ماه انقدر از حاصل کسب خود یا بگوید که به مراد هر روزم و تو آزاد باشی چه درین دو صورت بنده مذکور اذن
میگردد زیرا چه خواجه او طلب مال کرد اذن او حاصل نمیکند آنرا مگر یک تجارت و همچنین ماذون میگردد بنده در صورتیکه خواجه او بگوید
با تو که عمل رنگرزی کن یا عمل گاوری کن زیرا چه این گفتن خواجه اذن است مزان بنده را در خریدن چیزی که در کارست برای رنگرزی
یا پارچه شویی و این یک نوع خریدن است پس ماذون خواهد شد در جمیع انواع آن **مسئله ۷** - اقرار بنده ماذون بدین محسوب
جائزست و همچنین جائزست اقرار او بولدیت زیرا چه اقرار از قبول تجارت است پس اگر اقرار او صحیح نباشد هر اینه احتیاج ندارد
مردمان از جمیع و شر نمودن با او و معاملات نخواهند کرد و این حکم جاریست در صورتیکه دین بر بنده مذکور باشد و در صورتیکه دین
نباشد بر او و حاصل آنکه اقرار او در هر دو صورت صحیحست بشرطیکه در حالت صحت باشد اما وقتی که اقرار او در حالت مرض باشد
پس در نصیورت مقدم بر آن نموده میشود و دین او که در حالت صحت است بر دینی که اقرار آن نموده است در حالت مرض چنانچه همین حکم
آزادست بخلاف اقرار او بچیزیکه واجب بشود و یا بسبب چیزی که از باب تجارت نیست چه اقرار او صحیح نیست زیرا چه اقرار او در حق آن بمنزله
محجورست **مسئله ۸** - جائز نیست بنده ماذون را که نکاح کند چه این از باب تجارت نیست و میرسد بنده ماذون را که تزویج
نماید بنده و کنیز خود را و ابو یوسف گفته است که میرسد و یا که تزویج نماید کنیز خود را زیرا چه بسبب آن حاصل نمیکند مال را که میرسد پس
تزویج آن باند اجاره دادنیست و دلیل ابی حلیفه و محمد ج از نیست که اذن متضمن تجارت است و تزویج کنیز از باب تجارت است
لذا او مالک تزویج بنده خود نیست و همین اختلاف است در بعضی اذن و مضارب شرک بشرکت عثمان پدر دومی و اخوان آنها را
نمیرسد که تزویج بنده نماید و در کنیز اختلاف است میان ابی یوسف و میان طرفین

قال ولا یکتب لانه لیس تجارۃ اذ هی مبادله المال بالمال والبدل فیہ مقابل بفک الحکم فلم یک تجارۃ
الا ان یجنز المولوی ولا ین علیه لان المولوی قد مملک و یصیر العبد تابعاً عنه و یرجع الحقیق الی المولی لان
الولی فی الکتابۃ سفیر **قال** ولا یتفق علی مال لانه لا یمک الکتابۃ فالا عتاق ولی ولا یقرض لانه تبیع محض
کالمطعمه ولا یهب بعوض ولا ینزع عوض ولذا لا یتصدق لان کل ذلک تدبر بصریحۃ ابتداء وانتهاء وابتداء فلا بد خل
تحت الاذن بالتجارۃ **قال** لان ینحد علی لیسیر من الطعام او یصیف من یطعم لانه من ضرورات التجارۃ استیجار البلقا
الحمازین بخلاف المحرم علیه لانه لا ین له اصل فکیف ینبت ما هو من ضروراته وعن ابی یوسف ان المحرم علیه
اذا اعطاه المولی قوت یومه فذاع بعض فقائه علی ذلک الطعام فلا یاس به بخلاف ما اذا اعطاه قوت شهر لانه یحرم
لو اکلمه قبل الشهر فضرر به المولی قالوا ولا یاس للمراۃ ان تصدق من منزل زوجها بالثمن البسیر کالرغیف منخو لانه ذلک
غیر ممنوع عنه فی العادۃ **قال** وله ان یحط من الثمن بالغیب مثل ما یحط التجار لانه من صدقهم و یما یكون
الحکم الظاهر من قول المعب ابتداء بخلاف ما اذا حط من غیر عیب لانه تدبر محض بعد تمام العقد

مسئله ۱ بندۀ مازون انمیرسد کہ کاتب بندۀ خود از ایراچہ آن تجارت نیست چہ تجارت عبارت از ابدال مال در عقد کتابت نیست
یا فتہ نمیشود زیرا چہ بدل کتابت بمقابلہ فک حجرست آن مال نیست پس مکاتب کردن و جائز نیست مگر وقتیکہ اجازت آن بر خواجہ
و بندۀ مازون مدیون بناسد پس درین منہگام جائز میشود و عقد کتابت مذکور زیرا چہ خواجہ مالک آن بندۀ مکاتب شدہ است بندۀ
مازون نائبی است در مکاتب نمودن آن و حقوق عقد درین منہگام راجع میشود بسوی خواجہ چہ کیل در عقد کتابت سفیر محض
مانند پیامبر **مسئله ۲** انمیرسد بندۀ مازون کہ اعتناق بعوض مال کند بندۀ خود را زیرا چہ او مالک عقد کتابت نیست پس
مالک اعتناق بعوض مال بطریق اولی انسخا شد **مسئله ۳** بندۀ مازون را نمیرسد کہ قرض دہد بکسی نیز نمیرسد ویراکہ
ہبہ کند اصلاً نہ بہ بشرط عوض نہ بہ بلا عوض و همچنین ورنست ویراکہ تصدق نماید زیرا چہ جمیع این چیزات بر عتق است چہ ہبہ
بشرط عوض نیز تبرع است و ابتدا پس این چیزات داخل نیست در اذن تجارت و لیکن جائزست کہ قدر قلیل از طعام بدیہد
بکسی یا ضیافت نماید کسی را کہ او ضیافت دی مینماید چہ این از لوازم تجارتست برای استمالت قلوب تاجران بخلاف
بندۀ غیر مازون چہ ویرا نمیرسد کہ بدیہ قلیل بدو ضیافت نماید زیرا چہ آن از لوازم تجارتست و او مازون تجارت نیست
تا لوازم آنرا بجا آورد و از ابی یوسف روح مرویست کہ ہر گاہ عطا کند خواجہ بہ بندۀ محجور خود قوت یکمزدہ پس و اگر دعوت بنفس فغان
نماید بران طعام پس دران بکن نیست و اما اگر عطا نماید آنرا خواجہ قوت یکماہ پس درینصورت جائز نیست ویراکہ دعوت فغان
خود نماید از ان قوت زیرا چہ آنما ہر گاہ خواہند خود و آنامیش از گذشتن آن ماہ ضرر خواہد رسید بخواجہ مذکور **مسئله ۴**
گفتہ اند فقہا کہ زن اگر تصدق نماید از خانه شوہر خود چیزی قلیل را چون یک نان مانند آن پس دران بکن نیست زیرا چہ بقدر
ممنوع نیست در عتق و عادت **مسئله ۵** جائزست بندۀ مازون را کہ خط نماید در ضمن بیع بسبب عیب آن بقدا
انچہ خط می نمایند تاجران زیرا چہ این از لوازم تجارتست چہ تاجران چنین عمل میکنند و بسا وقت خط نمودن نافع نیز میشود از
عالمس گرفتن متاع معیوب بخلاف آنکہ اگر خط نماید بغیر عیب چہ این جائز نیست زیرا چہ آن تبرع محضست بعد از تمامی عقد

فليس من صنيع التجار ولا كذلك الى اية في الابتداء لانه قد يحتاج اليها على ما بينه
وله ان يجعل في دين قد وجب له لانه من عادة التجار قال وديونه
متعلقة برقبته ببيع الغرماء ان يفديه المولى وقال نافع والشافعي لا يبيع ولا يبيع كسبه
في دينه بالاجماع وان غرض المولى من الاذن تحصيل مال لم يكن له تقويت مال قد كان له وذلك
في تعليق الدين بكسبه حتى اذا فضل شيء منه على الدين يحصل له لا بالرقبة بخلاف دين الاستهلاك
لانهم نوع جنائية واستهلاك الرقبة بالجنائية لا يتعلق بالاذن ولنا ان الواجب في ذمة العبد
ظهر وجوبه في حق المولى فيتعلق برقبته استيفاء كدين الاستهلاك والجامع دفع الضرر عن الناس
وهذا لان سببه التجارة وهي داخلية تحت الاذن وتعلق الدين برقبته استيفاء حامل على
المعاملة فمن هذا الوجه يصلح غرض المولى ويغدر الضرر في حقه بدخول المبيع في ملكه
وتعلقه بالكسب لا ينافي تعلقه بالرقبة فيتعلق بهما غير انه يبدأ بالكسب في الاستيفاء

واذا لازم تجرت نيت ومحامات ابتداء جنين نيت زير ايجاهي احتياج ميشود بسوى آن برای استمال قلوب خريد ازان
مسئله ۱۴ جائز است بنده مازون را که مملکت دهد ديون را و ميعد معين نمايد در ادای دين خود چه اين از عادات تاجران
مسئله ۱۵ دين بر آن که بر ذمه بنده مازون است پس آن دين متعلق است بر رقبه او اعني فروخته ميشود بجهت دين
مذكور مگر وقتيکه فديه آن دهد خواه او دين باین طور که دينی را ادا نماید و در فروخته ميشود
وليکن کسب او فروخته ميشود باجماع و درين اختلاف نيت دليل بر فروش ديني است که غرض خواه ازان آن تحصيل مالي است
که نبوده اينکه ضائع کند مالي که حاصل است و اين غرض حاصل نمیشود مگر وقتيکه متعلق شود دين کسب بنده مذکور بر رقبه او لهذا اگر
چيزی از کسبی بعد از ادای دين باقي ماند پس آن خواه ميرسد بخلاف دينی که لازم می آيد برگردن بنده بسبب تلف کسبی که کسی
چه آن متعلق ميشود بر رقبه او و بسبب آن فروخته ميشود بنده زيرا چه آن نوعی از جنایت است و هلاک شدن رقبه بنده بسبب جنایت
موقوف بر اذن خواه نيت و دليل علمای مباح نيت که دينی که واجب شده است بر ذمه بنده مازون و جوب آن در حق خواه
ظاهر شده است چه آن دين لاحق شده است به بنده مذکور بسبب تجارت تا آن باذن خواه است و هر گاه وجوب دين و در حق خواه
ظاهر شد پس متعلق خواهد شد آن بر رقبه آن بنده بجهت استيفای دين و انما چنانچه متعلق ميشود دين ضمان بر رقبه بنده و صورتی که
تلف کند بنده کسی را و بسبب آن دفع ضرر مردان است و اين بسبب يافته ميشود و صورتی که کلام مردان است پس متعلق خواهد شد
دين بر رقبه بنده مذکور و ستر آن نيت که سبب آن دين تجارت است اذن خواه چنانچه متعلق شدن دين بر رقبه بنده مازون
باعث ميشود خلق را باینکه آنها معامله نمایند با بنده مازون پس با نهيبت تعلق دين بر رقبه بنده مازون صلاحيت اين دارد که هر
خواه باشد در دين ضرر نيت در حق خواه چه ضرری دفع ميشود بسبب اخل شدن دين در ملک او و تعلق دين کسب بنده مازون نيت
تعلق آن نيت بر رقبه او پس بهر دو متعلق خواهد شد وليکن ادای دين ابتدا نموده ميشود کسب او

لحق الغرماء وانقاء لمقصود المولى وعند الغدامة يستوفى من الرقبة وقوله في الكتاب ديونه المراد منه دين وجب بالتجارة او بما هو في معناها كالبيع والشراء والاعجاره والاستيجار وضمان المقصود والودايع والامانات اذا اجمدها وما يجب من العقر بوطى المشتراة بعد الاستحقاق لاستنادها الى الشراء فيلحق به **قال** ويقسم قننه بينهم بالحصص لتعلق حقهم بالرقبة فنصار كتحلفها بالتركة فان فضل شئ من ديونه طوب به بعد الحرة لتقرر الدين في ذمته وعدم وفاء الرقبة به ولا يباع تائينا كالا متمتع بالبيع او دفعا للضرر عن المشتري ويتعلق دينه بكسبه سواء حصل قبل الحق الدين او بعده ويتعلق بما يقبل من الهبة لان المولى انما يخلفه في الملك بعد فراغه عن حاجة العبد ولم يفرغ ولا يتعلق بما انتزعه المولى من يده قبل الدين لوجود شرط الخلو له وله ان يأخذ غلة مثله بعد الدين كما لو لم يمكن منه يخرج عليه فلا يحصل الكسب والزيادة على غلة المثل يردّها على الغرماء لعدم الضرورة فيها وتقدم حقهم **قال** فان حج عليه لم يخرج حتى يظهر حجرا بين اهل سوقه لانه لو انجز لتضرر الناس به

واگر اوب کفایت کند پس این بیگام نامنوع از رقبه او باید است که مراد از دین مذکور دینی است که واجب میشود بسبب تجارت چون بیع و شریا بسبب چیزی که در معنی تجارت است چون اجاره دادن اجاره گرفتن و ضمان غصب ضمان دین و امانت و اوقفتیکه انکار آن نماید و عقر که واجب میشود بر او بسبب طی او کنیز یا که خرید کند آنرا و بعد از آن کنیز مذکوره متقی شود چه در جواب این عقر منسوب بشراست پس آن لاحق خواهد شد **مسئله ۱۶** - وقتیکه فروخته شود بنده مازون برای ادای دین انسان تقسیم نمیشود بشراست میان آن آنها بقدر حصص هر یک بر اچه حق آنها متعلق است بر قبه بنده مذکور تعلق حق آنها بر قبه او مانند تعلق حق آنها بترکه میت پس کسی که آن را بفروشد بلکه چیزی از دین باقی ماند پس آن باقی طلب نموده خواهد شد از بنده مذکور بعد از آن داشتن او بر اچه دین بر بنده او ثابت است و رقبه او برای ادای دین او کفایت نکند و بار دیگر فروخته نخواهد شد برای ادای باقی دین مذکور چه اگر بار دیگر فروخته شود بعد از آنکه خریدار او کسی پس ضرر میرسد به مشتری و نیز اگر بماند مشتری که بار دیگر فروخته خواهد شد بعد از خریدن او هرگز نخواهد خرید آنرا پس فروختن آن در مرتبه اول نیز منع خواهد شد و باید است که متعلق میشود دین بنده مذکور به کسب او خواه آن کسب حاصل شده باشد پیش از حقوق آن یا بعد از حقوق آن و نیز متعلق میشود بچیزی که بطریق هبه رسیده است به بنده مذکور بر اچه خواه مالک او نباشد مگر بعد از فراغ از حاجت او و تا او نماند و دین او کسب او فراغ نیست و متعلق نمیشود دین آن بچیزی که گرفته باشد آنرا خواه او از دست او پیش از حقوق دین چه آن چیز خالص ملک خواه مذکور است بسبب آنکه شرط آن یافته شده است میسرند خواه چه را که بگیرد از غله مثل او را که مقرر نموده باشد بر او در هر ماه بعد از حقوق دین نیز بر اچه اگر منع کرده شود خواه اگر گرفتن آن مجز خواهد بود بنده مذکور پس حاصل خواهد شد کسب او اگر زیاده از غله مثل بگیرد و پس خواهد داد بمانان او بسبب آنکه حق دنان مقدم است و گرفتن خواه غله مثل آن را بجهت ضرورت مذکوره جائز داشته شده است و در گرفتن زیاده انسان ضرورت نیست **مسئله ۱۷** اگر چه کند خواه بر بنده مازون خود مجز نمیشود بنده مذکور تا آن زمان که ظاهر شود مجز او میان اهل بازار بر اچه اگر بنده مذکور مجز گردد پیش از اطلاع اهل بازار پس ضرر میرسد بآنها باینکه آنها بیع خواهند کرد بدست بنده مجز مذکور بمانان آنکه او مازون است

لتأخر حقهم الى ما بعد الفلق لما لم يتعلق بريقته وكسبه فقد بايعوه على رجاء ذلك وكشيت ط علم الكثر اهل سوقه حتى
لو حجر عليه في السوق وليس فيه الا ما جل ورجل ان لم يخر ولو بايعوه جازوان بايعه الذي علم حجره ولو حجر عليه
في بيته بخصر من الكثر اهل سوقه بخر والمعتبر شيوع الخ واشتهار في مقام الظهور عند الكل كما في تبليغ
الرسالة من الرسل عرويقه العبد ما ذونا الى ان يعلم ما حجر كالكيل اذ لم يعلم بالغزل وهذا انه يتضرر به حيث
يلزمه قضاء الدين من خالص ماله بعد الفلق وما رضى به واما يشترط الشيوع في حجر اذا كان اذن شائعاً اما اذا
يعلم به الا العبد يخرجه عليه يعلم منه بخر لانه لا يضر فيه **قال** ولو مات المولى وجن وحق يد اهل الحرم مرتداً
صار المازون محجوراً عليه لان اذن غيره لا يكون كافياً ما من التصرف بغير اذن محكم اذ ابتداء هذا
هو اهل فلا بد من قيام اهلية اذن في حالة البقاء وهي تنعدم بالموت والجنون وكذا بالحق كانه موت
حكما حتى يقسم ماله بين ورثته **قال** واذا بق العبد صار محجوراً عليه وقال الشافعي ما يبق ما ذونا لان
الابق لا ينافي ابتداء اذن فكذا لا ينافي البقاء وصار كالعقب لئلا يبق حجره لانه لا ينافي بكونه ما ذونا ولا وجه

دعي آنها متعلق نخواهد شد برقبه بنده مذکور چه او محجور است پس حق آنها متاخر خواهد شد تا آن زمان که آزاد گردد بنده مذکور باید دانست
که شرط انیت که اکثر اهل بازار مطلع شوند بر حجر آن لهذا اگر حجر کند خواجه بر بنده مذکور در بازار و حال آنکه نیست در آن بازار مگر یکس
یا دو کس پس آن بنده محجور نمیشود لهذا اگر بیع و شری نماید بنده مذکور بدست اهل بازار جائز است اگر چه بیع کرده باشد بدست کسی که
مطلع بود بر حجر او و اگر حجر کند خواجه بر بنده مذکور خود در خانه خود بخود و اکثر اهل بازار محجور میشود بنده مذکور و حاصل آنکه معتبر است
که حجر او مشهور و شائع باشد و همین شهرت قائم مقام ظهور آن نزد کل است چنانچه شهرت رسالت رسولان صلعم قائم مقام ظهور
آنست نزد کل **مسئله ۱۸** - اگر حجر کند خواجه بر بنده مذکور خود پس آن بنده مذکور میماند تا آن زمان که او مطلع شود بر حجر
نمودن خواجه مانند وکیل چه او را اگر معزول کند موکلش معزول نمیشود مگر بعد از اطلاع بر آن و دسر آن نیست که اگر بی اطلاع محجور گردد
ضرر میرسد باین جهت که لازم شود بر او ادای دین از خالص مال می بعد از آزاد شدن او باین راضی نیست و باید دانست که آنچه شرط
نموده شد که حجر مشهور و شائع باشد وقتی است که اذن نیز مشهور و شائع باشد و اما وقتی که اذن مشهور نباشد بلکه مطلع نباشد بر آن مگر
بنده و بعد از آن حجر نماید او را خواجه او پس او محجور دیگر و بدست طیکه او مطلع نباشد بر آن چه در آن ضرر هیچ نیست **مسئله ۱۹** - اگر
خواجه بنده مذکور بپای دیوانه گردد یا مرتد شده لاحق شود بدین حجر پس آن بنده مذکور محجور دیگر و در بازار چه باذن گردانیدن بنده
لازم نیست لهذا خواجه را میرسد که باطل کند اذن خود را و بر تره فیکه لازم نیست پس او هم در بقای آن در حکم ابتدای آنست و همین تا عده است
پس ضرورت که خواجه را ابلت اذن نباشد در حالت بقا چنانچه آن شرط است در ابتداء این ابلت باقی نیماند بسبب موت و جنون و حق
بدر حرب چنان نیز در دست از روی حکم لهذا تقسیم نموده میشود اول او میان ارثان او **مسئله ۲۰** - اگر بنده مذکور بگریز محجور
میشود و شافعی رح گفته است که او مذکور میماند زیرا چه اگر حقش منافی اذن نیست و ابتدا همچنین منافی آن نخواهد بود در حالت بقا مانند
عصب یعنی اگر عصب کسی بنده غیر او مذکور دهد آنرا خواجه او صحیح است و همچنین میماند اذن در حق بنده مذکور فیکه عصب کند آنرا
کسی دلیل علمای اربع نیست که اگر حقش بنده مذکور محجور است در حق او از روی ولایت زیرا چه خواجه راضی نبود باذن او و اگر بگریز

تکلیف من تقضیه دینه بکسبه بخلاف ابتداء الاذن لان الدلالة لا معتبر بها عند وجود التصريح بخلافها
 و بخلاف الغصب لان الامتزاز من يد الغاصب مثير قیاسی و اولدت المازون لها من مولاها فذلك حجر علی خلاف
 الزور وهو یغیر البقاء بالابتداء و لكن ان الظاهر انه یحضرها بعد الولادة فیکون دلاله الحجر عادی بخلاف ابتداء لان
 الصریح قاض علی الدلالة و یمکن المولی قیمتها ان سکتها دیون لا تلافیه بحال لتعلق به حق الغرماء اذ به قیتم البیم
 و به یقضى حقهم قال و اذا استدلت کما المازون لها اکثر من قیمتها فذرها للمولی فی مازون لها علی حالها لانعدام
 دلاله الحجر اذ العادة ما جرت تخصیص المدبرة و لا منافاة بین حکمیهما ایضا و للمولی ضامن لقیمتها المازوناته فی م الولد
 قال فاذا حجر علی المازون فاقرا حاجته فیما یدیه من المال عند ابی حنیفة و رده و معناه ان یقر بان یدیه کانه امانة
 لعینه او غصب منه او یقر یدیه علیه فیقضى مما فی یدیه و قال ابو یوسف و محمد رده لا یجوز اقراره

که قادر باشد بر ادا نمودن مین او از مال کسب او و بعد اگر سختی و این قدرت باقی نماند بخلاف حالت ابتدای اذن چه دلالت مکرور
 در آن حالت معتبر نیست زیرا چه اذن صریح یافته میشود در آن حالت بخلاف صورت غصب چه اذن خواجه باقی میماند در حق بنده مازون بعد از
 غصب زیرا چه گرفتن بنده مذکور از دست غاصب باطل است آن پیش حکم آسان است مسئله ۲۱ - اگر کنیز مازونه فرزندی بزاید از خواجه
 پس این زائیدن مجربست در حق او بخلاف قول زعفران چه او قیاس میکند بقای اذن را بر ابتدای آن اعنی اگر خواجه اذن تجارت دهد
 ام ولد خود را ابتدا و جائزست پس همچنین در حق کنیز مازونه بعد از زائیدن فرزند اذن باقی خواهد ماند و دلیل علمای ماچ انیتست که ظاهر
 انیتست که خواجه بعد از زائیدن کنیز مازونه از خانه بدر رفتن نخواهد داد و آنرا میخوانند بانیکه و اختلاط نماید با غیر محبت معاملت
 مع و شرا پس این ظاهر دلالت نمیکند بر جرح آن از دوی عادت بخلاف حالت ابتداء چه در آن اذن صریح یافته میشود و بمقابل آن دلالت
 اعتبار ندارد و باید دانست که در صورت زائیدن کنیز مازونه از خواجه خود خواجه مذکور ضامن قیمت آن میشود برای انسان او زیرا چه
 خواجه مذکور تلف کرد بجملی را که آن متعلق است حق و انسان چه بسبب استیلا و فروختن کنیز مذکور متعین شد و اگر متعین نمیشد مع آن
 پس آنرا فروخته دین آنها ادا نموده میشد مسئله ۲۲ - اگر و نیدار شد کنیز مازونه بزاید از قیمت خود و بعد از آن مدبره نمود آنرا
 خواجه او پس کنیز مذکور مازونه است بدستور سابق زیرا چه هیچ چیز دلالت نمیکند بر جرح آن چه عادت باین جاری نیست که کسی منع نماید
 مدبره خود را از اختلاط با غیر محبت معاملت مع و شرا و هیچ منافات نیست میان حکم مدبر نمودن میان حکم مازون گردانیدن چه اثر
 بر یک کیفر حریت است و زیرا چه بسبب مازون شدن مالک تصرف میشود مازون و بسبب مدبر شدن استحقاق حریت ثابت
 میشود و بر او میان این هر دو هیچ منافات نیست و باید دانست که در صورت مدبر نمودن ضامن قیمت آن میشود خواجه مذکور را
 و اخوان آن بنابر وجهیکه مذکور شد در ام ولد مسئله ۲۳ - و قتیکه حجر کند خواجه بر بنده مازون خود پس او را در مالیکه در دست
 اوست جائزست نزد ابی حنیفه راجح اعنی اگر اقرار کند بانیکه آنچه در دست اوست امانت فلان کس است یا او غصب کرده است آنرا
 از فلان با اقرار بدین کند برای کسی پس این دین او ادا نموده خواهد شد از مالیکه در دست اوست صاحبین راجح گفته اند که اقرار او بعد از حجر جائز نیست

بخلاف الوارث لانه یثبت الملك له نظر المهورث والنظر في ضده عند احاطة الدين بتلك الاما ملك للمولى
ما ثبت نظر للعبد وله ان الملك للمولى فما ثبت خلافه عن العبد عند فراغه عن حاجته ملك الوارث على
ما قررناه والى طبعه الدين مشغول بها فلا يخلفه فيه واذا عرف ثبوت الملك وعدمه فالنقطة فريضة وادانقذ
عندها يضمن قيمته للفرماء لتعلق حقهم به **قال** ان لم يكن الدين محيطا بالماله جاز عقته في قولهم جميعا اما
عندها فظاهر وكذا عنده لانه لا يعبر عن قليله فلو جعل انفا له سند باب لا تنفع بكسبه فيقتل ما هو
المقصود من اذن وهذا لا يمنع ملك الوارث والمستغرق يمنع **قال** وان باع من المولى شيئا مثل قيمته
لانه كما لا يخفى عن كسبه اذا كان عليه دين يحيط بكسبه وان باع بنقصان لم يحرك لانه مقهور في حقه بخلاف ما

صل مالک شدن وارث مترکه میت را بجهت منفعت مورث است تا مال او مضاعف نشود و در دنیا بلکه باقری و بر سر و صورتیکه
درین محیط باشد بمترکه او منفعت او درین است که وارث او مالک مترکه او نشود تا گردن او از دین انسان خلاص گردد و رعایت بخیر شود
چه اگر دین در گردن او باقی ماند ضرر او میشود و رعایت او مالک خواجه در چیزیکه در دست بنده وی است بجهت منفعت بنده مذکور است
نیست بلکه بجهت حق خواجه است و دلیل ابی حنیفه روح نیست که جز این نیست که ملک خواجه ثابت است در آن چیز بطریق خلافت از بنده
ما دون او بشرطیکه آنچه در دست اوست خارج باشد از حاجت او مانند ملک ارث در مترکه مورث چنانچه بیان نموده شد و وقتی که
درین محیط باشد بخیریکه در دست می است پس آن ناروغ نیست از حاجت او و لهذا خواجه مالک آن نخواهد شد بطریق خلافت و هرگاه بیان
نموده شد ثبوت ملک خواجه در چیز مذکور و عدم ثبوت آن پس آنرا دشمن غلام بنده ما دون مذکور بسبب زانو کردن خواجه آزاد نشدگان
متفرع بر آنست یعنی نزدیکه ملک خواجه در آن ثابت نیست غلام مذکور آزاد نخواهد شد بسبب زانو کردن خواجه مذکور و نزد کسی که
ملک خواجه در آن ثابت است غلام مذکور آزاد خواهد شد بسبب آزاد کردن خواجه مذکور باید دانست که هرگاه نزد صاحبین روح غلام مذکور
آزاد میشود بسبب زانو کردن خواجه مذکور رضامن قیمت آن میشود برای دانسان بنده ما دون بسبب آنکه حق آنها متعلق شده است
بغلام مذکور که آزاد شده است بسبب زانو کردن خواجه مذکور **مسئله ۲۵** - اگر دین محیط نباشد بال بنده ما دون مذکور پس
درین صورت اگر آزاد کند خواجه غلام بنده ما دون خود را صحیح و نافذ میشود آزاد کردن او نزد جمیع علمای مایح اما جواز آن نزد صاحبین روح
پس ظاهر است و همچنین نزد ابی حنیفه روح زیرا چه مال بنده ما دون از دین قلیل خالی نمیشد پس اگر دین قلیل مانع جواز حق باشد بنا بر آنکه
مانع ثبوت ملک می است هر آینه مسدود گردد باب انتفاع خواجه بال بنده ما دون خود پس آنچه مقصود خواجه است از اذن مختل میشود لهذا
تعلق دین قلیل بمترکه میت مانع وراثت وراثت نیست و تعلق دین محیط بمترکه مانع وراثت است **مسئله ۲۶** - اگر
بنده ما دون چیزی را بمثل قیمت آن بفروشد بدست خواجه خود جائز است زیرا چه خواجه بمنزله اجنبی است از کسب بنده مذکور و قنیکه
بنده مذکور مدیون باشد اگر بفروشد آنرا بدست خواجه خود بمترکه قیمت مثل جائز نیست زیرا چه او متمم است در حق خواجه خود بخلاف آنکه

اذا احبب الاجنبی عند ابی حنیفة نراه لانه لا یفقه فیہ وتختلف ما اذا باع المریض من الوارثه بمثل قیمته حیث لا یجوز عنده لان حق بقیة الوارثه تعلق بعینه حتی کان لاحد هم الاستخلاص باداء قیمته اما حق النواهی فعلق بالمایة لا غیر فافتراقه کان باعہ بنقصان یجوز البیع ویخیر المولی ان شاء ازال الحایاة وان شاء نقص البیع وعلی المذهبین البیوع من الحایاة والعاشق سواء ووجه ذلك ان لا متناع لدفع الضرر من الغرماء وهذا یندم الضرر عندهم وهذا بخلاف البیع من الاجنبی بالمایة البیوع حیث یجوز ولا یؤمر بازالة الحایاة والمولی یؤمر به لان البیع بالبیسیر منها متردد بین التبرع والبیع لدخوله تحت تقویم المقومین فاعتبرناه بتبرع عافی البیع مع المولی للفقیر غیر تبرع فی حق الاجنبی لانهما هما وتختلف ما اذا باع من الاجنبی بالکثیر من الحایاة حیث لا یجوز صلا عندهما ومن المولی یجوز یؤمر بازالة الحایاة لان الحایاة لا یجوز من بعد المادون علی اصلهما الا باذن المولی ولا اذن فی البیع مع الاجنبی وهو

اگر محایات نماید یا اجنبی چه آن جائزست نزد ابی حنیفه از برای خلیفه از برای او تمام نیست در حق اجنبی بخلاف آنکه اگر بفروشد مریض مرضی یا چیزی را بدست بعضی از وارثان خود بمثل قیمت آن چنان جائز نیست نزد ابی حنیفه از برای حق باقی وارثان متعلقست بعین آنچه لهذا میرسد یکی از وارثان را که خلاص کند آنچه را با دای قیمت آن و اما حق دارثان بنده مادون متعلقست بمالیت مال را و بعد از آن که اندام میرسد خواه او را که خلاص کند کسب بنده مذکور را برای خود یا بنطور که او ای نین انمان نماید از مال دیگر و در وقت قبل قیمت بایع حق دارثان که متعلقست بمالیت آن باطل نمیشود لهذا جائزست آن بایع پس فرق ظاهر شدن میان مسئله مریض مذکور و مسئله مادون مذکور و صاحبین روح گفته اند که اگر بنده مادون مذکور بفروشد چیزی را بدست خواه خود که بخرید از قیمت آن پس بایع در صورتی که جائزست و لیکن برین وجه که خواه بخرید از قیمت آنرا که کم نموده بود و اگر خواهد فروخت بایع او باید دانست که در هر دو مذکور صاحب معنی مذکور ابی حنیفه روح و مذکور صاحبین روح محایات قلیل و کثیر هر دو برابرست و در هر دو بایع معذور نیست که اقتناع بایع مذکور نیست مگر بحجت دفع ضرر دارثان در هر دو از آن بایع بوجه مذکور ضرر آنها نیست پس جائز خواهد شد بوجه مذکور بخلاف آنکه اگر بفروشد بنده مادون مذکور چیزی را بدست اجنبی بطریق محایات قلیل چه بایع در صورتی که جائزست و امر کرده می شود بر اجنبی مذکور که بدین تمهید قیمت آنرا و بر خواه مادون مذکور امر کرده میشود بآن زیرا چه چیزی را که بخرید قیمت محایات نموده است پس آن دو اعتبارست یکی آنکه تبرع محضست بحجت آنکه چیزی از بها بمقابل آن نیست و دوم آنکه بایع محضست بحجت آنکه بعضی مقومان مجموع بایع مذکور را همان مقدار قیمت می نمایند که بآن مقدار فروخته است آنرا پس تبرع اعتبار نموده شد و در صورتیکه مشتری خواه باشد بیک بایع در صورتی که بنده مذکور تمامست و غیر تبرع اعتبار نموده شد و در صورتیکه مشتری اجنبی باشد چه در صورتی که قیمتست و بخلاف آنکه اگر بنده مادون مذکور چیزی را بمحایات کثیر بفروشد بدست اجنبی چه بایع در صورتی که نزد صاحبین روح و بدست خواه جائزست و امر کرده میشود بر او باینکه محایات را دور کند و تمام و کمال قیمت آن بدین زیرا چه نزد صاحبین روح بنده مادون را جائز نیست که محایات مگر باذن خواه خود و اذن خواه نیست در صورتیکه بایع محایات کند بدست اجنبی و در صورتیکه بایع محایات کند

آذن بمباشرت به بنفسه خیران ازالة المحاباة بحق الغرماء و هذان الفرقان علی اصلهما قال فان باعه

المولی شیئاً بمثل القيمة او اقل جائز البیوع لان المولی اجنبی عن کسبه اذ کان علیه دین علی ما بیننا و لای حق فی
 هذا البیوع و کونه مفیداً فانه یدخل فی کسب العبد ما لم یکن فیہ و یتکفل المولی من اخذ الثمن بعد ان لم یکن له هذا
 الثمن و صحته للتصرف تنبهم الفائدة فان سلم الیه قبل قبض الثمن بطل الثمن لان حق المولی العین من حیث الحبس فلو بقی
 بعد سقوطه یبقی فی الذم و یتوجه المولی علی عده انما اذا کان الثمن عرضاً لانه یتعین جازان یمتی حقّه متعلقاً بالعین
 قال امسک و یخص الثمن لان البیاع حق الحبس للبیع و هذا اذا اخص من سائر الغرماء و جاز ان یکون للزوج فی الذم و انما یتعلق بالعین

بدست خواجہ خود پس در نیصورت اذن خواجہ یافته میشود بطریق دلالت لهذا جائزست بیع در نیصورت ولیکن امر کرده
 میشود بر خواجہ مذکور باینکه در کند محابات را تمام و کمال قیمت آن بدست بجهت حق دانان این فرق که مذکور شد بنا بر قاعده
 صاحبین روح مستمسکه ۲ - اگر خواجہ بفروشد چیزی را بدست بنده مازون خود بمثل قیمت آن یا بکتر از آن پس
 بیع در نیصورت جائزست بجهت آنکه خواجہ اجنبی است از کسب بنده مذکور و قنیکه بنده مذکور مدیون باشد بنا بر آنچه سابق مذکور شد
 و درین بیع تهمت نیست و بجهت آنکه در بیع مذکور و فائده است یکی آنکه داخل میشود در کسب مذکور چیزی که نبود اعمی آنچه بکتر از آن
 از خواجہ خود دوم آنکه قادر میشود خواجہ بر گرفتن ثمن آن از کسب بنده مذکور بعد از آنکه ویرا قدرت نبود که چیزی بگیرد از کسب او
 و چون فائده است در بیع مذکور پس صحیح خواهد بود چه صحت بیع تابع فائده است پس اگر تسلیم نماید خواجہ آن بیع را بدست بنده مذکور
 پیش از آنکه بگیرد ثمن آن را باطل و ساقط می شود ثمن آن زیرا چه حق خواجہ نبود مگر حبس بیع بر او
 گرفتن ثمن آن چون او تسلیم می نمود حق مذکور ساقط شد و بعد از آن اگر ثمن باقی ماند لازم آید که آن ثمن دین باشد بر بنده بنده
 مذکور و خواجہ مستحق دین میشود بر بنده خود بخلاف آنکه اگر ثمن عین باشد اعمی رخت و متاع چه در نیصورت بعد از تسلیم بیع ثمن
 آن باطل و ساقط نمی شود زیرا چه آن رخت متعین است و جائزست که حق خواجہ که متعلق است بآن رخت متعین باقی ماند
 و اگر حبس کند خواجہ بیع مذکور را و نهد آنرا بوی تا آن زمان که استیفای ثمن آن نماید جائزست زیرا چه باطل راحی حبس بیع است
 و لهذا باطل راحی و اخص است بیع نسبت دانان دیگر و جائزست که خواجہ مستحق دین شود بر بنده خود و قنیکه آن بیع متعلق نباشد
 بعین فاما اذا خواجہ مستحق بدل کتابت میشود بر بنده مکاتب و آن دین است زیرا چه آن دین متعلق است بر قبضه او
 و باید بدست که آنچه مذکور شد که اگر تسلیم نماید خواجہ آن بیع را بدست بنده مذکور پیش از آنکه بگیرد ثمن آن را ساقط میشود ثمن آن
 این بنا بر ظاهر رعایت است و گفته است ابو یوسف رجح که این وقتی است که بیع مذکور موجود نباشد در دست بنده مذکور
 و اما اگر آن بیع موجود باشد در دست او پس خواجہ مذکور را می رسد که واپس بگیرد آن را تا آن زمان که استیفای ثمن آن

و لو باعه بالكش من قيمته يومئذ بالماله المأبأة و ينقص اليه كما بينا في جانب العبد لان الزيادة تعلق
بما حق الغرماء قال و اذا عتق المولى لما ذون و عليه ديون فتنقه جازا لان ملكه فيه باقى و للمولى ضمان لقيمته
للمغرماء لانه ائلف ما تعلق به حقهم بيعا و استيفاء من قنده و ما يقع من الديون يطالب به بعد العتق لان الدين فى
ذمتهم و ما لزم للمولى لا ينقد ما ائلف ضمانا فبقى الباقي عليه كما كان فان كان اقل من قيمته ضمن الدين لا غير لان
حقهم بقده لا بخلاف ما اذا عتق المبتدأ و المولد المأذون لهما و قد سكتها ديون لان حق الغرماء لم يتعلق برقبته
استيفاء بالبيع فلم يكن المولى متلفا لحقهم فلا يضمن شيئا قال فان باعه المولى و عليه دين يحيط برقبته فضمنه
المشتري و غيره فان شاء الغرماء ضمنوا البائع قيمته و ان شاءوا ضمنوا المشتري لان العبد تعلق به حقهم
حتى كان لهم ان يسبعوا لان يقض للمولى دينه و البائع متلف حقهم بالبيع و التسليم و للمشتري بالتقص و التقب
فيستردون فى التقبيل و ان شاءوا اجاءوا بالبيع و اخذوا الثمن لان الحق لهم و الاجازة اللاحقة

مسئله ۲۸ - اگر بفروشد خواجه بدست بنده مازون خود چیزی را زیاده از قیمت آن پس در نیصورت امر کرده می شود
بر خواجه مذکور باینکه دو رکعت مجامات را اعنی واپس دهد آنچه زیاده از قیمت آن گرفته است یا نسخ کند بیع را چنانچه سابق بیان نموده
در صورتیکه بائع بنده مازون باشد و مشتری خواجه اش زیرا چه بآن زیادتی حق دانسان و متعلق است **مسئله ۲۹** - اگر
آزاد کند خواجه بنده مازون خود را و حال آنکه بنده مذکور مدیون است پس آن اعتاق صحیح و نافذ است زیرا چه خواجه اگر آن بنده است
و ملک او در آن باقی است بعد از اذن و لیکن خواجه مذکور ضمان قیمت او میشود برای دانسان او چه خواجه مذکور تلف کرده است چیزی را
که حق دانسان بآن متعلق است باینطور که آنرا فروخته از بهای آن استیفای دین خود نماید و بعد از آن آنچه باقی ماند از دین بخرید
آنرا از وی بعد از آزاد شدن او زیرا چه دین بر ذمه وی است و لازم نیست بر خواجه او مگر ضمان بقدر چیزی که تلف کرده است آنرا
پس باقی دین بر ذمه بنده مذکور خواهد ماند چنانچه بود و اگر دین دانسان بر ذمه بنده مذکور
کتر از قیمت او باشد پس خواجه بسبب آزاد کردن او ضمان مقدار دین خواهد شد برای دانسان زیرا چه همان مقدار
حق آنهاست بخلاف آنکه اگر آزاد کند خواجه مذکور مدبر یا ام ولد خود را که آنها مازون اند و مدیون چه در نیصورت خواجه مذکور ضمان
بیم نمیشود برای دانسان زیرا چه حق آنها متعلق نیست بر ذمه ام ولد و مدبر مذکوران باینطور که آنها را فروخته استیفای دین خود نمایند
پس در نیصورت خواجه مذکور بسبب آزاد کردن آنها حق دانسان تلف نکرده است **مسئله ۳۰** - اگر فروخت خواجه بنده
مازون خود را که مدیون است بدینی که محیط است بر ذمه او و قبض کرد آنرا مشتری و غائب کرد آن را پس در نیصورت دانسان و نمیکاراند
اگر خواهند ضمان قیمت آن بگیرند از خواجه او که بائع است اگر خواهند بگیرند آنرا از مشتری زیرا چه حق آنها متعلق است بر ذمه بنده مذکور
نهاده امیر سد آنها را که بفروشد آن بنده را مگر اینکه خواجه ادای دین آنها نماید و هرگاه فروخت آن را خواجه اش و تسلیم آن نمود به مشتری
هر آینه تلف کرد حق آنها را که متعلق است بر ذمه او و مشتری تلف کرده است حق مذکور را بسبب قبض غائب نمودن آن نهاد دانسان
نمیکاراند در گرفتن ضمان نیز چنانکه است آنها را که اجازت دهند بیع مذکور را و بگیرند ثمن آنرا زیرا چه حق آنهاست و این اجازت لاحق

کالا ذن السابق کما فی المزهون فان ضمنوا البائت قیمته تدرج علی المولی یعیب فلمولی ان یرجع بالقیمه فیکون
حق الغرماء فی العبد کان سبب الضمان قد نزل وهو البیم والتسلیم وصار کالغنا صعب
اذا باع وسلم وضمن قیمته تدرج علی البیم کان له ان یرد علی المالك ویسترد قیمته
کذا هذا قال ولو کان المولی باع من رجل وأعلمه بالدين فللغرماء ان یرد والبیم لتعلق
خفهم وهو الاستسعاء والاستیفاء من رقبته وفي کل واحد منهما فائدة واول
نام مؤخر والثانی ناقص مجمل وبالبیم یفوت هذه الخیرة فلهذا العزم یردوه قالوا ولیله اذ لم یصل لهم الثمن
فان وصلوا صحابا فی البیم لیس لهم ان یردوه ووصول حق البیم قال فی کتاب البیم غائباً فلهذا خصوصیه بین البیم والبیع مثلاً انک الله
بنزله اجازت سابق چنانچه اگر بفروشد را هر چه چون را و بعد از آن اجازت آن دهد و هر سه پس این اجازت لاحق بنزله اجازت
سابق است همچنین در اینجا نیز باید دانست که در صورت مذکوره اگر دامن خان قیمت آن بنده گرفتند از خواجه او که فروخته است آنرا
و بعد از آن واپس داد مشتری آن بنده را خواجه مذکور بسبب عیب پس حق دامن خان متعلق میشود بر رقبه بنده مذکور و میرسد خواجه
مذکور را که واپس بگیرد قیمت آنرا از دامن خان او که بآنها داده بود آن را بطریق ضمان بر او چه بسبب ضمان نبود مگر فروختن آن بنده و تسلیم
آن مشتری و این سبب زائل شد لهذا واپس نخواهد گرفت خواجه آنچه داده بود بدامن خان بطریق ضمان چنانچه عاصب اگر بفروشد
منصوب یا تسلیم نماید آنرا مشتری ضمان دهد قیمت آنرا و بعد از آن واپس دهد آنرا مشتری بسبب عیب پس میرسد عاصب
مذکور را که بدو منسوب مذکور را بکاهش و واپس بگیرد از مالک مذکور قیمت آنرا که بوی داده بود بطریق ضمان همچنین در اینجا نیز
مسئله ۳ - اگر بفروشد خواجه بنده ماذون خود را که مدیون است و مطلع گرداند مشتری را بر اینکه بنده مذکور مدیون است
تا ویرا اختیار و آن نمایند بسبب عیب مدیونیت پس در خصوصیت نیز دامن خان او را میرسد که فسخ کند بیع آنرا بسبب آنکه حق آنهاست
که از بنده مذکور بطلب سعایت نمایند تا او سعایت نموده دین آنها را ادا نماید یا نیست که او را فروخته از بهای آن استیفای دین خود را
نمایند و در هر دو صورت فائده علوه است چه در صورت اول فائده تام است بجهت آنکه استیفای تمام دین حاصل می شود
ولیکن بتدریج و تاخیر و در صورت دوم فائده ناقص است چنانچه کفایت کند آنرا بهای رقبه او همان قدر گرفته میشود ولیکن
حصول آن بالفعل است پس آنها مختار اند اگر خواهند بطلب سعایت نمایند از بنده مذکور و اگر خواهند او را فروخته بگیرند و این اختیار
آنها فوت می شود اگر بیع آن جائز و نافذ باشد باین طوری که آنها را حق فسخ آن نباشد لهذا آنها را میرسد
که فسخ کنند بیع مذکور را و باید دانست که فسخها گفته اند که این حق است که ثمن آن بنده بدامن خان او رسد و اما حقیقه ثمن مذکور
بآنها رسد و بیع مذکور محاببات نباشد پس در صورت غیر سدا آنها را که فسخ کنند بیع مذکور را چه در خصوصیت حق آنهاست رسیدن باید دانست
که در صورت مذکوره اگر غائب باشد خواجه مذکور که فروخته بنده مذکور را مشتری را که بآنها دین است و این حق نیست زیرا دامن خان او را که نصیب نمایند یا مشتری مذکور

و هذا عند ابن حنيفة ومحمد لا وقال ابو يوسف سراه المشتري خصم ويفضه لم يدهم
 وعلى هذا الخلاف اذا اشترى دائرا ودهما وسلمها وغاب ثم حضر الشفيع فالله هو ب له ليس بخصم عندها
 خلافا له وعنها مثل قوله في مسئلة الشفعة لا يي يوسف سراه انه يدعي الملك لنفسه فيكون خصما
 لكل من ينازعه وكذا ان الدعوى يتضمن فتح العقد وقد قام بها فيكون الفسخ قضاء على الغائب قال
 ومن قدم مصر افعال انما عبد لفلان فاشترى وباع لزمه كل شئ من التجارة لانه ان اخبر بالاذن فالاخذ
 دليل عليه وان لم يجد فصرفه جائزا اذا ظاهر ان الحجر يجري على موجب حجره والعمل بالظاهر
 هو الاصل في المعاملات كيلا يضيق الامر على الناس الا انه لا يباع حتى يحضر مولاه لانه لا يقبل قوله
 في الوقية لا يتأخذ الصلح حق المولى بخلاف الكسب لانه حق العبد على ما بيناه فان حضر وقال هو ماذون بيع
 في الدين لانه ظم الدين في حق المولى وان قال هو محجور فالقول قوله لانه متمسك بالاصل **فصل** اذا اذن و
 الصبي للصبي في التجارة فهو في البيع والشراء كالعبد الماذون اذا كان يعقل البيع والمشتري عنه ينفع تصرفه في الشراء

نزوا الي حيفه ومخرج وكفته است ابو يوسف راجع كمشترى مذکور خصم می شود و قاضی حکم کند بدین آنها
 و بدین آن را بآنها و همین اختلاف است در صورتیکه خرید شخصی سرائی را و بهر که داند و تسلیم آن نمود بمو هو ب له و غائب شد
 و بعد از آن حاضر شد شفيع سرائی مذکور یعنی نزوا الي حيفه و مخرج و شفيع مذکور را نمیرسد که خصومت کنایه با مو هو ب له مذکور بر خلاف قول
 ابی یوسف مخرج و نیز مر و نیست که درین مسئله شفيع قول ابی حيفه و مخرج موافق قول ابی یوسف راجع است و دلیل ابی یوسف راجع نیست
 که در صورت مذکور مشتری و مری ملک خود می نماید پس از خصم خواهد شد مری کسی را که خصومت نزاع کند با او و دلیل ابی حيفه و مخرج
 این است که اگر دعوی و امکان متوجه شود به مشتری و حال آنکه آن حقد قائم است بایع و مشتری هر دو حکم نموده شود بفسخ بیع پس
 لازم می آید که حکم نموده شود بر غائب چه بایع غائب است و این جائز نیست **مسئله ۲۴۱** اگر شخصی آنکه مشتری که ابل آن شهر
 او را نمی شناسد و گفت شخص مذکور که من بنده فلان کسم و بیع و شرا نمود پس لازم میشود بر آن شخص هر چیزی که از عهده تجارت است لهذا
 دین او داد نموده میشود از کسب و زیاده او اگر خبر داده است باینکه او ماذون است پس این خبر حجت است بر وی و اگر خبر نداده باشد پس
 جائز است تصرف او بجهت اینکه ظاهر این است که اگر او مجبور بودی بیع و شرا نمودی عمل کردن بنا بر ظاهر حال اصل است در معاملات
 تا تنگ نگردد و امر معاش در حق مردمان لیکن باید دانست که فروخته نمیشود بنده مذکور برای ادای دین آن زمان که حاضر گردد و خواهد
 بجهت آنکه قول بنده مذکور مقبول نیست در حق رقبه او زیرا که آن حق خالص خواهد بودی است بخلاف کسب و که حق اوست بنا بر آنچه
 سابق مذکور شده است پس اگر حاضر شود و خواهد او بگوید که این بنده ماذون است پس درین هنگام فروخته خواهد شد بنده مذکور بجهت
 ادای دین و باینکه درین هنگام ظاهر شد دین او در حق خواهد بود و اگر بگوید نخواهد مذکور که این بنده ماذون نیست پس معتبر قول خواهد است
 چه اصل در بنده حجت است قول خواهد موافق اصل است و الله اعلم

فصل مسئله ۱ هرگاه اذن تجارت دهد ولی صبی صبی را پس آن صبی و شرا مانند بنده ماذون است و تفکیک بنده
 معنی بیع را یعنی باینکه که سبب بیع بیع از ملک باین خارج میشود و بیع حاصل میگردد پس تصرف او نافذ است و شافعی راجع گفته است

لا ینفذ لان حجره لصباہ فلیقی بقاءه وکونه مولى عليه حتى یملک الولى التصرف علیه ویملک حجره ولا یملک
والیاء المضافه فصار كالطلاق والفراق بخلاف الصوم والصلوة لانه لا ینقام بالولى وكذلك الموصیة علی
اصله فحققنا الضرورة انی تنفیذ منه اما البیع والشراء ینوکلهم الولى فلا ضرورة ههنا وانما ان التصرف
المشروع صادر من اهله فی محله عن ولاية شرعية فوجب تنفیذه علی ملوک تقریر فی اختلافات الصبا
سبب الحجر لعدم الهدایة لالذاته وقد ثبتت نظر الی اذن الولى وبقاء ولايته لنظر الصبی لاستیفاء المصلحة
بطریقین واحتمال تبدل الحال بخلاف الطلاق والعقاق لانه صادر محض فلهذا هل
له والنافع المحض لقبول الهبة والصدقة یتوکل له قبل الاذن والبیع والشراء دائر بین النفع

که تصرف اونا فذنیست بجهت آنکه حجر صبی سبب طفولیت است پس آن حجر باقی خواهد ماند بسبب بقای طفولیت و بجهت آنکه صبی
مولى علیه است و ولی او مالک تصرف حجر اوست و میان مولى علیه شدن و الی شدن منافات است پس صبی که مولى علیه است
والی نخواهد شد لهذا تصرف اونا قد نخواهد شد مانند طلاق و عقاق او بخلاف روزه و نماز صبی چنان صحیح است و همچنین وصیت او
بنابر قاعده شافعی رح چه قاعده نزد اوج نیست که هر تصرفیکه از ولی متحقق میشود در حق صبی چنان بیع و شرا پس آن تصرف از صبی
صحیح و نافذ نیست و هر تصرفیکه در حق او از ولی صحیح نیست چون نماز و روزه پس آن از صبی صحیح است و وجه آن نیست که تصرف صبی
صحیح نیست مگر بسبب ضرورت و ضرورت متحقق است در نماز و روزه چه نماز و روزه صبی ممکن نیست که از ولی یافته شود و با و قائم گردد
لذا ممکن نیست که ولی او نماید آنها پس باین ضرورت صحیح میشود از صبی نماز و روزه و بیع و شرا برای صبی نلی او متولی نموده شود پس
در این ضرورت نیست دلیل علمای ما چ نیست که تصرف صبی مذکور تصرف مشروع است که صادر شده است از اهل آن تصرف و محال
چه صبی مذکور از اهل آن تصرف است بجهت آنکه کلام صحیح میگوید و تمیز میکنند و اهلیت تصرف باین تعلق دارد پس تصرف صبی مذکور صحیح
و نافذ خواهد شد بنابر آنچه مقرر مذکور است در خلافت و جزاین نیست که طفولیت سبب حجر است بسبب عدم شعور شعور صبی مذکور
ثابت است بنظر اذن ولی چه او را اگر شعور نمی بود ولی او اذن نمیداد او را ف سوال پس هرگاه صبی مذکور صاحب شعور و والی
تصرف است باید که ولی او را ولایت باقی بیاشد بر او و باید که ولی بعد از اذن مجبور گردن نتواند او را و حال آنکه چنین نیست جواب
حق بقای ولایت ولی برای منفعت صبی مذکور است تا حاصل شود مصلحت و منفعت او بدو طریق یکی اینکه آن صبی خود
برای خود تصرف نماید و دوم اینکه ولی او تصرف نماید برای او و بقیای ولایت مجبور ولی را در حق صبی مذکور بنابر آن است که اقبال
که قبل گرد و حال صبی مذکور پس میرسد و یا که مجبور گردد و از صبی مذکور را بعد از اذن اذن بخلاف طلاق و عقاق صبی مذکور چه آن
صحیح نیست زیرا چه طلاق و عقاق او ضرر محض است لهذا صبی مذکور را اهلیت طلاق و عقاق نیست و باید دانست که آنچه نافع محض
چون قبل کردن هبه و صدقه پس صبی مذکور را اهلیت آن است پیش از اذن ولی و آنچه دائر است میان نفع

والضرر فیصل اهل الذمه لا قبل له ان يكون موقوف منه على احواله الاولى كخضال وقهر نظر او غير النضر
في نفسه وذكر الاولى في الكتاب ينتظم الابد والجدة عند عدم الوصی الفاضل والاولى بخلاف صاحب الشئ لا تلبس لیم
تقليد الفضل والشرط ان يعقل كون البیع سالیب المالك جالب اللزج والكثیبه بالعبد الماذون یفیدان ما ثبت في العبد من
الحكام بنیت في حقه ان كان فك الحجز الماذون ینصرف باهلینة نفسه عبد المالك وصیفا فلا یستفید تصرفه دون فیه
حاذونا بالسكون كما في العبد ویصح اقراره بما فيه كسبه وكذا امور تدفع في ظاهر الرواية كما یصح اقرار العبد بملك وبيع عبده كالتأبیط والعبد
والمنقوه الذي یعقل البیع والشراء بمنزلة الصید یصید وما ذنبا ذن اب الجدة والوصی دون غیرهم علی ما بیناه وحکم حکم العبد والله اعلم

کتاب الغصب

الغصب في اللغة عبارة عن اخذ الشئ من الغير على سبيل التغلب للاستعمال فيه بين اهل
اللغة وفي الشريعة اخذ مال منقوض محترم بخير اذن المالك على وجه یزید یكسبه كان استخدا م
العبد وحل الدابة غصباً دون الجلوس على البساط تشران كان مع العلم فحکم الماشم
وغيره من احوال غیر ذلک ودر بیان غصب کویس که من قوت میا ذلک تجارت بنابر آنکه شاید دران نفع او باشد و باید دانست که در بی غصب
پدر و پسر و وصی پدر و نیز جد و قاضی و امی را بخلایف صاحب شرط یعنی امیر ملکه چون امیر بخارا شمشاد بسوی او موقوف نیست
برای نمودن قاضی پس او را نمیرسد که اذن تجارت دهد صبی را و باید دانست که آنچه مذکور شد که صبی ماذون مذکور مانده بنده ماذون
پس آن دلالت میکند بر آنکه هر احکامیکه در حق بنده ماذون ثابت است در حق صبی مذکور نیز ثابت است زیرا چه اذن دادن
دور نمودن حجرست و بعد از انان ماذون تصرف نماید بسبب اهلیت خود خواه آن ماذون بنده باشد یا صبی پس مقید نخواهد شد تصرف
بنوعی از تصرف مسئله ۱۰ - اگر صبی مذکور بجمع و شر نماید و ولی او دیده و دانسته سکوت نماید پس صبی مذکور ماذون میگردد
مانند بنده مسئله ۱۱ - اگر صبی ماذون اقرار نماید برای کسی بخیریکه در دست اوست از کسب او صحیح است اقرار او
در چنین صحیح است اقرار او بخیریکه رسیده است باو بطریق میراث بنابر ظاهر روایت چنانچه صحیح است اقرار بنده ماذون مسئله ۱۲
صبی ماذون مذکور را نمیرسد که تزویج نماید بنده خود را و نه مکاتب کند بنده خود را چنانچه بنده ماذون را نمیرسد و باید دانست که
موقوفه میگردانند بجمع و شر را بمنزله صبی است و اما ماذون میگردد و بسبب دادن اذن پدر و جد و وصی پدر نه بسبب اذن دادن
غیر آنها چنانچه سابق مذکور شد و حکم مقنونه مذکور حکم صبی است والله اعلم

کتاب در بیان غصب

باید دانست که غصب در لغت بمعنی گرفتن چیزی است از غیر بطریق غلبه و در شرح عبارت است از گرفتن مال غیر که متقوم و محترم
باشد بغیر اذن مالک بر وجهیکه زائل شود قبضه مالک لهذا بسبب استخدا م از بنده غیر و بسبب بار کردن بر ستور غیر غصب آن
متحقق میشود و بسبب شستن بر بساط غیر چ بسبب استخدا م از بنده قبضه مالک زائل میشود و از ان بنده و بسبب
بار کردن بر ستور زائل می شود قبضه مالک و بسبب شستن بر بساط غیر قبضه مالک آن از ان زائل
نمیشود پس بعد از ان باید دانست که اگر غاصب دیده و دانسته غصب کند مال غیر پس حکم آن نیست که او را نماند

والمغرم وان كان بدونه فالضمان لانه حتى العبد فلا يتوقف على قصده ولا اثر له ان الخطاء موضوع **قال** من غصب شيئا له مثل كالمكيل والموزون فهلك في يده فعليه مثله وفي بعض النسخ فعليه ضمان مثله ولا تفاوت بينهما وهذا كان الواجب هو المثل لقوله تعاضل اعطى عليكم فاعندوا عليه بمثل ما اعتدى عليكم ولان المثل عدل لما فيه مراعاة الجنس والمالیه فكان اذ لم يضر **قال** فان لم يقدس على مثله فعليه قيمته يوم يختصمون وهذا عند المجتهد **وقال** ابو يوسف يوم الغصب قال محمد بن يوم الانقطاع لا يواسف سراهانه لما انقطع التحقيق بما لا مثله له فيعتبر قيمته يوم انعقاد السبب وهو الموجب محمد بن يوم الواجب المثل في الذمة وانما ينتقل الى القيمة بالانقطاع فيعتبر قيمته يوم الانقطاع ولا يحنف فيه ان النقل لا يثبت بجهد الانقطاع ولهذا الوصل الى ان يوجد جنسه له ذلك وانما ينتقل بقضاء القاض فيعتبر قيمته يوم الخصومة والقضاء بخلاف ما لا مثله له لانه مطالب بالقيمة باصل السبب كما اوجبه فيعتبر قيمته عند ذلك **قال** وما لا مثله له فعليه قيمته يوم غصبه معناه العديات المتفاوته لانه لما تقدس مراعاة الحق في الجنس

وتماوان آن بر ولازم می آید و اگر دیدید و دانسته نمحصب نگردید باشد **ف** با نیلور که تلف کرد مالی را بگمان آنکه آن مال از آن وی است و بعد از آن معلوم شد که آن از آن غیر وی است **ص** پس در این صورت ضمان آن بر ولازم است چه آن از حق عبادت و گنا بکار نمیشود و زیاده خطا مرفوع است **مسئله** اگر شخصی غصب کند چیزی را که مثلی است چون کیل و موزان و عدد و تقارب و آن چیز ملوک شود در دست غاصب مذکور پس بر ولازم می آید که مثل آن بدو بکار کشد بحجت آنکه خدا تعالی در قرآن مجید فرموده است که شخصی که تعدی کند بر شما پس تعدی کنید بر وی مثل چیزی که تعدی کرده است بر شما بحجت آنکه مثل اعدل است چه در آن رعایت جنس مالیت هر دو است پس در آن دفع ضرر مالک بوجهی حاصل میشود و اگر آن غاصب در آن باشد بر او این مثل است این سبب که مثل آن یافته نمیشود **ص** پس در این هنگام لازم می آید بر غاصب مذکور قیمت آن چیزی که در روز خصومت است این نزد ابی حنیفه حسرت و ابودیسف گفته است که لازم می آید بر او قیمت روز غصب محرم گفته است که لازم می آید بر قیمت ذوالفطن یعنی روزیکه مثل آن چیز در آن روز منقطع و ناباب گردیده باشد **ص** و دلیل ابی یوسف خرج نیست که مثل آن چیز هرگاه ناباب گردید پس آن چیز بجز غیر مثلی گشت پس معتبر خواهد گشت قیمت آن چیز که در روز غصب چه غصب سبب چه ضمان است پس قیمت روز تحقق سبب معتبر خواهد بود و دلیل محمد خرج نیست که واجب بر بدنه غاصب مذکور مثل آن چیز نیست و جز این نیست که آن واجب فتل میشود و بگو قیمت آن چیز سبب منقطع شدن مثل آن چیز پس قیمت روز انقطاع معتبر خواهد شد و دلیل ابی حنیفه خرج نیست که بجز انقطاع مثل آن چیز واجب فتل میشود بسوی قیمت آن لهذا میرسد مالک آنرا که صبر کند تا آن زمان که یافته شود مثل آن چیز و جز این نیست که فتل میشود واجب بسوی قیمت آن بسبب حکم قاضی پس معتبر خواهد شد قیمت مذکور در روز خصومت که روز حکم قاضی بخلاف آن چیز که غیر مثلی است چه در این صورت قیمت آن طلب نموده میشود و از غاصب آن بنا بر اصل سبب غصب پس معتبر خواهد بود قیمت روز غصب **مسئله** اگر غصب کند کسی چیزی را که غیر مثلی است چون عدوی متفاوت و پارچه و غیره پس لازم می آید بر قیمت آن چیز که در روز غصب آنست زیرا چه هرگاه در این صورت رعایت حق مالک در مثل متغیر است

فیناخی فی المالیة وحدها دفعا للضرر بقدر امکان اما العدة فی المتقارب فهو کالمکیل
حتى یجب مثله لقلة التفاوت و فی البر المخلوط الشعیر القیمة لانه لا مثل له قال و علی
الغاصب رد العین المغضوبه معناه ما دام قائما لقوله علیه السلام علی الیه ما اخذت حتی
ترد و قال علیه السلام لا یجوز لاحد ان یأخذ متاعا لخیه لا عیبا ولا جادا فان اخذه فلیرده علیه و ان
لیس فی مقصود و قد یؤتیها علیه فیها عاداتها بالرد الیه و هو للموجب الاصل علی ما قالوا و رد القیمة
مخلص خلفا لانه قاصر اذ الکمال فی رد العین و المالیة و قیل الموجب الاصل القیمة و رد العین
مخلص و ینظر ذلك فی بعض الاحکام و الواجب الرد فی المكان الذی عضه لتفاوت القیم
بتفاوت الاحمال فان ادعی هلاکها بحسبه الحاكم حتى یعلم انها لو كانت باقیة لا یظهرها او تقوم بینة
تقرضه علیه بیدها لان الواجب رد العین و الهلاک بعارض فهو یدعی امر اعم من خلاف الظاهر
فلا یقبل قوله كما اذا ادعی الا فلا من و علیه من متاع فیجیس الی ان یعلم ما یدعیه فاذا علم الهلاک سقط عنه
رعایت عی او کرده خواهد شد در مالیت فقط تا بقدر امکان ضرر مالک دفع شود و باید دانست که اگر غصب کننده کسی گزند را که وجود آن
مخلوط است پس قیمت آن واجب میشود بر غاصب مذکور چه آن غیر مثلی است مسئله ۱۴ - باید دانست که وجوب بر غاصب
که واپس بده عین منصوص ببالکشی اگر آن منصوص بدست او موجود باشد بجهت آنکه پیغمبر صلعم فرموده است که وجوب بر کسیکه
بگیرد و بخر غیر را که واپس دهنده را بوی و نیز فرموده است که حلال است کسی را که بگیرد متاع برادر خود هیچ وجه در بطور بحث بازی نه بطور
جدو قصد پس اگر بگیرد و بجهت که واپس دهنده را ببالکشی آن متاع و بجهت آنکه قبضه مالک بر بال خود حق وی و مقصود وی است
و غاصب این حق ویراثت کرده است پس واجب است بر او که آن حق بستاند آن برساند یا بخیل و بکلیه آن عین منصوص
بمالک آن باز بدهد و عین اصل است بنا بر آنچه علما گفته اند و دادن قیمت آن ببالکشی سبب خلاصی خلفت فرعون است زیرا چه
این قاصرت چه کمال در واپس دادن عین مال است و بعضی گفته اند که وجوب اصلی همین دادن قیمت است و واپس دادن
عین مال سبب خلاصی است و تفرقه این اختلاف ظاهر میشود در بعض احکام و این پنج در صورتیکه ابرایمان مالک اگر فرعون
منصوص در حالیکه آن منصوص بدست غاصب آن موجود است پس این ابرایمان صحیح است نزد آن بعضی لهذا اگر مالک شود آن منصوص
در دست غاصب بعد از آنکه واجب نمیشود ضمان آن بر غاصب مذکور نزد آن بعضی و نزد علمای دیگر وجوب میشود و باید دانست
که بنا بر آنچه جمهور علما گفته اند و بجهت بر غاصب که واپس دهد منصوص را ببالکشی در کمالیکه او غصب کرده بود آن را زیرا چه قیمت
متفاوت میشود بسبب اختلاف مکان پس اگر غاصب عوی ملک آن نماید جس کند ویرا حاکم تمام آن زمان که معلوم شود که اگر
موجود می بود هر آنکه ظاهر میکرد آنرا غاصب مذکور و بعد از آن حکم کند بر غاصب مذکور باینکه عوض آن بدهد زیرا چه وجوب اصلی این
عین منصوص است و ملک آن امر عارضی است پس غاصب مذکور دعوی امر عارضی نمیدارد آن خلاف ظاهر است پس قول او مقبول است
چنانچه اگر کسی دعوی افلاس نماید و مال آنکه بجهت بر آنکس ثمن متاعی چه در صورت آنکس جس نموده میشود تا آن زمان که معلوم
انچه دعوی آن نماید آنکس و هرگاه معلوم شود که منصوص مذکور ملک شده است در دست غاصب مذکور پس درین هنگام ساقط میشود

مراد که قبضه را بدیده و هو القیمه قال والغصب یمینقل و یحول لان الغصب تحقیقته یتحقق دینه دون غیره لان ازالة الید بالنقل و اذا غصب عقار اقلک فی یدیه لم یضمنه و هذا عندانی حقیقة و ابی یوسف را و قال محمد را یضمنه و هو قول ابی یوسف را الاول و به قال الشافعی و تحقیق اثبات الید و من ضرورتیه نوال ید المالك لاستحالة اجتماع الیدین علی محل واحد فی حالة واحدة تحقیق الوصفان و هو الغصب علی ما بیننا فصار کالمنقول و جود الودیعة و طمان الغصب اثبات الید بان الید المالك بفعل فی العین و هذا لا یتصور فی العقار لان ید المالك لا تنزل الا بخلعها عنها و هو فعل فیها لا فی العقار فصار اذا ابتعد المالك عن المواشی و فی المنقول النقل فعل فیها و هو الغصب و مسئله الحی و ممنوعة و لو سلمت فالضمان هناك بلزک الحفظ الملتزم و بالجود تارک لذلك قال و ما نقص منه بفعله او سکنه ضمنه فی قولهم جمیعاً لانه اطلاق و العقار یضمن به کما اذا نقل توابعه لانه فعل فی العین و یدخل فیما قاله اذا انهدمت الدار بسکنه و عملها فلو غصبنا و باعها و سلمها و اقرب ذلک المشتبه بک غصب البائع

و ایس دادن عین من مضمون لازم میشود آنرا عرض آن که قیمت آن است و باید دانست که غصب محقق نمیشود مگر در منقول اعنی در چیزیکه نقل نموده میشود از جای سجاوی دیگر چون جامه مثلاً چه از اقبضه مالک بسبب نقل آن محقق میشود پس اگر غصب کند کسی عقار را اعنی زمین را و بعد از آن ضائع شود آن زمین در دست او اعنی قابل انتفاع نماند بسبب ملکیه آب مثلاً آن غاصب ضامن نمیشود و اینکه مذکور شد نزد ابی حنیفه و ابی یوسف ح است و محمد ح گفته است که غاصب که در ضامن آن زمین میشود و این قول اول ابی یوسف ح است باین قائل است شافعی رح و دلیل آن نیست که قبضه غاصب ثابت میشود بر زمین من مضمون و این موجب نیست که قبضه مالک را نقل میشود چه محال است که یک چیز در قبضه دو کس باشد و حالت واحد پس تحقیق غصب که عبارت است از اقبضه مالک اثبات قبضه غاصب یافته میشود در صورت غصب عین نیز پس عین مانند منقول است لهذا غاصب آن ضامن آن خواهد شد اندر مودع منکر اعنی اگر ودیعت سپارد کسی زمین را در دست شخصی آن شخص منکر آن شود پس آن شخص ضامن آن زمین میشود پس همچنین غاصب نیز و دلیل ابی حنیفه و ابی یوسف ح نیست که غصب اثبات قبضه غاصب است باز که قبضه مالک بانظور که سبب اثبات قبضه و انان که آن فعل غاصب باشد در عین من مضمون چون نقل نمودن آن از جای سجاوی و این در زمین سرای متصور نیست زیرا چه قبضه مالک را نقل نمیشود و انان مگر باخراج او از سرای او و باخراج مالک فعل غاصب نیست و در عین من مضمون سرای است مثلاً بلکه آن فعل می است و زفات مالک آن پس همان شد که دو رکعت کسی مالک را از مواشی او در صورت منقول نقل نمودن فعل غاصب در عین آن منقول و همین غصب و سکه منکر شدن مودع که نظیر آورده است آنرا محمد ح مسلم نیست و اگر مسلم نموده شود پس وجوب ضمان بر آن بنا بر ترک محافظت و ودیعت است چه بسبب انکشاف ثابت شد که ترک محافظت آن کرد مسئله هم - آنچه بشکند از سرای بسبب سکونت غاصب یا بسبب منهدم ساختن او پس او ضامن آنست و جمیع علما زیرا چه آن اطلاق است و ضمان محقق لازم می آید بسبب اطلاق آن چنانچه در صورتیکه کسی بر دروازه را بجا این فعل تصرف است در عین عقار مسئله اگر شخصی غصب کرد و برای کسی را در فروخت آنرا و تسلیم آن نمود و بشتری و بعد از آن اقرار غصب آن کرد و شخص مذکور و بشتری منکر آنست

ولا يبيّن لصاحب الدار فهو على الاختلاف في الغصب هو العيقل **قال** وان انقص بالزراعة غيره
النقصان لانه ائلف البعض في اخذ اس ماله ويتصدق بالفضل قل رض وهذا عند أبي حنيفة
ومحمد بن وهب وقال ابو يوسف لا يتصدق بالفضل وسند كرا الوجه من ابي انين **قال** اذا هلك
النقل في يد الغاصب بفعله او بغير فعله ضمنه وفي الكثر منه المختصر واذا هلك الغصب وللنقل
هو المراد لما سبق ان الغصب فيما ينقل وهذا لان العين دخل في ضمانه بالغصب السابق اذ هو السبب
وعند الفخر عن ردة الغيب ردة القيمة او يتقرر بذلك السبب ولهذا القدر قيمته يوم الغصب
وان نقص في يده ضمن النقصان لانه دخل جميع اجزائه في ضمانه بالغصب فما قلده
ما دعيه يجب ردة قيمته بخلاف تراجم التسع اذ ائدة في مكان الغصب لانه عبارة عن فتور الرغبات
دون فوت الجزء وبخلاف المبيع لانه ضمان عقد اما الغصب فقبض والاوصاف تضمن بالفعل لا بالعقد
على ما عرف **قال** رض ومراده غير الربوي اما في الربويات لا يمكنه تضمن النقصان ما استند اذ اصله لا يؤدي الى الربوا

وبينه ميتة انكسر اكرالك سرای مذکور است پس در ان اختلاف است میان ابی حنیفه و ابی یوسف و میان محمد بن و یحیی
صحیح است **ف** اعنی بائع مذکور بسبب بیع و تسلیم آن مشتری ضامن آن نمی شود نزد شیخین رج بر خلاف قول محمد بن زیرا بیع مع آن
و تسلیم آن مشتری غصب است از بائع مذکور نه غصب در عقار موجب ضمان است نزد شیخین رج چه آن در تحقیق غصب نیست بخلاف
قول محمد بن **مسئله** اگر ناقص شود منسوب بسبب زراعت تاوان نقصان آن میدهد غاصب زیرا چه تلف کرده است
بعض عقار را و نگاه میدارد از حاصل زراعت را س مال خود را **ف** اعنی مقدار تخم و آنچه خرج کرده است از زراعت مقدار آنچه
تاوان داده است **ص** و چیزیکه ریاده باشد بر آن پس آنرا تصدق نماید **قال** زعم این نزد ابی حنیفه و محمد بن است ابو یوسف
گفته است که لازم نیست ویرا تصدق نماید آنرا و دلیل جانبین مذکور خواهد شد ان شاء الله تعالی **مسئله** وقتیکه مالک شود
منقول منسوب دست غاصب بفعل او یا بغير فعل او در هر دو صورت او ضامن قیمت آن است اما نزد کسی که قائل است باینکه در غصب
رو عین منسوب بخلص است پس بجهت آنکه در صورت مذکور بخلص مذکور منسوبیت پس قیمت که در حب صلی است مقر است و اما
نزد کسی که قائل است باینکه واجب صلی رو عین منسوبیت و قیمت فرع آنست پس بجهت آنکه چون اجب صلی متعذر گشت بسبب
عین منسوب پس قیمت آن واجب خواهد شد **مسئله** اگر غاصب بدست خود ناقص کند منسوب ضامن نقصان آن میشود
اگر چه منسوب بجمع اجزای آن در ضمان غاصب اخل میشود پس هر جزوی که روان متعذر گشت واجب میشود قیمت آن بخلاف آنکه
گرم و قیمت منسوب بسبب کمی نرخ آن پس ضمان آن واجب نیست بر غاصب قتیکه رو کند آنرا در مکان غصب یا چوکی نرخ عبارت
از گرم رغتی خریدار آن از فوت شدن جزوی از اجزای آن بخلاف بیع و قتیکه ناقص گرم و در دست بائع پیش از تسلیم چه ضمان آن بر او
لازم نمی آید بای مشتری زیرا چه ضمان بیع ضمان محض است و محل مختبر عین بیع است و اوصاف آن و اما غصب پس آن محل است
و اوصاف منسوب میشود بسبب فعل نه بسبب عقد بنا بر آنچه مقر است **قال** زعم مراد از منسوب درین مسئله غیر مال ربوی است اما در مال ربوی
پس ممکن نیست که گرفته شود ضمان نقصان آن مع استرداد عین منسوب چه اگر با وجود آن ضمان نقصان گرفته شود لازم می آید ربوی

قال ومن غصب عبد افاستغله فغصته الغلة فعليه النقصان لما بينا ویتصدق بالغلة قال، غرو هذا عندهما ایضا وعنده لا یتصدق بالغلة وعلى هذا الخلاف اذا اجر المستعير المستعير لا ییوسف، انه حصل فی ضمانه ومملکه اما الضمان فظاهر وکذا للملک فی المضمون لان المضمون ان ملک باء الضمان مستند الی وقت الغصب عندهما وانه حصل بسبب خبیث هو التصرف فی ملک الغير واما هذا لحاله فسیبیه النقصان اذا الفراع يحصل علی وصف الاصل والملک المستند ناقص فلا یجوز منه الخلف فلو ملک العبد فی ید القاصب حتی ضمنه به ان یتضمن بالغلة فی اداء الضمان لان الخلف لا یحصل للملک واما الوادی الیه بیاض له التداوی فیقول الخلف بالاداء الیه بخلاف ما اذا بیاعه فلو ملک فی ید المشتري ثم اشتی وحرر منه لیس له ان یتضمن بالغلة فی اداء الفرض الیه لان الخلف ما کان لحن المشتري الا اذا کان لا یجد غیره لانه محتاج الیه فله ان یتضمن الی الخلف بنفسه فلو اصاب ما لا یتصدق بمثله ان کان غیثا وقت الاستقلال

مسئله اگر شخصی غصب کرد و بده کسی را و بعد از آن با جاره داد آزار و گرفت اجرت آزار بده مذکور سبب آن ناقص گردید پس واجب میشود بر غاصب که ضمان آن نقصان بنابر وجوب در مسأله سابق مذکور شد و باید که تصدیق نماید جمیع اجرت مذکور را قال نعم این را ابی حنیفه و محمد بن حنفی و زراری یوسف درج تصدیق نمودن آن حاجت نیست و همین اختلاف است در صورتیکه جاره و بده متعین متعارف و دلیل ابی یوسف بر آنست که آن ربح حاصل شده است غاصب و ضمان آن در ملک او و اما اول آن غنی ضمان پس غنا بجهت وجوب بقیه ملک او زیرا چه تصور است پس آن بسبب ادای ضمان آن در ملک غاصب داخل میشود و از وقت غصب بطریق استناد و دلیل ابی حنیفه و محمد بن حنفی بر آنست که آن ربح حاصل شده است بسببی که در آن خبث است اعنی بسبب تصرف در ملک غیر و ربحی که چنین باشد لازم است که آنرا تصدیق نمایند زیرا چه آن ربح فرع است و سبب آن که تصرف مذکور است اصل و در فرع وصف اصل سرائت میکند پس در ربح مذکور خبث است مانند اصل و آنچه ابو یوسف درج گفته است که بسبب ادای ضمان ملک غاصب ثابت میشود و از وقت غصب بطریق استناد پس جواب آن نیست که ملک که بطریق استناد ثابت میشود ملک ناقص است پس بسبب آن خبث دفع میشود ولیکن اگر بده مذکور هلاک شود در دست غاصب مذکور حتی که وجب شود بر آن ضمان آن پس در این صورت جائز است برای غاصب که بده را اجرت مذکور را در وجه ادای آن ضمان آن زیرا چه خبث در آن نیست مگر بجهت حق مالک و اگر بده آن را بوی میبخت و یا اگر فتن و مخزون آن پس آن با و داده خواهد شد و بسبب ملاون آن با و خبث آن زایل خواهد شد بخلاف آنکه اگر فروخته غاصب آن بده متعصب را و هلاک شد آن بده در دست مشتری و بعد از آن حق خود را و آن را مشتری چه در صورت جائز نیست غاصب آنرا که بده را اجرت بده مذکور را در وجه ادای آن مشتری مذکور زیرا چه خبث در اجرت مذکور بجهت حق مشتری نیست ولیکن اگر غاصب بیا بد چیز را سوای اجرت مذکور پس درین هنگام جائز است ویرا که بده آنرا مشتری مذکور بعضی شکی که از وی گرفته است زیرا چه غاصب مذکور درین هنگام محتاج است بسوی آن پس میرسد به آن تصرف کند از بجهت دفع حاجت خود و بعد از آن اگر مال دیگری بجهت آید باید که تصدیق نماید از آن مال مقدار اجرت مذکور را اگر غنی یا فروخته است غنی پس یعنی در فسخه شمن بده مذکور را مشتری مذکور گرفته و بده نموده بود

وان كان فقيرا فلا شيء عليه لما ذكرنا قال ومن غصب الفا فامشترى بها جارية مباعها بالعين
فراشترى بالعين جارية مباعها بثلاثة آلاف درهم فانه يتصدق بجميع الرجز وهذا عندنا واصل
ان الغاصب ولو لم يذبح الا تصرف في المغصوب او الوديعة وراجه لا يطيب له الرجوع عندها خلافا
لابن يوسف و قد مرّت الدلائل وجوانحها في الوديعة اظهر منه لا يستثنى الملك الى ما قبل
التصرف لانعدام سبب الضمان فلم يكن التصرف في ملكه ثم اظهر فيما يتعين بالاستشارة اما فيما
لا يتعين كالتمين فقول له في الكتاب اشترى بها اشارة الى ان التصديق انا يجب اذا اشترى بها
ونقد منه الثمن اما اذا اشارة اليها ونقد من غيرها او نقد منها او اشارة الى غيرها او اطلاق اطلاقا
وفقد منها يطيب له وهكذا اقال الكرخي و كان اشارة الى ان كانت لا تنفذ التميين بعد ان يتكلم
بالنقد ليحقق الخبز وقال مشايخنا لا يطيب له قبل ان يضمن وكذا بعد الضمان بكل حال وهو
الختم لا اطلاق الجواب في الحاميين واللبسوط قال وان اشترى بالالف جارية تشاء في العين فوجها

واگر در وقت مذکور فقیر باشد پس در صورت برین وجوب نیست اسباب آنکه محتاج است چنانچه ذکر شد مسئله
اگر شخصی غصب کرده هزار درهم کسی را و بان هزار درهم خرید کنیز را و بعد از خریدن فروخت آنرا بدو هزار درهم و بعد از آن خرید باین هزار درهم
کنیز را و فروخت آنرا بسوه هزار درهم پس در صورت باید که غاصب مذکور تصدق نماید بجمع رجز که دو هزار درهم است و این نزد ابی حنیفه
در صورت اصل این است که غاصب که تصرف نماید در خصوص یا مودع تصرف نماید در دو بیت رجز حال کند پس رجز حلال و طیب است اگر هزار درهمی غصب کند و در
بر خلاف آن ابی یوسف و دیگران در قول ابی حنیفه و مخرج ظاهر است در صورت دو بیت زیرا که ملک آن مستند نشود بسوی غصبگر پس از تصرف
موضوع است بجهت آنکه سبب ضمان در اوقات یافته نشده است پس تصرف او یافته نشد و ملک او و بعد از آن باید نیست که آنچه
ذکر شد که قول ابی حنیفه و مخرج ظاهر است در صورت دو بیت پس این در آن صورت است که در لغت مذکور تحت و متاع باشد
اعنی غیر درهم و دنیا را اما در صورتیکه دو بیت در هم یا دنیا باشد پس اگر خرید کند بآن کنیزی را یا بنظر که در وقت خرید آن را شارکت
بسوی آن و گوید که باین درهم مخیرم و بعد از آن رد کند بهای آنرا از همان درهم پس در صورت وجوب است بر او که تصدق
نماید رجز را و اما در وقت خریدن اگر اشارت کند بسوی درهم مذکور و بدهد بهای مبیع مذکور را از غیر درهم با اشارت کند بسوی
غیر آن درهم و بدهد مبیع را از درهم مذکور یا در وقت مبیع اشاره کند بسوی رجز درهم بلکه مطلق گوید یا بنظر که خرید میکنم این کنیز را
هزار درهم و گوید که باین هزار درهم و بدهد آنرا از درهم مذکور پس درین صورتها آنچه رجز حلال میشود و حلال است هر آن مودع را چنین
گفته است که رخی رجز و وجه آن نیست که بسبب اشارت بسوی درهم چنین در وقت خریدن درهم مذکور متعین نشود بلکه جائز است
مشتري را که بجای درهم مذکور درهم دیگر بدهد پس در صورت مذکور در رجز مذکور نیست متحقق نخواهد شد مگر و تنقیح در وقت خریدن
کنیز مذکور بآن درهم و بیت اشاره نماید بسوی آن درهم و هم اما کند ثمن آنرا از همان درهم و شارکت رجز گفته اند که موضوع مذکور را
رج مذکور حلال و طیب نیست نه پیش از دادن ضمان و نه بعد از دادن آن و همین مختار است بنا بر آنکه این حکم مطلق مذکور است در ظاهر
و کبر در کتاب خداست مسئله اگر شخصی هزار درهم منسوب خرید کنیزی را که قیمت آن دو هزار درهم است و آنرا کسی

آرطها ما فاکله لم تصدق بشئ و هذا اقول لمرحبا لان الرجح انما يتبين عند اتحاد الجنس فصل
 فيما يتغير بفعل الغاصب قال واذ اقبلت العين المغصوبة بفعل الغاصب حتى زال سمها واظم
 منافها زال ملك المغصوب منه عنها وملكها الغاصب وضمها ولا يحل له الاستفاد بما حقه
 يؤدي به لما كان غصب شاة وذبحها وشواها او طعمها او حنطة فطحها او حديد افاخذ
 سيف او صفر افعله ائنه وهذا كله عندنا وقال الشافعي لا يقطع حق المالك وهو وائتبع
 في يوسف را غير انهم اذا اختار اخذ الدقيق فلا يضمنه نقصان عنه لانه يؤدي الى الربو او عند
 الشافعي را يضمنه وعن ابی يوسف را انه يزول ملكه عنه لكنه يباع في دينه وهو الحق به من الغلاء
 بعد موته للشافعي را ان العين باق فيبقى على ملكه وتتبعه الصنعة كما اذا هبت الريح في
 الحنطة والقش في طاحونة الغن فطحنت ولا معتبر بفعله لانه مخطور فلا يصيب سبب للملك
 على ما عرف فصار كما اذا انعدم الفعل اصلا وصار كما اذا ذبح الشاة المغصوبة وسلخها وازبحها ولنا

يا خريد بهزار درم مذکور گندم را و خوردن آن را پس در صورت حاجت نیست باینکه تصدق نماید بهیچ چیز و این مسئله متفق علیه است و این
 نیست که درین مسئله اگر چه قیمت کثیر مذکوره برابر دو هزار درم است ولیکن کنیز مذکوره از جنس درم نیست تا بهیچ ظاهر شود و بهیچ ظاهر نشود
 مگر و قتی که رجح از جنس اصل باشد و هند علم

فصل در بیان غصب بیکه متغیر میگردد و بفعل غاصب مسئله - و قتی که متغیر گردد و بین غصب و سبب فعل غاصب این
 که نائل شود اسم آن غصب هم آنچه مقصود اصلی از آن است پس درین هنگام غصب از ملک غصب منه خارج میشود و ملک غاصب
 میگردد و غاصب ضامن آن میشود ولیکن حلال نیست غاصب را کفیع بیکه دار غصب مذکور تا آن زمان که او کند عوض آن را و صورت آن
 نیست که شخصی غصب کرد و سفته کسی را فروخ کرد و در بیان کرد یا بخت آن را یا غصب کرد گندم کسی را و آن را ساخت از آن یا غصب کرد
 آهن را و ساخت شمشیر از آن یا غصب کرد و روئینه را و ساخت از آن آورد و باید دانست که آنچه مذکور شد مذرب علمای رایج است
 و شافعی رج گفته است که بعد از متغیر شدن غصب حق مالک از آن منقطع نمیکردد بلکه میرسد او را که بگیرد و اگر گندم خود را از غاصب
 گندم این یک دایت از ابی یوسف رج است ولیکن ابی یوسف رج میگوید بیکه هرگاه اختیار کند مالک گندم گرفتن آن را تا پس از آن
 نقصان نخواهد گرفت از غاصب چه اگر بگیرد و بوالا لازم می آید و نزد شافعی رج ضمان نقصان آن خواهد گرفت از غاصب که و از ابی یوسف رج
 مرویت که از غصب مذکور ملک مالک نائل میشود ولیکن فروخته میشود و بخت دین او که ضمان است و مالک حق است بمغصب مذکور
 به نسبت و آنمان بگیرد از موت غاصب و دلیل شافعی رج نیست که عین آنچه باقیست اگر چه متغیر شده است پس آنچه در ملک ملک
 باقی خواهد ماند و صحت آن تابع عین آن خواهد شد چنانچه اگر باده بگندم کسی را و اندازد آن را در آسیای دیگری و آن گندم آرد و در پس
 این از آن صاحب گندم است همچنین در بخت نیز فعل غاصب که سبب آن غصب بود متغیر شده است اعتبار ندارد زیرا به فعل او
 با مشروع است پس صلاحیت این نموده که سبب ملک شود چنانچه انیمینی مقرر است و در دفع خود پس چنان شد که فعل آن متغیر نیست
 اصلا چنانچه حسن حکم است در صورتیکه فعل غاصب که سفته غصب را و در پس آن بکشد و باده باده کند آنرا تا دلیل علمای رایج است

اینکه احدث صنعة مقومة قصید حق المالک حالکامن وجه الاستدلال به انسه
بتدل الاسموفات معطر المقاصد وحقه فی الصنعة قاصر من کل وجه غیر جمعی علی الاصل
الذی هو فائت من وجه وکلا یحمله سبب المالک من حیث انه مخطو بریل من حیث انه احدات
الصنعة بخلاف الشاة کان اسمی باقی بعد الذبح ولسبب و هذا الوجه یشغل الفصول المذكورة ویتفرع
علیه غیرها فاحفظه و قوله و لا یجوز له الانتفاع بها حتى یؤدی بدله استفسان و القیامین ان یکون
له ذلک و هو قول الحسن و زافر و زاهر و هکذا عن ابی حنیفة و زاهر و الفقیه ابو اللیث برکات و وجهه
ثبوت المالک المطلق للتصرف الاثری نه لو و هیه او باعه جائز و وجه الاستفسان قوله علیه السلام
فی الشاة الذی یحله المصلیة بغير رضاء صاحبها اطمعوا الا سادی افاذ الامر بالتصدق
نحو ال مالک و غرمة الانتفاع للغاصب قبل احر ضاء و کان فی اباحة الانتفاع فم باب
الفصل فی حرام قبل احر ضاء حیثما اذ الفساده و فساد بیعه و هیه من الحرمة

که در صورت مذکوره هرگاه غاصب مذکور معتق کرده است که ان قیمت دارد پس حق مالک را همان که در هیت من جمیع جهت که در صورت
انچه باقی مانده است لهذا اسم آن قبلی شده است و ثبوت شده است اکثر مقاصد اصلی است مثلاً و تنقیه دانگندم درست باشد
بکار از رعیت نمی آید و هم بریان کرده میشود و بر ریه ساخته میشود و چون آرد ساخته شود همه این مقاصد ثبوت میگردد و حق مالک
بعد از تغییر منصوص حق مالک من جمیع ملک میشود و حق غاصب در صفت او قائم است من جمیع وجه پس حق غاصب که ترجیح دارد
بر اصل آن چیز که ملک شده است من جمیع فعل غاصب سبب ملک گردانیده نمیشود باین جهت که ان مشروع است بلکه فعل مذکور
سبب ملک غاصب گردانیده میشود باین جهت که آن احداث صفت است بخلاف آنکه قبح کند غاصب که منصف منصوص بر وجه
کشد و پاره پاره کند چه بعد از بیع و کشیدن پوست اسم گو سفندی باقی است لهذا میگوید که این گو سفندی مذکور است این چه جاریت
در جمیع صورتهای مذکوره چون ساختن شمشیر و غیره و باقی صورتهای متفرع است بر صورتهای مذکوره و باید دانست که انچه مذکور شد
که غاصب مذکور را حلال نیست که نفع بگیرد از منصوص مذکور که متغیر شده است تا آن زمان که او کند و فرض آن این است که باینجهان
و مقتضای قیاس نیست که حلال باشد ویران نفع گرفتن از منصوص مذکور پیش از اراضی آن و همین قول زعفران حرج است
و یک روایت است از ابی حنیفه حرج نیز که نادای آن فقیه ابو اللیث حرج است و وجه قیاس نیست که بعد از تغییر مذکور غاصب مذکور ملک
منصوص میشود و چون ملک آن شد پس احر ضاء در آن دفعه گرفتن او باینکه جائز باشد لهذا اگر او بیکند آنرا یا بفروشد
آنرا جائز است و وجه استحسان نیست که در زمان پیغمبر صلعم گو سفندی را بیع کرده بریان کرده بودند بغير رضای مالک پس پیغمبر صلعم
که بخیر ایند این گو سفندی را با سیران یعنی تصدق بکنید و در حق آنها و ام پیغمبر صلعم و اکت می کند باینکه منصوص بعد از تغییر ملک
مالک بیرون میشود و حرام است بر غاصب نفع گرفتن از آن پیش از اراضی کردن مالک و نیز گو بیع شود غاصب نفع گرفتن منصوص
باب نصب منقح میشود پس انتفاع بمنصوص مذکور حرام خواهد بود تا ماده ساق قطع گردد و در حرج انچه ذکر کرد برای امید
مذموم خود که چه در مع آن جائز است پس جواب آن این است که با وجود حرمت انتفاع بهیچ وجه آن قبیح آن جائز است

لقيام الملك كذا الملك الفاسد و اذا ادعى البطل بياح له لان حق المالك صابرا موقف بالبذل فحصلت مبادلة بالتراضى وكذا اذا ابرأه لسقوط حقه به وكذا اذا ادعى بالقضاء او ضمنه الحكم او ضمنه المالك لوجوب الرضاء معه لانه لا يقضى الا بطلبه وعلى هذا الخلاف اذا غصب حنطة فزرعها ونواها فغرسها خيران عند ابى يوسف يباح الانتفاع فيها قبل داء الضمان لوجود الاستقلال من كل وجه بخلاف ما نقله من لقيام العين فيه من وجه وفى الحنطة يزرعها لا يتصدق بالفضل عنده خلافا لها واصله ما نقله **مرقا** وان غصب او ذهب فضر بها درهم ودنا ثوبا او اينة لم يزل ملك مالكها عندها لا يجبر على اخذها ولا يشترى للغاصب ولا يكملها الغاصب عليه مثلها كما لا يباح له ان يحد من ماله معتبرا بغيره حق المالك ما لك من وجه لا ترى انه كسر وفات بعض المقاصد والشر لا يصلح راس المال فى المضاربة والشركات

باب تركه مضمونا كقولنا غصبت خياضه جائز است هبة وبيع مملوك بملك فاسد اما وقتيكه اذا كان غاصب محض مضمون مذکور را پس درین هنگام مباح است ويرا انتفاع بمضمون مذکور زیرا چه حق مالک باور سیده بسبب دادن عوض پس مبادله شد میان غاصب و مالک مضمون مذکور تبراضی طرفین و همچنین مباح میشود غاصب را انتفاع بمضمون مذکور وقتیکه از نماید او را مالک چه بسبب برداشتن مالک ساقط میشود و همچنین مباح میشود وقتیکه ضمان آن بگیرد مالک از غاصب کوری یا طلب ضمان کند از او و او را رضی شود بآن چه در صورت رضای مالک یافته میشود و همچنین مباح میشود ویرا انتفاع وقتیکه حکم کند قاضی بر غاصب مذکور بدادن ضمان آن با مالک یا او را نماید ضمان آنرا بحکم قاضی چه در صورت نیر رضای مالک یافته میشود زیرا چه قاضی حکم نمیکند مگر بدین جهت و باید دانست که چنانچه میان علمای ما و میان شافعی رح اختلاف است در صورتهای مذکوره همچنین اختلاف است و تمی که غصب کرد شخصی گندم کسی را و کاشت یا غصب کرد خسته خرا را و نشاند آن را ولیکن نزد ابی یوسف رح مباح است غاصب را انتفاع درین هر دو صورت پیش از ادای ضمان بسبب آنکه درین هر دو صورت غاصب هلاک کرده است عین مضمون با من جمیع وجه بخلاف آنچه سابق مذکور شد چه دران پیش از ادای ضمان انتفاع مباح نیست زیرا چه عین مضمون بهیست متعلق و در صورت کاشتن گندم مضمون در کار نیست نزد ابی یوسف رح که تصدق نماید از حاصل زراعت چیزی را که زیاده است برگندم مضمون مذکور و بر آنچه خرج شده است بجهت زراعت این بخلاف قول ابی حنیفه و محمد رح است و بیان آن گذشت

مسئله ۲- اگر شخصی غصب کرد زر و سیم کسی را و آن را در دم و دنیا ساخت یا آوند ساخت اذن پس در صورت آن زر و سیم از ملک مالک بیرون نمیشود و نزد ابی حنیفه رح پس او خواهد گرفت آنرا از غاصب مذکور بی آنکه بدین غاصب که بر چیزی و صاحبین رح گفته اند که غاصب مذکور مالک آن میگردد و واجب میشود بر او مثل آن زر و سیم برای مالک زیرا چه غاصب مذکور احداث کرده است دران صنعت معتبره که حق مالک را هلاک گردانیده است منجرب بسبب آنکه شکسته است آنرا بانیتور که بر حالت و احکام سابق مانده است چه تبراعنی زر و سیم غیر مغروب صلاحیت این ندارد که راس مال گردانیده شود در مضاربت و در عهده شرکت

والمضروب یصلح لذلك وله ان العین باقی من کل جزء الاثر ان الاسم باقی ومعناه الاصل الثمینه وکونه موزوناً
وانه باقی حتی یجوز فیہ الربو باعتبار صلاحیته لاسل مال من حکام الصنفه دون العین وکذا الصنفه فیها
غیر متقومه مطلقاً کما یجوز لها عند المقابله بحسبها قال ومن غصب ساجه ففی حلیه ما زال ملک المالك عنها
فکره الغاصب قیمتها وقال الشافعی لعل المالك خذها والوجه عن الجائین قد مناه ووجه اخلافه ان یهاذهب
الیه اخذها بالغاصب بنقض بنائه الحاصل من تخلف وضرب المالك فیما ذهبنا الیه بجواز بالقیمه فصارت کما
اذا خا ط باخط المضروب یطعن جازاً بینه او عبده او ادخل اللوح المضروب فی سفینه ثم قال الکسری
والفقیه جعفر بن محمد انما لا ینقض ذابنی فی حوالی السلجۃ اما اذ ابنی علی نفسی لسلجۃ ینقض لانه متعده
هیه و جواب کتاب یرد ذلك وهو الاصح قال ومن ذبح شیئاً غیره فی الکلب یا حیواناً من شئ غصبه قیمته
وسلمها الیه وان شئ غصبه بنقضها وکذا الجحش ورسولنا اذا قطع یدیهما هذا هو ظاهر الروایة ووجهها
انه اتلاف من وجه باعتبار قوت بعض الخواص من الحول والدر والنسل بقاء بعضها وهو اللحم فصارت کما خرق لفاحضه النود
ومضروب صلاحت آن دارود وکیل ابی حنیفه رجسیت که در صورت مذکوره عین منضوب باقی ست من جمیع وجه اندازیم آن هم
باقی ست و احکامیکه متعلق ست بزر و سیم نیز باقی ست چون غنیمت و موزونیت حتی که در آن بدلوا جاری ست باعتبار وزن اما حکام
آن برای راس مال شدن پس آن از احکام صنعت ست نه از احکام عین آن و همچنین صنعت مذکوره در زر و سیم قیمت ندارد
در هر حال بلکه آن در بعضی از احوال قیمت دارد و در بعضی از احوال قیمت ندارد چه و قیسه خنجر مقابل خنجر نموده شود صنعت متبقیمت ندارد
مسئله ۴ - اگر شخصی غصب کرد ستون بزرگ را و عمارتی بنا کرد بر آن ستون از مالک مالک بیرون میشود و لازم میشود در غصب
مذکور قیمت آن ستون و شافعی رج گفته است که میرسد مالک آنرا که بگیرد آنرا و دلیل جانبین سابق مذکور شده است و سوا آن
وجه دیگر نزد علمای مارج و در صورت نیست که اگر بگیرد آنرا مالکش خنجره قائل ست بان شافعی رج ضرر میرسد بغاصب مذکور با مینطور
که بنای او شکسته میشود و غیر عرض در صورتیکه آن ستون از مالک مالک بیرون شود و در ملک غاصب مذکور در آید خنجره قائل اند
بان علمای مارج اگر چه ضرر مالک ست ولیکن جبر نقصان او میشود یا مینظر که عرض آن با میرسد پس چنان شکسته مذکور غصب
بر میان منضوب شکم کینه خود را یا شکم بنده خود را یا داخل کند تخته منضوب را در کشتی خود چه درین صورت نهان میرسد مالک بلکه آن
بر میان یا آن تخته را کشید بگیرد بلکه بگیرد از غاصب قیمت آنرا و کرمی و فقیه و ابو جعفر رج گفته اند که حکم کرده نمیشود شکستن عمارت
و قیسه بنا کرده باشد آنرا غاصب در حوالی ستون مذکور اما اگر بنا کرده باشد عمارت بر ستون مذکور حکم کرده نمیشود شکستن آن بر وجه
غاصب مذکور در صورت متعدی ست و مسئله کتاب همین ست که بنا کرده باشد بر ستون مذکور و همین اصح ست مسئله ۵
اگر شخصی زنج کند که سفند کسی را پس مالک مختار ست اگر خواهد تا وان بگیرد از آن شخص قیمت آنرا و بدو که سفند مذکور را با غصب
اگر خواهد تا وان بگیرد و انچه نقصان شده است بسبب زنج آن و نگا در آن آن که سفند مذکور را و همین حکم ترست و همین حکم ست
در صورتیکه بر کسی دست گو سفند یا شتر غیر را و این بنا بر ظاهر روایت ست و وجه آن این ست که آن اتلاف ست من وجه
باعتبار اینکه فوت میشود بعضی از مقاصد چون شیر و نسل و با گردن و بعضی از مقاصد باقیمت چون شتر پس آن تعدیست و غیره

ولو كانت الدابة غير مأكول اللحم فقطم الغاصب طرفها للمالك ان يضمته جميع قيمتها لوجود الاستهلاك من كل وجه بخلاف قطع طرف المملوك حيث يأخذ مع ارشاق لمقطوع لان كادى يقع منتفعابه بعد قطع الطرف **قال** ومخرج قوب غير مخرق يسير ضمن نقصانه والثوب للمالك لان العين قاتل من كل وجه فاما دخله يجب فيضمنه ان خرق خرقا كثيرا تبطل عامة منافعه فلما لك ان يضمته جميع قيمته لانه استهلاك من هذا الوجه فكانه أخرقه قال رض معناه يتروك الثوب عليه وان شاء أخذ الثوب وضمته النقصان لانه تقيت من وجه من حيث ان العين باقى وكذا بعض المنافع قائم فمما اشار الى الكتاب الى ان الفاحش ما يبطل به عامة المنافع والصحيح ان الفاحش ما يفوت به بعض العين وحسن المنفعة ويبقى بعض العين وبعض المنفعة واليسير ما يفوت به شئ من المنفعة وانما به خل فيه النقصان لان من جعل في الحصول قطع الثوب نقصانا فحشا والغائب به بعض المنافع **قال** من غصب ضاقرس فيها ادنى قبل لافظ البناء والغرض رد هال قوله عليه السلام ليس لعوق ظالم حق وكن ملك صاحب الارض باقى فان الارض لم تنصر مستهلكة والغصب لا يتحقق فيها ولا بد للملك من سبب فيؤثر المشاغل بتفريقها كما اذا اشغل طرف غيره بطعامه

واكر ان ستور غير مأكول اللحم باشد وبه و غاصب دست ياباي آنرا پس ميرسد مالک را که تاوان بگیرد از غاصب مذکور جمع قیمت آنرا چه در صورت جمع وجه استهلاك است بخلاف آنکه اگر بهر غاصب دست ياباي بنده یا کنیز را چه در صورت میگیرد و مالکش آن بنده و کنیز را مع ارشاق آن بریا چه آدمی قابل نفع گرفتن باقی میاندهد بریده شدن دست ياباي **مسئله** - اگر خرق کند کسی پارچه غیر را بنحو قتل ضامن نقصان آن میشود و پارچه مذکور از آن مالک است زیرا چه عین آن پارچه قائم است من جمیع وجه و جزین نیست که در آن عیب لاحق شده است و اگر خرق کند آنرا بنحو کثیر عینی یا نیلور که اکثر منافع آن باطل شود پس در صورت مالک مختار است اگر خواهد تاوان بگیرد از آن کس جمیع قیمت آن پارچه را و بدید آنرا بآن کس چه در صورت هلاک کرده است آنکس پارچه مذکور را من جمیع وجه پس با سوخته است آنرا و اگر خواهد بگیرد پارچه مذکور را تاوان نقصان بگیرد و اگر آنکس زیرا چه خرق کثیر عینی است من جمیع جهت آنکه عین آن پارچه باقی و همچنین بعضی از منافع آن نیز باقی است و بعد از آن باید دست که آنچه مذکور است در کتاب دلالت میکند بر اینکه خرق کثیر آن است که بسبب آن باطل شود اکثر منافع و اما صحیح نیست که خرق کثیر آن است که بسبب آن فوت شود بعضی از اجزای آن و بعد از آن فوت یک جنس منقعت و باقی ماند بعضی از اجزا و بعضی از منافع و چنانچه پیشتر از خرق مذکور قابل ساختن قبایر این غیر بود و بعد از آن قابل ساختن قبایر اندکی و خرق قلیل است که بسبب آن فوت شود هیچ منقعت اصلا بلکه نقطه نقصان واقع شود در آن زیرا چه صحیح در مسطور گفته است که قطع کردن جامه نقصان کثیر است و حال آنکه در صورت فوت نشده است مگر بعضی از منقعت **مسئله** اگر شخصی غصب کرد زمین کسی را و درخت نشاند در آن یا بنا ساخت در آن پس گفته میشود بوی که قطع کن بناء و درخت خود را و این زمین خالی کرده بده بجهت آنکه پیوسته بزمین بوده است که نیست مریشة ظالم را حتی و مراد از آن نشان دادن درخت است و بجهت آنکه مالک صاحب زمین باقی است چنانچه بود زیرا چه زمین مذکور مستهلك نشده است و غاصب مذکور مالک نگشته است زیرا چه مالک آن میشود بنا بر سببی از اسباب ملک و در اینجا هیچ سبب آن یافته نمیشود و غصب در زمین مذکور تحقق نیست پس امر کرده خواهد شد آن شخص را که مشغول ساخته است زمین غیر را باینکه خارج کرده دهد آنرا چنانچه امر کرده میشود بآن و قتیکه طعم خود نبهد و در آنند غیر

فان كانت الارض تنقص بقلع ذلك فللمالك ان يضمن له قيمة البناء وقيمة القبر من مقلوعها
ويكون ان له لان فيه بظو الصماء دتم الضرر عنهما وقوله قيمته مقلوعا معناه قيمة بناء او شجر
يؤمر بقلعه لان حقه فيه اذ لا قرار له فيه فيقوم الضرر بدون الشجر والبناء ويقوم وبما شجر
او بناء لصاحب الارض ان يامر به بقلعه فيضمن فضل ما بينهما قال ومن عصب ثوبا فبغضه لغيره
او سويقا فلكته بسمن فصاحبه بالجوار ان شاء ضمنه قيمة ثوب ابيض ومثل السويق وسلمه
للعاصب وان شاء اخذها وعزم ما اراد الصبغ والسمن فيهما وقال الشافعي ركة في الثوب لصاحبها
ان يمسكه ويامر القاصب بقلع الصبغ بالقدر الممكن اعتبارا بفصل الساحته في فيها لان التمييز ممكن
بخلاف السمن في السويق لان التمييز منعد وكنا ما بينا ان فيه رعاية الجانبين والحذرة لصاحب الثوب

پس اگر سبب قلع درخت و بنا نقصان آن زمین باشد پس در صورتی که مالک زمین را که تاوان دهد بصاحب درخت و بنا قیمت درخت
و بنا را در حالیکه آن مقلوع است و آن درخت و بنا را او بگیرد زیرا چه درین نفع هر دوست و ضرر هر دو دفع میشود و باید دانست که
از آنچه مذکور شد که بدیه قیمت آنرا در حالیکه آن مقلوع است مراد از آن اینست که در حالیکه صاحب آن بنا نیست بقلع آن زیرا چه
حق او نیست مگر در بنا و درخت که مستحق قلع است چه او را نمیرسد که آن درخت و بنا را بگذارد در زمین مذکور پس باید که قیمت کرده
آن زمین بدون درخت و بنا و نیز قیمت آن کرده شود در حالیکه در آن درخت و بناست باین صفت که صاحب زمین را میرسد که
اگر نهد بقلع آن پس آنچه زیاده باشد قیمت آن زمین در صورت دوم همان مقدار زیادتی را تاوان خواهد داد و مالک نیز بصاحب درخت
و بنا و باید دانست که قیمت درخت و بنا که مستحق قلع است کمتر است از قیمت درخت و بنا که مقلوع باشد زیرا چه ثبوت
بر کندن آن که نموده میشود از قیمت درخت و بنا که مستحق قلع است چه آنقدر در کار است برای قلع آن من سکه اگر شخصی
بغصب کرد یا چه کسی را و بعد از آن رنگ سرخ کرد آنرا یا غصب کرد سویی آنرا و در ضمن آن میخت در آن پس مالک مختار است اگر
خواهد تاوان بگیرد و از غاصب مذکور قیمت پارچه سفید را و مثل سویی را و بدینان پارچه و سویی را بغاصب مذکور و اگر خواهد بگوید یا چه
رنگین و سویی روغن آمیخته را تاوان دهد بغاصب مذکور چیزی را که بسبب رنگ مذکور بسبب میختم و روغن سویی زیاده
در قیمت و شافعی رح گفته است که در صورت رنگ کردن پارچه صاحب پارچه را میرسد که بگیرد یا چه خود را و بگوید بغاصب مذکور
که رنگ خود را ازین پارچه جدا کرده بگیرد هر قدر که توانی و این سکه را قیاس میکند شافعی رح بر سکه صحن زمین و این اگر
غصب کند شخصی صحن کسی را و بنای عمارت کند در آن پس صاحب صحن را میرسد که بگیرد صحن مذکور را و بگوید بغاصب مذکور که عمارت
خود را بر کشته بر صحن چه قیاس نیست که جدا کردن رنگ از پارچه رنگین ممکن است چنانچه در صورت بنای عمارت در صحن مذکور
جاء نمودن عمارت و بر کندن آن انان صحن ممکن است بخلاف سکه سویی و روغن صحن چه در آن جدا ساختن روغن از سویی
متعذر است و دلیل علمای مایع نیست که در آنچه علمای ما گفته اند رعایت جانبین است و صاحب پارچه مختار است و آنچه مذکور شد

لکونه صاحب الاصل بخلاف الساحة بنی فیها لان النقص له بعد النقص اما الصبغ فیتلاف
و بخلاف ما اذا الصبغ یجب الریح لانه لا جنایة لصاحب الصبغ لیضمن الثوب فیتملك
صاحب الاصل الصبغ قال ابو عصمة ر ه فی اصل المسئلة وان شاء رب الثوب باعه و یضرب
بقیمته ابیض و صاحب الصبغ با زاد الصبغ فیه لان له ان لا یتملك الصبغ بالقیمه و عند
امتناعه تعین رعایه الجانین فی البیع و یتاقی هذا فیما اذا الصبغ الثوب بنفسه و قد ظهر بما ذكرنا
الوجه فی السوق غیر ان السوق من ذوات الامثال فیضمن مثله و الثوب من ذوات القیم
فیضمن قیمته و قال فی الاصل یضمن قیمه السوق لان السوق یتفاوت بالقلی فلم یبق مثلیا
و قیل المراد منه المثل سماعه به لقیامه مقامه و الصفره کالحمره و لو صبغه اسود فهو نقصان عند
البیضاء و عند هار یاده و قیل هذا الاختلاف عصر و زمان و قیل ان کان ثوبا ینقصه السواد فقصا
نقصا و ان کان ثوبا یرید فیه السواد فهو کالحمره و قد عرف فی غیر هذا الموضع و لو کان ثوبا ینقصه الحمره بالکلمات قیمته
چه او صاحب اصل است بخلاف سکه صحن مذکور چه در آن میگرد و غاصب مذکور نقص نبای مذکور را اعنی خیزی را که بعد از شکستن آن
بیماند چون خشت و چوب و جز آن و اما رنگ و قتیکه از پارچه جدا شود پس آن فعل میگرد و بدست غاصب پارچه نمی آید بخلاف آنکه
اگر پادی فرو و اندازد جامه کسی را در رنگ غیر او و جامه مذکور رنگین گردد چه در صورت صاحب رنگ خاص جامه مذکور نمی شود
بلکه صاحب جامه میگرد و آن جامه رنگین را و قیمت رنگ میدهد بصاحب رنگ زیرا چه از صاحب رنگ هیچ جنایت صادر
نشده است و باید دانست که ابو عصمت مروری ر گفته است که در صورتیکه غصب کند کسی پارچه غیر از رنگش کند از او پس صاحب
اگر خواهد فرو شد آن پارچه رنگین را و بگیرد از بهای آن برسد قیمت پارچه سفید و صاحب رنگ بگیرد برسد آنچه زیاده شده است
بسبب رنگ زیرا چه میرسد صاحب پارچه را که با کند از رنگه بگیرد رنگ مذکور را بوض قیمت آن و قتیکه با نماید از آن پس
ضرورت که آن پارچه را فروخته بگیرد و حساب مذکور را رعایت جانین حاصل شود و اینکه مذکور شد از قول ابی عصمت ر جاریست
در صورتیکه رنگین شود جامه بسبب افتادن آن در رنگ غیر بسبب دیدن باد و و چه یک بیان نموده شد در مسئله پارچه مذکور
جاریست در سکه سویت و لیکن چون از ذوات الامثال است پس همان آن مثل خواهد بود و پارچه از ذوات القیم است پس
ضمان آن قیمت آنست و مخرج در مینوط گفته است که ضمان سویت نیز قیمت آنست زیرا چه سویت متفاوت میشود بسبب
بریان شدن و مثلی نمی ماند و بعضی گفته اند که مراد از قیمت سویت مثل آنست و مخرج مثل را قیمت نام نهاده است بنا بر آنکه
مثل آن قائم مقام آنست مانند قیمت و باید دانست که رنگ زرد مانند رنگ سرخ است و هر رنگ سیاه اختلاط است
چه اگر رنگ سیاه کند پارچه را پس آن عیب است و موجب نقصان نزد ابی حنیفه ر و نزد صاحبین ر عیب نیست بلکه موجب
در احوال است و بعضی گفته اند که این اختلاط بنا بر اختلاط زمان و عصر است بعضی گفته اند که اگر پارچه چنان باشد که
که رنگ سیاه در آن موجب نقصان قیمت است پس رنگ سیاه عیب و نقصان است و اگر پارچه چنان باشد که رنگ سیاه
مطلوب است بآن قیمت پس رنگ سیاه در آن مانند رنگ سرخ است اگر پارچه چنان باشد که رنگ سرخ در آن موجب نقصان قیمت است مثلاً قیمت آن

ثلاثین درهما فتراجعت بالغنیم الى عشرين فعن محمد بن وهب بن زياد فيه الحصة فان كانت الزيادة مخصصة ياخذ فوبه وخسة دراهم لان اخذى الخمسين جبرت بالصنم **فصل** ومن غصب جينا فقيها فقص منه المالك قيمتها ملكها وهذا عندنا وقال الشافعي لا يملكها لان الغصب محدودان محض فلا يصح سببا للملك كما في المدبر وكتنا انهم ملك البدل بحاله والمبدل قابل للنقل من ملك الى ملك فيملكه دفعا للضرر عنه بخلاف المدبر لانه جدي قابل للنقل لحق المدبر ثم قد يفسخ التبدل بالقضاء لكن البيه بعد بصا في القن **قال** والقول في القيمة قول الغاصب مع مبيته لان المالك يدعي الزيادة وهو ينكر والقول قول المنكر مع مبيته الا ان يقلع المالك البيته بالقرن ذلك لانه ابتدأ بالقرن **قال** فان ظهرت العين وقيمتها اكثر مما ضمن وقد ضمنها بقول المالك وببيته اقامها او بنكول الغاصب عن العين

سی درم بود و بسبب رنگ بیت درم گشت پس در ضرورت مرویست از محمد بن که طایفه باید که بسوی پاپچه رنگ سرخ دران موجب زیادتی قیمت ست پس اگر آن زیادتی زیادتی نباشد صاحب پاپچه مذکور که رنگ سرخ موجب نقصان آن شده است خواهد گرفت آن پاپچه را و علاوه بخیر درم خواهد گرفت از غاصب مذکور زیرا چه درم از آن صاحب پاپچه برزده غاصب گرفت بنابر نقصان که بخیر درم از آن غاصب مذکور است برزده صاحب پاپچه بحیث رنگ چه قیمت رنگ مذکور نباشد و درم ست بسبب آنکه رنگ مذکور موجب زیادتی بخیر درم ست در پاپچه دیگر چنانچه مذکور شد پس صاحب پاپچه خواهد گرفت از غاصب مذکور پنج درم را و بخیر درم باقی وضع کرده خواهد شد بوضع قیمت رنگ مذکور که بخیر درم ست و الله اعلم

فصل **مسئله** - اگر شخصی غصب کرد چیزی را چون متاع و زینت و غایب کرد آنرا و در تادان طلب نمود مالک از غاصب مذکور قیمت آنرا پس غاصب مذکور مالک منصوب میگردد و نزد علمای مایع و شافعی رح گفته است که مالک آن نمیکرد و غاصب مذکور زیرا چه فعل غصب ظلم محض است و حرام پس صلاحیت این ندارد که سبب ملک شود چنانچه اگر غصب کند کسی بر او و میباید که آنرا مالک آن مدبر بشود و دلیل علمای مایع نیست که در صورت مذکوره مالک مالک عوض آن گشت و در صورت مذکور قابل این است که منتقل شود از ملک شخصی به ملک شخصی دیگر پس غاصب مالک آن منصوب خواهد شد تا ضرر او نشود و چنانچه چه او قابل این نیست که منتقل شود از ملک شخصی به ملک شخصی دیگر ولیکن گاهی فسخ گردانیده میشود و عقد تبییر محکم قاضی مع بین بین هنگام جائز میشود و بسبب آنکه مع بین هنگام مع ملوک محض است چه او درین هنگام ملوک محض میگردد و باید دانست که در مقدار قیمت منصوب مذکور قول غاصب مذکور با قسم مقبول است زیرا چه مالک دعوی قیمت زائد نمی نماید و غاصب مذکور منکر آنست و قول منکر یا سوگند معتبرست مگر آنکه مالک بینه قائم کند بر دعوی خود پس درین هنگام قول مالک معتبرست چه او ثابت کرد دعوی خود را بینه که حجت مزید است پس اگر ظاهر شود معین آن منصوب در حالیکه قیمت آن زیاده است از آنچه تادان داده است آنرا غاصب مذکور و حال آنکه تادان داده است آنرا بنابر قول مالک یا بنابر مینه او یا بنابر بزرگول غاصب

فلا خيار للمالك وهو للغاصب لانه تتركه الملك وبسبب انصل به رضاء المالك حيث ادعى

هذا المقدار قال فان كان ضمنه بقول الغاصب مع ميمنه فيجوز بالخيار ان شاء امضى الضمان

وان شاء اخذ العين وبيد العوض كمنه لم ينخر ضايع بهذا المقدار حيث يدعى الزيادة واخذة

وهذا لعدم الحجية ولو ظهرت العين وقيمتها مثل ما ضمنه او دونه في هذا الفصل الاخير فذلك

الجواب في ظاهر الرواية وهو الاصح خلافا لما قاله الكرخي انه لا خيار له لانه لم ينخر ضايع

حيث لم يخط له ما يدعيه والخيار لغوات الرضاء قال ومن غصب عبدا فضمنه المالك

قيمته فقد جاز بيعه وان اعتقه ثم ضمن القيمة لم يجز عتقه لان الملك الثابت فيه ناقص بثبوت

مستند او صورته وهذا ايظهر في حق الكسب دون الاولاد والناقص يكفي لنفوذ البيع دون العلق كملك المكاتب

پس در صورت خياريت ملك اگر خواه بگيرد بغير اين مضمون آن مضمون مملوك غاصب مذکور است زیرا چه ملک او تمام شده است

بنابر سببی که متصل شده است بآن رضای مالک بحجت آنکه او همان مقدار قیمت را دعوی نموده بود و اگر رضای گرفته باشد مالک

موافق قول غاصب مذکور بنابر سؤگند او پس مالک در صورت مذکور مختار است اگر خواهد ثابت و برقرار ماند بر آنچه تاوان گرفته است

و اگر خواهد بگيرد بعين آن مضمون او آنچه تاوان گرفته بود آنرا واپس دهد بخاصب مذکور زیرا چه در صورت رضای مالک بمقدار

مذکور تمام نشده است چه او دعوی مقدار نماید وليكن گرفته بود آن مقدار را بسبب آنکه ویراجعت نبود بر مقدار زائد از آن و اگر

ظاهر شود بعين آن مضمون در حالیکه قیمت آن بمقدار تاوان مذکور است یا کمتر از آن پس در صورتیکه تاوان گرفته است

مالک از غاصب مذکور موافق قول او بنابر قسم او حکم آن چنان است که مذکور شد بنابر ظاهر روایت و یعنی مالک مختار است

اگر خواهد بر تاوان مذکور ثابت و برقرار ماند و اگر خواهد واپس بگيرد بعين آن مضمون را از غاصب مذکور و واپس دهد باو آنچه

گرفته بود از و ص و بعين اصح است زیرا چه رضای مالک بگرفتن تاوان مذکور تمام نشده است بسبب آنکه او دعوی مقدار زائد

نماید و آن مقدار باو نرسیده است پس او مختار خواهد شد بسبب فوت شدن رضای او و بقول کفخی راجع بنیائیت مالک را

مسئله ۱۰ اگر شخصی غصب کرده بنده را و فروخت آنرا و بعد از آن تاوان گرفت مالک از غصب مذکور قیمت آنرا پس

بيع مذکور جائز است و اگر آنرا در غاصب مذکور آن بنده مضمون را و بعد از آن تاوان گرفت از مالک قیمت آنرا دعوی آن

جائز نیست زیرا چه ملک غصب در ثابت شد بسبب بی اعتبار دانستن آن در صورت بنابر آنکه آن ثابت است بطریق هتفا و بسبب حجت عند ظاهر میشود

مالک غاصب بعين کسب در حق اولاد و اعنی اگر غصب کرد کسی کمترین را و جمع شد کسب نیز مذکور نزد غاصب بعد از آن تاوان و اعنی چه مذکور

قیمت آنرا پس آن کسب آن غاصب مذکور میشود و اگر اولاد را بگيرد کمترین مضمون نزد غاصب بعد از آن تاوان و غاصب مذکور قیمت آنرا پس آن اولاد

آنرا غاصب مذکور نمیشود حاصل کلام نیست که ملک غاصب بسبب بی اعتبار دانستن آن ناقص کفایت میکند برای جواز بيع و برای حق

ص بخانه ملک مکاتب و اعنی ملک مکاتب مالک او ناقص است و با وجود آن اگر بيع کند بنده را اگر کسب است جائز است اگر آنرا بگيرد آنرا جائز است

قال وولد المصوبة وماؤها ومثرة البستان المصوب امانة في يده الغاصب ان هلك فلا ضمان عليه الا ان يتقدي فيها او يطلبها ما لها فيمنعها اياها وقل الشافعي زوائه المصوب مضمونة متصلة كانت او منفصلة لوجود الغصب وهو اثبات اليد على مال الغير بغير رضاه كما في الظنية المخرجة من الحرم اذا ولدت في يده يكون مضمونا عليه ولکن ان الغصب اثبات اليد على مال الغير على وجه يزيل يد المالك على ما ذكرناه ويد المالك ما كانت ثابتة على هذه الزيادة حتى يزيلها الغاصب ولو اعتبرت ثابتة على الولد لا يزيلها اذا ظاهر عدم المنع حتى لو منع الولد بعد طلبه بضمنه وكذا اذا تقدي فيه كما قال في الكتاب وذلك بان اتلفه او دجعه فاكله او باعه وسلمه وفي الظنية المخرجة لا يضمن ولها اذا هلك قبل التمكن من اكله سال لعدم المنع وانما يضمنه اذا هلك بعد لوجوه والمنع بعد طلب صاحب الحق وهو الشرع على هذا اکثر مشائخنا ولو اطلق الجواب فهو ضمان جنائية ولهذا ابتكرنا ابتكارا واجب بالاحسان والامتنان

مسئله ۳- ثمرة بوستان مصوب ودر نزد مصوب ونگارنی چون بر می جبال من امانت است در دست غاصب آن پس اگر بپاک شود ضمان آن بر وی لازم نمی آید مگر وقتیکه تعدی نماید در آن یا طلب نماید آنرا مالک از غاصب مذکور را و بدهد آنرا مالک مذکور پس در صورت ضمان بر وی لازم می آید و شافعی رجح میگوید که زوائد مصوب خواه متصل باشند آن زوائد چون بر می جبال ص یا متصل نباشند چون اولاد ص مضمون است بسبب آنکه غصب متحقق است در آن چه معنی غصب اثبات متصفه بر مال غیر بی رضای او و این معنی در آن یافته میشود پس آن مضمون است اگر چه از آن قبضه مالک نکرده است غاصب از زوائد مذکور چنانچه مضمون است بچه آمو در صورتیکه بیرون کند محرم آموئی را از محرم و بچه را نماید آن آمو در دست آن محرم با وجودیکه آن بچه در دست نبوده از آن قبضه او متحقق شود همچنین در اینجا نیز دلیل علمای مراجع است که غصب عبارت است از اثبات قبضه بر مال غیر بر وجهیکه مالک کند قبضه مالک را چنانچه سابق مذکور شد و قبضه مالک ثابت بود بر زوائد مذکوره تا از آنکه آن نماید غاصب و اگر اعتبار نکرده شود قبضه مالک بر زوائد مذکوره بطریق تبعیت بنا بر مالک پس آن قبضه ثابت است و آنرا زائل نکرده است غاصب زیرا چه ظاهر مانع نکرده است مالک را از زوائد مذکوره حتی اگر بدهد آنرا با دو بعد از طلب او پس درین هنگام غاصب مذکور ضمان آن زوائد میشود و همچنین وقتیکه تعدی نماید در آن با نیطوری که تلف کند آنرا یا بچ کرده بخورد یا بفروشد و تسلیم آن نماید بشرطی بجا آید مذکور مضمون نیست وقتیکه مالک شود پیش از آنکه قادر شود آن محرم برگذاشتن آن در محرم بسبب عدم منع و جزین نیست که ضمان آن میشود وقتیکه مالک شود بچه مذکور بعد از قدرت او برگذاشتن آن چه درین هنگام منع از وی یافته میشود بعد از طلب صاحب حق و صاحب حق بچه آمو مذکور شرع است و اکثر مشائخ برین اند که مذکور شد و اگر حکم مطلق باشد با نیطوری که آن بچه مضمون باشد در صورت پس جواب آن اینست که ضمان بچه آمو مذکور ضمان جنایت است لهذا مکرر میشود ضمان برای آن وقتیکه مکرر شود جنایت و در صورت آن اینست که اگر اخراج کند آموئی را محرم از محرم و او را کند ضمان آنرا و بعد از آن اگر بگوید که اخراج کند آن را از محرم ضمان دیگری لازم می آید ص و لهذا واجب میشود ضمان آن بسبب امانت و اشارت بر آن

فلان یجب هو فوقها هو اثبات اليد على المستحق لا من ادراجي قال وما نقصت الجارية بالولادة

فی ضمان الغاصب فان كان فی قيمة الولد وفاء به جبر النقصان بالولد وسقط ضمانه عن الغاصب قال
نفسه والشافعي راه لا یجبر لنقصان بالولد لان الولد ملكه ولا یصلح جابرا للملكه كما فی ولد الطبیة
وکما اذا هلك الولد قبل الرد او ماتت الام وبالولد وفاء وصار كما اذا جرد صوف نشاة عبده او قطع
قوائمه شجر عبده او خطه عبده عبده او علمه الحر فانه فاضناه بالتغلیم ولنا ان سبب الزیادة
والنقصان واحد وهو الولادة او العلق علی ما عرف وعند ذلك لا یعد نقصاننا فلا یوجب
ضمانا وصار كما اذا غصب جارية سمیة ففزلت ثم سمتت او سقطت ثمینتها ثمینت او قطع ید المصوب
فی یده واذا رثها واداه مع العبد یجوز عن نقصان القطع وولد الطبیة مضمون وكذا اذا ماتت الام

پس صورتیکه محرم مذکور قبضه ثابت کرده است بر بچه آهوند که مستحق است ضمان آن بطریق اولی ثابت خواهد شد چه اثبات قبضه فوق اعانت
و اثبات است مسئله هم اگر ناقص شود کثیر مضروب بسبب ناییدن فرزند نرزد غاصب پس اگر بسبب قیمت آن فرزند
جبر نقصان آن شود ضمان آن ساقط میشود از غاصب مذکور و شافعی فرج گفته اند که بسبب قیمت فرزند جبر نقصان آن
نیشود زیرا چه آن فرزند ملوک مالک کثیر مذکور است پس صلاحیت این ندارد که بان جبر نقصان ملک مالک شود چنانچه
در بچه آهوی مذکور است اعنی اگر محرم اخراج کند آهوی را از حرم و بچه ناییدن آن آهوند نقصان آن بسبب ناییدن بچه قیمت آن
کفایت کند برای جبر نقصان او و این روایتی در این یافته میشود پس آن مضمون است اگر چه از آن قبضه مالک کرده است غاصب
از زائد مذکور چنانچه مضمون است بچه آهوند صورتیکه بیرون کند محرم آهوی را از حرم و بچه ناییدن آن آهوند دست آن محرم
با وجودیکه آن بچه در دست کسی نبود تا از آن قبضه او تحقق شود همچنین در اینجا نیز در همین در صورتیکه بیره آن مسندند
پیش از آنکه واپس دهد غاصب مضروب مذکور یا بیره وادان فرزند بسبب ناییدن قیمت آن فرزند کفایت کند برای
جبر نقصان و چنان شد که اگر بیره و کسی بشیر گو سفند غیر را یا بیره و شاخهای درخت غیر را یا خسی کند بنده غیر را یا تعلیم حرفه کند آنرا
و بسبب آن ناقص گردد چیزی از آن چه در صورت ماضی نقصان میشود آنکس اگر چه بعد از امور مذکور قیمت آن چیزی را نماند گردد
و دلیل علمای مارج نیست که در صورتیکه کلام در آن است سبب زیادتی و نقصان یک چیز است و آن ناییدن است یا علق
بنابر آنچه مقرر و معلوم است و هر گاه سبب زیادتی و نقصان یک چیز است پس این نقصان موجب ضمان نیست و چنان شد که
کسی غصب کرد کثیر فریره را و آن کثیر را غرقت و بعد از آن فریره شد یا اقتاد و ندان پیشین او و بعد از آن است آن ندان یا بیره
دست بنده مضروب را نرزد غاصب آن واد گرفت ارش آنرا وادارش مذکور مع بنده مذکور با لکش چه درین صورت با
ضمان نقصان لازم نمی آید بر غاصب مذکور و مسئله بچه آهوند که نظیر آورده اند آنرا از فر و شافعی روح مسلم نیست و در مردن مادر
فرزند مذکور بسبب ناییدن او روایت است و بنابر یک روایت اگر در قیمت فرزند مذکور جبر نقصان آن اندیش پس جبر نقصان شود

و ترجمه ثانیه ان الولاده ليست بسبب موت الامراذ الولاده لا تنقض اليه غالباً و بخلاف ما اذا حلت
 الولد قبل الرد لانه لا بد من رد اصله للبرهه فكله الامه من رد خلفه و الحضاء لا يبعد زياده لانه عرض
 بعض لفسقه و لا اتحاد في السبب فيما وراء ذلك من المسائل لان سبب نقصان القطع و الحجز و سبب الزيادة
 القمو و سبب نقصان التعليم و الزيادة سببها القمو قال و من عصب جارية فزني بها حلفت ثمرها و ماتت

في نفاسها يضمن قيمتها يوم حلفت و لا ضمان عليه في الحرمة هذا عند ابي حنيفة نراه و قاله لا يضمن في
 الامهه ايضا كما ان الرد قد صح و الهلاك بعده بسبب حدث في يد المالك و هو الولاده فلا يضمن الغاصب
 كما ان حلفت في يد الغاصب ثمرها فملكك او ماتت في يده ثمرها فملكك او حلفت فملكك منه و لكن بشرط جارية قد حلفت
 يد البائنه فولدت عند المشتري ماتت في نطفها يخرج على البائنه بالافتاق بالثمن و لكنه انه عصبها و انفق فيه سبب

و اين بر روايت ديگر که ظاهر روايت است بسبب قيمت فرزند جیر نقصان آن نمیشود و وجه آن اینست که زانیان
 سبب موت مادر نیست چه زانیان غالباً مقضی بموت نمیشود بلکه اکثر سلامتی است و در صورتیکه بمیرد آن فرزند پیش از آنکه واپس دهم
 غاصب مقصوب مذکور را جیر نقصان نمیشود و بجهت آنکه لابد و ضرورت است که آن واپس دهد اصل را که مادر است بصفتی که آن صفت
 غصب نموده است آنرا و چون نقصان شد در آن پس ضرورت است که واپس دهد خلف آنرا که فرزند مذکور است و چون مرد فرزند پیش
 از واپس دادن اصل آن که مادر است پس در آن اصل صفت مذکور یافته نشود و واپس آن خلف کافی نمی کردن بنده حیوانی و شمره و چون آن عرض
 بعضی ناسقان است و مسائل دیگر که سوای آن است پس در آن سبب زیادتی و نقصان یک چیز نیست چه سبب نقصان است
 بریدن شاخهای آنست و سبب زیادتی نداشت و سبب نقصان در گوسفند بریدن ششم آن است و سبب زیادتی نهایی آنست
 و سبب نقصان در بنده تعلیم و تادیب است و سبب زیادتی فهم آن غلام است مسئله ۵ - اگر شخصی غصب کرد کنیز را
 خرد کرد با او و حامله گشت آن کنیز و بعد از آنان واپس داد آنرا غاصب مذکور و مرد آن کنیز در حالت نفاس پس در صورتیکه حامله
 مذکور تا ولدی میدید قیمت آنرا که در روز علوق بستان است و در صورتیکه آن زن حره باشد ضمان بران نیست نزد ابی حنیفه و صاحب
 گفته اند که در صورت کنیز نیز ضمان نیست و دلیل صاحبین بر آنست که در صورت مذکور هرگاه واپس داد غاصب مذکور کنیز مذکور را
 بالکشف صحیح شد واپس داد آن پس آن کنیز منصوصه بالکشف رسید بعد از آنان ملاک شد بسببی که حادث شده است در دست ملک
 و آن سبب زانیان نمیدانست پس ضامن آن نخواهد شد غاصب مذکور چنانچه ضامن نمیشود و غاصب در صورتیکه کنیز منصوصه
 بیار شود به بیماری تب مثلاً در دست غاصب بعد از آنان واپس دهد آنرا غاصب بمیرد آن کنیز در دست مالک و چنانچه ضامن نمیشود
 غاصب در صورتیکه زنا کند با کنیز منصوصه کسی نزد او و بعد از آنان واپس دهد آنرا غاصب و حذر نمانده شود بکنیز مذکور نزد مالک بمیرد
 بسبب آن و چنانچه ضامن نمیشود بآن در صورتیکه خرید کسی کنیزی را که حامله است نزد بائع و بعد از آنان بچهدانید کنیز نزد مشتری مرد
 در حالت نفاس و دلیل ابی حنیفه آنست که در صورت مذکور غاصب که در دست غاصب مذکور آن کنیز را حامله میکند و باینکه

و اینست

وكانت وفيها ذلك فلم يوجد الرد على الوجه الذي اخذه فلم يرجع الرد وصار كما اذا جئت في يد الغاصب حياة
فقتلت بها في يد المالك ودعت بها بل كانت الجناية خطأ يتجمل على الغاصب بكل القصة كذا هذا بخلاف الحق
لا سيما لا تضمن بالغصب ليبقى ضمان الغصب بعد فساد الرد وفي فصل الشراء الواجب ابتداء التسليم معاذركنا
شروط صحة الرد والرضا سبب كجله مولود لا جرح ولا متلف فلم يوجد السبب في يد الغاصب قال لا يضمن
الغاصب منافع ما غصبه الا ان ينقص باستعماله فيغرم النقصان وقال الشافعي ربه يضمنها فيجب اجر المثل ولو قو
في المذهبين فيها اذا عطلها او سكتها وقال مالك ربه ان سكتها يجب اجر المثل وان عطلها لا شيء
عليه كانه ان المنافع اموال متقومة حتى تضمن بالعقود فكذا بالعضوب ولنا انها حصلت على ملك
الغاصب كذا فقها في مكافاة اذ لم يكن حادثا في يد المالك لا عنها اعراض لا تنفع فيك لها دفعا لحاجته

وواليس وادانها في حال كذا وان سبب ملكك موجود است و ليس يا فتى نشد و ليس وادان ان بعضتي كغصب كرهه وادانها ليس ان
واليس وادان صحيح نيت ليس خيان شده جنائتي كره كنيز منصوبه در دست غاصب كشته شد بسبب ان جنائيت در دست ملك يا فتى
كنيزه كرهه بولي جنائيت بسبب آنكه ان جنائيت بطريق خطا بود نه بطريق عمد و در نصورت ميگيرد ملك جميع قيمت آنرا از غاصب
ميجيرد و در جنايت بخلاف آنكه ان زن منصوبه جرحه باشد چه ضمان جرحه بسبب غصب لازم نمي آيد تا ضمان آن باقي مانده بزرگه غاصب
بعد از واپس دادن آن و تنبيه صحيح نباشد واپس دادن آن و آنچه در صورت خريدن كنيزه حامله ذكر شد ليس جواب آن نيت كه در نيت
براي آن كره تسليم آن ابتدا نكرده آنكه تسليم آن واجبست براو بنا بر آنكه او گرفته بود آنرا اولتا واجب شود تسليم آن بصفتي سابق گرفته بود
آنرا و همين شرط صحت واپس دادن است در صورت غصب پس قياس اين بران صحيح نيت و جواب مسأله زنا كره كنيزه منصوبه
و مردن آن بسبب زدن حد آن اين است كه زنا بسبب زدن تا زيان است كه موجب الم است نه موجب جرح و تلف پس سبب ملكي
يا فتى نشد در دست غاصب مسأله ۴ غاصب ضامن منافع منصوب نميشود وليكن اگر منصوب ناقص گردد بسبب
استعمال واپس دين هنگام اوضا من نقصان ميشود و شافعي راج گفته است كه غاصب ضامن منافع منصوب ميشود و ليس تزاد
واجب ميشود اجرت مثل و بايد دانست كه هر چه فرق نيت ميان مذمب علمي و مذمب شافعي راج در صورتيكه غصب كند كسي را
و محط گذارد آنرا يا سكوت كند در آن و اعني در هر دو مذمب در نصورت غاصب ضامن منافع آن نيت است و امام مالك راج
گفته است كه اگر سكوت كند در آن واجب ميشود اجرت مثل و اگر محط گذارد و ليس در نصورت واجب نميشود بر غاصب ذكره راج
و دليل شافعي راج نيت كه منافع اموال متقومه است لهذا مضمون ميشود بسبب عقود و ليس مضمون خواهد بود بسبب نصب دليل علمي راج
يك نيت كه منافع منصوب حاصلست و ملك غاصب بسبب آنكه آن منافع حادثست و در كننت او يعني در تصرف و قدرت او
بر وجهيكه اصررت كند آنرا در حاجت خود زيرا چه آن منافع حادث نبود در دست ملك بجهت آنكه منافع اعراضست كه باقي نماند
و چون منافع منصوب حادثست در كننت غاصب پس او ملك كند خواهد بود براي دفع حاجت خود و ليس اوضا من آن نخواهد شد

لا بد ان فی موم و قلیک الحروف و قلیک الحروف الی و اما من مستثنی عن عقودهم و بخلاف العبد المرنه
 يكون للذمی لانما ضامن العبد ترك التعرض له لما فيه من الاستخفاف بالدين و بخلاف مذکور
 التسمية حامدا اذا كان من نجه لان ولاية المراجعة ثابتة قال فان غصب من مسلم خمر اخلها
 او جلد ميتة فله بعه فاصحابه ان ياخذ الخجل بغير شئ و ياخذ جلد الميتة و يرد عليه ما زاد الدباغ
 فيه والمراد بالفصل الاول اذا اخلها بالنقل من الشمس الى الظل ومنه الى الشمس و بالفصل الثاني
 اذا دونه بماله قيمة كالقسط والعقص ونحو ذلك والفرق ان هذا التخليل تطهير له بمنزله غسل الثوب
 الغيب فيبقى على ملكه اذا ثبتت المالية به وهذا الدباغ الفصل بالجلد مال متقوم للغاصب
 كالصبيغ في الثوب فكان بمنزلة فلها اياخذ الخجل بغير شئ و ياخذ الجلد و يوطى ما زاد الدباغ
 فيه و بيانه ان ينظر الى قيمته ذكيا غير مدبوغ و الى قيمته مدبوغا فيضمن فضل ما بينهما
 ولغاصب ان يجبسه حتى يستوفي حقه كحق الحبس في المبيع قال وان استهلكها ضمن الخجل

زیر اتیکلیک و تکلیف شمعیت حق فمی بخلاف بوازی را چه پوششی ست از عقود و نه بخلاف بنده ذمی مسلکین و قتیکه تر شود آن بنده اگر ملک کند
 آن بنده را مسلمانی ضامن آن نمیشود برای ذمی مذکور اگر چه او در اعتقاد خود آنرا مال متقوم میدانند زیرا چه میان ما مور بهتیم بانیکه
 تعرض کفر آن بنده مرتد را چه در آن استخفاف دین است و بخلاف مترك التسمیه عمدا و قتیکه مالک آن مباح میدانند آن را چون
 شافعی مرتد است اعنی اگر قهق کندان ذبیح را حقی ضامن آن نمیشود و حقی مذکور برای شافعی مذکور اگر چه او بنا بر مذنب خود آن را
 مال متقوم میدانند زیرا چه ولایت الزام حرمت آن بر شافعی مذکور ثابت است مرضی مذکور را بنا بر آنکه ویرا میرسد که ندوی حجت
 و دلیل ثابت کند حرمت آنرا بر شافعی مذکور مسئله ۲ ساگر غصب کرد کسی غیر مسلمانی را و بعد از آن سرکه ساخت آنرا با بنظر
 که آنرا ساعتی در آفتاب گذاشت و ساعتی در سایه یا غصب کرد پوست مردار و می را و دباغت و او آنرا بخیری که قیمت دارد پس
 صاحب خمر را میرسد که بگیرد آن سرکه را بی آنکه چیزی بدید بغاصب مذکور بگیرد آن پوست مردار را و بدید بغاصب مذکور چیزی که
 بسبب دباغت زیاده شده است زیرا چه در صورت اول سرکه ساختن مرطک کردن آنست بمنزله شستن جامه ناپاک پس آن سرکه
 باقیست در ملک مالک اول چه بسبب سرکه ساختن آن بلیت آن ثابت نشده است و بسبب دباغت در صورت دوم مشفل
 شده است بپوست مذکور مال غاصب که متقوم است چون رنگ در جامه پس آن بمنزله رنگ کردن جامه است و بنظر این فرق
 میگردد صاحب خمر سرکه مذکور را بی آنکه چیزی بدید بغاصب مذکور و میگردد پوست مذکور را و میدید بغاصب مذکور آنچه زیاده شده است
 بسبب دباغت و مثال آن نیست که قیمت آن پوست نمایند در حالیکه فرض کنند آن را پوست فلیح غیر مبلوغ و نیز قیمت آن
 نمایند در حالیکه مبلوغ است پس بدید بغاصب مذکور آنچه زیاده شود قیمت آن در حال دوم بر قیمت آن که در حال اول است
 و در صورت میرسد بغاصب مذکور را که حبس کنند آن خضوب را تا آن زمان که استیفای حق نماید چنانچه بالغ با حق حبس مبیع
 برای گرفتن ثمن آن و در صورت مذکور بغاصب مذکور اگر مالک کند سرکه مذکور را یا پوست مبلوغ مذکور را ضامن سرکه می شود

ولو یضمن الجمله عند انی حقیقه را و قال فی فیض الجمله مدیون و یعطى مالک الدیون علیه و لو هلك فی یدیه لا یضمنه
 باجماع المال الخ فلانه لما بقى على ملك مالک و هو مال متقوم ضمنه بالانكاف و يجب مثله لان الخ من
 ذوات الامثال و اما الجمله فلهما انهما بقى على ملك للمالك حتى كان له ان يأخذه و هو مال متقوم فیضمنه و
 بالاحتیاط و یعطى المالك ما زاد الدیون علیه كما اذا عصب بافصبه و استهلكه یضمنه و یعطى للمالك
 ما زاد الصبغ فیه و لا یضمنه و اجب الرد فانه اوقته علیه یخلفه قیمته كما فی المستعار و هذا فاراق طلاق بنفسه
 و قولنا یعطى ما زاد الدیون فیه محمول على اختلاف الجنس اما عند اتحاد بطرح عنه ذلك القدر
 و یؤخذ منه الباقي لعدم الفائده فی اخذ منه ثمر الرد علیه و له ان التقوم حصل بصنع الغاصب صنعته
 متقومه لاستعماله ما له متقوماً فی ذلک لان یحسب خسران فی زاد الدیون فیه فکان حلاله و الجمله تبطل فی حق التقوم

و ضامن پوست مذکور میشود نزد ابی حنیفه رج گفته اند که ضامن پوست مدیون مذکور نیز میشود ولیکن در او میشود یا چیزی که
 زیاده شده است بسبب وباغت و وجه ضمان سرکه نیست که هرگاه آن سرکه باقیمت در ملک مالک اول حال آنکه آن مال تمام است و پوست
 پس ضامن آن خواهد شد غاصب مذکور بسبب تلف کردن آن و واجب خواهد شد بر او که بدین مثل آن سرکه را باز بچسباند سرکه
 از ذوات الامثال است و اما وجه ضمان پوست مذکور نزد صاحبین رج کی نیست که پوست مذکور باقیمت در ملک مالک آن باشد
 میرسد و یا اگر بگیرد آنرا و پوست مذکور مال متقوم است پس مالک آن ضمان پوست مدیون خواهد گرفت از غاصب مذکور بسبب آنکه
 او تلف کرده است آنرا و بعد از آن خواهد داد و با غاصب مذکور آنچه زیاده شده است بسبب وباغت چنانچه اگر غصب کرد شخصی باریچه
 کسی را و رنگ کرد آنرا و بعد از آن مالک کرد آنرا ضامن میشود و میدیوی مالک باریچه چیزی را که بسبب رنگ زیاده شده است
 دوم نیست که واپس دادن پوست مدیون واجب است بر غاصب مذکور و هرگاه تلف کرد آنرا عرض آن خواهد داد و اگر آن قیمت است
 چنانچه اگر مستقیم مالک کند مستعار را ضامن قیمت آن میشود باید دانست که پوست مذکور اگر تلف شود در دست غاصب مذکور بی آنکه او
 تلف کند آنرا پس او ضامن آن نمیشود با جمیع خواه و باغت نموده باشد آنرا بجز قیمتی داشته باشد یا نداشته باشد باید دانست که
 آنچه مذکور شد که نزد صاحبین رج خواهد گرفت مالک قیمت پوست مدیون را از غاصب مذکور و خواهد داد و بوی آنچه زیاده شده است
 بسبب وباغت پس آن در صورتیست که قیمت پوست و قیمت صنعت وباغت جنس مختلف باشد چنانچه قیمت نموده شود
 پوست مذکور بدینار و قیمت نموده شود صنعت وباغت بدینار و اما اگر مرد و از یک جنس باشد پس در نصیحت باید که مالک
 وضع کند بمقدار قیمت صنعت وباغت از غاصب مذکور و باقی را بگیرد و از وی چه در نصیحت هیچ فائده نیست و اگر گفتن آن
 و باریچه و دادن دلیل ابی حنیفه رج نیست که پوست مذکور متقوم شده است بسبب صنعت غاصب مذکور که عبارت است از
 وباغت و صنعت مذکور متقوم است چه غاصب مذکور استعمال کرده است و مان مال متقوم را ندانند میرسد یا که حبس کند آن را
 اما آن زبان که بگیرد آنچه زیاده شده بسبب وباغت پس آن صنعت حق است و پوست مذکور هیچ صنعت حق متقوم

ثم الأصل وهو الصنعة غير مضمون عليه فكذا التابع كما اذا هلك من غير صنعة بخلاف وجوب الرد حال قيامه لانه يتبع الملك والجلد غير تابع للصنعة في حق الملك للبثوث قبلها وان لم يكن متقوما بخلاف الزكوة والقول لان التقوم فيهما كان ثابتا قبل الذبح والصنيع فلم يكن تابعا للصنعة ولو كان قائما فاداء المالك ان يتركه على الغاصب في هذا الوجه ويعقبنه قيمته قيل ليس له ذلك لان الجلد لا قيمة له بخلاف صنيع الثوب لان له قيمة وقيل ليس له ذلك عند ابي حنيفة رآه وعند هاله ذلك لانه اذا تركه عليهم وضمنه غر الغاصب عن رده لا قصاره كالاستهلاك وهو على هذا الخلاف على ما بينا لا تميل بقيمة جلد مدبوغ ويعطيه ما زاد الدباغ فيه كما في الاستهلاك وقيل بقيمة قيمة جلد ذكي غير مدبوغ ولو دبغه بما لا قيمة له كالتراب والشمس فهو لما لك به بلا شيء لانه بمنزلة غسل الثوب ولو استهلكه الغاصب يعقبن قيمته مدبوغا وقيل

وان صنعت اصل ست دران دان اصل که صنعت ست فحان آن وجوب نیست بر غاصب مذکور پس همچنین واجب نخواهد شد بر او ضمان تابع که پوست مذکورست چنانچه ضمان آن واجب نمیشود در صورتیکه مالک شود آن پوست در دست غاصب مذکور بی آنکه او مالک کند آنرا بخلاف آنکه اگر پوست موجود باشد چه در صورت وجوب نیست بر غاصب مذکور که واپس دهد آن را با کاش بنابر آنکه واپس دادن آن تابع ملک مالکست و پوست مذکور تابع صنعت و باغیت نیست در حق ملک چه ملک مالک ثابتست دران پیش از او باغیت اگر چه آن پوست درین حالت متقوم نبود بخلاف پوست ذبیحه و پارچه چه ملک آنرا میرسد که ضمان آن بگیرد از غاصب آن زیرا چه این هر دو متقومست پیش از او باغیت و پیش از رنگ کردن پس متقوم بودن آن تابع صنعت نیست و باید دانست که در صورت مذکوره اعمی در صورتیکه پوست مذکور را باغیت نموده است غاصب مذکور بچیزیکه قیمت دارد موجود باشد در دست غاصب مذکور و مالک آن خواهد که بگذارد آنرا در دست غاصب مذکور و ضمان بگیرد از وی قیمت آنرا پس بعضی گفته اند که این نمیرسد او را زیرا چه برای پوست مذکور هیچ قیمت نیست بخلاف رنگ کردن جامه مخصوص چه جامه قیمت دارست و بعضی گفته اند که این نمیرسد او را نزد ابی حنیفه روح و نزد صاحبین روح این میرسد او را زیرا چه هرگاه ابا کرد مالک اگر فروتن پوست مدبوغ مذکور گذاشت آنرا در دست غاصب مذکور و تا آن وقت که پوست از او پس غاصب مذکور عاجز گشت از واپس دادن عین آن پوست پس این مانند استهلاك شد و دران اختلاف مذکورست و بعد از ان باید دانست که بعضی گفته اند که بنابر قول صاحبین ج ضمان خواهد گرفت مالک قیمت پوست مدبوغ را از غاصب خواهد داد و بوی آنچه نیاوده شده است بسبب و باغیت چنانچه در صورت استهلاك و بعضی گفته اند که خواهد گرفت قیمت پوست ذبیحه را که غیر مدبوغ باشد و باید دانست که انهمه که مذکور شد وقتیست که و باغیت داده باشد غاصب بچیزیکه قیمت دارد و اگر و باغیت داده باشد غاصب بچیزیکه قیمت نداشته باشد چون تراب و آفتاب پس آن پوست در صورتیکه مالک آن میرسد بی آنکه چیزی بدد به غاصب مذکور چه و باغیت مذکور بنابر ششتمین باب است و اگر در صورتیکه مالک کند آنرا غاصب تمام آن پوست خواهد شد و حالیکه مدبوغست و بعضی گفته اند که ضمان خواهد شد قیمت آن پوست

ظاهر غیر مدبوعه آن وصف الد باغة هو الذی حصله فله یضمن وجه الاول دعلیه لاکنون ان صفة
الد باغة تابعة للجلد فله یقر عنه و اذا صار الاصل مضمونا علیه فکذا صفته ولو خلل الخربا لبقاء الملم فیها قالوا
عند ابی حنيفة ربه صار ملكا للغاصب ولا شئ له علیه وعندهما اخذ المالك واعطى ما اراد الملم فيه
بمنزله دبع الجلد ومعناه ههنا ان یعطى مثل وزن الملم من الخل وان اراد المالك تركه علیه
و تضمینة فهو علی ما قبل و قبل فی دبع الجلد و کواستهلکها لا یضمنها عند ابی حنيفة ربه خلافا لهما
کما فی دبع الجلد و کواستلها بالقاء الخل فیها فعن محمد ربه انه ان صار خلافا من ساعته یصیر ملكا للغاصب
ولا شئ علیه لانه استهلک له و هو غلام مقوم وان لم یصر خلافا لا بعد زمان بان کان الملتقی فی خلا
قلیده فهو بينهما علی قدر کیلهما لانه خلط الخل بالخل فی التقدير و هو علی اصله لیس باستهلک و عند
ابی حنيفة ربه هو للغاصب الوجهین ولا شئ علیه لان نفس الخلط استهلک عندہ ولا ضمان فی الاستهلک لانه

در مالیک پاک غیر مدبوعه است زیرا چه وصف و باغت را او حاصل کرده است پس اوضاع من آن نخواهد شد و قول اول تمام اکثر شراخ
و وجه آن نیست که وصف و باغت تابع پوست مذکور است پس از آن جدا نخواهد شد و نگاه ضمان اصل پوست واجب شد بقراب
مذکور پس همچنین واجب خواهد شد بر اوضاع تابع که وصف مذکور است مسئله ۱۰ - اگر غاصب خمر سرکه گرداند آنرا به سبب
انداختن نمک در آن پس گفته اند نعمت که در صورت نزد ابی حنيفة ربه آن سرکه ملوک غاصب میگردود و هیچ چیز بر او واجب نمیشود
و نزد صاحبین رح خواهد گرفت آن سرکه را مالکش خواهد داد و غاصب مذکور آنچه زیاد شده است بسبب انداختن نمک مانند
و باغت پوست اعنی بیدار و سرکه بوزن نمک او را اگر خواهد مالک که بگذارد آن را در دست غاصب مذکور و بگیرد از وی ضمان
آن پس در آن همان دو قول است که در صورت و باغت پوست مذکور شد و اگر غاصب مذکور تلف کند آن خمر مضروب را پس
هیچ ضمان آن بر او لازم نیست نزد ابی حنيفة ربه بخلاف قول صاحبین رح چنانچه مذکور شد در مسئله و باغت پوست مذکور و اگر
غاصب مذکور سرکه گرداند خمر مضروب را بسبب انداختن سرکه در آن پس در صورت مردیت از محمد رح که اگر آن خمر سرکه گردد
و ضمان ساعت که سرکه در آن انداخت پس آن سرکه ملوک غاصب میگردود و بر او هیچ ضمانی لازم نمی آید زیرا چه سرکه انداختن
در صورت اتمام آن خمر است و خمر مال مقوم نیست و اگر آن خمر سرکه گشت مگر بعد از زمانی بسبب آنکه آن سرکه که در آن انداخته بود
تقلیل بود پس در صورت آن مشترکست میان غاصب مالک بقدر کیل آنها اعنی غاصب مذکور خواهد گرفت از آن سرکه
برسد آن مقدار سرکه او انداخته است آنرا در خمر مضروب مالک آن خمر خواهد گرفت از آن سرکه برسد مقدار خمر خود زیرا چه غاصب مذکور
در صورت خلط کرده است سرکه خود را بر سرکه مالک خمر باعتبار این استمالک نیست بنابر قاعده مجموع و نزد ابی حنيفة ربه آن سرکه
ملوک غاصب مذکور است در هر دو صورت و هیچ ضمان آن بر او لازم نیست زیرا چه مخلوط کردن غاصب مذکور سرکه خود را به خمر
مضروب استمالک آن است نزد ابی حنيفة ربه و در صورت استمالک ضمان نیست زیرا چنین
این اگر استمالک خمر است پس مقوم نیست و اگر استمالک سرکه است بجمعا بلکه سرکه گردیده است پس ضمان استمالک

اتلف ملك نفسه وعند محمد راء لا يضمن بالاستفلا في الوجه الاول لما بينا ونضمن في الوجه الثاني لانه اتلف ملك غيره وبعض المشايخ اجروا جواب الكتاب على اطلاقه ان للمالك ان ياخذ الخلف في الوجه كما يغير شئ لان المانع يصير مستمرا في الخلف فلم يبق منقوما وقد كثرت فيه اقوال المشايخ وقد انتبتناها في كفاية المتعقل ومن كسر لمسلم بربط او طبلا او مزمارا او دقا او اراق له سكر او منصرفا هو ضامن وبيع هذه الاشياء جائز وهذا عند ابي حنيفة نراه وقال ابو يوسف ومحمد راء لا يضمن ولا يجوز بيعها وقيل الاختلاف في الدف والطبل الذي يضرب لللهو فاما طبل الغزاة والدف الذي يباح ضربه في العرس يضمن بالاختلاف من غير خلاف وقيل الفتوة في الصمان على قوطها والسكر اسر للنتي من ماء الرطب اذا اشتد والمنصف ما ذهب نصفه بالطبخ وفي المطبوخ ادنى طبخة وهو الباقي عن ابي حنيفة نراه وايتان في التضييع والبيع لهما ان هذه الاشياء اعدت للمعصية فبطل تقويمها كالخمر ولا نه فعل ما فعل امر ابا المعرف وهو باهر التشرع

صل اتلف مال خود است زیرا چه آن سرکه ملوک غاصب مذکور است چه غاصب مذکور آن سرکه را بعد از سرکه گشتن خمر را معنی که در آن سرکه انداخته بود ملاک کرده است چه درین هنگام آن سرکه را آن غاصب مذکور گشته است پس او تلف کرده است مال خود را **صل** و نیز در صورت اول **ف** اعنی اگر ملاک کند غاصب آن سرکه را بعد از آنکه سرکه شده باشد آن خمر بجز انداختن او سرکه در آن **صل** ضامن نیست و غاصب مذکور بنا بر وجهیکه سابق مذکور شد **ف** اعنی بسبب آنکه او تلف کرده است مال غیر متقوم **صل** و در صورت دوم **ف** اعنی اگر غاصب مذکور ملاک کند آن سرکه را در صورت سرکه گشتن خمر بسبب انداختن سرکه در آن بعد از گذشتن زمانی **صل** پس در این صورت او ضامن است زیرا چه او تلف کرده است مال غیر را و بعضی مشایخ جواب کتاب را بر مطلق حمل کرده اند اعنی گفته اند که در جمیع صورت سرکه گشتن خمر مفسد مالک را که بگیرد آن سرکه را بی آنکه چیزی بدد بغاصب مذکور زیرا چه آنچه انداخته است در آن غاصب مذکور هیچ قیمت ندارد و بسبب آنکه آنچه نیز بسبب میختن آن خمر در حکم خمر گردیده است و خمر غیر متقوم است و باید دانست که درین مسئله اقوال مشایخ بسیار است که آنرا در کتاب کفایت المنتهی ذکر کرده شده است **مسئله** هم - اگر شخصی بشکند بر بط مسلمانی را یا طبل یا مزمار یا دف و یا یا بریزد سکه یا منصف و یا پس آن شخص ضامن میشود و فروختن این چیز با جائز است نزد ابي حنيفة رح صاحبین رح گفته اند که آن شخص ضامن نمی شود و بیع آن جائز نیست و بعضی گفته اند که اختلاف است در آن طبل که نواخته میشود برای توبه و اما طبل غازیان و فیکه زدن آن مباح است در نکاح پس اگر بشکند آن را کسی ضامن آن میشود و نزد جمیع علمای مایح و بعضی گفته اند که در حکم ضمان قوی است بر قول صاحبین رح و باید دانست که سکه عبارت است از آب خمای تر و فیکه قوی گردد بدون طبع و منصف شیر و انگور تر است و فیکه نصف آن سوخته گردد بسبب طبع و در مطبوخ طبع اندک که آن پادیه است از ابي حنيفة رح و در روایت است یکی اینکه بیع آن و تاوان آن جائز است و دیگر اینکه جائز نیست و دلیل صاحبین رح یکی نیست که این چیز را آماده است برای معیشت پس آن مال متقوم نیست مانند خمر و در وقت نیست که شخص مذکور آنچه کرد بطریق امر بالمعروف و نهي عنکر و با امر بالمعروف

فلا یضمنه کما اذا فعل باذن الامام ولا بی حنیفة نراه انما اموال الصالحین لما یجمل من وجوه الاختفاء وان صلیح لما لا یجمل فصار کلامه المغنیة وهذا لان الفساد یفعل فاعل مختار فلا یوجب سقوط التقوم وجواز البیع والتضییع مرتبان علی المالیة والتقوم والامر بالمعروف بالید الی الامراء اقتدر فمروا بالسان الی غیرهم ونجبت قیمتها غیر صالحه للجهل کما فی الجارية المغنیة والکثیر النطوح والحمامة الطیارة والذیك المقاتل والعبد المخصی نجبت قیمته غیر صالحه لهذه الامور کذا هذا وفي الشکر والنصف نجبت قیمتهما ولا یجب المثل لان المسلم ممنوع عن قتلک عینه واکتاف له فعل جائز وهذا بخلاف ما اذا اتلف علی نصرانی صلیباً حیث یضمن قیمته صلیباً کما حقه مقر علی ذلك قال ومن غصب ام ولد او مدبرة فماتت فی یدیه ضمن قیمه المدبرة ولا یضمن قیمه ام الولد عند ابی حنیفة نراه وکذا یضمن قیمتهما لان مالیة المدبرة متقومة بالانفاق ومالیة ام الولد غیر متقومة عنده وعندنا متقومة وکذا لایمثل ذکرناها فی کتاب العتاق من هذا القبیل

پس خصام من غصب پدر یا پسر یا نوه یا برادر یا کسی باذن امام و دلیل ابی حنیفه است که این چیز را مال است زیرا چه این چیز را قابل انتفاع حلال است اگر چه قابل انتفاع حرام نیز است پس مانند کثیر مغنیة شد و نیز آن نیست که فساد و معصیت بسبب فعل فاعل مختار است پس این موجب این است که آن چیز را مال متقوم نباشد و هرگاه این چیز را مال متقوم است نزد اوج پس تاوان آن لازم خواهد شد بر شخص مذکور و اگر نبرد و شد آنرا کسی بیع آن نیز جائز خواهد شد چه لزوم تاوان و جواز بیع متوفی بایست و تقوم است و آن در چیزهای مذکوره یافته میشود و امر بالمعروف نمودن از دست منقضی بامر است چه آنها قانند بران و منقضی نیست بسوی غیر آنها مگر امر بالمعروف کردن بزبان و بنا بر قول ابی حنیفه و جب میشود بر شخص مذکور قیمت آن چیز را در حالیکه قابل بود و لب نباشد چنانچه در کثیر مغنیة و قبح شاخ و در جنگی و کبوتر بازی کننده و مرغ جنگی و علامت یعنی اگر این چیز را تلف کند کسی واجب میشود قیمت این چیز را در حالیکه قابل فساد یا بی مذکوره نباشد همچنین در بر بیل و غیره و نیز باید دانست که در صورت سکر و نصف واجب میشود بر شخص مذکور که تلف کرده است آنرا قیمت آن نه مثل آن زیرا چه مسلمان را روانیست که مالک عین آن شود ولیکن اگر بدو مثل آن جائز است ف بسبب وجوه مالیت و تقوم ص و اگر تلف کند کسی صلیب نصرانی را واجب میشود بر آن قیمت آن صلیب در حالیکه آن صلیب است زیرا چه آن نصرانی بر دین خود ندانسته است مسئله ۵ - اگر شخصی غصب کرد ام ولد یا کثیر مدبره را و مرد آن مدبره در دست او پس از خصام قیمت آن میشود اگر غصب کرد ام ولد را و ام ولد در دست او مرد پس از خصام قیمت آن نمیشود و این نزد ابی حنیفه و ج است و صاحبین رج گفته اند که از خصام قیمت آن هر دو میشود زیرا چه کثیر مدبره مال متقوم است نزد جمیع علمای مازح و ام ولد مال متقوم نیست نزد ابی حنیفه و نزد صاحبین است و آن نیز مال متقوم است دلیل جانبین سابق مذکور شد در کتاب العتاق و اقتدا علیهم بالصواب

فهرست بجلد الرابع للهداية

فهرست بجلد الرابع

صفحة	مطلب	صفحة	مطلب	صفحة	مطلب
٨	كتاب الشفعة	٩	فصل في الاستبراء وغيره	٩٣	فصل في بيان ما كان له من النكاح
٩	باب طلب الشفعة المختص بها	١٠	فصل في البيع	٩٨	فصل في بيان طلب شفيعه وضوابطه
١٠	فصل في الاختلافات	١١	مسائل متفرقة	١٠٢	فصل في بيان اختلاف در بها
١١	فصل فيما يؤخذ به المشفق	١٢	كتاب احياء الموات	١٠٨	فصل في بيان كيفية بيان شفيعه
١٢	فصل	١٣	فصل في مسائل الشرب	١١٢	كتاب احياء الموات
١٣	باب ما تجب فيه الشفعة وما لا تجب	١٤	فصل في المياه	١١٩	فصل اول در بيان آب است
١٤	باب ما تبطل به الشفعة	١٥	فصل في كرى الانوار	١٢١	فصل دوم در بيان كندن نخيل
١٥	فصل	١٦	فصل في الدعوى والاختلاف	١٢٣	فصل سوم در بيان شرب اختلاف تفرقة
١٦	مسائل متفرقة	١٧	كتاب الاشربة	١٢٤	كتاب الاشربة
١٧	كتاب القسمة	١٨	فصل في طبخ العصير	١٣٤	فصل در بيان طبخ شيرة الكوك
١٨	فصل فيما يقسم وما لا يقسم	١٩	كتاب لصيد	١٣٥	كتاب الصيد
١٩	فصل في كيفية القسمة	٢٠	فصل في الجواهر	١٣٦	فصل اول در بيان صيد كروك بجان وشرطه
٢٠	باب دعوى الغلط في القسمة	٢١	فصل في الرعى	١٣٧	فصل دوم در بيان شرب انداختن شراب
٢١	فصل	٢٢	كتاب الرهن	١٣٨	كتاب الرهن
٢٢	فصل في المهاداة	٢٣	باب ما يجوز له رهنه ولا يجوز له	١٣٩	باب بيان ما يجوز له رهنه ولا يجوز له
٢٣	كتاب المزارعة	٢٤	فصل	١٤٠	فصل
٢٤	كتاب لمساواة	٢٥	باب الرهن الذي يوضع على اليد	١٤١	باب بيان ما يجوز له رهنه ولا يجوز له
٢٥	كتاب الذبايح	٢٦	باب تصوف في الرهن والعتاة	١٤٢	باب بيان ما يجوز له رهنه ولا يجوز له
٢٦	فصل فيما يجل كنهه ولا يجل	٢٧	فصل	١٤٣	فصل
٢٧	كتاب الاضحية	٢٨	كتاب الحنایات	١٤٤	كتاب الحنایات
٢٨	كتاب الكراهية	٢٩	باب ما يجب له القصاص وما لا	١٤٥	باب بيان ما يجب له القصاص وما لا
٢٩	فصل في الاكل والشرب	٣٠	فصل	١٤٦	فصل
٣٠	فصل في اللبس	٣١	باب القصاص في النفس	١٤٧	باب بيان ما يجب له القصاص وما لا
٣١	فصل في الوطى والنظر والممس	٣٢	فصل	١٤٨	فصل

صفحة	مطلب	صفحة	مطلب	صفحة	مطلب
١٠٠	فصل	٢٣٨	باب وصية الذمي	٢٣٨	فصل
١٠١	باب لشهادته في القتل	٢٣٩	باب لوصي ما يملكه	٢٣٩	باب لشهادته في القتل
١٠٢	باب اعتبار حاله في القتل	٢٤١	باب اعتبار حاله في القتل	٢٤١	باب اعتبار حاله في القتل
١٠٣	كتاب لديات	٢٤٣	كتاب الخنثى	٢٤٣	كتاب الخنثى
١٠٤	فصل في ما دون النفس	٢٤٤	فصل في بيان دية ما دون	٢٤٤	فصل في بيان دية ما دون
١٠٥	فصل في الشجاعة	٢٤٥	فصل في أحكامه	٢٤٥	فصل في أحكامه
١٠٦	فصل	٢٤٦	مسائل	٢٤٦	مسائل
١٠٧	فصل في الجنين	٢٤٧	فصل در بیان جنین	٢٤٧	فصل در بیان جنین
١٠٨	باب في الجرح في الطريق	٢٤٨	باب بيان جرحه في الطريق	٢٤٨	باب بيان جرحه في الطريق
١٠٩	فصل في الحائط المائل	٢٤٩	فصل در بیان دیوار مائل	٢٤٩	فصل در بیان دیوار مائل
١١٠	باب جنابة الهميمه الجنابة عليها	٢٥٠	باب جنابة الهميمه الجنابة عليها	٢٥٠	باب جنابة الهميمه الجنابة عليها
١١١	باب جنابة المملوك والجنابة عليه	٢٥١	باب جنابة المملوك والجنابة عليه	٢٥١	باب جنابة المملوك والجنابة عليه
١١٢	فصل	٢٥٢	فصل	٢٥٢	فصل
١١٣	فصل في جنابة المملوك والجنابة عليه	٢٥٣	فصل در بیان جنابت مملوک و جنابت بر او	٢٥٣	فصل در بیان جنابت مملوک و جنابت بر او
١١٤	باب غسل بعد الجنابة	٢٥٤	باب در بیان غسل بعد از وضوء و غیر	٢٥٤	باب در بیان غسل بعد از وضوء و غیر
١١٥	باب القسامة	٢٥٥	باب القسامة	٢٥٥	باب القسامة
١١٦	كتاب المعاقل	٢٥٦	كتاب در بیان معاقل	٢٥٦	كتاب در بیان معاقل
١١٧	كتاب الوصايا	٢٥٧	كتاب الوصايا	٢٥٧	كتاب الوصايا
١١٨	باب وصية المملوك والجنابة عليه	٢٥٨	باب وصية المملوك والجنابة عليه	٢٥٨	باب وصية المملوك والجنابة عليه
١١٩	باب الوصية بثلاث اموال	٢٥٩	باب بيان وصية بثلاث مال	٢٥٩	باب بيان وصية بثلاث مال
١٢٠	فصل في اعتبار حاله الوصية	٢٦٠	فصل در بیان حالت وصیت	٢٦٠	فصل در بیان حالت وصیت
١٢١	باب العتق في عرضة الموت	٢٦١	باب بيان عتق في عرضة الموت	٢٦١	باب بيان عتق في عرضة الموت
١٢٢	فصل	٢٦٢	فصل	٢٦٢	فصل
١٢٣	باب وصية الفقير والغني	٢٦٣	فصل در بیان وصیت بر اوقار و غیر	٢٦٣	فصل در بیان وصیت بر اوقار و غیر
١٢٤	باب العتق بالعتق والعتق بالعتق	٢٦٤	باب بيان عتق بالعتق والعتق بالعتق	٢٦٤	باب بيان عتق بالعتق والعتق بالعتق

وَاللّٰهُ يَهْدِيْ مَنْ يَّشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيْمٍ

بین توفیقات یزدان و فیض مفیض الاحسان کلدستہ دین متین یعنی

جلد رابع

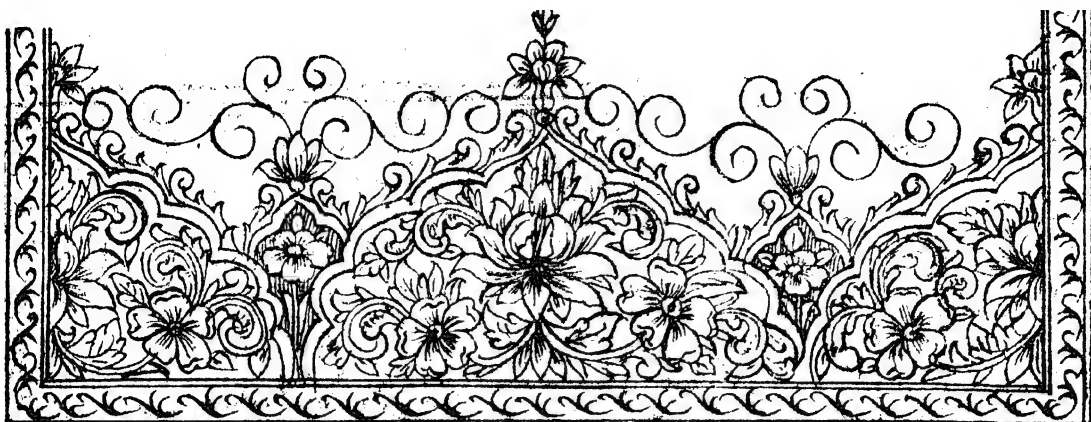
در احکام الدین

مع ترجمہ شرح فارسی

منقول از مطبع کلمتہ

بحسن اہتمام کارپردازان الافطرت شریعت طلباء علوم و کلاً و مفتیان عدلت

در مطبع میمنشی کوشک مطبوعہ میمنشی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتاب الشفعة

الشفعة مشتقة من الشفع وهو الضم سقيت به لم يفهم من المشتراة الى عقار الشفعين قال الشفعة واجبة للخليط في حق المبيع ثم للخليط في حق المبيع كالشرب والطريق ثم للجار اذا اذاع هذا اللفظ بثبات حق الشفعة لكل واحد من هؤلاء واذا الترتيب اما الثبوت فلعله عليه السلام الشفعة لشريك لم يقاسم ولعله عليه السلام الجار اذ احق بالدار والارض ينتظر له وان كان غائبا اذا كان طريقهما واحدا ولعله عليه السلام الجار احق بسبقه قيل يا رسول الله ما سبقه قال شفعة وميرى الجار احق بشفعة وقال الشافعي لا شفعة بالجار لقلوله عليه السلام الشفعة في المقيم فاذا وقعت احدى وصرفت الطريق فلا شفعة وكان حق الشفعة معدول به عن سني القياس لما يفهم من تملك المال على الغير من غيرهما

كتاب الشفعة وان در شرح عبارات است از مالک شدن زمین می بقدر با یکدیگر خرید و بیعت آن مشتری اگر چه رضای نباشد حق و این شفعة می نامند زیرا چه شفعة مأخوذ است از شفع یعنی ضم و درین نیز ضم زمین میسست بزمین شفع مسلمة احق شفعة ثابت است برای شریک و در زمین مبیع و بعد از آن برای شریک در حق زمین مبیع چون شرب و خاص اعیان هر یک و راه خاص حق شفعة برای همسایه است اعیان حق شفعة ثابت است همانرا این ترتیب ثابت است آن در حق شریک بحديث پیغمبر صلعم که فرموده است حق شفعة ثابت است در شریک اگر چه خود را قسمت کرده گرفته است و ثبوت آن در حق همسایه نیز بحديث پیغمبر صلعم که فرموده است که همسایه خانه احق است بنمای همسایه زمین احق است بزمین و بالغ انتظار می نماید اگر غایب باشد آن همسایه قتی که باشد راه آن هر دو یک و نیز فرموده است پیغمبر صلعم همسایه احق است بسبق خود پیچیده باشد که یا رسول الله سبق همسایه چیست فرموده و او معنی وایت کرده اند که پیغمبر صلعم فرموده است که همسایه احق است بشفعة خود گرفته است اما شفعی که همسایه می شفع نمیشود بجهت آنکه پیغمبر صلعم فرموده است شفعة ثابت است در هر یک که شریک است و قسمت نشده است پس وقتیکه قسمت شود و عتبات حد هر قسم و طایفه گردد و راه آن پس نیست شفعة و بجهت آنکه حق شفعة ثابت است بر خلاف قیاس زیرا چه در آن مالک شدن ملک غیر است بی رضای او پس اگر کار کرده خواهد شد ثبوت آن در حق کسی که شفع و او دست در حق و

وقد رد الشارع به في المقسم وهذا ليس بمعناه لان مؤنة القسمة تكن ما في الاصل دون الفرع وكلنا ما روينا وان ملكه متصل
بملك النخل اتصالا تابيدا وقرار فيثبت له حق الشفعة عند جئ المعاوضة بالمال باعتبار اجماع الشارع وهذا لان الاتصال على
هذا الصفة انما انتسب سببا فيكون له فمضطر الحال اذ هو مادة المضار على معاوضة وقطع هذه المادة بملك الاصل اولى لان الضم في حقيقة
بأن عكسه من خطه اياه اقوى من حق القسمة مشروعا لا يصح علة لتحقيق ضم غير واما الترتيب فليقل عليه السلام الشريك حتى يخلط
والخلط احق من الشفعة فالشريك في نفس المبيع والخلط في حقوق المبيع والشفعة هو الجار ولان الاتصال بالشركة في المبيع احق لان
في كل حين وبعد الاتصال الحق في الحقوق لا في شركة في مرافق الملك والتسوية تحقق بقوة السبب لان في القسمة ان لو يخلط علة معلومة
قال وليس للشريك في الطريق والشريك الجار شفعة مع الخلط في الرقبة كما ذكرنا في مقدم **قال**
فان سلم فالشفعة للشريك في الطريق فان سلم اخذها الجار لما بيننا من الترتيب والمراد بهما
الجار والملاصق وهذا الذي على ظاهره اذ المشفوعة وبابه في مسكة اخرى وعن ابي يوسف ان مع
وجوب الشريك في الرقبة لا شفعة لغيره سلموا استد في لا تهم محجوبون به ووجه الظاهر ان السبب

وشرع وار دست در حق شريك و همسايه و معنى شريك نيست زير اچه حق شفعه مرشديك ابرامى وقع ضرر منونت قسمت
چهارگير و آخر شريك مشتري مطالبه قسمت خواهد كرد و ازوى پس لاحق خواهد شد و او را ضرر منونت قسمت و اين سبب
پافته ميشود و در حق همسايه پس او شفعه نخواهد شد و علماي مارم ميگويند كه دليل بر ايم اثبات شفعه در حق همسايه حديث
پيغمبر معلومست كه گذشت و نيز سبب تحقق شريك اتصال ملك و دست بملك و قيل كه شترست بر بيل دوام و قرار و اين ضررست در حق وى
السبب ناموافقت و قيل اجنبى و جزآن و دفع اين ضرر از وى اول شترست از دفع ضرر مشتري بحجت انگاه از خارج وى از مكان مالون قوسى
از ضرر شترست زير اچه مالك شد ملك وى اگر چه بر رضاي و دست وليكن بلا عوض نيست تا كه كل ضرر كرد و اين سبب يافته ميشود در حق همسايه
نيز پس او نيز شفعه خواهد شد مثل شريك و سبب تحقق شريك كه ذكر كرده است آنرا امام شافعى و فريكيه بيان نموده است آنرا ايمان
و همسايه مسلم نيست زير اچه ضرر منونت قسمت و در شرح جائزست و قابليت اين ندارد كه سبب مضرت غير كرد و آن مضرت غير مالك شدن
ملك و دست بى رضاي آن و اما ترتيب مذكور ميان شريك و همسايه پس بحجت حديث پيغمبرست معلومست كه فرموده است شريك و عيلى مبيع او
از شريك و در حقوق مبيع و شريك و در حقوق اولى ترست از همسايه بحجت انگاه اتصال شركت و در زمين مبيع قوسى ترست زير اچه در ان شركتست
در هر جز وى از اجزاي مبيع و بعد ان اتصال شركت و در حقوق ست زير اچه اين شركت و در نافع ملك ست و بخلاف همسايه حق اولويت
غايبت ميشود بحجت قوت سبب و نيز ضرر منونت قسمت سبب ترجيح ميتواند شد اگر چه صلاحيت اين ندارد كه علت مضرت غير كرد
مسئله ۲ شريك راه و شرب و همسايه شفعه ميشود با وجو و شريك در رقبه زمين چنانچه مذكور شد كه شريك رقبه زمين مقدمست
بر همه و اگر شريك رقبه تسليم كند شفعه را اعنى ترك كند حق شفعه خود را پس شريك راه شفعه ميشود و اگر او نيز ترك نمايد جار ملاصق شفعه
خواهد شد بحجت ترتيب مذكور و جار ملاصق آنرا گويند كه خانه وى بر پشت آن خانه باشد كه حق شفعه بآن تعلق دارد و در ان خانه در كوچه
فكر شده و از امام ابي يوسف مرويتست كه با وجو و شريك رقبه وى شفعه نميشود ترك كند آن شريك يا بگيرد زير اچه با وجود او غير و
محبوبست و با وجود او حاجب محبوب را چيزى نميرسد چنانچه در ميراث حق و وجه ظاهر است كه مذكور شد و الا نسبت كه سبب استحقاق

قد تقر فی حق الكل لان الشریک حق التقبیح فانه اسم کان من بلیه بمنزلة دین الصیة فممنوع من المرض والشریک فی المبدع قد یکون فی بعض منها کما فی مثل معین من الدار او جدار معین ونبها وهو مکتوم علی الجار فی المنزل وکذا علی الجار فی بقية الدار فی اصغر الزمان عن ابی یوسف کان اتصاله اقوی والشفعة واحد کتم لا یلزم ان یکون الشریک او الشرب خاصا حتی یشقق الشفعة بالشفعة ذی فی فالطریق الخاص ان لا یکون نافلا او الشرب الخاص ان لا یکون نهرا ولا یجری فی السقوف وما یجری فیها فهو عام وهذا عندنا بحقیقه ومحمد بن یونس سئل ان الشریک ان لا یکون نورا یسقی منه قراحان او ثلاثة وما زاد علی ذلك فهو عام فان كانت سکتة غیر نافذة ینتسب منها سکتة غیر نافذة وهي مستطیلة فدیعت حارس فی السیفی فلا یملک الشفعة تخصا صفة وکان اهل العلیا وان بیعت فی العلیا لاهل السکة ولکن ما ذکرنا فی کتابنا فی القاضی ولو کان نهر صغیر یاخذ منه نهر اصغر منه فهو علی قیاس الطریق فیها بینه قال ولا یکون الجول بل یحد علی الحائط شفیع شركة ولكنه شفیع حرار کان العلة هي الشركة فی العقار وینضم الجدید لا یصلح شریکا فی الدار الا ان یجاء ملاذق قال والشریک فی انفسهم ینکون علیها کما الدار جازما بینه قال ولذا یجمع الشفعة فی الشفعة ینضم علی عده وروسهم ولا یعتب اختلاف الاملاذ وقال الشافعی فی علی مقادیر یرضی عن الشفعة من مرافق الملک الا یرى انها لتکمیل منفعتها فاشبه الکسج والغلة والولد والتمز وکذا انهم استوفوا فی سبب الاستحقاق وهي لا یصلح فیستوفی فی الاستحقاق الا یرى انه لانا نفر دوله منهم استحقاق الشفعة وهذا لایة کمال السبب کثرة الاصلان یؤن بکثرة العلة والتزج یقع بقدر الدلیل لا یکتفی به

متحقق است وحق جزا و لیکن شریک راسخ تقدم است پس هرگاه ترک کرد و خواهر گرفت آنرا دیگر که بعد است مانند دین محبت و قتیکه جمع شود باین مرض ف اعنی دین محبت تقدم است بر دین مرض و اگر بر آنجا مد صاحب دین محبت میشود و ترک میت مدیون برای محبت بین مرض ص و شریک و بعض سبب جوش یک در یک منزل معین از خانه یا در دیوار معین از آن چنانچه تقدم است بر همسایه در آن منزل همچنین مقدم است بر همسایه در باقی خانه و این صحیح ترین در و روایت است از ابی یوسف که بر چه در شرکت بعض رقبه اتصال قوی است و خانه و احد است و باید دانست که راه و شرب که شرکت آن موجب شفعة است واجب است که هر دو خاص باشد و راه خاص عبارتست از کوچه سر بسته و شرب خاص عبارتست از نهر کوچک که جاری نمیشود و در آن کشتیها و نهریکه جاری میشود و در آن کشتیها پس آن عام است و این نزد امام اصفیة و محمد بن یوسف مرویست که شرب خاص غریب است که آب داده میشد و از آن دو یا سه قطعه زمین و آنچه زیاده شود برین پس آن عام است مسئله ۴ - اگر کوچه کلان سر بسته تطیل باشد و برآمده باشد از آن کوچه کوچک سر بسته دیگر که نیز مستطیل است پس اگر فروخته شود خانه در کوچه کوچک پس شفیع آن اهل همان کوچه کوچک اند نقطه اهل کوچه کلان و اگر فروخته شود خانه که در کوچه کلان است پس شفیع آن اهل هر دو کوچه اند و جش آنست که شرکت مرور در کوچه کوچک مر اهل آن کوچه رست فقط بخلاف کوچه کلان که حق مرور در آن هر چه رست و این وجه مذکور است در کتابا و بالقاضی و بر همین قیاس است نهر کوچک ترک برآمده است از نهر که کوچک دیگر مسئله ۵ - بسبب نماندن تیر بر دیوار شفیع همسایه میشود نه شفیع شریک زیرا چه بجز و نماندن تیر بر دیوار شریک در خانه نمیشود و همچنین شریک در چه بیکه بر دیوار خانه است همسایه خواهد بود مسئله ۵ - و قتیکه با هم جمع شوند چند شفیع پس شفعة میان آنها علی السویه است و کوشی ملک آنها اعتبار ندارد و گفته است شافعی که شفعة میان آنها باندازه نصیب آنهاست زیرا چه حق شفعة از منافع ملک است پس باندازه ملک خواهد شد مانند برج و محاصل زمین و غیره و مانند ولد و بار و دخت و ذلیل علمای ما نیست که آنها را بسبب استحقاق شفعة که اتصال ملک شفیع بلکه بائع برابر اند پس برابر خواهند شد و استحقاق شفعة نیز لهذا اگر تناسلی بود صاحب قلیل میگرفت تمام شفعة را و این از آثار کمال است و کثرت اتصال که حاصلش کثرت حلت است ترجیح نمیدهد پس ملک غیر از بر چه ترجیح نزد ما بقوت دلیل است نه بکثرت آن این ثابت است در علم اصول

ولا تنفذ هذه الظهور الاخرى بمقابلته وتلك ملك غير لا يجعل ثمره من ثمرات ملكه بخلاف لظهورها
والا سقط بعضه وحقه فهي للبائين في الكل على عدل هو لان الانتقاص للضرر مع كمال السبب حتى كل من دفعه
ولو كان البعض غيبا يقضي بها بين المحضين على عدل هو لان الغائب لعل لا يطلب ان يقضى بالحاضر بالجميع ثم حضر آخر يقضى له
بالنصف ولو حضر ثالث فبثلث ما في يد كل واحد تحقيقا للتسوية فليس سلم الحاضر بعد ما يقضى له بالجميع لا يأخذ القادر
الا النصف لان قضاء القاضي بالكل للحاضر قطع حق الغائب عن النصف بخلاف ما قبل القضاء **قال** والشفعة تقب
بعقد البيع ومعناه بعد الاثبات هو السبب لان سببها الاتصال على ما بينا والوجه فيه ان الشفعة انما تجب ان رغب البائع
عن ملكه بالدار والبيع يعرفها ولهذا ينتهي بثبوت البيع في حقه حتى يأخذ ما الشفعين اذا اقر البائع بالبيع وان كان المشتري
يكذب به **قال** وتستقر بالشهادة ولا بد من طلب الموثقة لانه حق ضعيف يبطل بالاعراض فلا بد من الاشهاد والطلب
ليعلم بذلك رغبته فيه دون اعراضه عنه ولان يحتاج الى ثبات طلبه عند القاضي لا يمكنه الا بالشهاد **قال** وتلك
بالاخذ اذا سلمها المشتري او حكم بها الحاكم لان الملك للمشتري قد تم فلا ينتقل الى الشفعين الا بالتراضي او قضاء القاضي

و در اینجا قوت نیست در جانب صاحب ملک کثیر محبت آنکه حق صاحب ملک قلیل نیز در مقابل آن ثابت و ظاهرست زیرا چه او نیز بکلی
و اگر قوت یشد در جانب صاحب کثیر پس در مقابل آن حق صاحب قلیل ظاهر میشود چنانچه حق بهایه مقابل حق شریک ظاهر نمیشود و جواب
شافعی آنست که مالک شدن ملک غیر بر بنای وی از جمله ثمرات ملک نیست بخلاف مسکنی که فروخته اند و مانند آنکه آن متولدست از زمین ملک
مسکنه اما اگر ترک کند یکی از آنها حق شفعه خود را پس آن خواهد شد میان دیگران علی السویه زیرا چه نقصان حق دیگران با وجود کمال
سبب استحقاق محبت مزاحمت وی بود و هرگاه او حق خود را ترک کرد و مزاحمت باقی نماند **مسئله ۷** اگر غائب باشد بعضی آنها حکم کرده
خواهد شد بشفعه میان حاضران علی السویه زیرا چه طلب غائب امر احتمالیست و مجرد احتمال نقصان و حق حاضران نخواهد شد زیرا چنانچه تعیین
مسئله ۸ اگر حکم کند قاضی برای حاضر تمام شفعه و بعد از آن حاضر شود شفع و دیگر حکم خود را کرد و برای وی نصف شفعه و اگر حاضر شود
سوم حکم کند برای وی ثلث آنچه در دست هر یک است تا مساوات حاصل شود میان آنها **مسئله ۹** اگر ترک کند حاضر شفعه خود
بعد از آن که قاضی حکم کرده بود و تمام شفعه برای وی پس اگر حاضر شود غائب نخواهد گرفت مگر نصف را زیرا چه قضای تمام شفعه بر
حاضر قطع میکند حق غائب را از نصف بخلاف آنکه اگر تسلیم کند شفع حاضر بیشتر می یعنی ترک شفعه کند پیش از حکم قاضی چه در نیم صورت اگر
حاضر شود غائب همه بگیرد **مسئله ۱۰** شفعه ثابت میشود بعد از فروختن زیرا چه شفعه ثابت نمیشود مگر وقتی که معلوم شود
که صاحب خانه رغبت ملک آن خانه نماید و این معلوم میشود بفرز و فتن آن کند اکتفا نموده میشود به ثبوت بیع و حق شفعه حتی که خواهد گرفت
آن را شفع و وقتی که اقرار کند باین بفر و فتن آن اگر چه بیشتر می نکذیب وی نماید **مسئله ۱۱** حق شفعه ثابت و مستقر میشود بعد
گواه گرفتن و ضرورتست که بعد از استن بیع بزودی طلب شفعه نماید بحسب آنکه حق شفعه حق ضعیفست و زیرا چه ابطال اقرض
مالکست بنا بر ضرر موهوم پس ضرورتست گواه گرفتن و طلب نمودن تا معلوم شود رغبت وی و بحسب آنکه محتاجست
باشهاد طلب شفعه نزد قاضی و این ممکن نیست مگر گواه گرفتن **مسئله ۱۲** مالک میشود شفع خانه و بعد از گرفتن آن وقتی که
سپرد کند آن را به مشتری یا حکم کند بان حاکم زیرا چه ملک مشتری تمام شده بود پس انتقال نخواهد کرد و بجانب شفع مگر تراضی یا حکم قاضی

کما فی الرجوع فی الهبة وتظهر فائدة هذا فيما اذا ماتت الشفعة بعد الطلبين او باع داره المستحق بها الشفعة
او بيعت داره كجانب اذا اراد الشفعة قبل حكم الحاكم او تسلیم الخصام لا تورث عنه في الصلوة الاولى وتطل شفعته
في الثانية ولا يستحقها في الثالثة لعدم الملك له فتشوق له يجب بعقد البيع بيان ان لا يجب الا عند معاودة
المال بالمال على النسيئة ان شاء الله تعالى والله سبحانه اعلم بالصواب

باب طلب الشفعة والخصومة فيها

قال واذا علم الشفيع بالبيع شهد في مجلسه ذلك على المطالبة اعلم ان الطلب على ثلاثة اوجه طلب المباشرة
وهو ان يطلبها كما علم حتى لو باع الشفيع البیع ولو يطلب شفعته بطلت الشفعة لما ذكرنا وبقوله عليه السلام الشفعة
لمن ابتاع ولو اخبر بكتاب والشفعة اوله اذ في وسطه فقر الكتاب الى اخره بطلت شفعته وعلى هذا عامة المشايخ وهو لا يتبع
مذهبنا وعنه ان له مجلس العلم والبرهان في النوازل قبل الثانية اخذ الكسبي لانه لما ثبت له خيار القيل والقال له من ان التنازل كما في
الغنية لا ولو قال بعد ما بلغه البيع الجهل لله او لغيره ولا قوة الا بالله او قال سبحان الله لا يطل شفعته لان الاول حمل الله تعالى الخلف
من جملته والثاني تعجب منه لقصد العلم به والثالث لا فتاح كلامه فلا يدل على شيء منه على الاعراض كذا اذا قال من ابتاعها وكويعت
لانهم يرغب فيها ثم من ثور في غير رغبت عن معاودة بعض من بعض المراد بقوله في الكتاب شهد في مجلسه ذلك على المطالبة بطلب
المباشرة ولا شبهة في ذلك ليس بل لازم انما هو لنفي التجاحد لتفقيه بالمجلس الشارعة الى ما اختاره الكسبي وهو الطلب بكل لفظ فيهم منه طلب الشفعة

انما يرجع في سببه و اعني بسبب هبة تمام يشود ملك موهوب له وانتقال يمكنه بجانب هبة كمنده مكرانيك سهر كند وموهوب له يحكم
كمنه قاضي ص وفائدة اين مسئله ظاهر خواهد شد در صورتيكه شيفع بعد كذا او گرفتن وطلب نمودن پيش از حكم عالم وپيش از سپردن
مستمرى بمير ويا فروشد خانه را كه بسبب آن مستحق شفعه شده بود يا فروخته شود خانه كه در پيروي آن خانه هست كه حق شفعه بآن تعلق
دارد چه ميراث خواهد شد آن خانه در صورت اول زير اچه ملك او نبود و باطل خواهد شد شفعه در صورت دوم زير اچه زائل شد بسبب شتقاق شفعه
پيش از ملك شدن وى وحق شفعه نخواهد شد او را در خانه كه فروخته شد در صورت سوم زير اچه ملك وى نيست خانه كه بسبب آن شفعه ميراث او را
و الله اعلم

باب در بيان طلب شفعه و خصوصت در آن بايد دانست كه طلب شفعه بر سه نوع است يكى طلب موات و آن انيست كه شيفع طلب
كند شفعه را بحد و واقف شدن وى بر عقديع بيد رنگ و اين ضرورت حتى اگر درنگ نمايد باطل ميشود و شفعه بجهت آنكه شفعه حق شفعه
چنانچه گذشت و بجهت آنكه غير معلوم فرموده است كه شفعه ثابت است مگر كس را كه بزودى طلب كند شفعه را بايد رنگ و اگر رسيد شيفع كند
كه در اول آن شفعه مذكور است ياد و سلطان و بنو اند آن را تا باخر شفعه باطل ميشود و بهمين قائل اند اكثر شراخ مانع و اين يك روايت است
از محقق و روايت ديگر اين است كه اگر طلب كند شفعه را در مجلسي كه خبر رسيد به است او را شيفع خواهد شد وحق شفعه باطل نخواهد شد تا باخر مجلس
و اگر طلب نكرد حتى كه تمام شد مجلس باطل ميشود حتى شفعه و اين هر دو روايت مذكور است در نوادر و بر روايت دوم فتوى داده است كزنجي

زير اچه هرگاه ثابت شد او را اختيار در گرفتن شفعه پس ضرورت زمانى براى تامل مانند نيكه اختيار داده است او را شورش براى طلاق
مسئله - اگر كويده شيفع بعد واقف شدن وى بر بيع اخذ نموده يا كويده لا حول ولا قوة الا بالله يا كويده بجان الله باطل
نميشود و شفعه حتى اگر طلب شفعه نمايد بعد از ان بيد رنگ شيفع خواهد شد زير اچه كه اول حشرت بر خلاصى از همتا يكى بائع و كليه دوم
تعجب است بجهت قصد كردن بائع مفرت ويرا و كليه سوم براى آغاز كلام است پس دلالت نميكند بيع كى از اين كلمات بر اعراض ترك
شفعه همچنين اگر كويده شيفع بعد از اطلاع كه رام خريد آنرا و بچند فروخته شد زير اچه اين تفهيش براى آن است كه اگر با موافق مرضى و
هتاسا به مرضى خواهد شد طلب شفعه خواهد كرد پس اين دلالت نميكند بر ترك و اعراض مسئله صحيح است طلب شفعه بلفظ و بجا نيكه ميتواند از طلب شفعه

چنانچه

که او قال طلبت الشفعة او طلبها او انا طالبها لان الاعتبار للمعنى واذا بلغ الشفع بع الدار لم يجب عليه الاشهاد حتى يخبر بجلان او رجل وامراتان او واحد عدل عند ابى حنيفة وقال لا يجب عليه ان يشهد اذا اخبر بواحد حتى اكان او عبداً صديقاً اكان او امراً اذا كان الخبر حقا واصل الاختلاف في عزل الوكيل وقد ذكرناه بذكرناه واولاً له فيما تقدم وهذا بخلاف الصغير اذا اخبر عنه لانه ليس فيه الزام حكمه وتجلت ما اذا اخبر المشتري لانه خصم فيه والعدالة غير معتد بها في الخصم والثاني طلب التقرير ولا يشهد لانه محتاج اليه لا يشأته عند القاضي على ما ذكرناه ولا يمكنه الاشهاد ظاهر على طلب المشتري لانه على في العلم بالاشراء فيحتاج بعد ذلك الى طلب الاشهاد والتقرير وبينا ما قال في الكتاب ثم ينهض منه بعض من المجتهد على الباطن انما المبيع فيه من ماله لم يسلم الى المشتري وعلى المبتاع او عند العقار فاذا فعل ذلك يستقرت شفעתه وهذا لان كل واحد منهما خصم فيه لان الاول ليس والثاني المالك وكذا يبيع الاشهاد عند المبيع لان الحق متعلق به فان سلم البائع المبيع لم يصبه الاشهاد عليه لخروجها من ان يكون خصماً اذا لا يدله ولا ملكه فصار كالاجنبي قصص لا هذا الطالب ان يقول ان فلا ناشئ على هذه الدار وانا شفيعها وقد كنت طلبت الشفعة واطلبها الان فاشهد اعلى ذلك وعن ابى يوسف انه يشترط تسمية المبيع وتحديد لان المطالبة لا تصح الا في معلوم والثالث طلب المخصوصة والمالك وسندنا كى كيفيته من بعد ان شاء الله تعالى

چنانچه گوید طلب کردم شفعه او طلب میکنم آنرا و من طالب آنم زیرا چه معنی معتبرست نه خصوصیت صورت لفظ و تجارت مسلمه هم و قتیکه سبب بیع شفیع گواه گرفتن واجب نمیشود و بر او تا نیکیه خبر دهند او را و مرد و یکبر و دو وزن یا یکبر و عادل نزد ابی حنیفه و گفته اند صاحب بیع واجبست بر او که گواه بگیرد و قتیکه خبر داد و بر یک کس آزاد باشد آن کس یا بنده و صبی باشد یا زن یا بیکه خبر دهنده صادق و راست گو باشد و زعم وی و اصل این اختلاف میان امام و صاحبین فرع اختلاف آنهاست در قبول کردن وکیل و ذکر آن با دلایل سابق مذکور شده است و این بخلاف زن خیره است نزد ابی حنیفه اعنی و قتیکه خبر دهد آن را کسی که شوهر توانیاً طلاق داده است ترا چه درین صورت عدلیا عدالت خبر دهنده شرط نیست بلکه هر که خبر دهد مختار میشود و آن زن زیرا چه نیست درین خبر الزام بر کسی و بخلاف آنکه اگر خبر دهنده شفیع خود مشتری باشد پس عدالت شرط نیست درین نزد ابی حنیفه زیرا چه وی خصمست و عدالت خصم شرطست نوع دوم از انواع طلب شفعه طلب تقریر و اشهادست و این نیز لازمست زیرا چه حاجتست بآن برای اثبات نزد قاضی و نفاذ امر ممکن نیست مرا و را اشهاد بر طلب موافقت بجهت آنکه آن بزودی و بی درنگ سند ببرد و آفت شدن بربیع و شرار پس محتاج خواهد شد بعد از آن بسوی طلب اشهاد و تقریر و آن نیست که گواه گیر و شفیع بر بائع و صورتیکه مبیع در دست وی باشد اعنی تسلیم کرده باشد مبیع را بشتری یا آنکه گواه بگیرد بشتری یا نزد یک زینتی که نزاع در آنست پس هر گاه گرفت کسی را ثابت و مستحکم باشد حق شفعه او و این بجهت آنست که هر دو احد از بائع و مشتری خصم شفیع اند در طلب شفعه زیرا چه اول صاحب قفصه است و دوم مالک رقبه و همچنین صحیحست گواه گرفتن نزد یک زمین مبیع چه حق متعلقست بآن پس اگر سپرد و کند بائع مبیع را بشتری صحیح نیست گواه گرفتن بر بائع بجهت آنکه بائع بتسلیم مبیع خصم نمی ماند زیرا چه نیست مرا و را مالک رقبه و نه قفصه پس آن مانند اجنبی شد و صورت طلب تقریر و اشهاد نیست که گوید فلان خریدارست آن خانه را و من شفیع آنم بدینیکه طلب کرده ام شفعه آنرا و طلب میکنم نیز فی الحال لکن او باشد بران و مردیست از ابی یوسف که او شرط میکند تسمیه مبیع و بیان حد و آن زیرا چه مطالبه صحیح نمیشود و مگر در معلوم وقوع سوم از انواع طلب شفعه طلب خدمت و تسلیمست و آن اینست که درخواست کنند شفیع از قاضی که امر کند بشتری که سپرد و کند آن را بوی و کیفیت این طلب تفصیل می آید از اشارات اندر قاضی

قال ولا تسقط الشفعة بتأخير هذا الطلب عند أبي حنيفة ج وهو رواية عن أبي يوسف وقال محمد ان تركها شتما بعد الاشهاد بطلت وهو قول زفر معناه اذا تركها من غير عذر وعن ابي يوسف انه اذا تركها المخاصمة في مجلس من مجالس القاضى بطل شفعتها لانه اذا مضى مجلس من مجالسه ولم يخاطم فيه اختيارا دل ذلك على اعراضه وتسليمه وجه قول محمد ان لا يسقط بتأخير الخصم منه ابدا يتضح به المشتري لانه لا يمكنه التضرع عند انقضائه من جهة الشفيع فقد ناله شتم لانه اجل وما دونه عاجل على ما عرف الايمان ووجه قول ابي حنيفة وهو ظاهر لانه ثبت عليه الفتوى ان الحق متى ثبت واستقر لا يسقط الا باسقاطه وهو التصريح بلسانه كما في سائر الحقوق وما ذكر من الفهر ريشكل بما اذا كان غائبا ولا فرق في حق المشتري بين الحضور والسفر لو علم انه لم يكن في البلد قاضى لا يسقط شفעתه بالتأخير لانه لا يمكن من الخصومة الا عند القاضى فكان عندا **قال** واذا تقدم الشفيع الى القاضى فادعى الشراء وطلب الشفعة سال القاضى المدعى عليه فان اعترف بملكه الكمال يشفع به ولا كلفه باقامة البينة لان اليه ظاهر محتمل فلا تكفى الاثبات الاستحقاق **قال** يسال القاضى المدعى قبل ان يقبل على المدعى عليه عن موضع الدار وحدها لان المدعى حقا فها مضار كما اذا ادعى شيئا واذا ايتى له بالسبب شفعتها لاختلاف اسبابها فان **قال** انا شفيعها بداري الى تلاصقها لانه لا تقدر دعواه

مسئله ۴- اگر تاخير و درنگ کند شفيع در طلب خصومت حتى شفيع ساقط نمیشود نزد امام ابي حنيفة و همین ظاهر نزد مذهب است و فتوی برین است و این یک روایت است از امام ابي يوسف ج و گفته است امام محمد ج که اگر بغیر عذر ترک کند شفيع طلب خصومت را یک ماه بعد اشهاد پس شفيع باطل میشود و همین است قول زفر ج و مرویست از امام ابي يوسف ج که اگر ترک خصومت کند شفيع در مجلس از مجالس قاضى باطل میشود شفيعه از زیر اچه وقتیکه گذشت مجلسی از مجالس قاضى ترک خصومت کرد شفيع قبضه و اختیار بغیر عذر پس این دلالت میکند بر ترک و اعراض آن و وجه قول محمد ج اینست که اگر ساقط نشود حق شفيعه گاهی بسبب تاخیر خصومت ضرر میرسد به مشتری زیرا چه ممکن نیست از آن تصرف بجهت خوف نقص آن از جانب شفيع پس مقدار محدود و ساختیم یک ماه زیرا چه این اجل است و کمتر از آن عاجل چنانچه گذشت تحقیق این باب قسم و همین وجه قول ابي حنيفة ج آنست که حق شفيع هر گاه ثابت و مستحکم گشت ساقط نخواهد شد مگر باسقاط وى بانيطور که تفريح نماید بزبان چنانچه همین حکم است در سائر حقوق و آنچه ذکر کردیم است محمد ج که ضرر میرسد به مشتری منقوض است به ورتیکه غائب باشد شفيع زیرا چه فرق نیست بلزوم ضرر در حق مشتری میان حضور شفيع و غیبت آن **مسئله ۵-** اگر معلوم شود که قاضى در شهر نباشد بنا بر آن تاخیر و درنگ شده است در طلب خصومت شفيعه باطل نمیشود باتفاق علمای ملامه شرح زیرا چه بی حضور قاضى خصومت نمی تواند کرد و شفيع پس معذور است **مسئله ۶-** و قتیکه رفت شفيع پیش قاضى و دعوى کرد و گفت که فلان خریده است خانه را و طلب شفيعه نمود باید که قاضى سوال کند مشتری را که مدعى علیه است از ملک شفيع که بسبب آن شفيع میشود پس اگر اعتراف نماید مشتری کافیست بگویم قاضى اگر نه امر کند قاضى بشفيع که گواه بیاورد بر ملک خود زیرا چه بد و قبضه که در ظاهر است احتمال دارد که از روى ملک است یا بجهت دیگر و امر محتمل بحسب الزام دیگر نمیشود **قال** غرض باید که قاضى پیش از آنکه متوجه شود بمسئله مدعى علیه سوال کند از مدعى از موضع آخانه و از حدود آن چه اگر دعوى خانه دیگر لازم نمیشد بیان موضع خانه و حدود آن پس همچنین و قتیکه دعوى حق شفيعه کرد و در آن و هر گاه بیان کرد آن را باید که سوال کند از سبب شفيعه او زیرا چه سبب شفيعه متعدد و مختلف است و شاید که بیان کند سببی را و از عزم خود غرض تحقیق آن سبب نباشد پس اگر گوید که من شفيع آنم سبب خانه من ملاحظه آنست فی الحال تمام می شود دعوى او

علیهما قاله الخصام فی ذکره الفتاویٰ قد بدیهه الدار التي یشفع بها یضاق بیدایه فی کتاب المومنین بالتجنیس للزای قال فان عجز علی البینه
استعمل المشتري بالله ما یعلم انه ملك الذی ذكره ما یشفع به معناه بطل الشفیع لان ادعی علیه معنی لواقبه لمن مائه ثم هو استعمل
على ما یذی غیره فیعلم ان نكل واقامت للشفیع بینه ثبت ملكه فی الدار التي یشفع بها وثبت لهما ان بعد ذلك سألها القاضی
یعنی مدعی علیه هل یباع ام لا فان انكر البینه قبل الشفیع اقم البینه لان الشفعة لا تقبل الا بعد ثبوت البینه وثبتا له الجنة قال فان عجز
عنها استعمل المشتري بالله ما یعلم انه ملك ما استعمل علیه فی هذه الدار شفعا من الوجه الذی ذكره فهذا علی الحاصل الاول علی السبب قد
استوفينا الكلافة فی الدعوی وذكرنا الاختلاف بتوفیق الله وانما یكلفه علی البینات لانه استعملان علی فعل نفسه وعلی ما فی ید اصابة
وفی مثله یحكم علی البینات قال وتجب المنازعة فی الشفعة وان لم یحضر الشفیع الثمن الی المجلس القاضی فاذا اقصوا القاضی بالشفعة لزمه
احضار الثمن من اظهر وایة الاصل وعن محمد انه لا یقضی حتی یحضر الشفیع الثمن هو وایة التحسن عن البینة لان الشفیع عساه
یکون مفلسا فثبت القضاء علی احضاره حتی لا یبقی مال المشتري ووجه الظاهر انه لا ثمن لیه علیه قبل القضاء ولهذا لا یشتراط
لتسليمه فكذا لا یشتراط احضاره واذا اقصی له بالدار فلم یشتري ان یحبسها حتی یستوفي الثمن
وینفذ القضاء عند محمد ایضا لانه فصل یجتهد فیہ ووجب علیه الثمن فیکبس فیہ

چنانچه ذکر کرده است خصام روح و ذکر کرده است در بعض فتاوی که لازم است بیان حدود خانه که سبب شفعة خانه شده است نیز و بیان آن
در کتاب تجنیس و مزید مذکور است **مسئله ۸** اگر گواه آوردن تنوید شفیع و در خواست قسم نماید قسم داد و خواهد شد مشتری بر علم غنی بگو
باشد که من میدانم که او مالک آن خانه است که بسبب آن دعوی شفعة میکند زیر اچان قسم داد و است بر چیزی که در دست غیر وی است پس قسم
بر علم خواهد بود نه بر نفی ملک شفیع بانیطور که بگوید باشد او مالک آن خانه نیست البتة پس اگر گمبول کند مشتری و قسم بخورد و گواه آورد شفیع ثابت
خواهد شد ملک او در خانه که سبب شفعة است و ثابت خواهد شد جوهر آن نیز و بعد از آن باید که سوال کند قاضی از مدعی علیه که آیا خرید یا نه پس
اگر انکار شرع کند بگوید شفیع که گواه بیار و زیر اچان شفعة ثابت نشود مگر بعد ثبوت بیع و شرع ثبوت آن بر مینه است **مسئله ۹** اگر گواه آورد
تواند مدعی شفعة قسم دهد قاضی مشتری بانیطور که بگوید باشد من نخبریده ام یا بگوید باشد مدعی مستحق شفعة نیست درین خانه از مدعی که دعوی
نموده است آنرا و اول حلف و باینستن بر سبب و ثانی حلف و باینستن بر حامل و وجه حلف و باینستن بر امر تعینی نیست که این
قسم داد و است بر فعل و می و بر چیزی که در دست وی است اصالة و در امثال آن قسم بر امر تعینی لازم است **مسئله ۱۰** جائز است
شفیع را که خصوصیت نماید بجهت طلب شفعة اگر چه حاضر نکند بهای زمین را در مجلس قاضی ولیکن وقتیکه حکم کند قاضی بشفعة لازم میشود برو که
حاضر کند بهای زمین را و این که مذکور شد ظاهر روایت اصل است و مرویت از محمد رح که قاضی حکم کند تا که حاضر نکند شفیع بهای زمین
و این روایت حسن است از امام ابی حنیفه رح و وجهش آنست که شفیع شاید که مفسد باشد پس موقوف خواهد شد حکم قاضی بر حاضر کردن با
تامن نشود مال مشتری و وجه ظاهر روایت که او لا مذکور شد اینست که بر شفیع واجب نیست بهای برای مشتری پیش از حکم قاضی بشفعة بپردازد
واجب نیست که سپرد کند مشتری آن زمین را بشفیع پیش از حکم قاضی پس همچنین شرط نیست که حاضر کند شفیع بهای چنانچه گذشت و مال مشتری
تلف نخواهد شد زیرا چه او را حق حبس است چنانچه معلوم خواهد شد در مسئله آینده **مسئله ۱۱** وقتیکه حکم کرد قاضی پیش از حاضر کردن
بها که سپرد کند مشتری زمین را بشفیع میرسد مشتری که حبس کند زمین را تا وقتیکه بگیرد بهای آن و حکم قاضی در این صورت نافذ است نزد امام محمد
نیز اگر چه جائز نبود و مدعی که حکم کند قاضی پیش از حاضر کردن زمین را بشفیع میرسد مشتری که حبس کند زمین را تا وقتیکه بگیرد بهای آن و حکم قاضی در این صورت نافذ است نزد امام محمد

فلو اخرا اداء الثمن بعد ما قال له اذفع الثمن اليه لا تبطل شفيعته لانها تاكدت بالخصوصية عند القاضي **قال** ان
 احضر الشفيع البائع والمبيع في يد البائع ان يحضر في الشفعة لان البديل له وفي يد مستحقه ولا يسمع القاضي البينة
 حتى يحضر المشتري في يفسخ البيع بمشهد مناه ويقضي بالشفعة على البائع ويجعل العهدة عليه لان المالك للمشتري
 واليد للبائع والقاضي يقضي بهما للشفيع فلا بد من حضورهما بخلاف ما اذا كانت اليد رقد قبضت حيث لا يعتد بحضور البائع
 لانه ما راجع اليه لا يبقى له يد ولا ملك وقوله فيفسخ البيع بمشهد منه اشارة الى علة اخرى وهي ان البيع في حق المشتري اذا كان في
 الايد من حضوره لا يقضي بالفسخ عليه ثم وجه هذا الفسخ المذكور ان يفسخ في حق الاضافة لا امتناع قبض المشتري بالاخذ بالشفعة وهو
 بموجب الشفعة لان ما يبقى اصل البيع بعد انفساخه لان الشفعة بناء عليه ولكنه تحقق الا لطبيعة اليه ويصير كانه هو المشتري
 منه فلذلك يرجع بالعقد على البائع بخلاف ما اذا قبضه المشتري فاخذ من يد احدث تكون العهدة عليه لانه ثم ملكه
 بالقض في الوجه الاول متنع قبض المشتري وانه بموجب الفسخ وقد طرد الكلام فيه في الكفاية المنتهي بتقريب الله تعالى
قال ومن اشترى ادا الغيرة في حق الخصم للشفيع لانه هو العاقد والاخذ بالشفعة من حقوق العقد فيتوجه عليه **قال**
 الا ان يسلمها الى الموكل لانه لو بقي له يد ولا ملك فيكون الخصم هو الموكل وهذا لا ان الواكيل كالبائع الموكل كل على ما
 فتسليمه اليه كتسليم البائع الى المشتري فتصير بالخصوصية معه لانه مع ذلك قائم مقام الموكل

مسألة - اگر درنگ کند شفيع و ادای بابت بپردازد آنکه گفته است تا حاضر شود او را که بهر آن را بخری می شفعه باطل نمیشود زیرا چه آن زمان
 و مستحکم شده است بسبب ضرورت نزد قاضی و حکم وی **مسئله** ۱۲ - اگر خانه کند شفيع باطل را و مجلس قاضی در حالیکه مبيع در دست بائع
 پس میرسد شفيع را که بخرید است کند با او بوجبت شفعه زیرا چه مبيع در دست ویت و دست او معتبرست مانند دست مالک و لکن امیر سدا و
 که بر کند مبيع را برای تمینای شری اعمی گرفته پس با ص و اگر او شفعه تا قاضی تا که مشتری حاضر نشود و پس حضور مشتری شرط است بدو وجه یکی آنکه
 مشتری مالک زمین است و لیکن در دست بائع است و قاضی بهر دو حکم خواهد کرد و برای شفيع پس ضرورت حضور مشتری و بائع بخلاف آنکه اگر
 مشتری قبض کند مبيع را چه درین صورت حضور بائع شرط نیست زیرا چه او اجنبی است نه مالک است و نه قابض و وجه دوم آنست که فسخ میشود
 مبيع در حق مشتری پس ضرورت حضور وی تا مگر کند قاضی بروی فسخ مبيع **سوال** هرگاه فسخ شد مبيع حق شفيع باقی نماند زیرا چه
 شفعه بنا بر تحقق مبيع است پس چگونه قاضی حکم خواهد کرد بان جواب **ص** فسخ مبيع نسبت مشتری است در حق اضافت معنی
 نسبت آن مشتری نماند زیرا چه مشتری قبض مبيع نمیتواند کرد و بجهت آنکه شفيع میگردد آن را بحق شفيع پس عقید مبيع بر میگردد بسوی شفيع گویا
 که شفيع مشتری از بائع شد پس مبيع در حق مشتری فسخ شد بسبب اقلع قبض نه اصل مبيع که بنامی شفعه بران است لکن اعمده آن بر ذمه بائع
 خواهد شد بخلاف آنکه اگر مشتری قبض کند مبيع را و بگوید آن را از دست بائع چه در صورت عهده آن بر ذمه مشتری است زیرا چه تمام و کامل شد
 ملک وی بسبب قبض و در صورت اول قبض متنع بود و آن موجب فسخ است **مسئله** ۱۳ - اگر وکیل کسی خرید کند زمینی را پس
 شفيع زمین معوی و خصوصیت با وکیل خواهد کرد زیرا چه شرار او کرده است و حقوق عقید معلق بعاقده دارد و اگر فرق بشفعه از جمله حقوق عقد است
 و اگر وکیل حواله و سپرد نماید آن زمین را به وکیل خود پس شفيع خاصیت با او خواهد کرد زیرا چه او نه مالک است و نه مبيع در دست اوست بلکه خصوصیت
 به وکیل خواهد کرد زیرا چه وکیل بمنزله بائع است و موكل بمنزله مشتری چنانچه مقرر است نه تنگی سپرد کند بائع مشتری خصوصیت با مشتری متحقق میشود
و سوال اگر وکیل و موكل بمنزله بائع و مشتری اند پس باید که موكل نیز حاضر شود در مجلس خدمت شفعه و صورتیکه قبض نگردد باشد مبيع را
 از وکیل زیرا چه حضور مشتری نیز شرط است چنانچه گذشت جواب **ص** وکیل در صورتیکه سپرد نگردد است مبيع را به وکیل قائم مقام موكل

فیکفی مخصوصه قبل التسليم وکن اذا کان البائع وکیل الغائب فالشفيع ان یأخذ ما منه اذا کان تفرقا
لانه عاقد وکن اذا کان البائع وصیا لم یبیعها ببعه لما ذکرنا **قال** واذا قضی للشفيع بالدار ولم یکن اهلها
خيار الرقبة وان وجد بها عیها فله ان یسرها وان کان المشتري شرط البراءة منه لان الاخذ بالشفعة
بمنزلة الشراء لا یرى انهم مبادلة المال بالمال فیثبت فيه الخیار لان کما فی الشراء ولا یسقط بشرط البراءة
من المشتري ولا بد ویتلوه لانه لیس بنائب عنه فلا یمکن استفاطه

فصل في الاختلاف قال وان اختلف الشفيع والمشتري في الثمن فالقول قول المشتري لان الشفيع یبذل
استقفا والادعیه عند نقد الاقل وهو ینکره والقول قول المنکر مع یمینه ولا یتحالفان لان الشفيع ان کان
یدعی علیه استحقاق الدار فالمشتري لا یدعی علیه شیئا التخییر بین التمسک والاخذ ولا یقض
فهنا فلا یتحالفان **قال** ولما قاما البینه فالبینه للشفيع عند ابی حنیفة ومحمد **قال** ابی یوسف البینه
بینه المشتري لانها کثیر اثباتا فصار کبینه البائع والکیل قال المشتري من العذر

پس حضور وی کافی است **مسئله ۱۴** - وکیل غائب هرگاه فروخت زمینی را شفیع مؤاخذه خواهد کرد یا او خواهد گرفت آن زمین
از وی و قتیکه باشد آن زمین در دست وی زیر اچه وکیل عاقد است و همچنین حکم می شود و قتیکه باشد فروشنده زمین و می میت در صورتیکه
جائز است بمع آن و می را **مسئله ۱۵** - و قتیکه حکم کند قاضی برای شفیع بر زمین شفیع و حال آنکه ندیده است شفیع آن زمین پس
او را اختیار رویت است و اگر باید در آن زمین می پس او را اختیار عیب است اگر نخواهد کند اگر چه مشتری شرط بر آن کرده باشد و
اعنی بالغ را بری کرده باشد از آن **ص** زیرا چه گرفتن زمین بجهت حق شفیع بمنزله خریدن است پس ثابت میشود مراد هر دو و چون چنانچه
میشود در هر صورت خریدن و ساقط میشود اختیار شفیع بسبب برات مشتری بالغ را و بدین وی مبیع را زیرا چه مشتری نائب شفیع نیست
پس مالک استفاطه اختیار نخواهد شد و حق شفیع و الله اعلم

فصل در بیان اختلاف در بها مسئله ۱ - اگر اختلاف کند شفیع و مشتری در مقدار بهای زمین و مشتری
مدعی شود شفیع هشتاد و پنج یکی را بینه نباشد **ص** پس معتبر قول مشتری است زیرا چه شفیع دعوی میکند بر او و تحقیق زمین آنکه از مدعی مشتری
انکار آن میکند و در شرع قول منکر یا قسم وی معتبر است و تحالف نیست در نصورت اعنی هر دو قسم نخواهند خورد زیرا چه شفیع اگر چه مدعی
نموده است بر مشتری استحقاق زمین او لیکن مشتری بر شفیع هیچ دعوی نمیکند زیرا چه شفیع مختار است خواهد پذیرد و نخواهد ترک کند
و تحالف در اینجا میشود که دعوی از هر دو جانب مقصور شود یا نفس شرع باشد و در اینجا از هر دو یکی نیست **مسئله ۲** - اگر هر دو بینه
پس بینه شفیع معتبر است نزد امام اجماع و امام محمد رح و گفته است امام ابو یوسف رح که معتبر بینه مشتری است زیرا چه آن اثبات زیاده میکند
و هر مینه که اثبات زیاده کند ترجیح دارد چنانچه اگر اختلاف کند در مقدار ثمن بالغ و مشتری یا وکیل و موکل یا مشتری از دست کافر حری
و مالک قدیم و غیره و بینه پس بینه کسیکه اثبات زیاده میکند معتبر است و بدو اختلاف میان مشتری از دست کافر و میان مالک قدیم
نیست که در دو مسلمان ای تجارت رفت و در آن از حری شد یا آن کافر و خرید او و بینه از بینه مالک است کافر که بطلت بزه بود و در حری نیست مالک قدیم و غیره
که بینه از آن و ما جوگیر باینکه از خرید باین اختلاف واقع شد میان یزدان و تاجر در مقدار بهای آن بزه بود و جوگیر باینکه از خرید باینکه از خرید

ولهما انه لا تنافي بينهما فيجعل كان الموجد بيعان وللشفيع ان ياخذ بايهما شاء وهذا
 بخلاف البائع مع المشتري لانه لا يتوالى بينهما عقدان الا بانفساخ الاول وهذا المنفوخ لا
 يظهر في حق الشفيع وهو التخذ بيمينه الواكيل لانه كالبائع والمرد كل كالمشتري منه
 كيف وانها ممنوعة على ما روي عن محمد واما المشتري من العدة قلنا ذكر في السير الكبير
 ان اليمين بيمينه المالك القديم قلنا ان نمنع بعد التسليم لقول لا يصح الثاني هنا لك
 لا بفسخ الاول اما هنا بخلافه لان بيمينه الشفيع ملزمة ويمينه المشتري غير ملزمة واليمينتان
 للان ام قال اذا ادعى المشتري ثمنه وادعى البائع اقل منه ولم يقبض الثمن اخذها

الشفيع بما قاله البائع وكان ذلك خطأ عن المشتري فان كان الامر ان كان على ما قال البائع فقام
 وجبت لشفيعه وان كان على ما قال المشتري فقد حط البائع ببعض الثمن من الخط يظهر في حق الشفيع

صبري امام جعفر ووجه دودليل است كمي انك بيمينه شفيع موجب الزام است برشتري ويمينه مشتري موجب الزام شفيع نيست زير اچه
 مختار است اگرخواهد بگيرد و اگرخواهد ترك كند و بيمينه موضوع براي الزام است و دودم انيكه غل بيمينه برود و واجب است اگر ممكن باشد و درنيا
 ممكن است زير اچه منافات نيست ميان دعوي شفيع و دعوي مشتري بجهت انكه جائز است كه مشتري دو مرتبه بخريد و باشد حاصل انكه گوي
 هر دو بيع ثابت شد پس شفيع مختار است هر كدام كه خواهد بگيرد و چنانچه اگر بخريد كه مشتري دو مرتبه بگيرد بيمينه برود و بايد و هر از شفيع مختار
 ميشود و هر كدام كه ميخواهد بگيرد و قياس اختلاف شفيع و مشتري در مقدار ثمن بر اختلاف بائع و مشتري در ان چنانچه امام ابو يوسف
 كرده است درست نيست زير اچه فرق است ميان هر دو صورت بجهت انكه جاري نميشود ميان بائع و مشتري و در تحقيق پي در پي گوي انكه فسخ
 ميشود اول فسخ پس ببيع ميان دعوي هر دو و غل هر دو بيمينه ممكن نشد پس ضرر شد ترجيح و بيمينه مشتري ترجيح داده ميشود و بر بيمينه بائع
 بجهت انكه اثبات زياده ميكند و بخلان شفيع كه اثر فسخ در حق وي ظاهر نميشود و گوي هر دو بيع در حق وي ثابت است لهذا
 مختار ميشود و در صورتيكه دو مرتبه بخريد كه مشتري چنانچه معلوم شد و هر گاه و وكيل مانند بائع است و موكل مانند مشتري پس حال
 اينها ابر بائع و مشتري قياس بايد كرد و علاوه اين است كه مسئله قبول بيمينه و وكيل در صورت اختلاف با موكل مسلم نيست چنانچه از
 صحيح مرويت كه ميه موكل مقبول است و بجهت قياسي اين بر اختلاف مشتري از دست كاف و مالك قديم نيز درست نيست و بجهت انكه
 مسلم نيست كه حكم فرغ موافق حكم اصل است و زير اچه در سير كير يا كوبر است كه مقبر ميه مالك قديم است و قول ابى يوسف رح
 در ان مذكور نيست پس حكم اين مسئله كه فرغ است موافق حكم اصل نيست و بعد تسليم موافقت ميگويم كه انجا نيز جاري نميشود و در عقد بيع
 پي در پي گوي انكه فسخ نميشود اول بخلان شفيع چه در حق وي گوي هر دو بيع ثابت است چنانكه گذشت مسئله ۳۳ - اگر اختلاف
 كند بائع و مشتري در مقدار بها و بائع مقدار بها كم ميگويد در حاليكه او قبض بها كرده است پس خواهد گرفت آن را شفيع بمقدار بگيرد بائع
 ميگويد و قول بائع كمي بها حط است از دمه مشتري بجهت انكه اگر چنان است كه بائع گفته است پس ثابت شد شفيع بآن مقدار و
 اگر چنان باشد كه مشتري گفته است پس بدرستي كه حط نموده است بائع بعض بها و انچه بخلان ۳۴ - ميشود و در حق شفيع

على ما تبين ان شاء الله تعالى وان التمس على البائع بأجابه فكان القول قول له في مقدار الثمن بقية مطالبته في اخذ الشفع
بقوله قال ولو ادعى البائع الاكثر مما كان وبيت اذ ان وانهما كان كل ظهران الثمن ما يقوله الاخر
فياخذ ما الشفع بذلك وان حلفا فسخ القاضى البيع على ما عرفت وياخذ ما الشفع بقول البائع لان فسخ البيع
لا يوجب بطلان حق الشفع قال وان كان قبض الثمن اخذ بما قال المشتري ان شاء ولم يلتفت الى قول البائع لانه لما
استوفى الثمن انتهى حكم العقد وخرج هو من البيع صياح لا جنى وبقي الاختلاف بين المشتري والشفيع وقد بينا ان لو كان
نقد الثمن غير ظاهر فقال البائع بعث الدار بثلث وقبضت الثمن ياخذ الشفع بالثلث لانه لما بدء بالقرار بالبيع تعلق
الشفعة به فبقوله بعد ذلك قبضت الثمن يريد اسقاط حق الشفع فيه عليه ولو قال قبضت الثمن هو لعل لم يلتفت
الى قوله لان الاول وهو الاقرار قبض الثمن خرج من البيع سقط اعتبار قول له في مقدار الثمن **فصل** فيما يوجب خذبه الشفع
قال اذا حلف البائع عن المشتري بعض الثمن يسقط ذلك عن الشفع وجميع الثمن لو يسقط عن الشفع لا يحل البعض يلتحق باصل العقد يظهر
حق الشفع لان الثمن ما بقي وكذا اذا حلف بعد اخذها الشفع بالثمن يحط عن الشفع حتى يرجع عليه بذلك القدر بخلاف حط الكل لانه
لا يلتحق باصل العقد بحال وقد بينا في البيع وان ادعى المشتري للبائع لم تلزم الزيادة في حق الشفع لان

بناء برأيه او اهدا ببيان ان فصل اينده ان شاء الله تعالى وبجبت انكم مالك شدن شفع بر باع بسبب اجابا وست اعني بقول دى كه
فروختم پس متبر خواهد شد قول دى در مقدار بها ما و اسكه قبض ثمن كرهت است پس خواهد گرفت بقول دى و اگر باع اكثه كيويد تجايف خواهند
اعني جزو قسم خواهند خورد و فسخ خواهند كرد و عقديع را و هر كه دم از انها كمول كند ثابت خواهد شد با ميكه ميكو يد از او بيز پس خواهد گرفت
شفيع بآن مقدار و اگر هر دو قسم خورد و فسخ بيع خواهد كرد و قاضى بشرطيكه طلب كند آن هر دو يا كمي از انها خواهد گرفت آنرا شفع
قول باع زير اچه فسخ بيع موجب بطلان حق شفع نيست مسئله اگر باع قبض ثمن هه خواهد گرفت شفع بمقداريكه شتر و گفته است كز ايه بقول باع
در مقدار بها قابل لغات نيست و اعتبار زير اچه باع هر گاه قبض كرد بهر اتمام شد حكم عقديع در حق دى و او از ميان بدر فست و باند
اجنبى شد و باقيما نذ اختلاف ميان مشتري و شفع و حكم آن سابق مذكوره است مسئله هه اگر قبض ثمن ظاهر شد اعني معلوم
و گفت باع كه فروختم دين ابزار و قبض كردم بهاسى آن خواهد گرفت آنرا شفع جزو زير اچه هر گاه شروع كرد باع باقارباع پس متعلق
و ثابت شد شفع باقارباع و بعد آن قول دى كه قبض كردم بهر اقبال مقبول نيست زير اچه او بخواهد بدين قول دى كه باطل و ساقط كند
حق شفع را كه ثابت شده است باقرار دى او لا و خود از ميان بيرون شود مسئله هه اگر كيويد باع كه فروختم دين ابوقبض
كردم بهاسى آن را و بعد از ان كويد كه آن هزار است پس قول دى مقدار بها كه آن هزار است مقبول نيست زير اچه هر گاه اقرار قبض بها
او لا و خود از ميان بدر رفت و مانند اجنبى شد پس قول دى اعتبار ندارد در مقدار بها و الله اعلم

فصل در بيان چيزيكه ميكيد بآن شفع زمين شفعه مسئله ا- وقتيكه حط نمايد باع از زمينه مشتري بعضى بار اساقط
ميشود آن از شفع و اگر حط نمايد جميع بار اساقط نميشود از شفع زير اچه حط بعضى بار لاحق ميشود باصل عقديع و با هر ميشود حق
شفيع بجهت آنكه بها همان مقدار است كه باقيما نذ بعد حط و همچنين اگر حط نمايد بعد از گرفتن شفع حط خواهد شد از شفع و واپس خواهد گرفت
آن قدر از شفع كه حط نموده است باع از مشتري بخلاف حط جميع كه آن ملحق نميشود باصل عقديع و وجه بيان آن در كتاب البيع
گذشت مسئله هه - اگر زياده كند مشتري در حق باع آن زياده بتر شفع لازم نمى شود و زير اچه

فإن اعتبار الزيادة تضمن بالشفعة لا استحقاقه الأخذ بأدولها بخلاف المحط لأن فيه منفعة له وتظهير لن زيادة الأخذ العقد الأكثر
 من الثمن الأول لم يلزم الشفع حتى كان له أن يأخذها بالثمن الأول لما بينا كذا من قال ومن اشترى دأرا بعرض
 أخذها الشفع بقیمته لأنه من فوات القيمة وإن اشترى ما بمكيل أو من ثمن أن أخذها بمثلها لا فيها من ثمن أو الأمثال وهذا
 لأن الشرع أثبت للشفعة ولاية التملك على المشتري بمثل ما تملكه فيه على القدر الممكن كما في الأتلاف والعدو للشفعة
 من فوات الأمثال وإن باع عقارا بعقار أخذ الشفع كل واحد منهما بقیمته الآخر لأنه بدله وهو من
 ذوات القيمة يأخذ بقیمته قال وإذا باع ثمن من أجل للشفيع الخيار أن شاء أخذها بثمن حال وإن شغل
 صبح حتى ينقضي أجل شغل يأخذها وليس له أن يأخذها في الحال بثمن مؤجل وقال زفر له ذلك وهو قولنا
 في القديح لأن كونه مؤجلا وصف في الثمن كالنفاذ والأخذ بالشفعة به يأخذها بأصله وصفه كما في النقيض ولنا إن أجل
 أنها ثبت بالشرط ولا شرط فيها بين الشفع والبايع أو للبتاع وليس الموضع به فحق المشتري رضا به في حق الشفع
 لتفاوت الناس في الملاة وليس لأجل وصف الثمن لأنه حق المشتري ولو كان صفه ملتبعا فيكون حقا للبايع كالثمن وصار
 استحقاق شفع جارا وإن لم يوافق ثابت شدة الثمن اعتبارا لزيادة أو نقصا أو بدلا من خلاف حظا كذا في نفع وبيت وتظهير من سلكه زيادتي أن
 كذا يبيع كذا لا يقدر ببا وبعدها من أن تجد يبيع كذا يقدر بزيادة بر بای اول پس آن بود تو بر شفع لازم نمیشود و میرسد او را که بگیرد
 آن را به بای اول چنانچه بیان آن گذشته است مسئله ۴ - اگر خرید کند کسی خانه را بعوض خست خواهد گرفت آن را شفع بقیمت
 آن خست زیرا چه خست از ذوات القیم است و اعنی از جمله چیزهاییکه قیمت آن معتبرست در باب تاوان ص و اگر خرید کند آن را
 به بایک از جنس مکمل و موزون است چون گندم و نقره مثلا خواهد گرفت آن را شفع بمثل آن زیرا چه آن از ذوات الامثال است
 و اعنی از جمله چیزهاییکه مثل وی معتبرست در باب تاوان ص و عیش نیست که ثابت کرده است صاحب شرع شفع را ولایت مالک
 ملک مشتری بمثل بایک او مالک شده بود بان پس باید که رعایت و محافظت کرده شود مالک میان هر دو بها بقدر امکان چنانچه در باب
 اتلاف و باید دانست که چیزهاییکه تفاوتست میان اعدا و افراد آن مثل ف بیضه و جوز ص پس از آن قبیل ذوات الامثال است
 و پس اگر خرید کند کسی زمینی را بجوز و بیضه مثلا شفع نیز جوز و بیضه خواهد داد بقیمت آن ص مسئله ۵ - اگر بایع کند کسی زمینی را
 بعوض زمینی خواهد گرفت شفع هر اعدا آن و زمین را بقیمت زمین و دیگر زمین بدل زمین دیگرست از زمین واجب
 ذوات القیمست پس خواهد گرفت شفع بقیمت آن مسئله ۶ - اگر بایع کند زمینی را ثمن مؤجل پس شفع مختارست اگر خواهی
 آن را ثمن حال و اگر خواهی بصر کند تا که مقضی شود مدت میعاد و بعد از آن بگیرد و نمیرسد او را که بگیرد آن را فی الحال ثمن مؤجل و اگر
 بفرقه میرسد او را که بگیرد فی الحال ثمن مؤجل انقضای قیام امام شافعی است بر مؤجل بودن ثمن معتبرست مانند ثمن آن بود و هرگاه میرسد شفع و اگر بگیرد
 بهل ثمن پس میرسد ویرا که بگیرد بهل ثمن با وصف آن چنانچه در صورتیکه رومی بود ثمن و دلیل علمای ما نیست که میعاد ثابت نمیشود
 که وقتیکه آن مشروط باشد نیست مشروط میان شفع و باع و نه میان شفع و مشتری نیست رضای باع بجا ثمن در حق مشتری است
 رضای وی در حق شفع بجهت آنکه در میان تو لگری و ادای دین تفاوت اند و مؤجل بودن وصف ثمن نیست بطوریکه باع او گردد
 و خبر بیان احکام اگر چه وصف لغوی است زیرا چه اجل حق مشتری است اگر وصف میشود حق باع میشود ثمن و این مسئله

که اگر اشتري شيئا بتمن من اجل ثمن غير لا يثبت الاجل الا بالذك كذا هذا ثم ان اخذها بتمن حال مواليها بغير سقط الثمن
عن المشتري لها بتمن من قبل وان اخذها من المشتري بغير البائع على المشتري بتمن من اجل كما كان لان الشراء الذي جئ
بنيهما لم يطل باخذ الشفع فبقى موجب فصار كما اذا باعه بتمن حال وقد اشتراه من جلا وان اختار الانتظار له ذلك لان له
ان لا يلبس من زيادة الضرر من حيث النقدية وقوله في الكتاب وان شاء صريح ينقض الاجل مرادة الصبر عن الاخذ
اما الطلب عليه في الحال حتى لو سكبت عنه بطلت شفعته عندا في حيفه ومحمد خلافا لابي يوسف الاخر لان
حق الشفعة انما يثبت بالبيع والاخذ يتراخي عن الطلب هو ممكن من الاخذ في الحال بان يبيح الثمن حالا فيثبت الطلب
عند العلم بالبيع **قال** واذا اشتري ذمي بتمن واخذ من شفعيها ذمي اخذها بمثل الخمر قيمته الخنزير لان هذا البيع مقضي للصحة
فيما بينهما حتى الشفعة يعوالمسلم ولان الخمر لهم كالمثل لنا والخنزير كالمثل في الاول بالمثل والثاني بالقيمة
قال وان كان شفعيها مسلما اخذها بقيمة الخمر الخنزير اما الخنزير فظاهر كذا الخمر لا تمنع التسليم التسليم في حق
فالتحق بغير المثل وان كان شفعيها مسلما في ذميا اخذ المسلم نصفها بنصف قيمة الخمر كذا في نصفها بنصف مثل الخمر لاعتبار البعض بالكل

فغير آت مسئلة است كه هرگاه خريد كسي چيز را بتمن من اجل ثمن وبعد از ان فروخت آن را بدست ديگري بطريق بيع تو ليت ثابت ميشود بطل
در حق آن ديگري مگر آنكه ذكر كن و شرط نكند يا آن را بتمن و در بجا نيز و بعد از ان اگر بگيرد شفعي آن زمين ابر بتمن حال از دست بائع
در صورت برون آن دست و مي ساقط ميشود بتمن از ذمه شترى زيرا چه فرسخ مي شود عفت بيع در حق وي شفع قائم مقام اومي شود چنانچه
ذكو شد سابق و اگر بگيرد آنرا از دست شترى خواهد گرفت بائع از شترى بهاسي آن را موقت ميچا چنانچه بود چنان شرط كند موقت
شده بود ميان شترى و بائع باطل نكرديده است بسبب گرفتن شفع پس آن مانند آنست كه اگر خريد كند بتمن من اجل ثمن و برون آن را
بتمن حال نيز ساقط بائع اول را كه بتمن في الحال طلب نكند از شترى و جاز است شفع را كه صبر و انتظار نكند و در گرفتن زمين تا آن زمان كه
منقضي شود مدت ميچا و زيرا چه ميرسد و را كه التزام ضرر زياده بر خود نكند بقدر دادن ثمن و اما مطلب شفع ضرر دست في الحال
بيد رنگ حتى اگر سكوت كند از طلب مواثبت باطل مي شود شفعه نزد امام ابي حنيفة و محمد و بر خلاف قول مختار امام ابي يوسف
و وجه قول ابي حنيفة و محمد اينست كه شفعه ثابت ميشود بعد بيع پس ضرورت طلب وقت دانستن بيع و وجه قول مختار ابي يوسف
آنست كه فائده طلب نيست مگر گرفتن زمين و شفع قادر نيست بر گرفتن آن في الحال لهذا سكوت كرد و اين سكوت دليل اراضيت
پس سبب آن شفعه باطل نخواهد شد و جوازش اينست كه گرفتن زمين متراخي ميشود و اطلب و شفع قادر است بر گرفتن آن في الحال
نيز با و امي ثمن في الحال **مسئلة ۲** - اگر خريد كند ذمي ببعوض مي يا خوك و شفعي آن بتمن و دست خواهد گرفت آن را شفعي بتمن
و بتمن خوك زيرا چنين بيع صحيح است ميان آنها و حق شفعه شامل و ثابت است مسلمان و ذمي هر دو را و امي نزد آنها مانند
سر كه است نزد مسلمانان و خوك مانند گوسفند و سر كه از قبيل ذوات الامثال است و گوسفند از قبيل ذوات القيم پس خواهد گرفت
شفيع و در صورت اول بمثل و در صورت دوم بتمن خوك و اگر شفعي آن مسلمان باشد خواهد گرفت آن بتمن و بتمن خوك
زيرا چه دو دن و گرفتن مي منع است مسلمانان را از شرع پس محروقي و مي در حكم ذوات القيم است مانند خوك و اگر شفعي آن و كس باشد
مسلمان و ذمي خواهد گرفت شفعي مسلمان نصف آنرا بنصف قيمت مي و خواهد گرفت ذمي نصف ديگر را بنصف مثل مي

فلو اسلوا الذی اخذها بنصف قیمه انعم لهن عن تعلیک انعم و بالاسلام یتأكد حقہ لان یجمل فصار
 کما اذا اشتراها کبیر من طب فخصه الشفیع بعد انقطاعه یاخذها بقیمه الرطب کذا هذا **فصل** و اذا بنی المشتري
 او غرس ثم قضي للشفیع بالشفعة فهو بالخيار ان شاء اخذها بالثمن و قیمه البناء والغرس وان شاء **كلف**
 المشتري قلعه وعن ابی یوسف انه لا یكلف القلع و یخیر بین ان یاخذ بالثمن و قیمه البناء والغرس و بین
 ان یتن و به وقال الشافعی ان لا ان عنده له ان یقلع و یعطي قیمه البناء لابی یوسف انتم محق فی البناء
 لانهم بناه علی ان الدار ملکة و التکلیف بالقلع من احکام العدم ان صار کالمی هو ب له و
 المشتري شراء فاسدا و کما اذا اراد المشتري فانه لا یكلف القلع و هذا لان فی إيجاب الاخذ بالقیمه

و اگر مسلمان شود شفیعی نمی حق وی مولا که و حکم خواهد شد بسبب مسلمان شدن که باطل خواهد شد پس خواهد گرفت آن را بنصف قیمت می زیاده
 بسبب سلام از دادن و عاجز شد گویا که می معدوم گردید و حق وی مانند آنکه اگر خرید کسی خانه را بعوض یک چانه خرمای تر حاضر
 شد شفیعی بعد از آنکه منقطع و ناپدید گردید خرمای تر پس خواهد گرفت آن را شفیعی بقیمت آن همچنین در اینجا نیز و زیر آنچه می در می توان
 حکم معدوم و در وجهت آنکه تصرف می در می یعنی دادن و گرفتن رد نیست در شرع و الله اعلم

فصل مسئله اگر عمارت بنا کند مشتری یا وخت نشاند و بعد از آن حکم کند قاضی برای شفعه شفیعی پس شفیعی مختار است
 اگر خواهد بگیرد زمین به بهای آن و بقیمت بنا و وخت و اگر خواهد تکلیف کند به مشتری که متاع نماید یعنی بر کند بنا و وخت را و این
 ظاهر روایت است و از ابی یوسف رج مردیست که تکلیف نکند به مشتری که متاع نماید بلکه شفیعی مختار است اگر خواهد بگیرد زمین را
 به بهای آن و بقیمت بنا و وخت و اگر خواهد ترک کند و شافعی رج نیز همین قائل است و لیکن نزد شافعی رج میرسد شفیعی
 که قلع نماید بنا و وخت را و ضمان نقصان دهد به مشتری حاصل آنکه نزد شافعی رج مختار است شفیعی در میان سه چیز یعنی اگر خواهد
 بگیرد زمین را با بنا و وخت به بهای زمین و بقیمت بنا و وخت و اگر خواهد ترک کند اگر خواهد متاع نماید و ضمان به مشتری و بر
 ابی یوسف رج دو وجه است یکی این است که مشتری در بنا کردن و نشان دادن وخت محق است یعنی تعویبی نگردیده است زیرا چه بنا کرده است
 عمارت بنا بر آنکه زمین ملوک است و تکلیف کردن بقلع بنا و برگردان آن از جمله احکام تعدیست و این مانند موهوب و مشتری
 بشرای فاسد است و یعنی اگر بنا کنند ایشان در زمین موهوبه و مبیع غیر سده به کننده و بائع را که تکلیف کند ایشان بقلع
 بنا و برگردان آن همچنین اینجا نیز و نیز اگر زراعت کند مشتری و بعد از آن حاضر شود شفیعی پس می تکلیف نمیکند بقلع
 زراعت حتی که قابل در و گرد و پس همچنین اینجا نیز و وجه دیگر اینست که در اینجا دو ضرر است یکی ضرر شفیعی و آن لزوم زیاده و ثمن
 بسبب زیاده شدن قیمت بنا و وخت و دوم ضرر مشتریست و آن نقصان قلع بنا و وخت است و بالاترین این دو ضرر ضرر مشتریست
 زیرا چه نقصان بلا عوض است و زیاده و ثمن اگر چه ضرر است در حق شفیعی و لیکن بلا عوض نیست و هر تکیه گیر شفیعی در ثمن این بقیمت بنایا ترک کند

دفع اعلیٰ الضمین بجمیل الادنی فیصار الیه وجه ظاهراً لایة انه بنی فی محل تعلق به حق متناکد للغير من غیر تسلیط من جهة من له الحق فینقض کمالاً من اذ بنی فی المهر من و هذا لان حقهم اقدم من حق المشتري لانه یفقد علیه و لهذا ینقض بیعاً و هبتاً و غیره من تصر فاتمه تجلات الهبة و الشراء الفاسد عند ابی حنیفة لانه حصل بتسلیط من جهة من له الحق و لان حق الاسترداد فیها ضعیف و لهذا لا یبقی بعد البناء و هذا الحق یبقی فلا معنى لایجاب لقيمة كما فی الاستحقاق و الذی یقلع قیاساً و انما لا یقلع استحساناً لان له نهاية معلومة و یبقی بالاجز و لیس فیہ کثیر ضرر فان اخذ به بالقيمة یعتبر قیمته مقلو عاک ما بینا و فی الغصب و لو اخذها الشفیع فبني فیها او غرس ثم استحققت رجع بالثمن لانه تبين انه اخذ به بغير حق و لا يرجع بقيمة البناء و الغرس لاعلیٰ البائع ان اخذ منها و لا علیٰ المشتري ان اخذها منه و عن ابی یوسف انه یرجع لانه مملوک علیه فذلک لا منزهة البائع و المشتري و لا یفرق علی ما هو المشهور ان المشتري مغرور من جهة البائع و مسلط علیه من جهة و لا یفرق فی حق الشفیع من المشتري لانه یجب علیه **قال** و اذا انهدمت الدار او احترق بنائها ما انا جفت شجرة البستان

بالاترین و ضرر و دفع میشود اگر چه کمتر لازم می آید پس لازمست که حکم بان کرده شود و وجه ظاهر روایت اینست که بنا کرده است مشتری بحدیکه تعلق گرفته است بان حق دیگر که شفیع است بی آنکه مسلط کرده باشد مشتری را صاحب حق پیشگفت کرده و خواسته آن بناماندر این و قتیکه بنا کند در زمین مرهون و نیز حق شفیع قومی ترست از حق مشتری بجهت آنکه مقدمست بران لهذا نقص کرده است تصرفات مشتری مثل بیع و هبه و غیر آن بخلاف موهوب له و مشتری بشرای فاسد نزد ابی حنیفة رجعت آنکه ایشان مسلط اند از جانب صاحب حق و بجهت آنکه حق استرداد و صورت هبه و بشرای فاسد ضعیفست لهذا حق استرداد باقی نیماند بعد بنای عمارت و حق شفیع باقی میانند پس لازم کردن قیمت بنا و درخت بر شفیع و صورت گرفتن شفیع معنی ندارد و چنانچه در صورت استحقاق اعنی اگر خرید کند کسی زمینی او بنا کند در آن یا درخت نشاند و بعد از آن حق دیگر بر آید آن زمین خواهد گرفت مشتری بهای زمین و قیمت بنا و درخت را از بایع نه از مستحق مذکور و شفیع بمنزله مستحقست و قیاس آنست که زراعت قلع کرده شود اما از روی استحسان قلع کرده نمیشود بجهت آنکه نهایت زراعت معلومست و باجرت میگذازند آن اما که قابل در و شود و بانیقدر تاخیر نیست ضرر کشیده و اگر بگوید آن شفیع باینا و درخت خواهد داد و قیمت بنا و درخت را در حالیکه مقلوع اند اعنی مستحق قلع اند چنانچه گذشت بیان آن در باب غصب **مسئله** ۳ اگر گرفت شفیع زمینی را پس بنا کرد در آن یا درخت نشاند و بعد از آن حق دیگر بر آید آن زمین را پس خواهد گرفت شفیع بهای زمین را از بایع در صورتیکه گرفته بود آن را از دست وی و نه از مشتری در صورتیکه گرفته بود از مشتری زیرا چه معلوم شد که آنها گرفته بودند بهای بایع غیر حق و نخواهد گرفت قیمت بنا و درخت را نه از مشتری لیکن هر جا که خواهد بود بنا و درخت خود را و از ابی یوسف رجعت روایتست که خواهد گرفت شفیع قیمت بنا و درخت را از آنکه گرفته بود زمین را از دست وی زیرا چه او بمنزله بایعست و شفیع بمنزله مشتری و مشتری میگوید قیمت بنا و درخت را از بایع در صورتیکه حق دیگر بر آید زمین بیع و فرق میان شفیع و مشتری که مشهورست اینست که مشتری فریب خورده است از دست بایع از جانب او مسلط شده است بر زمین بیع بخلاف شفیع بجهت آنکه مشتری مسلط بوده و فریب او پذیرا چه مشتری مجبورست بجهت آنکه شفیع خود بجهت گرفته است از او است صاحب بقعه بدون اختیار آن **مسئله** ۴ اگر خرید کسی خانه و نهدم شد بنای آن و یا سوخت یا خریدستانی را و شک شد درخت آن

بغير فعل احد فالشفيع باختيار ان شاء اخذ ما بجميع الثمن لان البناء والغرس تابع حتى دخلا في البيع من غير ذكر
فلا يقابلهما شيء من الثمن ما لم يوصى بمقصود او لهذا ايدى بها ملاحظة بكل الثمن في هذه المصداقة تجلان ما اذا عرق
نصف الارض حيث ياخذ الباقي بحصته لان الفائت بعض المصل **قال** وان شاء ترك لان له ان يمتنع عن
تمام الدار بما له **قال** وان يقض المشتري البناء فليل للشفيع ان شئت فخذ العريضة بحصتها وان شئت فخذ لانه
صار مقصودا بالاول فلا خلاف في ثمن من الثمن بخلاف الاول لان الهلاك باقاة سماوية وليس للشفيع ان
ياخذ النقص لان هذا مقصودا فلا يبق تبعا **قال** ومن اتباع ارضها وعلى ثمنها ثم اخذها الشفع ثم ما ومعناه
اذا ذكر الثمن في البيع لا يخل من غير ذكر وهذا الذي ذكره استحسان وفي القياس لا ياخذ لانه
ليس بتبع الا ليس من ان لا يخل في البيع من غير ذكر فاشبه المتاع في الدار وجه الاستحسان انه باعنا
الاقبال ما رتعا للعقد كالبنا في الدار وما كان مكرهنا فيه فياخذ الشفع **قال** وكذا لك ان اتبعها وليس الخيل ثم ما
في يد المشتري يعني ياخذ الشفع لانه مبيع تبعا لان البيع سمي اليه على ما عرفت في ذل المبيع **قال** فان جده المشتري ثم جاء الشفع
لا ياخذ الثمن في الفصلين جميعا لانه لم يبق تبعا للعقد وقت اخذ حيث صار مقصودا لانه فلا ياخذ **قال** في الكتاب فان
جده المشتري سقط عن الشفع حصته **قال** رضي الله عنه وهذا جواب الفصل الاول لانه دخل في البيع مقصودا
بغير عمل وصوره كمن يفت سادى پس شفيع مختار است اگرخواهد ترك کند و اگرخواهد بگیرد آن را بجمع بازیر او چنانچه دخت بلیع
زمین است لهذا داخل نمیشود در بیع زمین بدون فکر آن پس چیزی از بها مقابل آن نمیشود مگر وقتیکه بقصد تلف کند آنرا مشتری لهذا در است
مشتري را که فروشد از طریق مزاحمت جمیع بیا در صورت بخلاف آنکه اگر غرق شود نصف زمین زیر او میگیرد شفيع باقی را بجمع آن بجهت
آنکه بعضی اصل مبيع تلف شده است در صورت **مسئله ۴** اگر مشتری شکست بنابر این شفيع مختار است اگرخواهد بگیرد عرصه
زمین را بجمع آن و اگرخواهد ترك کند زیر او در صورت بقصد تلف کرده است مشتری بنابر این چیزی از ثمن مقابل آن نخواهد شد بخلاف
موت اول کتف و در آن بافت سادى بود و غیر شد شفيع را که بگیرد و نقص بنابر او چنانچه نقص جدا شده است پس تابع زمین نماند حتی
شفيع ثابت نمیشود مگر در زمین یا تابع آن بسبب تبعیت **مسئله ۵** اگر خریدی کسی زمینی را که در آن دخت خراست و ثمر هم دارد
خواهد گرفت آنرا شفيع با ثمر اعنی وقتیکه ثمر نیز مذکور شده باشد و عرصه زیر او چنانچه غیر مذکور شد و در بیع و انیکه مذکور شد از بیع
استحسان و قیاس نیست که بگیرد آنرا شفيع زیرا چه ثمر تابع ثمن نیست لهذا داخل نمیشود در بیع آن بدون فکر پس آن
دخت خانه است و وجبا استحسان آنست که ثمر بسبب اتصال تابع شده است مانند بنا و مانند چیزی که مرکب باشد بدو را خانه چون
در وازه که تابع خانه است پس میگیرد آنرا شفيع و همچنین حکم وقتیکه خرید آنرا در حالیکه ثمر نبود و بعد از آن ثمر پیدا شد در دست مشتری
اعنی خواهد گرفت آنرا شفيع زیرا چه آن داخل مبيع است از روی تبعیت بجهت آنکه مع ساریت کرده است در آن بنا را آنکه معلوم است
در و لکن نیز میباید مثلاً اف اعنی اگر بزرگاید نیز فروزدی قبل از قبض مشتری ساریت میکند حکم بیع در فرزند مذکور میشود آن فرزند
که مشتری نماند در بیع **مسئله ۶** پس اگر چه ثمر آن را مشتری و بعد از آن آمد شفيع غیر سادى را که بگیرد آن ثمر را
در هر دو صورت اعنی در صورتیکه بود ثمر هر دو دخت در وقت خریدن و در صورتیکه نبود ثمر هر دو دخت در وقت خریدن بعد از آن
پیدا شد در دست مشتری زیرا چه ثمر تابع زمین نماند در وقت گرفتن شفيع و در کتاب مذکور است که اگر چند مشتری ثمر را ساقط
میشود در شفيع چیزی از بها بقدر حصه ثمر **قال** این حکم در صورت اول است زیرا چه ثمر موجود در وقت بیع و اصل مبيع شده است اما نه بجهت آنکه آن شفيع

فیقابلہ شی من الثمن اما فی الفصل الثانی یاخذ من ماسوی الثمن بجمع الثمن لان الثمن لم یکن من حبس
عند العقد فلا ینکون مبیعا لا یباع فلا یقابلہ شی من الثمن والله اعلم

باب ما تحب فی الشفعة وما لا تحب

قال الشفعة واجبه فی العقار وان کان مملا لا یقسم وقال الشافعی لا شفعة فیما لا یقسم لا الشفعة انما وجبت فی
لئنه القیمه وهذا لا یتحقق فیما لا یقسم ولنا قولنا علیه السلام الشفعة فی کل شیء عقارا و غیره الخ غیره الخ
ولان الشفعة سببها الاتصال فی الملك والحکمة دفع ضرر سواها علی ما مر انه ینظم القسمین ما یقسم وما لا یقسم وهما
الحمام والرجاء والبیت **قال** ولا شفعة فی العروض السفن لقوله علیه السلام لا شفعة فی ریح او حائط او حیة علی
الملک فاما بانی السفن لان الشفعة انما وجبت للمعوض سواء یحل علی الذام والملک فی المنقول لای فی محسب لم یحل فی العقار فلا یحق به
فی بعض اشیاء المنصوص لا شفعة فی البناء والغسل ذابعت والعصاة وهما معصیه من کون فی الاصل لانها لا یقر له فکان نقلا وهذا مجازا ولا یحل
حیث یحقق بالشفعة یدفع به الشفعة فی السفن لا یحکم بطریق العلویة لانه من حق النقل الحق بالعقار **قال** المسلم الذی فی الشفعة
سواء لیس فیها ولا فیما یستحق السبب الحکمة فیستثنی عن الاستحقاق لانه لا یستحق الا فی المنقول لا فی الذام لان الذم لا یجوز ان یؤثر فیها

پس چیزی از بها مقابل آن نیز خواهد شد اما در صورت دوم خواهی گرفت شفع زمین و دخت را فقط بجمع بها
اگر خواهی زیرا چه ضرر موجود نبود در وقت عقد بجمع پس داخل مبیع نخواهد شد مگر به تبعیت پس چیزی از بها مقابل آن نیست
باب در بیان چیزی که جاری میشود در آن شفعه و چیزی که در آن جاری نمیشود **مسئله** اشیاء شفعه ثابت و جاری میشود و عقار
اعنی زمین اگر چه قابل قسمت نباشد و آن حمام است و آسیا و چاه و راه خاص و در راه آسیا خانه است که در آن آسیا باشد
کذا فی النهایه **ص** و شافعی رج گفته است که شفعه جاری نمیشود و چیزی که قابل قسمت نیست زیرا چه شفعه ثابت بجهت دفع ضرر است
و این متحقق نمیشود و چیزی که قابل قسمت نباشد و دلیل علمای ما حدیث پیغمبر صلعم است که فرموده است که شفعه جاری میشود
در هر زمین و خانه نیز سبب شفعه نزد ما اتصال ملک است بلکه بالغ و حکمت در ثبوت شفعه دفع ضرر بهای بدست چنانچه گذشت و
آن سبب موجود است در هر دو نوع اعنی آنچه قابل قسمت است و آنچه قابل قسمت نیست **مسئله** شفعه جاری نیست در
و کشتی بجهت آنکه پیغمبر صلعم فرموده است که شفعه ثابت نیست مگر در خانه و باغ و همین جا بجهت است بر مالک رج در واجب گردانیدن
او شفعه را در کشتی و بجهت آنکه شفعه شروع است بجهت دفع ضرر بهای بدست بر سبیل دوام و ملک و منقول دائم نماند مانند دوام ملک
در زمین و در فخر قدوسی آورده است که شفعه نیست در بنا و دخت و قتیکه فروخته شود بدون زمین این صحیح است و مذکور است و دلیل
زیرا چه بنا و دخت را قرار و ثبات نیست پس از قبیل منقول شد و این بخلاف بالا خانه است چنانچه شفعه در آن جاری میشود و لهذا بحق
شفع میگردد و آنرا صاحب خانه پائین و صاحب بالا خانه نیز بحق شفعه میگردد و خانه پائین او قتیکه را بالا خانه و در خانه پائین نباشد و قتیکه
باشد پس بطریق اولی خواهی گرفت چه او شریک راه است و مقدم است بر بهای زیرا چه بالا خانه بجهت آنکه ثابت است صاحب آنرا
حق قرار و سکونت بر سبیل دوام ملحق بر زمین گردیده است **مسئله** مسلمان و ذمی و حق شفعه برابرند بجهت عموم
احادیث و بجهت آنکه آن هر دو برابرند و سبب استحقاق و در حکمت و مصلحت که منظور است در شفعه پس برابر خواهند شد
در استحقاق شفعه نیز مانند زاده و غورد و نرگ و باغی و عادل و از او بنده و از او و مکاتب همه برابرند در استحقاق شفعه

قال واذ امتلك العقار بعوضي هو مال وجبت فيه الشفعة لانه امكن مراعاة شرط الشرع فيه وهو التملك بمثل ما تملك به المشتري صولة او قيمة على ما مر **قال** ولا شفعة في الدار التي يقيم بها الرجل عليها او يتجمل المراهة بها او يستاجر بها كذا او غيرها او يبيعها كذا مع عمل ويقتى عليها كذا لا لا الشفعة عندنا انما تقتضي مبادلة المال بالمال لا ما بينا وهذه الاعراض ليست باموال فاجاب الشفعة فيها بخلاف الشرع وقلب الموضوع وعندنا لا تقتضي تجنبها الشفعة لان هذه الاعراض متوقفة عند ما يمكن اخذ بقيتها ان تعذر بمثلها كما في البيع بالعرض بخلاف الهبة لانه لا عرض فيها ساسا وقيل ياتي فيما اذا جعل شفعاص من ارض او ما يضاف اليه لانه لا شفعة عندنا الا فيه ونحن نقول ان تقوم منافع البضع في الكساح وغيره ما بعد الاجارة ضروري فلا يظهر بحق الشفعة وكذا الدعوى والعقود غير متقوم لان القيمة ما يقوم مقام غيرها في المعنى الخاص المطلوب ولا يتحقق فيها وعلى هذا اذا اتى وجهها بغيره ثم فرض لها الدار وهو الا انه بمنزلة المفروض في العقد فيكونه مقابلا للبضع بخلاف ما اذا باعها بمثل المثل او بالمسمى لانه مبادلة مال بمال ولو تمزجها على دار على ان تخرج عليه الفلا الشفعة في جميع الدار عندنا بحقيقة وقالوا لا في حصه الا لانه مبادلة مالية في حصه

مسئله ۴ - وقتيكه مالک شود کسی زمینی را بعوض مال ف مانند به بعض مثلاً حق شفعه در آن ثابت میشود زیرا چه در طرعات شرط بیع ممکن است و آن عبارت است از مالک شدن شفع بثل چیزی که مالک شده است بآن مشتری خواه آن چیز مثل باشد از روی صورت یا از روی قیمت چنانکه سابق مذکور شد **مسئله ۵** - حق شفعه ثابت نمیشود در خانه که مرزن کرده است آن را مردی یا عوض خلع نموده است آنرا زنی یا اجرت چیزی مقرر کرده شده است یا بدل صلح نموده شده است و قتل عم یا آزاد کند بنده را بعضی آنخانه زیر اچه حق شفعه نزد علمای ما ثابت نمیشود مگر در صورتیکه مبادله مال بمال متحقق گردد و در غیر صورتها متحقق نیست زیرا چه چیز با اینکه خانه را عوض آن کردند درین صورتها از قبیل مال نیست پس واجب گردانیدن شفعه در آن خلاف مشروع و قلب موضوع است و نزد شافعی روح در غیر صورتها شفعه ثابت است بجهت آنکه چیز با اینکه خانه را عوض آن مقرر کرده اند و در غیر صورتها اگر چه از قبیل مال نیست لیکن قابل قیمت است نزد شافعی پس ممکن شد گرفتن خانه بحق شفعه بعوض قیمت آنچه با اگر چه متعذر است گرفتن آن چیز با مثل آن چنانچه در صورت بیع بعضی رخت بخلاف هبه که در آن عوض نیست اصلاً و این قول شافعی روح در انصورت جاریست که مرزن گردانید یا بدل صلح یا بدل خلع و غیره نماید جزوی از خانه را که حصه او بود زیرا چه شفعه نیست نزد وی مگر در صورت شرکت و علمای ما میگویند که منافع قابل قیمت نیست ولیکن قیمت منافع بضع و عقد نکاح و قیمت منافع غیر آن در عقد اجاره و بیع و رت است پس ظاهر خواهد شد حکم آن در حق شفعه و همچنین قتل عمد و آزادی قابل قیمت نیست زیرا چه قیمت شی قائم مقام آن شی میشود و در معنی خاص که مقصود و مطلوب است از آن شی و آن عبارتست از مالیت و این متحقق نیست در منافع و غیره و باید دانست که اگر نکاح کند کسی زنی را بغیر مهر و بعد از آن مقرر نماید خانه او مردوی شفعه جاری نمیشود در آن خانه زیرا چه آنخانه بمنزله آن خانه است که مرزیده شده است در عقد نکاح بخلاف آن خانه که بفروشد آن البعوض مهر مثل یا بعوض مهری زیرا چه در غیر صورت مبادله مال بمال متحقق است و اگر نکاح کند زنی را و خانه را بر او مردوی نماید و شرط کند که واپس بر آن مرد او را بدهد از جای قیمت خانه پس شفعه جاری نمیشود در آن خانه اصلاً زیرا تمام گفته اند صاحبین روح که حق شفعه ثابت میشود در حصه نیز بجهت آنکه معنی بیع معنی مبادله مال بمال یافته شد در آن

و هو یقول معنی البیع فیہ تابع و لهذا ینعقد بلفظ النکاح و لا ینفید بشرط النکاح فیہ و لا شفعة فی الاصل
فکذا فی التبیع و لان الشفعة شرعت فی المبادلة المالیة المقصود فیها ان المضارب اذا باع دارا
وفیها ربح لا یتحقق رب المال الشفعة فی حصصة الرجل لکن نه تابعیه **قال** او یباح علیها بان کما یقال فی
علیها باقرا و وجبت الشفعة قال رضی الله عنه مکذا ذکر فی اکثر نسخ الفقهاء و الصغیر او یباح
عنها بان کما مکذا قاله علیها لانه اذا باعها عنها بان کما رقی الدار فی یدیه فهو بمنزلة عهدها لکن
عن مملکة و کذا اذا باعها عنها بسکوت لانه یحتمل انه بذل المال افتداء لیمینه و قطعاً
لشغب خصمه کما اذا انکر صریحاً اختلاف ما اذا باعها عنها باقترا لانه معتبر بالمال فی الممدعی
وانما استفاد بالصلح فکان مبادلة مالیة اما اذا باعها عنها باقرا او سکوت او انکار
وجبت الشفعة فی جمیع ذلک لانه اخذها عن ضامن حقها فی زعمه اذا لم یکن من جنسه فیعامل
بزمه **قال** و لا شفعة فی هبة لما ذکرنا الا ان یتصور بعرض مشروط لانه بیع انتهاء و لا بد من القبض

وامام ابو حنیفه یگوید که مقصود اصلی در بیعورت عقد کل است و معنی بیع تابع است لهذا صحیح میشود این بیع بلفظ کل و فاسد نمیشود
شرط کردن کل در آن و اگر عقد بیع مقصود می بود فاسد میشد بسبب شرط کل و شفعة جاری نمیشود و مقصود اصلی پس همچنین جاری
نخواهد شد در تابع نیز و نیز شفعة مقرر و شروع است در چیزی که مبادرت مال بمال مقصود اصلی باشد و ان لهذا اگر بفروشد مضارب خانه
را که در آن خانه ربح است پس ب مال مستحق شفعة نمیشود و در حصص بیع مضارب بجهت بودن آن تابع کل در عقد بیع و ب مال مستحق شفعه
و کل نمیتواند شد زیرا چه ب مال مالک حصص خود است و مضارب وکیل و بیست و فروختن آن موکل مستحق شفعه نمیشود و در چیزی که میفروشد
آنرا وکیل برای و بیعورت مسلمة نیست که هزار درم مثلاً را ب مال بود پس تجارت کرد مضارب و بربح حاصل کرد که آن نیز بربح است مثلاً
و مجموع دو هزار خرید خانه را در جواری ب مال و بعد از آن فروخت آنرا مضارب و هزار مثلاً پس ب مال مستحق شفعه نمیشود و در آن خانه
نه در کل بجهت آنکه ب مال مالک حصص خود است و نه در حصص مضارب بجهت آنکه حصص او تابع کل است و یقیناً بیع مسلمة بیع حق شفعه
ثابت نمیشود و در خانه که نزاع واقع شد در آن خانه میان دو کس و صلح نمود از آن مدعی علیه که خانه در دست اوست بر چیزی از مال بعد از
انکار مدعی زیر اچه و قتی که صلح کرد بعد از انکار مدعی باقی ماند خانه در دست مدعی بلکه قدیم در زعم وی پس مبادرت مال بمال متحقق نشد
و بیعورت نزد مدعی علیه و همچنین اگر صلح نماید بر مال از آن خانه بعد سکوت از جواب مدعی زیر اچه احتمال دارد که بدل مال کرده باشد
بجهت آنکه از قسم خوردن سلامت ماند اگر چه آن سوگند است و از نزاع و شغب ربائی یا بد چنانچه در بیعورت انکار صریح و اگر بعد از اقرار
به مدعی صلح نماید حق شفعه ثابت خواهد شد در آن خانه زیرا چه اعتراف نمود بلکه مدعی و بعد از آن گرفت آنرا بطریق صلح پس مبادرت مال بمال
متحقق گردید و بیعورت مسلمة - اگر صلح نماید بربیک خانه بعد از انکار مدعی یا بعد از سکوت یا بعد از اقرار مدعی نزاع و چیزی
دیگر بود و صلح کرد از آن مدعی علیه و عوض صلح گردانید آن خانه را پس حق شفعه ثابت میشود در آن نه در بربح صورت بجهت آنکه گرفته
آن خانه را مدعی بعوض حق خود و در زعم خویش پس معامله کرده خواهد شد با او مطابق مع او مسلمة حق شفعه جاری نیست و بیعورت
همه مگر آنیکه باشد بهیشت و عوض زیر اچه این در حکم بیع است و در انتها و لیکن برای ثبوت شفعه قبض از جانبین شرط است

و ان لا يكون الموهوب ولا عوضه شائعا لانه هبة ابتداء وقد قررنا في كتاب الهبة بخلاف ما اذا هو
 يكن العوض مشروطا في العقد لان كل واحد منهما هبة مطلقة الا انه انبث منها فامتنع الرجوع
 قال ومن باع بشرط الخيار فلا شفعة للشفيع لانه يمنع زوال الملك عن البائع فان اسقط الخيار وجبت الشفعة
 لانه ان الملك من الن وال ويشترط الطلب عند سقوط الخيار في الصغير لان الباع يصير سببا لن وال الملك عند
 وان اشترى بشرط الخيار وجبت الشفعة لانه لا يمنع زوال الملك عن البائع بالاتفاق والشفعة تنبني عليه
 ما عدا اذا اخذ هبة في الثالث وجب البيع لعجز المشتري عن الرجوع والخيار للشفيع لانه يثبت بالشرط وهو للمشتري
 دون الشفيع وان بيعت دار الى جنبها والخيار لاحد هبة فلا يثبت بالخيار بالشفعة اما البائع فظاهر ببقاء الملك
 في القى يشفع به ولو كان اذا كان للمشتري وفيه اشكال او عناه في البيع فلا يثبت بالخيار اذا كان اجازة منه للبيع
 بخلاف ما اذا اشترى هبة لم يملك حيث لا يبطل خياره بلخذ ما بيع بعينها بالشفعة لان خيار الرجوع لا يبطل بغيره الا بطلان
 فكيف به لانه ثم اذا حضر شفيع الدار الاول ان يخذ هبة دون الثانية لانعدام ملكه في الاول حين بيعت الثانية

و همچنین شرط است اینکه نباشد موهوب و نه عوض آن جزو شائع زیر اچه هبه بشرط عوض هبه است در ابتدا تحقیق این در باب هبه گذشت
 و این حکم وقتی است که شرط عوض نموده باشند در عقد هبه بخلاف آنکه اگر شرط عوض نکنند در عقد هبه ولیکن یکی دیگر ابد هبه چیزی که کافی
 نماید زیر اچه در هی صورت از با بنین هبه محض است ولیکن هر یکی را پاداش حسن خود رسیده است لهذا رجوع و انیت مسئله ۹
 اگر بفروشد کسی خانه را بشرط اختیار پس شفعة ثابت نمیشود و در آن خانه زیر اچه اختیار بائع مانع زوال ملک و نیست و در حقیکه ساقط کند اختیار
 خود را ثابت میشود شفعة زیر اچه دفع شد مانع زوال ملک و شرط است در هی صورت که طلب شفعة کند شفيع در وقتیکه بائع ساقط کند اختیار خود را
 و این روایت صحیح است زیرا اچه آن عقد بیع که رد و بود و بوجوب زوال ملک بائع میگردد و در وقت و اعنی در وقت و در گردن خیال
 مسئله ۱۰ اگر فروزند خانه را بشرط اختیار حق شفعة ثابت میشود و در آن زیر اچه اختیار مشتری مانع زوال ملک بائع نیست باتفاق علماء بنا بر ثبوت حق شفعة
 ملک بائع چنانچه گذشت مسئله ۱۱ اگر گیرد آن شفيع در مدت اختیار مشتری که سه و نه تمام لازم میشود یعنی اختیار بائع نباید بجهت آنکه بگذرد مشتری از
 زمان اختیار ثابت میشود شفيع را زیر اچه اختیار ثابت نمیشود مگر بشرط آنکه آن شرط اختیار مشتری در آن زمان شفيع مسئله ۱۲ اگر فروخته شود خانه و بپلوی آن خانه
 که در آن اختیار است یکی از مشتری و بائع را پس صاحب اختیار شفيع آن میشود بائع باشد صاحب اختیار مشتری اما اگر بائع باشد نیست
 آنکه ملک و می باقیست در آن خانه که سبب آن شفيع میشود زیرا اچه بائع مانع زوال ملک و می است و اما اگر باشد صاحب اختیار
 مشتری پس بجهت آنکه چون طلب کرد حق شفعة خود را در خانه که در بپلوی آن خانه است که در آن اختیار است مشتری را معلوم کرد و دیگر اختیار
 کرد خانه را و در گردن خود را پس ظاهر شد که آن خانه ملک او بود از وقت بیع حاصل آنکه صاحب اختیار در هر دو صورت شفيع میشود و
 بعد از آن اگر حاضر شود شفيع خانه اول میرسد و اگر حق شفيع بگیرد خانه اول خانه دوم را بجهت آنکه ملک و می بنوی خانه اول و در وقتیکه
 فروخته شد خانه دوم در بپلوی اول مسئله ۱۳ اگر زاید و خرید کند خانه را و بعد از آن حق شفيع بگیرد خانه را که فروخته شود و بپلوی
 آن خانه پس اختیار ویت او و خانه اول باطل نمیشود زیرا اچه در مسئله اختیار ویت مذکور است که اگر زاید و چیزی خرید کند و بگوید که مرا
 اختیار نیست تا هم اختیار ویت ثابت میشود مشتری را و می دوست ازین قول که حق اختیار ویت باطل است و میگوید که نه بل اختیار ویت باطل است

قال ومن ابتاع دارا شرا فاسدا فلا شفعة فيها اما قبل القبض فله ان يرد ال ملك الباقي وبعد القبض لا احتمال الفسخ وحق الفسخ ثابت بالشرع لدفع الفساد وفي اثبات حق الشفعة تقرير الفساد فلا يجوز بخلاف ما اذا كان الخيار للمشتري في البيع الصحيح لانها لا تخص به تعصي فاو في البيع الفاسد ممنوع عنه **قال** فان سقط حق الفسخ وجبت الشفعة لن والمانع وان بيعت دار عيبتها وهي في يد البائع بعد فله الشفعة لبقاء ملكه وان سلمها الى المشتري فهي شفيعه لان الملك له ثم ان سلم الباقي قبل المحكم بالشفعة له بطلت شفيعته كما اذا باع بخلاف ما اذا سلم بعد ذلك لان بقاء ملكه في الدار التي شفيع بها بعد المحكم بالشفعة ليس بشرط بقيت الماخذه بالشفعة على ملكه وان استرد الباقي من المشتري قبل المحكم بالشفعة له بطلت لانقطاع ملكه عن التي لشفيع بها قبل المحكم بالشفعة وان استرد الباقي بعد المحكم بقيت الثانية على ملكه لما بينا **قال** واذا اقتسم الشراء كماء العقائر فلا شفعة بحارس هو بالقسمه لان القسمه فيها معنى الاقتران ولهذا يجوز فيه المحبس والشفعة ما شئت الا في المباني المطلقة

مسئله ۱۴ شفعه جاری نیست در خانه که خرید کند آن را کسی بشرا می فاسد نه پیش از قبض مشتری و نه بعد آن زیرا چه در صورت اول آن خانه در ملک بائع باقی است چنانچه بود و ملک وی را اهل نشده است و اهل در صورت دوم احتمال فسخ است بجهت آنکه از وی شرع میسرید بائع و مشتری را که فسخ کند بیع را و صورت فساد آن برای دفع فساد و در ثابت کردن حق شفعه دفع فساد می شود و فساد ثابت می ماند لهذا شفعه ثابت نمی شود بخلاف آنکه اگر مشتری صاحب خیار باشد در بیع صحیح زیرا چه جائز نیست تصرف مشتری در بیع بلکه او حق است بان در صورت بیع فاسد جائز نیست تصرف مشتری پس اگر ساقط شود حق فسخ بوجهی از وجوه و چنانچه اگر بنا کند در آن مشتری مثلاً صی ثابت می شود حق شفعه بسبب رد ال ملک بائع **مسئله ۱۵** اگر فروخته شود خانه در پهلوی آن خانه که فروخته شده بود و بیع فاسد و هنوز آن خانه در دست بائع است پس بائع شفیع آن خانه می شود بجهت بقای ملک وی در خانه اول **مسئله ۱۶** اگر سپرد کند بائع آن خانه را بدست مشتری پیش از آنکه حکم کند قاضی بشفعه برای شفیع پس شفیع آن خانه دوم مشتری خواهد شد زیرا چه او مالک شد خانه اول را بعد قبض بخلاف آنکه اگر سپرد کند بائع آن خانه را بدست مشتری بعد از حکم قاضی بشفعه برای بائع چه در صورت حق شفعه او باطل نمی شود زیرا چه شرط نیست بقای ملک وی در خانه که بسبب آن مستحق شفعه می شود و بعد از حکم قاضی بشفعه پس آن خانه که گرفته است آن را بحق شفعه در ملک او باقی خواهد ماند **مسئله ۱۷** اگر او پس بگیرد بائع آن خانه را از دست مشتری پیش از حکم قاضی بشفعه برای مشتری باطل می شود حق شفعه وی بجهت آنکه اهل شد ملک وی از خانه که بسبب آن شفیع شده بود و پیش از حکم قاضی بشفعه بگو و اگر او پس بگیرد بائع آن خانه را از دست مشتری بعد از حکم قاضی بشفعه برای وی باقی خواهد ماند خانه دوم که گرفته بود آن را بدست مشتری بحق شفعه در ملک وی و زیرا چه آن خانه که بسبب آن شفیع شد در ملک او بود و وقت گرفتن حق شفعه بقای ملک آن بعد از آن شرط چنانچه گذشت **مسئله ۱۸** اگر زنی بیکان یا هم حتم کرده بگیرد زمین مشترک را پس حق شفعه ثابت نمی شود و هر سانی آنها را بهسبب قیمت نمودن زیرا چه قیمت نمودن اگر چه معنی بمبادله تحقق است ولیکن آن معنی افزاینده است اعنی جدا ساختن حق یکی از حق دیگر کنند و هر چه نمودن جبر اگر بسا دلخواه نباشد چنانچه جاری نمی شود و آن بلکه موقوف و غیر تر بر غیر موقوف حق شفعه شرع نیست مگر در صورتیکه بسا دلخواه نباشد

اذا قال للخیر اختارنی بالی اوقال العین لامراه اختاری تره النفس بان فاختارت سقط الخيار ولا یثبت العین
والکفالة بالنفس فی هذا بمنزلة الشفعة فی رهاية وفي اخرى لا تبطل الکفالة ولا یجب المالم وقیل هذه رواية
فی الشفعة وقیل هی فی الکفالة خاصة وقد عرفت فی موضعه قال واذا مات الشفیع بطلت شفعته وقال الشافعی
تمت عنه قال یعنی الله عنه معناه اذا مات بعد البیع قبل القضاء بالشفعة اما اذا مات بعد قضاء القاضی قبل نقد الثمن
وقبضه فالبیع لازم لولائه وهذا نظیر الاختلاف فی خيار الشرط وقد مر فی البیع ولان بالموت ینزل ملکة عود الی
الملک للموات بعد البیع وقبضه وقت البیع وبقاء الشفیع الی وقت القضاء بشرط فلا یتوجب الشفعة بدناه وان مات المشتري بطل
لن المستحق باق ولم یغیر سبب حق ولا یباع فی دین المشتري ووصيته ولو باعه القاضی او الوصى او وصی المشتري فیها
بوصيته فالشفیع ان یطلبه ویأخذ الدال التقدي محققه ولهذا ینقض تصرفه فی حیاته قال واذا باع الشفیع ما یشفع
قبل ان یقضی له بالشفعة بطلت شفعته لئلا سبب الاستحقاق قبل التملک وهی الاتصال بملکة
ولهذا ینزل به وان لم یعلم بشراء المشفوعة کما اذا سلم صریحاً او ابراء عن الدین

بطل صریحاً است که گوید بزرگ خیره را شوهرش که اختیار کن مرا بعض هزار درم یا گوید غنیمت مرزن خوار که اختیار کن ترک فرسخ را
بعض هزار پس اختیار کرد مرزن شوهر او صورت اول و ترک فرسخ را در صورت دوم اختیار کن در هر دو صورت باطل می شود و بعضی لازم
نمی آید بر شوهر آن و کفاله بنفس و آنرا در حق حاضر ضامن میگویند یعنی بمنزله شفعه است یعنی اگر صلح کند کسی از کفاله بنفس بیعش
مالی یا بیطی که گوید کفیل مکفول که را که صلح کن با من بحق مطالایه تو که برست ترک کن و عوض آن بگیر پس قبول کرد مکفول که این را
کفالت باطل می شود و عوض لازم نمی آید و این یک روایت است و روایت دیگر است که عوض لازم نمی آید ولیکن کفالت نیز باطل می شود
و بعضی گفته اند که این روایت در شفعه نیز مست و بعضی گفته اند که این روایت در کفالت است فقط **مسئله** اگر بگیر شفعه
باطل می شود و گفته است شافعی ح که حق شفعه میراث می شود قال رض این اختلافات قیست که بیز شفعه بعد از بیع پیش از حکم قاضی شفعه
برای وی و اما وقتی که بعد از حکم قاضی شفعه برای وی و پیش از ادای ثمن پیش از قبض میباید پس شفعه میراث می شود و مع لازم
می شود و برای وراثت دلیل علایح در صورت اختلاف نیست که سبب مرگ شفعه را بطل می شود ملک و از خانه که سبب شفعه بود وراثت
می شود ملک آن خانه و وراثت را بعد میباید و در وقت بیع و قیام ثبوت ملک آن خانه در وقت بیع شرط است این منتفی است در حق مورث
که شفعه بود پس شفعه ثابت نمی شود و مزج یکی را سبب انتفای شرط آن **مسئله** اگر بیز و مشتری باطل می شود شفعه زیر اچه
شفیع مستحق است و ادای ثمن است و تغییر نیامده است و سبب استحقاق او پس فرقی نیست می شود آن خانه بجهت دین مشتری و جاری نمی شود
دران حدیث او را اگر بفرشد آنرا قاضی یا وصی بجهت ادای دین میت یا وصیت کرده باشد دران مشتری پس میرسد شفعه را که باطل
کند این همه را و بگیرد آن خانه را بجهت آنکه حق شفعه مقدم است لهذا انقض می کند شفعه تصرف مشتری و در حین حیات او **مسئله**
اگر بفرشد شفعه آن خانه را که سبب آن شفعه می شود پیش از حکم قاضی شفعه باطل می شود شفعه و سبب آنکه زائل شد سبب استحقاق آن
که اتصال ملک است پیش از مالک شدن او لهذا باطل می شود حق شفعه سبب بیع اگر چه مطلع نباشد بر شرای خانه که حق شفعه
بآن متعلق در و چنانچه در صورتیکه ترک صریح گفت شفعه را یا بر می خیزد کسی را از دین

من لا يملك به وقد اختلفوا ما ذاب الشفيع وادع بشرط الخيار له لانه يمنع الزوال فبقى الاتصال قال ووكيل
ابا نعم اذا باع وهو الشفيع فلا شفعة له ووكيل المشتري اذا ابتاع فله الشفعة والاصل ان من باع او سعى له
لا شفعة له ومن اشترى او ابتاع فله الشفعة لان الاول باخذ المشفوعة يسعي في نقض ما سعى
من جهته وهو البيع والمشتري لا ينقض شراءه بالخيار بالشفعة لانه مثل الشراء وكذلك لو ضمن
المدعى عن البائع وهو الشفيع فلا شفعة له وكذلك اذا باع بشرط الخيار لغيره فامضى المشتري وط
له الخيار البعير وهو الشفيع فلا شفعة له لان البيع تم بامضائه بخلاف جانب المشتري وط له الخيار
من جانب المشتري قال واذا بلغ الشفيع انها بيعت بالف درهم وسلم ثم علم انها بيعت باقل او بجنبة
او سعي قيمتها الف او اكثر فليس له بطل وله الشفعة لانه انما سلم لاستكثار الف في الاول
ولتعد الجنس الذي بلغه ويتسرع ما بيع به في الثاني اذا اختلفت فكذا كل مكمل او من كان اوعى منقار

وعاينكم في بيت بيع وشراء وموت اول فميت بيتين وموت دوم موت دوم شفيع للموتين وموت اول بخلاف انكم انتم في موت
شفيع انما في البشروط خيارا او خيارا باع مانع زوال ملك وبيت پس باقى خيارا او خيارا باع مانع زوال ملك كسب شفيع است
الشفيع وكيل باع بشروط وفروشد خانه از جانب باع پس باطل ميشود حق شفيع او و اگر وكيل مشتري شود خريدارى وي پس
باطل ميشود حق شفيع او و قاعدت است كه اگر وكيل كس بفروشد زمين مبكر را پس باطل ميشود در حق شفيع هر دو و اگر وكيل كسى چو
مضارب و خريدارى زمين را پس باطل ميشود حق شفيع چو كسى از امانت او را چو اول بسبب گرفتن شفيع سعى ميكند و نقض آن بيع كه تمام
شده است از جانبى و خريدارى كنده اگر حق شفيع بغير نقض نميكند شراى خود را بجهت آنكه گرفتن شفيع بمنزله شريست و همچنين اگر
ضامن كلى شود شفيع از باع و اعني بگويد كه اگر حق ديگر بر آيد آن خانه من ضامنم باى آنرا پس حق شفيع ثابت ميشود
او را بوجه مذکور و زير او مشتري نه خريدارى است مگر بسبب ضامن شدن او و همچنين اگر بفروشد كسى خانه را و شرط كند خريدار
غير خود را كه آن شفيع است و جارى كند آن صاحب خيار عقديع را پس حق شفيع ثابت ميشود و جارى وي زير او عقديع را و تمام
و لازم كرده است بخلاف آنكه اگر خريدارى كند كسى و شرط كند خريدار غير خود را كه شفيع است و جارى كند صاحب خيار آن شرط را باطل ميشود
حق شفيع و بصورت **مسئله** - اگر خبر بريد شفيع كه فروخته شد آن خانه به باى هزار درهم پس تسليم شفيع نمود شفيع و بعد از آن
مطلع گرديد كه آن فروخته شده است بكم از هزار درهم پس آن تسليم او اعتبار ندارد و ميرسد او را حق شفيع زير او تسليم كرده بود و بنا بر
زيادى باى آن و چون كسى آن معلوم گرديد بنامى تسليم باقى نماي پس تسليم باطل شد و همچنين اگر خبر بريد شفيع كه فروخته شد آن خانه به هزار درهم
و بعد از آن معلوم وي گرديد كه آن فروخته شده است ببعوض گندم با چو كه قيمت آن هزار است يا زياده پس تسليم او باطل است و حق شفيع
ميرسد او را زير او تسليم كرده بود و بنا بر آنكه متعذر بود ويرا اداى جنس بها نيكه خبر رسيده بود بوى و آن درهم است و چون معلوم شد كه
گندم و جوست پس جاست كه اداى آن متعذر نباشد زير او چو با وقت انسان را مقدور اداى هزار درهم نمى باشد و مقدور اداى
گندم و جوى باشد اگر چو قيمت آن هزار باشد يا زياده و مكمل موزون و جوى متقارب و نيمه تسليم گندم و جوى دارد

بخلاف ما اجماعاً بیعت برض قیمتہ الف و اکثر لان الحاجب فیہ القيمة و می در اجماع و دنانیر و ان بان انها بیعت بدنانیر و قیمتہا
الف فلا شفعة له و کذا اذا كانت اکثر و قال زفر بن محمد لا اختلاف الجنب لانا ان الجنب مقدر فی حق الخفیة قال اذا قبل
ان المشتري فلا یصل الشفعة تم علم انہ غیر فله الشفعة تفاوت الجوار و لو علم ان المشتري مع غیر فلم ینالخذ نصیب یلان التسليم لم یصل
فی حقہ و لو بلغ شرا نصف فمصلحہم شرا لاجمیع فلم الشفعة لان التسليم لغیر الشریک و لا شریک فی عکسہ لا شفعة فی ظاهر الروایة لان التسليم فی
الکل تسليم فی البعایہ فصل قال اذا باع دارا لمقدار ذراع منها فی ملک احد کان یل الشفیع فلا شفعة له لانقطاع الجوار و هذا جملة کذا اذا

منه هذا المقدار و سلمه الیه لما بیناه قال و اذا ابتاع منها سهما بتمن ثم ابتاع بقیة ما فالشفعة للجای
فی السهم الا ولی دون الثاني لان الشفیع جاسر فیهما کلا ان المشتري فی الثاني شریک فینقصد م
علیه فان اراد الحلیة اتباع السهم بالتمن لا درهما کمثلا و الباقي بالباقي و ان ابتاعها بتمن بشم
دفع الیه ثوبا عن ضاعته فالشفعة بالتمن دون الثوب لانه عقد اخذ و التم من العوض عن الدار
قال رضی الله عنه و هذه جملة اخرى تقع الجوار و الشریکة فی باع باضعا فقیمته

بخلاف نیت متاع اخر و قیمته خبر سید الشفیع کما ذکره فخر بن زید و می در اجماع و دنانیر و ان بان انها بیعت بدنانیر و قیمتہا
نحیکه قیمت آن بزار است یا زیاد و پس آن تسليم باطل نمیشود و نمیرسد او راقی شفعه زیر اچه واجب و نمیرسد قیمت نیت مست و آن
در هم و دینار است و همچنین اگر معلوم شود که فروخته شده است بعضی خرد و دینار که قیمت آن هزار درم است یا زیاد و حق شفعه نمیرسد او را
و زفر بن محمد است که میرسد او راقی شفعه زیر اچه درین صورت جنس مختلف است و لاند تفاضل و دران حلال است و دلیل ظاهر

این است که در حق ثمنیت جنس در دینار و احد است **مسئله** - اگر خبر سید الشفیع که مشتری فلان است پس تسليم شفعه نمود و بعد از آن
معلوم گردید که مشتری غیر فلان است پس شفعه نمیرسد او را بسبب تفاوت همسایه در نامی همسایگی کی موجب ضاکی همسایگی دیگر نیست و اگر
معلوم شود که مشتری دو کس اند فلان و غیر وی پس میرسد او را که بگیرد حصه غیر فلان را زیرا چه تسليم در حق وی نبوده **مسئله**
اگر سید الشفیع خبر شرا می نصف خانه و تسليم نمود و بعد از آن تمام شد شرا می جمیع آن خانه پس شفعه نمیرسد او را زیرا چه تسليم بنا بر ضرر شریک نبوده
و در صورت شرا می جمیع شرکت لازم نمی آید و اگر امر بر عکس این باشد حق شفعه باطل میشود و ظاهر اوست زیرا چه تسليم کل تسليم نیست و الله اعلم

فصل - و قتی که بفروشد کسی خانه را ولیکن نفرشد در جانب شفیع بقدر یک گز مثلاً و عرض و طول هر قدر که متصل زمین
شفیع باشد پس نمیرسد حق شفعه او را بسبب انقطاع همسایگی و این جملة است برای بقا ط شفعه و همچنین است اگر میباید باند مقدار شفعه می
و قاضی گزارد وی **مسئله** - اگر خرید کند کسی یک حصه از آن خانه مثل ربع یا ثلث و غیر آن بعد از آن خرید کند بقیه آن را
پس همسایه شفیع میشود در حصه که اول خرید آنرا و بقیه خانه زیرا چه همسایه اگر چه شفیع همسایه است و دران حصه و باقی خانه هر دو ولیکن

مشتری شفیع شریک است در باقی خانه و او مقدم است بر همسایه **مسئله** - اگر خرد او که حصه نماید برای دفع حق شفعه همسایه غیره
کند حصه از آن خانه بعضی جمیع بها بگیرد و باقی را بعضی باقی **مسئله** - اگر خرید کند خانه را بعضی بها و بعضی از آن
و در بیان جامه را بعضی آن بها پس شفیع نخواهد گرفت مثل آن بها و بعضی قیمت آن جامه زیرا چه عوض نمودن جامه از بها عقیدت
و بها عوض خانه است نه جامه قال فی این مسئله دیگر است برای دفع حق شفعه همسایه شریک زیرا چه فروخته میشود خانه بعضی قیمت آن مثلاً

ويعطى بها ثوب بقدر قيمته إلا أنه لو استحققت المشفوعة بقي كل الثمن على المشتري القريب
لقيام البيع الثاني فيتضرر به ولا وجه أن يباع بالذاهب الثمن ديناراً حتى إذا استحق للمشتري
ببطل الصفقة فيجب له أن يدفع الصفقة ولا يملكها ولا يملكها في السقاط الصفقة عند أبي يوسف وتكرار
عند محمد لأن الصفقة انما وجبت لدفع الصفقة ولو لم يكن الصفقة ما دفعناه ولا في يوسف أنه منع عن اشتراك
فلا يعد ضرراً أو على هذا الخلاف الجيلة في السقاط الزكوة مسائل متفرقة قال وإذا اشترى خمسة
نقد من رجل فللمشتري أن يأخذ نصيب أحدهم وأن يشتري ما راجل من خمسة أخذها كلها أو بعضها
والفرق أن في الوجه الثاني يأخذ البعض تتفرق الصفقة على المشتري فيتضرر به زيادة الضرر
وفي الوجه الأول يقرم الشفع مقام أحد هو فلا تتفرق الصفقة ولا فرق في هذا بين ما إذا كان
قبل القبض أو بعده هو الصحيح إلا أن قبل القبض لا يمكنه أخذ نصيب أحد هو إذا فقد ما عليه ما لم ينقل
الأخذ حصته كيلا يؤدي إلى تفرق اليد على البائع بمنزلة أحد المشتريين بخلاف ما بعد القبض

و داد، میشود و بائع عوض آن بجا بماند بقدر قیمت آن خانه و لیکن در فیصدورت احتمال ضرر بائع نیست و قیامت حق و دیگر بر آید آن خانه زیر آنچه
خواهد گرفت خریدار خانه از خریدار بماند که فروشنده و خانه است جمیع بهای خانه را که سچیده قیمت آن بود بسبب آنکه عقد شریعی بماند قیمت
چنانچه بود پس ضرر بائع خواهد شد بسبب آن پس گرفتن جمیع بهای خانه و طرفی دفع ضرر بائع نیست که خرید کند بعضی را و همگی بهای خانه است
دینار را و این بیع صرف است پس قیامت حق و دیگر بر آید آن خانه باطل خواهد شد این بیع صرف زیرا چه تقابض بدلین که شرط است در بیع
صرف یا نه نشد و فیصدورت بحجت آنکه معلوم گردید که واجب نبود بر مشتری بهای خانه که بعضی آن دینار خریدیده بود پس لازم نخواهد شد که
دادن آن دینار فقط **مسئله ۵** حیلۀ برای اسقاط شفعه مکرر نیست نزد امام ابی یوسف و ح و نزد امام محمد و ح مکرر است زیرا چه حق شفعه
ثابت نیست مگر بحجت دفع ضرر شفعه پس اگر روا باشد حیلۀ برای اسقاط آن دفع ضرر شفعه حاصل نمیشود و دلیل ابی یوسف و ح نیست
که چون حیلۀ مانع اثبات حق شفعه گردید ضرر شفعه شمرده نخواهد شد و بر همین اختلاف است حیلۀ اسقاط مکرر و الله اعلم

[illegible]

لأنه سقطت يد البائع بغيره سمي لكل بعض ثمنا وكان الثمن جملة لأن العبرة في هذا التفريق الصفقة لا للقرن وقهرها
تفريعات ذكرناها في كفاية المنتهي قال ومن اشترى نصف دار عزم فقس وقفاصة اليه لخذ الشفعة النصف الذي صار للمشتري
وإذا كان لا القصة من تمام القبض لانيها من تكليف الانتفاع ولهذا يتم القبض بالقصة في العبرة والشفعة لا ينقص للقبض ان كان له دفع فيه
بعد العهدة على البائع فكذلك لا ينقص ما هو من تمامه بخلاف ما اذا باع احد الشريكين نصيبه من الدار المشتركة وقاسم للمشتري ان
لم يبع حيث يكون الشفعة لنفسه لأن العقد ما وقع مع الذي قاسم فلا تكون القسمة من تمام القبض الذي من حكم العقد بل هو نصيب
عنه الملك فبذلك ينقص الشفعة كما ينقص بعيه وعبته ثم اطلاق القول ان الكتاب يدل على ان الشفعة ياخذ النصف لكنا للمشتري
في اي جانب كان وهو المسمى عن اي نصف لا للمشتري ولا للمالك اطلاق حقه بالقصة وعن الحديث فالحق انه انما ياخذ اذا وقع في جانب
التي يشفع بها لانه لا يبقى جارا فبائع في الجانب الاخر قال ومن باع دارا وله عزم اذ فاعليه دين فله شفعة وكذا اذا كان العزم هو البائع
فله الشفعة لان الاخذ بالشفعة تلك القصة فينزل منزلة الشراء وهذا لانه مفيد لانه يصير للغرماء تجلات ما اذا لم يكن عليه ومن
يبيعه لمولا ولا لشفعة لمن يبعه قال وتسلم لادب الرضى الشفعة على الصغير جازعنا بغيره والى يوسف وقال محمد وزيد بن
هو على شفعته اذا بلغ قالوا وعلى هذا الخلاف اذا بلغهما كثر عدل الدار الصبي فله طلب الشفعة وعلى هذا الخلاف وتسلم الرضى
بطلب الشفعة في رواية كتاب لو كالة وهو الصغير محمد وذرناه حتى ثابت للصغير فلا يلزم ان يبطله كدائه وقوله لانه
شرح لدفع الضرر فكما ابطاله اضرازا به ولها انه في مع العادة فيمكن ان تركه لادب الرضى ان من اوجب بيعا للصبي مع رضى من يملك الرضى

زیر آنچه درین هنگام زائل میشود نصف باع مسلمه - اگر کسی نصف خانه را و بعد از آن قسمت نمود باهم باع و مشتری پس آنرا بشفع بگوید
نصف خانه که مشتری باشد بعد قسمت هر جانب که واقع شود آن نصف و اگر خواهد ترک کند و نرسد او را که نقض بین قسمت کند و از سر نو تقسیم نماید
زیر آنچه نرسد شفع را که نقض قبض مشتری نماید قسمت از تمامی قبض است پس نقض آن نیز نمیتواند که نو یا دیگر کوشد از این بوجه خصوصیت از امام بزرگوار
شفع نمیکند آن نصف را که وقتیکه واقع شود آن نصف در جانب نه شفیع که سبب آن شفیع می شود زیرا چه او هم باید بشود و وقتیکه واقع شود آن
در جانب دیگر مسلمه - اگر فروشد یکی از دو شریک حصه خود از خانه مشترک و قسمت کند باهم مشتری شریک دیگر که فروخته است حصه و پس
میرسد شفع را که نقض این قسمت کند و از سر نو تقسیم نماید زیرا چه مشتری عقد شرا با این بگیرد و بگوید که مقاسمه کرده است با او پس این قسمت از تمامی قبض
بلکه این قسمت تصرف مستقل است بحکم ملک پس نقض نخواهد کرد و آنرا شفیع چنانچه نقض میکند تصرفات مالکانه او مثل بیع و هبه مسلمه
اگر فروشد کسی خانه را و او را نباشد با و در آن میون پس آن بنده شفیع آن خانه میشود همچنین اگر فروشد خانه را آن بنده مولای او شفیع
آن خانه میشود نیز زیرا چه اگر فروخت حق شفعه بهتر از خریدن است به او خرید و فروخت میان ایشان جایز و جاز است بجهت آنکه این خرید و فروخت فائده
دارد زیرا چه درین هنگام خرید و فروخت او برای دامن است بخلاف وقتیکه نباشد مدیون زیرا چه درین هنگام فروخت او برای مولی است و شفعه
نمی رسد کسی را که فروخته شود برای وی مسلمه - اگر تسلیم کند پدر و وی حق شفعه صغیر را جاز نیست این تسلیم نزد ابی حنیفه و ابی یوسف
و گفته اند محمد و فرج که جایز نیست و حق شفعه صغیر باقی می ماند پس هرگاه باع شود میرسد او را که بگیرد حق شفعه خود را و گفته اند فقها که همین خلاف
است و وقتیکه رسد بآنها خبر شرا یا خانه را و غیره و طلب شفعه نکنند آنها و بر همین اختلاف است تسلیم و کیل طلب شفعه در مجلس حکومت قاضی
در روایت کتاب لو کالت و من صحیح است دلیل محمد و فرج بدو وجه است یکی آنست که حق شفعه ثابت است بر غیر پس پدر و وی مالک اطلاق
آن نخواهند شد مانند ریت و قصاص دوم این است که تصرف آنها حق صغیر مشروع است برای دفع ضرر او و در صورت ابطال حق شفعه او
رسانیدن ضرر است بوی نه دفع ضرر و دلیل ابی حنیفه و ابی یوسف در حق نیز بدو وجه است یکی آنکه گرفتن حق شفعه در حق تجارت است زیرا چه
آن بمنزله خریدن است و پدر و وی مالک ترک آن خواهند شد مانند شرا لند و وقتیکه ایجاب عقد بیع کند کسی را غیر جاز بدو وجه که او آن

حتی لا یکن لاحد ما اخذ نصیبه عند غیبه الآخر فیما اشتریاه فاقسمه لا یمیع لحد ما نصیبه مراجع بعد القسمة
 لانها اذا كانت من جنس احدی جبر القاضی علی القسمة عند طلبها حد الشرکاء لان فیہ معنی الاخران تقارب المقاصد للبناء
 مما یجری فیہ الجبر کافی قضاء الدین هذا لان احدهم یطلب القسمة یسأل القاضی ان یخصه بالانقاع بنصیبه ویمنع الغیر عن
 الانقاع بملکة فجع علی القاضی جانبته وان كانت اجناسا مختلفة ولا یجوز للقاضی ان یستعمل لتعد للمعادلة باعتبار فضل التفاوت
 فی المقاصد ولو تراصوا علیها کان الحق لهم **قال** یدعی القاضی ان ینصب قاضیا من بیت المال لیقسم به الناس غیر احی
 لا القسمة من جنس عمل القضاة حیث ان یتوبه قطع المنازعة فاشبهه رفق القاضی لا یضع فی فصل القاسم نعم العامة فتکون کفایت
 فیما لهم غیر ما بالغتم **قال** فان یعمل فی نصب قاضیا یقسم بالاجرة عنه یجوز للقاسمین ان ینفعوا علی الخصوص وقد اجماعوا علی ان لا یزاد
 ولا یقلل من رزقهم بیت المال لانه اذ فی الناس اربعة عمل القسمة فیکون عدل ما یعمل بالقسمة لانه من جنس عمل القضاة ولا یزاد
 ملک یفقد فی العمل یستلزم اعتدال فی حقهم لانه لا یجوز القاضی ان ینصب قاضیا من بیت المال لیسئل لانه لا یجوز القاضی ان ینصب قاضیا
 علی غیره لانه یصلحوا فاقسموا اجماعا لا اذا اقمهم من غیره لانه لا یجوز القاضی ان ینصب قاضیا من بیت المال لیسئل لانه لا یجوز القاضی ان ینصب قاضیا
قال ولا یتروا القسما یشترکون

انما فیہ سبکی از شرکیان را که دیگر و نصیب خود را در حالت غیبت و دیگر و اگر خرید کنند و کس چیز را ازین جنس
 و بعد از آن قسمت نموده بگیرند و نیست کسی که بفروشد نصیب خود را بعد از قسمت بطریق مباح و لیکن و قتیکه باشد آنچه از جنس واحد اند
 گاه که پسندند شاخصی جبر میکنند قاضی بر قسمت آن قتیکه طلب قسمت کنند یکی از شرکیان بجهت آنکه درین قسمت معنی بافرزست بسبب تقارب باشد
 مقاصد و اغراض و زیادت و بجهت آنکه در مینصورت معنی طلب قسمت این است که سوال در ذوق است کنند یکی از شرکیان از قاضی که مخصوص کند ویرا
 با شفع نصیب وی و منع کند غیر از شفع ملک وی پس واجب است بر قاضی قبول این سوال و اگر باشد شیبای شرک و اجناس مختلفه قاضی
 جبر نخواهد کرد بر قسمت آن بجهت آنکه مبادله و مساوات در اقسام این شیا متعذر است بسبب یاده تفاوت آنها و مقاصد و اغراض و اگر باهم
 راضی شوند شرکا بر قسمت آن شیبای مختلفه است زیرا چه حق ایشان است **مسئله** ۳ مندرست مرقاضی که بر پانای کسی ابر قسمت
 نمودن قوت او از بیت المال مقرر نماید تا قسمت کرده باشد میان مردمان غیر اجرت زیرا چه قسمت از جنس عمل قضا است بجهت آنکه باهم
 می شود قطع منازعت پس سردا و است که مقرر شود قوت از بیت المال باشد قوت قاضی و بجهت آنکه نفعت بپا کردن قسمت کنند و باهم هیچ شکایت
 پس بد که قوت و کفایت او نیز در مال مسلمانان باشد مال بیت المال مال مسلمانان است و اگر چنین نکند باید که نصب کند قسمت کننده را که
 عمل قسمت نماید با جرت و اجرت خود از اهل قسمت بگیرد زیرا چه قطع قسمت مرآتدار است بخصوص باید که اجرتش مقرر نماید تا که زیاده طلبی ننماید قسمت
 کننده اما بهتر چنان است که قوت او از بیت المال مقرر نماید چه آن آسان ترست مردمان و در ترست از قسمت جور و میل بسبب شوق **مسئله** ۴
 واجب است که قسمت کنند عدل و امین و عالم بطریق قسمت باشد زیرا چه آن از جنس عمل قضا است پس ضرورت قدرت او بر قسمت و آن
 حاصل میشود بعلوم و ضرورت اعتماد بر قول او و آن حاصل میشود بامانت **مسئله** ۵ جبر میکند قاضی بر مردمان که با جاره گیرند یک قاسم
 معین اجمعت آنکه این جاره هست در نیست جبر و قوت و بجهت آنکه اگر معین نماید زیاده طلبی خواهد کرد و بر اجرتش **مسئله** ۶ اگر شرکا
 باهم اتفاق نمایند و بیکدیگر قسمت نموده بگیرند و است مگر و قتیکه باشد در میان آنها مغیری پس محتاج خواهد شد با قاضی زیرا چه
 مرآتدار او لایست بر مقرر **مسئله** ۷ باید که نگذارد قاضی قسمت کنندگان ابرایکدیگر شرک شوند باهم و اجرت قسمت

کیلا نصیر الاجرة غلیقه بقا کلهم عند الشریکة تیاد کل نهم الی بحیفة الفرات فیخص الاجر قال و اجرة القسمة
 علی عدد الرؤس عند ابی حنیفة و قال ابو یوسف و محمد علی قد الاذی فلا یسمی نة الملك فیتقد بقدره کما الکیال والوزن
 و خیر البیر للمشرکة و نفقة المملک المشترک و لا بی حنیفة ان الاجر مقابل بالقیسین و انما لا یتفاوت و ربما یصعب الحساب بالنظر
 الی القلیل قد ینعکس لامر تعدل اعتباره فیتعلق بالحکم باصل التمییز بخلاف حفر البیر لان الاجر مقابل بنقل القرب و هو یتفاوت
 و لیکیل الوزن ان کان للقسمة قیل هو علی الخلاف ان لو یکر للقسمة فالاجر مقابل بعمل الکیل - الوزن و هو یتفاوت هو العذر لوالطریق
 و لا یفضل لقنه انه علی الطالب و ان الممتنع لنفعه و مضرة الممتنع قال اذا حضر الشریک عند القاضی فاید یقیم الارض بقیعة و ادعوا
 و رثا ما عر فلان لم یقسمها القاضی عند ابی حنیفة حتی یقیم البیعة علی صورتهم و عد و رثتهم و قال صاحبها یقسمها باعتبارهم
 و یدکر فی کتاب القسمة انه قسمها بقولهم و ان کان المال مشترکاً ما سوا العقار و ادعی انه میراث قسمه فی قولهم جمیعاً
 و لیس ادعوا فی العقار لانهم اشتهروا قسمه بینهم لهما ان الید دلیل الملك و الاقرار امانة الصدق و لا مانع لهما
 فیقسمه بینهم کما فی المنقول الموروث و العقار المشترک و هذا لان لا منکر ولا بیعة الا علی المنکر فلا یفید
 زیراچه یعنی موجب انی جرت سیکر بکبر مصیوت برکی غدری و در پیش خواهد آورد و این امر را هر یک در حق خود ابرار و اهل حاجت بقوت
 زیاده قبول خواهد کرد و در صورت عدم شریکیت هر شخص بزودی متوجه این امر خواهد گردید و اقبال خواهد نمود با جرت قلیل بسبب خوف فوت
 آن پس اجرت قسمت سهل و از آن خواهد شد مسلمة - اجرت قسمت مطابق عدد اشخاص اهل قسمت است نزد امام ابی حنیفه و نزد
 صاحبین روح بحساب مقدار نصیب آنهاست زیراچه اجرت قسمت از جمله ثبوت ملک است پس با ایزه ملک خواهد شد مانند اجرت کیل کننده
 و وزن کننده و کننده چاه مشترک و نفقة ملوک مشترک و دلیل ابی حنیفه این است که اجرت قسمت مقابل تمیز و افراست و ان معنی است تفاوت
 بسبب قلیل و کثیر زیراچه چنانچه نصیب صاحب کثیر ممتاز و علوی و سبب عمل و نمی همچنین نصیب صاحب قلیل نیز ملکیه با وقت و شواهد
 میشود صاحب قلیل و گاهی حساب کثیر نیز شوارش و پس اعتبار این تفاوت عیبه و تغیر است پس حکم اجرت متعلق باصل تمیز و افراست بخلاف
 کندن چاه که اجرت آن نقل ترا بعلق دارد و آن تفاوت است و کیل وزن اگر برای قسمت است مثلاً اندم مشترک را کیل نماید بر امر
 یک گفته اند بعضی که این محل اختلاف است اگر برای قسمت نباشد بلکه باشد محض برای معلوم کردن مقدار وی پس اجرت در صورت مقابل
 عمل کیل و وزن است و آن تفاوت است اعنی برای صاحب کثیر عمل کثیر است و برای صاحب قلیل عمل قلیل است و روایت دیگر از ابی حنیفه
 نیست که اجرت قسمت بر وزن طالب قسمت است نه بر آنکه میخواهد قسمت از اجرت منفعت طالب و مضرت دیگر که میخواهد مسلمة - و تفتیکه
 حاضر شوند شریکان نزد قاضی و در دست آنها خانه است یا زمینی و دعوی نمایند که آن خانه و زمین رسیده است با آنها بطریق میراث از فلان
 انکند قاضی آن خانه و زمین را داد امیکه عینه نیارند بر موت فلان بر عدد و اثنان او و این نزد امام ابی حنیفه روح است و گفته اند صاحبین
 که قسمت نماید قاضی آنرا بسبب اعتراف آنها و بنویسد و قسمت نامه که او قسمت کرده است موافق گفته آنها و اگر باشد مال مشترک میان آنها
 منقول اعنی غیر زمین بخانه و دعوی نمایند که این میراث است قسمت کنند آنرا با اتفاق طامی مانع و اگر دعوی نمایند در صورت زمین که آنها
 خرید کرده اند آنرا قسمت کنند میان آنها و دلیل صاحبین روح نیست که قبض دلیل ملک است و اقرار هر یک بجز کیه دعوی چنانچه دیگر عداوت است
 و سخن از منکر نیست تا حالت بیهوشی و غیره پس فایده است نیست و اینجا پیش میاید که قسمت کنند از میان آنها چنانچه در صورت منقول مورد و زمین پیشند

الآن انه يذكر في كتاب القسمة انه قسمها باقرار هو ليقسم عليهم ولا يتعدا هو وله ان القسمة قضاء على الميت
اذا التركة مبقاة على ملكه قبل القسمة حتى لو حدثت الزيادة تنفذ وصلايه فيها ويقضى دينه منها بخلاف ما به
القسمة واذا كان قضاء على الميت فالأقرار ليس بحجة عليه فلا بد من البينة وهو مفيد لان
بعض الورثة ينتصب خصما عن الموت ولا يمتنع ذلك باقراره كما في الوارث أو الدعي المقر بالدين
فانه يقبل البينة عليه **قوله** بخلاف المنقول لان في القسمة نظرا للحاجة الى الحفظ اما العقار فخص
بنفسه ولان المنقول مضمون على من وقع فيه ولا كذا الك العقار عند اختلاف المشتري لان المبيع
لا يبقى على ملك البائع وان لم يقسم فلموت كمن القسمة قضاء على الغير **قال** وان ادعى المالك
ولم يذکر كيف انتقل اليهم قسمة بينهم لانه ليس في القسمة قضاء على الغير لانهم ما اقر
بالمالك لغيره **قوله** كذا رواية كتاب القسمة وفي الجامع الصغير ارض اذ عاها
رجلان واقاما البينة انها في ايديهما وارادا القسمة لم يقسمها حتى يقيما البينة انها لهما
ويمكن ما يدكره بنو در کاخذ قسمت نامه که او قسمت نموده است آنرا مطابق استرا انما مقصودنا حکم قاضی
بر عاقل نمودن و متجاوز نشود از اینها حتی که اگر پیدا شود دیگری حیثا محکوم علیه نخواهد شد و دلیل این ضمیمه
اینست که قسمت نمودن در معنی حکم قاضی برست بقطع حق وی زیرا چه هر که میت پیش او قسمت نمودن در معنی باقی شمرده شود و ملک او
اندا که حادث شود زیاده و مال میت جاری میشود و میت او در آن زیاده و او اگر دیشود و می از آن بخلاف قسمت در کجا قسمت
نمودن در معنی حکم قاضی برست بقطع حق وی پس اقرار بعض آنها بعد عای دیگر حجت نیست برست پس ضرورتست بینه و فائده در بر حجت
بعض ارشاد چشم شمرده میشود از جانب موت **ف** سوال در اینست که شمرده شود بعض ارشاد چشم از جانب میت زیرا چه بر احد از اینها
اقرار میکند بجزی که دعوی میکند آنرا و اگر اقرار کند بعد عای دیگر ضم وی نمیتواند شد جواب ص دروست شمرده شود بعض ارشاد چشم
از جانب موت اگر چه اقرار میکند بعد عای دیگر زیرا چه اقرار وی در حق غیر که موت است معتبر نیست مانند وراثت و وصی و تملیک و اقرار کند
بدین برست **ف** اعنی اگر دعوی کند کسی برست و اقامت بینه نماید بر قاضی بر وراثت مقر یا بدعوی مقر ثابت شود حق او و وجوب مال و لازم شود
بر جمیع ارشاد پس ارث مقر و وصی مقر ضم وی میشود زیرا چه اقرار آنها در حق دیگران معتبر نیست ص پس فاعول میشود بینه او **ف**
حتی که حکم میکند قاضی بدین وی در جمیع مال میت ص و اینکه مذکور شد حکم قاضیست بخلاف منقول بجهت آنکه آن محتاج بخط است و
در قسمت آن منفعت است اما عاقل پس آن مخفی است بذات خود محتاج بخط کسی نیست و بجهت آنکه لازم می آید ضمان منقول را یکسای آن منقول
در دست او باشد و عاقل چنین نیست نزد ابی حنیفه و بخلاف عاقل که دعوی شده اند و در آن را چه جمیع باقی شمرده شود و ملک باطل اگر چه میت
کرد و بشود پس خواهد شد قسمت آن در معنی حکم قاضی بر غیر حاضر که باطل است بقطع حق وی **مسئله** اگر دعوی ملک نمایند و ذکر سبب آن
کنند که میراث است یا شرا یا غیر آن قسمت کند قاضی میان آنها زیرا چه نیست قسمت و زیوت در معنی حکم قاضی بر غیر آنها بجهت آنکه اقرار
نموده اند آنها با یک غیر **قال** این وایت مذکور است در کتاب القسمة و در جمیع صغیر مذکور است و قتیکه دعوی کنند و مورد زینی را
و گوهر آرد بر اینکه آن زمین در دست آنهاست و در دست قسمت نمایند قسمت کند قاضی آنرا تا اینکه گوهر آرد بر اینکه زمین ملک آنهاست

لاحتمال ان تكون غير مأمور قبل هو قول ان حذيفة خاصة وقبل هو قول لكل وهو لا يحسن لا تسبق الحفظ في العقار غير محتاج اليه وقسمة
 الملك تقدر ان قيامه ولا صلكت فامتدح الجواز **قال** واذا حضر وارثان واقاما البينة على الوفاة وعدة الموتنة والدار في اليد
 ومعهما وارث غائب قسمها القاضي بطالب الحاضرين وينصب ويكيل يقبض نصيب الغائب كذا لو كان مكان الغائب صبي
 يقسم وينصب وصيًا يقبض نصيبه لان فيه نظر للغائب والصغير كلا يد من اقامة البينة في هذه الصوة عنده ايضا خلافا لها
 كما ذكرناه من قبل ولو كانا مشترين لم يقسم مع غيبة احد هـم والفرق ان ملك الوارث ملك خلافا حتى يد بالغيب في يد
 عليه بالغيب في اشتراك الموت او باع ويبيع مفرودا بشراء الموت فانتصب احد ما خصها عن الميت في يد والاخص
 عن نفسه ضاربت القسمة قضاء بجهنمة المتقاصمين اما الملك الثابت بالشراء ملك مبدء ولهذا لا يد
 بالغيب على بائع بائعه فلا يصح الحاضر خصها عن الغائب فوض الفرق وان كان العقار في يد الوارث الغائب
 او شئ منه لم يقسم وكذا اذا كان في يد من حقه وكذا اذا كان في يد الصغير لان القسمة قضاء على الغائب الصغير
 باستحقاق يد هـ من غير خصها حاضر عنهما وامين الخصم ليسهم عنه فيا يتحقق عليه القضاء من غير خصم لا يجوز ولا فروت
 في هذا الفصل بين اقامة البينة ودعمه هو اظهر كما اطلق في الكتاب **قال** وان حضر وارث واحد لم يقسم وان علم البينة
 لانه لا بد من حضور خصمين لان الواحد لا يصح مخاطبة ومخاطبة وكذا مقياسا ومقياسا كما خلا ما اذا كان الحاضر اثنين على ما بينا

چه احتمال است که آن زمین ملک غیر آنها باشد و بعضی گفته اند که مذکور در جامع صغیر قول ابو حنیفه روح است فقط و بعضی گفته اند که این قول برکتنا
 و همین صحیح است زیرا چه در عقار حاجت تمت نیست بجهت حفظ و تمت بجهت ملک و قوت بر ثبوت ملک است و ملک بدون مینه ثابت نمیشود پس
 روایت تمت مگر بعد از اقامت مینه برای ملک مسئله ۹- و قتی که حاضر شده و وارث و گواه آورند بر وفات مورث و بعد از اثنان خانه
 در دست امواتان است و یک وارث غائب است تمت کند آنرا قاضی اگر طلب تمت نمایند حاضران و مقرر کنند قاضی و کسلی را که قبض کند
 نصیب غائب او چنین اگر بعضی از وارثان حاضر باشند تمت کند قاضی و مقرر کند و صی را تا قبض کند نصیب صغیر را زیرا چه درین نفع و شفقت است و حق
 غائب و صغیر ضرر است اقامت مینه در مصورت نیز نزد ابی حنیفه روح بر خلاف قول صاحبین روح چنانچه سابق مذکور شد مسئله ۱۰- اگر خرید
 کرده باشند آن خانه قسمت کرده نخواهد شد و صورتی که یکی از آنها غائب باشد و فوق میان این مصورت یعنی صورت بیراث و صورت شرا نیست
 که وارث ملک ترک میشود از روی خلافت لهذا و میکند بسبب عیب بر باغ مورث و صورتی که خریده باشد مورث و رد کرده میشود و بر او صورتی که
 فروخته باشد مورث و ضرری شود و وارث بسبب شرا ای مورث ف ای اگر خرید مورث کثیر را و مرد پس ام ولد ساخت او و وارث و بعد از آن
 حق دیگر را بدان کثیر پس فرزندی که اگر کثیر همه سیده است آزاد میشود و بعضی قیمت آن کثیر سیدان را با ملک کثیر و میگردد وارث قیمت فرزندان را با کثیر
 مانند مورث پس شمرده میشود یکی از وارثان خصم از جانب مورث و وارث دیگر خصم است از جانب ذات خود پس میشود قسمت و مخفی حکم قاضی خصم
 هر دو خصم مشتری ملک میشود بلکه جایز نه از روی خلافت لهذا و میکند بسبب عیب بر کسی که باغ از وی خریده بود پس حاضر خصم نمیشود
 از غائب پس واضح شد فرق میان هر دو صورت مسئله ۱۱- اگر باشد عقار یا چیزی از آن در دست وارث غائب یا در دست امین او باشد
 در دست صغیر تمت کرده نمیشود اقامت مینه نموده باشند حاضران یا نموده باشند و همین صحیح است زیرا چه تمت در مصورت و معنی حکم قاضی است
 بر غائب و صغیر باخراج چیزی از دست آنها بدون حضور خصم از جانب آنها و این خصم نمیشود از جانب او و چیزی که ضرری رسد با و حکم قاضی
 بدون حضور خصم جایز نیست مسئله ۱۲- اگر حاضر شود یک وارث تمت کرده نمی شود اگر چه اقامت مینه نماید بجهت آنکه ضرر
 حضور هر دو خصم و یکس خصم از هر دو جانب نمی تواند شد بخلاف آنکه اگر دو کس حاضر باشند چنانچه گذشت بیان آن

ولی کان الحاضر صغیرا و کبر انصبا لقاضی عن الصغیر وصیبا و قسم اذا اقيمت البینه و کذا اذا حضر وارث کثیر
و موصی له بالثلث فیها فطلبنا القسمة و اقامنا البینه علی المیراث و الوصیه یقسمه لاجتماع الحاضرين البشیر
عن المیت و الموصی له عن نفسه و کذا الرمی عن الصبی کان حاضر بنفسه بعد البلوغ لقیامه مقامه **فصل**
فیما یقسم و ما لا یقسم **قال** و اذا کان کل واحد من الشراکاء یکنف بصحبیه قسم بطلب حد من ان القسمة حق لا یزول فی اجتماعها
عند طلب حد من علی ما یبناه من قبل و ان کان ینفقه احد و یتصرف به الاخر لقله نصیبه فان طلب صاحب اکثر قسم و ان طلب
صاحب القلیل لم یقسم لان الاول منفع به فاعتبر طلبه و الثاني متعنت فی طلبه فلم یعتبر ذکر الحصاص علی قلبه الا انما اکثر
یرید الاضرار بغيره و الاخر یرضی بنصر نفسه و ذکرنا حکم الشفیه فی مختصره ان انهما طلبا القسمة یقسم القاضی و الوجه اندراج
فیما ذکرناه و الاصل ان کوار فی الکتاب و هو الاول و ان کان کل واحد یتصرف لغيره لم یقسمها الا بتراضیهما لان اکثر
علی القسمة لتکمیل المنفعه و فی هذا تفویض و یجوز بتراضیهما مکان حق لهما و ما عرفنا بشأنهما اما القاضی فیهما الظاهر **قال** و یقسم لهما
اذا کان من منف و لعل ان عند اتحاد الحسنین فی المنفعه فی القسمة و التکمیل فی المنفعه و لا یقسم الحسنین بعضنا فی بعض
لانه لا اختلاف بین الحسنین فلا تقع القسمة قبیض ابل تقع معاوضه و سبیلها التراضی دون حب القاضی و یقسم کل موزون مکمل
کثیر او قلیل و تعدد المقارن لغير الذی هو الفضا و تعدد الحید و الخاسر الاول بانفراهما و البقا و الغنم و الاغیر ما لا یقسم شاة و بقر و غنم

مسئله ۳۱ - اگر حاضر شود دو کس از وراثت یکی کبیر و دیگری صغیر باید که بر یکند قاضی و ضی را بر ای صغیر قسمت نماید و قسمت کند
قائم شود و همچنین فیکند حاضر شود یک ارث کبیر و موصی که بثلث خانه طلب قسمت نمایند و مینه قائم کنند بر میراث و وصیت زیر لجه و درین صورت
هر دو قسم جمع اند و ارث کبیر خمس است از جانب میت و موصی له از جانب ذات خود و همچنین ضی خمس است از جانب صغیر پس باید که صغیر خود را بثلثه است
بعد از بلوغ بسبب آنکه ضی قائم مقام وصیت و احد علم

فصل در بیان چیزی که قابل قسمت است و چیزی که قابل قسمت نیست **مسئله ۱** - و فیکند نصیب هر واحد از شرکان قابل انتفاع شد
قسمت کرده میشود و فیکند طلب قسمت نماید یکی از آنها زیرا چه قسمت حق لازم است و چیزی که قابل قسمت است و فیکند طلب قسمت نماید یکی از آنها
چنانکه گذشت و اگر باشد نصیب یکی قابل انتفاع بغير نصیب دیگر سبب آنکه نهایت کم است پس اگر طلب قسمت کند صاحب کثیر قسمت خواهد کرد
قاضی اگر طلب کند صاحب قلیل قسمت نخواهد کرد زیرا چه اول نفع میگردد بغير خود پس طلب او معتبر است و دوم قسمت و مگر کشی میکند طلب
قسمت پس طلب او معتبر نیست و خصاف روح عکس این را کرده است زیرا چه صاحب کثیر قصد ضرر نمیگرد و صاحب قلیل ارضی بضرر خود
میشود و خاکم شدید روح ذکر کرده است و مختصر خود که هر که از آنها طلب قسمت کند قسمت خواهد کرد قاضی زیرا چه صاحب کثیر قطع میشود بغير خود
و صاحب قلیل ارضی بضرر خود و صحیح قول اول است **مسئله ۲** - اگر نصیب هر واحد قابل انتفاع نباشد بسبب آنکه بغایت قلیل است
قسمت نخواهد کرد قاضی بغير رضای هر دو زیرا چه جبر قسمت نمودن برای تکمیل منفعت است و در صورت منفعت فوت میشود پس قسمت جابر است
که بر رضای آنها زیرا چه حق او شایسته و آنها را ناله بکار خود و اما قاضی اعتماد بر ظاهر میکند **مسئله ۳** - و فیکند مال مشترک خرد را
اغنی غیر هم و دینار و عقار قسمت خواهد کرد قاضی بغير طلبی از یک جنس باشد مثل مکمل و موزون بسیار باشد یا کم و مثل عس و
مقارب و مثل طلا و نقره و آهن و مس و شتر فقط و کلوتهها و گو سینه فقط زیرا چه در بیضوت تفاوت و مقصود اغراض نیست پس تقبیل قسمت
و تکمیل منفعت حاصل میشود **مسئله ۴** - قسمت کند قاضی و فیکند مال مشترک و چون باشد مثل شتر و گوسفند و اسب و خربزه را چه دو جنس بهم آمیخته
نیست پس قسمت در مصلحتی افزارد و تمیز نخواهد شد بلکه در مصلحت مبادله خواهد شد و طریق مبادله از اضی طرفین است نه جبر قاضی

و در این صورت که مال مشترک را بخواهند تقسیم کنند باید که مال را بوزن یا بشمار تقسیم کنند و اگر مال را بوزن تقسیم کنند باید که مال را به دو ترازو تقسیم کنند و اگر مال را بشمار تقسیم کنند باید که مال را به دو نفر تقسیم کنند و اگر مال را به دو نفر تقسیم کنند باید که مال را به دو نفر تقسیم کنند

ولا یقسم الا وانی لانها باختلاف الصنعة التفتت بالاجناس المختلفة ویقسم الثیاب لفریة لا اتحاد الصنف ولا یقسم
 ثوبا واحدا لاشتمال القسمة علی الضرر اذ هی لا تحقق الا بالقطع ولا ثوبین اذا اختلفت قیمتھما کما بینا بخلاف ثلاثة اقوال
 اذ جعل ثوب ثوبین او ثوب وربع ثوب ثوب ثلثة ارباع ثوب لانه قسمة البعض من البعض ذلك جائز وقال
 ابو حنیفة لا یقسم الریق والجواهر لثفاوتھما وقال یقسم الریق لا اتحاد الجنس کما فی الابل والغنم وریق المغنم وله
 ان الثفاوت لا ادھی فاحش لتفاوت المعانی الباطنة فصار کالجنس لختلاف جلاول الجلاول لاد الثفاوت ینھایقل عنه
 اتحاد الجنس الا ترى ان الذکر والانثی من بنی آدم جنسان من الجلاول نوات جنس احد جلاول المغنم لان حق
 الغنمین فی المالیة حتی کان للامام بیعھا وقسمة عنھما وهما یتعلق بالعین المالیة جمیعھا فافترقا فاما الجواهر
 فقد قیل اذا اختلف الجنس لا یقسم کاللاتی والیواقیت وقیل لا یقسم الکبار صنفها لکثرة الثفاوت ویقسم الصغار
 لقلة الثفاوت وقیل یجری الجواهر علی اطلاقه لان جلاله الجواهر لجنس من جهالة الریق الا ترى انه
 لم یزوج علی نوعه ویاقوته او خالعه علیھا لانه التفرقة التسمیة ویصح ذلك علی عبدی فاولی ان لا یجوز علی القسمة

مسلمه ۵ قسمت نمیکند قاضی آوند زریچہ ان بسبب تفاوت صنعت و حکم اجناس مختلفہ است قسمت نمیکند پارچہ ہر پارچہ
 زریچہ ان صنف احد است قسمت نمیکند یک پارچہ راف کہ قابل ابر پشہ نقطہ اول و آخرش یکسان نباشد حص زریچہ است
 پارچہ من رست بہمت کہ قسمت لکن شیعہ بگویند قسمت نمیکند پارچہ نیز و قتیکہ تفاوت باشد قیمت آن بخلاف قتیکہ پارچہ باشد قیمت یک برابر قیمت دو پارچہ
 یا قیمت یک پارچہ یکدوم باشد قیمت دوم یکدوم و ربع دریم و قیمت سوم یکدوم و سہ بن پس صورت اول خواهد بود اوقاضی یکی از دو
 پارچہ را بدیگر یکی دو پارچہ را در صورت دوم خواهد بود یکی پارچہ دوم را قتیکہ ش یکدوم و ربع دریم است و بدیگر یکی پارچہ سوم را کہ شتر
 یکدوم و سہ بن بود ہست و پارچہ اول مشترک خواہد گشت میان و شریک بچا بخش و ربع آن برای صاحب پارچہ سوم خواہد شد
 و باقی برای صاحب پارچہ دوم زریچہ قسمت کردن بعضی ان شتر را و بعضی بی قسمت گذشتن ہا **مسلمہ ۶**
 گفته است امام ابو حنیفہ کہ قسمت نمیکند قاضی بر دو وجوہ السبب تفاوت میان آنها و گفته اند ما بین ح کہ قسمت بر دو
 خواہد کرد بہمت آنکہ یک جنس است مانند شتر نقطہ و گو سفند نقطہ و بزرگ غنیمت و دلیل ابی حنیفہ راج نیست کہ میان افراد انسان تفاوت
 بسیارست بسبب تفاوت صفات آنها پس بر دو حکم اجناس مختلفہ است بخلاف حیوانات زریچہ تفاوت در میان آنها است و قتیکہ او یک
 جنس باشد لہذا زوادیہ از او میان و جنس شمر و ہ میشوند و از حیوانات یک جنس بخلاف مال غنیمت زریچہ حق غازیان در مالیت
 آنست لہذا رواست سلطان اکہ نفر شد مال غنیمت او قسمت نماید بہامی آنرا در صورت شرکت حق شرکان بعدین مال مشترک تعلق
 و مالیت آن نیز نہیں حق غلام شد میان شرکت و مال غنیمت و بعضی گفته اند کہ جوارہ قتیکہ جنس مختلف باشد مثل لولو و یاقوت قسمت
 کردہ میشود و بعضی گفته اند کہ جوارہ قتیکہ انہ کلان ہست قسمت کردہ میشود بسبب تفاوتی تفاوت میان آنها و اگر دانہ خر و باشد
 قسمت کردہ میشود بسبب تفاوت تفاوت میان آنها و بعضی گفته اند کہ مطلق جوارہ خر و باشد یا کلان قسمت کردہ میشود زریچہ
 جمالت و تفاوت میان جوارہ زیاد ہست از جمالت تفاوت میان بڑہ ہا لہذا اگر نکاح کنند فی را نہ کہ کند در خر و یاقوت یا لولو را علی کلان
 زوادیہ یاقوتی یا لولو صحیح میشود و حق قطع و اگر نکاح کنند بڑہ اگر دانہ علی کلان کند فی را نہ بڑہ صحیح میشود پس حق او نیز بخوارہ و قاضی قسمت

الحکم

قال ولا یقسم حم وکایر ولا رمی لان یراضی الشریک وکانا الحائظین الدارین لانه یشتمل علی الضیق
 فی الطرفين اذ لا یبقی کل ضعیف منفصلاً به انتفاعاً مقصوداً فلا یقسم القاضی بخلاف التراضی لما بیننا **قال** اذا کان
 دور مشترک فی موه واحد قسم کل دار علی حدتها فی قول ابی حنيفة رحمه الله وقال ان کان لأحد الموه قسمة بعض ما فی
 قسمة ما وعلی هذا الخلاف لا یفرقة المشتركة لهما أنها مشترکة احداً سماً ووصفاً نظر الی اصل السکنة اجناس
 معنی نظر الی اختلاف المقاصد وجوه السکنی فبقدر التوجه الی القاضی له ان الاعتبار للمعنی وهو المقصود
 ویختلف خلک باختلاف البلد ان والحال والجمدان والقرب الی المسجد الماء اختلافاً فاحشاً فلا یسکن
 التعديل فی القسمة ولهذا لا یجوز التوسیل بشراء دار او کنال من زوج علی دار لا تصح القسمة کما هو المحکم
 فیهما فی الثوب بخلاف الدار الواحدة اذ اختلفت بین ثلث کان فی قسمة کل بیت علی احدی من اقسام الدار قسمة واحدة
قال فقیه الوضع فی کتابه اشار الی ان الدارین اذا کانتا فی موه لا یفصلان فی القسمة عندهما وایة هلال
 وعن محمد یقسم احدیهما فی الاخری وانیق فی محله او محال تقسم قسمة واحدة لان التفاد فی جانبیهما یسیر

مسئله قسمت کنند قاضی حمام وچاه وپسار اگر برضای شریک و بجزینت حکم دیور یک میان دو خانه است زیر اچده ضعیف و اگر
 نماید ضرر جانبین میشود بجهت آنکه ضعیف هیچکس قابل انتفاعیای مقصود نمی ماند و باید دانست که مستحق واحد که از او پذیر باشد میت
 و منزل سم آن چیز است که مشتمل باشد بر بیوت و محن مستحق و طبع که گوشت میکند در آن آدمی بعیال خود و در اندام آنچیز است که مشتمل باشد
 بر بیوت و منازل و محن غیر مستحق پس منزل فوق بیت است و کمتر از دوازدهمین اگر کرد و هشت شمس لایم مع در کتاب الشفقه که او را الوالی و وزیر
 هر جا که خانه مذکور است مراد از آن دایست مگر در جائیکه خانه پائین یا خانه زیرین بمقابل بالا خانه واقع شود پس در آنجا یا منزل خواهد بود
 ص مسئله در اگر خانه های مشترک در یک شهر باشد قسمت کرده خواهد شد هر خانه علیحد و در قول ابی حنيفة صرح و گفت اند ما جین که اگر
 اصل باشد در حق آنها که جمع کند آن خانه باران بنزله که یک خانه در قسمت واحد و هر خانه را علی قسمت کنند پس گردانید و خواهد شد خانه باران بنزله
 یک خانه که در آن بیت است و جمع کرده خواهد شد حصه های یکی را در یک خانه از آن خانه با حقی که خواهد شد آن خانه مر آن یکی را و بر همین اختلاف
 و قتیکه مشترک باشد قطعه های زمین که تفرق واقع شده باشد و دلیل صاحبین روح این است که آن خانه هالیک منس اند از روی اسم و در
 و بنظر اصل سکنی و اجناس مختلفه اند از روی معنی نظر اختلاف مقاصد و اغراض و اختلاف وجود سکنی و از تنگی و فراخی ص پس مقصود
 خواهد شد ترجیح بسوی قاضی و دلیل ابی حنيفة صرح نیست که اعتبار نیست مگر معنی را از اچده معنی قصد است و آن بسیار تفاوت میشود بسبب
 اختلاف شهرها و خلایق و بسبب قرب و بعد و جد و آب پس ممکن نیست تعدیل قسمت مگر آنیکه قسمت کرده شود خانه علوه که جاف
 که وکیل کند کسی بخیرین خانه و همچنین اگر کس که کسی مهر گردانده اند را صحیح نیست و گردانده برای هر چنانچه همین حکم است و قتیکه هر گردانده را
 یا وکیل کند کسی از بدترین آن بخلاف خانه واحد که شد در آن بیوت مختلف و متعده چه قسمت هر بیت علوه فرست قسمت کرده خواهد شد
مسئله ۵ و قتیکه خانه های مشترک در دو شهر واقع شوند جمع کرده نمیشود در یک قسمت نزد ابی حنيفة و ابی یوسف
 و این دایست بلال روح است از او نشان از محمد روح مرویست که قسمت کند آن خانه بارانیه یک قسمت مانند خانه هالیک در یک شهر واقع
 شده باشند **مسئله** ۱۰ بیتیا که واقع است در محله واحد یا در محله ها قسمت کرده میشود بیک قسمت زیرا چه تفاوت میان آنهاست

فصل

و اما نازل امتلازقه کالبیوت وللتبانیه کالذکر لانه بین الدار و البیت علی ما مر من قبل فاخذ شبهه
 من کل واحد **قال** وان کان تدار و ضیعوه اودار و حانق ناقص کل واحد منهما علی حده لا خلاف لجنس قال
 جعل الدار و الحانق جنسین کذا ذکر الخصان و قال فی اجارات الاصل ان اجاره منافع الدار و الحانق لا یجوز و هذا
 يدل علی انهما جنس واحد فیجعل المسئله روایتان او ینتی عن الیوم انک علی شبهة المجانسه **فصل** فی تقسیمه **قال** و ینقسم لثلاث
 بصری اما یقسمه لیکونه حفظه و یعدله یعنی یسویله علی سهام القسمة و ینتی یعنی یعدله ای یقطعها بالقسمه عن غیر و ینتی
 لیعرف قدره و یقوم البناء حاجته الیه فی الأخذ و یفرز کل نصیب عن الباقی بطریقه و یشتر بصحی لا ینصیب بعضهم
 بنصیب البعض یعلق فتقطع المنازعة و یتحقق معنی القسمة علی التام ثم یلحق نصیباً بالاول و لكن یدله بالثانی
 و الثالث علی هذاتم یخرج القرعة فمن خرج اسمها فلا فله السهم الاول و من خرج ثانیاً فله السهم الثاني و الاصل
 ان ینظر فی ذلك الی اقل الانصباء حتی اذا کان الاقل ثلثاً جعلها اثلاثاً و ان کان سدساً جعلها اسدساً لیکون القسمة
 و قد شبه حناه مشیعاً فی کفایة المنهی بتوفیق الله تعالی و قوله فی الکتاب و یفرز کل نصیب بطریقه
 و یشتر به بیان الافضل فان لم یفعل و لم یمکن جاز علی ما ندکره بتفصیله ارشاء الله تعالی و القرعة
 لتطیب القلوب ان احدها قهمة المیل حتی لو عین لکل منهم نصیباً من غیر اقتراع جاز لانه فی معنی القضاء

و منازل متلازفة یعنی منازل لیکه و اربعه در یک خانه و بعضی آنها فصل بعضی ص مانند بیتهاست منازل متباینه ف که برخلاف
 متلازفة است ص مانند خانه باست زیرا چه منزل باین خانه و بیت پیش است با هم در و در و **مسئله** اگر مال مشترک دو چیز باشد
 یکی خانه و دیگری زمین یا باشد یکی خانه و دیگری دو کان قسمت کند قاضی هر واحد را علی هر زیر اچه آنها از یک جنس نیستند قال فی درین
 خانه دو دو کان او و جنس گفته شده و همچنین فکر کرد و است خصاص و در اجارات بسو طند که درست که اجاره منافع خانه یعوض منافع دو کان جائز
 و این است میکند برانیکه خانه دو کان جنس است پس در این مسئله کتاب است گفته شود درین دو است یا ایگفته شود که جنس است یا اجاره باشد
فصل در بیان کیفیت قسمت **مسئله** اگر دو است و قاسم را که تصویر کند بر قراضی چیزی را که قسمت میکند بیاورد و او را دو است که
 تعدیل قسمت نماید یعنی برابر کند آنرا مطابق سهام قسمت هر بیت که جدا کند نصیب هر واحد از نصیب دیگر و چنانچه نماید آنرا معلوم شود
 مقدار آن باید که قیمت نماید بنار ازیر اچه آخر محتاج میشود قاسم قیمت کردن آن جدا کند هر نصیب را به آن شریک آن یعنی راه هر نصیب
 میل آید آن را باشد و این بهتر است اگر ممکن باشد متعلق نماید نصیب یکی را بنصیب دیگر و قطع مناعت حاصل شود یعنی قسمت تمام تحقق گردد
 و باید که سهم کند یک سهم را باول و سهم دیگر را که متصل اول بدوم آنرا که متصل بدوم است بسوم و بر همین منج و بعد از آن بنویسد نام آنها را و
 قرعه اندازد پس هر که نام او اول برآید پس او را سهم اول است و هر که نام او در مرتبه دوم برآید پس او را سهم دوم است و هر که نام او در مرتبه سوم
 اکثرین حصه است یعنی اگر اکثرین حصه باشد باشد پس باید که زمین سهم کند و اگر اکثرین حصه باشد پس باید که زمین سهم کند
 به قسمت متفق گردد و بیان آن در کفایت الفتی کرده شده است و دعوت آن نیست که مثلاً اگر وراثت است یک خرد و یک پسر باشد
 پس بین آنکه سهم کند و سهمی کند یک ثلث معین باول و ثلث دیگر که متصل اول است بدوم و ثلث باقی را بسوم و بنویسد نام آنها را
 بر قرعه و قرعه اندازد پس اگر اول نام پسر برآید خواهد گرفت ثلث اول اثلث دیگر که متصل اول است و ثلث سوم برای دختر معین خواهد شد
 و اگر نام دختر اول برآید خواهد گرفت ثلث اول او و ثلث باقی برای پسر است **مسئله** ۲ قرعه برای شریک دو لیا و شریک خرد و شریک
 و سهم میل باین اری از قاسم و گرد و از جانبیت لهذا اگر معین نماید قاسم برای هر یکی نصیبی البقیه قرعه و است زیرا چه قسمت دینی قضا است

فیملک لا الزام قال ولا بدخل فی القسمة الداه و الدانی لا بدایه و لا بدایه لان لا شركة فی الداه و القسمة
من حقوق الاشترک و لانه یفوت به التعديل فی القسمة لان احد ما یصل الی عین العقار و دراهم الاخر فی ذمته
و لعلها لا تسلم له و اذا کان ارض بناء فعن ابی یوسف انه یقسم کل ذلک علی اعتبار القسمة لانه لا یمکن اعتبار القسمة
الا بالتقویة و عن ابی حنیفة انه یقسم الارض بالمساحة لانه هو الاصل فی المساحت ثم یرجع من وقع البناء فی
او من کان نصیبه اقل و دراهم علی الاخر حتی یساویه فتدخل الداه فی القسمة ضرر الا کلا لا ولا یمکن له فی المال ثم
یملک تسمية الصداق ضرر و عن محمد انه یرجع علی شریک بمقابلة البناء ما یساوی به من العرصة
و اذا بقی فضل ولا یمکن تحقیق التسوية بان لا تفي العرصة بقيمة البناء حیث یندر فی ذلک فضل دراهم
لان الضرر و سرقه فی هذا القدر فلا یتروک الاصل الا بها و هذا ایضا فی سرقه الاصل

قال فان قسم بیهم و لاحد هم مسیل فی نصیب الاخر و طریق و لو لیشترط فی القسمة فان امکن
صراط طریق و المسیل عنه لیس له ان یستطرق و یسیر فی نصیب الاخر کان امکن یختص بمعنی القسم من غیر ان لم یکن

پس قسم مالک از ام خواهد شد مسلمه و داخل نکند قاسم و قیمت عقار و دینار و دریم را کمتر بران و اعنی قاسم از نصیب بعضی
شرکاء کم کند و عوض آن را هم داخل نماید و است مگر بر بنای آنها صحت بجهت آنکه شرکت در زمین نیست و قسمت از حقوق شرکت است بجهت
آنکه اگر در هم داخل گرداند قیمت تعدیل قیمت میشود زیرا چه اهرسید یکی از آن من عقار و در هم یک حق و گریست بر زمین و خواهد شد
و شاید که آن دراهم نرسد بصاحب حق مسلمه اگر مال مشترک و چیزی باشد یکی زمین دیگر بی بنایین نصیبت از ابی یوسف رجوع است
که قیمت کرده خواهد شد و واحد اعتبار قیمت نیز آنچه ممکن نیست تعدیل قیمت مگر با بقای قیمت از امام ابی حنیفه رجوع است که قیمت کنندین
مساحت زیرا چه همین اصل است در عقار و بعد از آن خواهد بود و کسیکه واقع شد بنا و نصیب و یا نصیب و جید باشد دراهم را بدگر تمام مساوات
حاصل گرد و پس داخل کند در هم را و قیمت بجهت بسبب ضرورت مانند برادر بزرگ که ولایت نیست و برادر مال برادر و غیره و بعد از آن
مالک تسمیه هر او میشود بضرورت بجهت ترجیح و از مجموع مردیت که بد صاحب بنا بشریک خود بعضی بنا قدری از عرصه زمین که قیمت
برابر آن باشد و اگر باقی ماند زیاده در جانب صاحب بنا و ممکن نباشد مساوات بجهت آنکه وفا و کفایت نمیکند عرصه زمین بقایا بجهت بنا
پس زمین منتهی دراهم خواهد بود و بعضی زیادتی که باقی ماند زیر چه ضرورت در همین قدر است پس ترک کنند اصل را که مساحت است مگر بضرورت
و این وایت مطابق وایت اصل است مسلمه اگر قیمت نماید بانظر که او با مسیل آب یکی و نصیب دیگر واقع شود و این در قیمت
شرط کرده بودند پس این بر دو صورت است اول آنکه ممکن باشد که بگرداند راه و مسیل آب از نصیب دیگر و زمین و قیمت صحیح است
و دانیست او را که راه و مسیل آب جاری کند در نصیب دیگر بلکه واجب است که بگرداند آنرا از نصیب او اگر چه
مرد واحد شرط نموده باشد که ویر نصیب او است جمیع حقوق آن زیرا چه معنی قسمت آنرا از تمیز است و تحقیق آن
تتمام و محال بانظر که هیچ تعلق یکی نصیب دیگر باقی ماند در زمین و ممکن نیست بوی ضرر کسی پس ضرورت که چنین کرده شود بخلاف
بیع و فیکه مذکور شود در آن حقوق صحیح بجهت آنکه زمین و مسیل آب داخل میشود در آن زیرا چه ممکن است تحقق معنی بیع آنکه یک است با وجود این تعلق
بلکه غیر بصورت دوم که ممکن نباشد که بگرداند راه و مسیل آب از نصیب دیگر و زمین و در صورتی که اگر چه شرط کرده باشد هر واحد که ویر نصیب است جمیع حقوق

فصل الفقه لا الفقه لبقه الاختلاط فتساقطت بفحالات البيع حيث لا يفسد في هذا الصورة
 لا المقصود منه تكميل العين انما يباع بعد الانتفاع في الحال اما الفقه لتكميل المنفعة ولا يتم ذلك الا بالطريق وتلك المحققات
 في الوجه الاول كذلك لا يجوز لان معنى الفقه الاضرار والتمييز وتأخر ذلك بان لا يبقى لكل واحد تعلق بنفسه الاخر قد امكن تحقيقه
 بطريق والمسبل الى غير من غير من فيصار اليه بخلاف البيع اذا ذكر فيه التحققات حيث يدخل فيه ما كان
 من الطريق والمسبل لانه امكن تحقيق معنى البيع وهو التملك مع بقاء هذا التعلق بملك غير وفي الوجه الثاني يدخل فيها
 لان الفقه لتكميل المنفعة وذلك بالطريق والمسبل فيدخل عند التخصيص باعتبارها وفيها معنى الاضرار وذلك بانقطاع
 التعلق على ما ذكرنا باعتبارها لا يدخل من غير تخصيص بخلاف الاجارة حيث يدخل فيها بدون التخصيص كل المقصود من الانتفاع
 في ذلك يحصل الا اذا دخل شرط الطريق فيدخل من غير كذا فيدخل في رفع الطريق بينهما والقيمة انما يستقيم لكل واحد بطريقه في
 في نفسه انما يكون شرط الطريق فيدخل في ذلك لا بالكلية وانه انما يستقيم له شرط الطريق فيحقق تكميل المنفعة فياؤه الطريق
 اختلاف في مقدار جعل شرط الطريق في الحاجة منه فبعض الطرق على ما هم كما كان قبل الفقه لا الفقه فيما لو الطريق
 لانيه ولو شرط ان يكون الطريق بينهما اثلا فاجازوا ان كان اصل التدارك في ان لان الفقه على التفاضل جائزة بالتأخر

پس نسخ میشود قسمت زیر آنچه مثل گردید بسبب آنکه خلط و آمیزش باقی ماند و معنی قسمت که اندر از و میسر است
 بوجه احسن حاصل نشد پس از سر نو قسمت نماید بطوریکه راه وسیل هر یک علمی گردد و بخلاف بیچ چه آن خاص
 میشود و میسر است زیرا چه مقصود از بیچ مالک شدن عین است و آن جمع میشود با تعذر انتفاع فی الحال اما قسمت پس برای تكمیل منفعت است و آن
 تمام و حاصل میشود مگر آنکه علمه گردد و راه و بوجه دوم این است که شرط کند هر واحد که نصیب است به جمیع حقوق پس قسمت جمیع است و
 داخل میشود و آن راه وسیل زیرا چه قسمت برای تكمیل منفعت است و آن بغیر راه وسیل حاصل نمیشود پس بین اعتبار راه وسیل داخل قسمت خواهد
 در صورتیکه هر واحد که ویر نصیب است به جمیع حقوق و باعتبار آنکه در قسمت معنی افزاست و آن سبب از تقطیع تعلق هر یکی را از نصیب
 دیگر راه وسیل آب داخل نمیشود و آن قتی که شرط کند هر واحد که ویر نصیب است به جمیع حقوق بخلاف اجاره که راه وسیل در آن داخل میشود
 بدون ترخیص زیرا چه مقصود نیست در اجاره مگر انتفاع و آن بغیر راه وسیل حاصل نمیشود پس داخل نمیشود و در هر یک از اینها
 کند مشترک را در خارج داشتن راه اوست معنی بعضی گویند که راه را به صورت سابق مشترک باید گرفت و قسمت نباید کرد و سواي راه آنچه باقی
 آنرا تقسیم باید نمود و بعضی برخلاف آن گویند پس اگر ممکن باشد هر یکی را راه علمی در نصیب قسمت نماید مگر در راه مشترک را خارج قسمت نکند
 اما متحقق گردد و معنی قسمت که افزاست بکمال و تمام و اگر ممکن نباشد برای هر یک راه علمه باید که بگذارد در راه مشترک را خارج از قسمت
 شود تكمیل منفعت در راهی راه علمه اگر اختلاف نمایند شرکا در مقدار راه اعنی در طول و عرض آن پس باید که مقرر نمایند آنرا
 حاکم بمقدار طول و عرض در وانه خانه زیرا چه باید قدر حاجت دفع میشود و باید دانست که مراد از طول راه جانب فوق است اعنی
 بلندی در وانه نه مقابل عرض و فائده درین آنست که اگر خواهد کسی از شرکا که جناسی بر آورد و بالای راه پس را بالاتر از طول در وانه
 جائز است و در پائین تر از آن جائز نیست و آن راه مشترک خواهد بود میان آنها موافق مقدار سهام آنها چنانچه بومش از قسمت
 ویر آنچه قسمت در راهی راه واقع شده است نه در راه و اگر شرط نماید هر واحد و شریک که راه میان آنها بسته بخش باشد
 جائز نیست اگر چه خانه میان آنها بالنسبه باشد زیرا چه کمی و بیشی در قسمت بسته و تراصی طرفین جائز است

قال واما كان سفلا لعلو عليه وعلو لاسفل له وسفل له علو فوق مكل و احدا على حداته وقسم
بالقيمة ولا معتبر بغير ذلك قال رضي الله عنه هذا عند محمد بن ابي حنيفة ابو يوسف اجمعا الله انه يقسم
بالذرع كمحمدان السفلى يصلح لعلو العلوى من اتخاذ بزماء او سراجا او اصطبل او غير ذلك فلا يتحقق
التعديل الا بالقيمة وهما يقعان ان القسمة بالذرع هي الاصل لان الشركة في المذرع لا في القيمة فيصار اليه
ما امكن والمرعى التسوية في السكنى لا في المرافق ثم اختلفا فيها بينهما في كيفية القسمة بالذرع وقال ابو حنيفة
ذراع من سفلى يذرع من علو وقال ابو يوسف ذراع من سفلى يذرع من علو قيل اجاب كل منهما على عادة اهل عصره
او اهل بلدة في تفضيل السفلى على العلوى واستواءهما وتفضيل السفلى من ذراع والعلوى اخرى وقيل من اختلاف معنى
وجه قول ابى حنيفة ان من منفعة السفلى من بولى على منفعة العلوى بضعفه لانها تبقى بعد فوات العلوى منفعة
العلوى لا تبقى بعد فناء السفلى وكذا السفلى فيه منفعة البناء والسكنى وفي العلوى السكنى لا غير لا يمكن البناء
على علو الا ببناء صاحب السفلى فيعتبر ذراعان منه يذرع من السفلى ولا يذرع من السفلى ان المقصود
اصل السكنى وما يتساوىان فيه والمنفعتان متاثلتان لان كل واحد منهما ان يفعل فلا يضر بالآخر على اصله
تحتل ان المنفعة تختلف باختلاف المحر والبيت بالإضافة اليهما فلا يمكن التعديل الا بالقيمة والفقوى السوم
مسلمه. اگر مشترک باشد میان دو کس یک خانه که بالا خانه آن برای جنبی است یا ندارد بالا خانه هملاویک بالا خانه که خانه پائینتر است
اجنبی است و نیز مشترک باشد میان آنایک بیت کامل اعنی خانه که بالا خانه دارد پس قیمت کند خانه پائین را علوه و بالا خانه را علوه و قیمت تمام
بجانب قیمت و غیر این معقب نیست نزد امام محمد و امام ابو حنیفه و امام ابو یوسف رح گفته اند که قسمت نماید بحسب ذراع و دلیل امام محمد
این است که خانه پائین صلاحیت و قابلیت چیز را دارد که بالا خانه قابلیت آن ندارد مثل چاه و سرداب و مثل و غیره آن پس متحقق نخواهد شد
قسمت مگر بقیمت و دلیل شیخین رح نیست که قسمت بحسب ذراع اصل است بجهت تکرر ثروت و مذروع واقع شده است نه بجهت آن پس لازم
که قسمت بحسب ذراع کرد و شوق بقره که کان منقطع تسویه و سکنی است نه در مضاف و دیگر و بعد از آن اختلاف نمود و اندک شیخین رح در قیمت
ذراع پس امام ابو حنیفه رح گفته است که یک ذراع از خانه پائین بمقابل ذراع بالا خانه نماید گفته است امام ابو یوسف رح که یک ذراع این بمقابل
یک ذراع آن نماید و بعضی گفته اند که این اختلاف میان این علم امام بنابر است که در وقت امام ابی حنیفه رح مردمان عصر او و ساکنان شهر
که کوفه است خانه پائین را تفضیل میدادند بر بالا خانه و در وقت امام ابی یوسف رح اهل عصر و ساکنان شهر و می که بغداد است خانه پائین را بالا
هر واحد را برابر میدادند و امام محمد رح در وقت خود شایه مذکور که اهل زبانه او و مردمان شهر باور این اختلاف و در بعضی میل یک دیگر
میدادند و بعضی برابر میدادند و بعضی گفته اند که این اختلاف میان ایشان بنا بر معنی فقهی است نه بنا بر عرف و عادت پس بجهت قول امام ابی حنیفه رح
که منفعت خانه پائین و چند دان اندک است بر منفعت بالا خانه زیرا که منفعت خانه پائین باقی می ماند بعد از احوال و بوم بالا خانه نیز منفعت بالا خانه
باقی می ماند بعد از فانی خانه پائین همچنین در خانه پائین منفعت سکنی است و هم منفعت بنا یعنی اگر خواهد صاحب پائین بنا نماید در آن مورد بالا خانه
مگر منفعت سکنی فقط زیرا که جائز نیست صاحب بالا خانه را که بنا نماید بر آن مگر بر فضای صاحب پائین پس اعتبار کرده خواهد شد و ذراع آن
بمقابل یک ذراع خانه پائین وجه قول امام ابی یوسف رح نیست که مقصود اصل سکنی است و بالا خانه و خانه پائین در آن برابر است و جائز است
هر واحد را که بنا نماید چیز را که ضرر نمیکند بدگری و وجه قول امام محمد رح نیست که منفعت بالا و پائین مختلف می شود بسبب اختلاف ایام آن
و بسبب اختلاف شدت سرج و هوا و منفعت آن و بسبب اختلاف دیار و بلاد پس ممکن نیست تعدیل قسمت مگر بقیمت و فقوی درین است

على قول محله و قول لا يفتقر الى التفسير تفسير قول لا يفتقر في مسئلة الكتاب ان يجعل عقابله مائة ذراع من العلل
 الجرح ثلاثة وثلاثون وثلث ذراع من العلل مثل نصف لثلاثة وثلاثون وثلث من السفلى ستة وستين وثلث من العلل
 ومعه ثلاثة وثلاثون وثلث ذراع من العلل بثلث مائة ذراع من العلل يجعل عقابله مائة ذراع من السفلى لخمسة وستين وثلث من العلل
 ستة وثلث ذراع لان على مثل نصف سفله بثلث مائة ذراع كما ذكرنا في تفسير قول لا يفتقر ان يجعل بالاعمال بيت الكامل ما أخذ
 السفلى لخمسة وثمانون ذراع من العلل الجرح لان السفلى لخمسة وثمانون ذراع من السفلى لخمسة وستين وثلث من العلل
 منها صلي في او اذا اختلف المتقاسمون وتبين انهما قالوا قبلت شهادتهما قال رضى الله عنه هذا الذي ذكرتم في الوجدان والى بيت وقال محله
 لا يقبل قهر قول ابى يوسف و قد يقال ان الشافعي وذكر انهما قالوا في محله مع قهرهما وقاسا القاضى غيرهما سواء عملوا انهما شهدا على فعلهما
 فلا يقبل كمن عدت عن عقد بفعل غير فشهدها لك للغير على فعله ولهما انهما شهدا على فعل غيرهما وهو الاستيفاء والقبض على فعلهما
 لا يفعلهما التهمة لا لاجل الشاهد عليه او لانه لا يصح شهادتهما بل ان غيرهما انما يلزمه بالقبض الاستيفاء في عمل الغير قبل الشاهد عليه
 وقال الشافعي اذا شهدا على قبل الشاهد بالاجماع واليه مال بعض المشائخ لانهما لا يحبان ان يفتقر عمل استيفاء عليه فكانت شهادتهما على عمل
 التهمة لا لاجل الشاهد ان يفتقر عمل استيفاء لانهما لا يحبان ان يفتقر عمل استيفاء عليه فكانت شهادتهما على عمل
 التهمة لا لاجل الشاهد ان يفتقر عمل استيفاء لانهما لا يحبان ان يفتقر عمل استيفاء عليه فكانت شهادتهما على عمل
 قول الامامين في دفع الضمان عن نفسه ولا يقبل في الزمان الاخر اذا كان منكرا والله اعلم

بر قول امام محمد بن حنبل وقول ابو حنيفة في تفسير قول امام ابى حنيفة في مسئلة مذكرة بيت كبره انما يقابل بالانفا فقط كصد ذراع
 مثلاً وهو صد ذراع وثلث ذراع از بيت كامل زير اچه بالانفا نه در حكم نصف خانه پائين ست پس سى وسته وثلث ذراع از خانه پائين بيت كامل
 بمنزله ست شش وثلث ذراع از بالانفا نه خواهد شد و با آن سى وسته وثلث ذراع از بالانفا نه ميت كامل نيز هست پس مجموع برابر
 صد ذراع از بالانفا نه فقط خواهد شد و بگرداند مقابل خانه پائين فقط كه صد ذراع ست مثلاً شست و شش وثلث ذراع از بيت كامل زير اچه
 بالانفا نه از بيت كامل در حكم نصف خانه پائين ست پس مجموع برابر صد ذراع از خانه پائين فقط خواهد شد چنانچه مذکور شد و تفسير قول امام ابو يوسف
 اين ست كه بگرداند مقابل پنجاه ذراع از بيت كامل صد ذراع از خانه پائين فقط يا صد ذراع از بالانفا نه فقط زير اچه بالا و پائين نزد وى برابرست پس
 پنجاه ذراع از بيت كامل بمنزله صد ذراع ست پنجاه ازان خانه پائين ست و پنجاه ازان بالانفا نه مسئله ۹ - اگر اختلاف کنند شرکا بقدر قسمت
 اعنى كلى دعوى كند كى نصيب خور اتام و كمال نيافته است بلكه بعض آن درست و ديگر است و او انكار آن كند و گواهى دهند و قاسم قسمت
 نموده بود نزد خواهر از جانب قاضى باشند آن دو قاسم يا غير آنها مقبول ميشود گواهى آنها نزد شيخين ح و نزد محمد بن مقبول نيست زير اچه آنها
 گواهى نداده بر فعل خود پس مقبول نخواهد شد مانند آنكه اگر تعلق كند كسى عتق بنده خود را بر فعل غير گواهى دهد آن غير بر فعل خود و دليل
 شيخين ح نيست كه آنها گواهى دادند بر فعل غير خود كه استيفاء و قبض ست نه بر فعل خود زير اچه فعل آنها ميز و افزاست محابث گواهى نيست
 بر آن پس مقبول خواهد شد گواهى آنها بر آن گفته است لم اوى ح و قتيكه با جرت قسمت نموده باشند آن دو قاسم مقبول نيست گواهى آنها
 با جلع و باين قائل اند بعض مشايخ نافع زير اچه در نيست آن دو قاسم دعوى مى نمايند كه درست و كامل نموده عمل را كه اجرت آن گرفته اند
 پس گواهى آنها دعوى ست پس مقبول نخواهد شد قال من جواب نيست كه آن دو قاسم بر نفعت كرده اند بر اى ذات خود با اين گواهى محبت انگ
 شركا اتفاق دارند بر اينكه آنها درست و كامل كرده اند عمل قسمت كه اماره واقع شده چنانچه بر آن اختلاف نيست كند و قبض و استيفاء پس آنها درست
 كند بر اى مسئله ۱۰ - اگر گواهى دهد يك قاسم مقبول نيست زير اچه گواهى يكى كس مقبول نميشود بر غير او اگر كند قاضى اين مقرر كند خود را بر دفع كند
 مال خود بغيرى پس قول من كور و حق وضع تا ازان مقبول ست آن كى را اگر كند شش و پس بر اى الزام آن كى قول من كور مقبول نيست و الله اعلم

باب عوی الغلط في القسمه والاستحقاق

قال واذا ادعى احد من الغلط وزعم ان مما اصابه شيئا في يد صاحبه وقد اشهد على نفسه بالاستيفاء لم يصدق على ذلك الا بینه لان يدعي فسخ القسمه بعد وقوعها فلا يصدق الا بینه فان لم يصر له بینه استخلف الشراكم من كل منهم جمع بين نصيب التاكل والمكافقسم بينهما على قدر انصافهما لان التاكل حجة في حقه خاصة فيما ملان على زعمهما قال رضي الله عنه ينبغي ان لا تقبل ادعاء اصلا لتناقضه واليه اشار من بعد وان قال قد استوفيت حقي واخذت بعضه فاقول قول خصمه مع مینه لان يدعي عليه الغصب وهو منكر ان قال اصابعي الى موضع كذا فلا يسمه الى ولم يصدق على نفسه بالاستيفاء وكذا به شرکة تقالفا ونسخت القسمه لان الاختلاف في مقدار حاصله بالقسمه قمار نظير الاختلاف في مقدار البیع علی ما ذكرنا من احكام الخلاف فما تقدم ولو خالف في التقويم لم يلتفت اليه لانه دخل الغبن لا معتبر به في البیع فكذلك في القسمه لوجه التراضي اذا كانت لقسمه قضاء القاضی والغبن فاحش لان نصيبه مقيد بالعدل ولو اقسما دادا وصاب كل واحد طائفة فادعى احد ما بين في يد الاخر انه مما اصابه بالقسمه وانكر الاخر فليدع اقامة البینه قلنا وان اقاما البینه فليؤخذ ببینه المدعى لان ما خارج وبینه الخارج تنجح على بینه دعي اليه

باب در بیان دعوی غلط و قسمت و بیان صح استحقاق در آن مسئله ۱- وقتیکه دعوی کردی از شرکا و وقوع غلط و قسمت و گفت که چیزی از آن که سیده بود او را بسبب قسمت درست و درست و حال آنکه اقرار کرد و بدو الا که نصیب خود گرفته است پس قبل مقبول نیست و مسموع نخواهد شد مگر به بینه زیر اچا و دعوی فسخ قسمت میکند بعد از وقوع آن پس قول او مسموع نخواهد شد مگر به بینه و چه ظاهر عدم وقوع غلط است و دعوی او اختلاف ظاهر است پس اگر بینه نیاورد و قسم داد خواهند شد شرکا پس اگر نگوید که کسی از انا قاضی جمع کند نصیب آنکه نصیب می را و اعاده قسمت نماید میان آنها موافق مقدار حصه نازیر اچا کول قسمت در حق و تقطع پس معامله کرده خواهد شد با اینها مطابق زواریا قال رض نرا و است که مسموع نشود دعوی او صلا بحجت تناقض چنانچه در عبارت آین بیان اشارت مسئله ۲ اگر گوید که استیفا نموده بودم حق خود را و بعد از آن گرفتم تو بعضی آن پس قول او علی علیه با قسم معتبرست زیرا اچا و دعوی فسخ نماید و مدعی علیه انکار آن میکند مسئله ۳ اگر گوید که فلان موقع از روی قسمت بمن رسیده بود و لیکن پس نکر و آن شرک من بمن حال آنکه اقرار نموده بود او بستم بنامی نصیب خود و نگذریب و کردی شرک و پس بدو قسم خواهند خورد پس اگر هر دو قسم خود بدفع میشود قسمت زیر اچا این تفاوت در مقدار چه نیست که حاصل شد است ویرا بسبب پس این تفاوت مانع اختلاف در مقدار جمع است و درین صورت تفاوت لازم است و تحقیق این بر باب مع و شرک گذشته است همچنین اینجا نیز مسئله ۴ اگر اختلاف کنند و دعوی نمایند در قیمت که غلط واقع شده است در قیمت پس این دعوی مسموع نیست زیرا اچا این دعوی ضمن است پس اگر ضمن این نیست دعوی آن صح مسموع نیست درج همچنین قسمت معتبر نخواهد شد بسبب تحقق تراضی طرفین چنانچه در مع مکر و فقیه قسمت حکم قاضی شود و دعوی ضمن فاحش نماید زیرا اچا محکم قاضی مقید بعدل است مسئله ۵ اگر قسمت کرده و گرفتند و شرک خان را و رسید هر یک پاره و بعد از آن دعوی کردی یکی بیتی را که در دست دیگر است که آن بیت از جمله چیز است که رسیده است بوی سبب قسمت و انکار این کردی پس وجب است بر مدعی که اقامت بینه نماید زیرا اچا و دعوی غصب میکند بر دیگر صح چنانچه گذشت پس اگر هر دو بینه قائم کنند مقبول میشود بینه مدعی زیرا اچا و خارج است و اعنی غیر قابض صح و بینه خارج ترجیح دارد بر بینه قبض

وان كان قبل ان ينفذ على القبض خلافا وتنازلا كما اذا اختلفوا في اقامتها بينة ينفذ لكل واحد بالخبر الذي في صاحبه لما بينا وان قامت لاحد ما بينة فعوله وان لم تقم لواحد منهما كما لفا كما في البعير **فصل قال** واذا استحق بعض نصيبا حيا بعينه لم يفسخ القسمة

عند الحنفية ودفع حصة ذلك في نصيب صاحبه وقال ابو يوسف رحمه الله عنه ذكر الاختلاف في استحقاق بعض بعينه كما ذكر في الاسرار والصحيح ان الاختلاف في استحقاق بعض شائع من نصيب احدهما فاما في استحقاق بعض معين لا يفسخ القسمة بالاجماع قالوا استحق بعض شائع في الكل يفسخ بالاتفاق فهذه ثلاثة اوجه ولعمري كقول محمد بن وذكروا ابن سليمان مع ابى يوسف وابو حنيفة مع ابى الاصمح كلابي يوسف رحمه الله ان باستحقاق بعض شائع ظهر شرك ثالث لهما والقسمة بدون رضا باطلة كما اذا استحق بعض شائع في النصيبين وهذا لان باستحقاق جزء شائع ينعدم معنى القسمة وهذا لا خلاف لانه يوجب الرجوع بحصته في نصيب الآخر شائعا بخلاف المعين واليهما

مسألة - اگر باشد آن عوی پیش از اقرار قبض مخالف خواهند کرد و قسمت فرمایند و از سر نو قسمت خواهند کرد و همچنین اگر اختلاف کنند و در قبض یکی از طرف و دیگری از آن است و درست دیگر در آمد است و دیگری نیز چنین بگوید ص و هر دو بینة آن بگویند قاضی برای هر یک یکدست و درست دیگر است و تا حکم به بینة خارج متحقق نشود چنانچه گذشت و اگر بینة قائم کنی از آن دو حکم کند قاضی برای او اگر یکدست بینة قائم کند مخالف خواهند کرد و چنانچه در مع و الله اعلم

فصل در بیان استحقاق مسأله - اگر قسمت نموده شود و خانه مشترک مثلا و بعد از آن ص استحقاق شود یعنی حق دیگری بر آن ص بعض شائع از جمیع خانه مثل نصف آن یا ثلث آن مثلا ص در نصیوت باطل میشود و قسمت با اتفاق عملای مانع و از سر نو قسمت کرده خواهد شد **مسألة ۲** - اگر استحقاق شود بعض معین چیزی که رسیده یکی از شرکاء بعد قسمت ص پس در نصیوت قسمت میشود و نسخ میشود با اتفاق عملای مانع و چیزی که باقی ماند بعد از استحقاق ص و آنکه استحقاق شد بعض نصیب و و مختار است اگر خواهی بقبضت نماید پس میشود مال چنانچه پیش از قسمت بود پس از سر نو قسمت خواهند کرد و در مساوی مستحق و اگر خواهی و او را قسمت را ص و بگوید از شرکاء دیگر عوض چیزی را که استحقاق شد **مسألة ۳** - اگر مستحق شود بعد قسمت ص بعض شائع از نصیب یکی از شرکاء یعنی نصف آن مثلا پس در نصیوت قسمت در مساوی مستحق میشود و نسخ میشود و در طرفین ح یعنی امام ابو حنیفه و امام محمد و سبک استحقاق شد و بعض نصیب و و مختار است اگر خواهی بقبضت پس میشود حال چنانچه بود پیش از قسمت پس از سر نو قسمت خواهند کرد و در مساوی مستحق و اگر خواهی و او را قسمت را ص و بگوید از شرکاء دیگر عوض چیزی را که استحقاق شد که آن ربع آنچه در دست دیگر است مثلا ص و نزد ابی یوسف نسخ میشود و قسمت را بر این سبب استحقاق بعض شائع و نصیب یکی ظاهر میشود شرک سوم و قسمت بی رضای او باطل است مانند آنکه اگر استحقاق شود بعض شائع و نصیب هر دو و در پیش است که هر گاه استحقاق شد بعض شائع و نصیب یکی معلوم شد معنی قسمت که او است و بر اینچه شرک آنچه در دست او است و او را بر اینچه مستحق را از نصیب دیگر بطریق شیخ بخلاف آنکه اگر استحقاق شود بعض معین نصیب یکی و بر اینچه در نصیوت باقی ماند یعنی قسمت که او را مستحق در مساوی آن بعض ص و دلیل طرفین آن این است

ان معنی الاخر ان لا یعدم باستحقاق جن شائع فی نصیب احدیها و لهذا جازت القسمة علی هذا الوجه و لا یبذل بان كان النصف المقدم مشترکاً بینهما و بین ثالث و النصف المتأخر بینهما لا شریکة لغيرهما فیه فاقسمه علی ان لاحد منهما انهما من المقدم و ربع المتأخر یجب و کذا فی الانتهاء و صار کاستحقاق شیء معین بجلان الشائع فی النصیبین لانه لو بقیت القسمة لتفرق الثالث بتفرق نصیبه فی النصیبین اما ههنا لا یضرب بالمستحق فافتراقاً و صورة المسألة اذا اخذ احد الثالث المقدم من الدار و الآخر الثلثین من المتأخر و قیمتیهما سواء ثم استحق نصف المقدّم فغندهما ان شاء نقص القسمه دفعا لعیب التشقیص و ان شاء رجع علی صاحبہ بر بع مافی یدیه من المتأخر لانه لو استحق کل المقدم رجع بنصف مافی یدیه فاذا استحق النصف رجع بنصف النصف و هو ان بع اعتباراً للجزء بالکل و لو باع صاحب المقدّم نصفه ثم استحق النصف الباقی رجع بر بع مافی یدیه الاخر عندهما کما ذکرنا و سقط خياره بیع البعین و عند ابی یوسف ما فی ید صاحبہ بینهما نصفان و یظهر قیمت نصف ما باع لصاحبہ لان القسمة تنقلب و تسد عنده و المقبول بال عقد الفاسد مملوک فنفذ البیع فیه و هو مضمون بالقيمة فیضمن النصف نصیب صاحبہ

که معنی قسمت که فرست معدوم نمیکرد و سبب استحقاق بعض شائع نصیب یکی از دو شریک اندا جازت قسمت برین جهت را بنصوت که نصف مقدم میان یزد و میان سوم که خالست شریک باشد و بنصوت که باشد یک نصف مقدم مرخا را و باشد نصف دیگر را یزد و یزد و میان نصف و نصف متوخر آن شریک باشد میان یزد و یزد و خالست یک باشد و ان پس قسمت نماید یزد و یزد و یزد که باشد مرید را آنچه حق هرست از مقدم خانه و ربع از متوخر آن و نیز و ربع متوخر برای عمر باشد و پس چنین باز خواهد شد و نیز و مانند آن است که اگر استحق شود بعض معین از نصیب یکی بجلان آنکه اگر استحق شود بعض شائع و نصیب هر دو بجهت آنکه اگر باقی ماند قسمت بیع و بنصوت ضرر میرسد بسوم کحق او بعد از قسمت ظاهر شد است بسبب آنکه متفرق میشود نصیب او و نصیب هر دو و ما در نجاف اغنی و یوزو مستحق شد و بعض شائع و نصیب یک شریک هر ضرر میرسد بسوم پس فرق ظاهر شد میان هر دو و صوت و صوت مسئله است که گرفت یکی از دو شریک ثلث مقدم از خانه و گرفت دیگر و ثلث از متوخر آن و قیمت یک ثلث و قیمت دو ثلث برابرست و بعد از ان حق سوم بر آن نصف مقدم پس بنصوت نزد طرفین ربع صاحب مقدم متوخر است اگر خواهد نقض قسمت نماید بجهت آنکه اگر باقی ماند قسمت عیب از خواهد شد و زیر آنچه بعض آن که در دست او ماند از مقدم خانه است بعض آن از متوخر خانه خواهد شد پس متفرق خواهد شد و این عیب و این عیب و اگر خواهد بگیر ربع آنچه در دست صاحب متوخر است زیرا چه اگر استحق میشد جمع مقدم میگرفت نصف آنچه در دست اوست پس گاه مستحق شد نصف مقدم خواهد گرفت نصف آن که آن ربع است بسبب قیاس جزو کل مسئله هم اگر فرزند صاحب مقدم نصف مقدم را و بعد از ان حق شود نصف دیگر که باقی است خواهد گرفت صاحب مقدم ربع آنچه در دست دیگرست و باشدش است که مذکور شد و ساقط میشود خيار او و نقض قسمت بسبب و فتن بعض مقدم و این نیز و طرفین ربع است پس مختار خواهد شد میان نقض قسمت میان گرفتن ربع آنچه در دست دیگرست و نزد ابی یوسف ربع آنچه در دست صاحب متوخر است میان ما با ما نصفه خواهد بود و فتن خواهد بود و صاحب مقدم بصاحب متوخر قیمت نصف هر یک که فروخته است زیرا چه قیمت فاسد میشود نزد ابی یوسف و چیزی که قبض کند آنرا کسی بعقد فاسد ملک می شود پس فاقد خواهد شد بیع او در آن جزو دیگر لان هم مشهور ان قیمت آن پس مختار خواهد شد قیمت نصف جزو فروخته است آنچه از آن نصیب دیگر

قال ولو وقعت القسمة ثم ظهر في التركيبين محيط شُرُدت القسمة لانه يمنع وقوع المثل للمثل وكذا اذا كان غير محيط
 لتعلق حق الغرماء بالتركة الا اذا بقي من التركة ما يفي بالدين ساء ما قسمه لانه لا حاجة الى نقض القسمة في ايفاء حقوقهم ولو
 ابراء الغرماء بعد القسمة او اذا اهلوا من ماله من ماله و الدين محيط او غير محيط جازت القسمة لانه المانع قد زال ولو ادعى
 احدا من القسمة شيئا في التركة صح دعواه لانه لا تناقض في الدين يتعلق بالمعنى القسمة تصادق الصلوة ولو ادعى عينا
 باي سبب كان لم يمنع لتناقض الادعاء على القسمة اعتراف بكون المقسم مشتركا **فصل** في الهيايات الهيايات جائزة
 استسكانا للمصلحة اليه اذ يتعدا الاجتماع على الانتفاع فاشبه القسمة ولهذا يجري فيه جبر القاضى كما يجري في القسمة
 الا ان القسمة اقوى منه في استكمال المنفعة لانه جمع المنافع في زمان واحد والتهاتى جمع على التقاب
 ولهم الوطى احد الشريكين القسمة والاخر الهيايات يقسم القاضى لانه ابلغ في التكميل
 ولو وقعت فيما يحتمل القسمة ثم طلب احد هما القسمة يقسم وتطل الهيايات لانه ابلغ ولا يبطل التهاتى
 بصورت احد محال ولا بصورتهم محال لوانتقض لاستانفاه المحاكم ولا فائدة في النقض ثم الاستيناف

مسئله ۵ - اگر قيمت کرده شد ترکيهيت میان و ارشان و بعد از آن ظاهر شد من کسی بر سبت که تحيط است تمام ترک ویرا ذکر
 خواهد شد قسمت زیر اچو دين محيط منع میکنند این که ترک نکند و ارشان شو مجبور است حکم وقتیکه بدین غیر محيط بجهت آنکه متعلق شده است
 حق صاحبین بال میت پس و خواهد شد قسمت مکر وقتیکه باقی ماند از ترکيهيت سواى آنچه قسمت نموده شده است بقدر مال که کفایت
 کند برای او ای دين پس نیت قسمت و خواهد شد زیر اچو دين ميت حاجت نیست بنقض برای او ای دين **مسئله ۶** - اگر ارشان
 صاحبین بعد از قسمت یا او ای دين کنند و ارشان از مال خود با صیغ میشود قسمت بین محيط و بدین غیر محيط زیر اچو دين محبت قسمت آنکه گزیده
مسئله ۷ - اگر دعوى دين نماید یکی از و ارشان بر ذمه ميت بعد از قسمت ترکيهيت جمع است دعوى او زیر اچو دين تناقض نیست در صورت
 بجهت آنکه دين متعلق است بخي که آن مالیت است نه بعين ترکيهيت جاری شده است در عين ترکيهيت **مسئله ۸** - اگر دعوى کند بعض
 و ارشان بعد از قسمت پذیرى دين از مال ميت به سبب که دعوى نموده شد مجموع نیست دعوى او بسبب تناقض زیر اچو اقدام او بر قسمت
 و االت میکند بر اقران او که آن چیز که مقسوم شده است میان آنها مشترک بود و الله اعلم +

فصل در بیان احکام مایات و آن شرع عبارتست از قسمت نون منافع **مسئله ۱** - مایات ربهت زیر اچو بسا وقت
 متعذر باشد که به شرع منفعت بگیرند یک چیز مشترک در زمان واحد بر سهیل اجمال پس مانده قسمت شد لکن اجاری میشود در آن چه قاف
 چنانچه جاری میشود بجهت قسمت و لیکن در صورت قسمت هر منفعت میگردد در نصیب خود زمان احد و در صورت حمایت هر یک منفعت میگردد
 و گاهی ص در نوبت بر سهیل تقاضی قسمت قوتور از مایات و دستفای منفعت لکن اگر طلب کند یکی از شرکاء قسمت را و دیگری مایات را
 قسمت خواهد کرد و قاضی و اگر واقع شود مایات در چیزیه قابل قسمت است و مانند خانه و زمین ص و بعد از آن طلب قسمت کند
 یکی از شرکاء قسمت خواهد کرد و قاضی و باطل خواهد شد مایات **مسئله ۲** - باطل نمیشود مایات بسبب موت یکی از
 دو شرکاء و نه بصورت هر دو زیرا چه اگر منقوض شود بر اینها از سر نو خواهد کرد و آن را حاکم **ف** بجهت آنکه
 جائز است که در میان طلب مایات نمایان **ص** پس نقض کردن مایات و باز از سر نو نمودن آن فائده ندارد

ولی تها یا فی حد واحد علی ان یسکن هذا طائفة وهذا طائفة او هذا اعلی و هذا اسفل لاجل ان القسمة
 علی هذا الوجه جائزة فكذا المهایاة و التها بیئ فی هذا الوجه اقرار لجميع الانصباء لامبادلة و لهذا لا یستلزم
 فیہ التعاقب و لكل واحد ان یستغل ما صابه بالمهایاة و التها بیئ فی العقد و لم یستلزم تحدیث المنافع علی ملكه
 ولی تها یا فی عبد واحد علی ان یخدم هذا یومًا جاز و كذا هذا فی البیت الصغیر لان المهایاة
 قد تكون فی الزمان و قد تكون من حیث المكان و الاوّل مستعین ههنا ولی اختلاف فی التها بیئ
 من حیث الزمان و المكان فی محل یتملها یا من ههنا القاضی بان یتفق الا ان التها بیئ فی المكان
 اعدل و فی الزمان اكل فلما اختلفت لجهة لابد من الاتفاق فان اختاراه من حیث
 الزمان یقیم فی البدایة نفیاً للثمة ولی تها یا فی العبدین علی ان یخدم هذا هذا العبد و الآخر
 الآخر جاز عند ههنا لان القسمة علی هذا الوجه جائزة عند ههنا جاز من القاضی و بالتقاضی
 فكذا المهایاة و قبل عند ابی حنیفة لا یقسم القاضی و یفكر ان یرى عنه لانه لا یجری فیہ الجهر عنده
مسئله - اگر عقد مایات نماید و دو شرک در یک خانه بزیوجہ کہ سکونت کند یکی و برادران خانه و سکونت کند دیگری در پاره
 دیگری از آن یا برانیکہ سکونت کند یکی و برادران خانه و دیگری در خانه یا من روست ایر عقد مایات یا راقچہ مت بزیوجہ یا روست نیز چنین عقد مایات
 نیز و باید بخت کہ مایات بزیوجہ در معنی افزاست یعنی جاساختن جمیع حصہ ہا می منعقت یکی از حصہ ہا می و دیگر جمع کردن آن روست
 و احد و در معنی مبادا نیست لہذا اثر نیست در آن تعیین مات و اگر و باد کہ می بزیوجہ شریعتین ہست ضرور ہست در آن بخت آنکہ
 درین هنگام در معنی اجارہ میشود **مسئله** - روست ہر کی را کہ بزیوجہ بکافی را کہ سید ہست بوی بطریق مایات و تہمت
 گند حاصل آن اثر طرک و ہست این از عقد مایات یا نگردہ باشند زیر اچہ ہنفعیکہ حادث میشود در آن مکان ملک او میشود بنا بر عقد مایات
 و حاصل کرایہ آن نیست مگر عوض منافع آن **مسئله** - اگر عقد مایات نماید و دو شرک در یک بندہ بزیوجہ کہ یکروز خدمت این کند
 و یکروز خدمت آن پس جاز ہست و همچنین جازست عقد مایات بچنین وجہ در یک میت کو چاک زیر اچہ مایات گاہی باعتبار زمان میشود گاہ
 باعتبار مکان و رنج اول تعیین ہست **مسئله** - اگر اختلاف نماید و دو شرک در عقد مایات بزیوجہ کہ آن اختلاف از روی زمان
 یا از روی مکان و چیزیکہ صلاحیت ہر دو دارد مانند **ف** ان می گوید کہ از روی زمان ہست و دیگری گوید کہ از روی مکان ہست
 پس باید کہ قاضی امر کند بآنانکہ اتفاق نمایند بر نوعی از آن دو نوع زیر اچہ مایات از روی مکان اعدل است **ف** بخت آنکہ ہر احد
 نفع یکیکہ روز را نیکہ نفع یکیکہ در آن یک **ف** مایات از روی زمان اکل است **ف** از روی نفع بخت آنکہ ہر احد نفع یکیکہ در جمیع روز اشکال
ص و ہر گاہ مختلف شد بخت پس ضرورت اتفاق آنها پس اگر اختیار کنند شریکان مایات کہ از روی زمانست قرعہ اندازد و قاضی بخت
 آغاز نمودن برای دفع ہست پس ہر کہ قرعہ او بر آید از او آغاز نماید **مسئله** - اگر مایات نماید و دو شرک **ف** کہ رید غرض از مایات
 در و بندہ بزیوجہ کہ یکی خدمت زید کند و دیگری خدمت عمر جاز ہست نزد صاحبین نیز اچہ ہست بزیوجہ جازست بجز قاضی ہر ہر
 بچنین جازست مایات نیز و بعضی گفته اند کہ مایات در بندہ بزیوجہ قاضی بجز نکند بنا بر قیاس قول ابی حنیفہ و چنین مایات کہ در
 از روی نفع و زیر اچہ ہر جہا فی سیت و سیت بندہ نزد ابی حنیفہ چنانکہ گذشت پس غایر قول می قیاسست کہ مایات کند بزیوجہ در و بندہ نیز

و الاصح انه يقسم القاضى عنده ايضا لان المنافع من حيث الخدمة قلما تتفاوت بخلاف اعيان الرقيق لانها تتفاوت تفاوتاً فاحشاً على ما تقدم ولو تهافتا فيهما على ان نفقة كل عبد على من يأخذها جائز استحقاقاً للمصلحة في اطعام المملوك بخلاف شرط الكسوة لانه لا يسافر فيها ولو تهافتا في ادين علي ان يسكن كل واحد منهما داراً جائز ويجوز للقاضى عليه اما عندهما فكلما كان الدين عندهما كذا ولم يدر في قبضه عقلاً بالقسمة وعن ابى حنيفة انه لا يجوز التهافت فيهما اصلاً بالجبر لما قلنا وبالتراضي لانه بيع السكني بالسكني بخلاف قسمة رقبتهما لان بيع بعض احد هما ببعض الآخر جائز وجه الظاهر ان التفاوت يقل في المنافع فيجوز بالتراضي ويجوز فيه جبر القاضى ويعتبر اضراراً اما ليكثر التفاوت في اعيانهم فاعتبر مبادلة وفي الدابتين لا يجوز التهافت على الركوب عند ابى حنيفة وعندهما يجوز اعتباراً بقسمة الاعيان ولنه ان الاستعمال يتفاوت بتفاوت الكمين فانهم بين حاذق واخرق والتهافت في الركوب في دابة واحدة على هذا المحلل لما قلنا بخلاف العبد لانه يخدم باختياره فلا يتحمل زيادة على طاقته والدابة تحملها

ومعنى ليست كه ان قاضى مجبر مسايات نماید بر نیوچه جائز است نزد ابی حنیف و اگر قسمت بر نیوچه نماید نیز جائز است زیرا چه در صنعت بند و گم تفاوت است بخلاف ذات بند و زیرا چه در ان تفاوت بسیارست چنانکه گذشت اگر حمایت نمایند در دو بند بر نیوچه که نفقه هر بنده که بگیرد آن ازید برای خدمت برزید باشد و هر بنده را که دیگر نفقه آن بر او باشد جائز است از روی تحسان و دانزد و قیاس است نیست زیرا چه نفقه هر بند بر هر دو خواجه است و وقتیکه شرط کردند که نفقه یکی از دو بنده بر یکی از دو خواجه باشد نقطه نفقه دیگر بر خواجه دیگر باشد پس گوید که معاوضه شد و عوض مجبور است پس باید که جائز نشود و وجه تحسان نیست که مساوی جاری است و طعام بنده با بخلاف آنکه اگر شرط سکونت نمایند زیرا چه مساوی جاری نیست در ان مسلمه اگر حمایت نمایند بر دو شریک در دو خانه بر نیوچه که سکونت کند یکی در یک خانه و دیگری در خانه دیگر جائز است و وجه یکین قاضی بر ان نزد صاحبین روح و این ظاهر و ایت است از ابی حنیف روح و وجه نزد صاحبین روح نیست که قسمت دو خانه بر نیوچه جائز است نزد او شان پس همچنین حمایت نیز گفته اند بعضی که نزد ابی حنیف تبرا است جائز است و وجه یکین قاضی زیرا چه قسمت دو خانه بر نیوچه جائز است تراضی و وجه یکین قاضی نزد ابی حنیف همچنین حمایت نیز در روایت دیگر از ابی حنیف نیست که حمایت در دو خانه بر وجه مذکور جائز نیست اصلاً نه بجز قاضی بجز آنکه کوشد و نه بجز از این چنین است بعضی سکنی جائز نیست چنانکه گذشت و باب اجاره بخلاف قسمت رقبه دو خانه زیرا چه بیع بعضی یکی از ان دو خانه بعضی بعضی خانه دیگر جائز است و وجه ظاهر روایت نیست که تفاوت در منافع کم است پس حمایت بر وجه مذکور افرار است و لکن اجاز میشود تراضی و جاری میشود و ان جبر قاضی تفاوت در رقبه دو خانه بسیار است پس قسمت بر وجه مذکور مساوی است لکن اجاز میشود تراضی و جاری میشود و ان جبر قاضی مسلمه اگر حمایت نمایند در دو ستور بر نیوچه که یک کس سواری بر یکی از ان و ستور نماید و دیگری دیگر جائز نیست نزد ابی حنیف روح و نزد صاحبین جائز است زیرا چه قسمت بر وجه مذکور جائز است و او شان و حمایت فرغ قسمت و دلیل اینجمله نیست که تعادل و سواری ستور متفاوت میشود بسبب تفاوت سواران زیرا چه بعضی نما عاذق و دانا میشوند با سواری و بعضی نما غیر عاذق و نادان و بر همین اختلاف است حمایت در یک ستور بر سهیل فوبت بخلاف بند زیرا چه او خدمت میکند با اختیار خود پس باید و بر اوقات خود تحمل خواهد کرد و ستور مجبور است

واما التهایق فی الاستغلال یحیی فی الدار الواحدة فی ظاهر الروایة و فی العبد الواحد ق الدابة الواحدة لا یجوز و وجه الفرق ان النصبیین یتعاقبان فی الاستیفاء و الاعتدال ثابت فی الحال و الظاهر بقاءه فی العقار و تعینة فی الحيوانات لتق الى اسباب التغیر علیها فتفوت المعادلة و لو سزادت الغلة فی نوبة احدهما علیها فی نوبة الآخر فیشتت كان فی الزیادة لیحقق التعديل بخلاف ما اذا كان التهایق علی المنافع فاستغل احدهما فی نوبته سزیادة لان التعديل فیها وقع علیه التهایق حاصل و هو المنافع فلا تنقص الزیادة الاستغلال من بعد و التهایق علی الاستغلال فی الدارين جائز ایضا فی ظاهر الروایة لما بینا و توفیل غلة احدهما لا یتستل کان فیہ بخلاف الدار الواحدة و الفرق ان فی الدارين معنی التعیین و الا فرائز راجح لاتحاد زمان الاستیفاء و فی الدار الواحدة یتعاقب الوصول فاعتبر قرضاً و جعل کل واحد فی نوبته کالوکیل عن صاحبه فلهذا ین د علیه حصته من الفضل

مسئله ۱- اگر حمایات نماید و حاصل یک خانه و بر اینجه که بکرایه و دهان ایکی بقدر یکماه و حاصل آنرا قرض نماید و بعد از آن بکرایه و دهان زمین نور و دیگر می و قرض کند حاصل آنرا پس این جائزست در ظاهر روایت و این صورت در یک بنده یک ستور جائز نیست زیرا چه متادل و مساوات نصیب کی با نصیب گیر که شرطست ظاهر افوت میشود و صورت بنده و ستور و ظاهر اباقی بنده در صورت خانه زیر اچه در بنده و ستور بسبب در زمان قسب و شقت آن تغیر و نقصان اده می یا به پس ظاهر حاصل کرایه آنرا در نوبت دوم کمتر از نوبت اول خواهد شد بخلاف خانه چه ظاهرست که خانه در نوبت دوم بر حالت اول باقی خواهد ماند پس حاصل آن در نوبت دوم برابر خواهد شد **مسئله ۲-** اگر زیاده شود اجیان حاصل خانه واحد در نوبت کی بنسبت نوبت دیگر پس هر دو شریک خواهند شد و در آن زمان مساوات حاصل گردد و بخلاف آنکه اگر حمایات نمایند و منافع یک خانه و بعد از آن زیاده حاصل نماید کی در نوبت خود زیر اچه متادل و مساوات حاصلست و چیز یک حمایات در آن واقع شده بود و آن منافعست و در صورت پس مضائقه ندارد و زیاده و حاصل که عوض منافعست بعد از آن و زیر اچه بسا اوقات و چیز برابر میشوند و بعد از آن عوض کی از آن دو چیز زیاده میشود و بر عوض دیگر **مسئله ۳-** حمایات در حاصل دو خانه نیز جائزست در ظاهر روایت بسبب وجه مذکور در خانه واحد و اگر زیاده شود حاصل یک خانه بر حاصل خانه دیگر هر دو شریک میشوند در آن یا قتی بخلاف خانه واحد زیر اچه در صورت حمایات در حاصل دو خانه معنی تمیز و افراز غالب در ارج است بجهت آنکه هر دو یکسره حاصل خانه خود را در یک زمانه و اعنی میگیر و کی حاصل یک خانه را در زمانیکه میگیر و دیگر حاصل خانه دیگر را پس یافت هر یک جمیع حق خود را و چیزی باقی نماند در جانب دیگر پس در صورت حمایات در حاصل یک خانه میرسد حاصل خانه هر دو را بر سبیل تعاقب و اعنی کی میگیر و حاصل آن را در ماه اول و دیگر میگیر و در ماه دوم پس این حمایات مانند قرض شد و گویا قرض او و صاحب دوم صاحب اول نصیبی از آن حاصل نه اول که نصف بر نیوجه که خواهر گرفت آنرا از حاصل ماه دوم ص و گویا که هر یک نوبت خود مانند وکیل است از جانب دیگر نصیبی و چون بگیرد آنرا از حاصل ماه دوم در نوبت خود زیاده شود بر آن پس هر یک خواهند کرد آن مقدار را و اگر بجهت نیاید مقدار قرض حاصل ماه دوم بکلیه نشود از آن پس کمتر از آنکه بجا اول نصیبی نمیشود تا مساوی حاصل

وکن الجوز فی العبدین عندهما اعتباراً بالتهاین فی المنافع ولا یجوز عنده لان التفاوت فی اعیان الرقیق اکثر منه من حيث الزمان فی العبد الواحد فاولی ان یمتنع الجوز و التهاین فی الخدمه جواز ضرر و سراً ولا ضرر و سراً فی الغلظة لا مکان قسمتها لکن بفایعیناً و لان الظاهر هو التسامح فی الخدمه و الاستقصاء فی الاستغلال فلا یتقاسان ولا یجوز فی الله عند لا خلا فالههما و الوجه ما بیناه فی الرکوب و لو کان نخل و شجر و غنم بین اثنين فهایئاً علی ان یأخذ کل واحد منهما طائفة یمتثلها أو یرعاها و یشرب البانیها لایجوز لان الهایاۃ فی المنافع ضرر و سراً انما لا ینقی فیتعد قسماً و هذه اعیان باقیه یرد علیها القسمة عند حصولها و التحیلة ان یدفع حصته من الآخر ثم یشترک کلها بعد مضی نوبته لو ینفع باللبن بمقدار معلوم استقر اضماً لنصب صاحبیه اذ قرض المشاع جائز و الله اعلم بالصواب

کتاب المزارعة

قال ابو حنیفه المزارعة بالثلث و الربع باطله اعلو ان المزارعة لغة مفاعلة من المزارع و فی الشریعة هی عقد علی المزارع ببعض الخراج و هی فاسدة عند ابی حنیفه و قال اجائز

مسئله ۱ - مایات بر وجه مذکور در دو بنده نیز جائز است نزد صاحبین رج مانند مایات درخت و منفعت و دو بنده و جائز نیست نزد ابی حنیفه رج زیرا چه تفاوت میان دو بنده جائز ترست از تفاوت میان یک بنده با متباعد و زمانه و مایات در حاصل یک بنده بر بیل نوبت درست نیست ص پس در حاصل دو بنده بر وجه مذکور بطریق اولی درست نخواهد شد و مایات در خدمت و منفعت دو بنده تجویز نموده شده است بحجت ضرورت و زیرا چه نیست آن ممکن نیست ص و ضرورت نیست در حاصل زیرا چه قسمت آن ممکن است بسبب آنکه موجود است بحجت آنکه ظاهر او را میست ساهله است و در حاصل که مال است عدم ساهله است پس قیاس یک بر دیگر صحیح نیست **مسئله ۲** - مایات در حاصل دو بنده و ابی حنیفه جائز نیست برخلاف صاحبین رج و دلیل ابی حنیفه رج و دلیل صاحبین آن است که مذکور شده است در صورت مایات در سوار ستنو **مسئله ۳** - اگر مایات نمایند و شریک و خلعتانی یا در باغی که در آن درختهاست بر نیوج که بگیرد هر واحد چند درخت از آن و پرورش آن کند و تصرف نماید ثم آن را یا در یک گله گو سفند بر نیوج که بگیرد هر یک چند گو سفند از آن و پرورش آن کند و تصرف نماید شیر آن را پس این مایات جائز نیست زیرا چه مایات در منافع و چون خدمت مثلاً ص بضرورت جائز است بحجت آنکه قابل قسمت نیست زیرا چه آن باقی نمی ماند و در صورت این شایف اعنی شمشیر ص بعد حصول آن قابل قسمت است زیرا چه موجود و باقی است پس ضرورت نیست درین صورت و حیل درین نیست که بگوید شد کی حصه خود را بدست و دیگری پس و تصرف نماید ثم شیر را در نوبت خود و بعد از آن خرید کند بجمع آنرا بعد از گذشتن نوبت دیگر و تصرف نماید ثم شیر را در نوبت خود یا حیل نماید با فی طور که بطریق قرض تصرف کند بنسب شریک را از شیر در نوبت خود و مقدار آن معلوم نماید زیرا چه قرض مشاع جائز است و الله اعلم

کتاب المزارعة

و آن شرح عبارت از نیکوایم عقد کنند و شخص که یکی از آن صاحبین است دیگر صاحب عمل بر نیوج که آنچه حاصل شود از آن زمین مشترک باشد بین آنها بقدر حصه که قرض نمایند چون ثلث و ربع و غیره **مسئله ۱** - عقد مزارعت صحیح نیست نزد امام ابی حنیفه نه نزد صاحبین رج صحیح است

لما روی ان النبی علیه السلام عا ملا اهل خیار علی نصف ما یخرج من ثمر او سراج
ولانه عقد شرکت بین المال والعمل فیحوز اعتباراً بالمضاربة والجماع دفع الحاجة
فان المال قد لا یتدی الی العمل والقوی علیه لا یجد المال فمشت الحاجة الی انعقاد هذا العقد
بینهما بخلاف دفع الغنم والدجاج وحوالقر معاملة بنصف الثروة لانه لا اش هناك للعمل
فی تحصیلها فلم یتحقق شرکت و له ما روی انه علیه السلام نهی عن الخابرة وهی المزارعة قال انه
استیجأ ببعض ما یخرج من عمله فیکون فی معنی قفیز الطمان ولان الاجر مجهول او معدوم
وکل ذلك مفسد ومعاملة النبی علیه السلام اهل خیار کان خیاراً مقاسمة بطریق
المقن والصلح وهو جائز و اذا فسدت عنده فان سقی الارض وکس بها ولم یخرج شیئ فله اجر مثله
لانه فی معنی اجارة فاسدة وهذا اذا کان البذر من قبل صاحب الارض وان کان البذر من قبله
فعليه اجر مثل الارض والخارج فی الوجهین لصاحب البذر لانه لیس له ملک ولا اخر الاجر

بجست که نسبت به پیغمبر معلوم که او این مال را به غیر بربنیو چه که آنرا عمل کنند بستان و زمین خیمه و نصف آنچه حاصل شود از مفسد ثمر و اگر
آنجا بکیر نه نصف آن را به پیغمبر معلوم بهرند و بجست که مزارعت عقد شرکت است میان مال و عمل یا بطوریکه یکی صاحب مال باشد که او صاحب
زمین است و دیگری عمل کند و آنرا حاصل شود و شریک باشد میان آنها پس جائز خواهد شد از روی قیاس بر عقد مضاربت چه عقد مضاربت
جائز است بجست و منع حاجت زیرا چه با انسان صاحب مال اند و شعور عمل و تجارت ندارند و بسا انسان را شعور و نیست و عمل و مال ندارند
پس حاجت شد با نیکی منعقد و متحقق شود عقد مضاربت میان آنها تا مقصود و مصلحت هر دو حاصل گردد و این سبب در عقد مزارعت نیز یافت میشود
پس این نیز جائز خواهد شد مانند عقد مضاربت بخلاف آنکه اگر بدیگری بگیری گویند و مایکان و کرم های البرشیم را بر نیو چه که خدمت
و پرورش نماید و آنچه حاصل شود نصف آن را خود بگیرد و نصف آنرا مالک بدیچ این نیست زیرا چه در نیو صورت هیچ اثر نیست عمل
و خدمت دیگر را تحصیل زد و اندک پیش شرکت متحقق نشد و دلیل این حقیقت کلی نیست که پیغمبر معلوم نمی فرموده است از مزارعة و معنی ظاهر
داشت اهل بدین مزارعت است و در و م آنکه عقد مزارعت اجاره گرفتن اجیر است بعضی بعضی آنچه که حاصل می شود از عمل او پس در معنی قفیز
طمان میشود و این جائز نیست همچنین آن نیز و طمان است گفته اند که م را میگویند و قفیز بعضی بیانه است پس معنی قفیز طمان است
که اجیر کند کسی مزدی را تا آنرا دساز و کند م را و یک قفیز مثلاً از این آرد اجرت او نماید صی سوم آنکه اجرت در نیو صورت غیر معلوم است
و بر تقدیر یک چیز صی حاصل شود یا معلوم است و بر تقدیر یک چیز صی حاصل نشود صی و بر تقدیر اجاره فاسد میشود و معامله
پیغمبر معلوم با اهل خیمه بطریق مزارعت نبود بلکه بطریق خراج مقاسم بود از روی منت و صلح و هرگاه مزارعت صحیح نشد نیز و ابی حنیفه پس
در صورتیکه آباد مزارع زمین را و کند پیشو یارید آن را بری افشاندن تخم و افشاندن و بعد از چیزی حاصل نشد پس حق صاحب عمل
اجرت مثل عمل نخواهد شد و اعنی اجرت عمل او موافق رواج صی زیرا چه مزارعت در معنی اجاره فاسد است نزد اوج و این حکم
و قیست که تخم از جانب صاحب زمین باشد و اگر تخم از جانب صاحب عمل باشد پس واجب میشود بر او اجرت مثل زمین و اعنی اجرت زمین
موافق رواج صی و اگر چیزی حاصل شود پس در هر دو صورت حاصل برای صاحب تخم است زیرا چه آن نامی ملک است و بر او دیگر اجرت

کما فصلنا الا ان الفتوى على قولهما الحاجة الناس اليها وظهور تعامل الامّة بها وقياس بتركه بالتعامل
كافي الاستصناع ثم المزارعة لصعقتها على قولهم يحتمل شتر طاحدا كون الارض صالحة للزراعة لا للمقصود لا يحصل
دونه والثاني ان يكون رب الارض المزارع من اهل العقد هو لا يختص به لان عقدا ما لا يصح الا من الاصل والثالث بيار المدة
لانه عقد على منافع الارض ومنافع العامل والمدة هي لمعاييرها لتعلمها والذم بيان من عليه البذل قطعاً للمزارعة واعلاماً للمقو
عليه من منافع الارض ومنافع العمل الخاص بما نصيب من لا بد من قبله لانه يستحقه عوضاً بالشروط فلا بد ان يكون معلوماً
وما لا يعلم لا يتحقق شرطاً بالعقد السادس ان يحل رب الارض بينها وبين العامل حتى لو شرط عمل ارباب الارض بنفسه العقد باطل
والسابع الشك في الخارج بعد حصوله لانه ينقد شتر كثر لانتهاء ما يقطع هذه الشك كان مفسداً للعقد الثامن بيان
حسن البذل لمصير كثر معلوماً قال في عندها على الربعة او حجة ان كانت الارض البذل لواجب البقر والعمل لواحداً جازت المزارعة لان
البقرة العمل فصار كما اذا استاجر كذا الخياط بابداء الخياط وان كان الارض لواحداً والعمل البقر والبذل لواحداً جازت لانه
استيجار الارض ببعض معلوم من الخارج فيجب كذا اذا استاجر هابداً لهم معلومة وان كانت الارض

مثل ملكست اگر صاحب عمل باشد و اجرت مثل زمین است اگر صاحب زمین باشد و فتوی درین زمانه بر قول صاحبین رحست بسبب جواز
بعقد مزارعت و بسبب آنکه عقد مزارعت معمول و معدون گشته است میان خلق و بسبب آنکه معمول قیاس گذشته میشود چنانکه در متمصلع
پس باید دانست که برای محنت مزارعت شتر طاحداً است کی از آن است که زمین قابل زراعت باشد زیرا چه مقتضای غیر آن حاصل نمیشود و در
غیبت که صاحب زمین صاحب عمل هر دو از اهل این عقد باشند یعنی عاقل و بالغ و دانا باشد عقد صحیح زیرا چه هیچ عقد صحیح نمیشود
مگر از اهل آن عقد و سوم بیان مدت و میعاد زیرا چه عقد مزارعت بر منافع زمین است و اگر شتر تخم از جانب صاحب عمل صح
یا بر منافع عمل است و اگر باشد تخم از جانب صاحب زمین صح و منافع غیر تعیین مدت معلوم نمیشود و چهارم آنست که بیان نمایند این
که تخم از جانب کدام خواهد بود و معلوم گردد که عقد بر منافع زمین است یا بر منافع عمل و زراعت باقی نماند و چه بسا بیان جسد تخم از جانب است
زیرا چه مستحق جسد میشود بعضی عمل خود و بسبب شرط نمودن پس ضرورت معلوم باشد جسد و چه آنچه غیر معلوم است ثابت نمیشود و بسبب عقد
اگر چه شتر طاحداً شتر نیست که سپرد کند صاحب زمین آن زمین را بدست صاحب عمل تا عمل کند در آن و او خود عمل و تقبیر کند در آن
پس اگر شتر طاحداً در عقد مزارعت که او نیز عمل خواهد کرد در آن فاسد میشود و عقد مزارعت بسبب عدم تحقق این شرط و قهراً نیست که هر دو
شتر یک شوند در حاصل زمین بعد از حصول آن زیرا چه عقد مزارعت آخر شتر است و در ابتدا پس هر شتر یک قطع میکند شتر است را در حاصل
موجب فساد عقد مزارعت است و مثلاً اگر شتر طاحداً مقدار معین را برای کسی بآفرینست زیرا چه احتمال است که همان قدر حاصل شود
پس شتر است فوت خواهد شد و هشتم آنست که بیان کنند جنس تخم را و آنست که گندم است یا جو مثلاً و اما معلوم شود جنس اجرت
عمل و باید دانست که مزارعت نزد صاحبین بی بر چهار قسم است یکی آنکه باشد زمین و تخم از یک جانب و گا و عمل از جانب دیگر و این جائز
زیرا چه گا و آلت عمل است پس شد مانند آن که اجیر گرفت کسی خیاطی را تا بدوزد و جامه او را بسوزانند و دویم آنست که باشد زمین نقط
از یک جانب و عمل و گا و تخم از جانب دیگر و این نیز جائز است زیرا چه در صورت اجاره گرفته است صاحب عمل زمین را بعضی بعضی معلوم
از حاصل آن زمین پس جائز نخواهد شد مانند آن که اگر با جاره میگرفت آنرا بعضی چند و را هم معلوم و سوم آنست که باشد زمین

والبذر و البقر لو احدث العمل من الاجزاء لان استاجر العمل بالمال استاجر فصار كما اذا استاجر خياطاً ليقط ثوبه باس ثمنه او طياراً ليطير بجمعه وان كانت الارض من البقر الواحد والبذر والعمل لاخر فهي باطله وهذا الذي عكسه ظاهر الرواية وعن ابى يوسف انه يجوز ايضاً لانه لم يشرط البذر والبقر عليه يعني فكذلك اذا اشترط وحده فصار كما ان العمل لا يعمل وجه الظاهر ان منفعة البقر ليست من جسر منفعة الارض لا من منفعة الارض قد افاد فطبعها يحصل بها النماء ومنفعة البقر صلاحية يقام بها العمل كل ذلك خلق الله تعالى فلم يتجانسا فتعدلان فجعل تابعه لها بخلاف جانب العامل لان تحت المنفعة لم يجعل تابعه لمنفعة العامل وههنا وجهان احران لم يذكرهما احد هاهنا ان يكون البذر لاحد هاهنا ولا الارض البقر والعمل لاخر هاهنا لا يجوز لانه يتم شركة بين البذر والعمل ولم يجر به الشرع والثاني ان يجمع بين البذر والبقر انه لا يجوز ايضاً لانه لا يجوز عنده ان ينفرد في كل اجتماع والتجارة في الو جهين لصاحب البذر في رضى اياها اعتباراً لاسائر المزارعات الفاسدة وفي رواية لصاحب الارض ويصير مستقرضاً للبذر قايماً له بالنفاله بارضاه **قال ولا يصح المزارعة** الا على مدة معلومة لما بينا وان يكون الخارج شائعاً بينهما ما تحقيقاً لمعنى الشركة فان شرط لاحد هاهنا فخر انا مسماه فهي باطله لان به تنقطع الشركة لان الارض عساه لا يخرج الا هذا القدر وصار كما ان شرط احدهم معدومة لاحد هاهنا في المضاربة وكذلك اذا اشترط ان ليس فع صاحب البذر

وتحرم وكذا وزيك جانب عمل فقط از جانب غير و اين نیز جائز است زیرا چه درین صورت اجیر گرفته است صاحب زمین ملحق عمل آنها عمل کند بآلت مستاجر پس مانند آن شد که اجیر گیر کسی خیاطی را تا به وز و جامه اورا بسوزن او یا اجیر گرفت کاه گل کند و راناکا و گل کند بچند و چهارم نیست که باشد زمین و گلا و زیک جانب غیر و عمل از جانب غیر و این صحیح نیست در ظاهر روایت و در روایت از ابی یوسف نیست که این نیز جائز است زیرا چه اگر شرط میگرد که گاو و تخم هر دو از جانب صاحب زمین باشد جائز میشود بچندین قتیکه شرط کرد که گاو و تخم فقط و شد مانند آن که باشد گاو از جانب مزارع یعنی صاحب عمل و وجه ظاهر روایت نیست که منفعت گاو از جانب منفعت زمین نیست بجهت آنکه منفعت زمین این است که قوت است و طبیعت زمین که سبب آن حاصل میشود یعنی روئیدگی و منفعت گاو نیست که قابلیت دارد که بآن عمل میکند پس هر دو از یک جنس نیستند پس مستدرش که منفعت گاو تابع منفعت زمین گردد اندیشه شود بخلاف آنکه باشد گاو از جانب مزارع زیرا چه منفعت گاو و منفعت مزارع جنس است که عمل میکند بآن پس منفعت گاو تابع منفعت مزارع میشود و باید دانست که در اینجا دو وجه دیگر است سوای چهار وجه که مذکور شد یکی نیست که باشد تخم فقط از یک جانب و زمین عمل و گاو از جانب غیر و این جائز نیست زیرا چه شرط ششم یافته میشود در صورت دو وجه است که باشد تخم و گاو از یک جانب و زمین عمل از جانب دیگر و این نیز جائز نیست زیرا چه شرط ششم یافته میشود در صورت دو وجه دیگر است و در روایت دیگر حاصل آن برای صاحب زمین است پس صاحب زمین گویا قرض گرفت تخم را و شد قایم پس این سبب اتصال تخم بزمین او **مسئله ۲** صحیح نیست مزارعت مگر بشتریکه مدت آن معلوم باشد زیرا چه بلا تعیین مدت منافع معلوم نمیشود ص چنانچه بالا گذشت و بشتریکه حاصل زمین مشترک باشد میان هر دو بطریق شیوع چون ثلث و ربع و مانند آن صاحب متحقق گردد مخفی شرکت میان آنها پس اگر شرط کنند هر دو و مقرر نمایند برای یکی چند چانه معدود و در از حاصل زمین بلل شود مزارعت زیرا چه در صورت شرکت منقطع میشود یعنی متحقق نشود بجهت آنکه شاید محال شود از زمین مگر همان قدر و این شرط مانند است که شرط نمایند و مقرر کنند چند درسم معدود و برابر برای یکی در عقد مضاربت و همچنین فاسد میشود مزارعت اگر شرط نمایند که صاحب تخم خود را گرفت

بمقدار و بیکون الباقی بینهما نصفین لانه یؤدی الی قطع الشریک فی بعض معین او فی جمیعہ بان لم یخرج الا قدر البذر و صار کما اذا شرط ان رفع الخراج و الارض خراجیة و ان یکون الباقی بینهما بخلاف ما اذا شرط صاحب البذر عشر الخراج لنفسه و الاخر و الباقی بینهما لانه معین مشاع فلا یؤدی الی قطع الشریک کما اذا شرط ان رفع العشر و قسمة الباقی بینهما و الارض عشریة **قال** و کذلک ان شرط ما علی الما ذیانات و السوا فی معناه لاحد لانه اذا شرط لاحد هما زرع موضع معین انفسی ذلک الی قطع الشریک لانه لعلہ لا یخرج الا من ذلک الموضع و علی هذا اذا شرط لاحد هما یخرج من ناحية معينة و الاخر هما یخرج من ناحية اخرى و کذا اذا شرط لاحد هما التبن لالا لیکون لانه عسی یصدہ افه فلا یعقل الحث و الاخر لایخرج الا التبن کذا اذا شرط التبن نصفین و الحث لحد هما یصدہ لانه یؤدی الی قطع الشریک فیما هو المقصود و هو الحد لکن شرط الحث نصفین و لم یترع من التبن بحسب لاشترط لهما الشریک فیما هو المقصود ثم التبن یکون صاحب البذر لانه بما ملکہ و فی حقہ لا یحتاج الی الشرط و لنفسه هما الشرط و هذا سکوت عنه و قال مشایخنا رحمہم اللہ التبن بینهما یضا اعتبار العرف فاما ینقص علیہ المتعاندان لانه تبع لمح البذر یقصر بشرط الاصل و لو شرط الحث نصفین و التبن لصاحب البذر صحیح لان حکم العرف ان شرط التبن لالا فسد لانه شرط یؤدی الی قطع الشریک بان لا یخرج الا التبن

از حاصل زمین مقدار تخم خود را و بعد از آن باقی را تقسیم خواهند کرد میان هر دو با مالنا نصفه زیرا چه این شرط موجب قطع شریک است و بعض معین که بمقدار تخم است در صورتیکه حاصل زمین زیاد شود بر مقدار تخم و موجب قطع شریک است در کل و مقتضی که حاصل نشود از زمین مگر مقدار تخم و این شرط مانند آنست که شرط نمایند در زمین خراجی که مقدار خراج موقوف را بجا نموده باقی را تقسیم خواهند کرد و بخلاف آنکه اگر شرط کنند و تقریر نمایند عشر حاصل را برای یکی و باقی را تقسیم کنند میان هر دو زیرا چه این شرط موجب قطع شریک نیست بلکه هر قدر که حاصل خواهد شد بعد از بر آوردن عشر زیاده از عشر باقی خواهد ماند و شریک خواهد بود میان آنها و این شرط مانند آنست که شرط کنند و تقریر نمایند در زمین عشری که عشر را بر آورده باقی را تقسیم خواهند کرد و همچنین صحیح نیست مزاحمت اگر شرط کنند که آنچه بر فلان موضع زمین وید چون کنار نه مثلاً یکی را باشد و باقی را تقسیم خواهند کرد زیرا چه این شرط موجب قطع شریک نیست بجهت آنکه شاید نزدیک کرد در همان موضع زمین و همچنین صحیح نیست مزاحمت اگر شرط کنند که باشد مری را حاصل فلان موضع زمین باشد برای دیگری حاصل فلان موضع دیگر و همچنین اگر شرط نمایند که یکی کاه بگیرد و دیگری دانه از مزارعت صحیح نیست بجهت آنکه شاید که آنی برسد و دانه پیدا نشود و نزدیک کاه و همچنین صحیح نیست اگر شرط نمایند که کاه مشترک باشد و دانه برای یکی فقط زیرا چه این شرط موجب قطع شریک است و چیزی که مقصود است یعنی دانه **مسئله ۳** - اگر مزارعت نمایند بر نیوج که دانه را با مالنا نصفه خواهند گرفت از ذکر کاه ساکت مانند و تعرض آن نکنند اصلاً صحیح است این مزارعت زیرا چه شرط نمودن شریک را در چیزی که مقصود است و کاه در نیوجت برای صاحب تخم است زیرا چه آن نای تخم اوست و برای آن شرط حاجت نیست و شایخ بلخ جرح گفته اند که کاه نیز در نیوجت با مالنا خواهد شد میان هر دو بجهت آنکه عرف و عادت نیست که دانه و کاه هر دو را با مالنا نصفه بگیرند در صورتیکه ذکر کاه نکنند بجهت آنکه کاه تابع دانه است پس شریک خواهد شد مانند آن **مسئله ۴** - اگر مزارعت نمایند بر نیوج که شرط کنند که دانه را با مالنا نصفه بگیرند و کاه برای صاحب تخم باشد صحیح است این مزارعت زیرا چه این موافق مقتضای عقد است و اگر شرط نمایند کاه را برای غیر صاحب تخم فاسد میشود و مزارعت زیرا چه این شرط موجب قطع شریک است و باینطور که نزدیک کاه و دانه پیدا نشود و

واستحقاق غیر صاحب البذر بالشروط قال

واذا صحت المزارعة فالخارج على الشرط لصحة الائتمام وان لم يخرج من الارض شيئا فلا تنسب للعامل لانه يستحقه شركه ولا شركة في غير الخارج وان كانت اجارة فلا أجر مسمى فلا يستحق غير اجارة ما اذا فسدت لان اجرة المثل فلهذا لا تقوت الذمة بعدم الخارج قال واذا فسدت فالخارج لصاحب البذر لانه نيل ملكه واستحقاق الاخر بالتسمية وقد فسدت فيبقى الغناء كله لصاحب البذر قال ولو كان البذر من قبل رب الارض فللعامل اجر مثله لا يزداد على مقدار ما شرط له لان رضى بسقوط الزيادة وهذا عند البيهقي وابي يوسف وصحهما الله وقال محمد بن احمد مثله بالغاما بلغة لانه استوفى منافعها بعقد فاسد فيجب عليه قيمتها اذ لا مثل لها وقد مر في الاجارات وان كان من قبل العامل فلصاحب الارض اجر مثل ارضه لانه استوفى منافع الارض بعقد فاسد فيجب ردها وقد تعدد ولا مثل لها فيجب ردها قيمتها اقل من ادا على ما شرط له من الخارج فهو على الخلفاء الذي ذكرناه ولو جمع بين الارض والبذر حتى فسدت المزارعة فعلى العامل اجر مثل الارض والبقية هو الصحيح لان لم مد خلا في الاجارة وهي اجارة معنوية

وفرق میان نهیورت و صورت اول نهیت که غیر صاحب تخم استحقاق آن می شود و در نهیورت بسبب شرط بخلاف صورت اول که صاحب تخم استحقاق آن میشود بجهت آنکه کار نامی تخم است و شرط کردن کار برای او و عدم آن هر دو برابرست و حق او مسئله ۵ هر گاه صحیح شود مزارعت پس حاصل زمین مشترک خواهد شد میان هر دو مطابق آن شرط که نموده اند مانند نصف یا ثلث یا غیر آن و اگر چیزی حاصل نشود پس برای مزارع هیچ نیست زیرا چه حق مزارع نیست مگر در حاصل از وی شرکت و حاصل پیدا نشد بخلاف آنکه اگر فاسد شود مزارعت زیرا چه در نهیورت اجرت مثل واجب شود بر ذمه نه در حاصل و ذمه فاسد نمیشود بسبب استحقاق حاصل مسئله ۶ و قتی که فاسد شود مزارعت پس حاصل زمین در صاحب تخم راست زیرا چه آن حاصل نامی ملک است و استحقاق حاصل نمی شود مزارع مگر بسبب کار تعیین حصه و تسمیه آن و آن فاسد شد پس باقی ماند جمیع حاصل برای صاحب تخم مسئله ۷ اگر شرط تخم از جانب صاحب زمین پس برای صاحب عمل اجرت مثل است بشرطیکه زائد نباشد بر مقدار چیزیکه شرط او مقرر نموده برای وی زیرا چه او راضی شده است بسقوط حق خود و قدر زائد و این حکم نزد شیخین است و محمد بن یحیی گفته است که مراد از اجرت مثل است هر قدر که باشد زیرا چه صاحب زمین گرفته است منافع او را بعقد فاسد پس حجب میشود بر آن قیمت آن منافع بجهت آنکه منافع از ذوات الامثال نیست و هر این گذشته بیان این در باب اجاره مسئله ۸ اگر تخم از جانب صاحب عمل پس بر صاحب زمین اجرت مثل زمین است و چیزی حاصل نشود پس نیز چه صاحب عمل تسبیحا نموده است منافع زمین ویرا بعقد فاسد پس واجب است که رد کند آن منافع را و این متعذر است و مثل آن نیز موجود نیست تا بدیهه آنرا در تاوان پس واجب است که بدیهه قیمت آنرا که زائد نباشد بر مقدار چیزیکه شرط او مقرر شد و بر برای صاحب زمین و این نزد شیخین مستحسن و نزد محمد بن یحیی قیمت آنست هر قدر که باشد مسئله ۹ اگر باشد کار از جانب صاحب زمین حتی که فاسد شود عقد مزارعت و در ظاهر روایت صحیح پس در نهیورت واجب میشود بر صاحب عمل اجرت مثل زمین و کار هر دو همین صحیح است زیرا چه کار و نیز فضل است در اجاره و مزارعت در معنی اجاره است و منفعت کار و منفعت زمین و وجنس اند

و اذا استحق رب الارض الخراج لبذلته في المزارعة الفاسدة طاب له جميعه لان الفناء حصل في ارضه
مملوكة له وان استحقه العامل اخذ قد ركب بذرا وقد ركب الارض وقصد بالفضل لان الفناء حصل
من البذر ويخرج من الارض وفساد الملك في منافع الارض اوجب خبثا فيه فما سلم له بعض طاب له
وما اعرض له تصدق به **قال** واذا عقدت المزارعة فامتنع صاحب البذر من العمل لم يجز عليه لانه
لا يمكنه المضيق في العقد الا بضر ريلن منه فصاحبا اذا استأجر اجبرا ليهدم داره وان امتنع الدائن لم يضره
البذر لاجرا الحاكم على العمل لانه لا يلحقه بالوفاء بالعقد ضرر والعقد لازم بمنزلة الاجارة الا اذا كان عند دفعه به اجارة
فيفسخ به المزارعة **قال** ولو امتنع رب الارض للبذر من قبله وقد كره المزارع الارض فلا شئ له في عمل الكراي قبل هذا
فاحكم امامنا بينه وبين الله تعالى يلزمه استهزاء العامل لانه غير مكره في ذلك **قال** واذا مات احد المتعاقدين بطلت المزارعة
اعتبارا بالاجارة وقد مر الوجه في الاجارات فلو كان فعلا ثلاث سنين فلما ثبت لزوم في السنة الاولى لم يستحق صاحب الارض ثلث
الارض في المزارع حتى يتحصه الزرع وقسم على الشطر وتنقص المزارعة فيها بقي من السنتين لان ابقاء العقد في السنة الاولى

مسئلة ۱- وقتيكة ستحق حاصل شود صاحب زمين بجهت آنكه تخم از آن اوست در صورت فساد مزارعت حلال ميشود و او را جميع حاصل
زير اچه آن حاصل شده است در زمين ملوك او و اگر صاحب عمل مستحق حاصل شود بجهت آنكه تخم از آن اوست بايد كه تصرف نمايد
مقدار تخم خود و مقدار اجرت زمين كه خواهد بود و او انرا بصاحب زمين و باقي را تصدق نمايد زير اچه نما حاصل ميشود از تخم و مير و ياد از زمين
پس ملك او در منافع زمين فاسد نشود فساد ملك منافع زمين موجب خبث ميشود و حاصل آن پس چيزي كه سلامت نامد او را بعدو منافع
او را چيزي كه بغير عوض ست تصدق نمايد از آن **مسئلة ۱۱-** وقتيكة عقد مزارعت نمايند دو كس بعد از آن اگر باز ماند صاحب تخم
از اجراي آن پيش از نشان دادن تخم قاضي جبر نخواهد كرد بر او زير اچه ممكن نيست مر او را اجراي عقد مزارعت مگر بغير ريكة لازم ميشود
او را و بسبب نشان دادن تخم در زمين في الحال **مسئلة ۱۲-** اگر باز ماند آنكه تخم از جانب او نيست جبر كنند بر او حاكم كه عمل كند مطابق
عقد مزارعت كه نموده بود و زير اچه لاحق نميشود او را بهي ضرر بسبب جاري كردن عقد و عقد مزارعت لازمست مانند عقد اجاره
مگر وقتيكة باشد او را عندى كه بسبب آن فسخ ميشود اجاره پس فسخ خواهد شد بسبب آن مزارعت **مسئلة ۱۳-** اگر باز ماند صاحب
در صورت ريكة تخم از جانب دست بعد از آنكه در زمين قبله راني كرده است آن ديگر كه مزارع ست پس نيست مر او را چيزي بجهت عملي كه كرده
و بعضي گفته اند كه قاضي حكم نخواهد كرد بر ابي او بچيزي اما بين او ميان خدايتعالى لازمست او را كه راضى كند صاحب عمل را و
و بدو او را اجرت عمل **مسئلة ۱۴-** زير اچه صاحب زمين فرستاده است او را در نيم صورت **مسئلة ۱۵-** وقتيكة بميرد يكى از دو صاحب
عقد باطل ميشود عقد مزارعت مانند اجاره و وجه آن در باب اجاره مذکور است **مسئلة ۱۶-** اگر دو كسى زمين مبيعا و سه سال
و بعد از آن هر گاه روئيد زراعت در سال اول مرد صاحب زمين پيش از اين كه قابل در و شود زراعت مذكور پس گذاشته خواهد
زراعت در دست مزارع تا آن زمان كه قابل مرد و گردد و تقسوم خواهد شد حاصل مطابق شرط و فسخ خواهد شد عقد مزارعت
در ايام باقى كرده و سال ست زير اچه قياس است كه در سال اول نيز باقى نماند چه بقاي عقد بقا صاحب عقد اندر سال اول باقى داشته باشد

مزارعة الحقین بخلاف السنة الثانية والثالثة لانه ليس فيه ضرر بالعامل فيحافظ فيهما على القياس
 ولم مات رب الأرض قبل ان يزارعة بعد ذلك كسب الأرض وحفر لانها انتقضت المزارعة لانه ليس فيه
 ابطال مال على المزارع ولا شئ للعامل بمقابلة ما عمل كما نبينه انشاء الله تعالى واذا فسخت المزارعة بدین
 فادع الحق صاحب الأرض فاحتاج الى بيعها فباع جاز كما في الاجارة وليس للعامل ان يطالبه بما كرم بالأرض
 وحفر لانها ركن شئ لان المنفعة انما تنقسم بالعقد وهي انما تقوم بالمخارج فاذا انعدم المخارج لم يجب شئ ولو
 نبت الزرع ولم يستحصد شئ من الأرض في الدين حتى يستحصد الزرع لان في البيع ابطال حق المزارع والتأخير هو من ابطال
 ويخرج القاضی من المحبس ان كان حبسه بالدين لانه لما امتنع بيع الأرض لم يكن هو ظالمًا والمحبس
 جزاء الظلم قال واذا انقضت مدة المزارعة والزرع لم يدرى كان على المزارع اجرة مثل نصيبه من الأرض
 الى ان يستحصد والنفقة على الزرع عليهما على مقدار حقوقهما معناه لا حتى يستحصد لان في تبقية الزرع
 باجره مثل تعديل النظر من الجانبين فيصار اليه وانما كان العمل عليهما لان العقد قد انتهى بانتهاء المدة

بجرت رعایت حق هر دو یعنی مزارع ومارثان صاحب زمین **ص** اگر باقی نماند ضرر بر سر صاحب عمل بخلاف سال دوم
 و سال سوم چه اگر باقی نماند عقد مزارعت در آن ضرر بر سر صاحب عمل پس نسخ کرده خواهد شد موافق قیاس **مسئله ۱۷** اگر بر سر
 صاحب زمین پیش از زراعت بعد از آنکه شیار کرد زمین را مزارع برای زراعت وکنز را برای آب نسخ میشود مزارعت زیر اچانه
 آن زیان مال مزارع نیست در صورتی که بخلاف آنکه اگر بر سر صاحب زمین بعد از روئیدن زراعت مانند گیاه در نیصورت
 زیان مال مزارع است **ص** و در صورت مذکور نیست چیزی برای صاحب عمل مقابل عمل او زیرا چه منافع متقوم نیست مگر بقصد
 و وقتیکه عقد باطل شد قیمت منافع نماند **مسئله ۱۸** اگر با زراعت صاحب زمین را که نسخ کند عقد مزارعت را در صورتیکه محتاج شود
 صاحب زمین که بفروشد آنرا بجرت او اسی دین گردان که لاحق شده است ویرا چه این عقد مراد او را چنانچه در اجا و نیر سر صاحب
 که طلب کند از صاحب زمین چیزی را که خرج کرده است بشیار کردن زمین و کندن نهر یا صاحب زمین را چه منافع عمل قیمت ندارد و اگر برب
 عقد و قیمت آن در عقد مزارعت باعتبار حاصل زمین بوده است و وقتیکه ناپدید او معدوم گردد یا حاصل چیزی واجب نمیشود و اگر بر وید
 زراعت در نیصورت و قابل در نشود فروخته نمیشود زمین بجرت دین تا آنیکه قابل در شود زراعت زیرا چه اگر فروخته شود باطل
 میشود حق مزارع که صاحب عمل است اگر انتظار کرده شود تا که زراعت قابل در و گردد و تاخیر میشود در ادای حق صاحب زمین انقدر
 تاخیر آسان تر است از ابطال حق مزارع و باید که خلاص کند قاضی صاحب زمین از حبس اگر حبس نموده باشد بجرت دین زیرا چه
 هرگاه رو انداخته فروختن زمین پس صاحب زمین در تاخیر او اسی دین قائم نیست و حبس جزای اسی ظلم است **مسئله ۱۹** اگر منقضی
 و تمام گردد مدت مزارعت پیش از آنیکه قابل در و گردد زراعت واجب میشود بر مضارع که بدید صاحب زمین اجرت مثل زمین
 بقدر حصه خود تا آن زمان که زراعت قابل در و گردد و خرج عمل که حاجت شود بان برای زراعت درین ایام تا که کامل شود
 زراعت بر هر دو لازم است بمقدار حصه آنها زیرا چه در باقی داشتن عقد مزارعت درین ایام باجرت مثل زمین رعایت جانبین
 و نفعت هر دو است پیش و است که باقی داشته شود نفقه عمل درین ایام بر سر هر دو زیرا چه عقد مزارعت که نموده بود منقضی شد بسبب شستن زمین

و هذا عمل في الصل المشترك وهذا بخلاف ما اذا مات رب الأرض والنزع بقل حيث يكون العمل فيه على العامل لان هناك ابقينا العقد في مدته والعقد يستدعي العمل على العامل اما هنا العقد قد انتهى فلم يكن هذا البقاء ذلك العقد فلم يختص العامل بواجب العمل عليه فان انفق احدهما بغيب اذن صاحبه وأمر القاضي فهو متطوع لانه لا ولاية له عليه ولو اراد رب الأرض ان ياخذ النزع يقلد الم يكن له ذلك لان فيه اضرار بالمزارع ولو اراد المزارع ان ياخذ بقل اقليل لصاحب الأرض اقلع النزع فيكون بينكما أو اعطيتكم نصيبه أو انفق انت على المزارع وارجع بما تنفق في حصته لان المزارع لما امتنع من العمل لا يجبر عليه لان ابقاء العقد بعد وجوب المنهي نظير له وقد ترك النظر لنفسه ورب الأرض مختار بين هذه الخيارات لان بكل ذلك يستدفع الفهم ولو مات المزارع بعد نبات النزع فقالت ورثته نحن نعمل الى ان يستحصد النزع واني رب الأرض فلم هو ذلك لانه لا ضرر على رب الأرض ولا اجر لهم بما عملوا لان ابقينا العقد نظرا لهم فان ارادوا قلع النزع لم يجزوا على العمل لما بينا والمالك على الخيارات الثلاثة لما بينا **قال** وكذلك اجرة التعمد والوقاع والدياس والتذرية عليه ما بالخصص فان شرط في المزارعة على العامل فسدت وهذا الحكم ليس مختص بما ذكر من المصوطة وهو انقضاء المدد والنزع لم يبدل بل هو عام في جميع المزارعات ووجه ذلك ان العقد يتناهي بتناهي النزع

ومال مشترك ست میان هر دو و عمل در مال مشترک بر هر دو لازم است **ف** مانند نفقه بنده مشترک حص بخلاف آنکه اگر بر هر دو صاحب است و هنوز زراعت سبز است مانند گیاه چه در نیه صورت واجب است بر صاحب عمل که عمل کند و در آن زیر اچه در نیه صورت باقی دوشته میشود عقد مزارعت در مدت آن و عقد مزارعت موجب عمل بر صاحب عمل و اما در صورت انقضای مدت زراعت عقد مزارعت باقی نمی ماند پس بعد از آن واجب نخواهد شد عمل بر صاحب عمل فقط پس اگر چیزی بی خرج کند بعد از انقضای مدت مزارعت یکی بدون اذن دیگر و بغیر امر قاضی پس این تبرع و احسان است بر دیگر زیر اچه او مالک و والی الزام دین نیست بر دیگر **مسئله ۱۹** اگر خواهر صاحب مین بعد از انقضای مدت مزارعت که بگیرد زراعت را که سبز است مانند گیاه پس این نمیرسد او را زیر اچه درین ضرر مزارع است و اگر مضاع خواهد که بگیرد زراعت سبز پس صاحب زمین مختار است میان سه چیز اگر خواهر تلع نماید زراعت را و قسمت کند آنرا میان هر دو و اگر خواهر خود نگاه دارد و بدو به صاحب عمل قیمت حصه او را و اگر خواهر تدمیر نماید و خرج کند تا آنکه زراعت قابل درو شود و بگیرد از مزارع آنچه خرج کند در حصه او زیر اچه اگر مزارع باز ماند از عمل بعد انقضای مدت جبر کرده نمیشود بر و بسبب آنکه باقی داشت عقد بعد انقضای مدت بجهت منفعت او است او خود ترک گرفت خود را و بصاحب زمین هیچ ضرر نمیرسد زیرا چه او مختار است میان چیز و بهر چه اذن اختیار کند و دفع میشود **مسئله ۲۰** اگر بر هر دو مزارع بعد از رویدن زراعت و بگویند و ارثان او که مال خود را هم کرده تا آنکه زراعت قابل درو شود و قبول کند صاحب زمین پس میرسد آنها را که عمل کنند زیرا چه درین ضرر صاحب مین نیست و اجرت عمل نیست ترا آنها را در نیه صورت زیرا چه عقد مزارعت باقی دوشته شده است برای منفعت آنها پس اگر خواهر آنها را قلع نمایند زراعت و عمل کنند جبر کرده نمیشود بر آنها که عمل نمایند بسبب وجه مذکور و مالک زمین مختار است میان سه چیز چنانچه مذکور شد **مسئله ۲۱** - اجرت در و نمودن زراعت و اجرت برداشتن آن تا بخرم و اجرت دیاس **ف** یعنی کوفتن خرمن **ص** و اجرت صان نمودن و آنه از نگاه بر هر دو لازم است موافق حصه آنها پس اگر شرط کنند و عقد مزارعت که اجرت این کار را بچک باشد فاسد میشود **مسئله ۲۲** **ف** حاصل آنکه اجرت این کار با عقد حصه بر هر دو لازم است مخصوص مین یکی نیست **ص** زیرا چه هر گاه قابل درو میشود زراعت تمام میشود

مقصود المقصد فی بقی مال مشترک بینهما ولا عقد فیجب مؤنته علیهما و اذا شرط فی العقد ذلك ولا یقتضیه و فیہ منفعة لأحد هما یفسد العقد کشرط الحمل او الطحن علی العامل وعن ابی یوسف انه یجوز اذا شرط ذلك علی العامل للتعامل اعتبارا بالاستصناع وهو اختیار مشایخ بل قال شمس الأئمة الشریعی هذا هو الأصح فی ديارنا فاحاصل ان ما کان من عمل قبل الادراک کالسقی والحفظ فهو علی العامل و ما کان من بعد الادراک قبل القسمة فهو علیهما فی ظاهر الروایة کالحصاد والذیاس واشباهما علی ما بیننا و ما کان بعد القسمة فهو علیهما و المعاملة علی قیاس هذا ما کان قبل ادراک الثمر من السقی والتلقیم والحفظ فهو علی العامل و ما کان بعد الادراک کالحصاد والحفظ فهو علیهما و لو شرط الجحد اد علی العامل لا یجوز بالانفاق لانه لا عرف فیہ و ما کان بعد القسمة فهو علیهما لانه مال مشترک ولا عقد و لو شرط الحصاد فی الزرع علی رب الارض لا یجوز بالاجماع لعدم العرف فیہ و لو اراد أفضل القصیل او جدد الثمر یسرا او انتقا طر فذلک علیهما لانهما انھیما العقد کما غرما علی القصیل والجحد بفسر افصاد کما بعد الادراک والله اعلم

بسبب حصول مقصود زراعت مال مشترک است میان هر دو و هیچ عقد در میان نیست پس واجب خواهد شد مؤنت آن مال بر هر دو و وقتی که شرط نمایند که آن بر یکی باشد پس این شرط مطابق مقتضای عقد نیست و در آن مؤنت مست مریکی را از آن و هر شرطیکه چنین باشد موجب فساد عقد است مانند شرط عمل و آس نمودن بر عامل و انعی شرط کنند که صاحب عمل بار کرده برساند یا آس کرده آرد و سنا و ص و از ابی یوسف رج مرویست که اگر شرط کنند که این کار ببرد و مزارع باشد رواست بسبب رواج قیاس استصناع و این مختار مشایخ بلخ است و گفته است شمس الائمه شریعی رج که این صحیح است و جاریست در دیار ما و حاصل کلام آنست که هر کاریکه پیش از بختگی زراعت است مثل آب وادون و کاهبست کردن پس آن بر ذمه صاحب عمل است و هر کاریکه بعد از بختگی زراعت پیش از قسمت است چون در و کردن و مانند آن پس آن بر ذمه هر دو است و هر کاریکه بعد از قسمت است و چون عمل و نگهبانی کردن ص پس آن بر ذمه هر یک است در حصه او مسئله ۲۲ - معامله انعی مساقات مانند مزارعت است درین حکم انعی هر کاریکه پیش از رسیدگی و بختگی شرط باشد چون آب وادون و گشن وادون و نگهبانی کردن پس این بر ذمه باغبان است که صاحب عمل است و هر کاریکه بعد از رسیدگی و بختگی شرط باشد مانند چیدن ثمر و نگهبانی پس آن بر ذمه هر دو است مسئله ۲۳ - پس اگر شرط نمایند هر دو صاحب معامله که مؤنت چیدن ثمر بر ذمه صاحب عمل باشد پس روا نیست باتفاق همه علمای مارج زیر اچ عرف و رواج چنین نیست مسئله ۲۴ - هر کاریکه بعد از قسمت باشد پس آن بر ذمه هر یک است در حصه او زیرا چ آن مال مشترک است میان هر دو شریک و هیچ عقد نیست مسئله ۲۵ - اگر شرط کنند در عقد مزارعت که مؤنت در ویدن ربع بر صاحب ین باشد باجماع علمای مارج جاری نیست زیرا چ عرف و رواج چنین نیست مسئله ۲۶ - اگر خواهند هر دو که بر ذمه خود را در صورت مزارعت و یا خواهند که بچینند خرما را و مالیکه سیرت یا خواهند که بچینند خرما را پس مؤنت آن بر ذمه هر دو است زیرا چ آنها هر گاه قصد بریدن خود کردند یا قصد چیدن بر سر نمودند پس تمام کردند عقد را و چنان حال شد که بعد از بختگی می شود و وندم

کتاب المساقاة

قال ابو حنیفة رحم المساقاة بجزء من الثمر باطلة وقال لاجازة اذا ذكر مدة معلومة واسمى جزء من الثمر
مشاعا والمساقاة هي المعاملة في الاشجار والكلام فيها كالکلام في المزارعة وقال الشافعي رحم المعاملة
جائزة ولا يجوز المزارعة الاتبع للمعاملة لان الاصل في هذا المصنعة ربة وللمعاملة اشبه بهي
لان فيه شركة في الزيادة دون الاصل وفي المزارعة لو شرط الشركة في الرجوع دون البذل بان
شرط رفعه من راس الخارج بنفسه فجعلنا المعاملة اصلا وجوزنا المزارعة تبعها كالشرب في بيع
الارض والمنقول في وقف العقار وشرط المدة قياس فيها لانها اجارة معنى كما في المزارعة وفي الاستقنا
اذا التبيين المدة يجب ان يقع على اول ثمر يخرج لان الثمر لا درأها وقت معلوم وقل ما يتفاوت

كتاب المساقاة

فان در شرع عبارت است از نیکه و شخص باهم عقد کنند و معامله نمایند بر این وجه که سپرد کند یکی اشجار خود را بدیگری یا بر شرطی که
عمل کند در آن و آنچه حاصل شود از ثمر مشترک باشد میان آنها مطابق شرطی که نموده باشند مانند نصف یا ثلث و غیره و
مسئله ۱- امام ابو منیفه رحمه گفته است که مساقات بمقابل بعض ثمر بطریق شیوع مانند نصف یا ثلث و غیره صحیح نیست و گفته اند
ما جبین رحم که جائز نیست و قتیکه مقرر نمایند مدت معلوم را و باید دانست که مساقاة را معامله نیز میگویند و کلام در آن مانند کلام
در مزارعت است و اعنی شرطی که در مزارعت مذکور است در اینجا نیز معتبر است و گفته است شافعی رحم که معامله جائز است و عزت
جائز نیست مگر به بیعت معامله پس امر کند صاحب شجر صاحب عمل را که زراعت کند در آن زمین باین شرط که نصف حاصل
مر او را باشد مثلاً و وجه قول شافعی رحم نیست که اهل در نیاب مفاربت است و معامله مشابه ترست بآن از مزارعت زیرا چه
در معامله هر دو شریک میشوند در چیز زائد ف که حاصل میشود اعنی ثمن نه در اصل ف که شریک است چنانچه در عقد مفاربت شرکت در ربح
که زائد است نه در اصل که پس المال است و در مزارعت اگر شرط کنند که هر دو شریک شوند در ربح نه در اصل که تخم است
اعنی شرط نمایند که مقدار تخم از حاصل مر صاحب تخم را باشد و در باقی هر دو شریک شوند فاسد میشود مزارعت و هرگاه معامله مشابه
تر شد بقدر مفاربت پس آن اصل شد و مزارعت جائز شد به بیعت آن مانند شرب که جائز نیست مع آن علل و دواخل میشود
در بیع زمین و مانند منقول ف که سیماست مثلاً و وقف آن جائز نیست علل و دواخل میشود در وقف عقار مسئله ۲-
تعیین مدت شرط است در معامله از روی قیاس مانند مزارعت زیرا چه معامله نیز در معنی اجاره است چنانچه مزارعت مازر و سحر و
معامله و تعیین قیاس نیز جائز است و اعنی اگر معامله نمایند دو کس بر این وجه که سپرد کند مالک درخت خرما را مثلاً بدیگری که آب دهد
و عمل کند در آن تا آنیکه بار آرد و پنجه شود آن بار و تعیین مدت نکنند چون یک سال و مانند آن و پس این معامله جائز است
و واقع میشود بر اول ثمر که ظهور آید زیرا چه رسیدگی و تنگی ثمر را وقت معلوم است که در آن پنجه میشود و کم تفاوت می شود در آن

ویدخل فیها ما هو المتيقن وادراج البذر فی اصول الرطبة فی هذا بمنزلة ادراج الثمار لان له نهاية معلومة فلا يشترط بيان المدة بخلاف الذرع لان ابتداءه لا يختلف كثيرًا اخر يقاس وسيفاً وربيعاً ولا نهاية بناء عليه فتدخله الجعالة وغللات ما اذا دفع اليه غرساً قد علق ولم يبلغ الثمن معاملة حيث لا يجوز الا ببيان المدة لانه يتفاوت بقوة الاراضى وضعفها تفاوتاً فاحشاً وغللات ما اذا دفع نخيلاً او اصولاً بطرية على ان يقوم عليها او اطلق في الارطبة تفسد المعاملة لانه ليس لذلك نهاية معلومة لانها تفرق ما تركت في الارض فجعلت المدة في الشرط تسمية الجوز مشاعاً لما بيننا في المنارة اذ شرط جن معين يقطع الشراكة وان سميت في المعاملة وقتاً يعلم انه لا يخرج الثمر فيها فسدت المعاملة لغوات المقصود وهو الشركة في الخارج ولو سميت مدة قد يبلغ الثمر فيها في قديتاً اخر عنها جائز لاننا لا نتيقن لغوات المقصود ثم لو خرج في الوقت المسمى فهو على الشركة لصحة العقد وان تأخر بين من اخل بشئ ومعاملة مطلق خير كية متيقن بان اول ثمرت كذا في شهرين او ثمنه برابريه كذا يكون مالكاً بجملة رطبة اعني شجرة ركة ودر زمین مذکورست بدگيري تا آب در آنرا وعل کند در آن حتی گیه تخم آرد ورنجته شود آن تخم ورنجه از تخم حاصل شود مشترک باشد میان آنها و تعیین مدت نکنند پس این معامله جائزست وواقع میشود بر اول تخم که ظهور آید ورنجته گردد ورنجه از تخم بجز ثمرت بجهت آنکه تخم که تخم را نهایتی معلومست مانند ثمر پس ضرورت ورنجته که تعیین مدت نمایند بخلاف عقد مزاعرت که آن بغیر بیان مدت صحیح نمیشود زیرا چه در ابتدای زراعت تفاوت بسیارست از روی فصل ربیع وخریف و زمستان و بعضی زراعت میکند و تخم می افشانند در ایام خریف و بعضی در ایام زمستان و بعضی در ایام ربیع ص و وقتیکه در ابتدا ای عمل تقدیر و تاخر واقع شد پس انتهای آن نیز غیر معلوم خواهد شد زیرا چه انتها بنا بر ابتداست پس در آن جمالت راه خواهد یافت و بخلاف اگر بطریق معامله سپردند یکی بدگيري فو باوه را که هیچ آن در زمین ثابت مگر کونست زیرا چه معامله در نیت و ضرورت جائز نیست مگر بر بیان مدت بجهت آنکه رسیدن درخت بآن مرتبه که بار آرد بسیار تفاوت میشود بسبب تفاوت قوت زمین و ضعف آن و بخلاف آنکه اگر بطریق معامله سپردند نخلتانی را یا پنج های رطبه را بر نیوج که عمل نماید در آن و آب در آنرا همیشه تا آنکه منقطع شود پنج های آن و تاخر عمر رسد و تمام شود ص یا بیان مدت نکنند و مطلق گذارد و در صورت رطبه پس فاسد میشود معامله زیرا چه نهایت این معلوم نیست بجهت آنکه این چیزها همیشه میرود و نمومیکند اگر گذشت شود در زمین پس من مجبول خواهد شد **مسئله ۳** اگر ذکر کنند هر دو و مقرر نمایند در عقد معامله مدتی را که معلومست که در آن مدت بار نمی آرد و درخت پس معامله فاسد میشود بسبب آنکه مقصود از معامله که شرکتست در حاصل فوت میشود و در نیت و ضرورت **مسئله ۴** اگر مقرر کنند مدتی را که در آن مدت بار نمی آرد و درخت و لیکن گاهی در رنگ بهم می شود و تاخر میگرد و از آن مدت پس چاکوت زیرا چه در نیت و ضرورت فوت مقصود یقینی نیست و بعد از آن اگر بار آرد و درخت موافق میآید پس آن تخم رسته که خواهد شد میان آنها مطابق حصه که مقرر نموده باشند بسبب آنکه معامله صحیحست و ضرورت و اگر بار نیاید و درخت موافق میآید بلکه رنگ شود و تاخر گردد و از میوه او

فلما حصل احسن المثل لفساد العقد لانه تبين الخطاء في المدة المسماة فصار كما اذا علم ذلك في الايام
تجلافا ما اذا لم يخرج اصلا لان الذهاب باقية فلا يتبين فساد المدة فبقى العقد صحيحا ولا شيء لكل واحد
على صاحبه **قال** وتكون المساقاة في النخل والتجوز الحكم والربط والبادخجان وقال الشافعي
في الجديد لا تجوز الا في الكرم والنخل لان جوازها بالاشارة وقد خصهما وصح حديث خبير ولنا ان الجوز
للحاجة وقد عنت واخر خبير لا يخصهما لان اهلها يعملون في الاشجار والبطاي ايضا قال كان
حكم زعيم فالاصل في النصوص ان تكون معلومة تسمي على اصله وليس لصاحب الكرم ان يخرج العامل
من غير عنده لانه لا يضر عليه في الوفاء بالعقد ولكن ليس للعامل ان يترك العمل بغير عنده بخلاف
المزارعة بالاضافة الى صاحب البذر على ما قدمناه **قال** فان دفع خلافيه فتم مساقاة والتميز به العمل
جاز وان كانت قد انتهت لم يخرج وكذا على هذا اذا دفع الزرع وهو بقل جاز ولو استصعبه وادرك لم يخرج لان العامل
انما يتحقق بالعمل لا اثر للعمل به التناهي الا في الامور التي لو جازها كان استحقاقا بغير عمل لم يجز به الشرع بخلاف ما قبل ذلك لتحقيق الحق العمل
ليس ونيصورت برامى صاحب عمل اجرت عمل اوست موافق رواج بسبب ان عقد معامله فاسدة ونيصورت بجبت لم يخطأ
معاذنا كورف اعني معلوم شده كه آن مدت كه از ان بود كه درخت بار می آرد و در آن ص پس فاسد شد معامله مانند آنكه اگر
معلوم ميشد در ابتدا كه آن مدت تمامست بخلاف آنكه اگر بار نيار و درخت اصلا چه در نيصورت معلوم شده كه اين بافت مساوست
وفساد معاذا ظاهرا نشد پس عقد معامله صحيح و باقي مي ماند و نميرسد بهيچيك راجعيزي بر ديگر هيچ مسئله - جائزست مساقات
در درخت خرما و انگور وغيره و در رطبه و خمياهي با دخان و نر و شافعي رح در قول جديد جائزست مساقات مگر در درخت خرما و انگور
زيرا چه چو از مساقات و معامله ثابتست بحدیث و خبر در آن مختصست بان و آن حدیث خیرست و دلیل حکما رح اینست كه چو
مساقات بسبب بجا بستست و این سبب یافته می شود و در غیر درخت خرما و انگور نیز جواب شافعی رح نیست كه حدیث خیر مخصوص
بدرخت خرما و انگور نیست زيرا چه اهل خیر عمل ميكردند و جميع انواع درخت و در رطبه نیز و اگر فرض كرده شود كه حدیث خیر
مخصوصست بدرخت خرما و انگور پس جواب شافعی رح اینست كه اصل در نصوص نیست كه محلول باشد خصوص باین اقسام و از
مسئله - نمیرسد صاحب درخت را كه فسخ كند عقد مساقات را بغير عذر چون حقوق دین كه موجب فروختن درخت كند
ص زيرا چه اگر باقي دارد و عذر بغير عذر و جاری نماید آن را بچ ضرر نیست و همچنین جائز نیست صاحب عمل را كه ترك عمل نماید
و فسخ عقد كند بغير عذر چون مرض مثلا ص بخلاف عقد مزارعت چه صاحب تخم در آن مختارست پیش از آنكه تخم
اگر نوازش كند چنانكه گذشت مسئله - اگر عقد مساقات نمایند و كس بر نیو جبكه سپرد و كند كي خاستن خود را بگریز
در حاليكه مرضان موجودست وليكن كويك است و قابل نیست كه زياده بزرگ كند و بسبب عمل آنجا و ان پس جائزست این مساقات
و اگر بزرگست و بانه سیده او قابل نیست كه زياده كند و بسبب عمل چنان نیست و همچنین اگر مزارعت نمایند بر نیو جبكه سپرد و كند كي
مزارعت را بگریز در حاليكه نبرست و قابل در نیت جائزست این مزارعت و اگر قابل در و باشد جائز نیست زيرا چه صاحب عمل
مستحق ميشود بسبب عمل و نيصورت بچ اثر عمل نیست پس اگر بزرگ شود لازم آيد كه مستحق ميشود بدين عمل و اين شرع نيامده است

قال واذا افست المساقات فللعامل اجر مثله لانه في معنى الاجارة الفاسدة وصارت كالزراعة اذا افست **قال** وبطل المساقاة بالملو لا بها في معنى الاجارة وقد بنياء فيها فان مات رب الارض والخارج ليس للعامل ان يقوم عليه كما كان يقوم قبل ذلك الى ان يدا له التمر وان كره ذلك ورثة رب الارض استعسأنا فيبقى العقد دفعا للضرر عنه ولا ضرر فيه على الآخر ولو التزم العامل الضل يتجس ورتة الآخر بين ان يقسموا البسر على الشرط وبين ان يعطى قيمة نصيبه من البسر وبين ان ينفقوا على البسر حتى يبلغ فير جعلا بذلك في حصصة العامل من التمر لانه ليس له لحاق الضل بهم وقد بنياء نظيره في المزارعة ولولا ان العامل فلو ثمة ان يقوموا عليه وان كره رب الارض لان فيه النظر من الجانبين فان اردوا ان يهرموا ليس كان متحلا في رضى بين الخيارات الثلاثة التي بنيها وان ماتا جميعا فالتحيا لرتة العامل لقيامهم مقامه وهذا خلافة في حق ما في وهو ترك الفاء على الاشجار اذ وقت الاحراق لان يكون دلالة في التحيا فان ابى ورتة العامل ان يقوموا عليه كان التحيا في ذلك المورد رب الارض على ما وصفنا **قال** واذا انقضت مدة المعاملة والخارج ليس خضر فهذا لا دل سؤا وللعامل ان يقرم عليها الى ان يدر له لكن بغير اجر لان الشجر لا يجوز استيجارة بخلاف المزارعة فذلك لان الارض يجوز استيجارها

مسألة - هرگاه فاسد شود مساقات پس صاحب عمل را اجرت مثل ست زیر اچه مساقات فاسد یعنی اجارة فاسدست پس مانند مزارعت فاسد شد **مسألة** - اگر بمیرد یکی از دو صاحب معاملات پس مساقات باطل میشود زیرا چه این در معنی اجاره است پس اگر بمیرد صاحب درخت و ثمر هنوز بر سر است پس جائز است صاحب عمل را که قائم باشد و عمل چنانچه بود تا آن زمان که بچخته شود ثمر اگر چه راضی نباشد و ارثان مالک درخت و این از روی استحسان است زیرا چه در باقی داشتن عقد مساقات دفع ضرر است از جانب صاحب عمل و ضرر نمیرسد بوارثان مالک و اگر اختیار نماید صاحب عمل ضرر خود را بخواستار میشوند و ارثان مالک میان سه چیز یعنی اگر خواهند قسمت نمایند بسیرر موافق حصه که شتر طاموده بودند و اگر خواهند نگاه دارند جمیع بسیرر او بدهند بصاحب عمل قیمت نصیب او را از بسیرر و اگر خواهند بسیرر نمایند و خرج کنند چیزی را که در تدبیر آن در کار شود تا که بچخته گردد و ثمر و بعد از آن بگیری بچخته خرج کرده اند در تدبیر آن از حصه صاحب عمل برسد حصه آن زیرا چه نمیرسد او را که ضرر برساند بوارثان مالک **مسألة** - اگر بمیرد صاحب عمل پس میرسد و ارثان او را که قائم باشد و عمل اگر چه مالک درخت راضی نباشد زیرا چه درین منفعت جانبین است **مسألة** - اگر خواهند و ارثان صاحب عمل که ترک کنند عمل او بچختند ثمر را در مالیکه بر سر است پس صاحب درخت و ثمر است میان سه چیز چنانکه سابق مذکور شد **مسألة** ۱۲ - اگر هر دو بمیرند پس و ارثان صاحب عمل مختار اند اگر خواهند قائم باشند و عمل زیرا چه اگر زنده می ماند صاحب عمل می مرد و صاحب درخت مختار میشد صاحب عمل همچنین و ارثان او نیز مختار خواهند شد چه آنها قائم مقام وی اند و اگر از عمل بکنند و ارثان صاحب عمل پس و ارثان صاحب درخت مختار خواهند شد میان سه چیز چنانچه سابق مذکور شد **مسألة** ۱۳ - اگر منقضي شود مدت مساقات و حال آنکه ثمر بر سر است و پس پس میرسد صاحب عمل را که قائم باشد و عمل تا آن زمان که بچخته گردد و ثمر و در اینجا اجرت درخت لازم نمی آید زیرا چه جائز نیست اجاره درخت بخلاف مزارعت چه اگر منقضي شود مدت مزارعت و در مزارعت سه چیز لازم میرسد مزارع را که عمل کند درین تا که قابل درو گردد و لیکن بر صاحب عمل اجرت زمین لازم می آید زیرا چه اجاره زمین

وکنایه العمل کله علی عامل ههنا و فی المزارعة ههنا علیهما لان لما وجب اجر مثل الارض بعد انتهائه العمل علی العامل
لا یستحق علیه العمل ههنا لاجر فحان ان یتحقق العمل کما یتحقق قبل انتهائه **قال** ونفسه بالاعذار ما یبانی الاجارات وقد بینا
وجوه الغد فیها ومن جملة ما ان یتحقق العمل سار قیامان علیه سرق السعف والقر فی الارض لانه یلزم صاحب الارض من
له یستقر به فیفسد به ومنها من العمل لانه فی الزامه استیجار الاجراء زیاده فی الارض علیه و لم یلزم منه
فیجعل ذلك عذرا وتواریه العامل ترك ذلك العمل هل یكون عذرا فیه واینان و تاویل احدیهم ان یشترط العمل بعد فیکون
عذرا **قال** ومن دفعه امرضا بیضاء الی رجل سنین معلومة یغرس فیها شجر علی ان تكون الارض والشجر بین
رب الارض والغریس نصفین لم یجز ذلك لاشتراط الشریکة فیما کان حاصلا قبل الشریکة لاجل جمیع القرم الغریس لرب الارض
وللغریس قيمة غرسه و اجره مثله فیما عمل لانه فی معنى قفیز الطمان اذ هو استیجار ببعض ما یخرج من عمله وهو نصف
البستان فیفسد و تعدل ذل الغریس لاقصالها بالارض فیجب قفینها و اجر مثله لانه لا یخل فی قيمة الغریس لتعلقها
بنفسها و فی تخیرها طریق اخیر بدینا فی کفایة المنتهی وهذا اصحهما **الله اعلم**

مسئله ۱۴۲ اگر مدت مساقات تمام شود و قریب است و سببش در نیصورت عمل بر صاحب عمل است فقط بخلاف مزارعت که اگر
مدت مزارعت تمام شود و زراعت سببش در آن که هر دو عمل نمایند تا که قابل درو گردد و فرقی میان مساقات و
مزارعت در نیصورت نیست که هر گاه واجب میشود بر صاحب عمل اجرت زمین بعد از انقضای مدت مزارعت پس واجب نمیشود و عمل بر او
فقط و در مساقات واجب نمیشود اجرت پس واجب می شود عمل چنانچه واجب بود پیش از انقضای مدت **مسئله ۱۴۳** اجازت
فسخ مساقات بسبب عذر و از جمله عذر ها یکی نیست که باشد صاحب عمل در روزی خون نیست که در روزی کند شلخ و برگرخت
خود را یا که در روزی کند خرم را یا در روزی کند قمر را پیش از آنکه رسید و شود زیرا چه در نیصورت لازم میشود بر صاحب مزارعت ضرر که
اگر آن نکرده است پس فسخ خواهد کرد آن را و در آن نیست که صاحب عمل بیمار گردد و یا بطور که عمل نتواند زیرا چه اگر تکلیف کرده شود
بصاحب عمل که بجا رود بگوید و اجیران از یاد او فراموش شود و او الزام آن نکرده است پس این عذر است که سبب آن فسخ بمعاضد
خواهد کرد **مسئله ۱۴۴** اگر خواهد صاحب عمل که ترک عمل کند پس این جابریست یا نه درین مورد و ایت است کی نیست که جابریست
و دروم نیست که جابریست و تا ویش نیست که این در صورتی است که صاحب زمین شرط نموده باشد که صاحب عمل بایست خود عمل
پس در نیصورت صاحب عمل معذور میشود بسبب آنکه نمیتواند که بایست خود عمل نماید **مسئله ۱۴۵** اگر سیر و کند کسی بد بگری
یکه طعمه بین معان را بجا و چند سال معلوم تا درخت نشاند و در آن باین شرط که زمین درخت هر دو شتر که باشد میان آنها بالنصف پس اگر جابری
بزوج یکو آنکه شرط کرده اند ترک را در چیزی که موجب است بغير عمل صاحب عمل پیش از آنکه شترت واقع شود و در آن نیست و دروم آنکه بجا
در معنی قفیز طمان چه در نیصورت صاحب زمین بجا کرده و نیست صاحب عمل او اجرت او نموده است بعضی از غیره که عمل میشود و اگر آن نصف نیست
و در نیصورت جمیع ثمر و درخت میرسد بصاحب زمین میرسد بصاحب عمل نیست و درخت او و اجرت مثل عمل زیرا چه هر گاه شرط شده که کند درخت
بصاحب عمل البتة لآن زمین پس اجرت نیست آن اجرت مثل عمل اجرت مثل عمل درخت نیست و معنی نیست درخت و اجرت مثل عمل و لازم می آید
منافع عمل باقیمت است بذات خود و نیصورت و در نتیجه این مسئله طریق دیگرست که میان آن کفایة المنتهی است و فی کفایة المنتهی است و فی کفایة المنتهی است

کتاب المساقاة

کتاب الذبائح

الذکوة شرط حل الذبیحة لقوله تعالى الام لا یذکرتم ولان یذکرتم الذم النفس من اللحم الظاهر وکما ثبت به المحل
ثبت به الطهارة فی الماکول وغیرہ فانها تنجی عنها ومنه قوله علیه السلام ذکوة الارض یشبهها وحقا بکونه
کالتجرع فما بین الثبوت والحسن واضطرابیه وهی التجرع فی ای موضع کان من البدن والثانی کالبدل عن الاول لانه
لا یصار الیه الا عند النجس عن الاول وهذا آیه ابدلیه وهذا لان الاول اعمل فی اخراج الدم والثانی اقصر فیه فاکفی به
عند النجس عن الاول اذ التکلیف بحسب السعة ومن شرطه ان یتکون الذبیح صاحب ملة التوحید اما اعتقاد کالمسلم
او دعوی کالکتابی وان یتکون لهما اخرج الحرم علی ما یجوز من شاء الله تعالی قال وذبیحة المسلم والکتابی حلال لما تلتوا ولقوله
وطعام الذین اولوا الکتاب حل لکم ویجوز اذ کان یعقل التسمیة والذبیحة ویضبط وان کان صلیبا او عقیقا او امانة اما اذا کان
لا یضبط ولا یعقل التسمیة والذبیحة لا یجوز لان التسمیة علی الذبیحة شرط فی النص ذلك بالقصد بحجة القصد بما ذکرنا ولا یجوز
سواء لما ذکرنا والکتابی یقتضی الذبیح الذی یضبط ویضبط ویضبط ویضبط ویضبط ویضبط ویضبط ویضبط ویضبط ویضبط ویضبط ویضبط ویضبط
سنة اهل الکتاب غیرنا نحن نساومهم ولا یجوز ذبائحهم ولا یجوز ذبائحهم ولا یجوز ذبائحهم ولا یجوز ذبائحهم ولا یجوز ذبائحهم ولا یجوز ذبائحهم
فانه لا یقر علی ما انتقل الیه بخلاف الکتابی اذ اتفق الی غیره لانه لا یقر علی ما یجوز ذبائحهم ولا یجوز ذبائحهم ولا یجوز ذبائحهم ولا یجوز ذبائحهم
فانه لا یقر علی ما انتقل الیه بخلاف الکتابی اذ اتفق الی غیره لانه لا یقر علی ما یجوز ذبائحهم ولا یجوز ذبائحهم ولا یجوز ذبائحهم ولا یجوز ذبائحهم

کتاب الذبائح

هر حیوان که ماکول اللحم است سوا می ماهی ویاغ تا که ذبح کرد شود حرام است ووقتیکه ذبح کرد شود پس حیوانیکه ماکول اللحم است حلال
بنابر قول او تعالی که حلال نیست مگر جانوریکه ذبح کند یا از فم او یا از جنس ماکول اللحم است وبعثت انکه بسبب ذبح جانوریکه
نا پاک از گوشت پاک کند یا که بشود وبعده از ذبح حیوانیکه ماکول اللحم نیست چون توبش و سگ و گربه پاک میگرد و فقط مگر خوک و آد
ص زیر اچه ذبح نمیشود از پاک یا که بشود وبعده از ذبح حیوانیکه ماکول اللحم نیست چون توبش و سگ و گربه پاک میگرد و فقط مگر خوک و آد
وآن ذبح است میان حلق ولبه یعنی سر سینه ورم انظر ارجی وآن زخم است در بدن حیوان هر جا که باشد ذبح دوم بدل نوع اول است
لذا معتبر نیست مگر وقتیکه شعز باشد اول بجهت انکه نوع اول قوی ترست وپیرون کردن خون نوع دوم ضعیف وناقص وآن پس گفته اند و
بنوع دوم وقتیکه شعز گردد زیر اچه انسان تکلف است بقدر وسع وطافت خود مسئله ۱- از جمله شرط ذبح آنست که ذبح کنند
مسلمان باشد یا کتابی پس ذبیحه مسلمان حلال است و همچنین ذبیحه کتابی نیز حلال است اگر چه عربی باشد همچنین حلال است ذبیحه کافر
عربی و غلبی بشرطیکه بنام خدا ذبح کند چه در قرآن مجید آمده است که طعام اهل کتاب حلال است و شمار مسئله ۲- حلال است ذبیحه
بشرطیکه تعقل کند و بداند ذبح کند و تسمیه و ذبیحه را یعنی بداند که تسمیه حلال میشود ذبیحه و ضبط کند آنرا یعنی قادر باشد بر بریدن گها
مرد باشد یا زن و صبی باشد یا مجنون و اقلقت باشد یا مختون اما وقتیکه ضبط نتواند کرد و نداند تسمیه و ذبیحه را پس حلال نیست
زیر اچه تسمیه شرط است در ذبح و آن حاصل نمیشود مگر بقصد و قصد صحیح نمیشود مگر بقصد و دانستن تسمیه و ذبیحه مسئله ۳- حلال است
ذبیحه مجوسی بجهت انکه سفیه بیلم فرموده است که معامله کنید با انها مانند معامله اهل کتاب لیکن نکاح کنید زنان انها را و خود یزید
انها را و بجهت انکه مجوسی مشرک است قائل توحید نیست مسئله ۴- حلال نیست ذبیحه مرتد زیر اچه دین و مذہب و می معتبر نیست
بجهت انکه ثابت و شسته نمیشود و بر و نیکه انتقال کرده است بسوی آن و بلکه شسته میشود و بنجلاف کتابی وقتیکه انتقال کند
بسوی غیر دین خود چه آن ثابت و شسته میشود بران دین نزد حکام پس حکم او برین حکم اهل آن نیست که آمده در آن باب ذبح

قال والی شایان لا یعتقد الله قال والحرم یعنی من الصيد وکن لایکل ماخرج من الحرم من الصيد ولا طلاق فالحرم یبطل
الحل والحرم والی شایان لا یعتقد الله قال والحرم یعنی من الصيد وکن لایکل ماخرج من الحرم من الصيد ولا طلاق فالحرم یبطل
غیر الصيد او صحر فی الحرم غیر الصيد صح لانه فعل مشروع اذ الحرم لایمن الشاة وکن لایحرم وجهه علی الحرم **قال** وان ترک الفناخ التسمیه
عکاف الذبیحة میته لایکل وان ترکها ناسیا اکل **قال** لشافعی دم اهل فی الوجهین و قال مالک لایکل فی الوجهین والمسلم
والکتاب فی ترک التسمیه سواء وقی هذا الخلاف اخذنا فی التسمیه عند ارسال الباشا والکلب عند لیس فی وهذا القول
من الشافعی بخلاف لاجماع فانه لا خلاف فیمن کان قبله فی حرمه متروک التسمیه عامدا وانما الخلاف بینهم فی متروک
التسمیه ناسیا فمن مذهب ابن عمر رضی الله عنهما انه یحرم ومن مذهب علی وابن عباس رضی الله عنهما انه یحل خلاف
مقد وک التسمیه عامدا و بهذا قال ابن یساف والمشافع رحمهم الله ان متروک التسمیه عامدا لایسع
فیه الاجتهاد ولو قضي القاضي یجوز ان یبعده لاینفذ لکن نه مخالف لاجماع کما قاله علیه السلام
المسلم یدعو علی اسم الله تعالی یسبحی او لم یسبح وکان التسمیه لی كانت شرطاً للحل لما سقطت بعد النسیان
کالطهارة فی باب المصلا و لو کان شرطاً فاملة اقبهت مقایمها کما فی الناسی ولنا الکتاب وهو قولنا تعالی
ولا تأکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه الا ینه نفی وهو التحريم والاجماع وهو ما بیننا والمفتی وهو حدیث

مسئله ۵- حلال نیست و نجیست زیر اچا و اعتقاد ملت پیغمبری ندارد مسئله ۶- صید که در نجس کند از الحرم حلال نیست
اگرچه در نجس کرده باشد و غیر زمین حرم و نجین حلال نیست صید می که از نجس کند کسی در زمین حرم اگرچه در نجس کند غیر حرم باشد
نجس فعل مشروع است و نجس حرم و نجس در زمین حرم فعل حرام است مشروع نیست پس این نجس حلال نمیشود و نجس آنکه اگر نجس کند
حرم غیر صید را در زمین حرم یا غیر آن یا نجس کند کسی در زمین حرم غیر صید را در زمین حرم فعل مشروع است بجهت آنکه زمین حرم محل امان
گو سفند نیست و نجس گو سفند حرام نیست بفرم نیز مسئله ۷- اگر ترک کند نجس کند تسمیه را عمداف اعنی نام الله تعالی
ص پس نجس حرام و در صورت خور و نمیشود و اگر ترک کند تسمیه را بسبب و فراموشی پس نجس حلال است در نجس و فراموشی
گفته است که در هر دو صورت حلال است و امام مالکین گفته است که در هر دو صورت حرام است و مسلمان کتابی بره در حکم ترک تسمیه
برابر اند و همین اختلاف است در صورتیکه ترک کند تسمیه را در وقتیکه سرده باز را یا سنگ را بر صید یا تیر انداز و بران و قول
شافعی رح مخالف اجماع است زیرا چا پیش از زمان شافعی رح اتفاق است برین بود که متروک التسمیه عمداف اعنی نجس که
تسمیه متروک نشود بران بقصد حرام است و اختلاف نبود میان است مگر در نجس که ترک شود بران تسمیه بسبب و فراموشی پس
مذهب عبد الله ابن عمر رضی الله عنهما نیست که آن نیز حرام است و مذهب علی رضی الله عنهما و ابن عباس رضی الله عنهما نیست که حلال است بخلاف
متروک التسمیه عمداف اعنی ابویوسف رح و مشایخ رح گفته اند که متروک التسمیه عمداف اعنی اجتهاد نیست و اگر قاضی حکم کند بجواز میز
آن نافذ نمیشود زیرا چا آن حکم مخالف اجماع است و دلیل شافعی رح بدو وجه است یکی آنست که پیغمبر صلعم فرموده است که مسلمان
نجس میکند بنام خدا و اگر آن نیز بایان بگوید و دوم آنست که اگر تسمیه شرط است و نجس می بود و هر آینه ساقط میشد بسبب عذر فراموشی
مانند طهارت که شرط نماز است و عمداً نیست که اگرچه تسمیه شرط است و لیکن دین مسلمان قانم مقام تسمیه است چنانچه در صورت
نسیان آن و دلیل حکامی مارج بر سه وجه است یکی آنیکه حق سبحانه تعالی در قرآن مجید فرموده است که خورید چیزی را
که نام الله بران مذکور نشده باشد دوم اجماع است چنانچه مذکور شد سوم حدیث پیغمبر صلعم است که گفت

وکنانی الامر سال وکنی افعی شاة وسمی ثم رمی بالشقة وذبح باخری اکل وکنی علی ستم ثم رمی بغیر صید لا یبکل قال ویکرم
 ان یدکر مع اسم الله تعالی تسمیة غیریة وآن یقول عند الذبح اللهم تقبل من فلان وهذه ثلاث مسائل احدیها ان یدکر
 موصو لا یعطى فافیکرمه ولا تحرم الذبیحة وهذا لما دجبا قال ونظیره ان یقول بسم الله محمد رسول الله لان الشراکة
 لم توجد فلم یکن الذبح واقعا له لانه یکره لوجع القرآن صوته فیتصق بصبوة المحرم والثانیة ان یدکر موصو لا علی
 وجه العطف والشراکة بان یقول بسم الله واسم فلان او یقول بسم الله وفلان او بسم الله ومحمد رسول الله لیکسر لدال
 فتحرم الذبیحة لانه اهل به لغیر الله والثالثة ان یقول مقصودا عنه صوة ومعنی بان یقول قبل التسمیة وقبل ان یصعد الذبیحة
 او بعد وهذا لا یاس به یاری عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال بعد الذبح اللهم تقبل هذه عن امة محمد من شهد لك بالوحدان
 ولی بالابلاغ والشروط هذا تذکر الخالص المحض علی ما قال ابن مسعود رضی الله عنه حشر د والتسمیة حق لکن قال عند الذبح
 اللهم اغفر لی لا یجوز لانه دعاء وسؤال وکنی قال الحمد لله اوسبحان الله یرید التسمیة حل وکنی عطف عند الذبح
 فقال الحمد لله لا یجوز اصح الروایتین لانه یرید به الحمد لله علی نعمة دون التسمیة وماتدا اولته الالسن
 عند الذبح وهو قد له بسم الله والله اکبر منقول عن ابن عباس رضی الله عنهما یقول له تعالی فا ذکر واسم الله
 علیها صواب قال والذبح بین المخلوق والذیة وفي الجامعة الصغیر لا یاس بالذبح فی الخلق کله وسطه واعلاه واسفله
 ولا یصل فی حق علیه السلام الذکوة ما بین الذیة واللحم لانه یجمع اللحم والعرق فیحصل بالفعل فیه انما الذم علی البلغ الوجوه کلها کل سلع

وچنین است حکم سدا و ن باز و سگ شکار می اگر بر بند عطا نید گو سفند یا تا منج کند آنرا و تسمیه خواند و انداخت کار و
 که در دست او بود و در وقت تسمیه و گرفت کار و دیگر را و منج کرد آن حلال است این گو سفند و اگر تسمیه خواند بر تیری و انداخت تیر دیگر را
 بر شکار و زدن آن حلال نمیشود این شکار ف زیر اچه اکتی که بران تسمیه خوانده بود و بدل گشت **مسئله ۴** مکرده است
 اینکه ذکر کند در وقت منج با نام خدای دیگر چیزه اسوای نام خدای مانند اینکه بگوید بار خدایا قبول کن این از فلان باید دانست
 که این مسئله بر سه وجه است یکی ازان نیست که اگر چیزه بر اسوای نام خدای بطریق وصل بلا فصل ولیکن عطف کنند چنانچه مذکور شد
 و مانند اینکه بگوید بسم الله محمد رسول الله پس این مکرده است و ذبیحه حرام نمیشود زیرا چه در صورت شرکت یافته نش پس منج
 برای شریک واقع نخواهد شد مگر چه نکند از روی صورت با اسم الله مقترن است لهذا مکرده خواهد بود و دوم نیست که ذکر کند
 اسوای نام خدا را بلا فصل بطریق عطف باینطور که بگوید بسم الله واسم فلان یا بگوید بسم الله وفلان یا بگوید بسم الله و محمد
 رسول الله بکسر ال پس در نیت حرام نمیشود ذبیحه زیرا چه بران ذبیحه اسم غیر خدای خوانده شد و سوم نیست که ذکر کند
 اسوای نام خدای را جدا و علحد و از روی صورت و معنی باینطور که بگوید آنرا پیش از تسمیه و پیش از آنکه بقطاند گو سفند را
 یا بعد از آن و این مضائق نیست و ذبیحه حرام نمیکند زیرا چه منقول است از پیغمبر صلعم که بعد از ذبح دعا خوانده است بار خدایا
 قبول کن این ذبیحه را از امت محمد و از کسی که گواهی داد او برای تو بوجدانیت و برای من پیغمبری **مسئله ۵** شرط ذبح آنست
 که تسمیه قط بگوید یعنی خالی از حسی و دعا و غیره چنانچه ابن مسعود فرموده است که خالص کنید تسمیه از ذکر دیگر حتی اگر بگوید در وقت ذبح اللهم اغفر
 بجای بسم الله حلال نمیشود ذبیحه زیرا چه این عا سوال است و اگر بگوید بجای بسم الله الحمد لله یا سبحان الله و اراده کند باین تسمیه صحیح است اگر عطف کند
 در وقت ذبح و بگوید الحمد لله پس این صحیح نیست بنا بر روایت صحیح زیرا چه مقصود از این است بخت خدا تسمیه اینکه مشهور است که در وقت ذبح میگوید
 بسم الله و الله اکبر منقول است از ابن عباس **مسئله ۶** موضع ذبیحه میان حلق و است پیرن جاکه ذبح کنند درین موضع است و اول ذبح باقی و بقیه
 است که فرموده است ابان ذبح مابین بوم و بزم و یکم است و بخت آنکه سبب آن خون و کمال ریخته میشود پس ذبح درین موضع هر جا که واقع شود جائز است

قال والعروق التي تقطع في الذنك اربعة الخلقوم والمرئ والرحمان لقوله عليه السلام افر لاود اج ما شئت وهي سم
 جميع واقفه الثلاث فيتلاد المرئ والرحمان وهي حجة على الشافعي في الاكفاء بالخلقوم والمرئ الا انه لا يمكن قطع هذه الثلاثة
 الا بقطع الخلقوم فيثبت قطع الخلقوم باقتضائه وظاهر ما ذكرنا بغيره مالك ولا يوجب الاكثر منها بل يشترط قطع جميعها وعننا
 ان قطعها كل الاكل وان قطع اكثرها كان له عندنا حنيفة وقال لا بد من قطع الخلقوم والمرئ واحد المتعين قال رضي الله عنه هكذا
 ذكر القندري في الاختلاف في مختصة والمشهور في كتب مشائخنا رحمهم الله ان هذا قول ابي يوسف وحدها وقال في الجماعة الصنفان قطع
 نصف الخلقوم ونصف المرئ اجماعا وكل ان قطع الاكثر من الاوداج والخلقوم قبل ان يموت اكل ولم يحك خلافا واختلاف الرواية فيه فاحال
 ان عنه الحنيفة راذل قطع الثلاث اى ثلاث كان محل وبه كان يقول ابي يوسف اولاهم رجع الى ما ذكرنا عن محمد انه يعتبر الاكثر من
 وهو رواية عن ابي حنيفة راذل **كل** فسد منها اصل بنفسه لا بفصله عن غيره ولو زاد لاهم يفسد
 فيعتبر الاكثر كل فسد منها ولا يبيس من قطع المرئ من قطع الخلقوم فسد بفساد الدم فسد بفساد كل واحد منهما في الدم
 لما الخلقوم يخالف المرئ فانه محرم العلف والماء والمرئ محرم النفس فلا بد من قطعها ما لا ينفصل عنه من قطعها في مقام الكل
 في كثير من الاحكام واذ ثلاث قطعها فقد قطع الاكثر منها وما هو المقصود يحصل بها وهو انقاس الدم المسفوح والحق حية
 في اخراج الدم ولا يوجب بعد قطع محرم النفس او الطعام ويخرج الدم بقطع احد المرئين فيكتفى به عن زنا دابة
 التعذيب بخلاف ما اذا قطع النصف لان الاكثر باق فكان له لم يقطع شيئا احتياطا لاجل الحداثة **قال** ويجوز الذبح
 بالظفر والنش والقران اذا كان متروا غا حتى لا يكون باكله باس الا انه يكفر هذا الذبح

مسئله ۱۲ - كما نيكه بریدن آن شرط است در فرج چهارست کی حلقوم که مجری نفس است و بفارسی آن راسفید نامی میگردد
 و دوم مری که مجری طعام است و بفارسی آن اسرخر روزه میگویند و سوم و چهارم دو وچ که مجری خونی است و
 بفارسی آن ریشه رگ میگویند و این ثابتست بحديث پیغمبر ص و نزد شافعی راجع بابرست که اگر تا نمایند بر قطع دو رگ که
 حلقوم و مری است و نزد مالکین جائز نیست که اگر تا کرده شود بر سه رگ از آن چهار بکشد شرط است که همه بریده شود و نزد ابي حنيفة حلال است
 و جمیع وقتیکه بریده شود سه رگ از آن چهار هر کدام که باشد و ابو یوسف و لیث بن عقیله ازین قول
 و گفت و اجب است که بریده شود حلقوم و مری و یک رگ دیگر از دو شش رگ نیز زیرا چه مقصود از بریدن دو شش رگ ریختن خون است پس
 یکی از آن قائم مقام دیگر میشود و بجهت آنکه هر دو مجری خون است اما حلقوم مخالف مری است زیرا چه حلقوم مجری نفس است و مری مجری
 طعام پس ضرورتست که بریده شود این هر دو چه یکی از آن ناب و دیگر نمیشود اندک و دلیل ابي حنيفة بر اینست که اکثر قائم مقام
 کل میشود و بسیاری از احکام شرع و هرگاه سه رگ بریده شود از جمله آن چهار اکثر بریده میشود و آنچه مقصودست حاصل میشود
 و مقصود نیست که ریخته شود خون و روح بزودی بیرون شود زیرا چه بعد از بریدن سه رگ از جمله چهار رگ مذکور زنده نمی ماند
 و جمیع پس اگر اگر تا نموده شود بر قطع سه رگ تا که زیاده تعذیب لازم نیاید و است بخلاف آنکه اگر بریده شود دو رگ زیرا چه قطع اکثر
 که قائم مقام قطع کل است یا قه نشد و میشود پس آنچه حلال نخواهد شد بجهت احتیاط بجانب حرمت و نزد محمد و شافعی است که اکثر
 هر رگ از چهار رگ بریده شود زیرا چه هر رگ اصل است بذات خود بجهت آنکه جداست از دیگر و گفته است محمد راجع صغیر که
 اگر بریده شود نصف حلقوم و نصف هر دو احد از دو شش رگ حلال نمیشود و جمیع و اگر بریده شود اکثر حلقوم و اکثر هر دو احد از دو شش
 پیش از آن که میسر میشود حلال است و درین هیچ اختلاف نقل نکرده است مسئله ۱۳ - اگر فرج کند کسی بناخن یا شاخ یا بدن از پیش و پشت
 این جمیع باک نیست بشرطیکه از بدن شاخ منزع باشد یعنی برکنده از موضع خویش اما این عمل مکروه است زیرا چه درین عمل استحسان جزو آدمی
 لازم می آید و نیز تعذیب حیوان لازم می آید و در آن نماز و یم با نیکه نیک کنیم فرج را یعنی بطوری فرج کنیم که آسان شود و در حیوان

و ان تخم الشاة قبل ان تبرد یعنی تسکن من الاضطراب و بعد لا المولا لیکرم النعم والاسلم الا ان الکرامه تلحق بها
وهو یاده الا لوقبل الذبح او بعدة فلا یوجب التحريم فلهذا قال توکل ذبیحته **قال** وان ذبح الشاة من قفاها
فیقیمت حیة حتی قطع العروق حل لتحقق الموت بها مذكوة ویکرم لان فيه زیادة الالم من غیر حلة فصار کما اذا جرحها ثم قطع
الاصابع وان ماتت قبل قطع العروق لم توکل لیس فی الموت بالیس بذکوة وینها **قال** وما استأذن من الصبیاء فذکوة الذبح وما
تخش من النعم فذکوة العقر الذبح لان ذکوة الاضطراب انما یصار الیه عند الذبح عن ذکوة الاختیار علی ما مر العجز متحقق فی الوجه
الثان دون الاول وکذا ما ترثی من النعم فی بیری قطع الذبح عن ذکوة الاختیار بلابینا و قال مالک لا یحل بذکوة الاضطراب فی الوجهین
لان ذکوة نادراً وحق نفق المعاتب حقیقة العجز وحق تحقق فیصار الی البطل کیف وانا لا نسلم الذکوة بل هو غالب فی الکتاب اطلق فیما
توخش من النعم وعن محمد ان الشاة اذا نذت فی الصحره فذکوة فیما العقر وان نذت فی المصرا لا یحل بالعقر لانها لا تدفع عن نفسها فیمكن
اخذها فی المصرا فلا یجوز والمصرا و غیره سواء فی البقر البعیر لانها مایة فکان عن انفسهما فلا یقید علی اخذها وان نذت فی المصرا
فیتحقق العجز والاضیال کالنذ اذا کان لا یقید علی اخذها حتی لو قتلها المصرا لعلیه هو یزید الذکوة کما **قال** المستحب الابل الغیر

مسئله ۱۴ - مکروه است انیکه بشکند که درون ذبیحه را پیش از آن که ساکن گردد و اضطراب و بعد از آن که ساکن گردد و مکروه است
شکستن کردن و پوست کشیدن آن زیر را چه نیست الم آن را در وضو است **مسئله ۱۵** - اگر چه کسی گوشتی را از اجابت نظام آن چو که بریدر گاه می آید
در وقت حیات گوشتی ببقای روح آن حلال است زیرا که آن گوشت سبب فوج و لیکن فوج با میطور مکرر و است زیر را چه در آن زیاده الم و تغذیه
بغیر حاجت پس نماند آن شد که زخمی بود گوشت را اولاً و بعد از آن بریدر گاه می آید و اگر گوشت پیش از بریدن رگها
حلال نیست زیرا چه مرد پیش از آنکه فوج شود **مسئله ۱۶** - هر جانور یکدانه منوس است از انسان ورم می کند پس طریق فوج آن
بریدن رگهای مذکور است و هر جانور یکدانه وحشت دارد و از انسان ورم می کند پس طریق فوج آن نیست که بی زندان را و زخمی کند
آن را زیرا چه حاجت بذبح فطراری در صورت عجز است از فوج اختیاری و عجز متحقق است در صورت دیم و در صورت اول و همچنین در
فوج اضطرابی در جب الزم که در چاه افتد و عجز از فوج اختیاری آن متحقق گردد و گفته است امام مالک ح که حلال نیست ذبیحه
در هر دو صورت اعنی در صورت وحشت جانور و در صورت افتادن آن در چاه زیرا چه این نادرست و علمای ماح میگویند
که حقیقت عجز از فوج اختیاری که معتبر است تحقق است درین دو صورت پس لازم است که اختیار کرده شود بد آن که فوج
اضطرابی است و قول وی که نادرست مسلم نیست بلکه اکثر اتفاق میشود و همچنین در رد قدوری مطابق آورده است که رواست
فوج اضطرابی در جانور یکدانه وحشت میکند از انسان و مردوسی از محمد ح نیست که اگر گوشتی را بکند در صحرا پس فوج اضطرابی
در آن جائز است و اگر رم کند میان شهر پس حلال نمیشود بذبح فطراری زیرا چه در شهر گرفتن آن ممکن است پس عجز از فوج فطری
ثابت نشد و در حق گا و دشت شهر و صحرا هر دو برابر است زیرا چه شتر و گاو و وضع میکند از خود گیرنده را ف ب سبب قوت و شاخ
و دندان که حکم سباع وارد پس ممکن نیست گرفتن آن اگر چه رم کرده باشد و انشای شهر پس فوج اختیاری متعذر است و هر دو
کردن شتر و گاو و مانند آن بمنزله رسیدن است و قتی که گرفتن آن مقدور نباشد پس اگر حمله کرد بر مردی و کشت آنرا و انرا نیست فوج
حلال است خوردن آن **مسئله ۱۷** - مستحب در حق شتر خمر است بجهت آنکه موافق سنت است و نیز رگهای آن مجمع در منخر است

فان ذبحها جاز ویکره المستحب فی البقره الغنم الذبح فان نحرها جاز ویکره اما الاستحباب فيه لموافقة السنة المتعارفة ولا اجتماع العروق فیها فی النحر و فیها فی المتأخر و الکراهیه لمخالفة السنة و هی لمعنی فی غیره فلا تنضم الجواز والحل خلافا لما یقولہ مالک رحمه الله **قال** ومن نحر ناقه او ذبح بقره فوجان فی بطنها جلیتها میتا لم یحل کل شئ من شئ و هذا عند ابی حنیفه و هو قول زفر المحسن بن زیاد رحمهما الله و قال ابی یوسف و محمد رحمهما الله اذا تم خلقته اکل و هو قول الشافعی لقوله علیه السلام ذکوة الجنین ذکوة امه و لان جزء من الام حقیقه لان فیها متصل بها حتی یفصل بالمقراض و یتغذی بغذاؤها و یتغذی بنفسها و کذا حکما حتی ینحل فی البیع الوارد علی الام و یعتق باعنا قها و اذا کان جنینها فانه یخرج فی الام ذکوة له عند الجمهور عن ذکوة کما فی الصید و له انه اصل فی الجنب حتی یتصل حیاته بعد موتها و عند ذلک یفرق بالذکوة و لهذا یفرق بايجاب العرة و یعتق باعنا ق مضان الیه و یصح الوصیه له و به و هو حیوان دموا و ما هو المقصود من الذکوة و هو التمییز بین الدم و اللحم لا یحصل یخرج الهم اذا هو لیس بسبب لخروج الدم عنه فلا یجعل تبعاً فی حقه بخلاف الجرح فی الصید لانه سبب خروج ناصه فایقام مقام الکامل فیہ عند النحل و انما ینحل فی البیع تحریراً لاجل انه کلا ینفسد باستثنائه و یعتق باعنا قها کلا ینفصل من الحرة و لد رقیق

و یخرج آن نیز جائز است ولیکن مکروه است بجهت مخالفت سنت و سحر در گا و و گوسفند و بچ است زیرا چه بوافق سنت است و نیز رگهای آن مجتمع در مخرج است و نحر آن نیز جائز است اما مکروه است بسبب مخالفت سنت و امام مالک گفته است که اگر شتر را فوج کنند و گا و و گوسفند را نحر حلال نیست زیرا چه خلاف مشروع است و باید دانست که نحر عبارتست از بریدن گها در پایین و نزدیک سینۀ و مراد از فوج بریدن رگهاست در جانب بالایی گاو زیرا شتر و گاو و بز و بز که منبت و دندان است و آن را فک اسفل میگویند و مسئله ۲۴ - اگر نحر کرد کسی شتر یا بچ کرد گا و و بز و چنین مروه یافت و شکم آن پس آن جنین حلال نیست مودشته باشد یا نه بسته باشد این قول ابی حنیفه است و باین قایل اند از فروحسن بن یاروح و صاحبین گفته اند که اگر تمام شده باشد خلقت آن حلال است و این مختار شافعی است نیز بسبب آنکه پیغمبر مروه است که فوج چنین فوج مادر است و اعنی فوج مادر قائم مقام فوج چنین است و بجهت آنکه جنین جزو است از اجزای مادر از روی حقیقت زیرا چه جنین متصل است بمادر حتی که جدا گردد و میشود بکار و مقراض و غذا میشود و بعد از ای مادر و نفس میگیرد و به نفس مادر و همچنین جنین جزو مادر است از روی حکم نیز زیرا چه داخل میشود ربع مادر و از او میشود بسبب از او شدن مادر و هرگاه ثابت شد که جنین جزو مادر است پس فوج مادر قائم مقام فوج چنین است و قتیکه فوج آن متعذر باشد چنانچه در حق شکار و نحر هر جا که رسد قائم مقام فوج میشود و دلیل ابی حنیفه نیست که جنین اصل است در حق حیات معنی حیات علوه و در حق آنکه من است حیات آن بعد از مدون مادر لهذا صلحه فوج کرد و میشود اگر ندیده باشد و مروه لازم می آید اگر ملاک کند کسی آنرا و او میشود فقط و قتیکه از او کند آنرا فقط و مالک آن صحیح است و بیت بان برای او و آن حیوان مویت مقتضی از فوج نیست که خون گوشت از یکدیگر ممتاز گردد و این مقصود حاصل نمیشود بسبب فوج کردن مادر پس فوج مادر چگونه قائم مقام فوج آن خواهد شد بخلاف نحر کردن بر شکار زیرا چه هم موجب فوج خون است اگر چه ناقص باشد پس قائم مقام فوج خواهد شد و قتیکه متعذر باشد و داخل میشود جنین ربع ملو بجهت آنکه اگر داخل نشود صحیح نمیشود مع مادر پس این ضرورت داخل در ربع میشود و جنین بسبب از او شدن مادر متعلق میشود از مادر و فرزند ندرند و الله اعلم

ک

فاشیه السمک وناقوله تعالی و یحرم علیه الخبث و ما سبی السمک بحیث و نفی رسول الله علیه السلام عن و اعین فی فی
 الضیفی و نفی عن بیع السرطان و الصید المذکور فی کتاب الخمر علی الاصل و فی مباح فیما لا یحل و المیتة المذکوره فیما روی عن
 علی السمک و هو حلال مستثنی من ذلك لقوله علیه السلام اهلقت لنا میتتان و دمان اما المیتتان فالسمک و الحیوان و اما الدمان
 قال کبیر و الطحال **قال** و بکیر اهل الطافی منه و قال مالک و الشافعی رحمهما الله لا بأس به لا ینقض ما روینا و کان میتة الحیوان
 بالحل بالحدیث و لکن ما روی جابر رضی الله عنه عن النبی علیه السلام انه قال ما مضی عنه الماء فکلوا و ما لفظه الماء فکلوا
 و ما لفظه لا تأکلوا و عن جماعة من الصحابة مثل من هذا و میتة البحر ما لفظه البحر لکن من ته مضافا الی البحر ما مات فی
 من غیره **قال** و لا بأس باکل الجویث و المار ما هی و انشاع السمک و الحیوان بلا ذکره و قال مالک لا یحل الجراد الا ان یقطع الاخراسه
 و یشیه لانه صید البر و لکن یجب علی الحرم بقتله جزء یشیه لیکون به فلا یحل الا بالقتل کما فی سائر احوال و الحیة علیه ماروینا و سئل
 علی رضی الله عنه عن الجراد یاخذ من الارض و فیها المیت و غیره فقال کله کله و هذا عند من فصاحت
 و دل علی اباحته و ان مات حتف انفه یحلان السمک اذا مات من غیره لا یأخذ صیداه بالنظر الی اردی الطافی ثم الاصل
 فی السمک عندنا انه اذا مات باقیة یحل کما لما خذ و اذا مات حتف انفه من غیره لا یحل کما لفظ فی
 و تنسحب علیه فروع کثیرة یدلها فی کفایة المتتبی و عنه التامل یقف المتبریز علیها منها اذا قطع بعضها
 فمات یحل اکل ما أبین و ما بقی لان موته باق و ما أبین من الحی و ان کان میتا فصیقه حلال و فی الموت
 بالبحر و البر و ایتان و الله اعلم بالصواب

پس دیگر جانوران آبی مانند ماهی شدند و دلیل علمای مایح علی غیبت که او تعالی در قرآن مجید فرموده است که حرام کرد و خدای
 بر آدمیان جنایت را و دیگر جانور آبی غیبت است و دوم نیست که پیغمبر صلعم نمی فرموده است از خوردن و و اینکه در آن
 عموک باشد و نیز نمی فرموده است از بیع سرطان و لفظ صید که مذکور است در آیت قرآن مجمل است بر معنی مصیدی یعنی شکار کردن
 بمعنی شکار کرده نیست و همچنین مرده که مذکور است در حدیث بجز مجمل است بر ماهی مرده که حلال و مستثنی است از ان
 بجهت قول پیغمبر صلعم که حلال گردانیده شد برای ما و مرده یعنی ماهی و طخ و دو خون یعنی جگر و سپرز **مسئله ۹-**
 ماهی طافی یعنی ماهی که از خود مرده بر روی آب برآمده باشد مکروه است و نزد امام مالک و شافعی حرام است بجهت آنکه
 در آیت قرآن که بالا مذکور شد هیچ تفصیل نیست و بحجت آنکه مرده بجز موصوف بجهت است در حدیثیکه بالا مذکور شد و
 دلیل علمای مایح حدیث پیغمبر صلعم است که روایت کرده است آنرا جابر رضی که آن سرور صلعم فرموده که هر ماهی که خشک شود
 از ان آب بخورد یا آنرا هر ماهی که بکشد از آن آب بخورد یا آنرا ماهی که طافی است بخورد یا آنرا و نیز از جماعه از صحابه رض
 مثل مذهب مامو نیست و مرده بجز همان ماهی است که بنید از آنرا بجز تافضان شود موت آن بسوی بحر نه، هر که بمیرد
 در آب بدون آفت **مسئله ۱۰-** مباح است خوردن جریس که فو عیست از ماهی و مباح است خوردن مار ماهی
 و جمیع قسام ماهی و طخ بدون نج و گفته است مالک ح که حلال نیست طخ مگر آنکه گیرنده آن پیر و سر آن را و بریان کند زیر اچین
 از میبد برست لهذا واجب میشود بر مردم بسبب کشتن آن جزا پس حلال نخواهد بود مگر یکشتن چنانکه این حکم است در سائر صید
 بر وجهت بروح قول او تعالی و حدیث پیغمبر صلعم است که بالا مذکور شد و نیز مرویست که پرسیده شد از علی رض از خوردن طخ
 که بگیرد آن را کسی از زمین و در آن مرده و غیره مرده هر دو باشد پس فرمود رض کله کله یعنی بخورد تمام آن او این حالت میکند
 بر اباحت آن اگر چه یافت سمای مرده باشد و قاصد نزد علمای مایح نیست که هر ماهی که یافت بجز حلال است مانند ماهی که
 صید کرده شود و هر ماهی که از خود بمیرد و بغیر آفت حلال نیست مانند ماهی طافی و در ماهی که بسبب گرمی یا سردی میمیرد نیز روایت و اندک علم

کتاب الاضحية

قال الاضحية واجبة على كل حر مسلم مقيم من سائر بلاد الاضحية عن نفسه وعن وليه الصغار اما الوجوب فقول ابی حنیفة ومحمد وشراف والحسن واحمدی الروایتین عن ابی یوسف رحمہما اللہ وعندہما سنة ذکرہ فی الجوامع وهو قول الشافعی و ذکر الطحاوی عن علی قول ابی حنیفة واجبة وعلى قول ابی یوسف ومحمد سنة موکدة وقد کذا ذکر بعض المشائخ الاختلاف وجه السنة قوله علیه السلام من اراد ان یفجی منکم فلا یأخذ من شیء والخفارة شیئا والتعلیق بالارادة ینافی الوجوب ولا ینافی ان كانت واجبة علی المقيم لو جبت علی المسافر لانہما یختلفان فی الوظائف المالية کالذکر و صار کالعنبرة ووجه الوجوب قوله علیه السلام من وجد سعة ولم یفجی فلا یقر بن مصلانا ومثل هذا الوعیہ لا یلحق بترك غیر الواجب ولا ینافی قرينة یضاف الیها وقتها یقال یوم الاضحية وذلك یقین بالوجوب لان الاضحية للاختصاص وهو بالوجوب والوجوب هو لمفوض الی الوجوب ظاهرا بالنظر الى الجنس عمن اراد ان لا یفجی من سبب یشق علی المسافر استحضارها فینفقت بعضی الوقت فلا تجب علیہ بمنزلة الجمعة والمأد بالارادة فیما روى الله علی ما هو ضد السہول الخیر والعنبرة منسوخة وهي بشاة تقام فی رجب علی ما قبل وانما یختص الوجوب بالحیة لانها وظیفہ مالیه لا تتادی الا بالملك والمالك هو الحر وبلاسلام لکن ینافی قرينة وبلاقامة لما بیننا والیسار لما سربنا

کتاب الاضحية

اعنی قربانی مسلمہ ار قربانی واجب بر ہر انسان مسلمان کہ آزاد باشد بشرطیکہ مالک نصاب باشد و روز عید قربان و مقيم باشد و این نزد امام ابی حنیفہ و محمد و زفر و حسن و دیرکلی و در روایت ابی یوسف است و در روایت دیگر از ابو یوسف و نزد شافعی رح سنت است و طحاوی رح گفته است کہ نزد ابی حنیفہ حج و قربان واجب است و نزد صاحبین رح سنت موکدة است و وجہ سنت شدن آن کی نیست کہ پیغمبر صلعم فرمودہ است کہ ہر کس از شما خواهد کہ قربانی دہد پس نباید کہ گیرد هیچ چیز از پشم و ناخن آن و این تعلیق بخوابش است و تعلیق بخوابش منافی وجوب است و دوہم نیست کہ اگر قربانی دادن بر مقيم واجب بود ہر آنکہ بر مسافر هم واجب میشود زیرا کہ مقيم و مسافر وظائف مالیہ برابر اند مانند زکوة پس قربانی مانند غیرہ شد کہ عبارت از ذبیحہ کہ در شہر رجب در ایام جاہلیت آن اقرب میخواستند و در صدر اسلام هم معمول بود و وجہ وجوب آن کی توانی غیر سنت مسلمہ کہ شخصی را کہ حاصل شد توانائی و ندان و قربانی پس نباید اورا کہ نزدیک شود و مصلای مارا و امثال این عجیب و غریب وجوب لاحق نمیشود و دوہم نیست کہ قربانی عبادت نیست کہ مضائق میشود بمسوی آن وقت آن چنانکہ گفته میشود یم الامضی اعنی روز قربانے فاین اضافت مبنی است از وجوب آن زیرا کہ اضافت برای اختصاص است و اختصاص نمیشود مگر بوجود و وجوب منحصہ بمسوی وجود و این حکم عام است بطر تمامی مکلفان اعم از مقيم و مسافر ولیکن ادای واجب مختص میشود باسباب آن کہ حاضر کردن آن بر مسافر شاق میشود از حیث بسبب گذشتن وقت آن فوت میشود و بر مسافر واجب نمیکرد و مانند نماز و ہر امر از خواہش کہ مذکور است در حدیث سابق مذکور است نہ برای تجزیر و تمیز و نسخ شدہ است بسبب اضحیہ و وجہ اشتراط آزادی برای وجوب قربانی نیست کہ اضحیہ از وظائف مالیہ است کہ ادا کردہ نمیشود مگر بملک و ملک ثابت نمیشود مگر برای آزادی و وجہ اختصاص باسلام آن است کہ قربانی عبادت است و وجہ اختصاص بمقيم شاق بودن استحضار اسباب ادا بر مسافر است چنانچہ بالاندک مذکور شد و وجہ اشتراط توانائی نصاب در حدیث سابق ذکر یافت

من اشتراط السعة ومقدار ما يجب به صدقة الفطر وقد مر في الصوم والوقت وهو يوم الاضحية لانها مختصة به وسبب من مقدار الا ان شاء الله تعالى وتجب عن نفسه لانه اصل في الوجوب عليه على ما بينا وروى عنه ولده الصغير لانه في معنى نفسه فيلحق به كما في صدقة الفطر وهذا رواية الحسن عن ابي حنيفة رحمه الله وروى عنه انه لا يجب عن ولد وهو ظاهر الرواية بخلاف صدقة الفطر لان السبب هناك ليس بميل له ويلي عليه وهما موحدان في الصغير وهذه قرينة محضنة والاصل في القرب ان لا تجب على الغير بسبب لغيره لانه لا تجب عن عبد وان كان يجب عنه صدقة الفطر وان كان للصغير مال يفي عنه ابوه او وصيه من ماله عند ابي حنيفة والابن ينفذ رخصتهما الله وقال محمد وزفر الشافعي رحمهم الله يفي من مال نفسه لامن مال الصغير فالخلاف في هذا الكائنات في صدقة الفطر وقيل لا يجب التقضية من مال الصغير في قولهم لان القربة تنادي بالاساقاة والصدقة بعد بها تطوع فلا يجب ذلك من مال الصغير ولا يمكنه ان يأكل كله والا يحوان يفي من ماله ويأكل منه ما يمكنه ويتباعد بما بقي ما يتقصر عنه **قال** وينجز عن كل واحد منهم شاة او يد ببقرة او بدنة عن سبعة والقياس ان لا تجوز الا عن واحد لان الاساقاة واحدة وهي القربة الا ان تركناه بالانزاه وهو ما روى عن جابر رضي الله عنه قال سمعنا رسول الله عليه السلام يقول البقرة عرسبعة والبدنة عن سبعة ولا نفق في الشاة فبقي على اصل القياس فبحر عن خمسة او ستة وثلاثة ذكره محمد في الاصل

ومقدار انصاب خير ليست له واجب يشود بان صدقة فطر خياطة كدرت بيان ان در كتاب الصوم ووقت آن يوم الاضحية است **مسئله ۲** - قربانی واجب است بر انسان بجهت ذات او زیراچه وجوب بذات انسان اصل است چنانچه بالانذکورش و بجهت فرزند وی که صغیر است زیراچه فرزند صغیر در معنی ذات وی است پس ملحق خواهد بود بان چنانچه همین حکم است در صدقه فطر و این روایت حسن است از ابی حنيفة و روایت دیگر از ابی حنيفة نیست که بجهت فرزند صغیر واجب نیست و این بخلاف روایت است بخلاف صدقه فطر که بجهت فرزند صغیر واجب است زیراچه سبب وجوب صدقه فطر بر مرد بجهت آنکس است که مؤنت او بر آن مرد و آن مرد را ولایت بر او باشد و آن مرد در صغیر موجود است زیراچه مؤنت صغیر بر پدر و ولایت پدر بر صغیر است و آنچه دادن عبادت مختص است و اصل در عبادات آن است که بسبب غیر بر غیر واجب نشود و لهذا واجب نمیشود قربانی بجهت بنده اگر چه واجب میشود بجهت او صدقه فطر و اگر برای صغیر مال باشد قربانی دهد برای او پدر او یا وصی او از مال مذکور نزد ابی حنيفة و ابی یوسف و محمد و در فرج و شافعی گفته اند که قربانی دهد پدر از مال خود نه از مال صغیر و اختلاف این علماء در قربانی مانده اختلاف آنهاست در صدقه فطر و بعضی گفته اند که قربانی از مال صغیر با اتفاق علماء جائز نیست زیراچه قربانی که عبادت است او میشود از نیتن خون آن و صدقه بعد از ان جمیع است پس از مال صغیر جائز نخواهد شد و نمیرسد پدر و وصی را که بخورند تمام قربانی را و اصح آنست که نزد امام ابی حنيفة و امام ابی یوسف رحم قربانی نماید پدر یا وصی از جانب صغیر از مال وی و بخورند از آن آنچه قابل خوردن است و باقی آنچه قابل انتفاع است بعین آن چون پوست و غیره صنف و شند آنرا **مسئله ۳** - قربانی برای یک نفر یک گوسفند است و برای هفت نفر یک گاو یا یک شتر است و قیاس آنست که جائز نشود قربانی یک گاو یا یک شتر مگر از یک کس زیراچه در قربانی عبادت نیست مگر ریختن خون و این ریختن یک خون است ولیکن ترک کرد و شد قیاس بسبب حدیث که مرویست از جابر رضی که گفت رضی قربانی دادیم ما بار سوار شدند صلیکما و از هفت کس یک شتر از هفت کس و حق گویند هیچ نفر نیست پس آن باقی ماند بر قیاس جمیع و مسطور ذکر کردیم است که جائز است قربانی کردن یک گاو یا یک شتر از پنج نفر یا شش نفر یا از نه نفر

وَابُو بَكْرٍ وَعُمَرُ بْنُ الْكَاهِلِ يُضْحِيَانِ إِذَا كَانَ نَهْ سَافِرِينَ وَعَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَى الْمَسَافِرِ جُمُعَةٌ وَلَا اضْحِيَةَ قَالَ
وَوَقْتُ الاضْحِيَةِ يَدْخُلُ بِطُلُوعِ الْفَجْرِ مِنْ يَوْمِ الْاَضْحَى لَا يَجُوزُ لِأَهْلِ الْأَمْصَارِ أَنْ يَخْرُجُوا حَتَّى يَهْبِطَ الْإِمَامُ الْعِيكَ فَمَا
أَهْلُ السَّوَادِ قَبْضُ بَعْدَ الْفَجْرِ وَالْأَصْلُ فِيهِ قَوْلُهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَنْ خَرَجَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَلْيَعُدَّ بِجَنَّتِهِ وَمَنْ ذَهَبَ
بَعْدَ الصَّلَاةِ فَقَدْ تَمَّ لِنَسْكَه - وَأَصَابَ سَنَةَ الْمُسْلِمِينَ وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنْ أَوَّلَ لِنَسْكَائِي فِي هَذَا الْيَوْمِ الصَّلَاةُ تَمَّ لِاَضْحِيَةِ
غَيْرِ إِنْ هَذَا الشَّرْطُ فِي حَقِّ مَنْ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَمَوَاطِنُ مَخْرُوجِينَ أَهْلُ السَّوَادِ وَلَئِنْ تَأَخَّرَ لِاحْتِمَالِ التَّشَاغُلِ بِهِ عَنْ الصَّلَاةِ
فَلَا مَعْنَى لِلتَّأَخُّرِ فِي حَقِّ الْفَرْدِ وَلَا صَلَاةٌ عَلَيْهِ وَمَا رَوَيْنَاهُ حُجَّةً عَلَى مَالِكٍ وَالتَّائِبُ رَحِمَهُمَا اللَّهُ فِي نَفْيِ الْحُجَّةِ إِنْ
بَعْدَ الصَّلَاةِ قَبْلَ خُرُوجِ الْإِمَامِ تَمَّ الْمَعْتَبَرُ فِي ذَلِكَ مَكَانِ الْأَضْحِيَةِ حَتَّى لَوْ كَانَتْ فِي السَّوَادِ وَالْمَضْعِي فِي الْمَصْرِ جَوَّزَ كَمَا نَشَأَ الْفَجْرُ
وَلَوْ كَانَ عَلَى الْعَكْسِ لَا يَجُوزُ إِلَّا بَعْدَ الصَّلَاةِ وَحَبْلَةُ الْمَصْرِيِّ إِذَا اسْرَادَ التَّجْمِيلُ أَنْ يَبْعَثَ بِهَا إِلَى خَارِجِ الْمَصْرِ فَيُفْقَى بِهَا
كَمَا طَلَعَ الْفَجْرُ هَذَا لَا يَنْشَأُ الذِّكْرُ مِنْ حَيْثُ انْهَاطَ لِقَطْعِ بَهْلَاكَ الْمَالِ قَبْلَ مَقْعِ أَيَّامِ الْحُكْمِ لِذِكْرِهِ بِهَذَا النَّصَابِ
فَيُعْتَبَرُ فِي الصَّرْفِ مَكَانَ الْمَحَلِّ لَا مَكَانَ الْفَاعِلِ اعْتِبَارًا بِهَا بَخْلَافِ صَدَقَةِ الْفَطْرِ لَا نَهْ لَا لِقَطْعِ بَهْلَاكَ الْمَالِ
بَعْدَ مَا طَلَعَ الْفَجْرُ مِنْ يَوْمِ الْفَطْرِ وَلَوْ خَرَجَ بَعْدَ مَا صَلَّيَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ وَلَوْ يَصِلُ أَهْلُ الْحَنَانَةِ أَجْزَاءَهُ سَتَحْسَبُ أَنَّهَا صَالِحَةٌ
مَعْتَبَرَةٌ حَتَّى لَوْ أَكْثَرْنَا بِهَا أَجْزَاءَهُ وَكَذَلِكَ عَلَى هَذَا عَكْسُهُ وَقِيلَ هُوَ جَائِزٌ قِيَاسًا وَاسْتِحْبَابًا

وَابُو بَكْرٍ صَدِيقُ رَضٍ وَعُمَرُ فَارُوقُ رَضٍ وَحَالَاتُ سَفَرٍ قَرَّبَانِي نِيكَرُ دَنُورِ مَوِيسْتَ ارْ عَلَى مَرْتَعِي مَقِي كَيْمُ كَيْفَتْ
وَاجِبُ نَيْسْتِ بِرِ مَسَافِرِ نَمَازِ جَمْعَهُ وَنَهْ تَسَرُّبَانِي مَسْأَلَةٌ - وَقْتُ تَسَرُّبَانِي از صَبْحِ رُوزِ عِيدِست و نِيكُن
جائز نیست شهریان را که ذبح کنند مگر بعد از فراغت امام از نماز عید اما اهل دیه را جائز است که ذبح کنند بعد از صبح روز عید
و اصل در نیاب قول پیغمبر صلعم است که فرموده است شخصی که قربانی کند پیش از نماز پس باید که باز قربانی کند و شخصی که قربانی کند
بعد نماز پس تحقیق تمام میشود و آنکه او و بجای آنکه او نیست مسلمان را و نیز فرموده است صلعم که اول نیک مادر روز نهمی نماز است
بعد از آن قربانی و لیکن این شرط در حق کسی است که نماز برود و واجب است و آن شهر نیست نه اهل دیه و بجهت آنکه حکم تأخیر در قربا
بجهت آنست که بسبب آن از نماز باز نماز پس سبب تأخیر در حق اهل دیه که نماز بر آنها واجب نیست یافته نمیشود و امام مالک رج
و شافعی رج گفته اند که اگر بعد نماز و پیش از قربانی امام قربانی کند کسی جائز نیست و حدیثی است که بانی که بالاندک و شربت بر آنها
و لیکن معتبر در جواز و عدم جواز قربانی پیش از نماز مکان قربانی است پس اگر قربانی در دیه باشد و قربانی کند در شهر جائز است
ذبح قربانی در وقت صبح و اگر امر بر عکس آن باشد جائز نیست مگر بعد از فراغت از نماز و سر آن نیست که قربانی مانند زکوة است
در نیکه ساقط میشود بسبب هلاک شدن مال پیش از گذشتن ایام خرچینا که زکوة ساقط میشود بسبب هلاک شدن نصاب پس معتبر
در ذبح قربانی مکان قربانی است نه مکان قربانی و هندی بقیاس زکوة و نصاب آن بخلاف صدقه فطر که ساقط میشود اگر هلاک شود
مال بعد از طلوع فجر و در نظر و شهر می اگر خواهد که در قربانی تجلیل کند و پیش از نماز از آنجا پس حیل آن نیست که قربانی را بریدن
فرستد که بعد از طلوع فجر قربانی داده شود و بریدن شهر و این صحیح است زیرا چه معتبر در جواز قربانی مکان است چنانکه گذشت مسئله
اگر ذبح کنند قربانی را بعد از آنکه فراغت نموده اند اهل مسجد از نماز و پیش از آنکه نماز شود و عید گاه جائز نیست از روی تحسان
زیرا چه نماز مسجد معتبر است حتی که اگر اکتفا کنند بآن و نگذارند نماز و عید گاه کفایت میکند و همچنین جائز است اگر ادا کنند
قربانی را بعد از آنکه فراغت نموده اند اهل عید گاه از نماز و پیش از آنکه نماز شود و مسجد بعضی گفته اند که جائز است از روی تحسان قیاس

قال ولا تقذفوها كثيرا ذنبا وان بقي اكثر الاذن والذنب جاز كان للاك شحكم الكل بقاء ودماء باوان العبد العسير لا يمكن التحرز عنه فحعل عفا واختلف الرواية عن الجذفة في مقدار الاكثر ففي الجاهل مع الصغير قطع من الذنب والاذن والعين او الالة الثلث واقل اجزاء وان كان اكثر لم يجز لان الثلث تقذف فيه الوصية من غير ماء الورقة فاعتبر قليلا وقليل فاما زاه لا تقذف الا برضاهم فاعتبر كثيرا وورد عن الربيع انه يحكي حكاية الكمال على ما مر في الصلوة ويترى الثلث لقول له عليه السلام في حديث الوصية الثلث والثلث كثير وقال ابو يوسف ومحمد اذا بقي الاكثر من النصف اجزاه اعتبارا للحقيقة على ما تقدم في الصلوة وهو اختيار الفقيه الى الثلث وقال ابو يوسف اخبرني بقوله بالحدفة فقال قل من قال ذلك قيل من جاز منه الا قال لي يونس وقيل معاوية فاقرب من قولك وفي كذا النصف ما نفاك وابتان عنهما كما في الكتاب والعضو عن ابي يوسف ثم معرفة المقدار في غير العين متيسر في العين قالوا لشد العين المعيبة بعد ان لا تقبل لشد لسانا او يمين ثم يقر بالعلف اليها قليلا قليلا فاذا اراد قص من منيع اعطى على ذلك المكان ثم تشد عليها الصخرة وقر باليها العلف قليلا قليلا حتى اذا رأت من مكان اعلم عليه ينظر الى تفاوت ما بينهما فان كان ثلثا فالذاهل الثلث وان كان نصف فالنصف **قال** ويجوز ان ينهي بالتحاء وهي التي لا وزن لها لان القرن لا يتعلق به مقصو وكذا مكسب القرن لما قلنا وان خصي لان تحتمل اطلب وقد صرح النبي صلى الله عليه وسلم مني بكيشن الحلبين موصي بين والكرلاء وحي المجنونة وقبل هذا اذا كانت تعطف لانه لا يخل بالمقصود اما اذا كانت لا تعطف لا تعجز به وانجر باء ان كانت سمينة جاز لان انجر ب في الجوز ولا نقصان في اللحم وان كانت مهزولة لا يحل لان الحجب في اللحم فانقصت اما الحمة وهي التي لا انسان لها فمن ابي يوسف انه يعتبر في الانسان الكثرة والقله وقوله ان بشره لا يمكن الا اعتلافا كما هو المستعمل في الجاهل

ونيز جاز نيت انما اكثر كوش ان لا اكثر من ان يريده باشد و جائز است اكثر ان باقي شديز جاز و بريد شديز باقي ماند ان كثر در كل ست و بخت انما كثر از عيب قليل مكنيت پس ان عفوست قيرين مقدار اكثر ان ايجين ح روايت مختلفه آمده است پس در جامع صغير از مرويست كه اگر بريد شود از موي كوش يا چشم ياد نيه ثلث يا اكثر از ان جاز است اگر از ان زياده باشد جائز است زيرا چه ثلث مقدار كه در ان جازي ميشود و ميت بي رضاي ورشه پس ان قليل اعتبار كرده شد و چيزي كه زياده از ثلث است در ان ميت جازيست مگر بر رضاي ورشه پس ان كثير اعتبار كرده شد و چيزي روايت كرده اند كه مقدار اكثر ربع است زيرا چه ربع حكايه ميكنند از كمال چنانكه در باب نماز گذشت و بعضي روايت كرده اند كه ثلث است زيرا چه پنج غير معلم در حديث و ميت فرموده است كه ثلث كشيست و نزد صاحبين رج اگر زياده از نصف سلامت باشد پس جازيست باعتبار حقيقت چنانكه در باب نماز گذشت و چنين مختار فقيه ابو الليث است و گفته اند فقها كه طريق در یافتن مقدار ثلث چشم است كه علف ندمندان ايك روز زياد و روز بعد از ان بنند چشم عيب دار آن را و بعد از ان روز ديك كنند علف را بسوي آن اندك اندك پس از مكانيكه به بنيد علف را نشان كنند بران و بعد از ان به بنند چشم صحيح آن را و روز ديك كنند علف را بسوي آن اندك اندك پس از مكانيكه به بنيد علف را نشان كنند بران مكان و بعد از ان ملاحظه كنند كه ميان هر دو مكان چه قدر تفاوت است پس اگر تفاوت بمقدار ثلث باشد معلوم كنند كه رفته است ثلث چشم آن و اگر تفاوت كم و زياده باشد معلوم كنند كه رفته است همان مقدار **مسئله ۱۲-** اگر قرباني كند كسي آنرا كه شاخ نداشت و بجز شاخ نداشت شاخ نكست زيرا چه از شاخ پنج مقصود و متعلق نميشود و مرويست كه پنج غير معلم قرباني داد بدو بز نر بي شاخ و نيز جازيست خصي زيرا چه كوش آن خوشتر است و جازيست قول اعمي مجنون و بعضي گفته اند كه قول را اگر بعلق بخود جازيست زيرا چه در ميون و مقصود پنج خال نيست و اگر علف بخود جازيست و چنين چر بازمي گردين گرفته باشد جازيست زيرا چه جازيست بر پوست است و از ان كوش آن پنج نقصان نيست و اگر لاغر باشد جازيست زيرا چه جازيست و اما آنكه بعضي ندانند انست پس ابي يوسف جازيست كه اگر علف بخود ميت تواند جازيست و نيز مرويست از ابو يوسف كه اگر دندان بقر است جازيست مگر نه جازيست

والتسکاء وهی التي لا اذن لها خلقه لا يجوز ان كان هذا لان مقطوع اكثر الاذن اذا كان لا يجوز ان يقدیم الاذن اولی وهذا الذي ذكرنا اذا كانت هذه العيوب قائمة وقت الشراء ولو اشتراها مسلمة ثم تعيبت بسبب ما كان غنيا عليه غير ما وانما تعيب تجزیه هذه لان الوجوب على العقب بالشراء ابتداء لا بالشراء فلم تعين به وعلى الفقير بشراءه بنية الاضحية فتعینت ولا يجب عليه ضمان نقصانه كما في نصاب الزكاة وعن هذا الاصل قالوا اذا امتت المشتراة للتضحية على الميسر مكافئها اخفى ولا شيء على الفقير لو ضللت او سرقت فاشترى اخرى ثم ظهرت الاذن في ايام الفخر على الميسر ثم احدهما وعلى الفقير بجهما ولو اضحىها فاضطربت فانكسر بطلانها بجهما اجزأ استعسانا عندنا خلافا للزفر والشافعي رحمهما الله لان حالة الذبح ومقدماته ملحقة بالذبح فكانه حصل به اعتبارا وحكما وكذا الوتيعيت في هذه الحالة فافلتت ثم اخذت

من فدية وكذا بعد فدية عند عهد خلافا لابي يوسف لانه حصل بمقدمات الذبح قال والاضحية من الابل والبقر والغنم لا يباع عن شتر عاوم تغفل التضحية بغيرها من النبی علیه السلام ولا من الصحابة رضي الله عنهم قال ويجزى من ذلك كله التني فصاعدا الا الضان فان الجذع منه يجزى لقوله عليه السلام ضحى بالثنايا الا ان يعسر على احدكم فليذبح الجذع من الضان وقال عليه السلام نعمت الاضحية المجذع من الضان

وانك من اصل خلقت گوش ندار و جائز نیست زیرا چه هرگاه جائز نیست آنکه اکثر گوش او بریده شده است پس آنکه اصلا گوش ندار و بطریق اولی جائز نخواهد بود و این همه که مذکور شد وقتی است که این عیبها موجود باشد در وقت خریدن و اگر حرمه دید کرد آنرا صحیح و سالم و بعد از آن عیب دار شد بعینیکه مانع جواز است پس اگر باشد صاحب آن غنی واجب میشود بر او دیگر غیر آن و اگر باشد فقیر پس جائز است اول ذبح میشود دیگر زیرا چه قربانی واجب است بر غنی از ابتیانه بسبب خریدن پس تعین نمیشود آنکه خریده است آنرا و بر فقیر واجب نمیشود مگر و تحقیق خریدن آن را و بار او قربانی پس تعین میشود آنکه خریده است آنرا و بنا بر آن گفته اند فقها که اگر بگوید آنکه خریده شده بود برای قربانی پس واجب میشود بر صاحب آن که غنی است عوض آن دیگر و بر فقیر چیزی واجب نمیشود و اگر گرم شد یا زد و بر او آن را پس خرید صاحب آن دیگر و او بعد از آن یافت اول را در ایام نخوس واجب میشود بر صاحب

که ذبح کند یکی از آن هر کدام را که خواهد اگر غنی باشد و اگر فقیر باشد واجب است که هر دو را ذبح کند **مسئله ۱۳** اگر بغافلانه گوشت را تا ذبح کند پس اضطراب کرد و گوشت شکست پاشی آن پس ذبح کرد آن را جائز است و کفایت میکند و چنین است اگر عیب دار شد در نیالت و گرنیت و بعد از آن گرفته شد باید نگاه کرد و میوه و تهن حکم است نزد محمد رح اگر گرفته شود بعد از رنگ نیز بر غلات قول ابی یوسف **مسئله ۱۴** صحیح نیست قربانی مگر از شتر و گاو و گوسفند زیرا چه منقول نیست از پیغمبر صلعم و نه از اصحاب و می که قربانی نموده باشند بغیر این سه چیز و لیکن گاو میش داخل در جنس گاو و جانور یک از و جنس متول شود و باع مادر است و از جنس مادر شمرده میشود حتی که اگر گشنی کند گرگ بر بز ماده و پیدا شود از آن بچه قربانی دادن بان بچه جائز است **مسئله ۱۵** جائز است قربانی از این سه چیز اگر چه غنی باشد و کوچک تر از شنی جائز نیست مگر از میش که جنس آن نیز جائز است زیرا چه پیغمبر صلعم فرموده است که قربانی دهی به بنی مکر آنکه بهم نرسد شنی پس باید که قربانی دهی بجنس میش و نیز پیغمبر صلعم فرموده است نیکوتر بانی است بذبح از جنس میش

قالوا وهذا اذا كانت عظمیة بحيث لو خلط بالثنيان يشته على الناظر من بعده وانجذع من الضمان ما عمت له ستة اشهر في هذا صلب الفقهاء وذكر الزعفراني رحمه الله ابن سبعة اشهر والثاني منها ومن المعابر ستة ومن البقر ابن سنتين ومن الابل ابن خمس سنين وقد خلع البقر بالجلوس لانه من حبسه وللولي بن الاصل والوحشي يتبع الام لانها في الاصل في التبعة حتى اذا انزاع النيب على النشاء يضي بالولد قال واذا اشترى سبعة بقر ليضحي بها فوات احد قبل الفجر وقالت الولثة اذ يحسها عينه وعنكم اجزاءهم وان كان شربك الستة نصرا نيا او رجلا يريد اللحم لم يحسن عن واحد منهم وجهه ان البقرة تجوز عن سبعة لكن من شرطه ان يكون قصدا لكل القرابة وان اختلفت جهاتها كالاضحية والقران والستعة عند الاتحاد المقصود وهو القرابة وقد وجد هذا الشرط في الوجه الاول لان التضحية عن الغير عرفت قرابة الا ترى ان النبي عليه السلام ضحى عن امته على ما روينا من قبل ولم يوجد في الوجه الثاني لان النصرا ليس من اهله وكذا قصده اللحم ينافيها واذا لم يقع البعض قرابة والاراقة لا تقضي في حق القرابة لم يقع الكل ايضا فامتنع الجواز وهذا الذي ذكره استحسان والقياس ان لا يجوز وهو رواية عن ابى يوسف لانه تدرع بالانلاق فلا يجوز عن غيره كالاعتاق عن الميت لكننا نقول القرابة قد تقع عن الميت كالقصد في جلاء الاعتاق لان فيه الزام الولاء على الميت وكثر جوعها عن صغير في الولثة اوم ولد جان لما يتبين انه قرابة ولومات واحد منهم فذبحها الباقي بغير ان الولثة لا يجوز بهم لانه لم يقع بعضها قرابة وفيما تقدم وجد الاذن من الورثة فكان قرابة

ولكن گفته اند فقها كه جائز است ذبح آن اشیر طریقه و تقد و قامت بزرگ باشد یا بزرگه اگر باندك و در نظر كند کسی با شنی مشبه شود بر و و مراد از ذبح میش نز و فقها آن است كه تمام شده باشد ببران شاه و داخل در ماه هفتم شده باشد و نز و عذرانی ذبح بچه هفت ماهه میش است و شنی از جنس گوسفند میش باشد یا بزرگ گوسفند کیسه را میگویند و از جنس گاو و بچه و ساله را گینه و از جنس شتر پنج ساله را گویند مسئله ۱۶ اگر خرید هفت كس گاو یا ابرامی قربانی پس مروی از انها میش را كنه قربانی نمایند و افند و ایشان میت بان شش نفر كه ذبح كنند آنرا از جانب میت و از جانب خود با جائز است و اگر باشد شريك شش نفر يك نصرا نی یا كسیكه مقصود وی گوشت است نه قربانی پس صحیح نیست قربانی از هیچكس زیر اچه یا كلاً از هر چه هفت كس جائز است و لیكن شرط آن آنست كه قصد آن هر هفت كس عبادت باشد اگر چه جهات آن مختلف باشد مانند قربانی و ذبح قران و تمتع و نز و علمای مابح زیر اچه در نیصورت مقصود كه عبادت است و احادیث و روایات مذکور در صورت اول اعنی وفات یکی از هفت نفر موجود است زیرا چه قربانی و اذن غیر عبادت چنانچه

قربانی داد از همت خود و شرط مذکور یافته نشد در صورت دوم زیرا چه نصرا نی از اهل عبادت نیست و چنین اراده گوشت و منافعی عبادت است و هر گاه در صورت دوم از جانب بعضی عبادت نشد و ذبح و حق عبادت متجزی نیست پس كل آن عبادت نخواهد شد و جائز نخواهد بود و انيكه مذکور شد از رومی استحسان است و قیاس نیست كه جائز نشود و این كبر و ایت است از ابی یوسف ح زیرا چه قربانی تبرع است با تلاف پس جائز نخواهد بود و از غیر چنانچه جائز نیست از او كردن بنده از میت لیكن علمای مابح میگویند كه عبادت گاهی از میت واقع میشود مانند صدقه بخلاف آزاد كردن بنده از جانب میت زیرا چه در آن لازم گردانیدن و لازم است برای میت و اگر ذبح كنند آن گاو را شش كس از جانب خود و از جانب وارث صغیر و بزرگ شريك میفهم كه مرده است یا از جانب ام و ولد جائز است بحسب آنكه سابق مذکور شد كنه عبادت است و اگر میرد یکی از آن هفت كس و ذبح كند گاو را با شش كس بدون اذن شريك مرده جائز نیست زیرا چه عبادت

قال وياكل من لحم الاضحية ويطعم للاغنياء والفقراء ويخر لقوله عليه السلام كنت نهيتكم عن اكل لحوم الهنائي فكلوا منها واقتروا متى جاز اكله وهو غني جائز ان ياكل غنيا ويستعمل ان لا ينقص الصدقة عن الثلث لا ينجس ثلاث الاكل ولا دحاها روينا ولا طعام لقوله تعالى واطعموا الفقراء والمعتصم فانقسم عليها اثلاثا **قال** وتصدق بجلده ما لا يجره منها او يعمل منه الة لتستعمل في البيت كالنطع والحجاب والغربال ونحو ما كان الانتفاع به غير محرم ولا باس بان يشتري به ما ينفعه في البيت بعينه مع بقائه استهسا ئا واذ لك مثل ما ذكرنا لان للبدل حكم المبدل ولا يشتري بهما لا ينفع به الا بعد استهلاكه كالخجل ولا باس باس اعتبارا بالبيع بالدرهم والمعنى فيه انه تعزى على قصد التمول والطمع بمنزلة الجلد في الصحيح ولو باع الجلد او اللحم بالدرهم او بما لا ينفع به بعد استهلاكه تصدق بثمنه لان القرية انتقلت الى بده وقوله عليه السلام من باع جلد اضحية فلا اضحية له يفيد كراهة البيع اما البيع جائز لقيام المالك والقدرية على التسليم ولا يعطى اجر الاجزاء منها شيئا والذى عنه نهى عن البيع ايضا لانه في معنى البيع ويكره ان يجزى صون اضحيته وينفع به قبل ان يذبحها لانه التزم ما قامه القرية بجميع اجزائها بخلاف ما بعد الذبح لانه اقيمت القرية بها كمالا في الهدى ويكره ان يجلب لنسها فينتفع به كما في الصور

مسئلة ۱ - جائز است صاحب قربانی را که بخورد از گوشت قربانی و بخورد آن را هر که خواهد یعنی با سه یا بیشتر و نیز جائز است که فخر کند زیرا چه پیغمبر صلعم چنین فرموده است و هرگاه خوردن آن از روی حدیث یعنی جائز است پس خورند آن نیز یعنی جائز خواهد بود **مسئلة ۲** - مستحب است که تصدق نماید از گوشت قربانی مقدار ثلث اوزان که نمکند زیرا چه جرات صرف گوشت سه است خوردن و خوراندن و فخر کردن و آن پس منقسم کرده شد گوشت قربانی بر قسم **مسئلة ۳** - اجازت آنیکه تصدق نماید پوست آن را زیرا چه آن جزو قربانی است یا بسازد اوزان چیزی که کار خدو در آید چون نطع و حجاب و ذبال و مانند آن زیرا چه نفع گرفتن بآن امر نیست و باک نیست در آنیکه خرید کند بآن چیزی را که نفع گرفته میشود بعین آن چیز یا وصفت بقای آن از روی استحسان زیرا چه بدل در حکم مبدل است و نفع گرفتن پوست آن جائز است چنانچه بالاندر کور شد پس نفع گرفتن از بدل آن نیز جائز خواهد بود و جائز نیست آنیکه خرید کند چیزی را که نفع گرفته نمیشود بآن مگر بطریق استملاک چون سه که در مصالح بلج بقیناس عدم جو از فروختن آن بدر اهم و سر آن این است که آنیکه نه تصرف بقصد تمول است و آن جائز نیست و گوشت نیز درین احکام بمنزله پوست است در روایت صحیح **مسئلة ۴** - اگر بفروشد گوشت قربانی را یا پوست آن را بدر اهم یا بچیزیکه نفع گرفته نمیشود بآن مگر بطریق استملاک واجب است که تصدق نماید بهای آن را زیرا چه در هیئت عبادت منتقل میشود بسوی بدل آن که بهاست و از قول پیغمبر صلعم که شخصیکه فروخت پوست قربانی را پس نیست قربانی مرا و اگر اهدایت بچیز مذکور ثابت میشود ولیکن بیع جائز است بسبب قاعده ملک قربانی دهند و قدرت بر تسلیم آن **مسئلة ۵** - روانیست که بدهد در اجرت قصاب چیز را از قربانی زیرا چه پیغمبر صلعم علی رض فرموده است که تصدق کن جل و مزار آن را و ده اجرت قصاب از آن و باید دانست که نهی از اوزان اجرت قصاب اگر قربانی نهی از بیع است نیز زیرا چه او را در اجرت از آن در معنی بیع است **مسئلة ۶** - مکروه است که پیغمبر قربانی را و نفع بگیرد بآن پیش از آنکه فوج کند آن را بخلاف بعد از ذبح و دو شیدن شیر آن و نفع گرفتن بآن نیز مکروه است

قال والا فضل ان يذبح اضحيته بيده ان كان يحسن الذبح وان كان لا يحسنه فالأفضل ان يستعين بغيره
واذا استعان بغيره ينبغي ان يشهد ما ينفسه لغيره عليه السلام بلفظة رضي الله عنها وهي فاشهدك اضحيته
فانه يفضلك باول قطرة من دمها كل ذنب **قال** ويكره ان يذبحها الكتابي لانه عمل من قربته ومن ليس من اهله
ولكن امره يذبح جاز لان من اهل الذكوة والقربة قيمته باثباته ومنه جلال ما اذا اامم من اهل الذكوة
فكان فسادا **قال** واذا غلط رجلان فذبح كل واحد منهما اضحية الاخر اجن من غنهما ولا ضمان عليهما وهذا استحسان
وهل هذا ان من ذبح اضحية غيره لا يغير اذنه لا يحل له ذلك وهو ضامن لقيمتها ولا يجزيه من الاضحية
في القياس وهو قول زفر بن رحيق والاستحسان يجوز ولا ضمان على الذابح وهو قولنا وجه القياس ان ذبحه بشاة
غيره بغير امره فيضمن كما اذا ذبحه بشاة اشترا ما القصاب وجه الاستحسان انها تعينت للذبح لانه تعينه للاضحية
هتتم وجب عليه ان يضي بها بعينه في ايام النحر ويكره ان يبدل بها غير ما فصار اما لك مستعينا بـ **كحل**
من يكن اهلا للذبح اذ ناله دلالة لانها تقوت بمضى هذه الايام وعسا لا يحسن من اقامتها لغوا رض فصار
كما اذا ذبحه شاة شد القصاب رجلها فان قيل يفوته امر مستحب وموان يذبحها بنفسه او يشهد الذبح
فلا يضمن به قلنا يحصل له مستحان اخر ان صبر ربه مضيا لما عينه وكان له معجلا له فيلخصه

مسئله ۲۴ - افضل ان تبني قربانك بغير ذبح او بغير ذبح او بغير ذبح او بغير ذبح
پس افضل ان تبني قربانك بغير ذبح او بغير ذبح او بغير ذبح او بغير ذبح
خود حاضر بشوزير او بغير ذبح او بغير ذبح او بغير ذبح او بغير ذبح
انك بغير ذبح او بغير ذبح او بغير ذبح او بغير ذبح او بغير ذبح او بغير ذبح
قربانی ویرا باینست زیرا چه کتابی از اهل عبادت نیست و اگر امر کند بکتابی که فوج کند
از قربانی و عهد و وفات او بخلاف آنکه اگر امر کند بکتابی که فوج کند از این دست نیست زیرا چه او از اهل ذکوة نیست
مسئله ۲۵ - اگر غلط کنند دو کس پس فوج کند بهر واحد قربانی و دیگر را باینست و او انیشود از ذمه هر واحد و بر ذمه
همی کس ضمان لازم نمی آید و این استحسان است و قیاس نیست که قربانی او انیشود و هر واحد ضامن تا او ان و دیگر شود و این
قول زفر بن ریح است زیرا چه هر دو از فوج کرده است گو سفند و دیگر را بدون امر او چنانکه ضمان لازم می آید اگر فوج کند کسی گو سفند
که خرید باشد امر اقصای توجبه استحسان نیست که هر دو قربانی برای فوج معین است حتی که واجب است بر هر واحد
که فوج کند قربانی خود را بعینه در ايام نحر و مکروه است که بدل کند آن قربانی را بغير آن پس مالک قربانی از روسی اذن
بدلالت طلبکار مدد شد از هر شخصیکه ابلست فوج داشته باشد زیرا چه فوت میشود عبادت قربانی و اذن بگذشتن روز با نحر
ومی تواند داشت که مالک قربانی عاجز شود از فوج کردن آن باسبب عوارض پس در ضرورت فوج کردن بی قربانی دیگر را
مانند آن شد که فوج کند کسی گو سفندی را که پایهای آن را تصاب بسته باشد سوال در ضرورت لازم نمی آید که مالک
قربانی امری مستحب فوت شود که آن فوج کردن اوست قربانی خود را یا حاضر است بن اوست در وقت فوج پس او را
نخواهد شد که فوج کند دیگر می قربانی او جواب اگر چه فوت میشود از یک امر مستحب لیکن حاصل میشود او را زیاده امر مستحب
یکی آنکه قربانی را که معین کرده بود همان او اسی قربانی کرد و دوم آنکه تعجیل کرد و او اسی قربانی پس او را ضعیف خواهد شد

و تعلم اننا رحمهم الله من هذا الجنس مسائل استحسانیه وهی ان من طبخ لحم غیره او طبخ حنطه او ان رفع جثه کثیره فان کسرت او تحلل علی دابته نعطیت کل ذلک بغیر امر المالك بکون ضامنا و لو وضع المالك اللحم فی القدر و القدر علی اکانین و الحطب تحته او جعل الحنطه فی الدورق و ربط الدابة علیه او رفع الحطب و امالها الی نفسه او جعل علی دابته فسقط فی الطريق فاوقد هو النار فیہ فطبخه او ساق الدابة فطبخها او اعانه علی رفع الحطب فان کسرت فیا مینهما او حمل علی دابته ما سقط فعطیت لا بکون ضامنا فی هذه الصنف استحسانا لوجوب الاذن لانه اذا ثبت مذاقها فی مسئلة الكتاب ذبح کل منهما اضحیه غیره بغیر اذنه صریحا ففی خلافیه زفر بعینها و ینتاقی فیها القیاس و لا استحسان كما ذکرنا فیلخذه کل واحد منهما مسلوخه من صاحبه و لا یضمین له و لا یفعل ذلک لانه قد اکلا ثم علما فیلعل کل واحد منهما صاحبه و یجوز یهما لانه لو اطعمه فی الابد اعین وان کاغنا فکذا لانه ان یحمله فی الانتهاء وان تشاحا فکل واحد منهما ان یضمین صاحبه قیمه طعمه ثم یصالح بتلک قیمه لانها بدل عن اللحم فصالحا لرباع اضحیه و هذا لان النضجه لما وقعت عن صاحبه کان اللحم له و من انفق لحمه اضحیه غیره کان الحكم ما ذکرناه و من غصب شاة فطبخ بها من قیمتها و جاز عن اضحیه لانه ملکها بسابق الغصب بخلاف ما لو ادع شاة فطبخ بها لانه یضمین به بالذبح فلم یتثبت المالك له الا بعد الذبح والله اعلم

و برای علمای ما ازین جنس چند مسائل استحسانی است مثلاً شخصی بز و گوشت شخصی دیگر را یا تس کند کندم آن یا بر او سبوی آن را و شکسته شود اذن یا بارکن برستور غیره و اذن هلاک شود و ستور پس در نیمه و تمامها من میشود آن شخص زیر اچه اذن مالک یافته شده است و اگر نه بد مالک گوشت را در دیگر و دیگر را هر دو یکد ان حالیکه نیمه در زیر است و بعد اذن آتش افروز و غیر می در ان نیمه یا بنده مالک کند بم را در و دل بسیار و بنده دستور ابران و براند غیر می آن ستور او آتش آن کندم را یا بر او در مالک سبور او مائل کن آن را بسوی خود و اعانت کند غیر می به بر داشتن آن و شکسته شود سبور از دست هر دو یا بارکن مالک برستور خود و بیفتد آن بار در راه و برادر آن را غیر می و بارکن برستور مذکور و هلاک شود و ستور مذکور اذن پس آن غیر در بیع این صورتها خاص من نمی شود از روی استحسان زیر اچه اذن مالک از دو ولالت موجود است و در مسئله کتاب ذبح کرده است هر واحد قربانی دیگر را بغیر اذن صریح آن پس درین مسئله اختلاف زفر ج است و در ان قیاس و استحسان هر دو است چنانچه بالا مذکور شد پس خواهد گرفت هر واحد و بجه خود را از دیگر و بجه یکی تا و ان نخواهد بود زیر اچه هر واحد و کیل دیگر است از روی ولالت و اگر ذبح کرد هر واحد قربانی دیگر را و خورد گوشت آنرا و بعد اذن معلوم شد پس باید که آن را حلال گردانند هر واحد برای دیگر و قربانی او میشود از هر واحد زیر اچه اگر میخواهید هر واحد گوشت قربانی را در ابتدا اجازت میشود پس همچنین حلال گردانیدن آن در انتها جائز و اگر حلال نگردانند بلکه نزاع و خصومت نمایند پس میرساند هر واحد را که ضمان بگیرد از دیگر قیمت گوشت را و بعد اذن تصدی کند بهای آن او اگر تلف کند کسی گوشت قربانی غیر پس حکم آن نیز چنین است که مذکور شد مسئله ۲ را اگر غصب کند کسی گوشتی را و قوت نماید آن اضا من شود قیمت آنرا و قربانی صحیح میشود زیر اچه چون ضمان او پس مالک آن شد از وقت غصب بخلاف آنکه اگر قیمت سبور و شاة و گوشت سبوی بانی نماید آن صحیح نیست زیرا چه او ضامن نمیشود و قیمت گوشت سبوی بانی نیز شاة و گوشت سبوی بانی است

کتاب الکراهیه

قال رضى الله عنه تكلموا في معنى المكروه والمروى عن محمد بن فضال عن كل مكروه حرام الا انه لما لم يجد نصا قاطعا لم يطلق عليه لفظ الحرام وعن ابي حنيفة واني يوسف رحمه الله الى الحرام اقرب وهو يشتمل على فصول منها **فصل في الاكل والشرب** قال ابو حنيفة في كبره لحوم الاثني والباقيها وابل والابل وقال ابو يوسف ومحمد لا بأس بابل الابل وتاويل قول ابي يوسف انه لا بأس به للتداوى وقد بينا هذه الجملة فيما تقدم في الصلوة والذي لا يخفى فلا يغيب عما والله من شئله من اللحم فاخذ حكمه **قال** ولا يجوز الاكل والشرب والاذهان والتطيب في انية الذهب والفضة للرجال والنساء لقوله عليه السلام في الذي يشرب في اناء الذهب والفضة انما يخرج في بطنه نار جهنم واني ابو هريرة بسند في اناء فضة فلم يقبله وقال فيها ناعنه رسول الله صلى الله عليه وسلم واذا ثبت هذا في الشرب فكذلك في الاذهان وغو له في معناه ولا نه تشبه برفق المشركين وتنعيم بتنعيم المترفين والسرفين وقال في الجامع الصغير كبره ومراهة التحريم ويستحق فيه الرجال والنساء لعنه الله وكذلك اكل بلعقة الذهب والفضة ولا كمال بميل الذهب الفضة وكذلك ما تشبه ذلك كالتجمل والمراة وغيره لما ذكره **قال** ولا بأس باستعمال انية الرصاص والزجاج والبلور والعقيق وقال الشافعي كبره في معنى الذهب الفضة في الشافعية قلنا ليس كذلك لانه ما كان من عادتهم التفاضل بغير لذهب والفضة **قال** ويعتد الشرب في الاناء المفضض عند ابي حنيفة في الركوب في السرج المفضض والحلوس على الكرسي المفضض والسراير المفضض اذا كان بقى موضع الفضة ومعناه لا يتقوى موضع الفم وقيل هذا وموضع اليد في الاخذ وفي السراير والشرج موضع المجلس

کتاب الکراهیت

قال رض فقهما اختلافا كرهه اندر معنی مکروه واز امام محمد روایت است که هر مکروه وجرام است لیکن هرگاه نیافت ورا با نص قاطع از جانب صاحب شرع از اطلاق لفظ حرام احتیاطا نمود وبنفط مکروه تعبیه کرد واز امام ابي حنيفة امام ابو یوسف روایت است که مکروه بجرام قریب ترست و باید دانست که کتاب کراهیت مثل پنجاه فصل

فصل اول در بیان اکل و شرب است مسئله ۱- امام ابو حنيفة رج گفته است که گوشت خروشیه آن و بیل شتر مکروه و نزد امام ابي يوسف رج بجهت تداوی مباح است و شیر متولد است از گوشت لهذا آن در حکم گوشت است مسئله ۲-

خوردن و نوشیدن و استعمال خوشبو و روغن در آوند طلا و نقره روا نیست مردان و زنان هر دو را زیر ابرو پیغمبر صلعم فرموده است در حق کسی که می نوشد در آوند طلا و نقره در می آید در شکم او آتش و دوزخ و مرویت است که آور کسی بر او ابو هریره رض قدیمی آب در آوند نقره پس قبول نکرد آن ابو هریره رض و گفت که نمی کرده است مار از این پیغمبر صلعم و چون نمی ثابت شد در باب نوشیدن پس همین حکم است در استعمال روغن و مانند آن زیر ابرو آن در معنی نوشیدن

بجهت آنکه استعمال آوند زرد در هر صورت لازم است لهذا مکروه است خوردن و پیچ طلا و نقره و سمر که کشیدن میل طلا و نقره و سمره دان و جز آن ساختن ازان و بجهت آنکه در آن شایسته است بطریق مشرکان و نعمت مانند نم مسرفا

مسئله ۳- استعمال اوغدا ریز و آبکینه و بلور و عقیق مباح است و گفته است شافعی رج که مکروه است زیر ابرو این چیزها مانند طلا و نقره است در معنی تفاخر و جواب شافعی رج این است که عادت تفاخر کنندگان تفاخر بر زرقه

بود نه بغیر آن **مسئله ۴-** نوشیدن در آوند چوبین که گوشت آن از نقره باشد جائز است نزد ابي حنيفة رج بشرطیکه موضع نهان لب خالی از نقره باشد و همچنین جائز است سوار شدن بر زینی که گوشت آن از نقره باشد بشرطیکه موضع نشستن جای ازان باشد و همچنین جائز است بر سیریکه گوشت آن از نقره باشد بشرطیکه موضع نشستن جای از نقره باشد

وقال ابو یوسف یکرہ ذلک و قول محمد بن یوسف مع ابی حنیفۃ ویسوی مع ابی یوسف و علی هذا الاختلاف الا نافع لم یثبت
بالذهب والفضۃ و الکرمی المصنوب بهما و کذا اذا جعل ذلک فی السیف والشمعدان وحلقۃ الخ و جعل المصنوع مذکورا
او مضطربا و کذا الاختلاف فی الحجام و الکتاب و التفراد اکان مفضضا و کذا الثوب فیہ کتابۃ بذهب و فضة علی هذا
و هذا و اختلاف فیما یخلص فاما الثوبۃ الذی لا یخلص فلا یاس به بالاجماع لهما ان مستعمل جزء من الالبان مستعمل جمیع
الاجزاء فیکرم کل اذا استعمل من مضع الذهب والفضۃ و لا یحذفه ان ذلک یایع ولا معتبر بل یایع فلا یرکب کا الحنفیۃ
المکفیۃ بالحنی یکرہ العلم فی الثوب و یکرہ الذهب فی الفض قال ومن ارسل خیرا الیه یحیی سبنا او فادما فاشترک
لحقا فقال اشترکته من یهدی او یضرب فی او مسلم و سعة اکلہ لان قول الکافر مقبول فی المعاملات لانه
خبر صحیح یصدورہ عن عقل و دین یعتقد فیہ حرمة الکذب والحاجة ماسة الی قبولہ لکثرة وقوع
المعاملات وان کان غیر ذلک لم یسعه ان یاکل منه معناه اذا کان ذبیحة غیل لکتابی والمسلم لانه
لما قبل قبولہ فی المحل اولی ان یقبل فی المحم متہ قال ویحیی ان یقبل فی الهدیۃ و لا الذن قول العبد
و الجاریۃ والصبی لان الهدایا تتبع عاده علی ایدی هدی لاء و کذا الا یکنهم یتصحب الشہر علی
الاذن عند الضرب فی الارض والمبايعۃ فی السوق فلو لم یقبل قولہ یهدی الی الحد ج

وزاد ابی یوسف ح ان یکرہ ہست و از محمد ج دور و ایت سخت کی مطابق قول ابی حنیفہ رح و دیگر موافق قول ابی یوسف
و برہن اختلاف است آنندیکہ کوفت آن بطلان و فقرہ ہر دو باشد و کربت کہ چنین باشد و بہین اختلاف است و شمشیر
اعنی فسان و حلقۃ آئینہ و مصحف و قتیقہ کوفت انیما از طلا یا فقرہ باشد و بہین اختلاف است در لگام و رکاب و پانچ و پنیر
اختلاف است در جامہ کہ در ان فقرہ یا بطلان نوشتہ باشد و این اختلاف ہا در صورتی است کہ جب اگر دن طلا و فقرہ بغیر عمل ممکن
باشد و اما ملع ساختن باب طلا و فقرہ بطوریکہ جدا ساختن آن ممکن نباشد مگر بعمل پس باک نیست در ان بی اختلاف
فکیل صاحبین رح انیست کہ استعمال کنندہ یک جزو او نہ استعمال کنندہ جمیع اجزای انیست پس مکروہ ہست مانند آنکہ اگر استعمال
نماید موضع طلا و فقرہ را و دلیل بی حنیفہ انیست کہ استعمال یک جزو کہ متعلق بمفہومیشود بقصد و اوادہ ہست و استعمال باقی اجزا
بہ تبعیت آن است پس مکروہ نیست مانند پیراہنی کہ سجاون آن از حریر باشد و جامہ کہ در ان علم باشد از حریر و انگشتری
کہ در انگین آن نیخ طلا باشد مسئلہ ۵۵۔ اگر فرستاد کسی اجیر خود را کہ مجوسی است یا خادم خود را کہ مجوسی است براخریدن
گوشت پس خریدہ او را و گوشت را و گفت کہ خریدہ ام آن را از دوست ییودی یا نصرانی یا مسلمان جائز است مرا و را
خوردن آن گوشت زیر اچہ قول کافر مقبول است در معاملات بہبت آنکہ قول کافر خبر صحیح است چہ او صاحب عقل است
و در دین او نیز کذب حرام است و قبول کردن قول او حاجت است در معاملات بسبب کثرت وقوع آن و اگر گفت آن مجوس
کہ خریدہ ام این گوشت را از دوست کافر غیر کتابی و آن از بچہ غیر کتابی و غیر مسلمان است جائز نیست اور خوردن آن
زیر اچہ قول کافر بہ کما مقبول شد در باب حالت گوشت پس در باب حرمت آن بطریق اولی مقبول نخواہد شد مسئلہ ۵۶۔
اگر آورد بندہ یا کنیزی یا صبی چیز را پیش کسی گفت کہ این مدیہ فرستادہ فلان است و تو پس جانوست کہ قبول کند قول نیاز را و اگر
عادتست کہ مدیہ کثر بہت اینہا فرستادہ میشود و ہمچنین اگر خبر مدیہی از نیجا بہ بندہ کسی کہ از ان تجارت دادہ ہست ترا و اچہ تو پس جانوست
کہ قبول کند قول آن نیاز را چہ ممکن نیست نیاز را کہ ہمراہ بر بندہ بان را بر او ان خواجہ اولیس اگر مقبول نشود قول انیجا حرج میشود

قافی انجم الصغیر اذ قالت جارية لرجل یفتی مولای الیک مدیه و سعه ان یلخذ ما لانه لا فرق بین
 ما اذ الخیرات باهداء المولی غیرها او نفسها لما قلنا قال و یقبل فی المعاملات قول الفاسق و لا یقبل
 فی الدیانات الا قول العدل و وجه الفرق ان المعاملات یکثر رجوعها فیما بین اجناس الناس فلو شرطنا
 شرطاً من ان یشاء بین دین الی الحرج ف یقبل قول الواحد فیها عدلاً کان او فاسقاً کافراً کان مسلماً عبداً کان
 او حرّاً اذ کما کان او انشی دفعتاً للحر جاز اما الدیانات لا یکثر رجوعها حسب وقوع المعاملات فجاز ان
 یشترط فیها شرطاً یادة شرط فلا یقبل فیها الا قول المسلم العدل لان الفاسق متهود الکافر لا یلزم ان یمکن
 فلیس لیه ان یلزم المسلم بخلاف المعاملات لان الکافر لا یمکنه المقام فی دینارنا الا بالمعامله ولا یتهیأ لیم المعاملة
 الا بعد قبول قول له فیها فکان فیها ضرر و تم ف یقبل و لا یقبل قول المستور فی ظاهر الروایة و عن ابی حنیفة انه
 یقبل قول له فیها جاز یا علی مذهبه انه یجوز ان یقبل فی ظاهر الروایة هو و الفاسق سواء حتی یعتبر فیها
 اکبر الری قال و یقبل فیها قول العبد و الحر الا ما اذا کان عدلاً و لان عند العدالة الصدق راجح و القبول
 لرجحانه فمن المعاملات ما ذکرنا و منها التکبیل و من الدیانات الاخیار بنجاسة الماء حتی اذا اخیل المسلم فمضى
 لم یبق ثابته و یتیمم و لو کان المحدث فاسقاً و مستوراً تحتی فان کان اکبراً اذ انه صادق یتیمم و لا یتوضأ به
 و در جامع حنفیه مذکورست که وقتیکه بگوید کنیزی بر دی که مرادیه فرستاده است خواجہ من برای تو پس جائزست آن مرد را که بکیز
 آن کنیز را زیر اچہ هیچ فرق نیست در خبر دادن کنیز مذکور با نیکه مدیه فرستاده است مولای او غیر او را یا ذوات او را مسلمانی
 در معاملات قول فاسق نیز مقبول است و در امور دینی مقبول نیست مگر قول عادل و وجه این تفرقه آنست که معاملات
 کثیر الوقوع است میان ہر جنس مردم پس اگر شرط کرده شود چیزی می زائد بر عقل و بلوغ چون عدالت و غیره موجب حرج می شود
 پس برای دفع حرج در معاملات توانیکس مقبول است عدل باشد یا فاسق و کافر باشد یا مسلمان بنده باشد یا آزاد و مرد
 باشد یا زن اما امور دینی پس کثیر الوقوع نیست مانند کثرت معاملات لهذا جائزست کہ در امور دینی شرط را مذکور معتبر شود
 پس مقبول نیست در امور دینی مگر قول مسلمان عادل زیرا چہ فاسق متهم بکذب است و کافر خود قبول نکرده است حکم شرعی را
 پس فیرسد او را کہ لازم گرداند آنرا بر مسلمان بخلاف معاملات زیرا چہ کافر سکونت و تہت قیامت نمی تواند کرد و در اسلام
 مگر بمجامعہ و قابل معامله نمیشود مگر بعد از آنکہ مقبول شود قول وی و معاملات پس بین ضرورت مقبول میشود قول کافر
 نیز در معاملات و سیکہ مستور احوال است اعنی حال او معلوم نیست کہ عادل است یا فاسق پس قول او نیز در امور دینی
 مقبول نیست مانند قول فاسق لهذا حق انحصار اعتبار فظن غالب است اعنی بھر جانب کہ ظن غالب شود و عمل بر این
 لازمست و این ظاهر روایتست و در روایت دیگر از ابی حنیفہ رح نیست کہ قول مستور احوال نیز در امور دینی مقبول
 مسئلہ در قول آزاد و قول بنده و کنیز نیز در امور شود مقبول است بشرطیکہ عادل باشند زیرا چہ بسبب عدالت جانب
 صدق راجح میشود و این موجب قبولیتست و باید آنست کہ انچه مذکور شد چون ان تجارت مدیه فرستادن پیغام رسانیدن
 از جملہ معاملاتست و همچنین توکیل نیز از جملہ معاملاتست و خبر دادن نجاست آب مثلاً از جملہ امور دینیست لهذا
 اگر خبر دہ نجاست آب مسلمانان عادل تمیم و وضو بان آب روانیست و اگر خبر دہندہ نجاست آب فاسق باشد
 یا مستور احوال واجبست کہ تحریمی نماید پس اگر غالب شود در مکان او کہ خبر دہندہ صادقست تمیم کند و وضو نکند یا آن

وان اكر ان الماء ثم يقيم كان احوط ومع العدالة يسقط احتمال الكذب فلا معنى للاحتياط بالاسراقة اما القرص فيخرج
ظن ولو كان اكبر رائه انه كاذب يتوضا به ولا يقيم لترجح جانب الكذب بالقرص وهذا جواب بحكم فاما في الاحتياط
بقيم بعد الوضع لما قلنا ومنها المحل والحرمة اذ لم يكن فيه نزول الملك وفيها تفصيل وتقريرات ذكرناها في
كفاية الملتزمي قال ومن رعى الى وليمة او طعام فوجد ثمة لعيانا وغنائم فلا بأس بان يقعد ويأكل قال ابو حنيفة ابتليت
بهذه امرأه فصبرت وهذا لان اجابة الدعوى سنة قال عليه السلام من لم يجيب الدعوى فقد عصي بالانقسام فلا يتركها
لما اقتربت به من البدعة من غير كصلوة الحنابلة واجبة الإقامة وان حضرتها نباحة فان قدر على المنع منعهم وان لم يقدر
فقد روى هذا اذ لم يكن مقتدى فان كان لم يقدر على منعهم فخرج ولا يقعد لان في ذلك شين الدين وفق باب المعصية
على المسلمين والتحكي عن ابي حنيفة في الكتاب كابن قبلان يصبر مقتدا ولو كان في ذلك على المائدة لا ينبغي ان يقعد وان لم يكن
مقتدا فقله تعالى فلا تقعد بعد الذكركم في مع القوم الظالمين وهذا كله بعد الحضي ولو لم قبل الحضي لا يحض
لانه لم يلزمه حق الدعوى تجلان ما اذا هو عليه لانه قد لزمه ودلت المسئلة على ان الملاهي كلها حرام
حتى التفتي بضره القطيبي وكذا اقول ابي حنيفة لم ابتليت لان الاستلاء بالحدس لم يكن
فصل في اللبس قال لا يجلب للرجال لبس المحرم ويجلب للنساء لان النبي عليه السلام نهى

واحتياط وزيصوت استت كه بریزو آن آب را او را و بعد از آن تمیم کند و در صورتیکه خبر و بنده عادل باشد احتمال کذب آن ساق
پس نمیکن آن آب برای احتیاط معنی ندارد و اما تحریر پس آن مجرب و ظن و گمان است و احتمال کذب بهیست و اگر غالب شود
در گمان او که خبر دهنده کاذب است و وضو کند بآن آب و تمیم کند زیر ابرو چو جانب کذب و زیصوت ترجیح دارد و بسبب تحریر
و اینکه مذکور شد باعتبار حکم و فتوی است و اما احتیاط است که زیصوت نیز تمیم کند بعد از وضو زیرا چه تحریر مجرب و ظن
و گمان است و حلت و حرمت نیز از امور دینی است بشرطیکه حرمت موجب و ال ملک کسی نشود و اما وقتیکه خبر واحد
موجب زوال ملک باشد مقبول نیست چنانچه در صورتیکه خبر و دیگر و عادل مثلاً بشوهر و زن که آن هر دو خواهر و برادر
رضاعی اند مقبول نیست زیرا چه این موجب و ال ملک نکاح است از شوهر یا خبر و دیگر و زن که آن هر دو خواهر و برادر
که آن نیز خواهر رضاعی اوست یا از او میل است مسئله ۹ - اگر مرد عوشد کسی بطعام و لیمه و رفت آنجا و دید آنجا که
لهو و لعب است یا سرد است پس مباح است آنرا که نشیند آنجا و طعام بخورد زیرا چه اجابت دعوت سنت است چه گفته است
پیغمبر صلعم که هر که اجابت دعوت نکرد پس تحقیق الطاعت من نکرد و پس باید که ترک دعوت نکند بسبب بدعتیکه قرن است
از جانب غیر وی مانند نماز جنازه که اقامت آن واجب است اگر چه حاضر باشد در مکان نماز نوحه گران پس اگر قادر باشد
بر منع اهل بدعت منع کند آنها را و اگر مقدور نداشته باشد صبر کند و این قیست که آن شخص مدعی بدعت مقتدا نباشد و اگر مقتدا
و قادر بر منع نباشد باید که بنشیند در آنجا و از آنجا بیرون نشود زیرا چه نشستن مقتدا در چنین مکان مستی دین میشود
فتح باب معصیت لازم میآید و اگر مثل این بدعت با بر عین سفر و طعام باشد باید که نشیند آنجا اگر چه مقتدا نباشد زیرا چه
در قرآن مجید منع فرموده است از نشستن با قوم ظالم و انیمه که مذکور شد وقتی است که حاضر شده باشد در مجلس طعام و لیمه و اگر
پیش از حاضر شدن بدانند که در آنجا بدعتهاست و اجبت که نزود آنجا مقتدا نباشد یا نباشد و الله اعلم

فصل دوم در بیان لباس مسئله ۱ - لباس حریر طلال نیست مردان و در حق زنان لباس نیز پیغمبر صلی الله علیه و آله است

عن لبس الحریر والدياکبر وقال انما يلبسه من الاخلاق له في الاخرة وانا حمل للنساء حديث اخر وهو ما رواه عده من الصحابة
رضي الله عنهم منهم علي رضي الله عنه ان النبي صلى الله عليه وسلم خرج وياحدي يديه حرير وبها اخرى ذهب قال فلذان
محرمان علي ذكره اقمي حلال لا ناظره ويروي حل لا ناظره الا ان القليل عفو هو مقدار ثلاثة اصابع او اربع كالاعلام والمكفوف
بالحرير لما روي انه عليه السلام نهى عن لبس الحرير في الامور الصعبة او ثلاث او اربع اراة الاعلام وعنه عليه السلام
انه كان يلبس جبة مكشوفة بالحرير قال ولا بأس بقصد والنفوس عليه عند ان حقيقته في وقال لا يكره وفي الجامع الصغير
ذكر قول سهل بن جندب و لم يترك قول ابي يوسف واما ذكره القدرى وغيره من المشافهين وكذا الاختلاف في ستر الحرير واهل بيته
عليه السلام اجاب لهما العمامات ولانه من نزع الاكاسه والجابرة والتشبه بهم حرام وقال عمر بن عبد الله عنه اياكم ونزع الاكاسه
واكله ما روي انه عليه السلام جلس على مرقع خمراس وقد كان على بساط عبد الله بن عباس رضي الله عنهما
وهو فقير يروي ان القليل من اللبس من مباح كالاعلام فكان القليل من اللبس والاستعمال والجامع كمن نهى عن جامع العلم
قال ولا بأس بلبس الحرير والدياکبر في الحرب عنه لما روي الشيخ رحمه الله انه عليه السلام رخص لبس الحرير والدياکبر في الحرب
ضرورية فان الخالص منه او نفع لمعة السلاح واهيب عين العدو لبريقه ويكره عند بحقيقة لانه لا يصلح لعارونا والظاهر ان دفعته
بالخلوط وهذا الذي تحتها حرير وسداه غير ذلك والخلوط لا يستباح الا الضرورة وما رواه محمول على الخلوط قال ولا بأس بلبس سدا
حرير تحتها غير حرير كالقطر في الحرب غير ذلك الصواب رضي الله عنهم كالاكاسه والجابرة والخرق فسد بالحرير وكان الثوب اعمال يدير
ثوبا بالاسهم والسج بالهبة فكانت هي المعتادة والنسك وقال ابي يوسف اكره ثوب القفر يكون بين الفرس والظفارة
از پوشیدن حریر و دیاکبر و فرموده است که نمی پوشد آن را اگر کسی که نصیب فرست و آخرت و وجه ملت آن بر امر زمان نیست و دیگر
که مرویت از پیغمبر صحابه رض که از ان جمله کی علی است کرم الله وجهه که روزی پیغمبر صلعم برآه و در یک دست مبارک او حریر بود
و در دست دیگر طلا و فرمود که این هر دو حرام است بر مردان است من محال است بر زنان آنرا مسئله ۲ - قدر قلیل از حریر
مثل سه انگشت یا چهار انگشت که آنرا علم میسازند بر جامه چون سنجاق و مانند آن مباح است زیرا چه مرویت از پیغمبر صلعم که
منع فرموده است از لباس حریر مگر در موضعی از جامه بقدر دو انگشت یا سه انگشت یا چهار انگشت و نیز مرویت از پیغمبر صلعم که می پوشید
جبهه که سنجاق آن از حریر بود مسئله ۳ - بالین ساختن از حریر و خواب کردن بر آن مباح است نزد اجماع و گفته اند صاحبین
که مکروه است و همین اختلاف است در سرپرده ساختن از حریر و خواب ساختن آن بر دروازه و با و دلیل صاحبین که عموماست
که در احادیث وارد شده است و دیگر این است که بالین و سرپرده ساختن از حریر بر طریقه متکبرین و مشابهت با انبیا حرام
و کلیل ابی حنیفه این است که مرویت که پیغمبر صلعم نهی است بر حریر و سدا حریر و بود بالینی از حریر بر بساط عبد الله بن عباس
و حجت آن پوشیدن لیل از آن مباح است و همچنین مباح است استعمال قلیل آن برین و دیگر پوشیدن ثوبا بهی آنکه که در آن از حدیثی علی بر او
مسئله ۴ - لباس حریر و دیاکبر از آن را در وقت جنگ مباح است نزد صاحبین رح بسبب حدیثی که روایت کرده است
آن را شعبی رح که پیغمبر صلعم رخصت داده است بلباس حریر و دیاکبر در وقت جنگ و حجت آنکه ضرورت است در آن چه حریر و
دافع ترست محنت و سختی سلاح را و هیبت پیدا میکند در چشم عدو و نزد ابی حنیفه مکروه است زیرا چه احادیثی که دلالت
نمیکند بر حرمت آن در آن فرق نیست میان غازی و غیر آن و ضرورت دفع میشود بجامه مخلوط معنی جامه که پود آن
حریر است و تا آن غیر حریر و چیزیکه حرام است مباح نمیشود مگر بضرورت و حدیثیکه روایت کرده است آنرا شعبی رح
محمول است بر جامه مخلوط مسئله ۵ - جامه که تا آن حریر است و پود آن غیر حریر چون منیه و ششم مباح است پوشیدن آن در وقت جنگ
و غیر آن بجهت آنکه اصحاب پیغمبر صلعم می پوشیدند جامه خرا که تا آن از حریر بود و گفته است ابو یوسف که میان تو از جامه خرا که تا آن از حریر است مکروه

ولا ادی بحشش القه بلسا لا یحب صلبوس والحشور غیره بل یس قال وما کان لحنه صحر بر او سداه غیر حریرا یا س به فی الحجاب للضریر
 ویکرا فی غیره لا یغدا بها ولا یختار الحجة علی ما بینا قال ولا یجوز للرجال العمل بالذهب لما روینا ولا بالفضة لما روینا فی مصناه الا
 بالثاقم والمنطقه وجلیه السیف من الفضة تحقیقا للغنی عن غیره والفضة اغنت عن الذهب اذ هما من جنس واحد کیف وقلنا
 فی المله ذلك آثاره فی الحجامه الصغیر ولا یجوز الا بالفضة وهذا نص علی ان الفضة بالحدید والمهر حرام وراى رسول الله
 صل الله علیه وآله وسلم علی رجل خاتم صفر فقال مالی اجد مثله لایحی الا صنام وراى علی عی خاتم حدید فقال مالی لا یحی علیک
 هله اهل النار من الناس من اطلق فی الحی الذی یقال له یشبک به لیس یجوز ذلک لیس له لقل الحی واطلاق الحجاب فی الکتاب
 علی غیره والذهب بالذهب علی الرجال حرام لما روینا وعن علی رضی الله عنه ان النبی علیه السلام نهی عن الختم بالذهب لان الأصل
 فيه التحريم ولا باحة ضروره الختم او الغیض و قد اندفعت بالادنی وهو الفضة والتخلیقه هی المعتبره لان قوام الخاتم بها
 ولا معتبر بالفضه حتی یمن ان یکن من حجر ویجعل الفضة الی باطن کفه خلط النسیان لانه ترش فی فیهن وانما یختم القاطع
 والسلطان لما حثته الی الختم فاما غیرهما فلا یفضل ان یترک لعدم الحاجة الیه قال ولا یاس بید الذهب یجعل فی حجر الفضة ای فیه
 لانه تابعه لعلی الثوب فلا یعد لیساله ولا تشبه الاسنان بالذهب وتشبه بالفضة وهذا عند یحییة رحمه الله قال محمد لا یاس بالذهب ایضا
 وعن ابی یوسف مثل قول کل منهما قان ان عرجة بن اسعد اصیب فنه یوم الکلاب فاتخذ انفا من فضة فانما فامه النبی علیه السلام
 بان یخذ انفا من حبی وکذا فی حلیفه من ان اصل فیهم التحريم والا باحة الضروره و قد اندفعت بالفضة وهی الا دنی فبقی الذهب
 علی التحريم والضروره فیما روینا فی الاثاف دونه حیث انتن قال ویکره ان یکلس الذکر من الصبیان الذین
 والحیر لان التحريم لما ثبت فی حق الذکر وحرم اللبس حرم الایاس کالتحريم لما حرم شر به حرم سقیمه

وحشو ساخن فزکرونیست زیر اچه جامه بوس وحشو بلبوس نیست مسئله به جامه که بود آن جریرست و تاران غیر حریر بباح
 در وقت جنگ فقط بسبب ضرورت و مکروه است و غیر آن چه ضرورت نیست و غیر جنگ و اشاعلم

فصل سوم زیر طلا مردان الحرام است انگشتر باشد یا غیر آن بسبب حاجتی که گذشت و زیر نقره نیز حرام است زیرا چه نقره
 در معنی طلاست مگر انگشتر محصور مگر نقره و حلیه شیه از نقره و مباح است تا که معنی نمونه آخرت متحقق شود و در جامع صغیر مذکور است
 که سه حال انگشتر نماید مگر از نقره پس معلوم شد که انگشتر سنگ و آهن و ردین حرام است و مردیست که زیر بغیر صلعم انگشتر و من
 و انگشت مردی پس نه بود که از تو بوی بت می آید مراد و یا انگشتر آهن را و انگشت مرد دیگر و فرمود که میبینم بر تو زوایا و قش
 و نزد بعضی جاو است پوشید انگشتر سنگ شب زیر اچه آن و حقیقت سنگ نیست زیرا چه گرانی سنگ نذر و لیکن اطلاق جوا
 بر کتاب دلالت میکند بر حرمت آن و معتبر درین باب علقه انگشترست نه نگین آن پس جاو است که نگین از سنگ باشد نه از طلا
 مردان اگر نگین انگشتر را بجانب کف بگردانند بخلاف زنان چه آن نیست است و حق آنها و قاضی و سلطان استعمال انگشتر نمیکند
 مگر بحیث حاجت مبر کردن و اما غیر قاضی و سلطان پس افضل و حق آنها آنست که ترک نمایند انگشتر را و استعمال نکنند چه آنها
 حاجت با انگشتر نیست مسئله ۱ اگر نگین انگشتر بیخ طلا زنند مباح است زیرا چه آن بیخ تابع نگین است چنانچه علم حریر در جواب
 مسئله ۲ بقتن و ندان از طلا منع است نزد ابی حنیفه و امام محمد و حرج گفته است که باک نیست و از ابی یوسف منع
 و در روایت است یکی موافق قول ابی حنیفه و دیگر مطابق قول محمد و وکیل صاحبین نیست که پدید شده بنبی ع فرج بن
 در روز جنگ کلاب و او بنی خود از نقره ساخته بود پس آن بدو نشد پس امر کرد و او را بغیر صلعم که بنی خود را از طلا بسازد و دلیل
 ابی حنیفه نیست که اصل در طلا حرمت است و باطل آن بسبب ضرورت و ضرورت منفع میکند و بقره پس طلا بر اصل خود با خواها باشد
 و ضرورت و بنی ع فرج بغیر طلا منع نشد زیرا چه بدو بود مسئله ۳ مکروه است انگشتر پوشیدن کسی که بلباس برادر زوایا و زوایا
 ثابت شد که حرام است پوشیدن آن حق ذکوب پس امر خواهد شد پوشانیدن آن تا آنکه حرام است پوشیدن آن بسبب آنکه حرام خوردن آن

قال وتكره الخرقه التي تحل فيمنع بها العرق لانه منع تجترق كبروا كذا التي يمسح بها الوضوء او يمسح بها
وقيل اذا كان عن حاجة لا يكره وهو الصحيح وانما يكره اذا كان عن تكبر او تجبر وصار كالتربع في الخلق
ولا بأس بان يربط الرجل في اصدعه او خاتمه الخيط للحاجة ويسمي ذلك الزنم والرتبة وكان ذلك من عادة العرب
قال فالتهم فتمنع لا يمنعك اليوم ان تمسح بكثرة ما تقوى وتعتاد الرتم وقد روى ان النبي عليه السلام
امر بعض اصحابه بذلك ولا يكره ليس بجبت لما فيه من الغرض الصحيح وهو التذكير عند النسيان **فصل** في بولي
والنظر والمس **قال** ولا يجوز ان ينظر الرجل الى الاجنبية الا الى وجهها وكفيها لقوله تعالى ولا يبدين زينتهن
الا ما ظهر منها قال علي وابن عباس رضي الله عنهما ما ظهر منها البكمل والخاتمة والمراد موضعهما وهو الوجه
والكف كما ان المراد بالزينة المدكورة مواضعها ولا في ابداء الوجه والكف ضرورة الحاجة الى
المعاملة مع الرجال اخذوا واعطاء وغير ذلك فانه انما يمسح على انه لا يباح النظر الى قدمها
وعن ابي حنيفة رحمه الله انه يباح لان فيه بعض الضرورة وعن ابي يوسف رحمه الله انه يباح النظر الى ذراعيها
ايضا لانه قد يبد ومنه عادة **قال** فان كان كلابا من الشهوة لا ينظر الى وجهها الا لاحتاجة
لقوله عليه السلام من نظر الى محاسن امرأة اجنبية عن شهوة ضحك في عينه الا انك يفر القيمة

مسئله ۴ نگاه داشتن شمال چنانچه برای چیدن عرق وآب و فو محاذاتست مکروهست و بعضو گفته اند که اگر بجبت حاجت
باشد مکروه نیست و همین صحیح است و مکروه نیست مکروه تکیه بجبت تکبر باشد نه بجبت حاجت مانند چهارزانو شدن **مسئله ۵**
بستن ریمان در انگشت یا انگشته برای تذکره و یادداشتن چیزی رواست و آن ریمان اگر تمه و رتبه گویند و آن عادت و عیبه
چنانچه شاعری گفته است که قصد زن بود بزنا پس چه فائده از کثرت و عیبت و زبستن تمه و رتبه یعنی در انگشت یا انگشته
آن زن برای یادداشتن صیغهای تو و این قول ابی الیثرح است و ابن سبیت گفته است که تمه نوعی از دخت است و در
عادت بود که هرگاه کسی بسف میرفت بعض شاخ آن دخت را با بعض دیگر بست و بعد مراجعت اگر آن شاخ را همچنان بسته
میدید میگفت که زن من خیانت نکرده است و اگر کشاده می یافت میگفت که زن من خیانت کرده است و مرویت که پیغمبر صلعم
امر کرده است بعض صحابه رضایان بجبت آنکه آن فعل بجبت نیست بلکه در آن غرض هیچ متعلق است که یاد کردن دستور قوت فراموشی و اشد علم
فصل چهارم در بیان جماع و نکاح کردن و لمس نمودن **مسئله ۱** روا نیست مردان آنکه نگاه کنند بسوی زن اجنبیه
مگر بسوی رومی او یا کف دست او زیرا چه او تعالی در قرآن مجید فرموده است نباید زنان را که ظاهر کنند زینت خود را اگر آنچه
از آن ظاهر است و علی ابن عباس رضی الله عنهما گفته اند که از زینت زنان آنچه ظاهر است سرمه و انگشته است و مراد از آن جامی است
و جامی انگشته است چنانکه مراد از زینت که مذکور است در قرآن جامی زینت است و بجبت آنکه در ظاهر کردن رو و کف ضرورت
زیرا چه زنان نیز محتاج اند باینکه معامله با مردان نمایند چون گرفتن و دادن و غیره و پس پوشیدن رومی و کف متعارف است
زنان را نیز و برهنه کردن آن ضرورت و این تصریح است بر اینکه جائز نیست نظر کردن بسوی قدم زن و مرویت است
از ابی حنیفه که نگاه کردن بسوی قدم نیز مباح است بجبت بعض ضرورت و از ابی یوسف رحمه الله مرویت که نظر بسوی ساعه آن نیز
مباح است بجبت آنکه گاهی ظاهر نشیند از رومی عادت **مسئله ۲** اگر از شهوت امین نباشد پس لازم است که نظر نکند بسوی
رو و آن نیز مکروه است حاجت منه در آن زیرا چه پیغمبر صلعم فرموده است کسیکه نظر کند بسوی محاسن اجنبیه شهوت بخیزد و شهوت بخیزد و شهوت بخیزد و شهوت بخیزد

فان خاف الشهوة لم ينظر من غير حاجة فخرنا عن المحرم وقوله لا يامن يدل على انه لا يباح اذا اشك في الاستبراء
كما اذا علم او كان اكبر سراع ذلك ولا يحل له ان عيس وجهها ولا كفها وان كان يامن الشهوة لقيام المحرم وانعدام الضرر
والكل غلاف النظر كان فيه بلى واليكم قوله عليه السلام من مس كفت امرأة ليس منها بسبيل وضع على كفه
سهم يوم القيمة وهذا اذا كانت شابة نكحتي اما اذا كانت عجوز لا تشتهي فلا بأس بمصافحتها ومس يدها لانعدام خوف
الفتنه وقد روي عن ابي بكر بن عبد الله عنه كان يدخل بعض القبايل التي كان مستضعفا فيهم وكان يصافحها العجائز ويحمله الله ابن الزبير
رضي الله عنه استاجر عن النضر بن علقمة وكانت تغمر بجله وتغلي راسه وكذا اذا كان شيخا يامن على نفسه وعليها لما كفنا وان
لا يامن عليها لا يحل مصافحتها فافهم من التعريض للفتنة والصغيرة اذا كانت لا تشتهي يباح مشها والنظر اليها لعدم خوف
الفتنة قال ويجوز ان يلقاها اذا ارجح ان يحكم عليها والشاهد اذا اراد الشهادة عليها النظر الى وجهها وان خاف ان يشتهيها
الى جاء حق الناس بواسطة القضاة ذاء الشهادة ولكن ينبغي ان يقصده اداء الشهادة او الحكم عليها لا قضاء الشهوة فخرنا على ما يمكن التعريض
ومن قصد القبح وما النظر فحتم الشهادة اذا اشتمت قبل بياح والا صرحنا لا يباح ان يشتهي فلا ضرر بخلاف حالة الاداء
ومن اراد ان ينزوي امرأة فلا بأس بان ينظر اليها وان علم انه يشتهيها لقوله عليه السلام فيه انظر ما فانه احرى ان ينزوي من ينكح
وكان مقصده اقامة السنة لا قضاء الشهوة ويحرم للطبيب ان ينظر الى من وضع المرض منها للضرر واليكم ان يعقم
امراة مدافعتها لان نظر المحسن الجنس اسهل فان لو بقدره البسائر كل عضو منها سوى موضع المرض ثم ينظر

پس اگر از شهوت امین نبود بدو ان حاجت نظر نکند بجهت پرهیز از حرام و این مسئله و آلات میکند بر آنیکه مباح نیست نظر کردن
بر کوزن اگر شک شود مرد و از شهوت یا اگر برای او بود که شهوت خواهد شد مسئله ۳۰ حلال نیست مرد را آنیکه مس کند
روی و کف دست اجنبیه را اگر چه از شهوت امین باشد زیرا چه بنیمیم فرموده است که هر کس مس کند زن اجنبیه را در روز قیامت
بر کف او اخگر نهد و خواهد شد و این حکم وقتی است که آن زن جوان باشد و اما وقتیکه باشد زن پیر که محل شهوت نیست پس
در مصافحه با او و مس کف دست او با نیت بسبب نبودن خوف فتنه و مرویست که ابو بکر صدیق رض میفرت در بعض قبائل که او را
مستتر رفع بود و آن را مصافحه میکرد و بایر زنان و عبد الله ابن بکر رض اجبر گرفته بود پیر زنی را که بیمار داری او را مس کند و پایش را
و پیش سر او میچید و همچنین حکم است وقتیکه باشد مس کند و مزید و امین باشد از شهوت بزوات خود و بزوات آن زن بجهت نبودن
فتنه چنانکه بالا مذکور شد مسئله ۴۰ دختر صغیر که محل شهوت نیست مس آن را نظر کردن بسوی آن مباح است زیرا چه خوف فتنه
در اینجا مسئله ۵۰ جائز است قاضی را که نظر کند بسوی روی زن اجنبیه وقتیکه حکم کند بر آن اگر چه خوف شهوت باشد زیرا چه
محتاج است بان برای اجرای احکام تا که ضائع نشود حقوق مردان همچنین گویان نیز محتاج اند برای ادای گواهی پس
گویان را نیز جائز است که نظر کنند بسوی روی زن اجنبیه وقتیکه خواهند که گواهی دهند بر آن اما نظر کردن برای تحمل شهادت
وقتیکه خوف شهوت باشد پس صح نیست که مباح نیست زیرا چه یافته میشود و سیکه از شهوت امین باشد بخلاف حالت ادای شهادت
مسئله ۶۰ مباح است مرد را که نظر کند بسوی نیکه اراده نکاح آن دارد اگر چه میدانند که آن موجب شهوت خواهد شد زیرا چه پیر مسلم
فرموده است و حق شخصیکه اراده نکاح زنی کرده و بوی بر آن زن از پیرا چه نزد او ترست که موافقت شو میان تو و زن تو و بجهت آنکه مقصود
از دیدن مرد و زنی که نکاح آن مقصود است اقامت سنت است نه قضا و شهوت مسئله ۷۰ جائز است طبیعت که نظر کند بر موضع
مرض زن اجنبیه بجهت ضرورت و ادالی تر نیست که تعلیم کند زنی را و ادای آن از پیرا چه نگاه جنس بسوی جنس سهل ترست پس اگر
یافته نشود نیکه تعلیم کند او را طریق و در این واجب است که پیش از آنکه عیاضی زن بیمار را سوای موضع مرض آن بعد از آن که کند

و یضرب بهر وجه استطاع که آن مانت با ضرورت بقدر بقدر مانت و مانتها را که نظرها فاضله و احتیاط و کذا ایجابی للنظر الی موضع الاحتیاط
من الرجل لانه مدارة و یجب لکم من و کذا للنظر الی الفاحش علی ما روی عن ابی سفيان لانه امری امری قال و یبصر الرجل
من الرجل المجمع به نه الا الی ما بین سترته الی راکبته لقوله علیه السلام غوی الرجل ما بین سترته الی راکبته و ینظر الی ما ینظر
سترته حتی یقارن راکبته و بهذا ثبت ان الستر لیس غوی خلافا لما یقول له ابی عقیبة و الشافعی رحمهما الله و الرکبة غوی
خلافا لما قاله الشافعی و یخذ غوی خلافا لصحاب لغوا مرعادون الستر الی مکتب الشعر غوی خلافا لما یقول له الامام
ابو بکر محمد بن الفضل الکامری و مع هذا فی العادة لانه لا معتبر بهما مع النقص بخلافه و قد روی فی ابی هريرة رضی الله عنه
عن النبی علیه السلام انه قال الرکبة من العورة و ابی حنیفة بن علی رضی الله عنهما سترته فقتلها ابو هريرة رضی الله
و قال علیه السلام یحرم من و اس فی حد و اما علمت ان الفخذ عن سرة و ان الرکبة مصلع اعظم الفخذ و الساق فاجتمع
الحرم و المبیح و فی مثله یغلب الحرام و حکم العورة فی الرکبة اخف منه فی الفخذ و فی الفخذ اخف منه فی السرة حتی
ان کاشف الرکبة ینکر علیه برفق و کاشف الفخذ یعنف علیه و کاشف السرة ینوب ان لم یما یباح النظر الیه للرجل
من الرجل ینباح المنس لانهما فیما لیس بعرض ساء قال فی هذا لانه ان ینظر من الرجل الی ما ینظر الرجل الیه منه اذا امن
الشهوة لا استواء الرجل و المرأة فی النظر الی ما لیس بعرض کالتیاب و الدواب و فی کتابنا نحن من الاصل انظر للمرأة
الی الرجل الا جنبی بمنزلة نظر الرجل الی محارمه لان النظر الی خلاف الجنس اعظم

و لیکن چشم پوشی کند هر قدر که تواند زیرا چه چیز که ثابت میشود بسبب ضرورت گفتا کرده میشود بر قدر ضروری آن پس این مانند
نظر کردن حافظه و خندان است که جائز است حافظه را نظر کردن بجای فتنه زن و خندان بجای فتنه مرد بجهت حاجت و ضرورت
مسئله ۸ - جائز است مرد را که نظر کند بسوی جمیع بدن مرد دیگر مگر از زیر ناف تا بزاغی و بر چه میگوید که عورت
مرد از ناف تا بزاغی اوست و در روایت دیگر آمده است که از زیر ناف و ازین معلوم شد که ناف از عورت نیست بخلاف
قول ابی عصمت و شافعی رح زیرا چه روایت که هرگاه ابو هریره رضی الله عنهما در خواست از حسن بن علی رضی الله عنهما که بنماید او را مومنی را
که میبوسید آن رسول خدا صلعم پس حسن رضی الله عنهما نموناف خود را بوسید آنرا ابو هریره رضی الله عنهما و از او عورت است بخلاف قول شافعی
و حجت بر شافعی نیست که روایت از ابو هریره رضی الله عنهما که میبوسید فرموده که از ناف تا عورت است و بحجت آنکه از ناف تا مقاسی استخوان آن و
ساق است پس عورت در آن محرم و مبیح و در امثال آن جانب محرم غالب میشود و آن عورت بخلاف اصحاب لغوا بر زیرا چه رسول خدا صلعم
جبر بر رضی الله عنهما فرمود که بنیم من آن ترا یا نبیانی که آن عورت است و از زیر ناف تا جای پیدایش موی زهار عورت است بخلاف
قول امام ابی بکر محمد بن الفضل الکامری رح که او میگوید که آن عورت نیست و اعتماد اوج بر عادت مردانست و لیکن عادت معتبر نیست
با وجود بودن نص بر خلاف آن و لیکن حکم عورت در زانو خفیف ترست از حکم آن در ران و حکم آن در ران خفیف ترست از حکم
عورت غلیظه لکن اگر برهنه کند کسی زانوی خود را لازم است که منع کند و بر بخلایت و اگر برهنه کند ران خود را و شتی کند
با او و اگر برهنه نماید عورت غلیظه از بزدن او و بکنند او را اگر سبزه نماید مسئله ۹ - هر عضو مرد که مباح است نظر کردن بسوی آن
و دیگر ارباب مباح است او را پس آن نیز زیرا چه هر عضو که عورت نیست پس بدن مس کردن آن برابر است مسئله ۱۰ - جائز است زنا را که
نظر کند بسوی جمیع اعضای مرد اجنبی مگر از زیر ناف تا بزاغی و لیکن این قویست که از شہوت این مرد اجنبی را که مرد و زن نظر کردن بسوی
عضو که عورت نیست برابر اند مانند نظر کردن بسوی جامه و مرکب و کتاب خفنی از اصل مذکور است که نظر زن بسوی مرد اجنبی بمنزله
نظر مرد بسوی محرم خویش است و نظر کند بسوی شکم و پشت او پس زیرا چه نظر بسوی غیر محرم موجب فتنه است و مورد شہوت است

وان خاف ان يشك كذا ذكر في المختصر واطلق ايضا في الجامع الصغير لم يفضل قال مشائخنا رحمهم الله يباح النظر في هذه المحالة وان اشك
 للمردود ولا يباح المساس بالاشتماء او كان كذا ذكر في المختصر واطلق ايضا في الجامع الصغير لم يفضل قال مشائخنا رحمهم الله يباح النظر في هذه المحالة وان اشك
قال واذا حلفت الامه لم تعرض في الزنا واحده ومعناه بلغت وهذا لما بينا ان الظاهر في الطعن فيها عورة وعن محمد بن ابي اذ كانت
 شهيرة وتجاهلها فهي كالبانة لا تعرض في الزنا واحده ومعناه بلغت وهذا لما بينا ان الظاهر في الطعن فيها عورة وعن محمد بن ابي اذ كانت
 رضوانه عليها اجنبية فلا يباح ما كان حراما قبله ولا نهى عما لم يكن حراما بعده ولا يباح في النظر الى الاجنبية كالاهل بغير عورة
 والاحسان له يرضى به ككتاب الله المنزل فيه والطفل الصغير مستثنى بالنص **قال** لا يجوز للمسلم ان يطلعون بيده لاله الا بالاجازة النظر اليه
 منها وقال مالك رحمه الله لا يجوز له ان يطلع على عورة غيره ولا يطلع على عورة غيره ولا يطلع على عورة غيره ولا يطلع على عورة غيره
 متحققا له خوله عليها من غير استئذان ولنا انه محل غير محرم ولا نزوح والشبهة متحققة لجواز النكاح
 في الجملة والاحاجة قاصرة لانه يعمل خارج البيت والمجاد بالنص الاماء قال سعيد والحسن وغيرهما لا تغزواكم
 سورة النور فانها في الاثر دون الذكر **قال** ويعزل عن امته بغير اذنها ولا يعزل عن غيرها وجته الا باذنها
 لانه عليه السلام نفى عن العزل عن المحرمة الا باذنها وقال لمولى امته لعزل عنها ان شئت وكان السوطي
 حقا المحرمة قضاء للشهوة وتحصيل اللذات ولهذا تجوز في الجسد والعنة والاحقة للامامة في الوحي فلهذا لا ينقص
 حق المحرمة بغير اذنها ولا يستبد به المولى بل كانت تحت امته غيره فقد ذكرنا ما في النكاح
فصل في الاستبراء وغيره **قال** ومن اشترى جارية فانه لا يقرب بها ولا يمسها ولا يقبلها

الكره خوف شهوت باشد وچنين نكاح است ودر مختصر قد روي وخرج نيز در جامع صغير مطلق آورده است ودر فرق مكره است ميان شهوت وقيوت
 وگفته اند مشايخ حرج كه نظر كردن در حالت خيرون اگر چه موجب شهوت باشد مباح است بسبب دورت و اما مس آن وقت شهوت يا دورتي كه
 نمون اين باشد كه موجب شهوت خواهد شد مباح نيست و در غير حالت خيرون مباح است نظر و مس شريكه شهوت نباشد مسئله اول وقتيكه
 باغ شو كنيز بايد كه نگذارند او را در يك آزار نقطه بلكه ضرر است كه دو پارچه باشند كه پوشيده گرد و پشت و شك و اجهل صورت است و حق او
 و مرويت از مخارج وقتيكه باشد كنيز صغيره محل شهوت و قابل جماع بايد كه نگذارند او را در يك آزار نقطه زيرا چه محل شهوت است مسئله اول
 خصي و حكم نظر كردن بسوي اجنبيه مانند مروست زيرا چه عايشه رض فرموده است كه نهى كردن مشابه كردن است پس مباح نخواهد بود چيزيكه
 حرام بود پيش از خصي شدن زيرا چه او مروست و جماعت ميكند و چنين است محبوب و يعني مقطوع الزكوى زيرا چه او محقق بينايد
 و انزال ميكند و چنين است مخفي كه فعل روي ميكند و يعني او ندر ص زيرا چه او نيز مرد فاسق است مسئله ۲- جائز نيست بنده را
 كه نظر كند از سيدة خود مگر بسوي همي و كنه او مانند اجنبى و گفته است امام مالك ج كه بنده مانند محرم است و اين كيقول شافعي است زيرا چه
 سيدة محتاج است بانيكه بنده بي اذن در آيد نزد او براي كار و خدمت و دليل علمائى مانع اوست كه بنده مروست و محرم و شهوت و شهوت
 موجود است چه نكاح ميان آنها جائز نيست في الجملة و بعد از عتق ص و چندان حاجت نيست به ز آمدن نرزي و بغير اذن زيرا چه
 بنده كار و خدمت ميكند برون خانه مسئله ۳- جائز نيست مرد را كه عزل كند از كنيز خود بغير اذن او و جائز نيست كه عزل كند
 از زوجه خود مگر باذن او و بجهت آنكه بغير صلح منع كرده است از نيكه عزل كند از زوجه مگر باذن او و فرموده است بخواجه كنيز كه عزل كند او
 اگر خواهي و بجهت آنكه ولى حق حره است براي دفع شهوت و بركا تحصيل فرزند لذا فحشا ميشود زوجه در صورتيكه محبوب يا عنين باشد
 شهو و ولى حق كنيز نيست پس نقصان نخواهد كرد و شهو هر حق حره را بغير اذن او و فحشا خواهد شد و اچه در حق كنيز و اگر كراه كرده باشد
 كنيز غير اريس در عزل اذن خواهد آن شرط است چنانچه ذكر آن در باب نكاح گذشت و الله اعلم

فصل نهم در بيان استبراء و غير مسائل - اگر خريد كند كسي كنيز را پس چنانچه است او را ولى آن كس آن و نه بوسه آن

ولا ينظر الى فكجهما يشهونه حتى ليست برئها ولا اصل فيه قولا عليه السلام في سبأ او طاس الا لا تقطأ
 الحمال حتى يضع حملهن ولا الحمال حتى يستبرئن جميعه آقا وحب الاستبراء على المولى ودل على السبب
 في المسببة وهو استعلا ث الملك واليدوان هم الموجد في مود النص وهذا لان الحكمة فيه التعرّف عن امرأة الحرم
 صيانة للماه المحترمة عن الاختلاط والانساب عن الاشتباه وذلك عنا تحقيقه الشغل أو بقصر الشغل بماء محترم
 وهو أن يكون الولد ثابت النسب ويحب على المشتري على البائع ان العلة الحقيقية اسراة الوطى والمشتري من الذي
 يريد دون البائع فيجب عليه غير ان الامراة امر متبطن فيا امر الحكم على دليلها وهو التمكن من الوطى والتمكن انما ثبت
 بالملك واليه فالتصه سببا او ادبر الحكم عليه تيسيرا فكان السبب استعلا ث ملك الرقبة الموك باليه ونعدي الحكم
 الى سائر اسباب الملك كالشراء والهبة والوصية والميراث والمخلع والكتابة وغير ذلك وكذا يجب على المشتري ان لا يبيع
 ومن المرأة او من المملوك ومن لا يعل له وطىها وكذا اذا كانت المشتري بكم المتق طاء لتحقيق السبب اداسراة الاحكام على
 الاسباب دون الحكم ليطو نها فيعتبر تحقيق السبب عند تمام الشغل وكذا لا يحسن أبا الحصة التي اشتراها في اثباتها
 ولا بالحصة التي حاضنها بعد الشراء وغيره من اسباب الملك قبل القبض ولا بالاداة الحاصلة بعده ما قبل القبض خلا لا يثبت
 لان السبب استعلا ث الملك واليدوان الحكم لا يسبق السبب وكذا لا يجزئ بالحاصل قبل الاجازة في البيع القبض وان كانت
 في يد المشتري ولا بالحاصل بعد القبض في الشراء الفاسد قبل ان يشتريها شرا عديا لما قلنا ويجب في جارية للمشتري فيها
 شفق فاشترى الباقي لا السبب قائم لان الحكم يضاف الى تمام العلة ويجزئ له الحصة التي حاضنها بعد القبض في جارية او مكاتبه باركانها بعد الشراء

فانه ويدر فخرج ان يشهوت مكر بعد از استبراز ايراجه غير مباح فهو در وقتيكه بند او طاس او مود ووطى كنند کسی آن حامله را مکر
 بعد از زانیدن آن نیز ووطى كنند کسی زن غیر حامله را مکر بعد از استبرای آن بیک حیض انید میت دلالت میکند برانیکه استبراء واجب بر فرجه
 و نیز دلالت میکند برانیکه سبب اجب شدن استبراء حدث ملک و قبضه است و حکمت در آن نیست که معلوم شود که حرمان خالی است و حمل ناز
 و یا غانی نیست و نسب از اشتباه محفوظ ماند مسئله ۲- استبراء واجب است بر مشتری نه بر بائع زیرا چه سبب حقیقی بحجت تجو ب استبراء اراده
 و طی است و مشتری اراده آن دارد نه بائع پس واجب خواهد شد استبراء بر مشتری نه بر بائع ولیکن اراده مریطن و محقق است پس
 مدار حکم بر دلیل نیست و دلیل اراده و طی قدرت بر و طی است و قدرت و طی ثابت نمیشود مگر ملک و قبضه پس ملک و قبضه سبب جوب استبراء
 پس ان حکم جاریست در جمیع اسباب ملک چون شرا و هبه و وصیت و میراث و عقد خلع و عقد کتابت و غیر آن لهذا واجب است استبراء بر
 که خرید کند کنیز را از مال صبی یا از دست زن یا از دست بنده یا از دست کسی که حلال نیست او را و طی آن کنیز و همچنین
 واجب است استبراء بر مویکه خرید کسی کنیز را حال آنکه آن کنیز باکره است زیرا چه مدار حکم بر تحقق سبب است نه بر تحقق حکمت
 و مصلحت زیرا چه آن امر مریطن و محقق است و اگر خرید کسی کنیز را و ارشامی حیض پس آن حیض معتبر نیست و باب استبراء همچنین معتبر نیست
 حیضیکه پیش از قبضه بعد از تحقق سبب ملک است چون خریدن غیر و همچنین معتبر نیست زانیدن کنیز بعد از تحقق سبب ملک پیش از
 قبض آن بخلاف قول ابی یوسف زیرا چه سبب استبراء حدث ملک و قبض است و وجوب استبراء حکم است و حکم پیشتر از تحقق سبب
 یافته نمیشود و همچنین حیضیکه متحقق است پیش از اجازت بیع و بیع فصولی معتبر نیست اگر چه آن کنیز در دست مشتری باشد همچنین
 معتبر نیست حیضیکه بعد از قبض است و صوت شرا و فاسد پیش از آنکه خرید کند از انرا بشرای صحیح برای جبهیکه سابقا مذکور شد
 مسئله ۳- واجب است استبراء بر حق کنیز مشتری که خریدگی از دو شیر یا یک حصه دیگر از ايراجه سبب تمام شد و درین هنگام و بعد
 تمام سبب حکم ثابت میشود مسئله ۴- اگر خرید کسی کنیز مجوسیه یا مایه کرد او را کسی قبض نمود و بعد از قبض حیض آمد او را و
 بعد از آن مسلمان شد آن کنیز یا خرید کنیز را و مکاتبه کرد آن او بعد از آن قبض کرد و بعد از قبض حیض آمد آن او را حالیکه مکاتبه

در عین حال که کتابه توجیه دها بعد السبب وهو استحداث الملك والید اذ منی مقتضی
 لجل واحرمه لما في حالة الحیم ولا یجب الاستبراء اذا رجعت البقرة او ثرثت المقصورة او الواحیة او فکت المره من
 لا یغایم السبب وهو استحداث الملك والید وهو سبب متعین فادبر الحکم علیه وجوز او عدا ما و بها فی کثیره کتبنا ما
 فی کتابة المنتهی واذ اثبت وجوب الاستبراء وحرم الوطی حرام الدوامی لا یغایمها الیه ولا یحتمل وقوع عمل فی غیر الملك علی اعتبار
 ظهور التحیل ودعوی البائع بخلاف الحائض حیث لا تحرم الدوامی فیها لانه لا یحتمل الوقوع فی غیر الملك وکذا من زمان نفسی
 فالاطلاق فی الدوامی لا یغایم الی الوطی والرغبة فی المشتراة قبل الدخول اصدق الرغبات فتفتی الیه ولم یدکر الدوامی فی المسئله
 وعن محمد بن انهل لا تحرم الا بها لا یحتمل وقوعها فی غیر الملك لانه لم یظهر بها حیث لا یصح دعوی التحیل بخلاف المشتراة علی ما بیننا
 والاستبراء فی الحامل یومض الحمل ما یرید فی ذوات الاشهر بانیه لانه اقم فی حقهن مقام الحيض كما فی المعتدة واذ اثبت
 فی اثنا عشر بطل الاستبراء بالانکاح فلتدبر علی الاصل تبیل حصول المقصود بالبدل كما فی العبد
 فان ارتفع حیضها نکرکما حتی اذا ثبت انها ليست بحاصیل وقع علیها وليس فیها تقدیر فی ظاهر الزاویه
 وقیل بتبیین شهرین او ثلاثة وعن محمد بن اربعة اشهر وعشر وعنه شهران وخمسة ايام اعتبارا
 بعدة الحرة او الامه فی الفاة وعن سفيان بن عیینة عن ابی حنيفة عن ابی حنيفة عن ابی حنيفة عن ابی حنيفة
 بالاحتیال لا سقط الاستبراء عنه الی غیره من روایات خلافا لمحمد وقد ذکرنا الی وجهین فی الشفاعة وکذا هو
 قول ابی یساف برهما اذا علموا ان البائع لم یفیر بها فی ظهیر ما ذاک وقول محمد فیما اذا احتد بها

و بعد از آن عاجز شد که تسع کتابه از ادای بدل کتابت پس این غرض در بر و دعوت برای استبراء کافی و معتبر نیست زیرا که
 یافته شده است بعد از سبب که آن حدیث ملک قبضه است مسئله ۱ اگر گزین بر نیت باز آید یا در کرده شود گزین مفسود یا در کرده شود گزین بکلیه یا با
 داده بود آن آیا خلاص کرد شود گزین یا نه پس نیت و استبراء واجب نیست زیرا چه سبب که حدیث ملک قبضه است در نیت و استبراء
 مسئله ۲ در صورتیکه واجب شود استبراء و حرام میشود و طمی پس حرام میشود جمیع دواشی آن نیز چون بوسه و کنایه و غیر این چیزها
 در نیت باعث ارتکاب حرام میشود و نیز احتمال است که واقع شود این چیزها در غیر ملک بر تقدیریکه محل ظاهر شود باطل دعوت آن نایب بخلاف
 حالقه که دواشی و طمی در آن حرام نیست زیرا چه احتمال واقع شدن آن در غیر ملک نیست و بجهت آنکه حالت حیض حالت نفرت است پس دواشی
 و طمی در آن مفسد نیست پس طمی نیست و در گزین مشتراه رغبت زیاده است پس دواشی و طمی در آن مفسد نیست پس طمی نیست و دواشی در باب کفایت
 در کتاب مذکور نیست و مزیت از محرمه که حرام نیست و دواشی در باب کفایت سببیه یعنی زنیکه استیضه است پس در آنچه واقع شدن دواشی
 در آن در غیر ملک احتمال ندارد چه اگر گزین مسبیه محل ظاهر شود دعوت آن از حرمی صحیح نیست مسئله ۳ استبراء در حق گزین حامله بوضع محل
 و در حق گزین می که قابل حیض نیست باعتبار ماه است زیرا چه ماه در حق آن قائم مقام حیض است چنانچه در حق حائض عدت پس اگر حیض آید
 در انسانی ماه باطل میشود استبراء باعتبار ایام بجهت قدرت بر اصل پیش از حصول مقصود از بدل چنانچه در حق صاحب عدت مسئله ۴
 اگر باشد گزین می که موقوف شود حیض آن حال آنکه او قابل حیض است پس حکم آن نیست که جماع نکند با او تا آنکه ظاهر شود که آن
 حامله نیست پس برین هنگام جماع نکند با او و هیچ تعدیل بر تقدیر مدت نیست در نیت و استبراء و این از ابی حنيفة و بعضی گفته اند که ظاهر
 حامله بودن آن یا با یا نه و نیز بکرات بجا ماه ده در قیاس است تنی از او برایت بکرات زوج بدو ماه و نیز بقیاس عدت کثیر از وفات و نزد
 و فرج بدو سال و این بکرات است از انجیفه و لیکن تنی بر دو ماه و نیز در مسئله ۵ حیدر کردن ای سقا استبراء اصباح است نزد پیوسته
 بر خلاف قول محمد بن و دلیل هر یک سابق مذکور شده است در باب شفقه و فتوی بر قول ابی یوسف است و دعوتیکه معلوم
 که با جماع نکند و است با آن گزین در یک روز و نیت است از فتوی بر قول محمد بن و دعوتیکه با جماع نکند باشد با او در هر روز مذکور

الحق

وتملیک الشقص فيه كتمليك الكل لان الوطى يحرم به وكذا اعتاق البعض من احد لهما كاعتاق كلهما وكذا الكتاب
 كالاعتاق في من النشيت حرمه الوطى بذلك كله وتبر من احدهما واجارتها وتندبها لا تحل الاخرى لا لغيره
 بها عن ملكه وقوله او نكاح اراد به النكاح الصحيح اما اذا شرع واحد لهما نكاحا فاسد الايام له ووطى الاخرى في
 الاوان يدخل الزوج بها فيه لانه يجب له على العدة والنكاح الصحيح في التحريم ولو وطى احد لهما حل له ووطى الاخرى
 دون الاخرى لانه يصير نكاحا بطى الاخرى لا بطى الوطى في كل امرتين لا يحل الجمع بينهما نكاحا فما ذكرنا
 بمنزلة الاختين قال ويكره ان يقبل الرجل ثم الرجل او بينة او شيئا منه او يعاقبه ولا تحرم الطهارة ان هذا قول
 البهينة و محمد وقال ابو بن سفيان رحمه الله لا بأس بالتقبيل والمعانقة لما روي ان النبي عليه السلام عانق بعض
 حين قدم من الحبشة وقبيل بن عتبة ولهما ما روي ان النبي عليه السلام فقي عن المكامعة وهي المعانقة وغابا
 وهي التقبيل وقامر له محمول على ما قبل التوقيع ثم قالوا المحلان في معانقة في اخر واحد اما اذا كان عليه قبضه وجبه فلا يلزم
 بالاجماع وهو الصحيح قال ولا بأس بالمصاحبة لانه من المختار و قال عليه السلام من صافح اخاه المسلم حتى يبين ثناياه
 ذنبه فصل في البيع قال ولا بأس ببيع السرطين ويكره بيع العذرة وقال الشافعي لا يجوز بيع السرطين ايضا لانه نفس
 العين فشا به العذرة وجعل المنة قبل له باع وكنا انه منقطع به لانه يلقى في الارض لا يستكثر الربيع فكل ما لا يملك
 محل للبيع بخلاف العذرة لانه ينتفع بها محلو طأ ويجوز بيع المحلو طأ هو المردى عن محمد وهو الصحيح وكذا يجوز
 لانتفاع بالملو طأ بغير المحلو طأ في الصحيح والمخلو بمنزلة الميت خالطه الفاسدة قال من علم بجارية امه الرجل فليس بها

و عليك بعض ان كزير بمنزلة تملك كل ست در حق حرمت جلع ومجنين از او كردن بعض آن بمنزله آز او كردن كل ست ومكاتب كردن آن بمنزله
 آز او كردن ست درين كم زير اچه بسبب جميع آن طى حرام ميشود و اگر گویند کی را یا با چاره دیگر آنرا یا دیگر کند آن احلال نمیشود و دیگر زیر اچه
 باین حساب از ملک وی بیرون نمیرود و اگر مکتوبه غیر کرد اندکی را بنکاح فاسد حلال نمیشود و دیگر مگر انیکه و طى کند آنرا شود هر شترى را چه
 مدت واجب میشود بر آن درين هنگام و مدت بمنزله نكاح صحيح ست در حق تحريم و اگر و طى کند یکی را حلال میشود و او را و طى آن بار دیگر و حلال
 و طى و دیگر زير اچه اگر و طى کند و دیگر لازم می آید بسبب آن جمع میان و خواهر و لازم نمیشود بسبب طى او اول مسئله ۱۴ هر دو زن یک است
 جمع آنها در نكاح بمنزله خواهر اند و احکام مذکور مسئله ۱۳ بوسه دادن مرد را بر مردی مرد دیگر یا بر دوست وی یا بر عشاء و عشا
 مکروه است و همچنین معانقه نیز گفته است طحاوی رح که این قول ابی حنیفه و محمد است و گفته است ابو یوسف صح که باک نیست
 در بوسه دادن مرد بر مردی و در معانقه نیز باک نیست زير اچه مرویت از پیغمبر صلعم که معانقه که جعفر بن ابی و در میان چشم او و قدیکه او
 جعفر بن از جانب بدش دلیل طرفین نیست که مرویت از پیغمبر صلعم که نمی کرده است از بوسه و معانقه و آنچه روایت کرده است آن که یوسف
 محمول است بر اینکه پیش از نمی بود و گفته اند فقها که این اختلاف در معانقه در آن صورت است که قطعا از او پوشیده با هم معانقه کنند و اما ویکه
 تمیسه چو این پوشیده باشند پس معانقه جائز است نزد همه علماء و این صحیح است مسئله ۱۴ مصافحه جائز است زير اچه پیغمبر صلعم
 فرموده است که هر که مصافحه کند برادر خود را که مسلمان است و میخیزد و دست خود را ساقط نمیشود گناهان و الله اعلم
 فصل ششم در احکام بیع مسئله ۱ در فروختن سرگین باک نیست در فروختن فضله آدمی مکروه است و شافعی گفته است که فروختن سرگین نزد ما
 زير اچه آن نجس عین است مانند فضله آدمی و پوست مردار یک است و باغت باشد دلیل حکما نجس نیست که سرگین قابل نفع گرفتار نیست زير اچه انداخته
 در زمین تا که زراعت خوب نشود چون قابل نفع است پس نال خواهد بود و فروختن نال جائز است بخلاف فضله آدمی چه نفع نمیکند بدان مگر و حقیقت که
 باشد از او فروختن طایر نیست چنانچه مرویت از امام محمد و این صحیح است و مخلوط بمنزله نجس است که مخلوط باشد نجاست و لکن جائز است
 ارتفاع بآن فضله مخلوط بغير مخلوط مسئله ۲ اگر وید کسی مردی که میفرشد کزیر بر او حال آنکه میزند آنکس که آن کزیر را آن نیست بلکه آن مخلوط

چون

وقال وكفى مباحها ببيعها فانه يبيعها ان يتباعها ويطاءها لانه اخبر بغير صحيح لا مزارع له وقال الوجه في المعاملة المقبول
على اقل وصفين كان لما من قبل وكذا اذا قال بشر ببيعها او وصيها في او تصديق بها على ما قلنا وهذا اذا كان ثقة وكذا
اذا كان غير ثقة واكثر منه صادق لان عدالة المخبر في المعاملات غير لازمة الحاجة على ما مر ان كان اكثر منه
انه كاذب لم يسمع له ان يعرف بشئ من ذلك لان اكبر المراتب مقام المقبول وكذا اذا لم يعلم انها لفلان ولكن اخبر
صاحب اليد انها لفلان وانه وكله ببيعها او اشترها ما منه والخبر ثقة قبل قوله وان لم يكن ثقة يعتبر كجرا فلا لان
اخباره حجة في حقه وان لم يخبر صاحب اليد بشئ فان كان عن فلالا لم يشبهه ما حتى يعلم انتقالها الى ملك الثاني لان
يطلب اول دليل ملكه وان كان لا يعرف ذلك له ان يشترها وان كان في اليد فاسق لان به الفاسق دليل الملك في حق الفاسق
والعدل ولم يعارضه معارض ولا معتبر باكر الراي عند وجه الدليل الظاهر ان يكون مثله لا يملك مثل ذلك فيجوز له ان يتخذ
ان يتنزه ومع ذلك لو اشترها يرضى ان يكون في سعة من ذلك لا عتاده الدليل الشرعي ان كان الكاذب لا يباعه او اومه
لم يقبلها ولم يشترها على سبيل لان الجهل لا يملك فاعلم ان الملك فيها الغيرة فان اخبر ان من كذا اذن له وهو ثقة قبل ان لم يكن
يعتبر اكبر الراي وان لم يكن له راي لم يشترها لقيام الحاضر فالادع من قبل قال اولان امره لا اخرها ثقة ان وجهها الغائب مات عنها
او طلقها تلاوا وكان غير ثقة واتاها بكتاب من زوجها بالطلاق ولا تدري انه كتاب ام لا لان اكبر انها حتى يعني بعد التخي
قلا باس بان لعقيد ثم تزوج لان الفاطمة طار ولا مزارع وكذا لو قالت لرجل طلقني وحي انقضت عدلي فلا باس ان يتزوج بها وكذا
اذا قالت المطلقة الثلاث انقضت عدلي وتزوجت بزوجه اخره دخل ثم طلقها وانقضت عدلي فلا باس ان يتزوجها نزع الا قال
وليكن يگوید آن مرد که وکیل کرده است مرا مالکان کنیز براسی فروختن آن پس چاروست او را که خری کند آن کنیز را و جمع کند با وزیر
خبریک پس اگر چه عادل باشد مقبول است و معاملات بشرطیکه کسی مخالف منازع آن نباشد همچنین وقتیکه بگوید آن مرد که خریده ام من کنیز را مالکان
یا بگوید که به کس داده است آن مرد بر من این حکم وقتی است که آن مرد عادل و ثقة باشد همچنین وقتیکه غیر ثقة باشد بشرطیکه
درین عقد قاضی آن مرد صادق باشد و اگر درین عقد قاضی کاذب باشد پس چاروست که خری کند آنرا همچنین حکم اگر غیبه است آنکس که من کنیز
از آن فلان است لیکن آن مرد خبر داد او را که آن کنیز از آن فلان و گفت که وکیل کرده ام را بفروختن آن یا من خریده ام آنرا از فلان اگر آن مرد
پس اگر این شناسد کنیز را که از آن فلان است چاروست که خری کند آنرا تا آنکه معلوم نماید که آن کنیز در ملک آن مرد بوده است پس به از سبب بر میچه قبضه
فلان لیل ملک است و اگر نمی شناسد که کنیز از آن فلان است پس چاروست او را که خری کند آن کنیز را اگر چه فاسق باشد آن و که کنیز دست و دست
نیز را چه قبض فاسق و دلیل ملک است و هیچ حاضرم از حق نیست و هر گاه دلیل شرعی یافته شد پس من معتقد و اینجا مقبض است لیکن وقتیکه معلوم شود که
مشکل آن مرد و مالک چنین کنیز میشود پس من هنگامی است که آنرا از آن خرید آن معذرا اگر غیبه است که جاز باشد سبب اعتماد آن دلیل شرعی
و اگر آورده باشد آن کنیز را بنده یا کنیز قبول نمکند آنرا تا آنکه سوال کند و تحقیق نماید از احوال آن زیرا چه ملک مالک نمیشود پس معلوم شد که مالک
آن کنیز کسی غیر است غیر او پس اگر گوید که خواجه او اذن داده است پس اول او مقبول است اگر عادل و ثقة باشد و اگر عادل و ثقة نباشد پس منصوب است
غالب من مقبض است و منی بر جانب که غالب شو من مطابق آن عمل کن و اگر نباشد او من غالب هیچ جانب پس بد که خبر داد او مقبول
مستلزم اگر خبر داد مرد عادل و ثقة زنی را که شوهر تو که غالب بود و است یا سه طلاق داده است ترا یا آورده شوهر او را و خبر عادل مکتوب از جانب تو
و در آن مکتوب طلاق نوشته است و نمی شناسد آن که آن مکتوب شوهر دست یازد و لیکن غالب مکان من نیست که آن مکتوب شوهر دست پس
باک نیست آن زن که عدلت نشیند و بعد از آن گنج کند زیرا چه افعی محلی حادث گشت که منازع و مخالف من نیست همچنین اگر بگوید زنی مردی
که طلاق داده است شوهر من عدلت آن نیز گشت نیست پس باک نیست آن مرد را که گنج کند آنرا همچنین اگر بگوید زنی که طلاق داده شده است بر سه طلاق که
عدلت من گشته است محلی کند زهرم باشم هرگز او را و بعد از آن طلاق داده است او را عدلت آن نیز گشت نیست پس باک نیست شوهر او را که گنج کند

و کذا القول جاریه کنت امة لان القاطع طار و لو اخبر بها غیر ان اصل النکاح کلن طاهره الا ان الزوجین تزوجا امرتہ او اخاها من الرضاة لم یقبل قوله حتى یشهد بذلك رجلان او رجل وامرأتان و کذا اذا اخبر غیرک تزوجتها فی غیره او اختک من الرضاة لم یزوج باختها و اربع سن ما حتی یشهد بهین الذی لان لانه اخبر بفساد مقدار و لا فقه الم علی العقد یل علی صحته و انکار رضاة فیثبت للمناخ بالظاهر بخلاف ما اذا كانت المنکوحه صغیرة فلهذا الزوج انها ارتفعت من امة او اخته حیث یقبل قول الواحد فیہ لان القاطع طار و لا فقه الم لا یل علی بطلان ما فیثبت للمناخ فافتقرنا و علی هذا الحرف به و لا الفرق قول کانت جاریه صغیرة لا تعبر عن نفسها فی ید رجل یدعی انها لہ فلما کبرت لغیرها رجل فی بلد اخر فقالت انا امرتہ لکل لم یسمع ان یزوجها لتحقق المناخ و هو و البید بخلاف ما تقدم قال و اذا تابع المسلم غیر او احد منها و علیہ دین فانه یکره لصاحب الدین ان یأخذ منه و ان کان البائع نفسا فلا یاس به و الفرق ان البیع فی الوجه الاول قد بطل لان غیره لیس ببال متقوم فی حق المسلم بقی الثمن علی ملک المشتری فلا یجوز اخذہ من البائع و فی الوجه الثاني صح البیع لانه مال متقوم فی حق الذی فیکلف البائع فیکل الاخذ منه قال و یکره الاحتکار فی اقوات الادمیین و البیہا لکن اذا کان ذلك فی بلد یضر الاحتکار باهلہ و کذا الذی المتعلق فاما اذا کان لا یضر فلا یس به و الاصل فیہ قوله علیہ السلام الجالب من ذوق و احتکاک ملعون و لانه تعلق به حق العامة و فی الامتناع عن التبیع ابطال حقهم و تعین بقی الامر علیہم فیکف اذا کان یضرب بهم ذلک

و همچنین است اگر بگوید کیزی که بوزم من کنیز فلان پس از او کرد مرا مسلمه اگر خبر بد کسی فی راکه اصل نکاح او فاست بجهت آنکه شوهرش فوت نکاح مرد بگوید بجهت آنکه برادر رضا علی است پس قبل وی مقبول نیست تا اینکه گواهی دهند بان و مرد بگوید و دوزن همچنین اگر خبر بد کسی مرد بگوید که نکاح کردی قوزن خود را و حالیکه مرد بگوید یا آن ن خواهر رضای فوت پس جان نیست او را که نکاح کند خواهر آن ای نکاح کند چنان سومی آن تا اینکه گواهی دهند بان و مرد عادل زیر این خبر داده شد آن مرد و بفساد و یکبار نکاح است اقدام آن مرد بر عقد نکاح و دلالت میکنند بر صحت آن نکاح و فساد آن پس مناج و منکر فساد و شد با اعتبار ظاهر بخلاف آنکه منکوحه صغیره باشد پس خبر داده شود بشوهرش که آن صغیره شوهرش را در وی یا نوشید شیر خواهر وی چه و زنی فوت قول یک کس مقبول است زیرا چه بانی نکاح و زنی فوت حادث است و مقارن عقد نیست و اقدام آن بر عقد نکاح و دلالت نمیکند بر عدم آن پس مناج و منکر آن نشد مسلمه اگر بگوید دختر صغیره که خریدید باز احوال خود درست مرد که دعوی میکند که آن دختر کنیز است و هر گاه بان شد پس ملاقات کرد او را و دیکه میشناسد او را و دختر دیگر گفت آن دختر که من او را بلی ام پس پس جان نیست آن مرد را که نکاح کند از این راه چه و زنی فوت مناج و تحقق است و مناج و نیست که دختر درست او بگوید مسلمه اگر بگوید و شد مسلمان یون مورا و بگوید همای آن پس بگوید صاحب این که بگوید آن از ان اگر فرشته می نصرانی باشد پس آن نیست که بگوید همای آن از ان فرق میان دو صورت نیست که مع و صورت اولی اصل است چه و مال نیست و حق مسلمان آن با ملک مستخرج است پس اصل نیست گرفتن آن از ان بان و صورت دوم مع صحیح است چه و مال است و حق نصرانی و با ملک بان است پس اصل است گرفتن آن از ان مسلمه بگوید و دختر قوت آدمی و دبا تم و قتیکه باشد و شد که خبر میکند بکار بان آن شخص و معنی آنکار و رفت حبس کس دینی است تا اگر ان کرد و نزع آن در شرع حیات است از نیکه خرید کند کسی گنیم جو و مانند آن او حبس کند آنرا تا اگر ان شود نزع حق و همچنین اگر بگوید و ملحق و صورت ملحق نیست که بگوید و از شر شوهری قافله که خانه است تا که خبری آن بپزدن شهر باراده انیکه حبس ابد کرد آن اخص و اما و قتیکه فرزند کسی باک نیست و دلیل این سکه حدیث پیغمبر صلی الله علیه و آله که فرموده است که باطل مرزوق است و تنکر ملعون و مرد او از جانب آنکس است که می آرد شتر و گوسفند را برای فروختن حق و دلیل دیگر نیست که بان غله حق او تعلق دارد و در وقت و حبس نمودن آن ابطال حق و تنگی معاش آنراست پس مکر و خواهد شد و قتیکه من بکف بخلق

کتاب النکاح

نه طامن الصحابه رضی الله عنهم و عنده مولى ابی سید و کان عبداً و کان فی هذا الامتناع ضرورة لا یجوز التاجر ان یمتدح من ملک
شیئاً یملک ما هو من ضروراته و لا ضرره فی الکسوة اهداها له من مکتبی علی صلی القیاس قال و من کان فی یدہ لقطه لا یابله فانه
یحوز قبضه الهبة و الصدقة لهم و اصل هذا ان النصف علی الصغار النواع ثلاثة نوع هو من باب الولاية لا یملک الام من مولى
کما تکلم و الشراء و البیع لا موال الفیئة لان المولى هو الذى قام مقامه بلانبة الشرع و نوع اخر ما کان من ضرورته حال
للمصارف و هو شراء ما لا یجوز للصغير منه و یجوز و اجازة الاظهار و ذلك جائز من یعوله و ینفق علیه کما یجوز للعم و الامر بالملک
اذا کان فی حجره و اذا ملک هؤلاء هذا النوع فالولى اولى به الا انه لا یشترط فی حق المولى ان یشترط فی حجره و نوع ثالث
ما هو نفع محض کقبول الهبة و الصدقة و القبض فهدا یملک الملتقط و الامر و الصبی بنفسه اذا کان یعقل لان الاثر بالکفا
فجر باب مثله نظر اللص یملک بالغل و الولاية و الحجر و صیاد بمنزلة الاتفاق قال و لا یجوز للملتقط ان یؤجره و یجوز لآخر ان
تؤجره انما اذا کان فی حجره و لا یجوز للعم ان یمتدح من ملک انما منافع باسخدامه و لا كذلك الملتقط و الامر و لو اخرج الصبی
ففسه لا یجوز لانه مشوب بالضرر اما اذا فرغ من العمل لان عند ذلك تحض نفعاً فیجب لمستی و هو نظیر العبد المحجور

گروهی از اصحاب رض و دعوت متقی ابی السید را و عالمیکه او بنده بود و است و دیگر این است که این خیر حاضر و نیست و محض نیست تا
را از این ف چه وقتیکه دو کافی و کند کسی به تجارت جمع میشوند نزد وی مردمان و خالی نیست از نیکه کسی بنوی آبی یا مانند آن بخوار
از وی پس اگر نیکه نسبت به کل خواهند کرد او را و متوجه نخواهند شد بسوی او و در باب تجارت فتور خواهد آمد و بنده تاجر هرگاه مالک
تجارت شد پس مالک این چیز را نیز خواهد شد ص چه هر که مالک چیزی میشود مالک لوازم آن نیز میشود و ضرورت نیست در پوشانیدن
جامه و بدیه و اوان و در هم و دنیا پس این روا نیست مطابق قیاس مسئله ۱۱۱ اگر سبه کند کسی یا صدقه دهد قهلی را که در دست است
پس جائز است آن مرد را که قبض آن سبه و صدقه نماید برای قهیط و باید دانست که تصرف در حق صغیر بر سه نوع است یکی اذن بر نوع
از باب ولایت است چون تزویج نمودن و خریدن و فروختن مال صغیر و مالک آن نیست مگر شے چه شرع قائم مقام او کرده است ولی
و نوع دیگر بجهت ضرورت حال صغیر است چون خریدن و فروختن چیزی که ضرورت خرید و فروخت آن برای صغیر و چون اجیر گرفتن
وایه برای او و این نوع تصرف جائز است کسی را که پدرش میکند ویرا و نفقه میدهد بر او چون برادر و عم و ملقط یعنی کسیکه قهیط
در دست او است و قهیط باشد آن صغیر در کنار اینها و هرگاه اینها مالک اند این نوع تصرف را پس ولی بطریق اولی مالک آن خواهد
و شرط نیست در حق ولی که صغیر در کنار او باشد و نوع سوم است که نفع محض باشد در حق صغیر چون قبول کردن سبه و صدقه قبض آن
و مالک این نوع تصرف ملقط و برادر و عم است و صبی خود نیز بشرطیکه صاحب عقل باشد زیرا چه حکمت و مصلحت درین است که باب سبه و صدقه
منقح شود در حق صغیر بجهت نفع او پس مالک این نوع تصرف خواهد شد صغیر بشرط عقل ولی کسیکه صغیر در کنار او است مسئله ۱۱۲ جائز است
ملقط را که با جاره دهد قهیط را و همچنین جائز نیست عم را که با جاره دهد صغیر را اگر چه در کنار او باشد بخلاف مادر چه جائز است او را که با جاره
پس صغیر خود را و قهیط که در کنار او باشد زیرا چه مادر مالک آن است باینطور که خدمت بگیرد و وی بغیر عوض ملقط و همچنین نیست
و اگر صغیر خود با جاره دهد ذات خود را لازم نمیشود چه این خالی از ضرر نیست مگر وقتیکه خارج شود از عالمیکه بجهت آن با جاره داده بود و خود را
پس درین هنگام جائز نمیشود چه و صحت آن درین هنگام نفع محض است پس واجب میشود او را که مقرر شده بود و این مسئله نیز محجور است

بجای نقشه قد ذکرناه قال بکمال محصل العمل فی حق عیده و لایبیه و هو طوق الحدیة الذی یمنع من ان یجوز لاسر هو مقادیر
الظلمة المستغوبه اهل النار ویکبر کما حرق بالنار ویکبر بان یقیده و لا یسنة السلیس السقهاء اهل البعارة فلا یکر فی العبد یخرجه ایاة و صیانة لئلا
قال کما بان نقضه یرید به التذوق ان التذوق مباح بالجماع و قد ورد بلیا حتم الخ و لا یوق بین الرجال النساء الا ان یستعمل الخمر
کالمخ و نحوها لان الاستشفاء بالمخمر حرام قال کما بان فی لقا کما بان علیه السلام یقت عتاب بن اسیدة الى مکة و قد نزلت علیه علیا الی العین و نزل له
و لا یزعمون فی حق المسلمین فتکون نفقته فی الخمر هو مال بیت المال هذا لان الحبس من سبب النفقة کما فی الوجوه المضادة اذا سافر بمال المضاربة هذا فعلا
یکون کفایتان کما شرطه حرام و لا یستحب علی الطاعة و القضاء طاعة بل هو افضلها انما لقا اذا کان قبیحا لا فضل الی الوجوه الا لا یکنه لانه لا یکنه لانه
فرض القضاء لانه لا یستغنی عن کسب یقیده عن قاتله و کان عیفا لا فضل الاضمار علی قاتله فقابین مال قبل اخذ هو لا صح صیانة
للقضاء عن لقون و نظر المثل یولی بعده من الخماجین لانه اذا انقطع من ما یکتبه راعا دنة ثم تسميته بدقائد علی انه یفقد الکفایتة فمجرى
باعطائه فی اول السنة لان الخمر یؤخذ فی اول السنة و هو یطعم منه و فی ماننا الخمر یؤخذ فی اول السنة و الماکو ذمن الخراج ذاب السنة
الماضیه هو الصیحة و لو استوفی رزق سنة و عزل قبل استکماله الا قبل هو علی اختلاف معروف فی نفقة المرأة اذا ماتت فی السنة

که با جاره و بدوات خود را و سابق ذکر شده است مسئله ۱۱۰ - مکروه است اینکه بگوید که در گردن بنده خود طوق آهنی را که بسبب آن
سر جنبانیدن توان چنانچه عادت ظالمان است زیرا چه این عقوبت و دوزخیان است پس این مکروه است مانند سوختن باتش مسئله ۱۱۱ - مکروه است
اینکه و قید کند بنده خود را زیرا چه عادت جاری شده است میان مسلمانان که قید میکنند مجنون را و اهل فتنه و فساد را پس در حق بنده نیز مکروه
تا نگردد و مال می سلامت و محفوظ ماند مسئله ۱۱۲ - و حقه کردن جهت تدویی بک نیست زیرا چه استعمال و ابلح است باجماع چنانچه
در حدیث تیر آمده است و در جواز حقنه زن و مرد برابرند ولیکن سزاوار نیست که استعمال حرام نماید چون می و مانند آن چه شفا جستن بجرام
حرام است مسئله ۱۱۳ - بک نیست در یقین و رزق قاضی مقرر شود از بیت المال و بکیر و قاضی آنرا زیرا چه غیر صلعم عتاب بن اسید را
قاضی که کرده بود و رزق وی مقرر نموده بود از بیت المال همچنین علی کرم الله وجهه را قاضی مین کرده بود و برای او نیز رزق
مقرر نموده بود از بیت المال و نیز قاضی مجبوس مقرر شده است برای حق مسلمانان پس خواهد شد نفقه او و مال مسلمانان مال بیت المال
مال مسلمانان است چه بسبب اسباب نفقه است چنانچه در حق وصی و مضارب قیتکه سفر نماید مضارب با راس المال و آنچه مذکور شد که بک
نیست که رزق بگیرد قاضی از بیت المال قاضی است که بگیرد آنرا قاضی بیسبب کفایت بغیر شرط و اما و قیتکه شرط نماید و بگوید که قبول میکنم
خدمت قضا را اگر شریطیکه مقرر نماید برای من و الی چندان و چندان پس این حرام است چه این اجاره است بر طاعت جهت آنکه قضا
طاعت است بلکه افضل عبادت است و باید دانست که قاضی اگر فقیر باشد پس فضل و رقی او بلکه واجب این است که بگیرد رزق خود را
از بیت المال زیرا چه ممکن نیست او را اقامت فرض قضا بکربان چه مشغول بکسب شدن باز میسر او را و از اقامت آن و اگر غنی باشد
پس بعضی گفته اند که فضل و رقی او این است که بگیرد رزق خود را از بیت المال و بعضی گفته اند که گرفتن فضل است و همین جهت است
بهجت آنکه منصب قضا است و همان نکر و ذر و امر او بهجت نفع آنکه قاضی شود و بعد از آن و محتاج باشد چه اگر مقرر نشود رزق
برای او و باین پنج و بیست و شش و شوار میگرد و اعاده آن رزق برای محتاج مسئله ۱۱۴ - اگر قبض کرد قاضی رزق کل
را و بعد از آن مغزول شد پیش از تمامی مال پس بعضی گفته اند که درین اخیان است مانند اختلاف و نفقه زن فقیر که در افتاد

نمیخوردند اذن لقوم لا مضی لشئ و لا غنم کو صولیه الی ید المسلمین با یحذف الخ و لو کاب فلیس حدان یخص به بدون اذن
 الامام کما فی سائر القناطر و یجوز فی العشر ان ابتداء توظیف الخ لعلیه السهم لا یجوز الا بشعاع الخ لا یجوز ان یکون بقاء الخ علی
 اعتبار الماء فلو لیاها غیره کما اوردیها عند صدق قبل النازل الخ بما کان اول ملک ستملاها و رقیبها فاذا انکشاف التناحق فما و الاصح ان الاول
 ینتزعها من الثالث لانه یملکها با احیاء علی ما نطق به حدیث الاخصافه بلام الفیکل ملکة یزول بها الذک من جمیع رضامیتة ثم لحاظ احیاء علیها
 الاثر بقدره من یفقد التناقص محمدان طریق الاول الاصل الی البقیة لتغنیها لتطریق وقصد الزام البطال حقیقاً فی ملک الذی یحیاه بملک
 المسلم من احیاء سبیل للملک ان عند الحقیقة ان الامام من شرطه ینتزعها فیکفی سائر اشیا الملک خ لا ستملاها علی اصلنا قل
 و من جمیع ارضها و لو یغیرها ثلاث سنین اخذها الامام و دفعها الی غیره و ان لدفع الی الاول کان لیموها فحصل المنفعة للمسلمین
 من حیث العشر و الخراج فاذا لم یحصل یدفعه الی غیره و تحصیلاً للمقصود و لا یجوز لیس باحیاء لملک به
 لان احیاء انما هو العماره و الخجیر لا اعماله سببه لا یضم کما یقولون انه بوضع الاحجار حوله و یقولونه
 الخجیر غیره عن احیاءه فبقی غیر ملک کما کان هو الصحیح و انما شرط ترک ثلاث سنین لقول عمر رضی الله عنه
 معمول است براینکه آن اذن است و چه غیر صلعم خود امام بود مثل اینکه فرموده بود که هر که قتل کند کسی را از کافران پس مرا و است
 رفت و بیاورد و دیگر این است که آن زمین از جمله غنیمت است چه رسیده است بدست مسلمانان بسبب تانت نمودن آنها پس حکم
 بان زمین مختص نخواهد شد بدون اذن امام چنانچه همین حکم است و جمیع مال غنیمت مسئله هم اگر آباد کند کسی زمین موات را
 واجب میشود در آن عشره چه ابتداء خرج مقرر نمودن بر مسلمانان جائز نیست ولیکن اگر سرایب کند آن زمین را باب خراج پس مقرر
 کردن خراج در آن جائز است چه درین هنگام باقی داشتن خراج بنابر آن است پس اگر آباد کرد کسی زمین موات را و بعد از آن گذشت
 آن را و زراعت کرد در آن دیگر غیر آن پس بعضی گفته اند که دوم حق و سه او تر است بان زمین زیر چه اول مالک منفعت آن
 بوده است نه مالک رقبه آن پس هرگاه گذشت آن را اول و دوم حق خواهد شد بان ولیکن اصح این است که اول خواهد گرفت آن زمین را
 از دست دوم چه اول مالک رقبه آن زمین است بسبب آباد کردن آن چنانچه ثابت است بحدیث مذکور و بسبب گذشتن ملک و ازل
 شده است مسئله هم اگر آباد کرد کسی زمین موات را و بعد از آن هر چهار جانب آن را آباد کرد چهار کس ترتیب تعاقب پس وی
 از محمد حج این است که راه آن زمین اول و زمین چهارم است بجهت آنکه بعد از آبادی سه جانب آن چهارم تعیین است برای
 شخص چهارم که آباد کرد آن جانب را قصد کرده است که حق اول را باطل کند مسئله هم و قتیکه آباد کردی زمین موات را مالک آن شوی
 مانند مسلمان زیر چراغ آباد کردن زمین موات سبب ملک آنست ولیکن نزوایی حقیقه حج اذن امام شرط است پس نمی و مسلمان در آن
 اند چنانچه برابر اند و جمیع اسباب ملک مسئله هم اگر اعطای کند کسی یشور او نشان کند بر آن بنگ یا مانند آن تا مدت سه سال و آباد نکند
 میرسد امام را که بگیرد آن زمین را و بدینا از بدگیری بجهت آنکه داون آن باطل بجهت آن بوده که آباد کند آن را تا برسد نفع آن مسلمانان
 با اعتبار عشر و خراج پس هرگاه مدخل نشد منفعت باید که به آنرا امام بدگیری برای تحصیل منفعت که مقصود است و بجهت آنکه اعطای کند بنگ یا
 آن را یا کسی زمین نیست تا مالک آن گردد بسبب آن چنانچه ای زمین چهارم است از آباد کردن آن و اعطای کردن بنگ محض برای عمارت
 است پس آن زمین باقی خواهد ماند غیر ملک چنانچه بود و زمین صحیح است و تعیین مدت سه سال که مذکور است بجهت قول امیر المؤمنین عمر رضی الله عنه

و یجوز الماء الى ما حفر دنها وان كانت للمناخ فيهما استنوت ذراعا وهذا عندنا وعند الجنيقة رباربعون ذراعا لها قوله عليه السلام
 حرر العين ششت ذراع وحريم بئر العطن بقدر ذراعا وحريم بئر الناضح ستون ذراعا وانه قد يحتاج فيه الى ان يسير دابته للاستقاء فقد يطول الرشاء
 وبئر العطن للاستقاء من غير ذلك فلا بد من النفا وقوله ما روينا من غير فصل العالم المتفق على قبوله والعن اولى عندنا من الخصاص
 المختلف في قبوله والعن به وكان لقياس بابي استحقاق الحويون علمه في موضع الحفر ولا يستحقاق به فيما اتفق عليه
 الحد ينان تركناه وفيما نفا صافيه حفظناه وانه قد يستق من العطن بالناضح ومن بئر الناضح باليد فاستنوت الحاخنة
 فيهما ويمكن ان يدبر البعير حول البئر فلا يحتاج الى زيادة مسافة قال وان كانت عينا نحن مهملين
 ذراع مكاروبنا ونحن الحاجة فيه الى زيادة مسافة لان العين تشجر للزراعة فلا بد من موضع
 يجري في الماء ومن حوض يحجم فيه الماء ومن موضع يجري فيه الى الزراعة فلهذا انقدر بالزيادة والله
 بخمسائة بالتوقيف والاصح انه خمسائة ذراع من كل جانب كما ذكرنا في العطن والذراع هو المكسرة
 وقد بينا من قبل ان التقدير في العين والبئر بما ذكرناه في ارضهم لصلابة بها وفي اراضيها خاوة فيزداد

آب چاه اول مایل میگردوبان میسر و دوسوی آن واگر کنده باشد آن چاه را بجبت آب کشیدن بشتر و میسر
 پس ماوراجریم آن چاه است شست ذراع و این نزد صاحبین رج است و نزد ابی صفیح و در نصرت نیز پهل ذراع است و دلیل
 صاحبین رج حدیث پیغمبر صلعم است که فرمود است که حريم چشمه پانصد ذراع است و حريم چاهی که برای نشانیدن شتران است گرد آن چاه
 چهل ذراع است و حريم چاهی که برای آب کشیدن است شست ذراع است و دیگر این است که حاجت است در آن بسافت و راز چوبیرند
 ستور را برای آب کشیدن و گاهی رسن آن دراز میشود و چایکه برای بستن شتران است گرد آن برای گرفتن آب است بدست پس
 در آن بسافت و راز حاجت نیست لهذا ضرورت که تفاوت شود میان هر دو چاه و دلیل ابی صفیح رج حدیث مذکور است که در آن
 ذکر چهل ذراع است و تفاوت میان هر دو مذکور نیست و ذکر بستن شتران گرد آن چاه برای تعلیل است نه برای تعلیل
 و حدیثیکه عام بود و اتفاق باشد بر قبول عمل بان اولی است نزد ابی صفیح رج از حدیث خاص که اختلاف باشد در قبول عمل
 بان و بجبت آنکه مقتضای قیاس نیست که کنده چاه حتی حريم آن شود زیرا چه عمل و استحقاق آن در موضع کردن است پس گذشتیم بیان
 را و چون که متفق است بر آن حدیث و نگذشتیم قیاس را و چون که تعارض است در آن و حدیث و بجبت آنکه اینجا میگوید کنده میشود بر این شتر
 شتر گرد آن گاهی آب کشیده میشود و از چایکه کنده میشود برای کشیدن آب گاهی آب بدست گرفته میشود پس حاجت لبسوی هر دو چاه
 برابر است و بکن است که بگرداند ستور را گرد چاه برای کشیدن آب پس حاجت بسافت و راز نخواهد شد مسئله ۱۰ - اگر آن چاه چشمه را
 باشد پس حريم آن پانصد ذراع است بجبت حدیث مذکور و بجبت آنکه در آن حاجت است بسافت و راز چشمه بر آورده میشود بجبت
 زراعت پس لابد است مکانی که جاری شود در آن آب و ضرورت حوضی که جمع شود در آن آب مکانی دیگر باید که جاری شود و از آن آب
 لبسوی زراعت پس لهذا حريم آن مسافت و راز باید و اندازه آن پانصد ذراع بجبت حدیث معلوم شد و اصح این است که در هر جانب پانصد
 ذراع باشد و راز ذراع ذراع کسوف که شش قبضه میباشد و میان آن سابق مذکور شد و بعضی گفته اند که اندازه
 که در حريم چشمه و چاه با اندازه مذکور از زمین و یا رعب بود که آن زمین سخت است و ماور زمین و یا رما که نرم است زیاده از آن باید

حتى لا يظن لغيره ان يفسد شجره في حياها لا يظن ان الجبل له يحد فيه ثمرة ويضعه في هو مفكر بحسنة ذم من كل جانب ورد
الحديث قال ما تروا من ارض ولا جبل ولا ماء ولا حيوان الا له اربعة اقسام اربعة اقسام كونه فدا اماكن لا يجوز
ان يعود اليه فهو الموات ذالم يكن حيا لقائم كانه ليس ملك احد لان قولنا ابداء فهو غيره وهو اليوم في يده الامام قال من كان
نهر فارض غيره فليس له حريم عندها خيفة من الا ان يغير بينة على ذلك وقال له مسئلة النهر فيمنه عليه ما يليق عليها طيبه
فيل هذه المسئلة بناء على ان من حفر نهر في ارض موات ياذن الامام لا يستحق الحريم عنده وعندنا يستحق لان النهر
لا يتفق به الا بالحریم الى اجتهاد الى المنى لتسبيل الماء ولا يمكنه المنى عادة في بطن النهر الى انقاء الطين ولا يمكنه النقل
الى مكان بعيد الا بجموع فيكون له الحريم اعتبارا بالبيرويه ان القياس يلاء على ما ذكرناه وفي البيرويه عرفنا بما هو من الاجتهاد الى الحریم
فوقها اليه في النهر لان الانتفاع بالماء في النهر يمكن به من الحریم ولا يمكن في البيرويه بالاستفتاء ولا استفتاء الا بالحریم فغدير
الاحاق ووجه البناء ان باستفتاء الحریم ثبتت ليد عليه اعتبارا انتفاع النهر والقول لصاحب اليد وبعدم استحقاق انتفاع اليد انما
لشبهه لصاحب الارض على ما ذكره الشفاء الله تعالى وان كانت مسئلة متبذرة فله ان الحریم في هذا النهر باستفتاء الماء به ولا بجلاء وصاحب

لذا نرى من غير صاحب ان درخت را که درخت فشانده در حريم آن درخت اول چه صاحب درخت اول متعلق است بحريم آن بر سر شجره
و بجهت نهادن آن در آن و اندازه حريم درخت پنج ذراع است از هر جانب چنانچه در ميراث آمده است مسئله ۱۶ - بنویس که بگذار و آن را فلات و
بطنه و مانند آن یعنی آب از آن رود و بجانب دیگر و لیکن قابل نیست که آب باز آید بسوی آن زمین پس و نیست که آب و کند از کسی بجهت
آنکه عامه درم قریح اند باینکه آن نهر شود و اگر قابل نیست که آب باز آید بسوی آن پس آن موات است و قتیکه باشد بر یک آبادی چه آن در ملک
کسی نیست بجهت آنکه علیه آب دفع میکند علیه غیر خود را و بعد از آن که آن زمین از غلبه آب بیرون آید در دست امام است مسئله ۱۷
هر که باشد و می رانری در زمین غیر پس نیست مرا و حریم آن نزد ابی خلیفه رج مگر آنکه مینه قایم کند بر آن و گفته اند صاحب رج که مرا و را
مسئله نهر است که بر آن مشی میکند و می اندازد بر آن گل و لای نهر را و بعضی گفته اند که بنای این سله بر آن است که اگر نهری کند کسی
در زمین موات باذن امام مستحق حريم نمیشود نزد ابی خلیفه رج و نهر و صاحب رج مستحق آن میشود زیرا چه از نهر نفع نمی تواند گرفت مگر قتیکه
حریم آن باشد چه صاحب نهر متعلق است باینکه مشی کند بر کناره آن برای روان کردن آب و قتیکه بند شود بسبب چیزی ص و بکن
بست از روی عادت که مشی کند و در تومی نهر نیز متعلق است بانداختن گل و لای بکن نیست و اگر آن نقل کند گل و لای نهر را بکنان و در گل و کج
ف و شفت قدید ص پس مستحق خواهد شد حریم نهر را مانند چاه و دریل ابی خلیفه رج این است که استحقاق حریم خلاف قیاس است و استحقاق
حریم در باب چاه از حدیث ثابت است و نیز امتیاع حریم در باب چاه زیاد تر است از امتیاع آن در باب نهر چه انتفاع باب نهر ممکن است
بدون حریم و انتفاع باب چاه ممکن نیست مگر بشیدن آب از آن و کشیدن آب ممکن نیست مگر بحریم پس فرق شد میان چاه و نهر و قیاس نهر
بر چاه درست نشد بوجه بنای سله بر چیزی که مذکور شد این است که اگر صاحب نهر مستحق حریم آن باشد پس سبب این استحقاق متاخر گو یا قابض
آن حریم است بجهت تبهیت نهر و قول صاحب قبضه متاخر است و اگر نزع واقع شود ص و اگر مستحق حریم آن نباشد پس قابض حریم آن نمیشود
و ظاهرا علی کلام صاحبین است چنانچه غریب مذکور خواهد شد اگر بنای سله بر آن نباشد بلکه سله مستقل و علی حده باشد پس برین صورت دلیل
صاحبین رج این است که حریم در دست صاحب نهر است بسبب آنکه صاحب نهر نگذاشته است آب آن را بجهت حریم آن لذا میرسد صاحبین را

نقضیه و له انما اشبه بالارض صومعه و مقعرا موصوفه بحسنها و قبحها و من حیث صلاحتها للفرس و الزاد و الظاهر شاهدین و بیده ماه
 المشبه به کاشنیدن تنازعاً فی مصلوح باب بیس یدها و المصلوح اکثر معلق علی تأخیرها فیقضی لکن یدیه ما هو شبهه بالتنازع فیہ و القضاء
 فی موضع الخلاف قضاء ترک و کفران فی یکدیگر استمسال الماء انما الذراع فها و اوما یصل للفرس علی الدخان کان مستمسکاً به ماء نهان و کفر
 دانم بماء علی رصه و الماء من نقضه تعلق حق جفا النهر ملک ملک کلما انما الجبل و کفر علی جود و کفتمن من نقضه و انکار ملک و فی الجاهل الصغیر
 نهو رجس الی جنبه مسنانه و کفر خلاف المسنانه انما نزل فیها و لیست للسناة فی یکدیگر هاف لخصا لارض عندا یجینقه و نه و کاف
 لصنا المهر و جی الی لفظ طینه و عید ذلک قوله و لیست المسنانه و یکدیگر هاف معناه و لیست کفتمن و یکدیگر ملک فینکشف هذا اللفظ
 موضع الخلاف ما اذا کان لاحدها علیه لک فمصلح الشغل و نه صایده و کوان علیه غرض کما یذری من غرضه فهو من مواضع خلاف
 ایضا و غرضه کخلاف ان و کایه الفرس لصاحب الارض عند و عند هاف صاحب النهر و اما القیام الطین فقد قبل انما علی الخلاف فقبل ان
 لصاحب النهر ذلک ما لم یخفق اما المرور فقد قبل بین صاحب النهر عند و قبل کایتمن للضروره قال الفقیه ابو جعفر اخذ بقوله
 فی الفرس و بقوله فی القیام الطین فترعن ابیوسف ان حویه مقدار نصف بطن النهر من کل جانب عن مقدار بطن النهر من کل جانب

که کشند از او دلیل ابی حنیفه ج این است که آن حرم مشایخ تر زمین است از روی صورت و معنی هر دو اما از روی صورت پس بجهت است که
 حرم بازین هموار و برابر است و از روی معنی بجهت آن است که قابل و درخت نشاندن و ذراعت است و ظاهر حال گواه آنکس است که در دست
 او است آنچه مشایخ تر است حرم نیز که زمین است مانند آنکه اگر نزاع کنند و کوس یک تخمه مدوازه که در دست کسی از آنها نیست و تخمه دیگر باشد
 برو و از وی یکی از آن هر دو پس قاضی حکم میکند در صورت برای یکدیگر و دست او است آنچه مشایخ تر است بجهت یکدیگر نزاع در آن است و جوا صاحب
 این است که نزاع نیست و بجهت یکدیگر که با شش آب بسبب آن است و نزاع نیست مگر در سواهی آن خبر که قابل نشاندن و درخت و طلاوه این است
 که اگر صاحب نیز بسبب حرم نگاه میدارد آب نهر را پس صاحب زمین نیز بسبب حرم نگاه میدارد زمین خود را از درآمد آب و آنچه گفته بودند
 کنی رسد صاحب زمین را که بشکند حرم نیز را پس این است که حق صاحب نهر متعلق است بآن نیز بسبب آنکه ملک او است مانند آنکه اگر باشد دیوار
 مشخص را و در دیگر تیر بر آن نهاده است بجهت آنکه از قدیم معمول است پس بعد صاحب دیوار را که بشکند آن دیوار را اگر چه مالک آن است و
 و جامع صیغره آورده است که اگر باشد نهری برای مردی که در هر دو جانب آن مسات است و متصل مسات بین دیگر است و مسات در هر دو
 ضمنی نیست بر آن نشانی از جانب کسی چون نشاندن و درخت و گل انداخته نشده است بر آن پس آن مسات برای صاحب زمین است نزد و اما
 ابی حنیفه ج و نزد صاحبین ج برای صاحب نهر است چه آن حرم آن است که می اندازد بر آن گلهای نهر را و اما در صورتیکه باشد بر آن مسات
 نشان کسی پس صاحب نشان اولی تر است نزد همه چه آن صاحب قبضه است و اگر باشد بر آن مسات و درختی معلوم نیست که کدام نشانده
 آن را پس در آن اختلاف است و ثمره اختلاف این است که درخت نشاندن حق صاحب زمین است نزد و ابی حنیفه ج و نزد صاحبین ج حق
 صاحب نهر است و اما انداختن گل پس بعضی گفته اند که درین نیز اختلاف است و بعضی گفته اند که این حق صاحب نهر است نزد همه و لیکن بشرطیکه
 انداختن گل بی اندازده نباشد و اما مرد پس گفته اند بعضی که منع کرده میشود صاحب نهر از آن نزد و ابی حنیفه ج و بعضی گفته اند که منع کرده نمیشود
 بجهت ضرورت و گفته است فقیه ابو جعفر ج که فتوی میدهم بر قول ابی حنیفه ج در حق نشاندن و درخت و بر قول صاحبین ج و در حق انداختن
 گل و مردیت از ابی یوسف ج که حرم نهر مقدار نصف عرض نهر است از هر جانب و مردیت از هر دو است که بقدر عرض نهر است از هر جانب

و هذا الرق بالناس **فصول في مسائل الشرب** فصل في المياه وإذا كان لرجل غير مؤبد أو فناء فليس للمن يمتع شيئا من الشفة
والشفة الشرب لمن آدم والبهايم أعلم ان المياه انواع منها ماء البهايم وكل واحد من الناس فيها حق للشفة وسبق الاراضى حتى ان من ارض
يكري غير منها الى ارضه يمتع من الماء المتفاع ماء البحر كالا متفاع بالشمس والفر والهواء فلا يمتع من الاستفاد به على اى وجه شفاء
والثاني ماء الودية العظام كيجون وسيون وجلة والفات للناس فيه حق للشفة على الاطلاق وحق سقى الاراضى بان ايجى واحد
اراضى امينة وكري منه غير الميسقي ان كان لا يضرب بالعامه ولا يكون النهر في ملك احد لانها مباحة في الاصل انظر للماء
يدفع قهر غيره وان كان يضرب بالعامه فليس له ذلك لان دفع الضرر عهده واجب وذلك في ان يميل الماء الى هذا الجانب اذا اكثر
ضيقه فيغرق القرى والاراضى وعلى هذا نصب الرضى عليه من شق النهر للرجى كشق للشفة به والثالث اذا دخل الماء في المفاصل فحق
الشفة ثابت واصل فيه قوله عليه السلام الناس شركاء في ثلاث في الماء والكلاء والناظر وان ينظر الشربة والشرب حقل
منه الاول وتبقى الشاة هو للشفة ومن البير نحو ما وضعا لاجاز ولا يملك المباح بدونه كالطبخ اذا انكس في ارضه لان في انفاء الشفة ضرورة
ان لا يشاء ان يملكه استصحا بل الماء الى كل مكان وهو خارج اليه لنفسه وظفر فلو منعه عن ان يضر الى حرجه عظيم وان ادا يجل ان يسف بذلك
واين انسان ترست وحق مردم وبايد دانست که در اینجا فصل است و مسائل شرب ف وان عبارت است از فصل به بحث زمین باشد یا بحث

غیر زمین والله اعلم

فصل اول در بیان آبهاست مسئله ۱ - اگر باشد کسی را نهری یا چاهی یا کاری پس نمی رسد او را که منع کند از خوردن
آب آن پنج چیز را یعنی آدم چه بهايم و بايد دانست که آب چهار نوع است یکی آب ف بحر اعنى دريا ص و هر کس او را آن حق خوردن
آب است و حق سیراب کردن زمین پس اگر خواهد کسی که بکند نهری را و بزرگان را از دریا بسوی زمین خود نمیرسد کسی که منع و مزاحمت نماید
و بر او نفع گرفتن از آب دریا مانند نفع گرفتن است از روشنی آفتاب و ماه تاب و از هوا پس یکس را منع نیست از گرفتن نفع آب دریا بنحی
که خواهد و دو آب جویمای بزرگ چون جیحون و سیحون و جله و فوات و هر کسی را او را آن حق خوردن آب است مطلقا اعنى برابر است که ضرر رسد
کسی یا نرسد و حق سیراب کردن زمین است نیز باید نظر که آباد کند کسی زمین موات را و بر دهنه را از ان تا سیراب کند زمین خود را بشرطیکه ضرر
بعلمه و آن نهر در ملک کسی نباشد زیرا چه آن مبلغ است در اصل چه غلبه آب دفع میکند غلبه غیر را و اگر ضرر رسد بعلمه باین طور که بشکند کنار نهر
و آب جاری شود و قریه ها و زمین ها غرق گردد پس در صورت نمی رسد او را که نهر کند برای سیراب کردن زمین چه دفع ضرر از عامه واجب
و بر همین قیاس است بر پاکردن آسار بکناره نهر و شکستن بلهوب آسار مانند شکستن آنست بسبب سیراب کردن زمین سوم آبی که مر آن قسمت و مشور
واقع شده است و درین نیز هر کس حق خوردن آب است چه در حدیث آمده است که مردمان شریک اند در سه چیز آب و گیاه و آتش و آب شامل است
شرب و شرب هر دو را اعنى آب پاشی و خوردن آب را ولیکن خاص کرده شده است از ان آب پاشی را و باقی مانند آن خوردن آب در حکم
نمک و در وجه تخصیص آب پاشی از حکم مذکور اجماع است زیرا چه جائز است بیع آن تبعیت زمین بالاتفاق ص و نیز چاه و مانند آن است
اگر آب نیست پس آب آن مملوک کسی نیست چه آن آب مباح است و مباح بغیر اجاز مملوک کسی نمیشود مانند آهوسه که خوابگاه و در زمین
کسی و نیز باقی داشتن حق خوردن آب ضرر درست چه ممکن نیست هر انسان را که همراه بر آب را و بر جا که رود و او محتاج است به آب
بهجت خوات خود و بهجت مرکب خود پس اگر منع شود گرفتن آب برای خوردن موجب حرج عظیم میشود پس اگر خواهد کسی که سیراب کند زمین آب

رضا الحیاها کان لاهل النهر بن میم خود را از حوضی خاص خود و لا ضرر کند و الا آنجا اذک لا تقطع منفعة الشرب والاربع
 الماء الحزقی له وانی وانی صار مملوکه بالا حراز و انقطع حق غیره عنه کما فی الصید المأخوذ لانه بقیت منه شیعة الشریة نظر الال الذ
 وهو ما ردینا حق لوسوقه انسان فی موضع بیع وجوده و هو یسادی بضایا لم تقطع یده و کونان البیاد العین اذ الحوض والنهر فی ملک رجل
 ان یمتنع من یرید الشفعة من لدخول فی مملکه اذ کان یجد ماء الخربق من هذا الماء فی غیر ملک احد و کان لا یجد یقال لصدا النهر
 اما ان تعطیه الشفعة و تتركه یاخذ بنفسه بشرط ان لا یکسر صفته و هذا مودی عن الطحاوی و قبل ما قل له صحیح فاما اذا حق فی ارض مملوکه له
 اما اذا اخذها فی ارض موات لیس لمان یمتنع لان الموات کان مشترکا و الحق محلیه حق مشترك فلا یقطع الشریة فی الشفعة و لو منع من ذلك
 و هو یخاف علی نفسه و نظیر العطش لیس ان یقاتله بالسلاح و منه قصه ان لافه منبخته و هو الشفعة و الماء فی الیرمیه غیر مملوکه بخلاف الماء
 الحزقی فی الاما حجت فیاقله بغير السلاح لانه قد مملکه و کذا الطعام عند اصابة الحفصة و قبل فی البیرونی و هو اهل ان یقاتله بغير سلاح
 بعضا لانه اذ تکب معصية فقام للمعصية التقریر و الشفعة اذ کان یاقی علی الماء کله بان کان جدد و لا صغیرا و فیاخذ من اهل الموات
 کذا یقطع الماء لبشر یقاتل لانه یمتنع منه لان اهل البیرونی و هان فی کل وقت فصار کالمیاء و مة و هو سبیل فی قسمة الشرب

من خود را که اعیان و آباد کرده است میرساند باکان نهر که منع کند او را ضرر نکند چه آن آب نهر حق آنهاست بخصوص و غیره
 نیست مردی را و نیز اگر مباح شود این آب منقطع میگردد و منفعت شرب و چهارم آنکه محرز است حق ف نگاه داشته شده است
 و آورده و این آب مملوک است بسبب احراز و حق دیگر در آن باقی نمانده است چنانچه در تکرار یک گرفته باشد از کسی ولیکن در این آب
 نیز شبهه شرکت است بنظر دلیل که حدیث مذکور است لهذا اگر دزدی کند کسی این آب را و چنانکه آب که بایست قیمت آن مساوی نصیب
 سرقه باشد بریده نمیشود و است آن دزد مسئله ۲- اگر باشد چاهی یا چشمه یا حوضی یا نهری در ملک مردی پس میرسد او را منع کند کسی را
 که قصد خوردن آب دارد و از درآمدن در ملک خود و درآمدن ندما و را بشتر طیکه باشد نزدیک این آب آب دیگر که در ملک کسی نباشد
 و اگر نیاید آنکس آب دیگر گفته میشود صاحب نهر که برده آن را آب برای خوردن یا بگذارد او را تا خود بخورد آب را ولیکن شرط است که
 اشکنده کناره نهر را و اینکه مذکور شد مرویت از طحاوی روح و بعضی گفته اند که این صحیح است در صورتیکه صاحب چاه کنده باشد آن را
 در زمین مملوکه و اما وقتیکه کنده باشد از زمین موات پس نمی رسد او را که منع کند کسی را از درآمدن بحیث خوردن آب زیر اچه و است
 مشترک بود و کندن چاه برای اعیان حق مشترک است ف که آن عشر و خراج است پس پس کردن چاه مانع شرکت نیست و حق
 خوردن آب پس اگر منع کند کسی را از خوردن آب و حال آنکه او خوف دارد که خود بپلاک شود یا مرکب او بشبکگی پس میرسد او را که اشکنده
 کند با و بسلخ زیر اچه صاحب چاه قصد بپلاک او کرده است بسبب منع کردن حق او که آن خوردن آب است و آب در چاه مباح است مملوک کسی نیست
 بخلاف آبی که محرز است و محفوظ و آورده در بی صورت میرسد محتاج آب را که قاتله کند یا او بغير سلخ زیر اچه آن آب در ملک آمده است بسبب
 احراز و چنین است حکم طعام و حیات مخفی بعضی گفته اند اولی آن است که در صورت چاه و مانند آن نیز قاتله کند بجهت سلخ زیر اچه آب را که بحیث
 کرده است پس در آن بجهت قائم مقام تغیر است و اگر خوردن آب موجب انقطاع آب نهر گردد و باینطور که باشد آن نهر جدول کوچکی و در شونند
 بر آن موافق بسیار که بعد از آن خوردن آب باقی نماند و در آن جدول پس گفته اند بعضی که در صورت نیز منع کنند صاحب جدول از خوردن آب چنانچه شریقی و شریقی
 و او نمیشوند بر آن آب پس این خوردن آب یک زمره نوبت آن خواهد بود و در حقیقت موافق رای میرسد که نوبت آب یکو بر آب آب خوراندن موافق

و اگر...

و قبل از این احتیاط بنفشه المزارع و المشجره الحرامه تقویت بخفته و طهر آن با حله و الماء منه ملو و هو و غسل الشیخ العجمی
 که آن را ملو و هو و الغسل فيه کما قبل یودی الی البحر و هو ملو و هو و الا باطل نیست فنجو او حصرا فی داره و حله و حله و
 له و ذلك فی الاحیاء لان الناس یتوسعون فیه و یبعثون الممنوع من الماء و یکنون ان یسقط ارضه و یخلفه و شیء من هذا الوجه یموت
 الاماره نه کتافله ان یموت من ذلك و المملو منی دخل فی المقاسم انقطعت شریکه الترتیب حله لان فی انقائه قطع شرب صاحبه
 و کان لمسیل حتی صاحب النهر و الضفقه تغلق به لحقه فلا یمکنه التسیل فیه و لا شق الضفقه فان ذلک صفا فی ذلک و لا مانع فلا مانع
 که نه حقه فقوی فیه و حله کالماء الحریق فی نائه و فصل فی کما یقال فی الله عنه الامهار ثلثه فهو عند ملوک کحدید
 و لم یدخل ماء فی المقاسم بعد کالفرات و نحو و هو ملوک دخل ماء تحت القسمة و الله علم و هو ملوک دخل ماء فی القسمة و هو
 خاص و الفاضل بدینهم استحقاق الشفقه و عدمه فاکول کرهیه علی السلطان من بیت مال المسلمین لان منقضا لکرهیه
 لهم فتکون موثقه علیهم و یصور الیه من مؤنه الحاج و الجزیه دون لغشور و الصدقه لان التنازع للفقراء و هو اول النواصی فان لم یکن فی
 بیت المال ثقی فاکدام یجوز للمسلمین علی کید احیاء المصلح العامه اذ هو لا یقتویها بانفسهم و فی مثله قال عمر رضی الله عنه لو ترکتم لبعثتم

حق صاحب جدول که میرسد صاحب جدول را که منع کند و در صورت بنا بر قیاس بر سیراب کردن زمین مزروع و باغ و دختان چه در سر و هو
 حق صاحب جدول فوت میشود و جائز است مردمان را که آب بگیرند از آن نهر برای وضو و برای شستن بام و زمین محرم است زیرا چه اگر مردمان
 باینکه وضو کنند از نهر و یا چه شویند در آن و آب بگیرند چنانچه بعضی گفته اند موجب حجج است و اگر خواهد کسی که آب دهد و دختان خود را یا سمنوزار
 کوچک خود را که در خانه است یا بنظر که برادر و آب نهر را بسبب و مانند آن حق پس این میرسد و او زمین است چه نزد
 مردمان توسع است و در آب و منع آن را از دولت می شمارند و می رسد و اگر که سیراب کند زراعت و دختان خود را از نهر آن و از اجاره
 و از کار و از اگر و قتیکه از آن هیچ و بدان مرد و میرسد آن مرد را که منع کند از آن چه آب و قتیکه داخل شود و قسمت و و شرکت شرب
 حق پس غیر اهل قسمت و شرکت را حق شرب باقی نمی ماند اصلا چه در باقی داشتن آن حق صاحب شرب فوت میشود و بجهت آنکه راه بردن آب
 حق صاحب نهر است و زمین کنار آن پس میرسد غیر آن که برادر و آب را از زمین صاحب نهر و نه بشکند کنار آن که حق صاحب نهر است و اگر صاحب نهر
 از آن و حد یا عاریت و پس بک نیست در آن چه آن نهر حق است و اباحت در آن جاریست چنانچه جاریست آنی که محرز است و از او و الله اعلم
 فصل دوم در بیان کردن نهرها قال رضی الله عنه ان یسقط کسی نباشد و آب آن در قسمت نه و در آمد
 اضی مقسوم نیست چون فرات و دجله و مانند آن و دوم آن است که ملوک است و آب آن در قسمت و آمد و لیکن نهر عام است و
 که شتیا در آن جاری میشود و حق و سوم آن است که ملوک است و آب آن در قسمت و آمد و لیکن نهر خاص است و که جاری نمیشود و آن
 کشیده خاص و نهر اول اگر خوب گردد و حاجت شود بکندن آن پس این واجب است بکندن آن بروالی و بدو بدو نیت آن از مال بیت المال که مال
 مسلمانان است زیرا چه منفعت کندن آن جمله مسلمانان را است پس نیت آن نیز و مال آنها خواهد بود و باید که صرف کند و باب
 کندن آن مال خرج و جزیه را نه عشر و صدقه را چه این برای فقیران است و خرج و جزیه برای حوادث و وقایع است که سود پس
 اگر نباشد و بیت المال چیزی میرسد و الی را که بجز کند بر مردمان تا بکند آن را بجهت محافظت صحت عامه چه آنها از خود و بکندن آن
 شود و بدینگونه از خود و است عمر فاروق رضی الله عنه که اگر کشید شستم شمارا بر قتیله شما و بجز بیکدیگر و هم بر آئینه نوبت باین میرسد که میرسد

او لا یدکم الا انه خرج له من كان بيطبقه و یجفل موثقه علی المیا سیر الذین لا یطیقونه بالنفس و اما الذین
فکره علی اهل اهله لا یجلی بیت المال لان الحق طهر المنفق نفقه الصریح علی الخصوص الحی و من ابی انهم یجوز علی کرب و نقصا
للصیرالام و هو ضرر بقية الشکراء و ضرر لابی خاص یقابله عوض فلا یعارض به و لو ادادوا ان یخصونه بخیفه
الا یناق و فیه ضرر عام کفر علی اراضی و فساد الطرق یجوز لابی الا فلا یجوز و هو ضرر بخلاف اکثری لانه معلوم
و اما الثالث و هو الخاص من کل جده فکریه علی اهله لما یبیتا قریل یجوز لابی کما فی الثانی و قیل لا یجوز لان کل
واحد من الصورین خاص و یمن دفعه عن ضرر بالوجع علی الابی بما انفقوا فیه اذ کان بامر القاضی فستو
الجنبان بخلاف ما تقدم و لا یجوز لابی الشفقه کما اذا امنتوا جمیعاً و مؤنه لری لضرر المشترك حلیم من اهله فاذا
جاوز ارض لجل نعم عنده و هذا عند یحییة و قد کلام علی جمیعاً و اما لایه حصص التزیل الارضین لان صاحب الارض یحق
فلا یسفل لایحیی لابی تسبیح فضل من الماء فانه ان المقصد من اکثری الانتفاع بالنفع و قد حصل ايضا لایه لایه انفعایه

فرزند آن خود و جارا و باید که تحلیف کنند نماید بآنها که طاقت آن دارند و هر که طاقت ندارد که بدست خود کند و غنی باشد پس برآ
موت آن مقرر نماید و بگیرد و کند نرد و هم بر اهل آن نهرت نه بریت المال زیرا چه آن نهر حق اوشان است و نفع آن مر اوشان است
نصوص هر که از آنها بآنها بجز کند و االی بر و بکندن آن بجهت دفع ضرر عام یعنی ضرر شیرکان و سوال پس درین هنگام ضرر بآنها
لازم می آید جواب ص ضرر بآنها قاص است و بلا عرض نیست چه ویرا بعض آن حصه شرب است پس معارض ضرر عام نخواهد شد و اگر خواه
صاحبان این نهر که تمام کتب جواب آن را بخوف آنکه بشکند بند آب پس اگر و شکستن آن ضرر عام است باینطور که غرق میگردد زمین با و خراب
یشود راه هاجر کند و االی بر هر که بآنها و اگر ضرر عام نباشد بجز شکستن بند آب امر موموم است بخلاف کندن آن نهر عند الحاجة
چه آن معلوم است لهذا بجز کرده میشود بران و اما نرسوم خاص محض است پس کندن آن بر زنده اهل آن نهرت و گفته اند بعضی که بکند
حاکم بر هر که بآنها از کندن آن چنانچه بجز میکنند بر کندن نرد و هم و بعضی گفته اند که بجز کنند زیرا چه هر دو ضرر را یعنی ضرر بآنها و غیر آن از
شرکار خاص است و دفع ضرر شرکار ممکن است باینطور که بگیرند از بآنها از آنچه نهرت کنند در باب کندن نهر بقدر حد بآنها و قتی که
کند نهر را بامر قاضی پس هر دو ضرر برابر است بخلاف نرد و هم ف چه آنجا یکی از دو ضرر عام بود سوال درینجا بجمع است و ضرر که
یکی از آن ضرر عام است و آن ضرر لسانی که حق آنها خوردن آب است پس باید که جبر کرده شود بر آنکه بآنها از کندن نهر خاص نیز بجهت
دفع این ضرر عام جواب ص نیست بجهت حق خوردن آب چنانچه اگر همه باز مانده بجز میکنند حاکم بر آنها مسلسل است موت کندن نهر شرکار
از جانب بالا بر زنده همه است و هرگاه بخواهند کندن زمین مردی را و بعد از آن هر چه کنند پس موت آن بران مرد لازم نیست نزد یحییة
و صاحبین روح گفته اند که موت کندن نهر شرکار از بالا تا پایین بر جمیع شرکیان لازم است موافق حصه آنها از شرب زیرا چه
صاحب بالا را نیز حق است در پایین چه آن محتاج است باینکه بگذارد آبی که زیاده است بر حاجت او در پایین نرد و لیل ابی ضیفه روح
این است که مقصود از کندن نهر شرکار کردن زمین است و آن حاصل است صاحب بالا را بکندن نهر تا زمین او و بعد از آن واجب است
بر کندن نهر برای نفع دیگران و جواب صاحبین روح این است که صاحب بالا اگر محتاج است بآب تا زمین نهر شرکار را بگذارد

و لیس علی صاحب السبیل اگر آنکه می ادا کان له مسبل علی سطح غیر بکلیف و آنکه می کند دفع الماء عن ارضه بسببه من اعلا
تقرائما برقم عنه اذ اجاوز ارضه کما ذکرنا و قبل اذ اجاوز قوه نهرو و هو مروی عن محدوده و اولی آنکه می کند دفع الماء عن ارضه بسببه من اعلا
اتخاذ القوه من اعلا و اسفله فاد اجاوز للکری ارضه حتی سقط عنه مؤنته قبل ان یقع الماء لیست ارضه لکنه
الکری فی حقیقه لیس له ذلك مالم یقع شرکاء به نفعاً مختصاً به و لیس علی اهل الشقه من الکری شیء لا یهم یخصون
و لا یفرقون فی حصول فی الدعوی و الاختلاف و التصرف فيه و یعم دعوی الشرب بغير ارض استحساناً لانه قد
یمکن بدون الارض ان تاد و قد یمنع الارض و یمنع الشرب له و هو مرغوب فيه فیعمه فی الدعوی و اذ کان نهراً
لرجل یجری فی ارض غیره فاد صاحب الارض ان لا یجری النهر فی ارضه ترلو علی حلاله لانه مستعمل له باخره مانه عند
الاختلاف یكون القول قوله فان لم یکن فی یدیه و لم یکن جاریاً فعلیه البینه ان هذا النهر له و انه قد کان له حجة فی هذا النهر
یسوقه الی ارضه لیستقیها یقتصر له لاجتماعه بالحقه ملکاً له او حقاً مستحقاً منه و علی هذا المذهب
اول الذین الملتقی فی دار غیره فحکم الاختلاف فیما یظن فی الشرب و اذ کان نهراً بین قوم و اختصوا فی الشرب کل الشرب بینهم

و لیکن واجب استبراک تعیین کند برای گذاشتن آب مانند آنکه اگر باشد کسی راضی کند شستن آب بر سطح دیگر پس واجب نیست بر آن که تعیین
نماید و علاوه این است که ممکن است صاحب بالا را دفع کردن آب از زمین خود یا بنظر که بند کند و حانه نه را از جانب بالای آن
و بعضی گفته اند که هرگاه تجاوز کند کردن از دهانه نه که مرمری راست پس مؤنت کردن ساقط میشود و از آن مرد و این مرویت
محمدی و اول اعنی آنچه سابق مذکور شد از قول ابی حنیفه صحیح تر است زیرا چه آن مرد را در تعیین نمودن موضع و حانه از بالای نه
و پائین آن اختیار است مسئله ۲ - هرگاه تجاوز کرد و کند نه زمین مردی راضی که ساقط شد از آن مرد مؤنت آن پس بعضی گفته اند که
بیرسد او را درین هنگام که کشاید و حانه آب را از جانب بالا و سیراب کند زمین خود را چه کند نه تمام شد در حق او و بعضی گفته اند
که این میرسد او را و اما و امیکه خارج نشوند شرکاء کان و تا تو هم اختصاص نشود مسئله ۳ - نیست بر کسی که حق آنها خوردن آب است قطار
مؤنت کردن هیچ چیز چه آنها بشمارند و نیز تابع اند و الله اعلم

فصل سوم در بیان دعوی شرب و اختلاف و تصرف در آن مسئله ۱ - صحیح است دعوی شرب بغیر زمین از روی استحسان
زیرا چه ممکن است که بغیر زمین مالک آن باشد کسی بسبب میراث یا وصیت یا وصی میفرودند زمین را فقط و باقی میماند شرب ملک
او و شرب مرغوب و قابل انتفاع است صحیح است دعوی آن مسئله ۲ - اگر باشد نهی مرکبی را که جاری است در زمین غیر او پس اگر
خواهد صاحب زمین که جاری نشود در زمین او و مراحت نماید بدعوی اینکه آن نه را از آن او است گذشته خواهد شد آن نه بر حالت خود بهتر
سابق زیرا چه نه در دست صاحب نه است بسبب جاری کردن او آب خود را در آن نه پس در صورت اختلاف قول او قبول است و مگر نه در دست
آن نباشد و آب جاری نباشد در آن پس در صورت قول صاحب زمین مقیم است مگر اینکه بنیه قایم کند آن کس اینکه آن نه را از آن او است
یا بر اینکه بود و راضی جاری کردن آب در آن نه و در آن میگردانند و آنرا بسوی زمین خود تا سیراب کند آنرا پس درین هنگام حکم کند قاضی بر او و چنانچه
کرد مدعی خود را محبت و بر همین قیاس است و حانه آب در نه یا بالاسی سطح یا تا توان باراه گذر در سرزمی غیر و قیاساً اختلاف کند و آن دو کس
مسئله ۳ - و قیاساً باشد نهی مشترک میان قومی و اختلاف نمایند و خصوصیت کنند و مقدار شرب پس مشترک خواهد شد شرب میان آنها

على قدر اصابهم لان المقصود الاستغفار بسبقها فتقدر بقدره بخلاف الطريق لان المقصود التطرق وهو في الدار الواحدة المستغفار
على قدر اصابهم لان المقصود الاستغفار بسبقها فتقدر بقدره بخلاف الطريق لان المقصود التطرق وهو في الدار الواحدة المستغفار
او اصطلاح اعلان يسلك كل رجل منهم في فؤاده جاز ان الحق لهم الا انه اذا قل من ذلك بل هو لا يسلك ما ينكس به النهر
من غير ان يكون له اضرارا به وليس كاحد من ان يسلك منه فلو انصب عليه رحي ماء او برضاء اصحابه لان فيه كسر
صفحة النهر وشغل موضع مشترك بالبناء الا ان يكون رحي لا يضر بالنهر ولا بالماء ويكون موضعا في ارض صالحة لا تضر
في ملك نفسه ولا ضرر في حق غيره ومنه الضرر بالكلية ما ينسب من كسر صفحته وبالماء ان
تغير عن سننه الذي كان يجري عليه والذاتية والسانية نظير الرحي ولا يتخذ عليه جسرا
ولا قطرة بمنزلة طريق خاص بين قوم بخلاف ما اذا كان لواحد بغير خاص ياخذ من نهر خاص بين قوم
فان اراد ان يقطر عليه ويستوثق منه له ذلك او كان منقطرا مستوثقا فلا اذ ان ينقص ذلك ولا يزيد ذلك
في اخذ الماء حيث يكون له ذلك لانه ينصرف في خالص ملكه وضعا ودفعه ولا ضرر بالشوكاء ياخذ في زيادة الماء

موافق مقدار من انما رايه مقصودا وشراب سرب كرون زمين است پس اندازد که خواهد شد موافق اندازد زمين بخلاف راه مقصودا و
راه رفتن است وآن به نسبت سرامي وبيع ونگ برابرت و غني گزيرل کند و مقدار راه کسانیکه شريك اند در آن حکم کرده خواهد شد
که آن راه مشترک است میان آنها علی السویه و وسعت سرامي و غني آن اعتبار دارد و ص مسئله هم پس اگر باشد حسب جانب بالا که نمی تواند داشت
شرب خود را بر وجه تمام و کمال مگر باینطور که بند کند نهر را از جانب پائین و بسبب آنکه زمین اهر تفع و بلند است پس نهر را
که بند کند نهر را چه در آن ابطال حق دیگران است و میرسد او را که آب و دیز زمین خود را موافق حصه خود و بی آنکه بند کند نهر را پس
رغمی شوند شریکان بر اینکه بند کند نهر را تا که سرب کند زمین خود را مطابق حصه خود یا صلح نمایند برین که بند کنند هر واحد نهر را و رنوبت
خود جاز است چه آن حق آنهاست ولیکن اگر ممکن باشد بکار کردن آن به نیت باید که بند کنند نهر را بگل و مانند آن از جنس چیزی که آب را
بیشود بان نهر را بی رضای شریکان چه آن ضرر است و حق آنها مسئله هم نهر را به نیت می که را که نهری دیگر کند از آن نهر یا بر آن آب
آسیا را اگر بر رضای شریکان چه در صورت اول می شکند کناره نهر مشترک و در صورت دوم بکار کردن در مکان مشترک لازم می آید مگر وقتی که
باشد موضع آسیا و زمین صاحب آسیا و ضرر زمین بسبب بر پا کردن آسیا نه زمین باینطور که شکند کناره نهر و نه باب باینطور که متغیر گردد
از حیثیکه جاری بود پس در صورت جاز است و چه آن تصرف است در ملک خود و در آن ضرر کسی نیست و بر پا کردن و دلاب و آب
کشیدن نیت و گاه و بنهله بر پا کردن آسیا است و در اینست کسی را که بنا کند بر آن نهر جسر را ف اعنی پل کوچک که می سازند آن را از چوب
و مانند آن و گاهی آن را بر میدارند ص یا قطره ف اعنی پل بزرگ که می سازند آن را از شست و سنگ و مانند آن و همیشه ثابت باشد
ص و حال این است که نهر خاص نهر که راه خاص است که مشترک باشد میان قومی و بیج کی را در آن تصرف خاص نمیرسد بخلاف آنکه اگر
باشد هر کسی را نهری خاص کوچک که بر او ده است آن را از نهر خاص بزرگ که مشترک است میان قومی و خواهد که قطره سازد بر آن و بکار
و مضبوط گرداند جوانب آن را پس میرسد او را که چنین کند و بخلاف آنکه اگر بود و بر آن نهر که کوچک قطره محکم پس خواست که شکند
باینطور که بسبب شکستن آب زیاد از سابق نه در آید پس این میرسد او را چه این تصرف است در خالص ملک و در آن ضرر شریکان

وَيَمْتَنِعُ مَنْ أَنْ يُؤْتَمَرَ فِي النَّهْرِ كَمَا يَكُونُ مَضْمُونًا فِي الْمَاءِ وَكَذَا إِذَا كَانَتْ لِقِئَتُهُ بِالْكَوَى كَذَا إِذَا ارَادَ أَنْ
يُؤْخِرَ عَنْ غَرِّ النَّهْرِ بِجَلَالِهَا فِي أَرْبَعَةِ أَزْوَاجٍ مِنْهُ لَا حَتَّى يَسْلُكَ الْمَاءَ مِنْهُ فَيَزِدَ دَخُولَ الْمَاءِ بِخِلَافِ إِذَا ارَادَ أَنْ يُسْفَلَ الْوَأَوَّلُ بِرَدِّهَا حَتَّى يَكُونَ
ذَلِكَ فِي الصَّحِيحِ لِأَنَّ قِسْمَةَ الْمَاءِ فِي الْأَصْلِ بِاعْتِبَارِ سَعَةِ الْكَوَى وَضَيْقِهَا مِنْ غَيْرِ اعْتِبَارِ التَّنْفِثِ وَالزَّرْقُ هُوَ الْعَادَةُ فَلَمَّا كَانَ فِيهِ
تَبْيِيرٌ مَوْضِعَ الْقِسْمَةِ وَكَوَانَتْ لِقِئَتُهُ وَقَعَتْ بِالْكَوَى فَإِذَا أَحَدُهُمَا لَا يَقْسِمُ بِالْأُخْرَى لَيْسَ لَهُ ذَلِكَ لِأَنَّ الْقَدِيمَ يُزِيدُ عَلَى الْقَدِيمِ لِقِئَتِهِ
الْحَقُّ فِيهِ وَلَوْ كَانَ بِكُلِّ مَنْهَرٍ كَوَى مَسَامَةً فِي تَحْرِيقِهَا لَيْسَ لِوَحْدَانٍ يَزِيدُ كَوَى وَأَنْ كَانَ لَا يَبْصُرُ بِأَهْلِهِ لِأَنَّ الشَّرْكَاءَ خَاصَّةً
بِخِلَافِ مَا إِذَا كَانَتْ لِكَوَى فِي النَّهْرِ الْأَعْظَمِ لِأَنَّ كُلَّ مَنْهَرٍ يَشْتَقُّ نَهْرًا مِنْهُ أَمَّا إِذَا كَانَ لَهُ أَنْ يَزِيدَ فِي الْكَوَى بِالطَّرِيقِ
الْأَوَّلَى وَلَيْسَ لِأَحَدٍ مِنَ الشَّرْكَاءِ فِي النَّهْرِ أَنْ يَسْوَاقَ شَرِبَهُ إِلَى أَرْضٍ لَهُ أُخْرَى لَيْسَ لَهَا فِي ذَلِكَ شَرَبٌ لِأَنَّ
إِذَا تَقَادَمَ الْعَهْدُ لِيَسْتَدِلَّ بِهِ عَلَى أَنَّهُ حَقُّهُ وَكَذَا إِذَا ارَادَ أَنْ يَسْوَاقَ شَرِبَهُ فِي أَرْضِهِ الْأُولَى حَتَّى يَنْتَهِيَ إِلَى هَذِهِ الْأَرْضِ
الْأُخْرَى لَمْ يَسْتَوْفِ زِيَادَتَهُ عَلَى حَقِّهِ إِذَا ارَادَ الْأَرْضَ الْأُولَى تَنْشِفَ بَعْضَ الْمَاءِ قَبْلَ أَنْ يَسْقِيَ الْأُخْرَى وَهُوَ تَضْيِيقُ
مَشْتَرِكُهُ إِذَا ارَادَ أَحَدُهُمَا أَنْ يَقْتَرِفَ فِيهِ بَابًا إِلَى أَرْضٍ أُخْرَى مِمَّا كَانَتْهَا غَيْرَ سَاكِنٍ هَذِهِ الدَّارَ لَمْ تَقْتَضِ فِي هَذَا

و اگر خواهد که نشاده گرداند و خانه آن نه کوچک منع کرده خواهد شد زیرا چه بسبب آن میشکند کناره نه بزرگ و درمی آید آب در نه
کوچک زیاده از حق آن و همچنین منع کرده میشود اگر خواه که نشاده کند کوه خود را اعنی روزن آب را در صورتیکه قسمت کرده باشند آب را
بکوه اعنی قسمت کرده باشند برین وجه که هر یکی را لوحی باشد بر لب نه و در آن لوح روزنی باشد و هر قدر آب که از آن روزن در آید
نصیب او است و همچنین منع کرده میشود اگر خواهد که بر دار و از لب نه آن لوح را که در آن روزن است و بنهد آن را در وسط نه و مقدار
چهار زراع مثلا از لب نه و از اینجا تا با سنجاسی بسازد و بگذارد دهانه نه را خالی از لوح چه بسبب آن بند میشود آب و میرود و زمین
او زیاده از حق او بخلاف آنکه اگر خواهد که پست یا بلند کند آن لوح را که در آن روزن است چه این جائز است ویرا در روایت صحیح
زیرا چه تقسیم آب در این صورت باعتبار وسعت و تنگی روزن لوح است بی اعتبار پستی و بلندی آن چنانچه همین عادت است پس پست
و بلند کردن آن تغییر در موضع قسمت لازم نمی آید مسئله ۴ - اگر خواهد کسی در صورتیکه قسمت آب بکوه واقع شده است که تقسیم کند
آن اشتهار روزها پس این میرسد او را اگر بر خضای دیگران چه هر چه قدیم و معمول است گذاشته میشود بطور قدیم بجهت آنکه حق هر کس در آن
ظلمت مسئله ۵ - اگر باشد هر یکی را از آن قوم کوه های معین و نه نه خاص پس میرسد هیچ کی را که زیاده کند کوه دیگر را اگر چه ضرر
نمیرسد کسی را از اهل آن نه چه در آن شرکت خاص است و هر یکی را حقش مقرر است بخلاف آنکه اگر باشد کوه ها و نه بزرگ و چون
دجله و فرات و غیره در این صورت میرسد هر یک را که نه بر داران نه بزرگ پس جائز است ویرا که زیاده کند کوه ها را و عدد بطریق اولی
مسئله ۶ - میرسد یکم از شیر کان نه را که روان کند شرب خود را بسوی آن زمین خود که نیست آن را شرب در آن نه چه این بعد از گذشتن
مدت در از دلیل خواهد شد بر اینکه آن زمین را حق شرب است از آن نه و همچنین میرسد او را که روان کند شرب خود را و زمین خود که آن
را حق شرب است تا اینکه برسد آن آب بزین یگویی که نیست حق شرب بجهت آن زیرا چه در این صورت آب زیاده از حق خود خواهد گرفت چنانچه زمین
اول جذب میکند بعضی آب را پیش از رسیدن آب بزین دیگر و این مانند راه مشترک است که خواست یکی از شیر کان که
بکشاید در آن راه دروازه خانه دیگر را که ساکن آن غیبه ساکن آن خانه است که دروازه آن زمین در آن

الطریق ولو اسراده الاعلی من الشر بکین فی النهر الخاص و فیہ کوی بینهما ان یسد بعضهما بعضا فیض الماء عن أرضه
کیلا تنزل من له ذلك لما فیہ من الضرر بالخر و کذا اذا اراد ان یقسم الشرک مناصفة بینهما من القسمة بالکوی نقده
الا ان یراضیا من الحق لهما و بعد التراضی لصاحب الاسفل ان ینقض لك و کذا لو اراد ان یشترک من بعد یلکانه اعاده الشرک فان
مبادلة الشرک بالشرک باطله و الشرک بما یورث و یوصی بالکوی ینقض بعینه بخلاف البیع و الهبة و الصدقة و الوصیة
بذلك یعنی هذه العقود حیث لا یجوز العقود اما الجعالة و اللعنة و کونه لیس مال منقوض حتی لا یضمن اذا سقی من شرک
غیره و اذا بطلت العقود فالوصیة بالباطل باطله و کذا لا یصلح مسمی فی التکامح حتی یجب مهر المثل و کذا فی الحكم
حتى یجب رد ما قبضت من الصدقات لتفاحش الجعالة و لا یصلح بدل الصلح عن الدعوی لانه لا یملک
لشئ من العقود و کذا بیاع الشرک فی دین صاحبه بعد موته بدون ارض کما فی حال حیاته و کیف
یضمن الا ما ارادهم ان یضمنوا لارضی لا شرک لهما فیدعیهما باذن صاحبهما فیرى نظر الی قيمة الارض
مع الشرک و بدونه فصوص التفاوت الی قضاء الدین و ان لم یجد ذلك اشتری علی ترکه المیت ارضا غیر شرک شر

راه است و باینطور که بشاید در واره آنخانه دیگر خانه که در واره آن در آن راه است تا اهل آنخانه دیگر از راه این خانه آمد و رفت نمایند
مسئله ۹- اگر باشد نیمی خاص مشترک میان دو کس باشد در آن کوه بای مشترک میان آنها و خواهد صاحب بالا که بند کند بعضی از آن کوه را
برای دفع آب از زمین خود تا زیاده آب جذب نکند زمین او پس نیرسد او را که بند کند از چاه و دین ضرر میرسد بشریک دیگر و بسبب آنکه فرق
میگردد زمین او و شلایس و همچنین نیرسد او را که قسمت نماید آن نهر را میان خود و صاحب المناصفه بطریق نوبت زیرا چه قسمت آن کوه بیشتر باشد
و بعد از آن نیرسد که طلب قسمت دیگر نماید ص مگر آنکه با هم راضی شوند بر آن پس دین هنگام درست است ولیکن بعد از آن هم میرسد
صاحب باین را که نقص کند آن قسمت دیگر را و همچنین میرسد وارث او را نیز بعد از موت او زیرا چه قسمت بطریق نوبت بعد از آنکه قسمت
بکوه شده باشد عاریت و او آن شرک است چه بهادله شرک بشرک باطل است و شرک از جنس چیز نیست که میراث میشود و جاز میشود وصیت
باینکه نفع گیرد کسی بعین آن بخلاف بیع آن و هبه آن و صدقه بآن و وصیت به بیع و هبه و صدقه آن چه جاز نیست این عقود بسبب جهالت یا ب
قریب یا بسبب آنکه شرک مال مقوم نیست بل حتی از حقوق است لهذا ضامن نمیشود و قتی که سرباب کند کسی زمین خود را از شرک غیر و مگر گاه
باطل شد عقود مذکور پس وصیت بطل بطل خواهد شد مسئله ۱۰- شرک قابل این است که میراث شود و عقد کلاخ لهذا اگر از آن کند عقد کلاخ مهر
و جهیزه و همچنین صلاحیت این ندارد که بدل صلح شود لهذا اگر بدل صلح کرد از آن صلح کند و چه جوب میشود که واپس دهد هر آنچه قبض کرده باشد از خود
و وجه این هر دو مسئله این است که شرک امر مجهول است به حالت فاش مسئله ۱۱- شرک قابل این نیست که بدل صلح شود و صورتیکه صلح کند از
دعوی زیرا چه شرک ملوک نمیشود بسبب عقدی از عقود پس صلح بعضی آن باطل است مسئله ۱۲- فروخته نمیشود شرک فقط بدون زمین بخت
او و دین صاحب شرک بعد از موت او و یا آنچه فروخته نمیشود شرک فقط در عین حیات او پس چه کند امام و نصیحت برای او دین است
و آن اختلاف است واضح این است که ضم کند آن شرک را به اینکه شرک نیست مر آن را پس بفروشد آن هر دو را باذن صاحب مین بگوید
انگاه که قیمت زمین باشد چه قدر زیاده است قیمت آن بدون شرک پس آنچه زیاده شود صرف کند آن را و باب دای دین است و اگر بنا بر این باشد که ضم
بآن شرک اخیر کند زمین را بغیر شرک برنج و چه که بهای آن برتر است است و ف اغنی او کرده خواهد شد از ترکه میت و بعد از آن

بعض النوب إليها وباعثهما فيصرف الثمن إلى ثمن الأمراض والفاصل إلى قضاء الدين وإذا استغنى الرجل بماله عن الحاجة لم يملكها فاصل من ما غني في أرض جل فقروها ونزلت أرض جاره من هذا الماء لم يكن عليه ضمانها لأنه غير متعدي فيه والله أعلم

کتاب الاشریه

سُمِّيَ بها وهي جمع شراب فيه من بيان حكمها قال الاشرية الهزيمة أربعة الخمر وعصير العنب إذا غلا واشتد وقد ورد في الزيد والعصير إذا طهر حتى يذهب قل من ثلثيه وهو الطلاء المذكور في الجامع الصغير وتقيم الخمر وهو المسكر وتقيم الزبيب إذا اشتد الخمر فالكلام فيها في عشرة مواضع أحدها في بيان ما يثبتها وهي النبي من ماء العنب إذا صار مسكراً وهذا عندنا وهو المعروف عند أهل اللغة وأهل العلم وقال بعض الناس اسم كل مسكر لقوله عليه السلام كل مسكر وخمر وقوله عليه السلام الخمر من هاتين التخيوتين وأشار إلى الكثرة والتخلة ولا منه مشتق من خامرة العقل هو موجود في كل مسكر وكلنا انما سمعنا طابق أهل اللغة في ذلك أنه لا يثبت استعماله فيه وفي غيره غيره ولا من حرمة الخمر قطعية وهي غير هاضمة وإنما سمعنا في الحرمة كالحق العقل على أن ما ذكرناه لا يثبت كون الاسم خاصاً فيه فإن الخمر مشتق من الخوم وهو الظهور فنحو اسم خاص للخم المعروف لا لكل ما ظهر وهذا الكثير الظاهر والحديث الأول

ضم كند شرب مذکور را بیان زمین و بفرود شد هر دو را و ادانند از بهای آن بهای زمین را و اولاد آنچه باقی ماند صرف کند آن را و باب ادو این بیت محسوله ۱۴۱ - اگر سیراب کرد موی زمین خود را یا باب پر کرد زمین خود را پس و ان شد آن آب بسوی زمین دیگر و غرق کرد آنرا یا نماند اگر دیز زمین به سبب این آب پس در نصورت ضمان لازم نمی آید بر آن مرد زیرا چه او هیچ تعدی نکرده است والله اعلم

کتاب الاشریه

مسئله ۱ - شرب آب حرام چهار است یکی خمر و آن عبارت است از ابی حنیفه از شیر و انگور تر غمی شیر و خام و قتیله غلیان کشف غمی خوش خورده و قوی و فانی بطور که مسکر شود و کفک اندازد و ساکن گردد و در حین خمر است و قتیله خوش خورده و قوی گردد و انداختن کفک شرط نیست زیرا چه هرگاه خمر و قوی گردد شیر و انگور خمر منقحی است علت حرمت است هر دو ثابت میشود و دلیل بر حنیفه است این که غلیان بابت نوشیدن است و آن به سبب بدلتان که کفک اندازد و ساکن گردد و چنانچه نشان میشود صاف از در دو حکم شرع که قطع است چون حد و کفیر متحمل حرمت به نسبتا تعلق دارد و بعضی گفته اند که حکم کرده میشود باینکه حرمت خوردن آن بعد از آنکه قوی گردد و از روی احتیاط و بعضی از علما گفته اند که هر چیزی که مسکر باشد پس نام آن خمر است و اسم خمر بر آن اطلاق کرده میشود بجهت آنکه در حدیث آمده است که هر مسکر خمر است و نیز در حدیث دیگر آمده است که خمر ازین دو درخت است یعنی انگور و زرا و بجهت آنکه اسم خمر مشتق است و ماخوذ از خامرة عقل یعنی بهوش ساختن ص و این معنی موجود است در هر چیزی که مسکر باشد و دلیل ابی حنیفه این است که اسم خمر با اتفاق اهل لغت مخصوص است بنی که مذکور شد و غمی شیر و انگور و قتیله خوش خورده و قوی گردد و تا آخر آنچه که مذکور شد ص لهذا مشهور است لفظ خمر در آن دو غیر آن متعل و مشهور است الفاظ دیگر چون بنید طینج و شلت ص و دلیل دیگر این است که حرمت خمر قطعی است پس اگر هر مسکر خمری بود حرمت آن نیز قطعی میشود و حال آنکه طینی است و خمر از خامرة عقل مشتق نیست بلکه مشتق است از خمر که معنی تشدد و قوت است و بالفرض اگر مشتق از خامرة عقل باشد آن منافای این نیست که اسم مخصوص بود و بجزیر که مذکور شد چنانچه لفظ انجم مشتق است از ظهور و معنی مخصوص است بدلتان معروف که پروین است نه اسم است برای هر چیزی که ظهور کند و جواب از دلیل بعضی علما این است که حدیث اول صحیح نیست

طعن فيه يحيى بن معين وهو النازي ايد به بيان الحكم اذ هو الاطلاق فنصب لرسالة والناظر في حقه ثبوت هذا الاسم وهذا الذي ذكره في الكتاب يقول
البيهقي في وعندهما اذا اشتد صراخا ولا يشدظ الغدق بالزبد لان اسم ينبت به وكذا المني المحرم ما يشداد وهو المؤثر في الفساد ولا ينجفه به ان
الغليان بداية السنة وكلما بقوا زبد وسكونه اذ به تميز الصائم من الكفار في الحكم الشرع قطعية فتناط بالنهاية كالحكم والافكار المستعمل في حرمة
البسم وقيل يخل في حرمة الشرب ويجوز له شدة الاحتياط والثالث ان عينها حرام غير معلول بالشك ولا موقوف عليه ومن الناس من انكروا حرمة
عينها وقال ان البسم حرام لان به يحصل الفساد وهو الصدع كراهة الله وهذا كفر لا يجوز الكتاب في نهى رجسا والرجل هو محرم العين قد جاوز السنة
متواترة ان البسم عليه السلام حرم الحمر وعليه نفقوا اجماع ولا نفي لاجل الكثرة وهذا من صالح الجرح اذ اردوا لشدة اللذة بالاسم كذا منسكنا منسكنا لاساء
الخطوات هو غير معلول عندنا في حقه حكم الى سائر المسائل والاشارة يعذب به اليها وهذا البسم لا يخل في السنة الشبهة وتعليل بقدر
الاسم والتعليل في الاحكام في الاسماء والاربع انها حصة نجاسة غليظة كالبول للبقوة بالذات للفضيلة على ما بينا والخاص
انه يكلف مستحليها ككراهة الدليل القطعي والسادس سقوط نفوذها في حق المسلم حتى يضمن ثمنها وغاصبها او يجوز بيعها
لان الله تعالى نجسها فنفسها ماها والتفوق يتبع عزها وقال عليه السلام ان الذي تم شربها حرم بيعها واكل ثمنها واخذها في سقوطها بالذات

چيحي بن معين ح حرج و طعن کرده است آن ف و گفته است که روایت سه حدیث از پیغمبر صلعم صحیح نیست یکی ازان این است و دوم
ازان این است که هر که مس کند نوکر خود را باید که وضو بکند و سوم ازان اینکه نه بکاشیکه دران حاضر نشود چهار کس اعنی خطبه کننده و ولی
و دوشاب عدل آن زمان است ص سوم او از حدیث دیگر بیان حکم است نه بیان حقیقت ف اعنی آنچه مسکر باشد از دو دخت مذکور
حرام است مثل خمر ص چه همین لائق منصب رسالت است زیرا چه پیغمبر صلعم مبعوث بود برای بیان احکام نه برای بیان حقائق
مسئله ۲- بین خمر حرام است قلیل باشد یا کثیر معلل بکبر و موقوف بر آن نیست و بعضی از ائمه انکار میکنند حرمت عین خمر را و میگویند که کبر
حرام است چه فساد خمر این است که غافل سکند از ذکر و یاد خدای تعالی و این فساد بوسبب کبر است پس اگر کبر حاصل نشود حرام نیست این کفر است چه
این کفار قرآن است زیرا چه در قرآن مجید خدای تعالی نام آنرا جبرئیل نهاد و جبرئیل جبری است که عین آن حرام باشد و نقل متواتر ثابت است
که پیغمبر ص حرام کرده است خمر از غیر جبرئیل آن اجماع امت است و بحجت آنکه قلیل آن داعی بسوی کثرت آن میشود و از جبرئیل زیاد میشود و لذت
خورنده آن زیاد و نوشیدن آن بخلاف دیگر مطعومات و باید دانست که خمر قلیل حرام است و معلل بکفر نیست لهذا حکم آن تعدی جاری است
و مسکرات دیگر ف اعنی قدر قلیل ازان که موجب سکر نباشد حرام نیست ص و نزد شافعی ح حکم آن تعدی و جاری است و مسکرات
دیگر ف و قدر قلیل از مسکرات دیگر نیز حرام است ص و لیکن این خلاف سنت مشهوره است ف چه پیغمبر ص فرموده است که عین خمر حرام است
ص و نیز لازم می آید ازان تعلیل تعدی کردن اسم خمر بسوی مسکرات و دیگر باینطور که اول اسم خمر معنی مخمرة عقل ثابت شود و جمیع مسکرات
را و بعد ازان ثابت شود حکم خمر در جمیع مسکرات و حال آنکه تعلیل در احکام میشود و در اسم نیز ارجح و لغت قیاس نیست مسئله ۳-
خمر نجس است بجناس غلیظه مانند بول بسبب آنکه حرمت آن بدلائل قطعی ثابت است چنانچه مذکور شد مسئله ۴- هر که حلال و اندر کار کافرا
چه آن کار کرد و بیل قطعی را مسئله ۵- خمر مال مقوم نیست در حق مسلمانان لهذا اگر تلف کند یا غصب کند از کسی ضامن نمیشود و عاقبت
بیع آن نیز ارجح از تعالی هر گاه نجس و ناپاک گردانند آنرا پس اهانته کرد و آنرا اگر مقوم شود و غرت آن لازم می آید و در حدیث آمده است
هر که حرام کرده است خوردن آنرا حرام کرده است بیع آن را و خوردن بهای آن را و اختلاف کرده اند علما و اینکه بایست خمر فاسد یا نه صحیح این است

انه مال لان الطباع قلیل اليها ومن بها ومن كان له على مسلولين فإو فاه شوي خمر لا يجل له ان ياخذ ولا يبيع
ان يقدريه لانه ثمن ببيع باطل وهو غصب في يد امانة على حسب ما اختلف فيه كما في بيع المدينة وكذا
الدين على ذي فانه يقدريه من ثمن الخمر والمسلم الطالب يستوفي لانه ببيعها فباينهم جائز والسابع حرم
الانتفاع بها لان انتفاع بالخمس حرام ولا نه واجب الاجتناب وفي الانتفاع به اقتراب والثامن ان يحدا شار بها
وان لم يسكن منها لقوله عليه السلام من شرب الخمر فاجلده واه فان عاد فاجلده فان عاد فاجلده واه
فان عاد فاقتل الا ان حكم القتل قد انسخ فبقى الجلد مشددا وعليه انعقد اجماع الصحابة رضي الله عنهم
وتقدم ما ذكرناه في الحد والثاسع ان الطبخ لا يشر فيه لانه للمنع من شرب الخمر لا لرفعها بعد شربها الا انه
لا يحد فيه ما لم يسكن منه على ما قالوا لان الحد بالقليل في التي خاصة لما ذكرناه وهذا قد طوى والعاشر حرم تخليلها وفيه
خلاف الشافعي وسنذكره من بعد ان شاء الله تعالى هذا هو الكلام في الخمر اما العصير اذا طبخ حتى يذهب اقل
من ثلثه وهو المطبوخ ادى لطبخه ويسمى الباذق والنفص وهو ما ذهب نصفه بالطبخ فكل ذلك حرام عندنا
اذا علا واشتد وقت بالذبد او اذا اشتد على الاختلاف وقال الاموي اعني انه مباح وهو قول
بعض المعتزلة لانه مشروب طيب وليس بخمس ولنا انه رقيق ملذ مطيب

كذلك ان است نير اية طبعيت مردمان ميگر و ريسوي آن بخلي ميكنه بآن مسئله ۱- اگر باشد دين مسلمان بزرگوار مسلمان ميگر و نير
که او کند آنرا از بهاسي همي پس حال نيرت و اون که گرفتن يراچان بهاسي بيع باطل است و منقوبت و روست آن مسلمان يا امانت ست بنا بر قتل
علماء و ان چنانچه در صوت بيع مردار و اگر باشد دين بزرگوار و مي پس جائز است که او کند آن از بهاسي خمر و بگيرد آن مسلمان نفس خواه
چر بيع خرميان في ميان جائز است مسئله ۲- نفع گرفتن از خمر چون مداوي و مانند آن حرام است بجهت آنکه انتفاع بخرم حرام است و بجهت
واجب است اجتناب از آن در صورتیکه انتفاع بآن جائز نشود اجتناب ممکن است مسئله ۳- هر که خمر خورد و حلال لازم می آید بر او اگر مست
نشده باشد بجهت آنکه در حديث آمده است که هر که خمر خورد و وزني و اف اعني ميزني و اگر باز خورد و باز وزني و اگر باز خورد و باز وزني و اگر باز
باز خورد و پس شيد و او را ليکن حکم کشتن منسوخ شده است و بقول شيخنا علم که چون مسلمان حلال خيست مگر بکلی از سه معني يک کفر بعد ايان
و دوم زنا بعد ايمان سوم قتل بغير حق و حکم تازيانه زدن باقی و شروع است و بر اين اجماع صحابه است رفض و اندازه آن و
هشتاد و تازيانه است چنانچه در گذشت و بيان آن در باب بيان حد و مسئله ۴- اگر طبع کند کسی خمر اف تا آنکه سوخته
گردد و وراثت آن پس پس اين طبع اثر نيکند در آن موجب علت آن نميشود زيرا چر از طبع ثبوت حرمت متع ميشود آنکه حرمت آن بعد
ثبوت مرتفع ميگردد و ليکن اگر بخورد و آن کسی حد لازم نمی آید مگر بشرطیکه مست گردد و چنانکه فقها گفته اند زيرا چه حد که بخورد و مانند کلام
می آید مخصوص است بخمر که بالاند کوشد و اين مطبوخ است مسئله ۵- جائز است آنکه سر که سازند خمر او درين خلان شافعي است
و انچه که مذکور شد بحث خمر بود کلي از شرابهاسي حرام است و دوم از شرابهاسي حرام عصير است اعني شيره انگور و قتيکه طبع کرده شود و مسترک
سوخته گردد و کمتر از وراثت آن در اين مطبوخ است با دني طبع که آن با ذوق ميگويند و نيز آنرا منصف ميگويند و قتيکه سوخته گردد و
نصف آن در جامع صغير اين عصير را بلفظ ملاذکر کرده است و نزد علمای ما حرام است و قتيکه جوش خورد و قوی گردد و فقط
نزد صاحبين و نزد ابي حنيفة و قتيکه فک اندازد و وساکن گردد و گفته است اوزاعي ح که منصف مباح است و بعضي از معتزلي
نيز يار قائل است زيرا چه آن مشروب خوب است اعني مرغوب طبع است و خمر نيست و دليل علمای ما ح نیست که منصف قيق مطبوخ باشد

ولهذا يجتمع عليه الفساق فيحرم شربه دفعا للفساد المتعلق به وأما نقيع التمر وهو السحكر وهو النبي
 عن ماء التمر أي التمر المطبوخ فهو حرام مكروه وقال شريك بن عبد الله أنه مباح لقوله تعالى
 تَقْدِرُونَ مِنْهُ سَكْرًا أو رزقا حسنا أمثله علينا به وهو بالحرّم لا يتحقق ولنا إجماع الصفاة
 ويبدل عليه ما روينا من قبل ولاية محمولة على الابتداء وكانت الشربة مباحة كلها
 وقيل أراد به النبيج معناه والله أعلم فتحدون منه سكرًا وتحدون رزقا حسنا أما
 نقيع الزبيب وهو النبي من ماء الزبيب فهو حرام إذا اشتد وغلا وبتا في فيه خلان الأوزاعي وقد بينا المعنى
 من قبل إلا أن حرمة هذه الشربة دون حرمة الخمر حتى لا يكفر مستعملها ولا يكفر مستعمل الخمر
 لأن حرمتها اجتهدية وحرمة الخمر قطعية ولا يجب المحذور بشرها حتى يسكر ويجب لشرب قطرة
 من الخمر نجاستها خفيفة في رواية غليظة في أخرى ونجاسته الخمر غليظة رواية واحدة وعينها
 وكيفية استلها عند أبي حنيفة راح خلافا لهما ليهما لأنه مال متقوم وما شهدت دلالة قطعية بسقوط
 نفعها بخلاف الخمر غير أن عندنا تجب قيمتها لا مثلها على ما عرفت ولا ينفع بها وجه من الوجوه لأنها محرمة
 وعن أبي حنيفة أنه يجوز بيعها إذا كان الذهب بالذهب أكثر من النصف ودون الثلاثين قلنا إجماع الصغیر ما سئل عن ذلك من الشربة فلا بأس به

لهذا لم يجمع يشترط خورون أن فاسقان ليس حرام من خورون أن ما وقع شرفا وكيفية متعلق بأن سوم من شرابها هي حرام لم تقع
 خمرهاست اعني أبكره اندازند در آن خمرای تر او بگذارد تا آنکه آن آب شیرین گردد و متغیر شود و آن اسکر میگویند و این نیز حرام مکرره
 نزد علمای ما و گفته است شریک ابن عبد الله که این مباح است زیرا چه حق تعالی در قرآن مجید است و حسن خور بیان میکند
 که میگیرید شما از خمر و انگور سکره این معلوم شد که حلال است چه نیست و حسن بجرام متحقق نمیشود و دلیل علمای ما جماع صحابه است
 و آیه قرآن بر این محمول است که و ابتای اسلام نازل شده است و در آن مان همه شرابها مباح بوده و بعضی گفته اند که مراد از
 آیه مذکوره توجیع است نه امتنان اعني میگیرید شما از خمر و انگور سکره او میگذارد و در آن حسن ایامی نماید آن ارزق حسن و لطف
 و چهارم از شرابها هي حرام نقيع زبيب است اعني أبكره اندازند در آن انگور خشک او بگذارد تا آن چیزی تا آنکه آن آب شیرین
 گردد و متغیر شود پس داد میگیرید شیرین است حلال است و قتیکه قومی گردد و جوش خور و حرام است و در این اختلاف اوزاعی است باید دانست
 که حرمت این شرابها اعني باذن و نصف و نقيع خمر و نقيع زبيب کثرت از حرمت خمر لهذا حلال دانسته این شرابها کافر نمیشود بخلاف
 حلال دانستن آن کافر است زیرا چه حرمت این شرابها میگذرد و نقيع است و حرمت خمر قطعی است و واجب نمیشود و نجاست این شرابها
 مکر و قتیکه است گردد و واجب میشود و سبب خورون خمر اگر چه بکلیقه باشد و درین شرابها نجاست خفیفه است و در یک وایت غلیظه
 و روایت دیگر و نجاست خمر غلیظه است باتفاق جمیع روایت و جاز نیست مع این شرابها و ضامن میشود تلف کننده آن نزد احنافیه
 برخلاف قول صاحبین رج چون زد و نشان جاز نیست مع آن ضامن نمیشود تلف کننده چنانچه در خمر و دلیل احنافیه رج نیست که این
 شرابها مال مقبوض و هیچ دلیل قطعی بسقوط تقدم آن نیست بخلاف خمر و لیکن واجب میشود نزد ابی حنیفه رج قیمت این شرابها نه مثل آن
 وقت تلف آن و بنا بر آنکه مسلم از تصرف کردن در جام ممنوع است پس چون مثل آن مامور بخور و بگذارد آنی الکافیه هي و جاز نیست
 نفع گرفتن باین شرابها بوجهی از وجوه زیرا چه این شرابها حرام است و مراد نیست از ابی یوسف رج که جاز نیست مع شرابها میگذرد و سکر
 بشرطیکه رفته باشد بسبب بلع زیاد از نصف کمتر از و تلف و مجامع صغیر گفته اند که آنچه سوا شرابها میگذرد کور است از شرابها و میگوید

قالوا هذا الجواب على هذا العموم والبيان لا ينحصر في غير ما هو نص على ان ما يتخذ من المحلطة
والشعير والفسل والذرة حلال عند ابي حنيفة رحمه الله ولا يحد اشرية عنده وان سكر منه
ولا يقع طلاق السكران منه بمنزلة النائم ومن سكره بقله بالجو ولكن التي ما وعنه محمد بن ابراهيم وشايد ان
منه ويقع طلاقه اذ سكر منه كما في سائر الاشرية المجرمة وقال فيه ايضا وكان ابن يونس يفتي رحمه الله ما كان من الاشرية
يبقى بعد ما يبلغ عشرة ايام ولا يفسد فاني اكرهه ثم رجع الى قول ابي حنيفة رحمه الله الاول مثل قول محمد بن ابي
كل مسكر حرام الا ان ينفرد بهذا الشرط ومعنى قوله يبلغ يغلي ويشته ومعنى قوله لا يفسد لا يحضض وجهه ان
هذه المدد من غير ان يحضض حلاله قوله وشدة فيه فكان آية حرمة ومثله ذلك مردى عن ابن عباس رضي الله عنهما
وابو حنيفة رحمه الله يفتي بحقيقة الشدة على الحد الذي ذكرنا لا فيما يحرم اصل شربه وفيما يحرم السكر منه على ما ذكره
ان شاء الله تعالى وابو يوسف رحمه الله رجع الى قول ابي حنيفة رحمه الله في كل مسكر ورجع عن هذا الشرط ايضا وقال في المختصر
ونبذ التمر والزبيب اذا طهر كل واحد منهما اذ في طهارة حلال وان اشتد اذ اشرب منه ما يغلب على طهارة ان لا يسكر
من غير الجو ولا طهر وهذا عند ابي حنيفة وابو يوسف وعندهم والشافعي حرام والكلام في المثلث العنب
ونذكره ان شاء الله تعالى قالوا لا بأس بالخلطين لما روى عن ابن ابي اذانه قال سقاني ابن عمر رضي الله عنهما ما كنت اشد اهل اهل

وكفنة انفقها كما بين فمكورت وجامع صغير فقط ونحو جامع صغير يافته نمشود و ابن صريح ولالت ميكنه برانيكه انچه از شراب ساقه
از گندم وجود شود و از نخل طلال است نزد ابي حنيفة رحمه الله بشرطيكه مست مكر ووص و حد زده نميشود هر كه خور و آن از زرد اوج الكرم
مست گردد و همچنين طلاق او واقع نميشود مانند نائم و مانند کسی كه زائل شده باشد عقل او بسبب خوردن بنج و آن
اجوان خراسانی ص یا شیر سپ و مرویت از محمد بن ابراهيم که انچه سواي شرابها می مذکورده از شرابها می دیگر ساخته ميشود از گندم وجود
و غیره حرام است و هر كه خور و مست گردد و حد لازم می آید بر و و طلاق او نیز واقع ميشود و چنانچه همین حکم است و جمیع شرابها
حرام و فتوی بر قول محمد بن ابراهيم و در جامع صغير گفته است كه ابو يوسف رحمه الله میگفت او لا بأس شرابيكه جوش خورد و دق
گردد و بعد از آن باقی مانده روز و فاسد نگردد و آنرا ترش نشود ص و پس آن مكر و مست نزد من را چه باقی ماند
آن تا این مدت بغیر ترشی دلیل قوت و شدت نیست و آن علامت حرمت است و همچنین مرویت از ابن عباس رضي الله عنهما و آن
رجوع کرد بسوی قول ابي حنيفة رحمه الله اعني او لا گفته بود كه هر چه سكر باشد حرام است موافق قول محمد بن ابراهيم و بعد از آن رجوع کرد بسوی
قول ابي حنيفة رحمه الله حرام گفت جمیع مسكر را و نیز رجوع کرد از شرط مذکور نیز و ليكن ابو يوسف رحمه الله تنها قائل باین شرط است كه
هر گاه جوش خورد و قومی گردد شرابها می مذکور چون سكر و نقيع زبيب حرام است بشرطيكه باقی مانده روز و فاسد
و ترش ص نگردد و بعد از آن رجوع کرد از این شرط بسوی قول ابي حنيفة رحمه الله و در مختصر مذکور است كه بنید خرم و انگور خشك
هر گاه اندکی طبع داده شود اگر چه قومی گردد و پس اگر بخورد از آن مقدار كه طبع غالب در آن نیست كه موجب سكر نخواهد بود
حلال است بشرطيكه بنوشد آن بغير قصد لم و طرب و این نزد شیخین حرام است و نزد محمد و شافعي حرام است و این اختلاف
مانند اختلاف علماء است و مثلث عنبی كه بعد از این كه آن را آب انشا الله تعالى مسئله با كن نیست در فتوای ابن ابي حنيفة رحمه الله
و اعني آب خرم و آب انگور خشك كه هر دو را جمع کنند و اندکی طبع دهند و بگذارند تا آنكه جوش خود و قومی گردد و قومی جوش
این است كه روایت كوفه است از ابن ابي حنيفة رحمه الله كه عباد الله ابن عمر رضي الله عنهما شراب خوراندند و با این حالت شدم كه خانه خود را نمشاید

فقد وث اليه من الغد فاخبرته بذلك فقال ما نردناك على محققه و نربيب وهذا من الخليطين وكان مطبوعا لان المرادى عنه حرمة نقيع الزبيب وهو النقي منه وماروى انه عليه السلام نهى عن اكلهم بين التمر و الزبيب

و الزبيب و الرطب و الرطب و البسر محمول على حالة الشدة و كان ذلك في الابتداء قال و نبينه الفصل و الثامن و نبينه المحنطة و الذرة و الشعير حلال و ان لم يطبخ و هذا عند ابى حنيفة و ابى يوسف و رحمهما الله اذا كان من غير لیس و طرب لقله عليه السلام انهم من هاتين الشجرتين و اشار الى الكرمه و التخله فصل التحريم بهما و الما و بيان الحكم ثم قيل يشترط الطبخ فيه لا باحة و قيل لا يشترط و هو لما ذكر في الكتاب لان قليكه لا يده على كثير كيف ما كان و هل يحد في المتخذ من المحبوب اذا استكرهه قيل لا يحد و قد ذكرنا الوجه من قبل قالوا و لا يصح انه يحد فانه روى عن محمد بن سكر من الاشرية انه يحد من غير تفصيل و هذا لان الفساد يجمعون عليه في زماننا اجتماعهم على سائر الاشرية بل فرق ذلك و كذلك المتخذ من الالبان اذا اشتد فهو على هذا و قيل ان المتخذ من لبن الزمالة لا يحل عند ابى حنيفة و اعتبر الجاهل و هو متولد منه قالوا و لا يصح انه يحل لان كراهة لحمه لما في ابلحته من قطع مادة الجهاك او لاحترامه فلا يتعدى الى لبسه

و صرح ان يتم نرد ابن عمر رض و ان حال خود خبر و ادم او پس فرمود که زیاد و مکروم ترا چیزی بر خرا و زبیب و امنی انکور خشک ص و این آب خلیطین بود و هست که مطبوخ شده بود زیرا چه در دست از ابن عمر رض که نقیع زبیب که خام باشد حرام است و آنچه در دست که پیغمبر صلعم نمی فرموده است اجمع کردن در میان تمر و زبیب و در میان زبیب و رطب و در میان رطب و بسر محمول است بر حالت شدت و قحط و عسرت که اغنیاء اجمع کردن در میان و نعمت مکروه بود و مستحب بود که بخورد و یک نعمت او ایثار کند نعمت دیگر را بهمسایه تا او سیر و همسایه شش گرسنه نباشد ص و این حکم در ابتدا می اسلام بود مسلمة ۱۲- نیز شد و نبیند آنچه و کند و موجود از ان اگر چه مطبوخ نباشد حلال است نزد ابی حنيفة و ابی یوسف رح بشریکه بخورد آن بغير قصد له و طرب و و لیش قول پیغمبر صلعم که نمازین و درخت است اعنی انکور و خرمای را چه شخص کد و حرمت را با این و چیز چه مراد بیان حکم است نه بیان تحقیق باید که بعضی گفته اند که در اباحت این بنیة هاسی مذکور طنج شرط است و بعضی میگویند که طنج شرط نیست و همین کدوست در کتاب زیرا چه قبیل ازین نمیند با داعی بسوی کثیر آن نمیشود خواه مطبوخ باشد خواه مطبوخ نباشد و اختلاف کرده اند و انیکه اگر بخورد کسی شرابی را که ساخته میشود ازین انه با و مست گردد و حد لازم می آید بر او یا نه بعضی گفته اند که حد لازم نمیشود و چون آن سابق مذکور شد و که اگر کسی از ان مست شود بمنزله نام مست و مانند کسی است که عقل و ذراتل شود و بسبب خوردن اجوان فراسانی و شیر سپ ص و گفته اند فقها اصح است که حد لازم می آید بر او چه در ولایت از مخرج که هر که مست گردد از شرابها حد بر او لازم می آید و در ان هیچ تفصیل نیست چه فساق درین مانع مجتمع میشوند بر این شرابها چنانچه مجتمع میکنند بر شرابهای دیگر بلکه زیاده بران و بر همین حکم است آنچه ساخته شود از شیر با و قتیکه قوی گردد و بعضی گفته اند که آنچه ساخته میشود از شیر سپ حلال نیست نزد ابی حنيفة بسبب آنکه آن متولد است از گوشت آن آن حلال نیست نزد ابی حنيفة و قتیقه گفته اند اصح آنست که حلال است زیرا چه گوشت سپ مکروه است نزد وی رح بجهت آنکه در اباحت گوشت آن قطع ماده جواد لازم می آید یا بجهت احرام آن پس حرمت گوشت باین جهت موجب حرمت شیر ان نمیکردد

قال وحبیب العنب اذا طبخ حتى ذهب ثلثه جلال وان اشتد وهذا عند ابی یوسف وقال مالک والشافعی حرام وهذا الخلاف فيما اذا قصد به التقوی اما اذا قصد به التلذذ لا یجوز بالاتفاق وعن محمد بن مقلد بن لهما وعنه انه کراه ذلک وعنه انه یقنع فيه لهما فی اثبات الحرمة فی له علیه السلام کل مسکر حرام وقوله علیه السلام ما اسکر کثیره فقلبه حرام ویروی عنه علیه السلام ما اسکر الجحرة منه فالحجرة منه حرام ولان المسکر یفسد العقل فیکون حراما قلیله وکثیره کالخمر ولهما قوله علیه السلام حرمت الخمر بعینها ویروی بعینها قلیله وکثیرها والمسکر من کل شراب یخص المسکر بالتحریم فی غیر الخمر اذا العطف للمغایرة ولان المفسد من الخمر المسکر وهو حرام عندنا وانما یجوز القلیل منه لانه یدعی لرقیته وطاقته الی الکثیر فاعطی حکمه والمثلث لظهور لایه عن وهب فی نفسه عند اذ فقی علی الاباحة والتجديد الاول غیر ثابت علی ما بیننا ثم یسجد علی الفتح الاخیر اذا هو المسکر حقیقة والذی یثبت علیه الماء بعد ما ذهب ثلثه بالاطریق یقنی ثم یطبخ طبخة حکمه حکم المثلث لان صلب الماء لا یرید الا ان یصلح لای صلب الماء علی صلبه ثم یطبخ خنی لایه ثلثه اکل لان الماء یدهب اول لطاقته اذ یدهب منه ثلثه لا ینکح الا ما یثقی ما یصلح لایه ثلثه لوطی العنب کما فیهم یغیر یکنفی بادی طبخة فی رواية عن ابی حنيفة روفی حذیة عنه لا یجوز ما ینسب ثلثه بالاطریق وهو لا یصح لان العصر

مسئلة ۱۴ شيرة انکروا قتیکیکین وادوشو باهریکه سوخته کز وروثت آن یک شت باقی ماند وآن امثلث منی میگویند حلال است نزج وخنجر اگر چه قوی شده باشد و نزج و دواک و شافعی حرام است این اختلاف در آن صورت است که مقصود از خوردن آن قوت باشد و اما قتیکیکه مقصود از طرب باشد حلال نیست نزج همه بی اختلاف و یک روایت از محمد بن مقلد قول شیخین است و روایت دیگر از جرح که آن مکروه است و نیز یک روایت است از او که اوج توقف کرده است و حکم آن دلیل مالک و محمد و شافعی حرام برای اثبات حرمت قول پیغمبر است که هر مسکر حرام است و قول پیغمبر که آنچه کثیر آن موجب سکر است پس قلیل آن نیز حرام است نیز روایت از پیغمبر که آنچه یک سبوازان موجب سکر است پس هر چه از آن حرام است و دلیل دیگر نیست که آنچه سکر است موجب فساد عقل است پس حرام خواهد قلیل و کثیر آن مانند ذلک و دلیل شیخین قول پیغمبر است که هر چه حرام است بعینه و نیز روایت که هر چه حرام است قلیل و کثیر آن حرام است سکر از هر شراب و معنی سواهی خمر و هرگاه تخفیف کرد علیه السلام سکر او غیر معلوم شد که غیر خمر شراب سکر و حرام است و دلیل دیگر نیست که موجب فساد عقل مقدار سکر است و آن حرام است و قلیل از غیر خمر حرام نیست مگر بسبب قلیل بسبب وقت و لطافت خود و اعمی میشود بسوی کثیر لهذا قلیل را حکم کثیر داده میشود و مثلث بسبب خلط خود و اعمی نمیشود قلیل آن بسوی کثیر خمر بذاته خمر است پس قلیل آن باقی خواهد ماند بر ابحاث اصلی و حدیث اول و معنی هر مسکر حرام است مطعون بخمر بن محمد بن حاتم و حدیث است چنانچه بالا مذکور بود نیز حدیث مذکور محمد بن سید بر قبح اخیر زیرا چه فی تحقیق سکر همان است و اگر آب بریزند در مثلث تا اینکه یقین گردد و بعد از آن اندکی لمج و دهند پس آن حکم مثلث است زیرا چه ریختن آب در آن ضعیف تر میکند آن بخلاف آنکه اگر ریخته گردد آب در شیره خام و بعد از آن لمج داده شود تا آنکه سوخته گردد و روثت آن چه آب سوخته میگردد و اولاً بسبب طافت آن از هر سوخته میگردد و هر قدر که سوخته میگردد و پختی برود صورت مقدار و روثت از آب انگور یا غیره سوخته نمیکردد و اگر لمج داده شود خود انگور و بعد از آن افشوده شود و برآورده شود شیوه آن پس نصیحت اندک لمج کافی است و بر این حالت آن ص در یک روایت از ابی حنيفة و در روایت دیگر از وی حلال نمیشود اما سکر سوخته نگردد و مثلث آن بسبب لمج و همین اصح است زیرا چه شیوه آن

قائم فيه من غير تغيير فصار كما بعد العصور وجميع في الطبخ بين العنب والتمر وبين التمر والزبيب لا يجعل حتى يذهب ثلثاه
 لان التمر ان كان يكتفى فيه بادن طحفة فقصير العنب لا بد ان يذهب ثلثاه فيعتبر جانب العنب حقا طحا كن اذا جمع
 بين عصير العنب ونقيع التمر لما قلنا وتبين طبع نقيع التمر والزبيب ادنى طحفة ثم انقع فيه تمر وزبيب ان كان ما انقع فيه
 شيئا ليسيل لا يتخذ النعبد من مثله لا بأس به وان كان يتخذ النعبد من مثله لم يجعل كما اذا خضبت في المطبوخ فخرج
 من النقيع والمعنى تغليب جهة الحرمة والاحقة في شربة لان التمر يتم للاحتياط وهو في الحدة في دهره وله طعم خاص غير
 بعد لا يشبه اذ حتى يذهب ثلثاه لم يجعل لان الحرمة قد تقدرت فلا ترفع بالطبخ **قال** ولا بأس بالانقياذي الدباء
 والحكميم والمزفت لقوله عليه السلام في حديث فيه طول بعد ذكر هذا الاوعية فاشترط في كل ظرف فان الظرف جعل
 شيئا ولا يطهره ولا يشرب من المستكر **قال** ذلك بعد ما اخبر عن النهي عنه فكان ناسخا له وانما يتبدل فيه بعد تطهيره فان كان
 البقاء عليه كما يغسل اذا انا يطهره وان كان حديثا لا يطهره عنه جعله لغرضه لا يحصر فيه بجلاد العتيق وعند ابى يوسف
 يغسل ثلاثا ويجفف في كل مرة وفي مسألة ما لا ينصح بالعصر وقيل عند ابى يوسف كما اصابه ثم بعد اخر حتى اذا خرج اذا
 صافى اعني متعفن من يحكم بطهارته **قال** واذا اخلت الخمر جلت سواها صارت خلا بنفسها او شئ يطهر فيها لا يكره
 عليها لاداء الشاة في تركها التحليل ولا يجعل الخمر به ان التحليل بالقاء شئ فيه قولا واحدا وان كان بغير القاء شئ فيه
 فلا يوفي الخمر التحليل به قولان لانه في التحليل قتر اناس الخمر على وجه القول والاصح بالاحتساب بغيره ولنا في له عليه السلام

در ان قائم است بی تغییر پس اندان شیر و شد که بعد از بر آوردن و در آن میسکند و اگر انگور خشک یا تر یا خمر مخلوط کرده و باغ نماید مالان نمیشود بلکه در آن
 و ثلث آن سوخته گردد و بسبب بلخ نیز آنچه در حق خمر اگر چه اندکی بلخ کافیست و لیکن حق شیر و انگور ضرورت کرد و ثلث آن و در هر جانب انگور
 معتبر است از روی احتیاط و همین حکمست و قتی که مخلوط کنند شیر و انگور را باقی خمر با بر و همی که بالا نذر کور شد و اگر اندکی بلخ کنند نفع خمر
 و انگور خشک او بعد از آن اندازند در آن خمر را یا انگور خشک پس اگر اندازند قدر قلیل که نبیند ساخته نمیشود و ان مقدار پس از آن که
 و اگر اندازند آن مقدار که نبیند چنانند از آن مقدار پس از آن نیست مانند آنکه انداخته شود و در مطبوخ قدیمی از نقيع و وجه آن همانست که ظاهر است
 حرمت است و لیکن اگر نباشد آن کسی حد واجب نمیشود و بر او نیز چه حرمت آن بجهت احتیاط است و احتیاط در باب و رفع حد و اگر بلخ کنند
 خمر یا خمر بعد از آن که قوی شده باشد و بلخ باین میکنند که و ثلث آن و در حال نمیشود نیز چه حرمت آن ثابت شد پس اصل نمیشود و
 بلخ مسئله ۱۱ بآنست در میند ساختن مکره و در سبوی سرخ رنگ یا سبز رنگ و در فیکه برفت اندود و باشند حاصل کافیت که درین ظرفها
 در ابتدا می است استعمال نمیکنند و چون مکره است پس در مصلحت استعمال بلخ نمیشود و بر او بر می ایستاد و بعد از اندکی ایستاد بآن و در وقت
 که بنجید و بنوشید درین ظرف چنانچه چیر بر حال احرام میکنند و لیکن انکه استناب کنند پس اگر استعمال نمیکرد و باشند درین ظرف باید که
 پاک کنند آن اولاً و بعد از آن استعمال نمایند پس اگر این ظرف کمنه باشد شستن سه بار پاک میشود و اگر پاک نمیشود پاک نمیشود و بعد از آن
 نیز آنچه سرایت کرده است در آن میند شده است بخلاف کمنه و نزد ابی یوسف پاک نمیشود باین که بشویند آن سه بار و هر بار خشک نمایند و بعد از آن
 که نزد ابی یوسف ح طریق پاکي آن نیست که آن آب پر کنند و ساقی بکنند و توجهن نمایند و بعد از آن نیز ندان آن آب پر کنند و بریزند و در آن
 کرده باشند تا آنکه آب همان بر آید پس درین مقام پاک میشود مسئله ۱۲ و قتی که خمر سر که در حال میشود خواه خود بخورند که شده باشد خواه سبب
 چیزی در آن چون نمک و سرکه و غیره مسئله ۱۳ اگر سرکه گردانند خمر را که در فیکه است و گفته است شخصی که ح مکر و سرکه که حاصل شود
 از آن طال نیست اگر سرکه کرده باشند آن انداختن چیزی در آن اگر باشد بغیر از آنست چیزی پس آن قول است از ابو حنیفه و در کمال شافعی
 نیست که سرکه گردانیدن خمر نزد یکت است بآن و در حقیقت حکم احتیاطی است که در کمال طحلی مایع کافیت که بغیر مکر و سرکه است

نعم لا دام الخلل ولا بان الخليل يزيل الوصف المفسد فيثبت صفة الصلاح من حيث التمكن الصغار وكسلا شهور والتفكير
ولا صلاح مباح وكن الصالح الصالح اعتبارا بالخلل بنفسه وبالبيع والافتقار الى اعدام الفساد فاشبهه الاسرافه
والخلل اول ما فيه من احراز مال يصير خلا لا في الثاني فيقتطع من ابتي به واذا صار الخمر خلا يظهر ما يريها من الاناء فاما
اعلاوه وهو الذي نقص منه الخمر قليل يظهر تبعا وقل لا يظهر لانه مخم باليس الا اذا غسل بالخلل فيتخلل من ساعته فيطهر
وكذا اذا حطب منه الخمر ثم ملأ خلا يظهر في الحال على ما قال وقال ويكره شرب كدر في الخمر لا امتساح به لان فيه
اجزاء الخمر لا انتفاع بالخمر حرام ولهذا لا يجوز ان يداوي به جرحا او دبره دابة ولا ان يستقي من ماء ولا ان يستقي من ماء للتداوي
والتي بال على من سقاها وكذا لا يسقيها بالهوان وقيل لا يتخلل الخمر اليها اذا رقيت الى الخمر فلا باس به كما في الكلب
والمدينة وكذا الذي الدردى في الخمر لا باس به لانه يصير خلا لكن يباح حمل الخلل اليه لا عكسه لما قلنا قال ولا بعد شارب
ان شارب الدردى ان لم يستكر وقال الشافعي رحمه الله لانه شرب جز من الخمر ولنا ان قليلا لا يسع الى كثرة لما في طهار
من النبوته عنه فكان ناقصا فاشبهه غير الخمر من الاشریبه ولا حد فيها الا بالسكرو لان الغالب عليه التثقل فصار
كما اذا غلب عليه الماء بالامتنان ويكره الاحتقان بالخمر اقطاها في الاطليل لانه انتفاع بالهرم ولا يجب تحته بعد الاشریبه
وهي السبب ولجعل الخمر في مرقه لا لاكل لتجنبها بها ولا حدا مالم يسكر منه لانه اسابنه الطبخ

که سرکه آن خمرش نیک است و دوم آنکه بسبب سرکه کردن صحت مفسد از خمر زایل میشود و صحت صلاح اعنی تمکین صفا و کثرت و غیره
ثابت میشود پس سرکه که خارج از صلاح نیست و اصلح مباح است و نزدیکی از خمر را می نیست کردن فساد آن است پس آن مشابیه نیت
و سرکه ساقین از نیت آن اولی است زیرا چه در آن احراز مالی است که در وقت دیگر ملامت میشود مسئله ۱ سرکه که گرد و خمر پاک میگردد و ظرف آن
بمقدار یک خمر در آن فرو و اما بالاتر از آن که خالی از خمر بود پس بعضی گفته اند که آن نیز پاک میگردد و بهجت و بعضی گفته اند که پاک نمیشود چون
خمر خشک است مگر وقتی که آن سرکه بشویند پس آن نیز سرکه میگردد و جان ساعت و پاک میشود و همچنین وقتی که بریزند از آن ظرف خمر را و بعد از آن
پرسند آن از سرکه پاک میگردد و فی الحال چنین گفته اند فقها مسئله ۲ سرکه و است خوردن و خوردن و شستن موی بدن و آن و چنانچه
بعضی از زمان میکنند پس زیرا چه در دغالی از اجزای خمر نمیشود و انتفاع بحرام حرام است لهذا جایز نیست که در دغالی جرات نمایند آن
یا دغالی نمایند یا آن نیت است و استوار و جاز نیست که بخورند آن در دغالی یا بمی را بجهت دغالی و اگر خوردند کسی اینجا را پس نگاه
آن بر آنست و همچنین جاز نیست که بخورند استوار و بعضی گفته اند باید که نیز در دغالی استوار و اگر کشیدند و بیار و استوار و خمر را بخورند و آن استوار
پاک نیست در دغالی چنانچه در دغالی استوار و بعضی گفته اند اگر کشیدند و بیار و استوار و خمر را بخورند و آن استوار
اگر در دغالی سرکه بخورند و مضائقه نیست چه آن نیز سرکه میگردد و لیکن باید که سرکه که بریزند در دغالی و خمر و سرکه که اندازند و در دغالی
نمایند جاز نیست مسئله ۳ اگر بخورد کسی در دغالی و استوار و پس لازم نمی آید بر او و شافعی رحمه الله گفته است که حد بر او لازم
می آید چه آن خود بهجت است و بعضی از اجزای خمر را در دغالی استوار و پس لازم نمی آید بر او و شافعی رحمه الله گفته است که حد بر او لازم
نفرست از در و پس مثل شرب اجزای دیگر است و بخورن آن واجب نیست مگر وقتی که سرکه در دغالی استوار و در دغالی و جاز است
نشیه من غالب است پس آنند آن شده که غالب شود بر آن و با سبب اینست مسئله ۴ حقه کردن خمر و تقلید آن در سوراخ و فکر کردن
زیرا چه آن انتفاع بحرام است و در دغالی سرکه بخورند و مضائقه نیست چه آن نیز سرکه میگردد و لیکن باید که سرکه که بریزند در دغالی و خمر و سرکه که اندازند و در دغالی
کسی در دغالی استوار و بعضی گفته اند اگر کشیدند و بیار و استوار و خمر را بخورند و آن استوار و خمر و سرکه که اندازند و در دغالی

و بکرا اکل خبر نجن عجمیه بالخمر اقیام اجزاء الخمر فيه **فصل** فی طبع العصیر الاصل ان ما ذهب بعلیه بالانار
وقد فيه بالزبد جعل کان لم یکن و یعتبر ذهاب ثلثی ما بقی لیحل الثالث الباقی بیه عشرة دوارق من عصیر طبع
فذهب دورق بالزبد یطبخ الباقی حتی یذهب ستة دوارق و یبقی الثلاث فیحل لان الذی یذهب بکرا هو العصیر اصلا
بیانیه و ایاماً کان یجعل کان العصیر تسعة دوارق فیکون ثلثها ثلاثه و اصل اخوان العصیر اذا مضی علیه ماء
قبل الطبخ ثم یطبخ بمائه ان کان الماء اسرع ذهاباً لورقته و لطافته یطبخ الباقی بعد ما ذهب مقدار ما مضی فیه من الماء
حتى یذهب ثلثه لان الذی ذهب الاول من الماء والثانی العصیر فلا بد من ذهاب ثلثی العصیر ان کان باید ههنا معانقل
الحل حتی یذهب ثلثها و یبقی ثلثها فیحل لانه ذهب الثلثان ماء و عصیر و الثلث الباقی ماء و عصیر صارا اذا مضی الماء
فه بعد ما ذهب من العصیر باضی ثلثه بیه عشرة دوارق من عصیر و عشرین دورق من ماء ففی الوجه الاول
یطبخ حتی یبقی سبع الجملة لانه ثلث العصیر فی الوجه الثانی حتی یذهب ثلثا الجملة لما قلنا و الغلی بد فعملاً و فعات
سواء اذا حصل قبل ان یصیر محض ماء و لو قطع عنه النار فغلی حتی ذهب الثلثان یحل لانه انما النار و اصل العمل و العصیر
اذا طبخ فذهب بعضه ثم اهریق بعضه کما یطبخ البقیة حتی یذهب الثلثان فالسبیل فیه ان تاخذ
ثلث الجميع فتعربیه فی الباقی بعک المنصب ثم تقسمه علی ما بقی بعد ذهاب ما ذهب

مسئله ۶۶ اگر در خمیر عجمی کنند آرد و راس خورون نان آن مکروه است چه اجزای خورون باقی است ماند و الله اعلم
فصل در بیان طبع شیر و گور و در آن سه اصل است اصل اول نیست که آنچه و در شیر و ویرون فقه از دیگر بخت شدت غلیظ آن
بسیب آتش و بسبب افتن آن کفک پس اعتبار ندارد و گویا از اصل نبود و بعد از آن آنچه باقی ماند کج کنند آن آب را چنان که در و ثلث آن
سوخته گردد و یک ثلث باقی ماند تا محال گردد و بیان آن نیست که مثلاً در میان شیر و رطخ و او کسی در وقت یک پیانه از آن بسبب انداختن
پیش یک کج و در باقی را اما آنکه رویش و شیر و از آن باقی ماند سه پیانه پس این هنگام حلال میشود زیرا چه یک پیانه که رفت بسبب
از افتن کفک شیر و باشد یا آب مثلاً که مزوج کرده باشند اعتبار ندارد و گویا نبود شیر و همان نیست که نه پیانه است و ثلث آن که پیانه
و اصل دوم نیست که اگر آب بریزد در شیر پیش از آنکه طبع کنند و بعد از آن طبع کنند مجموع را پس اگر آب بر روی سوخته گردد و بسبب
و طافتی که دارد باید که آنچه باقی ماند بعد از رفتن آب طبع کنند آن اما آنکه سوخته گردد و در وقت آن نیز آنچه فته بود و الا آب بر روی
باقی ماند همان شیر است و ضرورت که در و ثلث از شیر سوخته گردد و تا محال شود و اگر آب شیر و هر دو سوخته گردد و در و ثلث یک کج کنند
مجموع را اما آنکه سوخته گردد و در و ثلث و باقی ماند یک ثلث آن تا محال شود زیرا چه در وقت و در و ثلث از مجموع آب شیر و در و ثلث باقی نیست
مجموع آب شیر و پس بماند آن شیر و شد که باقی ماند بعد از سوختن و در و ثلث و ریخته شود آب در آن بیان آن نیست که مثلاً در میان
مزوج کنند با پیانه آب پس صوتیکه سوخته گردد آب و الا طبع کنند مجموع را اما آنکه باقی ماند تسع مجموع چه آن ثلث شیر و است
و در صوتیکه آب شیر و هر دو سوخته گردد و معالج کنند مجموع را اما آنکه سوخته گردد و در و ثلث مجموع مستحکم است چون در شیر و آب شیر
یک کج جوشتن بماند خواه بد فعات پیش از آنکه مسک و حرام گردد و کافی است و اگر در کنند آتش از زیر آن جوشتن خود و دیگر آنکه
سوخته گردد و در و ثلث آن محال میشود چه آن اگر آتش است و اصل دوم نیست که هرگاه طبع کنند شیر و اما آنکه سوخته گردد و بعضی آن
و بعد از آن بریزد بعضی آن پس نیست چه قد طبع باید بود باقی اما آنکه در و ثلث آن و در و ثلث یک کج است که طریقی آن است که فته
کنند ثلث بیع را و آنچه نیست بعد از فتن بعضی آن بعد از فتن تقسیم نمایند اصل هر چه باقی ماند و در و ثلث سوخته بعضی آن

بالطبع قبل ان ینصب منه شیء فاصبح بالقبه فهو حلال ببيان عشرة افعال عصي طويحتي ذهب طل ثم اهرق منه ثلاثه اسرطال
 تاخذ تلك العصي كله ومن ثلاثه وتضربه فيها بقى بعد المصبت وهي ستة فيكون عشرين ثم تقسم العشرين على ما بقى بعد
 ما ذهب بالطبق منه قبل ان ینصب منه شیء وذلك اثنا عشر وشعاعان فعرفت ان الحلال ما بقى منه اطلاق
 وشعاعان وعلى هذا يخرج المسائل والها طريق اخر وقما التفليحة كفاية وهداية الى خير غير هامن مسائل والله اعلم بالصواب

كتاب الصیبه

الصیبه الاصطیاد و يطلق على ما يصاد والفعل صابح لغیر المحرم في غیر الحرم لقوله تعالى واد اجلكم فاصطادوا ولقوله تعالى عز وجل
 وَحَرَّمَ عَلَيْكُمْ مِمَّا ذُكِّرَ بِكُمْ فِيهِ اَنْ تَتَّخِذُوا السَّيْوَءَ ظَهْرًا وَفَعَلْتُمْ بِهِمْ كُفْرًا وَلَئِنَّكُمْ لَفِي حَافِظٍ اَلَمْ تَرَ كَيْفَ جَعَلَ لَكُمُ الْفَيْحَ لِتَكُونَ لَكُمْ آيَاتٍ اِنْ كُنْتُمْ مُعْتَدِلِينَ
 وذكر اسم الله عليه فكل وان اكل منه فلا تاكل لانه انما امسك على نفسه وان شاركك كلب اخر فلا تاكل فانك انما
 صميت على كلبك وذيتهم على كلب غيرك وعلى ابا حته انعقد الاجماع ولا ينعكس اکتساب وانفعاع افس مخلوق لذلك وفيه
 استبقاء المخلوق وتمكنه من اقامه التكليف فكان مباحا بمنزلة الاحتياط ما يحويه الكتاب فاصلان احدهما

في الصیبه بالجواز والاشارة في الاصطیاد بالري فصل في الجواز قال يحل الاصطیاد بالكل المعلم والفهد والباري وسائر الخيل
 المعلمة وفي الجامع الصغیر وكل سبي علمته من ذي ناب من السباع وذي خلب من الطير فلا بأس بصیبه ولا حرم سبي ذلك الا ان
 ذكاته والاهل فيه فلو تعالى وما علمته من الحيوان من كل سبي تاويل والمكبلين المسلمين فقتلوا لكل يعمله دل عليه
 ما روينا من حديث عدي روى الله عنه واسم الكلب في اللغة يقع على كل سبع حتى لا سيد وعن ابي يوسف انه استثنى من ذلك
 الاسبيه والذئب لانهم لا يعلمان لغیرهما الاسد فلقب فتنه والذئب لخاسته والحق بهما بعضهم المجداة كخاسته

بسبب طبعه من غير ان ينجح خارج قسمت شوآن حلال است وبيان ان نیت که مثله در طل شیر و الطبع کنه و چون یک طل سقوت
 بریزند از آن مقدار سه طل پس باید که ضرب کنند شش شیر و اگر سه طل و شش طل است در آنچه قیست بعد از ریختن سه طل و آن شش است
 پس حاصل پنج بیت میشود و بعد از آن تقسیم نمایند بیت را بر آنچه باقی ماند و بنویسند بعد از سقوت یک طل پیش از ریختن چیزی از آن آن
 نه طل است پس بیرون می آید از قسمت بمقابل هر جز و دو طل و دو و تسع طل پس این مقدار وقتیکه بقیه از بعد از پنج حلال است و الله اعلم

كتاب الصیبه

صید بمعنی شکار کردن است و نیز گفته میشود صید چیزی را که شکار کرده میشود و شکار کردن مباح است غیر محرم را و غیر محرم بجهت آنکه او شکار
 فرموده است و وقتیکه حلال شود شکار یعنی خارج شود از احرام صی و پیشکار بکنید و بجهت قول او تعالی عز وجل که حرام گردانید شکار
 بر شما صید بزمانی که شما صید و بجهت آنکه فرموده است غیر صی صی بن حاتم طائی رضی الله عنه اگر سرقی تو سگ معلم خود را بر صید می
 و اگر کنی تو بران نام خدا می توانی پس سگ گوشت آن را اگر بخورد آن سگ از گوشت آن صید پس بخورد آن را چه در صیوت گرفته است
 آن سگ آن صید را اگر برای نفس خود و اگر شریک شود با سگ تو سگ دیگر پس بخورد آن صید زیرا چه تو سگ را بخورد و اگر سگ دیگر بر سگ
 غیر خود و بجهت آنکه بر مباح بودن شکار اجماع منقطع بجهت آنکه شکار کردن نوعی از اکتساب است بجهت آنکه آن مخلوق است برای شکار
 و در آن استیفاء و ممکن است و اقامت تکلیف شرعی پیشکار کردن مباح خواهد بود مانند جمع کردن همه درین کتاب و در فصل است

فصل اول در بیان صید کردن بجان و شکاری و چون سگ باز و غیره صی سگ را اجازت است شکار کردن بکلب معلم و یوز و با
 و شامین صی و بهر جان و شکاری که معلم باشد و در جامع صغیر مذکور است صید یک شکار کنند آن بجان و شکاری که معلم است خواه
 از جنس و نر و ماده باشد خواه از جنس و نر باشد صید یک شکار کنند آن البغیر آن حلال نیست مگر وقتیکه نر و ماده بدست آید و بوجز کرده شود
 و این مسئله ثابت است بآیه قرآن که در آن ذکر کلب معلوم است و کلب بجهت شامل است جمیع درنده را حتی که شیرانیز و لیکن ابی یوسف
 روایت که شیر غیر مستثنی است چه آن سگ و شکار نکنند بر او غیر خود شیر سبب معلوم است خود و خرن سبب خود و بعضی غلیو از این مستثنی اند و الله اعلم بالصواب

و الحنفی من مستثنی لان نجس العین فلا یجوز الا نفع به ثم لایب من التعلیم لان ما تلون من النفس یطیق
بإشراف التعلیم و الحدیث به و بالرسالة و لانه انما یصیر الیه بالتعلیم لیکن عامل لاله فی ترسل بارساله و میسکه علیه قال
و تعلیم الکلب ان یتلوا کل ثلاث مرات و تعلیم البازی ان یرجع و یحبیب و ادعوت به و هو ما نقل عن ابن عباس رضی الله عنه
و لان بدن البازی لا یحتمل الضرب و بدن الکلب یحتمل فیضرب لیترک و لان آیه التعلیم ترک مالیه فیه عادة و البازی
متوحش متنفذ فکانت الاجابة آیه تعلیمه اما الکلب فهو لوف یعتاد الا نهاب فکان آیه تعلیمه ترک مالیه فیه عادة و البازی
و الاستلاب ثم شیطرت و لکل ثلاثا و هذا عندنا و هو و آیه عن ابی حنیفة رحمهم الله لان فیما دونهم فیه الاحتیال فلعلمه
هنا و امرتین شیعافا اذا ترکته ثلاثا دل علی انه صار عادة له و هذا لان الثلاث مدّة ضربت للاختبار و ابلاء العذر
کما فی مدّة الخیار و فی بعض قصص الخیار کان الکثیر من الذی یقع اصارته علی العلم دون القلیل و انجمه و لکن تروا ان
الثلاث فقد ربه و عند ابی حنیفة ص علی ما ذکر فی الاصل لا یتثبت التعلیم مالم یغلب علی الصائد انه معلم و لا یقدّر
بالثلاث لان المقادیر لا تعرف اجتهد ابل یضاً و سماعاً و لا سمع فیفقض الی سرائی المبتلی به کما هو اصله
فی جنسها و علی الروایة الاولى عندنا یحل ما اصطاد و ثالثاً و عندهما لا یحل لاننا یصیر معلم بعد تمام
الثلاث و قبل التعلیم غیر معلم فکان الثالث مبیّد کلب جاهل و صار کالتصريف المباشر فی السکوت المصوب

و نوک نیز مستثنی است بجهت آنکه جوک نجس عین و ارتفاع بان جائز نیست و باید دانست که شرط است برای حلت شکار که
جائز و شکاری معلوم باشد و صاحبش آن انبام ندارد و در چندین آیه است و حدیث عدی بن حاتم طائی بعض مسئله علامت معلوم شدن
کلب نیست که سگ بگیرد و نخورد و سه بار ف اعنی هرگاه این معامله سه بار کرد معلوم شد که معلم گردید و علامت معلوم شدن باز نیست
که باز باید بسوی صاحب خود و قتیله بخواند آن صاحبش این علامت منقول است از عبد الله بن عباس رضی الله عنه و دیگران نیست که بدن
باز قابل نیست که تحمل ضرب کند و بدن کلب قابلیت آن را در پیش نه خواهد شد سگ تا بگذارد و میدارد و نخورد و دیگر علامت معلوم شدن
که بگذارد چیزی را که مالون او بود از روی عادت و عادت باز نیست که وحشت و فرقت میدارد از انسان پس گاه باز آمد وحشت نکرد پس
این علامت تعلیم است و ما کلب مالون است با انسان لیکن جلوت آن انتخاب بخوردن و هرگاه نگذشت و نخورد پس این علامت تعلیم است و باید دانست
که آنچه مذکور شد که سه بار بگذارد و نخورد و شرط است نزد صاحبین رح و این یک روایت است از ابی حنیفة و وحش نیست که در کمتر از سه بار
بسیار است شاید که بسوی کسی و اسوگی گذشته باشد یا غیر آن هرگاه سه بار بگذارد و نخورد پس این حالات میکند بر آنکه گذشته است عادت آن
چهارین و خاص اعنی سه فقرت برای امتحان انما عذر چنانچه معلوم و تعیین است خیار و مذکور است در قیاس بعض اخبار و که موسو و
چهار فقرت سوم گفت که در افراق بینی و بینک ص و وجه دیگر آنکه کتب علامت علم می تواند شد نه قلیل و جمع کثیر است
و او بی مرتبه آن سه است پس اندازده نموده شد و نزد ابی حنیفة رح بنابر آنچه مذکور است در اصل ثابت نمیشود و تعلیم با دیگران و عقود
صیاد نماید که آن معلم شده اندازده کرده نمیشود سه بار نیز آنچه اندازده و مقدار با جهاد شناخته نمیشود بلکه شناخته نمیشود مگر بعضی شرع
و در اینجا نفس نیست پس مغفوض خواهد شد اندازده آن برای کسی که مبتلی است بر آن و اعنی حیاد و صی و بنابر روایت اول نزد
ابی حنیفة رح حلال میشود آنچه شکار کند آنرا در نوبت سوم و نزد صاحبین رح حلال نیست چنان معلم میگردد و مگر بعد از گذشتن نوبت سوم
و بیشتر از آن معلم نیست پس شکار نوبت سوم شکار نجس است و حلال نیست این نیز در نوبت بنده است و در نوبت اول و دوم و سوم و چهارم و پنجم
خواجه چون این فایده و ضرورت نواخته و در نوبت سکوت نماید پس آن را بگذارد و در نوبت سکوت نماید پس آن را بگذارد و در نوبت سکوت نماید پس آن را بگذارد

وله انه آیه تعلیمه عندنا فان هذا صیبه تجارحه معلومه بخلاف تلك المسئلة لان الاذن اعلام لا يتحقق دون العلم
 الصیبه وذلك بعد مباشرة قال واذا ارسل قلبه المعلم او بانيه وذكر اسم الله تعالى عند ارساله فاخذ الصیبه وجرحه
 ثبات حل اكله لما روينا من حديث عدي رضى الله عنه وكان الكلب والبانى الة والذبح لا يحصل بجر الة الا بالاستعمال
 وذلك فيهما بالارسيال فنزل منزلة اليه واهل السكين فلا بد من التسمية عند ذبحه ولو تركه ناسيا حل ايضا على ما بينا
 وحرمة متروكة التسمية علمها في الذبائح ولا بد من الجرح في ظاهر الرواية ليتحقق الذكاة لا يضطر الى اى موضع
 كان من البدن بانفساد ما وجد من الة اليه بالاستعمال وفي ظاهر قوله تعالى وما علمتم من الجوارح ما يشبه اشتراط
 الجرح اذ من الجرح بمعنى الجراحة في تاويل فيحصل على الجراح الكاسب بنابه ومحلله ولا تنافي وفيه اخذ باليقين وعلايق
 انه لا يشترط رجوع الى التاويل الاول وجوابه ما قلنا قال فان اكل منه الكلب والفهد لم يوجب كل وان اكل منه البانى اكل الفرق
 ما بينا في دلالة التعليم وهو من يد بيار وينا من حديث عبد رضى الله عنه وهو حجة على مالك وعلى الشافعي في قتل القديم
 ما اكل الكلب منه ولو انه صاد صيغ اولم ياكل منها ثم اكل من صيده لا يوجب كل هذا الصیبه لانه علامة الجهل فلا ما يصيد بعد
 حتى يصيب معلما على اختلاف الروايات كما بينا ما في الابداء وما الصيغ التي اخذها من قبل فما اكل منها لا يظفر بحمة فيه لانعدام
 المحلية وما ليس بجر بان كان في المفادة بان يظفر صاحبها بعد تعنت الحمة فيه بالانفاق وهو محذور في دينه يحرم
 عنده خلافا لهما ما يقولان ان الاكل ليس يدل على الجهل فيما تقدم لان الجرح سنة فتدتنس

ص في اكله في صيغ غيبه كبره كاه گرفت شكارى را در نوبت سوم و نخورد و بلكه كاه ثبت پس اين لالت ميكنند بر انيكه در وقت گرفتن
 معلوم شده است پس شكار نوبت سوم شكار كلب معلوم است بخلاف مسئله مذكوره چه اذن خبر در كردن است پس آن ثابت نميشود و آن مستتر
 بنده و دانستن حاصل نميشود بنده را مگر بعد از آنكه تصرف كرد و خواجه ساكت ماند مسئله ۳ هر گاه سر او كسى كلب معلوم خور يا باز معلوم
 و ذكر كرد هم خدا را در وقت سردا و ن يا فراموش كرد ذكر نرا و گرفت آن كلب يا شكارى او مجروح كرد آنرا و مرد آن شكار پس حلال است
 خوردن آن بجهت حديثيكه مذكورش از عدي رض و بجهت آنكه سگ باز از قسم آكه است و زوج حاصل نميشود بجهت آنكه استعمال آن استعمال آن
 مستحق نميشود و سگ باز سردا و ن آن سردا و ن آن بمنزله انداختن تير و راندن كار و است پس وقت سردا و ن آن ذكر نام خدا ضرورت
 ف و اگر در نيت و عهد آن كند نام خدا را نه بفراموشى پس حرام است خوردن شكار مذكور ص و بايد نيت كه در ظاهر روايت مجروح
 كردن شكار شرط است تا نوج اضطرارى متحقق گردد و معنى زوج ضم طراسى بالا گذشت در كتاب الذبائح مسئله ۴ اگر بخورد كلب يا نوج
 از شكار خود پس خوردن آن شكار حلال نيست اگر بخورد يا مجيز را از شكار خود پس خوردن آن حلال است و فرق ميان اين صوت سابق مذكور
 شده است در علامت تعليم كه تعليم باز بترك خوردن ميدهد ممكن نيست زيرا چه باز تحمل ضرب نيست لهذا گفته اند كه ميتوان با بابت دعوت
 و مويد است حديثيكه روايت كرده شده است از عدي رض و آن حجت است بر مالك رض و نیز بر شافعي رض و قول قديم او كه مباح است خوردن
 ميدهد كه از آن خورده باشد مسئله ۵ اگر كلبى مثلا چند بار شكار كرد و نخورد از آن بعد از آن خود و ديگر تبه از شكار خود پس اين شكار حلال نيست
 چه اين خوردن حلال است كه معلوم گردیده است و همچنين حلال نيست شكارى كه بعد از اين كند تا آن مان كه از سر نو معلوم گردد و در معلوم شدن نيت
 نیز اختلاف است چنانچه در ابتدا بود و ذكر آن بالا گذشت و اما شكار با نيكه گرفته بود آن ايش از اين پس آنچه از آن خورده شده است حرام است
 در آن ثابت نميشود چه محل آن موجود نيست و آنچه حرام نيست از آن با نيكه كه هنوز در محراب افتاده است پس آن حرام است نزد همه علماء و آنچه از آن
 محرم است با نيكه كه ميارد آنرا بخانه خود آورده است پس اين نيز حرام است نزد ابى حنيفة هم و نزد صاحبين رض حلال است ايشان ميگويند كه
 خوردن آن در نيت دلالت نميكند بر انيكه چه بيشتر از اين معلوم نبود زيرا چه كسب بيشه بعد از دانستن فراموشى ميگردد و

لأنه أكل في حالة الاصطباح فكان جامعا لمفسدات النفس والبصيرة - يكون لها أكلها وقد يكون حيلة الاصطباح
ليضعف بقطع القطعة منه فيذكره فالأكل قبل الأخذ يدل على الوجه الأول وتبعه على الوجه الثاني فلا بد أن
على حمله قال وان ادرك المرسل الصيد حيا وجب عليه أن يذبحه وان تركه تذكته حق مات لم يبق كل ذكنا البارد
والسهو لأنهم قدر على الأصل قبل حصول المقصود باليد اذ المقصود هو الأباحة ولم تثبت قبل موته فبطل حكم الصيد
وهذا اذا تمكن من شجعه اما اذا وقع في يد غيره ولم يتمكن من ذبحه وفيه من الحياة فوق ما يكون في المذبوح لم يبق كل
في ظاهر الرواية وعن أبي حنيفة وأبي يوسف حران بهل وهو قول الشافعي حران بهل على الأصل ضار كما اذا رأى الماء
ولم يقدر على الاستعمال ووجه الظاهر انه قد راعى اعتبار الانه ثبت يده على المذبوح وهو
قائم مقام التمكين من الذبح اذ لا يمكن اعتباره لانه لا بد له من مدة والناس يتفاوتون فيها
على حسب تفاوتهم في الكياسة والهداية في امر الذبح فادبر الحكم على ما ذكرناه بخلاف ما اذا بقي فيه
من الحياة مثل ما يبقى في المذبوح لانه ميت حكمه الا ترى انه لو وقع في الماء وهو بهذه الحالة لم يحرم
كما اذا وقع وهو ميت والميت ليس بمذبح وفصل بعضهم فيه تفصيلا وهو انه ان لم يتمكن لفقد الآلة
لعمله كل وان لم يتمكن لضيق الوقت لم يبق كل عندنا خلافا للشافعي حران بهل لانه اذا وقع في يده لم يبق صيده

بجنت انك خروست ودران صورت در حالت صید کردن بجنت آنکه بزدان بریدن پاره گوشت او و نوح مست می بجنت خود و در
بجنت نیست که ضعیف و ناتوان گردد و آن صید تا بگوید آنرا و خودن پیش از آنکه بگیرد صید او لالت میکند بر نوع اول و بعد از آن که صید کرد
و گرفت آنرا صید او لالت میکند بر نوع دوم و اینج لالت نمیکند بر آنیکه معلوم شد است مسئله - اگر صید ازنده یا بد صید را که
موجع کرده است آنرا کباب و واجب بر او که فرج کند آنرا و اگر فرج نکند حتی که میرد پس آن و در است ص قابل خود نیست و برین
قیاس است صید یکدیگر آنرا باز و مانند آن تاثیر رسد بان صید زیر چه صید و در ضیعت قادر است بر اصل و که فرج اختیار می ست ص
پیش از حاصل شدن مقصود از آن و آن که فرج ضم نظر است ص چه مقصود اباحت آن صید است و اباحت آن پیش از موت آن
ثابت نیست پس اصل شد حکم بدل و این حکم وقتی ست که قادر باشد بر فرج آن اما وقتیکه ازنده است آید و قادر بر فرج آن نباشد و حال آنکه
دران صید جان ست زیاده از آن مقدار که در مذبح می باشد پس آن صید حلال نیست در ظاهر روایت و مرویست از ابی حنيفة
و ابی یوسف حران بهل آن حلال ست و همین مختار شافعی رح ست زیرا چه صید او بر اصل قادر نشد و در ضیعت و این باند نیست که اگر بدینند
صاحب تیمم آب او قادر نشد بر تمام حال آن وجه ظاهر روایت نیست که هر گاه ازنده یافت صید آن صید پس از آنکه یافته و حق قائم مقام
قدرت اوست بر فرج آن صید چه باین حدیث است او میرسد بر مذبح و اعنی صید که محل فرج ست ص پس گویا قادر شد بر فرج آن
و فرج نکند و در ضیعت قائم مقام قدرت فرج اعتبار نموده شده حقیقت قدرت زیرا چه برای قدرت حقیقی ضرورت مدتی و در
مفاوت میشوند در مدت فرج حسب تفاوت آنها و انانی و خبر داری با مرفوع پس با حکم بر رسیدن صید او بر مذبح صید ست
بنحلات آنکه اگر باقی ماند دران صید آنقدر جان که در مذبح می باشد چه آن در حکم مرده است لهذا اگر در آب افتد و در حالت حرام نیش و چنانچه
بعد از مردن در آب افتد چه مرده محل فرج نیست و بعضی از علما تفصیل کرده اند درین مسئله و گفته اند که اگر قادر بر فرج آن نشد بسبب
فقدان آلت آن پس در ضیعت حلال نیست خودن آن اگر قدرت فرج نیافت بسبب تنگی وقت فرج چون در نیش و روایت نزد علما مانع بر خلاف
قول شافعی و دلیل حکما مانع نیست که چون آن صید زنده در دست آمد پس آن صید بنحکم صید نامند و چه صید هم و شکی ست که محرز نباشد

على ظاهر الرواية على ما ذكرناه وهذا يدل على انه لا يحل بالكسرة وعن ابي حنيفة رحمه الله ان الكسرة عضو فقتله لا بأس
 باكله لانه جراحة باطنة فهي كالجراحة الظاهرة وجه الاول ان المعتبر جرح ينتهي سبباً لا نهائياً بالدم ولا يحصل ذلك
 بالكسرة فاشبهه التحنيق قال وان شاركه كلب غيبى معك او كلب مجوسى او كلب يديكم اسم الله عليه يريد به كلب
 لم يبي كل لما روينا في حديث عدى رضى الله عنه ولا نه اجتمع المبيع والمجوس فيغلب جهة الحرمه نهياً واحتياطاً
 ولو جرحه عليه الكلب الثانى ولم يجرحه معه ومات بجرح الاول يكره اكله لوجود المشاركة فى الاخذ وقد مر
 فى الجرح وهذا بخلاف ما اذا جرحه المجوسى عليه بنفسه حيث لا يكره لان فعل المجوسى ليس من جلس فعل الكلب
 فلا يتحقق المشاركة وتتحقق بين فعلى الكلبين لوجود المجامعة ولو لم يده الكلب الثانى على الاول لكنه اشتد
 على الاول حتى اشتد على الصبيد فاخذاه وقتله لا بأس باكله لان فعل الثانى اثر فى الكلب لم يسل دون الصبيد حيث
 ازداد به طلباً فكان تبعاً لفعله لانه بناء عليه فلا يضر ان الاخذ الى التبع بخلاف ما اذا كان مذبذبة عليه لانه لم يصير تبعاً
 فيضاهى اليهما قال اذ ارسى كلبه فربح مجوسى فالتزم بجزء فلا بأس بصيده والمراء بالزجر الاغراء بالصياح عليه وبالاغراء
 اظهار زيادة الطلب وجهه ان الفعل يرفع بناءً فوقه او مثله كما فى نسخ الآتى والزجر دعوت الارسل لكونه بناءً عليه
 قال ولما رسله مجوسى فزجره مسلم فانزجر لم يركل لان الزجر دعوت الارسل ولهذا لم تثبت به شبهة الحرمه فافى

بنابر ظاهر روایت چنانچه سابق مذکور شد و این شرط دلالت میکند بر آنکه اگر تشکند بعضی اعضای صید احلال نمیشود آن صید و مرد است
 از ابی حنيفة رحمه الله که باک نیست در خوردن آن چه شکستن نیز جرح است باطل نیست پس مانند جرح است و وجه روایت اول آنست که معتبر
 جرح است که موجب جریان خون باشد بسبب شکستن بعضی از اعضا چنانچه جرح است حاصل نمیشود پس شکستن بعضی اعضا بمنزله جرح
 کوفت مسئله ۱۹- اگر شرک یک شود با کلب معلوم در کشتن شکار کلب بگیر که معلوم نیست یا کلب مجوسى یا کلبى که عوداً تسمیه نموده است بران
 صاحب آن پس این شکار حلال نیست بحجت حدیث عدى ابن تم طائى رض که سابق مذکور شد است بحجت آنکه محقق شد در اینجا وجوب
 یکى جمت بالجت و دیگر جمت حرمت و احتیاط در ترجیح جمت حرمت است مسئله ۲۰- اگر در پی صیدى شد کلب معلوم و صید
 از آن مزارع شد آنرا کلب غیر معلوم یا کلب مجوسى و باز آورد و آنرا بسوی کلب دل و مجروح نکرد و آنرا کلب اول فقط حق که مزارع
 مکروه است خوردن آن بحجت مشارکت کلب غیر معلوم در گرفتن آن و کشتن آن بخلاف آنکه اگر باز آورد آن صید مجوسى خود بسوی
 کلب اول چه آن مکروه نیست زیرا چه فعل مجوسى از جنس فعل کلب نیست پس مشارکت در صیوت متحقق نشد و اگر باز بخورد و
 آن صید کلب دیگر بسوی کلب اول و لیکن آنکس که بدو اندک کلب اول احتی که تیز تر گردد و کلب اول گرفت آن صید کشت
 پس در صیوت باک نیست در خوردن آن زیرا چه فعل کلب بگیر تاثیر کرده است در کلب اول نه در آن صید مسئله ۲۱- وقتیکه مرد
 مسلمانى کلب خور را و آواز کرد بران و برانگین آنرا مجوسى پس تیز تر گشت بسبب آواز آن باک نیست در خوردن شکار آن
 کلب زیرا چه بسبب برانگین مجوسى مردان مسلمان منقطع نمیکرد و سر آن نیست که هیچ فعل مرفوع و دو و دیگر و مگر بسبب
 چو یکدیگر زیاد است یا مانند آن چنانچه همین حکم است در نسخ آیات و چه آیه محکم منسوخ میشود بآیه محکم دیگر و نسخ آیه محکم
 بآیه محتمل جائز نیست و آواز دادن و برانگین کلب کمتر است از سر دادن آن و لیکن مقتضى است بران اگر
 بر یکس این شکار حلال نیست زیرا چه آواز دادن و برانگین کشت از سر دادن و از آنجمله اگر در کلب مسلم و برانگیز آن را
 مجوسى ثابت نمیشود از آن شبه حرمت پس اگر سر و در آن را مجوسى و برانگین و آن را مسلم اولی حرمت

آن لا یثبت به الحلال وککل من لا یجوز ذکاته کالمسرتة والحی و تاسر و التسمیه عامه فی هذا یعتبر له
 الجوسی وان لو یس سله احد فنجره مسلم فانزجر فاخذ الصيد فلا یاس با کله لان الزحی مثل
 الانفلات لانهم ان کان دونهم من حیث انهم بناء علیه فهو فوقه من حیث انه فعل المکلف
 فاستویا فیهم نایضا ولوا رسل المسلم کلهم علی صید و سقی فادری که فضر به وقت ذه فضر به
 فقتله اکل و کذا اذا رسل کلین فوق ذه احد فقام قتلہ الآخر اکل لان الامتناع عن الجرح بعد الجرح
 لا یدخل تحت التعلیم فجعل عفوا ولوا رسل رجلان کل واحد منهما کلبا فوق ذه احدهما وقتله الآخر کل
 لما قلنا والملک الاول لان الاول أخرجه عن حد الصیدیه لان الارسال من الثاني حصل علی الصید والمعتبر
 فی الإباحة والحرمه حاله الارسال فلم یحرم بخلاف ما اذا کان الارسال من الثاني بعد الخس و ج
 عن الصیدیه یجرح کلک الاول فصل فی الرمی ومن سمع حشاظنه حسن صید

که از ان حدت آن ثابت نشود زیرا چه ثبوت حرمت اسرعت چه بنای آن بر احتیاط است و هرگاه بر نمیخفتن مجوسی اثر نکند و ثبوت
 حرمت که اسرعت پس اولی است که اثر نکند و در حلت که ثبوت آن قطعی تر است کذا فی الکفایه مسئله ۲۲ - هر کسی که جانور نیست فوج آن جانور
 نترسد و محرم و تارک تسمیه آن بمنزله مجوسی است و در باب سروادن جانور شکاری مسئله ۲۳ - اگر بر سر ذرا کسی کلب را بکشد منفعت کشت
 آن عفو از خوفش و در وید و پیرلی صیدی ص و آواز کرد و بران مسلمانانی و برانگشت آن و تسمیه خوانده ص پس تیر نکشت و گرفت
 آن شکار را و خود و آن باک نیست چه برانگشتن مثل انفلات است زیرا چه برانگشتن اگر چه کمتر از انفلات است بجهت آنکه برانگشتن
 بر انفلات است ولیکن فوق آنست بجهت آنکه برانگشتن فعل مکلف است پس هر دو برابر شد لکن برانگشتن ناسخ انفلات
 نمی تواند شد مسئله ۲۴ - اگر تسمیه خواند مسلمانانی و سر ذرا کلب خود را بر صیدی پس صید با آن صید و ز و آن اوست و ضعیف
 و بعد از آن بار و دیگر و آن او کشت پس آن صید حلال است و همچنین قتی که سر ذرا مسلمانانی دو کلب را بر صیدی پس ضعیف کند آن را
 یکی و بکشد آن را و دیگری حلال است زیرا چه باز ماندن یک کلب از مجموع کردن صید بعد از آنکه مجموع کرده است آن کلب دیگر
 بر تعلیم داخل نمیتواند شد یعنی ممکن نیست که کلب را چنین تعلیم کرده شود پس آن عفو است و همچنین اگر سر ذرا و در وقت
 هر دو احدی کلب را ضعیف گرداند صید را یکی از آن و کلب بکشد آنرا دیگر حلال است بدو چنانکه بالا مذکور شد و صید مملوک
 مرد اول میشود زیرا چه کلب اول آن صید از مرتبه صیدیت بیرون کرده است و بسبب آنکه چنان ضعیف کرده است آن اگر قابل
 رسیدن نماند بهت ص پس او مالک خواهد شد و سوال پس باید که حلال نشود چه کشت آن کلب بگیری بعد از آنکه در مرتبه
 صیدیت نمانده بود و کشته کلب امانیت گردید جواب ص مقبره در باب حل و حرمت صید وقت سروادن و صید مذکور
 و مرتبه صیدیت بود و وقت سروادن کلب و دم پس حرام نخواهد شد لکن اگر سر ذرا و دیگر کلب دوم بعد از آنکه بیرون
 آمده باشد آن صید از مرتبه صیدیت بسبب جرح کابل حلال نشود صید مذکور است

فصل دوم در بیان تیر انداختن بر شکار ص مسئله - اگر شنید کسی آوازی را و گمان کرد که آن آواز صید است

فرما او ارسال کلیاً او باز یا علیه فاصاب صیداً ثم تبین انه حش صید حل المصاب ای صید کان لانه قصد
الاصطیاد وعن ابی یوسف انه خص من ذلك التحیز لم یغلظ التحیز الا فی ان لا تثبت الاباحه فی شیء منه بخلاف
السباع لانه یشر فی جلد ما و من فرج خص منها لایس کل لحمه لان الارسل فیهم لیس لاباحه ووجه الظاهر ان اسم الاصطیاد
لا یختص بل ما کن فی فعله صیداً و هو فعل مباح فی نفسه و اباحه التناول ترجع الی الجمل فتثبت بقدر ما یقبل
لصداً و جلداً و قد لا تثبت اذا لم یقبل و اذا وقع اصطیاد اصار کانه رمی الی صید فاصاب غیره و ان تبین انه حش آدمی
او حیوان اهلی لا یحل المصاب لان الفعل لیس باصطیاد و الطیر الداجن الذی یأوی الی البیت اهلی و الظبی الموثق بمنزله
بما بینا و لو رمی الی طائر فاصاب صیداً او من الطائر و لا یدری و حشی هو و غیره و حشی حل الصید
لان الظاهر فیہ النقص حش و لو رمی الی بعیر فاصاب صیداً و لا یدری نادماً هو ام لا
لا یحل الصید لان الاصل فیہ الاستیسا و لو رمی الی سمکة او جرادة فاصاب صیداً یحل
فی روایه عن ابی یوسف رح لانه صید و فی احدى عنه لا یحل لانه کذا فیہما
و لو صاب المسموع حش و قد ظنه اذ میا و ناذماً صید یحل

پس تیر انداخت بران یا سر او کلب یا باز را بران رسید بصیدی و بعد از آن ظاهر شد که آن آواز از صید بود پس حلال است در نیصوت
صید یک بصید است آن تیر یا کلب یا باز خواه جان صید باشد که آواز آن شنیده بود یا غیر آن زیرا چه مقصود آن صید نبود مگر صید کردن
و این ظاهر روایت است و در روایت از ابی یوسف که مستثنی کرد پوست خوک را و اعنی اگر معلوم شود که آن آواز خوک بود پس در نیصوت
حلال نیست صید یک بصید است آن تیر یا کلب یا باز را زیرا چه خوک حرام است بر موت غلیظه لکن اباح میشود بسبب شکار کردن آن حیوان
از آن بخلاف دندلهای دیگر که بسبب شکار کردن پوست آن پاک میگردد و در فرج مستثنی کرد پوست از آن هر چه زیرا که ماکول اللحم نیست چه
منزله آن بر غیر ماکول اللحم بحجت اباحت نیست و وجه ظاهر روایت نیست که فقط صید کردن مخصوص با کول اللحم نیست و صید کردن
فعل مباح است و اباحت خوردن و اباحت استعمال نیست بجمع بصید است پس ثابت خواهد شد اباحت صید مطابق قابلیت آن
اعنی اگر یا کول اللحم است پس گوشت و پوست آن حلال و پاک خواهد شد اگر غیر ماکول اللحم است سواى خوک پس پاک خواهد شد
پوست آن و خوک هیچ قابلیت ندارد و اگر ظاهر شد که آن آواز آدمی بود یا آواز جانور اهلی چون گوسفند و ناکیان
پس در نیصوت صید مذکور حلال نیست چه سر و او را کلب غیره و تیر انداختن در نیصوت و معنی شکار کردن نیست و باید دانست
که هر پرنده که مالون گردد در وقت شب بخانه در آید و بجای گیرد اهلی است و بمنزله ناکیان و آهوی که چنین باشد
نیز اهلی است و بمنزله گوسفند و اگر تیر انداخت بر یک پرنده و رسید آن تیر بصیدی و سلامت رفت آن پرنده معلوم
که وحشی بود آن پرنده یا اهلی پس آن صید حلال است چه ظاهر نیست که پرنده مذکور وحشی بود و اگر تیر انداخت بر شتر می و رسید
آن تیر بصیدی و معلوم نشد که شتر مذکور مرده است یا نه پس در نیصوت آن صید حلال نیست چه اصل در شتر است
که مانوس مالون با انسان میشود و اگر تیر انداخت بر ماهی یا طیخ پس رسید آن تیر بصیدی حلال است آن صید در یک روایت
از ابی یوسف که زیر چه آن صید است و در روایت دیگر از اوج حلال نیست چه صید کردن قائم مقام ذبح است و در ماهی و طیخ
ذبح شرط نیست و اگر شنید کسی آوازی را و گمان کرد که آواز آدمی است و تیر انداخت بعد از آن معلوم شد که آن صید حلال است

لا يشك، لا معتبر بظنه مع بعينه، وإذا سمي الرجل عند الرمي أكمل ما أصاب إذا جرح السهم فمات لأنه
 أخرج بالرعي لكونه السهم آلة له فاشتبه التسمية عنده وجميع البدن محل لهذا النفع من الذكاة
 ولا بد من الجرح ليحقق معنى الذكاة على ببناء قال فان أدر أنه حيًا ذكاه وقد بيناه بنحوها والاختلاف
 فيها في الفصل الأول فلا نعيدة قال وإذا وقع السهم بالصبي فمات حتى غاب عنه ولم يزل في طلبه
 حتى أصابه ميتًا أكل وان قعد عن طلبه ثم أصابه ميتًا لم يزل يكل لما روى عن النبي عليه السلام
 أنه كره أكل الصيد إذا غاب عن الرامي وقال لعل هوايم الأرض قتلتها وكان احتمال الموت بسبب
 آخر قائم فما ينبغي أن يحل أكله لأن الموهوم في هذا كما المتحقق لما سروي بنا إلا أنا سقطنا اعتبار ما دام
 في طلبه ضرورة أن لا يعزى الاصطبا عنه ولا ضروا في ما إذا قعد عن طلبه لا مكان التحرز عن تعذر
 يكون بسبب عمله والذي سروي بنا حجة على مالك روى في قوله ان مات الرامي عنه إذا لم يبت
 يحل فاذا بات ليلة لا يحل ولو وجد به جراحه سوى جراحه سهمه لا يحل

چهارم گاه معلوم شد که آن صید است پس گمان آن اعتبار ندارد مسئله ۲- و قتی که تسمیه بخواند صیاد در وقت
 انداختن تیر و رسیدن تیر بصیدی و مجروح کردن او و آن صید پس حلال میشود زیرا چه در نیت صیاد بسبب تیر انداختن فرج میکنند
 آن صید است زیرا چه تیر انداختن است پس وقت انداختن تیر همیشه خواهد بود و برای این نوع فرج تمام بدین صید محلست ولیکن فرج کردن
 شرطست بلکه معنی فرج متخلف میشود چنانکه بیان آن باز ناکور شد و معذرا اگر زنده بدست آید آن صید واجبست که فرج کند آن پناهی سابقه
 مذکور شد بیان آن و اختلاف علما در آن فصول اول مسئله ۳- اگر صید تیر بصیدی و در صید صید با تیر و بر تیر راجحتی که غایب شد
 و صیاد در پی آن صید شد و با تیر محبس آن بماند حتی که مرده یافت آن اسپر این صید حلالست و اگر در پی آن نشد و محبس نبود
 و بعد از آن یافت آن مرده حلال نیست بجهت آنکه در ویت از پیغمبر صلعم که مرده و شسته است خودن آن صید را که غایب شده باشد
 از نظر تیر انداز و فرموده است که شاید آن تیر شسته است آنرا یا از زمین بجهت آنکه احتمال است که آن صید بسبب گیر مرده باشد پس آنرا نابینا
 و سوال این احتمال محض موهومست و موهوم اعتبار ندارد و بمقابل ظن غالب بجهت ظن غالب نیست که بسبب آن تیر
 مرده است جواب من موهوم در نیچو معتبرست مانند امر متحقق بجهت حدیث مذکور و سوال پس باید که حلال نشود آن
 در صورتیکه تیر انداز در پی آن رود و دام در محبس آن نماند و مرده یا بد آنرا بعد از آن که از نظر او غایب شده بود جواب من
 اعتبار آن احتمال موهوم در نیت صیادست بجهت ضرورت چه صید کردن در اکثر اوقات غالی نمیشود ازین که صید غایب گردد
 از نظر صیاد و با وجود تیر آن و در صورتیکه بنشینند و محبس نماید ضرورت نیست چه ممکنست ویرا که نه نشیند بلکه در پی آن صید رود
 تا غایب نشود از نظر او پس در نیت صیاد غایب شدن صید بسبب قصد اوست و حدیثیکه بالا مذکور شد بجهتست بر مالک عمر در آنیکه
 او فرج گفته است که صید یکبار بان تیر صیاد و غایب شود پس اگر نگذرد و یک شب در غیوبت آن حلال میشود خودن آن و اگر نگذرد
 یک شب حلال نمیشود مسئله ۴- اگر جراحتی دیگر یا بد در آن صید یا جراحت تیر خود پس آن صید حلال نیست اگر چه دام در پی
 مانده باشد زیرا چه در نیت صیادست بجهت ضرورت آن جراحت دیگرست و دیگرست علت آن جراحت تیر است پس فرج و خود غایب است

لأنه هو موم يمكن الاحتراز عنه فاعتبر محم ما بخلاف وهو الهواء والجواب في إرسال الكلب في هذا الجواب في الرمي في جميع ما ذكرناه **قال** وإذا رمي صيداً فوقع في الماء أو وقع على سطح أو جبل ثم تردى منه إلى الأرض لم يبق كل لأنه المتردية وهو حرام بالنص ولأنه أحتمل الموت بغير الرمي إذا لم يهلك ولكن السقوط من على يديه ذلك قوله عليه السلام لعدي رضي الله عنه وإن وقعت رميتك في الماء فلا تأكل فانك لا تدري إن الماء قتله أو سهلك وإن وقع على الأرض ابتداءً أكل لأنه لا يمكن الاحتراز عنه وفي اعتبار سنة باب الاصطيد بخلاف ما تقدم لأنه لا يمكن التفرغ عنه فصار الأصل أن سبب الحرمة والحمل إذا اجتمعاً وأمكن التجزئ عما هو سبب الحرمة ترجح جهة الحرمة احتياطاً وإن كان ممكناً لا يمكن التحمل عنه جرى وجوبه مجرى عدمه لأن التكليف بحسب الواسع فمما يمكن التفرغ عنه إذا وقع على شجر أو حائط أو أجفة ثم وقع على الأرض أو دماء وهو على جبل فتردى من موضع إلى موضع حتى تردى إلى الأرض أو دماء فنقع على رجم منصوب أو قنبلة أو على حبل أو أجرة لا حقال أن هذه الأشياء قتله ومما لا يمكن الاحتراز عنه إذا وقع على الأرض كما ذكرناه أو على ما هو في معناه كجبل أو ظهر بيت أو لبنة موضوعة أو معدة فاستقر عليها

الكره موم مست **ف** في خناخنة مقره مست **ص** واحتراز أن يمكن مست **ف** بجنت أنكه نادراست **ص** بخلاف وبهم أنيكه آن صيد را موم كشته باشد **ف** زیراچه این احتمال موجودست در هر صید که از نظر میاد غائب شود پس باقوست اعتبار این احتمال را میکه میاد وطلب آن صید باشد وحبس کند تا باب صید رسد و نشود زیراچه از روی عادت هیچ صید را آن خالی نمی باشد کذا فی الکفایه **ص** وانیعمه که مذکور شد بحث تیر انداختن بود بر همین قیاس است در آن کلب در جمع آنچه مذکور شد **مسئله** اگر تیر انداخت کسی بر صیدی و رسید آن تیر بان صید پس افتاد در آب یا افتاد بالای بام یا بالا گره و بعد از آن نیز افتاد از آنجا و در پسین ناید خود آن چه این تیر و نیست و آن حرامست بنص قرآن نیز احتمالست که بسبب قی شدن آب یا بسبب آن از بالا رده شدن بسبب خم تیر و چنین آمدهست در حدیث چه پیغمبر صلم فرموده بود بعدی این عام طایر رضی که اگر در آب افتد صیدیکه تر خورده پس مخور آنرا زیراچه بدستیکه دریافت نمیکنی که آب کشته است آن یا تیر تو و اگر بر زمین افتد ابتدا پس ناید خود آنرا زیراچه این تیر و ممکنست و اگر این اعتبار کنندند باب صید باب لازم بود بخلاف آنچه مذکور شد چون افتادن از بالای بام مثلاً چه احتراز از آن ممکنست بجنت آنکه نادست پس قاعده است که سبب حل و حرمت هرگاه متبوع شود احتراز بسبب محتمل شدن متبوع بانه مست **مسئله** اگر احتراز از آن ممکن نباشد پس سبب حرمت معتبر نیست **ف** بلکه در حکم معدوم شمرده میشود **ص** زیراچه تکلیف بقدر وسع و طاقت است باید دانست که از جمیع صور تها سبب که احتراز از آن ممکنست یکی نیست که بقیه آن صید بر دختی یا بر دیواری یا بر خشت پنجه و بعد از آن بود زمین ببقیده و دوم نیست که تیر اندازد بر صیدی در حالیکه آن صید بالای کوه است و غلبه آن صید از جای مانیکه قد بر زمین و سوم نیست که تیر اندازد بر صیدی پس بقیه بر سر نیزه یا بر نی که ایستادهست یا بر کناره خشت که تیر است پس حلال نیست خورد آن صید و در بعضی تها زیراچه احتمالست در بعضی تها که تیزی این چیزها کشته باشد انصید او از جمله موت تها سبب که احتراز از آن ممکن نیست نیست که بر روی زمین ببقیده انصید بعد از زخمی شدن خناخچه سابق مذکور شد یا ببقیده بر چیزی که در معنی زمین است چون کوه شیب یا موش خام که ناده است و سنگ سخت یا ببقیده بر این چیزها استقر و ثابت گردد بر آن انصید نیز بقیه تها حلالست و چنین مذکورست در اصل

ن و قهغه علیه و علی الارض سواء و ذکره المتقی لوقوعه علی صخره فاشتق بطنه لم یوکل لاحتمال الموت بسبب اخر و صحیح
 یا کما الشبهه و یحتمل مطلق المدی فی الاصل علی غیر حاله الانشقاق و حمله شمس الاثمه الشخصی علی ما اصابه حد الحفرة
 لتفق بطنه بذلک و یحتمل المدی فی الاصل علی انه لم یصبه من الاوجه الا ما یصیب من الارض لوقوعه علیها و ذلک عن
 هذا امر و ان کان الطیر ما یثاقان كانت الجرحه لم تنفس فی الماء اکل وان انغمست لایوکل کما اذا وقع فی الماء **قال**
 ما اصابه المعراض بعرضه لم یوکل وان جرحه یوکل لقوله علیه السلام فی ما اصاب بحد فکل و ما اصاب بعرضه
 لا تاکل و الاثمه لابد من الجرح لیتحقق معنی الذکوة علی ما قدمناه **قال** و لایوکل ما اصابه البندقة فقات بهالاً نه
 نفاق و نکسر و لا یخرج فصار کالمعارض اذ الم یخیز و كذلك ان رماه بحجر کذلک ان جرحه قالو اتا و یله
 اذا کان قلیلاً و به حد لا احتمال انه قتله بنقله و ان کان الحی خفیفاً و به حد لا یحتمل
 تعین الموت بالجرح و لو کان الحی خفیفاً جعله طویلاً کان سهم و به حد فانه یحل
 لانه یقتله بجرحه و لو رماه بنبی و حديد و لم یضرب بعضه لایحل لانه قتله و فک
 کذا اذا رماه بهیماً فابان راسه و قطع اذاجه لان العروق تنقطع بشقل الحجر

بیرا چه افتاد و این صید بر این چپ ز با و بروی زمین پست و در متقی مذکور است که اگر افتاد و پرتگ سخت و پاره شد
 شکم آن بنایه خود آرد و بسبب آنکه احتمال است که بسبب گیر مردود شد و عاظم شیب گشته است که همین صحیح است و گفته است که آنچه در اصل مذکور
 محمول بر است که شکم آن پاره نشده باشد و شمس الاثمه شریک گشته است که آنچه مذکور است و در متقی محمول بر است که رسید و باشد شکم
 آن صید تیزی آن سنگ سخت و باین سبب شکم آن پاره نشده باشد و آنچه مذکور است و اصل محمول بر است که نرسیده باشد با نصیب تیزی آن سخت
 بلکه نرسیده باشد از آن سخت با نصیب گیر چیز که می رسد از بسبب افتادن آن بروی زمین این قدر عفت و قوت و قوت شمس الاثمه شریک است
 صحیح تر است مسئله اگر زخمی گردد و طار آبی و عضد زخمی آن زیر آب نباشد حلال است و اگر زیر آب باشد حلال نیست مانند آنکه
 اگر جانور غیر آبی زخمی شده و آب افتد مسئله صید یکدیگر سیدان تیری بر آبی تیر کر از جانب عرض آن حلال نیست بجهت آنکه
 در حدیث آمده است که صید یکدیگر سیدان تیزی آن پس بخور آنرا و صید یکدیگر سیدان پنهانی آن پس خور آن بجهت آنکه در صورت
 رسیدن تیر کر بفرض آن زخمی شدن صید یافته نمیشود و حال آنکه زخمی شدن آن شرط حلت است تا نوح
 انظار می متحقق گردد و چنانچه سابق مذکور شد مسئله صید یکدیگر سیدان بند قهغه غلو که گلین حلال نیست چنانچه
 مخرج نمیکند بلکه کوفته و شکسته میگردانند تیری بر پست و قتیکه مخرج نمکند و بر همین قیاس است سنگ که تیر نباشد و مخرج
 مانند و چنانچه حرام است صید یکدیگر سیدان سنگ بآن قتیکه آن سنگ قلیل و گران باشد اگر چه تیز هم باشد بسبب آنکه
 احتمال است که صید مذکور بسبب قتل آن مردود باشد بسبب تیزی آن و اما اگر آن سنگ تیز قلیل نباشد حلال است آنصیب چه در ضعیف
 متعین نیست که بسبب خم مردود است و اگر آن سنگ قلیل نباشد و آن ساخته باشد و از مانند تیر و در آن تیزی باشد پس
 خوردن آن صید حلال است زیرا چه کشته شدن آن بجهت آنست مسئله صید یکدیگر زدن آن کسی و سنگ تیز که آن مرد
 میگویند ولیکن نه بریدن آن سنگ چیز را از آن صید پس آن حلال نیست زیرا چه مخرج نشده بلکه بسبب کوفتن مردود است
 و همچنین اگر زدن آنرا و بسنگ مردود و جدا کرد و سر آنرا یا برید که گاهی گردن آن احلال نیست بجهت آنکه گاهی منقطع میگردد و بسبب قتل

کما تنقطع بالقطع في وقع الشك او لعله مات قبل قطع الان و اجزأى رماه بعضی او بعضی و حتی قتله لا یجوز لانه یقتله نقلاً لا جرحاً اللهم الا اذا كان له حذاً یبضع بضعا فحينئذ لا بأس به لانه بمنزلة السیف والرمح والاکمل فی هذه المسائل ان الموت اذا كان مضاعفاً یخرج یقیناً کان الصيد حلالاً و اذا كان مضاعفاً الى الثقل یقیناً کان حراماً و وقع الشك ولا یدری مات بالجرح او بالثقل کان حراماً احتیاطاً و ان رماه بسیف او بسکین فاصابه بجرح فحرمه حل وان اصابه بقفا السکین او بمقبض السیف لا یجوز لانه قتله دقاً و احدى و غیره فیه سماع و لو رماه فحرمه صحت بالجرح ان کان الجرح ممیلاً بالاتفاق وان لم یکن مدیاً فکذا عند بعض المتأخرین سواء كانت الحیة احیة صغیرة او کبیرة لان الدم قد یجتسب بضمیق المنفذ او غلط الدم وعند بعضهم لیشتبه الادماء بقوله علیه السلام ما انهم الدم و افری الا و ادری فکل شرط الانهار وعند بعضهم ان كانت کبیرة حل بدون الادماء وان كانت صغیرة لا بد من الادماء و لو ذبح شاة و لم یسل منه الدم قیل لا یحل و قیل یحل و وجه القولین دخل فیها ذکر ناه و اذا اصاب السهم طلیف الصيد او قرنه فان ادماء حل و الا فلا و قد یرید بعض ما ذکرناه قال و ادری صیداً فقطع عظمه منه اکل الصيد لما یبذل و لا یحل کل الصيد قال الشافعی اکل ان مات الصيد منه لانه مبان به کاه الاضطراد فیحل للمکان والمکان منه کما اذا ابلین الساس به کاه الاضطراد بخلاف ما اذا لم میت

چنانچه منقطع میگردد بسبب تیزی آن پس در نیت شک واقع شد و نیز احتمال است که مرده باشد شمشیر از بریدن گاه و همچنین اگر زدن آن بعضی یا چوب حتی که مرد حلال نیست زیرا چه مرد بسبب ثقل عصا و چوب به سبب جراحت پس اگر مجروح کند آن عصا یا چوب بسبب تیزی که نوشته باشد پس این هنگام باکی نیست در خوردن آن چه عصا و چوب در نیت بمنزله شمشیر و نیز هست و قاعده درین مسائل نیست که هرگاه یقین معلوم شود مردن میسبب جراحت پس آن صید در نیت حلال است و هرگاه معلوم کرد و یقین درین آن سبب ثقل مجروح پس حرام است و در صورتیکه شک واقع شود معلوم نشود که سبب ثقل مرد یا بسبب جراحت پس در نیت نیز حرام است بحسب احتیاط مسئله ۱ اگر بر صید زدن کسی شمشیر یا کار در پس اگر رسید با نسیه قصبه شمشیر یا پشت کار و حلال نیست زیرا چه نسیه شمشیر بسبب کوفتن و اگر رسید تیزی آن مجروح کرد پس حلال است اگر تیر انداز بر صید مجروح کرد و زدن او نسیه حجت پس اگر حجت حجت بیان باشد حلال میسبب مذکور با اتفاق همه علماء و اگر آن جراحت موجب جریان خون نباشد پس در نیت حلال است نزد بعضی علماء متأخرین خواه آن جراحت کوچک باشد خواه بزرگ زیرا چه خون گاهی بند میشود بسبب تنگی منفذ یا غلظت خون نزد بعضی از آن علماء حلال است چه نزد ایشان شرط است که جراحت موجب جریان خون باشد زیرا چه پیغمبر مسلم جریان خون شرط کرده است و فرموده است که هر چه جاری کند خون او بر درگهای گردن پس آن بخور و نزد بعضی از آنها اگر آن جراحت بزرگ باشد پس آن صید حلال است اگر چه خون جاری نشده باشد و اگر آن جراحت کوچک باشد پس ضرورت در نیت حجت جریان خون مسئله ۲ اگر زدن کسی بر صید و رسیدن تیر به آن میسر یا بشاخ آن پس اگر خون جاری باشد حلال میشود و اگر نه حلال نمیشود مسئله ۳ اگر تیر انداخت کسی بر صیدی و بریده شد یک عضو آن پس باید خورد آن صید او نباید خورد آن و گفته است شافعی رح که آن عضو نیز قابل خوردن است بشرطیکه مرده باشد آن صید بسبب بریدن عضو دیگر و چنانچه عضو بسبب جراحت جدا شد چنانچه اگر جدا شود نیز بسبب جراحت اختیاری بخلاف آنکه اگر بریده آن صید بسبب جراحت مذکور چه در نیت حجت حلال نیست

لا نه ما بین بالذکوة ولنا قوله عليه السلام ما بین من انحر فخر ميت ذکر الحی مطلقا فینصرف الی الحی حقيقة وحکما
والعضو المبتک این هه الصفة لان المبتک منه حی حقيقة لقیام الحیة فيه وکذا حکما لانه تنقص هو سلا متیه بعد
هذه الجراحة ولهمنا اعتبره الشرع حق لوقوع فی الماء وفيه حیوة بهذه الصفة یحرم وقوله ا بین بالذکوة قلنا حال تقوا
لم تنقص ذکاة لبقاء الروح فی الباقی وعندنا واوله لانهم فی المبتک بعد الحیوة فیهم ولا یعتقون لذلک لان انفصال قصار
هذه الحیوة من المبتک من الحی حقيقة وحکما لا یحل والمبتک من الحی صوابا لا حکما یحل وذلك بان یبقی
فی المبتک منه حیوة بقدر ما یکون فی المبتک فان حیوة صوابا لا حکما ولهمنا واوله لوقوع فی الماء وبه هذا التقیة
من الحیوة او تردی من حیة او سطح لا یحرم فتخرج علیه المسائل فنقول اذا قطع یكلا او رجلا او اخذوا ثلثه
مما یلی القوائم او اقل من نصف الرأس یحرم المبتک وحل المبتک منه لانه یتوهم بقاء الحیوة فی الباقی وکی قد
بنصفین او قطعه اثلاثا ولا کثر مما یلی العنق او قطع نصف راسه او اکثر منه یحل المبتک والمبتک منه لان المبتک
حتى صوابا لا حکما اذا یتوهم بقاء الحیوة بعد هذا الجرح واخذت وان تناولا لسمک وما بین منه فخر ميت لا
ان صلبه محلال بالحديث الذي مریناه واوله ضرب عنق شاة فان راسها یحل لقطع الاوداج ویکبره هذا الضمیمه بلاغه
الضام وعن ضربیه من قبل القوائم فان مات قبل قطع الاوداج یحل وان لم یمت حتى قطع الاوداج حل

زیر چه سبب فی نظر اسی جدا شد است وکیل علمای ما در حدیث پیغمبر صلیم است هر عضو یکیه جدا شو از زنده پس آن مرد است و باید دانست
که مرد از نظر زنده که مذکور است در حدیث زنده است که حقیقه و حکما زنده باشد زیرا چه آن لغو مطلق است و متبادر از آن همین است که مذکور شد
و عضو مذکور از چنین زنده جدا شده است زیرا چه آن صید بعد از جدا شدن عضو زنده است حقیقه چه زندگی در آن باقی و موجود است و حکما نیز
زنده است چه متوهم که زنده ماند بعد از جدا شدن آن عضو لکن آن زندگی در شرع معتبر است حتی که اگر در آب افتد در نجاست حرام نشود
و آنچه گفته است شافعی رح که آن عضو مذکور سبب فی نظر اسی جدا شد است پس جواب آن نیست که بریدن عضو مذکور در حال تسکین و خروج
آمده است خود و معنی فیج آن صید نیست بجهت بقای جان آن صید در آن حالت و بعد از آنکه اکل شد جان آن ظاهر نمیشود و اگر
در عضو مذکور چه حیات نیست در آن تبعیت نیز از اکل شد بجهت آنکه آن عضو حیات درین هنگام پس این قاعده مقرر شد که هر
که جدا شو از جانور یکیه زنده باشد حقیقه و حکما حلال نیست و آنچه جدا گردد از جانور یکیه زنده باشد صوابا نه حکما حلال است آن
که باقی باشد در آن حیات بقدر حیات مذبور چه این زنده و حکم مرده است لکن اگر در آب افتد درین حالت یا از بالاسی بام یا کوه افتد
حرام نمیشود و بنا بر این قاعده چند مسئله بیرون می آید یکی آنست که هر گاه بریده شود دست یا پای یاران یا ثلث آن چنانکه
متصل بقواکم است و اعنی دست و پا صی یا کمتر از نصف سر پس در عضو که حرام است عضو یکیه جدا شد است و باقی آن جانور
حلال است زیرا چه در عضو که از زندگی آن متوهم و متصور است و اگر دو نیم کرده شود یا سه حصه کرده شود یا بریده شود اکثر از آنچه
متصل سر است یا بریده شود نصف سر آن یا زاده از آن پس در عضو که حلال است زیرا چه در عضو که حلال است آن جانور که زنده است
و لیکن در حکم مرده است چه در نجاست زندگی آن متوهم نیست و حدیث مذکور که شامل است مایه ای و عضو یکیه جدا شد است از آن مرده است
و لیکن بی مرده حلال است بجهت شکیه بالاندر مذکور شد است مسئله هم اگر دو کسی گردن گویند و جدا گردد سر آن پس آن گویند
حلال است بسبب آنکه گاهی گردن آن بریده شده است و لیکن این فعل مذکور است زیرا چه در آن سنانیدن جراحت تا بنوعی لازم و واجب
و اگر جانب خاصی گردن آن در متوهم که در پیش از آنکه بریده شود گاهی گردن آن پس در عضو که حلال نیست اگر زنده بعد از بریدن گاهی گردن آن پس حلال

وَلَوْ ضَرَبَ صَيْدًا فَقَطَعَ يَدًا أَوْ جُلًّا وَلَمْ يُغَيِّهِ بَنَ كَانَ يَتَوَهَّمُ الْإِتْيَامَ وَالْأَنْدَمَالَ فَإِذَا مَاتَ حُلَّ أَصْلُهُ لَا بَنَ
بِمَنْزِلَةِ سَائِرِ أَهْلِ الْعَوَانِ كَانَ لَا يَتَوَهَّمُ بَنَ بَقِيَّ مُتَعَلِّقًا بِجُلْدِهِ حُلَّ مَا سَوَّى الْأَوْجُحَ إِلَّا بَانَةً مَعْقُومَةً وَالْعَبْرَةَ لِلْعَالِي **قَالَ** وَلَا يَتَوَهَّمُ
صَيْدَهُ لَمْ يَتَوَهَّمْ وَلَمْ يَتَوَهَّمْ وَلَا تَتَوَهَّمْ لَانْتَهَاءِ الْأَهْلِ الذَّكِيِّ عَلَى مَا بَيْنَهُ فِي الذَّكَايَةِ وَلَا يَتَوَهَّمُ فِي الْبَاحَةِ الصَّيْدَ بِخِلَافِ الْفَرَسِ
وَالْبَهْمِيِّ لِيَاكُنْهُمَا مِنْ أَهْلِ الذَّكَايَةِ اخْتِيَارًا فَكُنْ الْأَضْطَرَّ **قَالَ** وَمَنْ رَمَى صَيْدًا أَفْصَابَهُ وَلَمْ يَتَغَيَّرْ وَلَمْ يَخْرُجْ عَنْ
جِبَالِ الْأَمْتِنَاعِ فَرَمَاهُ أَخْرَفْتَهُ فَهُوَ لِلثَّانِي وَيُؤْكَلُ لَا بَنَ هُوَ الْأَخْذُ وَقَدْ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ الصَّيْدُ مَنْ أَخَذَ وَأَنْ كَانَ الْأَوَّلُ
أَخْتَنَهُ فَرَمَاهُ الثَّانِي فَقَتَلَهُ فَهُوَ لِلأَوَّلِ وَلَمْ يَتَوَهَّمْ كُلُّ اخْتِيَالٍ الْمَوْتِ بِالثَّانِي وَمَنْ لَيْسَ بِذَكِيٍّ لِقَدَرِهِ عَلَى ذَكَايَةِ الْاِخْتِيَارِ
بِخِلَافِ الْوَجْهِ الْأَوَّلِ وَهَذَا إِذَا كَانَ الرَّمِيُّ الْأَوَّلُ بِجَالٍ يَخْبُو مِنْهُ الصَّيْدُ لَا بَنَ حِينَئِذٍ يَكُونُ الْمَوْتُ مَضَافًا إِلَى الرَّمِيِّ الثَّانِي
أَمَّا إِذَا كَانَ الْأَوَّلُ بِجَالٍ لَا يَسْلُومُ مِنْهُ الصَّيْدُ بَالٍ لَا يَبْقَى فِيهِ مِنَ الْحَيَاةِ إِلَّا بَقْدًا مَا يَبْقَى فِي الْمَذْبُوحِ كَمَا إِذَا أَبَانَ رَأْسَهُ يَحُلُّ لَنْ لَمْ
لَا يَضَافُ إِلَى الرَّمِيِّ الثَّانِي لِأَنَّهُ وَجْهُ وَوَعْدٌ بِمَنْزِلَةِ أَنْ كَانَ الرَّمِيُّ الْأَوَّلُ بِجَالٍ لَا يَعِيشُ مِنْهُ الصَّيْدُ إِلَّا أَنَّهُ يَبْقَى فِيهِ
مِنْ الْحَيَاةِ أَكْثَرُ مِمَّا يَكُونُ بَعْدَ الذَّبْحِ بَانَ كَانَ يَعِيشُ بِمَنْزِلَةِ مَا أُوْدِيَ وَهُوَ فَعَلِيٌّ قَوْلُ ابْنِ يَسُوفَ لَا يَحْرُمُ بِالنَّاسِ الثَّانِي لِأَنَّهُ مَضَى الْقَدَرُ
عِنْدَهُ وَعِنْدَهُ حَرَامٌ لِأَنَّهُ هَذَا الْقَدَرُ مِنَ الْحَيَاةِ مَعْتَبَرٌ عِنْدَهُ عَلَى مَا عَرَفَتْ مِنْ مَذْهَبِهِ
فَصَارَ الْحَرَامُ فِيهِ وَالْحَرَامُ إِذَا كَانَ الْأَوَّلُ بِجَالٍ لَا يَسْلُومُ مِنْهُ الصَّيْدُ سَوَاءً وَلَا يَحُلُّ

مسئله ۱۵۰ اگر بر کسی دست و پا می‌بندد که با یکدیگر آن پس اگر نباشد بجاییکه به شدن آن متوقع و توهّم است و درین هنگام
اگر میرد و حلال است خود آن دست و پا نیز زیر اچّه است و بمنزله باقی اعضا نیست و اگر نباشد بجاییکه متوقع به شدن آن نیست بانظر که
همه بریدند دست و پا نیست باقیست پس نه صورت حلال است ماسواى آن دست و پا حلال نیست چه آن بمنزله عضو است **مسئله ۱۵۱**
صید مجوسی مرد و دست پرست حلال نیست زیر اچّه و فوج اینجا درست نیست چنانچه سابق مذکور شد دست و در کتاب مذکور فوج شرط است
بجهت حلال شدن صید بخلاف نصرانی و یهودی چه فوج اختیارى اینجا درست است پس فوج اضطرارى نیز درست خواهد بود و **مسئله ۱۵۲**
اگر تیر انداخت کسی بر صید و رسید آن تیر را نصیب و لیکن دست و ضعیف نکرد آن باین حد که طاقت رمیدن آن نماند پس تیر در آن
کسی دیگر درین حالت و کشت آنرا پس این صید حلال است و تیر انداز دوم دست چه او گرفته است آن صید را و فرموده است پیغمبر که صید
هرکس است که بگیرد آن آنکه سیکه بر بگیرد آن او اگر تیر انداز اول دست و ضعیف کرد آن او بعد از آن تیر انداخت در آن وقت کشت
آن پس نه صورت آن صید حلال است و لیکن نباید فوج و بجهت آنکه احتمال است که مرده باشد بسبب تیر دوم و آن صید درین
طاقت رمیدن ندارد و پس واجب است که فوج کرده شود بدین اختیارى و فوج اضطرارى و نه بنگام معتبر نیست بخلاف صورت
و لیکن اینکه مذکور شد که نباید فوج و وقتیست که آن صید بعد از زخمی شدن تیر اول بجالی باشد که بقای آن نه صورت چه درین هنگام
موت او منسوب به تیر انداختن دوم خواهد شد و اما اگر زخم اول چنان باشد که بسبب آن بقای صید مذکور متصور نباشد بانظر که با
نماند دست در آن حیاتی مگر مانند حیات مذبح چنانچه اگر سر آن اجدا نموده باشد پس نه صورت حلال است خود آن چه در صورت موت
آن منسوب به تیر انداختن دوم نیست بلکه وجود عدم آن برابر است و اگر زخمی که رسید به سبب تیر اول چنان باشد که زنده نمی‌ماند
از آن لیکن با وجود آن در آن صید حیات زیاده است بر حیات مذبح بانظر که یک و زیاده از آن زنده می‌ماند پس نه صورت نه
قول ابی یوسف حرام نیست بسبب انداختن و چنان قدر حیات معتبر نیست نزد وی ح و بنا بر قول محمد بن حرام است چه آن قدر
حیات معتبر است نزد وی پس این قدر حیات و مقدار از اند بر آن که در آن توقع زندگی باشد نه در برابر دست پس حلال نخواهد شد

قال والثانی ضامن لقیمته الاول غیر ما نقصته بجراحتہ لانہ بالرمی اتلف صیداً مملو کالایوان ملک بالرمی المثلث
 وهو منقوص بجراحتہ وقيمة المتلف تعتبر بتمام الا ثلاث قال رضی اللہ عنہ تاویلہ اذا علم ان القتل حصل بالثانی
 بان کان الاول بحال حیوان لیسلم الصيد منه والثانی بحال لا یسلم الصيد منه لیکن القتل کلہ مضافاً الى الثالث
 وقد قتل حیواناً مملو کالاول منقوصاً بالجراحة فلا یضمنہ کمالاً اذا قتل عبداً مریضاً وان علم ان المثلث حصل
 من الجرحین اولاً یدری قال فی الزیادات فیضمن الثانی ما نقصته بجراحتہ ثم یضمن نصف قیمته مجروحاً جرحین
 ثم یضمن نصف قیمۃ لحمہ اما الاول فلا ینہ جرح حیواناً مملو کالغیرہ قد نقصہ فیضمن ما نقصہ او لا ولما التفت
 فلان المثلث حصل بالجرحین فیکون مملو نصفاً وهو مملو للغيره فیضمن نصف قیمته مجروحاً
 بالجرحین لان الاول ما کان بضرعہ والثانیة ضمنها مرة فلا یضمنها ثانیاً واما الثالث فلان بالرمی
 الاول صار بحال یحل بنکوی الاختیار لولایا رمی الثانی فھذا بالرمی الثانی افسد علیہ نصف اللحم فیضمنہ
 ولا یضمن النصف الاخر لانہ ضمنہ مرة وقد خل ضمان اللحم فیہ وان کان رماہ الاول ثانیاً فالجواب فی حکم
 الاباحۃ کالجواب فیما اذا کان الرمی غیرہ وتیسر کما اذا رمی صیداً علی قلعة جبل فاقبضہ ثم رماہ ثانیاً فانزلہ
 لا یحل لان الثانی محرم کذا هذا قال ویجوز اصطفاہ ما یوکل لحمہ من الحيوان وما لا یوکل

مسئله ۱۹ تیر انداز دو دم ضامن میشود قیمت صید مذکور ابرامی اول یعنی قیمت آنرا در حالیکہ ناقص و مجروح است بجرحت اول زیرا بجرحت اول
 دو دم هفت کرد و دست میدیرا که ملوک اول چو اول چو گره تیر نزد آنرا وضع کرد و انید با بن جالت که طاعت رسیدن نمائند آنرا پس ملوک آن شد
 و آن بجزو نیجات ناقص است بسبب جرح است او قیمت روزا تکلف مقبرت در باب ضمانت قال رضی بن سئلہ تفصیل است اعنی ضمان لازم ملوک
 اگر معلوم شود که صید مذکور بر تیر انداز دو دم مرده است یا بطوریکہ بر تیر انداز اول چنان بود که آن صید مذکور و سلامت میماند بعد از آن بر تیر انداز
 دو دم چنان سید که سلامت میماند از آن پس نیصوت تیر انداز دو دم ضامن میشود قیمت آن صید را در حالیکہ ناقص و مجروح است نه قیمت آنرا در حالیکہ
 صبیح و سالم چنانچه اگر قتل کند کسی بنده یا کسی او اگر معلوم شود که آن صید بسبب هر دو زخم مرده است یا بجرحت معلوم شود که بسبب که او زخم مرده است
 پس محل جرح در زیادات گفته است که در این هر دو صورت واجب است بر تیر انداز دو دم که بدو ضمان آنچه نقصان شده است در آن صید بسبب زخم او
 و بعد از آن بدو ضمان نصف قیمت آن صید در حالیکہ زخمی است آنصید بجزو زخم و بعد از آن بدو ضمان نصف قیمت گوشت آن و وجه ضمان
 اول نیست که تیر انداز دو دم زخمی که دست حیوانی را که ملوک غیر است و ناقص کرده است آنرا پس باید که بدو ضمان آنچه ناقص کرده است اولاً
 و وجه ضمان و دم نیست که صید مذکور مرده است بسبب هر دو زخم پس نصف آن تلف شده است بسبب زخم و دم و حال آنکه آن صید ملوک غیر است پس باید
 بدو ضمان نصف قیمت آن او در حالیکہ زخمی است بدو زخم چنانچه اول از دست او بجزو آنچه نقصان کرده است آنرا زخم و دم ضمان آن یکبار
 با او کرده است پس ضمان آن بار دیگر بخوابد او وجه ضمان سوم نیست که صید مذکور بسبب زخم اول بجالتی رسیده است که حلال میشود بسبب
 توجع احتیاسی اگر نمی رسید آن زخم دوم پس تیر انداز دو دم بسبب زخمی کردن آن فاسد کرده است و در حق اول نصف گوشت آن او بخوابد او
 تیر انداز دو دم ضمان نصف دیگر را چو ضمان آن یکبار و او سه و ضمان گوشت نیز در آن اصل است مسئله ۱۹ اگر تیر انداز اول بار دیگر
 تیر زد آن صید از غیر او پس حکم آن در باب اباحت صید مذکور مانند حکم آن صورت است که تیر انداخته باشد در آن صورت و در نوبت دوم غیر
 اول و این مانند است که اگر تیر زد کسی صید را بر قلعه که بی شخصیت است گردانید آن او بعد از آن تیر زد آن بار دیگر پس از دست آنرا
 در این است آن حلال نیست چنانچه دوم موجب جرمت است بجزو چنین در اینجا مسئله ۱۹ اگر تیر زد آن او بعد از آن تیر زد آن بار دیگر پس از دست آنرا

الاطلاق ما تلقى ناو الصید لا یختص بما کول اللحم قال قائلهم شعر صید الملوك العرب وفعالب هو واذ اکرهت
فصیدی الابطال ثم وکان صیده سبب للانتفاع بجلد او شعر او ریشته او لاستدفاع شره وکل ذلك
مشروع والله اعلم بالصواب

کتاب الرهن

الرهن لغة حبس الشيء باى سبب کان وفى الشريعة جعل الشيء محبوساً حتى یسکن استيفاء حق من الرهن کالدیون
وهی مشروع لقوله تعالى فیهان مقبوضه وکما روى انه علیه السلام اشترى من یهوی دى طعاماً ودهنه باؤعه
وقد انعقد على ذلك الاجماع ولا نعقد وثيقة بجانب الاستيفاء فیعتد بالوثيقة فی طرف الوجوب وھی الکفالة قال
الرهن ینعقد بالاجاب والقبول ویتیم بالقبض قالوا الرکن الاجاب یجوز لانه عقد تبرع فتم بالتبرع کالهبة والصدقة
والقبض شرط اللزوم على ما یبینه ان شاء الله تعالى وقال مالک یرلزم بنفس العقد لا یشترط یختص بالمال من الجانبین
فصار کالبيع ولا ینعقد وثيقة فاشبه الکفالة ولنا ما تلقى ناو والمصدر المقرون بحرف الفاء فی محل الجواز یراد به
اکامر ولا ینعقد تبرع لما ان الرهن لا ینسحب بمقابلة على المرتبه شیئاً ولهذا لا یجبر علیه
فلا بد من امضائه حکماً فی الوصیه وذلك بالقبض ثم ینکفی فیه بالتخلية فی ظاهر الروا ینسب

چون در قرآن مجید باحت صید کردن مطلق مذکورست مخصوص کول اللحم نیست و شاعر گفته است
شکران تو وجه دیگر نیست که صید کردن غیر کول اللحم بحسب تنافع است بیوست آن یا به چشم آن یا به پیر آن بحسب دفع شر آن همه اینها مشروع و جایز و معتد
حکامین

کتاب الرهن

وآن در لغت عبارتست از حبس کردن شیئی به سبب که باشد و در شریعت عبارتست از حبس کردن شیئی بحسب حق که ممکن است استیفای حق
از آن شیئی بحسب آن که در واقعش جایز مشروعست بحسب آنکه در قرآن مجید مذکورست که رهن کنید و قبض کنید و مردود آن و بحسب آنکه در حدیث
پیغمبر صلیع خریدار و ست بیوئی کند و مال بدنییه ص و اگر دوست بمقابل آن را رهن و رهن و بحسب آنکه در جمیع متون معتدست و بحسب
رهن عقدیست که حاصل میشود بان ثوق و تهواری جانب تهفیراف که جانب است بان یطویر که اگر ادای دین نکند مدیون از شهر مردون
او اخا بدشخص بی قیاس کرده خواهد شد آن ابرکفالت که در آن محل میشود و ثوق و تهواری بطرف وجوب بان یطویر که اگر ادانکند آن
کفول عنه ادای آن بر کفیل واجب خواهد شد پس چنانکه ذمه و عقد کفالت محل تهفیراف نیست همچنان مال و عقد رهن محل تهفیراف نیست
مسئله عقد رهن معتدست متحقق میگردد باجباب قبول و تمام و کامل میشود قبض و مردون ص و بعضی از علما گفته اند که بجز این
متحقق و تمام میگردد و چنان عقد تبرع است پس تمام خواهد شد از جانب متبرع نقطه مانده به صدقه و قبض شرط دومست چنانچه مذکور خواهد شد
ان شاء الله تعالی و گفته است امام مالک که بجز عقد لازم میشود چه عقد رهن مخصوص بمال است که از هر دو جانب باشد پس تنبیع شد
و بحسب آنکه رهن عقد وثیقہ است پس مشابه عقد کفالت است و دلیل علمای مال آیه قرآن مجید است که سابق مذکور شد و دلیل دیگر اینست
که رهن عقد تبرع است بسبب آنکه رهن ابر مرتبه چیزی واجب نمیشود بمقابل مردون کند اجبر نیست بر این که رهن کند پس ضرورت
اتمام مضای آن مانند وصیت و مضای عقد رهن قبض مردونست و چنانچه مضای صیت بان یطویرست که موصی رجوع نکند از وصیت مخصوص
و باید نیست که اگر تخلیه نماید رهن میان مرتبه مردون پس این یعنی قبض مردونست و اعنی هرگاه منع نکند رهن مرتبه او را هم آن نشود و نکند
قبض نماید مردون پس این نیز گفته است که آن در قبض او و او بحسب تحقق قبض رهن کافیست ص و اینک مسند روایت است

لا یقبض بحکم عقد مشرع فاشبه قبض المبیع وعن ابی یوسف رده انه لا یثبت فی المنقول الا بالنقل لانه قبض موجب للقبض ابتداء بمنزلة الغصب بخلاف الشراء لانه ناقل للزمان من الیاء الى المشتري وليس یجب ابتداء الاول اصو قال فاذا قبضه المهرن محض امقر غامض انتم العقد فیه لوجوب القبض بکماله فلو لم العقد وما لم یقبضه فالرهن باخیار ان شاء سلمه وان شاء رجع عن الرهن لما ذکرنا ان اللزوم یالقبض اذ المقصود لا یحصل قبله قال واذ سلمه الیه فقبضه وجعل ضمانه وقال الشافعی رده هی امانة فی بدع ولا یسقط شی من الدین بهلاکه لقوله علیه السلام لا یخلق الرهن قالوا ثلثا لثالثها عبه وغفه وعليه غمه قال ومعناه لا یصیر مضمونا بالدين ولا بالدين وثيقة بالدين فیهلاکه لا یسقط الدين اعتبارا بهلاکه الصک وهذا لان بعدا لو وثيقة رده اذ معنى الصيانة والسقوط بالهلاکة ايضا اذ ما اقتضاه العقد اذ الحق به یصیر بعرض لهلاکة وضد الصيانة ولنا قول النبی علیه السلام للمهرن بعد ما نفق فرس الرهن عنده ذهب حقه فقولنا لمصلحة السلام اذا عسی الرهن فهو بما فیه معناه على ما قالوا اذا اشتبهت قيمة الرهن بعد ما هلك واجماع الصحابة والتابعین رضی الله عنهم

وشرکت که قبض موهون بحکم عقد مشرع است پیش از قبض موهون از ابی یوسف رده است که قبض موهون ثابت نمیشود و منقول مگر مگر قبض و نقل خود آن تجاریه که در زیر آنچه قبض موهون موجب ضمانت است ابتداء مانند غصب و اعنی ضمان موهون پیش از عقد موهون بر اهرن نبوده تا که عقد موهون موجب نقل آن ضمان گردد و بسوی مترهن ص بخلاف شرایچه آن و موجب ضمان نیست ابتداء بلکه ص نقل میکند ضمان از جانب بائع بسوی مشتری و اعنی ضمان بهای مبیع بر بائع بود پیش از تسلیم آن مشتری و بعد از تسلیم آن ضمان بماند منتقل میشود بجانب مشتری ص و صحیح همان اول است و اعنی ظاهر و ایت ص و هرگاه قبض کند مترهن موهون او را مالیکه ممتاز و موزع اعنی غیر شائع و خارج از تعلق ملک اهرن پس عقد موهون تمام میشود بسبب تحقق قبض بتمام و کمال پس بین اینها هم عقد مذکور لازم میشود و اما مالیکه قبض کند پیش از آن مختار است اگر نخواهد تسلیم نماید موهون اهرن را اگر خواهد ص کند از عقد موهون بجهت آنکه نزد م آن موقوف بر قبض موهون زیر آنچه آنچه مقصود بدون آن حاصل نمیشود پس هرگاه تسلیم نماید آن اهرن و او قبض کند آنرا پس بین اینها هم ضمان موهون واجب میشود مترهن و اگر تلف گردد و در دست او ص و شافعی رده گفته است که موهون امانت است در دست مترهن پس اگر تلف شود موهون دست و وجه چیز از دین ساقط نمیشود بسبب تلف شدن آن بجهت آنکه در حدیث آمده است که موهون مجبوس نمیشود بدین نفع و ضرر آن بر اهرن است و گفته است شافعی رده که معنی آن نیست که اگر تلف شود موهون پس بسبب ضمان آن بین ساقط نمیشود و بجهت آنکه موهون وثیقه است بجهت دین پس بسبب ضائع شدن آن بین ساقط نخواهد شد چنانچه ساقط نمیشود بسبب ضائع شدن ملک و اعنی تسک ص و سنان است که فائده گرفتن وثیقه نیست که دین مترهن یاد و تر محفوظ گردد و اگر بسبب ضائع شدن موهون ساقط شود بین پس این خلاف مقتضا عقد ره است چه بسبب قطع شدن حق مترهن اعنی دین در معرض و ال میگرد و دین ضد میماند و محافظت است و دلیل علای رده یکی حدیث پیغمبر ص که فرمود مترهن بعد از آنکه هلاک شده بود پس موهون نزد وی که ساقط شد حق تو که دین است و اعنی بسبب هلاک شدن پس موهون ص و قول پیغمبر ص که وقتیکه هلاک شود موهون پس آن بمقابل دینی است که آن موهون بعوض آن علماء و بعضی این حدیث گفته اند که این دینی است که مشتبه شود قیمت موهون بعد از هلاک شدن آن و دیم جماع صحابه و تابعین است رض

على ان الرهن مضمون مع اختلا فهو في كیفیتہ فالقول بالامانة خرقا له والمراد بقول عليه السلام
لا يعلق الرهن على ما قالوا الاحتباس الكلي بان يصير مملوكا له كذا ذكر الكرخي عن السلف وكان الثا
لثم رهن يدا الاستيفاء وهو ملك اليد والحبس لان الرهن يشبه عن الحبس لان الله تعالى
كل نفس بما كسبت رهينة وقال قائلهم شعروا فارتكبتا ذنبا عظيمين لا فكاك له
يوم الوداع فامسى الرهن قد خلقا والاحكام الشرعية تنعطف على الالفاظ على وفق الانباء
ولان الرهن وثيقة بجانب الاستيفاء وهو ان تكون موصلة اليه وذلك ثابت بملك اليد والحبس
ليقع الامن من النجس مخافة جرح المرقن الرهن وليكون عاجزا عن الانتفاء به فيتسارع الى قضاء الدين
لما حته او نظيره واذا كان كذلك يثبت الاستيفاء من وجه وقد تقر بالهلاخ فلو استوفاه
ثابتا يندى الى المخرج اعلا ان حاله القيام لانه ينقض هذا الاستيفاء بالرد على الراهن
فلا يتكرر ولا وجه الى استيفاء الباقي بدونه لانه لا يتصور والاستيفاء يقع بالمالية

برايكه مرهون مضمون استيعني اگر تلف شود دست مرقن ضمان آن بر لازم آيد باوجوديكه اختلاف كرد انداخته كيفيت ضمان چه
بوكبر و على رهن گفته اند كه آن مضمون استيعني بقتيت گفته اند مرهون مسخر است كه مضمون بكثر از دين قيمت آن گفته است بعباس
كه مضمون بدین نوع اقيمت آن ياد شده يا كثر و قول شافعي رهن كه مرهون مانت است صحيح است بجهت آنكه خلاف اجماع مذکور است و مراد بحدیث
مذکور كه دليل شافعي رهن است بنا بر آنچه على گفته اند است كه مرهون حبس كل يمشو بدین بانيلو كه مملوك مرقن گردد و بعضی رهن يعنى
كرخي رهن از سلف نقل کرده است و بجهت آنكه ثابت است مرقن اگر قبض كند مرهون بجهت استيفاي حق خود از رهن حبس نايان آنچه معنى رهن
در لغت حبس است چنانچه در قرآن مجيد آمده است كه من نفس كسب عمل خور مرقن و شاعري گفته است كه گدشت و لبر ترا و لكن
بر مرقن لافك گرفت دل ابد بشد پس آن رهن است كه نسبت مرقن از آن باقى است و احكام شرعي بر وفق معاني لغوي ميشود و امانت نشد
و بجهت آنكه عقد رهن عقد وثيقه است بر مرقن استيفاء يعنى سلب است كه موصلى ميشود بسوى استيفاء و اين ثابت ميشود مگر قهقهه و بعضى تا مى شود
مرهون را زياده اين انكار آن كند و يا عاجز شود رهن از ارتفاع مرهون زودا و نايد دين مرقن او هر گاه چنين شد پس ثابت شد استيفاء دين مرقن
و هر گاه تلف شود مرهون دست مرقن است و بايد بجهت استيفاي آن بجمع وجه و بعد از آن اگر ساقط نشود دين استيفاء نايد بار ديگر
پس بواجب لازم آيد بجلاد آن كه اگر مرهون موجود باشد چه در صورت مرقن نقض ميكند استيفاء مذکور بانيلو كه واپس ميدهد مرهون
برايه پس اگر استيفاء نايد بكثر استيفاء و بواجب لازم نمي آيد و سوال اگر استيفاء نايد مرقن حق خود را و موقوفه تلف شود مرهون
در دست دي غير مملوك استيفاء و بواجب لازم نمي آيد زيرا چه حق و چه غير است يكى قبض و ديگر عين قبه دين هر گاه تلف شد مرهون در دست دي
استيفاي حق اول تمام شد و باقى ماند حق ديگر و آن عين قبه دين است پس اگر استيفاي اين نايد لازم نمي آيد مگر انيكه استيفاي
حق خود كرده زياده جواب ص استيفاي ملك قبه دين بدون قبض آن مقصود است و سوال اگر بسبب قبض كردن
مرهون حبس آن استيفاء من وجه متحقق گردد و پس بايد كه مؤنت مرهون بر ذمه مرقن باشد و ما لا كنه چنين نسبت لند انفق مرهون بر
راهن است نه بر مرقن جواب ص در صورت مذكوره استيفاء من وجه متحقق ميشود باعتبار ماليت مرهون نه باعتبار عين آن

فیکون رهن بعد وجوب سبب وجوبه فیهم حکما فی الکفالة و لهذا لا تبطل الحیة المقددة به بکلا ص
 غلات الوحیة قال وهو مضمون بالاکل من قیمته ومن الدین فاما اذ ملک فی رة المرتهن وبعثه والدین
 سواء صابر المرتهن مستوفیا لدینه وان کانت قیمته الرهن اکثر فالفضل امانة لان المضمون
 بقدر ما یقع به الاستیفاء و اذا کف بقدر الدین فان کانت اقل سقط من الدین بقدر
 وجع المرتهن بالفضل لان الاستیفاء بقدر المکلیة و قال زفر الخ الرهن مضمون بالقیمة حتی لو ملک الرهن
 و قیمته یوم رهن الف وخمس مائة والدین الف رجع الرهن علی المرتهن بخمس مائة له حدیث
 علی رضی الله عنه قال یترادفان الفضل فی الرهن وکان الزیادة علی الدین رهونة لکن هنا محبسة به
 فیکون مضمونة اعتبارا بقدر الدین و من مبنی ما روی عن عمر و عبد الله بن مسعود رضی الله عنهما
 وکان ید المرتهن ید الاستیفاء فلا یوجب الضمان الا بالقدر المستوفی کما فی حقیقة الاستیفاء و الزیادة رهونة
 ضرورة امتناع حبس الاصل بدونه و لا یضر و یزنی حق الضمان و المراد بالترادف فیما روی حالة البیع فانه روی
 انه قال المرتهن امین فی الفضل قال و للمرتهن ان یطالب الرهن بدینه و یحبسه به لان حقه
 باق بعد الدین و الرهن لزیادة الضمان فلا تستمع به المطالبة و المحبس جناء الظلم

ص پس رهن بقابل آن بعد موجود شدن سبب وجوب آن خواهد شد و نیز اگر موجب اصلی آن قیمت نمی شد بهر سبب
 میشد جو اله مقیده بعین مضمون سبب بلامال آن حال آنکه باطل نمیشود زیرا قیمت آن خلف پشت بخلاف هو اله مقیده بعین نیست که باطل
 بسبب بلامال بعین نیست زیرا قیمت آن نیست مسئله هم رهون درست تر من مضمون است بکثر از میان قیمت آن و آن که در روایت
 ص و دین تر من یعنی اگر تلف شود درست تر من قیمت آن دین تر من بود و برابر باشد پس نهی صورت دین و ساقط میشود گو یا در ترجیح
 دین خود نموده و اگر قیمت آن یاده از دین باشد پس آن مقدار را امانت است و درست تر من زیرا چه ساقط شد از دین بقدر آنچه استیفاء
 آن نموده تر من آن مقدار درست و نهی صورت و باقی امانت است و اعنی را بهن ضمان آن نخواهد گرفت از تر من ص و اگر قیمت آن کمتر از دین
 باشد پس ساقط خواهد شد و دین تر من بقدر قیمت آن باقی را خواهد گرفت تر من از دین خود که را بهن تر من زیرا چه ساقط شد مالیت است و زفر الخ گفته است
 که رهون مضمون قیمت خود است پس اگر تلف شود رهون قیمت آن هزار و پانصد است و دین تر من هزار است پس نهی صورت
 آن با بقدر را بهن از تر من خواهد گرفت و دلیل وی حدیث علی است رضی الله عنه که را بهن تر من با هم و پس نهادن چندی از دین با قیمت
 رهون باشد آن یاده یا دین دلیل گیر نیست که زیاده بقدر دین رهون محبوب است و دین بود و پس آن یاده تر من مضمون خواهد شد
 مانند آنچه مقدار دین شود چون ساقط شد پس قیمت رهون بمقدار دین وضع خواهد شد و باقی را خواهد گرفت و مذکور است در روایت
 و عبد الله بن مسعود رضی الله عنه که قیمت تر من است استیفاء می است پس موجب ضمان نخواهد شد مگر در مقدار یک استیفاء می بین آن
 تواند بود چنانچه در صورت استیفاء حقیقه و آنچه زیاده از مقدار دین رهون محبوب است بجهت ضرورت است چه ممکن نیست که محبوب رهون کند
 اصل ابدن آن زیاده و در حق وجوب ضمان ضرورت نیست و مراد از حدیث علی رضی الله عنه که را بهن تر من با هم و پس نهادن یکی بدگر با آنچه
 زیاده باشد در صورت بیع و اعنی در صورتیکه فروشد را بهن رهون در دست تر من در صورتیکه بلامال و تلف شود رهون درست تر من ص
 زیرا چه در ایست از علی رضی الله عنه که تر من این است در حق زیاده مسئله هم میرسد تر من که مطالبه دین خود نماید از را بهن محبس کنند و در ایست تر من
 زیرا چه حق وی است بعد از گرفتن و اگر گرفتن بجهت زیاده ای میباید و محافظت حق وی است پس سبب آن مطالبه منع نخواهد بود و تر من

فاذا ظهر مطلبه عند القاضی بحسبه كما بيناه على التفصيل فيما تقدم واذا طلب المرتهن دينه من ماله باحضار الرهن
 لان قبض الرهن قبض استيفاء فلا يجوز ان يقبض ماله مع قيام يده الاستيفاء ولا نه بئكم الاستيفاء
 على اعتبار الهدايا في يد المرتهن وهو محفل واذا حضر الرهن بالمرتهن بالدين او لا ينتعش حقه كما تقرر حق الرهن
 تحقيقا للتسوية كما في تسليم المبيع والقرن يحضر للمبيع ثم يسلم الثمن او لا وان طالبه بالدين في غير البلد الذي تم العقد
 فيه ان كان الرهن مما لا حمل له ولا مؤنه في كونه الكسب لان الاماكن كلها في حق التسليم كما كان واحدا
 فيما ليس له حمل ومؤنه ولهذا لا يشترط بيان مكان الايفاء فيه في باب السلم بالاجماع وان كان له
 حمل ومؤهنه يستوفي دينه ولا يكلف احضار الرهن لان هذا نقل والواجب عليه التسليم بمغز القبله
 لا النقل من مكان الى مكان لانه يتخير ربه في زيادة الفرض ولو يلتزمه ولو سلك الرهن العدل
 على بيع المرهون فباعه بنقد او بشئ جاز لا طلاق الاصل فلو طالب المرتهن بالدين لا يكلف المرتهن
 احضار الرهن لانه لا قد رآه له على الاحضار وكذا اذا اجبر المرتهن ببيعة فباعه ولم يقبض الرهن لانه صار دينه
 بالبيع باصل الرهن فصار كان الرهن رهنه وهو حين ولو قبضه لا يكلف احضار لقيام البذل
 مقام لبذل لان الذي يتولى قبض الثمن هو المرتهن لانه هو العاقد فترجع الحقوق اليه

پس اگر علم شود قاضی اگر اهرن را در می بیند و حمله و نمایند بر او و آنرا بچنانچه سابق بتفصیل مذکور شد است مسئله - هرگاه
 طلب کند مرتهن این خور را باید که قاضی امر کند او را که حاضر کند مرهون ازیرا چه مرهون قبضه مرتهن بجبت استیفای مرتهن و اگر قبض کند
 مال خور را با وجود قبضه او بر مرهون که بجبت استیفای مرتهن و در صورتی که مرتهن مرهون دست او و این احتمال هنوز باقیست
 و هرگاه حاضر کند آن امر کند قاضی اهرن که تسلیم نماید و این اولایا متعین شود حق مرتهن چنانچه متعین شده است حق اهرن تا بر اثر شوق مرتهن
 چنانچه در تسلیم مبيع و ثمن چه حاضر میکند یا نه مبيع را اولاً و بعد از آن مشتری تسلیم میکند ثمن مسئله - اگر مطالبه نماید مرتهن این خور را
 از اهرن در غیر نیکه عقد مرتهن بر آن شهر کرده بود و ندانید که باشد مرهون جنس چیز نیکه بار بر واری نباید آن اونه مؤنت پس حکم این نزد
 چنانست که مذکور شد زیرا چه همه مکان حق تسلیم چنین چیز را برست و لکن اربابان مکان تسلیم آن شرط نیست و در باب سلم نزد همه علماء اگر باشد
 این جنس چیز نیکه مؤنت یا بر واری باید آن پس در صورتی که مرتهن این خور را بدهد مرتهن بکلیف داده خواهد شد یا نیکه حاضر کند مرتهن
 چه درین حالت نقل مرهون از مکانی بمکانی دیگر لازم می آید و واجبست بر مرتهن که تسلیم نماید یعنی تخلیه نماید میان اهرن مرهون مانع
 و مزاحم آن نشود و واجبست بر وی که نقل نماید مرهون از مکانی بمکانی دیگر چه درین نقل زیاد ضرر مرتهنست که او را ترهون مذکور شد
 مسئله - اگر مطالبه نماید اهرن کسی که عدلست بر اینکه بفروشد مرهون را و بفروشد آنکس مرهون انبقد یا بنسبه پس این جایزست
 زیرا چه امر اهرن بفروختن آن مطلق بوده است و قید نبوده است پس اگر طلب کند مرتهن این خور را در صورتی که مرتهن داده نمیشود
 او را که حاضر کند مرهون آنچه در صورتی که مرتهن آن مقدور روی نیست و همین حکمست و قید که مرتهن مرهون را بفروشد و مرتهن
 و فروخت مرتهن آنرا و قبض نکرد ثمن آنرا یعنی چه خواهد کرد قاضی بر اهرن که او را کند و این مرتهن را بی آنکه کلیف داده شود مرتهن یا نیکه
 حاضر کند مرهون آنچه آن مرهون بسبب فروختن آن با مر اهرن مبدل بدین گردید است پس گویا اهرن خود کرده است ثمن آنرا که در دست
 و اگر قبض کند مرتهن ثمن آنرا در صورتی که مذکور شد کلیف داده خواهد شد یا نیکه حاضر کند آن ثمن آنچه آن ثمن بل مرهونست پس قاضی تمام مقام
 مرهون خواهد شد ولیکن باید نیست که در صورتی که مرتهن مستحق قبض ثمنست چه او عاقدست و مستحق قبضه و مرتهن را چنان خواهد شد

و كما يكلف حضار الرهن لاستيفاء كل الدين يكلف لاستيفاء بقية الدين قد حل لاحتمال الاملا له
ثم اذ قبض القن يصر باحضار الرهن لاستيفاء الدين لقيامه مقام العين ومن اخلاف ما اذا اقتل
رجل العبد الرهن خطأ حتى قضى بالقيمة على عاقلة في ثلاث سنين لم يجبر الرهن على قضاء الدين
حتى يحضر كل القيمة لان القيمة خلف عن الرهن فلا بد من احضار كلهما كما لا بد من احضار
كل عين الرهن وما صارت قيمة بفعله وفيما تقدم صار ديناً بفعل الرهن فلهذا افترقا
ولو وضع الرهن على يد العدل وامران يودعه غير لا ففعل ثم جاء المرتهن يطلب دينه
لا يكلف احضار الرهن لانه لم يصر عليه حيث وضع على يد غيره فلم يكن تسليمه في قدرته
ولو وضعه العدل في يده من في عياله وغاب وطلب المرتهن دينه والذي في يده يقول اى دعنى
فلان ولا ادري لمن هو يجبر الرهن على قضاء الدين لان احضار الرهن ليس على المرتهن لانه لم يقبض
شيئاً وكذا اذا غاب العدل بالرهن ولا يدرى اين هو لما قلنا ولو ان الذي افادعه العدل
مسئله - چنانچه تكليف داده ميشود مريض باحضار مريض قتيكه استيفاء نمايد جميع دين و در اینجا چنانچه تكليف داده ميشود باحضار آن قتيكه استيفاء
نمايد بعض مريض در صورتیکه عیاد آن سید باشد زیرا چه در احضار آن هیچ ضرورتی نیست و همچنین خاطر این حاصل میشود و از احتمال
تلف آن مریض میگردون ولیکن تسلیم نخواهد کرد آنرا بر این مگر بعد از استيفای جميع دين و اگر فروخته باشد مریض او قبض
کرده باشد بجای آنرا تکليف داده خواهد شد باحضار بجای آن وقت استيفای بعض مريض نیز چنانچه تكليف داده ميشود باحضار مریض
در صورتیکه موجود باشد زیرا چه بجای مریض قائم مقام مریض است و باید دانست که اگر بخلاف قتل کند کسی بنده مریض او حکم کند قاضی قیمت
بر عاقله قاتل که او کند آنرا در مدت سه سال پس نیصوت جبر کرده نمیشود بر این که او نماید و مریض آن مگر بعد از آن که حاضر کند مریض
جميع قيمت آن بنده را زیرا چه قیمت آن بنده در نیصوت خلف و عوض آن بنده است که مریض او پس در وقت که حاضر کند جميع قيمت
چنانچه ضرورت است که حاضر کند جميع مریض مریض اگر موجود و مقدور بر نیصوت آن بنده مریض فعل این مبدل قیمت نگردیده است
و در صورت سابق و اعنی در صورتیکه فروخت مریض مریض او با مریض قبض شمس آن مریض عین مریض فعل این مبدل این
گردیده است و چه او سلسله کرد است مریض او بر فروختن آن مریض پس شری و انفع شد میان این مریض و اندو او اجب شد و اینجا
که حاضر کند قیمت بنده مریض او در صورت سابق و اجب نیست که حاضر کند مریض مریض او بجای آنرا چه قبض آن مریض است و سلسله
اگر نخواهد این مریض او در وقت عادلی و امر کرد ویرا که در وقت سپار و آنرا بدست غیر مریض پس مریض او عمل کرد آن در عادل بعد
طلب کرد مریض این مریض او پس در صورت تکليف داده خواهد شد بخون که حاضر کند مریض او چه او این داشته نشده است بر این مریض اندو شده
در وقت غیر وی پس احضار آن مقدور نیست و اگر در وقت مذکور آن در عادل مریض او در وقت یکی از عیال خود گذارنده غائب شد
و بعد از آن طلب کرد مریض این مریض او آن که مریض او است میگوید که دعیت نخواهد است نزد من فلان مریض اندو که این دعیت
از آن قیمت پس نیصوت جبر کرده خواهد شد بر این که او نماید و مریض مریض او در وقت احضار مریض او بر مریض اجب است چه در وقت
قبض نکرد است هیچ چیز از همین حکم است و قتيكه غائب شود در عادل و بر مریض او نیز همراه خود معلوم نشود که او بکاست

بحقته و لا بطل كله لان الرهن جعل كانه ما و لا على الباقي و يمنعه التسليم لكن الرهن اذ متاعه
في الدار المرهونة و كذلك متاعه في الوعاء المرهون و يمنعه التسليم الدابة المرهونة التحمل عليها
فلا يتم حتى يلقي الحمل لان شاعل لها بخلاف ما اذا رهن الحمل دونها حيث يكون رهنًا تامًا اذ دفعها اليه
لان الدابة مشغولة به فصار كما اذا رهن متاعا في دار او وعاء دون الدار او الوعاء بخلاف ما اذا رهن
سراجا على دابة او لجاما في راسها و دفع الدابة مع سراج و اللجام حيث لا يكون رهنًا حتى ينزع منها ثم يسلمه اليه
لان من توابع الدابة بمنزلة الثمرة للتخليل حتى قالوا لا يخل فيه من غير ذلك **قال** ولا يصح الرهن بالامانات
كالودائع و العواري و للمضاربات و مال الشركة لان القبض في باب الرهن قبض مضمون فلا بد
من ضمان ثابت ليقع القبض مضمونًا و يتحقق استيفاء الدين منه و كذلك لا يصح
بالاعيان المضمونة بغير ما كالمبيع في يد البائع لان الضمان ليس بواجب
فانه اذا اهلك العين لم يضمن البائع شيئًا لكنه يسقط القرض و هو حق البائع فلا يصح الرهن

بقدره و ان اخرج الرهن من قبضه و ستره من قبضه و تقسيمه و خواهد شد و ديني و برانچه باقی ماند و بر قیمت آنچه حق و دیگر بر آید پس آنچه رسد بابت
ساقط خواهد شد از دین و بقدر آن آنچه ستر حق و دیگرست باقی خواهد ماند و دین بر ذمه رهن ص و اگر باقی آن چنان باشد و چنانچه حق و دیگر بر آید
بناظره و ص سراسر پس نیصوت عقد برهن بطل خواهد شد مطلقا زیرا چه عقد برهن اقل نیست و نیصوت مگر برانچه باقی ماند بعد از حق و دیگر
قابل گرو نیست و باید نوشت که چون این یا متاع او و خانه که گروشته است آن مانع تسلیم نیست و اعنی اگر گرونده خانه را و خود یا متاع
او در آن خانه باشد پس و امیکه بیرون نشود یا بیرون کن متاع خود را تسلیم آن است و تر متحقق میشود لهذا اگر تلف شود آن خانه در نیجات تر متاع
آن نخواهد شد ص و همچنین بودن متاع او در ظرف مرهون مانع تسلیم نیست و همچنین باریکه بر پشت ستور مرهون منع میکند تسلیم پیش برهن
و نیصوت تمام میشود مگر بعد از آنکه بیرون آن بار از پشت ستور زیر آنچه آن ستور مشغول میشود آن بار بخلان آنکه گرو کند یا باره ستور چه
عقد برهن نیصوت صحیح است و آن بار مرهون میشود و قتیکه تسلیم کند رهن بر تر آن ستور که بر آن بارند گروست زیرا چه ستور مشغولست بآن بار
مانند آنکه اگر گرو کند متاعی که در خانه یا در ظرف نهاد است نه خانه و ظرف بخلان آنکه گرو کند زمین که بر پشت ستورست یا گام که در دکان
است و تسلیم نماید آن ستور یا بازین گام چه این گرو صحیح نیست مگر و قتیکه جدا کند زمین گام از پشت و همان ستور و بعد از آن تسلیم نماید آن
بدست تر ترن زیرا چه این چیز تابع ستور بمنزله تر تر است لهذا گفته اند فقها که این چیز یا در ستوریکه در دکان بر پشت ستور باشد داخل میشود
در عقد برهن چون اگر آن ستوریکه گروشته شود ستور ناگه مستلزم صحیح نیست گروشته ترن بمقابل مانعها چون دخت و عاریت حامل مضاد
و مال شرکت و اعنی اگر امانت سپارد مالی او دست کسی بمقابل آن گرو و بگوید از وی صحیح نیست ص زیرا چه قبض مرهون موجب ضمانت
و اعنی اگر تلف شود دست ترن قوط میشود و ضمان آن ترن و بمقابل مرهون ص پس ضرورتست که ثبات شود بر ذمه رهن چیزیکه موجب
ضمانت تا بمقابل آن قبض مرهون موجب ضمان شود عند التمسک بر ترن استیغای و دین می متحقق شود از آن و و ضمانت با ضمانت نیست
ص سله صحیح نیست گروشته ترن بمقابل عینیکه مضمون نیست چون میگوید که این گام مرهون دست باریکه است پس اگر خواهی بترستی که گرو بگذری
از دکان بآن صحیح نیست زیرا چه قبض مرهون موجب ضمانت است و باریکه آن گام مرهونست و باریکه آن گام مرهونست و باریکه آن گام مرهونست و باریکه آن گام مرهونست

فی تحقیق الاستیفاء من حیث المال وهو المضمون علی ما مر قال والرهن بالمبیع باطل ما بیننا ان غیر مضمون بنفسه فان ملک ذهب بغیر شیئی لانه لا اعتبار للبطل فبقی قبض ابا ذنه وان هلاک الرهن بقهن المصدف وراس مال السلم فی مجلس العقد تم الصیون والیسلم وصار الرهن مستوفیا لیدینه للتحقق القبض حکما وان اقر قاضی ملاءک الرهن بطیلا لقوات القبض حقیقه وحکما وان هلاک الرهن بالسلم فیه بطل السلم بهلاکک ومعناه لانه یبصر مستوفیا للسلم فیه فلم یبق السلم ولو تفاسخ السلم وبالسلم فیه رهن لیکون ذلک رهنا براس المال حتی یجسه لانه به له فصار کالمغضوب اذا هلاک وبه رهن لیکون رهنا بقیمته ولو هلاک الرهن بعد التفاسخ یهلك بالطعام المسلم فیه لانه رهن به وان کان محبوسا بغیر کمن باع عبدا وسلم المبیع واخذ بالثمن رهنا ثم تقایلا البیع له ان یجسه لانه لیس لان الثمن به له ولو هلاک المرهون یهلك بالثمن لما بیننا وکذا المشتري عبده الشراء فاسدا وادی ثمنه له ان یجسه لیستوفی الثمن ثم لو هلاک المشتري فی یوم المشتري یهلك بقیمته پس تحقیق خواهد شد استیفاء از روی مالیت قبض مرهون بحیث مالیت موجب ضمانت و باعتبار حدیثی است چنانچه بیان آن بالا گشته و مرین بمقابل بیع بللست زیر اچ میبایست پس اگر تلف شود هیچ تاوان لازم نمی آید زیرا چه بلل اعتبار نیست پس از خواهر قبض زن آن پس اگر تلف شود مرهون بمقابل بیع مرین یا بمقابل اسل سلم و مجلس عقد پس تمام میشود عقد مرین و عقد سلم و مرین که باقی گویا استیفاء حق نمونو زیر اچ قبض مرهون و اسل سلم تحقق شد حکما و اسل سلم بطل شد مرین و عقد سلم بسبب تلف شدن مرهون ص و اگر جدا و تفرق گشتند هر دو باقی و مشتری پیش از تلف شدن مرهون پیش نیفتد باطل شد عقد مرین و عقد سلم بسبب تلف شدن مرهون و اسل سلم یافته نشدند حقیقه و نه حکما در مجلس عقد و آن شرط است و اگر تلف کرد و مرهون بمقابل سلم فیه تمام میشود عقد سلم و باقی نمی ماند بسبب تلف شدن مرهون و مرین که با سلمت گویا استیفاء سلم فیه نمونو یافت آنرا پس سلم باقی نماند مسئله ۱۲ اگر فروخ نماند عقد سلم را در صورتیکه بمقابل سلم فیه فروخته شده است پس آن مرهون فروخته میشود بمقابل اسل سلم که فروخته شد و آن را ب سلمت انیکه استیفاء و اسل سلم نماند زیرا چه اسل سلم بدل سلم فیه است پس نماند آن بلکه اگر مضروب تلف شود و حال آنکه بمقابل آن فروخته شده است پس آن مرهون نیفتد فرو میشود بمقابل قیمت مضروب اگر تلف شود مرهون بعد از آنکه فروخته شد عقد سلم را پس تلف خواهد شد بمقابل سلم فیه که گذرم است مثلا پس با سلم لاحق مطالبه آن باقی نخواهد ماند و گویا با سلم یافت و قبض نمونو کند مذکور بسبب تلف شدن مرهون بمقابل آن اگر چه آن مرهون فروخته و بمقابل اسل سلم پس واجب است بر با سلم که باید با سلم ایمل کند مذکور که بود بر سلم و اسل سلم و اگر چه آن کبیر اسل سلم از و ص مانند آنکه اگر فروخت کسی بنده را و تسلیم بیع نمونو کرد و گرفت بمقابل ثمن چیز بر او بعد از آن قاله نمودند میر سلفی که مجلس مرهون بحیث و اسل سلم گرفت و بیع زیر اچ ثمن بلل بیع است و اگر در بیعت تلف شود مرهون دست باقی بماند سقوط ثمن خواهد شد یعنی گویا ثمن یافت باقی پس واجب است بر او که بدین شکل ثمن بمشتری بعد از آن کبیر بیع را از دست ص چنانچه بیان آن بالا گشت و همین حکم است اگر خرید کسی بنده را بشتری فاسد داد و کند ثمن آنرا میر سلفی که مجلس کند آن بنده را بر او استیفاء ثمن در بیعت اگر تلف شود بنده مذکور دست مشتری تلف شود قیمت آن غیر از ثمن مشتری که او پس قیمت آن از ثمن

الحکم

قال ولا یجوز لمن الحجر والمدبر والمکاتب واکم الولدان حکم الرحمن ثبوت به الاستیفاء ولا یحقق الاستیفاء من هؤلاء لعدم المالیة فی الحجر وقيام المکاتب فی الباقین ولا یجوز الرحمن بالکفالة بالنفس کذا بالقصا فی النفس وما دونها لتعذر الاستیفاء بخلاف ما اذا كانت الجناية خطأ لان استیفاء الاثنین الرحمن ممکن ولا یجوز الرحمن بالشفعة لان المبیع غیر مضمون علی المشتري ولا بالعبد المجانی والعبد المذنبان الما ذون لانه غیر مضمون علی المولی فانه لیس ملک لا یجب علیه شیء ولا باجزة الناحية والمغنیة حتی لو ضاع لم یکن مضمونا لانه لا یتقابل به شیء مضمون ولا یجوز للمسلم ان یرهن خمتا او یرتقنه من مسلم او ذمی لتعذر الایفاء والاستیفاء فی حق المسلم ثم الرهن اذا کان ذمیة فانضم مضمون علیه للذمی کما اذا غصبه وان کان المرتهن ذمیة لم یضمه للمسلم کما لا یضمها بالغصب منه بخلاف ما اذا اجره ذمیة فیمابینهم لا ضمان مال فی حقهم اما المیة فلیست بمال عند موفایح رضاء وانها فیما بینهم کما لا یجوز فیما بین المسلمین ولو اشترک عبدا ورهن بینه عبدا او خلا وشاة مذبوحه ثم ظهر العبد محررا والخل محررا والشاة میة فالرهن مضمون

مسئله ۱۱ جائز نیست گردوشتن جرید بر دو مکاتب ام ولد دیر اچہ مقتضای عقد من ثبوت قبضه بر متین بجهت استیفای دین خود و استیفای متحقق نمیشود از قبضه آنجا که مذکور شد باینکه مانع استیفای ذرات التماس جوست چه بر مال نیست و فروختن جرید بر دو مکاتب ام ولد جائز نیست

مسئله ۱۲ جائز نیست گردوشتن بمقابل کفالت بنفس و اعنی حاضره ضامن ص و همچنین جائز نیست گردوشتن بمقابل حصان من نفس مردار و ان نفس بر اچہ استیفای حق از مردیون نیست و تا ممکن نیست بخلاف آنکه اگر باشد جنایت بخلاف بر اچہ و نیستی استیفای دین از مردیون ممکن نیست **مسئله ۱۳** جائز نیست گردوشتن بمقابل حق شفعه و باینکه طلب گردوشفعه اوقا حکم گردوشفعه برای او طلب گردوشفیع از مشتري که گردود بمقابل خانه حق شفعه بان تعلق دارد پس این گردوشفیع ص بر اچہ مبیع و دست مشتري مضمون است و اعنی خانه مبیع که دست مشتريست اگر تلف شود دست وی ضمان آن بر ولازم نمی آید و گردوشتن جائز نیست گردوشتن بمقابل چیزی که موجب ضمان ص **مسئله ۱۴** جائز نیست گردوشتن بمقابل بیکه جنایت کرده و نه بمقابل بنده مدیون و ان بر اچہ این دو مضمون نیست بر مولای خود چه اگر مالک شود هیچ چیز واجب نمیشود بر مولای آنجا **مسئله ۱۵** جائز نیست گردوشتن بمقابل جرت زن فوج که و نه بمقابل جرت زن مغنیة و اعنی سرود کنند و ص پس اگر گردودار و در نیستی و تلف شود دست و متین ضمان آن بر ولازم نمی آید چه آن چیز که در مقابل آن گردود و مضمون نیست **مسئله ۱۶** جائز نیست مردمان آنکه گردودار و گردوگیر و غمرا از دست مسلمان و نه از دست ذمی بر اچہ تعذیرت در حق مسلمان ایفاء و استیفای دین از آن محمدا اگر را هر آن فی موباشد و مرد متین مسلمان پس خمر و دست مرد متین مضمون است و اعنی اگر ضائع گردوشتن و ضمان خواهد ادا و ص چنانچه در موت غصب آن اگر مرد متین موباش و مرد مسلمان ضمانت شود و مرد متین ص پس ضمان آن نخواهد داد مسلمان چنانچه ضامن نمیشود غاصب و متیکه غصب کند خمر مسلمان بخلاف آنکه اگر را برن مرد متین و ذمی باشد چه ضمانت در حق آن خواهد ادا و پس مال نیست نزد آنانیز لکن جائز نیست گردوشتن گردو گردوشتن مرد در میان آن خنیز چنانچه جائز نیست میان مسلمانان **مسئله ۱۷** اگر خرید کسی بنده را یا سرکه را یا گوشتی مذبوحه را و گردوشتن چیزی را بمقابل ثمن آن بعد از آن ظاهر شد که بنده مذکور جرت و سرکه مذکور خمرست و گوشتی مذکور مردار است پس مردیون نمیشود تمام مضمون است

لأنه رهنه بدين واجب ظاهر وكذا اذا قتل عبدا ورهن بغيره رهنه حرمه على
ظاهر الرواية وكذا اذا اصابه على الكاخر ورهن بخاصة عليه رهنه ثم تصادق ان لا دين فالرهن مضمون
وعن ابي يوسف خلافه وكذا اقياسه فيما تقدم من رهنه قال ويجوز للاب ان يرهن بدين عليه عبدا
لأنه المبيع لأنه يملك الايداع وهذا النظر في حق العبيد منه لأنه قيام المهر بن حفظه ببلغ خيفة الغرامة ولو
يملك مضمون ناو الوديعة لتلك امانته والوصي بمنزلة الاب في هذا الباب لما بينا وعن ابي يوسف وزفراج
انه لا يجوز ذلك منهما وهو لا يماس اعتبارا بحقيقة الايلاء ووجه الفرق على الظاهر هو الاستحسان ان حقيقة
الايلاء انزاله ملك الصغير من غير عوض يقابل في الحال وفي هذا نصيب حافط ماله ناجزا مع بقاء ملكه في غير الفرق
واذا جاز الرهن يصير المهر مستوفيا دينه لو ملك في يده ويصير الاب الوصي موفيا له بغيره للصبي لأنه فحق فيه بآله
وكذا لو سلف المهر بن على بيعه لأنه لو كبل بالمبيع وما يملكه قال اصل هذه المسئلة البيوع فان الاب اذا ابيع مال الصبي
من غير انفسه جاز وقع للمقابلة وبغيره للصبي هذا عندنا في رهنه للمقابلة وكذا في البيع والبيع نظير البيوع نظر الاعاقبة من حيث هو
زیرا چه که در وقت آنرا مقابل میگیرند بابت از وی ظاهر و همچنین وقتیکه قتل کنند بنده را و گردار و مقابل قیمت آن چیز را و بعد از آن
ظاهر شود که بنده مذکور درست و اینهمه که مذکور شد ظاهر و ایت است و همین حکم است و وقتیکه مسلم نماید بر یک چیز از دین مدعی بعد از آنکار آن
و گردار و مقابل آن چیز را و بعد از آن تصدیق یک دیگر کنند و اتفاق نمایند بر اینکه دین بنویسند پس هر دو نیت میفروشند و از ابو یوسف
مرویت خلاف آنچه مذکور شد در این مسئله و همین مطابق قیاس است و در جمیع صورتها که سابق از این مسئله مذکور شد از فصل این مسئله ۳۰-
جائز است پدر را که گردار و مقابل بنیکه بزمه و دوست بنده پس خوراکه صغیر است زیرا چه جائز است که و دیت سپارد آن او این گردوشتن
مهر ترست و در حق صغیر از پدر مال او کسی بطریق و دیت بجهت آنکه مرتن بسبب و نمان محافظت مرهون یا در تر میاید از محافظت تو
و دیت را و بجهت آنکه مرهون اگر تلف شود ضمان آن لجب میشود و دیت اگر تلف گردد و هیچ ضمان لازم نیست و وصی بمنزله پدر درین باب
بجهت آنکه تصرف مذکور مانع است صغیر از ابا یوسف و زفریح مرویت که آن جائز نیست نه از پدر و نه از وصی همچنین است زیرا چه گردار و
دیکم او اگر و دیت و اگر او کند پدر یا وصی دین خود را از مال صغیر جائز نیست و همچنین گردوشتن نیز جواب صحت آن نیست که در وقت
او گردوشتن از مال صغیر ازل میشود ملک صغیر غیر عوض فی الحال و در صورت گردوشتن بر پا گردن نگاهان است بجهت مال صغیر فی الحال
مع بقای ملک وی پس حق واضح شد میان هر دو صورت و قیاس آن بر او ای دین نیست و هر گاه جائز است عقد بر پس مرتن مستوفی
و قایلین نج و میگرد و اگر مانع گرد و مرهون بود و او ایشود و در پدر و وصی هر دو ضامن آن میشوند بجهت صغیر زیرا چه او ایشود
و دین خود را از مال او همچنین جائز است اگر پدر و وصی اکر کنند مرتن بفر و حق آن را چنانچه از مرتن بکیل به بیع کردن و وصی و پدر نیز
میرسد که بفر و شد مال صغیر را و قضا گفته اند که این مسئله مبتنی بر مسئله بیع است چه پدر و وصی وقتیکه بفر و شد مال صغیر ابد است
و آن خود بمقابل دین خود جائز است و مقاصد میگرد میان مرتن و دین پدر و وصی ضامن آن مال میشوند برای وصی و ابو یوسف و محمد
و زو ابی یوسف مقاصد واقع نمیشود و همچنین اختلاف است در صورتیکه بفر و شد و کیل باقی مال در ابد است کسی که بود و دین خود
پدومه و کیل مذکور و عقد مرهون نظیر عقد بیع است بنظر عاقبت کار زیرا چه در هر دو عقد او دین خود را میفروشد مال صغیر ضامن آنست

درجه به فی مال الالب لانه مضطر فیة لحاجة الی احياء ملكة فاشبهه معین الرهن وكن اذا اهلك قبل ان یفكلك لان الالب
یصلو قاضیا دینه بما له فله ان یرجم علیه ولو رهنه بدین علی نفسه و بدین علی الصغیر جائز لانه علی امر من جائز فی مالک
ضمین الالب حصته من ذلك للولد لایفائه دینه من مال هذا المقدار و كذلك الوصی لکذا الجذاب الالب اذا لم یکن الالب ووصی الالب لو رهن
الوصی متاعا لیتیم فی دین استدانه علیه وقضی المرتهن ثم استعادة الوصی الحاجة الیتیم فضاغ فی ید الوصی فانه خرج من الرهن فله ان
من مال الیتیم لان فعل الوصی كفعله بنفسه بعد البلوغ لانه استعاضا بالحاجة البصر و احكم فیة هذا علی ما بینة ان شاء الله تعالی و المال
دین علی الوصی معناه هو المطالب به ثم یرجم بذلك علی العبی لانه غیر متعین فی هذا الاستعاضة اذ هی حاجة العبی لاستعاضة بالحاجة
نفسه فنه للعبی لانه متعین اذ لیس له ولاية الاستعمال فی حاجة نفسه و لو غصبه الوصی بعد ما رهنه فاستعمله بالحاجة نفسه حق
هذه فالوصی ضامن بقیته لانه متعین فی حق المرتهن بالغصب والاستعمال و فی حق العبی بالاستعاضة فی حاجة نفسه فمقضى به
لیدین ان كان قد حل فان كانت قیمته مثل الدین ادا الی المرتهن ولا یرجم الی الیتیم لانه وجب للیتیم علیه مثل ما
وجب له علی الیتیم فالقیما قصاصا وان كانت قیمته اقل من الدین ادا فی حق الدین و ادا فی حق الیتیم و ادا فی حق الیتیم
پس نخواهد گرفت آنرا از مال پدر یا چهره دست پسر او اگر دین برین گویا و محتاج ست بانیکه خلاص گرداند از مال خود از دست مرتهن باشد و اگر
دهند و مرهون و اعنی اگر عاریت دهد کسی چیزی را تا اگر کند آنرا مستعیر و گرداند آنرا مستعیر نزد مرتهن مقابل بانیکه بر دهنه و بپوشد
آن کسی که او کند دین مستعیر و بگوید آنرا مستعیر زیرا چه آن کس محتاج ست بانیکه خلاص کند چیز خود را از دین مرتهن چنانچه بیاض و بپوشد
اگر تلف شود مرتهن بشیرانگه او کند پسر دین پدر او خلاص کند مال خود را که مرتهن خواهد گرفت آنرا از مال پدر یا چهره دست و بیعت او اگر دست او در
از مال پسر است که بگوید از مال پدر مسئله اگر گرداند پدر متاع یا بگوید مقابل بانیکه بر دهنه و بپوشد و مقابل مرتهن من جائز است و بپوشد
بر پدر و امر که آن پدر و جانشین پس اگر تلف شود مرهون بیعت ضمان آن خواهد بود پدر بقدر حصه خود بر پسر و بپوشد آنکه او اگر دست او بپوشد
و بیعت در از مال پسر بر مرتهن قیاس و می بدهد معنی پدر و بپوشد و قتیکه موجود نباشد پدر و وصی پدر مسئله اگر خرید کرد وصی طعام و اجبت
یتیم بانیکه دین شد بجای آن بر دهنه و بپوشد و گرداند وصی متاع یتیم را مقابل مرتهن که و قبض کرد آن مرتهن بعد از ان عاریت گرفت آنرا
وصی از مرتهن بجهت حاجت یتیم و منافع شد و دست وصی پس خارج میشود آن متاع از عقد مرتهن ضمان آن بزرگترین از دهنه می آید زیرا چه فعل وصی بپوشد
فعل یتیم است بعد از بلوغ آن چه وصی بجهت حاجت او عاریت گرفته بود و بیعت مرتهن حکم ست چنانچه بیان آن خواهد آمد و ان شاء الله تعالی
و دین که بر دهنه یتیم بحال خود خواهد ماند و صاحب مرتهن طلبه آن از وصی خواهد کرد و او او خواهد کرد و بعد از ان خواهد گرفت آنرا از یتیم
زیرا چه وصی تعدی نکرده است و عاریت گرفتن آن چه این بجهت حاجت یتیم بود و اگر عاریت بگیرد آن وصی بجهت حاجت خود پس بیعت
ضمان آن خواهد بود و یتیم چه او تعدی نکرده است و بیعت مرتهن سبب آنکه غیر سدا و را که استعمال نماید آن او حاجت خود و اگر غصب کرد آن وصی
بعد از گردوشتر آن استعمال نمود آن او حاجت خود حتی که تلف شد نزد او پس وصی و بیعت مرتهن ضمانت قیمت آن از پدر یا چهره
گرداند و در حق مرتهن بجهت غصب و در حق یتیم سبب استعمال آن حاجت خود پس خواهد گردید و دین مرتهن اگر رسیده باشد و سدا و آن پس اگر
قیمت آن مثل دین باشد به پدر یا بزرگترین بگیرد آن از مال یتیم زیرا چه واجب است بر و بیعت مرتهن بجهت یتیم مثل آنچه واجب شد
بر یتیم برای و پس ملکه خواهد شد و اگر قیمت آن کمتر از دین باشد او کند بعد از قیمت آن بزرگترین او کند باقی را از مال یتیم

لان الضمیت علیهم قد رقیقه لا غیر وان كانت قیمه الوهن اکثر من اللین اذ یقدوالین الی الیهی واهمل للینیمان
 کان لم یحل الدین فالقیمه وهی لانهم ضامن للتمتع بقویة حق المصغر فکون رهناعنده ثلثه اقل الاجل کان الجواب
 التفصیل الذی فصلنا له ولان عصبه واستوله حاجه الضعیف حی اهلك فی یدیه یفقد الحق للتمتع ولا یفقد حق الضعیف لان استعلاء
 حاجه الضعیف الیس بتحق مکن الاخذ لان له ولایة اخذ مال الیتیم وهذا قال فی کتاب الاقرار اذا اقر الالب او الوصی بعصبه مال الضعیف
 لا یلزمه شیء لانه لا یتصور عصبه لما ان له ولایة الاخذ فاذا هلك فی یدیه یفقد حق التمتع یاخذ به دینه ان کان قد حل ویرجع
 الوصی علی الضعیف لانه لیس بمنفعة بل هو عامل له وان کان لم یحل یكون رهناعنده الموتی ثم اذا حل الدین یاخذ دینه منه ویرجع الوصی علی
 الضعیف بدلی لما ذکرنا **قال** ونحو رهن الدراهم والدنانیر والملیل والموزون لانه یحقق الاستیفاء منه فکان محلاً للرهی فان هکذا
 بحسبها فهاکذا هکذا من الدین وان اختلفا فی الموحدة لانه لا معتبر بالحدود عند المقابلة بحسبها وهذا عند الی حقیقه
 ان هکذا یدیه مستوفیاً باعتبار الذین دون قیمه وهذا یمشی قیمه من خلاف حسبه ویکون رهناعنده و فی الجماعه الضعیف فان هو یوق
 فیه ذنبه عشره فاعینه لافناء هو مایه قال رضی الله عنه معناه ان تكون قیمته مثل ذنبه واكثر هذا الجواب الوجهین بالانقاف

زیرا چه موجب بود که باین مقدار قیمت نقطه و اگر قیمت آن یاده از دین باشد بد مقدار دین بمرتب باب او دین یاده که باقی مانده قیمت
 و اگر بیا و او دین یاده باشد پس قیمت قیمت دین چه و می فرست بر ای مرتبه باینکه قیمت گرفته است حق ویرا که ثابت است
 پس باینکه قیمت آن مبرور نزد مرتبه بعد از آن قیمت بیا دین پس حکم آن چنانست که مذکور شد تفصیل و اگر عصب کرد آن او مستوفی مال
 کرد آن او عادت قیمت حتی که تلف شد و دست و می پس قیمت ضامن اگر بید و می بجهت حق مرتبه بجهت حق قیمت زیرا چه استمال آن متاع
 بجهت حاجت قیمت نقدی و حق او همچنین گرفتن آن نزد مرتبه زید حق قیمت نقدی زیرا چه و می امید که گیر مال مستوفی مال و لکن گفته است
 محمد رح در کتاب اقرار و قسکه اقرار کند پدر یا وصی باینکه عصب کرد ندال صغیر را هیچ چیز را نه لازم نماید زیرا چه مستوفی عصب زینها
 بجهت آنکه مزینها را ولایت گرفتن مال صغیر پس موت مذکوره و می ضمان آن خواهد بود و مرتبه او خواهد گرفت مرتبه آن ابعوض من خود
 اگر بیا و آن سیده باشد و بعد از آن خواهد گرفت آن و می از مال قیمت زیرا چه و در قیمت چه تعدی کار کرده و حق قیمت ملک عمل کرده است
 و اگر بیا و او نهی یخ سیده باشد پس ضمانت خواهد بود و دست مرتبه بعد از آن هرگاه بیا و او نهی ابد سید خواهد گرفت و دین خود را از ضمانت
 و بعد از آن خواهد گرفت و می آن از مال قیمت زیرا چه او تک کار کرده و حق قیمت مسئله سه بجا نیست که و دست مرتبه و دینا و هر چه قیمت
 و مؤون باشد زیرا چه تهیای دین این چیز را تحقق میشود لکن قابل گردد استن پس اگر گرفته شده شد یکی از این چیز یا مقابل قیمت
 آن تلف شود و مرتبه پس قاطع خواهد شد و دین مقدار آن اگر مبرور باشد یا که از آن اگر مبرور باشد یا دین از مقدار دین پس ساقط خواهد
 جمیع دین اگر چه یکی جدید باشد و دیگر و می زیرا چه و و قسکه عصب بل غیر و صفت جود مقبر نیست آنکه مذکور شد نزد اجماعیه است
 زیرا چه نزد او و در قیمت مرتبه تنفی دین و می شود باعتبار وزن آن باعتبار قیمت آن و صاحبین و موت مذکوره ضامن ابد شد مرتبه
 مبرور اگر از خلاف غیر آن باشد آن قیمت گرفته خواهد بود و دست مرتبه بجا می مبرور اول که ضامن شده است و در و صغیر مذکور است که اگر
 کرد و کسی ابرقی فقره را که وزن آن مقدار و دست مقابل دین و در و ضامن شد آن ابرقی و دست مرتبه پس قیمت ساقط میشود
 جمیع دین که در دست قال من انیکم نزد همه حکما کما است و و قسکه قیمت آن ابرقی نیز برابر وزن آن باشد یا زاده

لأن الاستيفاء عند اعتبار الوزن وعند ما باعتبار القيمة وهي مثل الدين في الأول فلا زيادة عليه في الثاني فيصير بقدر الدين مستوفيا فان كانت قيمته اقل من الدين فهو على خلاف المذكور لهما أنه لا وجه الى الاستيفاء بالوزن لما فيه من الضرر بالمرتبه ولا الى اعتبار القيمة لا يودي الى الربو اضربنا الى التضمين بخلاف الجنس لينتقض القبض ويجعل مكانه ثبوته ملك وله ان الجوده ساقطة العبرة في الاموال الربوبية عند المقابلة بنفسها واستيفاء الجيد بالردى جائز كما اذا تجوز به وقد حصل الاستيفاء بالاجتماع ولهذا يحتاج الى نقضه ولا يمكن نقضه بايجاب الضمان لانه لا بد له من مطالب و مطالب وكذا الانسان لا يضمن ملك نفسه وبتعذر التضمين يتعذر للنقض وقيل هذا من ربيعة ما اذا استوفى الدين من مكان الجيد فهل كنت تعلم بالزيادة وهو معروفا

زیر آنچه واجب فی حق مستوفی و غیر مستوفی و مستوفی با اعتبار وزن و مستوفی با اعتبار قیمت و آن را بر وزن و مستوفی اول و مستوفی دوم پس مستوفی مستوفی با اعتبار وزن و مستوفی با اعتبار قیمت آن کمتر از مقدار دین پس نیست و اختلاف است اعنی نزد اجماعی مع ساقط خواهد شد جمیع دین مرتهن مستوفی و دین خود خواهد شد با اعتبار وزن و مستوفی با اعتبار قیمت آن که از خلاف جنس است و اگر مستوفی آن قیمت نزد مرتهن دین بر محال نخواهد بود دلیل صاحبین در نیویست نیست که اگر گفته شود که مرتهن استیفای میخ در دین اعتبار وزن اعتبار و وصف جوت کرده نشود پس این معقول نیست چه در آن مرتهن است بسبب آنکه حق او که در وصف جوت است فوت میشود و اگر قیمت جوت اعتبار کرد نشود باینکه بعضی آن نیز غیر قیمت داده شود پس این نیز معقول نیست چه در نیویست ربوا لازم میشود پس است که مرتهن ضامن شود و قیمت آنرا که از خلاف جنس نیست تا که منتقض گردد قبض اصل مرتهن آن قیمت قائم مقام آن شود و بعد از آن مالک آن ابریق خواهد شد مرتهن بسبب آن که دلیل اجماعی نیست که اعتبار وصف جوت ساقط است و ادوال بومی قتی که مقلد شود بانجنس خود و استیفای جید بعضی روی باینکه چنانچه در مستوفی که ساقط نماید او کند بعضی روی جید او در مستوفی مذکور بسبب تلف شدن آن استیفای حاصل شده است باتفاق همه علمای ما که اجماع است بقبض آن قبض که در حکم استیفایست و ممکن نیست نقض آن باینکه وجوب کرده بر مرتهن همان ریچه ضرر است بحسب ضمانت و کس که مطالب گیر مطالب مقنونیست که از این مطالبان شود مرتهن ریچه هرگاه استیفای دین متحقق شد پس گویا مرتهن را اگر دین را بعد از آن غیرسد و ی که نقض کند قبض مرتهن که در حکم استیفای است و مرتهن در ملک است پس ثابت که مطالب شود و نیز بعد از آنکه استیفای متحقق شد مرتهن لکن این پس ضامن آن خواهد شد چه انسان ضمان ملک خود نمیدهد و حاصل نیست که در ضمان آن بوجه مرتهن تعذر است بسبب تعدد قبض قبض مرتهن که غیر استیفای است و بعضی گفته اند که مستند مذکور متفرع بر سلب دین و این است که اگر استیفای قبض مرتهن صاحبین مدیون خود در هم روی انجامی در هم حید که بر ذمه مرتهن و تلف شدن آن هم در دین و مرتهن مدیون معلوم کرد که آن هم روی باینکه نیست ساقط میشود دین و چیزی دیگر بر مدیون لازم نمیشود و نیز دینی حقیقه مدیون دینی مدیون مدیون ضامن میشود صاحبین مثل هم را که قبض آن نموده بود برای مدیون خواهد گرفت از مدیون مثل حق خود که بر ذمه او بود

غیر از ان البناء لا یعم علی ما هو المشهور لان محمد ارجو فی ما مع ابی حنیفه در وی هذا مع ابی یوسف و القری
 ل محمد رحمه الله قبض الزین بن لیستون من عینهم و الزیافه لا تمنع الاستیفاء و قد تم بالهلاک
 و قبض الرحمن لیستون فی من محل آخر فلا بد من نقض القبض و قد امکن عندہ بالتقصیر و انما نکسر
 الایض فی الوجه الاول و هو ما اذا كانت قیمتہ مثل وزنه عند ابی حنیفه و ابی یوسف و
 لا یجوز علی الفکاک لانه لا وجه الی ان ینقض شی من الدین لانه یصیر قاضیا دینه بالجوده علی الاطلاق و لا الی ان
 مع التقصیر لما فیہ من الضمیر فیمیزنا ان شاء افکاکه بما فیہ و ان شاء عقمه قیمتہ من حسنه او خلاف جنس
 و تکرار معنا عند المهرن و المکسوس المهرن بالضم و عند محمد ریح ان شاء افکاکه ناخصا و ان شاء جعله
 بالدين اعتبارا لالحاله الا نکسار بحاله الهلاک و هذا لانه لما تعدد الفکاک فجا ناصار بمنزلة الهلاک
 و فی الهلاک الحقیقی مضمون بالدين کما یجتمع فکذا فیما مع معناه قلنا الاستیفاء عند الهلاک بالمالبه
 و طریقه ان یکون مضمونا بالقیمة ثم تقع المقاصه و فی جعله بالدين اغلاق الرحمن و هو حکم جافلی
 و لیکن باید نوشت که بنام مسئله گوید بر این چنانچه بعضی گفته اند یعنی نیست زیرا چه شکیست که محمد در مسئله با ابو حنیفه است و مسئله مذکور با ابو یوسف
 است پس محمد تفرقه کرده است میان این مسئله و وجه تفرقه نزد و نیست که در مسئله تنقیص و درین مطلب برین قبض کرده است و در مسئله تنقیص
 حق خود نماید از همین آن بهم در شدن بهم مانع تنقیص نیست پس تمام شد تنقیص بسبب تلف شدن بهم مذکور و مسئله مذکور و ترس غیر
 کرده است مبرهون آنکه تنقیص نماید حق خود از محل دیگر پس درست که نقض کرده شود قبض مبرهون آن ممکن شود موت مذکور نزد محمد بانبطو که واجب
 کرده شود ضمان آن که ترس چنانچه مذکور شد مسئله ۲۵ - اگر تلف نشود بلکه بشکند ابریق مذکور در ترس پس موت اول اعنی در موت تنقیص آن
 برابر و در آن باید پس از ابو حنیفه و ابی یوسف جبر کرده نمیشود بر این که خلاص کند ابریق مذکور را و او نماید برین ازیرا چه اگر خلاص کند آن
 بانبطو که او کند اکثر مقدار دین او وضع کند قدری از دین بمقابل نقصان ابریق که بسبب شکستن آن و در او است پس لازم می آید در نصیوت که
 و صف جودت ابریق را علی حد اعتبار کرده و در وجه او بعضی دین او آن و این در نیست و اگر خلاص کند بانبطو که او کند جمیع دین او بگیرد
 ابریق مذکور را که ناقص است پس در نصیوت ضرر را بر او انداخته میشود و برین و تخمین پس اگر خواهد او کند جمیع دین او خلاص گرداند و بگیرد
 ابریق مذکور را که ناقص است و اگر خواهد ترک کند ابریق شکسته او ضمانت نماید بر ترس قیمت آن نخواهد آن قیمت از قبض ابریق باشد خواهد
 از خلاف جنس آن آن قیمت گرفته خواهد شد نزد و ترس ابریق مذکور را که شکسته او ضمانت نماید بر ترس قیمت آن نخواهد آن قیمت از قبض ابریق باشد خواهد
 را بر این که جمیع دین او خلاص گرداند و بگیرد آن ابریق ناقص او اگر خواهد بدین آن ابریق جوین دین آن چنانچه جمیع حکم است در موت تنقیص
 پس محمد در نصیوت حالت شکستن ابریق تلف شدن قیاس کرده است و در ترس نیست که هرگاه متغذ شد که خلاص کرده شود ابریق در حق
 منفعت بلا عرض پس مسئله آن که تلف گردید و در موت تنقیص تلف میشود حقیقه ساقط میشود و برین ترس قیمت ضمان آن وجهی علمای همچون بنی نضیر
 که در حق موت تلف است و امام ابو حنیفه و ابی یوسف میگویند که تنقیص در موت تنقیص تلف شود مبرهون دست مرتضی با ایت است و طریقی آن این است
 که واجب شود بر مرتضی آن قیمت ضمان بعد از آن مقرر شود میان آن ضامن و مرتضی در ساقا کوئی بمقابل مبرهون و اگر چه ناقص شد
 اخلاق مبرهون لازم می آید از مرتضی پس بانبطو که برین مبرهون بلکه ترس گردان و برین حکم با ایت است و در شرع مردود است

فكان التضمين بالقيمة اولى وفي الوجه الثالث وهو ما اذا كانت قيمته اقل من وزنه ثمانية
 يضمن قيمته بجيداً من خلاف جنسه او رد يامن جنسه وتكون رهناً عنده وهذا بالاتفاق
 اما عند ما فطامه وكذلك عند محمد لانه يعتبر بحالة الانكسار
 بحالة الهلاك والهلاك عند بالقيمة وفي الوجه الثاني وهو ما اذا كانت قيمته
 اكثر من ثلث عشر عند ابي حنيفة يضمن جميع قيمته وتكون رهناً عنده
 لان العبرة للوزن عنده لا للجودة والرداءة فان كان باعتبار الوزن كله مضموناً يجعل
 كله مضموناً وان كان بعضه فبعضه وهذا لان الجودة تابعة للذات ومتى صار الاصل مضموناً
 اسحق ان يكون التابع امانة وعند ابي يونس يضمن خمسة اسداس قيمته وتكون خمسة اسداس
 الا يبرق له بالضمن وسدسه يفر لحق لا يبقى الرهن شائعاً ويكون مع قيمة خمسة اسداس المكسور
 رهناً فعنده تعتبر الجودة والرداءة وتجعل زيادة القيمة كزيادة الوزن كانت وزنه اثنا عشر
 صي يس واجب كذا ان يدن قيمته بطريق ضمان ولو است ودر صورت سوم معنی در صورتیکه قیمت ابریق مذکور کمتر از وزن آن باشد مثلاً قیمت
 هشت درم باشد پس در صورت خامس خواهد شد مرتن قیمت ابریق را در حالیکه جدید و صحیح است از خلاف جنس آن یا قیمت آن را
 در حالیکه وی و ناقص است از جنس آن و آن قیمت مرهون خواهد شد و در صورت مرتن و این باتفاق همه علمای ما در صورت و اما نزد
 و ابی یوسف در پیش ظاهر است و در اینجا چه حالت شکستن در معنی استیغامی و نیست نزد شخصین چنانچه مذکور شد و وجه آن در صورت اول ص
 و همچنین نزد محمد و نیز چه او قیاس میکند حالت شکستن ابر حالت تلف شدن درین حالت واجب میشود قیمت بطریق ضمان در صورت دوم
 اعنی در صورتیکه قیمت ابریق مذکور زیاده باشد از وزن آن مثلاً او وزنه درم باشد پس در اینجا چه قیمت آن او مرهون خواهد شد
 آن قیمت نزد مرتن یا چه نزد انجینیه هر وزن معتبرست نه وصف جودت و روات پس اگر باعتبار وزن جمیع مرهون مضمون باشد جمیع وصف
 آن نیز مضمون خواهد شد و اگر بعضی مرهون مضمون پس بعضی وصف آن مضمون خواهد شد و در مرتن نیست که وصف جودت تابع دانست و هرگاه
 ذات آن مضمون گردد بحال است که تابع آن امانت باشد چه تابع مخالف اصل نمیشود و زیادتی قیمت باعتبار جودت صفت بود پس اگر
 درین درم باشد مثلاً و وزن مرهون پانزده درم و قیمت مرهون بیست درم باشد پس اگر شکند مرهون مذکور در صورت مرتن پس مرتن
 تمام آن در درم خواهد شد زیرا چه زیادتی قیمت که سبب جودت صفت است منقسم خواهد شد بر مقدار مضمون مرهون بر مقدار غیر مضمون آن پس
 آنچه قابل مقدار مضمون باشد آن نیز مضمون خواهد شد و آنچه مقابل غیر مضمون مضمون نخواهد شد و در صورت مذکور زیادتی قیمت بسبب
 جودت صفت آن مقابل هر پنج درم یک درم است پس مقابل نه درم دو درم خواهد شد و مضمون در صورت بمقدار نه درم است پس آنچه
 مقابل نیست نیز مضمون خواهد شد ص و نزد ابی یوسف در صورتیکه قیمت ابریق مذکور دو وزنه درم است تمام مرهون خواهد شد مرتن پنج سدس
 قیمت آن او پنج سدس ابریق مذکور ملک مرتن خواهد شد بسبب ضمان یک سدس آن بریده خواهد شد تا که مرهون مشاع نماند و آن مقدار
 سدس که بریده شده است باقیمت پنج سدس ابریق شکسته گردد و خواهد ماند نزد مرتن پس نزد ابی یوسف در وصف جودت در وقت معتبرست
 لذا زیادتی قیمت بسبب جودت بمنزله زیادتی وزن است نزد ابی یوسف در صورت مذکور که گویا وزن آن ابریق دو وزنه درم است

و هلاک آن الجرحه متقومه فی ذاتها حتی تعتبر عند المقابلة بخلاف جنسها و فی تصرف المرض و ان کانیت لا تعتبر
عند المقابلة بحسبها سمعنا ما مکن اعتبارها و فی بیان قول محمد تنوع طول یمن فی موضعه من المسطح و الزیادات
مع جمیع شعبها قال و من باع عبدا علی ان یرهنه المشتري شیئا بعینه جالا استحسانا و القیاس ان لا یجوز
و علی هذا القیاس و الاستحسان اذا باع شیئا علی ان یعطیه کفیلا معینا حاضر فی المجلس فقبل وجه القیاس انه صفقة
فی صفقة و هو منتهی عنه و لکن شرط لا یقتضیه العقد فیہ صفقة لاحد ما و مقوله فی هذا البیع وجه الاستحسان انه شرط
ملازم للعقد لا الکفالة و الرهن للاستیذان و انه بلازم للروح فاذ کان الکفیل حاضر فی المجلس و هو معینا اعتبارا
فیہ المعنی و هو ملازم فصح العقد اذ لم یکن الرهن و لا الکفیل معینا او کان الکفیل غایبا حتی افترا قام بمعنی الکفالة
و الرهن للجهالة فبقی الاعتبار بعینه فیفید لو کان غائبا فصح فی المجلس قبل صحت و لو امتنع المشتري عن تسلیم الرهن لم یجبر علیه
و قال افرح یجوز الرهن و شرط فی البیع صریحا من حق الوکالة المشرطه فی الرهن لیلزمه بطر و معنی نقول الرهن علی التام
من جانب المرء علی ما یقینه و لا یجبر علی التبرعات و لکن البائع بالخیار ان شاء رهن و ان شاء فسخ السبع لانه

و وجه اعتبار رهن من جنس و در ذات غیر وی رخ نیست که در صورت بذل متقوم است لهذا اعتبار کرده میشود و در مقابل خلاف خبر افرح
که در غیر نیست و در تصرف در مقابل خبر سبب حدیث پیغمبر صلی الله علیه و آله اعتبار آن مکن است و آنچه که مذکور شد بیان قول شیخین است و بیان آن
مخرج در ازا است لهذا که مذکور شد و قول می رخ با تفویضات آن مذکور است و در موضع خود از مسطور و زیادات مسئله هم اگر بفروشد کسی بنده
بشرط اینکه اگر بکند مشتری است و می یک چیز معینا جاز است بنا بر تمهیدان بنا بر قیاسی نیست و همچنین جاز است اگر بفروشد بنده را با این شرط
که کفیل دارد و فلان اگر او حاضر است در مجلس و فلان بل کند کفالت او و وجه قیاسی است که عقد مذکور و مفقود و مفقود است معنی عقد در عقد دیگر
و در شرح ازین معنی از شد است و نیز عقد مذکور متشکل است بر شرطی که مطابق مقتضای عقد نیست و ازین جهت است مریکی از دو ملاحظه
که باقی است من و در یک چنین باشد موجب عقد بیع است و وجه تمسک آن است که شرط مذکور و مناسب عقد است زیرا چه کفالت مذکور و در آن جهت
استیذان و در حکام است و این سبب شک نیست پس اگر کفیل حاضر باشد و مجلس عقد مذکور معین باشد پس نیست معنی شرط را و معنی کفالت
و کرد و اعتبار کردیم و آن بناست که مذکور است پس صحیح خواهد شد و در صورتیکه بیرون کفیل معین باشد یا کفیل غایب باشد تا آخر مجلس خود که
باع و مشتری جدا شوند پس نیست عقد مذکور فاسد میشود زیرا چه کفالت در من باقی نمی ماند و در سبب اینکه کفیل بیرون مجلس است پس باقی می ماند
مورد شرط غیر مناسب لهذا عقد مذکور فاسد میشود و اگر حاضر شود کفیل غایب مجلس پیش از آنکه جدا شوند بیع و مشتری و و قبول کند کفالت را
پس صحیح مذکور و بیع صحیح میشود و اگر ایکن مشتری از تسلیم بیرون می شود و در صورتیکه شرط مذکور و منقوله بود و در تسلیم آن نماید باید که بیع صحیح باشد
برای تسلیم نماید آن را و در چه تمام عقد بیع منقوف بر قطع بیعت و قبول آن یا منقوف بر قطع بیعت و دفع آن که در هر دو جهت صحیح است
زیرا چه بیع و مشتری هر گاه شرط مذکور و منقوف بر قطع بیع شرط مذکور حتمی است و منقوف بر قطع بیع شرط مذکور حتمی است و منقوف بر قطع بیع شرط مذکور حتمی است
مانند و کالت که شرط مذکور و منقوف بر قطع بیع شرط مذکور حتمی است و منقوف بر قطع بیع شرط مذکور حتمی است و منقوف بر قطع بیع شرط مذکور حتمی است
برای خود و منقوف بر قطع بیع شرط مذکور حتمی است و منقوف بر قطع بیع شرط مذکور حتمی است و منقوف بر قطع بیع شرط مذکور حتمی است
انها باین جهت صحیح است لیکن بیع منقوف بر قطع بیعت یا منقوف بر قطع بیعت که در هر دو جهت صحیح است و منقوف بر قطع بیعت یا منقوف بر قطع بیعت که در هر دو جهت صحیح است

وصفت مرغوب فيه وما رضى الابيه فتخير بفواته الا ان يدفع المشتري الثمن حال الحصول المقتضى او يتركه فيستحق
قيمة الرهن وهذا لان يد الاستيفاء تثبت على المعنى وهو لقيمة قال ومن اشترى ثوبا فابدى له
فقال للبائع امسك هذا الثوب حتى اعطيك الثمن فان الثوب سره من لاسنه اى
بما ينبت عن معنى الرهن وهو الحبس الى وقت الاعطاء والعبرة في العقود للمعاين حتى كانت الكفالة بشرط
براءة الاصيل حوله والحوالة في ضد ذلك كفالة وقال زفر بن لا يكون رهننا ومثله عن ابي يوسف لان قوله
امسك يحتمل الرهن ويحتمل الابداع والثاني اقلها فيقضى بثبوته بخلاف ما اذا قال امسكه بدينك
او بما لك لانه لما قابله بالدين فقد عين جهة الرهن قلنا لما مده الى الاعطاء علم ان هدا الرهن
فصل ومن رهن عبد بن بالف فقصى حصة احد ماله ان يقبضه حتى يوفى باقى الدين فحصة
كل واحد منهما ما يغضه اذ قسم الدين على قيمتهما وهذا لان الرهن محبس بكل الدين فيكون
محبس سائر كل جزء من اجزائه مبالغة في حمله على قضاء الدين وضار كما المبيع في يد البائع

وصف مرغوب است و یا ضایع است باطنی و بر وفق بنده خود دیگر شکر کرد و گرفت و چنین خواه شد و درستی که فوت شد آن محض مرغوب مگر آنکه اندک
مشتی به آن افی اعمال یا کرد و شتری بجا مهربون معین است آن که در هم یاد نکند پس این معصوت لازم و تمام خواهد شد مع و غنا
خواهد شد باطنی چه در صورت اول مقصود و چه حاصل گشت و در صورت دوم شکر که بنا بر آن خوا شده بود حاصل گشت بر هر چه که در شتر است
مذکور یعنی اگر دو شتر هین آن مهربون چه نفس مهربون ای که تنهایی من که شتر است ثابت نمیشود مگر با بقدر مهربون آن قیمت است و اما در
با بقدر صورت پس ثبات است و بخلاف آنکه اگر کرد و کند بجا مهربون اول چیزی دیگر را غیر قیمت مذکور چه این قوت بر بنای من مسئله است
اگر نرید کسی چیز را بد احم چند و گفت باطنی را که گاهار تو این جا میرا تا بان مان که بد هم ترا بهای آن پس آن جا میرا میشو زیرا که گفت
عبارتی که دلالت میکند بر معنی کرد و معنی حسن آن تا بان مان که او آن بجای را اگر چه لفظ کرد و صریح نگفت و در جمیع عقود معنی محبت
نه لفظ لکن کفالت بشتر برات امیل حواله است و حواله بشتر اصطلاح امیل کفالت است گفته است ز فرج که جامه مذکور در صورت مذکور
کرد و میشو و چنین میو است از ارباب یوسف نیز و چنین نیست که عبارت مذکور و میگو کرد و قطعاً دلالت نمیکند بلکه احتمال مذکور و در وی
کرد و شتر و دیگر و معیت سپهر معنی دوم قل که پس این ثابت خواهد شد بخلاف آنکه اگر بگوید که گاهار این جا میرا با مقابل این خود
یا مقابل مال خود چه در صورت هر گاه مقابل دین کرد آن پس معلوم شد که مقصود میگو کرد و شتر است و جواب آن است که در صورت اول
نیز معلوم شد که مقصود میگو کرد و شتر است نه ذیعت سپهر زیرا که عبارت مذکور از معقول بود که گاهار این جا میرا اگر چه احتمال هر دو معنی دارد
ولیکن هر گاه ضم کرد و با عبارت مذکور قول خود را تا بان مان که بد هم بجا آن معلوم شد که مقصود میگو کرد و شتر است نه ذیعت سپهر
فصل مسئله اگر کرد و کرد و بنده و مقابل هزار و هم بعد از آن از آن مو حسی که از او بنده و این پنج رسد و که گفتن این را که از او انو مگر
بعد از آن که از او نایه بقیه این باید و که حسی که از آن بنده و این است که مقابل خود میگو کرد و شتر است که در شتر و این که از او نایه بقیه این مسئله
است که در شتر و مقابل جمیع این معنی حسن باشد مقابل هر چه که از او این معنی مبطله و آنکه باعث شود این بر او و این معنی حسن است
باطنی اگر کرد و شتری بعضی از آن او خواهد که مقابل این معنی حسن باشد و این مسئله از او نایه بقیه این مسئله است که در شتر و این مسئله
است که در شتر و مقابل جمیع این معنی حسن باشد مقابل هر چه که از او این معنی مبطله و آنکه باعث شود این بر او و این معنی حسن است

فیکون القضاء به قبضه بعد الرهن و آیه باطل للشیوع کما فی حالة الحيوة وجه الاستحسان ان العقار لا یؤخذ منه و انما یؤخذ حکمه و حکمه فی حالة الحيوة الحبس و الشیوع یضرب و بعد المات الاستيفاء بالبيع فی الدین و الشیوع لا یضرب و كما اذا ادعى الرجلان نکاح امرأه او ادعت اختان النکاح علی رجل و اقامتا البینه تقاضت فی حالة الحيوة و یقضى بالمیراث بینهم بعد الممات لانه یقبل الانقسام والله اعلم

باب الرهن الذی یوضع علی ید العدل

قال و اذا اتفق علی وضع الرهن علی ید العدل جاز قال مالک و لا یجوز ذکر فی له فی بعض النسخ لانه ید العدل مالک و لهذا یرجع العدل علیه عند الاستحقاق فان عدم القبض لکن ان ید علی الصیقة ید المالك فی الحفظ اذ العین امانة و فی حق المالیة ید المارهن لان ید یدضمان و المضمن هو المالیة فیزال منزلة الشخص من تحقیق الما قصدا من الرهن و انما یوجع العدل علی المالك فی الاستحقاق لانه نائب عنه فی حفظ العین و لم یودع قال و لیس للمارهن ولا للرهن ان یأخذ منه لتعلق حق الرهن فی الحفظ بید و امانته و تعلق حق المارهن به استيفاء فلا یملك احدهما ابطال حق الآخر فلی ملک فی ید المالك فی ضمان المارهن لان ید ید فی حق المالیة ید المارهن و هی المضمنة و لو دفع العدل الی الرهن او المارهن ضمن لانه مودع الرهن فی حق العین و مودع المارهن فی حق المالیة و احدهما اجنبی عن الآخر و المودع یضمن بالک دفع الی الاجنبی و اذا ضمن العدل قيمة الرهن بعد ما دفع الی احدهما

پس حکم قاضی باینکه نصف آن بنده بپس هون و هر واحد خواهد فروخت آن برای حق خود که بعد رهن بطریق شیوع بین مالک و رهن بجهت آنکه گردوشستن مثل جار نیست چنانچه گرد کردن بطور مذکور در حالت حیات رهن باطل میشود و وجه احسان آنست که مقتضای آنست که مقتضای آنست فائده آنست و فائده عقد رهن حالت حیات رهن پس هون و شیوع منافی آنست و بعد از مردن فائده آن آنست که فروشد آن رهن بجهت استیفای حق و شیوع منافی آنست و چنان شد که اگر مرد و دعوی نکاح یک زن نمایند یا دعوی نکاح نمایند و خواهر بر یک مرد و بنیه قائم کنند پس حیات مالک علیه قضا میشود و بنیه و بعد از موت آن حکم کرده میشود و میراث آن برای آنها زیرا چه میراث قابل قسمت است و الله اعلم باب در بیان مرهونیکه نهاده میشود در صورت عادل مسئله ۱- اگر اتفاق نمایند رهن مرهون بر نهادن مرهون دست عادل یا جار نیست و گفته امام مالک که جار نیست زیرا چه قبضه عادل بمنزله قبضه آنست لذا راجع میکند عادل مذکور را و وقتیکه تلف شود آن مرهون دست وی و بعد از آن حق دیگر بر آید و از عادل مذکور ضمان آن بگیرد صاحب حق پس اگر قبضه عادل بمنزله قبضه رهن قبضه مرهون فائده نشد و عقد رهن تمام نخواهد شد بسبب آن شرط آن که قبضه مرهون حق و دلیل علمای خارج آنست که قبضه عادل مذکور باعتبار موت بمنزله قبضه رهن و حق محافظت چنانست که مرهون آنست دست در حق مالیت قبضه عادل مذکور بمنزله قبضه مرهون بجهت آنکه قبضه عادل مذکور بموجب ضمانت عند التلف و مرهون باعتبار مالیت مضمونست پس عادل مذکور بمنزله شخصست تا که ثابت شود آنچه قصد کردند آن را چنانچه در رهن مرهون حاضر عقد رهن بر وجهی که عادل مذکور بر رهن موت مذکور را بجهت آنکه عادل مذکور نائب آنست در حق محافظت عین مرهون باشد مودع و غیره مرهون را بگیرد آن مرهون از دست عادل مذکور بسبب آنکه حق رهن متعلقست باینکه مرهون محفوظ و امانت باشد در دست عادل مذکور و چنان مرهون را بگیرد آن را از دست وی بسبب تعلق حق مرهون مرهون مذکور بجهت استیفای حق و پس مرهون هیچ کس را که باطل کند حق و دیگر این اگر تلف شود مرهون دست مالک مذکور و مرهون ضمانت آن خواهد شد زیرا چه قبضه عادل مذکور در حق مالیت مرهون بمنزله قبضه مرهون ضمانت بجهت مالیت و اگر عادل مذکور خود بر همان ابراهن یا بر ترن ضمانت خواهد شد چه او مودع رهنست در حق عین مرهون مودع مرهونست در حق مالیت آن هر یک را از آنها اجنبیست نسبت دیگر و مودع ضمانت میشود بسبب این و بجهت دست اجنبی هر گاه ضمانت عادل مذکور قیمت مرهون ابد و از آنکه داد آنرا بسبب آنکه از آنرا

وقد استهلك المدفع اليه او ملك في يده لا يقدر ان يجعل القيمة رفعا في يده لانه يصير قاضيا
ومقتضيا وبينهما تناقض لكن يتفان على ان ياخذها منه ويجعلها ماله عند او عند غيره وان قد
اجتمعما يرفع احدهما الى القاضي ليفعل كذلك ولو فعل ذلك ثم قضى الراهن الدين وقد ضمن العادل
القيمة بالدفع الى الراهن فالقيمة سالمة لم لوصل المرهون الى الراهن ووصل الدين الى المرتهن
فلا يجتمع البذل والمبدل في ملك واحد وان كان ضمنها بالدفع الى المرتهن فالراهن ياخذ القيمة منه
لان العين لو كانت قائمة في يده ياخذها اذا ادى الدين فكذلك ياخذ ما قام مقامها
ولا يجمع فيه بين البذل والمبدل قال واذا وكل الراهن المرتهن او العادل او غيرهما كسج الراءين

عند حلول الدين فالوكالة جائزة لانه لو كيل ببيع ماله وان شرطت في عقد الراءين

وقلت شكك هو ان يستكره او يوزن ان يكون بين شيئا وعادل مذکور که قیمت آنرا گردان در نزد خود بپایه واجب شد است بر ذمه او که او
آن قیمت را پس اگر گردان را نزد خود لازم آورد یک خود مطالب شود و خود مطالب خود او کند و خود بگیرد و این نیست ولیکن میرسد
راهن مرتهن که متفق شوند بر اینکه گیرند آن قیمت را از دست عادل مذکور و بعد از آن سپرد کنند آنرا نزد عادل مذکور یا نزد غیر او بجا
مرهون اول و اگر اتفاق آنا متقدر باشد باید که یکی از آن هر دو این تضمین پیش قاضی برد تا قاضی بگیرد آن قیمت را از عادل مذکور و سپرد کند
آنرا نزد عادل مذکور یا نزد غیر وی بجا می مرهون اول پس اگر قاضی چنین کرد و بعد از آن اگر در این بین او حال آنکه عادل مذکور ضامن نیست
بسبب آن مرهون بر این پس آن قیمت در نیصوت سلامت خواهد ماند و عادل مذکور بسبب آنکه مرهون بر این سید و درین مرتبه لازم نمی آید
که مجتمع شود بدل و در ملک یکس و چه عادل مذکور بسبب ای ضمانت که مرهون نگردیده است و اگر عادل مذکور بسبب
دادن مرهون بر مرتبه ضامن قیمت آن شد پس نیصوت را برین اگر گرفت آن قیمت را از عادل مذکور بپایه اگر عین مرهون دست عادل مذکور
موجود بود می گرفت آن را برین حتی که او را بگیرد و برین پس اینچنین اگر گرفت آنچه قائم مقام مرهون و در نیصوت نیز اجتماع بدل و مبدل ملک
یک کس لازم نمی آید و چه مرهون نیصوت و ملک این را آمده است و باید دانست که عادل مذکور اگر مرهون بر مرتبه بطریق عاریت یا ودیعت
داده باشد پس نیصوت اگر تلف شده مرهون دست مرتبه غیر تعدی او پس دل مذکور قیمت آنرا از مرتبه نخواهد گرفت و اگر مرتبه تلف کرده باشد
لکن عادل مذکور قیمت آن از مرتبه نخواهد گرفت زیرا چه عادل مذکور بسبب آن ضمانت آن شده است پس ظاهر شد که عادل مذکور ملک خود را
عاریت یا ودیعت داده بود پس مستیع ضامن خواهد شد در صورتیکه تلف کرده باشد و ضامن نخواهد شد در صورتیکه تلف شده باشد غیر تعدی
و اگر عادل مذکور داده شد مرهون بر مرتبه باینجه که گیرد مرهون خود را و گاه بر آن ابقا باینجه خود پس نیصوت عادل مذکور قیمت
آن از مرتبه نخواهد گرفت اگر تلف کرده باشد آن از مرتبه یا تلف شده باشد آن مرهون بغیر تعدی مرتبه بر این چه عادل مذکور داده است
آن بر مرتبه بطریق ضمانت بطریق عاریت و ودیعت ص مسئله اگر دکیل کند را برین ای عادل را یا کسی بگیرد یا برین
مرهون بجهت او آید و متیکه سیادت برسد پس این کالت جائز است زیرا چه دکیل کرده است بر این و در متن آن خود را گرفته و در کالت و در تعدی

فليس للرهن ان يعزل الوكيل وان عزل لم يعزل لانها لما شرطت في ضمن عقد الرهن صارا وصفان او صافيه وصفان
من حقوقه لا ترى انه لزيادة الوثيقة فيلزم بلزوم اصله ولا يعلق به حق الرهن في العزل اتوا حقه وصا
الوكيل بالخصومة بطلب المدعى ولو كلفه بالبيع مطلقا حتى ملك البائع بالنقد النسيئة ثم نهى عن البيع نسيئة لم يعل فيه لانه لا يملك
باصله فكذا بوجهه لما ذكرنا وكذا اذا عزل الرهن لا يعزل لانه لم يملكه وانما وكله غيره وان مات الرهن لم يعزل
لان الرهن لا يبطل بموته ولا يبطل انما يبطل حق الوثيقة وحق الرهن مقدم **قال** ولو وكيل ان يبيعه بغير محضر من الرهن
كما يبيعه في حال حيوته بغير محضر منه وان مات الرهن فالوكيل على وكالته لان العقد لا يبطل بغيرهما ولا يموت
احدهما فيبقى بحقوقه واوصافه وان مات الوكيل انتقضت الوكالة ولا يقوم وارثه ولا وصيه مقامه
لان الوكالة لا يجري فيها الارث ولان الموكل رضي بربايه لا برباي غيره وعن ابي يوسف راجع حتى الوكيل يملك بيعه
لان الوكالة لازمة فيملك الوصي كالمضارب اذا مات بعد ما صار رأس المال اعيانا يملك ومضى المضارب ببيعها لانه لازم
بعد علمه اعيانا قلنا التوكيل حق لازم لكن عليه ولا يورث بحري فيما له بخلاف المضاربة لانها حق المضارب
پس رسد رهن كه مغزول كند وكيل او اگر مغزول كند مغزول نخواهد شد بجهت آنكه وكالت هرگاه شرط شد در عقد رهن پس رهن بجهت حقوق واوصاف
عقد رهن گردید پس لازم خواهد شد زیرا چه عقد وكالت برای زیادت وبقیست پس لازم خواهد شد بسبب لازم شدن اصل آن كه عقد رهن است
و عقد رهن لازم است و بجهت آنكه حق مترهن آن تعلق گرفته است و در مغزول كردن وكيل تلافی حق ویت و این مانند وكيل مدعی علیه است كه
بطلب مدعی وكيل كرد است آن اجبت خصومت و نمیتواند مدعی علیه كه مغزول كند این وكيل اجبیت مدعی مستلزمه - اگر وكيل كرد
رهن کسی ابرای فروختن رهن بی قید نقد و نسیه حتى كه مختار شد وكيل مذکور در فروختن آن بقدر نسیه بعد از آن منع كرد و رهن آن
از فروختن رهن نسیه پس منع او هیچ اثر ندارد زیرا چه این وكالت مطلق لازم شده است باصل رهن پس همچنین خواهد بود وصف آن
چنانكه مذکور شد پس غیر رسد رهن را كه مغزول كند وكيل از فروختن رهن به نسیه همچنین مغزول نمیشود وكيل مذکور اگر مغزول كند
ویرا مترهن چه او وكيل نكرد است او را بلكه وكيل نكرد است او را اگر رهن اگر میرد رهن مغزول نمیشود وكيل مذکور زیرا چه عقد رهن باطل نمیشود بسبب
موت رهن همچنین عقد وكالت كه در ضمن آن ثابت است نیز باطل نخواهد شد و دلیل دیگر بر اینست كه اگر باطل شود پس باطل نخواهد شد مگر
بجهت حق و ارشاد رهن آن كلكه حق مترهن مقدم است بر حق و ارشاد رهن میرسد وكيل مذکور را كه بفروشد آن بغير حضور و ارشاد رهن چنانچه میفرست
آنرا در حالت حیات رهن بغير حضور رهن اگر مترهن میرد پس وكيل مذکور مغزول نمیشود چه عقد رهن باطل نمیشود بسبب موت رهن مترهن برود
و نسبت به یکی از امانات رهن باقی خواهد ماند بجهت حقوق واوصاف آن آن حقوق جبر و استيفاء وكالت مذکور است و اگر وكيل نگیرد
پس وكالت درین هنگام باطل خواهد شد و ارث وكيل یا وصی او قائم مقام او نخواهد شد بجهت آنكه وكالت میراث نمیشود و بجهت آنكه وكيل
برای وكيل اعتماد كرده بوده نه برای غیر او و از ابي يوسف راجع مرویت كه وصی وكيل امیر رسد كه بفروشد آنرا زیرا چه وكالت مذکور
لازم است پس وصی مالك فروختن آن خواهد شد مانند آنكه اگر میرد مضارب بعد از آنكه اس مال مبدل بتلغ و رخت كودید است پس میرد
مضارب كه بفروشد آن متلغ و رخت اجبت آنكه مقدم مضارب بعد از مبدل گشتن اس مال بر رخت و متلغ لازم گردید است و جواپا بر يوسف
اینست كه وكالت حق موكل است بر وكيل و ارث نمیشود و ارشاد رهن وكيل مگر و چیزيكه حق وكيل است بطلان مضارب است چه آن حق مضارب است

ولیس للمرتهن ان یبیعه الا برضاء الراهن لانه مملوکه وما فی بیعه و لیس للراهن ان یبیعه الا برضاء المرتهن
 لان المرتهن احق بمالیه من الراهن فلا یقلد الراهن علی تسلیمه بالبیع قال فان حل الاجل وانی الوکیل الذی
 فی ید الراهن ان یبیعه والراهن غائب جبر علی بیعه لما ذکرنا من الوجهین فی لزومه وکذا للرجل ین کل غیر المصنوع
 وغاب الموکل فالی ان یخاصم الجبر علی المصنوع للوجه الثانی هوان فیہ اتواء الحق بخلاف الوکیل بالبیع لان الموکل ینفع بنفسه
 فلا ینفع بحقه لما اکتد لا یقلد علی الدعوی والمرتهن لا یمکن بیعه بنفسه فلو لم یکن التوکیل مشتملاً علی عقد الرهن فاشترط
 بعد کم قیل لا یجبر اعتبار الوجه الاول وقیل یجبر علی عالی الوجه الثانی وهذا مع وعن ابی یوسف ان الجواب فی الفصلین
 وینویز اطلاق الجواب فی الجامع الصغیر فی الاصل واذا باع العدل الرهن فقد خدج من الرهن
 والتمن فتاخر مقامه فکان راها وان لم یقبض بعد لقیامه مقام ما کان مقبوضا
 واذا اتقے کان مال المرتهن لبقاء عقد الرهن فی الثمن لقیامه مقام المبیع
 المرهن من قاک ذلک اذا قتل العید الرهن وغر ما لقاتل قیمته

مسئله ۴۸ غیر مدترک که بفروشد مرهون اگر برکنار از مرهون ملک است و غیره این نیز که بفروشد مرهون اگر برکنار از مرهون
 مرهون باعتبار مالیت حق مرتهن پس اگر بفروشد از اراهن برکنار مرتهن نمیتواند تسلیم کند از اراهنی مسئله ۴۹ اگر میعاد او ادرین
 و با کند وکیل که مرهون دست اوست از فروختن آن مال اگر اراهن غائب باید که بکند قاضی وکیل مذکور را بفروشد از اراهنی
 اراهنی زیر اچ وکالت لازم شده است بسبب وجه مذکور کی آنکه هرگاه وکالت در عقد مرهون شرط بود حق و اذ حق آن گردیده است
 و دوم آنکه حق مرتهن بآن متعلق شده است و در مغزول کردن وکیل ابطال حق او میشود و همچنین اگر طلب شد وکیل بخصومت کند بر علیه
 کسی او غائب شود مدعی علیه را با کند وکیل مذکور از نیکی خصومت نماید جبر کرده میشود بر او که خصومت کند بسبب وجه دوم معنی در آن حق مدعی
 باطل میگردد بخلاف وکیل بفروختن چیزی و چه اگر اراهن از فروختن آن چیزی جبر کرده نمیشود بر او و چه اگر خود او بفروخت از
 پس حق او باطل نمیشود و اما مدعی نمیشود که نتواند دعوی نماید اگر اراهن وکیل مدعی علیه و همچنین حق مرتهن نمیتواند که خود بفروشد
 مرهون او اینکه مذکور شد و قهر است که وکالت را شرط نگذرد باشند در عقد مرهون اگر شرط وکالت ننموده باشند بعد از عقد مرهون پس بقیه
 اختلاف است بعضی گفته اند که جبر کرده نمیشود بر وکیل برای فروختن مرهون بعضی گفته اند که در خصوص نیز جبر کرده نمیشود بر وکیل تا بفرو
 مرهون افعال رض این اصح است و از ابی یوسف مدعیست که حکم وکالت در مرهون و صوت و معنی در موثقیه شرط وکالت نماند در عقد
 و در موثقیه شرط وکالت بعد از عقد مرهون نماند پس یک است و اعنی جبر کرده میشود در مرهون و صوت و مدعیست آنچه مذکور است
 و جامع صغیر و بعد از آنچه در آن مذکور است مطلق است بی تفصیل و تفرقه میان شرط وکالت در عقد مرهون میان شرط وکالت بعد از مرهون است
 مسئله ۵۰ وکیل عادل که مرهون دست اوست هرگاه بفروشد مرهون پس خارج میشود آن مرهون از عقد مرهون بهای آن قائم مقام
 تن میشود معنی مرهون میشود اگر چه وکیل مذکور هنوز قبض نکرده است آن بار از اراهنی یا قائم مقام چیزی است که آن چیزی در قبض وکیل
 مذکور بوده پس اگر بماند کوفت شون بانیکو که وصول نشود و مشتری مغلس بمیرد مثلاً حق پس آن بنا که تلف شد مال مرتهن است
 زیر اچ عقد مرهون باقی است و در آن چنان قائم مقام مبیع که مرهون و همچنین قسیده گفته شود و مرهون قاضی تا اراهنی عقد مرهون تا قضا

در مرهون

لأن المالك يستحقه من حيث المالكه وإن كان بدل الدم فاخذ حكم ضمان المالك في حق المستحق فيقضي
عقد الرهن وكذلك لو قتل عبد فدفن به لأنه قائم مقام الأول لحماؤه **ما قال** وإن باع العبد الرهن
فاوفي للرهن الثمن ثم استحق الرهن فضمنه العدل كان بالخيار أن شاء ضمن الرهن قيمته وإن شاء ضمن المرتهن
الغنم الذي أعطاه وليس له أن يضمنه غيره وكشف هذا أن المرهن المبيع إذا استحق إمامه يكون
هالكا أو قائما ففي الوجه الأول المستحق بالخيار أن شاء ضمن الرهن قيمته لأنه غاصب في حقه
وإن شاء ضمن العدل لأنه متعدي في حقه بالمبيع والتسليم فإن ضمن الرهن نفذ البيع وهو لا قضاء
لأنه ملكه. باداء الضمان فثبت أن امرأه ببيع ملك نفسه وإن ضمن البائع ينفذ البيع أيضا
لأنه ملكه. باداء الضمان فثبت أنه باع ملك نفسه وإذا ضمن العدل فالعدل بالخيار
أن شاء رجع على الراهن بالقيمة لأنه وكيل من جهته عامل له في رجع عليه بما تحققه من العهد فنفذ
وهو لا قضاء فلا يبرح المرتهن عليه بشئ من دينه وإن شاء رجع على المرتهن بالثمن

ص زير اینچه غرضه استحقاق ثمن می شود بجهت مالیت اگرچه آن قیمت بدل فروخت وکیلین حق خواجہ در حکم ضمان است پس آن فروخته بانه ضمانت
و همچنین حکم اگر بنده قتل کند بنده مرهون او داده شد بنده قاتل مجبور شد بنده مقول زیرا چه این بنده قاتل قائم مقام بنده مرهون
از روی گوشت و خون مستحق است. اگر فروخت مرهون عادل که وکیل کرده است آنرا را رهن برای فروختن مرهون داد و بهای آنرا
بجای قیمت ادا می دیند و بعد از آن ظلم شد که آن مرهون ملک گیر است و ضمان او عادل مذکور قیمت مرهون با مالکش پس نیصوت
عادل مذکور رخت است اگر خواه ضمان بگیرد و از رهن قیمت آنرا و اگر خواه ضمان بگیرد و از مرتهن بهای آنرا
و نیز سد عادل مذکور را که بگیرد از مرتهن چیزی را سوای بهای آن قال ضررین مسئله توفیع و تفصیل است یعنی اگر حق دیگر برسد
آن مرهون که فروخته است آنرا عادل مذکور پس این بر دو صوت است یکی آنکه ملاک شده باشد مرهون بعد از فروختن آن دوم آنکه
موجود باقی است پس صوت اول آن گیر که صاحب حق و مالک است مختار است اگر خواه ضمان قیمت آن را رهن بگیرد چه او غاصب
در حق مالک اگر خواه ضمان آن عادل مذکور بگیرد زیرا چه او تعدی کرده است در حق مالک بسبب آنکه فروخته است ملک او را و تسلیم
نموده است آنرا به شتر می پس اگر ضمان آن را رهن بگیرد پس مع عادل مذکور که فروخته است مرهون نا فاخذ خواه شد و قبض کردن
بهای آن اجمعت دین خود نیز صحیح خواهد شد زیرا چه رهن بسبب اسی ضمان مالک آن مرهون گردیده است او غاصب نده است
پس ظلم هر گشت که رهن را کرده است عادل مذکور را بفر و ضمن ملک خود و اگر صاحب حق ضمان آن عادل مذکور بگیرد و نیصوت نیز
مع مذکور نا فاخذ خواهد شد زیرا چه عادل مذکور بسبب اسی ضمان ملک شده است پس ظلم هر گشت که عادل مذکور ملک خود را فروخته است
و هر گاه صاحب حق ضمان آن را عادل مذکور گرفت پس عادل مذکور مختار است اگر خواه جمع کند بر رهن آن و قیمت آن از آن
زیرا چه عادل مذکور وکیل است و کار او میکنند پس اگر گرفت از و آنچه لاحق شده است عادل مذکور را بسبب فروختن مرهون
و مع مرهون نیصوت نیز نافذ است و قبض مرتهن بهای آن اجمعت استیفای دین و نیز صحیح خواهد بود پس جمع خواهد کرد و مرتهن را
بچیزی از دین خود و اگر خواه عادل مذکور جمع کند بر مرتهن بهای آن و اعنی بگیرد از مرتهن بهای آن را

لأنه نبتن انه اخذ الثمن بغير حق لأنه ملك العبد باداء الضمان ونفذ بيعه عليه فصار الثمن له وانما اوجبه
على حساب ان ملك الراهن فاذا ابتاع ان ملكه لم يكن له ضيابه فله ان يرجع به عليه
واذا رجع بطل الاقتضاء فيرجع المهرتهن على الراهن بدینه وفي الوجه الثاني وهو ان يكون قائمًا على يده
فلم يستحق ان يلغذه من يده لانه وجد عين ماله ثم للمشتري ان يرجع على العبد بالثمن لانه العاقد
فتعلق به حقوق العقد ومذا من حقوقه حيث وجب بالبيع وانما اذا لم يسلم له المبيع ولم يسلم ثم العدل
بالتحيز ان شاء رجع على الراهن بالقيمة لانه هذا الذي ادخله في العهدة فيجب عليه تقليصه واذا رجع
معه قبض المهرتهن لان للمقبوض سلو له وان شاء رجع على المهرتهن لانه اذا انتقض العقد بطل الثمن وقد
قبضه منها فيجب نقض قبضه ضرورة واذا رجع عليه وانتقض قبضه عام حقه في الدين كما كان فيرجع به على الراهن
ولو ان المشتري سلم الثمن الى المهرتهن لم يرجع على العدل لانه في البيع عامل للراهن انما يرجع عليه
اذا قبض لم يقبض فبقى الضمان على المهرتهن وان كان التوكيل بعد عقد الرهن غير مشروط في العقد
من بهت انما كانت كرهت من ماتت كرهت ثم ان با را زير اچه عادل مذکور بسبب دای ضمان آن مالک آن بهت و ملک خوراف و خسته
پس بی آن ملک او خواهد شد و برترین او بود مگر گمان آنکه آن مرد چون ملک است و هرگاه ظاهر گشت که آن ملک دست نه ملک است
پس این هنگام رضی نخواهد شد عادل مذکور که از برترین بد پس میرسد و اگر از وی واپس بگیرد آن او هرگاه واپس نگیرد
قبض مهرتهن که بجهت استیفای دین بود باطل خواهد بود پس اگر رفت مهرتهن برین خوراف از راهن در صورت دوم یعنی در صورتیکه مرد چون
بعد از فروختن آن موجود باقی باشد و در دست مشتری پس میرسد مالک مهربون که بگیرد آن از دست مشتری زیر اچه او یافت
عین مال خوراف و بعد از آن میرسد مشتری اگر واپس بگیرد بهای آن از عادل مذکور چه او بایع است چه حقوق عقید به باو جمع
میکند و واپس او را در صورتیکه حق دیگر برآید مبیع از حقوق عقید به است چه مشتری نداده بود بهار مگر بجهت آنکه مبیع سلامت باشد
برای وی و در صورت استحقاق سلامت نماند بعد از آن عادل مذکور مختار است که خواهد بگیرد آن با را ز را هن چه او انداخته است عادل مذکور
را در صدد مبیع مذکور پس و واجبست که خلاص نماید عادل مذکور از برین عده و هرگاه عادل مذکور آن با را ز را هن بگیرد پس در هنگام
صحیح پیشه قبض مهرتهن آن با را چه آن بهای مقبوض سلامت ماند برای او و اگر خواهد عادل مذکور آن با را ز مهرتهن پس بگیرد زیر اچه
هرگاه منتقض گشت بیع مهربون بسبب استحقاق پس آن بهای نماند و مهرتهن قبض آن نکرده بود مگر بنا بر آنکه آن بهای مهربون است
پس واجب شد که قبض مهرتهن منقوض گردد و هرگاه عادل مذکور آن با را ز مهرتهن پس بگیرد و قبض مهرتهن منقوض گردد و برترین
که در پیش برستو سابق بر ذمه این خواهد گشت و مهرتهن آن را از راهن خواهد گرفت و انیمه که مذکور شد و قیوست که عادل مذکور قبض
نماید از مشتری بهای مهربون او برترین بد پس و اگر مشتری خود بد بد برترین بهای آن را پس نصیحت مشتری از عادل مذکور کند
بها را زیر اچه عادل مذکور در فروختن مهربون کیل این عادل برای او بود و مگر مشتری آن را از عادل مذکور و قتی که قبض کند آن
عادل مذکور و هرگاه قبض نکرد پس ضمان آن بر او کل خواهد بود و انیمه که مذکور شد و قیوست که شرط و کالت در عقد رهن
کرده باشند و اگر بعد از عقد رهن کیل کند راهن عادل مذکور را براسه فروختن مهربون

والجواب عنه انه يرجع عليه بسبب الغرور بالتسليم كما ذكرناه او لا لا انتقال من الرهن اليه كانه وكيل منه
والمالك بكل ذلك متاخر عن عقد الرهن بخلاف الوجه الاول ان المستحق يضمنه باعتبار القبض السابق على الرهن
فتستند المالك اليه فتبين انه رهن مملوك نفسه وقد طلق لنا الكلام في كفاية المستحق والله اعلم بالصواب

باب التصرف في الرهن والجناب عليه وحايته على غيره

قال واذا بيع الرهن بغير اذن المرتهن فالبيع موقوف لتعلق حق الغيبة وهو الرهن فليس ينفك عن
اجازته وان كان الرهن يتصرف في ملكه لمن اوصى بجميع ماله تقف على اجازة الوثقة فما زاد على الثلث يعلق
حقه به فان اجاز المرتهن جاز لان التقف لحقه وقد رضي لبقوله وان قضاه الرهن بینه جاز لان
مثل للمانع من النفع والمقتضى مرجو وهو التصرف الصادر من الاصل في المحل واذا انفذ البيع باجازه المرتهن ينفك حقه
الي يده هو الصحيح لان حقه يعلق بالمالية والبذل له حكم المبدل فصار كما بعد الله بين اذ بيع برضاه الغرماء ينفك
حقهم في البذل لانهم رضوا بالانتقال دون السقوط راسا فكذا هذا وان لم يحجز المرتهن البيع وفسخه انفسه في رواية فحقه
الرهن الرهن لا سبيل للمشتري عليه لان الحق الثابت للمرتهن بمنزلة الملك فصار كالمالك له ان يحجزه ان يفسخ
وفي موهبتي لا يفسخ بنفسه لانه لو ثبت حق الفسخ لم اغنا يثبت ضرر او اعيانة حقه وحقه في الحبس لا يبطل

جواب ان نيت كه هرگاه مرتهن ضمان آن ادا و الاكس من مالک آن گشت اولاً از وقتیکه قبض آن کرده بود و بعد از این که نیت مرتهن آن
از راهن پس این هنگام زائل گشت ملک مرتهن را بهن مالک آن شد پس ملک اهن در نیت بعد از عقد رهن و نیت گشت گویا مرتهن نیت
بدست اهن نیت آن گرفت از و درین مرتهن که بر ذمه رهن بدست رسابق بحال خواهد ماند لهذا خواهد گرفت آنرا از راهن بخلاف
صوت اول و امی در صورتیکه مالک ضمان آن را بهن بگیرد ابتداءً و در نیت رهن مالک آن میشود از ابتدا و وقتیکه مرتهن

یعنی بنده مذکور و قبض او بود و آن پیشتر از عقد رهن زیر اچه مالک ضمان آن گرفته است از راهن باعتبار قبض او که سابق است
از عقد رهن پس نیت اهن گویا ملک خود گرفته است و چون مالک شد در دست مرتهن پس مستوفی دین خود خواهد ترس باز خواهد گرفت آنرا از راهن

باب در بیان تصرف در رهون جنایت بران جنایت آن غیر از مسئله اگر مع کرد راهن رهون ابعیاذ من ربی این مع موقوف
میباشد بر اجازت مرتهن بسبب تعلق حق مرتهن بان اگر چه این مع تصرف راهن در ملک خود چنانچه اگر وصیت کند کسی جمیع مال خود
موقوف میاندین بر اجازت و ارشاد موصی در مقدار بیکه زاید بر ثلث مال است بسبب تعلق حق و ارشاد بان پس اگر اجازت دهد
مرتهن جایز میشود زیر اچه موقوف نبود مگر بحسب حق وی و او را نیت گشت بموقوف حق خود و همچنین اگر ادا کند راهن نیت بر اجازت میشود
نیز زیر اچه مع تصرف مالک است در ملک خود و موقوف نبود مگر بسبب نفع و مانع زائل گشت و در صوت اول هرگاه جائز شد مع رهون

بسبب اجازت مرتهن متعلق خواهد شد حق او بسبب رهون که بهای آن و آن بها گرفته خواهد ماند بجای و رهون همین معیج است
زیر اچه حق مرتهن متعلق بایست مرصوت و بدل و عظم مبدل است مانند آن شک که اگر بنده مدیون فروخته شود برضای غریبان تعلق

حق آنها بجای بنده مذکور زیرا چه آنها را نیت گشته اند باینکه متعلق شود حق آنها بجای بنده مذکور نه باینکه ساقط گردد حق آنها مطلقاً
پس همچنین چنانچه اگر اجازت ندهد مرتهن بلکه مع کند پس باریک روایت مع مذکور فسخ میشود لذا اگر خلاص کند راهن آن را

غیر بدست میگیرد آنرا از راهن حق مرتهن خرا مالک است پس مرتهن بمنزله ملک رهون است لذا میرسد او را که خواهد اجازت دهد مع رهون او را که
فسخ کند آنرا بر وایت معیج است که فسخ میشود مع رهون بسبب فسخ کردن آن مرتهن که فسخ نشود مع مذکور حق مرتهن که حصر معیج است باطل نمیشود

و اگر

بانهنقد هذا العقد بقي موقوف فان شاء المشتري صبر حتى يفتك الراهن الرهن اذ المحج على مشرف الزوال
وان شاء رفع الامر الى القاضي وللقاضي ان يفسخ لعوات القداة على التسليم ولا ية الصغر الى لقاضي
لا يبيع وصار كما اذا ابق العبد المشتري قبل القبض فانه يتخير المشتري لما ذكرنا كذا في هذا
ولو باعه الراهن من رجل ثم باعه بغيره ثانيا من غير ان يتخلل ان يجيره المتهن فالثاني موقوف ايضا على
اجازته لان الاول لم ينفذ والموقوف لا يمنع موقوف الثاني فلو اجاز المتهن البيع الثاني جاز الثاني ولو باع
الراهن ثم ابيع او وهب او رهن من غير اجازة المتهن هذه الموقوف جاز البيع الاول والفرق ان المتهن وحظ
من البيع الثاني لانه يتعلق حقه ببدله فيصير تعيينه لتعلق فائدة به اما لاحق اليه في هذه العقق لانه لا بدل
في الهبة والرهن والذي في الاجارة بدل المنفعة لا بدل العين وحقه في مالمية العين لا في المنفعة
فكانت اجارته اسقاطا لحقه فزال المانع فنقد البيع الاول فوض الفرق قال ولو اعتق الراهن
عنه الرهن فنقض عقده وفي بعض اقوال الشافعي لا ينفذ اذا كان المعتقد معسرا لان في تنفيذه ابطال حق المتهن
فاشبهه البيع تجلان ما اذا كان من سيرا حيث ينفذ على بعض اقواله لانه لا يبطل حقه معنى بالتصديق بخلاف
اعتاق المستاجر لان الاجارة تبقى مدتها اذا تحق يقبلها املا لا يقبل الراهن فلا يفسخ

وسمى فسخه فليس موقوف خواهد ماند بر اجازت مرتن هرگاه موقوف مانده پس شري مختار است اگر خواهد صبر کند تا آن زمان که خلاص کند
آن را را هر چه بخواهد تسليم آن موقوف و اول است و اگر خواهد اين امر را پیش قاضي برد و قاضي بايد سده فسخ نماید و آن از يرايه بايع نموده اند
که تسليم آن بمشتري نماند و ولايت فسخ آن بر قاضي است نه مرتن و اين مانده است که بگيرد و بنده که خريد است آنرا کسی پیش آنرا که قصص
آنرا مشتري پس مختار ميشود مشتري اگر خواهد صبر کند تا آن زمان که باز آيد آن چنگه که رنجيد و اگر خواهد پیش قاضي برد اين امر را تا قاضي فسخ
آنرا بسبب عجز بايع از تسليم آن بمشتري همچنين اينجا بيز مسئله ۲ اگر بفروشد را هن مروهون بي اجازت مرتن بعد از ان ميشي ناگه
اجازت آن بد مرتن باريگير فروشد آنرا بدست غير مشتري اول پس بيع دوم نیز موقوف خواهد ماند بر اجازت مرتن يرايه بيع اول
موقوف است و منع نميکند که دوم موقوف شود پس اگر مرتن اجازت و بيع دوم را جاز ميشود بيع دوم و اگر بفروشد را هن مروهون را
و بعد از ان اجاره دهد آنرا يا بهي کند يا اگر و کند آنرا بدست ديگري پس اگر اجازت دهد مرتن اجاره را يا اگر و يا بهي اجاره ميشود عقد بيع
که سابق است و فرق ميان آن و صحت نيست که در صحت بيع بعد از بيع دوم نه فائده مرتن چه حق او متعلق است بهاي آن
پس بسبب اجازت او صحيح خواهد شد و در اجاره و غيره فائده مرتن نيست چه حق مرتن متعلق ميشود ببدل عين مروهون
نه جو فسخ نفعت مروهون و در صورت اجاره عين منفعت است نه بدل عين مروهون در صورت هبه و رهن بيع موقوف نيست
پس هرگاه اجازت آن او مرتن حق خود را ساقط کرده و جاز بيع مذکور موقوف بود بر اجازت مرتن بجهت حق و وجوب ساقط شد حق او
جائز شد بيع مذکور مسئله ۳ اگر آزاد کند را هن بنده مروهون آزاد ميشود بنده مروهون در بعض اقوال شافعي رهن نافذ ميشود و عقق را هن
اگر او مبر باشد يرايه در تنفيذ آن حق مرتن باطل ميشود پس مانند بيع شد بخلاف آنکه اگر را هن مبر باشد يرايه در حق مرتن باطل ميشود
از دي معنی بسبب ممکن ما و ان گرفتار را هن موهون خلاف آنرا و کرد بنده اجيره که نافذ ميشود و عقق در ان يرايه از ان
باطل ميشود حق مستاجر چه اجاره نامدت آن باقي خواهد ماند بعد از اوشدن بنده مذکور يرايه از او محل اجاره تا محل رهن نيست پس
در صورت اجاره بعد از اوشدن بنده اجاره باقي خواهد ماند و در صورت رهن بعد از اوشدن رهن باقي نخواهد ماند بسبب عدم محليت

ولئلا نه مخاطب اعتق ملك نفسه فلا يلغو تصرفه بعدم اذن المرتهن كما اذا اعتق العبد المشتري قبل القبض
واعتق الإيق او المصنوب ولا خفاء في قيام ملك الرقبة لقيام المقتضى وعارض الرهن لا يمنع عن رد الهبة ثم
اذا ان ملكه في الرقبة باعتاقه يزول ملك المرتهن في اليد بناء عليه كاعتاق العبد المشتري قبل ولى
لان ملك الرقبة اقوى من ملك اليد فلما لم يمنع الاعلى لا يمنع الادنى بالطريق الاولى وامتناع التفادى في البيع
والهبة لانعدام القدرة على التسليم واعتاق الوارث العبد الموصى برقبته لا يلغو بل يوترق الى اداء السعاية
عند ابي حنيفة وم اذا نفذ الاعتاق بطل الرهن لقوات محله ثم بعد ذلك ان كان الرهن موصى سيرا
والدين حاله لو لب بآداء الدين لانه لو طو لب بآداء القيمة تقع المقاصة بقدر الدين فلا فائدة فيه
وان كان الدين مؤجلا اخذت منه قيمة العبد وجعلت رهنا ملكه
حتى يحل الدين لان سبب الضمان متحقق وفي التضمين فائدة فاذا حل الدين
اقتضاه بحقه اذا كان من جنس حقه وردد الفضل وان كان معسرا

و دلیل علمای مانع نیست که این مائل و بائنست و آزاد کرد و ملک خود را چه شک نیست و در اینکه موهون ملک است و معتقدین خود
زوال ملک این نیست پس لغو نخواهد شد تصرف او بسبب ذل ندادن مرتن اگر چه حق مرتن که جسم بیون است باعتبار مالیت باطل میشود چنانچه
اگر آزاد کند مشتری بنده را که خرید و و هنوز آن اقبض نکرده یا آزاد کند بنده را بقی یا مغبوب از او میشود بنده اگر چه حق بائع که سر
مبیع است بجهت گرفتن شمن باطل میشود چنانچه اگر آزاد کند کسی بنده مشترک را صحیح میشود و آزاد میشود مغبوب او اگر چه حصه شرعی فاسد میگردد
و این مانع این نیست که حصه آنکس آزاد شود پس هرگاه فساد حق شریک که ملک رقبه است مانع آن نشود پس زوال حق مرتن که قبضه و حبس
بطریق اولی مانع نخواهد شد لهذا هرگاه آزاد شد بنده موهون ملک است این اکل گشت پس بنا بر زوال ملک است این قبضه مرتن نیز زائل
خواهد شد و حق حبس آن باقی نخواهد ماند سوال اگر وصیت کند کسی در حالت مرض بر رقبه بنده برای انسانی حال آنکه
نیست مال مراد را سوای آن بنده و آزاد کند و ارثان موصی بنده مذکور را آزاد نمیشود بسبب حق موصی که پس باید که بنده موهون
نیز آزاد نشود بسبب حق مرتن صی جواب آدا کردن ارثان موصی بنده مذکور را لغو نمیشود بلکه موقوف و موقوفه شود تا آن مال که
سعایت نماید بنده مذکور نزد او یعنی فیه هم و فروختن موهون همه آن بجهت آن جائز و نافذ نیست که این قادر نیست بر تسلیم آن بیک
و موهوب که در صورت آزاد کردن حاجت به تسلیم آن نیست پس جائز و نافذ نخواهد شد لهذا معتقدین مائل خواهد شد چه حال آن باقی نماند
پس اگر این موهون موهون باشد و دین مرتن فی الحال باشد یا موهول باشد و میعاد آن سیده باشد مطالبه کرده خواهد شد و این
که ادای دین نماید و بر او اقیمت آن بنده مطالبه کرد و نخواهد شد زیرا چه در آن هیچ فائده نیست چه آخر مقاصد بقدر دین خواهد شد
و اگر دین موهول باشد و میعاد آن نرسیده باشد گرفته میشود از این قیمت بنده مذکور و آن قیمت گرفته میشود بجای آن بنده
تا آن زمان که میعاد دین برسد زیرا چه بسبب ضمان که تعدی است در حق مرتن متحقق شد است و در گرفتن ضمان قیمت آن از این
فائده است و هرگاه میعاد آن خواهد رسید پس مرتن خواهد گرفت آن قیمت البعض حق خود که دین است اگر باشد اقیمت از حبس حق مرتن
و آنچه زائد باشد بر مقدار دین پس همانرا بر این مرتن که مذکور شد و قتی است که این مرتن موهون باشد و اگر این موهول باشد

سلی الیه بد فی قیمته و قضی به لدین الا اذا کان بخلاف جنس حقه لانه لما تعدد الوصول الی عین حقه
 من جهة المعتقد یرجع الی من ینتفع بعقده و هو العبد لان الخراج بالضمنان قال رضی الله عنه و تاویلہ اذا كانت
 اقل من الدین اما اذا کان الدین اقل نذکره ان شاء الله تعالی ثم یرجع بماسعی علی مولاه اذا ائسرک نه قضی بینه
 و هو مضطر فیه بحکم الشرع فیرجع علیه بما تجل عنه بخلاف المستکسع فی الاعتاق لانه یؤی ضامنا علیه
 لانه انما یسعی لتحصیل العتق عنده و عندها لتکمیلہ و هنا یسعی فی ضمان علی غیره بعد تمام اعتاقه فصا
 کعبیل الوهن ثم ابو حنیفه و اوجب السعایة فی المستسعی المشترك فی حالة الیسار و العسار و فی العبد المهر من شرط الیحصا لان الثابت
 حق للک و انه ادنی من حقیقته الثابتة للشریک الساکت فوجبت السعایة هنا فی حالة واحدة اظهرها سر النقصان
 رتبته بخلاف المشترك قبل القبض اذا اعتقه المشتري

سعایت خواهد کرد بنده مذکور بقدر قیمت خود اگر قیمت آن کمتر از دین باشد و او کرده خواهد شد دین از آن قیمت و قتیکه آن قیمت از آن
 حق مترقی باشد و اگر خلاف جنس آن باشد عوض کرده خواهد شد باجنس آن از آن او کرده خواهد شد دین مترقی بر آنچه هرگاه او کمتر
 از جانب این متعذر گشت پیش از آنکه گرفت آنرا از کسی که منتفع گردیده است بسبب آزادی او و بنده مذکور است و بعد از آن خواهد گرفت
 بند و مذکور آنچه سعایت کرد و است از مولای خود و قتیکه غنی و موسر گردد و بر آنچه بنده مذکور او کرده است و دین او را چاره و اختیار است
 در او و دین کور سبب حکم شرع پیش از آنکه گرفت از مولای خود آنچه او کرده است آنرا از جانب او بخلاف بنده مشترک و قتیکه آزاد کند آن را
 یکی از دو شریک در حالیکه آزاد کند و مفسد باشد سعایت کند بنده مشترک برای شریک دیگر پس نصفوت نخواهد گرفت بنده مشترک
 از مولای آزاد کند و قتیکه غنی گردد آنچه سعایت کرد و است برای شریک دیگر بر آنچه در نصفوت سعایت میکند بنده مشترک تا آزاد
 گردد و نزد ابی حنیفه و نزد صاحبین اگر چه در نصفوت مذکور بنده مشترک آزاد میشود و لیکن و نفقمانی باقی میماند بجهت آنکه مطالبه
 سعایت برگردن او باقیمت پس سعایت خواهد کرد تا این نقصان دفع شود و آزادی تمام و کمال حاصل گردد و در صورتیکه این
 آزاد کند بنده مریهون سعایت میکند بنده مریهون ای ادای این این بعد از آنکه آزاد گردیده است تمام و کمال پس این
 عاریت و بینه مریهون شدن اعنی اگر عاریت دهد کسی چیز را بکسی تا اگر و کند آن او بعد از آن خلاص کند عاریت و بینه و چیز
 از دست مترقی بگیرد از این آنچه او کرده است برای خلاص کردن مریهون و باید دانست که امام ابو حنیفه و واجب گردانیده است
 سعایت را بر بنده مشترک که آزاد کند از آن یکی از دو شریک در هر دو حالت اعنی در حالیکه موسر و غنی باشد از او کند و در حالیکه
 مفسد باشد و در صورتیکه این آزاد کند بنده مریهون او واجب کرد و است بر بنده مریهون سعایت را بر مترقی مشترک مفسد باشد آنرا
 بر آنچه بنده مریهون ملک مترقی نیست بلکه ثابت نیست مترقی و در آن مگر مجرد حق مالک شدن و اعنی اگر مالک شود در دست
 او مالک خواهد شد و این ادنی و کمتر است از حق شریک ساکت چه او مالک قبیله است پس سبب این حق واجب سعایت بر بنده مریهون
 در یک حالت تا نقصان تبه او ظاهر گردد و بخلاف آنکه اگر آزاد کند و مشترقی مفسد بنده را که خرید و است آن پیش از وقت بعض آن

حيث لا يسعى للبائس إلا رواية عن أبي يوسف ر. والرمحون كسعى لان حق البائس في الحبس اضعف
 لان البائس لا يملكه في الأخوة ولا يستقيم في من عينه وكذلك لا يبطل حقه
 في الحبس بالاعارة من المشتري والمرتعين ينقلب حقه ملكا ولا يبطل حقه
 بالاعارة من الراهن حتى يمكنه الاسترداد فلو اوجبت السعاية فيهما لسقينا بين الحقين
 وذلك لا يجوز ولما قلنا ليعمل برهن عبده بان قال له رملتك عند فلان وكذبه العبد
 ثم اعتقه تجب السعاية عندنا خلافا لزيد وهو يعتبره باقراره بعد العتق ونحن نقول
 انما يتعلق الحق في حال يملك التعليق فيه لقيام ملكه فيه بخلاف ما بعد العتق لانه
 حال انقطاع العارية وتوابعه الراهن صحت بغيره بالاتفاق اما عندنا فلا وهو كذا عندنا لا والتدبير
 لا يمنع البيع على اصله ولو كانت امه فاستولدها الراهن صح الاستيلاد بالاتفاق لانه
 يصح ما في الحقين وهو ما للاب في جارية الابن فيصير بالاع

چه اين بنده آزاد ميشود وسعایت نمیکند برای بائع مگر در یک دایت از ابی یوسف م و بنده موهون سعایت میکند برای مژ
 در صورتیکه راهن آن آزاد کننده مغلط باشد زیرا چه حق بائع در حبس میبخت بهت بیغای ثمن ضعیف ترست از حق مژ ترستن چه بائع را نه
 که مالک آن شود بالاخره و نه بیغای حق نماید از حبس میبخت و همچنین باطل میشود حق او در حبس میبخت اگر عاریت دهد آن را به مشتری و حق
 مژ ترستن که در حبس است مبدل بملک میگردد و اگر مالک شود موهون دست او و باطل میشود حق او در حبس اگر عاریت دهد آن را به راهن
 میرسد و او را که باز بگوید آن از راهن بعد از دادن عاریت پس اگر واجب شود سعایت برای بائع و مژ ترستن هر دو لازم می آید که ضعیف
 و قوی برابر شود و این جائز نیست مسئله هم اگر اقرار کرد خواه بگوید و دشمن بنده خویش را بنویسد که گفت مرا آن بنده اگر بگوید
 ترا نزد فلان بنده نگذری بی نمود و بعد از آن آزاد کردن بنده را خواه و می در حالیکه مفلس است واجب میشود سعایت بران بنده
 نزد علمای ما بخلاف قول فرج و اوقیاس میکند بر اقرار خواه بگوید و دشمن بنده بعد از آزاد کردن او حق اعنی اگر اقرار
 خواه مفلس بگوید و دشمن بنده بعد از آزاد کردن او و بنده نگذریب و نماید سعایت واجب نمیشود بران بنده همچنین بخلاف
 حق و علمای ما میگویند که در صورت مذکوره اقرار کرده خواه بگوید و دشمن بنده در حالیکه میتواند که گویند و او را چه ملک او
 باقی است و هنوز آزاد نگردیده است صحیح خواهد شد اقرار او بخلاف آنکه اگر اقرار کند بگوید و دشمن بنده بعد از آزاد کردن او
 چه در این مقام ولایت خواه منقطع گردیده و نمیتواند که در خیالت گویند آنرا از پس قیاس مرجح صحیح نیست مسئله هم
 که بعد از این بنده موهون اصح است نزد همه علماء اما نزد علمای ما پس ظاهر است چه هرگاه آزاد کردن آن نیست است
 پس بر کردن آن بطریق اولی درست خواهد شد و اما نزد شافعی هم درست است پس بجهت آنکه مدبر کردن بائع و فروختن
 با بر قاعد او و همچنین اگر ارم و دیگران را مینمیزد موهون اصح است نزد همه علماء زیرا چه هرگاه بیدارم و دیگران را
 پس اصح میشود بسبب حق او که مالک است با وجود آنکه حق مذکور ضعیف و ادنی است پس بسبب حق راهن که در
 موهون است لطیفین ادنی صحیح خواهد شد زیرا چه حق او در موهون ادنی و قوی است چه او مالک است

و اذا صخر جامن الرهن لبطلان العملية اذ لا يصح استيفاء الدين منه ما فان كان الرهن موصى به من قيمتها على التفصيل
 ذكرناه في الاعتاق وان كان معناه استسحق الرهن المدبر وامر الدائن بجميع الدين لان كسبه ما مال المتعلق بخلاف المتعلق حيث
 في الاقل من الدين من القيمة لان كسبه حقه الغنيس عنده ليس الا قدر القيمة فلا يزا عليه وحق المرتين قبل الدين
 فالنموه الزيادة ولا يرجع ان على المتعلق بعد يسادة لانها ادياه من مال المتعلق وللمتعلق يرجع لان ادى ملكه عنه وهو
 على ما مر قيل الدين اذ كان متعلقا لشيء المدبر في قيمته لانه عوض الرهن حتى تجبس مكانه فيقتدر بقدر المتعلق بخلاف
 ما اذا كان حاله لانه يقضى به الدين ولو اعقبت الرهن المدبر و قد قضى عليه بالسعاية اولم يقض لم ينع لانه لا يقدر
 لان كسبه بعد العتق ملكه وما اذاه قبل العتق لا يرجع به على مولاه لانه اذا ادى من مال المتعلق قال وكذلك لو استهلك
 الرهن الرهن لان حق محترم مضمون عليه بالاتلاف والاضمان رهن في بدل لم تكن لقيام مقام العين
 فان استهلكه اجنبى فالمرتبه هو المخصوص في تضمينه في اخذ القيمة وتكون رهن في يد لانه لا يعاقب الرهن
 حال قيامه فكذا في استرجح اذ ما قام مقامه والتوجب على هذا المستهلك قيمته يسر مملكه
 و هرگاه چه بدبر کردن موهون که درین آن بین نام و در بدبر کردن میوزد از رهن را چه عمل آن تا فی غایب چه شکیا دین بدبر وام و نه صحیح نیست پس در نصوت
 اگر اهرن موصوفی باشد خواص اهرن قیمت اینجا را تفصیلا یک مذکور شد در صوت آز او کردن بنده موهون اگر مفسر باشد اهرن طلب
 سعایت خواهد کرد و ترن از مدبر وام و لکه بجهت جمع دین را چه حاصل کسب اینجا مال خواص اینجا است بخلاف بنده موهون که آزاد
 کرد و آز را اهرن مفسر چه او سعایت میکند در چیزیکه کمتر از میان بین قیمت او را چه حاصل کسب و ملک است و آنچه بموجب کسب
 نزد و نمی نیست مگر مقدار قیمت او بین بجهت زیاده از ان سعایت خواهد کرد و حق ترن نیست مگر مقدار دین می پس بنده مذکور زیاده
 از ان لازم خواهد شد مسئله ۴ مدبر وام و لکه را نمیرسد که بگیرد آنچه او نموده اند از جانب مولا خود و قتیکه موصوفی که نزد مدبر چه اهرن
 او نموده اند از مال مولا می خود با بنده موهون که آزاد کرد و آز را اهرن مفسر بگیرد آنچه او کرده است آز را از خواص خود بر اهرن او
 از مال خود او کرده است و دین خواص خود را او و در او دین خواص بی اختیار است حکم شرع چنانچه گذشت و پس متبع خواهد شد
 و بعضی گفته اند که اگر دین موهون باشد سعایت خواهد کرد مدبر مقدار قیمت خود را چه قیمت موهون عوض موهون کند اگر و میشود
 بجای موهون اول پس اندازده کرده میشود سعایت بمقدار عوض آن بخلاف آنکه اگر دین مال باشد چه در نصوت او اگر دین بین است
 پس و اگر دهر خواهد شد از مال اهرن حاصل کسب مدبر وام و لکه مال اهرن کند بجهت ادای جمیع دین سعایت خواهد کرد که آنکه
 مسئله ۵ اگر آزاد کند اهرن مبر مذکور را پس نصوت سعایت خواهد کرد مدبر مذکور مگر بقدر قیمت خود قاضی حکم کرده باشد مدبر
 مگر بقدر قیمت خود قاضی حکم کرده باشد بر مدبر مذکور که سعایت نماید یا حکم کرده باشد بر اهرن حاصل کسب بعد از آز او ملک است
 و لیکن نخواهد گرفت از مولا خود آنچه او کرده است آن پیش از آزاد شدن جیران مال مولا مسئله ۶ اگر ملک کند موهون پس
 حکم این مانند حکم آز او کردن موهون مسئله ۷ اگر ملک کند موهون آنسی اجنبی پس ترن خصم او نه اهرن ضمان خواهد گرفت
 ترن از اجنبی مذکور قیمت موهون اگر خواهد ماند آن قیمت و ترن ترن را چه ترن حق و سزاوار ترست بعین موهون حالیکه موجب
 و ترن ترن گرفتن چیزیکه قائم مقام موهون است و قیمت آن باید داد که واجب در نصوت بر اجنبی مذکور قیمت موهون که در روز ملک آنست

فان كانت قيمته يوم استهلكه خمسمائة ويوم رهن الفاعزم خمسمائة
وكانت رهنا وسقط من الدين خمسمائة فصار الحكم في الخمس مائة الزيادة كأنها ملكك بأفنة
والمعتل في ضمان الرهن القيمة يوم القبض لا يوم الفكاك لان الفاعل السابق مضمون عليه
لانه قبض استيفاء الا انه يتقرر عند الهلاك ولو استهلكه المهرن الدين

مؤجل عزم القيمة لانه اتلف ملك الغير و كانت رهنا في يده حتى يحل الدين

لان الضمان بدل العين فآخذ حكمه واذا حل الدين وهو على صفة القيمة

پس اگر قیمت آن روز هلاک پانصد درهم باشد و در روز عقد هر پنج ار درهم ضمانت اینها داجب می نذکو پانصد درهم را و این پانصد درهم که خواهد
در دست مژمن پانصد درهم از دین ساقط خواهد شد زیرا چه پانصد درهم که کم شده است آن قیمت مرهون است که نفع آن بافت ساقط خواهد شد و اگر در روز
اول پس ساقط خواهد شد از دین بمقدار آن و سوال مقرر است که نقصان قیمت مرهون بسبب کمی نفع که در دست مژمن بود و معتبر نیست لهذا اگر
بسبب کمی نفع قیمت مرهون پانصد درهم گردد و در دست مژمن بعد از آنکه قیمت آن هزار درهم بود و در روز عقد مژمن بعد از آن که تسلیت و سلامت و این
آن ابراهیم هیچ چیز بر مژمن لازم نمی آید و چیزی از دین ساقط نمیکرد و اگر در صورت مذکور بمقدار پانصد درهم ساقط شود از دین تسلیت لازم می آید
که نقصان قیمت مرهون بسبب کمی نفع معتبر شود و این برضمان مقرر است جواب ص لازم نمی آید که در صورت مذکور نقصان قیمت
مرهون بسبب کمی نفع آن معتبر شود زیرا چه در صورت مذکور بمقدار پانصد درهم از دین تسلیت آن ساقط شده است که معتبر در حق او نیست
مرهون است که در روز عقد مژمن بوجه داران و قبض میکند مژمن مرهون و تمیز بین موجب ضمانت یعنی باعتبار همین قبض متوفی در دین شود
مژمن قتی که هلاک شود مرهون دست او و در صورت مذکور قیمت مرهون روز عقد هر پنج ار درهم است اگر چه بعد از آن بسبب کمی نفع قیمت
آن پانصد درهم گردیده است پس گاه هلاک شد مرهون در دست مژمن پس تسلیت مژمن در دست مژمن شد که این بوجه نقصان قیمت مرهون بعد
از عقد بسبب کمی نفع اعتبار ندارد و لیکن چون پانصد درهم بعضی مرهون آن جانب هلاک کنند و آن بدست آمد پس هلاک نشد در دست
مژمن مگر بمقدار پانصد درهم لهذا بمقدار ساقط خواهد شد از دین تسلیت پانصد درهم که بدست آمده است بعضی مرهون که خواهد ماند
در دست مژمن بکل آنکه اگر ناقص شود قیمت مرهون بسبب کمی نفع و سلامت ماند عین مرهون دست مژمن و پس بد آن ابراهیم هیچ چیز
مژمن تسلیت مژمن چیزی نمیشود چه او تسلیت نمیشود مگر بسبب هلاک شدن مرهون و در صورت هیچ چیز از مرهون هلاک نگردیده است زیرا چه
عین مرهون باقی است نقصان قیمت آن بسبب کمی نفع اعتبار ندارد و همین گاه اگر هلاک کنند مژمن مرهون و حال آنکه دین که
موجب است ضامن خواهد شد قیمت آن از زیرا چه او تلف کرده است مال غیر را و آن قیمت که خواهد ماند بدست او تا آن مان که میماند
او می ویرد پس از زیرا چه آن قیمت بایعین مرهون پس حکم آن خواهد شد و هر گاه میعاد آن برسد و آن قیمت از قبض مژمن باشد

استوفی الرهن منها قد حقه لانه جنس حقه ثم ان كان فيه فصل يرد على الرهن لانه يد المالك
وقد خرج عن حق الرهن وان نقصت عن الدين يتراجع السعير الى خمس مائة وقله كانت قيمته هو الرهن
وجب بالا استهلاك خمس مائة وسقط من الدين خمس مائة لان ما انتقص كالهلاك وسقط الدين بقدر
وتنقص قيمته بمثل القبض هو مضمون بالقبض السابق لا يتراجع السعير ووجب عليه الباقي بالا تلاف وهو قيمته بمثل القبض
قال واذا اعاد الرهن للرهن للرهن ليجزى منه ولعل له عملا فقبضه خرج من ضمان الرهن لئلا يافاة بين يدي العاين
ويلا الرهن فان هذا في يد الرهن ملكه بغير شيء لفوات القبض المضمون وللمرتهن ان يسترجعه الى يده لان
عقد الرهن باق في حكم الضمان في الحال الا ترى انه لو ملك الرهن قبل ان يرد على الرهن كان الرهن كالمهر
احق به من سائر الغرماء وهذا لان يد العارية ليست بلا ضمان ليس من لوازم الرهن على كل
حال الا ترى ان حكم الرهن ثابت في ولد الرهن وان لم يكن مضموننا بالهلاك واذا بقي عقد الرهن فاذا اخذ
عاد الضمان لانه عاد القبض في عقد الرهن فيعقب بصفته وكن لو عاراه احد ههما اجنبيا باذن اخر
سقط حكم الضمان لما قلنا ولكل واحد منهما ان يرد رهنه كما كان لان لكل واحد حقا محتمرا فيه وهذا
بخلاف الاجارة والبيع والهبة من اجنبى اذا باشر احد ههما باذن الاخر حيث يخرج عن الرهن
يخرج اهر كرفت مرتين ان قيمته مقبوضه وخرج وارجع ان جنس حق او بعد از ان اگر چیزی را بدهد وبقی مانده بعد از گرفتن مقدارین
واین بدین بر این چه آن مقدار از آن عوض ملک است فخرجت از حق مرتين مسئله ۱۱- اگر گوید و گوید کسی چیزی را که قیمت آن هزار درهم
شماره مقابل هزار درهم که درین محل است و بعد از آن ببکوفت قیمت آن پانصد درهم گوید و در وقت بعد از آن مالک گردانر او مرتين
در نیویست بر مرتين بسبب مالک کردن هون پانصد درهم واجب اید شد و سابقا خواهد شد از دین پانصد درهم زیرا چه پانصد درهم که کم شد
از قیمت آن بسبب کمی نرخ گویا و در وقت مرتين تلف گردید پس قضا خواهد شد از دین بقدر آن پانصد درهم باقی واجب اید شد بر مرتين
بسبب تلاف و گرد خواهد ماند مسئله ۱۲- اگر عاریت داد مرتين بنده مهرون بر این تا خدمت او کند یا کار و کند و قبض کرد از آن
پس خارج میشود آن بنده از ضمان مرتين اعفو اگر مالک شود و در این مرتين مستوفی و خرج اید شد زیرا چه بنده مذکور از قبضه مرتين بر مرتين و قبضه
راهن که بحسب عاریت بنده از قبضه مرتين بجهت آنکه منافات است میان قبضه عاریت و قبضه گرد و زیرا چه قبضه گرد و مضمون است
و قبضه عاریت مضمون است و مرتين اید شد که پس بکثیر آن از دست راهن بر این قبضه راهن قبضه عاریت است و آن لازم نیست عقد عاریت
لذا اگر مالک شود راهن پیش آنکه اید شد آن مرتين پس مرتين حق و مندر است بر این هون نسبت انسان گیرف اعنی حق خود را مقدم کرد
از آن هون بعد از آن اگر با قضا خواهد ماند چیزی دیگران خواهند گرفت سوال که گاه بنده مهرون از عاریت از ضمان مرتين خارج شد پس
چگونه عقد هون باقی ماند جواب ضمان از لوازم عقد هون است و جمیع احوال لهذا حکم عقد هون ثابت است در فرض مذکور مهرون اگر چه
مضمون نشود بسبب مالک و هر گاه با قضا عقد هون پس گرد و پس گیر مرتين آنرا از دست راهن باز در ضمان مرتين اخل میشود زیرا چه باز
مهرون قبض و در آمد بحسب عقد هون پس مضمون شد و سابقا خواهد شد مسئله ۱۳- اگر یکبار از راهن مرتين باذن یکبار عاریت داد مهرون
یکبار اجنبی پس هون ضمان مرتين دین میشود و در نیویست نیز عقد هون باقی میماند بسبب اینکه مذکور شد سابق و در نیویست بر یکبار اید شد
که آن از مستعیر گیر و بدست سابق مهرون گردانر زیرا چه هر یک از راهن مرتين در آن حق است مسئله ۱۴- اگر یکبار از راهن مرتين
باذن گیر با جاره و در مهرون یا مع نماید آن یا بهر کند آن با اجنبی پس نیویست تمام مهرون از تحت در هون خارج میشود

تیسرا بعض بلاضافه الی البعض و تفاوت الاضافه فی الامان و الحفظ و اذا خالف کان ضامنا تمام ان شاء المعیر
 ضمن المستعیر و یم عقد الرهن فیما بینهم و بین المرتهن لانه ملک باده الضمان فیتین ان و رهن ملک نفسه
 و ان شاء ضمن المرتهن و یرجع المرتهن بباطن و بالدين على الراهن قد بیناه فی الاستحقاق و ان وافق بادره
 بمقدار ما امر به ان کان قیمته مثل الدين او اکثر فهناك عند المرتهن یبطل المال عن الراهن لتمام الاستيفاء
 بالهلاك و وجب مثله لرب الثوب على الراهن لانه صار قاضيا دينه بماله بهذا القدر و هو الموجب للرجوع
 دون القبض بذاته لانه برضاة و كذلك ان اصابه عیب ذهب من الدين بحسابه و وجب مثله لرب الثوب
 على الراهن على ما بیناه و ان کان قیمته اقل من الدين ذهب بقدر القيمة و على الراهن بقية دينه للمرتهن لانه
 لم یقع الاستيفاء بالزيادة على قیمته و على الراهن لصاحب الثوب ما صار به من فیما بیناه و لو کان قیمته مثل الدين
 فاراد المعیر ان یفتک جبارا عن الراهن لم یکن للمرتهن اذا قضی دينه ان یمتنع لانه غیر متبذل عیث یخلص
 ملكه و لهذا یرجع على الراهن بما ادنی قاجب المرتهن على الدفع بخلاف الاجنبی اذا قضی الدين لانه متبذل
 اذ هو لا یسعی فی تخلیص ملكه و لا فی تفریغ ذمته فكان للطالب ان لا یقبله و لو ملك الثوب العاریة عند الراهن
 قبل ان یدهنه او یعاما افکهم فله علیه ان لا یصیر قاضیا بهذا و هو الموجب على ما بیناه و لو اختلفا

بجست آنکه ادای بعض جنس برین بسبت بعض جنس برین و همچنین ادای برین بر بعض بده نسبت بعض بده اسان میشود همچنین اشخاص افراد
 و اولی مات و محافظت آن تفاوت اند پس اگر در تصویرتهاست تغییر بر خلاف امر عاریت دهنده بعمل آرد ضامن بدست قیمت از آنکه هلاک شود بگاه
 هلاک شود مرهون کورس عاریت دهنده غناست اگر ضامن آن از مستقیم گیر و در صورت عقد برین میان مستعیر و مرتهن خواهش تغییر بسبب ادای
 آن ملک آن و بیه پیش گشت که ملک و اگر دوشسته است و اگر ضامن عاریت دهنده ضامن مرتهن گیر و معاز آن تمسک گرفت از ازار برین خرد
 از ازار برین بیخ و اینجا چه سابق مذکور شد و صورت استحقاق اگر موافق امر عاریت دهنده بعمل آرد مستعیر باینکه اگر کند جامه مذکور را مقابل مقدار
 معین بده بود از امر عاریت دهنده پس اگر قیمت جامه مذکور بر برین باشد یا زیاده آرد برین هلاک شود جامه مذکور در مرتهن پس در صورت طرح مستحق
 خود خواهد شد صاحب جامه یا مقدار برین را برین اگر گرفت زیر اچ را برین و اگر ده است برین از مال صاحب جامه بقدر مذکور باین سبب خواهد گرفت
 صاحب جامه مقدار مذکور از ازار برین بسبب آنکه قرض کرده بود برین جامه مذکور را بر بعضی که دل بر رضا بود و همچنین اگر در وقت قیمت عیب اگر در جامه
 در دست مرتهن پس سا قضا خواهد شد برین و بحساب عیب همان مقدار و جی خواهد شد بر مرتهن از ازار برین جامه بسبب آنکه بهمان اراده کرده است
 و اگر قیمت جامه مذکور کمتر از برین باشد پس سا قضا خواهد شد از برین بقدر قیمت آن باقی برین دهنده ازار برین را بر اچ استیفای برین تحقق نشده است
 و مقدار از آنکه قیمت جامه واجب میشود بر مرتهن بر صاحب جامه قیمت آن چا و او کرده است برین از قیمت جامه و اگر قیمت جامه مذکور بر مقدار
 برین باشد خواهد صاحب جامه بچیز خلاص کند از ازار برین باینکه باینکه او انداید برین را برین غیر مرتهن که انداید زیر اچ صاحب جامه خلاص
 جامه خود متبرع و احسان کننده نیست چا و ملک در اخلاص میکند و اندا سیکر و از ازار برین آنچه او کرده است برای خلاص کردن جامه خود پس خبر
 قاضی بر مرتهن که به برین جامه را بصاحب جامه بخلاف آنکه اگر اجنبی و انداید برین را چا و متبرع است بسبب آنکه او سعی نمیکند برای خلاص کردن جامه
 و نه برای خارج کردن جامه خود پس در صورت بر سر صاحب برین که اگر باینکه و قبول کند از آن مسئله ۱- اگر هلاک شود جامه عاریت نزد مستعیر
 پیش از آنکه او کند آن را بعد از آنکه خلاص است آنرا برین ضامن آن نمیشود زیرا چا و در صورت از قیمت آن جامه او کرده است برین و او اگر در
 و برین مال غیر موضوعی است چنانچه مذکور شد آنرا باینکه مسئله ۱- اگر اختلاف کند ملک که عاریت دهنده است و مستعیر برین است

فی ذلک فالقول بالرهان لانه یکر ایفاء بدعواه الهلاک فی هاتین الحالتین کما لو اختلفا فی مقدار ما یموت بالرهان
فالقول للمعبر لان القول قولی فی انکار اصله فکذا فی انکار وصفه ولولیه المستعیر به من من عی و هو
ان یرهنه لیکف ضمه کذا فیهلک فی ید المرتهن قبل الاقراض والمسمی والقیمه سواء یضمن قبل الرهن عن المسمی یا بینا
انه کالموجو و یرجع للمعبر علی الرهن بمثلہ لان سلامه مالیتة الرهن باستیفائه من المرتهن کسلامته بذکر اخفته
عنه ولو كانت العربیة عبد افعتقه المعبر جاز لقیام ملک الرقبة ثم المرتهن بالخیار ان شاء رجع باله من علی الرهن
لانه لم یستوفه وان شاء ضمن المعبر قیمته لان الحق قد تغلق برقبته برضاه وقد ائلفه بالاعتاق وکنی رضاه
الی ان یقبض ینہ فیمرهالی للمعبر لان استناده القیمه کاستناده العین ولولی استناده عبد اودیه لیرهنه
فاستخدام العبد اورکب الدابة قبل ان یرهنهما ثم یفترقا بمال متثل قیمتهما ثم یضمان المال فلم یقبضهما
حتى هلكا عند المرتهن فلا ضمان علی الرهن لانه قد بری من الضمان حين رهنهما فانه کان امدا خالف
ثم عاد الی الوفاق وکذا اذا افتتق الرهن ثم رکب الدابة واستخدام العبد فلم یعط ثم عطف بعلک
من غیر منعه لا یضمن لانه بعد الفکاک بعنزله الموضع لا بمنزلة المستعیر لانهما حکم الاستعارة

بر نیوجہ کہ گوید مالک کہ ہلاک شدہ یا سہ یا سہ مذکور در دست مرثیہ بگوید تحیکہ ہلاک شدہ آدرست من پیش از آنکہ و اگر نہ از آنجا
کردم آنرا از دست مرثیہ پس نیویوت قول مستعیر بر نیوجہ او نکست چہ انکا سیکند کہ او دین بجا نہ شود و اگر اختلاف نمایند بر نیوجہ
وینیکہ امر کردہ بود کہ بقابل آن کہ و کند پس نیویوت قول مالک مقبرست نیز ایچہ او اگر نکند میل عاریت استعیر شیو قول و پس انکا کند
کہ مقدار دست بطریق او مقبرست مستلک ۱ اگر کردہ بجا نہ کور استعیر بقابل نیوجہ و اگر کردہ انی بدست کے تا قرض ہ از مرثیہ من در ہم و آنکس کرد
گرفت و وعدہ قرض اون کرد پس اقل شد ان جہ دست و مرثیہ پیش از قرض اون حال آنکہ قرض موعو و قیمت عامہ برابر پس ضامن جہ
مرثیہ قرض موعو را زیر ایچہ موعو بمنزہ کہ موجود چنانچہ سابق مذکور شد و ہان مقدار عاریت نمہند و از مرثیہ جہ ہر گرفت نیز ایچہ ہر گاہ گرفت
از مرثیہ قیمت مرہون از دست مرثیہ پس اقامت ماند برابر و قیمت مرہون مسئلہ ۲ اگر عاریت واکسی بندہ خود را تا کردہ و کند و کردہ از مرثیہ
و بعد از ان کردہ آنرا مالک او پس آزادی شود بندہ مذکور نیز ایچہ سبب گرفتہ شدن ملک و ذائل نشدہ و بعد از ان مرثیہ
فخاست اگر خواہد بیخ و در از مرثیہ بگوید نیز ایچہ ان ثابت ست بر مرثیہ از مرثیہ و استیفاسی آن نمہند و اگر خواہد ضمان بگیرد از مالک بندہ
قیمت آن از مرثیہ سبب گرفتہ شدن حق مرثیہ بجا یستند و مذکور متعلق شدہ و اول سبب مذکور دن تلف کردہ استحق او و بعد از ان
مذکور کردہ خواہد ماند مرثیہ تا آن ملک کہ بگوید بیخ و در از مرثیہ بعد از ان ایچہ ابد و قیمت مذکور با مالکش مسئلہ ۳ اگر عاریت گرفت
کسی بندہ یا استوی را تا کردہ و کند ان ایستند نام کردہ از بندہ مذکور یا استوی شدہ برستو مذکور پیش از آنکہ کردہ و کند بندہ یا استوی مذکور و بعد از ان کردہ
کرد ان بندہ یا استوی را بقابل وینیکہ برابر قیمت بندہ یا استوی شود بعد از ان اگر دین مذکور او مہنو گرفتہ بود بندہ یا استوی مرہون آنست و مرثیہ
کہ ہلاک شود تو یا بندہ مذکور در دست مرثیہ پس نیویوت ضامن آن نمیشود نیز ایچہ چون کردہ و در ان از ضمانت و شد ان اگر چہ تمام یا سوار کردہ بود
حق جہت آنکہ ہر اینست اما مخالفت مالک کردہ بود و بعد از ان باز آمد از ان موافقت کرد و چہ بین اگر خلاص کرد و مرثیہ بندہ مذکور را
یا استوی مذکور از دست مرثیہ بعد از ان تمام یا سوار کردہ و انکند بندہ یا استوی و بعد از ان ہلاک شد یا رفت آسانی بغیر از تعہد از مرثیہ
پس نیویوت ضامن آن نمیشود نیز ایچہ مرثیہ از خلاص کردن آن دست مرثیہ منہ نہ بدستگیر سبب حکم عاریت کردن نمہند و مرثیہ دست

بالفکاه و قد عاد الى الوفاق فببر عن الضمان وهذا بخلاف المستعير لان يده اليه نفسه فلا بد من الرهن
الى يده المالك اما المستعير في الرهن فيحصل مقصود الرهن وهو الرجوع عليه عند احواله لا يتحقق الاستيفاء **قال**
وجناية الراهن على الرهن مضمونة لانه تفويت حق لازم محترم وتعلق مثله بالمال يجعل المالك كالاجنبي في
حق ضمان كمن يخلق حق الوثبة بل المريض من المثل فيقع فهاذا تبرعه فيما وراء الثلث والعبد المولى بخدمة اذ اتلفه الوثبة
منه فاقمته ليشترى بها عبدا يقوم مقامه **قال** وجناية المرتهن عليه تسقط من يده بقدر ما ومعناه ان يكون الضمان
على صفة الدين وهذا لان العين ملك المالك وقد تعدى عليه المرتهن فيضمنه لملكه **قال** وجناية المرتهن
على الراهن المرتهن على ما له ما هدر وهذا عند ابي حنيفة نعم وقال اجنابته على المرتهن معتبرة والمارد بالجناية على النفس
ما يوجب المال اما الوفاقية فلا نفاء جناية المملوك على المالك الا ترى انه لو مات كان الكفن عليه بخلاف جناية المملوك
على المقتول منه لان المالك عند اداء الضمان يثبت للعاصب مستند احتي يكون الكفن عليه فكانت جناية
على غير المالك فاعتبرت ولهما في الخلاف فيه ان الجناية حصلت على غير مال له وفي الاعتبار فائدة وهو
دفع العبد اليه بالجناية فتعتبر ان شاء الراهن والمرتهن ابطال الرهن دفعاه بالجناية الى المرتهن

بسبب خلاص كردن پس از موع شديك مخافت مال كرده بوسبب استخارم سوار و بعد از ان باز آمد از مخافت موافقت كرد پس از
از ضمان بخلاف مستعير ديگر كه براي گردنگر فنيست عاريت آنچه بدهد و بر عاريت بقبضه او فقط و بغير قبضه كذاست بغير دست ويرا كه بايد آنرا
بلاكش اما مستعير را گردن و بغير قبضه او ميگردد بقبضه او و بغير قبضه او است كه بوجه كند بغير قبضه او و بغير قبضه او است
دست و ترين بغير قبضه او ميگردد بقبضه او و بغير قبضه او است بلاكش عاريت دست و ترين پس گردن بقبضه او بلاكش
دست مستعير بعد از خلاص كردن آن ضامن بخلاف مستعير ۲- اگر قتل كند از اين كه مرهون اضافي شود قيمت آنرا زيرا چه و بسبب جانيست
كردن حق ترين كه لازم محترم و تعلق جنين حق بلكه ميگردد بلكه بغير قبضه او و حق ضمانت تعلق حق و ارثان كمال بغير قبضه او بلاكش
ميشود فهاذا تبرع او را و ما را كذا مال او مانند تعلق حق موصوله بخدمت بنده و كذا اگر بلكه كند ارثان بكوند و كذا اضافي شود قيمت
تا خريد و ثوبان قيمت بنده كه قائم مقام بنده كوشد و مسئله ۳- اگر جنابيت كند ترين مزين قط ميشود از دين بقدردان جنابيت زيرا چه عين دين
ملك مال است و تعدد كدر بران ترين ضامن بخلاف مستعير ۲- اگر جنابيت كند ترين مزين قط ميشود از دين بقدردان جنابيت زيرا چه عين دين
پس قيمت ساقط نخواهد بود دين جنابيت كوشد بخدمت بنده و كذا اضافي شود قيمت آنرا زيرا چه و بسبب جانيست
و اين وجهه حكماست زيرا چه بر عاريت جنابيت مملوك بر مال است و در اعتبار آن بايد نسبت آيا نميگردد كه در قيمت كوشد بخدمت بنده و كذا اضافي شود قيمت
او بخلاف جنابيت بنده و مضمون مال كذا آنرا چه آنست وقت ادخا بلكه مستند بر عاصب آنكه اگر بخدمت بنده و مضمون مال كذا اضافي شود قيمت
آن بلكه بخدمت بنده و مضمون مال كذا اضافي شود قيمت آنكه مستند بر عاصب آنكه اگر بخدمت بنده و مضمون مال كذا اضافي شود قيمت
مسئله ۴- اگر جنابيت كند بخدمت بنده و مضمون مال كذا اضافي شود قيمت آنكه مستند بر عاصب آنكه اگر بخدمت بنده و مضمون مال كذا اضافي شود قيمت
جنابيت بخدمت بنده و مضمون مال كذا اضافي شود قيمت آنكه مستند بر عاصب آنكه اگر بخدمت بنده و مضمون مال كذا اضافي شود قيمت
فائدة و آن كذا است كه دفع كوشد بخدمت بنده و مضمون مال كذا اضافي شود قيمت آنكه مستند بر عاصب آنكه اگر بخدمت بنده و مضمون مال كذا اضافي شود قيمت
پس اگر متفق شوند از اين ترين آنكه بلكه كند بخدمت بنده و مضمون مال كذا اضافي شود قيمت آنكه مستند بر عاصب آنكه اگر بخدمت بنده و مضمون مال كذا اضافي شود قيمت

بكل الدين فانه اقتل حظه قيمته مائة لانه تصد قيمته يوم الاطلاق في ضمان الاطلاق لان الحار بقدر المغالبات و
 اخذها الرهن لانه بكل المال في حق المستحق وان كان مقبلاً بالبدل على اصلها حتى لا يزداد على دية الجزاء المستحق بسبب
 المالية وحق الرهن متعلق بالمالية فكذلك ايقاعه مقامه فلا يرجع على الرهن بشئ لان يد الرهن يد الاستيفاء من ابتداء
 وبالهلاك يقره قيمته كانت في الابتداء القافيصير مستوفياً للكل من الابتداء او نقول لا يمكن ان يحمل مستوفياً
 الاطلاق مائة لانه يؤدي الى الرضا فيصير مستوفياً المائة وبقي تسع مائة في العين فاذا هلك يصير
 مستوفياً تسع مائة بالهالك بخلاف ما اذا مات من غير قتل اهلك لانه يصير مستوفياً بالكل
 بالعبد لانه لا يؤدي الى الربا **قال** وان كان امره الرهن ان يبعه فباعه بمائة
 وقبض المائة قضاء من حقه فيرجع بتسعمائة لانه لما باعه باذن الراهن صار كأن
 الراهن استرده وباعه بنفسه ولو كان كذلك يبطل الرهن ويبقى الدين
 الا بقدر ما استوفى كذا هذا **قال** وان قتله عبد قيمته مائة فذفع مكانه اذ كان
 جميع دين وهرگاه كشت او را کسی آزاد ضمان خواهد داد قیمت آنرا که صدر در بخت زیرا چه قیمت روز اطلاق مستبرست در باب ضمان اطلاق
 چه در نقصان مطالبی مقدار نقصان باید و خواهد گرفت آن صدر در بخت زیرا چه آن بدل مالیت مرهون است در حق خواهد گرفت
 مقابل خون است بنابراین علماء ما رجحان اندازند نشود بدینست آزاد خویش اینست که خواهی ستیجی آن بخت مالیت است و حق مرهون
 نیز متعلق با بخت مرهون است پس همچنین متعلق خواهد شد بختی که قائم مقام مرهون است و بعد از آن نخواهد گرفت مرهون از راهین
 بیج زیرا بخت آنکه قبضه مرهون بنزد قبضه استیفای دین است از ابتدای وقتی که قبض کرده است و این استیفا ثابت و تحقق میشود
 و وقتی که بلاک شود مرهون در دست او و قیمت بنده مذکور در ابتدا برادر مرهون بود و هرگاه بلاک شد در دست مرهون پس مرهون مستوفی
 جمیع دین خود گردید بسبب قبض سابق چه دین او نیز برادر مرهون است و بخت آنکه ممکن نیست که بسبب گرفتن صدر در بخت مستوفی بنزد
 گردد چه صدر در بخت مرهون نمیتواند بسبب آنکه ربوا لازم نمی آید پس در صورت مذکور در مرهون مستوفی صدر در بخت مرهون شد از جمله دین خود
 که برادر مرهون است و باقی مانده صدر در بخت متعلق بعین مرهون و هرگاه بلاک شد در دست مرهون پس مرهون بسبب بلاک از دست مستوفی
 نه صدر در بخت شد بخلاف آنکه اگر مرهون مذکور در دست مرهون بی آنکه قتل کند از کسی چه مرهون در دست مرهون بسبب بلاک شدن بنده مذکور
 در دست او مستوفی جمیع دین خود میشود که برادر مرهون است بخت آنکه در صورت ربوا لازم نمی آید زیرا چه بنده از نفس دین قیمت
مسئله ۲۸ اگر و کرد مقابل برادر مرهون بنده را که قیمت آن برادر مرهون است مثلاً و بعد از آن قیمت آن صدر در بخت مرهون گردید بسبب کمی نرخ
 و بعد از آن امر کرد راهین بر مرهون که بفروشد از راهین فروخت آنرا مرهون بخت صدر در بخت و قبض کرد آنرا بخت استیفای دین خود پس
 در این صورت خواهد گرفت مرهون از راهین نه صدر در بخت باقی از راهین چه مرهون هرگاه فروخت آنرا باذن راهین پس چنان شد که گویا راهین
 و پس گرفت آنرا از مرهون و خود فروخت آنرا و اگر چنین میکرد راهین باطل میشد عقد برین و باقی میماند دین مگر بقدر آنچه گرفت از
 مرهون پس همچنین در اینجا **مسئله ۲۹** اگر و کرد بنده را که قیمت آن برادر مرهون است بمقابل برادر مرهون کشت آنرا بنده که قیمت آن
 صدر در بخت است و داده شد بنده قابل عوض خون و گردید بنده دوم بجای بنده اول پس در صورت خلاص خواهد شد از راهین بنظر گذارد

بجميع الدين وهذا عند أبي حنيفة قد لا يرى يوسف زفره وقال محمد بن هوب الخيارات ان شاء افتكه بجميع الدين وان شاء سلم العبد المدفع الى المهرتم بماله وقال زفره يصير رهنا بما ثقل له ان يد الرهن يد استيفاء وقد نفى بالهلال والاول اخلف بذلك بقدر العشر فيبقى الدين بقلبه ولا ضمانا على زفره ان العبد الثاني قائم مقام الاول للمهاودمما ولو كان الاول قائما وانقص السعر لا يسقط شيء من الدين عندنا لما ذكرنا فكذا اذا قام المدفع في مكانه ولم ينف في الخيار ان الرهن تغير في ضمان المهرتم فيخبر الراهن كما لم يبيع اذا اقتل قبل القبض والمضروب اذا اقتل في يد الغاصب يجهل المشتري والمضروب منه كذا هذا اولهما ان التغير لم يظهر في نفس العبد لقيام الثاني مقام الاول لحما ود ما كما ذكرناه مع زفره وعين الرهن امانة عندنا فلا يجوز تملكه منه بغير رضاه ولا ان جعل الرهن بالدين حكم جاهلي وانه منسوخ بخلاف البيع لان الخيار فيه حكمه الفسخ وهو مشروع وبخلاف الغصب لان تملكه باداء الضمان مشروع ولو كان العبد تراجع سعره حتى صار يساوي مائة ثم قتله عبد

جمع دین را که هزار دریم است و این نزد ابی حنیفه و ابی یوسف و ابی حنیفه در صورت مذکور در این مختار است اگر خواهی خلاص کند
از آبادای جمیع دین و اگر خواهی تسلیم نماید از برترین بوی دین او و ز فرج گفته است که بنده دوم که در خواهد شد بمقابل صد دریم بخیله دین
که هزار دریم است و ساقط خواهد شد نه صد دریم و دلیل وی اینست که قبضه مترس که بسبب عقد برین است قبضه استیفاست و در صورت
مذکور تحقق شد استیفا بسبب هلاک شدن بنده مریون در دست مترس و لیکن چون گذشت مریون بدل خود را که بقدر عشر دریم است
پس اینقدر دین باقی خواهد ماند و بنده دوم بمقابل آن که خواهد ماند و علمای مازح میگویند که در صورت مذکور هیچ چیز ساقط نخواهد شد
زیرا بنده دوم قائم مقام بنده اول است باعتبار گشت و خون و آنی اندوی صورتی را اگر بنده اول موجود بود و گوشت قیمت
آن بسبب کمی نرخ ساقط نمیشد هیچ چیز از دین چنانچه سابق مذکور شد پس همچنین و قایمکه بنده دوم قائم مقام او شد نیز ساقط نخواهد شد
و لیکن محمد بن یحیی میگوید که مهندار این مختار است بخیار مذکور زیرا که هرگاه در مریون تغییر نقصان قیمت واقع شد و قبضه مترس که موجب
ضمانت پس مختار خواهد شد در این چنانچه اگر قفل کند بنده بنده هیچ را که هنوز در دست بائع است و مشتری قبض آن ننموده است یا قفل کند
بنده مضبوط را در دست غاصب و او دود شود بنده قائل بموض خون بنده مقتول پس مختار میشود مشتری در صورت اولی مختار میشود
مالک مضبوط در صورت دوم و آنی اگر خواهی مشتری مذکور بگیرد بنده دوم را بموض هیچ فسخ و اگر خواهی فسخ نماید و همچنین اگر خواهی مالک
مضبوط بگیرد بنده دوم را که قائل است بجای بنده اول و اگر خواهی طلب نماید جمیع قیمت بنده اول را از غاصب و همچنین میگوید که
هرگاه بنده دوم از وی صورت قائم مقام بنده اول شد پس در ذات بنده مریون گویا هیچ تغییر واقع نشد و همین مریون مانع است در دست مترس
پس نمی تواند در این را که مالک آن گرداند مترس را بنیر رضای وی و نیز دادن و گرفتن چنین مریون بموض دین حکم جاہلیت است و آن مشهور
در شرع بخلاف صورتی که نظیر آوده است آنرا محمد بن یحیی مشتری مختار است در آن تا فسخ نماید بیچ را و بیچ در شرع جائز است بخلاف صورت غصب که در شرع
آوده است محمد بن یحیی مالک شدن مضبوط بسبب لایق ضمان آن نیز از شروع است مسئله ۳۳ اگر گوید بنده را که قیمت آن هزار
دریم است بمقابل سزار دریم و بعد از آن قیمت بنده مذکور بسبب کمی نرخ صد دریم گردید و بعد از آن گشت آن سزار دریم

بسا و بی مانه قد نفع به فهو على هذا الخلاف و اذا قتل العبد الرهن قتيلا خطاء ضمان الجناية على المرتهن و ليس له ان يدفع لانه لا يملك القليل و لو قدى ظهر المحل في حق الدين على حاله ولا يرجع على الرهن بشئ من الفداء لان الجناية حصلت في ضمانه فكان عليه اصلاحها ولو ابى المرتهن ان يعده في قبل للرهن اذ دفع العبد الخافد به بالدية لان الملك في الرقبة قائم له و اما الى المرتهن الفداء لقيام حقه فاذا امتنع عن الفداء يطالب الرهن بحكم الجناية و من حكمها التخيير بين الدفع و الفداء فان اختار الدفع سقط الدين لانه استحق لمعه في ضمان المرتهن فصار كالهلاك و كذلك ان قدس لان العبد كالحاصل له ببعض كان على المرتهن وهو انفذ بخلاف ولد الرهن اذا قتل انسانا او استملك مالا حيث يطالب الرهن بالدفع او الفداء في الابتداء لانه غير مضمون على المرتهن فان دفع خرج من الرهن و لم يسقط شئ من الدين كما لو هلك في الابتداء و ان قدس فهو رهن مع امه على ما هو المسمى

که قیمت آن صد درهم است و داده شد بنده قاتل بموضع خون بنده مقتول پس در صورت نیز اختلاف است میان عین و محدود
 ز فرج بطوریکه مذکور است در مسئله سابق مسئله ۳ هرگاه قاتل کشته بنده مرهون کسی را بجنایت آن برزنده مرتن است پس این
 که او نماید از او نمی رسد و اگر که بدید بنده مرهون را بموضع خون چه نمیرسد و اگر که مالک آن گرداند کسی را پس اگر او کشته مرتن جمیع
 دیت را بجهت فدیة بنده مرهون پاک خواهد شد بنده مرهون از جنایت مذکوره و باقی خواهد ماند دین مرتن برزنده را پس بدستور
 سابق و نخواهد گرفت مرتن از را پس هیچ چیز را از جمله چیزیکه او نموده است از بجهت فدیة بنده مرهون زیرا جنایت صادر شده است
 از بنده مرهون در قبضه مرتن که موجب ضمان است پس اصلاح آن برزنده اوست و اگر او بکند مرتن از او ای فدیة گفته میشود بر این
 که بنده بنده قاتل را بموضع خون یا بدیت مقتول را در فدیة بنده مذکور چه را پس مالک اوست و او ای فدیة برزنده مرتن بجهت آن بود
 که حق او متعلق است به بنده مرهون مالک آن نیست و هرگاه ابا کرد پس مطابق حکم جنایت را پس خواهد شد و مالک نیست و حکم جنایت نیست
 که بدید بنده مذکور را بموضع خون یا بدیت مقتول بدید بجهت فدیة بنده مذکور پس اگر بدید را پس بنده مذکور را بموضع خون دین مرتن پاک
 خواهد شد زیرا چه او آن بنده واجب گردیده است بسبب جنایتیکه صادر شده است از بنده مذکور در دست مرتن پس گویا در دست او
 پاک شد و همچنین اگر او ای دیت نماید را پس بجهت فدیة بنده مذکور میشود دین زیرا چه بنده مذکور بسبب جنایت گویا که شده بود پس
 تحصیل آن برزنده مرتن بود و باید که او امیک و فدیة او را پس هرگاه حاصل کرد و آنرا را پس یا بطوریکه او اگر فدیة او را که برزنده مرتن
 بود پس میرسد او را که بگیرد آنرا از مرتن و با نیت دین او ساقط خواهد شد بخلاف آنکه اگر او کشته مرتن را بدید که مذکور و برزنده او را در
 دست مرتن و بعد از آن قتل کند آن فرزند انسانی را یا تلک کند کسی چه در صورت واجب میشود برزنده را پس ابتداء
 که بدید فرزند مذکور را بموضع خون یا بموضع مال زیرا چه آن فرزند مضمون نیست در دست مرتن پس اگر بدید آن فرزند
 بموضع خون یا بموضع مال خارج میشود آن فرزند از عتد برن و ساقط میشود از دین چیرنی چنانچه اگر ملاک میشد آن فرزند در دست
 مرتن بجهت آنکه جنایت میکرد و اگر فدیة بدید پس فرزند مذکور میماند با او در خود بدستور سابق مسئله ۴ هرگاه تلف کند

العبد المهرن ما لا يستغرق رقبته فان احسن المهرن الدين الذي لم يرم العبد قد يتم على حاله كما في
القداء وان ابي قيل للراهن بعه في الدين الا ان يجتاز ان يقر بعه عنه فان احمى بطل دين المهرن كما
ذكرنا في القداء وان لم يقر ويبيع العبد فيه يأخذ صاحب دين العبد دينه لان دين العبد مقدم على
دين المهرن وحق ولي الجنایة لتقدمه على حق المولى فان فضل شيء ودين غريم العبد مثل دين المهرن
او اكثر فالفضل للراهن وبطل دين المهرن لان الرقبة استحققت لمعه هو في ضمان المهرن فاشبه
الهالك وان كان دين العبد اقل سقط من دين المهرن بقدر دين العبد وما فضل من دين العبد
يبقى رهنا كما كان ثم ان كان دين المهرن قد حل اخذ به لانه من جنس حقه وان كان المحل امسكه حتى يحل وان
كان من العبد لا يفيدين الغريم اخذ الثمن ولم يرجع بما بقى على احد حتى يفتق العبد لان المهرن في دين الاستهلاك يتعلق بقبضه
وقد استوفيت فينا خالي ما بعد العتق ثم اذا اذ لم يملكه لا يحرم على احد لانه وجب عليه بفعله وان كانت
قيمة العبد الفين وهو رهن بالغ وقد جنى العبد يقال له ما اذ لا ان النصف منه مضمون والنصف امانة

بند مرهون مال کسی را بقدر قیمت خود یا زیاده از آن پس اگر ادا کند مرتن دینی را که لازم آمده است بر فیه بند مذکور بسبب
تلف کردن مال پس دین مرتن باقی خواهد ماند بدستور سابق چنانچه اگر فدیة آن دین در صورت جنایت و اگر ادا کند مرتن از ادا
دین مذکور پس گفته خواهد شد بر این که بفرموده بند مذکور رجعت ادای دین مذکور یا خود ادا نماید از پس اگر ادا نماید از پس
مذکور را ساقط میشود دین مرتن چنانچه مذکور شد در صورت فدیة و اگر ادا نماید از پس دین مذکور را بلکه فروخته شود بند مذکور
بجست ادای دین او خواهد گرفت صاحب مال دین خود را از بهای آن زیر آنچه دین او مقدم است بر دین مرتن و بعد از آن
اگر باقی ماند چیزی از بهای مذکور پس باید دید که دین صاحب مال برابر دین مرتن بود یا زیاده از آن پس اگر برابر دین مرتن
یا زیاده باشد پس در این صورت آنچه باقی است از بهای مذکور ملک مرتن است و ساقط میشود دین مرتن چه هرگاه فروخته شود بند
مذکور رجعت و شکله لاحق شده بود او را بسبب جنایتیکه در دست مرتن کرده بود پس گویا ملک شد آن بند و در دست مرتن و
مگر دین صاحب مال که بود از دین مرتن پس در این صورت ساقط خواهد شد از دین مرتن بقدر دین صاحب مال و آنچه
باقی است از بهای مذکور که خواهد ماند بجای بند مذکور پس اگر سیاد ادای دین مرتن رسیده باشد خواهد گرفت آن را مرتن پس
دین خود را بر آنچه آن بهای از جنس حق اوست و اگر سیاد آن رسیده باشد نگاه خواهد داشت آن را مرتن تا آن زمان که
سیاد آن برسد و اگر بهای بند مذکور وفا نکند رجعت ادای دین صاحب مال خواهد گرفت صاحب مال بهای مذکور را
و مطالبه خواهد کرد برای باقی کسی را تا آن زمان که آزاد شود بند مذکور زیرا چه حق صاحب مال متعلق است بر قبه بند مذکور و فروخته
تمام رقبه او بجهت حق صاحب مال پس بوقوف خواهد ماند مطالبه باقی تا آن زمان که آزاد گردد پس در این هنگام مطالبه باقی از خود گذرد
و هرگاه ادا نماید از بند مذکور بعد از آزادی غیر سدا و اگر بگیرد از کسی نیز آنچه او نموده است واجب شده بود بر ادای آن پس
مسئله ۳۳ اگر کرد کسی بند را که قیمت آن دو برابر قیمت است بمقابل هزار دینیم و بعد از آن جنایتی کرد بند مذکور پس
گفته میشود در دین مرتن که فدیة آن بدین زیر آنچه نصف بند مذکور مضمون است و در دست مرتن و نصف آن است

وله انه اذا كان الرهن حاضراً امكنه مخاطبته فاذا افدا الرهن فقد بدع كالا يجب فاما
اذا كان الرهن غائباً تعد شرط مخاطبته والرهن يحتاج الى اصلاح المضمون ولا يمكنه ذلك الا باصله
الامانة فلا يكون متبرعاً قال واذا مات الرهن باع وصيه الرهن وقضه الدين لان الوعد قائم
مقامه ولو تولي الوعد حياً بنفسه كان له ولاية البيع باذن المرتهن فكذا الوصيه وان لم يكن
لوصيه نصب القاض له وصياً وامره ببيع له لان القاض نصب ناظراً لحقوق المسلمين اذا عجز واعن النظر
لانفسهم والنظر في نصب الوعد ليقضى ما عليه لغيره وليستوفى ماله من غيره وان كان على الميت دين من
الوعد بعض التركة عند غيره من غرمانه لم يجز ولا آخرين ان يبدوا له لانه اشترط بعض الغرمان
بالايفاء الحكمي فاشبه الايتار بالايفاء الحقيقي فان قضى دينهم قيل ان بدوه جاز لنوال المانع
لوصول حقهم اليهم ولو لم يكن لليت غريم اخر جاز الرهن اعتباراً بالايفاء الحقيقي وبيع في دينه
لانه يباع فيه قبل الرهن فكذا بعده واذا ارتهن الوعد دين الميت على رجل جاز لانه استيفاء وهو عليه

۳۰۷

ودليل اني حنيفي است که در صورت حضور راسن ممکن است مرتهن را که ابا کند از ادای فیه و خطاب کند بر راسن و بگوید که تو را
کن فدیة را و با وجود این هرگاه ادا کرد مرتهن فدیة آنرا پس متبرع شد مانند اجنبی و اما وقتی که راسن غائب باشد پس درین هنگام متبرع
مرتهن که خطاب کند بر راسن و نیز مرتهن محتاج است باینکه اصلاح نماید نصف مضمون را در صورت مذکور ممکن نیست مگر با اصلاح
مقدار مضمون مگر با شرطی که اصلاح نماید مقدار امانت را نیز و هرگاه بسبب این حاجت و ضرورت ادای فدیة کرد پس متبرع نخواهد شد
مسئله ۳۴ اگر میر در راسن میرسد و می او را که بفروشد مضمون را باذن مرتهن و ادای دین نماید زیر ارضی این قائم مقام این
در راسن را جائز بود که در حین حیات خود سیف و خنجر مضمون را باذن مرتهن و ادای دین می نمود پس وی او را نیز جائز خواهد شد و اگر
وصی راسن کسی نباشد باید که قاضی و می گرداند کسی را از جانب راسن و او کند ویرا که بفروشد مضمون را زیر ارضی قاضی بحجت آن منصوب
که هرگاه مردمان رعایت حقوق خود را نمائند که قاضی رعایت حقوق آنها نماید و رعایت حقوق در نصب کردن وصی ثابت است که
اذا نماید وصی آنچه که بر ذمه است از حقوق غیر قبض کند و استیفا نماید آنچه بر غیر است از حقوق او مسئله ۳۵ اگر باشد بر ذمه است دین
و گرداند وصی بعضی ترکه است را نزدیکی از دائنان او پس این گرداشتن جائز نیست و میرسد دائنان دیگر را که واپس گرداند آنرا زیر ارضی
وصی را جائز نیست که ادا نماید دین بعضی دائنان را فقط و گرداشتن در حکم ادای دین است پس گرداشتن بعضی ترکه بدست
بعضی از دائنان فقط نیز جائز نخواهد شد پس اگر ادا نماید وصی دین دائنان دیگر را پیش از آنکه واپس گرداند آنرا مضمون مذکور را پس
درین هنگام جائز نیست و آن گرداشتن وصی زیر ارضی چون دین هنگام حق آنها باشد پس این جائز است و آن را گرداند و اگر نباشد بر ذمه است
مگر دین یکس فقط پس در صورت جائز نیست و گرداشتن وصی بعضی ترکه است را بدست او زیر ارضی و می او را در صورت که ادای
دین او نماید از ترکه است پس همچنین جائز نخواهد شد گرداشتن وصی بعضی ترکه است او بعد از آن اگر فروخته شود مضمون
فکوحجت ادای دین او جائز است چه فروختن مضمون مذکور جائز بود بحجت ادای دین اگر گرداشتن پیش ازین جائز نباشد فروختن آن جائز است
شد و است مسئله ۳۶ اگر گرداید و می بقابلین میت که دین دیگریست جائز است زیرا که فروختن دینی استیفا می کند که می میرسد که استیفا می کند میت

قال رحمه الله عنه وفي رهن الوصية تفصيلات نذكرها في كتاب الوصايا ان شاء الله تعالى **فصل ثامن** من رهن عصير
ببشرة قيمته عشرة فحتم تصار حلاً يساو عشرة فهو من بشرته لان ما يكون محلاً للبيع يكون محلاً للرهن اذ الحلية
بالمالية فيهما والخمر وان لم يكن محلاً للبيع ابتداء فهو محل له بقا حتى ان من اشترى عصيراً فحتم قبل القبض يقع
العقد لان الخمر في البيع تغير وصفه المبيع بمنزلة ما اذا تهيأ لورهن بشرة قيمتها عشرة فحتم فماتت فذبح جلد ما صار يساوي
درهما فهو رهن بدله لان الرهن يتقرر بالهلاك او فادى بعض المحل نحو حكمة بقدره بخلافه وما اذا ماتت الشاة المبيعة قبل القبض فذبح
جلدها حكمة يعو البع لان البيع ينتقض لهلاكه قبل القبض المنتقض لا يجوز ما الرهن يتقرر بالهلاك على ما بيناه ومن مشاخرنا من
مسئلة البيوع يقول يعو البع قال في غناء الرهن للرهن هو مثل الولد للزواج والوصية له متضمنة ملكه يكون رهناً على أصله لا تبعه له الرهن جوف
فيسر اليه فان هلك يهلك ببشرته لان الاتباع لا قسط لها ما يقابل الاصل لانها التي خل تحت العقد مقصود اللفظ لا يتناولها وان هلك
الاصل وفي النهاية ائتمك الرهن حتمه يقسم لدين على قيمة الرهن يوم القبض قيمة النهاية يوم الفكاك لان الرهن يصير مضموناً بالقبض
الزيادة يصير مقصوداً بالفكاك اذ يقع الرهن في قبضة التبرع بقابله شيء اذا صار مقصوداً كقولنا المبيع

قال رضی عنہ و فی فیہ سہ مسائل ذکر آن در کتاب الوصایا یا خواہ آید انشاء اللہ تعالیٰ و انشد اسلم
فصل مسئلہ ۱ اگر گردید بمقابل ۱۰ در حکم کسی شیر یا گاو را که قیمت آن ۱۰ در در دست و بعد از آن هرگز در شیر نه مذکور و بعد از آن هرگز گشت و قیمت هر که
نیز در ۱۰ در دست پس آن هر که گردید یا مذکور بمقابل ۱۰ در در هر یک بر چہ قابل فروختن ست قابل گرداشتن ست چه براتی قابلیت
بر و وایت باید و خمر اگر چه قابلیت فروختن ندارد ابتداءً ولیکن قابلیت آن دارد بقاء لکن اگر خرید کند کسی شیر یا گاو را و خمر گردید
قبض آن باقی میماند بحد بیع ولیکن خمر میشود شتری اگر خواهد یکم دو اگر خواهد یکم بسبب آنکه وصف بیع شیر گردیده است پس
بنزد آن شد که حیب را اگر گردید مسئلہ ۲ اگر گردید بمقابل ۱۰ در در حکم کوفتند یا که قیمت آن ۱۰ در در دست و بعد از آن مرد آن کوفتند
و دباغت نموده شد پوست آن قیمت آن پوست یکم شد پس پوست گردید یا مذکور بمقابل یکم در هر یک بر چہ عقد بر بن بسبب
بلاک شدن مرہون تمام و مستقر میشود چه آنچه قصد است از عقد بر بن حاصل میشود و آن استیفای دین ست صریح یا
موجود شد بعضی از اجزای مرہون حکم عقد بر بن بمقدار آن ثابت و باقی خواهد ماند بخلاف آنکه اگر کوفتند بیع پیش از قبض شتر
میرود و دباغت کرده شود پوست آن چه درین صورت عقد بیع باطل میشود مطلقاً یعنی بمقدار پوست نیز صحیح نمیشود زیرا بیع بسبب
بلاک شدن بیع پیش از قبض شتری باطل میشود و باقی نمیماند و چون باطل گشت باز عودی کند بمقدار پوست نیز و بیع از مناسخ
گفته اند که درین صورت بیع باز عود میکند مسئلہ ۳ غای مرہون یعنی آنچه زیادہ حادث شود در مرہون بعد از عقد بر بن چون شیر
و خمر و شتر و چہ ملک را بن ست چه این چیز فاسد و فاسد شده است از ملک او ولیکن گردید یا مذکور با اصل مرہون چه فرع تابع اصل ست
و عقد بر بن حق لازم ست پس سرایت خواهد کرد و فرع نیز ولیکن اگر بلاک شود فرع در دست مرہون ضمان لازم نمی آید زیرا بیع
چیزی از آن جمله کہ بمقابل اصل ست بمقابل تابع نمیشود چه تابع اصالت در عقد بر بن داخل نیست بسبب آنکه ایجاب و قبول کہ در
عقد بر بن مذکور میشود شامل فرع نمیشود و اگر بلاک شود اصل مرہون و باقی ماند فرع آن پس لازم ست بر این کہ خلاص نماید
فرع را با وای رسد حصہ آن اعنی قسمت کند دین را بر قیمت مرہون کہ در روز گردید و بر قیمت فرع کہ در روز خلاص کردن است

فما اصاب الاصل ليقط من الدين لانه يقابله الاصل مقصودا وما اصاب الفاء افتكه الراهن لما ذكرنا وقصور المسائل على هذا الاصل فخرج جرد ذكرنا بعضها في كفاية المنتهى وتام في الجمل والزبادات ولوزهن شاة بعشرة وقيمة عشرة وقال الراهن للمرتهن اجلب الشاة فما جلبت فهو لك حلال فحلب وشرب فلا ضمان عليه في شاة من ذلك اما الا باسعة فيعبر تعليمها بالشروط والخطر لانها اطلاق وليس بتلك فيخرج مع الخطر ولا يسقط من الدين لانه ائلف باذن المالك فان لم يفتك الشاة حتى ماتت في يدا المرتهن قسم الدين على قيمة اللبن الذي شرب وعلى قيمة الشاة فما اصاب الشاة سقط وما اصاب اللبن اخذه المرتهن من الراهن لان اللبن تلف على ملك الراهن بفعل المرتهن والفعل حصل بتسليم من قبله فصار كان الراهن اخذ له واقلعه فكان مضمونا عليه فيكون له حصته من الدين فبق بحسته ولذلك ولد الشاة اذا اذن له الراهن في اكله وكذلك جميع الفاء الذي يجد على هذا القياس قال وتبقى الزباجة في الرهن ولا تجزى في الدين عندا حبيقة وحمد ولا يصير الرهن رهنا بها قال ابو يوسف تجوز الزباجة ليس بنحو رسد اصل شود ساقط خواهد شد وآنچه رسد فرع شود بايد که ادا کند اثر را رهن و خلاص کند فرع را و بنا بر این قاعده مسأله بسیار روان می آید که بعضی از آن مسائل مذکور است در کفایت المنتهی و جمیع آن مذکور است در جامع صغیر و زیادات مسئله هم اگر گرد کسی گو سفید را و گفت بر من که بدوش شیر آرد و بر قدر شیر که بدوشی آن حلال است مگر پس اگر بدوشید بر من شیر را و خود بر من بیج ضمان لازم نمی آید زیرا چه امر را رهن در صورت مذکور بدوشیدن شیر و تعلیق آن بدوشیدن آن اباحت است و اباحت اطلاق محضت تملیک نیست پس بخیر صحیح خواهد شد چیزی از دین او بقبول شیر ساقط نمیکرد چه او باذن مالک خورده است شیر را پس اگر در صورت خلاص نکرد را رهن گو سفید مذکور را حتی که مرد گو سفید در دست مرتهن قسمت کنند دین مرتهن را بر قیمت شیر که خورده است آنرا مرتهن و بر قیمت گو سفید پس آنچه رسد گو سفید شود ساقط خواهد شد و آنچه رسد شیر شود خواهد گرفت آنرا مرتهن از را رهن زیرا چه شیر مذکور اگر چه ملک را رهن است ولیکن برگاه تلف کرد مرتهن آنرا با مر را پس بمنزله آن شد که گویا رهن گرفت آنرا و تلف کرد پس ضمان شیر بر مرتهن واجب نخواهد شد و باقی خواهد ماند دین او بعت دار رسد شیر و همین حکم است در آنچه گو سفید مرهون و فیکه بخورد آن را مرتهن باذن رهن و جمیع فاعل مرهون که حادث شود ببد از عقد رهن بر همین قیاس است مسئله ۵ زیاده کردن مرهون جائز است نزد همه علمای مایع و صورت مسئله اینست که اگر کسی بنده را بدست کسی بمقابل بزراد در هم مثلا و بعد از آن زیاده کند را رهن جاسه را بجهت گرد تا این حامد بایند مرهون گردد و شود بمقابل بزراد در هم مذکور که بنده مذکور گردد بود بمقابل آن پس این زیاده کردن جایز است و جاسه مذکور در عفت رهن داخل میشود و بحث آن شد که گویا محبوع بنده و جاسه از ابتدا اگر رفته است بمقابل بزراد در هم ص و زیاده کردن در دین مرهون بمقتبل آن گرد و است جائز نیست نزد امام ابو حنیفه و محمد بن الحسن مرهون اول گرد نمی شود بمقتبل و اینکه زیاده کنند آن را مرتهن و نزد امام ابو یوسف رهن زیاده کردن

فی الدین ما یفتا وقال ذفر والشافعی لا يجوز فیهما والاختلاف معهما فی الرهن والتمسک و
المتمسک والمهر المنکوحه سواء وقد ذکرنا فی البیوع ولا بی یوسف فی الخلاف فی الآخر
ان الدین فی باب الرهن کالتن فی البیع والرهن کالمتمسک فنجوز الزیاده فیهما کما فی البیع والمهر
بینهما الاتحاق باصل العقد للحاجه والا مکان ولهما وهو القیاس ان الزیاده فی الدین
توجب الشیوع فی الرهن وهو غیر مشروع عندنا و الزیاده فی الرهن توجب الشیوع فی الدین
وهو غیر مانع من صحه الرهن الا ترى انه لو رهن عبداً الخمسانه من الدین جاز وان کان الدین
الغایا وهذا شیوع فی الدین والاتحاق باصل العقد غیر ممکن فی طرف الدین لانه غیر معقود
علیه ولا معقود به بل وجوبه سابق علی الرهن وكذا یبقی بعد انقضاءه والاتحاق باصل العقد فی بدل العقد
الشیوع لان التمسک ببدل العقد اذا صح التمسک فی الرهن وتصح هنا زیاده قصديه یقسم الدین علی قیمه الاول یوم القبض
علی قیمه الزیاده یوم قبضت حتی لو كانت قیمه الزیاده یوم قبضها تحسمه لوقته الا ان یوم القبض الغایا والدين الغایا

در دین نیز جائزست و حتی اگر بکنند زید بنده خود را بدست عمر و بمقابل هزار درهم مثلاً که دین عمر است بر دین زید و بعد از آن
کند عمر و دین مایه زید باینکه بگوید که باینکه در هر یک دیگر قرض دین زید را مثلاً و زید قرض کند از طریق قرض و اگر کند بمقابل آن نیز
بنده مذکور را که بمقابل هزار گردود یعنی گردو کند بنده مذکور را بمقابل مجموع دین قدیم و دین جدید که یک هزار و پانصد درهم است پس
در این صورت اختلاف است اخی نزد ابی حنیفه و محمد بن بکر و مذکور گردو میشود بمقابل دین جدید که پانصد درهم است بلکه گردو میشود بمقابل هزار
قدیم حتی اگر ملاک شود بنده مذکور در دست عمر و که ترس است پس مستوفی دین قدیم و بنده مذکور از هر یک ششون جدید که پانصد درهم است بحال خود بر دین زید مذکور
باقی خواهد ماند و در نزد فرو شافعی از زیاده کردن جایز نیست نه در هر دین و نه در دین ابی یوسف روح در صورت اختلاف است
که دین در باب گردو مانند ششون است و هر دین مانع از بیع پس در هر دو چیز زیاده کردن صحیح خواهد شد چنانچه زیاده کردن در ششون بیع صحیح
در باب بیع زیرا چه علت جواز زیاده کردن در هر دو باب بیشتر است و آن علت نیست که حاجتست چنین معامله وصحت آن ممکن
باینکه که لاحق کرده شود زیادتی باصل عقد برین و چنان اعتبار کرده شود که گویا عقد برین از ابتدا برین واقع شده است و دلیل ابی حنیفه
و محمد بن ابیست که زیاده کردن در دین موجب شیوع هر دین میشود و بعضی آن گردو میشود بمقابل دین قدیم و بعضی آن گردو میشود بمقابل
دین جدید و شیوع هر دین و در ششون جایز نیست زیاده کردن در هر دین موجب شیوع در دین میشود و بعضی از دین قدیم بمقابل دین
جدید میشود و شیوع در دین مانع صحت عقد برین نیست لهذا اگر گردو کند بنده را بمقابل نصف دین که پانصد درهم است جائز میشود و در صورت
زیاده کردن در دین ممکن نیست که لاحق گردد آنقدر از اند باصل عقد برین چنانچه نه سقوط علیه است و نه سقوط به بلکه دین پیشتر از عقد برین واجبست
لذا باقی همانند با را نکشیم نباید از مقدار برین الا حق نیکو باصل عقد برین که سقوط علیه باشد در عقد یا سقوط به باشد بخلاف ششون چنانچه سقوط
است در عقد بیع و خلاف هر دین چنانکه سقوط علیه است در عقد برین پس یلذتی در آن صحیح خواهد شد و باید دانست که این را زیادتی قصد نمی
و گاه صحیح شد زیادتی مذکور پس مقسوم میشود دین بر قیمت هر دین اول که در روز گردو بود و قیمت زیادتی قصد کرد در روز قبض آن باشد پس
اگر قیمت آن زیادتی در روز قبض آن پانصد درهم باشد و قیمت هر دین اول در روز عقد برین هزار و دین نیز هزار و دین باشد

بقسمه الدين اثلاثا في الزيادة ثلث الدين وفي الاصل ثلث الدين اعتبارا بقيمتها في وقت الاحتبار
وهذا لان الضمان في كل واحد منهما يثبت بالقبض فتعتبر قيمة كل واحد منهما
وقت القبض واذا ولدت موهونة ولد اشترى الرهن زاد مع الولد عبدا او قيمة كل
واحد العتق فالعبد رهن مع الولد خاصة يقسم ما في الولد عليه وعلى
العبد الزيادة لانه جعله زيادة مع الولد دون الام ولو كانت الزيادة
مع الام يقسم الدين على قيمة الام يوم العتق وعلى قيمة الزيادة
يوم القبض فيما احاطت الام قسم عليها وعلى ولدها لان الزيادة
دخلت على الام قال فان رهن عبد ايساوى الغالب لثم اعطاه عبدا اخر قيمته العتق

رهنه مكان الاول فالاول رهن حتى يمدد الى الرهن والموت هن في الاحرامين حتى يحمله
مكان الاول لان الاول انما دخل في ضمانه بالقبض والدين وهما باقيان

سه حصه کرده خوابند دين مذکور یک حصه مقابل زیادتی مذکور و دو حصه مقابل اصل مریون بحساب مقدار قیمت هر یک که در روز قبض
آن بود زیرا چه ضمانت هر یک از آن بر دو ثابت میشود بسبب قبض آن پس قیمت هر واحد که در روز قبض آنست معتبر خواهد بود مسئله اگر گاه مذکور
کسی بمقابل بزرگتر در هم کنیز را که قیمت آن بزرگتر در هم است و بعد از آن از آن بزرگتر مذکور که فرزند را که قیمت آن نیز بزرگتر در هم است و بعد از آن زیاده کرد
راهن در مریون با فرزند مذکور بنده را که قیمت آن نیز بزرگتر در هم است و ای گفت راهن بر ترن که زیاده کردم این بنده را با فرزند کنیز مریون

ص پس در صورت بنده مذکور گویا میشود با فرزند مذکور فقط یعنی اگر بفرزند مذکور بعد از آنکه زیاده کرده بود راهن بنده مذکور را
با فرزند مذکور پس درین هنگام بنده مذکور گویا نمیدانستی که میرسد راهن را که بگوید آنرا از دست مریون بگیری چیزی و اگر ملاک شود بنده مذکور درین
بمقام چیزی لازم نمی آید بر ترن و هر گاه گویا شد بنده مذکور با فرزند مذکور و بعد از آن مرد مادر فرزند و باقی ماند فرزند با آن بنده پس در صورت
قسمت کرده خوابند دين بر قیمت مادر که در روز قبض فرزند که در روز خلاص کردن آن باشد و هر گاه زیاده کرده است

راهن بنده مذکور را با فرزند مذکور بنده با مادرش پس آنچه رسد فرزند باشد تقسیم کرده خوابند بر قیمت فرزند و بر قیمت بنده مذکور بقی اگر ملاک شود
بنده مذکور در دست مریون ساقط خواهد شد از دين وی بر سه قیمت بنده مذکور اگر زیاده کند راهن بنده با مادر فرزند و باقی ماند فرزند با آن بنده پس در صورت
راهن بر ترن که زیاده کردم این بنده را با مادر فرزند بجهت گروهی پس در صورت تقسیم کرده میشود بر مادر و فرزند و زیاده کرده است
بود بر قیمت بنده مذکور که در روز قبض آنست و بعد از آن آنچه رسد مادر باشد تقسیم کرده میشود بر مادر و فرزند و زیاده کرده است

راهن بنده مذکور را با مادر فرزند پس چنان باشد که گویا بنده مذکور در اصل عتق برهن بود پس فرزند در حصه مادر خود داخل خواهد شد
مسئله اگر گاه مذکور بمقابل بزرگتر در هم بنده را که قیمت آن بزرگتر در هم است و بعد از آن داد راهن بر ترن بنده دیگر را بجای بنده اولی
تا اگر ماند و قیمت این بنده دیگر نیز بزرگتر در هم است پس در صورت بنده اول گویا نمیدانست بر ترن سابق تا آن زمان که واپس دبیر فرزند
آنرا بر این بطریق فسخ و درین اثنا بنده دوم امانت است در دست مریون تا آن زمان که قائم مقام بنده اول گرداند آنرا زیرا چه
بنده اول در ضمانت مریون داخل نگردیده است بکسب قبض آن بمقابل دين و قبض مذکور و دين تا هنوز باقی است

فلا یخرج عن الضمان الا بقض القبض مادام الدين باقیاً واذ بقى الاول فی ضمانه
لا یدخل الثانی فی ضمانه لانهما رضى بابد خول احد هما فيه لا بدخولهما
فاذا ابرأ الاول دخل الثانی فی ضمانه ثم قیل لیست شرط تجدد القبض لان ید
المقرض علی الثانی ید امانة وید الرهن ید استیفاء وضماني فلا ینوب عنه
کمن له علی اخر حیثاً فاستوفی زیوفاً طمها حیثاً اثم علم بالزیافة وطالبه
بالجیاد واحداً ههنا الجیاد امانة فی ید المهرشیر الزیوف فلیجوز القبض و
قیل لا یشرط لان الرهن تدفع کلها علی ما بیناه من قبل وقض الامانة ینوب عن قبض الهبة
ولان الرهن عینه امانة والقبض یرد علی العین فینوب قبض الامانة عن قبض العین ولما یرد الرهن
الرهن عن الدين او وهبه منه ثم هلك الرهن فی ید المقرض یملك بغیر شیء استحقاقاً لاختلاف الزیوف
لان الرهن مضمون بالدين او بمجهته عند تمام الوجه كما فی الدين الموعود ولم یبق الدين بالابراء والهبة ولا جهته لستحقاقه

پس خارج خواهد شد از ضمان مترس ما دامی که دین باقی است مگر بقض قبض مذکور چون باقی ماند بنبذ اول در ضمان مترس پس اصل
خواهد شد بنبذ دوم در ضمان او زیرا چه راضی نیستند آنها که بدخول یکی از آن دو بنبذ در ضمان مترس و هرگاه واپس خواهد بود و مترس بنبذ اول را
بر این پس در آنوقت داخل خواهد شد بنبذ دوم در ضمان مترس ولیکن بفسخ گفته اند که در نیصورت تجدید قبض شرط است یعنی باید که
از سر نو قبض کند مترس بنبذ دوم را و تا که چنین نکند که و نمیشود بنبذ دوم ص زیرا چه قبض مترس بنبذ دوم قبض امانت است
وقبض مترس بحجت بر قبض استیفاءست و موجب ضمانست و قبض امانت قائم مقام قبض که و نمیشود اندر شد پس ضرورتست
که قبض جدید نماید مانند آنکه اگر کسی را بزمه دیگر در سهم جدیدین باشد و بگوید بحجت استیفاءی آن در سهم ردی را بمان آنکه جدیدست
و بعد از آن مطلع شود که آن در سهم ردی است و مطالبه کند از مدیون در سهم جدید را و بگوید قبض نماید آنرا پس در نیصورت این در سهم جدید
که قبض کرده است امانت میماند در سهم او و اما امیکه واپس نبرد در سهم ردی مذکور را و تجدید قبض جدید نماید و قبضی گفته اند که در سهم
مذکور تجدید قبض شرط نیست بحجت آنکه عقد برین تبرعست مانند سهم چنانچه مذکور شد است سابق و قبض امانت قائم مقام قبض
هبه میشود همچنین در اینجا نیز بحجت آنکه عین مبرون امانتست و قبض مترس بحجت عقد برین وارد نمیشود مگر بر عین مبرون پس
قبض امانت قائم مقام قبض عین مبرون خواهد شد مسلم اگر از دین بری کند مترس را بر یا بگوید که او را بعد از آن بپاک شود مبرون است
مترس پس در نیصورت هیچ ضمان آن بر مترس لازم نمی آید و علی کمال آزار از روی استحسان بر خلاف قوای فرموده استحسان فیک نیست که
مبرون مضمونست بدو شرطی آنکه مبرون و قبض مترس باشد و هم آنکه بمقابل آنین باشد خواه دین موجود باشد یا دین موعود و ضمان مبرون
در صورت دین موجود باینطورست که اگر بپاک شود مبرون در دست مترس سابق میشود دین او اگر دین بر اقبیت مبرون باشد و ضمان آن بر صورت
دین موعود باینطورست که اگر بپاک شود مبرون دست مترس لازم آید و بگوید که بدید مقدار موعود را بر این موعود و بگوید که این باید که آنرا بر این
اصلاً ندین موجود و نه دین موعود و نیست که مقصود این از چنین مبرون بدست مترس است که اگر بپاک شود مبرون در دست مترس او بری از مبرود
بی آنکه از آنرا بدید و بگوید که بدید مقدار مبرون را بپاک شود مبرون دست مترس مضمونست بر این اصل گشت ص پس مترس ضمن نخواهد شد

و کذا اذا اشترى بالدين عينا او صالح عنه على عين لانه استيفاء و كذلك اذا حال

الراهن المراهق بالدين على غيره ثم هلك الرهن بطلت الحوالة ويهلك بالدين لانه في معنى

البراءة بطريق الاداء لانه ينزل به عن ملك المحيل مثل ما كان له على المحال عليه او ما يرجع عليه به

لحمك المحيل على المحال عليه دين لانه بمنزلة الوكيل و كذلك لو تصادق على ان لا دين ثم هلك الرهن يهلك

بالدين لقوم وجوب الدين بالتصادق على قيامه فتكون المحمة باقية بخلاف الابراء والله اعلم

ص مسئله اگر جنس دیگر در مرقن از راهن بپوشد دین خود یک چیز معین را یا مصالح نمود مرقن از دین خود بر یک چیز

معین و بپای ازان بلاک شد مرقن در دست مرقن پس در این صورت ضامن میشود مرقن و واجب میشود بر او که مرقن

آن چیز معین را که خرید بود آنرا بپوشد دین یا صلح نموده بود بران از دین خود زیر اچ گرفته آن چیز که مبیع است و صورت

اول و مصالح عظیم است در صورت دوم بمنزله استیفای دین است پس اگر واپس نبرد آنرا که استیفا

دین لازم می آید چنانچه مذکور شد در مسئله سابق مسئله ۱۱ اگر حوالت کرد راهن دین مرقن را که بر ذمه او بود

بر غیر خود که زیادت مثلاً و زیادت آن دین را بر ذمه خود گرفت و قبول کرد این حوالت را مرقن و بری کرد

راهن را از دین ص و بعد ازان بلاک شد مرقن در دست مرقن پس در این صورت باطل میشود

حوالت مذکور و بسبب هلاک شدن مرقن در دست مرقن ساقط میشود دین او زیر اچ بسبب عقد

حواله اگر چه بری شد حواله کننده و لیکن این بری شدن بطریق ادا است بسبب آنکه

زاعل میشود از طلب حواله کننده مقدار دینی که حواله میکند آنرا بر کسی اگر ادا کند آن کس دین مذکور را بابتبر عقد حواله زیر اچ بر دین حواله

کننده بپوشد آنکس باشد و بنابران حوالت نماید پس در این صورت ساقط میشود منجمد دین او از ذمه آنکس حواله آنچ که ادا می کند آنرا بابت

عقد حواله و اگر دین حواله کننده بر آنکس نباشد پس از حواله کننده میگرداند آنکس آنچه ادا میکند آنرا بابتبر عقد حواله زیر اچ آنکس بمنزله

وکیل است برای ادا کردن دین از جانب حواله کننده مسئله ۱۲ اگر گرد کرد کسی چیزی را بدست کسی بمقابل دینی و بعد ازان راهن د

مرتن با یکدیگر اتفاق نمودند بر اینکه اصل دین بنویسند و بعد ازان بلاک شد مرقن در دست مرقن پس در این صورت مرقن

مستحق برین خواهد شد احمی بسبب هلاک شدن آن دینی که بمقابل آن گرفته بود از راهن ساقط خواهد شد زیرا چ احتمال است که

دین مذکور ثابت شود باینطور که هر دو راهن و مرقن تصدیق یکدیگر نمایند و اتفاق کنند بر اینکه دین مذکور ثابت است میان آنها پس

احتمال مطالبه دین در این صورت باقی است بخلاف صورت ابراء دران این احتمال نیست والله اعلم بالصواب

کتاب الجنایات

کتاب الجنایات

قال القتل على خمسة اوجه عذ وشبه عمد وخطأ وما جرى مجرى الخطأ والقتل بسبب في كل بيان قتل
به الاحكام قال القتل ما نعتك به بسلاح او ما اجرته مجرى السلاح كالحديد من الخشب في ليطه القصب في الحدة والنايل
لان العمد هو القصد ولا يوقف عليه كالايدليله وهو استعمال الالة القاتلة فكان متعمدا في عذ ذلك وموجب ذلك انما هو قوله
وَن يَقْتُلُ مُؤَمِّمًا مَّتَعًا فَنَحْزَنُهُ وَاُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ وقد نطق به غير احدين السنة وعليه نقد اجماع الامة قال القتل لفظه قتل
القتل في القتل لانه تقتل بوضع العدة لقوله عليه السلام القتل قود أي وجهه ولا ان الحاية بها تنكح مل حكمة الزجر عليها تنویر
العقوبة المشاهدة لا شرع لها دون ذلك قال لا يصح قول اولياء او اصحابهم لان الحق لهم ثم هو واجب عينا وليس على اخيه الدية الا
برضا القاتل هو بعد قوله الشافعي الا ان له حق العمد والى المال من غير مائة العاقل لانه قتل مد فدا للكماله لا يفتقر الى
رضاه وفي قول الواجب احدهما لا بعينه ويتعين باختياره ولا ان حق العبد شرع جابر في كل واحد
نوع جبر فيتحيز ولنا ما تلو من الكتاب

كتاب الجنایات

ف وان در شرح خام فصل حرام است و مال باشد یا در ذات و در عرف فقها عبارت است از فعل حرام در ذات که آنرا قتل میگویند و در اطراف بدن که آنرا
قطع و جرح میگویند بلکه باید دانست که ص قتل ف ناحق ص که بان احکام تعلق دارد بر چگونگی است بی قتل
و دوم شبه عمد و سوم قتل خطا و چهارم قتلک یا قتل متعمد قتل است و مجرم قتل بسبب این باید دانست که قتل عمد این است
که بقصد زنده بکشد کسی را با سلاح یا با آنچه بمنزله سلاح است چون چوب تیز و پوست نی و سنگ تیز و آتش ف و از آن کشته شود
ص زیرا چه معنی عمد قصد است و آن امر مبطن و مخفی است که اطلاع نمیشود بر آن مگر نظر دلیل آن و استعمال چیزی که قتل است از روی قاتل
دلیل آنست پس هرگاه استعمال کند آنرا قتل را معلوم میشود که قصد آن کرده است مسئله اگر قتل کند کسی عمدا و چیز ثابت میشود که آنکه
کنکار میکرد و چه در آن مجید آمده است که بر قتل کند مومن را عمدا پس جزای آن جهنم است و همچنین در احادیث بسیار آمده است و نیز
بر آن اجماع است است و دوم اینکه قصاص لازم می آید بر او چه در قرآن مجید آمده است که واجب است بر شما که جاری کنید قصاص را بر آن
مقتولان و مراد از این قتل عمد است بسبب آنکه در حدیث آمده است که مقتضای قتل عمد قصاص است و بسبب آنکه بنای کامل میشود
بسبب قصد و عقوبت کامل که عبارت است از قصاص مناسب است و بدون آن مناسب نیست و ماص اینست که در قتل عمد قصاص
لازم است مگر وقتی که عفو نماید او یا بی مقتول یا جمیع نماید زیرا چه قصاص حق او شایسته و باید دانست که در صورت مذکور بود قصاص
واجب و تعیین است و نیز سدولی را که دیت بگیرد و مکرر رضای قاتل و این یک قول شافعی است و لیکن گفته است که ولی را میرسد که
قصاص نکند و در عوض آن مال بگیرد و نیز رضای قاتل چه گرفتن مال بسبب خلاصی او میشود از بلاکت پس جابر خواهد شد بدین
رضی او و قول دیگر اینست که واجب در صورت مذکور یکی از دو چیز است بجز تعیین آنی قصاص یا مال و در تعیین آن ولی مختار است
همی که کدام را که اختیار کند بان همین میگرد و نیز رایج حق آدمی بشرع شده است بجهت جبر نقصان او و در هر دو صورت
یک گونه جبر نقصان او میشود و دلیل علماء مارج کی آنست که مذکور شد از قرآن و حدیث

ولان المال لا يصلح موجبا لعدم الماتلة والقصاص يصلح للتأمل وفيه مصلحة الاحياء ورجاء وجبراً فيتعين وفي
الخطا ووجوب المال ضرورية صون الدم عن الاهدار ولا يتحقق بعدم قصد الموت بعد اخذ المال فلا يتعين مدفعاً
للمال لا يجوز كذا فيه عندنا وعند الشافعي تجوز الحاشية الى التكفير في العمد مشتمل اليه في الخطا فكان ادعى
الي باجبارها ولنا انه كيرة مخصنة وفي الكفارة معنى العباداة فلا تنطبق بنسبها ولا ان الكفارة من المقادير وتعيدها في الشرع لا في
الادب لا يعينها لدفع الوصل ومن حكمه حرمان الميراث لقوله عليه السلام لا ميراث لقاتل **قال** ثبته العمد عندنا بغير
الدين يتعد الضرب باليسير سلاح وكلما اجرم جرمه السلاح وقال ابو يوسف وجهه وهو قول الشافعي اذا ضرب به حجر عظيم
او خشبة عظيمة فهو عمد وشبه العمد ان يتعد ضربه بما لا يقتله غالباً لانه يتقاصر عن العمدية باستعمال اليد صغيرة
لا يقتل بها غالباً لما ان يقصد بها غير كالتأديب ونحوه فكان شبه العمد لا يتقاصر استعمال اليد لا تكتب لانه لا يقصد
به الا القتل كالسيف فكان عمداً موجبا للقود وله قوله عليه السلام الا ان قتل خطاء العمد قتل السوط والعصا
وفيه مائة من الابل ولان الالة غير موضوعة للقتل المستعملة فيه اذا لا يمكن استعمالها على غير من المقصود قتل
وهم ان يستدرك ان قاتل ابن نيت كهو قتل عمده وبيان ما ان ادعى ما نيت وقصاص صلاحيات ان دار بجبت مما
ميان برود ودر ان مصلحت من رقت زنده كان چه گاه قصاص كذا هو قاتل باو كير گسي اين كذا خبر كير ودر سوال اگر ما نيت نيت ميلان
والمال ليس هو واجب في مال رصورت قتل خطا جواب اصل مال رصورت خطا با قتل ضرورت بطلان قياس اعني بجبت انت كذا نون اي لا يلحق
بواجب شافعي هم گفته است كه قتل مال بطلب صقل قتل مشهور جواب ان نيت كه ميقن نيت كذا نون متقوله ان كذا نون مال قصد جان قاتل ان كذا نون جاريست
كه او كير مال از قاتل باز رضاي او و بعد از ان بشت كذا نون اسلمه كذا نون نيت در قتل عمده زنده علمي مانع و در شافعي روح كفاره نيز
واجب است نيز اچه حاجت كفاره در صورت قتل عمده زنده و در است از حاجت ان در صورت قتل خطا پس كفاره در صورت عمد بطريق او
واجب خواهد شد و دليل علمي مانع ان نيت كه قتل عمد كذا نون كير است و در اد كفا ره سني عبادت پس تعلق كفاره بچنين كذا
نحو ايدش و تعيين كفاره در شرع براي دفع ادني مقررت و ان قتل خطاست و از ان لازم ني ايد كه براي دفع اعلى كه ان قتل عمد
بترتيب شود مسئله هم الا حكم قتل عمد ان نيت كه قاتل محكوم ميشود از نيت مقتول چه در حديث آمده است كه نيت يرث قاتل
مسئله هاشم بن محمد بن ابى حنيفة راجع ان نيت كه يقصد رجمه مكلف كسى با چيزيكه در صلاح است و نه قائم مقام صلاح است و گفته شود در
اصل و گفته اند صاحبين و شافعي هم كه اگر بزند بنگ بزرگ يا بچوب بزرگ پس اين داخل در قتل عمد است و شبهه عمد و ضمانت
ان نيت كه بزند با نيك كشته ميشود و ان غالباً چون عصاي كوچك چه در صورت سني عمد قاصد است بسبب انكه استعمال كردن قاتل را
كه بان كشته ميشود چه از نيت مقصود غير قتل است چون تا ديوب و نيز ان پس قتل بچنين آلت شبه عمد است و سني عمد قاصد نيت
در صورتيكه بزند با نيك كسى ميراثي بسبب ان بزرگ چون سنگ بزرگ چه مقصود نيت از ان مگر قتل چنانچه از شافعي پس ان
عمد است و در حديث ان قصاص است دليل ابى حنيفة من قتل نيز بصله است كه كشتن بتا زبانه و عصا خطاي عمد اعني شبه عمد است و
نيت ان صده شتر لازمى آمده و دليل ديگر ان نيت كه آلت مذكوره **ف** اعني سنگ بزرگ مثلاً **اصل** موضوع نيت براي قتل
نه مستعمل است در ان نيز اچه استعمال بچنين آلت ممكن نيت با نيك طوركه كسيكه قتل او مقصود است غافل باشد

وبه يحصل القتل غالباً فقصر العمدية نظراً إلى الآلة فكان شبه العمد بالقتل بالسوط والعصا الصغيرة

قال وموجب ذلك على القولين الآلة لانه قتل وهو قاصد في القرب الكفارة الشبهة بالخطا والدية مطلقة

على العاقلة والاصل كالحية وجبت بالقتل البدلية لا بمقتضى حدث من بعد فعل العاقلة اعتباراً بالخطا في

قتل اثنين لقضية عمر بن الخطاب رضي الله عنه فحب منظره وسببه منصفته التعليل من بعد ان شام الله تعالى

وميل في بحر ما الميراث لانه جزاء القتل الشبهة توقف سقوط القصاص من حوان الميراث فلا يلزم ان انكر مقتضى شبه الخطا عليه

ما السلفنا قال الخطا على نوعين خطأ والقصد من شخصاً يظن جديلاً فاذا اخطأ وظن حياً فاذا اخطأ وظن ميتاً فاداهم وخطا في الفعل فهو من غير قصد فيصيب

وقتل غائباً حاصل غيبته كالتبكي استعمال كونه شوباً غفلت شخص مقصود القتل وان نيت لا ينحصر بوضع بشري بل في كل مكان فكل من اخطأ من غير

قاصد است در ان بنظر ان ليس قتل بمنزلة قتل شبه عمد است فانه قتل بتأنيته وحماي كوكب حمله شبه عمد بنابر جو قول

موجب كذا است زیرا چه فاعل ان بقصد زهبت و ازان كشته شد است مقتول اگر چه مقصود وی قتل نبود و در شبه عمد

مقتول لازم می آید بجهت مشابهت آن بقتل خطا و نیز بجهت منظره واجب میشود بر عاقله قاتل بنابر قیاس آن بر قتل خطا و قاتله

میرز شکیو واجب میشود بسبب قتل ابتداء بسبب سنی دیگر که حادث شود بعد از ان پس آن واجب میشود بر عاقله زیرا چه مقتضی

ف و باید دانست که قید ابتداء از هر جهت از دینیکه واجب میشود بسبب سنی دیگر نه بسبب قتل ابتداء چنانچه اگر چه در عمد بکشتن

پس دیت واجب میشود در مال قاتل نه بر عاقله زیرا چه در حضورت برادر واجب میشود قصاص ابتداء دیت و لیکن بجهت حرمت و

بزرگی برادر قصاص ساقط میشود و واجب میشود دیت و همچنین اگر حقوقی کسی از اولیای مقتول بقتل عمد پس خواهد شد حق باقی آید

در دیت و همچنین اگر مصاحبه نماید و لیای مقتول بقتل عمد در دیت پس در حضور تمام واجب میشود دیت در مال قاتل نه بر عاقله بجهت

واجب نشود دیت ابتداء و سبب شبه عمد واجب میشود بر عاقله دیت منظره در دست در سال و قریب است که بیان سنی دیت منظره خواهد آمد مسئله ۸ از حکم شبه عمد اینست که قاتل

محمود میشود و نیز مقتول چه این سزای قتلست و شبه که حدین قتل واقع شده است ساقط میکند قصاص را و مانع حرمان میراث نیست و لیکن

اگر چه از شوق محض سگرت و گفته است که قتل نیست مگر در نوعی محرم و خطا و اسلحه است در میان محرم و خطا و در تمامی افعال گیر پس

با چنین واسطه خواهد بود در میان این دو نوع قتل و لیکن حجت بر او قول بنویسم است که قاتل شدن بتأنيته و حصار خطا

و موجب ذلک الکفارة والدية على العاقلة لقوله تعالى **فَقَرَّ يَرْقُبَهُ مِمَّا مَلَكَتْ يَمِينُهُ** مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهَا الْأَبَاسَةُ
وهي على قلته في ثلاث سنين لما أبيناه ولا اشرفيه يعني في الوجهين قالوا المراء اخر القتل فاما في نفسى فلا يعرى
عن الاثم من حيث تراه العزيمة والمبالغة في التمسك في حال الرمي اذا شرع الكفارة يبين بان باعتراف
هذا المعنى ونحوه عن الميراث لان فيه اثما فيصير تعليق المحرمات به بخلاف ما اذا اعتمد بالضرب موضعاً
من جسدنا فاحطاه فاصاب موضعاً اخر فمات حيث يجب القصاص لان القتل قد وجد بالقصد الى بعض
بدنه وجميع البدن كالحمل الواحد **قال** وما اجري مجرى المخطئ مثل النائم ينقلب على رجل فيقتله
فحكمه حكم المخطئ في الشرع واما القتل بسبب كحافى لبيرو واضرع الحجر في غير ملكه وموجبه اذا تلف فيه احدى
علم العاقلة لانه سبب التلف وهو متعمد فيه فانزل موقعاً ادفعاً فوجب الدية ولا كفارة فيه ولا يتعلق به
حيث مان الميراث وقال السامعي لا يخلق بالخطأ في احكامه لان الشرع انزل له قاتلاً ولنا ان القتل معدوم ومقتضى
فأحق به في حق الضمان فبقى في حق غيره على الاصل وهو ان كان يأنم بالحفر في غير ملكه لا يأنم بالموت على ما قالوا
مسئله ۱- موجب خلاصه خيريت كلى كفاره وان ازاد كرون بنده مسلمان ست و اگر نيايد بنده مسلمان را از اشتق و زود
دوماه پي در پي و دووم و جوب ديت ست بر عاقله در سه سال زير اچه حن د احمى تعالى و در قرآن مجيد نه مودود است
كبيكه قتل كنند مسلمان را بخطا پس جزاي آن عتق بنده مسلمان ست و تمام ديت بجهت صاحب آن و اما وجوب ديت در سه سال
پس بجهت قضيه عرض ست كه مذكور شد **مسئله ۱۱-** گنا نيت بسبب قتل بخطا اعني كذا و قتل بقصد نيت
و كرنه خالى از گناه نيت چه ترك احتياط نمود و هست و مبالغه كرده ست و را نذاختن تيريس و را ن گناه ترك احتياط است و اگر
گناه نمي بود كفاره و شروع نميشد چه كفاره و مشروع ست بجهت دفع گناه **مسئله ۱۲-** موجب قتل خطا نيت كه قاتل محروم ميشود
از ميراث مقتول زير اچه ذر ان گناه است و حرمان ميراث سزاى آن گناه است **مسئله ۱۳-** اگر بقصد زخم زود و عتق شخصي و رسد
عقبه و ديگر و بمير و آن شخص بسبب آن زخم واجب ميشود قصاص زير اچه اين قتل خطا نيت بجهت آنكه قتل يافته شده ست و نيت بجهت
قتل آن بعض بدن مقتول را و جميع بدن مانند حمل و احد است **مسئله ۱۴-** و قتيكه قائم مقام خطاست مانند افتادن خفته ست
بر شخصه بانيطه كه بمير و آن شخص بسبب افتادن آن و حكم آن حكم قتل خطاست **مسئله ۱۵-** قتل بسبب نيت كه كس بكن چاه را
يا بنه سنگ را و در غير ملك خود و بيقينه كس در ان چاه يا پاي بنه شود سنگ و بمير و حكم آن هر گاه هلاك شود بان آدم و وجوب ست
ست بر عاقله زير اچه كندن چاه و نهادن سنگ بسبب تلف و محرمست و كنده چاه و نهند سنگ نكندى كرده ست و كندن چاه و نهادن
سنگ پس گوياء او نذاخته ست در چاه يا صدمه زده ست پس واجب خواهد شد ديت **مسئله ۱۶-** كفاره واجب نميشود بجهت قتل
بسبب زخم محروم ميشود از ميراث و گفته ست شافعى رح كه قتل بسبب ملحق ست بقتل خطا و جميع احكام زير اچه شارع آن اقاتل
شمرده ست و دليل طلسمي مانع آنست كه قتل حقيقه از ان صادر نشده ست پس ملحق بقتل خواهد شد در حق ضمان
فقط و باقى خواهد ماند در حق ديگر بر اصل خود **مسئله ۱۷-** كندن چاه يا بنه سنگ
گناهكار ميشود و بسبب اين فعل اعني بسبب كندن چاه و در غير ملك خود نيت بسبب موت چنانچه فقها گفته اند

و هذه كفارة قتل النفس ولو كان المجرم قد سببها وما يكون شبهة عمد في النفس فهو عمد فيما سواها لان اختلاف النفس يختلف باختلاف الالة ومبادؤها لا يختص استلافه بالة دون الة والله اعلم

باب ما يوجب القصاص وما لا يوجب

قال القصاص واجب بقتل كل محقق الدم على التابيد اذا قتل عمدا اما العمدية

فلما بيناه واما حقن الدم على التابيد فلتنتفى شبهة الاباحة وتحقق المساوات **قال** ويقتل

المحرر بالحر والعبد للعمومات وقال الشافعي لا يقتل الحر بالعبد لقوله تعالى الحر بالحر

مسئله ۸ اقل سبب موجب كفارة وحرمان ميراث نیست زیرا چنان سزا می گناه قتل است و آن یافته شده است

ف سوال هرگاه گناه قتل بران لازم نیاید لهذا كفارة لازم نمی آید و بنا بران محروم از میراث نمی شود پس چرا دیت واجب میشود

جواب دیت جزای محمل است و محمل تلف شده است پس دیت واجب نخواهد شد و كفارة وحرمان میراث جزای فعل قتل است و آن صادر شده است

از ان مگر کندن چاه و نهادن سنگ و لا و این سبب قتل است پس كفارة وحرمان میراث واجب نخواهد شد سوال چه فرق است میان قتل

بخطا و قتل سبب كفارة وحرمان میراث لازم نمی آید در صورت اول نه در صورت دوم با وجودیکه نوعی از گناه در هر دو صورت است

جواب گناه در صورت قتل سبب دفع قاتل است که آن متصل است بزمین و گناه در قتل خطا در فعل قاتل است که آن متصل است

بمقتول **مسئله ۱۹** آنچه شبهة عمد است در ذات پس آن عمد است در ادا و ن ذات زیرا چه اطلاق ذات مختلف میشود بسبب اختلاف

ذات و اطلاق مادون ذات مختلف نمیشود با اختلاف آلت زیرا چه قتل عبارتست از فعلیکه زائل میشود بسبب آن نیت

و حیات غیر محسوس است و قصد زائل نمودن آن معلوم نمیشود و گه وقتیکه استعمال سلاح نماید بخلاف عضو که محسوس است پس

مختلف بسبب آلت نخواهد شد و نیز آلت شبهة عمد را اگر استعمال کند بقصد قتل عمد است و اگر استعمال کند بقصد تادیب بقصد

قتل پس شبهة عمد است و بمعنی یافته نمیشود در مادون ذات زیرا چه اطلاق آن چنانچه مقصود میشود از سلاح مقصود میشود بنوعی سلاح

نیز چه گوگردن چشم مثلا چنانچه حاصل میشود بسلح حاصل میشود بتازیانه و چک نیز پس این نیز عمد است و الله اعلم

باب در بیان آنچه که موجب قصاص است و آنچه موجب قصاص نیست **مسئله** قصاص واجب میشود

بسبب قتل شخصیکه همیشه خون آن محفوظ است و قتیکه قاتل کشته باشد از عمد او وجه شرط عمدیت سابق مذکور شد و اما شرط اینکه خون

آن همیشه محفوظ باشد بحجت اینست که شبهة باحت خون آن زائل گردد و مساوات متحقق شود چه در اقصا و برساوات

مسئله اگر کشته میشود از ادمعوض از او کشته نمیشود از ادمعوض بنده غیر بحجت آنکه دلیل قصاص عامست چنانچه گذشت

و گفته است شافعی رحم که کشته نمیشود از ادمعوض بنده غیر بحجت آنکه حق تعالی در قرآن مجید فرموده است که قصاص کنید از ادمعوض از او

والتبذير بالعبد ومن ضرر ودية هذه المقابلة ان لا يقتل حر بعبد ولا من مبيع القصاص على
المساوات وهي منتفية بين المالك والمملوك ولهذا لا يقطع طرف المحر بغيره بخلاف العبد بالعبد
لانهما يستقيان ويخلاف العبد حيث يقتل بالمحر لانه تفاوت الى نقصان ولنا ان القصاص يعتمد
المساوات في العصمة وهي بالدين او بالدار ويستقيان فيهما وجريان القصاص بين العبدين يؤخذ
بانتفاء شبهة الاباحة والنقص تخصيص بالذكر فلا ينفي ما عداه **قال** والمسلم بالذمي خلاف الشافعي رحمه الله
قله عليه السلام لا يقتل مؤمن بكافر ولا لأنه لا مساوات بينهما وقت الجنابة وكذا الكفر مبيح في وقت الشهة ولنا ما روينا عن النبي عليه
قتل مسلم بدمه ولا ان المساوات في العصمة ثابتة نظر الى التكليف الذي لا يميز بين المحاربين من المسلم والقتل بمنزلة يؤخذ بانتفاء شبهة

وبنده راعوض بنده وازين مقابله معلوم ميشود كه شته ميشود آزاد عوض بنده ووجبت انكه مدار قصاص بر مساوات و اين يافته ميشود
ميان آزاد و بنده لهذا برده ميشود و عوض آزاد عوض عضو بنده بخلاف بنده عوض بنده و برابر مساوي اند و بخلاف بنده عوض آزاد
زيرا چه در صورت نقصان در قاتل است و اين مانع قصاص نيست و چنانچه اگر مثل قاتل كند صحيح را كشته ميشود و عوض آن كس
و دليل علماي مارج اينست كه مدار قصاص بر مساوات است و عصمت خون و اني خون آن همیشه محفوظ باشد و براح نباشد
بنابر ان كشته ميشود و صحيح عوض جاي مانده و باق و عاقل عوض صغير و ديوانه زيرا چه در دو عصمت برابرند و آن عصمت بسبب
وينست يا بسبب دار و بنده و آزاد و بر دو عصمت برابرند پس كشته نمي آيد و بنده و آزاد عوض بنده و سوال در صورت مرگ و
شبه اباحت خون است بسبب انكه رقيت اثر گرفت و كفر موجب اباحت خون است و شبه اباحت مانع قصاص است نزد
شافعي و جواب هي آن ايتست كه قصاص جاري ميشود ميان دو بنده نزد شافعي و اين دلالت ميكند كه شبه
اباحت خون نيست و آنچه مقابله آزاد به آزاد و بنده به بنده كه در قرآن مجيد كورست دلالت نميكند بر نفی حكم از غير آن چه اگر زن
و لالت كند لازم آيد كه كشته نشود بنده عوض آزاد و بر دو عوض زن و اين خلاف اجماع است بسماعيه كشته ميشود و مسلمان
عوض ذمي و نزد شافعي ركه كشته نميشود و مسلمان عوض ذمي بجهت انكه پيغمبر صلعم فرموده است كه كشته نميشود و مسلمان عوض كافر
و بجهت انكه مساوات ميان آن بر دو و تحقق نيست در وقت جنابت و چنانچه تعالى فرموده است كه مساوي نيستند اصل
اصحاب ناراعني كافران با اصحاب جنت اعني مسلمانان و بجهت انكه كفر براح ميكند خون را في الجمله پس در ان شبه اباحت
خون است و آن مانع قصاص است و دليل علماي مارج هي اينست كه مرويت از پيغمبر صلعم كه قصاص كرده مسلمان را عوض
ذمي و دو هم اينست كه مساوات در عصمت خون ثابت است بطردار و تكليف چه خون آن اگر محفوظ نمي بود نتيجه آنست كه بجا آرد
آنچه تكليف با و داده شده است پس نميشود تكليف مذكور و جواب شافعي ركه اينست كه كفر كيه براح هي كه ذمي را كفر حربي است كشته ميشود و بجهت
انكه جنگ ميكند و كفر ذمي و قصاص نمودن ذمي عوض ذمي دلالت ميكند كه بسبب آن شبه اباحت خون تحقق نيست چنانچه اگر شبه اباحت بجهت يهودي و عيسوي

والمرء بما روی المحرم فی سبیاقه ولا ذرعاً فی عهده والعطف للمغایرة **قال** ولا یقتل بالمستامن لانه
 غیر محقون الدم علی التابیة وكذلك کفر باعث علی الحرب لانه علی قصد الحرب ولا یقتل الذمی بالمستامن
 لما بینا ویقتل المستامن بالمستامن قیاساً للساوات ولا یقتل استمساکاً للقیام المذموم ویقتل الرجل بالمرءة والکبیر
 بالصغیر والصغیر بالأعفی والترمین وبناقص الاطراف وبالمجنون للعصمات ولان فی اعتبار التوافق فیما وراء
 العصمة امتناع القصاص وظهور التقاتل والتفانی **قال** ولا یقتل الرجل بابنه لقوله علیه السلام لا یقادر
 الولد بوالده وهو بالطلاق حجة علی مالک فی قوله یقادر اذا ذبحه ذبحاً ولا ینسب سبب لحيائه فمن المحال ان ینسب له
 افناءه ولهذا لا یجوز له قتله وان وجد فی صفته الاعداء مقاتلاً او زانیاً وهو محصن والقصاص ینتقمه المقبول
 شوخیه وانه وانحد من قبل الرجال او النساء وان علا فی هذا بمنزلة الاب وکذا العالدة وانحدت
 من قبل الاب او الام فموت امرؤ بعد ما بینا ویقتل الولد بالوالد لعدم المسقط **قال** ولا یقتل الرجل بامرأته
 ولا مکاتبه ولا بعد ولده لانه لا ینسب لجنسه علی نفسه القصاص قالوا ولده علیه
 ومراراً کافر مستامن است وحدث غیر صلعم که شافعی روایت کرده است زیر احوال حدیث بر همین دلالت میکند بجهت آنکه
 بعد آن فرموده است که کشته نمیشود ذمی بعوض کافر غنی مستامن **مسئله** کشته نمیشود مسلمان بعوض مستامن بجهت آنکه
 خون آن همیشه محفوظ نیست و نیز کفر آن باعث حرب است چه آن قصد دارد که باز با حرب و **مسئله** کشته نمیشود ذمی بعوض
 مستامن بجهت حدیث غیر صلعم که گذشت **مسئله** کشته نمیشود مستامن بعوض مستامن از روی قیاس بجهت آنکه هر دو مساوی
 و کشته نمیشود از روی استحسان بجهت آنکه کفر یک باعث است بر حرب در آن موجود است و آن مباح میکند خون را پیش شبهه باخت خون
 در آن موجود است و آن مانع قصاص است **مسئله** کشته میشود و عوض زن بکبر بعوض صغیر و صغیر بعوض کبیر و عوض جانانده و عوض
 ناقص اطراف و غنی بکبیر و اعضا و سی نقصان است چون یک چشم و انگشت مانند آن و عوض دیوانه بجهت آنکه دلیل
 قصاص عام است و بجهت آنکه سوا می عصمت خون اگر این تفاوت را نیز اعتبار کنند قصاص متعدد و متعین شود و میان مردمان مساوی باشد
 برپا شود **مسئله** کشته نمیشود پدر بعوض فرزند خود بجهت آنکه غیر صلعم فرموده است که قصاص کرده نمیشود والد بعوض ولد خود
 و همین حدیث بسبب اطلاق محبت است بر مالک که گفته است کشته میشود پدر بعوض پسر اگر فرج کرده باشد پدر پسر و بجهت آنکه دل
 سبب حیات و نیست پسر و نیست که فرزند استحقاق فاسی پدر شود لکن درست نیست که تیر اندازد پسر بر پدر و قتیکه شد پدر و
 در صف اعدا و همچنین درست نیست پسر که کلنج اندازد بر پدر و قتیکه زن نکند پدر و محصن است و رحم کنند از او قصاص حق مقتول
 بعد از آن خلف قائم مقام آن میشود و ارث آن و بعد صحیح و فاسد قریب باشند یا بعید درین مسئله مانند پدر اند و همچنین مادر
 و جده خواه از جانب مادر باشد یا از جانب پدر و قریب باشد یا بعید مانند پدر اند بجهت دلیل مذکور که گذشت **مسئله** کشته
 نمیشود فرزند بعوض والد خود چه موجب قصاص موجود است و موجب سقوط قصاص در نجایا فتنه نشد **مسئله** کشته
 نمیشود خواه بعوض بنده خود و نه عوض مادر خود و نه عوض مکاتب خود و نه عوض بنده فرزند خود بجهت آنکه
 در نیفوذ تمام اگر قصاص واجب شود هر اینه لازم آید که خود متخلف باشد و خود یا پسر متخلف باشد و این در صورت اخیر لازم می آید

و کذا لا یقتل عبد مملک بعضه لان القصاص لا یتجرى قال من رث قصاصا علی ابیه سقط حرمة الابوة قال
ولا یستوفی القصاص الا بالسیف وقال الشافعی یرفع یفعل به مثل ما فعل ان کان فعلا مشرعا فان مات ولا تحریر و قبته
لا یمنع القصاص علی مساواته لانا قوله علیه السلام لا قود الا بالسیف المراد به السلاح و لان فیما ذهب
الیه استیفاء الزیاده لولم یحصل المقصود بمثل ما فعل فیحترق فیحترق عنه کما فی کسر العظم قال و اذا

قتل المکاتب عمدا و لیس له و ارث الا المولی و ترک و فاء فله القصاص عند ابی حنیفه زه و ابی یوسف زه و قال
محمد زه لا یرى فی هذا قصاصا لانه اشتبه سبب الاستیفاء فانه الکلام ان مات حرا و المملک ان مات عبدا
مسئله الا اگر کسی از دو خواجمنه و یک بند را قصاص لازم نمی آید بجهت آنکه بقدر ملک وی در آن بند قصاص ساقط شد
زیرا چنانچه فی آن قصاص خود قاتل است و هرگاه بعض قصاص ساقط شد پس مجرای سبب خود را بپذیرد و چنانچه قصاص صلاحیت این ندارد که منقسم گردد
تا بعض قصاص گرفته شود و بعض مسئله اگر کسی وارث قصاص شود بر پدر خود ساقط میشود و قصاص بسبب حرمت و بزرگی
مسئله اما قصاص گرفته نمیشود بگوشه و گفته است شافعی رح که کرده میشود با قاتل محامله که او کرده است با مقتول اگر
فصل مشرّع باشد پس اگر بمیرد قاتل بسبب آن فیما و اگر بمیرد گردش زندان چنانچه اگر بر کسی دست کسی را بعد و مرد دست بر
سبب آن زخم باید که بر بند دست قاتل را بجهت قصاص پس اگر مرد در تنگی مقتول مرده بود چنانچه اگر گردش زندان و اگر گشته باشد از آن
فصل غیر مشرّع باینکه مرده دست آن گرفته زیر را در حلق آن بدست خود ریخت یا و طی کرد با صغیره و مرد بسبب این فعلها پس
قصاص گرفته میشود بسلامت نزد همایا جماع ص و دلیل شافعی رح اینست که در قصاص بر مساوات است و آن تحقق نمیشود مگر
وقتی که کرده شود با قاتل محامله که او کرده است با مقتول و دلیل علمای مایح کی قول میغیر علم است که نیت قصاص بگوشه
و مراد از شمشیر سلال است زیرا چنین فهمیده اند صحابه رضی عنی ابن حدیث دوم اینست که بنا بر ذریب شافعی رح لازم می آید که قصاص گیر
زیاده از حق خود و قتی که کند با قاتل محامله که او با مقتول کرده بود و مقصود حاصل نشود و بعد از آن گردش زندان ازین احتراز ضرورت
چنانچه اگر شخصی عمدا استخوان کسی را بشکند پس قصاص لازم می آید اصلا بسبب احتمال زیادتی از حق صاحب قصاص پس چنین
در اینجا نیز احتراز از گرفتن زیاده از حق ضرورت مسئله هم اگر گشت کسی مکاتب را عمدا و نیست مراد و ارثه سوای خواج و
مستور که گذشت بقدر ادای بدل کتابت پس میرسد خواج را که قصاص بگیرد از قاتل نزد چنین گفته است محمد رح که قصاص بر
نمیشود در این صورت زیرا چه سبب گرفتن قصاص صورت مذکور و شتم است و معلوم نیست بجهت آنکه بسبب آن ولایت اگر از او مرده باشد که
و ملک قبیله است اگر بنده مرده باشد زیرا چه اختلاف نموده اند صحابه در اینکه آن آزاد مرده است یا بنده و گفته است علی کرم الله وجهه و ابن مسعود که از
مرده است و گفته است زید بن ثابت مرده است و هرگاه سبب گرفتن قصاص شتمه شد و معلوم نگردد یا معتذر شد گرفتن قصاص

و صار كمن قال لغيره بعثني هذه الجارية بكذا وقال المولى ذو جتها منك لا يحل ليه وطيله لا خلاف السبب كذا هذا
 لهما ان حق الاستيفاء للمولى يتحقق على التقديرين وهو معلوم والحكم مقتضى واختلاف السبب لا يفضي الى اختلاف حكم
 فلا يبالى به بخلاف تلك المسئلة لان حكم ملاك المملوك يتغير بحكم الكساح ولو ترك وفاء وله وارث غير المولى فلا قصاص وان
 اجتمع مع المولى لانه اشبه بمن له الحق لانه المولى ان مات عبدا او الوارث ان مات حيا اذ ظهر الاختلاف بين العجابه فهو المولى
 في موته على نص الحرة او الرق بخلاف الاول لان المولى متعين فيها وان لم يترك فداء وله وثنا مع ارادة ج القصاص
 للمولى في قولهم جميعا لانه مات عبدا بلا ذنب لا نفساخ الكتابة بخلاف معتق البعض اذا مات ولم يترك فداء لان التتق في البعض
 لا يفسخ بالعجز واذا قيل عبد الرهن في يد المرحوم لم يجب القصاص حتى يجمع الرهن والموت لان المرتبة لا ملك له فلا
 والارهن لو تولاها بطل حق المرتبة في الدين فيستلزم اجتماعها ليسقط حق المرتبة برضاه
 واین مسئله مذاکران مسئله شد که بگوید شخصی بدگری که فوتی تو این کنیز را بدست من کن که او بگوید آن دیگر کنیز و لای کنیز مذکوره است نفوذ حق از بدست
 بلکه بفرج آن کرده ام بالتو پس طلال نمیشود در صورت مرگ شخص را و طای آن کنیز بسبب اختلاف سبب و ملک رقیبه است یا ملک مش
ص همچنین در اینجا نیز فایده اینست که حق گرفتن قصاص مرخواجه راست یقین بر دو تقدیر **ف** یعنی بر تقدیر اول و تقدیر
 ملک رقیبه **ص** و آن معلوم است و حکم بر دو نیز یک است **ف** و آن گرفتن قصاص است **ص** پس اختلاف سبب در صورت مرخواجه
 منازعت است و نه اختلاف حکم و چنین اختلاف معتبر نیست پس در صورت اختلاف مذکور مانع قصاص نیست بخلاف سبب که
 نظیر آورده است آنرا محمد بن زید را چه حکم ملک رقیبه غایر حکم کلام است پس قیاس بر مسئله مذکور صحیح نیست مسئله **ه** اگر گشت کسی
 عذر او و ترکه گذاشت بقدر ادای بدل کتابت و گذاشت واری را سوای خواجیه پس واجب نمیشود قصاص برای خواجه و نه برای وارث
 اگر چه متفق شوند وارث و خواجه بر دو گرفتن قصاص زیرا چه صاحب حق مشتبیه است و معلوم نیست بحجت آنکه صاحب حق خواجه است اگر نه
 مرده باشد و وارث است اگر آزاد مرده باشد چنانچه گذشت بخلاف مسئله اولی چه در انصورت صاحب حق محین است و آن خواجه است
مسئله ۱۶ اگر کسی گشت مکاتب را و ترکه گذاشت مکاتب مذکور بقدر ادای بدل کتابت و مراد راست و ترکه آزاد و واجب میشود
 قصاص برای خواجه نزد همه زیرا چه آن بنده مرده است میشبه هر چه فسخ شد کتابت بسبب عجز آن از ادای بدل کتابت بخلاف متفق بعض
ف یعنی بنده که شتر گشت میان دو کس مثلا و آزاد کرد یکی حصه خود را و واجب شد بر بنده که ساقیت کند نصف قیمت
 خود را بحجت خواجه دیگر پس اگر بگشت کسی آنرا پیش از ادای آن **ص** و ترکه گذاشت و بقدر ادای واجب نمیشود قصاص برای خواجه
 زیرا چه متفق در بعض بنده فسخ نمیشود بسبب عجز آن پس ثابت نمیشود برای خواجه ملک آن در تمام بنده مسئله **۱۷** اگر گشت
 بنده مومن در دست مترن واجب نمیشود قصاص تا که متفق نشوند بر این مترن بر دو گرفتن قصاص زیرا چه مترن مالک آن بنده
 نیست پس مالک قصاص نخواهد شد و این اگر تنها قصاص بگیرد تلف میشود حق مترن که درین است لذا شرط نموده شد
 که هر دو متفق شوند بر گرفتن قصاص پس چه درین هنگام ساقیت خواهد شد حق مترن بر رضای و

مسئله

قال واذ قتل على المصطفى فلا يبعه ان يقتل لانه من الولاية على النفس ثم لا يجرى راجع اليها وهو تشفى الصدق قبليه كالانفاج

وله ان يصالح لانه نظري حق المعتوه وليس له ان يعفوا فيه ابطال حقه وكذلك ان قطعت يد المعتوه عمدا لما ذكرنا

والوصى بمنزلة الاب في جميع ذلك الا انه لا يقتل لانه ليس له ولاية على نفسه وهذا من قبيله ويندر تحت هذا الاطلاق الصلح

عن النفس واستيفاء القصاص في الطرف فانه لم يستثن الا القتل وفي كتاب الصلح ان الوصي لا يملك الصلح لانه نفر في نفس

بالاعتراض عنه فينبطل نزلة الاستيفاء ووجه المذکور ههنا ان المقصود من الصلح المال وانه يجب يعقد كما يجب يعقد الاب

بخلاف القصاص لان المقصود التشفی وهو مختص بالاب ولا يملك العفوان الاب لا يملكه لما فيه من الابطال

فهي اول وقا الوقياس ان لا يملك الوصي الاستيفاء في الطرف كما لا يملكه والنفس لان المقصود التشفی وفي الاستحسان

مسئله ۸ اگر تشنه شود کسی از اقربای معتوه یا صغیر که ولی آن معتوه یا صغیر باشد پس بدید معتوه یا صغیر را که قصاص کند قاتل زیر چاه

گرفتن قصاص حق آنکس است که والی باشد بر ذات صاحب قصاص چه مشروع شده است قصاص بجفت امریکه جمیع میکند بسوی ولایت

بر ذات و آن امر تشفی قلب است پس بر مالک قصاص وی خواهد شد چنانچه مالک کج وی است بخلاف برادر و عم که آنها نیز مالک کج

وی اند لیکن چون رای پدر کامل است و شفقت تمام دارد حتی که ترجیح مید بر صلحت پدر بر صلحت خود پس تشفیای قصاص آن بمنزله

استیفای وی است بخلاف برادر و عم که شفقت اینها قاصر است چنانچه ترجیح میدهند بر صلحت ذات خود بر صلحت برادر و برادر و پس در رضو

حصول صلحت یقینی نیست و گرفتن قصاص تصرفی است که تدارک آن ممکن نیست بعد از وقوع آن بخلاف کج که تدارک آن ممکن است

پس آنها مالک گرفتن قصاص نخواهند شد کذا فی شرح الهدایه **مسئله ۹** امیر سد پدر معتوه و صغیر را که صاحب کند از قصاص

بر مال زیر چاه آن شفیق ترست در حق آنها و امیر سد پدر را که عفو کند از قصاص زیر چاه درین صورت باطل میشود حق آنها **مسئله ۱۰** اگر

بر یک کسی دست ستوده یا صغیر را عمده امیر سد پدر را که بر دست جنایت کننده را بقصاص یا مصالح کند بر مال و وجهش مذکور شد

مسئله ۲۱ وصی بمنزله پدر است در جمیع این سائل مگر در گرفتن قصاص بقتل چه نمیرسد او را که بکشد قاتل را زیر چاه از ذوات

بر ذات آنها نیست و گرفتن قصاص از احکام ولایت ذات است و باید دانست که ازین مسئله معلوم میشود که وصی را امیر سد که صلح کند

از ذوات بر مال و بگیرد قصاص در مادون ذوات زیر چاه استثناء کرده است مگر قتل را و در کتاب صلح مذکور است که وصی را امیر سد که صلح نماید

بر مال از ذوات زیر چاه این تصرف است در ذات بگرفتن عوض از ذوات پس صلح بمنزله گرفتن قصاص است و این نیز مدعی را

پس چنین صلح نیز نمیرسد و وجه روایتی که درین مقام مذکور است اینست که مقصود از صلح مال است و آن واجب میشود بقتل و

چنانچه واجب میشود بمقتدر بخلاف قصاص چه مقصود از قصاص تشفی و تسلی است و آن مخصوص است به پدر زیر چاه پدر بسبب تو

و کمال شفقت خود قائم مقام پسر است در تشفی و گفته اند فقها که قیاس نیست که وصی نیز مالک گرفتن قصاص نیست

در مادون ذوات نیز چنانچه مالک قصاص در ذات نیست زیرا چه مقصود از ذوات تشفی است و لیکن از روی استمسان

یملکه لان الاطراف یسلك بها مسلک الاطراف فانها خلقت وقایة لا لنفس کل مال علم ما عرف فكان استیفاء بمنزلة التصرف
فی المال والصبی بمنزلة المعتوه، هذا والقاضی بمنزلة الأب فی الصحیح لا ترى ان من قُتل ولا ولی له یستوفیه السلطان

والقاضی بمنزله فيه **قال** ومن قُتل وله اولیاء صغار وکبار فلیکبار ان یقتلوا القاتل عند ابی حنیفه **و** قال
لیس لهم ذلک حتی یدرک الصغیر لان القصاص مشترک بینهم ولا یملک استیفاء البعض لعدم التجزئ فی
استیفاءهم کل ابطال حتی الصغار فیؤخر الی ادراکهم کما اذا کان بین الکبیرین واحد هما غائب

او کان بین المولیین وله الله حق لا یتجزئ لیسبوتیه بسبب لا یتجزئ وهو القریة واحتمال العفو من الصغیر
منقطع فیثبت لكل واحد محتمل کما فی ولاية الانحاح بخلاف الکبیرین لان احتمال العفو من الغائب ثابت ومسلک
المولیین ممنوعة **قال** ومن ضرب رجلاً بمیزه فقطعته فان اصابه بالحدید قُتل به

مالک قصاص در مادون ذات میشود بجهت انکه اطراف بدن بمنزله مال است زیراچه آن مخلوق شده است بجهت حفاظت ذات
مانند مال پس گرفتن قصاص در مادون ذات مانند تصرف در مال است **مسئله ۲۲** قاضی مانند پدر است در گرفتن قصاص
در روایت صحیح زیراچه قاضی بمنزله سلطان است و در گرفتن قصاص و سلطان را میرسد که قصاص بگیرد و فیکه گشته شود شخصی و
نباشد مراد کسی ولی **مسئله ۲۳** اگر گشته شود شخصی و باشد مراد او اولیای صغیر و کبیر پس میرسد ورثه کبیر را که بکشند قاتل
نزد ابی حنیفه روح و نرد صاحبین روح نمیرسد مرادها را که بگیرند قصاص تا آنکه بالغ شوند صغیران زیراچه قصاص حق مشترک است
میان جمیع ورثه و ممکن نیست که ورثه کبیر بگذرد حق خود را که بعضی قصاص است چه قصاص منقسم نمیشود و اگر بگیرد جمیع قصاص
باطل میشود حق صغیران پس تاخیر ضرورت تا آن زمان که بالغ شوند صغیران چنانچه اگر باشد قصاص مشترک میان دو کبیر باشد
یکی از آنها غائب پس نمیرسد حاضر را که قصاص بگیرد تا که حاضر شود غائب و چنانچه کبیر مشترک میان صغیر و کبیر گشته شود نمیرسد
خواج کبیر را که بگیرد قصاص تا که بالغ نشود صغیر و دلیل ابی حنیفه روح نیست که قصاص منقسم نمیشود زیراچه قصاص ثابت
میشود بجهت قرابت و قرابت منقسم نمیشود **ف** چه اگر باشد مرکی را و برادر مثلاً خواهد بود هر یکی را قرابت کامله اینکه نصف
مر این راست و نصف مر او راست **ص** و احتمال عفو فی الحال از صغیر ساقط است پس ثابت خواهد شد بر واحد را حق گرفتن
قصاص بر وجه کمال بانینظر که گویا بر واحد خاص چنانچه اولیای انحاح که بر واحدین مالک تزویج است گویا که با وی دیگری نیست
ف لهذا اگر بگیرد قصاص را یکی از آنها ضمان نمیدهد برای وارث باقی هیچ چیز **ص** بخلاف آنکه قصاص مشترک باشد
میان دو کبیر و یکی غائب باشد چه احتمال عفو فی الحال از غائب ثابت است و مسلک دو خواج که صاحبین روح نظیر آورده اند مسلم نیست
ف چه نزد ابی حنیفه روح در انصورت نیز مر خواج کبیر را میرسد که قصاص بگیرد و بر تقدیر تسلیم اینکه متفق علیهاست جوازش نیست که
سبب قصاص **ص** نوان ملک است و قرابت و ملک قریب قابل تقسیم است پس ثابت نخواهد شد بر واحد اگر گرفتن قصاص بر وجه کمال
بلکه بقدر یکا **ص** **مسئله ۲۴** اگر کسی بکشد شخصی و مردن شخص پس رسیدن او باشد انشخص من کذا کذا شد مشغول قاتل

وجبت عليه وحی العاقلة وقد ذكرنا واختلاف الدارين في الكفار قال ومن حج وعمر فاعلم ان صاحب منعه مات عليه القصاص لو وجب السبب
وعدم ما يبطل الحكم في الظاهر فاضيف اليه قال واذا لقت الصلوات المسلمين واسترلين فقتل مسلما على ان يشترط ان يكون على وجهه الكفاية
لا هذا الحد ولا على الخطاء على ما بيناه ولخطا بوجوه القتل ويوجب الكفاية وكذا الذي عليه ما نقوه من الكفاية اختلفت فتوى المسلمين على ان
ان حذيقه رسول الله عليه السلام بالذلة قال انما نحن البنية اذ كان بمختلطين فاز كان في وقت المشرك لا يجب لبقى عصيته بغير موافق
قال عليه السلام انك سواد قوم فموتهم قال ومن شج نفسه وشج رجل عقر اسدا واصابته حية فادخر في ذلك فاعلم ان صاحب منعه مات عليه القصاص لو وجب السبب
لان فعل الاسد الحية جنس احد كونه هدايا الله والآخر فعله بنفسه هدايا الله واعتبر في الاخر حتى يوقع عليه والواجب ان عبد بن حنيفة
محمد بن فضل ويصل عليه وعبد بن يوسف بن فضل لا يصل عليه في شرع السيد الكبير ذكر في الصلوات على اختلاف المشايخ على ما بيناه في كتاب التفسير والمذكور
فانه يمكن هذا مطلقا وكذا جنسا اخر وفعل الجنيم غير الذل والاخره فصارت ثلاثة اجناس كل القتل بلغت ثلاثة افعال يمكن ان يلف بفعل واحد
فانما فعله ثلث الذل وهو فعل الجنيم سيفنا فعله من يسلو ففعل السلام من شج على المسلمين سيفنا فعله اطلاق ذمة ولا يفسق
عصيته بغير موافق لموتها لقتل نفسه فله قتله وقول فعله من قول محمد بن ابي المصنف في المسلمين استلوا اسما الى الوجوه والمعنى وجب دفع الضرر
در صورت نزدیکی جنیم واجب میشود دیت بر عاقله قائل مسئله ۳۶ اگر کسی مجروح ساخت شخصی را عمد یا شبهه صاحب فرس
مانند شخصی حتی که فرس واجب میشود بر آن قصاص زیرا چه سبب قتل موجود است و موجب سقوط آن یافته شده است پس موت آن فرس
خواهد شد بسوی سبب مذکور و واجب خواهد شد قصاص مسئله ۳۷ اگر جمیع شوند با هم دو صف از مسلمانان و کافران با هم مختلط
باشند و یک مسلمان را بگمان کافر پس قصاص واجب میشود بر آن و واجب میشود بر آن کفار و دیت زیرا چه این قتل خطاست و
در قتل خطا قصاص واجب نیست و واجب میشود کفار و دیت چنانچه بیان آن گذشت و باید دانست که تعقید اختلاط مسلمانان بحیث نیست
که گفته اند فقها که اگر بر دو صف با هم مختلط نباشند بلکه باشند مسلمان در صف کافران و یک نفر از مسلمان گمان کافر و واجب نمیشود
بر قاتل دیت زیرا چه عصمت خون آن ساقط شد چه او زیاده کرده است جماعت کافران را زیرا چه پیغمبر صلی الله علیه و آله فرموده است کسیکه زیاده کند جماعت
مردمی را پس آنکس غرور میشود از آن گروه مسئله ۳۸ اگر کسی زخم زدن بر خود زخم زدن شخصی اجنبی بر او بداند و آنرا شیه و بگز و آنرا مار و
بیمه و آنکس سبب اینیمه پس واجب میشود بر اجنبی مذکور ثلث دیت زیرا چه فعل شیر و مار از یک جنس است چه فعل بر او بداند و آنرا شیه و بگز و آنرا مار و
و آخرت محلی قتل در ذات خود بدست در دنیا و معیشت با اعتبار آخرت حتی که گنگار میشود شخصی سبب این فعل زخم زدن بر او بداند و آنرا شیه و بگز و آنرا مار و
از نزد ابی حنیفه و محمد بن انس غسل او و بر او نماز خواند میشود و نزد ابی یوسف روح غسل داده میشود و نماز بر او خوانده نمیشود و در شرح سبب مذکور
که خواندن نماز بر جنازه آن شخص اختلاف شایع است پس فعل او مطلقا بدست بلکه جنس دیگر است و فعل اجنبی مقبرست در دنیا و آخرت
بر او پس این جنس سوم است و هر گاه باک شدن آن شخص باین سه جنس افعال گویا باک شد به فعل و فعل اجنبی کی از سه است پس واجب است
بر آن ثلث دیت و الله اعلم فصل مسئله اگر کسی بکشد شیر یا بر مسلمانان یا بر سگ آنها را که بکشد آنرا بحیث دفع ضرر از ذات خود یا
زیرا چه فرموده است پیغمبر صلی الله علیه و آله که کسی بکشد شیر یا بر مسلمانان یا بر سگ آنها را که بکشد آنرا بحیث دفع ضرر از ذات خود یا
باغی جائز است و چنانچه در قرآن مجید فرموده است که بکشید از کائنات کندی که با ناز و نیاز است و بحیث دفع ضرر از ذات خود یا
و طریق دفع ضرر از غیر و حیثیت که قتل آن پس مانع خواهد شد قتل آن و اگر ممکن باشد دفع ضرر از ذات خود یا بر سگ آنها را که بکشد آنرا

و فی سرقة الجامع الصغیر من شهر علی جل سلا حلاله او غار او شهر علی عاصم الدلا فی مصر او نهار فی طریق سخی
غیر مصر فقتله المشهور علیه حد فلا شیء لما بینا و هذا لان السلاحه لا یلبث فیحتاج الی دفعه بالقتل والعصا الصغیر
وان کان یلبث ولكن فی اللیل لا یلحقه الغوث فیضطر الی دفعه بالقتل و کذا فی النهار فی غیر مصر فی الطريق لا یلحقه
الغوث فاذا قتله کان دمه هدایا قالوا فان کان عصا لا یلبث یحتمل ان یکون مثل السلاحه عند ما قال وان
المجنون علی غیر سلاحه فقتله المشهور علیه حد فاعلم الدلیة فی ماله و قال الشافعی لا شیء علیه فی هذا الخلاف
الصبی والدابة وعن ابی یوسف انه یجب الثمان فی الدابة ولا یجب فی الصبی والمجنون للشافعی بانه قتله دافعا عن
نفسه فیمتد بالبالغ الشاہر و لانه یقتل بحدود لا علی قتله بفعاله فاشبه المکره ولا یوسف بانه فعل الدابة غیر معتبر
اصلا حقه لو تحقق لا یوجب الثمان اما فعلهما معتبر فی الجملة حقه لو حققا یجب علیهما الثمان
وکذا عصمتها محققها وعصمه الدابة تحق ما لکهما فکان فعلهما مسقطا للعصمة دون فعل
الدابة ولما لانه قتل شخصا معصوما اذ تلف ما لا معصوما حقا للمالك وفعل الدابة لا یصلح

ص و در کتاب السور و جامع صغیر مذکور است که اگر کسی بکشد سلاح را بر شخصی در شب یا در روز یا در بران عصارا در شب و در شهر یا در روز
در آشنای راه و در غیر شهر و بکشد شخص کشته سلاح یا عصارا اعم از این چیزی واجب نمیشود بران بجهت آنکه در کشتن سلاح هیچ درنگ
نمیشود و سلاح هیچ فرصت نمیدهد پس محتاج میشود برای دفع آن بکشتن و در عصای کوچک اگر چه درنگ میشود ولیکن در شب بکشد
آن نیز سبب مضطر میشود در دفع آن بسوی قتل و همچنین در روز و در غیر شهر در آشنای راه کسی بفریاد آن نیز سبب و قتل گشت از آریا
خواهد بود خون آن و باید دانست که گفته اند فقها که عصای کبیر که بدن تحمل آن نباشد و درنگ نشود در کشتن بآن در حکم سلاح است
نزد صاحبین روح مسئله اگر کشید دیوانه از شمشیر را بر شخصی و کشت آن شخص دیوانه را واجب میشود بران دیت در مال وی و
نه بر عاقله ص و گفته است شافعی روح که هیچ چیز واجب نمیشود بران و همچنین اگر کشید صغیر عاقله نماید یا حمله کند ستور بر کسی و بکشد
آنکس صغیر یا ستور را واجب میشود دیت بجهت صغیر و ضمان قیمت بجهت ستور و نزد ابی حنیفه روح نه شافعی روح و مرویت از
ابی یوسف روح که واجب میشود ضمان در ستور و واجب نمیشود دیت بجهت صغیر و دیوانه و دلیل شافعی روح یکی اینست که آنکس کشته
است بجهت دفع قتل از ذات خود پس خواهد شد صغیر و دیوانه مانند عاقل و بالغ و دوم آنکه آنکس قتل کرده است دیوانه یا صغیر یا
آنکه فعل دیوانه یا صغیر باعث شده است او را بر اینکه بکشد از آنرا پس آن مانند مکر و شرف اعنی اگر کسی اگر کرد بر شخصی یا مینظر
که بکشد مگر نه بیکسرم ترا و نابت و متحقق شد بر مکره اینکه اگر بیکسرم من این را و میکشد مرا پس کشت مکره آنکس را که بر آن
کشتن او بر او اگر آید یا کشت اگر آید و او واجب نمیشود هیچ چیز همچنین در میان نیز واجب خواهد شد هیچ چیز ص و دلیل
ابی یوسف روح اینست که فعل ستور معتبر نیست اصلا حتی که واجب نمیشود ضمان بر مالک اگر بکشد ستور کسی را و اما فعل صغیر و
مجنون معتبرست فی الجملة حتی که واجب میشود ضمان اگر بکشد از آنها و عصمت خون آنها بجهت حق آنهاست و عصمت ستور بجهت
حق مالک آنست پس فعل صغیر و مجنون ساقط میکند عصمت خون آنها را و فعل ستور و دلیل ابی حنیفه و محمد روح اینست که آنکس
قتل کرده است شخصی را که خون آن همیشه محفوظ است یا تلف کرده است مالی را که محفوظ است بجهت حق مالک و فعل ستور صلاحت این

مستقلاً و کذا فعلیها و آن کانت عصمتیها حقهما لمدام اختیار صحیح و لهذا لا یجوز قصاص من تحقیق الفعل من حیث لا یجوز
 العاقل البالغ لان له اختیارا محصوا و انما لا یجوز القصاص من حیث المبیح و هو دفع الشر فقیل بله قال و من شهرت علی غیره
 فی المعرفه بیه تم قتلہ الاخر فی القاتل قصاص معناه اذا خبر به فانهم یقولون لانه خرج من ان یتکون عیاراً بالانصراف
 فعادت عصمته قال و من دخل علیه غیره لیللاً و اخرج السرقه فاتبعه و قتلہ فلا شیء علیه لعموله حلیه السلام
 قاتل چون مالک و لانه یباح له القتل و قتلا و ابتداء فکذا اصدر و ادانی الاثم و تاویل المسئله اذا کان یتکون الاسترداد لا بالقول والله اعلم

باب القصاص فیما دون النفس

قال و من قطع ید غیره عداً من المفصل قطعت یدہ و ان کانت یدہ اکبر من الید المقطوعه لقوله تعالی و ان ید
 قصاص و هو یبلی عن الممانه فکل ما امکن رجائیاً فایه یجب فیہ القصاص و ما لا فلا و قد امکن فی القطع من المفصل
 فاحتیج لا یشتبه بکثیر الید و صغیرها لان منفعة الید لا تختلف بذلك و كذلك الرجل لمارن الالف و الاذن
 که سابقاً که عصمت را و همچنین فصل صغیر و مجنون قابلیت این ندارد که سابقاً که عصمت خون را اگر چه عصمت خون آنها بسبب حق
 آنهاست زیرا چه آنها اختیار صحیح ندارند لهذا واجب نمیشود قتل اگر کشند آنها کسی را عمدی بخلاف عاقل و بالغ زیرا چه آن اختیار صحیح
 دارند ولیکن قصاص واجب نمیشود در صورت صغیر و دیوانه بجهت آنکه موجب ابحاث خون موجود است و آن دفع شرست پس رواست
 او را قتل دیوانه یا صغیر در صورت مذکوره بشرط ضمان و مانند یکم مجوز در مال غیر در حالت تمسک پس واجب خواهد شد
 مسکله اگر کشید کسی سلاح را بر غیر خود و زدن را بازگشت و بعد از آن قتل کرد زنده را آن غیر یا کسی دیگر پس واجب میشود قصاص
 بر قاتل و این در قیست که بازگشته باشد بر این وجه که ادا و این نداشت که با دیگر خواهد زد و آنرا زیرا چه کشنده سلاح هرگاه بازگشت در صورت
 حرب کفنده نمازد و عود نمود عصمت خون آن پس واجب خواهد شد قصاص بسبب کشتن آن مسکله هم اگر شخصی اندر نزد کسی
 اجنبی مدشب و بیرون برد مال او را بزدی و در پی او رفت صاحب مال و کشت او را نیست چیزی بر آن زیرا چه پیغمبر صلعم فرموده است
 که مقاتله و جنگ بکن نزدیک مال خود و بجهت آنکه بیاع است آنکس را کشتن آن زرد را بجهت دفع شر او پس همچنین بیاع
 خواهد بود و او را کشتن آن در انتہای برای بازگشتن مال خود باید دانست که حکم مذکور و قیست که قادر نباشد
 صاحب مال بر گرفتن مال اگر قتل و هرگاه صاحب مال معلوم کند که اگر فریاد کند خواهد گذشت آنرا و میمدا فریاد نکرد
 و کشت آنرا واجب می شود بر آن ضمان زیرا چه ناحق کشته است آنرا که اسف الکفایه و الله اعلم
 بآب در بیان قصاص چیزیکه از ذات کمتر است مسکله اگر کسی بر دو محمد است شخصی را از بند برید و میبوست آن اگر چه دست آن بزرگ باشد
 انصت که بریده شده است دست آن بجهت آنکه بر قرآن مجید آمده است که جرح قصاص است بجهت آنکه در قصاص مناهات است پس در هر چیزیکه
 رعایت مناهات ممکن و متصور است واجب میشود در آن قصاص و در چیزیکه تصور نیست واجب نمیشود در صورت قطع از بند
 مناهات ممکن است پس واجب خواهد شد قصاص و بزرگی دست و کوبی آن محقر نیست زیرا چه منصف است دست مختلف نمیشود
 بسبب کوبی بزرگی مسکله اگر کسی بر دو پای را از بند ص یا بر زرد پنی را یا بر دگر گوش را قصاص کرده می شود

لا يمكن حاية المائلة قال من بين رجل قتلها الاقصاع عليه لا تمنع للمائلة في القلي وان كانت قائمة فذهب ضوها فبطل القصاص
لا يمكن المائلة لما قال في الكتاب حتى له الملة يجعل على وجهه قطن رطب وتغلب عينه بالمرقة فيذهب ضوها وهو ما توقعه
جماعة من الصابة عن الله عنهم قال في السنن لقصاص لقوله تعالى والذين بالسنن وان كان سنن من يقتص منه اكثر من سنن
لان منفعة السن لا تفاوت بالصغر والكبر قال في كل حاجة تحقيق فيها المائلة القصاص لما تلوها قال ان قصاص في ظهر
الاف السن وهذا اللفظ موعظ عن عمر بن الخطاب عن ابي هريرة عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال لا قصاص في العظم المراد خبر السن كان اعتبار المائلة
في غير السن معتدرا لاحتمال الزيادة والقصصان بخلاف السن لانه يتركه في الملة ولو قطع من اصله يقلع الثاني فيما تاذن قال
طعن فيما دون النفس شبهة عمدا لما هو عمدا او خطأ لان شبهة العبد في الملة والقيل هو ان لا يختلف باختلافها دون
ما دون النفس لانه لا يختلف اتلاف الالة فلم يبق الا العمد والخطا ولا قصاص بين الرجل والمرأة
فيما دون النفس ولا بين الحر والعبد ولا بين العبدين خلافا للشافعي رآه في جميع ذلك
الا في الحر يقطع طرف العبد ويعتبر الاطراف بالنفس لكونها تابعة لها وليس بالسنن
چه رعایت ممانت در حضورتها تصورست و زیر چه درین اعضا مفصل است مسئله اگر چنان کنی در شتم کسی که بر او بی نیت
آن سحر گامی آن پس در حضورت واجب نباشد بران قصاص زیرا چه ممانت در کردن شتم ممکن نیست و اگر شتم ثابت باشد در شتم
نحو و لیکن روشنی آن زانی گردد و واجب میشود بران قصاص زیرا چه ممانت در حضورت تصورست باینکه اگر گرم کنند میوه را و نه
بر روی جنایت کنند و پنبه تر را و بعد از آن مقابل کنند شتم آنرا باینکه بار و روشنی شتم آن و همچنین مرویت از صحابه رضی الله عنهم
اگر بزرگ کسی بزدان شخصی و بقتل زدن وی واجب میشود قصاص بر زنده اگر چه زدن زنده بزرگ باشد از زدن آن شخص زیرا چه
منفعت زدن بسبب کوچکی و بزرگی متفاوت نباشد و واجب قصاص در زدن بنص قرآن است چه خدای تعالی در قرآن
مجید فرموده است که قصاص کنید زدن را عوض زدن مسئله در بر زخم سکه ممانت دران تصورست و واجب میشود
دران قصاص زیرا چه همچنین در قرآن مجید آمده است مسئله ۶ قصاص واجب نباشد در شکستن استخوان مگر در زدن و این
لفظ مرویت از عمر بن مسعود رضی الله عنه است نیز خبر مسلم که قصاص نیست در شکستن استخوان ولیکن مراد از آن غیر زدن است و
آنکه رعایت ممانت در زدن تعدیست چه اگر قصاص گرفته شود احتمالست که زیاده یا کم گردد بخلاف زدن زیرا چه سو مان کرده میشود
زدن سو مان اگر شکسته باشد و اگر بکند و باشد از پنج بر کند و میشود از پنج پس رعایت ممانت در زدن تصورست و احتمال نیادنی و
کمی مراد مسئله جنایت و مرادون ذات و قسم است یکی عمود و دیگری خطا و شبهه در اینجا تصورست زیرا چه در ارشاد علیه السلام قتل قتل مختلف میشود
بسبب اختلافات قتل و تفاوت ادون ذات مختلف نمیشود با اختلاف آنست چنانچه گذشت پس باقی نماز مگر مراد خاص مسئله ۸ قصاص
واجب نمیشود میان زن و مرد و مرادون ذات و نه میان آزاد و بنده و نه میان دو بنده و نه در شافعی رج و واجب میشود قصاص در شتم
این صیغه تا اگر قتل یک از پدر و عضو بنده را پس عضو آزاد بریده نمیشود برای آن نزد وی نیز صیغه زیرا چه قصاص اطراف بدن
نزد و صیغه قصاص مثل است بر اطراف بدن تا بی ذات است و پس همانیکه قصاص در ذات واجب میشود نزد و رج در اطراف
در آن نیز واجب میشود و از بی ذات نیست و واجب نمیشود در اطراف بدن نیز واجب نمیشود و در دلیلهای خارج اینست

وَقَالَ

ان الاطراف لیسک لها مسلك الاموال فیستخدم القائل بالتفاوت فی القيمة وهی معلوم قطعاً بقضیه
الشرع فامکن اعتبار بخلاف التفاوت فی البطش لانه لا ضابط له فاعتبر اصله وبخلاف الانفس لانت
المتلف ازهاق الروح ولا تفاوت فیه ووجب القصاص فی الاطراف بین المسلم والكافر للتساوی بینهما فی
الاکثر قال ومن قطع ید رجل من نصف الساعد او وجهه جائفة فبرء منها فلا قصاص علیه لانه لا یمكن
اعتبار المماثلة فیه اذ الاول کسر العظم ولا ضابط فیه وكذا البرؤ نادراً فیقضى الثاني الى الهلاك وظاهره قال
واذا كانت ید المقطوعه صحیحة وید القاطع شلاء او ناقصة الاصابع فالمقطوع بالخيار ان شاء قطع الید المعبیة
ولا شیء له غیرها وان شاء اخذ الاثرش كما ملأ لان استیفاء الحق کمالاً متعدياً فله ان یتجاوز بدون حقه
وله ان یعدل الى العوض کما یقل اذا انصر عن ایدی الناس ببدل الاثلاف ثم اذا استوفاهما ناقصاً

که اطراف بدن بمنزله مال است ومانعت فوت میشود بسبب تفاوت در قیمت و تفاوت در قیمت معلوم است یقیناً زیرا چه شرع معلوم شد
است تفاوت در قیمت و چه در شرع ارزش دست زن مثلاً نصف ارزش دست مرد است و همچنین قیمت بند نیز متفاوت میشود
و بر تقدیر قیمت دو بند در تقویم مقومان اتفاقاً مساوی شود پس طبعی و تخمینی خواهد شد نه یقینی و مانعت که در اینجا است
باید که یقینی باشد که طبعی و نمی رسد قیمت دست بند مثلاً به قیمت دست آزاد چه ارزش دست آزاد با بند و یا دست و با فرض
اگر قیمت دست بند با تقدیر رسید پس آن تخمینی خواهد بود نه یقینی و قیمت دست آزاد یقینی است پس تفاوت معتبر خواهد شد سوال
سزاوارست که قصاص واجب نشود میان اطراف دو آزاد نیز زیرا چه در اینجا نیز تفاوت است میان دست برود و در بطش اعمی
در قیمت گیرانی جواب ص تفاوت بطش مستبر نیست زیرا چه ضبط آن متصور نیست پس معتبر اصل بطش و سلامت است و آن
برابر است بنسبت همه سوال بر گاه میان زن و مرد و بند و آزاد و میان دو بند و مانعت نیست پس باید که قصاص در ذات
هم واجب شود چه در ارتصاص بر مانعت است جواب ص ذات بمنزله اموال نیست و قصاص ذات متعلق باخراج روح است و
در آن تفاوت نیست مسئله ۹ واجب میشود قصاص در اطراف بدن میان مسلمانان و کافران چه بر دوساوی اند و در
مسئله اگر کسی برید دست مرد و از نصف ساعد یا زخم جائف زد و به شد آن زخم پس قصاص واجب نمیشود زیرا چه
مانعت متصور نیست چه در صورت اول استخوان شکسته است و در صورت دوم غالب است که بلاء شود اگر قصاص گیرند
زیرا چه به شدن زخم جائف نادر است مسئله اگر شل یا شخصی دیگر که انگشتان دست وی ناقص است بر دست صحیح کسی را برید
دست بریده مختار است اگر خواهد برید دست میسر را و نیست چیزی دیگر را و دوساوی آن و اگر خواهد برید دست خود را بمانکا
و کمال زیرا چه گرفتن تمام حق در بی صورت متعذر است پس ضرورت دارد که سالبه نماید قبول کند چیزی را که کمتر است از حق وی یا معوض آن
گیرد که آن دست چنانچه اگر کسی تلف نماید مال شخصی را که شل است و جنس آن شل باشد تفاوت آن در دست و در آن فانی نمیدارد و پس تصور است
بلكه مختار شود اگر خواهد برید و اگر نخواهد برید قیمت آن را پس چنین در اینجا نیز مختار است میان قتل و دست شخص میان قتل و دست خود و اگر خواهد برید

فقد رضی به فیسقط حقه کما اذا رضی بالرجی مکان الجید ولو استطعت الموقاة قبل اختیار المجنی علیها و قطعت علما
فلا تنقض له حد لان حقه متعین فی القصاص و انما ینقل الی المال باختياره فیسقط بفواته بخلاف ما اذا قطعت بحق
علیه من قصاص او سرقة حیث یجب علیه الاثر لانه اوفی به حقا مستحفا فصارت سلمة له معنی قال ومن تنجز حقه
فاستوجب له الشجة ما بین قمریه و هی لا تستوجب ما بین قمری الشاح فالشحج بالخیار ان شاء اقص بمقدار شجته
یتبدی من اقل الجانبین شاء وان شاء اخذ اکثر الشان لان الشجة موجبة لکونها مشینة فیزداد الشان بزیادتها و فی
استیفائه ما بین قمری الشاح زیاده مافضل لا یلحق من الشان باستیفائه قدر حقه ما یلحق الشحج فیتقص فیکثر کما فی السلاء و الصحیح
وفی عکسه یخیر ایضا لانه یتعدی الاستیفاء بحمل التعدی الی غیر حقه کذا اذا كانت الشجة فی طول الرأس و هی تأخذ من حجمه الی اقصا
ولا تبلغ الی قفا الشاح فهو بالمجان لان المعنی لیکتلف قال و لا قصاص فی اللسان و لاف الذکر و عن ابی یوسف انه اذا قطع

در اضی شد آن پس ساقط خواهد شد حق وی چنانچه و قتیکه رضی شود بگرفتن ردی بجای جدید پس اگر بقید دست میبوید یا بریده شود دست
آن بطلیمش از آنکه اختیار کند دست بریده بریدن دست را یا گرفتن دست خود را پس چیزی نمیرسد دست بریده را نزد علای مانع زیاده
حق آن شخص بود در قصاص و قصاص متعذر شد زیرا چه محل قصاص باقی نماند و مل واجب نمیشود مگر با اختیار آن پیش از قطع و نهادن
دست و اختیار یافته نشد پس ساقط خواهد شد حق آن بخلاف آن صورت که جنایت کننده بر دست کسی را یا دزدی نماید و بریده شود دست
میویب آن بجهت قصاص یا دزدی چه در این صورت واجب میشود بر آن ارش صحیح زیرا چه در این صورت هرگاه بریده شد دست وی بوضع
عتیکه واجب شده بود بروی پس گویا سلامت ماند دست او و او را مانع قصاص شد مسلمة ۲ اگر کسی شجده بر سر میوه و گرفت
بر دو جانب سر او را و باشد مقدار شجه آنقدر که اگر قصاص بگیرد از زخم زنده و را بگیرد دو جانب سر آنرا ف بجهت آنکه باشد زخم تمام
بزرگ از سر شحج حص پس در این صورت شحج مختار است اگر خواهد قصاص بگیرد مقدار شجه خود و یا نماند از هر جانبیکه خواسته باشد
و اگر نخواهد بگیرد ارش آنرا زیرا چه اگر قصاص کند با نیلور که فراگیرد و دو جانب سر شج را لازم آید که زیاده زخم کند بر آنچه آن کرده بود و اگر
قصاص کند مقدار شجه خود باقی خواهد ماند از سر زخم زنده و نیز شحج پس خواهد بود مقدار غیر میویب و سر شحج میویب است چه شجه موجب عیب است
و زیاده میشود عیب بسبب زیادتی آن و کم میشود کمی آن پس ناقص خواهد شد حق آن لهذا مختار خواهد شد چنانچه در مثل و صحیح و همچنین
در عکس این صورت ف اعمی و قتیکه را بگیرد و دو جانب سر شحج را و باشد مقدار شجه آنقدر که اگر قصاص کند و را بگیرد دو جانب سر شج را
یا فرا گرفت شجه دو جانب سر شحج را و باشد مقدار شجه آنقدر که اگر قصاص کند و را بگیرد دو جانب سر شج را و زیاده شود بسبب آنکه باشد
شحج بزرگ از سر زخم زنده پس در این صورت نیز شحج مختار است اگر خواهد بگیرد ارش را و اگر خواهد قصاص کند و یا نماند از موضع زخم زخم رسیده
در پایین دو جانب و زیاده بگیرد و در زیر چه گفتند تمام حق متعذر است چه اگر بگیرد تمام حق خود را زیاده عیب لاحق میشود است
و همچنین اگر بخشد شجه در طول سر و را بگیرد و از پیشانی تا بقاعی آن و اگر قصاص کند و را بگیرد با بقاعی شاح پس در این صورت
نیز شحج مختار است بوجه مذکور مسلمة ۳ اگر قصاص واجب نمیشود در زبان و نه در ذکر و میست از ابی یوسف که اگر بریده شد

من امله يجب لانه يمكن اعتبار المساوات ولذا انه يتقبض ولا يمكن اعتبار المساوات لان قطع الحنفية لان موضع القطع معلوم كالمفصل ولو قطع بعض الحنفية او بعض الذكرك فلا قصاص فيه لان البعض لا يملك قتلته بخلاف الاذن اذا قطع كله او بعضه لانه لا يتقبض ولا ينسب وله حد لا يرفع فيمكن اعتبار المساوات والتبعة اذا استقصاها بالقطع يجب لقصاص مكان اعتبار المساوات بخلاف ما اذا قطع بعضها لانه يتعد اعتبارها **فصل قال** اذا قتل القاتل او اولياء القاتل على مال سقط القصاص وجب للمال قليلا كان او كثيرا لقوله تعالى قتل عني كوفين احييه عني الا على ما قيل نزلت الآية في الصلح وقوله عليه السلام من قتل له قاتل التحديت والمرد والله اعلم بالارضاء على ما بينا وهو الصلح بعينه ولا نفي حق ثابت للورثة يجري فيه الاستقاطعون فكذلك تعويضه لا يتم له على احسان الاولياء والحيات القاتل فيجوز بالتراضى والقليل والكثير فيه سواء لان ليس فيه نص مقدر فيقتضون ال مطلقا كما حمله غيره وان لم يكن له حال ولا موقوفه في حال لانه مال واجب لعقد الاصل في امثاله لخاصة المهر للثمن بخلاف الدية لانها ما وجبت بالعقد قال ان كان القاتل حرا

فالمهر للمهر المولى العبد رجلا بان يصالح عن دمهما على الف درهم ففعل قال الف على الحر والمولى لصفتان اخرج واجب ميشود قصاص زير چه مساوات ممكن است و دليل علمای ما رج نیست که ذکر گاهی مستقبض میشود گاهی منسب گاهی اعتبار مساوات در ان ممکن نیست مگر وقتیکه بریده شود از حشفه زیر چه در صورت موضع قطع معلوم است مانند مفصل مسلم اگر پاره از حشفه یا پاره از ذکر بریده شود واجب نمیشود قصاص زیر چه مقدار بعض معلوم نمیشود بخلاف گوش و قتیقه بریده شود تمام گوش یا پاره از ان قصاص لازم می آید زیر چه در ان انقباض و انبساط نیست و زرا از حد معلوم است و اعتبار مساوات در ان ممکن نیست **مسئله** اگر کسی برید تمام لب شخصی را واجب میشود قصاص زیر چه مساوات در ان ممکن نیست بخلاف وقتیکه بریده باشد پاره از لب چه اعتبار مساوات در ان مستدرست و الله اعلم

فصل مسئله اگر چه صاحب نمايند قاتل او لیاى مقتول را لى ساقطیه شود قصاص واجب شود و ان لو کما یند یا بیا بحت انکه خدای تعالی فرمود است که ولی مقتول وقتیکه داده شود چیزی از مال قاتل پس گوید بگیر و این آیت نازل شد دست در صلح و بخت انکه فی غیر هم فرمود است که ولی مقتول مختار است اگر نخواهد قصاص کند و اگر خواهد بدین بگیر و بر معنای قاتل و گرفتن مال برضای قاتل بدین صلح است و بخت انکه قصاص حق و ارثان است و اسقاط این بمغفرت و ان پس همچنین اسقاط آن بپوش نیز چه در ان احسان است بر اولیا مقتول و احیای قاتل پس جانز خواهد شد بر معنای ولی جنایت و قاتل و کسی و بسیاری مال در ان برابر است و بخت در تعیین مال نص شرع نیست پس مغفوض خواهد شد بر معنای پرد و مانند طلع و بدل کتابت **مسئله** اگر اولیا مقتول و قاتل صلح نمایند بر مال و ذکر گفت و نسیه نمایند پس در صورتی خواهد بود که مال نقد زیر چه این مال واجب شده است بقصد و اصل و در مان این عقد نقد است نه نسیه چون مروجهای مال بخلاف است زیر چه آن واجب بقصد نه است و چه نقد بر تعیین آن بخش مشعری نیست **مسئله** هم اگر تمیز و بخت بزرگ گفتند که را و ب از ان امر که در ان دو خواستند بختی که صلح نماید از خواهی بود و بخت بزرگ و صلح کرد و ان شخص بر زرا پس نیز نکند که در دو بخت میشود بر اولیا و بخت بزرگ و بخت بزرگ و بخت بزرگ

لأن عقد الصلح أخفیف الیهما و إذا عفی أحد الشریکین من الدماء صالح من نصیبہ علی عوض

سقط حق البایقین عن القصاص وكان لهم نصیبهم من الدیة و اصل هذا ان القصاص حق جمیع الورثة و کذا

الدیة خلافاً لما لک الشافعی لا فی التزوجین لهما ان الوراثة خلافة و هی بالنسب دون السبب

لا لقطعاعه بالموت ولنا انه علیه السلام استقرت شأناً ان نسیم القصاب من عقل نهما ان نسیم و لانه حق یجری فیہ الارث حتی

زیر چه عقد صلح آنها نموده اند و هزارند کور و واجب شده است عوض قصاص و وجوب قصاص بر ذمه هر دو متساویست پس بدل آن نیز مقسوم خواهد شد بر آنها علی السویه و سوال سزاوار اینست که هزارند کور مقسوم شود بر قیمت هر دو چه آنها خریده اند خون خود را و قیمت خون آزاد هزارست و قیمت خون بنده کمتر پس باید که هزار مقسوم شود بر قیمت خون هر دو چنانچه اگر قطع کند مردی با دو وزن خود بر هزار در هم پس تقسیم میشود آن هزار بر هر دو وزن بهت در قیمت بضع آن هر دو جواب هزارند کور عوض خون آنها نیست بلکه عوض خون مقتول است و آن هر دو اطلاق آن علی السویه نموده اند پس بدل آن نیز واجب خواهد شد بر آنها علی السویه و در صورت قطع هزار در هم بدل بضع هر دو است پس تقسیم خواهد شد بر قیمت بضع هر دو کذا فی الکفایه ص مسئله ۴۴ اگر عفو کند یکی از اولیای مقتول یا صلح کند از نصیب خود بر مال ساقط میشود حق جمیع وارثان دیگر از قصاص و میشود نصیب آنها در هر دو صورت و در دیت و قاعده اینست که قصاص حق جمیع وارثان است همچنین دیت نیز و نزو مالک و شافعی رج دیت حق جمیع وارثان است سوای زوج و زوجة بجهت آنکه وارث خلیفه جمعی قائم مقام میت میشود بجهت قرابت و خویشی نه بجهت سبب که زوجیت است چه سبب باقی نیماند سبب موت و سوال پس سزاوارست که زوج و زوجة وارث یکدیگر نگردند در اموال دیگر نیز چه سبب منقطع میشود سبب موت جواب نزدیک شافعی رج دیت واجب میشود بعد از موت بخلاف باقی اموال چه حق وارثان متعلق میشود به باقی اموال وی در ابتدای مرض موت لهذا تصرف آن جائز نمیشود مگر در ثلث مال و سبب موت مرضی ثابت میشود حق آنها که متعلق شده بود به مال وی بنابراین جمیع وراثت باقی اموال میشود بخلاف دیت که واجب نمیشود مگر بعد از موت و سبب باقی نیماند بعد از موت پس شوهر و زن وارث دیت نخواهند شد کذا فی الکفایه ص و دلیل علمای مایح یکی اینست که پیغمبر صلعم امر کرده بود بوارثان زن ان اشیم ضیابی و در دیت شوهر وی که اشیم بود و دویم آنکه دیت حق است که جاری میشود در ان وراثت حتی که

آنکه من قتل له ابناء فانت احدى من ابن كان القصاص بين الصلح ابن الابن فيثبت لسان الورثة والزوجية تبقى بعد الموت
 حکما فی حق الارث و ثبت بعد الموت مستند الی سببه و هو الحجج و اذا ثبت الحجج فکل منهم یکفی عن الاستیفاء و الاسقاط عفووا و
 صلحا و من ضرورت سقوط حق البعض فی القصاص سقوط حق الباقین فیکونه لا یجوز بخلاف ما اذا قتل رجلین و عفی عن اهل البین
 لان الواجب ان القصاصان من غیر شبهة لا خلاف القتل المقتول و ههنا واحد لا تضام و اذا سقط القصاص یقلب یقلب الی الباقین و الا
 لانه یقتضی جمیع القاتلین و شی من المال انما سقط حقه بقتله و ما یجوز علی ما یجوز من المال و قال فی سنن ابی یوسف سنین فی الذکایا ان الشکر
 و عفو احدى الاما لموجب یضیق لدية فیتعذر اذا اقطعت ید خطا و لنا ان هذا یضیق لک و کلّه مؤجل الا ان سنین فکذاک بعضه واجب
 اگر کشته شود شخصی که مراد او پسر است و یک پسر از آن میرد و وارث گذارد پسر خود را خواهر بود قصاص
 میان پسر و پسر پس ثابت خواهد شد قصاص بجهت جمیع ورثه و حکم زوجیت باقی میماند بعد از موت
 در حق ارث و سوم آنکه دیت واجب میشود و الا برکت میت و بعد از آن ثابت میشود و ورثه و واجب نمیشود
 برای میت مگر باینطور که منسوب میشود بسوی سبب موت آن که زخم ست و ف چنانچه اگر کسی
 تیراندازد بر شکار و بمیرد آن کس پیش از آنکه برسد آن تیر بر شکار پس وارث میشوند شکار مذکور را
 و ارثان آن تیرانداز مانند اموال دیگر و لهذا اگر وصیت کند میت به ثلث مال خود و اصل
 میشود در آن دیت **ص** و هرگاه ثابت شد که قصاص حق جمیع ورثه است پس میرسد بهر یکی
 از آنها که بگیرد یا صلح نماید و هرگاه ساقط شود حق بعض در قصاص ضرورت
 که ساقط شود حق دیگران نیز در قصاص زیرا چه قصاص قابل تقسیم نیست و هرگاه ساقط شد
 حق دیگران در قصاص میشود نصیب آنها در مال زیرا چه گرفتن قصاص ممنوع شده است
 بجهت مستحق که راجع است به قاتل ف و آن عصمت خون و قاتل است بسبب عفو بعض
 ورثه **ص** و میرسد بفقو کننده چیزی از مال زیرا چه آن ساقط کرده است حق خود را برضای خود و باید دانست که آنچه
 میشود بجهت دیگران درین صورت واجب میشود در سه سال و گفته است زفریج که واجب میشود در دو سال و قتیله
 باشد قصاص حق دو کس و عفو کند یکی از آنها زیرا چه درین صورت واجب میشود نصف دیت پس خواهد شد مانند آنکه
 بریده شود دست آن بخلاف و در آن نصف دیت واجب میشود در دو سال پس همچنین در اینجا نیز نصف دیت
 واجب خواهد شد در دو سال **ص** و دلیل علمای مابین است که نصف دیت در اینجا پاره از دیت خون است و
 مجموع دیت خون واجب میشود در سه سال پس همچنین پاره از آن نیز واجب خواهد شد در سه سال و آنچه واجب میشود

فی الید کل بدل الطرف وهو فی سنتین فی الشرع و یجب فی ماله لانه عمک قال و اذا قتل جماعة واحدا عدا
 اقتص من جمیعهم لقول عمر رضی الله عنه فیہ لو قتل اعلیه اهل منشاء لقتلتهم و لان القتل بطریق التغالب غالب
 و القصاص من جهة السفهاء فیجب تحقیق الحکمة الاحیاء و اذا قتل واحد جماعة فحضر اولیاء المقتولین قتل جماعتهم
 و لا شیء لهم غیر ذلك فان حضر واحد منهم قتل له و سقط حق الباقین و قال الشافعی یقتل بالاول منهم و یجب
 للباقین المانی وان اجتمعوا و لم یعرف الاول قتل لهم و قسمت الدیات بیدهم و قیل یفرج بینهم فقتل لمن حرت
 غیر غنایه ان المخرج من الواحد قتلات و الذی تحقیق فحقه قتل واحد فلا تماثل و هو انقیاس فی الفصل الاول الا انه
 عرف بالشرع و لان ان کل واحد منهم قاتل بوصف الکمال فجاء التماثل اصله الفصل
 الاول اذ لو لم یکن

درست مجموع عرض است و آن واجب میشود در دو سال بر قیاس فرج صحیح نیست و نیز باید دانست که آنچه واجب میشود بجهت باقی و در شوق
 میشود و اقل قتل زیاده عمدت مسئله اگر شخصی کشت و کس را عفو کرد ولی یک مقتول واجب میشود قصاص بجهت مقتول دیگر
 زیاده واجب در صورت دو قصاص است چه قتل هر یک طلحه است بخلاف مسئله اول چه در اینجا واجب یک قصاص است زیاده یک قتل باقی میشود
 مسئله اگر جماعتی قتل کنند یک کس را عدا فرج قیاس نیست که شش نفر جماعت عرض یک کس زیاده در قصاص مساوات است و میان دو کس
 و یک کس مساوات نیست و لیکن ص کشته میشود عرض یک کس و قیاس در صورت ترک است بسبب استحسان ص بجهت آنکه
 و مرویت که هفت نفر از اهل صنعا کشته بودند یک کس را ص حکم کرد عمر بن و بقصاص بر هفت نفر ص گفت و عمر بن ص لگم
 مساوات و شرکت ص نمودند جمیع اهل صنعا قتل آن بر آمیزشیم من آنها را و بجهت آنکه وجود قتل بطریق طلب نیست و قصاص
 مشروعست بجهت معلومت زجر و سزایش میان پس میشود و احراز آن بمنزله آنکه نمایان میشود است پس حالت تحقق میشود و واجب شود قصاص
 تا مصلحت حیا آدمی تحقق گردد مسئله اگر یک کس را عیاد و حاضر شوند جمیع اولیای مقتولان کشته میشود قاتل بجهت جمیع مقتول
 و چیزی نمیرسد با اولیای آنها سوای آن و اگر حاضر شود یک کس کشته میشود قاتل برای آن و ساقط میشود حق دیگران و گفته است
 شافعی بر کشته میشود قاتل بجهت مقتول اول از آنها و واجب میشود دیت بجهت باقی و اگر مجتمع شوند جمیع اولیای مقتولان
 و معلوم نشود که مقتول اول کدام است کشته میشود قاتل برای جمیع و مقسوم میشود دیت میان همه و گفته اند بعضی که نزد شافعی
 در صورت قرحه انداخته میشود میان آنها و کشته میشود قاتل برای یک که قرحه می براید بنام او و دلیل شافعی بر اینست که
 از یک کس چند قتل صادر شده است و آنچه تحقیق است در حق قاتل یک قتل است و میان چند قتل و یک قتل مساوات نیست
 پس کشته نمیشود مگر برای یک کس و واجب میشود دیت برای دیگران و دلیل علای مارج کبی نیست که هر یکی از اولیای جانی
 مقتولان نمیتوانند قاتل را بوصف کمالی تنایا و در مسئله اولیای تنایا یک کس را چه هر یکی از آن بمنزله نیست کشته است و کس آنها
 و اگر چنین نشود قصاص لازم نشود بسبب عدم مساوات پس چنین در اینجا نیز برای جماعت بمنزله نیست که یک کس تنها قاتل پس مساوات باقی میشود

وَلَا يَكُونُ وَاحِدًا مِنْ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ حَرَجٌ صَاحِحٌ لِأَنَّ زَهْرًا قِيَصَافَ إِلَى كُلِّ مِنْهُمْ إِذَا هُوَ لَا يَخْتَصُّ بِكَ وَكَانَ الْقَصَاصُ
 شَرَعَ مَعَ الْمَنَافِي لِتَحْقِيقِ الْأَحْيَاءِ وَقَدْ حَصَلَ بِقَتْلِهِ فَانْتَفَى بِهِ قَالَ وَمِنْ وَجِبِ عَلَيْهِ الْقَصَاصُ إِذَا مَلَتْ سَقَطَ
 الْقَصَاصُ لِفَوَاتِ مَحَلِّ الْأَسْتِيفَاءِ فَاشْبَهَ مَوْتَ الْعَبْدِ الْحَيِّ وَبَيَّنَّا فِيهِ خِلَافَ الشَّافِعِيِّ إِذَا لَمْ يُلَاحِظْ أَحَدُهُمَا
 عِنْدَهُ **وَقَالَ** وَإِذَا قُطِعَ رَجُلَانِ يَدَ رَجُلٍ وَاحِدٍ فَلَا قَصَاصَ عَلَيْهِ وَاحِدًا مِنْهُمَا
 وَعَلَيْهِمَا نَصْفُ الدِّيَةِ وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رَأَى يَقْطَعُ يَدَاهُمَا وَالْمَقْرَضُ إِذَا اخْتِذَا
 سِكِّينًا وَأَمْرًا عَلَيْهِ حَتَّى انْقَطَعَتْ لَهُ إِلَّا عَتَبَارًا بِالْأَنْفُسِ وَلَا يَدَيْنِ تَابِعَةً لَهَا فَاتَّخَذَتْ حُكْمَهَا أَوْ يَجْمَعُ
 بَيْنَهُمَا بِجَمَاعٍ الزَّجَرُ وَلَنَا أَنَّ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا قَاطِعُ بَعْضِ الْيَدِ لَا أَنَّ الْقَطْعَ حَصَلَ
 بِاعْتِمَادِهِمَا وَالْمَحَلُّ مُتَّخِذٌ فَيُضَافُ إِلَى كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا الْبَعْضُ فَلَا مِمَّا شَبَّهَ

وَدَوْمِ أَنْ يَكُنْ يَافَتْهُ شَدَّةٌ اسْتَزِيرُ كِيَّ الزَّانِ أَوَّلِيَّائِي مَقْتُولَانِ زَرْعِيكُهُ قَابِلُ اخْرَاجِ رُوحِ سِتِّ پَسِ مَسُوبِ خَوَابِدِشِ قَتْلِ كُتْلُكُتْلُكُ
 بَرَكِ الزَّانِهَاتِ چَه قَاعِدَه اَیْنِست که حکم بر گاه یافته شود عقب علت کثیره لا بدست که مسوب شود آن حکم بسوی علل و بعد از آن
 خالی نیست از اینکه مسوب خواهد شد بسوی هر فرد علت بعض حکم یا مسوب خواهد شد بسوی هر فرد علت مجموع حکم و اول در اینجا
 متعذرست **ص** چه اخراج روح قابل تقسیم نیست و آن که مسوب شود بعضی آن بسوی فرد علت و بعضی آن بسوی فرد علت
 دیگر پس متین شد اینکه مسوب شود بسوی هر فرد علت مجموع حکم **ص** و سوم آنکه قصاص مشروع شده است بحکم مصلحت احیاء
 یا منافی آن **ف** چه و نیست از پیغمبر صلعم که آدمی بنیاد خداست کیسه هر کس کند از المون است **ص** و مصلحت مذکور متحقق میشود
 بکشتن آن پس اگر گفته اند خواهد شد بر قصاص فقط پس واجب خواهد شد دیت **مسئله ۸** و قیله بر شخصه که واجبست
 بر آن قصاص ساقط میشود قصاص زیر اچر محل گرفتن قصاص نما ند پس مانند آن شد که ببردند و که جنایت کرده باشند و درین
 اختلاف شافعی رج است **مسئله ۹** اگر بزند و کس دست یک کس را بانیلو که بگزید و کاردار و روان کند از زار بند دست
 تا که بریده شود دست وی پس قصاص واجب نمیشود بر هیچ یکی از آنها و واجب میشود بر آنها نصف دیت زیرا چه ارزش یک دست
 نصف دیت خونست و دست از هر دو بریده اند پس واجب خواهد شد نصف دیت بر هر دو و گفته است شافعی رج که
 بریده میشود دست هر دو بحکم آنکه دست تابع ذاتست و اگر بکشد و کس شخص واحد را واجب میشود قصاص بر هر دو
 پس همچنین در دست که تابع ذاتست واجب خواهد شد قصاص بر هر دو و بحکم آنکه قصاص چه میان ذات و چه اطراف بدن
 مشروعست بحکم مصلحت زجر پس آنچه ثابت میشود در ذات بحکم زجر ثابت میشود در اطراف بدن نیز بحکم زجر و در ذات
 قصاص واجب میشود بر هر دو و اگر بکشد و کس یک شخص را پس همچنین در قطع دست نیز قصاص واجب خواهد شد بر هر دو
 و دلیل علمای مارج کی نیست که هر یکی از آنها بریده است بعض دست را زیرا چه قطع صادر شده است از هر دو و محل قابل تقسیم
 پس مسوب خواهد شد قطع بعض دست بسوی یکی و قطع بعض دست بسوی دیگری پس و آن میان قطع بعض دست مجموع و متخلف نیست پس قصاص نخواهد شد

بخلاف النفس لان الانزهاق لا یجترع وکان القتل بطریق الاجتماع غالب هذا القول والاجتماع علی قطع الید من المفضل
فی حیدر الندیة لا فتقار الی مقدلت بطینة فیلحقه القول **قال** وعلیهما نصف لایة لانه دية الید الواحدة وهما

قطعاً ما وان قطع واحد یمکن رجلین فحضر اقلهما ان یقطعاً یدیه یاخذ منه نصف الیدة یقتسمانه نصفین سواء

قطعهما معاً وعلی التعاقب قال الشافعی فی التعاقب یقطع بالاولی فی لقران یقران لان الید استحقها الاول فلا ینبئ الاستحقاق فیها

کما هن بداهة فی لقران الید الواحدة لا یلحق بالحقین فترشح بالقرعة ولنا انما استولوا فی سبب استحقاق فیستویان فی حکمة کالفریق فی القرعة والقصاص

الفعل ینبئ مع المنکاف لا یظهر فی حق الاستیفاء ما یحصل فلو علمت انما ینبئ بالتباعد الی الحق ثابت فی محل صاکی اذ اقطع العبد بسمینهما

بخلاف ذات زیر اچه اخرج روح قابل تقسیمیت ودم آنکه قتل بطریق غلبه با نیو کر جمع شوند چند کس قتل کی بیشترست تا کسی

بفریاد آن نرسد و اجتماع دو کس با نیو کر هر دو یکند کار را بدست خود را و روان کنند آنرا بر دست کسی تا اینکه بریده شود دست و

از بند نادرست چو در صورت درنگ بسیار شود و مردمان بفریاد آن میرسند پس قیاس آن بر ذات بازن نیست مسلم اگر

یک کس دو دست راست و کس را ف یاد و دست چپ و کس را ص و حاضر شوند هر دو بریده میشود دست راست قاطع

در صورت اول و دست چپ در صورت دوم و گرفته میشود از قاطع نصف دیت است و مقسوم میشود میان هر دو بالمناصفه

خواه بریده باشد و دست دو کس را ساخواه بریده باشد بتعاقب و گفته است شافعی روح کدر صورت تعاقب بریده میشود

قاطع بجهت تقطوع اول و در صورت معاقعه انداخته میشود و بریده میشود برای آنکه قرعه براید نام او بجهت آنکه حق مقطوع اول متعلق

شده است و در دست قاطع در صورت تعاقب پس حق دیگر متعلق نخواهد شد بان چنانچه اگر گویند کسی چیز را بدست کسی و بعد از آن

اگر گویند آنرا بدست دیگری پس روانیت که جس کند آنرا مترن دوم زیر اچه متعلق بود بان حق مترن اول پس متعلق نخواهد شد

بان حق مترن دوم پس همچنین است و در بخانیز و در صورت معایک دست کفایت نمیکند بجهت دو حق پس در صورت بیع قصه

است و دلیل علمای مراح اینست که بر دو برابرند و سبب استحقاق که قطع دست است چه دست بر کی بریده شده است پس مساوی

خواهند شد و حکم آنکه گرفتن قصاص است نیز مانند و در صاحب دین در متروکه است اگر چه دین کی از آنها سابق باشد از دین دیگر

و جواب شافعی روح اینست که قصاص عبارتست از اباحت فعل و اباحت فعل مقتضی این نیست که ملک ثابت شود و در محل

مانند تمکاک کردن و گاه جمع نمودن پس فعل ملوکست نه محل چه محل خالی از ملک است و بنابر آن واجب نمیشود قصاص قاتل

ثبیکه واجب شده است بر آنکس قصاص و هر گاه محل خالی ماند از ملک پس حق اول که استیفای قصاص است

منع نمیکند این را که ثابت شود حق دوم نیز بخلاف که و بعد از آنکه زیر اچه در صورت حق مترن اول که ملک ید دست اجنی حق

جس در محل است و این متصور نیست که محل مشغول باشد بحق دو کس و خواهد شد مانند آنکه اگر بر بنده دو دست است و کس را

بنفسه یا بعض الحرج الا ان لا یتمکن الجمع فیقطع کُلُّ واحد حکم نفسه و قد تعدد الجمع فی هذه الفصول فی الاولین
 لاختلاف حکم الفعلین فی الآخرین لتخلل البؤ وهو قاطع للسریة حتی لو لم یخلل و قد تجانساً بان کانا خطائین یجمع
 بالاجماع لهما کما فی الحکم و اکتفی بدیهه واحده وان کان قطع یدیه عمد اثم قتله عمد اقبل ان تدبر یدیه فلن شله الامام قال قطع کاه
 اتمت و ان شاء قال قتلک و هذا عند ابی حنیفه یؤاها لا یقتل و لا تقطع یدیه لان الجمع ممکن تجانس الفعلین یقتضی تخیل البؤ فجمع بینهما و
 الجمع متعده اما لاختلاف بین الفعلین هذین لان الموجب القوی و هو یقتضی المساو فی الفعل ذلک بان یکن القتل بالقتل القطعی بالقطع هو متعده و کان
 یقطع اضافه الملقه الی القطع حتی لو صدق شخصین یجالیق للملأ فصارت تخیل البؤ بخلافه اما اذا قطع کاه الفعل احدی بخلافه ما اذا کانا خطائین

با اینکه که این زخم کاری نیست تا حکم هر واحد علیهمه نمایند جرح است پس نهائی گیریم زخم اول خواهد شد
 و داخل خواهد شد حکم یک در دیگر و قتیکه داخل ممکن نباشد پس در نیوقت حکم هر واحد علی و اعتبار کرده میشود و در هر چه جرح است
 مذکور درین مقام داخل متغیر است بجهت آنکه در هر دو صورت اول حکم هر دو فعل علی و است و در هر دو صورت باقی نیز بدین
 متغیر است بسبب آنکه زخم دوم بعد از زخم اول است و به شدن زخم مانع سرایت است پس اگر زخم اول به نشود و زخم
 زده هر دو فعل از یک جنس باشد با اینکه هر دو خطا باشد پس متداخل میشود یکی در دیگر باجماع چه داخل ممکن است و اکتفا
 کرده میشود یک دست و اگر برید دست آنرا و بعد از آن بکشد آنرا و بعد از آن بکشد آنرا و پیش از اینکه به شود دست آن پس اگر خواهد اما با
 او بگوید که قطع کنید دست آنرا و بعد از آن بکشد آنرا و اگر خواهد بگوید بکشد آنرا بی قطع دست و و مراد اینست که در نیوقت
 اولیا مختار اند میان اینکه برزد دست ویرا و بعد از آن بکشد و میان اینکه بکشد آنرا بی قطع دست و امام را میرسد که تعیین
 نماید یکی ازین دو طریق را اصل و اینکه مذکور شد نزد ابی حنیفه جرح است و گفته صاحبین جرح که گشته میشود فقط و بریده نشود
 دست آن زیرا چه داخل در نیوقت ممکن است بجهت آنکه هر دو فعل از یک جنس است و چه هر دو عمد است پس بی زخم
 میان دو زخم تخیل نیست پس داخل خواهد شد یکی در دیگر و دلیل ابی حنیفه اینست که داخل در نیوقت ممکن نیست بجهت
 آنکه این هر دو فعل مختلف است چه قطع دست جدا کردن دست است و قتل عبارت از اخراج روح و حکم آن بر دو قصاص
 است زیرا چه هر دست و مدار قصاص برساوات است و در فعل و آن تحقق نمیشود مگر با اینکه گشته شود عوض گرفتن و بریده
 شود عوض بریدن و مساوات مذکور متغیر است در صورت تداخل زیرا چه در داخل گشته میشود فقط و قطع خالی میباشد
 از جرح او بجهت آنکه قتل منع میکند نسبت سرایت را بسوی قطع حتی اگر واقع شود این هر دو فعل از دو کس واجب میشود
 قصاص بر وقت کُل پس این هر دو جنایت خواهد شد مانند آن دو جنایت که همی سیلان آن واقع شود بخلاف آن صورت
 که اگر برید دست را و سرایت کند زیرا چه این یک فعل است و بخلاف آن صورت که قطع دست و قتل هر دو خطا باشد

لأن الموجب الدية وهي بدل النفس من غير اعتبار المساوات وكان أرش اليد انما يجب عند استحقاق اثر الفعل ذلك

بالخمس القاطع للشرایه فيجتمع ضمان الكل ضمان الجز في حالة واحدة ولا يجتمعان أما القطع والقتل قصاصا يجتمعان قال

ومن ضرب رجلا مائة سوط فداه تسعين ومات من عشرة فغيبه دية واحدة لأنه لما رآها لا يبقى منه شيء في حق لا رثنان ^{معتبرة} بقيت

في حق التعمير فبقية الاعتبار لنفسه لا لكل جراحه فذلك لا يلحق بها انزل على اصل الی حقیقة ^و عن يوسف ^و من له حكومة عدل وعرفان انما يجب جراحه الطبيب

وان ضرب رجلا فانه طويحه ^و فبقية الحكم للعدل بقية الاثر الاثر انما يجب باعتبار الاثر في النفس قال من قطع يد رجل فعفا المقطوعة يده

بسبب أنكه درین صورت اگر چه هر دو فعل مختلف است لیکن حکم آن دیت است و در دیت مساوات

شرط نیست و زیر اچه دیت جزای محل است و آن واحد است و قصاص جزای فعل است و در آن مساوات شرط است

بدلیل اینکه اگر دو کس بکشند یک کس را بخطا واجب میشود یک دیت اگر چه فعل متعدد است و اگر یکش ندانند و یا راعدا کشته میشوند

همه زیر اچه قصاص جزای فعل است و آن متعدد است و بسبب آنکه ارش دست واجب نمیشود و مگر وقتیکه مستحکم تر فعل

اجنی معلوم شود که سرایت کرد یا سرایت نکرد و استحقاق آن در این صورت حاصل است بسبب قتل که مانع سرایت است پس در این صورت

اگر حکم هر واحد جدا شود لازم می آید که ضمان مجموع بدن که دیت است و ضمان یک جزو که دیت است بهت در حالت واحد متباین شود و باقی

هر دو غیر مشرعت زیر اچه هر گاه ادا کرد بدل مجموع بدن را ادا کرد بدل جزو بدن را نیز پس اگر واجب شود ضمان دست بار دیگر

میشود و دیت دست یکبار در ضمن مجموع و یکبار علحده و اما اجتماع قطع دست و قتل بقصاص پس باز است و باقی که قطع کنند

دست را و بعد از آن بکشند از این مشرعت زیر اچه باستیفای قتل استیفای قطع لازم نمی آید حتی که مکرر شود بخلاف دیت

چه در انصورت مکرر میشود و دیت دست چنانچه مذکور شد ^{مسئله} اگر کسی زد شخصی را صد تازیانه و به شد از نو تازیانه بانیطور که

نشان آن باقی نماند و بعد آن مرد زده تازیانه پس واجب میشود یک دیت زیر اچه هر گاه به شد از نو تازیانه پس باقی نماند اعتبار آن

در حق ارش اگر چه اعتبار آن در حق تعزیر باقیست پس در حق ارش باقی نماند مگر اعتبار ده تازیانه و همچنین است حکم در هر جراحتی که به شود

باقی نماند نشان آن موافق اصل الی حقیقه و مرویت از ابی یوسف رح که چنین صورتهای واجب میشود حکومت عدل و

اعنی ارش الم اعنی باید دید که چه در اجرت تحمل این الم میشود اگر تصور میشد عقدا جاره تحمل بین الم پس همانقدر ارش الم است ^ص و مرویت از محمد رح که واجب میشود اجرت طبیب ^{مسئله} بعد از زد کسی شخصی را صد تازیانه و مخرج

ساخت آنرا و به شد و باقی نماند نشان آن پس واجب میشود حکومت عدل بسبب باقی ماندن نشان و تعزیر حکومت عدل خواهد آمد از اشارت تعالی در موضع خود ^ص ^{مسئله} مهم اگر کسی قطع کرد دست شخصی را و عضو بدن

عن القطع ثم مات من ذلك على القاطع الدية في ماله وان عفا عن القطع وما يحدث من مائة ثم مات من ذلك فهو عفو عن النفس ثم ان كان خطأ فهو من الثلث وان كان عمدا فهو من جميع المال وهذا عند ابي حنيفة وقالوا اذا عفى عن القطع فهو عفو عن النفس ايضا وعلى هذا الخلاف اذا عفى عن الشقة ثم سرى النفس ومات بها ان العفو عن القطع عفو عن موجباته وموجباته القطع لو اقتصروا القتل اذا سرى فكان العفو عنه عفو عن واحد من الجنيتين وان كان اسم القطع يتناول السارق والمقتول فيكون العفو عن القطع عفو عن نفيه وصار كما اذا عفا عن الجنایات فانه ميتا الجنایة القسرية وللمقتول لا كذلك اوله اوصى الفضل فانه تحقق وهو قتل نفس معصومة متقومة والعفو لم يتناول له بصريح كلامه عفا عن القطع وهو غير القتل وبالنسبة اليه ان العاقبة قتل وحققه فيه ونحن نرى جبا ضمانه وكان ينبغي ان يجب القصاص وهو القياس لانه هو الموجب للعمد الا ان في الاستحسان تجب لدية لان صفة العفو اوردت شبهة وهي دامة القتل ولا شك

اقطع وبعد ان مرد بسبب ان قطع پس واجب میشود بر قاطع دست دیت آن در مال وی و وقتیکه قطع بعد و بر قاطع ان وقتیکه جنایات ص و اگر حکم از قطع و از آنچه روی و در از ان و بعد از ان مرد بسبب قطع مذکور پس این عفوست از ذات و از قطع هر دو و بعد از ان اگر با قطع دست بخلاف پس این عفو معتبرست از ثلث مال و اگر باشد عمدا پس این عفو معتبرست از جمیع مال زیرا چه حکم قتل عمد قصاصست و قصاص مالست پس متعلق نحو ابرحق ورثه در ان پیش از موت آن پس عفو و اسقاط ان صحیحست از مقتول پس معتبر خواهد شد از جمیع مال و اما قتل خطا پس حکم آن حکم مالست و رثه متعلق میشود و مال پس معتبر خواهد شد از ثلث مال زیرا چه تبرع بدیست و تبرع مریض معتبرست از ثلث و این مصیبت بعا قاتل نه بقاتل پس صحیح خواهد شد و انیمه که مذکور شد نزد ابی حنيفة رحمت و گفته اند صاحبین که عفو از قطع عفوست از ذات نیز و برین قیاسست اختلاف و قتیکه عفو کند از شجه و بعد از ان سرایت کند آن شجه و بمیر و مشیم و دلیل صاحبین نیست که عفو از قطع عفوست از حکم آن چه فعل قطع احتمال عفو ندارد و حکم آن دو نوعست یکی قطع دست اگر بشود مقطوع و دوم قتل است اگر سرایت کند پس خواهد بود عفو از قطع عفو از یک حکم آن هر حکمی که باشد و دلیل دیگر نیست که لفظ قطع شاملست زخمی را که سرایت کند زخمی را که سرایت نکند پس خواهد بود عفو از قطع عفو از هر دو نوع و این مانند عفو جنایتست و اعنی اگر بگوید که عفو کردم ترا ازین جنایت ص چه در عفوست متحقق می شود عفو از هر نوع زیرا چه لفظ جنایت شاملست بزخمیکه سرایت کند و بزخمیکه سرایت نکند پس همچنین در صورت قطع نیز متحقق میشود عفو از هر دو نوع و دلیل ابی حنيفة رحمت نیست که سبب ضمان در اینجا متحققست و آن قتل شخصیست که خون آن همیشه محفوظست و مقوم و عفو شامل نیست آن را بصراحت زیرا چه آن عفو کرده است از قطع و قطع غیر قتلست و بسبب سرایت معلوم شد که در حقیقت قتل بود و حق مقتول نیز متعلقست در ان و عفو آن یافته نشد پس حکم کرده خواهد شد بوجوب ضمان آن و سزاوار این بود که بر ان قصاص واجب میشد زیرا چه قتل بعمدست لیکن از روی استحسان واجب میشود دیت زیرا چه بسبب عفو قطع در ان شبهه واقع شد و بسبب شبهه مندرع میشود و قصاص و جواب دلیل صاحبین رح این است

ان السائر نفع من القطع وان السراية صفة له بل السائر قتل من الابتداء وكذا لا موجب من حيث كونه قطعاً ولا يتناول العفو خلاص العفو الحاشية
 لانه اسم جنس بخلاف العفو عن الشقة وما يحدث منها لانه صريح في العفو عن السيرة والقتل لو كان القطع خطأ جزاءً فحق العفو في هذه الوجوه
 وفاقاً وحللاً فاذن بذلک ملائمة لانه ان كان خطأ فهو من الثلث وان كان عمد فهو من جميع المال موجب للعفو والتمتع به هو الحق لما اتفق
 ليس بالنيابطة اذا اوجبت جازاً هذه ما الخطأ فهو المال الحق لا يمتنع به فمقتضى الثلث قال اذا قطع المزدحم جازاً وجازاً على يد غيره فحق العفو على مالها
 الا ان كان خطأ وان كان عمد فحقها وهذا عند حذيفة بل ان العفو عن المذبح الذي عفو عنه عفواً عاماً من عند فلا ترجع على المذبح من وجوبها على المذبح من قطعها فان كان عمداً ليجوز
 تزويجها بعد العفو في المهر وليس في ذلك عيب بل هو ما استقامت عليه السيرة فيجب ان يمتنع عليه الله في المهر لان الزوج ان كان يتعمد العفو عما يمتنع ان شاء الله تعالى على العفو
 في المهر في هذه الصفة واذ استبرأ من قتل النفس لم يتناول العفو في المهر وتجب ما لا يملكه عند القتل ان يوجب العفو على ما لا يملكه عند القتل على الله تعالى فحق العفو في المهر
 على السواء ان كان الله فصلت في حق المهر وان كان في المهر ما لا يملكه على ما لا يملكه عند القتل ان يوجب العفو على ما لا يملكه عند القتل على الله تعالى فحق العفو في المهر
 فيجب المهر ان كان الزوج على ما لا يملكه على ما لا يملكه عند القتل ان يوجب العفو على ما لا يملكه عند القتل على الله تعالى فحق العفو في المهر
 او على البنية تموات من ذلك والقطع عند فعلها هو مثلها لان هذا الزوج على القصاص وهو لا يصح من غير العفو على ما لا يملكه عند القتل على الله تعالى فحق العفو في المهر

که سرایت قتل است از ابتداء نه اینکه سرایت نوسه از قطع است که سرایت صفت آن باشد لهذا حکم قطع در آن یافتن نمیشود
 پس عفو از قطع عفو از قتل نخواهد بود بخلاف عفو از جنایت چه نصف جنایت شامل است قتل هر دو را و بخلاف عفو از شبهه و از آنچه
 روی و بد از آنچه در بنصورت عفو از سرایت و قتل است عموماً مسئله ها اگر زنی برید دست مردی را و کلاه کرد آن مرد
 زن مزبور را بر قطع دست و بعد از آن مرد پس برای زن مذکوره مرثله میست و واجب میشود دیت بر عاقله آن اگر خطا
 باشد و در مال آن اگر عمد باشد زیرا چه عفو از قطع عفو از سرایت نیست نزد ابی حنیفه رجس کلاه آن عوض قطع دست عفو
 از قطع دست نه از چیزی که روست و بد از آن پس واجب خواهد بود دیت بر روست و باید دانست که اگر قطع بعد باشد خواهد شد
 کلاه آن بر قطع دست بموضع قصاص و قصاص قابل این نیست که مهر شود چه مال نیست پس واجب خواهد شد برای وی
 مهر مثل و هر گاه واجب شد بر او آن مرثله و واجب بود بر آن دیت در مال وی پس خواهد شد مقاصد که مرثله دیت
 مساوی باشد و اگر دیت زیاده باشد از مهر مثل خواهد بود و زن مذکوره مقدار زیاده را بگوشه و اگر مرثله زیاده باشد از دیت
 خواهد بود و در مقدار زیاده بر زن مذکوره و اگر قطع بخطا باشد خواهد شد کلاه آن برارش دست و هر گاه سرایت کرد قطع دست
 معلوم شد که واجب نیست ارش محبت دست پس ظاهر شد که چیزی را که مهر معین کرده بود و محدودست پس واجب خواهد شد
 مهر مثل برای وی چنانچه اگر کسی کلاه کند بازنی عوض چیزی که در دست او است و نباشد در دست وی هیچ چیز پس
 واجب میشود مهر مثل همچنین در بنیان و در آن صورت مقاصد میان دیت و مهر مثل نمیشود چه دیت واجب میشود بر عاقله
 آن مهر واجب میشود برای وی نه برای عاقله مقاصد نمیشود و اگر قتیقه واجب شود بر کسی چیزی را نمیخواهد برای همان کس چیزی واجب شود
 بر آن شخص مسئله اگر کلاه کرد آن مرد را بر قطع دست و آنچه وی بد از آن را کلاه کرد بر جنایت و بعد از آن مرد و سبب قطع دست
 واجب میشود برای زن مذکوره مهر مثل آن اگر قطع بعد باشد زیرا چه در بنصورت کلاه کرده است عوض قصاص بل این نیست که در دیت چنانچه
 اگر کلاه کند عوض خرد و خرد و واجب میشود مهر مثل چه خرد و خرد بل نیست پس همچنین در بنیان و در بنصورت قصاص را یگان میبندد و

ولا یقیم علیها لانه لما جعل القصاص من حق مقتول بجهته المحرم فی قضا صلاحيه اذا انقضت القصاص بشرط ان یصیر ما لا فائده یسقط
اصلا وان كان خطأ اُرفع عن العاقلة مهمتها و لم یثبت ما ترك وصية لان هذا ترجیح علی الدیة و هی تصلح مراً الا انه یقتضی بدله مثل
من جمیع المال لانه مريض من حق الموت والترحیح من حوائج الاصلية ولا یصح فی حق الزیادة علی مثل لانه محایات فتكون وصية و یرفع علی قلة
لا یم یقتلون عنها فمن الحال ان ترجع علیهم بموجب جنایاتهم و هذا الزیادة وصية لهم لا لهم من اهل الوصية لما اقم لیسطا قبله فانما
كانت تخبرهم من الثلث تسقط وان یخبرهم یسقط ثلثه قال ابو یوسف و یحییٰ كذا لا یجوز فیها اذا تزوجها علی الذی المفعول لیدفع و علی حذیثه ما افاض فیها

و یصح چیزی بر زن مذکوره لازم نمی آید زیرا چه هرگاه قصاص امر گردد و اندر رضی شد بسقوط قصاص بجهت مهر پس اصل قصاص ساقط خواهد شد
چنانچه اگر کسی ساقط کند قصاص را بشرط اینکه قصاص مال گردد و ف باینطور که بگوید که ساقط کردم از زنم تو قصاص را بشرط
اینکه قصاص مال گردد پس ساقط میشود اصل قصاص و ف زیرا چه اسقاط سعلق بشرط نمیشود پس درینصورت
نمیشود بشرط بجهت احتیاط در باب قصاص بسبب شبهه عفو و واجب نمیشود و دیت بجهت آنکه عودت ص و اگر قطع
باشد خواهد گردید دیت مزران مذکوره و ساقط خواهد شد از زنم عاقله بقدر مهر مثل زن مذکوره و آنچه زیاده از مهر مثل است و وصیت
خواهد شد برای عاقله زیرا چه درینصورت نکاح بر قطع دست نکاح است بر موجب آن که دیت است و دیت قابل مهر است
پس دیت مهر خواهد گردید و لیکن بقدر مهر مثل معتبرست از جمیع مال مقتول و ف اعنی داده خواهد شد از جمیع مال ص بجهت
آنکه ناکم مذکور یعنیست برض موت و نکاح نمودن از حاجت اصلی است و ف و در حاجت اصلی جاری میشود و وصیت
از جمیع مال چون اکل و شرب و مسکن ص و در حق زیاده از مهر مثل معتبرست از ثلث مال زیرا جمیع مال زیرا چه این مجابا
اعنی و مهرش و احسان است بر زیاده بمقابل کمتر پس این خواهد بود و وصیت بجهت یکد از حاجت اصلی نیست پس معتبر خواهد بود
از ثلث مال و اما سقوط مهر مثل از زنم عاقله بجهت آنست که آنها متحمل میشوند دیت را از باب زن مذکوره بسبب جنایت
وی و جائز نیست که بگیرد زن مذکوره دیت را که موجب جنایت ویست از عاقله و نیز دیت مشروع شده است بر عاقله
بسبب جنایت آن براسه غیره برای وی و باید دانست که آنچه زیاده از مهر مثل است و وصیت میشود برای عاقله بجهت آنکه
آنها از اهل وصیت اند چه آنها قاتل نیستند پس اگر آن زیاده بیرون آید از ثلث مال ساقط میشود از زنم عاقله و اگر بیرون
نیاید ساقط میشود ثلث آن و باقی میرسد بر زنم و گفته اند صاحبین رح همین حکمست در صورتیکه نکاح کند بر قطع دست بخلاف
و بسبب سبب آن زیرا چه نزد صاحبین رح عفو از قطع دست عفوست از چیزی که حادث شود از آن پیش از آنکه مهر در صورتیکه

قال ومن قطع يد الفاقص اليه من اليد تم مات فانه يقتل للمقتص منه لان تبين ان الحناية كانت قتل عمدا
 وحق المقتص له القو و استيفاء القطع لا يوجب سقوط القود كمن له القود اذا استغنى في طرف من علي القصاص
 وعن ابى يوسف انه يسقط حقه في القصاص لانه لما أقدم على القطع فقد ابدى عاه وراهة وعن نقول انما أقدم
 على القطع ظنا منه ان حقه فيه وبعد السراية تبين انه في القود فلم يكن مبرئا عنه بدان العلم به **قال**
 ومن قتل ويديه عمدا فقطع يدا قاتله ثم عفاه وقد قضى له بالقصاص او لم يقض على قاطع اليدية اليد عند الحقيقة
 وقال لا شئ عليه لانه استوفى حقه فلا يضمنه وهذا لانه استحق اطلاق النفس جميع اجزائها ولهذا لم يعف
 لا يضمنه وكذا اذا اسرى وما ابدى وما عفا وما اسرى او قطع شر حذرا بقتة قبل البرء او بعد
 وصار كما اذا كان له قصاص في الطرف فقطع اصابعه ثم عفا لا يضمن الاصابع وله ان ي

مسألة - اگر زیر برید دست خالد را عمد و قصاص دست گرفت خالد مذکور از زیر و بعد از آن مرد خالد مذکور بسبب قطع دست پیش
 میشود زیر بجهت قصاص زیر آنچه ظاهر شد که زیر مذکور عمد ا قتل کرد و بود خالد را و حق خالد قصاص ذات است پس قتل خواهد کرد و آنرا بری و
 چه بسبب قطع کردن وی دست آن را حق وی که در قصاص ذات است ساق نمیکرد و چنانچه اگر باشد کسی را حق قصاص ذات بر شخص
 و بر دامن عضو آن شخص را ساق نمیشود و حق آن که قصاص ذات است و نیز چیزی لازم نمی آید بسبب بریدن عضو زیر آنچه
 جائز است مگر او را که هلاک کند ذات آنرا و عضو بمثل ذات است پس همچنین در اینجا نیز حق و مریت از ابی یوسف در که ساق
 میشود و حق آن که قصاص ذات است بجهت آنکه هرگاه اقدام کرد بر قطع دست پس بری کرد قاتل را از چیزیکه ماسوا می آید
 و جواب ابی یوسف در این است که اقدام بر قطع نه نموده بود و مگر بگمان اینکه قطع حق و مریت و بعد از سرایت معلوم شد که حق آن
 در قصاص ذات است پس بری نگردیده است قاتل را از قصاص ذات چه از آن مطلع نبود **مسألة** - اگر ولی مقتول عمدا
 برید دست قاتل را و بعد از آن عفو کرد آنرا از قصاص بعد از طم قاضی بقصاص برای وی یا پیش از حکم قاضی بقصاص
 پس واجب میشود بر قاطع دست و مریت دست نزد ابی حنیفه ح و گفته اند صاحبین ح که هیچ چیز لازم نمی آید بران زیر آنچه
 ولی مقتول گرفته است حق خود را پس تا و ان خواهد داد و آنچه چیز چندی مقتول مستحق این است که تلف کند ذات قاتل را
 بجمع اجزای آن و بجهت آنکه استحقاق جز و بدن تابع استحقاق ذات است زیرا چه طعن بدن تابع ذات است و هرگاه
 ولی مقتول مستحق ذات شد پس مستحق ذات بجمع اجزای بدن خواهد شد و لهذا تا و ان هیچ چیز واجب نمیشود بران اگر عضو
 یا سرایت کند قطع دست یا عضو مکن و معذایه شدن زخم ظاهر نشود و یا بر دست آن را و بعد از آن بکشد آن را پیش از آنکه زخم
 زخم دست یا بعد از بشدن آن پس خواهد شد قطع دست و در صورتی که اگر باشد مراد حق قصاص در طرف بدن
 چون دست مثلا و بر دامن گشتان وی را و بعد از آن عفو کند از قطع دست و واجب نمیشود بران ضمان
 انگشتان پس همچنین در اینجا نیز واجب نمیشود ضمان دست و دلیل ابی حنیفه ح نیست که دست مقتول

استوفی غیر حقّه لان حقّه فی القتل و هذا قطع و ابانه و كان القیاس ان يجب لمقتصاص الا الله سقط الشهية فان لم یان یلحقه تبعاً و اذا سقط وجب المال و اما لا يجب فی الحال لانه یحتمل ان یصیر قتلًا بالسرقة فیکون مستوفیاً حقاً فمالک القصاص فی النفس من و سراً لا یظهر عند الاستیفاء او العفو و الا احتیاضاً لانه تصرّف فیهِ فاما قبل ذلك لم یظهر له الضرورة بخلاف ما اذا سرق لانه استیفاء و اما اذا لم یقف و ما سرقة قلنا انما یتبین کونه قطعاً بنیر حق بالبرء حتمّ لو قطع و ما عفا و به الصحیح انّه علی هذا الخلاف و اذا قطع شرّ حرّ رقبته قبل البرء فهو استیفاء و لو حرّ رقبته البرء فهو علی هذا الخلاف هو الصحیح و الا صایع و ان كانت تابعة قیاماً بالکفّ فالكفّ تابعة لها غرضاً بخلاف الطرف لانها تابعة للنفس من کل وجه **قال** و من له القصاص فی الطرف اذا استوفاه ثم سرى الی النفس و مات یفیرح یتفرح یتفرح عند ان حلیفة و قال الا لا یضمن لانه استوفی حقّه و هو القطع و لا یمن التقیید بوصف السلامة

بسبب قطع دست گرفته است غیر حق خود را چه حق آن در قتل است نه قطع و قطع غیر قتل است و قیاس این بود که واجب میشد قصاص دست بر ولی مقتول لیکن قصاص ما قطع شد بسبب شبهه زیرا چه جائز بود و مراور که تلف کند دست آنرا به سمیت ذیت و هرگاه ما قطع شد قصاص واجب میشود و لیکن بعد از به شدن زخم نه فی الحال زیرا چه محتمل است که زخم سرایت نماید پس ولی مقتول مستوفی حق خود گردد و جواب صاحبین اینست که ملک قصاص ذات ضرورت است چه ثابت شده است با وجود قتل آدمی منع است پس ملک قصاص ذات ظاهری شود و مگر و قتیکه تصرف نماید در آن با میگوید که استیفاء قصاص کند یا عفو نماید یا صلح از قصاص بر مال کند و اما پیش از آنکه تصرف کند در آن ملک قصاص ظاهری میشود چه آنچه ضرورت ثابت میشود و بعد ضرورت و پیش از آنکه تصرف کند ضرورت نیست پس ملک در آن ظاهر نخواهد شد بخلاف و قتیکه سرایت کند زیرا چه آن قتل است و استیفاء قصاص و اما و قتیکه محو نکند و سرایت زخم ظاهری نشود و دست واجب میشود و بجهت آنکه احتمال است که سرایت نماید و مستوفی حق خود گردد و چنانچه مذکور شد حق که اگر قطع دست کند و محو نکند و به شود آن زخم پس صحیح اینست که در آن نیز اختلاف است و اما و قتیکه بر دست را و بعد از آن بکشد آنرا پیش از آنکه به شود پس این استیفاء قصاص است و اگر بکشد آنرا بعد از آنکه به شود پس صحیح اینست که در آن نیز اختلاف است اما انگشتان اگر چه تابع کف دست است بجهت آنکه در آن قائم است و لیکن باعتبار مقصود که گرفتن اشیاء است انگشت اصل است و کف دست تابع آنست و پس ممکن است که ملک قصاص ظاهر شود و قتیکه تصرف نماید در انگشتان ص چه تصرف در تبعوع است بخلاف اطراف بدن زیرا چه آن محض تابع ذات است پس بسبب تصرف در تابع ملک قصاص ذات که بتبع محض است ظاهری شود مسئله اگر باشد کسی را حق قصاص در اطراف بدن بر شش و قطع کند آنکس طرف بدن وی را بقصاص و بعد از آن سرایت کند قطع مذکور و میراث شخص بسبب آن قطع پس واجب میشود بر آنکس ویت ذات وی نزدایی حقیقی و گفته اند صاحبین این که واجب نیست بر همان چنان گرفته است حق خود را که قطع است و کن نیست که قطع متعید شود و بوجه سلامت و این حق قطع کند دست یا بدن که سلامت آنرا

لما فيه من سد باب القصاص اذا احتراز عن السراية ليس في قصاصه كلام والبراء والجمام والدماء يقطع اليك والمنة
قتل غير حق لان حقه في القمع وهذا وقع قتلا ولهذا وقع ظلم كان قتلا ولا نه جرح انقض الى فوات الحيوة في حجر
المادة وهو معنى القتل لان القصاص سقط للشبهة فوجب المال بخلاف ما استشهدا به من السائل لانه مكلف
فيها بالفعل لما نقلنا كلاما مام او عقدا كما في غيرهما والواجبات لا تنقيد بوصف السلامة كالنحو الى الحرب وفيما نحن
فيه لا التزام ولا وجوب اذ هو من باب العفو فيكون من باب الاطلاق فاشبهه الاصطلاح

باب الشهادة في القتل

قال ومن قتل وله ابناء حاضرون وعائت فاقام الحاضر المينة على القتل ثم قدم الغائب فانه يعيد البينة
عند باب حنيفة وقال لا يعيد وان كان خطأ لم يعدها بالاجماع وكذلك الذين يكون لبيهما على اخر
صا زيرا چه در نصوص سداب قصاص است چه احتراز از سرایت در مقدمه آن نیست پس خواهد شد مانند امام و مستور زنده
و مجامع یعنی آنکه شاخ مجامع را می کشند فاص و مامور بقطع دست و اعنی با گردن مام قطع دست نماید یا استور زنده
استور زنده کسی را با مرگش ایجمام شاخ مجامع را بکشد یا مرگش را یا فساد و فساد کند کسی را با مرگش یا مامور بقطع دست و مرگش را
پس در نصوص تنها اگر زخم سرایت کند واجب نیست و در اینجا نیز ص و دلیل ابی حنیفه راجع نیست که آن قتل کرده است
بغیر حق زیرا چه حق وی قطع بود نه قتل و در نصوص قتل کرده است لهذا اگر می برید دست آنرا بطلیم و سرایت می کرد قتل متحقق
نشد و نیز قطع دست در نصوص جراحاتی است که بسبب آن زائل می شود حیات و جرحی عادت و قتل عبارت است از همین ف
و هرگاه قتل متحقق شد پس قیاس این است که واجب شود بران قصاص چه آن قتل ناحق کرده است ص لیکن قصاص
ساقط شد بسبب شبهه ف چه آن قصد قتل نکرده بود بلکه قصد استیفای حق خود کرده بود ص پس واجب خواهد شد بران
ویت بخلاف امام و بزاز و مجامع و فساد و مامور بقطع دست زیرا چه آنها مکلف اند بفعل مذکور چه امام متعهد است امور خلافت را
بنابران تکلیف داده شده است با و برای این فعل و دیگران سوای امام مکلف اند بسبب عقیده که میان آنها و امر شده است
و باید دانست که اقامت واجبات مقید بوصف سلامت نیست مانند اذاعتن تیر به جرحی و در صورت مذکور و وجوب
نیست بلکه عفو قصاص مندوب است ف زیرا چه خدای تعالی فرموده است که اگر عفو کنید قصاص را از نزدیک است بقتل
و هرگز نگاری ص پس گرفتن قصاص دست بیاحت مانند شمار کردن ف لهذا مقتضای خواهد شد بوصف سلامت و الله اعلم
ص باب در بیان شهادت قتل مسلم اگر گشته شد که یکم او راست و ب یکی حاضر و دیگری غائب و اقامت
بین خود و حاضر قتل و بعد از آن آمد غائب پس لازم است که غائب باز اقامت بین نماید نزد ابی حنیفه و گفته اند صاحبین
که غائب اقامت بین نخواهد کرد و اگر بخلاف گشته شده باشد پس مکلف نیست و باینکه باز اقامت بین نماید غائب نزد همه و همچنین
اگر بیدین مرد بر آنها بفرماید ف و اقامت بین نماید حاضر پس غائب باز اقامت بین نخواهد کرد و نزد همه

لهمنا في الخلافة ان القصاص طريق الوراثه كالدين وهذا لانه عوض عن نفسه فيكون المالك فيه لم يلج المالك
 في المعوض كما في الدية ولهذا لما انقلب المالك الى البيت ولهذا يسقط بعقوبته بعد الجرح قبل الموت فينتصب احد الورثة خصما
 عن الباقيين وله ان القصاص طريق الخلافة دون الوراثه الاتقان ذلك القصاص ثبت بعد الموت الميت ليس من اهله بخلاف الدية
 والدية لان من اهل المالك في الاموال كما اذا انشبت وتعلق بها من يد بعد موته يلكه فاذا كان عليه الاثبات ابتداء لا ينتصب احد منهم خصما عن الباقيين فيعبد البينة
 بعد حفضه فان كان اقام القاتل البينة ان الغائب قد عفا فالشاهد خصم ويسقط القصاص

ص و دليل صاحبين روح در صورت اختلاف اينست كه ثابت ميشود قصاص بورثه بطريق ارث و اعني ثابت ميشود
 ملك قصاص بمرث او لا وبعد از ان انتقال ميكند آن ملك از مورث بسوى ورثه ص مانند دين بجهت آنكه قصاص مو
 ذات است پس خواهد شد ملك قصاص مكرسى را كه مالك ذات است و اعني مقتول ص مانند دين و بنا بر آنكه قصاص
 ملك ميت است ص و لهذا اگر قصاص مال كود و ف باينطور كه صاحب گفته اند بر مال مثلاً ص ميشود مال مذكور ملك ميت
 و حتى كه او كود ميشود و دين ميت از ان و جارى ميشود و وصيت وى در ان ص و لهذا اساقط ميشود قصاص بعب
 عفويت بعد از زخم ميشود از مگر پس يكى از وارثان خواهد شد خصم از باقى ورثه و دليل الى منقصر اينست كه قصاص
 ثابت ميشود بمرثه بطريق خلافت نه وراثت و مراد از خلافت در اینجا اينست كه قائم شود يك شخص مقام خرم خود را و در ان
 فعل غير پس و قتل و قتيكه علم كرد قاتل بر مقتول پس مقتول استحق اينست كه كند فعل مذكور بر قاتل و ليكن مقتول عاجزست و نتواند
 كه فعل مذكور را بر قاتل كند پس ورثه قائم ميشوند مقام ميت بجهت اقامت اين فعل بى نيکه مالك شود و قول آن فعل را و بعد از
 انتقال كند آن ملك بسوى ورثه ص بجهت آنكه قصاص ثابت ميشود بعد از موت مقتول و در ميت ايليت اينست
 كه ملك قصاص شود و ف زيرا چه قصاص ملك فعل است و ممكن نيست كه از ميت فعل صادر شود پس ميت مالك
 قصاص نخواهد شد ص بخلاف دين و دين چه آن مال است و در ميت ايليت مالك شدن مال است چنانچه اگر صيا
 دام اندازد و ميرد و بعد از ان با نورى نكار شود در ان دام بعد از موت صيا پس مالك آن صيد صيا و مذكور ميشود و هر گاه ثابت
 شد كه قصاص ثابت ميكرد بطريق خلافت نه وراثت پس يكى از وارثان خصم از باقى وارثان ميشود و محتاج از باقى ورثه كه
 باز اقامت بينه نمايت و ف پس تكليف داده خواهد شد كه باز اقامت بينه نمايد ص و قتيكه حاضر شود غائب مسئله ۲
 اگر اقامت بينه نمايد قاتل بر وارث حاضر را نيکه مفكر كرده است وارث غائب قصاص را پس وارث حاضر خصمست و
 مقبول ميشود بينه و اساقط ميشود قصاص و ف و قاتل محتاج اينست كه باز اقامت بينه نمايد و قتيكه حاضر شود غائب

لَا تَزِدْ عَلَى مَا هُوَ سَقَطٌ حَقٌّ فِي الْقَضَاءِ الْحَرَامِ لَا يَكُنْ مِنْ أَتَابَةِ الْأَبَائِثِ الْعَفْوِ الْغُلْبِ فِي نَفْسِ الْحَافِ وَخَصَا عَنِ الْغَائِبِ وَلَكِنَّكَ حَبِيبُ حَلِيلِينَ

قَتَلَ عَدُوًّا وَاحِدًا عِلِينَ غَائِبٌ فَمَرَّ عَلَى هَذَا الْمَاءِ إِذْ قَالَ: فَلَنْ كُنْتُ مِنَ الْأَوَّلِيَّامُ ثَلَاثَةٌ فَشَبَّ ثَنَائِي مِنْهُ عَلَى الْإِسْرَاءِ فَقَدْ عَافَا شِمَا حَقِّهَا بِأَطْلَعَةٍ وَحَقَّقَ مِنْهَا

لا يهيجهم ان ينقادهم الى انفسهم معتمداً وهو انقلاب القوم الا ان صدقهم القائل قالوا بينهم ان لا نؤمنك اذ اصدت قوماً ولا ندينك اذ اصدت قوماً فافقه

توسل في الدنيا فاعلم ان الله لا يبدع سقوط حق المشعوذ عليه هو ينكر فلا يصدق ويغير نصيبه وان كتبها فافتن لها والا فخرت الله معناه اذ كذبها الله

ايضا وهذا الاثم اقرب الى النفس مما يقطع القصاص فقبل اذ عيانا ان لا نصيبهما ما لا يقبل الا بحجة وينقلب نصيب المشهود عليه ما لا

ص زیر این قائل مذکور دعوی میکند و از دست حاضر که ساقط شد حق تو که در قصاص است و گردید حق تو در مال و گن نیست و ثبات این

و عوی مگر اثبات عفو از غائب و خلاصه اینکه دعوی مدعی مذکور بسبب دعوی عفو نسبت بر غائب و در چنین صورتها حاضر خصم

میشود از غاب ص پس در اینجا نیز حاضر خصم خواهد شد از غاب مسلم هم اگر گشته شود بنده که مشترک است میان دو خوا

که یکی از آن حاضرست و دیگری غایب و اقامت بین نماید حاضر بر قائل پس و قنیکه حاضر شود غایب باز اقامت بین خواهد کرد

والکرامات بینہ نماید قابل برائید غائب غفور کرده است و خاص را پس حواجی که حاضر است حکم است و قابل عمل جین است

مستقلاً نشاند و گوایم دهند و که آنرا دیگر از عفو کرد و راست است گوایم دو مایل است و غنوق قصاص

نات میشود و از هر دو گواه زبانی آنها مقرر اند که قصاص ساقط شد و مستغفرو دیگر واقعات آنها مستقیم در حق آنها و اما بطلان گواهی

آنها بجهت آنست که در گواهی مذکور منفعت است برای گواهان چه قصاص منقلب میشود بمال و بعد از آن باید دانست که مسئله

مذکورہ پچاس وجہ بہت کمی آنکہ قابل تصدیق ہر دو گواہان مذکور ان نماید و وارث دیگر منکر باشند پس درین صورت واجب میشود

دیت بیان ہر کس بسہ حصہ زیر اچ قاتل ہر گاہ تصدیق گواہن نمود اقرار کرد بدعت ملت دیت برای آنها پس صحیح است اقرار

و نیز قائل مذکور در دعوی میکند که حق وارث دیگر است و بگوید بابت شش بلور ابروی کوه امان دعوی اهل چهل و نه

انہا باطل است پس تاوان خوابدار حصہ وارث دیلدار نیز نہ ملت دیت است و در دم انہ فاسل و وارث دیلدار بر دو نصیبی

[illegible]

و متوجهی نرسیده و گویان زیرا که آنها افکار کرده اند و لذات خود را مانند قصاص ساقط شد پس مقبول خواهد شد و لیکن آنها

دعوی میکند که نصیب بزرگ منقلب نال گردید پس دعوی آنها مقبول نخواهد شد مگر به پند منقلب خواهد شد نصیب وارث دیگر بمال

لان دعواهم العفو علیه وهو منك بمنزلة ابتداء العفو منهما في حق المشهود عليه لان سقوط القود مفتنا

اليهما وان صدقهما المشهود عليه وحده غرما لقاتل ثلث الدية للمشهود عليه لا قتره له بذلك قال واذا

شهد الشهود انه ضربه فلم يزل صاحب فراش حتى مات فعليه القود اذا كان عذما لان الثابت بالشهادة

كالثابت معاينة وفي ذلك لقصاص على ما بينا في الشهادة على قتل العمد تتحقق

على هذا الوجه لان الموت بسبب الضرب اثنا بعصرت اذا صار بالضرب صاحب فراش حتى مات

زیرا چه برگاه گواهان دعوی عفو نمودند بر وارث دیگر گویا قصاص را عفو کردند آنها ابتداء در حق وارث دیگر فقط زیرا پس فقط

قصاص در صورت منسوب میشود بسوی عفو آنها پس و قتیکه ثابت شد عفو بر دگواهان خواهر و برید نصیب وارث دیگر را

و چهارم آنکه تصدیق بر دگواهان کند وارث دیگر فقط و قاتل تکذیب بر و نماید پس در صورت واجب میشود بر قاتل ثلث

دیت براسه وارث دیگر زیرا چه قاتل برگاه منکرش گواهی گواهان را پس منکرش با نیل که قصاص ساقط شده است بسبب

اقرار عفو بر دگواهان فقط و نصیب وارث دیگر در مال گردید پس ثلث دیت بران واجب خواهد شد براسه وارث دیگر و باید

که خواهر گرفت این ثلث دیت را وارث دیگر از قاتل و خواهد داد آنرا بر دگواهان مذکور ان زیرا چه بر دوش اهد دعوی

و ثلث دیت مینماید برای ذات خود را و قاتل تکذیب آنها میکند در مال و اقرار میکند بذات خود به ثلث دیت برای

دیگر چه اقرار میکند که قصاص ساقط شد بسبب اقرار بر دگواهان و گردید نصیب وارث دیگر در مال پس آنچه اقرار کرد قاتل

مذکور بذات خود براسه وارث دیگر اقرار کرد بان وارث دیگر براسه گواهان چه او تصدیق بر دگواهان میکند پس خواهد

گرفت آنرا و خواهد داد آنها که اقرار کرده است برای آنها چنانچه اگر کسی اقرار کند بچیزی برای شخصی و آن شخص بگوید که آن چیز

برای فلان است پس میرسد آن چیز بفلان بچنین در اینجا نیز و این از روی استحسان است و قیاس نیست که واجب میشود

بر قاتل هیچ چیز زیرا چه بر دگواهان دعوی مال مینماید و قاتل انکار میکند و نیز قاتل اقرار میکند بذات خود بثلث دیت براسه

وارث دیگر و آن منکرست آنرا پس باید که واجب نشود برای او و لیکن از روی استحسان میرسد او را چنانچه مذکور شد

و سر آن نیست که وارث دیگر منکر باطل نیست بلکه رد کرده است آنرا بسوی گواهان و اقرار کرده است که آن برای آنهاست

مسئله اما اگر گواهی دهند گواهان که فلان زخمی کرد فلان را عمد ابراح پس آن همیشه صاحب فراش ماند تا اینکه و پس

واجب میشود قصاص بر قاتل چه آنچه ثابت شد بگواهی گواهان گویا ثابت است بطریق معانیه و در صورت سائنه قصاص است

بتمخنین در اینجا نیز شهادت بر قاتل محقق میشود همین طریق زیرا چه موت بسبب زخم معلوم میشود و قتیکه بسبب زخم صاحب فراش گرد تا آنکه میرد

و تا و بیکه ادا شهید و آنکه ضربه بشیء جاری **قال** و اذا اختلف شاهد القتل في الاثم او في المبدأ او في الذي كان به القتل فهو باطل لان القتل لا يبعد ولا يكره و القتل في زمان او في مكان غير القتل في زمان او مكان اخر و القتل بالعصا غير القتل بالسلاح لان الثاني عمداً و الاول شبهه العمد و يختلف احكامهما فكان على كل قتل نهاده فتح و كذا اذا قال احد هما قتله بعضاً و قال الاخر اذ به بآی شیء قتله فهو باطل لان المطلق يعاثر المقيد **قال** و ان شهيداً قتله و قال الاخر بآی شیء قتله فقيه الدية استحساناً و القياس لان القتل بهذا الشهادتين لا يمتنع باختلاف الالة فجهل المشهور به وجه الاستحسان انهم شهدوا بقتل مطلق و المطلق ليس بمحل فحجب بل موجب و هو الدية و لانه محل اجماع فالتماثل اجماعهم بالمشهود عليه ستر عليه و اؤلو اكد بهم في نفي العلم بظاهر ما ورد باطلاقة في اصلاهم ذات لبتين و هذا في معناه فلا يثبت الاختلاف بالشك و تجب الدية في ماله لان الاصل في الفعل العمدة فلا يلزم العاقلة **قال** و اذا اقر رجلان كل واحد منهما انه قتل فلا تأخذوا لولي قتلتهما جميعاً فليان يقتلتهما و ان شهدوا على رجل ان قتل فلان و شهد اخرين على آخر بقتله و قال الولي قتلناه جميعاً

مسئله اگر مردان کنند و گواه قتل در روز قتل و باینطور که یکی گواهی دهد که در روز فلان قتل کرد و دیگری گواهی دهد که در روز دیگر قتل کرد و دیگر قتل کرد و دیگر قتل کرد و باینطور که یکی گواهی دهد که قتل کرد در فلان شهر و دیگری گوید که قتل کرد در شهر دیگر و یا در آن وقت قتل و باینطور که یکی گواهی دهد که قتل کرد آنرا بسلاح و دیگری گوید که قتل کرد بصفا پس این گواهی باطل است زیرا چه قتل مکرر میشود و قتل در یک زمان یا در یک مکان غیر آن قتل که در زمان دیگر یا در مکان دیگر است و همچنین قتل بصفا غیر قتل بسلاح است زیرا چه دوم قتل بعد است و اول شبهه عمد است و احکام هر دو مختلف است پس خواهد شد بر قتل گواهی یک کس و گواهی یک کس مقبول نیست و همچنین اگر گواهی دهد یک گواه و باینکه قتل کرد آنرا بصفا و گواه دیگر گوید معلوم نیست که بچه چیز قتل کرد آنرا پس این گواهی باطل است زیرا چه شهادت قتل بصفا گواهی قتل مقید است چه گواهی شبهه عمد است و گواهی قتل مطلق است نه قتل مقید و مطلق متاثر مقید است پس خواهد شد بر قتل گواهی یک کس **مسئله** اگر گواهی دهند دو کس که فلان قتل کرده است فلان را و بگویند که معلوم نیست که بچه چیز قتل کرد آنرا پس درین صورت واجب میشود دیت از روی استحسان و از روی قیاس مقبول نیست زیرا گواهی نیز چه قتل مختلف میشود بسبب اختلاف آلت قتل پس مشهود به درین صورت مجهول است و آن قتل است پس محوای مقبول نخواهد شد و جاستحسان اینست که آنها گواهی دادند بقتل مطلق پس واجب خواهد شد چیزی که کمتر است از میان دو حکم قتل از روی احتیاط و آن دیت است و اختلاف آلت قتل درین صورت مشکوک است پس ثابت نخواهد شد و باید دانست که قتل واجب میشود دیت در مال قاتل زیرا چه اصل در فعل عمد است و قتل مطلق عمد است و در بدون آن خلاشک است و مشکوک ثابت نمیشود لهذا دیت واجب نخواهد شد بر عاقله **مسئله** اگر اقرار کند بر کد ام از دو کس باینکه کشته است فلان را و بگوید مقتول گویم نیکه شما هر دو کشته اید فلان را پس میرسد ولی مقتول را که بکشید هر دو را و اگر گواهی دهند دو کس بر مردی که این کشته است فلان را و گواهی دهند دو کس دیگر بر مردی دیگر که این کشته است فلان را و بگویند که این هر دو کشته است فلان را

بطلان کلمه و الفراق الاقراره الشهاده یدخل کل واحد منهما وجوب کل القتل و جوبه قصاص قد حصل التكذيب في الاول من المقوله وفي الثاني من المشهور لا يغفل عن ذلك بل المقوله المقترنه في بعض ما اوردوه لا يخل القدره في الباقي و تكذيب المشهور له الشاهد في بعض ما شهد به يبطل شهادته اصلا لان التكذيب تنقيص و فسق الشاهد يمنع القبول اما فسق المقوله لا يمنع صحة الاقرار

باب في اعتبار حاله القتل

قال ومن رحمه مسلما فارتد المرء الى الله و العباد بالله ثم وقع به السهم فعلى الرء الدية عند ابن حنفية و قال لا شئ عليه في الارتداد اسقط تقبُّل نفسه فيكون بدله للرء عز و محبة كما اذا ابرأ بعد الجرح قبل الموت وله ان الضمان يجب بفعله وهو الرء اذا فعل منه بعدا فيعتبر بحاله الرء في حق المتفق ثم ولهذا يعتبر بحاله الرء في حق الجرح حتى لا يجرم بردة الرء بعد الرء و كذلك في حق المتغير حتى جازع الجرح قبل الموت و الفعل ان كان عند الفلق سقط للشبهه و وجب الدية ولو لم يزل هو قتل فاسلمه فرفع السهم فحق عليه قتل جميعا و كذلك اذا جرحه فاسلمه لان الرء ما تقدمه موجبا للضمان بعد الفلق الاله فلا ينفك مع جبا الصيرته متقوما بذلك قال وان رحمه عبد فاعتقه مولا لا يقع السهم به

پس باطل میشود گواهی هر دو فریق و فرق بیان اقرار و گواهی اینست که بسبب اقرار و شهادت هر دو ثابت میشود که هر واحد تنها قتل کرده است فلان را و واجب میشود بر هر واحد قصاص تنزه و لیکن در صورت اول ولی که مقررست تکذیب مقررست و بعض چیزیکه اقرار کرده است آنرا منقوض در صورت دوم ولی که مشهود که است تکذیب گواهان نموده است و بعض چیزیکه آنها گواهی آن داده اند برای و س و تکذیب مقرر در بعض تقریر باطل نمیکند اقرار آنرا در باقی و تکذیب مشهود که گواهان را در بعض مشهود باطل نمیکند گواهی را زیرا چه تکذیب تنقیص است و فسق گواهان مانع قبول گواهی است و فسق مقرر مانع صحت اقرار نیست و الله اعلم

باب در اعتبار حالت قتل مسلم

اگر کسی تیر انداخت بر مسلمان پس مرتد گشت آن مسلمان و رسیدن تیر آن بعد از ارتداد و مرد پس واجب میشود دیت بر اندازنده تیر نزد ابی حنیفه رح و گفته اند صاحبین رح که واجب نمیشود چیزی بر اندازنده تیر زیرا چه بسبب ارتداد و ذات آن مسلمان متقوم نماند و گویا قاتل خود را بری کرد از جزای قتل چنانچه اگر بر کسی کرد قاتل مذکور را بعد از خم زدن و پیش از مردن خود و دلیل ابی حنیفه رح اینست که ضمان واجب میشود بسبب انداختن تیر پس معتبر حال است غیر از آن و در انحصار آن مسلمان متقوم است و لهذا معتبرست حالت تیر انداختن در حق حلال شدن نکاح حتی که حرام نمیشود نکاح بسبب مرتد شدن تیر اندازنده تیر و همچنین معتبرست حالت مذکوره در حق کفاره و دادن حتی که جائزست بعد از خم زدن پیش از مردن زخمی اگر تیر انداختن بخلاف باشد پس واجب خواهد شد ضمان که دیت است اگر چه انداختن تیر بعد از رسیدن تیر از مردن قصاص ساقط شده است بسبب شبهه چنانسان مذکور در حالت رسیدن تیر با و متقوم نیست ص مسلمة اگر تیر انداخت بر کسی مرتدی پس مسلمان گشت آن مرتد و بعد از آن رسیدن تیر با و مرد پس واجب نمیشود بر اندازنده تیر هیچ چیز نزد وجه علمای مابین و همچنین اگر تیر انداخت کسی بر جوی پس مسلمان گشت و بعد از آن رسیدن تیر با و مرد پس واجب نمیشود بر اندازنده تیر هیچ چیز زیرا چه انداختن تیر بر آن در این حالت موجب ضمان نبود چه محل متقوم نبود پس موجب ضمان نخواهد گردید بعد از آن بسبب متقوم شدن محل مسلمة اگر تیر انداخت کسی بر بنده و بعد از آن تیر انداخته را و خواجگی وی و بعد از آن رسیدن تیر با و

تعلیق قیمته لوی عند ابی حنیفه و قال محمد علیه فضل ما بین قیمته مرئیاً ان عمره و قول ابی یوسف را مع

قول ابی حنیفه را که ان الحق قاطع للسرایه و اذا انقطعت بقه مجرد الیه و هو جانیة ینتقص بها قيمة المهر

بالاضافه الی ما قبل الیه فیجب ذلك ولهما انه یصیر قاتلاً من وقت الیه لان فعله الیه و هو مملوک فی تلك الحالة

فتجب قیمته بخلاف القطع والجرح لانه انلاف بعض المحل انما یوجب لضمان الموت و بعد السرایه لو جبت للمیثاق

فتمییز النهایة مخالفه للبداية اما الیه قبل الاصابة لیست فی نفس الامر الا انک لا تراه فی المحل فانما قلت لیس جانیة فلیجب انما فاقته النهایة والبداية

پس واجب میشود بر تیر انداز مذکور قیمت آن برای خواجه نزد ابی حنیفه و ابی یوسف و نزد محمد و ابی یوسف است که ملاحظه نمایند

قیمت آنرا در حالیکه تیر انداخته شده است بران و قیمت آنرا در حالیکه تیر انداخته نشده است بران پس بمقدار آنچه

تفاوت باشد میان بر و قیمت واجب میشود بر تیر انداز مذکور بحسب آنکه حق قطع می کند سرایت جنایت را و جنایت را اگر کسی

قطع کند دست بنده را یا زخمی کند آنرا یا بختا و بعد از آن آنرا و کند آنرا خواجه و می پس حق قطع میکند سرایت را حتی که واجب نمیشود

دیت آن و نه قیمت آن و واجب میشود ارشش دست و نقصان قیمت آن چه صاحب حق مشتبیه است زیرا چه صاحب حق

در حالت ابتدای جنایت خواجه است و در حالت موت بنده است چه آن آزاد است پس خواهد شد حق بمنزله به شدن او

ص و هرگاه متقطع شد سرایت باقی ماند انداختن تیر فقط و انداختن تیر نیز جنایتی است که کم میشود بسبب آن قیمت میوی الیه

یعنی آنکه انداخته شده است تیر بران نسبت قیمت آن در حالیکه تیر انداخته شده است بران پس واجب خواهد شد بران

ضمان نقصان قیمت که عبارت است از مقدار تفاوت میان دو قیمت مذکوره و دلیل شیخین بر اینست که تیر انداز مذکور قاتل

از وقت انداختن تیر زیرا چه نیست فعل آن مگر انداختن تیر فقط و این فعل ملوک و می است در همان حالت پس واجب خواهد شد

قیمت آن بخلاف آنکه اگر کسی قطع کند دست بنده را یا زخمی کند آنرا یا بختا و بعد از آن سرایت کند زخم مذکور بعد از حق آن زیرا چه

در این صورت تلف کرده است بعضی محل را و این موجب ضمان است برای خواجه و بعد از سرایت اگر چیزی واجب نشود پس

واجب خواهد شد برای بنده چه آن آزاد است پس حالت انتها مخالف حالت ابتداست و شد مانند تبدیل محل و هرگاه محل تبدیل

میشود تحقق نمیشود سرایت پس همچنین در اینجا یعنی در صورت قطع نیز و اما انداختن تیر فقط پیش ازینکه رسد آن تیر بجای نیست اتلاف چیزی

از آن زیرا چه هیچ اثر آن در محل نیست مگر آنقدر که رغبت مردمان کم شده است بسبب اینکه قریب بملاکت است و آن اعتبار آنرا

پس ضمان واجب نخواهد شد بسبب محو انداختن تیر و لکن انداختن تیر علت و موجب ضمان است و قتی که رسد آن تیر بجای هرگاه تیر رسد بجای محو

و موجب ضمان میوی انداختن تیر پس حالت ابتدا و انتها مخالف خواهد شد چنانچه انداختن تیر در این صورت نیست که تیر در می زمین افتد و سرایت

تبع قیمته المولود ففر به وان كان يخالفنا في وجوب القيمة نظر الى حالة الاصابة بالحجة عليه ما حققناه قال
ومن قضي عليه بالرجم فمها رجل تمر مع احد الشهي توفعه السهم فلا شيء على الراس لان المتبرجالة الراس وهو مباح الدم
فيما اذا اراد المجوسي صلبا ثم سلم ثم وقعت الرقبة بالصيد لم يؤكل ان ما به وسلم ثم تجسس العباد بالله لكل من المعتبر حال الراس
في حق الحل والحرة اذ الراس هو الذكوة فتعتبر الاهلية وانسلها عند ولودى ثم صيد ثم فعلت الرقبة بالصيد فعليه الجزاء ان يجهلا
مسدا ثم عا ملا شئ عليه ان الضمان انما يحل بعد وهو في حالة الاحرام وفي الاول هو محرم وقت الرقبة في الثاني حلال فلماذا افترقوا لله عليه الصلوة

كتاب الجنایات

قال وفسبه العددية مغلفة على العاقلة وكفار على القائل قد بيناه في قول الجنایات قال وكفارة عتق رقبة مؤمنة لقوله
فترى رقبة مؤمنة الآية فان لم يجد فصيا ثم شرب من متاعين هذا النوع ولا يخفى فيه الاطعام لانه به نصر والمقادير تعرف
بالنوقية ولا نه جعل المذكور كل الواجب عرف الفاء او لكونه كل المذكور على ما عرف ويخبره دضيغ احدا بويه مسلم لانه
مسلمه والظاهر سلامة اطرافه ولا يخفى من مافي البطن لانه لم تعرف من جنوسه ولا سلامته

لذا واجب خواهر شديقت آن بجهت خواجه مسلمه اگر قاضی حکم کرد بر شخصی بانیکه سنگسار کند آنرا پس کسی انداخت
بر شخص و بعد از آن رجوع کرد یکی از گواهان و بعد از آن رسید آن تیر بر شخص پس بیج نیز تیر اندازد و اگر لازم نمی آید زیر اچه متبر
حالت انداختن تیرست و در وقت خون آن سباج است مسلمه اگر تیر انداخت مجوسی بر شکاری و بعد از آن مسلمان شد
پس رسید تیر آن شکار جائز نیست خوردن آن شکار و اگر تیر اندازد مسلمی و بعد از آن مجوسی شود پس برسد تیر آن شکار جائز است
خوردن آن زیرا چه در حق حل و حرمت حالت انداختن تیر متبرست و تیر انداختن بر شکار زوج آنست پس اعتبار اهلیت و عدم
اهلیت از مح و در وقت انداختن تیر معتبر خواهد بود و اگر تیر انداخت محرمی بر شکار و بعد از آن حلال شد اعنی از احرام برآمد پس بر
تیر آن شکار واجب میشود بر و جزا و اگر تیر انداخت شخصی که حلالست و بعد از آن محرم شد پس رسید آن تیر آن شکار پس بیج
چیز واجب نمیشود بر آن زیرا چه ضمان واجب نمیشود مگر بعدی که تیر انداختن است در حالت احرام و در صورت اقول تشخص
محرم است وقت انداختن تیر و در صورت دوم حلالست پس فرق میان هر دو فاشد والله اعلم بالصواب

كتاب الديّة

مسلمه ادر شبه عمد واجب میشود دیت معلطه بر عاقله و كفارة بر قاتل و كفارة بشبه عمد و همچنین كفارة قتل خطا از او گردد
بنده مسلمان ست و بشرطست که اطراف بدن بنده صحیح و سالم باشد حص و اگر بنا بر بنده مسلمان را پس رفته و او
دوماه ست پی در پی و المعام شصت سکین در كفارة قتل نیست و چنانچه در كفارة نماز است حص زیرا چه در باب
كفارة قبل یمن و غیر مذکور است در قرآن مجید بخلاف كفارة نماز که در ان المعام شصت سکین نیز مذکور است
حص مسلمه کفایت میکند بجهت كفارة آنرا کردن بنده شیر خواره که یکی از مادر و پدر آن مسلمان است چه آن شیر خواره
در حکم مسلمان است و ظاهر اینست که اطراف بدن آن شیر خواره و چنانچه دست و پا و چشم و زبان و مانند آن حص
صحیح و سالم است و کفایت نمیکند بجهت كفارة آنرا کردن شیر که در شکم مادر است چه زندگی آن و سلامت اطراف بدن معلوم نیست

قال وهو الكفاية في الخطاء المثلثة وحسب عند ابن حنيفة وابي يوسف ومائة من الابل ارباعاً وعشرون بنتاً وخمس عشرة بنتاً
بنتاً يكون وخمس عشرة بنتاً حقة وخمس عشرة بنتاً حقة وقال محمد والشافعية اثلاثاً ثلاثين جذعة وثلاثون حقة واربعة وثلاثون حقة
بطونها اولادها اقله عليه السلام لان قتيل خطأ المذنب السوط والمصاوبه مائة من الابل البعيت منها في بطونها اولادها وعن
عمر وزيد بن حجة وثلاثون حقة وثلاثون جذعة لان دية شبهه المذنب اقله وذلك فيما قلناه ولما اقله عليه السلام في نفس المذنب
من الابل ما روياه غير ثابت لاختلاف الصحابة وفي صفة التغليب وابن مسعود فقال بالتغليب ارباعاً كما ذكرنا وهو كما في غيرنا
قال لا يشب بالتغليب الا في الابل مائة لان التعقيب فان فيه اليد في غير الابل لا يتغلب ما قلناه **قال** في قتل الخطأ تعقب به الدية على العاقلة
والكفاية على القاتل لا يبين من قبل **قال** الدية في الخطأ مائة من الابل ارباعاً وعشرون بنتاً وخمس عشرة بنتاً حقة
حقة وعشرون جذعة وهذا قول ابن مسعود واما اخذنا عن الشافعية ما روياه عن النبي صلى الله عليه وسلم في قتل خطأ ارباعاً وعشرون بنتاً
ولان ما قلناه اخف فكان اليق بالخطأ لان المذنب معذور غير ان عند الشافعية يرضى بقتل بعشرين ابن لبعين
مكان ابن مخاض الحجة عليه ماروياه **قال** من لم يدين الف ديناراً من المذنب عشرة آلاف درهم

مسألة ديت من غلبت بهت شبه محمد بن زوال حنيفة والي يوفى ربع صدقة شتر ستة مزارع بيت وربع شتر مائة
وبيت وربع شتر مائة واربعة مزارع بيت وربع شتر مائة واربعة مزارع بيت وربع شتر مائة واربعة مزارع بيت
صدقة شتر ستة مزارع بيت وربع شتر مائة واربعة مزارع بيت وربع شتر مائة واربعة مزارع بيت
كسكة كشته شود بتزايانه وعصا مقول است بمخاض عمود اعني شبه محمد ص ودر ان واجب ميشود صدقة شتر مائة
از ان ماله است ودر بيت از عمر وزياد بن زوال حنيفة والي يوفى ربع صدقة شتر ستة مزارع بيت وربع شتر مائة
شبه عمر من غلبت بهت از ديت فطا وزياد بن زوال حنيفة والي يوفى ربع صدقة شتر ستة مزارع بيت وربع شتر مائة
معلم فرموده است که در قتل ذات مؤمن صدقة شتر لازم می آید و ابن مسعود در گفته است که ديت بمزارع بيت چنانچه مذکور
شد و حدیثی که روایت کرده است از محمد و شافعی ربع ثابت نیست بجهت آنکه صحابه رزم در بیان معنی تغليب اختلاف کرده اند
و اگر حدیث مذکور ثابت میشد اختلاف میان صحابه رزم واقع نمیشد و باید دانست که تغليب ديت در شبه عمر در یک نوع ديت است
فقط اعني اگر ديت ديد در صورت شبه عمر شتر را واجب ميشود ديت من غلبه و اگر ماله کذا قاضی بدیت آن بدیهه یا دینار پس ربع جزیر را
برده هزار درهم و یک هزار دینار بجهت تغليب واجب نمیشود بجهت آنکه تغليب در همان یک نوع از شتر معلوم شده است نه در دیگر
مسألة در قتل فطا واجب ميشود ديت بر عاقله و کفار بر قاتل و ديت در نیم صورت صدقة شتر ستة مزارع بيت وربع شتر مائة
ماده یکساله و بيت شتر مائة واربعة مزارع بيت وربع شتر مائة واربعة مزارع بيت وربع شتر مائة واربعة مزارع بيت
ابن مسعود در حدیث بجهت آنکه روایت کرده است ابن مسعود در آن خبر معلم که حکم کرد در مقتول خطا بعد شتر بطور مذکور و بجهت
آنکه ديت صدقة شتر بطور مذکور خفیف و آسان است بدنسبت طور دیگر و خفیف تر از آنکه برای قتل خطا چنانکه گفته شد
است و مذنب شافعی ربع نیز در ديت خطا همچنانست و لیکن فرق اینست که بيت شتر نزد ساله بجای بيت شتر یکساله
و دلیل بر رد قول شافعی ربع حدیث مذکور است **مسألة** واجب ميشود ديت از طلا هزار دینار و از نقره ده هزار درهم

لأنه إذا لم يحال على الكمال وهو مقصود وكان إذا قطع المادان أو الأبدية لما ذكرنا أو قطع المادان مع القصة لا زاد على دية واحدة لأنه عضو واحد وكان اللسان لغوات منفعة مقصودة وهو النطق وكذا في قطع بعضه إذا منع الكلام تنفوت منفعة مقصودة وإن كانت الآلة قائمة وتو قد رد على الكلام بعض الحروف قبل يقسم على الحروف وقيل على حروف تتعلق باللسان فيقع ما لا يقدر على أن قال على أنه أكثرها يجب حكومة عدل للحصول الأفهام مع الاختلاف وأن مجموعها دام الأكثر يجب كل الدية لأن الظاهر أنه لا يخص منفعة الكلام كذلك لأنه يغوت به منفعة الوطى ولا يولد واستقسا البول والرحي به ودفع الماء ولا يدرج الذي هو طريق الإغراق عادة وكذا في الحشفة الدية كاملة لأن الحشفة أصل في منفعة الأليدهج والدفع والقصة كالتابع له قال وفي العقل إذا ذهب بالضرب الدية لغوات منفعة الإدراك أذبه يتنعم بنفسه في معاشه ومعادته وكذا إذا ذهب سمعه أو بصره أو شمه أو ذوقه لأن كل واحد منها منفعة مقصودة وقد دوى أن عمر رضى الله عنه قضى بأربع ديات في ضربة واحدة ذهب بها العقل والكلام والسمع والبصر قال في اللحية إذا حُلقت فلم تنبت الدية لأنه يغوت به منفعة الجمال قال وفي شجر الواس الدية لما قلنا وقال

زیرا چه زائل که بود است تمام جمال را و آن مقصود است و همچنین اگر بریده شود پره بینی یا سبزی مسئله ۲- اگر بریده شود پره بینی مع قصبه بینی واجب میشود و باقی پره بینی زیاد و واجب میشود زیرا مجموع یک عضو است و همچنین اگر بریده شود تمام زبان واجب میشود و باقی آنکه فوت میشود بسبب قطع آن منفعت مقصود که نطق و گویائی است و همچنین اگر بریده شود پاره از زبان واجب میشود تمام دیت نیز و قیتکه اصل قدرت گفتار نماید بجهت آنکه فوت شد بسبب قطع آن منفعت مقصود است از زبان اگر حالت گفتار موجود است و اگر قاور باشد بر گفتار بعض حروف پس بعضی گفته اند که مقسوم میشود و دیت و نیز صورت بر عدد حروف و بعضی گفته اند که مقسوم میشود بر عدد آن حروف که متعلق است بزبان پس واجب میشود بمقدار حروف و قیت که قدرت گفتار آن ندارد و بعضی گفته اند که اگر قاور باشد بر گفتار اکثر حروف واجب میشود حکومت عدل زیرا چه منفعت مقصود از کلام همانندین مراد است و آن حاصل است لیکن در آن اختلالی واقع شده است پس واجب خواهد شد حکومت عدل صی و اگر عاجز باشد از تکلم اکثر حروف واجب میشود تمام دیت چه ظاهر و نه صورت این است که منفعت مقصود از کلام است حاصل نخواهد بود و همچنین اگر بریده شود ذکر واجب میشود تمام دیت زیرا چه فوت میشود بسبب آن منفعت جماع و ایلا و نگاه داشتن بول و دور انداختن آن و بستن منی و داخل کردن و در سرج بطوریکه علوق بند و در جسم و همچنین در حشفه منی پس ذکر تمام دیت است زیرا چه حشفه اصل است و منفعت او خال و در سرج و بستن منی و باقی منافع مانند تابع است مسئله ۳- اگر کسی بزند بر شخصی و زائل شود عقل آن شخص بسبب آن واجب میشود دیت زیرا چه فوت میشود و ادراک بسبب فتن عقل چه بسبب عقل متفهم میشود و انسان در امور معاش و معاودت و همچنین اگر زائل شود قوت سامعه یا قوت باصره یا قوت شامیه یا قوت ذائقة بسبب ضرب ف واجب میشود دیت صی زیرا چه هر واحد از این منفعتا منفعت مقصود است و مر و دیت از عمر فرض که حکم کرده بود بچهار دیت و یک ضربت که رفته بود بسبب آن عقل قوت گویائی و شنوائی و نیائی مسئله ۴- اگر تراشید کسی پیش انسانی را یا بنظر که باز نرست واجب میشود تمام دیت زیرا چه فوت میشود بسبب آن منفعت جمال و همچنین اگر تراشید کسی موی سر انسانی را یا بنظر که باز نرست واجب میشود تمام دیت بوجه مذکور و گفته است

مالک و هو قول السافعی فی وجوبهما حکومت عدل لان ذلك زیادة فی الابدی و لهذا یحق شعور الواس کله و اللیة بعضها فی بعض
 البلاد و صادر کشف الصدر و الساق و هذا یجوز شعور العبد نقصان القيمة و ثلثان اللیة فی وقتها جمال و فی حلقها لفقیرته
 علی الکمال فتجب الدیة کما فی الاذنین المشاحصین و کذا شعور الواس جمال لا یتوای ان یمکن عدمه خلقة یشکلف فی سئوره
 بخلاف شعور الصدر و الساق لانه لا یعلق به جمال و اما حلیة العبد فعن الی حلیة لانه یجب فیها کمال القيمة و الغفران
 علی الظاهر ان المقصود بالعبد المنفعة بالاستعمال دون الجمال بخلاف الحق **قال** و فی المشارب حکومت عدل و هو الاصل
 لانه تابع لللیة فصار کبعض اطرافها ولیة الکوسیم ان کان علی ذقنه شعرات معدودة فلا شئ فی حلقه لان وجوده یشینده
 ولا یزینده و ان کان اکثر من ذلك و کان علی الخد و الذقن جمیعاً لکنه غیر متصل فیه حکومت عدل لانه فیه بعض الجمال و ان
 کان متصلاً فیه کمال الدیة لانه لیس یکویم و فیه معنی الجمال و هذا کله اذا فسد المینت فان نبتت حق استوی کما کان
 شئ لانه لم یبق اثر الحنایة و یدب علی امر کماله ما لا یحیل و ان نبتت بیضاً و فعن الی حلیة لانه لا یجب شئ فی الحوالة
 یزیده جمالا و فی العبد تجب حکومت عدل لانه یتقصر قیمته و عند هما تجب حکومت عدل لانه فی غیره و ان یشینده
 مالک و شاهی روح که بموجب میشود در ریش و موی سر حکومت عدل زیرا چه موی سر و ریش را ندست از اصل خلقت آدمی اندامی است
 تمام موی سر و ریش را در بعض بلاد پیش آمده موی سینه و ساق و لند واجب میشود و موی بنده نقصان قیمت و دلیل علمای باج
 این است که ریش در وقت برآمدن آن وزینت و جمال است و بسبب تراشیدن آن زایل میشود جمال با کمال پس واجب خواهد شد
 چنانچه بسبب قطع و گوشت که بلند و مرتفع است واجب میشود و **ف** زیرا چه زایل میشود جمال و همچنین موی سر جمال و وزینت است
 زیرا چه اگر نباشد در کسی موی معیوب میداند و لهذا میپوشد سر خود را تا کسی نبیند بخلاف موی سینه و ساق چه جمال بآن تعلق ندارد
 و اما در ریش بنده پس مرویت از ابی حنیفه روح که واجب میشود تمام قیمت و لیکن بنابر ظاهر روایت واجب میشود نقصان قیمت بنده بجهت
 مقصود از بنده کار و خدمت است نه جمال و وزینت بخلاف **ف** آزاد چه مقصود در آزاد جمال است **مسئله** اگر تراشید کسی بر تو
 انسانی را یا بنظر که باز ترست واجب میشود حکومت عدل و همین معنی است زیرا چه برویت تابع ریش است پس خواهد شد بابت بعضی اوقات
 ریش **مسئله** ۴ اگر تراشید کسی ریش کوسه را یا بنظر که باز ترست پس اگر باشد بر رخ آن چند موی معدود واجب نمی شود بجهت
 چیز بسبب تراشیدن آن زیرا چه بسبب موی مذکور جمال و وزینت نیست بلکه موی مذکور معیوب است و اگر باشد در ریش کوسه موی بسیار
 یا بنظر که باشد بر رخ و رخساره نیز ولیکن متصل نباشد پس واجب میشود حکومت عدل زیرا چه در این صورت فی الجملة جمال و وزینت است
 و اگر موی بر رخ و رخساره متصل باشد واجب میشود تمام دیت زیرا چه صاحب چنین ریش کوسه نیست و در ریش آن جمال و وزینت
 است و باید دانست که این همه مذکور شد قیمت که تباه شد و باشد بر تنگاه موی جلور که باز ترست و اما و قیمتی که باز ترست پس اگر
 رست یا بنظر که گردید چنانچه بود پس واجب نمی شود هیچ چیز زیرا چه باقی نماند اثر جنایت و در این صورت ادب داده میشود و تراشیده
 موی را بجهت آنکه مرکب فعل حرام شده است و اگر رست موی سفید پس مرویت از ابی حنیفه روح که در آزاد واجب نیست و بجهت
 چیز زیرا چه و قار زیاده میشود بموجب موی سفید و در بنده واجب میشود حکومت عدل بجهت آنکه کم میشود قیمت بنده بسبب سفیدی
 ریش و نزد صاحبین روح واجب می شود در آزاد نیز حکومت عدل زیرا چه سفیدی ریش در غیر وقت آن بموجب عیب است

و فیہ دین کامله و هی عشر منتقسم الدین علیها قال و الاصابه کلها سواء لا طلاق الحدیث و لانها سواء فی اصل المنفعه
فله تعین الزیاده فیہ کالیمین مع الشمال و کذا اصل الرجلین لانه یفوت بقطع کلها منفعه الشیء فحب لدین کامله ثم
فیهمما عشر اصابع فتنقسم الدین علیها اعشارا قال و فی کل اصبع فیها ثلاثه مفاصل فی احد هاتین دین الاصب
ما فیها مفضلون ففی احد هاتین دین الاصب و هو نظیر انقسام دین الید علی الاصابه قال و فی کل سن خمس من الابدال لقوله علیه السلام
فی حدیث ابی موسی الاشعر رضی الله عنه فی کل سن خمس من الابدال و الا سنان الاضراس سواء لا طلاق ما روینا و لما رو فی بعض ارباب
و الا سنان کلها سواء و لان کلها فی اصل المنفعه سواء فلا یقبل التفاضل کالیمین و الاصابه و هذا اذا کان خطافان کان
محدا فیہ القصاص و قد مر فی الجانیات قال و من ضرب عضوا ذهب منفعته فیه دین کامله کالید اذا شلت
والعین اذا ذهب ضربه هالک المتعلق بقوت جنس المنفعه لا فوات الصلوة و من ضرب صلب غیرا فاقطع ماؤه یجب الدین تقویت جنس المنفعه
و کذا لو احدثت جملا علی الکمال و هو استواء القامه فلوزالت الحدوبه لاشیء علیه لزو اله الاخری ان فی فصل فی الشیخا ج قال
الشیخا ج عشره الحادصه و هی التي تحوص الجلد ای تحذشه و لا تحوج الدم و الدامعه و هی التي تظلم الدم و لا تسبیله کالدیم فی العین
من حب یشود و ان تمام دین و انگشتان ده ان پس مقسوم یشود دین بر انگشتان بدیه محسوس واجب یشود یک محسوس یک محسوس باید
که همه انگشتان برابرند وین حکم بجهت آنکه حدیث مذکور مطلق است و بجهت آنکه همه انگشتان برابرند اصل منفعت و کمی و شمی آن اعتبار
ندارد و مانند دست راست و چپ مسئله ۱۳ - در هر انگشت که سه بند است واجب یشود بجهت هر بند آن ثلاث دین انگشت و در هر
انگشت که دو بند است واجب یشود و یک بند آن نصف دین انگشت چنانچه مقسوم یشود دین نو دست بر انگشتان پنجمین مقسوم یشود و
انگشت بر بند حامی آن مسئله ۱۴ - دین هر دندان پنج شتر است و اعنی نصف عشر دین است و بجهت آنکه غیر معلوم و بوده است
که در هر دندان پنج شتر است و باید دانست که همه دندان درین حکم برابرند بجهت آنکه حدیث مذکور مطلق است و بجهت آنکه در دست و بعضی
روایت از پیغمبر صلعم که همه دندان برابرند و بجهت آنکه همه در اصل منفعت برابرند و کمی و شمی آن اعتبار ندارد و مانند دست و
و اینهمه که مذکور شد و قضیت که بخلاف باشد و اگر عی باشد واجب یشود دران قصاص چنانچه گذشت بیان آن در کتاب الجانیات مسئله ۱۵
اگر کسی زد در عضو شخصی و فوت شد منفعت آن عضو بالکلیه ف و عضو باقی ماند پس واجب یشود دران تمام دین چون دست
و قتیکه شل گردد ف اعنی خشک شود و چون چشم و قتیکه روشنی دران ماند زیرا چه دین واجب یشود بسبب فوت جنس منفعت
عضو بسبب زایل شدن صورت عضو مسئله ۱۶ - اگر زد کسی در صاب ف اعنی استخوان پشت کسی و قطع شد از منی
واجب یشود تمام دین بجهت آنکه فوت شد بسبب آن جنس منفعت مسئله ۱۷ - اگر زد کسی بر پشت شخصی و کوز پشت شد اشخص واجب
یشود و دین بجهت آنکه فوت شد بسبب آن جال بالکلیه فان استقامت قامت است و اگر زایل شود کوز پشتی آن و باقی ماند نشان آن

پس واجب نمی شود بیع چینه و الله اعلم به

فصل در بیان اقسام شجره اعنی تخمیکه در سرور و تانج باشد و هر دو استخوان منبت ریش داخل وجه نیست نزد ملک و چه منعی است
یافته نیست و دران و داخل وجهت نزد طای ما ج چه آن فصل است بوجه و گاهی معنی مواجعت هم یافته یشود و دران مسئله ۱۸ - شجره است
یکی عارضه آن نه نیست که بخراشد پوست را و بیرون نیارد خون را و دوم داسعه که خون آنک برآرد و جاری نکند آن را مانند شک و چشم

والدایه وهی التي تسيل الدم والباضعة وهی التي تبضع الجلاي تقطعه والمتلذذة وهی التي تاخذ في اللحم والسمحاق وهی التي
تصل الى السمحاق وهی حلاوة رقيقة بين اللحم وعظم الراس والموصضة وهی التي تؤصم العظم ای تنبت به الهاشمة وهی التي تكسر العظم والمنقلة وهی التي
تنقل العظم بعد الكسر لتخوله والامة وهی التي تصل الى اُم الراس وهی الذي فيه الدماغ **قال** في الموصضة انقصا من كانت عظاما راسا
انه عليه السلام قضى بالقصاص في الموصضة ولا يملك ان ينقح السكين الى العظم فيلتساويان فيتحقق القصاص **قال**
ولا قصاص في بقية الشئ لانه لا يمكن اعتبار المساواة فيها لانه لا حد يمتدح السكين اليه ولا فيما فوق الموصضة كسر العظم ولا قصاص فيه
وهذا روي عن أبي خيفة **قال** محمد بن ابي الاصل وهو ظاهر الرواية يجب انقصا فيما قبل الموصضة لانه يمكن اعتبار المساواة فيه اذ ليس فيه كسر العظم ولا في
هذه غالب فيسبر غورها بمسبها ثم يتخذ حديد لا يفرس ذلك فيقطع بها مقدار ما قطع فيتحقق استيفاء القصاص **قال** وفيما دون
الموصضة حكومة العدل لانه ليس فيها ادنى مقدار ولا يمكن اهداره فوجب اعتباره بحكم الهدى وهو ما نؤمن الخفي وعمر بن عبد العزيز **قال**
وفي الموصضة ان كانت خطا نصف شتر الدية وفي الهاشمة عشر الدية وفي المنقلة عشر الدية ونصف عشر الدية وفي الامة ثلث الدية وفي الجائفة ثلث
الدية فان قصدت فمما جافقتان ففيهما ثلث الدية لما روي في كتاب عمر بن مكرم رضي الله عنه ان النبي عليه السلام قال في الموصضة خمس من الابل
سوم دية كخون راروان ساز و چهارم بضعه كبر و پوست را بنجم متلا حمره كه اثر كند و در گوشت ششم سمحاق كه رسد تا سمحاق و آن عبارت
از پوست تنك كه میان گوشت و استخوان سر است هفتم موصضة كه نمودار كند استخوان سر را ششم با شمه كه بشكند استخوان را نه منقله كه نقل كند
استخوان را بعد از شكستن از باطنی بجای و هم آمده كه برسد تا بام الراس و آن پرده است كه مغز سر در آن است و بعد از نهاده و مغز سر كه بپارد
پرده مغز را و برسد تا بجز سر و ذكر كرده است این را محمد بن حجت آنكه انسان زنده نمی ماند از آن مسئله ۲ - واجب میشود قصاص من موصضة
اگر چه باشد بجهت آنكه مرویت از پیغمبر صلعم كه حكم كرده بود بقصاص و موصضة و بجهت آنكه مساوات در آن تصور است چه ممكن است كه رسانند
كار و تا با استخوان پس واجب خواهد شد قصاص مسئله - قصاص واجب میشود و در باقی شجبه ها بجهت آنكه مساوات در آن تصور نیست
زیر چه در آن حدی مین نیست كه رسانند شود كار و تا با نجوا و بجهت آنكه در شجبه ها نیكافه فوق موصضة است ف اعنی شجبه ها نیكافه خرم آن زیاده
از موصضة استخوان شكسته است و در استخوان قصاص نیست و این كیروایت است از ابی حنیفه ج و گفته است محمد بن واصل كه واجب میشود
قصاص در شجبه ها نیكافه ذكر كور است پیش از موصضة ف اعنی كبر است از موصضة بجهت آنكه اعتبار مساوات در آن ممكن است چه در آن
استخوان شكسته است و غالباً خون بلاك نیز نیست پس اندازه كرده میشود خرم میل و بعد از آن گرفته میشود و كار دینه یا اندازه آن میل و
بریده میشود و آن كار و بعد از شجبه پس ثابت خواهد شد استیفای قصاص و این ظاهر روایت است و باید دانست كه بنا بر روایت اول
كه غیر ظاهر روایت است در شجبه ها نیكافه كبر است از موصضة واجب میشود حكومت عمل زیر چه در آن ارش مقدور و معین نیست و جائز نیست كه اینكار
رو د این بنایت پس واجب خواهد بود حكومت عمل و این مرویت از نخعی و عمر بن عبد العزيز مسئله ۴ - واجب میشود و موصضة
نصف عشر دیت اگر خطا باشد و واجب میشود و هاشم عشر دیت عدا باشد یا خطا و در منقله عشر دیت و نصف عشر دیت عدا باشد یا خطا
و در آیه ثلث دیت عدا باشد یا خطا و واجب میشود ثلث دیت در جائفة و آن زخمی است كه برسد تا بجوف از سینه یا از پشت یا از شکم یا از
پا برسد از گردن ف موصضة كه اگر برسد آب انجا شكلا روز و باطل میشود و اگر نفوذ كند جائفة از يك جانب تا جانب دیگر پس آن واجب
است و واجب میشود و در آن دو ثلث دیت بجهت آنكه مرویت در كتاب عمر بن حزم رضی كه پیغمبر صلعم فرموده است كه در موصضة شتر است

و فی الحاشیه عرض شد فی المقتله خصه عرض شد فی الامومه ثلث الدية و کل هذا الکلام فی النجاسة ثلث الدية و علی بکر بنی الله عنه منه حکم فی جازقه نقدی و بجانب
الاخر بنی الله و لانها اذا نفذت نزلت منزله جاهلین احدی منهما من جانب الطریق الاخری من جانب الطریق فی کل جازقه ثلث الدية فلها وجب النافذة ثلث الدية
و علی محمد بن ابراهیم الدیلمی قبل الباضعة و قال فی القیامه فیها الدم و یستحکم ذکرنا بکذا هر دی عن ابی یوسف و هذا اختاره فی عبارة کما یعود الی
معنی و حکم و بعد هذا شیء آخر تسمى الدامعة و هی التي یصل الی الدماغ و اما المیزکر هالها نقم قلنا فی الغالب جازیه مقتضیه مفرد حکم علی حدة
ثم هذا الشیخ یحتاج تحقیق بالوجه و الراس لغة و ما کلن غیر الوجه و الراس سبی حجة و الحکم ثلث الحقیقة فی الصغر حتی تو تحقیق عرهما فی الساق
و الید لایکون لهما الدیش مقدور و اما تحت حکومت العدل لان المقدیر بالتوفیق و هو اما در فیما یخص بهما و لا یلزم اما و در الحکم فیما یعلق الشیخ
الذی یطهقه بمقاء اثر الوجه و الشیخین یخص بهما یظهر منها فی الغالب هو العضوان هذان لاسواهما و اما الشیخان فقد یصل لیسامی الوجه
و هو قول مالک و حتی یوجد فیهما ما یهد ارضی فقل الذی یصل لروحه لان الوجه مشتق من الوجهة و لا وجهة للناظر فیها الا ان یخبرنا فیها من الوجه
لا تصالحها به من غیر فاصله قد یحقق فی بعض الوجهة ایضا و قال الی الله تحقیق الوجه فی الراس و جوف الراس یعنی نفس حکومت العدل علی ما قاله الطحاوی ان قوله
عمل کایرون هذا الاثر و یقوم به هذا الاثر یطرا تفاوت ما بین النعمتین فان نصف عشر یطهق فی نصف عشر الدية و ان کان لیس فیهم عشر قال الکرمی به یطهر
مقدار هذا الشیء بل یطهق فی نصفه لان نصف عشر الدية لان ما یصل فی نصفه و ان النصف فی نصف الدية فی کل اصبع عشر الدية
علی ما و یطهق فی النصف الدية و لان قطع الاصابه تفوت جنس ضفعة البش و هو الوجه ما لم یکن تطهق فیها لکن فیها نصف الدية و یطهق فیها لکن فیها نصف الدية
و در حاشیه ده و در مقله پاشروه و در آیه ثلث ویت است و در ویت از ابو بکر رضی کرم کوه بود و یثولث ویت و جازقه کرفوز کوه بود و از یک جا

ما جانب یک یحیت آنکه سرگا و نفوز و از یک جانب با جانب دیگر شد بنزد و جازقه یک از جانب حکم است و دیگری از جانب ثلث و در حاشیه ثلث ویت است و در ویت
نحو پیر و در جازقه نافذ و ثلث ویت سلمه ۵ - باید دانست که این دو قسم شجره که مذکور شد مخصوص است بر روی و در خارج آن مذکور شد و احکام مذکور
تتمیز است بر آن و اما از منبک غیر سر روی یافته شود و آن را جرح است می نامند پس اگر یافته شود جرح است و غیر سر روی چون دست
و ساق و نباشد از منبک است و واجب میشود در آن حکومت عدل ف و بقیه که نمودار ساز و استخوان را یا بنگند از اشرط باقی ماند
ان جرح است می بخت آنکه تغییر ارش یافته شده است و سر روی فقط و جاز نیست که را یگان رود و بنایت مذکور ه پس واجب خواهد بود
حکومت عدل و بخت آنکه تقدیر ارش بخت عیب است که عارض میشود بسبب باقی ماندن نشان زخم و غالباً نمود عیب و سر روی است
نه در خصوص دیگر و در تقدیر حکومت عدل اختلاف است گفته است علماء و یح که قیمت میباید نماید بر تقدیر بودن آن بنده بدون این نشان
زخم و با نشان زخم و بعد از آن ملاحظه نمایند که چند تفاوت است میان هر دو قیمت پس اگر باشد تفاوت بقدر نصف عشر قیمت و بخت
نصف عشر ویت و اگر باشد ربع عشر قیمت واجب میشود ربع عشر ویت ف و بر من فتوی است می و گفته است کرمی که ملاحظه کنند
زخم را که چه مقدار است بدست موضوع پس واجب میشود مقدار آن از نصف عشر ویت ف اعنی اگر باشد بقدر ثلث موضوع واجب میشود
ثلث ارش موضوع و اگر باشد بقدر ربع موضوع واجب میشود ربع ارش موضوع و اگر باشد بقدر ربع موضوع واجب میشود ربع
ارش موضوع می زیرا چه آنچه مخصوص نیست رد میشود بسوی چیزی که مخصوص است و آن مخصوص موضوع است و انما علم به
فصل سبأ ۱ - در انگشتان یک دست نصف ویت است بخت آنکه در هر انگشت عشر ویت است چنانچه که ثلث پس در پنج انگشت
خواهد بود ف پنج عشر ویت که می نصف ویت ف است می و بخت آنکه بسبب بریدن همه انگشتان دست فوت میشود یک منبر
نصف که گرفتن جزیت و من موجب ویت است و در صورت بریدن انگشتان یک دست فوت میشود نصف جنس منفعت پس واجب خواهد بود نصف
و اگر برید انگشتان یک دست کسی را که دست وی پس از بخت شده و در آن منبر نصف ویت بخت آنکه فرموده است بنی یحکم که در ویت ویت است

و فی احد طرفان نصف الدیة و کان الکف بتعادل اصابع لان البطش بها وان قطعها مع نصف الساعد فی الاصابع و الکف نصف الدیة و فی الزیادة حکم عدل و هو ذیة عن ابی یوسف سه و عقیة ان ما زاد علی اصابع الید و الرجل فوقع الی المتکب و فی النقص لان الشرع واجب فی الید الواحدة نصف الدیة و الید اسم هذه الجارحة الی المتکب فلا یزاد علی تقدیر الشرع و کما ان الید الی باطشة و البطش متعلق بالکف و الاصابع دون الذراع فلم یجعل الذراع متعلقاً حق التقمین و لانه لا وجه الی ان یکون تعادلاً اصابع لان بینهما عضو کاملاً و لا الی ان یکون تعادلاً لکف لانه تابع و لا یتبع للتعادل **قال** وان قطع الکف من المفصل و فیها اصبع واحدة ففیہ عشر الدیة

وان کان اصبعان فالخمس و لا شیء فی الکف و هذا عندنا فی حقیقة رة و قالوا یطر الی ارش الکف و الاصبع فیکون علیه اکثر و یدخل القلیل فی اکثر لانه لا وجه الی الجمع بین الارشین لان کل شیء واحد و لا الی اعداد احد هما لان کل واحد اصل من وجه فو حتماً بالکثرة و لکن ان الاصابع اصل و الکف تابع حقیقة و شر قالان البطش یقوم بها و واجب الشرع فی اصبع واحدة عشر من الاربعة

و در یکی نصف دیت و بخت آنکه کف دست تابع انگشتان است زیرا چه بخت گرفتن چیزی با انگشتان تعلق دارد مسئله ۲- اگر بر یک انگشت و کف دست یک دست را با نصف ساعد پس واجب میشود بخت انگشتان و کف دست نصف دیت و در آنچه زیاده از کف دست انگشتان حکومت عدل است نزد ابی حنیفه و محمد بن و این یک روایت است از ابی یوسف ج و نیز مرویست از ابی یوسف ج که آنچه زیاده است از انگشتان دست و پا آن تابع است تا بدوش و در آن فایده چیز واجب میشود بسبب ساعد و بر آن می زیاده شرع واجب کرده است و در

یک دست نصف دیت و دست نام این عضو است تا بدوش پس آنچه در شرع بخت دست مقر است زیاده بر آن واجب نخواهد شد و دلیل بر این آنست که دست آنست که گرفتن چیزیست و آن گرفتن چیزیست و انگشتان تعلق دارند با ساعد پس ساعد تابع انگشتان نخواهد بود پس ضمان و دوم آنکه میان انگشتان و ساعد کف دست که عضو کامل است حاصل است پس ساعد تابع انگشت خواهد شد و بمنین تابع کف دست نخواهد شد چه کف دست نیز خود تابع است و تابع را تابع نمی باشد مسئله ۳- اگر بریده شود از بند کف دستی که در آن یک انگشت است واجب میشود

در آن عشر دیت و اگر باشد و کف دست دو انگشت واجب میشود خمس دیت و چیزی واجب میشود بخت کف دست در هر دو صورت نزد ابی حنیفه و گفته اند صاحبین ج که ملاخذه کنند ارش کف دست را و ارش انگشت را پس واجب خواهد شد ارشیکه زیاده است و داخل خواهد شد قلیل و اگر کثیر فاعنی اگر ارش انگشت زیاده باشد واجب میشود ارش انگشت و اگر ارش کف دست زیاده باشد واجب میشود ارش کف دست می بخت آنکه جمع کردن میان ارش کف دست و ارش انگشت تصحیف است زیرا چه ارش کف دست ارش انگشت است و ارش انگشت ارش کف دست است پس بر مجموع انگشت و کف دست عضو واحد است و نیز جائز نیست که واجب شود ارش یکی نه دیگری زیرا هر دو اعداد از انگشت و کف دست اصل است از یک وجه پس کف دست اصل است باعتبار آنکه انگشت قائم است در آن انگشت اصل است باعتبار آنکه گرفتن چیزی با انگشتان تعلق دارد و کف دست

تابع است می پس ضرورت در صورتی که ترجیح داده شود بخت بر آن و آنچه زیاده است همان واجب خواهد شد و داخل خواهد شد کثیر زیاده و دلیل بر این حقیقت این است که انگشتان اصل اند و کف دست تابع است از روی حقیقت و از روی شرع اما از روی حقیقت پس بخت آنکه گرفتن چیزی از انگشتان تعلق دارد و اما از روی شرع پس بخت آنکه بر انگشت ارش مقدار معین است و در هر دو صورت فایده برای کف دست

والتزجیم من حیث الذات والحکم ادلی من التزجیم من حیث مقدار الواجب ولو کان فی الکف ثلثة اصابع یجب ان لا اصابع ولا شی فی الکف بالا جماع لان الاصابع اصول فی التقوّم ولله کثر حکم کلک فاستتبع الکف کما اذا كانت الاصابع

قائمة باسوها قال وفي الاصبع الزائدة حلومة عدل تشریفاً لا دمی لانه جزء من یدیه لکن لا منفعة فیہ ولا ذینة وكذلك السن الشاغية لما قلنا وفي عین الصبی و ذکره ولسانه اذ لم تعلم محضته حكومة عدل وقال الشافعية تجب فیہ دية كاملة لان الغالب فیہ الصحة فاشبهه قطع المارن والا ذن وکنا ان المقصود من هذه الاعضاء المنفعة فاذا لم تعلم محضتها لا یجب الا ذکر فی الکمال بالشک والظاهر لا یصلح حجة لانه لا یخالف المارن والا ذن الشاغية لان المقصود هو الجمال وقد فوتته علی الکمال وكذلك لو استعمل الصبی لانه لیس بکلام واما هو موجود صوت ومعرفة الصحة فیہ بالکلام وفي الذکوب بالحکمة وفي العین بما يستدل به علی النظر فیکون بعد ذلك حکمه حکم البالغ فی العمد **والخطأ قال**

ومن شیء رجلا فذهب عقله او شعره داسة دخل ادرش الموصحة فی الدية لان بفوات العقل تبطل منفعة جمیع الاعضاء فصاد کما اذا اوضحه فصات وادیش الموصحة یجب بفوات جزء من الشیء حتی لو نبت یسقط والدیه

هی پس ترجیح باعتبار ذوات وکلمه انگشتان است این اولی است از ترجیح باعتبار کثرت مقدار ردیت که وصف است چه ترجیح باعتبار ذوات و اولی است از ترجیح باعتبار وقت مسئله ۴- اگر بریده شود از بند کف دستیکه در آن سه انگشت است واجب میشود ارش انگشتان دیگر واجب نمی شود بر کف دست نزد بجهت زیر این انگشتان اصل اند باعتبار آنکه ارش مقدار است در آن و مرا کثر ارش کل است پس کف دست تابع خواهد شد مانند آنکه قائم باشند همه انگشتان در کف دست مسئله ۵- در انگشت زائد ف یعنی انگشت ششم مثلاً

واجب میشود حکومت عدل بجهت شرافت آدمی زیرا چه آن نیز جزوی است از دست آن ولیکن منفعت نیست در آن و نه زینت است بکنند است حکم در ذلک آنکه زائد است بوجه مذکور مسئله ۶- واجب می شود در چشم طفل و ذکر آن در بیان آن حکومت عدل و قیاس معلوم نشود صحت آن و گفته است شافعی رح که واجب میشود تمام دیت چه غالب صحت است چنانچه واجب میشود دیت اگر بر کسی پاره بینی طفل یا گوش آن و دلیل علمای ما ج این است که مقصود از این اعضا منفعت است پس هرگاه صحت آن معلوم نشود واجب نخواهد شد ارش کامل

بسبب شک و ظاهر حال صلاحیت این اند که بجهت استحقاق تواند شد بخلاف پاره بینی و گوش رفع چه مقصود است از آن جمال و آن فوت میشود و تمام و کمال و همچنین است اگر طفل در وقت تولد فریاد کرده باشد زیرا چه آن کلام نیست بلکه صوت است فقط و باید دانست که صحت زبان معلوم میشود بکلام و صحت ذکر معلوم میشود بکرمک و جنبش آن در وقت بول و صحت چشم معلوم میشود بچرخیکه دلالت کند بر آنکه می بینی آن طفل و قیاسه صحت این اعضا معلوم شود پس حکم آن حکم بالغ است در عمد و خطاه و مسئله ۷- اگر زخم موضع زده کسی بر سر

عمد یا خطا و رفت عقل آن شخص یا تمام موی سر آن ف پس خصاص در نقیصه لازم نمی آید اما در صورت خطا پس ظاهر است و اما در صورت عمدا پس بجهت آنکه مساوات بر وجه مذکور در نقیصه متقدر است و واجب میشود و تمام دیت در هر دو صورت هی ادخل میشود و ارش موضع در دیت اما در صورت زوال عقل پس بجهت آنکه بسبب زوال عقل باطل میشود و منفعت جمیع بدن پس خواهد شد مانند آنکه

اگر موضع زده بر سر شخصی و بر سر شخص ادخل میشود ارش موضع در دیت پس همچنین در اینجا نیز و اما در صورت زوال تمام موی سر پس بجهت آنکه ارش موضع واجب میشود و قیاسه لایمگر و میسبب زوال جزوی از موی حتی اگر روی و بینی و چنانچه بویس تا خطا میشود ارش موضع و دیت

و

نفوس کل الشعو قد تعلقا بسبب واحد فدخل الجوع في الجملة كما اذا قطع اصبع رجل فشتت يده
وقال زمره لا يدخل كل واحد جناية فيادون النفس فلا يتدخلون كسائر الجنايات وجوابه
ما ذكرنا قال وان ذهب سمعه او بصره او كلامه فعليه ارش الموضحة مع الديية قالوا هذا قول ابی حنیفة
وابی یوسف رحمهما الله وعن ابی یوسف انه ان الشجة تدخل في دية السمع والكلام ولا تدخل
في دية البصر وجه الاول ان كل واحد منها جناية فيادون النفس والمنفعة مختصة به
فاشبهه الاعضاء المختلفة بخلاف العقل لان منفعة عايدة الى جميع الاعضاء على ما بينا وجه
الثاني ان السمع والكلام مبطن فيعتبر بالعقل والبصر ظاهر فلا يلحق به قال وفي الحامض الصغير
ومن شتم رجلا موضحة فنذبت حينئذ فلا قصاص في ذلك عند ابی حنیفة قالوا
وينبغي ان تجب الدية فيهما وقالوا في الموضحة القصاص قالوا وينبغي ان تجب الدية

در صورت مذکوره واجب میشود بسبب زوال تمام موی سر پس ارش موضعه که واجب میشود بسبب زوال بعضی موی سر
می شود درین چه ارش موضعه کمتر است پس داخل خواهد شد در دیت تمام موی سر که زیاده است چه قاعده این است
که جنایت هرگاه واقع شود بر یک عضو وضائع کند و چیز را و باشد ارش یکی زیاده داخل می شود کمتر در زیاده مانند
اگر قطع کند کسی انگشت ششم را و شل گردد دست آن بسبب قطع مذکور واجب می شود دیت دست و داخل
میشود دیت انگشت و دیت دست ص و گفته است ز فرج که داخل میشود ارش موضعه در دیت بجهت آنکه
جنایت هرگاه واقع شود در کمتر از ذات داخل میشود یکی در دیگر مانند جنایات دیگر و جواب ز فرج آن است که مذکور
شد در ضمن دلیل مسئله ۸ - اگر زخم موضعه زو بر سر شصت و اعل شد قوت شنوائی یا بینائی یا گویائی و پس
واجب میشود در نیهورت اشش موضعه مع تمام دیت و گفته اند فقها که این قول ابی حنیفه و محمد رح است و آنچه
واقع شده است در اکثر نسخ هدایه لفظ ابو یوسف بدل محمد رح از سهو کاتب است که ذاتی النهایه ص و وجبش
آن است که هر واحد از ان جنایت است و را و دون ذات و منفعت هر واحد از اعضا منقص است بآن پس خواهد شد مانند عضو
مختلف چون دست و پا شل و بخلاف عقل چه منفعت آن در جمیع اعضا است چنانچه گذشت و مرویت از ابی یوسف رح که اگر
موضعه داخل می شود در دیت شنوائی و گویائی و داخل نمیشود در دیت بینائی و وجبش این است که قوت گویائی و شنوائی
امر مخفی است مانند عقل پس عقل نخواهد شد بخلاف بینائی چه آن ظاهر است نه امر مخفی پس عقل بعقل نخواهد شد مسئله ۹
در جامع صغیر مذکور است که اگر زخم موضعه زو کسی بر سر شصت و رفت هر دو چشم آن پس واجب نمی شود قصاص نزد
ابی حنیفه رح و گفته اند فقها که سزاوار این است که واجب شود دیت هر دو چشم و ارش موضعه هر دو زو و می
و گفته اند صاحبین رح که واجب میشود در موضعه قصاص و گفته اند فقها که سزاوار این است که واجب شود زو و ایشان

فالجنيين قال وان قطع اصبع رجل من اللصوص افضل ما بقى من الاصبع او اليد كلها لا قصاص عليه في شيء من ذلك ويقتضى ان تجزأ اليد في الفصل
الاعلى وفيما بقى حكمه عدلا وكونك لا كسر بعض سنن رجل فاسود ما بقى ولم تجزأ خلاف ما ينبغي ان تجزأ لدرية في السنن كلها
وتو قال قطع المفضل واترك ما ليس او الكسر القدر المكسور واترك الباقي لم يكن للموكل ان المفضل في نفسه ما وقع موجبا للقود قصاصا
كما لو سجد ضيقه فقال انبجده موضحة واترك الزيادة لهما في الخلائية ان الفعل في محليين فيكون جنايتين مبتدئتين في الشبهة
في احد لهما لا تنقضي الى الاخرى كمن يحل الى رجل عن اصابه ونفذ منه لا غير فقتله يجب القود في الاول والله ان الجواحة الاولى سارية والجوازة
بالمثل وليس في وضعه الساري فيها ملال لان الفعل واحد حقيقة وهو الحركة القائمة وذكر المحل مقدر من جهة الاتصال احدهما بالآخر فوارث
فهايته شبهة الخطأ في البداية بخلاف النفسين لان احدهما ليس من سرية صاحبه ومجزأ ما اذا وقع السليكن على الاصبع لا يمس
فعلا مقصودا قال ان قطع اصبعاً فتمثلت الى جنبها اخرى فلا قصاص في شيء من ذلك عندنا بخلافه في قوله لا يمس في قوله لا يمس
من الاول وفي الثانية ارشها والوجه من الجانيين قد ذكرناه وروى ابن سواقة عن محمد في المسئلة الاول وهو ما لا يخفى من قوله قد يمس
انه يجب انقصاص فيهما لان الحاصل بالسراية مباشرة كما في النفس البصرى فيه انقصاص بخلافه في المسئلة لان الشئ لا ينقص فيه

هر دو چیز نزد و چنانست که فعل واقع شده است و در و محل پس خواهد شد و جنایت علمی و شنیده خطا که در متن چشم واقع است موجب سقوط
قصاص موضوع خواهد شد مانند آنکه اگر تیر انداز کسی بر شخصی عمداً و در سدان تیر بان شخص و بعد از آن بگذرد و از آن در سبد بگیرد و هر دو چیز
پس واجب میشود قصاص بجهت اول و دیت بجهت دوم و دلیل ابی حنیفه رح کی این است که جراحت اول سرایت نموده است و جرایم
مثل آن خیر است و آن در اینجا معذرت است چه در مقدار انسانیت که جراحت کند یا بطور که سرایت کند مانند جراحت اول پس واجب خواهد شد مال
و دوم این است که فعل حقیقت یک است و همچنین محل نیز یک است از یک وجه چه یکی متصل است بدگر پیش به خطا که در چشم واقع است انتهای تعارضی است
در ابتدا نیز اعنی در و موضع پس موجب سقوط قصاص موضوع خواهد شد بخلاف صورت انداختن تیر جزو یک کس است انصورت سرایت نموده است بسوی دیگر و محل
وحدیت اصلاً و بخلاف آنکه اگر قطع کند کسی انگشت شخصی او مضطرب شود و کار و بقیه برنگشت دیگر و بر و آنرا پس واجب میشود قصاص و انگشت اول
و دیت و در انگشت دیگر زیرا چه هر دو فعل جداست مسئله ۱۰ اگر قطع کند کسی سر انگشت شخصی را از بند و خشک شود باقی انگشت یا تمام است
واجب نیست و قصاص در هیچ چیز ازین و سزاوار این است که واجب شود و دیت بجهت بند بالا و بجهت باقی حکومت عدل چنین اگر کسی بشکند پاره از
و ندان و سیاه گرد و باقی و ندان واجب نیست و قصاص سزاوار این است که واجب شود و دیت تمام و ندان و باید داشت که درین مورد مسئله ۱۱
محمّد منقول نیت و اگر جنبی علیه طلب قصاص کند درین هر دو صورت و بگوید که من می برم انگشت را از بند و میگذازم جزیره خشک شده است
یا شکم از و ندان آن قدر که شکست شده است و میگذازم باقی را پس این را و را نمی رسد زیرا چه فعل مذکور موجب قصاص نیست چنانچه اگر ششم قطع کند
کسی بگوید جنبی علیه که من موضوع نیز نم و میگذازم زیاده را پس این نیز سزاوار را همچنین در اینجا نیز مسئله ۱۲ اگر قطع کرد کسی انگشت شخصی را
و شل شد بسبب آن انگشت دیگر و بدلوی آن پس نیت قصاص در پنج یکی ازین نزد ابی حنیفه رح و گفته اند صاحبین در فرج حسن رح واجب میشود
قصاص بجهت انگشت اول و واجب میشود و ارزش بجهت انگشت دوم و دلیل هر دو جانب مذکور شد سابقاً و روایت کرده است ابن سماعه از محمد
که اگر شخصی شصت موضع زنده بر سر کسی و بر و دینائی آن واجب میشود قصاص بجهت موضع و دینائی چشم هر دو بجهت آنکه جنایت کننده و قتلک سرایت
کند جنایت او بسا شتر مرده میشود و در چنانکه سرایت میکند چنانچه اگر زخم سرایت کند و زوات پس زخم زنده بمشتر قتل نموده میشود و لهذا واجب میشود بر آن
قصاص پس در صورت مذکور هر گاه زخم موضع سرایت نمود بسوی دینائی چشم پس زخم زنده بمشتر زوال بفرشد و بعد از آن جمله است که قصاص در آن
جاری میشود پس واجب خواهد شد قصاص بجهت بخلاف و دو و تکه قطع کرد انگشت را و شل شد بسبب آن انگشت دیگر و شل قصاص جاری میشود

فقط بار اصل عند محمد و علی هذه الروایة ان سرایة ما یجب فیه القصاص الی ما یملکت فیه القصاص
یوجب الاقتصاص کما واکلت الی النفس وقد وقع الاول طلبا ووجه المشهور ان ذهاب البصر بطریق
التسبیب الاثری ان الشجة بقیت موجبة فی نفسها ولا توذی فی التسبیب بخلاف السرایة الی
النفس لانه لا یبقی الاول فان قلبت الثانیة مباشرة قال وکسر بعض السن فسقطت فله قصاص
الاعیاد وایة ابن سماعة ده وکذا وضعه موفضین فتا کلتا فهو علی الروایتین هاتین قال ولو قلع
سن رجل فنبئت مکانها اخری سقط الارش فی قول ابی حنیفة و قال لا علیه الارش
کاملا لان الجناية قد تحققت والحادث نعمة مبتدأة من الله تعالی وکذا ان الجناية
القدمت معنی فصار کما اذا قلع سن صبی فنبئت لا یجب الارش بالاجماع لانه لم یفت علیه
منفعة ولا دینة وحق ابی یوسف ده انه یجب حکومت عدل لمکان الا لم الحاصل ولو قلع سن
غیره فوذا صاحبها فی مکانها ونبئت علیه اللحم فعلى القالع الارش بکماله لان هذا حال معتدیه
پس بنا بر روایت ابن سماعة معلوم شد که قاعدة نزو محمد رح این است که اگر سرایت کند زخمیکه در آن قصاص واجب است بسوی جریحه
در آن قصاص ممکن است واجب می شود قصاص آن چیز چنانچه اگر کسی زخم ناحی زند و سرایت کند در ذات واجب می شود
قصاص ذات و وجه روایت مشهوره ف اعنی اینکه واجب نمیشود قصاص در بصر ص این است که رفتن بصر در بصورت بطریق
تسبیب است ف اعنی فعل اول از بنیایت کننده صادر شده است و آن فعل بسبب رفتن بصر گردیده است وقاعدة در سرایت زخم
است که اگر حکم فعل اول باقی ماند فعل دوم بطریق تسبیب است و اگر باقی نماند مباشرت است و در اینجا حکم شجره باقی است ف پس غایب
سبب رفتن بصر مانند کندن پاه ص و قصاص واجب نمیشود و در تسبیب بخلاف وقتیکه سرایت کند زخم در ذات زیرا چه حکم زخم اول باقی
نمی ماند پس فعل دوم تبدیل میگردد و میشود بطریق مباشرت مسئله ۱۲ - اگر شکست پاره از دندان را و بعد از آن افتاد
باقی دندان پس قصاص واجب نمیشود مگر در روایت ابن سماعة و همچنین اگر دو موضع زخم کسی بر سر شخصی و آن هر دو موضع یکی گردد
قصاص واجب نمیشود مگر در روایت ابن سماعة مسئله ۱۳ - اگر کسی کند دندان شخصی را درست بجای آن دندان دیگر ساقط
میشود و ارش دندان در قول ابی حنیفه صحیح و گفته اند صاحبین رح که واجب میشود بر آن ارش دندان زیرا چه بنیایت تحقق شده است
و دندان نو که برست است نعمت تازه است از جانب خدا تعالی ف پس ساقط نخواهد شد ضمان پذیریکه زائل شده است بسبب
بنیایت آن چنانچه اگر کسی تلف کند مال شخصی را و حاصل شود و را مال دیگر پس ساقط نمی شود ضمان مال همچنین در اینجا نیز
ص و دلیل ابی حنیفه رح این است که در صورت مذکوره بنیایت باقی نماند از روی معنی زیرا چه شفقت و زینت هر دو باقیست
و گویا زائل نشده است پس چنانچه پس مانند آن شد که اگر کسی کند کسی دندان صغیر را درست آن دندان واجب نمی شود و ارش دندان
آن نزد همه همچنین در اینجا نیز و در روایت از ابی یوسف رح که واجب می شود حکومت عدل بجهت الم که رسیده است با مسئله ۱۴
اگر کسی دندان شخصی را و نهاد آن شخص آن دندان را در موضع دندان و روئید گوشت بر آن دندان ف و نشد مانند
اول بعد از روئیدن گوشت و شفقت و جمال ص پس واجب میشود بر کننده دندان ارش چه روئیدن گوشت همانند از

اذا المروق لا تعود وکذا اذا اقطع ادنه فالصفا فالتفت لانها لا تعود الى ما كانت عليه ومن ثم سبقت
 رجل فانتزع المنزوعة سنة سبقت النازم فثبت سبقت الاول فعله الاول لصاحبه خمس مائة درهم لانهم
 تبين انه استوفى بغير حق لان الموجب فساد المذنب ولم یفسد حيث ثبتت مكانها الموقوف فانعد متاخماته
 ولهذا يستأني حولا بالاجماع وكان ينبغي ان ينظر الياس في ذلك للقصاص لان في اعتبار ذلك تضييع الحق فالتفت
 يا حول لانه ثبت فيه ظاهرا فاذا مضى الحول ولم تثبت قضيبا بالقصاص اذ ان ثبتت بيمين انا خطأ فافيه والاستيفاء
 كان بغير حق لانه لا يجب القصاص للشبهه في الحال قال في ضرب انسان سبقت انسان فثبت سبقت في حولا
 لظهور اثر فعله فلا حمله القاضی سنة ثم جاء للضرب قد سقطت سنة فاختلفا قبل السنة فيما سقط بضربه
 فالقول للضرب يكون التاجيل مفيدا وهذا بخلاف ما اذا شجعه موضعه فجاء وقد صادت منقلبه فاختلفا حيث
 يكون القول قول الضارب لان الموضوعة لا تورث المنقلبه اما التحريك فيورث السقوط فافترقا وان اختلفا في ذلك
 بعد السنة فالقول للضارب لانهم ينكر اثر فعله وقد مضى الاجل الذي وقفه القاضی لظهور الاثر وكان القول للضارب

زیرا چه غالب است این که محقق شود برگ و پی چنانچه محقق بود سابق و همچنین اگر برید کسی گوش شخصی را چه بندان شخص
 گوش را و تمام شد زیرا چه نمی شود چنانچه بود سابق مسئله ۱۵ - اگر کند کسی دندان شخصی را پس کند آن شخص دندان
 کتفه را بقصاص و بعد از آن رست دندان آن شخص پس واجب میشود بر آن شخص پانصد درهم چه معلوم شد که قصاص
 ناحق گرفته بود زیرا چه موجب قصاص دندان فساد و رنگاه دندان است و آن فاسد شده بود و اگر فاسد میشد نمی رست
 دندان دیگر پس در صورت مذکوره معدوم شد جنایت و باقی نماند و بنا بر آن تاخیر میکنند در گرفتن قصاص دندان تا یکسال
 نزو همه و سزاوار این بود که تاخیری نمودند تا مدت عمر و لیکن در چنین تاخیر ضائع میشود حقوق مردمان بنا بر آن انکفا
 نموده شد یکسال چه ظاهر این است که خواهد رست در یک سال پس و قتی که گذشت سال تمام و رست دندان حکم کرده
 خواهد شد بقصاص دندان و بعد از آن هرگاه رست دندان مذکور معلوم شد که در حکم مذکور ضائع شده است و قصص
 نیا حق گرفته شده است و لیکن واجب نمیشود قصاص بجهت شبهه پس واجب خواهد بود مال مسئله ۱۶ - اگر زد شخص
 در دندان انسانی و در جنبش آمد دندان آن درنگ نماید تا یک سال تا ظاهر شود اثر ضرب آن پس اگر میعاد یکسال
 نمود قاضی و بعد آن آمد آن انسان پیش از گذشتن میعاد و در حالیکه نمانده است دندان آن و اختلاف نمودند هر دو و گفت آن
 انسان که اقدامه است بضرب این شخص و گفت آن شخص که نه بلکه اقدامه است از ضرب دیگری پس قول آن انسان باسند
 معتبر است تا فائده تعیین میعاد ظاهر گردد و این بخلاف آن صورت است که اگر شخصی موضعه زنده بر سر انسانی و بعد آن بیاید آن انسان
 در حالیکه آن موضعه منقله شده است و اختلاف نمایند هر دو و بگوید شجوع منقله شده است بسبب ضرب این شخص و بگوید
 آن شخص که نه بلکه منقله شده است بسبب ضرب دیگری پس معتبر قول زنده است زیرا چه بسبب موضعه منقله نمی گردد و بسبب
 جنبش دندان دندان می افتد پس هر دو فرق میان هر دو صورت و اگر اختلاف نمایند هر دو در اقدام دندان بعد از گذشتن یکسال
 پس معتبر قول زنده است زیرا چه آن منکر است از نیکه اقدام دندان دندان اثر زدن و آن که گفته است معتبر است از نیکه اقدام دندان

ولوله تسقط لاشئ علی المضارب وعن ابی یوسف انه تجب حكمة الامم وستیبر البهمن
 بعد هذا ان شاء الله تعالی ولولم تسقط ولكنها السود تجب الارش فی الخطاء ان العاقلة فی العمد فی
 ماله ولا یجب القصاص لانه لا یمكنه ان یضربه فربما یستود منه وکذا اذا کسر بعضه واسود الباقی
 لا قصاص لما ذکرنا وکذا الواجهر او اخصر **قال** ومن شتم رجلا فالتفت ولم یبق لها اثر ونبت الشعر سقط الارش
 عند ابی حنیفة لانه لو زال الشئ الموجب **قال** ابو یوسف ده یجب علیه ارش الام وهو حکو
 عدل لان الشئ ان زال فالام الحاصل ما زال فیجب تعویبه **وقال** محمد ده علیه اجرة الطیب
 ثمن الدواء لانه انما الزمه اجرة الطیب وثن الدواء بفعله فصار کانه اخذ ذلك من ماله
 الا ان ابی حنیفة یقول ان المنافع علی اصلنا لا تقوم الا بعقد او بشبهة ولم یعد حد فی
 حق الجانی فلا یعزم شیئا **قال** ومن ضرب رجلا مائة سوطة فجرحه فبأمرها

مسئله ۱۷ اگر در صورت مذکوره میعاد کیسال کرد قاضی و نه افتاد و زندان در آن سال پس واجب میشود بر زندان هر چه در صورت
 از ابی یوسف رج که واجب میشود حکومت الم یعنی حکومت عدل بحسب الم و وجه این خواهد آمد انتشار الله تعالی در مسئله که بعد از این
 است و باید دانست که معنی حکومت الم این است که ملاحظه کنند که این مقدار الم بچند تحمل میکند اگر متصور باشد عقد اجاره بر تحمل
 الم می و اگر در صورت مذکوره نه افتاد باشد و نه آن و لیکن سیاه شده باشد یا سرخ یا سبز شده باشد واجب میشود ارش
 در خطاب بر عاقله زندان و در عقد در مال زندان واجب میشود قصاص بحسب آنکه مساوات متصرفیت چه ممکن و مقدور انسان
 نیست که بزند یا بیلور که سیاه شود و زندان زندان یا سرخ یا سبز شود و همچنین اگر شکست پاره و زندان را وسیله شد باقی
 یا سرخ یا سبز شد قصاص واجب میشود و اگر زرد شد پس در آن دور وایت است مسئله ۱۸ اگر شخصی زخم زد بر سر شخصی و
 به شد آن زخم و باقی نماند نشان خشم و رست موی در آن موضع ساقط میشود ارش آن نزد ابی حنیفه رج چه صبی که موجب
 ارش بود زایل گردید و گفت است ابو یوسف رن که واجب میشود بر آن ارش الم زیرا چه عیب اگر چه زایل شده است ولیکن الم
 سیده است پس واجب خواهد شد قیمت آن و گفته است محمد رج که واجب میشود بر آن اجرت طیب زیرا چه لازم نیامده است مگر او
 بسبب زنده مگر اجرت طیب و بهای او و به پس شد مانند آنکه گرفت جنایت کننده اینقدر مال را از مال زخمی تلف
 کرد و ابو حنیفه رج میگوید که حکومت الم چنانچه مذکور شد این است که بچند تحمل میکند این مقدار الم را اگر متصور باشد عقد اجاره بر تحمل
 پس این حکومت الم خواهد بود بمقابل آن منافع که صرف نموده است آن را در تحمل الم و منافع متقوم نمیشود مگر بقدر اجاره هیچ باشد یا ناقص
 و عقد یافته شده است اصلا از جنایت کننده پس متقوم نخواهد شد آن منافع که صرف کرده است آن را بحسب علیه
 در تحمل جنایت پس لازم نخواهد شد بمقابل آن هیچ چیز جنایت کننده و چنانچه اگر کسی زخم زد بر شخصی او تا سالم کرد و آن شخص هیچ چیز
 لازم نمی آید بچنین در بخانه و اجرت طیب با اختیار خود خرج کرده است پس لازم نخواهد شد بر جنایت کننده هیچ
 مسئله ۱۹ اگر کسی زخم زد بر شخصی و بعد از آن را و بعد از آن به شد از آن

فعلیه لاش الضرب معناه اذا بقي اثر الضرب فانما المبق اثره فهو على اختلاف قد مضى في الشبهة المتقدمة **قال** ومن قطع
بدل رجل حطائه قبله قبل البؤ فعلیه الدية وسقط ارش البدل لان الخلفه من جنس واحد والموجب واحد وهو الدية وانما بدل النفس من جنس اخر
فدخل الطرف في النفس كانه قبله ابتداء **قال** من جرح وجرحه واحد لا يقتضيه منه حتى يبرأ وقال الشافعي لا يقتضيه في الحال اعتبارا بالقياس
في النفس وهكذا لان الموجب قد تحقق فله يعطى وكذا قوله عليه السلام يستأنى في الجراحات سنه ولا
الجراحات يعتبر فيها ما لها الاحال لان حكمها في الحال غير معلوم فلعلها تسرى الى النفس فيظهر انه قتل
واذا استقر الامر بالروع **قال** وكل عمد سقط القصاص فيه بشبهة فالدية في مال القاتل وكل ارش وجب
بالصلح فهو في مال القاتل لقوله عليه السلام لا تقبل العواقل عمد الحديث وهذا عمد غير ان الاول يجب في
ثلاث سنين لانه مال وجب بالقتل ابتداء فاشبه شبه العمد والثاني يجب حال لانه مال وجب
بالعقد فاشبه الثمن في البيع **قال** واذا قتل الاب ابنه عمدا فالدية في ماله في ثلاث سنين وقال الشافعي
نجب حاله لان الاصل ان ما يجب بالاثلاف يجب حاله والتاجيل للتخفيف في الخاطئ وهذا عام فلا يستحقه
پس واجب شود بر آن ارش زمانه وقيمه باقی باشد نشان اگر باقی نباشد نشان پس ساقط میشود ارش نزدایی صنف رحم و نزدیک و واجب شود ارش لم
و نزدیک و واجب شود اجرت طبیب و باید دانست که ارش زمانه عبارت است از نیکه و لا خطه نماید جرح تا زیانه را که چه مقدار است نسبت نیکه را که
آن ارش مقدار نیست پس اگر باشد بعد نصف آن واجب میشود نصف ارش آن اگر باشد بعد ثلث آن واجب میشود ثلث ارش آن هر سه مسئله ۲ اگر
کسی سید دست مرور را بخطا بعد از آن گشت اثر را بخطا پیش از نیکه شود پس واجب میشود بر آن کام و دیت و ساقط میشود دیت دست زیر اجاره و دیت
از نیکه جنس است و حکم هر دو جنابت نیز یک است و آن دیت است و بدل ذات بدل جمیع اجزای دیتی پس اصل میشود دیت طرف بدن و دیت
ذات پس خواسته باشد یا نه آنکه گویا قتل کرده است آن را ابتداء مسئله ۳ اگر شخصی مجروح کند کسی را و رنگ نماید قیصاص
نکند تا آنکه بشود مجروح و بعد از آنکه بشود قصاص نمایند و گفته است شافعی رحم که قصاص کنند بالفعل چنانچه قصاص میکنند و قتل
ذات زیر اجاره موجب قصاص تحقق است و سرایت زخم امر موهوم است پس منحل نباید که شت بجهت امر موهوم و دلیل علمای تابع
یکی این است که پیغمبر صلعم فرمود است که درنگ کرده میشود در جرات تا مدت یکسال و دوم این است که معتبر آخر کار جرات است زیرا که
حکم آن در حال معلوم نیست چه احتمال دارد که زخم سرایت کند و ظاهر هر گروه که قتل است پس متعین نمیشود حکم جرات مگر بعد از به شدن
زخم مسئله ۴ هر عمد که ساقط میشود و در آن قصاص بسبب شبهه واجب میشود در آن دیت و در مال قاتل و هر ارش که واجب شود
بسبب صلح پس آن در مال قاتل است بجهت آنکه پیغمبر صلعم فرمود است که دیت عمد نمیدهند عاقله و نه دیت بنده و نه بدل صلح
و نه دیتی را که ثابت شود باقرار و نه خیر را که گفته است از ارش موهوم ولیکن باید دانست که در صورت اول فاعلی و مجری
ساقط میشود قصاص بسبب شبهه واجب میشود دیت در سه سال زیر اجاره آن مال است و واجب شده است بسبب قتل ابتداء
پس نخواهد شد تا شبهه عمدا و صورت صلح واجب میشود بالفعل زیر اجاره آن مال است و واجب شده است بسبب عمد تا بهای میع مسئله ۵
اگر گشت پدر پیغمبر و احد پس واجب میشود دیت و در مال آن در سه سال و گفته است شافعی رحم که واجب میشود بالفعل بجهت آنکه قاعده این است
که آنچه واجب میشود بسبب اطلاق واجب میشود بالفعل و قاضیه و درنگ در خطا بجهت تخفیف است و در جماعت پس سعی تخفیف نخواهد شد

ولأن المال واجب جبراً المحققه وحققه في نفسه حال فلا يجبر بالموجل ولأنه مال واجب بالقتل فيكون مؤجلاً وكذا دية الخطأ شبه العمد وهذا لأن القياس يابى تقوم الأدعي بالمال لعدم التماثل والتقويم ثبت بالشروع وقد ورد به مؤجلاً لا مجزئاً فله يعدل عنه لا سيما إلى زيادة ولما لم يجز التغليب باعتبار العمدية قدراً لا يجوز وصفاً وكل جنائية اعترف بها الجاني فهي في ماله ولا يصيدق على عاقلة لما دوىس وألوان الاقرار لا يعتد بالمقر لقصور ولايته عن غيره فله ينظر في حق العاقلة **قال** محمد الصبي والمجنون خطأ وفيه الدية على العاقلة وكذلك كل جنائية موجبة خاسمائه فصلاً على المعتوه لا المجنون وقال الشافعي لا عمد حق فجب لدية في ماله لا بد منه حقيقة اذ العمد هو القصد غير أنه يختلف عنه أحد حكميه وهو القصاص فينبه عليه حكمه الآخر وهو الوجوب في ماله ولهذا يجب الكفارة به ويحرم عن الميراث على أصله لأنهما يتعلقان بالقتل ولنا ما دوىس عن علي رضي الله عنه أنه جعل عقل المجنون على عاقلة وقال عمده وخطأه سواء ولأن الصبي منطه المرحمة والعاقلة الحاطي لما استحق التخييف حتى وجبت الدية على العاقلة فالصبي وهو أعز راول بهن التخييف ولا نسلم تحقق العمدية فانها تترتب على العلم والعمد بالعقل والمجنون عديم العقل والصبي قاصر العقل فإلى تحقيق منهما القصد

وبجبت أنكم مال واجب شده است برای جبر و تدارک حق پس و حق پس بالفعل است پس جبر و تدارک آن نخواهد شد بدین موجد بلکه واجب خواهد شد دیت فی الحال ف و بنی تقریر دلیل دوم شافعی رح انجین کرده اند که مال واجب شده است جبراً برای حق پدر که بر پسر است و حق پس بالفعل است پس بار دیگر بنی خواهد شد تاخیر و درنگی ص و دلیل علمای ماچ این است که آن مال واجب شده است بسبب قتل پس خواهد بود موجد مانند دیت خطا و شبهه محاریرا چه قیاس نمیخواهد که آدمی متقوم شود بال چه میان آدمی و مال مماثلت نیست و تقویم ثابت شده است بشع و آن موجد است نه عمل پس درست نیست که عدل نمایند از آن خصوصاً در زیادتی و در تحصیل زیادتی لازم می آید و هرگاه تغلیط از روی مقدار باعتبار عمدیت جائز نشد جائز نخواهد بود تغلیط از روی وصف ف اعنی مجبت ص مسئله ۲۲- هر جنایتی که ثابت شود بسبب اقرار جنایت کنند پس آن واجب میشود در مال آن و مقبر نیست اقراران در حق عاقله و بی مجبت حدیث مذکور و بجبت آنکه اقرار تجا و زینکند از مقریرا چه مقررا و لایت بر غیر نیست پس ظاهر نخواهد شد در حق عاقله و بی مسئله ۲۵- قتل عمد اصری و دیوانه معتوه مانند خطاست واجب میشود بسبب آن دیت بر عاقله و مجنون واجب میشود بر عاقله ارش هر چند که واجب میشود بسبب آن بالقصد در هم یا زاده ازان و گفته است شافعی رح که قتل عمد آنها عمد شمرده میشود حتی که واجب میشود دیت آن در مال وی زیرا چه آن عمد است حقیقه چه عمد عبارت است از قصد و اراده آنها قصد و اراده میکند لیکن حکم عمد که قصاص است متخلف شده است از آنما بسبب آنکه آنها اهل عقوبت نیستند چه آن متبنی است بر خطاب و آنها مناطب نیستند ص و جاری خواهد شد حکم دیگر که عبارت است از وجوب مال چه آنها اهل آتد ف زیرا چه ضمان مال واجب میشود بر آنها ص و لهذا واجب میشود کفاره بر آنها چون میشوند از میراث نزد شافعی رح چه کفاره و حرمان میراث تعلق بقتل عمد دارد و دلیل علمای ماچ کی این است که مرویت که علی رح حکم کرده است بدیت دیوانه بر عاقله وی و گفت که عمد آن و خطای آن برابر است و دوم این است که صغیر محل ترحم است و عاقلی که گناه است هرگاه سعی تخفیف شد حتی که واجب شد دیت آن بر عاقله وی پس صغیر که معذور تر است اولی باین تخفیف است و آنچه شافعی رح گفته است که قتل آنها عمد است سلم نیست زیرا چه قصد موقوف است بر علم و علم موقوف است بر عقل و دیوانه عقل ندارد و عقل صغیر است پس علم موقوف بر عقل آنها

وصار کالناثم وحوماث المیراث عقوبه وهما لیس من اهل العقوبه والکفار کاسمها ستاره ولا ذنب
تستوله لانهما مرفوعا القم **فصل فی الجنین** قالوا غریب بطن امرأة فالتقت جنینا میتا فنبه غریبه وهی نصف عشر
الدیه قال رضی الله عنه معناه دیه الرجل وهذا فی الذکوة فی الاثنی عشر دیه المرأة وکل منهما خمسائة درهم
والقیاس ان لا یجب شیء لانه لم یلحق بجوته والظاهر لا یصلح حجة للاستحقاق وجه الاستحسان ما روی عن
البنی علیه السلام انه قال فی الجنین غریبه عبد او امه قیمته خمسائة ویروی او خمسائة فتوکنا القیاس
بالاثر وهو حجة علی من قد رهاستامة نحو مالک والشافعی وهی علی العاقلة عندنا اذا كانت خمسائة درهم
وقال مالک فی ماله لانه بدل الجزء وکنا انه علیه السلام قضی بالغریه علی العاقلة ولا ین
بدل النفس ولهذا ساء علیه السلام دیه حیث قال دیه

پس آنما نماند خفته اند و حرامان میراث و وجوب کفاره که شافعی ج بان قائل است صحیح نیست چه حرامان میراث
شعری اهل عقوبت است و آنما از اهل عقوبت نیستند و کفاره بجهت شتر گناه است و گناه نیست و نه صورت که کفاره ساتران
گرد و زیر اچه گناه از آنما مرفوع است و الله اعلم
فصل در بیان جنین یعنی بچه که در شکم مادر است **مسئله ۱** - اگر زرد کس در شکم زنی و انداخت
آن زن بچه مرده را که آزاد است نرنیه باشد یا مادنیه واجب میشود بر زننده غره از روی استحسان و آن نصف عشر است
مرد است و عشر دیت زن که پانصد درهم میشود و قیاس این بود که واجب نمی شد بیع چیز بر زننده زیر اچه حیات جنین
نیست و ظاهر حال صلاحیت این مذکور که حجت استحقاق گردد و وجه استحسان این است که پیغمبر صلعم فرموده است که در جنین غره است
اعنی بنده یا کنیز که قیمت آن پانصد درهم است و بر روایت بعضی پانصد درهم است و این حدیث حجت است بر مالک و شافعی
که تقدیر غره پیش از در هم نموده اند و از اطلاق حدیث مذکور بر ابروی جنین نرنیه و مادنیه مستنبط شد و وجه دیگر آنکه
آن این است که تفاوت در میان دوزنده ظاهر نمی شود مگر تفاوت معنی آدمیت و در دو جنین بیع تفاوت
نیست پس مقدار نخواهد بود بیک مقدار که پانصد درهم است **مسئله ۲** - غره واجب می شود بر عاقله
نیز علمای مابعد هرگاه باشد پانصد درهم گفته است مالک ج که واجب می شود و مال زننده زیر اچه غره عوض
جزو بدن است **ف** چه جنین جنم و مادر است و عوض جنم و واجب می شود و مال جنایت کنند
مانند عوض گنشت مثلا **ص** ادوئل علمای مابعد یکی این است که پیغمبر صلعم حکم کرده بود لغره بر عاقله و دوم این است
که غره عوض ذات جنین است نه عوض جنم و بدن لهذا غره را دیت گفته است پیغمبر **عزم** **ف** و واقع آن
این است که زوزن بر شکم زنی که یا او بود بچوب ترازو و انداخت آن زن جنین مرده را اولیای آن زن
مخصوصیت بر دین پیش پیغمبر صلعم پس **ص** آن سرور صلعم **ف** اولیای زن زننده را **ص** فرموده و معنی دیت و بیان

قال وما يجب في الجنين مودوث عنه لانه بدل نفسه في نفسه ولا يورثه الفضاوت
 حق و ضرب بطن امرأة فالت ابنة ميتا فاعلة عاقلة الاب غرة ولا يورث منها لانه قاتل
 بغير حق مباشرة ولا ميراث للقاتل قال وفي جنين الامه اذا كانت ذكرا نصف عشر قيمته
 لو كان حيا و عشر قيمته لو كانت انثى وقال الشافعي رحمه الله فيه عشرة قيمة الام لان جزء من وجهه و ضمان
 الاجزاء و يؤخذ مقدارها من الاصل ولنا انه بدل نفسه لان ضمان الطرف لا يجب الا عند ظهور النقصان
 من الاصل ولا معتوبة في ضمان الجنين فكان بدل نفسه في قدرها وقال ابو يوسف رحمه الله يجب
 ضمان النقصان لو انقصت الام اعتبار الجنين البهاشم وهذا لان الضمان في قتل الرقيق
 ضمان مال عندنا على ما نذكر ان شاء الله تعالى فلهذا الاعتبار على اصله قال فان ضربت فاعتق
 المولى ما في بطنها ثم القته حيا ثم مات ففيه قيمته حيا ولا تجب الدية وان مات بعد الاعتق

۳
 ۱۰

مسئله ۲- آنچه واجب میشود بجهت جنین میراث میشود برای وارثان جنین زیر اربع عوض ذات و می است پس وارث آن خواهد شد
 ورثه وی و وارث آن نمیشود زنده پس اگر زوجه شخصی در شکم زن خود و انداخت آن زن فرزنده مرده را که از زنده است پس واجب میشود
 بر عاقله پدر غره و پدر زنده کور وارث آن نمیشود زیر اربع آن ناحی قتل کرده است آن را و مباشر این فعل است و میت میراث برای قاتل
 مباشره مسئله ۳- اگر زوجه کسی در شکم کنیز حامله که حل آن از خواجه وی نیست و انداخت جنین مرده را و مادرش زنده است پس قیمت آن بچه
 نمایند بر تقدیر بودن آن زنده پس اگر کنیز نباشد واجب میشود بر زنده نصف عشر قیمت آن اگر او نباشد واجب میشود عشر قیمت آن و گفته است شافعی رحمه الله
 که واجب میشود بر زنده عشر قیمت مادر زیر اربع آن جز و درست از یک اعتبار پس مقدار ضمان آن گزیده خواهد شد از مادر که اصل است زیر اربع مقدار
 ضمان اجزا گرفته میشود از مقدار اصل و دلیل علمای ما این است که غره عوض ذات است نه عوض جزو زیرا بچه ضمان جزو واجب
 نمیشود مگر قتی که ظاهر شود بپس آن نقصان در اصل باینطور که مقبر باشد حتی که اگر ظاهر نشود نقصان در اصل واجب
 نمیشود و بیچ چیز ف چنانچه اگر کسی دندان کسی را درست بجای آن دندان دیگر واجب نمیشود و بیچ چیز در صورت مذکور
 نقصان اصل که مادر است مقبر نیست چه ضمان جنین واجب میشود و خواهد نقصان در مادر شود یا نشود پس معلوم شد که غره بدل ذات
 نه بدل جزو بدن پس مقدر و معین خواهد شد بدل ذات نه بدل جزو بدن پس مقدر و معین خواهد شد بدل ذات و اصل و ذات
 ذات آزاد است و در ذات آزاد و جنین زنده نصف عشر قیمت مرده است و در جنین مادر و جنین مرده است پس همچنین در جنین کنیز
 نیز و لیکن قیمت بنده قائم مقام بیت آزاد است لهذا واجب خواهد شد بر زنده نصف عشر قیمت آن اگر کنیز نباشد و عشر قیمت آن
 اگر مادر نباشد و گفته است ابو یوسف رحمه الله که واجب میشود ضمان نقصان اگر نقصان پذیرفته باشد مادرش چنانچه در جنین مستحب است
 آنکه ضمان در قتل بنده ضمان مال است نزد ابی یوسف رحمه الله چنانچه بیان آن قریب است که خواهد آمد ان شاء الله تعالی مسئله ۴-
 اگر زوجه کسی در شکم کنیز حامله و بعد از آن ادا کرد خواجه وی چیزه که در شکم کنیز مذکور است و بعد از آن انداخت کنیز مذکور بچه زنده را
 و بعد از آن مرد آن بچه پس واجب میشود قیمت آن بچه در عاقله زنده است و واجب نمیشود دیت اگر چه مرده است آن بچه بعد از قتل

لا اله الا انت سبحانک انی کنت من العاصین و قد کانت فی حالة الرق فلهذا الحب البقیة دون الدنیه و تحب قیمته حیالاً انه صار قاتله اباؤه هو حتی
فتظنوا الی خالق السبب فالتلف و قبل هذا عند ما و عند محی و نه تحب قیمته مایین کونه مفرغاً الی کونه غیر مفرغ لان الاتفاق
قائم للشرایع علی ما یتیک من بعد ان شاء الله تعالی **قال** و لا کفاراً فی الجین عند الشافعی به تحب کونه نفسی من محبه فحب
الکفارۃ احتیاطاً و لکن ان الکفارۃ فیها معنی العقوبه و قد عرفت فان النفوس المطلقه فلا تنقضها و لهذا لم یحب کل البدل قالوا
الا ان یشاء ذلك لانه لو تکلم محظوراً فاذا تقرب الی الله تعالی کان افضل له و لیستغفر مما صنع و الجین الی الی قد استبان
بعض خلقه بمذله الجین التام فی جمیع هذه الاحکام لاطلاق ما روینا و کانه ولد فی حق أمویه الولد و انقضاء العده
و النفاس و غیر ذلك فکذا فی حق هذا الحکم و کان بهذا القدر تمیز عن العلقه و الدمه فكان نفساً والله اعلم

باب ما یحدثه الرجل فی الطريق

قال و من اخرج الی الطريق الاعظم کفیفا و میزاً یا او محو صفاً او بنی دکاناً فلو حل من
عروض الناس ان ینزعها لان کل واحد صاحب حق بالمرود بنفسه و بدوایه
زیرا چه کشته است آن را بسبب ضرب سابق که یافته شده است و در انوقت آن بچه بنده بود و بنا بر آن واجب میشود قیمت نه دیت و اما چه
قیمت آن در حالیکه زنده است بجهت آنست که ضارب کشته است آنرا و در حالیکه آن زنده است پس بمنوط و تهمیم حالت بسبب اعنی ضرب حاکم
هر دو را و گفته اند بعضی که این نزد تخمین رح است و نزد محمد بن حنبل میشود مقدار تفاوت میان قیمت آن در حالیکه مفرغ است و میان
قیمت آن در حالیکه غیر مفرغ است **ف** پس اگر باشد قیمت آن در حالیکه غیر مفرغ است هزار درهم مثلاً و قیمت آن در حالیکه مفرغ
است هشت صد درهم مثلاً واجب میشود بر ضارب دو صد و درم که تفاوت است میان هر دو قیمت **ح** زیرا چه عتق قطع میکند سیرت
را و قریب است که بیان آن خواهد آمد انشاء الله تعالی **مسئله ۹** کفار و واجب نمیشود بسبب جنایت بر چنین و زو شافعی رح و
میشود کفار و زیرا چه چنین ذات است از یک وجه **ف** و غالب در ذات جنایت است **ح** پس واجب میشود کفار و بجهت احتیاط
و دلیل علمای مایح این است که در کفار و معنی عقوبت است چه مشرعی شده است بجهت زجر و سزانش و آن معلوم گردیده است و ذات
کامل پس تجاوز نخواهد کرد از آن و چنین ذات کامل نیست چه اگر ذات کامل می بود واجب میشد تمام دیت و گفته اند علمای مایح
اگر زنده خواهد که کفار و در جایز است زیرا چه مرتکب شده است فعل ممنوع را پس افضل است مراد که کفار و در و استغفار کند
چیزی که کرده است و باید دانست که چنین یک ظاهر شده است بعضی خلقت آن مانند آن چنین است که خلقت آن تمام و درست شده است
در جمیع احکام بجهت آنکه حدیث پیغمبر صلعم که درین باب سابق مذکور شده است مطلق است و بجهت آنکه آن چنین که بعضی خلقت آن
درست نشده است بنظر او درست و حق ام ولد شدن و انقضای دیت و غیر آن پس چنین و در حق این حکم نیز مانند ولد خواهد بود و بجهت
هر گاه بعضی خلقت آن ظاهر گردید پس زیادت از خون و علقه پس خواهد بود مانند ذات و الله اعلم

باب در بیان چیز که اعدا می کنند آنرا کسی را دشمنی راه **مسئله ۱۰** اگر شخصی در شارع عام طهارتخانه ساخت یا میزبات بر آورد
یا در صحن بنا کرد **و** اعنی هیچ بنا کرد یا چوبی را اندوید یا بر آورد که بر آن عمارت کنند **ح** یا دوکان بنا کرد و پس میرسد به کسی که
بر هم زند و بر طریقی سازد و آنرا اگر چه مردم حقیر و ادنی باشد زیرا چه هر کس را در آن راه حق است که خود ستور آن مرور کند و در آن

فكان له حق النقص كما في الملك المشترك فان كل واحد حق النقص لو احدث غيره فيه شيئاً فلذا في الحق المشترك
قال ويسمى للذي علم ان يلقم به ما لم يضر بالمسلمين لان له حق الدور ولا يضر فيه فيلحق ما في معناه به اذا لم يضر
 متعنت فاذا اضر بالمسلمين كونه لذلك لقوله عليه السلام لا ضرر ولا ضرار في الاسلام **قال** وليس لا ضرر
 الدرب الذي ليس منافق ان يشدع كينفا ولا ميوا بالابا ذنوبهم لانها مملوكة لهم ولهذا وجبت الشفعة لهم على
 كل حال فلا يجوز التصرف اضر بغيره او لم يضر لا باذنه وفي الطريق الناقل له التصرف الا اذا اضر لانه يتعدى الوصول الي
 اذن الكل فحصل في حق كل واحد كانه هو المالك وحده حكماً كيده يتعمل عليه طريق الانتفاع ولا كذلك غير الناقل
 الوصول الى ارضائهم يمكن فبقي على الشراكة حقيقة وحكماً **قال** واذا اشرع في الطريق روشن او ميوا او نحو ذلك فسقط
 على انسان قطع فالدية على عاقلته لانه مسبب لتلفه متعدياً يشغله هو الطريق وهذا من اسباب
 الضمان وهو الاصل وكذلك اذا سقط شيء ما ذكرنا في اول الباب وكذا اذا تعثر بنقصه انسان او عطلت
 به دابة وان عثر بذلك رجل فوقع على آخر فمات او اصاب الضمان على الذي احدثه فيهما
 پس جائز خواهد بود بر طرف نمودن آن چنانچه در ملك مشترك اگر انجمنی احدث نماید آن چیزها را میسر در شریک را که بر طرف سار
 آنرا همچنین در چنانچه خواهد بود بر طرف نمودن آنرا که شریک است در حقوق و در همه صورتهای مذکوره جائز است و اگر
 که بنا کرده است آن چیزها را که نفع بگیرد از آن چیزها و قتیکه ضرر رسد به مسلمانان زیرا چه مرا و ارحم مر و دست و در انتفاع
 باین چیز حاضر کسی نیست پس انتفاع باین چیز با حق خواهد شد با انتفاع مروز زیرا چه مانع آن متعنت است **ف** اعنی خصامت
 می نماید بجهت چیز که ضرر نیست با و نه بغير حق **ص** و اما قتیکه مضرب باشد به مسلمانان پس انتفاع بان چیزها کرده است زیرا چه غیر مسلم
 فرموده است که ضرر و ضرار در اسلام نیست **ف** اعنی نباید که ضرر رسد مسلم مسلم ابتدا و نه جزاً چنانچه در قصاص مشروط
 کذا فی الکفایه **ص** مسأله ۲- جائز نیست کسی از اهل کوچه سر بسته که بنا کند طهارتخانه را یا نیز آب را خواهد مضرب باشد بآل کوچه یا مضرب
 نباشد مگر باذن آنما زیرا چه کوچه مذکور ملک آنهاست بنا بر آن واجب میشود شفعه برای آنها در هر حال **ف** اعنی خواهد بود
 کوچه باشند یا بالای کوچه **ص** پس ضرور است اذن آنها و در شارع عام جائز است تصرف در همه را مگر قتیکه مضرب باشد زیرا چه
 اذن جمیع در تصور آنهاست پس هر واحد مالک آن شمرده میشود تا از انتفاع سطل نگردد و کوچه سر بسته چنین نیست چه اذن جمیع
 اهل کوچه ممکن است پس باقی خواهد ماند حکم شرکت در حق آنها حقیقه و حکماً مسلمه سب- اگر بر او در شخصی در شارع عام نرد بان را
 یا نیز آب را **ف** یا طهارتخانه ساخت یا برج بنا کرد یا چوبی را از دیوار آورد یا دکان بنا کرد **ص** یا ماتم آن و انما ذکر
 و ملک کردن را پس واجب میشود دیت بر عاقله آن شخص زیرا چه آن موجب ملک وی شده است و تعدی نموده است **ف**
 بر آوردن نرد بان یا نیز آب **ص** و مشغول کردن بهوای را به بان چیزها و خصیصه سبب ملک کرده و واجب میشود
 بر آن ضمان و قتیکه تعدی کرده باشد **ف** چنانچه در کندن چاه در راه **ص** و همچنین است حکم قتیکه قیاد و ملک شد بانی
 یا سبب نقص آن چیز **ف** اعنی پاره از بنایا چه که شکسته افتاده باشد از آن چیزها **ص** مسأله ۳- اگر نرد بان یا نیز آب یا نیز
 و افتاد بر شخصی دیگر و مرده و زنده پس واجب میشود ضمان بر او بر آنکس که نماند و دست آنچیز را **ف** و اگر نرد بان یا نیز آب

لأنه یعتبر كالدافع آیاه علیه وان سقط المیزاب نظیر فان اصاب ما كان منه فی الحائط وجعلوه فقتله فانه ضامن
 علیه لأنه غیر متعدّ فیہ لما انه وضعه فی ملكه وان اصابه ما كان خارجاً من الحائط فالضمان
 علی الذی وضعه لكونه متعدّ یا فیہ ولا ضرر دة لأنه یمكنه ان یزكّبه فی الحائط ولا كفارة
 علیه ولا یحرم عن الميراث لأنه لیس بقاتل حقيقة ولو اصابه الطرفان جميعاً وعلم ذلك
 وجب النصف وهدد النصف كما اذا جرحه سبعم والنسب ولو لم یعلم اى طرف اصابه
 یضمن النصف اعتباراً للاحوال ولو اشرع جناحاً الى الطريق ثم باع الدار فاصاب الجناح رجلاً
 فقتله او وضع خشبة فی الطريق ثم باع الخشبة وجری الیه منها فترکها المشترى حق
 عطب بها انسان فالضمان علی البائع لان فعله وهو الوضع لم ینفسخ بزوال ملكه وهو الموجب
 زیراچه بنا گفته این چیز جانبر له صدمه زننده است پس گویا آن صدمه زدن و فروش گفته را و آن افتاد بر دیگر مرد و صدمه
 اگر افتاد میزب بر انسانی ملاحظه کنند که کدام جانب آن رسیده است بان انسان پس اگر رسیده باشد به جانب آن که متصل بود بدیوار
 و گشت آن را واجب میشود ضمان بر زننده میزب زیراچه آن تعدی نگردد است درین چه نموده بود آن را در ملک خود و اگر رسیده باشد
 جانب دیگر که متصل بدیوار نبود واجب میشود ضمان بر زننده آن میزب زیراچه آن تعدی کرده است درین ف چه مشغول ساخته
 است هوای راه را بان میزب بی غیر ضرورت چه ممکن بود و در آنکه ف دیوار مشغول میکرد و متصل و مرکب میکرد
 میزب را در دیوار ف باینطور که بیرون نیاید از دیوار چیزی از میزب بیاید و انست که در نیت و واجب میشود و گفتا
 و نه محروم میشود زننده میزب از میراث زیراچه آن قاتل مباشر نیست ف بلکه قتل بسبب کرده است و اگر رسیده باشد
 بر دیوار جانب میزب و معلوم شود که هر دو جانب رسیده است واجب میشود بر آن نصف دیت و نصف را لگان میرود چنانچه اگر چیزی
 کند شخصی را کسی و نیز بر دیوار را پس واجب می شود بر زننده نصف دیت همچنین در بیخیز واجب میشود نصف دیت و اگر
 معلوم نشود که کدام جانب آن میزب رسیده است واجب میشود نصف دیت بجهت آنکه مراد و حال است و در یک حال واجب
 میشود تمام دیت و در یک حال واجب میشود پنج چیز پس واجب خواهد شد نصف ضمان بنظر هر دو حال مسلمه ۴ - اگر بنا کرد
 که در شارع عام جناح را و آن بنا نیست ف که بر سر چه بنا میگردد از دیوار برآمده باشد بنامیکند و بعد از آن فروخت
 آن خانه را و بعد از آن رسید آن جناح به شخص و هلاک کرد آن را یا نهاد چوب را در آتشی شارع عام و بعد از آن فروخت آن را
 و تسلیم نمود آن را به مشتری و بری ساخت مشتری بآن را از چیزی که روی دهد از آن چوب و گذشت مشتری آن چوب را در آن
 موضع بنا اینکه هلاک شد بسبب آن انسانی پس واجب میشود ضمان و هر دو صورت بر بانی ف و بی چیز واجب میشود بر مشتری
 و زیراچه فعل بانی که بنامی جناح و نهادن چوب است زائل نموده است بسبب زائل شدن ملک آن و فعل مذکور موجب ضمان
 است پس واجب خواهد شد ضمان بر بانی ف و مشتری چیزی اصدات نگردد و در راه که بر آن چیزی واجب گردد

ولو وضع فی الطريق جمل فاحرق شیئا یضمنه لانه متعذر فیه ولو حوکنه الرجح الی موضع آخر ثم افاق شیئا یضمنه
 لنفسه الرجح فغله وقیل اذا کان الیوم رجحاً یضمنه لانه فعله مع عمله بعاقبه وقد قضی الیهما جعل کما شئت وواستاجر
 رب الدار الجملة لاجراج الخراج او الظله فوقع فقتل النساء فاقبل ان یفرحوا من العمل فالتفان علیهم لان
 التلک بفعلهم و ما لم یفرحوا لم یکن العمل مسلماً الی رب الدار و هذا لانه انقلب فعلهم فقتل حتی وجبت علیهم الکفارة
 والقتل غلوا داخل فی عقده فلم ینتقل فعلهم الیه فاقصر علیهم وان سقط بعد فراغهم فالتفان علی رب الدار
 استحقاقاً لانه صم لا استیجار حتی استحقوا الاجر و وقع فعلهم عمارة واصدره حافاً فانتقل فعلهم الیه فکانه
 فعل بنفسه فلهذا یضمنه وکذا اذا صبت الماء فی الطريق فغطب به انسان او دابة وکذا اذا رش الماء او قوضاً لانه
 متعذر فیه بالحاق الضرر بالمادة بخلاف ما اذا فعل ذلك فی سكة غیر نافذة و هو من أهلها او قعد او وضع مناعة
 لان لكل واحد ان یفعل ذلك فیها لکونه من ضرورات السکنی كما فی الدار المشتركة قالوا هذا اذا رش
 ماء کثیراً بحيث یزلیق عادة اما اذا رش ماءً قليلاً كما هو المعتاد والظاهر انه لا یزلیق به عادة

مسئله ۳۰ اگر شخصی نهادن آجر را در راه و سوخت بسبب آن چیزی واجب میشود همان آن برنده آجر چه آن تعدی کرده است و اگر بر آن
 را با و از آن موضع بموضع دیگر و بعد از آن سوخت بسبب آن آجر چیزی پس واجب میشود بر بنده آجر بیخ چیز را چه بسبب بدون با و آجر را زایل
 شد فعل شخصی و بعضی گفته اند که اگر نهاده باشد آجر را در راه و در راه و در راه واجب میشود بر آن همان چه آن نهاده است آجر را با وجود یکدیگر نیست
 بلکه بقدر آمدن پس بدون با و بموضع دیگر مانند این است که یکس نهاده است آجر را در آن موضع مسئله ۳۱ - اگر کسی صاحب خانه فروزان یا
 بجهت آرتن جناح یا سیایان افتاد آن جناح یا سیایان شخص و هلاک کرد آن رئیس از نیکی فایز شوند فروزان از ساقص آن پس ضامن او میشود
 فروزان چه آن شخص هلاک شد بجهت بسبب آن نهاده و او ای که آنها فایز از آن عمل نشده اند تسلیم آن عمل بجهت خانه نشده است زیرا که تبدیل
 گردیده فعل آنها قتل حتی که واجب میشود بر آنها کفاره و متاجر بجهت قتل آجر نگرفته بود بلکه آجر گرفته بود بجهت بنا عمارت و اصلاح آن پس عمل
 مذکور در فعل عقد نخواهد شد بلکه فسوب خواهد شد بسوی فروزان فقط پس هلاک نیز فسوب خواهد شد بسوی آنها چه هلاک اثر فعل آنهاست و اگر آن
 باشد جناح یا سیایان مذکور بعد از فراغت فروزان از آن عمل پس همان آجر میشود بجهت خانه از روی آتسان زیرا که در تمام حجج عقد اجماع
 تنی که منتهی اجرت شدند فروزان و عمل آنها تبدیل قتل نکشت بلکه بنای عمارت و اصلاح آن مقرر نیست نقل خواهد شد فعل آنها بسوی متاجر و خواهد بود مانند آنکه
 عمل مذکور را گویا خود متاجر بنود پس واجب خواهد شد ضمان بر آن مسئله ۳۲ - اگر شخصی ریخت آب را یا پاشید آب را یا وضو کرد
 بر شارع عام و هلاک شد بسبب آن انسانی یا تنوری واجب میشود دیت انسان بر عاقله آن شخص و واجب میشود ضمان
 ستور و مال وی زیرا که آن تعدی کرده است و لاحق شده است ضرر بسبب آن بر بندگان آن راه بخلاف وقتیکه کرده باشد
 این کار را در کوچه سر بسته و باشد گفته این کار را یکی از اهل کوچه و هلاک شود انسانی یا تنوری بسبب آن یا خود پاشیده آن
 کوچه یا بنده متاع را و پاشیده بسبب آن انسانی و هلاک کرده چه در عیورت یا ضمان واجب نمیشود زیرا که پاشیده او را که بکند
 این کار را در آن کوچه بجهت آنکه این همه کار را از توابع سکنی است چنانچه در خانه مشترک و گفته اند فقها این همه که مذکور شد قسماً که
 پاشیده باشد آب یا بر بطور که می افروزان انسان عادت و اما اگر پاشیده باشد آب بر طایفه سکنی است که پاشیده آن نمی افروزد

لا یضمن ولو تعدد المروء فی موضع صب الماء فسقط لا یضمن الواش لانه صاحب علة وقيل هذا اذا رث بعض الطريق لانه یجد موضعاً للمرور ولا اثر للماء فیہ فاذا تعدد المروء علی موضع صب الماء مع علمه بذلك لم یکن علی الواش شیء وان دثرت جیم الطريق یضمن لانه مضطر فی المروء وکذا المحکم فی الخشبۃ الموضوعۃ فی الطريق فی اخذہا جیعۃ او بعضہ ولو دثرت فناء حاویۃ باذن صاحبہ فغنائت ما عطف علی الامر استحقاقاً واذا استأجر اجیراً للینه له فی فناء حاویۃ فمقتل بہ انسان بعد فراغه من العمل فمات یجب الضمان علی الامر استحقاقاً ولو کان امرء بالبناء فی وسط الطريق فالضمان علی الباعی بفساد الامر **قال وممن**

حفرید فی طریق المسلین او وضع حجر افتلف بذلك انسان فدیته علی عائلته وان تلفت بهیمۃ فضا شہائی مالہ لانه متعده فیہ فیضمن ما یتولد منه غیوان العاقلۃ تقمّل النفس دون المال فکان ضمان البهیمۃ فی مالہ والقاء التراب واتخاذ الطین فی الطريق بمنزلة القاء الحجر والخشبۃ لما ذکرنا بخلاف ما اذا کنس الطريق فعطب بموضع کنسہ انسان

پس ضمان واجب نمی شود **مسئله ۱۰** - اگر بقصد مرور کرد کسی در موضعی که پاشیده است آب را و افتاد آن کس و هلاک شد واجب میشود بیع چیز بر پاشنده آب زیرا چه وی از فعل خود افتاده است و بعضی گفته اند که این و قیست که پاشیده با آب را در بعضی راه چه در مضورت موضعی که در آن اثر آب نیست موجود است پس هر گاه بقصد مرور کرد و در موضعی که آب پاشیده شده است در آن با وجودیکه میدانست بآن واجب نخواهد شد بر پاشنده آب بیع چیز و اگر پاشیده باشد آب را در جمیع راه واجب خواهد شد بر آن ضمان زیرا چه روزنه راه مضطر است در رفتن و همین تفصیل است در چه بیکه نهاده باشد کس آن را در راه که فدا گرفته باشد آن چوب تمام راه یا بعضی آن را **مسئله ۱۱** - اگر کسی پاشید آب را بر صاحب دکان در فنامی آن **ف** اعنی در وضعی که پیش دکان است **ص** و کسی افتاد بآن و هلاک شد پس واجب میشود ضمان آن بر امر کننده از روی استحسان و همچنین اگر اجاره گرفت مزدور را تا بنا کند برای وی در فنامی دکان وی و بعد از فراغ عمل آن پانید شد کسی به بنا مذکور و مرد انگس واجب میشود ضمان بر آمر از روی استحسان **ف** بجهت آنکه اگر صاحب دکان صحیح است بسبب آنکه حق وی در فنامی دکان زیاد است پس منسوب خواهد شد فعل مانور بسوی آمر و هر دو صورت اعنی صورت پاشیدن آب و صورت بنا **ص** بخلاف آنکه اگر امر کند شخصی که را که بنا کند در وسط شایع عام پس ضمان چوب میشود بر آموزیرا چه امر آن صحیح نیست **ف** چه حق آن در شایع عام زیاد نیست **ص** **مسئله ۱۲** - اگر کند کسی چاه را در شایع عام یا نهد سنگ را و هلاک شد بسبب آن انسانی پس واجب میشود دیت آن بر عاقله انگس و اگر هلاک شده باشد بسبب آن تنوی واجب میشود ضمان آن در مال وی زیرا چه آن تعدی کرده است پس واجب خواهد بود بر آن ضمان خیر که روی و او ازان ولیکن عاقله تحمل نمیشود مگر بنیاتی را که واقع می شود و در ذات نه در مال پس واجب خواهد بود بوجوهان ستور در مال وی **مسئله ۱۳** - انداختن خاک و گرفتن گل از شایع عام **ف** باینطور که گوگرد **ص** مانند آتش خنجر سنگ و چوب است بدلیل که مذکور شد در مسکه سابق بخلاف و قیست که جاروب نماید در راه و هلاک شود انسانی در موضعی که جاروب کرده است

حیث له یضمنی لانه یسبب متعده فانه ما احدث شیئا فیه انما قصد دفع الاذى عن الطريق حتى لو جمع
 الكناسة فی الطريق وتعلل به انسان کان ضامنا لتعدیه بشغله ولو وضع حجرا ففقا غیره عن موضعه فطرب به
 انسان فالضمان علی الذی تحاله لان حکم فعله قد نلتزمه لفرغ ما شغله وانما اشتغل بالفعل الثانی موضع آخر
 فی الجامع الصغیر فی البالوعة یحفرها الرجل فی الطريق فان امر السلطان بذلك او اجبره علیه لم یضمن لانه غیر متعده
 حیث فعل ما فعل بامر من له الولاية فی حقوق العامة وان کان بغير امره فهو متعده اما بالتصرف فی حق غیره او
 بالاضتیات علی رای الامام او بمباح مقید بشرط السلاوة وکن الاحواب علی هذا التفصیل فی جمیع ما فعل
 فی طریق العامة فاذا کونه غیره لا یحکم لان المعنی لا یختلف وکن ان حفر فی مملکه لم یضمن لانه غیر متعده وکن اذا حفر فی
 فناء دارة کان له ذلك لمصلحة دارة والفناء فی تصرفه وقیل هذا اذا کان الفناء مملو کاله او کان له حق
 الحفر فیه لانه غیر متعده اما اذا کان لجماعة المسلمين او مشترکا بان کانت فی سکتة غیر نافذة فانه
 یضمنه لانه مسبب متعده وهذا اصحیح ولو حفر فی الطريق ومات الواقع فیه جوعا او غما
 چه در قصورت ضمان واجب میشود بر جابوب کتبه زیر اچه آن تعدی نکرده است چه آن اصدات چیزی در راه نکرده است بلکه راه را
 پاک کرده است از خس و خاشاک پس اگر جمع کرد و در راه کناسه راف اعنی خیر را که از جابوب برآمده است صی و پابند
 شد بسبب آن انسانی و مرد واجب میشود بر آن ضمان چه آن تعدی کرده است مسئله ۱۴ - اگر نداد کسی در راه عامه سنگی را که
 کرد و آن شخص دیگر از آن موضع و نمود در موضع دیگر و پاک شد بسبب آن سنگ انسانی پس واجب میشود ضمان بر آن شخص که کتبه
 کرده است آن سنگ را زیر اچه حکم فعل نموده اول زائل شده است بجهت آنکه فارغ شد چیزیکه مشغول ساخته بود و آنرا مشغول
 شد موضع دیگر بسبب فعل دوم پس ضمان واجب خواهد شد بر دوم مسئله ۱۵ - در جامع صغیر مذکور است که اگر کند کسی بامر سلطان
 و شرع عام بربالونه راف اعنی چاه سه تنگ که در آن آب باران آب خانه و آب مبزر رسد و نهد صی یا بجزیر سلطان
 برکنان آن واجب میشود بکننده چاه مذکور ضمان زیر اچه آن تعدی نکرده است و برکنان چاه مذکور بکننده است آنرا بامر سلطان ویرا ولایت است و در حقوق عامه
 و اگر کند باشد بدون امر سلطان واجب میشود بر آن ضمان چه آن تعدی کرده است بسبب آنکه تصرف نموده است و حقوق
 عامه یا بسبب آنکه سبقت نموده است بر رای امام و تصرف در راه مباح است بشرط سلامت ف اعنی بشرط آنکه ضرر کسی نرسد
 صی و باید دانست که همین تفصیل است حکم در جمیع چیزیکه کند کسی در راه عامه زیر اچه مختلف میشود معنی مذکور که موجب این حکم
 است مسئله ۱۶ - اگر کند کسی چاه را در ملک خود و افتاد شخصی در آن و مرد بسبب آن واجب میشود ضمان بکننده چاه
 چه آن تعدی نکرده است و همچنین اگر کند چاه را در فضای نماز خود و افتاد شخصی در آن و مرد بسبب آن واجب میشود ضمان
 بکننده چاه بجهت آنکه جائز است او را که بکند چاه را بجهت اصلاح خانه خود و فضای خانه در تصرف او است و بعضی گفته اند
 که این وقتی است که فضای خانه مملوک وی باشد یا مملوک وی نباشد ولیکن حق کند باشد و او را در آن زیر اچه فعل مذکور از او تعدی نیست
 و الله فیکنه باشد فبا بجهت عامه مسلمانان یا باشد فضای مشترک یا بظهور که باشد و که چه در پیش نیست و واجب میشود بکننده چاه همان آن را که
 قتل بسبب کرده است تعدی نموده است و برکنان چاه و همین محرم است مسئله ۱۷ - اگر کند چاه را در شارع عام و افتاد شخصی در آن و مرد بسبب آن واجب میشود ضمان

لا ضمان علی المحاق و عندانی حنیفه را لانه مات طبعی فی نفسه و الضمان انما یجب اذا مات
 من الوقوع و قال ابو یوسف انه ان مات جوعاً فکذلک وان مات غماً فالحاقاً فوضامن له لانه لا سبب
 سوى الوقوع اما الجوع لا یختص بالبیوت و قال محمد بن هرون هو ضامن فی الوجوه كلها لانه انما حد
 بسبب الوقوع اذ لو لا لکات الطعام قریباً منه قال وان استنجا جوعاً فخر و هاله فی غیر فناءه فذلک
 علی المستاجر و لا شیء علی الأجواء ان لم یعلموا انها فی غیر فناءه لان الاجارة صحت ظاهره اذ لم یعلموا
 فنقل فعلهم الیه لانهم كانوا مغرورین فصادکما اذا امر بخروج هذه الشاة فذبحها ثم ظهر ان الشاة
 لغیرها الا ان هناك یضمن المأمور و یجمع علی الامر ان الذابح مباشر و الامر مسیئ و الذابح
 للمباشرة فیضمن و یجمع للغرور و هنا یجب الضمان علی المستاجر ابتداءً لان
 کل واحد منهما مسبب و الا جدر غیر متعد و المستاجر متعد فتخرج جانبیه وان علموا
 ذلک فالضمان علی الأجواء لانه لم یعلم امره بما لیس بمملوک له و لا غرور فی الفعل مضافاً الیه
 پس واجب میشود ضمان برکننده چاه نزدانی غیر صرح زیرا چه آن مرده است از گرسنگی و غم نه بسبب کندن بخت آنکه موت آن ضروب
 میشود بسوی کندن گرو قتی که مرده باشد بسبب افتادن در آن چاه و اما وقتی که عارض شده باشد ویراسب دیگر که موجب
 هلاک باشد و در آن دخل نباشد کتده چاه را چون گرسنگی مثلاً که میخواهند است از طبیعت وی و چون غم که اثر نموده است و در آن
 پس ضروب میشود موت آن بسوی همین سبب نه بسوی کندن چاه و گفته است ابو یوسف رح که اگر مرده باشد بسبب گرسنگی
 واجب میشود بی چیز برکننده چاه و اگر مرده باشد بسبب غم واجب میشود بر آن ضمان زیرا چه نیست سبب غم سوا می افتادن
 آن در آن چاه و اما اگر گرسنگی پس آن مخصوص بچاه نیست و گفته است محمد رح که واجب میشود بر آن ضمان در هر دو صورت مذکوره
 زیرا چه آن عارض نشده است او را اگر بسبب افتادن در آن چاه چه اگر بی افتاد میرسد او را طعام سگله را - اگر شغف بر
 کرد و در آن را تا که بکشد چاه را و غیر فنامی او اعنی در فنامی غیر و آنها کنند چاه را و افتاد کس در آن چاه و مرده بسبب
 آن پس واجب میشود ضمان برستاجر نه بر مزدوران و قتی که آنها نمیدانستند که این فنامی او نیست زیرا چه اجاره در صورت
 عدم علم صحیح است باعتبار ظاهر پس ضروب خواهد شد فعل آنها بسوی مستاجر چه آنها فریب خورده اند و خواهد شد مانند آنکه اگر مرده
 کس شخصی را که ذبح کند این گوشت را و ذبح کرد آن شخص آن گوشت را و بعد از آن ظاهر شد که گوشت را و نیست مملوک
 غیر است پس واجب میشود ضمان بر امرکننده و لیکن در صورت گوشت را و بعد از آن ظاهر شد که گوشت را و نیست مملوک
 میکند اگر از امر زیرا چه فرج کننده مباشر آن محل است و امر سبب است یعنی سبب هلاک را کرده است و ضرر او این است که واجب میشود ضمان بر مباشر پس واجب
 خواهد شد ضمان بر مأمور و بعد از آن رجوع خواهد کرد بخت آنکه فریب خورده است و در صورت کندن چاه واجب میشود ضمان
 بر مستاجر ابتداءً زیرا چه هر واحد سبب است و مزدوران تعدی نکرده اند و مستاجر تعدی کرده است پس ضرر او است که واجب شود
 ضمان بر تعدی کننده و اگر مزدوران دانسته کتده باشد چاه را در آن فنامی واجب میشود ضمان بر آنها زیرا چه مستاجر
 مستقیم نیست بخت آنکه فنامی مملوک وی نیست و آنها فریب خورده اند پس باقی خواهد ماند فعل آنها بسوی بسوی آنها

وان قال لهم هذا فانی ولس لی فیه حتی الحفر فخر وافات فیه انسان فالتعمان علی الاجزاء قیاسا لانهم
 عملوا بفساد الامر فمما قورهم وفي الاستحسان الضمان علی المستباح لان کونه فناء له بمنزلة کونه مملوکه لان فناء
 یدیه فی التصرف فیه من انقاء الطین والحطب ودبط الدابة والکوب وبناء الدکان فکان الامر بالحفر فی ملکة
 ظاهر بالنظر لی ما ذکرنا فلیک ذلك لنقل الفعل الیه **قال** ومن جعل قنطرة لا یغیر اذن الامام فتعبد رجل الموت
 علیها فغطب فله ضمان علی الذی جعل قنطرة وکذلک ان وضع خشبة فی الطريق فتعبد رجل الموت وعلیها
 لان الاول تعد هو تسیبک والثانی تعد هو مباشرة فکانت الاضافة الی المباشرة وکان تحلل فعل
 فاعل مختار یقطع النسبة کما فی الحاقهم **الکلیة قال** ومن جعل شیئا فی الطريق فسقط علی انسان فغطبه
 انسان فهو ضامن وکذا اذا سقط فتعبد به انسان وان کان رداء قد لبسه فنقط مغط به
 انسان لم یضمن وهذا اللفظ یشتمل الوجهین والفرق انی حامل الشئ قاصد حفظه فلا یرجح فی التقیید بصف
 السیادة والا بدس لا یقصد حفظ ما یلبسه فیرجح بالتقیید بما ذکرناه فجللناه مباحا مطلقا
 واکرکته بانه متاجر موزوران را که این فانی من است و لیکن میت مراحت کندن دران و محمد انما کند نه چاه را و ران و افتاد
 دران انسانی و مرد پس واجب میشود ضمان بر مرد و ران از روی قیاس بر راجه آنرا معلوم نمود و بوقد که امر وی صحیح نیست پس
 قریب نداده است آنرا متاجر و از روی استحسان واجب می شود ضمان بر متاجر زیرا چه بودن فنا برای وی بابت آن است
 که باشد مملوک وی چه جائز است ویرا که تصرف کند دران چون انداختن گل و چوب و بتن و تنور و بنای دکان پس گویا امر آن بکنان
 چاه و ران فنا گویا امر است بکنان چاه و در مملوک خود و در ظاهر و انقدر کفایت میکند برای اینکه منسوب شود و فعل امور یعنی نزد
 بسوی امر مسئله ۱۹- اگر بنا کرد کسی پل بزرگ را یا بنا و چوب را در راه عامه بغیر اذن امام و شخصی بقصد گذر کردن بران پل یا چوبی ببلک
 شد بسبب آن پس واجب میشود ضمان بر بنا کننده پل و نهاده چوب بجهت آنکه آن سبب است و تعویبی کرده است و اینجا و سبب
 و آن شخص که ببلک شد مباشر است و تعویبی کرده است و در فعل خود پس نسبت ببلک بسوی مباشر خواهد شد و بجهت آنکه فعل فاعل مختار
 برگاه بیان آید قطع میکند نسبت هلاک را بسوی اول چنانچه اگر کسی کند چاه را در راه و صدمه زد شخصی انسانی را و افتاد آن
 انسان بسبب صدمه زدن وی و ران چاه و مرد پس واجب میشود ضمان بر صدمه زنده چه صدمه زدن که فعل فاعل مختار است
 قطع کردن نسبت ببلک ویرا بسوی اول امری کننده چاه همچنین در بنای مسئله ۲۰- اگر شخصی می برد چیزی را در راه عامه و افتاد
 آن چیز بر انسانی و ببلک شد آن انسان بسبب آن یا افتاد آن چیز و در راه و یا بنده انسانی بآن و افتاد و
 ببلک شد بسبب آن پس واجب میشود ضمان بر حال آن چیز و اگر شخصی چادر پوشیده میرفت و افتاد آن چادر بر انسانی
 و ببلک شد آن انسان بسبب آن یا افتاد در راه و یا بنده انسانی و ببلک شد بسبب آن واجب نمی شود
 ضمان بر آن شخص و فرق میان این دو مسئله این است که مقصود و حال محافظت آن چیز است پس اگر مقید نمود و نشود
 اباحت آن فعل بشرط سلامت صحیح لازم نمی آید و مقصود پوشیده چادر محافظت آن نیست بلکه استعمال آنست
 پس اگر مقید شود و اباحت استعمال آن بشرط سلامت خرج لازم می آید پس استعمال آن مباح خواهد بود و ملاحظه

و عن محمد بن ابيه انه اذا لبس ما لا يليس فهو كالحامل لان الحاجة لا تدعو الى لبسه **قال** واذا كان المسجد للعشيرة فعلق رجل منهم فيه قنديل او جعل فيه بواقي او خنقا فغضب به رجل لم يضمن وان كان الذي فعل ذلك من غير العشيرة ضمن قالوا هذا هذا في حنيفة رة وقال لا يضمن الوجهين لان هذا من القربى كل احد ما خذون في اقامتها فلا يثقل بطمئ السلامة كما اذا فعله باذن واحد من اهل المسجد ولا في حنيفة رة وهو الفرق ان التذبير فيما يتعلق بالمسجد دون غيرهم كصلاة امام واختيار المتولى وقهر بابه واغلقه وقفلوا واجامعة اذا سبقه بها غير هذه فكان فعلهم مباحا مطلقا غير قيد بشرط السلامة وفعل غيرهم تعديا او مباحا مفيدا بشرط السلامة وقصد القربة لا ينافي القرامة الا خطأ الطريق كما اذا انفرد بالشهادة على الزنا والطريق فيما نحن فيه الاستيذان من اهله **قال** وان جلس فيه رجل منهم فغضب به رجل لم يضمن ان كان الصلوة وان كان في غير الصلوة ضمن وهذا عند ابى حنيفة رة وقال لا يضمن فكل حال ولو كان جالسا للظلمة والقرات او للتعليم والصلوة او لادخال فيه في اثناء الصلوة او ظلم في غير الصلوة او مرفيه ما لا توقع فيه تعديت فهو على هذا الاختلاف واما المعتكف فقد قيل على هذا الاختلاف وقيل لا يضمن بالاتفاق لان المسجد اقامنى للصلوة والاداء لا يمكنه الاداء الصلوة بالاجازة الا بانظارها ومروى ان محمد بن كرم قال ان نيتك ان لا يلبس ان اذا ان لبس كذا لم يوشك مردوان انزاد وعرف دعوات والربا شاذر بنس ان جيزا كذا كذا في جيزا در عرف دعوات مانند مرد و جوال زرد و غير موضع حرب پس لباس ملته مال است اعني واجب ميشود بران ضمان را چه حاجت به حال اين چيز است مسئله ۳۱ - اگر در سجدي كه براي گزي مخصوص است او نيت كسي از آنها قنديل را يا نيشن نو و بوير يا را انداخته سنگريزه مار اودان و بلاك شد بسبب آن شخص واجب نمي شود بران ضمان و اگر كرده باشد اين كار بار كسي كه از ان كرده نيت واجب ميشود بران ضمان و گفته اند فها كه اين نزد ابى حنيفة رة است و گفته اند صاحبين رح كه واجب نمي شود ضمان در هر دو صورت زيرا چه اين عبادت است و هر كس باذن است بعبادت پس بقيد بشرط سلامت نخواهد بود و چنانچه اگر كرده باذن كمي از ان گروه مخصوص و دليل ابى حنيفة رة اين است كه اهتمام و تدبير مسجد نكود چون بر پا كردن امام مسجد و متولى آن و بستن و كشادن دروازه آن متعلق است باهل آن مسجد بغير آنما پس خواهد بود فعل اهل مسجد مباح مطلقا و بقيد بشرط سلامت نخواهد بود فعل غير آنها تعدي است با مباح است بقيد بشرط سلامت و بعد بعبادت مخفى ضمان نيت و قيقا كه كند و طريق عبادت چنانچه اگر شخصى اول تنها گويي بديز نافع چه شهادت در حقوق بعبادت است و معند چون شرط شهادت زنا كه چهار نفر اند يا فتنه نشد خواهد بود اين شهادت قذف و واجب خواهد شد بران حد قذف ص و بايد دانست كه طريق عبادت و اينجا اين بود كه يك و اين كارها را باذن اهل مسجد مسئله ۳۲ - اگر نشت در مسجد شخصى از اهل آن مسجد و بلاك شد بسبب آن انسانى واجب نمي شود بران شخص ضمان و قيقا كه نشت باشد در نماز و اگر نشت باشد بجهت قرأت قرآن يا بجهت درس و تعليم يا بجهت اظهار نماز يا خبيد و ان مسجد و انماي نماز يا در انماي امر و ديگر سواي مانويا كند كرو در ان مسجد شخصى نشت در ان مسجد بجهت گفتن سخن پس واجب ميشود ضمان نزد ابى حنيفة رة و نزد صاحبين رح واجب نمي شود و اگر نشت باشد در مسجد بجهت اعتكاف پس بعضي گفته اند كه در غير اختلاف است و بجهت گفته اند كه واجب نمي شود ضمان بر معتكف نزد همه و دليل صاحبين رح كمي اين است كه بنامى مسجد براي نماز و ذكر خداست تعالى است و بكن نيت اداس نماز بجماعت بگر اينكه انتظار نماز كنند

فكان الجلوس فيه مباحاً لأنه من ضرورات الصلوة أو لأن المنتظر للصلاة في الصلوة حكماً بالحدیث فلا یضمن
كما اذا كان في الصلوة وله ان السجدة في الصلوة وهذا الاشياء ملحقة بها فلا بد من اظهار التفاوت فجعلنا الجلوس
للأصل مباحاً مطلقاً والجلوس لما يلحق به مباحاً مقيداً بشرط السلامة ولا يجوز ان يكون القفل مباحاً او مندوباً اليه
وهو مقيد بشرط السلامة كالوصی الى الكافر او الى الصيد والمشي في الطريق والمشي في المسجد اذا دخل في غير اليوم فيه
اذا انقلب على غير وجهه ان جلس رجل من غير العشرة لا فيه في الصلوة فتعقل به انسان ينبغي ان لا یضمن لان السجدة في
للصلوة واهل الصلوة بالجماعة ان كان مفوضاً الى اهل المسجد فليكن واحد من المسلمين ان یصل فيه وحده **فصل**

في الحائض المائل قال واذا مال الحائض الى طريق المسلمين فطوبى صاحبته بنقضه واشهد عليه فانقضه في مدة
يقدر على نقضه حتى سقط فضمن ما تلف به من نفس او مال والقياس ان لا یضمن لصاحبه مباشرة ولا مباشرة بشرط
هو متعذر فيه لان اصل البناء كان في ملكه والميلان وشغل الهواء ليس من فعله فصار كما قبل الاشارة وجه الاستحسان
ان الحائض لما مال الى الطريق فقد اشتغل هواء طريق المسلمين بملكه ورفع في يده فاذا تقدم اليه وطالب بغيره يجب عليه

ان يستن من سجدة فریات نازت پس مباح خواهد شد مطلقاً مقید نخواهد شد بشرط سلامت بودوم آنکه متظر برای نماز گوید و نماز است بی غیر صلح
فرمود است که انظار نکنند و نماز در نماز است ما و ایسکه انظار نماز میکند پس واجب نخواهد شد بران ضمان چنانچه واجب نمی شود و وقتیکه
باشد در نماز و دلیل ابی حنیفه ج این است که بنامی مسجد بجبت نماز است و این چیزها ملحق است بنماز و ضرورت است که تفاوتی باشد
میان اصل و فرع و لهذا حکم نمودم که نشستن در نماز که اصل است مباح است مطلقاً بدون قید سلامت و نشستن در غیر نماز که فرع
است مقید است بشرط سلامت و تعجب نیست درین که فعل مباح یا مندوب مقید باشد بشرط سلامت چنانچه انداختن تیر بر جری
و بر صید و قتیکه رسد بر مسلمانی و رفتن در راه و در مسجد قتیکه پا مال کند شخصی را و محقق در مسجد و قتیکه بقیه بر انسانی واجب
میشود ضمان چه این همه افعال مقید است بشرط سلامت با وجودیکه بعضی از ان افعال مندوب است و بعضی مباح مسلمیه ۲
اگر نشست در مسجد شخصی از غیر اهل آن مسجد در نماز و یا بنده سبب آن شخص و هلاک شد بسبب آن پس نرا داور است که واجب نشود
ضمان نزد همه چه بنامی مسجد بجبت نماز است و امر نماز بجاعت اگر چه مفوض است باهل مسجد ولیکن هر کس را بجا زست که نماز کند

و ان تخطوا الله اعلم

فصل در بیان دیوار مائل اعنی خمیده مسلمیه ۱- اگر خم شد دیوار کسی و راه مسلمانان و طلب کرد کسی از
صاحب دیوار که بشکند آن را و گواه گرفت بر طلب خود و صاحب دیوار بدو نگوید آن را در دیکه بنده نیست که کم
کند آن را و افتاد آن دیوار و هلاک شد بسبب آن شخصی یا ضائع شد مال کسی واجب میشود بر صاحب دیوار ضمان چیزی که تلف
شده است بلیت دیوار از روی احتیاط و از روی قیاس واجب میشود بران ضمان ف وین قول شافعی رح است صاحب دیوار چه
در نصرت باشد یا نه و اگر چه سبب هلاک است آن را بعدی کرده است زیرا چه بجا دیوار و ملک وی بود و خسر شدن دیوار و شغل هوا از فعل
صاحب دیوار نیست پس اید بود مانند نیکه بقیه ان دیوار پیش از گواه گرفتن و در ضمان کی این است که هرگاه خم شد دیوار بجا نباشد و مشغول گردید و دیوار
مسلمانان بدیواریکه ملوک وی است پس هرگاه تقدم نمود کسی و طلب کرد که فایح کند آن دیوار را واجب شد بران که خارج کند

و ان تخطوا الله اعلم

فاذا امتنع صائر متعدياً بمنزلة ما لو وقع ثوب انسان في حجره يصير متعدياً بالامتناع عن التسليم اذا طولب به
 كن هذا بخلاف ما قبل الاشهاد لانه بمنزلة هلاك الثوب قبل الطلب ولا نالو له نوجب عليه الضمان فمتنع
 عن التفريق فينقطع المارة هذا على انفسهم فيتضرون به و دفع الضرر العام من الواجب وله تعلق بالحائض فمتنعين
 لدفع هذا الضرر وكم من ضرر خاص يتحمل لدفع العام منه ثم فمتكلف به من النفوس تحمل لدية وتحمّلها العاقلة لانه في
 كونه جناباً دون الخطاء فيستحق فيه التعفيف بالطريق الاول كيلا يؤدي الى استيصاله ولا يحاف به
 و متكلف به من الاموال كالدواب والعروض يجب ضمانها في ماله لان العواقل لا تعقل المال والنشرط
 التقدم اليه و طلب التعفف منه دون الاشهاد و اما ذكر الاشهاد لئتمكن من اثباته عند انكاره فكان
 من باب الاحتياط و مهور الاشهاد ان يقول الرجل اشهدوا اني قد تقدمت الى هذا الرجل في هدم حائطه
 هذا ولا يقيم الاشهاد قبل ان ينهي الحائط لا لعدم التعدي قال ولو بنى الحائط ما اذله في
 الابتداء قالوا يضمن ما تلف بسقوطه من غير اشهاد لان البناء تعدياً ابتداءً

و هرگاه باز ماند و فارغ ساخت تعدي نمود مانند آنکه اگر بفیقه جامه شخصی در کنار مردی و طلب کند
 آن را مالکش و ایاکنه از تسلیم آن آن مرد تعدی میشود و واجب میشود ضمان بران مرد و قتیکه ضائع شود آن جامه در دست و
 پس بچنین درینجا نیز واجب خواهد شد ضمان بعد از تقدم و اشهاد بخلاف آنکه اگر بفیقه دیوار پیش از گواه گرفتن چه واجب
 خواهد شد بران ضمان صی زیر اینچه آن بمنزله آن صورت است که ضائع شود جامه بعد از پیش از آنکه طلب نماید مالکش و دوم اینست
 که اگر واجب نمی شد بران ضمان بازمی ماند از فارغ نمودن بواپس آمد و رفت کنندگان را ضرری رسید چه آنها از آمد و رفت
 بازمی ماند بسبب خوف افتادن دیوار و دفع ضرر عام بخله و اجابات است و چون صاحب دیوار تعلق است بآن واجب خواهد
 بران که منهدم سازد آنرا اگر چه ضرری باشد چه ضرر خاص برای دفع ضرر عام مضایقه ندارد و اما گذشتن آن قدرت که مالک
 و دیوار تواند که در آن مدت منهدم سازد آنرا است بجهت آنکه ضرورت مدتی که نگذشتن آن دیوار در آمدت ممکن باشد تا اینست
 متحقق گردد و بسبب باز ماندن ازان و اگر حلالک شده باشد بسبب افتادن دیوار مذکور انسانی واجب میشود و دیت ان بر مالک
 مالک دیوار چه این جنایت کمتر از خطاست پس تخفیف درین اولی تر است تا نقصان کثیر مالک دیوار نشود و اگر ضائع شده باشد
 مال چون ستور و رخت واجب میشود ضمان آن در مال وی زیر اینچه عاقله تحمل ضمان مالی نیستند و نیز باید دانست که تقدم شرط
 ضمان است نه اشهاد و معنی گواه گرفتن و اشهاد بجهت اثبات دعوی تقدم است و قتیکه منکر شود و صاحب دیوار پس اشهاد بجهت
 اعتبار است نقطه ف و تفسیر تقدم این است که بگوید صاحب حق و صاحب دیوار را که دیوار تو خوفناک یا مال است پس
 خراب کن آنرا تا بفیقه تلف کنی چیز را ص و صورت اشهاد این است که بگوید صاحب حق که گواه باشید که من تقدم نمودم
 بسوی این مرد بجهت هدم این دیوار مسئله ۲ صحیح نیست اشهاد پیش از آنکه است و ضعیف گردد و دیوار چه تعدی یافته
 نشده است مسئله ۳ اگر شخصی بنا کرد در شارع عام و دیوار را انجیده از ابتدا گفته اند فقها که واجب میشود ضمان چیزیکه
 تلف شده است بسبب افتادن آن دیوار بدون اشهاد و زیر اینچه در بنای آن تعدی کرده است

مع تمکنه و قد زال قکنه بالبیع بخلاف اشراء الجناح لانه کان جانیاً بالوضع ولم یفسخ بالبیع
فلا یبوء علی ما ذکرنا ولا ضمان علی المشتري لانه لم یشهد علیه ولو أشهد علیه بعد شرائه فهو ضامن لتزکیه
التفریع مع تمکنه بعد ما طویل به ولا یصل انه یصح التقدم الی کل من یتیکن من نقض الحائط وتفریع الهواء
ومن لا یتیکن منه لا یصح التقدم الیه کالمزین والمستأجر المودع وساکن الدار ویصح التقدم
الی الراهن لقد رتبه علی ذلك بواسطة الفکاک والی الوسی والی اب الیتیم وادامه فی حائط الصبی لقیام الولاية
و ذکر الام فی الزیادات والضمان فی مال الیتیم لان فعل هؤلاء کفعله والی المكاتب لان الولاية له والی العبد التاجر سواء
کان علیه دین او لم یکن لان ولاية النقص له ثم التالیف بالسقوط ان کان مالا فهو فی حق العبد وان
کان نفساً فهو علی عاقلة المولی لان الاشهاد من جهة علی المولی وضمان المال یبقی بالعقد وضمان النفس بالمولی

با وجود قدرت آن بر عدم و اینجا قدرت عدم نماند مبالغ را بسبب بیع بخلاف آنکه اگر بنا کردیم بر جراح را در راه وفوت
خانه را و قبض کرد و از مشتری وضمان شد بسبب افتادن آن جناح چیزی پس واجب میشود ضمان بر بایع زیرا بر این جنایت
آن متحقق است از وقتی که بنا کردیم جراح را و جنایت مذکور را زایل نمیشود بسبب بیع پس بر می نخواستند از ضمان و اما
واجب نمیشود ضمان بر مشتری پس بجهت آنکه کسی تقدم و اشهاد نموده است بر آن پس اگر کسی تقدم نموده باشد بر آن
بعد از شرا می آن واجب میشود بر آن ضمان بسبب باز ماندن آن از بدم دیوار خیده بعد از مطالبه با وجود قدرت مسلمه و قاعده
درین است که تقدم و مطالبه بدم دیوار صحیح است از آن کس که قادر است بر بدم آن صحیح نیست از آن کس که قادر نیست بر بدم آن چون
مشرقی و مستاجر و مویع وساکنان آن خانه ف با جاره یا بباریت ص پس صحیح است تقدم و مطالبه بدم دیوار
از این چه آن قادر است که بدم کند دیوار را یا بطور که خلاص کند خانه مرمون را و بدم کند دیوار مذکور را و صحیح است
تقدم و مطالبه در دیوار صغیر از وصی یتیم و از پدر صغیر و از مادر صغیره چه آنها والی صغیر اند و لفظ مادر و زیادات مذکور
است و اگر بعد از مطالبه بدم نکردند آنها دیوار را و تلف شد بسبب افتادن دیوار چیزی واجب میشود ضمان آن و مال
صغیر زیرا چه فعل آنها فعل صغیر است و صحیح است تقدم و مطالبه از مکاتب زیرا چه ولایت بدم دیوار مراد و راست و صحیح
است تقدم و مطالبه از بنده تاجر مدیون باشد یا غیره مدیون چه ولایت بدم دیوار مراد و راست و بعد از مطالبه اگر بدم نکرد بنده
تاجر دیوار را و تلف شد بسبب افتادن آن چیزی پس اگر تلف شده باشد مال پس آن در گردن بنده است و اگر ملاک شده باشد
انسانی پس دین آن واجب میشود بر عاقله خواه بر چه وجهی است تقدم و اشهاد بر خواه است از یک وجه و بر بنده است
از یک وجه اما اشهاد بر خواه و قتیکه بنده مدیون باشد پس بجهت آن است که دیوار بنده مذکور مملوک خواه است و اما قتیکه
بنده مذکور مدیون باشد پس اشهاد بر خواه بجهت آنست که خواه را میرسد که خلاص کند آن بنده را با دای دین اما اشهاد
بر بنده پس ظاهر است ص و چون بنده مذکور را ذون است در کتاب مال الیتیم ضمان مال او پس ضمان مال بر او لازم باشد ضمانات خواه

و یصح التقدّم الى اجد الورثة في نصيبه وان كان لا يتمكن من نقض الحائط وحده ^{لكنه} من اصلاح نصيبه بطريقه
وهو امر ارفع الى القاضي ولو سقط الحائط المائل على انسان بعد الاشهاد فقتله فتعزیراً بالقتل غیره فعضطک یضمنه
لان التفرغ عنه الى الاولیاء لا یلیه وان عبط بالنقض ضمنه لان التفرغ الیه اذ النقض ملكه والاشهاد على الحائط
اشهاد على النقض لان المقصود امتناع الشغل ولو عبط بخجوة كانت على الحائط فسقطت بسقوطه وهي ملكه ضمنه
لان التفرغ الیه وان كان ملك غیره لا یضمنه لان التفرغ الى مالکها قال واذا كان الحائط بین خمسة

أشهاد على احد هم فقتل انسانا ضمن خمس الدية ويكون ذلك على عاقلته وان كانت دارین ثلاثة تفرغ
احد هم فيها بیوا او احقر كان یغیر رضا الشریکین الآخرین او بنی حائطاً فعضط به انسان فعليه
ثلث الدية على عاقلته وهذا عندی حنیفة به وقال علیه نصف الدية على عاقلته في الفصلین هما

مسئله ۱۰- اگر دیوار نیمه موروث باشد میان ورثه وتقدم کند کسی نزدیکی از ورثه خواهد بود و تقدم و نصیب آن و ارث
پس اگر تلف شود چیزی بسبب اقسام آن دیوار پس از روی استحسان واجب میشود ضمان بر آنکه تقدم شد است بر او بقدر
نصیب آن در آن دیوار بحیث آنکه آن قادر است بر اصلاح و اندام دیوار یا بنطور که به برد این قضیه را پیش قاضی ف
و بگوید با و که میان من و فلان و فلان دیوار است مشترک که نیمه است بسوی راه و تقدم به دم آن خد است پس حکم کن
بشیریکان من که مندم سازند آن را اگر آنها حاضر باشند و اگر حاضر نباشند بگوید که شیریکان من غائب اند از آن بدیه من که
مندم سازم آنرا ^{مسئله} ۱۱- اگر افتاد دیوار نیمه بر انسانی بعد از اشهاد دو کشت آن را و پاینده شهادت مذکور شخصی
دیگر و هلاک شد واجب میشود ضمان میت دوم بر صاحب دیوار زیرا چه برداشتن میت اول از راه بر اولیای وی است نه
بر صاحب دیوار و اگر هلاک شده باشد بسبب نقض دیوار واجب میشود ضمان آن بر صاحب دیوار زیرا چه فارغ نمودن راه
از نقض بر صاحب دیوار است چه نقض ملوک وی است و اشهاد و بر باب دیوار گویا اشهاد است و بر باب نقض آن چه مقصود
از اشهاد و فارغ ساختن راه است ^{مسئله} ۱۲- اگر در باب دیوار نیمه بسوی راه تقدم نمود کسی بر مالک آن و اقسام آن
دیوار و انداخت بسوی آن که بر آن دیوار بود و هلاک شد شخصی بسبب آن بسو واجب میشود ضمان آن بر صاحب دیوار
اگر بسوی مذکور ملوک آن باشد زیرا چه خالی ساختن راه از آن بسو بر ذمه وی است و اگر باشد بسوی مذکور ملوک غیر واجب نمیشود
ضمان آن بر صاحب دیوار چه فارغ ساختن راه از آن بسو بر ذمه مالک آن بسو است ^{مسئله} ۱۳- اگر باشد دیواری مشترک میان
پنج کس و گواه گرفته شود بر یکی از آنها و بعد آن بقتل آن دیوار و کشت شخصی را واجب میشود بر و خمس دیت و خواهد بود آن
خمس دیت بر عاقله آنکه گواه گرفته شده است بر آن و اگر باشد خانه مشترک میان سه کس و کشید یکی از آنها بر ضامی و دیگر
دیگر راه را در آن یا بنا کرد دیوار بر او هلاک شد بسبب آن انسانی پس واجب میشود و و ثلث دیت بر عاقله وی و این
نزد ابی حنیفه رج است و گفته اند صاحبین رج که واجب میشود نصف دیت بر عاقله وی در هر دو موت و دلیل صاحبین رج در مسئله اول این است

ان التلغ یضیّب من اشد علیه معتبر و یضیّب من لم یشهد علیه هدر

فکما قسمین فانقسم نصفین کما مر فی عقر الاسد و نفس الحیة و کخرح الرجل و کذا ان

الموت حصل بعلیه واحده و هو الثقل المقدّر و العقی المقدّر لان اصل ذلک لیس بعلیه و هو القلیل حتی یعتبر کل جزء علیّه

فیصعق العلل و اذا کان كذلك لضاف الی العله الواحده ثم تقسم علی اربابها بقدر الملك بخلاف الجواهر فان کل جواهره

علیه التلغ بنفسها صغر او کبرت علی ما عرف بها ان عند المواجهه اخیاف الی الکلی لعدم الاولیة

که تلف انسان در نصیب شخصیکه گواه گرفته شده است بر و مقبر است و نصیب چهار شریک دیگر که گواه

گرفته شده است بر آنها بر و رایگان است پس تلف دو شخص شید علی مقبر دوم بدر پس دیت هم نصف خواهد شد چنانچه گفت

در باب دریدن شیر و گزیدن مار و مجروح ساختن شخصی یک کس را و دلیل ایشان بر دو مسئله دوم این است که در حق شخص

کننده چاه و بنا کننده دیوار و چیز مجتمع است که یکی از ان موجب ضمان است و دیگر مانع ضمان و آنکه موجب ضمان است این

است که او تعدی کرده است بسبب کندن چاه یا بنای دیوار در ملک غیر و آنکه مانع ضمان است این است که او تعدی نکرد

و کندن و بنا کردن باعتبار ملک خود پس واجب خواهد شد بر و نصف دیت باعتبار تعدی که یک نفس است و دلیل این صحت

این است که هرگاه مجتمع شود بر موت علتها می تلف و بعضی رایگان باشد و بعضی آن مقبر پس گردانیده میشود علتها می نکرد

و قسم می مقبر و دوم رایگان و مقسوم میشود دیت بران بللنا صغه چنانچه در باب دریدن شیر و گزیدن مار و مجروح ساختن شخص

یک کس را چه صلاحیت علت دارد و اما وقتی که باشد ملک بسبب علت واحد پس مقسوم میشود دیت براباب آن

علت واحد بقدر ملک آنها و دران علت دو مسئله دیوار علتها می موت مجتمع نشده است بلکه علت واحد است و آن افتادن

بار است بقدر یک شبه طاق برداشت آن ندارد و آن بار مشترک است میان پنج کس پس واجب خواهد شد بر یکی خمس است

و همچنین در مسئله چاه یک علت است و آن رسیدن آن بقعر چاه و آن مقدار است که دران بود لیکن کننده چاه و بنا کننده دیوار هر دو که تعدی

کرده است در وقت که حصه شریکان است و تعدی نیست در وقت که حصه وی است پس واجب خواهد شد بر و ثلث دیت باعتبار تعدی که

مسئله دریدن شیر و گزیدن مار چه بر واحد دران علت است و بخلاف چند جرح است چه بر جرح علت است که کوچک باشد یا بزرگ و لیکن وقتی که

مجمع و متراجم شود چند جرح متسبب میشود موت بسوی هر واحد چه یکی از ان ترجیح ندارد بر دیگر و هرگاه متسبب شد موت بسوی

هر واحد بعضی جرات متسبب در متسبب شدن همان بسوی آن بعضی غیر متسبب است پس آنچه غیر متسبب است آنرا یک جنس گردانیده شد اگر چه متعدد

باشد و آنچه غیر متسبب است آنرا یک جنس لهذا ضمان هم نصف خواهد بود بجهت معتبر بودن نصف موت و هر دو دن نصف آن و الله اعلم

بَابُ جَنَابَةِ الْبَهْمَةِ وَالْجَنَابَةِ عَلَيْهَا

قال الولد ضامن لما وطأت الدابة ما أصابت بيدها أو رجلها أو رأسها أو كمن الخبطت وكذا إذا صدمت ولا يضمن ما نطحت
برجلها أو دبها ولا يصل أن الموت في طريق المسلمين مباح مقيد بشرط السلامة لأنه يتعرف في حقّه من وجه وفي حق غيره من وجه
لكونهم مشتركين كل الناس فقلنا بالأباحة مقيداً بما ذكرنا ليعتدل النظر من الجانبين ثم انما يتقيد بشرط السلامة فيما يمكن الاحتراز
عنه ولا يتقيد بما فيه لا يمكن التحرز عنه لما فيه من المنع عن التعرف وسد بابيه وهو مفتوح والاحتراز عن الإيذاء وما يضايقه
ممكن فانه ليس من ضرر ذات السير فمقيد بالشرط السلامة عنه والنتيجة بالرجل والذنب ليس يمكن الاحتراز عنه مع السير
على الدابة فيعتقد به فان ادقها في الطريق ضمن النتيجة أيضاً لأنه يمكن التحرز عن الإيقاف وان لم يمكنه عن النخبة فضاير متعدياً في
الإيقاف وشغل الطريق به فيضمنه قال وان أصابت بيدها أو رجلها حصاة أو نواة أو ثارت غباراً أو حجر صغيراً فقلنا على الإنسان

أو أفسد ثوبه لم يضمن وان كان حجراً كبيراً ضمن لأنه في الوجه الأول لا يمكن التحرز عنه أو سبوا الدابة لا يضمنه وفي الثاني
ممكن لأنه ينفك عن السيرة عادةً انما ذلك بتعنيف الراكب أو التردد فيخاذ كراكب أو كراكب لأن المعنى لا يختلف

باب در بیان جنایت ستور و بیان جنایت بر ستور مسلمه - سوار ضامن میشود چیزی را که با مال کرده است ستور یا هلاک کرده است
بدست یا بنیایا بسر خود یا بکری یا دست و پا بر زمین چنان زد که هلاک شود چیزی را و همچنین است و قتی که بدن چیزی را چنان صدمه زد
که هلاک شد آن چیز ضامن میشود سوار چیزی را که هلاک شد بسبب زدن آن پای پسین یا بدم و قاعده این است که مرور در راه
مسلمانان مباح است بشرط سلامت زیر پاچه آن تصرف است و حق خود از یک گونه و از یک گونه تصرف است و حق غیر از یک گونه
حق مرور مشترک است میان همه انسان لهذا حکم کرده شده که آن مباح است بشرط سلامت بجهت رعایت هر دو جانب و بعد از آن باید
که تقیید سلامت در چیزی است که احتراز از آن ممکن است و در چیزی که احتراز از آن ممکن نیست تقیید سلامت نیست چه در تقیید از آن است
سد باب تصرف لازم می آید و احتراز از پا مال نمودن و چیزی که مشابه آن است ممکن است چه ضرورت نیست که هرگاه سیر کند پا مال کند
بنابر آن مقید شد بشرط سلامت و احتراز از زدن پای پسین و پدم ممکن نیست چه سیر ستور خالی نیست از لگد زدن پا و دم زدن
لذا تقیید نیست بشرط سلامت و اگر ایستاده کرده باشد ستور را در راه ضامن میشود چیزی را که هلاک شده است بسبب لگد زدن
پایا بسبب دم زدن نیز ممکن است مگر او را که احتراز کند از ایستاده نمودن در راه اگر چه ممکن نیست او را که احتراز کند از لگد زدن
پس آن تعدی کرده است و ایستاده کردن و مشغول کردن راه بان پس واجب خواهد شد ضمان بر آن مسلمه ۲ - اگر سنگ ریزه
یا خسته خرما بدست یا پای ستور رسیده جمید یا شخم کرد ستور و برنگیخت غبار را یا سنگ کوچک را و کورگشت چشم شخصی یا فاسد شد
پاچه وی بسبب آن ضمان نخواهد داد و اگر برنگیخت سنگ بزرگ را ضمان خواهد داد زیرا چه در صورت اول احتراز از آن ممکن نیست
چه سیر ستور خالی از آن نیست و در صورت دوم احتراز از آن ممکن است چه سیر ستور در عرف و عادت خالی می باشد از جستن
سنگ بزرگ چه سنگ بزرگ نمی جدد مگر و قتی که سوار چنان سختی نماید که خارج از اعتقاد باشد و باید دانست که در این در جمیع
این مسائل مذکوره ما تمسک سوار است چه موجب ضمان را ندن ستور است موافق خواهش واراده و آن در سیر و موجود است مختلف نیست

قال فان رايت اوبالت في الطريق وهي مستوية فغلب به انسان لم يضمن لانه من ضرورات السيوف فلا يمكنه الاحتراز عنه وكذا اذا وقفها لذلك لان من الدواب ما لا يفعل ذلك الا بالايقاف وان وقفها لغير ذلك فغلب انسان ووثقها وبولها ضمن لانه منعني في هذا الايقاف لانه ليس من ضرورات السيوف ثم هو اكثر ضررا بالمادة من السيوف لما انما ادم منه فلا يلحق به والسائق ضامن لما اصابته بيد هذا او رجلها والقائد ضامن لما اصابته بيد هادون رجلها والمراد النفقة قال رضي الله عنه هكذا ذكره القدوري في مختصره واليه مال بعض المشائخ ووجه ان النفقة يمر آي عين السائق فمكنته الاحتراز عنه وغائب عن بصر القائد فلا يمكنه التحرز عنه وقال اكثر المشائخ ان السائق لا يضمن النفقة ايضا وان كان يراها اذ ليس على رجلها ما يمنعها منه فلا يمكنه التحرز عنه بخلاف الكدم لا مكانه كجها للجامها وبهذا ينطق اكثر النسخ وهو الاصح قال الشافعي ربه يضمنون النفقة كلهم لان فعلها مضى **فان الله**

مسئله ۳ - اگر سرگین انداخت یا بول کرد و تصور در راه عامه و حالیکه می بیند و هلاک شد بسبب آن انسانی ضامن نخواهد بود سوار چه از ان احتراز ممکن نیست و همچنین اگر ایستاده کرد و آن را دور راه بجهت سرگین انداختن و بول نمودن و سرگین انداخت یا بول نمود و هلاک شد بسبب آن انسانی واجب نشود ضمان بر ایستاده کشته چه بعضی از ستور سرگین نمی اندازد یا بول نمیکند و قریب ایستاده کشته آن راه اگر ایستاده کرده باشد از جهت او دیگر و سرگین انداخت و بول کرد و هلاک شد بسبب آن انسانی واجب نشود بر آن ضمان چه تعدی کرده است و در ایستاده نمودن زیر اچار ایستاده کردن از ضرورت نیست و محذور ایستاده نمودن زیاد و حضرت بر روندگان ایستاده واجب خواهد شد ضمان همانند آن خواهد شد که احتراز از ان ممکن نیست مسئله ۴ - راننده ستور ضامن میشود چیزی که هلاک کرده است از استور بت یا پایی کشته ستور ضامن میشود چیزی که هلاک کرده است از استور بت چیزی که هلاک کرده است از استور بت یعنی گذردن قال رضی بن حنین ذکر کرده است قدوری سح و مختصر خود و همین قائل اند بعضی از مشائخ روح و جیش آنست که راننده ستور می بیند گذردن را پس ممکن است ویرا که احتراز کند از ان بخلاف کشته چه گذردن از چشم وی غائب است پس ویرا احتراز از ان ممکن نیست و گفته اند اکثر مشائخ کسح که راننده نیز ضامن میشود چیزی که هلاک کرده است ستور بلکه زدن اگر چه می بیند آنرا زیر اچار نیست و بر پای ستور چیزی که منع کند بان آنرا از گذردن پس احتراز از ان ممکن نیست مگر راننده را نیز بخلاف گزیدن چه ممکن است احتراز از ان باینطور که بکشد بجام آنرا و همین ناطق است اکثر نسخ حاوی همین معنی است و گفته است شافعی روح که واجب میشود ضمان بسبب گذردن بر همه تنواع سوار باشد یا راننده ستور یا کشته آن زیر اچار چه فعل ستور منسوب است بسوی آنها ف بجهت آنکه ستور میکنند از جهت صاحب خود بسبب خوف ضرر پس فعل ستور مذکور که صلاحیت آلت دارد منسوب خواهد شد بسوی صاحب آن چنانچه در مکره بر اتمام مال منسوب میشود فعل مکره بسوی اگر اراه کشته و واجب میشود ضمان بر آن نیز و اینجا نیز خواهد شد آنها نیز که مباشر اطلاق پس گویند آنها اطلاق کرده اند هرگاه آنها مباشر اطلاق شدند واجب خواهد شد ضمان تعدی کرده باشند یا نکرده باشند و ممکن باشد احتراز از ان یا ممکن نباشد

واجبه علیه مکرر و کفره علیه السلام الرجل جمل معناه الخیة الرجل وانتقال الفعل تخويف القتل كما فی المکره وهذا تخويف بالضرب وفي الجاعم الصغير وكل شئ ضمنه الراكب ضمنه السائق والقائد لانهما مسببان مباشران نعمنا شرط التكلف وهو تقريب الدابة الى مكان الجناية فتقيد بشرط السلامة فيما يمكن الاحتراز عنه كالراكب الا ان على الراكب الكفارة فيما دلت الدابة بیدها او برجلها ولا كفارة عليهما ولا على الراكب فيها ولاء الاطباء لان الراكب مباشر فيه لان التلف ثقله وتقل الدابة بغيره لان سبب الدابة مصناف الیبه وهي التله وهما مسببان لانه لا يتصل منهما الى المجل شئ وكذا الراكب في غيرة الاطباء والكفارة حكمه المباشرة لاحكم السبب كذا سئل عن الاطباء في حق الراكب حومان الميراث والوصية دون السائق والقائد لانه محض بالمباشرة ولو كان راکب وسائق قبل لا يصح السائق ما دلت الدابة لان الالاب مباشرة لما ذكره فالسائق مسبب ولا ضابطه الى المباشرة ولو قيل الضمان عليهما لان كل ذلك سبب الضمان قال واذا اضطرر فامسك حمارا فله عاقلة كل واحد منهما دية الاخر وقال زفر والشافعي يجب على عاقلة كل واحد منهما نصف دية الاخر

ص ووجه علمای ما ج این است که سوار نمی بیند عقب خود را پس اشتراز از آن گذردان ممکن نیست مگر او را پانچ گز پشت و نیز در حدیث آمده است که اگر مردی در آن گان است و جاش شافعی این است که قیاس فعل ستور بر فعل کره صحیح نیست زیرا چه در صورت اگر او را فعل کره منسوب شود پس او را دین کند و بجهت آنکه کره بهل می آرد فعل مذکور را بسبب خوف قتل یا تلف عضو و ستور سیر میکند بسبب خوف زدن به بسبب خوف قتل یا تلف عضو پس مانند کره محاسبه و در جامع صغیر مذکور است که هر چه کره ضامن میشود آنرا سوار ضامن میشود و آنرا راننده و کشنده چه آن هر دو مباشرت است لغت اند زیرا چه آن هر دو برده اند ستور را تا بیکان جنایت پس آن مقید خواهد شد بشرط سلامت در چیزیکه اشتراز از آن ممکن است چنانچه در صورت سوار مقید است بشرط سلامت پس واجب خواهد شد بر آنها ضمان و لکن سوار لازم می آید که کفاره و قینکه پامال کرده باشد ستور بدست یا پانچ نقطه در صورت تمامی دیگر و بر راننده و کشنده کفاره لازم می آید اصلا بجهت آنکه در صورت پامال کردن بدست یا پای سوار مباشرت است زیرا چه هلاک کرده است ثقل خود و ثقل ستور تا به ثقل او است زیرا چه سیر منسوب است بسوی وی و ستور آلت سیر است بخلاف راننده و کشنده چه آن هر دو بسبب انداختن سبب را کرده اند نه مباشرت قتل اند زیرا چه فعل آنها اصلا نیرسد به محل و همچنین فعل سوار نیز در غیر صورت پامال کردن بدست یا پانچ و کفاره از احکام قتل است و قینکه قاتل مباشره آن باشد و از احکام قتل بسبب نیست و همچنین سوار محذور می شود از میراث و وصیت مقتول بسبب پامال کردن ستور بدست یا پانچ راننده و کشنده چه حرمان میراث و وصیت مخصوص است بمباشرة مستلزمه اگر سوار و راننده هر دو جمع باشند و پامال کند ستور انسانی را پس بعضی گفته اند که واجب میشود ضمان بر راننده زیرا چه سوار مباشرت قتل است چنانچه وجه آن مذکور شد و راننده مباشرت است و نسبت فعل بسوی مباشر اولی تر است از نسبت آن بسوی سبب ف و همین میم است ص و بعضی گفته اند که ضمان واجب میشود بر هر دو چه فعل هر یکی از آنان بسبب ضمان است مستلزمه اگر دو سوار با هم مدد می خورند و مردن پس واجب میشود بر عاقله هر یکی از آنها دیت و دیگر گفته است زفر و شافعی صح که واجب میشود بر عاقله هر یکی از آنها نصف دیت و دیگر

مأخوذی ذلك عن علي رضي الله عنه وكان كل واحد منهما مات بفعله وفعل صاحبه لانه بعد منته
الم نفسه وصاحبه فيهد نصفه ويعتبر نصفه كما اذا كان الاصطدام عدا اوجرم كل واحد منهما نفسه
وصاحبه جراحه او حفر على قارعة الطريق بيرا فانها ر عليهما يجب على كل واحد منهما النصف
فكذا هذا ولتا ان الموت مضاف الى فعل صاحبه لان فعله في نفسه مباح وهو المشي في الطريق
فلا يصلح مستند الاضافه في حق الضمان كما لما شئ اذ لم يعلم بالبيد وقع فيها لا بعد رشي من دم
وفعل صاحبه وان كان مباحا لكن الفعل المباح في غيره سبب للضمان كالناثم اذا
انقلب على غيرة قد روى عن علي رضي الله عنه انه اوجب على كل واحد منهما كل الدية فقلنا
دو ايتناه فحقنا بما ذكرنا وفيما ذكر من المسائل الفصول محظورات في ضم القرب

بجست اگرچه چنين مرويت از علي كرم الله وجهه ويحيى بن ابي اسحاق كه هر يكى از آنها مرده بفعل خود و فعل ديگر زير اچه بعد مرده و اصل الم سیده
با و ديگر را ف و الم سبب موت است پس را انگان خواهد شد نصف آن و معتبر خواهد بود و نصف چنانچه وقتيکه هر دو
صدمه زنده و ديگر را عمد و بميرند آن هر دو يا زخمی ناپيد هر واحد ذات خود را و ديگر را و بميرند آن هر دو بان زخم يا بگتند و کس
چاه را بر شراع عام و فسد و ريزد آن چاه بر مرده و بميرند آنها بسبب آن و اوجب ميشود بر هر يكى از آنها نصف ديت ديگر
پس چنين دين نمايز واجب خواهد شد بر عاقله هر يكى از آنها نصف ديت ديگر و دليل علمای ما رج اين است كه در صورت مذکور
موت منسوب ميشود بسوى فعل ديگر قطعه بسوى فعل وى چه فعل وى اعنى رفتن راه مباح است و آن صلاحيت اين ندارد
كه منسوب شود موت بسوى آن بانيطور كه سبب ضمان گردد چنانچه رونده راه و قتيكه معلوم كنند چاه را و بقتند و چاه و
و بميرد انگان نپرد از خون وى چنانچه جزو واجب ميشود تمام ديت بر كنده چاه چنين دين نمايز را انگان نپرد و خون وى و واجب
ميشود تمام ديت بر عاقله ديگر ف سوال پس سزاوار است كه را انگان رود تمام خون وى و واجب نشود بر ديگر نيز پنج چيز
زير اچه فعل ديگر كه رفتن راه است نيز مباح است صلاحيت اين ندارد كه سبب ضمان گردد و جواب فعل ديگر اگر چه مباح است
وليكن مقتيد است بشرط سلامت و فعل مباح كه مقتيد است بشرط سلامت اگر چه در حق صاحب آن فعل سبب ضمان نيت وليكن
در حق غير سبب ضمان است چنانچه نقتد و قتيكه بقتند بر ديگرى و بميرد آن ديگر بسبب آن پس واجب ميشود ضمان بر خفته اگر چه
خسپيدن فعل مباح است و نيز مرويت از علي رضي الله عنه كه آن حكم كرده بود تمام ديت بر هر يكى از آن دو كس كه با هم صدمه خوردند
و مرده پس روايت مذكوره معارضيت چيز را كه روايت كرده است شافعى و زفرج از علي رضي الله عنه هر دو ساق و نهانش بر عمل نموده خواهند شد
ديگر كه ذكر كرده اند آن علمای ما رج و قياس شافعى و زفرج بر صورت صدمه زدن هر واحد ديگر را عمد و مرده است و هر دو را و ديگر را و كند
ميت زير اچه و نيز معارضيت فعل حرام است مباح فعل حرام موجب ضمان است و بايد دانست كه چنانچه مذکور شده است كه واجب ميشود تمام ديت هر واحد بر عاقله
و بصورتيكه هر دو خطا صدمه زده باشند و واجب مى شود بر هر واحد نصف ديت ديگر و قتيكه صدمه زده باشند

هذه الذي ذكرنا اذا كان الخوف العمد والخطا ولو كانا عبيد بين يدي الدماء في الخطا لان الجناية تعلقت برقبته دفعا وفداء
وقد فانت لا الى خلف من غير فعل المولى فمهد وضرة دكان في العمدات كل واحد منهما هلاك
بعد ما جنى ولم يخلف بدلا ولو كان احد هما حرا والاخر عبيدا ففي الخطا تجب على عاقلة الخو المقتولة
العبد في اخذها ورثة المقتول الخو ويبطل حق الخو المقتول في الدية فيما زاد على القيمة لان على اصل
ابن حنيفة ومجدره تجب القيمة على العاقلة لانه ضمان الاكدي فقد خلف بدلا بهذا القدر في اخذها ورثة
الخو المقتول ويبطل ما زاد عليه لعدم الخلف وفي العمد تجب على عاقلة الخو نصف قيمة العبد لان المضمون
هو النصف في العمد وهذا القدر في اخذها ولي المقتول وما على العبد في رقبته وهو نصف دية الخو يسقط بموته الا قد
ما خلف من البدل وهو نصف القيمة قال ومن ساق دابة فوقع السرح على رجل فقتله ضمن وكذا على هذا سائر ادواته
كالجوامع والخو وكذا ما يخل عليها لانه متعدي في هذا السبب لان التوقع بقصده منه وهو ترك الشد
والاحكام فيه بخلاف الوداع لانه لا يشد في العادة ولا لانه قاصد لحفظ هذه الاشياء وكما في المحمول

ابن حنيفة وقيلت كهروا اذا باسند واما اگر هر دو بنده باشند را نگان ميرود ففون هر دو در صورت
خطا بجهت آنکه جنایت آنها تعلق بذات آنها دارد و باینطور که دفع کند آنها را خواجه آنها بولی جنایت یافته
آنها و بدو ذات آنها هلاک شده است باینطور که خواجه آنها را دران دخلی و تصرفی نیست و آنها چیزی عوض ذات
هم نگذاشته اند پس بالضرورة را نگان خواهد رفت خون آنها و همچنین در صورت عمد نیز زیرا چه هر واحد از آنها هلاک شده است بجهت
جنایت و چیزی را عوض ذات نگذاشته است خواجه آنها را در هلاک آنها دخلی و تصرفی نیست پس بالضرورة را نگان خواهد رفت خون آنها
و اگر باشد یکی از آنها آزاد و دیگری بنده پس در صورت خطا واجب میشود قیمت بنده بر عاقلة آزاد و مقتول و یکیه ندان را و ثلث آزاد
مذكور و باطل میشود حق آنها و مقدار از اند بر قیمت بنده مثلا اگر قیمت بنده هزار و درم باشد پس هزار و درم را خواهند گرفت
ورثة آزاد و مقتول از عاقلة آن و نه نیز باقی از دیت آزاد که باقیمت را نگان خواهد رفت بجهت آنکه موافق قاعده ابی حنيفة و
محمد ح واجب میشود قیمت بنده بر عاقلة بجهت آنکه ضمان ذات است و آن واجب میشود بر عاقلة پس خواهند گرفت آن را و رثة آزاد
مقتول زیرا چه قیمت مذکور عوض بنده است و باطل خواهد شد مقدار دیت که زائد است از قیمت بنده چه آن را نگذاشته است بجهت
و اگر باشد یکی آزاد و دیگری بنده و هر دو صدقه زده باشند عمدا واجب میشود بر عاقلة آزاد نصف قیمت بنده زیرا چه در صورت عمد آزاد
میشود ضمان نصف و آن نصف قیمت را خواهند گرفت و رثة آزاد و مقتول زیرا چه در گردن بنده واجب بود نصف دیت آزاد و نه نگذاشته است
بنده مذکور مگر نصف قیمت خود را پس از خواهند گرفت و رثة آزاد و را نگان خواهد رفت از نصف دیت آزاد و آن مقدار که زائد است بر نصف
قیمت بنده مستأج اگر اندکی شورید و افتاد زین آن بر شخصی یا ادوات و اسباب شور چون گام و مانند آن یا باریکه بر پشت آن شور
است بجهت آن شخص واجب میشود ضمان آن بر راتمه زیرا چه تعدی کرده است بسبب آنکه قصور نموده است در بستن آن سباب چه اگر
مستعملی است نمی افتاد بخلاف آنکه اگر قیمت چادر انسانی و میرد بسبب آن کسی هیچ چیز لازم نمی آید چه عادت نیست که چادر را کسی ببندد
و نیز مقصود راننده محافظت اسباب مذکور است چنانچه محافظت مقصود می شود در صورتیکه محمول را نگذاشته باشد

علی عاققه دوت الباس علی ما من قبل فیکتد بشرط السدومه قال ومن قاعد قطارافهی
ضامن لما او طافات وطی بیعنا ضمن به الدیه علی العاقلة لان القائد علیهم حفظ القطار کالسائق
وقد امکنه ذلك وقد صار متعدیا بالتقصیر فیه والتسبیب بوصف التعدی سبب الضمان لان ضمان النفس
علی العاقلة فیه وضمان المال فی ماله وان کان معیم سائق فالضمان علیهما لان قائد الواحد قائد للکل وکذا سائقه
لان اتصال الاثمه وهذا اذا کان السائق فی جانب من الابل اما اذا کان توسطها واخذ بزمام واحد یغنی ما عطف علی هو خلفه
وبضمان ما تلف بجانبین یدیه لان القائد لا یقود ما خلف السائق لان تقصیر الزمام والسائق بسوق ما یکون
قد امه قال وان ربط رجل بعیرا الی القطار والقائد لا یعلم فوطی المربوط انما نقله فعلی عاقلة القائد الدیه لانه
مکنه صیانه القطار عن ربط غیره فاذا ترک الصیانه صار متعدیا و فی التسبیب الدیه علی العاقلة کما فی القتل الخطا
ثم یرجعون بها علی عاقلة الرابط لانه هو الذی دفعهم فی هذه العله واما لا یجب ضمان علیهما فی الابتداء وکل منهما
مستبک الویط من القود بمنزله التسبیب الباشرة لان اتصال التلف بالقودون الربط قالوا هذا الربط والقطار وسیلته امر بالغیر ولا

بروش خود بخلاف آنکه اگر بوش آن را چنانچه گذشت و در موتیکه محافظت مقصودست مقید میشود بشرط سلامت پس همچنین در بنجایه مقید
خواهد شد بشرط سلامت مسلمه هـ برکنش قطار شتر واجب میشود ضمان چیزیکه یا مال کرده است از شتر پس اگر یا مال کرده باشد
انسان را واجب میشود آن بر عاقله کشنده و اگر یا مال کرده باشد یا مال را واجب میشود ضمان آن مال و نیز اگر چنانچه در حجب است محافظت
شتر را ندر راتمه و محافظت ممکن بود و هرگاه مقصود نمود و محافظت تعدی نمود و تعدی موجب ضمان است پس واجب خواهد شد بر آن
ضمان و لیکن ضمان دوات واجب میشود بر عاقله آن ضمان مال و مال آن و اگر باشد بکشنده راتمه نیز پس واجب میشود ضمان بر هر دو نیز
کشنده و یک شتر کشنده و جمیع قطار شتر است همچنین راتمه و یک شتر را جمیع شتر است زیرا چه مهاریک با دیگری متصل است و باید دانست
که این حکم وقتی است که باشد راتمه و یک جانب قطار شتر و اما و قنیکه باشد در میان قطار و یک مهاریک شتر را واجب میشود بر کشنده
فقط ضمان چیزیکه هلاک شده است بسبب یا مال کردن شتر انیکه عقب وی است زیرا چه کشنده نمیکشد شترهایی را که عقب آن رانده
بسبب منفصل شدن مهار و واجب میشود بر هر دو ضمان چیزیکه هلاک شده است بسبب شترهایی که پیش راتمه و عقب کشنده است زیرا چه
راتمه میراند شترهایی را که پیش وی است مساله هـ اگر شخصی بست شتری را و قطار شتر و عاقله کشنده قطار شتر را ندر و شتر مذکور که
آن را بسته بود آن شخص و قطار یا مال کرد انسانی را و کشت آن را پس واجب میشود بر عاقله کشنده دیت آن جهت آنکه ممکن بود او را که
محافظت قطار شتر خود نمود و باینطور که از بستن شتر غیر محفوظ میداشت پس هرگاه محافظت نکرد تعدی نمود و تعدی موجب ضمان است و هرگاه
بسبب بود واجب خواهد شد دیت بر عاقله چنانچه واجب میشود بر عاقله و قتل خطا و بعد آن خواهند گرفت عاقله وی دیت مذکور را از عاقله کشنده
بسته است شتر را و قطار شتر چه او را ندخته است عاقله کشنده را در عهده واجب نمیشود ضمان ابتدا بر عاقله کشنده بسته است شتر را جهت آنکه بهتر
شتر نیز که مباشرت بسبب کشیدن آن نیز که مباشرت قتل است از روی حکم بسبب آنکه تلف حاصل شده است از کشیدن نه از بستن و مباشرت
قتل از مباشرت بسبب قوی است پس واجب خواهد شد او را بر عاقله کشنده و گفته اند نعمانچه مذکور شد که رجوع میکند عاقله کشنده بر عاقله کشنده
بسته است شتر را و قنیکه که بسته باشد شتر را و عاقله کشنده قطار شتر میرفت زیرا چه در صورت آنکه بسته است شتر را گویا امر کرده است کشیدن شتر از روی

فاذا لم يعلم به لا يمكنه التحفظ من ذلك فيكون قواد الضمان على الوابط اما اذا ربط والابل قتال ثم قاده
 ضمنها القائل لانه قاد بعيد غيره بعيدا عنه لا صريحا ولا دلاله فلا يلزم محسب بما حقه عليه **قال** ومن
 ارسل بهيمة وكان لها سائقا فاصابت في قور هابضته لان الفعل انتقل اليه بواسطة السوق **قال**
 ولو ارسل طيرا وساقه فاصاب في قوره لم يضمن والفرق ان بدت البهيمه يحتمل السوق فاقيد سوقه
 والطير لا يحتمل السوق فصار وجود السوق وعدمه بمنزلة وكذا لو ارسل كلبا ولم يكن له سائقا
 لم يضمن ولو ارسله الى صيد ولم يكن له سائقا فاخذ الصيد وقتله حل ووجه الفرق ان البهيمه
 مختارة في فعلها ولا تصلح نائبة عن المرسل فلا يضاف فعلها الى غيره هذا هو الحقيقة الا ان
 الحاجة مستترة في الاصطلاح فاضيف الى المرسل لان الاصطلاح مشروط ولا طريق له سواء ولا حاجة في حق
 ضمان العبد وان وجهه ان يوسف رآه انه اوجب الضمان في هذا كله احتياطاً صيانة لاموال الناس
قال رضى الله عنه وذكر في المبسوط اذا ارسل دابة في طريق المسلمين فاصابت في قورها لم يضمن ضامن
 پس خواهد شد قوار ضمان بر آنکه بسته است واما وقتیکه بسته باشد کسی شتر او را بکشته قطار شتر را شتر را کشته
 و ملاک شد نفسانی بسبب آنکه مال کرده و بر شتر مذکور که بسته شده بود در قطار واجب میشود ضمان بر عاقله کشته و نخواهند گرفت از عاقله
 کشته از عاقله آنکه بسته است زیرا چه در این صورت کشته قطار شتر غیر را بغیر اذن آن چه آن اذن کشیدن شتر ندارد بسته صراحت و نه دلاله
 پس غیر شد آنها را که بگیرند چیز را که داده اند از عاقله آنکه بسته بود شتر را مسئله ۱- اگر سر واد کسی کلب را و از آنرا اعنی در پی آن رفت
 پس ملاک کرد کلب مذکور بید رنگ چیز را واجب میشود ضمان آن بر سر دهنده زیرا چه فعل کلب منسوب میشود بسوی وی بسبب راندن آن
 و اگر سر واد کسی بزند شکار بر او چون باز شکار و راندن او ملاک کرد آن باز چیز را بید رنگ واجب میشود ضمان بر سر دهنده و فرق میان کلب
 و پرنده این است که چارپایه قابل راندن است نه پرنده لهذا راندن چارپایه معتبر است نه راندن پرنده پس در پرنده راندن و نه راندن هر دو
 برابر است مسئله ۱- اگر سر واد سنگ را و راندن آن را اعنی در پی آن رفت و ملاک کرد آن سنگ چیز را بید رنگ واجب میشود ضمان آن بر سر
 دهنده زیرا چه سنگ در فعل خود مختار است و فعل اختیاری قطع میکنند نسبت را بسوی غیر پس فعل سنگ منسوب نخواهد شد بسوی سر دهنده بلكه
 آنکه اگر سر واد سنگ را بشکار و راندن آنرا پس گرفت سنگ مذکور آن شکار را بید رنگ و کشت اگر چه در این صورت فعل سنگ که کشتن میباشد
 منسوب میشود بسوی سر دهنده لهذا احلال است خوردن صید مذکور بحجت آنکه ضرورت است چه اگر منسوب نشود
 فعل سنگ بسوی صیاد لازم آید که حلال نشود صید مذکور پس باین ضرورت می شود فعل آن بسوی سر دهنده زیرا چه
 نیست طریق شکار کردن مگر اینکه منسوب شود فعل سنگ بسوی سر دهنده و در مسئله اول فعل سنگ منسوب
 نمیشود بسوی سر دهنده حتی که واجب میشود ضمان چه در این ضمان ضرورت نیست پس خواهد ماند فعل سنگ بر اصل خود اعنی منسوب خواهد شد
 بسوی سر دهنده چه فعل اختیاری است و مرویست از ابی یوسف که واجب میشود ضمان بحجت احتیاط اموال مردمان در جمیع این
 صورتهای و وقتیکه ملاک کرده باشد بید رنگ می قال رفع کرده است محمد ج و مبسوط و قیاسه سر واد کسی شتر او را در راه مسلمانان ملاک
 کرد شتر مذکور کسی را بید رنگ پس واجب میشود ضمان آن بر سر دهنده و خواهد شد بر سر دهنده و آن شتر را نباشد راندن

لأن سيرة مضاف اليه مادامت تسير على سبيلها ولو انقطعت يمتد أو تسير أو انقطع حكم
الامر سال الا اذا لم يكن له طريق آخر سوا ذلك اذا وقفت ثم سادت بجذوف ما اذا وقفت بعد
الامر سال في الاصطلاح ثم سادت فاخذت الصيد لان تلك الوقفة تحقق مقصود المرسل لانه لئلا يمتد
من الصيد وهذه تنافي مقصود المرسل وهو السعي فيقطع حكم الامر سال بخلاف ما اذا دلسه الى حبيب
فاصاب نفسا او مالا في فور لا يضمنه من ادلسه وفي الامر سال في الطريق يضمنه لان شغل الطريق يضمن
فيضمن ما تولد منه اما الامر سال لا يضمنه فباح ولا تسبب الا بوصف التعدي قال ولو ادسل

بهيمة فاحسنت ذرعا على فور ضمي المرسل وان مالت يمينا او شمالا وله طريق آخر لا يضمن
لما لم ولو انفلتت الدابة فاصابت مالا او آدميا اليده او نهرا لا ضمان على من حملته قوله عليه السلام
جوخ الهاء جباد وقال محمد بن علي المنقطة ولا ت الفعل غير مضاف اليه لعدم ما يوجب النسبة اليه
من الادسال وانواته شاة لقصاب فقتت عينا فيها ما نقصها لان المقصود منها هو اللحم فله يعتبر

هي زير چه پير آن منسوب بشود بسوی سرورنده ما وایمکه سیر میکند بر راه مقابل روی خود و بر گاه برگردد و ستور مذکور جانب راست
یا چپ منقطع و تمام میشود حکم سر دادن آن ف اعنی واجب میشود ضمان اگر بپاک کرده باشد چیزی را که کسی و میگوید باشد راه آن تنور
سوی آن و چنمین منقطع میشود حکم سر دادن و قتیکه ایستاده شود ستور مذکور و بعد از آن سیر کند از خود ف پس اگر بپاک کند چیزی را و چپ
نیشود ضمان هي بخلاف آنکه اگر سر و بد رنگ بر شکار و سنگ ایستاده شود و بعد از آن روان گردد و بگوید شکار را چه درین صورت
حکم را که در آن منقطع نشود زیرا چه این ایستادن مقصود را که نده است تا قافا شود بر شکار کردن و در صورت اول ایستادن ستور بنا فی
مقصود را که نده است پس در صورت ایستادن ستور حکم را که در آن منقطع خواهد شد مسئله ۱۲ - اگر سر واد کسی کلب را بر صید
و تلف کرده کلب مذکور چیزی را برید رنگ واجب میشود ضمان آن بر سرورنده و قتیکه باشد راننده آن اعنی باشد عقب آن
زیر چه شکار کردن حلال مطلق است بقید بشرط سلامت نیست بر شکار کردن تصرف در حقوق غیر نیت پس تعدی کسیب ضمان است متحقق نخواهد
گشت و واجب نخواهد شد ضمان و اگر سر واد آن را در راه عامه و بپاک کرد چیزی را برید رنگ واجب میشود ضمان آن بر سرورنده بجهت آنکه بگوید
شغل راه اگر چه بباح است لیکن بقید سلامت زیرا چه تصرف در حقوق عامه و چون سلامت نماند تعدی خواهد شد پس واجب خواهد شد
ضمان مسئله ۱۳ - اگر سر واد کسی ستور یا و رفت آن ستور جانب روی خود و مائل گشت جانب چپ و راست و فاسد کرد ذراعت را
واجب میشود ضمان آن بر سرورنده و اگر مائل شد جانب راست یا چپ با وجودیکه راه دیگر نیز بود و فاسد کرد ذراعت را واجب میشود
ضمان آن بر سرورنده و وجه آن مذکور شد سابق مسئله ۱۴ - اگر شغل شد ستور یعنی از خود رفت بی اینکه سر داده باشد آن را کسی و بپاک
کرد انسان را یا مال کسی را و شرب یا در روز واجب میشود ضمان آن بپاک متوجه بجهت آنکه پیغمبر صلعم فرموده که جنایات چهار را گناه است و گفته است
محمد ص ح و تفسیر آنست که آن ستور منقطع است ف نه ستوریکه را کرده باشد آنرا مالک آن هي و بجهت آنکه فعل ستور در صورت منسوب نیت بسوی
مالک آن چه سر دادن و مانند آن که موجب نیت فعل ستور است بسوی مالک آن از مالک یافته نشده است مسئله ۱۵ - اگر کور کسی یک چشم
موشفد قصاب را پس واجب میشود بر کور کشته ضمان نقصان آن زیرا چه مقصود از آن گوشت است ف نه عمل هي پس واجب خواهد شد

الاتقصاء فی عین بقره الحار و جوده ربع القیمة و کذا فی عین الخار و البخل و الفرس و قال الشافعی رافیه التقصا ایضا اعتبارا
بالشاة و لنا ما روی انه علیه السلام قضی فی عین الدابة تبرع القیمة و هكذا قضی عمر رضی الله عنه و ان فیها مقاصد سوء الخ
کاخیل و الوکوب و الزینة و الجمال و البخل فمن هذا الوجه تشبه الاکرم قد تمسک لاکل فی هذا الوجه تشبه الماکولات فعملنا
بالشبه بلی تشبه الاکرم فی الجاهل و ربع و بالشبه الاکرم فی النصف و لانه انما یمكن اقامة العلی بها یا ربعة اعنی عیناها
و عینا المستعمل فکانه لاث اثین بقره فی الراجح بفوات احد اهما قال من سار عادیة فی الطريق کفر به رجل و فحسها فقی یجره و امر به
بیدها و فرقت ففقدته فقلته کان لک علی الناحی و الراكب هو الموی من عمر و ابن مسعود رضی الله عنهما و لان الراكب و المکب
مدفوعان بدفع الناحی فاضیف فعل الدابة الیه کانه فعله بید و لان الناحی متعین فی تسبیبه و الراكب فی فعله غیر متعین فیتخرج
فی التعویذ بالتعویذ حی لو کان افعالا دابة علی الطريق یلکون الفمان علی الراكب الناحی لخصی لانه متعین فی الاقیان بشاقال و انما
الناحی کان ماله هذا لانه مبتدأ التبحر علی نفسه و ان الفقت لراكب فقلته کان یله علی عاقلة الناحی ثم متعین فی تسبیبه و فی الدابة علی عاقلة

مر نقصان قیمت و در یک چشم کا و قصاب و غیر آن و شتر قصاب و غیر آن واجب میشود بر قیمت و بچنین و در یک چشم خروا استوار است
عربی و غیر عربی می گویند است شناسی که واجب میشود و در ظهور و تمانیر نقصان قیمت آن مانند گوشت و دلیل علمی مارج کی این است
پنیر صلیع که کرده بود و در یک چشم شتر و غیره که گفته بود بر قیمت و بچنین حکم کرده بود عمر رضی الله عنهما این است که در گا و شتر و خروا
و استوار است که گوشت مقصد های دیگر است مانند بار کردن و سواری و زینت و جمال و عمل پس آن ستوران بانیو به مانند آدمی است و چون گاهی
نگهدارنده میشود برای خوردن پس این نعمت و متدبیرهای خور و فی است پس طاعت هر دو و جبر و دیم و واجب گردانیدیم بر قیمت راجع شایست آباد
مقتضی است که یک چشم آن نصف قیمت واجب شود و شایست بخیرهای خور و فی مقتضی است که نصف قیمت واجب نشود بلکه ازان کم شود پس واجب
گردانیدن بر قیمت و واجب گردانیدن نصف عمل بهر دو شایست خد و سیوم آنکه عمل از ستورهای مذکور نمیتواند بیکر چهار چشم و چشم ستور و
چشم عمل کند پس گویا ستور صاحب چهار چشم است لهذا واجب نخواهد بود بر قیمت بسبب رفتن یک چشم مسئله ۱۶ اگر سواری بر ستور بود و سیر میکرد و راه
وزر ستور مذکور را شتیه یا غلانی چیز را یا ان ستور بی اذن سوار و لکزد و آن ستور انسانی را یا بدست زدن یا اگر نیت ستور مذکور و صدقه زد
و کشت از این واجب میشود و ضمان آن بر زنده یا خلسا ننده نه بر سوار بکشت آنکه بچنین رویت از عمر و ابن مسعود رضی الله عنهما بکشت آنکه
زنده یا غلانی ننده مذکور گویا سوار و ستور بهر دو و صدقه زده است و انداخته است و هرگاه چنین خد و ستور بخواهد فعل ستور بسوی زنده و غلانی ننده
پس گویا او کرده است فعل مذکور را و بکشت آنکه غلانی ننده باشد سبب است که عادت ستور است که بسبب غلانی ننده که نیزند و در سوار
سبب تعدی کرده است ف زیر اچه بی اذن سوار غلانی ننده است و سوار تعدی نکرده است پس واجب خواهد شد
ضمان بر آنکه تعدی کرده است لهذا اگر سوار مذکور را بتاوه باشد در راه واجب میشود ضمان آن بر سوار و غلانی ننده بالمناصفه
زیر اچه در بنصورت سوار نیز تعدی کرده است در ایتاوه کردن ستور و اگر لکزد و ستور مذکور غلانی ننده و مردان غلانی ننده بسبب
لکزدن آن پس خون آن را نگان است زیر اچه آن گویا خود را خود کشته است و اگر ستور مذکور را نند
سوار را و کشت آن را واجب می شود و بیت آن بر عاقله غلانی ننده چه آن تعدی کرده است و بر سوار

قال ولو ثبتت بخمس على رجل ووطئته فقتلته كان على الناحس من الرأكب لبايعناه والواقف في ملكه **والناحية** فقتلته
وعن أبي بن سفيان إنه يجب الضمان على الناحس الرأكب نصفين لأن التلف حصل بثقل الرأكب وطئ الدابة والثاني مضاد للناحية
فيجب الضمان عليهما وإن غسها بأذن الرأكب كان ذلك بمنزلة فعل الرأكب لو غسها أو ضمان عليه في نفيها لانه امرهم
بإبائكم إذا انخس في معنى السوق فهو امر به وانتقل إليه **يقول قال** ولو طئت رجلا في سبيلها ومن غسها الناحس بأذن الرأكب
فالدية عليها **ما** جميعا إذا كانت في فورها الذي نخسها لأن سيرها في تلك الألفين مضاف
اليهما والأذن يتناول فعله السوق ولا يتناول من حيث إنه اتلاف فمن هذا الوجه
يقتصر عليه والوكوف وإن كان علة للوطئ فالنخس ليس بشرط لهذه العلة بل هو شرط
أو علة للسبب والسيور علة للوطئ وبهذا لا يترجح صاحب العلة كمن جرح انسانا فوقهم في سبيل

مسألة ۱- اگر کسی سوار بر تنور خود میرفت و زمین ملوک خود یا ایتاده بود و ملک خود و شخصی غلام یا چیز را بتور بی اذن سوار و بر تنور مذکور
و پامال کرد و کشت مرد را و بر تنور و ضامن آن بر غلامانده بر سوار و وجه آن سابق مذکور شده و مرد میت از بی یوسف ج که واجب شود ضمان بر غلامانده
و سوار بود و پامال شده زیرا چه آن ملک شده است بسبب چیزی که نفس سوار که آن منسوب بسوی سوار و دوم پامال کردن تنور و آن منسوب بسوی غلامانده
پس این چه ضمانت آن بر سوار و پامال شده است ۱- اگر سوار سبک و بر تنور خود و ملک خود یا ایتاده بود و ملک خود و شخصی غلام یا چیز را بر تنور مذکور
بأنی و اگر کوه زد و تنور مذکور کجی ملک کرد آن را پس واجب میشود چیزی بر غلامانده زیرا چه در نصبت غلامانده آن منسوب است و اگر غلام یا سوار را
نمیشد بر کوه مان هم چیز بکشد از تنور و نیزه چیز منسوب چیز بر سوار زیرا چه او امر کرده است چیزی که ملک آنست غلامانده یعنی را ندن است پس صحیح خواهد بود
که سوار و منسوب خواهد فعل غلامانده بسوی سوار و اگر غلام یا چیز را بر تنور مذکور باذن سوار و حالت سیر آن پامال کرد و تنور مذکور شیشه را واجب
میشود دیت آن بر سوار و پامال کرده باشد بجهت غلامانده آن میدزد رنگ زیرا چه بر تنور و نیزه صورت منسوب میشود بسوی سوار
ف سوال سوار و این است که واجب شود ضمان آن بر سوار فقط نه بر غلامانده زیرا چه آن غلامانده است باذن سوار و غلامانده در تنور
را ندن است پس صحیح خواهد بود امر آن منسوب خواهد شد بسوی سوار جواب می امر سوار غلامانده صحیح است باعتبار آنکه را ندن است نه
باعتبار آنکه ملک کردن است پس این اعتبار دخیل امر آن نخواهد بود و لهذا واجب خواهد شد ضمان آن بر سوار و **ف** سوال سوار و این است
که واجب شود دیت بر سوار فقط بجهت آنکه علت پامال کردن از سوار صادر شده است چه سوار علی پامال کردن است زیرا چه آن احتمال میکند
پای تنور را در نهادن و بر دشتن پس گویا فعل او است و لهذا واجب میشود کفاره بر سوار نه بر غلامانده چه غلامانده که در تنور را ندن است
بنظر شرط است پس پامال کردن منسوب خواهد شد بسوی صاحب علت که سوار است نه بسوی صاحب شرط که غلامانده است پس باید که جواب
شود ضمان آن بر سوار نه بر غلامانده جواب می سوار اگر چه علت پامال کردن است اما غلامانده شرط علت مذکور نیست بلکه شرط علت سیر است
و سیر علت دیگر است بجهت پامال کردن و قاعده این است که حکم منسوب میشود بسوی علت نه بسوی شرط و قیاسا که شرط مذکور شرط همان علت باشد و
و قیاسا که شرط مذکور شرط علت دیگر باشد پس حکم منسوب میشود بسوی هر دو و چنانچه اگر شخص زخمی کند انسانی او بعد از آن بقتل آن انسان و بجای

حفرها غیره علی قاعه الطريق و مات فالدیه علیهما لما ان الحفر شرط علی اخوی دون عله الخ
 کذا هذا تم قیل یوجع الناضح علی الراكب بما ضمن فی الایطاء لانه فعل بامره و قیل لا یوجع وهو
 الاصر فی اداء لانه لم یأمره بالایطاء و النضح ینفصل عنه و صا در کما اذا امر صبیاً یستسک علی الدایه
 بتسبیحها فوطئت انساناً و مات حتی ضمن عاقلة البصیه فانهم لا یوجعون علی الامر لانه امره
 بالتسبیح و الایطاء ینفصل عنه و کذا اذا ناوله سله حاققتل به أخو حتی ضمن لا یوجع علی الامر ثم
 الناضح انما یضمن اذا کان الایطاء فی فور النضح حتی یکون السوق مضاًفاً الیه و اذا لم یکن فی فور ذلك
 فالضمان علی الراكب لانقطاع اثر النضح فی السوق مضاًفاً الی الراكب علی الکمال و من قاده دایه فتمسک رجل
 فاقطعت من ید القائد فاصابت فی فورها فهو علی الناضح کذا اذا کان لها سابق قصصها غیره لانه مضاًفاً الیه
 و الناضح اذا کان عبداً فالضمان فی رقبته و ان کان صبیاً ففیه ماله لانها مواخذان بافعالهما و لخصه هاشمی منقول فی الطريق
 ففی اینها فقلتله فالضمان علی من نصب لك المشی لانه متعبد بشغل الطريق فاضیف الیه کانه غصبها بفعله و الله اعلم
 که کنده است آنرا کسی دیگر در راه و بگوید آن انسان بسبب آن هر دو پس واجب شود دیت هر دو بهت آنکه کندن چاه شرط است و دیگر است شرط
 نهم که آن نیز علت است پس همچنین در اینجا نیز بعد از آن باید دانست که بعضی گفته اند که خواهد گرفت غلامانده از سوار خیر را که تا وان داده است
 بسبب پامال کردن بهت آنکه او غلامانده بود یا مرسوار و بعضی گفته اند که خواهد گرفت و همین صحیح است چه آن امر کرده بود که پامال گرداند
 و پامال کردن از لوازم غلامانیدن است تا با ضرورت داخل شود و امر غلامانیدن پس شد مانند آنکه امر کرد کسی طفلی را که خود را بر ستور نگاهد
 می تواند و سوار است بر ستور باین که براند ستور مذکور را و در اند آن طفل و پامال کرد ستور مذکور برسانی را و گشت و پراو ضامن دیت آن دادند
 عاقله طفل مذکور پس آنها نخواهند گرفت آنرا از امر گفته چه آن امر کرده بود که براند ستور را نه باینکه پامال گرداند و پامال کردن از لوازم
 نیست و بلکه باینکه سیر تحقیق بشود و پامال کردن یافته نمیشود و مانند آنکه او کسی بطفلی سلاح را و گشت طفل مذکور
 بآن سلاح شغف را و او ضامن آنرا خواهد گرفت آن را از امر گفته و پس همچنین در اینجا نیز باید دانست که غلامانده ضامن نمیشود و دیگر وقتیکه
 پامال کند ستور بر غلامانیدن آن بید رنگ نامسوب شود و از آن ستور بسوی غلامانده و اما وقتیکه پامال کند بعد از رنگ پس واجب
 ضمان آن سوار فقط چه در صورت اثر غلامانیدن باقی مانده است پس اندن ستور مسوب خواهد شد بسوی سوار فقط مسئله ۱۹ - اگر شخصی
 می کشد ستور را و کسی غلامانده چرخه ستور و غفلت شد ستور مذکور یعنی از خود رفت از دست گشته و هلاک کرد چرخه را بید رنگ پس آن واجب
 بر غلامانده و همچنین وقتیکه پند رانده ستور بجای گشته و غلامانده کسی ستور را و غفلت شود ستور مذکور و هلاک کند چرخه را پس واجب میشود ضمان آن
 بر غلامانده چه غلامانیدن مسوب میشود بسوی وی پس آنچه رود داده است بسبب غلامانیدن مسوب خواهد شد بسوی وی مسئله ۲۰
 غلامانده اگر نیده باشد واجب میشود ضمان ذات و مال در گردن وی و اگر غلامانده صغیر باشد واجب میشود ضمان مال و ضمان آن
 که کمتر از موصوفه است صی در مال صغیر زیرا چه هر دو موصوفه کرده میشوند بافعال خود با مسئله ۲۱ - اگر غلامانده ستور چرخه می کشد که نصب کرده است
 آن را کسی در راه عاصه و گذر ستور مذکور کسی بید رنگ و گشت آن را پس واجب میشود ضمان بر آنکه نصب کرده است ان چرخه را در راه
 چنان تعدی کرده است و در نصب کردن پس مسوب خواهد شد غلامانیدن بسوی وی و چنان شد که گویا او غلامانده است و الله اعلم

باب جنایه المملوک و الجنایه علیه

قال و اذا جنى العبد جنایه خطاء قيل لمولاه اما ان تدفعه بها او تقديه وقال الشافعي رد جنایته
 في رقبتنه يباع فيها الا ان يقضي المولى الارش و فائدة الاختلاف في اتباع الجاني بعد العتق والمسئله
 مختلفه بين الصحابه رضوان الله عليهم لانه ان الاصل في موجب الجنایه ان يجب على المتلف لانه هو الجاني
 الا ان العاقله تقمّل عنه ولا عاقله للعبد لان العقل عندی بالقرابة ولا قرابة بين العبد ومولاه
 فوجب في ذمته كما في الذم و يتعلق برقبتنه يباع فيه كما في الجنایه على المال و لكن ان الاصل في الجنایه
 على المادي حالة الخطا ان يتقاعد عن الجاني نحو ذاع استيصاله ولا يحاف به اذ هو معذره فيه
 حيث لم يتعد الجنایه و تجب على عاقله الجاني اذا كان له عاقله و المولى عاقلته لان العبد يستنصر به
 و الاصل في العاقله عندنا النفره حتى تجب على اهل الديوان بخلاف الذم لانهم لا يتعاقلون في انفسهم
 فله عاقله فوجب في ذمته صيانة للدم من العذر و بخلاف الجنایه على المال لان العاقل لا تعقل المال

باب در بیان جنایت مملوک و بیان جنایاتی که بر مملوک واقع شود مسلمه اسم هرگاه جنایتی کند بنده و بخطا گفته میشود و خواجہ وی که دم
 بکن آن بنده را بولی جنایت اعنی بد او را بولی یا فدیہ آن بد او گفته است شافعی رح که جنایت بنده در گردن وی است و فروخته
 میشود آن بنده بجهت آن جنایت مگر وقتی که ادا کند خواجہ وی ارش جنایت ویرا و فدیہ او قتلان این است که خواجہ هرگاه آزاد
 کند بنده جنایت کشده را ف بعد از علم جنایت می شود خواجہ اختیار کند فدیہ سبب از او گردن آن فرد علمای مایح زیر را چه
 نیاید و او را و عاقله را و از آنکه لازم خواهد شد او را و دیگر و نزد شافعی رح می مطالبه آن جنایت از بنده است بعد از عتق نه از خواجہ
 ف زیر را چه آن واجب بود در گردن بنده و هرگاه خواجہ آزاد کرد و تسلیم نمود گردن ویرا بولی پس خواهد ماند مطالبه آن بر بنده می
 و باید دانست که در مسئله مذکوره اختلاف نموده اند صحابه رض ف و مرویت از ابن عباس رض موافق مذہب علمای مایح و مرویت
 از عمر و علی رض موافق مذہب شافعی رح می و دلیل شافعی رح این است که اصل در حکم جنایت این است که واجب شود ضمان آن
 بر جنایت کننده و لیکن عاقله تحمل آن میشود و نیست عاقله بنده را زیر را چه عاقله نزد شافعی رح خویشان و اقربا نیست خویشی
 و قرابت میان خواجہ و بنده و هرگاه خواجہ عاقله بنده نشد پس ولی او باید شد ضمان جنایت خطا در ذم بنده چنانکه واجب میشود
 ذمی بر ذمه او ف نه بر عاقله و صورتیکه کش ذمی مردی را بنحوا می و متعلق خواهد شد ضمان مذکور بگردن وی و فروخته خواهد شد
 بجهت جنایت بر ذرات چنانچه فروخته میشود بجهت جنایت بر مال و دلیل علمای مایح این است که اصل در جنایت بر آدمی بخطا این است
 که واجب نشود بر جنایت کننده تا استیصال آن لازم نیاید زیر را چه آن معذرت درین جنایت چه آن قصد جنایت نکرده و واجب
 شود بر عاقله قتی که باشد عاقله او را و خواجہ عاقله بنده است زیر را چه اصل در عاقله نصرت و یاری است و خواجہ یاری بنده میکند
 پس واجب خواهد شد ضمان جنایت بخطا بر عاقله بنده که خواجہ است بخلاف زمین چه در میان آمان نصرت و یاری نیست لهذا نمی
 عاقله نیست پس واجب خواهد شد ویت جنایت ذمی در ذمه وی بجهت نگهداشتن خون از در و رایگان شدن و بخلاف جنایت بر مال چه عاقله
 تحمل آن نیستند ف سوال هرگاه خواجہ عاقله بنده است باید که بخار میان دفع و فدیہ ثابت نشود و او را چنانچه عاقله بای دیگر را نیز است جواب

الا انه یجوز بین الدفع والفداء لانه واحد وفي اثبات الخيرة نوع تخفيف في حقه كيد يستاصل غلات
 الواجب الاصل هو الدفع في الصحيح ولهذا يسقط الموجب بموت العبد لقوات محل الواجب وان كان له
 حق النقل الى الفداء كما في مال الزكوة بخلاف موت الجاني المحل لان الواجب لا يتعلق بالحواس في مقام فساد
 كالعبد في صدقة الفطر قال فان دفعه ملكه ولي الجناية وان فداء فداء بارسها وكل ذلك يلزمه حللا اما ان
 فدون التاجيل في الاعطاء اطلاقا وعند اختياره الواجب من واما الفداء فلا بد ان يجعل بدلا عن العبد الشرع وان كان مقدرا بالمتلف
 ولهذا سمي فداء فيقوم مقامه وياخذ حكمه فلها وجب حلا لا بالمبدل وانما اختاره وفعله لا شق لولي الجناية غيره
 اما الدفع فلا بد من حقه متعلق به فاذا خلت بينه وبين الوقبة سقط واما الفداء فلا بد له لاحق له الارش فلما اوفى بحقه سلم العبد
 من جوار شرع شده است بجهت تخفيف خواجه تا استیصال آن شود و تخفیف در هر دو صورت مطلوب است ولیکن تخفیف در صورت
 دیگر باینطور است که قسم میشود ویت بر عاقله چه این یک گونه تخفیف است و تخفیف در صورت خواجه و بنده باینطور است که قسم میشود
 خواجه میان دفع و فدیة زیرا چه خواجه یک کس است و در نیار یک گونه تخفیف است ولیکن واجب اصلی همان دفع بنده است در روایت
 صحیح و میرسد خواجه را که خلاص کند بنده را باینطور که فدیة آن دهد لهذا ساقط میشود از ذمه خواجه و بیج چیز لازم نمی آید و قیتکه فوت
 شود بنده جنایت کتبه پیش از اینکه اختیار کند خواجه دفع یا فدیة را زیرا چه بنده مذکور محل استیفای واجب بود و محل باقی نماند اگر چه
 متعلق است بان حق خواجه باینطور که نگه دارد آن را و فدیة آن دهد چنانچه در مال زکوة فاعنی اگر باشد مال زکوة سوره یا نیکیه
 در چراگاه بجز و هلاک شود باینطور که نصاب از کوة باقی نماند ساقط میشود زکوة اگر چه متعلق است بان حق مالک باینطور که نگه دارد
 آنرا و بدیه قیمت آنرا از زکوة پس بچنین و در بنایز من نجلان و قیتکه فوت شود جنایت کتبه که اگر آید چه ساقط نمیشود ویت از ذمه
 عاقله آن زیرا چه استیفای واجب متعلق نیست باز در محل قابل استیفایست پس شد مانند بنده در صدقه نظرفاعنی و قیتکه واجب شود صدقه
 بنده بجهت مید فطر خواجه و میرسد بنده ساقط نمیشود صدقه آن از ذمه خواجه زیرا چه محل استیفای صدقه آن بنده نیست پس بچنین و بنایز
 ساقط نمیشود ویت از ذمه عاقله بسبب جنایت کتبه که آزاد است من مسلک ۲ - هرگاه دفع کند خواجه بنده را بسبب جنایت باو یک
 جنایت مالک آن میشوند او بیای جنایت و اگر فدیة دهد خواجه خواهد داد ارش جنایت ویرا و فدیة و از دفع و فدیة هر چه اختیار
 کند خواجه لازم میشود برونی الحال اما دفع واجب میشود فی الحال بجهت آنکه تا جمل توقیت و اعیان موجوده باطل است فزیرا چه
 تا جمل شرع شده است بجهت جمل کردن و تحصیل جمل طبل است من در صورتیکه اختیار کند خواجه دفع بنده را بنده موجود است و اما فدیة آن
 میشود بافضل بجهت آنکه فدیة عوض بنده است پس خواهد شد حکم آن حکم بنده و خواجه هر چه اختیار کند از دفع یا از فدیة و بدیه آن را میرسد
 باو بیای جنایت که با کفند از ان اما در صورت دفع پس بجهت آنکه حق او بیای جنایت متعلق است بان پس هرگاه تخفیف نمود میان آن پیران
 آنها ساقط شد حق مطالبه آنها و اما در صورت فدیة پس بجهت آنکه نیست حق طلب جنایت پس بگوید اگر در حق آنها سلامت خواهد بود بنده خواجه

تا

تا

فان لم یختر شیئا حتی مات العبد بل حق المحض علیه لغوات تحمل حمله علی ما بیناه و ان مات بعد ما اختار الفداء لم یبطل
 لقول الحق من ذنبه العبد الذی ذمه المولى قال فان عادی من كان حکم الجنایة الثانیة حکم الجنایة الاولی معناه بعد
 الفداء لانها لا ظهور عن الجنایة بالفداء جعل كان لم تکن وهذا ابتداء جنایة قال وان جنایاتین قبل للموت
 امان قد تحمل فی الجنایتین یقتسمانه علی قدر حقیقتهما و اما ان تغذیه بارش کل واحد منهما لان تعلق الاولی برقبته
 لا یمنع تعلق الثانیة بها کما لایون المتذنب حقه الا توی ان ملک المولى لم یمنع تعلق الجنایة حتی المحض علیه الاول
 اولی ان لا یمنع ومعنی قوله علی قدر حقیقتهما علی قدر بارش جنایتیها وان کانت اجماعه یقتسمون العبد المدفوع علی
 قدر حصصهم وان فداه فحجمه اودنه و ما ذکرنا ولو قتل واحداً وفقاً علی آخر یقتسمانه انکه تأمل ان ارض العین علی
 النصف من ارض النفس و علی هذا حکم الشجاعت والمولى ان یفدی من بعضهم و یدفع الی بعضهم مقداره ما تعلق به حقه
 من العبد لان الحقوق مختلفة باختلاف اسبابها و هی الجنایات المختلفة بخلاف مقتول العبد اذا کان له ولیان
 لم یکن له ان یفدی من احد هما و یدفع الی الآخر لان الحق متحد لا اتحاد سببه و هی الجنایة المتحدة

مسئله سوم - اگر اختیار نکرد و خواجہ دفع را و نه فدیه را حتی که فوت شد بنده باطل میشود حق ولی جنایت چه آن محل که متعلق بود
 حق وی بآن باقی نماند چنانچه گذشت بیانی آن و اگر فوت شد از آنکه اختیار کرد و خواجہ فدیه را بری میشود و خواجہ بسبب مردن بنده بلکه
 واجب است بر او که او نماید فدیه را بجهت آنکه هرگاه اختیار کرد و فدیه را منتقل شد حق ولی جنایت از گردن بنده و بر ذمه خواجہ شد مسئله چهارم
 اگر فدیه داد و خواجہ بجهت جنایت بنده از آن جنایتی دیگر کرد بنده مذکور خواهد بود حکم جنایت دوم مانند جنایت اول زیرا چه هرگاه پاک گردید
 بنده از جنایت اول بسبب دادن فدیه شد نیزه ایست که گویا سابق جنایتی نکرده بود و این جنایت را ابتداء کرده است مسئله ۵ -
 اگر دو جنایت کرد بنده گفته میشود خواجہ که بده بنده را بر دو ولی جنایت تا قسمت نموده بگیرند تا بقدر حق خود ها و یا فدیه بده برسد
 ارض جنایت بهر یکی از اولیای او و جنایت زیر را به تعلق جنایت اول در گردن بنده مانع تعلق جنایت دوم نیست مانند دنیا که لاق شود
 بگردن بنده بی دلیلی چه ملک خواجہ که در گردن بنده است هرگاه مانع تعلق جنایت شد پس حق مجنی علیه اول بطریق اولی مانع تعلق جنایت دوم
 نخواهد بود و همچنین است حکم اگر زیاده از دو جنایت کرده باشد پس اگر گشت یکی را و بر کند چشم و دیگر را مقوم میشود بنده میان ولی مقتول و کوثر
 چشم به بخش زیر را چه ارش یک چشم نصف ارش ذات است و برین قیاس است حکم شوچه حاف امنی اگر شوچه کرد بنده مردمان را بشوچه یا شوخته نمود
 کرده میشود بنده بآن مردمان مقسم میشود میان آنها بر سر جنایت آنها مسئله ۶ صورتیکه جنایت متعدّد و گردن بنده می رسد خواجہ را بده و بعضی را
 بدها ز بنده بعضی را بقدر آنکه متعلق شده است حق آن بعض در گردن بنده زیرا چه حقوق همه مختلف است بسبب اختلاف اسباب که آن جنایت است
 ف چه چنانچه یک غیر آن جنایت است که بر دیگر است پس چنانچه خواجہ را که اختیار کند بجهت یکی غیر آن چیز را که اختیار نماید بجهت دیگری حق بخلاف قبلیه
 بنده حکم را و باشد او را و ولی چه چنانچه خواجہ را که فدیه و بر یک ولی دیگر از بنده بقدر حق آن زیرا چه بصورت حقوق بود ولی متعلق نیست بلکه
 بر دو متحد است بسبب آنکه جنایت متحد است پس چنانچه که تفریق کند در وجوب جنایت واحد و باینطور که بعد یکی فدیه را و دیگری بعض بنده را بقدر حق آن ف
 سوال میشود که بکش بنده یک کس ما باشد مقتول او و ولی اگر حق متعلق نیست بلکه متحد است باعتبار سبب که جنایت است ولیکن حق تعدّد است باعتبار شریقه
 مستحق و کس اندیش ندارد است که حکم این مسئله مانند حکم مسئله اول باشد باینطور که چنانچه باشد خواجہ را که فدیه و بر یکی و بر دیگری بقدر حق آن خواهد

واجبٌ یجب للمقتول ثم للوارث خلافة عنده فلا یملك التفریق فی موحیها قال فان اعتقه المولی وهو لا یعلم بالجناية ضمن الاقل من قيمته ومن ارشها وان اعتقه بعد العلم بالجناية وجب علیه الارش لان فی الاول قوت حقه فیضمنه وحقه فی اقلهما ولا یصیر مختاراً للفداء لانه لا اختیار بدون العلم وفي الثالث صیر مختاراً لان الاعتاق یمنع من الدفع فالاقدام علیه اختیار منه لا دفعه وعلى هذین الوجهین البیع والهبة والتدبیر والاستیلاء لان کل ذلك مما یمنع الدفع لزوال الملك به بخلاف الاقرار علی رواية الاصل لانه لا یستقطبه حق ولی الجناية فان المقر له یخاطب بالدفع الیه ویس فیہ نقل الملك لمجواز ان یکون الامر كما قاله المقر والحقه الکرمی بالبیع واخوانه لانه ملکه فی الظاهر فیستحققه المقر له باقراره

ص مسلم نیست که مستحق در صورت تعدد است بلکه مستحق در صورت نیز متحد است زیرا چه حق و چه میثو و اولاً بجست مقتول که اصل است و بعد آن میرسد بر سه بطریق خلافت **ف** و شک نیست که اعتبار اصل اولی است از اعتبار فرع پس باعتبار اصل مستحق نیز واحد است پس جائز نخواهد شد خواجه را که تفریق کند در موجب جنایت و اعده لهذا نمی رسد خواجه را که دفع کند بنده بدیگری بعد از آنکه اختیار کرده بیهت حق یکی **ص** مستحله - اگر از او کرد خواجه بنده جنایت کننده را و در مالیکه نمیدانست جنایت را واجب میشود بر خواجه ضمان چنانکه کمتر است از میان قیمت آن و ارش جنایت و اگر آزاد کرد و آنرا بعد از علم بجنایت واجب میشود بر آن ارش جنایت **ف** تمام و کمال **ص** زیرا چه در صورت اول خواجه هرگاه آزاد کرد بنده را مانع حق ولی جنایت را که دفع بنده است چه بنده مل دفع نماند پس واجب خواهد شد بر آن ضمان و چون حق ولی جنایت نیست کمترین یک کمتر است از میان قیمت آن و ارش جنایت پس واجب خواهد شد بر خواجه چنانکه کمتر است از میان قیمت آن و ارش جنایت و نخواهد شد خواجه اختیار کننده مرفدیه را بسبب آزاد کردن زیرا چه آن عالم بجنایت نبود و تصور نیست که اختیار کند بغیر اطمینان و در صورت دوم خواجه خواهد بود اختیار کننده مرفدیه را بجهت آنکه آزاد کردن بنده مانع دفع آنست و هرگاه اقدام نمود بر اعتناق آن با وجود علم بجنایت معلوم شد که اختیار کرده بیهت را و موافق همین دو صورت است اگر خواجه بیع یا هبه یا دیگر کند بنده جنایت کننده را یا ام ولد سازد و نیز جنایت کننده را زیرا چه این تصرفات مانع دفع است بجهت آنکه زائل میشود ملک خواجه بسبب این تصرفات بخلاف اقرار اعنی اگر خواجه که بنده جنایت کننده در دست او است اقرار کند باینکه بنده فلان کند فلان است زیرا چه بسبب اقرار خواجه ساقط نمیشود حق ولی جنایت چه در صورت مطالبه کرده می شود مقر له باینکه دفع کند بنده جنایت کننده را و در صورت اقرار یعنی نیست که ملک منتقل شود از مقر بهقر له چه احتمال دارد که احیاناً باشد که اقرار کرده است بآن مقر و این روایت اصل است و گفته است که نمی ربح که اقرار حق است به بیع و هبه و غیره مذکور الصدد زیرا چه بنده جنایت کننده و ملوک مقر است باعتبار ظاهر و مقر له مستحق آن شده است بسبب اقرار و

فانشبه البیع واطلاق الجواب فی الکتاب یتنظم النفس و ما دونها و کذا المعنی لا یختلف و اطلاق
 البیع یتنظم البیع بشرط الخیار للمشتري لانه یزیل الملك بخلاف ما اذا کان الخیار للبائع و نقضه و بخلاف
 العرض علی البیع لان الملك ما زال و لو باعه بیعاً فاسداً لم ییمم بخیار احق یسله لان الزوال به بخلاف الکتاب
 الفاسدة لان موجبہ یثبت قبل قبض البذل فیصیر بنفسها مختاراً و لو باعه مولاة من المحبی علیه فهو مختار بخلاف
 ما اذا وهبه منه لان المستحق لم اخذ غیر عوض و هو متحقق فی الهبة دون البیع و اعتاق المحبی علیه بامر المولی
 بمنزلة اعتاق المولی فیما ذکرناه لان فعل المامور مضاف الیه و لو ضربه فقصه فهو مختار اذا کان عالماً بالخيانة لانه
 حبس خوفاً منه و کذا اذا كانت بکراً أو طمها وان لم یکن معلقاً قلنا بخلاف التزویم لانه عیب من حیث الحكم

پس شد مانند بیع و باید دانست که آنچه در اصل مذکور است مطلق است پس شامل خواهد شد جنایات ذات و مادی
 ذات هر دو و رافع اعنی حکم مذکور جاری خواهد شد خواهد بنده مذکور جنایت کرده باشد بر ذات خواهد جنایت
 کرده باشد بر مادی ذات هر دو را چه در هر دو صورت مال لازم می آید و نیز باید دانست که آنچه مذکور شد که بیع
 مانند اعتاق است شامل است بیع را که بشرط اختیار مشتری است زیرا چه بسبب بیع بشرط اختیار مشتری زائل میشود و ملک
 بائع بخلاف و قتیکه باشد نیارم بائع را یا بائع عرض نماید بنده را برای فروختن چه درین هر دو صورت ملک بائع زائل نشود
 مسئله ۹ - اگر بفروشد خواه بنده جنایت کننده را به بیع فاسد نشود اختیار کننده فدیه تا که تسلیم کند بنده مذکور را پیشتر
 زیرا چه زائل میشود و ملک بائع بسبب تسلیم در صورت بیع فاسد بخلاف و قتیکه مکاتب کند آنرا مکاتب فاسده را بانطور که مکاتب
 کند خواه که مسلمان است بنده مذکور را بعوض خمر یا خمر یا بعوض قیمت خمر هر چه زیرا چه خواه در صورت اختیار کننده فدیه
 میشود و بجهت آنکه اتخاف عقق ثابت میشود در صورت مکاتب نمودن پیش از آنکه قبض کند بدل کتابت را پس خواهد شد اختیار
 کننده فدیه بحد عقد کتابت مسئله ۱۰ اگر فروشد خواه بنده جنایت کننده را بدست محبی علیه پس میشود اختیار کننده فدیه بکتاب
 و قتیکه به کند آنرا بمحبی علیه زیرا چه حق محبی علیه این است که بگیرد بنده مذکور را بغير عوض و این در صورت به تحقیق است نه در صورت
 بیع پس خواه شد و افغ بنده نه اختیار کننده فدیه در صورت به نه در صورت بیع مسئله ۱۱ - اگر آنرا و کند بنده جنایت کننده را بمحبی علیه از
 جانب خواهجوی با خواه خواه بود و حکم آنکه آنرا و کند خود خواه آنرا زیرا چه فعل مامور غصب میشود و بسوی آمر مسئله ۱۲ - اگر خواه زیاده
 جنایت کننده را بانطور که نقصان پذیرفت میشود خواه اختیار کننده فدیه و قتیکه باشد عالم جنایت زیرا چه در صورت هر گاه خواه بغير
 کربنده رافع دفع شد و بر سر و یک نقصان گردید و حبس کردن جز را پس دفع جمیع بنده متعذر شد و همچنین است حکم و قتیکه باشد نیز جنایت کننده
 و متعذر و ولی کرد با وی خواه وی اگر چه مطلق نه بسته باشد زیرا چه نقصان پذیرفت کثیر مذکور بخلاف آنکه تزویج کرد کثیر مذکور را
 با کسی چه تزویج اگر چه عیب است از روی حکم ولیکن در ذات کثیر چیزی نقصان نشده است و تزویج مانع دفع نیست پس خواه شد اختیار کننده فدیه

وختدار و طی الثیب علی ظاهر الروایه لانه لا یقتضی من غیرا علق و یختار فی الاستیجاره ام لا منه
لا یختفی بالملك و لهذا لا یسقط به خیاء الشرط ولا یصیر مختاراً بالاجاره والوهی فی الاطهر و كذلك بالاذن فی البقاعه
وان ذكبه دین لان الاذن لا یفوت الدفع ولا یقتضی الوقفه الا ان لوی الجنایه ان یمتنع من قبوله لان الدین لحقه
من جهة المولی فلیزم المولی قیمته **قال** ومن قال لعبد ان قتلته فلا تا اور میتنه او یختار فانت حر فهو
مختار للفداء ان فعل ذلك وقال زفره لا یصیر مختاراً للفداء لان وقت تكلمه لا جنایه ولا علم له بوجوده وبعد الجنایه
لم یوجد منه فعل یصیر به مختاراً الا توی انه لو علق الطلاق او العتاق بالشرط ثم حلف
ان لا یطلق او لا یعتق ثم وجد الشرط وثبت العتق والطلاق لا یجث فی مینه تلك كذا هذا ولنا انه
علق الاعتاق بالجنایه والمعلق بالشرط ینزل عند وجود الشرط كما یختر فصار كما اذا اعتقه بعد
اجنایه الا یوی ان من قال لامرأته ان دخلت الداد فوالله لا اقر بك یصیر ابتداء علیه من وقت
الدخول وكن اذا قال لها اذا مرضت فانت طاریق شدة تا مرض حتی طلقت ومات من ذلك المرض

ص و بخلاف آنکه اگر وطی کرد و خواجه با کنیز جنایت کند که نیمیست **ف** زیر پرچه نشود و خواجه در نیصورت اختیار کند فدییه **ص**
در ظاهر روایت **ف** تا که علق نه بند و **ص** زیر پرچه بسبب وطی چیزی نقصان نیشود و در نیمه تا که علق نه بند و بخلاف آنکه
اگر خواجه اختیار کرد و از بنده جنایت کند **ف** زیر پرچه در نیصورت نیشود و اختیار کند فدییه **ص** چه استعمال مخصوص بملك نیست
و لهذا ساقط نیشود و خیار شرط بسبب استعمال **مسئله ۱۲** - اگر خواجه با جاره و او بنده جنایت کند رایا کرد و در نیشود و اختیار
کند فدییه در روایت انظر و همچنین اگر اذن دهد تجارت بنده مذکور را خواجه وی نیشود و اختیار کند فدییه اگر چه مدیون شود
بنده مذکور زیر پرچه اذن تجارت مانع و دفع نیست و چیزی نقصان هم در ذات بنده بسبب اذن نیشود ولیکن در نیصورت هر گاه فدییه
کند خواجه بنده مذکور را بولی جنایت میرسد ویرا که ابا نماید و قبول نکند بنده را زیر پرچه بنده مذکور مدیون شده است بسبب اذن
خواجه پس لازم خواهد شد بر خواجه قیمت بنده مذکور **مسئله ۱۳** - اگر خواجه گفت به بنده خود که اگر کشی تو فلان رایا تیر اندازی
بر آن یا زخم زنی بسرو یا آزاد باشی پس میشود خواجه اختیار کند فدییه اگر بنده مذکور شرط مذکور را بعمل آورد و گفته است ز فرج
کنیشود و اختیار کند فدییه بجهت آنکه در وقت گرفتن این سخن جنایت متحقق نیست و نه علم بوجود جنایت و بعد از وقوع جنایت
یافته شده است از خواجه فعلی که دلالت کند بر اختیار روی فدییه را پس نخواهد شد اختیار کند فدییه و شد مانند آنکه اگر علق کرد
کسی طلاق یا عتق را بیک شرط و بعد از آن سوگند خود که طلاق نخواهد داد یا آزاد نخواهد کرد و بعد از سوگند یافته شد شرط مذکور و
آزاد شد بنده و مطلقه شد زن وی حاکم نیشود و آنکس در سوگند خود چه بعد از سوگند یافته شده است اذن فعلی که موجب عتق یا طلاق باشد
پس همچنین در بنایز و دلیل علمای مایه یکی این است که خواجه مذکور علق کرده است عتق با جنایت و آنچه علق است بشرط واقع میشود و چگونه
یافته شود شرط پس شد مانند آنکه گویا آزاد کرده است آن را بعد از جنایت لهذا اگر کسی بگوید بزن خود اگر داخل شوی تو در خانه و طی خواهم
کرد و پس میشود ابتدا می اطوار از وقت دخول زن مذکور در خانه چه آنچه علق است واقع شد است انفسل رو چیکار یافته شد دخول آن زن خانه
و همچنین اگر بگوید بزن خود هر گاه مریض شوم پس بر تو شرط طلاق است و بعد از آن مریض شد و مطلقه شد زن مذکور و مریض و بی سبب آن **ص**

یصیر فإلا أنه یصیر مطلقاً بعد وجود المرض بخلاف ما أورده لان غرضه طلاق او عتق میکنه الامتناع
عنه اذا بعین النعم فلا یدخل تحت ما لا یکنه الامتناع عنه ولانه حرصه على مباشرة الشرط بتعلیق اقوی
الدواعی الیه والظاهر انه یفعله نهذا دلالة الاختیار **قال** واذا قطع العبد یدیرجل عند مدفع الیم بقضاً وابتغی
فاعتقه ثم مات من الید فالعبد صلح بالجناية وان لم یعتقه ثم مات على المولی وقيل للاولیاء اقتلوه او اھفوا عنه
ووجه ذلك وهو انه اذا لم یعتقه وصرے بتین ان الصلح وقع باطله لان الصلح كان عن المال
لان اطراف العبد لا یمزج القصاص بینها وبتین اطراف الحرفاذا صرے بتین ان المال غیر واجب
وانما الواجب هو انقود فكان الصلح واقعاً بغير بدل فبطل والباطل لا یورث الشهة كما اذا وطع
المطلقة الثالثة فی عدتها مع العلم بخوفها علیه فوجب القصاص بخلاف ما اذا اعتقه لان اقامه
على الاعتناق یدل على قصد تصحیح الصلح لان الظاهر ان من اقدم على تفرق یقصد تعصیه
ولا حصه له الا وان یجعل صلحاً عن الجناية وما یحدث منها ولهذا لنقض علیه ورضی المولی به

پس میشود و روح وی فارزیرا چه طلاق داده است بعد از وجود مرض و زفرج که نظیر آورده است صحیح نیست زیرا چه غرض قاتل در صورت
سگند آن اتفاق و طلاق است که در اختیار وی است و ازان باز تواند ماند زیرا چه سگند بجهت این است که ازان باز نماند پس این
سگند دخل نمیشود آن اتفاق و طلاق که باز ماندن ازان ممکن و تصور نیست و دلیل دوم این است که خواجه مذکور بنده مذکور را در غلایند
برباشتر شطوف یعنی کشتن یا تیر انداختن یا زخم کردن می زیرا چه معلق نموده است بان آزادی ویرا و او طالب آزادی است پس ظاهر
است که بنده عمل خواهد آورد و شرط مذکور پس این در غلایند دلالت میکند که اختیار نموده است فدیة را مسئله ۱۴۱ - اگر عمار برید بنده
دست آزاد ویرا و بعد ازان او بنده مذکور را خواجه وی بمنی علیه بسبب جنایت مذکوره بکلم قاضی یا بغير حکم قاضی و آزاد کرد بمنی علیه بنده
مذکور را و بعد ازان مرد بسبب جنایت مذکوره پس در یصورت دفع بنده مذکور صلح است از جنایت فاعنی ساقط شد جنایت مذکوره
صی او اگر آزاد نگردید باشد بمنی علیه بنده مذکور را و او پس خواهند داد او یا می مقتول بنده مذکور را خواجه و بعد ازان گفته میشود
باو یا می مقتول که بکشید بنده مذکور را یا عفو کنید و و جش این است که هرگاه آزاد کرد بمنی علیه آزادی و سرایت نمود قطع دست ظلم شد
که صلح باطل بود زیرا چه صلح برال بجهت آن بود که مید است که واجب مال است زیرا چه قصاص جاری نمیشود میان اطراف بنده و اطراف آزاد
و هرگاه سرایت نمود قطع معلوم شد که مال واجب نبود و واجب بود قصاص پس صلح در صورت مذکوره واقع شده است بغير بدل لهذا باطل
خواهد شد و واجب خواهد شد قصاص ف سوال مندر این است که واجب شود قصاص زیرا چه قصاص ساقط میشود بسبب همه و در صورت
مذکوره شبهه واقع شده است بسبب صلح باطل جواب می بسبب امر باطل شبهه واقع نمیشود چنانچه اگر کسی زن خود را سه طلاق دهد و در وقت
نشیندن مذکوره و پیش ازین که تمام شود عدت آن و طی کند آنکس با زن مذکوره با وجود علم بمرت آن پس واجب میشود بر آن مخدین
در اینجا نیز بخلاف و قیقه آزاد کرد و آنرا بجهت آنکه اقدام آن بر عتق دلالت میکند که قصد وی تصحیح صلح است زیرا چه کسیکه اقدام میکند بر
تصرفی قصد صحیح آن دارد و عتق صحیح نمی شود تا که صلح صحیح نباشد و صلح صحیح نخواهد بود مگر و قیقه صلح شود از جنایت مذکوره و از
چیزیکه روی دهد ازان لکن اگر تصریح کند بمنی علیه که این بنده صلح است از جنایت مذکوره و آنچه روی دهد ازان راضی شود بان

یعم وقد رضی المولى به لانه لما رضی بكون العبد عوضاً عن القليل يكون أرضى بكونه عوضاً عن الكثير فاذا اُعتق بهم الصلح في ضمن الاعتاق ابتداءً وادالم يعتق لم يوجد الصلح ابتداءً والصلح الاول وقع باطلاً فبطل العبد الى المولى والا ولياء على خيرتهم في العفو والقتل وذكر في بعض النسخ رجل قطع يد رجل عمداً فصالح القاطم المقطوعة يدك على عيده ففعاله اليه فاعتقه المقطوعة يد لانه مات من ذلك قال العبد صلح بالجناية الى آخر ما ذكرنا من الرواية وهذا الوضع يرد اشكالاً فيما اذا عفا عن اليد ثم سرى الى النفس ومات حيث لا يجب القصاص هنالك وههنا قال يجب قيل ما ذكره هنا جواب القياس فيكون الوضعان جميعاً على القياس والاستحسان وقيل بينهما فرق وجهه ان العفو عن اليد صح ظاهر لان الحق كان له في اليد من حيث الظاهر فيعم العفو ظاهراً فبعد ذلك وان بطل حكماً يبقيه موجوداً حقيقةً فلي ذلك لمن وجب القصاص اما ههنا الصلح لا يبطل الجناية بل يقررها حيث صالح عنها على مال فاذا لم يبطل الجناية لم تنتم العقوبة هذا اذا لم يمتنع اما اذا اعتقه فالنسخة ما ذكرناه من قبل **قال** واذا عفى العبد الماذون له جناية وعليه الف درهم فاعتقه المولى ولم يعلم بالجناية فعليه قيمتان قيمة يصاحب الدين قيمة لا ولياء العتق

صحح میشود و در صورت مذکوره نیز خواجه راضی است زیرا چه هرگاه او را خواجه بنده مذکور را بر رضای خود عوض قطع دست که کسر است خواهد بود رضای آن بطریق اولی درین که بدست بنده مذکور را بر عوض جنایت ذات که زیاده تر است از قطع دست پس هرگاه آزاد کرد و خواجه بنده را در صورت مذکوره صحیح خواهد شد صحیح و من اعتناق است چه این صلح دیگر از سر نو است و صحیح که ابتدا شده بود باطل است و هرگاه آزاد نکرد و یافته نخواهد شد صلح و دیگر صلح اول باطل است پس واپس او را خواهد شد بنده مذکور خواجه و او لیای جنایت مختار خواهند شد و آن و عفو آن و در بعض نسخ جامع صغیر مذکور است که اگر شخصی برید دست مردی را بعد از آن صلح کرد و قاطع دست بریده بریده و داد او را ابوی و آزاد کرد دست بریده بنده مذکور را و بعد از آن مرد دست بریده بسبب قطع دست پس داد او بنده مذکور صلح است از جنایت و اگر آزاد کرده باشد آن را دست بریده واپس خواهند داد او لیای مقتول خواجه وی و گفته خواهد شد باو لیای مقتول که بخیه جنایت کنند و یا عفو کنند از آن و باید دانست که و او میشود و اشکال بر تقریر این مسئله زیرا چه سابق مذکور شده است که اگر شخصی قطع کند دست کسی را عفو کند آنکس از قطع دست و بعد از آن سرایت کند قطع و میر و آنکس واجب نشود قصاص و درین مقام گفته است که واجب میشود قصاص پس بعضی گفته اند که آنچه مذکور شد است در مسئله خود که واجب نشود قصاص از روی استحسان است و آنچه مذکور شده است درین مقام که واجب میشود قصاص از روی قیاس است پس منافات نیست و بعضی گفته اند که میان هر دو مسئله فرق اینست و وجه فرق این است که عفو از قطع دست صحیح است و ظاهر نیز و مگر و قطع دست پس صحیح خواهد شد عفو باعتبار ظاهر و بعد از آن که سرایت کرد قطع دست اگر چه باطل شد عفو از روی حکم و لیکن باقی و موجود است حقيقةً یعنی باقی است و این قدر وجود آن کفایت میکند بر آنکه قصاص واجب نشود و اما در صورت صلح پس باطل نمیکند جنایت را بلکه موجب ثبوت و تقریر جنایت است زیرا چه مصالح کرده است از آن بآل و اگر گفت بدل آزاد و هرگاه باطل نشد جنایت و رد نمود و شد بدل آن پس صلح مذکور باطل و موجب قصاص نخواهد شد و آنچه مذکور شد و آنکه آزاد کرده باشد و اما وقتی که آزاد کرده باشد پس حکم مسئله چنان است که مذکور شد پیش ازین مسئله حال آنکه کسی ببنده مازون که بدین هزار درهم است و بعد از آن آزاد کرد و آنرا خواجه وی و باید که بنده است جنایت را پس واجب میشود بر خواجه و قیمت بنده قیمتی است و این قیمت بجهت او لیای مختل

لأنه أكل حقتين كل واحد منهما مضمون بكل القيمة على الأفراد دفع للأولياء والبيع للغرماء كذا عند

الاجتماع ويمكن الجمع بين الحقيقتين اليفاء من الوقبة الواحدة بان يدفع الى ولي الجناية ثم يباع للغرماء

فيضم منهما بالانكاف بخلاف ما اذا اقلعهما اجنبي حيث تجب قيمة واحدة للمولى ويدفعها

المولى الى الغرماء لان الاجنبي انما يضمن للمولى بحكم الملك فلا يظهر في مقابلته الحق لانه دونه

زیرا چه خواهد گفت کرده است وحق را یکی حق اولیای جنایت و آن این است که بدو خواهد بنده مذکور را با اولیای جنایت دوم حق صاحب دین و آن این است که فروخته شود بنده مذکور بجهت دین آنها و سبب اتلاف هر کدام از آن دو حق و قتی که بنا باشد واجب میشود ضمان آن که تمام قیمت است پس همچنین مضمون خواهد شد و قتی که هر دو حق مجتمع باشد ف سوال جملع هر دو حق باینطور که او انوره شود هر دو حق از رقبه بنده تصور نیست زیرا چه اگر دفع کند بنده را با اولیای جنایت فروختن آن بجهت مدیونان تصور نیست و همچنین عکس آن جواب حق جمیع میان هر دو حق ممکن است باینطور که دفع کند بنده را با اولیای جنایت اول او بعد از آن فروخته شود بنده بجهت صاحب دین ف سوال هرگاه فروخته میشود بنده بجهت صاحب دین پس در دفع آن با اولیای جنایت چه فایده است جواب حق فائده این است که ثابت میشود با اولیای جنایت حق استخلاص بنده مذکور با دایمی فدیة چون بنده مذکور جنایت کرده بود در حالیکه مشغول بود بدین پس دفع نیز کرده میشود و بهمان صفت یس و صورت مذکوره واجب خواهد بود برخواه ضمان هر دو حق بسبب آنکه تلف کرده است خواهد هر دو حق را بخلاف آنکه اگر یکشده کسی اجنبي بنده مذکور را بخرطاجه بپوش میشود بر اجنبي در نیصورت یک قیمت برای خواهد داد و آن قیمت را خواهد بپوشد صاحب دین بجهت آنکه واجب میشود بر اجنبي ضمان آن برای خواهد اولاً بسبب آنکه بنده مذکور مملوک وی است و حق صاحب دین که دفع است کمتر است نسبت حق خواهد که ملک است پس حق صاحب دین که کمتر است با وجود حق خواهد که قومی است اعتبار ندارد و چنان شد که گویا نبود در آن حتی دیگر ف و بعد از آن خواهد گرفت صاحب دین قیمت مذکوره را از خواهد بجهت آنکه قیمت مالیت بنده است و حق صاحب دین مقدم است در مالیت بنده بر نسبت خواهد زیرا چه واجب است برخواه که بدو بنده را بپوشد صاحب دین تا فروخته شود بنده در دین وی پس خواهد بود صاحب دین مقدم برخواه با اعتبار مالیت که کافی الکفایه و باید دانست که این همه که مذکور شد و قتی است که باشد بنده مذکور مدیون فقط و جنایت نگردیده باشد و اگر بنده مدیون جنایتی کرد و بعد از آن اگر اجنبي بخلاف خواهد داد و خواهد قیمت آن بنده را بولی جنایت و صاحب دین هر دو اما اجنبي بنده قیمت آنرا از خواهد بپوشد بنده مذکور

وهمناجب لكل واحد منهما بانذوف الحق فلا ترجح فيظهران فيمنهما **قال** واذا استدان الامه
 الماذون لها اكثر من قيمتها ثم ولدت فانه يباع الولد معها في الدين وان جنت جناية لم يدفع الولد
 معها والفرق ان الدين وصف حكيم فيها واجب في ذمتها متعلق برقيتها استيفاء فيشر الى الولد
 كولد الموهونة بخلاف الجناية لان وجوب الدفع في ذمة المولى لا في ذمتها وانما يلزم فيها اثر الفعل
 الحقيقه وهو الدفع والسرايه في الاوصاف الشرعيه دون الاوصاف الحقيقه **قال** واذا كان العبد لرجل
 ربح رجل ان مولاه اعتقه فقتل العبد وليا لذلك الرجل خطاء فله شيء له لانه لما نزع ان مولاه اعتقه
 فقد ادعى الدية على العاقلة وابتأ الصدد والمولى الا انه لا يصدق على العاقلة من غير حجة **قال** اذا اعتق العبد
 فقال لرجل قتل احاك خطأ وانما عبد وقال الاخر قتلته وانت حر فالقول قول العبد لانه منك للضمان لما انه اسند
 الى حاله معهوده منافيه للضمان اذ الكلام فيما اذا عرف دفعه والوجوب في جناية العبد على المولى دفعا وفداء وصادر كمل
 اذا قال البائع العاقل طلق امرأتى وانما صبي ادبعت داره وانما صبي اد قال طلق امرأتى وانما صبي اد وقد كان صبي اد
ص واما وصورت اذا ذكر ان خواجه بنده مذكور را واجب ميشود بر خواجه وقيمت بنده بر ابي آنها بسبب انك تلافى كرده است
 حق بر واحد را وحق كلى بر حق ديگر ترجيح ندارد پس معتبر خواهد بود حق هر دو و واجب خواهد شد بر خواجه ضمان بر ابي هر دو مسئله ۱۴
 اگر كنيز ما فو نه كه دين دار است زانيد فرزند بر افسر وخته مى شود و كنيز مذكوره بافسر زندان بجهت دين
 و اگر كنيز ما فو نه جنبايى كرده و بعد از ان زانيد فرزند را دفع نخواهد كرد خواجه بنده را با كنيز و فرق ميان هر دو مسئله اين است
 كه دين واجب است از روى شريع در گردن آن كنيز با نيظور كه استيفاسى آن كرده ميشود از رقبه آن پس دين صفت شرعى كنيز است و
 به صفت شرعى كه متعلق باشد بر قبه سرايت ميكند بسوى فرزند پس سرايت خواهد كرد دين مذكور بسوى فرزند وى نيز چنانچه سرايت
 ميكند و صورتيكه اگر و كن كسى كنيز را و بنده كنيز مذكوره فرزند بر ابيس گر ميشود و فرزند نيز ضمان جنبايت زيرا چه مقتضاسى جنبايت آن و وجوب
 دفع است و آن بر ذمه خواجه است نه بر ذمه كنيز پس وجوب دفع وصف شرعى خواجه است نه كنيز و ملاقى نيشود بكنيز مگر از دفع كه فعل حقيقى
 است **ف** نه وصف شرعى كه عبارت است از وجوب دفع **ص** و سرايت نميكند مگر اوصاف شرعى نه اوصاف حقيقى مسئله ۱۵
 اگر اقرار كرد شخصى كه آزاد كرده است فلان بنده را خواجه وى و بعد از ان بخطا كشت بنده مذكور دلى آن شخص **راف** اعنى قريه
 او را چون پسر مثلاً پس چيزى نيمه سدر آن شخص را از راجه هر گاه اقرار كرد كه خواجه وى آزاد كرده است دعوى ديت نمود بر مالك
 بنده مذكور و برى ساخت بنده و خواجه وى را و قول وى مقبره و حجت نيست بر عاقله تا كه بنه نيار و بر دعوى خود **ف** پس اگر بنه نياز قائم كند
 بر دعوى خود واجب خواهد شد ديت بر عاقله بنده مذكور **ص** مسئله ۱۶ اگر آزاد كرد خواجه بنده خود را و بعد از ان گفت بنده مذكور
 بشخصى كه كشته ام برادر ترا خطا و حاليكه من بنده بودم و گفت آن شخص كه كشته را برادر او را و حاليكه آزاد بود پس بنده نيست توان به كه موقوف است بر چنانچه
 قائل كند بگو حاليكه منا فى ضمان او معلوم است اما بودن آن معلوم است كه كلام در انصورت است كه بنده بودن آن بنده معروف باشد و اما مناسباتى نه
 پس بجهت است كه در آن حالت واجب ميشود بر خواجه كه دفع كند از ايا فديده و بر پس خواهد بود مانند آنكه بگويد عاقل و بالغ طلاق داده ام نه مخرج را
 با فو نه ام خانه خود را و حاليكه صغير بودم يا گوي طلاق داده ام زن خود را و حاليكه ديوانه بودم و بود و ديوانگى آن مشهور و معلوم

كان القول قوله لما ذكرنا قال ومن اعتق جارية ثم قال لها قطعك يدك وانت امتي وقالت قطعتها
وانا حرة فالفقول قولها وكذلك كل ما اخذ منها الا الجماع والغلة استحسنانا وهذا عند ابی حنیفة
وابی یوسف رحمهما الله قال محمد لا یضمن الاشياء قائما بعينه ثم رودة علیها لانه منكر وجوب الضمان
لا سنادة الفعل الى حالة معهودة منافية له كما فی المسئلة الاولى وكما فی الوطی والغلة وفي الشئ القائم
اقتبید حاجت اعترف بالاخذ منها ثم ادعى التملك علیها وهی منكرة والقول
قول المنكر فلهذا یؤمر بالرد اليها ولما انه اقرب بسبب الضمان ثم ادعى ما یبرئ منه
فلهذا یكون القول قوله كما اذا قال لغيره ففقدت عندك الیمنی وعینی صحیحة ثم فقیقت

چه در خصوصها معتبرست قول وی و عدم وقوع طلاق و عدم صحت بیع پس تخمین در اینجا نیز معتبر خواهد بود و قول بنده و عدم وجوب ضمان
مسئله ۱۹- اگر شخصی آزاد کرد و کنیز خود را و بعد از آن گفت مرا و را که بریده ام دست ترا و را عا لیکه تو کنیز من بودی و گفت کنیز مذکوره که برید
تو دست مرا و را عا لیکه آزاد بودم پس معتبرست قول کنیز مذکوره است و تخمین است حکم در هر چیزی که گرفته باشد خواهد از کنیز مذکوره سوگند و طعی و غله آن
ف ا عنی و فیکه اختلاف نمایند خواه کنیز در چیزی که گرفته است خواه از کنیز یا بطور که بگوید خواه که گرفته ام این را از تو و را عا لیکه کنیز بودی و بگوید
کنیز که گرفته تو از من و را عا لیکه آزاد بودم پس قول کنیز معتبرست در همه چیز مگر در و طعی و غله آن عنی و فیکه بگوید خواه که طعی کرده ام ترا
و را عا لیکه تو کنیز من بودی یا بگوید که گرفته ام غله عنی اجرت خدمت تو و را عا لیکه کنیز من بودی و او گوید که طعی کردی تو با من و را عا لیکه
از او بودم یا اگر فتنی تو غله را و را عا لیکه آزاد بودم پس قول خواه معتبرست درین هر دو صورت ص از روی استحسان و این نزد شیخین صح
است و گفته است محمد رح که معتبرست قول کنیز فقط در چیز معین و موجود که امر کرده می شود بخواجه که رد کند از او بر کنیز نزد همه ف ا عنی و فیکه
اقرار کند خواه بقرین چیز معین که موجود باشد و دست وی امر کرده باشد و بر آن چیز بر آن کنیز قول کنیز معتبرست همان چیز معین و موجود فقط و ماسوا چیز معین و موجود قول خواه معتبرست
ص زیرا چه خواه بنابر ضمان است چه آن نسبت کرده است فعل خود را بسوی حالیکه منافی ضمان است و آن حالت معلوم است چنانچه در مسئله
اول و چنانچه در و طعی و غله و اما قول خواه در چیز معین و موجود نزد محمد رح بجهت آن معتبر نیست که خواه هرگاه اقرار کرد و بقرین خسرت مذکور
از کنیز اقرار نموده که حسب قبضه آن چیز کنیز مذکوره است و بعد از آن دعوی تمسک آن چیز میکند بر کنیز مذکوره و کنیز مذکوره منکرست و معتبرست قول منکر
است لهذا امر کرده میشود که واپس و بدان چیز را بکنیز و دلیل تخمین رح این است که خواه اقرار کرده است بخیز که سبب ضمان است ف ا عنی و فیکه
قطع دست و بقرین اشیاء است بجهت آنکه نسبت کرده است بسوی حالیکه منافی ضمان نیست زیرا چه قطع دست بنده خود و بقرین
مال آن سبب ضمان است فی الجملة بر خواه چنانچه قطع کند دست بنده خود را که مرهون است یا بدیون یا بکفایه و مال بنده خود را
که بدیون است ص و بعد از اقرار مذکور دعوی میکند چیزی را که بری سازد او را از ضمان پس معتبر نخواهد شد قول او مگر باینجه
چنانچه اگر بگوید بقرین که کور کردم چشم راست ترا و را عا لیکه چشم راست من صحیح بود و تو کور کردی چشم راست مرا ف بقصاص

وقال المقله لابل فقاتلها وعينك البني مفقوة فان القول قول المقر له وهذا لانه ما اسنده الى حاله منافيه للضمان لانه يضمن يد هاله قطعها وهي مديونه وكذا يضمن مال الخولي اذا اخذه وهو مستامن بخلاف الوطي والغلة لان وطى المولى امته المديونه لا يوجب العقر وكذا اخذ الامن غلتها وان كانت مديونه لا يوجب الضمان عليه فحصل الاسناد الى حاله معهوده منافيه للضمان **قال** واذا امر العبد المحجور عليه صبيًا نحو ان يقتل رجل فقتله فعلة عاقلة الصبي الديه لانه هو القاتل حقيقة وعمده وخطاؤه سواء على ما ينما من قبل ولا شيء على الامر وكذا اذا كان الامر صبيًا لانها لا تؤخذ ان باقوا لهما لان المواخذة فيها باعتبار الشرع وما اعتبر قوتيهما ولا رجوع لعاقلة الله عليه الامر بل يرجعون على العبد الامر بعد الاعتناق لان عدم الاعتبار بحق المولى وفد زال لان نقصان اهلية العبد بخلاف الصبي لانه قاصر اهلية **قال** وكذلك ان امر عبدًا معناه ان يكون الامر عبدًا والماور عبدًا محجورًا عليهما يتخاطب مولى القاتل بالدفع والفداء ولا رجوع له على الاول في الحال ويجب ان يرجع بعد العتق باقل من الفداء وقيمة العبد لانه غير مضطر في دفع الزيادة وهذا اذا كان القتل خطأ وكذا اذا كان عمداً والعبد القاتل صغيراً

ص كنت متفكر في ملكه كور كرمي تو چشم راست ماورايك چشم راست تو كور بود **ف** و واجب است بر تو از چشم من ص پس در نيه صورت قول مقر له معتبر است **ف** و واجب ميشود بر كور كرمه چشم اش چشم مقر له ص زيرا چه اقرار کرده است بسبب ضمان كه كور كردن چشم است و نسبت آن كورده است بسوى ماليكه منافى ضمان باشد و بعد از اقرار بسبب ضمان دعوى برات ارضمان ميكند و مقر له منكر است معتبر قول منكر است پس تخمين در پنجايه قول كنيزك منكر است معتبر خواهد بود بخلاف وطى و غله كنيز زير چه بسبب وطى خواهد كنيز را اگر چه دين دار باشد ان كنيز واجب ميشود عقراً و تخمين اگر بگيرد خواهد غله كنيز را اگر چه دين دار باشد ان كنيز واجب ميشود ضمان آن بر عاقل پس درين هر دو صورت نسبت نموده است و معلوم است خواهد وطى و لرقن غله را بسوى ماليكه منافى ضمان است و معلوم است مسئله ۲۰ - اگر امر كور بنده محجور يا صغيرى بصغيرى كه بگشاد مردى را و كشت بصغيره ذكر كه مامور است آن مرد را پس واجب ميشود عاقله بصغيريت آن زيرا چه بصغيره ذكر قاتل است حقيقة و عمد صغير و خطاى آن برابر است غنى در هر دو صورت واجب ميشود ديت ص چنانچه گذشت سابق پس واجب خواهد بود ديت و صورت مذكوره و چيزى لازم نمى آيد بآمر كه بنده محجور است يا صغيره زيرا چه آنها مامور نيستند بقول خود حاجت آنكه مواخذه ميشود و مگر باعتبار شرع و در شرع معتبر نيست قول آنها و بايد دانست كه هر گاه ولد عاقله صغير مامور ديت مقتول را نخواهند گرفت آنرا از عاقله صغير امر كننده گاهى نه فى الحال و نه بعد از بلوغ آن خواهند گرفت آن را از بنده آمر و بنگاه آن آزاد شود زيرا چه قول بنده معتبر نبوده و برامى حق خواهد نه بسبب نقصان اهليت بعد از آزادى حق خواهد كه مانع بود و نمائند پس خواهند گرفت ديت را از بنده بعد از آزادى بخلاف صغيره زيرا چه معتبر نيست قول آن بسبب نقصان اهليت صغير پس خواهند گرفت ديت را از صغيره نه فى الحال و نه بعد از بلوغ آن **ص مسئله ۲۱** - اگر بنده محجور بنده محجور بقتل شخص را و كشت بنده مامور آن را واجب ميشود بر عاقل قاتل كه وضع كند آنرا يا فديه آن دهد و نيرسد او را كه بگيرد از بنده آتش چيراني الحال و بغيره آنرا كه بگيرد از دوى بعد از آنكه آزاد شود چيز را كه كتر است از ديمان فديه و قيمت آن زيرا چه ضرر و فست مآورد كه بد زنده چيزى ميشود و بدون نيز كه كتر است از ديمان فديه و قيمت بنده و اين همه كه ذكر شد دقيقت كه باشد قتل خطايا باشد قتل عمد و ليكن قاتل بنده صغير باشد

الآن عمد خطأ اما اذا كان كبيراً يجب القصاص للجورانه بين المحرم والعبد **قال** واذا قتل العبد رجلين
 هذا ولكل واحد منهما وليتان فعفا احد وليي كل واحد منهما فان المولى يدفع نصفه الى الاخرين او يدفعه
 بعشرة آلاف درهم لانه لما عفا احد وليي كل واحد منهما سقط القصاص وانقلب مالا نصارى كما لو وجب المال
 من الابتداء وهذا لان حقهم في الرقبة او في عشرين الفاء قد سقط نصيب العاقلين وهو النصف وبقي
 النصف فان كان قتل احد هما عمداً والآخر خطأ فعفا احد وليي العمد فان فدا المولى فداه بخمسة عشر الفاً خمسة
 آلاف للذى لم يعف من وليي العمد وعشرة آلاف لوليي الخطأ لانه لما انقلب العمد مالا كان حق وليي الخطأ
 في كل الديه عشرة آلاف وحق احد وليي العمد في نصفها خمسة آلاف ولا تضايق في الفداء فنجب خمسة
 عشر الفاً وان دفعه دفعه اليهم اثنان ثلثاه لوليي الخطأ وثلثه لغير العا في من وليي العمد عند ابى حنيفة
 وقاليد دفعه ارباعاً ثلثه ارباعه لوليي الخطأ ودفعه لولى العمد فالتقسمة عندهما بطريق المنازعة
 فليس النصف لوليي الخطأ بله منازعة واستوتب منازعة الفرقين في النصف الاخر فينصف فلهذا يقسم ارباعاً
 زيرا چه عمد وخطای آن برابرست واما وقتیکه قاتل بنده کبیر باشد و قتل کرده باشد بعد واجب میشود بر آن قصاص زیرا چه قصاص
 جاری میشود میان بنده و آزاد مسلم ۲۲ - اگر بنده کشت دو آزاد را عمد او هر واحد را دو ولایت و یک ولی از هر واحد را غنم
 نموده پس خواجه مختار است اگر خواهد بدین نصف غلام را بدو ولی که غنم کرده اند و اگر خواهد بدین بانهاده هزار درهم و در فیه آن زیرا چه کبیر
 عفو کرد و یک ولی از هر واحد از آن دو ولی ساقط شد قصاص و گردید حق باقی او یا در مال پس تا آن شد که میشد مال در ابتدا و نصیب
 دو ولی که غنم نموده اند نصف است پس آن ساقط خواهد شد و باقی خواهد ماند نصف مسلم ۲۳ - اگر بنده کشت دو آزاد را ولیکن یکی را
 عمد او دیگر را خطا و هر واحد را دو ولی است و یکی از دو ولی عمد عفو کرد و در این اگر فیه و بدخواجه خواهد داد و در فیه آن پانزده هزار
 و در پنج هزار و در هر بولی مقبول عمد که عفو نموده است و ده هزار و در هر بولی خطا زیرا چه هر گاه عفو کرد و یکی از دو ولی عمد ساقط شد قصاص
 و گردید حق ولی عمد دیگر و در دیت پس خواهد بود حق دو ولی خطا در تمام دیت که ده هزار است و خواهد بود حق یکی از دو ولی عمد که عفو نموده
 در نصف دیت که پنج هزار است و در فیه تنگی نیست بلکه قیمت عید گاهی تنگی میکند پس واجب خواهد شد پانزده هزار و اگر بدخواجه بنده مذکور
 را بر سه ولی مقسوم خواهد شد میان آنها به بخش و بخش آن خواهد رسید بدو ولی خطا و یک بخش بولی عمد که عفو نموده است و این نزد
 ابی حنيفة ربع است و گفته اند صحابین ربع که مقسوم خواهد شد بنده مذکور میان هر سه ولی بچار بخش سه ربع آن میرسد بدو ولی خطا و ربع آن بیک ولی عمد
 پس قسمت آن نزد صحابین ربع بطریق مناعت است غمی در مقدار یک متعلق شود حق کی بلا مناعت دیگر او میشود آن مقدار با یکس و در مقدار یک مناعت
 میشود مقسوم میشود و بصورت مذکور نصف بنده سکه یا بدو بر دو ولی خطا بی مناعت و دیگر پس آن نصف خواهد رسید بدو و نصف دیگر که با
 است در آن مناعت است میان هر دو ولی خطا و ولی عمد که عفو نموده است پس مقسوم خواهد شد بین نصف میان دو ولی خطا و یک ولی عمد بالنصف
 و دلیل صحابین این است که حق هر دو ولی عمد متعلق بود در جمیع رقبه بنده و هر گاه عفو کرد یکی از آنها باطل شد حق آن و مانع شد نصف بنده و کمتر
 شد باین نصف حق هر دو ولی خطا بی مناعت دیگر پس خواهد رسید نصف مذکور بانهاده باقی ماند نصف دیگر که در آن متعلق است حق هر دو ولی خطا و حق
 عمد که عفو نموده است پس مقسوم خواهد شد بین نصف میان هر دو و بالنصف پس خواهد رسید بدو ولی مقبول خطا سه بخش بولی عمد که عفو نموده است و یک بخش

وَعَنْدَہُ یَقْسَمُ بِطَرِيقِ الْغَوْلِ وَالْمَضَارِبِ اَثَدًا ثَالِثًا لَانِ الْحَقَّ تَعْلَقُ بِالْوَقْتِ اَصْلُهُ الْفَرْکُ الْمُسْتَعْرِفَةُ
 بِالْیَوْنِ فِیْرِیْبُ هَذَا بِالْکُلِّ وَذَلِكَ بِالنِّصْفِ وَهَذِهِ الْمَسْئَلَةُ تَطَارُفٌ وَاضْدَادٌ ذُکُونًا هَا فِي الْیَوَادِثِ
قَالَ وَاِذَا کَانَ عَمْدٌ یَلِیْنِ بِحَلِیْنٍ فَمَقْتُلٌ مَوْلَى لِحَمَاۤیَ قَرِیْبًا لِّحَمَاۤیَ فَعَمَّاۤیَ اَحَدُهُمَا بَاطِلٌ لِّجَمِیعٍ عِنْدَ
 اَبِی حَنِیْفَةَ رَہْ وَقَالَ یَدْفَعُ الَّذِیْ عَفَا نِصْفُ نَفْسِیْهِ اِلَى الْاُخْرَ وَیَقْدِیْهِ بِرُبْعِ الدِّیْنِ وَذُکُوْنِیْ بَعْضُ النِّسْبِ قَتْلُ
 وَلِیٍّ لِّهِمَا وَالْمَرَادُ الْقَرِیْبُ الْبُضَاءُ وَذُکُوْنِیْ بَعْضُ النِّسْبِ قَوْلُ مُحَمَّدٍ رَہْ مَعَ اَبِی حَنِیْفَةَ رَہْ وَذُکُوْنِیْ الْیَوَادِثِ
 عَمْدٌ قَتْلُ مَوْلَاہُ وَیَدِ اِبْنَاتٍ فَعَمَّاۤیَ اَحَدُ الْاَبْنِیْنِ بَاطِلٌ ذَلِکَ کُلُّهُ عِنْدَ اَبِی حَنِیْفَةَ وَمُحَمَّدٍ رَہْ وَعِنْدَ
 اَبِی یُوْسُفَ رَہْ الْجَوَابُ فِیْہِ کَاجَوَابِ فِیْ مَسْئَلَةِ الْکِتَابِ وَلَمْ یَذْکُرْ اَخْتِلَافَ الْوَوَائِیِ
 لَآبِی یُوْسُفَ رَہْ اِنْ حَقَّ الْقَصَاصُ ثَبَّتَ فِی الْعَبْدِ عَلٰی سَبِیلِ الشُّعُوْنِ لَا بِمِلْکِ الْمَوْلٰی لَا یَمْنَعُ
 اسْتِحْقَاقُ الْقَصَاصِ لَہُ فَاِذَا عَفَا اَحَدُهُمَا اَنْقَلَبَ نَفِیْسُ الْاُخْرَ وَہُوَ النِّصْفُ مَا لَا یَعْرِیْنِہُ شَائِعٌ
 فِی الْکُلِّ فِیْکُوْنُ نِصْفُہُ فِی تَصْلِیْبِہُ وَالنِّصْفُ فِی تَصْلِیْبِ صَاحِبِہُ فَمَا یَکُوْنُ فِی نَفِیْسِہُ سَقِطٌ
ص اَنْزَلَ اَبِی حَنِیْفَةَ رَہْ مَقْسُوْمٌ یَشُوْءُ مِیْاَنَ اَنْتَابِہُ یَحْسُ بِطَرِیْقِ ضَرْبٍ وَعَمَلٍ **ف** اَعْنِیْ رُجُوْعُ بِسْمِ زَاہِدٍ **ص** اَزِیْرَ اِچْمَاقِ اَوَّلِیَّامِیْ
 مُتَعَلِّقٌ بِتَرْقِیْبِہُ **ف** وَحَقِّ اَوَّلِیَّامِیْ نَظَاوِہُ بِنَارِ سِتِّ وَحَقِّ وَلِیِّ مَقْتُوْلٍ دِیْکَرُ کَہْ عَفْوُ مَکْرُوْمَتِیْ چَ بِنَارِ سِتِّ پِیْسِ دَرِ سَلَمَہُ کُلِّ سِتِّ نِصْفِ
 پِیْسِ کَرْتَمَہُ خَوَہْدِ شَدَاقَلِّ عَدُوِّکَہُ دَاثَرِ النِّصْفِ سِتِّ وَاَنْ دَوَا سِتِّ پِیْسِ اَمَلِ سَلَمَہُ اَزِ دَوَا سِتِّ وَعَمَلِ خَوَہْدِ شَدَاقَلِّ سِتِّ پِیْسِ اَوْ حَاجَمِ
 سِرُوْدِ وَلِیِّ نَظَاہِ بِسَکِلِ اَعْنِیْ بِرِسْرُوْدِ وِیْسَمِ کَہْ حَقِّ اَنْتَابِ سِتِّ وَخَوَہْدِ کَرْتَمَہُ وَلِیِّ عَمْدِ کَہْ عَفْوُ مَکْرُوْمَتِیْ بِرِسْرُوْدِ نِصْفِ اَعْنِیْ یَاکِ سَمِ کَہْ حَقِّ اَوْتِ
 چِنَاچِمَہُ وَبِصَوْرِتِ کَہْ تَرُوْدِ کَہْ تَرَانِہُ اَزِ دِیْنِ سِتِّ مَقْسُوْمٌ یَشُوْءُ بِطَرِیْقِ ضَرْبٍ وَعَمَلِ **سَلَمَہُ ۲۴** - اِکْرَنْدَہُ کَہْ مُشْتَرِکٌ سِتِّ مِیْاَنِ دَوَا خَوَہْدِ
 کَشْتِ عَمْدِ اَشْخَصِیْ رَاکَہُ وَلِیِّ اَنْ سِرُوْدِ خَوَہْدِ وِی اَمْرَ عَفْوُ کَرْتَمِیْ اَزِ اَنْ دَوَا خَوَہْدِ سَاوِطِ یَشُوْدُ قَصَاصُ وَاِیْکَانَ سِرُوْدِ خَوَہْدِ مَقْتُوْلِ نَزْدِ
 اَبِی حَنِیْفَةَ رَہْ وَکَلْفَتَہُ اَنْدَ صَاحِبِیْنِ رَہْ کَہْ خَوَہْدِ دَوَا خَوَہْدِ کَہْ عَفْوُ مَکْرُوْمَتِیْ نِصْفِ نِصْفِ نِصْفِ خَوَہْدِ اَکَہْ بَدِیْعِ بِنْدَہُ سِتِّ خَوَہْدِ دِیْکَرِ یَا دَرْ فِیْہِ
 اَنْ خَوَہْدِ دَوَا بُوِیْ سَبْعِ دِیْتِ رَا وَنَذْکُوْرَ سِتِّ وَبَعْضُ نِسْبَہُ کَہْ قَوْلُ مُحَمَّدٍ رَہْ مُوَافِقُ قَوْلِ اَبِی حَنِیْفَةَ رَہْ **ح** اَوْ مَذْکُوْرَ سِتِّ
 وَدَاکَثَرِ نِسْبَہُ کَہْ قَوْلُ مُحَمَّدٍ رَہْ مُوَافِقُ قَوْلِ اَبِی یُوْسُفَ رَہْ سِتِّ وَدَرْ بَعْضُ نِسْبَہُ اَمْتَقَدِرُ مِیْہَارِثِ اَزِ یَوَادِثِ دَرْ نِیْلِ مَقْتُوْلِ اَسْتِ
 وَشَرْحِ کَرُوْدِ سِتِّ بَرَانِ صَاحِبِ نَاہِیْتِ الْبِیْاَنِ وَاَنْ اِیْنِ سِتِّ **ص** کَہْ اِکْرَنْدَہُ کَشْتِ خَوَہْدِ حُورِ دَوَا خَوَہْدِ رَا دَوِیْسَرِ سِتِّ وَ
 عَفْوُ کَرُوْدِ کِیْ اَزِ اَنْ دَوِیْسَرِ اِیْکَانَ سِرُوْدِ جَمِیعِ خَوَہْدِ مَقْتُوْلِ نَزْدِ اَبِی حَنِیْفَةَ رَہْ وَمُحَمَّدٍ رَہْ وَنَذْکُوْرَ نِیْسِ دَرِ اَنْ خِلَافِ وَبِنَاہِ قِیَاسِ قَوْلِ
 اَبِی یُوْسُفَ رَہْ سِرُوْدِ اَرِ اِیْنِ سِتِّ کَہْ بَاشَا حَکْمِ اِیْنِ مَسْئَلِہُ فَاَنْدَ حَکْمِ مَسْئَلِہُ اَوَّلِ وَدَوِیْلِ صَاحِبِیْنِ رَہْ اِیْنِ سِتِّ کَہْ خَوَہْدِ رَا مِیْرَ سَلَمَہُ قَصَاصِ
 نَبَنْدَہُ خَوَہْدِ اَزِ اِیْرَ اِچْمَاقِ مُلْکِ خَوَہْدِ کَہْ وَرَنْدَہُ اَسْتِ مَانَعُ اسْتِحْقَاقِ قَصَاصِ فِیْہِ چَہْ بِنْدَہُ دَرْ حَقِّ خَوَہْدِ بَاقِیِ سِتِّ بِرِ اَمَلِ خَوَہْدِ کَہْ اَزِ اِیْ
 سِتِّ دِیْہِ رَاہِ وَاجِبُ شَدِّ قَصَاصِ بِرِ اَمْرِ دَوَا خَوَہْدِ وَاجِبُ خَوَہْدِ بُوْدِ بَرِ اِیْ سِرُوْدِ اَحَدِ اَزِ اَنْ دَوَا خَوَہْدِ نِصْفِ قَصَاصِ رَا کَہْ شَائِعُ
 سِتِّ پِیْسِ خَوَہْدِ بُوْدِ نِصْفِ نِصْفِ مَذْکُوْرِ مُتَعَلِّقِ دَرِ مُلْکِ اَنْ وَنِصْفِ نِصْفِ مَذْکُوْرِ دَرِ مُلْکِ خَوَہْدِ دِیْکَرِ وِیْہِ رَاہِ عَفْوُ کَرُوْدِ کِیْ اَزِ اَنْ دَوَا
 سَاوِطِ خَوَہْدِ شَدِّ حَقِّ قَصَاصِ اَنگَہْ عَفْوُ مَکْرُوْمَتِیْ سِتِّ دَوَا خَوَہْدِ اِکْرَنْدَہُ اَنْ دَرِ اَمَلِ شَائِعُ چِنَاچِمَہُ بُوْدِ حَقِّ اَنْ شَائِعُ دَرْ قَصَاصِ پِیْسِ نِصْفِ
 اَنْ کَہْ بِرِ جَمِیعِ سِتِّ مُنْقَلِبِ کَرُوْدِہُ سِتِّ بَالِ وَنِصْبِ وِیْ وَاَنْ سَاوِطِ خَوَہْدِ شَدِّ بَاکَلِیْمَہُ اَعْنِیْ بِلِ قَصَاصِ کَہْ اَمَلِ سِتِّ یَزِیْرَ اِچْمَاقِ خَوَہْدِ شَدِّ

عَمْدٌ

خروج و دة ان المولى لا يستوجب على عبده مالا و ما كان في نصيب صاحبه بقى و نصف النصف هو الربع فلمذا يقال اذ فع نصف نصيبك او افتد لا بریم الدية و لهما ان ما يجب من المال يكون حق المقتول لانه بدل دمه و لهذا تقض منه ديونه و تقض به و ما ياله ثم الورثة يخلفونه فيه عند الفراغ من حاجته و المولى لا يستوجب على عبده ديناً فله تخلفه الورثة فيه **فصل**

ومن قتل عبداً خطأ فله قيمته لا تزد على عشرة آلاف درهم فان كانت قيمته عشرة آلاف درهم او اكثر قضى له بعشرة آلاف الا عشرة و في الامة اذا اذات قيمتها على الدية خمسة آلاف الا عشرة و هذا عند ابی حنیفة و محمد و قال ابو یوسف و الشافعی رة يجب قيمته بالغة ما بلغت و لو غصب عبداً قيمته عشرة و النفا فذلك في يدته يجب قيمته بالغة ما بلغ بالاجماع لهما ان الضمان بدل المال و لهذا يجب للمولى و هو لا يملك العبد الا من حيث المال و لو قتل العبد البیعة قبل القبض بقی العقد زیر اچه خواجه ستمحق و بن سگردد و بر بنده خود و نصف حق آن که برلج جمع است متعلق گردیده است بمال و نصیب خواجه دیگر یا در ذمه آن که عفو کرده است پس ساقط خواهد شد و گفته خواهد شد بعضی گفته اند که برده نصف نصیب خود را یعنی برلج بنده را خواجه دیگر یا در ذمه آن بده برلج دیت را و دلیل این میفرماید این است که قصاص واجب میشود بر حق برده و خواجه بغیر از تعیین پس احتمال دارد که حب شود برای هر یکی از آن دو خواجه و در جمیع بنده یا در نصف بنده یا بنظر که باشد حق هر واحد که نصف است متعلق در نصیب وی یا باطل شود که باشد حق هر واحد متعلق در نصیب دیگر یا بنظر که باشد متعلق نصف نصیب هر واحد و در نصیب بی نصف نصیب آن در نصیب دیگر باشد بغیر از تعیین و هر صورتیکه باشد مانع و وجوب قصاص نیست زیرا چه جمیع اجزای بنده در حق قصاص برابر است چه بعضی اجزای آن او از بعضی اجزایست در حق قصاص پس هر گاه متعلق گردید حق خواجه بسبب عفو نمودن خواجه دیگر بسوی مال احتمال دارد که واجب شود جمیع حق وی که نصف است باعتبار اینکه متعلق باشد جمیع حق وی در نصیب دیگر و احتمال دارد که باطل شود جمیع حق وی باین اعتبار که متعلق باشد جمیع حق وی در نصیب وی و احتمال دارد که واجب شود نصف حق وی باین اعتبار که متعلق باشد نصف حق وی نصیب وی و نصف دیگر نصیب دیگر شایع پس بر وجه مال بر خواجه دیگر شک است و مال واجب نمی شود و بنده را **فصل**

مسئله اگر کسی بکشاید بنده را بنظر واجب شود بطلان قیمت آن بنده در حالیکه زیاده از ده هزار درهم نباشد و اگر با قیمت آن ده هزار درهم یا زیاده از آن حکم کرده میشود بده هزار و رسم کرده درهم و در صورتیکه باشد قیمت کثیر **فصل**

دیت آن ص یا زیاده از دیت آن حکم کرده میشود به پنج هزار و رسم کرده درهم و در روایت دیگر به پنج هزار و رسم کرده درهم و در روایت اول از هر است و این نزد ابی حنیفة و محمد حجت و گفته است ابو یوسف و شافعی رج که واجب میشود قیمت آن بر قدر که باشد بحسب آنکه ضمان عوض الیه است نه عوض خویش اند ضمان واجب میشود برای خواجه وی و خواجه مالک آن نیست مگر باعتبار ابلت و ضمان خون زیر اچه بنده یا اعتبار خون بر اصل آزادی است و اگر ضمان عوض خون نبود در احوال این بود که مالک ضمان بنده میشود و خواجه نمیشود و اگر کشاید بنده جمیع در دست بانی پیش از قبض مشتری باقی میماند بقیع و این دولت میکند که ضمان بدل الیه است زیرا چه اگر ضمان بدل الیه نیست بنده باقی ماند بقیع

و بقاء لا بقاء المالیة اصلاً او بدلاً و صار کقلیل القيمة و کالغصب و لا بی حینة و محمد

قوله تعالی و دینة مسلمة الی اهله اوجبها مطلقاً و هی اسم للواجب بمقابله الادمیه و لان فیہ

معنی لادمیه حتی کان مکلفاً و فیہ معنی المالیة و لادمیه اعلامها فیجب اعتبارها باهدا لادنی عند تعالیم

بینهما و ضمان الغصب بمقابله المالیة اذ الغصب لا یرد الا علی المال و بقاء العقد یتبع الفائدة حتی یقی بعد قتله

چه بقای عقدی ببقای مالیت است خواه اصل مال باقی باشد یا بدل آن و اینجا اگر چه اصل مال باقی نیست ولیکن بدل آن باقی است پس خواهد بود و بقای
برع باعتبار بقای بدل هیچ که ارزش است یعنی قیمت آنست و اگر ضمان عوض خون میشت باقی نمی ماند عقد برع زیرا چه مالیت آن اصل با
نمی ماند و برع صورت پس شده بنده مذکور که قیمت آن مساوی ویت است یا زیاده مانند آن بنده که قیمتش کم است از ویت و مانند بنده
منصوب یعنی اگر غضب کند کسی بنده را که قیمت آن زیاده از ده هزار در سهم است واجب میشود قیمت آن هر قدر که باشد نز و همه پنجین
در اینجا نیز دلیل ابی حنیفه و محمد یکی این است که خدا تعالی واجب کرده است ویت را بقتل مومن بخطا مطلقاً معنی شامل است بنده ملانرا
نیز چه در قتل آن مجید آمده است کیسه قتل کند مسلمان را بخطا پس جزایش این است که آزاد کند بنده مسلمان و او را کند تمام ویت را با و یک
مقتول پس واجب خواهد شد ویت و ویت بدل آدمیت است که زیاده میشود و بده هزار در سهم پس زیاده از ده هزار در سهم واجب نخواهد شد
مانند ویت آزاد و دلیل دوم این است که در بنده یافته میشود و معنی یکی معنی آدمیت که عبارت است از اوقات مخصوص که در آن یافته میشود
عقل و فکر و فهم و قدرت که سادات تکلیف است دوم معنی مالیت که عبارت است از عملی که آماده و میا باشد برای مصالح بندگان خدا پس بنده
و ویت است یکی جهت آدمیت و دیگر جهت مالیت و جهت آدمیت اعلی است از جهت مالیت و قاعده این است که هرگاه جمع شود و ویت
و غضب باشد جمع میان احکام هر دو پس واجب است که اعتبار کنند جهت اعلی را و جهت ادنی را را اعتبار نکنند و عوارض اینجا اعتبار هر دو است
است چه جهت آدمیت می خواهد که معین و مقدر باشد ضمان آن بقدر ویت و جهت مالیت می خواهد که باشد ضمان آن قیمت هر قدر که
پس ضرورت است که یکی را اعتبار کنند دیگری را و اعتبار جهت آدمیت اولی است زیرا چه این اثر حق و اعلی است حق و شایسته و البوجه حق که فیض
آورده اند سلفه غضب را هیچ نیست زیرا چه ضمان غضب باعتبار مالیت است فقط جهت آنکه غضب دارد و میشود مگر بر مال و اما این ایشان مذکور
نموده اند و سلفه برع که عقد برع باقی بماند بسبب بقای بدل هیچ که قیمت است مسلم نیست زیرا چه عقد برع در صورت مذکوره باقی می ماند بجهت
بقای آن مثل برع بده است نه جهت آنکه قیمت آن بدل است از مالیت آن بدلیل اینکه باقی میماند عقد برع و قیاس که گفته شود

بمولایه لیکن قصاص بدلا عن المالبیه فکذلک امر الدیة وفي قليل القيمة الواجب بمقابلة الادبیه
 الا انه لا یسم فیہ فقد رناه بقیته رایا الخلفه فکثیر القيمة لان قیمته الخیر مقدرة بعشرة الاف ونقصنا
 منها فی البعد اظهار الاخطا ط رتبه وتعتین العشرة باثر عبد الله بن عباس رضی الله عنهما
قال وفي يد العبد نصف قیمته لا یزاد علی خمسة الاف الا خمسة لان الید من الادمی نصفه
 فتعتبر بکله ویقتضی هذا المقدار اظهار الاخطا ط رتبه وکل ما یقتد من دية الخوف هو مقدس
 من قیمته العبد لان القيمة فی العبد کالدية فی الخواذ هو بدل الدم علی ما قودنا وان غصب امة
 قتلها عشرین الفاضالت فی یدہ فقله تمام قیمتها لما یبایان فمات العصب فمات المالبیه **قال**
 ومن قطع ید عبد فاعقه المولی ثم مات من ذلك فان کان له ورثة غیر المولی
 فله قصاص فیہ ولا یقتص منه وهذا عند ابی حنيفة والی یوسف رة وقال محمد
 لا قصاص فی ذلك وعلی القاطع ادش البید و ما نقصه ذلك الی ان نصفه یبطل الف فصل
 عبد یفزع دست بالی پیش الرقبه شتر یجبت مثل ثلث بقای قیمته کور برافانه خیار وریان شتر کردن بیع ویتفای قصاص پس بایچه قصاص
 بل مالیت نیت اجماعا یجین امر دیت نیز ونبه که تمیش کمتر از دیت باشد در اینجا نیز واجب شود بدل دیت نمی ویتا لیکن چون تقدیر آن
 از شتر و علفه نشده بود تقدیر آن بقیمت نموده شد فی زیر اچه در صورت معرفت نقصان بدل دیت آن از بدل دیت آزاد
 ممکن است باین طوری که رجوع نموده شود بسوی قیمت مالیت زیر اچه قیمت مالیت آن کمتر است از دیت پس اعتبار نموده خواهد شد قیمت مالیت
 فی بخلاف و هیکله باشد تمیش زیاد و از دیت فی زیر اچه در یافتن نقصان آن باعتبار قیمت تعدد است قیمت آن زیاد و از قیمت
 آزاد است نمی از دیت آن فی زیر اچه قیمت آزاد و مقدرت بدیهه به هم پس کم نموده شد دیت آن از دیت آزاد تا ظاهر گردد
 نقصان مرتبه وی و اما تقدیر تعیین کمی بدیهه به هم پس بجبت آنست که تقدیر مذکور و دیت ان عبد الله بن عباس رضی الله عنهما دست
 بنده واجب شود نصف قیمت آن و حالیکه یاوه باشد بر چهار برابر و نصف و نو و پنج در چهار برابر دست آدمی بنزد نصف او کمی
 است مسلم قیمت بنده بنده دیت آزاد است پس هر جا که واجب شود دیت آزاد واجب شود قیمت و هر جا که واجب شود
 نصف دیت آزاد واجب شود نصف قیمت بنده و علی هذا القیاس فی زیر اچه قیمت بنده مانند دیت آزاد است چه قیمت بنده بدل خون است مسلم
 اگر کسی برید دست بنده را عمدا و بعد از آن آزاد کرد و او را خواجه وی و بعد از آن مرد بنده مذکور بجنب بریدن دست پس اگر باشد بنده
 مذکور را و از ثمن سوخواجه واجب نمی شود قصاص و اگر نباشد او را و ارثی سوخواجه واجب شود قصاص و این نزد ابی حنيفة
 و ابی یوسف است و گفته است محمد که واجب نمی شود قصاص جهلاد مرد و هویت و واجب میشود بر بنده دست ارش و دست آن و آنچه
 نقصان قیمت بنده و مذکور شده است بسبب بریدن دست از زمان بریدن دست تا و فیکه آزاد گردید است و باقی قیمت آن باطل میشود
 و چنانچه اگر باقی قیمت بنده در روز بریدن دست صادر به هم مثلا پس واجب میشود نصف قیمت آن بسبب قطع دست و اگر
 بعد از آن و ده هم کم شد قیمت بنده مذکور در روز حرق آن قیمت آن که در روز بریدن دست بود و بسبب قطع مذکور و اگر
 خواجه بوده و هم مذکور نیز پس واجب خواهد شد شصت و در هم و باطل خواهد شد چهل و در هم مالی

و اقال يجب القصاص في الوجه الاول لاشتباكه من له الحق لان القصاص يجب عند الموت
مستند الى وقت الجرح فله اعتبار حالة الجرح يكون الحق للمولى وعلى اعتبار الحالة الثانية يكون للورثة تحقق
الاشتباكه وتعذر الاستيفاء فلا يجب على وجه يستوفى وفيه الكلام واجتما غمها لا ينزل الاشتباكه لان
الملكين في الحالين بخلاف العبد الموصى بخدمته لرجل وبوقتته لا خذا اقبل لان مالكل منهما من الحق ثابت
من وقت الجرح الى وقت الموت فاذا اجتمع ازال الاشتباكه والمحددة في الخلافة وهو ما اذا لم يكن للعبد ورثة سوى المولى
ان سبب لولاية قد اختلف لانه الملك على اعتبار احدى الحاليتين والورثة بالولاء على اعتبار الاخرى فنزل منزلة
اختلاف المستحق فيما يحتاج فيه كما اذا قال لا خربتني هذه الجارية بكذا فقال المولى روجتها منك لا يخل
وطبها ولا ن الاعتاق قاطم للسراية وبانقطاعها يقع الجرح بده سرابية والسراية بدو قطع فيمتنع القصاص
ص واجب شيو قصاص وصورت اول بحت انكه صاحب حق متبته ومعلوميت كه كدمت زير بوق قصاص اجب شيو در وقت موت و رايك
موت منسوب بسوى وقت نهم پس اگر اعتبار كقت حالت نهم را خواهد بود وصاحب حق خواجه و اگر اعتبار كقت حالت موت را خواهد بود
صاحب حق ورثه وسى و هر گاه معلوم نشد كه صاحب حق كدم است متعذر شد استيفاء قصاص پس واجب خواهد شد قصاص اعنى واجب شيو
باينطور كه استيفاءى آن مقصور باشد اگر چه خواجه و ورثه بنده هر دو متفق شوند بر گرفتن قصاص چه اتفاق آنها را نلى كند شتباكه را زير اچه
ملك خواجه در وقت نهم است نه در وقت موت و ملك ورثه در وقت موت است نه در وقت نهم بخلاف آنكه اگر شتبه بنده كه وصيت كركا
خواجه وسى بخيرت آن بنده برامى شخصى و برقبه آن برامى شخصى ديگر واجب ميشود قصاص اگر موصى له بخيرت و موصى له برقبه هر دو متفق
شوند بر گرفتن قصاص بحت آنكه حق هر دو موصى له ثابت است از وقت نهم تا وقت موت پس هر گاه متفق شدند بر و زائل شد شتباكه
ف و شدند آن هر دو بنكره و دشريك و ديكر بنده وسى و دليل محمد رح در سله خلافه اعنى در صورتيكه نباشد بنده را وارثى سوا
خواجگى اين است كه سبب ولایت گرفتن قصاص در اینجا مختلف است زير اچه باعتبار حالت نهم سبب مذكور ملك خواجه است و باعتبار
حالت موت ولاى متناقه است و اختلاف سبب بنكره اختلاف مستحق است و در چنبره احتياط و در ان ضرورت است ف اعنى
در حد و قصاص صى چنانچه اگر شخصى بگويد با خواجه كه تو فروخته اين كنيز را بدست من بايقصد در هم و بگويد خواجه كه تزويج كرده ام
آن ملازمت پس حلال نيت و آن شخص را كه ولى كند با كنيز مذكوره ف زير اچه سبب علت مختلف است چه باعتبار بيع رقبه است و باعتبار تزويج ملك
فكاح پس حلال نخواهد شد ولى ان سبب اختلاف سبب بنمين در اینجا نرس و دوم اين است كه آزاد كردن قطع سر ايت مى كند
و سبب منقطع شدن سر ايت باقى مانده زخم بدون سهر ايت و سر ايت بدون زخم ف و شند و بنكره
اينكه هلاك شد بسبب آفت آسمانى صى پس محتج خواهد شد قصاص ف سوال هر گاه باقى مانده زخم
بدون سهر ايت پس سزاوار است كه واجب شود ارشش دست بر خواجگه زو محمد رح جواب واجب نمى شود
ارشش دست در صورت مذكوره بحت آنكه قطع مذكور هر گاه سر ايت نمود ظاهر شد كه جنابت مذكوره و حقيقت قطع نيت بلكه ايت

ولهما اناتقنا بثبوت الولاية للمولى فيستوفيه وهذا لان المقضى له معلوم والحكم متحد فوجب القول بالاستيفاء بخلاف الفصل الاول لان المقضى له مجهول ولا معتد باختلاف السبب ههنا لان الحكم لا يختلف بخلاف تلك المسئلة لان ملك اليمين يغاث ملك النكاح حكما ولا اعتناء لا يقطع السرية لذاته بل لاشتباها من له الحق وذلك في الخطا دون العمد لان العبد لا يصلح مالكا للمال فعلى اعتبارا حالة الجرح يكون الحق للمولى وعلى اعتبار حالة الموت يكون للميت محضته فيقضى منه ديونه وينفذ وصاياه فجاء الاشتباها اما العمد فوجبه القصاص والعبد يفتى على اصل الحرية فيه وعلى اعتبار ان يكون الحق له فالمولى هو الذي يتولاها اذ لا وارث له سواء فلا اشتباها في من له الحق

ص بودیل تخمین رح این است که سبب استحقاق اگرچه مختلف است ولیکن ولایت گرفتن قصاص من خواجه را یقینی است زیرا چه به تقدیر ثابت میشود ولایت گرفتن قصاص من خواجه حکم هر دو سبب که قصاص است نیز متحی است پس مقضی له که خواجه است و مقضی به که قصاص است و مقضی علیه که جنایت کتدره است معلوم است لهذا اگر گرفتن قصاص در اینجا ممکن است پس واجب است که حکم نموده شود بقصاص و اختلاف سبب و اینجا اعتبار ندارد زیرا چه موجب اختلاف حکم نیست بخلاف مسئله اول زیرا چه مقضی له در اینجا مجهول است و بخلاف مسئله کثیر زیرا چه در صورت مذکور حکم مختلف است چنانکه رقبه غارتگر کلاه است از روی حکم زیرا چه ملت و ملی که ثابت میشود بکلیه مقصود بالذات است و ملت و ملی که ثابت میشود بکلیه رقبه مقصود بالذات بلکه ثابت میشود بقیقه و مقصود بالذات مقصود بالبعث است و بهمهذا دعوی بر اعدان نموده و ثابت زیرا چه هر واحد انکار می کند دعوی دیگر را چه خواجه انکار میکند ملک رقبه را و زوج انکار میکند نکاح را پس حلال نخواهد شد و ملی کثیر مذکوره ص و آنچه محیر گشته است که عتق قطع میکند سرایت را جوابش این است که عتق قطع نمی کند سرایت را نه بلکه سبب آنکه صاحب حق شنبه است و معلوم نیست و آن در صورت خطاست نه در صورت عمد ص اعنی اگر قطع کند دست بنده را بخاطر و سرایت کند قطع دست بعد از عتق واجب نمی شود و قصاص بلکه واجب میشود و ارزش دست و ضمان آنچه نقصان قیمت آن شده است بسبب قطع از روز قطع دست تا وقتیکه از او گردیده است زیرا چه در صورت صاحب حق شنبه است و معلوم است که کدر است ص بجهت آنکه بنده قابلیت آن ندارد که مالک مال گردد پس باعتبار حالت زخم صاحب حق خواجه است و باعتبار حالت موت صاحب حق بنده مذکور است زیرا چه درین حالت آن آزاد است و نیز باعتبار حالت جرح واجب میشود قیمت آن زیرا چه آن بنده است و باعتبار حالت موت واجب میشود ویت زیرا چه آن آزاد است پس مقضی له و مقضی به هر دو مجهول است و جهالت صاحب حق که مقضی له است مانع سرایت است پس قتیکه مقضی له و مقضی به هر دو مجهول باشند بطریق اولی مانع سرایت خواهد بود و اما در صورت عمدی حکم آن قصاص است و بنده در حق قصاص باقی است بر اصل آزادی پس خواهد بود حق قصاص مر بنده را ولیکن تنفیای قصاص از بنده خواهد بود زیرا چه آن ولی و بی ثبوت مراد را و ارفی سوخواجه پس در صورت صاحب حق معلوم است مجهول نیست چنانچه مقضی به نیز معلوم است

و اذا امتنع القصاص فی الفصلین عند محمد بن یحییٰ ابرش الید و ما یقتضه من وقت یخرج الی وقت
الاعتاق كما ذکرنا لانه اصل علی ملکه و یبطل الفصل و عند هما الجواب فی الفصل الاول کالجواب عند

محمد بن فی الثاني قال و من قال لعبدیه احد کما حرم ثم یشتاقا و تم العتق علی احد هما فادشهما للمولى

لان العتق غیر نازل فی المعین و الشیخ تصادف المعین فقیما لملوکین فی حق الشیخ و لو قال هما

رجل تجب دینه حر و قیده عبد و الفرق ان البیلان انشاء من وجه و اظهار من وجه علی هما عتق

و بعد الشیخ بقى محمد البیلان فاعتبروا انشاء فی حقهما و بعد الموت لم یبق محله البیلان فاعتبروا

اظهارا محضاً واحد هما حریقین فوجب قیده عبد و دینه حر و جده فاما اذا قتل کل واحد منهما رجلاً

و باید دانست که هرگاه متنع شد قصاص نزد محمد بن در هر دو صورت واجب میشود ازش دست و آنچه نقصان قیمت آن شده است

از وقت زخم تا روز قتل چنانچه مذکور شد زیر اینچه زخم یافته شده است و در ملک خواهد و باطل میشود و آنچه زیاده است از ازش دست

نقصان مذکور و نزد یحییٰ بن در مسئله اول فقط واجب میشود ازش دست و آنچه نقصان قیمت آن شده است از وقت زخم تا روز قتل مسئله

اگر کسی گفت بد و بنده خود که یکی از شما آزاد است و بعد از آن زخم زده شخصی بر سر او و بنده و بعد از آن بیان نمود و تعیین کرد خواهد بود

از آن و بنده را پس بدل جنایت بر او و بنده میرسد بخواجه زیر اینچه خواهد آزاد کرده بود غیر معین را و زخم بر سر سید است معین و غیر

چیز دیگر است و غیر معین نیز دیگر پس خواهند ماند بر او و ملوک خواهد و در حق شیخ و اگر در صورت نمود گشته باشد شخص بر او و بنده مذکور

را واجب میشود بر آن دیت آزاد ف برای ورثه وی اگر باشد مراور او را و اشیای سواي خواهد و اگر نه میرسد دیت بخواجه و

ص می شود قیمت بنده ف برای خواهد و قید قابل شخص و احد و گشته باشد بر دو را معانه تعاقب و برابر باشد قیمت بر او و بنده

و فوق میان صورت قتل و صورت شیخ بد و وجه است یکی اینکه بیان نمودن خواهد عتق یک بنده را انتشار است از یک وجه ف اعمی نام

قول خواهد که یکی از شما آزاد است دلالت نمیکند بر اینکه فلان معین آزاد است و هر یکی معین از آنها قابل عتق است پس مشک و تم

گوید در حق هر یکی معین پس آزاد خواهد شد یکی از آنها باین قول پس بیان مذکور و انتهای عتق خواهد شد و در حق آن معین چه معین مذکور

آزاد شده است ص فیه بیان مذکور خبر است از یک وجه ف اعمی بنا بر آنکه قول وی که یکی از شما آزاد است دلالت میکند بر اینکه

عتق نخواهد کرد و آن هر دو و اعمی یکی از هر دو آزاد خواهد بود پس باین اعتبار بیان مذکور خبر است ص و بعد از آنکه زخم بر سر

بر سر او و بنده اعتبار نموده میشود بیان مذکور انتشار از زیر اینچه محل انتهای عتق باقی است ف و لازم آمد از این که شیخ واقع شده است

بر ملوک پس ازش شیخ خواهد رسید بخواجه ص و بعد از آنکه گشته باشد از آن هر دو و اعتبار نموده میشود بیان مذکور و خبر و اظهار شخص زیر اینچه

حيث يجب قيمة المملوكين لانهم يفتنون قتل كل واحد منهما حراً وكل منهما يترك ذلك
ولان القياس يابى ثبوت القتل في المجهول لانه لا يفيد فائدة وانما صحته ضرورة صحة التعريف
واثبتنا له ولاية النقل من المجهول الى المعلوم فيتقدر بقدر الضرورة وهي في النفس دون الاطراف
ففي مملوكا في حقها قال ومن فقاعيني عبد فان شاء المولى ادفع عبدا واخذ قيمته

وان شاء امسكه ولا شيء له من النقصان عند ابى حنيفة راء وقال ان شاء امسك
العبد واخذ ما نقصه وان شاء دفع العبد واخذ قيمته وقال الشافعي راء
يقتضيه كل القيمة ويُسك الجثة لانه يجعل الفمات مقابله بالفات

پس واجب میشود قیمت و دهنده زیر اچه معلوم نیست چنانکه که اگر کشته است از او هر یکی از ان دو قاتل مگر است این را که کشته است
آزاد را ف و میان خواجہ متق کی را اعتبار ندارد چه احتمال دارد که خواجہ بیان کی معین نموده باشد بر غیر هم یک قاتل می بود
اینکه قیاس ایا میکند که آزادی ثابت شود در مجهول زیر اچه هیچ فائده ندارد و لیکن صحیح و شسته شده است ثبوت آزادی در مجهول باین ضرورت
که تصرف او صحیح شود ف اعنی اگر صحیح نشود قول خواجہ که نمی از شما از او است نویسد و هرگاه صحیح شد تصرف ولایت بیان آن
بر خواجہ گذاشتیم زیرا چه متق ناشی از جانب او است پس ثابت خواهد شد آزادی در مجهول بقدر ضرورت و ضرورت نیست گزینش
نه در اطراف بدن ف زیرا چه محل آزادی نوات است نه اطراف بدن و در اطراف بدن آزادی ثابت نشود مگر بتبعیت می
پس باقی خواهند ماند هر دهنده مملوک در حق اطراف بدن ف و شجره واقع خواهد شد در ملک خواجہ پس خواهد رسید بل شجره خواجہ آنها
و باید دانست که در صورت مذکوره اگر کشته باشد آن هر دهنده را یک شخص تعاقب اعنی یکی را بعد دیگری پس واجب می شود
بر قاتل قیمت اول بر خواجہ و دیت دیگر برای وارثان وی زیرا چه بسبب کشتن یکی متعین شده بنده دیگر بر ای متق بالفوت
و اگر کشته آن هر دهنده را سعا و قیمت آن هر دهنده مختلف باشد پس واجب میشود بر قاتل نصف قیمت هر یکی از ان دهنده
اعنی نصف قیمت ان و نصف قیمت این و دیت یک آزاد زیر اچه آن کشته است یک بنده و یک آزاد را یقیناً و قتل آزاد موجب دیت
و قتل بنده موجب قیمت است و نیست یکی از ان دهنده اولی از دیگر پس لازم خواهد آمد نصف قیمت هر یکی از آنها و نصف دیت هر یکی از آنها
و زیرا چه محل بیان بسبب موت باقی ماند پس خواهد بود متق و در هر دهنده شائع گدائی الکفایه می مسئله ۴ اگر کور کرد کسی دو چشم
بنده را پس خواجہ مختار است اگر خواهد بد آن بنده را بجهالت کند و دیگری قیمت آن را و اگر خواهد نگاه دارد بنده مذکور را پس
نیم صدق چیز را و از نقصان قیمت بنده در نصیحت نزد ابی حنیفه ر و گفته اند صاحبین رح که خواجہ مختار است اگر خواهد نگاه دارد
بنده را و دیگری از نقصان قیمت کن شده است و اگر خواهد بد بنده را و دیگری تمام قیمت آن را و گفته است شافعی رح که خواجہ بگیر تمام
قیمت بنده را و نگاه دارد بنده مذکور را زیرا چه ضمان واجب میشود بمقابل چیز که تلف شده است ف نه بمقابل چیز که باقی است چنانچه در آزاد

فبقی الباقی علی ملکه کما اذا قطع احدی یدیه او فقاء احدی عینیه وحق نقول ان المالیة قائمة فی الذات وحقی معتبره فی حق الاطراف لستقوط اعتبارها فی حق الذات بقهر علیہ واذ کانیت معتبره و قد وجد اتلاف النفس من وجه تنفویت جنس المنفعة والضمان یتقدّر بقیمه الكل فوجب ان یتملك الجثة دفعا للضرر ودرعاً للممانعة بخلاف ما اذا فاق عینه حر لانه لیس فیہ معنی المالیة و بخلاف عینی المدبر لانه لا یقبل الانتقال من ملک الی ملک و فی قطع احدی الیدین وفقاً احدی العینین لم یوجد تقویست جنس المنفعة ولهما ان معنی المالیة لما کان معتبراً ووجب ان یتخذ المولی علی الوجه الذی قلناه کما فی سائر الاموال فان من یخرق ثوب غیراً خرقاً فاحشاً ان شاء المالك دفع الثوب الیه وضمنه قیمته وان شاء امسک الثوب وضمنه النقصان وکذا ان المالیة وان کانیت معتبره فی الذات فالآدمیة غیر متمددة فیہ و فی الاطراف یعطى الاقرب ان عبداً او قطع ید عبداً خروم لولی بالدفن والدفن وهذا من احکام الآدمیة لان موجب الحماية علی المال ان یتأمن دقبتہ فیہا

ص پس بانی خواهد ماند بانی بنده و در ملک خواجہ چنانچه اگر قطع کند کسی یک دست بنده را یا گوشتی که چشم آن را خورده است میشود ضمان تمام قیمت بنده بر جنایت کننده و نگاه میدار و خواجہ بنده مذکور را بچنین دریا بنایند ص او علمای خارج میگویند که مالیت موجود است در ذات و آن معتبر است در حق اطراف بدن نیز چه اعتبار مالیت در ذات باینطور که قطع در ذات باشد ساقط است فی زیر اچه اطراف بدن نیز نه اموال است بحسب تفاوت بدن پس اعتبار مالیت در اطراف بدن اولی است ص و هرگاه مالیت در اطراف بدن و ذات هر دو متبرند و در صورت مذکور هلاک شده است ذات نیز از یک وجه زیرا چه تلف شده است یک جنس منفعت تمام و کمال و ضمان بقدر تمام قیمت است پس سزاوارست که جنایت کننده مالک جثه بنده گردد و تا ضرر لازم نیاید و مماثلت متحقق گردد و بخلاف وقتی که گوشتی از او را زیر اچه در آرد معنی مالیت و بخلاف وقتی که گوشتی از چشم بدبر را زیر اچه بدبر قابلیت این ندارد که از ملک یکی بملک دیگری رود و بخلاف وقتی که قطع کند یک دست و یک چشم بنده را زیر اچه و در صورت یک جنس منفعت تمام و کمال فوت نشده است و دلیل صاحبین بر این است که هرگاه در بنده معنی مالیت معتبر شد و در آن دو شبهه است یکی اتلاف ذات و دوم اتلاف اطراف ص پس سزاوارست که مختار شود خواجہ بر وجهیکه مذکور شد و اعنی اگر خواجہ باعتبار شبهه اول بگیرد جمیع قیمت را و تسلیم نماید جثه را زیر اچه ذات تلف شده است بسبب فوت شدن یک جنس منفعت و اگر خواجہ باعتبار شبهه دوم نگاه دارد آن را و بگیرد نقصان قیمت آنرا ص چنانچه در جمیع اموال زیر اچه اگر کسی پاره کند جامه کسی را بخرق کثیر مالک جامه مختار است اگر خواجہ بدید جامه و بگیرد قیمت آن را و اگر خواجہ نگاه دارد جامه را و بگیرد نقصان قیمت آنرا و دلیل ابی حنیفه بر این است که مالیت اگر چه معتبر است در ذات و اطراف بدن هر دو ص ولیکن معنی آدمیت نیز در ذات بنده و در اطراف بدن وی است و بالکلیه معنی آدمیت باطل شده است لهذا اگر بنده ببرد دست بنده دیگر را امر کرده میشود خواجہ باین که دفع کند بنده و جنایت کننده را یا غصب آن و بدید فدیہ و ادن بخلاف احکام آدمیت است زیرا چه حکم جنایت بر مال این است که فروخته شود بنده و جنایت کننده بحسب جنایت بر مال و او هرگاه یافته شد در بنده هر دو حجت معنی حجت آدمیت و حجت مالیت

ثم من احکام الاولی ان لا ینقسم علی الاجزاء ولا یتکلیک الجثۃ ومن احکام الثانیۃ ان ینقسم
 ویتملک الجثۃ فونکنا علی الشبہین حفظہما من الحکمہ **فضل** فی جنایۃ المدبر وادم الولد قال
 واذا جفی المدبر وادم الولد جنایۃ فمن المولی الاقل من قیمۃ ومن ارشع المادوی عن ابی عبیدۃ
 رضی اللہ عنہ انه قضی بجنایۃ المدبر علی مولاہ ولانہ صادر مانع من تسلیعہ فی الجنایۃ بالتدبیر والاستیلاء
 من غیر اختیار القداء فصار کما اذا فعل ذلك بعد الجنایۃ وهو لا یعلم وانما یجب الاقل من قیمۃ
 ومن الارشع لانه لا حق لولی الجنایۃ فی اکثر من الارشع ولا منع من المولی فی اکثر من القیمۃ
 ولا یخیر بین الاقل والاكثر لانه لا یفید فی جنس واحد لا اختیاره الاقل لا محالۃ بخلاف
 القتل لان الوعبات صادقة فی الاعیاب فیفید التخصیص الدفع والفداء
 پس باید دانست که از احکام آدمیت این است که مقسوم شود موجب جنایت بر ذات و عضویکہ تلف شدہ است یا کہ باشد بقتل
 عضویکہ فوت شدہ است فقط و ملوک شود جثہ ف چنانچہ اگر کو کند کسی و خیمہ آزاد را پس بگیرد و خواجه تمام قیمت را در ضمان چیزیکہ فوت
 شدہ است و باقی شبه بکالت خود ماند پس از احکام مالیت این است که مقسوم شود بدل جنایت بر ذات و بتقابل عضویکہ فوت شدہ است پس
 بگیرد و خواجه ضمان نقصان قیمت را کہ بتقابل اطراف بدن است و نگاہ دارد و جثہ را پس عایت هر دو جثہ مذکورہ نمودیم پس باعتبار اینکه در آن
 آدمیت است حکم کردیم کہ مقسوم نشود و اگر سیکفیتیم بگیرد و نقصان او نگاہ دارد و جثہ را لازم می آید کہ بطل شود بہت آدمیت و معتبر شود جثہ یا
 فقط چنانچہ سیکونین این را صاحبین روح و باعتبار اینکه در آن جثہ مالیت است حکم کردیم کہ نمیرسد و خواجه را کہ بگیرد جمیع قیمت آن را
 و نگاہ دارد ذات آن را چنانچہ این را سیکونین شافعی روح چه در نیصورت اعتبار آدمیت است فقط و بطل میشود اعتبار مالیت و اللہ اعلم
 محصل در بیان جنایت مدبر و ادم ولد مسئلہ ۱ - اگر جنایت کرد مدبر یا ادم ولد واجب میشود بر خواجه چیزیکہ کمتر است از میان ضمانت
 و ارش جنایت و اما وجوب آن بر خواجه پس بہت است کہ مرویت از ابو عبیدہ رضی اللہ عنہ کہ او حکم کرده بود و جنایت مدبر بر خواجه وی بچشم
 خواجه بسبب مدبر نمودن یا ادم ولد ساختن مانع است از تسلیم بی اینکه اختیار کند فدایہ را پس شدہ بمنزلہ آنکہ مدبر کند آن را بعد از جنایت و در حکم
 نیست جنایت را و اما اینکه واجب میشود چیزیکہ کمتر است از میان قیمت آن و ارش جنایت پس بہت است آنکہ حق علی جنایت در زیادہ از ارش
 جنایت نیست و خواجه منع نگردہ است بسبب مدبر نمودن یا ادم ولد ساختن مگر بقدر قیمت آن و در از آن قیمت مانع نیست پس واجب خواهد شد
 چیزیکہ کمتر است از میان قیمت آن و ارش جنایت سوال ہر گاہ حق ولی جنایت در زیادہ از ارش جنایت نیست و خواجه منع نگردہ است بسبب
 نمودن مگر بقدر قیمت سزاوار این است کہ خواجه مختار شود میان دادن ارش جنایت و میان دادن قیمت آن اگر چه باشد یکی از آن زیادہ از دیگر
 چنانچہ مختار میشود و بخود میان منع آن میان فدایہ جوابی در نیصورت و ترجیح هیچ فائدہ نیست زیرا چہ ارش جنایت و قیمت از یک جنس است و قیمت
 کہ خواجه مختار خواهد کرد و خیر از آنکہ کمتر است بخلاف انصورت کہ بندہ محض باشد بندہ مدین است و اکثر مردمان را عبا عیان میباشند پس در صورت بندہ جمال
 کہ ارش جنایت را اختیار کند باوجود آنکہ قیمت بندہ کمتر باشد از ارش جنایت پس خیر میان وضع فدایہ بندہ در صورت بندہ محض مفید است

وجنايات المدبر وان تواتر لا تجب الاقيمة واحدة لانه لا منعه منه الا في قبلة واحدة ولا في دفع القيمة كدفع العبد وذلك لا يتكرر فهذا كذلك ويتضاربون بالمحصص فيها وتعتبر قيمته لكل واحد في حال الجناية عليه لان المنع في هذا الوقت يتحقق قال فان جنى جنابة اخرى وقد دفع المولى القيمة الى ولي الاول بقضاء فلا شئ عليه لانه مجبور على الدفع قال وان كان المولى دفع القيمة بغير قضاء فالولي باختيار ان شاء اتبع المولى وان شاء اتبع ولي الجنابة وهذا عند ابی حنیفة ده وقال لا شئ على المولى لان من حين دفع لم تكن الجنابة الثانية موجودة فقد دفع كل الحق الى مستحقه وصار كما اذا دفع بالقضاء ولا بی حنیفة ده ان المولى جانب بدفع حق ولي الجنابة الثانية طوعا وولي الاول ضامین يقبض حقه ظلما فيخصر

مسئله ۲ - بسبب جنایتهای مدبر اگر چه بی در پی باشد واجب نشود مگر یک قیمت بجهت آنکه خواجه منع نکرده است مگر یک قبلة و بجهت آنکه وادون قیمت بنزله وادون بنده است و دفع نمی کند خواجه بنده جنایت کشنده را اگر یک بار پس همچنین در پنجانیز و هرگاه وادون خواجه قیمت مدبر را بسبب جنایتهای چند قیمت کرده خواهند گرفت اولیای جنایت قیمت مذکوره را بر سه حصه خود را و باید دانست که قیمت مدبر که در روز جنایت است معتبر است پس معتبر برای هر واحد از معنی علیه قیمت آن روز است که در آن روز جنایت کرده بود بروی زیر اچ منع در آن روز یافته شده است پس اگر گشت مدبر شخصی را بخطا در جایکه قیمت آن مدبر از اچ است و بعد از آن گشت بخلاف دیگر یا در جایکه قیمت آن یک هزار و پانصد درهم باشد پس نیست حتی مری جنایت اول را و نیز یک زانده است آنچه در پانصد درهم خواهد گرفت آن را ولی جنایت دوم و شریک خواهند شد هر دو ولی جنایت در هزار درهم باقی بقدر حقوق خود و احق اول ده هزار درهم است و حق دوم نه هزار و پانصد زیرا چ پانصد یافته است پس مقسوم خواهد شد بر تنی و نه سهم زیرا چ پانصد از دیت بنزله یک سهم است پس میرسد باول دیت سهم و دوم نوزده سهم کذا فی بعض المشرح ص مسئله ۳ - اگر جنایتی کرد مدبر وادون خواجه قیمت آن را بولی جنایت بحکم قاضی و بعد از آن جنایتی دیگر کرد مدبر مذکور پس پنج چیز بر خواجه لازم نمی آید زیرا چ آن وادون قیمت مجبور است بسبب حکم قاضی و لیکن ولی جنایت دوم شریک خواهد شد با ولی جنایت اول در قیمت مذکور ص و اگر داده باشد خواجه قیمت آنرا بولی جنایت اول بغیر از حکم قاضی پس ولی جنایت دوم مختار است اگر خواهد طلب کند ارشس جنایت را از خواجه و اگر خواهد طلب نماید از ولی جنایت اول و این نزد ابی حنیفه صح است و گفته اند صاحبین رح که میرسد بولی جنایت دوم که چیزی طلب کند از خواجه بجهت آنکه آنچه بر خواجه واجب بود مستحق آن ادا کرده است زیرا چ در وقت ادا کردن آن جنایت دوم موجود نبود و شایسته آنکه ادا شود بحکم قاضی و دلیل ابی حنیفه رح این است که خواجه جنایت کرده است بسبب وادون حق ولی جنایت دوم را بولی جنایت اول و ولی جنایت اول نظیر گرفت در حق ولی جنایت دوم پس آن تمام خواهد

و هذا لان الثانية مقارنة حكما من وجه ولهذا يشترك في الجناية الاولى ومناخلة حكما من حيث انه
تعتبر قيمته يوم الجناية الثانية في حقا فحلت بالمقارنة في حق التضمنين لابطاله ما تعلق به من حق
ولى الثانية عملا بالشبهين واذا عتق المولى المدبر وقد جنى جنایات لم تلزمه الاقيمة واحدة لان الضمان
انما وجب عليه بالمنع فصار وجود الاعتاق من بعد وعدمه بمنزلة وام الولد بمنزلة المدبر في جميع ما وصفنا
لان الاستيلاء زمانع من الدفع كالتدبير واذا اقروا المدبر بجناية الخطا لم يجز اقراره ولا يلزمه به شئ عتق
اوله يعق لان موجب جنایة الخطا على سيد لا واقار له لا ينفذ على السيد ولكنه اعلم

باب عصب العبد والمدير والصبي والجناية في ذلك

قال ومن قطع يد عبد لانه غضبه رجل ومات في يده من القطع فعليه قيمته اقطع وان كان المولى قطع يده في يد العا
فمات من يده في يد العاصي شئ عليه والفرق ان العصب قاطع للسرية لانه سبب الملك كالبيع فيصير كانه هلاك
بافه تساوية فحق قيمته اقطع ولم يوجد القاطع في الفصل الثاني فكانت السرية مضافة الى البداية فصار هو ملتفا
وسه ان ينبت كجنایت دوم از روی حکم مقارن جنایت اول است بیک وجه لهذا شریک میشود ولی جنایت دوم با ولی جنایت
اول و نیز جنایت دوم متأخر است از روی حکم بیک وجه لهذا معتبر است قیمت مدیر در فر جنایت دوم و حق ولی جنایت دوم بر جنایت
دوم اعتبار ندارد خواه شد مقارن جنایت اول و حق گرفتن ضمان از خواجه یا از ولی جنایت اول زیر اچه هر واحد از آنها باطل نموده اند حق ولی
جنایت دوم را تا رعایت هر دو مشابهت تحقق گردد و اعنی رعایت عدم مقارنت در صورتیکه داده است حکم قاضی و رعایت مقارنت
در صورتیکه او کرده است بی حکم قاضی زیرا چه مختار شدن ولی جنایت دوم در گرفتن ضمان از خواجه یا از ولی جنایت اول مقصود نیست مگر وقتیکه
اعتبار نموده شود که مدیر جنایت نموده است بر هر دو مجنی علیه معا **مسئله ۴** - اگر جنایتی چند کرده بر وجه ازان
از او کرد خواجه ویرا لازم نمی آید بر خواجه مگر یک قیمت زیرا چه ضمان واجب نیست و بر خواجه مگر بسبب منع و اعنی مدیر نمودن آن
که سابق است **مسئله ۵** و وجود و عدم آزاد کردن آن بعد از جنایت برابر است و باید دانست که ام ولد بمنزله مدیر است و جمیع
این مسائل زیرا چه بسبب عدم و لکن ساقط مانع میشود خواجه از دفع آن چنانچه مانع نمیشود بسبب مدیر سابق **مسئله ۵** - اگر
اقرار کرده مدیر جنایت خطا در رعایت و لازم نمی آید بسبب اقرار آن بر خواجه هیچ چیز از او گرفته باشد از خواجه یا نکرده باشد
زیر اچه موجب جنایت خطا بر خواجه است و اقرار آن بموجب مذکور بر عیبه که خواجه است صحیح نیست و الله اعلم **باب**
در بیان عصب بنده و مدیر و صغیر و میان جنایت و حالت عصب **مسئله ۱** - اگر خواجه برید دست بنده خود را و بعد آن غضب کرد و از
کسی نوم و آن نده در دست غاصب بیست بریدن دست پس اوجب میشود بر غاصب قیمت منقوب مذکور و حالیکه قطع است اعنی دست بریده است
و اگر خواجه برید دست بنده خود را در دست غاصب و مرد آن بیست دست غاصب پنج خبر غاصب لازم نمی آید و فرق میان این هر دو صورت این است
که غصب قطع میکند سرایت را زیرا چه غصب بسبب ملک است مانند بیع و وقتیکه او کند ضمان را **مسئله ۲** پس هرگاه غضب واقع شد میان
جنایت و سرایت منقطع میشود سرایت و هرگاه منقطع شد سرایت شد مانند آنکه گویا غضب کرد و قطع را و آن مرد بافت آسانی پس اوجب غاصب
قیمت قطع در صورت دوم یافته شد است قاطع سرایت پس خواهد بود سرایت منسوب بسوی آن علم که صادر شد از خواجه خواهد شد خواه مال گرفته

فیصیر مسترداً کیف وانه استولی علیه وهو استرداد فیکثر الغاصب عن الضمان **قال** واذا غصبل عبد المحر علیہ
عبد المحر علیہ فمات فی ید فوضامن کان المحر علیہ مؤخذاً بأفعاله **قال** ومن غصب مد ثوبا فحی عنده جنایة ثم سرده
على المولى فحی عنده جنایة المحر فعله المولى قیمته بینهما نصفان لان المولى بالتدبیر السابق انحر نفسة على المولى من غیر
ان یصیر محتاراً للفساد فیصیر مبطراً حق اولیاء الجنایة اذ حقیقهم فیهم ولم ینع الا رقبه واحدة فلا یزاد علی قیمتها وتكون بین
ولی الجنایتین نصفین لاستواءهما فی الوجوب **قال** ویرجع المولى بنصف قیمه علی الغاصب لانه استحق نصف البدل
بسبب کان فی ید الغاصب فصا دهما اذا استحق نصف العبد بهذا السبب **قال** ویرد فعه الى ولی الجنایة الاولی ثم یرجع
بذلك علی الغاصب هذا عندنا حیفة والی یوسف ده وقال محمد یرجع نصف قیمته فیسئل لانه الذى یرجع به المولى علی
الغاصب عوض ماسلم لولی الجنایة الاولی فلا یرد فعه الیه کلا یؤدى الى اجتماع البدل والمبدل فی ملک رجل واحد
وکیده یتکون لاسمحقاق ولهما ان حق الاولی فی جمیع القیمه لانه حین حقی فی حقها لا یزاحم احد وانما تنقص باعتبار ما حقه
الثانی فاذا وجد شیئاً من بدل العبد فی ید المالك فادعایا اخذه لیسثم حقها فاد اخذه منه یرجع المولى بما اخذه علی الغاصب
پس گویا نواجیه واپس گرفت بنده را از غاصب زیرا چه آن مستولی و تصرف شده بر آن واپس گرفتن است پس بخواهید غاصب
از ضمان مسئله ۲ - اگر غصب کند بنده محرم یک بنده محرم را و بیره و بنده مغضوب و در دست غاصب واجب میشود بر غاصب ضمان آن زیرا چه محرم
مواخذه نموده میشود بسبب افعال خود مسئله ۳ - اگر غصب کرد کسی مدبر را و او جنایتی کرد و در دست غاصب بعد از آن واپس داد و آن را غاصب
نخواه و جنایتی کرد مدبر در دست غاصب پس واجب میشود بر غاصب قیمت مدبر برای هر دو ولی جنایت و خواهم بود قیمت مذکور میان آنها بالمناصفه زیرا چه
خواه بسبب مدبر نمودن نمی تواند که دفع کند آن را و اختیار کرده است فیه را پس غاصب بسبب مدبر نمودن باطل کرده است حق اولیای جنایت
را زیرا چه حق آنها در دفع بود و آنرا باطل کرد و غاصب و لیکن منع نموده است غاصب مگر یک رقبه را پس بسبب غاصب شد زیاده از قیمت آن
و خواهم بود و قیمت میان هر دو ولی جنایت بالمناصفه بجهت آنکه مسلمه مفروض است در انصورت که موجب هر دو جنایت برابر باشد و
مدبر نیز در وقت هر دو جنایت مساوی باشد و هر گاه داد و غاصب قیمت آن را بر هر دو ولی جنایت غاصب گرفت نصف قیمت را از غاصب
زیرا چه داده است نصف بدل جنایت را بسبب جنایتی که نمود و در دست غاصب و خواهم بود و نصف قیمت مذکور را بولی جنایت اول
و باز خواهم گرفت آنرا از غاصب و این نزد تخمین رج است و گفته است محمد رح که غاصب گرفت غاصب نصف قیمت بنده را از غاصب
و سلامت خواهم ماند آن نصف را و ارفاعی غاصب را و بولی جنایت اول پس زیرا چه غاصب غاصب یکبار در دست اول از غاصب
چیزی است که گرفته است آن را ولی جنایت اول پس غاصب را و دعوی مذکور را بان چه اگر بداند آن را بولی لازم آید که بدل و بدل
هر دو مجتمع شود در ملک یک شخص و آن جائز نیست و نیز لازم آید که استحقاق مکرر شود زیرا چه نصف قیمت که میگردد آن را غاصب
از غاصب بار دیگر عوض آن چیزی است که سلامت مانده است بولی جنایت اول نیست عوض آن چیزی که سلامت مانده است بولی جنایت دوم
پس اگر بداند آنرا بار دیگر لازم آید که مکرر شود استحقاق آن دلیل تخمین رج این است که حق ملی جنایت اول و قیمت است زیرا چه در مالیک جنایت اول
است جنایت دوم گرفته شده است پس اتم آن غاصب شد جنایت دوم و مکرر شود حق ملی جنایت اول مگر بسبب اتم دوم و هر گاه یا ندرت چیزی از بدل بنده و مکرر مالک
در ملک فاع است از حق دیگر غاصب گرفت آنرا ولی جنایت اول تا نام شود حق آن هر گاه گرفت آنرا ولی جنایت اول از غاصب غاصب گرفت آنرا غاصب از غاصب

لأنه استحق من يده بسبب كان في يد الغاصب قال وان كان حنى عند المولى
فغصبه دجل فحنى عند جناية اخرى فعلى المولى قيمته بينهما نصفان ويرجع بنصف القيمة
على الغاصب لما بيننا في الفصل الاول غير ان استحقاق النصف حصل بالجناية الثانية اذ كانت
هى في يد الغاصب فيك دفعه الى دلى الجناية الاولى ولا يرجع به على الغاصب وهذا بالاجماع ثم
وضع المسئلة في العبد فقال ومن عصب عبدا فحنى في يده ثم دله فحنى جناية اخرى فان
المولى يدفعه الى دلى الجنايتين ثم يرجع على الغاصب بنصف القيمة في دفعه الى الاول ويرجع به
على الغاصب وهذا عند ابى حنيفة وابى يوسف روى وقال محمد بن يعقوب بنصف القيمة فيسلكه
زيراچه گرفته است آن را بولى جنایت اول بسبب جنایتیکه بود و در دست غاصب و آنچه گفته است محمد بن سرح که لازم نمی آید
اجتماع بدل و بدل در ملک واحد جواب این است که آنچه گرفت است خواجه از عارض عوض چیزى است که داده است بولى جنایت
اول در حق خواجه و اما در حق بولى جنایت اول پس نیت عوض چیزیکه گرفته است آنرا بلکه آن عوض مقتول است و جاز است که بشمار
چیزى همین عوض چیزى در حق شخص و در حق شخص دیگر عوض از چیزى دیگر و هرگاه نزد تخمین رج میگرد و بولى جنایت اول نصف قیمت
را از خواجه تا حق وى تمام و کمال گرد پس میرسد خواجه که باز گیرد آنرا از غاصب بار دیگر زیراچه آنچه گرفته بود از غاصب بمقتضای
حق دیگر برآید و در دست خواجه بحیث سببی که یافته شده بود و در دست غاصب چنان شده که گویا گرفته است آنرا از غاصب عوض نصف
بنده نهاده اند اگر گرفته آنرا بار دیگر و سلامت خواهد نمود و اراض مسئله ۴ - اگر جنایتی کردید بر در دست خواجه او را و بعد آن غصب آنرا شخص و
بار دیگر جنایتی کرد و در دست غاصب پس اجب شود بر خواجه قیمت آن برآید و بولى جنایت بالمناصفه و دیگر خواجه نصف قیمت را از غاصب بگیرد
نزد کشنده و مسئله اول و لیکن چون در صورت نقص اگر گرفته است بسبب جنایت دوم که در دست غاصب بود خواهد داد آنرا بولى جنایت اول
و نخواهد گرفت آنرا از غاصب نزد همه و وجه فرق میان این مسئله و مسئله اول نزد محمد بن سرح این است که در مسئله اول اگر میداد
خواجه نصف قیمت آنرا بولى جنایت اول اجتماع بدل و بدل در ملک واحد لازم نمی آید چنانچه مذکور شد و در مسئله دوم لازم نمی آید
زیراچه هرگاه بود جنایت اول در دست خواجه بود آنچه گرفته است خواجه از غاصب عوض جنایت دوم چه جنایت
دوم در دست غاصب است پس اگر دهد خواجه این نصف قیمت را بولى جنایت اول اجتماع بدل و بدل در ملک واحد
لازم نمی آید مسئله ۵ - اگر غصب کرد کسی بنده را و جنایتی کرد آن بنده در دست غاصب و بعد آن
و پس داد آنرا غاصب بخواجه و جنایتی دیگر کرد بنده مذکور در دست خواجه پس خواجه بار داد بنده مذکور را بر او و
بولى جنایت و بعد آن خواجه گرفت از غاصب نصف قیمت بنده را و خواهد داد آنرا بولى جنایت اول و باز خواهد گرفت این نصف قیمت را از غاصب
و این نزد تخمین رج است گفته است محمد بن سرح که خواهد گرفت نصف آنرا و سلامت خواهد ماند برای وى و غنى نخواهد داد این را بولى جنایت اول

وكان جنی عند المولى ثم غصبه فخفی فی یدہ دفعه المولى نصفین ویرجع بنصف قیمتہ فیدفعه الى الاول ولا یوجبه به الجواب فی العبد كالجواب فی المدبور فی جمیع ما ذکرنا الا ان فی هذا الفصل یدفع المولى العبد وفى الاول یدفع النصف **قال** ومن غصب مدبر الخفی عند الجانیة ثم ردّه علی المولى ثم غصبه ثم جنی عنده جانیة فعلم المولى قیمتہ بينهما نصفان لانه منع رقبة واحدة بالتدبير فوجب علیه قيمة واحدة ثم ترجع قیمتہ علی الغاصب لان الجنائیین کانتا فی ید الغاصب فیدفع نصفها الى الاول لانه استحق كل القيمة لان عند وجود الجانیة علیه لاحق لغيره واما النقص بحکم المراجعة من بعد **قال** ویوجبه به علی الغاصب لان الاستحقاق بسبب كان فی یدہ ویسلم له ولا یدفعه الى ولی الجانیة الاولی ولا الى ولی الجانیة الثانية لانه لاحق له الا فی النصف لسبق حق الاول وقد وصل ذلك اليه ثم قبل هذه المسئلة علی الاختلاف كالاولی وقيل علی الاتفاق والفرق لمجدرة ان فی الاولی الذي يرجع به عوض عما سلم لولی الجانیة الاولی لان الجانیة الثانية كانت فی ید المالك فلو دفع اليه تأنيلا يتكررا الاستحقاق لهما فی هذه المسئلة

ص اما الجنائیتی که بنده و درست خواجه و بعد آن غصب کرد و اگر کسی و جنایتی دیگر کرد بنده مذکور و درست خاصیت او را خواجه بنده مذکور و او ولی جنایت بالمناصفه و خواجه گرفت نصف قیمت آن را و خواجه داد و بولی جنایت اول و باز خواجه گرفت این نصف قیمت را از غاصب بار دیگر و وجه این مذکور شد در مسئله مدبر و بیج فرق نیست میان این مسئله و مسئله مدبر که انیکه دفع میکند خواجه بنده را در این مسئله و میدهد قیمت مدبر را و صورت مدبر مسئله ۲ - اگر کسی غصب کرد مدبر را و جنایتی کرد و درست غاصب و واپس داد آن را غاصب خواجه و باز غصب کرد آن را و بعد آن جنایتی دیگر کرد مدبر و درست غاصب پس واجب شود بر خواجه قیمت آن برای هر دو ولی جنایتی بالمناصفه زیرا که خواجه بسبب مدبر نبودن مانع یک رقبه است پس واجب خواهد شد بر آن یک قیمت و بعد آن خواجه گرفت آن قیمت را از غاصب زیرا که هر دو جنایت بود و درست غاصب و بعد آن خواجه داد و نصف قیمت مدبر را بولی جنایت اول زیرا که آن مستحق جمیع قیمت است چه وقتیکه جنایت بر آن واقع شده بود حق دیگر فراحم آن نبود و کم نشده بود حق آن مگر بسبب مزاحمت جنایت دیگر و بعد از آن **ف** او هرگاه یافت ولی جنایت اول نصف قیمت بنده را و درست خواجه فارغ از حق دیگر خواهد گرفت آن را از خواجه **ص** و او خواهد گرفت این را از غاصب بار دیگر زیرا که خواجه گرفت ولی جنایت اول این را بسبب جنایتی که درست غاصب بود و الحال این نصف قیمت سلامت خواهد ماند برای خواجه و خواجه داد این را بولی جنایت اول زیرا که او گرفته است تمام قیمت بنده را و بولی جنایت دوم زیرا که بنود حق آن مگر نصف قیمت جهت سابق بودن حق ولی جنایت اول و حق وی بوی سید است و باید دانست که هر گویا که درین مسئله نیز اختلاف است چنانچه در مسئله اول و بعضی گفته اند که درین اختلاف نیست بلکه اتفاق است **ف** انی میدهد خواجه نصف قیمت را بار دیگر درین مسئله بولی جنایت اول نزد محلی خیر و باز میگردد از غاصب چنانچه نزد قسین **ص** و فرق میان این مسئله و مسئله اول نزد محلی این است که در مسئله اول نصف قیمت مدبر را اگر خواجه از غاصب بار دیگر خواهد گرفت عوض جزیکه سید است بولی جنایت دوم چه جنایت دوم درست غاصب بنویسد و اگر خواجه درین مسئله سبب جنایت اول کرد و مستحقان سبب جنایت اول و اما درین مسئله قسین از محلی آیند که جنایت نیز گرفته شده است و در مسئله

فيمكن ان يحل عوضا عن الجناية الثانية لحصولها في يد الغاصب فلا يؤدى الى ما ذكرناه قال ومن غصب صبيًا أو فاختا يده
 بجأ أو دبحي أفليس عليه نفي وان مات من صاعقة أو هبسة حية فعلى عاقلة الغاصب الدية وهذا استحصان أو اقياس ان لا يضمن
 الوجهين وهو قول زفره والشافعي لا لان الغصب الحيا لا يتحقق الا بولي الله لو كان مكاتبًا صغيرًا لا يضمن مع انه حبيب
 فاذا كان الصغير حرة ودية ويدًا اول وجه الاستحصان انه لا يضمن بالغصب لكن يضمن بالانلاف وهذا التدوير تسبيلًا لانه نقله الى ربي
 مسبعة او الى مكان الصواعق وهذا لان الصواعق والحيات والسباع لا تكون في كل مكان فاذا نقله اليه وهو متعديه
 وقد زال حفظ الولي فيضاف اليه لان شرط العلة ينزل منزلة العلة اذا كان تعديا كما يحفر في الطريق بخلاف الموت بجأ أو دبحي
 لان ذلك لا يختلف باختلاف الاماكن حتى لو نقله الى موضع يغلب فيه الحي ولا مرئى قول بانه يضمن فيجب الدية على العاقلة
 لكونه قتله تسبيلًا قال واذا اودع صبي عبدًا فقتله فعلى عاقلة الدية وان اودع طعامًا فاكله لم يضمن وهذا عند ابى حنيفة
 ومحمد وقال ابو يوسف والشافعي ربه يضمن الوجهين جميعًا وعلى هذا اذا اودع العبد المحرور عليه ما كفاسته ملكه لا يؤخذ بالضمان المحلل
 عند ابى حنيفة ومحمد ويؤخذ به بعد الثقل وعند ابى يوسف والشافعي لا يؤخذ به في الحال وعلى هذا الخلاف لا يضمن الامارة في العبد

پس ممکن است که شمره را این نصف قیمت عوض جنایت دوم پس استحقاق مکرر نخواهد شد
مسئله ۲ - اگر کسی غصب کرد طفل از اوراق اعظمی بر دآن رابی اخوان و بی آن ها و مرد طفل مذکور
 در دست غاصب بزرگ منافات یا بسبب تب پس چیزی بر غاصب لازم نمی آید و اگر مرده باشد بسبب صاعقه یا بسبب گزیدن مار
 واجب بشود بر عاقله غاصب دیت آن و این از روی اجتماع است و قیاس این است که واجب نشود بر آن ضمان در هر دو صورت و بین
 قول زفر و شافعی راجع است زیرا که غصب در حق آنها ثابت نیست و لهذا اگر غصب مکاتبه صغیر باشد واجب نمیشود بر غاصب هیچ چیز
 با وجودیکه آزاد است در حق قبضه قطره و هرگاه صغیر آزاد است از روی رقبه و قبضه هر دو پس بطریق اولی ضمان آن واجب نخواهد بود
 و وجه استحسان این است که غاصب مذکور ضامن طفل آزاد نمیشود بسبب غصب ولیکن ضمان میشود بسبب آنکه تلف کرده است و این تلف
 منسوب می شود بسوی غاصب زیرا که برده است آزاد در مکان مار یا درنده یا در مکان اخوان صاعقه زیرا که در هر مکان مار و درنده
 نمی باشد و نیز در هر مکان صاعقه نمی افتد پس هرگاه بر دآن را در چنین مکان تعدی نمود و زائل نمود محافظت ولی را پس منسوب خواهد شد
 موت آن بسوی غاصب مانند کندن چاه در راه و خواهد بود این قتل بسبب بخلاف وقتیکه میر و طفل مذکور بزرگ منافات یا بسبب تب
 زیرا که این مختلف نمیشود بسبب اختلاف کانه پس اگر بر دآن را در مکانیکه بیشتر عارض میشود و رآن تب امر اضاحب میشود بر عاقله غاصب و دیت آن
 زیرا که این قتل بسبب مسئله ۲ - اگر و دیت داشت شخص بنده خود را نزد صغیری که آزاد است و کشت صغیر مذکور بنده مذکور را پس واجب
 میشود بر عاقله صغیر دیت آن فاعنی قیمت آن ها و اگر و دیت داشت گندم و خور و صغیر مذکور آن را واجب نمیشود ضمان آن بر صغیر
 و این نزد ابی حنيفة است و گفته است ابو یوسف و شافعی راجع که واجب میشود بر آن ضمان در هر دو صورت و همچنین اگر و دیت داشت
 شخص نزد بند و مجور مال را و نافع که بر دآن بنده مال را مؤخذ ضمان مال مذکور کرده نمیشود از بنده مذکور بالفعل نزد ابی حنيفة که محمد
 و ابو یوسف و ابو یوسف و شافعی مؤخذ کرده میشود فی الحال و همچنین اختلاف است میان ابی حنيفة
 و محمد و میان ابی یوسف و شافعی وقتیکه قرض بده یا رعایت بده کسی بنده مجور یا صغیر را و بپاک کنند آنها مال عاریت را

وقال محمد بن مهران في اصل الجحام الصغير صبي قد عقل وفي الجحام الكبير وضع المسئلة في صبي ابن اثني عشر سنة وهذا يدل على ان غير العاقل يصفي لا اتفاق لان التسليط غير معتبر وفعله معتبر لهما انما تلف ما لا متوقفا معصوما لحالهما لانه فيجوز عليهم انصافا كما اذا كانت الوديعة عبدا وكما اذا اتلفت غير الصبي في يد الصبي المذوق ولا حيلة ومحمد بن مهران انما تلف ما لا غير معصوم فلا يجب انصافا كما اذا اتلفت باذنه ودصاه وهذا لان العصمة تثبت حقا له وقد فكتها على نفسه حيث وضع المال في يد مائة فلا يبيع مستحقا للنظر الا اذا اقام غيره مقام نفسه في الحفظ ولا اقامة ههنا لانه لا دلالة له على الصبي ولا للصبي على نفسه بخلافه في البناء والمأذون له لان ههنا دلالة على انفسهما بخلاف ما اذا كانت الوديعة عبدا لان عصمة لحق اذ هو مقي على اصل الحرية في حق الذم وبخلاف ما اذا اتلفت غير الصبي في يد الصبي لانه سقطت العصمة بالاضافة الى الصبي الذي وضع في يده المال دون غيره قال وان استهلك ما لا حق يريده من غير اذن الصبي يؤخذ باضاله وصحة القصد لا معتبر بها في حقوق العباد والله اعلم بالصواب

باب القسامة

قال واذا وجد القاتل في محلة ولا يعلم من قتله

ص وبما يدانست كمحمد بن مهران صغير وبن مسلمة صغير اتيه لباقل نوذه است ودر جامع كبير مقيد برسن وواژه سالكي نوذه است واین دلالت میکند بر اینکه صغیر غیر عاقل همان میشود و نزد همه زیر اچه فعل صغیر غیر عاقل مقبر است و مالک مال که مسلط کرده است او را مال خود و اعتبار ندارد و چه قابل تسلیم نیست پس باقی مانند مکر فعل او و فعل او مقبر است و در باب ضمان مال و دلیل ابی یوسف و شافعی بر این است که صغیر تلف کرده است مال غیر را بغیر اذن آن مال مذکور مقوم است و محفوظ بجهت حق مالک پس واجب خواهد شد ضمان آن بر تلف کننده چنانچه واجب میشود ضمان و قتیله و ولایت نمیدهند را و در دست صغیر یا تلف کند کسی غیر مالی را که در دست صغیر و ولایت است و دلیل ابی حنیفه و محمد بن مهران این است که صغیر مذکور تلف کرده است آن مال را که محفوظ نیست پس ضمان آن واجب خواهد شد چنانچه قتیله تلف کند صغیر مال را باذن و رضای مالک آن و اما اینکه مال مذکور محفوظ نیست پس بجهت آنکه عصمت مال ثابت میشود بجهت حق مالک و هرگاه مالک مذکور و ولایت داشت مال را در دست کسی که قادر نیست بر محافظت مال و منع است و ولایت و اشتغال در دست وی از روی شرع پس او مستحق شققت خواهد شد مگر و قتیله قائم مقام خود کند کسی را بجهت محافظت و درین مقام کسی را قائم مقام خود مذکور است زیرا چه قائم مقام کردن وی صبی مذکور را صحیح نیست بجهت آنکه او را ولایت نیست بر ذات صغیر و نه صغیر را ولایت است بر ذات خود بخلاف بالغ و بنده مازون چه آنها را ولایت است بر ذات خود و بخلاف و قتیله باشد و ولایت بنده ف و بکشد آن را صغیر چه عصمت بنده بجهت بنده مذکور است زیرا چه آن باقی است بر اصل آزادی در حق خون و بخلاف و قتیله تلف کند غیر مالی را که در دست صغیر و ولایت است زیرا چه در نیت مالک مال ساقط کرده است عصمت مال را به نسبت صغیر مذکور به نسبت غیر آن مسلمه - اگر ضائع کند صغیر یا بنده فحور مال کسی را واجب میشود ضمان آن بر ضائع کننده و قتیله و ولایت یا عاریت نداده مالک مال آنها زیرا چه آنها مواخذه کرده میشوند بافعال خود و اگر چه قصد آنها صحیح نیست زیرا چه بجهت قصد و حقوق عباد و مقبر نیست والله اعلم

باب القسامة ف وان در شرع عبارت است از سوگند مالک بر اهل محله قسمت کند ص مسلمه - هرگاه یافته شود قتیله ای غنی کشته در محله و قاتل آن معلوم نشود ف و علی او بر اهل محله یا بعضی غیرین از ایشان دعوی خون گشاید

استخلاف خسوت راجده منهم تنخیرهم الولی بالله ما قتلناه ولا علمنا له قاتله وقال
 الشافعی رحمه الله اذ كان هناك لوث استخلف الاولیاء خسیین یدئا ویقضی لهم بالبدیة
 علی المدعی علیه عمدًا كانت الدعوی او خطأ وقال مالک رحمه الله یقضی بالقود اذ كانت الدعوی
 فی القتل العمد وهو احد قولی الشافعی رحمه الله واللوث عند هاتین یدئان فیکون هناك عداوة
 بالقتل علی واحد بینه او ظاهرًا یشهد للمدعی من عداوة ظاهرة او شهادة عدل اجماعیة
 غیر عدول ان اهل المحلة قتلوه وان لم یمکن الظاهر شاهد الله قد هیه مثل مذهبنا
 فیدانہ لا یمکن بل یرد ہا علی الولی فان حلفوا لادیة علیہم للشافعی رحمه الله
 فی البدیة یمین الولی قوله علیہ السلام للولیاء فیقسم منکم خسوت انہم قتلوه
 ولان الیمین تجب علی من یشہد له الظاهر فہذا تجب علی صاحب الید فاذا كانت
 الظاهر شاہدًا للولی یمین بینه وروی الیمین علی المدعی اصل له کما فی النکول

ص پنجاہ کس از اہل محلہ کہ ولی ایشان را اختیار کند سوگند بخند او نہند بانیطور کہ ہر واحد بگوید بالمدعی من کشتہ ام
 و قاتل اور انہند انم و گفتہ است شافعی رحمہ و قیتکہ باشند و رانجا لوث و آلو و کی پنجاہ سوگند و ہند باولیاسے
 مقتول بانیطور کہ کشتہ اند اہل محلہ مورث اور او بعد ان حکم کنند بر امی مدعی بدیت بر مدعی علیہ خواہ دعوی
 عمد کردہ باشند یا دعوی خطا و گفتہ است مالک رحمہ کہ حکم کردہ میشود بقصاص و قیتکہ دعوی عمد کردہ باشند
 و این یک قول شافعی رحمہ است و لوث نزد شافعی و مالک رحمہ عبارت است از نیکہ علامت قتل بر شخص معین باشد
 ف بانیطور کہ شمشیر آن خون آلودہ باشد مثلاً ص یا ظاہر حال شاہد مدعی باشند بانیطور کہ عداوت ظاہر
 باشند میان مقتول و اہل محلہ یا گواہی و ہدیک عادل یا گروہی غیر عادل باینکہ اہل محلہ کشتہ اند او را و اگر علامت قتل
 نباشد و نہ ظاہر حال شاہد مدعی باشند پس مذہب مالک رحمہ مانند مذہب علمای مایح است بگرفتن ق این است کہ ہر گاہ
 اہل محلہ پنجاہ نفر باشند نزد مالک رحمہ تکرار سوگند بر اہل محلہ جائز نیست بلکہ رد نمودہ می شود سوگند بدوی و نزد علمای مایح
 جائز است تکرار سوگند بر اہل محلہ و سرق دیگر این است ہر گاہ اہل محلہ سوگند خوردند و واجب نمی شود دیت بر آنہا
 نزد مالک رحمہ و نزد علمای مایح واجب می شود دیت و دلیل شافعی رحمہ بر اینکہ سوگند دهند اولاً بولی و قیتکہ لوث
 باشد قول پیغمبر صلعم است ف چہ مرویت کہ یافتہ شدہ بو کشتہ از مسلمانان در قلیب خیبر اعنی چاہ خیبر و بر و ندیان
 واقعہ را پیش پیغمبر صلعم ص و حکم کرد کہ ف از اہل قلیب پنجاہ کس را سوگند دهند و مدعیان راضی نشدند بگویند
 آنہا بسبب کفر آنہا پس گفت رسول صلعم ص سوگند نہ خواهند خورد پنجاہ کس از شما کہ آنہا کشتہ اند او را
 و پس گفتند آنہا پنجاہ طور سوگند خوردیم چہ چیزیکہ معلوم نیست ما را یقیناً ص و دلیل دیگر این است
 کہ سوگند واجب می شود بر یک ظاہر حال شاہد او است لہذا سوگند واجب می شود بر صاحب قبضہ ہر
 ہر گاہ ظاہر حال شاہد مدعی باشد ابتدا گفتند سوگند آنہا و نزد شافعی رحمہ سوگند دادن بدعی جائز نیست چنانچہ قیتکہ تکرار مدعی علیہ از سوگند

غیر از هذه دلالة فيها نوع شبهة والقصاص لا يجمعها والمال يجب معها فلهذا وجبت الدية وكذا قوله صلى الله عليه
والله وسلم البينة على المدعى واليمين على من أنكر وفي رواية على المدعى عليه وروى سعيد بن المسيب
أن النبي عليه السلام بدأ باليهود بالقسامة وجعل الدية عليهم لوجود القتل بين الظهور والاثبات
اليمين حجة للدفع دون الاستحقاق وحاجة الولي إلى الاستحقاق ولهذا لا يستحق يمينه
المال المبذل فالولي أن لا يستحق به النفس المحترمة وقوله يقتلهم الولي إشارة إلى أن خيار تعيين
الحسين إلى الولي لأن اليمين حقه والظاهر أنه يختار من يتهمه بالقتل أو صالحي أهل المحلة
لما أن تحوزهم عن اليمين الكاذبة بلتم التحوز فيظهر القاتل وقاسدة اليمين النكول فان كانوا
لا يباشرون ويعلمون يقين يمين الصالح على العلم بالعلم مما يفيد يمين الطالح ولو اختاروا
اعني أو محددا في قذف جاز لأنه يمين وليس بشهادة قال فاذا حلفوا قضى على أهل المحلة بالدية
ولا يستحلف الولي وقال الشافعي لا تجب الدية لقوله عليه السلام في حديث عبد الله بن سنان رضي الله عنه

ولكن چون در شهادت ظاهر حال نوعی شبهه است و قصاص سابق می شود بلیب شبهه و مال سابق می شود بلیب شبهه و واجب می شود و هم آنچه
نزد واجب می شود و دین و دلیل علمای مانع این است که پیغمبر صلعم فرموده است که گواه بر مدعی است و سوگند بر مدعی علیه و نیز روایت
کرده است این سبب رضی که یافته شده بود کشته میان یهودیان پس اقتدا کرد رسول صلعم بسوگند بر آنها و حکم نموده بدین بر آنها این
دلالت میکند بر اینکه سوگند واجب می شود و هر یک که واجب می شود در آن دین و آنچه روایت کرده است شافعی رح از حدیث تاویل آن
این است که پیغمبر صلعم بر سبیل استغمام و زجر از مدعیان گفته بود که سوگند خواهند خورد و اعنی آیا سوگند خواهند خورد و نیز روایت
خبر با پیغمبر صلعم فرموده بود و با ویلای مقتول آیا گواه خواهید آورد و بر دعوی خود یا پس گفتند آنها که اگر گواه می بودی کشته شد
آن را پس پیغمبر صلعم فرمود سوگند خورد یهود برای شما یا بنظر که کشته ایم آنرا و نیندایم قاتل آنرا پس این حدیث معارض
آن حدیث است که روایت کرده است آنرا شافعی رح و جواب مالک رح این است که سوگند حجت است بحجت و غیر
نه بحجت استحقاق لهذا استحقاق مال می شود کسی بسبب سوگند و حال آنکه مال مبتذل است پس بسبب سوگند استحقاق قصاص نخواهد بود بطریق
اولی و باید دانست که اولیاد تعین بجایه نفر از اهل محله بر سوگند مختار اند بحجت آنکه سوگند حق آنهاست و ظاهر این است که ولی اختیار
خواهد کرد و از اهل محله آنها را که شتم قتل بخند و آنها را که صلح باشند از اهل محله چه صاحبان زیاده احتراز نمایند از سوگند و در عین حال ظاهر
خواهد شد زیرا چه فایده سوگند نکول است پس صاحبان اهل محله اگر با شتم قتل نخواهند بود و لیکن اگر قاتل معلوم آنها خواهد بود معلوم خواهند شد
پس سوگند صاحبان بر علم فایده زیاده دارد و از سوگند غیر صالح و اگر اولیای مقتول اختیار کنند از اهل محله برای سوگند نابینا و محدود و
را درست است زیرا چه بحجت گواهی اختیار کرده اند بلکه برای سوگند مسلم ۲ - هرگاه سوگند خوردند اهل محله حکم کنند بر آنها بدین مقتول
ف او در موطن کور است که حکم کنند بدین بر قاتله اهل محله در سه سال نه بر اهل محله زیرا چه حال اهل محله کثرت از حال کسیکه بخلاف
قتل کند و هرگاه در صورت قتل خطا بدین بر قاتله قاتل است در سه سال پس در صورت قنات اولی تر است که بر قاتله اهل محله واجب شود
در سه سال که فی الکفایه می آید سوگند نهند بولی مقتول و گفته است شافعی رح که واجب می شود بدین حجت قول پیغمبر صلعم در حدیث عبد الله بن سنان

نیز

نیز که الیهود و یماخا و لکن الیهین عیدت فی الشریع منبر لک دعالیه کما فی سائر الدعاوی و لکن ان الله علیه السلام جمیع بین الدین و القسامه و حیث شغل فی حدیث یابون و سبک اجماع عموماً رضی الله عنه بیهما علواً و ادعیه و قوله علیه السلام نیز که الیهود شجول علی الابرار عن القصاص لیس لک الیهین مدینه عیال الیهین و القسامه ما شرعت لکم لدینہ اذا کملوا بل شرعت لیکم فی القصاص من غیرهم عن الیهین الحماذیه فمقر و ابا القتل فاذا حلفوا حصلت البراءة عن القصاص فی الدینة فلیس لکم لقتل الموجود من غیر الوجود القتل بین اظهرهم لا منکولهم و وجبت بتقصیدهم فی الحافظه کما فی القتل الخطا و من ابی منهم الیهین حیث حق یجوز لک الیهین فیه مستحقه لذلک انما تعظیم الاموال و لهذا اجماع مبدیه و بین الدینة بخلاف لکنول فی الاموال ان الیهین بدل عن اصل قصده و لا یسقط بهذا المدعی و فیما نحن فیه لا یسقط بهذا لدینة هذا الذی لکنا اذا ادعی لولی القتل علی جمیع اهل الحله و کذا اذا ادعی علی البعض الیما یماخا و الدعو فی العدا و الخطا و من غیرهم لا یتیمون عن الباقی و لو ادعی علی البعض یماخا غیره قتل لیه عدا و خطا فکذا لک لکما یماخا و اطلاق الجواب للکتاب هکذا الجواب فی المبسوط و عن سبب سفی غیره و ایه اصول ان فی القیاس سقط القسامه و الدینة عن لکنا من اهل الحله و یقال لولی الک بینه فان قال لا یتیمون المدعی علیه فکذا عینا و لحد و وجه ان القیاس لا یحتمل وجود القتل و من غیرهم

که بری میکند بود شمار اسبب سوگند خود و حاجت آنکه سوگند و شرع مقرر شده است برای اینکه بری سازد مدعی علیه را نه بری اینکه لازم گرداند چیز را چنانچه در جمیع دعاوی و دلیل علمای ما ج این است که بفرمایم صلح کرده است میان دیت و سوگند چنانچه مذکور است و از حدیث عبد الله بن سہل که بر آن مطلع نشد شافعی رح و در حدیث زیاد بن ابی مریم و غیر جمیع کرده است عمر رضی الله عنه میان دیت و قسات بر و او دعوی که قبایله بودند از یرحان و قول بفرمایم صلح در حدیث عبد الله بن سہل رضی که بری میکند بود شمار اسبب گند محمول بر اینکه بری میکند از قصاص و جسد از دیت و همچنین سوگند بری می سازد از ان چیز که سوگند واجب شده است برای آن و اعنی قصاص و قساته شروع نشده است برای اینکه واجب شود دیت و قیتکه انکار از سوگند نمایند بلکه شروع شده است برای اینکه قصاص ظاهر گردد و باینطور که احتراز نمایند از سوگند و رفع و اقرار قتل کنند پس قیتکه سوگند خوردند حاصل شد برات از قصاص واجب میشود دیت بر آنها بسبب آنکه آنها تصفیر نموده اند و محافظت چنانچه قتل خطایا بسبب آنکه ظاهر این است که آنها گشته اند چنانچه یافته شده است میان آنها نه بسبب اینکه آنها انکار نموده اند از سوگند مسله ۳ - اگر از سوگند ایا کند کسی اهل عمل جسد کند آن را تا آن زمان که سوگند خورد و بر این سوگند و باب قساته مقصود بالذات است بجهت آنکه خون امر عظیم است و امر سهل نیست لذا جمیع کرده اند بیان دیت و سوگند بخلاف گول را اموال زیر اچ سوگند و اموال عوض است از اصل حق مدعی غنی مدعی به چهار ان ساقط میشود سوگند بسبب اوان مدعی به را و در صورت قساته ساقط میشود سوگند بسبب اوان دیت و باید دانست که این همه که مذکور شد قیت که دعوی نماید ولی مقتول بر جمیع اهل عمل چنانچه قیتکه دعوی نماید بعضی غیر معین از آنها زیر اچ بعضی معین مختار استند از باقی پس گویا دعوی بر همه است و دعوی عمد و خطا برابر است و اگر دعوی نماید ولی مقتول بعضی معین از اهل عمل که او گشته است قیتل مذکور را عمد یا خطا ساقط نمیشود قساته از باقی اهل عمل و بر این معنی دلالت میکند و اطلاق که مذکور است و جمیع صغیر و کبیر جوا بیکه مذکور است و مریت از ابی یوسف رح و غیره و مریت اصول که قیاس آن است که ساقط شود قیت و دیت و در صورت مذکور از باقی اهل عمل و گفته شود بولی و اگر گواه بیداری بر دعوی خود یا نه پس اگر گوید که گواه ندارم پس کبار سوگند و حایند شود مدعی علیه مذکور را زیر اچ سوگند و حایند مقتضای قیاس نیست چه می تواند شد که گشته باشد قیتل مذکور را غیر اهل عمل

و انما عرف بالنص فيما اذا كان في مكان ينسب الى المدعى عليهم وللمدعى يدعى القتل عليهم وفيما اذا بقي على اصل القياس
 صحا كما اذا اتهم القتل على واحد من غيرهم وفي الاستحسان تجب القسامة والدية على اهل المحلة لانه لا فضل في اخلاق النصوص
 بين دعوى ودعوى فنوجب بالنص كالمقياس بخلاف ما اذا ادعى على واحد من غيرهم لانه ليس فيه نص فلو اوجبناهما
 لا وجبناهما بالمقياس هو منتم تم حكمك ان يثبت ما ادعاه اذا كان له بيته وان لم تكن استخلفي عينا واحدا لانه ليس بقسم
 لا نعدم النص امتناع القياس نعم ان حلف برئ ان نكل والدعوى في المال ثبت وامكان في القصاص فهو على خلاف مضمون كتاب
 الدعوى قال وان لم نكل هل المحلة كبرت الايمان عليهم حتى ينزحسين كما دوى ان غرضي الله عنه لما قضى في القسامة وافي
 اليه لشدة رابعون بجاء فكر اليمين على رجل منهم حتى تمت حسين فقصي بالدية وعن شريح والنخعي رضي الله عنهما مثل ذلك
 وكان الحسين واجبا بالسنة فيجوز انما ما امكن ولا يطالب فيه الوقوف على الفائدة للثبوتها بالسنة ثم فيه استعظام امر الدم فان كان
 العدد كاملا فلا دية لولي ان يكثر على احد هو فليس له ذلك من المصير الى التكرار ضرورة اكمال قال لا قسامة على صبي وكهفو
 لا خصما ليسا من اهل القول لصحبه النبي قول صحيح قال لا امرأة ولا عبد عا ليسان من اهل النظر واليمين على اهلها قال ان وجد ميتا لا اتره

ولكن قسامة مشروعة شديدا ببيت بنص وصورتك يافته شديدا فيقول ورجايتك منسوب باشد بدعي عليهم ودعوى قتل برائنا كنه
 وصورتك يا محبين نيت باقیت بر اصل قیاس مانند آن شد که گویا دعوی قتل کرد ولی بر شخصی از غیر اهل محله و از روی استحسان و با
 شیوه قسامه و دیت بر اهل محله زیرا چه در نصای مطلق که در اوست درین باب فرق نیت در میان یک دعوی و دعوی دیگر پس
 وجوب قسامه ثابت است بنص نه قیاس بخلاف صورتیکه دعوی کند ولی بر یکی از غیر اهل محله چه در آن باب هیچ نص نیست پس اگر
 واجب گردانیم قسامه در صورت دعوی ولی بر یکی از غیر اهل محله برآینه واجب گردانیده خواهد شد بقیاس نه بنص و آن جائز نیست
 و اگر دعوی کند ولی بر یکی از غیر اهل محله که این است که ثابت کند ولی دعوی خود را اگر باشد گواه مر او را و اگر نباشد یک سو کند
 و همان مدعی علیه را نیز چه این قسامه نیست پس اگر سو کند خود مدعی علیه مذکور بری میشود و از دعوی ولی و اگر نکول کند پس باید
 که دعوی ولی برای مال است یا برای قصاص اگر برای مال است ثابت میشود و نکول و اگر برای قصاص است پس در آن اختلاف است
 چنانچه گذشت و کتاب الدعوی مسئله ۴ - اگر اهل محله کتبه باشد از پنجاه نفر بکرات سو کند و هفتاد یا بیستاد یا پنجاه سو کند تمام شجاعت
 آنکه مردیت که عمر رض هر گاه حکم کرده بود بجهت قسامه و سو کند خود و ند چهل و نه کس پس مکرر سو کند و او یکی از آنها حتی که تمام شجاعت
 سو کند و بعد از آن حکم کرد بدیت و همچنین مردیت از شریع و مخفی رض و بجهت آنکه پنجاه سو کند واجب است بعد بدیت بغير صلح پس
 واجب است تمام آن تا او میکملن باشد و فایده هائیدن پنجاه سو کند اگر چه معلوم مانیست مضائقه ندارد زیرا چه آن ثابت است
 بحدیث و قضا آن بشایع معلوم است و یک فایده در آن این است که ولایت کند بر اینکه خون امر عظیم است و اگر پنجاه نفر باشند از اهل محله
 و علی متحول خواهد که بکرات سو کند و بعد بعضی راف و بعضی را سو کند مذبح پس این نمی رسد به او زیرا چه مکرر سو کند
 بجهت ضرورت تمام پنجاه سو کند و ضرورت نیست و صورت مذکور مسئله ۵ - سو کند واجب میشود بر صغیر و نه بر مجنون
 زیرا چه سو کند از قبیل فعل است نه فعل ص و قول آنها مقبر نیست و همچنین سو کند واجب میشود بزرگ و نه بر بنده
 زیرا چه آنها از یاری کنندگان قاتل نیستند و سو کند واجب میشود بر یاری کنندگان مسئله ۶ - اگر یافته شود مرد که بران شاق قتل شده

فلا قسامه ولا جبهه لا یقتیل اذ القتل فی العرف من مات حیوته بسبب یا شریحی و هذا میت خفا نقه و اکثر
 قتل فعل العبد و القسامه تنتم احوال القتل فیرجع علیهم القسور فلا بد من ان یکون به اثر کسندل به علی کونه قتیلا و ذلك
 بان یکون به جرحه او اثر ضرب و خفی فکذا اذا کان خرج الدم من عینه و اذنه لانه لا یخرج منهما الا بقعل من جند الحی
 عادة بخلاف ما اذا خرج من فیه او دبره او ذکره لان الدم یخرج من هذه المخرق عادة بغير فعل حد و قد ذکرناه فی
 الشهد و لو وجد بک القتل و اکثر من نصف البدن او النصف و سعة الارس فی محله فعله اهلها القسامه
 و الدیه و ان وجهه نصفه مشقوقا بالطول او جذاقل من النصف مع الراس و سیده و راسه و راسه فلا یشی علمه
 لان هذا حکم عرفنا بالنص و قد ورد به فی البدن الا ان لا اکثر حکم الكل تقطع الا دمی بخلاف الاقل لانه لیس
 ببدن و لا ملحیه فلا تجزئ منه القسامه و لا الواعیه بان یقتل لقسامته ان والدین بمقابله نفس واحدة و لا یحکم
 و احصل فیه ان الموجد الاول ان کان بحال لو وجد الباقی تجزئ فیه القسامه لا تجزئ و اکتان بحال لو وجد الباقی
 لا تجزئ فیه القسامه تجزئ المعنی ما اشترى البیه صلوة الجنانه ف هذا النسب علی هذا الاصل لا یکتسر و لو وجد فی جرحه
 واجب فی شود سوگند و نه دیت و بر اهل محلی زیر اچه آن کشته نیت بجهت آنکه کشته و عرف آنرا میگویند که اهل
 شده باشد حیات آن بسبب ضربی که زده باشد آنرا شخصه و آن مرده است بر ک خود نه بسبب ضرب کسی و دیت واجب میشود و سبب
 عباد و سوگند واجب میشود بسبب احتمال قتل پس گاه واجب میشود سوگند بر قتل پس ضرورت که باشد نشانی بر آن که پی برده شود
 بآن بر این که او مقتول است یا بطور که باشد بر آن نشان خشم یا نشان ضرب یا خفه و همچنین و قتیکه بیرون آید خون از چشم آن یا
 آن زیر اچه خون بیرون نمی آید از چشم و گوش و گریب خن که زده باشد آنرا شخصه بخلاف و قتیکه بیرون آید خون از دهن
 از قعدان یا از ذکر آن زیر اچه خون بیرون می آید ازین مجاری عادة بغير اینکه زده باشد کسی بآن و بیان آن در باب
 مذکور است مسئله ۱۰ اگر یافته شود تمام بدن مقتول یا اکثر آن یا نصف بدن مقتول بی سر یا نصف با سر واجب میشود بر اهل محله که
 و دیت و اگر یافته شود نصف بدن مقتول در حالیکه پاره نموده شده است در جانب طول قامت یا یافته شود کمتر از نصف و بی سر یا با سر
 سر یا یافته شود دست آن یا پای آن یا سر آن فقط چیزی واجب نمیشود بر اهل محله بجهت آنکه حکم مذکور معلوم شده است بنص و غیر
 و آرو شده است و بدین ولیکن مرا اکثر احکام کل است بجهت تعلیم آدمی و لهذا شمرده میشود اکثر بدن و حکم جمیع بدن بخلاف آنکه
 زیر اچه کمتر تمام بدن است و نه در حکم تمام بدن پس در بصورت واجب نخواهد شد سوگند و بجهت آنکه اگر اعتبار کنند کمتر از حکم تمام بدن
 و واجب شود سوگند و دیت بسبب آن لازم آید که واجب گردد و بعضی صورت و سوگند و و دیت بمقابل یک ذات و این جائز است
 و قاعده این است که آنچه یافته شده است بمحل بدن مقتول اگر باشد یا بطور که اگر یافته شود باقی جاری شود و سوگند و دیت در باقی پس واجب
 نمیشود و دیت و سوگند در آن و یعنی در اول ص و اگر باشد یا بطور که اگر یافته شود باقی جاری نشود سوگند و دیت در باقی و
 بجهت آنکه کمتر است ص پس واجب میشود سوگند و دیت در آن و اعنی در اول ص و و جش همان است که مذکور شد
 و اعنی لازم می آید که اگر سوگند و دیت ص و باید دانست که ناز جنازه بر قتیله که یافته شود نصف بدن آن یا کم تر از آن
 تفصیله در قسامه مذکور شد مرتب است بر همین قاعده زیر اچه ناز جنازه شکر نمیشود مسئله ۸ - اگر یافته شود در محله یا در قفا

اوسط المسیح اثر الضرب فلا تنق علی اهل الحلة لانه لا یفوق الکبریا و ان کان بد از الضرب هوناً لم یخلق تحت النفس
والدیه علیهم لان اظاهر ان تأمل الحلق یفصل حیاً و ان کان ما فی الحلق فلا تنق علیهم لانه یفصل میتاً لاجتاً
قال و اذا وجد القتیل علی دابة یسوقها رجل فالدیه علی عاقلته و ان اهل الحلة لانه فی یدیه فصاها اذا کان
فی داره و کذا اذا کان قائداً و اهلها فان اجتمعوا علیهم لان القتیل فی یدیه فصاها اذا وجد فی داره **قال** و ان
موت دابة بین قرینین و علیها قتیل فهو علی اقر بهما لما روی ان النبی علیه السلام ارقی بقتیل
و وجد بین قرینین فامر ان یدس ع و عن عمر رضی الله عنه انه لما کتب الیه فی القتیل الذی
وجد بین وادعه و ارجح کتب بان یقیس بین قرینین فوجد القتیل الی وادعه اقرب
ففض علیهم بالفسامة فیل هذا المحمول علی ما اذا کان بحيث یملغ اهلله الصوت لانه
اذا کان بهذه الصفة یلحقه الغوث فتمکنهم النصرة و قد قصرت و **قال** و ان وجد القتیل
فی دار النسان بالفسامة علیه لان الدار فی یدیه والدیه علی عاقلته لان نصرتهم وقوته بهم

نحوه خلق آن تمام باشد یا تمام و نباشد بر آن نشان ضرب پس چیزی بر اهل محله لازم نمی آید زیرا که اگر کبیر مرده یافته شود و در محله
و نباشد بر آن نشان ضرب واجب نمیشود هیچ چیزی پس در یک طریق اولی واجب نخواهد شد و اگر باشد نشان ضرب و خلقت بچه تمام شده باشد
واجب میشود و سوگند و دیت بر اهل محله بجهت آنکه در بچه خلقت آن تمام شده است ظاهر این است که جدا شده است از شکم مادر زنده پس
واجب خواهد شد سوگند و دیت و اگر خلقت آن تمام شده باشد واجب نمیشود هیچ چیز و اگر جدا باشد بر آن نشان ضرب
چه بچه که خلقت آن تمام نشده است از شکم مادر مرده جدا میشود نه زنده مسئله ۹ ساگر یافته شود گشته بر ستوری که میراند از شخص
واجب میشود سوگند بر آن ص و دیت بر عاقله آن شخص نه بر اهل محله زیرا که مقتول در دست رانده است پس چنان شکم
یافته شده است مقتول در خانه وی و همچنین است و تنیکه سوار باشد آن شخص بر ستور مذکور یا کشته شده آن و اگر سوار رانده و کشته
همه مجتمع باشند واجب میشود سوگند و دیت بر آنها و بر عاقله آنها ص زیرا که مقتول در دست آنهاست پس چنان شکم یافته
شود گشته در خانه که مشترک است میان سه کس ف چه در صورت واجب میشود قسامت و دیت بر آنها و بر عاقله آنها مسئله ۱۰
اگر یافته شود گشته میان دو قریه بر ستوری که میر و پس واجب میشود سوگند و دیت بر اهل قریه که نزدیک تر است چه مرویت که
در زمان غیر صلح یافته شده بود مقتولی میان دو قریه پس حکم کرد پیغمبر صلح که بگزینمیده شود میان قریه ف پس یکی ازان
دو قریه نزدیک تر بقدر یک حب پس حکم کرد بر اهل قریه که نزدیک بود بسوگند و دیت ص و نیز مرویت که هرگاه نوشته شد بعرض
که یافته شده است گشته میان قریه وادعه و ارجح جواب نوشت عمر رضی الله عنه که بگزینمید میان هر دو قریه و شد وادعه نزدیک تر پس
حکم کرد عمر رض بر اهل وادعه بسوگند و بعضی گفته اند که حکم قریه که نزدیک تر بود محمول است بر اینکه چنان قریب بود هر یکی از آن مقتول
که فریاد تا بخا میرسد زیرا که هرگاه چنین قریب بود پس اهل آن قریه می توانستند که بفراود وی رسیدندی و یاری وی کنند و معذرت
مفوز و یاری نکردند مسئله ۱۱ - اگر یافته شود گشته در خانه انسانی واجب می شود قسامه بر صاحب خانه
زیرا که چنانچه در دست اوست و واجب میشود دیت بر عاقله و زیر چه نصرت و یاری وی از آنهاست

قال لا تدخل السکان فی القسامة مع الملک عند یحییة زره و هو قول محمد بن یوسف زره و هو علیه جمیعاً لان ولايته انما یبر
لما تكون بالملک تكون بالسکنة لان یزى نه علیه السلام رجل القسامة والدية علی اليهود وان كانوا سکاناً بخیر و لهما ان الملک
هو المختص بنصرة البقعة دون السکان لان سکنه الملک الزم و قراهم اذ و کانت ولاية التدبیر الیه فحق التقصیر منھم
و اما اهل خیر فالینی علیه السلام اقرهم علی املاکهم و کان یأخذ منھم علی حد الحراج قال هو علی اهل الحطة و دون المشتري
و هذا قول ابی حنیفة و محمد زره و قال ابو یوسف زره کلل مشترکون لان الضمان انما یجب بترك الحفظ من له ولاية
الحفظ و بهذا الطريق یجعل جائناً مقصراً و الولاية باعتبار الملک و قد استنوا و اینه و لهما ان صاحب الحطة هو المختص
بنصرة البقعة هو المتعارف و لانه اصل و المشتري خیل و ولاية التدبیر الی الاصل اقل ابو حنیفة زره و بنی ذلك علی ما شاهد
بالکوفة قال و ان یقی واحد منھم فذلك یضی من اهل الحطة لما یبدا و ان یبقی واحد منھم بان باعوا کلھم فهو علی المشتري
لان الولاية انتقلت الیھم و خلصت الیھم لئلا یقال من یتقد منھم او من ینزل منھم و اذ اوجد قلیل و اقل القسامة علی رب المال و علی قومہ و قد خلص
و القسامة انما و احصوا و انما لا یغنی مال القسامة علی رب المال و یکرر علیہ و اما و هذا عند یحییة زره و محمد و قال ابو یوسف زره لا یقال علی العاقلة لان

مسئله ۱۲ اگر ایضا شوق شده در محله که اهل قریه آن محله و قریه اند و بعضی از آنها ساکنان اند و بعضی از آنها ساکنان آن قریه و عاریت صبیح
قسامه بر مالکان ساکنان نزد ابی حنیفه و عین قول محمد است و گفته است ابو یوسف زره که واجب میشود بر هر یک از آنها که ولایت تدبیر بر آنها
است ساکنان است نیز آیینی نبی که پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم کرده بود بسوگند و دیت بر یهود و آنها ساکنان خیر بود و ندانند مالکان خیر
صی و دلیل ابی حنیفه و محمد این است که مالکان مخصوص اند بنصرت و یاری بقعه ساکنان زیرا چه سکونت مالکان بربیل قرار و دویم
است پس خواهد بود ولایت تدبیر بر آنها را و تقصیر ثابت خواهد شد از آنها و اما اهل خیر پس آنها مالک بودند چه پیغمبر صلعم ثابت و ثابت بود
مر آنها را بر مالک آنها و میگرفت از زمین آنها خرج مسئله ۱۳ اگر باشند در محله و قریه یکی اهل خطه اعنی مالکان قدیم و دویم
مالکان جدید و یافته شود کشته در محله واجب میشود قسامه بر جمیع مالکان آن محله و واجب میشود دیت بر مالکان قدیم قطع اگر چه
مالک قدیم یک کس باشد و گفته است ابو یوسف زره که واجب میشود دیت نیز بر همه زیرا چه واجب میشود دیت مگر بسبب اینکه ترک
محافظت را کسیکه او را ولایت محافظت است و بسبب همین ترک محافظت آنها شمرده می شوند جنایت کنند و تقصیر کننده زیرا چه ولایت محافظت
با بقای مالک است و در ملک همه برابر اند و دلیل ابی حنیفه و محمد یکی این است که مالکان قدیم مخصوص اند بنصرت و یاری بقعه همین
تعارف است و دویم اینکه مالکان قدیم اصل اند و مالکان جدید نو آمدگاند و ولایت تدبیر بر اصل راست و بعضی گفته اند که مسئله
یحییة زره نبی است بر آنچه شاهد نموده بود و از عاوت اهل کوفه ف چه در زمان وی مالکان قدیم تدبیر محله می نمودند نه مالکان جدید
ص مسئله ۱۴ اگر در محله مالکان قدیم نباشند یا بطور که همه فروخته باشند خانه خود را پس واجب میشود قسامه و دیت بر بیشتر
تر و چه انما زدی یوسف پس هر چه آن محله حاصل شده است بر آتش میانی بسبب نبودن مالکان سابق که فراموش بودند و انما زدی یوسف پس هر چه آنکه
ولایت تدبیر بر مالک جدید بسوگند مالکان جدید بسبب ندان کسی از مالکان قدیم که ولایت آنها مقدم بود بر مالکان جدید مسئله ۱۵ اگر یافته شود کشته خانه انسانی
واجب میشود قسامه بر صاحب خانه و بر عاقله آن و داخل میشوند عاقله آن در قسامه اگر حاضر باشند و اگر غایب باشند صاحب خانه را بکسر
سوگند دهند تا نیجا سوگند تمام شود و این نزد ابی حنیفه و محمد است و گفته است ابو یوسف زره که غیت سوگند بر عاقله زهر چه

سرت الدار اخذ به من غيره فلا يشتره غيره فيها كاهل الحلة لا يشتره غيره فيها عاقلهم قلما ان الحظوة
 لمنهم نصرة البقرة كما نلزم صاحب الدار فيشاركونه في القسامة قال فان وجد القليل في دار
 مشتركة نصفها لرجل وعشرها لرجل ولا يفر ما بقي فهو على رأس الرجل لان صاحب
 القليل يراحم صاحب الكثير في التدبير فكأنوا سواء في الحفظ والتقصير فيكون على عدد
 الرؤس بمنزلة الشفعة قال ومن اشترى دارا ولو يقبضها حتى وجد فيها قتل فهو على
 عاقلة البائع وان كان في البيع خيار لاحد منهما فهو على عاقلة الذي في يده وهذا عند
 الحنفية سواء وقالوا ان لم يكن فيه خيار فهو على عاقلة المشتري وان كان فيه خيار فهو على
 الذي تصير له لانه انما انزل قاتلا باعتبار التقصير في الحفظ ولا يجب الا على من له ولاية الحفظ
 والولاية تستفاد بالملك ولهذا كانت الدية على عاقلة صاحب الدار دون المودع والملك
 المشتري قبل القبض في البيع البات وفي المشتروط فيه الخيار يعتبر فرائس الملك كما في صدقة العطر
 صاحب خانه مخصوص بان پس مشريك او نحوها بشي غير او در قسامه چنانچه اهل حمله را شريك نمی شود عاقله آنها و قسامه و قتيكه
 آنها از اهل حمله نباشد پس تخمین و ریجانه ص و دلیل ابی حنیفه و محمد ریح این است که هرگاه حاضر باشد عاقله لازم است مراعات آن که
 نصرت و تدبیر بقعه نماید مانند صاحب خانه پس آنها شريك خواهند شد و قسامه و سوال روایت مذکوره مناقض است
 بان مسئله که سابق مذکور شده است که اگر یافه شود کشته و خانه انسانی پس واجب میشود قسامه بر آن و دیت بر عاقله آن چه مقتضا
 مسئله مذکوره این است که واجب نشود قسامه بر عاقله و اینچنین معلوم شد و واجب میشود قسامه بر عاقله نیز جواب مسئله مذکوره چنانچه
 است بر اینکه و قتيكه عاقله حاضر نباشد مسئله ۱۶ اگر یافه شود کشته و خانه مشترک که نصف آن برای زیارت و عشر آن برای
 عمر و باقی برای بکر پس دیت و قسامه واجب میشود بعد و اشخاص آنها نه بقدر مالک آنها خاص زیرا چه صاحب نصیب کمتر
 میرسد که فراموش کند بصاحب حصه زیاده و تدبیر و هرگاه چنین شده و در محافظت و تقصیر برابر اند پس واجب خواهد شد بعد
 اشخاص آنها مانند شفعه مسئله ۱۷ اگر خریدار کسی خانه را و قبض نکند آنرا تا آن زمان که یافه شود کشته و خانه مذکور پس دیت
 واجب میشود بر عاقله بلع خيار باشد و بیع مکرری رایا نباشد و اگر قبض کرد و مشتری و بعد از آن یافه شود کشته و خانه مذکور واجب
 میشود دیت بر عاقله مشتری خیار باشد و بیع مکرری یا یا نباشد و گفته اند صاحبین ریح که اگر خیار باشد و بیع واجب میشود دیت بر عاقله مشتری
 و اگر باشد در آن خیار واجب میشود دیت بر عاقله آن که خواهد بود و خانه مذکوره بالاخره برای وی زیرا چه آن قاتل شمرده نمیشود و اگر
 بسبب اینکه قصور کرده است و در محافظت پس واجب نخواهد شد مگر بر کسیکه مرا و اولایت محافظت است و ولایت محافظت نیست مگر
 را پس واجب خواهد شد مگر بر مالک است و بنابراین واجب میشود دیت بر عاقله صاحب خانه نه بر عاقله مودع و قتيكه یافه شود کشته و خانه که دیت
 است نزد کسی و هرگاه بیع خیار نباشد مالک خانه مشتری است پس دیت واجب خواهد بود و هرگاه خیار باشد و بیع پس مقبور آن است
 و قرار ملک است یعنی ملک هر کس در آن خانه قرار خواهد یافت بر آن واجب خواهد شد خاص چنانچه در صدقه طرف اعنی اگر کسی بفرزند بنده
 پیش از وفات خود در آن خیار باشد مگر پس صدقه فطر بجهت بنده مذکور واجب میشود بر آنکه بالاخره مالک بنده مذکور خواهد شد تخمین و ریجانه

وَلَمْ يَكُنْ الْقَدْرُ عَلَى الْحِفْظِ بِالْيَدِ لَا بِالْمَلِكِ إِلَّا بِرَأْسِهِ أَنَّهُ يَقْتَضِرُ عَلَى الْحِفْظِ بِالْيَدِ بَدُونِ الْمَلِكِ وَلَا يَقْتَضِرُ بِالْمَلِكِ بَدُونِ الْيَدِ وَفِي الْبَيِّنَاتِ الْيَدُ لِلْبَائِعِ قَبْلَ الْقَبْضِ وَكَذَا فِي الْفَيْضِ وَكَذَا فِي الْفَيْضِ لَا حِفْظَ لِحَدِّهَا قَبْلَ الْقَبْضِ لَمْ يَكُنْ دُونَ الْبَيِّنَاتِ وَلَوْ كَانَ الْمَبِيعُ فِي يَدِ الْمُشْتَرِي وَالْحِفْظُ لَهُ فَهُوَ أَحْصَى النَّاسَ بِهِ تَصَرُّفًا وَلَوْ كَانَ الْحِفْظُ لِلْبَائِعِ فَهُوَ فِي يَدِهِ مَضْمُونٌ عَلَيْهِ بِالْقِيَمَةِ كَالْمَعْصُوبِ فَتَقْتَضِرُ يَدُهُ أَوْ ذَهَابُ يَقْتَضِرُ عَلَى الْحِفْظِ قَالَ وَمَنْ كَانَ فِي يَدِهِ دَارٌ فَوَجَدَ فِيهَا قَتِيلًا لَمْ تَقْلَهُ الْعَاقِلَةُ حَتَّى لَشَهْدَةِ الشَّهْدَةِ وَأَنْهَا لَدَى فِي يَدِهِ لَا نَفْسَ لَدَى مِنَ الْمَلِكِ لِصَاحِبِ الْيَدِ حَتَّى تَقْلُ الْعَاقِلَةُ عَنْهُ وَالْيَدُ وَإِنْ كَانَتْ دَلِيلًا عَلَى الْمَلِكِ وَلَكِنَّهَا مَحْظُومَةٌ فَلَا تَكْفِي لِجَبَابِ الدِّيَةِ عَلَى الْعَاقِلَةِ كَمَا لَا تَكْفِي لِاسْتِحْقَاقِ الشَّفْعَةِ بِهِ فِي الدَّارِ الْمَشْفُوعَةِ فَلَا يَدُ مِنْ أَقَامَةِ الْبَيِّنَةِ قَالَ وَإِنْ وَجَدَ قَتِيلًا فِي سَفِينَةٍ فَلِإِقْسَامَةِ عَلَى مَنْ فِيهَا مِنَ الرُّكَّابِ وَالْمَلَّاحِينَ لَا يَنْهَا فِي أَيْدِيهِمْ وَالْفُظَّاءُ لِيَتَقْلُ أَرْبَابُهَا حَتَّى تَجِبَ عَلَى الْأَرْبَابِ الَّذِينَ فِيهَا وَعَلَى السَّكَّانِ وَكَذَا عَلَى مَنْ يَدَاهُ الْمَالُكَ فِي ذَلِكَ وَعَنْهُ الْمَالُكَ سَوَاءً وَكَذَا الْجَعْلَةُ وَهَذَا عَلَى مَا رَوَى عَنْ أَبِي يُونُسَ وَظَاهِرُ الْفَرْقِ

ص و دلیل اینست که قدرت بر محافظت بسبب قبضه است نه بسبب ملک چه کسی که قبضه است اگرچه مالک نباشد محافظت میتواند کرد و کسی که مالک است قبضه نیست محافظت نمیتواند کرد و در صورتیکه بیع کند خانه را و مشتری قبض آن نماید صاحب قبضه خانه مذکور بایع است خواه بخیر باشد و بیع مکرر یا بخیر نباشد پس در صورت واجب خواهد شد و بیع بر عاقله بایع و اگر قبض کرده باشد مشتری و بخیر نباشد مکرر یا پس ظاهر است و اگر بخیر باشد و بایع را پس بیع در دست مشتری مضمون قیمیت است یعنی اگر بطلان شود در دست وی واجب شود بر آن ضمان قیمت آن مانند منصوب پس قبضه وی معتبر است و باین سبب قاعدت بر محافظت آن و اگر بخیر باشد مشتری را پس مشتری در صورت مخصوص است و تصرف بیع یعنی هر تصرفی که خواهد او میتواند کرد و دیگری پس واجب خواهد ضمان بر صاحب قبضه که مشتری است مسئله ۱۸ - اگر یافته شد که در دست شخصی است و مالک آن معلوم نیست واجب نمی شود و بیعت آن بر عاقله صاحب قبضه تا گوئی از بیع یا نه یا بر اینکه خانه مذکور ملوک صاحب قبضه است و قیمتی که از آن بیاید عاقله صاحب قبضه و بگویند که خانه مذکور ملوک صاحب قبضه نیست بلکه و بیعت است در دست وی ص زیرا چه ملک صاحب قبضه شرط است بجهت وجوب بیعت بر عاقله آن و قبضه اگرچه دلیل ملک است ولیکن احتمال دارد که مالک نباشد پس قبضه فقط کفایت نمیکند بجهت وجوب بیعت بر عاقله چنانچه کفایت نمیکند قبضه بجهت استحقاق شفعه ف یعنی اگر خانه در دست شخصی باشد و فروخته شود و عرصه که متصل است بخانه مذکور و قابض خانه مذکور دعوی شفعه نماید در بیعه مذکوره و مشتری اگر کند ملک صاحب قبضه را و بگوید که خانه مذکور که بان دعوی شفعه میکند ملک صاحب قبضه نیست پس ضرورت بر صاحب قبضه که اقامت بینه نماید بیکدیگر خود در خانه مذکور چنانچه در بیان هر ص مسئله ۱۹ - اگر یافته شود کشتی و مشتری واجب میشود سوگند و بیعت ص بر ملاحان و بندگان که بر کشتی سوار اند و بر آنست که کشتی را میرانند و میکشند خواه آنها ملک کشتی باشند یا نباشند زیرا چه کشتی در دست آنهاست و چنانچه است علم گردون و آرا به و باید دانست که این مسئله موافق قول ابی یوسف خارج ظاهر است و چه او میگوید که سوگند واجب میشود بر ساکنان مالک باشند یا نباشند ص و اما ابو حنیفه و محمد ح میگویند که واجب میشود سوگند بر مالکان نه ساکنان پس فرق

لصما ان السفینه تنقل وتحوّل فيعتبر فيها اليد دون الملك كما في الدابة بخلاف الحقله والدار كما انها تنقل قال وان وجد في مسجد حقله فالقسامة على اهلها لان التدبير فيه اليهم وان وجد في المسجد الجامع او النشارع الاعظم فالقسامة فيه والدية على بيت المال لانه للعامة لا يختص به واحد منهم وكذا الحبور للعامة ومال بيت المال مال عامة المسلمين ولو وجد في السوق ان كان مملوكا فغدا في يوسف رء تجب على السكان وعندها على المالك وان لم يكن مملوكا كالشمارع العامة التي بينت فيها على بيت المال لانه لجامعة المسلمين ولو وجد في المسجد في المسجد فالدية على بيت المال وعلى قول في يوسف الدية والقسامة على اهل المسجد لا غير سكان وولاية التدبير اليهم والظاهر ان القتل حصل منهم وهما يقولان ان اهل المسجد مقهورون فلا يتصلق بهم ما يجب لجل الضرر وكنهه بقي الاستيفاء حقوق المسلمين فاذا كان ثغمة يعود اليهم فغرمهم يرجع عليهم قالوا وهذه قرينة المالك والسكان وهي مختلف فيها بين يوسف وابي يوسف وان وجد في قرية ليس بقرية عامرة فهو هدد وتفسير القرب ما ذكرنا من استنظام الصوت لانه اذا كان بهذه الحالة كما يحق له الصوت من غيره فلا يوصف حد بالتقصير وهذا اذا التزم المملوكة كحدا ما اذا كانت فالدية والقسامة على نفسه

نزد ايشان بيان مسئله خانه ومحلله وبيان مسئله نشتي اين است كه نشتي متعلق ميشود از جاني بجاني پس مقبره دران قبضه است نه ملك چنانچه دستور بخلاف خانه ومحلله چه آن متعلق ميشود از جاني بجاني و پس مقبره دران ملك است بقضه مسئله ۴ - اگر يافته شود كشته در مسجد محله پس فديت ص و قسامه واجب ميشود بر اهل محله زيرا چه تدبير ومحافظة مسجد مذكور آنها را است واگر يافته شود در مسجد جامع ياد شرع عام يا در پل واجب ميشود قسامه بر كسي وديت آن از بيت المال و همد زيرا چه مسجد جامع و شرع عام و پل براسي عامه مطلق است و مال بيت المال براسي عامه مسلمانان است فديت و واجب خواهد شد از مال عامه مسلمانان مسئله ۵ - اگر يافته شود كشته در بازاری كه مملوك شخصي است پس نزد ابی يوسف ح و واجب ميشود قسامه ف و ديت ص بر ساكنان بازار و نزد ابی حنيفة و محمد ح واجب ميشود بر مالك آن واگر يافته شود كشته در بازاری كه مملوك كسي نيست باني طور كه بنامي بازار مذکور و زرين شرع عام باشد پس ديت آن از بيت المال و همد زيرا چه بازار مذكور براسي عامه مسلمانان است مسئله ۶ - اگر يافته شود كشته در بنديخانه ديت آن از بيت المال و همد زيرا ابی حنيفة و محمد ح و نزد ابی يوسف ح و واجب ميشود ديت و قسامه بر اهل بنديخانه زيرا چه آنها ساكنان بنديخانه اند و تدبير آن مر آنها را است و ظاهر اين است كه آنها كشته اند و در او دليل ابی حنيفة و محمد ح كمي اين است كه اهل بنديخانه مملوك مقهور اند و آنها نصرت و ياري يكديگر نمي كنند پس بر آنها واجب نخواهد شد چيزي كه واجب ميشود ببيت نصرت و ياري و دوم اين است كه بنديخانه ساخته شده است بجهت استيفاي حقوق مسلمانان پس هرگاه وفاء ده آن عائد ميشود بر مسلمانان تا و ان آن نيز واجب خواهد شد در مال آنها كه بيت المال است و قضا گفته اند كه اين اختلاف كه بيان مسه فنين و ابی يوسف ح است فرع آن اختلاف است كه در بيان ساكنان و ساكنان خانه ومحلله مسئله ۷ - اگر يافته شود كشته ميان ساكنان بانيكه نيست نزد يك آن مملوكي اعني چنان نزد يك نيست كه فرياد تا بانجا رسد پس خون آن ليگان است زيرا چه هرگاه آباداني از ان چنان بعيد است كه فرياد تا بانجا نرسد پس اگر كسي فرياد و ي نزد مسجد روي ثابت نخواهد شد و بايد دانست كه اين همه كه ذكر شد وقتي است كه بيان مذكور مملوك كسي نباشد و اما وقتي كه بيان مذكور مملوك كسي باشد پس واجب ميشود قسامه و ديت بر مالك و قريبه و ي

وان وجد بین قریبین کان علی اقربهما وقد بیناه وان وجد فی وسط الفرات یمر به الماء فهو هدر لانه لیس فی
 ید احد ولا فی مملکة وان کان مختبسا بالشیاطی فهو علی اقرب القرى من ذلک مکان علی التفسیر الذی تقدم کہ فی بعض
 بنصر هذا الموضوع فهو کما لو ضوع علی الشط والشط فی ید من هو قریب منه الا ان ی نهم یستقون من الماء ویودون بها
 فیما یجلا فلا لیل الذی یستحق به الشفعة لاختصاص هلهایه لقیام ید هو علیہ فتکون القسامۃ والدیۃ علیہ **قال** ان
 الولی علی واحد من اهل المحلة بینه لم یسقط القسامۃ عنہم وقد ذکرناه و ذکرنا فیہ القیاس الاستحسان **قال** ان اذا
 علی واحد من غیرہم سقطت عنہم وجہ الفریق قد بیناه من قبل وهو ان وجود القسامۃ علیہم دلیل علی ان القاتل
 منہم فتعیینہ واحد منہم لا ینافی ابتداء الامر لانه منہم بخلاف ما اذا عین من غیرہم لان ذلک بیان ان القاتل
 لیس منہم و ہم انما یفرمون اذا کان القاتل منہم لکن ہم قتلک تقدیرا حیث لم یأخذوا علی ید الظالم و کان
 اهل المحلة لا یفرمون بحد و ظهور القاتل بین اخص ہر الا یدعو الی فاذا ادعی القتل علی غیر ہم امتنع
 دعواہ علیہم سقط لفقہ شط **قال** و اذا التفت قوم بالسیوف فاجلوا عن قتل فروع علی اهل المحلة کان القاتل بین اخص ہم

مسئلہ ۲۴ - اگر یافتہ کشتہ را بیان و وقریہ واجب میشود و قسامۃ بر اہل قریہ کہ نزدیکتر است و دلیل آن مذکور شد یا بل
مسئلہ ۲۵ - اگر یافتہ کشتہ را در آب جوی بزرگ چون فرات شلا و آب وی را می برد پس خون آن ایکان ست زیر اچہ قرات
 درست کیست و نہ مملوک کسی است و اگر یافتہ کشتہ را کہ بند شدہ است بر کنارہ جوی بزرگ و آب وی را نمی برد پس واجب میشود
 دیت و قسامۃ بر قریہ کہ برہین جانب کنارہ چنان نزدیکتر است کہ فریاد تا بانجام میرسد و اگر و وقریہ یا زیادہ چنان نزدیک باشند
 فریاد تا بانجام میرسد پس واجب می شود بر اہل قریہ کہ نزدیکتر است بمقتول ص ذیر اچہ آنها مخصوص اند نہ صرف و یا برخیہن موضع
 پس گویا مقتول یافته شدہ است بر کنارہ نہر و کنارہ نہر و درست آنهاست **مسئلہ ۲۶** - اگر یافتہ کشتہ را در نہر کوچک اغنی نہر کہ
 بآن استحقاق شفعہ تعلق دارد پس واجب میشود قسامۃ و دیت بر اہل نہر زیر اچہ نہر مذکورہ درست آنهاست و و دفن او
 عالمگیری از ذخیرہ نقل کردہ است کہ واجب میشود قسامۃ بر اہل نہر و دیت بر عاقلانہ خاص **مسئلہ ۲۷** - اگر دعوی کند ولی مقتول بریک
 معین از اہل محلہ ساقط نمیشود قسامۃ از اہل محلہ از روی استحسان و اگر دعوی کند بریک از غیر اہل محلہ ساقط میشود قسامۃ از اہل
 و فرقی میان ہر دو صورت این است کہ وجوب قسامۃ بر اہل محلہ دلالت میکند کہ قاتل کسی از آنهاست و متعین نمودن ولی جنایت
 یکی معین را از آنهاست و این نیست کہ قاتل از اہل محلہ باشد بخلاف دقتیکہ معین کند کسی را از غیر اہل محلہ زیر اچہ آن دلالت
 میکند بیکہ قاتل از اہل محلہ نیست و اہل محلہ تا وان نمیدانند کہ بہت آنکہ قاتل از اہل محلہ است زیر اچہ ہر گاہ قاتل از اہل محلہ باشد
 گویا آنها کشتہ اند او را باعتبار اینکه مخلص نہ نمودہ اند او را از دست ظالم و بہت آنکہ اہل محلہ تا وان میدانند بسبب یافتہ شدن
 کشتہ میان آنها شبہ طیکہ ولی جنایت دعوی نماید بر آنها و ہر گاہ ولی جنایت دعوی بر غیر نمود و بر آنها نکرد و بری نمود آنها را
 پس متنع شد دعوی آن بر آنها چہ دعوی آن بعد از برارت مسموع نیست بسبب تناقض و ہر گاہ متنع شد دعوی آن بر آنها
 ساقط خواہد شد از آنها قسامۃ و دیت چہ شط آن یافته نشد **مسئلہ ۲۸** - اگر گروہی باتینہا در موضع جمیع شدہ کشتہ شدند
 و یافته شد کشتہ در آن موضع پس واجب می شود قسامۃ و دیت بر اہل محلہ زیر اچہ یافته شدہ است کشتہ میان آنها

والحفظ علیهم الا ان يدعى الاولیاء علی اولئک او علی رجل منهم یبینه فلم یکن علی اهل الحلة شیء لان
هذه الدعوی تضمنت براءة اهل الحلة عن القسامة قال ولا علی اولئک حتی یقیموا البینه لان بحر الدعوی
لا یثبت الخی للحدیث الذی رویناه اما یسقط به الخی عن اهل الحلة لان قوله حجة علی نفسه ولو وجد
قتیل فی مفسکرا قوا یملک من الارض لا ملک لاحد فیها فان وجد فی خبیاء او قسطاط فعلی من
یسکنها الدیة والقسامة وان کان خارجا من القسطاط فعلی اقرب الاخصیة اعتبارا
لیلد عند انقضاء الملك فان کان القوم لفقوا قتلوا ووجد قتل بین اظهر هم فلا قسامة
ولا دية لان الظاهر ان العدو قتلته فکان هدرا وان لم یلقوا احدوا فله ما نبیاه وان کان للارض
مالک فالعسکر کالسکاک فیحی علی المالك عند ابی حنیفة سراح خلافا لابی یوسف ره وقد ذکرناه
قال واذا قال المستخلف قتلته فلان استخلف بالله ما قتلک ولا عمر فت له قاتلا غیر فلان
لانہ یرید اسقاط الخصومة عن نفسه بقوله فلا یقبل فیلخف علی ما ذکرناه لانه لما اقروا

ومحاطت قدمه بجملة برائت پس در صورت چپ خواهد شد بر آئنا گرانیکه دعوی نماید ولی جنایت بر آن گروه یا بر یکی معین از آنها
در صورت واجب خواهد شد بر اهل محله زیرا چه دعوی آن بر آن گروه یا بر یکی معین از آنها تضمن است این معنی را که اهل محله بری اند
از قسامه و باید دانست که هرگاه ولی جنایت دعوی کرد بر آن گروه یا بر یکی معین از آن واجب نیست و هیچ چیز بر آنها تا که مینه قائم
نگردد ولی جنایت بر دعوی خود زیرا چه حق ثابت نیست و بجز دعوی برای حدیثیکه مذکور شد است و آن اینکه مینه برای مدعی است
و سگند بر بکر و لیکن بسبب دعوی مذکور ساقط میشود حق ولی مقتول از اهل محله زیرا چه قول ولی بر ذات وی حجت است مسئله ۲۹ اگر قاتل
کشته را میان لشکری که فرو داده است در صحرائیکه ملوک کسی نیست پس اگر یافته باشند در خیمه یا خرگاه واجب میشود قسامه و دیت بر
ساکنان خیمه یا خرگاه و اگر یافته در خیمه و خرگاه پس واجب میشود بر اهل خیمه که نزدیک تر است بان زیرا چه موضعی که ملوک کسی نباشد و آن
اعتبار قبضه است و موضع مذکور در دست کسی است که نزدیک تر است بان و اگر لشکر مذکور فرو داده باشد در زمین ملوک پس لشکر مانند
ساکنان است واجب میشود دیت و قسامه بر مالک زمین نزد ابی حنیفه و نزد ابی یوسف حج واجب میشود بر مالک و لشکر و دو
مسئله ۳۰ اگر گروه مسلمانان و کافران یا تنفعا مجتمع شد بجهت کارزار و یافته شدند کشته را میان آنها پس خون آن
رایگان است و واجب نمی شود قسامه و دیت بر کسی زیرا چه ظاهر این است که کشته است اما شمشیر پس خون آن رایگان خواهد رفت
و اگر بجهت کارزار مجتمع نشد و باشند پس چنان است که مذکور شد و اعنی اگر یافته باشند کشته را میان خیمه یا خرگاه پس دیت
و قسامه بر اهل خیمه و خرگاه است و اگر بر زمین خیمه و خرگاه یافته باشند واجب میشود بر اهل خیمه که نزدیک تر است بان و بقیه فرو
آمده باشند آن گروه در زمین غیبه ملوک و اگر فرو داده باشند در زمین ملوک پس واجب میشود بر مالک نزد ابی حنیفه و بقیه
ابی یوسف حص مسئله ۳۱ اگر شخصی که سگند بر آن لازم آمده است بگوید که کشته است مقتول افلان پس سگند داده میشود شخص
مذکور را بطوری که باید کشته ام او را و نمیدانم قاتل آن را غیر فلان زیرا چه شخص مذکور بقول خود که فلان کشته است مقتول را بخود
که ساقط کن خصومت را از ذات خود پس قول وی مقبول نخواهد شد و سگند داده خواهد شد بطوری که مذکور زیرا چه هرگاه اقرار نمود

بالقتل لرجو صبار مستثنی عن الیمن فی حکم من سواه یختلف علیه قال واذ انهم اثنان من اهل المحلة علی حل
من حیدرهم انه قتل لم تقبل شهادتهما و هذا اعتماد فی حقیقه زه و قال لا تقبل لا یتم کافوا البصره ان یصبروا
خصاء و قد بطلت البصره بدعوی الولی القتل علی غیرهم مقبل شهادتهم کما لو کین بالخصوصه اذ اعزل قبل الخصوه
و که انهم خصاء بانزالهم قاتلین للتقصیر الصادق منهم ولا تقبل شهادتهم وان خرجوا من محله الخصوه کما لو صلی و ا
خرج من الوصایه بعد ما قبلها شهادته قال رضی الله عنه و عد الاصلین هذين نتیجہ کثیر من المسائل من هذا
الحسن قال ولو ادعی علی واحد من اهل المحلة بینه شهادته من اهلها علیهم تقبل لشهادتهم و کما لو الخصوه
فاثمة مع کل علی ما بینا و الشناهد یقطعها عن نفسه کان منیما و عن ابی یوسف انه ان الشهود یختلفون بالله
ما قبلناه و لا یزادون علی ذلك لانهم اخبروا بفرعوا القاتل قال و من جرح فی قبیلہ فنقل الی اهلہ فمات
من تلك المحلة فان کان صاحب فراش حتی مات فالقسامة والدیة علی القبیلة و هذا قول ابی حنیفة و قال
ابو یوسف لا قسامة ولا دیة لان الذی حصل فی القبیلة او المحلة ما ذون النفس لا قسامة فیه فصا رکما اذا لم یکن صفا و ایش
که کشته است فلان ویرا فلان ششمنی شد از سوگند وی و باقی ماند غیر فلان پس سوگند داد و خواهد شد بر غیر فلان مسئله ۳۳
اگر گواهی دادند و کس از اهل محله بر شخصه از غیر اهل محله که او کشته است مقول را مقبول نیست گواهی آنها نزد ابی حنیفه صح و گفته اند
صاحبین به که مقبل است گواهی آنها نیز اچا آنها در معرض این بودند که خصم کردند و لیکن هرگاه ولی جنایت دعوی قتل بر غیر آنها
نموده آنها از معرض خصومت بدر آمدند پس مقبول خواهد شد گواهی آنها مانند وکیل با خصومت و قتیکه مغزول شود پیش از آنکه خصومت
نماید چه مقبول است گواهی وکیل مذکور اگر چه در معرض این بودند که خصم گردد و وکیل ابی حنیفه ج این است که اهل محله
خصم اند چه آنها قاتل شمرده میشود نه بجهت آنکه قصور نموده اند و محافظت پس مقبول خواهد شد گواهی آنها اگر چه حالا خصم نمانده اند
چنانچه وحی و قتیکه قبول کند وصایت را و بعد از آنکه مغزول شود از وصایت گواهی و بد پس گواهی وی مقبول نیست قال یحضر
بنابر این دو اصل ف اعنی وکیل و وصی ص بیرون می آید مسائل بسیار مسئله ۳۴ - اگر دعوی کند ولی جنایت یکی عزیز
از اهل محله و گواهی دهند و کس از اهل محله بر دعوی وی مقبول نیست گواهی آنها نیز اچا در معرض خصومت موجود است
باجمع آنها چنانچه مذکور شده است سابقا و گواهان مذکور ان میخواهند که بر طرف سازند خصومت را از ذات خود و سپس آنها در
گواهی مذکوره شتم اند و مولیت از ابی یوسف رج که گواهان سوگند خواهند خورد که بالله که کشته ایم او را و چری برین زیاده نخواهد
نیز اچا آنها خبر دادند باینکه آنها میدانند قاتل را ف پس اینخصه است سوگند و باینکه آنها بر علم آنها بلکه سوگند خواهند کرد
بر اینکه کشته اند آنها مقول مذکور را ص مسئله ۳۵ - اگر شخصه مجروح شد در یک قبیلہ یا در یک محله معلوم شد که کیم
مجروح کرده است آنرا ص و بعد از آن بردند آن را بنجانه نومی یا در محله دیگر و مرد و بسبب جراحت مذکوره پس اگر همیشه صاحب
ماند تا آن زمان که مرد واجب میشود قسامة و دیة بر قبیلہ مذکوره و بر اهل محله که مجروح شده بود میان آنها نزد ابی حنیفه رج گفته است
بویوسف رج که واجب نمیشود نه قسامة و نه دیة زیرا چا جراحتیکه بوی رسیده بود و قبیلہ یا در محله قتل نیست بلکه کشته است از
قتل و در چریکه کشته است از قتل در ان نه قسامة است و نه دیة پس واجب نخواهد شد چنانچه واجب نمیشود و قتیکه حیات و فراش باشد

وله ان الجرح اذا اتصل به الموت صام قتلًا ولهذا وجب القصاص من كان صلباً فرائض ضیف لیه وان لم یکن اخیل ان یكون الموت من غیر الجرح فلا یلزم بالشک ولو ان رجلاً معجرجاً به دق حبله انسان الى اهله فکلت یوماً یومین ثم مات لم یضن الذی حمله الى اهله فی قول ابی یوسف رده فی قیاس قول ابی حنیفه رده یضمن لان یدیه بمنزلة الحبله فوجوده جرح یجافی یدیه کوجوده فیها وقد ذکرنا وجهی الغولین فیما قبله من مسئلة القبيلة ولو وجد الرجل قتیلاً فی دار نفسه فذنته علی عاقلته لورثته عند ابی حنیفه رده وقال ابو یوسف وعمر بن الخطاب رده لا یضنی فی الدار فی یدیه حین وجد الجرح فیجبل کانه قتل نفسه فیکون هدراً وله ان القسامه انما تجزئ بناء علی ظهور القتل ولهذا لا یدخل فی الدية من مات قبل ذلک وحال ظهور القتل الدار للورثة فنجح علی عاقلته بخلاف المكاتب اذا وجد قتیلاً فی دار نفسه لان حال ظهور قتله بقیت الدار علی حکم مملکة فیصیر کانه قتل نفسه فیهذا رده ولو ان رجلی کان فی بیت ولبس معهما ثالث فوجد احدهما مذبحاً قال ابو یوسف یضمن الاخر الدية وقال محمد لا یضمنه لانه یحتمل انه قتل نفسه ویحتمل انه قتل الآخر فلا یضمنه ودلیل ابی حنیفه ابن است که هرگاه مجروح مذکور مرد بسبب جراحت مذکوره خواهد بود جراحت مذکوره قتل و نابران واجب میشود قصاص و قتیله معلوم شود قاتل و مجروح کرده باشد عمداً پس اگر همیشه صاحب فراش باشد منسوب خواهد شد موت وی بسبب جراحت مذکوره و اگر همیشه صاحب فراش نماند احتمال دارد که مرده باشد بسبب امر دیگر سوا می جراحت مذکوره پس لازم نخواهد شد دیت و قسامه بجهت آنکه شک واقع شد دریکه مرده است بسبب جراحت مذکوره یا بسبب امر دیگر مسئله ۳۵ - اگر زخمیکه در آن زخمی باقیست بر دواجر انسانی بر پشت خود بخانه اش پس زنده ماند یک روز یا دو روز و بعد از آن مرد یا مردن بر پشت وی واجب نمیشود ضمان بر آنکه برده است آنرا در قول ابی یوسف رده و موافق قیاس قول ابی حنیفه رده واجب میشود بر آن که زخمی را چنانچه زخمی در دست وی مانند آنست که یافته شود زخمی در محله و دست او بنزدیکه است و دلیل قول ابی یوسف و ابی حنیفه مذکور شد در مسئله که تا قبل این مسئله است مسئله ۳۶ - اگر صاحب خانه یافته شود کشته در خانه خود پس واجب میشود دیت آن بر عاقله وی بجهت ورثه مقتول نزد ابی حنیفه رده و گفته است ابو یوسف و محمد بن زریح که هیچ چیز واجب نمیشود زیراچه خانه مذکور در دست مقتول بود و وقتیکه آن مجروح شد پس مقتول مذکور شمرده میشود قاتل ذات خود گویا آن خود را خود کشته است پس خون آن را لگان خواهد رفت و دلیل ابی حنیفه رده این است که قسامه واجب نمیشود مگر بسبب یافتن کشته و بسبب مجروح شدن وی لهذا اگر کسی از عاقله میر و بعد از مجروح شدن پوش از مردن واجب نمیشود بر آن هیچ چیزی و در وقتیکه کشته یافته شد خانه مذکوره مملوک ورثه است و در دست آنهاست پس واجب خواهد شد بر عاقله آنها بخلاف مکاتب اعنی اگر مکاتب را کشته یافتند در خانه وی واجب نمیشود هیچ چیز بر کسی زیراچه خانه وی وقتیکه مرده است باقیست در دست وی پس مکاتب مذکور گویا خود کشته خود را لهذا خون آن را لگان خواهد رفت مسئله ۳۷ - اگر بود و ند و کس در یک خانه و نبود کسی دیگر با آنها یافتند یک را ند بویج در آن خانه پس گفته است ابو یوسف رده که واجب میشود دیت آن بر دیگر و گفته است محمد رده که واجب نمیشود دیت آن بر دیگر زیراچه احتمال دارد که مقتول مذکور خود را کشته باشد خود را و احتمال دارد که شخص دیگر کشته باشد و او را پس دیت واجب خواهد شد

بالشک ولا یوسف ان الظاهر ان الانسان لا یقتل نفسه فكان التوهم ساقطاً كما اذا وجد قتل في محله ولو وجد قتل في قرية
لا حرة فعند ابی حنیفة ومحمد القسامة علیها تکرر علیها الايمان والدية علی عاقلتها اقرب لقبائل الیهما فی النسب وقال ابو یوسف
القسامة علی العاقلة ایضاً لان القسامة انما تجب علی من کان من اهل النفر والموتة لیست من اهلها فاشبهت العقبی وهما ان القسامة
بنفع النعمة ونقمة القتل من البراءة متحققة قال المتأخرون ان الموتة تدخل مع العاقلة فی التحقیق هذه المسئلة لاننا جازا قاتله وقاتل یشارک
العاقلة ولو وجد رجل قتل فی ارض رجل الی جانب یتلین صاحب الارض من اهلها قال هو صاحب الارض لانه احق بنصرة ارضه من اهل القویة

کتاب المعامل

المعامل جمع معقله وحق الدية ونسب الدية عقلاً لانها عقل الداء من ان تنسك ان تنسك قال الدية فی شبه العمد والخطاء وکل دية تجب بقتل
على العاقلة والعاقلة الذین یعقلون یعنی یؤدون العقل وهو الدية وقد ذكرنا فی الدیات والاصل فی وجوبها علی العاقلة وله علیه السدم فی حایت علی بن مالک
رضی الله عنه لانه دایم وموحد ولا یلک النفس محترمة لا وجه الی الاحداد والمخاض معذور کما الذی نزل فی شبه العمد نظراً الی الالة فلا وجه
الی ایجاب العقوبة علیه وفي ایجاب مال عظیمه واستقصاءه فیصد عقوبة فتنة الله العاقلة تحقیقاً للتحقیق وانما خصوا بالفسخ

بسبب شک و ابو یوسف یسکونیکه که ظاهراً اینست که انسان خود را خود نمیکشد پس توهم آن ساقط است چنانچه یافته شود کشته
در محله ف چه توهم مذکور در اینجا ساقط است پس بچنین ویرجانی نیز میسر است اگر یافته شود کشته در قریه که مملوک زنی است
پس نزد ابی حنیفه ومحمد واجب میشود قسامه بزرگ مذکوره و بکرات سوگند و بند ویران یا پنجاه رسد و واجب میشود ویت
بر عاقله وی و عاقله وی خویشان وی اند که نزدیک تر اند با وی از روی نسب و گفته است ابو یوسف رج که واجب میشود قسامه
نیز بر عاقله وی زیرا چه سوگند واجب نمیشود مگر بر کسی که از اهل نصرت باشد وزن از اهل نصرت نیست پس خواهد بود ماتت و غیره واجب
نمیشود بر آن سوگند چنانچه واجب نمیشود بر صغیر و دلیل ابی حنیفه ومحمد ابن است که سوگند واجب میشود بجهت نفی
نمیت قتل و تمت قتل بزرگ ثابت و تحقیق است پس واجب خواهد شد سوگند بر آن و باید دانست که گفته اند متأخرون که زنا
شریک نمیشوند با عاقله و رد ادون ویت مگر درین مسئلة فقط زیر اجزای مذکوره شمرده شده است قتل کننده و قاتل شریک میشود
با عاقله و رد ادون ویت پس شریک خواهد شد بزرگ مذکوره با عاقله درین مسئلة ۴۴۰ اگر یافته شود کشته در زمین شخصی که در طریقی از قریه واقع است
و آن شخص اهل آن قریه نیست پس واجب میشود ویت بر مالکین بر ایاچه ویرجانی و غایت این مذکوره مالکین اینست نه دیگر را و الله اعلم

کتاب و بیان معامل

باید دانست که معامل جمع معقله یعنی میت است و عاقله آنها اند که او کتدریت را و دیت را عقل معقل از آن میت میگویند که خون آدمی از زمین نگاه
سیدار و معنی عقل نگاه داشتن است مسئله ۱- دیت و قتل شبه عمد قتل خلاف قتل بسبب صی و هر یک که حبش میشود و بسبب قتل ابناء بر
آن واجب میشود بر عاقله قاتل چنانچه مذکور شد سابقاً بجهت آنکه دیت که بود بر محل بن مالک من وزن کشتی کی از آن دیگر را پس حکم در پیغمبر
صلعم با قتل شده که او کتدریت ان بابا و یا معنی متول و بجهت آنکه نفس انسان محترم است و جائز نیست که را نکان و دو قاتل بخلاصند و در آن متول
تخصیص قتل کرده است شبهه غیر عمد ویت بنظر آله قتل پس آن متول عقوبت نیست بلکه مستحق تخفیف است و اگر واجب شود جمیع دیت لازم می آید که تحصیل آن
کرد و آن عقوبت است بنابراین شریک نموده میشود عاقله با با وی تا عقوبت لازم نیاید و تخفیف متحقق گردد و اما وجه تخصیص عاقله است

لأنه انما قصر لغيره فيه وقلنا بانصاره وهم العاقلة فكانوا هم المقصرون في توهم مراقبته فخصوا به قال
والعاقلة اهل الديوان ان كان القاتل من اهل الديوان يؤخذ من عطاياهم في ثلث سنين واهل الديوان اهل الولايات
وهم الجيش الذين كتبت اسامهم في الديوان وهذا عندنا وقال الشافعي رحمه الله على اهل العشرة لانه كان
كذلك على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم ولا نسبح بعده ولا كلمة صله والاولى بها الاقارب لنا قضية عمر رضي الله عنه
فانه لما دون الدواوين جعل العقل على اهل الديوان فكان ذلك محض من الصداقة من غير تكبر منهم وليس ذلك
بنسب بل هو تفرير معنى لان العقل كان على اهل البقرة وقد كانت بانواع بالقرابة والحلف والولاء والعد وفي عهد عمر رضي الله
عنه قد صارت بالديوان لمجملها على اهلها انما قاله العنق وهذا قالوا لو كان اليوم تؤم تأمرهم بالخوف فعاقبتهم
اهل الحرفة وان كان بالحلف فاهله والدية صله كما قال لکن ايجابها فيما هو صله وهي العطاء اول منه
في اصول اموالهم والتقدي ثلث سنين فردى عن النبي عليه السلام وحكى عن عمر رضي الله عنه ولا
الاخذ من العطاء للتخفيف والعطاء يخرج في كل سنة مرة واحدة فان حوجت العطايا في اكثر من ثلاثة اقل

که قاتل تقصیر کرده است بسبب قوت اعوان و انصار خود و انصار آن ماعله وى اند پس گویا انما تقصیر نموده اند بسبب ک
مخالفت و هرگاه تصور از انما ثابت شد پس انما شریک قاتل خواهند شد و در او ای دیت نه غیر انما مسلم ۲ - ماعله مرد اهل دیوان
و ی اند اعنی اهل فردی اند اگر آن مرد از اهل دفتر باشد و گرفته میشود دیت از عطایا تا مناف که میدید بانما را م
بر سه سال و باید دانست که اهل دیوان عبارت است از لشکر که نوشته باشند نام آنها در دیوان اعنی در دفتر و این نزد علمای ماح
و گفته است شافعی رح که دیت واجب میشود بر خویش و اقربای قاتل زیر اچمچین بود و در زمان پیغمبر صلعم و جاز نیست که منسوخ شود
حکم پیغمبر صلعم بعد از رحلت وی و اگر واجب شود بر غیر خویش و قوم قاتل لازم می آید که حکم پیغمبر صلعم نسخ شود و بجهت آنکه دیت صله است
پس اولی است که واجب شود بر اقربا و دلیل علمای ماح این است که مرویت که عمر رضی الله عنه هرگاه تدوین دفتر نمود مقرر کرد دیت را بر اهل
دیوان بمقتور صحابه رضی الله عنهم و کسی انما انکار نمود پس گویا اجماع منعقد شد بر اینکه دیت واجب میشود بر اهل دیوان و آنچه شافعی رح میگوید
که اگر دیت واجب شود بر غیر خویش و قوم قاتل نسخ لازم می آید و جایش این است که این نسخ نیست بلکه اثبات امر است که در زمان پیغمبر صلعم
بود بجهت آنکه دیت واجب بود بر اهل نصرت و یاری کنندگان و در زمان پیغمبر صلعم بود نصرت بانواع اسباب چون قرابت و ولایت حقانیه
و حلف اعنی سوگند و عهد و چنانکه باشد میان دو قوم یا زیاد از آن لهذا واجب بود دیت بر خویش و قوم و در زمان عمر رضی الله عنه نصرت
باعتبار دیوان گردید اعنی اهل دیوان نصرت یکدیگر میکردند لهذا عمر رضی الله عنه مقرر کرد دیت را بر اهل دیوان نه اینکه نسخ کرد حکم پیغمبر صلعم را لهذا
گفته اند فقها که اگر باشد این عصر نصرت قومی بسبب حرفه پس ماعله انما اصل حرفه اند و اگر باشد نصرت بحلف اعنی بسوگند و عهد و چنان پس
ماعله انما اهل حلف انما اند و دیت که صله است واجب گردانیدن آن در صله که آن عطاست اولی تر است از واجب گردانیدن آن
و اهل مال اقربا و باید دانست که تقدیر سه سال در او ای دیت بجهت آنست که بمنچین مرویت از پیغمبر صلعم و نیز بمنچین مرویت از عمر
و بجهت آنکه گرفتن دیت از عطایا بجهت تخفیف است و عطایا می آید در سه سال یکبار پس اگر گرفته شود تمام دیت یکبار محصل شود و اموات آنها دین مالی تخفیف
مسئله ۳ - اگر بعد از حکم قاضی بدیت نداد سلطان عطا را بر اهل دیوان تا سه سال یا زیاد و یا کمتر از سه سال بعد از آن عطا می سه سال را یکبار خواهند

اخذ منها الحصول المقصود وقاديله اذا كانت العطايا للسنين المستقبلة بعد القضاء حتى لو اجمعت
 في السنين الماضية قبل القضاء ثم خرجت بعد القضاء لا يؤخذ منها لان الوجوب بالقضاء على ما ينبغي ان شاء الله تعالى
 وتخرج للقاتل ثلث عطايا في سنة واحدة معناه في المستقبل يؤخذ منها كل الدية لما ذكرنا واذ كان جميع الدية
 في ثلاث سنين فكل ثلث منها في سنة وان كان الواجب بالفعل ثلث دية النفس او اقل كان في سنة واحدة
 وما زاد على الثلث الى تمام الثلاثين في السنة الثانية وما زاد على ذلك الى تمام الدية في السنة الثالثة وما وجب
 على العاقلة من الدية او على القاتل بان قتل الاب ابنه عمدا فهو في ماله في ثلاث سنين وقال الشافعي لا ما وجب
 على القاتل في ماله فهو حال لان التأجيل للتخفيف لتحمل العاقلة فلا يلحق به العمد المحض ولان القياس يا باه
 والشرع ورد به مؤجلا فلا يتعداه ولو قتل عشرة رجلا خطأ فعلى كل واحد عشر الدية في ثلاث سنين
 اعتبارا للجزء بالكل اذ هو بدل النفس واما بغير مدة ثلاث سنين من وقت القضاء
 بالدية لان الواجب الاصل المثل والنهي الى القيمة بالقضاء فيعتد بابتداء هاهنا وقته

گرفته می شود وازین عطا تمام دیت بگیرد ووقتیکه دود او باشد عطا سه سالهاییکه بعد از حکم قاضی بدیت
 است زیرا چه دیت واجب میشود حکم قاضی چنانچه بیان آن خواهد آمد انشاء الله تعالی ودر سه سال گرفته میشود وگرنه بجهت آنکه عطا بر نمی آید ودر
 سه سال اگر یکبار وهرگاه عطا سه سال بعد از حکم قاضی یکبار آمد گرفته خواهد شد دیت بیکه نموده چه مقصود این بود که تقسیم شود دیت بر عطا
 سه سال وآن حاصل است و اگر داده شود عطا سه سالهای گذشته را که پیش از حکم قاضی بدیت است گرفته نمی شود وازان پنج چیز بر این دیت
 واجب میشود مگر حکم قاضی مسئله ۴- هرگاه جمیع دیت در سه سال لازم آید پس ثلث آن خواهد بود ودر یکسال وثلث دیگر در سال دوم
 وثلث سوم در سال سوم مسئله ۵- هرگاه واجب شود بالفعل بسبب جنایت ثلث دیت و چون جائزه ص یا کمتر از ثلث و چون قطع
 انگشت ص واجب میشود در یکسال و آنچه واجب شود زیاده از ثلث تا دو ثلث و چون دو جائزه ص او ای آن مقدار را از آن جدا
 میشود ودر سال دوم و آنچه واجب شود زیاده از دو ثلث تا تمام دیت و چون سه جائزه ص پس او ای آن واجب میشود ودر سال
 سوم مسئله ۶- آنچه واجب شود از دیت بر عاقله و اعنی عاقله که خویش و قوم قاتل اند ص یا در مال قاتل یا بطوریکه بکشید پدر
 پسر خود را عمد پس آن واجب میشود در مال عاقله و قاتل در سه سال و گفته است شافعی رح که آنچه واجب میشود در مال قاتل پس آن
 واجب میشود بالفعل زیرا چه تاخیر بجهت تخفیف عاقله است پس عمد شخص ملحق بآن نخواهد شد و دلیل علمای ما بر این است که وجوب دیت
 بعضی قتل ذات مخالف قیاس است و چه بیان ذات و مال مماثلت نیست ص ولیکن شرع وارد شده است و آن را باینطور
 که موجب است پس تجاوز آن نخواهد کرد و اعنی موجب و موخر خواهد بود و بالفعل واجب نخواهد شد ص
 مسئله ۷- اگر ده کس قتل کردند یک کس را بخطا پس واجب میشود بر عاقله هر واحد عشر دیت و در سال
 زیرا چه هر عشر دیت جزو دیت است و مجموع دیت موجب است پس چند و آن نیز موجب خواهد بود و باید دانست که
 مقبر نیست دیت سه سال و دیت مکرر از وقت حکم قاضی بجهت آنکه واجب اصله مثل نفس است زیرا چه مثل نفس
 نفس است و قیمت واجب نمیشود مگر بسبب حکم قاضی پس مقبر خواهد بود و ابدای مدت آن از وقت حکم قاضی

کافی ولد المعز و قال من لم یکن من اهل الدیوان فعاقلته قبلته لان یفرق بهم و هی المعتدلة فی التعاقل **قال** و تقسم علیهم فی ثلاث سنین لایزاد الواحد علی اربعة دراهم فی کل سنة و یتقص منها قال رضی الله عنه کذا ذکره القدر و ساری فی مختصر و هذا الشاذلة الی انه یزاد علی اربعة من جمیع الدیة و قد نقی محمدا علی انه لا یزاد علی کل واحد من جمیع الدیة فی ثلاث سنین علی ثلاثة او اربعة فلا یؤخذ من کل واحد فی کل سنة الا درهما او درهما و ثلث درهم و هو الاصح **قال** و ان لم یکن تنقسم القبيلة لذلک صمم الیهم اقرب القیائل معناه نسباً کل ذلک لبعثه الخفیف و یضمه الاقرب فالاقرب علی ترتیب العصبات الاخوة ثم بنوهم ثم الاحام ثم بنوهم و اما الایاء و الایاء فقلیل یدخلون لقرنهم و قبل لایدخلون لان الضم لیس فی المحرج حتی لا یصیب کل واحد اکثر من ثلاثة او اربعة و هذا المعنی انما یتحقق عند الکثرة و الایاء و الایاء لا یتکثر و علی هذا حکم الوایات اذ لم یتسع لذلک اهل رایة ضم الیهم اقرب الوایات یعنی اقربهم نصراً اذ اخر بهما امر الاقرب فالاقرب و یفوض ذلک الی الامام لانه هو العالم به ثم هذا کله عندنا و عند الشافعی ساء یجب علی کل واحد نصف دینار فیسقای بین کل لانه صلة

چنانچه در ولد معز و معتبرست قیمت آن که در روز حکم قاضی قیمت آن بدست و اعنی اگر شخصی کمتری خرب و متولد شد از آن فرزندی و عورت فرزندی که در روز شتر می بعد از آن حق بگیرد آن کمترین پس زندگوار از دست و خواهد داشت و شتر می قیمت فرزندی که را مالک کینزد و در نصورت قیمت فرزندی که در روز حکم قاضی است قیمت آن معتبرست بر همین دین چنانچه در مسأله ۸ - شخصی که از اهل دیوان نباشد عاقله وی خوش قبیله وی باشد که از انک پدیر باشد **مفسر** زیر اینچه آنها را می کنند باین دی اند معتبر باب دیت نصرت و یاری است و مقسوم میشود دیت بر آنها و سه سال و زیاده نکنند از جمیع دیت بر هر واحد و یک سال از چهار و هم و اگر کم کنند مضائقه ندارد و قال فی این چنین فکر کرده است این را صاحب تدویری در مختصر خود و این دلالت میکند بر اینکه اگر زیاده کنند بر هر واحد از چهار و در هر یک سال چنانچه است زیر اینچه در هر سال اگر چهار و در هر واحد یک و در سه سال و و از ده و در هر واحد بود و تصریح کرده است محمد رح که زیاده نکنند بر هر واحد و سه سال بر سه و در هر واحد و در هر یک سال گرفته نمیشود از هر واحد و در یک سال اگر یک و در هر یک و در هر یک و در هر یک است **مسأله ۹** - اگر قبیله آنقدر نباشد که کفایت کند بر او دیت پس هر که با ایشان نزدیک تر باشد از روی سبب آنرا نیز با ایشان ضم کنند بر ترتیب عصبات پس ضم کنند اول بر او را و بعد از آن پسران آنها را و بعد از آن عمهای آنها را و بعد از آن پسران آنها را و اما پدر هر پسر و پسر پسر پس بعضی گفته اند که داخل میشوند زیر اینچه آنها را و بعضی گفته اند که داخل نمیشوند زیر اینچه ضم کردن برای دفع حدیست تا اینکه واجب نشود بر هر یک زیاده از سه یا چهار و هم و این معنی تحقیق نمیشود و اگر وقت کثرت و پدر و جد و پسر و پسر پسر نشوند و باید دانست که همین حکم اهل فقر است اعنی اگر کم باشند عاقله که اهل فقر اند حتی که شود نصیب هر یک زیاده از چهار و در هر یک ضم کنند با آنها دیوانی را که نزدیکتر باشد با دیوان قائل و نصرت و یاری و اینکه پیش آید عاقله و اگر آن دیوان نیز کفایت نکند ضم کنند دیوان دیگر را که نزدیک ترست با آن دیوان و علی هذا القیاس من باید دانست که معلوم شود اینکه کدام دیوان نزدیکترست با دیوان قائل مفوض است برای امام زیر اینچه او دانا ترست باین امر و این همه که مذکور شد موافق مذکور علمای ماست رح و اما نزد شافعی رح پس واجب میشود بر هر واحد نصف دینار غنی باشد با فقیر

و این

فیعتبر بالزکوة وادائها ذلك اذ حصة دراهم عندهم نصف دينار وذلکنا نقول هی اخط رتبة منها الاتوی انه
لا توءخذ من اصل المال فیتقص منها تحقیقاً الزیادة التخفیف ولو كانت عاقلة الرجل اصحاب الرزق یقضی بالدية فی ارفعهم
فی ثلاث سنین فی کل سنة الثلث لان الرزق فی حقهم بمنزلة العطاء قائم مقامه اذ کل منهما صلة من بیت المال ثم
یظن ان كانت اوزانهم تخرج فی کل سنة فکما یخرج ذریعاً یؤخذ منه الثلث بمنزلة العطاء وان کان یخرج فی کل سنة
اشهر وخرج بعد القضاء یؤخذ منه سدس الدية وان کان یخرج فی کل شهر یؤخذ من کل رزق بحصته من الشهر حتی یكون
المستوفی فی کل سنة مقدار الثلث وان خرج بعد القضاء یوم او کثیراً أخذ من ذوق ذلك الشهر بحصته الشهور ان كانت
لهم اوزان فی کل شهر واعطیة فی کل سنة فرضت الدية فی الاعطیة دون الارزاق لانه اسرأ ما لان الاعطیة
اکثر وذلک ان الرزق لکفاية الوقت فیتعسر الاداء منه والعطیات لیکونوا فی الدیون قائمین بالنصرة فینسر علیهم قال
وادیل القائل مع العاقلة فیکون فیاؤدی کاحدم لانه هو الفاعل فله معذلة خارجة ومواخذة غیوة وقال الشافعی
لا یجب علی القائل شیء من الدية اعتباراً للجزء بالکل فی النفع عنده وایحاط مع کونه معذراً وراقلینا
واین ایتاس که ده است بزرگوه چه اونی زکوۃ پنج درهم است و اعنی نصاب زکوة ووصد ودرهم است و زکوة واجب میشود وچهل درهم یک درهم پس کو
ووصد ودرهم پنج درهم است همچنین در پنجایز واجب میشود ودرهم پنج درهم صی چیرنج درهم نزد شافعی ربع نصف وینار است وعلی ای لوح
میگویند که دیت ورتبه کمتر است از زکوة بنا بر آن گرفته میشود واز اصل مال فایا بلکه گرفته میشود از عطا بخلاف زکوة چنان گرفته
یشود واز اصل مال صی پس از پنج درهم کم باید کرد تا زیاده تخفیف حاصل گردد وظاهر شود که مرتبه آن کم است از زکوة مسئله ۱- اگر
عاقله قائل اهل رزق باشند حکم کنند بدیت در رزق آنها در سه سال ودر هر سال ثلث دیت چه رزق وحق آنها بمنزله عطا است
بر اچه هر یکی از آنها صله و تبرع است از بیت المال وبعدازان ملاحظه کنند که برآید رزق آنها در هر سال بگیرند ثلث دیت را
و قیاس برآید بعد از حکم قاضی بدیت چنانچه بگیرند از عطا و اگر بعد از حکم قاضی بدیت برآید رزق آنها در بیشتر ماه بگیرند پس
دیت را و اگر برآید در هر ماه بعد از حکم بدیت بگیرند دیت را بر سه یکا تا اینکه گرفته شود در هر سال بقدر ثلث دیت و اگر
برآید رزق یکا بعد از حکم قاضی یک روز یا زیاده بگیرند از رزق آن ماه بر سه آن ماه و اگر باشد معاقله را رزق معین
در هر ماه و عطا در هر سال بگیرند دیت را از عطا نه از رزق آنها زیرا چه گرفتن دیت از عطا آسان است از گرفتن آن از رزق
زیر اچه عطا زیاده است از رزق فایا باید دانست که وظیفه بر سه گونه است رزق و کفایت و عطا اما رزق پس عبارت است
از چیزی که مقرر باشد برای مردمان در بیت المال بقدر حاجت واکفایت پس عبارت است از چیزی که تقریباً باشد بقدر کفایت آن ودر هر ماه یا هر روز
واما عطا پس عبارت است از چیزی که مقرر باشد برای وی در هر سال بقدر کوشش وخرج آن و باین نه بقدر حاجت وکفایت آن همچنین است بعض
شرفی ودر قدوری مذکور است که عطا عبارت است از وظیفه که مقررت بر متاعین در رزق چیز است که مقرر باشد برای قراض مسئله ۱-
قائل در ادای دیت مانند یکی از عاقله است وادیکنند دیت را چنانچه میدهد یکی از عاقله زیرا چه او کشته است پس منعی ندارد که از او مواخذة کنند
و مواخذة از دیگران نمایند گفته است شافعی ربع که واجب نمیشود بر قائل می چیز از دیت زیرا چه هر گاه جمیع دیت بر آن
واجب نشد بجهت آنکه مخدور است پس بعض دیت نیز واجب نخواهد شد بوجه مذکور و دلیل علی ای مایع این است

ايجاب الكل اجماف به ولا كذلك ايجاب الجزء ولو كان المحاطى معنى ذرراً فالبرئ عنه اول
 قال الله تعالى ولا تؤنر وازنر ذرراً اخرى وليس على النساء والذرية من كان له حظ في الديوان عقل لقول
 عمر رضي الله عنه لا يعقل مع العاقلة صبي ولا امرأة ولان العقل انما يجب على اهل النفقة لتزكيتهم مراقبته والناس
 لا يتناصرون باليمين والنساء ولهذا يوضع عليهم ما هو خلف عن النفقة وهو الخوئية وعلى هذا لو كان
 القاتل صبياً وامراًة لا شيء عليهما من الدية بخلاف الرجل لان وجوب جزء من الدية على القاتل
 باعتبار انه احد العاقل لانه يغير نفسه وهذا لا يوجد فيهما والفرض لهما من العطاء
 للمعونة لا للنصرة كفرض ازواج النبي عليه السلام ورضي الله عنهن ولا يعقل اهل مصر عن
 مصر اخو يريد به انه اذا كان اهل كل مديونة على حدة لان التناصير بالديوان عند وجوده
 ولو كان باعتبار القرب في السكنى فاهل مصر اقرب اليه من اهل مصر اخر ويعقل اهل
 كل مصر من اهل سوادهم لانهم اشياء لاهل مصر فانهم اذا حو بهم امر استنفروا به

که جمیع دیت بر آن اجب باشد بجهت آنکه استیصال آن نکرد و در وجوب بعض دیت چندان ضرر بودی نیز سه و آنچه شافعی رح گفته است که قاتل
بخطا معذور است و این است که معذور بودن آن مسلم نیست چه او اگر مغرور می بود پس عاقله وی که از قتل برمی اند بطریق
اولی معذور می شد و او تعالی فرموده است که بر نمی دارد و چنان پس بار دیگر بر مسئله ۱۲ - دیت واجب نمیشود بر زنان و صغیران
که زرق می یابند از دیوان بجهت آنکه عمر رضی الله عنه گفته است که دیت نمیدهد با عاقله صغیر و نه زن و بجهت آنکه دیت واجب نمیشود
مگر بر آنکه از اهل نصرت باشند بسبب ترک محافظت آنها و زنان و صغیران از اهل نصرت نیستند و بنا بر آن جزیه از آنها گرفته نمیشود پس
بنا بر روایت مذکوره اگر قاتل صبی باشد یا زن واجب نمیشود بر آنها هیچ چیز از دیت بخلاف مرد و چه واجب می شود بر آن بعض
دیت باعتبار اینکه او کمی از عاقله است زیرا چه او از اهل نصرت است بذات خود و زنان و صغیران از اهل نصرت نیستند ف سوال
امام مقرر میکند عطا را بجهت زنان غازیان و حال آنکه عطا مقرر نمیشود مگر بجهت نصرت اهل اسلام چنانچه در حق غازیان هرگاه
غازیان عاقله غیر اند باید که زنان و صغیران که عطا مقرر است برای آنها عاقله غیر باشند جواب صل عطا داده میشود و زنان و صغیران
باعتبار اینکه معنیت آنها بر امام است چنانچه مقرر بود برای ازواج منبی صلعم نه باعتبار اینکه آنها از اهل نصرت اند ف او باید دانست
که مسئله مذکوره منافض آن مسئله است که سابق مذکور شده است و در کتاب القسامه که وقتیکه یافته شود کشته و زخانه زنی چه متاخر و
در حق و ادون دیت داخل نموده اند زن مذکوره در عاقله ولیکن آنچه مذکور شده است در کتاب القسامه مختار متاخرین است و آنچه
مذکور است در اینجا مختار طحاوی رح است و همین اصل روایت است از محمد رح که ذانی الکتابه مسئله ۱۳ - دیت نمیدهد بیک اهل مصر
از اهل مصر دیگر و قتیکه باشد برای هر اهل مصر دیوانی علیحدّه زیرا چه وجوب دیت بسبب نصرت است باعتبار دیوان یا باعتبار قرب
در سکنی و آن هر دو یافته نشده است اما اول پس بجهت آنکه برای هر اهل مصر دیوان علیحدّه است و اما دوم پس بسبب آنکه اهل مصر
قاتل نزدیکتر اند با دوی به نسبت اهل مصر دیگر پس بهر حال دیت نخواهند داد بیک اهل مصر از اهل مصر دیگر مسئله ۱۴ - دیت نمیدهد
بر اهل مصر از اهل سواد آن مصر زیرا چه آنها تابع اهل مصر اند بجهت آنکه هرگاه رو می دهد یا نه آنها امری نصرت و یاری از اهل مصر میجویند

فیحکم اهل مصر باعتبار معنی القرب النصف و من کان منزله بالبقرة و دیوانه بالکوفه عقل عنه اهل الکوفه لانه
 یستنصر باهل دیوانه لاجراجه و الحاصل ان الاستنصار بالدیوان اظهر فله يظهر معه حکم النصف بالقرابة والنسب
 و الاول و قرب السكنی و غیره و بعد الادیان النصف بالنسب علی ما بیناه و علی هذا تخرج کثیر من صور مسائل المعامل
 و من حی جنایه من اهل المصر لیس له فی الادیان عطاء و اهل البادية اقرب الیه و مسکنه المصر عقل عنه اهل الادیان
 من ذلک المصر و لم یشرط ان یکون بینهم اهل الادیان قرابة و عقل هو صحیح لان الذین یذنبون عن اهل المصر یقومون
 بنصرتهم و یدفعون عنهم اهل الادیان من اهل المصر و لا یخصون به اهل العطاء و قل تاویل اذ اکان قریبا لهم فی الکتاب
 اشارة الیه حیث قال و اهل البادية اقرب الیه من اهل المصر و لان الوجوب علیهم بحکم القرابة و اهل المصر اقرب منهم
 مکانا فكانت القدرة علی النصف لهم و صار نظیر مسئلة الغیبة المنقطعة و لو کان البدوی نازلا فی المصر
 لا مسکن له فیه لا یعقله اهل المصر لان اهل العطاء لا ینفرون من لا مسکن له فیه کما ان اهل البادية لا تعقل
 عن اهل المهر النازل فیهم لانه لا یتنصر بهم و ان کان لاهل الذمة عواقل معروفة یتعاقلون بها فقل احبهم قتیلا
 پس دیت اهل سو او خواهند داد اهل مصر باعتبار اینکه قریب اند و رکنی و نصرت آنها می کنند مسئله ۱۵ - اگر شخصی باشد بانی
 در مصر و باشد دیوان آن در کوفه پس عاقله وی اهل دیوان وی اند و آنادیت خواهند داد و نه هم شهری وی زیرا چه نصرت
 وی از وی دهندگان وی اهل دیوان وی اند نه هم شهریان و حاصل این است که نصرت بسبب دیوان قوی است و نصرت های دیگر چون
 نصرت بسبب خویشی و قرابت و ولای عمات و بسبب قرب و رکنی و جز آن ضعیف است و ضعیف با بودن قوی اعتبار ندارد
 و باید دانست که بعد از نصرت باعتبار دیوان نصرت باعتبار خویشی و قرابت معتبر است و بنا بر این اصل بیرون می آید مسائل بسیار
 مسئله ۱۶ - اگر شخصی از اهل مصر جنایتی کرد و دیت برای وی عطا در دیوان و اهل بادیه و خویشی و قرابت با وی نزدیکتر اند
 نسبت با اهل مصر پس دیت آن خواهند داد و اهل دیوان آن مصر باید دانست که بعضی گفته اند که صحیح این است که دیت آن نخواهد
 اهل دیوان آن مصر اگر چه میان جنایت کننده و میان اهل دیوان آن مصر قرابت و خویشی باشد زیرا چه اهل دیوان نصرت
 و یاری جمیع اهل بلده می کنند و نصرت و یاری آنها مخصوص با اهل عطایست و بعضی گفته اند که قرابت و خویشی میان جنایت کننده و
 میان اهل دیوان شرط است بجهت دادن دیت چنانچه وضع مسئله نیز برین دلالت دارد چه گفته است که اهل بادیه از خویشی قوی
 با وی نزدیک تر اند از اهل مصر زیرا چه این دلالت می کند که اهل مصر نیز خویش وی اند و لیکن بعید اند و وجهش این است که وجه
 دیت بسبب خویشی و قرابت است ولیکن چون اهل مصر نزدیک اند با وی از روی مکان آنها قادر اند بر نصرت وی پس واجب
 خواهد شد بر آنها دیت چنانچه اگر صغیره را دولی باشد یکی قریب و دیگری بعید پس ولایت تزویج آن مروی قریب راست و بکسر
 اگر ولی قریب غایب باشد میرسد ولی بعید را که حاضر است تزویج کند صغیره را زیرا چه او قادر است به پرداختن مصالح آن چنین
 و نیز مسئله ۱۷ - اگر یکی از اهل بادیه فرو داده باشد در مصر و نباشد مسکنی و یرا در آن مصر دیت آن نخواهند داد و اهل دیوان
 آن مصر زیرا چه اهل دیوان نصرت و یاری نمی کنند شخصی را که سکونت در آن مصر ندارد و همچنین اهل بادیه دیت نمیدهند
 از اهل مصر که فرو داده باشند و بادیه زیرا چه اهل بادیه نصرت و یاری نمی کنند مسئله ۱۸ - اگر بکشتی در کسی را

فدیته علی عاقلته بمنزله المسلم لانهم التزموا احکام الاسلام فی المعامله لاسیما فی المعانی العاصمه عن الاضرار بمعنی
التناصر موجود فی حقهم وان لم تکن لهم عاقله معروفه فالدیة فی ماله فی ثلاث سنین من یوم یقضی بها علیه کما فی حق المسلم
لما یکتب ان الوجوب علی القاتل واما یقول عنه الی العاقله ان لوجدت فاذا لم توجد بقیت علیه فی ماله بمنزله تاجرین مسلمین فی
دار الحرب قتل احدهما صاحبہ یقضی بالدیة علیه فی ماله لان اهل دار الاسلام لا یعقلون عنه وتمکنه من هذا القتل لیس فیهم
ولا یعقل کافر عن مسلم ولا مسلم عن کافر لعدم التناصر للکفار یتعاقلون فیما بینهم وان اختلفت مللهم لان الکفر کله مله واحد
قالوا هذا اذا لم تکن المعاده فیما بینهم ظاهرة اما اذا كانت ظاهرة کالیهود والنصارى ینبغ ان لا یتعاقلوا بعضیهم عن بعض
وهكذا عن ابی یوسف روح لا یقطع التناصر ولو کان القاتل من اهل الکوفة وله بها عطاء فحول دیوانه الی البصرة ثم دفع الی القاضی
فانه یقضی بالدیة علی عاقلته من اهل البصرة وقال زفر یقضی علی عاقلته من اهل الکوفة وهو رداية عن ابی یوسف وکانت
الوجوب هو الجایزه وقد تحققت وعاقلته اهل الکوفة وصار کما اذا حل بعد القضاء ولنا ان المال انما یجب عند القضاء لما ذکرنا ان الوجوب
هو المثل وبالقضاء ینقل الی المال وکذا الوجوب علی القاتل ویتحمل عنه عاقلته واذ کان كذلك یتحمل عنه من یتحمل عن عاقلته عند القضاء بخلاف
یس واجب بشروطین ان عاقله وی یخیر المسلمان فیکتبه بائنه مرورا وعاقله مشهوره ویت میدهند میانه خود حاریرا چه زیمران قبول نمودند
احکام اسلام را در معاملات خصوصاً در خیر عایکه باز میدارد و از اضرار فی چون حدسرق و قذف و قصاص و وجوب
دیت و نصرت و یاری هم دیگر نیز در آنها یافته شده است پس واجب خواهد شد دیت بر عاقله وی و اگر نباشد مرورا عاقله مشهور
واجب میشود در مال وی و در سه سال از روزیکه حکم کند قاضی بدیت بر آن چنانچه واجب میشود بر مسلمانان در سه سال زیر راجه
دیت واجب میشود بر قاتل و منقل میشود بسوی عاقله مگر و قتیکه یافته شوند آنها و هرگاه عاقله یافته نشدند باقی ماند دیت بر ذمه قاتل
چنانچه اگر کسی از دو تاجر مسلمان کشت و دیگری را در در حرب واجب میشود دیت در مال وی زیر راجه اهل دار اسلام دیت آن نمیدهند
چه قدرت وی بر قتل مذکور بسبب نصرت و یاری آنها نیست مسئله ۹- سویت نمیدهند کافران مسلمان و نه مسلمانان از کافران راجه زیمران
مسلمانان و کافران نصرت هم دیگر نیست و کفار دیت میدهند میانه خود حاریرا چه مختلف باشند دیت و مذبت نه از راجه کفر فی حکما صی که
دیت است لیکن گفته اند ضما که این قیمت که نباشد میان آنها عداوت ظاهر و اما و قتیکه باشد عداوت ظاهر چون یهود و نصاری که این است که نه دیت
بعض آنها دیت بعض دیگر زیر راجه نصرت و یاری هم دیگر میان آنها نیست همچنین مرویت از ابی یوسف در مسئله ۱۰- اگر قتل کرد یکی از اهل کوفه که
مرورا اعطاسعین است و کوفه و بعد از قتل عطاسی وی در دیوان بصره مقرر کشت و بعد از ان مخاصمت نمودند پیش قاضی پس
قاضی حکم کند بدیت آن بر عاقله قاتل که از اهل بصره اند و گفته است زفر که حکم کند قاضی بر عاقله وی که از اهل کوفه اند و این
یک روایت است از ابی یوسف راجه واجب میشود دیت بسبب جنایت و جنایت متحقق شده است در آن حال که عاقله وی اهل کوفه
اند پس واجب خواهد بود بر آنها نه بر اهل بصره چنانچه و قتیکه مقرر شود و دیوان قاتل در بصره بعد از حکم قاضی بدیت بر عاقله وی که اهل کوفه
اند و دلیل علمای ماچ این است که دیت واجب نمیشود مگر بعد از حکم قاضی چنانچه مذکور شده است سابقا که و متبیل قتل است
فان چه جزای برشته ثل است و بسبب حکم قاضی منقل میشود بسوی مال همچنین دیت واجب میشود بر قاتل و واجب نمیشود
بر عاقله مگر بحسب تخفیف و هرگاه چنین شد خواهد داد دیت او را کیکه عاقله وی است و در وقت حکم قاضی یتبلا فی و قتیکه مگر در دیوان قاتل

بعد از قضاء آن الواجب قدره بآن قضاء فلا ینقل بعد ذلك لكن حصه القتال نؤخذ من عطاءه بالبصره لانها
تؤخذ من العطاء ومطأؤه بالبصره بخلاف ما اذا قلت العاقله بعد القضاء عليهم حيث يقضى اليهم اقرب القبا سئل
في النسب لان النفل ابطال حكم الاول فلا يجوز بحال في الضمة تكثير التجهيلين لما قضى به عليهم فكان فيه نظر بالحكم
الاول لا بطلاله وعلى هذا لو كان القتال مسكنه بالكوفة وليس له عطاء فلم يقض عليه حتى استوطن البصره قضى بالبصره
على اهل البصره ولو كان قضى بها على اهل الكوفة لم ينتقل عنهم وكذا البدوي اذا التحق بالديوان بعد القتل قبل القضاء يقض
بالدية على اهل الديوان وبعد القضاء على عاقله بالبادية لا يتحول عنهم وهذا بخلاف ما اذا كان قیوم من اهل
البادية قضى بالدية عليهم في اموالهم في ثلاث سنين ثم جعلهم الامام في العطاء حيث
تصير الدية في عطياتهم وان كان قضى بها اول مرة في اموالهم لانه ليس فيه نقص
القضاء الاول لانه قضى بها في اموالهم وعطياتهم اموالهم غير ان الدية تنقض من
ايسر الاموال اداء والا دأع من العطاء اليسر اذا صار ومن اهل العطاء

بعد از حکم قاضی بدیت چه در نیصورت خواهد داد و دیت را عاقله وی که در وقت حکم قاضی بودند و آنها اهل دیوان
کونه اند زیرا چه بسبب حکم قاضی ثابت و مقرر گشت دیت بر آنها پس انتقال نیکنند بعد از آن ف چه انتقال دیت بعد از ثبوت جات
صی و لیکن حصه قاتل گرفته میشود از عطای وی که در بصره است زیرا چه وی گرفته میشود و اعطاء عطای آن حال در بصره است و سوال
اگر کم شوند عاقله بعد از حکم بر آنها باینطور که بمیزند بعضی از آنها پس ضم میکنند بایشان قبیله که نزدیک تر است با آنها از وی نسب با وجودیکه این نیز انتقال
دیت است از عاقله باینکه موجود بود و در وقت حکم قاضی بسوی قبیله که نزدیکتر اند بایشان پس در اینجا چرا منتقل شد بعد از حکم قاضی جواب ص
در صورت ضم نمودن اثبات حکم اول است نه ابطال آن زیرا چه بسبب هم نمودن قبیله زیاد میشود و اکتفا گان دیت که ثابت شده بود
حکم قاضی پس در نیصورت اثبات حکم اول است نه ابطال آن پس انتقال لازم نیاید بخلاف صورتیکه کلام در آن است چه در آن ابطال
حکم اول است پس انتقال لازم می آید و بنا بر آن اگر مسکن قاتل در کوفه باشد و نباشد مرا و اعطای معین و توطن اختیار کند در بصره
پس از اینکه حکم کند قاضی بدیت پس باید که قاضی حکم کند بدیت بر اهل بصره و اگر توطن اختیار کرده باشد در بصره بعد از حکم قاضی
بدیت پس بر نیگردد حکم مذکور و همچنین اگر کسی از اهل بادیه قتل کند و بعد از آن سلطان زمان عطای معین کند برای وی در دیوانی پیش از حکم
قاضی بدیت پس باید که حکم کند قاضی بدیت بر اهل دیوان او و اگر سلطان زمان عطای معین کرده باشد برای وی در دیوانی بعد از حکم
قاضی بدیت بر عاقله وی که اهل بادیه اند پس بر نیگردد حکم مذکور و این بخلاف آنصورت است که کسی از اهل بادیه که عطای آن
در دیوان مقرر نیست قتل کرد و عطا حکم نمود قاضی بدیت و اموال آنها در سه سال و بعد از آن سلطان زمان اهل بادیه مذکور
داخل شکر خود ساخت و عطا مقرر نمود برای آنها چه در نیصورت خواهند داد و آنها دیت را از عطای خود را اگر چه حکم اول باینطور شده بود
که بر چند دیت را از اموال خود حازر بچند نیصورت ابطال حکم اول نیست چه حکم کرده بود قاضی اول آنکه بدین دیت را از اموال
خود عطا نیز مال آنهاست و لیکن ادعی دیت از عطا آسان است بر آنها را نسبت ادعی آن از اموال و قیلا آنها از اهل عطا شدند
ف و این دیت که مال عطا از نفس دیت باشد باینطور که حکم کرده باشد قاضی بدیت بدراهم و عطا نیز در اهرم باشد

الا اذالم یکن مال العطاء من حبس ما یقضی به علیه بان کان القضاء بالابل والعطاء دراهم مخفیة
لا تتحول الى الدراهم ابداناً فیه من ابطال القضاء کما دل لکن یقضی ذلك من مال العطاء لانه استقال
وعاقلة المتفق قبيلة مولا لان النضرة بهم ویبذل ذلك قوله علیه السلام مولى القوم منهم قال
ومولى المولا یعقل عنه مولا ولا یقبیلته لانه ولا یتنا صربه فاشبهه ولاه العاقلة وقیه
خلاف الشافعی ده وقد مر فی الوکلاء قال ولا تعقل العاقلة اقل من نصف عشر الدیة فتحمّل
نصف العشر فصاعداً والاصل فیه حدیث ابن عباس رضی الله عنه موقوفاً علیه ومرفوعاً الى رسول الله
صلی الله علیه وسلم لا تعقل العواقل عمداً ولا عبداً ولا صلیحاً ولا اعتواقاً ولا ما دون ارض الموصوفة
وارس الموصوفة نصف مشریدال الفس وکان الفصل للغزیرین الاجفاف ولا اجفاف فی القلیل وانما
هو فی الكثير والتقدیر الفاصل عرف بالسمع قال وما نقص من ذلك یشک فی مال
الجانی والقیاس فیه التسوية بین القلیل والكثیر فیجب الكل علی العاقلة كما ذهب الیه

ص واما وفتیکه مال عطا از من بیت نباشد یا بنظر که حکم کرده باشد قاضی شتر و عطا در اسم باشد پس در نصورت در اسم داده نمی شود
در دیت چه اگر داده شود در اسم در دیت ابطال قضای اول لازم می آید ولیکن او نموده میشود شتر از مال عطا زیرا چه ادعی است
از مال عطای آسان است ف و طریق ادعی شتر از مال عطا این است که خرید کند شتر را از مال عطا و بعد از آن بدین شتران
را در دیت ص مسئله ۲۱ - عاقله بنده آزاد و بقیه حواجه وی اندر ایراچه آنها نصرت یاری وی میکنند و موی این منی است
تقول بغیر صلعم که فرموده است مولای قوم از جمله قوم است و بنحین عاقله مولى مولات مولای وی است و بقیله مولای وی زیرا چه
نصرت وی آنها میکنند بسبب و لایس باشد مولای عتاقه شد و درین احوالات شافعی است چنانچه در کتاب الولاء گذشت *
مسئله ۲۲ - واجب نیست و بر عاقله چیزی که کمتر باشد از نصف عشر و دیت و واجب میشود نصف عشر و زیاده از نصف عشر شتر است
آنکه روایت کرده است این عباس از پیغمبر صلعم که نیست بر عاقله دیت قتل عمد و نه چیزی که واجب شود بسبب جنایت بنده و نه
چیزی که واجب شود بسبب صلعم و نه چیزی که واجب میشود بسبب اقرار جنایت کننده و نه چیزی که کمتر است از ارزش موصوفه و ارزش
موصوفه نصف عشر دیت است پس واجب نخواهد شد بر عاقله چیزی که کمتر باشد از نصف عشر دیت و بخت آنکه دیت واجب میشود بر عاقله
تا اتصال قاتل لازم نیاید و بسبب جوب چیزی که کمتر باشد اتصال آن لازم نمی آید چه اتصال لازم نمی آید مگر در چیزی که مال کمتر
باشد و اما تعین مقدار مال کمتر نصف عشر دیت معلوم شد پس نفس ف و باید دانست که آنچه مذکور شد که واجب نیست و بر عاقله
چیزی که کمتر باشد از نصف عشر دیت و قیمت که جنایت در کمتر از ذات باشد و اما و فتیکه و زوات باشد پس میدهد عاقله دیت و است
را اگر چه کمتر از نصف عشر باشد چنانچه اگر کسی خطا باشد بنده را که قیمت آن کمتر از نصف عشر دیت باشد واجب میشود قیمت
آن بر عاقله وی و قیمت مذکور دیت وی است که ان فی بعض المشرع ص مسئله ۲۳ - اگر بسبب جنایت در زاد و نجات واجب
شود کم از نصف عشر دیت پس آن واجب میشود و در مال جنایت کننده از روی استخوان و قیاس این است که کم از زیاده هر دو برابر
خنی که چیزی که کمتر است از نصف عشر دیت نیز واجب میشود و بر عاقله چنانچه واجب میشود چیزی که زیاده است از نصف عشر دیت و چون مال

الشافعی رحمه الله التوسیة فی ان لا یجب علی العاقلة شیء الا ان اتوکنها بمسار ویناء و ثمار وی انه علیه السلام
 اوجب ادیش الجنین علی العاقلة وهو نصف عشر بدل الرجل علی مأمراً فی الدیات فیهاد و منه یسأل به
 سبک الاموال لانه یجب بالتعمیر کما یجب صفات المال بالتقویم فلهذا کان فی مال الجانی اخذ بالقیاس
 قال ولا تعقل العاقلة جنابة العبد ولا مالوم بالصلم و باعتراف الجانی لما دیناه و لانه لا تناصر بالعبد ولا تدارو الصلم
 لا یلزم ان العاقلة تقصود الولاية عنهم قال الا ان یصدق لانه ثبت بتصادقهم و لا متناع کان لخصه و لهم ولایة
 علی انفسهم و من اقر بقتل خطیو لم یبر فوالی القاضی الا بعد منین ففی علیه بالادیة فی ماله فی ثلاث سنین
 من یوم یقتله لان التاجیل من وقت القضاء فی الثابت بالبیئة فی الثابت بالاقرار ولی ولو تصادق القاتل و ولی الجنابة
 علی ان قاضی بلد کذا قضه بالادیة علی عاقلة بالکوفة بالبیئة و کن بهما العاقلة فلا شیء علی العاقلة لان تصادقهما لیس بحجة
 علیهم و لم یکن علیه شیء فی ماله لان الادیة بتصادقهما تقررت علی العاقلة بالقضاء و تصادقهما بحجة فی حقهما مخد
 الاول لان یكون له عطاء معهم فخصین یلزمه بقدر حصته لانه فی حق حصته مقر علی نفسه و فی حق العاقلة مقر علیهم قال داغی

شافعی ح است یا واجب نشود بر عاقلة بیع چیزی نه کم و نه زیاده و وجه استحسان این است که مرویت از پیغمبر صلعم که کم کرد و بود
 بغیر جنین بر عاقلة و غیره نصف عشر ویت مرویت چنانچه ذکر آن بالا گذشت پس آنچه کمتر است از ارشش منوخر منکره مال
 زیر اچه آن حکومت عدل است که واجب میشود و حکم چنانچه واجب میشود ضمان مال به تقویم بنابر آن واجب خواهد بود و دل
 جنابت کتبه مسئله ۴۲ عاقله نمیدهند چیزی را که واجب شود بسبب جنابت بنده و نه چیزی را که لازم شود بسبب مصالحه
 یا بسبب قرار جنابت کتبه بهجت حدیث این عباس رض که سابق مذکور شد و بهجت آنکه بنده از اهل نصرت نیست و
 کسی نصرت وی میکند و اقرار و مصالحه حب بر عاقلة نیست چه مقر و صلح کتبه را ولایت نیست بر عاقلة پس بر آنها واجب
 نخواهد شد چیزی که لازم شده است بر مقر و قتیکه عاقلة تصدیق وی نمایند چه در نصرت و دیت لازم می آید بر آنها بسبب آنکه
 آنحضرت تصدیق مقصد جنایت نمودند و سبب واجب نگردانیدن ویت بر آنها نبود مگر حق آنها و هرگاه آنها تصدیق کردند
 جنابت کنند را اقرار کردند بر خود و آنها را ولایت است بزوات خود مسئله ۴۳ - اگر شخصی اقرار کرد و قاتل خطا و نه برود
 اولیای جنایت این تفسیر را پیش قاضی مگر بعد از دوسه سال پس حکم کند قاضی بدیت در مال قاتل در سه سال از روز حکم زیر اچه
 تا خیره سال از روز حکم قاضی ثابت است و قتیکه بهجت ثابت شود و قتل خطا پس تاخیر مذکور و صورت اقرار ثابت خواهد شد بطریق
 مسئله ۴۴ - اگر قاتل و ولی جنایت تصدیق یکدیگر نمایند و متفق شوند بر اینکه فلان قاضی فلان شهر حکم نموده است بدیت
 گواهی گواهی بر عاقلة قاتل که در کتبه عاقلة نکذب هر دو نمایند پس بر عاقلة چیزی لازم نمی آید زیرا چه تصدیق برود و یکدیگر بر حجت
 نیست بر عاقلة و بر قاتل نیز هیچ لازم نمی آید زیرا چه تصدیق قاتل و ولی جنایت معلوم شد که دیت ثابت شده است بر عاقلة حکم قاضی تصدیق
 آنها حجت است و حق آنها بخلاف صورت اقرار جنابت کنند و مصالحه که بالا مذکور شد پس چیزی واجب نخواهد شد بر قاتل و قتیکه باشد قاتل را نیز
 خطا کین در دیوان عاقلة وی پس نیز صورت واجب میشود بر قاتل بقدر حصه قاتل زیرا چه او در حق حصه خود اقرار نموده است بزوات خود اقرار و
 حجت است بزوات وی و در حق حصه عاقلة اقرار نموده است بر غیر و اقرار وی بر غیر صحیح نیست مسئله ۴۵ - اگر آزادی

على البعد فقتله خطأ كان على عاقلة قيمته لا بدل النفس على ما عرف من اصلنا وفي احد قول الشافعي تحب في ماله
لا بدل المال عندنا وهذا يوجب قيمته بالغه ما بلغت وما دون النفس من العبد لا تحمله العاقلة لانه يسلك
به مسلك الاموال عندنا على ما عرف في احد قوليه تحمله العاقلة كما في الموقوف من قبل قال اصحابنا ان القاتل اذا
لم يكن له عاقلة فالدية في بيت المال لان جماعة المسلمين هم اهل نصرته وليس بعضهم اخق من بعض بذلك ولهذا لو مات كان ميراثه
بيت المال فكذا ما يلزمه من العروة يلزم بيت المال وعلى خيفة رواية شاذة ان الدية في ماله ووجهه ان الاصل ان تحب الدية
على القاتل لانه بدل متلف والاذا ف منه الا ان العاقلة تتحملها تحقيقا للتخفيف على ما مر فاذا لم يكن له عاقلة عاد الحكم الى

الاصل وادعى المدعي عنه تعقله عاقلة امه لان نسبه ثابت منها دون الاب فان عقلوا عنه فماده او الاب رجعت عاقلة الام بما اذنت على
عاقلة الاب في ثلاث سنين من يوم يقضى القاضى لعاقلة الام على عاقلة الاب لانه تبين ان الدية واجبة عليهم لان عند
الاكاذب ظهوان النسب لم يزل كان ثابتا من الاب حيث بطل اللعان بالاكاذب ومتى ظهر من الاميل فقوم الام تحمله
مكان واجبا على قوم الاب فيرجعون عليهم لانهم مضطرون في ذلك وكذلك ان مات المكاتب عن فاه ولم ولد خو

كثت بنده را بخله واجب میشود ویت آن ف که قیمت بنده مذکور است بر عاقله قاتل زیرا چه این بدل ذات است چنانچه مذکور
شده است سابقا و در یک قول شافعی رح واجب میشود و مال قاتل زیرا چه آن بدل مال است نزد وی رح لهذا واجب میشود و نزد

قیمت بنده مذکور بر قاتل قهر قاتل که باشد مسلمه ۲۸ - اگر آزادی جنایت کرد بر اطراف بنده پس بدل این جنایت واجب میشود
بر عاقله زیرا چه اطراف بنده بمنزله مال است نزد علمای ما رح پس واجب خواهد بود و مال جنایت کتبه نه بر عیب چنانچه مذکور شده است

سابقا و بدل آن و در یک قول شافعی رح واجب میشود بر عاقله چنانچه در آزاد واجب میشود بر عاقله مسلمه ۲۹ - البته اند علمای ما رح
و قیمته قاتل را عاقله نباشد واجب میشود و بیت المال زیرا چه در نصرت و یاری کنندگان وی جمیع مسلمانان اند و بعضی

آن اولی از بعض نیست بنابراین وقتیکه خواهد مرد قاتل مذکور خواهد بود و میراث وی بجهت بیت المال پس همچنین آنچه لازم می آید
بر آن واجب خواهد شد و بیت المال و در یک روایت ثنا و روایت از ابی ضیفه رح که واجب میشود ویت آن در مال قاتل مذکور

و بدلیش این است که اصل این است که واجب شود ویت بر قاتل زیرا چه ویت بدل چیزی است که آن را هلاک کرده است قاتل بر
بدل آن واجب خواهد بود و بروی و بر عاقله واجب میشود مگر بجهت تخفیف قاتل چنانچه بالا گذشت و هرگاه بنده عاقله مرد قاتل را نخواهد

ویت در مال وی چنانچه اصل است مسلمه ۲۹ - عاقله پس بران ملائمه علقه مالد و روی اند زیرا چه نسب وی ثابت است از او و
نه از پدر وی پس اگر عاقله مادرش و او ند ویت را و بعد از آن دعوت پسر مذکور نه و پدرش خواهند گرفت عاقله مادرش خیر

که آنها داده اند از عاقله پدر در سه سال از روزیکه حکم کرد قاضی برای عاقله مادر بخاکسمه پدر زیرا چه ظاهر شد ویت که واجب بود
بر عاقله پدر وی نه بر عاقله مادر وی چه هرگاه پدر دعوت نمود تکذیب خود کرد اعنی اقرار کرد که در وقت لعان سوگند و رقی خودی

پس ظاهر شد که نسب وی ثابت است از همیشه چه باطل شد لعان بسبب تکذیب مذکور هرگاه ظاهر شد که عاقله مادر داده اند خیر
که واجب بود بر عاقله پدر پس عاقله مادر خواهند گرفت از آنها زیرا چه داده بودند آنها بکرم قاضی بناچار نه بر خای خود چنانچه اگر فوت شد

و گذشت آنقدر مال که دهامیکند بجهت ادای بدل کتابت و اوارت گذشت پسر را که از او ف با تصور که تولد شدیم زن و بی که از او

خامیو کتابت حتی جفی ابنه و عقل عنه قوم امه ثم ادیت الکتابه لانه عند الاداء یحول ولا یم
 الی قوم امیه من وقت حویه الالب وهو آخر جزء من اجزاء حیوتم فبنین ان قوم الام عقلوا
 فیرجعون علیهم وکذلک رجل امر صبیاً بقتل رجل فقتله فصنعت عاقله الصبی الدیه رجعت بها علی
 عاقله الامر ان کان ثبت بالینه و فی مال الامر ان کان ثبت باقراره فی ثلاث سنین من یوم یقضی
 بها القاضی علی الامر و علی عاقلته لان الدیات نجی فمحل بطریق التیسیر قال فی الله عنه
 ههنا عدة مسائل ذکرها محمد و متفرقة و الاصل الذی تخرج علیه ان یقال حال القاتل ان تبطل
 حکماً فانقل ولا یمالی و لا یسبب امر حادث لم یقتل جنايته عن الاولی ففی بها اولی یقض و ان
 ظهرت حالة خفیة مثل دغوة ولد الملاءنة جوت الجنایة الی الاخری و قم القضاء بها او لم یقم

ص و پسر مذکور او اگر بدل کتابت را تا زمان که گشت مردی را بخواهد و میت آن داد و تا قبیلۀ مادرش و بعد از آن او اگر کوه
 مذکور بدل کتابت را پس خواهند گرفت قبیلۀ مادر چیز را که داده اند از قوم پدر زیرا چه هرگاه او انمو و پسر مو بود بدل کتابت را تا
 گشت که ولای آن مرقوم پدر وی را است از وقت آزادی پدرش و آن آخر خبر و حیات پدر او است پس ظاهر شد که قبیلۀ مادر
 داده اند چیز را که واجب بود بر قوم پدر و داده اند آن را حکم قاضی نه بر ضامی خود و هاپس آنها خواهند گرفت چیز را که داده اند
 از آنها و همچنین اگر شخصی امر کرد و بصبی که بکشد مردی را و بصبی مذکور گشت آن را و میت آن دادند عاقله صبی پس آنها و پس خواهند گرفت
 آنرا از عاقله امر کننده و تمیکه ثابت نشد و باشد امر آن بینه و اگر امر آن بینه ثابت نشد و باشد بلکه ثابت شده باشد با
 امر کننده خواهند گرفت آن را از مال امر کننده و لیکن باید دانست که عاقله صبی و پس خواهند گرفت آن را از عاقله امر کننده و یا
 از مال امر کننده در سه سال از روزیکه حکم کرد قاضی بر امر کننده یا بر عاقله آن برای آنها زیرا چه واجب میشود میت تباهیل و تمیکه
 تا ادای آن آسان باشد مسلمة قال رض درین مقام چند مسائل متفرقة است که ذکر کرده است آن را مخرج و اصل آن
 چهار است یکی آنکه هرگاه متبدلی شود احوال قاتل از روی حکم و متقل شود ولای آن بسوی ولاییکه بافته شده است بسبب حادث
 ف چون متقل میشود بایست آن از عاقله اول حکم کرده باشد بآن قاضی یا نگرفته باشد و صورتش این است
 که بنده شخصی نکاح کرد و با کنیز غیره آزاد کرد و کنیز مذکوره را خواجه وی و بعد از متق بشش ماه زاینده کنیز مذکوره فرزند را و جناتی کرد
 فرزند مذکور پس خواهد بود جنایت آن بر عاقله مادرش و بعد از آن آزاد کرد و بنده مذکور را خواجه وی و شد ولای فرزند مذکور
 امر خواجه بنده را پس موجب جنایت مذکوره بر عاقله مادر فرزند مذکور است و متقل میشود بسوی عاقله پدر حکم کرده باشد قاضی جنایت
 مذکوره یا حکم کرده باشد که فی بعض الشرح و دوم اینکه هرگاه ظاهر شود حالیکه مخفی میباشد است چون فرزند زن طاعنه پس متقل میشود و اگر
 عاقله بسوی عاقله دیگر جنایت مذکور شد صورتش در مسکه سابق و باید دانست که صورت مکاتب که مذکور شده است در مسکه سابق بنا برین اصل است که جنایت
 میشود و بعد از آن مل کتابت که آن آزاد شده است از وقت موت پس متقل نخواهد شد و اصل اول زیرا چه در صورت سبب و ثبوت نشد است که جنایت مذکور شده است

و قوله یختلف حال اجمالی ولكن العاقلة تبدلت كانت الاعتبار في ذلك الوقت القضاء فان كان قضی بها علی الاولی لم تنقل الی الثانیة وان لم یکن قضی بها علی الاولی فانه یقفن بها علی الثانیة و اذا كانت العاقلة واحدة فلهذا یزاید او نقصان اشتروا فی حکم الجنایة قبل القضاء و بعده الا فیما سبق ادوة فمن احکم هذا الاصل متاملا فیکفی التحذیر فیماء و رد علیه من النظائر و الاضداد و الله اعلم بالصواب

کتاب الوصایا

باب فی صفة الوصیة ما یجوز من ذلك وما یشیخ منه وما یلزم وجب علیه

قال الوصیة عبوداجبة و هی مستحبة و القیاس یأبى جواز هالانہ تمليك مضاف الی حال ذوال مالکیتہ و لو أضيف الی حال قیامها بان قیل ملکک غذا کات باطله فلهذا اولی الا انما استحسانا لخدمة الناس الیها فان الانسان مغرور بآمله مقصر فی عمله فاذا عرض له المرض و خاف البیاس یحتاج الی تدبیر فی بعض ما فوکه منه من التصریط بماله

من سوم اینکه مختلف نشود حال جنایت کنند و لیکن عاقله تبدیل شود بفانی طور که دیوان قاتل مقرر باشد و کوفه و بعد از جنایت مقرر شود و در بصره می پس متبر دران وقت قضای قاضی است اعنی اگر حکم کرد قاضی بدیت بر عاقله اول و بعد از آن متبدل شد عاقله وی پس منتقل دیگر و بسوی عاقله دوم و اگر متبدل شد عاقله دوم پیش از حکم قاضی بدیت بر عاقله اول حکم کند بدیت بر عاقله دوم چهارم اینکه عاقله یک باشد فانی اعنی همانند که سابق بود و ندی و لیکن زیادہ کشند فانی طور که بود و از آن صغیری و بعد از آن بالغ شدی یا کم کشند فانی طور که مرد کسی از آنها و ضم نموده شد با آنها فیکه که نزدیک تر باشد با آنها پس در صورت شریک میشوند آنها با عاقله در ادای دیت خواه قاضی حکم کرده باشد بدیت بر عاقله یا کرده باشد که و چیزیکه از آنرا اندازن را پیشتر عاقله سابق و باید دانست که هر که اصول مذکور را بتامل در یابد میتواند که تخریج مسائل بسیار نماید و الله اعلم

کتاب الوصایا

من باید دانست که وصیت عبارت است از تملیک چیزی بعد از موت باینطور که بگوید کسی مثلاً کسی که این چیز را بعد از مرگ من باین بده و آن چیز را بسوی بیگنید و وصیت کننده را موصلی و آن فلان اگر وصیت کرده شود و بسوی موصلی و آنچه را که مقرر شود و بسوی او ای وصیت می بکنید و باب در بیان وصیتیکه جائز است و وصیتیکه مستحب است و در بیان رجوع از وصیت مسلمة - وصیت جائز است از آن استخوان و لیکن مقتضای قیاس این است که جائز نشود رجوع و وصیت عبارت است از تملیک چیزی بنحیه مضاف و منسوب باشد آن تملیک بسوی و تملیک مالک دران وقت زائل میشود فانی و تملیک بعد از مرگ اوست می و هرگاه اضافت یک بسوی و تملیک مالک نهایت یماندران وقت چنانچه بگوید که مالک این چیز گردانیدم ترا فردا جائز نیست پس اضافت آن بسوی و تملیک مالک زائل می شود دران وقت چون وقت مردن بطریق اولی جائز نخواهد شد و وجه استخوان یکی اینکه مردمان حاجت است باینکه وصیت نمایند زیرا چه انسان بسبب طول امل غافل و فاسد است در عمل و هرگاه عارض میشود او را بیماری فانی حاصل میشود و یا بیماری می و مخالف میشود و از موت پس درین هنگام محتاج میشود باینکه ملانی نماید قصور خود را بحال خود

علی وجهی که در این مقصد المال ولو انفضیه البرء یصرفه الی مطلبه الحاق و فی
 شرح الوصیه ذلک فشرعنا و مثله فی الاجارة بینه و قد تبقى المالكه بعد الموت
 باعتبار الحاجة كما فی قدر التجهیز والدین و قد نطق به الكتاب و هو قول الله تعالی من بعد
 وصیة یوصی بها و دین و السنة و هو قول النبی علیه السلام ان الله تعالی یصدق علیکم بثلاث
 اموالکم فی احوالکم زیاده لکم فی اموالکم تضعونها حیث شئتم او قال حیث احببتم و علیه اجماع
 الامه ثم یقیم لاجنبی فی الثلث من غیر اجارة الورثة لما یروى و یستلزم ما هو الا فضل فی
 انشاء الله تعالی قال ولا یجوز بما زاد علی الثلث لقول النبی علیه السلام فی حدیث سعد بن
 ابی وقاص رضی الله عنه الثلث و الثلث کثیر بعد ما یقی وصیة بالکل و النصف و لانه
 حق الورثة و هذا لانه انعقد سبب الزوال الیهم و هو استغنائه عن المال فواجب تعلق حلقهم
 الا ان الشرع لم یظهر فی حق الاجانب بقدر الثلث لتبدل تقصیر علی ما بیننا و ظهر
 بر وجهیکه اگر ببرد و در آن بیماری حاصل شود مقصود او که ملا فی قصور است و ثواب آخرت و اگر نبرد و صحیح یا بد صرف کند آن
 مال را بجا بخت خود و در مشروعیت و وصیت این معنی حاصل است پس باینجهت مشروع شد و این مانند اجاره است که بیان آن
 پیشتر ذکر کرده است ف که آن بیع منفعت معدوم است و قیاس آنست که جائز نباشد ولیکن بحیث حاجت آدمیان جائز
 داشته شده است سوال هرگاه مالکیت مالک را یل میشود بعد از مرگ او پس تیلک او در نیوقت چگونه صحیح خواهد شد جواب ص
 مالکیت او باقی نماند و در نیوقت بسبب حاجت و ضرورت چنانچه در حق تمیز و تکفین و ادای دین و دووم این است که در
 قرآن و حدیث مذکور است که وصیت مشروع است و نیز بر آن اجماع است مسئله ۲- اگر وصیت کند برای اجنبی صحیح میشود این
 وصیت در مقدار ثلث مال اگر چه وارثان موصی اجازت آن ندهند بسبب آنکه چنین در حدیث آمده است و باید دانست که وصیت
 مستحب است بیان آن خواهد آمد انشاء الله تعالی مسئله ۳- وصیت زیاده از ثلث مال جائز نیست بحیث آنکه مریت از حد
 ابن ابی وقاص رضی الله عنه گفت در سال فتح مکة چنان بیمار شده بودم که امید زنده گانی منقطع گردید و رسول خدا صلعم بر
 عیادت من تشریف آورد پس گفتم که ای پیغمبر خدا مرا مال بسیار است و نیت وارث من یکس گر و خرم من آیا وصیت کنم بکلیع مال
 خودی فرمود رسول خدا صلعم ف که نه پس گفتم من آیا وصیت کنم بدو ثلث مال فرمود نه پس گفتم یا وصیت کنم نصف مال
 خود فرمود نه پس گفتم آیا وصیت کنم ثلث مال خود فرمود ص که وصیت کن ثلث مال و ثلث مال برای وصیت بسیار است ف
 و اگر بگذاری تو وارثان خود را اختیار بهتر است از آنیکه بگذاری توانا را در حالت فقر و احتیاج که گدائی نمایند پیش مردم ص بحیث
 آنکه متعلق میشود بال موصی حق وارثان او بسبب آنکه موصی هرگاه مریض شد مرض موت پس حاجت مل نماند و او را و او را مال
 مستحق گشت و این سبب آن است که ملک او را کل گردد و مال وی در ملک وارثان و در آید پس این سبب حق وارثان بان متعلق
 میشود ولیکن در شرح تعلق حق آنها بال موصی در حق اجنبی بقدر ثلث مال مقبر نیست تا که موصی بوصیت بقدر ثلث مال خود
 اجنبی ملا فی تصور مضی است این چنانچه سابق مذکور شده و تعلق حق وارثان بجمع مال مجبر است

فی حق الیرثه لان الظاهر انه لا تصدق به علیه من اعمای تقی من الایثار علی ما نبیننه وقد جاء فی
 الحدیث الخفی فی الوصیة من اکبر الکبائر وفسرناه بالزیادة علی الثلث وبالوصیة للوارث
 قال الا ان یخیرها الورثة بعد موته وهم کبار لان الامتناع لحقهم وهم اسقطوه ولا معتبر
 باجازتهم فی حال حیوته لانها قبل ثبوت الحق اذ الحق یتثبت عند الموت فکان لهم ان یردوه بعد وفاته
 بخلاف ما بعد الموت لانه بعد ثبوت الحق فلیس لهم ان یرجعوا عنده لان الساقط متلاشی
 غایة الامر انه یستند عند الاجازة لکن الاستناد ینتظر فی حق القاسم وهذا
 قد مضی وتلاشه ولان الحقیقة تثبت عند الموت وقبله تثبت مجرد الحق
 فلو استند من کل وجه ینقلب حقیقة قبله والوصایا یطرد الحق لا یتوقف وصایا یطردون الحقیقة
 من حق وارثان لهذا اگر وصیت کند بثلث مال برای بعضی از وارثان جائز نیست نیز اگر بثلث مال جمیع مال معتبر شود و حق وارثان
 بثلث مال معتبر شود و بعضی از وارثان پس در صورت تدارک تصور ما مضی نمیتواند شد چه ظاهر این است که وصیت نخواهد کرد بثلث مال
 برای جمیع وارثان خود بلکه خواهد کرد وصیت بثلث مال مگر برای بعضی از وارثان خود و این موجب اینست که وصیت پس قطع رحم
 لازم خواهد شد و این جائز نیست و در حدیث آمده است که حیث در وصیت از بزرگترین کبار است و تفسیر حیث کرده اند بنیایه بثلث
 و بوصیت برای وارث باید دانست که وصیت بنیایه از ثلث مال جائز نیست و لیکن اگر اجازت دهند وارثان موصی بعد از مرگ
 او و حالیکه وارثان کبیر باشند جائز میشود زیرا چه منع وصیت بنیایه از ثلث مال بحسب حق آنهاست و هرگاه ساقط کردند آنها حق
 خود را جائز خواهد نمود و باید دانست که اجازت ورثه بوصیت بنیایه بثلث مال در حال حیات موصی معتبر نیست چه حق آنهاست
 میشود و مال مورث بعد موت آن پس میرسد آنها را که رد کنند اجازت مذکوره را بعد مرگ موصی بخلاف آنکه اگر اجازت دهند بعد
 مرگ آن چه بعد از آن اجازت یافته شده است بعد ثبوت حق آنها و اینکه گفته شد که در صورتیکه اجازت دهند ورثه بوصیت بنیایه
 بثلث در حال حیات موصی میرسد آنها را که رد کنند آن اجازت را بعد مرگ موصی پس دلیل آن این است که اجازت آنها در حال
 حیات موصی مسبب نرسیدن آن مال خود ساقط و مضحک است و باقی معتبر نیست حتی اگر باقی میماند منقلب به صحیح میگشت بعد موت
 موصی غایت الامر این است که گفته شود که ثبوت حق ورثه بعد موت مورث مستند میشود بسبب اول مرض آن پس اجازت ورثه
 در حیات مورث اجازت است در حال ثبوت حق ورثه پس باید که صحیح شود اجازت آنها و رد نشود بر و کردن آنها بعد موت موصی و
 جوش این است که اثر استناد ظاهر نمیشود مگر در چیزیکه قائم و ثابت باشد و در صورت مذکوره اجازت ورثه ساقط و مضحک گردیده است بسبب نرسیدن
 آن مال خود و باقی و ثابت نیست و بحسب آنکه حقیقت ملک ورثه ثابت میشود بعد موت مورث و قبل موت او ثابت نمیشود مگر جزو آنها
 پس اگر در حال حیات موصی وقت اجازت ورثه حقیقت ملک ورثه مستند شود جمیع وجه و حق ملک نه حقیقت ملک گردد و لازم آید که ملک موصی له بعد از
 ترأب از ثلث بدون رضا و در ثلث ثابت شود زیرا چه اجازت آنها در حال حیات موصی رضا است بطلان حق ملک رضا بطلان حق ملک فایده بطلان حق ملک

وکنه ذلك ان كانت الوصية للوارث واجازت البقية فحكمه ما ذكرناه وكل ما جاء باجازة الوارث
 يملكه المجاز له من قبل الموصي عندنا وعند الشافعي من قبل الوارث قال الشافعي
 قولنا لان السبب عند من الموصي والاجازة دفع المانع وليس من شرطه القبض وصار كالمقتض
 اذا اجاز بيع الراهن قال ولا يجوز للقاتل عامدا كان او خاطئا بعد ان كان مباشر القوله عليه السلام
 لا وصية للقاتل ولانه استعمل ما آخرا الله تعالى فيحرم الوصية كما يحرم الميراث وقال الشافعي ده
 تجوز للقاتل وعلى هذا الخلاف اذا اوصى لرجل ثم انه قتل الموصي تبطل الوصية عندنا وعند
 لا تبطل والحق عليه في الفصلين ما قلناه ولو اجازتها الوارثة جاز عندنا في حنيفة ومحمد
 وقال ابو يوسف لا تجوز لان جنايته باقية والامتناع لاجلها ولهم ان الامتناع حتى
 الورثة لان نفع بطلانها يعين اديهم كنفع بطلان الميراث ولا نفع لا يرضونها للقاتل كما لا يرضونها
 لاحد هم قال ولا تجوز لوارثه لقوله عليه السلام ان الله تعالى اعطى كل ذي حق

۱۳۱

مسئله ۴ اگر وصیت کند موصی برای بعضی وارثان خود پس حکم این باشد حکم وصیت است بقدر مال اعمی جائز است
 مگر اینکه اجازت دهند وارثان دیگر بعد از مرگ موصی واجازت آنها در حین حیات موصی مقبضیت باید داشت که هر وصیت که جائز شود
 بسبب اجازت وارثان پس مالک آن میشود موصی له از جانب موصی نه از جانب وارث نزد علمای مایح و نزد شافعی مالک میشود
 از جانب وارث و قول علمای مایح صحیح است زیرا چه سبب ملک وصیت موصی است واجازت وارث نیست مگر منع مانع و حکم غسوب میشود
 بسوی سبب نه بسوی رفع مانع پس مالک خواهد شد موصی له از جانب موصی نه از جانب وارث لذا اقبض آن شرط نیست و اگر از جانب
 وارث مالک میشود قبض آن شرطی بود چه مالک مالک زنده بلا عرض میرسد و در آن قبض شرط است و این مانند آنست که اگر غیر باشد
 را بن هر مومن را موقوف نماید بر اجازت مرتن و هرگاه اجازت آن در مرتن جائز میشود بیع را بن و شتری مالک آن میشود از جانب
 را بن نه از جانب مرتن مسئله ۵ اگر وصیت کند کسی برای قاتل خود بعد از آنکه مجروح کرده است او را بی اجازت نخواهد آن
 ف از وارثان او باشد یا از بنام بعضی خواهد بود اما قاتل کرده باشد یا خطا بشهریکه قاتل مباشر قتل باشد بسبب آنکه در حدیث
 آمده است که وصیت نیست برای قاتل و بسبب آنکه قاتل است جمال نمود و در مرگ او پس محروم خواهد شد از وصیت بسبب سزا و تعال
 چنانچه محروم میشود از میراث یا بخت و نزد شافعی بیع این وصیت جائز است همچنین و قتیکه وصیت کرد کسی برای برادر و بعد از آن
 آن فرد موصی را باطل میشود و وصیت نزد علمای مایح و نزد شافعی بیع باطل نمیشود و اگر اجازت دهند وارثان وصیت مذکوره را جائز میشود
 نزد ابی حنیفه و محمد بیع و نزد ابی یوسف بیع جائز نمیشود زیرا چه جنایت قاتل که سبب عدم جواز است باقیست و دلیل ابی حنیفه و محمد
 یکی این است که عدم جواز وصیت در حق قاتل بجهت حق وارثان است زیرا چه نفع عدم جواز آن میرسد بوارثان مانند نفع حرمان
 میراث و دوم این است که عدم جواز وصیت برای قاتل بسبب عدم رضای وارثان است چنانچه عدم جواز وصیت برای بعضی از
 وارثان نیز باین سبب است و اجازت میشود بشرط اجازت باقی وارثان همچنین اینجا نیز جائز خواهد شد بشرط اجازت آنها مسئله ۶ اگر
 وصیت کند کسی برای بعضی از وارثان خود جائز نیست بجهت حدیث پیغمبر صلعم که حق تعالی مقرر نموده است و عطا کرده است بهر صاحب حق

حقه الاکاو صیه للوارث ولانه يتاذى البعض بايشاد البعض ففي تجويزه قطعيه
الرحم ولانه حيفاً باحدث الذي رويانه ويعتبر كونه وارثاً او غير وارث وقت الموت
لا وقت الوصيه لانه تمليك مضاف الى ما بعد الموت وحكمه ثبت بعد الموت والهيبة
من المريض للوارث في هذا نظير الوصيه لانها وصيه حكمه حتى تنقذ من الثلث واقرار المريض
للوارث على عكسه لانه تصرف في الحال فيعتبر ذلك وقت الاقرار قال الا ان يحجرها الورثة
ويروى هذا الاستثناء فيما رويانه ولان الامتناع لحقهم فتجوز باجازتهم ولو اجاز بعض ورد بعض
تجوز على المجتزئ بقدر حصته لو لا يته عليه وبطل في حق الواد قال ويجوز ان يوصي المسلم للكافر
الكافر للمسلم فالاول لقوله تعالى لا ينهاكم الله عن الذين له يقاتلونكم في الدين الاية والثاني
لانهم بعقد الذمة ساووا المسلمين في المعاملات ولهذا جاز التبرع من الجانبين
في حالة الحيوة فكذا بعد الممات وفي الجامع الصغير الوصيه لاهل الحروب باطلة
حق او را پس وصيت نيست برای وارث و بجهت آنکه وصيت برای بعضی از وارثان موجب ایذا می بعض دیگر میشود پس اگر تجویز کرده
وصيت برای بعضی از وارثان قطع حکم لازم می آید و نیز در حدیث آمده است که وصيت برای بعضی از وارثان حیف است غنی علمت و باید دانست
که در بودن موصی له وارث یا غیر وارث وقت موت موصی معتبر است نه وقت وصيت زیرا چه وصيت عبارت است از تملیک مضاف و منسوب بسا
ما بعد موت و حکم وصيت ثابت میشود بعد از موت موصی و باید دانست که بنده مريض برای بعضی از وارثان درین احکام مانند وصيت است
چنان در حکم وصيت است لهذا جاری میشود و از ثلث مال و اگر اقرار کند مريض برای بعضی از وارثان پس در نیت وقت اقرار معتبر است زیرا
اقرار تصرف مريض است فی الحال و مضاف و منسوب بوقت موت نیست و هر گاه وقت اقرار معتبر شد پس اقرار او برای کسی که وارث او است
در وقت اقرار صحیح نخواهد شد و برای کسیکه در وقت اقرار وارث نیست صحیح است اگر چه بعد از تقضای وقت اقرار وارث گردد و
مثلاً اگر اقرار کرد کسی باین پس خود در حالیکه آن پس بنده است و بعد از آن آزاد گردید یا پس مذکور و بعد از آن مرد در پس در نیت وقت اقرار
مذکور صحیح است اگر چه پس مذکور بعد از آزادی از جمله وارثان گشته است چه در وقت اقرار وارث نبود پس اقرار برای پس اقرار بود و برای
خواجه او و خواجه اجنبی است و هر گاه صحیح شد اقرار مذکور پس بسبب وارث گشتن پس بعد از آن باطل نخواهد شد ص و باید دانست که وصيت
برای بعضی از وارثان جائز نیست و لیکن اگر اجازت آن بدهند وارثان دیگر صحیح میشود زیرا چه همچنین مذکور است در حدیث بنی صلیهم
و بجهت آنکه عدم جواز آن بسبب حق آنهاست پس اگر اجازت آن بدهند وارثان دیگر جائز خواهد شد و اگر اجازت آن بدهند بعضی
از وارثان دیگر و بعضی ندهند پس در نیت وقت اقرار صحیح است مذکور بقدر حصه اجازت دهنده و باطل میشود در حق کسیکه اجازت داده
مسلمه - وصيت مسلمان برای ذمی و وصيت ذمی برای مسلمان هر دو جائز است اما اهل پس بجهت آنکه در قرآن آمده است که حق شما
منع نمیکند شما را ای مسلمانان از اینکه عدل و نیکی کنید در حق کسانی که ذمی اند و جنگ و مقاتله نمیکند بجهت دین و امان و م عنی وصيت ذمی
و برابر مسلمان پس بجهت آنکه میان بسبب عقد ذمه مساوی و برابر اند با مسلمانان در حق احکام معاملات لهذا جائز است تبرع و احسان
از هر دو جانب در حالت حیات پس همچنین جائز خواهد شد بعد از موت نیز و در جامع صغیر مذکور است وصيت برای کافر جزی صحیح نیست

ولا یؤد علیه بالعیب ولا یملك احدًا اثبات الملك بغیرہ لا یقبله اما للوراثه خلافة حتی یثبت فیها هذا الاحکام فثبت
 حبراً من الشرع من غیر قبول قال لا فی مسئله واحدة وهوان یموت الموصی ثم یموت الموصی له قبل القبول فیدخل الموصی
 به فی ملک وراثته استحساناً والقیاس ان تبطل الوصیة لما یبطل ان الملك موقوف على
 القبول فصار کموت المشتري قبل قبوله بعد ایجاب البائع وجه الاستحسان ان الوصیة
 من جانب الموصی قد تمت بموته تماماً لا یحققه الفسخ من جهة واما توقفت تحت الموصی له فاذا مات دخل فی ملكه كما فی التبیع
 المشترط فیه الخیار المستحب اذا مات قبل الاجازة قال من وصی علیه دین یحیط به بالحق الوصیة لان الدین مقدم على الوصیة
 لانه اعم الحاجتين فانه فرض والوصیة تبرع وابدأ یبدء بالاهم فالاهم الا ان تبرؤه الغرماء لانه لم یبق الذین فتنفذ الوصیة
 على الحد المشترط لاجتهاد الیهما قال ولا نفع وصیة الصبی وقال الشافعی لا نفع اذا كان فی وجوه الخیر لان عمر رضی الله عنه
 اجاز وصیة ینفع او یافع وهو الذی راى الحق الملم ولانه نظر له بهرفه الى نفسه فی میل التوفی ولولم تنفذ یقع على غیره ولکن انه
 تبرع والصیة لیس من اهله ولان قوله غیر ملزم وفی تصحیح وصیته قول بالزام قوله ولا یموت الموصی له انما کان
 و یحتمل رد کرده نمی شود بر موصی له بسبب عیب است اگر وصیت کرد کسی بجمیع مال خود و بعد از آن
 مشر و حنف چنانچه از مال خود و مرد و بعد از آن مطلع شد مشتری بر عیب آن چیز پس نیز سر مشتری را که رد کند آن چیز را بر
 موصی له بخلاف وارث و هرگاه ثابت شد که وصیت اثبات ملک جدید است برای موصی له نه بطریق خلافت و اتقال پس موقوف
 خواهد ماند بر قبول موصی له زیرا چه نمی تواند کسی که مالک کرده اند کسی را مگر برضا و قبول او و اما وارث پس آن خلافت است لهذا
 جاری میشود در ان احکام مذکور پس وارث مالک مال مورث میشود بطریق جبر حکم شرع و موقوف بر قبول و رضای او نمی ماند و
 باید دانست که قبول وصیت بر دو گونه است یکی صریحاً و آن ظاهر است و دوم دلالت و آن این است که بگوید موصی ابی آنکه رد قبول
 نماید پس این دو حکم قبول است زیرا چه وصیت از جانب موصی تمام و لازم میشود بسبب موت او معنی فسخ نمیتواند کرد و وصیت خود را
 بعد از مرگ و موقوف نبود بر قبول موصی له مگر بجهت حق او و هرگاه او هم مرد موصی به در ملک او داخل میشود و چنانچه در صورت بیع
 بشرط خیار مشتری و قیاسه بگوید مشتری پیش از اجازت بیع داخل میشود و بیع در ملک مشتری و بیع تمام میشود و بنا بر آنکه قبول دوم
 معتبر است اگر بگوید موصی له بی رد و قبول داخل میشود موصی به در ملک و ارثان او مسئله ۱۱ - اگر وصیت کند کسی که بر ذمه او بی
 محیط است جائز و نافذ میشود زیرا چه دین مقدم است بر وصیت چه ادای دین اهم است بسبب آنکه ادای دین فرض است و وصیت
 جبر است مدام و در این صورت ابتدا کرده میشود و آنچه اهم است ولیکن اگر بری کتبه داینان میت مدیون را پس دین بیگم جائز
 و نافذ میشود و نیست مذکور زیرا چه دین باقی ماند و موصی محتاج است بوصیت مسئله ۱۲ - وصیت صبی صحیح نیست و شافعی سح
 گفته است که صحیح است و قیاسه باشد وصیت صبی در امر نیک و کار ثواب بحسب آنکه عمر فرض جائز و شسته است وصیت یافع را معنی
 بی که قریب بلوغ باشد و بجهت آنکه در جاری کردن وصیت صبی نفع او است چه ثواب آن با و میرسد و اگر جاری کرد نشود
 باقی ماند موصی به برای غیر او و دلیل علمای ماچ کی این است که وصیت تبرع است و صبی ایلیت آن ندارد و دوم این است که قبول
 بجهت ملزم نیست و اگر وصیت او صحیح شود لازم می آید که قبول او ملزم شود و آنچه مرویست از عمر رضی الله عنه که مراد از این است

قریب العهد بالحدیث و کانت وصیتہ فی تہذیب و امر دین و ذلک جائز عندنا و هو یجوز الثواب
 بالتزک علی وراثتہ کما بیانا و المعتبر فی النفع و الضرر النظر الی اوضاع التفرقات لا الی ما یتفق
 بحکم الحال اذ لا یستلزم بالطلاق فانہ لا یمکنہ ولا وصیتہ وان کان یتفق نافعا فی بعض
 الاحوال و کذا اذا وصی ثم مات بعد الادراک لعدم الاہلیۃ وقت المباشرة و کذا اذا قال اذا دراکت
 فثلث مالی فلان وصیۃ لقصور اہلیتہ فلا یمکنہ تجیزا و تعلیقا کما فی الطلاق و العتاق بخلاف
 العبد و المکاتب لان اہلیتہما مستتمۃ و اما من حق المولی فتعم اضافتہ الی حال سقوطہ قال ولا تصح وصیۃ
 المکاتب وان ترک و فاعلان مالہ لا یقبل التبرع و قبل علی قول الی حنیفۃ و لا تصح و عندہما تصح رد الہا الی
 مکاتب یقول کل مملوک ملکہ فیما استقبل فهو حوثہ عتق فملک و الخلاف فیہما معروف عرف فی موضعہ
 نوابع است مجازا نہ غیر مانع یا محمول است برائیکہ وصیت یا نفع و رباب تجیز و امر دین وی بود و ان جائز است نزد علمای مایع
 و اگر جاری نمود وصیت صبی بلکہ میراث شود مال اول پس درین نیز ثواب او حاصل میشود بجهت آنکہ در ترک وصیت صدقہ است بجهت
 او چنانچہ گذشت بیان آن و آنچه شافعی رح گفته است کہ در جاری کردن وصیت صبی نفع او است پس جواب آن این است کہ
 منظور در نفع و ضرر وضع تصرف است نہ اینکه حکم اتفاق نفع رو و بداعنی اگر نفس تصرف باعتبار اصل وضع خود موجب نفع باشد پس
 اجر آن بر صبی اولی است و در اینجا نفس تصرف اعنی وصیت صبی باعتبار اصل وضع موجب زوال ملک است اگرچہ حکم اتفاق نفع صبی است
 بجهت آنکہ وصیت برای کار ثواب کرده بود و چون وصیت صبی باعتبار اصل وضع موجب نفع نیست درست نخواہد شد مانند طلاق اعنی
 اگر طلاق و بد صبی یا وصی برای امور صبی واقع نمیشود اگرچہ در بعض اوقات طلاق نافع است چنانچہ اگر خواهد کرد و طلاق و ہزن
 خود را کہ مفلس است و نکاح کند خواہ زن مذکورہ را کہ صاحب مال و مال است حاصل آنکہ وصیت صبی صحیح نیست نزد علمای مایع
 و همچنین و قتیکہ وصیت کند صبی و بعد از ان مانع شود و بپیر و پس وصیت او در نیت صورت نیز صحیح نیست بسبب آنکہ در وقت وصیت
 اہلیت آن نہ داشت و همچنین اگر بگوید صبی کہ ہر گاہ مانع شود پس ثلث مال من وصیت است برای فلان پس در نیت صورت نیز وصیت
 او صحیح نخواہد شد چہ صبی بسبب تصور اہلیت خود مالک وصیت نیست اہلنا نہ تعلیق و نہ بالفعل بغير تعلیق چنانچہ مالک طلاق و متاخر
 نیست اصلا نہ تعلیق و نہ بالفعل بغير تعلیق بخلاف بندہ و مکاتب چہ آنها اہلیت تمام دارند و لیکن حق خواہ مانع است پس صحیح میشود
 آنها چون وصیت و طلاق و عتاق و قتیکہ معلق کنند این را بر و قتیکہ مانع زایل شود در ان وقت اعنی بگوید مثلا کہ ہر گاہ آزاد شوم
 بر زن من طلاق است مسئلہ ۱۱۱ - وصیت مکاتب صحیح نیست اگرچہ مترکہ او کفایت میکند بجهت بدل کتابت زیر اچہ مال وی قابل
 تبرع نیست و بعضی گفته اند کہ این نزد ابی حنیفہ صحیح است و اما نزد صاحبین رح صحیح است بقیاس آن بر این مسئلہ کہ مکاتبہ گوید
 آزاد است ہر بندہ کہ مالک آن شوم و آئندہ اعنی بعد از ادای من و بعد از ان آزاد شود مکاتبہ مذکور و مالک بندہ
 اگر بود و اختلاف درین مسئلہ مشہور است و مذکور است و رباب بحث در مالک مکاتب و ما دون از کتاب الایمان جامع کہیر

قال في الوصية للعل وبالحمل اذا وضع لقل من ستة اشهر من وقت الوصية اما الاول فلان الوصية اشهدون من جهة لانه يحمله
 خليفة في بعض ماله والخينين صلح خليفة في الارث فكذا في الوصية اذ هي احد الانه يرتد بالاولاد من معنى التملك فكذا
 الهبة لانها تملك محض ولا داية لاحد عليه لملكه شيئا واما الثاني فانه يعرف من الوصية ان الكلام فيها اذا علم وجوده وقت
 الوصية وباريها اوسع لاجل الميت ونحوه ولهذا يصح في غير الموجد كالقربة فلهذا يصح في الوجود اولى قال في وصي بحارية
 الاحملها صحت الوصية والاستثناء كان اسم الحارية لا يتناول الحمل لفظا ولكنه يستحق بالاطلاق تبعاً فاذا افرد الام بالوصية
 صلح افرادها ولا يصح ما دلل بالوصية فحاز استثناءه وهذا هو الاصل ان ما يصح افرادة بالعقد يصح استثناءه منه
 اذ لا فرق بينهما وما لا يصح افرادة بالعقد لا يصح استثناءه منه وقد مر في السبع قال ويجوز للموصي الرجوع عن الوصية لانه يترجع
 لم يتبرأ من الرجوع عنه كالهبة وقد حققناه في كتاب الهبة وكان القول يتوقف على الموت ولا يحابى يصح بطلاله قبل الفسخ كما في
 البيع قال اذا صرح بالرجوع او فعل ما يدل على الرجوع كان رجوعاً اما العريض فظاهر وكذا الدلالة لانها تفعل على العريض فقام مقام قوله انك
 وصار كالبيع شرطاً لغيره فانه يبطل انما فيه بالدلالة ثم كل فعل لو فعله الانسان في ملك الغير ينقطع به حتى املكه فاذا فعله الموصي
 مسلكه ۱۴- وصيت برامى حمل ووصيت بكل بر ووصيحت وقيمتك بر ايد وورثت كتر استثناء ما زوت وصيت وويل مسلكه اول
 كوصيت خليفه ساقن است من وجه موصي خليفه مكر انه موصي له باو بعض اموال خود خين الميت خلافت وار ودر باب ميراث پس در باب
 وصيت مير خليفه خواهد شد چه وصيت نفير وراثت است وليكن ان اگر روكنه موصي له وصيت را ريشود وصيت بجهت انكه در وصيت معنى تملك ميراث
 وراثت كه ان خلافت محض است ورونيشود وراثت وبيد بخلاف وصيت است چه وصيت برامى خين درست است وبيد درست است
 به تملك محض است وكسى اوليات اين نيست كه مالك يك شى گراند خين را وويل مسلكه دوم اين است كه خين موجود است چه كلام ان
 صورت است كه وجود خين معلوم است وروقت وصيت وهرگاه وصيت جائز است بغير مبدء وچون شره بسبب حاجت ميت وخراب وصيت مير وجود
 اولي جائز خواهد شد مسلكه ۱۵- اگر وصيت كند كسى بكنيز خود وانشاء نماید حمل كنيز مذكوره را باين طور كه بگويد وصيت كردم بآن كنيز را
 فسلان مگر حمل آن پس در صورت وصيت وانشاء ووصيحت است اما وصيت پس بجهت انكه لفظ كنيز شامل نيست حمل آنرا وليكن
 حمل فعل ميشود وروصيت كنيز به تبعيت وقيمتك مطلق بگويد وانشاء نماید پس هرگاه وصيت كرد بكنيز فقط وانشاء كرد حمل را صحيح خواهد شد
 وصيت مذكوره واما وصيت بانشاء پس بجهت انكه صحيح است وصيت بمل فقط پس بانشاء آن ميراث وصيت صحيح خواهد شد چه قاعده
 اين است كه هر چيز كه متباني قابل عقد است استثنائى آن از عقد صحيح است وهر چيز كه متباني قابل عقد نيست استثنائى آن صحيح نيست
 مسلكه ۱۶- جائز است موصي را كه رجوع كند از وصيت خود وفسخ نمايد آنرا زيرا چه وصيت تبرع است كه تمام و لازم نشده است بچنانچه
 است رجوع از ان متدبر به ويز قول موصي له موقوف بر موت موصي است وابطال باي باب پس از قبول صحيح است چنانچه در مسلكه ۱۷
 هرگاه تصریح نماید موصي بر رجوع از وصيت اعني بگويد كه من رجوع كردم از وصيت خود يا بعمل آرد فعلى را كه دلالت ميكند بر رجوع پس
 رجوع تحقق ميشود اما در صورت اول پس ظاهر است وچنين در صورت دوم چه دلالت ميكند عمل مانند دلالت صريح پس قائم مقام صريح خواهد بود
 و بايد دانست كه اگر بعمل آرد موصي فعلى را كه هرگاه كند انسان آن فعل را در ملك غير موجب الفسخ حتى مالك بگيرد و فسخ چون فسخ كردن
 گوشت مثلاً و پوست كشيدن آن و طبخ آن و بريان كردن آن و افروختن آن پس وار و ساقن گندم و شير ساقن آن

کافی رجوع و قد عذرنا هذه الا فاجعل في كتاب الغصب وكل فعل يوجب زيادة في الموصى به ولا يمكن تسليمه العین الا بها فهو رجوع اذا فعله مثل التسويق بثلثه بالسمن والذار بین فیها الموصی والقطن یحتوی به والبطانة یبکی بها والقمارة یظهر بها لانه لا یکنه تسلیمه بدون الزیادة ولا یکن نقضها لانه حصل في ملك الموصی من جهة بخلاف تجصیص الذار الموصی بها وهدم بناشها لانه تعرف في التابع وكل تعرف اوجب زوال ملك الموصی فهو رجوع كما اذا باع العین الموصی به ثم اشتراه او هبته ثم رجع فیه لان الوصیة لا تنفذ الا فی ملكه فاذا اذاله كان رجوعا و قد یجوز الشاء الموصی به رجوعا لانهم لا یصرف الى حاجته عادة فصار هذا المعنی اصلا ویضا وغسل الثوب الموصی به لا یكون رجوعا لان من اراد ان یعطى ثوبه غیره یفسله عادة فكان تقریرا قال ومن یجد الوصیة لم یکن رجوعا کذا ذکره محمد بن قاتل ابو یوسف رآه یكون رجوعا لان الرجوع نفی فی الحال والمجرد نفی فی الماضي والحال خادی ان یكون رجوعا فمحمد رآه ان المجرد نفی فی الماضي ولا یقتضی فی الحال ضرورة ذلك و اذا كانت ثابتا فی الحال كان المجرد لغوا ولا ان الرجوع اثبات فی الماضي

ص پس این فعل رجوع است از وصیت اگر بعل آرد موصی فعلیکم موجب زیادتى شود و موصی به و آن زیادتى چنان باشد که تسلیم موصی به ممکن نباشد مگر بآن زیادتى مانند اینکه وصیت کند بمویق و بعد از آن رونعن آمیز و در آن یا وصیت کند بعرصة زمین و بعد از آن عمارتى بنا کند در آن یا وصیت کند به بنه و بعد از آن خسو سازد آن را یا وصیت کند باستر و بعد از آن استر سازد آن را یا وصیت کند بایره و بعد از آن ابره سازد آن را پس آن عمل رجوع است از وصیت زیرا چه تسلیم موصی به بومصی له بدون زیادتى مذکوره ممکن نیست و جدا کردن آن نیز ممکن نیست چه آن زیادتى حاصل شده است و ملک موصی از جانب او بخلاف آنکه اندودن خانه و هدم بنای آن چه این عمل رجوع نیست از وصیت زیرا چه عمل مذکور تصرف است در تابع مسئله ۱۸ - هر تصرفیکه موجب زوال ملک موصی باشد پس آن رجوع است از وصیت مانند اینکه اگر بفرش شد موصی عین موصی به را و بعد از آن خرید کند آن را یا بپوشد موصی به را و بعد از آن رجوع کند در آن پس این رجوع است از وصیت و بعد از مردن موصی بموصی له نمیرسد زیرا چه وصیت موصی جاری نمیشود مگر و ملک او و هرگاه راعل گشت ملک پس رجوع خواهد شد از وصیت و باید دانست که فرج کردن گوشت موصی به رجوع است زیرا چه عادت همین است که ذبح میکنند آن را برای صرف در حاجت خود و شستن جامه موصی به رجوع نیست چه عادت این است که هر که عطای میکند جامه بر کسی میشود آنرا پس شستن جامه رجوع نخواهد شد بلکه تقریر و تحقیق وصیت خواهد بود مسئله ۱۹ - اگر انکار وصیت کند موصی و بینة قائم کند بر آن موصی له پس در نیت و اختلاف است اعنی نزد محمد راجع این رجوع نیست و ابو یوسف رجوع گفته است که رجوع است زیرا چه معنی رجوع این است که نفی وصیت کند در زمان حال و انکار عبارت است از نفی آن در زمان ماضی و حال پس انکار وصیت بطریق اولی رجوع خواهد شد و دلیل محمد راجع این است که انکار وصیت عبارت است از نفی آن در زمان ماضی و نفی شدن در حال از لوازمه آنست و هرگاه از بینة ثابت شد وصیت حد زمان ماضی پس انکار آن لغو گشت و وکیل و دیگر این است که رجوع عبارت است از نیکه اثبات نماید وصیت لغو شدن آن

ونفی فی الحال والجود نفی فی الماضي والحال فلا ینکون رجوعاً حقیقۃً ولهذا لا ینکون جموداً النکاح
فرقۃً ولو قال کل وصیۃ او صیۃ بها لفلان فهو حرام ورجوعاً لا ینکون رجوعاً لان الوصیۃ
یستدعی بقاء الاصل بخلاف ما اذا قال نفی باطلۃ لانه الذاهب المتدرج ولو قال اخوتها لا ینکون
رجوعاً لان التاخیل لیس للسقوط کتاب خیر الدین بخلاف ما اذا قال ترکت لانه اسقاط ولو قال
الصد الذی اوصلت به لفلان فهو لفلان کان رجوعاً لان اللفظ یدل علی قطع الشریک
بخلاف ما اذا وصی به لرجل ثم وصی به لآخر لان المحل یحمل الشریکۃ واللفظ صالح لهما وکان
اذا قال فهو لفلان وارث ینکون رجوعاً عن الاول لما بینا و ینکون وصیۃ للعاریث
وقد ذکرنا حکمہ ولو کان فلان الاخویۃ تاحین اوصی فالوصیۃ الاولی علی حالها لان

ونفی کند آنرا و زمان حال و انکار عبارت است از نیکہ نفی کند و زمان ماضی و حال ہر دو پس بیان رجوع
و انکار منافات است و چون منافات ثابت شد میان ہر دو پس انکار وصیت رجوع نخواہد شد از وصیت
و بنا براینکہ انکار رجوع نیست اگر انکار کند شوہر اصل نکاح زن را و زن ثابت کند نکاح را بہ بنیہ پس سبب انکار
شوہر فرقت واقع نمے شود میان زن و شوہر مسئلہ ۲۰۔ اگر بگوید موہے ہر وصیتیکہ کردہ باشم آن را
برائے فلان آن حرام است یا ربوا است پس این رجوع نمے شود زیراچہ وصف آن باینکہ حرام یا ربوا است
مستحبی است این را کہ باقی باشد موصوف آن کہ وصیت است پس باقی خواہد ماند بخلاف آنکہ اگر بگوید ہر
بہیبتیکہ کردہ باشم آن را برائے فلان پس آن باطل است چہ در نیصورت رجوع عیش و زیراچہ باطل معدوم
است پس وصف آن باینکہ باطل است دلالت نمے کند براینکہ موصوف آن باقی و موجود است بخلاف وصف
حرام چہ آن دلالت نمے کند براینکہ موصوف آن باقی موجود است زیراچہ معدوم حرام نیست مسئلہ ۲۱۔
اگر بگوید موہے کہ من خود گردانیدم وصیت خود را رجوع نمے شود از وصیت زیراچہ تاخیر یعنی اسقاط نیست و
اگر بگوید ترک کردم وصیت خود را رجوع میشود چہ ترک اسقاط است مسئلہ ۲۲۔ اگر بگوید موہی کہ فلان
بندہ من کہ وصیت کردہ ام بان بندہ برائے زید آن بندہ وصیت است برای عمر پس این رجوع است از وصیت
اول زیراچہ عبارت مذکورہ دلالت نمے کند بر قطع شرکۃ بخلاف آنکہ اگر وصیت کند بچیزی برای کسی و بعد از آن
وصیت کند بہمان چیز برای دیگر یا بنظر کہ بگوید وصیت کردم باین چیز برای زید و بعد از آن بگوید کہ وصیت
کردم بہمان چیز برائے عمرو و در نیصورت رجوع نیست زیراچہ محل قابل شرکۃ است و لفظ صلاحیت آندارد باید دانست
کہ در صورتیکہ گفتہ باشد موہے کہ فلان بندہ من کہ وصیت کردہ ام بان برائے زید آن برائے عمر است و علی
آنکہ عمر در وقت زندہ بنو پس وصیت اول کہ برائے زید بود باقی نخواہد ماند بر حال خود زیراچہ

الوصیة الاولى انما تبطل صفوة كونها للثاني ولم يتحقق فيقلا دقل ولو كان فلائ حين قال ذلك حياته مات قبل موت الموصى فهي للورثة بطلان الوصيتين الاولى بالرجوع والثانية بالموت والله اعلم

باب الوصية بثلاث المال

قال ومن اوصى لرجل بثلاث ماله ولاخر بثلاث ماله ولم تجز الورثة فالثلاث بينهما لانه يضيق الثلث عن حقهما اذ لا تزد عليه عند عدم الاجازة على ما تقدم وقد لتساوي اتي سبب الاستحقاق فيستويان في الاستحقاق والمحل يقبل الشراكة فيكون بينهما وان اوصى لاحد هما بالثلث والاخر بالسدين فالثلاث بينهما اثلثة ثلث كل واحد منهما يؤول بسبب صحيح وضاق الثلث عن حقهما فيقسمان على قدر حقهما كما في اصحاب الديون فيجعل الاقل سهمهما والاكثر سهمين

وصيت اول باطل نمی گشت مگر بجهت اینکه وصیت بنده مذکور تمامه براسه عمومیشد و هرگاه اینفیه متحقق گشت بسبب آنکه عمر زنده نبود پس وصیت اول باطل خواهد ماند و اگر در صورت مذکور زنده باشد عمر و وصیت براسه او و بعد ازان میرد پیش از مرگ موسی پس در نیصورت بنده مذکور میراث می شود و هر دو وصیت باطل میگردد و اما وصیت اول پس بسبب رجوع و اما وصیت دوم پس بسبب موت موسی له پیش از مرگ موسی والله اعلم *

باب در بیان وصیت ثبث مال - مسئله ۱ - اگر وصیت کرد کسی ثبث مال خود براسه کسی و نیز وصیت کرد برای دیگری ثبث مال خود و اجازت ندادند و ارثان موسی و وصیت و ثلث را پس در نیصورت ثلث مال مشترک خواهد شد میان هر دو موسی له بالنسبه زیرا چه هرگاه اجازت ندادند و ارثان موسی پس وصیت او جاری نخواهد شد مگر در ثلث مال و سه چنانچه سابق مذکور شده است و حق هر واحد ثلث مال است که مجموع آن و ثلث می شود و ادای و ثلث از یک ثلث متصور نیست و هر دو موسی له در سبب استحقاق برابرند پس در استحقاق نیز برابر خواهند شد و ثلث مذکور قابل شرکت است پس مشترک خواهد شد میان هر دو موسی له بالنسبه

مسئله ۲ - اگر وصیت کند برای کسی ثبث مال خود و براسه دیگری به سس مال و اجازت ندهند و ارثان پس در نیصورت ثلث مال مشترک خواهد شد میان هر دو موسی له به بخش و و بخش ازان برای موسی له ثلث و یک بخش ازان براسه موسی له به سس زیرا چه وصیت مذکور به سس می شود مگر در ثلث و هر دو موسی له مستحق اند بسبب صحیح و ادای هر دو که ثلث و سس است از ثلث مال متصور نیست پس تقسم خواهد شد ثلث مذکور میان هر دو موسی له بر سس هر یک چنانچه در حق اصحاب دیوان معمول و مقر است و در صورت مذکور هر یک موسی له که سس مال است و حق دیگر ثلث و ثلث در چند ان سس است

فصل در تشریح اسهم سهم صاحب الاقل و سهمان صاحب الاکثر

پس مجبور نشد حصه خواهد شد یک حصه از آن برای صاحب سدس است و در حصه برای صاحب ثلث و مسئله ۳-
 وصیت کردن بجا بابت در مرض موت و حکم وصیت مال است لهذا جاری میشود از ثلث مال و محابات در وقت بمغنی عطا و نشیدن آن
 و در عرف و قضا عبارت است از عطاییکه ثابت شود در ضمن عقد معاوضه چنانچه بفرشند کسی چیزی را بیاییکه کمتر از قیمت آن باشد مسئله ۴-
 اگر شخصی را و بنده باشد که قیمت یکی شتی درم است و قیمت دیگر شصت درم و شخص مذکور در مرض موت خود وصیت کند باییکه بدست
 نیندیده درم بفرشند بنده را که قیمت آن سی درم است و بدست عمرو به بیت درم بفرشند بنده را که قیمت آن شصت درم است
 پس در نیت صورت حاصل میشود محابات به بیت درم برای زید و بچهل درم برای عمرو این محابات وصیت است زیرا چادر
 مرض موت واقع شده است پس بر زید به بیت درم وصیت خواهد شد برای عمرو و بچهل درم پس اگر نباشد شخص
 مذکور را مال دیگر سوا می آن دو بنده و نیز تجویز نکنند و از ثمان موصی محابات مذکوره را پس جاری نخواهد شد محابات مذکور بگذشت
 مال موصی و جمع او در صورت مذکوره نو درم است چه قیمت آن دو بنده نو درم است پس ثلث آن را که شتی درم است نه حصه
 نمایند یک حصه از آن که ده درم است برای زید محابات خواهد شد و دو حصه از آن که بیت درم است محابات خواهد شد برای عمرو
 پس بنده را که قیمت آن سی درم است به بیت درم بدست زید بفرشند تا ده درم برای و سه محابات شود
 و بنده را که قیمت آن شصت درم است بچهل درم بدست عمرو بفرشند تا بیست درم برای و می محابات شود و
 مسئله ۵- اگر شخصی دو بنده خود را که قیمت یکی سی درم بود و قیمت دیگر شصت درم در مرض موت خود از او
 که پس این در حکم وصیت است پس اگر شخص مذکور سوا این دو بنده مال دیگر ندارد و از ثمان او نیز تجویز نکرده
 و وصیت مذکوره را پس جاری نخواهد شد و وصیت مذکوره در ثلث مال او از قیمت هر دو بنده که سی درم است
 و ثلث مال مذکور بیهضه منقسم خواهد شد و یک حصه از آن که دو درم است ساقط خواهد شد از بنده که قیمت آن
 سی درم است و در باقی که بیت درم است سعایت خواهد گرد و دو حصه آن که بیت درم است ساقط خواهد شد
 از بنده که قیمت آن شصت درم است و در باقی که چهل درم است سعایت خواهد گرد و مسئله ۶- وصیت بدراهم مسئله ۷-
 است ولیکن در صورتیکه زاید باشد از ثلث مال و از ثمان تجویز آن نمایند جاری میشود از ثمان و معنی در اهرم مسئله ۸-
 است که ذکر کند چند درم را چون سی شصت بے آنکه نسبت کند آنرا بسوی جمع مال باینطور که نصف است یا ربع است
 یا ثلث مثلا پس اگر شخصی وصیت کرد برای زید بسی درم و برای عمرو شصت درم و سوا می نو درم مال دیگر ندارد
 و از ثمان او نیز تجویز نکرده و وصیت او را پس در نیت صورت جاری خواهد شد هر دو و وصیت در ثلث مال وی که سی درم
 است و ثلث مذکور در میان هر دو موصی که بیهضه منقسم خواهد شد باینطور که یک حصه از آن که ده درم است برای زید خواهد شد
 و دو حصه از آن که بیت درم است برای عمرو خواهد شد و باقی مال که شصت درم است میان از ثمان منقسم خواهد شد

وان ادعی لاحدهما بمجمیع ماله ولاخر ثلث ماله ولم یخیر الوثه فالثلث بینهما علی اربعة اسهم عندهما
وقال ابو حنیفه رة الثلث بینهما نصفان ولا یضرب ابو حنیفه رة للموصی له بما زاد علی الثلث الا فی المحاباة
والسعیة والدرهم المرسلة لهما فی الخلافة ان الموصی قصد شئیین الاستحقاق والتفضیل و
امتنع الاستحقاق لحق الورثة ولامانع من التفضیل فیثبت کما فی المحاباة واحتیها
وله ان الوصیة وقعت بغير المشرع عند عدم الاجازة من الورثة اذ لا نفاذ لهما
بحال فبطل اصله والتفضیل یثبت فی ضمن الاستحقاق فبطل بطلونه کالمحاباة
الثانیة فی ضمن البیع بخلاف مواضع الاجماع لان لها نفاذا فی الجملة بدون اجازة الورثة
بان کان فی المال سعة فتحت فی التفاضل لکونه مسترد وعافی الجملة

مسئله ۷ - اگر وصیت کرد شخص برای کسی بجمع مال خود و برای دیگری ثلث مال و تجویز نکردند وارثان موصی وصیت او را
پس در تصویر ثلث مال و حق تقسیم خواهد شد میان هر دو موصی له بچهار بخش ف باینطور که سه بخش از آن برای موصی له
بجمع مال است و یک بخش از آن برای موصی له ثلث مال و این نزد صاحبین رعیت و نزد ابی حنیفه ثلث مال
تقسیم شود میان هر دو موصی له بالنسبه و نزد وی وصیت بمقدار زاید از ثلث مال بیع اعتبار ندارد و بیع چیز داده نمیشود
برسد مقدار زاید مگر در صورت محابات و سعایت و وصیت بدرهم مرسله چنانچه مذکور شد سابق و در صورت مذکوره دلیل حدیثی
این است که مقصود موصی دو چیز است یکی آنکه هر یک موصی له را وصیت او باشد تمام و کمال و دوم تفضیل یکی بر دیگر و حصول
مقصود اول تصور ممکن نیست بجهت حق وارثان ف و نیز فی نفسه محال است که لایخی و بیع چیز مانع مقصود دوم
نیست پس ثابت خواهد شد تفضیل یکی بر دیگری که مقصود دوم است چنانچه در صورت محابات و سعایت و وصیت بدرهم مرسله
و دلیل ابی حنیفه این است که وصیت بقدر زاید از ثلث مال در صورتیکه تجویز آن ننماید وارثان موصی باطل است و بیع و
جاری و نافذ نیست زیرا چه خلاف شرع است و هرگاه باطل گشت وصیت مذکوره پس تفضیل یک موصی له بر دیگر که مقصود موصی
است نیز باطل خواهد شد چه آن تفضیل در ضمن وصیت مذکوره است چنانچه باطل میگردد محاباتی که ثابت میشود و در ضمن بیع
ف بسبب باطل شدن بیع باینطور که کسی چیزی را که قیمت آن سی درم است بدست کسی بیست درم مثلاً بطریق محابات
فروخت و بعد از آن باطل گشت بیع مذکور بجهت تلف شدن بیع پیش از قبض آن پس در تصویر باطل میشود محاباتی که در
بیع بود و محاباتی که ثابت شود در صورت محابات و سعایت و درهم مرسله چه وصیت در تصویر تنها لازم نیست که باطل
شود اگر چه تجویز آن ننماید وارثان موصی بلکه ممکن است که جائز شود بی اجازت وارثان باینطور که ظاهر شود برای موصی مال
دیگر یا حاصل شود ویرا مال دیگر بعد از وصیت و جمع مال وی آنقدر گردد که مقدار موصی له ثلث آن شود و یا کمتر از ثلث پس در صورت
مذکوره باطل گشت وصیت بلکه محتمل آن فی الجملة تصور شد پس اعتبار کرده خواهد شد در حق تفضیل یک موصی له بر دیگر

بجمله ما خرج و هذا بخلاف ما اذا وصی بعین من ترکته و قیمتہ تزدید علی الثلث فانه یضرب بالثلث وان احتمل ان یزید المال فیخرج من الثلث لان هناك العقی تعلقی بعین التزکة بدلیل انه لو هلك مستقفاً ما لا یتبطل الوصیة و فی الالف المرسله لو هلك التزکة تنفذ فیما یتستفاد فلم یکن متعلقاً بعین

ما تعلقی به حق الورثه قال و اذا وصی بنصب ابنه فالوصیة باطله ولو وصی بمثل نصیب ابنه جاز لان الاول وصیة بمال الغیر لان نصیب الابن ما یمس به بعد الموت والثانی وصیة بمثل نصیب ابن مثل الثلث غیوه وان کان یتقدّر به فیجوز و قال زفر بن جوزی الاول ایضاً فتنظر الی الحال و لكل ماله فیه و جوابه ما قلنا

قال و من اوصی بسهم من ماله فله احدى سهام الورثه الا ان ینقص عن السدس فیمتله السدس بخلاف این حکم که کلام در آن چھت مرتب است مسلمہ ممکن است چنانچہ مین گشت و بخلاف آنکه اگر وصیت کند کسی برای زید ببنده معین که قیمت آن هزار درم است و نیز وصیت کند برای بکر ببنده دیگر که قیمت آن دو هزار درم است و نباشد ویرا مالی سوامی و بنده مذکور چه در نصورت اگر چه احتمال است که مال موصی آن قدر زیاده گردد که قیمت دو بنده مذکور است آن شود یا کمتر از آن ولیکن معتمد آن ثلث مال داده میشود به بکر برسد ثلث مال نرسد وصیت او که دو هزار درم است زیر چه در نصورت حق موصی له بعین آن بنده گان مذکور آن متعلق است بدلیل آنکه اگر ملاک گردند بنده گان مذکور آن و حاصل شود موصی را مال دیگر باطل میشود وصیت مذکور پس احتمال مذکور در اینجا فایده ندارد چه حق موصی له متعلق شده است بعین چه یک حق و ارثان بآن تعلق دارد و در صورت وصیت بدرام هم مسلمہ اگر تلف گردد مال موصی که در وقت وصیت بود و حاصل شود ویرا مال دیگر صحیح میشود وصیت مذکور جاری میشود از آن مالیکه حاصل شده است پس معلوم شد که در صورت وصیت بدرام هم مسلمہ حق موصی له متعلق نیست بعین چه یک حق و ارثان بآن تعلق دارد لهذا باطل نمیشود مسلمہ ۸- اگر وصیت کند کسی بنصب پسر خود پس این وصیت باطل است و اگر وصیت کند بمثل نصیب پسر خود جائز است این وصیت زهرم بصیت اول و بصیت است بمال غیر چه نصیب پسر آن است که میرسد او را بعد از مرگ پدر و وصیت دوم وصیت است بمثل نصیب پسر و مثل شئی غیر آن شئی است اگر چه اندازه کرده میشود مثل شئی بآن شئی پس این وصیت جائز خواهد شد و در نسخ گفته است که وصیت اول نیز جائز است پس زفر بن جوزی اعتبار میکند حالت وصیت را ف که حالت حیات است و در آن حالت جمیع مال موصی است و جواب زفر آنست که مذکور شد ف اعنی نصیب پسر آن است که میرسد او را بعد از مرگ پدر که موصی است و درین هنگام موصی مالک مال نیست پس وصیت او بنصب پسر نیست است بمال غیر نه مال خود صی مسلمہ ۹- اگر وصیت کرد کسی از مال خود پس میرسد موصی له را کمترین سهام و ارثان و فیکه کمترین سهام و ارثان میرسد و اگر از سدس کمتر باشد کمترین سهام پس درین هنگام تمام سدس داده میشود بموصی له مذکور و اگر از سدس زیاده باشد پس درین هنگام سدس داده میشود بموصی له مذکور

ولا یزاد علیه وهذا عند ابی حنیفه سه و قلاله مثل یغیب احد الورثه ولا یزاد علی الثلث الا ان یخوار ثلثه
لان السهم یزاد به احد سهام الورثه عرقا لا یتقانی الوصیة والاقل متیقن به فیصرف الیه لا ان یزاد
علی الثلث فیوۃ علیه لانه لا یمید علیه عند عدم اجازة الورثه ولکن ان السهم هو السدس هو الموقوف
عن ابن مسعود رضی الله عنه وقد دفعه الی النبی علیه السلام فما یروی ولکنه یدکر و
یزاد به السدس فان ایا ساقال السهم فی اللغة عبارة عن السدس و یدکر و یزاد به سهم
من سهام الورثه فیعطی ما ذکرنا قالوا هذا کان فی عرفهم و فی عرفنا السهم کالجزم قال
ولو اوصی بخیر من ماله قیل للورثه اعطوا ما شئتم لانه محمول یتناول القلیل والكثیر

وزیاده از سدس داده نمی شود و صورت کمی این است که مردی وصیت کرد و بر اس کے بسے
از مال خود و مرد و وارث گذشت یک سیر وزن را پس درین صورت سدس مال داده می شود
بوصی که مذکور چه کترین سهام درین صورت ثمن است و آن از سدس کمتر است و آنچه بانی ماند بعد از ادای وصیت مقسوم میشود
و ارثان میت بطریق فرائض و صورت زیادتی این است که مردی وصیت کرد بطور مذکور و مرد و وارث گذشت یک برادری و زنی را
پس درین صورت هرگاه کترین سهام و ارثان بجم است و آن باید است از سدس مال او میشود بوصی که مذکور سدس مال بوصی مقدار زاد از سدس داده میشود
مترکه مقسوم میشود بطریق فرائض و این همه که مذکور شد نزد امام ابوحنیفه رح است و نزد ابی یوسف و محمد رح داده میشود
بوصی که مذکور کترین سهام و ارثان هر قدر که باشد بشرطیکه زیاده از ثلث نباشد و اگر زیاده از ثلث باشد پس داده میشود ثلث
مال و زیاده از ثلث داده نمیشود مگر و قتیکه تجویز آن نمایند و ارثان موصی دلیل صاحبین رح این است که هرگاه مذکور میشود
سهم پس مقسوم میشود از ان در عرف و عادت کمی از سهام و ارثان خصوصاً و رباب وصیت و کترین سهام یعنی است پس بر آن
حل کرده خواهد شد مگر و قتیکه زائد شود بر مقدار ثلث پس درین هنگام وصیت مذکور و ثلث جاری میشود چه وصیت بتقدار زائد
از ثلث جائز نیست و قتیکه تجویز آن نمایند و ارثان و دلیل امام ابوحنیفه رح این است که در شرع سهم عبارت است از سدس
بحسب آنکه مریت از ابن مسعود رضی الله عنه شخصی در عهد پیغمبر صلعم وصیت کرده بود و سهمی از مال خود و حکم کرده بود رسول خدا صلعم
برای موصی که لبدس مال موصی و بحسب آنکه سهم در ثلث عبارت است از سدس چه ایاس ابن معاویه بن قرقه قاضی بهر
گفته است که سهم در ثلث عبارت از سدس است و هرگاه مثنی سهم در ثلث و شرع سدس ثابت گشت پس هرگاه مذکور خواهد
سهم محمول خواهد شد بر مثنی آن که لغوی و شرعیست و بنابر آن بوصی که مذکور سدس داده خواهد شد و فقها گفته اند که این در عرف
و زمان آنها بود و اما در عرف و زمان مایان سهم لفظی است مانند لفظ خبر و مسلمة ۱۰ - اگر وصیت کند کسی بخردی از مال خود
ف بے بیان تهر ان پس درین صورت و ارثان موصی غنایانند هر قدر که خواهند بدینچه مقدار موصی به محمول است

عینان الجمله لا تمنع صحة الوصیة والورثة فاقنون مقام الوصی فالیهم الیاء قال ومن قال سدی
مالی لفلان ثم قال فی ذلك المجلس اوفی مجلس آخر له ثلث مالی واحازت الورثة فله ثلث المال ویدخل
السدس فیه ومن قال سدی مال لفلان ثم قال فی ذلك المجلس اوفی غیره سدس مال لفلان
فله سدس واحد لان السدس ذکر مع ثلث بالاضافة الی المال والغرفة اذا اعيدت براد بالثانی عین الاول
هو المعهود فی اللغة قال ومن اوصی بثلث دراهمه او بثلث غنمه فله ثلث ذلك وبقی ثلثه وهو یخرج
من ثلث مابق من ماله فله جمیع مابق وقال زوله ثلث مابق لان کل واحد منهما مشترك بینهما
والمال المشترك یتوی ماتوی منه علی الشریکة ویلیه مابقه علیها ماسرکها اذا کانت لفرقة
اجناسا مختلفة ولکنان فی الجنس الواحد یکن جمع حق احد همدی الواحد ولکن یجوز فیه الجبر
بما لکنان مانع صحت وصیت نیست پس وصیت مذکوره صحیح است وهرگاه صحیح شد وصیت مذکوره وارثان موصی تا کم مقام او اند
پس ارشاد در بیان مقدار نثار خواهند بود و چنانچه اگر موصی زنده می بود و بیان مقدار می کرد می مسئله ۱۱-
اگر گفت کسی که سدس مال من برای فلان است و بعد از آن گفت در آن مجلس یا در مجلس دیگر که برای فلان مذکور ثلث مال
من است پس در بصورت میرسد بفلان مذکور ثلث مال موصی اگر تجویز آن نمایند وارثان و سدس داخل ثلث است مسئله ۱۲-
اگر گفت کسی سدس مالی لفلان اعنی سدس مال من برای فلان است و بعد از آن بار دیگر گفت در آن مجلس یا در مجلس دیگر سدس
لفلان اعنی سدس مال من برای فلان مذکور است پس در بصورت میرسد بفلان مذکور یک سدس فقط زیرا چه ذکر ده است آنکس
فقط سدس را معرفت بسبب اضافه لبسوی مال خود و معرفه هرگاه اعاده کرده میشود و ارثانی همان اول میشود مسئله ۱۳-
اگر وصیت کرد کسی ثلث دراهم خود و دراهم می سه هزار است مثلاً یا ثلث گوسفند آن خود که سه تاست مثلاً و بعد از آن
هلاک شد و ثلث دراهم مذکوره یا هلاک شد و ثلث گوسفند آن مذکور باقی ماند یک ثلث و این ثلث باقی بیرون می آید از ثلث
جمیع مال موجود اعنی ثلث مال موجود است یا کمتر از ثلث آن چه اگر اسوامی جنس درهم و گوسفند مال دیگر نیز بود پس در بصورت میرسد
بموصی له مذکور تمام ثلث باقی و آن در صورت اول هزار درهم است و در صورت دوم یک گوسفند است و در صورت سوم گفته است که
میرسد بموصی له مذکور ثلث آنچه باقی ماند ف اعنی ثلث هزار درهم در صورت اول و ثلث قیمت یک گوسفند در صورت دوم
ص زیر آنچه جمیع آنچه تلف شد و آنچه باقی ماند مشترک است میان موصی له و وارثان موصی و آنچه از مال مشترک تلف
میکرد و بر سبیل فقرت اعنی از حق هر دو شریک تلف میگردد و آنچه باقی ماند مشترک میان ذمیان هر دو چنانچه همین حکم است در تنگی
شریکه بخاس مختلفه باشد چون جامه و بنده و سراسی ف اعنی اگر وصیت کنیکه ازین سه چیز و بعد از آن هلاک شود
از آن سه چیز و باقی ماند یکی از آن پس باقی خواهد ماند مشترک چنانچه اینجانبین ص و علمای مایح میگویند که ممکن است که جمیع
کرده شود و حق یکی از دو شریک که موصی له است هلاک یکی از سه چیز و قتی که آن سه چیز از یک جنس باشد چون دراهم مثلاً و بنده

وکنان اذ كان له مال فهلك ثم اكتسب مالا لما يتاؤن وادعى له ثلث غنمه فهلك الغنم قبل موته اولم يكن له غنم
 اهل فلو وصية باطلة لما ذكرنا انه ايجاب بعد الموت فيعتبر قياته حينئذ وهذه الوصية تعقبت بالعين فقبل فواتها
 عند الموت وان لم يكن له غنم فاستقاده ثمر مات فاعصم ان الوصية تقسم لانها لو كانت بلفظ المال تقسم فكل اذا كانت
 باسم نوعه وهذا لان وجوده قبل الموت فضل والمعتبر قياته عند الموت ولو قال له شاة من مالي وليس له غنم يعطيه قيمه شاة لانه لما افاض
 الى المال علمنا ان مراد الوصية بالبدنة الشاة اذ ما يشتهى توحي في مطلق المال ولو ادعى شاة ولم يعطه الى ماله ولا غنمه له
 قبل لا يصح لان الصيغة اضافته الى المال وبدونها تعقبت بدنة الشاة ومعناها او قبل تقسم لانه لما ذكرنا الشاة وليس ملكه شاة علم
 ان مراد المالكه ولو قال شاة من غنمي ولا غنمه له الوصية باطلة لانه لما اضاف الى الغنم علمنا ان مراد من غنم الشاة حيث
 جعلها جزء من الغنم بخلاف ما اذا اضافها الى المال وعلى هذا يخرج كثير من المسائل قال من ادعى ثلث ماله كمهاوات اولاده ومن
 ثلث والفقرا والمساكين فلهن ثلاثة اسهم من خمسة اسهم قال رضي الله عنه وهذا عندنا حنيفة واليوسف روي عن محمد انه
 يقسم على سبعة اسهم لمن ثلثة ولكل فريق سهمان واصل ان الوصية لامهات الاولاد جازية والفقرا والمساكين جنبوا فاقوا
 وبينكم حكم بيت در صورتی که وصیت کند غنی ثلث مال خود و بعد از آن هلاک شود مال او و غنم شود و بعد از آن حاصل شود
 ویرا مال مسئله ۲ اگر وصیت کرد غنی و گفته که ثلث گو سفندی من برای زید باشد و او گو سفندی ندارد یا پیش از موت
 او گو سفندی او هلاک شد پس وصیت باطل میشود زیرا چه بودن مال در وقت موت موصی شرط وصیت است و آن یافته نشد
 و اما اگر در وقت وصیت گو سفندی نداشت و بعد از آن مال ثلث چنانچه بعد از موت گو سفندان میراث گذشت پس ثلث آن
 بدایت صحیح برای زید وصیت خواهد شد چه بودن مال در وقت موت موصی شرط وصیت است و آن یافته شد مسئله ۲ اگر گفت که گو سفندی
 از مال من برای زید وصیت باشد و در ترکی وی گو سفندی نیست پس برای یک گو سفند از ترکی وی برای زید وصیت میشود
 هرگاه گفت موصی گو سفندی از مال من معلوم شد که مراد وی وصیت است بمالیت گو سفند که عبارت است از قیمت آن و آن
 یافته میشود و مطلق مال او و اگر گفت گو سفندی برای زید وصیت است و نسبت آن بمال خود نکرد و نه گو سفندان خود غنی
 نگفت گو سفندی از مال من یا از گو سفندان من پس در تصورات بعضی گفته اند که وصیت صحیح نیست چه هرگاه نسبت کرد آن را
 بمال خود معلوم شد که مراد وی عین گو سفندان است و آن یافته نشد و بعضی گفته اند که وصیت مذکوره صحیح است زیرا چه هرگاه ذکر کرد
 موصی گو سفند را نسبت در ملک او گو سفند معلوم شد که مراد او مالیت است مسئله ۲ اگر گفت گو سفندی از گو سفندان
 من برای زید وصیت باشد و او گو سفندی ندارد پس وصیت باطل میشود چه هرگاه نسبت کرد آن را گو سفندان معلوم شد
 که مراد او عین گو سفند است چه آن را از جمله گو سفندان غنم و نه بخلاف آنکه نسبت آن بمال کند چنانچه گذشت و بنا بر این
 قاعده مسائل بسیار روان می آید مسئله ۲ اگر شخصی گفت که ثلث مال من برای امهات اولاد من و برای فقرا
 و مساکین حصی است و او را مراد ولد است پس نزد فقین رج بعد از موت او ثلث مال او را پنج حصه کند سه حصه از آن بهر اولاد
 و بقیه دو حصه فقیران و یک حصه مساکین و فرود امام محمد پنج حصه کند سه حصه از آن برای امهات اولاد و بقیه دو حصه فقیران
 و مساکین و نسبت است و قاعده در آن این است که وصیت برای امهات اولاد جاز است و فقرا و مساکین در غیر آن و فقیران

فی الزکوة لکن ده ان المذکور فقط الجم واحداه فی الميراث اثبات خود در ذلک فی الفرائد فکل من کل فریق اثبات وامهات اولاد ثلاث فلهذا
 بقسمه سبعة و همان الجم المحلیه بالکف والاوم براد به الجیس و انده تینا دل الاخذ مع احتمال الکلی لا میتما متعلک و در فیه الکل فیعتبر من کل فریق واحد
 فبلغ الحساب خمسة و الثلاثة ثلاثون قال و لو اوصی بثلاثة لفلان و للمساكين فنصفه لفلان و نصفه للمساكين عند ما و عند من
 ثلثه لفلان و ثلثاه للمساكين و لو اوصی للمساكين له صفة الی مسکین واحد عند ما و عند ما لا یضرب الی مسکینین بناء
 علی ما یبینه قال و من اوصی لرجل مائة درهم و لآخر مائة درهم قال لا یخوف ان یضرب معهما علی ثلث کل مائة لان الشریکة للسواة لخصه
 و قد امکن اثباته بین الکلی بما قلناه لا یخاف ان لا یصیب کل واحد منهم ثلثا مائة بخلاف ما اذا اوصی لرجل باربع مائة
 و لآخر مائتین ثم کان لا یضرب کل واحد منهما مائة و الا یضرب کل واحد منهما مائة و الا یضرب کل واحد منهما مائة و الا یضرب کل واحد منهما مائة
 یصعبه علی باللفظ بقدر ما یمكن قال و من قال لفلان علی دین تصدقوه معناه قال ذلك لورثة فانه یصدق ان الثلث
 و هذا استحسنه و فی القیاس لا یصدق ان لا یخاف ان لا یضرب کل واحد منهما مائة و الا یضرب کل واحد منهما مائة و الا یضرب کل واحد منهما مائة
 للشرک لان الشرک لا یصدق الا بحجة قعد اثباته فاما مطلقا فله یعتبر و جده الاستحسان انما یضرب کل واحد منهما مائة علی الورثة

در کتاب زکوة گذشت و دلیل محمد رح این است که مذکور در اینجا فقط جمع است و در باب میراث او فی درجه جمع و و است چنانچه در قرآن مجید
 از لفظ اخوت که جمع پنج است و وید در مراد است پس از فریق نفر او مساکین و و و مراد خواهد شد و امهات اولاد سه است و یکی
 هفت شد لهذا تقسیم کرده خواهد شد بر هفت سهم و دلیل شخین رح این است که مراد از جمع معرفت باللام جنس میشود و جنس شامل میشود و
 راجع احتمال کل خصوصاً و قتیکه اراده کل متعذر باشد پس مراد از فریق نفر او مساکین یک یک خواهد شد و امهات اولاد سه است
 پس منقسم خواهد شد بر پنج سهم مسئله ۲۴ - اگر وصیت کرد ثلث مال خود برای فلان و برای مسکینان پس نزد شخین رح نصف ثلث
 بفلان میرسد و نصف دیگر مسکینان و نزد امام محمد رح ثلث مال او را سه حصه کنند یک حصه بفلان و دهند دو حصه بمسکینان مسئله ۲۵
 اگر وصیت کند ثلث مال خود برای مسکینان پس نزد شخین رح میرسد و صمی که بدو ثلث مال را بیک مسکین و نزد امام محمد رح میرسد
 او را که بدو را و اگر بدو مسکین چنانچه بالا مذکور شد مسئله ۲۶ - اگر شخصی بصد و درم برای زید و بصد و درم برای عمر وصیت کرد
 و بعد از آن بکر را با ایشان شریک گردانید و گفت بکر را که شریک گردانیدم ترا بازید و عمر پس ثلث هر صد را به بکر و دهند با حصه هر
 موی به برابر شود و زیر اچه موصی هرگاه بکر را بازید و عمر شریک گردانید و گفت بکر را که شریک گردانیدم ترا بازید و عمر و درم به بکر و دهند با حصه هر
 شریک مساوی است و چون برابر ممکن بود برابر کرده شد بخلاف آنکه اگر چهار صد درم وصیت کند برای زید و بدو صد درم برای عمر و بصد و درم
 شریک او شان گردانید بکر را چه در صورت برابر می بکر بازید و عمر و درم به بکر و دهند با حصه هر موی به برابر شود و زیر اچه موصی هرگاه بکر را بازید و عمر شریک گردانید و گفت بکر را که شریک گردانیدم ترا بازید و عمر و درم به بکر و دهند با حصه هر
 میان مالیکه وصیت است برای عمر و چون برابر بکر بازید و عمر و درم به بکر و دهند با حصه هر موی به برابر شود و زیر اچه موصی هرگاه بکر را بازید و عمر شریک گردانید و گفت بکر را که شریک گردانیدم ترا بازید و عمر و درم به بکر و دهند با حصه هر
 مساوی شود و بکر با عمر واحد از زید و عمر مسئله ۲۷ - اگر شخصی در مرض موت خود بخواهد از زید و عمر شریک خواهد شد با نصف با بقدر امکان
 تصدیق کند پس قبل زید یا ثلث مال مقبول است اگر چه مکتوب آن نباشد و از ثانی این از روی استحسان است قیاس این است که قول زید قبل
 نشود زیرا چه او را بر میمیرد اگر چه درست است ولیکن حکم آن متوقف بر بیان نیست و بیان آن در اینجا مقصود نیست بسبب آنکه بیان کننده در
 است پس باید که معتبر نشود و وجه استحسان این است که معلوم است که مقصود واقعاً از کشنده تقدیم زید است بر و ا ر ثمان

وقد امكن تنفيذ قصده بطريق الوصية وقد يحتاج اليه من يعلم باصل الحق عليه دون مقداره سعيًا منه في تنقيح ذمته فجعلها وصية
جعل التقدير فيها الى الموصي له كما قال اذا جاءكم فادعوا شيعتي فاعطوه من مالي ماشاء وهذه مقبولة من الثلث فلها ان يصدر ^{قال الثلث}
دون الزيادة **قال** وان وصي الوصايا غير ذلك يعزل الثلث كاصحاب الوصايا والثلثان للثمة لان ميراثهم معلوم وكذا الوصايا معلومة
وهذا مجهول فلا يراحم المعلوم فيقدم عزل المعلوم وفي الاخران فائدة التوجه وان احد الفريقين قد يكون اعلم بقدر هذا الثلث والآخر لا خصامًا
وعصاهم يختلفون في الفضل اذا ادعاهم الخصم بعد الامران يصح اقرار كل واحد منهما في دين من غير منازعة واذ ابرأ يقال كاصحاب الوصايا اصدقت
فيما شئتم ويقال للورثة صدقوه فيما شئتم لان هذا دين في حق المستحق وصية في حق التنفيذ فاذا اقر كل فريق بشئ ظهر ان في التركة
دينًا شائعًا في الغيبين فيؤخذ كاصحاب الثلث ثلث ما اقره والورثة ثلث ما اقره وتنفيذ الامور كل فريق في قدر حقه
وهل كل فريق منهما ايعى من العلم ان ادعى المقر له زيادة على ذلك لانه يختلف على ما جوى بينه وبين غيره **قال** ومن وصي لا
ولورثة فله وجبى نصف الوصية وتبطل وصية الوارث لانه اوصى بما يملك ولا يصح له ان يملك غيره في الاول بطل في الثاني بخلاف ما
اذا اوصى للحي وميت لان الميت ليس باهل للوصية فلا يصح من اوصى فكون الكل للحي والوارث من اهلها لهذا القوم باجازه الورثة فافترقا

بوجه او اكرين مقصود بطريق وصية ممكن است و انسان بر آن تفريق و نه خوچين چيزي محتاج ميشود و هيكمه ميدان اهل دين را نميدانند مقدار آن سبب
است كه فراموش شده باشد پس اقرار مذكور گردانيد و خواهد شد بمنزله وصيتكمه بيان مقدار آن بموصي له مقوض ميشود پس گوياكه اقرار
كتمده گفت بوارثان كه اگر بايد زيرو دعوى كن چيزي را بر شما پس بدريد اورا از مال من آنچه خواهد و اين قول مختبر است و جاري ميشود
از ثلث مال و چون اقرار مذكور وصيت شد پس قول زيرو تا ثلث مال مقبول خواهد شد نه زير زيرو تا ثلث پس اگر با وجود اقرار مذكور
وصيت هاي ديگر نايدي براي مردمان پس در نصيحت ثلث مال و او را بر وصيت جدا كنند و وثقت را بر ايم و ارثان جدا سازند زيرا چه ميراث
وارثان و وصيت هاي موصي لهم معلوم است و ديني كه اقرار كرد بان موصي محمول پس اين مجهول را حرم معلوم نخواهد شد و در جدا كردن
آن فائده ديگر است آن اينكه كي از دو فريق اهل وصيت و اهل ميراث گاهي دانسته ميشود بمقدار دين مذكور و فريق ديگر خصم محض
پس بعد دعوى صاحب حق اختلاف خواهد شد در بيان هر دو فريق و بعد جدا كردن حق هر فريق اقرار بر واحد از آنها صحيح خواهد شد
در چيزي كه درست است بدون منازعت و بعد جدا كردن اهل وصيت هاي ديگر را گويي كه فريدي را تصديق كنند و هر قدر كه خواهد
و نيز گويند بوارثان كه تصديق كنيد من زيرو را در آنچه كه خواهد پس اگر اقرار كردند هر فريق چيزي را بر زيرو ظاهر شد كه در تركه دين است
كه در نصيب هر فريق شال است پس گرفته خواهد شد از صاحب ثلث كه اهل وصيت است آنچه اقرار نموده اند براي زيرو گرفته خواهد شد از وارثان
و وثقت آنچه اقرار کرده اند و شلكن بر آن زيرو باجاري شود اقرار هر فريق در مقدار حق او و اگر زيرو دعوى زياده كند از آنچه بوي
رسيده است بسبب تصديق و اقرار هر فريق پس هر واحد از اهل وصيت و وارثان را بر علم آن سوگند دهند بانيطو كه هر واحد بگويد
خورد كه ما علم آن زيرو را در دين چنين سوگند است بر چيزي كه جاري شده است آن چيز بيان زيرو بيان اقرار كتمده مذكور كه مرده است ايشان
اقرار كتمده اند مسئله ۲۸ - اگر شخصي براي وارث خود چيزي را وصيت كند و پس اهل خواهد شد وصيت براي وارث و نصف موصي سبب
افضي وصيت خواهد شد زيرا چه وارث از اهل وصيت است پس مزاحم جنبى خواهد شد و استحقاق تمام آن چيز موصي به بخلاف آنكه
اگر بر چيزي مرده و وصيت كند چه در نصيحت تمام موصي به بر زنده ميرسد زيرا چه مرده از اهل وصيت نيست پس تمام مرده نخواهد شد

بملکه و ملک غیره لان الدار بجمع اجزائها مشترکه فتنف الاصل و توقف الثاني و هو ان ملکه بعد ذلك بالقسمة التي هي مبادلة
لاستفاد الوصية السالفة كما اذا وصى بملك الغير ثم اشتراها ثم اذ اقتسموها و وقع البيت في نصيب الموصي تفاد الوصية
في عين الموصي به و هو نصف البيت وان وقع في نصيب صاحبه له مثل ذرع نصف البيت تنفيذا للوصية في بدل الموصي به
عند فواته كالجارية الموصى بها اذا قُتلت خطأ تفاد الوصية في بدلها بخلاف ما اذا بيع العبد الموصى به حيث لا تتعلق
الوصية بثمنه لان الوصية تبطل بالانقضاء على البيع على ما يتبادر ولا تبطل بالقسمة و لعمري انه اوصى بما يستقر ملكه فيه
بالقسمة لان الظاهر انه يقصد الايصاء بملك منتفع به من كل وجه و ذلك يكون بالقسمة لان الانقسام
بالمنشأ قاهر و قد استقر ملكه في جميع البيت اذا وقع في نصيبه فتنفذ الوصية فيه و معنى المبادلة في هذا
القسمة تابع و انما المقصود الاقرار بتكميد المنفعة و لهذا يحجب على القسمة فيه و على اعتبار الاقرار بصير
كان البيت ملكه من الابتداء و ان وقع في نصيب الآخر تنفذ في قدر ذرات جميعه مما وقع في نصيبه
اما لانه عوضه كما ذكرناه اولاً و ان ما ذل الموصى من ذل البيت التقدير بجهة تخصيصه لمقصود ما لم يكن

بملك خود و بملك غیر چون سرای جمیع اجزایش یک است پس نافذ خواهد شد وصیت اول و موقوف خواهد ماند وصیت دوم و اگر آن
خانه بعد از قسمت که بر مبنی مساوی است در ملک او در آید نافذ خواهد شد و وصیت دوم که موقوف بود مانند آنکه اگر وصیت کند کسی ملک
غیر و بعد از آن خرید کند آن را و در صورت مذکوره چون قسمت کرد سرای مذکور را و آن خانه در حصه موصی درآمد نافذ خواهد شد
وصیت او در عین موصی به که نصف خانه است و اگر در حصه بکر درآمد پس خواهد رسید برای عمر که موصی له است مقدار گزهای نصف آن
خانه از حصه زید بجهت آنکه هرگاه فوت شد موصی به جاری کرده خواهد شد و وصیت در بدل آن مانند آنکه اگر گفته شود گزهای
جاری کرده میشود و وصیت در بدل آن که قیمت آن است پس چنین اینجا نیز جاری کرده خواهد شد و وصیت در بدل خانه موصی به
بخلاف آنکه اگر فروخته شود بنده موصی به چه در صورت متعلق نمیشود و وصیت بهای آن بلکه باطل میشود و وصیت بسبب اقدام
موصی بر فروختن آن و بسبب قسمت باطل نمیشود و وصیت ف چه در قسمت یعنی فساد از نیستی و دلیل چنین این است
که زید و وصیت کرده است بخیریکه ثابت و مستقر خواهد شد ملک او در آن خیر بسبب قسمت چه ظاهر مقصود موصی و وصیت است بخیریکه
که جمیع وجوه قابل انتقال باشد و این حاصل میشود بسبب تقسیم چه انتقالی با مرشع قاهر است و هرگاه بعد از قسمت خانه مذکور در حصه او
واقع شد و ملک او در جمیع آن نه ثابت و مستقر گشت پس وصیت او در آن خانه نافذ و جاری شد و آنچه محمد ج گفته بود که قسمت
معنی مبادله است جواب آن این است که معنی مبادله در قسمت تابع است و اصل مقصود از قسمت جدا شدن حق شریک است تا کامل
کرد و صنعت آن نهاد بمر کرده می شود و قسمت آن و بنا بر اصل مقصود که جدا شدن حق است خانه مذکور گویا از قبل در ملک موصی بود پس اگر خانه
مذکور را در قسمت در حصه دیگری که بکر است و زاید جاری کرده خواهد شد و وصیت زید در مقدار گزهای جمیع خانه مذکور از آنچه در حصه زید واقع
شد است بسبب آنکه مقدار مذکور عوض خانه مذکور است چنانچه مذکور شد یا بسبب آنکه وصیت مذکور محمول است برین که
مراد موصی اوان خانه مقدار آن خانه است تا مقصود او بقدر امکان حاصل شود و سوال
اگر چنین مراد موصی باشد پس چرا تعیین می شود خانه مذکور بر اوست و وصیت و اینکه واقع شود در حصه موصی بود

الأمانه يتعين البيت اذا وقع في نصيبه جماعة بين الجهتين التقدير والتقليد وان وقع في نصيب الاخر عملنا بالتقدير ولا نه اراد التقدير على اعتبار احد الوجهين والتميز بعينه على اعتبار الوجه الآخر كما اذا علق حق الولد وطلاق المرأة بأول ولد تلك الامتة فالمراد في جواز الطلاق مطلق الولد وفي العلق ولدان ثم اذا وقع البيت في نصيب غير الموصي والاراماة ذراع والبيت عشرة اذرع يقسم نصيبه بين الموصي له وبين الورثة على عشرة اسهم تسعة منها للورثة وسهم للموصي له وهذا عند محمدره فيقرب الموصي له بخمسة اذرع نصف البيت وهم بنصف الدار سوى البيت وهو خمسة واربعون فيجعل كل خمسة سهما فيصير عشرة وعندنا يقسم على احد عشر سهما لان الموصي له يقرب بال عشرة وهم خمسة واربعين فتصير السهام احد عشر للموصي له سهام ولهم تسعة ولو كان مكان الوصية اقرار قيل هو على الخلاف وقيل لا خلاف فيه لمحمدره

حص خانه مذکور و قسکه در حصه موصی خارج شود بسبب آن معین میشود برای وصیت که در آن رعایت و وجبت حاصل میگردد
 بجهت مقدار دوم جهت تمسک عین خانه و اما قسکه در حصه دیگر واقع شود پس در نصورت رعایت و وجبت تمسک نیست
 بنا بر آن بزر رعایت جهت اول اکتفا نموده میشود یا بسبب آنکه احتمال است که مراد موصی این چنین باشد که خانه مذکور بر
 عمر است اگر در حصه او در آید و اگر نه مقدار آن برای عمر خواهد شد و نظیر این آن است که اگر معالق کند کسی علق فرزند کنیز را و علق
 زن را بر اول فرزندیکه بزاید آنرا کنیز او بانظور که بگوید هرگاه بزاید کنیز من فرزند اول را پس آن فرزند از دست و زن
 طلاق است پس این محمول میشود بر اینکه مراد او بجهت وقوع طلاق مطلق فرزند است و بجهت وقوع علق فرزند زنده مراد است
 و بعد از آن باید دانست که هرگاه خانه مذکور در حصه غیر موصی واقع شود پس اگر سوای مذکور مقدار صد گز باشد و خانه بمقدار
 ده گز بود پس در نصورت نزد محمد رح حصه موصی را ده حصه نمایند یک حصه از آن بموصی له بدهند و نه حصه بوارثان موصی و نیز همین
 سزاوار این است که حصه ف موصی پنج حصه نمایند و یک حصه از آن بموصی له بدهند و چهار حصه بوارثان موصی و آنچه در کتاب مذکور
 است که حصه ص موصی ایازده حصه نمایند و دو حصه از آن بموصی له بدهند و نه حصه بوارثان ف از سهواست بلکه تقسیم بطور مذکور
 در صورت اقرار است چنانچه مذکور خواهد شد باید دانست که اگر زید بنجانه معین که ده گز است مثلاً از سرای مشترک که صد گز است مثلاً اقرار
 نماید بر آن موصی بعضی گفته اند که در نصورت نیز اختلاف است میان شیخین رح و میان محمد رح و بعضی گفته اند که درین اختلاف نیست ف
 بلکه و نیز میگویند که تمام خانه برای مقرر خواهد شد اگر خانه مذکور در حصه مقرر آید و اگر نه حصه مقرر ایازده حصه نمایند و حصه از آن مقرر
 ده حصه از آن مقرر را چه مقرر در صورت اقرار میکنند بوجهی که سر مذکور سوای خانه معین که نو گز است مشترک است میان من و شریک من حصه من از آن چهل
 پنج گز است و مقرر له دعوی ده گز میکند از پنجاه گز که در حصه مقرر واقع شده است پس پنجاه گز که نصف سر مذکور است تقسیم خواهد شد میان مقرر و مقرر له
 نه خرد گز مقرر له و مقرر به چهل و پنج گز بنا بر آن نصف سر مذکور ایازده حصه خواهد شد بخلاف وصیت خانه مذکور چه در آن یا مقرر تقسیم میشود زیرا چه در
 وصیت تمسک است که موصی بگوید که سر مذکور سوای آن خانه بین شریک است میان من و شریک من یا چه اگر کسی وصیت و یا مال شود بجهت مال غیر وصیت که او از آن

و افتراق این که اقرا و ملک غیر صحیح حتی آن من اقر ملک غیر لغیره ثم ملکه يوم بالتسليم الى المقر له والوصی
 ملک غیر لا نعم حتی لو ملکه بوجه من الوجه ثم مات لا نعم وصيته ولا تنفذ قال ومن اوصی من مال رجل لا غیر
 بالف بعینه فاجاز صاحب المال بعد موت الموصی فان دفعته فهو جائز وله ان یمنع لان هذا تبرع مال غیر فیقول
 علی اجازته و اذا اجازت يكون تبرعا منه ایضا فله ان یمتنع من التسليم بخلاف ما اذا اوصی بالزيادة علی الثلث واجازت
 الورثة لان الوصیه فی مخرجها محصیه لمصادقتها ملک نفسه والامتناع حتی الی ثلثه فاذا اجازته اسقط حقهم فنفذ من جهة
 الموصی قال و اذا اقتسموا ثلثان ترکة الارب الفان ترکة احد مال الرجل ان الارب اوصی له بثلث ما لدخان المقر یعطیه ثلث
 ما فی ید و هذا استحسان و انقیاس ان یعطیه نصف ما فی ید و هو قول ذفره لان اقراره بالثلث له تفقیر قراره فساواة اياه و التقویة
 فی اعطاء النصف یبقى له النصف و جدد الاستحسان انه اقر بثلث شائع فی التركة و هی فی الید مباحا فیکون مقر بثلث ما فی ید بخلاف ما اذا اقر
 احد مالکین بغیره کان الدین مقدم علی اللوات فیکون مقر بثلث منه فیکون علیه اما الموصی له بالثلث شریک المورث فلا یسلم له
 شیء الا ان یسلم للورثة ثلثه و لانه لو اخذ منه نصف ما فی یدة فربما یقر الابن الاخر به ایضا فیاخذ نصف ما فی یدة

ص و باید دانست که میگوید محمد رح که فرق میان وصیت و اقرا این است که اقرا بر ملک غیر صحیح است لهذا اگر اقرا کند شخصی بملک
 زید بر سر عمر و بعد از آن آن شخص ملک آن چیز گردد و امر کرده میشود بر شخص مذکور که آن چیز را بقر که تسلیم نماید و وصیت ملک غیر صحیح
 نیست لهذا اگر شخصی بملک غیر وصیت کند و بعد از آن مالک آن چیز شود و بمیرد وصیت او صحیح و نافذ نمیشود مسلم ۳ سم اگر شخصی
 وصیت کرد و هزار درهم معین از مال غیر پس این وصیت موقوف است بر تجویز صاحب مال و او مختار است اگر خواهد تجویز آن نماید و اگر
 نخواهد تجویز آن ننماید پس اگر صاحب مال بعد از موت موسی تجویز آن نمود و هزار مذکور را بموصی له واداجازت شود وصیت مذکور
 و این اجازت تبرع است از جانب صاحب مال لهذا اگر بعد از اجازت از تسلیم آن ابا نماید و ندهد آن را بموصی له باجاست نهاده
 آنکه اگر وصیت کند بیاوه از ثلث مال و تجویز آن نکند و ارثان پس بعد از آن نیرسد و ارثان را که منع نکند از تسلیم آن زیرا چه وصیت
 موسی بسبب رسیدن آن بکاهش صحیح است و امتناع آن نبود مگر بسبب حق ورثه و هرگاه ورثه تجویز آن کرد و بحق آنها ساقط شود و
 مذکور نافذ شد از جهت موسی مسلم ۴ علم اگر و پسر ترک کرد پدر خود را میان خود و حاقصت نمود و بعد از آن یکی از ایشان
 اقرا کرد که پدر من بثلث مال بر سر زید وصیت کرده بود پس مقرر ثلث حصه خود را بزیید بداد و این از روی استحسان است و امام
 رفیع میگوید که نصف حصه خود را بزیید بداد همین قیاس است زیرا چه آن پسر در صورت مذکوره هرگاه بثلث مال بر سر زید
 اقرا کرد لازم می آید که پسر مذکور اقرا کرد و باینکه زید با او در حصه برابر است پس باید که نصف حصه خود را بزیید بداد تا هر دو برابر
 شوند و وجه استحسان این است که پسر مذکور را اقرا کرده است برای زید بثلث مال که شائع است و جمیع ترک و جمیع ترک و حصه
 شده است و در دست هر دو پسر است پس لازم آنکه پسر مذکور بر سر زید اقرا کرده است بثلث حصه خود بخلاف آنکه اقرا کند یکی از
 دو پسر مذکور بدین غیري چوین مقدم بر میراث است پس اقرا را و تقدم آن خواهد بود و موسی له بثلث مال شریک و ارثان
 است پس سالم نخواهد ماند بی چیزی برای موسی له مگر آنکه دو ثلث آن چیز برای و ارثان سالم ماند و وصیت آنکه اگر موسی له مذکور
 بکیر و نصف چیز دیگر که در دست آن پسر است و با است که پسر دیگر هم بآن اقرا کند پس ایو گرفت موسی له نصف چیز دیگر که در دست پسر دیگر

فیمیر نصف التركة فی زاد علی الثلث قال ومن اوصی لرجل تجاریة فولدت بعد موت الموصی ولکلهما یخرجان من الثلث
فهما للموصی له لان الام دخلت فی الوصیة اصالة والولد تبعاً حیث کان متصلاً بالام فاذا ولدت قبل القسمة والتركه قبلها
مبقاة علی ملک المیت حتی یقضى لیهاد یؤنه دخل فی الوصیة فیکونان للموصی له وانما یخرجان من الثلث قریب بالثلث واخذ ما یخیر
منهما جمیعاً فی قول ابی یوسف ومحمد لا قال ابو حنیفة یراه یاخذ ذلك من الام فان فضل شیء اخذ من الولد فی الجامع الصغیر
لحق صودة وقال رجل له ستمائة درهم وامة تساءی ثلثائة درهمه فادعی بالجاریه لرجل ثمر مات فولدت ولداً یساوئ
ثلثائة درهم قبل القسمة فلموصی له الام وثلث الولد عنده وعند عماله ثلثا کل واحد منهما لهما ما ذکرنا ان الولد دخل
فی الوصیة تبعاً حاله الاتصال فلا یخرج عنهما بالاتصال كما فی البیع والعقق فتنفذ الوصیة فیهما علی السواء من غیر
تقدیم الام وله ان الام اصل والولد تبع فیه والتمتع لا یزاحم الاصل فلو نفذنا الوصیة فیهما جمیعاً تنقض الوصیة
فی بعض الاصل وذلك لا یجوز بخلاف البیع لان تنفیذ البیع فی التمتع لا یؤدی الی نقضه فی الاصل بل یبقی تاماً صحیحاً
فیه الا انه لا یقابل بعض الثمن ضرورة مقابلته بالولد اذا انفصل به القبض ولكن الثمن تابع فی البیع

وخواهد شد موصی به نصف تركه که زیاده بر ثلث است مسئله ۴۴ - اگر شخصی کنیز معین خود را برای زید وصیت کرد و آن کنیز
بعد از موت موصی فرزند زاید و مادر و نسه زن از ثلث مال موصی خارج می توانند شد انحنی قیمت آن هر دو زیاده بر ثلث مال موصی
نشد و پس آن هر دو بموصی له میریزد زیرا چه مادر و فرزند اصالتاً در وصیت داخل است و فرزند به تبعیت آن و قریب که متصل بود و مادر و نسه
و هر گاه زاید آن را کنیز مذکوره پیش از آنکه تركه موصی قسمت کرده شود و تركه مذکوره پیش از قسمت در ملک میت باقی است
حتی که دیون میت از آن ادا کرده میشود پس داخل خواهد شد فرزند مذکور در وصیت و مادر و فرزند هر دو بر موصی له میریزند
و اگر مادر و نسه زن از ثلث مال خارج نتوانند شد بلکه قیمت آن هر دو زیاده بر ثلث مال شود پس ضرب کرده خواهد شد قیمت آن
هر دو و ثلث مال و خواهد گرفت موصی له حصه را که بوی میرسد از مادر و فرزند هر دو و بقول ابی یوسف و محمد گفته است ابو حنیفه
که موصی له خواهد گرفت کنیز را پس اگر قیمت آن از ثلث مال کم باشد تنه آن از قیمت فرزند خواهد گرفت و در جامع صغیر بر این موافق
معین کرده است آن انیکه اگر تركه او شش صد درم باشد و قیمت کنیز یک صد درم و قیمت فرزند مذکور نیز سه صد درم باشد پس تمام
ترکه او یک هزار و دو صد درم خواهد بود و ثلث تركه چهار صد درم خواهد شد پس در نیفورت ابو حنیفه رج میگوید که در سه صد درم کنیز را
بموصی له دهند و یک صد از قیمت فرزند نیز بوی رسانند و صاحبین رج میگویند که و ثلث از هر واحد بموصی له دهند و دلیل صاحبین
این است که نسه زن مذکور به سبب تبعیت داخل است در وصیت در حالت اتصال چنانچه بالا مذکور شد پس بسبب جدا شدن از ثلث
مادر از وصیت خارج نخواهد شد چنانچه بیع مادر سرایت میکند و فرزند یکم پیدا میشود پیش از قبض مادر و عق مادر سرایت میکند
در نسه زن در امتیاق کنیز حاصل پس جاری کرده خواهد شد و وصیت در مادر و فرزند هر دو برابر و مقدم کرده خواهد شد و مادر و نسه
ابی حنیفه رج این است که مادر اصل است در وصیت مذکوره و نسه زن تابع است و ران و تابع مزاجم اصل نمی شود و اگر جاری کرده شود
وصیت در هر دو برابر لازم می آید که وصیت در جزوی از اصل تنقض شود و این جائز نیست بخلاف بیع زیرا چه تنفیذ بیع در بیع
موجب نقض بیع در اصل نیست بلکه بیع اصل تمام و صحیح باقی می ماند مگر اینها بعضی آن بقابل فرزند نمیشود لیکن بیع بیع

حتی نیعقد البیع بدون ذکوة وان کان فاسدا هذا اذا ولدت قبل القسمة فان ولدت بعد القسمة فیولیها
لانه نماء خالص ملکهم لتقرأ ملکهم فيه بعد القسمة **فصل في اعتبار حالة الوصية قال**

واذا اقر المریض لامرأه بدین او اوصی لها بشئ او وهب لها ثم تزوجها ثم مات
جازا الا قرار و بطلت الوصية والتهبة لان الامر اقر ملزم بنفسه وهي اجنبية عند صدوره
ولهذا یعتبر من جمیع المال ولا یبطل بالبدین اذا كان في حالة الصحة او في حالة المرض
الا ان الثالث یؤخر عنه بخلاف الوصية لانها ایجاب عند الموت وهي واردة
عند ذلك ولا وصية للوارث والتهبة وان كانت منجزة صورة فهي كالمضاف الى ما بعد الموت
تمی که بیع بدون ذکر من جائز است اگر چه فاسد شود و بیع بسبب آن و اینهمه که مذکور شد و متعین است که پیش از قسمت ف
و پیش از قبول موصی له فرزند زاید کنیز مذکوره و اگر کنیز مذکوره بعد از قسمت ف و بعد از قبول موصی له فرزند
زاید پس آن فرزند موصی له راست چه آن فرزند درین هنگام نامی ملک است فقط چه ملک و در آن کنیز ثابت و تمام
گشته است بسبب قسمت و الله اعلم

فصل در بیان حالت وصیت باید دانست که هر که در مال خود بطریق احسان بالفعل تصرف کند اغنی آن تصرف را
بمقتد بخت خود سازد پس اگر او صحیح است آن تصرف در تمام مال او جاری میشود و اگر مریض است در ثلث مال او نافذ میگردد
و هر که تصرف مذکور را در مال خود بمقتد بخت خود نماید در ثلث مال وی نافذ نیست و اگر چه در حالت صحت مقتد کرده باشد اما اگر
اقرار بدین کرد پس این اقرار در تمام مال وی نافذ خواهد شد اگر چه اقرار بدین در حالت مرض باشد زیرا چه درین احسان نیست
ولیکن اقرار صحیح مقدم کرده میشود بر اقراریکه در حالت مرض است و در ضمیمه بعد از صحت حاصل شود حکم صحت و ارسوله
اگر اقرار کند مریض برای زنی بدین یا وصیت کند برای او بجزیری یا سبیه کند و او را بجزیری و بعد از آن بتصرف خود آرد آنرا
و بعد از آن بمیر و پس جائز میشود و اقرار و باطل میشود وصیت و سبیه زیرا چه اقرار بفسخ ملزم است و اغنی موقوف بر غیبت
و بطلان اقرار برای وارث بودن او در وقت اقرار معتبر است و در بطلان وصیت برای وارث وارث بودن او
در وقت موت موصی معتبر است چنانچه بالا گذشت و زن مذکوره وقت صدور اقرار مذکور اجنبی است و لهذا معتبر
نشد و اقرار مذکور از جمیع مال و باطل نشود و اقرار مذکور اگر بدین بود خواه در حالت صحت کرده باشد یا در حالت مرض و لیکن
اول او کرده میشود و نمیکه اقرار آن در حالت صحت کرده باشد و او ای و نمیکه اقرار آن در حالت مرض کرده باشد و موخر
دین اول کرده میشود بخلاف وصیت چه آن ایجاب است وقت موت و زن مذکوره وارث است در آن وقت و وصیت بر
وارث جائز نیست و بخلاف سبیه مریض زیرا چه آن اگر چه منجز و بالفعل است از روی صورت و لیکن گویند آن سبوی با بعد

حکماً لات حکماً یاتقر عند الموت لا توی انها یقبل بالدين المستغرق وعند عدم الدين
تعتبر من الثلث قال واذا اتوا المویض لابنه بدین وابنه نصرانی او ذهب له او اوصی له فاسلم الابن قبل موته
بطل ذلك كله اما الهبة والوصية فلما قلنا انه وارث عند الموت وهما ایجابان عنده او بعده والاقرار وان كان
میزناً بنفسه ولكن سبب الارث وهو النبوة قائم وقت الاقرار فيعتبر فی ايراث تهمه الاثارة بخلاف ما تقدم
لان سبب الادث الزوجية وهي طارئة حتى لو كانت الزوجية قائمة وقت الاقرار وهي نصرانية ثم اسلمت قبل موته
لا يصح الاقرار لقيام السبب حال صدوره وكذا لو كان الابن عبداً او مكاتباً فاعتق لما ذكرنا وذكر في كتاب
الاقرار ان لم يكن عليه دين يصح لانه اقرب لمولاه وهو اجنبی وان كان عليه دين لا يصح لانه اقرار له وهو
ابنه والوصية باطلة لما ذكرنا ان الاعتبار فيها وقت الموت واما الهبة فيروى انها تعم لانها تملك في الحال وهو يفرق
از روى حکم زیر اجماع مذكوره مقرر وثابت میشود وقت موت از نیت باطل میشود هبه مذكوره بسبب دين مستغرق
بنامش ودين پس جاری کرده میشود از ثلث مال مسئله ۲- اگر مریضی اقرار کرد بدین پس خود یا هبه کرد مراد را یا وصیت
نمود برای او در حالتیکه پس مذکور نصرانی است وبعد از ان پس مذکور پیش از مرگ پدر مسلمان گشت پس باطل میشود این همه اقراء
وبه و وصیت اما هبه و وصیت پس بجهت آن باطل گشت که پس مذکور وارث پدر شد در وقت موت او و وصیت بر اس
وارث صحیح نیست و وارث بودن وی در وقت موت موسی مقبر است چنانچه بالا گذشت و هبه مذكوره در حکم وصیت است و اما
اقرار مذکور بجهت آن باطل گشت که پس مذکور لکن چه بسبب مانع که اختلاف دین است در وقت اقرار و وارث نبود ولیکن سبب
وراثت که قرابت خاص است در ان وقت موجود است پس اقرار پدر با وجود چنین قرابت موجوده تمت است در حق پدر چه احتمال است
که پدر برای پس اقرار دروغ کرده باشد تا چیزی از مال بوی رسد بخلاف مسکه کلاه که سابق ازین مذکور شد چه در آن سبب وراثت
که در وجیت است بعد از قهر حادث شده است و در وقت اقرار نبود حتی اگر در وجیت در وقت اقرار باشد و روجه نصرانی
باشد وبعد از اقرار پیش از مرگ شوهر مسلمان گردد پس در نیت صورت اقرار برای زوجه نیز صحیح نیست مسئله ۳- اگر اقرار کرد
مریضی بدین پس خود که بنده محض است یا مکاتب یا هبه کرد او را چیزی یا وصیت کرد برای او و بعد از ان پس مذکور پیش از مرگ پدر
از او گشت پس این اقرار و هبه و وصیت صحیح نیست بدلیل که مذکور شد در مسکه سابق ازین و در کتاب الاقرار از مبسوط مذکور است
که اقرار مریض یا بدین پس خود که بنده است بشرطیکه مدیون نباشد پس مذکور صحیح است چه در نیت صورت اقرار پدر برک پس در حقیقت اقرار است
برای خود او و روجه اجنبی است و اگر پس مذکور مدیون باشد پس در نیت صورت اقرار پدر برای او صحیح نیست چه اقرار در نیت صورت اقرار است برای پس
نه برای خود او زیرا چه بنده مدیون مالک کس خود است و اما وصیت پس باطل است زیرا چه مقبر در ان وقت موت موسی است و پس مذکور
درین مقام وارث است چنانچه است و اما پس مریض صحیح است زیرا چه به تملک است فی الحال پس مذکور در نیت بنده است پس به نیت مریض
در حقیقت بنده خود است و این نیت است که پس مذکور مدیون باشد و اما اگر مدیون باشد پس صحیح نیست زیرا چه بنده مدیون مالک گشت و هبه و وصیت

حق عامه الروایات می فی مرض الموت بمنزلة الوصیه فلا یصح **قال والمفقون والمفلوج والاسفل** ولسلول اذ اتطاول ذلك ولم یخف منه الموت فیه من جمیع المال لانه اذا تقادم العقد صار طبعاً من طباعه ولفظ لا یشتغل بالتداوی ولو صاحب فاش بعد ذلك فهو کما من حادث وان ذهب عنده ما اصابه ذلك ومات من ايامه فهو من الثلث اذا صار صاحب فاش لا یخاف منه الموت ولذا یتداوی فیکون مرض الموت اعم

باب العقیق فی مرض الموت

قال ومن عقیق فی مرضه عبد الواع وحابی او ذهب لك كله جائز وهو معتبر من الثلث ویضرب به مع اصحاب الوصایا و فی بعض النسخ فهو وصیه مکان قوله جائز والمراد الاعتقاد من الثلث والضرب مع اصحاب الوصایا لا حقیقه الوصیه لانها ایجاب بعد الموت وهذا یجوز مضافاً واعتباره من الثلث لتعلق حتى الورثة وكذلك ما ابتداء المریض ایجاباً علی نفسه كالفهمان والكفالة فی حكم الوصیه لانه یتقرب فیه كما فی الهبة وكل ما اوجبه بعد الموت فهو من الثلث وان اوجبه فی حال صحته اعتباراً بحال الاضافه دون حال العقد وما یقتضی من التفرق فله معتبر فیه حاله العقد فان كان صحیحاً فهو من جمیع المال وان كان مریضاً فمن الثلث وكل مریض صح منه فهو كحال الصحة لان بالقرینة ان لا یجوز لاحد فی ماله **قال** ان جالی ثم عقیق وضاق الثلث عنهما فالجای باق اولى هذا فی حقیقة وان اعتق ثم جالی فمما سوا

ص و در عامه روایات همین مذکور به بل هست در هر دو صورت زیر آنچه بهیه در مرض موت بمنزله وصیت هست پس صحیح نخواهد شد مانند وصیت مسئله ۳ بجای مانده و مفلوج و شلل و سلول و قتی که موت دراز ماند مرض اینها و خوف موت از آن نباشد غالباً در حکم مریض نیست پس بهیه اینها صحیح و جاری میشود و از جمیع مال آنها زیر آنچه بهیه هر گاه مدت دراز میگذرد پس حکم میشود و آدم باین بهیه و این را به بیماری نمی شمارد و لهذا اشغول تداوی آن نمیشود و باید دانست که مدت دراز که بگذشتن آن حکم بیماری ساقط میشود و ازین بیماریها بیکسال اندازده نموده اند ص و مریضیان مذکور آن اگر بعد از مدت دراز صاحب فاش شوند در حکم بیمارانو شمرده میشوند و اگر بهیه نمایند مریضیان مذکور آن در اول ایام مرض خود را بعد از آنکه صاحب فاش باشند پس این بهیه از ثلث مال جاری می شود و در چنین حالات خوف موت هست لهذا تداوی می نمایند پس آن مرض مرض موقت و الله اعلم

باب در بیان آزا کردن و حالت مرض ف و وصیت بحقق نمودن ص مسئله ۱ اگر شخصی در مرض موت خود بنده را آزا و کرد یا از مال خود چیزی را بکسی بخشید یا در بیع و شرا محاببات نمود چنانچه بکثر از قیمت فروخت یا بنیاده از قیمت خرید یا در مهر و اجاره و جزان محاببات نمود یا ضامن شد چنانکه بمردی گفت که بزن خود بپردازم خلع بکن و ضمان آن بر من است یا ببايع گفت که متاع خود را بصدورم بفروش و بهای آن را من ضامنم پس این تصرها در حکم وصیت است و از ثلث مال جاری خواهد شد مسئله ۲ اگر مریض محاببات نماید و بعد از آن آزا و کند بنده را و ثلث مال او بهر دو کفایت نکند پس در مقصود نزد امام ابی حنیفه رج محاببات اولی و تقدم است یعنی بعد از اجزای محاببات اگر چیزی از ثلث مال باقی ماند پس بنده که آنرا آزا و کرده است و در آن مقدار باقی بلا عوض از او خواهد شد و در باقی قیمت خود سعایت خواهد کرد و اگر بعد از اجزای محاببات چیزی از ثلث باقی نماند بنده مذکور در تمام قیمت خود سعایت خواهد کرد ص و اگر اول آزا و کند بنده را و بعد از آن محاببات نماید پس نیز بصورت بنده مذکور حسب محاببات هر دو برابر اند ف یعنی هیچکدام مقدم نیست بر دیگری بلکه هر دو از حق خود را از ثلث مال خواهند گرفت چنانچه بنده مذکور برسد قیمت خود از ثلث مال بلا عوض از او خواهد شد و باقی سعایت خواهد کرد و حسب محاببات برسد محاببات خواهد گرفت باقی را از او خواهد کرد

وقال العتق اولی فی المستثلین والاصل فیہ ان الوصایا اذا لم یکن فیہا ما جاوز الثلث فكل من اصحابه یقر بجمیع وصیئہ فی الثلث لا یقدم البعض علی البعض الا العتق الموقع فی المرض والعتق المعلق بموت الموصی کالتدبیر الصحیح والمحاباة فی البیع اذا وقعت فی المرض کان الوصایا قد تساوت والتساوی فی سبب الاستحقاق وجب التساوی فی نفس الاستحقاق وانما قدم العتق الذمی ذکرناه انما لانه اقوی فانه لا یلحقه الفسخ من جهة الموصی وخیرہ لیلحقہ وکذلک المحاباة لا یلحقه الفسخ من جهة الموصی واذ اقدم ذلك فیا یبقی من الثلث بعد ذلك لیستوی فیہ من سواهما من اهل الوصایا ولا یقدم البعض علی البعض لها فی الخلاف فی ان العتق اقوی لانه لا یلحقه الفسخ والمحاباة یلحقها ولا معتبر بالتقدم فی الذکر لانه لا یوجب التقدم فی الثبوت ولہ ان المحاباة اقوی لانها ثبتت فی ضمن عقد المعاوضة فیکان تبرعاً بمعناه لا بصیغته والاعتاق تبرع صیغۃ ومعنی فاذا اوجدت المحاباة اولاً فم لا تضعف واذا وجد العتق اولاً وثبت وهو لا یجمل الدفع کانت من ضرورته المواجهة **وعلم** هذا قال ابو حنیفة **را** اذا احاطی ثم اعقى ثم احاطی بثلث بین المحابا ین نصفین لنسأویہما ثم ما اصاب المحاباة الا خیرة فمسیئہا ویدل العتق

ص و نزد صاحبین روح در ہر دو صورت عتق اولی و مقدم است چہ عتق قوی ترست زیرا چہ قابل فسخ نیست و محابات قابل آنست و تقدیم ذکر محابات بر عتق اعتبار ندارد زیرا چہ آن موجب تقدم در ثبوت نمیشود و امام ابو حنیفہ روح می گوید کہ محابات قوی ترست بنابر آنکہ در ضمن عقد معاوضہ است بخلاف عتق کہ در آن عوض نیست پس محابات از روی معنی تبرع است نہ از روی لفظ و اعتقاد تبرع است لفظاً و معنی پس اگر مقدم یافتہ شود محابات نیست خواہد کرد عتق را کہ ضعیف است و اما عتق اگر از محابات مقدم واقع شود پس سبب تقدم مزاحم محابات می گردد و دفع نمیکند آنرا زیرا چہ عتق قابل این نیست کہ دفع کند محابات را بسبب ضعف لہذا درین صورت ہر دو برابرند پس بنابر این اختلاف اگر شخصی بندہ را بفک کہ قیمت آن دو صد درم است بطریق محابات نصف درم فروخت و بعد از آن بندہ دوم را کہ قیمت آن صد درم بود آزاد کرد و غیر ازین دو بندہ مال دیگر ندارد پس درین صورت نزد امام ابی حنیفہ روح محابات با آنکہ خواہد شد و بندہ دوم در تمام قیمت خود سعایت خواہد کرد و اگر اول آزاد کرد و بعد از آن بطریق محابات فروخت پس در صورت ثلث ہر دو بندہ را کہ صد درم است میان ہر دو اعنی میان بندہ کہ آزاد کرده است آنرا و میان صاحب محابات ہر اربعمت نمایند پس نصف بندہ مذکور بلا عوض آزاد خواہد شد و پنجہ درم کہ قیمت نصف باقی است سعایت خواہد کرد و پنجہ درم از قیمت بندہ کہ آنرا بطریق محابات فروخته است محابات خواہد فروخت و کمید و پنجہ درم ہای او خواہد گشت و ششمی او ای آن خواہد کرد و نزد صاحبین روح در ہر دو صورت بندہ کہ آزاد کردہ است آنرا آزاد خواہد شد و همچنین اگر شخصی **ص** در مرض موت خود یک بندہ را بطریق محابات فروخت و بعد از آن بندہ دوم آزاد کرد و بعد از آن سوم را نیز بطریق محابات فروخت و جز این سه بندہ مال دیگر ندارد پس نزد امام ابی حنیفہ روح نصف از ثلث مال امیرای صاحب محابات اول خواہد شد و نصف دیگر بندہ دوم و صاحب محابات دوم کہ بمرتبہ سوم است برابر خواہد شد

لأن العتق مقدم علیها فیتوبان ولو اعتق ثم جالی ثم اعتق قسمه ثلث
 بین العتق الاول والمحاباة وما اصاب العتق قسمه بین العتق الثانی وعتقهما العتق
 اول بكل جال قال ومن اوصی بان یعتق عنه بهذا المائۃ عبد فلهک منها درهم لم یعتق عنه بما فی عنابی خیلک
 وان كانت وصیتہ بحدیج غیر عنه بما بقی من حیث یبلغ وان لم یعتق منها وبقی شی من الحدیج یرد علی
 الورثة واما لیتق عنه بما بقی لانه وصیۃ بنوع قریبة فیجب تنفیذها اما امکن اعتبارها بالوصیۃ بالجم وانه
 وصیۃ بالعق بعد لیشتري بمائۃ وتنفیذها فیمن لیشتري باقل منه تنفیذ غیر الموصی لانه وذلك
 لا یجوز بخلاف الوصیۃ بالجم لانها قریبة محضۃ هی حق الله تعالى والمستحق لم یبدل وصار كما اذا وصی
 لرجل بمائۃ فلهک بعتقها یدفع المایة قبل هذه المسئلة بنحو علی اصل اخر فختلف فیها
 چه عتق بنده دوم مقدم است برجات دوم که در مرتبه سوم است و اگر اندک در بنده را بعد از آن بطریق محبات فروخت بنده دوم را بعد از آن آزاد کرد
 بنده سوم را پس بنصورت نصف ثلث محبات خواهد شد و نصف دیگر در بنده مذکور برابر خواهد شد نزد صاحبین ح در هر دو صورت حق اولی
 مسئله ۳- باید دانست که اصل نیست که اگر شخصی چند وصیت کند و ثلث مال را به یک فایات کند پس در نصورت هر یک صی لیسر وصیت خود از
 ثلث مال بگیرد و قوی تر است که نصیته را بر است و لیکن اگر چند وصیت کند و مقدار موت خود را آزاد کند بنده را معانی کند عتق بنده را بوقت خود فقط
 چنانچه بمرطلق کند و سواي خود بخیر دیگر مقید نکند یا بفرزند یا بفرز یا بطریق محبات پس بنصورت هر دو نوع عتق محبات مذکور مقدم میشود
 بر وصیت های دیگر زیرا چه عتق مذکور قوی تر است بیک قابل فسخ نیست و ملازم چنین محبات مذکوره نیزه قوی دارد چنان غیر فسخ نمیتواند شد از جانب موصی
 و چون عتق مذکور در محبات مذکوره مقدم شد پس آنچه از ثلث مال باقی ماند بعد از آن در آن همه صاحبان وصیت سواي آن دو برابر از وجع کی از آنها تقسیم
 میشود و دیگر مسئله ۴- اگر شخصی در مرض موت خود صدوم را آزاد کرد و وصیت کرد که باین صدوم بنده را عتق من آزاد کند و بعد
 از مرگ او یکدم از آن ضائع شد پس بنصورت نزد او حقیقت هر وصیت باطل میشود و بنود نه درم باقی بنده آزاد کرده میشود و اگر وصیت
 کند که باین صدوم بجهت حج بفرستد از جانب من و یک دم از آن ضائع شد و بنود نه درم باقی ماند بجهت حج فرستاده میشود و بنود نه درم باقی از
 مکانیکه برسد بکه بنود نه درم و اگر ضائع نشود چیزی از آن صدوم و بعد از ادای حج چیزی باقی ماند پس در کرده میشود و باران موصی صاحبین رح
 گفته اند که وصیت در صورت اول نیز باطل نمیشود زیرا چه وصیت با آزاد کردن بنده وصیت است بنوعی از عبادات پس مقتضای آن واجب خواهد شد
 ما و همیکه ممکن باشد و بنود نه درم بنده را آزاد کند و اندج و امام ابو حنیفه رح میگوید که وصیت در صورت اول برای آن بنده است که بعد درم
 خورده شود پس اگر بنده را بنود نه درم خورده آزاد کند لازم می آید که اجر او وصیت برای غیر موصی باشد و این جائز نیست بخلاف وصیت حج چه حج
 عبارت محض است و عبادت محض حق خداست و او تعالی موصی را نیست پس لازم نمی آید اجرای وصیت برای غیر موصی چه حج بنود نه درم
 نیز برای خود می است مسئله مذکور و مانند آن شک که وصیت کند کسی برای شخصی بعد درم و ضائع شود بعضی از آن پس آنچه باقیمست
 داده میشود لشخص مذکور و بعضی گفته اند که اختلاف مذکور میان ابی حنیفه و صاحبین حج بنا بر اختلاف ارشاد است و قواعد دیگر

وهو ان یبقی حق الله تعالی عند هراحق تقبل الشهاده علیه من غیر دعوی فلا یقبل المستحق و هذه حق الصبیحه
لا تقبل البینه علیه من غیر دعوی فاختلف المستحق وهذا شبهه **قال** ومن ترك ابنین وماله درهم
وعبد قیمته مائه وقد كان اعقبه فی مرضه فاجاز الوارثان ذلك لم یستع فی شیء لای التعلق فی مرض الموت
وان كان فی حکم الوصیه وقد وقعت بالکثر من الثلث الا انها تجوز باحاز لا یوزن لان مقتناهم لحقهم وقد اسقط **قال**
ومن ادعی بقیع عبده ثم مات فحی جانیة ودفع بها بطلت الوصیه لان الدفع قد صرح لما ان حق ولی الجانیة مقدم
على حق الموصی فکذا حق الموصی له لانه یلحق الملك من جهة الا ان ملكه فیهم باق وانما یزول بالدفع فاذا خرج به عن
ملكه بطلت الوصیه کما اذا اباع الموصی او ارثه بعد موته فان فداء الورثه کان الفداء فی مالهم لانهم هم
الذین التزموه وجازت الوصیه لان العبد طهر عن الحیاسة بالفداء کانه لم یجن فتنفذ الوصیه
قال ومن ادعی بثلث ماله لاخو فاقرا الموصی له والوارث ان المیت اعتق هذا العبد
فقال الموصی له اعتقه فی الصحة **قال** الوارث اعتقه فی المرض فالقول قول الوارث

وآن این است که ازا کردن بنده حق خدا تعالی است مانند حج نزد صاحبین رح حتی که اگر گواهی دهند بر عرق بنده بمقبول
میشود گواهی بدون دعوی چنانچه بمقبول میشود و دیگر حقوق العبد پس اگر آزاد کنند بنده را بنود و نه درم باقی لازم نمی آید
که اجزای وصیت برای غیر موصی له شود چنانچه در صورت وصیت حج و نزد امام ابی خنیفه رح آزاد کردن بنده حق بنده است
حتی که بمقبول نمیشود گواهی بر ازادی بنده بدون دعوی پس در صورت مذکوره اجزای وصیت برای غیر موصی له لازم می آید
این صحیح است **مسئله** اگر شخصی در مرض موت خود آزاد کرده بنده را که قیمت آن صد درم است و مرد و گدازشت و دیسر
صد درم و بنده مذکور را و ارثان او اجازت دادند تحقق مذکور را پس آن بنده سعایت نخواهد کرد اصلا بولی سعایت آزاد خواهد
زیرا چه تحقق مذکور اگر چه بمنزله وصیت است بزیاده از ثلث مال ولیکن هرگاه اجازت آن دادند و ارثان موصی جائز شده
مسئله اگر شخصی وصیت کرده که و ارثان او بعد از مرگ او آزاد کنند بنده ویرا بنده مذکور بعد از مرگ موصی جانیته کرد
پس اگر او را در بدل جانیته بولی جانیته دادند وصیت باطل میشود زیرا چه دادن او در بدل جانیته بولی جانیته شک نیست بلکه حق ولی
جانیته مقدم است بر حق موصی پس مقدم خواهد شد بر حق موصی له نیز چه او مالک موصی به میشود از جانب موصی و هرگاه او بنده
بنده مذکور در بدل جانیته از ملک موصی بدر رفت پس وصیت باطل خواهد شد چنانچه باطل میشود وصیت مذکوره اگر میفرخت
بنده مذکور را خود موصی یا میفرختند و ارثانش بعد موت او پس اگر و ارثان فدیه جانیته او را اختیار نمایند وصیت جائز میشود
و باطل نمیکرد و فدیه و مال او شال لازم می آید چه فدیه را و ارثان خود التزام نموده اند و چون بنده مذکور بسبب ادای فدیه
از جانیته پاک گشت پس چنان شد که گویا جانیته مکرره است پس وصیت جاری خواهد شد **مسئله** اگر
اگر شخصی بثلث مال وصیت کرده و گدازشت بنده را و در ترک خود موصی له و و ارثان اتفاق نمودند و مذکور
مالک آزاد کرده است بنده مذکور را و بعد از ان اقلان نمودند برین وجه که گفت موصی له آزاد کرده است و ان مالک
در حالت صحت خود گفت و ارث که در حالت مرض آزاد کرده است پس در نیصورت قول و ارث معتبر است

ولا شئ للموصی الا ان یفرض ما اثلث فی الوقوف له البینه ان العقیق فی الصحة لان الوصی له یدعی استحقاق ثلث ما بقی من التركة بعد العقیق لان العقیق فی الصحة لیس بوصیته واما یفرض من جمیع المال والوارث ینکره لان مدعاؤه العقیق فی المرض وهو وصیته والعقیق فی المرض مقدم علی الوصیة بثلث المال فکان منکره او انقول قول المنکر مع البینة وکان العقیق حادث والحوادث تنضاف الی اقرب الاوقات للیقین بها فکان الظاهر شاهد للوارث فیکون القول قولهم مع البینة لان یقبل شئ من الثلث علی قيمة العبد لانه لا یرحم له فیه او تقوم له البینه ان العقیق فی الصحة لان الثابت بالبینة کالتامعانة وهو خصم اقامته لاثبات حقه قال ومنعک عن اخیال الوارث اعتق بک فی الصحة وقال لعل علی ابدک الف درهم فقال صدقما فان العبد یستع فی قیمته عندانی حقیقه واوله لیتق ولا یستع فی شئ لان الدین والعقیق فی الصحة طهر معاً یستع فی الوارث فی کلهم ولحد فصارا کانهما کالتامعانة والعقیق فی الصحة لا یوجب السعایة وان کان علی المتق دین وله ان الاقرار بالدین قوی لانه یعتبر من جمیع المال والاقرار بالعقیق فی المرض یعتبر من الثلث والا قوی یدفع الادیان فقتضیته ان یبطل العقیق اضداداً لانه بعد وقوعه لا یحتمل البطاؤه فیدفع من جمیع المعنی باجباب السعایة وکان الدین استع لانه کالتامعانة کما من الاستاذ فیسند الی حاله الصحة ولا یکن استواء العقیق لثباته

والموصی له مذکور بیع خیر سدر لیدر بعد موصی له دعوی میکند که میر سدا وراثت آنچه باقیمت بعد از از او شدن بنده مذکور چه از او کردن در حالت بنزله وصیت نیست لهذا الرجوع مال جاری میشود و وارث انکار دعوی او میکند و میگوید که در حالت مرض از او کرده است و متفق و در حالت مرض بنزله وصیت است و مقدم میشود بر وصیت بثلث مال پس وارث منکر شد و قول منکر باسوگند مقبر است و بجهت آنکه عقیق حادث است و حادث معاف و غسوب میشود بسوی اقرب اوقات بجهت آنکه آن تمیق است پس ظاهر حال گواه وارث است پس مقبول خواهد شد قول او باسوگند پس مصلی له مذکور بیع خیر خواهد رسید گر آنکه چیزی از ثلث مال زیاد شود قیمت بنده مذکور پس مقدار از آن را بموصی له مذکور خواهد رسید چه در آن مقدار از آن را یکسی فرجام نیست یا آنکه موصی له مذکور بنزله ثبات کند که مالک در حالت وصیت از او کرده است پس در صورت خواهد رسید بوسی له مذکور ثلث آنچه باقیمت بعد از از او شدن بنده مذکور زیرا چه ثبات بنزله ثبات بمعایه است و او در اقامت بنده خصم است بر اثبات حق خود مسئله هر اگر شخصی مرد و گذشت بنده را و سوگند این بنده مال دیگر گذشت و گفت بنده مذکور بوارثان آن شخص که پدر تو مرد و در حالت وصیت از او کرده است و نیز کسی دیگر گفت مران وارث را که بر پدر تو نهاده و درین من است و وارث مذکور تصدیق هر دو نمود معاف باینطور که گفت شما هر دو وصیت میگوئید مصلی پس در صورت بنده مذکور در تمام قیمت خود سعایت خواهد کرد نزد ابی حنیفه رج و صاحبین رج گفته اند که بنده مذکور از او خواهد شد و در بیع خیر سعایت نخواهد کرد زیرا چه دین و عقیق هر دو معاف در حالت وصیت ثبات گشت بسبب آنکه وارث هر دو را یک کلام تصدیق نمود پس چنان شد که گویا هر دو معاف بوده است و آنرا و کردن بنده در حالت وصیت موجب سعایت نیست اگر چه برآز او گرفته و دین باشد و دلیل امام ابی حنیفه رج این است که اقرار وارث بدین است قویتر است از اقرار آن باز او کردن بنده لهذا اقرار دین مقبر میشود از جمیع مال و جمیع مصلی بخلاف اقرار بنده که اقرار باز او کردن بنده در حالت مرض مقبر میشود و ثلث مال پس ثابت شد که اقرار دین قوی است از اقرار باز او کردن بنده و قوی دفع میسکت ضعیف را و هرگاه چنین شد پس مقتضای آن این است که باطل شود عقیق و لیکن عقیق بعد از وقوع و تحقق قابل این نیست که باطل گردد و مطلقاً پس از روی معنی باطل خواهد شد باینطور که سعایت واجب شود و بجهت آنکه دین سابق است چه بیع چیز مانع نیست از اسناد آن بسوی حالت وصیت و اسناد عقیق بسوی حالت مذکور گشت

لأن الدين يمنع العتق في حالة المرض مجتازاً فتحب السعاية وتكفي هذا الخلاف إذا مات الرجل وترك ألف درهم فقل رجل لي على الميت ألف درهم دين وقال الآخر كان لي عنده ألف درهم وديعة فعنده الوديعة أقوى

وعندها ما سوا **فصل قال** ومن أوصى بوصايا من حقوق الله تعالى قدمت الفرائض منها حقها مما الموصى وأخواتها من الزكاة والكفارات لأن الفريضة أهم من النافلة والظاهر منه البدائية بما هو لأهم فان تساوت في القوة بديها قدم الموصى إذا ضاق عنها الثلث لأن الظاهر أنه يتقدم بالآدم وذكر الطحاوي يح أنه يبتدئ بالزكاة ويقدر بها على الحج وهو أحد من الوائتين عن أبي يوسف ره وفي رواية عنه أنه يقدم الحج وهو قول محمد ره وجه الأول انهما وان استويا في المفارقة فالزكاة تعلق بها حق العباد فكان أولى وجه الآخر ان الحج يقيم بالمال والنفس والزكاة بالمال فقط عليه فكان الحج أقوى ثم تقدم الزكاة والحج على الكفارات لمزية ما عليها في القوة إذ قد جاء فيهما من الوعيد ما لم يأت في الكفارة والكنفارة في القتل والظهار واليمين مقدمة على صدقة الفطر لأنه عرف وجوبها بالقرآن دون صدقة الفطر وصدقة الفطر مقدمة على الاضحية للاتفاق على وجوبها والاختلاف في الاضحية وعلى هذا القياس يقدم بعض الواجبات على البعض

زیرا چه دین مانع است از آزاد کردن در حالت مرض بلا عوض پس واجب خواهد شد بر بنده مذکور سعایت و همین اختلاف است در صورتیکه مرد غنی و گذشت هزار درهم را و گفت کسی که برده است هزار درهم دین من است و گفت دیگر که نزد وی هزار درهم و ولایت من است و وارث تصدیق هر دو نمود و معاً پس در صورت نزد صاحبین رح هر دو برابر اند و هزار مذکور مقسوم خواهد شد میان آنها و نزد امام ابی حنیفه رح و ولایت قوی تر است فان زیر اچه حق صاحب و ولایت بعین هزار درهم مذکور تعلق دارد بجانب دین که آن بر ذمه ثابت میشود و الله اعلم ص

فصل در بیان وصیت بحقوق خدا تعالی مسئله ۱- اگر شخصی خد وصیت کرد در حقوق خدا تعالی چون حج و نماز و غیر از پس اول جاری کرده میشود آنچه واجب و فرض باشد از میان آنها موصی مقدم ذکر کرده باشد آن را یا موخر چون حج و زکوة و كفارة زیرا چه ادای نفس است از فضل پس ظاهر مقصود موصی این است که ابتدا کرده شود بآنچه اهم است و اگر همه وصیتها برابر باشد و بعضی از آنها قوی از بعضی نباشد و ثلث مال بر سه همه و فاکند ابتدا کنند بآنچه مقدم کرده است آنرا موصی چه ظاهر او صیتکه مقدم کرده است آن را موصی در نظر او اهم خواهد بود و طحاوی رح گفته است که ابتدا کنند با دای زکوة و مقدم نماید آنرا بر حج و این یک روایت است از ابی یوسف رح و روایت دیگر این است که حج مقدم کرده میشود و این قول محمد رح است و دلیل روایت اول این است که حج و زکوة اگر چه هر دو برابر اند در فرضیت ولیکن زکوة حق عباد تعلق دارد پس اولی و مقدم خواهد شد چه حق عباد مقدم است و دلیل روایت دیگر این است که ادای حج بمال و جراح هر دو تعلق دارد و زکوة فقط بمال تعلق دارد پس حج قوی و اولی است و بعد از آن حج و زکوة هر دو مقدم است بر ادای كفارة چه حج و زکوة قویتر است از كفارة چه در باب حج و زکوة آن تقد و عید و ارد شده است که در باب كفارة وارذیت و كفارة قتل و كفارة طهار و كفارة قیس مقدم است بر صدقة نظر زیرا چه این كفارة با واجب و ثابت است از قرآن و صدقة فطر از قرآن ثابت نیست و صدقة فطر مقدم است بر اخیه چه صدقة فطر واجب است نزد جمیع علماء و در وجوب اخیه اختلاف است و برین قیاس بعضی از واجبات مقدم است بر بعضی دیگر

قال وماليس بواجب فذكر منه ما قدمه الموصي لما بينا وصار اذا صح بذلك فقلوا ان الثلث يقسم على جميع الوصايا
مكان الله تعالى ومكان للعبد كما اصاب القرب صرف اليها على الترتيب لذي ذكرناه وتقسيم على عدد القرب لا يحل
الجميع كوصية واحدة لانه ان كان المقصود بحجها رضا الله تعالى وحل واحد في نفسها مفصود فبغير ذلك لا يفرد وصايا
الجميعين قال ومن وصية الاسلام ان يحوز عنه بلاء من بلاء الحج والباقي من الواجب تعالى من بلاءه وله ما يقرب
من المال ما يكفيه من بلاءه والوصية لاداء ما هو الواجب عليه وانما قال بالباقي لانه لا يلزمه ان يحج ما شيا فاضرف اليه على
الوجه الذي ج عليه قال فان لم تبلغ الوصية المفقدة انما يحوز عنه من حيث تبلغ وفي القياس لا يحج عنه لانه اربا بالحج
على صفة عدمها فيه غير الموزناه لاننا علم ان الموصي قصد تنفيذ الوصية فيج تنفيها ما امكن والممكن فيه
ما ذكرناه وهو اولى من ابطالها اساسا وقد فرقا بين هذا وبين الوصية بالحق من قبل قال من خرج من بلاءه حاجا
فما في الطريق او من حج عنه حج عنه من بلاءه عند المجتهد وهو قول غيره وقال ابو الوهب وعنه حجت بلغة استخا وعلى هذا اذا
ما في الحج عن غيره في الطريق لم يسفر ببطل الحج وقع فيه وسقط من قطع المسابقة وقد منع الحجة على الله فينبذ من ذلك لكان كانه ما جله

مسئله ۲- آنچه واجب نیست چون وصیت بعمارت مسجد و نیای رباط و بل ص پس مقدم کرده میشود از آنکه
آنچه مقدم کرده است آنرا موصی چه ظاهر آنست که ابتدا نموده است با آنچه اهم است و گفته اند فقها که اگر شخصی چند وصیت کرد و بعضی
از آن بر حق فدا و بعضی از آن برای حق عباد پس ثلث مال او تقسیم خواهد شد بر هر دو وصیت و بعد از آن آنچه مخصصه حق الله باشد
صرف کرده خواهد شد در وجه عبادت تیرتیکه مذکور شد و تقسیم خواهد شد بر عدد عباد و تمام وصیت برای هر عبادت جدا شده
میشود زیرا چه مقصود از هر عبادت خوشنودی خدای است پس هر عبادت بذات خود مقصود است پس وصیت بر عبادت جدا شده
میشود و چنانچه وصیتها برای آدمیان مسئله ۳- اگر شخصی وصیت کرد که حج فرض او را نمایند از جانب وی پس لازم است
و از آنرا که فرستند موی را که سوار بر رود از بلده موصی تا بکعبه و ادای حج نماید زیرا چه وصیت مذکوره بر این است که او انموده
بجیکه بر موصی واجب بود و واجب بود بر او که حج میکرد از بلده خود بشرط سواری نه پیاده پس وصیت مذکور محمول خواهد شد
بر اینکه او انموده شود حج از جانب موصی بر وجیکه واجب بود بر او و لکن در باب جاری کردن وصیت مذکوره آنقدر مل متبر است که
کفایت کند بر آن اینکه بجهت حج فرستاده شود از بلده او سواری پس اگر کفایت نکند مال موصی بر آنکه بجهت حج فرستاده شود از
بلده او پس لازم است و از آنرا که بجهت حج فرستند از آنکه بکعبه برای رسیدن تا بکعبه از آن مکان مال موصی کفایت کند زیرا چه
معلوم است که مقصود موصی این است که وصیت او تا قدر جاری شود پس واجب است که جاری نموده شود و وصیت او بقدر امکان مکن
در صورت مذکوره همین است که بجهت حج فرستاده شود از آن مکان مذکور مسئله ۴- اگر شخصی بقصد حج برآمد از بلده خود و مرد در آنجا
مراده وصیت کرد که از جانب وی حج نمایند پس بجهت حج فرستاده میشود از جانب او از بلده او و در تمام ابی ضعیف حج و همین قول نادر
است و صاحبین حج گفته اند که بجهت حج فرستاده میشود از آنکه بکعبه موصی رسیده بود و همین اختلاف است در صورتیکه حج کننده از
جانب خود میرود در آناسی راه و دلیل صاحبین حج این است که رسیدن تا بکعبه مذکور بقصد حج عبادت است و احوال بر خدا
است و بسبب این فرقیست قطع آنقدر مسافت ملاحظه گردید پس از آن مکان مذکور جدا نموده خواهد شد و گویا که موصی از آن مکان گشته است

لذوی النبی علیه السلام لما تزوج صفیة اعتق کل من ملک من ذی رحم محرم منها الا اثمها وکانوا یسمون
اصهار النبی علیه السلام و هذه التفسیر اختیار محمد و ابی عبید تره و کذا یدخل فیہ کل ذی رحم محرم من زوجة ابیہ زوجة
ابنہ و زوجہ کل ذی رحم محرم منه لا کل اصهار و کلمات الموصی المراتفی نکاحه اوفی عتقه من طلاق رجعی فاصح
یستحق الوصیة و انکانت فی عتقه من طلاق بائن لا یتحقق لان بقاء الصهریة ببقاء النکاح و هو شرط عند الموت قال
ومن وصی لا خانانه فالوصیة لزوج کل ذی رحم محرم منه و کذا یحرم و لا ینکح لان کل لیس فی خفا قبل هذا فی عرفهم و فی
عرفنا لا یتناول الا ذلک و لا یستوی فیہ الموال و العبد و الاقرب لا یبعد لان اللفظ یتناول کل قال و من ادعی
لاقارب به فی الاقرب لا یقرب من کل ذی رحم محرم منه و لا یدخل فیہ الوالدان و الولد و یكون ذلک للاثنتین فصاعدا
و هذا عند الجعفیة و قال صاحب الوصیة کل من ینسب الی قصی ابله فی الاسلام و هو اول ابی اسم او اول امیر
ادرك الاسلام و ان لم ینسب علی حسب ما یختلف فیہ المتأخر و فائدة الاختلاف نظیر فی اولاد ابی طالب فانه ادرك
الاسلام و لم ینسب لهما ان القریب مشتق من القرابة فیکون اسم الممن قامبت به فینتظر بحقیقته مواضع الخلاف
فی الراجح صلح هرگاه نکاح کرد صفیه رض را آزاد کرد و از خویشان وی هر ذی رحم محرم و پراو بجهت اکرام وی نفس ایشانرا
اصهار بنی می گفتند و اصهار جمع صهر است بکسر ص و همچنین داخل میشود در وصیت مذکور هر ذی رحم محرم زوجہ پدر موسی
و ذی رحم محرم زوجہ پدر موسی و زوجہ هر ذی رحم محرم موسی چه اینها همه اصهار موسی اند و باید دانست که این تفسیر اصهار
محمد و ابوبعید است و باید دانست که داخل میشود در وصیت مذکور هر ذی رحم محرم زوجہ مذکور اگر چه زوجہ مذکور در وقت
موت شوهر در عدت طلاق رجعی باشد و اما اگر در عدت طلاق بائن باشد پس داخل نمیشود در وصیت مذکور هر که ذی رحم
محرم او باشد چه بقای صهریت به بقای نکاح است در وقت موت موسی و در طلاق بائن نکاح باقی نمی ماند مسئله ۳۰ اگر
انحصاری وصیت کرد برای فتن نامی خود یعنی و اما د پس این وصیت است برای شوهر آن زمانیکه ذی رحم محرم موسی اند و نیز داخل
میشود در این وصیت هر ذی رحم مشهور آن زمان مذکور آن چه اینها را فتن میگویند و بعضی گفته اند که این در عرف آنها بود و در عرف ما
شامل نمیشود و وصیت مذکور مگر شوهر آن زمان محرم موسی را ولیکن در آن آزاد بنده و قریب و بعید برابر اند زیرا چه لفظ
شامل است مراد اینها را مسئله ۳۱ اگر شخصی برای اقارب خود وصیت کند پس این وصیت است برای اقربای موسی بجز
عصبه یعنی وصیت است برای کسیکه از جمله ذی رحم محرم موسی قریب تر باشد با و بعد از آن بر کسی که قریب تر باشد موسی است
و دیگران و علی هذا القیاس و خواهد بود وصیت مذکور برای دو کس از اقربای مذکور و از دو کس داخل نمیشود در این وصیت پدر
و مادر و نسب ذی رحم موسی و اینهمه که مذکور شد از امام ابی حنیفه است و گفته اند صاحبین ح که داخل میشود در وصیت مذکور هر که
منسوب است باقصی پدر موسی و در اسلام و در تفسیر بعضی پدر در اسلام اختلاف است بعضی گفته اند که اقصی پدر کسی است که اول بلام
آور و کس از اجداد وی و بعضی گفته اند که اقصی پدر در اسلام کسی است که اول یافته است زمان اسلام را اگر چه اسلام نیامده باشد
و فائده این اختلاف ظاهر خواهد شد در اولاد ابی طالب چه او یافته است زمان اسلام را و اسلام نیامده است و دلیل صاحبین ح آن
است که قریب آن را میگویند که معنی قرابت در ویافته شود پس هر که مدتی قرابت یافته میشود داخل خواهد شد در وصیت مذکور چه لفظ او شامل است آزاد

وان كانوا يحصون فالوصية في الفقراء منهم لان المقصود من الوصية القرينة وهي في سنة الخلة وقد ذكرنا هذه الاشياء
 لتبين تحقق الحاجة فانه حمل على الفقراء بخلاف ما اذا وصى لشئان بنى فلان وهو لا يحصون ولا ياتي بنى فلان وهو
 لا يحصون حيث تبطل الوصية لانه ليس في اللفظ ما يبنى عن الحاجة فلا يمكن صرفه الى الفقراء ولا يمكن تصحيحه فليكن في
 حق الكل للجملة المتفاحشة ونقدنا لوصف ليهزم في الوصية للفقراء والمسكين يجب الصرف الى اثنين منهم اعتبارا لمصلحة الجمع
 واقله اثنين في الوصايا على ما وصى لبنى فلان يدخل فيه الاثنا في قول لا يحصى في اول قوله وهو قولهما لان جميع
 الذكور يتناول الاثنا في قول يتناول الذكور خاصة من حقيقة الاسم للذكور وانتظامه للاثنا في قول والكل
 حقيقة بخلاف ما اذا كان بنو فلان اسوة قبيلة او فخذ حيث يتناول الذكور والاثنا لانه ليس يراد بها اعيانهم اذ هو
 محمول على منساب كبنى آدم ولهذا يدخل فيه مولى العناقة والوالدة وخلفاءهم قال من وصى لولد فلان فالوصية بينهما
 والذكور الاخرى فيه سواء باسم الولد ينتظر لكل انتظاما ولعله او من وصى لورثة فلان فالوصية بينهما لذكر مثل حظ الانثيين
 لا تدل النص على لفظ الورثة اذن ذلك بان قصده التفضيل كما في الميراث ومن وصى لمواليه وله موال اعقبهم
 ص واگر اشخاص بنی فلان در احصاء شمار نیابند پس داخل می شود در وصیت مذکور فقیران آنها نه انعیای آنها زیرایه مقصود
 از وصیت مذکور عبادت و خوشنودی خدای است و آن حامل میشود در دفع نمودن حاجت فقیر و الفاظ مذکور به معنی حاجت شعر
 است پس جایز است که حل کرده شود بر اینکه مراد از آن فقیران است بخلاف آنکه اگر وصیت کند بر یک جوانان بنی فلان و آنها بشمارند
 یا بر یک زن بنی فلان که بی شوهرند و آنها بشمارند چه این وصیت باطل است زیرا چه در الفاظ مذکور اشعار بر معنی حاجت نیست پس ممکن
 نیست که حل کرده شود بر فقیران آنها و مقصود نیست که جمع شود وصیت مذکور بر یک جمع اشخاص آنها یا بشمارند پس عدد آنها ملزم
 نیست و وصیت بر یک مجهول صحیح نیست زیرا چه وصیت تلک است و تلک برای مجهول ممکن نیست و باید دانست که در وصیت برای فقیر
 و مساکین واجب است که داده شود و کس از آنها زیرایه اقل جمع و دو است و باب وصیت چنانچه گذشت بیان آن مسئله ۱۱ -
 اگر وصیت کرد برای بنی فلان پس نزد صاحبین و هم نزد ابی حنیفه صحیح بنا بر قول اول او زن بنی فلان نیز داخل میشوند و درین وقت
 زیرا چه جمع ذکور و انثا را نیز شامل است و بعد از آن رجوع کرد امام ابو حنیفه صحیح از قول اول و گفت که وصیت مذکور به شکل
 است مردان بنی فلان را فقط و زنان بنی فلان در آن داخل نیستند زیرا چه لفظ بنی برای ذکور است حقیقه و شمول آن زنان
 را مجاز است و کلام موضوع برای حقیقت است نه برای مجاز بخلاف آنکه اگر بنی فلان نام قبیلہ باشد چه در نصورت شامل است وصیت
 مرزبان را نیز زیرا چه در نصورت از لفظ بنی فلان نسبت بسوی آن مراد میشود نه ذکور آن قبیلہ فقط پس لفظ بنی فلان
 در نصورت مانند لفظ بنی آدم است لهذا داخل میشود در وصیت مذکور مقتضای آن قبیلہ و طایفان آن قبیلہ و مولای موالا
 آن نیز مسئله ۱۲ - اگر شخصی وصیت کرد برای ولد فلان پس در نصورت ذکور و انثا برابر اند چه لفظ ولد همه را شامل است برای
 مسئله ۱۳ - اگر وصیت کرد برای وارثان فلان پس مال وصیت تقسم میشود میان وارثان فلان بطریق قسمت میراث اعنی
 میرسد بزرگتر مانند حصه و منوث زیرا چه موصی هرگاه بلفظ وارثان ذکر کرد معلوم شد که مقصود وی تفصیل بعضی بعضی است چنانچه
 در میراث تفصیل بعضی وارثان بعضی است مسئله ۱۴ - اگر شخصی وصیت کرد برای موالی خود و بر موالی اند که او را ذکر کرده است آنها را

و موالی اعتقوه فالوصیة باطله وقال الشافعی فی بعض کتبه ان الوصیة لکل جمیعاً و ذکر فی موضع اخر انه یوقف حتی
تضاحلوا که ان الاسم یتناولهم لان کلامهم یسمی مولى فصالحا کلاخوة ولنا ان الجدة مختلفة لان احدهما یسمی مولى
النفس والاخر منعصر علیه فصالحا مشترکاً فلا یتنظمها لفظ واحد فی موضع الاختلاف بخلاف ما اذا حلف لا یکلم موالی
فلان حیث یتناول الاعلى والاسفل لانه مقام النفع ولا تنافی فیہ ویدخل فی هذه الوصیة من اعتقه فی الصحة والمرض
ولا یدخل مدبروه واما اولاده لان عقیق هو کلام ینبث بعد الموت والوصیة تضاف الی الحالة للموت فلا بد من تحقق الاسم
قبله وعن ابی یوسف رده انهم یدخلون لان سبب الاستحقاق لازم ویدخل فیہ عبد قال المولاه ان لم اضربک فقتل حراً
لان العقیق ینبث قبیل الموت عند تحقق عجزه ولو کان له موالی واولاد موال و موالی موالحت یدخل فیها معتقوه
واولاده مردون موالی الموالاة وعن ابی یوسف رده انهم یدخلون ایضاً والکل شریکاً لان الاسم
یتناولهم علی السواء وتحدیه یقول الجدة مختلفة فی المعنی الانعام و فی الموالاة عقد الاستدزام
والاعتناق لازم فكان الاسم له احق ولا یدخل فیهم موالی الموالی لانهم غیره حقیقاً

و نیز موالی اند که آزاد کرده اند آنها اور پس این وصیت باطل است زیرا چه لفظ مولى مشترک است میان دو معنی یکی آزاد کننده و دیگر
آزاد کرده شده و در اینجا معلوم نیست که کدام از ایشان مراد است و صحیح نیست که هر دو مراد شود معاً به جهت آنکه در موضع اثبات از
لفظ مشترک مراد نشود و اگر یکی از معنی حامی آن و چون معلوم نشد که کدام مراد است پس موصی له مجهول گردید و بحالت موصی له موجب
بطلان وصیت است بخلاف آنکه اگر حلف کند کسی که کلام نخواهد کرد با موالی فلان شامل میشود این لفظ هر دو قسم مولى را زیرا چه این
مقام نفی است و دو مراد شده و دو معنی صحیح منافات نیست و در بعض کتب شافعی ج مذکور است که این وصیت است برای جمیع
موالی چه آزاد کنند چه آزاد کرده شده زیرا چه لفظ مولى همه را شامل است پس مانند لفظ اخوة شد و در بعض کتب
اوج مذکور است که در صورت مذکوره توقف کرده میشود تا آن زمان که مصالح کند جمیع موالی در میان خود و باید دانست که
در وصیت بلفظ مولى داخل است هر که آزاد کرده است آن را موصی خواه در حالت صحت آزاد کرده باشد خواه در حالت مرض
و مدبران موصی و احبات اولاد او داخل نیستند درین وصیت زیرا چه اینها بعد از موت موصی آزاد میشوند و موصی وصیت کرده است
برای آنها که آزاد اند پیش از موت او و از امام ابی یوسف ج مرویست که اینها نیز داخل اند زیرا چه اینها اگر چه پیش از موت موصی
آزاد نیستند لیکن سبب آزادی در حق آنهاست و لازم شده است پس گویا آزاد شده اند و باید دانست که نیز داخل میشود در
مذکوره بنده گفته است و را موصی که اگر نرم تر پس تو آزاد باشی زیرا چه بنده مذکور آزادی شود پیش از موت موصی و تنبیه
طاقت نرین نماند او را اگر باشد موصی را موالی که آزاد کرده است آنها را نیز باشد اولاد موالی وی و نیز باشد ویرا موالی موالات پس اگر
میشود در وصیت مذکوره موالی و اولاد موالی نه موالی موالات و از ابی یوسف ج مرویست که موالی موالات نیز داخل است و هر یک این
سه قریب بهم شریک میشوند زیرا چه لفظ موالی همه را شامل است و محرم میگردد که لفظ مولى مشترک است و از لفظ مشترک دو معنی مراد می شود
و چون متناقض لازم است و عقد موالات عقد التزام است و لازم نیست پس برای عتاقه احق و اولی است از موالی موالات پس آنها داخل خواهند شد
و داخل میشود در وصیت مذکوره موالی موالی موصی زیرا چه موالی موالی غیر موصی اند و موصی وصیت کرده است برای موالی خود نه برای موالی غیر

تخلّف موالیه و اولادهم یسبون الیه باعنائی و جدمنه و تخلّف ما ذلک الیک له موالی لا اولاد الموالی لان البطلهم
 مجاز فیصرف الیه عند تقدرا اعتبار الحقیقه و لو کان له متقی و لحد موالی الموالی فالتصفیة لختقه و الباقی للورثه لتقدیر الجم
 بن الحقیقه و الجار و لا یدخل فیه موالی عنقه و ابنه و ابوه و لا یصرف لیسو موالیه لاحتیقه و لا هجاء او انما
 یجوز میدانهم بالعصوبه تخلّف معتقی البعض لانه یکسب الیه بالولاء و الله اعلم بالصواب

باب الوصیه بالسکنی و الخدمه و التقریر

قال تجوز الوصیه بخدمه عبد و سکنی و اسنبن معلومه و تجوز بذلك بدل ان المنافع یصح تملیکها فی حاله لکیوم و بدل غیر
 بدل فکذا بعد المات لخدمه کما فی الامکان و یکون محسوسا علی مملکه فی حق المنفعه حتی تملیکها الموصی له علی مملکه کما یسوّی الوقف
 علیه منافع الوقف علی حکم ملک الواقع تجوز موقوفنا و موبدا کما فی العیاریه فانها تملیک علی اصلها تخلّف المبررات و تخلّف
 فی تملیک المورثه و ذلك فی عین بقیه و المنفعه عرض کما یصح فکذا الوصیه لعملة العبد و الدار لانه بدل المنفعه فلیحکم فی التصریف لهما قال
 فان خرجت قبه العبد من الثلث لیسک الیه لخدمه لان حق الموصی له فی الثلث لا یراجع الورثه و ان کان لکمال له غیره

تخلّف اولاد موالی موصی چه اینها بوسی منسوب اند بسبب اعتنا تملیکه از موصی یافته شده است و تخلّف آنکه اگر نباشد
 موصی را موالی عثمانه و نه اولاد موالی چه در صورت و دخل میشود موالی موالیات در وصیت مذکوره زیرا چه لفظ موالی در موالی
 عثمانه حقیقت است و در موالی موالیات مجاز است پس هرگاه مضمی قتیقی متعذر باشد بر مضمی مجازی مجبور خواهد شد و اگر در صورت مذکوره باشد
 موصی را یک متقی و چند متقن متقی پس در صورت نصف وصیت برای متقی و کسب باقی مال برای او ارثان است و بقیان متقی خیر نیست
 زیرا چه لفظ موالی حقیقت است و متقن موصی و مجاز است و متقن متقی موصی پس ممکن نیست که هر دو مراود شود چه جمع کردن حقیقت و مجاز
 متعذر است و دخل نشود در وصیت مذکوره و متقن پسر موصی حص و متقن پدر موصی چه آنها متقنان او ختمند نه از وصیت
 نه از رومی مجاز و میراث آنها میرسد بوسی مذکور بسبب معصوبت تخلّف متقی بعضی چه او منسوب شود بوسی آزا و کند و بولاد او اسلم
 باب در بیان وصیت بکسب و خدمت و ثمره مسلمه اگر شخصی بخدمت بنده خود یا بکسب و در سرای خود در مدت معلوم یا
 بطریق دائم برای کسی وصیت کرد پس این وصیت جائز است زیرا چه تملیک منافع و رعایت حیات بعضی و بلا عوض صحیح است
 و همچنین صحیح خواهد شد بعد از موت نیز زیرا چه انسان باین وصیت نیز محتاج است چنانچه محتاج است باین که وصیت مال نماید و در صورت
 موصی چه مجبور میشود بنابر ملک موصی در حق منفعت غنی که مالک میشود آن را موصی له بنابر ملک موصی مذکور چنانکه شخص متوقف
 این بنامی منافع وقف میکند بنابر حکم ملک واقف و موت و موبد و در مجاز است مانند عاریت چه عاریت نیاید قاعده علمای
 تملیک است نه ابا حنا چنانچه شافعی رح میگوید و تخلّف میراث چه آن خلافت است در چیزی که مالک آن میشود و مورث و آن متقی است
 و عین که باقی می ماند و منفعت از قسم عرض است که باقی نمی ماند و همچنین اگر بجا بل بنده خود یا بجا صل سو خود در مدت معلوم یا بطریق دائم
 وصیت کند صحیح میشود بدلیل اینکه آن بدل منفعت است پس در حکم منفعت خواهد بود و بنده و سرکار او هر دو صورت بوسی له بنابر ملک
 از ثلث مال بیرون آیند تا در مدت معلومه انتفاع بگیرد و بخدمت بنده یا بجا صل آن و همچنین انتفاع بگیرد و بکسب و سرکار یا بجا صل آن نیز
 و ثلث مال و ارثان هر دو موصی نه نیستند و بعد از گذشتن مدت معلومه بوارثان موصی دهند و اگر تمام مال همان بنده و سرکار باشد پس در وقت

بعد از الورقة یومین و الموصی له یوماً من حقه فی الثلث و حقهم فی الثلثین کما فی الوصیة فی العین و کما فی الثلث
 البعد آخره لا یتجزی فصرنا الی المهایا بنایا علی تحقیق بخلاف الوصیة بسکله الدار ذاکم استخرج من اثبات سنتیم
 عین الدار ثلثاً لا انتفاع لانه یکر القسمه باجزاء وهو عادل للتسوية بینهما زماناً و اثباتی المهایا نهیدیم جدا
 زماناً و کواشموا الدار مهایا من حیث الزمان یجوز ایضاً ان الحق لهما لان الاولی و هو الاول و اولی و لیس له و ثانی
 ان یمضوا ما فی یدهم من ثلثی الدار و عن ابی یوسف ردان لهم ذلك کانهما من ملکهم و صیه الدار ان حق الموصی
 ثابت فی سکتهم جمیع الدار بان ظهور الثلث مال آخر و تخرج الدار من الثلث و کذا فی حق المراجعة بان یدهم از غرض فی ید الموصی
 بتضمن ابطال ذلك فتعوانه قال فان کان مات الموصی له عاد الی الورثة لان الموصی اوجب الحق للموتی لیس فی الممان
 علی حکم مملکه فلو انتقل الی وارث الموصی له استحقها ابتداء من ثلث الموصی من غیر ضمانه و ذلك لا یجوز و لو مات
 الموصی فی حیوة الموصی بطلت لان ایجاباً تعلق بالموت علی ما بنیاء من قبل و کواوصی بخله عبده و اوداره فاستخدمه
 بنفسه اوسکها بنفسه قبل یجوز ذلك لان قیمة للنافع کفیه فی تحصیل المقصود و الاصح ان یسده لا یجوز

بنده مذکور را یک روز بموصی له سپاند و در روز بوارشان و هند و سر مذکور را سه حصه کند یک حصه را بموصی له سپاند و دو حصه را
 بوارشان و هند زیرا چه حق موصی له و ثلث مال است و حق و ارثان در و ثلث و فرق میان بنده و سر را یکی است که بنده قابل
 قسمت نیست پس مقر نمودن ثلث و ارث ضرورت بخلاف سر که قسمت آن ممکن است قسمت اولی را اصل است چه در صورت فقر
 نمودن نوبت تقدیم نمی برد یکی از روی زمان لازم می آید و در صورت قسمت هر دو صاحب حق برابر می مانند پس در صورتیکه
 قسمت ممکن باشد قسمت اولی خواهد شد و معنی آنکه نوبت تقریر نمایند در سر را مذکور نیز جائز است زیرا چه صاحب حق او نشان اند
 ولیکن اولی همان قسمت است چه آن عادل است و جائز نیست و ارثان را که بفر و شد و ثلث سر را که در دست او نشان است و این
 ظاهر روایت است و از ابی یوسف درج مرویست که جائز است زیرا چه آن دو ثلث خالص ملک او نشان است و وجه ظاهر روایت
 این است که حق سکونت موصی له را در جمیع سر ثابت است باینطور که ظاهر شود و موصی را مال دیگر و جمیع مال آنقدر گردد که سر
 مذکور ثلث آن شود یا کمتر از آن و نیز موصی له را حق فراحت است در آنچه از سر را مذکور و در دست و ارثان است اعنی میسر و ثلث
 را که فراحت نماید و ارثان را در و ثلث سر را که در دست او نشان است و قتی که خواب گردد و ثلث سر را که در دست
 موصی له است پس اگر و ارثان بفر و شد و ثلث مذکور را حق موصی له بسبب آن باطل میشود و هند را نیز و ارثان را که بفر و شد
 و و ثلث مذکور را پس اگر موصی له بعد از موت موصی و پیش از گذشتن مدت معلوم بمیرد پس موصی له بوارشان نماید گیرد و
 زیرا چه وصیت در صورت مذکور هر سه این بود که موصی له از ملک موصی منتفع شود پس اگر منتقل شود بوارث موصی له لازم
 می آید که وارث موصی له از سر منتفعی این شود که نفع آن بگیرد از ملک موصی بغیر موصی او و این جائز نیست و اگر بمیرد موصی له
 و جمیع حیات موصی و وصیت باطل میشود زیرا چه ایجاب وصیت بموت موصی تعلق دارد چنانچه سابق مذکور شد مسأله ۲ اگر شخصی
 بمحل بنده خود یا بمحل سر خود بر سر وصیت کرد و زید خود را بخدمت نمود از بنده مذکور یا سکونت کرد در سر مذکور پس بفر
 گفته اند که این جائز است زیرا چه قیمت منافع بمنزله حق منافع است در تحصیل مقصود و واضح این است که جائز نیست

لا یخلو در اهرام او دملیر و قد وجبت الوصیة بما اودع الاستیغلة المنافع و هما متغایران و متغایران فی حق الوارثین فانه لو ظهر دین
 یکنهم اداء من الخلفة بالامتنع و اذ منه بعد استغلاها و لا یکنهم من المنافع بعد استیغلاها یعنی لیس باخذ مقدار و لکن
 ان یولی العبد او الدار و قال لشافعی انه ذلك لانه بالوصیة ملک لمنفعة تجلیک علیکها من غیره ببدل و یغیر بدل لانها
 لا یجوز عند اختلاف العاریة لانها البلحة علی اصله و لیس تجلیک لسان الوصیة تجلیک بغير بدل مضاف الی اصله و
 فلا یجوز تجلیک ببدل اعتبارا لاجتماعها و تعاضلها تجلیک بغير بدل فی حالة الجبوة علی اصلها و لا یجوز تجلیک مستعیرا لاجتماعها
 تجلیک ببدل لکه لهذا و تحقیقه ان التملیک ببدل لازمه و بغير بدل غیر لازمه و لا یجوز تجلیک لکحوی بالاضعاف و لا یجوز تجلیک الوصیة
 تبرع غیر لازم و لان الرجوع للتبرع لا یغیر و بالتبرع بعد الموت لا یجوز الرجوع فلهذا انقطع امّا هو فی وضعه فغیر لازم
 و ان للنفقة لیست بالعلی اصلها و فی تجلیکها بالمال حادث صفة للمالیه فیها تحقیقا للسا و اذ فی عقد المعاوضة قاضا
 تثبت هذه الولاية لمن یملکها ابتعا للملك الرقبة اولی یملکها بعقد المعاوضة حتی یكون مملکها بالصفة التي مملکها اما اذا
 تملکها مقصودة بغير عوض شر مملکها بعوض فان مملکها اکثر مما تملکها مع

زیرا چه وصیت صحیح است یا بدیهه و دنیا را چه حاصل از نفس و غیر دنیا را و استفاده و سکونت استیغای منافع است و حکم این هر دو با هم متغایر و
 متغایر است در حق و ارثان زیرا چه در صورت حاصل اگر ظاهر شود و دین بر ذمه نیست پس میرسد و ارثان را که او نماند ان دین را
 از حاصل مذکور بر این نظر که متر و نماند آنرا از دست موصی له بعد از آنکه حاصل شده باشد و ممکن نیست آنرا را که او نماند دین
 مذکور را از منافع بعد از آنکه استیغای آن کرد موصی له مسئله ۳ - میرسد موصی له بخدمت بنده یا بسکونت سر که اجاره و
 بنده مذکور را یا اسرای مذکور را و شافعی رح گفته است که این میرسد و از زیر را چه موصی له مذکور بسبب وصیت مالک آن شده است
 و چون مالک آن شد پس میرسد و او را که تملیک آن نماید خواه بعوض خواه بلا عوض چه منافع نزد شافعی رح بمنزله مال است بخلاف
 عاریت چه آن اباحت است بنا بر قاعده او تملیک نیست و دلیل علمی مارج کی این است که وصیت تملیک است بغير عوض و نسبت
 بموت موصی پس موصی له مالک این میشود که تملیک موصی له نماید بغير عوض بنا بر قیاس آن بر عاریت چه عاریت تملیک منافع است
 بغير عوض و حالت حیات بنا بر قاعده علمی مارج و متغیر ان میرسد که اجاره و بد عاریت را چه اجاره تملیک است بعوض و همچنین اینجا نیز
 و تحقیق آن این است که تملیک بعوض لازم و قوی است و بغير عوض غیر لازم و ضعیف و هر که مالک ضعیف و کمتر است مالک قوی و اکثر
 میشود و وصیت که عقد تبرع است غیر لازم است و ضعیف و لیکن در صورت عقد تبرع متبرع را میرسد که رجوع نماید غیر
 تبرع را و چون تبرع در صورت وصیت موصی است و ممکن نیست ویرا که رجوع نماید بعد از موت خود پس این بسبب جوع جائز نیست و لیکن
 وصیت باعتبار اصل وضع خود لازم نیست پس موصی له بخدمت و بسکونت مالک اجاره نخواهد شد چه اجاره عقد معاوضه است و قوی و دوم
 این است که منفعت مال نیست بنا بر قاعده علمی مارج و در تملیک آن مال لازم می آید احوال صفت مالیت در آن تا مساوات تحقق شود
 میان و عوض و عقد معاوضه و ولایت احوال مالیت در آن ثابت نیست مگر کسی را که مالک آن منافع باشد بسبب جمعیت ملک رقبه
 یا کسی که مالک آن باشد بسبب عقد معاوضه پس او میتواند که تملیک آن نماید بطوریکه خود مالک آن شده است و اما تملیک مالک آن شود بغير
 بطریق اصلت به طریق تبعیت بعد از آن تملیک آن نماید بعوض لازم می آید که تملیک نماید چیزی را که از دین و منعی زیاده است از آنچه خود مالک آن شده است

وهذا لا يجوز وليس للموصي له ان يخرج الصّد من الكوفة الا ان يكون الموصى له واهله في غير الكوفة فيخرجهم الى اهل
لخدمته هنالك اذا كان يخرج من الثلث لان الوصية انما تنفذ على ما يقرب من مقصود الموصي فاذا كان اوفي مصر فمقصود
ان يملكه من خدمته فيبدو ان يلزمه مشقة السفر واذا كان اوفي غيره فمقصود ان يجعل العبد الى اهله لخدمته
ولو اوصى بعتة عبد او بعتة دار لا يجوز ايضا لانه بدل المنفعة فاخذ حكم المنفعة في جوار الوصية به
كيف وانه حين حقيقة لانه دراهم او دنانير فكان باجواز او لو لم يكن له مال غيره كان له ثلث علة تلك
السنة لانه عين مال يحتمل القسمة بالجزء قلوا ان الموصى له قسمة الدار بينه وبين الورثة ليكون هو الذي يستعمل
ثلثها لم يكن له ذلك الا في رواية عن ابي يوسف انه يقول للموصى له شريك لوارث وللشريك ذلك فذلك للموصي
الا اننا نقول المطالبة بالقسمة تنبئ على ثبوت الحق للموصى له فيما يلاقيه القسمة اذ هو المطالب ولا يخفى في عدل الدار
واما حق في العتلة فلا يملك المطالبة بقسمة الدار ولو اوصى له بخدمته عبدا ولاخر بعتته وهو يخرج من الثلث
فالرقبة لصاحب الرقبة والخدمة عليها صاحب الخدمة لانه اوجب لكل واحد منهما شيئا معلوما عطا
منه لاحد ما على الآخر فتعبر هذه الحالة بحالة الافراد ثلثا وصح الوصية لصاحب الخدمة فلوليه
في الرقبة بشئ لصارت الرقبة ميراثا للورثة مع كون الخدمة للموصى له فكذلك اذا وصى بالرقبة
لاسان اخ اذا الوصية اخت الميراث من حيث ان الملك يثبت فيها بعد الموت ولها نظائر وهو ما اذا وصى بأمة

و این جائز نیست مسئله ۴ - اگر شخصی بخدمت بنده خود وصیت کرد برای کسی پس میرسد موصی له را که بنده مذکور را از شهر موصی
بشهر دیگر بر دگر آنکه اهل و عیال موصی له در شهر دیگر سکونت داشته باشند پس درین هنگام میرسد موصی له را که بنده مذکور را در
شهر جدید بشهر طیکه بنده مذکور از ثلث مال بیرون آید زیرا چه وصیت جاری کرده میشود موافق مقصود موصی و در صورتیکه اهل و
عیال موصی له در شهر موصی باشند مقصود موصی این است که استخدام نماید از بنده مذکور در شهر موصی و در شهر دیگر نیز و آنرا تا بنده
در مشقت سفر نفقه و در صورتیکه اهل و عیال موصی له در شهر دیگر باشند مقصود موصی همین است که بر موصی له بنده مذکور را بشهر
خود تا خدمت اهل و عیال او نماید و نیز اگر موصی له بر استخدام در شهر موصی بیاید در مشقت سفری افتد مسئله
اگر شخصی وصیت کرد که حاصل بنده و بر ایا حاصل سر و یا یکسال بفلان بدهند و در اسواق آن بنده یا اسواق آن سر مال دیگر نیست پس نصیحت میرسد موصی له
را ثلث حاصل آن سال زیرا چه حاصل آن مال است قابل قیمت است پس اگر خواهد موصی له که مقسوم شود سر مذکور میان او و این
و ارثان موصی یا او خود تحصیل نماید حاصل حصه خود را که ثلث سر مذکور است پس این نیز بدو اگر در یک روایت از ابی یوسف می طرح
میگوید که موصی که شریک و ارث است و شریک را مطابق قیمت میرسد پس همچنین موصی له را نیز میرسد و وجه مسئله اول که مختار است اینست
که مطابق قیمت آنرا میرسد که حق او ثابت باشد در عین چیزی که مقسوم میشود و موصی له راقع نیست در عین طری بلکه حق نیست که در
حاصل آن پس او را نمی رسد که مطابق قیمت سر می نماید مسئله ۶ - اگر شخصی بخدمت بنده خود وصیت کرد برای زبید و بر رقبه آن
وصیت کرد و بر دیگر و بنده مذکور از ثلث مال موصی بیرون می آید پس رقبه بنده بر صاحب رقبه است و بران بنده خدمت
بر صاحب خدمت است زیرا چه موصی برای هر موصی له وصیت کرده است چیزی که معلوم است پس بر هر موصی له حق وی است
و نیز هرگاه صحیح شد وصیت برای صاحب خدمت پس اگر وصیت نیکو و بر رقبه بنده اصلاً رقبه بنده میراث میشد برای و ارثان
موصی و مهندار آن بنده خدمت موصی له لازم میشد پس همچنین آن بنده خدمت موصی له لازم خواهد شد و قیاساً وصیت کرد موصی بر رقبان بنده برای
دیگر چه وصیت مانند میراث است بجهت آنکه ملک در سر و صورت ثابت میشود از موت مسئله ۷ - اگر وصیت کرد کسی بکنیز خود

لرجل وینا فی بطنها لا یخفی و هی تخرج من الثلث أو وصی لرجل بخاتره و لا یفرضه أقول هذه الفصول لطفان و یفهمها من التعلیل ان ابن کما وصی و لا شیء لصاحب الخوف فی النظر و فی هذه المسائل کلها ما اذا فصل احدا الا یجانب عن الاخر فیما یفهم كذلك الجواب عن ان یوسف را و صلح قول یوسف را امة للموصی له ها و الولد ینهما نصفان و كذلك فی اخواتها ان یوسف را ان با یحیاه فی کلام اللسان یقرین ان مراده من الکلام الاول ایجاب امة للموصی ان یوسف را و الولد و هذا البیان منه فی بیان من یفهمها من الوصیة لا یفهمها من شیان فی حال حیدرة الموصی و کان البیان للفصول فیه و الموصول سواء کان فی وصیة الرقیبة و الخدمة و المجدرة و ان سمی الخاتون ان لا یفهمها لافق و كذلك سائر الخاریة ینا و لها و ما فی بطنها و اسیر القوم و كذلك و من اصلنا ان العام الذي سوجبه بنوف الحكم علی سبیل الاحتاطة بتذلل الخاتون فقد اجتمع فی الفصول و صیدان و کل منهما وصیة با یجاب علی حدة فیجعل الفصول ینهما نصفین و لا یكون ای فی الوصیة فیه اللتان رجوعا عن الاول کما اذا وصی للثانی بالخاتره بخلاف الخدمة مع التبعة لا یستلزمه لا یتناول الخاتون و لا یتضمن الموصی علیها بحکم اللفظة حصلت علی کلها انما هی الخدمة لقیمة لا یفهمها لافق و فیه

برای مردی و نیز وصیت کرد با نچه و در حکم آن کثیر است برای صحبه دیگر و نیز مذکوره از مثل مال موصی بیرون می آید یا با کثیر خود وصیت کرد و برای یکی و بکلین آن بر یک دیگری یا گفت که این قوم را یعنی برین خرابی فلان است و آنچه در آن است از غنیمت خرابی را بگیر است پس در تصور تمام میرسد بر موصی که آنچه وصیت است برای وی و صاحب خوف را چیزی از نظرون نیز رسد و این حکم نیست که وصیت دوم متصل وصیت اول باشد و اگر وصیت دوم متصل وصیت اول نباشد باینطور که بگوید این کثیر من برای یک وصیت است و سکوت کند و بعد از آن بگوید که آنچه در حکم کثیر مذکوره است برای مردی و وصیت است پس بگویم آن نیز نزد ابی یوسف همان است که مذکور شد و در قول محمد بن کثیر کوره موصی له اول میرسد و فرزند آن کثیر میان هر دو موصی له بالنسبه مقسوم میشود و همچنین است حکم در دو مسئله باقی اعنی مسئله انگشت و کلین و مسئله زنبیل و خرا و دلیل ابی یوسف رج این است که موصی هرگاه وصیت کرد چیزی را که در حکم کثیر است بعد از آن که وصیت کرده بود بکثیر مذکوره بر اس شخص معلوم شد که مقصود وی از وصیت اول وصیت است بکثیر نه بفرزند کثیر و وصیت وی بفرزند کثیر برای دیگر بیان مقصود وی است و این بیان صحیح است اگر چه این بیان غیر متصل است زیرا چه وصیت لازم نمیشود موصی را و رجات اوس بیان متصل و غیر متصل هر دو برابر است چنانچه نیز حکم است و قیسه وصیت کند بر رقبه بنده برای یکی و بعد آن بخدمت آن برای دیگری چه صاحب رقبه شریک صاحب خدمت نشود و در خدمت بنده و متصل و غیر متصل دین برابر است و دلیل امام محمد رج این است که لفظ انگشت متناول است حلقه و کلین هر دو را و لفظ کثیر شامل است کثیر را و چیزی را که در حکم اوست اعنی جمیع را و همچنین لفظ قومه شامل است چیزی را که در آن است پس در کلین و فرزند و آنچه در قومه است و وصیت برای دو کس جمع شد و بر وصیت عامه است پس برین چیزی را بر دو موصی له شریک خواهند شد و وصیت دوم رج نیست از وصیت اول مانند آنکه اگر وصیت کند با انگشت بر یک یکی و بعد از آن وصیت کند با انگشت بر یک بر یک و اگر چه در تصور است وصیت دوم رج نیست و از وصیت اول بلکه بر دو موصی له شریک میشوند و انگشت مذکور همچنین و باینجه بخلاف آنکه اگر وصیت کند بر رقبه بنده برای یکی و بخدمت آن برای دیگری چه لفظ بنده شامل نیست خدمت و بر ا

بجای آنکه از آن حکم صواب که آن ذلک لیل التخصیص و الاستثناء فقیهین نه او چه صلح الحاکم الحلیه جاسر دون الفرض قال من یمنع من غیر
 ثمره بستانه ثمرات فی غیره ثمره و قد کما وان قال له ثمره بستانه فی بدافله هذه الثمرة و ثمرته مما یستقبل ما کما نزل ان اوصی له بعتله
 بستانه فله العتلة القائمة و عتله فیما یستقبل الفرق ان الثمرة اسم الموصی و غیره فلا یتناول المعلوم الابد لانه ذاته مثل التخصیص
 علی الابد لانه لا یتبادل الابد یتناول المعلوم مذکور و ان لم یکن شیئا اما العتلة تنظم الموصی و ما یتناول الموصی بغيره الموصی
 مرة بعد اخرى عرف بقال فلان یأکل من غلة بستانه و من غلة ارضه و دان فی اطلقت تنان و هیما عرف غیر موقوف علی
 دلالة اخرى اما الثمرة اذا اطلقت لا مرادها الا الموصی و فلهذا یفتقر الانصاف الی دلیل زائد قال و من اوصی لرجل صواب
 غفه اید او با و لا دها او بطنها ثمرات فله ما فی بطونها من الولد و ما ضرعها من اللبن و ما طهرها من الصوب و یوموت
 الموصی سواء قال اید او لم یقل لانه ایجاب عند الموت فیعتبر قیام هذه الامتیاء یومئذ و هذا بخلاف ما تقدم و الفرق ان القیاس یبانی
 تمسک المعلوم لانه لا یقبل للملك الا فی الثمن العتلة المعلومه جاء الشرع یورد للعقد علیها کالعالمه و الاجارة و فی قصه ذلك جواز فی المصنوع
 بالطریق الاول لکن بانها اوسع اما الولد المعلوم و ایضا فلا یجوز ان اید العقد علیها اصلا و لا یتستقی بقیه ما فکذلك لا یدخل تحت
 تحت الوصیه بخلاف الموصی و ینبج استحقاقها بقصد البیع تمنا و بقصد الخلع مقصودا فکذا ایا الوصیه و الله اعلم بالصواب

باب وصیه الذی

قال و اذا صنع یهودی ان نصرا فی بعة ان کینسة فی صحته ثمرات

و بخلاف آنکه اگر وصیت دوم متصل باشد بصیت اول چه در نیت صورت گویا مجموع یک کلام است و دلالت می کند که مقصود موصی از آن
 این است که مثلا بر صاحب انگشتر ملکه انگشتر است فقط و نگین آن بر دیگر است مسئله ۸ - اگر شخصی به ثمره باغ غنی میوه آن
 برای کسی وصیت کرد و مرد پس میوه که در وقت مردن او در باغ او موجود است بموصی له خواهد رسید نه میوه که بعد از
 مردن موصی حادث شود و صی اگر بگوید موصی که میوه باغ من مدام وصیت است برای فلان پس در نیت صورت میوه که در وقت
 مردن موصی در باغ او موجود است و آنچه حادث شود بعد از آن تا آخر موصی له میوه را که میرسد و اگر حاصل باغ خود وصیت کند
 پس در نیت صورت حاصل باغ که موجود است در وقت مردن موصی و حاصل میوه حادث شود بعد از آن تا دم آخر موصی له بر موصی له
 است اگر چه بقید مدام نگفته باشد زیرا چه لفظ ثمره در عرف نام چیز است که موجود باشد پس شامل نخواهد شد چیز را که معدوم است مگر
 وقتی که تصریح نماید بلفظ مدام چه درین هنگام شامل میشود موصی را نیز زیرا چه معدوم اگر چه موجود نیست ولیکن مذکور شد و اما لفظ
 حاصل از روی عرف پس شامل است موجود را و چیز را که موجود میشود و بر پیل تعاقب پس شامل آن چیز را که حادث شود بعد از
 مرگ موصی بزرگ لفظ مدام موقوف نیست مسئله ۹ - اگر شخصی به ششم گو سفند خود یا بشیر آن وصیت کرد و مرد پس
 آنچه موجود است در وقت موت موصی بموصی له خواهد رسید نه آنچه بعد از موت موصی حادث شود اگر چه مدام نگفته باشد زیرا چه
 لفظ ششم و غیره که مذکور است شامل نیست معدوم را پس شامل نخواهد شد مگر چیز را که موجود است فقط بخلاف ثمره باغ اگر چه آن نیز
 در عرف شامل نیست مگر موجود را و معذرا وصیت بعد از آن نیز صحیح است زیرا چه هرگاه عقد شرعی چون مساقات و اجاره و غیره
 معدوم رود است پس لفظ ثمره بقید مدام شامل خواهد شد معدوم را نیز و وصیت بآن نیز جائز خواهد شد بخلاف آنچه گو سفند و غیره
 آن و بشیر آن که در معدوم آن هیچ عقد شرعی روا نیست پس وصیت نیز بآن جائز نخواهد شد بخلاف آنچه موجود باشد چه عقد
 شرعی چون خلع بر آن جائز است پس وصیت نیز بآن جائز خواهد شد و الله اعلم بالصواب

باب در بیان وصیت ذمی مسئله ۱ - اگر یهودی یا نصرانی در حین صحت خود کلیسیا یا کنشت بنا کرد و بعد از آن مرد

والتقید

چون میراث لان هذا من ذلّة الوقف عند الحنفیة وروى الوقف عنده مورثه لا یزوم فکذا اذا اوصی احد هاتین هذه معصية فلا تقوله
 قال لک اوصی بذلك لغیر مسمن فهو من الثلث معناه اذا اوصی ان یبنی دارا سبعة أو کلیسة فهو جائز لان الوصية فی مسمن
 اکتفی بالملک لک ولا یمیز ذلک بما کل یصحی علی اعتبار المبنین قال ان وصی الکرکسیة لقوم غیر مسمن جائز الوصية
 عند الحنفیة وروى قال الوصية باطله لان هذه معصية حقیقة وان کان فی معتقد هر قرية والوصية بالمعصية باطله لما فی تقیدها
 من تقریر المعصية وکذا حنفیة وروى ان هذه قرية فی معتقد هر قرية وروى ان نزلها ما یذون فهو بناء علی اعتقاد هر قرية لا یزوم
 بما هو قرية حقیقة معصية فی معتقد هر قرية وکذا اعتبار الوصية اعتبار الاعتقاد فکذا عکس العزق لا یجوز لک بناء کلیسة واکلیسة
 وبنی الوصية به ان البناء بنفسه لیس بسبب لزوال ملک البانی وانما یزول ملکک بان یصیر عودا لصاحب الله تعالی کما فی مستجد
 المسلمین واکلیسة لم تضر حوزة الله تعالی حقیقة فتبیح ملک البانی فمورث عنه ولا یجوز بیون فیها الحجات ویسکونها فلیجوز لعلی
 حق البادیة وفی هذه الصورة مورث المسجد ایضا لعدم تحریر وکذا خلاف الوصية لانه وضعه لک الکرکسیة الا انکم انتم ترون
 مقتضاها فی غیر ما هو قرية عند هر فقی فیما تقر به علی مقتضاها فیزول ملکک فلا یزور ثقیل الحاصل ان وصایا
 الذمی علی اربعة اشخاص منها ان تكون قریة فی معتقد هر وکون قریة فی حقا وهو ما دللناه وما اذا اوصی الذمی ان
 تذبح خنا سیرة ویتطعم المشرکین وهذه علی الخلاف اذا کان لقوم غیر مسمن کما ذکرناه والوجه ما بیننا

پس آن میراث میشود ورویه علمی مارح زیر اچ این نزد امام ابی حنیفه ح بنزله وقت است ووقت نزد اول لازم نیست و میراث
 واما نزد صاحبین رح آن معصیت است پس صحیح نخواهد شد لهذا میراث خواهد شد مسئله ۲ - اگر وصیت کند که خانه ویرا کلیسیا
 سازند یا کنشت نمایند برای گروه معین پس این وصیت جائز است نه به علمی مارح و از ثلث مال جاری میشود زیرا چه در وصیت
 ووضعی است یکی خلیفه ساختن و دوم تملیک و موصی را ولایت هر دو معنی است پس صحیح خواهد شد مسئله ۳ - اگر وصیت کرد که خانه
 ویرا کنشت سازند برای گروه غیر معین پس این وصیت جائز است نزد ابی حنیفه رح و نزد صاحبین رح جائز نیست زیرا چه این وصیت
 است حقیقة اگر چه در عقا و آئین عبادت است و وصیت بمعصیت باطل است چه در اجرای آن تقریر معصیت است و دلیل ابی حنیفه رح است
 که بنای کنشت در اعتقاد آئین عبادت است و اما مویم باینکه بگذریم آنها را با چه حایمکه در اعتقاد آنهاست پس جائز خواهد شد بنا
 اعتقاد آنها ف سوال چه فرق است میان بنای کنشت در حین صحت و میان وصیت بان که در صورت اول نزد ابی حنیفه رح
 میراث میشود و در صورت دوم میراث نمی شود جواب ص فرق این است که نفس بنا موجب این نیست که ملک بناکننده زائل
 شود و زائل نمیشود ملک او مگر باینوجه که خالص برای خدای شود چنانچه در مساجد مسلمانان و کنشت خالص بر خدای میشود حقیقة
 پس در ملک بناکننده باقی خواهد ماند و میراث خواهد شد و بجهت آنکه بنا میکنند آنها و کنشت حجره ها و سکونت در آن میکنند ظاهر
 بر خدای نشد حق عبادان متعلق ماند و در صورت مسجد هم میراث میشود بسبب خالص شدن آن بر خدای تعالی بخلاف وصیت چه این وصیت
 بر احوال ملک بناکننده نیست که ثابت شود تقضای آن در چه یک عبادت نیست نزد آنها چون بنای مسجد بمعصیت آنها و آنچه عبادت نزد آنها چون
 کنشت بر تقضای خود باقی خواهد ماند پس در صورت وصیت زائل خواهد شد ملک آن و میراث نخواهد شد باید دانست که وصیت ملک
 بر چهار گونه است یکی این است که وصیت کند بیک عبادت است در اعتقاد آنها و در اعتقاد مسلمانان عبادت نیست چون بنا کنشت
 و کلیسیا چنانچه کنشت و بنیون اگر وصیت کند که فک کند خود کما ویرا معلم خود را نزد مشرکان او معین کنند آنها را پس در اینجا نیز احتکاف است
 امام ابی حنیفه رح و صاحبین رح ف چه نزد امام ابی حنیفه رح بنا بر اعتقاد آنها صحیح است و نزد صاحبین رح باطل است زیرا چه معصیت است

والتقید

و منها اذا وصی بما یکون قربة فی حقنا و لا یکون قربة فی معتقد هم کما اذا وصی بالی او بان یعنی مسجد للمسلمین او بان یسبح فی مساجد المسلمین و هذه الوصیة باطله بالاجماع اعتناء الاعتقادهم الا اذا کان لقوم باعیا غیر لوقوع تملیک لاکثر معلومون و الوجه منتهیة و منها اذا وصی بما یکون قربة فی حقنا و لا یحقق کما اذا وصی بان یسبح فی بیت المقدس و یکتب التوراة و هو من الروم و هذا جائز سواء کان القوم باعیا غیرا و بغیرا یا غیرا لانه وصیة بما هو متفق حقیقة و فی معتقد هم الباطل و منها اذا وصی بما یکون قربة لا فی حقنا و لا فی حقهم کما اذا وصی للفقراء و الناحیان هلا غیر جائز لانه معصیة فی حقنا و لا یحققهم الا ان یکون لقوم باعیا غیرهم تملیکا و استخلاف و جعل المهرای مکان لا یفترق فوفی حق الوصیة بمنزلة المسلمین لانهم انما ینسبوا له حکام علی الظاهر و انکان یکفر فهو بمنزلة المرتد فیکون علی الخلاف المعروف فی تصدیق بین البیضة و صلحیه و لا فی المرتدة الا صح انه تعهد و صایاها لانه انما ینتفع علی الردة بخلاف المرتد لانه یقتل و یسل قال و اذا دخل الحوی دارنا بما مان فوصی لاسلم او فی عیاله حله جائز لان امتناع الوصیة بما نذر ادعی التثلیث لحن الوارث و لهذا ینفذ باجائزهم و لیس لوارثه حق مدعی لکونهم فی دار الحرب اذ هم اموات فی حقنا

ص و دوم این است که وصیت کند ذمی بخیریکه معلوت است نزد مسلمانان و در اعتقاد آنها چنانچه وصیت کند نج و یا بانیکه مسجدی بنا کنند برای مسلمانان ص یا وصیت کند باین که چراغ روشن کنند و در مساجد مسلمانان و این وصیت باطل است نزد مسلمانان خارج بنابر اعتقاد آنها مگر آنکه وصیت برای گروه معین باشد پس در هنگام صحیح میشود بجهت آنکه وصیت مذکوره تلک نخواهد شد زیرا که گروه موصی له معلوم و معین است و ذکر بنامی مسجد و غیر آن محمول بر شورت خواهد شد اعنی گویا موصی شملت مال خود و وصیت کرد بر گروه معین و بطریق مشورت گفت باید که باین مال مسجدی بنا کنند و سوم این است که وصیت کند بخیریکه عبادت است در اعتقاد آنها و در اعتقاد مسلمانان نیز چنانچه وصیت کند بانیکه چراغ روشن کنند و بیت المقدس یا بانیکه غزاکند کفایت ترک را و موصی از اهل الکتاب و این وصیت جاز است خواه وصیت مذکوره برای گروه معین باشد یا برای گروه غیر معین زیرا چه این وصیت است بخیریکه عبادت است و حقیقت و در اعتقاد آنها نیز و چهارم این است که وصیت کند بخیریکه عبادت نیست نه در اعتقاد آنها و نه در اعتقاد مسلمانان چنانچه وصیت کند برای زن معینه یا زن نوحه که در این وصیت جائز نیست زیرا چه این معصیت است نزد آنها و نزد مسلمانان مگر آنکه وصیت باشد بر گروه معین پس درین هنگام صحیح خواهد شد بطریق تلک و خلاف مسئله ۴ - صاحب هوا بدعت و قتیکه بدرجه کفر نرسیده باشد پس او در باب وصیت بمنزله مسلمانان است زیرا چه بنامی احکام بر ظاهر حال است و او در ظاهر حال مسلمان است و اگر صاحب بی بدعت کفر رسیده باشد بمنزله مرتد است و در وصیت او اختلاف است میان ابی حنیفه و میان صاحبین رح چنانچه اختلاف است میان آنها در تصریحات او ف اعنی نزد ابی حنیفه رح وصیت او موقوف است پس اگر توبه کند و مسلمان شود صحیح خواهد شد و اگر برید و یا ملحق بدار حرب باشد باطل خواهد شد و نزد صاحبین رح صحیح است صحیح است صحیح است و همین اصح است زیرا چه زن مرتد بر حالت خود گذشته باشد و گذشته نشود بخلاف مرد مرتد چه او گذشته نشود مگر آنکه مسلمان گردد مسئله ۵ - اگر متاست منی جمیع مال خود و وصیت کند بر مسلمان یا بر ذمی صحیح است زیرا چه وصیت جمیع مال بجهت رعایت حق و ارثان جائز نیست و لهذا اگر اجازت دهند و ارثان بر میشود و و ارثان مستامن را حتی نیست که رعایت آن کرده شود زیرا چه آنها بمنزله مرده اند نزد مسلمانان بجهت آنکه در الحرب با اند

بخلاف التوکیل بشرام عبد بنیرینه او بیع ماله حیث یعبر در فی غیر وجهه لانه لا ضرر هذا لانه حتی قاصر علی التصرف
 بنفسه فان مرده مافی وجهه فمرد لانه لیس الوصیه الزامیه التصرف ولا یخیر فیها لانه یملک فی ان ینیب غیره وان لم
 یقبل ولم یرد حتی مات الموصل فهو بالخیار ان شاء لم یقبل لان الموصل لیس له وایة الا ان ازم فی غیره فاولیه باع شیتا من
 ترکته فقد لزمته لان ذلك لانه لا لزام والقول هو معتبر بعد الموت ینفذ الیوم لصدد من الوصی وسواء علم بالوصایه اول
 اوله یعلم بخلاف التوکیل اذ لم یعلم بالتوکیل فباع حیث لا ینفذ لان الوصایه خلافه لانه یخص بحال فقطاع وایة لیت فتقتل الوایة
 الیه واه اکانت خلافه لا یوقوف علی العلم کالو انما التوکیل انابه لثبوتیه فی حال قیام وایة المینب فلا یجوز من غیر علم کما ان
 الملك بالیوم والشراء وقد بینا طریق العلم وشرطه اخبار بما تقدم من لکتاب وان لم یقبل حتی مات الموصل فقال لا یقبل لانه
 اقبل فله ذلك ان لم یکن القاضی اخرجه من الوصیه حیث قال لا یقبل لان مجرد قوله لا یقبل لا یجوز الا یصله لان فی العلم ان
 بالیت ضرر الوصی فی ابقاء مجبور بالتخاب ودفع الاول وهو علی الی لان القاضی اذا اخرجه عن الوصایه یصح ذلك بجهده
 فبدا للقاضی وایة دفع الضرر ودر ما یخبر عن ذلك فیتضرر بقاء الوصایه فیدفع القاضی الضرر عنه

بخلاف کی که وکیل باشد بفروقتن بنده غیر معین شخصی یا بفروقتن مال آن شخص که روان صحیح است و در عیست آن شخص یرا چه
 در آن بیع ضرر نیست چه آن شخص زنده است و بذات خود بر تصرف قدرت دارد پس اگر رود کند وصی وصیت موصی را و حضور
 آن رود میشود زیر اچه موصی را ولایت نیست که لازم گرداند تصرف را بر وصی و در آن بیع قریب نیست زیرا چه ممکن است و حق
 که دیگر را وصی گرداند مسئله ۲- اگر کسی وصی خود کرد و شخصی را و آن شخص خاموش ماند نه رد کردن قبول تا اینکه مرد موصی پس
 در این صورت آن شخص قمار است اگر خواهد قبول کند وصایت را و اگر خواهد قبول نکند چه موصی را ولایت این نیست که بخیر و
 گرداند آن را پس اگر شخص مذکور بعد از موت موصی فروخت چیزی را از ترکه موصی لازم میشود او را وصایت چه فروقتن آن ولایت
 بر قبول او و قبول او بعد از موت موصی مقبرست و بیع مذکور صحیح و نافذ میشود خواه داند آن شخص در وقت بیع که من وصی ام یا نه
 بخلاف وکیل که اگر مطلع نباشد از توکیل و فروشد چیزی را نافذ نمیشود و فروقتن او زیرا چه آن شخص وصی است و وصی شدن او موقوف
 بر علم او نیست مانند وراثت چه وصایت خلافت است مانند وراثت و هرگاه وصی شریع مذکور صحیح میشود بسبب آنکه صادر شده است
 از وصی و بیع وصی صحیح است و اما توکیل نایب گردانیدن است و چیزی که ولایت نیست در آن قائم است پس صحیح نخواهد شد توکیل
 بدون علم مانند اثبات ملک بربیع و شر او طریق علم و شرط اخبار آن سابق مذکور شده است مسئله ۳- اگر وصی کرد کسی شخصی یا و
 خاموش ماند آن شخص تا اینکه مرد موصی و بعد از آن گفت که قبول میکنم وصایت مذکوره را و بعد از آن گفت که قبول میکنم پس
 این قبول می صحیح و مقبرست بشرطیکه قاضی بیرون نکرده باشد او را از وصایت و قنیکه گفته بود که من قبول میکنم زیرا چه بجز و
 قول وی که قبول میکنم باطل نمیشود و وصایت بجهت آنکه در ابطال آن ضرر نیست است و در یاتی داشتن آن اگر چه ضرر وصی است
 ولیکن بر اعماض آن ثواب است پس جبر نقصان او خواهد شد و دفع ضرریت اعلی است چه عوض آن نیست پس باقی داشته
 خواهد شد ولیکن اگر قاضی بیرون کند او را از وصایت صحیح میشود حکم قاضی زیرا چه قاضی را ولایت دفع ضرر است و بسا وقت و
 از او اسی وصایت عاثر میشود پس ضرر میرسد با و بسبب باقی داشتن وصایت پس دفع خواهد کرد قاضی ضرر ویرا و مغرول خواهد کرد

وینصب حافظ المال البت متصرفا به فیه دفع الضرر من الجائین فلهذا ینفذ الخلیفه قلو قال بعد اخراج القاضی یا ابا اقبل لم یلقت
 الیه کلمه قبل بعد بطلان الوصایه باطلال القاضی قال من ادعی الی عبد او کافر او فسق اخرجهما القاضی عن الوصایه ونصب
 غیرهم وهذا اللفظ یشیر الی صحه الوصیة لان الاخراج یمکن بعد ما ذکره محمد بن فی الاصل ان الوصیة باطله قبل مناه فی جمیع
 هذه الصور ان الوصیة سننظل فی قبل فی العبد معناه باطل حقیقه لعدم ولائته واستبداده و فی غیره معناه سننظل قبل
 فی الکافر باطل بضال عدم ولائته علی المسلم وجه الصحه تخرج اخرج ان اصل النظر ثابت بقدره العبد حقیقه و لا یترک
 الفاسق علی اصلنا و ولائته الکافر فی الجملة اذ انه لم یمکن النظر لتوقف ولائته العبد علی اجازة المولی و تمکنه من الحجب
 بعد ما و المعاداة الدینیة الباعنة للکافر علی ترک النظر فی حق المسلم و اتهم الفاسق بالخیانة فیخرج القاضی ما لو فاق
 و یقیم غیره مقامه تماما للنظر و شرط فی الاصل ان یمکن الفاسق محو فاعلیه فی المال هذا یصلح عذر فی اخراجه و تبدله بغيره قال
 و من ادعی الی عبد نفسه و فی الورثة کبار لم یصح الوصیة لان الکبیر ان یمفها و یمسح نصیبه فیمنعها المشرک
 فیخرج عن الوفاء بحق الوصایه فلا یفید فائدته و ان کانوا اصغار کلهم فالوصیة الیه جائزة عند ابی حنیفه ترا

و منصوب خواهد کرد و وصی دیگر را تا محافظت مال سیت نماید و تصرف کند در آن و درین هنگام دفع ضرر مرد و محال میشود و لهذا
 جاری و معتبر میشود و بیرون کردن قاضی و وصی اول را از وصایت پس اگر وصی مذکور بعد از آنکه بیرون کرد آن را قاضی از وصایت بگوید
 که قبول میکنم وصایت را پس این قول وی سمیع و معتبر نیست چه آن قبول کرد بعد از آن که باطل شد وصایت بسبب باطل کردن قاضی
 مسئله ۴ - اگر شخصی بنده کسی را وصی کرد یا کافر یا فاسق را وصی نمود صحیح میشود و لیکن قاضی بیرون کند اینها را از وصایت و بجا
 آنها و دیگر را منصوب کند زیرا چه در وصی کردن آنها اصل منفعت و شفقت ثابت است بجهت آنکه بنده قادر است تحقیق بر ادای وصیت
 و فاس از اهل ولایت است بنا بر قاعده علمای باج و کافر نیز ولایت است فی الجملة چنانچه اگر خرید بنده مسلمان را و الی او میشود و لیکن
 جبر کرده میشود تا بفروشد آنرا پس وصی کردن آنها صحیح خواهد شد و لیکن در وصی بودن آنها تمام منفعت و شفقت نیست بلکه ناقص است
 زیرا چه ولایت و قدرت بنده موقوف است بر اجازت خواه او و خواجه او قادر است بر نیکی مجبور کند آنرا بعد از اجازت نیز و عداوت
 دینیه که مرکا فاست با مسلمان موجب قصور شفقت است و در حق او فاسق بسبب فسق خود و تنهم نجات است پس لازم است قاضی
 که معزول نماید آنها را و بجای آنها و دیگر را منصوب کند تا شفقت و منفعت تمام شود و گفته است محریج در اصل که وصی کردن آنها باطل
 است پس بعضی گفته اند که معنی آن این است که وصی کردن اینها صحیح است و لیکن عقرب است که باطل خواهد شد باینطور که قاضی باطل
 خواهد کرد زیرا چه قاضی را لازم است که باطل کند و بعضی گفته اند که معنی آن این است که وصی کردن بنده باطل است و در باقی قاضی باطل
 خواهد کرد زیرا چه بنده را ولایت نیست و غیر متعلق نیست در تصرف یعنی بی اجازت خواه تصرف نمیتواند کرد و بعضی گفته اند که وصی کردن کافر
 نیز باطل است چه در ولایت نیست بر مسلمان و در حق فاسق قاضی باطل خواهد کرد مسئله ۵ - اگر شخصی بنده خود را وصی کرد و بعضی از
 وارثان موصی کبیر اند پس در تصور وصی کردن بنده صحیح نیست زیرا چه وارث کبیر را میرسد که منع کند بنده مذکور را از تصرف و غیره
 ویرا که بفروشد حصه خود را از آن بنده پس شتر می منع خواهد کرد او را از تصرف و بنده مذکور را از ادای حق وصایت عاجز خواهد کرد
 پس در وصی کردن او فایده نیست و اگر وارثان موصی همه ضعیف باشند پس تصور وصی کردن بنده مذکور صحیح است و این را بنده

و لایحه عند ما هو القیاس و قبل قول محمد و مضطر بعینه بروی مرة مع ایچینفه و فائدة مع ابی یوسف وجه القیاس ان
 الوصیة منعمة لما ان الرق بینا فیها و ان فیه اثبات الوصیة للملوك علی المالك و هذا اقل الشرع و یكون الوصیة الصادقة من
 من یحب لا تجزئ و فی اعتبار هذه تجزیة لانه لا یمك ان یتبع رقبته و هذا انقض الموضوع و له انه مخاطب مستبد بالقرین
 فیکون اهلا للوصایة و لیس لاحد علیه و لایة فان الصغار و ان كانوا املا کما لیس لهم و لایة المنع و لا منافاة
 و ایصاء المولى الیه یؤذن بكونه ناظر لهم و صائر کما کتاب و الوصایة قد تجزئ علی ما هو المروى عن ایچینفه
 او نقول بصار لایة کیلا یؤدی الی البطلان صله و تغییر الوصف لتعین الاصل و لی قال و من ادعی الی من یخرج عن القیاس
 بالوصیة ضم الیه القاضی غیره و ایه الحق الموصی و الورثة و هذا لان تکمیل المظن یحصل بضم الیه لایة لایة بعض
 کفایتیه فیلتر النظربا عانة غیره و لو شک الیه الوصی ذلك لا یجیبه حتی یعرف ذلك حقیقة لان الشاک
 قد یكون کاذبا تحقیقا علی نفسه و اذا ظهر عند القاضی عجزه اصلا استبدل به رعاية للنظر من الجانبین
 و لو کان قادرا علی التصرف امینا فیه لیس للقاضی ان یجرحه لانه لو اختار غیره کان دونہ

وزیر صاحبین روح و زینصورت نیز صحیح نیست و عین قیاس است بجهت آنکه بنده را ولایت نیست چه بدیت سنانی ولایت است بجهت
 آنکه در وصی کردن بنده مذکور لازم می آید که ملوک و امالی مالک شود و این بر عکس شروع است و بجهت آنکه ولایتیک صادر شده است از پدر
 قابل تجزیه نیست و در اعتبار کردن وصایت بنده تجزیه آن لازم می آید زیرا چه بنده مذکور مالک بیع رقبه خود نیست و این نقص موضوع
 است و دلیل امام ابی ضیفه روح این است که بنده مذکور عاقل و بالغ است و مستقل در تصرف پس ائلیت این دارد که وصی شود و کسی
 بر او ولایت نیست زیرا چه و ارشاد موصی که صغیر اند اگر چه مالک آن بنده اند و لیکن آنها را نیز سدا که منع نمایند بنده مذکور را از تصرف
 پس مالک بودن آنها سنانی و وصایت بنده نیست و هر گاه ائلیت بنده مذکور را وصی کرد بر صغیران خود معلوم شد که شفقیت که آن
 بنده دارد و حق آنها کسی دیگر ندارد پس وصی کردن او صحیح است مانند بکاتب و اعنی اگر بکاتب خود را وصی کند جائز است همچنین
 در بنحانیه و جواب دلیل سوم صاحبین روح این که وصایت گاهی تجزیه میشود بنا بر چه که در ائلیت از ابی ضیفه روح و شفاخص
 وصی کند و کس را یکی را در عین و دیگری را در دین و نیز جواب آن باینطور ممکن است که از تجزیه شدن وصایت تغییر و
 لازم می آید و اگر از تجزیه مضایقه کرده شود البطلان اصل وصایت لازم می آید و تغییر و صفت برای تصحیح اصل اولی است پس
 مضایقه از تجزیه کرده نخواهد شد مسئله ۱۰ - اگر وصی از ادای وصایت عاجز شود لازم است قاضی را که دیگر را با و می یارند
 بر اعانت او چه کمال منفعت و شفقت درین است که با و می یار شود و دیگری تا با یکدیگر امر وصیت را بوجه احسن انجام دهند
 مسئله ۱۱ - اگر وصی خود را بکار کند عجز خود را از ادای حقوق وصایت و بگوید که من نمی توانم که امور وصایت را انجام دهم پس
 لازم است قاضی را که التفات نکند بسوی او و جواب او بنده تا آنکه به تحقیق معلوم شود قاضی را که حال وصی چنان است که وی بیای
 نمود زیرا چه شکایت کتبه از حال خود گاهی در فی میگوید بر امی تخفیف خود و اگر معلوم شد قاضی را که وصی مذکور عاجز شخص است
 از ادای وصایت پس لازم است که بجای او دیگر را منصوب کند چه درین رعایت منفعت هر دو است مسئله ۱۲ - اگر وصی قادر
 باشد بر تصرف و امین بود و در آن پس غیر صد قاضی را که معزول کند و یا زیرا چه اگر قاضی اختیار کند و اریس این غیر کمتر از وی خواهد

لما انه كان مختاراً لميت ومريضه فانقاء اولى وكذا اقدم على اب البیت مع وفور شفقتة فاولى ان يقدم عليه
وكذا اذا شك الورثة او بعضهم الوصی الى القاضی فانه لا ينبغي له ان يعزله حتى يتبدله منه خيانة لانه استفاد الوصية
من الميت عزله اذ ظهرت الخيانة فالميت ما نصبه وصيًا لا مانع وقد فانت ولو كان في الخفاء لا يحجب منها عند
عجز بنوب القاضی من ان كان له وصی له قال ومن وصی الى اثنين لم يكن لاحدهما ان يتصرف عندا بمحضة ومحمد بن
صالحه الا في اشیاء معدودة بينهما شاء الله تعالى وقال ابو يوسف سره يتفرد كل واحد منهما بالتصرف في جميع الاشياء
لان الوصاية مسبقها للولاية وهي وصف شرعی لا تجوز فيثبت لكل منهما كمال ولا يملك الاصلاح للاخوين وهذا لان
الوصاية خلافه وانما تحقق اذا انتقلت الولاية اليه على الوجه الذي كان ثابتاً للموصی فذلكان بوصف الكمال ومن
اختار الارباباها يوزن باختصاص كل واحد منهما بالشفقة فينزل ذلك منزلة قرابة كل واحد ولها ان الولاية تثبت بالتفويض
فنبوة وصف التفويض وهو وصف الاحتياج اذ هو شرط مفيد وما رضى الموصی الا بالمشقة وليس
الولد كالمشتى بخلاف الاخوين في الاحتياج لان السبب هناك القرابة وقد قامت بكلهما كمالا وكان الاحتياج حتى يستحق طاعة الوالد

چه اورا ميت اختيار کرده است وراضي شده است با و پس باقی دانستن او اولی است لهذا وصی مذکور مقدم است بر برادر است با وجود
شفقت او پس نزوار تر است که مقدم شود بر غیر پدر مسئله ۹ - اگر جمیع وارانان موصی یا بعضی از آنها شکایت وصی پیش قاضی
برند پس نزوار تر است قاضی که بجز شکایت آنها مغزول کند وصی مذکور را تا آنکه ثابت شود خیانت او زیرا چه وصی مذکور تفویض
ولایت تصرف از میت کرده است ولیکن اگر ظاهر شود خیانت او مغزول خواهد کرد و او را نیز چه میت وصی کرده بود و او را بنا بر آنکه
ایمن و استعد بود و چون ظاهر شد خیانت او ایمن نماند پس اگر موصی زنده می بود بیرون میکرد و او را از وصایت و هرگاه بسبب
موت عاجز گشت موصی از بیرون کردن آن از وصایت پس قاضی بیرون خواهد کرد و او را از وصایت چه قاضی قائم مقام او است
مسئله ۱۰ - اگر شخصی دو کس را وصی خود نمود پس نزد ابی حنیفه رج و محمد رج پنج کی را نیز سده که تصرف نباید بدون دیگر کرد و چه
با و بیان آن خواهد آمد انشاء الله تعالی و نزد ابی یوسف رج و در همه جا هر که امام را جائز است که تصرف نماید بدون دیگر محبت
آنکه بسبب وصایت وصی را ولایت تصرف ثابت میشود و ولایت تصرف وصف شرعی است که قابل تجزیه نیست پس ثابت
خواهد شد هر دو وصی را تمام و کمال چنانچه ولایت تزویج ثابت است هر دو برادر را تمام و کمال و وحش این است که تما
خلاف است و این خلاف ثابت نمیشود وصی را اگر و قبیله انتقال نماید ولایت موصی بسوی او بر وجهیکه ثابت بود موصی را و
را بر وجه کمال ثابت بود و بجهت آنکه اخبار آن دو کس را بر اوصی وصایت دلالت میکند بر اینکه هر یک از آنها را شفقتر خاص است
پس شفقت بنزد تر است هر دو برادر است و در باب تزویج صغیر و دلیل امام ابی حنیفه رج و امام محمد کی این است که ولایت
تصرف موصی را تفویض موصی ثابت است پس ثابت خواهد شد بطوریکه موصی تفویض آن نموده است و در صورت مذکور موصی تفویض
آن نموده است هر دو وصی بشرطیکه هر دو مجتمع شوند چه موصی راضی نشده است مگر باینکه هر دو باتفاق تصرف نمایند و شرط مذکور
مفید است زیرا چه رای و تدبیر یکس مانند رای و تدبیر دو کس نیست بخلاف دو برادر در باب تزویج زیرا چه بسبب ولایت تزویج
قرابت است و وصف قرابت تمامه در هر دو برادر یافته می شود و دلیل دوم این است که تزویج حق صغیر است بر و لے آن

حتی لو طالبته بانکارها من کفو یخطبها یجب علیه و ههنا حق التصرف لهذا یبقی مختاراً فی التصرف
فیه الاول اذ فی حقاً علی صاحبیه فیه فی الثاني استوفی لان ولایة التصرف لها فاق ذاتصرف وحقها لصاحب فلا یعم
اصله الدین الذی علیهما ولهما بخلاف الامتیاء المودودة لهما من باب الضرورة لامن باب الولاية و مواضع
الضرورة مستثناة ابداً و هی ما استثناء فی کتاب و اخوانها فقال الا فی شراء کفن المیت و تجهیزه لان فی التأخیر
فساد المیت و لهذا یملکه المحدثان عند ذلک و طعام الصغار و کسوتهم لانه یخاف موته و جوعاً
و غیراً یا تأویلاً و الودیعة بعینها و سرّاً المصوب و المشتراة شراء فاسداً و حفظ الاموال و
قضاء الدیون لانها لیس من باب الولاية فانه یملکه المالك و صاحب الدین
اذا ظفر بنسب حقه و حفظ المال یملکه من یقیم فی یدیه فکان من باب الاحانة و لانه لا یحتاج
لیه الی الراي و تنفیذ و حیثه بعینها و یخلف عبده بعینه لانه لا یحتاج فیه الی الراي و الخصومة
فی حق المیت لان الاجتماع فیه منعذر و لهذا ینتقد بهما احد الکلیلین و قبول الهبة لان فی التأخیر خفة الفوات

لذا اگر از وی طلب کند صغیر و بزرگ خود را یا کفنه خواستیم آن را واجب میشود بر وی که چنین کند و در اینجا تصرف نمودن
حق و صی است نه حق کسی بر او است پس در صورت تزویج صغیر و اگر یکی از دو برادر صغیر و تزویج آن نماید او ایستد حتی را که بر ذمه
بر او دیگر است پس صحیح خواهد شد و در صورت وصیت مذکوره اگر تصرف نماید یکی از دو وصی لازم آید که استیفان نماید حق وصی
دیگر را پس صحیح نخواهد شد چنانچه اگر دین یک کس بر ذمه دو کس باشد و او انکیدی از آنها نصیب دیگر را صحیح میشود و اگر دین دو کس
بر ذمه یکس باشد و یکی از آنها استیفان نماید نصیب دیگر را صحیح نمیشود و باید دانست که تصرف یکی از دو وصی بدون دیگر نزد طرفین
صحیح نیست چنانچه مذکور شد مگر در خریدن کفن بر وصی و تجیز آن چه درین امر تصرف یکی از دو وصی بدون دیگر صحیح است زیرا چه اگر
در امر تجیز و تکفین تأخیر واقع شود وصیت فاسد و تغییر میگردد و لهذا همسایه را میرسد که تجیز و تکفین نماید و قیقه ضرورت باشد و تجیز
در خریدن طعام و لباس صغیران وصی تصرف یکی از دو وصی تنها صحیح است زیرا چه اگر تأخیر واقع شود در خریدن طعام و لباس
پس خوف آنست که صغیران هلاک شوند بسبب گرسنگی و برهنگی و همچنین در رد کردن و ولایت معین و رد کردن مغبوب و رد کردن
چیز که بشرای فاسد خریده بود آن را وصی و در محافظت مال او و در دادن دین او و تصرف یکی از دو وصی بدون دیگر صحیح است
زیرا چه تصرف در غیر آنها از باب ولایت نیست لهذا میرسد مالک و ولایت غیره را که بگیرند آن را و قیقه بیا بندگان را و در ترک میت
و همچنین صاحب دین را میرسد که بگیرد و دین خود را و قیقه بیا بدو در متروکه میت چیز را که از جنس حق او است و همچنین هر که مال
در دست وی افتد میرسد او را که محافظت آن نماید پس محافظت مال از باب اعانت است نه از باب ولایت و نیز در نهی و تنبیذ
اصطلاح بر آن و فکر نیست و همچنین در اجرای وصیت معین و در آزاد کردن بنده معین تصرف یکی از دو وصی صحیح است زیرا چه درین
احتیاج بر آن و فکر نیست و همچنین اگر یکی از دو وصی خصومت نماید برای حقوق وصی صحیح است زیرا چه اجتماع هر دو وصی در خصومت
متعذر است پس چه اگر هر دو متخاصمت نمایند در لباس فاضی موجب شورش و غوغا میشود و لهذا تنها خصومت می نماید
یکی از دو وکیل برای خصومت و همچنین در قبول کردن هبه برای صغیران وصی تصرف یکی بدون دیگر صحیح است زیرا چه در تأخیر آن فساد

ولانه بملکه الامر والذی فی حجره فلم یکن من باب الولاية و بیع ما یخشی علیه من التلوی والتلفکات
 فیه ضرورة لا یخشی و یجمع الاموال الضائعة لان فی التاخیخ خشیة الفوات ولا یملک کل من وقع فی یدیه فلم یکن من
 باب الولاية و فی الجامع الصغیر و لیس لاحد الوصیین ان یشیع او یتقاضی والمراد بالتقاضی الاقتضاء کما کان المراد منه فی
 عرفهم و هذا یقتضی بامانتهما جمیعاً فی القبض و لا یجوز فی معنی المبادلة لا سیما عند اختلاف الجنس علی ما عرفت فکان
 من باب الولاية و لو اوصی لی کل واحد علی الانفرد قبل تیفرّد کل واحد منهما بالتصرف بمنزلة الوکیلین و کل واحد علی الانفرد
 و هذا لا یجوز لافرد فقد رضی برای الواحد و قبل الخلاف فی الفصلین واحد لان وجوب الوصیة عند الموت بخلاف الوکیلین
 لان الوکالة تنقابت فان مات احدهما جعل القاضی مکانه وصیاً اخرهما عندهما فلان الباقی عاجز
 عن التفرّد بالتصرف فیضیر القاضی الیه وصیاً اخر نظراً لثبوت عنده و عند ابی یوسف و الحی منحصراً
 وان کان یقدّر علی التصرف فالموصل مع قصده ان یجلفه منصرفاً فی حقوقه و ذلك ممکن للتحقق

و نیز ما در نوشته را که مضمون در کلام است میرسد که قبول به کند بر ای صغیر پس معلوم شد که قبول به بر ای صغیر از باب لایت
 نیست و همچنین فروختن یکی از دو وصی چیز را که خوف هلاک و تلف آن باشد چون سیوه و مانند آن صحیح است چه درین ضرورت است
 کما لا یخفی و همچنین جمع کردن اموال که تفرق در ایشان باشد هر یک را تنها جائز است زیرا چه در تأخیر آن خوف تلف است و نیز هر که
 اموال در ایشان در دست او افتد میرسد و اگر جمع نماید آنرا پس معلوم شد که از باب ولایت نیست و در جمیع صغیر مذکور است که یکی
 اند و وصی را بدون دیگر میرسد که بفرود شد چیز را از مال موصی یا قبض و استیفا نماید وین ویرا بجهت آنکه موصی راضی شده است
 بامانت هر دو معاً و این کرده است آن دو کس را معاً و قبض کردن دین مثلاً و بامانت یک کس راضی نیست و یک کس را تنها مین
 نگرفته است و بجهت آنکه قبض کردن دین و استیفا نمودن آن از باب ولایت است زیرا چه در آن معنی مساوی است خصوصاً و قتیکه بفر
 نماید بجهت استیفا دین بخلاف جنس دین را مسئله ۱۱ - اگر وصیت کند دو کس را با این طور که هر کس را علیحدّه وصی کند پس بعضی
 گفته اند که در ضرورت هر دو در میرسد که تنها تصرف نماید مانند دو وکیل و قتیکه موکل هر واحد را علیحدّه وکیل کند و جنس این است
 که موصی هر گاه هر واحد را علیحدّه وصی کرد پس آنکه شد باینکه یک کس تنها بفر و رای خود تصرف نماید و بعضی گفته اند که در ضرورت
 نیز اختلاف است میان طرفین رج و ابی یوسف رج زیرا چه وصیت ثابت و تحقق میشود در وقت موت موصی و در نیوقت هر دو
 وصی میشوند اگر چه پیشتر هر واحد را علیحدّه وصی نموده بود و خلاف دو وکیل که موکل هر واحد را علیحدّه وکیل کرده است
 چه وکالت هر یک علیحدّه باقی میماند چنانچه موکل علیحدّه نموده بود و مجتمع نمی شود و مسئله ۱۲ - اگر بر دیگری از دو وصی
 پس لازم است قاضی را که بجای آن کس دیگر را منصوب کند اما نزد طرفین رج پس بجهت آنکه یک وصی که زنده است تنها
 تصرف کردن نمی تواند پس لازم است قاضی را که با وی کس را یار کند زیرا چه درین منفعت میت است و او عاجز است از اینکه
 خود را حاصل کند و اما نزد ابی یوسف رج وصی زنده اگر چه تنها تصرف می تواند کرد و معذراً قاضی را لازم است که با وی یار کند و دیگر را
 بجهت آنکه مقصود موصی این است که براس تصرف حقوق خود و کس را خلیفه گذارد و تحصیل این مقصود ممکن است

مکمل

بنصب وصی آخر مکان المیت و لو ان المیت منهما اوصی الی الخ فلی ان مقصود و حده فی ظاهر الرواۃ منزهة
اما اذا اوصی الی شخص آخر و لا یتحتاج القاضی الی نصب و عنه اخر لان رای المیت باقی حکما برای من یختلفه
و عن البجینفة س ۱۰ انه لا ینفی دبا التصرف لان الموصی ما رضى بتصرفه وحده بخلاف ما اذا وصی
لی غیره و انه ینفذ نص فی رای المتن کما س ۱۰ ضمیمه المتوفی و اذا مات الوصی و اوصی الی آخر فهو
وصیه فی ترکته و ترکه المیت الاول عندنا و قال الشافعی و ده لا یکون وصیا فی ترکه المیت الاول
اعتبارا بالتوکیل فی حالة الحیوة و الجامع بینهما انه رضی برایه لا برای غیره و لانا ان الوصی یتصرف بولاية
منتقلة الیه فیمک الاصله الی غیره کالجدا لا یمیر عن ان الولاية الی الی كانت ثابتة للموصی عن تنقل
آل الوصی فی المال و الی الحد فی النفس ثم الجدة قائم مقام الاب فیما انتقل الیه فکذا الوصی و هذا لان الاصله
اقامة غیره مقامه فیماله و لامیته و عند الموت كانت له ولاية فی التزکین فی نزل الشافعی
منزلته فیهما و لانه لما استعان به فی ذلك مع علمه انه قد تقدریه المیتة قبل تتمیم

یا بطور که بجای وصی مرده کسی دیگر منصوب کرده شود پس لازم است قاضی که چنین کند ص مسئله ۱۳۳ - اگر وصی
مرده وصی زنده را وصی کرده باشد پس در نیصورت بنابر ظاهر روایت وصی زنده را جائز است که منها تصرف نماید و حجت
نیست قاضی را که بجای وصی مرده کسی دیگر را منصوب کند زیرا چه در نیصورت رای و نیصورت وصی مرده نیز باقی است حکما چه وصی
زنده خلیفه او است نیز و از ابی حنیفه صح روایت که جائز نیست وصی زنده را که منها تصرف نماید و اگر چه وصی مرده او را
وصی کرده باشد ص زیرا چه وصی راضی نیست که او منها تصرف نماید بخلاف آنکه اگر وصی مرده وصی کند کسی دیگر را سوای خود
زنده چه در نیصورت دو وصی میشود و تصرف آنها با اتفاق رای دو کس نافذ و صح میشود چنانچه مرضی وصی است مسئله ۱۳۴
اگر مرید وصی و وصی کند کسی را پس آنکس وصی میشود و در ترکه او و در ترکه میت اول که وصی اول است و این نزد علمای مایح است
فوز و شافعی راجح است و می نشود و در ترکه میت اول بنابر قیاس آن مسئله توکیل اعنی اگر کسی در حین و حیات خود وکیل کند شخصی را
غیر مد آن شخص اکبر بی اذن وکیل کند کسی را و وجه قیاس این است که موصی بقول در ای وصی خود راضی است نه بقول و رای
کسی دیگر چنانچه موکل بقول و رای وکیل خود راضی است نه بقول و رای کسی دیگر و دلیل علمای مایح یکی این است که وصی تصرف میکند بسبب
ولاية و بیکه بوی سیده است از جانب وصی پس جائز است ویرا که وصی کند کسی را مانند جد اعنی ولایت تزویج صغیر مرد را است و بعد موت پدر
مقتل شود بوسی جد و درین هنگام اگر جد مذکور بر تزویج فرزند پسر خود وکیل کند کسی را جائز است همچنین جائز است وصی را نیز که وصی کند
چه ولایتیکه ثابت بود و وصی را انتقال میکند بوسی وصی چنانچه ولایت تزویج صغیر انتقال میکند بوسی جد و جد قائم مقام پدر است در ولایت
انتقال کرده است بوسی او پس همچنین وصی قائم مقام موصی است زیرا چه وصیت قائم کردن غیر است در مقام خود و در چیزیکه او را
در ان ولایت است و در وقت مردن موصی ویرا ولایت بود در هر دو ترکه اعنی ترکه خود و ترکه میت اول که موصی وی است
پس من می دوم که وصی وصی اول است قائم مقام وصی اول خواهد شد و در هر دو ترکه و دلیل دوم این است که هرگاه موصی اول
استعانت نمود بوسی خود در حقوق خود با وجودیکه میداند که وصی را نیز مرگ و پیش است اعنی احتمال است که بمر و پیش آنکه تمام کند

مقصود وجه نفسه و هو لا فی ما شرط منه صبراً راضیاً یا یصانه الی غیره بخلاف الوکیل لان الوکیل حتی یملکته
ان یحصل مقصود نفسه فلا یرضی بتوکیل غیره ولا یصاء الیه قال ومقاسفة الوصی الموصی له عن الوارثة
جائزة ومقاسمته الوارثة عن الموصی له باطله لان الوارث خلیفه المیت حتی یرث بالحبس یرث علیه و یرث به
مغروراً بشراء المورث و الوصی خلیفه المیت ایضاً فیکون خصاً عن الوارث اذا کان عائلاً فخص قیمته علیه
حتى لو حضر وقد هلك ما فی ید الوصی لیس له ان یشترک الموصی له اما الموصی له فلیس بخلیفه عن
المیت من کل وجه لانه مملکة بسبب جدید و لهذا لا یمیز بالحبس ولا یمیز علیه ولا یصدر مغروراً بشراء الوصی
فلا یمکن ان یشترک الوصی خلیفه عنده عند غیبه حتی لو هلك ما أفرد له عند الوصی کان له ثلث ما بقی لان نفسه
لم تنفذ علیه غیر ان الوصی لا یضمن لانه امین فیه وله ولاية الحفظ فی التركة فصلاً کما اذا هلك بعض
التركة قبل الغنمة فیکون له ثلث الباقی لان الموصی له من یشترک الوارث فیتوسع ما توسع من المال المشترك
على المشتركة وبقی ما بقی على المشتركة قال فان قاسم الوارثة و اخذ نصیب الموصی له فضاع بجم الموصی له ثلث ما
مقصود موصی راوان ثلثی تصور وی است پس معلوم شد که وی راضی است باینکه موصی وی موصی کند کسی را بخلاف وکیل ف
چونیه سدا ورا که بی اذن موکل خود وکیل کند کسی را حق زیر اچه موکل خود زنده است پس ممکن است ویرا که محال کند مقصود خود
پس راضی نخواهد شد باینکه وکیل او وکیل کند کسی را مسئله ۱۴ اگر موصی ترک موصی را از جانب ارثان موصی که صفار اند یا کما
غائب از موصی له حاضر قسمت کرد و گیر و دهنه و ارثان مذکور ان را قبض نماید جایز است زیرا چه وارث خلیفه است حتی که اگر
خرید کند مورث چیز را و معیوب برآید میرسد وارث را که رد کند آنرا بر بایع آن بسبب عیب همچنین اگر فروشد چیز را معیوب و عیب دارد
برآید میرسد مشتری را که رد کند آنرا بر وارث آن و نیز وارث مغرور میشود بشرای مورث اعنی اگر مورث خرید کند کتبی را و بعد موت مورث
ام و له که آن کتبی را وارث آن و بعد از ان حق دیگری برآید کتبی مذکور پس پسند زنده کتبی مذکور آزاد میشود و بقیه حکم غرور و موصی غیر
خلیفه است پس موصی از جانب وارث صغیر و کبیر و قتیکه غالب باشند مالک خصوصیت است پس قسمت موصی و حصه گرفتن او از جانب
وارثان مذکور ان صحیح است لهذا اگر حصه و ارثان مذکور ان در دست موصی مذکور ضائع شود و نیز سدا آنها را که شریک موصی له مذکور
شوند و چیزیکه در دست است مسئله ۱۵ اگر موصی ترک موصی را از جانب موصی له غائب از ارثان موصی که کبار و حاضر اند قسمت کرده باشد
و حصه موصی له مذکور را قبض نماید صحیح نیست زیرا چه موصی له جمیع وجوه خلیفه میت نیست چه او مالک میشود بسبب جدید لهذا نمی رسد موصی را
که رد کند چیز را که خریده بود و آنرا موصی بسبب عیب نیز رد کرده نمیشود چیز فروخته موصی بر موصی له عیب و مغرور نمیشود موصی له بسبب عیب
موصی پس وقت غائب بودن موصی له و خلیفه او نخواهد شد لهذا موصی از جانب و خصم نخواهد شد پس موصی را که قبض حصه موصی له مذکور صحیح نیست لهذا اگر
حصه موصی له مذکور در دست موصی ضائع شود و میرسد موصی له مذکور را که کبیر و ثلث چیز را که باقیست در دست و ارثان موصی وکیل را از موصی له و موصی
چیزیکه ضائع شد در دست او بر بایع موصی است و ویرا و لایت محافظت است در ترک موصی پس چنان شد که اگر ضائع شود بعضی از ترک موصی له قسمت
آن و هرگاه موصی خاصن آن نشد پیش از آنکه گرفت موصی له مذکور ثلث چیز را که باقیست زیرا چه موصی له شریک و ارثان است پس آنچه
ضائع شد از مال مشترک از حق هر دو ضائع شد و آنچه باقیست در ان حق هر دو است و موصی له مذکور ثلث باقی را خواهد گرفت

لم یبق قال وان كان للیت وصی بحجۃ فقا سهر الورثة فملك ما فی یدہ حجۃ عن الیت من ثلث ما فی ذلک لثان دفعه
الی رجل الحج عنه فضاغ فی یده وقال یوسف ان کان مستغرق للثلث لم یجزم بشئ ولا یجزم بنام الثلث وقال عجم لا یجزم
بشئ لان القسمة حق الموصی ولو افرز الموصی بنفسه ما لا یجزم عنه فملك لا یلزمه شئ وبطلت الوصیة فکذا اذا افرز
وصیته الذی قام مقامه ولا بی یوسف سواه ان محل الوصیة الثلث فیجب تنفیذها ما بقى محلها واذ
لم یبق بطلت لغوات محلها ولا بی حنیفة سواه ان القسمة لا تتراد لذاتها بل لمقصودها وهی تادیة
الحج فلم یقتدر دونه وصا سوا کما اذ اهلك قبل القسمة فبحجۃ بثلث ما بقى ولا ان تمامها بالتسليم الى جماعة
المساواة اذا قبض لها فاذا لم یصرف الی ذلک الوجه لم یصرفا کما اذ اهلك قبلها قال ومن اوصی
بثلث الف درهم فذمها الورثة الی القاضی فقسما والموصی له غایب فقسمة جائزة لان الوصیة
صححة ولهذا الوصی له قبل القبول تصبیب الوصیة میراثا کورثته والقاضی نصب ناظر

مسئله ۱۸ اگر شخصی بجم صیت کرده و در وصی حجه وصیت حج را از وارثان موصی قسمت کرده گرفت و بعد از ان ضائع شد آن مال
وصیت در دست وصی یا در دست کسیکه مال مذکور را بوسی داده بود وصی تاج کند از جانب موصی پس در نیصورت نزد امام
ابی خنیفه بثلث آنچه باقی است بجهت حج فرستاده میشود و نزد امام ابی یوسف حج اگر آنچه وصی برای حج گرفته بود و بقدر ثلث
مال باشد پس در نیصورت وصی بر آن حج چیزی از وارثان نیکیه و اگر کمتر از ثلث باشد پس بثلث را وصی بر آن حج خواهد گرفت
وامام محمد حج گفته است که در هر دو صورت وصی برای حج چیزی از وارثان نخواهد گرفت زیرا چه قسمت نمودن مال بر آن حج حق موصی
است و اگر موصی خود قسمت کرده قدری مال را برای حج جدا میکرد و بعد از ان اگر آن مال ضائع میشد هیچ لازم نمیشد وصیت مذکوره باطل
میشد پس چنین باطل خواهد شد و بجهت مذکوره و تنبیه ضائع شد باینکه برای حج جدا کرده است آن را وصی چه اوقاف مقام موصی است و دلیل
امام ابی یوسف حج این است که محل وصیت ثلث مال است پس واجب اجرای وصیت مادامیکه محل آن باقیست و تنبیه
چیزی از ثلث باقی نماند باطل خواهد شد و وصیت چه درین هنگام محل آن باقی نماند و دلیل امام ابی خنیفه حج یکی این است که تقسیم مذکور
بذات مقصود نبود بلکه مقصود از ان اوامی حج بود پس آن تقسیم بمحصل این مقصود معتبر نیست و چنان شد که اگر پیش از تقسیم
چیزی از مال ترک نموی ضائع شود پس در نیصورت بجهت حج فرستاده میشود و بثلث باقی و دلیل دیگر این است که تقسیم مذکور
صحیح و تمام میشود که حصه حج در اوامی حج صرف میشود زیرا چه قبض آن مال کسی نیست و هرگاه مال مذکور در اوامی حج صرف
نشد پس تقسیم مذکور صحیح و تمام نشد و مانند آن شد که مال مذکور پیش از قسمت ضائع شود مسئله ۱۹ اگر شخصی بثلث هزار درم
خود وصیت کرد و برای شخصی غایب و وارثان او هزار مذکور را بقاضی دادند تا قسمت نماید و قسمت نمودن را قاضی و حالیکه
موصی له غایب است پس قسمت مذکوره جائز است زیرا چه وصیت مذکوره صحیح است لکن اگر موصی له پیش از قبول وصیت بیه مال
وصیت میراث میشود برای وارثان موصی له و قاضی بصورت اجبت آنکه شفقت کند در حق مردمان و رعایت حقوق آنها نماید

لا یمکن له علی الورثة سبیل قال اذا باع الوصی عبداً آمن الزکوة بغير محض من الغرماء فهو جائز لان الوصی قائم مقام للموصی ولو قوی حیاً بنفسه بخیر بغير محض من الغرماء وان کان فی مرض موته فکذا اذا قولهم من قام مقامه وهذا لان حق الغرماء متعلق بالمالية لا بالصورة والبیع لا یبطل بالمالية لغوائها الی خلف وهو الثمن بخلاف العبد المدیون لان للغرماء حق الاستسعاء اما ههنا فبخلافه قال ومن ادعی بان

یباع عبده ویصدق ثمنه علی المساکین فباعه الوصی وقبض الثمن فضاغ فی یدیه فاستحق العبد صمن الوصی لانه هو العاقد فتکون العدة علیه وهذه عده لان المستثنی منه ما رضی ببذل الثمن الا لیس له المبیع ولم یسلم فقد اخذ الوصی البائث مال الغير بغير رضاه فیه علیه رد ویرجع فیاثرک المیت لانه عامل له فیرجع علیه کاکوکیل وکان ابوحنیفه یزعم بقول اوله یرجع لانه ضمن قبضه ثم یرجع الی ما ذکرنا ویرجع فی جیم الزکوة وعن محمد انه یرجع فی الثلث لان الجمع حکم الوصیة فاخذ حکمها وحل الوصیة فثلث الثلث

خصوصاً وحق کسانیکه مرده اند یا غایب واز جمله رعایت حقوق این است که جدا کند نصیب غایب را و قبض کند آن را پس قسمت قاضی برای غایب و قبض حصه آن صحیح است لهذا اگر حصه غایب و قبض قاضی ضائع شود و بعد از آن حاضر شود آن غایب پس هیچ دعوی آن غایب بر وراثت آن موصی متوجه نمیشود و مسئله ۱۹ - وصی را جائز است که برای ادا کردن دین خود بنده موصی را و نصیبت دانسان بهای مناسب بفر و بند زیر را چه وصی قائم مقام موصی است و ویرا در حین حیات خود جائز است که بگوید

وانسان بفر و بند بنده خود را اگر چه در مرض موت باشد پس همچنین فروختن بنده مذکور در نصیبت دانسان جائز است هر کسی را که قائم مقام او است چه حق دانسان متعلق بایست بنده مذکور است نه بصورت آن و بسبب فروختن بنده مذکور مالیت آن باطل نمیشود چه بهای آن که مال است باقی میماند بخلاف بنده مدیون چه فروختن آن بی حضور دانسان او صحیح نیست زیرا چه حق دانسان در نصورت این است که طلب سعایت کنند از بنده مدیون پس حق آنها بصورت آن بنده تعلق دارد و بسبب فروختن آن باطل

میشود حق مذکور بخلاف بنده که کلام در آن است چه حق دانسان موصی این نیست که طلب سعایت نمایند از بنده مذکور مسئله ۲۰ اگر شخصی کسی را وصی خود کرده و گفت ویرا که فلان بنده مرا فروخته بهای آن را تصدق کنی پس سه رخت آنرا وصی و قبض کرد بهای آن را و بعد از آن ضائع گشت آن بهادر دست وصی و مستحق گشت بنده پس در نصورت وصی خاصن بهای مذکور را برای مشتری زیر را چه وصی عاقد است پس عهده آن بر او خواهد بود و حکم مذکور از عهده عقد بیع است بجهت آنکه مشتری بدوان

بهاراضی نشده بود و مگر بشرط آنیکه بیع سلامت ماند و او را و آن سلامت نماند پس ظاهر شد که بائع اعنی و صی گرفته است مال مشتری را بیهضای اول و لذا واجب شد بر او که واپس دهد آنرا ب مشتری و بعد از آن میرسد وصی را که مقدار بهار مذکور را از ترکه میت بگیرد و چه وصی در سه وقتن بنده مذکور عمل کرده است برای موصی پس از ترکه او خواهد گرفت مانند وکیل نزد امام ابی حنیفه صحیح میگردد و در جمیع ترکه میت و این ظاهر روایت است و در دست از محمد صحیح که وصی خواهد گرفت آنرا از ثلث مال موصی زیرا چه اگر ترکه وصی بهای مذکور را از ترکه موصی نابر و سعایت است پس در حکم وصیت خواهد بود و محل وصیت ثلث مال است و وجه ظاهر روایت

و ترجمه علیه بحکم الغرور و ذلك دين عليه والدين يقضون من جميع التركة بخلاف القاضى وامينه
 اذا قولى اليمين حيث لا عهدة عليه لان فى الزامها القاضى تعطيل القضاء اختجائى عن تقبل هذه الامانة
 حذرا عن لزوم الغرامة فتشغل مصلحة العامة وامينه سفير عنه كالرسول ولا لذلك الوصى لانه
 بمنزلة الوكيل وقد مر فى كتاب القضاء فان كانت التركة قد هلكت او لم يكن بها وفاء لم يرجع بشئ
 كما اذا كان على الميت دين آخر قال وان قسر الوصى الميراث فاصاب صغيرا من الورثة عهدة
 فباعه وقبض الثمن فهلك واستحق القيد يرجع فى مال الصغير لانه حامل له ويرجع المصطفى
 الورثة بحصته لا تنقص القسمة باستحقاق ما اصابه قال واذا احتال الوصى بمال اليتيم فاحتال
 خيرا لليتيم جاز وهو ان يكون أملا اذا الولاية نظرية وان كان الاول أملا لا يجوز لان
 فيه تضییع مال اليتيم على بعض الوجوه قال ولا يجوز بيع الوصى ولا اشتراؤه ولا هبة ولا ما يتبعان لما سبق من
 ان كرقن وصى بهامى مذکور را از تركه موصى بنا بر آنست كه وصى در وقت بنده قريب خورده است از جانب موسى و آنچه ضمان
 داده است بشترى دين است بر موسى و دين گرفته ميشود از جميع تركه بخلاف آنكه اگر قاضى يا امين او بفروشد بنده مذکور را بغير
 مستحق شود آن بنده چه در نيت صورت عهده آن بر قاضى و امين او نيست و بلكه ابتدا خواهد گرفت شترى مقدار بهامى
 آنرا از تركه ميت نه از قاضى حصى زيرا چه عهده آن اگر بر قاضى لازم شود سبب قضا لازم مى آيد چه مردمان قبول قضا نخواهد
 كرد و اما از لزوم تاوان محفوظ و سلامت مانند پس فوت خواهد شد مصلحت عامه و امين قاضى بمنزله پیام بر قاضى است و وصى معين
 نيست چه او بمنزله وكيل است چنانچه بيان آن در كتاب القضا گذشت و بايد دانست كه آنچه مذکور شد كه وصى از تركه ميت
 بگيرد مقدار بهامى مذکور را بعد از دادن آن بشترى و قيت كه تركه ميت موجود باشد و كفايت كند براى آن حصى و اما بگوئيم
 تلف گردد و چيزى از آن باقى نماند پس در نيت صورت وصى مذکور بچى نيكو و از كسى و اما اگر قدر قليل باقى باشد همان قدر را خواهد گرفت
 مانند و اين ديگر مسئله ۲۱ - اگر فروخت وصى بنده را كه در حصه طفل موصى آمده است بعد از قسمت ميراث و بهامى آنرا قبض نمود
 و آن بهاء و دست ادا هلاك شد و بعد از آن بنده مذکور مستحق شده و وصى مقدار بهامى مذکور را بشترى ضمان داد پس در نيت صورت وصى
 مقدار بهاء مذکور را از مال طفل خواهد گرفت چه او براى آن طفل عمل كرده است و بعد از آن طفل بقدر حصه خود خواهد گرفت از وراثت
 ديگر زيرا چه هر گاه بنده مذکور مستحق قسمت ميراث بطوريكه شده بود نماند و متقضى شد و چنان گشت كه گويابنده مذکور در تركه
 ميت نبود صى مسئله ۲۲ - اگر شخصى كه دين تيمم بر زنده او است حالى كه دين مذکور را بر ديگرى و قبول كرد اين حالى را وصى
 پس اگر اين قبول حالى در حق تيمم بته باشد باني طور كه آن شخص ديگر نمى تر باشد و حيله گر نباشد پس آن قبول حالى روا بود زيرا
 وصى را ولايت تصرف براى اين است كه آنچه در حق تيمم بته باشد آنرا بعمل آورد و اگر شخص اول كه ديون است نمى تر باشد پس وصيت
 وصى را كه قبول كند حالى مذكور را زيرا چه در آن تصبيع مال تيمم است من وجه مسئله ۲۳ - اگر وصى مال تيمم را كه مقبول باشد
 قيمت آن يا بغير بغير بدست بگانه بفروشد روا بود و همچنين اگر چيزى را براى تيمم مثل قيمت آن يا بغير بغير خريد كند از بگانه رواست

لأنه لا نظر في العین الفاحش بخلاف الیسیر لأنه لا یملک التصرع علیه ففی اعتبار السند دایمه والوصی
المأذون والعبد المأذون والمکاتب یجوز بیعهم وفترا وهم بالعین الفاحش عندی حیثه لا ینصرفون
بحکم المأکلیه ولا ذن فک الحرج بخلاف الوصی لأنه یتصرف بحکم الذیابیه الشرعیة نظراً فیتقید موضع
النظر وعندها یمکنونه لأن التصرف بالفاحش منه تبرع لا ضرورة فیه وهم لیسوا من اهله وأذائک
کتاب الشراء علی وصی کتب کتاب الوصیة علی حدة وکتاب الشراء علی حدة لأن ذلک حوط وکتاب جملة
عسی ان یکتب الشاهد شهادته فی آخره من غیر تفصیل فیصیر ذلک حملاً علی الکتاب فحقیر ینکتب
اشتری من فلان ابن فلان ولا یکتب من فلان وصی فلان لما بینا وقیل لا یاس بذلک لأن الوصایة تقلم
ظاهر قال دیم الوصی علی الکبیر الغائب جائز فی کل شیء الا فی العقار لأن الایة ما سواها ولا یلیه
فکذا وصیته فیه وکان المقياس ان لا یملک الوصی غیر العقار ایضاً لأنه لا یملک الایة علی الکبیر الا انا
استحسننا لما انه حفظ کتساع الفساد والیه وحفظ الثمن الیسر وهو یملک الحفظ اما العقار فحصر بنفسه

اخرین وفسد وقتن آن یغبن فاحش وانبود زیر اچم ولایت تصرف مرومی را بر امی نفعت میم است ووزغبن فاحش نفعت میم
نیست بخلاف غبن میسر چه احتراز ازان ممکن نیست پس غبن میسر اعتبار ندارد و اگر نه سبب خرید و فروخت لازم می آید و نکات
صبی ما ذون یا بنده ما ذون یا مکاتب چه خرید و فروخت آنها غبن فاحش است نزد ابی حنیفه خیر اچم آنها تصرف میکنند بحکم
ملک خود ها و اذن فک حجر است بخلاف وصی که او تصرف میکنند بحکم نیابت شری بحسب نظر پس بقیه خواهد بود تصرف او بضم نظر
و نزد صاحبین رج خرید و فروخت آنها غبن فاحش و نیست زیر اچم خرید و فروخت غبن فاحش بیع آنها ایلست تبرع ندارند
و نباید دانست که غبن میسر آن است که در آن مردم می افتد و اخترازی تواند کرد و غبن فاحش برخلاف آن است ص مسئله
و قیقه نوشته شود و تصرف وقتن وصی پس باید که نوشته شود و تصرف وقتن علیّه و خط وصیت علیّه چه درین اقیاط است زیر اچم
اگر ذکر فروختن و ذکر وصیت در یک خط نوشته شود پس شاید که شاهد گواهی خود را در آخر خط نبوسد بغیر تفصیل و این باعث
گواهی دروغ خواهد شد و زیر اچم گواهی می نویسد یکسکه از گواهان وصیت نیست و چون او در آخر خط مذکور گواهی خود نوشت
پس گواهی خواهد بود بر مضمون خط مذکور و آن دروغ خواهد بود وصی و بعضی گفته اند که شاهد گواهی خود را باینطور بنویسد که فروخت
فلان ابن فلان نه باینطور که فروخت فلان وصی فلان چه درین اقیاط است چنانچه مذکور شد و بعضی گفته اند که اگر وصی فلان
نبوسد رضا لغیرت زیر اچم وصیت امر معلوم و ظاهر است مسئله ۲۵ - اگر بفروشد وصی مال وارث کبیر را که غایب است را و او
در هر شی مگر در عمار زیر اچم پدر ولایت است که بفروشد مال فرزند کبیر را که غایب است سوا می عمار و ولایت و وقتن عمار
پس بمنین وصی او را نیز ولایت فروختن در غیر عمار خواهد شد نه ولایت فروختن عمار و شتر آن این است که فروختن
غیر عمار از قبیل محافظت است چه فساد و تغییر راه می یابد بسوس غیر عمار و محافظت بها آسان تر است
و وصی مالک محافظت است و اما عمار پس بضمه محفوظ است لهذا فروختن آن جائز نیست مگر و قیقه
معلوم شود که اگر فروخته نشود هلاک خواهد شد پس درین هنگام فسد وقتن آن نیز جائز خواهد شد

قال ولا یجوز فی المال لان المفوض الیه الحفظ دون التجارة وقال ابو یوسف ومحمد بن ابی حنیفه وصی الاصح فی الصغیر
والکبیر الغائب بمنزلة وصی الیوم فی الکبیر الغائب فکذا وصی الیوم ووصی العمر وهذا الجواب فی تزکة هؤلاء لان وصیهم
ناظم مقامهم وهم یملکون ما یملکون من باب الحفظ فکذا وصیهم قال والوصی حق بمال الصغیر من الحد و
قال الشافعی له الحد الحق لان الشرع اقامه مقام الیوم حال عدمه حق حوالی الیوم ینفقه ماله وصیه وکنان لا یمکن
انتقل ولا ینال الیوم فکانت ولا یمکنه قاطبة معق فینفقه ماله علی نفسه وهذا لان احتیاط الیوم الوصی مع
علیه ینفقه الحد بدل علی ان تصرفه النظر لم یمکنه من تصرف الیه فان لم یوص الی الیوم فالحق بمنزلة
الیوم لا یمکنه اقرب الناس الیه واشفقهم علیه حتی ملک الیوم کما کماح دون الوصی غیر انه ینفقه ماله وصیه
الیوم فی التصرف لما ینبأه **فصل فی الشهادة** قال واذا شهد الوصیان ان المیت اوصی الی فلان
معهما فالشهادة باطله لانها تمنا فیما لا یتبعها معینا لانفسهما قال لان یدعیها للشهود له وهذا
استحسان وهو فی القیاس کالاول لما ینبأ من التخصر وجه الاستحسان ان للفاضة ولاية نصب الوصی

مسئله ۲۶ - وصی را میرسد که تجارت نماید در مال قیم زیر اچه محافظت مال مفوض است بسوی او تجارت آن ف
لذا فی الاوضح واما در مروط و غیره مذکور است که وصی را میرسد که تجارت کند بال قیم برای وی نه برای خود و میرسد او را که تجارت کند
برای وارث کبیر از مال وی اگر چه غایب باشد **مسئله ۲۷** - نزد امام ابو یوسف و امام محمد رجحان وصی برادر در حق برادر ضعیف و در حق
برادر کبیر که غایب باشد بمنزله وصی پدر است در حق فرزندان کبیر که غایب است ف اعنی میرسد او را که بفروشد مال قیم را و کبیر غایب
را بسوی عمار ص و یحیی و وصی مادر و وصی عم نیز باید دانست که وصی آنها بمنزله وصی پدر است در ترکة آنها زیر اچه وصی آنها
قائم مقام آنهاست و آنها را میرسد تصرفی که از باب محافظت است پس یحیی میرسد وصی آنها را نیز **مسئله ۲۸** - وصی پدر
اولی و احق است تصرف در مال قیم از جدا و شافعی رجحان گفته است که جدا اولی و احق است زیر اچه شافع جدا قائم مقام پدر کرد
و قیم که پدر نباشد لهذا سبب میراث پس بر این جد مقدم خواهد شد بر وصی پدر و دلیل طامی مانع این است که بسبب وصیت
انتقال میکند ولایت پدر بسوی وصی اولی ولایت وصی پدر بر ولایت پدر است از روی مضی لهذا وصی پدر مانند پدر مقدم است
بر جد و جهش این است که هر گاه اختیار کرد پدر وصی را با وجودیکه میداند که جد موجود است پس این اختیار وی دلالت میکند بر اینکه
تصرف وصی در حق فرزندان او نافع تر است از تصرف جدا آنها که پدر موصی است **مسئله ۲۹** - اگر مرد پدر و وصی نکر کسی
را پس جد بمنزله پدر است زیر اچه جد قریب تر است بفرزندان پس خود و شافعی تر است در حق آنها لهذا مالک ترجیح صغیران بر جد
نه وصی پدر ولیکن وصی پدر بر جد مقدم داشته میشود در تصرف مال قیم بدلی که مذکور شد و الله اعلم

فصل در بیان گواهی وصیت مسئله ۱ - اگر گواهی دهند دو وصی که میت وصی کرده است با آنها فلان را نیز پس اگر
فلان انکار آن کند این گواهی باطل است زیرا چه آنها درین گواهی شتم اند چه معین و مددگار برای خود مانا نیست میکنند اگر
فلان دعوی وصایت کند پس در نصیوت گواهی مذکور صحیح است از روی استحسان و قیاس این است که در نصیوت نیز گواهی
مذکور باطل شود مانند شق اول بدلیل مذکور و وجه استحسان این است که قاضی را ولایت این است که منصوب کند وصی را

ابتداءً اوضه آخر الیهما برضائیه بدون شهادتھا قسقط بشما ادنیما مؤنة التعیین عنه اما الوصایة ثبتت بنصب
القاضی قال كذلك الابن ان اذا شهد ان المیت وصی الی رجل هو ینکر لایحییان الی نفسھما انقباض
حافظ للترکة ولو شهد الی الوصیین لو ارث صغیر بشی من مال المیت وغیرہ فتنھا ادھیما باطله لایحییان
ولایة التصرف لایفھما فی المشھور وبنی ان شھد الوارث کبیر مال المیت لم یجزوا لھما ان فی غیر مال المیت جاز وھذا عند الحنفیة
ان شھد الوارث کبیر تجوز فی الوھب لکن لا یشیت لھما وھذا فی التصرف فی الترکة اذا كانت لورثة کبارا فعویت عن التھمة ولکن لا یشیت لھما وھذا
الحفظ وھذا یمم المنقول عند غیبة الوارث فحققت التھمة بخلاف شھادتھا فی غیر الترکة لا یقطع ولا یتھم ولا یتھم
عنه لان المیت اقام مقام نفسه ترکة فی غیرھا قال اذا شھد رجلان لرجلین علی مینین لھما درھم وھما شھد الاخوان
للاولین بمثل ذلك جازت شھادتھا وان كانت شھادة کل فریق للأخین بوصیة الفھم لھما لکن عند الحنفیة
وھما راہ وقال ابو یوسف راہ لا تقبل فی الدین ایضا ابو حنیفة راہ فیمادکوا لخصاف مع ابی یوسف راہ وعن
ابی یوسف راہ مثل قول محمد وھما القبول ان الدین یجب فی الذمۃ وھما قابلۃ لحقوق شئی

ابتداءً ویا یا رکند بان دو وصی سومی را برضای آن بدون گواہی آنها پس بسبب گواہی دو وصی برای سومی ساقط شد
از قاضی موت تعیین یعنی قاضی را حاجت این نمایند کہ شخصی را تلاش نموده معین نماید برای وصایت اما ھما بودن آن ثابت میشود
بسبب آنکہ قاضی منصوب کرد آنرا مسلمہ ۲- اگر گواہی دهند و پیس میت کہ پدر آنها وصی کرده است فلان را و فلان تنکر
آن است پس این گواہی باطل است زیرا چہ آنها باین گواہی جری نفع میکنند باینطور کہ برپایکنند شخصی را برای محافظت تر کہ مسلمہ
اگر دو وصی گواہی دهند برای وارث صغیر بخیر از مال میت یا بنیر مال میت پس گواہی آنها باطل است زیرا چہ آنها بگواہی خودھا
ظاہر میکنند کہ آنها را ولایت تصرف است در مال مذکور مسلمہ ۴- اگر گواہی دهند و وصی برای وارث کبیر در مال میت جائز
نیست و در غیر مال میت جائز است و این نزد امام ابی حنیفہ راہ است و صاحبین راہ گفته اند کہ گواہی آنها برای وارث کبیر در ہر دو صورت
جائز است زیرا چہ آنها را ولایت تصرف نیست و ترکہ میت و قسکہ و ارثان میت کبار باشند پس گواہی آنها برای وارث کبیر خالی از
تھمت است و همچنین در غیر مال میت و دلیل امام ابی حنیفہ راہ این است کہ آنها را ولایت محافظت است و نیز ولایت فروتن منقول
است در مال وارث کبیر و قسکہ غائب باشند پس گواہی آنها برای وارث کبیر در مال ترکہ خالی از تھمت بخلاف گواہی آنها برای وارث
کبیر در غیر مال ترکہ چہ در ان وصی پدر را ولایت نیست زیرا چہ میت وصی را قائم مقام خود گردانیده است و ترکہ خود نہ در غیر آن
مسلمہ ۵- اگر گواہی دهند دو کس کہ بر ذمہ میت ہزار درم و دین زید و عمر است و زید و عمر و گواہی دهند برای آن دو کس
کہ ہزار درم دین آنهاست بر ذمہ میت پس ہر دو گواہی جائز است و اگر فریق گواہی دهند برای دیگر کہ میت ہزار درم وصیت
کرده است برای آن فریق پس گواہی جائز نیست و این قول امام ابی حنیفہ و محمد راہ است و امام ابو یوسف راہ گفته است کہ گواہی
مذکور در صورت اول یعنی در صورت دین نیز جائز نیست و بنا بر آنچه مذکور کردہ است خصاف راہ قول ابی حنیفہ راہ موافق قول امام ابو یوسف
راہ است و مردیت از ابو یوسف راہ نیز مطابق قول محمد راہ و وجہ قبول گواہی ہر فریق برای دیگر در باب دین این است کہ دین واجب میشود
بر ذمہ و ذمہ قابل حقوق بسیار است انھما در ان وسعت است پس در گواہی مقبول خواهد شد

ولاشک که طهنا الحقیر بجانب بعضی من المس لاخر حق المشاکلة وجه الردان الدین بالموت یتعلق بالذکاة اذ الذکاة من خیر ما لموت
ولهذا الاستوفی احد ما حقته من الذکاة لیشاکله آخر فیه فكانت الشیء اذ متنته حق الشریکة فحققت التهم بتجلی حال حیوة
المدیون لانه فی الذکاة لبقاها لا المال فلا یحقق الشریکة قال لو شهد انه اوصی لهدین لرجلین یحاربتیه وشهد الشهود
لها ان المیت اوصی للشاهدین بعد ما جازت الشیء اذ بال اتفاق لانه کمنزلة فلا تخفی ولو شهد انه اوصی لهدین لرجلین یحاربتیه وشهد
المستهود لها انه اوصی للشاهدین بثلث طاله فالشهادة باطله وکذا اذا شهد الا وکان ان المیت اوصی لهدین
الرجلین بالعبد وشهد المستهود لها انه اوصی للاولین بثلث طاله فبطلت اذ لان الشیء اذ فی هذه الصوة مثبتة للشیء

کتاب الخلفی

فصل فی بیانہ قال واذ کان للمولود فرج و ذکر فهو خنی فان کان یبول من الذکر فهو غلام و ان کان یبول من الانثی
فهو انثی لان النبی علیه السلام یسئل عنه کیف بورث فقال من حیث یبول وعن علی رضی اللہ عنه
مثله و لان البول من ای عضو کان فهو ذکاة علی انه هو العضو الاصل للصحیح و آخر منزلة العیب ان بال منها

طهنا فی آید که ہر فریق شریک فریق دیگر شوند و چیزی کہ استیفای آن نماید فریق دیگر تا گواہی ہر فریق بر دیگر موجب ثبوت شرکت شود در آن امر
اگر بطریق تبرع او کند چہ دین یک فریق را فریق دیگر را نیز سبکہ شکستہ آن شود در آن و وجہ رد گواہی مذکور در باب دین اینست کہ بچند متعلق
میشود و دین تبرع کہ چہ ذمہ بسبب موت باقی ماند لہذا اگر استیفای یک فریق حق خود را از تبرع کہ میت پس فریق دیگر شریک او
میشود در آن و قیامکہ متروکہ کفایت کند برای دین ہر دو پس گواہی ہر فریق برای دیگر در باب دین موجب ثبوت شرکت است ہر اہم
استیفای آن نماید پس فریق دیگر پس دین گواہی تہمت تحقق گشت بخلاف حال حیات مدیون چہ در آن حالت گواہی ہر فریق برای دیگر
مقبول است زیرا چہ دین در آن حالت ثابت میشود ہر ذمہ آن نہ در مال چہ ذمہ باقی است پس شرکت تحقق نخواہد شد مسلمہ ۱۔ اگر
دو کس گواہی دہند برای دو شخص کہ میت بکنیز خود وصیت کردہ است برای آن دو شخص و آن دو شخص نیز گواہی دہند کہ میت
بہ بندہ خود وصیت کردہ است برای آن دو کس پس این ہر دو گواہی جائز است بالاتفاق چہ این گواہی مثبت شرکت نیست
اصلاً پس خالی از تہمت است لہذا مقبول میشود مسلمہ ۲۔ اگر گواہی داند دو کس کہ میت بثلث مال خود وصیت کردہ است
برای زید و عمرو و گواہی داند زید و عمرو کہ میت برای آن دو کس بثلث مال خود وصیت کردہ است پس این ہر دو گواہی باطل است
و همچنین اگر گواہی دہند دو کس کہ میت بہ بندہ خود برای زید و عمرو وصیت کردہ است و گواہی دہند زید و عمرو کہ میت بثلث مال
خود برای آن دو کس وصیت کردہ است پس این ہر دو گواہی باطل است چہ گواہی ہر فریق برای دیگر بر وجہ مذکور مثبت شرکت
است پس خالی از تہمت نیست والله اعلم

کتاب الخلفی در ان و فصل است

فصل اول در بیان نخبہ باید دانست کہ خنی کس است کہ او را فرج و ذکر ہر دو باشد پس اگر از راہ ذکر بول کند مذکر است
و اگر از راہ نسج بول کند مؤنث است بجهت آنکہ چہنمین در حدیث آمدہ است و از علی رض نیز چہنمین مرویست و بجهت آنکہ بول از
ہر عضویکہ بر آید دلالت میکند بر اینکہ آن عضو عضو اصلی و صحیح است و عضو دیگر نیز لایعجب است و اگر از ہر دو راہ بول کند

فالحکم السابق لان ذلك دلاله لخری انه هو العضو لا صلا وانما فی السابق علی السواء فلا معتبر بالکثرة عندا یختلفه وقلنا
 ینسب الی اکثرها بوجه اخره علامه قوه ذلك لعضو وكونه عضو اصلیا وانه لا لا لخری حکم الخصال اصول لخری فینترج بالکثرة
 ولما ان کثرة الخرج لیس تدل علی القوه لانه قد یکون للاتساع فی احدیها وضیق فی الآخر وانما ینخرج منها علی السواء فهو مشکک
 بالاتفاق لانه لا یمحی فی الاصل الخفیة ویمحی الخفیة ووصل الی النساء فهو رجل لانه اذا الخفیة كما یختلف الرجل وکان له تدنی مستوی
 لان هذه من علامات الذکر ان ولو ظهر له تدنی کتدی المرأة او نزل له لبن فی ثدیة وحاصل وجب وامکن الوصول الیه من لفر
 ففوا مئة من هذه من علامات النساء وان لم یظهر احد هذه العلامات فهو خفیة مشکک ولما اذا انقضت هذه العالم
فصل فی احکامه الاصل فی الخفیة مشکک ان یؤخذ فیہ بالاحتیاط والاحتیاط فی مواردین وان لا یحکم بنبوت حکم وقم الشک
 فی نبوته قال اذا وقف خلف الامام قام بین صف الرجال والنساء لاحتمال انه امرأة فلا یجوز للرجال ان یتسلطوا علیهم
 ولا النساء لاحتمال انه رجل فیفسد صلوته فان قام فی صف النساء فاحتمال ان یتسلطوا علیهم فاحتمال انه رجل ان قام
 فی صف الرجال فاحتمال انه امرأة وبقیة الذی عن یمینه وعن یساره والک خلفه بحذائه صلوته احتیاطا لاحتمال انه امرأة
 پس یحکم ببول ان سکن بکثیره غیر است چه این دلالت میکند بر اینکه آن عضو عضو اصل است و اگر از هر دو راه برابر بول کند غنی پنج کی را
 سبقت نباشد بر دیگری پس آن خفی مشکک است نزد امام ابی حنیفه رح کمی و بشی بول اعتبار ندارد زیرا چه زیاده بر آمدن بول از
 یک عضو دلالت نمیکند بر اینکه عضو کور قوی است چه زیاده بر آمدن بول از یک عضو گاهی باین سبب میشود که منفذ آن عضو کثرت
 به نسبت دیگر و زو صامعین رح کمی و بشی بول غیر است پس از هر عضو که بول زیاده بر آید اعتبار بر آن عضو است بجهت آنکه این دلالت
 میکند بر این که آن عضو قوی و اصل است و بجهت آنکه اکثر حکم کل است پس هر عضو که بول زیاده از آن بر آید همان عضو اترجم است
 و اگر بول از هر دو راه مساوی بر آید غنی یکی را سبقت نباشد بر دیگری و نه از یک راه بول زیاده بر آید به نسبت دیگر پس آن
 خفی مشکک است باتفاق همه علمای راه چه در یصورت پنج یک از دو عضو اترجم نیست و این همه که مذکور شد وقتی است که خفی بدرجه
 بلوغ نرسیده باشد و اما وقتیکه بالغ شد خفی و پیش بر آورد یا بنی و طی کرد یا تحمل شد چنانچه مرد متکلم میشود و پستان او مانند پستان مردان
 پس آن مرد است چه این علامتها علامت مرد است و اگر بعد از بلوغ او را پستان ظاهر شد مانند پستان زنان یا شیر نازل شد
 در پستان او یا حیض آمد او را یا حمل ظاهر شد یا مردی او را و طی کرد پس آن زن است چه این علامتها از علامات زن است و اگر هیچ
 یکی از این علامتها در وی ظاهر نشد یا علامت مردان و علامت زنان هر دو در آن جمع شد چنانچه ریش هم بر آمده مانند مردان پستان

هم بر آمده مانند زنان پس آن خفی مشکک است والله اعلم
فصل دوم در بیان احکام خفی مشکک باید دانست که قاعده در حق خفی مشکک این است که حکم کرده شود در آن بانچه احوط و اوثر
 است در امور دین و توقف کرده شود در حکمی که در ثبوت آن شک واقع شود مسئله است خفی مشکک هرگاه استاده شود و پس امام هر یک
 نماز پس باید که مؤخر از مردان و مقدم از زنان استاده شود زیرا چه احتمال است که آن مرد باشد و نیز احتمال است که زن باشد پس اگر
 در صحن زنان استاده شود نماز خود را اعاده کند زیرا چه احتمال است که آن مرد باشد پس نماز او فاسد خواهد شد و اگر در صحن مردان استاده
 نماز او صحیح است ولیکن هر که از مردان و بیملوی او یا عقب او نماز کرده است نماز خود را اعاده نماید احتیاطا زیرا چه احتمال است که آن زن باشد

قال اجبت لينا ان يصل بقتاع لانه يحتمل انه امرأة ويجلس في صلواته جلوس المرأة لانه ان كان رجلا فقد ترسنة وهو جالس في الحلة وان كان امرأة فقد امرت بملكوها لان الستر على النساء واجب امكن ان يصل بقتاع امرته ان يعبد الخصال نامة وهو على الاستحسان لم يبعد اجزاء وفتناع له امة تحتها ان كان له مال لانه يباح ملكوته بالنظر اليه رجلا كان وامرأة ويكره ان يخفنه رجل لانه عساها اتقوا تحتها امرأة لانه لعله رجل فخان لا خياطة فيها قلنا وان لم يكن له مال ابتاع له الاما مائة من بيت المال لانه اعد لوائب المسلمين فاذا خفنته باعها وادفعناها في بيت المال لوضوح الاستثناء عنها ويكره له في حيوته لبس الحلة والحبر وان ينكشف قدام الرجال وقدام النساء وان يجلبه عن محرم من رجل وامرأة او يسافر من غير محرم من الرجال فتقاع احتمال المحرم وان حرم وقد افاق قال ابو يوسف لا على في لباسه لانه ان كان ذكر اكره له لبس الحنظل وان كان انثى يكره تركه وقال محمد بن بلس لبس المرأة ان ترك لبس الحنظل وهي امرأة الفحش من لبسه هو رجل لا نثنى عليه انه لم يبلغ من حلف بطلاق او عتاق كان اوله تلذذه علما فلو دلت خنثى لم يقع حتى يستبين امر الخنثى لان الحنث لا يثبت بالشك لوقال كل عبد لي حوا قال كل امة لي حرة وله مملو اخنثى لم يقع حتى يستبين امره لما قلنا وان قال لقولين جميعا عتقك للتيقن حال الوصف لانه لبس مجهول

مسألة ۲ - خنثى بشكل را مستحب است که در نماز سر خود را بدامنی پوشد و نیز باید که در نماز مانند زنان تنید زیر ابرو اگر مرد باشد ترک سنت لازم می آید و آن جائز است فی الجملة و اگر زن باشد اگر تکاب کرده لازم می آید چه ستر واجب است مرزبان را و اگر بغیر نماز گذارد مستحب است که اعاده نماید ولیکن اگر اعاده نکند نیز جائز است و نیز ویرا پوشیدن جامه ابریشمین و زیور کرده است مسئله ۳ - خنثی شکل را کرده است که نزد مردان برهنه شود یا با غیر محرم خلوت کند مرد باشد آن غیر محرم با زن و همچنین کرده است ویرا که سفر کند با مرد غیر محرم و با زن اگر چه محرم باشد آن زن زیر ابرو سفر کردن و وزن اگر چه با هم محرم باشد جائز نیست ص و کرده است که مرد با زن خنثی او کند و برای خنثی او از مال او کنیز کی خرید کند تا خنثی او کند و اگر او را مال نباشد امام را باید که از بیت المال بمقدار بهای کنیز که قرض دهد ویرا و بان خرید کند کنیز که تا آن کنیز خنثی او نماید و بعد از آن کنیز که فروخته بهای او و بیت المال را تا نزد زیر ابرو حالا حاجت آن کنیز نماند مسئله ۴ - خنثی شکل اگر ادرام حج کرد در حالی که مرهق است اعنی قریب بلوغ رسیده است پس ابو یوسف گفته است که حکم لباس او را من نمیدانم زیرا چه او اگر مرد است پس او را پوشیدن لباس و دخته چون پیراهن کرده است و اگر زن است پس ترک آن ویرا کرده است و امام محمد حج گفته است که پوشد لباس و دخته را تا نزد زیر ابرو ترک لباس و دخته مرزبان را کرده ترست از پوشیدن مراد آن لباس و دخته را در حالت حرام و اگر پوشد لباس و دخته را بر وجه لازم نمی آید زیرا چه او با نفع نیست مسئله ۵ - اگر شخصی بکنیز خود بگوید که اگر اول فرزند زبانی پس تو آزاد باشی یا بگوید که زن من طلاق است و زانید کنیز مذکوره اولافه زند خنثی را پس در صورت طلاق و عتاق مذکور واقع نمیشود تا آن زمان که ظاهر شود حال فرزند مذکور زیرا چه او حانت نمیشود بسبب شک اعنی طلاق و عتاق مذکور واقع نمیشود مسئله ۶ - اگر شخصی گفت که هر بنده من آزاد است یا گفت که هر کنیز من آزاد است و ویرا مملوکی است خنثی پس این مملوک خنثی آزاد نمیشود تا آن زمان که حال او ظاهر شود چه او حانت نمیشود بسبب شک چنانچه مذکور شد و اگر بگوید شخصی آن برود قول را معاین بر صورت آن مملوک خنثی آزاد نمیشود زیرا چه ثبوت یکی ازین دو وصف ویرا یقینی است چه خنثی از یکی ازین دو وصف اعنی وصف مردی نمی آید

و اختلافی فی مابین قول محمد و المال بینهما علی استثنای عشر سهم لایین سبعة و الخفنی
 خمسة و قال ابو یوسف و المال بینهما علی سبعة لایین اربعة و الخفنی ثلاثة لان الامن يستحق
 کل الميراث عند الامفراد و الخفنی ثلاثة الارباع فمذا الاجماع یقسم بینهما علی قدر حقیقتهما
 هذا یضرب ثلاثة و ذلك یضرب باربعة فیکون سبعة و لمحمد و ان الخفنی لو کان ذکرا یکون
 المال بینهما نصفین و ان کان استثنای یکون المال بینهما اثلاثا احتجا الی حساب له نصف ثلث
 ناقل ذلك ستة ففی حال المال یکون بینهما نصفین لكل واحد منهما ثلاثة و فی حال اثلاثا
 الخفنی سهمان و لایین اربعة سهمان الخفنی ثانیان یقیین و وقع الشک فی السهم الزائد فی نصف
 فیکون له سهمان و نصف فاکسر فاضعف لیزول الکسر فصار الحساب من اثنی عشر الخفنی خمسة
 و لایین سبعة و لای حنیفة و ان الحاجة ههنا الی اثبات المال ابتداء و الاقل و هو میراث الامن
 متیقن به و یبایزاد علیه شک فانبتنا المتیقن به قصراً علیه لان المال لا یجوز للشک صا د کما اذا کان الشک

و امام ابو یوسف و محمد رح احتمالات نووه اند در تفسیر قول شیخ علی بن محمد رح گفته است که مال میراث در صورت مذکور
 بدو از ده حصه منقسم خواهد شد و هفت حصه از آن بر پس است پنج از آن بر است و ابو یوسف
 رح گفته است که در صورت مذکور مال میراث هفت حصه منقسم خواهد شد چهار از آن بر پس است و
 سه از آن بر خشی است زیرا چه برستی حق جمیع میراث است اگر تنها باشد و خشی مستحق سه ربع میراث است اگر تنها باشد و زیایم
 او در حالت تمامی مستحق جمیع میراث است اگر او را مرد و اعتبار کنند و مستحق نصف میراث است اگر او را زن اعتبار کنند و جمیع مال
 چهار ربع است و نصف آن و در ربع است و چون جمع کنند چهار و در ارشش ربع میشود و نصف آن سه ربع است پس او مستحق سه
 ربع خواهد شد و هرگاه مرد و اعنی بر خشی محقق شد پس مال میراث منقسم خواهد شد بمقدار حق آنها و حق پس چهار ربع است
 و حق خشی سه ربع پس بر سه چهار خواهد گرفت و خشی رسد سه لهذا مال میراث را هفت حصه نمایند چهار از آن بر پس دهند و سه را
 بر خشی و محمد رح میگوید که خشی اگر مرد می بود مال میراث منقسم میشد میان آن و میان بر سه بالنصفه و اگر زن می بود مال منقسم میشد
 میان آنها به حصه لهذا احتیاج شد بموی حدی که آنرا نصف باشد و ثلث و کمترین عددیکه آنرا نصف ثلث باشد شش است
 پس در یک حال مال میراث منقسم میشود بالنصفه و هر یکی را سه حصه میرسد از شش و در حالت دیگر مال منقسم میشود به حصه
 و میرسد خشی را دو حصه از شش و پس را چهار حصه پس دو حصه از شش بر خشی را ثابت است یقین و شک واقع شد در حصه زائد که
 آن یک حصه است از شش پس تعریف نموده خواهد شد آن یک حصه و خواهد رسید بر خشی دو حصه و نیم حصه و هرگاه کسر واقع شد
 در حصه او تضعیف نموده خواهد شد اصل سکه که شش است تا کسر واقع نشود پس حساب از دو از ده صحیح خواهد شد باینطور که پنج از آن
 بر خشی خواهد رسید و هفت از آن بر پس و امام ابو حنیفه رح میگوید که در حق خشی حاجت است باینکه ثابت کرده شود استحقاق
 او مال میراث را ابتدا و سهم کمتر که سهم زن است در صورت مذکور یقینی است و در زیاده از آن شک است پس آنچه یقینی است
 ثابت و واجب خواهد شد و زیاده ثابت نخواهد شد زیرا چه مال واجب نمیشود بسبب شک و مانند آن شد که اگر شک واقع شود

فی وجوب المال بسبب اخفانه یؤخذ منه بالمتیقن به کذا هذا الا ان یکون نصیبه الاقل لوقد مرنا ذکر الحقیقه
یعطی نصیب الابن فی تلك الصورة لکونه متیقنا به وهو ان یکون الورثه ذیجا واما واثنا کلامی حقیقی او امرأه
واخوین کلامی واثنا کلامی امرأه حقیقی فعندنا فی الاولی للزوج النصف وللأم الثلث والباقی للختی فی الثانیه للزوجه الیم وللاخوین
کلامی الثلث الباقی للختی لانه اقل النصیبین فیها والله اعلم بالصواب **مسائل ششمین** قال واذ اقرئی علی الاخرس
کتاب وصیتہ فقیل له استشهد علیک بما فی هذا الکتاب قال وی براسه ای نعم او کتب فاذا جاء
من ذلك ما یعرف انه اقرار فهو جائز ولا یحیی ذلک فی الذم یثقل لسانه وقال الشافعی راجح یحیی
فی الوجهین لان المجوز اصحا هو البی و قد سئل الفضلین وکفرق بین الاصل والعارضی والموثقی من
الاصل فی حق الذکوة وکفرق لاصح بنا رحمه الله ان الاستسار انما یقتضی اذ اصارت معهوده معلومه وذلک فی
الاخرس دون المنقل لسانه حتی لو امتد ذلك وصارت له استسارات معلومه قالوا هو بمنزله الاخرس لان التقریظ
جاء من قبله حیث امر الوصیه الی هذا الوقت اما الاخرس فلا تقریظ منه ولان العارضی علی شرف النوال ون الاصل

در وجوب مال بسبب دیگر سوا می وراثت پس حکم کرده میشود در آن بانچه یقینی است همچنین در اینجا نیز مگر اینکه رسد حقیقی یا نصیب
کمتر و قتیکه مرد فرض کند آن را پس درین هنگام داده میشود باو نصیب پسر چه در نصیبت نصیب پسر برای او یقینی است و صورت
این است که زنی مرد و وارث گذاشت شوهر و مادر و خواهر یعنی را که حقیقی است یا شخصی مرد و وارث گذاشت روجه و برادرانیا فی
و خواهر یعنی را که حقیقی است پس نزدانی عینف رج و صورت اول نصف مال میت میرسد شوهر او و ثلث مال مادرش میرسد و باقی
بخمنشی او و صورت دوم ربع مال میت بزن او میرسد و بهر دو برادرانیا فی ثلث مال میرسد و باقی بخمنشی ازیرا چه درین هر دو
صورت باقی کمتر است از میان دو نصیب اعنی نصیب خمنشی اگر فرض کرده شود مرد و نصیب او اگر فرض کرده شود بزن و ثلث
باب در بیان مسائل متفرقه **مسئله ۱** - و قتیکه خوانده شود برگنگ وصیت نامه وی گفتند مردان ویرا که آیا گواهی
دهیم بر تو بخنجیکه درین نامه نوشته شده است و اشارت کرد گنگ مذکور بر سر خود اعنی آری یا او خود نوشت وصیت نامه را
و گفتند ویرا مردان که گواهی دهیم بر تو بانچه درین نامه است و اشارت کرد گنگ مذکور بر سر خود اعنی آری پس اگر اشارت
کرد بطوریکه نمیده میشود از آن در عرف که آن اقرار است پس آن وصیت جایز است و اشارت بطور مذکور جایز نیست و حق
کسی که بستگی زبان عارض او شود چنانچه مقدور سخن نماند و شافعی رج گفته است که اشارت مذکور در حق هر دو مقبوض جائز است
زیرا چه علت جواز آن نیست مگر بخبر و این در هر دو یافته میشود و بیخ فرق نیست میان اصلی و عارض چنانچه حقیقی اهل و حقی
عارضی از حیوانات در حق فرج اضطراری برابر است و علمای مایح میان گنگ و میان شخصی که بستگی زبان عارض شود و بر
بچند وجه فرق نموده اند یکی این است که اشارت مقبوض میشود و قتیکه معهود معلوم گردد و آن اشارت در گنگ یافته میشود
نه در آن شخص مذکور پس اگر بستگی زبان او دراز شود و اشارت او معهود گردد پس علمای مایح گفته اند که او درین هنگام بمنزله
گنگ است و دوم این است که از شخص مذکور قصور شده است یا نجت که تاخیر کرده است وصیت را تا این زبان و اما گنگ
پس از جانب او قصور نیست و سوم این است که بستگی زبان که عارضی است احتمال قوی دارد که دفع ذرا علی رود و گنگ مایح

فلا يتقاسان وفي الآية تعرفنا بالنص قال اذ كان الاخرس يكتب كتابا او يوعى ايماء يعرف به فانه يجوز كتابه وطلاقة
وعتاقه ومبيحه وشراؤه وبقينه له ومنه ولا يحد ولا يحد له اما الكتابة فلا لها من نافي بمنزلة الخطاب من ذلك الاخر في ان النبي صلى
السلامه ادى الى جبه التليغ من بالعبارة وتارة بالكتابة الى الغيب والنجوز في حق الغائب اليحيى وهو في الاخرس اظهر والزم في الكتاب على
ثلاث مرات مستبين مرسوم وهو بمنزلة النطق في الغائب الحاضر على ما قالوا ومستبين غير مرسوم كالكتابة على الجدار وادراك
الاحتياط ويؤى فيه لانه بمنزلة جميع الكتابة فلا بد من النية وغير مستبين كالكتابة على الهواء والماء وهو بمنزلة كلام غير مرسوم
فلا يثبت به الحكم اما الاشارة فتجملت جفت في حق الاخرس في حق هذه الاحكام الحاجة الى ذلك لانها من حقوق العباد لا تخفى
بلفظ دون لفظ وقد ثبت بدون اللفظ والفصاح في العبد ايضا والحاجة الى ذلك لانها من حقوق العباد لا تخفى
للفظ ولا يحد للشبهة ولا يحد ايضا بالاشارة ولقد كان هذا الفصحى وهو الشرط في الفرق بين المحذور والقصاص في الحد يثبت ببيان فيه
شبهة لا ترقى لشبهة بل هو الحرام او اقر بالولي الحرام لا يحد ولو شهدوا بالقتل لمطلق او اقر بمطلق القتل في القصاص وان لم يوجد لفظ التعذر وهذا
لان القصاص فيه مفيد للموضنة لا من شرع جابر لغيره انما يثبت مع الشهادة كسائر المعاصيات التي هي حق العبد اما الحد ودون الصلة لله تعالى

پس قیاس آن بر این صحیح نیست و حکم و حتی اهلی و عارضه در حق نیک اضطراری بنص معلوم شده است نه قیاس مسئله ۲۰
و قیاس گنگ بنویسد بطوریکه نموده شود یا اشارت کند بطور مذکور پس جائز است نکاح او و طلاق و بیع و شری او و قصاص گرفته
میشود برای او و آزار او و حد زده نمیشود و نه حد زده میشود برای او و کتابت او بحجت آن جائز و مقبر است که کتابت از ناسخ نیز خطا
است از حاضر اندان بنی مسلم تبلیغ احکام که بر او واجب بود بهر دو طریق ادا کرده است اعنی گاهی بطریق خطاب و گاهی بطریق
کتابت و پیام بسوی خاندان پس کتابت که در حق غایب جائز است علتش عجز است و این یافته میشود در گنگ بطریق ادلی و بعد از آن
باید دانست که کتابت بر سه گونه است یکی مستین مرسوم و آن این است که در عنوان کاغذ بنویسد از فلان بفلان چنانچه
متعارف است و این بمنزله نطق و کلام است در حق غایب و حاضر چنانچه فقها گفته اند و دوم مستین غیر مرسوم و آن این است
که بر کاغذ نه نویسد بلکه بر دیوار یا بر اوراق انبار نویسد یا بر کاغذ بنویسد بغیر عنوان از فلان بفلان و این محبت نیست مگر اینکه بیا
کند مقصود خود را و سوم غیر مستین چنانچه کتابت بر نه و آب و این بمنزله کلام غیر مستین پس اعتبار ندارد و از آن بیج حکم ثابت
نمیشود و اما اشارت گنگ پس در حق احکام مذکوره چون نکاح و غیره مقبر است بسبب حاجت چه آن احکام از حقوق عباد است
و مختص نیست با الفاظ مخصوصه و گاهی بدون لفظ ثابت میشود چنانچه بیع تعاطی ص و قصاص نیز از حقوق عباد است
و حاجت نیست بسوی حد زیرا چه حد حق الله است و بسبب شبهه مندرج میشود پس اگر گنگ تصدیق قاذف نماید حد بر او لازم نمی آید
و همچنین واجب نمیشود حد بر او اگر اشاره قذف کند زیرا چه قذف صریح یافته نشود و همین شرط حد قذف است و فرق میان حد و قصاص
این است که حد ثابت نمیشود بسبب بیانیکه در آن شبهه باشد لهذا اگر گواهی دهند گواهان باینکه فلان و سطر حرام کرده است
یا اقرار کند کسی بوطی حرام حد واجب نمیشود و اگر گواهی دهند گواهان بقتل مطلق یا قتل کسی بقتل مطلق واجب میشود
قصاص اگر چه تصدیق بلفظ حد یافته نشود و ستر آن این است در قصاص معنی معاوضه است زیرا چه قصاص بحجت جبر نقصان مشروع
شده است پس جائز است که قصاص ثابت شود با وجود شبهه مانند جمیع معاوضات که در حقوق عباد بود و اما حد و دیکه خالص است و حد

شرعت بر وجود و ليس فيها معنى العوضيه فلا تثبت مع الشفحه بعدم الحاجة وذكر في كتاب الاثر ان الكتاب من الغائب ليس بحجة في قصاص يجب عليه ويحتمل ان يكون الجواب هنا كذلك فيكون فيها ايتان ويحتمل ان يكون مفاسد فالذلك لانه يمكن الوصول الى نطق الغائب في الجملة لقيام اهلية النطق وكذلك الاخرس لتعذر الوصول الى النطق للأفة المألغة ودلت المسئلة على ان الامتناع معتبر وان كان قد دل على الكتابية بخلاف ما توجه بعض اصحابنا سارح انه لا يقتدر الامتناع مع القدرة على الكتابة لانه حجة ضرورية ولا ضرورة لانه جم ههنا بينهما فقال اشمارا وكتب واما استويا من كل واحد منهما حجة ضرورية وفي الكتابة فبإدانة بيان لم يوجد في الامتناع وفي الامتناع زيادة امر لم يوجد في الكتابة لما انه اقرب الى النطق من آثار الاقلام فاستويا وكذلك الذي صحت يوم ما او يومين بعارض لما بينا في المعقل لسائله ان آلة النطق قائمة وقيل هذا تفسير لمقتل اللسان قال واذا كان الغنم مذبوحة وفيها هاتنة فان كانت الذبوة لا تخفى فيها اكل ان كانت لميته الذبوة كالاغصافين لم ياكل هذا اذا كانت الحاله حاله الاختيار اذ في حاله الضورة ياكل اللسان جميع ذلك

مشرع شده است بجهت زجر و دران معنى معا و فیه نیست پس ثابت نخواهد شد با وجود شبهه زیرا چه حاجت آنست امام محمد در کتاب الاقرار ذکر کرده است که نوشته غائب در حق قصاص حجت و مقبر نیست **ف** اعنی اگر غائبی نامه فرستد که دران اقرار قصاص بذات خود نوشته باشد پس اقرار مذکور مقبر نیست **ص** قال فرض این دو احتمال ارید یکی اینکه مراد از غائب عام باشد خواه گنگ باشد خواه غائب غیر گنگ پس در نیمه بود گنگ غائب و غائب غیر گنگ در روایت ثابت خواهد شد یکی آنکه بالاندک و کور شد و احتمال دوم اینست که مراد از غائب غائب غیر گنگ باشد اعنی نوشته غائب غیر گنگ مقبر نیست در اقرار قصاص زیرا چه ممکن است که غائب مذکور حاضر شود و اقرار صحیح بزبان خود کند چه ویرایاقت گویائی است و گنگ چنین نیست زیرا چه تغیر است که او حکم نماید و اقرار صحیح کند و باید دانست که بعضی از علمای ما ح توهم کرده اند که اشارت گنگ با وجود قدرت آن بر نوشتن مقبر نیست چه اشارت حجت ضروریت و در نیمه صورت ضرورت نیست و این توهم برخلاف مسله مذکور است چه مسله مذکوره دلالت میکند بر اینکه اشارت او مقبر است اگر چه بر نوشتن قادر باشد زیرا چه گفته است دران مسله که اگر گنگ اشارت کند یا نبویسد جائز است پس معلوم شد که اشارت و نوشتن هر دو برابر است و هر کدام که یافته شود کافی است و وجهش اینست که اشارت و نوشتن هر دو حجت ضروری است و در نوشتن زیادتی بیان است که در اشارت نیست چه از نوشتن مقصود بی شبهه نمیدهد و میشود و در اشارت که توهم ابهام است و در اشارت نیز یکذاتی است که در نوشتن یافته نمیشود چه اشارت گویائی قریب تر است از نوشته پس اشارت و نوشتن هر دو برابرند **مسله** هم نوشته کسی که یک روز یا دو روز قادر بر تکلم نباشد بسبب عارضه مقبر نیست مانند غایب که گنگ باشد زیرا چه امید است که تکلم خواهد کرد چه زبان او صحیح و سالم است **مسله** هم اگر گو سفندان مذبحه با گو سفندان مراد از غلبه باشند و شناخته نشود پس اگر گو سفندان مذبحه زیاد باشد از گو سفندان مراد باید که تخم کند و این در طعن غالب او مذبح باشد آنرا بخورد و اگر گو سفندان مراد از زیاد باشد یا هر دو برابر باشند پس درین هر دو صورت هیچ یکی را نخورد و اینک مذکور شد در حالت اختیار و وسعت است اما در حالت ضرورت پس در هر دو صورت رواست که تخم نماید و این در طعن غالب او مذبح خواهد بود

لکن المینه المتیقنه بجلاله فی حالة الضرورة فالتی تحتل ان تكون ذکبة اولى غیر انه یحیى لانه طریق یوصله الی الکلینة
فی الجملة فلا یتبرکه من غیر ضرورة و قال الشافعی لا یجوز الا کمل فی حالة الاختیار و انکانت المذمومة کذلک ان التحری دلیل ضروری
فلا یصل الیه من غیر ضرورة و لا ضرورة لکن الحاله حالة الاختیار و لئلا ان الغلبة تنزل منزلة الضرورة فی اعادة الابلحة
الاخری ان سواق المسلمین کتخلو عن الحور و المسوق و المقصود مع ذلک یباح التناول اعتمادا علی الغالب هذا لان القلیل
لا یمکن الاحتراز عنه و لا یمکن استطاع الامتناع عنه فسقط اعتبارہ دفعا للحرج کقلیل الخجاسة و قلیل الکشفان
بخلاف ما اذا کانان نصفین او کانت المینه اغلب لانه لا ضرورة فیه والله اعلم بالصواب و البیه الموح و الماکب

زیرا چه در حالت ضرورت مردار یعنی حلال می شود و بر این گویند که احتمال فوج وار و بطریق اولی حلال خواهد بود و لیکن باید
که تحریمی نماید چه فایده که بسبب تحریمی دست او بند بود رسد پس بغیر صورت ترک تحریمی کند و شافعی رح گفته است که در حالت اختیار خوردن
بیخ ازان گوشتدان جائز نیست اگر چه گوشتدان ندب بوده بیشتر باشند زیرا چه تحریمی دلیل ضروری است پس بلا ضرورت بآن عمل کرده
مقتضی ایشد و در حالت اختیار ضرورت نیست و دلیل علمای ما چ این است که بیشتر بودن گوشتدان ندب بوده بمنزله ضرورت است که بسبب
آن بعد از تحریمی مباح میشود خوردن بعضی ازان گوشتدان حالند خوردن و اگر قن نیز حیاتی که در بازار مسلمانان فروخته میشود و طلال است
بنابر آنکه اکثر آن اشیا حلال است اگر چه بازار مسلمانان خالی نیست از بعض اشیا می حرام چون مال و زدی مال عصب غیر و سران این است
که احتراز از قلیل ممکن نیست پس اعتبار قلیل ساقط است و گرنه حرج لازم می آید لهذا اندکی نجاست و اندک برهنه شدن عورت در نماز عفو است
پس در صورتیکه گوشتدان ندب و بیشتر باشند خوردن بعضی ازان بعد از تحریمی بسبب ضرورت روا خواهد شد بخلاف آنکه اگر گوشتدان
مردار بیشتر باشند یا مرد و برابر باشند چه درین هر دو صورت در حالت اختیار بیخ ضرورت نیست والله اعلم بالصواب

خاتمه

الحمد لله که کتاب طلب هر چهار جلد هدایه با ترجمه فارسی که بجای خودش شرحی است مخصوص در ماه ستمبر ۱۳۳۸ م مطابق شهر شعبان المعظم ۱۳۳۷ هجری
و مطبع نامی گرامی نشی نو لکشور واقع کشته مطبع گوتینیه مترجم هدایه در اکثر مقام بعد ترجمه اصل عبارت هدایه فائده از خود افزوده
و چون امتیاز در اصل و فائده ضرور بود و ترجمه اصل را بحروف نسخ و فائده بحرف نستعلیق بزکاشته درین مطبع این طریق مطبوع
ناقصا و بسبب اینکه در اینجا هدایه عربی محسم با دست القباس عبارت اصل هدایه با ترجمه و مخالفت حسن خط لازم می آید بنابر علییه
عارض شایه امتیاز بدینگونه آراسته شد که بر فائده مترجم حرف نکاشته و بعد اختتام عبارت فائده بر اس عبارت اصل ترجمه
ص که دلیل بر ترجمه اصل باشد فکلا داشته شد حسن خط هم از دست زلفت و امتیاز ترجمه اصل و فائده هم بطرز نیکو ظهور پذیرفت

